BIBLIOTECA NAZ.
XVIII
H
48
NAPOLI

48-49

BIBLIOTECA NAZ
Vittorio Emanuele III
XVIII
H
48
NAPOLI

Digitized by Google

PATRIS

LUDOVICI MARIÆ SINISTRARI DE AMENO

OPERA OMNIA

In tres Partes diſtributa.

Cum additionibus nunc primum in lucem editis.

Google

PRACTICA
CRIMINALIS ILLUSTRATA
HOC EST
COMMENTARII PERPETUI, ET ABSOLUTI
IN PRACTICAM CRIMINALEM FRATRUM MINORUM,
IN QUIBUS TEXTUS

Accuratiſſima explicatione dilucidatur in obſcuris: neceſſariis additionibus ſuppletur in defectivis: & diſcuſſis Quæſtionibus maxime practicabilibus, totius materiæ Criminalis complete traditur

THEORIA, ET PRAXIS.

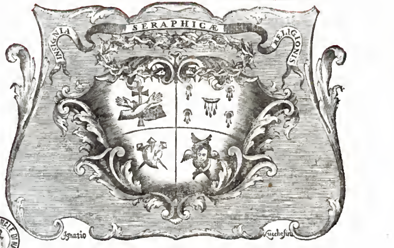
OPUS NOVUM.

Judicibus Secularibus commodum, Regularibus utile, Prælatis vero Provincialibus, ac Localibus Minorum Regularis, ac Strictioris Obſervantiæ omnino neceſſarium.

AUCTORE

P. LUDOVICO MARIA SINISTRARI
DE AMENO
ORDINIS S. FRANCISCI REF. PROV. MEDIOLANENSIS.

OPERUM PARS PRIMA.

BIBLIOTECA NAZIONALE DI NAPOLI

ROMÆ, MDCCLIII.

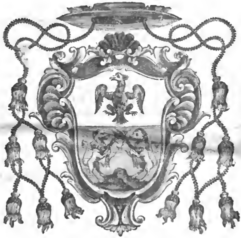
Sumptibus CAROLI GIANNINI Librorum SANCTITATIS SUÆ Proviſoris in Platea Capranicenſi.

SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

REVERENDISSIMO PATRI

PATRI PETRO JOANNETIO
DE MOLINA

Sacræ Theologiæ Lectori, Catholicæ Majeſtatis in Regali Congreſſu Matritenſi pro Immaculata Virginis Conceptione Theologo, olim Generali Excalceatorum, & Recollectorum in Romana Curia Procuratori, nunc vero totius Ordinis Seraphici Miniſtro Generali.

CAROLUS GIANNINI

FELICITATEM.

PRæclariſſimi in *Practicam Criminalem* pro Minorum Ordine Commentarii, a Patre Ludovico de Ameno ejuſdem Ordinis Sacerdote olim egregie conſcripti, eruditorum omnium calculo maxime probati, ſummoque plauſu ab omnibus, præſertim Juriſperitis, excepti, dum iterum publicam per me lucem adſpiciunt, Tibi, REVERENDISSIME PATER, nuncupati ſiſtuntur. Neque certe alteri cuiquam præter Te inſcribendos, conſecrandoſque eos

eſſe

Digitized by Google

eſſe rebar, ſive nempe ſpectarem opus ipſum, ſive eidem, mihique de optimo Patrono ſeligendo cogitarem. Opus ſiquidem hoc, ut primo conficeretur, decrevere nonnulla (1) Generalia Ordinis tui Comitia, illudque ex ſacris Canonibus, Conſtitutionibus Ordinis, probatiſque Doctoribus a Patre Sanctoro de Melphis jam concinnatum, Auctor dein noſter commentandum, illuſtrandumque ſuſcepit, jubentibus itidem ſupremis Ordinis Moderatoribus (2), ejuſque complementum in dies etiam ſollicitantibus. Quæ cum ita ſint, nemo ſane, etiam me tacente, non videt, nihil profecto aliud, niſi quod jam pleniſſimo jure tuum erat, nunc a me Tibi reſtitui. Confido tamen, ne quid, Reverendissime Pater, Tibi diſſimulem, me hinc aſſequi poſſe, ut & aliquod meæ erga Te ſummæ venerationis ſpecimen exhibeam, & ipſiuſmet Clariſſimi Auctoris, defuncti licet, menti obſequar; ratus nempe, ſi degeret ille inter nos, tantum rebus ſuis ſe nactum fuiſſe Patronum, ſibi maxime gratulaturum.

Ecquis enim, obſecro, ſibi rebuſque ſuis præſidium, atque decus magno alicujus nomine requirens, non lubentiſſime illum præferat, qui cæteros inter, uti dignitatis honore, ſic dotibus animi, Generiſque nobilitate ita eminet, ut in ipſo uno ea omnia occurrant, quæ & ad ſplendorem faciunt, & ad tutelam? Quis autem ignorat, Mæcenas Amplissime, Te optimis diſciplinis a teneris annis inſtructum, ita in quolibet ſtudiorum genere proceſſiſſe, ut Rmus Pater Joſephus Garcia ſupremus tunc Ordinis Tui Moderator Tibi, etſi immaturæ ætatis (3), Philoſophiam docendi munus, raro exemplo, demandaverit; Tuæ vero Provinciæ Superiores pluribus in locis, ſed præcipue in Valentiæ Urbe, Theologicæ Cathedræ præfecerint, majori num dixerim auditorum profectu, an Nominis Tui celebritate; ut jure proinde, ac merito florentiſſimæ Valentinæ Univerſitatis Rectores, Doctoreſque omnes, dum Romam ad majora Te evocatum ſenſerunt, acerbiſſime conqueſti ſint, palam ſcilicet, aperteque faſſi, ſe maximam in Te facere jacturam, optimoque Magiſtro privari.

In hac porro Urbe, nempe Roma, vel a primis annis, quibus Secretarii Generalis Curiæ Excalceatorum, & Recollectorum munere fungebaris, Clemens XII. Pontifex vere Summus, vereque Optimus zelum tuum pro Religionis bono cum animi fortitudine conjunctum admiratus eſt, dum Temetipſum *murum pro Domo Dei feciſti*: quam ob cauſam Pater F. Gildardus Duflos in eadem Curia Procurator Generalis, Te Miniſtrum Generalem totius Ordinis, non Tibi tantum, neque una vice, ſed pluries, pluribuſque conſpicuis Viris prænunciavit aliquando futurum. Quid autem Te geſſiſſe putemus, poſtquam in præfata Romana Curia per decem integros annos Procuratoris Generalis injunctæ Tibi ſunt obeundæ partes? Nemo neſcit, quos in fundatione Conventus SS. Quadraginta Martyrum labores pertuleris, quaſque prudentia, & longanimitate Tua ſuperaveris in eo perficiendo difficultates: nemo, quanta patientia, dexteritate, vigilantia debueris

age-

(1) *Congregatio videlicet Generalis Neapolitana anni 1590. Capitulum Generale Vallifolet. anni 1593. & demum Capitulum Generale Aracœlitanum anni 1639. examinavit, adprobavit, & ab omnibus ſervari voluit.*

(2) *Ii fuere Reverendiſſimus Pater Petrus Marinus Sormannus totius Ordinis Miniſter Generalis, & Reverendiſſimus Pater Carolus Franciſcus de Variſio Ciſmontanæ Familiæ Commiſſarius Generalis.*

(3) *Necdum enim ſacerdotalem gradum attingere per ætatem illi licebat.*

agere , ut celeberrimam , eamque difficillimam pro Tuis Excalceatis Miſſionariis in Regno Conchinchinæ cauſam reaſſumeres, proponeres, abſolveres: nemo vel tuos ad Regnum Neapolitanum pro viſitandis ibidem Alcantariſtarum Provinciis frequentes acceſſus, vel repetitos in Hiſpaniam reditus , atque hinc pericula , quæ non ſine etiam vitæ diſcrimine Terra, Marique obiveris. Jam vero, quam lubenter ad æternam tui Nominis gloriam aperirem tum magni ponderis negotia illis in locis pro publico Tui Ordinis bono, & plurimorum ſalute pertractata, tum etiam dexteritatem, prudentiam , zelum , quibus eadem & ſuſcepiſti, & ad optatum, præſtitutumque finem feliciter perduxiſti: ſed hæc omnia ſilentio, Te jubente, obvolvens, id unum addam, Deum providentia ſua fortiter cuncta ſuaviterque diſponentem, *Te pluribus bellis & difficillimis Reipublicæ temporibus exercuiſſe, dum aptabat imperio* (4).

Ut autem verum fatear, ad hanc ſummæ poteſtatis, & auctoritatis apicem non prædictæ modo virtutes , ſed ipſa tuæ Nobiliſſimæ Stirpis origo , Majorumque Tuorum exempla vocare , atque prorſus evehere videbantur. Norunt enim omnes, Hiſpani vero præſertim, quam vel ab ipſo exordio Gens Tua claruerit in Orientalibus plagis , primo quidem Romanis armis præpoſita , mox etiam haud ſemel Imperiali diademate , Auguſtaque lauro præcincta (5). Quod ſi deinde labentibus ſæculis, ut ſunt humana, nefario ſcelere , maximaque injuria ab eo culmine dejecta fuit (6), patriiſque ſedibus expulſa ; certum eſt tamen, in alias, aliaſque regiones (7) commigrantem , ſemper, & ubique (8) ſummos germinaſſe Viros, alios armis, alios literis, alios legationibus omni ævo celeberrimos . Epiſtolæ modum plane excederem,

(4) *Latiaus Pacatus in Panegirico Theodoſii*.

(5) Michael Juan *Dux Exercituum Zenonis Imperatoris: eo defuncto , unaaimi Imperii coaſenſu , totoque plaudente populo in Imperatorem electus eſt, & in templo S. Sophiæ coronatus die 22. Novembris ann.* 820. Ignatius horum temporum ſcriptor apud Baronium tom. 9.

Præter laudatum Michaelem hoc nomine II., a Philippo Bergomo in ſupplemento ſui Chronici Univerſalis , & a Philadelpho Munotio in ſuo Theatro Genealogico Nobilitatis Siciliæ , *modo* Amorienſem *a Patria* , *modo* Balbum *a vitio blæſæ linguæ appellatum* , *Imperium tenuere ex eadem Familia* Theophilus *Michaelis II. Filius, nec non* Michael III. *Theophili ex Sancta Theodora uxore ſua primogenitus , qui uſque ad annum* 867. *imperavit* . Apud omnes Eccleſiaſticos , & Orientales Scriptores .

His addi poſſunt Sebaſtianus Juan , *ſive* Zuan (*hoc enim namine appellabantur veteri Venetorum idiomate , quemadmodum idiomate Hiſpano dicuntur* Juan , *latiae vero qua* Joannii , *qua* Joannetii) *ejuſque filius* Petrus, *qui Ducale Reipubl. Venetæ ſolium ſaeculo* 12. *tenuerunt . Horum primus an.* 1173. *Alexandrum III. Pontificem profugum , Friderico Imperatore debellato, ſuæ Sedi reſtituit* . Ita Sanſovinus in libro de Origine Venetorum : *Qui & addit Joanniam Familiam Venetias appuliſſe Sæculo X. ſub Conſtantino VII.* Apud Kircherum in Archetypo .

(6) *Baſilius ab eodem Michaele III. in filium adoptatus , & in ſocium Imperii adſcitus , diſſidiis exortis ſuum inſignem Benefactorem manu violenta trucidavit an.* 867. Apud omnes Rerum Orientalium, & Eccleſiaſticarum Scriptores .

(7) *Domus Joanniæ Poſteri rigorem , & truculentiam Baſilii Imperatoris fugientes , una cum divitiis , & opulentia pecuniaria , aliiſque pretioſis rebus abductis , quidam in Græcia, nonnulli in Italia, cæteri in Hiſpania tutiores ſedes conſtituerunt , ubi ſummo ſplendore , & magnificentia viventes . imperatoriam domum, a qua deſcenderant, quibuſcumque poterant modis, conſervare non deſtiterunt.* Sunt verba Athanaſii Kircheri lib. 2. Archetypi Politici ad pag. 91.

(8) *Inter hos maxime eminent Petrus Joannius Equeſtris Ordinis de Calatrava magnus Magiſter - Rodericus Joannius Ordinis Templariorum Vicarius Generalis - Gaſpar Joannius Philippi IV. Ordinis de Manteſa Promagiſter - Marcus Joannius Alphonſi V. Aragoniæ Regis Legatus ad Joannem II. Regem Caſtellæ -- Bernardus Joannius Legatus ad Alphonſum V. Regem Aragoniæ, & ad Joannam Reginam, atque inde Prorex in Cerdena ſuo valore expugnata -- Franciſcus Joannius Prorex in Majorica -- Alvarus Joannius Capitaneus militiæ ſub Clemente VIII. -- Philippus Joannius Cubicularius Alexandri VI. -- Honoratus Joannius Aulicus Caroli V. Imperatoris, & Epiſcopus Oxumenſis, Vir omnigena eruditionis , cui Philippus II. Rex Catholicus Filium ſuum Carolum inſtituendum tradidit . Eximii hujus Viri gratia* Athanaſius Kircherus ſuum Archetypum Politicum conſcripſit, & in lib. 2. ejuſdem operis, ad calcem ſectionis primæ, horum omnium aliorumque illuſtrium virorum de Domo Joannia catalogum texit . *Habentur pariter apud* Vicianam in Chronico de Familiis Valentiæ . parte tertia .

rem, ſi ea omnia enarrare vellem, quæ pluribus in locis ab iiſdem parta fuerunt; quoniam, teſte Athanaſio Kirchero, *univerſam pene Europam rerum geſtarum amplitudine illuſtrarunt* (9). Satis proinde mihi ſit nonnulla tantum leviter eorum attingere, quibus per quingentos jam annos, firmato jam Valentiæ domicilio (10), totam illuſtrarunt Hiſpaniam, iiſdemque mihi liceat uti verbis in præſens, quibus mox laudatus Auctor unum olim ex tuo genere egregium Virum Antonium Juannium de Centellas alloquutus eſt -- *Vin ſcire quantum? Vix fuit*, inquit ille, *a quingentis annis in Regno Hiſpaniæ tam nobilis Terra, Marique ſuſcepta expeditio, vix ullus tam urgentis belli contra hoſtes motus exercitus, cujus Archiſtrategi ex Domo Joannia non primam ſemper victoriæ palmam retulerint: Vix unquam ſolemni pompa ad exteros Reges, & Principes a Regibus Aragoniæ legatio peracta fuit, quæ non ad iſtiuſmodi munus cum dignitate & Regii nominis exiſtimatione peragendum, unum ex Joannia Domo peridoneum inſolito ſelectu propoſuerit. Hiſpaniæ Monarchæ ægre alios, quam ex generoſa hac progenie Viros tum ingenio promptos, tum fide, & integritate notos ad Regiæ Domus magni ponderis munia ſelegiſſe leguntur* (11). Sed numquid ab eo tempore, quo hæc ſcripſit Kircherus, defecerunt vel in Tuos Regum Hiſpaniæ benevolentia, vel Tuorum in Reges Hiſpaniæ fides, in rebus agendis dexteritas, fortitudo in adverſis, in proſperis æquanimitas, prudentia, ingenium, animus? quinimmo clarius omnino hoc etiam ſæculo elucent omnia in Alloyſio Juan Comite de Penalva (12) non ſanguine minus (13), quam familiaritate Tibi conjuncto: elucent in Patre Tuo (14), in Fratribus, in Conſanguineis, quorum alii Juri dicundo (15), Cathedriſque (16), alii Ordinibus (17), Militiæ (18), Arcibuſque (19) præfecti, omnes vero natura, ſanguine, æducatione ad res magnas inſtructi, familiæ tuæ tot nominibus celebri ſplendorem augent, & gloriam.

Verumtamen hæc omnia Tuorum ſunt: Tua vero quis proſequatur REVERENDISSIME PATER, qui tam Inclitæ Domus inter præcipua lumina enumerandus exiſtimaris? Non enim ea mihi penitus eſt ingenii fa-

(9) *Idem Kircherus in* Nuncupatoria *laudati Operis* Archetypi politici.

(10) *Anno* 1238. *Jacobus Aragoniæ Rex Valentiam Valentini Regni caput adortus obſidione cinxit, eamque auxiliaribus copiis Equitum* Ordinis Templariorum *& Ordinis, qui de* Calatrava *ſe vocant, expugnavit. Inter hos maxime eluxit Petrus Joannius Magnus Magiſter Ordinis* de Calatrava, *a quo Joannii Valentini ſuam traxere originem. Ita referunt* Antonius Beuterus, Joannes Sanchez in vita Alphonſi Regis Aragon. & Philadelphus Munotius in ſuo Theatro Genealogico. libro 3.

(11) *Idem Kircherus in laudata* Nuncupatoria.

(12) *Alloyſius Joannius Comes de Penalva ſupremus, iſque perpetuus proregalis Valentinæ Curiæ moderator, ac Judex.*

(13) *Ab Joanniis de Penalva Valentinis deſcendunt Joanniorum Familia, ad Onlium, & Alicantem commigrata.*

(14) *Gabriel Joannius, qui initio hujus ſæculi Onilianam arcem, cui præſidebat, a Caroli VI. copiis egregie defendit*

(15) *Vincentius Joannius Mæcenatis Frater juri dicundo Nobilibus in Urbe Villena præfectus.*

(16) *Quot Fratres habuit ſive inter Minores Alcantariſtas, ſive inter Jeſuitas, tot enumeravit in Theologia Magiſtros; nimirum P. Franciſcum, P. Ignatium, P. Gabrielem, omnes Joannios de Molina Jeſuitas, & P. Antonium Joannium de Molina Alcantariſtam.*

(17) *Hi duo poſtremi fuere Provinciales Miniſtri: iſte Alcantariſtarum in Provincia Valentiæ: ille Jeſuitarum in Provincia Aragon. in qua Præfecturæ eum præceſſerat ejuſdem Patruus P. Vincentius Joannius.*

(18) *Cyprianus, & Gregorius Joannii Equites S. Joannis Hieroſolymitani, quorum primus magnus ejuſdem Ordinis Magiſter deceſſit, alteri vero ab Hiſpaniæ Rege Navarchi munus concreditum. His accedant Joſephus Joannius de Molina, & Vincentius Joannius Corbinus Militiarum Capitanei qui Civitatem Alicante* bello proxime præterito *ab Anglis obſeſſam fortiter propugnarunt.*

(19) *Petrus Joannius Corbinus Patruelis Mæcenatis eſt Urbis Chichonæ ſupremus Gubernator, & in militiis Catholici Regis Primipilus.*

facultas, non dicendi tanta vis, tantaque copia, ut innumeris Tuis laudibus aliquo modo coæquari poſſe præſumam. Ne tamen omnia præteream omnino, id unum, quæſo, ſinas ut memorem, fidei nempe Tuæ, integritati, prudentiæ, doctrinæ, cæteriſque demum, quibus ornaris, virtutibus dumtaxat eſſe tribuendum, quod ad ſummam, eamque ampliſſimam totius Ordinis Seraphici Præfecturam evectus fueris: quod Catholico Hiſpaniarum Regi eo uſque acceptus evaſeris, ut ad eum, quoties libuerit, Tibi pateat acceſſus: quod a BENEDICTO XIV. Pontifice Sapientiſſimo æque ac Summo præter exemplum obtinueris, ut in Vaticani magnificentiſſimo Templo ſecundam pro Tuo Minorum Ordine erigeres marmoream Statuam, eamque S. Petro de Alcantara Tuæ Reformationis optimo Parenti, ſuique Patris Sancti Franciſci Apoſtolicæ vitæ ſingulari Renovatori conſecrares: quod denique Tui Ordinis Religioſi univerſi Te plurimum colant, Te celebrent encomiis, Te Juſtitiæ vindicem, diſciplinæ inſtauratorem, paſtorem in omnibus, & per omnia vigilantiſſimum conclament, & quod paucorum eſt, vereantur pariter, diligantque. Sed non ſinit modeſtia Tua, ut argumentum hoc auribus Tuis non plane jucundum ulterius urgeam, eaque de cauſa epiſtolæ meæ finem imponam, enixe poſtremo loco a Te efflagitans, ut hanc *Practicam Criminalem*, quam meis curis, Tuoque conſilio elegantiori forma recuſam, ego nomini Tuo devinctiſſimus offero, Tuæque tutelæ committo, benigne complectaris, ac protegas. Sic enim ſpero fore, ut non modo nemo me coarguat audaciæ; verum etiam & Auctori Clariſſimo, & egregio Operi, & æquitati, & obſequio erga Te meo, gratoque animo, quantum quidem per meas vires mihi liceret, proviſum, ſatisfactumque eſſe arbitrentur omnes, & intelligant. Vale, MÆCENAS AMPLISSIME, ac diu Te incolumem ſerva, utque me, familiamque meam ſub tuo patrocinio benigne accipias, foveas, tuearis, etiam atque etiam rogo.

BENEDICTUS PP. XIV.

AD FUTURAM REI MEMORIAM.

CUM, ſicut dilectus filius *Carolus Giannini Romanus*, cui librorum pro noſtra privata Bibliotheca comparandorum onus incumbit, Nobis nuper exponi fecit, ipſe magna ſua impenſa quoddam Opus in tres Tomos ſeparatum, cui titulus = *Opera P. Ludovici Mariæ Siniſtrari de Ameno ſtrictioris obſervantiæ Minorum Provinciæ Mediolanenſis*, nempe: *Practica Criminalis minorum illuſtrata, Formularium criminale, de Incorrigibilium expulſione ab Ordinibus Regularibus, & de Delictis, & pœnis, cum additionibus nunc primum in lucem editis* = Typis ad publicam utilitatem in Urbe mandare intendat, vereatur autem, ne poſtquam in lucem prodierit, alii, qui ex alieno labore lucrum quærunt, dictum opus in ipſius *Caroli* præjudicium iterum imprimi facere curent. Nos ejuſdem *Caroli* indemnitati providere, ipſumque ſpecialibus favoribus, & gratiis proſequi volentes, & a quibuſvis Excommunicationis, Suſpenſionis, & Interdicti, aliiſque Eccleſiaſticis ſententiis, cenſuris, & pœnis a Jure, vel ab homine quavis occaſione, vel cauſa latis, ſi quibus quomodolibet innodatus exiſtit, ad effectum præſentium tantum conſequendum, harum ſerie abſolventes, & abſolutum fore cenſentes, ſupplicationibus ejus nomine Nobis ſuper hoc humiliter porrectis inclinati, eidem *Carolo*, ut decennio proximo a primæva dicti operis impreſſione computando durante, dummodo tamen illud prius a dilecto filio Magiſtro Sacri Palatii Apoſtolici approbatum ſit, nemo tam in Urbe prædicta, quam in reliquo Statu Eccleſiaſtico mediate, vel immediate Nobis ſubjecto dictum opus ſine ſpeciali dicti *Caroli*, aut ab eo cauſam habentium, licentia imprimere, aut ab alio, vel aliis impreſſum vendere, aut venalem habere, ſeu proponere poſſit, Apoſtolica Auctoritate tenore præſentium concedimus, & indulgemus. *Inhibentes* propterea omnibus utrinſque ſexus Chriſtifidelibus, præſertim Librorum Impreſſoribus, & Bibliopolis ſub quingentorum ducatorum auri de Camera, ac amiſſionis Librorum, & Typorum pro una Cameræ Noſtræ Apoſtolicæ, pro alia eidem *Carolo*, ac pro reliquis tertiis partibus Accuſatori, & Judici exequenti irremiſſibiliter applicandis eo ipſo abſque alia declaratione incurrendis pœnis, ne dicto, decennio durante, prædictum opus, aut aliquam ejus partem ſine hujuſmodi licentia imprimere, aut ab aliis impreſſum vendere, ſeu venalem habere, vel proponere quoquomodo audeant, ſeu præſumant. *Mandantes* propterea dilectis Filiis, noſtris, & Apoſtolicæ Sedis de Latere Legatis, ſeu eorum Vice Legatis, aut Præſidentibus, Gubernatoribus, Prætoribus, aliiſque Juſtitiæ Miniſtris Provinciarum, Civitatum, Terrarum, & Locorum Status Noſtri Eccleſiaſtici prædicti, quatenus eidem *Carolo*, ſeu ab eo cauſam habentibus, prædictis in præmiſſis efficacis defenſionis præſidio aſſiſtentes, quandocumque ab eodem *Carolo* fuerint requiſiti, pœnas prædictas contra quoſcumque inobedientes irremiſſibiliter exequantur. *Non obſtantibus* Conſtitutionibus, & Ordinationibus Apoſtolicis, ac quibuſvis Statutis, & Conſuetudinibus etiam juramento, confirmatione Apoſtolica, vel quavis firmitate alia roboratis, privilegiis quoque, indultis, & Literis Apoſtolicis in contrarium præmiſſorum quomodolibet conceſſis, confirmatis, & innovatis. *Quibus* omnibus, & ſingulis, illorum tenores præſentibus pro plene, & ſufficienter expreſſis, ac de verbo ad verbum inſertis habentes, illis alias in ſuo robore permanſuris, ad præmiſſorum effectum hac vice dumtaxat ſpecialiter, & expreſſe derogamus, cœteriſque contrariis quibuſcumque. *Volumus* autem, ut præſentium tranſumptis, etiam in ipſis Libris impreſſis, manu alicujus Notarii publici ſubſcriptis, & ſigillo Perſonæ in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutæ munitis, eadem prorſus fides tam in judicio, quam extra illud adhibeatur, quæ ipſis præſentibus adhiberetur, ſi forent exhibitæ, vel oſtenſæ. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem ſub Annulo Piſcatoris die xxiv. Julii MDCCLIII. Pontificatus Noſtri Anno Decimotertio.

D. Cardinalis Paſſioneus.

Loco ✠ Sigilli.

JURISPRUDENTIÆ STUDIOSIS

CAROLUS GIANNINI.

EGregium, nullique in rebus criminalibus ſecundum, Opus a P. Ludovico de Ameno Ordinis Minorum Strictioris Obſervantiæ jam dudum elucubratum, quam probatum omnibus fuerit, quantamque utilitatis opinionem apud omnes obtinuerit, illud, ut de pluribus ſileam, abunde demonſtrat, quod ſtatim ac lucem typis editum aſpexit, non ſolum Prælati omnes Minorum Obſervantium, juxta eorum Ordinis ſtatutum (✱), verum etiam & qui aliis Ordinibus Regularibus nomen dederant, & qui forenſibus curis addicti erant, & quotquot demum aliud quodcumque doctrinæ, & eruditionis genus profitebantur, illud tamquam omnibus perutile, vel etiam neceſſarium certatim ſibi comparare ſtudue:runt. Cum tamen omnium votis per primam illam editionem ſatisfieri minime potuerit; hinc, quod de rebus pretioſis evenire ſolet, tanta contigit præclariſſimi hujus Operis raritas, ut, quemadmodum Auctor ipſe, in Præfatione libri ſui *de Delictis, & Pœnis* primæ æditionis, teſtatus eſt, niſi recuderetur, vix alia via, qui illud expeteret, nanciſci poſſet, cum hi, quibus eo potiri datum fuerat, tamquam incomparabilem theſaurum caute cuſtodirent. Quapropter cum non pauci vehementer optarent, ut typis iterum mandaretur, quandoquidem ea eſt hujuſce operis præſtantia, ut omnibus expetendum exquirendumque videatur, hanc ego ſuſcipere provinciam ſtatui, ratus equidem, me per novam editionem tùm publicæ utilitati ſatisfacturum, tum vero maxime Juriſprudentibus commodum aliquod, eorumque Inſtituto ornamentum non modicum allaturum. Animum autem erexit, vireſque auxit SS. D. N. BENEDICTUS XIV. P. O. M., qui ſane ſtudiorum incremento, virorumque doctorum profectui ſummopere intentus, ſuppetias non modicas ad hanc ipſam perficiendam abſolvendamque editionem benigne præſtitit, atque impertivit. Enimvero ſicuti Editorem protegere, ac ſavoribus proſequi ſemper dignatus eſt, ſic quoque nunc munificentia, benificiiſque ſuis ipſum cumulavit, nonnullis ſcilicet in hanc ipſam rem privilegiis, atque exemptionibus conceſſis, quibus editor idem adjutus, & illectus ad inceptæ editionis complementum facilius quantociuſque deveniret. Invitavit ſubinde, ac veluti novos ſuſcepto conſilio ſtimulos ſubdidit communis plauſus, quo ab univerſa literaria Republica nuper excepta fuerunt alia ſumptibus meis edita, atque promulgata opera, primum quidem illa præfati Summi Pontificis, videlicet, *Inſtitutiones Eccleſiaſticæ* Italico idiomate conſcriptæ, ac præſtantiſſimus, omniumque, præſertim vero Epiſcoporum, judicio & utilitate comprobatus liber *De Synodo Diœceſana*: tum alia clariſſimi atque erudītiſsimi Præſulis *Ciampini* magna ex parte olim diſperſa ac ſere incognita; nunc meis curis, & laboribus conquiſita & collecta, ac non ſine Eruditorum emolumento, recto ordine concinnata atque diſpoſita: mox illa celeberrimi Vatis *Petri Metaſtaſii Romani* novis additionibus illuſtrata. Ut igitur communibus votis doctiſque viris ſatisfacerem, eorumque ſuper editiones meas plauſibus aliquam grati animi ſignificationem rependerem, novam hanc editionem alacriter ſuſcepi, quæ ut meliori, & commodiori ordine procederet, excudendum opus in tres Partes, ſeu tomos diſtribuendum eſſe cenſui. PARS PRIMA in lucem nunc prodit, & integros complectitur Commentarios in *Practicam Criminalem Minorum*, non minus clare, quam ſolide elaboratos, atque expoſitos. ALTERAM intra ſex menſes proferam, eaque exhibebit tum *Formularium Criminale* pluribus additionibus illuſtratum, tum luculentiſsimum tractatum *De Incorrigibilium expulſione ab Ordinibus Regularibus*, cui nonnullæ ſummorum Pontificum Bullæ ad totius Operis ornatum ſubnectuntur. TERTIA atque poſtrema poſt alios ſex menſes lucem aſpiciet: Hæc vero materiam continebit *De Delictis & Pœnis*, expurgatam tamen, & emendatam, prout Sacra Indicis Congregatio illam caſtigari mandaverat. Cœterum ne quid præclariſsimo

† † 2 huic

(✱) *Decretum Capituli Generalis Ordinis Minorum celebrati Victoriæ in Cantabria anno 1694. circa uſum Practicæ Criminalis illuſtratæ pro toto Ordine Regularis, & Strictioris Obſervantiæ in utraque Familia, prout habetur inter Statuta ejuſdem Capituli fol. 39. num. 73.*

RElata per graviſsimos Patres ultramontanæ Familiæ doctrina, qualitate, atque utilitate novæ Practicæ Criminalis typis datæ a R. P. Fr. Ludovico de Ameno Reformatæ Provinciæ S. Didaci Lectore Emerito, decernit Diffinitorium Generale, ut Prælati Ordinis, & Provinciarum illa in utraque Familia utantur; ideoque Officiales Curiæ ſufficientia illius exemplaria ad ſingulas Provincias ab intereſſe habentibus in impreſſione exmitti curabunt.

huic Operi, quantum ad editorem ſpectat, deeſſet, non exiguam in id contuli diligentiam, ut apprime caſtigatum, exactiſſime correctum, numeriſque omnibus abſolutum ederetur; nihilque ad venuſtatem, commoditatem, & uſum ſupereſſet deſiderandum, veluti ex primo, quod nunc prodit volumine unicuique compertum erit, cujus certe molem & perfectionem alia duo ſubinde edenda volumina in omnibus æquabunt. Porro omnia hæc, ni mea me fallat opinio, unumquemque jure & merito allicere, atque adducere poterunt ad hanc captandam occaſionem tam utile atque inſigne opus ſibi comparandi, quo ſane pacto non minus ſibi, quam editori conſulere, ac favere videbuntur; ipſius nempe curas, ſtudium, & diligentiam hac ratione comprobantes, atque foventes. Quod ſi omnia ex voto cedant, novas in illud curas, novoſque labores, ac ſumptus editor ipſe conferet, ut alia opera non minoris, immo fortaſſis etiam majoris momenti in lucem aſpectumque omnium proferantur.

BREVIS DE AUCTORE NARRATIO

PAter Fr. Ludovicus Maria de Ameno, quod eſt Oppidum in Riparia S. Julij Diœceſis Novarienſis, natus ann. 1632. 26. Febr. P. F. Bernardino Obicino Minoritæ, Viro tum eruditione, tum pietate præclaro, materno ſanguine affinis: ingenue educatus, humanioribus literis Papiæ operam dedit, ubi ann. 1647. ad Franciſcanos Strictioris Obſervantiæ migravit. Expleto Studiorum curriculo, poſt Philoſophiam, ad tria luſtra Theologiam docuit, ſummo plauſu, ac Diſcipulorum e diverſis Nationibus confluentium frequentia. Concionatoris munere præcipuis Italiæ Urbibus admirationem, ac pietatem intulit. Sæculo, ac Religioni æque carus, muneribus non tam naturæ, quam gratiæ dives: fuit enim quadrato corpore, ſtatura procera, facie liberali, fronte ſpatioſa, oculis rutilantibus, colore vivido, jucundæ converſationis, ac lepidorum ſalium; ſed quod deſiderabilius, fortiſſimi ſpiritus inter incurſus arthriticos, in quos ſæpe offendebat; humilimi ſenſus de ſemet, nimiæ ſinceritatis, ſummique rigoris in ſui Inſtituti diſciplina. Omnium ſcientiarum Vir, extera quoque quamplura Idiomata ſine Præceptore nactus; de omni ſcibili non ſemel in Comitiis Generalibus Ordinis Romæ publicas diſputationes exhibuit; quapropter in Academia Affidatorum cooptatus; a Clariſſimo Jo. Caramuele Viglevenenſi Antiſtite in Studiorum Comitem; a Supremo Mediolani Senatu ad Cathedram Matematicorum in Ticinenſi Gymnaſio enixe apud Superiores poſtulatus. Juri tamen Cæſareo, ac Canonico accuratius incumbens, ad Congregationem de Reformatione Regularium, annuente Innoc. XII. promotus: Romæ in Supremo S. Inquiſitionis Tribunali Conſultoris partes: Avenione biennio penes Archiepiſcopum Alexandrum Montecatinum in ſpiritualibus Vicarii Generalis onera: Mediolani, apud Eminentiſſimum Cacciam Archiepiſcopum, raro exemplo Theologi munia explevit. Dignus plane, quod de eo eruditiſſimi Scriptores (ut videre eſt apud Lazarum Auguſtinum Cottam I. C. in Muſeo Novarienſi) mentionem fecerint, ac poſt Salmanticenſe a Sorbonico Gymnaſio eximii Doctoris, & Magiſtri titulum plenis calculis ad calcem ſuæ allegationis reportaverit. Hinc an. 1688. a Comitiis Generalibus juſſus compilare Ordinis leges, *Commentariis* ſupplere in defectuoſis *Praxim criminalem Sanctori*, utrumque feliciter explevit, in tantum quod Generalis Conventus coactus an. 1694. in Urbe Victoria in Hiſpaniis, toti Religioni ſervandam propoſuerit ea ſanctione, quam Author refert in primordio Operis *de Delictis & Pœnis*, quod in Patriam, ſub initium Octobris an. 1694. reverſus, ac in Reformata Provincia Mediolani cooptatus, in lucem edidit. Tandem cum integram ideam Tractatus *de incorrigibilium expulſione ab Ordinibus Regularibus* efformaſſet (cujus majorem; præcipuamque partem ipſe executus eſt, reliquam verò alius ejuſdem Ordinis Vir Doctiſſimus abſolvit) ceſſit e vita an. ſalutis 1701. die 6. Martii, ætatis ſuæ 70., & in Conventu Giardini, non ſine lamentatione ſepultus.

AU-

AUCTORIS PRÆFATIO
AD LECTOREM,
PRIMÆ EDITIONI PRÆFIXA.

Scribendi occaſio, intentio, & œconomia.

SCRIPTURIENTI huic ſæculo novos libros offundere, inutile perinde, ac periculoſum cenſeo, benevole Lector. Siquidem in quovis diſciplinarum genere ad exceſſum abundant Auctores; ac tam exacta diligentiæ lima expolita prodeunt Neotericorum opera, ut ſpes recentiori ſcribenti non ſit acris cenſuræ notas effugere, niſi ad Cleanthis lucernam examinata proferat, & quæ cæſum pluteum, & demorſos ſapiant ungues. Hoc mihi ſemper fixum in animo fuit; ut proinde in ſcenam prodire, & typis committere, quæ ad exercitium ſtudiorum intra privatos cellæ parietes quandoque exaravi, ſemper ſim averſatus. Sed propoſitum invertit obedientia: Superioris enim mei generalis mandato. Commentarios in Practicam criminalem *Fratrum Minorum Regularis, & Strictioris Obſervantiæ lucubrare pariter, & vulgare ſum compulſus.*

Occaſionem dedit contractus ad obſcuritatem illius textus; cujus cauſa, noſtri Judices Sacræ Scripturæ, Artium, ac Theologiæ ſtudiis vacantes, non ſatis ab eo poterant haurire, quæ in legente legalium phraſium, ac forenſium actuum peritiam ſupponunt. Textus iſte adornatus uſui noſtri Ordinis, apud pleroſque aliarum Religionum Superiores, alioſque eccleſiaſticos Judices cum approbatione, & uſu exceptus eſt, ut proinde pluries, & proſtremo additis quibuſdam brevibus notis, recuſus fuerit. Nec immerito: non enim vel latum unguem recedit a communibus ſacrorum Canonum ſanctionibus pro re criminali; & ita omnes comprehendit, ut pauca admodum in eo deſiderentur. Cumque in ordinatoriis eccleſiaſticæ curiæ omnes ſæculares pariter, ac regulares conveniant, omnibus quadrat, quod pro uno Ordine contextum fuit: libero alioquin cuivis Judici relicto ſpatio ad municipalium ſuarum conſtitutionum edicta in deciſoriis ſententiam regulare. Subiit proinde mihi acrior ultra obedientiam ad ſcribendum ſtimulus, dum laborem meum non privato tantum Religionis meæ commodo, ſed omnibus communiter ſperavi profuturum, ac eadem approbatione, qua textus receptus fuit, ejus commentarios fore recipiendos.

Intentio ſcribendi, teſtis mihi Deus ſit, puram religionis utilitatem habet pro ſcopo. Miſeratione me dignum proderem, ſi pro vana captanda gloriola, tot laboribus ſuccubuiſſem. Hinc magna ſpes veniæ a Te mihi affulget, amice Lector, ſi quid forte offenderis, quod minus recte interpretatum cenſoriæ virgulæ ſubjiciendum judicaveris; parces enim Auctori, in quo purum animum proximo ſubveniendi deprehendes. Hinc eſt, quod peregrinas eruditiones, quas ad ornatum operis, & commendationem Auctoris faciunt, quaſque congerere, laborioſum licet, non tamen difficile fuiſſet, non invenies; totus enim in hoc fui, ut clara methodo procederem ad puram Judicis inſtructionem. Si quid obvium præter hanc offendes, non ex inſtituto, non frequenter, ſed obiter, & perfunctorie accipies exaratum.

Ordo perpetuus eſt, ut verbatim primo textus explanetur. Neceſſarium fuit hoc ad intentum ſcribentis: niſi enim termini aperiantur, ægre percipiuntur propoſitiones. Puduiſſet ſcribere quid ſit præſumptio, *quid* lis conteſtata, *quid* tranſactio, *& ſexcenta bujuſmodi, ſi pro expertis in re criminali ſcripſiſſem. At quia pro inexercitatis in arena forenſi laborem ſubii, neceſſum fuit incognitas voces aperire, ne de ſignificatione anxii legendo hærerent. Elementis ſuis diffinitiones præfixit Euclides: Digeſtis, & Codici præpoſuit Imperator inſtitutiones, quibus legum vocabula juriſprudentiæ Candidatis prælucerent. His quidem fax etiam ad criminalem tractationem præmittitur: ſed quia, ut ſupra monui, ex ſuorum ſtudiorum inſtitutis Regulares minime illis vacant, oportuit, occaſione per textum oblata, terminos dilucidare. Obſcura quandoque in eodem offendi, quæ Lectorem potuiſſent, aut ex difficultate remorari, aut ad lapſus male intellecta deflectere: hæc explicui eo ſenſu, quo exiſtimavi accipienda, ſi communi Juri, ac concordi Doctorum conſenſui debeant, prout debent, cohærere. Duriuſculas forte aliquando circa iſta, amice Lector, invenies interpretationes, ſed verborum ſenſum apparenter repugnantem ad veritatem trahere, non ducus piaculo. Poſt textus explanationem quæſtiones ſubjeci: in his non omnia apud criminaliſtas controverſa diſputavi: ſelegi quæ ex caſuum frequentia ma-*

xime

xime uſui poſſe venire perpendi, maximeque ad praxim faciunt: & in his non diutius, quam par fuerit, ſum immoratus (variarum opinionum placita recenſendo, propugnando, aut expugnando), contentus concluſiones illas amplecti, quæ communiori doctorum calculo probantur. His ſupplevi, quæ deſiderabantur in textu ad completam criminalium tractationem.

Elocutionem laxare ad faciliorem captum coactus ſum; contracta enim ſuccoſior quidem eſt, & docto legenti grata: ſed brevitatem damnat individua comes obſcuritas. Hinc, ne deviarem a ſcopo, debui inſinuare pluribus, quæ paucioribus verbis potuiſſem, ſi pro inexpertis in forenſi concertatione non ſcripſiſſem; idcoque opportunum duxi, non raro exemplis practicis theorica præcepta dilucidare. Catalogos Doctorum accumulare ad firmandas concluſiones, illiſque legentes interturbare nolui; hoc enim, quod in aliquibus Scriptoribus, non Lectoribus frugi, ſed obſtentationi Auctoris factum non laudo, mihi verti in vituperationem poſſe ſum veritus. Paucos, ſed fideliter cito; & tunc ſolum, quando textus Pontificius, aut Cæſareus mihi non fuit in promptu, vel concluſioni firmandæ prolixa de neceſſitate exprimenda fuiſſet ratio; breviori proinde unius, aut alterius ex magis claſſicis Auctoribus calculo eam comprobavi. Poſt hanc primam partem, qua textum theorice abſolvi, ſecundam ſubjicio ſub titulo Formularii Criminalis, *in qua per extenſum traduntur formulæ quorumcumque neceſſariorum abſolute ad texendam telam criminalem, & iſta jam ſub prælo eſt. Tertiam* de Delictis, & Pœnis *Deo vitam, vireſque dante, poſt-hac publici juris faciam. Interim, Lector benevole, æqui, boniquc conſulas ſaltem animi deſiderium juvando proximo intentum, ſi opus probandum abnueris. Si quid minus recte dictum inveneris, ignorantiæ meæ hoc tribuas: ſi quid boni offenderis, illud acceptum referas ſummo bonorum omnium largitori Deo Optimo, & Maximo, cui honor, laus, & gloria.*

REIMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendiſſimo Patri Magiſtro Sacri Palatii Apoſtolici.

F. M. de Rubeis Patriarcha Conſtantinopolitanus Viceſgerens.

REIMPRIMATUR,

Fr. Joſeph Auguſtinus Orſi Mag. Sac. Palat. Apoſt. Ord. Præd.

IN-

Digitized by Google

I N D E X
TITULORUM, ET QUÆSTIONUM.

TITULUS PROŒMIALIS. Pag. 1.

Quæſt. I. Quanta ſit auctoritas hujus Practicæ criminalis? pag. 4.

Quæſt. II. An Practica hæc indiguerit confirmatione Apoſtolica ad hoc, quod ad eam obligarentur Superiores, & Subditi? pag. 4.

Quæſt. III. An deſumpta ab Authoribus, qui citantur paſſim in corpore hujus Practicæ habeant vim legis? pag 5.

Quæſt. IV. An Statuta antiqua circa modum procedendi criminaliter per hanc Practicam cenſeantur abrogata? pag. 6.

TITULUS PRIMUS. *Quid Judex, & quotuplex.* pag. 7.

Quæſt. I. An Superior regularis teneatur caſtigare ſubditos delinquentes? pag. 15.

Quæſt. II. An Superior in punitione debeat magis uti rigore juſtitiæ, an lenitate miſericordiæ? pag. 16.

Quæſt. III. An de levibus etiam tranſgreſſionibus teneatur Superior Subditum caſtigare? pag. 17.

Quæſt. IV. An expediat magis paternaliter, quam judicialiter punire? pag. 18.

Quæſt. V. Quoſnam Subditos teneatur Superior regularis punire? mediatos, an immediatos? pag. 19.

Quæſt. VI. An Novitios, & Tertiarios poſſint Superiores regulares caſtigare? pag. 22.

Quæſt. VII. An Advenas religioſos, qui in ſuis Provinciis, vel Conventibus delinquunt, poſſint Superiores provinciales, & locales reſpective punire? pag. 24.

Quæſt. VIII. An primus Diſcretus Ordinis tempore interregni ob mortem Miniſtri generalis, poſſit cognoſcere de criminibus, quæ ad forum Generalis pertinent? pag. 25.

Quæſt. IX. An Procurator generalis Ordinis, & Commiſſarius curiæ, præter abſolutionem Apoſtatarum, poſſint Forenſes delinquentes in Curia punire? pag. 25.

Quæſt. X. An Procurator generalis Reformatorum poſſit delicta Forenſium in loco, in quo eſt Curia, commiſſa punire? pag. 26.

Quæſt. XI. An Guardianus poſſit delegari ad aliquam cauſam criminalem? pag. 27.

Quæſt. XII. An Provincialis poſſit delegare cauſam criminalem uſque ad ſententiam diffinitivam inclusive? pag. 29.

Quæſt. XIII. Quid prius, & ante omnia facere debeat Judex delegatus? pag. 31.

Quæſt. XIV. Ad quæ ſe extendat Judicis delegati juriſdictio? pag. 32.

Quæſt. XV. An Delegatus poſſit ſubdelegare in aliquo caſu? pag. 35.

Quæſt. XVI. Quantum duret Judicis delegati juriſdictio? pag. 38.

Quæſt. XVII. An Delegatus ex ſua authoritate poſſit a quocunque Conventu Provinciæ perſonas neceſſarias pro ſua cauſa ad ſe vocare? pag. 41.

Quæſt. XVIII. Quænam præcedentia in noſtra Religione Judicibus delegatis debeatur? pag. 42.

TITULUS II. *Quales eſſe debeant Judices.* pag. 43.

Quæſt. I. Quænam perſonæ Judicis ſint neceſſaria? pag. 56.

TITULUS III. *Canones circa recurſum, & appellationem.* pag. 57.

Quæſt. I. An liceat Regularibus recuſare Judicem, vel ab eo appellare? pag. 87.

Quæſt. II. An a Superiore ordinario poſſit quis appellare, aut ipſum recuſare in foro paterno? pag. 89.

Quæſt. III. An poſſit recuſari Provincialis in actu viſitationis? pag. 93.

Quæſt. IV. An Commiſſarius viſitator delegatus a Generali poſſit recuſari ut ſuſpectus in viſitatione paterna? pag. 98.

Quæſt. V. An, ut ſuſpecti, poſſint recuſari Diffinitores, Aſſeſſor, Conſiliarius, Peritus, Notarios, ſive Actuarius, aut Scriba? pag. 105.

Quæſt. VI. Quid facere poſſit Reus, ſi Judex pronunciet, eſſe frivolam cauſam recuſationis, quæ Reo videtur legitima? pag. 107.

Quæſt. VII. Quidnam facere debeant Arbitri, recepto munere judicandi ſuper cauſis recuſationis? pag. 107.

Quæſt. VIII. An Arbitri debeant admittere Judicem recuſatum, ad opponendum contra cauſam recuſationis, & ejus probationes? pag. 108.

Quæſt. IX. An Proceſſus factus a Judice poſt recuſationem interpoſitam ſit, ipſo jure, nullus? pag. 109.

Quæſt. X. An in crimine notorio poſſit Judex recuſari, ut ſuſpectus? pag. 112.

Quæſt. XI. An proceſſus inceptus a Judice recuſato ſit validus. pag. 112.

Quæſt. XII. An appellatio a ſuſpenſione guardianatus, ſeu alterius ſuperioritatis, ipſam ſententiam ſuſpendat? pag. 113.

Digitized by Google

TITULUS IV. *Delictorum diſcrimina.* pag. 113.

Quæſt. I. An Superiores locales obligentur in conſcientia, tenere capitulum culparum? pag. 119.

Quæſt. II. An Superior localis poſſit, & debeat pœnitentiare Patres graves, ſicut cæteros ſuæ Familiæ? pag. 120.

Quæſt. III. An Provincialis poſſit denuo caſtigare delinquentem de crimine, ob quod fuit pœnitentiatus a Superiore locali? pag. 121.

Quæſt. IV. An, & quomodo Guardianus poſſit procedere contra Subditum, qui impoſitam ſalutarem pœnitentiam ſubire renuit? pag. 123.

Quæſt. V. Quid agendum, ſi Subditus, cui pro defectu commiſſo Guardianus injungit pœnitentiam, dicat, ſe non pœnitentiam renuere ob inobedientiam, ſed quia delictum, pro quo Superior talem pœnitentiam injungit, non fuit ab eo commiſſum, & paratum eſſe alioquin pœnitentiam illam facere gratia mortificationis, non ob commiſſum delictum? pag. 126.

Quæſt. VI. Quid juris, ſi dicat Subditus, ſe pœnitentiam renuere, quia Superior excedit modum in correctione, & proinde ad Provincialem appellare? pag. 126.

Quæſt. VII. Quid agendum, ſi Reus poſt rebellionem, & contumaciam ante, vel poſt trinam monitionem, dum Guardianus cum Diſcretis contulit de illo carcerando, nec ne, in ſe revertitur, & ſe ad pœnam ſubeundam offerat? pag. 127.

Quæſt. VIII. Quid agendum, ſi Guardianus juberet Laicis converſis, ſive aliis, ut Fratrem rebellem caperent, & iſti nollent obedire? pag. 127.

Quæſt. IX. Quid agendum caſu, quo major pars Familiæ ſit conjurata, & rebellis contra Guardianum, cui nolit obedire? pag. 129.

Quæſt. X. Quid agendum caſu, quo in Conventu non ſit locus cuſtodiæ tutus? pag. 129.

Quæſt. XI. An Vicarius Conventus, vel Præſes a Miniſtro provinciali inſtitutus poſſit, quæ de Guardiano ſcripta ſunt? pag. 130.

Quæſt. XII. An Superior, qui eſt in capitulo, vel refectorio (qui tamen Guardianus, vel Vicarius non eſt) pœnitentiare, per obedientiam jubere, & renuentes pœnitentiam, modo ſupradicto, incarcerare poſſit? pag. 132.

TITULUS V. *Pœnarum genera.* pag. 134.

Quæſt. I. An in pœnis detur extenſio de caſu in caſum. pag. 157.

Quæſt. II. An pœna impoſita pro delicto extendatur ad actum proximum pag. 158.

Quæſt. III. An pœnæ extendantur ad Mandantes, Conſulentes, Adjuvantes, vel non impedientes? pag. 158.

Quæſt. IV. Si in ſtatutis Religionis pro eodem delicto reperiantur pœnæ ſancitæ, quamnam pœnam debeat Judex infligere? pag. 159.

Quæſt. V. An privatus voce paſſiva poſſit eligi in Vicarium Conventus? pag. 159.

Quæſt. VI. An privatus voce paſſiva poſſit inſtitui Præſidens in aliquo Conventu, aut Vicarius in capite per deputationem Provincialis? pag. 161.

Quæſt. VII. An privatus voce paſſiva poſſit eligi in confeſſarium Monialium? pag. 162.

Quæſt. VIII. An Provincialis, ſeu Viſitator poſſit Guardianum ſuſpendere arbitrio ſuo? pag. 162.

Quæſt. IX. Quot, & quales carceres in unaquaque Provincia eſſe debeant? pag. 166.

Quæſt. X. Quis poſſit carcerare? pag. 166.

Quæſt. XI. Quinam poſſint carcerari? pag. 167.

Quæſt. XII. An Regulares carcerati poſſint manicis, vel catenis conſtringi? pag. 168.

Quæſt. XIII. Quænam ſint cauſæ, ob quas in noſtra Religione quis carcerari poſſit? pag. 168.

Quæſt. XIV. Quid circa carceratos ſit obſervandum? pag. 169.

Quæſt. XV. Quænam pœnæ conſequantur carcerationem? pag. 170.

Quæſt. XVI. Quænam ſint pœnæ indebite carcerantium? pag. 172.

Quæſt. XVII. An privatio Actuum legitimorum, quæ conſequitur juſte carceratum, & indebite carcerantem ſit perpetua? pag. 174.

Quæſt. XVIII. Si, ſuppoſita legitima cauſa carcerationis, Reus appellet, an talis appellatio ſuſpendat carcerationem, ita ut, ſi Iudex, ea ſpreta, incarceret, pœnas male carcerantium incurrat? pag. 174.

Quæſt. XIX. Qua pœna puniendus ſit, qui fugit de carcere? pag. 175.

Quæſt. XX. Quas pœnas incurrat, qui carceratorum fugæ cooperatur? pag. 176.

Quæſt. XXI. An Diffinitorium poſſit libere, in caſibus expreſſis, damnare ad triremes? pag. 177.

Quæſt. XXII. Quænam ſint circa damnationem ad triremes obſervanda? pag. 178.

Quæſt. XXIII. An ille, qui in triremibus pœnam ſubiit, expleto tempore, debeat iterum ad Religionem recipi. pag. 179.

Quæſt. XXIV. An Religioſus, qui ſe obligavit ſub juramento ad pœnam triremium, ſi denuo in aliquod crimen inciderit, poſſit, illo commiſſo, ad triremes damnari? pag. 181.

Quæſt. XXV. Quibus de cauſis quis poſſit expelli ab Ordine noſtro? pag. 182.

Quæſt. XXVI. A quo proferri debeat ſententia expulſionis ab Ordine? pag. 184.

Quæſt. XXVII. Quomodo facienda ſit Incorrigibilium expulſio, & quæ ſervanda ſint in praxi? pag. 189.

Quæſt. XXVIII. Quinam poſſint in Ordine noſtro excommunicare? pag. 196.

Quæſt. XXIX. An ad effectum revelandi delinquentes, aut res furto ſublatas, liceat Superioribus excommunicationem ferre? pag. 199.

TI-

TITULUS VI. *Applicatio ſingularum Pœnarum ſingulis delictis.* pag. 201.

TITULUS VII. *Quam formam juris ſervare debeat Judex.* pag. 205.

Quæſt. I. An Judex inter Nos obſervando ſolemnitates juris delinquat, & Proceſſus debeat annullari? pag. 208.

Quæſt. II. An teſtium repetitio, citata Parte, ſit ſolemnitas, an potius quid de ſubſtantia juris? pag. 209.

TITULUS VIII. *Accuſatio, ſive Actor.* pag. 210.

Quæſt. I. An Religioſis ſit prohibitum accuſare in judicio? pag. 225.

Quæſt. II. An Prælatus regularis debeat acceptare accuſationes datas a Mulieribus, Laicis, Clericis ſæcularibus, vel religioſis extraneis? pag. 227.

Quæſt. III. An Judex ordinarius regularis poſſit abolere accuſationem factam a Subdito ſuo ipſam non acceptando, vel impediendo Subditum, ne ipſam proſequatur, poſtquam eam acceptavit? pag. 228.

Quæſt. IV. An ſemel accuſatus, qui ob partialitatem Judicis non fuit punitus, poſſit denuo accuſari? pag. 230.

Quæſt. V. An Judex regularis, qui ſibi datam accuſationem non recipit, vel non proſequitur, ſit punibilis? pag. 232.

Quæſt. VI. An juramentum, quod datur in Accuſatione, ſit de ſubſtantialibus judicii. pag. 233.

TITULUS IX. *Denunciatio.* pag. 234.

Quæſt. I. An requiratur infamia, quando Judex procedit per denunciationem? pag. 241.

Quæſt. II. An validus eſſet proceſſus, in quo reperta eſt falſa denunciatio, quæ fuit data per Epiſtolam cum falſa ſubſcriptione? pag. 242.

Quæſt. III. An Accuſatore, aut Denunciatore deficiente in probatione delicti, debeat ipſe citari, & audiri, antequam damnetur ad pœnam talionis, vel extraordinariam? pag. 243.

Quæſt. IV. Quænam ſint de forma ſubſtantiali denunciationis juridicæ? pag. 243.

TITULUS X. *Corpus delicti.* pag. 246.

Quæſt. I. Quomodo probatum reddatur Corpus delicti, ita ut Judex poſſit procedere ad inquiſitionem contra delinquentem? pag. 256.

Quæſt. II. Quomodo probetur Corpus delicti in caſu deflorationis? pag. 259.

Quæſt. III. Quomodo probetur Corpus delicti in caſu veneni? pag. 261.

Quæſt. IV. Quomodo Judex debeat uti perito? pag. 263.

TITULUS XI. *Inquiſitio.* pag. 266.

Quæſt. I. An ad condemnandum reum ſufficiant conteſtes in viſitatione judiciali; abſque inſtitutione proceſſus ſpecialis delicti? pag. 282.

Quæſt. II. An Prælatus poſſit devenire ad inquiſitionem juridicam ex notitia delictorum habita in viſitatione paterna? pag. 283.

Quæſt. III. An in viſitatione juridica poſſit Judex ſive ordinarius, ſive delegatus reculari ut ſuſpectus? pag. 284.

Quæſt. IV. An liberum ſit Prælato toties, quoties voluerit, viſitationem juridicam inſtituere? pag. 285.

Quæſt. V. Apud quem remanere debeant acta proceſſus? pag. 286.

TITULUS XII. *Exceptio.* pag. 287.

Quæſt. I. An in exceptione civili dentur Excepto defenſiones contra Exceptorem? pag. 290.

Quæſt. II. Quomodo proponenda ſit exceptio contra Eligendum? pag. 291.

Quæſt. III. Quis poſſit excipere contra Eligendum? pag. 292.

Quæſt. IV. Quænam ſint legitima fundamenta exceptionis contra Eligendum ad Prælaturam? pag. 292.

Quæſt. V. An Commiſſarius viſitator in actu Capituli poſſit excludere aliquem a voce paſſiva? pag. 293.

TITULUS XIII. *Indicia.* pag. 296.

Quæſt. I. Quid ſit præſumptio, & quotuplex? pag. 301.

Quæſt. II. An ex pluribus indiciis levibus poſſit fieri aliquod grave; & ex pluribus gravibus reddi unum violentum? pag. 304.

Quæſt. III. Quid, & quantum probent indicia juncta alteri probationi? pag. 306.

Quæſt. IV. Quomodo indicia inter ſe invicem debilitentur, aut elidantur? pag. 306.

Quæſt. V. Quodnam indicium faciat ſcriptura? pag. 307.

TITULUS XIV. *Fama, Infamia, Clamoroſa inſinuatio.* pag. 308.

Quæſt. I. Quomodo probetur fama? pag. 312.

Quæſt. II. Quid operetur contra Reum mala fama? pag. 313.

TITULUS XV. *Teſtes.* pag. 313.

Quæſt. I. Quænam ſint a Judice ante receptionem teſtium præſtanda? pag. 345.
Quæſt. II. Quænam requirantur, ut teſtes inhabiles poſſint admitti? pag. 346.
Quæſt. III. Quantum probent teſtes inhabiles? pag. 346.
Quæſt. IV. Quantum probent teſtes de auditu? pag. 347.
Quæſt. V. Quis ſit, & quid agendum cum teſte corrupto? pag. 348.
Quæſt. VI. Quid requiritur ad hoc, quod teſtes legitime examinentur? pag. 348.
Quæſt. VII. A quo ſint teſtes examinandi? pag. 350.
Quæſt. VIII. Quot, & quales teſtes, & quoties poſſit Judex examinare? pag. 351.
Quæſt. IX. An, & quando debeat admitti teſtis relative reſpondens? pag. 352.

TITULUS XVI. *Tortura.* pag. 352.

Quæſt. I. Quomodo per torturam poſſint cogi teſtes ad teſtificandum? pag. 383.
Quæſt. II. An dandæ ſint defenſiones teſtibus ante torturam? pag. 384.
Quæſt. III. Quæ ſervanda ſint in decreto torturæ teſtis? pag. 385.
Quæſt. IV. Quæ tortura apud Regulares poſſit dari teſtibus? pag. 385.
Quæſt. V. An vulneratus, qui non vult aperire Judici, a quo fuit vulneratus, poſſit torqueri? pag. 386.
Quæſt. VI. An poſſit Judex Reum indiciis gravatum non torquere, ſed extraordinaria pœna punire? pag. 387.
Quæſt. VII. Quomodo petendus, & dandus ſit conſenſus Diffinitorii pro tortura inferenda? pag. 388.
Quæſt. VIII. An pœnæ latæ contra male torquentes intelligendæ ſint de quocunque genere, & gradu torturæ? pag. 389.

TITULUS XVII. *Probationes.* pag. 390.

Quæſt. I. Quantum probent præſumptiones hominis? pag. 394.

TITULUS XVIII. *Carcer.* pag. 394.

Quæſt. I. An Fratres cooperantes, aut conſulentes indebitam carcerationem incurrant Excommunicationem. pag. 397.
Quæſt. II. An cenſeatur declaratus excommunicatus Judex male carcerans, per ſolam Sententiam Judicis *ad quem*, qui pronunciavit, *non legitimam fuiſſe carcerationem?* pag. 398.
Quæſt. III. An Provincialis poſſit conjicere Subditum in domum diſciplinæ, nulla aſſignata cauſa, quare illi talem pœnitentiam injungat? pag. 399.

TITULUS XIX. *Reus.* pag. 400.

Quæſt. I. An Reus a decreto carcerationis poſſit appellare? pag. 419.
Quæſt. II. An Provincialis cum Diffinitorio poſſit promittere impunitatem Reo revelanti Correos? pag. 419.
Quæſt. III. An ex confeſſione qualificata poſſit Reus condemnari? pag. 420.
Quæſt. IV. An confeſſio Rei validet proceſſum nullum? pag. 423.
Quæſt. V. An, & quomodo in judicio regulari facienda ſit recognitio, & confrontatio Rei cum teſtibus? pag. 424.

TITULUS XX. *Patronus, Defenſiones.* pag. 427.

Quæſt. I. Quomodo Patronus ſe gerere debeat in patrocinando Clientulo ſuo? pag. 465.
Quæſt. II. Quomodo pro parte Fiſci reſponſio ſit formanda defenſionibus Patroni? pag. 467.

TITULUS XXI. *Sententia.* pag. 469.

Quæſt. I. Quæ ſint conſideranda a Judice, ante prolationem ſententiæ? pag. 484.
Quæſt. II. Quomodo regulanda ſit ſententia, quando Diffinitores diverſa opinantur? pag. 491.
Quæſt. III. An, & quando liceat appellare a ſententia diffinitiva? pag. 493.
Quæſt. IV. Quos effectus pariat appellatio? pag. 495.
Quæſt. V. Quomodo facienda ſit appellatio a diffinitiva? pag. 496.
Quæſt. VI. Ad quem Judicem ſpectet executio ſententiæ? pag. 496.
Quæſt. VII. An poſſit ſuper delictis fieri tranſactio? pag. 498.
Quæſt. VIII. Quomodo ſe gerat Judex pœnas infligendo per ſententiam? pag. 503.
Quæſt. IX. Quæ agenda ſint a Judice, ad quem appellatur? pag. 504.

PRA-

PRACTICA CRIMINALIS MINORUM ILLUSTRATA

PARS PRIMA

TITULUS PROEMIALIS.

TEXTUS.

Practica Criminalis ad ſanctè adminiſtrandam juſtitiam in Ordine Fratrum Minorum Sancti Franciſci Regularis Obſervantiæ juxtà præſcriptum Statutorum Generalium ex Sacris Canonibus, & probatis Authoribus compendioſè collecta, Generali Capitulo Romano Anno 1639. probante & mandante.

SUMMARIUM.

1. *Titulus eſt præcipua pars Libri.*
   Ab eo inchoanda Tractatus explicatio.
   Eum minio colorabant antiqui.
2. *Legis ſcopus ex proemio cognoſcitur.*
3. *Uſus loquendi novitati vocabuli præferendus.*
   Practica ſignificat conſuetudinem.
   Item formam aliquid agendi.
4. *Cauſa Criminalis, & Civilis quæ?*
5. *Forma procedendi contra criminoſos in Religione, quandò præſcripta.*
6. *Sanctum, & ſanctè quid ſignificent.*
   Pœna lata contrà non obſervantes Practicam noſtram in procedendo.
7. *Lex omnes caſus ſingulares non comprehendit.*
   Inſtitutiones civiles explicant legales terminos.

COMMENTARIUS.

1. EXPLANATIONEM hujus *Tractatus Criminalis* aggreſſuri clariſſimum *Jure Conſultum Ulpianum* imitandum duximus, qui explanaturus Edictum *Prætoris L. 1 ff. de Rebus Creditis ſi cert. pet.* ait *Et ee eſt priuſquàm ad verborum interpretationem perveniamus, pauca de ſignificatione ipſius tituli referre.* Idem, & Nos præſtare pretium operæ eſſe cenſuimus, *titulus* enim præcipua pars eſt, imò quaſi caput totius libri in quo breviſſimè continetur, quod longiori ſermone toto operis contextu traditur. Mirum proinde non eſt, Antiquos conſueviſſe librorum *titulos* colorare minio; ut meminit *Ovid. de Pont. Eleg. 1.*

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur. Undè Jure conſulti legum titulos rubeo colore efformatos *Rubricas* nominarunt, *titulum* pro rubrica, & viceverſa accipientes, ut innuit *Paulus Jure Conſultus L. Interdictorum §. penult. ff. de interdict. ſiv. extr. act.* Quod & tetigit *Juvenal. Satyr. 14. Verſ. 193.* dum ait, *Scribe puer, vigila, cauſas age, perlege rubras.*

Majorum Leges &c. . . . . *nempè titulos juris ex minio, aut rubro calore*, ut explicuit *Lubinus*; agnoſcentes ſiquidem inter reliqua omnia præcipuum eſſe operis *titulum*, duxerunt rubei coloris diſtinctione dignificandum præ cæteris, quæ communi atramento exarabantur.

2. Et hoc jure meritò; *Titulus* enim, maximè in libris, ſivè legibus, quibus Auctoris, ſeu Legislatoris non præfigitur proemium, habendus eſt pro proemio; & ſicut materia legis, & principalis intentio Statuentis ex proemio cognoſcitur juxta *L. 1. ff. de Orig. Jur. L. 1 ff. ad Macedonian. Leg. final. cum ib. not. ff. de Hæred. inſtit. Maſcard. Fenzon. apud Conciol. ad Statut. Eugub Prælud. 4. 197.* Ita hæc eadem habentur a *titulo*, ut infrà videbimus.

Titulus ergo eſt *Practica Criminalis*. Mordebitur fortè à ſcrupuloſis Grammaticis nomen *practica* hic ſubſtantivatum, cum revera ſit adjectivum derivatum à *Praxi*; culpabuntque *Authorem* minimè latinè locutum fuiſſe, cum tale nomen neque apud antiquos, neque apud medij ævi Scriptores inveniatur; quod cognoſcere licet ex eo, quod non reperitur neque apud præcipuos *Jureconſultos*, qui antiquos terminos collegerunt, & illuſtrarunt, ut *Alciatum*, *Beroaldum*, *Briſſonium*, *Gothofredum*, & alios; neque apud *Onomaſticos Scriptores*, qui in eorumdem collectione deſudarunt, ut *Alberinum*, *Spiegelium*, *Prateјum*, *Laurentium*, *Durbangium*, & alios *Lexicorum Authores*.

3. Sed à doctis viris ridendos Grammatizantes ridentes relinquimus; non enim nomina, ſed res tractamus, nec de recta locutione, ſed de ſolida doctrina curamus; & ad monitum *Bartoli in Proem. Digeſtor. & in L. Inſtrumentorum ff. de Fid. Inſtr.; & in Authent. Sacramenta C. ſi adv. Vend. Abb. in Proem. Decretal. n. 8.* Uſum loquendi ſignificato aut novitati vocabuli præferimus. Fateor nomen *practicæ* inventum à ſcriptoribus, qui florere incœperunt poſtquam latinæ locutionis majeſtas Barbarorum incurſu (per quem ſtudia bonarum artium ceſſarunt) ſepulta fuit; poſt tempora tamen *Accurſij Gloſſatoris*, à *Jureconſultis* frequenter invenitur uſurpatum. Varias hoc ſortitum eſt ſignificationes, aliquando enim ſignificat conſuetudinem, ut docent *Bald. in L. Illud ff. de Excuſ. Tutor. & in Cap. 1. de Feud. ſine culp. & Conſ. 136. n. 3. lib. 1. Angel. in L. final. de Relig. & ſumpt. fun. Dec. Conſ. 358. Butr. in Cap final. de conſuet.* Et ab hoc dicitur *practicatum*, quod ex conſuetudine ſervatur; aliquoties ſignificat formam aliquid agendi ut paſſim *Abbas in Cap. Ad appellationem n. 2. de Renunciat. & in Cap. 1. n. 7. de Mutu. petit. & in Cap. ſignificaſti n. 7. de Teſt.* aliquoties ſignificat amicitiam, familiaritatem, cohabitationem, ſivè convictum, & in hoc ſenſu accipitur, quando quis dicitur habere *malam practicam* cum mala muliere, aleatoribus, furibus; ut frequenter reperitur in tractatibus antiquorum *Criminaliſtarum*. In noſtro autem *Textu* accipitur *Practica* in ſecundo ſenſu, nempè pro forma ſecundùm quam debent tractari acta in foro Criminali, & nomen hoc taliter uſurpatum reperitur à clariſſimis viris, nempè *Julio Claro Criminaliſtarum Coriphæo*,

qui doctiſſimum, & ab omnibus receptum, laudatumque Opus ſuum circa delictorum coercitionem intitulavit *Practiſam criminalem*, quo vocabulo uſus eſt etiam ante eum *Baldus*, *Ridolphinus* pariter *Practicam Rumauam* ſcripſit, & aute eum *Practicam Papienſem Ferrarius*, *Practicam Medisam* Muſſaria, *Practicam Arithmetisam Vicecumes Placentinus*, & quamplures alii, quos ſupervacaneum recenſere.

4. Practica ergo hæc importat formam, ſecundum quam regulari debent acta fori Regularis in puniendis delinquentibus, & proindè additur *Criminalis*, quod ſi quæras, à quo dicatur cauſa criminalis, & civilis, & in quo differat forma agendi criminaliter aut civiliter. Breviter reſpondeo, quod cauſa criminalis eſt quando in ea quæritur commodum publicum; quando verò quæritur privatum, cauſa eſt civilis, & hæc eſt communis opinio relata per *Julium Clarum §. final. quaſt. 1. verſ. Ex quorum*, qui multos citat. Quia verò utilis eſt Reipublicæ punitio criminoſorum, ideò quando agitur ad punitionem delictorum, cauſa ſemper eſt criminalis. Differunt autem in multis formæ procedendi civiliter & criminaliter. Quia in criminalibus non admittitur, quod Reus poſſit reſpondere per Procuratorem; ſecùs in civilibus, in illis infertur Reo tortura, io iſtis minimè, multi Teſtes admittuntur in civilibus, qui repelluntur in criminalibus, in iſtis requiruntur probationes luce meridiana clariores; ooo ſic in illis; ultrà multas alias differentias, quæ non faciunt ad intentum.

5. Sequitur Textus *Ad ſanctè admiuiſtrandam juſtitiam in Ordine Fratrum Minorum Sancti Franciſci Regularis Obſervantiæ*. Hic exprimitur cauſa motiva, ſivè finalis, propter quam à Capitulo Generali fuit promulgata hæc *Practiſa* procedendi, & quarè ad eam obligati fuerint Judices *Minores Obſervaates*; & antequam verba *Textus* expendamus, expedit recenſere formam ſervatam lo Ordine in puniendis delictis antè hujus *Practicæ* firmamentum. *Seraphicus Pater Franciſcus* in ſua *Regula Minorum* per *Honorium* confirmata *Cap. 7.* ſic ordinavit. *Siqui Fratrum inſtigante inimico mortaliter peccaverint pro illis peccatis, de quibus ordinatum fuerit inter Fratres, ut recurratur ad ſolos Miniſtros Provinciales, teneantur prædicti Fratres ad eos recurrere quam citius poterunt ſine mora. Ipſi verò Miniſtri, ſi Præsbiteri ſunt, sum miſericordia injungant illis pœnitentiam, ſi verò Præsbiteri non ſunt, injungi faciant per alios Sacerdotes Ordinis &c.* Licet hic textus videatur prima facie loqui *de Pœnitentia Fratribus peccantibus imponenda*, (ut ſonat titulus illius Capituli) in foro interno, ut colligitur ex verbis, *ipſi verò Miniſtri ſi Præsbiteri ſunt &c.* tamen æquè accipi poteſt etiam pro foro exteroo, quandoquidem ab initio Ordinis uſquè modo punitio graviorum, & enormium criminum fuit ſemper *Miniſtris Provincialibus* reſervata; cum ergò dicatur *de illis peccatis, de quibus ordinatum fuerit inter Fratres ut recurratur ad ſolos Miniſtros Provinciales*, nec poſſibile eſſet quod in tanta Religioſorum multitudine aliquis gravioris criminis non eſſet futurus publicè Reus, ſequitur quod & in publico foro pœnitentiari deberet, & ita in foro externo. Nullas pœnas criminibus appoſuit *Seraphicus Pater*, ſed totum negotium commiſit prudentiæ *Miniſtrorum*, quibus ſolam *miſericordiam* commendavit, quod & fecit etiam in Cap. 7. ejuſdem *Regulæ*, in quo agitur ex profeſſo de *sorrectione*, ubi *Miniſtris* nihil aliud inculeat, niſi ut *viſiteut & moneant Fratres ſuus, & humiliter, & charitativè surrigant eus*. Adverto amplius quod *Regula* loquitur de Fratribus peccantibus ex fragilitate, & dæmonis tentatione, dicit enim *inſtigante inimico mortaliter peſsaverit*; nihil verò de illis, qui peccaturi erant ex perverſitate, & conſummata malitia. Inſuper evidenter apparet, quod *Regula* loquitur de Reis ſpontè comparentibus, dicit enim *teneantur ad eos resurrere quam citiùs poterunt ſine mora*, patet autem, quod recurſus eſt ab animo ſpontaneo, non autem coacto. De Reis verò pertinacibus, fugitivis, & punitionem declinantibus, qui debent a Judice per vim publicam coerceri, nullum penitus verbum, ſed hoc *Miniſtrorum Generalium, & Provincialium* diſcretioni reliquit. In *Teſtamento* porro ſuo *Seraphicus Patriarcha* de vindicta Fratrum delinquentium ſumenda loquens, videtur mentem ſuam eſſe, quod non per *Miniſtros*, ſed à *Cardinali Protecture* deberent caſtigari, ait enim. *Et qui inventi eſſent, qui non facerent officium ſecundum Regulam* (hoc eſt non ſervareot præcepta Regulæ ea publicè tranſgrediendo in materia gravi, aut à Religione eſſent Apoſtatæ, verba enim illa *facerent officium ſecundum Regulam* ſunt idiotiſmus Italicus, idem ſonans, ac *ſi non viverent ſecundum Regulam, aut ſi non obſervarent Regulam* (*& vellent alio modu variare* (novam nempè Regulam, veteri derelicta, inducere volentes, & ſic diviſionem in Ordine affectantes,) *aut non eſſent Catholisi; omnes Fratres ubicumque ſunt per obedientiam teneantur, quod ubisumque invenerint aliquem ipſorum proximiori Cuſtodi*, (hoc eſt *Guardiano*) *illius loci, ubi ipſum invenerint debeant præſentare, & Cuſtos teneatur per obedientiam ipſum fortiter suſtodire, ſicut hominem in vinculis die, noctuque, ita quod non poſſit eripi de manibus ſuis, donec propria perſona ſua ipſum repræſentet in manibus ſui Miniſtri. Et Miniſter teneatur firmiter per Obedientiam, mittere ipſum per tales Fratres, qui die, noctuque cuſtodiant ipſum ſicut hominem in vinculis, donec repræſentent ipſum coram Domino Oſtienſe, qui eſt Dominus Protector, & Corrector, iſtius fraternitatis.* Sed, quæ hic à *Sancto Patre* fuerunt ordinata, non fuerunt executioni demandata, tum quia hoc ipſius *Teſtamentum* non eſt obligatorium, ut reſpondit *Gregorius Nonus*, & *Papa Nisolaus Tertius Cap. Exiit, §. Cæterum de Verb. Sign. in 6.* tum quia impoſſibile eſſet, eu ſervare, cum enim per omnes terras longè, latèque diffuſa ſit Religio, noo poſſent à tot loginquis partibus delinquentes in vinculis ad *Cardinalem Protectorem* duci caſtigandi; attento maximè quod à *Summis Pontificibus* adempta eſt *Protectori Ordinis* expreſsè facultas animadvertendi in Fratres particulares peccantes, ut conſtat ex Bulla *Gregorii XIII.* in qua inſertæ ſunt aliæ Bullæ *Gregurii XI. Sixti IV. & Julii II* Idem continentes. *Conſtitut. Proviſionis noſtræ ann. 1578. 13. Calen. Januar. Roderis. Bull. fol. m. 430. Orb. Seraph. tom. 1. lib. 3. cap. 34. §. 2. num. 16.*

Tota ergò facultas caſtigandi delinquentes fuit apud *Generalem*, ac *Miniſtros Provinciales* reſpectivè, qui prò libito caſtigabant, nec à *Capitulis Generalibus* ulla forma procedendi ſibi fuerat præſcripta; & hoc ſervatum fuit à principio Religionis uſque ad *Capitulum Cadurcenſe* celebratum anno 1333., *Orb. Seraph. tom. 3. fol. 40. col. 2.* In hoc porrò ordinata fuerunt pauca quædam circa juridicas denunciationes à Prælatis recipiendas; dum enim nimia facilitate eas acceptarent, etiam quandò denuncians non poterat probare crimen, de quo denunciabat, ſternebatur via calumniatoribus cum frequenti jactura famæ innocentium; Statuit ergò *Capitulum*, ne poſtmodum acceptarentur denunciationes, niſi cum exhibitione denunciantis *ſe fore paratum, ea quæ ſic dixit, & pro ut ea denunsiat deponere ut teſtis, & in præſentia denunciati jurare*, & inſuper alia pauca quædam ſtatuit ſervanda circà inquiſitionem faciendam, & acta criminalia ſervanda in libris Provinciæ. In *Capitulo* autem *Aſſiſienſi* celebrato anno 1354., *Orb.*

Se-

Seraph. tom. 3. fol. 58. col. 2. cum forte procedere cogerentur Prælati ad omnes juris apices, propterquod difficilis reddebatur criminoſorum punitio, & turbationes orirentur in Religione, ſupplicarunt apud *Bonifacium Octavum*, ut à ſolemnitatibus juris ſervandis *Judices Ordinis* abſolverentur, quod & conceſſit *Papa* per ſuum *Breve* incip. *Ad augmentum*, quod reperitur inſertum in Statutis illius *Capituli*, in quo etiam taxatæ ſunt plures pœnæ variis delictis; ut ibidem videre eſt; nihil alioquin ſpecialiter diſpoſito ſuper forma procedendi. Subſecutum eſt *Capitulum Generale Interamnen*. Celebratum anno 1500. in quo publicata fuere *Statuta Generalia*, quæ a nomine *Alexandri VI.* (cujus juſſu fuere compilata) dicta ſunt *Alexandrina*; In his porro *Orb. Seraph. tom. 3. fol.* 172. *& ſeq.* multa ſaltuatim, & inordinata methodo, circà modum procedendi in criminalibus tradita ſunt, ſed non eſt firmata Praxis univerſalis procedendi. Anno exinde 1553. in *Capitulo Generali* celebrato *Salmanticæ* edita fuere *Statuta Generalia* dicta *Salmanticenſia*, in quorum decimo capite *Orb. Seraph. tom. 3. fol.* 333. *& ſeqq.* datum fuit ſuccoſum compendium modi procedendi in criminalibus, in quo ex doctrina noſtri *Doctoris Irrefragabilis Alexandri Alenſis* traduntur neceſſaria, quæ ſpectant ad perſonam *Judicis*, *Actoris & Rei*, & ad modum procedendi per viam accuſationis, denunciationis, & inquiſitionis. Sed quia Regulares, ut plurimum ſtudio Canonico, aut legali non incumbunt; ex nimia brevitate illius compendii non poterat plenè edoceri Judex de iis omnibus, quæ in legitima ſtructura proceſſus ſunt requiſita. Hæc ſalubriter conſiderata in *Congregatione Generali Neapolitana* anno 1590. moverunt *Capitulum* ad decernendam formam univerſalem procedendi pro Religione noſtra, & cauſam reddens hujus Decreti ait *Cap.* 33. *Quoniam ex varia minuſque diſtincta in formandis proceſſibus, cauſis judicandis, & viſitationibus obeundis forma, varias hucuſquè orta ſunt incommoda, difficultates, contentiones, lites, & gravamina quamplura: ut in adminiſtranda juſtitia, & caſtigandis exceſſibus una ſit omnibus Ordinis Prælatis, & Superioribus communis procedendi via, & hæc quidem certa, & diſtincta; formam diù excogitatam, primo quoque tempore Superiorum juſſu edendam, præſcribendam duximus, pro ut præſenti conſtitutione præſcribimus Orb. Seraph. tom. 3. fol.* 391. *col.* 1. quod Decretum fuit poſtea renovatum in *Capitulo Generali Valliſoletano*, & integraliter inſertum in *Statutis Generalibus*, quæ à *Capitulo* illo dicta ſunt *Valliſoletana Tit. de Admonit. & correct. Fratr. verſ. Cæterum*. Elapſi nihilominus ſunt plures anni poſt talia Decreta, nec tamen prodierat forma procedendi jam per duo *Capitula Generalia* determinata, donec anno 1639. in quo Romæ fuit celebratum *Generale Capitulum* ex ipſius decreto *Tit. de Regeſt. in fine*. *Orb. Seraph. tom. 4. fol. 51. col.* 1. prodiit tandiù deſiderata *Practica Criminalis*, quæ juſſa fuerat antè componi mandato facto *Patri Sanctoro de Melſi* viro doctiſſimo ab *Eminentiſſimo Cardinali* recolendæ memoriæ *Franciſco Barberino Protectore Ordinis*. Cauſa ergò finalis hujus *Practicæ* prout ſupra expreſſum legitur in decreto *Congregationis Neapolitanæ*, fuit fremotio inconvenientium, & gravaminum, quæ emergebant ex varià, & minus diſtincta procedendi forma, quæ reſpectivè tradità erat, & ſervabatur à Prælatis in procedendo; quot enim erant capita, totidem erant ſententiæ, & cum imperitiam Judicum aliquoties comitaretur eorum in Reos vel ſimultas, vel paſſio, emergebant gravamina, ob quæ excitabantur lites, diſcordiæ, tumultus inter Superiores, & ſubditos, & Religio ſùs, dequè jactabatur. Undè neceſſum fuit formam ſtabilire unam, quam ſervarent omnes, & per eam rectè, & inculpabiliter procederetur.

6. Et hoc eſt, quod compendioſiſſimè ſignificatur in hoc *Titulo*, dum dicitur: *Ad Sanctè adminiſtrandam juſtitiam &c.* Adverbium hoc *ſanctè* deſcendit à verbo *ſancire*, quod ſignificat firmare, decernere, conſtituere, conſecrare; hinc dicuntur *leges ſanctæ*, quia ſanctione ſunt firmatæ, Ita ut nefas ſit eas violare, undè ſcripſit *Martianus l. Sanctum ff. de diviſ. rerum & qualit. ſanctum eſt, quod ab injuria hominum defenſum, atque munitum eſt*, proinde muri, & portæ Civitatis dicuntur *ſanctæ res*, ut ait *Cajus l.* 1. *§. Divial L. final. ff. de diviſ. rerum & qualit.* & eas violare ſine capitis diſcrimine nemo privatus poteſt, ut teſtatur *Pomponius*. *Sanctè* ergo hic accipitur pro *firmè, determinatè, & inviolabiliter*; ſignificatquè *Practicam* hanc ideò eſſe compoſitam, ut juſtitia punitiva, quæ ante incerta, & varia methodo adminiſtrabatur, modò firmè, immutabiliter, & determinatè tractetur. Pariter *ſanctè*, hoc eſt *inviolabiliter* ſervetur: etenim tum in *Statutis Valliſoletanis*, tum in Decretis *Congregationis Generalis Neapolitanæ* recenſitis ſuprà, à quibus decreta fuit edenda hæc Practica, habetur, quod, poſtquam fuerit edita, *ab omnibus Ordinis Prælatis, & Superioribus exactè quidem, atquè inviolabiliter ſervetur, ſub privationis officiorum, & aliis gravioribus pœnis contrafacientibus, vel negligentibus etiam omninò ſubeundis*; & ex pœnis hic appoſitis contrà violantes hanc formam procedendi ipſa redditur *ſancta*.

Sequitur *juxta præſcriptum Statutorum Generalium*, puta factorum in *Congregatione Neapolitana*, & *Capitulo Valliſoletano*, & *Romano* recenſitis *ex ſacris Canonibus, & probatis Auctoribus compendioſè collecta*. Re vera *Practica* hæc poteſt vocari medulla Sacrorum Canonum ad rem criminalem ſpectantium; nec latum unguem enim ab Ipſis elongatur, ut *Sanctorus* ipſe teſtatur *De Pœnis Cap. 19. quæſt.4. difficult. 4. verſ. reſp. fol.* 260. & ad oculum patet legenti.

7. Quia verò Sacri Canones de ſingulis incidentibus univerſaliter non habentur, non enim poſſunt omnes caſus ſingillatim legibus comprehendi, ut dicit una *lex. l. Non poſſunt ff. de leg.* neceſſarium fuit mutuare à *Doctoribus*, qui ex profeſſo rem criminalem tractaverunt ea, quæ in Canonibus deſiderantur, & proinde ex *probatis Auctoribus* etiam fuit *compendioſè collecta*. Compendioſè tradita aut indigent explicatione ſivè voce ſivè ſcripto; aut manca aut obſcura evadunt.

Brevis eſſe laboro, obſcurus fio, (dicebat *Horatius*) nec diſciplina tyroni tradita per compendium poteſt illum, ut debet, erudire. Scio *Juſtinianum Imperatorem* pro Candidatis Juriſprudentiæ inſtruendis curaſſe, ut omnes leges in Compendium ordinatæ redigerentur ipſis prælegendum, quod *Inſtitutiones* vocavit; tamen illud fuit potius ad aperiendos terminos legales, quam ad ipſos docendos legum diſpoſitiones, ut idem aſſerit in *Proemio Inſtit. §. Cumque hoc* dicens ſe per *Tribonianum, Teophilum*, & *Dorotheum* componere feciſſe *Inſtitutiones*, *Ut liceat vobis* (legum ſtudioſis) *prima legum cunabula* (nempè legum *elementa*) ut explicat *Gothofredus Annot. in Proœm. inſtit. verſ. Cunabula diſcere*. Nullus porrò ambigit, elementa ſcientiarum eſſe explicationem terminorum. Cæterum, non per tale compendium ſolum, cenſuit idem Imperator, ſcholares legum ordinationem eſſe, (ut decet) intellecturos; & ideò edicto ad *Antecеſſores* facto de ratione, & methodo juris docendi, voluit, ut per annum eorum Diſcipuli vacarent ſtudio *Inſtitutionum*, ſequentibus verò quinque annis, ſibi prælegerentur materiæ legales, quas *Inſtit. Juſtin. Omnem. De Rat. & meth. jur. docen.* præſcribit. Dum ergo *Practica* hæc ſic eſt *compendioſè* tra-

dita, non per eam ſolam poteſt Judex Regularis perfectè inſtrui circa agenda in materia criminali; attento maximè quod in Religione, in qua conſueta ſtudia ſunt *Theologiæ Scholaſticæ*, aut *Polemicæ*, aut *Moralis*, ſivè *ſacræ Scripturæ*, perpauci Sacris Canonibus, ſaltem in iis, quæ tangunt forum contentioſum, incumbunt. Obſcurum ergò, cum ipſis evadat hoc compendium, neceſſarium fuit illud explicare, & Commentariis illuſtrare, prò viribus, ad *Superiorum Generalium* mandatum, quod præſtare, Deo dante, aggredimur.

I. Quæritur. Quanta ſit authoritas hujus Practicæ Criminalis?

SUMMARIUM.

8. *Practica Criminalis eſt pars Statutorum Generalium.*
Communitas poteſt leges municipales condere.
Lex ut obliget, publicationem requirit.
9. *Statutum, & conſuetudo procedunt à pari.*
Valet argumentum de uno ad aliud.

8. RESpondeo. Quod ut ſupra *numer. 5. prope finem* viſum eſt *Practica* hæc compoſita juſſu trium *Capitulorum Generalium* fuit per Viros doctos, *per idoneos Patres, atque peritos diligenter recognita, ac in Generalis Romani Capituli Diffinitorio propoſita, ab eoquè probata, & Typis mandari præcepta*, ut habetur in Epiſtola Reverendiſſimi Patris *Joannis Merinero Miniſtri Generalis* data 7. Septembris 1639. ad omnes Superiores, & ſubditos hujus Ciſmontanæ Familiæ, quæ Epiſtola, ſimul cum approbatione Reviſorum, & decreto *Diffinitorii Generalis* reperitur impreſſa in fronte ipſius *Practicæ* impreſſæ Romæ. Ipſa ergò cenſenda eſt pars *Statutorum Generalium*, attento maximè eo, quod dicitur in *Statutis Reformatorum*, *cap. 10.*, quod ſcilicet, in caſibus pœnarum inferendarum per viam juris, de quibus *Statuta* ipſa nihil diſponunt, ſervetur hæc *Practica*. Sequitur ergò quod ipſa habenda eſt tanquam lex municipalis, & Statutaria, quam ſibi quælibet *Civitas*, & à fortiori *Ordinis Univerſitas* conſtituit, ut ex jure deducunt *Doctores*, *Inſtit. de jur. natur. gent. & civ. l. omnes Populi*, *& ibi D. D. ff. de juſt. & jur. Carpan. ad ſtatut. Mediolan. in Prælud. apud Conciol. ad ſtatut. Eugub. Prælud. num. 1.* Et hoc convenit ipſi duplici titulo. Primus quidem eſt, quia ut præfertur ipſa eſt ſancita decretis *Capitulorum Generalium*, conſulta approbata, & (quod magis facit ad rationem legis, quæ ut ſit obligatoria publicationem requirit) de mandato *Capituli Romani*, ac *Diffinitorii Generalis* promulgata *Auth. at fact. nov. Conſt. Coll. 5. tit. 21. Plot. in l. Si quando num. 859. C. unde vi. D. Thom. 1. 2. qu. 90. art. 4. Donat. Praxis Regul. tom. 1. tract. 1. quæſt. 9.* Secundus autem eſt, quia acceptata eſt, & uſu recepta; omnes enim Provinciæ *familiæ Ciſmontanæ* ſtatim poſt ejus publicationem cœperunt ea uti, & ſic ejus obſervantia tranſiit in conſuetudinem, à quo ſortiretur ſuum robur, licet hoc non habuiſſet aliunde.

9. Quandoquidem conſuetudo venit nomine *ſtatuti*, quià ſtatutum, & conſuetudo à pari procedunt, & valet argumentum de uno ad aliud, ut dicunt *Doctores Jaſon. in l. Omnes Populi, in 1. lect. ff. de juſt., & jur. Alex. conſ. 190. num. 11. lib. 2. Barboſ. Loc. comm. arg. lor. 105. num 3. Ginrb. & Rot. deciſ. 210. coram Octobon. apud Conciol. ad ſtatut. Eugub. Prælud. num. 2., & 3.* Dupliciter ergò habet vim *ſtatuti*, & tantæ authoritatis eſt, quantæ *Statuta Ordinis*.

II. Quæritur. An Practica hæc indiguerit confirmatione Apoſtolica ad hoc, quod ad eam obligarentur Superiores, & Subditi?

SUMMARIUM.

10. *Practica noſtra criminalis non indiguit confirmatione Apoſtolica, ut obliget.*
Jus civile quid ſit?
Senatus habet jus condendi leges.
Capitulum Generale poteſt condere leges obligatorias.
Et hoc etiam habet ex privilegiis.
Principi propriè convenit facultas condendi leges.
11. *Statuta Ordinis obligant independenter à confirmatione Apoſtolica.*
12. *Confirmatio in forma communi novum jus non addit.*
13. *Statuta aliqua, quare indiguerint confirmatione in forma ſpecifica?*
Confirmatio in forma ſpecifica quid operetur.
Confirmatio in forma communi dat robur rei confirmatæ.
14. *Pœna non recipientium ſtatuta Capituli Generalis.*

10. RESpondeo, quod non; quià, ut diximus ſupra, *Practica* hæc compoſita, & promulgata fuit per Decretum *Capituli Generalis*, & eſt pars *ſtatutorum Ordinis*. Porrò non eſt ambigendum, quod *Capitulum Generale* habeat poteſtatem condendi leges obligatorias omnium ſibi ſubjectorum, tum quia *Capitulum Generale* repræſentat totam Religionem, cum ad ipſum conveniant, ultrà *Miniſtros*, *Cuſtodes* miſſi ab omnibus, & ſingulis Provinciis, qui nomine ipſarum ſuffragantur, & proindè ſunt compromiſſarii illarum, ità ut *Capitulum Generale* ſit Conventus omnium, & ſingulorum Fratrum ad illud convenientium, vel actualiter per ipſos, vel virtualiter per *Cuſtodes Vocales*. Habet ergò ex hoc ſufficientem authoritatem condendi leges ex ſe, ad quas obligetur tota *Religio*, quæ ut diximus, in eo intervenit, quia de jure communi eſt, quod quælibet Univerſitas ſibi, & prò ſe poſſit ſibi leges ſtatuere, quæ vocantur à *Juriſperito Jus Civile l. Omnes Populi § Nam quod ff. de juſt. & jur. c. eam acceſſiſſent. Extra de Conſtit. apud Sanctor. de Pœn. cap. 28. quæſ. 4. fol. 365*, tum quia ſi *Capitulum Generale* conſideratur ut totius Religionis *Senatus* compoſitus ex Superioribus *Generalibus*, & *Provincialibus*, ut *Optimatibus* apud quos eſt regimen ipſius, etiam hoc modo habet facultatem publicandi leges, quæ totam *Religionem* ligent, quia etiam *Senatui* data eſt poteſtas condendi leges, ut apertè habetur in quodam *digeſto l. Non ambigitur. ff. de leg. & Senat.* Tum quia poteſtas legislativa naſcitur à juriſdictione ordinaria, quam habet *Capitulum Generale* in ſubditos, undè ſequitur quod validas, & obligatorias leges ferre valeat, ut ex *D. Thoma 1. 2. quæſt. 90. art. 3. & 2. 2. qu. 91. art. 2.* deducit *Donatus Prax. Regul. tom. 2. part. 3. tract. 12. qu. 2. num. 1.* Tum quia leges condendi poteſtas ſpecialis facta eſt *Ordini Ciſtercienſi* à *Martino Quinto*, & *Congregationi Camaldulenſi* ab *Eugenio Quarto*, & *Leone Decimo*, ut refert *Rodericus tom. 1. qu. 41. art. 2.* quæ facultas ratione communicationis privilegiorum extenſa eſt ad om-

omnes *Ordines Mendicantes*. Et licet hoc ſibi liceret de jure communi, tamen ex tali privilegio Apoſtolico majus robur ſortiuntur leges à *Capituli Generalibus* conditæ, utpotè quibus ferendis additum eſt votum *Principis*, cui ſoli leges univerſales ferendi reſervata eſt facultas, ut dicitur in jure, *l. final. C. de Leg. & conſt. Gothefr. in l. Non ambigitur in V. Senatum ff de leg. & Senat.* & in hac concluſione conveniunt communiter *Doctores*, *Suar. de leg. lib. 4. Cap. 6. num. 21. Anton. a Spir. Sanct. Direct. Regul. tract. 4. diſp. 8. ſect. 2. num* 38. & ipſis adſtipulatur Praxis omnium *Religionum*, Verum tamen eſt, quod non poteſt condere leges contrarias juri communi, aut ipſum aliquo modo vulnerantes; nullus enim inferior habet poteſtatem deſtruendi factum Superioris *Cap. Quod ſuper. Extra de Major. & obed. Cap Inſtitutionis 25. qu. 2. Panormit. Joan. Andr. Navarr. & Suar. apud Donatum Prax. Regul. tom. 2. par. 3. tract. 12. q. 3. num. 2.*

11. Valorem autem habent hujuſmodi ſtatuta independenter à confirmatione *Apoſtolica*; quandoquidem hoc variis *Religioſis Ordinibus* in ſpecie concesſerunt multi *Summi Pontifices*, nempè *Julius Secundus Olivetanis*, ut ſcribit *Rodericus tom. 1. quaſt. 41. art. 2.* & ab eo *Donatus loc. cit. quaſt. 2. num. 2. & Peyrinus ad Conſtit. Pyrr. num. 10. Clemens Septimus & Paulus Tertius Jeſuitis*, ut docet idem *Peregrinus Compend. Privileg. part. 1. tit. Conſtitutiones, & Suarez de Relig. tract. 10. lib. 1. cap. 4. n. 12. Anton. a Spir. Sanct Dir. Regul. tr. 4. diſp. 8. n.* 391. de quo privilegio etiam nos participare dubitandum non eſt, ut ſcribit *Sanctorus De Pœn. Cap. 28. quaſt.* 4. licet etiam privilegium hoc non addat aliquod jus ſpeciale *Capitulo Generali* ferendi leges, quæ validæ eſſent; quandoquidem ſi leges condere de jure communi, & ex citatis privilegiis cumulativè poteſt, ejus ſtatuta valorem habent independenter à confirmatione; quandoquidem valor legis pendet à poteſtate legiſlatoris. Præterquamquod talis confirmatio, quæ per hæc privilegia videtur indulta, eſt ſolum in forma communi, hæc autem nullum novum jus rei confirmatæ addit, ſed antiquum ſolùm conſervat, quia non eſt nova conceſſio, ſed pura probatio *cap. ex parte, cap. quia intentionis Extra de Privileg. cap. quia diverſitatem, de Conceſſ. præb. cap. Dudum in fine de Decl.*

12. Unde ſi ex ſe talia ſtatuta non eſſent validè lata, utpote à non habente legitimam juriſdictionem ea condendi, per talem confirmationem in forma communi nullam acquirerent validitatem.

13. Quod ſi *Statuta* Religionis condita in *Capitulis Generalibus* fuerunt confirmata in forma ſpecifica, quæ enumerat *Sanctorus De Pœn. cap. 28. quaſt. 4. Verſ. ad ſecundam* hoc fuit; quia fortè in illis aliqua erant, quæ juri communi adverſabantur, & cum *Capitulum Generale* nequeat ſtatuere contra *Canones*, ut dictum eſt, neceſſaria fuit confirmatio in forma ſpecifica, quæ habet vim novæ conceſſionis, & validandi actum invalidum, ut ex jure elicitur *cap. 1. cap veniens de Tranſact. Suar. de Leg. lib. 8. cap. 18. num. 12. & Peyrinus ad Conſtit. 2. Sixti IV. num. 4.* & hoc manifeſte apparet ex *Bulla Urbani Octavi Alias pro Congregatione 22. Decemb. 1642. Orb. Seraph. tom. 4. fol. 112. col. 2.* per quam confirmata fuerunt *Statuta Reformata*, dicitur enim ibi. *Cum autem ſicut dilectus filius Commiſſarius Generalis: Nobis Nuper exponi fecit Statuta Generalia a Nobis approbata, & confirmata typis mandari debeant; præmiſſa verò conceſſiones & indulta, nec non ordo in eiſdem Statutis circa præcedentiam ſtabilitus, cum nonnullis Apoſtolicis Conſtitutionibus non concordent, Nobis propterea idem Commiſſarius Generalis ſupplicari fecit, ut præmiſſa pro illorum ſubſiſtentia firmiori Apoſtolica noſtræ confirmationis patrocinio communire dignaremur*; Ex quibus habetur, iden Statuta illa indiguiſſe confirmatione in ſpecie, quia continebant nonnulla, quæ Apoſtolicis Conſtitutionibus non concordant. Nec tamen dicendum, quod confirmatio in forma communi, licet validitatem legi confirmatæ non det, nihil per hoc operetur; quia illi robur addit, & lex majorem authoritatem ſortitur *Gloſſ. in cap. Quia diverſitatem in v. forma De Conceſſ. præb. c. Quis neſciat 11. Diſt. Gloſſ. & DD. in l. 1. C. de Carbon. edict. Bartol. in l. 3. §. Miſſum, ff. eo tit.*

Ex his ergo apparet, *Practicam* hanc nulla indiguiſſe confirmatione ad hoc, quod poſſet omnes obligare, tum quia, ut dictum eſt, fuit determinata à *Capitulo Generali*, quod habet legitimum jus legum condendarum ad *Religionis* profectum: tum quia nihil continet, quod *Sacris Canonibus*, & legitimis *Religionis* privilegiis non concordet, cum hæc ſit, ut præfertur, à *Sacris Canonibus* collecta: Unde qui vellet hanc *Practicam*, aut alia *Statuta Ordinis criminari, ex eo quod à Sede Apoſtolica confirmata non fuerint, negaret univerſaliſſimum principium lumine naturæ notum*, ut ſcripſit *Sanctorus de Pœn. cap. 28. quaſt. 4. verſ. Ad primum, fol.* 365. Retundenda proindè venit audax, & temeraria aliquorum ignorantia, qui Statuta à *Capitulis Generalibus* edita impugnant hoc titulo, quia confirmata à *Sancta Sede* non ſunt. Evenit paucis ab hinc annis caſus hic: quædam Provincia nolebat admittere Statutum conditum in *Capitulo Generali Toletano* celebrato anno 1682 favore antiquioris Lectoris duodennalis in unaquaque Provincia. Undè pro Statuti illius valore ſcripſi, & Allegatio impreſſa eſt in Quarto Tomo *Orbis Seraphici*, & in cauſa invalui, ut conſtat ex diffinitiva ibidem impreſſa. Facinus tam inſolens ſapit rebellionem, & diviſionem in *Ordine* attentat, cum ſubvertere, & convellere nitatur ſummam in toto *Ordine Capituli Generalis* authoritatem, quam ſibi ſcioli, ſed verè ignorantes, ad cenſuram audent vocare. Simile attentatum alius lego.

14. Quædam enim Provincia decretum fecerat de non acceptandis quibuſdam Statutis, in quodam *Capitulo Generali* factis. Sed erroris hujus ſcandaloſi naſcentis (qui temporis progreſſu totam *Religionem* perturbare potuiſſet,) initia validiſſimè repreſſit *Congregatio Generalis Romana* de anno 1603. *tit. Statuta verſ. Quoniam inſuper in fin. Orb. Seraph. tom. 3. fol. 593. col. 1.* hoc decreto *Determinatum, decretumque eſt in Diffinitorio Patrum, & ordinatum, quod ſi quid tale* (nempe decretum de non recipiendis Statutis conditis in *Capitulo Generali*) (*quod abſit*) *in aliqua Provincia fuerit in poſterum attentatum, eadem Provinciæ nomine careat ipſo facto, omneſque ejus Conventus contiguis coaptentur Provinciis, ſicuti Capitulo melius videbitur expedire: ſed illi omnes præfatæ Provinciæ qui ſuum tale præſtiterunt in Congregatione arbitratum exequutivè, contrudantur in carceres pœna atrociſſimi criminis initæ rebellionis ſeverè mulctandi.*

III. Quæritur. An deſumpta ab Authoribus, quæ citantur paſſim ad marginem hujus Practicæ habeant vim legis?

S U M M A R I U M.

15. *Jus commune juvatur per municipale.*
16. *Juſtinianus vim legis dedit reſponſis priſcorum Jureconſultorum.*
17. *Leges quomodo ab Imperatoribus, & Principibus condendæ.*
18. *Decretum Gratiani an fuerit confirmatum.*

15. Re-

15. RESPONDEO affirmativè, quia enim *Capitulum Generale* conſtitutiones juris communis poteſt declarare, innovare, delictis pœnam in jure omiſſam apponere, aut veterem aliqua rationabili ex cauſa augere, vel minuere, & jus commune ſupplere, ubi ipſum deficit novas leges præceptorias, aut prohibitivas condendo, hoc enim non eſt jus commune ſubvertere, ſed illud adjuvare, quod eſt licitum argumento cujuſdam *Canonis cap. 1. Extra de Nov. oper. nunciat. junct. gloſ. in v. Adjuvantur, & ibi Canoniſt. communiter, Donat. Prax. Regul. tom. 2. part. 3. tract. 12. quæſt. 3. num. 6. & 7. Anton. A Spir. Sanct. Direct. Regul. tract. 4. diſp. 8. num. 51.* ſequitur, quod poterit etiam in hoc præſtando, uti doctrinis *Juriſprudentium*, qui eos illuſtrando ſuppleverunt defectum legum, & conſuluerunt, quid agendum ſit in caſibus, ſuper quibus jura nihil diſpoſuerunt. Quia *Doctores* in ſcribendo ſequuntur legum Sanctiones, & ducto argumento à ſimili, mutuantur ab aliis juribus diſpoſitiones, quæ applicantur facto ſpeciali de quo ſcribunt. Cum ergo nihil contrà legem *Doctores*, præſertim *famoſi* ſcripſerint, imò legi coherenter, liquet, quod *Capitulum Generale* potuit talium *Doctorum* placita ſequi. Sicut enim poteſt ex ſe jus commune pro Religione authenticè declarare, ità etiam poterit aliorum declarationes amplecti, & ſuas facere & illis robur legis, & authoritatem impertiri.

16. Et hoc totum probatur exemplo *Juſtiniani*; Iſte enim volens *duo millia volumina, & treceuties decem millia verſuum, C. de confirm. Digeſt. §. omnia igitur*, quibus conſtabant leges Romanæ, in unum volumen redigere *Triboniano*, aliiſque doctiſſimis *Juriſperitis* commiſit tam grande opus, injungens, ut ſententias *Ulpiani*, *Pauli*, *Marciani*, aliorumque *Juriſconſultorum* inſertas in notis *Æmilii Papiniani* minimè reſpuerent, ſed ſi neceſſarias judicarent ad operis perfectionem retinerent: & ne poſteri dubitarent de validitate talium ſententiarum, num ſcilicet eſſent authenticæ, & vim legis haberent, ſubjunxit *C. de Concept. ff. §. Sed neque, hoc ponere, legis vicem obtinens, non moremini, ut omnes qui relati fuerint in hunc Codicem prudentiſſimi viri habeant authoritatem, tanquam ſi eorum ſtudia ex Principalibus Conſtitutionibus profecta, & noſtro divino fuerint ore profuſa: omnia enim merito noſtra facimus, quia ex Nobis ei impartitur auctoritas*. Quibus verbis innuit, quod licet ex ſe talium *Doctorum* ſententiæ auctoritatem legis minimè haberent, tamen hanc adeptæ ſunt, ex quo *Principis* auctoritate ſuere firmatæ.

17. Quod magis, ex hoc convalidatur, quod *Principum* edicta, quæ veræ ſunt leges, non ſunt ex improviſo ab ipſis dictata, & promulgata, ſed prius à viris prudentibus excogitata, inter ſe collata, in *Senatu*, ſivè concilio recitata, *Principi* propoſita, & ab eo probata, & ut leges à cunctis ſervandas à *Principe* promulgata, quod eleganter *Imperatores Theodoſius, & Valentinianus* expreſſerunt in una lege *Codicis l. Humanum, C. de leg. & Senat.* dicentes: *Humanum eſſe probamus, ſi quid de cætero in publica privataque cauſa emerſerit neceſſarium, quod formam generalem, & antiquis legibus non inſertam expoſcat, id ab omnibus antea tam proceribus noſtri Palatii, quam glorioſiſſimo cœtu veſtro, Patres conſcripti, tractari, & ſi univerſis tam Judicibus, quam vobis placuerit, tunc legata dictari: & ſic ea denuò collectis omnibus recenſeri; & cum omnes conſenſerint, tunc demùm in Sacro Numinis noſtri Conciſtorio recitari: ut univerſorum conſenſus noſtra ſerenitatis auctoritate firmetur*. Patet ergò, quod privatorum ſententiæ evadunt in leges, ex quo *Principis* auctoritate roborantur, publicanturque.

18. Quod etiam quadrat libro *Decretorum* collectorum à *Gratiano* poſt *Burchardum*, & *Ivonem Carnotenſem*. Licet enim de ipſius confirmatione multi multa dicant, aliis aſſerentibus fuiſſe confirmatum ab *Eugenio Tertio*, ut dicitur in vita *Gratiani*, quæ reperitur in fronte *Decreti* impreſſi Lugduni anno 1531. à *Franciſco Fradin*, aliis è contrà negantibus: clarum eſt, quod valor *Canonum* ab eo citatorum pendet, vel ab auctoritate *Papæ*, qui eos confirmavit tanquam leges ſervandas, & in Scholis prælegendas, (ſi vera eſt prima ſententia,) vel ex communi acceptatione *Doctorum*, qui eos in Scholis tanquam legitima jura *Canonica* prælegerunt, ut ſcripſit *Abbas in cap. Ex parte, num. 9. in fin. de Reſcript.* Cum itaque *Capitulum Generale* multas ſententias *Doctorum* ad rem criminalem pertinentes hic inſeruerit, liquet quod eas authenticavit, & debent tanquam leges ſervari; non ut à talibus *Doctoribus* ſcriptas, ſed ut à *Capituli Generalis* authoritate firmatas, & emanatas.

IV. Quæritur, An Statuta antiqua circa modum procedendi criminaliter per hanc Practicam cenſeantur abrogata?

SUMMARIUM.

19. *Decretales antè Gregorium Nonum non inſertæ in corpore juris ſunt abrogatæ.*
Pariter emanatæ poſt Gregorium, & ante Bonifacium VIII. non inſerta in 6. Decretalium.
20. *Acta fori ordinatoria, & deciſoria quæ?*
Ordinatoria ſervanda juxtà ſtylum loci judicii.
21. *Statuta Religionis antiqua in ordinatoriis ſunt abrogata.*
Non ſic in aliquibus deciſoriis non expreſſis in Practica criminali.

19. RESPONDEO, quod *Gregorius Nonus* poſt *Decretales* ex mandato ſuo in unum volumen collectas, cæteris *Conſtitutionibus Apoſtolicis* evulgatis antè illam compilationem omnem vigorem ademit, dum ordinavit *Proem. Decretal. §. Volentes, ubi DD. communiter*, quod in Judiciis, & Scholis univerſi uterentur illa *tantum compilatione*: per quæ verba *Decretales* jam editæ, & in illa compilatione non inſertæ, reſecatæ fuerunt, vel tanquam ſuperfluæ, vel tanquam contrariæ: ut notavit *Abbas in Proem. Decretal. §. Rex Pacificus n. 10.* Hoc idem præſtitit *Bonifacius Octavus* in collectione, quam fecit *Decretalium* emanatarum poſt *Gregorium*; præcepit enim etiam ipſe, ut in judiciis, & ſcholis in uſu, & valore eſſent tantummodo illæ, quas ipſe *Proem. in Sexto Decretal. §. final.* inſeruerat. Eodem modo videretur reſpondendum abſolutè, quod nempè ex publicatione hujus *Practicæ* ceſſarent omnia alia Statuta ad rem criminalem ſpectantia retrò edita: attento maximè quod in *Statutis Valliſoletanis* de anno 1593. *tit. de Obſervat. hor. Statut. verſ. Et ne labor. Orb. Seraph. tom 3. fol. 553. colum. prima*, expreſsè habetur *Statuta* tunc condita *aliis omnibus abolitis* ſervari debere; per quæ verba ademptus eſt totaliter valor antiquioribus *Statutis*: & cum *Practica* hæc fuerit in illo eodem *Capitulo*, ut vidimus, decreta, licet non fuerit uſque ad annum 1639. evulgata, dicendum videtur, quod talis abrogatio *Statutorum* in concernentibus criminalitatem, etiam contineatur ſimpliciter in hac *Practica*.

20. Ta-

20. Tamen diſtinguenda eſt quæſtio, & præmittendum, quod actuum forenſium duo ſunt genera; alia enim ſunt *ordinatoria*, alia verò *deciſoria*. *Ordinatoria* ſunt, quæ dant certum & determinatum modum procedendi in judicio, & non tangunt merita & juſtitiam cauſæ, quorum plura exempla dat *Maſcardus de General. Statut. interpr. concl. 7. num. 76. & ſeq. Scacc. de Judic. lib. 2. cap. 2. n. 456. Deciſoria* vero dicuntur illa, quæ litis deciſionem, ſive finalem ſententiam reſpiciunt, ut ſunt teſtium atteſtationes, inſtrumenta, confeſſiones, & alia ſimilia acta probatoria, nec non qualitas pœnæ cuivis delicto infligendæ *Tuſc. lit. S. concl. 458. Graſſ. de Effect. Cleric. Effect. 2. num. 135. & ſeq. apud. Conciol. ad Stat. Eugub. Prælud. num. 36.* Statuta autem ordinatoria judicii ſervanda ſunt in foro, ubi lis agitur ſive civilis, ſive criminalis ſit, quantumvis litigantes eſſent alterius fori, ut communiter ſcribunt *Juriſtæ Bartol. in l. 1. C. de Sum. Trin. Alex. conſ. 164. num 3. lib. 6. Fenzon., ad Stat. Urb. in Præfat. num. 5. & cap. 66. num. 35. Conciol. Allegat. Forenſ. 72. num. 6. & ad Stat. Eugub. Prælud. num. 37.* Et ad hunc punctum deberent benè advertere *Curiales Romani*, & *Auditores Dominorum Cardinalium*, quibus aliquando committuntur reviſiones cauſarum Regularium. Statim enim, ac vident proceſſus, licet ſint in valida forma juxtà Regularium Conſtitutiones, (ſecundùm quas, apices & ſolemnitates juris non obſervantur) dicunt de nullitate proceſſus, quia non eſt fabricatus juxta ſtylum Curiæ, quem illi ſervant, & Reos impunitos dimittunt cum maxima Juſtitiæ læſione, & Religionis damno. Non ſic facere debent, ſed ſequi ordinatoria, quæ præſcribuntur à *Conſtitutionibus* pro foro Regulari, nec debent Judices Religioſi indagare, & ſequi ſtylum Curiæ Romanæ, ſed ordinata à ſuis *Statutis*; & Judex appellationis debet attendere tantùm *deciſoria*, ſi probationes legitimæ ſint, aut ſi in ſententia contineatur gravamen, & ſuper his pronunciare de nullitate, non verò convellere *ordinatoria*, quibus etiam ipſe tenetur ſe conformare. Et inſuper, ſi tales deputantur ad inſtruendum proceſſum intrà clauſtra contra aliquem Regularem, debent ſequi ordinem præſcriptum in illius *Conſtitutionibus*, non enim per hoc, quod ipſe *Judex* Regularis non eſt, ſibi licet ſtylo ſæculari uti; quia ipſe ſuccedit in locum *Judicis Regularis*, & judicium Regulare, & forum Regulare, & ordinatoria Regularia ſequi debet; ſicut ſi *Judex Laicus* eſſet à *Papa* datus *Clerico*, debet ſequi formam datam à jure *Canonico*, & non à *Civili* in procedendo. Et hoc in praxi præſtitum vidi ab integerrimo, & doctiſſimo viro *D. Joſepho Ferrario Auditore Nunciaturæ Apoſtolicæ Neapoli*, cui demandata fuit quædam cauſa criminalis quorundam Regularium: ipſe enim attentè luſtratis *Conſtitutionibus* illorum *Ordinis*, inſtruxit proceſſum ad earum normam, ſequens doctrinam ſupratactam, quam omnes amplecti debent, utpotè communiter receptam.

21. Ad punctum ergo redeundo, dico, quod in *ordinatoriis*, antiqua *Statuta Ordinis* nullum ampliùs valorem habent, & per hanc *Practicam* ſunt abſolutè revocata; undè ſi Judex, hac omiſſa, vellet ſequi in illis pro aliquo caſu, datam, attentaret, & acta evaderent ipſo facto nulla, ut in *Statutis Generalibus Ordinis* habetur *cap. 10. num. 11. Sanctor. de Pœn. cap. 19. quæſt. 4. difficult. 4. verſ. Reſpondeo 1. fol. 260* In *deciſoriis* autem adhuc diſtinguendum; quia vel ſumus in caſu, de quo hæc *Practica* diſponit, ut puta de pœna aliqua, quæ taxata reperitur in ea, pro aliquo delicto, vel ſumus in alio, ſuper quo nihil reperitur in ea diſpoſitum. Si primò: abſolutè eſt dicendum invalida prorsùs eſſe *Statuta antiqua*; ſunt etenim per hanc vel abrogata, vel correcta, & ità attendenda eſt diſpoſitio *Practicæ*, & non *Statutorum veterum*, quæ correcta fuerunt *Bartol. in l. Omnes populi, num. 68. ff. de Juſt. & jur. Bald. in 1. Conſtit. Cod. §. Quibus, n. 2. Gomez. In §. in perſonam num. 17. Inſtitut. de Action. I. B. Nicola. Regul. jur. tom 1. fol. 119. verſ. Amplia primo*. Si autem ſecundò, dico: quod abrogata non ſunt, & poſſunt etiam ab iis ſumi, quibus Judex in ſententiando reguletur. Ratio eſt; quia in hac *Practica* non omninò omnia recenſentur delicta, quæ committi poſſunt, neque pro ipſis pœnæ decretæ; malitia enim hominum aucta ex nativa fragilitate & Dœmonis ſuggeſtione plus poteſt operari, quam concipere providentia Legiſlatoris. Hinc neceſſum fuit, etiam *Juriſperito* titulum ordinare de *Extraordinariis delictis*; *ff. lib. 47. tit. 11.* non tantùm ob pœnam extraordinariam, quam expoſcunt, ſed & quia tam varia ſunt, ut nomina propria non ſint ſortita; neque hoc fuit ſatis, unde arbitrio Judicis pœnas maleficiorum committere opportuerit. Eſt ergo neceſſarium Judici aliundè petere, unde aptam pœnam infligat delinquenti. Et hoc diſponitur in *Textu tit. Applicatio §. 60.* infra ſic dicente. *Has pœnas enumeraſſe ſufficiat, alias videre poterit Judex in Statutis Generalibus Ordinis, vel ex Sacris Canonibus, & approbatis legibus, ac conſuetudinibus, prout ratio ſuaſerit elicere*. Si ergo in antiquis *Statutis Ordinis* aliquid reperiat Judex faciens ad cauſam, de qua nihil habeat *Practica* hæc, utique illud poteſt ſequi, quia in hoc ſenſu non ſunt derogata.

TITULUS PRIMUS

Quid Judex, & Quotuplex.

TEXTUS.

§. I. Judex eſt, qui Judicium, ideſt Rei abſolutionem, vel condemnationem miniſtrat. Judex triplex eſt. Ordinarius, Delegatus, Arbitrarius. Primus à jure; Secundus ab Ordinarii commiſſione; Tertius à partium aſſenſu poteſtatem habet.

SUMMARIUM.

1. *Judex non ſervans jus, non cenſetur Judex.*
2. *Judicii definitio, & diviſio.*
3. *Judex triplex Ordinarius, Delegatus, Arbitrarius.*
4. *Ordinaria ſunt, quæ habentur in jure ſcripto.*
5. *Judicis Ordinarii, Delegati, & Arbitrarii definitio.*

COMMENTARIUS.

1 Optimus ordo eſt, ut prius de *Judicis* perſona, quàm de ejus officio, poteſtate, aut actibus tractetur. Eſt ergo *Judex*, quaſi *Jus dicens*, ut ait *Ulpianus l. 1. ff. de Juriſd. omn. Judic.* quod niſi fecerit non eſt cenſendus *Judex*.

Cap.

Cap. Forus. Extra. de Verb. ſign Hoc antem fit, dùm Judex exercet judicium, quod *eſt actus legitimus quo mediante Judex de cauſa propoſita cognoſcit, & ſecundùm æquitatem pronunciat.*

2. Et hanc judicii definitionem, quam tradit *Joannes Oldendorpius*, amplectitur *Pratejus* in *Lexico*, rejecta tanquam frigida illa, quæ communiter aſſignatur. Quod nempè ſit *actus trium perſonarum ſcilicet Judicis; Actoris, & Rei*; quam etiam, impugnatam à *Zabarella*, ſalvare, quoad aliquam partem, nititur *Abb. Rubric. de Judic. verſ. Qua definitio*. Sed quia Judicium dividitur in *privatum*, in quo jus litigatorum cognoſcitur, & *publicum*, quod publicam quærit vindictam, quantùm eſt in ſe, hæc duo judicia *Judex* pro munere ſuo miniſtrare debet. *Omnia enim judicia*, ſcripſit *Cicer. Orat. pro Cecin. aut diſtrahendarum controverſiarum, aut puniendorum maleficiorum cauſa, reperta ſunt*. Ex hoc autem videretur, culpari, poſſe *Textus* noſter, qui *Judicium ad rei abſolutionem, vel condemnationem* limitat, ac ſi ad alias cauſas *Judicis* officium non extenderetur. Sed advertendum quod hic tractatur de *Judice criminali*, cujus munus eſt, publicam vindictam de ſontibus quærere, proindè ejus officium ad *Rei abſolutionem, vel condemnationem* reſtrinxit. Præter quam quod poſſemus, dicere, quod cum etiam in judicio civili reperiatur Reus, & Actor, *Judicis* officium eſt, Reum ad petitionem Actoris adimplendam, vel condemnare, vel abſolvere, & ita in *Textu* optimè aſſignatur munus *Judicis*.

3. *Judex triplex Ordinarius, Delegatus, Arbitrarius*. Trina diviſio *Judicis* ſatis patet ex jure. *Tit. de Off. Jud. Ordin. de Off. & Pot. Jud. Delegat. de Arbitr. Extra. & lib. 6.*

4. Quia verò ordinaria dicuntur, quæcunque jure ſcripto juſſa ſunt, argumento cujuſdam legis, *l. Nullo modo, ff. ad leg. Cornel. de Falſ.*

5. *Ordinarius* dicitur *Judex* omnis, qui à lege datus eſt, & ideo optimè dicitur quod *primus*, nempè *Ordinarius*, *à jure* poteſtatem habet. *Delegatus* autem, quia non ſuo jure, ſed alieno beneficio, (Superioris nempè Delegantis) habet Juriſdictionem, *Pratei. Lexic. verſ. Delegatus*. benè dicitur, quod ab *Ordinarii commiſſione* illam ſortitur. *Arbiter* autem, quia neque à lege, neque à *Principe*, ſed à partium electione juriſdictionem ſortitur. *l. Societatem §. Arbitrorum, ff. Pro ſocio. Abb. in cap. Quintavallis, num. 7. Extra. de Jurejur.* Optimè aſſignatur, quod à *partium* aſſenſu poteſtatem habet.

TEXTUS.

§. II. Ordinarii Judices in Ordine noſtro ſunt Miniſter, Vicarius, & Commiſſarius Generalis: Provincialis, Vicarii, & Commiſſarii Provinciales eorumdem. Procurator Generalis, Commiſſarius Curiæ, Procurator Generalis Reformatorum in ſuos Subditos, Guardiani, Præſidentes, Superiores locales, qui in abſentia Guardianorum ex jure, vel ex conſuetudine, authoritatem habent in caſibus, qui inferiùs recenſebuntur.

SUMMARIUM.

6. *Miniſter Generalis eſt Judex Ordinarius.*
7. *Vicarius eſt, qui vices alterius gerit.*
8. *Vicarius, & Commiſſarius Generalis eſt Judex Ordinarius.*
9. *Diffinitorium Provinciale eſt Judex ordinarius.*
10. *Ad validitatem actus Collegii requiritur conſenſus majoris partis Collegii.*
11. *Miniſter, Vicarius, & Commiſſarius Provincialis, quo ſenſu ſint Judices ordinarii.*
12. *Procurator Ordinis Generalis, & Reformatorum, ac Commiſſarius Generalis Curiæ ſunt Judices ordinarii.*
13. *Eorumdem authoritas limitata ad perſonas, & locum.*
Apoſtatarum, & Fratrum Forenſium ſunt Judices ordinarii.
14. *Guardiani, Præſidentes, & alii Superiores locales ſunt Judices ordinarii.*
Sunt Prælati, & habent Juriſdictionem quaſi Epiſcopalem.
15. *Prælatus localis quivis poteſt, & debet criminoſos ſubditos punire.*
16. *Præſidentium Conventuum duplex differentia.*
17. *Præſidentes à Diffinitorio electi ſunt Ordinarii.*
18. *Delegatus eſt, cui Ordinarius committit cauſam.*
19. *Præſidentium electorum à Diffinitorio poteſtas.*
20. *Vicarii Conventuum non ſunt Prælati.*
Sunt Delegati Guardianorum.
21. *Parocho per bimeſtre abſenti ſubrogatur Viceparochus.*
22. *Guardianus abſens per bimeſtre nequit abſque approbatione Provincialis demandare curam Conventus Vicario.*

COMMENTARIUS.

6. CUm ſupradictum ſit *Ordinarium* eſſe *Judicem*, qui à jure ſcripto habet juriſdictionem, *Miniſter Generalis* primus in *Ordine* noſtro *Judex Ordinarius* eſt. Habemus ſiquidem in Statutis Ordinis *Stat. Gen. Ord. Cap.* 8. §. 11. n. 2. *Miniſter Generalis ordinariam poteſtatem in Ordine ſummam habet, à qua nemo eximitur*. Pariter idem eſt dicendum de *Vicario Generali*.

7. Etenim *Vicarius* eſt, qui gerit omnes vices ejus, in cujus loco ponitur, *Alciat. Rubr ff. de Offic. ejus cui mand. l. 1. A Præfectis ff. de Leg.* & cum is, qui in jus ſuccedit alterius, & jure, quo ille utitur uti debeat, *Sanctor. Commentar. Cap. 8. ſtat. 25. verſ. Prima dubitatio* ex conſequenti *Vicarius*, qui *Miniſtro Generali* ſuccedit in munere, eidem ſuccedere debet in juriſdictione, & ſicut ille *Ordinarius Judex* eſt, ita etiem erit *Vicarius Generalis*.

8. *Commiſſarius* itidem *Generalis* eodem potitur jure, ex *Statutis Ordinis*, *Stat. Gen. Ordin cap. 8. §. 23. n. 4.* ubi habetur *Ordinaria Commiſſarii* (Generalis poteſtas) *ad omnes ſibi Ordinis, Provincias, Fratres, Moniales, tam Prælatos quam Subditos ſe extendit*. Et clariùs *Stat. Gener. Ord. loc cit. n. 6. eadem authoritate* [poteſt] *uti, qua uti poſſet Miniſter Generalis*. Omnes ergo ſupradicti ſupremam, vel in toto *Ordine*, vel in ſua reſpectivè *Familia* juriſdictionem habent in utroque foro, tàm paterno, quàm judiciali, & poſſunt omnia delicta, ſeu gravia ſeu graviſſima, ordinario jure punire. Quod autem dicitur in *Textu* de *Miniſtro, Vicario, & Commiſſario Provinciali*, ſobriè, & cum diſtinctione intelligendum eſt. Quia ſi loquamur de delictis levibus, & etiam quibuſdam gravibus, de quibus Superiores puniunt Subditos per pœnitentias ſalutares, ut ha-

habetur in *Text. Tit. Delictorum* §. 1. *&* 3. utique verum eſt, quod ipſi ſunt *Judices Ordinarii*; de ipſis enim inquirunt, & extrajudicialiter ſententiant. Sed de gravioribus, & graviſſimis non ſic dicendum eſt. Licet enim ipſi poſſint, & debeant de ipſis inquirere, dum tanquam *Judices* procedunt, non tamen poſſunt de illis juridicè ſententiare, quod eſt principale, & adæquatum Judicis officium. Etenim in *Statut. Generalibus Ord. cap.* 7. §. 6. *n.* 32. *&* 33. *& cap.* 8. §. 39. *num.* 10. *&* 11. aperte decernitur, quod *Miniſter Provincialis* ſe ſolo, & abſque majori parte *Diffinitorii* ſententiare, non poteſt, in foro judiciali.

9. Undè evidenter apparet quod reſpectu *Provincialium* poteſtas judicandi competit pluribus, ut *Collegio*, nempe *Diffinitorio* compoſito ex *Miniſtro*, *Cuſtode*, *& Definitoribus*, & proinde judicandi juriſdictio, & exercitium non eſt apud ſingulos, ſed apud corpus fictum *Collegii*, & repræſentatum per ſingulos ſimul collectos. *Cap. Irrefragabili* §. *Excesſus, de Offic. Ordin. cap. Manumittitur* 32. *q.* 2. *Abb. in cap. Prudentiam de Offic. Deleg. Bart. & Alex. in l. Pomponius ff. de re judicat. Felin. in cap. Auditis de Præſcript.*

10. Undè ad validitatem actus oportet, quod major pars concurrat, *cap.* 1. *de His quæ fit. à majo. l. Quæ major ff. ad municipal. Gloſſ. in Cap.* 2. *de Arbitr. in* 6. & ex præſcripto *Statut. Gener. Ordinis, cap.* 8. §. 39. *num.* 10. minor pars debet ſe ſubſcribere ſententiæ majoris partis. Sequitur ergo hinc, quod *Diffinitorium Provinciale* eſt *Ordinarius Judex* reſpectu propriæ *Provinciæ*.

11. Sed *Provincialis Miniſter*, ſeu *Vicarius*, ſivè *Commiſſarius* eſt *Ordinarius* tantummodo reſpectu inquiſitionis ſuper delictis, cum ſe ſolo ſententiare non poſſit, & ſi facit attentat, quia ſibi jus ſcriptum reſiſtit.

12. Cenſetur pariter inter *Judices Ordinarios Procurator* tum *Ordinis*, tum *Reformatorum*, tum *Commiſſarius Curiæ*, quorum unum, & idem munus eſt, Differuntque per ſolos Subditos: Nam *Procurator Ordinis* habet juriſdictionem in caſibus, [de quibus infrà] ſupra Fratres de *Regulari Obſervantia* de Familia illa, de qua eſt *Miniſter Generalis*; *Commiſſarius Curiæ* ſuper eoſdem de familia *Commiſſarii Generalis*; *Procurator* verò *Reformatorum* ſuper *Reformatos Ciſmontanos*.

13. Verum eſt, quod ipſorum juriſdictio eſt limitata quo ad perſonas, & locum: nàm ſolùm ſupra Fratres Forenſes, qui (vel negotiorum cauſa cum Obedientialibus litteris, vel abſque illis, ut Apoſtatæ pro abſolutionis beneficio,) Curiam adeunt, extenditur. *Apoſtatarum ergo Judices Ordinarii ſunt* inquit *Sanctorus, Comment. cap.* 8. *Stat.* 38. *quæſt.* 2. ut pluribus Statutis cavetur. *Stat. Salmant. cap.* 2. *Stat. Gen. Ord. cap.* 2. §. 8. *n.* 25. *Stat. Gen. Reformat. cap.* 8. *n.* 66. Sed etiam quod Forenſium Fratrum, dum in Curia commorantur, *Superiores* ſint, & *Prælati*, probatur ab eodem *Sanctoro* ibidem ex declaratione *Capituli Toletani* ſic dicentis. *Declaratur, quod Fratres, qui ex utraque Familia Romam veniunt negotiorum cauſa, immediate ſint ſubditi Prælatis Curiæ, non vero Miniſtro, aut Guardiano Conventus Aracæli. Procurator* tamen *Reformatorum* licet ex diſpoſitione *Bullæ Urban. VIII. Conſtit. Injuncti* 1639. eodem munere, & prærogativis gaudeat, quibus fruitur *Procurator Generalis Ordinis*, alio tamen modo ſe habet circa Forenſes, quàm *Procurator Ordinis*. Etenim ex ordinatione *Statut. Gener. Reformatorum cap.* 8. *num.* 67. per tres dies tantùm, quò ad cæteros Superiores *Provincialem*, *& Localem* ſuper Fratres exteros, tanquàm eorum *Prælatus*, juriſdictionem habet. Poſt triduum verò ſubſunt correctioni, & obedientiæ *Guardiani*; cum hoc tamen, quod antequàm è Conventu exeant, facultatem, & benedictionem, etiam à *Procuratore Generali*, recipere, debent ex *Brevi Alexandri VII.* Liquet ergo Apoſtatarum, (ad illos abſolvendos à cenſura,) & Fratrum Forenſium, prædictos *Procuratores*, *& Commiſſarium Curiæ* reſpective *Judices Ordinarios* eſſe. Suprà recenſitis Judicibus addit *Textus Guardianos*, *Præſidentes*, *& Superiores locales qui in abſentia Guardianorum ex jure, vel ex conſuetudine authoritatem habent*.

14 Hos omnes Judices Ordinarios eſſe in foro paterno, ambigendum non eſt, *Guardiani* enim *Prælati* ſunt *Clement. Exivi de Verbor. ſignif.* & habent in Subditos juriſdictionem ordinariam, & dignitatem Eccleſiaſticam, in qua *Parochos* ſuperant, cum habeant juriſdictionem quaſi Epiſcopalem, ut de *Prioribus Prædicatorum* ſcribit *Paſſerinus. Tribun. Regul. qu.* 2. *n.* 10. *& de elect. Canon. cap.* 25. *q.* 34. *num.* 436. *Anton. a Spir. Sanct. Direct. Regul. Tract.* 4. *Diſp* 4. *num* 134. quibus parificantur *Guardiani Minorum*, & cæterarum Religionum *Prælati locales* quocumque nomine nuncupentur, & eandem habent authoritatem in ſuo Conventu, quam *Generalis* in tota Religione, & *Miniſter Provincialis* habat in ſua Provincia, niſi per Generalia Ordinis Statuta ſibi fuerit limitata, *Compend. privil. verb. Guardianus, Cordub. q.* 4. *in cap.* 8 *Regul. Sylveſt. verb. Prælatus, num.* 2. *Angelic. verb.* Delegatus, §. 3. *Mirand. Manual. Tom.* 2. *q.* 19. *art.* 1. 3. *&* 4. *Concl.* 2. *apud Sanctor. Comment. cap.* 1. *Stat.* 4. §. 11. quia habent juriſdictionem à jure ſcripto (puta a Regula cap. 10. *Obediant ſuis Miniſtris in omnibus &c.* Ubi nomine *Miniſtrorum*, *Prælatos* indifferenter intelligi explicant communiter *Regulæ Commentatores*;) & etiam à *Conſtitutionibus Gener. Ordinis. cap.* 1. *num.* 6.

15. Et univerſaliter de Jure communi certum eſt, quod *Prælati locales* poſſunt, & tenentur ſubditos ſuos de quibuſvis criminibus caſtigare, ut elicitur ex multis *Capitulis*; *cap. Suſcepimus, cap. Sicut, cap. Significaſti, il* 2. *de Homicid. cap. Moniales de Purgat. Canon. Cap. Abbates* 18. *q.* 2. *Abb. in cap. Si quis num.* 50. *de For. compet. apud. Peyrin. de Prælat. q.* 1. *cap.* 4. *num.* 18. undè concluditur, ipſos *Ordinarios Judices* eſſe. *Præſidentes* itidem, ſivè *Vicarii in capite*, vel à *Diffinitorio* electi, vel à *Guardianis*, ut dicemus, inſtituti, eandem habent authoritatem, quam *Guardiani*, reſpectu correctionis Subditorum.

16. Et hìc advertendum, quod *Præſidentes* ſunt in duplici differentia. Alii ſunt veri *Superiores locales* per ſecreta vota *Diffinitorii* inſtituta pro aliquo Conventu fabricæ, aut alio, in quo ſufficiens numerus Religioſorum nequit ſubſiſtere, qui durant à Congregatione ad Congregationem, & abſque legitima cauſa privari officio nequeunt. Alii ſunt *Præſidentes*, qui vel à *Miniſtro*, vel à *Guardiano* inſtituuntur in proprio Conventu ad hoc ut ipſum regant, durante ejus abſentia, & iſti ad nutum inſtituentium ſunt amovibiles, & eorum juriſdictio ceſſat ſuperveniente *Guardiano*. Pariter diſtinguendum eſt de duplici foro, paterno ſcilicet, & judiciali.

17. Dico ergo, quod *Præſidentes* in aliquo Conventu, in quo aut ratione fabricæ, aut cauſa belli, aut per mortem *Guardiani*, à *Provinciali*, & *Diffinitorio* inſtituti ſunt; ſive nomine *Vicarii*, ſive nomine *Præſidentis* cenſeantur, ſunt veri *Superiores Ordinarii*, & eandem authoritatem habent in utroque foro, quam habent *Guardiani*.

18. Etenim, ut optimè advertit *Rodericus quæſt.*

Regal. tom. 3. q. 76. art. 1. non poteſt, dici quod iſti non habeant authoritatem, cum ſint Superiores in Conventu; quod ſi eam habent, opportet quod ſit vel *Delegata*, vel *Ordinaria*; Delegata non eſt, quia *Delegatus* eſt, cui Judex committit cauſam in locum ſui ipſius, *cap. Sane. 2. de Offic. Delegat.* ſic autem non ſunt iſti *Præſidentes*, & *Vicarii in Capite*, tum quia familia Conventus illius localem Superiorem ordinarium debet habere præſentem, ne ſit acæphala, hoc eſt abſque capite; tum quia Delegatus non habet facultatem à jure, ſed à voluntate Delegantis; ſed iſti *Præſidentes*, & *Vicarii* eam habent à Conſtitutionibus Ordinis, & per legitimam electionem fiunt; tum quia authoritas Delegati expirat per mortem Delegantis re integra: non ſic eſt in iſtis, qui ſemel electi à *Provinciali*, & *Diffinitorio*, per eorum mortem non ceſſant; tum quia Delegati juriſdictio durat ad placitum Delegantis, non ita eſt in prædictis, quia eorum poteſtas non poteſt extra tempus à jure ſtatutum, (puta extra *Capitulum*, vel *Congregationem*, in qua alii eliguntur,) ipſis auferri: relinquitur, ergo quod ſit *Ordinaria*. *Gloſſ. in l. 2. C. de Offic. ei qui vic. alter ger. Alex. in Rubr. n. 13. ff. de Offic. ei, cui mand. eſt juris. Alciat. in Rubr. n. 25. de Offic. Ordin. Roderic. tom. 3. q. 76. art. 1. Portella verb. Guardianus num. 3. apud Sanctor. Comment. cap. 8. Stat. 51. Donat. Prax. Regul. tom. 2. tract. 9. q. 5. cap. In ſingulis de ſtatu Monach. Angelic. verb. Prælatus in principio. Roſella verb. Delegare n. 11.*

19. Cum ergo iſti ſic habeant juriſdictionem ordinariam, ſequitur, quod poſſunt delegare, & ipſis data ſunt omnia privilegia, quæ Superioribus localibus, quocunque nomine cenſeantur, ſunt conceſſa; & ita poſſunt abſolvere, ligare, præcipere, punire, Corporalia benedicere, & omnia alia, quæ poſſunt *Guardiani*, ſeu *Priores*, vel *Correctores*, ſeù *Præpoſiti*, pro ut uſus variarum Religionum eſt, Superiores locales intitulare. *Sanctor. Comment. cap. 8. Stat. 51. V. Sextum Vicarius Portella verb. Vicarius in capite*,

20. De *Vicariis* vero Conventuum, qui eliguntur à *Provinciali*, & *Diffinitorio*, ſeù a propriis *Guardianis* inſtituuntur, aliter eſt dicendum. Iſti ſiquidem neque *Prælati* ſunt, neque animarum curam habent, juriſdictionem in Conventu nullam exercere poſſunt præſente, ſeù exiſtente *Guardiano* in *Conventu*; & proindè non ſunt *Superiores Ordinarii*, ſed tantùm Delegati à *Guardianis*, vel *Provincialibus*. Hinc niſi *Guardianus* declaraverit, quod in Refectorio, in Choro, & in Capitulo à Subditis ſibi obediatur, non poſſunt illi aliquem præcepto obedientiæ adigere, dum tamen *Guardianus* in Conventu, aut ejus diſtrictu eſt, *Sanctor. Loc. cit. verſ. Tertium quomodo. Peyrin. de Prælat. q. 3. cap. 4. num. 6.* & ideo ordinatur in *Statutis Reformatorum*, *cap. 8. num. 61.* quod in abſentia *Guardianorum* ordinibus à *Guardianis* relictis ipſi *Vicarii* obedire debeant, qua lege declaratur ipſos non eſſe *Superiores Ordinarios*, ſed *Delegatos*, utpotè à *Guardianis* dependentes. Nec facit aliquod in contrarium ex hoc, quod *Vicarii*, ut moris eſt, à *Diffinitorio*, per vota ſecreta eligantur, (ſaltem in aliquibus Provinciis,) & ipſis poſt *Guardianos* immediatum locum dent *Statuta Generalia Reformatorum*, *cap. 8. num. 52.* & quod abſente *Guardiano* extrà diſtrictum ſuæ juriſdictionis in omnibus functionibus præcedant omnes, ut cavetur per *Statut. Gen. Ord. cap. 8. §. 44. n. 2.* & Fratres forenſes ad ſe declinantes abſolvere ab exceſſibus, & Cenſuris omnibus, & eis miniſtrare Sacramenta Euchariſtiæ, & extremæ unctionis poſſint: non faciunt inquàm, hæc ad probandum, quod ſint *Superiores Ordinarii*: quia electio ipſorum per vota, tantùm facit, quod mortuo *Guardiano*, cujus ſunt *Delegati* (cum tamen eorum delegatio à *Guardianis* facta non ſit, ſed a *Diffinitorio*) delegatio eorum, non ſpirat, ut notat Rodericus *quæſt. Regal. tom. 3. q. 76. art. 3. in fin.* Præcedentia non concludit Superioritatem Prælatitiam, ſed tantùm dignitatem, ut patet in *Lectoribus Jubilatis*, & *Patribus Provinciæ* &c. qui licet non ſint Prælati, tamen habent præcedentiam: abſolvunt Fratres à cenſuris, & caſibus ex ſpeciali privilegio ut notat *Donat. Prax. Regul. tom. 2. tract. 9. q. 6. n. 5.* & tandem dant facultatem abſolvendi ſubditos à caſibus, & cenſuris, ne in malo ſtatu Religioſus pœnitens diù detineatur, ut dicit *Peyrinus*. *Ad Conſtit. 4. Sixti V. §. 6. num. 16. Lauteſt. Theatr. Regul. verb. Vicarius localis*. Proindè ex his non concluditur, quod *Prælati*, aut *Judices Ordinarii* ſint, ſed ſunt inſtituti ad hoc, quod ſint *Guardianis* in adminiſtros, in partem ſollicitudinis vocatos, & maximè in Conventus œconomia, & ad ſubrogationem in miniſteriis pro *Guardianis*, qui aliquoties gravioribus gubernii curis implicati, nequeunt ubique intereſſe. Et ſic in Refectorio præſunt, in Choro, cæteriſque publicis officiis in loco *Guardianorum* ſubſtituuntur, ut publicas functiones dirigant. Quod magis confirmatur ex hoc, quod in abſentia *Guardiani*, quando extra *Provinciam* pergit, aut in ejus morte, *Vicarius* non ipſo jure aut facto in ejus locum pro regimine Conventus ſuccedit, quia in his caſibus, omiſſo *Vicario*, poteſt *Provincialis* loco *Guardiani Præſidentem* inſtituere ad Conventus gubernationem ut diſponunt *Statuta Reformat. cap. 8. num. 60.* quod non eſſet, ſi *Vicarius* ordinarium juriſdictionem in abſentia *Guardiani* haberet. Poſſunt quidem *Guardiani*, qui à diſtrictu, ſeù que ſituatione ſui Conventus elongantur, & per limites *Provinciæ* ambulant, *Vicario* ſuo demandare curam Conventus, & ipſi delegare ſuam juriſdictionem, & tunc, ut dictum eſt, mandata *Guardiani*, licet abſentis, ſervare debent, eo quia eorum abſentia, cum intrà fines *Provinciæ* contineatur, non cenſetur ipſis adimere Conventus regimen, *ut ex Graff.* Poſſevin. & *Gonzalez dorrt Sanctorus Comment. cap. 8. ſtat. 51. verſ. Quartum ubedire*. Si tamen extrà *Provinciam*, aut ultra bimeſtre abeſſe deberent, delegatio facta à *Guardiano* non teneret; ſed requiritur vel aſſenſus *Provincialis*, vel alia delegatio à *Provinciali* facta de alio *Præſidente*.

21. Ordinatur enim à *Tridentino ſeſſ. 23. cap. 1. de Reformat.* quod ſi *Parochus* ex legitima cauſa, ultra bimeſtre, à Parochia abeſſe contingerit, debet ſufficii *Vice Parochus*, cum *Epiſcopi* approbatione.

22. Et cum *Guardianus*, ratione curæ animarum equiparetur *Parocho*. & *Provincialis Epiſcopo*, liquet quod *Guardianus* in caſu tantæ abſentiæ nequit abſque approbatione *Provincialis*, *Vicario* ſuo Curam Conventus demandare, & *Provincialis*, poteſt pro ſuo arbitrio alium *Præſidentem* inſtituere.

23. Cum ergo *Vicarius* ſic inſtitutus à ſolo *Guardiano*, (qui intra bimeſtre eſt reverſurus, & extra Provinciam non vadit,) habeat poteſtatem *Guardiani* delegatam ad univerſalitatem cauſarum ſpectantium ad regimen Conventus, liquet ipſum poſſe, pro tunc, ea omnia, ex delegatione, quæ poteſt *Guardianus* ex ordinaria poteſtate. Dixi ex ordinaria poteſtate, quia ſi aliqua jura dant aliquam facultatem *Guardianis* exercendam per ſe ipſos, & non per alios, *Guardiani* ipſam nequeunt delegare, & in his non habeat facultatem *Vicarius* ſic delegatus, & ita poterit jubere, corrigere, punire, pœnitentiare, & Subditi tenentur obedire ſicut *Guardiano* delegandi, Verum eſt tamen, quod inter *Delegatum*, & *Vicarium* eſt differentia, ut optime ex juribus obſervat *Rodericus*; *cap. ſanè de Offic. Delegat.*

gat. l. a. C. de Offic. ei qui ger. vic. Raderic. tom. 3. quæſt. 76. art. 1. quia Delegaius, ut ſupra diximus, eſt cui Judex committit cauſam in locum ſui, & vicem ipſius gerit; *Vicarius* autem eſt, quem Superior conſtiiuit loco abſentis, vel defuncti, vel impediti, & ptoinde videtur, quod *Vicarii* authoeitas ſit ordinaria, ut tenet quædam *Gloſſa*, & *Doctores in l. 2. C. de offic. ei qui vic. Barthol. in l. Necquiquam §. Ubi decretum num. 6. ff. de Offic. Proconſ. Alex. Rubr. n. 13. ff. de Offic. ei cui mand. Alciat. Rubr. num. 25. de Officio Ordin.* Sed hoc limitandum eſt, vel ad *Vicarios* deputatos à *Principe*, illos nempe qui Feudum à *Principe* obtinent cum titulo *Vicarii*, & ea poſſunt, quæ poteſt *Princeps* directus Dominus Feudi: vel ad *Vicarios* deputatos à *Sede Apoſtolica*, qui ſunt loco Peælati, & omnia poſſunt, quæ poſſunt Prælati: *Cap. Eccleſia. Extra de ſuppl. neglig. Prælat. Oldrad. conſ. 208. verſ. Et quod dixi apud Tuſc. lit. V. concluſ.* 192. vel ad *Vicarios* perpetuos alicujus *Eccleſiæ*, qui ſunt *Ordinarii* eeſpectu populi ſibi commiſſi, quia privativè quo ad cæteros ſibi competunt jura parochialia, liçet uon poſſint alium *Vicarium* ſibi ſubſtitucee, ut habetur in quodam *Canone*. *Cap. Clericos. Extra de Officio Vicar.* Non ſunt autem in tali geadu *Vicarii Conventuum*, ut præfertur, ſiquidem, neque à *Principe* eliguntur, nec perpetui ſunt, pro indè illorum poteſtas delegata tantum eſt, ut diximus.

24. Verum tamen eſt, quod ordinaria juriſdictio tum *Guardiani*, tum *Præſidis*, ſeu *Vicarii in capite* ampla, & univerſalis eſt, quo ad forum paternum, in quo delicta levia, & nonnulla gravia per pœnitentias ſalutares tantùm puniuntur. Non ſic verò in foro judiciali, ubi ſcriptò procedendum eſt, ut cavetue in *Textu* infra. *Tit. Delictorum diſcrimina §. In levibus*. Nam Juriſdictio Ordinaria *Guardianorum*, vel *Præſidum &c.* limitatur tantùm ad caſum inobedientiæ contumacis, & notoriæ, de qua infrà dicemus.

TEXTUS.

§. III. Delegati ſunt, qui ad aliquam, vel aliquas cauſas ab Ordinariis deſtinantur. Ordinarii Judices ii tantum ſunt, quos ad Ordinis Officia, & Dignitates, generalia Statuta, & Pontificiæ Conſtitutiones habilitant. Delegari non poſſint, niſi ætate maturi, moribus graves, eruditione conſpicui, & non niſi, qui Miniſteriatus Officio functi ſunt, vel Definitores Generales, vel Patres Ordinis ſint vel ſaltem Prædicatoris, vel Lectoris titulo, & exercitio decorati fuerint, ut in re, quæ divina eſt, quantum fieri poterit non erretur. Delegati ad univerſitatem cauſarum, ad aliquam ſubdelegare poſſint, quod uſui receptum eſt in Viſitatoribus Provinciarum, etiamſi in ipſorum patentibus dicatur, *de tua prudentia &c.* Niſi aliud ex mente Delegantis, & negotii qualitate ſuadeatur. Delegati authoritas, re adhuc integra, mortuo Delegante, & ipſa expirat. Non ſic ſi cauſam ſibi delegatam cognoſcere inceperit, citando Reos, vel Teſtes examinando. Moriente autem ipſo Viſitatore Provinciæ, incepta jam viſitatione, acta viſitationis ſigillo Provinciæ ſigillata, per Secretarium demortui conſerventur, Succeſſori, vel alteri ad Reverendiſſimi Patris Generalis imperium tradenda. Interim eodem Patre Generali de obitu commonefacto, Provincialis Provinciam gubernet, ut Provincialis, ſi non dum triennium explevit: ſi verò explevit, ut Commiſſarius Provinciæ.

SUMMARIUM.

25. *Conditiones Judicum delegandorum a Sede Apoſtolica.*
26. *Eorundem delegandorum in Religione.*
27. *Perſonatus quid importet?*
28. *Lectores Theologi, & Prædicatores Clariſſimi habent Perſonatum.*
29. *Delegatus ad univerſitatem cauſarum poteſt ſubdelegare.*
Item Delegatus à Principe.
Delegatus à Generali eſt Delegatus à Principe.
30. *Delegati authoritas quando expirat morte mandantis.*
31. *Juriſdictio inchoata non finitur per mortem, ſed per revocationem.*
32. *Actus, per quos dicitur inhoata juriſdictio.*
33. *Commiſſarius Viſitator per quos actus inchoet exercitium ſuæ juriſdictianis.*

COMMENTARIUS.

25. Optimè, & cohærenter Sacris *Canonibus* deceeuuntue hic conditiones Judicum Delegandorum, ut enim habetur in *Jure Cap. ſtatutum de reſcript. lib.* 6. non indiſcriminatim committuntur Delegationes Apoſtolicæ, ſed tantùm habentibus *Dignitatem*, aut *Perſonatum*, aut *Canonicatum in Cathedralibus Eccleſiis*: & quia inter hos frequenter reperiuntur nonnulli minùs litteeati, quam ipſorum munùs exigat, *Concilium Tridentinum ſeſſ. 25. Cap. 10. de Reform.* ſtatuit quod ultra conditionea recitatas expreſſas in *Decretali Bonifacii VIII.* ſint, ut apti ad id munua exercendum, deſtinati in *Conciliis Provincialibus*, & *Diœceſanis*. In his autem concurrit tum ſtatus dignitas, tum morum compoſitio, tum eruditionis præſtantia, tum ætatis conditio quæ omnia ad Officium Judicis neceſſaeia ſunt, & à jure requiſita, ut infra dicemus, cum de Judicis conditionibus habebitue ſeemo. Tales eego, ex noſtri *Textus* præſcripto ſimiliter eequiruntur ad hoc, quod à Supeeioribus ordinaeiis in Judices delegentur.

26. Undè in Religione debent primo eſſe *ætate maturi*, ut ex rerum experientia prudentee poſſint ſe gerere, nec ſint in judicando præcipites, ætas enim provecta, & experientia cauſat maturitatem in agendo. *Moribus graves*, ne nimia familiaritate cum Reis converſentur, à quibus contemnantur, cum nimia familiaritas contemptum pariat. *Eruditione conſpicui*, ne in ſubſtantialibus judicii turpiter erreut, & ità vitietur proceſſus. Tales autem ſupponuntur eſſe *Patres Ordinis*, *vel Provinciæ*, *vel Definitares Generales*, ex eo, quod ad talia munera ſupponitur, quod non aſſumantur, niſi ſcientia, moribus, ætate, & virtute ſpectabiles.

27. Et omnes iſti dicuntur habere *Perſonatum*, qui ſecundum unam *Gloſſam in Cap. conſuetudinem in verb. Conſuetudinem de conſuetud. lib.* 6. importat ali-

quam præeminentiam, ut illorum, qui in *Capitula* & alibi alios præcedunt, non tamen ſuper illos habent juriſdictionem, quod habent prædicti, qui cæteros juxta *Statutorum* diſpoſitionem præcedunt.

28. Pariter qui *Lectores*, *&* *Concionatores* non tantùm titulo, ſed etiam exercitio, ſunt, iiſdem de cauſis ad paſſivam Delegationem habilitantur: & ſi eſſent *Lectores Theologi*, & *Prædicatores Clariſſimi*, etiam iſti, cum in Regulari Obſervantia, ex *Conſtitutionum* præſcripto *Cap. 8. §. 53.* aliis præcedant, *Perſonatum* habere dicuntur. Inter Reformatos itidem eſt reſpectu *Lectarum Sacræ Theologiæ* actualium, qui juxta diſpoſitionem *Bullæ Vrbani VIII. Conſtit. alias pro Congregatione 22. Decemb. 1642.* poſt actuales *Diffinitores* primum locum obtinent; Et *Lectores Sacræ Theologiæ* duodennales, qui gaudent privilegiis Ex *Miniſtrorum Provincialium* ex diſpoſitione *Statuti Toletani 1682. Orb. Seraph. tom. 4. fol. 863. col. 1. Innocentii XI. Exponi nobis 28. Martii* 1686. confirmati per *Breve Apoſtalicum*.

29. Quod *Delegati* ad univerſitatem cauſarum, ad aliquam cauſam particularem ſubdelegare poſſint, conſonat *juri*, & *conſuetudini*, quæ eſt optima legum interpres. *Juri* quidem quia *Delegatus* ad univerſitatem cauſarum parificatur *Ordinario*, ut habet quædam *Gloſſa in cap. ſtatuimus §. Inſuper in verba Moderatas de reſcript. in 6. & in cap. ſuper §. Si verò, in verb. Delegare de Offic. Delegat. Abb. in cap. Cum Bertoldus num. 80. de Sent. & re judic. & in cap. Qualiter & quando il 2. de Accuſat. num. 3.* & proinde ſi *Ordinarius* delegare poteſt, hoc poterit, & *Delegatus*. Diſparitas autem inter *Ordinarium*, & *Delegatum* eſt, quod *Ordinarius* totam ſuam authoritatem delegare, poteſt; *Delegatus* autem non, ſed partem tantùm, puta ad unam cauſam particularem. Hoc autem verum eſt in *Delegatis* ab alio, quam à *Papa*. Sed *Delegatus Papæ* æquè, ac *Ordinarius* ex integro poteſt cauſam ſibi commiſſam ſubdelegare, ut dicunt *Canones Cap. Judex. Cap. Quamvis de Offic. Delegat. in 6. ubi Paſſerius n. 12.* Conſonat pariter Univerſali Religionis *conſuetudini*, ſiquidem *Commiſſarii Viſitatores*, qui ſunt *Delegati* ad Viſitationem totius Provinciæ localem, & perſonalem, tum in capite, tum in membris, ad aliquem, vel aliquos Conventus viſitandos *Secretarium* ſubdelegant, & inter *Reformatos* per *Generalia* ipſorum *Statuta cap. 8. num. 5. Commiſſariis* circa hoc datur ſpecialis facultas. Et jure merito, qui habens à *Principe* poteſtatem cognoſcendi, habet poteſtatem delegandi in cauſa, quam cognoſcit *Abb. in Cap. Quod ſani n. 2. de Judic.* & ſubdelegare ea, quæ ſunt meri, & mixti imperii *Abb. in cap. Quod ſidem n. 3. de Offic. Ordin.* & dicitur eſſe de majoribus judicibus, *Abb. in Cap. De Cauſis n. 13. de Officio Delegat.* & delegare poteſt, ſive ſit ſolus, ſive habeat Collegas. *Abb. in Cap. Quamvis n. 1. de Offic. Delegat. Commiſſarius* autem *Viſitator* facultatem habet à *Generali*, qui in Religione eſt *Princeps*, & dicitur *Delegatus Principis*, quia in Provincia, quam viſitat non agnoſcit Superiorem. *Abb. in Cap. Paſtoralis n. 2. de Offic. Delegat. Roderic. q. 68. art. 3. Tom. 1. Sanctor. Comment. Cap. 1. Statut. 4. §. 1. verſ. Itaque ex Roderico.* Unde poterit alium ſubdelegare, licet non totam Viſitationem.

30. *Delegati authoritas re adhuc integra &c.* Conſonat hoc juri communi; *Cap. Hac Conſtitutione cap. Si à Subdelegato de Offic. Deleg. cap. Si cui de Præben. Abb. in cap. Licet undique n. 1. de Offic. Delegat. in 6.* Delegatio quippè mandato comparatur; & morte mandantis mandatum expirat, ut dicit una *Gloſſa*, *In cap. Si Delegatus not. 3. de Offic. Delegat. in 6.* unde & delegationem finiri per mortem *Delegantis* æquum eſt. Hoc autem debet intelligi *re adhuc integra*, hoc eſt, quod *Delegatus* nullo modo inchoaverit ſuam juriſdictionem, quia ſi aliquos actus juriſdictionales ſuæ delegationi competentes fecit, per mortem *Delegantis* non finitur ejus delegatio: ut enim habetur in *jure. L. Judicium ſolvitur ff. de Judic. Bald. in l. Meminiſſe, ff. de Offic. Proconſ. Federic. conſil. 251.* Juriſdictio inchoata non expirat per mortem, ſed per revocationem.

31. Ad hoc autem quod juriſdictio inchoata dicatur in delegatione, oportet quod *Delegatus* incœperit actus proprios competentes juriſdictioni, ut docet *Abbas in cap. Licet num. 7. de Offic. Delegat. Archidiacon. in cap. Non ita 2. q. 6. & in cap. Quamvis de Offic. Deleg. in 6. Ja. Monach. in cap. Ut Animarum de Conſtit. in 6.*

32. Actus verò ſunt, ad minùs, litis conteſtatio, & citatio, ut dicit idem alibi: *Abb. in cap. Relatum num. 1. 2. & 4. de Offic. Delegat. et in cap. final. n. 1. 5. et 10. de Offic. Legat.* & juriſdictionem in *Delegato* non continuari (mortuo Delegante) per actum citeriorem litis conteſtatione, tenent communiter *Juriſperiti, Bartol. in l. 1. ff. de Judic. Gloſſ. a. in l. Si convenerit, Ja. Andr. Add. ad ſpeculat. apud Abbat. in cap. 1. num. 18. de Judic.* contra quamdam *Gloſſam in cap. Si a Subdelegato in verb. Proceſſum de Offic. Delegat. Hoſtien. in cap. Licet. Extra de Judic.* & *Hoſtienſem* qui tenet, quod ſi *Delegatus* vocavit Tabellionem, & Teſtes, & publicavit commiſſionem ſibi factam tanquam *Delegatus*, animo perpetuandi juriſdictionem, ſit ipſa perpetuata: quæ tamen opinio non approbatur à *Doctoribus*, ut aſſerit *Panormitanus, in cap. Licet num. 8. De Offic. Delegat.* qui teſtatur de communi.

33. Sequitur ergo ex hoc, quod ſi *Commiſſarius Viſitator* acceptis patentibus ſuæ Commiſſionis, intraverit Provinciam viſitandam, nondum autem patentes litteras, (prout moris eſt, in Refectorio legere feciſſet, & ipſe in loco Superioris non conſediſſet, ſe tanquam legitimum Superiorem declarando adepta poſſeſſione officii, per talem actum, qui verè eſt actus juriſdictionalis; & intereà adventaret nuncius de morte *Generalis*; ſequitur inquam, quod expiraret in Commiſſario facultas viſitandi, eo quia res ſuæ viſitationis adhuc integra eſt. Si autem patentes etiam legere per *Secretarium* feciſſet, & ipſe in loco Superioris in Refectorio non ſediſſet; pariter expirata eſſet authoritas ipſius, quia per talem lecturam ſimpliciter non demonſtratur, niſi facultas, & animus ipſius viſitare volentis, ſed non actus alicujus juriſdictionis adeptæ; Proindè viſitatio, adhuc eſt res integra. Quid autem ſi patentes feciſſet legere, & in Refectorio ſediſſet, non autem adhuc recepiſſet a Provinciali ſigillum, quod eſt inſigne ſuperioritatis? Dico, quod poſſeſſio juriſdictionis non pendet a ſigillo Officii, ita ut abſque ſigillo non poſſit acquirere poſſeſſionem: ſed pendet ab actibus juriſdictionalibus legitimè, & cum aſſiſtentia juris factis; aſſiſtit autem ſibi jus ex deputatione facta à *Generali*, cujus validitas apparet ex patentibus ſigillatis ſigillo majori Religionis, & munitis ſubſcriptione ipſius Superioris, ac *Secretarii Generalis*, quibus ſufficienter docet de ſua delegatione, & tenentur per talem oſtenſionem Fratres omnes ipſum, ut Superiorem recognoſcere, ut dicit *Panormitanus, in cap. Præterea num. 5. in fin. de Dilat. Bald. in l. Nequiquam §. Ubi decretum ff. de offic. Proconſol.* & alii *Doctores*.

TE.

TEXTUS.

§. IV. Arbitri eaſdem conditiones habeant, & minime à partibus eligantur, niſi Ordinarii Judicis, cujus intereſt, conſenſus accedat. Semel autem electi à partibus, vel à Superiore, qui in nominationem conſenſit, (niſi id unanimes retractaverint) impediri non poſſint, quo minùs cauſæ commiſſæ finem imponant. Poſſint tamen juſtis de cauſis à Generalibus removeri, (niſi & ipſi in tales Arbitros conſenſiſſent,) quo caſu, ad Ordinarium cauſæ cognitio pertinebit. Latæ ab arbitris ſententiæ omninò ſtetur, nec ab illa appellare licebit, niſi de iniquitate manifeſtè conſtet, vel antè judicium appareat Arbitrum aliquem corruptum, vel gravi injuſtitiæ ſuſpicione laborare. Tunc enim integrum alterutri ex partibus erit, ab iniquis Arbitris appellare.

SUMMARIUM.

34. *Arbitri ſunt Judices.*
Habent juriſdictionem delegatam.
Eorum ſententia eſt ad inſtar judiciorum.
35. *Quid ſit Arbiter?*
Arbiter juris qualis ſit?
Arbiter compromiſſarius quis dicatur?
36. *Arbitrator quis ſit?*
37. *Arbitri debent habere conditiones Judicis.*
Non ſic Arbitratores.
38. *Arbitri quando, et à quibus nominandi?*
Semel electi non poſſunt impediri, quin ſententiam proferant.
39. *Arbitrorum electio, quando poſſit retractari?*
40. *Compromiſſum quomodo poſſit retractari?*
41. *A ſententia Arbitrorum, quando poſſit appellari?*

COMMENTARIUS.

34. Quin *Arbitrorum* laudum, hoc eſt ſententia, ad inſtar judiciorum eſt, ut dicitur in *Jurel. 1. ff. de Recept. Arbitr.* & *Arbitri* ſunt, quaſi Judices, quia procedere debent juris ordine ſervato, ut notat *Abbas in cap. Quintavallis n. 7. de Jurejur.* immò funguntur vice Delegatorum, & habent delegatam juriſdictionem, ut ex *Archidiacono*, & *Bartolo* tradit *Francus, in cap. Ab arbitris n. 2. de Offic. Delegat. in 6.* ideò meritò poſtquam dictum eſt de *Judice Ordinario*, & *Delegato*, *Textus* loquitur de *Arbitris*. Multa quidem de officio iſtorum dici poſſent, ſed quia, ut plurimum, ea quadrant prò litibus civilibus, & in hoc Opere nos loquimur tantùm de criminalibus, quæ actitantur in noſtra Religione, ideò pauca quædam de *Arbitris* libabimus ad intelligentiam *Textus*, fuſius tractaturi, quando agemus de recuſatione Judicis ab *Arbitris* cognoſcenda: & qui alia vult videre, quærat in corpore utriuſque juris, *tit. de Arbitr. Extra & in 6. tit. de Recept. Arbitr. ff. lib. 4. tit. de Arbitr. C. lib. 2.* ubi habentur Tituli de hac materia.

35. *Arbiter* ergo dicitur perſona aſſumpta ad lites terminandas, ut dicunt *Canoniſtæ*, *Archidiacon. Jo: Andreæ. Dominic. in cap. Ab Arbitris de Offic. Delegat. in 6. ubi Paſſerin. num. 2.* & dividitur in *Arbitrum Juris*, & in *Arbitrum ex compromiſſo*. *Arbiter juris* eſt *Arbiter* neceſſarius, quia ex neceſſitate eligitur juxta formam juris præſcribentis, quod in tali caſu *Arbitri* adhibeantur, & eligantur vel à partibus, vel à Judice, vel ab aliis, ut jura ſonant; & de his eſt mentio expreſſa in pluribus *Capitulis*, & *Codice. Cap. Si contra cap. Ab. Arbitris de Offic. Delegat. in 6. Cap. Paſtoralis de Reſcript. cap. Suſpicionis. cap. Cum ſpeciali de Appellat. l. Apertiſſimi, C. de Judic.* Alii autem ſunt *Arbitri Compromiſſarii*, qui liberè à partibus eliguntur, & dicuntur etiam voluntarii, quia nedum in libertate partium eſt, ut eligant, hunc, & non illum, ſed etiam ut eligant abſolutè & non eligant. Differunt autem iſti *Arbitri Compromiſſarii* ex modo, ſeù forma, juxtà quam debent, proferre laudum ſuum, virtute compromiſſi in eos facti à partibus; quia aliquoties partes compromittunt in Arbitros *de jure tantùm*, hoc eſt, quod *Arbiter* moderetur laudum ſuum juxta rigorem juris; aliquando etiam *de Amicabili*, hoc eſt quod ratione componendæ litis habeat facultatem minuendi aliquid de jure unius partis, ad faciliùs reducendam litem ad compoſitionem,

36. In primo caſu *Arbiter voluntarius* non differt ab *Arbitrio Juris* in procedendo: in ſecundo caſu propriè dicitur *Arbitrator*, & procedit ut quidam amicabilis compoſitor extrà judicium, & hoc ſibi conceditur tanquam bono viro; ut ait *Abbas in cap. Quintavallis n. 7. In princip. de Jurejur.* Differunt autem *Arbiter* ab *Arbitratore* in multis, quæ longum eſſet recenſere, & qui vult ea videre adeat *Sylveſtrum. Summ. verb. Arbiter.*

37. Dicit ergo *Textus*, quod *Arbitri eaſdem conditiones* (illa nempè, quas ſuprà dixit eſſe neceſſarias in Judice Ordinario; & Delegato) *habeant*, & hic loquitur de *Arbitris de Jure*: cum enim iſti debeant arbitrari ſecundùm jura, debent etiam, juris diſpoſitionem callere, & ad hoc requiritur, quod ſint dotati conditionibus requiſitis in Judice Ordinario, & Delegato, quod tamen non eſt neceſſe in *Arbitris de amicabili*, ſivè *Arbitratoribus*; cum enim iſti nec Judices ſint, nec ſecundùm jus regulare teneantur laudum ſuum, non requiritur quod ſint dotati conditionibus Judicum, ſed poſſunt etiam liberti, & infames, & viles eſſe electi ad arbitrandum, ut habet *Textus civilis. l. Pedius ff. de Recept. Arbitr.*

38. *Et minimè à partibus eligantur, niſi Ordinarii, cujus intereſt conſenſus accedat.* Hoc conſonat juri communi, ſi quidem ex multis *Capitulis cap. Cum ſpeciali, cap. Suſpicionis. Extra de Appellat.* *Arbitri* adhibendi ſunt, quando ex ratione ſuſpicionis recuſatur *Judex*. Cum autem *Judex* habeat intereſſe in cauſa, ideò eligi *Arbitri* non poſſunt, niſi de conſenſu ipſius. Intereſſe Iudicis conſiſtit in hoc, quia ille, qui recuſatur vel eſt *Judex*, ſivè *Superior Ordinarius*, & ſic habet intereſſe ſuum; vel recuſatur *Judex* ab eò *Delegatus*, & tunc pariter habet intereſſe, quia poteſt ut dicetur alias, vel ipſe per ſe cognoſcere cauſas recuſationis, vel conſentire quod *Arbitri* eligantur ſecundùm *Canones* ad eas cognoſcendas. Etenim ſi ageretur civiliter, vel criminaliter per viam accuſationis, *Arbitri* in caſu recuſationis, *Judicis* ob ſuſpicionem, deberent eligi à partibus hinc indè, ſcilicet *Actore*, & *Reo*; ſed quando *Judex* procedit ex officio, puta in Inquiſitione, vel Denunciatione, & recuſatur à Reo, ut ſuſpectus, tunc Arbitri ſunt eligendi ad cognoſcendum ſuper cauſis recuſationis, unus quidem a *Judice* recuſato; alius verò à *Reo* convento. *Semel autem electi &c.* Hic *Textus* loquitur quando aliquis recuſat ut ſuſpectum *Judicem Delegatum* ab inferiori Superiore, ut potè à *Provinciali*, &

adhi-

adhibendi ſunt Arbitri ſuper validitate cauſarum recuſationis. Ut enim alibi dicam, de cauſis recuſationis poteſt cognoſcere vel Superior, qui delegavit, vel *Arbitri* electi a partibus. Dicit ergo *Textus*, ſi eveniat caſus, quod aliquis *Judex Delegatus à Provinciali* recuſetur ut ſuſpectus, cauſæ autem recuſationis ſint dubiæ, & proindè ab alio Judice ſint cognoſcendæ, ſi *Provincialis*, qui eſt Superior Delegans, conſenſit in nominationem *Arbitrorum* electorum à *Judice* recuſato, & à *Reo*, facta tali nominatione, & acceptato arbitrandi officio à ſic nominatis, non poſſunt tales *Arbitri* impediri, quo minùs ſententiam proferant ſuper negotio, de quo cogneſcere, debent: niſi tum *Pravincialis*, tum *Delegatus* recuſatus, tum *Reus* recuſans, id unanimes retractaverint. Quod ſi Superior in nominationem *Arbitrorum* non conſenſiſſet, & vellet ipſe cognoſcere de validitate cauſarum recuſationis, utique ab ipſo poſſent impediri, ne ſententiam ferrent; vel etiam cauſam delegatam ad ſe avocando, ut aliàs dicemus. *Poſſint tamen juſtis de cauſis &c.* Si *Provincialis* in *Arbitros* conſenſiſſet, nequit ipſe retractare conſenſum jam præſtitum, nec impedire quin *Arbitri* pronuncient ſuper recuſatione; hoc tamen benè poterit *Generalis* ex ſui authoritate, ſcilicet cognoſceudo ipſemet, aut alius ab eo delegatus, juſtam cauſam recuſationis; & hoc rationabile eſt, quia, ut paulò antè tetigimus, & ſuo loco amplius dicemus, caſu quo recuſetur *Judex* inferior, ſivè *Ordinarias*, ſivè *Delegatus*, cauſæ recuſationis coram ipſo adductæ, debent examinari vel ab *Arbitris* electis, vel à *Judice Ordinario Superiori*. Si verò etiam *Generalis* ipſe conſenſum præbuiſſet in electione *Arbitroram*, non poſſent ipſi impediri in ſententiando; intellige, niſi tum partes, tum Superior ſimul compromiſſum, ſivè commiſſionem arbitrandi non retractaviſſent, ut ſuprà dictum eſt. Sed pons, quod recuſetur *Delegatus*, & de conſenſu *Provincialis Arbitri* ſint electi, *Generalis* autem ipſorum electionem irritet, cauſa, ſivè principalis, ſive recuſationis, à quo eſt cognoſcenda? Dico, quod cognoſcenda eſt à *Pravinciali* ipſo, quia dicit Textus, *qua caſu ad Ordinarium cauſæ cagnitio pertinebit*. Quia ex quo *Provincialis* ſemel conſenſit in electione *Arbitrorum*, non poteſt, ſe retractare; benè autem hoc poteſt *Generalis*, qui habet majorem authoritatem, & eſt ſuprà *Provincialem*, (ſi tamen etiam *Generalis* ipſe non conſenſiſſet in nominationem;) & ideò, ablatò impedimento, revertitur cauſa ad jus primævum, ſecundùm quod ſcilicet *Pravincialis* poterat ipſe, cognoſcere tùm de cauſa principali delegata, tum de cauſis recuſationis ipſius *Delegati*.

39. Quod autem ſupra dicitur, quod ſemel facta electione *Arbitrorum*, non poteſt amplius retractari, ſobriè eſt intelligendum, nempè ſi nulla de novo poſt electionem factam ſuperveniat legitima cauſa illam retractandi, quod ſi cauſa eſſet legitima, & de novo nata, utique poſſet retractari electio unius *Arbitri*, & ſubrogari alius ab eo, qui retractavit. Et hoc conſonat tum rationi, tum juri ſcripto: rationi quidem, quia *Arbiter*, tanquam non ſuſpectus parti, eligitur ad cognoſcendam cauſam recuſationis *Judicis* ſuſpecti, quod ſi ex cauſa ſuperveniente ipſe *Arbiter* redderetur legitimè ſuſpectus eidem parti, liquet quod ejus electio rationabiliter eſſet retractanda. Juri autem ſcripto, quia hoc manifeſtè diſponitur in quadam *l. Licet autem. ff. de Recept. Arbitr.* in qua dicitur, quod *Arbiter* revocari poteſt, *ſi inimicitiæ capitales inter eum, & litigatores, aut alterum ex litigatoribus interceſſerint*, vel *ſi ætas, aut valetudo, quæ poſtea contingit, id ei munus remittat*; ubi *Gloſſ. in l. Licet autem, in verſ. Poſtea, ff. de Recept. Arbitr.* advertit, quod cauſa iſtius revocationis debet eſſe nata poſt electionem, non antè; ſi enim antea fuiſſet, non poſſet revocari, ſed benè poteſt, ſi nata eſt poſt electionem, prout etiam tenet *Speculat. tit. de Arbitr. verſ. Item ſi capitales*. Ideò diſpoſitio *Textus* noſtri vetantis retractari *Arbitrarum* electionem debet intelligi, quando nulla nova poſt electionem ſuboritur cauſa.

40. Pariter etiam aliò modò poſſet revocari ſimpliciter compromiſſum per partes ſimul unitas; ſi nempè rejectis *Arbitris* adirent unanimes *Judicem Ordinarium*, ut ipſe cognoſceret de cauſa compromiſſa, ut dicunt *Juriſtæ*. *Bald. conſ. 339. in princip. lib. 3. Roman. conſ. 338. in princip. apud Tuſc. lit. C. concl. 531. num. 27.* Et ratio eſt, quia voluntatate compromittentium, expirat compromiſſum, ut ait una *l. Non diſtinguemas, §. Compromiſſo, ff. de Recept. Arbitr.* undè in civilibus ſi ſtante compromiſſo, partes concordant, non poſſunt amplius *Arbitri* judicare, ut habetur in *Textu*, *l. Si convenerit, ff. de Re judicat.* aliàs laudum eſſet nullum prout ſcripſit *Bartol. in l. Quod tamen in princip. ff. de Arbitr.* Si partes ergo puta *Actor*, *&* *Reus*; ſivè *Judex* recuſatus, & *Reus* recuſans, qui *Arbitras* elegerunt, ſuper cognitione cauſæ recuſationis conveniant, & concordent, quod illa cauſa non amplius per *Arbitros*, ſed à *Judice Ordinario Superiori* cognoſcatur, utiquè valet talis revocatio. Si verò una tantùm pars, nulla nova cauſa legitima exorta, factam electionem *Arbitri* vellet, revocare ex ſe, non poteſt, ut ſuprà dicitur in *Textu*; & hoc intellige etiam ſi nollet amplius alium *Arbitrum* eligere, ſed ad *Judicem Ordinarium* recurrere, quià etiam in tali caſu dicunt *Doctores*, *Bald. conſ. 461. num. 4. lib. 1. & conſ. 339. in princip. lib. 3. Ludovic. Roman. conſ. 338. in princip.* ſic recurrens incidit in pœnam compromiſſi: & ſi *Ordinarius* in electione *Arbitrorum* conſenſit, non poſſet de illa cauſa cognoſcere, ſed debent *Arbitri* ſententiare, ut ſupra dictum eſt.

41. *Latæ ab Arbitris ſententiæ omnino ſtetur &c.* Diſpoſitio iſta *Textus* cohæret totaliter juri communi; & poteſt dupliciter contingere; puta, vel quod revocetur commiſſio facta in *Arbitrum* ex cauſa legitima ante ſententiam, ut dictum eſt; vel quod appelletur à ſententia *Arbitrorum*, quià contineat notoriè injuſtitiam. Exemplum demus. Ego recuſavi ut ſuſpectum *Judicem* ex cauſa inimicitiæ. Ad cognoſcendum ſuper veritate hujus cauſæ pro parte mea elegi *Fratrem Serium*, & *Judex* prò ſua elegit *Fratrem Acutum*, ut eſſent *Arbitri*. Accidit quod interea cognovi à fide dignis, quod *Frater Serius* fuit corruptus aut promiſſis, aut prœmio ad hoc, quod declaret cauſam ſuſpicionis à mè adductam eſſe inſubſiſtentem; poſſum nè ego revocare electionem factam in perſonam *Fratris Serii*, & in ſui locum ſubſtituere pro parte mea *Arbitrum Fratrem Integram*? Dico quod ſic, dicit enim *Textus* hoc poſſe fieri, quando cognoſcitur *Arbitrum eſſe corruptum*, *vel gravi injuſtitiæ ſuſpicione labarare*, ex eo fortè, quia poſt electionem ipſius in *Arbitrum*, inter mè, & *Fratrem Serium* orta eſt de novo inimicitia, etiam non Capitalis, ob quam poſſum ſuſpicari de injuſtitia, ut dictum eſt ſupra. Pariter Ego excepi contra *Judicem*, ut præfertur, & *Arbitri* hinc indè electi ſunt; & coram ipſis per teſtes omni exceptione majores probavi inimicitiam inter *Judicem*, & me, & inſuper talem inimicitiam eſſe notoriam per totam Provinciam, vel Conventum, & tamen ab *Arbitris* ſententiatur *non conſtare de tali inimicitia*, *& cauſam recuſationis eſſe nullam*, poſſum ne ego appellare à ſententia *Arbitrorum*?

rum? Dico quod ſic, quia in tali ſententia *de iniquitate manifeſte conſtat*; & huic *Textui* concordat quædam *Gloſſa in cap. Ab. Arbitris, in verb. Appellandum de Offic. Delegat. in 6. ubi Ancharan. num. 2. Butr. num. 2. Damin. num. 7. Franc. num. 3. Turrecremat. in cap. Judicibus 2. q. 6.* quam ſequuntur multi *Doctores: Marant. par. 6. tit. de Appellat. num. 272. Scacc. de Appellat. quæſt. 17. limit. 13. num. 5. Barboſ. in cap. Ab Arbitris, num. 5. de Offic. Delegat. in 6. ubi Paſſerin. num. 5. citat prædictos*, & hoc etiam colligitur ab aliis juribus, *l. Arbitrio ff. Qui ſatis cogan. l. final. ff. A quib. appell. non lic. l. Ex conſenſu. ff. de Appellat.* & ratio eſt, quia iſti *Arbitri* ſunt veri *Judices*, & eorum ſententia eſt vera ſententia, quæ parit actionem *Judicati*, & exceptionem *rei Judicatæ*. Proinde poteſt ab eis, ut præfertur, appellari. Sed aliqua militat ratio in ſententia *Arbitrorum*, quod non militat in *Judice Ordinario*, ſive *Delegato* ad hoc, quod ab ea poſſit appellari. Etenim à definitiva *Judicis* ſivè *Ordinarii*, ſivè *Delegati* appellari poteſt ſimpliciter de gravamine quoquo modo, ſivè evidenti ex ſe, ſivè probabili tantum. Ad hoc verò, ut à ſententia *Arbitrorum* poſſit appellari, requiritur, quod in ſententia iniquitas ſit *Manifeſta*, & de ea *Manifeſtè conſtet* ut dicitur in *Textu*: aliter ſi ſententia Arbitrorum quoquo modo eſſet appellabilis, lites criminales nimis prolongarentur contrà quietem religioſam, & mentem *Pontificum*, qui idcirco à Clauſtris eliminarunt ſolemnitates juris, ut compendioſe cauſæ tractarentur. Sed ſi ego dicerem *Manifeſte conſtare de iniquitate* in ſententia Arbitrorum, & *Judex* contra me negaret hoc, quid agendum, & cui ſtandum? Dico, quod in tali caſu debet recurri ad Superiorem, is enim ſuper informationibus captis ab Arbitris breviter pronunciat, & ipſius ſententiæ ſtatur. Et ſi iniquitas Arbitrorum cognoſcitur ex hoc, quod noluerunt examinare omnes teſtes à me productos ad probandum inimicitiam, ſed non nullos ſubornaverunt, alios ſeduxerunt, aliquibus minati ſunt &c. Quid agendum? Tunc poſſum revocare electionem, quis juxta cauſa de novo nata eſt: ut ſupra diximus. Et coram quo debeo facere talem revocationem? Dico quod debet fieri coram *Judice* recuſato, & teſtibus, & in ſcriptis aſſignando cauſam, & cauſas revocationis, & nominando alium *Arbitrum* pro parte ſua, & proteſtando, quod *per hoc non intendit conſentire in delegatum tanquam Judicem in cauſa ſuper qua recuſatur, ſed ſimpliciter comparere ad faciendam novam electionem Arbitri non ſuſpecti, remoto, & revocato ſuſpecto*; & debet talis revocatio etiam coram teſtibus intimari *Arbitro* recuſato inhibendo, *ut amplius in tali caſu pro parte ſua ſe ingerat*. Et quod licet mihi circà recuſationem dictam, licet etiam *Judici* reſpectu *Arbitri* pro parte ſua: concludit enim *Textus*, quod *Tunc* (hoc eſt in ſupradictis, & ſimilibus caſibus) *integrum alterutri ex partibus erit ab iniquis Arbitris appellare*. Sed hæc materia fuſius pertractabitur, ubi de recuſatione *Judicis* agetur.

I. Quæritur An Superior Regularis teneatur caſtigare Subditos delinquentes?

SUMMARIUM.

42. *Superior tenetur ex juſtitia, punire Subditos delinquentes.*
Et non caſtigans ſit infamis.
Et mortaliter peccat.
Et pœnas illis debitas ſubit.

43. *Superior non puniens, aliorum peccata approbat.*

42. Reſpondetur affirmativè, Tenetur enim ex juſtitia Subditos punire, ut habent multi *Canones, cap. Non eſt, Qui malos, cap. Si audiens, cap. Si vos 23. quæſt. 5. cap. Si is, qui ea cau. quæſt. 4. cap. Legi Syromaſten. ea. can. quæſt. 8. D. Thom. 2. 2. quæſt. 67. art. 4. Menoch. Inſtit. politic. lib. 2. cap. 12. Bell. lib. 1. de Princip. Chriſtian. cap. 10.* ſi enim non punit ſontes, alterius flagitii pœnas debet luere, ut dicitur in libro *Regum lib. 3. cap. 20. verſ. 42. Quia dimiſiſti virum dignum morte, erit anima tua pro anima illius*. Imò non caſtigans, ſecundum quamdam *legem Codicis l. Servos §. Judicem., C. ad leg. Jul. de vi public. Roman. Singular. 77. Peyrin. de Prælat. quæſt. 2. cap. 3. §. 15. num. 139.* infamiæ pœnam incurrit. Prælati enim ad hoc a Deo inſtituti ſunt, ut gregi *Chriſti* invigilent, ipſum ad ſalutaria paſcua virtutum dirigendo, lupos arcendo, oves tabidas curando, aut inſanabiles ſeparando, & fures repellendo tanquam boni *Paſtores*, qui pro ovium cura inſudant, non mercenarii, qui propriam utilitatem quærunt. *Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur*, dicit *Apoſtolus, Hebr. cap. 5. verſ. 1.* ad quem locum ſcribit *D. Thomas*. *Pro hominibus conſtituitur, ideſt propter ipſorum utilitatem.* Utilitati ergo Subditorum, maximè verò ſpirituali, debet incumbere, quia ad hoc munus inſtituti ſunt à *Deo Prælati*. Quod ſi bonum Subditorum negligat tum in communi, tum in particulari, ipſum non procurando, mortaliter peccat; *Barthol. in Authent. de Hæred. & Falcid. in princip. n. 4. Roderic. tom. 3. quæſt. 34. art. 5. Peyrin. de Prælat. quæſt. 1. cap. 7. num. 13.* quia lædit juſtitiam in re gravi. Cum autem inter cætera bona Subditorum maxima cenſeatur eſſe ſontium punitio, nè inulta mala ipſorum converſatio cæteros perverſo exemplo perdat, hinc eſt quod ſub mortali tenetur corrigere peccantes Subditos. Et hoc manifeſtè probatur ex illis verbis *Dei* ad *Ezechiel. cap. 3. verſ. 18. Si me dicente ad impium, impiè morte morieris, non fueris locutus, ut ſe cuſtodiat impius a via ſua, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem ejus de manu tua requiram.* Ad quem locum reſpiciens *Divus Auguſtinus lib. de Paſtor. cap. 9.* ait. *Videte quam ſit Patribus tacere periculoſum: moritur enim, & recte moritur in impietate ſua, & in peccato ſuo moritur, negligentia enim ejus occidit eum.* Hoc item ſonant multæ *Decretales; cap. Cum ad Monaſterium de Stat. Monach. cap. Ne Religioſi, de Regul.* & luculenter quædam ſic habet, *cap. Irrefragabi, de Offic. Judic. Ordin. Prælati ad corrigendum Subditorum exceſſus maximè Clericorum, & reformandos mores prudenter, ac diligenter intendant, nè ſanguis eorum de ſuis manibus requiratur.* Et jure merito damnationis pœna percutitur *Prælatus*, qui Subditum peccantem non corripiant, aut puniat, quia ipſe, licet ſit alias vitæ innocentis, ſic tamen errantium peccata approbat, & in iis participat. *cap. Error. 83. Diſt. cap. Culpam 86. Diſt.* Et per hoc juſtè damnatur cum peccatoribus, qui peccatores tolerat, quia dicebat *Symmachus Papa*. *Non eſt grandis differentia an lethum inferas, vel admittas; mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc cum poſſit non excludit. Cap. 1. 83. Diſt.* Hinc advertant *Prælati*, qui benè ſuo muneri putant ſatisfeciſſe, ſi corporalibus Subditorum neceſſitatibus provideant, non curantes de reliquo, ipſos Subditos, aut in *Dei* ſervitio tepidos, aut ad Chorum negligentes, & in Conſtitutionum, ac Regulæ obſervantia relaxatos, redarguere, ſed ſinunt illos ſuo modo vivere, tum ne pacem Conventus perturbent corrigendo, tum ut acquirant bonum nomen à

Sub-

Subditis, qui eos palpant, dicendo illum eſſe bonum *Prælatum*, quia neminem conturbat, omnes conſolatur, nulli facit malum, & ſtrepitoſus non eſt. Profectò li *Non eſt pax impiis*, iſta, quæ vocatur pax impiorum, eſt duriſſimum bellum contrà *Deum*. *Pax, Pax, & non erat pax*. Hanc pacem non venit *Chriſtus* ponere in terram,' *ſed gladium*, gladium ancipitem *ad faciendam vindictam in nationibus, & increpationes in populis*, puta errantibus, & peccantibus. Audiant quæſo *Prælati* illi, qui gaudent nominari tanquam homines manſueti, calamum quaſſatum non confringentes, & lignum fumigans non exinguentes, audiant inquam, quid dicebat *Sanctus Papa Anacletus cap. Nihil 83. Diſt. Nihil illo Paſtore miſerius, qui gloriatur luporum laudibus, quibus ſi placere, voluerit, atque ab his amari, elegerit, erit hinc ovibus magna pernicies. Nullus igitur Paſtor placere lupis, & gregibus ovium poteſt.* Et Divus Gregorius *Papa Paſtoral. par. 3. Admonit. 23. Admonendi ſunt Prælati, ne dum nimis humanam pacem deſiderant, pravos hominum mores nequaquam redarguant, & conſentiendo perverſis, ab Auctoris ſui ſe pace diſiungant.* Quod etiam ſcripſit *Euripides* apud *Stobæum*.

Malos homines caſtigare bonum eſt.
Quæ nunc à quibuſdam benignitas nominatur.
Vitam omnem remiſit ad improbitatem.

43. Diſcant ergo ex hoc, quod non debent, ad venandam famam manſuetorum à Subditis, diſſimulare transgreſſiones ipſorum, ſed charitativa ſeveritate, & zelo in ipſos animadvertere; nec timere debent, ſe nominari tanquam Subditis moleſti; etenim moleſtia hæc oritur ab amore, quam erga *Deum*, & proximum attendere debent ad vindicandam Divinam offenſam, & proximum à malo retrahendum, dicente *Augustino*. *Moleſtus eſt Medicus furenti phrenetico, & Pater indiſciplinato filio, ille ligando, iſte cædendo ſed ambo diligendo.*

II. Quæritur. An Superior in punitione debeat magis uti rigore Juſtitiæ, an lenitate miſericordiæ?

S V M M A R I V M.

44. *Canones aliquando commendant rigorem Juſtitiæ.*
Aliquando lenitatem miſericordiæ.
45. *Correctio debet habere plus manſuetudinis, quam rigoris.*
Aſperitas in correctione non recipit correctionem.
46. *Superior quomodo ſe gerere debeat in corrigendo.*
47. *Vulnus, quod unguento non ſanatur, igne curandum.*
48. *Superior puniens miſericordiam oſtendit.*
Caſtigans ſontes facit eleemoſynam.
Miſericordia rigore miſcenda.

44. RESpondetur, quod non poteſt de hoc dari regula univerſalis; quandoquidem zelus maximè indiſcretus poteſt in aliquibus perditionem potiùs, quàm correctionem promovere, & ſi ad apices juſtitiæ rigoroſæ vellet *Superior* ſemper caſtigare, non eſſet ſemper juſtus ex volgato *Summum jus, ſumma injuria*. Vice verſa ſi ſemper vellet, manſuetudine uti, ex ejus miſericordia nonnulli fierent audaciores ad peccandum, ſub ſpe veniæ. Hinc Sacri Canones diverſimodè ſunt locuti.

45. Aliquoties commendant miſericordiam, dicendo, quod correctio plus debet habere manſuetudinis, quam rigoris. *cap. Qui ſincerè, 45. Diſt.* attento quod aſperitas in correctione nec correctionem recipit, nec ſalutem *cap. Beatus, 45. Diſt.* Aliquoties præcipiunt magis aſperitatem rigoris, quàm benignitatem clementiæ. *cap. Fraternitas, 18. quæſt. 2. cap. Ecce, cap. Illud 24. quæſt. 3.*

46. Dico ergo, quod *Superior* debet ad punitionem moveri ex charitate, & ſecundùm diverſitatem culparum extendi *cap. Corripiantur 24. quæſt. 3.* Debet ergo eſſe ſicut *Medicus*, qui ægrotum tribulat fame, ſiti, amaris pharmacis, igni, ferro, & ſimilibus, tamen hoc non aliundè provenit, quàm ex deſiderio ſanandi infirmum. Hinc non in quavis infirmitate, nec cuivis ægro idem propinat medicamentum: diligenti enim indagine ægroti temperamentum examinat, tempus, ætatem, vires, ſymptomata morbi librat & ad eorum exigentiam, nunc præſcribit potionem lenitivam, nunc catharticam, membra nunc fovet oleo, nunc nunc ſcarificat ferro, & pro diverſitate, & morbi, & temperamenti diverſis utitur pharmacis, & remediis. Nil minus debet curare *Superior*. Ad correctionem: & punitionem debet moveri ex ſola charitate, & deſiderio emendationis proximi, non ex aliquo livore, vel paſſione privata; non debet amare ejus confuſionem, ſed converſionem; nec debet, impugnare flagella ad oſtentandam auctoritatem ſuprà Subditum, ſed punire ex ſimplici, & efficaci motivo charitatis. Hac poſita, examinet temperamentum Subditi vitio ægrotantis. Num peccet ex fragillitate, num ex conſuetudine, an ſit naturæ facilis ad obediendum promptæ; an fervidæ, & ad parendum duræ; num timidus ſit, qui de culpa erubeſcit, num frontoſus, qui, etiam confuſus, colorem non mutat.

47. Planè ſtat, quod ſi Subditus peccavit ex fragilitate, & ex verecundia vultus agnoſcitur in illo indicium internæ pœnitudinis, indiſcretus eſſet *Superior*, qui vellet contrà hunc rigore, & ferro uti, dum oleum lene placidæ correctionis ad priſtinam ſanitatem emendatam animam poteſt reſtituere. Si verò vitioſam conſuetudinem deliquendi agnoſcit in Subdito, qui de crimine non dolet, imò lætatur; cum malè fecerit, & exultat in peccato ſuo, huic ſumma crudelitas, eſt manſuetudine uti: imò non oleo clementiæ, ſed igne, & ferro amputandum eſt vulnus, quod unguenti lenitatem aſpernatur *cap. Quia aliquanti 82. Diſt.*

48. Nec eo caſu *Judex* miſericordiam derelinquit ſeverè puniendo, imò miſericordiam exercet, dum caſtigat, quod eleganter dicit quædam *Gloſſa in cap. Omnis in verb. Portat. 45. Diſt.* ſic ajens, *Judex ſemper facit miſericordiam, cum facit, ut ille conteratur inter flagella, ne deterior fiat. Undè eo ipſo quod Judex punit aliquem miſericordiam facit: cap. Et qui emendat. cap. final. de Pœnit Diſt. ult. Delinquentes enim punire, genus eſt eleemoſynæ. cap. Tria ſunt 45. Diſt.* Mitiſſimus erat *Moyſes* ſuper omnes homines, tamen quando vidit idololatriam in populo *Iſrael*, qui toties irritaverat Dei bonitatem, zelo *Dei* accenſus, ſepoſita manſuetudine, juſtitiam exercuit. Zelantiſſimus erat *Elias*, qui Cœlum clauſit, ignem de ſupernis deſcendere fecit, qui ferrum ſtrinxit contrà *Prophetas Baal* pro *Dei* honore vindicando: tamen quando puerulum *Sunamitidis* voluit reſuſcitare, ſe illi conformavit, ſe ad illum inclinavit, & cordis proprii calore fovit. Sic debet eſſe *Superior*, ſit *Moyſes* manſuetus, aliquandò ſeverè vindicans; ſit *Elias* zelo accenſus, aliquandò indulgens; & ſic miſceat cum ſeveritate clementiam, cum manſuetudine rigorem. *cap. Corripiantur 24. quæſt. 3.* Undè concludebat *Di-*

vus

vus Gregorius lib. 20. *Moral. cap.* 8. *Sit amor, ſed non emolliens, ſit rigor, ſed non axaſperans; ſit zelus, ſed non immoderatè ſæviens; ſit pietas, ſed non plùs, quàm expediat parcens.* Et *Tridentinum ſeſſ.* 13. *cap.* 1. *de Reform. Cum manſuetudine rigor, cum miſericordia judicium, cum lenitate ſeveritas eſt adhibenda.* Quod ſi ex humana imperfectione, (quæ non novit aliqoando in facti contingentia ao rigore, ao miſericordia, potiùs eſſet otendum,) Superior peccare debet, minùs culpabile eſſet, quod in miſericordia, quàm in nimia juſtitia peccaret. Sunt *Prælati Dei* vicem gereotes; *Deum* ergo pro viribus imitari debent. *Deus* autem ex *Theologica doctrina*, (cum ejus *proprium ſit miſereri ſemper, & parcera*) ſemper punit citrà condignum: & maximè notsodum quod ex dicto *Prophetæ. Miſericors Dominus, & juſtas*; & licet æqualem miſericordiam, & juſtitiam habeat, tamen ſubjungit. *Et Deus noſter miſeretur.* Ex quo io *Superiore* concludendum eſt, miſericordiam debere in correctione ſuperexaltare judicium. Concludit proindè *Divus Bonaventura lib. de ſex alis Seraph. Ad benignitatis partem plus declinet, per quam reddatur Subditis magis amabilis, & ob quam libentiùs obtemperent.*

III. Quæritur. An de levibus, etiam tranſgresſionibus teneatur Superior Subditum caſtigare?

S V M M A R I V M.

49. *Levia delicta etiam punire debet Superior.*
Tranſgreſſio Statuti levis, aſt peccatum veniale.
50. *Religioſus propoſitum faciens non ſervandi Statuta Religionis, peccat mortaliter.*
51. *Statuta Regularia obligant ſub pœna, non ſub culpa.*
Ea tranſgrediens quomodo peccet.
Ea non obſervans ax prava conſuetudine, mortaliter peccat.
Sunt antemurale Civitatis religioſæ.
52. *Superior non puniens participat in peccato Subditi.*
Peccat mortaliter non corrigendo, licet omnes Subditi peccent venialiter.

49 RESpondetur affirmativè, & pro hoc adverto quod tranſgreſſio levis alicujus Statuti, aut conſilii conteoti in Regula, importat peccatum veniale tantùm; uodè Religioſum etiam proponentem ſervare tantùm præcepta Regulæ, & noo conſilia peccare tantùm venialiter docoit *Sanchez lib.* 6. *in Decal. cap.* 5. *n.* 3. *& ſeq. Cajatan.* 2. 2. *quæſt.* 186. *art.* 2. Hoc autem ſano modo intelligendum eſt. Quia ſi Religioſus actum voluntarium propoſiti ſui ponit tantùm ſuper præcepta Regulæ diceodo, firmiter volo obſervare præcepta, ad quæ obligor ex Regula, quam promiſi, nulla habita advertentia, neque facto propoſito aliquo circa conſilia de iis oon ſervandis, nec oè, vera eſt recitata ſententia.

50. Si verò facit propoſitom oullo modo ſervandi coofilia, contentus ſolummodò præcepta exeqoi; falſa eſt talis doctrina, imò Religioſus ſic faciens, & taliter proponens, peccaret mortaliter, qoia iſte eſſet vere contemptus conſiliorum Regulæ, & præſcriptorum in *Conſtitutionibus*, in quorum inobſervantia, ubi contemptus adeſt, interveoit ſemper peccatum mortale. *D. Thom.* 2. 2. *quæſt.* 186. *art.* 9. *D. Antonin. par.* 1. *tit.* 16. *cap.* 1. §. 9. *Leſſ. lib.* 2. *de Juſt. & jur. cap.* 7. *Dub.* 1. *num.* 2. *& cap.* 41. *Dub.* 9. *n.* 76. *Vaſq. l.* 2. *diſp.* 158. *cap.* 4. *n.* 37. *Salas par.* 2. *quæſt.* 96. *tract.* 14. *diſp.* 10. *ſect.* 8. *apud Peyrin. de Subd. quæſt.* 1. *cap.* 5. §. 1. Peccat ergo venialiter ſolùm Religioſus, qui ex fragilitate conſilia ſuæ Regolæ, aut diſpoſitiooes *Statutorum* non ſervat, licet etiam nulla ſervaret, dummodo noo habeat voluntatem poſitivam illa non ſervandi.

51. Licet autem quoad ſtatutarias leges ſub culpa *Religioſus* non obligetur, ſed tantùm ſub pœoa, ut præter communem *Theologorum moralium* doctrinam, habemos expreſsè nos *Reformati Minores* in *Statutis Reformatis*; *cap.* 12. *num.* 4. tameo contrà Statuta peccatur ex negligentia, libidine, inobedientia, & aliis vitiis, quæ vel venialia, vel mortalia ſunt, ut notat *Peyrinus de Subd. qu.* 1. *cap.* 5. §. 2. & 3. ità ut impoſſibile ſit Statutum tranſgredi, qu in ſaltem veoialiter peccetur; noo quod tranſgreſſio Statoti ex ſe venialis ſit, ſed quia, ſimul cum ea, aliqood vitium ex neceoſitis ſemper eſt, & ratione talium actuom vitioſorum peccatum committitur, io quantum virtuti oppoſitæ contrariatur. Si vero *Religioſus*, licet oon fecerit poſitivum propoſitum oon ſervandi conſilia Regolæ, & *Statuta* propria, tamen ea oon obſervat, aut ex continoa oegligentia, aut alio vitio conſuetudinario, & in illo verificatur dictum Seoecæ. *Quæ fuerunt vitia, mores ſiunt*, iſte, ratione periculi noo obſervandi præcepta Regulæ, cum ſic tranſeuret conſilia, peccat mortaliter. *Peyrin. loc. cit. cap.* 5. *verſ. Explicat etiam, & §.* 1. *loc. cit. verſ. Ex quo ſequitar.* Etenim *Statuta*, & *Conſilia* conducunt ad obſervaotiam præceptorum, & moraliter impoſſibile eſt, quod aliquis univerſaliter *Statuta* oon ſervet, & cum hoc præcepta Regulæ perfectè adimpleat. Muri ſunt Civitatis Regularis præcepta Regulæ, quæ cuſtodita à vigilibus Religioſis Dæmonem hoſtem, ne Civitate potiatur, totantur. *Statuta* verò, & conſilia ſuot antemurale, quod facit ad conſervationem muri. Ecce ergo qoid dicebat Hieremias *Thren. cap.* 3. *num.* 1. *Luxit antemurale, & murus diſſipatas eſt.* Derelicta nempè cuſtodia antemuralis, & data copia ioimico, ot ipſum deſtruat, patet illicò ipſi aditus, ut contra muros arietet, & illos evertat; & ità vigente Statutorum inobſervantia, aperitur illicò traoſitus ad totalem præceptorum tranſgreſſionem.

52. Hæc præmiſi ad ſolutiooem quæſiti. *Superior* eoim non puniens ex officio Subditum peccantem, participat in eodem peccato: *cap. Culpam* 86. *diſt. cap. Error* 83. *Diſt.* ſi ergò Soperior non puniat Subditum, qui conſuetus eſt nulla conſilia Regolæ, aut *Statuta Ordinis* ſervare univerſaliter, iſte in peccato commuoicabit non caſtigaodo; ratio eſt, quia, ut ſupra probatum eſt tranſgreſſio ooiverſalis *Statutorum* ratione periculi inobſervantiæ præceptorum, io Subdito eſt peccatom mortale; tali ergo peccato delinquet Superior ex negligentia non caſtigans. Pariter licet Subditi leviter peccarent taotùm, dom aliquam Conſtitutiooem non obſervant, ut, verbi gratia, ſilentium non cuſtodiendo, otioſè vivendo &c. & ad ſingulas, vel ad illorum majorem partem talis inobſervantia tranſiret in tantùm, ut in illo Conventu, oolla violati ſileotii, aut otioſitatis practicatæ haberetur ratio; quantomvis Subditi venialiter taotùm peccarent, ſic agentes; tamen Superior non puniens, & illi tranſgreſſioni non reſiſtens, mortaliter peccat. Quia Prælatus ſob mortali tenetur expurgare ſuam Rempublicam à conſuetodine etiam levi peccati, & ipſam abſtrahere à peccato etiam veniali, quando frequenter committitur. Licet enim ſiogularibus

ribus perſonis notabile damnum non cauſetur, tamen Reipublicæ notabile nocumentum infertur; tum quia, facilis eſt tranſitus de una ad aliam tranſgreſſionem, & a violatione *Statutorum* ad inobſervantiam Regulæ, qui enim *ſpernit modica, paulatim decidet*. *Sot. de Tegen. ſecret. membr. 8. quæſt. 1. & quæſt. 3. cap. 3. Roderic. tom. 2. quæſt. 8. art 6. Suar. Bann. Sà. Tanner. Hurtad. Compluten. Salmantic. Lorca. Ovied. Trullench. apud Leandr. in Decal. tract. 6. quæſt. 9.* Nec ad excuſandas excuſationes in peccatis dicat aliquis, quod cum Subditi quilibet, in tali caſu, non peccent, niſi venialiter, neque *Prælatus* pluſquam venialiter peccabit, cum una, & eadem res non debeat diverſimodè judicari. Eſt enim falſa conſequentia. Quantumvis enim ingredientes vineam, & aſportantes racemum uvæ, non peccent niſi venialiter, tamen Cuſtos vineæ ex officio, qui tenetur prohibere, & non prohibet, peccat mortaliter, ſi ex multiplici aſportatione læſus manet Dominus vineæ in notabili quantitate, ut communiter tenent *Doctores*. Sic eſt *Prælatus*, qui poteſt dicere. *Poſuerunt me cuſtodem in vineis, vineam meam non cuſtodivi. Cantic. 1. verſ. 5.* Quantumvis venialiter tantùm peccantes habeat Subditos, tamen ex frequenti, & tolerata, abſque correctione tot venialium praxi, ipſe negligens peccet mortaliter, *Nald. verb. Prælatus num. 11. Donat. Prax. Regul. tom. 2. tract. 9. quæſt. 9. num. 4.* Ex his liquidò apparet, quomodo Superior teneatur Subditum, vel Subditos etiam de levibus caſtigare.

IV. Quæritur. An expediat magis paternaliter, quam judicialiter punire?

SUMMARIUM.

53. *Crimina paternaliter magis, quam judicialiter caſtiganda.*
54. *Denunciatiò intendit ſolam emendationem.*
Scaturit à fonte charitatis.
55. *Correctio fraterna, quando præmittenda denunciationi.*
56. *Proceſſus malè fabricatus quot damna cauſet.*
57. *Superior quando judicialiter, & quando paternaliter debeat procedere.*
Charitas ſuper omnia illi neceſſaria.

53. RESpondetur, quod præſtat magis Subditorum crimina paternaliter punire, quam judicialiter vindicare. Quia pari motivo regulari debet privatus Religioſus, qui peccatum alicujus detegit Superiori, ut caſtigetur, & *Prælatus*, qui in criminoſum debet ex officio animadvertere, quia ambo principaliter debent habere pro ſcopo, Fratris, & Subditi, reſpectivè, emendationem. Non enim ſolum zelum juſtitiæ vindicativæ in caſtigando directorem ſui judicii debet habere *Prælatus*, ſed manſuetudinem charitatis, quæ Subditi ſanitatem principaliter intendit. Debet cum *Samaritano* infundere oleum, & vinum, & alligare vulnera Fratris, & ſic eum curare; hoc eſt miſcere oleum miſericordioſæ charitatis, & vinum temperatæ juſtitiæ, non acetum mordax, & exulcerans, & vulnera inflammans, hoc eſt rigoroſam, & ſeveram animadverſionem, & ſuper omnia debet alligare vulnera, ne videantur; hoc eſt, quantùm ſibi licet, curare, quod ſecreta remaneant crimina, & fama proximi conſervetur, & minùs, quàm poſſit, lædatur. Boni *Medici* eſt, ad præceptum *Hippocratis* infirmum curare *Cito*, *Tuto*, & *Jucundè*. Sic & Superior celeritatem debet ſervare in Subdito per punitionem medendo, ne in infirmitate peccati ſui contabeſcat, & abyſſus abyſſum invocet, hoc eſt à ſimplici peccato in ſcelus qualificatum prorumpat. Debet pariter curare *Tuto* adhibendo ea media, quibus ſcit Subditum eſſe recuperaturum priſtinam ſanitatem; non dare illi pharmaca, aut periculoſa, aut ejus complexionis vires ſuperantia, quæ potiùs mortem, quàm ſalutem in ipſo poſſint promovere, injungendo ſcilicet, aut crimen excedentes, aut nimis confuſibiles pœnitentias, ob quas potiùs Subditus exaſperetur, & novo peccato moriatur, quàm per pœnitudinem cordis ad priſtinam valetudinem reducatur. Sed, & debet curare *Jucundè*, ut minùs, quàm fieri poſſit æger doleat in curatione: & ferro, aut igne non curetur morbus, qui oleo poteſt tolli; hoc eſt per affectuoſam charitatis manſuetudinem, ità ſe gerat *Superior*, quod Subditus cognoſcat, quod ex amore ad punitivam curationem movetur, & ea tantùm applicat media, quæ faciunt ad ſui incolumitatem, non tormentum; deſiderans in totum ſanitatem ſuam, & nullo modò confuſionem. In ſumma ſicut ad alium ſenſum cecinit *Horatius*.

Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci.

ità perfectus erit Superior ille, qui *utilitatem* tum Subditi peccantis, tum Religionis totius procurabit in caſtigando criminoſum; ſed *utilitatem* miſcebit cum *dulcedine* ſic ſe regendo in præſcribenda punitione, ut in ea primas partes occupet charitatis dulcedo, & non rigoris acrimonia.

54. Sic ergo ſe gerat *Superior* puniens, ſicut Subditus denuncians crimen. Stat enim, quod denunciatio nil aliud intendit, quam proximi emendationem, *Abb. in cap. Super his num. 2. de Accuſat.* ſcaturit enim à puro ſonte Charitatis. *Roderic. qq. Regul. tom. 2. quæſt. 6. art. 1.* Qui ergò ex charitate Fratris ſalutem deſiderat, duo media habet, puta correctionem fraternam ad præſcriptum *Evangelii ſi peccaverit in te Frater tuus, vade, & corripe*; & denunciationem. *Si non audierit dic Eccleſiæ.*

55. Conſtans autem *Doctorum* ſententia eſt, quod fraterna correctio denunciationi præmittenda eſt, quando per eam emendatio Fratris delinquentis ſperatur; unde firmant quod denunciatio criminis, etiam publici, ſivè tendat in ſolum damnum delinquentis, ut gula, fornicatio, & hujuſmodi; ſive ſe extendat ad damnum tertii, puta alterius Religioſi, ſivè Religionis, ut detractio famæ; vita ſcandaloſa, & ſimilia, denunciatio inquam Superiori non eſt facienda, quando probabiliter ſperatur emendatio per correctionem fraternam. *Cordub. addition. ad Sot. de tegend. ſecret. qu. 4. concl. 5. apud Roderic. tom. 2. qu. 6. art. 4. 5. & 6.* Pari modo duo habet fora *Superior*, qui etiam ipſe ex motivo charitatis ſe debet gerere; unum eſt *Paternum*, & aliud *Judiciale*; in illo præſidet manſuetudinis clementia; in iſto juſtitiæ rigor, ſed utrumque dirigit charitas. Si ergo per pœnitentiam ſalutarem injunctam in paterno foro ſperatur plenè Subditi emendatio, quantumvis pœna non æquet gravitatem criminis, *Superior* procedat ut *Pater*, & virga corrigat: ſic enim plenè animam Fratris ſui lucrabitur. Si autem paterna correctio non ſufficit; vel quia ſubditus crimen non agnoſcit, vel quia ipſum non vult confiteri, vel quia crimen ipſum enorme eſt, & non ſeverè punitum poteſt aliis darè anſam peccandi, tunc procedat ut *Judex*, & faciat ut ad menſuram delicti, ſic etiam plagarum modus; & vulnus, quod non curat unguentum, curet ferrum. Sed bone Deus, quot inconvenientia videntur, imò lugentur à bonis in Religionibus paſſim ex neglecta hac praxi?

56. Non-

Google

56. Nonnulli Superiores reperiuntur, qui ſtatim ac ſimplicem denunciationem de aliquo remediabili crimine habent, nulla adhibita advertentia, ſi denunciationi eſt præmiſſa correctio fraterna, ut debetur; nec ſi procedat à ſimplici deſiderio emendationis Fratris peccantis; an ex æmulatione, ſimultate, vel livore; & ſub nomine denunciationis palliata incedat accuſatio; nec à quibus denunciatio fiat, putà ſi à Religioſo timorato, vel à Fratre rixoſo, inquieto, aut æmulo denunciati; ſtatim inquam, ea recepta, cum facultativum, ut dicam aliàs, ipſis ſit procedere ut *Patres*, induunt perſonam *Judicis*, & ad conſtruendum proceſſum accinguntur. Sed quo exitu? Undequaque perniciofo, tum *Judici*, tum *Reo*, tum quod magis eſt, *Religioni* univerſæ. Etenim,

Rara avis in terris, nigroq; Simillima Cygno.

reperitur intrà Clauſtra, qui benè noverit, & legaliter fabricare proceſſum. Licet enim ex privilegio Bonifacii VIII. non teneantur ad apices, & ſolemnitates juris, tamen ad ejus eſſentialia tenentur, & in his multipliciter peccant in tantum, quod proceſſus evadunt nulli; & hoc, vel quia ordinem ex ignorantia non ſervant, vel quia ex paſſione ſuggeſtivas interrogationes Teſtibus faciunt, vel aliàs inhabiles ad teſtificandum admittunt, & centum hujuſmodi. Præter quam quod, viget falſiſſima inter pleroſque maxima, & eſt, quod Superior aggrediens proceſſum, ſi Reum proceſſatum aliqua pœna non puniat, propriæ exiſtimationis jacturam facit. Hinc ſivè *Reus* prætenſus, reperiatur de jure punibilis, ſive non, volunt omninò ipſum quaquaverſum, non zelo perſequendi criminis, ſed tuendi propriĩ honoris cauſa, pœnitentiare. Et ſi *Advocatus* Rei nullitates in proceſſu exiſtentes demonſtret, & proceſſum invalidum probet; contrà jus, & fas, (& plerumque per indirectas vias) volunt proprios errores ſuſtentare, ut legitimos; & exuta perſona *Judicis*, induunt officium partis; ſcribunt ad Superiores *Generales* mille impoſturas, tum contra proceſſatum, tum contrà *Advocatum*, dicentes ſe non poſſe Provinciam bene gubernare culpabiles caſtigando, quia habent patronos defendentes, omnes relaxatos, quia & ipſi talis vitæ ſunt; & licet crimen, ſuper quo fabricatus eſt proceſſus non ſit ad normam legis probatum, tamen *Reum* prætenſum debere ex multis aliis capitibus puniri, quia eſt homo inobſervans, ſcandaloſus, ſecularizans, & centum hujuſmodi, ut plurimum falſa, & ità miſer *Provincialis* cum ſit ignarus criminaliſta angitur moleſtiis læſæ exiſtimationis, & propriam animam tot peccatis vinculat, quot detractionibus famam proximi apud Superiores *Generales* deturpat. En primum damnum proceſſanti.

Non levius detrimentum patitur proceſſatus. Ex hoc enim, quod proceſſatus auditur in Provincia maximam ſentit propriæ exiſtimationis jacturam, & apud alios Religioſos malè audit. Inſuper ex eò quod aviditatem ſuæ confuſionis in *Superiori* agnoſcit obſtinatur in tegendo crimine, & peccatum illud, quod paternè monitus agnoviſſet, judicialiter inquiſitus non tantùm tacet, ſed & pejerando negat, & in obſtinatione sè firmat incorrectus. *Religionis* tandem ex his deplorabilis fit conditio, etenim nudantur ejus ignominiæ Secularibus, & qui ex reliquorum devotione ædificati optimam de ipſa habebant opinionem, reſcientes talia intrà clauſtra perpetrari, bonam exiſtimationem de illa amittunt ſcandalizati. Etenim *proceſſatus* vult ſe quoquomodo tueri: hinc Appellationis beneficio, quod denegari juſtè non poteſt, Curiam petit, munitus Potentium commendationibus, & quod deplorabilius eſt, etiam pecunia; ſæculares *Advocatos* conſulit, *Prælatas* informat, *Cardinales* ſupplicat, negat affatim delictum, & totum proceſſum in paſſionem, & animoſitatem *Superioris* refundit. Luſtrantur acta, examinantur probationes, iſtæ inveniuntur inefficaces, illa nulla, *Reus* abſolvitur, & tandem apparatus iſte judiciè inſtructus, terminat in hoc, quod *peccator* remanet impunitus, *Superior* ut livoroſus agnoſcitur, & totum in miſeræ *Religionis* damnum tandem effunditur.

57. Quid ergò faciendum? Abſtinendum totaliter à faciendis proceſſibus, & dimiſſa judiciali via, puniri debent Subditi tantùm paternaliter? Hoc dicere univerſaliter tutum non eſt; quandoquidem refragatur lex, quæ in graviſſimis, enormibus, & atrocioribus criminibus; in *Accuſatione*, & in *Exceptione* vetat abſque tela judiciaria procedere. Quid igitur præſtandum à *Prælatis*? In *denuntiationibus*, & in *clamoroſa inſinuatione*, in quibus arbitrarium ipſis eſt procedere ut *Patres*, & ut *Judices*; punitionem paternalem amplectantur. In cæteris, in quibus judicialis via neceſſaria eſt, meminerint eorum, quæ ſcribit *D. Ambroſius lib. de Joſeph. cap. Ira ſæpe tt. qu. 3. Dum juſto amplius iraſcimur, & volumus aliena coercere peccata graviora committimus*. Dum *Judex* livore tabidus, contrà Subditum culpabilem ira efferveſcit, & ejus vult peccata punire, ex paſſione, in graviora mala prolabitur. Igitur paſſionem exuat *Prælatus*, ſubditum ut Fratrem ægrotantem agnoſcat, & medicinam pœnalem ex ſola charitate propinet. Unde *Chriſoſtomus* nil magis in *Prælato* neceſſarium charitate agnovit ſcribens *Homil. 29. in Epiſt. ad Roman. Oportet autem, ut ante reliqua omnia charitatem habeant in ſe Paſtores*, quod proſequitur demonſtrare exemplo *Petri*, *Moyſis*, *David*, *Samuelis*, & *Pauli* quorum ferventiſſima apparet erga Subditos charitas. Meminerit iterum ejus, quod dicit *Pſalmographus: Erudimini qui judicatis terram*; non ſe accingat ad inſtituendum proceſſum, ſi eruditione, & ſcientia criminali idonea non ſe probat ſufficienter inſtructum, ſed ſe peritiori negotium committat. Ut ambos evitet ſcopulos, culpas in foro paterno ipſe emendet, prò *Judiciali* alium deleget minimè *Reo* ſuſpectum, & in re criminali expertum: Ità fiet, ut proceſſus, aut ex excitate paſſionis, aut defectu ſcientiæ non vitietur; ipſe immunis erit à labore, & cenſuris; *Religionis* commodo tandem, & Criminoſorum punitioni ſalubriter providebitur.

V. Quæritur quos Subditos debeat Superior Regularis punire, mediatos, aut immediatos?

SUMMARIUM.

58. *Triplex Superior Ordinarius.*
59. *Subditos immediatos debet Superior caſtigare.*
60. *Ordo divinæ adminiſtrationis in Creaturis.*
Imitari debet in Regimine Religionis.
61. *Superior Magiſtratus cognoſcat, ubi inferior negligit.*
62. *Provincialis cumulativè cum Guardiano pœnitentias injungere poteſt.*
Punit, ſi Guardianus eſt negligens in puniendo Subditos.
Nequit differre pœnitentias, ut ad Viſitatores referantur infligendas.
63. *Fortitudo neceſſaria in Prælata.*
64. *Prælatus localis eſt ſicut Epiſcopus.*
Eccleſia Collegiata comparatur Cathedrali.
65. *Archiepiſcopis comparatur Provincialis.*

Generalis eſt ſicut Patriarcha.
Archiepiſcopus qualem juriſdictionem habet in Subditos Epiſcopi.
66. *Provincialis quomodo in ſua Provincia poſſit, quæ Generalis in tota Religione.*
67. *Generalis poteſt ſubditum eximere ab Obedientia Superioris localis, vel Provincialis.*
Obedientia erga Guardianos eſt præceptum eminens.
68. *Provincialis non poteſt omnes Fratres Provinciæ ſibi ſoli ſubdere.*
69. *Provincialis non poteſt regulariter corrigere in Capitulo culparum.*
70. *Guardianus poteſt reſiſtere Provinciali, qui turbat ejus Officium.*
Reſpondetur ad inſtantiam.
71. *Ordinarii, nomine qui Superiores veniant.*
72. *Dictio* dumtaxat *quid importet.*
73. *Cauſæ, etiam apud Regulares, in prima inſtantia tractandæ coram Superioribus Ordinariis.*

58. RESpondeo, quod quilibet Subditus Religioſus triplicem *Superiorem Ordinarium* habet ſcilicet *Localem*, *Provincialem*, & *Generalem*, & licet ſit ſub omnium obedientia, tamen non æquali modo, & ordine ab omnibus reſpicitur. Nàm in actionibus ordinariis Religioſorum, ut exempli gratia, exeundi à Conventu, eundi ad Chorum, Refectorium, & ſimilibus, ſubeſt poteſtati, & correctioni *Guardiani*, qui tamen non poteſt in nonnulla, ad quæ non ſe extendit ordinaria ipſius facultas; ut puta dimittendi ad Ordines, puniendi per viam Judicialem delicta graviora, quæ ex *Conſtitutionum* præſcripto per ſolùm *Judicem* legitimum poſſunt expediri. Pariter *Provincialis* erga hunc Subditum habet propria munera, quæ ipſi conveniunt ex officio; ut dimittere ad Ordines, dare obedientiam eundi per propriam, & conterminas Provincias, & hujuſmodi. Nequit tamen alia, quæ ad ſolum *Generalem* pertinent, ut concedere facultatem eundi ad concionandum in Civitatibus Provinciarum longè à ſua diſtantium; diſpenſare ſuper diſpoſitionibus *Statutorum Generalium*, & ſimilia. Quilibet ergo Superior habet ſua diſtincta officia reſpectu ejoſdem Subditi, ità ut in uno caſu uni, & in alio eaſu alteri Superiori ſubiiciatur; unde fit quod unus, & idem ſubditus reſpectu alicujus Superioris ſit in uno caſo Subditus immediatus, in alio mediatus. Exempli gratia. Clericus negligens ad ſurgendum ad Matutinum pro correctione, & pœnitentia debita ſuæ deſidiæ eſt ſubditos immediatus *Guardiano*, ſed mediatus *Provinciali*, & *Generali*, omnes enim iſti tres paternaliter poſſunt hanc negligentiam punire. Sed in alio caſu puta in percuſſione gravi alterius Religioſi, non eſt ſubditus *Guardiani*, quo ad cognitionem hujus criminis, ſed immediatè ſubiicitur *Provinciali*, qui privativè quo ad *Guardianum* de hoc habet judicare, & mediatè *Generali*.

59. Quibus ſtantibus dico, quod rectum jus eſt, quod *Superior* in ſuos ſubditos immediatos juriſdictionem exerceat: in mediatos verò, in caſu, quo *Superior* immediatus culpabiliter negligeret, vel Subditus à *Superiore* immediato, ad mediatum cauſa gravaminis appellet. Aſſertio hæc militat pro utroque foro paterno, & judiciali; fundatur verò in ratione tum *Politica*, tum *Canonica*. Etenim ordo hierarchicus eſt, ut ſupremus regat infimos per medios, & infimi per medios ad ſupremum reducantur; ut dicitur in quadam *Extravaganti Unam ſanctam*, §. *In hac de Maju., & obed.* In hierarchia enim cœleſti non immediatè à *Deo* illuminantur infimi *Angeli*, neque reguntur cæteræ creaturæ, ſed ſibi immediatos Spiritus *Deus* illuminat, & ab his inferiores illuminantur. Non immediatè ſe ſolo *Deus* effectus naturales in Mundo producit, ſed ad ipſius rectum gubernium utitur creaturis, tanquam inſtrumentis, licet ſibi minimè neceſſariis. Omnia quidem ſummo, & abſoluto ipſius imperio ſublunt, non tamen ſic immediatè, quod creaturæ inferiores non habeant ſupra ſe alias creaturas *Deo* viciniores in perfectione tum naturæ, tum gratiæ. Hinc bruta hominibus, hi *Angelis Cuſtodibus*, iſti *Archangelis*, *Thronis*, *Dominationibus* reſpectu Civitatum, Provinciarum, Imperiorum, ſublunt, donec veniamus ad ſupremum Spiritum, qui *Deum* ſolum habet ſibi immediatè Superiorem. Pari modu regulatur hierarchia Religionis, ſupremus enim hierarcha *Generalis* eſt, poſt hunc *Provincialis*, & *Localis* Superior, qui infimis, hoc eſt ſubditis Religioſis præſident.

60. Sicut ergo *Deus*, ut dicebat *Auguſtinus*, *ſic res, quas condidit adminiſtrat, ut proprios motus agere ſinat*; ità pariter fieri debet in Religione. Si loquamur in foro paterno, localis *Superior* ſuos motus, juriſdictionem nempè ſuam, *Provincialis* pariter ſuam juxta proprii officii exigentiam exercere debent; nec in officio *Guardiani Provincialis*, aut in munere hujus *Generalis* debet ſe immiſcere. Turpe, & inconveniens eſt, quod *Provincialis* velit ſe gerere *Guardianum* in pœnitentiando Subditum pro culpa, quam emendare ſpectat ad *Guardianum*, hoc enim eſt interrumpere ordinem hierarchicum, & turbare poſſeſſionem, & uſurpare officium alterius; quod non permittitur in jure.

61. Sancitur enim, quod ſolùm quando *Magiſtratus* inferior negligit, debet *Superior* cognoſcere. *Conſuet. Feud. tit. de Inveſtit. lib.* 1. In actu viſitationis ſi Provincialis reperit Subditum punibilem, quem impunem localis Superior negligens in proprio officio relinquit; & Subditum, qui peccavit, & Superiorem localem, qui non correxit debet punire.

62. Concedo quidem *Provincialem* poſſe aliquam pœnitentiam injungere pro delicto, etiam levi, tum *in*, tum *extra* Viſitationem: cum enim hæc conceditur *Guardianis* de jure, non privativè quò ad Superiores majores, cenſetur cumulativè illis conceſſum, ut doctè advertit *Sanctar. Comment. cap.* 1. *Stat.* 4. §. 16. Sed uti tali poteſtate ſibi licita, *Provinciali* non conſulo. Multa licent, non omnia tamen expediunt; talis enim poteſtatis uſus tacitè offendit Superiorem localem, quaſi ipſe ſit ineptus, Subditos, pro officio, emendare. Invenio in antiquiſſimis *Statutis Narbonenſibus*, *Orb. Seraph. tom.* 3. *fol.* 10. ubi *Cuſtodes*, & *Guardiani* declarantur eſſe *Ordinarii Superiores*, monitum hoc, *Caveant tamen ne in officiis ſuis ſe conturbent*; quod profectò ſequeretur, ſi *Provincialis* punitionem Subditorum *Guardiano* demandatam ipſe abſque cauſa exerceret. Si negligentem in corrigendo *Guardianum* obſervet, ipſum corripiat, & caſtiget, & ad complendas ſui officii partes compellat. Sed hoc parùm vidi practicatum. Super Subditos plerunque cadunt flagella, non ſuper Superiores in Viſitationibus, quæ tamen ad ſindicatum *Superioris localis* inſtitutæ ſunt. Si enim aliquando, aut loco dimotos Superiores locales vidi, aut aliquo modo pœnitentiatos, hoc fuit ob aliquam aliam cauſam, non quia negligentes fuerint in pœnitentiandis Subditis ſuis. Et tamen iſta ſuper cæteras tranſgreſſiones graviſſima eſt in *Guardiano*, & toti Religioni perniencioſiſſima. Quod enim ipſe ſit indevotus, guloſus, ebrioſus, & ſimilia, hæc ſunt vitia, quæ ſibi ſoli officiunt, & Subditis nocent ſolùm ratione mali exempli, quod ipſis præbeat. Quod ſint nimis

ava-

avari, in providendo victu parci, aut eleemoſynas Conventus fraudantes, hoc nocet quidem omnibus, ſed corporaliter tantùm. Sed quando culpas ſubditorum non emendant, ſed ſinunt eos facere, quod ſibi bonum videtur, hoc exitioſiſſimum in Religione eſt, ſunt enim Subditi illi, ut milites abſque Duce ordinante, ut oves abſque paſtore cuſtodiente, quæ expoſitæ ſunt luporum vaſtitati hoſtili, & in extremam perniciem miſeræ illorum animæ incorrectæ adducuntur. Res quidem deploranda, ut dicebat *Bernardus*. *Cadit aſinus, & eſt qui ſublevet cadit anima, & non eſt, qui corrigat*. Nec ſe eximunt iſtiuſmodi *Superiores* à culpa, dum ipſi defectus Subditorum obſervant, & ſilent, & poſtea in viſitatione deferunt *Provinciali*, ut caſtiget. Quia ſui officii eſt Subditos ſuos immediatos ſic caſtigare; & ſic peccant peccato omiſſionis. Secundò famam proximi produnt, quem ſi emendaſſent, aut ſecretò, aut publicè, in illo ſolo Conventu, ejus crimen non ità evulgaretur, ſicut quando pœnitentiatur à *Provinciali*, & ſic peccant contra charitatem. Tertiò ſi ſuo tempore fuiſſet correptus Subditus ſe emendaſſet, & cum emendationem ejus tanto tempore diſtulerunt, animam illius in peccato inſordeſcere reliquerunt, & ſic peccant contrà juſtitiam. Hinc eſt, quod in *Statutis Reformatis cap. 7. num.* 9. cavetur ne *Provinciales Miniſtri* pœnitentias delinquentium differant, ad hoc ut iſti à *Viſitatoribus* puniantur, quod pariter ex identitate rationis debet extendi ad *Guardianos* reſpectu *Provincialium* viſitantium.

63. Et hoc provenit ut in pluribus ex defectu fortitudinis, quæ debet eſſe in Superiore. *Noli quærere fieri Judex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitatem, Eccleſ. ſeptimo* dicebat *Spiritus Sanctus*. Si Religioſus ſe cognoſcit natura timidum, neque habere eam animi conſtantiam, quæ ad frangendam audaciam protervorum neceſſaria eſt, non acceptet ſuperioritatem, quia inter cæteras virtutes fortitudo in *Prælato* neceſſaria eſt, ut probat *Peyrin. de Prælat. quæſt. 2. cap.* 3 §. 18. *n.* 179. Nec timor, quem habet, quod ſi corrigit pro debito Subditum, iſte moleſtè accipiet, & in Superioris vitam armabitur, excuſat Superiorem localem ſic non corrigentem; quia iſte tenetur etiam cum periculo propriæ vitæ illum corrigere. *Cajet. 2. 2. quæſt. 33. art. 2. in reſp. ad 4. ubi Aragon. col. penult. verſ. 4. Suar. de Charit. diſp. 8. ſect. 5. n. 4. Soto de Tegen. ſecret. memb. 2. quæſt. 2. concl. 7. Valent. tom. 3. diſp. 3. quæſt. 10. punct. 2. verſ. Tertia ſententia apud Peyrin. de Prælat. quæſt. 1. cap. 7. num.* 19. Ex dictis ergo patet quomodo in foro paterno quilibet Superior immediatos Subditos ſuos punire debet. Sed quid de jure, ſi *Provincialis* ſe vellet immiſcere in officio Guardiani, & ipſius Subditos indiſcriminatim pœnitentiare? Poſſet ne *Guardianus Provinciali* reſiſtere?

64. Dico, quod ſic. Etenim Superiores locales ſunt ſicut *Epiſcopi, Donat. Prax. Regul. tom. 2. tr. 17. quæſt.* 3. quod patet ex hoc, quod *Eccleſia Conventualis* comparatur *Cathedrali, Gregor. Tholoſan. Partit. Jur. Canon. lib. 1. tit. 27. cap. 3. n. 5. Monta de Conſervat. cap. 5. n.* 26. & proindè etiam *Prælatus localis Epiſcopo*.

65. Porrò *Provinciales* ſunt ſicut *Archiepiſcopi*, & *Generalis* ut *Patriarcha, Roderic. tom. 1. quæſt. 12. art. 5. Sanctor. Comment. Stat. 4. §. 1. verſ. Qua poteſtatis cap. 1.* qui ſoli *Romano Pontifici*, & Univerſaliter ſubeſt. *Archiepiſcopus* verò juriſdictionem non habet in ſubditos *Epiſcopi* ſuffraganei ſui, niſi in caſibus in jure expreſſis. *Text. in cap. Paſtorali. in princip. de Offic. Ordin. cap. Romana, cap. Venerabilibus, de Sent. excom. Clement. Si una, de Reb. Eccl. non alien. Hoſtien. cap. 2. de Tranſlat. Epiſc. Scacc. de Appellat. quæſt. 8. num. 98. apud Paſſerin. in cap. Romana n. 4. 5. & 6. de Offic. Ordin. in* 6. Nos autem habemus in jure noſtro, quod in criminibus levibus, & nonnullis gravibus, quæ ſinè ſcripto puniuntur *Guardiani* puniant, & *Provinciales* in gravioribus, quæ per judicium expediuntur procedant; *Tit. Delictorum* §. 3. ergo ſolùm in iſtis poterunt *Provinciales* caſtigare. Dicetur fortè, quod hoc procedat in foro judiciali, non in paterno, proindè in paterno poſſit *Provincialis* pro libito punire. Sed contrà. Ità habet duplex forum *Guardianus* in caſibus ſui juris, ſicut *Provincialis* in ſuis, ergo ſicut non poteſt *Guardianus* præveniri, aut impediri à *Provinciali* in foro ſuo judiciali; ità nec in foro paterno. Quod autem in foro judiciali præveniri ſic non poſſit, infrà probabo. Inſtabis; ſicut *Generalis* poteſt eximere Subditum ab obedientia *Guardiani*, in toto Ordine, ut contrà *Rodericum*, & *Mirandam* benè probat *Sanctorus Comment. cap. 12. ſtat. 12. quæſt. 4. verſ. An Generalis poſſit fol.* 685. ità idem poterit *Provincialis* in Provincia ſua, ſed in tali caſu Subditus ille ſic immediatè eſſet ſub obedientia Generalis, quod illum paternè corrigere poſſet ſolus Generalis privativè quoad *Guardianum*, ergo, & omnes Subditos alicujus *Guardiani* poteſt *Provincialis* ſic paternè corrigere, licet hoc poſſit etiam *Guardianus*, à cujus obedientia non ſunt exempti. Ad hoc reſpondeo, & dico, quod major eſt falſa.

66. Verum enim eſt, quod illa, quæ poteſt Generalis in tota Religione, poteſt Provincialis in ſua Provincia, hoc tamen intelligi poteſt in caſibus jure cautis; quod ſi abſolutè intelligitur propoſitio illa, falſa eſt, non enim poteſt ſuper Conſtitutionibus Ordinis diſpenſare, nec eas authenticè declarare, nec pœnas ab illis taxatas remittere Provincialis in ſua Provincia, quæ omnia tamen poteſt Generalis, undè ruit ſimilitudo.

67. Pariter admiſſo, quod ex aliquo motivo rationabili Provincialis aliquem Subditum ſibi immediatè ſubderet, & tali caſu ſupra illum duplicem poteſtatem immediatè, & univerſaliter exerceret, puta paternam, & judicialem, non tamen ſequitur, quod poſſet tali modo eximere omnes Fratres ab obedientia Guardiani. Ratio eſt, quia obedientia erga Guardianum eſt ex præcepto Regulæ, & cum importetur per verba imperativa *Clement. Exivi §. Item quia, de Verb. ſign.* inter eminentia connumeratur. Quamtumvis autem poſſit Prælatus diſpenſare ſuper præceptis Regulæ, tamen ad hoc, quod diſpenſatio ſit, oportet, quod ſit cum legitima cauſa, *Suar. de Relig. tom. 4. tract. 8. lib. 2. cap. 12. n. 28. Pelizar. Manual. Regul. tract. 9. cap. 3. n. 189. Anton. a Spir. Sanct. Direct. Regul. tract. 4. diſp. 4. ſect. 6. n. 281. cap. Cum ad Monaſter. de Stat. Monach.* aliter non erit juſta diſpenſatio, ſed injuſta diſſipatio, & non poteſt eſſe diſpenſatio univerſalis ſuper omnibus præceptis, tum quia moraliter impoſſibile eſt, quod adſint juſtæ cauſæ diſpenſandi in omnibus; tum quia taliter diſpenſatus, ſaltem in actu exercito, non eſſet *Religioſus*. Ex eodem ergo principio, impoſſibile eſt, quod tales cauſæ dentur, ob quas omnes *Religioſi* eximerentur validè ab obedientia *Prælati localis*. Sequitur igitur, quod ſi ratione talis exemptionis valida, & licita aſtruitur in *Provinciali* facultas puniendi Subditos paternè, univerſaliter, & regulariter, illa non ſubſiſtente, hæc pariformiter ruit.

68. Et re vera deſtrueretur tali pacto ordo hierarchicus, ſi omnes *Fratres* poſſent à *Provinciali* ſibi ſoli ſubdi, & ſuperfluerent *Superiores locales*, qui ad hoc ſolum ſunt inſtituti, ut monitis, & præceptis Subditos

ditos

Reſol. 33. & 34. *Lezan. tom.* 3. *verb. Clericus num.* 22. & *tom.* 4. *verb. Prælatus*, *num.* 9. *Roderic. tom.* 2. *quæſt.* 2. *art.* 10. *apud Sgroi par.* 2. *cap.* 1. *num.* 25. Et non ſolum de delictis intra clauſtra à *Novitio* commiſſis judicare debet *Prælatus Regularis*; ſed etiamſi ſi ea commiſerit extra clauſtra, ut ſcribit *Giurba*: *conſil.* 15. *num.* 9. *quem dat Sgroi Lux Prælat. par.* 2. *cap.* 1. *num.* 25. & quod dicitur de *Novitio*, idem eſt dicendum de *Tertiario* ſerviente in Conventu.

78. Dicta hucuſque procedunt de jure, an autem ità exequi prudentia dictaret, maximè in *Religione* noſtra, aſſerere non audeo. Potius conſulerem *Superiori* abſtinendum eſſe à punitione talis criminis, tum quia nimia eſſet perturbatio Religioſæ quietis in condendo tali proceſſu, prò quò forſan non haberet Superior totalem peritiam, qualem in caſibus ità arduis habere oportet: tum quia concitarentur odia, & malevolentiæ agnatorum *Inquiſiti* contrà Religionem; tum quia non eſt ità firma talis concluſio ſupra ſtabilita, quod non habeat ſuos contradictores, quos vult videre, adeat *Thoro* citatum. *Compend. Deciſ. tom.* 3 *verb. Clericus ſe obligans, in fin.* Undè ut *Superior* ſè expediret à moleſtiis proceſſus, vitaret tricas de competentia juriſdictionis, & curaret ne delictum impunitum remaneret, conſulerem, talem *Novitium*, ſeù *Tertiarium* conſignare in fortiis *Curiæ Eccleſiaſticæ*, (cui deberetur, *Bonacin. de leg. diſp.* 10. *quæſt.* 2. *pun.* 1. §. 2. *num.* 5. *Sayr. Abb. Clar. Layman. Diana. Caſtropal. Bordon. Pelizar. Ant. à Spir. Sanct. apud Sgroi par.* 2. *cap.* 1. *num.* 25. ratione delicti in *Statu Eccleſiaſtico* commiſſi,) ut ab Epiſcopo puniretur.

VII. Quæritur. An Advenas Religioſos, qui in ſuis Provinciis, vel Conventibus delinquunt poſſint Provincialis, vel Guardiani reſpectivè punire?

SUMMARIUM.

79. *Religioſos Advenas delinquentes punit Superior localis, & Provincialis.*
Delinquens ſortitur forum Judicis, loci ubi deliquit.
80. *Provincialis delinquens extrà ſuam Provinciam, à quo puniendus.*

79. RESpondetur affirmativè: quià ut Superiori quæſtione dictum eſt quilibet delinquens de jure communi *cap. poſtulaſti de For. compet. Abb. in cap. At ſi Clerici*, *num.* 22. *de Judic.* & *in cap. Inter alia, de Immunit. Eccleſ. cap. Placuit* 6. *quæſt.* 3. ſortitur forum illius Judicis, in cujus locus juriſdictionis deliquit; dicitur enim in quodam *Canone cap. Ibi ſemper* 3. *quæſt.* 6. *Ibi ſemper cauſa agatur*, *ubi crimen admittitur*, ubi *Gloſſa* reprobat opinionem quorundam dicentium, quod ſemper debet primò *Judex Ordinarius* delinquentis cauſam cognoſcere, & poſtea remittere eum ad *Judicem loci*, ubi deliquit. Oppoſitum enim verum eſt de jure tum *Canonico*, tum *Civili cap. Poſtulaſti*, *de For. compet. ubi Abb. num.* 2. *l. final ff. de Accuſat. l. de Militibus*, *ff. de Cuſtod.* & *exhib. Reo.* Proinde ratione delicti *Epiſcopus* loci, ubi fuit delictum commiſſum cognoſcere poteſt in prima inſtantia, quamvis non ſit ordinarius domicilii delinquentis, ut refert deciſum *Franciſcus Leo. Theſaur. For. Eccl. part.* 2. *cap.* 1. *num.* 75. Nec facit in contrarium *Concilium Tridentinum ſeſſ* 14. *de Reform. cap.* 8. ubi invalidantur proceſſus facti etiam ab *Epiſcopis* contra *Clericos* ſibi non ſubditos delinquentes, niſi cum proprii ipſorum *Clericorum Epiſcopi* interventu per ſe, vel per alium; quia *Concilium* loquitur de *Epiſcopis*, qui virtute privilegii volunt in non ſubditos animadvertere, ut aſſerit *Aidanus Comprend. Canon. reſol. lib.* 5. *tit.* 9. *num.* 8. Nec tollit *Concilium* in hoc jus commune debitum *Epiſcopis Cap. final. de Foro compet. Barboſ. Collect. in Concil. ſeſſ.* 24. *de Reform. cap.* 8. *n.* 1. & 2. In *Religione* autem noſtra habemus legem municipalem, per quam non ſolum ratione delicti, ſed etiam ratione hoſpitalitatis, ſivè tranſitus Advene, & Forenſes Religioſi obedientiæ, & juriſdictioni *Provincialium*, & *localium Superiorum* ſubduntur, habetur enim in Statutis Ordinis, *cap.* 7. §. 6. *num.* 75. quod *Provinciales in hoſpites etiam Advenas in ſuis Provinciis delinquentes ordinariam juriſdictionem habeant*, & in Reformatis *Cap.* 8. *n.* 39. *Ai Miniſtro come a Superiore Ordinario ſono obligati ubidire tutti li Frati della Provincia*, & *anco Foraſtieri*. Et licet Statuta hæc loquuntur tantùm expreſsè de *Miniſtris Provincialibus*, debent intelligi etiam de *Superioribus localibus*, tum quia hoc expedit ad bonum regimen *Religionis*, non ſemper enim ubique locorum adeſt præſentia *Provincialis*; qui poſſit crimini non patienti dilationem obviare; tum quia eadem prorſus militat ratio pro omnibus. Proindè, in caſibus jure noſtro cautis, ità poterunt contra *Forenſes* delinquentes in ſuo *Conventu* procedere *Guardiani*, ſicuti *Provinciales*. Et quod de *Guardianis* dicitur intelligendum eſt etiam de *Præſidentibus*, ſeù *Vicariis in capite*, de quibus par eſt ratio, ac de *Guardianis*, ut ſupra docuimus.

80. Sed ponamus quod *Provincialis actualis* ulterius Provinciæ delinquat in mea Provincia, poſſum ne ego, qui ſum *Provincialis* ipſum punire? De caſu hoc neminem ſcribentem reperire licuit; tamen ex principiis juris reſolvi poteſt negativè. Quia *Epiſcopus* deliquens in aliena *Diœceſi* non punitur ab *Epiſcopo*, ſed à *Papa*, ut dixit una *Gloſſa in cap. Ibi ſemper*, *in verb. Cauſa* 3. *quæſt.* 6. quæ affert plures *Canones*, & leges *cap. Si autem* 9. *quæſt.* 3. *cap. Inferior* 21. *diſt. cap. Nolite ea diſt. cap. A nobis. Extra de ſent. Excomm.* & hoc ſtatuunt infiniti penè alii *Canones*, quos plena mano congerit *Eminentiſſimus de Lauræa in Epitome Canon. verb. Epiſc. quomod. Judic. ubi*, & *a quibus ſentent.* ſpecialiter *Concilium Tridentinum* pluribus in locis *ſeſſ* 13. *de Reform. cap.* 6. & *cap. final.* & *ſeſſ.* 24. *de Reform. cap.* 5. Quod ſi *Provinciales* ratione dignitatis, & Prælationis comparantur *Epiſcopis*, imò *Archiepiſcopis*, ut dictum eſt, conſequenter dicendum eſt, quod licet delinquant extrà propriam Provinciam, non tamen poſſint puniri à *Superiore Provinciæ*, in qua commiſſum eſt delictum, ſed eorum punitio *Generali Miniſtro*, ut ſupremo, reſervetur, à quò vel per ſe, vel per ſpecialem delegationem debent caſtigari.

Et hoc magis probatur ex eo quod Statuta tum Ordinis, tum Reformata *Stat. Gen. Ord. cap.* 8. §. 7. *num.* 8. *Stat. Gen. Reform. cap.* 8. *n.* 10. diſponunt, quod *Patres Provinciæ*, qui munere *Miniſteriatus* functi ſunt non poſſunt aut à *Provincialibus*, aut à *Viſitatoribus* pœnitentiari, aut puniri, niſi convocatis cæteris omnibus *Provinciæ Patribus*, & cum aſſenſu majoris partis eorum. A fortiori ergo concludendum eſt, quod & idem ſervari debet in eo, qui actualiter in dignitate *Provincialatus* conſtitutus eſt; pro ipſo enim ſententiando convenire deberent non tantum *Patres Provinciæ*, in qua deliquit, ſed etiam *Provinciæ* ipſius Sententiandi, eo quia jus ipſorum, in tali caſu, (cum verſetur circa perſonam ipſius Sententiandi,) eſt quodammodo perſonale, & inſeparabiliter

biliter

biliter perſonæ adhæret, & ipſam conſequitur, præſcindendo à loco, ſeu tempore. *Abb. in cap. Ex parte num. 5. de Decim.* Et hoc eſſet in praxi impoſſibile; nun enim *Provincialis*, qui vellet ſententiare habee jus convucandi *Patres* alterius *Provinciæ*, ad quam non ſe extendit ipſius anthoritas. Undè in facti alicujus cuntingentia, in quo ageretur de atroci aliquo crimine commiſſo à *Provincinli* extrà ſuam Provinciam, conſulerem proceſſum fabricare uſque ad *Rei* conſtitutionem, & acta ad *Patrem Generalem* tranſmittere, qui vel cauſam per ſe expediret, vel alicui terminandam delegaret, cum opportuna authoritate. Quod ſi crimen eſſet adeò atrox, quod poſſet rationabiliter timeri fuga ipſius *Rei* à Religione; dico tunc poſſe ipſum in carcerem detrudi ad cuſtodiam; & hoc puſſet etiam fieri à *Superiore loculi*, (ſi delictum eſſet notorium) cum conſilio *Diſcretorum Conventus*, ut determinant *Stat. Gen. Ordinis cap. 7. §. 6. n. 14.*

VIII. Quæritur. An primus Diſcretus Ordinis tempore interregni ob mortem Miniſtri Generalis, poſſit cognoſcere de criminibus, quæ ad forum Generalis pertinent?

S V M M A R I V M.

81. *Diſcretus primus Ordinis quis ſit.*
Non poteſt cognoſcere de cauſis ſpectantibus ad Generalem.
82. *Officium quid ſit.*
Quid importet Dignitas.
83. *Diſcretus primus Ordinis nullam poteſtatem habet ordinariam, vel delegatam.*
84. *Delegatus re integra, mortua Delegante amittit juriſdictionem.*
85. *Primus Diſcretus Ordinis circa quæ habeat ordinariam juriſdictionem.*

81. EX diſpoſitione *Statutorum Generalium Ordinis Cap. 8. §. 16. & 17.* habetur, quod, in caſu mortis *Miniſtri Generalis*, dignior *Diſcretus Ordinis* in ea Familia *Ciſmontana*, ſivè *Ultramontana*, de quà fuit aſſumptus *Generalis*, debet eos, (ad quos de jure ſpectat habere votum pro electione *Vicarii Generalis*,) convocare; & ſi *Diſcretus* ipſe habuerit certam notitiam de *Generalis* obitu, & aliqua ex cauſa ſigilla *Ordinis* nondum ad ipſum delata ſint, debet per quatuor integros menſes expectare, quibus elapſis, & ſigillis non comparentibus, ad convocationem *Vocalium* debet procedere, cuſis priùs novis ſigillis, ut cavetur in iiſdem *Statutis cap. 8. §. 17. n. 4.* Quæſtio ergo eſt, num in hoc tempore, quod intervenit inter mortem *Miniſtri Generalis*, & electionem *Vicarii* ipſius; *Diſcretus Ordinis*, qui facultatem congregandi Electores, & præſidendi electioni habat, poſſit ut *Supremus Superior* in tali Familia de cauſis ſpectantibus ad *Generalem* cognoſcere. Negativè reſolvitur quæſtio; iſte enim primus *Diſcretus* ut probat *Sanctorus, Comment. cap. 8. Stat. 33. verſ. Quæro primo. Superior Generalis* non eſt nec ex electione, nec ex compromiſſo, nec ex Statuto; pro indè non habet authoritatem ordinariam.

82. Quia iſta habetur vel ab Officio, vel à Dignitate, vel à jure ſcripto, *l. Nullo modo ff. ad Leg. Cornel. de Falſ. Morla Empor. jur. par. 2. tit. 2. n. 83. Mulin. de Juſtit. tom. 6. diſp. 8. n. 2. & 3. apud Barboſ. de Offic. & poteſt. Epiſcop. par. 2. allegat. 36. n. 16.* & nullum iſtorum intervenit in caſu noſtro: primus enim *Diſcretus* Officium non eſt; nec Dignitas; cum *Officium* ſit rerum Eccleſiaſticarum adminiſtratio ſivè cum præeminentia, & juriſdictione, ſivè non; *Dignitas* verò importet adminiſtrationem, & juriſdictionem, ut expreſsè dicit *Gloſſa. In cap. 1. in verb. Conſuetudinem, de conſuet. in 6.*

83. Hæc autem in *Diſcreto* tali non ſunt, & pariter nulla lex communis, aut municipalis eſt ipſi tribuens juriſdictionem: proindè ordinariam poteſtatem nullam habet. Pariter neque authoritatem *delegatam* habet, cum ipſa debeat eſſe ab homine, ut volunt jura, & nullus eſt in Religione, qui talem authoritatem delegare poſſit, niſi *Miniſter Generalis*, & iſte in caſu noſtro ſupponitur mortuus; & licet etiam vivens ipſam dediſſet, illo mortuo expiraret authoritas illa, eo quia per mortem Delegantis, re ad huc integra, ceſſat juriſdictio in Delegato, ut communiter *DD. in l. Mori, ubi Bartol. num. 7. Alex. n. 2. Jaſon. num. 15. Dec. num. 19. ff. de Juriſd. omn. Judic. Covaruv. lib. 3. varia cap. 15. num. 3. Farinac. qu. 29. num. 74. Pafferin. in cap. Si Delegatus num. 8. de Offic. Jud. Deleg. in 6.*

84. Et hoc magis convalidatur ex poſitiva determinatione *Statuti Generalis Romani*, in quo diſponitur, quod *Dignior Pater* (nempè talis primus Diſcretus,) *qui ſigilla ſervat, non habet aliam juriſdictionem, niſi in linea electionis Vicarii Generalis celebrandæ, convocando, præſidendo, & ſuffragando*; ut habetur in *Statutis Ordinis. Cap. 8. §. 20. num. 8.*

85. Omnia ergò, quæ de directò ſpectant ad electionem celebrandam ipſi, de directu, competunt, & in hoc eſt *Ordinarius Superior* à jure ſcripto habens auctoritatem. Quia verò ſancitur in *Statutis Generalibus*, quod electio *Vicarii Generalis* fiat cum iiſdem ſolemnitatibus, ritu, & methodo; quæ ſervantur in electione *Generalis Miniſtri*, *Stat. Gen. Ord. cap. 8. §. 16. num. 4.* ideò optimè advertit *Sanctorus*, *Comment. cap. 8. Statut. 33. verſ. Quæro primò.* quod ipſe authoritatem habet non tantùm directivam, ſed etiam coercitivam in decernendis, & eligendis *Officialibus* prò ſervitio Vocalium, deputandis ad regendas Cathedras pro Theſibus tuendis; ad concionandum durante tempore *Capituli*, & ea omnia præſtanda, quæ ex præſcripto *Conſtitutionum*, vel ex conſuetudine, in celebratione *Capituli Generalis* practicantur. Undè ſi aliquis ab eo ad aliquod munus, ex prædictis, deſtinatus, pertinaciter obedire renueret, aut in miniſterio injuncto culpabiliter delinqueret poſſet in iſtos in utroque foro, pro modulo culpæ, ut verus in hoc Superior animadvertere, ut à *Sanctoro* ibidem egregiè probatur.

IX. Quæritur. An Procurator Generalis Ordinis, & Commiſſarius Curiæ præter abſolutionem Apoſtatarum poſſint Forenſes delinquentes in Curia punire?

S V M M A R I V M.

86. *Procurator Ordinis, & Commiſſarius Curiæ æqualem habent juriſdictionem.*
87. *Procurator Ordinis excedit Commiſſarium Curiæ in tribus.*
De Ameno Pract. Crim. Par. 1.
88. *Pro tempore varia eſt earum poteſtas.*
89. *Parenſes in Curia ſunt ſub juriſdictione Officialium Curiæ.*
Prælati in Subditos habent poteſtatem directivam, & coercitivam.
90. *Officiales Curiæ habent juriſdictionem in adminiſtros ſuos.*

Forenſium delicta uſquè ad diffinitivam incluſivè ſoli caſtigant.

86. PRo ſolutione præmittendum quod *Procurator Ordinis*, & *Commiſſarius Curiæ* æqualem in ſuos Subditos, (de quibus infra) habent juriſdictionem; in nullo enim differunt niſi in hoc, quod *Procurator Ordinis* dicitur, & eſt *Commiſſarius Curiæ* pro illa Familia *Ciſmontana* ſcilicet, aut *Ultramontana*, ex qua electus eſt *Generalis* ad tenorem *Bullæ Unionis*; *Commiſſarius* verò *Curiæ* eſt *Procurator Ordinis* pro Familia, ex qua aſſumptus eſt *Commiſſarius Generalis* ut patet ex *Statutis Lugdunen.* 1518. *Orb. Seraph. tom. 3. fol. 23. col. 1. Statut. Salmantic.* 1553. *cap. 8. tit. de Procur. & Commiſſ. Cur. Orb. Seraph. loc. cit. fol. 387. col. 2.*

87. Verum quidem eſt quod in tribus *Procurator Ordinis* excedit *Commiſſarium Curiæ* puta in Titulo magis decoroſo, cum dicatur *Procurator Generalis Ordinis*; ſecundò in hoc, quod Ipſe ſolus locum habet in *Capella Pontificia*, & ſtatis diebus coram *Papa* concionatur; Tertiò in propoſitione, & inſtantia, quæ fit in *Capella Papali* pro *Servis Dei* canonizandis, quæ privativè quo ad alios ad *Procuratorem Generalem* ſpectat, ut cautum fuit in *Capitulo Romano*: *Statut. Roman.* 1676. *Orb. Seraph. tom. 4. fol. 218. col. 1. verſ. Declaratur, & tom. 1. lib. 3. cap. 23. § 5. num.* 39. tamen reſpectu ſuorum reſpectivè Subditorum, cæterorumque agendorum pares ſunt.

88. Præmitto ſecundò, quod prò temporum varietate mutata eſt iſtorum authoritas ſupra Fratres Forenſes. In *Capitulo* enim *Meſſanenſi* 1532. *Orb. Seraph. tom. 3. fol. 276. verſ. Decimotertio*. ipſorum poteſtas in Forenſes erat circa eorum negotia, & ipſos mittendos per Urbem, aut dimittendos ad ſuas Provincias: ſed circa defectus, & ſcandala à Forenſibus commiſſa iſti ſuberant correctioni *Guardiani Aracælitani*. Ex indè in *Congregatione Generali Neapolitana* 1590. *cap. 21. Orb. Seraph. tom. 3. fol. 387. col. 1. & tom. 1. lib. 3. cap. 23. §. 5. n. 47. Chronolog. Ord. fol.* 353. declarati ſunt eſſe *veri, & legitimi Prælati* Fratrum Forenſium, & per hoc fuit correctum dictum *Statutum Meſſanenſe*, ſi enim *Prælati veri*, & *legitimi* Forenſium erant, ad ipſos privativè ſpectabat eorum delicta coercere: & hoc *Neapolitanum* fuit renovatum in *Valliſoletano Statuto, Tit. de Fratr. quan. de cau. Orb. Seraph. tom. 3. fol. 442. col. 2. & tom. 1. lib. 3. cap. 22. §. 5. num.* 44. & ex indè roboratum alio ſtatuto *Toletano* 1633. *Chronol. Ord. fol.* 699. *Orb. Seraph. loc. cit. num. 54. verſ. Ut ſimilibus*. Declarante, quod Forenſes *immediatè ſint ſubditi Prælatis Curiæ, non verò Miniſtro, aut Guardiano Conventus Aracæli*. Et quamvis in *Statutis Sambucanis Stat. Toletan.* 1658. *cap. 3. §. 8. num.* 2. citantibus prò ſe ad marginem *Toletana* an. 1633. & an. 1658. videatur derogatum ſupradictæ diſpoſitioni decernendo, quod Forenſes poſt octo dies, ex quo in *Curiam* venerunt ſub gubernatione *Guardiani Aracælitani* ſint, tamen non eſſe attendenda, & quomodo ſint intelligenda decidit authoritativè *Pater Generalis Samaniego*. *Orb. Seraph. tom. 1. lib. 3. cap. 23. §. 5. num. 56. verſ. Tertium, & verſ. Septimum* reſolvendo quod *Officiales Curiæ habent juriſdictionem ordinariam immediatam in omnes Fratres Forenſes privativè ad Provincialem Romanum, & Guardianum Aracæli prò toto tempore, quo prædicti Forenſes Romæ Permanſerint*.

89. His ergo ſtantibus, reſolvendum eſt, quod Forenſes in *Curia* commorantes in utroque foro, paterno nempè, & judiciali, ſubduntur *Officialibus Curiæ*, quia ſunt eorum *Prælati* immediati, ut ſupra dictum eſt: & cum *Prælati* in Subditos immediatos directivam, & coercitivam habeant poteſtatem, ut volunt *Canones Cap. Irrefrangabili cap. Conquerente, cap. Perniciosa, de offic. ordin. cap. ſi Clericos de ſent. excom. in 6.* concluditur, quod ipſi poſſunt, & debent Forenſes delinquentes in *Curia*, ſivè intra, ſivè extra Clauſtra tum paternè, tum judicialiter caſtigare.

90. Et quia ſuper *Secretarios* ſuos, cæteroſque adminiſtros ſui Officii eandem juriſdictionem habent, *Orb. Seraph. tom. 1. lib. 3. cap. 23. §. 5. n.* 28. etiam eoſdem de ſuis defectibus, & criminibus debent corrigere, & punire. Quod ſi grave aliquod delictum, ad cujus vindictam per telam judicialem eſſet procedendum, à Forenſi eſſet commiſſum, cenſet in prædicta deciſione *Pater Samaniego Orb. Seraph loc. cit. verſ. Quartum*, quod poſſet quidem *Officialis Curiæ* condere proceſſum, & etiam, in caſu ſuſpicionis fugæ, Reum incarcerare, minimè verò poſſe eum ſententiare, ſed debere *Superiori Generali* ſententiandum remittere: & ratio ejus aſſerti eſt, quia cum ejuſmodi ſententiæ non committantur à Statutis ſolo *Provinciali*, ſed integro *Definitorio*, à ſimili nequè ſoli *Officiali Curiæ* liceret ſententiam in caſu ferrè, ſed deberet judicio *Superioris Generalis* remitti. Sed ſalva ſemper reverentia, & authoritate tanti viri, qui in hac parte loquitur ut *Doctor*, conſulendo, ſed non ut *Generalis* decidendo; ego diverſimodè ſentio; & dico poſſe, & debere *Officialem Curiæ* non ſolum condere proceſſum, ſed etiam ſententiare finaliter ſe ſolo; Quia ex quò Statuta nominant *Officialem Curiæ* verum, & legitimum *Prælatum* Forenſium, privativè etiam quo ad *Provincialem* loci, ubi reſidet *Curia*, liquet ipſi concedi per legem eam omnem poteſtatem, quam *Prælati Ordinarii* habent in Subditos, & proindè etiam vim coercitivam, quæ, mediante ſententia, exercetur. Nec eſt, quod ad eam validè ferendam requiratur conſenſus alicujus Conjudicis, quandoquidem nulla lege cavetur, quod *Judex Ordinarius* Conjudices, *Conſiliarios*, aut *Adſeſſores* in ferenda ſententia adhibeat, ad hoc, ut ipſa ſit valida, licet poſſit prò ſui arbitrio illis uti, ut ſincerius evadat judicium. *Cap. Prudentiam de Offic. Delegat. l. Licet, C. de Aſſeſſor. & dome.* Quod ſi Provincialis nequit ſolus ſententiare validè, ſed requiritur conſilium *Definitorum*, hoc ideò eſt, quia de eo apertè ſic diſponit lex noſtra Statutaria, quæ requirit conſilium *Definitorum* ab eo adhibendum; & quando conſilium præcipitur ad aliquod ſi omittatur, actus redditur nullus, ut dicunt *Juriſperiti Gloſſ. in cap. Non eſt de Conſuetud. in 6. Abb. in cap. Ad Apoſtolicam, in fin. de Regular. Felin. in cap. Ex parte init. de Conſtit. Bartol: in l. 1. §. Si plures, verſ. Aut ei qui, ff. de Exercit. act.* Argumentari porrò à *Provinciali* ad *Officialem Curiæ* non concludit, quia à minori ad majus deſtruendo conſequentia non tenet, longè enim major in Officio, & dignitate eſt *Officialis Curiæ*, quam *Provincialis*, qui ab eo præceditur; undè non ſequitur, *Provincialis* nequit ſententiare ſe ſolo, ergo neque *Officialis Curiæ*. Et ità teneo poſſe ipſum ſolum Forenſis delinquentis cauſam per ſententiam ultimare.

X. Quæritur. An Procurator Generalis Reformatorum poſſit delicta Forenſium in loco, in quo eſt Curia, commiſſa punire?

SVMMARIVM.

91. *Procurator Generalis Reformatorum habet privilegia Officialium Curiæ.*
92. *Privilegium eſt jus ſingulare, & lex privata.*
93. *Procurator Reformatorum per tres dies ſolos habet juriſdictionem integram in Forenſes.*
Forenſis Reformatus enormiter delinquens, etiam poſt tres dies punitur ab eo.
Supra Miniſtros ſuæ Curiæ integram juriſdictionem habet.

91. RESpondeo, quod *Procurator Generalis Reformatorum* ex conceſſione *Clementis Octavi* ſacta vivæ vocis oraculo, de quo teſtatur authenticè *Cardinalis Matthæjus, Orb. Seraph. tom. 1. lib. 3. cap. 33. §. 6. n. 67.* ut habetur in *Archivio Procuratoris Reformatorum Romæ*, gaudet *omnibus Privilegiis, quibus fruitur Procurator Fratrum de Familia*, & ità etiam ſonant *Statuta Generalia Reformationis, Cap. 8. n. 63.* quæ exprimunt: *Goderà tutti li Privilegi, e gradi che gode il Procuratore Generale dell'Ordine*. Difficultas poſſet aliqualis eſſe in hoc, quod vivæ vocis *oraculum* ſupradictum nominat tantùm *Privilegia*; *Statutum* verò nominat pariter *privilegia, & gradus*, & nihil loquuntur de juriſdictione: proindè videretur dicendum, quod in vim prædicti *oraculi*, & *Statuti* habeat tantùm mera *privilegia, & gradus*, (puta de immediata ſubjectione *Superiori Generali*; præcedentia ſuper *Provinciales*, & *Generales Diffinitores*; voto perpetuo in ſua Provincia, &c.) non verò parem juriſdictionem in Forenſes *Reformatos*.

92. Tamen dicendum eſt ipſum frui æquali juriſdictione reſpectu ſuorum, ſicut *Officiales Curiæ* ſuper Obſervantes. Quia privilegium à Juriſconſultis vocatur jus ſingulare, ſeù lex privata, *Cap. Privilegia 3. diſt. Iſid. lib. 5. cap. 18. Pratei. Calvin. in Lexic.*, & hoc reſpicit non ſolùm ea, quæ in ejus vim privilegiatus recipit, ſed & ea, quæ ejus vigore agere poteſt; & ideò juriſdictio in aliquos à jure communi exorbitans poteſt dici privilegium; ut privilegia benedicendi Corporalia; diſpenſandi Inceſtuoſos occultos in petitione debiti; celebrandi divina officia tempore Interdicti; admittendi ad Sacramenta, & ſepeliendi ſæculares domeſticos, & commenſales; Regularibus conceſſa, &c. quæ facultatem faciendi aliquod, ſivè juriſdictionem tribuunt. In propoſito; ſi Forenſis aliquis delinquit, de jure communi ſubjiciendus eſt *Superiori loci* delicti, quia ratione delicti quivis ſortitur forum, ut alias *num.* 79. diximus, & ità deberet puniri à *Guardiano*, vel *Provinciali* loci. Quod ergo Delinquens in *Curia* ſubiicitur *Officiali Curiæ*, & iſte habeat juriſdictionem in illum, eſt privilegium *Officialis* ipſius; & ſic cum *Procurator Reformatorum* gaudeat iiſdem privilegiis, quæ habet *Procurator Ordinis*, eandem habebit juriſdictionem in Forenſes *Reformatos* delinquentes in *Curia* pro foro utroque.

93. Verum eſt, quod pro *Procuratore Reformatorum* extat *Breve Alexandri Septimi, Illius qui 1659. Orb. Seraph. lib. 3. cap. 23. §. 6. num. 79. tom. 1.* in quo ejus in Forenſes juriſdictio limitatur ad tres dies, ſed iis elapſis ſubijciuntur *Curæ Guardiani Conventus Sancti Franciſci in his, quæ morum correctionem, & Regularem diſciplinam concernunt*. Et per hoc modificatur facultas *Procuratoris Reformati*, quæ in Forenſes tantùm non eſt extenſivè, ſicut *Officialium Curiæ*, quibus *ut Prælatis* ſubduntur Forenſes toto tempore, quo in *Curia* commorantur. Sed pone quod Forenſis *Reformatus* poſt tres dies in Conventu, vel extrà, ſocium vulneret, vel occidat, aut aliud enorme crimen committat, ad quem ſpectat in hoc caſu punitio juridica? Conſtanter dico, quod ad *Procuratorem* ſpectat. Ratio evidentiſſima eſt quia, ut ſupradictum eſt *Procurator Reformatus* habet eadem privilegia, & juriſdictionem, ſicut *Officialis Curiæ*; Breve ſupradictum limitat ipſius facultatem poſt triduum ſubdendo Forenſes *Guardiano* in his, quæ ſpectant ad *morum correctionem, & diſciplinam Regularem*, puta in foro paterno; non autem in delictis judicialem indaginem requirentibus, de quibus ſic, in vim *Statutorum*, nequit cognoſcere *Guardianus*, nec Breve dat *Guardiano* ampliorem juriſdictionem, quam ſibi per *Statuta* conveniat. De *Provinciali*, ad quem pertineret de jure communi inquiſitio talis delicti, nulla fit mentio in Brevi: ſequitur ergò, quod ad Procuratorem ſpectat, nec reſpectu iſtius caſus recitatum Breve corrigit diſpoſitionem Statutariam, quæ tribuit ipſi eam juriſdictionem, quam habet Ordinis Procurator. Supra Miniſtros verò ſuæ Curiæ integram habet juriſdictionem, ſicut Officiales Curiæ, quia de illis nihil loquitur Breve.

XI. Quæritur an Guardianus poſſit Delegari ad aliquam cauſam Criminalem?

SVMMARIVM.

94. *Guardianus olim poterat eſſe Delegatus Papæ.*
Delegatus Papæ debet habere Dignitatem Eccleſiaſticam.
Guardianatus, & Prioratus ſunt Dignitas.
95. *Eccleſia Conventualis eſt Collegiata.*
Eccleſia Conventualis comparatur Cathedrali.
96 *Delegandi à Sede Apoſtolica eligi debent in Synodis.*
Vocantur Judices Synodales.
Guardiani de jure novo nequeunt eſſe Delegati Apoſtolici.
97. *Guardiani, qua tales, non poſſunt eſſe Delegati Provincialis in judicando.*
Statutum, ſeu lex, modificativè diſponendo, dat formam agendi.
Conditio requiſita à lege, ſi non verificatur, non habet locum diſpoſitio legis.
Maximè in rebus magnæ importantiæ.
98. *Dictio Niſi in lege negativa quid importet.*
De Ameno Pract. Crim. Par. 1.
99. *Guardianus, ut ſic, nequit delegari à Provinciali.*
Defectus juriſdictionis reddit actus nullos.
100. *Subdelegatus requirit conditiones Delegati.*
101. *Papa ex certa ſcientia procedens poteſt, quem ſibi placuerit delegare.*
Generalis quomodo poſſit delegare non habentem conditiones requiſitas.
102. *Papa quando dicatur procedere ex certa ſcientia.*
103. *Princeps non præſumitur ſcire, quæ ſunt facti.*

94. GVardianum de jure antiquo poſſe eſſe à Papa Delegatum multi *Doctores* ſentiunt *Armilla verſ. Conſervator num. 2. Roderic. tom. 1. quæſt. 65. art. 13. Mirand. tom. 2. quæſt. 19. art. 1. apud Moneta de Conſervat. cap. 5. num. 26.* Quia enim ex pluribus *Canonibus Cap. Statutum de Reſcript. cap. final. de Offic. Deleg. in 6. Clement. 2. de Reſcript.* requiritur quod *Delegatus Papæ*, habeat *Dignitatem Eccleſiaſticam*, vel *Canonicatum in Cathedrali*, vel ſit *Prior Conventualis*, liquet, quod *Guardianatus* eſt *Dignitas* non enim differt à *Prioratu*, niſi vocabulo;

Privatam autem *Dignitatem* eſſe, (ſi Conventualis ſit) habetur ex *Textu*, *Cap. Niſi eſſet*, *de Præbend.* ubi dicitur *Dignitas Privatus*; & talis *Dignitas* eſt in *Eccleſia Collegiata*.

95. *Conventualis* enim *Eccleſia* propriè eſt *Collegiata*, ut dicunt *Innocent. in cap. Cum dilecta de Exceſſ. Prælat. Card. in cap. Nobis de Jurepatr. Maſcard. de Probat. concl.* 580. immò ipſo jure eſſe *Collegiatam*, dum *Conventualis* eſt, ſenſit *Hoſtienſis*, *In cap. Nobis*, *de Jurepatr.* & *Eccleſia Conventualis Regularis* æquiparatur *Cathedrali*, ut docet *Gregorius Tholoſanus Partit. Jur. Canon. lib. 1. tit. 27. cap. 9. num. 5. apud Moneta de Conſerv. cap. 5. num. 26.* unde ſequitur *Guardianos* poſſe eſſe *Judices Delegatos Apoſtolicos*, quia habent conditiones ab antiquo jure ſtatutas. De jure autem novo ſtabilito in *Concilio Tridentino Seſſ. 25. de Reform. cap. 10.* aliter dicendum eſt.

96. Ultra enim requiſita per *Bonifacium Octavum* in Canonibus citatis voluit *Concilium*, quod in *Synodis Provincialibus*, *&* *Diœceſanis* ſic Delegandi eſſent ad hoc ſpecialiter electi, & vocantur *Judices Synodales*. Quod Concilii Decretum fuit innovatum à *Clemente Octavo* in ſua Regula Cancellariæ 19. *Martii* 1591. *Sanctiſſimus*. Quam per extenſum refert *Moneta*. *De conſervat. quæſt. 5. num. 145.* Undè ex hoc jure novo habetur quod *Guardiani* non poſſunt de jure communi eſſe *Judices Apoſtolici Delegati*.

97. Quæſtio autem noſtra non eſt de hoc, ſed de delegatione criminali, quæ frequenter fit in Religione, in qua ſolet *Provincialis* gravioribus curis impeditus delegare aliquem ad inquirendum, & proſequendum judicium uſque ad definitivam excluſivè ſuper aliquo crimine: & non loquor de *Guardiano* habente conditiones requiſitas ad Officium *Delegati*, de quibus ſupra dictum eſt, ſed de eo, qui cum non ſit nec *Lector* nec *Concionator* exercitio, ſimpliciter eſt *Guardianus*. Conſiderata ergò noſtri *Textus* diſpoſitione reſolvendum eſt, quod non. Etenim *Statutum*, ſivè lex diſponens cum certis modificationibus, & qualitatibus, quidquid ibi exprimit formam dare dicitur, ut dicunt *Felin. in cap. Cum dilectus verſ. Nonum ſignum de Reſcript. Ancharan. conſ. 241. in fin. Roland. à Vall. conſ. 72. num. 61. & ſeqq. lib. 3. Socin. jun. conſ. 2. num. 7. lib. 2.* ità ut ſi conditio, vel qualitas non verificetur, non habet locum diſpoſitio legis, *Decian. conſ. 72. n. 25. & ſeq. lib. 2.* & maximè quando aliquid præcipit fieri circa res graves, & magnæ importantiæ, ut dicit *Paulus de Caſtro. conſ. 325. verſ. Nec etiam obſtat, lib. 2.*

98. Et præciſa forma inducitur, & neceſſitatem præciſam ità ſervandi importat lex, quando habet dictionem *Niſi* junctam orationi negativæ præcedenti, ut ait *Decianus dict. conſil. 72. num. 35. lib. 2.* quia prohibet contrarium, & reddit nullum actum, qui fit contrà ipſius diſpoſitionem. In noſtro autem *Textu* ità habetur. *Delegari non poſſint niſi ætate maturi, &c. & nonniſi qui Miniſteriatus officio, &c.* per quas particulas annullatur aliter factum; & licet non apponatur explicitè clauſula irritans, tamen implicitè ibi continetur, cum Statutum ſit conceptum verbis negativis, quæ faciunt legem prohibitivam. Quod magis patet ex cauſa talis diſpoſitionis, quam reddit infrà, ubi dicit, *Ut in re, quæ divina eſt, quantum fieri poterit, non erretur*. Ac ſi dicat; *judicare* eſt res magni ponderis, & quæ requirit tum ſcientiam, tum dignitatem in perſona, cui poteſtas judicialis deleganda eſt; proindè *delegari non poſſint niſi &c.*

99. Ex hoc ergò ſequitur, quod ſi *Provincialis* Delegationem committeret alicui *Guardiano* conditiones requiſitas, ut præfertur, non habenti, omnes actus à tali *Delegato* facti eſſent nulli. Et ratio eſt evidens, quia eſſent facti à *Judice* non habente juriſdictionem, neque poteſtatem; quia enim hæc non poteſt conferri, niſi in perſonam præditam qualitatibus à lege præſcriptis, ſequitur, quod perindè eſt delegatio facta in perſona inhabili ex defectu conditionum requiſitarum; & defectus juriſdictionis in perſona exercente judicium. Undè ſicut defectus juriſdictioni reddit actus nullos, ut dicit *Textus*, *l. 1. §. Hæc autem. ff. Quod quis jur. Farinac. conſ. 48. num. 4. Guazzin. defenſ. 1. cap. 1. num. 1.* ità & Delegatio facta in perſona inhabili. Proindè Reus ſic antè talem *Delegatum* conſtitutus non tenetur reſpondere, quia *Judex* non habet legitimam auctoritatem interrogandi, ut aliàs dicam; & deſcriptio corporis delicti, inquiſitio, Teſtium examinatio, citatio Rei, & omnia, quæ præcedunt conſtitutionem ipſius, ſunt ipſo jure nulla, etiam ſi à *Reo* adhuc nulla facta eſſet exceptio.

100. Quæ autem dicta ſunt de *Delegato*, etiam extenduntur ad *Subdelegatum*, ità ut *Subdelegatus* eſſe non poſſit, niſi habeat conditiones in *Delegato* requiſitas, ut dicunt *Alexand. conſ. 77. num. 5. verſ. Et idem habet lib. 2. Caſtren. conſ. 66. num. 4. verſ. Ad Teſtium lib. 1.* Advertant proindè *Provinciales* ad hoc punctum, & non committant paſſim Delegationes perſonis indiſcriminatim ſibi benè viſis, ſed eligant viros præſtantes doctrina, maturitate, & cæteris conditionibus, quas lex noſtra requirit, ne, cum ſui irriſione, proceſſus à *Delegato* factus nullus evadat. Et hoc etiam punctum benè adnotent *Advocati*, eſt enim bonum brochardicum, pro ſuis *Clientulis* defendendis, opponere nullitatem proceſſus ex incompetentia Officii, & proindè ex defectu juriſdictionis in *Judice*.

Nec contrà noſtram ſolutionem facit; quod ſi non majores, ſaltem æquales conditiones requiruntur in *Judice Delegato*, ſicut in *Ordinario*; *Provincialis* autem *Miniſter* in ſua Provincia *Judex Ordinarius* eſt; unde videtur poſſe inferri, quod ſicut ad poſſe eligi in *Miniſtrum Provincialem* ſufficit, quod per duas vices fuerit *Guardianus*, licet non ſit *Prædicator*, nec *Lector* exercitio, ut habetur in *Stat. Gen. cap. 8. §. 37. & Statut. Gen. Reform. cap. 8. num. 31.* ità poſſit eſſe *Judex* à Provinciali *Delegatus* ille, qui ſimpliciter fuerit bis *Guardianus*, licet alias conditiones non habeat. Quia falſum eſt, quod Guardianatus bis exercitus ſufficiat ad hoc, quod aliquis poſſit eſſe *Provincialis*; & hunc errorem natum ex malo intellectu citati *Statuti* correxit *Capitulum Generale Romanum* 1688. *fol.* 60. Sed hoc etiam admiſſo non ſequitur intentum; nam ubi habemus legem apertam, non debemus ambulare per conjecturas arguendo, & ratiocinando. Leges enim poſitivæ non ſemper eidem rationi innituntur, ſed aliquando latæ ſunt, quia ſic placuit illi, qui condendi leges habuit legitimam auctoritatem. Abſurdum ſanè eſt, quod poſſit eſſe *Judex Ordinarius*, *Provincialis* nempè *Miniſter*, qui bis tantùm fuerit *Guardianus*, & tamen *Judex* ab eo *Delegatus* digniores requirat conditiones. Sed hujus rei nulla eſt ratio, niſi quia ſic vult lex, quam debemus ſervare, non autem de ipſius rationabilitate diſputare. Hoc etiam videmus in jure *Canonico*, in quo ſancitur, quod *Delegatus Apoſtolicus*, licet eſſe *Bartolus* in doctrina, tamen talis eſſe non poteſt, niſi habeat conditiones à *Tridentino* requiſitas, ut ſuprà diximus. Et tamen *Epiſcopus*, qui dignitate longè eſt major, poteſt eſſe, qui competentem tantùm doctrinam, & morum gravitatem habet.

101. Quod autem hucuſque dictum eſt, quadrat

pro

pro *Delegato à Provinciali* : non ſic autem dicendum eſt de *Judice Delegato à Miniſtro Generali*, ſivè ad Univerſitatem eauſarum, ut *Commiſſarii Viſitatores*, ſivè ad aliquam eauſam particularem. Quia ſicut *Papa* de plenitudine poteſtatis poteſt Judicem *Delegatam Apoſtolicam* creare ſimplicem Sacerdotem ſivè Sæcularem, ſivè Regularem, licet iſte non habeat eonditiones à *Tridentino* requiſitas, quando *Papa* in deputatione talis *Judicis* procedit ex certa ſcientia, ut dicit *Gloſſa finai. in Clement. 2. de Reſcript.* docens, quod licet *Officialis Epiſcopi*, qui non ſit principalis, ficut, & *Prior Clauſtralis* nequeat dari *Apoſtolicus Delegatus*, poteſt tamen ſi detur ex certa ſcientia argumento *Canonis*, *Cap. Cum olim, de Privileg.* ità, & *Generalis* aliquem ſuum *Delegatam* creare poteſt ex certa ſcientia ſua, licet non habeat conditiones in Statutis præſeriptas. Et ratio eſt, quod ſicut *Papa* poteſt ſuper legibus Eeeleſiaſticis poſitivis plenè diſpenſare, ita etiam poteſt *Generalis* in eaſu ſibi benè viſo derogare legibus, quæ ſunt merè municipales Religionis in *Statutis* enuneiatæ, & non habent clauſulam Indiſpenſabilem, ut dicit *Sanctoras. Comment. eap. 12. ſtat. 12. verſ. Reſpondeo tertio*. Difficultas autem eircà praxim poteſt eſſe in hoc, quando ſcilicet *Generalis* in deputatione *Delegati* ſui cenſeatur procedere ex eerta ſcientia. Ponamus enim caſum, quod *Generalis* mittat aliquem, *Commiſſariam*, qui non habeat conditiones præſcriptas à Statutis; quomodo cognoſci poterit, quod *Generalis* talem deputationem fecerit ex eerta ſeientia, ità ut contrà talem ſit *Delegatum* non poſſit opponi incompeteutia officii, & ità nullitas juriſdictionis, & actuum?

102. Ad hoc dico, quod *Papa* dicitur aliquid facere *ex eerta ſcientia*, quando in litteris ſuis hoc exprimit, ut habetur argumento *Canonis*, *Cap. ſi motu proprio*, *de Prabead. in 6.* & dieit apertè *Gloſſa*, quam ſequuntur communiter *Doctores* : *in eap. Statutum de Reſcript. in 6. Vitalin. in Clem. 2. num. 44. eo tit. Abb. conſil. 101. nam. 9. lib. 1.* vel quando ex litteris ſuis cognoſcitur, quod *Papa* habuit notitiam vel facti de quo reſcribit, ut volunt, *Franc. in cap. ſtatutum, in princip. de Reſcript. in 6. Alex. conſ. 122. num. 2. lib. 4.* vel Perſonæ, quam delegat : ità ut *Papa* delegando cauſam Eccleſiaſticam Laico ſibi noto, cenſetur ex certa ſcientia facere, & valet delegatio, maximè quando non appellavit *Delegatum Clericum*, neque *Magiſtram*, prout ſolet de ſtylo faeere, quando *Clericum*, vel Eccleſiaſticam perſonam facit *Delegatum*, ut docet *Abb. conſ. 62. verſ. Dico quod Delegatio lib. 1.*

103. Hinc deducitur, quod ſi litteræ delegationis ſint directæ alicui non cognito ipſi *Papæ*, niſi per relationem, & *Papa* juxtà ſtylum nominet ipſum *Doctorem*, vel *Magiſtrum in Theologia*, vel *Jure Cuaonico*, & iſte *Delegatus*, nec *Doctor*, nec *Magiſter* ſit, talis delegatio non valet, quia non procedit *Papa* ex certa ſcientia, quia perſonam non novit; & nominando ipſum *Doctorem*, vel *Magiſtrum*; eum talis non ſit, patet quod *Papæ* fuit repræſentatum falſum, & litteræ ſunt ſubreptæ, & ideò in talibus litteris non cenſetur à *Papa* juri communi derogatum; & ità delegatio illa nulla eſt; quia talis nominatio eſt quid facti, quia, quæ facti ſunt non præſumitur *Princeps* ſcire, ut ait *Alexander : conſ. 12. in fin. verſ. Tertio lib. 4.* & in tantum ipſum delegavit, in quantum repræſentatum illi fuit, quod eſſet *Doctor*, vel *Magiſter*; quod ſi ſciviſſet, eum talem non eſſe, ipſum non delegaſſet, & proindè reſiſtente ſibi lege communi, talis delegatio eſt nulla. Simili modo dieendum eſt de *Generali Miniſtro*. Poteſt enim ipſe, ut dicebamus, in *Statatis* diſpenſare maximè in iis, quibus non apponitur clauſula, quod ſint indiſpenſabilia, ut eſt *Statutum de Commiſſariis Viſitatoribus*, & aliis *Judieibus Delegatis*. Non autem ex hoc, quod litteras, & patentes delegationis alicui mittit cenſetur diſpenſare ſuper Statutis, ſi iſte, ad quem tales litteræ diriguntur, aliàs non habet eonditiones requiſitas à Statuto, per quas ad delegationem habilitetur; ſed vel requiritur, quod in patentibus exprimatur implicitè, vel explicitè Statutorum derogatio, vel quod *Generali* ſit nota perſona, & conditio ipſius *Delegati*. Si enim *Generalis* cognoſcit illum, & ſcit eſſe quidem virum zelantem, prudentem, & expertum, non tamen eſſe *Lectorem*, *& Concionatorem* exercitio, & tamen ipſum delegat, cenſetur diſpenſare ſecum ſuper ſtatuto. Si autem, ut multoties evenit, *Generalis* non habet notitiam, niſi ex relatione aliquorum, qui repræſentant talem eſſe virum eximium, doctum, expertum, idoneum ad munus *Viſitatoris* & *Generalis* ipſum deputat, & in patentibus tribuit illi titulum *Theologi*, *& Concionatoris*, ut paſſim ſit, cum revera talis non ſit, dico, tunc talem deputationem non valere, eo quia Statutum repugnat, & clarè apparet, quod *Generalis* in Statuto non diſpenſavit, tum quia in patentibus de diſpenſatione non apparet; tum quia conditiones *Delegati*, ſicut & ejus perſona non ſunt notæ *Generali*; tum quia dum *Generalis* tribuit illi tales titulos, ſupponit *Delegatam* eſſe talem, qualem Statuta requirunt, quod ſi ſciviſſet illum deficere in illis conditionibus, ipſum non delegaſſet, undè ex defectu intentionis nulla eſt delegatio.

XII. Quæritur. An Provincialis poſſit delegare cauſam criminalem alicui uſque ad Sententiam diffinitivam incluſive?

S V M M A R I V M.

104. *Ordinarias Judex cauſam poteſt delegare.*
Etiam cauſam criminalem meri, & mixti imperii ex conſuetudine delegat.
105. *Miniſter Provincialis criminales cauſas uſque ad ſententiam deffinitivam delegare poteſt.*
106. *Tantam authoritatem babet Delegatus, quantam Delegans.*
107. *Expedit aliquando, quod Provincialis cauſam deleget uſque ad diffinitivam incluſivè.*
Tali caſu Provincialis non debet ingredi congreſſum Diffinitorii.
108. *Commiſſio exeitativa juriſdictionis quæ ſit.*
109. *Judici Delegato conſulente Diffinitorium, quis locus ſibi debeatur.*
110. *Delegans, abſque cauſa, non debet Delegato cauſam inceptam auferre.*

104. O*Rdinarium Judicem* ex ſua juriſdictione poſſe cauſam ad ſe ſpectantem delegare ex *jure* tum *Canonico*, tum *Civili* notat *Abbas*. *Cap. Ut litigantes, de offic. Ord. in 6. Cap. Te quidem 11. qu. 1. l. unic. C. Qui pro ſua juriſ. Abb. in cap. Nemini, num. 3. de Offic. Legat.* Et licet ſtando in jure communi cauſæ criminales meri, & mixti imperii non poſſint delegari, ut tradunt *Doctores in l. 1. de Offic. ei, an mand. eſt Juriſd.* tamen hodie ex generali conſuetudine omnes cauſas indiſtinctè ab *Ordinariis* delegari teſtatur *Julius Clarus*. *§. final. quæſt. 41. in princip.*

105. Secundùm hæc ergo procedendo, etiam

Mi-

Miniſter Provincialis cauſam criminalem delegare poteſt, tribuendo *Delegato* facultatem non ſolùm inquirendi, Teſtium depoſitiones recipiendi, Reum conſtituendi, torquendi, carcerandi ex noſtrarum legum præſcripto, ſed etiam finaliter, & definitivè ſententiandi.

106. Cum enim tantam authoritatem habeat *Delegatus*, quantam *Delegans*, niſi aliud in litteris delegationis exprimatur, ut dicunt *Dominic. in cap. final. de Offic. Vicar. in 6. Rebuff. Menoch. Corſet. Sanchez apud Sanctor. Comment. cap. 7. Stat. 1. quæſt. 9.* liquet, quod hæc omnia præſtare poterit *Delegatus*, ſi *Provincialis* plenariam ſuam poteſtatem illi communicet, committendo ſcilicet, ut ſuper tali crimine inquirat, conſtituat, & puniat.

107. Licet autem in *Religione* hoc multùm in uſu non ſit, cum plerique *Provinciales* cauſas committant uſque ad ſententiam diffinitivam *excluſivè*, tamen hoc poſſe fieri perſpicuum eſt, nullam enim legem habemus, quæ contrarium diſponat. Immo in multis caſibus conſulerem, ut *Miniſtri* ità facerent; tum ut Subditos ſibi magis benevolos redderent ipſos non per ſe, ſed per alios caſtigando; tum nè Subditus, qui aliquando ſuſpicatur, Superiorem non æquo animo erga ſe eſſe, credat ſententiam proprii delicti punitivam procedere potiùs ex animoſitate ipſius, quam ex Juſtitiæ debito, & ideò potius *Reus* ex punitione fiat peior, quàm melioretur, & pœniteat. Verùm tamen eſt, quod *Provincialis* pro illius cauſæ expeditione in nullo poteſt ſe ingerere, ſi cauſam alicui *Delegato* abſolutè terminandam commiſerit. Hoc eſt, ſi *Delegatum Reum* arctare, carcerare, torquere debeat, patet quod ex Conſtitutionum præſcripto, nullum iſtorum poteſt abſque Diffinitorii conſilio, & aſſenſu. *Text. tit. Tortura §. 3.* Dato ergo caſu, quod Judex, ut præfertur, *Delegatus Reum* habeat ſic torquere, & ad hoc congregandum ſit *Diffinitorium*, *Miniſter Provincialis* non debet in tali *Diffinitorio* intervenire. Ratio evidens eſt, quia cauſa illa eſt expedienda auctoritate delegata: ſi autem interveniret *Provincialis*, qui ordinariam habet juriſdictionem, *Delegati Judicis* ceſſaret authoritas, ubi enim eſt major, ibi minor ceſſat, & major eſt *Ordinarius Delegato*; nec ad eandem cauſam cognoſcendam intervenire poteſt juriſdictio ordinaria, & delegata. Quod ſi dicatur in eodem *Judice* concurrere poſſe auctoritatem ordinariam, & delegatam, ut quando *Princeps*, ſivè *Generalis* remittit aliquam cauſam cognoſcendam à *Provinciali*, quam cauſam deberet alioquin *Provincialis* ipſe ex ordinaria ſua juriſdictione cognoſcere; ita in noſtro caſu poſſe intervenire in tali *Diffinitorio Provincialem*, qui auctoritate ordinaria, & *Commiſſarium*, qui auctoritate delegata illam cauſam cognoſcat.

108. Reſpondeo, quod quando *Princeps* remittit *Judici* cauſam, quam *Judex* ex ſuo ordinario officio cognoſcere aliàs debuiſſet, ſi fuiſſet ad ſuum tribunal delata, *Judex* tunc non procedit auctoritate delegata, ſed ordinaria, non obſtante commiſſione *Principis*; & ratio eſt, quia talis *commiſſio* dicitur *excitativa* ordinariæ juriſdictionis, non autem *collativa*, ſeu *delegativa* juriſdictionis novæ, & maximè, quando in reſcripto non additur, ſeù minuitur aliquid ordinariæ juriſdictionis, ut tenent. *Angel. conſ. 214. in princip. Ancharan. conſ. 201. num. 2. verſ. Non obſtat. Signorol. conſ. 36. verſ. Quarto præmitto DD. in l. Et quia, ff. de Juriſd. omn. Jud.* Proindè non agit tunc ex duplici auctoritate, *ordinaria* nempè, & *delegata*. Undè nec in caſu noſtro deberet intervenire *Provincialis* ordinariam habens auctoritatem, & *Commiſſarius* habens delegatam in *Diffinitorio*; nè aut *Commiſſarius* juriſdictionem amitteret, aut eadem cauſa ſimul duplici judicio ſubderetur, quod in jure non ſubſiſtit. Et hic monitos volo tum *Provinciales*, tum *Delegatos* de re, quæ paſſim fieri à multis conſuevit, quæ tamen juri non cohæret; & eſt. Aliquoties *Provincialis* cauſam alicui delegat expediendam uſque ad ſententiam definitivam *excluſivè*; evenit, quod *Reus* eſt arctandus, ſeù carcerandus; *Delegatus* adit ſuper hoc *Provincialem*; & iſte congregat *Diffinitorium*, in quo aut excluſo *Delegato* initur conſilium ſuper carceratione, vel arctatione, aut admiſſo *Delegato Provincialis* proponit, reſolvit, & de carceratione, aut arctatione decretat. In hoc facto eſt juris diſſonantia; ſiquidem *Delegatus* in tali cauſa repræſentat *Provincialem*, incongruum ergo eſt, quod interveniat in eodem negotio repræſentans, & repræſentatus, & eadem cauſa à duplici *Judice* cognoſcatur. Videmus enim, quod ſi *Commiſſarius*, qui *Provinciam* viſitavit convocat *Capitulum* pro electione *Provincialis*, ſi in loco *Capituli* adeſt *Generalis*, *Commiſſarius* votum nullum habet, nec aliquem actum facit, quia præſens eſt Ordinarius, qui ipſum delegavit; & ſimiliter debet fieri in cauſa, de qua loquor, ut in illo *Diffinitorio*, aut *Provincialis*, aut *Delegatus* non interveniat. Quid ergo agendum? Dico, quod ex quo *Provincialis* authoritatem ſuam *Delegato* commiſit uſque ad ſententiam diffinitivam excluſivè, non debet *Provincialis* ſe ingerere in illa cauſa antè ſententiam. Officium *Delegati* eſt conſulere, ſimul cum *Diffinitorio* ſuper proceſſu, & indiciis, & reſolvere, an competat arctatio, aut carceratio, nec nè. In iſta conſultatione *Delegatus* eſt *Judex* principalis. *Diffinitores* ſunt *Conſiliarii*, & in hoc munere ſunt inferiores *Delegato*, qui principalem juriſdictionem habet in cauſa, & *Provincialem* repræſentat: & proindè in congreſſu illo dignior locus ſibi debetur.

109. Quod ſi *Provincialis* ipſe *Diffinitorium* congregaret, & proceſſum referret, vel etiam coram ſe à *Delegato* referre faceret, conſultaret cum *Diffinitoribus*, & ferret decretam de arctatione, ſivè carceratione, auctoritas *Delegati*, in tali caſu, expiraſſet, & abſque nova deputatione non poſſet ampliùs, in illa ſe ingerere.

110. Quia ex quo *Provincialis* eſt præſens, ut dictum eſt, nequit *Delegatus* aliquem actum juriſdictionalem facere: & cum ea, quæ erant muneris *Delegati* præſtiterit Provincialis, cenſentur cauſam ad ſe avocaſſe; quod, ut exprimitur in jure, *Cap. Super quæſtionum. Extra de offic. delegat. l. Judicium, ff. de Judic.* poteſt, abſque qualibet cauſa, facere, licet de honeſtate hoc facere non debeat abſque cauſa; puta, vel quia *Delegatus* eſt negligens in cauſa, vel quia non rectè procedit, ut notat *Abb. cap. Cum cauſam, num. 2. de Juram. calumn.* Abſque nova ergo delegatione nequiret *Delegatus* procedere, ex eo quod fuiſſet per talem actum factum à *Provinciali*, qui ſe in cauſa immiſcuit, antiqua juriſdictio ſublata, undè nova deputatione egeret ad judicium proſequendum. Undè concludendum eſt, debere *Provincialem*, vel cauſam ad ſe avocatam proſequi; vel novam delegationem facere; vel, quod magis juri, & æquitati conſonat, ab ingreſſu *Diffinitorii* abſtinere, & relinquere *Delegatum* fungi officio ſuo.

XIII.

XIII. Quæritur. Quid prius, & ante omnia facere debeat Delegatus?

SUMMARIUM.

111. *Delegatus ante omnia debet docere de ſua delegatione.*

112. *Commiſſarius Viſitator quid primo facere debeat in Provincia.*

Delegatus antè præſentationem litterarum non habet iuriſdictionem proximam.

Impunè non paretur ei, qui priùs non docuit de delegatione.

Nulli creditur de delegatione, niſi faciat de ea conſtare.

113. *Commiſſarius ad cauſam particularem quomodo ſe gerere debeat in ſua iuriſdictione oſtendenda.*

114. *Delegationis litteræ ſi pereant incœpta cauſa quid agendum?*

Teſtis quomodo ab alio Conventu vocandus.

Delegationis litteræ benè cuſtodiendæ.

Cautela pro litteris delegationis conſervandis.

111. RESpondeo, quod antè omnia *Delegatus* debet docere de ſua delegatione faciendo conſtare quod legitimè *Delegatus* eſt, tum ratione *Delegantis*, qui delegare potuit, tum ſui qui habet conditiones ad paſſivam delegationem requiſitas, tum ratione cauſæ, ſivè negotii, quod delegabile ſit. Et ad majorem claritatem diſtinguo quæſtionem: vel enim loquimur de *Delegato* ad univerſitatem cauſarum in utroque foro, paterno ſcilicet, & judiciali, ut de *Commiſſario Viſitatore* deſtinato à *Generali* ad viſitandam *Provinciam*; vel de *Commiſſaris Delegato* ſimiliter à *Provinciali* ad viſitandum *Conventum* cum facultate in utroque foro; vel loquimur de *Delegato* ad certam cauſam particularem criminalem.

112. Dico ergò primo, quod *Commiſſarius*, ut præfertur deſtinatus ad viſitandam *Provinciam*, ſivè *Conventum*, debet oſtendere litteras patentes ſuæ delegationis, & ipſas publicè facere legi in *Capitulo* Fratrum ad hoc ſpecialiter congregato, vel in publica refectione, ad quam major ſaltem pars *Communitatis* conveniat. Et ratio eſt, quia; antè præſentationem litterarum, non habet proximam juriſdictionem, nec illius exercitium, ut dicitur in *Jure cap. Cum in jure, junct. Gloſſ. de Offic. Jud. Delegat.* nec ullus cogitur exequi mandata illius, niſi priùs conſtito de legitima delegatione, aliàs impunè ei non paretur, ut habetur ex *textu. Cap. 2. de Dilat. cap. Cum. ſuper de Offic. Delegat. Felin. in cap. Super de Reſcr. & in cap. Suborta, de Re judic.* Quia enim delegatio eſt quid facti, non præſumitur, niſi probetur ut docet *Ludovicus Romanus. conſ. 336. num. 4.* Hinc etiam habetur in *Jure Civili*, *Authent. de Collat. §. Eos*, quod *Commiſſarii* ad *Provincias* miſſi, antequam exercere ſuum officium incipiant, debent præſentare litteras ſuæ Commiſſionis *Præſidi Provinciæ*, & hoc communiter tenent. *Bart. in l. Prohibitum, C. de Jur. Fiſc. lib. 10. Bald. in l. 1. C. de Superinduct. lib. 10. Text. in l. 1. C. de Mand. Princip.* Hinc ſi aliquis veniret in *Provinciam*, vel *Conventum*, & aſſereret ſe miſſum *Commiſſarium* à *Generali*, vel *Provinciali*, nullum poteſt actum juriſdictionalem inſtituere, nec Fratres tenentur illum recipere ut talem, & ipſi parere, niſi oſtendat litteras originales munitas ſigillo, & ſubſcriptione *Delegantis*: & non ſufficit oſtendere tranſumptum, etiam Authenticum, ut probat *Ludovicus Romanus* ſupracitatus *dict. conſ. 336. num. 5. Fagnan. in cap. Cum in jure num. 8. & 10. de Offic. Delegat.* licet eſſet alioquin Pater gravis, & dignus, maximè ſi in tali delegatione, aut Viſitatione interveniret præjudicium alicujus; quià in tali caſu non creditur alicui quantumvis magno; imò nec *Epiſcopo*, nec *Cardinali* aſſeranti ſe eſſe à *Papa Delegatum*, ut ex *Panormitano, & Fagnano* tenet *Paſſerinus, Tribun. Regul. quæſt. 2. num. 25.*

113. Si autem loquamur de *Commiſſario* ad cauſam particularem, adhuc diſtinguendum eſt. Vel enim delictum eſt notum, & ignoratur Auctor, ut exempli gratia inventus eſt aliquis in Conventu occiſus, ſed neſcitur, à quò occiſus fuerit; vel eſt inſtituendus proceſſus contrà particularem, vel particulares accuſatos, diffamatos, vel denunciatos. In primo caſu, antequam incipiatur inquiſitio, certè conſtare debet de delegatione, & quia delictum notum eſt, & Delinquens ignotus, *Judex* reſpectu omnium, & ſuper omnes ibi commorantes (ex quorum numero cenſetur eſſe Deliquens,) debet habere juriſdictionem ad ipſos examinandos; proindè ad fundandam juriſdictionem debet litteras delegationis producere, & facere legi, ut ſuprà diximus. Verum tamen eſt, quod hoc etiam aliter poſſet fieri, nempè oſtendendo ſingillatim omnibus, qui debent examinari, ſuam delegationem, antè quam examinentur, ſed melius ſit, legendo eas in publico *Capitulo*: quia unica lectura apud omnes fundat ſuam juriſdictionem. In ſecundo verò caſu non eſt neceſſe quod publicè faciat legere patentes; imò multoties expediret, quod ejus delegatio eſſet ſecreta, ne aut *Reus* aufugiat, aut Teſtes ſubornet, aut à veritate dicenda per minas deterreat; ſed ſufficit quod antè examen Teſtium oſtendat cuilibet originale ſuæ delegationis, quod etiam facere oportet antè *Rei* examen, ad hoc, quod ſciant illum legitimè eſſe *Delegatum*, & habere juriſdictionem exigendi juramentum, & interrogandi; & ipſos eſſe obligatos in conſcientia ad reſpondendum.

114. Quid autem faciendum, ſi poſtea quam cœpta eſt inſtructio proceſſus, ſint ablati à camera *Delegati* actus jam facti, vel incendio, aut alia cauſa perierint, & ſimul cum illis etiam litteræ delegationis; vel citandus ex alio *Conventu* eſt Teſtis, qui examinari renuit, & præcepto obedientiæ eſt adigendus, quomodo tunc reſpectu ipſius fundanda eſt juriſdictio, cum ipſi oſtendi non poſſint litteræ delegationis originales, quæ jam colligatæ ſunt cum proceſſu, vel furto, aut alio caſu perierunt? Dico quod tunc probanda eſt juriſdictio vel per tranſumptum authenticum litterarum delegationis, vel per depoſitionem Teſtium, qui fidem faciant, quod viderint litteras originales talis delegationis, ut probat *Maſcardus concl. 492. num. 14. & ſeq. Tuſc. litt. D. concl. 154. num. 22.* Et ideò in caſu, quo Teſtis ab alio *Conventu* eſſet vocandus, & ſimpliciter monitus nollet comparere, debet *Delegatus* formale præceptum in ſcriptis formare, & in ipſo inſerere authenticam copiam delegationis, & per nuncium, ad hoc ſpecialiter deſtinatum, ipſi intimare, ad hoc quod ſic citato conſtet legitimè de ſua delegatione. Prò hoc benè advertant *Delegati* ad id, quod ipſis conſulit *Angelus Aretinus, conſ. 6. num. 7. 8. 16. & ſeq. verſ. Non obſtat tertium*, nempè, quod debent cuſtodire litteras ſuæ delegationis *ut pupillam oculi*, ne, ipſis deperditis, non habeant, undè poſſint de ſua delegatione legitimè docere. Et ad fugienda omnia incommoda, & præcavenda pericula accipiant conſilium *Paſſerini Trib. Regul. quæſt. 2. num. 28.* qui inſtruit *Commiſſarios* ſive *Delegatos* ad oſtendendas litteras de-

le-

legationis *Superiori Conventus*, in quo debent ſuam juriſdictionem incipere, aut exercere, & faciant ipſam regiſtrari fideliter in libro Conventus, ad hoc quod, ſi periret Originale, ſit undè poſſit authenticum tranſumptum compulſari, & tranſcribi. Verum tamen eſt, quod ſi Teſtis, ſic ut ſupra dixi, vocatus, cum copia delegationis inſerta in citatione, comparuerit, & petierit ſibi oſtendi litteras originàles delegationis, *Judex* tenetur ipſas illi oſtendere ante examen, aliter tum proceſſus, tum ſententia, tum quivis alius actus contra ipſum eſſet nullus, ut tradunt communiter *Doctores*. *Sylveſt. verb. Delegatus, n. 5. Navar. conf. 4. in antiq. & conf. 5. in nov. de Sent. Excom. Mirand. de Jud. Ord. tit. 1. quæſt. 2. n. 99. Fagnan. in cap. Cum in jure, n. 29. de Offic. Jud. Delegat.*

XIV. Quæritur. Ad quæ ſe extendat Judicis Delegati juriſdictio?

SUMMARIUM.

115. *Cauſa commiſſa committuntur omnia ad eam neceſſaria.*
Delegatus cognoſcit de annexis, & connexis cauſa delegatæ.
Niſi connexum eſſet reſervatum privativè alteri tribunali.
Connexa, vel incidentia dupliciter contingunt.
116. *Delegatus cognoſcit de iis, quæ ſuam juriſdictionem impediunt.*
Quibus in caſibus procedit ultrà expreſſa in delegatione.
117. *Commiſſarius Viſitator impeditus ne viſitet, quid facere debeat.*
118. *Cautela in ferendis cenſuris per Delegatum.*
Ante Excommunicationem facienda trina monitio.
119. *Impedimentum juriſdictionis notorium quomodò tollendum.*
Si non eſt notorium, ſed tantùm conjecturale.
Si impedimentum eſt manifeſtum, ſed Author ignoratur quid agendum?
120. *Ad Judicem ſpectat cognoſcere an ſua ſit juriſdictio.*
121. *Incidentia in cauſa quotuplicia.*
122. *Judex Delegatus non punit delicta non impedientia ſuam juridictionem.*
Nec ea, quæ iam impediverunt, ſed modò non impediunt.
123. *Si reperit incidens, quod transfert cauſam ad aliud forum, quid agere debeat.*
In incidentibus ſeparabilibus à cauſa, ſe abſtineat à cognitione.

115. REſpondeo, quod Cauſà aliquà, ſivè pluribus, ſivè omnibus commiſſis per delegationem, (regulariter loquendo,) cenſentur commiſſa omnia ea, ſinè quibus expediri non poſſunt, & proindè reſpectu horum omnium habet *Delegatus* communiter juriſdictionem, ut dicit *Textus l. 2. ubi DD. de Juriſd. omn. Judic.* Ideò *Judex Delegatus* ſuper uno negotio cognoſcit de omnibus *dependentibus, incidentibus, annexis, & connexis*, ſinè quibus cauſa commiſſa commodè nequit expediri, ut dicit *Gloſſ. in cap. Cum dilectus, de Arbitr.* niſi aliquod adnexum eſſet *Papæ* reſervatum, aut alteri tribunali privativè ſubjectum, ut dicit *Felinus cap. Præterea, de Offic. Delegat.* *Connexa* autem, vel *incidentia* in cauſa dupliciter poſſunt ſe habere, nempè vel tangentia juriſdictionem, vel dependentia à delicto; explico. Si fundata juriſdictione per oſtenſionem litterarum delegationis, & incæpto exercitio ipſiuſmet juriſdictionis per citationem alicujus Teſtis, vel iſte, vel *Reus* non vult comparere; vel *Guardianus* mittit extrà Conventum alios Teſtes neceſſarios ad expeditionem cauſæ, ad hoc ne examinentur; vel aliquis minis terret; vel ſubornationibus impedit Teſtes, ne teſtificentur; vel *Guardianus* auxilia neceſſaria ad viſitationem corporis delicti non dat, & his ſimilia; hæc inquam dicuntur *tangentia juriſdictionem Delegati*, quià per illa impeditur quominus cauſa ſibi demandata executionem ſortiatur. *Dependentia* verò à delicto dicuntur ea, quæ vel antecedunt, vel ſubſequuntur, vel ſunt ſimul cum delicto. Exemplum. *Provincialis* recepta denunciatione quod *Frater Perverſus* inventus eſt fornicarius, delegat *Fratrem Zelantem* ſuum *Commiſſarium* ad fabricandum proceſſum ſuper delicto fornicationis. *Delegatus* proſequendo cauſam per examen teſtium invenit, quod teſtes probant *Fratrem Perverſum* ſibi paraſſe pecuniam ex furto, quia furatus eſt ſupellectilem coquinæ, quam vendidit: ipſam expendiſſe in meretricando cum muliere in loco Sacro. Tria ergò hæc crimina, ſcilicet *furtum, proprietas, & Sacrilegium* habent dependentiam à fornicatione.

116. Conſtans ergò *Doctorum* ſententia eſt, quod *Judex Delegatus* habet juriſdictionem cognoſcendi, & procedendi in omnibus iis, in quibus impeditur ſua juriſdictio pro expedienda cauſa ſibi delegata, & ſuper hoc eſt aperta diſpoſitio *Canonum cap. Quia quæſitum, cap. Præterea, cap. Si ædificaſti, cap. Prudentiam. Extra, de Offic. Jud. Delegat.* Et una *Gloſſa Notabilis in cap. 1. in verb. Impedire, de Offic. Jud. Delegat.* ait quod *Juriſdictio Judicis Delegati extenditur ad omnes illos, qui illius iuriſdictionem impediunt, licet de illis in litteris non fiat mentio.* In hoc autem recoli debet doctrina *Innocentii*, quàm refert, epilogat, & amplexatur, *Abb. in cap. 1. num. 6. de Offic. Jud. Delegat.* ut clarè appareat quando, & quò caſu ultrà expreſſa in delegatione, poſſit *Delegatus* procedere. Dico ergò, quod aliquoties poteſt aliquis delinquere in *Delegatum* ipſum injuriando, percutiendo, aut alio modo offendendo, & hoc ratione inimicitiæ privatæ, quam habet cum *Delegato*; aliquoties poteſt illa facere deterrendo, aut ad effectum impediendi *Delegatum* quominus in cauſa procedat; tertio modo cum delinquit in præſentia *Delegati* pro tribunali ſedentis contrà perſonas ad judicium neceſſarias ob privatam cauſam; quartò quandò contrà eoſdem delinquit, cauſa impediendi judicium; quintò quandò perſona ad judicium neceſſaria delinquit in eo, quod præſtare debet: ut *Teſtis*, qui reſpondere ad interrogata non vult; *Actuarius*, qui ex profeſsò vitiat actus, ut proceſſus nullus evadat. Ad hæc ergò reſolvenda dico cum *Abbate*, quod *ſi tertius delinquit in perſonam Judicis Delegati, non poteſt Judex Delegatus illum punire, niſi per hoc contingat ſuam iuriſdictionem impediri. Sed eo caſu, quo poteſt Delegatus punire, non intelligas, quod poſſit imponere pœnam ordinariam, ſed extraordinariam, quia ipſe non eſt deputatus ſuper illa iniuria. Si delinquitur contrà Partes, vel alias perſonas neceſſarias in iudicio, concLude: quod ſi impediatur ſua iuriſdictio, poteſt ſe impedire, aliàs ſecùs, & ad limites impedimenti poteſt ſe impedire, & non aliter. Contrà Officiales delinquentes coram ſe, tenet Innocentius in cap. Dilectus, de Pœn. quod non poteſt ipſe procedere, niſi impediretur ſua iuriſdictio, ſed debet eos facere punire per Ordinarium.* Hæc *Abbas*. Et his ergò habetur Regula certa, quod *Delegatus* poteſt ſuam juriſdictionem defendere proce-

cedendo contrà eos, qui impediunt eam ſibi in cauſa delegata.

117. Hinc deduces, quod ſi *Commiſſarius* deſtinatus ad viſitationem *Provinciæ*, vel *Conventus*, impeditur in executione ſuæ delegationis, pro ipſa tuenda, poteſt procedere. Et quia hic caſus maximè eſt practicabilis, illuſtremus ipſum exemplo. Deſtinatur *Commiſſarius* aliquis à *Generali*, vel *Provinciali* ad viſitandam *Provinciam*, vel *Conventum*, cum ampla facultate tàm in capite, quàm in membris. De hac delegatione commonitus eſt *Provincialis*, vel *Guardianus*, qui habet talem *Commiſſarium* prò inimico, & nollet quod iſte viſitationem injunctam faceret; proindè ordinat ea, quæ neceſſaria ſunt, quominùs talis *Commiſſarius* admittatur in *Provincia*, ſeù *Conventu*, ut legitimus *Delegatus*. Pertingit *Commiſſarius ad* Conventum, occurrit Janitor, qui jam benè inſtructus eſt. *Commiſſarius aut* litteras obedientiales *Generalis*, ſivè *Provincialis*; aut patentes delegationis illi dat, ut deferat ad Superiorem. Janitor reſpondet in Conventu non eſſe locum novis Hoſpitibus, & litteras non vult recipere, nec eas videre, dicens ſe neſcire legere. Replicat *Commiſſarius* ſe eſſe *Delegatum* à Superiore ad viſitationem, pro indè jubet admitti. Reſpondet Janitor ſe illum non agnoſcere: & claudit januam, excluſo *Commiſſario*. Quid poteſt tunc *Commiſſarius*? Poteſt ne procedere per Cenſuras fulminando incontinenti Excommunicationem, aut alias Cenſuras, ut infrà dicemus? Dico, quod licet ſic reſiſtentes, & impedientes talem *Commiſſarium*, quominùs admittatur, in foro conſcientiæ, incurrant Excommunicationem *Papæ* reſervatam, ut refert *Roderic. tom. 1. quæſt. 54. art. 1. & 4.* de qua loquemur infra; tamen in foro fori *Commiſſarius* nihil adhuc poteſt contrà eos, quia adhuc non fecit illis juridicè conſtare de ſua delegatione. In tali ergo caſu *Commiſſarius* adeat *Judicem Eccleſiaſticum* loci, ſi ibi adeſt, ſin minùs *Judicem laicum*, & per *Notarium Apoſtolicum*, ſi aliquis ibi eſt, aut per alium publicum *Tabellionem*, litteras ſuæ delegationis faciat tranſcribere, & autheoticare per ſubſcriptionem *Notarii*, & ſignum ſui Tabellionatus. Indè *Commiſſarius* Monitorium directum *Guardiano*, *Vicario*, ſeù *Superiori*, *Diſcretis*, & omnibus, & ſingulis Religioſis *Sacerdotibus*, *Clericis*, & *Laicis* in illo Conventu commorantibus formet, in quo Monitorio doceat de ſuo adventu, & legitima auctoritate per Epiſtolas *Superioris*, cujus exemplar authenticum ibi inſerat, proindè moneat eos ut ſe paratos exibeant, ad eum recipiendum, quando ad illos ſe contulerit, ſub pœna Excommunicationis &c. Tum per *Curſorem*, ſivè *Nuncium* publicum intimare ipſum Monitorium faciat perſonaliter Superiori, vel Fratribus, ſi tutus pateat ad ipſos acceſſus; ſin minus per affixionem ipſius Monitori ad valvas Eccleſiæ, vel Conventus, ut commodè poſſit legi: & faciat quod *Curſor*, ſeù *Nuncius* relationem faciat, more ſolito, ipſi *Notario*. Hoc ſic intimato, *Delegatus* ſufficienter de ſua delegatione docuit, & contrà repugnantes, ſivè non admittentes, tanquam contrà impedientes ſuam juriſdictionem, poteſt procedere per Cenſuras, ut modò dicam. Si autem in Conventu jam receptus eſt, & patentes legere fecit, & impeditur quominùs viſitet; vel minis terretur, ut diſcedat: cum hæc omnia juriſdictionis ſint impeditiva, poterit procedere.

Sed quæres quomodò procedere poſſit ad defendendam ſuam juriſdictionem, hoc eſt quibus mediis debet uti? Reſpondeo, quod in jure Civili *Judex* cont nptus *pœnali iudicio* pellit contemnentes ad obediendum, ut habetur in *Digeſtis l. 1. l. Si familia, ff. de Juriſd. omn. Jud. & ſic contempta Maieſtas Prætoris vindicatur.* Sed de jure Canonico dicit *Abb. in cap. Quæſitum, num. 6. circ. fin. de Offic. Jud. Delegat.* quod poteſt per Cenſuras procedere contrà impedientes ſuam juriſdictionem, licet hoc non exprimatur in litteris delegationis: poteſt inſuper incarcerarè, diſciplinare, & aliàs pœnitentias injungere, etiam ſi ſint extraneæ perſonæ, & alias non ſubditæ, vel etiam ſi impediens juriſdictionem ſit *Ordinarius*, puta *Guardianus*, vel *Provincialis* ut per *Doctores* relatos à *Barboſ. in cap. 1. num. 12. & 13. & in cap. Significaſti n. 3. de Offic. Jud. Delegat. apud Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 2. num. 20.* conſtat. Et patet ex ratione quià in foro Eccleſiaſtico *Judex Delegatus* poteſt Clericos contumaces, ſuam juriſdictionem impedientes, mulctare: hoc eſt in pœnam pecuniariam interlocutoriè condemnare, ut cum *Innocentio*, & *Hoſtienſi* ſenſit *Abb. in cap. de Cauſis, num. 12. de Offic. Jud. Delegat.* In Religione autem noſtra, ubi pecunia non eſt, loco mulctæ, ſuccedit pœna corporalis, juxtà legem. *Qui non habet in ære, luat in corpore*: & ſic per jejunia, diſciplinas, & alia pœnalia opera poteſt *Delegatus* ſuam juriſdictionem defendere: quod ſi his nihil proficit, poteſt excommunicare illos, cum limitatione, ut dicam infrà, & etiam incarcerare. Nec facit contrà hoc, quod in Statutis habeamus, quod non poteſt quis incarcerari, niſi de *Diffinitorii* conſilio, & aſſenſu, ut dicitur infrà in *textu. Tit. Carcer. verſ. Carcer. qui*. Quia ibi loquitur de carcere, qui datur ad torturam & pœnam: in aliis verò caſibus, in quibus carcer adhiberi à jure conceditur, non requiritur talis aſſenſus *Diffinitorii*, ut patet in caſu inobedientiæ contumacis, ubi *Guardianus* cum conſilio tantùm *Diſcretorum Reum* incarcerat ex *textu. Tit. Applicatio*, §. 12. Ità in caſu noſtro, cum *Delegatus* repræſentet perſonam *Generalis*, vel *Provincialis Delegantis*, & in ipſorum juriſdictionem ſuccedat, liquet, quod ſicut *Generalis*, vel *Provincialis* ſic inobedientem, & contumacem poteſt, ex officio abſque *Diffinitorii* conſilio, incarcerare, ad effectum ipſum compellendi ad obediendum, ità poterit etiam *Delegatus* ad ſuam juriſdictionem ſuſtinendam; aliter ejus auctoritas eſſet eluſoria, ut dicit *Paulus de Caſtro*, & alii *Doctores*. *Fulgoſ. & Alexand. in l. 2. ff. de Juriſd. omn. Jud.* Sed quia ſuprà dictum eſt, quod etiam per Cenſuras, nempè per Excommunicationem, & alias, putà Suſpenſionem (quibus poteſt competere,) & Interdictum procedere poteſt, & fortè *Delegati* non eſſent in hac materia valdè periti, dicendum eſt, quam formam tenere debent in ferendis his Cenſuris.

118. Dico ergò, quod in *Canone Cap. 8. de offic. delegat. in 6.* conſulitur *Delegatis Apoſtolicis* ut in procedendo contra impedientes ſuam juriſdictionem, ergà *Epiſcopos*, ut potè majori dignitate præditos, ſervent majorem cautelam in procedendo. *Ita quod* (ait) *eis quadam condigna reverentia ſupportatis, ingreſſus primò ipſius Eccleſiæ, vel Sacerdotale impediatur miniſterium, ac deindè ab Officio ſuſpendantur, & ſubſequenter aggravetur Cenſura Eccleſiaſtica contrà eos.* Pari modo etiam procedere debent Regulares *Delegati* contrà impedientes ſuam juriſdictionem. Non enim primo impetu debent æqualiter procedere contrà *Sacerdotes*, ſicut contrà *Laicos Converſos*, ſivè *Clericos ſimplices*; nec æquali methodo contrà *Guardianos*, vel *Provincialem*, ſicut contrà reliquos Religioſos, ſed reverentia exhibendo dignitati Sacerdotali, ſive officio Prælaturæ, debent contrà ſic reſiſtentes, & impedientes ſuam juriſdictionem, à levioribus Cen-

ſuris incipere, nempè ab *Interdicto*, aut *Suſpenſione à Divinis*, antequam ad *Excommunicationem*, quæ eſt remedium extremum, deveniatur. Quamvis autem, ut plures *Doctores* ſenſerunt, non ſit neceſſè, quod præcedat monitio, quando *Delegatus* utitur Cenſura ad ſuæ juriſdictionis defenſam, quià tunc procedit non ut *Judex*, ſed ut *Pars*. Tamen æquum eſt, meliùs fit, & ità conſulo, quod priùs imponat præceptum ſub aliquo termino peremptorio, quò elapſo, ſi illi non paruerint, gladio Cenſuræ percutiantur: & hoc etiam voluerunt præſtantiſſimi *Doctores*, *Covarru. in cap. Alma mater par. 1 §. 9. num. 6. Sayr. de Cenſ. lib. 1. cap. 12. num. 20. Suar. diſp. 3. Sect. 10. num. 102. de Cenſur.* quorum ſententia in praxi eſt tutior. Amplius advertant, quod formale præceptum debent in ſcriptis redigere, & Sententiam Cenſuræ pariter in ſcriptis ferre, & *Reis*, coram teſtibus, intimare, & in publica Communitate debeat nunciari, & publicari ſic Cenſurati, ad hoc ut ab aliis evitentur, ſi ſunt excommunicati; vel alii deterreantur, ne ſimile crimen committant. Ideò ſi proceſſus eſt incœptus, & citatur aliquis Teſtis, vel *Reus*, & comparere non vult, ſcribatur in actis ejus recuſatio, & pariter monitio, & aſſignatio termini peremptorii ad obediendum; quò elapſo, fiat decretum de declaratione facienda, citetur ad audiendam declarationem, & feratur Sententia, intimetur, & in actis inſeratur juxta formam, quam dabimus in Praxi Parte ſecunda. Si nondum proceſſus eſt incœptus, & illa eſt prima citatio; deſcribatur pariter totum factum, & procedatur ut ſupra, redigendo ſemper in ſcriptis, ad hoc quod *Delegatus* poſſit ſuas actiones juſtificatas *Ordinario* exhibere. Sed quid ſi omnes commorantes in illo Conventu conſpiraverint, & noluerint obedire, neque eſſe Teſtes reſpectu actuum, qui ad hoc, quod ſint legitimi, requirunt Teſtium præſentiam? De hoc plenè dicam quandò agemus de Rebellione in Superiorem, ubi dabimus remedium.

Viſo autem de mediis, quibus poteſt uti *Delegatus* prò tuenda juriſdictione, remanet dicendum de caſibus, in quibus poteſt talibus remediis uti. Dico ergò, quod impedimentum juriſdictionis vel eſt notorium, ut nulla poſſit tergiverſatione celari, ut quandò aliquis publicè, vel coram Teſtibus ſufficientibus citatus, non vult comparere, vel juſſus non vult obedire; Aut impedimentum non eſt notorium, ſed ſunt aliquæ conjecturæ; putà quià talis, qui obedire, vel comparere renuit, conjecturatur ex aliquo motivo probabili, quod à tali Religioſo conſilietur ad non obediendum; Aut omninò eſt occultum; puta quià bene videtur, quod iſte non obedit, qui aliàs obediens erat, & modò eſt contumax, & hoc non poteſt eſſe, niſi quia ab aliquo malè conſiliatur, ſed quis ſit Conſiliator iſte, omninò occultum *Delegato* eſt.

119. In primo ergo caſu omnes *Doctores* concordant, quod poteſt procedere, compellendo per Cenſuras, & alia remedia, ut ſuprà dictum eſt, ad obediendum. In ſecundo caſu dicit *Abb. in cap. Quia quæſitum, num. 6. in fin. de Offic. Jud. Delegat.* quod *Delegatus* poteſt procedere contrà turbatorem, vel Conſiliarium, de quò conjecturatur, quod ſuo malo conſilio impediat; & ipſum cogere ad præſtandam cautionem de non impediendo, opere, vel conſilio, ſuam juriſdictionem; & hoc deduci argumento *Canonis, cap. Litteras in fin. Extra, de Reſt. ſpoliat.* in quò ordinat *Papa*, quod *Mulier* reſtituitur *Marito*, ſed quià ab iſtius feritate timebatur, priùs à Marito debeat dari cautio, de non ſæviendo in ipſam. Sed hoc remedium in *Religioſis Franciſcanis* non habet locum, non enim poteſt dari cautio pecuniaria, aut fidejuſſoria ut patet. Bona cautio eſſet juramentum de non conſiliando ampliùs, ſed hoc inutile eſt, quia malus Conſiliarius, qui non curat offendere *Deum*, in dando malum conſilium contrà præceptum obedientiæ, neque curabit de juramento dato; & ſic fiet perjurus, & adhuc durabit impedimentum juriſdictionis. Meliùs eſt ergò quod cautio detur hoc modo, puta mittendo ipſum in alium Conventum, donec proceſſus fuerit expeditus, & iſta eſt licita, & bona cautela. Et benè ad hoc advertant *Judices* in univerſùm, quià multoties ipſis proficiet, removendo à Conventibus, in quibus proceſſus condunt, quoſdam homines turbulentos, qui gaudent *Judicibus* ponere impedimenta, & frequenter ob privatas ſimultates. Verumtamen eſt, quod ſi *Judex* eſt *Delegatus*, debet in proceſſu adnotare fundamenta conjecturæ ſuæ, etiam, ſi oportuerit, ponendo informationes habitas extrajudicialiter, ex quibus legitimè conjecturavit, quod ille malè conſiliaret, & ideò dedit Obedientiam, ut ad alium Conventum vicinum ſe conferret, uſque ad tempus &c. Et hoc ut appareat quod *Delegatus*, ſic operando, non exceſſit fines ſui mandati. In tertio autem caſu, puta quando impedimentum cernitur manifeſtum, ſed neſcitur à *Judice* Auctor illius; diviſæ ſunt *Doctorum* opiniones; *Innocentius* enim tenet, quod *Judex* poteſt tunc ſummariè inquirere, Teſtes examinando ſuper hoc. *Speculator* verò *tit. de Delegat. §. Sequitur verſ. Item ad eius officium* tenet, quod non poteſt procedere; ſed melior ſanè eſt opinio *Innocentii*, cum qua etiam conſenſit *Abb. in cap. 1. n. 6. in fin. de Offic. Jud. Delegat.*

120. Et ratio fundamentalis eſt, quia quando, ut habet *Gloſſ. in cap. Statuimus de Offic. Jud. Delegat. in 6.* notabilis dubitatur de Juriſdictione alicujus *Judicis*, ad eum ſpectat cognoſcere. An cognitio ad eum ſpectat, vel non; ut habetur in *Jure Civili*. *L. Si quis, ff. Si quis in ius voca non ierit.* Sicut ergò poteſt cognoſcere ſuper dubio juris, an ſibi competat juriſdictio ad illam extendendam, ità poteſt cognoſcere ſuper facto, quod ſibi adhuc non eſt clarum, & inquirere, ad hoc ut plenè cognoſcat, & ibi exerceat ſuam juriſdictionem, ſi eam ſibi competere judicaverit. Quò ad praxim ergò, advertat *Delegatus*; quod in hoc caſu debet in proceſſu adnotare, quod *Videns contumaciam ſivè Rei, ſivè Teſtis, qui aliàs erat humilis, ſimplex, & obediens Religioſus, & cognoſcens ipſum ſubornari, & ſeduci ab aliquo malo Conſiliario, decrevit ſuper hoc inquirere pro removendo obſtacula, quod impedit ſuam juriſdictionem &c.* & ſic Teſtes formiter examinentur. Quod ſi ex Teſtium depoſitione emergant tantum conjecturæ, procedat, ut in ſecundo caſu ſupradictum eſt, adhibendo cautelam remotionis ab illo Conventu. Si autem appareant claræ probationes, citet *Reum*, examinet, det tempus congruum defenſioni, & ipſum puniat, juxtà crimen per Cenſuras, ſi adhuc in crimine perſeveret; ſin minùs, remittat ad *Ordinarium*, cum copia actorum, ad hoc, quod ab *Ordinario* puniatur de crimine jam commiſſo.

121. Hucuſque diximus de *connexis* cauſæ delegatæ, quæ tangunt Judicis juriſdictionem; nunc dicendum eſt de iis, quæ *incidunt in cauſa*, vel ab ipſa *dependent* tanquam qualitates ipſius inſeparabiles; vel ſunt quidem cauſæ *connexa*, ſed ſunt ſeparabilia ab illa, & poſſunt cognoſci abſquè illa. Primi generis ſunt omnia delicta vel in perſonam, vel in præſentia *Judicis* commiſſa; vel contrà perſonas ad judicium ſpectantes, ut *Actuarii*, *Teſtium*, & ſimilia, quæ tamen delicta non lædunt *Judicem* in exercitio ſuæ juriſdictionis; ſed tantùm ipſum afficiunt injuria, & contumelia, aut immediatè, aut mediatè. Secundi ge-

generis ſunt qualitates, quæ quidem diverſificant ſpecie delictum, non tamen poſſunt cognoſci ſeparatæ à delicto. Ut ſi aliquis eſt denunciatus de furto, & in inquiſitione reperitur, quod furtum fuit de re ſacra, patet quod hæc qualitas mutat ſpeciem delicti, non tamen eſt cognoſcibilis ſeparatim à delicto furti, ſuper quo formatur inquiſitio. Tertii generis ſunt ea, quæ quidem dederunt cauſam, vel fuerunt effectus delicti, tamen abſque delicto poſſunt de ſe cognoſci. Ut ſi aliquis eſt accuſatus de fornicatione, in formando proceſſu emergit, quod furatus eſt nummos quibus mediantibus fornicatus eſt; furtum tunc poteſt eſſe cauſa, aut effectus fornicationis. Cauſa quidem ſi fornicatus eſt, accepta occaſione pecuniæ, quam eſt furatus effectus verò ſi furatus eſt, ut fornicaretur. Hoc tamen furtum eſt delictum ſeparatim cognoſcibile à fornicatione.

122. Dico ergo, quod reſpectu *connexarum*, ſivè *incidentium in cauſa* primi generis *Judex Delegatus* non poteſt ſuas, nec ſuorum injurias, quæ non impediunt ejus juriſdictionem, ulciſci; ſicut nec punire delicta, quæ impedivorunt ſuam juriſdictionem, ſed modò non impediunt: debet verò de his delictis informare *Ordinarium*, ut puniat, ut volunt *Innocent. in cap. Dilectus, de Pœn. Bald. & Abb. in cap. Præterea, de Offic. Delegati apud Sgroi part. 1. cap. 1. num.* 99. Et ratio eſt, quia non habet mandatum procedendi in iis, quæ exorbitant à cauſa ſibi delegata. Et licet *Judex* poſſit injuriam ſibi factam ulciſci; hoc tamen intelligendum de *Ordinario*, non de *Delegato*, quia ille habet de omnibus cognoſcere ex officio, hic verò non; ſed tantum ea, quæ ſibi ſunt commiſſa. Nec facit in contrarium, quod dicitur in Formulario *Textus* noſtri, *Tit. Form. conſt. Re*, §. 7. quod ſi *Reus* delinquit in præſentia *Judicis*, *Judex* ipſum condemnet in eadem figura judicii; quia debet intelligi de *Judice Ordinario*, non verò de *Delegato*. Quo ad praxim ergo, ſi aliquis injuriam protulerit, vel irreverenter ſe habuerit, vel percuſſerit illum, aut alium; *Delegatus* in ſcripta redigat, & pro modulo culpæ, commoneat aut *Guardianum*, ſi delictum commiſſum, utpotè verbale, eſt ab eo punibile; vel *Provincialem*, ſi delictum eſt gravius, ad hoc, quod ipſi *Reum*, poteſtate ordinaria caſtigent. Si autem eſt quid connexum cauſæ ſecundi generis, diſtinguendum eſt, quia aut qualitas connexa transfert delictum de foro ad forum, ut quandò intervenit qualitas, ratione cujus, cognitio delicti pertinet ad *Tribunal Fidei* privativè quo ad alios; aut non transfert.

123. Si transfert; ut exempli gratia, inquirendo ſuper fornicatione reperiatur, quod fuerit ſecuta ſub prætextu Confeſſionis, vel ex ſollicitatione in Confeſſione: tunc *Judex*, ſivè *Ordinarius*, ſivè *Delegatus* nequit ampliùs inquirere; ſed debet levare manum à proceſſu, & denunciare *Inquiſitoribus*. Et benè advertant ad hoc punctum *Regulares Judices*, ne ex inadvertentia ſe immiſceant in cauſa ſpectante ad *Sanctum Officium*, & in multas pœnas, & Cenſuras incidant. ut advertit de *Bictis Epitom. crim. qu. Prælud. num.* 5. & 6. Si autem qualitas adnexa inſeparabiliter eſt cum delicto, & cognitionem ipſius non transfert; ad plenè probandum delictum, etiam ſuper qualitate, inquirat, hæc enim eſt ipſius facultas; cum enim acceſſorium ſequatur naturam principalis, ſi *Delegatus* habet facultatem inquirendi ſuper delicto, quod principale eſt, cenſetur habere eam etiam ſuper qualitate, quæ delicto eſt acceſſoria. Si autem eſt quid connexum tertii generis, ut explicuimus, *Delegatus* non poteſt ſe ingerere in inquiſitionem illius, quia hoc excedit limites ſuæ delegationis. In caſu ergò illo debet ſcribere ad *Ordinarium Delegantem*, certiorando eum, quod emergunt indicia circà alia delicta ab eo, ſuper quo fuit delegatus; & *Delegans*, vel ejus cognitionem ſibi reſervabit, ſeù novam facultatem tribuet *Delegato* ad inquirendum ſuper novo delicto, de quo apparuerunt indicia. Et advertat *Delegatus*, quod ſi novam delegationem ſuper tali delicto habebit, meliùs faciet, incipiendo proceſſum ſeparatum ab alio, ad evitandam confuſionem, ut dicam in *Praxi*. Quæ autem huc uſque dicta ſunt, ut plurimùm, quadrant in *Delegato* ad cauſam particularem. Quia *Delegatus* ad univerſitatem cauſarum poteſt procedere, ut *Ordinarius*; proindè prudens Lector benè advertat, & adaptanda adaptet cui, & quando debet.

XV. Quæritur. An Delegatus poſsit ſubdelegare in aliquo caſu?

SUMMARIUM.

124. *Delegatus ad univerſitatem cauſarum poteſt aliquem ſubdelegare.*
Communitas, & Univerſitas idem ſunt.
Ità convenit Villæ, aut Caſtro ſicut Provinciæ.
Univerſitas quid importet.
Delegatus ad Univerſitatem cauſarum unius Conventus poteſt ſubdelegare.
Ut talis dicatur quid requiritur.
Univerſitas non afficitur ex actibus ſingulorum.
Factum Univerſitatis aliud à facto ſingulorum.
125. *Quas poſſit Delegatus ſubdelegare.*
Subdelegandus ſufficit, quod ſit ſubditus Delegantis
126. *Delegatus ad cauſam particularem un poſſit ſubdelegare.*
Si eſt Delegatus à Principe poteſt ſubdelegare.
Sed non quando eſt electa induſtria perſonæ.
127. *Electa induſtria perſonæ, nec Delegatus à Papa poteſt ſubdelegare.*
128. *Quando dicatur electa induſtria perſonæ.*
Clauſula per te ipſum, *vel* arbitrio tuo, *vel* Perſonaliter accedas, *vel* per te inquiras, *vel* tu expedies *dicunt electam induſtriam perſonæ.*
Clauſula de tua prudentia, *vel* integritate, *vel* Peritia *dicunt electam induſtriam perſonæ.*
In caſibus gravibus eligitur induſtria perſonæ.
129. *Cardinalis Protector non habet juriſdictionem caſtigandi delicta particularia, ſed communia.*
Ab eo Delegatus dicitur Delegatus à Principe.
130. *Delegatus à Provinciali ad cauſam particularem nequit ſubdelegare.*
Fallit hoc in duobus caſibus.
Procurator habens ſpeciale mandatum poteſt ſubſtituere.
Articulus cauſæ non requirens juriſdictionem poteſt ſubdelegari.
131. *Actus juriſdictionem requirentes qui.*
Statuta facere, carcerare, pœnitentiare, præcipere per obedientiam, viſitare ſunt actus requirentes juriſdictionem.
Examinare Teſtem ſpontè jurare paratum non requirit juriſdictionem.
Cogere Teſtem ad examen requirit juriſdictionem.
Jurare ſpontaneè quilibet poteſt,
Juriſdictio requiritur ad compellendum Teſtem ad jurandum.
In Subdelegato requiruntur eadem qualitates ſicut in Delegato.

De Ameno Pract. Crim. Par. 1.

124. Reſpondeo, quod ultra ea, quæ diximus ſupra de facultate, quam habent *Delegati* ad univerſitatem cauſarum; (prout ſunt *Commiſſarii Viſitatores*, qui habent facultatem ſubdelegandi tum à jure, tum à conſuetudine,) pro pleniori materiæ hujus præcticabilis intellectu, remanent adhuc alia dicenda. Siquidem aliquis poteſt deſtinari *Delegatus* à *Provinciali* ad viſitandum Conventum, cum ampla facultate in utroque foro inquirandi, & faciendi opportunos proceſſus, uſque ad ſententiam diffinitivam excluſivè. Pariter aliquis poteſt ad cauſam particularem delegari à *Miniſtro Generali*, ſivè à *Provinciali*. Quærimus ergo, ſi iſti poſſint, & quid poſſint de cauſa, vel cauſis ſibi commiſſis ſubdelegare. Dico ergo, quod in primo caſu ille, qui *Delegatus* eſt ad viſitandum Conventum cum facultate, ut præfertur, ſivè à *Generali*, ſivè à *Provinciali* delegetur, poteſt aliquam cauſam alteri ſubdelegare. Ratio evidentiſſima eſt, ſiquidem ut habetur ex *Texta*, ſuprà diximus in *Commentario*, *Delegatas* ad univerſitatem cauſarum, poteſt aliquam cauſam particularem delegare; ad hoc autem quod aliquis dicatur ſic delegatus, non eſt neceſſe, quod ſibi committantur cauſæ omnes unius *Provinciæ* ſed ſufficiunt cauſæ omnes unius *Conventus*: quia, ut dicit *Bartolus in Extravag. ad reprimendam, verſ. Communitas. Communitas*, quæ idem eſt, quod *Univerſitas*, tam convenit *Villæ*, aut *Caſtro*, ſicuti *Provincia*. *Univerſitas* enim non importat, niſi Congregationem multorum in unum, eidem Capiti ſubjectorum, ſecundùm *Oldrad. conſil. 315. num. 1.* Multi autem ità ſunt congregati ſub uno ad convivendum in *Villa*, ſicut in *Provincia* multi habitant ſub dominio alicujus Rectoris; undè ſequitur, quod ita nomine *Univerſitatis* gaudeat *Oppidum*, ſeu *Villa*; ſicut *Civitas*, vel *Provincia*. Et ità à pari dicendum eſt de *Conventu*, & de *Provincia* in Religione: in ea enim reperitur *Communitas* in uno *Conventu*, ſicut in una *Provincia*; hinc æque benè congregatur à *Guardiano Capitulum Conventuale*, ſicut à Miniſtro *Capitulum Provinciale*. Sicut ergo poteſt demandari alicui *Commiſſario* univerſitas cauſarum alicujus *Provinciæ*, ità poterit fieri aliquis Delegatus ad univerſitatem cauſarum alicujus *Conventus*: & quemadmodùm *Delegatus* ad univerſitatem cauſarum in *Provincia*, ut *Commiſſarii Viſitatores*, poſſunt ſubdelegare, ut ſuprà dictum eſt, ità poterunt etiam *Delegati* ad univerſitatem cauſarum unius Conventus. *Barboſ. in cap. Cum causam num. 5. de Appellat. Sanch. de Matr. lib. 7. diſp. 31. n. 12. apud Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 2. num. 14.* Hic autem advertendum eſt, quod ad hoc quod quis dicatur *Delegatus* ad univerſitatem cauſarum; oportet, quod ejus delegatio ſit concepta in terminis *Univerſitatis*: ſi enim eſſet concepta in terminis ſingularitatis, non ſic diceretur *Delegatus* ad univerſitatem, quantumvis illa ſingularia ſimul Univerſitatem complecterentur. Pone caſum, quod in uno Conventu ſint tria delicta, ſuper quibus debeat fieri inquiſitio, & alia nulla ſint. Provincialis delegat *Commiſſarium*, cum facultate fabricandi proceſſus contrà A. B. C. denunciatos ſingillatim de illis tribus delictis, diciturne ille *Delegatus* ad univerſitatem cauſarum? minimè; quia eſto, quod illa tria delicta adæquent univerſitatem cauſarum in illo *Conventu*, non tamen univerſitatem conſtituunt, quia importantur ut ſingula, & diſtincta, non ut collecta in unum. Et hoc probatur, quia *Univerſitas*, tanquam unum corpus, non afficitur ex actibus ſingulorum de *Univerſitate*, ut dicit *Oldrad. conſ. 224. num. 19 verſ. Non obſtat hoc.* & aliud eſt factum *Univerſitatis*, & aliud ſingulorum, juxtà *Doctores*: *Federic. de Sen. conſil. 15. verſ. Præterea aliud, in princip. Anton. Gabriell. lib. 6. tit. de cujuſ. Univerſ. num. concl. 1.* proindè electio, quæ debet fieri à *Capitulo* nulla eſt, quamvis fiat à ſingulis, qui integrant *Capitulum*, quia venit nomine ſingulorum, non nomine *Univerſitatis*. A' pari ergo eſt in caſu noſtro. Quia delegationes illæ ſunt factæ ſuper ſingulis perſonis, ut diſtinctis, ideò licet re vera univerſitas cauſarum illius *Conventus* non excedat illas tres cauſas, tamen illæ tres ſic enumeratæ, & diſtinctæ, non faciunt, quod *Delegatus* ad eas dicatur *Delegatus* ad univerſitatem cauſarum. Ad hoc ergo, quod *Delegatus* talis ſit, & proindè poſſit ſubdelegare, oportet, quod in patentibus exprimatur, quod deputatur ab *Ordinario* ad viſitandum, & inquirendum tum in capite, tum in membris illius *Conventus*, cum ampla facultate in utroque foro, appoſita illa limitatione, quæ ſibi placuerit apponenda.

125. Sed pro pleniori inſtructione, quærere libet, quomodò, & in quos poſſit ſic *Delegatus* ſubdelegationem conferre; videtur enim, quod cum ſubdelegare, ſicut & delegare, ſit actus juriſdictionis, non poſſit ſic *Delegatus* ſubdelegare aliquem, niſi ſit de familia illius *Conventus*, ad cujus cauſarum univerſitatem delegatus eſt; non enim videtur, quod in alios ullam habeat juriſdictionem. Sed contrarium eſt tenendum, puta, quod poſſit ſubdelegare alium ſibi benè viſum, qui ſit Subditus *Ordinarii*, qui ipſum delegavit. Ratio eſt, quia, commiſſa cauſa, cenſentur commiſſa ea omnia, ſinè quibus commodè expediri non poteſt, ut ex *Texta l. 2. & ibi DD. de Juriſd. omn. Jud.* aliàs diximus: cum ergò, ad expeditionem commodam univerſitatis cauſarum ſibi commiſſarum, neceſſaria ſit alicujus ex illis ſubdelegatio, liquet quod tum ex diſpoſitione juris, tum ex præſumpta facultate *Ordinarii*, poteſt in quemvis cauſam ſubdelegare, in quem *Ordinarius* ipſe poſſet, talem facultatem conferre; atqui hic non poſſet niſi in ſuos Subditos, proindè in quemlibet, ex Subditis *Ordinarii*, poterit *Delegatus* ſubdelegationem decernere. Et hoc magis convalidatur urguendo à pari. Poteſt enim ex propria auctoritate *Delegatus* ex aliis Conventibus Fratres quoſvis ad ſe vocare; ad eos examinandos in cauſis ſibi commiſſis, & iſti ſic vocati debent parere, quia ſuper illos habet juriſdictionem indirectè, & reductivè: poteſt etiam *Notarium*, Peritos, & alios ad cauſarum commiſſarum expeditionem à quocumque Provinciæ loco petere; ergò à ſimili poterit etiam ſubdelegationem conferre alicujus cauſæ particularis alicui extra Conventum ſuæ delegationis, eo quia non minùs confert hic ad ſuæ juriſdictionis exercitium, & cauſæ complementum, quàm illi; undè ſicut poteſt illos vocare, poterit etiam hunc ſubdelegare è quocumque Conventu petitum.

126. Quantùm ad ſecundum caſum, puta quandò ad cauſam particularem aliquis delegatur, an ſubdelegare poſſit in cauſa criminalis; diſtinguendum eſt: vel enim delegatur à *Principe*, vel ab *Ordinario* inferiori. Si delegatur à Principe, cauſa infirmitatis, poteſt alium ſubdelegare, ut habetur *in jure: cap. venerabili, cap. Si pro debilitate, de Off.* Delegat. *Abb. in cap. Venerabili, num. 5. eo tit. Federic. de Sen. Conſ. 216. init.* & licet *Abb. conſ. 61. col. 2. verſ. Secundo dicta Sententia Innocent. in cap. Cum Bertoldus, de Re judic. Gloſſ. in Authen. de* Defenſar. *Civit. prop. finem apud Tuſc. litt.* D. *concl.* 150. *num.* 8. limitent hoc in articulo non juriſdictionali; ità ut *Delegatus* etiam à *Principe* articulum juriſdictionalem ſubdelegare non poſſit; tamen debet hoc intelligi, quando *Princeps* in delegando elegit induſtriam perſonæ; aliàs poteſt benè ſubdelegare, ut tenet *Bald. conſ. 449. verſ. Et ad declarationem, lib. 1. Franc. & Franciſ. Aretin. apud Tuſc. loc. cit. num. 80. & ſeqq.* Cum ergò

pò Delegatus à *Generali Miniſtro* cenſeatur *Delegatus Principis*, ut *Supra num.* 29. demonſtravimus, concludendum videtur, quod ſi aliqua cauſa particularia a *Generali* committatur, *Delegatus* ad hanc, poſſit ſubdelegare. Hoc autem de jura dictum, videtur de conſuetudine non ſubſiſtere. Nunquam enim vidi cauſam à *Generali* delegatam alteri ſubdelegari. Benè vidi; quod ſi *Generalis* aliquam denunciationem ad le tranſmiſſam mittat *Provinciali*, ad hoc ut ſuper illa ſumat informationes; multoties *Provincialis* alium deputat ad fabricationem proceſſus; ſed in hoc caſu *Provincialis* procedit per ordinariam juriſdictionem, quandoquidam delegatio ſibi facta à *Generali* eſt tantùm excitativa ſuæ ordinariæ juriſdictionia, ut *Supra num.* 108. tetigi.

127. Sed quando aliquia procedit per meram juriſdictionem ſibi à *Generali* factam, numquam vidi in alium ſubdelegatam, & hanc puto eſſe rationem, quia quando el igitur induſtria perſonæ ad aliquam cauſam, tunc licet Delegatus eſſat à *Papa* ſubdelegare non poteſt, prout dicitur in *Textu cap. final. de Offic. Jud. Delegat.* Quando autem *Generalis* aliquem delegat ad cauſam particularem, cenſetur eligere induſtriam perſonæ, maximè quandò, neglecto *Provinciali* illius Provinciæ, in qua cauſa agitur, deſtinatur alius ſivè ex oadem, ſivè ex aliana Provincia. Sed quia non ſemper *Generalis* ſic delegans eligit induſtriam perſonæ, & ſi omittit Provincialem, eſt ex eo motivo ſolo, quod iſte habeat intereſſe in cauſa delegata; & in tali caſu, *Delegatus* abſque ullo ſcrupulo, poteſt articulum, vel partem cauſæ ſibi delegatæ alteri ſubdelegare; ideò ad plenariam inſtructionem debemus explanare caſus, in quibus, juxtà *Doctores*, intelligatur aſſa electa induſtria perſonæ; ad hoc quod *Delegati* in facti contingentia ſciant, quid facere poſſint.

128. Dico ergo, quod induſtria perſonæ dicitur eſſe electa tribus modia. Primna aſt, quando hoc conſtat ex tenore litterarum delegationis, ut ſi dicatur *Per te ipſum*, vel *perſonaliter cognaſcas*, vel *arbitrio tuo determines*, vel *per te inquiras*, vel *tu expedies*, & ſimilia, ex quibus verbis conicitur mentem fuiſſe *Delegantis*, ut *Delegatus* ipſe perſonaliter cauſam tractet, ut dicunt. *Paſſerin. Trib. Regal. quæſt.* 2. *num.* 18. *Bald. conſ.* 183. *num.* 6. *verſ. Et in ſumma lib.* 5. *Decian. conſ.* 29. *num.* 49. *lib.* 2. *Felin. in cap. final.* §. *Is antem, de Off. Delegat.* Secundus caſus eſt, quando ex litteria apparet, quod doctrina, aut prudentia, aut integritas, ant experientia, aut alia perſonalis *Delegati* conditio fuit cauſa motiva, ob quam Delegans ipſi commiſſionem demandavit; ut quandò dicitur de *tua prudentia*, vel *peritia*, vel *integritate confiſi*. vel *de qua plurimum in Domino confidimus*, & ſimilia: ex quibus clarè apparet, quod ſi Delegans huic committit cauſam, eſt, quia cognoſcit in ao tales conditiones perſonalea', quæ cum in alio non ſint, ſaltem notæ *Delegasti*, faciunt, quod alteri nequeat cauſa ſubdelegari. *Bald. d. conſ.* 183. *verſ. Item induſtria*, *Felin. in d. cap. final. verſ. Utrum per iſta*. *Raman. conſ.* 330. *num.* 3. *verſ. Tertia, quia*. Tertius caſus eſt magnitudo, ſivè importantia negotii, aut enormitas criminis, aut difficultas cauſæ, quæ oritur, aut ex litigio ratione competentiæ, vel incompetentiæ juriſdictionia, vel quia debet tractari cum Magnatibus; vel quia *Reus* eſt *Pater gravis*, ut *Ordinis*, vel *Provinciæ*, & ſimilibus; & univerſaliter omnia, quæ explicanda ſunt coram *Principe*, cenſentur commiſſa induſtriæ perſonæ, ut docet *Felin. in cit. cap. final.* §. *Is autem, in fin. de Off. Delegat.* Et ſic in cauſia omnihus, ſuper quibus *Generalis* vult ipſe ſententiare, dicenda aſt electa in Delegato induſtria perſonæ, quia cauſæ illæ debent coram ipſo referri, ſi ſuper illis ſententiare intendit.

129. Quæ autem hucuſque diximus de *Generali* à fortiori dicenda ſunt de *Cardinali Protectore Ordinis*: licet enim iſte de jure communi non habeat auctoritatem corrigendi delicta particularia, ſed univerſalia totius *Religionis*, ut probat *Sanctor. Comment. cap.* 1. *Stat.* 2. §. 3. tamen, ex particulari facultate ſibi conceſſa *a Summo Pontifice*, cognoſcit paſſim de delictis particularibus; undè cum iſte, ratione *Cardinalatus*, ſit *Princeps Eccleſiaſticus*, cujus poſt *Papam* maxima eſt in Mundo Dignitas, ut declaravit *Eugen. IV. Conſtit.* 15. *Non mediocri*. & ratione juriſdictionis ſuper Univerſo *Ordine* habeat eminentem auctoritatem liquet, quod ſi committit aliquam cauſam, *Delegatus* ad iſtam dicetur *Delegatus à Principe*, & proindè etiam huic quadrant ea, quæ diximus de *Delegato à Miniſtro Generali*.

130. Si verò eſt aliquia *Delegatus* ad cauſam particularem à *Miniſtro Provinciali*, iſte, re vera, non poteſt aliquem alium ſubdelegare, juxtà ea, quæ ſupra diximus. Fallit tamen reſolutio in duobus caſibus. Primus eſt, quando *Delegans* in patentibus delegationis exprimit, quod *Delegatus* per ſe, ant per alium commiſſam cauſam tractet. Quia licet à lege non habeatur quod *Delegatus* ab inferiore Ordinario poſſit ſubdelegare, tamen hoc poteſt eſſe ab homine. Quia ſicut *Procurator* ad judicium, antè litem conteſtatam, non poteſt ſubſtituere ex poteſtate legis, niſi eſſet datus in rem ſuam; tamen ſi habet ſpeciale mandatum poteſt ſubſtituere, ut dicit *Textus*, *Cap. Non indiſcretè*, §. *Licet autem*, *cap. Quamvis cap. final. de Procurat. in* 6. ità etiam licet à jure non habeat *Delegatus* ab *Ordinario* inferiori, ut poſſit ſubdelegare; tamen hoc poteſt habere ab homine, & hoc idem tenet *Gloſſ. notab. in cap. Is cui*, *in* §. *Niſi forma in verſ. per aliam ea. cap. de Off. Delegat. in* 6. *Franc. Aretin. Conſ* 13. *num.* 19. *verſ. Et adeo* communiter recepta. Undè ſi *Provincialis* in patentibus ſuis exprimat, quod *Delegatus* ab eo, ſi fortè ſit aliquo juſto impedimento detentus, poſſit aliquem in cauſa commiſſa ſubdelegare, hic poterit cauſam alii, non ſolùm in partem, ſed etiam in totum ſubdelegare: & ratio potiſſima eſt, quia *Delegatus* hoc facit, non ex ſua, ſed ex auctoritate *Ordinarii Delegantis*.

131. Secundus caſus limitationis eſt, quando eſt articulus aliquis cauſæ, qui non requirit juriſdictionem, iſte enim articulus poteſt à *Delegato* alteri ſubdelegari, & ità tenent *Innocent. in cap. cum Bertald. de Sent. & Re judic ubi Abb. num.* 19. *Felin. num.* 17. *Covarru. varia cap.* 10. *num.* 11. *Sanch. de Matrim. diſp.* 3. *num.* 10. *Paſſerin. Trib. Regal. quæſt. u. n.* 13. *& in cap. Quamvis num.* 14. *de Offic. Deleg. in* 6. Quocirca ſciendùm eſt, quod actus juriſdictionem requirentes ſunt ii, qui non poſſunt fieri niſi ab habente merum, aut mixtum imperium, aut judicialem juriſdictionem; his enim tribus membris comprehenditur tota juriſdictionis amplitudo, ut dicitur in jure, *l. Imperium junct. Gloſſ. ff. de Iuriſd. omn. Jud.* Proindè, quantum ad noſtram rem faciunt, *præcipere ſub obedientia*, *Statuta facere*, *carcerare*, *pœnitentiare*, *viſitare* dicuntur actus requirentes juriſdictionem in eo, qui illos facit; cœteri autem, qui poſſunt fieri ab alio, licet juriſdictionem non habeat, non dicuntur juriſdictionales. Quandò ergò dicimus, quod *Delegatus* poteſt articulum ſubdelegare, qui non ſit actus juriſdictionis, intelligo de iis, qui juriſdictionem non requirunt. Illuſtremus rem exemplo, quandoquidem pro imperitis laborem hunc ſuſcepi. *Delegatus* ali-

aliquis indiget pro perficiendo proceſſu ſuo, quod verbi gratia è libro baptizatorum unius loci, aut ex *Archivio* publico habeatur fides baptiſmi, aut extrahatur copia authentica alicujus ſcripturæ, vel viſitetur corpus delicti, vel ſumantur informationes ſuper aliqua conſuetudine, vel deſcribatur diſpoſitio ſitus, ſivè loci, & ſimilia, & ipſe ob aliquam rationabilem cauſam non poteſt ſe conferre ad locum, in quo ſupradicta debent perfici, certè ſi delegaverit aliquem alium ad hæc præſtanda, valebit ſubdelegatio, quia hæc omnia non ſunt actus juriſdictionales, & poſſunt à quovis præſtari. Quantùm autem ad Teſtium examen, puta an *Delegatus* ad cauſam particularem poſſit alium ſubdelegare ad examinandum aliquem Teſtem diſtantem pro cauſa illa, dubium eſt an actus iſte requirat juriſdictionem. Dico ergò; quod dupliciter poteſt hoc contingere, uno modo, quod Teſtes ſimpliciter rogati ad veritatem dicendam ſe ſubjiciant examini, juramentum præſtent, & interrogationibus reſpondeant. Alio modo, quod Teſtis vocatus comparere recuſet, vel ſi compareat non velit jurare, nec reſponſionibus ſatisfacere. In primo caſu ſic examinare Teſtes non requirit juriſdictionem: ſiquidem, ut deducitur *l. Ait Prætor. §. Eam cum qua, ff. de Jurejur.* quilibet voluntariè, & ſpontaneè poteſt jurare, & juxtà juramentum datum interrogationibus ſibi factis reſpondere; & in praxi videmus, quod Teſtes ad perpetuam alicujus facti memoriam, ad inſtantiam alicujus, cum juramento examinantur à *Notariis*, & ſic in publicas tabulas eorum depoſitiones recipiuntur. Si ergò *Subdelegatus* hoc modo recipiat examen alicujus Teſtis, actus iſte, ſic factus, valebit; hic enim ad ſui validitatem non expoſcit, in recipiente tale examen, juriſdictionem, ſed Teſtis civiliter, & familiariter monitus ſpontè præſtitit juramentum. Et in hoc ſenſu loquutus eſt *Paſſeria. Trib. Reg. quæſt. 2. num. 13. Gloſſ. in cap. Statuimus, §. Cum vero; de Reſcript. in 6.* dum inter actus non requirentes juriſdictionem numeravit etiam *Teſtium receptionem*. In ſecundò autem caſu patet, quod requiritur juriſdictio, & auctoritas ad compellendum ad juramentum Teſtem, qui nec jurare, nec examinari vult, ut deducitur ex *iure. l. 1. ff. de Jurejur. l. Jusjurandum, §. Pupillus, l. Admonendi, ff. eo l. Videamus, §. Deferre ff. de in lit. iur.* Proindè, ad tale examen faciendum, non poteſt à *Delegato*, ut præfertur, alius ſubdelegari. Et manimoeriot univerſi *Delegati*, quod ſi in caſibus a jure permiſſis, ut ſuprà dicitur, alios ſubdelegare eos, contingerit, ſeligant perſonas, quæ habeant conditiones à Statutis requiſitas, ad hoc ut actus illi valeant: tales enim, immò eædem qualitates debent eſſe in *Subdelegato*, ſicut in *Delegato*, ut dicit *Gloſſ. notabil. in cap. Hac Conſtitutione de Offic. Deleg. in 6.*

XVI. Quæritur quantum duret juriſdictio Judicis Delegati.

S V M M A R I V M.

131. *Duratio Delegationis pendet à placito Delegantis.*
Primas Diſcretus Ordinis nequit prorogare juriſdictionem Commiſſario Viſitatori.
Ordinarius, re integra, vel non, poteſt cauſam delegatam avocare.
Subdelegans poteſt cauſam ſubdelegatam ad ſe vocare.
133. *Delegante mortuo, depoſito, ſeù abſoluto ab Officio, re integra, ceſſat juriſdictio Delegati.*
Et in hoc caſu nulla exceptio eſt neceſſaria.
Juriſdictio non eſt radicata, donec ea uti cœperit Delegatus.
134. *Re non integra, durat juriſdictio Delegati, etiam mortuo Delegante.*
Argumentum à contrario in iure fortiſſimum.
135. *Res integra quando dicatur.*
Per creationem Notarii Delegatus incipit uti juriſdictione.
Notarii creatio juriſdictionem requirit.
Notarios creare qui poſſint.
Prælati Generales, & Provinciales hoc poſſunt.
136. *Acta ut fiat authentica per Notarium ſcribenda.*
Notarii ſcriptura duobus Teſtibus æquivalet.
Notario fidem, & eſſe dat iuramentum, & authoritas Superioris.
Notarii creari ex conſuetudine poſſunt.
137. *Judicii nomine veniant etiam præparatoria ad iudicium.*
138. *Cauſa connexa, & diſcreta quæ.*
Cauſa una incæpta, prorogatur juriſdictio pro connexis non incæptis.
Pro non connexis non eſt prorogata juriſdictio.
Cautela in creatione Notarii ad incipiendam juriſdictionem.
139. *Delegatus ad univerſitatem cauſarum, und tantùm incæpta, continuat juriſdictionem pro omnibus.*

JUriſdictionem *Delegati* ab arbitrio *Delegantis* pendere dubium non eſt. Cum enim aliquem delegare ad cauſam, vel cauſas plures, aut cauſarum univerſitatem ſit facultativum *Ordinario*, tantum durabit in *Delegata* juriſdictio, quantum voluerit *Ordinarius* eam durare. Certum eſt autem, quod ultra hoc, poteſt ejus juriſdictio etiam ab alio capite plùs, aut minus durare. Si enim alicui delegatur cauſa particularis, uſque ad ſententiam diffinitivam tum incluſivè, tum excluſivè; poteſt protrahi juriſdictio ex hoc, quod vel *Reus*, vel *Teſtis* neceſſarius aut ratione abſentiæ, aut ratione infirmitatis, ſive alia de cauſa, non poteſt in judicio ſiſti; & ità cauſa, quæ intrà paucos dies expediretur, ſi tale impedimentum non adeſſet, non poſſit terminari, niſi ſpatio multorum menſium, & ſic in primo caſu juriſdictio *Delegati* curta fuiſſet, & modò, ex impedimento proveniente, prorogatur. Sed ut ordinatè procedamus ſecundùm caſus magis practicabiles, diſtinguendum nobis eſt de *Delegatione*. Alia eſt enim ad rem, ſivè cauſam certam, & determinatam, quæ actu eſt, vel fuit; ut delegatio ad viſitandam *Provinciam* ratione celebrationis *Capituli Provincialis*, vel ad fabricandum proceſſum ſuper delicto commiſſo, &c. Alia verò eſt delegatio ad cauſas incertas, poſſibiles, ſeù futuras; ut quandò in una *Provincia magna*, quæ habet quatuor, vel ſex Conventus valde remotos à cætero corpore *Provinciæ Miniſter Provincialis* ad hoc, quod celeriter obvietur inconvenientibus, quæ poſſunt oriri, deſtinet aliquem *Patrem gravem*, qui curam gerat illorum Conventuum, eo modo, quo olim ubique, & modò in aliquibus *Provinciis Ultramontanis*, adhuc ſunt Cuſtodiæ ſub uno *Cuſtode*, non per electionem Capitularem, ſed per deputationem à *Provinciali* inſtituto: qui *Commiſſarius* habet auctoritatem delegatam pro expediendis omnibus cauſis illorum Conventuum uſque ad ſententiam diffinitivam excluſivè.

132. Dico ergò quod juriſdictio *Delegati* hoc modò, totaliter dependet ab arbitrio *Delegantis*, niſi ali-

Digitized by Google

aliquo jure aliter prohibeatur. Hoc dieo quià ex *Statutis* habemus, quod juriſdictio *Commiſſarii Viſitatoris* oon durat oiſi per tres meoſes, (iotra quos celebrare *Capitulum* debet,) & per viginti dies oumerandos ab ipſius celebratione; ondè ſi ex aliqua caoſa noo poſſunt negotia Provinciæ expediri, oportet, quod à *Generali* fiat illi juriſdictionis prorogatio. Et ſi daretur caſus quod *Generalis*, qui eſſet ex eadem Familia moreretur illo tempore ante *Capitulum* celebratum, & oon poſſet intrà trimeſtre *Capitulum* eelebrari, certè expiraret *Commiſſarii* juriſdictio, oiſi ſibi à *Papa* Protectore, vel *Sacra Congregatione* prorogaretur; eo quià primus *Diſcretus Ordinis* illius Familiæ nullam habet juriſdictiooem, niſi in ordine ad convocandos *Electores* tempore præſcripto, & præſideodum electioni *Vicarii Generalis*, ut ſupra demonſtravimus. Peodet ergò duratio juriſdictionia in *Delegato*; in quocumque eaſu, à voluotate *Delegantis*, quandoqoidem ſivè re integra, ſivè eauſa incæpta, ſemper poteſt *Ordinarius* ad ſe cauſam avocare, & ſic juriſdictiooem *Delegati* terminare, ut dicit apertè *Textus l. Judicium, ff. de Judie. Barboſ. in eap. Quamvis, num. 7. de Offie. Jud. Delegat. Covarru. Pract. cap. 9. num. 1. apud Paſſerin. in cap. Quamvis, uum. 9. de Offic. Jud. Deleg. in 6.* Et hoc etiam militat in *Delegato* ad univerſitatem cauſarum reſpectu Subdelegati; eum enim ille, ut alias diximus, æquiparetur *Ordmario*, ſequitur quod ſieut *Ordinarius* poteſt, quandò vult, eauſam ad ſe avocare, & ità *Delegati* juriſdictionem intereidere; ità etiam *Delegatus* ad univerſitatem cauſarum, ſi alium ad partieularem cauſam ſubdelegavit, poteſt buic juriſdictiooem adimere, eauſam, quandò ſibi libuerit, ad ſe avocaudo, ut habetur. *Gloſſ. in cap. Statutum, §. Inſuper. in verb. Moderatas, de Reſcript. & in eap. Super, §. Si vero, in verb.* Delegare *de Off. Jud. Deleg. Covarru. lib. 3. Varia cap. final. num. 11.*

133. Ceſſat autem juriſdictio tum *Delegati* ad eauſam; vel cauſarum univerſitatem, tum *Subdelegati*, etiam per mortem, depoſitionem, ſivè termioationem Offieii ipſius *Delegantis*, vel *Subdelagantis*, ſi res, ſivè cauſa ſit integra; & iſta ceſſatio juriſdictionis eſt ipſo jure iodueta, abſque ulla ope exceptionis: boe eſt, ad hoc, quod juriſdictio io *Delegato*, aut *Subdelegato*, re iotegrà, ceſſet, non requiritur quod *Reus* exceptionem hanc oppouat *Delegato*, vel *Subdelegato*, proteſtando de nullitate actorum, eo quia poſt mortem *Delegantis* vel *Subdelegautis* ejus auctoritas expiraverit; ſed etiam oulla facta exeeptione, ex ipſa juris diſpoſitiooe hoe ſequitur, ut dicunt plures *Canones cap. final. de Off. Delegat. in 6. eap. Gratum; cap. Licet, extrà eo. tit. cap. Si eui, de Præben. Gloſſ. in eap. final. in verb. Ipſo jure, de Off. Delegat. in 6. & in eap. Cum veniſſet, de Teſt.* Et ratio evidens eſt, quià quamvis juriſdictio à tempore receptionis litterarom Delegationis imprimatur, non tamen eſt effectualiter redicata io *Delegato*, ſivè *Subdelegato*, donec ea uti cœperit, ut expreſsè dieit *eap. Quamvis, de Off. Jud. Delegat. lib. 6.* per hæc verba. *Juriſdictio ex quo ipſa uſus non extitit, non eenſeatur in eum efficaciter tranſiviſſe*; & ideò autè illius uſum pendet io ſui duratione à *Delegautis* juriſdictione, quæ ejus morte, depoſitiooe aut termioatiooe Officii deſinit.

134. Si, ergò, re iotegrà, eeſſat, ex diſpoſitione juris, io *Delegato*, vel *Subdelegato*, juriſdictio, ergò, re ooo integrà, aut causà jam ineœptà, noo ceſſabit, per argomentum à contrario, quod in jure eſt fortiſſimum, ut dicit *Abb. in eap. Oblatæ, n. 8. de Appell.*, & hoc eſt communiter receptum ut pluribus probat *Sanchez de Matrim; diſp. 28. n. 50. apud Paſſerin. in cap. Si Delegatus, num. 8. de Offic. Deleg. lib. 6.*

135. Sed quià ut ſuprà diximus, cauſa non incipitur, ità ut poſſit dici *res non integra*, niſi, ad minùs, per citationem, ut latè diſputat, & pluribus ſecùm vectis, firmat *Paſſerin. in cap. Quamvis, quaſt. unic. art. 1. à n. 18. de Off. Jud. Delegat. in 6.* & citatio Teſtium in ſeriptis, & executio citationis, & relatio de executione ſunt de ſolemoitatibus, & apicibus juris, ut dicitur in *Text. Tit. Quam. §. 2.* quæ ex privilegio *Bonifaci octavi* non ſervantur in noſtra *Religione*, ſicut, & in cæteris, ut dicit *Canon cap. Qualiter, & quando, il 2. de Accuſat.* Ideò videndum eſt; à quo, ſeù per quem actum in ooſtra *Religione* eeoſeatur cauſa iocœpta, ad hoc quod juriſdictio in *Delegato*, ſivè *Subdelegato Judice* perpetuetur, lieet moriatur naturaliter, ſeù civiliter *Delegans*, ſivè *Subdelegans*. Qoaotùm ad hoc dico, quod ceoſenda eſt res uoo integra, quando *Delegatus* aliquid faeit, quod fieri noo poteſt abſquè juriſdictione; ità ut actùs ille dicatur juriſdictionalis privativè qoo ad alios. Tetigimus ſuprà hoc loqueodo de actibus juriſdictionalibus *Commiſſarii Viſitatoris*, per quos iocœpta dicitur ejus juriſdictio exereitativè, ut ſedere in publico *Capitulo* in loco *Prelati*, ſermonem habere ad Fratres poſt lectionem litterarum pateotium. Modo loquendo de *Delegato* ad eauſam crimioalem, dico quod ſi *Delegatus* creavit *Notarium*, qui ſibi inſervire debet pro *Actuario*, in cauſa ad quam *Delegatus* eſt, & formam ſervavit, quam aliàs ſuo loco *Tit. Inquiſitio, num. 47.* dabimus, incepit uti ſua juriſdictione, & per talem creationem *Notarii* ad illam eauſam deſcribendam, res noo eſt ampliùs iotegra. Etenim creatio *Notarii* juriſdictionem ſupponit in ſie Creante, & ſi credimus *Oldrad. conſil. 75. in princip.* juriſdictiooem *Papalem*, aut *Imperatoriam* expoſcit: *Quod enim credatur pelli mortuæ*, (ut ipſius verbis utar) *eſt contrà jus commune*: proindè ſolus *Princeps Supremus*, aut *Papa*, aut *Imperator*, qui juri eommuni poteſt derogare, valet, *Notarios* eonſtituere, Verumtamen tum *Præſides Provinciarum*, tum *Judices Ordinarii* poſſunt, de jure, creare *Notarias*, ut expreſsè babet *Canon cap. Cum P. Tabellio. junct. gloſ. in verſ. Auctoritate, de Fid. inſtr. ubi Abb. num. 18. Felin. n. 14. Bartol. in l. Nec ei, §. Eum, ff. de Adopt.* & *Superiores Generales*, & *Provinciales Regularium* hoc idem poſſunt ex Motu proprio *Beati Pii Quinti*, qui ad hoc dedit Privilegium *Ordini Prædicatorum*, de quo participant omnes, qui communicant in privilegiis cum ipſis, ut ſcribit *Roderic. tom 3. quæſt. 8. art. 1.* qui etiam prædictum Motum proprium refert per exteuſum. Nec facit quod oonnulli privilegiati ab *Imperatore*, ut ſunt *Comites Palatini*, poſſint *Notarios Imperiales* creare, licet illi nullam juriſdictionem habeaot. Etenim licet non habeant juriſdictiooem pro aliis caſibus, tamen habent prò iſtò; ſicut, & legitimandi filios natos ex illegitimo thoro, & creandi *Doctores*, & ſimilia juxta teuorem ſui privilegii, per quod, reſpectu iſtorum, ſibi datur facultas, & juriſdictio neceſſaria à Concedeote privilegium, ſivè fuerit *Imperator*, ſivè *Papa*.

136. Firmum ergò eſt, quod creatio *Notarii* juriſdictionem ſupponit ſivè à jure, ſivè per privilegium io ſic Creante. Pariter ſtabilitum in jure eſt, quod ad legalitatem actorum in judicio, oportet, quod acta omoia, puta citationes, iotimationes, relatiooes, ioterrogationes Teſtium, & Rei, eorum reſponſiones, deereta, Seotentia, & omnia, quæ actitantur, ſeribantur, vel per duos Seriptores idoneos, vel per *Notarium*, ad hoc quod probeot, & ſint authentiea, ut apertiſſimè diſponunt *cap. Quoniam, de Probat. cap. Ut officium, de Hæret. lib. 6.*

Bald.

Bald. in l. Non enim, *num.* 2. *de Adapt.* Et hoc non eſſe de ſolemnitate, ſed de ſubſtantia juris, patet ex hoc, quia ſi ibi ſcripta debent plenè probare contrà, vel prò *Reo*; oportet quod a teſtimonio duorum ſaltem comprobentur, juxtà illud. *In ore duorum*, *vel trium Teſtium ſtat omne verbum*, aliter nihil probarent. Si ergò duo eſſent Scriptores, qui eadem acta ſcriberent in eodem judicio, ut præfertur, ſcriptura eorum haberet vim probandi ex teſtimonio illorum; ſi autem adhibeatur *Natarius*, ſufficit, ex eo, quod juramentum, quod intervenit io creatione *Notarii* ſupplet vicem unius Teſtis, & ſcriptura æquivalet alteri Teſti, & ſic ſcriptura *Notarii* plenè probat, quia *Notarius* ſic creatus æquivalet; ſcribendo, duobus Teſtibus vel dicentibus, vel ſcribentibus, ut eleganter ait *Gloſſ. in cap. Quoniam*, *in verb. Duos viros*. *Extra. de Probat.* Quod autem *Iudex*, etiam *Delegatus*, pro validitate actorum, debeat uti vel duobus Scribentibus, vel uno *Notario*, habetur maniſeſtè ex alia *Gloſſ. in d. cap. Quoniam*, *in verb. Extraordinarios*, *de Probat.* debet enim etiam ipſe reddere actus ſuos authenticos, maximè adhibendo *Notarium*, cui ut dicit *Ægid. Bellamer. conſil.* 42. *num.* 4. fidem, formam, & eſſe duo dant, nimirum *Juramentum*, quod in ſui creatioòe præſtat, & *Authoritas Superioris* ipſum conſtituentis. Ulteriùs certum eſt quod *Delegatus* creando *Notarium* per receptionem juramenti, de fideliter præſtando officio ſuo in proceſſu, non creat ipſum, ut inſerviat prò aliis actibus Religionis juxtà *Motum Beati Pii Quinti*, & ſit ſicut *Notarius publicus in Religione*; ſed creat ipſum prò determinata cauſa criminali, prò qua habet delegationem, & *Notarius* ipſe, ſic creatus, eſt effectus juriſdictionis ſibi delegatæ à *Provinciali*, qui regulariter in Patentibus dat facultatem ſumendi ſibi perſonam benè viſam in *Notarium*, ſivè *Scribam*, dando illi juramentum ut moris eſt. Et etiam ſi *Provincialis* in litteris ſuæ delegationis hoc non exprimeret, adhuc tamen conceſſa ſibi facultas creandi *Notarium* cenſeretor, ex eo quod conceſſo officio, conceduntur neceſſaria ad officium, ut aliàs. *Supr. num.* 115. diximus; & praxis, & conſuetudo *Religionis* eſt, quod omnes ità *Delegati* creent hujuſmodi *Notarium*, & prò inde etiam à conſuetudine habent iſti quod juriſdictionaliter creent *Notarium* Scribam ſuum, & quod ex ſola conſuetudine introductum valeat hoc jus creandi *Notarios*, firmant communiter. *Hoſtien. in cap. Cum P. Tabellio. num.* 4. *de Fid. inſtr. ubi Jo. Andr. num.* 4 *Bellamer. num.* 24. *Butr. & Imol. num.* 4. *Felin. num.* 14. Cum ergò creatio *Notarii* requirat juriſdictionem, & *Delegatus* creet *Natarium* prò ſola cauſa commiſſa, & ad hoc faciendum non habeat aliam juriſdictionem, niſi illam, quæ ſibi tribuitur vel à *Delegante*, vel à conſuetudine, liquet, quod in creatione *Notarii* ipſe incipit exercere ſuam juriſdictionem: ità ut, hoc creato, & regiſtratis litteris ſuæ delegationis, ut moris eſt, & facto decreto procedendi in cauſa commiſſa, & ipſo per *Notarium* regiſtrato, ut moris eſt, licet adhuc nullius Teſtis examen receperit, aut illum citaverit, intelligatur incœpta exercitativè ſua juriſdictio, & cauſa non integra. Dicetur fortè quod cauſa ſibi commiſſa eſt judicium ferendum, ſeu pronunciandum inter *Actorem*, & *Reum*, & proindè nunquam poſſe dici cœptum judicium, niſi ſaltem citentur Teſtes ante ſe prò tribunali ſedentem, à quibus via ſternatur ad judicandum. Reſpondeo negandò conſequentiam; quià creatio *Notarii* eſt præparatio neceſſaria ad judicium; in jure autem, eodem nomine veniunt expreſſa Res, & præparata prò re: *l. In argenta*, *ff. de Aur. & arg. legat.* undè nomine *judicii* veniunt præparatoria ipſius judicii.

137. Cum ergò juriſdictio Delegati cenſeatur incœpta in actu judicii, dicetur etiam incœpta in actu præparatorio neceſſario ad judicium: attentò maximè, quod, ad hunc actum legitimè faciendum, intervenit præcisè eadem juriſdictio ſibi delegata ad judicandum. Nec facit quod à *Bartolo*, *Io. Andrea*, & aliis *Juriſperitis* communiter, ut ſcribit *Abb. in cap.* 1. *num.* 18. *de Judic.* reiciatur ſententia *Hoſtienſis*, qui ait, quod ſi *Judex* vocat *Tabellionem*, & Teſtes, & publicat commiſſionem ſibi factam tanquam *Delegatus*, animo perpetuandi juriſdictionem, illa ſit perpetuata; undè videtur, quod ab eiſdem *Doctoribus* improbetur etiam allata doctrina, ſcilicet quod per creationem *Notarii* ſit incœpta juriſdictio. Quia non eſt par ratio hic, & ibi. In foro enim ſæculari ſunt *Notarii* publici, qui omnibus ſervire tenentur, & ſunt idonei ex ſui officio ad quoſvis actus fori; nec in formandis proceſſibus ipſis datur juramentum fidelitatis, quià hoc ſufficienter, & in univerſùm præſtiterunt, quandò ſuerunt creati. Proindè tales *Notarios* vocare, coram Teſtibus patentes legere. commiſſionem publicare, & ſimilia non ſunt actus requirentes juriſdictionem neceſſariò, ſiquidem jure familiaritatis omnia illa poſſunt fieri. Pariter habere animum perpetuandi juriſdictionem, non eſt actus externus juriſdictionis manifeſtativus, ſed purè internus, proindè optimè concludunt *Doctores*, quod per omnia hæc non cenſeatur prorogata juriſdictio. Inter *Regulares* verò non ſic eſt; quandoquidem *Natarii* creantur, ut plurimum, ad hoc ſolum, ut ſerviant prò cauſa illa, quæ eſt actitanda. Poſſunt quidem juxtà præcitatum privilegium *B. Pii Quinti* creari ad hoc, ut ſerviant Religioni prò omnibus actibus juridicis, qui favore Religionis fieri debent, & formam hujuſmodi *Notariorum* creandorum dat *Peyrin. ad Conſtit.* 9. *B. Pii V. n.* 9. & Ego qui hæc ſcribo, creatus ſui *Notarius* anno 1660. à *Miniſtro Provinciali Reformatæ Provinciæ S. Didaci* in debita forma, ad effectum legalizandi quaſdam ſcripturas in favorem Religionis, cum nullus alius reperiretur *Notarius* publicus, qui vellet illud facere. Si *Index Delegatus* tali *Notariò* uteretur, non eſſet neceſſe, quod prò ſabricando proceſſu juramentum præmitteret, & alia faceret, quæ nunc ſolent fieri; ſed ſufficeret dicere in principio quod *Delegatus accivit P. N. Notarium Religionis publicum ſibi notum*, *prò ut conſtat ex libro* Provinciæ, *ad quod &c.* Et io tali caſu per deputationem talis *Notarii* non diceretur incœpta Judicis juriſdictio, quandoquidem per talem deputationem; quæ aliàs poterat fieri ab *Ordinario*, ſimul cum deputatione ipſius *Delegati*, nullum actum juriſdictionis exercet *Delegatus*. Sed quià rariſſimi io Religionibus tales *Natarii* ſunt, & ſemper creantur particulares, & prò illa cauſa, & à *Delegatis*, & ex ſola juriſdictione, quæ ſibi tribuitur ſimpliciter in cauſam commiſſam, concludendum eſt, per *Notarii* creationem actum juriſdictionis incipere, & ideò hoc facto, cauſam non eſſe integram. Sed de *Notariis* alia neceſſaria, ſuo loco dicemus.

138. Sed ponamus, quod per eaſdem litteras patentes uni *Delegato* committantur tres cauſæ & cœpta una cauſa moriatur *Delegans*, poterit ne *Delegatus* alias cauſas cognoſcere? Ad hoc pariter diſtinguendum eſt; vel enim ſunt cauſæ connexæ, vel ſunt diſcretæ, & ſeparatæ. Explico, pro claritate, exemplo. *Frater Perverſus* accuſatur de Furto, proprietate, & fornicatione, tria hæc delicta ſunt, & tres reatus poſſunt illi dari: ſed quià habent conſequentiam ad invicem, furtum enim commiſit, ut forni-

ca-

caretur, & quia furtum retinuit propietarius fuit; ideò iſta tria dicuntur delicta, & cauſæ connexæ, & uno proceſſu expediuntur. Cauſæ autem diſcretæ, & ſeparatæ ſunt illæ, quæ ad invicem non habent conſequentiam, & una cognoſcitur abſquè alia, & hæc ſivè ſint reſpectu ejuſdem, ſivè diverſarum perſonarum. Exempli gratia quod *Frater Perverſus* commiſit furtum, blaſphemavit, & Fratrem percuſſit; vel quod *Frater Diſcolus* vulneravit Fratrem; *Frater Inſolens* contumeliam intulit *Superiori*; & *Frater Cervicoſus* fuit contumaciter inobediens; hæc dicuntur delicta ſeparata. Si argò loquamur de cauſis connexis ſive concernant eandem, ſivè plures perſonas delinquentes, incœpta una cauſa, durat juriſdictio quo ad alias; ità ſentiunt *Canoniſtæ, Innocent. in cap. Licet, de off. Jud. Deleg. & ibi Jo. Andr. num. 17. Card. quæſt. 7. Bellamer. n. 11. Abb. num. 5. Imol. in cap. Paſtoralis, §. Quoniam n. 9. de Reſcript. Sanchez de Matrim. diſp. 28. num. 25. quos dat. Paſſerin. in cap. Quamvis, n. 27. de Off. Delegat. in 6.* Ratio evidentiſſima eſt, cum enim cauſæ illæ omnes cognoſcantur per unicum proceſſum, & non poſſit plenè cognoſci una, ſine aliis, patet quod proceſſus incœptus pro una, erit incœptus pro omnibus: & proindè juriſdictio exercita in una, facit rem non integram etiam pro aliis, ſinè quibus non poteſt plenè cognoſci illa una, & quæ non poſſunt judicari ſine illa una. Dixi autem ſivè illæ cauſæ ſic connexæ ſint reſpectu unius, ſeù diverſarum perſonarum; ſed hoc ſano modo debet intelligi; hoc eſt quod cauſæ non ſolùm ſint connexæ inter ſe, ſed etiam quod connectant plures in eiſdem criminibus; puta ſi Frater *Perverſus* habuit complicem *Fratrem Diſcolum* in furto, & *Fratrem Frontoſum* in fornicatione. Et ſi litteræ delegationis dantur cum facultate inquirendi ſuper furto, proprietate, & fornicatione *Fratris Perverſi*, & *Diſcoli*, & *Frontoſi*, reſpectivè, complicum furti, & fornicationis, tunc unica fit ſuper omnibus iſtis delictis inquiſitio. Non ſic autem poſſet fieri, ſi diſtinctæ eſſent datæ delegationes, & diſtincti per hoc faciendi eſſent proceſſus: quia tunc, licet, ratione complicitatis cauſæ, eſſent connexæ, etiam reſpectu diverſarum perſonarum, tamen ex diſtinctis delegationibus, neceſſariò eſſent ineunda diſtincta judicia, & fieri ad hoc diſtincti proceſſus, quorum reſpectu eſt diſtincta juriſdictio, & ità cœpta una, non dicetur cœpta alia. Si autem cauſæ diſtinctæ ſunt, ſivè ſint in eadem perſona, ſivè in diverſis, incœpta una; non cenſetur, reſpectu aliarum, perpetuata juriſdictio. Et ratio eſt, quod de iis debent fieri diſtincta judicia, & diſtincti proceſſus, & juriſdictio incœpta pro uno, non perpetuat aliud. Sed quid Juris ſi tres cauſæ licet diſtinctæ, inciperentur per unicum proceſſum? Reſpondeo hoc non faciunt prudentes *Judices*, ſed prò diſtinctis delictis diſtinctas formant inquiſitiones. Si tamen hoc fieret, proceſſus non eſſet nullus, & cœpto proceſſu pro una, prorogaretur juriſdictio prò aliis. Ratio eſt, quia, cum ſuprà probaverimus *Delegatum* exercere juriſdictionem in creatione *Notarii*, perſpicuum eſt, quod in tali proceſſu præmitteretur. *Quod Delegatus ad effectum cognoſcendi ſuper tali, tali, & tali crimine juxtà præinſertas litteras ſuæ Delegationis creavit Notarium Patrem N. dato juramento &c. ad hoc ut ſibi pro legitimo Actuario inſerviat &c.* Ex creatione ergò *Notarii* ad illas tres cauſas expediendas, liquet, reſpectu illarum trium, cœptam eſſe juriſdictionem. Adverto tandem quod ſivè cauſæ ſint connexæ, ſivè non, ſivè reſpectu unius, ſivè plurium perſonarum, ſi *Delegatus* in creatione Notarii exprimit ſe creare illum, ut ſibi ſerviat pro tali, tali & tali cauſa, & ſic omnes enumeret, prò omnibus cauſis incœptum eſt exercitium ſuæ juriſdictionis; undè licet, cœpta una tantùm, ſequatur mors *Delegantis*, poteſt ſecurè proſequi etiam alias. Proindè *Delegati* utantur hac cautela, ut in creatione *Notarii* omnes cauſas ſibi demandatas explicent ad effectum incipiendi exercitium ſuæ juriſdictionis.

139. In *Delegato* autem ad cauſarum univerſitatem ſufficit exercitium juriſdictionis in una, ad hoc quod dicatur ipſa perpetuata reſpectu cæterarum, ut ſentiunt communiter *Doctores. Bald. in cap. Paſtoralis, §. Quoniam de Reſcript. & in cap. Licet undique n. 6. de off. Delegat. ubi Butr. num. 15. Ancharan. quæſt. 4. Imol. n. 3. Sanchez de Matr. diſp. 28. n. 27. apud Paſſerin. loc. cit. num. 28.* Et ratio eſt quod ipſius commiſſio eſt una, & generica, & per modum generis impertita. Cum autem genus contineat ſub ſe omnes ſpecies, ad quas eſt genus, & in unaquaque illarum eſſentialiter contineatur, liquet, quod exercita juriſdictione in una cauſa ſpecifica, quam *Delegatus* cognoſcit ex juriſdictione generica, incœpta eſt ejus generica juriſdictio, quam proinde continuat in omnibus, in quibus talis ratio genericè ſalvatur. Pariter ejus juriſdictio eſt quaſi totum ſucceſſivum, quo incœpto per partem, intelliguntur etiam incœptæ omnes partes, quæ requiruntur ad integrandum illud totum. Et in hoc dubium non eſt, ut quotidiana conſuetudine, & praxi firmatur.

XVII. Quæritur. An Delegatus ex ſua authoritate poſſit à quocunque Conventu Provinciæ perſonas neceſſarias prò ſua cauſa ad ſe vocare?

SUMMARIUM.

140 *Delegatus ex quacumque parte Provinciæ poteſt Fratres vocare pro cauſa ſibi commiſſa.*
Delegatus etiam Papæ non poteſt trahere Reum ad ſuum Tribunal ultrà dietam.
Hoc intelligitur extrà Diæceſim Rei.
Diæceſis quid ſignificat.
Apud Nos Provincia poteſt dici Diæceſis.
141. *Cauſa debet fieri in loco delicti.*
Delegatus debet Reum trahere ad ſuum Tribunal, non ipſe trahi à Reo.

140. Reſpondeo, quod ſic; cum enim ut dictum eſt alias, *Supra num. 115.* conceſſa delegatione, conceſſa cenſeantur omnia neceſſaria ad cauſam delegatam, & cum neceſſaria ſit ad illam Teſtium examinatio, aliquoties ipſorum confrontatio cum *Reo*, Peritorum judicium, & ſimilia, liquet quod *Iudex* per delegatam ſibi juriſdictionem, eos vocare efficaciter poteſt, & ad ipſos opportunas litteras citatorias, quæ loco Obedientialium ſunt, dirigere, & ſic avocare à quocunque Conventu Provinciæ, quamvis remoto. Dicetur fortè ad hanc reſolutionem, quod *in iure Cap. Statutum, §. Cum vero de Reſcr. in 6.* determinatur, quod Delegatus non poteſt trahere ad ſuum tribunal Reum ultrà unam *Dietam*, licet ſit *Delegatus Papæ* ergò à fortiori *Delegatus* ab inferiori non poterit trahere Teſtem, aut Peritum, (de quibus major eſt ratio,) ultrà unam dietam, & ſic non poterit vocare ab omnibus Conventibus, ſed tantùm ab his, qui non diſtant ultra dietam à loco judicii. Sed ad hoc dico, quod *Decretalis* illa diſponit hoc, quando *Delegatus* extrà Diæceſim *Rei* judicium exercet, dicit enim *Extra Civitatem, & Diæceſim poſſit contrà prædictos cauſa*

committi. *Nullus tamen eorum ultrà unam dietam à fine ſuæ Diæceſis valeat conveniri*. Sed quando *Actor*, & *Reus* ſunt ejuſdem diæceſis, & in diæceſi *Rei* agitur cauſa, nulla extat talis prohibitio; ità ut non ſolum per unam, ſed duas, & plures dietas trahi poſſunt, juxtà amplitudinem diæceſis. In caſu autem noſtro non ſic eſt. Siquidem cum *Diæceſis* non ſignificet niſi *Diviſionem*, *ſeu gubernationem*, *quia diviſa eſt ab Eccleſia alterius Epiſcopatus*, ut ait, *Additionator ad Gloſſam In cap. Statutum in verb. De ſua Diæceſi, de Reſcript. in 6.* illius *Decretalis*, nomine *Diæceſis* venit *Provincia* in Religione, quæ diviſa eſt à gubernatione alterius *Provincialis*: & ideò cum *Delegatus* habeat ſuum tribunal in *Provincia Rei*, non habet locum diſpoſitio illius Textus. Pariter *Canon* ille loquitur tantùm de *Reo*, non de Teſtibus, Peritis, & aliis ad judicium neceſſariis, iſti enim à quocumque loco vocantur, expenſis impetrantis, ſivè *Actoris*, ut notum eſt, non attenta tali diſtantia dietæ unius. Nos verò loquimur de Teſtibus, & aliis à *Reo*; proinde oppoſitio non concludit.

141. Sed quid dicendum de *Reo*? Dico quod *Judex* debet ſe conferre ad locum delicti, & ibi inquirere, quis ibi debet fieri cauſa, ubi commiſſum eſt delictum, ut dicitur *in jure*. *l. Sunt*, *ff. de Extraord. crim.* Et *Judex* debet imitari *Deum Judicem*, (cujus locum tenet,) qui ait, *Clamor Sodomorum*, *& Gomorrhæorum venit ad me, deſcendam, & videbo &c.* ità, & ipſe debet ire ad locum criminis patrati, & veritatem inquirere. Sed non ſic debet adire *Reum* ad ipſum conſtituendum, niſi fortè ob timorem fugæ, aut alia ex cauſa eſſet carceratus, aut non poſſet de Conventu exire. Sed quandò *Reus* eſt in libertate, debet Judex trahere *Reum* ad ſuum tribunal, non ipſe trahi à *Reo*, hoc enim eſſet indecorum officio, quod gerit. Et ità poteſt *Reum* ipſum a quocunque Conventu evocare.

XVIII. Quæritur. Quænam præcedentia in Noſtra Religione Judicibus Delegatis conveniat?

SUMMARIUM.

142. *Delegatus ad univerſitatem cauſarum præcedere debet omnes.*
Commiſſarii Viſitatores etiam in præſentia Generalis præcedunt omnes.
Commiſſarius Delegatus à Provinciali ad univerſitatem cauſarum præcedit omnes de Conventu.
143. *Delegatus ad cauſam particularem nullum præcedit.*
Judex ſedere, alii ſtare debent in actu judicii.
Delegatus ſubeſt Superiori locali in ſuo paterno.

142. RESpondeo, quod diſtinguenda eſt quæſtio hæc, vel enim loquimur de delegatione ad univerſitatem cauſarum in utroque foro facta à *Generali*, vel *Provinciali* pro *Provincia*, aut *Conventu*; vel loquimur de delegatione particulari ad cauſas, vel cauſam criminalem. In primo caſu dico, quod præcedentia debetur *Delegato* ſuprà omnes, qui ſuæ delegationi ſubſunt. Ex eo enim, quod *Delegatus* ad cauſarum univerſitatem, ut ſuprà dictum fuit, æquiparatur *Ordinario*, & eſt Superior reſpectu omnium, in quos, tum in capite, tum in membris habet juriſdictionem directivam, & coercitivam; liquet, quod omnes illos ubique locorum, & in omnibus actibus, debet præcedere. Et ita, (ſicut continua conſuetudine probatur) *Commiſſarii Viſitatores* à *Miniſtro Generali* miſſi in omnibus, & per omnia, intrà fines *Provinciæ* viſitatæ præcedentiam habent reſpectu quorumcumque, etiam ſi eſſent *Patres Ordinis*; tales enim *Commiſſarii* ſunt veri *Superiores Provinciales*, durante ſua Commiſſione, & ideò, in omnibus actionibus Diffinitorialibus, Capitularibus, & cæteris, præſunt. Sed præſente *Miniſtro Generali* deberent ne præcedere? Strictè loquendo, & de jure, dico, quod non. Ratio eſt, quia per præſentiam *Delegantis* ſuſpenditur juriſdictio in *Delegato*; & hoc videtur manifeſtè, quia, in tali caſu, *Commiſſarius* nec habet votum, nec congregat, nec præſidet in *Diffinitorio*, ſi *Generalis* in eo intervenit; & hoc jure fit, ſi quidem duplici auctoritate, nempè ordinaria, & delegata, eadem cauſa tractari non poteſt, ut aliàs diximus. Et pariter ſtrictè loquendo, neque deberet *Commiſſarius*, tunc *Diffinitorium* ingredi, niſi vocaretur ad habendam informationem ſuper aliqua re, utpotè convenienter aſſumendam ab eo, qui *Provinciam* viſitavit; ſed ad conſiliandum non deberet adhiberi, quippè qui votum conſultivum, & electivum habet præcisè, ex juriſdictione delegata, quæ cum tunc ſit ſuſpenſa, etiam ſuſpendit ea, quæ ab ipſa derivant: & ſicut votum, ut dicebamus, electivum non habet, ità nec conſultivum habere debet. Et hoc magis probatur ex hoc, quod *Diſcretus Ordinis*, qui ex *Stat. Gen. Ord. cap. 8. §. 53. num. 1.* unicum tantùm actualem Superiorem habent, in loco in quo ſunt, in præſentia *Provincialis* præcedunt *Guardianos*, & in præſentia *Generalis* præcedunt *Provinciales*, cum alioquin hi ſint Superiores ipſis *Diſcretis*; ità à pari, etiam *Provinciales* unicum tantum Superiorem habere debent actualem; qui cum, in caſu, ſit *Generalis* præſens, *Commiſſarius* non poterit *Provincialem* præcedere, & pari ratione, nec poterit præcedere *Diffinitores*, nec *Guardianum*, nec alios, ſed juxtà ſtatum ſibi debitum, ac ſi non eſſet *Commiſſarius*, deberet incedere. Sed loquendo de convenientia aliter eſt dicendum; ſiquidem licet ſit ſuſpenſum exercitium juriſdictionis in actu remanet tamen in habitu; & ſicut *Sacerdos* licet ſuſpenſus ab officio, tamen debet honorari ratione characteris, & gaudet omni alio privilegio fori, & *Canonis*; ità debet etiam *Commiſſarius* ſic honorari per præcedentiam, etiam in præſentia *Generalis*. Et infœlix nimis, & mutabilis, & contemptibilis eſſet *Commiſſarii* conditio, ſi tali viciſſitudini eſſet obnoxia, ut modo præcederet, paulo poſt præcederetur; undè nimis timidè *Commiſſarii* munus ſuum implerent, & apud Subditos non eſſent in ea exiſtimatione, quam decet officium ſuum. Proindè, conſuetudine approbante, *Commiſſarii Viſitatores* ſemper decorantur præcedentia, præ *Provincialibus Miniſtris* etiam in præſentia *Generalis*. Et circà prædicta habemus deciſionem factam à *Reverendiſſimo Commiſſario Generali Carolo Franciſco de Vareſia*, ex compromiſſo in ſe facto à *Diſcretorio Reformatorum* in nuperrimo *Capitulo Generali Romano* celebrato nona Junii 1688. quæ ſic ſonat. *Commiſſarius Viſitator alicujus Provinciæ, etiam præſente Generali Miniſtro, aut Commiſſario, ſua gaudet præcedentia, ut cautum eſt in Statutis Generalibus.*

Pari autem modo dicendum eſt de *Commiſſario* deſtinato à *Provinciali* ad univerſitatem cauſarum, cum plenitudine poteſtatis tum in capite, tum in membris pro aliquo *Conventu*. Iſte ſiquidem æquivalet *Superiori Ordinario* deleganti; & proinde debet præcedere omnes, ſuper quibus extenditur ſua juriſdictio; & cum etiam extendatur ſuper Superiorem localem, ut ſupponitur, etiam ipſum præcedere debet.

143. Si

143. Si autem loquamur de *Commiſſaria* ad cauſam, vel cauſas partieulaees; nulla ex hac delegatione ſibi debetur peeeedentis. Ratio eſt, quia neque de jure commuoi, neque de lege Statutaria talitee *Delegatis* ulla præeedentia deceenitue. Verum quidem eſt, quod omnes, qui poſſunt eſſe neceſſarii ad illud judicium, & maximè *Reus*, ſubſunt juriſdictioni illius, quando eſt in actuali exercitio ipſius, & facit figuram Judieis; proindè poteſt Teſtes vocare: Peeitis jubeee, ut viſitent, & eeferant, *Reum* conſtituere, & omnes iſti io illo actu judieii ſunt infeeiores illo: & ideo ille ſedet ſempee in actu judicii, ut multiplicitee dicitur *in jure l. Quiſquis, C. de Poſtulan. in fin. l. final. C. Ubi Senat. l. 1. C. de Off. Civ. Jud. Authent. Ut ab Illuſtr. Coll.* 5. & eæteei omnes ſtant, tanquam ipſo inferioees, (ut expeeſsè ſancitue in *Codice*) *l. Honorati, C. de Off. Civ. Iud.* qui quantumvis aliàs, & alibi ſint, & cenſeautur *Judice* dignioees, tamen in actu, & illo loco, in quo *Judex* pro teibunali ſedet, majoe, & honoeabilioe eſt illis, qui ad cauſam, quàm cognoſeit, quoquomodo peetinent. Sed extrà illum actum nullam habet præſtantiam, eeſpectu eorum. Et hoc multiplieitee appaeet in ſimilibus. Simplex enim *Sacerdos Hebdomadarius*, dum eſt io Choro, peimus eſt in dicto Choro: pariter, io actu audieodi confeſſiones, *Confeſſarius* Ordinarius ſedet, & ante ipſum genuflectit etiam *Prælatus* ſuus, qui ipſi eonfitetue. Io illo eego actu jueiſdictionali ipſe digniorem ſe repræſentat dignioe enim eſt *Confeſſarius* Pœnitente, etiam ſi eſſet *Cardinalis* iſte, & ille ſimplex *Presbyter*. Sed exteà illum actum mutantue vices, & *ſuperior* fit infeeioe. Ita hie, licet *Delegatus* habeat ſuperioritatem eeſpectu eoeum, qui in cauſam ingeediuntue, & maximè *Rei*; tamen hoc eſt præeisè in actu judicii, aliàs oon, quia extrà illum, nulla peæeedentia ſibi debetue. Et hoc debet intelligi, ſolùm, quandò cauſa delegationis militat contea Featrem Subditum; ſed quando eſt contrà Superiorem, *Delegatus*, etiam exteà actum judicii, debet ipſum peæcedere. Et hoe habemus deciſum in *Stat. Gen. Reform. cap. 8. num. 12.* ubi deceroitue, quod talis *Commiſſarius Delegatus* etlam à *Generali*, *non precederà ne il Miniſtro, nè il Guardiano, ſe non foſſe deſtinato contro di loro, ò che nella patente ſi dichiari altrimente.* Et huic Statuto cobærentee deeidit idem *Pater Commiſſarius Generalis* qui ſuprà pee hæe verba. *Commiſſarius Delegatus à Superioribus Generalibus ad aliquam cauſam criminalem, aut civilem, ſi debeat inquirere ſuper caput, & membra Provinciæ, aut Conventus, vel litem inter illa componere, omnes præcedet illius Provinciæ, aut Conventus reſpectivè. Sin autem contrà privatam aliquam perſonam ſolummodò juxta noſtra Statuta, nulla ipſi competit præcedentia, niſi cauſa aliter expoſcere videbitur, ad arbitrium Superioris Generalis.* Proindè coeeigenda eſt inſolentia oonnulloeum, qui ex hoc quod ſuot *Delegati à Provinciali* ad aliquam qualem qualem cauſam, ebrii ſuperbia, ſibi videntue *Prætoria Dignitate* eſſe oenati, & ex imaginaria authoritate tumeot, & *Superiores locales* ex ſimpliei voeabulo *Commiſſarii*, quo nominantur, præcedeee geſtiunt. Talibus eeſiſtant *Superiores locales*, & ad eepeimendos ſuperbiæ ſumos, illos in offieio eontineant, ii enim, etiam ſi aliorum Judices ſint; ſubſunt coreectioni *Guardiani* in foro pateeno.

TITULUS SECUNDUS.

Quales eſſe debeant Judices.

TEXTUS.

§. I. Licet Ordinarii Judices eſſe non poſſint, qui ab Officiis excluduntur; attamen, claritatis gratia, tàm quo ad Ordinarios, quam quo ad Delegatos hæc ſervanda erunt. Primùm naturaliter inhabiles ad judicandum, cujuſmodi ſunt ſurdi, & muti, perpetuo furioſi, illiterati, amentes; ſivè tales defectus habeant antè, ſivè poſt acceptum munus Judicis, & Superioris, Judices eſſe non poſſunt. Præterea infames excommunicati vitandi.

SUMMARIUM.

1. *Conditiones eligendorum in Judices.*
   Superiores habent juriſdictionem in foro paterno, & iudiciali.
2. *Officia ordinaria in Religione quæ ſint.*
   Secretarii Viſitatorum mittendi ad viſitandum Conventum quales eſſe debent.
   Si non habent conditiones requiſitas poſſunt recuſari.
3. *Judex eſſe non poteſt, qui non poteſt eſſe Superior ardinarius.*
   Impedimenta Prælaturæ.
   Infirmitas prohibet promoveri ad Prælaturam.
   Valetudinarii eligi non poſſunt.
   Eorum electio eſt nulla.
4. *Leproſi.*
   Scabioſi enormiter.
5. *Lue venerea evidenter cantaminati.*
6. *Phiſici, Tabidi, maraſma laborantes.*
   Podagrici perpetui.
7. *Itinerare pedeſtres non valentes.*
   De Ameno Pract. Crim. Part. 1.
8. *Paralytici.*
9. *Epileptici.*
10. *Maniaci, lunatici, furioſi.*
11. *Energumeni, Arreptitii.*
12. *Fatui, ſtolidi, ſtulti, Amentes.*
13. *Deformes notabiliter in Statura.*
14. *Carentes naſo, auribus, oculo, manu digitis.*
15. *Claudi, & Gibboſi.*
16. *Cæci.*
17. *Surdi, & muti.*
18. *Hermaphraditi.*
    Non omnia impedimenta univerſaliter inhabilitant ad munus Iudicis.
    Delegatus, & Arbiter eſſe poteſt, qui non habet, quad exercitium talis muneris impediat.
19. *Irregulares nequeunt eligi.*
20. *Privationis pœna perculſi.*
21. *Aleatores, & Ebrioſi.*
22. *Maculati circa fidem.*
    Neophiti.
    Pœnitentiati à Sancto Officio.
23. *Bigami.*

Bigamis vera, interpretativa, ſimilitudinaria.
24. *Illegitimi non poſſunt habere dignitates.*
25. *Minores ætate requiſita.*
26. *Infames.*
Infamia quid ſit.
Infamia duplex iuris, & facti.
Infames de iure civili, ſunt etiam de iure Canonico.
27. *Excommunicati.*
28. *Suſpenſi.*
29. *Interdicti ſingulariter.*
30. *Privatus iure ſuffragiorum non poteſt eſſe Iudex Ordinarius, benè tamen Delegatus.*
Qualitates Ordinarii, requiſita in Delegato quæ.
Pœna privationis habet tres gradus.
Privati Officiis Ordinis nequeunt eſſe Viſitatores.
31. *Magiſter Novitiorum, & Confeſſarius Monialium ſunt Officia Ordinis.*
In lege nihil ſuperfluum admittitur.
Electio generaliſſimè accepta quid importet.
Eadem accepta ſpecificè à quo diſtinguatur.
32. *Electio Canonica quid.*
Debet neceſſario fieri à Collegio.
Proviſio, & collatio fit à Superiore.
Superior deputans Commiſſarium non eligit.
Uno tantùm remanente de Collegio, ille unus poteſt erigere.
Deputare Commiſſarios ſpectat ad Superiorem.
33. *Privatus iure ſuffragiorum eſt tantùm inhabilis ad electionem activam, & paſſivam.*
Viſitatores non habent votum in electionibus.
Differentia inter privationem actuum legitimorum, & iuris ſuffragiorum.
34. *In odioſis fit ſtricta interpretatio.*
Dignitas ſumitur largè, & ſtrictè.
Dignitas quid ſit.
Superior quis dicatur.
35. *Diffinitoriatus quomodo ſit Prælatura.*
Diffinitores qui ſint.
Cardinales pars corporis Papæ.
Senatores pars corporis Imperatoris.
36. *Viſitator poteſt eſſe, qui actibus legitimis eſt privatus.*
Viſitator non eſt Prælatus.
Prælatura importat iuriſdictionem ordinariam.
Viſitatoris iuriſdictio eſt delegata.
Duabus Prælaturis nemo frui poteſt.
37. *Commiſſarii ad viſitationem Conventus, qui ſunt privati actibus legitimis, eſſe poſſunt.*
Hoc item deſtinati ad cauſas particulares.

COMMENTARIUS.

1. PRæmittitur in hoc *Textu* Generalis Regula, pro habendis conditionibus eorum, qui in *Seraphica noſtra Religione*, munus *Judicis* debent exercere, & dicitur. Quod Regula generalis eſt, quod qui non poteſt aſſumi ad *Officia Ordinis*, neque etiam poterit eſſe *Judex Ordinarius*, aut *Delegatus*; & intellige etiam *Arbitrarius*, ex eo, quod ſuprà dixit, *Arbitri eaſdem conditiones habeant &c.* Ratio regulæ eſt, quià *Superiores* habent juriſdictionem in utroque foro tum paterno, tum judiciali ordinariam, ut dicunt *Canones cap. Ea quæ de Statut. Monach. cap. Si quis contra de For. comp. cap. Ne Religioſi. de Regular. & ibi Abb. Specul. tit. de Off. Ordin. §. 1. &*, ut ſuprà viſum eſt, *Delegati*, & *Arbitri* debent habere eaſdem conditiones, quas habent *Ordinarii*: ſequitur ergò, quod ſi aliquis non poteſt eſſe *Superior*, neque poterit eſſe *Judex Ordinarius*, *Delegatus*, nec *Arbiter*. Qui ergò *excluduntur ab Officiis Ordinis*, *non poſſunt eſſe* Judicis Ordinarii.

2. *Officia* autem *Ordinis* in noſtra Religione ſunt, ut dicitur in *Stat. Gener. Ord. cap. 7. §. 6. n. 3. Quæ cum dignitate, & Superioritate conjuncta ſunt*, & alibi ſingillatim enumerantur *Stat. Gen. Ord. cap. 8. §. 1. num. 1. Miniſteriatus*, *Vicariatus*, *Commiſſariatus*, *Procuratoratus*, *Diffinitoriatus Generales*; *Miniſteriatus*, *Vicariatus*, *Commiſſariatus*, *Cuſtodiatus*, *Diffinitoriatus Provinciales*; *Guardianatus*, *Vicariatus*, *ſeu Præſidentatus Locales*. Unde qui aliquid, ex prædictis *Officiis*, habere, juxtà leges Religionis non poteſt, neque poterit eſſe Judex. Et vellem ad hoc punctum Superiores, maximè *Commiſſarios Viſitatores*, benè advertere, qui aliquoties mittunt *Secretarios* ſuos, qui ratione ætatis adhuc immaturæ, non poſſunt eſſe *Guardiani*, ad viſitandos aliquos *Conventus*, & putant hoc ſibi licere, quia in *Stat. Gen. Reform. cap. 8. num. 5.* hoc ſibi conceditur. Sed Statuta debent intelligi cohærenter ad alia jura. Tales ſic *Subdelegati*, ut ſuprà vidimus, debent habere conditiones *Delegatorum*: ſi ergò, ratione ætatis, tales *Secretarii* non poſſunt eſſe *Superiores Ordinarii*, nec *Delegati*, neque poterunt ſubdelegari, ut ſonat apertè hic *Textus*. Et re vera indecens eſt, quod aliquoties *Guardianus* gravis, & canitie venerandus *Viſitatorem Conventus* ſui habeat adoleſcentem immaturum ad regimen, qui debeat ſeniorem ſyndicare, & ut plurimùm cum faſtu, & ſuperbia, ob præcoquam dignitatem, aut ſinè remedio eorum, ob quæ inſtituti fuerunt *Commiſſarii Viſitatores* in Religione, quæ ſunt reformatio abuſuum, diſciplinæ Regularis incrementum, & delictorum opportuna punitio, ad quæ inepta eſt juvenilis ætas aut præceps, aut inexperta, aut rigoris parùm amica. Abſtineant ergò *Viſitatores* à talium Adoleſcentium deputatione, & ſi hoc fore ſibi neceſſarium prævideerint, ſeligant ſibi in *Secretarium* Religioſorum maturum, qui habeat requiſita à legibus ad fungendum tali ſubdelegatione. Aliter poſſet *Guardianus*, qui ſciret ea, quæ ſunt ſui juris, talem *Subdelegatum* recuſare, (ut re vera hoc poteſt, ut aliàs dicam,) eo quia *Commiſſarius* non poteſt, contrà leges noſtras, illum ſic deſtinare. Licet autem *Textus* recenſitam Regulam tradiderit, attamen claritatis gratia affert ea, quæ, tàm quoad Ordinarios, quàm quoad Delegatos ſervanda ſunt. Dicit ergò. *Primò naturaliter inhabiles ad iudicandum, ut ſurdi, muti &c.* Advertendum hic, quod *Textus*, exprimendo conditiones nonnullorum, qui *Judices* eſſe non poſſunt, ut *Surdi*, *Muti &c.*, non enumerat omnia, quæ impediunt, quominus aliquis poſſit fieri *Judex*, ſed loquitur exemplariter.

3. Quis enim paulò ſupra dixerat, quod qui non poteſt eſſe *Superior Ordinarius*, neque poterit eſſe *Judex*, liquet quod omnia impeditiva adipiſcendæ *Prælaturæ* militant etiam pro *Officio Judicis* undè ſi poſteà deſcendit ad particulare dicendo *Naturaliter inhabiles ut Surdi, & Muti &c.* hoc dicit tradendo exemplum naturalis inhabilitatis, non enumerando omnia naturalia impedimenta, quæ inhabilitant ad judicandum, & quæ etiam conſequi *Prælaturas* impediunt. Naturaliter ergo inhabiles ad *Prælaturam* primò ſunt, qui ratione infirmitatis munus *Prælaturæ* exercere non poſſunt, ut dicunt multi *Canones*, *cap. Niſi. §. Alia vero de Renunc. cap. 3. de Cler. ægrot. cap. Expoſuiſti, cap. Thomas, de Corp. vitiat.* & præſertim *Concil. Trident. ſeſſ. 22. de Refor. cap. 4.* quod ait. *In poſterum non fiat proviſio, niſi iis, qui iam ætatem, & cæteras habilitates integrè habere dignoſcantur, aliter irrita ſit proviſio*: qui autem eſt impotens ad exercendum Officium, ſaltem cum debita decentia, non habent *habilitates* ad illum requiſitas.

Et

Et licet ibi loquatur *Concilium* de *Dignitatibus, Perſonatibus*, & *Beneficiis*, quæ ſunt in *Cathedralibus*, tamen etiam debet intelligi de iis, quæ ſub illis nominibus veniunt etiam inter *Regulares*, ut ſcribit *Paul. Comitol. Reſp. Moral. lib. 6.* Et hoc confirmatur per *Decreta Clementis Octavi, Pauli Quinti, Gregorii Quintidecimi*, & *Urbani Octavi* pro *Reformatione* Regularium, ut notat *Peyrin. de Prælat. quæſt. 2. cap. 4. num. 2. & ad Conſtit. 10. Urb. VIII. n. 53.*

Primò autem ſunt *Valetudinarii*, illi ſcilicet, qui ex cauſa infirmitatis, aut ætatis, non poſſunt vitam communem ſequi, & rigorem ſervare: & iſti non ſolùm ſunt ineligibiles, ſed etiam, ſi eligantur, de facto, electio redditur nulla, ut habetur in *Canone cap. final. de Reſcr. in 6.* ſed & in conſcientia ſic Electi tenentur, officiis renunciare, aliter non poſſunt abſolvi, ut teſtantur inſignes *Doctores D. Thom. 2. 2. quæſt. 185. art. 4. Navar. Manual. cap. 25. n. 133. Pariſ. de Reſign. benef. lib. 5. quæſt. 6. num. 9. Suar. in 3. par. diſp. 51. ſect. 2. num. 17. apud Peyrin. de Prælat. d. quæſt. 2. cap. 4. num. 3.* & in noſtra Religione per multa *Statuta* cavetur, ne ad *Prælaturas* aſſumi poſſint, qui rigorem communis vitæ in victu, veſtitu, cæteriſque omnibus, ſervare non valent: & hoc firmavit *Innocent. XI. §. Item ſtatuitur. 22. Novemb. 1679. & Conſt. Solicitudo. § Quia vero 20. Novemb. 1679. apud Orb. Seraph. tom. 4. fol. 221. & 224.* in ſuo *Motu proprio*, & in *Brevi Confirmationis Statutorum Capituli Generalis Romani*.

4. Secundo ineligibiles ſunt *Leproſi*, iſti enim ſunt abominabiles, ut dicit *Canon cap. Tua nos. de Cler. ægrot.* in tantum, quod, ex mandato *Dei*, à cohabitatione aliorum ſeveriſſimè arcebantur: proindè etiam repelluntur, quominùs ad præſidendum cæteris aſſumantur; ut communiter *Doctores. D. Thom. par. 3. quæſt. 82. art. 10. ad 13. Sayr. lib. 6. cap. 9. n. 7. de Cenſur. Majol. de Irregular. lib. 2. cap. 18. num. 1.* Et nonnulli tenent, *Campanil. Diverſ. jur. Canon. Rubr. 11. cap. 17. num. 163. Sayr. loc. cit. n. 9.* quod etiam *ſcabioſi* illi, qui non minùs, ac leproſi, horribiles ſunt, à *Prælaturis* debeant elongari.

5. Tertiò non poſſunt eligi, qui *lue venerea ſunt infecti*, & hac de cauſa faciem cruſtis deformatam habent, & pili, & capilli deciderunt, undè glabri, & depilati ſcandoloſè apparent; iſti ſi quidem ut publici peccatores, notoriè infames, & publici concubinarii etiam *A Sacerdotis honore*, ut dicit *Canon, cap. Sacerdotes. 50. diſt.* hoc eſt *Prælatura*, elongantur.

6. Quartò. Non poſſunt eligi in *Prælatos Phthiſici*, ſivè *Tabidi*, aut *Maraſmo laborantes*, iſti enim morbi contagioſi ſunt non minùs, ac lepra, totum corpus inficiunt, nauſeam aſpicientibus movent, & ſunt incurabiles, & ideò iſti etiam a *Prælaturis* repelluntur, ut deducitur ex *cap. Ex parte. de Cler. ægrot.* in quo laborantes morbo incurabili, maxime ſi contagioſus ſit, ineligibiles declarantur.

Quintò *perpetuo Podagra laborantes*, ità ut, vel ſemper, vel prò majori parte anni cogantur, in lecto decumbere in tantùm; quod nec Choro, nec communi Refectorio poſſint intereſſe, & Subditorum utilitatibus, aut neceſſitatibus proſpicere, & occurrere; & hoc etiam ex citato *Canone* deduci, tradunt communiter *Pariſ. de Reſign. benef. quæſt. 6. num. 3. Reginald. Prax. lib. 30. num. 57.*

7. Sextò, qui *Pedeſtres non poſſunt itinerare* à Superioritatibus Provincialibus elongantur. Hoc non à *Canonibus*, neque à *Regula* habemus nos *Reformati*, ſed à *Stat. Gen. Reform. cap. 8. num. 31.* Quarè autem *Provinciales* tantùm, & non etiam *Generales*, & *locales Superiores* hoc impedimentum afficiat, ratio nulla eſt, niſi quia ſic *voluere priores*, cum omnis ratio, quæ contrà *Provinciales* militat, militet etiam contrà *Guardianos*, qui debent ire ad *Capitulum*, & *Generales*, qui debent viſitare *Religionem*.

8. Septimò *Paralitici*, aut *Apopletici*, etiam ipſi *Prælati* eſſe non poſſunt, & hoc manifeſtè prohibetur per *Textum cap. final. de Cler. ægrot.* expreſſum in *Decretalibus*.

9. Octavò. *Laborantes morbo caduco*, ſive *Epylepticì*, etiam ſi hoc morbo ſemel tantùm vexati ſint: tum quia hic morbus vix ſanabilis eſt, tum quia intuentibus horrorem, & ſtomachum movet. Et hos aſſumi ad dignitates prohibetur expreſsè in *Canone, cap. Communiter junct. gloſ. in verb. Exceptis. 33. Diſt.*

10. Nonò *Maniaci*, *Lunatici*, qui lucida intervalla habent; & perpetuò *Furioſi* iiſdem de cauſis, ob quas *Epileptici*, removentur à *Prælaturis*, ut affirmant *Petr. Gregor: Syntagm. lib. 47. cap. 9. n. 12. & 14. Malin. tract. 3. de Juſt. diſp. 70. num. 12. Campanii. Diverſ. jur. Canon. Rubr. 11. cap. 17. num. 179. Sigiſmund. a Bonon. de Elect. dub. 89. num. 4.* qui firmant electionem talium eſſe ipſo jure nullam.

11. Decimò *Energumeni*, ſivè à *Dæmone obſeſſi* & *Arreptitii*, qui à malis ſpiritibus ad terram eliduntur pariter non poſſunt eſſe *Prælati*, & hoc habemus in jure *Canonico cap. Maritum. cap. Communiter. 33. diſt.* de quibus videre, eſt apud ibi ſcribentes.

12. Undecimò. *Fatui, Stolidi, Stulti, & Amentes* quoque inhabiles ſunt, ut probatur ex *Canone, cap. Petrus. 39. diſt.* & qui vult iſtorum differentiam ſcire, adeat *Gloſſ. in d. cap. Petrus 39. diſt. D. Thom. 2. 2. quæſt. 46. art. 1. Archidiac. in cap. de Conſtantinopolitana, 22. diſt. ubi Gloſ. in verb. Stultus.*

13. Duodecimò. Qui notabilem deformitatem habent in ſtatuta Corporis ſive ob altitudinem, ſive ob parvitatem, etiam ipſi ad ſuperioritatem nequeunt promoveri, ut habetur ex *cap. Hinc etenim. 49. diſt. cap. 1. junct. Gloſ. in verb. Deformitatem. de Cler. ægrot. cap. final de Corp. vitiat.* & communiter tradunt *Innocent. in cap. Ex parte, de Cler. ægrot. Abb. in cap. 2. num. 2. & 3. eo. tit. Tiraquel. in l. 1. Connub. gloſ. 1. par. 2. num. 59.*

14. Tertio decimò. *Carentes naſo, auribus, altero oculo, manu vel digitis*; ipſi quoque ſunt ineligibiles tum ratione deformitatis, tum quia carentes membro neceſſario ad munus *Superioritatis* exercendum, nequeunt illud conſequi, & hoc disertè habent plures *Textus Canonici. cap. Qui in aliquo. 51. diſt. cap. Pœnitentes. 55. Diſt. cap. 2. & cap. final. de Cler. ægrot.*

15. Quartodecimò *Claudi*, illi nempe, qui neque ſtare, neque ambulare poſſunt, niſi, appoſitis fulcris ſubtùs axillas, ſuſtententur: *Gibboſi*, illi ſcilicet, qui recurvi, oculos in Cœlum non poſſunt attollere, aut qui ad pectus, & dorſum extraordinarium gibbum habent: iſti inquam ratione deformitatis exceſſivæ elongantur à *Superioritatibus*: & de *Gibboſis* ſpeciali *Canon. cap. Hinc etenim. 49. Diſt. junct. gloſ. in verb. Gibboſus* habetur.

16. Quintodecimò. *Cæci* totaliter etiam ipſi arcentur à *Prælaturis*, & hoc ſivè ſint à nativitate, ſive ex infirmitate, ſive oculis totaliter careant, ſive eos habent cataractis impeditos, ſive in nervis opticis occultum habeant obſtaculum, quominus objecta diſcernant: nomine enim Cœcorum veniunt iſti, & de ipſis loquitur idem *Canon. d. cap. Hinc etenim. §. Cæcus. 49. Diſt.*

17. Sextodecimò. *Surdi*, & *Muti* non poſſunt eligi in *Prælatos*, quia Subditorum querelas non poſſunt audire, nec ad eos exhortationis, & correctionis verba facere, ut tenentur ex officio, ut paſſim tenent *Sayr. de Cenſ. lib. 6. cap. 8. num. 17.*

Petr.

Petr. Gregor. Syntagm. lib. 47. cap. 9. num. 3. & 10. Reginald. lib. 30. tract. 2. num. 51. verſ. 7.

18. Decimoſeptimò *Hermaphroditi* ſunt ineligibiles ad dignitates. Si enim in ipſis prævalent ſexus fœmineus, de jure divino, ſunt inhabiles. Si verò prævaleat ſexus virilis, à *jure Canonico* inhabilitantur *cap. Si Teſtes. 4. quæſt. 2. §. Hermaphroditus*, ut communiter ſcribunt *Azor. par. 2. lib. 6. cap. 2. quæſt. 3. Suar. in 3. par. Tom. 5. Diſp. 51. ſect. 2. n. 1. Avila de Cenſ. par. 7. Diſp. 3.* Dub. 5. Quæ autem hucuſque dicta ſunt, ſunt irregularitates ex defectu corporis, ob quas illi, qui talibus laborant à *Prælaturis* arcentur, & ideò etiam ab officio *Judicis* ſecundùm *Textus* diſpoſitionem. Sed tamen non ità ſtrictè facienda eſt hæc interpretatio, ut inhabilitans ad *Superioritatem*, inhabilitet ad omne munus *Judicis* ſimpliciter, ſed inhabilitat ad illud, quod, ex tali impedimento, præſtare non poteſt. Ut exempli gratia ſurditas, & cæcitas, & amentia, & ſimilia inhabilitant ſimpliciter ad eſſe *Judicem* ſivè *Ordinarium*, ſive *Delegatum*, ſive *Arbitrum*: ſiquidem impoſſibile ſimpliciter eſt, quod talibus corporis vitiis affectus poſſit *Reum* interrogare, & ipſum loquentem audire, corpus delicti viſitare, & merita cauſæ prudenter diſcutere, quod neceſſarium munus *Judicis* eſt. Sunt autem aliqua impedimenta, quæ reddunt inhabilem ad eſſe *Judicem Ordinarium*, & etiam *Delegatum* ad univerſitatem cauſarum, ut impotentia itinerandi pedeſtrem, quæ impedit poſſe eligi in *Provincialem*, impedit quoquè ad eſſendum *Commiſſarium Viſitatorem*, quia, ex munere *Viſitationis*, debet pedeſter facere iter; ſed non impedit quin poſſit eſſe *Judex* in cauſa particulari *Delegatus*, in qua fortè tale iter non eſt faciendum, ſicut nec impedit eſſe *Arbitrum*. Et ratio eſt quià, non obſtante tali impotentia, itinerandi, poteſt ſic *Delegatus*, ſeù electus fungi perfectè ſuo munere. Quandò ergò dicitur, quod, qui non poteſt eſſe *Superior*, nec etiam poterit eſſe *Judex*, intellige *Judex Ordinarius*; Sed neque *Delegatus*, neque *Arbiter* ſi impedimentum, propter quod non poteſt eſſe *Superior*, eſt tale, quod, ſtante eo, non poſſet bene exercere munus *Delegati*, aut *Arbitri*. Sed quando non impedit exercitium talis muneris, bene poteſt deputari in *Delegatum*, & nominari in *Arbitrum*, licet habeat impedimentum, propter quod nequit eſſe *Superior*. Et iſtud ſuadetur ex hac ratione; quia ſicut non omnis infirmitas, etiam perpetua, impedit ad eligi ad omnem *Prælaturam*, ſed ad illam tantùm, cujus muneris executio incompoſſibilis eſt cum tali infirmitate, ut dicit *Gloſſ. in cap. Niſi. verb. Impotens. Extra de Renunc.* ità neque corporales defectus recenſiti inhabilitare debent univerſaliter ad *Officium Judicis*, ſed tantùm ad illud, cujus muneris executio à tali defectu impoſſibilitatur.

19. Decimo octavò *Irregulares* ex delicto nequeunt eligi ad *Prælaturas*, ut dicunt multi *Canones cap. Si eo. de Reſcr. in 6. cap. Is, qui. de Sent. Excom. in 6. cap. 2. de Cler. pugn. cap. Dudum. il 1. de Elect. cap Studeat. 50. Diſt.* Quod ſi eligantur electio eſt, ipſo jure, nulla; *Suar. de Cenſur. diſp. 40. ſect. 2. n. 36. & de Relig. Tom. 4. tract. 1. lib. 2. cap. 3. n. 24. Sayr. eo. tit. lib. 6. cap. 1. n. 25. Bonac. diſp. 7. quæſt. 1. par. 3. n. 6 apud Peyrin. de Prælat. quæſt. 2. cap. 5. §. 3. num. 44.*

20. Decimònonò *Privati* jure ſuffragiorum, *Actibus legitimis*, aut *Officiis Ordinis* non poſſunt eligi in *Superiores* apud nos enim hoc apertè ſonat diſpoſitio *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. n. 1. 3. & 4.* Quæ cum ſit concepta verbis negativis dicendo, *Ita ut privatus nec eligere, nec eligi ad quodcunque Officium Ordinis poſſit*, irritat, ipſo, jure factum in contrarium.

21. Vigeſimò publici *Aleatores*, & *Ebrioſi*, ii nempe, qui frequenter in ebrietatem incidunt, à *Prælaturis* arcentur, & irrita, ipſo facto, redditur eorum electio, tum quià hoc habent *cap. A crapula. de Vit. & Honeſt. Cleric. cap. Epiſcopus 35. diſt. Concil. Trident. ſeſſ. 22. de Refor. cap. 1. & ſeſſ. 24. cap. 12. eo. tit.* tum quia ſic communiter ſcribunt *Cened. Aldret. Barboſ. Menoch. Salzed. Rebuff. Hoſtien. Sayr. Tabien. Majol. Specul. Medic. Gutier. citat. à Peyrin. loc. cit. num. 58. 61. 62. & ſeqq.* tum quia hujuſmodi vitioſi ſunt irregulares, ut puta infames, & viles perſonæ, quibus portæ dignitatum patere non debent, ut ibi probat *Peyrinus*.

22. Vigeſimo primò *Maculati circa fidem*, puta *Hæretici*, eorum receptores, fautores, defenſores, tam manifeſti, quàm occulti, & hoc etiam poſt publicam emendationem; inſuper *filii hæreticorum*, fautorum, receptatorum, & defenſorum tam legitimi, quam illegitimi, pariterque *qui abjuraverunt* de formali in *Tribunali fidei* ſunt ineligibiles ad *Eccleſiaſticas Dignitates cap. Quicumque, §. Hæretici. cap. Statutum. il 2. de Hæret. in 6.* Itemque *Neophiti* hoc eſt à *Judaiſmo*, *Maumetiſmo*, aut *Paganiſmo* recenter converſi, ut plures *DD. Peyrin. de Prælat. quæſt. 2. cap. 5. §. 6. num. 82. & 83.* ſcribunt. Et licet qui abjuravit de levi, aut de vehementi, ut optime advertit *Peyrin. loc. cit. §. 7. num. 92.* ex hoc ſolo quod taliter abjuravit, non remaneat ineligibilis, tamen eligi non poteſt in *Prælatum* ratione pœnitentiæ, quæ a *Sacro Tribunali* taliter abjurantibus imponi ſolet ad normam *Decreti Urbani Octavi: Decret. Inquiſit. 1. Octob. 1626. apud Peyrin. ad Conſt. 9. Paul. V. num. 29.* quod etiam firmatur in *Statut. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 73.* in quibus ſancitur; quod abiurans de levi in *Tribunali fidei*, actibus legitimis privatus remanet; de gravi autem, ad omnia *Ordinis Officia* inhabilis exiſtat.

23. Vigeſimò ſecundò *Bigami* ſeù *verè* (quando nempè aliquis duas habuit uxores) ſeù *interpretativè* (quando ſcilicet duxit in matrimonium, viduam, vel antea corruptam, aut uxorem propriam adulteram ſcienter, aut ignoranter agnovit) ſeu *ſimilitudinariè* (quando nempe, poſt ſolemne votum Caſtitatis emiſſum, vel explicitè in profeſſione Religioſa, vel implicitè in ſuſceptione Ordinis ſacri nupſit) ſunt inhabiles ad dignitates Eccleſiaſticas, ut deducitur *ex jure, cap. 1. & 2. Diſt. 33. cap. 1. 2. & 3. de Bigam. Trident. ſeſſ. 23. cap 17. de Refor. Peyrin. loc. cit. §. 8. n. 96. & ſeq. & ad Conſtit. 2. Jul. II. §. 29. n. 120.*

24. Vigeſimò tertiò *Illegitimi* ii, nempè qui ex legitimo matrimonio nati non ſunt, aut per ſubſequens matrimonium legitimati non ſunt, inepti cenſentur ad *Prælaturas*, ut conſtat ex *cap. Cum in cunctis. cap. Innotuit de Elect. cap. 1. & cap. final. de Fil. Presb. cap. 1. & 2. eo. tit. lib. 6. cap. Per venerabilem. Qui fil. ſint leg. cap. Conſuluit junct. gloſ. de Serv. non ord. cap. Niſi. §. Perſonæ. de Renunc.*

25. Vigeſimò quartò *Minores* ætate, quæ per *Ordinis Conſtitutiones* præſcribitur, ut habetur in *Stat. Gen. Ord. cap. 8. §. 37. num. 1. & §. 39. n. 12. & §. 43. n. 2. Stat. Gen. Reform. cap. 8. n. 32. 40. & 53.*

26. Vigeſimò quintò *Infamia* promotionem ad dignitates impedit. Eſt autem infamis ille, cujus ſtatus lege, & moribus reprobatus eſt, ut deducitur ex *Jure l. Sed ſi. §. Prætor. junct. gloſ. ff. de In ius voc. l. Honori. l. Licet. ff. de Obſeq. à libe.* & infamia dupliciter dividitur in Infamiam ſcilicet *Juris*, & *facti*; *juris* quidem, cum *Judex* condemnat aliquem de crimine, per quod *Reus* notatur infamia. *Facti* verò cum aliquis infamatus eſt apud bonos, &

gra-

graves viros de delicto infamiam importante; ut dicit *cap. Sunt plurimi 6. quæſt.* 1. Et licet *Abb. in cap. Teſtimonium. Extra de Teſt.* quem multi ſequuntur, diviſerit infamiam juris *Canonici*, & *Civilis*, tamen ſuperflua videtur hujuſmodi ſubdiviſio, ex eo, quod omnes infames de *Jure Civili*, ſunt etiam infames de *Jure Canonico*, ut habetur expreſsè ex *Textu cap. Infames .6. quæſt. 3. junct. gloſ. in verb. Fures* dicente *Omnes, quos Eccleſiaſticæ leges, vel ſæculi, infames pronunciant*. Et licet *Gloſſa* dicat quod *Omne crimen infamet ſecundum Canones, cap. Omnes cap. Illi qui 6. quæſt.* 1. tamen, ut habetur in illo *Capitulo*, viginti ſunt crimina ibi enumerata, ob quæ facti infamia incurritur, de quibus, ſicut & de cæteris videri poſſunt ii, qui ex profeſſo de *Cenſuris* tractant, & nos ſuo loco, loquendo de criminibus, dicemus.

27. Vigeſimò ſextò *Excommunicati* excommunicatione majori ſive à jure; ſive ab homine, ad munus *Superioris*, & proindè etiam *Judicis*, nequeunt aſſumi, ut diſponunt *Canones, Cap. Conſtitutus de Appell. cap. Nos in 9. quæſt. 2. cap. Poſtulaſtis, de Cler. excom. cap. n de Reſcr. in 6.*

28. Vigeſimò ſeptimò *Suſpenſus* ſive ab *Ordine ſolo*, ſivè à *ſola juriſdictione* tum temporali, tum ſpirituali, ſive ab utriſque, eſt inhabilis ad *Eccleſiaſticas dignitates*, & ex conſequenti etiam ad *Officium Judicis*, & ità habetur in pluribus *Decretalibus*. *cap. Cum dilectus*. §. *Quia nobis, de Conſuetud. cap. Cum inter §. final. de Elect. cap. Cum bona, de Ætat. & qualit. Ord.*

29. Vigeſimò octavò *Interdictus* ſingulariter arcetur ab electione ad *Superioritates Eccleſiaſticas*, & proindè etiam à miniſterio *Judicis*, & ità diſponunt. *Cap. Inter R. de Elect. cap. p. de Poſtul. Præl. cap. final. de Exceſ. Prælat.*

30. Advertendum tamen, quod licet *privati jure ſuffragiorum, actibus legitimis, & Officiis Ordinis* æque ſint ineligibiles ad *Prælaturas*, ut ſupradictum eſt, & ità etiam ad officium *Judicis Ordinarii*, tamen reſpectu *Judicis Delegati*, aut *Arbitri* non univerſaliter afficiunt illæ privationes. Privatus enim tantùm *Jure ſuffragiorum* quamvis non poſſit fieri *Judex Ordinarius*, quia non poteſt aſſumi ad *Prælaturam*, non tamen impeditur quin poſſit eſſe *Delegatus*, hoc enim nulla lege prohibetur. Quod ſi dicas eaſdem qualitates requiri in *Delegato*, ſicut in *Ordinario*, ut paulò ſupra dictum eſt, & cum privatus *Jure ſuffragiorum* non poſſit eſſe *Ordinarius*, ſequitur quod non poſſit eſſe *Delegatus*. Reſpondeo quod illa Regula non eſt univerſaliter vera; ad munus enim *Judicis Ordinarii* requiritur, quod iſte ſit *Prælatus*, quod tamen non requiritur in *Delegato*; ſed debet accipi quoad qualitates perſonales, ut ætatis, doctrinæ, gravitatis, & ſimilium; quæ ad judicium bene, & auctoritativè dirigendum ſpectant, quod innuit *Textus* ſupra, *Tit. Quid* §. 3. *num.* 24. dum dicit *Delegari non poſſint, niſi ætate maturi, moribus graves, eruditione conſpicui, ut in re, quæ divina eſt, quantùm fieri poterit, non erretur*. Privatus ergò *Jure ſuffragiorum* inhabilitatur tantum ad activam, & paſſivam electionem ad *Prælaturas*, & ità ad officium Ordinarium *Judicis*, undè non eſt quod extendatur ad *Delegatum*. Quod fortiùs ſuadeo: quia in *Statutis*, pœna *privationis* habet tres gradus, infimum, (& eſt *privatio ſuffragiorum*,) medium, (& eſt *privatio actuum legitimorum*,) & ſupremum, (& eſt *privatio Officiorum Ordinis*.) Porrò medius involuit infimum, & ſupremum medium, eo quià ad plura ſe extendunt ſupremus, & medius reſpectivè, quam infimus. Ex hoc habetur, quod ea, quæ prohibentur per ſupremum, & medium, non ſunt prohibita per infimum; aliter nulla eſſet inter ipſos graduatio; habetur autem expreſsè in *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num.* 4. quod privati *Officiis Ordinis* non poſſunt eſſe *Viſitatores*, & conſequenter *Judices Delegati* ad univerſitatem cauſarum, ergò non poteſt hoc idem inferri de privatis tantùm *Jure ſuffragiorum*, qui minima privatione ſunt affecti. *Doctiſſimus Sanctor. de Pen. cap. 3. quæſt. 2. diffic. 8. verſ. Reſpondeo tamen fol.* 516. contrarium ſentire videtur, ſcribit enim, privatum *jure ſuffragiorum* non poſſe eſſe *Viſitatorem*, nec *Commiſſarium* quià ſic privatus non poteſt eligi *ad quodcumque Officium Ordinis*. *Viſitatoratus* autem eſt *Officium Ordinis*, & inſtitutio, facta à Superiore alicujus in *Viſitatorem*, eſt vera electio: quià electio canonica poteſt conſiſtere in uno ſolo: quià jus Communitatis poteſt remanere in uno ſolo, & ità electio *Commiſſariorum* fiat à ſolo *Generali*; nec requiritur electio facta à pluribus, quià hæc tantum fit in *Eccleſiis Collegiatis*, ubi omnes vocem habent, non verò ubi jus eligendi eſt in uno ſolo, ut in noſtro caſu; & tandem quià privatus jure ſuffragiorum delictum commiſiſſe conſtat, & turpè eſt *Prælatum* conſtituere eum, quem vita dedecorat.

31. Sed eruditiſſimi viri ſalva ſemper reverentia, adductæ rationes non quadrant. Quià ſi nomine *Officiorum Ordinis*, ad quæ prohibentur eligi, & eligere *privati jure ſuffragiorum*, veniunt univerſaliter omnia *Officia Ordinis*, taliter privatus non poſſet inſtitui *Magiſter Novitiorum*, & *Confeſſarius Monialium*, quæ ſunt *Officia Ordinis*, ut ipſe *Sanctor. loc. cit. Diffic. 6. fol.* 114. fatetur: ſed ad hæc Officia, ex *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. n.* 3. poſſunt eligi etiam, qui affecti ſunt pœna privationis *Actuum legitimorum*, quæ eſt gravior privatione *juris ſuffragiorum*, & illam involvit, ut ſuprà dictum eſt: non poteſt ergò adaptari privatio *Juris Suffragiorum* ad omnia *Officia Ordinis*. Præterea, ſi pœna hæc inhabilitaret ad omnia *Ordinis Officia* univerſaliter, eſſet eadem pœnitùs, ſaltem quo ad electionem, cum aliis duabus, puta *privatione actuum Legitimorum*, & *privatione Officiorum Ordinis*, & ſic ſuperflueret talis diſtinctio, quod non admittitur in lege, in qua nihil ſuperfluum admitti debet. *Caſtrenſ. conſ. 242. verſ. Videndum in fin. lib. 1. Roland. à Vall. conſ. 1. num. 122. & 123. lib. 3. & conſ. 61. num. 14. & ſeqq. ea lib. apud Tuſc. litt. S. concl. 894. num. 6. & concl. 895. num. 7. & 35.* Quod & ampliùs ſuadetur, quià in privatione *Officiorum Ordinis* ponitur expreſsè munus *Viſitatoris*, ex quo de aliis privationibus non debet intelligi, aliter ſuperfluè ibi poneretur, & idem abſurdum ſequeretur, quod autem inſtitutio, deputatio, & delegatio differant tantùm nomine ab electione, quià electio non importat niſi liberum arbitrium eligendi, & non eſt niſi alicujus perſonæ idoneæ ad dignitatem canonica vocatio, non ſubſiſtit. Verum enim eſt, quod electio generaliſſimè accepta importat quamlibet proviſionem, collationem, inſtitutionem, poſtulationem, præſentationem, nominationem, deputationem, omnemquè alium modum, quo providetur *Eccleſia de Prælato*, aut alio *Officiali*, vel *Beneficium de Rectore*; ſed talis ſic generaliſſimè accepta non dicitur *electio Canonica*, hoc enim nomine venit tantùm illa, quæ ſpecificè ſumitur, & contradiſtinguitur à collatione, inſtitutione, creatione, confirmatione, proviſione, aut deputatione, quæ fit à ſolo *Superiore*; & diſtinguitur pariter à poſtulatione, præſentatione, & nominatione, quæ fit vel ab inferioribus, vel ab habente jus præſentandi, aut nominandi; ut plenè advertit, & docet *Paſſerin. de Elect. Canon. cap. 1. quæſt. 2.*

num.

num. 35. apud quem videre eſt, quid importent ſinguli ex recenſitis modis, quibus de Eccleſiaſticis Officiis, ſeu Beneficiis ſit proviſio, quæ juxtà *Gloſſ. in Clement. ult. verb. Proviſione de Elect.* eſt latum verbum comprehendens nominationem, poſtulationem, præſentationem, collationem, & electionem.

32. Electio verò ſic ſpecificè ſumpta à *Bald. in cap. 1. num. 1. de Elect. Paſſerin. de Elect. Canon. cap. 1. quæſt. 2. num. 36.* ità definitur *Determinatio voluntatis alicujus Collegii Eccleſiaſtici ad perſonam idoneam, quæ in Prælatum, vel in Rectorem, vel ad aliquod Officium, vel Beneficium Eccleſiaſticum eligitur, producta in actum per formam debitam, & numerum competentem*; ex qua adverto id, quod maximè ad rem noſtram facit, nempè determinatio voluntatis alicujus *Collegii Eccleſiaſtici*, hoc enim eſſentiale eſt electioni Canonicæ, ut fiat à *Collegio*, apud quod, juxtà *Canones, Congregatio 16. q. 7. cap. 2. 3. & 4. Cau. 18. quæſt. 2. cap. p. Extra. de Elect. cap. Cum Eccleſia. eo. tit. Gloſſ. in cap. final. in verb. Communiter. de Suppl. negl. Prælat.* reſidet jus eligendi; proviſio enim, quæ fit à *Superiore* non eſt *electio canonica*, ſed *collatio*, & ab electione canonica ſpecificè diſtinguitur. Ex dictis ergò apparet falſitas aſſumpti à *Sanctoro*; Superior enim creans, deputans, inſtituens, aut delegans *Commiſſarium Viſitatorem*, non dici poteſt canonicè eligere. Nec ſalvat dictum *Sanctori*, quod *electio Canonica* poteſt reſidere etiam in uno ſolo Eligente, quia jus Communitatis in uno ſolo remanere poteſt. Quia in *l. Sicut. in fin. ff. Quod cujus Univer.* jus reſidet penès unum de *Univerſitate*, quia ſolus remanet, pereuntibus cæteris de *Univerſitate*, cui jus primò, & principaliter conveniebat. Proindè etiam remanente uno tantùm de *Collegio*, ad quod primò pertinet jus eligendi, poteſt ille ſolus eligere, ut *Abb. in cap. Cum nobis. num. 10. ubi Innoc. n. 5. Gloſſ. in cap. Gratum de Poſtul. Prælat. & ibi Abb. num. 9. & apud eum Innocent. & Hoſtien. Gloſſ. in cap. 1. & ibi Abb. num. 6. de Elect.* docent. Tum quia *Collegium* non eſt privandum jure eligendi, tum quia in uno ſolo ſalvatur jus *Collegii*. Vera eſt ergò propoſitio *Sanctori*, quandò electio ad totum *Collegium* ſpectat, & caſu deficientibus cæteris de *Collegio*, unus tantum ſupereſt, in quo (ut genus, & ſpecies in uno individuo) ſalvatur *Collegium* repræſentativè. Sed hoc non currit in caſu noſtro, quia Deputatio *Viſitatorum*; & *Commiſſariorum* nullo modo ſpectat ad *Collegium Conventuale, Provinciale*, aut *Generale* Religionis: tum quia in omnibus Statutis, ab initio ipſius uſque modò, tales deputare, ſpectat ad *Superiores Generalem*, & *Provincialem* reſpectivè: tum quia illorum juriſdictio eſt delegata, & proindè emanat ab *Ordinario* delegante: tum quia, ſi nomine totius Religionis ſic à *Superiore* deputarentur, eorum authoritas eſſet *Ordinaria*, quod nullo modo eſt dicendum. Porrò quod electiò à pluribus fiat in *Eccleſiis Collegiatis*, non verò quandò poteſtas eligendi reſidet in uno ſolo, ut ſubjungit *Sanctorus*, nihil facit ad propoſitum; quià, ut ſupradictum eſt; *Canonica electio* requirit eſſentialiter, quod ſit facta à *Collegio*; quod ſi eſt ab uno tantùm habente facultatem eligendi, & confirmandi electionem, hæc dicitur Collatio, Creatio, ſive Inſtitutio ut dictum eſt. Tandem quod privatus *jure ſuffragiorum* ſupponatur commiſiſſe delictum, ipſum maculans, cujus ratione arceri debeat à *Viſitatoratu*, non convincit intentum; nam pœna *privationis ſuffragiorum*, ut inter tres privationes ſupradictas minima, apponitur minimis delictis inter graviora, ut frangentibus jejunium, officium non recitantibus, notabiliter otioſis, *Prælatum* injuriantibus, *Novitios* non legitimè recipientibus, & ſimilibus criminibus, quæ gravem notam non inurunt, & via judiciali, ex conſuetudine non vindicantur. Proindè talem non impingunt maculam; ut per eam, qui ſic fuit privatus, nequeat deputari *Viſitator*.

33. Concludo ergò, quod *privatus jure ſuffragiorum* inhabilis eſt ad electionem activam, & paſſivam, ad *Officia Ordinis*, nempè *Prelaturas*, & *Dignitates*, quæ ordinariam ſapiunt juriſdictionem, non verò delegatam. Adverto autem quod ſi *Viſitator* eſſet affectus tali privatione inflicta à jure communi, aut *Pontificia* ſanctione, ſuper quibus, ut ſuppono, nequit *Generalis* diſpenſare, ille nequiret habere votum electivum, neque deciſivum in electionibus *Capitularibus*, quia privatus eſt jure eligendi. Licet enim, de jure *Stat. Gen. Ord. cap. 8. §. 56. Stat. Reform. cap 8. num. 10. Viſitatores* tale votum non habeant, tamen de conſuetudine ipſis tribuitur à *Generalibus*, cujus tamen incapaces ſunt, ſi privatione, ut præfertur, ſunt affecti; ſed ſi privatio eſt tantùm per Statuta, tunc intelliguntur diſpenſati. Major difficultas eſſe poteſt in *privatione actuum legitimorum*; nempè, utrùm, qui taliter ſunt privati, poſſint eſſe *Commiſſarii Viſitatores*, aut *Delegati* ad Univerſitatem cauſarum. Pro reſponſione præmitto, quod differentia inter privationem ſuffragiorum, & actuum legitimorum hæc eſt, quod privati ſuffragiis non poſſunt eligi, nec eligere ad *Ordinis Prælaturas*, bene tamen poſſunt eas adminiſtrare, caſu quò privatio ſibi advenerit poſt illas adeptas; ſed privati actibus legitimis nequeunt, exercere actus Officiorum, *quæ cum dignitate, & Superioritate ſunt conjuncta*. Undè ſequitur quod adveniente, alicui *Prælaturam* adepto, tali privatione, licet in actu primo non intelligatur privatus *Officio*, tamen privatus remanet exercitio illius *Officii*.

34. Hoc poſito pro reſolutione difficultatis adverto, quod, cum verſemur in lege pœnali, & odioſa, verba legis tantummodo ſtrictam admittunt interpretationem, juxtà *Leges* tum *Canonicas*, tum *Civiles. cap. Odia de Reg. jur. in 6. l. Si de interpr. ff. de Pœn. l. Cum quidem ff. de Liber. & poſth. l. Adrianus ff. de Act. & obl.* Cum autem *Statutum* dicat, quod privati actibus legitimis ſunt inhabiles ad *Officia Ordinis*, quæ cum *Dignitate*, & *Superioritate* ſunt conjuncta, liquet quod debet accipi *Dignitas*, & *Superioritas* propria, & ſtricta, & non extendi ad latam, & improprium, quandoquidem nomen *Dignitatis* largè, & ſtrictè accipi ſcripſit *Franciſcus Aretinus conſ 23. num. 5. & 6. apud Tuſc. litt. D. concl. 419. num. 3.* Quod autem propriè importet *Dignitas* difficilem eſſe quæſtionem ait *Abb. in cap. de Multa. num. 21. Extra de Præben.* tamen, poſt multa dicta, affert concluſionem, quam teſtatur eſſe communem, pota, quod is dicatur habere *Dignitatem*, qui habet juriſdictionem, quod etiam fuit de mente *Archidiaconi* ibidem citati, qui ait, quod *Dignitas* preſsè accepta *eſt adminiſtratio rerum Eccleſiaſticarum cum juriſdictione*, ad differentiam *Perſonatus*, qui importat prærogativam ſine juriſdictione, undè evidenter concluditur, quod *Prælati* tantum, nempè *Generales, Provinciales*, & *Locales* apud nos ſtrictè *Dignitatem* habere dicuntur, ex eo, quod ſoli adminiſtrationem habent, cum juriſdictione; quod videtur apertiùs ſignificari in citato *Statuto*, dum ait, *quæ cum dignitate, & ſuperioritate ſunt conjuncta*, cum enim nomen *dignitatis* lato vocabulo poſſit extendi ad quodcunque officium importans præeminentiam, ſive cum juriſdictione, ſive non, addit, & *Superioritate*, quæ importat ſimpliciter juriſdictionem

cum

cum *Superior* dicatur, qui poteſt corrigere, comminari, ſeu contentioſa judicare, ut ſcripſit *Oldrad. conſ. 128. verſ. Quarto arguitur. n. 14. & ſeqq. Tuſc. litt. S. Concl. 897.* & per hoc nomen *Dignitatis* in tali *Statuto* expreſſum, accipi debet pro ea, quæ habet juriſdictionem, puta pro *Prælatura*, ad quam taliter privati, ſunt inhabiles. Verum eſt, quod in citato *Statuto*, in quo ſtatuitur inhabilitas exercitii *Officiorum*, quæ cum *Dignitate*, & *Superioritate* ſunt conjuncta, reſpectu illorum, qui actibus legitimis ſunt privati, connumeratur etiam *Diffinitoratus*, qui *Prælatura* non eſt; imo juxta mentem *Sanctor. Comment. cap. 8. Statut. 37. quæſt. 5. verſ. Reſpondeo tertiò*, nec *Prælaturam*, nec juriſdictionem importat.

35. Tamen, ſi bene examinetur munus *Diffinitoris*, dicemus, eſſe aliquo modo *Prælatum*; eo quia, & dignitatem, & juriſdictionem habet. *Diffinitores* enim non ſunt tantùm *Conſiliarii*, ſed etiam ſunt *Ordinarii conjudices*, idem integrantes tribunal cum *Superiore Generali*, vel *Provinciali*. Syndicare habent *Superiores in Capitulis Generalibus*, ſi *Diffinitores Generales* ſint, & poſſunt eos deponere, & punire, juris ordine ſervato, & ab eorum ſententia appellatio non datur, ut ex *Statutis*, & *Bullis* aſſerit *Sanctor. loc. cit. quæſt. 4. verſ. Sunt Syndicatores*. Si ſunt *Diffinitores Provinciales*, ſunt *Judices ordinarii cauſarum Provinciæ*, *Syndicatores Provincialium*, *legislatores Statutorum Provincialium*, jus habent eligendi *Guardianos*, inſtituendi Lectores, *Concionatores*, *Confeſſarios*, *Magiſtros Novitiorum*, recipiendi Sæculares ad habitum, & omnia Provinciæ negotia gravia dirimendi: & quæ major juriſdictio? *Dignitatem* pariter habent; quia cæteros præcedunt, juxta *Statuta*. Cum ergo præeminentia, & juriſdictione potiantur, liquet, *Prælatos* dici poſſe. Fateor non poſſe dici abſolute *Prælatos*; cum hic unus tantum eſſe debeat, aut *Generalis*, aut *Provincialis*, aut *Localis*, ne tot capita habens *Religio*, evadat in monſtrum: *Diffinitores* autem multi ſunt. Tamen ſunt *Prælati*, prout ſimul cum Provinciali regunt *Provinciam*, & ejuſdem *Prælati* cenſentur eſſe pars, ſicut *Cardinales* ab *Eugen. IV. Conſtit. Non mediocri apud Cherubin. Bullar. tom. 1. Conſt. 15. Eugen. IV.* vocantur *pars corporis Papæ*, quo titulo *Senatores* fuerant ab *Imperatoribus Arcadio, & Honorio. l. Quiſquis. C. ad l. Jul. Majeſt.* jam pridem decorati. Unde cum *Diffinitorum* juriſdictio ordinaria ſit, ſicut, & eorum dignitas, jure optimo dicuntur habere *Officium* importans *Dignitatem*, & *Superioritatem*. Ad rem argò noſtram redeundo, videtur quod inter *Officia*, quæ Dignitatem, & *juriſdictionem* dicunt, connumerari debeat etiam *Viſitatoratus*, quia etiam iſta fert præeminentiam, (Cum *Commiſſarius Viſitator* omnes de *Provincia* præcedat,) & juriſdictionem in foro utroque; quia, & paternaliter, & judicialiter punit, & ſyndicat tum *Provincialem*, tum *Diffinitores*, & conſequenter eſſet dicendum, quod privatio actuum legitimorum inhabilitet ad exercitium hujus muneris.

36. Salvo tamen meliori judicio, dicerem, contrarium eſſe verius. Ducor, quia, ut ſupra vidimus, taliter privatis interdicitur exercitium tantùm *Prælaturæ* formaliter acceptæ, aut partialiter, ut diximus de *Diffinitoratu*: porro *Viſitatoratus* non importat *Prælaturam*, licet dicat *Dignitatem*, & *juriſdictionem*, eo quia *Prælatura* importat *juriſdictionem ordinariam*: juriſdictio autem *Viſitatoris* eſt *Delegata*, ut patet; proinde nequit ullo modo comprehendi inter *Prælatos*; & cum ſimus in pœnalibus, non eſt, unde fiat extenſio, ut paulo ſupra dictum eſt. Quod autem *Viſitator* non ſit *Prælatus*, amplius concluditur ex hoc, quod *Prælatus*, aut *Generalis*, aut *Provincialis*, aut *Localis* eſt: nullus horum poteſt eſſe *Viſitator*; quia nec *Generalis*, nec *Localis* ſuperior eſt, ut patet: *Provincialis* item eſſe non poteſt; quia per hoc, quod *Viſitator* eſt in *Provincia*, non deſinit *Provincialis* eſſe verus, & *Ordinarius Superior*, & ut talis dimittit ad Ordines, ſedet ut *Judex* in *Diffinitorio*, recipit *Novitios*, deſtinat *Concionatores*, deputat *Confeſſarios Monialium*, diſtribuit ſpolia Defunctorum, quæ omnia argumenta *Prælaturæ*, cum ſint negata *Viſitatoribus* per *Stat. Gen. Ord. cap. 8. §. 56. verſ. Commiſſarii Viſitatores*, concludunt, ipſos non eſſe *Prælatos Provinciales*; quod ſi non tales, neque alio modo eſſe poſſunt. Inſuper *Viſitator* poteſt inſtitui tum *Provincialis* actualis, tum *Guardianus*, de quibus non poteſt ambigi, quod non ſint *Prælati*: ſi ergo *Viſitatoratus* eſſet *Prælatura*, unus poſſet uno, & eodem tempore frui duabus *Prælaturis*, quod eſt manifeſte contra *Canones*. *Cap. De multa. Extra de Præben.* Et fortius urget, quod in citato *Statuto*, in quo exprimitur effectus privationis actuum legitimorum, ponitur, quod taliter privatus poteſt exercere *Lecturam*, & munus *Concionatoris*, *Confeſſarii Monialium*, & *Magiſtri Novitiorum*, non tamen *Confeſſarii Sæcularium*; de *Viſitatoratu* autem nulla prorſus mentio: numero autem ſequenti, in quo ponuntur effectus *privationis Officiorum Ordinis*; expreſſe ponitur inhabilitas ad munus *Viſitatoris* in ſic privato.

37. Ex hoc deduco, quod ſi mens *Statuti* fuiſſet comprehendere etiam *Viſitatores* in *privatione actuum legitimorum*, ipſos expreſſiſſet: quod ſi ibi tacuit, & ſolum recenſuit *in privatione Officiorum Ordinis*; concludendum eſt, *Statutum* voluiſſe inhabilitare ad *Viſitatoratum* ſolummodo privatos *Officiis Ordinis*, non vero actibus legitimis. Quod ſi de *Commiſſariis Viſitatoribus*, de quibus potior eſt ratio dubitandi, hoc probavimus, *a fortiori* concludendum idem eſt de *Commiſſariis* deſtinatis a *Provinciali* ad viſitandum unum Conventum, aut ad cauſam particularem, cum, in iſtis ſic Delegatis, minor militet ratio dignitatis, & juriſdictionis; & ideo licèt ſint privati *Jure ſuffragiorum*, aut *actibus legitimis*, poſſunt delegari.

T E X T U S.

§. II. Inimici etiam non capitales, aliàs ſuſpecti, vel a quibus aliàs fuerit appellatum, Judices recuſari poterunt.

S U M M A R I U M.

38. *Repellentia ab Officio Judicis.*
Inimicitia etiam non capitalis.
Qualitas reddens ſuſpectum Judicem.
Appellatio aliàs ab ipſo facta.
De *Ameno Pract. Crim. Par. 1.*
Conjunctio Judicis cum Actore, aut Reo.
Si Judicis Secretarius eſt Actor, aut Reus.
39. *Potiſſima cauſa recuſationis Judicis eſt inimicitia.*
Capitalis inimicitia quæ?
Ejus cauſæ enumerantur,

40. *Inimicitia capitalis inter Regulares quomodo probanda?*
Injuria eſt factum contra jus.
Judex, qui legitime damnavit, non poteſt cenſeri inimicus.
Ad Judicem ſpectat decernere in facto levem, aut gravem cauſam inimicitiæ.
Conatus ad crimen, quando puniatur, ut crimen conſummatum?
Injuria verbalis aliquando eſt cauſa inimicitiæ.
Quando hoc accidat?
Religioſus propter decentiam ſui ſtatus maxime injurias ſentit.
41. *Conjectura ad dignoſcendum, ſi ex injuria verbali ſit contracta inimicitia.*
Per ſcripturam irrogatur gravis injuria.
Epitheſes quid ſint?
Libelli famoſi Compoſitores, qua pœna puniantur?
42. *Ex quibus factis irrogetur injuria?*
Factum atrox quando ſit?
Accuſatio, & lis Criminalis cauſa inimicitiæ.
Inimicitia ad quos extenditur?
43. *Judex, qui fuit injuriatus, aut injuriavit, poteſt recuſari, ut inimicus.*
44. *Conſideranda a Judice Regulari, ut decernere poſſit, quando conſtet de inimicitia?*
45. *Factionum diverſitas, potiſſima cauſa inimicitiæ inter Regulares.*
Judex contrariæ factionis poteſt recuſari.
46. *Dictio* Aliàs, *quid importet?*
Judex non habens conditiones requiſitas a jure ad Officium Judicis poteſt recuſari.
Judex poteſt a me recuſari, ex eo quod ſcio, eſſe excommunicatum.
Judex rivalis, ignorans, avarus, iniquus ex conſuetudine, poteſt recuſari.
47. *Judex, a quo fuit bene appellatum, & male judicatum, poteſt recuſari.*
Item ille, qui aliàs gravavit.
48. *Judex conjunctus ſanguine, aut amicitia cum Actore, aut Reo poteſt recuſari.*
Advertentia Judicum, qui debent ſententiare ſuper cauſis recuſationis.
Cauſa recuſationis in jure expreſſa non poteſt elidi a præſumptione.
Arbitri debent ferre ſententiam ad præſcriptum legum.

COMMENTARIUS.

38. Hucuſque *Textus* locutus eſt de iis, quæ de jure expellunt aliquem ab *Officio Judicis*: nunc aggreditur ea, ob quæ expellitur aliquis a judicando, ſive ſit *Judex Ordinarius*, ſive *Delegatus*, per recuſationem ipſius factam a *Reo*. Et hæc ſunt in duplici differentia; aliqua enim pertinet ad *eſſe* ipſius *Judicis*; aliâ vero ſpectant ad *operari* ejuſdem. Quæ pertinent ad *eſſe*, ſunt 1. Inimicitia etiam non capitalis. 2. Qualitas ſuſpectum reddens ipſum *Judicem*. 3. Appellatio aliàs ab ipſo facta. 4. Conjunctio ejuſdem cum *Actore*, vel *Reo*: & 5. Si *Judicis Secretarius*, aut *Socius*, eſſet *Accuſator*, vel *Reus*. Quæ dependent ab *operatione* ipſius recenſentur in §. *ſequenti*, ex quo tamen duo ultima membra excerpſimus, ne confunderemus cauſas recuſationis, quæ dependent ab *eſſe*, cum illis, quæ dependent ab *operari Judicis*.

39. Prima ergo recuſationis cauſa eſt *Inimicitia*. Hæc cauſa eſt potiſſima, inter eas, quæ ſtatuuntur ad *Judicem* recuſandum, & habetur multiplicitee in utroque *Jure cap. Quod ſuſpecti. 3. quæſt. 5. cap. Sciſcitatur. de Reſcr. cap. Suſpiciones. de Off. Delegat. cap. Cum ſpeciali. de Appell. cap. Cum oporteat. junct. gloſ. in verb. Inimicus. de Accuſat. l. Apertiſſimi. C. de Judic.* Et licèt non appareat ex aliis juribus, quod inimicitia, etiam non capitalis, ſit cauſa legitima recuſationis, unde apud alios ſit tantum opinio *Doctorum Guazzin. Defen. 1. cap. 21. num. 5.*: tamen Nos habemus pro lege, quod etiam non capitalis ſufficiat; dicit enim *Textus*: *Inimici etiam non Capitales*. *Capitalis* autem *Inimicitia* dicitur ea, in qua inter partes intercedit odium capitale, hoc eſt grave, ut dicit *Innocent. in cap. Bonæ. il 1. de Elect.* & oritur vel ab expoliatione, vel lite mota ad ſpoliationem totius, vel majoris partis facultatum, vel ex morte, aut mutilatione intentata, vel minitata inimico, vel data fratri, vel conſanguineo ipſius, de qua fuse ſcribit *Abb. in cap. Accedens. il 1. num. 3. Ut lit. non cont.* & *Jureconſulti* paſſim ad jura citata. Cauſæ autem Inimicitiæ compendiantur à *Penn. Comment. 116. in 3. par. Direct. Inquiſit. Farinac. quæſt. 49. num. 1. Berti Pract. crim. tit. 3. cap. unic. n. 21.* & aliis. Et ſunt: 1. Qui occidit conſanguineum: 2. Qui conatus eſt occidere aliquem: 3. Qui minatus eſt occidere: 4. Qui paravit inſidias ad mortem: 5. Qui accuſavit in cauſa capitali, ſeu graviſſima: 6. Qui depoſuit contra aliquem, aut deponere voluit falsò in cauſa capitali: 7. Qui detinuit aliquem injuſte in vinculis: 8. Qui *graves* injurias in aliquem protulit: 9. Qui pudicitiam matris, ſororis, vel conſanguineæ maculavit, vel attentavit: 10. Qui litem movit de gradu honoris, ſeu bonis in quantitate magna: 11. Qui graviter offendit aliquem in perſona, vel rebus: 12. Qui vulneravit aliquem, maxime in facie, vel membrum mutilavit: 13. Deſcendentes, vel conſanguinei, vel familiares, vel ſocii in officio, vel ſtricti amici ejus, qui eſt capitalis inimicus: 14. Qui ſunt contrariæ factionis, ut *Guelphi* contra *Gibellinos*, dicuntur capitales inimici. Sed quia ſuperadicta non omnia poſſunt quadrare Regularibus, maxime ex noſtra Religione, pro qua ſcribo, recenſebo ea, quæ faciunt inter nos probationem de inimicitia ſufficienti ad recuſandum *Judicem*, & exemplis clarificabimus.

40. Sit ergo hæc Regula firma. Ex injuria facta, ſive attentata vel verbo, vel ſcripto, vel factis in perſonam, vel honorem alicujus, vel ſuorum, oritur inimicitia. Dixi *Injuriam*, hoc eſt factum contra jus, ut dicit *l. 1. ff. de Injur. & fam. lib.* Quod enim ſecundùm jus factum eſt, neminem debet movere ad inimicitiam; unde ad hoc, quod ex facto aliquis debeat reddi inimicus, oportet, quod factum ipſum injuſtum ſit, per quod juſte poſſit conqueri, quod fuerit læſus. Unde *Judex*, qui ſententiavit legitime aliquem ad carceres, aut aliam pœnam gravem, non poteſt reputari inimicus Sententiati; ex eo, quod talis ſententia non fuit contra jus, imo a jure ſecundùm quod *Judex* proceſſit in officio ſuo, ut dicit una *Lex*, (quam ſequitur *Farinacius*,) quæ habet, ſic: *Quæ jure poteſtatis a Magiſtratu fiunt, ad injuriarum actionem non pertinent. l. Injuriarum. §. Quæ jure. ff. de Injur. & fam. Farinac. quæſt. 49. n. 72.* Dixi *gravem*; non enim cenſetur rationabiliter, quod, ex levi injuria, aliquis ad inimicitiam accendatur; & ſi in aliquibus hoc accidit, eſt, quia injuriatus apprehendit, & falſo judicio reputat injuriam levem eſſe gravem. Sed hoc circumſcribi debet a *Judice*, qui ſecundùm *Abb. in cap. Pervenit. num. 3. de Sent. Excomm.* debet judicare, ſpectata conditione loci, temporis, perſonæ, modi, & aliarum circumſtantiarum, quando injuria fuerit levis, an gravis. Dixi: *facta ſive attentata*; quando ſcilicet, qui inju-

riam

riam attentavit, fecit quantum potuit, & per ipſum non ſtetit, quin executioni demandaret cum effectu. Et hoc rationabile eſt, quia ſicut in jure, ordinaria pœna punitur in gravi, & enormi crimine conatus, & affectus, licet effectu non ſecuto, (ut habet *l. Is qui cum tela. C. Ad Leg. Cornel. de Sicar.* quando ſcilicet delinquens devenit ad actum delicto proximum, & per eum non ſtetit, quin effectus ſequeretur, ut explicant *Angel. Alber. Rayn. in l. Qui ea, ff. de Furt. Bald. conſ. 316. verſ. At ex lib. 1. apud Farinac. quæſt. 124. num. 37.* ita ut in pœna pariſicantur affectus, & effectus): ita rationabiliter ſic offenſus, & ex conſequenti, æqualiter inimicus cenſendus eſt is, qui ſi non effective, ſaltem affective gravem injuriam eſt paſſus. Dixi *Verbo*; quia injuria, etiam mere verbalis, eſt cauſa ſufficiens inimicitiæ. *cap. Veniens de Injur. ubi Bald. Jaſon. Marſil. Grammat. quos dat. Roderic. tom. 2. quæſt. 16. art. 3. verſ. Sexto oritur.* Unde ſi perſonæ gravi dicitur: *Tu mentiris: Tu es Baſtardus*, irrogatur injuria ſecundùm *Bart. in l. Si quis extraneus ff. de Acquir. hæred. Abb. in cap. Cum te num. 27. & 28. de Sent. & re judic.* ſi tamen talia verba non ſint prolata familiariter, ſed animo injuriandi, ut ibi advertit *Abbas*, & dicit *l. Illud. relatum. §. Sane de Injur. & fam. lib.* & hoc procedit, etiam ſi perſona injuriata non fuerit præſens *l. Item apud §. Convicium. ff. de Injur. & fam. lib.* & de illa per detractionem diſſeminantur vel falſa crimina, vel vera, occulta tamen, ad nocendum ſuæ bonæ famæ: vel contra illam proferuntur convicia, ut dicendo, quod eſt infamis, indignus, relaxatus, ſcandaloſus, & ſimilia, ut paſſim tradunt *Doctores*, quos cumulat *Farinac. quæſt. 49. num. 39. 43. & ſeqq.* Et hæc omnia maxime procedunt inter *Religioſos*, ut bene advertit *Roderic. tom. 2. quæſt. 16. art. 3. verſ. Sed.* qui licet minimi ſint, tamen, propter decentiam ſtatus, injurias maxime ſentiunt; & proinde non admittitur limitatio, quam ponit ad ſupradicta *Farinac. quæſt. 49. num. 45.* qui vult contumelioſa verba injuriam inferre ſolum *Nobilibus*, & præcipuis viris, non verò vilibus, & gregariis.

41. Magnum tamen Indicium (ad diſcernendum, ſi a verbo injurioſo contra eum prolato, aliquis offenſus eſt, ità ut poſſit conjici, ex tali prolatione inter injuriantem, & injuriatum ortam eſſe inimicitiam) credo eſſe, obſervare, ſi injuriatus, poſtquam talia verba audivit, exarſit ira, immutatus eſt in vultu, aut alium ſubitaneum motum fecit; quia ex eo conjicitur, ſe a tali verbo fuiſſe ſenſibiliter inflammatum ad iram, & proinde ad inimicitiam præſumptam.

Dixi: *vel ſcripto*; quia etiam per ſcripturam gravis irrogari poteſt injuria, & eò gravior, quàm ea, quæ oretenus, & verbo profertur, quò durabilior, & pluribus manifeſtabilior eſt ſcriptura, quàm verba, quæ tantùm a circumſtantibus audiuntur, & ſtatim tranſeunt. Et hoc poteſt contingere multipliciter; puta quando evulgatur aliquis *Liber*, vel *Allegatio in Jure*, & ex hoc incidenti, Auctor inſerit in ea, dicteria, ſcommata, ſarcaſmos, & ſatyriſat maledicis verbis aliquem ad denigrandam ejus famam, ſive in ſcientia, ſive in moribus: aut cum data opera componuntur, divulgantur, ſparguntur, aut in publico affiguntur Libelli famoſi, aut cantiones contumelioſæ, aut compoſitiones maledicæ, quas *Itali* vocant *Paſquinate*, *Ulpianus* autem *Lex Cornelia §. Si quis ff. de Injur. & fam. lib. Epitheſes*, hoc eſt, *Inſcriptiones appoſitas in contumeliam alicujus factas*, ut interpretatur *Pratej. Lexic. jur.* Ex horum omnium compoſitione enormis conſurgit injuria, ut dicunt *d. l. Lex Cornelia. §. Si quis, & §. Eadem pœna. l. Item apud. §. Hæc autem. ff. de Injur. &* de *Amena Pract. Crim. Part. 1.*

fam. lib. & datur ex his actio injuriarum contra Compoſitores, qui, de *Jure Civili*, ultimo ſupplicio afficiuntur, de *Canonico* autem Fuſtigatione, ut cum *Gloſſ. in cap. Qui alterius 5. quæſt. 1. ubi Archidiac. Bellamer. Præpoſit. Turrecrem. apud Farinac. quæſt. 105. n. 430.* Pariter eadem naſcitur injuria ex ſcriptura quando aliquis, animo nocendi, mittit aliquod *Memoriale* continens falſa crimina ad *Superiores*, maxime *Generales*, ad hoc, quod injuriatus male audiat apud *Curiam*, & impediatur hoc modo, quominus ad dignitates, quas meretur, perveniat: & de his memorialibus in ſpecie loquitur *l. Item apud §. Si quis libello ff. de Injur. & fam.*

42. Dixi: *vel facta in perſonam*; quod multipliciter contingere poteſt, ſive percutiendo, ſive mutilando, ſive vulnerando, minando, terrendo, falsò accuſando, ſive contra teſtificando, ſpoliando, mortem intentando, & ſimilibus, quia nimius eſſem, ſi de ſingulis vellem loqui; ex his namque clarum eſt injuriam irrogari, & inimicitiam oriri, maxime quando factum terminatur in propria perſona, quod juxta *Bart. in l. 4. §. final. ff. de Adimen. legat.* tunc dicitur atrox, & cauſat inimicitiam capitalem. Dixi: *vel honorem*; oritur enim gravis inimicitia ex contumelia, per quam minuitur honor alicui, maxime in præſentia exterorum, apud quos injuriatus eſt in exiſtimatione; ſive talis contumelia fiat verbis indecentibus, ſive factis indicantibus vilipendium ipſius: Pariter ex artificiis, & ſuaſionibus factis apud *Electores*, ob quas non electus eſt Injuriatus ad *Prælaturam*, quam merebatur: Præterea etiam ex accuſatione criminali alicujus delicti gravis, de quo pœnitentiatus fuit, & læſionem honoris eſt paſſus, aut per privationem ab Officio, aut per amiſſionem voti: Inſuper etiam ex lite civiliter ſecum habita ſuper re gravi, ut ſuper puncto præcedentiæ, aut prætenſione Lecturæ, in qua Injuriatus ſuccubuit; ex omnibus inquam ſimilibus, oritur præſumptive *capitalis inimicitia*, & maxime de lite, & accuſatione criminali aperte loquitur *Authen. de Teſt. verſ. Si vero dicatur Coll. 7.* & in *cap. Meminimus. Extra de Accuſat. Accuſator* vocatur *Inimicus*. Dixi: *vel ſuorum*; & hoc nomine veniunt non tantùm aſcendentes, & deſcendentes, ſed & laterales, conſanguinei, affines, conjuncti amicitia, factione, ſervitute, clientela, patrocinio, magiſterio, diſcipulatu, & ſimilibus, quæ nomine *ſuorum* comprehenduntur. Ex injuria ergo illata alicui ex nominatis, præſumitur orta etiam inimicitia cum conſanguineo, amico, factionario, &c. qui poteſt ex hoc recuſari, ut ſuſpectus *Judex*, & ita in terminis loquitur *l. Lex Cornelia. ff. de Injur. & fam. lib. cavetur, ut non judicet, ei, qui agit Gener, Socer, Vitricus, Privignus, Sobrinuſve, propiuſve eorum, quemquam ea cognatione, affinitative, attinget, quive eorum ejus, parentiſve, cujus eorum Patronus erit.* Et hujus rationem reddit *l. Injuria. §. Item aut. ff. de Injur. & fam. lib.* in eodem *Digeſto*, dicens: *Spectat ad nos Injuria quæ iis fit, qui vel poteſtati noſtræ, vel affectui ſubjecti ſunt.* Unde ibidem *l. citat. §. Quoties* dicitur, quod *Quoties funeri Teſtatoris fit Injuria, dicendum eſt Hæredi quodammodo factam.*

43. Ex his ergo concludimus, quod ſi aliquo modorum ſupradictorum injuriam fecerim *Titio*, vel alicui ex ſuis, ſi *Titius* eſt meus *Judex Ordinarius*, vel *Delegatus*, poſſum illum recuſare, ut inimicum a lege præſumptum. Pariter ſi *Titius* eodem ſimili modo contra me, & meos fecerit, etiam ſi me ita læſerit abſque ulla cauſa ex parte mea, tamen, ex illis, meus præſumitur inimicus, non tantum ob illatam injuriam, ſed & quia *Proprium ingenii humani eſt, odiſſe, quem læſeris*, ut profundiſſime more ſuo ſcribit *Cornel. Tacit. Vit. Agricol. circ. med.*

Quæ autem hucuſque dicta ſunt de inimicitia, ſunt tantum præſumptiones juris, quæ inter *Religioſos* non multum durare præſumuntur. Ponamus enim, quod unus *Religioſus*, alium una, vel altera ex recenſitis injuriis affecerit, ob quam ambo effecti ſint *capitales inimici*; fortè poteſt præſumi, quod inter eos talis inimicitia ſit ant perpetuo, aut per multum temporis duratura, ſicut inter Sæculares? Hoc nequit legitime præſumi, & faciunt in contrarium frequentia *Sacramentorum*, orationes, pœnitentiæ, & alia exercitia perfectionis in vita Regulari, per quas, ſi non immediate poſt receptam injuriam, ſaltem paulo poſt, quam deferbuit ira, præſumitur, inimicitiam eſſe extinctam, & perfectam reconciliationem ſecutam. Non nego tamen eſſe aliquos perverſos, qui (ſicuti *Judas in Collegio Apoſtolico*) etiam in Religione, quæ eſt ſchola virtutum, in vitiis miſerrime vivunt, & venenata conſcientia ad *Sacramenta* ſacrilege accedunt; & fateor, in his, non minus, ac inter Sæculares, immortalem, ex recepta injuria, inimicitiam perſeverare.

44. Tamen, ut in pluribus, non ſic eſt. Et ideo cum decernere, quando conſtet de inimicitia, ſit arbitrarium *Judici*, *Bald. conſ. 472. num. 6. verſ. Breviter, lib. 1.* qui cauſas pro recuſatione *Judicis* adductas examinare debet in *jure*, & *facto*: debet bene penſare longitudinem temporis ex quo irrogata fuit injuria, ſigna reconciliationis ſecutæ, converſationem, familiaritatem, acta, officia mutua Injuriantis, & Injuriati, hujus naturam, mores, ingenium, & hujuſmodi, ex quibus omnibus poſſit conjecturari, & pronunciare, ſi abolita ſit inimicitia, an adhuc ſufficienter ſubſiſtat, ad effectum recuſationis: Et præ omnibus caveat, & advertat ſimulatam reconciliationem nonnullorum, quorum *Molliti ſunt ſermones ſuper oleum, & ipſi ſunt jacula.* Fingunt ſe injuriam condonaſſe, & pepercisse ob amorem Dei, ſed parcunt, ut fert adagium, *More Fratrum*, & expectant tempus ulciſcendi, maxime quando ſunt *Superiores*, & utuntur auctoritate publica ad ſatisfactionem paſſionis privatæ. Ab his ſint *Judices* oculati, & bene caveant.

45. Ut autem in re, quæ paſſim occurrit, verum fatear; nulla inter *Regulares* verior, & magis legitima cauſa recuſandi *Judicis* ob inimicitiæ, non dico ſuſpicionem, ſed exiſtentiam, eſt, quam Factionum diverſitas, hoc eſt, ſi *Reus*, ſive *Actor* ſit ex una, *Judex* autem ex alia Factione. Incidimus in mala tempora, ea ſcilicet, in quibus cum *dormirent homines*, hoc eſt, *remiſſius agerent Prælati*, ut explicat *Beda*, Inimicus homo ſuperſeminavit zizania in agro Religionis, in quo Cæleſtis ille Agricola bonum ſeman, omnium nempe virtutum, ſeminavit. Ille idem Spiritus ambitionis, quem *Diabolus* ſuggerere tentavit inter *Apoſtolos*, qui cum omnia Mundi dimiſiſſent, ut ſequerentur Chriſtum, *inter eos tamen facta eſt contentio, quis eorum videretur eſſe major?* eoſdem identidem affectus ſuſcitavit inter *Religioſos* noſtra tempeſtate. Res ſane cordato viro an ridenda, an deploranda, ambiguum eſt. Ridenda ſane videretur iſtorum fatuitas, qui deliciis carnis, mundi illecebris, ſæculique pompis deſpectis, vitamque aſperam inter Regulæ rigores ducentes, nudi, famelici, mendici pro Chriſti amore, terribile certamen (ut de *Virginibus fatuis* philoſophatur *Chriſoſtomus*) ſuperantes; poſtea cadant in pugna longe minori, dum ſe ſubmitti ſinunt ab ambitu infeliciſſimæ dignitatis, quam, utinam ſaltem, cum *Tertulliano* (ut infinita alia, quæ de illa dici poſſent, omittam,) *Unius anni volaticum gaudium*, appellare liceret. At jugibus lachrymis potius eſt a bonis viris deploranda: quandoque terribili hoc ſpiritu concutiuntur, & quaſſantur anguli domus *Religionis*, unde & extremum imminet periculum, ne ejus tam turpiter fatiſcentibus fundamentis, irreparabiliter corruat ædificium. Etenim ab hoc ambitu naſcitur, quod qui geſtiunt dominium inter *Religioſos* conſequi vel prorogare, non minus ac ſi de Regno, vel parando, vel tuendo eſſet agendum, conquirunt ſocios, ſequaces venantur, clientes invitant, & ex his, tanquam militari agmine facto contra cæteros, qui ipſorum potentiam inviſam habent, bellum gerunt; incruentum fateor, ſed longe periculoſius, quam cruentum: in hoc enim tantum vitæ diſcrimen ſubitur, in illo autem ſauciatur, & occiditur fama, quæ, jure merito, debet vitæ corporali præferri. Etenim & calamo, & lingua impetitur vita, licet innocens, illorum, qui ſuæ militiæ nomen dare renuerunt, & monopoliis, artificiis, murmurationibus, figmentis, ſubornationibus tanquam ſtrattagematibus agitur, ut illi, vel apud Superiores infami nota irreligioſitatis ſignentur, vel ſoli derelinquantur a deſertoribus, qui ad aliena ſigna convolantes, defectionis præmia conſequuntur. Sic ergo hinc inde ſtabilitis Factionibus, & declaratis Partibus inter *Religioſos*, mirum eſt, qua benevolentia inter ſe afficiantur, qui compare gaudent teſſera, & qua animoſitate invehantur in alios, qui oppoſita ſigna ſequuntur: ita ut, licet nulla perſonalis intervenerit injuria; tamen quia unus eſt *Pauli*, alius eſt *Apollo*, non ſecus, ac inter milites oppoſiti exercitus, capitalis inter eos viget inimicitia. Et quod etiam mirabilius eſt, non contenti hujuſmodi *Optimates* factioſi, in propria *Provincia* habere ſequaces, etiam in aliis fautores ſibi ſimiles conquirunt, & mutuum ſpondentes auxilium pro ſe, & ſuis, ſtricte fœderantur. Hinc ſi *Religioſus* advena ex fœderata *Provincia* advenit, omnia humanitatis hoſpitalis obſequia conſequitur a Sociis collegatis, ruſticitatibus alioquin paſſis ab eo, aut iis, qui non fœderatæ *Factioni* adhærent; ita ut identitas non *Religionis*, non Provinciæ, non Conventus, non Patriæ, non Novitiatus. non Scholæ, (plus dicam) non ſanguinis, aut parentelæ, amicitiam inter iſtos tueatur, ſed ſola *Factio*, & ab hac ſola, (*ſtupendum!*) amor, & odium inter illos menſuratur. Non omnes tamen hujus farinæ ſunt, qui vivunt in *Clauſtris*, in quibus optimi, & ſanctiſſimi, & zelantes Religioſi, ut plurimum ſunt; & de his non eſt ſermo meus. Sed loquor de quibuſdam, qui ſuperbia tumidi, virtute vacui, alios geſtiunt per *Prælaturas* anteire: his enim malis artibus eas violenter, doloſe, & culpabiliter invadunt, tuentur, & protendunt; & ſic inter inimicitiarum diſcrimina, de dominatione anxii, miſerrime vivunt.

Si ergo talis farinæ ſit *Judex*, ſive *Ordinarius*, ſive *Delegatus*, *Reus* verò, aut *Actor* ſit diverſæ *Factionis*; dico, evidenter conſtare de inimicitia, & poſſe hujuſmodi *Judicem* recuſari, quia tutum non eſt ſibi coram illo litigare, etiam ſi *Judex* eſſet ex aliena *Provincia*, dummodo ſit ex *Factione* fœderata. Quia in *Cap. Statutum*, §. *Cum vers. de Reſcr. in 6.* cauſa committitur *Judici Delegato* extra *Civitatem*, vel *Diæceſim Actoris*, quia ipſe *Eandem Diæceſim, aut Civitatem intrare non audet*, & hoc *quia Actor*, ut habet ibi. *Gloſſ. ind. cap. Statutum. in verb. Non audent. de Reſcr. in 6. eſt forte Gibellinus, & ibi regnant Guelphi*; hoc eſt contrariæ *Factionis*. Sicut ergo potentia Factionis adverſæ eſt *Actori* cauſa ſufficiens ad recuſandum locum judicii, ita ut hac de cauſa, ex præallegata *Decretali*, ad alium locum judicium transferratur; ita a fortiori, vel ſaltem a pari, diverſitas *Factionis* in perſona *Judicis*, erit legitima cauſa *Actori*, & *Reo*, (de quo major eſt ratio,

tio, præſertim in criminali judicio. recuſandi *Judicem*: & ſic tenuit *Roderic, tom. 2. quæſt. 16. art. 3. verſ. Decimo dico. Berti Pract. Crim. tit. 3. num. 21. Bald. in l. Unic. C. de Rapt. virg. Rojas conſ. 200. num.* 8. licet dicat ex propria ſententia, hoc non habere locum in *Religione*, in qua ex multiplici virtutum exercitio cenſet, diſcordias ipſas, aut non naſci, aut natas paulo poſt emori; ſed non ita ſcripſiſſet, ſi hoc tempore infelici vixiſſet. Ideo fundatiſſimam cauſam pro recuſando *Judice*, teneo eſſe diverſitatem *Factionis* a *Reo* in *Judice* ex *Bald. in cap. de Cauſis de Offic. Jud. Delegat. Sebaſt. Sapia Add. ad Abbat. in cap. Cum. ſpecial. num. 10. de Appellat.*

46. Secunda cauſa ſpectans ad *eſſe* Judicis, ob quam poteſt, ut ſuſpectus recuſari, eſt *qualitas reddens illum ſuſpectum*. Et licet hoc membrum, quod ponitur, ut ſpecifice contradiſtinctum a primo, videatur continere illud, ut genus ſpecies (ex eo quod inimicitia, ex qua *Judex* inimicus dicitur, eſt *qualitas reddens Judicem ſuſpectum*); tamen non ſic ipſam accipimus: ſed nomine qualitatis reddentis *Judicem* ſuſpectum, intelligimus alias conditiones perſonales diſtinctas ab inimicitia, ob quas legitime redditur ſuſpectus. Dicit enim *Textus*, *aliàs ſuſpecti*; quod adverbium *Aliàs*, licet ex vi vocabuli non importet niſi alietatem *temporis*, aut *loci*, ut vult *Ambroſ. Calepin. verb Aliàs*; tamen in jure importat etiam alietatem *modi, actus*, & etiam *cauſæ l. Divortio ff. de Negot. geſt. & l. Qui teſtamento §. Mulier. ff. de Teſtam.* ut ex *Bartol.* habemus in explicatione unius *legis in l. 1. verſ. Quinto quæro ff. de Condit. & demonſtr.* Et ſecundum hunc ultimum intellectum accipitur in noſtro *Textu*, ita ut *Aliàs ſuſpecti*, idem importet, ac ſi diceretur, *ſuſpecti* ob alias *cauſas*, *qualitates*, ſive *conditiones* ab inimicitia contradiſtinctas. Pro his autem ſequentem Regulam ſtatuo.

47. *Judex* habens qualitatem, ob quam juriſdictionem non poteſt exercere, vel ob quam *Actor*, vel *Reus* poteſt legitime timere de gravamine, aut præjudicio, poteſt juſte recuſari.

Duas partes habet Regula hæc. Prima eſt: ſi *Judex* habeat aliquam ex qualitatibus ſupra recenſitis, a quibus impeditur a jure, ne officium *Judicis* poſſit exercere, maxime ſi aliqua eſſet innodatus cenſura. Licet enim hoc impedimentum ſit a jure, per quod proceſſus redditur ipſo jure nullus; tamen non tollitur, quin etiam poſſit contra illum in judicio proponi ab homine. Et ne proponamus caſum Metaphiſicum, ſicuti eſt quærere ſi *Actor*, aut *Reus* poteſt recuſare *Judicem* excommunicatum denunciatum vitandum; caſus enim hic licet poſſibilis ſit, nunquam tamen eſt actu dabilis, ut ſcilicet ita fatuus eſſet *Superior*, ut excommunicato denunciato, aut publico percuſſori *Clerici*, vellet delegationem judicandi committere. Demus caſum maxime practicabilem. Ego citor ad comparendum, & reſpondendum, uti *Reus*, a *Judice*, (ſive *Ordinarius* ſit, ſive *Delegatus* perinde eſt) & ſcio illum introduxiſſe fœminas in Monaſterium, vel dignitates Religionis ad commendationes laicorum contuliſſe, vel aliud ſimile geſſiſſe, propter quod incurratur excommunicatio *ipſo facto*; poſſum ne ego ex hac excommunicatione, quæ *Judicem* inhabilitat, ipſum recuſare, licet non ſit res publica, ſed nota ſolum mihi, & duobus aliis, quorum teſtimonio, poſſum factum probare? Dico quod ſic, quia poſſum nolle communicare cum illo, & ſic recuſare judicari ab illo, quem ſcio in foro externo excommunicatum, licet forte ipſe pro interno receperit abſolutionem: & ita *Suar, de Cenſur. diſp. 15. ſect. 7. num. 3. Lezan. verb. Excommunicatio 2 num. 7. apud Paſſerin. Trib, Regul. quæſt. 3. art. 6. num. 132. in fin.* Secunda pars eſt, quando ex qualitate perſonali, quæ eſt in *Judice*, juſte poteſt *Reus* habere ſuſpicionem de gravamine, aut *Actor* de præjudicio, & ſic poteſt illum recuſare. Hoc autem multipliciter contingere poteſt. Puta ſi *Judex* eſt meus *æmulus*, concurrens mecum ad dignitatem obtinendam, & ſuſpicari mihi licet, quod faciat contra me, quantum poterit adhoc, quod ego condemner, & ita tollatur mihi ſpes de illa conſequenda: Pariter ſi eſt *illiteratus*, & *ignorans*, & regitur ad nutum *inimici mei*, qui eſt ipſius *conſiliarius*, unde timere juſte poſſum, quod ex ignorantia, & malitia ſibi ſuggeſta, graviter cauſæ meæ præjudicabit: Item ſi eſt *indiſcretus*, ex conſuetudine *iniquus*, & *crudelis*, gaudens affligere proximum: Item ſi eſt *avarus*, & timere poſſum ne muneribus ab *Accuſatore* poſſit induci ad me gravandum. Ex his inquam, & ſimilibus qualitatibus ipſius, a quibus poſſum timere præjudicium, ipſum poſſum recuſare, ut communiter *Doctores*, *Bald. in cap. Ad noſtram de Probat. Franc. in cap. Poſtremo in fin. de Appellat. Marant. par. 6. num. 37. Jaſon. in l. Apertiſſimi, C. de Judic. Pax Jordan. lib. 13. tit. 4. num. 111. apud Paſſerin. loc. cit. num. 133.*

Tertia cauſa recuſationis eſt, ſi *Reus*, aliàs ab eodem *Judice* appellavit. Hoc autem debet intelligi, non abſolute, ſed cum moderatione; puta ſi a *Judice ad quem*, fuit data ſententia, quod bene fuerit appellatum, & male judicatum. Si enim aliàs appellaſſet, & judicatum poſtea fuiſſet, appellationem non habuiſſe juſtam cauſam, & ſic *Appellans* coactus fuiſſet ſubire ſententiam *Judicis a quo* appellavit; non eſſet hæc legitima cauſa recuſationis. Ratio autem iſtius eſt; quia præſumitur quod *Judex a quo* appellatum eſt, odium in tali caſu conceperit contra appellantem: ſiquidem per talem appellationem, in Superiori Tribunali cognita eſt ejus ignorantia in male fabricando proceſſu, & injuſtitia in gravando indebite Appellantem. Et iſta juris præſumptio authenticatur quotidiana experientia. Quando enim aliqui *Provinciales*, vel *Viſitatores* fabricant proceſſum contra aliquem, & ipſe appellat ad *Generalem*; incredibile dictu eſt, quas artes, violentias, induſtrias non adinveniant iſti *Judices*, ut proceſſus a ſe facti, licet mille nullitatibus ſcatentes, ſubſiſtant. Pugnant enim pro iis, quaſi pro aris, & focis, ad hoc, ut declarentur ſubſiſtentes, & ſic ipſorum non appareat turpitudo intellectus, aut voluntatis; & ſic ab *Officio Judicis*, quo per ſententiam ſunt plene functi, tranſeunt ad partes *Actoris*, & frequentiſſime etiam *Accuſatoris*, & utinam cum juſtitia. Appellans autem ita ipſis inviſus eſt, ac ſi *Læſæ majeſtatis* in primo capite *Reus* apud ipſos exiſteret. Optimo ergo jure firmata eſt diſpoſitio talis cauſæ recuſationis, quam canonizat tum *Lex*, *Cap. Ad hæc il 1. cap. Propoſuit. de Appellat.* tum communis opinio *Doctorum*. *Io: Andr. in d. cap. Ad hæc, & ibi Franc. de Appellat. Scacc. quæſt. 17. limit. 47. mem. 3. num. 2. Guazzin. defenſ. 1. cap. 21. num. 24.* Alia etiam cauſa rationabilis eſt; quia ſi ſemel *Reus* fuit in alia cauſa ab hoc *Judice* gravatus injuſte, poteſt præſumere quod ſit etiam gravaturus in hac, quam habet præ manibus juxta *regulam juris*, *cap. Semel. de Reg. jur. in 6.* maxime ſi gravamen fuit per torturam indebitam, aut carcerationem, quæ ſpecies tormenti eſt; tunc enim talis, ſic indebite tortus, torquentis *Judicium* declinare poteſt, ut dicit. *Angel. in l. 2. n. 4. ff. de Appell. Scacc. loc. cit. num. 3.*

48. Quarta, & Quinta cauſa poſſunt copulari ex eo, quod ambæ loquuntur de conjunctione vel ſanguinis, vel affectionis cum *Accuſatore*, vel *Reo*.

Si

Si ergo *Accuſator*, vel *Reus* erunt affines, vel conſanguinei uſque ad quartum gradum, ut vult *Paſſerinus*. *Trib. Regul. quæſt. 3. num.* 113. vel *Secretarius*, vel *Socius* ipſius *Judicis*, poterit ipſe ut Suſpectus recuſari. De *Secretario*, vel *Socio* conſtat ex *Textu*; de affine, vel conſanguineo extat diſpoſitio aperta *Canonum*. *cap. Poſtremo de Appel. cap. Accuſatores 3. quæſt. 5. cap. Exiſtimamus 13. q. 2. l. Quia poterat. ff. Ad S. C. Trebell.* Et ponderabile punctum adducitur, pro *Judicibus*, qui debent cognoſcere ſuper cauſa recuſationis *Judicis*, a *Paſſerino, loc. cit. num.* 114. & eſt; quod cum probatio cauſæ legitimæ recuſationis pendeat multum ab arbitrio *Judicis* eam cognoſcentis, ut ſupra diximus; multoties a gravitate, religioſitate, & moribus *Judicis* recuſati, de quo non poteſt facilitèr præſumi, quod ex privata paſſione velit Juſtitiam violare, moventur *Judices* ad ſententiandum cauſam recuſationis non eſſe legitimam. Sed bene advertant, quod ubi cauſa ſpecifica recuſationis eſt in jure expreſſa, & pars utitur exceptione recuſationis; non poteſt impediri ab inferiori *Judice*, ſaltem regulariter, ex præſumpta perſonæ rectitudine, ne illum in *Judicem* recuſet. Et ratio, licet ipſe nullam adducat, eſſe poteſt, quia ſententia *Arbitri* debet regulari ſecundum leges, quia ipſe debet procedere ſervato ordine juris, ut dicit *Abb. in cap. Quintavallis num. 9. de Judic.* & arbitrium *Judicis* non eſt, ſententiare ſecundum propriam voluntatem, ſed ſecundum *Jus*: *Abb. in cap. 1. num. 13. de Conſtit. & in cap. final. num. 9. de Tranſact.* proinde, cum ſupponamus caſum ſpecifice expreſſum in jure, non poſſunt *Arbitri* aliter judicare, ex cauſa præſumpta in contrarium.

T E X T U S.

§. III. Ad hæc: recuſari poterunt, qui juris ordinem non ſervaverint: Qui parti nimium faverint: Qui inimico, ſupra quam decet, familiares ſe oſtenderint: Qui modum Commiſſionis, & executionis exceſſerint: Qui Reos extrajudicialiter gravaverint: Qui votum ſuum ad favorem partis manifeſtaverint: Qui Recuſantes minati ſunt. Hi omnes recuſari poterunt. Advertentes Reos, ne ſub colore concepti, vel imaginati gravaminis, probos Judices recuſent. Quia, niſi certo timeant, ſibi a Judice imminere periculum, eum leviter recuſantes, in mortalis culpæ reatum incurrunt.

S U M M A R I U M.

49. *Judex non ſervans ordinem juris poteſt recuſari.*
Hæc exceptio in quacunque parte litis poteſt opponi.
50. *Judex, qui parti nimium favet recuſari poteſt.*
Familiaris quis dicatur?
Familiaritas duplex.
Familiaritas nimia quando ſit?
51. *Judex excedens modum Commiſſionis poteſt recuſari.*
52. *Judex extrajudicialiter gravans recuſari poteſt.*
Gravamen fit verbis, & factis.
53. *Judex manifeſtans votum ad favorem partis poteſt recuſari.*
54. *Judex, qui minacus eſt, poteſt recuſari.*
Minæ quales eſſe debeant, ut ſufficiant ad recuſationem.
Cautela pro Judicibus, qui debent pronunciare ſuper minis.
55. *Abſque legitima cauſa recuſans Judicem, peccat mortaliter.*
56. *Religioſus non poteſt recuſare Judicem, niſi ex cauſa certa.*
Qualis eſſe debet certitudo cauſæ pro recuſatione?
57. *Papa quo caſu committere poſſit cauſam Judici ſuſpecto?*
58. *Gravamen duplex.*

COMMENTARIUS.

49. Hic ponuntur cauſæ recuſationis, quæ ſpectant ad *Operationem Judicis*, ex quibus ſe prodit *Judex* vel actualiter gravantem, vel probabiliter gravaturum, & eas ſingillatim expendemus. Recuſari ergo poſſunt ii, *Qui juris ordinem non ſervaverint*. Hoc debet intelligi de ordine juris eſſentiali, non verò de ſolemnitatibus juris: quæ autem ſint de eſſentia, & quæ de ſolemnitate, dicemus infra *Tit. 7.* Licet ergo eſſentialis forma judicii non ſervata, etiam ſine alia exceptione reddat proceſſum *ipſo jure* nullum; tamen hoc poteſt etiam exceptive proponi ab *Actore*, ſeu *Reo* ad *Judicem* recuſandum; *Direct. Inquiſit. par. 3. quæſt. 67. ubi Pena. verſ. Tametſi*, & hoc vel antequam *Reus* conſtituatur, vel in quacunque alia parte judicii, in qua apparuit, ordinem juris ſervatum non fuiſſe. Ut exempli gratia: Si nulla præcedente *infamia*, *Accuſatione*, ſive *denuntiatione* inceptus eſſet proceſſus: vel dum *Judici* non conſtitit de corpore delicti juridice, ipſe tamen ad inquiſitionem proceſſit; & hæc ita eſſent nota *Reo*, ut poſſet ea probare; poſſet utique *Reus Judicem* recuſare ob non ſervatum juris ordinem, etiam antequam conſtitueretur. Hoc etiam poteſt, poſtquam ſemel conſtitutus eſt, dum tamen notitia hujus perveniſſet ad ipſum poſt conſtitutum, & hoc poſſet probare, ut aliàs dicemus, & conſtat ex *Jure. Cap. Inſinuante de Offic. Jud. Deleg.*

50. *Qui parti nimium faverint*. Hoc procedit vel quando judicium procedit *civiliter*, vel quando *criminaliter per viam accuſationis*: in his enim caſibus in Religione poſſunt dari partes litigantes. Si ergo nimium favorem oſtendat *Judex* erga *Actorem*, vel *Reum*, poterit alia pars, ex hoc titulo, ipſum recuſare; & ita communiter tenent *Doctores*, quos congerit *Guazzin. Defenſ. 1. cap. 21. num. 25. cap. Ad hæc de Reſcr. cap. Cum R. Extra de Offic. Delegat.* Quid autem ſit, & in quo conſiſtat hæc nimia *Familiaritas*, difficile eſt aſſignare. *Familiaritas* enim in *Jure*, *l. Qui jure ff. de Acquir. poſſ. Pratej. Lex verb. Familiaritas*, ut exponit *Pratejus*, idem eſt ac Amicitia, vel domeſticitas, & puto hoc verbum tranſumptive eſſe dictum. Proprie enim *Familiaritas* eſt quædam facultas, quam unus habet in alium, cum quo vivit, vel habitat, eandem familiam conſtituendo, ut optimè habet *Bald. in l. 1. C. de Epiſc. & Cler. & Gloſſ. in cap. In litteris verb. De familia. de Teſt.* & dividitur in *poteſtativam*, ut Patris in filium, Domini in ſervum, Mariti in uxorem, Magiſtri in diſcipulum; & *Socialem*, ut Patris familias in Servitorem liberum, Mercatoria in Socium mercaturæ, Officialis in Comparem in eodem officio, & ſimilia.

Si-

Sicut ergo, jure familiaritatis ſupradictæ ſive *poteſtativæ*, ſive *ſocialis*, poteſt quis aliquid jubere, ſeu obtinere ab eo, cum quo habet *Familiaritatem*; ita domeſticitas, amicitia, & converſatio cum aliquo venit nomine *Familiaritatis*: quia ratione illius, amicus amico, comes comiti, ſocius ſocio poteſt jubere, & obtinere id, quod abſque tali familiaritate non juberet, aut non impetraret. Ad hoc ergo quod nimia cenſeatur *Familiaritas ad* affectum recuſandi &c. non puto ſufficere, quod *Judex* illum, de quo præſumitur nimia familiaritas, ſalutet, alloquatur, & hilari vultu eum excipiat, aut aliquando ſecum, prout cum aliis Religioſis, extra Conventum vadat; ſi quidem omnia iſta indifferenter e morigeratis cum omnibus Religioſis fiunt. Sed requiruntur extraordinarie ſigna benevolentiæ: ut puta quando in loquendo utuntur illo modo, quo ſolent tractare ſolummodo ii, qui inter ſe ſunt confidentiſſimi: quando Judex exeundo a conventu, ut plurimum impetrat e Superiore, ut ſibi detur ille in ſocium: quando cauſa abſentiæ ſuæ committit illi clavem ſuæ cameræ, aut aperitionem ſuarum litterarum: quando frequenter noctu convenit alius in cameram *Judicis* ad diſcurrendum: quando ab aliis ſequeſtrati frequenter loquuntur, ſive ad aures, & ſimilia, quæ omnia recenſere longum eſſet. Ex his, & aliis, quorum diſcuſſio arbitrio *Judicum* relinquitur, poteſt cognoſci nimia *familiaritas*, ob quam *Judex* ut ſuſpectus, recuſetur; & ex dictis etiam explicata remanet tertia cauſa, puta *Qui inimico, ſupra quam deceat, familiares ſe oſtenderint*. Cum enim pars colligitans ſit adverſaria, *civiliter* cenſetur inimica, licet nulla revera, (ut decet inter colligitantes, maxime Religioſos,) inter eos eſſet inimicitia; & proinde quadrant pro parte adverſa, ea quæ quadrant pro inimico.

51. *Qui modum commiſſionis, & executionis exceſſerint*. Hæc cauſa præcipue *Delegatos* tangit, qui licet attentent, hoc eſt nulliter procedant ipſo jure, quando excedunt limitea mandati; tamen hæc nullitas poteſt fortificari etiam ex exceptione partis ex hoc capite recuſantis *Judicem*, & hoc habetur ex *Cap. Super quæſtionum* §. 2. *de Offic. Delegat. Stephan. de Recuſat. num.* 73. *Navar. in cap. Si quando* 6. *de Reſcr. apud Berſi Pract. Crim. tit.* 3. *num.* 33. Exempla ſunt: ſi *Delegatus*, cui commiſſa una cauſa, vellet inquirere de alia: ſi commiſſum eſt, ut examinet tantum *Fratres*, & ille vellet examinare etiam *Sæculares*: ſi haberet in mandatis ut *paternaliter*, aut *civiliter* cognoſceret, & ipſe vel *judicialiter*, vel *criminaliter* procedere tentaret, & ſimilia.

52. *Qui Reos extrajudicialiter gravaverint*. Gravamen multiplex eſſe poteſt, vel *verbis*, vel *facto*: *verbis* quidem mordacibus, exaggerativis, & exorbitantibus a crimine, ſuper quo facta eſt paterna correctio, ex quibus colligitur malus animus *Superioris* erga Subditum, quem illis verbis inhonorat, infamat, & facit eum male audire apud cæteros Religioſos. *Facto* vero: dum ipſis opera magis laborioſa, ex malo animo, committit, indebite fatigat., & in pœnitentiis injungendis excedit pœnam aliis dari conſuetam, aut a *Statutis* taxatam pro tali defectu. Ex his ergo extrajudicialibus gravaminibus apparet malus animus Judicis contra gravatum, ex quo poteſt juſte timeri, ne etiam ipſum judicialiter gravet; & ideo juſte recuſatur, & coincidit hæc cauſa inimicitiæ cum alia, de qua ſupra dictum eſt.

53. *Qui votum ſuum ad favorem partis adverſæ &c.* Hoc non poteſt contingere in criminalibus *Criminaliter*, ubi quæritur publicum; ſed tantum *Civiliter* tractatis, ubi quæritur privata utilitas: & proinde ubi *Judex* manifeſtavit votum parti, antequam ſententiaverit, arguitur extraordinaria familiaritas ipſius cum parte, & proinde inducitur juſta præſumptio recuſationis, ut dicunt præter *Textum*, etiam *Cæſar. de Graſſ. deciſ.* 93. *num.* 5. & 9. *Berti tit.* 3. *num.* 40. *verſ. Si Judex Caravit. conſ.* 134. *n.* 8. *Guazzin. Defen.* 1. *cap.* 21. *num.* 64.

54. *Qui recuſantes minati ſunt*. Minæ iſtæ debent eſſe graves, & ortæ ex gravi cauſa, & de recenti, & a perſona, quæ ſit ſolita minas exequi, ad hoc ut inducant præſumptionem legitimam. Si enim habent recitatas conditiones, patet, quod arguunt animum inimicum in ſic minitante, & iiſdem de cauſis, & juribus legitimatur hæc cauſa recuſationis, quibus probatum eſt de inimicitia. Si vero ex levi motivo ortæ, aut jam a multo tempore minæ fuerunt incuſſæ, & a perſonis ſubitanei motus ad bilem, ex nonnullis, qui ſolent ſubito excandeſcere in iram, & ſtatim deſervent, nulla retenta injuriæ memoria, (ſicut Canes, qui impatientiſſimi in ira, ſi, ſtatim ac percuſſi fuſte ſunt, illis dominus abblanditur, illico, ira dimiſſa, ſunt familiariſſimi;) puto rejiciendam eſſe hanc præſumptionem, nec poſſe *Judicem* ex hac recuſari; quia minæ illæ fuerunt potius verbales, quam reales: caute tamen in iis examinandis ambulent *Judices*, quia multoties.

Qua flumen placidum eſt, ibi latet altius unda.

Et videntur nonnulli, qui apparent placati, reſervare iram tempore vindictæ, & ipſis, ut de *Junone Virgilius* cecinit.

......*Latet altum in pectore vulnus*; ideo in librenda natura ejus, qui minatus eſt, ſint bene oculati.

55. *Advertentes Reos ut ſub colore &c.* Quod præſidio innocentiæ a lege inductum eſt, non debet a malitia humana detorqueri ad maculandam innocentiam. Recuſatio *Judicis*, ex juxta cauſa, introducta fuit ad favorem *Rei*, ne a *Judice* inimico, aut ſimpliciter, aut plus juſto gravaretur. Non debet ergo eſſe cauſa, niſi juſta ad hoc, ut recuſatio ſit juſta: aliter ſi *Reus* ob imaginatam ſuſpicionem ſibi timeret, & ob hanc recuſaret *Judicem*, aut (quod gravius eſt) fingeret ſibi hoſtem, quem feriret; aut ad protelandum judicium; aut ex occulta ipſius animoſitate contra *Judicem*, præterquam quod excideret a cauſa in judicio *Arbitrorum*, etiam peccaret mortaliter, quia injuſte infamaret *Judicem* in re gravi, ut ſentiunt *Doctores* plures cum *Textu*.

56. Proinde ſciendum eſt, quod Religioſus non poteſt recuſare *Judicem*, ſive *Ordinarium*, ſive *Delegatum* ex cauſa ſola probabili, ſive dubia, ſed ſolum ex certa, & manifeſta, ut tenent communiter *Sanchez Decalog. lib.* 6. *cap.* 8. *in fin. Caſtropal. Tom.* 3. *Tract.* 16. *Diſp.* 4. *par.* 16 *num.* 11. *Lugo de Juſt. Diſp.* 37. *quæſt.* 14. *num.* 176. *Lezan. tom.* 1. *cap.* 9. *num.* 8. *Peyrin. de Subd. quæſt.* 1. *cap.* 19. *Paſqualig. deciſ.* 348. *in fin. Bicc. quæſt.* 6. *num.* 58. *Sgroi par.* 5. *cap.* 1. *num.* 44. *apud Paſſerin. Trib. Regul. quæſt.* 3. *art.* 4. *num.* 66. Certitudo autem iſta triplex eſſe debet: puta quod ſit certa *in jure*, ideſt, quod cauſa, ob quam ipſe recuſet, ſit a *jure* expreſſa tanquam ſufficiens ad recuſandum. Secundo quod ſit certa *in facto*; hoc eſt, quod *Judex* recuſatus certo talis ſit, qualem recuſans dicit, utpote inimicus, excommunicatus, & ſimilia. Tertio quod ſit moraliter certus de gravamine injuſto, quod ſibi eventurum eſt a tali *Judice*; & non ſufficit quod periculum talis gravaminis ſit probabile, vel dubium. Et licet de re futura non poſſit haberi certitudo phyſica, poteſt tamen haberi moralis; quia, penſatis circumſtantiis, & qualitatibus, & modo agendi *Judicis* cum *Reo* extrajudi-

Google

dicialiter, inducitur vehemens præſumptio, quod atiam in judicio, ſimili modo contra *Reum* debeat agere: & iſta præſumptio *in jure* æquivalet probationi, ex qua inducitur moralis certitudo. Gravamen autem, de quo timetur, non ſufficit, quod ſit quodcunque, ſed requiritur quod ſit gravamen injuſtum, & ad hoc bene explicandum, recolenda eſt doctrina *Abb. in cap. Cum inter num. 9. de Except.*

57. Ubi movet dubium: ſi Papa *ex certa ſcientia* (quod idem eſt, ac *de plenitudine poteſtatis*,) poteſt committere cauſam *Delegato* ſuſpecto? Dicit ergo *Abbas*, quod aut cauſa, quæ committitur eſt de re, quæ dependet a ſimplici poteſtate *Papæ*, ita ut in ea poſſit pro libito ſuo diſponere; aut non dependet ſimpliciter ab ea, ſed debet judicare ſecundum jus, & juſtitiam, ex eo quod agatur aut de perſona, aut de re, in qua, vel ad quam pars habet jus. In ſecundo caſu dicit *Panormitanus*, quod *Papa* non poteſt committere cauſam *Judici* ſuſpecto: eo quia recuſatio *Judicis* eſt de jure naturæ, & gravamen, quod timetur a tali *Judice*, eſt gravamen injuſtum, ex eo quod pars habet jus in cauſa, de qua agitur. In primo vero caſu poteſt, quia gravamen, quod poſſet timeri, non eſſet injuſtum, utpote facultative dependens a voluntate *Papæ*. Ad majorem claritatem: *Aulus*, & *Baldus* litigant inter ſe; *Papa* dat *Cajum Judicem Delegatum* in Cauſa cum clauſula: *Ex certa ſcientia*. *Cajus* vere eſt inimicus *Auli*; poteſt ne *Aulus* recuſare *Cajum*? Diſtinguitur caſus. *Aulus*, & *Baldus* aut litigant de re, quæ dependet a facultate ſimplici *Papæ*, utpote de *Canonicatu*, cujus collatio dependet a ſola voluntate *Papæ*, qui poteſt illum conferre cui vult, nulla facta alteri injuſtitia: aut litigant de re non dependente a mero arbitrio *Papæ*, ſed a jure; ut ſi litigant de *Canonicatu*, qui eſt de *Jurepatronatus* alicujus, & *Aulus*, exempli gratia, eſt perſona, cui competit jus ad talem *Canonicatum*, vel quia ipſe habet jus præſentandi, & ſe præſentat, vel quia præſentatur ab iis, in quibus eſt *Juſpatronatus*; ex adverſo prætendente *Balda*, quod tale jus præſentandi non ſubſiſtat. Et in hoc caſu *Papa* non poteſt decidere pro libito, ſed debet judicare ſecundum juſtitiam. In primo ergo caſu tenet delegatio, & non poteſt *Judex* recuſari; in alio vero non tenet delegatio, & poteſt fieri recuſatio.

58. Ex hac ergo doctrina elicimus, quod duplex eſt gravamen, unum quidem contra juſtitiam, aliud vero non. Timor ergo futuri gravaminis contra juſtititiam, eſt cauſa ſufficens ad recuſationem, ſed gravamen, quod non eſt contra juſtitiam, non eſt cauſa ſufficens. Clarificemus rem exemplo practico Civili, & Criminali. Litigant duo quidam *Guardiani* de *Villa*, & ambo prætendunt eam eſſe de diſtrictu ſui *Conventus* quoad quæſtuationem; declaratio autem talis diſtrictus pendet a beneplacito *Provincialis*, & *Diffinitorii*, a quibus poteſt talis *Villa* adjudicari cuilibet Conventui, nulla facta alteri injuria: *Provincialis Delegatum* in cauſa deputat, qui uni *Guardiano* eſt inimicus, a quo poteſt timere, quod gravetur adjudicando *Villam* alteri. Hoc gravamen ſufficit ne ad illum recuſandum? Dico, quod non; eo quia abſque ulla injuſtitia, ſed ex ſolo motivo ſibi bene viſo, *Diffinitorium* poteſt illam *Villam* ab uno Conventu, qui per multum temporis ibi quæſtuaverit, auferre, & alteri tradere. Sed faciamus, quod lis ſit criminalis, & unus *Guardianus* accuſet alium de *Apoſtaſia*, quia fuit in illa *Villa*, quæ prætenditur eſſe extra diſtrictum ſui Conventus, abſque licentia, aut obedientia *Provincialis*. *Delegatus* inimicus poterit recuſari? Dico, quod ſic; quia gravamen, puta ſententia, quod ille ceciderit in *Apoſtaſiam*, (cum tamen non ceciderit) poteſt eſſe injuſtum, quia *Guardianus* ille habet jus ad ſe probandum, & manutenendum innocentem, & ad ſe defendendum per viam recuſationis. Ex quo deducitur, quod in civilibus non poteſt eſſe gravamen (apud nos, qui nullum jus in re, nec ad rem habemus,) ſed tantum in criminalibus.

I. Quæritur quænam perſonæ Judicis ſint neceſſaria?

SUMMARIUM.

59. *Scientia Judici neceſſaria.*
Competens debet eſſe, & de quibus?
Scire debet quiſquis, quæ ſunt ſui muneris.
60. *Ignorans neceſſaria ad aliquod munus, illud non poteſt acceptare.*
Si acceptat, peccat mortaliter.
Etiam ſi nullum damnum ſequatur.
61. *Non habens peritiam Conſtitutionum non poteſt eſſe de corpore Diffinitorii.*
62. *Prudentia neceſſaria Judici.*
Moderatrix virtutum eſt.
Ipſius partes potentiales quæ?
Eubulia, Syneſis, & Gnomis quid?
Prudentiam præ omnibus petiit Salomon.
63. *Fortitudinem debet habere Judex.*
Circa quæ verſetur fortitudo?
Maxime in reſpuendis muneribus.

59. Reſpondeo, quod multa ſunt neceſſaria *Judici*, quorum tamen præcipua expendemus, ne omnia recenſere volentes, ut nimii arguamur. Dico ergo, quod *ſcientia Judici* neceſſaria eſt, juxta dictum *Pſalmographi*, *Pſalm. 2. verſ. 10.* & habetur in multis *Capitulis*. *Cap. fin. 2. quæſt. 2. cap. 1. diſp. 6. de Pœnit. cap. Ex litteris de Conſangu. & affin. Auth. de Judic. in princip. Gloſ. in cap. Scis citatus de Reſcr.* Verum tamen eſt, quod non requiritur neceſſario, quod ſit peritiſſimus, ſed ſufficit, quod habeat *ſcientiam* competentem tum ordinis judiciarii eſſentialis, tum legum, ad quarum normam judicare debet. *Cap. Cum nobis. de Elect. cap. Cum in cunctis, cap. Dudum. eo. tit. cap. Si forte eo. tit. in 6. Clemen. 1. junct. Gloſ. de Ætat. & qual. Ord.* Ratio autem, & quidem potiſſima iſtius eſt, quia unuſquiſque tenetur ſcire ea, quæ ſunt ſui muneris, ut docent *D. Thom. 1. 2. quæſt. 76. art. 2. D. Antonin. 3. par. tit. 9. Sylveſt. verb. Judex, quæſt. 4. num. 10. Navar. Manual. cap. 25. num. 12. & in cap. Si quando. de Reſcr.*

60. Et proinde qui publica officia aſſumit exercenda cum illa ignorantia, ut veriſimile ſit per illorum exercitium aliquod notabile damnum aut *Reipublicæ*, aut *privatis* eventurum, peccat mortaliter, argumento quarumdam *legum*: *Cap. final. junct. gloſ. in verb. Imperitia. de Injur. & damn. Inſtit. de Leg. Aquil. §. Imperitia. lib. 4. l. 6. §. 7. ff. de offic. Præſid. l. Imperitia. ff. de Reg. jur. l. Si quis fundum ff. locat.* & hoc veriſſimum eſt non ſolum, quando ex hujuſmodi adminiſtratione damnum ſequatur; ſed etiam cum, nullo damno ſecuto, officia ejuſmodi appetit quis, qui, ex ignorantia, illa, ut convenit, adminiſtrare non valet, ex multis juribus probat *Navar. in cap. Inter verba 11. q. 3. concl. 18. cap. Non eſt. §. Quiſquis 1. quæſt. 1. & cap. Non eſt de Reg. jur. in 6.* qui ad-

Google

addit, nnu poſſe talem abſolvi, niſi illis renunciet, vel habeat animum efficacem renunciandi, & hoc ratione periculi alios damnificandi, cui ſe exponit,

61. Hinc ſaluberrime in nuperrimo noſtro *Capitulo Generali Romæ* celebrato 1683. *Tit. Pro Reformat. num.* 46. declaratum indiſpenſabiliter eſt, non poſſe ad munus aliquod de corpore *Diffinitorii* aſſumi, qui non habet competentem ſcientiam *Canonum*, & *Conſtitutionum Ordinis* proditam exercitio *Lecturæ*, vel *Concionandi*; quia omnes, qui ingrediuntur *Diffinitoriam*, *Judices Ordinarii* cauſarum Provinciæ eſſe debent, ad quod munus exercendum, neceſſaria eſt talis ſcientia.

62. Deſideratur pariter in Judice *Prudentia*, ſive diſcretio, quæ eſt, juxta *D. Bernard. ſerm.* 49 *in Cantic. Non tantum virtus, quam quadam moderatrix, & auriga virtutum, ordinatrix affectuum, & morum doctrix.* Non enim omnia, quæ leges jubent univerſaliter, & in ſingulis exequi oportet, ſed in aliquibus moderandus quandoque, quandoque augendus illarum rigor. Expedit quandoque *Reipublicæ*, & etiam Subditis, crimina diſſimulare, & in aliud tempus punienda differre; quia, vel majus damnum *Reipublicæ*, ex vindicta de Sonte capta, eveniret, vel fructuoſius ex ſecreta correctione, quam ex publica punitione, *Reus* emendaretur. *Prudentiæ* partes potentiales ſunt juxta *D. Thom.* 2. 2. *quæſt.* 51. *Eubulia*, *Syneſis*, & *Gnomis*. Prima eſt habitus recte conſultandi in dubiis. Secunda eſt habitus recte judicandi, quid magis expediat ex conſultatis, & hoc ex conſideratione communium principiorum practicorum, nempe rerum naturalium, & poſitivarum. Tertia porro eſt habitus recte judicandi ex principiis quibuſdam altioribus contra tenorem verborum *Legis*, ſed tamen juxta mentem *Legislatoris*. Tria hæc *Judici* neceſſaria ſunt in inquirendo de corpore delicti, Teſtibus examinandis, Reo conſtituendo, interrogando, torquendo, ſententiando, &c. Cum enim multa arbitrio *Judicum* committantur, ut paſſim reperire eſt in toto Operis hujus progreſſu, *Prudentia* magna opus eſt ipſi, ut ſuum arbitrium ad præſcriptum verborum legis regulet, aliquando autem ad ſenſum Legislatoris altiorem, qui ad publicam utilitatem leges inſtituit, illud moderetur, & communia principia practica derelinquat, ut ſecundum altiora determinet. Certe *David Joab* homicidam punire debebat ob necem a ſe illatam *Amaſæ*, & *Abner* juxta principia communia legis; ſed judicando ſecundum principia altiora, puta, ne Regnum ex punitione viri potentiſſimi turbaretur; punitionem diſtulit, uſque ad ipſius ſenium, quando ejus decreverat potentia, & Regno optime firmato, illius mortem *Salomoni* filio exequendam commiſit. Proinde *Salomon* nihil a *Deo* magis petiit, quam *Prudentiam*, & *Diſcretionem*, ut populum recte judicare poſſet. *lib.* 3. *Reg. cap.* 3. *verſ.* 9. *Dabis* (inquit) *ſervo tuo cor docile, ut populum tuum judicare poſſit, & diſcernere inter bonum, & malum.* Et ex defectu *prudentiæ* in *Judice*, oppreſſionem injuſtam multorum oriri teſtatur *Sapiens Proverb. cap.* 28. *verſ.* 16. *Dux indigens prudentia multos per calumniam opprimet.*

63. Inſuper pollere debet Judex *fortitudine*, ne potentiam *Reorum* paveat, ſed ſtrenuè officium ſuum exerceat; unde dicebat *Eccl. cap.* 7. *verſ.* 6. *Noli quærere fieri Iudex, niſi valeas virtute* (puta fortitudinis) *irrumpere iniquitatem. Timor* autem, quo primo peccatur contra fortitudinem, juxta *D. Thom.* 2. 2. *quæſt.* 125. a *Iudice*, ut plurimum circa duo verſatur, puta circa malum, quod imminere timetur, & circa bonum, quo privari metuitur. Accidit primum, quando *Reus* potens eſt, vel vi nativa percutere ſolitus, vel authoritate, aut adhærentia potentis. Rarius illud intra *Clauſtra* eſt, in quibus talium violentia valide reprimitur, & tali incommodo per vim publicam poteſt *Iudex* obviare, carceri mancipando ad cuſtodiam illum, qui minas jactavit, aut inſidias ſtruxit contra *Iudicem*, ſeu alias perſonas ad judicium neceſſarias. Frequentius accidit aliud: ſi enim *Reus* adhærentiam habet, & dependentiam a *Magnatibus*, qui volunt noxium impunitum, ſibi metuit *Iudex* ab illis perſecutionem. Omnibus enim conatibus contra *jus*, & *fas*, illi nituntur *Superioribus* imponere, proceſſatum, eſſe virum bonum, accuſationem prodiiſſe ex malignitate æmulorum, *Iudicem* non ex zelo, ſed ex privata ſimultate motum ad procedendum, & ſi deberet fieri ſuper ipſius moribus inquiſitio, quæ formatur contra *Reum* prætenſum, longe graviora delicta reperirentur, & ſimilia. Et ita dum *Iudex* ſibi metuit potentium inimicitiam perſecutionum fœcundam, juſtitiæ obliquat rectitudinem, nec, ut deberet, ſtrenue munus ſuum proſequitur. Timet etiam ſperatis bonis ex eodem capite. Si enim a *Magnate Reum* protegente ſperat *Iudex* ad dignitates promoveri, ſcit illas non eſſe conſecuturum, ſi contra *Magnatis* deſiderium *Rei* crimina legitime probabit, & ad legum præſcripta ad pœnam damnabit. Hinc trepidans privari deſideratis, obnubilat veritatem criminum, Accuſatorem reprimit, Teſtes corrumpit, eorum dicta mutilat, & tandem malum bonum apparere facit. Nec contra munera Judici oblata, minori ipſe indiget ad reſiſtendum *fortitudine*. Potentiſſima eſt hæc machina ad evertendam *Iudicum* integritatem, & pauci ſunt, qui obſiſtant; unde dicebat *Iſ. i. cap.* 1. *verſ.* 23. *Principes tui* (alia littera legit) *Iudices tui infideles, ſocii furum, omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones.*

TITULUS TERTIUS.

Canones circa Recurſum, & Appellationem.

TEXTUS.

§. I. Quia recuſare Judicem, & ab illo appellare, non minus concernit Reos, in quorum innocentiæ præſidium conceditur, quam ipſos Judices, qui recuſantur, & a quibus provocatur: Ideo in hac parte, ubi de Judicis perſona agitur, totam materiam Recuſationis, & Appellationis congerimus. Primo Appellari poteſt tam ab Ordinario, quam a Delegato.

SUMMARIUM.

1. *Canon Regulam ſignificat.*
De Ameno Pract. Crim. Par. 1.
Regula, quid ſit?
Dogma, quid apud Jureconſultos?
Et quid apud Theologos, & Canoniſtas?

2. *Mandatum, quid importet?*
Decretum, quid ſit?
Sanctio, quid ſit?
3. *Appellatio, quid ſignificet?*
Duplex eſt.
Extrajudicialis dicitur Provocatio.
Judicialis duplex eſt.
4. *Sententia interlocutoria, quæ dicatur?*
Diffinitiva, quæ ſit?
5. *Recuſatio, quid ſit?*
Æquiparatur appellationi judiciali.
6. *Recurſus, quid ſit?*
Ipſum impediens incidit in crimen læſæ Majeſtatis.
Non admittitur a Supremo, niſi habitus ſit prius ad Superiorem intermedium.
In quo differat ab Appellatione, & Recuſatione?
7. *Appellatio, & Recuſatio Judici a quo eſt ignominioſa.*
8. *Appellatio poteſt fieri tam ab Ordinario, quam a Delegato.*
Appellatio, & Recuſatio ſunt de jure naturæ.

COMMENTARIUS.

1 QUIA pro imperitis ſcribo, neceſſarium eſt etiam terminos (quos viris doctis explicare, tum me puderet, tum illis ita eſſet injurium, ſicut ſuperfluum) aperire, ne Lector, qui in hac materia verſatus non eſt, ex vocum novitate incognita, dubius hæreat, & in doctrinæ intelligentia laboret. Circa *Titulum* ergo tria ſunt explicanda, nempe *Canon*, *Recurſus*, & *Appellatio*. *Canon* nomen *Græcum* eſt, & idem importat, ſicut Latine *Regula*, ut ex *Iſidoro lib. 6. Ethimol. cap. Regula. Diſt. 3. dicit cap. Canon. 3. Diſt.* *Regula* vero, ut ibidem ſubjungitur, *eſt ex eo, quod recte ducit, nec aliquem aliorſum trahit*, vel ut alii dixerunt, *quod normam recte & bene vivendi præbeat*, vel *quod diſtortum, pravumque corrigat*: *Canon* ergo generice ſumptus, ut eſt Regula morum, ſive *Eccleſiaſtica lex*, ut advertit *Gloſſa in cit. cap. Canon. 3. Diſt.* ſub ſe habet quatuor ſpecies, quæ enunciantur in *Capitulo Si quis 25. quæſt. 2.* puta *Dogma*, quæ apud *Juriſconſultos* ſignificat *Decretum*, aut *Senatuſconſultum*, ut ex quadam *lege l. 2. ff. Ad S. C. Vellejan.* ſcribit *Pratejus Lexic. jur. verb. Dogma*. apud *Canoniſtas* autem, & *Theologos* importat *Doctrinam ad fidem ſubſtantialiter ſpectantem*; unde dicitur *Theologia dogmatica*, hoc eſt, quæ tradit ea, quæ tanquam de fide habentur ex *Canonibus* Sacris, & ex *Scriptura Sacra* excerpta.

2. *Mandatum* vero, *Accurſio* definiente *Inſtit. de Mandat. Vide Spiegel. Pratej & Calvin. in Lexic. jur.* importat *Officium gratuitum ab eo, qui ſuſcepit exhibendum*; & apud *Canoniſtas* poteſt ſignificare *præceptum* pertinens ad mores, quod ex præſcripto *Eccleſiæ* injunctum eſt *Chriſtianis*, qui *Eccleſiæ* ipſi Obedientiam in baptiſmo promiſerunt, dicente *Sacerdote* verba *Chriſti*: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*. *Decretum*, quod apud *Juriſtas*, vel eſt *Deliberatio Iudicis cum cauſæ cognitione ad mixtum Imperium pertinens*, ut habetur ex *lege Nequicquam §. Ubi. ff. de Offic. Proconſ.* vel deliberatio *Iudicis* interponentis auctoritatem ſuam in juriſdictione voluntaria, ut ait *Spiegelius Lexic. verb. Decretum* ex *Alciato*: apud *Canoniſtas* autem importat ordinationem ab *Eccleſiæ* auctoritate dimanatam circa aliquod tenendum, vel præſtandum a fidelibus, & *Sanctionem*. Eſt autem *Sanctio, lex cum terrore pœnæ*, ut elicitur ex *l. Sacra loca §. Proprie ff. de Diviſ. rer. l. Sanctis. ff. de Pœn.* unde in *Sacris Canonibus* omnes leges pœnales, nomine *Sanctionum* veniunt. Sicut ergo nomine *Canonum*, veniunt *Eccleſiaſticæ leges*, quæ Regulæ ſunt certæ, & infallibiles, quibus populus *Chriſtianus* in foro ſpirituali, & animæ gubernatur, quas leges nullus inferior *Romano Pontifice* abrogare, nec irritare poteſt; ita *Practica* hæc noſtra, nomine *Canonum*, inſignit ea, quæ in hoc *Titulo* dicere intendit: innuens, debere adamuſſim ſervari, & non poſſe a *Reis*, aut *Iudicibus* aliter practicari, ex eo quod ſunt excerpta *Sacrorum Canonum*, facientium ad rem, de qua tractant, quibus, ut dictum eſt, nullus *Summo Pontifice* inferior poteſt aliquid contrarium, aut ſtatuere, aut ſervare.

3. Secundus terminus eſt *Recurſus*: ſed quia melius de hoc habebitur intelligentia, poſtquam de *Appellatione*, & *Recuſatione Iudicis* dictum erit; ideo prius de *Appellatione* dicemus. *Appellatio* ergo ſecundum *Ermogenianum l. Præfecti ff. de Minor.* eſt *iniquitatis ſententiæ querela*; vel, ut dicit *Canon. cap. Placuit, 2. quæſt. 6. A minori Iudice ad majorem provocatio*. Dividitur autem in *extrajudicialem, & judicialem*. *Extrajudicialis* (quæ proprie non dicitur *Appellatio*, ſed *Provocatio*; unde in odioſis non venit nomine *Appellationis*) eſt, *quæ fit extra judicium a Iudice, vel alio quidem procedente extrajudicialiter, ſed tamen ex publico Officio, ad Superiorem, a præſenti, vel futuro gravamine veriſimili*, ut ait *Paſſerinus Trib. Regul. quæſt. 32. num. 3.* Ut exempli gratia: ſi *Guardianus* pro defectu imponeret pœnitentiam nimis gravem, aut juberet aliquid faciendum, comminata gravi pœna, ni illud faciat, & Subditus appellet ab illo gravamine; dicitur *Appellatio extrajudicialis*, ſive *Provocatio ad Superiorem*. *Iudicialis* autem *appellatio* eſt, quæ fit in judicio a *Superiore minori*, ut *Judice*, ad *Superiorem majorem*.

4. Porro hæc duplex eſt: Alia eſt a *ſententia interlocutoria*: Alia eſt a *ſententia diffinitiva*. *Sententia* autem *interlocutoria* dicitur ab interloquendo; *Interloquitur vero Prætor, cum quid, donec cauſa principalis diſceptatur, pronunciat*, ait *Pratejus Lexic. jur.* unde dicitur *ſententia interlocutaria* decretum *Judicis*, quod in actitatione cauſæ fertur. Exempli gratia: Si *Judex* tulerit *Decretum*, quod *Reus* carceretur ad *cuſtodiam*, quod *arctetur*, quod non exeat è *Camera*, & ſimilia antequam per ſententiam diffinitivam cauſa, ſeu judicium abſolvatur. *Sententia* autem *diffinitiva* eſt, ut placuit *Modeſtino*. *l. 1. ff. de Re judic. quæ finem controverſiarum pronunciatione Judicis accipit, quod vel condemnatione, vel abſolutione contingit*.

5. *Recuſatio*, ut eam definit *Speculator Tit. de Recuſ. par. 1. §. 1.* *eſt Juriſdictionis, ſeu audientiæ Judicis, cauſa ſuſpicionis, propoſita declinatio*; & hanc diffinitionem recipiunt *Doctores* communiter *in l. Apertiſſimi. C. de Judic. cap. Suſpicionis, de Off. Deleg. cap. Secundo requiris. Cap. Cum de ſpeciali. de Appell. cap. Quod ſuſpecti. 3. quæſt. 5.* Porro *Recuſatio*, & *Appellatio judicialis* æquiparantur, ut ſentiunt *Juriſperiti Scacc. de Appell. quæſt. 16. limit. 1. num. 8. Farinac. Fragm. crimin. litt. I. verb. Judex. a n. 685. apud Bict. quæſt. 6. num. 57.* Ambæ enim requirunt cauſam legitimam ad hoc ut poſſint proponi; ambæ ſunt pro defenſione *Rei*; ambæ ſuſpendunt regulariter juriſdictionem, vel ſententiam *Judicis*, & cauſam ad majus Tribunal devolvunt. Differunt ſolummodo in tempore, in quo proponuntur; quia *Appellatio* proprie interponitur poſt ſententiam interlocutorie, aut diffinitive latam, poſtquam *Judex* ſe immiſcuit in cauſa; *Recuſatio* autem proponitur etiam antequam *Judex* cauſam incipiat, aut ſaltem

ante-

Google

anteqnam ſententiet, ad effectum ejus forum declinandi.

6. *Recurſus* vero definiri poteſt, quod ſit *Implaratio Judicis Superioris in caſibus, in quibus denegatur Appellatio, ſeu Recuſatio*, ut eſt in notorio, aut excepto crimine, aut ubi a *Papa* commiſſa eſt cauſa cum clauſula: *quacunque Appellatione, & recuſatione remota, Menoch. de Arbitr. Iud. quæſt. 70. num. 23. & ſeqq.* Hinc infertur, quod *Recurſus* habet locum, quando non habet locum *Appellatio*, ut dixit *Paulus de Caſtro conſ. 89. verſ. Quintus autem lib. 1.* quia eſt introductus favore *Rei*, cui deficit remedium *Appellationis*. Imo ita licitus eſt, quod *Iudex* inferior, qui tentaret impedire *Recurſum* ad *Superiorem*, ſive ad *Principem*, incideret in crimen læſæ Majeſtatis, ut cum aliis probat *Farinac. quæſt. 113. num. 62. & 63. cit. a Bibl. quæſt. 110. num. 21.* Verùm tamen eſt, quod *Recurſus* non admittitur, nec eſt licitus, quando *Iudex* immediate *Superior*, qui potuit expedire, non fuit requiſitus: ut ſi aliquis recurreret ad *Protectorem*, omiſſo *Generali*, qui poterat providere, ſuper cauſa cognita a *Provinciali*. Et ratio hujus eſt, quia omiſſio hæc illegitima *Superioris immediati*, dicitur quidam contemptus, ſeu ſpretus immediati *Superioris*, ut deducitur ex *Jure l. Litigatores ff. de Arbitr.* Licet autem *Recurſus* reguletur ſecundum terminos *Appellationis*; tamen differt ab *Appellatione*, & *Recuſatione*, quia in his ſuſpenditur *Judicis* juriſdictio, retardatur executio ſententiæ, & devolvitur cauſa ad Superiorem: Non ſic autem eſt in *Recurſu*; quia per hunc, nec juriſdictio impeditur, nec executio retardatur, ut ex *Menochio* docet *Tuſcus litt. R. Concl. 64. num. 5.* Ex his ergo habemus intelligentiam *Tituli*, ſub quo annotantur ea, quæ ſunt ſervanda in *Appellatione*, & *Recuſatione Judicis*, & *Recurſu* ad *Superiorem*.

7. *Quia recuſare Judicem &c.* Sane *Recuſatio Judicis*, & *Appellatio* ab ejus ſententia, non ita favorabilis eſt *Reo*, ut poſſit per eas defendi; quin *Judici*, qui recuſatur, aut a quo appellatur, injurioſa quodammodo, aut ſaltem ignominioſa non ſit. Cum enim *Recuſatio* ipſius poſſit aliquando fieri ex cauſa turpi, & famoſa, aut ad minus ex cauſa inimicitiæ, vel amicitiæ cum Inimico, ut ſupra viſum eſt, & *Appellatio* ab ipſo ſupponat injuſtum gravamen; patet, quod, quoquo modo eveniet, indecorum *Judici* ſemper eſt: quia ſic recuſatus, aut per appellationem declinatus, indigitatur tanquam, aut realiter, aut præſumptive injuſtus, ſi non ex malitia, ſaltem ex ignorantia. Hinc eſt quod ſubſcribere non poſſum *Pariſio conſ. 31. num. 89. lib. 1. Caravit. ſup. Rit. Mag. Cur. 265. num. 2.* & aliis, quos citat *Farinaccius Fragm. crim. litt. I. num.* 919. qui dicunt; quod allegare ſuſpectum *Judicem*, niſi ſit in cauſa famoſa, & inhoneſta, non tendit in ipſius dedecus, imo potius in honorem, & commodum, ex quo ipſum exonerat a munere judicandi. Imo totum oppoſitum eſt, quia Judices ſe tenent maxima ignominia affectos, & omnem movent lapidem, ut nec *Recuſatio*, nec *Appellatio* decernatur valida, & cauſa ad ipſos remittatur. Hinc in tantum iraſcuntur contra *Recuſantem*, quod etiam *lex* præſumit, quod ex iſta *Recuſatione*, ſeu *Appellatione*, *Judex* fiat *Capitalis inimicus* Appellantis, in tantum, quod habemus ex *Textu*, ut *Titulo* præcedenti viſum eſt, quod *recuſari* ut ſuſpectus poſſit *Judex*, a quo *fuerit alias appellatum*; eo quod præſumitur ſic *Recuſatus*, iniiſſe gravem inimicitiam cum *Appellante*, ex qua, in alia cauſa, juſte poſſit recuſari.

8. *Primo appellari poteſt tam ab Ordinario, quam a Delegato*. Quis *Ordinarius*, & quis *Delegatus Judex*, alias dictum eſt. Quod autem ab *Ordinario*, & *Delegato* poſſit appellari, & ipſe poſſit recuſari, patet ex *Cap. Placuit 2. quæſt. 6. cap. Siquis il 2. de For. comp. cap. Ad hæc de Appell. cap. Cum ſpeciali. junct. Gloſ. in verb. Cum Iudice, & in verb. de Recuſation. eo. tit. cap. Iudex de Off. Delegat. in 6. l. Nemo. C. de Iuriſd. omn. Iud. l. Apertiſſimi. C. de Iudic.* Licet autem in *Capitulo Cum ſpeciali de Appell.* in quo *Papa* loquitur de *Appellationis*, & *Recuſationis* forma, ſic per duas *Decretales* habeatur: *Cæterum has duas Conſtitutiones præmiſſas volumus ad Regulares extendi contra ſuas ſpeciales obſervantias*; tamen in noſtra Religione tum *Appellatio*, tum *Recuſatio*, quæ a *Sacris Canonibus* ordinantur, in judiciis criminalibus admittuntur; ex eo quod *Textus* noſter, quem habemus pro lege, aperte ipſas decernit. ut patet, & hoc modo in ſubſtantialibus judicii, nec latum unguem a *Sacris Canonibus* recedit. Scio *Doctores* controvertere inter ſe: an *Appellatio*, & *Recuſatio* ſit a Regularibus admittenda; aliis dicentibus quod ſic, quia ambæ ſunt *de jure naturæ*; aliis tenentibus, quod non, quia ſunt tantum de *ſolemnitatibus juris poſitivi*, ad quas Regulares non obligantur. Vide *Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 3. art. 1. & 4. per tot.* Mihi compertum eſt, quod ut dicit *Textus Cap. Quod ſuſpecti 3. quæſt. 5.*: *Quodammodo naturale eſt ſuſpectorum Judicum judicium declinare*; & *ratio ipſa dictat, quod ſuſpecti, & inimici, Judices eſſe non debeant*, ut habet *Canon cap. Secundo requiris de Appell.* & quod *Apertiſſimi juris eſt licere litigantibus Judices recuſare*, ut ait *Imperator l. Apertiſſimi C. de Judic.* Unde *de jure naturæ*, (per quod quiſquis poteſt ab injuſto aggreſſore ſe defendere) *Appellationem*, & *Recuſationem* eſſe non eſt ambigendum; & idem dicitur in *Clementina Paſtoralis de Sent. & re judicat.* & ſic cum *Turrecremata in cap. Quod ſuſpecti num. 6. Cau. 3. quæſt. 5.* teſtante *de Communi* tenet *Peyrinus de Subd. quæſt. 1. cap. 19. verſ. Reſpondeo adhuc in fin.* Et verum eſt, quod in Religione noſtra, ſicut & in aliis, apices, & ſolemnitates juris non ſervantur: tamen, eo quia ad ſubſtantiam Judicii *Appellatio*, & *Recuſatio* pertinent, extra omnem aleam eſt, quod inter nos ſervari, & practicari debent, etiam ex noſtræ legis præſcripto, & de hac materia agemus infra.

T E X T U S.

§. II. Secundo. Recuſans Judicem Ordinarium, coram ipſo adducere debet legitimam cauſam, ſive ſcripto, ſive voce: Puta, ſi eadem die, eademque judicii forma perſiſtente, Appellatio incontinenti interponatur: vel ſi publice, aut coram Teſtibus Reus proteſtetur, & ad Superiorem petat recurſum. Tunc Judex in actis hanc inſtantiam, vel Appellationem redigere debet, quam (ſi frivola ſit) rejiciat, ſi legitima, admittat; Reumque, vel ad Superiorem remittat, vel ei alium Judicem non ſuſpectum aſſignet: Si dubia, electis utrinque Arbitris, de Appellationis validitate decernatur. Quibus non concordantibus, de Arbitrorum conſenſu, adjiciatur tertius. Ex quorum judicio valida exiſtente Appellatione, a judicio abſtineat, & Reo alium

Judicem concedat, vel (ut dictum eſt) ad Superiorem remittat. Si vero non ſubſiſtere judicetur, Reus Ordinarii ſui judicio ſtet, qui circa illum ſuo fungatur Officio. Quæ omnia ſervari debent in recuſatione Judicis Delegati, præcipue ubi gravis cauſa agenda eſſet, & Periti in hac profeſſione non ita facile reperirentur.

SUMMARIUM.

9\. *Recuſans Ordinarium debet adducere cauſas recuſationis.*
Et iſtæ debeat exprimi ſpecifice.

10\. *Quid agendum, ſi cauſa ſit Iudici turpis, aut Tertio præjudicialis?*
Et quid ſi Iudex juramento non vult acquieſcere?

11\. *Recuſatia poteſt fieri etiam ſine ſcripto.*
Expedit & ſcripto, & coram Teſtibus eam producere Iudici.

12\. *Quanda iaterponenda Recuſatio?*
Citatus a Iudice, & nolens reſpondere, quando poſſit declarari in contumacia?
Incontinenti *quid importet?*
Cauſæ recuſationis una libello producenda.

13\. *Recuſatio poteſt fiers etiam coram aliis, quam Iudice, & quibus, & quando?*
Publice factum quid dicatur?

14\. *Quid agendum, ſi illi, coram quibus eſt producta recuſatio, nollent eam recipere?*
Quid, ſi Recuſans non reperit, qui velint eſſe Teſtes?
Publicare quid importet?

15\. *Recuſatio ante omnes actus facienda.*
Ex cauſa poteſt proponi etiam poſt concluſum in cauſa.
Ignorantia facti non nacet.

16\. *Facta Recuſatiane, ſi Reus compareet coram Iudice, in eum conſentit.*

17\. *Recuſatia humilibus, & reverentibus verbis facienda.*
In Appellatione præſtanda omnia, quæ in Recuſatione.

18\. *Recuſatio producta debet inter acta recipi.*
Notarius non deſcribens fideliter acta, tenetur de falſo.
Si Notarius gravaret Reum non fideliter ſcribendo, quid agendum?

19\. *Cauſa Recuſationis dicuatur frivolæ, dubiæ, & legitimæ dupliciter.*
Si frivolæ ſuat in jure, aut in facto, rejicienda ſunt.
Si legitimæ, admittendæ.
Si dubiæ, Arbitri ſunt eligendi.

20\. *Arbitri quomodo eligendi?*
Unus etiam poteſt eligi Arbiter de conſenſu partium.
Ramotus non valde, *quis dicatur?*

21\. *Arbitri, non requiritur, quod ſint ſubditi Iudicis recuſati.*
Illos poteſt Iudex recuſatus compellere ad ſententiaadum.
Electio Arbitrorum apud nos practicanda.
Expedit Iudici recuſato cauſam ad Superiorem dimittere.

22\. *Arbitris præfigi poteſt terminus ad pronunciandam ſuper recuſatione.*
Et debet eſſe competens.
Ipſis non concordantibus, ab eiſdem nominandus Tertius.
Teneatur in conſcientia, & ſub mortali in Tertio concordare.

23\. *Quid ſi Recuſans, Arbitrum non inveniret pro parte ſua?*

24\. *Suſpecto Ordinario, & recuſato, cauſa ſi committitur Delegato, debet eſſe de conſenſu Recuſantis.*
Aliter ad Superiorem remittenda.

25\. *In recuſatione Delegati, quæ ſervanda?*
Urgentiores cauſæ requiruntur pro recuſando Ordinario, quam Delegato.

COMMENTARIUS.

9\. Agitur hic primo de *recuſatione Judicis Ordinarii*, ſecundo vero de *recuſatione Delegati*. *Recuſans Judicem Ordinarium, coram ipſo adducere debet legitimam cauſam Recuſationis.* Hoc eſt expreſſum in *jure Canonico cap. cum ſpeciali. de Appell. cap. Secundo requiris. §. final. eo. tit. cap. Legitima. de Appell. in 6.* quandoquidem de *jure Civili* ſufficit juramentum de calumnia, ſed hoc nihil ad Nos. Habet ergo *Recuſans* adducere cauſam, ſeu cauſas, ob quas *Judicem*, ut ſuſpectum, recuſat. Cauſa autem debet exprimi ſpecifice, non autem generaliter, ut dicunt *Specul. lib. 1. tit. de Recuſat. §. 4. Marcheſ. de Commiſ. par. 2. cap. 8. §. 1. n. 23. Pax Jordan. lib. 13. tit. 4. n. 122.*: hoc eſt, non ſufficit dicere: *Recuſo te in Judicem, quia es mihi ſuſpectus*; ſed debet ſpecificare cauſam, ob quam ſuſpectum illum habet, ut dicendo: *Recuſo te, quia es meus inimicus*, vel quia *minatus es mihi*, vel quia *corruptus fuiſti ab Actore*, & ſimilia. Ratio autem eſt, quia ad hoc, quod cauſa legitima ſit, oportet, quod probari poſſit, aut ex facti evidentia, ut puta, ſi *Actor*, aut *Accuſator* eſſet conſanguineus *Judicis*; aut per Teſtes. Quod autem ſic proponitur generaliter, ut bene advertit *Paſſerinus Trib. Regal. quæſt. 3. num. 81.* non poteſt probari, & ideo debet exprimi in ſpecie.

10\. Sed hic occurrit non levis difficultas, & eſt: ſi cauſa exprimenda, eſſet ſcandaloſa, aut in ea interveniret præjudicium Tertii, quid agendum in caſu? Do exemplum: Ego debeo recuſare *Judicem*, qui eſt inimicus meus, quia eſt rivalis meus; vel quia fornicatus eſt cum ſorore mea, & ipſe ſcit, me de hoc eſſe conſcium, & tentaſſe illi vitam adimere ob injuriam mihi allatam: quapropter ex malo animo meo contra illum, ipſe habet inimicitiam contra me. In his caſibus, teneor ne ego, cauſas iſtas occultas prodere, cum dedecore, & infamia *Judicis*, & Tertii? In hoc caſu, dicit *Scialaja Tract. de For. compet. cap. 9. num. 145. Abb. in cap. Secundo requiris. num. 17. de Appellat.* debere ſufficere juramentum *Recuſantis*, & *Judicem* debere libentiſſime acquieſcere *recuſationi*, ne ejus infamia publicetur in probatione cauſæ propoſitæ: ſicut etiam prudenter debet facere, quando *Recuſans* proponit cauſam *Judici* ignominioſam, puta, quod *Excommunicatus, ignarus, corruptus pecunia &c.* & *Judex* ſcit, has cauſas eſſe veras, & quod a *Recuſante* plene probabuntur. Tunc enim optimum conſilium *Judicis* erit, acquieſcere *recuſationi*, & cauſam ad Superiorem remittere. Difficultatem habet in hoc *Paſſerinus Trib. Regul. quæſt. 3. num. 93.* quia ſpecificatio cauſæ *recuſationis* eſt de jure *Canonico*, nec ſufficit juramentum, cui *Judex* derogare, aut in ipſo diſpenſare nequit. Sed hoc parum curandum eſt; quia *Canones* intelligi debent, quod tunc exprimendæ ſunt

cau-

cauſæ *recuſationis* , quando , abſque læſione Tertii, fieri poteſt; quandoquidem videmus, quod etiam in *Confeſſione Sacramentali* reticeri poteſt circumſtantia mutans ſpeciem peccati , ſi *Confeſſarius* veniret ex manifeſtatione illius in cognitionem *Complicis* , ut dicunt *Navarr. Manual. cap. 7. Bann. Cajetan. Valent. Præpoſit. apud Buſemba . de Integr. Confeſſ.* Si ergo, quantumvis explicatio talis circumſtantiæ peccati ſit de jure divino, & forum pœnitentiale ſecretiſſimum; tamen diſpenſatur expreſſio talis circumſtantiæ, ne prodatur fama *Complicis*: a fortiori diſpenſari debet obſervantia introducta de mero jure poſitivo, ne fama Tertii in foro publico lædatur . Tum quia talis expreſſio eſt potius de ſolemnitate , quam de ſubſtantia judicii; quia ſi talis eſſet , etiam ſervaretur in *jure Civili* , in quo optime eſſentialia judicii præſcribuntur: ad illa autem , quæ de ſolemnitate ſunt , non obligantur Regulares . Tum tertio ; quia hoc inductum fuit *a jure* in favorem *Judicum* : quiſquis vero favori ſuo renunciare poteſt. Ideo tenendum eſt cum prima opinione , quam , argumento *Canonum cap. Nicolao de Appell. cap. Statutum de Reſcr. lib. 6.* etiam tenuit *Abbas in cap. Secundo requiris. n. 16. de Appell.* qui dicit , illam naturali æquitati congruere .

11. Sed , quid juris , ſi *Judex* nollet tali juramento acquieſcere: aut quia neſcit cauſam, quam vult proponere *Reus* ad ſui *Recuſationem* : aut quia ſibi ipſi perſuadet quod *Reus* non probabit? In tali caſu *Reus* de neceſſitate tenetur cauſam aperire, ipſam tamen explicando tali modo , quod non poſſit cauſari grave præjudicium Tertio . Quod ſi famæ *Judicis* damnum inferatur , ipſe ſibi imputet .

Cauſam vero ſic ſpecificatam debet *Reus* exhibere ſe ad probandum coram quibus de jure ; ut infra dicemus . Et licet de *jure Canonico*, & *Civili* teneatur *Reus* recuſationem in ſcriptis *Judici* præſentare *Gloſſ. in cap. Quoniam in verb. Recuſatione . de Probat. ubi Barboſ. cum aliis num. 26. l. Apertiſſimi . C. de Judic. junct. gloſ. in verb. Libello . l. fin. eo . tit. & lib.* ; tamen ex *Textu* habemus, quod hoc fieri poſſit *ſive ſcripto , ſive voce* . & hoc fieri poſſe ſentit etiam *Turrecremata in cap. Quod ſuſpecti . num. 4. in fin. 3. quæſt. 5.* Melius tamen ſemper erit, ſi ſcripto præmeditato feratur ; ita enim fiet , ut *Reus* cum majori ponderatione procedat . Inſuper bonum erit *Reo*, ſi coram Teſtibus , hujuſmodi libellum recuſationis offerat , ne *Judex* poſſit illum diſſimulare, & negare ; ut poſſunt facere illi , qui magnam ignominiam ſibi timent ex tali *Recuſatione* evenire .

12. Tempus hinc præſcribitur exprimendæ recuſationis, dum dicit : *ſi eadem die , eademque judicii forma perſiſtente , Appellatio incontinenti interponatur* . Senſus hujus *Textus* eſt : quod ſtatim ac *Reus* in judicium vocatur , debet *Recuſationem* opponere . Sed quia *Reus* forte ex improviſo citatur ad comparendum , & neſcit aliquo modo eſſe proceſſatum , niſi ex citatione , & proinde non potuit libellum *Recuſationis* , ut præfertur , præparaſſe ; ideo dicitur, quod *Appellatio* , hoc eſt *Recuſatio interponatur eadem die*, puta naturali . Et hoc rationabile eſt , ut *Reus* poſſit habere tempus congruum ad conſulendum Peritos pro ſui indemnitate : attento maxime , quod ſi ipſe citatus a *Judice* ad reſpondendum, & nollet reſpondere , non poteſt declarari contumax , niſi trina monitione præmiſſa, ut ex utroque jure colligit *Abbas in cap. final. num. 12. de Eo qui mi. in poſſ. cap. Honoratus . 73. Diſt. cap. Quiſquis 4. qu. 5. Gloſſ. in cap. Querela . de Procurat. Bart. & gloſ. in l. Si finita . §. Julianus ff. de Damn. inf.* (quæ monitio , cum debeat habere debita intervalla , non poteſt expediri in minori tempore , quam diei naturalis ;) ita *Reus* habet tale ſpatium ad producendam *Recuſationem* ſuam . Interponenda pariter *Appellatio* eſt *incontinenti , eadem Judicii forma perſiſtente* . Hæc particula non ſumitur hic in rigore grammaticali ; ſed accipitur pro ut ſignificat juxta *Iuriſperitos* : *Incontinenti* enim factum , dicitur etiam illud , quod eſt factum cum aliquo ſpatio temporis intermedio , ut elicitur ex *textu in Digeſto novo Quod ait. §. final. ff. Ad leg. Jul. de Adult.* ubi dicitur : *Quod ait lex Julia , incontinenti filiam occidat , ſic erit accipiendum , ne occiſo hodie adultero , reſervet , & poſt dies filiam occidat , vel contra . Quod ſi non affectavit, ſed dum adulterum occidit , profugit filia , & interpoſitis horis apprehenſa eſt a Patre , qui proſequebatur , incontinenti videbitur occidiſſe* . Imo *incontinenti* reſiſtere dicitur , qui etiam intervallo trium dierum reſiſtit , & homo vulneratus , ſi intra tres dies moritur , dicitur *incontinenti* mortuus , ut ex *l. Sciend. ff. de Ædilit. edict. l. 1. junct. gloſ. C. de Emend. Serv.* colligit *Spiegelius Lexic. verb. Incontinenti* . Vult ergo dicere *Textus* , quod *Reus* facta ſibi citatione *a Judice* , *incontinenti* , hoc eſt , nulla præſtita illi obedientia in præſtando juramento , aut in reſpondendo interrogationibus ſibi factis, (ſi enim *Reus* hæc præſtitiſſet, in *Judicem* conſenſiſſet ; niſi forte proteſtationem præmiſiſſet , quod licet ita faciat , aut reſpondeat , non tamen intendit in ipſum , ullo modo , conſentire) *eadem forma judicii perſiſtente* , puta perſeverante adhuc pura *Rei* citatione , *Reus* , intra tempus diei naturalis , *Recuſationem* ſuam proponit .

Advertendum hic pariter eſt : quod *cauſæ recuſationis* , quæ intra illud tempus produci debent , debent ſimul in uno libello produci . Unde ſi hoc non faciat, præſumptio urget contra *Recuſantem* , & eum de dolo arguit, ut docuit *Hoſtienſis Summ. tit. de Recuſat. §. Qualiter recuſatio* . Quod ſi *Recuſans* ex intervallo cauſas exprimat , vel rejiciendus eſt , vel ſi *Judex* ipſum non vult repellere , debet illi præfigere diem , in qua omnes exprimat , poſt quam non debet illum amplius audire , niſi cauſa exprimenda , ſit nova , aut de novo cognita, ut poſt alios docet *Paſſerinus Trib. Reg. quæſt. 3. num. 83. Speculat. lib. 1. tit. de Recuſat. §. 5. num. 32. Pax Jordan. lib. 13. tit. 4. num. 128.*

13. Non eſt autem neceſſe , quod *Recuſatio* prædicta fiat in præſentia *Judicis* ; quia multoties impeditur modus debitæ defenſionis , quando ſcilicet *Reus* timidus veretur , & timet faciem *Superioris*, & *Judicis* , & ſic non poſſet ſe tueri : ſed valet *Recuſatio* , ſi *Reus publice* , aut coram Teſtibus proteſtetur, & ad ſuperiorem petat recurſum . *Publice* autem fieri dicitur , quod coram Populo fit , ut ex *Alciato* docet *Prateius Lexic. jur. verb. Publice* . Unde infertur , quod ſi in aliquo loco , ubi eſſet major pars Fratrum Conventus , recuſatio , & proteſtatio talis fieret , valeret . Sed melius eſt , ipſam interponere coram *honeſtis viris* , & duobus teſtibus , ut dicunt *Ferrar. Maran. Franc. Card. Alex. Surd. Scacc. de Appell. quæſt. 6. num. 20. & 23. quos dat Bic. quæſt. 148. num. 3.* loquentes de *Appellatione* , de qua eadem eſt ratio , quæ eſt de *Recuſatione* . Si ergo timet , vel veretur faciem *Superioris* , ut *Judicis*, compareat coram duobus ex gravioribus *Patribus* illorum , qui ſunt in Conventu , vocatis ad hoc duobus Teſtibus , & dicat : *Quod quia timet ſibi inferendum eſſe gravamen in cauſa , quæ contra ipſum agitatur coram Superiore , qui eſt ſibi ſuſpectus ob motiva expreſſa in libello recuſationis , & ex reverentia , & timore non audet coram eodem Superiore ſic comparere ; ut indemnitati ſuæ conſulat , coram illis Patribus N. N. ; tan-*

quam

quam coram honeſtis Viris, & in præſentia N. N. Teſtium. illum libellum recuſatorium producit, rogans ipſos Patres, ut talem libellum ad Iudicem recuſatum deferant, ut in actis inſeratur. Poterit etiam (ſi tales *Patres* graves difficulter poteſt habere) idem facere coram *Notario* cauſæ, & Teſtibus, ut dicunt *Miſinger. Gramm. Marſil. Veſtr. apud Guazzin. Defen. 36. cap. 1. verſ. Et poteſt.*

14. Quid autem juris, ſi *Patres* illi, vel *Notarius*, coram quibus produxit libellum *Recuſationis*, nollent ipſum ullo modo recipere? Quid agendum? Dico: quod illi male facerent, quia hoc eſt contra *juſtitiam*, & *charitatem*. Per fictionem enim Juris illi *Patres* ſuccedunt loco *Iudicis*, & ſicut *Iudex* tenetur illum libellum inter acta recipere, ita etiam tenentur facere illi. Pariter eſſet contra *charitatem*, quia tenentur proximo ſuccurrere in gravi neceſſitate. Nec tamen eorum defectus debet nocere *Reo*. Proinde *Reus*, ſi ipſi nolunt recipere libellum, ad eorum pedes ipſum reverenter ponat, coram iiſdem Teſtibus, & ita dimittat. Quod ſi illi nolint ipſum colligere, & ad *Iudicem* deferre, ipſi viderint. Certe *Reus* ſibi ſufficienter providit, & ſi cauſæ legitimæ productæ ſunt, & *Iudex*, non attenta tali *Recuſatione*, in cauſa procedat, omnia inde ſecuta, ſunt per Superiorem reſcindenda. Ad ſui ſecuritatem autem *Reus* habeat tranſumptum, ſive copiam illius libelli, quam faciat ſubſignare a Teſtibus, qui præſentes fuerunt, fidem faciendo, quod *copia ſimilis illi, fuit producta a Reo tali loco, & die coram Patribus N. N. in præſentia Teſtium N. N.* Ita enim fiet, ut *Reus* habeat penes ſe rationem ſe defendendi, faciendo conſtare de recuſatione interpoſita.

Si autem *Reus* non reperiret aliquos, qui vellent eſſe Teſtes, & ſe ſubſcribere, ut in pluribus accidit, dum Religioſi ægre ſe immiſcent hujuſmodi actibus criminalibus, tum ne Superioribus ſe reddant inviſos, tum quia timent aliquod præjudicium ſubire, quid agendum tunc? Dico: quod *Reus* ſuæ indemnitati poteſt conſulere, affigendo in aliquo loco patenti, & publico libellum Recuſationis, ut ad valvas Refectorii; ita ut nequeant illud diſſimulare Religioſi, aut *Superior* ipſe *Recuſatus*. In illo autem libello debet præmittere cauſam Recuſationis, ut ſupra dictum eſt, & etiam cauſam, propter quam, in modum edicti, coactus eſt, de *Recuſatione Iudicem* commonere; puta, quod ob reverentiam non auſus eſt in facie *Superioris* illam proponere, & quod nullus voluit eſſe Teſtis de ea proponenda coram honeſtis Perſonis, & proinde, ut ſibi, juxta Juſtitiam, provideat, coactus eſt tali modo, puta per modum edicti, procedere. Ratio hujus eſt, quia ex *Textu* habemus, quod *publice* fiat recuſatio. Cum autem hæc ex eodem *Textu* poſſit fieri vel voce, vel ſcripto; ſi voce fiat, ut publicetur, oportet, quod fiat in loco, & tempore in quibus Religioſi conveniunt, ut in Choro, Refectorio, & Capitulo, cum *publicare*, importet, quod actus fiat in loco, & actibus, in quibus Populus loci convenit, & tempore, quo convenit: unde licet fiat actus in loco publico, non extantibus aliquibus; non dicitur fieri publice, ut dicunt *Geminian. Conſil. 7. n. 2. 3. & 4. apud Tuſc. litt. P. concl. 964. num. 1.* Si autem publicetur per ſcripturam, ſufficit ut ſcriptura affigatur in loco patenti, & publico, in quo conſuevit convenire major pars populi, ſicuti de publicatione Conſtitutionis, ſive Legis ſingulariter docet *Abbas in cap. Cognoſcentes. num. 11. in fin. de Conſtit.*: hoc enim modo dicetur ſufficienter publicata *Recuſatio*, & publice interpoſita *Appellatio*.

15. Advertendum inſuper circa tempus proponendæ Recuſationis; quod ipſa debet proponi ante omnes actus, qui fiunt in judicio. Cum enim inter nos ſummarie procedatur, & litis conteſtatio non fiat, (ex eo quod hoc eſt juris ſolemnitas,) ſequitur, quod inter nos, lis criminalis dicetur conteſtata per primum actum, qui fit circa *Reum*, ut eſt ipſius citatio. Ante quam ergo hic actus compleatur, & ſortiatur effectum ſuum, debet interponi *Recuſatio*. Hoc eſt, ſi citatur *Reus* ad comparendum coram *Iudice*, & *Iudex* illi jubet *ut præſtet juramentum de veritate dicenda*, præmiſſa admonitione eorum, quæ contra ipſum conſtant in proceſſu, ob quæ poteſt ipſum legitime conſtituere, & interrogare; *Reus* debet ſtatim *Recuſationem* proponere, aut ſi ipſam paratam non habet, debet recedere, nullo præſtito juramento, nec facta reſponſione: vel ſi *Iudex* minando, aut terrendo ipſum adigat ad jurandum, debet præmittere proteſtationem dicendo: *ſe non intendere jurare, aut in ipſum conſentire, niſi quatenus erit de jure, & citra præjudicium ipſius*, & faciere quod *Notarius* illam proteſtationem in actis redigat. Hoc enim modo fiet, ut quantumvis *Recuſatio* ex poſt interponatur, retro trahatur, & valida fiat, & actus præſtiti in nullo erunt *Reo* præjudiciales, ut dicit *Guazzin. Defen. 1. cap. 19. num. 92. apud Bill. quæſt. 6. num. 23.* Hoc autem dico, ſi *Reus* nullam habeat notitiam, quod contra illum inſtituatur proceſſus. Si enim hoc ſciat, (ut communiter evenit) melius erit *Reo Iudicem* prævenire, concipiendo libellum recuſationis hoc modo: puta, quod, *cum fama deferentur, ipſe Reus audierit a Iudice, proceſſum fabricari contra ipſum, & Judex ipſe merito ſit ſuſpectus ipſi, ex cauſa tali, & tali, ipſum recuſat in Judicem, & promptum ſe offert probare expoſita, & proinde appellat ab omni & quovis actu, quem Judex ipſe præſtitit, vel præſtabit &c.* Quia ſemper melius eſt, quod *Judex* hoc modo præveniatur, & ſic ante litis conteſtationem *Recuſatio* interponatur, ut cum multis aliis, dicit *Bertazz. conſ. 8. num. 5. lib. 1. Guazzin. Defen. 1. cap. 19. num. 87. apud Bill. loc. cit. num. 23.* Quod ſi cauſa *Recuſationis* ſupervenerit poſt litem conteſtatam, aut probari poſſit, quod cognita fuit a *Reo* ſolummodo ex poſt, & cauſa iſta eſſet notoria, & clara; etiam poſtquam fuiſſet concluſum in cauſa poteſt interponi *Recuſatio*, ut pluribus adductis probat *Guazzinus: Caravit. Franc. Maran.*, *quos dat Bill. loc. cit.* Ut exempli gratia: ſi *Reus*, poſtquam examinatus eſt, & ſunt illi datæ defenſiones, & etiam poſt ſententiam, cognoverit, quod *Judex*, vel ante fabricationem proceſſus, ſe jactaverit, vel ex illa occaſione ſe vendicare de *Reo* ob acceptam injuriam, aut alio modo ſe prodiderit extrajudicialiter inimicum *Rei*, & *Reus* poſſit probare, ſe hoc cognoviſſe tantum poſtquam concluſum fuit in cauſa; habet adhuc tempus ad recuſandum illum, & reſcindendos actus contra illum factos, ut a *Judice* inimico. Et ratio evidens eſt; quia ſibi noceri non potuit ignorantia illa, quæ fuit *facti*, & non *juris*; ut habetur ex *Canone cap. Ex tenore. Extra. Qui fil. ſint legit. Abb. in cap. Referente num. 5. eo. tit.* proinde habet adhuc tempus utile ad *recuſandum*, & ſe tuendum.

16. Quod ſi facta *Recuſatione* ante *Judicem* compareat, allegando, producendo Teſtes, petendo dilationes, & ſimilia; *Reus* per illos actus ſibi, & ſuæ *Recuſationi* præjudicat, & a *Judice* removet ſuſpicionem, ut tenet *Abb. in cap. inter Monaſterium, num. 3. de Sent. & re judicat. & in cap. Cum veniſſet de Teſt. & ibi DD. communiter.* Et eſt *Textus* expreſſus in *jure cap. Gratum, de Off. Deleg. cap. Si a Judice. de Appell. in 6. cap. 3. de Eo, qui mitt. in poſſ. cap. Cum veniſſet. de Teſt.* Proinde *Reus*, facta Recuſa-

cuſatione *Judicis*, ante ipſum non compareat; vel ſi comparet, præmittat proteſtationem, *ſe comparere citra præjudicium interpoſitæ recuſationis, & intendere per actus illos ſe nullo modo in Judicem conſentire.* Ita enim habet *Praxis Urbis*, ut poſt alios teſtatur *Bittus quæſt. 6. num. 26.*

17. Tandem ſi *Reus Judieem* eecuſaee neceſſe habet, faciat boc reverentibus, & humilibus veebia, non *Superiarem*, aut *Judicem* ineeepando, aut injuriando, ſed demonſtrando, ſe ad hoe adactum cx pura neceſſitate. Hoc ènim etiam *Advocatis* inculcat diſcete *Imperatar l. Quiſquis C. de Poſtul.* dicens: *Agant, quod cauſa deſiderat, temperent ſe ab injuria. Nam ſi quis adeo procax fuerit, ut non ratione, ſed probris putet eſſe eertandum, opinionis ſuæ Imminutionem patietur:* cui conenedat *Canon, cap. In loco 5. qu. 4.* Et quæ dicta ſunt bucuſque de *Recuſatiane*, ſervari etiam debent in *Appellatioae*, exeepto tempore interponendæ *Appellatianis*. Quia *Appellatia* interponi debet poſt *Sententiam* ſive *interlocutoriam*, ſive *diffinitivam* & non ante, ut alias dicemus.

18. *Tunc Judex in actis &c.* Hic ponitur, quid debeat præſtaee *Judex* poſt propoſitam *Recuſationem*. Sive enim *vace*, ſive *ſcripto* feratue, debet in actis deſcribi, & acceptari, adnotando non tantum verba Recuſantis, ſad etiam modum loquendi, & acta ipſius: puta, ſi humilitee genuflexua porrexit, rogans aeeeptare &e. ſive impeeioſe, peoeaciter, aut alio modo ſpretum *Judicis* indicante, ipſam interponat; & hæc omnia peæſtaee tenetue *Notarius* fidelitee, ne *Reus* geavetue. Si enim aliquod ex his ſive pro, ſive contea *Reum* malitioſe non ſcribeeet, aut diveeſo modo notaret, aut *Reum* quaquaverſum gravaeet; peccaeet contra juſtitiam, eſſet perjurus, & deberet puniri crimine falſi, ut dicit *Guazatu. Defen. 14. cap. 2. num. 5. & 6. apud Paſſerln. Trib. Regul. quæſt. 9. num. 108.* Proinde *Reus* faciat, quod Teſtes, quos adhibebit ad peæſentandam *Reeuſatianem*, bene advertant omnia; & ſi inveneeit *Notariura* notabiliter alteraſſe veeitatem in ſceibendo, peoteſtetur illico de falſa deſeriptione illius actus, & nullo modo ſe ſubſceibat, niſi deſeriptio corrigatue, non quidem eaſſando, quod ſceiptum jam ſuit, ſed explicando melius; vel ſi neceſſe fuerit, etiam eetractando, quæ antea ſcripta erant. Sic enim fiet, ut nullum peæjudicium ſubihit in peoponenda *Recuſatiane*.

19. *Quam, ſi frivola ſit, rejiciet, &c.* Hic *Textus* debet bene pondeeari, ne ex illius mala intelligentia reſultent tuebida, & indebitæ diſſenſionea. Sciendum ergo quod *cauſæ Recuſationis* duplicitee poſſunt dici *frivolæ, legitimæ, & dubiæ*: puta, aut *de jure*, aut *de facto*. De *jure* quidem, cauſa vel *frivola*; vel *legitima* eſt, ſi ut talis *in jure* expeimitue: puta ſi jus dicat: talis, vel talis cauſa *frivola eſt*, (ut in *Textu* hoc eodem *Titulo* expreſſas habemus eauſas, quæ *frivola* ſunt); talis, aut talis *legitima eſt* (ut pariter in *Textu Titulo* præcedenti dictum eſt, quæ ſint *Cauſæ llgitimæ Recuſationis*). *Dubiæ* veeo ſunt, quæ ex jure non habentue, quod ſint *legitimæ*, aut *frivolæ*, & proinde *Arbitrorum* judieio ſtandum eſt. Nec per hoc intelligendum eſt, eas ſolas cauſas eſſe *frivolas*, vel *legitimas*, quæ, ut tales, in *jure* adnotantur: Quia etiam aliæ tales eſſe poſſunt, lieèt ut talea non ſint expeeſſæ *in jure*, ſed eelinquantue judicio *Arbitrorum*, qui debent in hoe eegulari a ſimilitudine rationis intee cauſas *Recuſutionis* in juee expreſſas, & a *Reo* propoſitas, ut optime adveetit *Abbas in cap. Cum ſpeciali. num. 7. de Appell. De facto* autem dicitur cauſa *frivola*, quæ evidenter eſt falſa: *legitima* autem, quæ patenter eſt vera: *dubia* vero eſt, de cujus veritate, ſeu falſitate evidenter non conſtat, Clarificemus rem exemplo. Si *Reus* eſſet *Laicus Converſus*, & vellet reeuſare *Iudicem* ſuſpectum, quia ipſe eſt *Sacerdos*; *Reus* vero ſuſpectos habet *Sacerdotes*: iſta eſſet recuſatio *frivola* ex jure. Si recuſaret *Iudicem*, quia ſuſpectus ex cauſa, quod *Accuſator* in illa cauſa aſt propinquus, ſive conſanguineus *Iudicis*, & hoc evidenter falſum eſt; dicetur *frivola* ex facto. Pariter, ſi recuſatur *Iudex*, ut inimicus; iſta cauſa eſt *legitima* ex jure: & ſi notoria eſt inimicitia, quia exempli gratia, *Reus* percuſſit *Iudicem*, *&c.* dicitur *legitima* etiam ex *facto*. *Dubia* vero, quando, nec ex jure, nec ex facto eeſultat, quod *frivola*, vel *legitima* ſit. Ad hoc eego, quod cauſa eecuſationis eejici poſſit a *Iudice*, ſufficit, quod ſit *frivola* aut *de jure*, aut *de facto*; & ita intelligitur *Textus*, dum ait, *ſi frivola, ſit rejiciat*. Ad hoc ut admitti debeat, eequieitue, quod ſit *legitima* tum *ex jure* tum *ex facta*, & hoc ſonat *ſi legitima, admittat*: *Rota, deciſ. 284. num. 4. part. 2. Recentior. & deciſ. 20. n. 27. par. 6. apud Paſſerin. Trib. Reg. quæſt. 3. n. 86.* Si veeo aut *ex jure*, aut *ex facto* non conſtat, quod ſit *frivola*, vel *legitima*, tunc redditue *dubia*. Quod ſi *legitima* fuerit cauſa, dehet *Reum ad Superiorem Iudicem remittere, vel alium Iudicem non ſuſpectum aſſignare*. Hoc manifeſte præcipitur in *Decretali cap. Cum ſpeciali. Extra de Appell.*, ubi præſcribitue, quod eauſa Recuſationis *probata legitima, de Recuſatoris aſſenſu, perſona idaneæ committat negotium Recuſatus, vel ad Superiorem remittat, ut in eo ipſo proeedat ſecundum quod fuerat prarcedendum*. In quo *Textu*, ut optime advertit *Gloſſa la cap. Cum ſpeciali. in verb. de Recuſatoris. de Appel.*, intelligi, poteſt, quod de arbitrio *Recuſatoris* ſit eligere, vel quod cauſa alteei *Iudiei* non ſuſpecto committatue, vel ad *Superiorem* remittatue, ut tenuit opinio *Ioannis Andreæ*, quam *Gioſſa* peobabilem dieit, & quam reeitat, nec improbat *Abbas in d. cap. Cum ſpeciali. num. 11. de Appell.* Aut ſi facultativum *Iudici* eſt, vel remittere ad *Superiorem*, vel alteei cauſam delegaee; tamen neceſſitatur *Iudex*, (ſi alteei cauſam vult committee) talem *Delegatum*, de conſenſu *Recuſatoris* eligere, ne poſſit ab hoc *recuſuri* ut ſupectus, ut plueibus confirmat *Abbus loc. cit. num. 13. & ſeqq.* Si vero *dubia* eſt, vel ex *jure*, vel ex *facto*, *electis utrinque Arbitris, de Appellatianis validitate decernatur*. Hoc conſonat juei communi *d. eap. Cum ſpeciali. Extra de Appell.*, in quo ſtatuitur, quod ſi cauſa ſive civilis ſit, ſive ceiminalis pee accuſationem procedat, *Arbitri* eligi *utrinque* ab *Actore*, & *Reo*; aut ſi cauſa criminalis ſit, & *Iudex* in ea procedat ex officio, *Arbitri* debent eligi a *Iudice*, & *Reo*.

20. Modus autem electionia eſt, quod *Iudex* unum eligat peo ſe, *Reus* veeo peo ſe eligat alium. Sed quia vix, aut nunquam, *Arbitri* ita electi concordaeent; melius eſt, ſi *Reus* quatuor, aut ſex *Patres* ſibi non ſuſpectos nominet, ex nominatis autem a *Reo Iudex* ſive *Actor* duos ſeligat: ita enim fiet, quod *Arbitri* erunt electi uteinque, a *Reo* quidem pee peopoſitionem, a *Iudice* vero, ſive *Actore*, per nominationem. Hoc autem, quod dicitue, quod *Arbitri* plures eligendi ſunt, ad cognoſcendum ſupee cauſa Recuſationia, non eſt de neceſſitate; imo poteſt, ut ex quadam *Gloſſa*, & *Speculatore* advertit *Abb. in Addit. n. 12. de Appell. Speculat. tit. de Recuſat. §. Effectus. verſ. Sed nunquid. & Gloſſa in cap. ſecundò requiris*, unus tantum eligi de conſenſu partium, ſive *Iudicis*, & *Rei*: & hoe facile fieri poteſt, ſi, ut dictum eſt, *Reus* multos proponat, & *Iudex*, ſive *Actor*, ex ſic peopoſitis, unum nominet. Et ego ad citius, & abſque conteoverſia expedienda negotia, ſemper ita faciendum judicarem. *Arbitri* vero plures ſunt eligen-

gendi utriuque, hnc eſt unus a *Rro*, alins ab *Actore*, ſive *Iadicr*, quando nunquam poſſet *Iadrx*, vel *Actor* couveuire in aliqun ex uominatis a *Reo*.

21. Quia vero *Reo* difficile eſſet in propria *Provincia* aliquandn invenire *Arbitram* prn ſe; qudibet enim Subditus *Provincialis* recuſati timeret contra *Praviarialem* ſententiam proſerre ſuper validitate *Recaſationis*, maxime ſi hæc fieret ex cauſa turpi: vel ſi *Reas Arbitros* ſactionis adverſæ *Provinciali* proponeret, iſte nullum iſtnrum vellet eligere, & neceſſarium eſſet, quod *Praviacialis* ex ſua ſactione, & *Reus* ex ſua, alterum nominaret, & ex iſta *Arbitroram* diverſitate fieret, quod nunquam cnnvenirent in ſententia, & magnæ orireutur diſſenſiones; ad evitanda hæc nmnia, melius eſt, ſi *Rras* ex *Provinciis* conterminis prnpouat *Arbitros* onminandos, ut præfertur. Et hoc expreſſe habetur in *Drcretali Cap. Secundo reqairis §. Conſultationi. ubi Abb. in Addit. nam. 7. de Appel.* in qua dicitur, quod *Partes in aliqaas non valde remotos couvrniant*. Non valde autem remnti dicuntur, ſecundum *Abbatem*, qui non diſtant ultra duas dietas. Et hoc quidem rationabile eſt, ut idem ſubjungit; ex eo quod *Sæpe Jadrx eſt ita potens in aua iora, maxime ſi eſt Prælatas loci, quod accaſans non babet idaneos Arbitros in loco*; & ita per electionem *Arbitri*, ſive *Arbitrorum* ex aliena *Proviucia*, indemnitati *Rei*, Religinſæ quieti, & expeditinni cauſæ nmnino providetur. Nec facit in oppnſitum id, quod ex *Sgrai. Lux Prælat. par. 5. cap. 1. aam. 25.*, ſcribit *Paſſerinas Trib. Regal. quæſt. 3. uam. 150.* quod *Arbitri* debent eſſe tales, in quos *Judex* habeat juriſdictionem, ut eos compellere poſſit, ad arbitrium ſuſcipiendum, & in caſu diſcordiæ ad eligendum Tertium, & cauſam Recuſationis terminandam per ſententiam. Quia nullibi habetur in jure, quod *Arbitri* de neceſſitate debeant eligi ex Subditis Recuſati: quod patet ex hoc, quod recuſatn *Delegata*, ſi adhibentur *Arbitri*, qui hi nnn poſſunt eſſe Subditi *Delegati*, quia extra illam cauſam nullam habet juriſdictinuem, ut ſupponitur. Ergo de neceſſitate non eſt, quod *Arbitri* tales ſint, quod *Jadex* poſſit illis *Arbitriam* ſuſcipiendum jubere. Arbitrium enim, ſicut eſt voluntarium ex parte Eligentis, ita etiam ex parte Electi: nec pnteſt ad hoc aliquis adſtringi, niſi in caſu neceſſitatis, in qun illud, quod alias eſt facultativum, ſit, & cadat ſub præceptn, ut patet de nbligatinne eleemnſynæ in caſu extremæ neceſſitatis prnximi, ad quam nbligamur ex juſtitia, & extra illum caſum pendet a mern arbitrio charitatis. Suſcepto vern arbitrin, quantumvis *Arbitri* non ſint Subditi *Judicis*, tamen circa electinnem Tertii, & pronunciatinnem ſententiæ ſuper validitate cauſarum Recuſatinnis, ſubduntur juriſdictioni *Jadicis Recuſati*. Quæ fundantur in *jare Text. in cap. Suſpicionis Extra de Offic. Jud. Delegat.* ordinante; qund ille poſſit *Arbitros* cnmpellere ad illud præſtandum; & ita ceſſat ratio *Paſſerini* ad probandum adducta, qund *Arbitri* eligi debeant intra Religinnem, & Prnvinciam *Jadicis Recaſati*. Qund vero electio *Arbitrarum* ab Aula in Urbe, & Statu Eccleſiaſtico receſſerit, ut ex *Farinaccio* ibidem prnbat *Paſſerinas*) non facit, quod apud nos ſervari nnn debeat, ut expreſſe habet noſter *Textus*, ad cujus normam debemus noſtra judicia tractare. Fateor, quod habere recurſum ad *Saperiorem*, ut cognoſcat ſuper cauſis Recuſationis, ſecurius eſt. Tamen etiam hic modus habet ſuas difficultates. *Generalis* enim deberet nihilominus alterum delegare ad examinandos Teſtes a *Reo* adductos ad probandas cauſas Recuſatinnis (nnn enim poteſt per ſe facere) & ita plus temporis conſumeretur, quam in electione *Arbitroram*. Ideo, *me Judice*, ſatius eſt, ad lites truncandas, quod dubia exiſtente ſive *ex jure*, ſive *ex facta* cauſa *Recuſationis*, Recuſatus in hoc dubin inclinet in ſavorem *Rei*, & cauſam ex integro ad *Superiorem* remittat; ita enim citius ſe expediet a litium anfractibus, & ab odio *Rearam*; & *Reo* demonſtrabit, ſe contra illum inimicitiam, aut livnrem non habere.

22. Qund ſi *Rras*, & *Actor*, ſive *Iadex* nnn poſſunt convenire in deputatione unius *Arbitri*, ita ut neceſſarium ſit, duns eligere hinc inde, ut ſupra dictum fuit, poteſt *Iadex* Recuſatus ipſis ſtatuere terminum, intra quem debeant ſuper validitate *Rrcaſationis* ſententiare, ut dicit *Canon Cap. Cum ſpeciali. Extra de Appell.* Et ſi intra terminum præfixum non pronunciaverint, cauſa revertitur ad *Iadicem* recuſatum. Verum tamen eſt, quod terminus debet præfigi competens, ad hoc, quod poſſint a *Reo* fieri prnbationes ſuper cauſis propoſitis: debet item *Iadrx* prorngare terminum ad petitionem *Rei* (cum prnteſtatiune tamen, qund per hoc nnn conſentire intendit in illum, ut *Iadicem* ſuper principali,) ut fit, quando conceduntur dilatoriæ *Advocato*, pro præſentandis deſenſinnibus.

Quibas non concordantibas, de Arbitrorum conſenſa, adjiciatur tertias. *Textas* hic debet intelligi, quod adjectin tertii non fiat a partibus, qui *Arbitros* elegerunt, ſed ab ipſiſmet *Arbitris*, ut expreſſe habet *Gloſſa in d. cap. Cum ſpeciali. in verb. Tertium. Extra de Appell.* & re vera *Textus Canonis* ſic habet: *Si nequiverint* (Arbitri) *in unam concordare ſententiam advocent tertiam*. Ex qun habetur, quod ab *Arbitris* ipſis debet tertius advocari; & hoc faciliter pnteſt fieri, ſi ille, qui eſt *Arbiter* prn parte *Rei*, nnnnullos prnpnnat, ex quibus unum nnminet, alius, qui erit prn parte *Iadiris*, vel *Actoris*, aut vice verſa. Et *Canon* prævidit poſſe dari caſum, quod *Arbitri* ſint inter ſe ita diſcordes, ex propria cervicnſitate, ut neque in ſententiando, neque in advocando tertium, convenire poſſint: & circa hoc providit per hæc verba: Arbitri *ſciant, ad id fideliter exequendum, ex injuncto a nobis in virtute Obedientia, ſub obteſtatione Divini Iadici, diſtricta præcepto, teneri*. Ex quibus evidenter conſtat *Arbitros* teneri ſub pœna peccati mortalis, & etiam *Excommanicationis*, vel concordare in ſententia, vel in electione tertii ad hoc, qund cognitin cauſæ *Rrcuſationis* terminetur, & ad hoc pnſſunt a *Iadire* recuſato per juris remedinm cnmpelli, ut habet *Gloſſa* ſupra citata.

23. Quid autem juris, ſi Reus non inveniret aliquos, qui vellent *Arbitri* officinm acceptare, ut frequenter accidere poteſt ex magna potentia *Iadicis* Recuſati, quem nmnes, etiam ex alienis Prnvinciis, timent? Non reperin caſum hunc in jure expreſſum, nec *Doctorem* de en loquentem adhuc inveni. Dicerem tamen: quod deberet fieri recurſus ad *Superiorem*, neque *Iudrx* poſſet ſic cauſam ad ſe avocare poſt *Rrcaſationem*. Licet enim pnſſit terminum *Arbitris* ſic ſtatuere ad ſententiandum, & ipſns compellere, ut dictum eſt; non pnteſt tamen præfigere illum *Reo* ſic, ut ſi iſte, pnſt adhibitam diligentiam ad inveniendum *Arbitrum* prn parte ſui, non invenerit, cauſa ad illum revertatur; hnc enim mndo abſque ſua culpa privaretur *Reas* beneficin legis, quod non debet. Unde *Iadex* ex officio debet præcipere alicui ex nominatis, vel requiſitis a *Rro*, ut arbitrium acceptet, & hoc nnn obſtante, qund ipſe *Iadex* jam recuſatus ſit, ut in terminis expreſſis dicit *Gloſſa in cap. Suſpicionis in verb. Ad quos verſ. ſed quid dicrs de Offic. Iud. Delegat.* (ſi tamen ipſi eſſent ejus Subditi,) ut fit, quando *Iadex*, *Rro* non invenienti *Advocatam*, ipſe,

ex

Google

ex officio, aliquem ſibi aſſignare tenetur, ut dicetur in *Textu* infra. Vel ad *Superiorem* cauſa deferatur circa cognitionem *Recuſationis* legitimæ, vel ſuper principali. Hoc enim modo conſulitur indemnitati *Rei*.

24. *Ex quorum judicio valida exiſtente, &c.* Factis, & adductis a *Reo* probationibus coram *Arbitris* ſuper cauſis *Recuſationis*, ſi *Arbitri* ſententient validam fuiſſe *Recuſationem*, debet Judex a judicio abſtinere, & *Reum*, vel ad *Superiorem Iudicem* remittere, vel ipſi alium *Iudicem* non ſuſpectum deſignare. Licet vero non poſſit recuſari *Delegatus* ex hoc ſolo motivo: puta quia *Delegans* ſuſpectus eſt, ut optime probat *Paſſerianus Trib. Regal. quæſt. 3. num. 51. & ſeq.* unde ad recuſandum illum requiritur, quod alia cauſa concurrat præter ſuſpicionem *Delegantis*; tamen debet *Iudex Recuſatus* aſſignare *Reo Delegatum* de conſenſu ipſiuſmet *Rei*, ut ſupra dictum eſt. Quod ſi *Reus* omnes quomodolibet *Delegatos a Iudice* recuſato ipſi propoſitos recuſaret, & nollet ullum illorum acceptare, neque *Reus* ipſe vellet aliquos *Iudici* Recuſato proponere, ad hoc, ut ex illorum numero, alicui cauſam delegaret, quantumvis præſumi poſſet illam perpetuam *Recuſationem* eſſe calumnioſam, ut pluries tenuit *Rota deciſ. 563. num. 1. par. 1. diverſ. & deciſ. 197. coram Seraph. & in Hiſpalen. primitiar. 31. Maii 1617. coram Pamphilio. Beltram. ad deciſ. 327. Gregor. XV. n. 15.* tamen cenſerem cauſam eſſe *Superiori* majori remittendam: tum quia ſecundum opinionem, quam ſupra retulimus, in facultate *Rei* eſt eligere, ut cauſa vel alteri committatur, vel ad *Superiorem* remittatur: tum quia ita magis conſulitur *Reo*, cui magis quam *Actori*, ſeu *Iudici* favendum eſt: tum quia nullus poteſt præſumi dolus, injuſtitia, ſeu corruptio in *Superiore majori*.

25. *Si vero non ſubſiſtere judicetur, &c.* Ex eo, quod nulla militat tunc legitima exceptio, jurisdictio *Ordinarii*, quæ ex interpoſita Recuſatione manebat ſopita, denuo reviviſcit, & ita munere ſuo plene fungi poteſt. Caveant tamen *Iudices*, qui ex *Recuſatione*, quæ de ipſis fit, immoderate turbantur, & contra *Recuſantes* iraſcuntur, ne ex odio concepto ex tali *Recuſatione*, gravent *Reum* in ſententiis interlocutoriis: quia erit locus *Reo* ad appellandum de gravamine, & cauſæ *Recuſationis*, quæ non fuerunt prius admiſſæ, poſſunt cumulare cauſis appellationis a gravamine, & ipſas ſufficientes reddere, quæ ſine ipſis forſan ſufficientes non eſſent; & ita coram *Iudice ad quem* recuſationem validare. Ideo cauti ſint, ne odium conceptum prodant contra *Reum*, ipſum potius mitius, quam cum rigore juris tractando.

Quæ omnia ſervari debent in Recuſatione Iudicis Delegati, &c. Et hoc maxime, ſi ſit *Delegatus* ad univerſitatem cauſarum, qui æquiparatur *Ordinario*: & hoc intelligendum eſt quantum ad prædicta circa *Recuſationem*, non vero quantum ad judicium circa validitatem cauſarum *Recuſationis*. Etenim major, & urgentior debet eſſe cauſa pro recuſando *Ordinario*, quam *Delegato*. Quia magis læditur per Recuſationem *Ordinarii* juriſdictio, quæ eſt ſibi propria, & officio ſuo connaturalis, quam juriſdictio *Delegati*, quæ eſt aſcititia, & debilia, utpote pendens ab arbitrio *Delegantis*. Unde *Arbitri* debent ad hoc bene advertere, & in ſententiando ſuper validitate Recuſationis *Ordinarii* rigoroſius examinare cauſas, quam in recuſatione *Delegati*. Addit tamen *Textus*, quod *ubi gravis cauſa agenda eſſet, & Periti in hac profeſſione non ita facile reperirentur*, idem ſervari debet in *Delegato*, ſicut in Ordinario. Senſus hujus *Textus* eſt, quod ſi aliqua ſuarit cauſa *gravis*; puta, quia eſt ſcandaloſa, & ſecularibus nota; vel quia delictum eſt atrox, ut ſi ageretur de homicidio, veneno, aut ſimilibus; & *Periti in hac profeſſione ita facile non reperirentur*, per quos bene poſſet conſtrui proceſſus: in tali caſu ſervando ſunt adamuſſim omnia, tum circa propoſitionem cauſarum *Recuſationis* faciendam coram *Recuſato*, tum circa probationem earum faciendam coram *Arbitris*, ita ſi Recuſatus fuerit *Delegatus*, ſicut ſi fuerit *Ordinarius*.

T E X T U S.

§. III. Tertio. Appellatione interpoſita, & adhuc pendente, Judex, ſub pœna nullitatis actuum, & privationis officii, non debet procedere in cauſa. Admiſſa deinde Appellatione, cauſa tota ex integro cum effectu ſuſpenſivo, & devolutivo ad Superiorem Judicem deferatur: Excepta ſententia lata Excommunicationis, quam Appellatio non ſuſpendit.

S U M M A R I U M.

26. *Appellatione interpoſita, Iudex non procedit.*
Si procedit, ipſe evadit privatus officio, & actus ſunt nulli.
Appellatio ab interlocutoria, in quibus caſibus licita?
27. *Regula Generalis pro licita appellatione ab interlocutoria.*
28. *Appellatione interpoſita, ſuſpenditur Iudicis juriſdictio.*
29. *Appellatione admiſſa, cauſa devolvitur ad Superiorem.*

COMMENTARIUS.

26. Quia in hoc *Titulo*, utpote materiæ affinea, comprehenduntur omnia, quæ faciunt ad *Iudicis Recuſationem*, & *Appellationem* ab ejus ſententia; poſtquam de *Recuſatione* hucuſque dictum eſt, modo loquitur de *Appellatione*. Cum autem duplex ſit *Appellatio*, nempe ab *interlocutoria*, & a *diffinitiva*, cujus definitiones ſupra dedimus; in hoc paragrapho loquitur de *Appellatione ab interlocutoria*. Dicit ergo, quod *Appellatione interpoſita*; puta tali, quæ evidenter non ſit *frivola*, ut exponit *Gloſſa in cap. Poſt appellationem. §. Appellatione. in verb. Interpoſita 2. quæſt. 6.* & *adhuc pendente*; hoc eſt, quod etſi nondum fuerit diſcuſſum a Judice *ad quem*: an talis appellatio ſuſtinenda ſit, nec *Iudex ſub pœna nullitatis actuum, & privationis officii, non debet procedere in cauſa*. Hoc autem congruit aperte diſpoſitioni *textus* in Capitulo *Poſt Appellationem. §. Appellatione. 2. quæſt. 6.* dicentis: quod *Appellatione* interpoſita, ſive ea recepta fuerit, ſive non, medio tempore nihil novari oportet. Quia autem hic eſt ſermo de *Appellatione ab interlocutoria*, ut dictum eſt; *Concilium Tridentinum* autem *Seſſ. 13. de Reform. cap. 1. & ſeſſ. 24. eo. tit. cap. 20.* circa tales appellationes novum jus induxit; ideo, quid circa hoc ſervandum ſit, explicandum eſt. Dico: quod appellare a ſententia interlocutoria, vel a quocunque alio

gravamine aute ſententiam diſſinitivam, in foro Eccleſiaſtico vetitum eſt. Hoc autem intelligendum eſt, de gravamine, quod in diffinitiva reparari poſſet, ut poſt decretum Sacræ Congregationis Epiſcoporum *apud Barboſ. Collect. in Concil. ſeſſ. 13. cap. 1. num. 13. de Refor.* tenent *Quaranta Summ. Bullar. verb. Archiep. auctoritas. verſ. Primo quæro. Ricc. Prax. deciſ. 105. vel 405. Piaſec. Prax. Epiſcop. par. 2. cap. 4. n. 98.* quod concordat juri Civili: *l. Ante ſententiam. ff. de Appellat.* & hoc verum eſſe etiamſi gravamen poſſit reparari, ſed non ex toto, vel magna cum difficultate, ſeu præjudicio, tenent *Surd. deciſ. 39. num. 14. & 15. Gratian. Diſcept. For. cap. 14. num. 12. & 13. & cap. 77. n. 9. Hieron. Roderic. reſol. 10. n. 36.* Quænam autem ſint gravamina, quæ non poſſunt reparari per diffinitivam, ſi fuerint illata in interlocutoria, poſt multos alios, quos citat *Barboſa Collect. in Concil. ſeſſ. 24. de Reform. cap. 20. num. 38.* recitat ipſe *loc. cit. num. 21. & ſeqq.*, & nos excerpemus ea, quæ faciunt ad rem noſtram. Appellari ergo licet ab interlocutoria:

Primo: Ab injuſta articulorum admiſſione, utpote ſi Actor, vel Reus quoſdam articulos admitti inſtet a Judice, pars autem dicat non eſſe admittendos, Judex autem admittendos eſſe decernat; poteſt alia pars appellare a tali decreto, vel ab eorum denegata juſta admiſſione *Salgad. de Reg. protect. tom. 1. par. 2. cap. 1. n. 141. cum Bald. Maſcard. Tuſc. Surd. Ricc. Gratian. Scacc.*

Secundo: Quando Judex ſe pronunciat competentem, vel incompetentem, & ſic recuſationis (a Reo, ſeu parte interpoſitæ) cauſam dicit frivolam, & Recuſator dicit legitimam *Salgad. loc. cit. n. 138.*

Tertio: Ab admiſſione, vel rejectione Teſtium, an ſcilicet Teſtes admittendi ſint, vel non admittendi *Salgad. ibid. num. 151.*

Quarto: A rejectione articulorum propoſitorum, dum declarat Judex illos eſſe impertinentes, ſive calumnioſos, Reus autem dicit legitimos ad ſui defenſam facientes; itemque a rejectione probationum *Salgad. cum aliis pluribus. ibi. num. 138.*

Quinto: Quando Judex daret dilationem adeo brevem ad probandum, ut ex brevitate poſſit deficere facultas probandi, & hoc ſive in Accuſatione, ſive in Defenſione *Salgad. loc. cit. num. 118. cum Scacc. & Alexand. Trentac.*

Sexto: A decreto torturæ cujuſvis, puta arctationis, ſunis, taxillorum, jejunii, flagellationis, & cujuſvis afflictivi corporis, quod venit nomine Torturæ; & hoc tenent communiter *Doctores Reg. Luſitan. lib. 3. tit. 69. §. 1. & lib. 5. tit. 122. §. 3. Hippolit. in l. 1. num. 34. ff. de Quæſtion. Clar. Azeved. Ricc. Zerola, Scaccia, Narbona, Salgad. apud Barboſ. Collect. in Trident. ſeſſ. 24. cap. 20. num. 30. de Reform.*

Septimo: A ſententia interlocutoria, ut quia conjiciatur in carcerem: quia hoc etiam continet damnum irreparabile. *Barboſ. loc. cit. num. 31.* Hoc autem intelligendum, ſi non adeſt ſuſpicio de fuga.

Octavo: A ſententia Excommunicationis per decretum interlocutorium prolata *Barboſ. ibid. n. 32.*

Nono: A ſententia lata, qua quis excluditur ab aliquo publico officio, tum conſequendo, tum conſecuto *Gam. Luſitan. deciſ. 139. num. 1. apud Barboſ. loc. cit. num. 33.*

Decimo: A denegatione copiæ actorum, vel inſtrumentorum communium *Duen. Azeved. Ricc. Salgad. apud Barboſ. loc. cit. num. 35.*

Hæc autem exemplariter dicta ſunt: non omnes enim caſus, in quibus licet appellare ab interlocutoria, hic ſunt numerati, ita ut præter hos, alii non *deutur*. Siquidem alii optime dari poſſunt.

27. Ad ſciendum vero; ubi, & quando appellatio conveniat, ſit Regula generalis, quam dat *Textus Concilii Tridentini ſeſſ. 24. de Reform. cap. 20.* & eſt; quod licet appellare a ſententia interlocutoria *Diffinitivæ vim habente, & cujus gravamen per Appellationem a Diffinitiva reparari nequeat.* In his enim caſibus ſemper appellare licet, & Judex Appellationi deferre tenetur. Ut exempli gratia: ſi *Judex* decerneret *Guardianum* proceſſatum, diſcedere a Conventu ſuo, donec compleatur proceſſus; aut *Lector Theologus*, qui deberet in brevi terminare tempus ad jubilandum, removeretur a lectura, & *Judex* in longum duceret abſolutionem proceſſus, & ita inſenſibiliter ipſum ſuo munere (ſaltem inchoate) privaret: pariter ſi *Judex* ad petitionem *Rei*, ſive *Advocati* petentis revelationem nominum Teſtium junctam depoſitionibus illorum in proceſſu offenſivo, decerneret ſibi non concedendam, & ita non habet locum *Reus* ſe tuendi exceptionibus perſonalibus contra Teſtes: itidem ſi *Reus* præſentaret *Judici Advocatum*, ſeu *Procuratorem* ad ſui defenſam, & *Judex* illum non concederet, & ad aſſumendum alium adſtringeret. In his enim, & ſimilibus caſibus poteſt *Reus*, ita interlocutorie gravari, quod in diffinitiva, non poſſit, aut difficiliter poſſit reparari. Et advertendum, quod hoc procedit non ſolum quando *Judex Ordinarius*, ſive *Delegatus* judicialiter, ſed etiam quando extrajudicialiter gravat, ut docet. *Modernus de Suppl. ad Sanctiſſ. par. 2. cap. 5. §. 2. num. 10. & cap. 23. n. 26. poſt Narbon. l. 52. Gloſſ. 1. n. 179.*, qui refert ita a *Sacra Congregatione* fuiſſe deciſum. Auctores autem, qui plures caſus in ſpecie recenſent, in quibus poteſt ab interlocutoria appellari, vide plena manu, more ſuo, congeſtos per *Barboſam Collect. in Concil. Trid. ſeſſ. 24. cap. 20. num. 20. & 38. de Ref.*, a quo hæc mutuaſſe, candide profitemur. Advertendum autem eſt, quod in Appellatione ab interlocutoria, debet exprimi cauſa gravaminis, ſuper quo appellat, ut habet *Gloſſa in cap. Quod ad. de ſent. & re judic. text. in cap. Ut debitus de Appell.* & quomodo debeat hoc intelligi, & de qua interlocutoria, vide *Abbatem in cap. Pervenit. de Appell. n. 7.*, a quo diſces, quid eſt *interlocutoria*, quæ habet vim *definitivæ*: & eſt ea, per quam finitur *Officium Judicis*.

28. *Appellatione* ergo ſic interpoſita ſuper interlocutoria, ſuſpenditur, in Judice *a qua*, juriſdictio; ita ut nulliter procedat, ſi procedit. Sed quid juris, ſi *Judex* talem *Appellationem* non admitteret, ſed rejiciendam decerneret? Dico: quod ſi *Reus* ulterius non appellaret, & *Judex* procederet, valide procederet. Ratio eſt, quia *Judex* poteſt *frivolam Appellationem* juſte repellere, ut notum eſt: dum autem *Appellationem* ſic, ut præfertur, per ſuum decretum rejicit, ſententiat *implicite*, & aliquando *explicite* illam eſſe *frivolam*. Si autem *Reus* ulterius non appellet, ſignum eſt, quod acquieſcit tali decreto rejicienti *Appellationem*, ut *frivolam*, & illam, ut talem concedit, & ſic *Judex* valide procedit; quia *Reus* etiam concedit *Appellationem* illam a ſe interpoſitam, eſſe *frivolam*. Ut ergo *Reus* ſibi conſulat, moneo ipſum, ut ſemper ſit ultimus in appellando, & ſemper Appellationem reiteret; & ſic, ſi *Judex* dicat *non admitto*, ſive *rejicio*, ſive *eſt frivola Appellatio*, *Reus* ſemper replicet; *Appello, Appello, Appello*; ita enim fiet, ut *Judex*, Appellatione ſic pendente, procedere nequeat, donec a *Judice ad quem*, ſit prolata ſententia ſuper validitate illius *Appellationis*.

29. *Admiſſa deinde Appellatione*, puta a *Judice ad quem*, qui ſententiavit, Appellationem fuiſſe legiti-

timam, & ſic admittendam; *cauſa tota ex integro cum effectu ſuſpenſivo, & devolutivo ad Superiorem Iudicem deferatur*. Et hoc rationabile eſt; quia licet *Appellatio* ab *interlocutaria* ſit ſuper articulo incidenti; tamen ipſa ſi legitima eſt, debet etiam ſuſpendere juriſdictionem *Iudicis*, & devolvere totam cauſam peincipalem ad *Superiarem*. Eo quia, ſicut *Iudex*, *a quo* appellatum fuit, gravavit in *interlocutoria*; præſumptio eſt contra ipſum, quod etiam in *diffinitiva* gravabit, & ita cauſa ex integro ſibi adimitur. Quod ſi a *Iudice ad quem* ſententiatum fueeit, Appellationem interpoſitam non ſuſtineri; cauſa revertitur ad *Iudicem a quo*, ac ſi a *Reo* minime fuiſſet appellatum. *Excepta ſententia lata Excommunicationis, &c.* & intelligi debet etiam *Suſpenſionis a divinis*, & *interdicti*, ut dicit *Gloſſa in cap. Is, cui §. ſane in verb. Sequentem de ſent. Excom. in 6. Excommunicatio enim ſuſpenſio, & interdictum*, quo ad hoc, paeia ſunt: & ſicut *Appellatio* interpoſita ſuper ſententia *Excommunicationis* non ſuſpendit eam, licet cognitionem validitatis ejus devolvat ad *Superiorem*; ita eſt de *Suſpenſione a Divinis*, & de *Interdicto*, ut eſt textus expeeſſus in *Sexto Decretalium in d. cap. Is cui de ſent. Excom. lib. 6.*

TEXTUS.

§. IV. Quarto. Ubi Appellationi ſit locus, a Provinciali ad Generalem, a Generali ad Protectorem, a Protectore ad Sacram Congregationem, a Sacra Congregatione ad Sanctiſſimum, appelletur. Quo ordine temere non ſervato, Appellans non audiatur, imo omni ſuffragiorum jure triennio careat, & bimeſtri carceri mancipari debeat.

SUMMARIUM.

30. *Appellatio gradatim facienda.*
Aliter nulla redditur.
Si appellatio ſit immediate ad Papam ſuſtinetur.
31. *Pœna nan ſervantium gradationem in Appellatione.*
Temere, *quid ſignificet?*
Temeritas, qua?

COMMENTARIUS.

30. IN hoc *Textu* præſcribitur gradatio *Appellationis* faciendæ, & hoc tam ab *interlocutoria*, quam a *diffinitiva*, & licet incipiat a *Provinciali ad Generalem*; tamen non eſt, quin habeatne alius gradus adhuc inferioe. Cum enim (ut alias probatum eſt) poſſit Subditus a *Superiore locali*, paternaliter etiam infeeente gravamen, *appellare*; dicendum eſt, quod a *Superiore locali* ad *Provincialem*, ab hoc ad *Generalem*, & deinceps, *appellandum* ſit. Hic autem modus gradatim aſcendendi in *Appellatione* interponenda, non tantum fundatur in *Generalibus Conſtitutionibus Ordinis Cap. 7. §. 7. num. 3.* ſed abſolute injungitur per *Conſtitutionem Gregarii XIII. Quoniam noſtro 8. April. 1575. in Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 8. in fin.* ſic habentis: *Si ſe a Prælatis ſuis gravari prætendant, ad Generalem Miniſtrum ipſius Ordinis, ſeu illius Protectorem, aut Vice-Protectorem in Romana Curia, vel ad Nos, ſive Romanum Pontificem ſucceſſorem noſtrum, Supremum in Eccleſia Dei Judicem recurſum habeant*. Ubi notandum, quod *Papa* minime expreſſit hic *Sacram Congregationem Regularium*, ſicut exprimitur in *Textu*; eo quia illud *Purpuratorum Patrum Tribunal* nondum erat erectum, ſed inſtitutum fuit ex poſt à *Sixto V.* Hoc autem, quod a *Gregorio* ſpecificatum fuit in prædicta Conſtitutione, longe prius ſtatuerat *Honorius Tertius*, in quadam famoſa *Decretali Cap. Dilecti il 3. de Appell. & ibi Gloſſ. in verb. Poſt hujuſmodi cap. Romana eo. tit.* ex qua *Gloſſa* hanc Regulam ſtatuit: *Quod gradatim eſt appellandum*; hoc eſt, ut *Canoniſtæ* communiter ibi ſcribentes habent, quod ad *Superiorem* immediatum *Iudici*, *a qua* appellatur, appellandum ſit; aliter *Appellatio*, & proceſſus nulli fint, ut tenent multi *Doctores*, quos dat *Bictus Quæſt. 151. num. 2. & 9. & ibi Archidiac. Bart. Hoſtien. Innocent. & Seqq.* Quatuor autem exceptiones huic Regulæ ponit *Abbas in cap. Dilecti a num. 7. ad 15. il 3. de Appell.* ex *Gloſſa*, & quinque extra *Gloſſam*. Sed ad noſtrum intentum una tantum exceptio militat, & eſt, quod non vitiatue *Appellatio* ratione non ſervatæ gradationis, quando immediata a *Iudice* inferioei appellatur ad *Papam*, omiſſo medio, ut habetur ex *Textu Canonis Cap. ad Romanum 2. quaſt. 6.*; & in hoc diffeet *jus Canonicum* a *Civili*; hoc ſiquidem gradationem ita ſervandam in *Appellatione* præſcribit, ut Appellationem factam a *Judice* minoei ad *Imperatorem*, omiſſo medio, anullet, ut in *textu l. Imperatores ff. de Appell. & rat.* expeimitur; illud autem factam a minimo *Superiore* ad *Papam* ſuſtinet.

31. *Quo ordine temere non ſervato, &c.* Cum ſimus in pœnalibus, ſteicte interpretanda eſt *lex*, juxta *Regulam Cap. Odia de Reg. jur. in 6.*: quapeoptee pœnas in *Textu* expeeſſas non debent ſubire, niſi qui *temere* ordinem appellationis peæſeriptum non ſervant. *Temere* autem factum dicitur id, quod abſque ratione ulla eſt factum: unde *temeritas* dicitur, cum quid facimus propria voluntate, & citra *Superioris* auctoeitatem, ut ait *Geminianus In cap. Eum, qui. §. Inſuper de Præben.*: & *temere litigare* dicuntur, qui pee calumniam quid petunt, aut ſine juſta cauſa *l. 29. §. 1. ff. de Libera cau.*: unde habemus in *Inſtitutionibus Civilibus* Titulum *de Pœnis litigantium temere*, hoc eſt, *abſque juſta cauſa*, ut explicat *Prattjus Lexic. verb. Temerarius litigator*. Ad hoc eego, quod pœnæ, quæ exprimuntur in *Textu* afficiant *Appellantes* ſic abſque geadatione ſervata, oportet, quod *temere*, hoc eſt, *abſque legitima ratione*, ita *appellent*. Si enim aliquam rationabilem cauſam adducant: puta, quod *Judex* intermedius ſit ſibi ſuſpectus; aut penes ſe habet ſuſpectos Appellanti; aut cauſam non videbit ipſe, ſed committet aliis, de quorum perſona non confidit, quod juſtitiam faciant; vel nimia in longum cauſa traheretur, & ſimilia: certe valet *Appellatio* talis; quia Appellans non violat ordinem præſeriptum *temere*, ſed ex cauſa rationabili, & ipſam cauſam debet exprimere in libello *Appellationis*: ſive, ſi oretenus appellet, curare, ut ab *Actuario* in ſeriptis redigatur, ut ſic appareat de juſtitia ſuæ *Appellationis*.

Digitized by Google

T E X T U S.

§. V. Quinto. Appellatio interpoſita, poſt decem dies a ſententia, nulla eſt. Numerari tamen debent dies ab habita cognitione ſententiæ, ut abſentium indemnitati conſulatur.

S U M M A R I U M.

32. *Appellatio interponenda poſt decem dies a ſententia,*
Dies computantur de momento ad momentum.
Advocatus Rei vacandus ad audiendam ſententiam.
In gravamine ſucceſſiva, etiam poſt decendium poteſt appellari.
33. *Remedia ad removendum gravamen poſt latam ſententiam, & expirato decendio.*

C O M M E N T A R I U S.

32. Hic loquitur *Textus* de tempore interponendæ *Appellationis*, tum ab *interlocutoria*, tum a *diffinitiva*; & ut habet *Gloſſa in cap. Concertationi. verb. Gravatum de Appell. in 6.* intelligi debet etiam de *Appellatione extrajudiciali*, & ſuper gravamine jam illato. Debet ergo, juxta *Canones Cap. Non ſolum cap. Concertationi de Appell. in 6.* quibus etiam concordat *jus Civile l. Addictos junct. gloſſ. §. final. C. de Epiſc. audic.* interponi Appellatio intra decem dies, & iſti debent computari de momento ad momentum, ut habet *Gloſſa in d. cap. Non ſolum. in verb. Infra decendium de Appell. in 6. & in cap. Concertationi. in verb. Sciverit. ea. lib. & tit.* hoc eſt, ſi prima die menſis, hora octava matutina lata fuit ſententia; *Appellatio* debet fieri antequam expiret hora octava matutina diei decimæ ejuſdem menſis. Hoc autem intelligi debet, quando in præſentia *Rei*, & *Procuratoris* ſui lata fuit ſententia. Hoc dico, eo quod poteſt dari caſus, quod *Reus* totaliter ignoret hoc tantum temporis a jure eſſe conceſſum ad appellandum; quod ſi ſciret, in tempore appellaret. Ut ergo ejus indemnitati conſulatur, vocandus eſt ad audiendam ſententiam etiam ejus *Patronus*, ſeu *Procurator*, qui præſumitur ſcire, quæ ſui juris ſunt, & non ſinet expirare tempus utile *Clientulo* ſuo ad appellandum. Dicit ergo *Textus*: quod *Appellatio interpoſita poſt decem dies a ſententia lata, nulla eſt*; poſt tale enim ſpatium tranſit ſententia in *rem judicatam*, ut dicit *Capitulum Quod ad Extra de Sent. & re judic. Numerari tamen debent dies* modo ſupra expoſito, de momento, nempe, ad momentum, *ab habita cognitione ſententiæ*. Si enim proferretur ſententia in abſentem, non currunt illi decem dies, niſi poſtquam ſibi fuerit intimata.

Quod autem dictum eſt, non procedit in gravamine ſucceſſivo; ut puta, ſi aliquis ob crimen damnatus eſſet ad Carcerem, vel exilium. Dum enim durat tale gravamen, hoc eſt, dum eſt actualiter carceratus, aut in loco exilii, ſemper habet tempus utile ad appellandum, etiam poſt decem dies, ut poſt *Rotam deciſ. 4. alias 54. de Reſtit. ſpoliat. in antiq.* docet *Farinaccius, Fragm. crimin. litt. A. n. 236. Guazzin. Defen. 36. cap. 1. num. 5. Scacc. de Appell. quæſt. 12. num. 145. apud Bict. quæſt. 148. nu. 9.* & teſtatur de obſervantia. Et ideo bona cautela eſt, quod in tali caſu *Reus*, poſt decem dies, non appellet a gravamine ſibi illato per ſententiam; quia cum expiraſſet tempus ſibi utile ad appellandum non amplius audiretur: ſed debet appellare ab illo gravamine, quod actualiter ſuſtinet, & habet tractum ſucceſſivum, ut optime ex *Franca*, & *Scaccia*, advertit *Philipp. de Bict. quæſt. 148. num. 10.*

33. Licet autem poſt decem dies *Reo* appellare non liceat; non tamen ſibi adempta ſunt alia remedia ad ſublevandum ſe a gravamine. Poteſt enim dicere apud *Judicem Superiorem* de nullitate ſententiæ; & etiam implorare officium *Judicis* ab eo; illum habere recurſum, & aliis extraordinariis remediis uti, ut ex *Doctoribus* idem docet de *Bictis loc. cit. num. 16.* Quod ſi *Reus* præſentiam *Judicis a quo* habere non poteſt, aut ipſum reformidat, aut ex reverentia ipſum adire non audet; poteſt appellare coram honeſtis perſonis, & duobus Teſtibus, vel coram *Notario* cauſæ, vel coram *Judice ad quem*, ſi ejus præſentiam habere poteſt, vel per modum edicti, ſi alius ſibi modus non ſuppetit; ut ſupra de Recuſatione docuimus, & poſt multos ſcribit *Guazzinus Deſen. 36. cap. 1. verſ. Et poteſt.*

T E X T U S.

§. VI. Sexto. Admiſſa Appellatione, tenetur Judex a quo, ad Judicem ad quem appellatum eſt, per ipſum Reum copiam ſigillatam, & gratis conceſſam, intra triginta dies, cum litteris obedientialibus, deſtinare, niſi ille ſit de fuga ſuſpectus, Quia tunc, Reo in cuſtodia retento, ſufficit per alterum acta tranſmittere, ante quorum receptionem Judex Appellationis nihil in cauſa decernere debet; alias proceſſus erit nullus, niſi in eo caſu, quo proceſſus copia in tempore ſtatuto non mitteretur. Tunc enim, quid juſtitia ſuaſerit, exequatur.

S U M M A R I U M.

34. *Iudex, quid præſtare debet admiſſa Appellatione?*
35. *Apoſtoli, quid in jure ſignificent?*
Conventionales quid ſint?
Qui Refutatorii?
Dimiſſorii, quando dicantur?
Reverentiales, qui vocentur?
Teſtimoniales, qui, & a quibus concedantur?
Quando petendi?
Elapſo termino petendi apoſtolos, Reus habetur pro non appellante.
Apoſtolos ter petere eodem contextu ſufficit.
36 *Reo idiotæ apoſtolos non petenti debet ex officio concedere Judex.*
37. *Judex Appellationi non deferens peccat.*
Et proceſſum facit nullum.
Et ſi excommunicat, non curandum.
Religioſo neceſſarium cibum impediens incurrit cenſuram Canonis: Siquis ſuadente.
Forma apoſtolorum teſtimonialium.

38. Quid

38. *Quid ſi Reus petens illos non reperit, qui concedere velit?*
Regularis appellans ad Tribunal ſæculare excommunicatur.
Quæ ſit defenſio tuitiva?
39 *Quid præſtandum a Judice poſt interpoſitam appellationem?*
Judex poteſt revocare gravamen illatum in interlocutoria.
Diffinitivam ſententiam nequit Judex revocare.
40. *Forma apoſtolorum refutatoriorum.*
Quid iſti operentur, & quare concedantur?
41. *Frivola notorie exiſtente appellatione, apoſtoli debent denegari.*
42. *Quid ſi appelletur a declaratoria notorietatis?*
43. *Admiſſa Appellatione, copia actorum ſigillata datur ſimul cum apoſtolis.*
44. *Sed expedit ad Superiorem ſcribere, ut deleget in partibus Judicem.*
45. *Judex ad* quem, *nondum recepta copia actorum, non poteſt ſe immiſcere in cauſa.*
Aliter acta ſunt nulla.
46. *Quid agendum, ſi Judex a* quo *mittere copiam doloſe retardet?*

COMMENTARIUS.

34. LOquitur *Textus* de eo, quod præſtare debet *Judex a quo* appellatur in *ſententia interlocutoria*, caſu quo *Appellatio* admittatur, eo quia cauſa expreſſa in *Appellatione* eſt legitima, *vel dubia*, ut dictum eſt. *Admiſſa ergo appellatione &c.* Multa omittuntur in hoc *Textu*, quæ debent præcedere conſignationem copiæ actorum ſigillatæ *Reo* faciendam *a Judice*, de quo hic loquitur, & omiſſa ſupplere neceſſe eſt, ne illi, qui rem criminalem non perfecte callent, perplexi reperiantur. Dicam ergo, quomodo ſe gerere debeat *Reus* in appellando ab interlocutoria: & *Judex*, poſtquam *Appellatio* interpoſita eſt, uſque ad copiæ conſignationem, quid facere debeat. Et ad hoc, quod facilius res poſſit intelligi, figuro caſum: Proceſſatur *Frater Iracundus*, & conſtito de corpore delicti, ex depoſitione unius Teſtis de viſu, quod baculo graviter percuſſerit *Fratrem Modeſtum*: dum *Reus* ſtat in negativo, decernitur a *Judice*, de conſenſu *Diffinitorii Reum* eſſe arctandum, ad habendam confeſſionem. Hoc decretum Judicis eſt *Sententia interlocutoria*, ut dictum eſt, & *Reus*, ſi debet legaliter appellare ab hoc, oportet, quod adducat cauſam legitimam appellandi; utpote dicendo: *Appello ab hac ſententia, in qua gravatum me ſentio, quia articuli propoſiti a meo Advocato in mei defenſam non fuerunt recepti*: aut *ipſius reſponſiones, & rationes ad deſtruenda indicia, irrationabiliter judicatæ ſunt inſufficientes*: vel *quia Judex denegavit aperire nomen Teſtis, qui depoſuit contra me, unde non potui facere legitimas exceptiones perſonales contra ipſum*, & ſimilia &c. *Inſuper inſtanter, inſtantius, & inſtantiſſime, ſæpe, ſæpius, & ſæpiſſime inſto, rogo, & ſupplico, ut mihi, intra tempus a Iure ſtatutum, concedatur copia actorum cum apoſtolis, ad proſequendam meam Appellationem coram Superiore*. Hunc autem, vel ſimilem libellum *Appellationis* cum omni reverentia debet *Reus Iudici* præſentare coram Teſtibus ad hoc vocatis, vel *Notario*, vel honeſtis viris, vel in publico affigere, ſi alius modus non ſuppetit, ut alias diximus. Et hic terminatur id, quod debet præſtare *Reus* appellare volens *ab interlocutoria*.

35. Quia vero de *apoſtolis* hic facta eſt mentio, & de tempore ſtatuto a jure ad ipſos concedendos, ideo quidnam ſint, & quando concedi debeant, dicendum eſt. *Apoſtoli* ergo, qui petuntur, non ſunt *Apoſtoli Petrus, & Paulus*, quaſi qui petit apoſtolos, petat quodammodo *Apoſtolicam Sedem*, ad quam ut ad caput omnium *Judicum*, Appellationem proſequi intendat, ut audivi aliquando interpretatum a viris, etiam alias doctis. Interpretatio hæc ridicula eſt: ſed nomine *apoſtolorum* veniunt litteræ dimiſſoriæ, quibus *Reus* dimittitur a *Iudice inferiori* ad *Superiorem*, ut dicit *Gloſſa in cap. Cordi nobis in verb. Petat. de Appell. in 6.* & ut habet alia *Gloſſa* notabilis *Clementinæ*: *Quamvis eo. tit.* aliquoties vocantur *Epiſtolæ*, aliquoties *dimiſſoriæ*, & a *Textu* noſtro hic vocantur *litteræ obedientiales*. De his vero *apoſtolis* mentio fit etiam in *jure civili*: *l. Unic. ff. de Dimiſſ. libell. l. 106. ff. de Verb ſign.* & ait Modeſtinus: *Dimiſſoriæ litteræ dicuntur, quæ vulgo dicuntur apoſtoli. Dimiſſoriæ autem dictæ ſunt, quod per eas cauſa ad eum, qui appellatus eſt, dimittitur*: *Hoſtienſis* vero dicit, eos derivari a *Græco Apo*, quod latine valet *De*; & *ſtolon*, quod eſt *Miſſio*, quaſi *Dimiſſio* nempe cauſæ a *Judice*, ad *Judicem*. Horum quinque dantur ſpecies, ut ait *Speculator par. 4. tit. de Appellat. §. ſequitur.* quas explicat *Gloſſa notab. in Clement. 1. de Appell.* Alii enim ſunt apoſtoli *Conventionales*; quando *Pars* admittit *Appellationem*, ſive *judicialiter* tacente, vel refutante *Iudice*; ſive *extrajudicialiter*. Alii *Refutatorii*, per quos apparet, quod *Iudex* non detulit *Appellationi*. Alii *Dimiſſorii*, per quos *Iudex* dimittit Appellantem ad *Iudicem ad quem*, quia Appellationi detulit. Alii *Reverentiales*, in quibus *Iudex* ob reverentiam *Superioris* appellati, defert *Appellationi*, cui alias deferre non tenebatur. Alii *Teſtimoniales*; & iſti non conceduntur a *Iudice*, ſed ab *honeſtis viris*, qui teſtantur *Reum* tempore, & modo debito *apoſtolos* petiiſſe, & ſibi fuiſſe denegatos. Eodem ergo contextu, quo interponitur *Appellatio*, debent *apoſtoli* peti a *Iudice a quo*, & non tantum ſemel, aut bis, ſed ſæpe, & ſæpius, ut expreſſe habet *textus Clementinæ Quamvis rigor, de Appell.* non tamen eſt ita neceſſarium, quod tempore eodem, quo interponitur *Appellatio*, petantur *apoſtoli*, ut advertit *Gloſſa in citat. Clement. verb. Uno contextu*: ſed ſufficit, ſi tempore, aut intra tempus debitum, petantur. Et ſi in eodem contextu, quo interponitur *Appellatio*, petantur *apoſtoli*, valet petitio, ut habet alia *Gloſſa in cap. Ab eo. de Appell. in 6. notabilis*. Tempus autem a jure ſtatutum pro *apoſtolis* petendis, ſunt triginta dies, ut dicit *Textus in d. cap. Ab eo de Appell. in 6.*; & iſti numerandi ſunt a die Sententiæ latæ incipiendo, ſi *Appellatio* interponatur intra decem dies a lata Sententia, ut dictum eſt ſupra. Si vero *Appellatio* interpoſita ſit poſt decem dies, eo quod Sententia fuit lata in abſentia *Rei*; tali caſu, triginta dies incipiunt currere a die notitiæ, quam habet *Reus* de Sententia lata, ſive *interlocutoria*, ſive *diffinitiva* ſit, ut habet *Gloſſa* proxime citata. Quod ſi intra tempus, ut præfertur, *apoſtolos* non petierit *Reus*, habetur pro non appellante, & ſic poterit *Iudex* non obſtante *Appellatione*, ad ulteriora procedere, ut habetur ex *textu duorum Decretalium Clement. Quamvis. de Appell. d. cap. Ab eo eod. tit. in 6. Apoſtoli* autem, ut dixi paulo ſupra, debent *inſtanter*, & *ſæpius*, & *repetitis vicibus* peti. Quid autem, ſi eodem tempore *Reus* dicat, *Apoſtolos peto, & iterum peto, atque iterum, & tertio peto?* Sufficit ne hoc, ne *Reus* ſua intentione fruſtretur, & de ſuo jure minuat? Dico quod ſic: tum quia hæc eſt juris ſolemnitas, ad quam nos non arctamur: tum quia conſuetudine introductum eſt, quod petitio ſemel facta illo modo, nempe ter petendo *apoſtolos*, habetur pro

ſuf-

ſufficienti, nt dicatur petitio ſacta cum inſtantia, ut poſt *Speculatorem part. 4. tit. de Appell. §. Srquitur.* habet *Glaſ. in d. cap. Ab ro. in verb. Inſtanter*: tum quia ita, poſt *Srarriam de Appell. quæſt. 13. num. 26.* tenuit etiam *Rota Romana deciſ. 46. alias 351. dr Appell. in noviſ.*

36. Quæ autem dicta ſunt, de rigore juris procedunt, & quando *Jadex Appellationi* non detulit, et dicit *Franc. Geminiaa. apud Scacc. loc. cit. num. 42.* & in foro *Ecclefiaſt ico* ſeculari, in quo litigantes, ſive Rei, habent in promptu *Procuratores*, & *Advocatos* ſibi paratos pecunia. Sed in *Religiour* noſtra, ubi *Frater ſimplex*, aut *idiota* hos juris apices neſcit nec *Procuratorem* facile invenit, & ſi invenit, multoties etiam ipſe hæc ignorat, debent ne hæc ſtricte curari, ita ut, iis non ſervatis, periclitetur Proceſſati cauſa? Hoc non patitur charitas. Proinde amplector *Sententiam Gloſſatoris in cap. Ab ea. in verb. Inſtaater. dr Appell. in 6.* dicentis, quod *Judrx* charitativus, & timens *Deam*, Reo, præſertim *idiota*, *appellaati*, debet ipſe, tempore congruo, concedere *apoſtalos*, licet *Reas* illos non petat: quod ſi hoc pro Sæcularibus in foro laico deberi ſanxit *Imperator* in quodam *Aathentica l. Eos, qai. §. final. C. de Appell. & coaſult.* a fortiori, dico, in *Tribunali* Regulari eſſe ſervandum. Et licet nonnulli *Doctares Aachar. Praac. Geminia. apad Scacr. de Appell. quæſt. 13. num. 27.* limitent hoc in caſu, quod *Judex* Appellationi detulerit; Ego tamen crederem inter Regulares debere univerſaliter obſervari, ut *Jadrx*, etiam non facta ab Appellante petitione *apoſtolorum*, tamen debeat illus ex officio concedere. Non enim ex ignorantia *Rei*, (in negotio præſertim, cujus ſcientiam habere non tenetur,) ſibi tantum præjudicium naſci, æquitas patitur.

37. Quid autem juris, ſi *Judex* Rea petenti *apoſtolos* denegat, Appellationi non defert, & obſtinatus in ſua opininne procedit contra *Reum*? Dico: quod non valet proceſſus, ut dicit *Gloſſa notabilis in cap. Ab eo. dr Appell. in 6. cap. Ut ſuper. jnact. gloſ. eo. tit. & lib.* & *Jadex* peccat. Quantumvis enim videat cauſam Appellationis adductam eſſe frivolam, aut falſam, (dum tamen notorie talis non ſit, quia tunc poſſet ipſam ſpernere, ut alias dictum eſt,) ſi *Reus* perſiſtat in *Appellatione*, & petitione *apoſtolorum*, debet concedere illi *apoſtalos reſutatarios*, ut dicam infra, & habet *Gloſſa notabilis in cap. Cum appellationibus. de Appell. in 6.* Sed quomodo ſe tuebitur *Reus*? Hunc caſum vidi multoties in praxi, & frequenter evenit. Ideo bene explicandum eſt, quid debeat tunc *Reus* facere, ut ſibi conſulat. Vel *Judrx* procedit ſolum per præcepta formalia, & Cenſuras; vel minatur poſt præcepta formalia, & trinam monitionem, procedere contra Reum, tanquam contra contumacem, & ipſum in carcerem detrudere. Si primo modo: & *Judex Reum*, vel coram Teſtibus, vel in Refectorio, præcepto Obedientiæ adigit, ut pareat decreto interlocutorio de ſe diſciplinando, jejunando, aut arctatione ſubeunda; Reus cum omni reverentia, & humilitate dicat: *Reverendr Patrr, non ut veſtra mandata ſpernam, ſed ut mea indemnitati conſulam, cogor a veſtra ſententia, & decreto appellare. Appellavi jam, & denuo appello ad Saperiores majores, & apoſtolos peto, atque peto, & iterum peto, & hoc in præſentia Patram F. F. N. & N.* Et hæc cuicumque præcepto facto opponat. Quod ſi, trina monitione facta, ipſum excommunicatum declaret; non debet curare de Excommunicatione ullo modo, abſtinendo ab executione Ordinum. Talis enim Excommunicatio, poſt interpoſitam *Appellationem*, non ſolum eſt injuſta, ſed etiam nulla, & eſt *Textus* expreſſus *in jure cap. Præterea. il 2. ubi Abb. num. 11. Extra dr Appell.* Et hæc eſt differentia inter *appellationem* interpoſitam ante, & poſt ſententiam Excommunicationis. Si enim eſt interpoſita ante, ſuſpendit cenſuram; ſi poſt ac Excommunicatio eſt lata, non ſuſpendit, ut tradunt *Sanch. lib. 3. conſ. cap. un. nam. 246. Aaton. a Spir. Sanct. Direct. Regul. par. 2. tract. 3. diſput. 6. nam. 816.* Si vero ultra Excommunicationem vellet per vim in Carcerem detrudere, aut Officialibus, (ut vidi aliquando a Superiore ſtulto, & furioſo) juberet, ne darent *Rea* cibum, & potum, ita ut coactus eſſet fame, aut mori, aut obedire: ſi *Reus* expectat tale tempus, ut Superior ordinet Fratribus, quod, facto impetu, ipſum apprehendant, ligent, & in Carcerem trudant, aut præceptum audiat factum Officialibus, de victu ipſi denegando; poteſt tum *Superiori* præcipienti, tum Fratribus juſſis proteſtari de violentia, & aufugere ſi poteſt; ſin minus dicere: *omnes eſſe excommaaicatos tanquam injicientes manus violcatas in Clericam*. Per ſubtractionem enim alimentorum Clerico, ſeu Religioſo, incurritur etiam talis cenſura. Sed non conſulo, quod *Reas* tale tempus expectet, & cenſuram ſubeat aut in carceres detrudatur. Facta ſecunda monitione, (& maxime, ſi Judex ſit homo ſolitus minas exequi, & minatus ſit poſt tertiam monitionem velle excommunicare, vel incarcerare) *Reus* adeat *Patrrs* illos, quos in Teſtes vocavit, & ſpecialiter nominavit, quando ipſe appellavit, & petiit *apoſtolos*, & ab ipſis petat, ut ſibi concedant *apoſtolos teſtimoniales*, in quibus fidem faciant a tali *Reo* Appellationem fuiſſe repetitam, & ad formam juris *apaſtalos* fuiſſe ab illo petitos, & denegatos a *Superiorr*, qui minatus eſt illum carcerare &c. Quapropter cum ipſe *Saperior* ſolitus ſit minas exequi, *Reas* ſuæ indemnitati proſpiciens, & volens beneficio legis uti, *apoſtolos teſtimoniales* petiit ab ipſis, cauſa adeundi Superiores recta via, quos ipſi denegare de jure non potuerunt.

38. Quid autem, ſi pauper iſte *Frater*, ut accidere poteſt, nec reperiat *Religioſos*, qui, ne reddantur inviſi *Saperioribus*, velint concedere *apoſtolos teſtimoniales*? Dico, quod pro tuendo ſe a gravamine notabili, ut carcerationis indebitæ, & ſimilium, poteſt recurrere ad *Epiſcopam*, ſi ibi adeſt, ſin minus ad *Judicem laicum*: non quidem appellando ad ipſorum tribunal (etenim ſic appellando eſſet excommunicatus excommunicatione *Papæ* reſervata, ac alias pœnas incurreret fulminatas a *Gregorio XIII. Quoniam noſtrs. 8. April. 1575. apud Stat. Grn. Ord. cap. 7. poſt §. 9.*) ſed ad illos recurrendo, ut gravamen injuſtum impediant, modo tamen ſibi licito; puta ſuadendo *Prælata*, ut vel abſtineat a vi injuſta, vel det locum *Appellatiani*, vel novos *Jadires* deſtinet. Ita poſt *Portellum Addit. ad Dub. Regul. V. Appellare. num. 3. Souſa in Bull. Cœn. cap. 15. Diſp. 78. num. 2. Del Bra. dr Imman. Ecc. Tom. 2. cap. 9. Dub. 6. Sect. 1. num. 23. Antonins a Spirita Sancto Direct. Regal. Par. 2. Tract. 3. Diſp. 6. num. 776.* Et hunc modum defenſionis, quam *Tuitivam* vocant, approbatum fuiſſe in *Romana Curia*, in contradictorio judicio in quadam cauſa *Indiarum Occidentaliam*, ex *Fratre Emmanaele a Monte Oliveti Pract. Regul. par. 2. art. 7. num. 495.*, ſcribit citatus *Anton. a Spiritu Sancto* ibidem *num. 777.*

39. Hucuſque ergo dictum eſt de iis, quæ præſtanda ſunt a Reo, qui appellavit ab *interlocutoria*; nunc dicendum, quidnam facere tunc debeat *Judex a quo* appellatum fuerit. Dato ergo libello *Appellationis ab interloratoria* a Reo, cum aſſignatione cauſæ *Appellationis*, ut diximus, *Judex* debet bene ponderare cauſam adductam a Reo in *Appellatione*, an

ſit

ſit legitima, nec ne? & hoc non ad pronunciandum: an cauſa ſit legitima, aut non? quia hoc eſt officium *Judicis ad quem*: ſed ad inſtructionem ſui, ut ſciat quomodo ſe debeat gerere circa illam *Appellationem*, ut dicunt *Canoniſtæ Innocent. in cap. Paſtoralis. §. Præterea. de Off. Delegat. Abb. in cap. Ad audientiam n. 11. & ibi. Franc. n. 2. de Appell.* Et ideo, debet poſt petitos a ſe *apoſtolos*, ut præmiſſum eſt, in ſuo decreto ita pronunciare: *Admitto*, vel *Non admitto*, vel *rejicio*, *&c.* hoc enim eſt *quid facti* ad ipſum ſpectans. Non autem debet in decreto apponere, quod judicaverit *Appellationem illam eſſe admittendam*, *vel non*; quia hoc eſt, *quid juris ad Judicem ad quem* ſpectans, ut advertunt *Franc. in cap Conſtitutus. num. 19. de Appell. Scacc. eo. tit. quæſt. 10. num. 4. apud Bict. Quæſt. 148. num. 24.* Ad cognoſcendum autem: an *Appellatio* legitima, dubia, aut frivola ſit, debet eo modo ſe gerere, quo diximus ſupra de Recuſatione; puta in examinandis cauſis Recuſationis. Non tenetur autem *Judex* ſtatim ac *Appellatio* eſt interpoſita, & *apoſtoli* ſunt petiti, pronunciare, ſi Appellationem admittat, nec ne, & quos *apoſtolos Reo* concedat; puta *dimiſſorios*, *reverentiales*, vel *refutatorios*, ſed habet triginta dies ad deliberandum: iſti vero numerari debent ſicut de petitione *apoſtolorum* dictum eſt, & ita teſtantur *Doctores Lancellot. Veſtr. apud Scacc. de Appell. quæſt. 13. num. 42. quos dat Bict. d. quæſt. 148. num. 29.* Quæ autem dicuntur a Scribentibus communiter, quod *Judex* poteſt præfigere terminum *Reo* ad comparendum, pro recipiendis *Apoſtolis*, & ipſo comparente, terminum alium infra illos triginta dies aſſignare, & Reo non comparente in tempore illo *Appellatio* cenſenda ſit deſerta, & *Judex* poſſit ad ulteriora procedere, & centum alia, quæ recitat *Bictus loc. cit. a num. 30.* ſunt potius apices, & ſolemnitates juris, ne dicam cavillos, & ſubtilitates Litigantium, quæ a plano modo procedendi, quem debent ſervare Regulares, obſervanda minime ſunt.

Advertendum tamen eſt, quod audita cauſa *Appellationis*, & ipſa bene ponderata, *Judex*, ſi advertit cauſam eſſe legitimam, vel ad minus dubiam, poteſt ſuam Sententiam interlocutoriam, & gravamen *Reo* in illa illatum revocare, ut habetur ex *Textu*, & *Gloſſa notabili Capituli. Si a Judice. §. Niſi ad hoc. de Appell. in 6.* Non enim eſt par ratio de Sententia interlocutoria, & diffinitiva. Diffinitivam enim Sententiam *Judex* revocare non poteſt, quia jam, illa prolata, functus eſt officio ſuo ſemel judicando, ſive bene, ſive male *cap. In litteris. cap. Venerabilis. de Off. Deleg. l. Judex ff. de Re judicat.* Sed per pronunciationem interlocutoriæ, non plene adhuc functus eſt officio ſuo, & ideo poteſt eam revocare. Et ego conſulo *Judici*, ut ſemper revocet interlocutoriam, ſi viderit cauſam Appellationis *Rei* eſſe dubiam; quia in dubio, *Reo* favendum eſt, & dubia Appellationis exiſtente cauſa, ut habet *Textus* infra, debet pronunciari pro *Reo*. Unde ſi ipſe ex ſe non revocet, revocabitur nil minus ſententia ſua per *Judicem ad quem*, & hoc erit ipſi Appellato indecorum, & cauſa ad ipſum amplius non revertetur. Unde melius faciet, ſi ipſe, miſericordiam oſtendens, revocet interlocutoriam, & ſe prodat *Sapientem*, cujus eſt, aliquando *mutare conſilium*.

40. Nunc ergo explicandus progreditur *Textus* noſter: *Admiſſa Appellatione teneatur Judex*, *&c.* Hoc non debet accipi *taxative*; ita ut ſi Judex non admittat, non det copiam: ſed accipitur *exemplariter*; hoc eſt, ſi *Judex* Appellationem admittat, det *Reo* copiam, &c. ſi autem non admittat, non minus debet dare *Reo* copiam actorum. Et hic bene advertant *Judices*, ne errent: Facta Appellatione, & petitis a Reo *apoſtolis*, licet *Judex* in ſuo decreto dicat: *Appellationem non admitto*, ſive *eam refuto*, vel *rejicio*, *&c.* tamen non poteſt per hoc *apoſtolos* denegare, ſed debet illi concedere *apoſtolos refutatorios*, hoc modo: *Cum N. Reus prætenſus appellaverit a tali decreto a Nobis facto, prout in actis, &c. & Appellationis cauſam talem, &c. propoſuerit, ipſam rejecimus, & rejicimus, prout &c. Quia vero iterum appellavit, & apoſtolos petiit, ipſos, ut de jure, (ejus appellationis cauſam ſemper refutantes) concedimus. Intendendo, quod per hoc talem Reum a noſtra juriſdictione minime dimittimus, ſed ipſius cauſam, ut de jure, proſequi, & diffinire velle, pronunciamus, &c.* Quod ſi quæras quidnam operentur, & quare concedi debeant iſti *apoſtoli refutatorii*? Dico: quod concedi debent ex eo, quod licet cauſa *Appellationis* ab interlocutoria, ſicut & *Recuſationis*, proponenda ſit coram *Judice* appellato, ſive recuſato; tamen probanda eſt, ſive coram *Arbitris*, ut dictum eſt de *Recuſatione*, vel coram *Judice ad quem*. Proinde interpoſita a *Reo Appellatione* non poteſt *Judex a quo* judicare, an ſit admittenda *de jure*, nec ne; ſed *de facto* ipſam admittit, vel non, ut dictum eſt. Per hoc autem, quod ipſe *de facto* non admittit, non tollitur quominus judicandum ſit, an admitti de jure debeat: quod cum ſpectet ad *Judicem ad quem*, *Reo* debent omnimode concedi *apoſtoli*. Ut vero declaret *Judex a quo* mentem ſuam, in concedendo illos, exprimit, ſe *de facto Appellationem* rejicere; quia, ſic faciendo, declarat, ſe non ablegare *Reum* a ſua juriſdictione, imo intendit cauſam eſſe continuandam coram ſe, ac *Reum* remittendum ad ſuum Tribunal, ſi *Judex ad quem* judicaverit, *Appellationem* ſactam *de jure* non eſſe ſuſtinendam. Si enim *Judex* non declararet ſe *Appellationem* rejicere, & *Reo apoſtolos* ſive dimiſſorios, ſive reverentiales abſolute concederet; quamvis *Appellatio* eſſet frivola, cauſa, non amplius eſſet ad illum remittenda, quantumvis *Judex ad quem* ſententiaſſet, *Appellationem* non eſſe ſuſtinendam. Quia concedendo illos *apoſtolos* dimiſſorios, ſeu reverentiales ſuam juriſdictionem in illa cauſa abdicavit a ſe, & tranſtulit in *Judicem ad quem*, ut habet *textus Decretalis cap. Cum appellationibus. §. Si vero. de Appell. in 6.* Cum autem explicat ſe, dicendo, quod *Appellationem* illam rejicit, & cauſam dimittere non intendit; continuat juriſdictionem ſuam: & ſi a *Judice ad quem*, *Appellationem non eſſe ſuſtinendam* ſententietur; cauſa debet remitti ad *Judicem a quo* ut expreſſe ſonant jura *cap. Ut debitus. cap. Romana §. Cum autem. de Appell. in 6.* Et quia forte aliquibus videbitur novum, quod dixi de conceſſione *apoſtolorum* refutatoriorum, do verba præciſa *Gloſſæ in cap. Cum appellationibus. in figur. caſ. verſ. Sed quid de Appell. in 6. Ponamus, quod Judex a quo dedit apoſtolos reverentiales, ſive dimiſſorios; poſtea Judex Appellationis pronunciavit male appellatum, & bene judicatum: utrum teneatur cauſam principalem remittere ad Judicem* a quo? *Reſpondeo quod non; nam ex quo Judex* a quo *detulit Appellationi frivolæ, videtur abdicaſſe a ſe cognitionem cauſæ principalis, ideo Judex appellationis poterit retinere cauſam principalem. Tamen remittet ad Judicem* a quo, *quando Judex* a quo *præſumit Appellationem frivolam, & non deferat Appellationi, ſed det Appellanti Apoſtolos refutatorios.* Ad evadenda autem hæc incommoda, *Judex* in decreto *Appellationis* recipiendæ, vel rejiciendæ ſe ponat in tuto, ita dicendo: *Appellationem non admittimus; niſi quatenus de jure, & non aliter, &c.* Et ratio eſt, quia hæc clauſula ſalvat ipſum, a reatu, quem incurrere poteſt,

tum

tum in rejicienda *Appellatione juſta*, tum in admittenda *Appellatione fcivola*, ut pluribus probat *Abbas ia cap. De priore num. 2. Extra. de Appell.*

41. Non tenetur tamen *Jadex a quo* concedere ullo modo *apoſtolos*, nee etiam Reſutatorios, quiando ootorium eſt, quod caoſa *Appellationis* eſt frivola ex jure (puta quia eſt io jure expreſſa tanquam frivola) aut *cx facto*, quia notorie eſt falſa: Sed debet prounnciare de notorietate cauſæ, quod ſit frivola, & Appellationem rejicere, & ad ulterioca procedere; puta ſie deeernendo: *Audita appellatioae, & cauſa ejus prodacta a Reo pratenſo, Pater N. Judex dixit, cauſam adductam eſſe notocie frivolam; & proinde Appellationem, ut notorie nallam rejicit, & ea minime obſtaate, in caaſa procedere intendit, &c.*

42. Quod ſi *Reas* a Sententia declaratoria notorietatia appellet, (& appellare poteſt, quia hæc habet vim Sententiæ diffinitivæ,) dicendo, *non conſtare de nosorictate, qaod nempe caaſa Appellatioais interpoſitæ frivola ſit*; quid debet facere *Jadex*? Oportet, quod hanc ſecundam *Appellationem* ſuper Sententia declaratocia notorietatis admittat: in tali enim caſu licita eſt *Appellatio*, ut dicitur in *Textu* iofra & *apoſtolos reſutatorios* det: & ſi *Jadex ad qacm* pronunciaverit *de aotorietate non conſtare*; Ipſe *Jadex ad qaem* procedet ad cognoſcendum ſuper validitate cauſæ *Appellationis* ab interlocutoria. Si vero ſenteotiaverit cooſtare de notorietate cauſę frivolę; tunc cauſa prinripalis revertitur ad *Judicem a quo*, quia ſic eocruit ex integro *Appellatio* ioterpoſita.

43. Si autem admittitur *Appellatio*, vel quia de jure admittenda eſt, vel quia ob reverentiam *Jadicis ad qacm* appellatum eſt, *Judex a qao* ipſi detulit; debet iſte dare *Reo* copiam proceſſus *ſigillatam* [ne ſcilicet *Reus*, cum præjudieio Curiæ, videat mecita cauſæ principalis, & quid in proceſſu cootra ipſum conſtet] *intra triginta dies*, de quibus jam ſupra dictum eſt, *cum litteris obedientialibas*, puta apoſtolis *dimiſſoriis*, ſivu *reverentialibas* ad hoc, ut ſe præſentet *Jadici ad qaem*, ut cognoſcat de cauſa principali. Sive enim cauſa *Appellationis* ſit ſuſtinenda, ſive non; tamen ex quo *Jadex a qao* ipſi detulit, cauſam principalem a ſua jurisdictione tcanſtulit in *Jadicem Appellatioais*, ut dictum eſt. Hoc vero debet intelligi, *niſi ille ſis de ſaga ſaſpectas; qaia tunc, Reo in cuſtodia retento, ſufficit per alteram acta tranſmittere*. Quando autem poſſit diei aliquia ſuſpectua de fuga, dicemus ſuo loco, quando nempe de *eaccere* agemua.

44. Quæ autem hucuſque dicta ſunt quadrant prout a *Canoaibus* diſponitur. Sed ut quiea Religioſa minus perturbetur, & vagandi occaſio, ſemper Religioſæ perfectioni inimica, intereludatur; melius eſt, (ſi *Rcas* appellet ab interlocutoria,) ſcribere ad *Saperiorem Generalem*, ut ipſe in partibus, ſive in illa, ſive in proxima Provioeia, *Jadices* deleget, qui de cauſa Appellationis eognoſcant: & boc vidi multoties practicatum, & ita debet fieri in partibua illis, quæ ſunt valde remotæ a *Superiore Generali*.

45. Subjungit veco *Textas*, quod ante actorum *reseptionem Jadex Appellatioais in caaſa nihil decernere debet, alias proceſſus erit nullas, niſi in eo caſu, quo proceſſas copia in tempore ſtasato non misteretar*. Fateor, quod hæc poſſent aliqualiter remorari Lectorem, qui ita poſſet diſcurrere: Si ut paulo ſuprà dictum eſt, *Judex a quo* debet mittece *Ream ad Iudicem Appellationis*, cum copia actorum ſigillata; quomodo poterit dari caſus, quod *Iadex Appellationis* aliquid decernere poſſit in cauſa, non recepto proceſſu? Sed optime dicit *Textas*, ſi bene capiatur. Evenit aliquando, quod, *Reo* appellante, nolit *Iudex*, oiſi maxima eum difficultate, copiam actocum tradere; ex eo quod ſcit, proceſſum eſſe aut male fabcicatum, aut noo ſufficienter probare: vel *Reas* eſt detentua in caceere, & non poteſt ad *Generalem* copiam actorum deferre. *Reus* gravatua ſeribit ad *Superiorem Geaeralem*, ſe appellaſſe ad illum, & cauſam apecit Appellationis: *Superior Generalis* nolens, ioaudito *Iudice*, ut debet, procedere, ſcribit, ut tranſmittatur proceſſus. *Iudex a qao* retardat, quantum poteſt, mittere, ne appareat ipſius ignorantia, aut paſſio. Eo ergo quid dicit *Textus*: Decernit, quod *Iudex Appellationis*, ſub pœna nullitatis proceſſua, non procedat ſuper cognitione cauſæ *Appellationis*, niſi prius receperit copiam proceſſus fabricati a *Jadice a qao*. Et hoc rationabile eſt; ſi enim aliter fieret, eſſet judicare parte inaudita, quod in jure oon ſubſiſtit, ut notum eſt. Dum enim *Reus* appellat, circa articulum Appellatiooia, *Iudex* migrat io partem; & tunc maxime qnando *Iadex* Appellationem rejicit. Debet ergo etiam ipſe audiri, ſcilicet per productionem actocum a ſe fabricatorum.

46. Quod ſi *Judex a quo* in longum duceret, & proceſſum, tempore ſibi per *Generalem* ſtatuto, non mitteret, *Reo* miſerrimo interea intra Carceria aoguſtias *afflicto*, poteſt tunc *Judex Appellatioais* exequi *qaod juſtitia ſaaſerit*. Et quid ſuadet juſtitia? Certe maxima oritur præſumptio contra *Judicem a quo*, ex eo quod differt comparere, media copia actorum, coram *Judice Appellationis*, & arguit ipſum, ant iniquo eſſe animo contra *Ream*, quem vult diu detincre in carcere ſic protelando judicium ſuæ *Appellationis*; aut prodit ſe ignorantem, ex eo, quod timet eſſentialea defectua ſui proceſſua in propatulo poni; aut injuſtitiam detegit, ſciens non adeſſe ſufficientes probationes ad taliter gcavaodum *Ream*, ob quod non audet proceſſus copiam in medium proferre. Suadebit ergo juſtitia, ab indebita vexatione *Ream* appellantem liberare, & *Judicem a qao* in locum Rei ſubſtituere. Ita enim conſultum Religioni cenſeo, in hujuſmodi iojuſtos, aut ex ignorantia, aut ex paſſione, *Iudices* animadvertere, ſicuti Sontes digois pœnis in propriis exceſſibus cocrcere.

TEXTUS.

§. VII. Septimo. Dubia appellationis exiſtente ſententia in Rei favorem Judex inclinare tenetur.

SUMMARIUM.

47. *In cauſa Appellationis dabia, ſtandum pro* Reo.
Et hoc ab omni Iadice, & in omai judicio.
In dabiis Reo *favendam, tum in dabio juris, tum facti.*
Non aatem in ſoro Paterno, ubi ſtandum pro Prælato, & diſciplina Regulari.
A correctionibus Regulacibus *non datur appellatio.*
48. *A Iudiee* ad quem *datur ulterior appellatio.*

COMMENTARIUS.

47. Dubia *ſcatentia Appellationis, &c.* Hio accipitur pro *cauſa Appellationis*. Cum hucuſ-

hucuſque enim dixerit de *Appellatione* ab interlocutoria, in qua *Appellatione* neceſſarium eſt exprimere in ſpecie cauſam gravaminis, ut dictum eſt, & conſtat *ex jure cap. Ut debitus. ubi. Abb. n. 1. Extra de Appel.*; ſubjungit modo, quod ſi cauſa *Appellationis* ſit dubia, unde *Judex* perplexus reddatur, an ſit illi deferendum nec ne? *in Rei favorem Judex inclinare tenetur.* Hoc autem debet accipi de omni *Judice* tum *Ordinario*, tum *Delegato*, tum *Arbitris*, tum *a quo*, tum *ad quem*, tum in *Recuſatione*, tum in *Appellatione* univerſaliter. Sive enim *Judex Ordinarius*, ſive *Delegatus* ſit, dum *Reus* illum recuſat, ſive ab eo interlocutorie appellat, & cauſa *Recuſationis*, ſive *Appellationis* dubia ſit, ita ut evidenter non appareat ipſam eſſe frivolam; tenetur inclinare in favorem *Rei*, & admittere ejus *Appellationem*, & hoc propter reverentiam *Superioris* appellati, ut tradunt *Innocent. in cap. Paſtoralis. §. Praterea. de Offic. Jud. delegat. Jo. Andr. in cap. Si a Judice de Appell. in 6. Abb. in cap. Ut debitus num. 30. Extra eo. tit.* Pariter *Judex ad quem*, ſive *Arbitri*, qui debent cognoſcere de cauſa Recuſationis, ſive *Appellationis*, ſemper debent inclinare in favorem *Rei*, & pronunciare Recuſationem, ſive *Appellationem* eſſe admittendam, quando cauſa adducta fuerit dubia. Et ratio eſt; quia in *Dubiis Reo potius quam Actori eſt favendum* juxta commune dicterium *Juriſtarum*. Hoc vero accipiendum eſt tum de dubio *juris*, tum de dubio *facti*, non quidem cumulative, ſed diviſive; ſcilicet, poteſt eſſe cauſa dubia, an nempe admittenda ſit, cum in jure non exprimatur, quod talis cauſa ſit admittenda; & pariter in eodem jure non expreſſe dicatur, quod talis cauſa non ſit admittenda; unde animus *Judicis* redditur dubius, ex hoc, quod non reperit in *jure* expreſſum, quod ſit admittenda, vel rejicienda. Cauſa ergo tunc eſt dubia ex *jure*, & *Judex* debet in favorem *Rei* decernere. Item poteſt eſſe dubia ex *facto*, ex eo quod cauſa, quæ de *jure* legitima eſt, non ſufficienter, & plene, ſed ſemiplene tantum probatur; unde dubius redditur *Judex* ex *facto*: & tunc pariter debet *Judex* in favorem *Rei* pronunciare. Non eſt vero neceſſe, quod ad hoc, quod *Judex* teneatur pro *Reo* ſantentiare, concurrat in cauſa duplex hæc dubietas, *juris* nempe, & *facti*, ſed ſufficit alterutra. Semper enim verificatur, quod ſit dubia cauſa, ſive ſit ex ſolo *jure*, ſive ex ſolo *facto*, Quod ſi concurrat utraque dubietas, non minus *Judex* debet favere *Reo*; eo quia *Textus* loquitur univarſaliter, vel indeſinite, quod in jure æquipollet univerſaliter dicto.

Quod autem dictum eſt; puta quod, dubia exiſtente *Appellationis* Sententia, *Judex* debet favere *Reo*; intelligi debet de ſuro judiciali tantum, non vero de paterno. Si enim *Superior*, ut *Pater*, pœnitentiam Subdito infligeret, & iſte ſe gravatum diceret, ex eo, quod *Superior* modum excederet, & ita Subditus appellaret: dubia exiſtente cauſa illius Appellationis, *Judex* non pro *Reo*, ſed pro *Superiore* pronunciare deberet. Et ratio eſt, quia, cum habeamus in *jure* expreſſum *cap. Reprehenſibilis. cap. Ad noſtram. cap. Cum ſpeciali. de Appell.*, quod a correctionibus Regularibus non datur *Appellatio*; dubia cauſa gravaminis non poteſt excuſare ab executione legis certæ prohibentis *Appellationem*. Unde oportet, quod ad hoc, quod Subditus paternaliter punitus appellare poſſit, gravamen ſit evidens, ut poſt *Gloſſam*, *Suarez*, & *Sanchez*, quos ſequitur, docet *Caſtropalao Tom. 3. Tract. 16. Diſp. 4. P. 15. n. 3.* Si ergo gravamen ſit dubium, *Reus* appellare non poteſt, & proinde ſi appellat, nulliter appellaſſe pronunciandum eſt a *Judice ad quem*. Et ideo in punitione paterna, dubia exiſtente cauſa *Appellationis*, non in favorem Rei, ſed *Superioris* punientis, imo in favorem diſciplinæ Regularis *Judex* debet inclinare. Proinde minime (ſaltem in noſtra Religione) eſt admittenda doctrina *Antonii a Spiritu Sancto Direct. Regul. Par. 2. Tract. 3. Diſp. 6. num. 791.* dicentis; quod hæc eſt differentia, quæ datur inter *Clericos*, & *Regulares*: puta quod *Clericis* abſolute conceditur *Appellatio* a gravamine; unde ſufficit gravamen dubium: at vero *Regularibus*, abſolute *Appellatio* interdicta eſt; ac proinde requiritur gravamen manifeſtum. Si enim hoc intelligit de ſoro judiciali, in quo *Superior*, judiciali forma eſſentialiter ſervata, procedit; nulla eſt inter *Regulares*, & *Sæculares* Clericos differentia; debent enim omnes æqualiter ſervare eſſentialem formam judicii: quod autem *Reus* in judicio poſſit deſendi, eſt de eſſentia judicii, quo impedito judicium eſt nullum. *Appellatio* autem eſt primum remedium *Reo* ad ſe defendendum; proinde circa hanc inter *Clericos*, & *Regulares* non poteſt dari differentia: & maxime inter *Nos*, qui habemus *Textum* clarum. In foro autem paterno, in quo judicii rigoroſam formam non ſervat *Superior* (ibi enim eſt Pater, non Judex), utique *Appellatio* minime datur, niſi ex notabili, & evidenti gravamine; proinde gravamen dubium minime admittitur. Et ſic debent accipi *Canones*, ut ſupra dictum eſt.

48. Sed quid Juris, ſi *Judex ad quem*, in cauſa dubia, non pronunciet pro *Reo*, & ipſum gravet? Dico, quod poteſt *Reus* ſecundo appellare ab iſto *Judice*, & ad *Superiorem* recurrere, ut poſt *Speculatorem Par. 4. Tit. de Appell. §. Nunc dicamus. verſ. 1.* docet *Abbas in cap. ut Debitus num. 27. eo. tit.*

T E X T U S.

§. VIII. Octavo. A correctionibus Regularibus, a mortificationibus, pœnitentiiſque ſalutaribus, de quibus proceſſus non formatur, ab obedientiæ præſcriptis, ac a pœnis in Statutis Generalibus Ordinis taxatis, nulli fas eſt appellare, niſi ubi modus notabiliter in mortificationibus excederetur; & non a pœna legis, ſed a Judice pœnam applicante, appellaretur.

S U M M A R I U M.

49. *Modus notabiliter excedens in mortificationibus quis?*
Notabiliter, *quid importet?*
Facta notabiliter, *quæ?*
A pœna legis non appellatur, ſed a Judice declarante.

COMMENTARIUS.

49. Tradit modo *Textus* caſus illos, ſuper quibus interlocutorie, & extrajudicialiter non licet appellare: ſed quia ſatis locuti fuimus de iſtis ſupra, quando docuimus de caſibus, in quibus non licet recuſare *Superiorem*, ut inſpectum; ideo non immoror ſuper his. Remanet ſolum explicandum, quid importet *modus notabiliter excedens in* mor-

mortificationibus, in quo licet appellare. Dico ergo: quod hoc loco ly *notabiliter* ſonat, ac ſi dicatur *inferens infamiam*. Unde habet *Gloſſa in l. Item apud Labeon. §. Ait Prætor. in V. Notabiliter. ff. de Injur. & fam. lib. Facta notabiliter*, ideſt, *quæ fiunt ad notam, & infamiam alicujus*. Et *notabilem*, ideſt, *infamem*, ut explicat *Abbas in cap. De Priore. ſn. 2. de Appell.*, reddunt delicta, & mali mores. Modus ergo *excedens notabiliter*, eſt modus, qui infamiam irrogat in mortificationibus: ut exempli gratia, deferre ſignum probationis; aut ſe diſciplinare in publico Refectorio in illis Provinciis, in quibus uſus eſt, quod ſoli *Apoſtatæ* in tali loco ſe diſciplinent, cæteri autem ob ordinarios defectus, quibus a Superiore pro correctione indicitur flagellatio, hoc præſtant in cella vinaria, ſecreto, ob majorem honeſtatem. Si ergo in danda pœnitentia præſervativa, aut ob exercitium mortificationis, in quibus *Superior* arbitrio ſuo procedit, taliter, ut præfertur, modum excederet, penam nempe infamantem apud Religioſos, injungendo: vel ſi pro aliquo defectu, cui a *Statutis* taxata eſt pœnitentia determinata, *Superior* præciperet Subdito, ut talem pœnam ſubiret tali modo irrogante infamiam; diceretur Superior *notabiliter* excedere modum mortificationis, & poſſet tunc Subditus appellare. *Sed tunc non a pœna legis, ſed a Judice pœnam applicante appellaretur*. Quia enim a diſpoſitione *legis* nulli appellare licet, quandoquidem *Lex ligat omnes*; ſi eſt in caſibus ſupra dictis *Appellatio* permiſſa, hoc erit non a pœna ipſa injuncta per *legem*, ſed a modo executionis pœnæ determinato per *Judicem*. Et hoc *juri* concordat *communi cap. ad noſtram. cap. Cum ſpeciali. de Appell. & Statutis Gen. Ord. cap. 7. §. 7.*

T E X T U S.

§. IX. Nono. Si Reus fuerit repertus indebite judicatus, & notabiliter gravatus; Judex, a quo appellatum fuit, puniatur. Si vero recte judicatus reperiatur; ei pœna injuncta duplicetur.

S U M M A R I U M.

50. *Judex* ad quem *fuit appellatum, quid debeat facere?*

Pronunciat ſuper interlocutoria, & cauſa principali.

Etiam poteſt punire Judicem a quo, *qui gravavit.*

51. *Judicis male judicantis pœna.*

An debeat audiri, antequam puniatur, Judex gravans?

Si gravamen appuret ex actis evidenter notorium, non eſt citandus.

Notorius homicida, etiam non citatus, privatur beneficiis.

52. *Si Judex* a quo *recte pronunciavit, Reo appellanti pœna eſt duplicanda.*

Reus talem pœnam evadit, ſi habet pro ſe motivum probabile.

COMMENTARIUS.

50. Concluditur in hoc *Textu* id, quod a *Judice ad quem* præſtandum eſt, recepta Appellatione. Quia enim *Appellatio* devolvit cauſam, non tantum ex acceſſorio, ſed etiam principalem ad *Judicem Appellationis*; poteſt *Judex ad quem*, quando appellatum eſt ab interlocutoria ante definitivam, pronunciare *male eſſe interlocutum, & bene appellatum*, & de cauſa etiam principali cognoſcere, ſicut poteſt ipſe *Ordinarius*, etiam ſi *Judex* ſit *Delegatus* ad cauſam Appellationis, ut dicunt *Doctores cap. Ut debitus. & ibi Innoc. Hoſt. Butr. & Abb. De Appell. Sanctor. de Pœn. cap. 26. quæſt. 5. verſ. Altera difficultas*. Ex hoc ergo poterit, ex officio ſuo, revocare omnia attentata per *Judicem a quo*, etiam abſque petitione *Partis*, & ipſummet *Judicem* punire. Si ergo a *Judice ad quem*, *Reus repertus fuerit judicatus indebite*: puta vel quia eſſentialem juris ordinem non ſervavit: vel *quia notabiliter gravavit*, & hoc in Sententia aut interlocutoria, aut diffinitiva, *Judex a quo appellatum fuerit puniatur*: puta ab eodem *Judice ad quem*, ut probat *Sanctorus* ibidem. Ipſius enim a unus eſt cognoſcere de meritis Appellationis, & Cauſæ principalis.

51. Si vero quæras, qua pœna puniendus ſit *Judex* male procedens, vel non deferendo Appellationi, vel indebite *Reum* gravando, vel juris ordinem non ſervando? dico cum *Abbate in cap. De Priore in Addit. num. 7. De Appell.*: quod debet *privari Officio*, & ex noſtro *Textu*, ut ſupra dictum eſt, habetur, quod *Pendente appellatione Judex ſub pœna nullitatis actuum, & privatione Officii, nequit in cauſa procedere*. Hoc autem concordat cum *textu Canonico cap. Decretu. 2. quæſt. 6.*, ubi habetur, quod debet *ſubmoveri ab Officio Cleri*, hoc eſt, deponi ab Officio, ut explicat quædam *Gloſſa in d. cap. De Priore. in V. Exceſſu. de Appell.* Et utinam in Religione *Superiores Generales* curarent hoc *Statutum* ſervari; plura enim bona a tali obſervantia provenirent.

Dubium vero oritur: an caſu, quo *Judex a quo* reperiatur male judicaſſe, ordinem juris non ſervaſſe, aut notabiliter gravaſſe, ipſe debeat audiri a *Judice ad quem*, antequam ab iſto puniatur, tanquam male judicaverit? *Sanctorus de Pœn. cap. 26. quæſt. 5. verſ. Sed hic eſt difficultas* diſtinguit dicendo: quod ſi agatur de pœna imponenda, debet audiri, ſecus ſi agatur de ſola revocatione Sententiæ, ut habet quædam *Gloſſa* communiter approbata a *Doctoribus in cap. Sacro. De Sent. excom. & in cap. Cum ſpeciali. §. Porro. De Appell. Boer. Decis. 259. Vivi. Commun. opin. 414. Clar. quæſt. 94.*; quia citari debet, & audiri ad tuendum ſuum honorem, & oſtendendum ſe bene proceſſiſſe, ut habent jura *l. final. C. de Offic. Vicar. l. 1. ff. Ne vis fiat ei*. Ego aliter diſtinguo: vel notorie patet ex actis, quod *Judex* juris ordinem non ſervavit (puta ſuggeſtive interrogando: Teſtes abſque juramento examinando: Reum non præcedentibus ſufficientibus indiciis conſtituendo, & ſimilia), aut quod gravaverit notabiliter *Reum* in Sententia: vel non eſt notorium ex actis gravamen, ex eo quod *Judex a quo*, vel habet rationes *ex facto*, ob quas contra talem Reum ita proceſſit, (quod factum non poteſt apparere ex actis), vel habet rationes *ex jure*; puta opiniones aliquorum *Doctorum*, qui ſcribunt, illum ita potuiſſe operari. Explico ſecundum membrum, ut bene capiatur. Eſt aliquis *Reus* homo inquietus, rixoſus, turbidus, immorigeratus, & defectus ſuos ita callide celat, ut nunquam de ipſis potuerit juridice convinci; licet a *Superiore* extrajudicialiter ſciantur, & de his ſit fama publica. Proceſſatur iſte, & conſtituitur ut *Reus*; eo quod Religioſum alium percutere minatus ſit graviter, & delictum eſt tantum ſemiplene probatum. Negat *Reus* delictum, & *Judex* ad habendam veritatem; cum

con-

conſilio *Diffinitorii*, ipſum arctare decrevit. Appellat iſte a Decreto, & petit *apoſtolos*: *Iudex* illi refutatorios dat. Sed quia eſt de fuga ſuſpectus, ipſo in cuſtodia retento, ad *Superiorem* mittit copiam actorum. In hoc caſu ergo, licet videatur gravamen, quod arctandus eſſet *Reus* pro ſolis minis verbalibus, forte ex iracundia inadvertenter prolatis, aut ex his poſſit cuſtodiri in carcere, ut de fuga ſuſpectus; tamen notorium non eſt gravamen, quia *Iudex a quo* habet pro ſe rationem, quare illum ſic ſevere arctandum decreverit: puta, quia eſt Religioſus malus, inquietus &c. Et *Iudex* voluit, hac occaſione accepta, illum punire de delictis, quæ vera ſunt, & extrajudicialiter ſciuntur, ſed in judicio non potuerunt probari. Et ratio iſta, quam habet *Iudex a quo* pro ſe, non patet ex actis tranſmiſſis ad *Iudicem ad quem*. Pariter videtur, quod cum delictum ipſius non ſit atrox, gravamen ſit, ipſum habere ſuſpectum de fuga, & ſic cuſtodiæ mancipare: ſed hoc notorium non eſt, quod gravamen ſit; quia *Iudex a quo* probare poteſt *Reum* fugæ conſilium iniiſſe, licet hoc minime conſtet in actibus tranſmiſſis.

Dico ergo: ſi gravamen notorium ita eſt, ex actis tranſmiſſis ad *Judicem ad quem*, quod nulla poſſit tergiverſatione celari; *Judex a quo* minime debet citari, aut audiri, eo quia conſtat expreſſe nullam defenſionem ipſi competere, ut dicunt *jura*, & *Doctores cap. Cum olim junct. gloſ. de Sent. & re judic. & ibi Felin. num. 11. verſ. Non eſt citandus*, & *in cap. Ecleſia Sanctæ Mariæ. verſ. Tertio limita. de Conſtit. cap. Ex inſinuatione. de Appell. circ. fin.* Sic notorius homicida privatur beneficiis, etiam ſi non citetur, ut dicit *Decretalis cap. 1. de Homicid. in 6. ubi Hoſtien.* & beneficia conferuntur aliis *libere*, ideſt *ſine contradictione*, puta ipſius, qui notorie deliquit, ut explicat *Hoſtienſis*; non enim citatur ad contradicendum. Sententiare ergo debet *Judex ad quem*, & pronunciare ſuper gravamine notorio, & *Judicem a quo*, qui notorie deliquit in non ſervata juris forma, in pœnam *privationis ab Officio* condemnare, atque ejus actus reſcindere. Si vero notorium non ſit ipſum gravamen, & poſſit, aut ex jure, aut ex facto aliqualiter defendi Sententia *Judicis a quo*; tunc concedo, quod debet citari, & audiri, ut ſonant jura a *Sanctoro* adducta. Conſulerem tamen ad vitanda litigia, & querimonias, ut *Judex a quo* ſemper audiretur, ut alibi dicemus.

52. *Si vero recte judicatus reperiatur, ei pœna injuncta duplicetur*. Si appellatum fuerit ab interlocutoria, debet *Reus* remitti ad *Judicem a quo* (ſi tamen iſte appellationi non detulit abſolute, ut dictum eſt) & coram eo, & ab eo puniri, injuncta duplici pœna, ut dicit *Textus*. Si vero appellatum fuit a diffinitiva, pœna debet injungi a *Judice ad quem*; eo quia, per prolationem diffinitivæ, *Judex a quo* functus jam eſt officio ſuo. Advertendum tamen, quod *Reus* evadit pœnas male Appellantium, ſi adducit motivum probabile *ex jure*, ob quod aliquo modo probari poſſit, quod rationabiliter appellaverit: aut (ſi cauſa Appellationis dependeat *ex facto*,) ſemiplene ſaltem probaverit cauſam adductam, in facto ſubſiſtere: ut puta, quod *Judex* ad conſilium Inimici dictavit Sententiam: quod inimicum ſe *Rei* prodidit &c. Et ratio eſt, quia ſicut Accuſans, ſemiplene tantum probans, evadit pœnam talionis, ut habet *Textus Tit. Accuſatio. §. 4.*: ita a pari, Appellans, ſi probabilem Appellationem ſuam fuiſſe *ex jure*, ſive *ex facto* demonſtraret, male appellantium pœnas debet evadere: quod, & bene ſentit *Sanctorus de Pœn. cap. 26. Quæſt. 5. verſ. Reſpondeo ſecundo*.

Quæ autem in hoc paragrapho dicta ſunt, tum de *Judice* male judicante, tum de *Reo* male Appellante, ac de eorum pœnis; debent accipi, non tantum in appellatione ab interlocutoria, ſed etiam a diffinitiva.

T E X T U S.

§. X. Decimo. Si Reus non expectata Sententia, vel Appellatione interpoſita; vel ea interpoſita, non expectatis litteris obedientialibus, copiaque proceſſus Superiores ipſos adierit; ad Judicem a quo appellavit, vel diſceſſit, remittendus eſt, ab ipſo judicandus, atque Apoſtatarum pœna plectendus.

S U M M A R I U M.

53. *Reus Superiorem indebite adiens ad Judicem remittendus.*
Arripiens iter ad Superiorem, ut a gravamine ſublevet, cenſetur appellare.
54. *Gravamen debet eſſe notabile, ut Subditus, abſque obedientia, recurrat ad Superiorem.*
Et quod gravamen duret.
Gravamen notabile quidnam?

COMMENTARIUS.

53. Hic *Textus* debet ſobrie, & cum maturitate accipi, ut juri communi cohæreat ut de facto concordat. Non enim univerſaliter, & abſolute ſumptus *Reo* tales pœnas importat; ſed ita debet intelligi: *Si Reus*, nullo preſſus gravamine inflicto, imminenti, aut præſumpto, *non expectata Sententia*, ſive interlocutoria, ſive diffinitiva; vel *Appellatione interpoſita*, hoc eſt minime propoſita appellatione coram Judice a quo, ſuper gravamine aut illato, aut comminato; *vel ea interpoſita, non expectatis litteris obedientialibus*, puta apoſtolis, ut ſupra dictum eſt, *copiaque proceſſus*, quam ex legis præſcripto, ut visum eſt, debet Judex Reo dare, *Superiores ipſos adierit*, vel Curiam Romanam petendo, vel ſe conferendo ad præſentiam Superioris Generalis: *ad Judicem a quo appellavit, vel diſceſſit remittendus eſt, ab eo judicandus, Apoſtatarum pœna plectendus*. Quod autem cum prædicta limitatione debeat *Textus* accipi, patet ex communi doctrina, quam tradunt *Doctores*, quos plena manu congerit *Barboſa Collect. in Concil. Seſſ. 25. cap. 4. num. 9. de Regular.* qui docent: quod licet *Concilium Tridentinum Seſſ. 25. de Regul. cap. 4.* determinet: *Ne liceat Regularibus a ſuis Conventibus recedere, etiam prætextu ad Superiores ſuos accedendi, niſi ab eiſdem miſſi aut vocati fuerint*; tamen dicunt, quod ſi *Religioſus* ſupra modum gravatus ſit a *Prælato* ſuo, & ad redimendam iniquam vexationem, recurſum habeat ad *Superiorem*, non incurrit ullam pœnam Apoſtatæ, licet a *Prælato* nullas obtinuerit litteras obedientiales. Et ratio eſt, quia juſta defenſio eſt de jure naturæ: ideo cum alia via non ſuppetit ſe defendendi, niſi per recurſum ad *Superiorem*; de jure naturæ eſt, quod *Subditus* gravatus ipſum adeat, ut dicit *Navarrus in cap. Non. dicatis. n. 61. Cau. 12. q. 1.* Nec valet dicere, quod

poteſt a *Superiore* gravante petere licentiam, aut appellare legitime; ideo ſi Subditus hæc omittit, debet puniri. Quia ſi certus moraliter eſt, quod non concederet; fruſtra peteret licentiam ab eo, qui jam gravat: imo non ſolum eam denegaret, ſed ex petita, & denegata obedientia, conjiciens *Reum* velle ad *Superiorem* confugere; ipſum vincularet, & gravamen gravamini adderet. Pariter non eſt petenda licentia ab eo, ad cujus gravamen tollendum, pergitur ad *Superiorem*, ut ex quadam *Gloſſa in cap. Cum paſtoris*. 2. q. 7. ſcribit *Rodericus tom.* 1. q. 30. *art.* 17. Et dum iter aliquis arripit ad *Superiorem*, ut a gravamine ſublevet, cenſetur appellare, ut aperte dicit *Decretalis Cap. Dilecti*. 52. *de Appell.* Imo advertit ibi *Gloſſa notabilis*, quod *plus eſt facto quam verba appellare*: & itinerando ad *Superiorem*, appellat facto, quod plus eſt, quam verbis:

54. Optime autem advertit *Sanctorus Comment. cap.* 3. *Stat.* 22. *verſ. Prima eſt*, quod ad hoc, quod *Subditus* poſſit ſic, ſine obedientia in ſcriptis, *Superiorem* adire, oportet quod gravamen, quo præmitur ſit notabile, & cauſa non levis, & pariter *Reus* non jam gravatus ſit, ſed vel actualiter gravetur, vel de proximo eſſe gravandum, juſte timeat. Quin decretum *Sacræ Congregationis Regularium*, quod ibidem adducit *Sanctorus*, prohibet *Regularibus Romam adire*, ob recurſum ad *Superiorem*, *temere*, *levive ex cauſa*: unde ad hoc quod adire poſſint, oportet, quod *rationabiliter*, & *gravi ex cauſa* recurrant. Pariter, ſi jam gravatus fuit, & jam non durat gravamen, poteſt per litteras ad *Superiores* recurrere, nec opus eſt, quod ipſe vadat, ut notat *Hieronymus Rodriguez Reſol.* 1 t. *num.* 18.; proinde neceſſe eſt ad hoc quod talis recurſus legitimetur, quod gravetur Subditus actualiter, vel gravandus legitime timeatur.

Quænam autem dici poſſint gravamina notabilia, ob quæ licitum ſit Reo ſic confugere ad *Prælatos majores*, pluribus *Doctoribus* citatis *D. Thom.* 2. 2. *Quæſt.* 69. *art.* 4. *ad* 2. *Sot. lib.* 5. *de Iuſt. & jur. Quæſt.* 6. *art.* 4. *Vaſq.* 1. 2. *Diſp.* 174. *cap.* 2. *num.* 10. *Leſſ. cap.* 3. *Dub.* 5. *lib.* 2. *Lezan. Summ. verb. Apoſtata. n.* 6. explicat *Sanctorus* alibi *de Pæn. cap.* 9. *Quæſt.* 2. *verſ. Sed quæ ſint cauſæ*. Et ſunt: quando Reus injuſte carceratus detinetur, vel carcerari timeret: quando *Iudex*, minas ſolitus exequi, minaretur velle *Reum* excommunicare, ſententiare, vel inauditum condemnare: quando *Ordinarius*, vel *Delegatus* eſſet inimicus Rei, & contra ipſum proceſſum formaret, non ſervato juris ordine, ex quo poſſet irreparabili Sententia condemnari: quando appellaret a Sententia in re gravi, & *Iudex* Appellationem non admitteret, vel ei ſe defendendi commoditatem denegaret, negando *Procuratorem*, vel *Advocatum*, non recipiendo articulos ad ſui defenſam, non examinando Teſtes a ſe propoſitos: quando *Reum* tormentis injuſte vellet ſubjicere, & his ſimilia. Non enim omnia gravamina, ob quæ ita recurrere licet, hic ſunt enumerata, ſed alia plura adhuc ſuppetunt, quæ, judicio prudentia *Iudicis ad quem*, relinquuntur examinanda.

Quod vero Reus ſic, ut præfertur, adiens Superiores, *ad Iudicem a quo appellavit*, *vel diſceſſit*, *remittendus ſit ab ipſo judicandus*, *atque Apoſtatarum pœna puniendus*; intelligendum eſt, quando Reus non habuiſſet legitimam cauſam ſic recurrendi ad *Superiorem* abſque *apoſtolis &c.* Conſtito enim de injuſto recurſu, & de cauſa Appellationis non ſubſiſtente, ad *Iudicem a quo* male aufugit debet remitti, & ab eo puniri.

Si ergo Judex *ad quem* cognoſcit nullam Reo fuiſſe cauſam appellandi, ſed hoc feciſſe ex mera malitia, ut nempe occaſionem ſumeret evagandi, aut *Iudicem a quo* diffamandi, ut injuſtum, iniquum &c. (ut fit a quibuſdam perverſis Religioſis, qui mille tricas, cavillos, jurgia, & centum hujuſmodi peſſimi Mercurii artes callent, fingunt, verſant); iſtis nullus habendus eſt reſpectus. Debent namque ad *Superiorem a quo* remitti ad juris totum rigorem puniendi, tum ſuper principali, tum ſuper crimine mali recurſus habiti. Et utinam ſimilis farinæ homines poſſent a *Religione* exterminari! Sunt enim *Religioni* exitio; Sæcularibus ſcandalo; *Superioribus* martyrio; Subditis patientiæ exercitio; publicæ paci inquietudini; & Regulari Reipublicæ confuſioni.

T E X T V S.

§. XI. Undecimo. Frivolæ Appellationes omnino rejiciantur. Eæ autem ſunt: Primo: cum appellatur a delicto notorie commiſſo, quod nulla poſſit tergiverſatione cælari, niſi a Judice declarante notorietatem appellaretur: Secundo: cum appellat Reus confeſſus, & convictus, niſi probare vellet confeſſionem factam per vim, metum, vel errorem: Tertio: ſi Judici interroganti reſpondere, vel citatus comparere noluerit, ex quo tanquam confeſſus, & contumax fuit condemnatus, niſi prius purgaverit contumaciam: Quarto: ſi Sententiam acceptavit, vel ſuo nomine ſubſcribi fecit: Quinto: ſi poſt trinam Appellationem, quartam addere vellet; poteſt enim Reus in eadem cauſa apud diverſos Judices bis, vel ad ſummum ter appellare; ulterius non poteſt: Sexto: ſi nullam juſtam Appellationis cauſam afferret; quia ex Bernardo ad Eugenium, qui non gravatus appellat, manifeſte liquet, quod aut gravare intendit, aut tempus redimere; id autem habet locum cum ab interlocutoria, ſive extrajudicialiter, vel a correctionis exceſſu appellatur, non vero cum a diffinitiva, & judicialiter: Septimo: ſi a Judicis Arbitri, in quem conſenſit, Sententia appellaretur: Octavo: cum appellatur ab interlocutoria, quæ per diffinitivam reparari poteſt. Si enim reparari non poteſt, ut accidit in carceratione indebita, in tortura, in Excommunicatione etiam comminata, Suſpenſione, Interdicto, quæ ſunt damna irreparabilia, vel interlocutoria, vim diffinitivæ habente; tunc Appellationem acceptare tenetur. Atque hæ *frivolæ* Appellationes dicendæ ſunt.

S V M M A R I V M.

55. *Appellationes frivolæ quæ?*
Notorium quid, & quotuplex?
Notorium juris multiplex.
Notorium facti itidem multiplex.
Factum coram majore parte populi dicitur notorium.

Notorietas debet probari.
Plura de Notorio.
56. *In notoriis quando procedendum?*
In illis non ſervatur forma judicii ſtricta.
Probanda eſt notorietas per Teſtes.
Pronunciandum eſt, conſtare de notorio, aliter proceſſus eſt nullus.
57. *An in notorio debeat citari Reus.*
Fruſtra citatur, qui nihil poteſt opponere.
Si eſt dubium, quod Reus poſſit aliquod opponere in notorio, eſt citandus.
58. *Si delictum eſt notorium etiam Iudici, quid agendum?*
Quando dicatur notorium Iudici?
Notorium quomodo proponatur in Sententia?
In notorio frivola eſt Appellatio.
59. *Si notorium non proponatur in ſententia, ab ea poteſt appellari.*
Appellari etiam poteſt, ſi pœna non eſt a jure taxata.
Vel ſi pœna eſt major ea, quæ imponitur a lege.
60. *Appellari poteſt a Iudice declarante notorietatem.*
Notorietas quoquo modo obfuſcetur, valet appellatio.
Forma proceſſus in delicto notorio.
61. *Reus confeſſus, & convictus frivole appellat.*
Confeſſus quando appellare poſſit?
In Appellatione a diffinitiva, nulla eſt exprimenda cauſa Appellationis.
62. *Frivola eſt Appellatio ejus, qui Judici interroganti non reſpondet.*
Reſpondere nolens per fictionem juris, eſt contumax.
Contumax comparens ante Sententiam eſt audiendus.
Etiam ſi compareat intra decendium a Sententia lata.
Contumacia quomodo purgatur?
63. *Frivola Appellatio ejus eſt, qui Sententiam acceptavit.*
64. *Frivola eſt Appellatio, poſtquam ter appellatum eſt.*
65. *Appellatio ſine juſta cauſa, eſt frivola.*
In Appellatione extrajudiciali, & ab interlocutoria judicialiter, cauſa eſt exprimenda.
Judex interlocutoriam poteſt revocare,
In Appellatione a diffinitiva non requiritur expreſſio cauſæ.
66. *Frivola eſt appellatio ab Arbitro, in quem quis conſenſit.*
67. *Frivola eſt appellatio ab interlocutoria reparabili per diffinitivam.*
Gravamen irreparabile quid?
Interlocutoria habens vim diffinitivæ, quæ ſit?

COMMENTARIUS.

55. IN hoc *Textu* enumerantur omnes frivolæ *Appellationes*, quæ de jure rejiciuntur: unde ſi ipſæ notorie, & evidenter tales ſunt; a Judice poſſunt contemni, & ad ulteriora procedi, abſque metu, quod proceſſus reddatur nullus.

Prima eſt: quando Reus appellat *a delicto notorie commiſſo, quod nulla poſſet tergiverſatione celari*, Ad hujus intelligentiam ſciendum, quod, juxta *Juriſconſultos Clar. Quæſt. 9. num. 2. Menoch. de Arbitr. Jud. Caſ. 166. n. 1. & 4. Notorium* dicitur id, cujus veritas nulla poteſt tergiverſatione celari. Multiplex autem eſt; nempe *juris, & facti*. *Juris* autem, aliud eſt *notorium præſumptum*, ut qui nati ſunt in domo, ſint filii Conjugum; aliud quod apparet ex confeſſione *Rei*; aliud quod conſurgit ex probationibus Teſtium non impugnatis; aliud, quod conſtat ex ventre publici inſtrumenti, vel ex regiſtro publico, & multis aliis modis, quos recenſent *Doctores Dec. in cap. Cum ſpeciali. §. Porro num. 2. de Appell. Jaſon. in l. Si verò §. Qui pro rei. num. 8. ff. Qui ſatiſ. coga. Tuſc. litt. N. Concl. 107. per tot. Notorium* vero *facti*, aliud eſt *facti tranſeuntis momentanei*, ut quod aliquis, coram majore parte populi, occiderit hominem; aliud *facti tranſeuntis interpellati* (melius forte diceretur interpolati,) ut quod aliquis quibuſvis ad ſe accedentibus det ad uſuras; aliud vero *facti permanentis*, ut quod aliquis careat oculis *Bartol. in l. Cives, C. de Appell. ubi Bald. & Paul. de Caſtr. Abb. in cap. Veſtra. de Cohab. Cler. & mul.* Quia vero hic *Nobis* loquendum eſt de crimine *notorio*, liquet, quod hoc debet accipi de *notorio facti*, & non *juris*, Hinc ſciendum, quod factum ſive momentaneum, ſive interpolatum tranſiens, redditur notorium, ſi ſit factum, vel fiat coram majore parte populi aſtantis, vel cum ſcientia pleræque multitudinis, ut dixit *Salycetus in l. Ea quidem. C. de accuſat.* Unde quod poteſt probari per Teſtes ultra decem, dicitur tranſire in *notorium*, licet factum ſit momentaneum, ut ait *Baldus in l. Si verò §. Qui pro rei. ff. Qui ſatiſd. coga. Farinac. quæſt. 21. num. 47. in fin.* qui teſtatur de communi; ſi tamen concurrant tria, nempe *loci qualitas*, ſcilicet quod ſit factum in publico loco; *adſtantium multitudo*; & *temporis qualitas*, ut de die, vel in nocte illuminata, pro ut advertit *Baldus in l. Cives, & incola. C. de Appell.* Iſta autem notorietas debet formiter probari, ad hoc quod *Judici* de illa conſtet; & debet etiam ferri ſententia, *quod delictum eſt Notorium*, ad hoc, quod in illa cauſa poſſit procedi, non ſervato juris ordine, ut ſcripſit *Abbas in cap. Ad noſtram. il 3. num. 7. de Jurejur.* Probatur autem per duos ſaltem Teſtes, qui deponant de viſu, & quod fuit factum delictum coram majore parte populi; vel fuiſſe factum publice coram multitudine perſonarum; vel in platea: vel quod major pars populi ſciat hoc; ut *Doctores* communiter *Clar. Quæſt. 7. num. 6. Abb. in cap. Veſtra. num. 17. de Cohab. Cler. & mul. Gemin. in cap. 1. de Off. Deleg. in 6. Salycet. in d. l. Ea quidem num. 82. C. de Accuſ. Bover. Singul. incip. Notorium. num. 6. Gomez. de Delict. num. 44.* Pariter *factum tranſiens momentaneum* tunc eſt notorium ipſi *Judici*, quando committitur in præſentia *Judicis*, quando ſedet pro tribunali in actu judicandi, & cum hoc adſunt ſaltem duo Teſtes, ut ſcribunt *Doctores Butr. de Notorio art. 4. n. 35. Capra. eo. Tit. Memb. 4. n. 35. Scacc. de Iudic. cap. 76. num. 8. Boſſ. Tract. crimin. Tit. de Denunciat. n. 5.* vel *Reus* confiteatur delictum judicialiter, quantumvis neget qualitatem delicti, puto dicendo illud non eſſe *notorium Paſſerin. In cap. Hæc conſtitutione. Quæſt. unic. n. 200. de Off. Iud. delegat. in 6.*

56. Ut autem ſciatur, quando, & quomodo verificetur id, quod traditur in *Textu*; quod nempe repellendo a *Judice* tanquam frivola ſit *Appellatio*, quando interponitur ſuper notorio delicto; neceſſarium eſt dicere, quomodo procedere debeat *Iudex* in delictis notoriis, attento maxime, quod in noſtra *Praxi criminali*, nullibi habetur ſermo de hoc, & multum conferet pro expediendis proceſſibus in multis caſibus, in quibus *Iudices* noſtri ſolent multum laboris impendere abſque neceſſitate.

57. Dico ergo: quod licet multa *Iura Canonica cap. Pervenit. de Teſt. cap. Ad noſtram. il 3. de Iure jur. cap. conſuluit de Appell. cap. Manifeſta de* Reſtit. *ſpoliat.* habeant, quod in *notoriis*, non ſit ſervanda forma judicii; tamen hoc intelligendum eſt ſobrie, ita ut jura illa non excludant omnem formam judicii, ſed tantum formam rigoroſam, & ſolemnem; admittunt tamen ordinem juris aliqualem: & hoc, ultra

con-

conſenſum omnium *Canoniſtarum*, habetur ex *Textu Decretalis d. cap. Ad noſtram. il 3. de Iurejur. junct. Gloſſ. verb. Obſervandus*, in qua dicitur: *In eis* puta notoriis, *non eſt ordo judiciarius obſervandus, qui debet in aliis obſervari*, ubi *Gloſſa* ſubjungit *ex toto*, innuens quod debet ſervari in parte. Quod & clarius ſubjungit idem *Textus* infra, ubi dicit: *Subtilitatem Ordinis judiciarii, quam in his non ſervari per omnia, juris ratio poſtulat*. Quod ſi dicit, non ſervari *per omnia*, patet quod in aliquibus ſervatur, ut firmat *Paſſerinus in cap. final. quæſt. unic. num. 188. de Off. Delegat. in 6.* qui teſtatur de communi. Primum ergo quod ſervari debet, eſt, quod ſicuti in cæteris judiciis, in quibus proceditur per *Accuſationem*, ſive *Inquiſitionem*, ante omnia conſtare debet de corpore delicti; ita *Judici* procedenti in *cauſa notoria*, prius conſtare debet de *notorietate* delicti. Poteſt autem delictum eſſe *notorium* Populo, & non *Iudici*, ſive ſit delictum facti permanentis, ſive tranſeuntis; & poteſt eſſe *notorium* etiam ipſi *Iudici*. Si eſt *notorium* Populo, & non *Iudici*; debet probari in judicio *notorietas cap. Pudenda 24. q. 1. cap. Eorum qui 2. q. 3. cap. Præſentiam 17. q. 4. Speralat. in* Rubr. de *Not. crim. n. 10. Maſcard. Concl. 1103. n. 27. apud Moart. de Conſerv. cap. 8. n. 58.* Unde *Iudex*, qui non poteſt procedere niſi in *notoriis*, prius debet probare qualitatem *notorii*; ut ſunt, & facere debent *Conſervatores Regularium Butr. Tract. de Notor. num. 40. art. 4. Innoc. in cap. 1. de Off. Deleg. in 6. junct. gloſ. in verb. Conſervatores*. Probatio autem debet fieri concludenter, & plene, per duos ſaltem Teſtes conteſtes juratos omni exceptione majores, qui deponant, non ſolum ſuper delicto de viſu, ſed etiam quod illud tale ſit *notorium* tuti, ſive majori parti Populi: ita *Panormitanus Maſcardus, Farinarius, Speculator, Butrius, Clarus Capra, Moneta, quos dat*, & ſequitur *Paſſerinus in d. cap. final. quæſt. unic. num. 205. & 209. de Off. Deleg. in 6.* Unde advertit *Farinarius Quæſt. 21. num. 104. Felin. in cap. Cum contingat. de Reſcr.* poſt *Felinum*, quod Teſtes ſaltem groſſo modo debent deponere, quid ſit *notorium*; aliter notorietatem non probarent, quia deponerent ſuper *re*, nempe *notorietate*, quam neſciunt. Sufficienter vero probarent, ſi dicerent, delictum illud eſſe notum majori parti populi; quia fuit publice commiſſum coram pluribus, qui illud diffamaverunt, ut docet *Paſſerinus loc. ſup. cit. num. 207.* ſic enim *notorietatem* probarent, licet ipſam neſcirent diffinire.

Sic probata *notorietate* delicti, Judex debet pronunciare, quod conſtat de *notorietate*: ita quod, ſi hoc non fiat, proceſſus ſit nullus, ut tenuerunt *Abb. Conſ.* 100. n. 3. *lib. 9. Monet. de Conſervat. cap. 8. num. 79. Barboſ. de Off. Episc. Alleg.* 106. *num.* 18. *Tambur. de Jur. Abbat. Tom. 3. Diſp. 17. quæſt. 2. num.* 19.; licet alii contrarium ſentiant. Tamen ſine ullo dubio, tutius eſt taliter ſententiare; ſic enim fiet, quod ex nulla parte poſſit proceſſus impugnari, & ſic conſulit *Paſſerinus in d. cap. final. Quæſt. unic. num. 212. in fin. de Off. Jud. Delegat. in 6.*

57. Dubium autem eſt, an ſic conſtito de *notorietate*, debeat citari *Reus*, & audiri in ſuis defenſionibus? Pro Reſponſione diſtinguitur dubium. Quia, vel *Iudex* eſt certus, quod *Reus* nullo modo poteſt ſe defendere, eo quia delictum tales habet qualitates, quod nulla poſſit tergiverſatione excuſari, nec in toto, nec in parte: tunc non eſt neceſſe citare eum. Fruſtra enim citatur, qui citatus nihil habet opponere, quod ſit relevans, ut ex *jure* deducunt *Doctores cap. cum ſit cap. Conſuluit. de Appell. Abb. in c. Ex inſinuatione. in fin. eo. tit. c. 1. Cav. poſſ. & propr. Menoch. de Arbitr. l. 1. Quæſt. 17. n. 15. apud Monet. loc. cit. de Conſervator. c. 8. n. 23.* Vel eſt dubium, an *Reo*, quantumvis *notorie* delinquenti, poſſint aliquæ defenſiones competere: & tunc omnino eſt citandus, & debet ſibi dari tempus congruum, & omnia neceſſaria ad ſe defendendum, quod ſi aliter fiat proceſſus eſt nullus, & præcipue quando agitur contra abſentem, ut docuit *Butrius Tract. de Notor. Art. 4. num. 17. Capra. eo. tit. Memb. 4. num. 19. apud Monet. loc. cit. num. 29.* Sed quoad praxim difficillimum, imo moraliter impoſſibile eſt, quod *Iudex* poſſit eſſe certus, quod *Reus* nullas prorſus habeat exceptiones, per quas vel in toto, vel in parte poſſit impugnari delictum, vel ejus qualitates, vel *notorietas*, niſi audiat ipſum *Reum*, qui aliquando contra Teſtes, vel eorum dicta poteſt adducere, & probare exceptiones, quas *Iudex* nunquam imaginatus eſt. Unde infero, quod cum in nullo caſu, in quo per dicta Teſtium probatur *notorietas* delicti, poſſit *Iudex* eſſe certus, quod *Reus* nullas habeat exceptiones, niſi *Reus* ipſe audiatur; in omni tali caſu debeat *Reus* citari, & audiri priuſquam condemnetur. Hinc non poſſum ſubſcribere opinioni *Sanctori de Pæn. cap. 1. Quæſt. 4. verſ. Advertendum tertio* dicentis non eſſe citandum *Apoſtatam*, vel qui aufugit a Conventu, ubi Fratrem *notorie* occidit, eo quia non habet exceptiones, quas poſſit adducere in ſui defenſam, & per hoc citatio eſt fruſtranea. Quia doctrina hæc theorice eſt vera: hoc eſt, ſi datur hypotheſis, quod Apoſtata, vel Homicida nullam prorſus exceptionem habeat pro ſe tuendo; tunc eſt verum, non eſſe neceſſariam citationem. Practice autem eſt falſa; quia nunquam poteſt in praxi dari caſus, quod *Iudex*, ſive *Superior* ſit certus, quod *Reus* nullas habeat exceptiones, ſi non ad excuſandum delictum in totum, ſaltem in partem, & ita poſſit evadere pœnam ſaltem ordinariam. Poteſt enim probare ſe diſceſſiſſe a Conventu, aut ob inimicitiam capitalem alicujus ſibi mortem machinantis per venenum, vel ob habendum recurſum ad *Superiorem*, &c. pariter, ſi occidit alium, fuit ad ſui defenſam, vel involuntarie jocando, vel tunc erat ebrius, &c. & centum hujuſmodi exceptiones. Pariter poteſt excipere contra Teſtes, qui depoſuerunt ſuper *notorio*, dicendo eſſe inimicos ſuos, ſive jure inhabiles ad teſtificandum, & ſimilia. Et re vera, ſi citatur *Reus* abſens, licet ſit convictus per conteſtes, ad ſe defendendum, ut eſt praxis *Judicum* in toto Mundo, quare non debet pariter citari *Reus*, licet *notorie* delinquens in caſu, quo per Teſtes probata ſit *notorietas*? Certe, ſicut non poteſt dici *Reus* plene convictus, niſi nihil habeat proponendum, per quod contra Teſtes excipiat; ita neque dicetur plene probatum *notorium*, ſi *Reus* oſtendat per exceptiones legitimas, Teſtes, per quos *Judex* probavit *notorietatem*, non eſſe omnino integros. Si Apoſtatæ minime citati, apud Nos, in prima refectione, juxta *Statuta*, declarantur excommunicati; hoc ſit ex eo, quod ita invaluit uſus, prout *Sanctorus* ipſe ibidem fatetur. Non eſt autem hoc juxta veras Regulas juſtitiæ; deberent enim citari, ſicut in omnibus aliis delictis citantur *Rei*, etiam abſentes, per affixionem Monitoriorum, de quibus ſuo loco dicemus. Unde concludendum eſt, quod in caſu, in quo per Teſtes probatur delictum eſſe *notorium*, ſemper debet citari, & audiri *Reus* antequam condemnetur.

58. Si autem delictum ſit *notorium* etiam *Judici*, aliter eſt dicendum. Eſt autem *notorium* etiam *Judici* aliquod delictum, quando factum eſt coram ipſo, non prout *Iudex* eſt unus de populo, ſed ut eſt in actu, & exercitio judicandi, vel in loco, & actu exercendi ſuam juriſdictionem, ut docent *Archidiac. in cap.*

1. de

1. *de Off. Deleg. in 6. Entr. Tract. de Nator. Art.* 4. *num.* 15. *apud Paſſerin. in cap. final. n.* 199. *de Offic. Jud. deleg. in* 6. Exemplum ſit: Si aliquis in Refectorio præſente Guardiano, & tota Communitate, alium percuteret pugno; tale delictum eſſet plene notorium; tum populo, quia ibi eſt Fratrum Communitas congregata; tum *Judici*, quia Refectorium eſt locus tribunalis Guardiani, & dum ibi ſedet, exercet ſuam juriſdictionem, punit, judicat, & alia jubet. Pariter, ſi *Reus* dum eſt coram *Judice* ſedente pro tribunali, & ipſum examinante, committeret aliquod delictum, illud pariter eſſet *notorium Judici*. Nec ſubſcribo *Paſſerino* dicenti, quod ad hoc, quod aliquid ſit *notorium Judici*, non ſufficit, quod fiat coram perſona *Judicis*, ſi ſimul non adſint tot Teſtes, quot ſunt neceſſarii ad *notorium*. Eteoim hoc modo non daretur, quod *Reus* dum examinatur, poſſet coram *Judice notorie* delinquere. Examinatur enim ut plurimum cum ſolo Actuario, aut in graviſſimis in præſentia duorum Aſſiſtentium, & iſti non ſufficiunt ad faciendum *notarium* populo. Dico ergo, quod ſufficiunt duo Teſtes, ſi adſunt, imo ſufficit ſola ſcriptura *Notarii* teſtantis, *Reum* in præſentia *Judicis* blaſphemaſſe, exempli gratia, nomen *Damini*, ad hoc, quod delictum dicatur *Judici natorium*, & appareat tale ex proceſſu, & *Judex* procedere poſſit ad puniendum. Et in noſtra *Practica Tit. Forma conſtituendi Reum*. §. 7. *in Formular.* habemus, quod ſi *Reus* coram *Judice* delinquat, ut blaſphemando; Actuarius debet in proceſſu ſcribere totum, & *Judex* debet *Reum* interrogare, cur ſic blaſphemavit? Quod ſi *Reus* confitetur, ſtatim ipſum condemnet, ſi negat, examinentur duo Teſtes, qui de facto deponant, & ſtatim ipſum condemnent in ipſa figura judicii. Ex quo patet, quod ſi *Index* ſtatim condemnat, nulla data defenſione, ſupponit lex delictum fuiſſe Judici *notorium*, abſque eo, quod examinentur decem ad minus Teſtes, quot requiri ad faciendum, & probandum notorium, ſcripſit *Bald. in l. Si vero §. Qui pro Rei. ff. Qui ſatis cogan.* Si autem Teſtes examinandi non adſint, ego dico, quod ſufficit, quod *Iudex* Jegi in faciem *Rei* faciat id, quod Notarius ſcripſit: puta quod *Reus* in præſentia *Iudicis* blaſphemavit. Quia ſi acta per Notarium plene probant in judicio, & quare non plene probabit ſcriptura illa ad *Reum* convincendum, attento maxime, quod *Iudici* notum ex evidentia eſt delictom, licet *Reus* proterviat in negando?

Caſu ergo, quo delictum ſit *notarium Judici*, ut præfertur, non eſt neceſſarium, quod *notorium* eſſe probetur, neque *Judex* interlocutorie decernat, quod *conſtet de notorio*; quia hoc ſupponitur ipſi evidens. Licet vero eximatur *Judex* ab onere faciendi conſtare *de notoria*; non tamen tollitur quin debeat ipſum proponere, ut late probat *Glaſſa in Clement. Appellanti. in verb. Alias cauſas. de Appell.* communiter recepta a *Canoniſtis*, & *Juriſtis Alex. in l.* 2. *col.* 6. *ff Si quis in juſ. Jaſon. in l. Si vera §. Qui pa-tri. ff. Qui ſatiſd. roga. Felin. in cap. Cum omnem. de Reſcr. & in cap.* 1. *num.* 9. *de Sent. & in re jud. Moneta de Conſerv. cap.* 8. *num.* 72. *apud Paſſerin. in cap. final. n.* 210. *de Off. Deleg. in* 6. Proponere autem debet hoc modo, dicendo: *Quia natorium eſt, quod Titius tale delictum commiſit, eum condemnamus in talem pœnam*.

Sic ergo explicato ordine procedendi in *natario* crimine, bene intelligetur, quomodo dicetur eſſe *frivola Appellatio in crimine admiſſo*, & ut frivola a *Judice* debeat ſperni. Si enim delictum eſt *notorium Judici*, modo ſupra explicato, non conceditur *Reo*, quod poſſit appellare; unde ſi appellat, *frivala* erit *Appellatio*, & ut talis rejicienda eſt, ut dicit *Textus noſter*, cui concordant *Canoniſtæ Innocent. in cap. Ex parte. ibi.* 2. *de Verb. ſignif. Dominic. Singular.* 324. *Dec. in cap. Cum ſpeciali. §. Porro de Appell.*

59. Limitatur autem hæc doctrina, ſi *Judex*, condemnando *Reum*, non proponeret, ut ſupra dictum eſt, *delictum eſſe notorium*, & quod *Reum damnat, quia crimen ipſius notorium eſt*. Si enim ſimpliciter pronunciet, dicendo, ipſum condemno ad talem pœnam ob tale crimen, poteſt *Reus* appellare, ut argumento *legis Canonica cap. Romana. §. Si autem de Appell. in* 6. pluribus *Doctoribus* citatis probat *Farinacius Quæſt.* 21. *num.* 126. Et ratio eſt, quia *notorietas* delicti eſt, quæ facit, quod ſuper tali delicto non poſſit fieri *Appellatio*. Si ergo *Judex notarietatem* ejus non proponit, ſed abſolute dicit: *condemno ob tale delictum*, videtur condemnare non ratione delicti, ut *notarii*, ſed delicti ut ſic in genere ſumpti, & minime qualificati; proinde deficiente propoſitione *notarietatis*, quæ reddit Sententiam inappellabilem, fit ipſa appellabilis.

Pariter a ſententia ſuper delicto *notoria Judici* appellari poteſt, quando non habetur pœna a jure taxata pro tali delicto, ſed ejus punitio remittitur *arbitria Judicis*, & hoc probari poteſt argumento *Capituli Propoſuit. ubi Abb. num.* 5. 24. *de Appellat.* dicentis, quod in *natoriis* non poſſit recuſari *Judex*, ubi *Abbas* ex *Joanne Andrea*, & *Hoſtienſi* docet, quod ſi pœna delicti eſt a jure taxata, non poteſt *Judex recuſari*, ſi vero eſt *Judici arbitraria*, recuſari poteſt; quia poteſt gravare *Reum*, ut alias docuimus. Sicut ergo, quando pœna delicti eſt in *Judicis* arbitrio, *Judex* recuſari poteſt, quantumvis delictum ipſi *natarium* eſſet: ita in tali caſu a Sententia *Judicis* appellari poterit ex eo, quod *Recuſatio*, & *Appellatio* parificantur; imo plus eſt *Recuſatio Iudicis*, quæ ipſi totaliter impedit juriſdictionem, quam *Appellatio*, quæ ſolum impedit in illo articulo, ſive in illa cauſa. Quod ſi *Recuſatio* in tali caſu admittitur, a fortiori admittenda eſt *Appellatio*. Et revera, *Appellatio* in tantum univerſaliter ſuſtinetur, in quantum, vel non probatum eſt perfecte delictum, ſuper quo *Judex* ſententiavit, vel *Reus* gravatus eſt in Sententia condemnante in talem pœnam, quæ non eſt delicto proportionata: & ideo in *notoria Appellatio* univerſaliter non datur. Quia non poteſt claudicare Sententia ex parte delicti non probati; cum enim *notorium* ſit, probatione non indiget: non poteſt pariter claudicare ex parte Sententiæ, quæ gravet, quando lex expreſſe habet, quod tali delicto talis pœna detur, & *Judex* dat *Reo* pœnam illam a lege taxatam. Si pœna remittitur *arbitria Judicis*, Sententia illius non eſt ita evidens, quod ſit juſtificata ex lege, quin impugnari a *Reo* poſſit; eo quia arbitrando gravare potuit. Unde concluditur, quod *Appellatio*, in tali caſu etiam *notorio*, poſſit ſuſtineri. Et hoc multo magis, quando *Judex* graviorem pœnam imponeret, quam imponat lex, ſi in lege expreſſa eſſet tali delicto pœna, ut ex *Farinacia* advertit *Paſſerinus in cap. Hac Conſtitutione. quæſt. unic. num.* 124. *de Off. Jud. deleg. in* 6.

60. Hinc apparet intelligentia illius, quod ſubjungit Textus dicens: quod non datur *Appellatio in notoriis, niſi a Judice declarante notorietatem appellaretur*. Supra enim diximus de delicto *notaria Iudici* ipſi, a quo non appellatur, niſi aut gravet in pœna, aut gravare in ea poſſit, quia in jure non eſt expreſſa; aut condemnando, *notarietatem* delicti non proponat. Modo debet intelligi de *notario* Populo, quod diximus reddi *notarium Judici* per probationes Teſtium deponentium ſuper *notarietate*: in quo caſu de-

debet *Judex* pronunciare interlocutorie, quod *conſtet de notorietate delicti*. Dicit ergo *Textus*, quod a *Judice* ſic declarante *notorietatem* appellari poteſt. Et ratio eſt: quia quocunque modo offuſcetur *notorietas*, ſemper valida eſt *Appellatio*, ut dicit *Gloſſa in cap. Romana. §. Si autem. in V. Mandetur. ubi Monach. num. 13. de Appell. Franc. in cap. cum ſpeciali. §. Porro num. 13. eo. tit.*, quam ſequuntur multi. Dum ergo notorietas non conſtat *Judici*, niſi per probationes: ſi iſtæ infirmantur a *Reo*, qui contra illas habet excipere, *notorietas* ipſa obfuſcatur, & ſic *Appellatio* admitti debet; quia tunc tantum repelli poteſt, quando *notorietas* delicti clara eſt. Et hoc idem ſenſerunt multi *Doctores Speculat. Tit. de Recuſat. verſ. Hac etiam nota. Abb. Conſ. 100. num. 3. lib. 1. Lancellot. de Attentat. cap. 12. limit. 9. num. 13.*, qui ſubjungunt, quod, in hoc caſu, ſi *Judex* procedat ad executionem Sententiæ, erit non minus attentatum, quam ſi eſſemus in quovis alio caſu appellabili. Dum enim *Appellatio* admittitur a jure regulariter, ſequitur effectus ſuſpenſionis, qui ſolet cauſare attentata. Pariter cum ſupra dictum ſit, quod (cum variæ ſint opiniones *Doctorum*, quid requiratur ad conſtituendum *notorium*) remittitur *Arbitrio Judicis* determinare, an in delicto, de quo agitur, interveniat notorietas. Si *Iudex* ergo pronunciet delictum illud eſſe *notorium*, & *Reus* prætendat non eſſe *notorium*: poteſt *Reus* appellare a *Judice notorietatem declarante*, ut habet *Textus*. Advertendum tandem eſt, quod in *Appellatione*, quæ fieret in crimine prætenſo *notorio*, ut præfertur, *Reus* tenetur proponere *cauſam Appellationis*; alias *Appellatio* non ſubſiſtit. Ratio eſt; quia hæc *Appellatio* eſt ab interlocutoria, in qua *Appellationi* proponenda eſt cauſa, ob quam appellatur, ut ſupra docuimus.

Libet autem ad inſtructionem inexpertorum dare exemplum, quomodo procedere poſſit in *notoriis* Superior, recapitulando breviter, quæ dicta ſunt. Demus caſum, quod dum major pars Fratrum unius Conventus eſt ad ignem communem, tempore hyemis, unus percutiat alium: *Provincialis*, vel ex denunciatione, vel ex fama motus, vult procedere ad punitionem. In hoc caſu poteſt, imo debet procedere per viam *notorii*. Incipiat ergo deſcriptionem actorum hoc modo: *Cum notorium ſit in tali Conventu Fratrem N. percuſſiſſe ligno Fratrem N., decrevit ex ſui officio P. N. Provincialis Reum caſtigare; & accito me N. Notario Secretario ſuo, a quo, &c. prout juravi in præſentia N. & N. Teſtium, ſe contulit in illum Conventum, ubi vocare fecit Fratrem N. Teſtem aſſumptum ex officio ad probandam notorietatem, cui dedit juramentum de veritate dicenda, &c.* Et ita ipſum interroget breviter ſuper ſubſtantia, & qualitate delicti; puta quod *notorie* commiſſum fuerit, coram majori parte Fratrum illius Conventus, a quibus diffamatum eſt, ita ut omnes hoc ſciant, & omnibus notum factum eſt. Examinet autem etiam alios Teſtes ad minus duos, & melius erit ſi examinet omnes. His captis depoſitionibus, ſententiam ferat, *Conſtare de delicto notorie commiſſo*, & citet *Reum* ad dicendum, quare non debeat condemnari in pœnam taxatam a Statuto. Si *Reus* compareat, & neget delictum, non audiatur; quia jam convictus eſt, & non debet interrogari, an delictum commiſerit, quia *notorium* eſt, quod deliquit: Sed ſolum audiri, ſi pro ſe habet proponere aliquid, per quod poſſit defendi. Si *Reus* dicit ſimpliciter, *Appello ad Gruneralem*; tali Appellationi nullo modo debet deferre, quia, non aſſignata cauſa aliqua legitima, *Appellatio ab interlocutoria* non valet, ut dictum eſt. Si dicit: *appello, quia non eſt verum, quod notorie percuſſerim, quia qui teſtificati ſunt contra me ſunt inimici*; vel *quia non ſunt ſufficientes ad conſtituendum notorium*; aut aliam cauſam adducit, quæ obfuſcet *notorietatem*: Si cauſæ adductæ ſunt evidenter falſæ, aut frivolæ, *Iudex* iterum decernat, eas *non relevare*; & ſic ad condemnationem procedat: Si vero cauſæ adductæ ſunt veræ, aut dubiæ, jam obfuſcatum redditur *notorium*. Ideo debet deferre *Appellationi*, & via ordinaria debet conſtruere proceſſum. Quod ſi *Reus*, ut præfertur, nullam cauſam legitimam *Appellationis* adduxerit; *Provincialis* cum *Diffinitorio* ipſum condemnet ad pœnam Statutariam. Nec mirari debet Lector, quod hanc formulam præſcribam a *Iudice* Regulari ſervandam, dum procedit in *notorio*, in quo dicunt *Doctores*, quod non eſt neceſſaria ſcriptura, neque in ipſa ſententia ferenda: Apud nos enim ſcriptura neceſſaria eſt circa acta; quia *Provincialis* non poteſt procedere ſe ſolo, ſed debet adhibere conſilium *Diffinitorii*, coram quo debent produci acta legitima. Pariter debet regiſtrari in libro copia ſententiæ, ut præſcribitur in *Statutis Gen. Ord. cap. 12. §. 23. n. 3.*; unde neceſſaria eſt ſcriptura in condemnando. Inſuper poteſt *Reus* appellare ab interlocutoria ſuper *notorio*; ut dictum eſt: item appellare in diffinitiva in eodem caſu. Quomodo autem poſſet *Iudex ad quem* cognoſcere, an bene judicatum ſit in *notorio*, ſi non adeſſet copia actorum ad ipſum tranſmittenda? Melius ergo fiet, omnia (ut præfertur) ſcribendo, ut *Iudex Superior* poſſit oſtendere, ſe legaliter omnia feciſſe.

61. *Secundo cum appellat Reus confeſſus, & convictus, &c. Appellatio* hæc poteſt intervenire, tum in *interlocutoria*, tum in *diffinitiva*, quia poteſt *Reus* ſuper uno articulo eſſe confeſſus, & convictus, ſicut ſuper cauſa principali. *Textus* autem noſter cumulative loquitur, dicendo: *confeſſus & convictus*, ita ut ad reddendam *Appellationem*, ex hoc capite, frivolam, utrumque requiratur; & hoc concordat cum aperta diſpoſitione Imperatoris *L. Obſervare. C. Quorum Appell. non recip.* ubi ait: *Argumentis convictus, Teſtibus ſuperatus, voce etiam propria vitium, ſceluſque confeſſus, ut audiatur appellans*, & ſubjungit: *Æquum eſt Teſtibus productis, inſtrumentiſque probatis, aliiſque argumentis præſtitis, ſi ſententia contra eum lata ſit, & ipſe qui condemnatus eſt, aut minime voce ſua confeſſus ſit, aut formidine tormentorum territus contra ſe aliquid dixerit, provocandi licentiam ei non denegari.* Ex quo evidenter habetur, quod ad hoc, quod *Appellatio* non recipiatur, oportet, quod *Reus* non tantum *convictus* ſit per Teſtes, ſed quod *confeſſus* ſit ſcelus etiam *voce propria*, hoc eſt ſpontanee, & *non territus tormentis*, ut ait ibi *Gloſſa* in *verbo propria*. Si vero *convictus* ſit, ſed non *confeſſus*, vel *confeſſus* per tormenta, poteſt appellare. Supradicta autem Regula ſuas patitur exceptiones; proinde ſubjungit *Textus*: *niſi probare vellet confeſſionem factam per vim, metum, vel errorem.* Quod *confeſſus* ſponte, licet non *convictus*, non poſſit *appellare*, quia non poteſt ſe dicere gravatum, docet de *Bictis Quæſt. 147. num. 18.* Si autem probare vellet, quod ſi *confeſſus* eſt crimen, non fuit ſponte; ſed per *vim* tormentorum jam incuſſorum, vel per *metum* eorum infligendorum, vel per *errorem* reminiſcentiæ; tunc debet admitti *Appellatio* etiam *Rei confeſſi*: & hoc egregie probat *Abbas in cap. Cum ſpeciali §. Porro num. 5. de Appell. ubi Bald. Butr. Dec. Franc. Hoſt. quos ſequitur Boſſ. de Appell. num. 27.* Hinc deducitur, quod ſi quis, ut præfertur *confeſſus*, appellare voluerit, tenetur aſſignare cauſam,

pea

per quam obfuſcetur ſua confeſſio, & ſe offerre incontinenti expreſſam cauſam probare, alias videretur, quod appellaret ad redimendum tempus, ut notat *Scaccia de Appell. quæſt.* 17. *limit.* 4.*aa.* 15. *verſ. Declaro nunc*. Et licet in *Appellatione* a diffinitiva, non ſit neceſſe exprimere cauſam, ut notatur in *cap. Quod ad conſultationem de. Sent. & re judic. cap. Cum in Eccl. de Appell.*; taman in hoc caſu, in quo appellatur contra jus, debet exprimi cauſa, quæ vincat jus prohibens *Appellationem*, ut tenuit *Innocentias ia cap. Paſtoralis* §. *Præterea. de Off. Deleg. Specalat. Tit. de Execut ſent.* §. *Nunc dicendum. verſ. Sed nunquid*: & illa ſic producta, debet *Judex a quo* ipſi deferre, & *Judex ad quem*, de cauſa a *Rea* producta, cognoſcere, & innibere *Judici a quo*, ut ab executione Sententiæ ſuperſedeat, ut ex utroque jure probat *Abbas ia cap. Cum ſpeciali* §. *Porro num.* 6. & 7. *de Appell.*

Aliam etiam exceptionem patitur adducta Regula; & eſt: quod ſi pœna inflicta per ſententiam excederet pœnam impoſitam a lege pro tali delicto, aut ſi lex relinqueret in arbitrio *Judicis* pœnam infligendam pro illo, & *Judex* in arbitrando exceſſiſſet modum; in talibus caſibus *Reus* licet *convictus*, & *confeſſus* appellare poteſt. Et hoc procedit univerſaliter in omnibus caſibus, in quibus eſt prohibita *Appellatio*. Quandocunque enim gravetur *Reas*, ſemper illi appellare licebit, ut, ex jure, notant *Dictares cap. Novit. de Appell. Innoc. Batr. & Hoſtien. in cap. Cam ſpeciali eo. tit. Farinac. Quæſt.* 101. *aum.* 100.

62. *Tertio*. *Si Judici iaterroganti reſpondere noluerit &c.* Ex quo ſupra dictum eſt, quod *Reus confeſſus* delictum appellare non poteſt; ſequitur, quod idem dicendum eſt de *Reo*, qui vel coram *Judice*, qui eum interrogat, eſt contumax io reſpondendo; vel citatus, eſt contumax ad comparendum corum eodem. Qui enim a *Judice* interrogatus non dat reſponſum, per fictionem juris, ut cum *Felino in cap. Cum noa. verſ. Utram autem de Judic.* vult *Barc. in l. Ejus qui Delatorem. ff. de Jar. fiſc.*, habetur pro confeſſo delictum, ſuper quo interrogatur, ut habet *textus* expreſſus *Digeſti L. de ætate.* §. *Qui tacuit. ff. de Inter. action.* dicentis: *Qui tacuit apud Prætorem, & omnino noa reſpondit, contumax eſt*; quod etiam eſt verum de jure *Canonico cap. Si poſt de Confeſ. in 6.*, in quo decernitur, quod non tantum qui interrogatus a *Judice* non reſpondet, ſed & qui citatus legitime non comparet, habetur pro confeſſo. Sicut ergo vere confeſſus crimen, non admittitur in *Appellatione*; ita neque defertur *Appellationi* ejus, qui delictum confitetur ex fictione juris, ſicut eſt contumax in reſpondendo, vel in comparendo.

Advertendum vero, quod ad reddendam ſic *Appellationem* frivolum, non ſufficit, quod *Reas* per contumaciam ſit ficte confeſſus; ſed requiritur, quod etiam ſit ſententiatus. Subjungit enim *Textus*: *ex qua tanquam confeſſus, & contumax fuit condemnatus*. Quod ſi *Reus* poſtquam fuit *contumax* per aliquot dies, compareat antequam ſententietur; omnia, quæ præceſſerant, reducuntur in vim ſimplicis citationis; ipſe *Reus* audiri debet; & ſibi competunt ordinaria juris remedia, ut dicunt *Criminaliſtæ Boſſ. Tit. de Baanit. n.* 4. *Clar. Quæſt.* 44. *verſ. Quæra nunc*, *Bict. Quaſt.* 147. *aum.* 11. Si autem compareat poſt ſententiam, intra decem dies a ſententia lata computandos, admitti etiam debet ejus *Appellatio*, & ita teſtatur *Rota Deciſ.* 16. *alias* 364. *ia fia. de Dol. & contumac.* ia *nov. Bict. quæſt.* 147. *a.* 11. ſervari in *Caria Romana*. Tranſacto vero termino illo, & ſententiato in contumacia non debet audiri, *niſi prias purgaverit contamaciam*. Purgatio contumaciæ poteſt fieri, vel adducendo rationes legitimas coram *Judice*, ob quas non potuit in tempore venire; utpote quod fuit detentus infirmitate, aut alia cauſa, quæ ipſum impedivit. Sic enim probando legitimam cauſam, oſtendit ſe non fuiſſe contumacem ex dolo, & ita evadit pœnas contumaciæ, ut ex quadam *lege gloſſata* colligit *Bartolas ia l. Vair. ff. Si quis jaſd. ubi Gloſſ. in* §. *final.* Imo licet in criminalibus non poſſit *Reas* reſpondere *Judici* per Procuratorem, ut multis rationibus probat *Abbas ia cap. Veaieas. aum.* 7. *de Accaſ.* communiter receptua; tamen admittitur Procurator ao proponendas exceptiones, & excuſationes pro *Reo*, ut habetur ex *Decretali cap. Veaicas. Extra de Accuſat.* Et ita poſſet *Reus* per Procuratorem ſuum oſtendere *Judici*, & probare cauſam, quæ ipſum impedivit ad veniendum intra tempus ſibi aſſignatum; puta, *quod fuit tali tempore occupatus in officio publico, ut concionandi in Quadrageſima*, vel *fuit febricitans*, vel *focium noa potuit habere*, vel *viæ eraat impracticabiles*, & centum ſimilia, ut ait *Sanctoras de Pœn. cap.* 1. *verſ. Cam hoc tamea. fol.* 36. Et hoc modo dicetur purgata contumacia per cauſam rationabilem. Alio etiam modo poteſt purgari contumacia per pœnam. In foro quidem ſæculari contumacia purgatur per mulctam, ut plurimum pecuniariam. Sed apud Nos, qui pecunia caremus, quia eam habere a Regula prohibemur, loco mulctæ, debet ſuccedere pœna corporalis: & hoc arbitrio *Judicis*, qui debet eſſe in arbitrando eam diſcretus. Mulcta ſi quidem, quæ ad luendam contumaciam imponitur, eſt *Judici arbitraria*, ut ſcribunt *Boſſ. Tit. de Mulct. a.* 8. *Menoch. de Arbitr. lib.* 2. *Caſ* 280. *Alex. Jaſoa. apud Farinac. Quæſt.* 18. *n.* 31. Sicque purgata contumacia poteſt *Reus* appellare.

63. *Quarto*. *Qui ſenteatiam acceptavit, eique ſubſcripſit, aut ſuo nomine ſubſcribi fecit*. Tum quia, juri ſuo renunciavit, ut ait *Sanctoras de Pœa. cap.* 27. *quæſt.* 4. *verſ. quarta ſententia*: tum quia jam cauſa per diffinitivam ſententiam tranſivit in rem judicatam. Unde non eſt amplius locus appellationi, bene tamen poteſt haberi recurſus ad Superiorem, quoad devolutivum, non quoad ſuſpenſivum.

64. *Quinta*. *Si poſt triaam Appellationem, quartam addere vellet* (*Poteſt enim Reus in eadem cauſa apud diverſas Judices bis, vel ad ſummam ter, appellare*) *ulterius non poteſt*. Huic conſonant *jura* tum *Canonica*, tum *Civilia cap. Sua nobis. de Appell. l. unic. C. Ne lice ia ua & ea. Marſil. in l. Extra. ff. de Juriſd. & in l. anir. C. de Rapt. virg.*: & hoc ita cavetur, ut notat *Abbas ia cap. Sua nobis num.* 7. *de Appell.* tum ut evitetur infinitas in litigando, tum propter præſumptionem injuſtitiæ, quæ orta eſt contra appellantem, ex quo toties ſuccubuit.

65. *Sexto*. *Si nullam cauſam Appellationis afferret, quia ex Bernardo ad Eugenium, qui non gravatus appellat; manifeſte liquet, quod aut gravare intendit, aut tempus redimere*. *Id autem locum habet, cum ab interlocatoria, ſive extrajudicialiter, vel a correctionis exceſſu appellatur, non vero cum a diffinitiva, & judicialiter*. Duæ ſunt ſpecies *Appellationis*: una quidem *extrajudicialis*, cum nempe Subditus appellat a gravamine illato, vel inferendo a *Superiore ut Patre*, & non ut *Judice*, ut alias dictum eſt: alia vero *judicialis*, & eſt, quando *Appellatio* fit a gravamine judicialiter illato, & hoc ſive ſit per ſententiam interlocutoriam, ſive per diffinitivam, ut olim explicuimus. Quando ergo aliquis appellat *extrajudicialiter*, vel a *ſententia interlocutoria judicialiter*, debet adducere in libello ſuæ *Appellationis*, ſive oretenus coram *Judice*, & *Notario*, (& Teſti-

bus ad nautelam) cauſam, quare appullet, & hanc in ſpecie uxprimere; alias *Appellatio* noo valet, ut habet *textas* expreſſus *Decretalis cap. Ut debitus. de Appell.* dicentis: *Coram eodem Judice cauſa probabili Appellatlonis expoſita*; & ita tenent *Doctares* communiter *Specalat. Par. 6. Rubr. de Appell. aum. 147. Gemin. in cap. Cardi.ea. tit. ia 6. Abb. in cap. Cum in Eccl. extra. eo. tit. Bald. in l. Miaoribus. C. de His quib. ut ind. apud Sanctor. de Pæa. cap. 26. qaaſt. 4. verſ. Sexta ſi appellatio*. Et ratio eſſe poteſt. Quia ſi Superior io *Appellatioae extrajudiciali*, ſive *Judex* in *Appellatlaae ab iaterlocutoria*, audlat cauſam *Appellationis* propoſitam a *Reo*, poteſt de illa recogitare, deſiſtere a gravamine inferendo, & mutare, ſive revocare ſententiam interlocutoriam. Hoc enim *Judex* poteſt dum interloquitur, non vero poſtquam diffinitive pronunciavit, ut dicit aperta *Textus* cum ſua *Gloſſa cap. Si a Judice. jaact. Gloſſ. de Appell. in 6.* Et ita non privetur *Judex* jure ſuo, cognoſcendi ſcilicet ſuper principali, caſu quo a *Judice ad quem* pronuncietur *bene appellatum, & male interloeatum*. Unde ſequitur, quod ſi in *appellatioae extrajudiciali*, ſive ab *interlocutoria* judiciali, cauſa non exprimatur, frivola redditur talis *Appellatio*, ut dicit *Textus*. Expreſſio autem talis cauſæ non eſt neceſſaria, quando appellatur in diffinitiva, ſed ſufficit quod dicat: *Appello a gravamine*, ut dicunt *jura l. Scio. ff. de Appell. l. 2. C. eo. tit. Gloſſ. ia cap. Cum in Eccleſia. eo. tit. Abb. in cap. Ut debitus. a. 2. eo. tit. & ibi Sebaſtiaaus Sapia. ia Addit.* Et ideo ridendi ſunt nonnulli *Judices* Regulares, qui *Appellatione* interpoſita a *Reo* in diffinitiva, inſtant, ut *Reus* aſſignet cauſam, quare appellet? proteſtantes, ſe nolle *Appellationi* deſerre, niſi *Reus* cauſam expreſſerit. Ad hoc ipſe minime tenetur: proinde diſcant amodo tales *Judices*, non ſic ſe prodere ridiculos, & ignorantes eorum, quæ ſcire debent. *Jadicis* enim *ad qaem* officium, eſt cognoſcere de cauſa *Appellationis*. Et *Judex a qao*, pronunciata diffinitiva, functus eſt officin ſuo: nec eſt, unde poſſit ſe amplius immiſcere in cauſa cognoſcenda, ſed tantum in ſententia exequenda, niſi per *Appellatloaem* executio ſuſpendatur, & ad Superiorem cauſa ex iotegro devolvatur.

66. *Septimo. Si a Judicis Arbitri, in quem conſenſit, ſenteatia appellaret*. Hoc contingere poteſt in cauſa civili, non vero in criminali. In bac enim non eliguntur a partibus Arbitri, niſi ad cognoſcendum ſuper cauſa Recuſationis *Iadicis*; & ab iſtorum ſententia, quando manifeſte eſt iniqua, appellari poteſt, ut habetur alibi ex *Textu Tit. Quid. §. final.*

67. *Octavo. Cum appellatur ab interlacutoria, qua per diffinitivam reparari poteſt*. Hoc ſupra ſatis abunde probatum eſt ex *Concilio Tridentina Seſſ. 13. cap. 1. de Reform.* ubi etiam habetur: Quod *Si reparari naa poteſt, at accidit ia carceratione iadebita, in tortura, ia Excommaaicatioae, etiam commiaata, Suſpenſione, Iaterdicta, quæ ſunt damna irreparabilia, vel iaterlocatoria vim diffinitiva baberet*, ut ad litteram habet Textus, Judex *Appellationem acceptare tenetur*. Et ad prædicta bene intelligeoda, advertendum eſt, quod aliud eſt ſententia continens *gravamen irreparabile*, aliud *ſententia interlocutorla habens vim diffinitiva*. Gravamen enim irreparabile, eſt *Omais actus irretractabilis, & a quo mandato executloni, pars gravata amplias aon ſublevatur Appellatione a diffinitiva, vel non ſiae difficultate, & præjudicia ſablevaretur*; ut ait *Berti Pract. crim. Tit. 27. cap. 4. Sac. Coag. Concil. apad Quarant. verſ. Archiepiſcopi auctoritas. in addit. n. 20. Franc. de Appell. ia cap. Saper eo. n. aot. 2. Rebuff. in coacord. Tit. frivol. Appell.*: *ſeatentia* vero *iaterlaeutoria habens vim diffinitivæ* eſt, quæ diffinit unum articulum cauſæ ſubſtantialem, vel etiam totum negotium perimit, licet per indirectum; ut ſi quis repellatur ab agendo, hoc eſt ut non poſſit eſſe *Actor* in judicio per aliquam exceptionem. Sententiato ſiquidem, quod non poteſt eſſe *Actor* in tali cauſa, perimitur totaliter cauſa illa. Sive ergo *interlocutaria* contineat gravamen irreparabile, ſive habeat vim diffinitivæ, ſemper valet Appellatio ab ea. Et qui vult videre differentiam inter ſententiam interlocutoriam, & diffinitivam, adeat, *Feliaam in Rabric. de Seat. & re judic. Hoſt. in Sum, Tit. eo. aum. 2. Abb. in cap, Saa nobis. num. 2. & in cap. Pervenit. de Appell.*

T E X T U S.

§. XII. Duodecimo. Appellatio a Subdelegato, non ad Delegatum, ſed ad Delegantem deferenda eſt; niſi Delegatus fuerit ad univerſitatem cauſarum, ad quarum aliquam, Commiſſarium poſtea deſtinavit.

S U M M A R I U M.

68. *Appellatio a ſubdelegata fit ad Delegantem, aon ad Delegatam.*
Fallit in Delegata ad Univerſitatem cauſarum.

C O M M E N T A R I U S.

68. MUlta congerunt Scribentes de *Appellatioae*, ad quem nempe facienda ſit, & qui vult hanc materiam vidure, preter Antiquos adeat *Paſſerinum ſuper Sexto ia cap. Si is cui. De Off. Jud. Deleg. in 6.*, qui ad ſaturitatem multa cumulat. Sed quia illa quadrant potius pro cauſis civilibus, quam criminalibus, & pro foro ſæculari potius, quam pro Regulari; ideo ſimpliciter explico *Textum* exemplariter, quia apud imperitos aliquam habet difficultatem. Demus caſum, quod *Generalis* deputet *Commiſſarium* in aliquam *Provinciam* ad duos caſus particulares, unum quidem homicidii, alium vero percuſſionis gravis. *Commiſſarias*, ut ſe expediat, ſubdelegat facultatem ſuam *Secretaria* ſuo, & mittit ad inquirendum ſuper percuſſione: iſte in proſecutione proceſſus aliquam ſententiam interlocutoriam profert, non reparabilem in diffinitiva; vel extrajudicialiter gravat *Ream*, ita quod iſte extrajudicialiter ab ipſo appellet: ad quem debet appellare? Reſpondetur, quod *aon ad Delegatum*, puta ad *Commiſſariam*, *ſed ad Delegantem* puta ad *Generalem deferenda eſt*. Hoc autem fallit in *Commiſſario Viſitatore*, eo quod ipſe eſt *Delegatus ad naiverſitatem caaſarum*. Quia licet ipſe Delegatus ſit, tamen ſi cauſam particularem alicui ſubdelegat, Appellatio ſuper tali cauſa non ad *Generalem Delegantem*, ſed ad ipſum *Commiſſarium Delegatum* facienda eſt.

Digitized by Google

T E X T U S.

§. XIII. Decimo tertio. Cauſas Appellationis tenetur examinare Provincialis, cum ſuo Diffinitorio. Commiſſarii, Viſitatores, & Delegati, ejuſdem Diffinitorii voto, & conſilio uti debent, niſi aliud cauſæ genus, & ratio ſuaſerit: quo caſu probatos aliquos Patres illius Provinciæ in hoc examine adhiberi poterunt.

S U M M A R I U M.

69. *Cauſæ Appellationis a Delegata, vel a Superiare locali factæ examinantur a Diffinitaria.*
Provincialis ſolus nequit eas admittere, vel repellere.
Si ſolus hoc facit, poteſt ab eodem appellari.
Omnes caſus graves judicandi a Diffinitorio.
70. *Dictia Et tapulativa, & diſiunctiva eſt.*
Cantra jus naturale, & divinum eſt, quad aliquis ſit Judex ſui.
Supremus, poteſt eſſe Judex in cauſa propria.
Qui allegantur ſuſpecti nequeunt de cauſa ſuſpicionis cognoſcere.
Cauſæ, ob quas, qui ſunt de corpore Diffinitarii nan poſſunt cauſas Appellatianis examinare.
Cauſæ, ab quas, quis poteſt recuſari ſuſpectus, ſufficiunt, ut excludatur a Diffinitorio.
71. *Licet Reus non excipiat contra aliquem ut ſuſpectum, poteſt hoc facere Provincialis ex afficio.*
Judex debet judicare ex ſala motivo Juſtitiæ.
72. *Ratio quid ſit?*
Eam quærere in iis, quæ probantur ad ſenſum, infirmitas rationis eſt.
Ratio naturalis tacita lex eſt.
Quanda ratia dictac aliquem excludendum a conſiliando in Diffinitorio, excludi poteſt.
Caſus, in quibus ratia hæc poteſt cadere.
Judex ignorant recuſari poteſt.
Ignorantia, mater errorum.
Judex prius judicans, quam intelligens, incidit in labyrinthum.
Diffinitores ſub mortali tenentur cognoſcere merita cauſæ.
73. *Statuti Valliſoletani circa Diffinitoret eligendas mens explicatur.*
Judex debet habere ſcientiam pro cognoſcendis meritis cauſarum.
Et ſupplere in Rei favorem, quæ deſunt Advocato.
Diffinitor eſſe cupiens, qui eſt ignorans, peccat mortaliter.
Debee renunciare Officia, *ſi illud adeptus eſt.*
74. *Diffinitor imperitus non ſatisfacit ſuo muneri adhærenda aliis.*
75. *In lacum Diffinitarum Imperitarum, alii ſubſtituendi ſunt, & qui?*

COMMENTARIUS.

69. CUM ſupra dictum ſit, quod in *Appellatione a Diffinitiva* non ſit neceſſe aliquam cauſam adducere, ſed bene in *interlocutaria*: & pariter demonſtratum ſit, quod licet cauſa *Appellationis* ſit proponendâ coram *Judice a qua*, non tamen coram eodem examinanda eſt, ſed a *Judice ad quem*: itemque dictum ſit, quod *Appellatia* ſemper ſit a minori ad majorem *Judicem*; liquet, quod *Textus* iſte non poteſt intelligi, niſi de *Appellatiane judiciali interlocutaria* facta coram *Judice Delegata*, ſive de *Appellatione extrajudiciali* a gravamine illato, vel ab exceſſu correctionis factæ a *Superiare* locali. Minime enim fieri poteſt, quod appelletur a Provinciali, & cauſam appellatianis teneatur examinare *Provincialis cum ſuo Diffinitorio*. Intelligitur ergo, quod ſi a *Pravinciali* delegatur aliquis ad cauſam particularem, & *Reus* appellet ab *interlocutaria* hujus *Delegati*: Vel ſi *Superior* aliquis localis gravet Subditum in exceſſu pœnitentiæ impoſitæ, & iſte appellet a tali gravamine, adducendo cauſam; cauſas iſtas debent examinare *Provincialis*, & *Diffinitorium*. Et ad hoc advertant *Provinciales*. Multoties enim ego vidi, quod ipſi ſoli, abſque *Diffinitorio*, tales *Appellatianes* vel remittunt, vel rejiciunt, ſecundum quod erga *Guardianos*, a quibus appellatum fuit, ſunt bene, vel male affecti. Hoc nullo modo poſſunt. Talis enim cauſa *Appellationis* cum gravis ſit, nequit, *juxta ſtatuta Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 32.* a ſolo *Pravinciali*; ſed cum *Conſilio, & aſſenſu Diffinitorii* judicari debet. Unde ſi ſic appellans a *Guardiana*, a *Provinciali* ſolo judicaretur, & remitteretur ad *Guardianum*, ut caſtigaretur, poſſet optime appellari a *Provinciali* ex cauſa, quod non ſervat ordinem juris, & valeret ſua *Appellatia*. Et optimo jure cautum eſt, ne ſolus *Provincialis* de cauſis hujuſmodi cognoſcat, ſed pendeat a *Diffinitoria*. Quandoquidem affectio iſtius erga *Delegatum* a ſe miſſum, vel erga *Guardianum* amicum, multoties *Rei* gravati querelas non admittit. Idipſum autem facere debent etiam *Cammiſſarii* ad cauſas particulares, *Commiſſarii Viſitatores*, & *Delegati* quivis; nam in judicando, ut *Judices*, ſemper debent uti *Diffinitorii vata*, & *conſilia*. Et de hoc eſt *Statutum* expreſſum ſic habens: *Caſus graves, qui in viſitationibus accurrerint nulla pacto per diffinitivam ſententiam Commiſſarius Viſitator terminet, niſi de conſilia & conſenſu Diffinitarum. Cong. Gen. Rom. an. 1603. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 585.*

70. *Niſi aliud cauſæ genus, & ratio ſuaſerit.* Hic *Textus*, ita afficit *Provinciales*, ſicut *Commiſſarios Viſitatores*. Duo autem caſus exprimuntur hic, in quibus poſſunt excludi vel omnes, vel aliqui ex *Diffinitaribus* tum a *Provinciali*, tum a *Commiſſaria* a judicio cauſæ alicujus: Et hoc non ſolum ſi agatur de cauſis *Appellationis* admittendæ, vel non, ſed etiam de cauſa principali, & ſententia diffinitiva ferenda. Primus eſt *cauſæ genus*; ſecundus vero eſt *Ratio*. Et licet *Textus* hæc duo conjungat per ly *&*, quæ videtur copulativa; tamen ego cenſerem poſſe commode ſumi etiam diſiunctive, quia talis dictio etiam diſiunctive interpretatur, ut docet *Tuſcus litt. D. Concl. 274. Cauſæ genus* ergo eſt, ſi ageretur cauſa contra *Diffinitarium*, vel aliquem ex *Diffinitoribus*. Quia ut optime ex *Panormitano. Conſtant. Tiraquell. D. Thoma*, & *Scaccia*, notat *Sanctorus de Pœn. cap. 1. verſ. Nota etiam non eſſe. fol. 13.* contra naturale, Divinum, & humanum jus eſt, quod aliquis ſit *Iudex* ſui. Et licet hoc fallat in *Iudice Suprema*, qui *Iudex* eſſe poteſt in cauſa propria, ut ex jure eliciunt *Doctores l. Et hoc Tiberius ff. de Hæred. inſt. Bald. in l. Eſt receptum. ff. de Juriſd. omn. Jud. innoc. in cap. Ex parte de Verb. ſign.* Tamen *Provinciales*, *& Diffinitores*, qui *Iudices Supremi* non ſunt, in propria cauſa judicanda non poſſunt ſe ingerere. Itidem ſi aliquis, vel omnes *Diffinitares* eſſent allegati ſuſpecti coram *Commiſſaria*, & allegata legitima cauſa ſuſpicionis; ne-

quirent ipſi in tali cauſa cognoſcenda intervenire ad pronunciandum: num ſit legitima, nec ne? *Judex* enim recuſatus procedens in causa antequam pronunciatum ſit ſuper dicta recuſatione, facit contra juris formam, ut dicunt *Doctores Gloſſ. in l. Apertiſſimi. C. de Judic. & in cap. Quoties 2. quæſt. 6. Bart. & Alexand. in l. Quia poterat. ff. Ad S. C. Trebell.* Præter quamquod, nunquam cauſa recuſationis cognoſcenda eſt a *Judice* recuſato, ſed a *Judice ad quem*, ut alias diximus. Pariter ſi cauſa ſive *Recuſationis*, ſive *Appellationis*, ab interlocutoria cognoſcenda, aut cauſa principalis per diffinitivam terminanda, ſit alicujus *Rei*, qui ſit conſanguineus, affinis, vel ita conjunctus amicitia cum aliquo, aut aliquibus de *Diffinitorio*, ut legitime præſumi poſſet, quod iſti ut amico faveant, rectitudinem juſtitiæ pervertere curabunt; *Provincialis*, ipſis excluſis, alios *Patres* in ipſorum locum ſubſtituere poteſt pro tali judicio faciendo. Ratio eſt, quia ut optime habet *Sanctorus de Pœn. cap. 1. verſ. Cauſas urgentes. fol. 14.* cauſæ urgentes, ob quas poteſt *Iudex* recuſari ſuſpectus, de quibus ſupra abunde dictum eſt, ſunt etiam ſufficientes, ut *Provincialis* poſſit a *Diffinitorio* excludere aliquem, vel aliquos *Diffinitores*, & alios ſubſtituere. Cum autem amicitia, ſicut & inimicitia *Rei* cum *Judice* una ſit ex cauſis ibi expenſis; liquet, quod ex cauſa amicitiæ, aut conſanguinitatis cum *Reo* poterit *Diffinitor* excludi: & hoc pariter dicendum eſt de inimicitia, & aliis cauſis, quæ in *Textu Tit. Quales §. 3.* ſupra ſunt enumeratæ.

71. Licet autem Recuſatio *Iudicis* fieri debeat, vel ab *Actore*, vel a *Reo* juxta cauſarum exigentiam; non tamen eſt, quin poſſit *Iudex* ex officio pro indemnitate juſtitiæ aliquem ex *Diffinitoribus*, vel aliquos, vel etiam omnes *Diffinitores* omittere in cognoſcenda aliqua cauſa, quando videt juſtitiam periclitari, licet nulla ab *Actore*, vel *Reo* propoſita ſit recuſatio; aut cauſa talis ſit, quod *Iudex* in ea procedat ex officio. Quia *Iudex* tenetur Juſtitiam, & juris ordinem tueri, & ſub mortali obligatur pro bono publico ad delinquentes puniendos ad legum præſcriptum. Si ergo *Provincialis* videt aliquos *Rei* inimicos in *Diffinitorio*, qui ex livore detorquebunt rectitudinem juſtitiæ, & in amaritudinem convertent judicium; ipſos non debet admittere ad judicandum in illa cauſa, quantumvis *Reus* contra tales ſuos inimicos recuſationem non proponat, quia forte tale remedium ignorat. Pariter, ſi *Reus* habet in *Diffinitorio* conſanguineos, aut amicos, qui poſſint contra juſtitiam Delinquentem abſolvere; *Provincialis* pari modo poterit illos amovere. Et ratio eſt, quia *Iudex*, ut docet *D. Thomas 2. 2. quæſt. 108. art. 2. Paſſerin. Trib. Regul. Quæſt. 2. num. 2.* debet moveri ad judicandum ex ſolo motivo juſtitiæ; & proinde indemnitatem rectitudinis ipſius, ſive pro, ſive contra *Reum* ex officio tenetur tueri.

72. Alius caſus eſt *Ratio*, quæ poteſt movere *Provincialem* ad omittendum conſilium aliquorum de *Diffinitorio*, ac alios ſubſtituere. *Ratio* autem *certa veritatis demonſtratio eſt*; unde rationem quærere in his, quæ ad ſenſum probantur, infirmitas rationis eſt, ut pulchre ſcripſit *Baldus in l. 1. C. de Serv. fugit.* Hinc ratio non minus debet movere *Judicem*, quam *lex*. Siquidem ubi *lex* non eſt, *Ratio naturalis, tacita quædam lex eſt*, ut ait *Paulus Juriſconſultus l. Cum ratio ff. de Port. quæ lib. damn. conced.* Quando ergo *ratio* evidens, nempe veritatis probatio, ſuadet *Provinciali* non eſſe admittendum aliquem in conſilio ſuper aliqua cauſa decidenda; tunc poterit illo omiſſo, alium conſiliarium in *Diffinitorio* adhibere, ex diſpoſitione iſtius *Textus*. Præcipua autem (me Judice) *ratio* eſſet, ſi cauſa eſſet valde ardua, aut ex delicti natura, aut ex probationum ambiguitate; vel decernenda eſſet tortura maxime funis, taxillorum, aut alia ſimilis: & notoria eſſet ignorantia *Diffinitoris* circa jus *Canonicum*, & materiam criminalem, & inhabilitas ad tale ſtudium; ita ut etiam adhibita diligentia ſtudendi, nil minus incapax eſſet ille *Diffinitor* ad capiendas, & enodandas difficultates, & bene conſulendum juxta legum fundamenta. Ducor, quia, ut alias diximus, recuſari poteſt *Judex* ob ipſius perſonales conditiones, nempe ſi ſit indiſcretus, furioſus, præcipitoſus, nimis ſeverus, impatiens, de quibus ſcribunt *Bald. in cap. Ad noſtram. de Prob. Franc. in cap. Poſtremo. in fin. de Appell. Marant. Par. 6. n. 37. & 97. Jaſon. in l. Apertiſſi. C. de Judic. Pax Jordan. lib. 13. Tit. 4. num. 111. apud Paſſerin. Trib. Regul. Quæſt. 3. num. 133.* maxime vero, ſi ſit illitteratus, & ignorans. Ignorantia ſiquidem mater eſt cunctorum errorum, ut ait *Canon cap. Ignorantia 38. Diſt.*, nec minus gravaminis poteſt timeri, vel juſtitiæ, vel *Reo* ab ignorantia, quam a malitia *Judicis*. Unde ſi *Judex* in labyrinthum incidit, quia prius judicat, quam intelligat, ut dicit *Capitulum Sciendum 29. Diſt.* multo magis ita fiet, ſi judicare debet id, quod nullo modo intelligit. Porro *Diffinitores* ſunt *Judices* ſimul cum *Provinciali*, & ſub peccato mortali, & reſtitutione damni illati, tenentur probe noſſe merita cauſæ, quam judicant; ut argumento *Canonis cap. final. de Iniur. & damn. D. Antonin. Par. 2. Tit. 2. cap. 6. §. 4. Sayr. Clav. Reg. lib. 12. cap. 13. Navar. in cap. Inter verba. 11. quæſt. 3. Concl. 1. n. 18. D. Thom. 1. 2. quæſt. 76. art. 2.* tenent multi *Doctores* allegati per *Sanctorum de Pœn. cap. 1. verſ. Super quo obiter. fol. 10.* Si ergo cauſa valde ardua ſit, & Provincialis ipſe non multum calleat juris Regulas, & cognoſcat in *Diffinitorio* aliquem, vel aliquos, qui ſunt totaliter incapaces rerum criminalium, etiam ſi per annum talium ſtudio incumbant; in hoc caſu *Provincialis* non ſolum poteſt, ſed debet, illis omiſſis, alios in eorum loco ſufficere, ne ſcilicet Juſtitia periclitetur, & ne *Reus* plus juſto puniatur, & etiam ne *Provincialis* ipſe in judicando erret. *Diffinitores* ſiquidem, *Conſiliarii* ipſius ſunt: quod ſi ipſi ignorantes juris ſint, quomodo poterit ab illis conſiliari circa agenda de jure, quod non noverunt?

73. Nec dicendum, quod ex quo jam electi ſunt, & judicati idonei ad tale munus, ſupponuntur habere ſcientiam; unde non debent hac de cauſa privari jure conſulendi, & judicandi cum cæteris in *Diffinitorio*, nec tenentur illi in tali caſu ſuo juri renunciare: attento maxime, quod ſi aliquis *Diffinitor* eſt indoctus, poteſt audire alios peritiores, & ipſorum ſententiæ ſe conformare.

Quia Reſpondeo, quod non valet hæc conſequentia: Aliquis promotus eſt ad officium, quia ab eligentibus judicatus eſt dignus; ergo in re talis eſt. Siquidem Electores aliquoties, plus propriæ, quam Religionis utilitati ſtudentes, in electionibus ſervant diſpoſitionem Conſtitutionum in cortice, non in medulla; ſicque legem obſervant materialiter, non vero formaliter, quia verbis, non menti legis adhærent. *Statuta Valliſoletana 1593. cap. 8. Tit. de Diffinitor. Provinc. Orb. Seraph. Tom. 4. fol. 504.* præſcribunt quidem conditiones eorum, qui poſſunt eligi in *Diffinitores*, dicendo: quod ultra ætatem ibi expreſſam debeant eſſe *Lectores*, vel *Concionatores exercitio* per quadriennium, vel per *Triennium Magiſtri Novitiorum*, *Secretarii Provincialis*, vel *Guardiani*. Cortex hic eſt *Statuti*, & qui ſiſtit in hoc, profecto menti ipſius non obtemperat. Quia enim ſibi per-

perſuaderi poterit, ut graviſſimum *Statutum* concernens electionem *Senatorum Provincialium*, & tanta maturitate diſcuſſum in famoſiſſimo *Capitulo Valliſoletano* 1593. contentum fuiſſe, ut *Diffinitores Provinciales* poſſent eligi ii, qui tantum per triennium *Magiſtri* fuerint *Novitiorum*, aut *Secretarii Miniſtri*, aut *Guardiani*? An ne ignorabat Capitulum, *Diffinitores* eſſe debere *Conſiliarios*, *Aſſeſſores*, *Collegas*, & *Conjudices Provincialis*? Certe, quod non. An ne ignorabat, quod ex quo *Conjudices* ſunt in cauſis Religionis debent ſcire non tantum Statuta Religionis, ſed etiam eſſentialia Ordinis judicialis pro diſcernendis meritis cauſarum, & ſententiis ferendis, & ut notant *Doctores Salmant. lib. 1. in Decal. cap 9. Molfeſ. Tract.8. cap. 9. n. 93. & 94. apud Sanctor. de Pæn. cap. 1. verſ. Reſpondeo non condemnu. fol. 12. poſt S. Thomam*, debent habere ſcientiam diſcernendi, & perpendendi jura, quæ allegant Advocati pro *Reis*, num ſcilicet evacuent indicia, & elidant probationes contra *Reum*; imo multoties debent ipſi ex officio in *Rei* favorem ſupplere ea, quæ *Advocatus* ex inadvertentia, aut ignorantia forte omiſit, ut ordinat *Imperator l. unic. C. Ut quæ deſ. Advocat.* dicens: *Non dubitandum eſt Judicem, ſi quid a litigantibus vel aliis, qui negotiis aſſiſtunt, minus fuerit dictum, id ſupplere, & proferre quod ſciat legibus, & juri publico convenire*; ita ut ſi hæc non præſtent, peccent mortaliter? Neque dici poteſt, quod non. Quæ ſcientia ergo, circa prædicta, atqui poteſt in aliquo ex hoc, quod triennio fuerit *Novitiorum Magiſter*? (Cum talis poſſit eſſe ſimplex *Confeſſarius*, qui ſit devotus, & Orationis mentalis amicus, & in cæremoniis Eccleſiaſticis inſtructus) *Secretarius Provincialis*? (quod munus peritiam recte ſcribendi tantum requirit), aut *Guardianus*, qui ex *Statutis Gen. Ord. cap.* 8. §. 43. *num.* 14. poteſt etiam eſſe *Laicus*? Dicendum ergo eſt, hunc eſſe corticem *Statuti Valliſoletani*, mentem autem ipſius aperiri in paragrapho immediate præcedenti *Cap.* 8. *Tit. de Diffinit. Provinc. verſ. Et quia. Orb. Seraph. tom. 3. fol.* 504. *Prudenter quidem, & ſancte decretum eſt, ut qui ad dignitates vocantur tales eſſe debeant, qui ſuis muneribus, ac eorum neceſſitatibus pares eſſe, & ſufficienter reſpondere, ac ſatisfacere valeant.* Ergo ſupponit *Statutum*, quod eligantur in *Diffinitores* ii, qui re vera habent ſcientiam, ſecundum quam conſiliare in dubiis *Provincialem*, & cauſarum merita recte expendere poſſunt: exinde requirit, quod, cum ſcientia, ſimul adſint exercitia lecturæ, Concionum, Magiſterii Novitiorum, Secretariatus, ſive Guardianatus. Quod autem aliquis ſit Lector titulo, non ex ſcientia, ſed ex favoribus, procurato; ſit exercitio prædicans in diebus feſtivis Quadrageſimæ per quadriennium, prædicet autem Conciones ab aliis compoſitas, (quas tamen non intelligit ob ignorantiam); non eſt ullo modo ſufficiens ad hoc, quod poſſit eligi in *Diffinitorem*, quia ſibi deficit id, quod ſubſtantialiter *Statuta* requirunt. Neque ex hoc, quod ſit electus habet tales conditiones abſque doctrina, neque ſequitur, quod ſcientiam ſufficientem, & requiſitam a *Statutis* habeat. Imo Ex D. *Thoma*, *Antonio*, *Navarro*, & *Cajetano* ait *Sanctorus de Pæn. cap. 1. verſ. Reſpondeo, non condemnarem. fol.* 11. quod eligentes hujuſmodi *Diffinitores* ignorantes, peccant mortaliter: quia *Rempublicam* offendunt; quia conſtituunt in iſta *Judices*, a quorum ignorantia patitur detrimentum: offendunt ſic *electos*; quia conſtituunt ipſos in continuo periculo peccandi; quia dum male judicant ex ignorantia peccant, quia tenentur ſcire, quæ ſui muneris ſunt: offendunt tandem *juſtitiam*, & alios *Religioſos* idoneos; quia tollunt ſibi dignitates, quæ deberentur eorum virtuti, & indignis conferuntur. Licet ergo tales *Diffinitores* habeant materiales conditiones a *Statuto* requiſitas; non ſequitur, quod excludi non poſſint a *Diffinitorio*, ſi deficit ſibi doctrina, quæ eſt formalis qualitas a Conſtitutione in *Diffinitoribus* deſiderata.

Hinc deberent hujuſmodi indocti, & ambitioſi, prius ſuas vires, habilitatem nempe ſcientificam, perpendere, antequam dignitatem quærant, ut habet quædam *Gloſſa in cap. Non eſt putanda. in verb. Prius.* 1. *quæſt.* 1., quæ ad hunc ſenſum accomodat *Lyrici* verſus:

Sumite materiam veſtris, qui ſcribitis æquam
Viribus, & verſate diu, quid ferre recuſent,
Quid valeant humeri . . . .

& poſtquam illam adepti ſunt: & in facto videut, quod habent adminiſtrare munus, quod neſciunt; debent muneri renunciare. Quia juri naturali repugnat, quod cantare neſciens officium Cantoris aſſumat, & fiat *Judex*, & judicium tentet exercere, qui juris Regulas, & præcepta ignorat. Habet enim hic formalem indignitatem officio repugnantem, ob quam, ut expreſſe habet *Canon cap. Non eſt putanda.* 1. *quæſt.* 1. abſtinere ab officio tenetur.

74. Verum tandem eſt, quod ſi imperitus erit *Diffinitor* in materia legali, & ordinis ſervandi in proceſſibus, ne proximo, aut juſtitiæ noceat in ferendo voto ſuo, voto aliorum peritiorum poteſt ſe accommodare. Bona qualis qualis eſt hæc cautela; non tamen legitimat undequaque permanentiam talis *Diffinitoris* ignari in conſeſſu *Diffinitorii*. Quia ut bene notat *Sanctorus* ibidem *de Pæn. d. cap.* 1. *verſ. Nec credendum fol.* 13. Ex quo *Diffinitores* ſunt *Conjudices*, & *Collegæ Provincialis*, non ſatisfaciunt ſuo muneri credendo aliorum dictis, ſed cognoſcendo merita cauſarum. Quomodo enim cognoſcent, quod ille, cujus conſilio adhærent, melius conſiliet, quam alius, & conſulat ex animi ſinceritate, & veritate doctrinæ, & non ex ſubtilitate cavilloſa ad liberandum *Reum* amicum ſuum, aut detorqueat in damnationem ejus rectitudinem juſtitiæ, quia *Reus* eſt ſibi exoſus; niſi *Diffinitores* ipſi habeant ex ſe peritiam diſcernendi inter dictum, & dictum, rationem, & rationem, conſilium, & conſilium? Et hæc omnia tandem confirmantur ineluctabiliter ex *Capitulo Toletano* 1682. *Tit. Pro Utraque. Famil. num.* 64. *Orb. Seraph. tom.* 4. *fol.* 260. quod ſic habet: *Diffinitorium Generale declarat, Statutum de Diffinitoribus adhibendis pro Judicibus, & inſtitutione, & examine Lectorum, intelligendum eſſe quatenus iidem Diffinitores, ac cæteri, qui ad idem officium vocantur, ſint periti, ſcilicet, quod Philoſophiam, & Theologiam legerint, ſeu docuerint; alioquin Superiores Generales vel Provinciales, cum conſilio & aſſenſu duorum ſaltem digniorum Provinciæ Patrum, deputare debeant peritos.* Ex qua declaratione ita arguo: ſi *Statuti* mens eſt, quod ad judicium ferendum pro *Lectoribus* inſtituendis, adhibeantur *Judices Diffinitores* illi, qui ex habito exercitio *Lecturæ*, *de Philoſophia*, & *Theologica* materia, habent peritiam; utique mens etiam ejuſdem Statuti erit, quod ad judicandum in criminalibus cauſis illi ſoli adhibeantur *Diffinitores*, qui legalem peritiam habent. Et hoc a fortiori; cum majus ſit damnum, quod provenire poteſt ex injuſto gravamine irretractabili facto alicui *Reo*, quam ſit ex inſtitutione *Lectoris* minus periti, qui facile poteſt loco moveri per *Provincialem* ſi bene non fungatur ſuo officio. Sicuti ergo pro *Lectoribus* examinandis, removentur *Diffinitores imperiti*, & alii docti in eorum locum adhibentur; ita in cauſis criminalibus decidendis, excludendi ſunt illi, qui non ſunt criminalium

linm

lium periti, & alii experti ſunt ſubſtituendi. Et bene advertant *Provinciales* ad hunc punctum. Si enim hoc curabunt, ut debent; non ita frequenter proceſſus criminales, aut ſententiæ revocabuntur in caſa *Appellationis*, cum diſpendio, & jactura conſcientiæ, & famæ eorum, qui judicaverunt.

75. Excluſis ergo imperitis, debet *Provincialis probatos aliquos Patres illius Provinciæ in hoc examine adhibere*. Sed quoſnam? utique *Patres Provinciæ*, qui nempe aut *Provinciales*, aut *Lectores Jubilati* fuerunt, aut *Cuſtodes &c.* Sed ſi iſti pariter imperiti in criminalibus fuerint, ut multoties evenit? Dico, quod iſti non ſunt *probati*, quales *Textus* requirit. *Probati* enim ſunt, *qui bene poſſunt docere*, ut ex *Canone cap. final. 24. quæſt. 2. dicit Pratrj. lexic. verb. Probati*. Unde ſi tales *Patres periti* non ſint, qui in conſiliando in cauſa illa bene docere non poſſint, non ſunt *probati*, ſed qui ſubſtituantur alii, quærendi ſunt. Hoc vero non pendet ab arbitrio Provincialis, ita ut eos, qui bene viſi fuerint ſibi, ipſe ſolus ſubſtituere poſſit; ſed ad hoc debet habere *Conſilium, & aſſenſum duorum ſaltem digniorum Provinciæ Patrum*, ut ſonat recitatum *Statutum Toletanum*, cujus diſpoſitio ex identitate rationis debet extendi etiam ad caſum, de quo hucuſque fuimus locuti; & non eſt facienda reſtrictio ad ſubſtitutionem *Patris dignioris* in loco *Diffinitoris* abſentis, ut fit in caſu electionis alicujus celebrandæ.

T E X T U S.

§. XIV. Decimo quarto. Cui appellare conceditur, is in quacunque parte cauſæ, ubi gravaminis ſuſpicio advenerit, hoc naturæ, & legis beneficio uti poteſt.

S U M M A R I U M.

76. *Gravamen illatum, eſt cauſa appellationis.*
Appellatio a gravamine futuro non tenet, niſi præceſſerit illatum.
Recuſatio proponenda ante litis conteſtationem, ſi cauſa ſuſpicionis præceſſerit.
Et poſt cauſam cœptam, ſi cauſa ſuſpicionis exorta eſt poſt.
Etiam ſi Reus dederit Judici cauſam inimicitiæ.
Ex nova cauſa, etiam poſt ſcriptam ſententiam, proponi poteſt.

COMMENTARIUS.

76. IN hoc *Textu* confunditur nomen *Recuſationis* cum *Appellatione*; ita ut declinatio a *Judice*, quæ proprie eſt *Recuſatio*, nomine *Appellationis* intituletur. Si quidem non eſt verum, quod ubi adſit ſuſpicio gravaminis, aut in quacunque parte cauſæ, licet *Reo* appellare. Gravamen enim illatum eſt cauſa immediata *Appellationis*, ut dicunt *jura cap. Suggeſtum, de Appell. cap. Ad Romanam. 2. quæſt. 6. text. & gloſ. in cap. Ut debitus de Appell. Abb. in cap. Conſuluit. n. 4. ubi citat. Innocent. Hoſt. & Jo. Andr. eo. tit.* & *Doctores* communiter. Et in tantum quis poteſt appellare a gravamine futuro, in quantum jam illatum eſt aliud gravamen, quod in *Appellatione* debet exprimi, ad hoc quod valeat *Appellatio* a futuro: alias non tenet, pro ut docet *Abbas in cap. Dilecti filii num. 6. de Dilat.* Sequitur ergo, quod a *Judice* nullo modo licet appellare, niſi actu gravaverit. Quod ſi non gravavit, ſed eſſe gravaturum timeret, poteſt ipſe *recuſari*, ut alias dictum eſt. Sed quia *recuſatio* eundem effectum producit regulariter, nempe ſuſpenſivum, & devolutivum, ſicut *Appellatio*; ideo *Textus* noſter vocans *recuſationem Appellationem* dicit, quod is, *cui appellare conceditur*, puta in caſibus, & ex cauſis ſupra declaratis, *is in quacunque parte cauſæ, ubi advenit ſuſpicio gravaminis*, poterit *Judicem* recuſare. Et ita antequam lis inchoetur, ſi formetur inquiſitio: ſi cauſa ſuſpicionis præceſſit? recuſari poterit *Judex cap. Quod ſuſpecti. 3. quæſt. 5. Villagut. Pract. crim. Tit. de Accuſ. Concl. 16.*: Pariter, ſi poſt initium cauſæ, attamen ante illius concluſionem, fuerit orta, ut dicunt *Canones cap. Inſinuante. de Off. Deleg. Gloſ. in cap. Sciſcitatus. verſ. Infamem de Reſcr.* Itidem, ſi etiam ante cauſæ initium orta fuerit, ſed poſtea ad recuſantis notitiam pervenit, ut probat *Covarruvias Pract. Quæſt. cap. 26. num. 1.*: Itemque licet, ſi *Reus* dederit *Judici* cauſam, ob quam redditus eſt ejus inimicus, & ideo ſuſpectus *Scacc. de Appell. cap. 11. n. 52. Farinac. Fragment. litt. I. num. 879. apud Paſſerin. Trib. Regul. Quæſt. 3. n. 138.*; Ulterius ex nova cauſa, poſtquam *Judex* ſententiam ſcripſit, & *Notario* tradidit, recuſari poteſt ut ſuſpectus, ita ut teneatur ſuperſedere a promulgatione ſententiæ, ut docent *Scialoja de For. comp. cap. 9. num. 127. Fermoſin. in cap. Si quis de For. compet. quæſt. 18. n. 4. apud Paſſerin. l. cit. num. 139.* Ex his concluditur, quod in quacunque parte cauſæ, *Judex* ſuſpectus poterit recuſari.

T E X T U S.

§. XV. Decimo quinto. Poſt Appellationem, ſi Judex tempus proſequendæ Appellationis non determinaverit; Reus Appellans habet ſex menſes, quibus ſua jura deducere poteſt. Iis autem expletis cenſetur Appellationis juri ceſſiſſe; niſi infirmitate, vel ſimili aliquo impedimento ſe detentum fuiſſe monſtraret, quominus appellationem proſequi valuerit.

S U M M A R I U M.

77. *Tempus utile proſequendæ Appellationis eſt annus, & ex cauſa, biennium.*
Judex poteſt præfigere breviorem terminum Appellanti.
Apud nos, tempus utile Appellationis ſunt ſex menſes.
Poteſt tamen Judex abbreviare.
Reus poteſt terminum longiorem petere Judex tenetur dare.

COMMENTARIUS.

77. TEmpus ſtatutum a jure communi ad Appellationem proſequendam eſt annus, & ex cauſa, biennium *cap. Cum ſit. cap. Perſonas. de Appell. cap. Ex ratione. eo. tit.* Poteſt autem *Judex*

a quo

a quo præfigere breviorem terminum appellanti, intra quem ſuam *Appellationem* proſequatur, & doceat de proſecutione *cap. Ad aures. junct. gloſſ. de Appell.* non tamen poteſt aſſignare terminum, intra quem *Appellatio* finiatur, quia eſſet imponere legem *Superiori cap. Ex inſinuatione. de Appell. Franc. in cap. Perſonas. eo. tit. Bertl Prax. crim. Tit. 27. cap. 4. n. 6.* Tamen apud nos terminus Appellationis proſequendæ abbreviatus reperitur, ut cauſæ criminales, quæ religioſam quietem interturbant, citius terminentur. Unde per *Textum* hunc correcta eſt juris communis diſpoſitio, ut notavit *Sanctorus de Pœn. cap. 26. Quæſt. 2. verſ. Eſt igitur ſervandum. in fin. fol. 337.* & redacta eſt ad ſex menſes, intra quos jura ſua tenetur deducere coram *Judice* ad quem. Hoc autem intelligi debet, ſi *Judex* terminum *Reo* non abbreviet, ut poteſt. Et ad hoc, ut ſciant *Judices*, quid facere debeant in aſſignando tali termino, advertendum eſt; quod quatuor terminos poſſunt ſtatuere ab *Appellatione* interpoſita, ſive ab interlocutoria, ſive a Diffinitiva. Primus eſt terminus, intra quem debent accedere ad ipſum ad petendos *Apoſtolos*. Secundus ad iter arripiendum ad *Judicem ad quem*. Tertius eſt ad ſe præſentandum ante illum. Quartus eſt ad proſequendam coram eo *Appellationem*, ut docet *Paſſerinus Trib. Regular. Quæſt. 32. num. 13.* Sed iſtæ ſunt potius juris ſolemnitates, quam ſubſtantialia. Quia de ſubſtantia judicii ſolum eſt, ut *Judex* terminum *Reo* præfigat ad proſequendam *Appellationem*. Adverto autem, quod ſi termini præfixio nimis brevis eſſet, attenta longitudine itineris, tempore hyemali, vel ſi per mare arripiendum eſſet iter, vel *Reus* eſſet gravis ætatis, & valetudinis infirmæ; poteſt tunc *Reus* terminum prolixiorem petere. Et ſi *Judex* denegat, poteſt *Reus* a tali denegatione, & termini brevitate appellare, ut optime *Paſſerinus* ibidem. Si vero *Reus* terminum competentem aſſignatum tranſgreſſus ſit, nullamque cauſam legitimam, ob quam poſſit defendere ſe, adduxerit; cenſetur Appellationem deſeruiſſe, & tutum *Judici* eſt cauſam ad ſe avocare denuo, & eam proſequi, uſque ad ſententiæ executionem incluſive.

I. Quæritur: An liceat Regularibus Judicem recuſare, vel ab eo appellare?

S U M M A R I U M.

78. *Appellatio, & recuſatio, an Religioſis licita ſit? variæ ſunt ſententiæ.*
Recuſatio Iudicis ſuſpecti eſt de jure naturæ ſpecifico.
Eſt modus ſecurior, & brevior ſe tuendi.
79. *Statutum poteſt condi per quod prohibeatur Appellatio inducta per jus poſitivum.*
Non vero inducta de jure naturæ.
Cauſa dubia appellationis eſt de jure poſitivo.
80. *Regulares procedunt in criminalibus ſimpliciter, & de plano.*
Obligantur tamen ad eſſentialia juris.
81. *Concordantur diverſæ opiniones circa Appellationem Regularium.*
Apud Nos licita eſt appellatio.
Regula Minorum ex fragmentis Evangelii compoſita.
Practica noſtra Criminalis medulla eſt Sacrorum Canonum.

COMMENTARIUS.

78. Reſpondeo, quod in jure communi in pluribus locis, & ſignanter in *Capitulo Cum ſpeciali. de Appell.*, in quo loquitur Textus de cauſis, perſonis, & forma recuſationis ita habetur: *Ceterum has duas Conſtitutiones præmiſſas nolumus ad Regulares extendi contra ſuas ſpeciales obſervantias*. Unde dicendum videtur, quod inter Regulares, *Iudicis* tum *Ordinarii*, tum *Delegati* recuſatio, locum habere non poſſit. Diviſæ ſunt in hac re ſententiæ. Alii enim dicunt, quod Regulares habentes obſervantiam perfectam non poſſunt *Iudicem* maxime *Ordinarium* recuſare *Marcheſ. de Commiſ. Part. 2. cap. 8. §. 2. num. 8. Pariſ. Conſ. 30. n. 111. Franc. in cap. Poſtremo. de Appell.* Alii diſtinguunt inter *Prælatum* judicantem, & corrigentem ſecundum Regulam, & inter *Prælatum* excedentem modum in corrigendo; & dicunt in primo caſu non licere; in ſecundo vero licere. *Hoſtien. in cap. Cum ſpeciali. num. final. de Appell. ubi Jo. Andr. num. 18. Butr. & Bellamer. num. 14.* Alii aliter diſtinguunt dicentes, quod ſi cauſa recuſationis eſt levis, & dubia, non poſſunt; ſi gravis, & certa, poſſunt Regulares recuſare *Sanch. lib. 6. in Decal. cap. 8. in fin. Palao Tom. 3. Tract. 16. Diſp. 4. p. 16. num. 11. Lug. de Juſt. diſp. 37. Sect. 14. Lezan. cap. 9. n. 8. Bict. quæſt. 6. n. 8. apud Sgrol. Part. 4. cap. 11. num. 44.* Sed meo videri, hæc opinionum diverſitas optime poteſt concordari, ſi bene perpendantur cauſæ, ob quas in jure introducta eſt *Recuſatio Judicis*, & cauſæ ob quas telæ judicialis ſolemnitas a Regularibus ſit eliminata; & his cognitis apparebit veritas, & *Doctorum* ſententiæ minime inter ſe pugnabunt. Dico ergo, quod *Recuſatio Iudicis* ſuſpecti eſt de jure naturæ; quia homo habet jus a natura ad ſe defendendum a damnis, injuriis, ac injuſtitiis imminentibus. Unde ſicut pro tuenda vita, licet ſe defendere contra injuſtum aggreſſorem, & hoc de jure naturæ; ita habet etiam ex eodem jure unde poſſit tueri ſuam famam, rem, dignitatem &c. *Recuſatio* autem *Iudicis* ſuſpecti, ſpecies eſt juridicæ, & juſtæ defenſionis introductæ ad antevertendum malum imminens; proinde ſequitur, quod talis *Recuſatio* de jure naturæ ſit. Et ſicut de jure naturæ eſt, quod homo poſſit fugere a facie inimici ipſum aggredientis; ita pariter de eodem jure erit, quod, recuſando *Iudicem* inimicum, fugiat, & declinet ab ejus foro: Et hæc eſt communis concluſio *Canoniſtarum* fundata in jure *cap. Quod ſuſpecti. 3. quæſt. 5. cap. Secundo requiris. de Appell. Clementin. Paſtoralis. de Sent. & re jud. Turrecrem. ad d. cap. Quod ſuſpecti. n. 6.* Licet autem *Felinus in cap. Cum inter. n. 9. de Except. Fermoſin. in cap. Si quis quæſt. 1. num. 3. de For. comp. apud Paſſerin. Trib. Regul. Quæſt. 3. art. 1. num. 8.* dicant, quod ſit de jure naturæ generico tantum, in quantum defenſio ſui ſumpta in genere eſt de jure naturæ, non autem ſit de jure naturæ ſpecifico, ſed ſpecifice ſit de lege poſitiva; contrarium tamen verius eſt, & evidenter demonſtro. Sicut enim non datur genus, niſi ratione ſpecierum, neque ſpecies, niſi ratione individuorum; ita non conceditur genus, niſi quia conceduntur ſpecies, & individua. Poſito ergo, quod ſe tueri ab iniquo aggreſſore, ſit de jure naturæ generico, tueri ſe in judicio ab iniquo Judice pariter erit de jure naturæ. Videamus nunc, quotupliciter contingere poterit iſta defenſio. Patet, quod quatuor modis; nempe vel appellando a *Iudice*, vel recurrendo ad *Superiorem*; vel impediendo *Iudicem* occidendo, aut inhabilitando ad judicandum; vel ab ejus tribunali declinando. Ex his duo prohibentur a lege; ſiquidem occidere iniquum *Iudicem*, etiam ſi certo ab ipſo immi-

Digitized by Google

ſtineat graviſſimum damnum, nullus poteſt; ut conſtat ex propoſitionibus damnatis ab *Alexandro Septimo*. Recurrere perſonaliter ad Superiorem ſub prætextu gravaminis, ſine requiſita licentia prohibetur a *Tridentino Seſſ. 25. de Regul. cap. 4.* & licet multi *Doctores* relati a *Barboſa Collect. in Concil. Seſſ. 25. de Regul. cap. 4. num. 9. & ſeqq.* doceant, nullam adeſſe prohibitionem, quando gravis, & vera ſubeſt cauſa recurſus, ut alias diximus; tamen eſt res plena periculi: attenta maxime praxi introducta de mandato *Sacræ Congregationis Epiſcoporum, & Regularium*, quod Religioſi Romam petentes abſque licentia, ſeu obedientia, etiam pro recurſu legitimo ad Superiores, non audiantur, niſi in carceribus. Tertius modus, qui eſt *Appellatio*, ſive ab interlocutoria habente vim diffinitivæ, ſive a diffinitiva, non perfecte defendit; tum quia *Appellatio* aliquoties non habet utrumque effectum, nempe ſuſpenſivum, & devolutivum, ut in Excommunicatione, & donec a *Judice* ad quem cognoſcantur merita cauſæ, Appellans cogitur ſubire gravamen; tum quia *Judex* poteſt fingere in *Reo* ſuſpicionem fugæ, & ipſum ad cuſtodiam carceri mancipare, & donec de *Appellationis* validitate cognoſcatur, opprimitur tali gravamine; tum quia, dum *Reus* ſcit a *Judice* ſuſpecto contra ſe fabricari proceſſum, ſemper eſt anxius de periculo injuſtitiæ imminente. Relinquitur ergo quartus modus, qui eſt ſecurior, & brevior, puta *Recuſatio Judicis*. Per iſtam namque, compendiaria via, *Reus* ſibi undequaque conſulit, & tollitur affatim metus, & gravamen tum reparabile, tum irreparabile per diffinitivam. Si ergo defenſio ſui in judicio de jure naturæ eſt, & nulla brevior methodus defenſionis, neque naturalior dari poteſt, quam fugere a *Judice* offenſore per ipſius recuſationem; liquet quod *Recuſatio* talis erit de jure naturæ, non tantum generice, ſed etiam ſpecifice. Et hoc conceſſit etiam *Paſſerinus Trib. Regul. Quæſt. 3. Art. 4. n. 73.* qui immemor eorum, quæ ſupra ſcripſerat, aſſerendo, quod *Recuſatio Judicis* eſt de jure naturæ tantum generice, ſed ſpecifice eſſe de jure poſitivo; concedit, quod, ubi eſt vera, & ſubſiſtens cauſa recuſationis, ut *inimicitia Judicis*, recuſatio eſt de jure naturæ; ubi vero ſunt cauſæ non naturales, ſed aliæ a jure introductæ, quæ ſunt potius juris ſolemnitates, tunc *Recuſatio* eſt de jure poſitivo. Sed nos loquimur de cauſis naturalibus, & veris, utpote inimicitia reali *Judicis*, & loquimur de *Recuſatione*, quæ fit ob juſtam cauſam; proinde *Recuſationem* ſic eſſe de jure naturæ ſpecifico affirmamus, & ita tenet *Peyrinus de Subdit. Quæſt. 1. cap. 19 verſ. Reſpondeo adhuc. in fin.* cum juribus *Clement. Paſtoralis. in fin. de Sent. & re jud. Innoc. in cap. Quæ. in Eccl. n. 3. de Conſtit.*

79. Hinc ſequitur, poſſe quidem in Religione condi Statutum, per quod prohibeatur *Appellatio*, & *Recuſatio* illa, quæ inducta eſt per jus poſitivum; puta, quod non poſſit recuſari *Judex* ob talem, aut talem cauſam, quæ de jure naturæ non eſt ſufficiens ad recuſandum. Non vero prohiberi *Recuſatio* illa, quæ habet cauſam naturalem, utpote *Judicis inimicitia*. Et ratio eſt, quia illud, quod de jure naturæ eſt, per quamcunque inferiorem legem tolli non poteſt, ut eſt juſtus modus ſe defendendi; & ita contra *Megalam. Pract. Canon. cap. 4. num. 23. verſ. Adverte autem*, tenet *Paſqualigus Deciſ. 348.*, cui, & ego ſubſcribo.

Inſuper adverto, quod, ut ſupra probavimus, cauſa *Recuſationis* debet eſſe evidens, & moraliter certus Religioſus de futuro gravamine injuſto; & iſta cauſa tales habens conditiones, eſt cauſa de jure naturæ ſufficiens ad *Recuſationem*, imo ad ipſam requiſita. Si autem cauſa ſit dubia, aut probabilis tantum, aut gravamen non ſit ita patenter injuſtum, aut enorme; & tamen a jure approbatur talis cauſa, aut metus a tali gravamine, ut ſufficiens ad recuſationem; tunc cauſa illa non eſt naturalis, aut de ſubſtantia judicii, ſicut eſt naturalis defenſio, ſed eſt ſolemnitas a jure inducta, quæ, ſalva judicii eſſentia, poteſt tolli.

80. Amplius adverto, quod licet Regulares omnes ex diverſis ipſorum privilegiis, (quæ recitat citatus *Paſſerinus Trib. Regul. Quæſt. 5. Art. 2. a num. 22.*, ultra ea, quæ exprimuntur in jure *cap. Qualiter, & quando il 2. cap. Olim de Accuſ. cap. Pertuas de Simon. cap. Ex quæ de Stat. Monach.* procedant in cauſis criminalibus *ſimpliciter, de plano ſine ſtrepitu, & figura judicii*; tamen ad judicii eſſentialia tenentur. Hæc enim ſunt partim de jure naturali, partim de jure divino, quibus nec *Pontificum* diſpoſitiones, nec Regularia Statuta poſſunt contraire. Et nos ſpecialiter habemus ex *Textu* infra *Tit. Quam §. 3.* in quo ſancitur, quod ad apices, & rimulas juris non tenemur, ſed ad juris eſſentialia obligamur, quibus non ſervatis, actus ſunt nulli, & *Judices* procedentes officii privatione caſtigantur. Ratio autem ſaluberrimæ hujus diſpoſitionis eſt, ut & Religioſæ quieti, & Superiorum auctoritati, & juſtitiæ debito, & *Reorum* indemnitati conſulatur. Ex eo enim, quod multoties reperiuntur *Superiores*, aut nimio, & indiſcreto zelo accenſi, aut aliqua paſſione moti, qui in puniendo non commenſurant pœnam delicto; aut ex levi indicio, aut alicujus informatione, nulla facta aſſequendæ veritatis indagine, contra illos, quos volunt *Reos*, procedunt, & pœnas graves carcerationis, privationis, & alia hujuſmodi infligunt; ſalubriter inſtitutum eſt, ut ſerventur ſubſtantialia judicii, & nulla pœna, niſi Statutaria, aut extraordinaria, juxta modum delicti, & probationum, irrogetur *Reo* confeſſo, aut convicto, citato, & defenſo. Ex eo autem, quia etiam, ut dicebat *S. Leo Papa*: *De mundano pulvere Religioſa corda ſordeſcunt*, & intra clauſtra reperiuntur Subditi cervicoſi, vafri, inobedientes, callidi, & litigioſi, qui ſi ad judicium ſiſterentur, tanquam *Rei*, rimulas, & apices juris obſervando, aut *Judicem* ea non ſervantem impugnando, debitas pœnas eluderent, lites immortales fierent, judicia in infinitum protraherentur, & Religioſa quies nimis perturbaretur; hinc provide cautum eſt ne ad ſolemnitates juris Regulares arctentur, & ita tum *Prælatis*, tum *Religioni*, tum *Reis* conſultiſſime eſt proviſum. Cum ergo ut ſupra probatum eſt, *Rei* defenſio de jure naturæ ſit, & talis etiam *Judicis ſuſpecti recuſatio* ex certa, & naturali cauſa, ut inimicitia; liquet hanc ſpectare ad ſubſtantialia Judicii, puta naturalem defenſionem.

Quia autem *Recuſatio* eſt ſolemnitas juris, ratione cauſæ, quæ non eſt de jure naturæ, ſed poſitivo tantum, pertinet ad apices juris. Concludendum ergo eſt, quod *Recuſatio* ex certa, & naturali cauſa, puta inimicitiæ, ob quam legitime timetur futurum gravamen, non eſt eliminata a Regularibus, ſed ad ipſam teneri, ut ad ſubſtantiale juris. Quæ autem ab alia cauſa, eſt ſolum per jus poſitivum inducta; talis juris ſolemnitas, inter Regulares minime ſervanda eſt.

81. Prima ergo opinio illorum, qui dicunt, *Recuſationem* a Regularibus reſpectu *Judicis Ordinarii* non eſſe ſervandam, intelligitur de *Recuſatione* in ſecundo ſenſu, ut eſt juris apex. Secunda opinio intelligitur de *Recuſatione*, quæ fit Superioris in foro paterno corrigentis, non de ipſo in foro judiciali caſtigantis; & vere in illo foro nulla eſt *Recuſatio* ſuſ-

penſiva juriſdictionis, ſed tantum devolutiva; proinde bene poteſt in illo fieri *Appellatio* a gravamine ob exceſſum punitionis, ut alias dicam, non vero *Recuſatio*, per quam declinatur *Superioris* juriſdictio. Tertia tandem ſententia, qnæ *Reeuſationem Judieis* admittit ex cauſa gravi, & certa, concordat cum noſtra ſententia, quæ in tali caſu agnoſcit *Recuſationem* ad ſubſtantiam judicii pertinere. Ut autem illam a Regularibus rejicit, loquitur pariter nobiſcum, dum dicimus, eam ſic eſſe de juris ſolemnitate.

In noſtra autem *Seraphica Religiune*, minime eſt ambigendum, quin poſſit ſuſpectus *Judex* recuſari, ſive ſit *Ordinarius*, ſive *Delegatus*, tum ad univerſitatem cauſarum, ut *Viſitatores*, tum ad cauſas particulares; & hoc ſive delegentur a *Generali*, ſive a *Provinciali*. Ratio iſtorum eſt, quia ex *Textu Tit. Canones* §. 1. habemus ita: *Appellari poteſt tam ab Ordinario, quam a Delegato. Secandu Recuſans Judicem Ordinarium coram ipſo, &c.* Ubi advertendum eſt, quod promiſcuo nomine declinationem fori intitulat *Appellationem*, & *Reeuſationem*. *Recuſatiu* ſiquidem *Appellationis* ſpecies eſt, & non differt, niſi quia *Recuſatio* fit ante ſententiam ſuper gravamine, quod timetur infligendum; *Appellatiu* autem poſt decretum, ſive ſententiam a gravamine per illam illato. Et apparet ex hoc, quod PRACTICA hæc noſtra, eſt in hac materia criminali medulla *Sacrorum Canonum*, nec latum unguem ſe ab iis elongat: & peculiare *Seraphicæ Familiæ* hoc eſt, *Apoſtolicæ Romanæ Sedis veſtigiis inhærere, ſeque illis prurſus conformare*. Sicut enim *Seraphicus Pater* Apoſtolicam vivendi formam ex puris textibus Evangelii compoſuit, ut ingenioſiſſime poſt *B. Conradum de Spira* demonſtravit *Hugo de Dina in Expoſit. Regul. S. Fraac. ſub init.*, & *Romanæ Eccleſiæ* politicum Regimen in ſua Religione a principio invexit; ita ejus filii a *Sacrorum Canonum* ſanctionibus, ipſiuſque *Eccleſiæ* communibus legibus nunquam declinarunt: & ſicut puram *Regulæ Minoriticæ* obſervantiam ab ipſius explicatione, in corpore juris clauſa *cap. Exiit. de verb. ſignif. in 6. Clement. Exivi. eo. tit.* auſpicantur; ita etiam, quidquid *Summi Romani Pontifices* canonice ſanxerunt, nihil penitus immutato, ut obedientiſſimi filii ſervandum receperunt, nec ſibi ſcioli terminos tranſgreſſi ſunt, quos poſuerunt Patres ſorum. Et ſic quidquid in re judiciali jus commune ſtatuit, *Textus* noſter ſuccoſa, ac medullari hac *Epitome* eſt amplexatus.

II. Quæritur: An a Superiore Ordinario poſſit quis appellare, aut ipſum recuſare in foro paterno?

SUMMARIUM.

82. *Forus paternus, quis ſit?*
In eo proceditur ex informata conſcientia.
A correctionibus paternis non datur Appellatio.
Neque etiam Recuſatio.

83. *Correctio, ſi eſt excedens, ab ea poteſt appellari.*
Gravamen in correctione paterna poteſt eſſe multiplex.

84. *De correctione verbali apprebenſive gravi nequit conqueri Subditus.*

85. *De ipſa appretiative, aut realiter gravi poteſt apud Superiorem querelare.*
Prælati abſtinere debent a verbis contumelioſis in correctione.
Verba injurioſa plus lædunt, quam vulnera.
Subditus, qui injuriatur, non proficit ex correctione.
Prælatus, ſi vult honorari, honoret pro modulo Subditos.

86. *Subditus poteſt appellare a pœna gravi paterne impoſita.*
Exceſſus pœnæ in foro paterno quando contingat?
Conſideranda a Superiore circa hoc.

87. *Appellari non poteſt a pœna Statutaria.*
Neque quando injungitur pœnitentia ad mortificationem.
Pœnitentia non infamat, ſed crimen.

88. *Ab exceſſu pœnæ Statutariæ appellari poteſt.*

89. *In foro paterno licet poſſit aliquando quis appellare, non tamen poteſt Superiorem recuſare.*
Appellatio in foro paterno humiliter facienda.
Forma appellationis in foro paterno.
Monitio ad Superiores, a quibus, *&* ad quos *appellatur.*

90. *Superior cognoſcens de Appellatione in foro paterno ad ſe facta, paternaliter debet cognoſcere.*

COMMENTARIUS.

82. Reſpondeo: quod *Fori paterni* nomine venit locus, in quo Superior, ut Pater, qui filiorum errores leviter corrigit, & caſtigat, pœnitentiam pro defectibus quotidianis levibus, & quibuſdam etiam gravibus ex officio, ſine ſcriptura infligit; & locus iſte eſt ubi habetur *Capitulum culparum*, quod ex præſcripto *Conſtitutionum Gen. Ord. cap. 5. §. 3. & Stat. Reform. cap. 3. n. 34.* tenetur tribus diebus in qualibet hebdomada ſive in Refectorio, ſive alibi, juxta morem *Provinciarum*. In hoc foro autem Superior extrajudicialiter caſtigat. Non enim formalem inquiſitionem criminis inſtituit, priuſquam puniat, ut fit in foro judiciali; ſed ex informata conſcientia, quandoque ex officio, aliquoties ad aliorum inſtantiam, aut relationem procedit. Quantum autem ad hoc forum, reſolvitur quæſtio negative: & hoc apparet ex aperta diſpoſitione Textus cap. *Ad noſtram. de Appell.* ubi dicitur: *Quia remedium Appellationis non ideo eſt inventum, ut alicui a Religionis, & Ordinis obſervantia exorbitanti debeat in ſua nequitia patrocinium exhibere; mandamus, quatenus ſi quando quilibet Subditorum tuorum ad remedium Appellationis convolaverit, non ideo minus eum juxta tenorem mandati, quod in prædicta Regula continetur, & inſtitutionem Ordinis corrigas, & caſtiges*: & huic concordant *Decretales cap. Reprehenſibilis. §. Nec. cap Cum ſpeciali. §. Cæterum. de Appell.* Proinde illum Textum ſummando, ait *Abbas in d. cap. Ad noſtram. in princip. de Appell.*: *A correctione non appellatur*. Cum autem *Appellatio*, & *Recuſatio Judicis* perinde ſit, quoad effectum devolutivum, & ſuſpenſivum, ut dictum eſt, & eſt Communis doctrina *Canoniſtarum*, ut cum *Jo: Andrea* ſcribit *Abbas in Rubr. de Appell. num. 1.*: ideo ſi Subdito non licet *appellare* a Correctione Prælati in foro paterno punientis, ex conſequenti neque poterit ipſum in eodem foro procedentem *recuſare*. Et hujus rationem reddit *Gloſſa in d. cap. Ad noſtram. in verb. Minus de Appell.* dicens; quod ideo a correctione paterna Superioris appellare, ipſumque recuſare non licet, quia correctio fit ad pœnitentiam, hoc eſt emendationem Subditi a delicto: quod eſt undequaque bonum, & proficuum ipſi Subdito, & in hoc nullum poteſt ſubire gravamen. Punitio autem judicialis fit ad vindictam publicam commiſſi criminis principaliter, & ad profectum aliorum, ut a punitione, quam vident in uno, cæteri ad delinquendum deterreantur; licet minus principaliter etiam

converſio Subditi, & ejus reordinatio per punitionem intendatur: & in hac poteſt intervenire gravamen, ſuper quo licet appellare.

83. Quia autem correctio aliquoties poteſt fieri cum modo excedenti, & inferre gravamen; in tali caſu poteſt Subditus *appellare*, non quidem a correctione, ſed a modo, & gravamine ipſius: & circa hoc eſt diſpoſitio clara *Canonum cap. Super queſtion. de Offic. Deleg. cap. De priore, junct. gloſſ. in verb. Contempſit. de Appell. Gloſſ. in cap. Ad noſtram in verb. Minus. ubi Innocent. Tancred. Vincent. & Abb. n. 7. de Appell.* Difficultas autem eſt aſſignare, quando poſſit dicere Subditus ſe eſſe gravatum, ita ut liceat ipſi appellare a modo correctionis. Rem autem hanc valde intricatam, & quæ frequenter ad praxim venit, conabor per multas advertentias declarare. Dico ergo: quod vel Superior pro arbitrio imponit aliquod opus pœnale, ut verbi gratia, diſciplinam, vel jejunium, in punitionem alicujus defectus Subditi; vel imponit pœnam illam præciſe, quæ taxata eſt a *Conſtitutionibus* pro tali delicto. Exempli gratia: Aliquis violat ſilentium in Dormitorio, aut Refectorio; vel ridet, & incompoſite verſatur in Choro. Pro his defectibus non habemus pœnam taxatam a *Statutis*, ſed relinquitur injungenda arbitrio *Superioris*. Alius non ſurgit ex deſidia ad Matutinas: huic delicto taxata eſt pœna a *Statutis Reform. cap. 3. n. 5.*, in quibus habetur, quod prima vice, brachiis diductis ad modum Crucis, genuflexus in Refectorio quinquies recitet Orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam. In primo caſu poteſt excedere Superior; vel in verbis, quibus utitur ad Subditum corrigendum, ut vulgo dicitur *nell' aſcoltar la colpa*; vel in pœnitentia ipſi injungenda, puta quando *Superior* dicit Subdito, ut pro illo defectu faciat talem, vel talem pœnitentiam. Gravaminis autem exceſſus etiam poteſt tripliciter contingere aut *apprehenſive*, aut *appretiative*, aut *realiter*; & hoc tum in verbis correctionis, tum in pœnitentia injuncta. Pariter exceſſus gravaminis hujuſmodi poteſt eſſe vel *abſolute*, vel *comparative*. Explico terminos. Exceſſus gravaminis *apprehenſive* ille eſt, qui re vera exceſſus non eſt, ſed ut talis apprehenditur a Subdito vel quia ignorans, vel quia nimis ſenſitivus, vel quia nimis ſuæ exiſtimationis amans. Ut ſunt nonnulli, qui ad minimum verbulum contra eos prolatum excandeſcunt in iram, & ex levitate, aut ſuperbia loquenti ſuccenſent, honorem ſuum eſſe læſum, criminantes, (Italice. *Perſo il riſpetto*). *Appretiative* eſt ille, qui a tota Communitate reputatur eſſe maxime ignominioſus; ut comedere panem, & aquam in terra abſque caputio, aut deferre ſigna probationis. *Realis* eſt, qui revera talis eſt, ut diſciplinatio per totos ſeptem Pſalmos Pœnitentiales, jejunium quindecim dierum in pane, & aqua. Exceſſus gravaminis *abſolute*, eſt per quod univerſaliter, & indifferenter Religioſus ſeu Sacerdos, ſeu Laicus quivis gravatur. *Comparative* autem eſt gravamen, quod eſt excedens, attenta qualitate perſonæ. Exempli gratia. Diſciplinatio per totos ſeptem Pſalmos, eſſet gravis pœna cuicunque Religioſo cujuſvis conditionis; & hoc *abſolute*. Facere autem diſciplinam, (ut utar idiotiſmo Italico) per unum *Miſerere*, Clerico non eſſet gravamen; *Patri* autem *gravi*, aut *Sacerdoti ſeni*, gravamen eſſet ex *comparatione*, ſpectata ſui qualitate. Juxta ergo factam diviſionem, totam materiam abſolvemus.

84. Dico ergo: quod ſi Superior corrigit Subditum ob defectum, & excedit in verbis, quæ apprehenſive tantum gravant Subditum; iſte nullo modo poteſt conqueri, aut apud Superiorem majorem movere querelam contra *Prælatum* inferiorem. Ratio eſt, quod ſicut imaginatio, aut falſa apprehenſio alicujus, non reddit objectum apprehenſum realiter tale; ita nec imaginatio Subditi falſa, quæ apprehendit correctionem *Superioris* verbalem, ut gravem, reddit eam talem, ſi talis non eſt realiter; puta injurioſa. Et proinde licet Subditus ſe læſum ex illa reputet, non tamen *Prælatus* illum realiter injuſte læſit, neque in legem commiſit, ob quod poſſit a Subdito in judicium vocari. Hiſtoriam ad rem ridiculam do. Redibat ad Conventum poſt curſum Quadrageſimalium Concionum Prædicator quidam ex noſtris, habens in comitatu Ruſticum, cui in ſportula tradiderat Conciones ſuas ad brachium deferendas: volebat Ruſticus ad ſe eximendum a labore ſportulam portandi, illam alligare inter reliquas ſarcinas, quibus onuſtus erat aſellus. Obſtitit Concionator, dicens; Conciones ex quaſſatione paſſuras detrimentum. Denegat Ruſticus periculum; replicat Concionator; perſiſtit Ruſticus, & varias affert excuſationes. Tum Concionator imperioſe ait. (Dicam Italice, quia majorem habet emphaſim) *Non mi far del Theologo, portala al braccio*. Obmutuit Ruſticus, nec ut antea ſolebat, ulla verba Concionatori faciebat; & aliquoties ab iſto interrogatus, reſponſum denegavit. Iratum ex hoc ipſum cognoſcens Concionator, ad Ruſticum converſus, quid inquit eſt hoc? Quare non loqueris? Cur concidit vultus tuus? Tum Ruſticus, pene plorans dixit: Ex quo in hoc mundo ſum nullus me tantum injuriavit, ſicut hodie mihi factum eſt. Pauper ſum, & mendicus, verum eſt; tamen ſum honoratus. Admirans Concionator replicavit: Inſanis? Quis te injuriavit? Tu pater (ait ille) injuriaſti me. Et quomodo ſubintulit Concionator? Tum ille: Vocaſti me *Theologum*; & per gratiam Dei, nec ego, nec ullus ex meis unquam fuit *Theologus*. Ex falſa ergo imaginatione, quæ apprehendit nomen *Theologi*, ut injurioſum, conquærebatur Ruſticus ſe gravatum verbis Concionatoris, quod tamen non fuit; ridenda proinde eſt ejus querimonia. Pari modo dicendum eſt in caſu noſtro, de Subdito, qui reputat ſe gravatum a Superiore corrigente verbis apprehenſive tantum gravativis, unde non poteſt de his contra Superiorem moveri.

85. Si autem *Superior* gravat Subditum verbis, aut *appretiative*, aut *realiter* gravantibus; Subditus poteſt juſte a *Superiore* majore juſtitiam petere, & agere contra *Prælatum*, ſic indebite corrigentem actione injuriarum. Sicut enim punitur ille, qui calumniatur, vel de occulto delicto, quod probare non poteſt, diffamat proximum, vel contra illum injurioſa, & contumelioſa verba profert; ita debet etiam puniri Prælatus, qui tali modo Subditum offendit: imo ſeverius caſtigari, quia abutitur poteſtate ſibi tradita non in ædificationem, ſed in deſtructionem, non ad promovendam morum correctionem, ſed ad provocandum Subditum, & ſæpe ſæpius ad proprias paſſiones adimplendas. Ex quo fit, quod Subditus exaſperatus maneat incorrectus, & erga Prælatum non ſe gerat, ut filius humilis, & obediens, quem videt ſuperbia elatum, irritantibus, & contumelioſis verbis procedere, & per contemptum contra illum, quidquid ſibi paſſione dictante in buccam venerit, effutire. Audiant *Prælati* monitum Tridentini *ſeſſ. 13. de Reform. cap. 1.* ad Epiſcopos, & proinde ad quoſvis *Superiores* directum: *Se Paſtores, non percuſſores eſſe meminerint, atque ita præeſſe ſibi Subditis oportere, ut non in eis dominentur, ſed illos tanquam filios, & fratres diligant, elaborentque, ut hortando, & monendo ab illicitis deterreant, ne ubi deliquerint, debitis eos pœnis coercere*

co-

rogantur. *Quos tamen, ſi quid per humanam fragilitatem perrare contigrrit, illa Apoſtoli eſt ab eis ſervanda prareptio, ut illos arguant, obſecrent, increpent, in omni bonitate, & patientia, cum ſæpe plus erga rorrigendos agat benevolentia, quam auſteritas; plus exbortatio, quam comminatio; plus Charitas, quam poteſtas.* Pariter Superiores locales audiant *Statutum Valliſoletanum Tit. de locali Capitulo verſ. Illud vero. Orb. Seraph. Tom. 3. pag. 511. rol. 2.: Illud vero, vel inprimis Superiorem ipſum admonendum neceſſario duximus; ut in arguendis Fratribus, & pœnitentiis imponendis, a contumeliis, injuriis, improperiis, & calumulis, vel maxime abſtineat: ner vero rouritate, niſi quantum zelus Dei, ferendum frientiam, ſuaſeris, ſed animo per omnia ſedato, gravibus verbis, ſeveritate opportuna, cum paterna lenitate conjuncta, reprrhendat, & arguat, hortetur, & moneat. Ar memor ſalutaris moniti Beatiſſimi Patris Noſtri Franciſci cum miſericordia pœnitentiam injungat: Caveatque omnino, ne iraſcatur, & conturbetur propter peccatum alicajus; quia ira, & ronturbatio in ſe, & in aliis impediunt rharitatem. Denique, quod nullius ronfuſionem velit, aut deſideret, ſed tantum Dei gloriam, animarum ſalutem, ſingulorum emendationem, omnium ædificationem, & quærat, & optet, & verbis, & factis, quo ad ejus fieri poteſt oſtendat. Nullum aggravet, neminem confundat, niſi prout juſtitia popoſceris; ſed magis ita paterna charitatis ſtudio efficere rouetur, ut ſua quiſque culpa ad ſalutem confundatur, nec vero ad iracundiam filios provocet, ut Apoſtolus admonuit. Demum ita ſeveritatem cum humanitate, rum lenitate aſperitatem, indulgentiam cum rigore conjungat, ac vinum, & olrum ita miſreat, ut nemo ex rigore ronfringatur, ex indulgentia nemo inſoleſcat, nullus ex humanitate laxetur, ex ſeveritate nemo deſperet; ſed omnes hinr comitate illecti, illine gravitate deterriti, regularis diſriplina rigorem, & ſuave Chriſti jugum ſuaviter, ac patieater ferant.* Longiuſcule textum Statuti dedi, ſed nec verbum omittendum duxi: totum enim prætioſum, & magni ponderis eſt. Et exneglectu advertentiæ tam ſalubris, evenit plerumque, quod Subditi ex aliquorum *Prælatorum* correctionibus minime proficiant: quis (ut erudite ſcripſit *Cajetanus in 2. 2. quæſt. 72. art. 2. in corp.*: *Repræſentatur Subditis, quod non ex charitate, ſed ex paſſione procedant, fiuntque deteriores non ſuſcipientes diſciplinam, leviuſque verbera, quam contumelioſa verba ſuſcipiunt.* Unde ſubjungendum dueo documentum *Sot. de Juſt. & jur. Quæſt. 9. art. 2.*: *Conſultiſſime Prælatis abſtinendum eſt a convitiis, quæ humanos animos amarulentius, quam corporalia vulnera exulcerant.* Quod etiam doctiſſime more ſuo proſecutus eſt *Navarrus in cap. Inter verba. Concl. 6. a num. 17. apud Peyrin. de Prælat. Quæſt. 2. cap. 3. §. 16. num. 149.* Monet proinde *Prælatos Abbas in cap. Ad noſtram. num. 1. de Appell.*, ut diſcant a *Canone cap. Eſto.junct. gloſſ. in verb. Quaſi Clericos. 95. Diſt.* quomodo ſe gerere debent in correctione Subditorum defectuoſorum: *Epiſcopi (ait), Sacerdotes ſciant ſe eſſe, non Dominos: Honorent Clericos, quaſi Clericos, ut ipſis Epiſcopis a Clericis, quaſi Epiſcopis honor deferatur.* Conqueruntur nonnulli *Prælati*, quod a Subditis honor debitus Obedientiæ ipſis non præſtetur: ſed non agnoſcunt propriam culpam, dum in correctione imperioſa, & ſuperciliaris Subditos contemptui habere oſtendunt, verba vilipendii, contumeliæ, & quæ defectum nimis exaggerant, ipſis improperando. Quidam duriſſime increpant de re levi defectuoſum, tanquam ſi *Chriſtum* crucifixiſſet; & hoc, quis Subditus, eſt ſibi inviſus, utpote ex Factione contraria. Alii imponere audent Subditis defectus, quos non commiſerunt, aut comminiſci eorum, de quibus jam fuerunt puniti, & emendati, & ipſos denuo improperare; aut ſeriem totius vitæ ſuæ, non ſolum in Religione, ſed etiam in ſæculo recenſere, cum ſarcaſmis, & ſcommatibus moventes auditores ad cachinnos: alii vilitatem natalium, aut maculatum genus exprobare: alii doloſe reticere defectus, per quos pœnitentiant, dicentes, ſe illos non aperire, ne cæteri Fratres ſcandalizentur: Ex quo gravem jacturam propriæ famæ patitur *Subditus*, & centum judicia temeraria faciunt alii in divinando, quodnam delictum potuit tam enorme committi ab illo, quod non auſus fuerit *Superior* aperire. In his, & ſimilibus caſibus a gravamine Subditus poteſt (non quidem appellare, quia cum illud illatum ſit per verba, quæ tranſeunt, non poteſt revocari,) ſed recurſum habere ad *Superiorem*, & agere contra *Prælatum*, aut de calumnia, aut de injuris. Et ratio eſt, quia *Prælatus* non ſe geſſit, ut *Pater*, qui filii correctionem amat, & punit quidem, ſed honorem ejus tuetur; at ut *Judex* iniquus, imo ut inimicus. Et utinam *Prælati* majores continerent in officio inferiores, caſtigando eos, quando in correctionibus, ſibi conceſſa abutuntur poteſtate! Per hoc enim vitiata correctio, non habet virtutem reformandi mores in Subditis, & Regularis diſciplinæ vigor ſenſim enervatur.

86. Si vero *Superior* (quando arbitrarie procedit) excedit pœnam rationabiliter debitam, & nimis ſævit, aut per nimium zelum indiſcretum, aut ob aliquam paſſionem privatam; Subditus poteſt ab illa appellare ad *Superiorem* majorem, quia exceditur modus in correctione. Difficile autem, ne dicam impoſſibile eſt, regulam fixam ſtatuere ad diſcernendum, quando talis exceſſus pœnitentiandi adeſt. *Gloſſa in cap. de Priore in figurat. caſ. extra de Appell.* exceſſum pœnitentiandi, ob quem appellatum fuit a *Canonico Regulari* a correctione ſui *Prioris*, (quam Appellationem *Papa* ſuſtinuit) deſcribens, dicit, quod *Prior*, *Canonicum ferit veſtibus uſque ad camiſiam ſpoliari.* Poſſemus a ſimili dicere etiam nos, quod exceſſus committeretur a *Superiore* jubente, ut Subditus, aut retentis ſolis fœmoralibus ſe flagellaret; aut in publico Refectorio ſe diſciplinaret, ſi in illa Provincia mos eſſet, quod ſoli Apoſtatæ illud facerent; aut ſi juberetur Subditus abſque chorda, & caputio comedere in terra panem, & aquam, aut ſignum probationis deferre, & ſimilia. Sed horum exceſſus in modo corrigendi, relinquitur judicandus arbitrio *Superioris ad quem* appellatum eſt, & iſte debet librare qualitatem defectus commiſſi; gravitatem pœnitentiæ aut realiter, aut appretiative, ut ſupra dictum eſt; facere diſcrimen inter pœnitentiatum, & pœnitentiatum; quia una, & eadem pœnitentia erit gravis *Sacerdoti ſeni graduato*, quæ talis prudenter non judicari debet inflicta *Laico*, *Clerico*, aut *Sacerdoti* juveni, & ordinario. Pariter conſiderari alia concomitantia, & adjuncta in *Superiore*, puta, ſi eſt indiſcretus, partialis, factionarius, contrarius pœnitentiato, & etiam qualitates pœnitentiati, ſi eſt nimis defectuoſus, immodeſtus, litigioſus, ita ut potuerit *Prælatus* illa pœnitentia punire multos alios defectus, de quibus alias punitus non eſt, ſumpta occaſione caſtigandi ab illo, ob quod fuit inflicta pœnitentia, quæ cenſeretur gravis, ſi eſſet pro illo ſolo defectu, ſed non eſt talis, ſi eſt data ad puniendos multos alios.

87. Si autem Prælatus injungit pœnitentiam præſcriptam in *Statutis* pro tali crimine; nullo modo poteſt *Reus* ab illo appellare: & de hoc aperte loquuntur *Canones*, quos in principio citavimus. Sicut

etiam, ſi juberet ut Subditus faceret aliquod opus pœnale, ut jejunium, diſciplinam, &c. *ob mortificationem, ſive ad exercitium virtutis*. Ratio eſt, quia proprium *Paſtoris* eſt, Subditos ſuos ad actus virtutis exercere, nec ullum ipſis reſultat in hoc gravamen, nec ulla patitur infamia, quod cauſa mortificationis aliquis flagellationem, aut jejunium, aut aliud opus mortificativum fecerit. Non enim, ut plerique autumant, ſubitur infamia ob pœnam, ſed tantum ob culpam. Et ſi pœnitentia affert aliquam ignominiam; hoc eſt occaſionative, & remote, puta quia declarat talem ſic pœnitentiatum fuiſſe delinquentem: & ideo dedecoroſa eſt pœnitentia non ex ſe, ſed quia culpam regulariter ſupponit. Si autem *Superior* injungit pœnitentiam, & declarat ſe non ob culpam aliquam, ſed tantum ad virtutis incitamentum illam injungere; nullo modo potaſt Subditus illam recuſare, quia ſibi nulla poteſt per hoc irrogari injuria, nec infligi gravamen, a quo legitime poſſit appellari. Quid autem juris, ſi *Superior* dubitans forte, ne Subditus pœnitentiam recuſet, dicat illi: *Vade ad faciendam, diſciplinam ob mortificationem*: exinde, illa facta, aperiret cauſam aliam, & diceret, ſe ob talem, aut talem defectum illam pœnitentiam injunxiſſe? Dico: quod ſi pœnitentia injuncta non excedit modum, & defectus eſt verus, debet Subditus humiliter acquieſcere: Si autem excedit modum, aut delictum eſt falſum; poteſt ad *Superiorem* majorem movere querelam contra inferiorem, qui debet de hoc puniri. Non enim *Superiores*, eo quia paterne corrigunt, poſſunt pro libito procedere ex tali quali informatione circa defectus Subditorum, neque præcipitanter ſe gerere ad relationem cujuſvis in fulminandis pœnitentiis; ſed debent caute procedere, & non adhibere tam cito fidem Referendariis, qui aliquoties ob privatas paſſiones, maxime contra juvenes, vendunt falſa pro veris. Quia licet defectus impoſiti ſint leves, tamen maxime conturbant Religioſos, & præſertim eos, qui gaudent fama undequaque incontaminata, ſi vident ſe falſo accuſatos, & vere punitos: & pœnitentia ex cauſa ſive vera, ſive falſa, ſemper aliquale dedecus ipſis affert, ad quod reparandum, licitum illis eſt ad *Superiorem* recurrere.

88. Si autem Superior excedit pœnam taxatam a *Statuto*, & nulla eſt conditio aggravans defectum, dico, quod ab illa pœna poteſt Subditus appellare. Ratio evidens eſt: quia ſicut in foro judiciali nequit *Judex* excedere in Sententia pœnam ordinariam præſcriptam a lege pro tali delicto; ita nec poteſt *Superior* in foro paterno majorem pœnitentiam injungere, quam ſit a *Statutis* determinatum; quia non habet Superior arbitrium, niſi in caſu, in quo non diſponit lex. Hic autem legis ordinationem habemus: proinde nequit *Superior* illam tranſgredi.

89. Licet autem, ut ſupra dictum eſt, in caſibus iſtis liceat a *Superioribus* in foro paterno ſuper gravamine appellare; non tamen poteſt Subditus ipſum *Superiorem* recuſare in illo foro, ita ut per talem recuſationem ſuſpendatur in Superiore auctoritas, & juriſdictio paterna, ſicut per recuſationem in *Judice* ceſſat juriſdictio in cauſa. Ratio eſt: quia ſicut ſi recuſetur aliquis *Superior Ordinarius* in foro Judiciali, talis Recuſatio non ſuſpendit Ordinariam ejus juriſdictionem, quam habet, ut *Pater* in Subditum, ut notum eſt; ita licet a *Superiore* appelletur ſuper aliquo gravamine, non tamen tollitur, quin in foro paterno ſibi ſarta, & tecta remaneat ejus juriſdictio; & proinde recuſari non poteſt, ita ut Recuſans ab ordinaria ipſius, paternaque poteſtate eximatur. De jure enim divino eſt, quod Subditus *Superiori* pareat; & videmus in *Eccleſiaſtica Hierarchia*, quod quilibet *Eccleſiaſtico Superiori* ſuo locali (ut *Parocho*), Provinciali, (ut *Epiſcopo*) & Generali, (ut *Summo Pontifici*) ita ſubjectus paternaliter eſt, ut nullo modo, aut quavis de cauſa, etiam enormis gravaminis, ab eorum cura eximi poſſit. Caveant proinde Subditi, ne ad Appellationem deveniant, niſi enorme, & manifeſtum ſit gravamen: & quando appellare coacti ſint; humilibus, & modeſtis verbis appellent, non *Superiori* inſultando, non dicendo, illum *injuſtum*, *Tyrannum*, *inimicum*, & hujuſmodi; ſed modo reverenti dicant illi: *Bona veſtra venia, Reverende Pater, in pœnitentia, quam mihi infligitis nimis gravatum me ſentio, proinde non ut recuſem obedientiam, ſed ut curem indemnitatem meam, ſuper hoc appello ad Patrem Provincialem, Generalem, &c.*

Pariter *Superiores*, a quibus Appellatur, non debent ex iſta Appellatione turbari, aut contra Subditos furere, ſe ſe forte deſpectos criminantes. Quia hoc juridicum præſidium illos non lædit, & ita conſulit indemnitati Subditorum, ut in minimo Superiorum auctoritatem non labefactet. Aut enim a *Superiore ad quem*, declaratur, non ſubſiſtere *Appellationem*, aut ſubſiſtere? Si primum: non doleant *Superiores* de *Appellatione* interpoſita a Subdito, ſed propriam aut paſſionem, aut aliam imperfectionem culpent, ob quam ab ipſis inflicta fuit pœnitentia indebita: Si vero non ſuſtinetur Appellatio, ipſi redundabit ad honorem. Siquidem Subditus, qui indebite appellavit, debet remitti ad *Superiorem a quo*, & debet pœnitentiam impoſitam duplicatam adimplere, juxta *Textum* infra *Tit. Canones* 4. 9., & in hoc caveant *Superiores* majores, qui ad retundendam nonnullorum Subditorum audaciam debent *Superiorum* minorum auctoritatem defendere, nec eſſe faciles ad decernendum, *Appellationem* Subditi fuiſſe legitimam. Si cauſa *Appellationis* non eſt manifeſte, & evidenter juſta, nullo modo debet admitti: ſi patenter nulla eſt, & a Subdito fuit interpoſita, ut frequenter accidit, ad ſolum finem eludendi pœnam ſibi impoſitam, & inſultandi *Superiori minori*; *Prælati majores* armentur zelo juſtitiæ pro tuenda dignitate *Superioris*, & frangenda inſolentium Subditorum temeritate. Ad normam legum, duplicent pœnitentiam Subdito male appellanti, & mittant eum ad *Superiorem a quo* appellatum eſt, tum ut magis eum timeant cæteri Subditi, tum ut reſarciatur tali modo ejus exiſtimatio, tum ut caſtigata Appellantis temeritate, cœteri non tam facile Superiorum mandata deſpiciant, & jugum obedientiæ, ſine qua diſſipatur Religio, excutiant. Et pro amore Dei, non faciant *Superiores majores*, ut multoties vidi: ſcilicet quia *Prælatus inferior* non eſt ſibi amicus, decernunt Appellationem a Subdito defectuoſo interpoſitam, juſtam fuiſſe, & *Superiorem minorem* indebite illum gravaſſe, & ſic inſolentiorem Subditum reddunt, & contemptibilem faciunt Prælatorum minorum auctoritatem: Aut ſi Subditum juſtificare non poſſunt, ipſi nec pœnitentiam duplicant, ut debent, nec ad *Superiorem a quo* appellatum eſt, Subditum, qui appellavit, remittunt; & interea Subditus gloriatur, quod *Superior* ille non potuit habere intentum ſuum, ſcilicet illum pœnitentiandi coram ſe. Hoc nullo modo poteſt fieri, & *Superior major* hæc faciens peccat mortaliter contra juſtitiam; quia lædit jus tertii, puta *Superioris minoris*, & hoc in re gravi. Ille enim habet jus puniendi ſuum Subditum errantem, quo non debet privari; & Subditus debet puniri in loco, in quo deliquit, & a Judice loci, delicti, ut notum eſt. Pariter peccant in cauſa; quia ſic fovent inſolentiam in Subdito, qui ex tali indulgentia redditur audacior

ad

ad peccandum. Denique peccant ſcandalo; quia a tali exemplo invitantur cæteri ad contemnenda mandata Superiorum localium, & obediunt ipſis, quando volunt, nec *Superior* audet illos, ut par eſſet, cogere per pœnitentias, ne in periculo ponat auctoritatem ſuam, puta quod a pœnitentia appelletur, & ita vigor Regularis diſciplinæ enervatur. Nec per hoc dico, quod *Superiores majores* debeant ſic tueri dignitatem inferiorum, ut ipſos, licet evidenter injuſtos, defendant; quia pari modo contra juſtitiam peccarent. Contingit aliquando *Superiorem localem* præcipitoſum eſſe, indiſcretum, fatuum, totam familiam conturbantem; & quia amicus *Provincialis* eſt, omnia ſibi cedunt in bonum, ita ut nulla contra ipſum, licet juſta, Subditorum querela audiatur. Si Subditus, indiſcreta pœnitentia gravatus, ab illo appellat, quantumvis juſta ſit Appellatio; nihilominus dure a *Provinciali* tractatur, & ad eundem *Superiorem* remittitur, ut dupliciter puniatur: & dicunt ita debere fieri ad bonum regimen, pro defendenda *Prælatorum localium* dignitate. Sed falſiſſimum hoc eſt; quia bonum eſt regimen, quod fulcitur juſtitia: juſtitia autem debet erga omnes, & contra omnes oſtendi æqualitate geometrica, non arithmetica: Si *Superior localis* injuſte pœnitentiavit, ſibi ipſi imputet, ſi inhonoratus remanet; quia injuſte puniendo, ipſe prius propriam dignitatem dehonoravit. Subditus ex alia parte habet jus ſe tuendi, & famam ſuam defendendi, & ob hoc, juſtum recurſum habet ad *Superiorem*. Quod ſi *Superior* hoc negligat, & *juſtitiam juſti aufert ab eo*, ut dicit *Propheta*, certe peccat mortaliter, & ob juſtitiam deſpectam, juſtum incurrit *Væ* ibidem comminatum. Si enim Subditus in amaritudine animæ ſuæ videns ſe manifeſte læſum, clamet ad *Deum* maxime ſi eſt pauper Fraterculus, & proinde appreſſus, certe a Deo exaudietur. Et ſi in deſperationem actus fugiat a Religione, perditio illius injuſto *Superiori* imputabitur, & ejus exactiſſimam rationem reddet in puncto mortis. Librent ergo *Superiores majores*, & maturum conſilium adhibeant, omni paſſione ſepoſita, in judicanda cauſa Subditi Appellantis. Arbitria juſta dent ſemper *Superiori*, quorum potior debet eſſe ratio, favore diſciplinæ Regularis; ſed ubi arbitrium non habet locum, quia evidens eſt juſtitia, juxta illam judicent, nec reſpectum habeant, ſive *Superiori*, ſive Subdito. Quod ſi *Prælatus* cognoſcens de cauſa Appellationis, evidenter injuſte judicet, & gravet vel *Superiorem localem*, ipſius auctoritatem contra Subditum non ſuſtinendo, vel Subditum, juſtitiam illius contra *Superiorem* localem non defendendo; poterit uterque ſuper illo gravamine, aut appellare, aut recurſum habere ad *Superiorem Generalem*: uterque enim habet jus ad tuendam dignitatem, ſive indemnitatem ſuam.

90. Sed demus, quod Subditus in foro paterno, ut præfertur, Appellet a *Superiore locali*, & ſuper cauſa Appellationis debeat *Provincialis* cognoſcere; quomodo procedet? Dico, quod debet procedere ut *Pater*, non autem ut *Judex*: & ratio eſt, quia eodem modo cognoſcitur de Appellatione, ſicut de cauſa principali; & cum iſta ſit in foro paterno, etiam in illo debet cognoſci Appellatio. Quid autem, ſi *Reus* Appellatus vellet, quod Provincialis juridice inquireret, ex eo quod relationes, quæ veniunt ad *Provincialem* ſunt diverſæ, imo inter ſe contrariæ? Dico, quod nil minus debet *Provincialis* ſummarie, & ſine ſcripto procedere, aliter enim eſſet infeliciſſimum ipſius regimen, nec Religioſæ quieti accommodum, ſi deberet inſtitui proceſſus juridicus ſuper hoc. Verum tamen eſt, quod ad habendam veritatem, debet *Provincialis*, aut tempore viſitationis, aut alio commodo, (dummodo interea non expiraret officium *Superioris a quo* appellatum eſt) ſe informare a teſtibus de veritate, præmiſſo juramento, & ſecundum illam informationem ſententiare ſimul cum Diffinitorio (ut habet Textus ſupra) ſuper juſtitia *Appellationis*. Imo conſulo, quod *Provincialis* ad ſui juſtificationem ne (teneatur) forte in ſyndicatu *Commiſſarii* ſeriem facti, ſuper quo ſententiavit redigat in ſcriptis, munitam atteſtatione jurata Teſtium; & ita optime juſtitiæ, & indemnitati ſuæ erit conſultum.

III. Quæritur: An poſſit recuſari Provincialis in actu Viſitationis?

SUMMARIUM.

91. *Provincialis in viſitatione nequit recuſari.*
Appellatio a correctionibus in viſitatione non datur.
Et non habet effectum ſuſpenſivum.
Epiſcopus impeditus ne viſitet, procedit per Cenſuras.

92. *Provincialis habet jus viſitandi.*
Si Provincialis vellet juridice viſitare, ex juſta cauſa poteſt recuſari.

93. *Effectus ſuſpenſivus, & devolutivus quis?*
Suſpenſio alia eſt Cenſura, alia eſt pœna.
Ut pœna eſt inchoata privatio.
Fertur ob delictum, non præmiſſa monitione.
Apud nos eſt remotio a civili adminiſtratione.
Privatio Officii eſt mors civilis.
Suſpenſio ab Officio non poteſt infligi ob exercitium virtutis.
Neque ex levi cauſa.

94. *Provincialis tenetur aſſignare cauſam ſuſpenſionis.*
Forus paternus, & judicialis in quibus conveniant?
Sententia lata contra inauditum eſt nulla.
Si Provincialis non aſſignat cauſam ſuſpenſionis, non tenetur Guardianus obedire.
Cauſam pœnitentiæ debet aſſignare Superior.
Et debet eſſe rationabilis.
Religioſus tenetur obedire in contentis in Regula, vel ad eam conducentibus.
Prælatus non poteſt præcipere indifferentia, niſi cohoneſtata ſine bono.
Si cauſa aſſignata eſt levis, aut falſa, poteſt appellari a ſuſpenſione.

95. *A ſententiis Epiſcoporum, quæ continent gravamen, etiam in Viſitatione poteſt appellari.*
Si tamen eſt gravamen irreparabile per diffinitivam.

96. *Si totus Conventus recuſaret Provincialem, & viſitationem impediret, quid faciendum?*
Epiſcopus impeditus ne viſitet, procedit per Cenſuras.
Pariter frangit muros, portas, & removet obſtacula.
Invocat auxilium brachii ſæcularis.
Ad eum præſtandum adigit Judicem laicum per Cenſuras.
Brachium ſæculare invocandum poſt fulminatas Cenſuras.

97. *Impedientes Viſitationem Epiſcopus excommunicat.*
Sed debet præmittere trinam monitionem.
Nullus poteſt dici contumax, niſi ter prius monitus.

Mu

Monitio, & citatio ſunt de jure divino.

98. *Provincialis impeditus viſitare, eadem præſtet, quæ Epiſcopus.*

Sed expedit alia via prudentiali uti.

COMMENTARIUS.

91. RESpondeo: quod evenit aliquando caſus, quod *Superior* localis ſibi parum amicum reputat *Provincialem*, & ſupponit hunc in viſitatione debere aliquod gravamen ſibi inferre velle, ſive pœnitentiando, ſive ſuſpendendo ab officio: inquirimus nunc; ſi in tali caſu poſſit *Guardianus* recuſare *Provincialem*, & ita ipſum impedire quominus viſitet? Ad hoc dico, quod hoc nullo modo poteſt; & circa hoc eſt aperta diſpoſitio *Tridentini Seſſ. 24. cap. 10. de Reform.* quod pro viſitatione Epiſcoporum ita ſanxit: *Nec in iis, ubi de viſitatione, aut morum correctione agitur, exemptio, aut ulla inhibitio, Appellatio ſeu quærela, etiam ad Sedem Apoſtolicam interpoſita executionem eorum, quæ ab his mandata, decreta, aut judicata fuerint, quoquomodo ſuſpendat aut impediat.* Ex quibus habetur, quod ſi nulla admittitur Appellatio ab Epiſcopo in actu viſitationis circa concernentia viſitationem ipſam, vel morum correctionem; a fortiori non admitti debet Appellatio, ſive recuſatio ipſius, quominus fungatur munere ſuo viſitandi, ad quod ex Canone *cap. 1. de Cenſ. in 6.*, jus habet, & ita tenent communiter *Doctores Garc. de Beneſ. Part. 3. cap. 2. num. 198. Salzed. de Protect. Reg. Part. 2. cap. 15. num. 63. Barboſ. Collect. in Trident. Seſſ. 24. cap. 10. num. 11. Donat. Prax. Regul. Par. 2. Tom. p. Tract. 10. Quæſt. 37. Fagnan. in cap. Conquerente de Off. Ordin. num. 37.* Imo illud idem, quod decernit Concilium, & militat etiam ad punctum noſtræ quæſtionis, renovavit *Sacra Congregatio Concilii* in ſuo *decreto* approbato a *Clemente Octavo*, quod per extenſum refertur a *Quaranta Summ. Bullar. verb. Archiepiſcopi auctoritas. fol. m. 63.* ubi habetur, quod *Appellationes in cauſis viſitationis Ordinariorum, aut correctionis morum, quo ad effectum devolutivum tantum, admittantur.* Unde deducitur quod *Appellationes* ſuſpenſivæ in viſitatione, admitti non debent, & a fortiori nec admitti *recuſatio* ſuper viſitatione ne fiat; nec per eam ſuſpenditur recuſati juriſdictio, ut notum eſt. Et cohærenter huic doctrinæ *Paulus V.* in ſuo *Brevi* ſub *die 29. Octobris* 1610. quod per extenſum dat *Barboſa de Off. & poteſt. Epi. Par. 3. Allegat. 73. n. 8.* ſcripſit *Epiſcopo Portugalen.* declarando: *Epiſcopum vel alium, cui legitime competit, viſitantem, non poſſe, uti ſuſpectum, recuſari, non obſtantibus &c.* Et poſſe *Epiſcopum* ſi ab aliquibus prætendentibus, ſe aliquo jure exemptos a viſitatione, impediretur quominus viſitaret, procedere per Cenſuras excommunicando taliter ejus viſitationem impedientes, docent multi *Doctores Gennen. Prax. Archiep. cap. 18. n. 5. Campanil. Diverſ. jur. canon. Rubr. 12. cap. 13. n. 53. Barboſ. l. cit. Allegat. 74. num. 2a. Donat. Tom. p. Par. 2. Tract. 13. Quæſt. 69. num. 1.*; eo quia licet ipſi gladio ſpirituali jus ſuum defendere, ut dicit *Canon cap. Dilecto de Sent. Excom. in 6.*

92. Cum autem, ut alias dictum eſt, optimo jure *Provinciales* non tantum *Epiſcopis*, ſed etiam *Archiepiſcopis* comparentur, ea quæ dicta ſunt de *Epiſcopis*, extendi debent ad *Provinciales Regulares* in viſitandis ſuis *Provinciis*. Tum quia etiam iſti, ex mandato *Tridentini Seſſ. 25. cap. 1. de Regul.* ultra proprias *Conſtitutiones*, tenentur ad viſitationem omnium Conventuum ſuæ *Provinciæ*, ut *Epiſcopi*. Tum quia declaratio allata *Pauli Quinti* loquitur in ſpecie non ſolum de *Epiſcopis*, ſed dicit: *Vel alium, cui legitime competit, Viſitantem*; & cum *Provinciali* legitime competat viſitatio, ut dicit *Clementina Attendentes, de Stat. Monach.*; liquet, quod ipſi in viſitatione nullo modo poſſunt recuſari, nec eorum juriſdictio per recuſationem ſuſpendi. Hoc autem ſemper intelligendum eſt de viſitatione paterna generali, & ordinaria. Si autem veniret *Provincialis* ad viſitationem, generalem quidem, ſed juridicam, ex eo quod conſtat ſibi ex denunciatione, aut fama, delictum eſſe ibi commiſſum, cujus auctor ignoratur, & ex juſta cauſa timeret Guardianus ſibi imminere gravamen a *Provinciali*; utique poſſet ipſum recuſare ut *Judicem*, nec in hoc ſenſu loquuntur ſupra citata *Decreta*, ut tenet *Franciſcus Leo Theſaur. For. Eccl. Par. 2. cap. 2. n. 77.*: & ad idem faciunt ea, quæ ad legitimam *recuſationem Judicis ordinarii* requiruntur, ut ſupra docuimus.

93. Sed ponamus quod *Provincialis* de facto, (licet de jure nequeat, ut alias dicemus) in viſitatione paterna, ſuſpendat *Guardianum*, poterit ne *Guardianus* appellare, ita ut Appellatio ſortiatur effectum *ſuſpenſivum*, ultra *devolutivum*? Explico terminos pro imperitis. Effectus *ſuſpenſivus* eſt, quando ſententia, ſive judicialis, ſive extrajudicialis ſuſpenditur, & impeditur, ſicut & *Judicis*, ſeu *Superioris* juriſdictio. *Devolutivus* autem eſt, per quem cauſa devolvitur ad alium *Superiorem* majorem, a quo debet cognoſci. Pro clariori intelligentia dubii, do exemplum. *Provincialis* viſitat modo conſueto Conventum meum: Sermonem habendo in *Capitulo*, quod vulgo dicitur: *Rendere la viſita*, vocat me Guardianum, & dicit, *ob imperfectiones, ſive defectus in meo Officio commiſſos, me ſuſpendere ab Officio*: vel privatim me vocat, & dat litteras obedientiales, in quibus non exprimit ſe me *ſuſpendere* ab officio: vel, in diſceſſu ſuo a Conventu, relinquit Obedientiam mihi conſignandam, in qua præcipit, ut ad alium Conventum me conferam. Quærimus ergo, an mihi liceat in Refectorio, vel quando tradit mihi obedientiam appellare ab ipſo ad *Generalem*, ita ut facta illa *Appellatione* poſſim contra mandatum ipſius continuare in Officio meo, (& hic eſſet effectus *ſuſpenſivus* Appellationis); aut non obſtante tali *Appellatione* debeam obedire, & recurſum interea ad *Generalem* habere?

Turbida eſt quæſtio hæc; & ut eam clarificemus, advertere debemus, quod *Suſpenſio*, alia eſt *Eccleſiaſtica Cenſura, qua impeditur perſona Eccleſiaſtica uti jure aliquo, vel poteſtate*, ut dicunt *Summiſtæ verb. Suſpenſio. Navar. Manual. cap. 27. num. 151. Avila de Cenſur. Par. 3. Diſp. 1. dub. 1. Henriq. lib. 12. cap. 3. num. 2. Coninch. Tom. 2. Diſp. 15. dub. 1. Sayr. lib. 4. Theſaur. cap. 1.* quæ non incurritur, ſive fulminatur, niſi propter culpam mortalem, ut ex multis probat *Layman lib. p. Tract. 4. de Suſpenſ. cap. 3. in princip.*, & de hac non loquimur hic. Alia vero eſt tantum *pœna*, & induit *naturam* inchoatæ *privationis*, & cenſura appellari non poteſt, & hæc fertur ob delictum patratum, nulla præmiſſa monitione, ut poſt *Innocentium* docet *Abbas in cap. Reprehenſibilis. num. 4. de Appell.* ex *Canone cap. Ex litteris. Extra. de Teſt.* & de hac loquimur nos in caſu propoſito: & univerſaliter, quando in *Statutis* pro aliquo delicto ponitur *pœna Suſpenſionis ab Officio* (licet Superiores Regulares ex ſua poteſtate poſſent ferre etiam cenſuram Suſpenſionis ab Ordine, ſicut, & poſſunt excommunicare); tamen ſemper intelligitur *Suſpenſio ab Officio*, quæ eſt pura pœna, & impedit ab Officio, quatenus Officia concernunt civilem adminiſtrationem, & talis pœna infligitur, ut ſic ſuſpenſus impedia-

diatur per impedimentum regiminis, ut optime advertit *Sanctorus de Pœn. cap. 1. quæſt. 3. verſ. Quatenus autem. fol.20.* Hæc autem pœna gravis eſt; quia ut dixi eſt *privatio* imperfecta, & ſicuti *privatio ab Officio* eſt pœnarum graviſſima (eſt enim mors civilis, quia privatus ab officio, dicitur capite minutus, quia *ſtatu permutatus*, ut dixit *Cajus l. 1. ff. de Capit. dimin.*) ita imperfecta privatio, quæ eſt *Suſpenſio ab Officio* erit pœna gravis. Unde cum *juxta menſuram delicti debeat eſſe plagarum modus Deuteronom. cap. 25.* ſequitur, quod non poterit, niſi pro culpa gravi, infligi hujuſmodi pœna *Suſpenſionis*. Proinde non adhæren ſententiæ *Sanctori de Pœn. cap. 1. quæſt. 3. verſ. Reſpondeo affirmative*, dicentis poſſe *Provincialem* ſuſpendere Guardianum, *ſi id fieret ad obedientiæ exercitium, vel aliqualem mortificationem, quæ eſſet ſpecies pœnitentiæ ſalutaris, & ad breve tempus*. Siquidem exercitium mortificationis, & obedientiæ non debet eſſe cum infamia, vel dedecore Religioſi, & amiſſione bonæ exiſtimationis: Stat autem quod in Religione, Suſpenſus aliquando ab Officio jacturam patitur in fama. Communiter enim exiſtimatur, quod ſic Suſpenſus deliquerit in illo Officio, a quo ſuſpenſus eſt; unde ſolet ſibi ab iis, in quorum oculis ipſe poſitus eſt, exprobari quod ſuſpenſus fuerit ab Officio, & *Suſpenſio* talis impedit, & retardat quominus alias ad Officia promoveatur, ex quo ſemel ſuſpenſus fuit: & ita impeditur ipſe a conſequendis illis honoribus, qui ex Religioſa convenientia ſibi debentur. Stat ergo, quod non ex ſolo mortificationis exercitio, poteſt Guardianus ſic ſuſpendi, ne infamiam abſque crimine incurrat; ſed requiritur cauſa criminoſa, cum *Suſpenſio* pœna ſit, qua, niſi pro crimine, non debet ullus inuri; ut fatetur, paulo poſt prædicta, ipſe *Sanctorus loc. cit. verſ. Reſpondeo ſecundo*, ſibi non cohærens. Et quando *ſtatuta* loquuntur, quod defectu ſi Guardiani in tali, vel tali delicto, *arbitratu Superioris*, ſuſpendantur ab Officio; cenſendum eſt, quod Statutum non reputet delictum illud, pro quo infligit *Suſpenſionem*, eſſe leve; alioquin eſſet irrationabile, quia delicto levi, gravem pœnam apponeret.

94 Ex his ad quæſitum dico: Quod *Provincialis*, vel abſolute ſuſpendit Guardianum ab Officio, non aſſignans cauſam ſuæ *Suſpenſionis*; vel dicit ſe illum ſuſpendere ob tale, aut tale crimen? Si primum, dico: quod Guardianus poteſt a tali *Suſpenſione* appellare, ſi *Provincialis* rogatus ab illo non vult detegere cauſam *Suſpenſionis*, & ſic interpoſita *Appellatione* poteſt continuare in Officio ſuo. Ratio eſt quia forum paternum non differt a judiciali, quantum ad ſubſtantialia judicii; utrobique enim intervenit corpus delicti, & probationes, & *Reus*, & citatio ejus, & *Judex*, & Sententia. Differentia eſt ſolummodo in forma probandi, & ſententiandi; quia, ut notum eſt, in foro judiciali, probationes per Teſtium depoſitiones juratas fiunt, quod non eſt neceſſarium in paterno: pariter in judiciali ſententiatur ad præſcriptum legis: in paterno vero juxta dictamen rationis, & prudentiam *Superioris*. Sicut ergo in judiciali, *Reus* condemnandus de neceſſitate ſcire debet delictum, de quo ſententiatur; imo in ſententia ipſa debet inſeri per extenſum, ut ex illa delinquens cognoſci poſſit, ut determinatur in *Textu Tit. Sententia. §. 4.*; ita etiam in paterno, *Reus* debet habere notitiam de delicto, ob quod pœnitentiatur; tum ut poſſit cognoſcere ſi pœna delicto commenſuretur, & ſcire ſi ipſi infertur gravamen; tum ut valeat ſe defendere adducendo cauſas, quibus poteſt tueri ſe quominus pœnitentietur; tum ut poſſit de delicto, de quo punitur emendari, attento quod finis principalis punitionis paternæ eſt Delinquentis emendatio. Si ergo *Superior*, qui Guardianum ſuſpendit, non vult illi revelare præciſam cauſam talis punitionis, ſed dicit tantum in genere, quod ſit propter defectus ſuos; poteſt Guardianus Appellare ad *Generalem*, & non obſtante *Suſpenſione*, perſeverare in ſuo Guardianatu, quia ſicut non tenetur obedire *Provinciali* injuſte aliquid præcipienti, ita neque tenetur obedire tali *Suſpenſioni* inflictæ ſine cauſa. Sine cauſa illam dico; quia in jure idem judicium eſt de his, quæ non ſunt, & de his, quæ non apparent: & cum *Provincialis* non velit, aut neſciat ipſi manifeſtare cauſam *Suſpenſionis*, ſignum eſt nullam talem ſubeſſe. Unde cum ſententia lata pro delicto nulla ſit, ſi delictum commiſſum non ſit; nulla pariter cenſenda eſt talis *Suſpenſio* lata pro delicto, quod, cum non appareat manifeſtatum a Judice, idem operatur ac ſi non eſſet. Pariter ſententia lata contra *Reum* inauditum, & indefenſum eſt nulla, ut dicunt *jura*; *l. Deſertorem, §. Si ad diem. ff. de Re milit. l. Unius. § Cogniturum. ff. de Quæſt. l. Defenſionis. C. de Jur. fiſc. cap. Qualiter, & quando, il 2. de Accuſ. cap. Cum inter. de Except. Clement. Paſtoralis. de Sent. & re jud.* eſt enim citatio, & defenſio de jure naturali, & divino. Si ergo *Provincialis* negat aperire cauſam, neque poteſt *Reus* ſcire delictum, de quo punitur, nec defenſiones idoneas opponere, ita ut cogatur ſic manere indefenſus, proinde ſententia *Suſpenſionis* nulla eſt. Nec dicendum allatam rationem quadrare pro foro judiciali, & non pro paterno, in quo *Superior* procedit ex informata conſcientia. Siquidem, ut dicebam, etiam in paterno *Superior* procedit ſervando ſubſtantiam judicii, & ſicut *Reus* in judicio, judicialiter citatur ad ſe defendendum, ita in foro paterno, paternaliter debet audiri. Habetur hoc ex *Evangelio*, ubi Pater familias audiens, Servum diſſipaſſe ipſius bona, ipſum citavit ad reddendam rationem villicationis, de qua, ut male adminiſtrata, fuerat accuſatus. Debet ergo *Superior*, quando pœnitentiam injungit, objicere Subdito delictum ſuum, ad hoc ut ſciat pro tali male facto ſe puniri, ut in poſterum caveat a ſimili lapſu, & ſe emendet; pariter, ut poſſit Subditus, ſi forte falſo accuſatus eſt, ſe defendere, & maxime quando pœnitentia gravis eſt, & ignominioſa, ut *Suſpenſio ab Officio*, de qua loquimur. Et ſi Subditus quærit a Superiore cauſam, & hic nolit aperire; neque ille cogitur obedire, quia indebito modo illi præcipitur. Non tamen hoc velim de quavis pœnitentia, & de quovis Subdito indifferenter accipi. Quia ſi Subditus eſt, exempli gratia, *Clericus*, aut *Laicus neophitus*, & huic Guardianus jubeat, ut ſe ob defectus ſuos diſciplinet, jejunet in pane, & aqua, privetur obſonio, & aliis hujuſmodi pœnitentiis, quæ conſueverunt dari in Religione juxta morem Provinciarum, & non ſunt infamatoriæ, ſeu ignominioſæ, nec dantur pro determinatis delictis, nec in pœnam, ſed ad exercitium mortificationis; certe Subditus nullo modo poteſt eas recuſare, nec ab illis appellare, nec a *Superiore* quærere cauſam, quare tales pœnas injungat. Imo ſi Subditus temerarie hanc reſpuat, & velit ſcire cauſam, debet *Superior* interpellatus dicere, hoc eſſe ob ſui mortificationem; ſed novam pœnitentiam imponere, graviorem, pro temeritate, quam oſtendit. Et debet quidem *Superior* illam cauſam adducere, quæ ſit rationabilis, quia ſine cauſa rationabili non tenetur Subditus obedire ex vi voti. Nam ex hoc ea ſolum præſtare tenemur, quæ vel in Regula, vel in conducentibus ad Regulam continentur, ut dicunt *D. Thom. 2. 2. quæſt. 104. art. 5. D. Bonavent. in 2. diſt. 44. art. 3. qu. 2. Mayron.*

ron. Sylveſt. Sanch. Vaſquez Mirand. apud Sanctor. de Pæn. cap. 1. quæſt. 3. verſ. Reſpondeo ſecundo. Unde Prælato præcipienti indiſſerentia, niſi cohoneſtentur fine bono, non tenemur obedire, ut docuit *Paul. Layman. de Juſt. & jur. lib. 4. Tract. 4. cap 9. num. 5.* Si ergo dicit *Superior* ſe talem pœnitentiam jubere ob mortificationem, aſſignat cauſam rationabiliſſimam, & obedire debet: attento maxime quod non eſt exceſſus in modo, nec detrimentum famæ in tali pœna. Sed ſi dicit, talem pœnitentiam injungere, quia *ſibi ſic placet*, aut quia *ſic ſibi videtur*; Dico: quod Subditus, ſi ſimpliciter obediret, bene faceret, maxime Nos *Minores*, qui debemus obedire in omnibus, *quæ non ſunt contra animam, & Regulam noſtram*; Sed de rigore juſtitiæ non tenetur obedire, & ſi recuſaret illam pœnitentiam facere, & ad Provincialem appellaret, deberet valere Appellatio. Quia licet a correctionibus paternis non admittatur Appellatio; tamen intelligitur de factis rationabiliter, & debito modo, non de factis irrationabiliter, & indebito modo.

Si autem *Provincialis* aſſignet cauſam Guardiano, per quam ipſum ſuſpendit, quæ *in Statutis* reperitur expreſſa, & evidens ſit, quod Guardianus talem defectum commiſerit; non poteſt ullo modo appellare: tum ob evidentiam; & notorietatem criminis: tum quia a pœna taxata in *Statuta* appellare non poteſt, maxime quod modus non exceditur. Sed ſi aſſignat cauſam, quæ vera non eſt, & Guardianus paratus eſt ſe probare innocentem: aut ſi cauſa, quam aſſignat non eſt in *Statuto* expreſſa, cui debeatur pœna *Suſpenſionis*, ita ut per hanc Guardianus gravetur; tunc poterit appellare, & talem *Suſpenſionem* ſuſpendere, & ea non obſtante, in ſuo Officio perſeverare, ob rationes, quas dedimus ſuperiori Quæſtione, loquendo de gravamine illato, propter exceſſum modi in correctione.

95. Nec facit contra prædictam reſolutionem decretum *Concilii Tridentini*, quod dedimus in principio Quæſtionis, per quod rejicitur omnis Appellatio a morum correctione in viſitatione *Epiſcopi*, cui ſimile tradiderat idem *Concilium Trident. Seſſ. 13. de Reform. cap. 1.* dicens: *In cauſis viſitationis, & correctionis, ſive habilitatis, & inhabilitatis, ab Epiſcopo non appelletur. Nec Epiſcopus Appellationi hujuſmodi, tanquam frivolæ deferre teneatur &c.*: Ex quo decreto multi *Doctores Lancellott. de Attentat. limit. 18. in princip num. 6. Reginel. de Appell. §. 2. cap 3. num. 46. Marcheſ. de Commiſſ. par. 1. cap. 6. num. 78. apud Ricc. Prax. Reſol. 7. num. 1. & ſeqq. Barboſ. Coll. in Conc. Seſſ. 13. cap. 1. de Refor. num. 5.* deducunt concluſionem, quod a Viſitatione Epiſcopi, præſertim correctione morum non datur Appellatio. Quia *Concilium* loquitur de decretis, ſive ſententiis interlocutoriis in viſitatione *Epiſcoporum* factis, quæ non continent gravamen, & de *Appellationibus* interpoſitis abſque expreſſione cauſæ gravaminis; iſtæ enim nullo modo admitti debent in tali actu viſitationis, ut adnotavit *Stephanus Vueyms ad Conſtit. 24. innovat. per Trident. Conſt. 17. num. 15. quem dat Barboſ loc. citat.* Non autem intellexit de *Appellationibus*, quæ interponuntur cum expreſſione cauſæ, & ſuper gravamine prodeunte ab interlocutoria, quod per diffinitivam non poteſt reparari. Et ne hoc videatur gratis dictum, legatur *Concilium* loco citato, ſic enim habet: *Niſi gravamen hujuſmodi per diffinitivam ſententiam reparari, vel ab ipſa diſfinitiva appellari poſſit, quibus caſibus ſacrorum, & antiquorum Canonum Statuta illibata perſiſtant.* Et concordat cum hoc *Decretum Sacræ Congregationis Concilii*, de quo ſupra meminimus, per quod *Appellatio* ab interlocutoria, aut extrajudiciali ſententia ſpectante ad morum correctionem in viſitatione tollitur, habet enim ſic poſt verba ſupra allata, *Niſi de gravamine per diſſinitivam irreparabili agatur*, & in hoc ſenſu accipitur *Concilium*, ut multi *Doctores Suar. de Pæc. Quaranta. Navar. Ricc. Piaſec. apud Barboſ. loc. cit. num. 9.* ſentiunt, & ad litteram hoc idem ſonant *Statuta Generalia Ordinis* loquendo de *Appellatione. cap. 7. §. 7. num. 1.* Cum ergo gravamen indebitæ *Suſpenſionis*, ſi executioni demandetur reparari non poſſit; (fieri enim nequit, quod privatio adminiſtrationis, qua perculſus eſt is, qui manſit ſuſpenſus, pro tempore, quo *Suſpenſionem* ſubiit, retro trahatur); ideo concludendum eſt, quod a tali gravamine irreparabili, Guardianus in actu viſitationis ex juſto motivo, pro ut diximus, poſſit appellare, etiam quo ad effectum ſuſpenſivum: ſed de hoc alias

96. Quid autem juris, ſi Guardianus conjuratus cum tota familia recuſaret *Provincialem*, ut ſuſpectum, & nollet ipſum ad faciendam viſitationem admittere, & ipſum, vel in Conventu non reciperet, vel vocati ad viſitationem Fratres nollent obedire: nec ante ipſum comparere, prætextu interpoſitæ *recuſationis*: Quid facere deberet *Provincialis*? Reſponſionem diſtinguo prius dicendo: quid poſſit de rigore juris; ſecundo: quid debeat de dictamine prudentiæ. De rigore juris poſſet idem quod *Epiſcopus*, quando impeditur ab aliquo in Viſitatione. Cum enim *Provincialis* ad viſitandos Conventus ſuæ *Provinciæ*, idem jus habeat, quod habet *Epiſcopus* in viſitanda ſua *Diœceſi*; iiſdem mediis, quibus ad tuendum ſuam juriſdictionem poteſt uti *Epiſcopus*, poteſt etiam uti *Provincialis*. *Epiſcopus* ergo ſi, reſpectu alicujus *Eccleſiæ exemptæ*, habet jus viſitandi; aut ut *Delegatus Apoſtolicus*, aut alia de cauſa legitima, & impeditur a poſſeſſoribus illius *Eccleſiæ*, aut perſonaliter *Epiſcopum*, aut *Viſitatores* ab eo deſtinatos repellendo, ſive forra, & oſtia claudendo: poteſt uti gladio ſpirituali excommunicationis, ipſam fulminando de facto contra eum in viſitatione impedientem, ut dicit *Decretalis cap. Dilecta. de Sent. Excom. in 6.* Poteſt etiam uti gladio materiali confringendo portas, dejiciendo oſtia, diruendo parietem, & obſtacula removendo, ut dicunt *Canoniſtæ, Innocent. in cap. Venerabilis. num. 4. de Cenſ. & in cap. 1. verſ. item alia ratione, ubi Abb. num. 5. de Immun. Eccl. Fuſc. de Viſit. lib. 2. cap. 19. num. 1. Tambur. de Jur. Abbatiſ Diſp. 17. quæſt. 3. nu. 4. Gennen. Prax. cap. 18. apud Barboſ. de Offic. & pot. Epiſc. par. 3. allegat. 74. num. 28.*; & ſi *Epiſcopus* non habet familiam armatam, & illi, qui reſiſtunt, ſunt armati, poteſt recurrere ad *Judicem Laicum*, invocare auxilium brachii ſæcularis, imo poteſt illum cogere ad dandum ſibi auxilium, etiam per cenſuras, ut habetur ex *jure cap. Statuimus. junct. gloſſ. in verb. Contra eum. de Maled. Abb. in cap. 1. de Off. Ord. Menoch. Marta Roderic. & alii. apud Barboſ. Coll. in Concil. ſeſſ. 24. cap. 8. num. 6.* Difficultas ſolum eſt: an prius gladio temporali uti debeat *Epiſcopus* invocando brachium armatum laicorum ad tuendam ſuam juriſdictionem, an potius prius per cenſuras procedere, & his inutiliter tractatis, confugere ad præſidium poteſtatis Sæcularis? Nonnulli enim *Doctores Calderin. conſ. 95. num. 4. alias 1. de Trega. & Pac. Farinac. quæſt. 98. num. 98. apud Bict. qu. 157. num. 12. Bellegrand. Tract. 11. quæſt. 12. n. 4.* cenſent, poſſe *Epiſcopum* antequam cenſuris utatur, invocare brachium Sæculare, & *Judicem laicum* teneri ad illud præſtandum, quantumvis *Epiſcopus* adhuc non proceſſerit per cenſuras; Imo nonnulli eorum *Tuſc. litt.*

B.

B. Concl. 125. *num.* 4. *Paſſerin. Trib. Regul. quæſt.* 31. *num.* 2. *in fin.* sutumant taliter diſpoluiſſe *Concilium Tridrutinum Seſſ.* 24. *cap.* 8. *de Refor.*, ubi datur facultas Epiſcopis utendi brachin ſæculari ad ejiciendas a Diœceſi, vel Civitste Adulteras, & publicas Concubinas. Sed, ſalvs horum reverentis, non ita loquitur *Concilium*, ut patet legenti: imo in illo Capitulo ordinat, quod Concubinarii, *Si poſtquam ab Ordinario, etiam ex Officio ter admoniti ea de re fuerint, Concubinas non ſolum ejecerint, ſeque ab eorum conſuetudine non ſejunxerint excommunicatione feriendos eſſe, a qua non abſolvantur, donec re ipſa admonitioni factæ paruerint. Quod ſi in concubinatu per annum, cenſuris neglectis, permanſerint, contra eos ab Ordinario ſevere, pro qualitate criminis, procedatur.* Et poſt, idem ſancit de mulieribus adulteris, ſive concubinis, quas jubet poſt trinam monitionem graviter puniri, exinde extra Diœceſim expelli: *Invocato ſi opus fuerit brachio ſæculari.* Patet ergo, quod *Concilium* tum pro viris, tum pro mulieribus, injungit trinam monitionem, & expreſſe jubet pro viris excommunicationem; unde hæc debet etiam intelligi pro mulieribus; quia trina monitio non fit, niſi in ordine ad cenſuram. Et hoc fieri debet, ex præſcripto *Concilii*, antequam ejiciantur mulieres impœnitentes (nec reſipiſcentes per monitionem, & Cenſuram) a Diœceſi; & ad hoc præſcribit invocationem brachii ſæcularis *ſi opus fuerit*; hoc eſt, ſi fruſtraneæ fuerit monitio, & cenſura ſpiritualis, unde opus ſit, vi ſenſibiliori corporali uti. Unde verior eſt ſententia, quam tenent *Felin. in cap. Significaſti, de Off. Ordin. Oldrad. conſ.* 89. *in fin. Federic. de Sen. conſ.* 251. *in fin.*, quod priuſquam utatur brachio laico, debet *Epiſcopus* uti cenſuris, & donec iſtæ non ſunt expertæ invalidæ, non tenetur *Judex laicus* auxilium armatum præſtare: Tum quia brachium ſæculare invocatur contra contemptores excommunicationis, ut dixit *Anebarauns in cap. Poſtulaſti. de Homicid.*: Tum quia debet invocari, quando remedia Eccleſiaſtica deficiunt, & non incipiendum a cauda, ut lepide ſcribit *Fredericus de Senis conſ.* 251. *num.* 4. *verſ. Item dato.* Alis pariter difficultas eſt: an *Epiſcopus* poſſit reſiſtentes ſibi, quominus viſitet, ſtatim excommunicare, nulla præmiſſa monitione Canonica?

97. Multi *Doctores Suar. de Cenſur. diſp.* 2. *ſect.* 4. *Graff. in Appendic. ad deciſ. lib.* 3. *de Monit. neceſſ. cap.* 1. *num.* 24. & 25. *Genuen. Prax. cap.* 18. *num.* 5. *Campanil. diverſ. jur. Can. Rubr.* 12. *cap.* 13. *n.* 53. *Vulp. Prax. cap.* 1. *num.* 10. Theologi potius, quam *Canoniſtæ* tenent opinionem affirmativam, moti, quia aliud eſt excommunicare per modum judicii, ut *Judex*, aliud extrajudicialiter per modum defenſionis, ut Pars: Et dicunt, neceſſariam eſſe monitionem in primo caſu, in ſecundo vero neceſſariam non eſſe; proinde poſſe *Epiſcopum* incontinenti, ſtatim ac videt ſibi factam reſiſtentiam, excommunicare, nullo juris ordine ſervato: & diſtinctionem hanc oſtendunt in jure *cap. Sacro. de Sent. Excom. cap. Nemo de Præſumpt. l. Cum Prætor. ff. de Judic.* fundatam. Sed longe verior eſt oppoſita ſententia, quam tenuerunt celeberrimi *Canoniſtæ* antiqui, & moderni *Innoc. in cap.* 1. *num.* 3. *de Immunit. Eccl. Abb. in cap. Venerabili num.* 3. *de Cenſ. Felin. in cap. Cum ſit. num.* 16. *de Appell. Covarr. in cap. Alma mater. par.* 2. §. 9. *num.* 6. *Sayr. de Cenſ. lib.* 1. *cap.* 2. *n.* 20. *Dian. par.* 5. *Tract.* 9. *Reſol.* 18. *Peyr. in Addit. ad Conſtit. Sixti IV. num.* 7. *apud Donat. tom.* 1. *par.* 2. *tract.* 13. *quæſt.* 69. *num.* 4. 7. & *ſeqq.* licet a *Campanili* citentur *Innocentius*, & *Abbas* pro oppoſita ſententia: ſed immerito, ut optime advertit *Peyrinus*, qui docet, De *Ameno Pract. Crim. Part.* 1.

nullo modo poſſe *Epiſcopum*, ut præfertur, excommunicare, omiſſa canonica monitione. Quia monitio eſt neceſſaria ſimpliciter ante omnem cenſuram, & maxime excommunicationem ferendam, ut cantant tot *Canones cap. Sacro. cap. Contingit. cap. Romana. de Sent. Excom.* Et cum ad hoc requiratur juriſdictio, ut Excommunicatio fulminari poſſit; liquet, quod diſtinctio allata de *Epiſcopo* procedente, ut *Judex*, & ut *Pars*, eſt ſeres. Ut enim eſt *Pars*, juriſdictionem non habet excommunicandi, & *Canon cap. Dilecto. de Sent. Excom.*, in quo ſe fundant, nihil habet de hoc. Pariter cenſura, ut pœna pro delicto præterito, fertur ob contumaciam: nullus autem poteſt dici, nec eſt contumax, niſi fuerit monitus; proinde, nec excommunicari. Et urgentius eſt; quia monitio, ſeu citatio eſt de jure divino, quod nec per conſuetudinem, nec per *Papam* poteſt tolli, prout *Chartarius deciſ.* 69. *num.* 6. *Alphonſ. de Leon. de Cenſur. Recoll.* 6. *num.* 213. *apud Donat. loc. cit. n.* 8., & alii ſuſtinent.

98. Correſpondenter ergo ad hucuſque tradita de *Epiſcopo* impedito a viſitatione facienda, debet dici de *Provinciali* in caſu propoſito. Si enim Guardianus, & alii nollent ipſum admittere in Conventum, & Eccleſiam etiam clauderent (quod tamen apud me inauditum hucuſque in noſtra Religione eſt, ſed accidit in alia, in Conventu campeſtri); *Provincialis* deberet monitorium facere cum termino competenti, verbi gratia, ſex dierum, quorum duo eſſent pro primo, duo pro ſecundo, & duo pro peremptorio termino, & ipſum affigere ad valvas Eccleſiæ: Quibus elapſis, ſi non reſipiſcerent, deberet ſententiam anathematis ſcripto ferre, & ibidem affigere. Quod, ſi die ſequenti non obedirent, tunc poſſet invocare auxilium brachii ſæcularis. Et hoc Provinciali licere pro cogendis Subditis ad obedientiam, patet expreſſe in *Statutis Gen. Ord. cap.* 2. §. 8. *num.* 28. *Gen. Reform. cap.* 2. *de illi Apoſt. num.* 21., in quibus ſancitur, quod *Apoſtatæ poſſunt a Superioribus cogi ad faciendas pœnitentias pro Apoſtaſia commiſſa, etiam invocato, ſi opus fuerit, auxilio brachii ſæcularis.* Et cum non ſit major ratio de iſtis Fratribus ſic renuentibus obedire cenſuræ latæ a *Provinciali*, quam de *Apoſtatis* recuſantibus ſubire pœnitentiam (utrobique enim idem crimen eſt, puta rebellio, & contumax inobedientia); patet, eodem remedio eſſe utendum, & æquali vi eſſe eradicandam. Et hæc omnia, & eodem ordine fieri deberent, ſi Fratres admitterent quidem *Provincialem* in Conventum, nollent tamen ſinere, ſe ab illo viſitari, nec illi obedire. Et eadem prorſus poſſet Guardianus, caſu quo major pars Familiæ contra ipſum eſſet conjurata, & rebellis. Quandoquidem crimen inobedientiæ contumacis, ut alias dicam, ſpectat ad *Guardianum* in ſuo *Conventu*, ſicut ad *Provincialem* in tota *Provincia.*

Sed aliud longe diverſum remedium in hoc caſu adhibendum dictat prudentia. Fateor hucuſque dicta, eſſe de pleno jure, & licere *Provinciali* ita facere, ſed ut dicebat *Apoſtolus P. Corint. cap.* 6. *verſ.* 12.: *Multa licent, ſed non omnia expediunt.* Periculoſum nimis eſſet tali remedio uti, & majus damnum Religioni eveniret ex medicina, quam ex ægritudine. Bonum *Religionibus* eſt, quod earum imperfectiones clauſtri ſepe limitentur: ſi inter ſæculares evulgentur, actum eſt de *Religione*, quia de bona ipſius fama actum eſt. Non tam altas radices in Laicorum memoria, agit exemplum virtutis tot perfectorum, ſicut ſcandalum unius perverſi Religioſi; & unius crimen omnes maculat, dum multorum virtutes illos tantum, ut par eſt, commendat. Concedam, apud viros cordatos, & graves, juſtitiæ rigorem exerci-

tum in ea, non maculare, imo commendare Religionem: ſed apud plebem, cui non minus debet *Religio Mendicant*, quam Nobilibus, non ita eſt. Plus enim ſcandalizantur puſilli de crimine admiſſo, quam ædificentur de crimine per juſtitiam vindicato. Non enim recogitant, quod Deus *etiam in Angelis ſuis reperit pravitatem Job. cap. 4. verſ.* 18. & quod *Neceſſarium eſt de mundano pulvere etiam Religioſa corda ſordeſcere*, ut dicit *D. Leo Papa Serm. de Jejun. ſept. menſ.*; ſed ſibi monſtrum videntur cernere, cum aliqua imperfectio ſcandaloſa auditur ab aliquo ex Religione, maxime noſtra, in qua ſolitum eſt non aliud, quam virtutis exempla intueri. Dimiſſa ergo via ſupra receſita, *Provincialis*, ut præfertur, recuſatus, non iraſcatur, ſed diſſimulet & reprimat bilem. Placidis verbis illos alloquatur; & quaſi de viſitatione parum curaret, dicat illis: *ſi me ſuſpectum habetis, alium non ſuſpectum mittam; in omnibus volo vos conſolari, ut filios, nec vobis moleſtus eſſe, ut oſtendam, & probem factis, in quanto vos fallamini*. Diſcedat tunc, & mittat alium *Delegatum* prudentem, & dextrum in agibilibus: Hic viſitet, & obedientias largiatur, aut in alium Conventum mittat illos, quos novit eſſe ſeductores, & ſic omnes ſeparet, & alios in illo Conventu ſufficiat. Tum *Provincialis* ſic diſperſos viriliter puniat, & in eorum temeritatem ſeveriſſime animadvertat: ita fiet, ut diviſo impiorum conſilio, quieto modo, & ſenſim, & ſecreto ipſorum contumaciæ obvietur. Quod ſi conjurati, nec *Delegatum Viſitatorem* nollent admittere, nec a Conventu diſcedere, nec ſeparari ab invicem; tunc, nulla habita ratione, de toto juſtitiæ rigore, prout primo loco dictum eſt, procedere oporteret.

IV. Quæritur: An Commiſſarius Viſitator Delegatus a Generali poſſit recuſari, ut ſuſpectus, in Viſitatione paterna?

SUMMARIUM.

99. *Commiſſarius deſtinatus congruo tempore ad viſitandum nequit recuſari.*
Ejus deputatio juri naturali, divino, & humano cohæret.
Recuſantes ipſum incurrunt excommunicationem Papæ reſervatam.
Hoc vero intelligendum eſt in foro paterno.
In judiciali ex cauſa recuſari poteſt.
Commiſſarius ligatur legibus Religionis.
100. *Inimicitia, factia, vel partialitas non ſufficiunt, ut tanquam ſuſpectus, poſſit recuſari.*
Quilibet procurare tenetur utilitatem Reipublicæ.
101. *Commiſſarius miſſus quovis tempore ad viſitandum non poteſt recuſari.*
Generalis, quoties expediens judicaverit, poteſt mittere Commiſſarium ad viſitandum.
Viſitatio ſolus eſt Religionis.
Debet eſſe bis, aut ſemel in anno.
Quoties neceſſitas fuerit, poteſt Superior viſitare.
Vigiles plures præfecti ad viſitandam Urbem propter incendia.
Superiores debent frequenter viſitare.
102. Frequenter *dicitur fieri, quod bis fit.*
Frequenter *ſignificat aliquando* multoties, *aliquando* aſſidue.
Frequens viſitatio conducit morum reformationi.
103. *Optima eſſet frequens viſitatio.*
Abuſuum initia comprimenda.
104. *Conſuetudo mittendi Viſitatorem ſingulo triennio, non impedit, quin Generalis poſſit frequentius mittere.*
Generalis, ex Regula, debet ipſe viſitare Provincias.
105. *Viſitationis ſcopus, quis?*
Remedia præſervativa excellentiora ſublevativis.
106. *Procurationes, quæ ſint?*
In Ordine Minorum, Viſitatores procurationes non recipiunt.
Pedeſtres incedunt.
Generalis modeſto comitatu utitur.
Licet nulla ſit in Provincialibus negligentia, poteſt Generalis, quoties vult, mittere Viſitatorem.
Archiepiſcopus ſuffraganeorum Diæceſes viſitare poteſt, licet iſti non ſint negligentes.
In iis, quæ ſunt meræ facultatis, non præſcribit conſuetudo.
107. *Opponitur Statutum reſolutioni quæſtionis.*
Statutum illud eſt adulteratum.
Refertur Statutum genuinum.
Generalis poteſt Commiſſarios deſtinare pro ſuo arbitrio.
Et etiam ad inſtantiam Provinciarum.
108. *Commiſſarius ita deſtinatus nequit recuſari.*
109. *Commiſſarius deſtinatus ad præſidendum electioni alicui non poteſt recuſari.*
Dummodo cauſa deſtinationis ſit valde notoria, & urgens.
110. *Deficientibus illis conditionibus poteſt recuſari.*
Generalis ligatur legibus Religionis.
Capitulum Generale eſt ſupra Generalem.
Et ſi deliquerit Generalis a Capitulo punitur.
Statuta per verba negativa, vel cum clauſula irritante, reddunt nullum factum in contrarium.
Poteſtas Generalis pendet a Capitulo Generali.
In prohibitis per Capitulum non poteſt diſpenſare.
111. *Quid juris, ſi Diffinitores admitterent Commiſſarium, contra reclamante Miniſtro, aut viceverſa?*
Electiones deberent annullari.
Ad electiones non admittendi, niſi qui votum habent.
Debent recuſantes Commiſſarium proteſtari de nullitate, & non intereſſe electioni.
112. *Capita, quæ poſſunt adduci pro recuſatione Commiſſarii.*
Ut Generalis poſſit talem Commiſſarium ex ſe mittere, oportet, quod cauſa ſit valde notoria & urgens.
Notorium dicitur, quod nulla poteſt tergiverſatione celari.
Cauſa urgens, eſt cauſa gravis.
Cauſa gravis, eſt cauſa Eccleſiæ, vel in qua agitur de alicujus præjudicio.
Cauſa gravis in Religione exemplum.
Si talis Commiſſarius dicitur miſſus ad inſtantiam majoris partis Diffinitorii, & hoc verum non ſit, poteſt recuſari.
113. *Generales obtinere ſolent facultatem a Papa diſpenſandi ſuper Statutis.*
114. *Commiſſarius, licet non habeat conditiones requiſitas, recuſari non poteſt.*
Qualitates requiſitæ juxta jura in Viſitatoribus.

COMMENTARIUS.

99. RESpondeo: quod multæ poſſunt ſuppetere cauſæ recuſationis, & ſingulas expen-

pendere oportet; quia reſpectu ſingularum alia, & alia ſunt reſolutionis fundamenta. Vel enim *Commiſſarius* deſtinatur tempore conſueto, & congruo, juxta Statutorum diſpoſitionem ad viſitandam Provinciam, pro celebratione Capituli: vel deſtinatur extra tempus ad viſitandam Provinciam tantum, quia *Generalis* forte audivit in ea eſſe multa inconvenientia, quæ indigent remedio: vel deſtinatur ad præſidendum in *Congregatione Capitulari* intermedia, & hoc ad inſtantiam alicujus, vel ex motu proprio *Generalis*: vel *Viſitator* non habet conditiones a Conſtitutionibus præſcriptas: vel eſt factionarius, & averſionem habet a *Provinciali*; & ideo ratione inimicitiæ eſt ſibi ſuſpectus. Juxta ergo factam diviſionem ſingillatim reſpondeo, & dico:

Primo: Commiſſarius, qui habet conditiones a *Conſtitutionibus* requiſitas, miſſus tempore debito ad viſitandam *Provinciam*, non poteſt in viſitatione paterna quomodolibet recuſari, neque ſub prætextu inimicitiæ. Ratio autem fundamentalis eſt; quia deputatio talis *Viſitatoris* eſt fundata in jure ſcripto, *puta Stat. Gen. Ord. cap.* 8. §. 56. *& Stat. Gen. Reform. cap.* 8. *num.* 2.: & illos ſic deſtinare, *Non eſt contra Regulam, aut ejus Pontificias declarationes, imo Naturali, Divino, atque Humano juri, & noſtro potiſſimum, conſentaneum*, ut dicitur in *Statutis antiquis. Capit. Aquilan.* 1559. *n.* 6. *Orb. Seraph. Tom.* 3. *fol.* 348. Unde, & ipſorum authoritas ad viſitandum eſt præſcripta a *Tridentino ſeſſ.* 25. *de Regul. cap.* 8. his verbis: *Viſitatores eandem habeant authoritatem in ſua Congregationis Monaſteria, ac Regulares in eis commorantes, quam alii Præſides, & Viſitatores in cæteris habent Ordinibus*. Et licet *Concilium* re vera ibi loquatur de *Viſitatoribus Religionum Monachalium*, quæ ſolis *Abbatibus* ſuberant, & ibi jubentur in *Congregationes* erigi, Præſidem eligere, ac *Viſitatores* deſtinare; tamen de omnibus *Viſitatoribus* quarumcumque Religionum indifferenter debet accipi, quia de omnibus eadem eſt ratio. A *Viſitatoris* ergo juriſdictione nullus eximi poteſt, neque *Provincialis* ipſe, licet ſibi facta eſſet *Commiſſio in propria Provincia, etiam cum plenitudine poteſtatis a Generali*, ut expreſſe habetur in *Statutis Ordinis*: tum quia vanum, & ſuperfluum eſſet mittere *Viſitatorem* ſupra *Provincialem*, & illum a *Viſitatoris* authoritate ſubtrahere: tum quia licet in libertate *Generalis* ſit *Viſitatorem* deſtinare; non tamen poteſt eximere quemquam ab ejus juriſdictione, quam habet a lege, quæ ligat manus *Generali*, ut optime advertit *Sanctorus. Commentar. cap.* 8. *Statut.* 58. *verſ. Primum eſt*. Ex hoc ergo ſequitur, quod omnes tenentur talem Viſitatorem *recipere, & illius Ordinationes exequi*, ut ordinat *Tridentinum, ſeſſ.* 25. *de Regul. cap.* 20. Proinde nullo modo recuſari poſſunt in foro paterno, quia ipſi ſuccedunt in officio *Provincialis*, quem debent ſyndicare; & proinde ſicut in paterna viſitatione *Provincialis* recuſari nequit, ut probavimus; pari modo, nec poterit recuſari *Viſitator*, aut appellare a pœnitentiis impoſitis ad morum correctionem: dummodo non fiat exceſſus in modo, & emergat gravamen, quemadmodum de *Provinciali* ſupra probatum eſt. Quod totum confirmatur ex *Conſtitutione Quoniam noſtro*, 8. *April.* 1575. *in Stat. Ord. cap.* 7. §. 8. *Gregorii Decimitertii*, in qua, ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ reſervatæ *Papæ*, privationis officiorum obtentorum, & inhabilitatis perpetuæ ad alia obtinenda ipſo facto incurrenda, præcipitur omnibus, & quibuſvis Superioribus, & Subditis, ne audeant talibus *Commiſſariis reſiſtere, nec iis ſe opponere, aut contradicere, ſeu ſe rebellem exhiberi, ipſos quacunque de cauſa, vel quæſito colore*, non Dr *Ameno Pract. Crim. Par.* 1.

recipienda. Quæ tamen intelligenda ſunt cum ſobrietate. Non enim intendit per hæc impedire Subditos, ut in caſibus a jure permiſſis appellare non poſſint, quando ſcilicet gravamen aliquod Subdito interveniret, aut *Commiſſarius* in foro judiciali procederet. Sicuti nec incurrerent Subditi illas pœnas ſi eſſent inobedientes *Commiſſario*, dum præciperet aliquod, quod juxta *Conſtitutiones* non poſſet. Quia ut bene dicit *Rodericus Tom.* 1. *quæſt.* 55. *art.* 4. *in fin.* licet habeant plenam authoritatem in concernentibus *Viſitationem*; tamen etiam illi ſunt ligati legibus Religionis, ultra quas non poſſunt præcipere, & ſi præcipiunt, non tenetur Subditus obedire.

100. Nec facit ad *Commiſſarium* paternaliter recuſandum inimicitia, quam habet contra *Provincialem*, aut ſuſpicio, qua iſte laborat, quia ille eſt factionarius, aut amicus æmulorum *Provincialis* ipſius: ex qua timet *Provincialis*, quod *Commiſſarius* erit partialis, non caſtigabit defectuoſos amicæ Factionis, ſcribet ad *Superiores Generales* aggravando *Provincialem*, & ejus amicos, & diſponet omnia ad hoc, quod in Capitulo fiant electiones omnes, aut ſaltem principaliores, ad favorem adverſæ Partis: Hæc, inquam, & ſimilia in nullo relevant, ut per hoc *Commiſſarius* recuſari poſſit. Etenim ſupradictæ cauſæ militare tantum poſſunt in foro judiciali, aut quando in paterno infertur gravamen. Quod autem partialis ſit in caſtigando, aut curet, ut electiones ſequantur in perſonas Factionis diverſæ a *Provinciali*, hoc nullum eſt ipſi gravamen: quandoquidem non habet *Provincialis* aliquod jus perpetuandi in ſuos Dignitates, & Officia. Si *Commiſſarius* partialis eſt in caſtigando, vel unum, & non alium puniendo, vel in pœnas nimis graves infligendo; utique poteſt *Provincialis* recurſum habere ad *Superiores*, & qui gravatus eſt, poteſt pœnitentiam recuſare, & appellare, ut ſupra dictum eſt. Pariter poteſt proteſtare *Provincialis*, quod informationes, quæ a *Commiſſario* mittentur ad *Superiores Generales*, ſunt ſuſpectæ, quia veniunt ab inimico. Inſuper, ſi *Commiſſarius*, aut muneribus obligatus, aut factioſorum adhærentia, procuraret aliquos patenter indignos promovere ad officia; non ſolum *Provincialis*, ſed quivis etiam privatus Religioſus, non ſolum poteſt, ſed etiam tenetur ad reclamandum contra *Commiſſarium*: quia malæ electiones vergunt in extremum damnum Religionis, ad cujus conſervationem quilibet pro modulo ſuo obligatus eſt, argumento ejus. quod dicitur in *jure*, *l. In Provinciali §. Si in publico ff. de Oper. nov. nunc l. Nam Reip. ff. eo. tit.* ubi ait *Paulus I. C. nam Reipublicæ intereſt quamplurimos ad defendendam ſuam cauſam admittere*. Sed ipſum recuſare quominus viſitet, puniat, corrigat, & alia præſtet in foro paterno, nullo modo poteſt; quia hoc nullo jure fulcitur.

101. Dico ſecundo: quod *Commiſſarius*, qui habet conditiones requiſitas a *Statutis*, miſſus extra tempus conſuetum a *Generali* ex proprio motu cum facultate ad viſitandam *Provinciam* paternaliter, & etiam judicialiter, in foro paterno, non poteſt recuſari. Probatio hujus concluſionis pendet a reſolutione quæſtionis: An liceat *Generali*, extra tempus celebrandi *Capitulum*, mittere *Commiſſarium* ad viſitandam *Provinciam*? Et in hac quæſtione doctiſſimi duo Regularium rerum *Scriptores*, nempe *Peyrinus, de Subd. quæſt.* 1. *cap.* 18. §. 1. *per tot.* & *Sanctorus Comment. cap.* 6. *Statut.* 68. *verſ. Prima certum*. Quæſtionem negative reſolvunt. Sed *Peyrinus* re vera tractat quæſtionem pro *Generali ſuæ Religionis*, & in caſu quo ob fines privatos lucri, aut alterius commodi, *Generalis* vel viſitaret per ſe, vel alios *Vi-*

Viſitatores mitteret, nulla extante legitima cauſa mittendi *Viſitatorem*, ex eo quod *Provincialis* recte, & in bona Regulæ obſervantia *Provinciam* gubernet. *Sanctorus* vero inſiſtens veſtigiis *Peyrini*, reſolutionem illius applicat pro noſtra Religione, cujus fundamenta infra ſummatim dabimus, cum illa ſolvemus. Dico ergo: quod *Generalis*, ficut, & *Provincialis* poteſt per ſe, vel per alios, quoties expediens judicaverit, *Provinciam*, & Conventus reſpective, viſitare; Quia viſitatio ſalus Religionis eſt. Fit enim, ut ait *Hoſtienſis Summ. de Offic. Archid.* §. *Quod ſit. verſ. Sed dices.* ad hoc, ut *Eccleſia* ſanctius regatur, crimina purgentur; & virtutes inſerantur; & viſitationis fructus uberrimos recenſet *Jo: Franciſcus de Pavinis Bacal. Paſtor. cap. 20. per tot.* ex *Gloſſa*, in *Clement.* 1. §. *Quia vero*. in *verb. Curia de Stat. Monach.*: unde ad tales fructus ubertim procurandos, non eſt cur *Viſitationis* multiplicatio poſſit inhiberi. Habemus ſiquidem circa hoc diverſa jura, quia nonnulli *Canones cap. Conquerente. de Off Ord. cap. Epiſcopum cap. Placuit.* 10. *q.* 1. habent, quod viſitatio debet eſſe annua; alii vero, *cap. Regenda.* 10. *quæſt.* 1. *cap. Non ſemel.* 28. *quæſt.* 2. *cap. Cum venerabilis. de Ceaſ. cap. Excommunicamus.* §. *Dicimus. de Hæret.* ordinant, quod debet eſſe bis in anno. Sed *Canones* prædicti intelligi debent quantum ad obligationem, quam habent Prælati viſitandi, ordinarie loquendo, non autem quantum ad facultatem, quam habent, & neceſſitatem, ſi ſe obtulerit, viſitandi: Ita ut ſi *Conventus*, vel *Provincia* ſibi commiſſæ, quo ad viſitationem, regulariter vivant, *Superior* ſuo muneri ſatisfacit, ſi bis, vel ad minus ſemel in anno viſitet. Non autem per hoc tollitur, quod ſi, peracta viſitatione, intelligat aliqua inconvenientia in locis jam viſitatis exorta eſſe, non poſſit iterum, atque iterum viſitare; aut etiam viſitationem *ex Officio* reiterare, ad hoc, quod Subditi in Officio contineantur. Et hoc ſonant manifeſte *Canones*, *cap. Mandamus. de Off. Archid. cap. Non ſemel. cap. Sicut. de Conſe. Diſt.* 1. & nonnullæ *Gloſſa*, in *cap. Cum venerabilis. in verb. Bis in anno. de Ceaſ.* & *in cap. Conquerente. in Verb. Annuam. de Off. Ord.* & *in Clement.* 2. *de Stat. Monach. in verb. Annis. Henric. in cap. Cum Apoſtolus. de Ceaſ. Marian. Tract. de Viſit. Diaz. Regul.* 787. *apud Io. B. Nicola. Reg. jur. Tom.* 2. *fol.* 463. quæ dicunt, quod *Quoties neceſſitas fuerit*, poteſt *Superior* viſitare. Quod ſi plures *Viſitatores* ſuper eadem re, & reſpectu ejuſdem loci, congrue dari poſſunt, argumento quarundam *legum*, *l. Nam Reip. l. In Provinciali.* §. *Si in publico. ff. de oper. nov.* imo *Septem cohortes conſtitutæ ſunt præpoſitis eis Tribunis & ſuper omnes Spectabili Viro, qui Præfectus Vigilum appellatur, ut Urbes ab incendiis defendantur*, ut dicitur in *Digeſta l.* 3. *ff. de Off. Præfect. vigil.* ita ut vigiles perpetuo luſtrarent Civitatem, & unus locus per vigilem viſitatus ab alio, & alio vigili, atque vigilum *Præfecta* viſitabatur, & ſic multiplex, & reiterata, ad evitandum incendium, erat Urbium viſitatio: ita maxime congruit, quod, ad evitandum ſpirituale incendium, quod ex ignitis Diaboli tentationibus excitari poteſt, maxime, inquam, congruit in *Religionibus* replicata ſæpius ipſarum viſitatio.

102. Ad quod maxime facit *Tridentinum*, *ſeſſ.* 25. *de Regul. cap.* 8. quod non limitat *Viſitatoribus* facultatem viſitandi, imo injungit obligationem reiterandi eam, dicendo: *Teneantur ſua Congregationis Monaſteria frequenter viſitare.* Admiſſo enim, quod *Prælati* ſuo muneri ſatisfaciant, ſi bis, aut ſemel in anno viſitent, juxta ſupra datos *Canones*; attento maxime, quod in *Authentico de Defenſ. civit. fin.* dicitur fieri *frequenter*, quod bis fit: Tamen juxta pleniorem mentem *Concilii* eſt, quod *Superiores* viſitent *frequenter*, hoc eſt *multoties*, ut notatur in *jure Proœm. Decretal.* §. *Sane*, ſive *aſſidue*, ut explicant leges, *l. Nam & his ff. de Inoff. teſt. l. Et ſi ne ff. de Minor.* Ex eo enim, quod ut dicit *Apoſtolus Petrus Ep.* 1. *cap.* 5. *verſ.* 8.: *Adverſarius Diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens, quem devoret*;, & ideo ipſe confeſſus eſt: *Job. cap.* 1. *verſ.* 12. *Circuivi terram, & perambulavi eam*; voluit *Concilium*, quod etiam *Paſtores* vigilantes ſuper gregem ſuum *aſſidue* circumeant viſitando, & cuſtodiendo oves: ita ut poſſint dicere Subditi cum *Job cap.* 10. *verſ.* 12.: *Viſitatio tua cuſtodivit ſpiritum meum.* Enim vero nunquam magis Religioſi ſe colligunt, & a vitiis temperant, quam quando, vel actu eſt, vel inſtat viſitatio *Provincialis*; nec magis *Superiores locales* curant ea, quæ muneris ſui ſunt, exequi, quam eo tempore, quo in viſitatione ſub ſyndicatu debent eſſe. Quod ſi aut ſemel, aut bis tantum in anno ſe viſitandos, ita ut ampliori viſitationi non poſſe ſubdi, ſcirent certo; pro illo determinato tempore ſe cohiberent a vita laxiori, habenas in poſterum propriis voluntatibus laxaturi. Si autem neſciunt *qua hora Dominus* (Superior nempe) *venturus ſit* ad viſitationem, & una peracta, ex improviſo alia inopinata ſubſequeretur; profecto vigilarent in cuſtodia, & mores ſuos in melius reformarent.

103. Ex hoc ergo deducitur, quod ſi *Generalis*, vel *Provincialis* zelo reformandæ Religionis *Provincias*, & *Conventus*, vel per ſe, vel per *Commiſſarios* ſæpe ſæpius viſitarent; optime quidem facerent, & non ſolum contra jus, imo menti *Concilii* rem conformem, & Religioni utiliſſimam præſtarent. Quod evidentius fit, ſi ad aures *Superioris* pervenirent, extra tempus viſitationis, rumores, qui ejus præſentiam deſiderarent. Frequentiſſime ſuccedit hoc. Siquidem vel in *Conventu*, vel in *Provincia* ex factionum diviſione ſuſcitantur diſcordiæ, vel ex oſcitantia Superioris irrepit abuſus, qui paterna virga corrigi debet, aut per *Superioris* præſentiam ſopiri, vel per alicujus viri gravis deputationem componi poteſt. Si *Superior* haberet manus ligatas, quin per ſe, vel alium viſitare poſſet ad plene indagandam cauſam, ut opportune provideretur, & coactus eſſet expectare, donec veniret tempus ineundæ alterius viſitationis, quænam mala Religioni evenirent? Sane ſcintilla parva, quæ in initio facile poſſet extingui, magnum diſcordiæ generaret incendium; & puſtula de facile curabilis, in incurabilem cancrænam degeneraret; & ſimplex abuſus in apertam inobſervantiam Regulæ adoleſceret. Debet ergo tunc *Superior* (& utinam hoc facerent!) attendere ad monitum *Poetæ*:

Principiis obſta: Sero Medicina paratur,
Cum mala per longas invaluere moras.

Debent cætera omnia negotia poſtponere, & perſonaliter ire Nullum enim urgentius negotium poſſunt habere ex Officio ſuo, quam obſervantiam Regulæ, Religioſam diſciplinam, & Subditorum charitatem, & pacem procurare. Quod ſi ex infirmitate nequeant, debent mittere ſtatim *Viſitatores*, qui interrogent omnes, & audiant ab omnibus veram cauſam diſcriminis, quam ex privatorum litteris non poſſunt cognoſcere, niſi decurtatim, palliate, & ut plurimum, ad proprium intereſſe compoſitis; & ita falſo.

104. Nec facit in contrarium prima ratio *Peyrini* ſumpta ex conſuetudine, per quam probat, quod conſuetudo in ſua *Religione* inolevit, quod *Generalis* ſemel tantum viſitet: Quod argumentum urget *Sanctorus* ex eo quod conſuetudo in noſtra *Religione* eſt, quod

quo I ſemel in triennio *Generalis* mittat *Commiſſarium Viſitatorem*, & hæc conſuetudo debet haberi pro lege, ex qua deducatur, quod *Viſitatarem* intra triennium deputare non poſſit. Hæc inquam ratio non quadrat. Quia retorqueo argumentum: Conſuetudo eſt, quod in noſtra *Religione* viſitatio *Provinciarum* fiat per *Viſitatores Commiſſarios*; ergo ita pro lege haberi debet, ut *Generalis* non poſſit viſitare Religionem per ſe, ſicut facit *Generalis Minimorum*, & *Cappucinorum*. Conſequentia falſiſſima eſt. Hoc enim habet ex Officio per *Textum Regulæ Minor. cap. 10. Fratres, qui ſunt Miniſtri, & ſervi aliorum Fratrum viſitent, & moneant Fratres ſuas, &c.* & mittere *Commiſſarios*, quando ipſi non poſſunt per ſe, fuit ipſis indultum per *Statuta. Salmantic.* 1553. *cap. 8. Orbis Seraph. Tom. 3.* Ergo falſum eſt illud antecedens. Concedo ſiquidem, conſuetudinem eſſe mittendi ſingulo triennio *Commiſſarium*, ex præſcripto *Conſtitutionum*, ad viſitandum pro celebratione *Capituli*; non tamen talis conſuetudo limitat facultatem *Generali* viſitandi per ſe, & alios, quod habet a jure: ſicut etiam conſuetudo eſt, quod quilibet Chriſtianus in Paſchate ſemel communicet in ſua Parochia, juxta *Canonem*, & *cap. Omnis utriuſque, de Pœnit. & remiſſ.* non per hoc limitatur illi facultas communicandi extra tempus Paſchale in eadem Parochia. Dicetur cum *Sanctoro*, quod hoc eſſet *arduum*, *& conſuetudinem perturbare*. Sed hoc nego. Injuſta quippe eſſet iſta perturbatio, ſi Fratres turbarentur ex hoc, quod *Generalis* zelo manutenendæ obſervantiæ in Religione per ſe, vel alios frequenter viſitaret. Quod ſi ex cauſa rumorum, quos audivit, eſſe in *Provincia*, *Commiſſarium* extra tempus ad viſitandum deſtinaret, ut illis rumoribus obviaret; non poſſent Fratres, qui ex tali viſitatione perturbarentur, de alio conqueri, niſi de ſe ipſis, qui cauſam dederunt viſitationi, ut dicunt *Capitulum. Conquerente de Offic. Ordin. cap. Viſitandi. 17. quæſt. 2 & cap. Mandamus. de Offic. Archidiac.* Quod ſi nomine perturbationis intelligatur ſuſpenſio juriſdictionis in *Miniſtro*, quæ, quoad aliqua concernentia regimen politicum, ceſſat, dum *Commiſſarius* eſt in *Provincia*; dico: quod ſi *Generalis Commiſſarium* ad viſitandam *Provinciam* deſtinaret, & viſitationem ultra congruum tempus producere faceret, ex hoc ſolo motivo, quod ſuſpenderetur *Provincialis* juriſdictio, nulla alia legitima extante cauſa; *Generalis* quidem injuſte, ſed tamen valide hoc faceret, ſicut diximus de eodem cognoſcente cauſas pertinentes ad inferiores *Prælatos* in prima inſtantia: Injuſtitia quippe *Provinciali* fieret, ſi interrumperetur, & turbaretur abſque cauſa, propriæ juriſdictionis exercitium. Nec tamen poſſet ex ſe *Provincialis* talem *Commiſſarium* recuſare, & impedire in munere *Viſitationis* ſibi demandato; ſed deberet recurſum habere ad *Eminentiſſimum Protectorem*, ſive ad *Sanctam Sedem*, ut a tali gravamine liberaretur. Quantumvis revera *Provincialis* poſſet ſe tueri; dicendo: quod non poteſt *Generalis* ipſius juriſdictionem abſque cauſa ſuſpendere juxta Statuta, & pariter ſine cauſa talem *Commiſſarium* deſtinare, per quem ejus juriſdictio, ſi non in totum, ſaltem in partem ſuſpenditur. Tamen, quomodo poterit probare, quod *Generalis* hoc faciat abſque cauſa, cum commodiſſimum ſit *Generali* ipſi (attento maxime, quod *Nemo ſine crimine vivit*, & *Prælati poſiti ſunt ſicut ſignum ad ſagittam*, ut dicit *Canon cap. Qualiter, & quando il 2. de Accuſat.*) in *Provincialis* gubernio multa reperire, ob quæ arguatur ipſius regimen, ut defectuoſum tali remedio corrigendum? Et hac ratione motus *Sanctorus Comment. cap. 8. Statut. 68. verſ. Moneo tamen fol. m. 537.* monet: ne temere, miſſis a *Generalibus*, opponatur, cum neſciri poſſint, (ſaltem in modo, qui probari poſſit) cauſæ, ob quas *Commiſſarii* tales mittantur. Si vero *Generalis* patentem habeat cauſam quia ex clamoribus *Provinciarum* intendit *Provincialem* inertem nullum caſtigare, ſed ventri, & ſomno deditum Subditos propriis voluntatibus dimittere; ſive livore factionis tabidum contra ſibi inviſos malignari; aut œſtro furoris percitum in adverſos furere; omnia ad libidinem adhærentium facere; partiales defectuoſos non ſolum defendere, ſed etiam exaltare; cunctam tandem *Provinciam* contra jus, & fas turbare: Saluberrimum in Religione eſſet, *Commiſſarium* deſtinare ad viſitandum, ut ſic pernicioſi *Provincialis* limitaretur nocendi licentia, & mala in Religione diutius non graſſarentur, ex nocivo ipſius regimine. Et faxit *Deus*, quod *Generales* vero zelo, & charitate moti hoc utiliſſimum remedium adhiberent. Obviaretur enim per hoc tot inconvenientibus, quæ ideo ſerpunt, quia regimini *Provincialium* virga non adhibetur, niſi in fine triennii, quando malum jam invaluit, & tunc non pro delicto, ſed pro forma, &c.

Pariter non faciunt ſecunda, tertia, & quarta ratio *Peyrini* pro noſtra Religione contra ſententiam ſupra datam. Siquidem illæ fundantur ſuper jure municipali *Ordinis Minimorum*, non vero quadrant in Religione noſtra, pro qua ſcribo.

105. Quinta ratio eſt; quod *Tridentinum ſeſſ. 24. de Reform. cap. 3.* loquendo de fine viſitationis ait: quod ſcopus ejus eſt, *Sanam Doctrinam inducere, bonos mores tueri, pravos corrigere, & ſubjectas oves cohortationibus, & admonitionibus ad Religionem, & pacem accendere*. Unde ſequitur, quod ubi non fuerit cauſa corrigendi &c. non poterit inſtitui viſitatio. Sed hæc ratio nihil concludit; imo facit ad oppoſitum. Si enim *Tridentinum* diceret, ad hoc ſolum inſtitutam eſſe *viſitationem*, puta ad caſtigandum defectus, evellendos abuſus, diſſenſiones ſopiendas; valeret conſequentia, quod ubi hæc non adeſſent, non deberet inſtitui viſitatio. Sed non ita loquitur *Concilium*; imo dicit *ſanam doctrinam inducere, bonos mores tueri, & ſubjectas oves admonitionibus ad pacem accendere*. Palam autem eſt, quod hæc non neceſſario ſupponunt in *Provincia* viſitata ſemper oppoſitum; puta quod *ſana doctrina* inducatur, quia ibi perverſa ſuccrevit; aut *boni mores* plantentur, quia mali inoleverunt; aut *oves ad pacem accendantur*, quia in bello ſunt, vel fuerunt: Sed ad doctrinam, bonos mores, & pacem, quæ jam in Provincia ſunt, firmanda, ſtabilienda, & augenda, eſt inſtituta viſitatio. Hæc ſiquidem medicina ſpiritualis eſt, & remedium animæ. Ineptum autem eſt dicere, quod omne remedium ſupponat infirmitatem jam exiſtentem: ſiquidem ſunt remedia præſervativa, quæ ſanitatem vigentem a futura infirmitate præſervant; & talia (teſte noſtro *Doctore*) *Scot. in 3. Diſt. 3. quæſt. unic.* longe nobiliora ſunt, quam remedia ſublevativa, quæ curant ab ægritudine, quæ jam prævaluit. Negare ergo *viſitationem*, quia *Provincia* ſana eſt & quieta, eſt reſpuere medicinam præſervativam, quam nullus ſanus reſpuet, ni mente laboret.

106. Similiter ſexta ratio non concludit. Admiſſo enim quod *Tridentinum ſeſſ. 25. cap. 1. de Reform.* injunxerit *Prælatis*, quod congruo tempore *viſitationes* non prætermittant; non tamen ſequitur, quod auferat ab ipſis facultatem viſitandi cum libuerit. Illud enim *neceſſitatis*, ex præſcripto legis, eſt, quod nequeunt prætermittere; ſed non ob hoc impeditur id, quod *facultatis* eſt, imo & magis menti legis accommodatur, ut ſupra demonſtravimus.

Ultima tandem ratio penitus nil concludit: puta

tal

ta, quia ſubditus ſcit, nullam eſſe legitimam cauſam viſitandi; ergo ſupponendum eſt *Superiorem* hoc facere ex fine privato lucri, aut alterius cauſæ. Falſum eſt totum argumentum. Tum quia multa ſciunt *Superiores*, quæ neſciunt ſubditi; tum quia ſemper adeſt cauſa *viſitationis*, nempe manutentia Religioſæ obſervantiæ, ſi non adſunt abuſus extirpandi; & ſic ruit antecedens. Pariter interpretari, quod ex motivo malo Superior bonum opus, *viſitationem* nempe, præſtaret, ſapit calumniam, & judicium temerarium: quod de omnibus, & præſertim de *Superioribus* vitandum eſt; & ita etiam conſequentia argumenti eſt neganda.

Unam revera cauſam aſſignare poſſemus, ob quam viſitationem reiterare extra tempus non licet; & hæc eſt expenſa, ſive ſumptus, qui fit in *procurationibus Viſitatorum*, ut habetur in *jure cap Cum Apoſtolus. cap. Sopitæ. junct. gloſ. de Cenſ. Procurationis* autem nomine veniunt expenſæ, quæ fiunt a *Viſitatoribus* in alimentis, equitatu, & cæteris; quorum quantitatem taxavit *Benedictus XII. Extravag. unic. de Cenſ.* Si enim *viſitationes* pro libito poſſent multiplicari a *Superioribus*, *Eccleſiæ* nimis gravarentur, & Conventus depauperarentur, & debitis ſe redderent obnoxios. Sed quid quid valeat hæc ratio pro cæteris Religionibus, in quibus *Monaſteria*, & *Provinciæ* dant *Superioribus* debitas procurationes; in noſtra *Sacra Minorum familia* ſaltem *Reformata*, hoc non quadrat. Si enim aliarum *Religionum Viſitatores* juxta licitum, & conſuetum ipſarum inſtitutum, vadunt *Hi in curribus, & hi in equis*; in noſtra, *Viſitatores* ambulant *In nomine Domini* pedeſtres, ex eo quod ex *Statutorum Reform. cap.* 8. præſcripto, niſi peditando viſitare non poſſunt, & ad tale munus nequeunt deputari, qui Apoſtolico hoc more non valent peregrinari. Victus pariter tenuis eſt, & qui ſobrietatem ſapiat Religioſam. Dempta enim prima, vel ſecunda ad plus refectione, in qua aliquid particulare obſonium ſibi, & ſociis datur, (ſicut & omnibus aliis Advenis, qui apud nos hoſpitantur) refocillandi cauſa vires ex itinere fractas; in cæteris menſa, cibis, cella, & obſonio communi utitur nullo facto diſcrimine inter *Viſitatorem*, & alium quemvis ex gregariis hoſpitibus. *Generalis* pariter modeſtiſſimo utitur Comitatu ad Statutorum *Generalium Ord. cap.* 8. normam nec pecuniarias procurationes recipit; ita ut hæc ratio pro noſtra Religione minime officiat, quominus *Generalis* poſſit per ſe, vel alios, quoties expedire judicabit, *Religionem* viſitare, quantumvis nulla ſit in *Prælatis* inferioribus negligentia. Et quod magis urget contra ſententiam *Peyrini*, & *Sanctori* eſt, quod habemus circa hoc apertam diſpoſitionem *Canonis cap. Perpetuo. de Cenſ. in* 6. dicentis: *Perpetuo declaramus edicto Archiepiſcopum poſſe ſuam Provinciam viſitare libere, licet non ſint ejus Suffraganei negligentes, & iterare viſitationem eandem, & procurationes recipere a locis viſitatis.* Ubi *Gloſſa in cap. Perpetuo. de Cenſ. in* 6. *in ſigar. eaſ.* dicit: *Quod licet Epiſcopi non ſint negligentes in viſitandis ſuis Diœceſibus, tamen nihilominus poterit Archiepiſcopus illas Diœceſes Suffraganeorum viſitare, & non ſolam ſemel, ſed pluries, & iterate.* Quod ſi, (ut communiter Scribentes concedunt,) *Generalis*, vel *Provincialis*, *Archiepiſcopis*, vel *Primatibus* comparantur; liquet, quod illud, quod circa viſitationis reiterationem præſenti *Canone* ſancitur, quadrat pro *Generalibus*, & *Provincialibus*, non tantum noſtræ, ſed & aliarum quarumvis *Religionum*.

Tandem quod ſecurim ad radices hujus difficultatis agit, eſt *Conſtitutio Gregorii XIII. Quoniam noſtro. April.* 1575. quæ ſic ſonat: *Volentes eumdem Miniſtrum Generalem quotieſcunque ſibi expedire videbitur, quos voluerit Commiſſarios ad quoſcunque ſui Ordinis utriuſque Familiæ Provincias, quibuſvis conſuetudinibus, ac Statutis, per quaslibet perſonas in contrarium factis, non obſtantibus, libere mittere poſſe.* Non ſatis proinde mirari poſſum, *Sanctorum Comment. cap.* 8. *Stat.* 68. *verſ. Reſpondeo attendendum. fol. m.* 537. voluiſſe contra expreſſa verba, & ſenſum *Bullæ* arctare *Generales* ad mittendos *Commiſſarios* ſingulo triennio, cum *Bulla* dicat: *Generalem, poſſe illos libere mittere Quotieſcunque ſibi expedire videbitur.* Quomodo poteſt *Sanctorus* tueri ſuam ſententiam, ex *Conſuetudine Statuti*, mittendi eos quolibet triennio, ſi *Gregorius* ſubjungit: *quibuſvis conſuetudinibus, & Statutis per quaslibet perſonas in contrarium factis minime obſtantibus?* Profecto, ſi de Statutis loquimur, nullum tale habemus, prohibens *Generali* mittere *Viſitatores*, quando ſibi placuerit: imo reperio in *Statutis Benedicti XII. cap.* 16. *Orb. Seraph. Tom.* 3. *fol.* 38. *col.* 1. quod ſi viſitata aliqua *Provincia*, emerſerit aliqua cauſa, propter quam Generalis judicaverit eam viſitare per ſe, vel per alium, hoc poſſit: nec lego uſpiam talis Statuti derogationem. Quod attinet ad *Conſuetudinem*, verum eſt, quod ſingulis trienniis mittuntur, ſed per hoc non tollitur, quin, extra tale tempus, poſſint mitti *Viſitatores*. Hos enim deputare, mere facultativum eſt *Generali*; & in iis, quæ ſunt meræ facultatis, non datur præſcriptio contrariæ conſuetudinis, ut notum eſt in *jure l. Hac autem. ff. de Serv. præd. urban. cap. Ex parte. de Conceſſ. præben. Cyn. in l.* 2. *C. Quia ſit long. temp. Jo. Andr. in cap. Joannes. de Cler. Conjug. Abb. conſ.* 101. *num.* 7. *lib.* 1. Et dato, quod eſſent *Statuta*, & *Conſuetudo* contraria; ipſis derogat *Gregorius*, ut dictum eſt. Nec deſinam apponere verba *Sanctori*, ut ipſius rationibus plene ſatisfiat. Dicit ergo: *Mens* (Gregorii) *ſtatuentis eſt, ſervare illæſum, & liberam facultatem Generalis, ut ſuis temporibus Viſitatorem mittat. Ait enim in proœmio*: Vel Commiſſarios ab ipſo Generali, pro tempore, deputatos, &c. *& in diſpoſitione ait*: Ne quis Provincialis, &c. ab ipſo Generali miſſis pro viſitandis Provinciis reſiſtere, &c. *pro tempore autem*, & viſitandis Provinciis *reſpicit Conſuetudinem, & Statuta Ordinis, quæ ſingulæ quoque triennio viſitari præcipiunt. Et quoad hoc, annullat conſuetudines, & Statuta in contrarium. Et præterea notanda ſunt illa* quotieſcunque expedire videbitur. *Extra autem tempus nec expedit, nec utile, ſed pacis conturbativum, ſcandalorum generativum, & magnarum conturbationum productivum eſt.* Hæc *Sanctorus*. Ad quæ dico, falſum eſſe, quod mens *Papæ* fuerit ea, quam ipſe ſcribit. Ecce proœmium *Bullæ* ex quo (ut ipſe cum *Abbate* profitetur) mens Statuentis cognoſcitur: *Quoniam noſtro paſtorali potiſſimum incumbit officio, ut ea, quæ auſu temerario ab Eccleſiaſticis perſonis plerumque attentantur, opportunis remediis compeſcamus: Idcirco, cum referente dilecto filio Chriſtophoro de Capite Fontium Fratrum Minorum Miniſtro Generali, nuper intellexerimus, quoſdam Religioſos Ordinis hujuſmodi, ab iis quæ per Prælatos ejuſdem Ordinis, etiam Guardianos, ſive Provinciales, vel Commiſſarios ab ipſo Generali Miniſtro pro tempore deputatos, acta ſunt, & decreta, ad Tribunalia ſæcularia appellare, & ad ea temere confugere.* Judicet prudens Lector, ſi ea fuit mens *Papæ*. quam *Sanctorus* ſcribit: Principaliter fuit compeſcere *temere Appellantes* ad Laicos, contra *Prælatorum* quorumvis obedientiam; numerat enim *Guardianos*, *Provinciales*, & *Commiſſarios a Generali Miniſtro, pro tempore, deputatos*. Ly enim

enim *pro tempore*, refertur ad *Generales Miniſtros*, & eſt ſenſus, a *Generali Miniſtro*, qui *pro tempore* fuerit; ne poſſet fieri expoſitio, quod Bulla arctaret tantum rebellantes contra *Commiſſarios* deputatos a *Chriſtophoro Generali*, qui eam impetraverat. Pariter refertur ad *Guardianos*, & *Provinciales pro tempore*, cum de iis, eodem clauſulæ contextu, dicatur. Nec ſuſtineri poteſt expoſitio, quod ly *pro tempore* conjungatur cum ly *deſtinatos*; & faciat ſenſum, *deſtinatas pro tempore*, nempe *juxta conſuetudinem, & Statuta Ordinis quæ ſingula triennia viſitare præcipiunt*. Etenim, ut dictum eſt, conſuetudo talis, cum ſit de re facultativa *Generali*, non præſcribit; nec ullum reperire eſt Statutum prohibitivum contrarium. Et gratis admiſſo, quod ly *pro tempore* copulandum eſſet cum ly *deſtinatos*, faceret hunc ſenſum *ſecundum tempus*, vel *quanda* erunt deſtinati. Et ſic nihil concludit ad intentum *Sanctori*, qui excuſari non poteſt, quia truncum dat textum *Bullæ*, ut ad ſuum ſenſum trahat, dum dicit: *notanda ſunt illa* quotieſcunque expedire videbitur, *extra autem tempus, nec expedit, &c. Bulla* enim dicit: *Quotieſcunque ſibi*, hoc eſt Generali, *expedire videbitur*, qui eſt ſenſus longe diverſus, ut patet, per quem traditur facultas *Generali* mittendi *Viſitatores*, quando ipſe judicabit expedire. Quod porro non expediat, quia eſt *pacis conturbativum*, etiam falſum eſt. Pax *Provinciarum*, in qua molliter regens *Provincialis*, Subditos, pro libito, relaxate vivere ſinit, non eſt pax, ſed bellum contra *Deum*, Religionem devaſtans. Præjudicialem hanc pacem *viſitatione rigoroſa* turbare affatim expedit. Conquerebatur *Achab* de zelante *Elia*, dicens: *3. Reg. cap. 18. verſ. 17.*: *Tu ne es ille, qui conturbas Iſrael?* Sed reſpondit Propheta. *Non ego turbavi Iſrael*, dum honorem Dei, & legis obſervantiam procuro, *ſed tu, & domus Patris tui, qui dereliquiſtis mandata Domini*. Ita in caſu. Turbant *Provincias Miniſtri* male regentes, aut ex injuſtitia, aut ex conniventia circa Subditos relaxatos, aut ex furioſa factione, qua armantur contra inviſos. Si ergo, ad iſtos compeſcendos, mittuntur *Viſitatores*; non poteſt dici turbata *Provincia*, ad cujus bonum mittuntur, ſed turbati male adminiſtrantes, de quorum turbatione curandum non eſt; ipſi enim ſunt in cauſa, quare mittantur *Viſitatores*.

107. Quod ſi contra hoc objiciatur *Statutum Gen. Ord. cap. 8. §. 56. num. 5.* in quo determinatur, quod *Commiſſarii* non poſſint deſtinari *Extra tempus celebrationis Capitulorum, niſi urgentibus de cauſis a majori parte Patrum Provinciæ requirantur*. Dico: *Statutum* illud eſſe unum ex adulteratis, quæ dederunt cauſam, ut in *Capitulo Generali Toletano* 1682. *Orb. Seraph. Tom. 4. fol. 259. col. 1. num. 1.* fieret ordinatio, quod compilatio illorum *Statutarum*, facta a *Generali Sambnea*, corrigeretur ad normam *Statutorum* antiquorum, ex quibus illa excerpta fuit. *Statutum* ergo citatum ſumptum eſt a *Vallifoletanis* de anno 1593., ut in margine adnotatur. *Vallifoletana* autem (*Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 519. col. 2.*) ſic habent: *Niſi urgentibus de cauſis, tumque Generali antea probatis, Commiſſarii Viſitatores in Provincias non mittantur, niſi ab ipſis Provincialis, vel a majori parte Patrum, petantur*. Quod *Statutum* longe diſtat a ſenſu præcedentis, & loquitur, ut patet de *Commiſſariis* deſtinatis ad inſtantiam Partis. Non tamen ligat manus *Generali*, quin poſſit, pro ſuo arbitrio, *Commiſſarios* tales mittere. Et ne videar gratis hoc dicere; ecce quod ſequitur in *Vallifoletano*: *Quod ſi quidem pro arduo negotio, aut Generalis ipſius arbitrio, aut ad poſtulationem alicujus Provinciæ quandoque mitti contigerit, &c.* Quibus verbis clariſſime apparet *Generalem* poſſe pro ſuo arbitrio; & ad inſtantiam *Provinciarum* ſic deputare *Commiſſarios*. Et *Statutum* illud intelligi de miſſione illorum ad alicujus inſtantiam; non autem inhiberi arbitrium *Generalis*, cujus poteſtas ad eos, ut præfertur, deputandos, abunde probata eſt.

108. Sic ergo reſoluta quæſtione, patet, quod *Generalis*, deſtinando virum idoneum ad viſitandam *Provinciam*, etiam extra tempus *Capituli*, ad ſui arbitrium, vel etiam ad alicujus inſtantiam, non excedit limites ſuæ facultatis. Et proinde talis *Commiſſarius*, prætextu cujuſvis inimicitiæ, nequit ullo modo recuſari.

109. Dico tertio: Quod *Commiſſarius* miſſus a *Generali* ſponte, ad præſidendum electionibus in *Congregatione intermedia*, ex cauſa valde *notaria*, & *urgenti*, vel ad petitionem majoris partis *Diffinitorii*; non poteſt a *Provinciali*, ſub quovis prætextu inimicitiæ, recuſari. Fundamentum hujus reſolutionis ſtabilitur in *Statut. Gen. Ord. cap. 8. §. 11. n. 14.* quæ ex *Capitulo Romano* 1639. ita habent: *Item prohibemus eiſdem Prælatis Generalibus, ne poſthac ad Provincias quemquam mittant, ut celebrandis Congregationibus intermediis præſit, niſi cauſa valde notoria, & urgens ſe obtulerit; vel major pars Diffinitorii Provinciæ ita poſtulet. Aliaquin Provinciales, & alii, ad quos ſpectat, uti jure ſuo, in hac parte, permittantur.* Ex hoc ergo clare patet, quod *Generalis* poteſt ad illum effectum Commiſſarium deſtinare: & ideo cum contra jus non ſit, nec in electionis negotio aliquid judicialiter agitetur; clarum eſt, quod, quavis inimicitia extante, a *Provinciali*, ſive aliis, recuſari non poteſt. Difficultas ſola eſt: an deficientibus conditionibus in Statuto præſcriptis, recuſare illum liceat?

110. Et reſolutive dico, quod ſic. Quia etiam *Generalis* tenetur legibus Religionis, non ſolum quoad vim directivam, ſed etiam quoad coercitivam, ut elicitur ex *jure*, *cap. Cum. omnes de Conſtit. l. Digna vox C. de leg. l. Ex imperfecta. C. de Theſaur. l. 1. ff. Quod quiſque jur. cap. Non licet. 12. quæſt. 3.* & ſcribunt *Doctores Roderic. Tom. 1. quæſt. 68. art. 3. Hieron. Roderic. Compend. Reſol. 90. num. 33. apud Sanctor. Comment. cap. 12. Statut. 12. quæſt. 4. fol. m. 681.* Quia *Capitulum Generale* eſt ſupra *Generalem*, ut declaratum fuit in *Capitulo Romano* 1632., ut habetur in *Statutis Ordinis cap. 8. §. 11. num. 11.*, & ſi deliquerit, ſyndicatur, & punitur ad normam *Conſtitutionum Ordinis*, ut ex pluribus *Statutis* probat *Sanctarus Comment. cap. 12. Stat. 12. verſ. Quæritur quarta*. Nequit ergo *Generalis* aliter facere, quam ſibi præſcribatur per *Statuta*; maxime quando non ſunt directiva tantum, ſed ſunt negative concepta, & habent formam irritantem: quod tunc eſt, quando vel in *Statuto* expreſſe ponitur clauſula irritans: vel lex *Statutaria* importatur per verba negativa, & prohibitiva, quæ, cum adimant poteſtatem facienti reddunt actum nullum, ut elicitur ex *jure*, *l. Nam quod. §. final. ff. de Pæn. legat. Alex. Conſ. 87. n. 3.* & ſcribunt communiter *Doctores*, quos dat *Tuſcus litt. L. concl. 269. & litt. P. concluſ. 464. per tot.* In propoſito autem: *Statutum* præcitatum importatur per verbum *Prohibemus*; unde apparet, quod *Capitulum Generale* non dat facultatem *Generali* mittendi tales *Commiſſarios*, niſi cum altera ex appoſitis conditionibus. Et cum tota poteſtas *Generalis*, in diſpenſando ſuper *Statutis*, pendeat a facultate ſibi facta per *Capitulum*, ut dicitur ibidem; ſequitur, quod ſi *Capitulum* prohibet *Generali* aliquid facere, *Generalis* poteſtatem diſpenſandi ſuper *Statuto* non habet:

& cum

& cum actus factus ſine auctoritate illum faciendi, nullus ſit; ſequitur, quod factum in contrarium *Statuta* ſic prohibenti, nullum eſt. Nulla ergo cenſenda erit deputatio *Commiſſarii*, ut præfertur, miſſi abſque eo, quod ſubſiſtat altera ex cauſis requiſitis à *Statuto*; & proinde bene poterit tum *Provincialis*, tum cæteri de corpore *Diſſinitorii*, illum recuſare. Et hoc manifeſte dicitur in finali clauſula Statuti, quæ, me Judice, importat aliam novam clauſulam irritantem factam in contrarium. Dicit porro: *Alioquin Provinciales, & alii, ad quas ſpectat, uti jure ſua in hac parte permittantur.* Quid enim importat hæc clauſula, niſi quod *Provinciales*, & alii de *Diſſinitorio* talem *Commiſſarium* recuſare poſſint? Certe jus *Provincialis* eſt, in electionibus quæ fiunt per *Diſſinitorium*, regulariter præſidere, & jus *Diſſinitorum* eſt excludere eos, qui ſuffragandi jus non habent, a *Diſſinitoria*. Si ergo bis *jure proprio uti conceditur* in tali caſu; conceditur pariter talem *Commiſſarium*. ut *Præſidem* electionis, non recipere, & illum à ſuffragando excludere: per quod ruit totaliter, ut nulla, ejus deputatio.

111. Quid autem juris, ſi *Diſſinitores* talem *Commiſſarium* admitterent, & cum eo *Congregationem* celebrarent, contra reclamante *Miniſtro*? Et quid juris, ſi *Miniſter* admitteret, recuſantibus uno, vel pluribus *Diſſinitoribus*? Et quid agendum in tali caſu? Dico primo: quod *Congregatio* illa ſic facta, recuſante *Miniſtro*, vel *Diſſinitoribus* illum Commiſſarium, debet annullari. Ratio eſt, quia ad electiones non debent admitti, niſi qui vocem habent in *Capitula*, ut dicitur in *jure: cap. 1. cap. Quia propter. de Elect.*: Ex ſuppoſitione ergo, quod talis *Commiſſarius* legitime recuſetur, votum non habet; annullanda proinde venit electio ſequuta, ut optime advertit *Paſſerinus de Elect. Canon. cap. 3. num* 35. Dico ſecundo: Quod vel *Provincialis*, vel *Diſſinitores* debent coram Teſtibus voce, vel ſcripto proteſtare: *Se talem Commiſſarium ex tali capite non admittere; proteſtare de invaliditate electionis, ſi fiet; appellare a gravamine ad Superiores*, quibus de jure; & tali *Congregationi* nullo modo intereſſe, nec ſuffragari in ea. Ita enim fiet, quod ſi nihilominus alii *Commiſſario* adhæreant, & *Congregationem* celebrent; electiones factæ in ea ſint annullandæ ex alio capite: puta, quia in illa non interfuerunt, & fuerunt contempti, qui vocem habebant, cum ipſi non negaverint *Congregationi* intereſſe, ſi illa legitime facta eſſet, ſed noluerunt convenire ad illam factam contra præſcripta a lege.

112. Sed quænam capita poſſunt adduci in tali proteſtatione ad hoc, quod recuſatio *Commiſſarii* ſic *Præſidentis* valida ſit? Reſpondeo, quod ſunt defectus conditionum appoſitarum in *Statuto*, quibus non ſubſiſtentibus, *Generalis* non poteſt talem *Præſidem Commiſſarium* deſtinare: quæ conditiones ſunt expreſſæ illis verbis: *Niſi cauſa valde notoria, & urgens ſe abtulerit; vel major pars Diſſinitorii Provinciæ, ita poſtulet.* Iſtas autem cauſas expendere hic libet, quia hoc eſt frequenter practicabile in *Religione*. Prima cauſa quadrat caſu, quo *Generalis* ex arbitrio, non ad alicujus inſtantiam, deſtinet talem *Commiſſarium*. Secunda vero, quando, aliquibus ſic poſtulantibus, mittit. Ad hoc ergo, quod *Generalis ex Officio* poſſit ſic mittere, requiritur, quod in *Provincia* adſit cauſa *valde notoria, & urgens*. *Notorium* porro in *jure cap. final. de Cohab. Cler. & mul. cap. Cum dilectus. de Purgat. Canon. cap. de Manifeſta. 2. quæſt. 1.* dicitur, quod *per evidentiam rei nulla poteſt tergiverſatione celari*, ut ait *Pratejus. Lexic. verb. Notorium*. *Urgens* autem venit a verbo *urgere*, quod ſignificat *impellere, accelerare, & premere*; & proinde *urgens cauſa*, poteſt dici *cauſa gravis*. Hæc enim ob rei magnitudinem, animum premit, & ipſum impellit ad accelerandum remedium, ſive ad providendum. Multæ autem dici poſſunt *cauſæ graves*, ſed ad rem noſtram faciunt, quæ dicit *Gloſſa in cap. Querelam penult. & ibi Abb. num. 9. de Procur.* dicentes, quod *cauſa gravis* dicitur in *Cauſa Eccleſiæ*, ſiva in qua agitur de alicujus præjudicio. Ut ergo *Generalis* poſſit deputare *Commiſſarium*, ut præfertur; oportet, quod in *Provincia cauſa gravis* ſit, hoc eſt præjudicium *Eccleſiæ*, puta *Religionis*: & cum hoc, talis cauſa ſit *valde notoria*, hoc eſt, talem habens evidentiam, quod nullo modo celari poſſit. Do exemplum. Audit *Generalis* in una *Provincia* diviſa a Factionibus, quod *Provincialis* cum aſſenſu totius, vel majoris partis *Diſſinitorii*, eligit Superiores locales indignos, ratione inhabilitatis, vel morum; aut quod major pars *Diſſinitorii* colligata contra *Provincialem*, illum cogit, ad proponendos pro *Superioribus* homines ſimilis farinæ, qui ſunt eorum adhærentes, & ita nota eſt talium *Guardianorum* ineptitudo, quod celari non poteſt. *Generalis ex officio* non ſolum poteſt, ſed tenetur, *Commiſſarium* mittere, qui electioni præſideat, non proponat niſi habiles, & illos ſic indignos excludat. Ratio eſt, quia hæc *cauſa* eſt *gravis* (redundat enim in grave præjudicium *Religionis*, quod per indignos gubernetur), & ex hypotheſi, eſt etiam *notoria*. Quod autem *Provincialis* cum majori parte, vel major pars *Diſſinitorii*, diſtribuat pleraque officia inter ſuos Factionarios, in quibus tamen eſt habilitas, & meritum, abjectis remanentibus aliis diverſæ Factionis; non exiſtimarem eſſe *cauſam gravem*, ob quam ſtricte poſſet ſic deputari *Præſes Congregationis*. Ratio eſt, quia licet, ad pacem in Religione conſervandam, debeat vigere juſtitia diſtributiva, & in hoc caſu ſupponatur talis juſtitia non adeſſe; tamen defectus talis juſtitiæ in nullo lædit *Religionem*, ex eo, quia ipſa alioquin gubernatur per idoneos, ut ſupponitur: ſed præjudicat tantum privatis, qui cum aliis habeant meritum, non tamen Dignitatem conſequuntur. Imo præjudicium hoc non poteſt, ſtricto modo, vocari tale: eo quia, licet ipſi ob virtutem, & habilitatem habeant meritum ad conſequenda Officia; non tamen ad illa habent jus, quod ſi ipſis non conferantur, remaneant præjudicati, & læſi in jure ſuo. Quandoquidem de rigore juris eſt, quod digni ad Officia eligantur: ſed de jure non eſt, quod omnes, qui ſunt digni, Superiores fiant. Alioquin poſſet dari caſus, quod omnes deberent eſſe *Superiores*, & nullus Subditus: vel ad ſatisfaciendum omnibus dignis, oporteret ſingulis hebdomadis *Superiores* mutare. Peſſimum in Religione concedo eſſe, optima quæque inter ſuos dividere, & de aliis non curare; ſed ſi, qui aſſumuntur, digni, & miniſteriis ſubeundis pares vere ſunt, non eſt locus querimoniæ; ſiquidem non juſtitia, ſed convenientia tantum violatur. Si ergo hac de cauſa (puta, quia una Factio eſt Officiis deſtituta, alia pro libito gubernante *Provinciam* per ſuos aſſeclas dignos) *Generalis Præſidem Congregationis* deſtinaret; non auderem condemnare eos, qui illum recuſarent, quia cauſa illum mittendi, non eſt, ut requirunt Statuta, *valde gravis*.

Alia conditio eſt, quod *major pars Diſſinitorii* poſtulet illum *Præſidem*. Si ergo in litteris patentibus ſuis dicat *Generalis*, *ſe illum mittere ad inſtantiam Provinciæ*, & re vera major pars *Diſſinitorii* ad talem inſtantiam non concurreret, certe poterit *Commiſſarius* juſtiſſime recuſari; quia miſſus eſt contra formam, & ita nulliter.

113. Sed

113. Sed quæ diximus hucuſque, procedunt de toto rigore juris. Sed in facti contingentia, prudentia dictante, non ita conſulerem. Siquidem *Generales* ſolent obtinere a *Pontifice* auctoritatem diſpenſundi ſuper *Statutis*, ut opportunum judicaverint; proinde operantur eo modo, quo *Spiritus Sanctus* ipſis ſuggerit, abſoluti vinculis *Statutorum*. Si certus quis poſſet eſſe, quod talis facultas ſibi non fuiſſet conceſſa; poſſet quis jus ſuum tueri fundatum in Statutorum diſpoſitione. Sed quis poteſt de hoc certificari, niſi qui hoc didicerit a *Papa* ipſo? Ideo admoneo omnes, ut in recenſitis caſibus, inclinent caput, colligant humeros, & *Generali* obediant, ſcientes, quod *Durum eſt contra ſtimulum calcitrare*.

114. Dico quarto: quod *Commiſſarius* deſtinatus a *Generali*, quantumvis non habeat conditiones perſonales in *Statutis* præſcriptas, nullo modo poteſt in foro paterno recuſari. Ratio eſt, quia licet *Tridentinum ſeſſ. 25. cap. 3. de Reform.* diſponat, tales debere eſſe *Viſitatores*, ut poſſint *ſanam doctrinam inducere, bonos mores tueri, pravos corrigere, & ſubjectas oves cohortationibus, & admonitionibus ad Religionem, & pacem accendere*: Et in jure *cap. In ſingulis. Extra de Stat. Monach.* decernatur debere eſſe *Religioſas, & circumſpectas perſonas*: & in *Statutis Gen. Ord. cap. 8. §. 56. n. 3.* ordinetur, quod aſſumantur ad munus viſitandi *Prudentia Pietate, ac Religione inſignes, rerum agendarum uſu, ac dexteritate præſtantes; qui alias Miniſtri fuerint, vel ſint, aut Diffinitores Generales, vel Patres Ordinis, ſeu Provinciarum Diffinitores*. Tamen ut optime advertit *Sanctorus Comment. cap. 8. Statut. 67. verſ. An recipi debeat*, hæc omnia ſunt potius conſultiva, & directiva, quam præceptiva, & coarctativa facultatis *Superioris Generalis*. Unde paſſim videntur deſtinari *Commiſſarii*, qui *Patres* nec *Ordinis*, nec *Provinciæ* ſunt, nec talibus *Commiſſariis*, ex hoc titulo, ulla unquam facta eſt oppoſitio; Unde nec poſſunt, ex hoc motivo, ullo modo recuſari. Nec dicendum, tales viros non eſſe muneri viſitationis idoneos; quia, cum non ſint doctrina, aut dignitate ſpectabiles, nequeunt exequi tale Officium, quod requirit *Sacrorum Canonum, & Conſtitutionum Religionis* peritiam, regiminis experientiam: & ſi non ſunt Dignitatis charactere inſigniti, a Fratribus viſitatis non timentur, aut exiſtimantur, unde grave damnum emergit in *Religione*; imo quod ſicut ex titulo ignorantiæ juris poteſt recuſari *Judex Delegatus*, ut dictum fuit; ita videtur, quod poſſit recuſari *Commiſſarius* indoctus, & requiſitas conditiones non habens: Quia hæc omnia non cogunt. Siquidem officium *Generalis* eſt, indemnitati Religionis conſulere: & ſi ipſe talem idoneum judicavit, non eſt, unde contra ipſius judicium, niſi temere, poſſit opponi. Ut enim elegantiſſime dicitur in lege Codicis *l. Diſputare. C. de Crimin. ſacrileg. Diſputare de Principali judicio non oportet. Sacrilegii enim inſtar eſt, dubitare, an is dignus ſit, quem elegerit Imperator*. Nec per hoc, quod *Generalis* in tali deputatione erret, licitum ſit de facto ipſum corrigere, recuſando a ſe Deputatum. Non enim *Superior* debet ſic ab inferiori patenter confundi, ſed ad plus, ſi audiretur talis *Commiſſarius*, qui idoneus non eſſet, eſſe deputatus: antequam in *Provinciam* ingrederetur, poſſet *Provincialis* humiliter commonere *Generalem* de neceſſitate Provinciæ, in qua, cum ſint Religioſi turbidi, & cervicoſi, neceſſe eſſe mittere virum ſtrenuum, & multæ opinionis, & famæ, qui metum illis poſſit incutere, & in officio continere. Sed poſtquam ingreſſus eſt *Provinciam*, nec licitum eſt, de jure, illum recuſare, nec prudentialiter eſſet factum, electionem illius factam a Generali, inutiliter, imo damnoſe mordere. Nec eſt par ratio de *Judice* per ignorantiam recuſabili, & de *Viſitatore*. Quia Recuſans habet jus ſic recuſandi *Judicem*; quia probabiliter, & juſte timet gravamen, quod poteſt ſibi ab illius ignorantia provenire: non ſic autem eſt in *Commiſſario* in foro paterno. Quantumvis enim ex illius ineptitudine damnum timeatur Religioni eventurum; non tamen quivis, ex officio, debet tale damnum antevertere, ſed hoc ſpectat ad *Generalem*, qui & rationem reddet. Poſſumus bene monere, ut damnum impediat, ſi autem monitio non proficit, non per hoc poſſumus eſſe Cenſores *Generalis*, & illius errorem in tali deputatione emendare, recuſando a ſe Deputatum. Quod ſi *Provincialis* a tali *Commiſſario* paternaliter gravetur, tutum illi eſt, ſicut ſupra diximus, ab illo appellare.

Dico ultimo: quod *Commiſſarius*, licet ſit amicus Factionis contrariæ, imo etiam poſitive inimicus *Provincialis*, ſive alterius *Superioris localis*, minime poteſt recuſari in foro paterno, quominus viſitet. Et de hoc jam ſupra abunde dictum eſt.

V. Quæritur: An, ut ſuſpecti poſſint recuſari Diffinitores, Aſſeſſor, Conſiliarius, Peritus, vel Notarius ſive Actuarius, aut Scriba?

SUMMARIUM.

115. *Quinam intervenire ſoleant in judiciis Religionis?*
Recuſari poteſt totum Diffinitorium, ut ſuſpectum, ex cauſa legitima.
Univerſitas, Civitas, Senatus integer poteſt recuſari, ut ſuſpectus.
Judex familiaris, aut dependens ab inimico poteſt recuſari.
Recuſato Epiſcopo, poteſt recuſari Vicarius.

116. *Poſſunt aliqui, vel aliquis de Diffinitorio recuſari, ut ſuſpecti.*
Et hoc ſive ſint electi, ſive ſubrogati, ſive ſubſtituti.
Differentia inter ſubrogatum, & ſubſtitutum.

117. *Aſſeſſores, qui dicantur?*
Non poſſunt ſe ſententiis ſubſcribere.
Dirigunt Judicem in cauſis arduis.
Aſſeſſor poteſt eſſe Laicus in cauſa Clerici.
Conſilia a Sapientibus quærenda.
D. Auguſtinus paratus erat doceri a puero.
Ignorantia non prodeſt, quando poteſt ſciri per ſe, vel per alium.
Aſſeſſor ſuſpectus poteſt recuſari.

118. *Peritus, quis ſit?*
Perito creditur in arte ſua.
Peritus poteſt recuſari ut ſuſpectus.
Pariter Conſiliarius, Advocatus, Procurator, Adjunctus, & omnis in judicio interveniens.

119. *Notarius recuſari poteſt ex cauſa ut ſuſpectus.*
Cauſa probari poteſt, per ſolum juramentum.
Hoc pariter in recuſatione Periti.

COMMENTARIUS.

115. RESpondeo, quod in judiciis criminalibus, quæ fiunt in noſtra Religione, interveniunt præcitati, licet non in omnibus judiciis, omnes. De neceſſitate in omnibus interveniunt ultra *Provincialem*, qui eſt *Judex*, *Diffinitores*, qui ſunt *Conjudices*, & *Aſſeſſores*, & *Notarius*, ſive *Actua-*

rias, ſive *Scriba*. Sed datur caſus, quod etiam debent adhiberi: *Aſſeſſor*, puta Religioſus doctus, qui dirigat conſilio *Provincialem*, qui non habet multam peritiam fabricandi proceſſum: *Conſiliarius*, ſive *Conſultor*, qui ex præſcripto Practicæ criminalis noſtræ conſulitur a *Provinciali* in cauſis arduis, ubi debet *Reus* torqueri; & *Peritus*, qui debet adhiberi ad faciendum conſtare de corpore delicti, ut in *Furta*, *Defloratione*, *Percuſſione*, & ſimilibus: De iſtis ergo omnibus quærimus: An poſſint recuſari, quominus interveniant in judicio, ſi *Reo* ſint ſuſpecti?

Dico ergo primo: quod omnes de corpore *Diffinitorii*, ſive *collective*, ſive *diſtributive* poſſunt recuſari, ſi *Reus* habeat legitimam cauſam recuſandi. Dixi notanter *collective*, quia poteſt recuſari totum *Diffinitorium* unitum, ſi contra totum ut ſic, militat cauſa legitima Recuſationis; & hoc patet in *jure*, *cap. licet. de For. compet. Clement. Paſtoralis §. Piſana. de Sent. & re jud. Gloſſ in cap. In ſingulis. de Stat. Regul.* ubi habetur, quod poteſt recuſari *Univerſitas*, & *Civitas*, ſi ejus judicium ſit ſuſpectum, ut notat *Abbas*; in *cap. 1. num. 14. de Judic.* imo etiam *Concilium Provinciale*, & *Senatus* integer, ut probant *Navarrus*, *Conſ. 3. de Appell. Menoch. de Arbitr. Jud. lib. 2. cap. 458. apud Berti Prax. crim. tit. 3. num. 14. & 15.* Procedit autem hoc, non ſolum, quando omnes de corpore *Diffinitorii* ſunt ſuſpecti, ob cauſam perſonalem inimicitiæ, ſed etiam ſi pendeant a nutu *Provincialis*, aut ratione auctoritatis, aut Factionis, aut alia de cauſa, ob quam licet *Reo* ſuſpicari, quod quantumvis recuſetur *Provincialis*, ne procedat in judicio, ſed alteri committat cauſam, tamen ipſe per *Diffinitorium* ab ipſo dependens poterit gravare. Et ratio eſt; quia ſicut *Judex* amicus, familiaris, aut intereſſe, ſive dependentiam habens cum inimico, poteſt recuſari, ut habent *Canones*, *cap. Inſinuante. 4. de Off. Delegat. cap. Accedens. il 2. Ut lit. non cont. cap. Poſtremo. de Appellat.*. ita etiam *Diffinitores*, maxime ſi ſint homines triviales ſublevati ad illud munus favore *Provincialis*, qui ſemper ſolent in omnibus obſequi illi, & ſequi ſenſum ſuum, poterunt, illo recuſato, recuſari. Et eſt etiam potior ratio alia de his talis conditionis: quod quia non habent meritum ex propria virtute, & tamen *Prælaturas* intemperanter ambiunt, omnibus mediis, licet turpibus, venantur amicitiam Potentum, qua permanente, ſtat eorum fortuna, & qua ablata, abjecti vivunt; ideo nihil non faciunt, ut per obſequium, & cæcam obedientiam illam ſibi confirment. Sicut ergo, recuſato *Epiſcopo* ratione inimicitiæ, recuſari poteſt ejus *Vicarius*, quia creatus fuit ab eo, & ab eo timere poteſt, quod deponatur, ſi quid judicet contra ejus inclinationem, ut dicunt *Gloſſæ*: *in Clement. final. de Procur. & in Clement. Etſi principales, verb. Per electionem de Reſcript. ubi Cardin. num. 20. Ancharan. num. 9. Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 3. num. 39.*: ita etiam tales *Diffinitores* poſſunt recuſari. Quia licet non poſſint a *Provinciali* deponi, ſicut *Vicarius* deputatus ab *Epiſcopo*; tamen, abſoluto officio, ad ſtatum abjectum poſſunt redigi, & in diutina ſubjectione contempti vivere. Et quod dico de dependentia *Provincialis*, dico etiam de dependentia ab aliquo alio graduato magnæ exiſtimationis, & potentiæ, (Italice *Capo-Rioni*,) qui ſit inimicus *Rei*. Si enim *Diffinitorium* totum ab illius nutu pendet, utique, ex prædicta ratione, optime poterit recuſari.

116. Dixi etiam *diſtributive*; quia ſi non recuſatur totum *Diffinitorium*, quia totum non eſt ſuſpectum, poteſt tamen recuſari unus quivis, vel plures quilibet de *Diffinitorio*, ſi ſuſpecti ſint. Ratio eſt, quia *Diffinitores* ſunt vere *Judices*, ſimul cum *Provinciali*, qui ſe ſolo judicare, vel procedere per ſententiam non poteſt, & integrant cum illo unum Tribunal. Cum ergo *Judices* ſint (ut bene docet *Sanctarus Comment. cap. 8. Stat. 27. quæſt. 4. verſ. Reſpondeo ſecundo*); liquet, quod etiam ipſi recuſari poſſunt, ex toties citatis juribus. Et hoc etiam in *Praxi* eſt in aliis *Collegiis*, ubi plures ſunt *Judices*, ut eſt *Senatus Mediolanenſis*. In cauſis enim tum Civilibus, tum Criminalibus paſſim recuſantur a litigantibus, & *Reis*, Senatores illi, qui ſunt ſuſpecti, & ſic recuſati abſcedunt a conſeſſu, nec de hoc conqueruntur; eſt enim de toto rigore juris. Quod autem dico de *Diffinitoribus* actualibus ſive electis, ſive *ſubrogatis*, intelligi etiam debet de *Subſtitutis* (dicuntur autem *Subrogati*, qui ſuccedunt in locum *Diffinitoris* mortui; *Subſtituti* vero, qui ſuccedunt in locum abſentis, ut dicit *Statutum*, *Gen. Ord. cap. 8. §. 39. num. 3. in fin.*) ita ut ſi ille etiam, qui debet *ſubſtitui* in locum *Diffinitoris* abſentis, ſit ſuſpectus, poteſt etiam recuſari, quia militat etiam de iſtis eadem ratio.

117. *Aſſeſſores* dicuntur, qui a *Judicibus* in conſilium adhibentur, ita dicti, quod illis juri dicendo aſſideant, ut ex *Digeſtis*, & *Codice* elicitur. *l. 1. & penult. ff. de Adſeſſor. l. Studiorum. l. In Conſiliariis C. de Adſeſſ.* Iſti autem non judicant, imo lege *Imperatoris* prohibentur libellos, vel ſententias ſubſcribere ſub pœna exilii, ut dicitur in *Codice Juſtiniano*; *l. Præſides. §. Quod ſi quis. C. de Adſeſſ.* ſed conſilio ſuo dirigunt *Judicem*, ut juxta leges civiliter, & criminaliter juſtitiam adminiſtret. Unde *Aſſeſſores* debent eſſe multum in jure verſati, ad hoc, quod *Judicem* bene poſſint dirigere. His uti non eſt vetitum *Judicibus* in foro *Eccleſiaſtico*, non enim reperitur in *Sacris Canonibus* hoc prohibitum. Imo tum *Speculator Tit. de Offic. Aſſeſſor. §. Officium* tum *Hoſtienſis in cap. Decernimus. de Judic.* de horum officio ſcribunt, notantes, quod etiam Laicus poteſt eſſe *Aſſeſſor Judicis Eccleſiaſtici* etiam in cauſa *Clerici*: advertendo tamen, quod non poteſt judicare, nec ſententiam dictare, nec torquere, aut ullam juriſdictionem exercere, ſed pure conſulere, ut per plures leges probat *Abbas in cap. 2. num. 13. Extra de Judic.* Scio hoc inter nos receſſiſſe ab uſu; nullus enim reperitur *Provincialis*, qui in conſtruendis proceſſibus talibus *Conſiliariis* utatur: & hoc forte ne videantur imperiti. Sed utinam ſe in hoc humiliare dignarentur, & viros in hac parte peritos conſulerent! ita enim fieret, ut non paſſim apparerent tot proceſſus invalidi, quia peccantes in ſubſtantialibus. Sane a Sapientibus conſilia quærere, laudem meretur. ſicut e converſo *D. Gregorius* reprehenſibilem dicit quemdam *Epiſcopum*, quia *Conſilia Sapientum*, *& recta ſuadentium nulla ratione patiatur ſuſcipere, ut quod per ſe nequit attendere ab altera ſaltem poſſit addiſcere*: *cap. Pervenit ubi Gloſſ. in verb. Conſilia 84. diſt.* Ubi *Gloſſa* notat celebre dictum *D. Auguſtini quod a puero nondum anniculo paratus erat doceri*, & qui aliter facit *ſtultus eſſe convincitur*. *Nec judici licet devitare reſponſo prudentum, & dicit lex, quod tunc non prodeſt alicui ignorantia, quando potuit ſcire per ſe, vel per alium l. In bonorum ff. de Bon. poſſ. l. Regula ff. de Jur. & fact. igno.* Unde talium imperitorum *Superiorum* errores in conſtruendis proceſſibus, non deberent excuſari ex illorum ignorantia circa criminales cauſas, ſed puniri tanquam *Judices* male judicantes, quia ignorantia ipſorum punibilis eſt, quia etiam culpabilis, cum poſſint eam avertere per conſilium *Aſſeſſoris* adhibitum, quod tamen ex ſuperbia aſpernantur. Dato autem, quod aliquis forte legens hoc monitum, *Aſſeſſorem* aliquem, qui Reo eſſet ſuſpectus, adhiberet; *Reus* poſſet talem *Aſſeſſorem* recuſare. Ratio

tio

tio eſt, quia ita poteſt gravari a conſilio iſtius, ſicut a decreto *Judicis*, ex eo quod ſupponitur; quod *Judex* acta proceſſus ſui dirigat, eo modo, quo *Aſſeſſor* illi dat conſilium. Cum ergo poſſit its nocere *Aſſeſſor* conſilio, ſicut *Judex* decreto; poteſt etiam ille ex cauſa ſuſpicionis legitime recuſari.

118. *Peritas* licet a *Pratejo* reſtringatur ad peritiam, & experientiam legum, & judiciorum, juxta interpretationem *legis*; *l. Juriſperitos ff. de Excuſat. tutor.* tamen communiter ſumitur pro eo, qui habet axperientiam in qualibet acte, ſive ſcientia. Regulare autem eſt, ut dicunt *Textus l. 1. in princip. ff. de Inſpic. ventr. l. Septimo menſe ff. de Stat. hom.* quod *Peritis* credatur de qualibet re. Neceſſarium autem eſt *Judici* in multis caſibus adhibere conſilium *Peritorum*: & huc maxime in faciendo conſtare de corpore delicti, quod, ut diximus, neceſſarium eſt, ante inquiſitionem Delinquentia. Ut ſi agatur de veneficio, debent adhiberi *Medici* ad viſitandum cadaver, ſive Laborantem veneno, ſive materiam ipſam propinatam. Si de vulneratione, debet audiri judicium *Chirargorum* circa vulnera, ſi ſunt mortalia, nec ne? Si de defloratione, adhibendæ ſunt *Obſtetrices*, ut ſuo loco dicemus. Cum ergo, ut dictum eſt, in qualificatione corporis delicti in judicio, *Peritis* credatur; non minus gravamen poteſt provenire a judicio illorum, quam a ſententia *Judicis*. Ex iiſdem ergo rationibus, ex quibus *Judex* inimicus, ut ſuſpectus, recuſari poteſt, pariter recuſari poterit *Peritas*. Et iiſdem de cauſis recuſari pariter poterit tum *Adjunctus* datus a Superiore Judici ſuſpecto, tum *Conſultar*, tum *Advocatas*, ſive *Procurator* deſtinatus a *Judice* ad defendendum *Reum*; & ut uno verbo omnes claudam, recuſari poſſunt omnes ii, qui in cognitione cauſæ interveniunt, ut dicunt *Doctores. Tuſc. Bald. Cavalc. apud Guazzin. Defen. 1. cap. 19. num. 21. Bict. Quæſt. 6. num. 20. quos dat. Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 3. num. 54. 108. & 130.* Et licet in jure expreſſe non habeatur, quod hujuſmodi recuſari poſſunt; tamen, quæ dicuntur de *Judice* ſuſpecto, ad iſtos optime extendi poſſunt. Recuſatio enim *Judicis* ſuſpecti introducta eſt a jure, juxta dictamen naturale ad favorem, & præſidium innocentiæ; quapropter optime extentionem admittere debet.

119. De *Notaria* autem, ſive *Actuaria*, an poſſit ut ſuſpectus recuſari? Non video aliquid in jure expreſſum. Tamen perſpicuum eſt, quod cum poſſint multum nocere, ſi ſuſpecti ſint, recuſari ex cauſa poſſunt, & hoc ſimplici juramento dato coram Judice, ut tenuit *Rota. in Roman. elect. Notar. 14. Novemb. 1611. coram Ubald. apud Marcheſ. de Commiſ. Par. 2. cap. 8. §. 1. Bald. in cap. Super. quæſtionum. n. p. de Offic. Deleg. Franc. in cap. Cum ſpeciali num. 43. de Appell.* Sicut etiam ſolo juramento recuſari poſſe *Peritam*, docet, poſt *Sanchez*, *Fermoſinus*, ut teſtatur *Paſſerinus Trib. Regul. quæſt. 3. num. 100.* qui ex *Scialoja* ſubjungit, etiam *Commiſſarium* deſtinatum ad recipiendum examen, poſſe per ſolum juramentum recuſari; non quia non requiratur cauſa legitima recuſationis, ſed quia ſufficit cauſa levis, & ideo per ſimplex juramentum probanda. *Paſſerin. loc. cit. num. 100.* Licet vero *Scialoja de Forompet. cap. 9. num. 140. Toadut. Tract. de Prævent. cap. 26. num. 10.* dicant, quod in Recuſatione *Notarii* non ſufficiat juramentum, ſed probari debeat cauſa Recuſationis per examen Teſtium, & alia legitima documenta; tamen hoc intelligendum eſt in foro Laico, in quo adſunt *Notarii ex officio*, qui, ex ſcriptura, mercedem recipiunt: unde ex levi, aut non legitima probata cauſa, non debent damnificari tum in exiſtimatione communi, tum in omiſſione lucri, quod ex ſcriptura perciperent. Apud Nos autem *Notarii ex officio* regulariter non ſunt, nec ex labore ſcripturæ commodum capiunt, & ideo cum per recuſationem talem jacturam non incurrant, bene poſſunt ſimplici juramento recuſari: hoc eſt adducta cauſa Recuſationis, & ea probata per juramentum.

VI. Quæritur: Quid facere poſſit Reus, ſi Judex pronunciet, eſſe frivolam cauſam Recuſationis, quæ Reo videtur legitima?

SUMMARIUM.

120. *Judice reiiciente cauſam Recuſationis, ut frivolam, ab eo poteſt appellari.*
Judices ſint faciles in Arbitris admittendis.

COMMENTARIUS.

120. RESpondeo, quod huic quæſtioni ſatisfacit *Abbas, in capit. Cum ſpeciali num. 6. Extra de Appell.* dicendo, quod ſi *Judex* non defert *Recuſationi* de ſe factæ, & pronunciat cauſam illius eſſe frivolam, & ad ulteriora procedit, *Reus* poteſt ſe tueri per *Appellationem*: appellando ſcilicet a decreto, ſive ſententia interlocutoria declarante, cauſam adductam eſſe frivolam, & ideo ſpernendam. Et Sententia *Abbatis* fundatur in argumento *Canonis, cap. Suſpicionis §. final. de Offic. Judic. Delegat.* & hic caſus poteſt eſſe frequentiſſimus, dum proponitur a *Rea* Recuſatio. Ex hoc ergo diſcant *Judices* non eſſe difficiles in admittendo electionem *Arbitrorum*, pro cognoſcenda validitate cauſarum *Recuſationis*. Licet enim ipſi *Recuſationem* nolint admittere, & ad normam juris *Arbitros* eligere; tenentur tamen deferre Appellationi interpoſitæ ſuper decreto nullitatis cauſæ productæ: aliter acta inde ſequuta poſſent nihilominus reddi nulla a *Judice*, *ad quem* Appellatio hujuſmodi devoluta fuerit.

VII. Quæritur: Quidnam facere debeant Arbitri, recepto munere judicandi ſuper cauſis Recuſationis?

SUMMARIUM.

121. *Arbitri, quæ præſtare debeant, accepto arbitrio?*
Debent examinare, ſi cauſa Recuſationis ſubſiſtit in jure.
Item aſſignare Recuſanti terminum ad probandam in facto.
Item Teſtes formiter examinare, & eorum teſtimonia per Notarium ſcribere.
Teſtes renuentes poſſunt compellere.
Ut veri Judices habent juriſdictionem, & coercitionem.
Non poſſunt Notarium creare.
Debent procurare, ut a Provinciali creetur.
Ante ſententiam debent citare Recuſantem.
Debent ſententiam ferre ſcripto.
Et ſi eſt cauſa Recuſationis dubia, debent pronunciare pro Recuſante.

De *Amena Pract. Crim. Par. 1.*

COMMENTARIUS.

121. RESpondeo, quod cum *Arbitri* ſint veri *Judices*, debent ſervata tela judiciali, cognoſcere de cauſa Recuſationis. Primo ergo debent conſiderare, ſi cauſa ſit legitima, vel frivola ex jure. Si frivola ſit, debent ſententiare ſtatim eam talem eſſe, & Recuſantem ad Judicem recuſatum remittere. Si autem legitimam ex jure eam agnoverint, eo quia eſt una ex expreſſis in jure, vel habet ſimilitudinem ad eas; debent ſtatuere Recuſanti terminum, intra quem habeat probare, ex facto, cauſam allatam eſſe ſubſiſtentem, ut dicitur in *Decretali cap. Cum ſpeciali. de Appell. cap. Suſpicionis. junct. gloſ. in verb. Termini de Offic. Judic. Delegat.* & ſi *Reus* petat termini prorogationem, debent eam ſibi concedere competentem ad hoc, ut poſſit ſuas probationes deducere, præſentando atteſtationes, inſtrumenta, Teſtes, & alia ſubminiſtrando, quæ de jure faciunt ad probationem. Habent ergo *Arbitri* examinare Teſtes a Recuſante productos formiter, & accito *Notario*, ut veri *Judices*, proceſſum formare, & poſſunt etiam procedere contra illos, qui nollent ſe ſubjicere examini, per Cenſuras, & alia juris remedia. Cum enim ſint *Judices*, illis *ſicut juriſdictio, ſic & cætera, ſine quibus explicari non poteſt, intelligantur eſſe commiſſa*, ut ait *Textus d. cap. Suſpicionis. junct. gloſ. in verb. Ad quos. de Off. Jud. Delegat.* unde ut ibi habet *Gloſſa*, *Habent juriſdictionem, & coercitionem, & poſſunt compellere Teſtes, & impedientes punire*, & ideo cognoſcunt de omnibus ad cauſam ſuſpicionis ſpectantibus, incidentibus, & neceſſariis, ut dicunt *Canoniſtæ. Dominic. in cap. Si contra. num. 1. Franc. num. 2. de Offic. Jud. Delegat. in 6. Hoſtien. in cap. Suſpicionis. num. 5. 7. 8. & 9. Jo. Andr. num. 2. 6. & 7. de Off. Delegat.*

Quod ſi quæras: an habeant facultatem creandi *Notarium* pro ſuo proceſſu? cenſerem, quod non; cum hujuſmodi facultas, ut alias dictum eſt, ſit conceſſa *Prælatis Provincialibus* per privilegium, quod cum ſit odioſum, quia exorbitat a jure, recipit ſtrictam interpretationem, nec poteſt extendi ad non expreſſa. Si ergo nolint uti *Notario* cauſæ jam cœptæ a *Judice* recuſato, (quod & conſulo) ſeligant virum idoneum, quem præſentent *Provinciali*, qui, ſervata forma alias tradita, ipſum creet *Notarium*, ut *Arbitris* ſerviat. Et omnia acta iſta ſcribantur a *Notario* cauſæ, & inſerantur in *Proceſſu*. Et ſi *Provincialis* ibi non eſt, quia forte Recuſatus, eſt *Delegatus*, ſcribant *Arbitri* ad *Provincialem*, ut ſibi, vel aliis det facultatem creandi *Notarium* pro proceſſu *Arbitrorum*.

Inſuper debent ante ſententiam citare Recuſantem, ad dicendum: ſi aliquid habet ſubminiſtrandum pro probatione cauſæ propoſitæ, ne locus ſit querelæ, quod ejus jura non fuerint audita, & denuo petat admitti ad novas probationes.

Tandem debent ſententiam ferre, & illam *Judici* recuſato ſignificare ad hoc, ut cauſam incœptam proſequatur, ſi cauſa fuerit judicata frivola, vel ad *Superiorem* remittat, ſi cauſa Recuſationis fuerit judicata legitima. Si autem cauſa Recuſationis dubia eſt, vel ex jure, vel ex facto, quia ſufficientes probationes non habet nec pro, nec contra, & eſt tantum ſemiplene probata; *Arbitri* debent ſententiare pro *Reo*. Hoc enim manifeſte habetur in *Textu Tit. Canones num. 47.* ubi ordinatur, quod *dubia Appellationis exiſtente ſententia in Rei favorem Judex inclinare tenetur*. Et cum *Arbitri* vere *Judices* ſint, & juridice procedant, & Recuſatio, ac Appellatio æquiparentur; ſicut fit in cognoſcendo de validitate Appellationis, ita fieri debet de Recuſatione.

VIII. Quæritur: An Arbitri debeant admittere Judicem recuſatum, ad opponendum contra cauſam Recuſationis propoſitam, & ejus probationes?

SUMMARIUM.

122. *Judex recuſatus non admittendus ab Arbitris ad dicendum contra recuſationem, ſi cauſa eſt incœpta per accuſationem.*
Pariter, quando cauſa Recuſationis non eſt Judici turpis.
Sed ſi cauſa eſt turpis, aut Judex procedit ex Officio, debet admitti.
123. *Præſumptio oritur contra Judicem, cujus ſententia fuit retractata.*
Præjudicium Judicis majus eſt in Recuſatione, quam in Appellatione.

COMMENTARIUS.

122. RESpondeo, quod diſtinguenda eſt quæſtio hæc, cum ſit valde perplexa, nec adſint aperta jura, quæ de illa loquantur. Dico ergo: quod vel cauſa procedit per *Accuſationem*, vel in ea *Judex* agit *ex officio*? Pariter vel cauſa Recuſationis producta a *Reo* eſt *Judici* turpis, vel non? Si judicium eſt incœptum per *accuſationem*, & *Reus* recuſans *Judicem*, producit cauſam Recuſationis non turpem ipſi *Judici* recuſato, puta dicendo, quod recuſat *Judicem* ex hoc, quod eſt Conſanguineus, vel Factionarius *Accuſatoris*; cenſerem *Judicem* recuſatum nec requirendum, nec admittendum eſſe ab *Arbitris*, ad impugnandas cauſas Recuſationis nec ex jure, nec ex facto. Ratio petitur a ſimili ex *Decretali cap. Venerabilibus. de Sent. Excom. in 6.* in qua ordinatur, quod ſi in aliquo caſu interponatur appellatio ad *Archiepiſcopum* ſuper ſententia excommunicationis lata ab *Epiſcopo*, & Appellans inſtet, ut *Epiſcopo* Excommunicanti imponatur pœna, ob ſententiam latam contra ſe; & hoc quando lis procedit ad inſtantiam partis; vel Appellans ſimpliciter inſtet admitti appellationem, & reſcindi ſententiam datam ab *Epiſcopo*, qui in cauſa procedit *ex officio*: his duobus caſibus *Archiepiſcopus* debet admittere, & audire *Epiſcopum* contradicentem Appellanti. Et ratio deciſionis evidens eſt. Cum enim agatur de pœna alicui imponenda, ſive de præjudicio, & intereſſe ſuæ juriſdictionis, omnino debet audiri; eo quia in præjudicium abſentis nihil eſt innovandum, ut multipliciter dicitur in *jure cap. 1. de Cau. poſſ. & propr. cap. Inter. de Majo. & obed. cap. Caveant. cap. Omnia. 3. quæſt. 9.* Infertur ergo per argumentum a contrario, quod in jure eſt fortiſſimum ex *Abb. in cap. Oblatæ. num. 8. de Appell.* quod ubi Appellans non petit, quod puniatur *Judex a quo*, vel iſte non procedit *ex officio*, non debet citari *Judex*, vel audiri in cognitione Appellationis, quia de ejus præjudicio non agitur. Si ergo Recuſatio interpoſita non contineat cauſam *Judici* turpem, quæ ipſi præjudicet, & cauſa principalis tractetur ad inſtantiam partis; liquet, quod nullum intervenit *Judicis* recuſati præjudicium, unde *Arbitri* poſſunt ferre ſuam ſententiam ſuper Recuſationis cauſa, minime citato, nec audito *Judice* recuſato. Si vero cauſa Recuſationis

nis ſit turpis, (ut quod recuſatur *Judex*, quia excommunicatus, infamis, &c.) in tali caſu, cum agatur de ipſius præjudicio, debet audiri. Licet enim cauſa Recuſationis ab *Arbitris* tractetur civiliter, nec poſſit ab iſtis ſententiari, aut puniri de quovis crimine *Judex* recuſatus, & exinde nullum præjudicium pœnale poſſit ſibi naſci; tamen ſubit in hoc præjudicium infamiæ, dum probatur, & conſtat cauſa turpis, ſive criminoſa, ob quam recuſatur. Et ideo, ad eam elidendam, debet admitti ad ſuæ famæ tutelam. Pariter, ſi *Judex ex officio* procedit; ex quavis cauſa, ſive turpi, ſive alia recuſetur, ſemper habet præjudicium circa exercitium ſuæ juriſdictionis, quæ per Recuſationem impeditur: unde ad ipſam tuendam, debet audiri ſuper probatione, & impugnatione cauſarum Recuſationis.

123. Quod confirmatur. Quia ex *Gloſſa in cap. Cum ſpeciali. §. Porro. in verb. Coram Superiore. de Appell. ubi Abb. num.* 8. *Hoſt. & Innocen. in cap. de Cætero. de Tranſact. & in cap. In noſtra. de Procurat. Gloſ. in cap. Sacro. in verb. Conſtiterit. de Sent. Excomm.*, habetur, quod ſi cauſa Recuſationis, cognoſcitur coram *Judice Superiori*, debet vocari *Judex* recuſatus, quando iſte vel proceſſit *ex officio*, vel Recuſans agat ad pœnam *Judici* imponendam, quia, cum agatur de ejus præjudicio, debet vocari. Imo addit *Abbas*, quod ubi *Judex* proceſſit ad inſtantiam, nec agitur ad puniendum illum; tamen poteſt aſſiſtere in proceſſu pro cognoſcenda validitate Appellationis, aut ab interlocutoria, aut diffinitiva: licet neceſſario vocandus non ſit, quia quædam præſumptio oritur contra eum, ex retractatione ſuæ ſententiæ, ut dicitur *in jure l. Si ſuſpecto ff. de Inoff. Teſtam. l. A ſententia. ff. de Appell. Abb. in cap. Cum ſpeciali. §. Porro. num.* 6. *de Appell. & in cap. Cum ſuper. de Sent. & re judic.* & proinde, ratione talis præſumptionis, quæ illi præjudicat, poteſt intereſſe proceſſui. Et hoc idem ſenſit *Antonius de Butrio*, *& Federicus de Senis*, *Conſ.* 154. addit ex *Innocentio in cap. penult. de Sent. & re judic.* proceſſum eſſe nullum, ſi *Judex*, qui proceſſit *ex officio*, non fuit citatus per *Judicem* Appellationis, cui opinioni etiam conſentit *Abbas*. Si ergo in cognitione facienda a *Superiore*, debet in caſibus ſupradictis, ut præfertur, audiri *Judex* recuſatus; idem dici debet, quando eadem cauſa cognoſcitur ab *Arbitris*, qui, & ipſi ſunt *Judices*, & reſpectu ipſorum, militat eadem ratio. Ita ut ſi ad evadendum ſui præjudicium, debet admitti *Judex* recuſatus, dum cauſa cognoſcitur coram Superiore; idem præſtari debet etiam, cum ab *Arbitris* ventilatur: nec eſt aſſignabilis ulla ratio diſparitatis ad probandum contrarium. Similiter ſi, ut probatum eſt, admittitur *Judex a quo* in judicio Appellationis ad tuendam ſuam ſententiam, a fortiori debet admitti in judicio Recuſationis. Et ratio eſt, quia majus præjudicium poteſt reſultare *Judici* in Recuſatione, quam in Appellatione: tum quia in caſu Appellationis a ſententia, jam *Judex* functus eſt officio ſuo; in caſu vero Recuſationis, impeditur officium ſuum quoad exercitium juriſdictionis: tum quia Appellatio interponi tantum poteſt ſuper gravamine ſententiæ; Recuſatio vero poteſt proponi etiam ex cauſa turpi, ex qua majus præjudicium oritur *Judici*, quam ex illatione gravaminis, aut ex juris ordine non ſervato. Si ergo, ratione præjudicii ſui cavendi, auditur *Judex a quo* in judicio Appellationis coram Superiore, a fortiori debebit audiri in judicio Recuſationis coram *Arbitris*, ubi majoris præjudicii periculum poteſt ſubire.

IX. Quæritur: An proceſſus factus a Judice poſt recuſationem interpoſitam, ſit ipſo jure nullus?

SUMMARIUM.

124. *Proceſſus factus a Judice recuſato, quando ipſo jure nullus eſt?*
Recuſari non poteſt, ut ſuſpectus Papa.
Nec Concilium Oecumenicum.
Nec Imperator.
Nec Princeps, qui Superiorem non agnoſcit.
Judicis juriſdictio ſuſpenditur per cauſam Recuſationis legitimam, aut dubiam.

125. *Cauſa Recuſationis proponenda coram Judice recuſato.*
Aliter proceſſus a Recuſato factus eſt validus.
Revocata Recuſatione tacite, vel expreſſe, valet proceſſus factus.
Aſſignata cauſa Recuſationis, debet Judex ſuperſedere.
Sententia lata poſt interpoſitam Appellationem, eſt nulla.
Ubi non eſt locus Appellationi, neque eſt Recuſationi.

126. *Judex ſi cauſam legitimam rejiciat dicens frivolam; proceſſus poſt Recuſationem non eſt ipſo jure nullus.*
Hoc autem intelligitur, ſi Reus non Appellat a rejectione

127. *Ordinarius Judex juriſdictionem habet a lege,*
Lex prohibens ſuſpendit juriſdictionem Judicis circa prohibita.
Appellatio eſt remedium gravaminis illati.
Appellatio conditionata, hoc eſt, ſi gravabis, appello, non ſuſtinetur.
Recuſatio inficit juriſdictionem Judicis.
Judex recuſatus nequit cauſam committere, niſi de conſenſu Recuſantis,

128. *Rejecta recuſatione a Judice, & interpoſita Appellatione, ſi Judex procedit, actus ſunt ipſo jure nulli.*
Rejecta Recuſatione, cujus cauſa eſt notorie legitima, licet non appelletur a Rejectione, ſi Judex procedit, nullus eſt ipſo jure proceſſus.
Rejecta Recuſatione, cujus cauſa eſt dubia, ſi Reus non appellavit, & judex proceſſit: proceſſus non eſt nullus, ſed annullandus juxta caſum.
Rejectio Recuſationis ſanat juriſdictionem.
Recuſatio ex cauſa frivola notorie ſive rejiciatur, ſive non, minime vitiat acta.
Judex non poteſt procedere contra Recuſantem, eo prius non citato.

COMMENTARIUS.

124. RESpondeo, quod ſcabroſa quæſtio eſt hæc, ob multiplicem *Doctorum*, diverſa ſentientium varietatem, & qui vult eorum opiniones videre adeat *Paſſerinum Trib. Regul. quæſt.* 3. *art.* 9. *num.* 151. *& ſeqq.* Nos claritatem, & brevitatem affectantes, omiſſis diſputationibus, quæ ad praxim faciunt, aſſeremus. Dico ergo: quod ſi *Judex* talis ſit, qui poſſit recuſari, & legitima, aut dubia proponatur coram illo cauſa Recuſationis, cui tacite, vel expreſſe renunciatum a *Reo* non fuerit, & *Judex*, illa non rejecta, ad ulteriora procedit; proceſſus erit ipſo jure nullus.

Dixi notanter; *ſi Judex talis ſit, qui poſſit recuſari*; quia validus eſt proceſſus, non obſtante quacun-

cunque, & ex quavis cauſa propoſita Recuſatione, ſi *Judex* eſt talis, qui non poſſit recuſari, ut eſt *Papa*, *Concilium Oecumenicum*, *Imperator*, ſive quivis *Princeps* Superiorem non agnoſcens, ut dicunt *Doctores Lancellott. de Attent. cap. 6. n. 41. Franc. in cap. Cum ſpeciali. num. 32. Extra de Appell.*

Dixi: *ſi legitima, aut dubia proponatur cauſa Recuſationis*. Ad hoc enim, quod per Recuſationem ſuſpendatur *Judicis* juriſdictio, oportet, quod cauſa vel legitima ſit, vel ſaltem dubia. Si enim frivola notorie ſit, non læditur ejus authoritas, & poteſt eam ſpernere, & ad ulteriora procedere, ut ex *Decretalibus* ſupra habet *Textus* noſter. Si legitima, debet totaliter a cauſa abſtinere, ut præſcribunt *Canones cap. Suſpicionis. de Off. Deleg. cap. Secundo requiris. cap. Cum ſpeciali. de Appell.*: Si vero dubia, *Arbitri* ſunt eligendi, ſuſpenſa in *Judice* remanente juriſdictione, uſque ad *Arbitrorum*, ſive *Superioris* ſententiam, ut alias dictum eſt.

125. Dixi: *coram illo proponatur*. Determinatur enim in citatis *Decretalibus*, ut ſupra docuimus, quod cauſa coram *Judice* recuſato proponatur. Debet enim de ea ipſi judicialiter conſtare, aliter eſt invalida, & proceſſus tenet, ut habet *Capitulum Judex. de Off. Deleg. in 6. ubi Domin. num. 12.* Unde neceſſe eſt, quod *Judex* ſcientiam habeat de Recuſatione, ad hoc, quod teneatur abſtinere a proſequendo proceſſu: & per hoc validum eſſe proceſſum fabricatum a *Judice* ignorante recuſationem, probat *Thom. Triviſan. deciſ. 151. apud Farinac. Frag. crim. litt. l. n°* 947. apud *Farinacium*.

Dixi: *cui tacite, vel expreſſe renunciatum a Reo non fuerit*. Quia ſi taliter fuerit revocata, proceſſus erit validus: & tunc cenſetur facta revocatio tacita, ſi Recuſator, in proſecutione cauſæ, comparuerit coram *Judice* recuſato, qua comparitione ſtante, proceſſus non erit nullus, ut dicunt *Butr. in cap. Judex num. 6. de Offic. Deleg. Abb. in cap. Cum ſpeciali. num. 12. de Appell.* & multoties tenuit *Rota* apud *Paſſerinum Trib. Regul. quæſt. 3. num. 161.*

Si ergo *Judex* cauſam adductam non rejiciat, ſed ad ulteriora procedat; proceſſus erit ipſo jure nullus, & hoc tenent ultra *Textum* famoſiſſimi *Canoniſtæ cap. Judex ubi Ancharan. num. 3. Butr. num. 4. Domin. num. 12. Franc. num. 7. Barboſ. num. 8. de Offic. Deleg. in 6. Hoſtien. in cap. Cum ſpeciali, & in cap. legitima. de Appell. & in Summ. tit. de Recuſ. Jud. Deleg. §. Quis effectus. num. 6. Abb. in d. cap. Cum ſpeciali. num. 12.* & ratio eſt, quia talis Recuſatio (hoc eſt, propoſita ex cauſa legitima, ſeu dubia) per ſe ſuſpendit juriſdictionem *Judicis*, qui propterea ſuperſedere debet a judicando, ut dicit *Canon. cap. Quoties. 2. quæſt. 6. Bald. in cap. Suſpicionis. n. 1. & 4. ubi Imola. num. 6.* & *Judex*, cujus juriſdictio eſt ſuſpenſa, nulliter agit. Tum quia in *jure cap. Secundo requiris. de Appell. cap. Suſpicionis. de Off. Delegat.* præſcribitur quid agendum, ſi propoſita fuerit cauſa Recuſationis legitima, aut dubia: quod ſcilicet *Judex* recuſatus vel abſtineat, vel cauſam committat, vel *Arbitros* deputari faciat; forma autem non ſervata invalidat actum, ut notum eſt. Tum quia ſententia lata, poſt Appellationem juſtam, eſt ipſo jure nulla, ut habet *Textus cap. Cum olim. de Off. Deleg. cap. Dilecti. §. Quia vero. de Appell.* Recuſatio vero, & Appellatio æquiparantur; & ubi non eſt locus Appellationi, nec etiam eſt locus Recuſationi, ut dicitur in *jure cap. Super eo. cap. Cum ſpeciali. de Appell.* Tum quia *Gloſſa notabilis in cap. Judex. de Offic. Deleg. in 6.* habet; quod licet *Judex* ſit ſuſpectus, dum tamen non recuſetur, tenet ejus proceſſus. Notatur ergo a contrario ſenſu, quod ſi recuſetur non tenet, & ad idem allegat *Bartolum in l. Quia poterat. ff. ad Trebell.* Nec faciunt in contrarium *Innocentius*, *Jo: Andrea*, *Ancharan. Zarabella*, & alii, quos plena manu citat *Paſſerinus Trib. Regul. quæſt. 3. num.* 166. qui cum illis videtur ſentire, quod Recuſatio independenter ab Appellatione non irritat proceſſum ſubſequutum; ita quod non ſufficiat, Recuſationem eſſe propoſitam coram *Judice* recuſato, ad hoc, ut proceſſus inde ſequutus ſit ipſo jure nullus. Quia *Canoniſtæ* illi loquuntur vel de Recuſatione frivola, vel de Recuſatione a *Judice* rejecta, Clarum enim eſt, quod propoſita cauſa frivola, ſive *Judex* illam rejiciat, ſive non, & ad ulteriora procedat; non proinde proceſſus eſt in tali cauſa propoſita nullus. Eo quia talem cauſam Recuſationis poteſt ſpernere, ut ſupra dictum fuit, & dum ad ulteriora procedit, ipſam ſpernit de facto; & proinde ſuſtinetur proceſſus, non obſtante, quod fuerit propoſita Recuſatio. Hæc enim non qualis qualis fuerit, ſuſpendit juriſdictionem *Judicis*, ita ut, ipſa ſimpliciter propoſita, *Judex* debeat abſtinere, aliter proceſſus ſit nullus; ſed ſi cauſa ipſius fuerit legitima, aut dubia, & in hoc ſenſu locuti ſunt *Doctores* citati.

126. Pariter, ſi *Judex* cauſam rejiciat, ut frivolam, licet ipſa legitima, aut dubia ſit, ſi *Reus* non appellet, & *Judex* ad ulteriora procedit; certe proceſſus ſecutus non eſt ipſo jure nullus, ſed ejus nullitas, aut valor, dependet a ſententia *Judicis ad quem*, ſi *Reus* appellabit a diffinitiva. Et ita eſt vera opinio *Innocentii in cap. Cum ſpeciali. num. 6.* ſecundum quam alii ſecuti ſunt eum, præcipue *Rota Romana in 13. Deciſionibus* citatis per *Paſſerinum loc. cit. n.* 166. Et re vera rationi, & æquitati congruit. In tantum enim juriſdictio *Judicis* impeditur, in quantum cauſa Recuſationis legitima eſt, aut dubia, & *Judex* ut talem ipſam admittit; liquet enim, quod frivola admiſſa, aut non, ejus juriſdictionem non vitiat. Si ergo *Judex* rejiciat cauſam, quantumvis legitima, aut dubia ſit; *Judex* per talem rejectionem quodammodo ſanat ejus juriſdictionem, ita ut, procedendo ad ulteriora, non procedat nulliter ipſo jure, ſed nullitas cognoſcenda ſit ab alio *Judice*, & ab ipſo declaranda. Concluſio autem noſtra loquitur de cauſa legitima, aut dubia propoſita, & non a *Judice* rejecta. Dices: ſive rejiciat per decretum, ſive non, ſemper tamen cenſeri eam rejeciſſe ſaltem implicite, ex quo ad ulteriora procedit; ergo nihil facit talis rejectio explicita. Quandoquidem in cauſa frivola, etiam non appoſito decreto rejectionis, ſi procedit, procedit valide. Reſpondeo: negando conſequentiam. Siquidem dum *Judex* explicite rejicit cauſam, quantumvis legitima, aut dubia ſit, explicat mentem ſuam, quæ judicat cauſam adductam eſſe frivolam, & proinde rejicit eam, & juxta formam legis ſcriptæ operatur, licet in judicando erret: proinde per talem explicitam rejectionem adimit quodammodo vim cauſæ propoſitæ inficiendi ſuam juriſdictionem, & proceſſum reddendi nullum ipſo facto. Non ſic autem eſt, dum audita propoſitione cauſæ, nullo facto ſuper ea judicio, aut decreto rejectionis, ad ulteriora procedit; quia tunc cauſa propoſita habet totam ſuam vim ſuſpendendā juriſdictionem ipſius *Judicis*, ex eo quod, juxta leges, *Judex* ea audita, debet vel a cauſa principali abſtinere, vel *Arbitros* decernere, Nec eſt par ratio de frivola, quæ adhuc non explicite rejecta, tamen non reddit proceſſum nullum, & de cauſa legitima, aut dubia. Quia illa de jure non habet ullam vim inficiendi juriſdictionem *Judicis*, ſicut habet cauſa legitima, aut dubia, proinde iſtæ non rejectæ,

ut

ut præfertur, vitiant; illa vero non ſuſpendit juriſdictionem *Judicis*.

127. Nec facit ad propoſitum reſponſio *Paſſerini loc. cit. num.* 167. dicentis, quod Recuſatio prohibet quidem, ne *Judex* ad ulteriora procedat, ſed ejus juriſdictionem non ſuſpendit. Quia *Judex* in tantum valide procedit & juriſdictionem habet, in quantum ſibi conceditur a jure, maxime ſi eſt *Judex Ordinarius*, qui talis eſt, quia juriſdictionem habet a lege, vel Statuto, ut dicit *Bartolus in l. Ambitioſa. in fin. ff. de Decret. ab Ord. fac. Bald. conſ. 40. lib. 1. & conſ. 364. lib.* 3. Si ergo lex prohibet, ne procedat in tali caſu; lex eadem ſibi adimit juriſdictionem procedendi; & ita verificantur in hoc, quod *lex prohibeat*, & quod *juriſdictio ſuſpendatur*, ſive hoc eſt effectus ejus. Sicut ergo, ſuſpenſa juriſdictione, *Judex* nulliter agit; ita etiam nulliter agit, ſi agere a lege prohibetur. Porro *Capitulum* illud *Quoties Epiſcopi. 2. quæſt. 6.* quod allegatur a *Paſſerino* ad probandum, quod ad reddendum proceſſum ipſo jure nullum, non ſufficit recuſatio *Judicis*, ſed requiritur *Appellatio*, eſt contra illum, non pro illo. *Gloſſa* enim ibi *in d. cap. Quoties. in verb. Appellent. 2. quæſt. 6.* habet: *Nota quod poteſt a Judice ſuſpecto recedi per Appellationem, vel etiam per Recuſationem. Et quidquid fit, poſt Recuſationem æque caſſatur, ſicut fieret poſt Appellationem.* Et huic *Gloſſæ* facta Additio dicit, ex *Patre Canoniſtarum Innocentio*: *Nos non credimus, quod a Judice Ordinario, vel Delegato poſſit appellari ex ea cauſa, quia ſuſpectus eſt, cum tunc habeatur certum medium Recuſationis*, & hoc idem diſerte habet alia *Gloſſa in cap. Quod ſuſpecti. in verb. Canonice. 3. quæſt. 5. Sufficit proteſtari ſuſpicionem, & quidquid poſt ipſam proteſtationem fit, non tenet, ſicut ſi poſt Appellationem eſſet factum.* Pariter alia *Gloſſa in cap. Si Epiſcopus. in verb. Convocari. verſ. Item ſi videas. 3. quæſt. 2.* habet: *citationem eſſe nullam, interpoſita evidenti Recuſatione.* Primus autem actus juriſdictionis, quo *Judex* explicat ipſam, maxime ſi eſt *Delegatus*, eſt citatio, ut alias dictum eſt; ergo ſi nulla eſt citatio poſt Recuſationem, nullus pariter erit quivis alius actus. Et re vera: aut Recuſatio aliquid debet operari independenter ab Appellatione, aut non? Si non. Ergo erit futilis, & nulliter inventa, & inutiliter in jure præſcripta, quod non eſt dicendum, cum in tot famoſis *Canonibus* non perfunctorie, ſed ex inſtituto, præcipiatur. Ergo aliquid: & ſic aliud non erit niſi ſuſpenſio juriſdictionis in *Judice*, ad quam inevitabiliter ſequitur actuum nullitas. Et effectus Recuſationis, ex ſe ſola independenter ab Appellatione, annullantis acta, patet ex hoc, quod proceſſus factus a *Judice*, etiam inimico notorio, valet, niſi a *Reo* opponatur exceptio inimicitiæ, ut notum eſt. Si autem opponatur inimicitia notoria, eſt ipſo jure nullus, etiam poſt concluſum in cauſa: ergo eadem exceptio oppoſita in Recuſatione, vel ante litem conteſtatam, vel poſt, debet reddere nullos omnes actus *Judicis* abſque Appellatione. Et re vera illi, qui dicunt, Appellationem requiri cum Recuſatione ad annullandos actus *Judicis*, ponunt *Judicem* iniquum in tuto, ut poſſit juxta inimicitiam, quam habet contra *Reum*, agere, nec *Reo* locus ſit ſe defendendi. Quia ponamus, quod ex diffamatione *Reus* ſciat *Judicem* veniſſe ad Conventum, in quo manet *Reus*, ad ipſum proceſſandum, *Reus* autem compareat coram illo, & ipſum recuſet ex cauſa legitima; palam eſt, quod *Reo* nulla adhuc competit Appellatio. Super quo enim appellabit, Si Appellatio non introducta eſt a jure, niſi in remedium gravaminis illati, ut dicunt *Canoniſtæ Innoc. in cap. Cum ſpeciali. num. 1. & 6 de Appell. & ibi Hoſtien. in verb. Recuſationis. Ancharan. num. 1. Bellamer. n. 1. 3. & 5. Butr. num. 8 Abb. num. 6. Franc. num. 6.* & *Judex* adhuc in nullo gravavit? Pariter quid faciet Appellatio, ſi tunc etiam ſimul cum Recuſatione fiat conditionate ſuper futuro gravamine, ſcilicet ſi contingat *Judicem* Recuſationem non admittere? Nihil penitus: quia Appellatio tali modo conditionate interpoſita, nihil operatur, ut ex *Præpoſito*, *Parinacio*, & *Fermoſino* docet *Paſſerinus Trib. Regal. quæſt. 3. num.* 144. Ergo, ſi talis Recuſatio ex ſe non valeret interpoſita ante litis conteſtationem, neque valeret, ſi ipſi copularetur Appellatio: & ita nihil operaretur ad annullandos actus futuros, nec ex ſe ſola, nec ſimul cum Appellatione, & ita *Judex* poſſet ſuum proceſſum inſtituere, & Teſtes extrajudicialiter inſtruere, & in judicio contra *Reum* examinare; Ita ut ex proceſſu nullum appareret gravamen, & ſic pro libito nocere: quæ omnia abſurda ſunt. Inſuper ſecundum *Abbatem in cap. Cum ſpeciali. num.* 14. ex ſola propoſitione Recuſationis inficitur adeo *Judicis* juriſdictio, ut etiam committere non poſſit cauſam, ſine conſenſu Recuſatoris, nec procedere in principali, niſi diſcutiatur articulus Recuſationis; ut probat ibi *Abbas* ex multis juribus *cap. Judex. cap. legitima. cap. Suſpicionis. cap. Secundo Requiris de Appell.* Ergo actus procedentes ex juriſdictione infecta, erunt ipſo jure nulli. Ergo de primo ad ultimum patet, quod propoſita Recuſatione ex cauſa legitima, ſive dubia, quam *Judex* non rejecerit; ſi ipſe procedit ad ulteriora, proceſſus eſt ipſo jure nullus.

128. Si autem cauſa recuſationis legitima, aut dubie, rejecta fuerit a *Judice*, & *Reus* appellaverit, & non obſtante Appellatione *Judex* procedat; proceſſus pariter erit nullus ipſo jure. Ita cum aliis *Bald. in d. cap. Cum ſpeciali. num. 14. in fin. de Appell. ubi Imola num. 19. Dec. num. 31. Præpoſ. Mediolan. num. 40. Jacob. de S. Georgio in l. Apertiſſimi. num. 16. & 18. C. de Judic. Bellegr. Tract. 4. quæſt. 23. num.* 2. Ratio autem eſſe poteſt, quia, per Appellationem interpoſitam, iterum ſuſpenſa eſt *Judicis* juriſdictio; quam ipſe ſanaverat ex rejectione Appellationis; & proinde dum procedit ex juriſdictione ſuſpenſa, attentat, & nulliter facit.

Si vero Recuſationis cauſa eſt notorie legitima, & evidens tum ex jure, tum ex facto, & *Judex* ipſam rejiciat, licet *Reus* non appellet; tamen proceſſus erit nullus. Ita docent multi *Doctores* ex *Decretali cap. Judex. de Off. Deleg. in 6. ubi Domin. num. 12. Franc. num. 7. Bald. in cap. Cum ſpeciali. num. 14. de Appell. & ibi Franc. num. 47. Alex. de Nevo num. 46. Tuſc. litt. S. concl. 913. num. 17. & 19. & litt. I. concl. 42. num.* 19. Et ratio eſt. Quia cum cauſa Recuſationis notoria ſupponatur, ita ut nulla poſſit tergiverſatione celari, rejectio Recuſationis nulla eſt; & proinde per eam non potuit ſanari juriſdictio *Judicis*, quæ ex Recuſatione fuit ſuſpenſa.

Si autem Recuſationis cauſa dubia fuerit, & *Reus* non appellaverit a decreto rejectionis; ſi *Judex* procedat, proceſſus non erit ipſo jure nullus, ſed annullandus venit a *Judice ad quem* (ſi appellatio interponatur a diffinitiva) vel ab *Arbitris* electis ad cognoſcendum de juſtitia Recuſationis. Si enim judicabunt ſuſtineri cauſam, proceſſus per ipſorum ſententiam eſt annullendus: Si non ſuſtineri; proceſſus erit validus, & ita tenent *Doctores Jo: de Arian. in cap. Suſpicionis. de Off. Delegat. num. 5. Paul. de Caſtro in l. Apertiſſimi num. 4. C. de Judic. & ibi Aretin. num.* 3. Ratio autem eſt; quia rejectio ipſius Recuſationis ſanavit juriſdictionem in *Judice* vulneratam a Recuſatione facta, & cum rejectio ipſa non ſit no-

to-

torie injuſta, ſuſtinetur donec per ſententiam, prout in jure, decidatur.

Si tandem Recuſatio ſit ex cauſa notorie frivola, ſive a *Iudice* per decretum rejiciatur, ſive non; & a *Reo* ſuper rejectione appelletur, ſive non; proceſſus erit ſemper validus. & in hoc omnes *Doctores* conveniunt, prout etiam expreſſum habemus in *Texta* ſupra.

Quoad praxim autem, ut ſecurius procedatur, conſulo, ut *Reus* poſt Recuſationem, ſi *Iudex* illam rejicit, ſemper interponat Appellationem. Nec eſt unde poſſit timere *Reus*, quod *Iudex*, ipſo inſcio, poſt Recuſationem procedere poſſit. Siquidem *Iudex* contra Recuſatorem procedere non poteſt, niſi prius illum citet, ut dixit *Rota deciſ. 345. num. 3. par. 2. Recent. & deciſ. 518. n. 7. apud Paſſerin. Trib. Regul. d. quæſt. 3. num.* 170. Quando ergo ipſum citabit, appellet, & proteſtetur de nullitate. Et ita cumulata Recuſatione, & Appellatione, ligat manus *Judici*, quominus amplius procedere poſſit valide, priuſquam cauſa Recuſationis plene fuerit diſcuſſa.

X. Quæritur: An in crimine notorio poſſit Judex recuſari, ut ſuſpectus?

SVMMARIVM.

129. *In delicto notorio actus tranſeuntis, Iudex ſuſpectus poteſt recuſari.*
In notorio facti permanentis, pro quo pœna eſt Iudici arbitraria, poteſt iſte recuſari.
In notorio facti permanentis, cui pœna eſt taxata a jure, non datur Recuſatio.

COMMENTARIUS.

129. RESpondeo, quod ex *Texta* habemus, quod ſuper delicto *notorie* commiſſo, quod nulla poſſit tergiverſatione celari, non admittitur *Appellatio*. Sed ſi admittenda ſit *Recuſatio*, nec ne? Non loquitur *Textus*. Dico ergo, quod dupliciter diſtinguenda eſt quæſtio. Vel enim loquimur de *notorio facti tranſeuntis*, ut exempli gratia, quod aliquis coram Fratribus in Refectorio congregatis, alium pugno percuſſerit: Vel de *Notorio facti permanentis*, ut quod aliquis, dimiſſo habitu, apoſtaverit a Religione, & adhuc in habitu ſæculari, inter ſæculares commoretur, hoc ſciente tota vicinia. Pariter: vel loquimur de delicto, cujus punitio eſt *Judici* arbitraria, ita ut pro eo poſſit pœnam ſibi bene viſam injungere, ut eſt in extraordinariis delictis: vel loquimur de delicto, cui a lege taxata eſt pœna, quam non poteſt *Judex* juſte tranſgredi, vel excedere? Si loquamur de delicto *notorio actus tranſeuntis*, dico: quod poteſt recuſari *Judex*, ut ſuſpectus. Ratio eſt; quia ut habet *Gloſſa in cap. Manifeſta. 2. quæſt.* 1. & patet etiam argumento *Capituli Sicut de Stat. & re judicat.* in *notoriis* facti tranſeuntis, requiruntur probationes, ad probandam notorietatem, unde *Judex* ſuſpectus poſſet in illis recipiendis partem gravare, & hinc merito poteſt recuſari ſuſpectus.

Si vero delictum ſit *notorium facti permanentis*, cujus punitio ſit *Judici* arbitraria, etiam poteſt fieri *Recuſatio*. Et ratio eſt quia poteſt gravare in arbitrando pœnam. Et hæc fuit ſententia *Antonii de Butrio, in cap. Propoſuit. de Appell.* quam dicit fuiſſe *Archidiaconi in cap. Quod ſuſpecti 5. quæſt. 5.* Sed *Abbas in d. cap. Propoſuit n. 6. de Appell.* dicit fuiſſe originaliter *Hoſtienſis*, quem ſecutus eſt *Jo. Andreæ in cap. cum ſpeciali. de Appellat.* & *Sebaſtianus Sapia. Add. ad Abb. in d. cap. Propoſuit. num. 7. de Appell.* Quod autem poſſit appellari, & ex conſequenti etiam recuſari *Judex*, qui poteſt in pœna arbitrari, ultra *Gloſſam, in cap. Super his. de Accuſ.* probat *Bartolus in l. Si qua. ff. de Verb. ſign.*

Si vero fuerit notorium facti permanentis, cui in lege reperitur determinata pœna, quam non poteſt *Judex* excedere, & *Reum* gravare; tunc non eſt locus Recuſationi, & hoc patet manifeſte ex *Textu. cap. Propoſuit, & ibi Abb. num. 3. & 6. de Appellat.*

XI. Quæritur: An proceſſus incœptus a Judice recuſato ſit validus?

SVMMARIVM.

130. *Acta Judicis Recuſati geſta ante Recuſationem ſunt valida.*
Sed ad Rei petitionem debent annullari.
131. *Recuſato Notario, ad Rei petitionem, ſunt annullanda illius ſcriptura.*
Similiter annullandum Judicium Periti.

COMMENTARIUS.

130. RESpondeo, quod cum *Judex* ante Recuſationem non habeat impedimentum ſuæ juriſdictionis; *acta* per eum ſunt legitima, & debent ſuſtineri: nihil enim adhuc intervenit, per quod eorum valor labefactetur. Unde geſta per *Judicem* recuſatum, ante recuſationem, tenere decidit *Rota Romana in Toletan. Decimarum. 2. Junii* 1660. *apud March. de Commiſſ. Tom. 2. tit. de Jud. ſuſp. quem dat Sgroi par. 5. cap. 1. num.* 41. Tamen ſi *Arbitri* ſententient validam fuiſſe Recuſationem *Judicis*, & *Reus* petat annullari acta *Judicis* recuſati, debent annullari: nec viſitatio corporis delicti, Teſtium depoſitiones, & alia ab ipſo geſta, poſſunt ad aliquid inſervire alteri *Judici*, niſi tanquam notitiæ extrajudiciales; ſed ipſe debet ex integro novum proceſſum cudere, ac ſi alius minime cœptus eſſet. Ratio eſt evidentiſſima. Siquidem ut plurimum, proceſſus incipiuntur, & Teſtes ſecreto examinantur, *Reo* de tali proceſſu minime informato; & proinde non potuit, ante acta a *Judice*, ipſum prævenire, & recuſare. Pariter *Iudex* ſuſpectus plus poteſt gravare in fabricando proceſſu, inſtruendo Teſtes, depoſitiones aut truncando, aut extendendo ultra illorum dicta, corpus delicti deſcribendo, quam in ferenda ſententia. Quia in hoc dependet a conſilio *Diffinitorum*, qui *Judicem* poſſunt compeſcere ne gravet; ſed in illo ſolus, & ad proprium dictamen operatur. Si ergo ob præſumptionem gravaminis inferendi valet *Judicis* ſuſpecti Recuſatio reſpectu actuum futurorum; ita valere debet nova *Accuſatio* facta a *Reo* circa acta præterita ipſius *Iudicis*, quia militat eadem præſumptio, quod potuerit gravare, & forte gravaverit in illis actitandis. Et ſicut per *Recuſationem Iudicis* tollitur omnis vigor ipſius juriſdictioni, ne quid contra *Reum* poſſit; ita nova *Recuſatio* actuum illius, quæ ſunt *Reo* ſuſpecta, utpote procedentia ab origine ſibi pariter ſuſpecta, auferre debet illis totum eorum valorem, per quem poſſet *Reus* gravari: & ita annullari debent a *Iudice ad quem*.

131. Et hæc ratio quadrat etiam pro recuſatione no-

Notarii, *Periti*. Quandoquidem ambo potuerunt nocere *Reo*: ille in non ſcribendo fideliter, aut falſificando Teſtium dicta, vel alias ſcripturas: iſte autem aggravando judicium circa corpus delicti. Si ergo *Reus* recuſet *Notarium*, ut ſuſpectum, ex cauſa legitima, ſeu etiam dubia, & juret ſuper ejus veritate ad illam probandam, ut dictum eſt; *Iudex* tenetur removere *Notarium*. Et ſi *Reus* iterum recuſet, & proteſtetur illius ſcripturas tanquam ſibi ſuſpectas de vitio, per quod ipſe ſit gravatus; tenetur *Iudex* illas habere pro nullis, & nova acta aggredi, & per *Notarium* non ſuſpectum deſcribi facere de novo; ſicut & judicium *Periti* pari modo reſcindere, & novum judicium a *Perito* non ſuſpecto procurare.

XII. Quæritur: An appellatio a ſuſpenſione Guardianatus, ſeu alterius Superioritatis, ipſam ſententiam ſuſpendat?

SUMMARIUM.

132. *Suſpenſio duplex, nempe Cenſura, & pœna.*
Ut Cenſura, alia eſt ab Officio, alia a Beneficio.
Suſpenſio a Prælatura, eſt pœna.
133. *Suſpenſio, ut Cenſura, currit eodem modo cum Excommunicatione.*
A ſuſpenſione, ut pœna, datur Appellatio quoad utrumque effectum.
Cenſura medicinalis eſt.
Ratio, quare detur Appellatio a Suſpenſione, ut pœna, & non ut Cenſura?
A Depoſitione datur Appellatio.

COMMENTARIUS.

132. Reſpondeo affirmative: & ratio eſt, quia *Suſpenſio*, alia eſt, quæ eſt *Eccleſiaſtica Cenſura*, *qua perſona Eccleſiaſtica impeditur uti jure aliquo, vel poteſtate Eccleſiaſtica*, ut dicunt *Canoniſtæ*, & *Theologi* communiter, *Navar. Manual. cap. 27. num. 151. Suar. de Cenſur. lib. 1. Avila par. 5. diſp. 1. dub. 1. Sayr. Toeſaur. lib. 4. cap. 1. Henriq. lib. 12. cap. 3. num. 2. Coninch. tom. 2. diſp. 15. dub. 1.* & dividitur in *Suſpenſionem ab Officio*, & a *Beneficio*, ſeu totalem, & partialem. Alia vero eſt *pœna*, & induit naturam privationis inchoatæ, & hæc non poteſt appellari Cenſura. *Navar. loc. cit. num. 152. Suar. de Cenſur. diſp. 25. ſect. 1. num. 2. Suſpenſio* autem a Guardianatu, vel alia Superioritate, non eſt Cenſura, ſed pœna; quia ut optime dicit *Sanctorus*: *de Pœn. cap. 1. quæſt. 3. verſ. Quatenus vero*. licet Officia Religionis *Eccleſiaſtica* ſint, quatenus in perſonis Fratrum, qui Clerici ſunt, reperiuntur, & adminiſtrationem ſpiritualem in Subditos habent, & materia *Suſpenſionis*, ut Cenſuræ, eſſe poſſint; tamen *Suſpenſio*, quam incurrunt *Prælati* & Officiales delinquentes, reſpicit, ut plurimum, Officia, quatenus ſunt civiles adminiſtrationes. Unde videmus, quod Officiales ita ſuſpenſi ab Officio, omnia alia munera Ordinis exequuntur, excepta ſola adminiſtratione civili, ut *Superiores*, ſeu *Patres-familias* ſunt.

133. *Suſpenſio* ergo, ut Cenſura eſt, pari paſſu ambulat cum *Excommunicatione*, & Interdicto, ut ait *Abbas*, *in cap. Sæpe. num. 16. de Appell. & in cap. Quærenti num. 1. de Verb. ſign.* & ſicut *Appellatione* non ſuſpenditur Excommunicatio, ut dictum eſt paulo ſupra; ita neque ſuſpenditur ſententia *Suſpenſionis*, ut Cenſura eſt. Si vero ſuſpenſio feratur, ut pœna tantum, ut fit in Religione, ut plurimum, (& poſſe ita fieri, probatur ab *Innocentio*; *in cap. 1. de Exceſſ. Prælat.*); ſuſpenditur per *Appellationem* ſequentem, ut optime dicit *Abbas*, *in d. cap. Sæpe contingit. num. 16. de Appellat.* Et ratio eſt, quia Cenſuræ ſunt medicinales, & feruntur principaliter ad corrigendum, unde antequam ferantur, præmittenda eſt monitio, ut dicitur in *jure*. *cap. 1. de Sent. Excomm. in 6.* Unde ne prætextu frivolæ *Appellationis* impediretur correctio, fuit introducta illa ſpecialitas, quod ſcilicet *Appellatio* interpoſita eas minime ſuſpendat. Et ideo ſententia illius *Suſpenſionis*, quæ Cenſura eſt, per *Appellationem* non ſuſpenditur. Ut autem *Suſpenſio* Cenſura non eſt, ſed pura pœna, non poteſt dici medicina; & ad eam ferendam non requiritur, quod præcedat monitio; & proinde *Appellatio* interpoſita bene ipſam ſuſpendit. Et huic ſimile eſt, quod, ut ex *Gloſſa* notat ibidem *Abb. in d. cap. Sæpe. in verb. Sententia. verſ. Sed pone. de Appell.* Appellatio a Depoſitione ſuſpendit Depoſitionem, licet hæc ſit perpetua remotio ab Altaris miniſterio, & proinde in ſe includat *Suſpenſionem*: & tamen *Appellatio* non ſuſpendit ſententiam *Suſpenſionis*, quia hæc datur in medicinam, & illa in pœnam. Unde concludendum eſt, quod ſi aliquis interlocutorie, ſive judicialiter, ſive extrajudicialiter ſuſpendatur a Guardianatu, ſive alia Superioritate, & iſte appellet; Appellatio utrumque effectum, ſuſpenſivum nempe, & devolutivum, ſortiri debet.

TITULUS QUARTUS.

Delictorum Diſcrimina.

TEXTUS.

§. I. Cum Judicia munus delicta punienda, & emendanda reſpiciat; libet delictorum adnotare diſcrimina. Delicta vel ſunt levia, vel ſunt gravia, vel graviora, vel graviſſima. Levia ſunt quotidiani defectus, ut ſilentii violatio: Cibi, vel potus, ſine licentia, ſumptio: Inceſſus ſine Religioſa modeſtia: Ad recitandum Officium moroſa acceſſio: Levis irriſio, vel provocatio æqualium: Temporis jactura, & alia hujuſmodi, quæ culpam mortalem non habent, & ſolent a Guardianis in publico Refectorio per quotidianas pœnitentias emendari.

SUMMARIUM.

1. *Delictorum diviſio generalis.*
Apud nos levia, gravia, graviora, & graviſſima.
De Ameno Pract. Crim. Par. 1.
Delictorum gravitas, a quo ſumatur?
2. *Delicta levia, quæ ſint?*
In iſtis proceditur ſine ſcripto.
Ab iſtis non datur Appellatio.

COMMENTARIUS.

1. MULTIPLICEM delictorum diviſionem ſtatuunt *Criminaliſtæ*. Dicunt ſiquidem: Alia delicta eſſe *publica* alia *privata*: Alia pure *Eccleſiaſtica*, alia pure *Laicalia*, alia *mixta*: Alia *nominata*, alia *innominata*: Alia *excepta*, alia *non excepta*: Alia *ordinaria*, alia *extraordinaria*: Alia *notoria*, alia *manifeſta*, alia *occulta*: Alia *facilis*, alia *difficilis* probationis: Alia facti *permanentis*, alia *tranſeuntis*. Et qui vult eorum diffinitiones habere collectas, adeat *Paſſerinum. Trib. Regul. Quæſt.* 4. *per tot.* Sed quia parum ad rem noſtram, neque pro Tribunali Regularium faciunt illæ diviſiones; iden attendimus tantum diviſionem, quæ nobis datur *in Textu*, qui diſtinguit delicta in *levia*, *gravia*, *graviora*, *& graviſſima*. Gravitas autem, aut levitas delictorum, vel ſumitur ab intrinſeco ex eorum ſpecie, ratione virtutis, cui opponuntur, vel objecti circa quod ſunt; & hoc modo graviora ſunt, quæ perfectiori virtuti ſunt oppoſita, & ſic graviſſima ſunt, quæ opponuntur virtutibus *Theologicis*, quæ habent *Deum* pro immediato objecto, ut docet *D. Thomas* 1.2. *Quæſt.* 73. *art.* 3. *&* 4. Vel ſumitur ab extrinſeco, puta a circumſtantia perſonæ delinquentis, vel perſonæ offenſæ, vel temporis, vel loci, vel armorum, vel partis corporis læſæ, vel eventus, vel conſuetudinis delinquendi, & centum hujuſmodi, de quibus ſcribunt communiter *Doctores. in leg. Aut. facti §. Pœna gravior. §. de Pœn. & in leg. Denunciaſſe §. Quid tamen. ff. Ad leg. Jul. de Adulter. Paſſerin. dict. quæſtion.* 4. *num.* 9. Sed quia de gravitate, vel levitate delictorum menſura ſumenda eſt a diſpoſitione legum Regularium, & Religio quævis ſua peculiaria habet *Statuta*, ita ut, quod apud aliquos leve, aut nullum delictum eſt, apud alios eſt graviſſimum, ut bene notat *Sgroi, Lux. Prælat. Part.* 2. *cap.* 1. *num.* 11. *& ſequentib.*; de gravitate cujuſque delicti loquemur, dum de ſingulis tractabimus.

2. Pro nunc, apud nos *levia* delicta ſunt, *quæ culpam venialem tantum involvunt*, & ſolent per quotidianas pœnitentias a Superioribus localibus emendari in capitulo culparum, ſive extra. In his autem coercendis non procedit *Superior* ſcripto, neque juridice, ut *Judex*, ſed tanquam *Pater*, ut, præter continuam praxim, ſcribunt *Doctores. Lap. Allegat.* 74. *num.* 5. *Frdcric. de Sen. Conſ.* 105. *Jo. Monach. in cap.* 1. *de Relig. Domi. in* 6. *apud Berti Prax. Criminal. Tit.* 5. *capit.* 2. *num.* 9. Et hoc congruit diſpoſitioni juris Civilis, in quo Imperator correctionem levium delictorum permittens ſenioribus de familia, gravium punitionem ad Judicem rejicit: Ait enim *l. unic. C. de emend. propinq: Jure patrio auctoritas corrigat propinqui juvenis erratum, & privata animadverſione compeſcat. Quod ſi atrocitas facti jus domeſticæ emendationis excedat, placet, enormis delicti Reos dedi Judicum notioni*. Et pro pœnitentiis impoſitis ex talibus delictis non poteſt Subditus *Superiorem* recuſare, neque ab eo appellare, niſi modus excedatur in punitione, ut alias dictum eſt, & habetur in jure *Cap. Ad noſtram. cap. Reprehenſibilis. cap. Cum ſpeciali §. Porro. cap. De prior. de Appell. Villagut. Pract. crim. can. lib.* 6. *Concluſ.* 3. *Averſa Mod. procr. in cauſ. Regul. cap.* 5. *num.* 4. *& cap.* 6. *num.* 10. *quos dat Berti loc. cit. num.* 10. expreſſum. Ex quo autem de *Capitulo culparum* dictum eſt, opportune nonnullæ quæſtiones, ſuo loco, ſunt examinandæ.

TEXTUS.

§. II. Gravia ſunt, quæ culpam mortalem continent. Ut ſi quis Miſſam diè Feſto non audierit: Jejunium fregerit: Divinum Officium non recitaverit; vel Choro notabiliter, contra obedientiam, non intereſſe conſueverit: Divinis verbis in prophanis colloquiis abuſus fuerit: Communionem, & Confeſſionem, vel Miſſam celebrare, ſine cauſa, cum ſcandalo, notabiliter omiſerit: Otio cum Fratrum ſcandalo indulſerit: Obſcœna verba, & ſcandaloſa, coram aliis protulerit. Graviora ſunt, quæ graviorem continent culpam. Ut ſi quis notabili infamia Fratrem affecerit: Qui convicia, & enormes contumelias Fratri objecerit: Qui alicui, *Tu mentiris*, improperaverit: Qui percutere graviter minatus fuerit: Qui falſum teſtimonium in Judicio dixerit: Qui Fratrem manibus, ligno, vel alio inſtrumento, citra ferrum, graviter percuſſerit: Qui obedientiæ contumax extiterit: Qui proprietarius in re notabili repertus fuerit: Qui Religionis ſecreta revelaverit: Qui libellos famoſos publicaverit, vel compoſuerit, vel ſcripſerit: Qui libros ſine licentia Superiorum Ordinis, & aliorum imprimi fecerit: Qui in ſuſpecto conſortio deprehenſus fuerit: Qui actum carnalem ſollicitaverit: Qui furtum vel ex bonis Conventus, vel ex aliorum domibus, cum ſcandalo, vel iterato, commiſerit: Qui in omnem Apoſtaſiam, excepta graviſſima, inciderit: Qui arma offenſiva, vel defenſiva aut ſecum tulerit, aut in Cella detinuerit: Qui de Protectore, vel Cardinalibus oblocutus fuerit: Qui receperit, vel ad Profeſſionem admiſerit, non ſervatis Conſtitutionibus, & Statutis: Qui a Novitiis dona acceperit contra Regulam: Qui camiſias, vel linea indumenta detulerit, vel cum iis, ſine neceſſitate, regulariter dormierit: Qui Comœdias in ſæcularium domibus recitaverit: Qui equitaverit ſine cauſa, & licentia: Qui notabiliter Orationi vacare contempſerit: Qui principum negotia ſine licentia, & contra voluntatem Superiorum acceptaverit, vel egerit: Qui ex officio tenetur, & charitatem circa hoſpites, & infirmos neglexerit: Qui ſine licentia Confeſſiones audierit, vel a reſervatis abſolverit: Qui in morbum gallicum inciderit ex delicto: Qui, ut alius Ordinetur, non ſervatis ſervandis, licentiam conceſſerit: Qui ſuo Conventui, vel officio notabiliter, & ſine legitima cauſa non reſederit. Graviſſima ſunt, quæ ſummam culpam, vel turpitudinem oſtendunt: Ut fornicatio, crimen peſſimum, & innominabile: Aggreſſio ferro facta, ſecuta percuſſione, vel vulnere, vel morte: Falſificatio manus, vel ſigilli Generalis, vel Pro-

vin-

vincialis, vel etiam Principum, ac notabilium perſonarum: Introductio mulierum intra Clauſtra ad malum finem: Conſpiratio in Superiorem: Diviſionis Ordinis procuratio: Recurſus ad Tribunalia Sæcularia; Simoniam quoquomodo committentes: Confeſsionis Sacramentalis revelatio: Graviſsima Apoſtaſia: Rebellio in Generalem, & Commiſſarios Viſitatores Provinciarum: Subornatio in electionibus: Alchimiæ confectio: Monetarum adulteratio: In Romanum Pontificem oblocutio: Suſceptio Ordinum ſine patentibus, vel in non ſuſceptis adminiſtratio: In clauſuram Monialium ſine licentia ingreſsio, vel ejuſdem violatio.

SUMMARIUM.

3. *Delicta gravia, graviora, & graviſſima, quæ?*
4. *Delicta gravia, & graviora determinare, eſt Judici Arbitrarium.*

COMMENTARIUS.

3. IN hoc *Textu* enumerantur delicta gravia, & ſunt ea, quæ *gravem*, nempe mortalem *culpam continent*, & eorum enumeratio ſatis patet. *Graviora* autem, quæ *graviorem* continent *culpam* non tantum *Theologicam*, quam *Civilem*, puta, quia quieti Religionis maxime obſunt, & hæc pariter in eorum enumeratione clara ſunt. *Graviſſima* autem, quæ ſummam *culpam* oſtendunt, & quæ ſint, aperte habetur ex *Textu*, qui proinde explicatione non eget; attento maxime, quod de iis ſpecialem *Tractatum*, *Deo* favente, daturi ſumus.

4. Porro hæc diſtinctio delictorum, eorumque enumeratio, omnem difficultatem *Judici* adimit in judicando, & decernendo pœnas delicti. Cum enim in aliis Tribunalibus tum *Laicis*, tum *Eccleſiaſticis* ſit arbitrarium *Judici* declarare, quæ delicta gravia, aut graviora ſint, ut poſt *Alciat. Bald. Corad. Innocent. Menoch.* docet *Farinac. Quæſt.* 18. *num.* 62. *apud Bict. Quæſtion.* 107. *num.* 10. in noſtra Religione determinatam a lege graduationem delictorum habemus; proinde *Judici* difficile non erit, decernere, qua nota qualificandum ſit delictum, de quo debet judicare.

TEXTUS.

§. III. In levibus Superiores locales ſine ſcripto procedant, qui etiam aliquando in gravibus (pariter ſine ſcripto,) per ſalutares pœnitentias procedere poterunt, præcipue ubi fragilitatis pondus, & charitativa correctio emendationem promittunt. Si autem ſcripto procedendum eſſet, Superiores locales a gravium correctione deſiſtant.

SUMMARIUM.

5. *Provinciales non ſe debent ingerere in punitione delictorum levium.*
   Superior localis procedit ſine ſcripto.
   Si Superior localis hæc negligit, poteſt, & debet ipſe puniri.
   Ex conſuetudine delicta gravia, & multa graviora Superiores locales caſtigant.
6. *In delictis gravibus Guardiani procedunt per pœnitentias ſalutares.*
   Pœnitentia ſalutaris, quæ?
   Pœna eſt ordinativa culpæ.
   Pœna omnis eſt ſalutaris pœnitentiato.
   Pœna uni inflicta alium deterret.
   Pœnæ, quæ infamant.
7. *Pœnæ ſalutares principaliter ſunt ad delinquentis emendationem.*
   Delicta, quæ ſiunt ex fragilitate, ſunt leviora, & mitius puniuntur.
8. *Quando in gravibus delictis poſſit procedi ſine ſcripto?*

COMMENTARIUS.

5. IN hoc *Textu* habetur expreſſe, quod *Tit. Quid num.* 60. docuimus: quod nempe *Superiores Provinciales* non debent ſe ingerere in punitione defectuum quotidianorum, qui ſunt culpæ leves. Dum enim *Textus* eſt conceptus ſub verbo imperativo, dicendo: *in levibus delictis Superiores locales ſine ſcripto procedant*; patet, quod per modum legis injungitur: & dum levium punitio aſſignatur *Superiori locali*, ex conſequenti interdicitur *Provinciali*. Non enim Superioritates gradatim ordinatæ, debent in ſuis muneribus ſeipſas impedire. Verum tamen eſt, quod hoc debet ſane intelligi. Non enim dico, quod *Provincialis* non poſſit caſtigare Subditum de levi culpa abſolute (hoc enim falſum eſt: cumulative ſiquidem omnes Superiores, in *Hierarchia* ordinati, ab infimo ad Supremum, poſſunt de una, & eadem culpa cognoſcere): Sed dico, quod *Provincialis* hoc non debet, niſi caſu quo *Superior localis* aut eſſet ignarus delicti commiſſi, aut negligens, & remiſſus in Subditorum correctione. Quia ſi *Provincialis* ſcit culpam alicujus, quam *Guardianus* ignorat, utique poteſt illam punire; non enim tenetur ille *Guardianum* monere, ut puniat, quia poteſt ex ſe correctionem adhibere. Sive *Guardianus* aut ex conniventia, aut ex negligentia, aut alio motivo, culpas alicujus diſſimulat, & non punitas relinquit; *Provincialis* tunc tenetur juſtitiam læſam vindicare in *Superiore* diſſimulante. Et utinam hoc fieret! Si enim invigilarent *Superiores locales* in paterna levium culparum correctione, ſeu punitione; non erumperent Subditi inſolentes ex indulgentia, in gravia, & enormia crimina: & ſi *Provinciales* ſuper *Locales* extenderent virgam; non eſſent ita remiſſi in proprio munere, cum Religionis irreparabili jactura.

Procedunt autem *Superiores locales* ad punitionem *ſine ſcripto*. Hoc quidem in Religione ſemper in uſu fuit, & aliter practicari non debet; tum quia neceſſarium non eſt; tum quia nimis moleſtum eſſet *Superiori*, ſi omnes pœnitentias leves vellet ſcripto mandare. Tamen aliquoties *Guardiani* etiam ſcripto procedere debent, ut dicam inferius.

Licet vero omnes *culpæ leves* ſint de cognitione *Superioris localis*, non tamen eſt, quin etiam de aliis cognoſcere non poſſit. Quia *aliquando in gravibus, pariter ſine ſcripto, per ſalutares pœnitentias, procedere poterunt*. Ex continua autem Religionis praxi non tantum *aliquando*, ſed ſemper, *locales Superiores* ca-

ſtigant culpas illas, quæ ſub nomine gravium ſunt ſupra enumeratæ in *Textu*. Imo etiam pleraque graviora ſimili modo puniri conſueverunt, exceptis nonnullis, de quibus ſuo loco dicamus. Hoc autem introductum ex conſuetudine, non tollit, quin *Provincialis*, ſi velit, de illis criminibus judicialem cognitionem inſtituere poſſit, ſi tamen *Guardianus* non punivit: & de hoc iterum inferius redibit ſermo. Præſcribitur autem *Superioribus localibus*, ut procedentes ſic in illis delicta gravibus puniendis; hoc faciant *per ſalutares pœnitentias*.

6. Quid autem nomine *pœnitentiæ ſalutaris* veniat, non eſt facile aſſignare. *Sanctorus de Pœn. cap. 1. verſ. Reſpondeo primo. fol. 1.* ait illas eſſe, *quas emendandis negligentiis quotidianis, verbotenus, coram Communitate, vel etiam privatæ, adhibere ſolent Prælati, & ſuper venialibus, ut plurimum cadere ſolent*. Sed iſta deſcriptio non ſufficienter indicat formalitatem *pœnitentiæ ſalutaris*; tum quia oretenus poſſunt etiam injungi punitiones graves; tum quia in hoc *Textu* decernitur, *Superiores locales* poſſe per *ſalutares poenitentias* punire delicta gravia: quod non eſſet, ſi *poenitentiæ ſalutares* dicerentur illæ, quæ peccatis venialibus adhibentur; non enim par culpæ pœna eſſet. *Peyrinus ad Conſtit. 9. Paul. V. §. 2. num.* 30. explicando *Decretum Urbani Octavi*, (quo ſancitur Regulares, *quibus pro delictis ad S. Inquiſitionis Officium ſpectantibus poenitentiæ genus aliquod impoſitum fuerit (ſalutaribus poenitentiis exceptis) eo ipſo ad omnes Religionis ſuæ gradus inhabiles cenſeantur*,) ait, *quod poenitentiæ ſalutares dicuntur, quæ ſolæ extrajudicialiter infliguntur, & privatim, & in ſecreto complentur. Ut jejunia, diſciplinæ, recitationes pſalmorum, &c.* Sed neque doctrina hæc quadrat ad noſtrum *Textum*, quia pœnitentiæ ſalutares apud nos, ut plurimum, fiunt in publico, in plena Fratrum Communitate, & non privatim, aut ſecreto. Dico ergo, quod licet ſecundum *Theologos* omnis pœna ſit reordinativa culpæ; & ideo infligatur, ut homo qui per peccatum deſcivit ab ordine legis, per pœnam reordinetur, & proinde *pœna* omnis ſit *ſalutaris* pœnitentiato; tamen pœnæ inflictæ alium, præter hoc, ſortiuntur effectum; quia etiam deterrent alios, ne in delicta ſimilia labantur. *cap. Frater 17. quæſt. 4. cap. Quapropter. 27. quæſt. 2.* Unde *Judex Reo* pœnam decernens hos duos effectus ſemper ſortitur. Verum tamen eſt, quod unus præ alio poteſt ab ipſo *Judice* intendi; ita ut aliquoties primario intendatur vindicta criminis ad hoc, ut mali homines deterreantur a ſimili delicto patrando; ſecundario vero, ut delinquens ipſe puniatur: Quandoque autem primario, & principaliter intenditur delinquentis emendatio; ſecundario vero, & minus principaliter aliorum eruditio ad talia delicta cavenda. *Poenæ* autem, quæ in primo caſu infliguntur, ſunt ad rigorem legis impoſitæ, per ſententiam latæ, in publico executioni demandatæ; & ideo tales pœnitentiatum infamant: Iſtæ vocantur *poenitentiæ punitivæ*, ſeu *vindicativæ*.

7. His oppoſitæ ſunt *pœnitentiæ ſalutares* inſtitutæ ad puram delinquentis emendationem, licet ſecundario proximum etiam ædificent, a malo deterreant, & in virtute confirment. Unde iſtæ non ſunt injunctæ a rigore legis pœnalis, ſed ſunt multo mitiores, Non feruntur a *Superiore*, ut *Judice*, qui utatur gladio animadverſionis; ſed ut *Patre*, qui virgula corripit filium: Non in foro contentioſo per ſententiam; ſed in adhortatione quieta per mandatum: Non ſubeuntur a Subdito per vim coactivam; ſed per voluntariam obedientiam. Et licet in publico fiant, non tamen pariunt infamiam; quia levitas pœnæ, & prompta obedientia, turpitudinem criminis velat, & animæ ſauciatæ per culpam, obducit, & ſanat cicatricem. Tales ergo ſunt *pœnitentiæ ſalutares*: quæ ſunt omnia, quæ a Superioribus infliguntur ad mortificationis exercitium, & aliqualem commiſſi criminis punitionem, & teſtimonium internæ pœnitudinis, quam habet Subditus, qui peccavit. Ob id ſubjungit *Textus*, quod talibus pœnitentiis utatur Superior, *præſertim ubi fragilitatis pondus, & charitativa correptio emendationem promittunt*. Et merito peccata, quæ ex infirmitate committuntur leviora cenſentur iis, quæ ex malitia; unde eo facilius debent dimitti, ut ait, *Capitulum Unum orarium. §. Criminis. 25. Diſt.* Et pariter, ſi *correctio eſt charitativa*, hoc eſt, quod pœnitendo animi ortum habeat a Charitate erga *Deum*, quem offendiſſe delinquens doleat; & ita qui prius deliquit, ab amore Divino corripiatur: iſte utique veram emendationem promittit, nulla enim ſecurior emendatio eſt, quam illa, quæ procedit ab amore *Dei*, & non a timore pœnæ; cum amor Dei excitans contritionem veram, non tantum animam emendet a vitiis, ſed etiam per gratiam ſanctificet, ut communiter *Theologi* docent.

8. Difficultatem tamen non levem ingerit id, quod ſubjungitur: *Si ſcripto procedendum eſſet, Superiores locales a gravium correctione abſtineant*. Quia *Textus* non exprimit caſus, in quibus de neceſſitate procedendum ſit ſcripto, & illos, in quibus ſine ſcripto procedere poſſit Superior, licet delicta gravia ſint. Dico ergo, quod quando delinquens ipſe agnoſcit, & humiliter confitetur peccatum ſuum, & pœnitentiam petit, & emendationem promittit; tunc, licet grave eſſet delictum, poſſit procedi ſine ſcripto. Ratio eſt; quia principalis intentio Religionis in decernendis pœnis eſt peccatorum emendatio, & obſtinatorum in peccato punitio. Pariter ſcripto proceditur, quando *Reus* delictum denegat, & neceſſe eſt, per Teſtium dicta ipſum convincere. Si ergo *Reus* de plano delictum fatetur, ſi obſtinationem nullam prodit, imo emendationem oſtendit; non eſt, cur ſcripto procedendum ſit.

T E X T U S.

§. IV. Quippe gravium, graviorum, & graviſſimorum, ſeu enormium, atque atrocium ſcelerum judicium ad Provinciales, ac Generales, eorumque Vicarios, & Commiſſarios de jure, & conſuetudine ſpectare dignoſcitur.

S U M M A R I U M.

9. Atrox *quid ſignificet?*
Delictum atrox *quando dicatur?*
Pœna delictorum atrocium majoribus Superioribus reſervata.

C O M M E N T A R I U S.

9. Jam ſupra diximus, in *Textu* digeſta eſſe delicta in gravia, graviora, & graviſſima. Sed quia hic loquitur de enormibus, ſeu atrocibus; ad eorum intellectum ſciendum, quod hoc verbum *Atrox* plura in jure habet ſignificata. Aliquan-

quando enim importat exceſſum injuſtitiæ, ut *Atrox vis* dicitur ab *Vlpiano leg.* 1. §. 1. *verſ. Ad ſolam. ff. de Vi, & vi arma*, qua quis de fundo vi ejicitur. Aliquando importat peſſimam famam ex flagitio, & crudelitate, & ita apud *Paulum Jurreconſultum l.* 3. §. 1. *ff. de Offic. Præfec. vigil. Atrox perſona* dicitur, quæ majora, & famoſiora habet delicta, ob quæ ſævitiam præſefert. Aliquando magnitudinem contumeliæ, & ita in jure *l.* 8. *&* 3. *ff. de Fer. l. Prætor. ff. de Injur. Atrox injuria* quaſi contumelioſior, & major accipitur. *Atrox* ergo *delictum* importat exceſſum in malitia, quæ reperitur in ipſo delicto, & ſecundum *Juſtinianum Inſtit. lib.* 4. *Tit. de Injur.* §. *Atrox. injuria* æſtimatur vel ex facto, vel ex loco, vel ex perſona, vel ex parte corporis, vel ex tempore, & hujuſmodi, quæ tamen omnia qualificanda veniunt a *Judicis* arbitrio, ut ibidem dicitur. Omnium ergo hujuſmodi atrocium delictorum punitiones merito *Generalibus*, & *Provincialibus* reſervantur; quia majora delicta majorem exigunt pœnam, pœnaque major nequit, niſi a majore *Judice*, infligi.

T E X T U S.

§. V. Verum enim vero, ubi periculum eſſet in mora, & delictum Notorium, nec Provincialis in proximo reperiretur; poſſint, & debeant Guardiani, aliique Superiores locales, tanquam Provincialium delegati, cum Diſcretorum Conſilio, delinquentem quemcunque carceribus, vel cuſtodiæ mancipare, & ſtatim Provincialem de delicto certiorem reddere. Et ſi de corpore delicti, niſi in inſtanti caperetur informatio, ejus cognitio deperiret, vel non ita clare appareret; eadem auctoritate poſſunt, & debent Superiores locales, juxta formam inferius deſcribendam, corpus delicti in ſcripta redigere, Provincali, vel ejus Commiſſario conſignandum.

S U M M A R I U M.

10. *Periculum eſſe in mora, quomodo cognoſcatur?*
Carcerare poſſunt Superiores locales, quando periculum eſt in mora.
Et quando delictum eſt notorium.
Et Provincialis in proxima non reperitur.

11. *Conſilium Diſcretorum adhibendum in carceratione.*
Conſilium petendum non obligat ad ſequendum.
Carcer tunc non eſt formalis.
Verbum debent *eſt obligatorium.*
Deberi dicitur, quod ab invito exigi poteſt.

12. *Peccant Superiores non carcerantes Reos de fuga ſuſpectos.*
Et debent puniri illis pœnis, quos illi merentur.

13. *Quilibet Religioſus poteſt carcerare crimino ſum de fuga ſuſpectum.*
Reipublicæ damnum quilibet tenetur impedire.
Apoſtatæ ab omnibus Fratribus poſſunt carcerari.
Fugam meditans comparatur Apoſtatæ.

14. *Corpus delicti quando deſcribendum a Superiore locali?*

15. *Corpus delicti deſcriptum a Superiore locali, debet per ipſum, & alios Teſtes juratos in proceſſu probari.*

COMMENTARIUS.

10. NOn ita facile eſt aſſignare Regulam certam, per quam poſſit cognoſci, *quando periculum eſſet in mora, & delictum notorium*, ad hoc, quod Superiores quivis incarcerare poſſint, ut diſponit *Textus*. Proinde hoc exiſtimarem, quod pendeat a *Superioris* arbitrio, cui tamen committitur audire *Diſcretorum* conſilium. Tamen nonnulla dabimus, quæ facere poſſunt ad intentum. *Periculum* ergo primo *in mora* eſt, quando vel ex gravitate delicti, vel ex uſo apoſtatandi præſumitur *Reus* eſſe de fuga ſuſpectus, & ſi tunc non capietur, fugam inibit, & fruſtra poſtea quæretur ad pœnam. Periculum itidem eſſet in mora, ſi delictum nondum fuerit conſummatum, ſed niſi impediatur, probabiliter ſecuturum eſt: ut ſi Frater exacerbatus contra *Superiorem*, a quo fuit pœnitentiatus, vel contra alium Fratrem, cum quo eſt rixatus, minatus eſt, & juravit, ſe velle illum de medio tollere, vulnerare, vel fuſte cædere, & iſte ſolitus eſt minas exequi, & alias, & alibi delicta ſimilia patravit. Tali caſu, niſi impediatur per carcerationem (quia nulla ſecurior ſuppetit via), periculum diceretur eſſe in mora. Pariter cognoſcit ex evidentibus indiciis *Superior*, quod Frater meditatus eſt fugam, ſeductus a muliere, vel ab alio malefactore; & niſi carceretur, nocte ſequenti eſt arrepturus fugam, tunc etiam periculum eſſet in mora. His, & ſimilibus caſibus intrat diſpoſitio hujus *Textus*. Et advertendum, quod licet hic ad incarcerandum duo requirantur, puta *periculum in mora*, & *Notorietas delicti*; non tamen hoc debet accipi taxative, ita ut ſi hæc duo copulative non reperiantur, non liceat incarcerare, ſed debet hoc ſumi exemplariter. Hoc eſt, ſi delictum aliquod ſit conſummatum, & de auctore ſola adeſt ſuſpicio, licet vehemens; non tamen hoc ſufficit ad carcerandum, ſed requiritur *Notorietas*, non quidem illa ſola, quæ eſt ex evidentia delicti patrati coram majori parte Communitatis, de qua alias diximus, ſed etiam alia, quæ habetur per conteſtes; talis enim *Notorietas juris* eſt, ut ait *Corradus Brevior.* §. 3. *fol.* 239. *n.* 6. *& ſeqq. apud Tuſc. litt. N. Concl.* 105. *num.* 8.: & quæ habetur ex confeſſione *Rei* extrajudiciali, junctis aliis indiciis de delicto commiſſo, ut vult *Bartolus in l. Iuſtus fuſtium. ff. de his qui not. infam.*: & forte etiam *Notorietas* præſumpta, maxime a lege, ut ait *Jaſon. in l. ſi vero.* §. *Qui pro rei num.* 8. *ff. Qui ſatiſd. roga.* Ut ſi reperiretur occiſus Frater, qui nullam habebat inimicitiam, quam cum alio, cum quo ſero præcedenti acriter jurgatus eſt, & furibundus, & minans diſceſſit; præſumitur *Notorie* ab eo occiſus. In his caſibus, *Notorium* diceremus eſſe delictum ſufficiens ad incarcerandum. Et licet *Notorium*, ad hoc, ut tale dicatur debeat conſtare *Judici*, ut *Iudici*, hoc eſt in judicio per conteſtes juratos &c., & non ſufficiat extrajudicialis informatio, ut, poſt *Derium*, *Conſ.* 606. *num.* 13. docet *Clar. quæſtion.* 9. *num.* 5. *verſ. Caveat idea*; tamen hoc debet intelligi in ordine ad puniendum, non vero in ordine ad capiendum *Reum* pro ſecuritate, ne aufugiat. Ratio autem prædictorum eſt; quia mens *Textus* eſt, tum aditum præcludere *Reo*, ne pœnas evadat, tum impedire mala majora, quæ ſequi poſſunt ex ejus fuga. Si autem *Textus* acciperetur præciſe pro caſibus, in quibus eſſet delictum conſummatum, & hoc *Notorie* ex ſolo facto: nimis reſtricta eſſet hujus legis proviſio, & non ſufficienter ſcandalis, quæ Religioni maxime obſunt, obviaretur.

tur. Præter quam quod, detruſio in carcerem ad cuſtodiam, non eſt quid tam grave, nec infamatorium, ut exquiſitam *Notorietatem*, (prout eſt illa, quæ conſiſtit in evidentia facti inexcuſabilis) requirat, ad hoc, quod poſſit infligi. Hinc optime fieri debet extenſio ad alios caſus, in quibus delictum nondum eſt conſummatum, ſed in proximo eſt, ut conſummetur, niſi per carcerationem impediatur. In his enim omnibus, (ſi notum eſt delictum patrandum, vel indiciatum *Superiori* per legitimos Teſtes, etiam extrajudicialiter auditos, maxime ſi accedant alia indicia; vel *Rei* ipſius pariter extrajudicialis confeſſio, cum aliis,) concludendum eſt, quod militat hujus *Textus* diſpoſitio, & talis *Reus* carcerari poteſt; quia *periculum* eſt *in mora*, & delictum eſt ſufficienter *Notorium*.

11. Hæc autem ſupponunt aliam conditionem; puta quod *Provincialis in proximo non reperiretur*. Sed hæc conditio debet intelligi, quod per notitiam datam *Provinciali*, æque bene, poſſet malum antevertì: Sed ſi talis notitia non ſuffragaretur, tunc minime attendenda eſt; aliter enim lex ſuo fine fruſtraretur. Ut exempli gratia; Si *Provincialis* monitus, non poſſet venire niſi die ſequenti, & *Reus* fugam capere poteſt nocte præcedenti adventum *Provincialis*; tunc non eſt attendenda vicinitas *Provincialis*. Alia pariter cautela adhibenda eſt a *Superiore*; puta quod talis carceratio fiat cum *Diſcretorum conſilio*. Quærere autem poteſt quis: Si *Superior* teneatur in hoc caſu ſequi conſilium *Diſcretorum*, aut poſſit, audito conſilio aliorum, agere, prout ſibi videbitur? Ad hoc dico, quod quando lex injungit adhibendum eſſe conſilium ad faciendum aliquod; non obligat tamen ad ipſum ſequendum. Unde *Judex Eccleſiaſticus*, ſi jubetur aſſumere *Aſſeſſorem*, vel Conſultorem in ſententiando, non obligatur ad ſequendum conſilium illius in ſententia ferenda, ut dicit *Abbas in capit. 2. num. 13. de Judic. ubi Dec. num. 17. verſ. Tertio non obſtat. Roman. Conſ. 228. n. 14. verſ. Quo ad ultimum*. Cum ergo in *Textu* præſcribatur, petendum eſſe tantum conſilium a *Diſcretis*, non vero conſenſum; liquet, poſſe *Superiorem*, audito ipſorum conſilio, reſolvere, prout magis in Domino ſibi videbitur expedire. Sic autem *delinquentem quemcunque carceribus, vel cuſtodiæ mancipare poterit, & debebit Superior*. Sed adverte, quod nomine *carceris* non venit hic carcer formalis, pro quo carceratus chorda, & caputio privatur; ſed materialis tantum, & ad cuſtodiam datus: unde ly *vel* non ſumitur alternative, ſed declarative, hoc eſt quod delinquens detrudatur in *carcere*, Ideſt *in cuſtodia*; & ita non debet privari chorda, & caputio. Et ſi in Conventu carcer non adeſſet, vel non eſſet ſecurus, vel periculum eſſet, quod delinquens a complicibus excarceraretur; in tali caſu omnia ſervanda eſſent, quæ in inferiori quæſtione dicentur circa carcerationem rebellis. Juvat autem ponderare illa duo verba expreſſa in *Textu*, nempe quod Superiores *poſſint, & debeant* ſic incarcerare. Ubi notandum, quod ſic incarcerare delinquentes non tantum ſit facultativum *Superioribus*, ſed obligatorium. Verbum enim *debeant*, obligationem importat; ſiquidem deberi dicitur, quod ab invito exigi poteſt, ut dicitur in *jure l. Debitor. ff. de Verb. ſign.* unde *Cicero in Paradox. Nihil quiſquam debet, niſi quod turpe eſt non reddere*.

12. Obligantur ergo Superiores ad delinquentes tales incarcerandos: quod ſi non faciunt, peccant mortaliter, quia deficiunt in officio ſuo in re gravi, & Rei ſunt omnium delictorum, quæ ſequuntur ob non adimpletam carcerationem. Sicut enim peccat mortaliter, qui crimen ex officio tenetur impedire, & non impedit; ita peccant *Superiores* illi, qui aut ex privata affectione, aut alio pravo motivo, omittunt antevertere mala, quæ ex fuga talium delinquentium, qui apoſtatando innumera committunt ſcandala, oriuntur; & deberent *Superiores* tales ſeveriſſime puniri, & puto iiſdem pœnis, quibus plecti debent tales delinquentes juxta dictum Spiritus Sancti: *Quia dimiſiſti virum dignum morte, erit anima tua pro anima illius*.

Ponamus autem, quod talis caſus homicidii notorii conſummati, ſive alterius meditati delicti, prout præfertur, in aliquo Conventu eveniat in abſentia *Guardiani*, ſive alterius Superioris; poterit ne Major, qui tunc eſt in Conventu, & in ejus defectu, quivis alius de familia, Reum mandare cuſtodiæ, modo ſupra aſſignato?

13. Reſpondeo quod ſic, ut ſcribunt *D. Thomas 2. 2. quæſt. 65. art. 3. in corp. & in Reſp. ad 3. Megal. verb. Carcer. num. 10. verſ. ſecundo limita. & num. 15. verſ. Quando autem apud Sgroi Par. 4. cap. 15. num. 30. in fin.* Ratio eſſe poteſt: quia quilibet de Republica tenetur ejus damnum prævenire, ſi tale per alium, ad quem ex officio impedire ſpectat, ſive ſimpliciter, ſive voluntarie impediri non poteſt: Patet vero, quod fuga *Rei*, qui delictum vel jam commiſit, vel commiſſurus eſt, ſemper eſt damnoſa Religioni, quæ jacturam famæ, & exiſtimationis patitur a ſcandalis, quæ hujuſmodi *Apoſtatæ* committere ſolent. Non ſolum ergo poteſt, ſed etiam debet quivis, qui membrum eſt Religionis, damnum hoc impedire, & talem fugitivum mandare cuſtodiæ. Et circa hoc habemus *Statuta Aſſiſien. 1354. cap. 7. circ. ſin. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 65. col. 1. & Interamn. 1500. cap. 7. verſ. final. Orb. Seraph. l. c. fol. 178.* in quorum primo, facultas facta ab *Innocentio IV.* Ordini, capiendi *Apoſtatas*, extenditur ad Fratres omnes. Ait enim: Capere Apoſtatas *Poſſint Cuſtodes, & Guardiani in caſu neceſſitatis: Et Fratres alii auctoritatem habeant noſtri Ordinis capiendi*. Quod confirmatum fuit per aliud ſimile Statutum factum 146. annis poſt, & ſic habet: *Omnes Fratres habeant poteſtatem Apoſtatas capiendi*, quæ Statuta pariter innovata leguntur a *Capitulo Generali Valliſoletano 1593. Tit. de Apoſtat. verſ. Declaramus præterea Superiores*, per hæc verba: *In caſu neceſſitatis etiam Fratres alii facultatem habent Apoſtatas noſtri Ordinis capiendi, ut Conſtitutionibus etiam Apoſtolicis cautum eſt*. Par autem ratio eſt ejus, qui jam eſt *Apoſtata*, cum eo qui apoſtatare paratus eſt, niſi impediatur; de proximo enim accingendus, habetur pro accincto. Unde facultas, quam habent Fratres privati per Statuta in primo caſu, extendenda eſt pro ſecundo caſu. Quod fortius ſuadetur; quia militat in eo ratio eadem quæ eſt in primo. Facultas enim capiendi Apoſtatas Fratribus privatis data non eſt ſimpliciter, ut *Reus* Commiſſorum criminum pœnas luat (hoc enim non inducit neceſſitatem in tempore, ita ut ejus punitio nequeat differri;) ſed eſt, ne *Apoſtata* ulteriora ſcandala imminentia ab ejus vagatione committat: quod penitus ita congruit in ſecundo, ſicut in primo caſu. Nec eſt dicendum, quod ex quo ille, qui præſidet in Conventu non curat Cuſtodiæ demandare, non licet gregariis Fratribus hoc facere. Siquidem vulneratus a Latronibus curam recepit a *Samaritano*, qui ejus vulnera alligavit; cum tamen Sacerdos, & Levita ipſum videntes neglexerint. Si ergo qui præſidet ratione ætatis, aut dignitatis alligare non curat vinculis tales facinoroſos, qui vere ſunt vulnera Religionis a latronibus inferni ſauciatæ; ea, & cum commendatione charitatis,

al-

alligare poteſt *Samaritanus*, gregarius nempe Religioſus, motus ſolo zelo præveniendi damna ſecutura. Et prædictæ Statutariæ diſpoſitioni concordant eleganter *l. 1. & l. final. C. Quando lic. uni. ſin. jud.* in quibus Imperator dat facultatem cuicunque privato capturandi *Deſertores militiæ*; ut in puncto ſunt apoſtatæ a caſtris clauſtralibus ſugitivi.

14. *Et ſi de corpore delicti &c.* Hoc non ſolum præſtandum eſt, quando debet *Reus*, ut præfertur, incarcerari, ſed in omni caſu etiam, in quo ex dilata cognitione corporis delicti, ejus veſtigia, vel nullo modo, vel difficulter apparent. Si enim occiſus reperiretur Frater, & non prorſus eſſet indicium, aut præſumptio delinquentis, ita ut nullus ob tale crimen deberet incarcerari; tamen deberet fieri recognitio occiſi. Si enim ſepeliretur antequam poſſet *Provincialis* venire, aut *Commiſſarium* mittere ad inquirendum ſuper delicto; putreſcerent vulnera, ac notabiliter alterarentur, & vel nullo modo, vel difficulter poſſet cognoſci, an cæſim, an punctim, an contuſione, an magno ſclopo, vel ſclopeto eſſent facta, & ſic impediri indicia, quæ aliter poſſent haberi. Itidem ſi pugnis in facie, vel ligno in aliqua parte corporis facti ſunt livores, tuberculi, vel ſtigmata, vel leve vulnus, quæ brevi tempore, & ante adventum *Judicis* poſſunt ſanari, nullo remanente veſtigio; ſatius eſt, quod *Guardianus*, ſive alius *Superior*, adhibitis Teſtibus, deſcribat illud corpus delicti, ad hoc quod deſcriptio talis *Judici* præſentetur, & via ſternatur ad proceſſum. Licet enim hoc poſſit probari per Teſtes, ut fit in delictis facti tranſeuntis; tamen non æque bene hoc præſtatur, ſicut in actuali deſcriptione. Et raro contingit, ut ita probetur corpus delicti perfecte per Teſtium depoſitiones, quod inter eos non aliqua interveniat diſcrepantia, quæ frequentiſſime ſubminiſtrat materiam cavillis, & ſubtilitatibus *Advocatorum*, cum moleſtia *Judicis*. Unde melius eſt, ad hæc evadenda, ut *Superior* ſic recognoſcat, & deſcribat corpus delicti *Provinciali*, *vel ejus Commiſſario conſignandum*.

15. Advertere hic autem oportet, quod facta deſcriptio non plene probat corpus delicti, niſi formiter examinentur *Guardianus*, & *Teſtes*, qui deſcripſerunt. Ratio eſt; quia licet deſcriptio facta a *Notario*, ſive *Actuario* de mandato *Judicis* plene probet corpus delicti; non tamen cenſerem ita pariter probari per deſcriptionem factam a *Superiore locali*. Ratio diſparitatis eſt: quia *Notarius* præſtitit juramentum de fideliter exercendo munere ſuo; & proinde deſcriptio ab illo facta ſuum robur a juramento ſortitur, & ſic probat. In caſu autem noſtro nec *Guardianus*, nec *Teſtes* in tali deſcriptione jurant: unde ſicut Teſtes abſque juramento nihil probant, ut notum eſt; ita neque talis deſcriptio, quæ ſuccedit loco depoſitionis teſtium. Ad hoc ergo ut plene probatum dici poſſit corpus delicti, prævio juramento examinandi ſunt *Guardianus*, & *Teſtes*, qui interfuerunt recognitioni. Verum tamen eſt, quod non eſt neceſſarium, quod quilibet adamuſſim, & in ſpecie, repetat in examine particularitates obſervatas in corpore delicti; ſed præſtito juramento, ſufficit illis legere talem deſcriptionem, & interrogare: *an recognoſcant ſubſcriptionem propria manu factam?* *an recognitioni tali perſonaliter intervenerint?* & *quomodo corpus delicti repererint?* & ipſi debent reſpondere, illud taliter reperiſſe, prout in illa deſcriptione dicitur. Et hoc ſufficit pro integra probatione.

Quomodo autem deſcribendum ſit corpus delicti cum omnibus circumſtantiis, ſuo loco dicemus.

I. Quæritur: An Superiores locales teneantur in conſcientia tenere Capitulum Culparum?

SUMMARIUM.

16. *Superior localis tenere Capitulum culparum debet.*
Et hoc ſub mortali peccato.
Statuta Religionis, quando obligent ſub mortali?
Sunt Religionis antemurale.

17. *Statuta in gravi materia obligant ad mortale.*
Venialibus non emendatis, ruitur in mortale.
In corrigendo, Superior quomodo ſe gerere debeat?

16. RESpondeo: quod hoc eſt coævum *Seraphico* noſtro *Inſtituto*, & in multis Statutis ſæpius inculcatum. Non ſolum enim a *Statutis* ſub *Alexandro Sexto*. *Julio Secundo*, *Neapolitanis*, *Vallisfaletanis*, *Segovien.*, & *Toletanis*, atque *Romanis* hoc injunctum fuit, ut notat *Sanctorus Commeat. cap. 8. Stat. 65. init.* ſed etiam a Statutis *Benedicti XII.* publicatis in Capitulo Caduicen. *Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 41. col. 2.* expreſſe fuit injunctum ſub pœna depoſitionis *Superioribus localibus*, & *Provincialibus*, ſi illud non curaverint adimpleri. Statuitur autem inibi ejus celebratio, ordinans quod ter in hebdomada fiat, cum ex more Religionis antea ſemel tantum haberetur. Et licet a *Capitulo Neapolitano* 1590. & *Vallisfaletano* 1593. in ſuis *Statutis cap. 13. Tit. de locali Capitulo*, reſtitutum ſit juxta antiquam conſuetudinem, ut nempe una vice per hebdomadam habeatur; tamen in *Statutis Reformatis cap. 3. num. 34.* cautum eſt, ut ter in hebdomada, nempe ſecunda, quarta, & ſexta feria teneatur.

Utilitatem porro talis *Capituli*, pro ſpirituali Religioſorum profectu, multis cumulatis proſequitur erudite, more ſuo, *Sanctorus*, *Comment. cap. 8. ſtat. 65. fol. m. 530.* qui demonſtrat antiquiſſimum, ac omnibus Religionibus hoc familiare fuiſſe. Quibus ſtantibus dicendum eſt, peccare mortaliter illos *Superiores*, qui *Capitulum* tale celebrare negligunt. Ratio eſt: quia licet *Statutorum* obſervantia non obliget Subditum ad peccatum mortale, niſi ex gravitate materiæ jure Naturali, Divino, aut Eccleſiaſtico prohibitæ, ut expreſſe habent *Statuta Reformata*, *cap. 12. num. 4.*; tamen obligati *Superiores* ſunt ad curandam *Statutorum* obſervantiam. Statuta enim Religionum ſunt quodammodo antemurale; præcepta vero Regulæ ſunt mœnia Civitatis: & ſicut hoſtis nequit mœnia evertere, niſi prius diruerit antemurale; ita neque Diabolus poteſt in anima Religioſi, ſive in Religione ipſa, muros præceptorum per inobedientiam violare, niſi prius *Statutorum* antemurale ita quaſſaverit, ut amplius non ſerventur. Lugebat *Hieremias* deſtructionem *Hieruſalem*, quæ optime eſt typus Religionis, & dicebat *Thren. cap. 4. Luxit antemurale, & murus pariter diſſipatus eſt.* Sequitur ergo quod ſi *Statuta*, quæ maxime communem profectum Religioſorum concernunt, *Superior* negligit, facilitat Diabolo modum deſtruendi Religionem per inobſervantiam præceptorum. Minime enim fieri poteſt, ut ſerventur illæſa præcepta, ſi negliguntur Statuta condita ad præceptorum tutamen. Quemadmodum ergo *Superiores* ſub mortali tenentur ad curandam in ſubditis Regulæ Obſervantiam; ita & eodem modo tenentur ad procurandam manutenentiam eorum, quæ ſalubri conſilio ſtatuta ſunt,

ſunt ad Religioſæ peefectionis conſervationem; & ita firmant *Saarb. in Decal. lib. 1. rapit. 6. nam. 19. Vald. verb. Pralatas nam. 1. Peyriu. de Pralat. Quæſt. 1. rap. 5. nam. 63. Sot. Bena. Lopez. Medin. apud Coriolan. de Caſ. Reſervat. Par. 1. Sect. 1. art. 5. nam. 11.* Unde tollendus eſt abuſua, qui ſenſim ſerpit, ut rariſſime *calparam Capitulum* habeatur: imo in aliquibus *Provinciis* pene in anno ſemel habetue, dum feeia ſecunda, quarta, & ſexta, vice culpas ſuas aeuſandi, Religioſi omnes, *Saperiore* prævio, recitant in Refectorio, diductis brachiis, ſemel Orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam. Non hoc antiquiſſimo moei Oedinis, nec Religioſæ perfectionis obſervantiæ congeuit. Admitto quod *Statutam Toletanum*, 1658. *cap. 5. §. 3. num. 2.* ſe remittit ad conſuetudinem *Proviaciaram*; ſed remiſſio iſta conſiſtit in hoc, an tantum ſemel, puta feria ſexta, ut antiquitus fiebat, an ter in bebdomada, ut ex poſt cautum fuit, tale *Capitulum* habeatur. Licet ergo ſit facultativum *Saperiori* juxta *Provinria* morem, vel ſemel, vel tee illud babere; non tamen facultativum eſt ipſum ommittere, & loco ipſius ſemper *Pater noſter* recitaee. Imo in eodem *Statato Toletans, loc. cit. num. 3.* ordinatur, quod *Sexta ſaltem quaque feria, in Capitalo, vel Refectorio omnino omnes ſuam dicant Calpam*. Et ſupea geavibus verbis, ejus obſervantiam injungit dicens: *obſervari omniao mandamas*; & addit: *ſub gravioribas pœnis coatra faciratibas, & aegligentibas infligendis*. Ex quibus verbis manifeſte convincitur obligatio, quam ſub moetali habent Superiores illud obſeevandi. Etenim liquet, quod pœna propoetionari debet culpæ, cum ſit oedinativa illius; ergo geavior pœna non apponitue a lege, niſi geaviori delicto. Quod ſi negligentes Supeeioees *Capitalum calparam, gravioribas pœnis* caſtigantur; ergo tale *Capitalam* negligeee eeit & geavioe eulpa: Culpæ autem non ſolum geaviores, ſed etiam ſimplicitee gravea ſunt, *qaæ calpam mortalem rontinent*, ut dicitur in hoc *Textu Tit. Delictarum* §. 2.; eego negligentia illius erit Superiori mortale peccatum.

17. Nec dicendum, *Statata* minime obligare ad obſervantiam ſub mortali, ut ſupra tetigi. Quia bene obligant ſub moetali; ſi talia Statuta faciunt ad votorum eſſentialem obſervantiam; ſi ſunt in materia gravi; ſi ipſa traſgredientibus pœna geavis imponitur, ut multis adductis probat *Sanctoras Comment. cap. 12. Stat. 12. Quæſt. 1. per tat. & de Pœa. cap. 2. Quæſt. 3.* Huic veeo tranſgreſſioni gravioe pœna imponitur, ut viſum eſt. Gravis etiam mateeia eſt, quia facit ad corectionem continuam venialium, quibus non emendatis, ruitur in mortale, dicente Spiritu Sancto: *Qui ſpernit modica paulatim decidet*; & nihil plus facit ad cuſtodiam eſſentialium Regulæ peæceptorum, quam vindicta minutarum culparum circa eadem. Non enim fiet, ut Religioſus Caſtitatem fornicatione, paupeetatem proprietate violet; ſi Supeeior Religioſum, qui frequentius, quam par ſit e Conventu exeat, & majore familiaritate, quam deeet, cum Mulieribus verſetur, caſtiget: vel puniat illum, qui curioſis, ac ſuperfluis eebus delectatur, qui cameeam tabulis ornatam amat; qui coronas peetiolas, qui medaleas aegenteas, Agnos Dei auro, vel aegento ornatos, & fœminea jocalia procurat, ut donet. Præteequam quod ex continua, & charitativa eepeehenſione culpaeum quotidianaeum, aſſueſcit Religioſus repeehenſioni, nec moleſtum habet, quod *Pralatus* in publico delictum ſuum perſequatur. Quod ſi omittatur mos talitee coeeigendi, fiet, ut ſi Supeeior aliquoties velit aliquem, ut debet, publice emandare; ipſe ultra juſtum nimis ſibi confuſibilem coeeectionem illam exiſtimabit, Supeeioei ſuccenſebit, & nulla in ipſo apparebit correctio, ſed exaſperatio. Cum ergo in materia gravi, utpote concernenti eſſentialium peæceptorum obſervantiam, Statutum hoc verſetur; concludendum eſt ad ipſius obſeevationem ſub moetali Superioees obligari.

Nec diſſimulare poſſum, aut tacere monitum ſalubeeeimum, quod *Saperioribas* dedit *Capitulum Neapolitanam* 1590. & continuavit *Valliſoletanam* 1593. & eenovavit *Toletaaam* 1658. Ab eo ſiquidem neglecto provenit, quod paternales punitiones non producunt illum fructum in Subditis, qui eſt intentus a Religione, quæ a ſuis peimordiis Patrum peiscorum veſtigiis inhæeendo, Capitulum Culparum introduxit. Audiant ergo quid uno oee loquentia dicant *Capitala cecitata: Stat. Gen. Ord. cap. 5. §. 3. n. 4. Valliſolet. Tit. de Capit. local. Statut. Neapol. cap. 13. Orb. Seraph. Tom. 3. Illud, vel in primis Superiorem ipſam admonendam neceſſario dacimus, ut in argueadis Fratribus, & pœnitentiis imponendis, a contameliis, injariis, & ralamniis omnino abſtineat, nec vero roacitate, niſi quatenas zelas Dei ferandam ſcientiam ſuaſerit; ſed animo per omaia ſedato, gravibas verbis, ſeveritate opportuna, eum paterna lenitate ronjuncta, reprebendat, & arguat, bortetur, & moneat; ac memor ſalutaris moniti Beatiſſimi P. N. Franciſci, ram miſericordia poenitentiam injungat; caveatqae omnino ne iraſcatar, & roaturbetur propter peccatam alicujus, quia ira, & cotarbatia in ſe, & in aliis impediant Charitatem*. Quod ſi hæc attenderent nonnulli Supeeiores præcipites, furioſi, indiſereti, & pene fatui, non laceſſirent tot improperiis aliquando Subditos, ita ut pejores evadant poſt reprehenſionem, quam antea fuiſſent. Etenim non correctionem, ſed ſatyram affectant; non zelum, non charitatem, ſed odium, & livorem produnt; nec tandem emendationem in Subditis, ſed confuſionem, ignominiam, & vituperationem procurant. Sed de his alias diximus.

II. Quæeitur: An Superior localis poſſit, & debeat pœnitentiare Patres graves, ſicut cæteros ſuæ Familiæ?

SUMMARIUM.

18. *Patres graves, qui ſint?*
Subdantar correctioni Saperioris localis.
Crimen eo gravias, qao major ſtatas crimineſi.
19. *Patres graves notabili poenitentia qaomodo aſſiciendi?*
Notabilis paaitio qaæ?
Confuſio panitiva qaæ?
Cam diſcretione ſunt corrigendi Patres graves.

18. **R**Eſpondeo: quod nomine *graviorum Patrum* veniunt illi, qui aliquod conſpicuum munus in Religione ſubeunt actu, vel habitu; & dividuntur in quatuoe claſſes. Alii ſunt qui *Miniſtri, Vicarii*, vel *Commiſſarii Generales* electi fueeunt ſecundum *Ballam Unionis*, vel *Prarurators Ordinis*, vel *Commiſſarii Curiæ*, vel *Proraratores Generales Reformatoram* pee triennium; & hi ſunt *Patres Ordinis* primi generis, qui in peopeiis *Provinciis* votum perpetuum habent. Alii ſunt etiam *Patres Ordinis* ſecundi geneeis, illi nempe, qui *Diffinitores Generales* fuerunt. Alii ſunt *Patres Provinciæ* majores, nempe qui fuerunt *Miniſtri*, ſeu *Vicarii Provinciales* per biennium, *Ex Præfecti Miſſionum, Lectores Jubilati* gaudentes, *Chronologi Ordinis* juxta *Statutum*

To-

Toletanum; *Lectores Theologi duodennoles Reformati* juxta idem *Statutum Capitul.Gener.Toletan.* 1682. *Orb. Seraph. Tom.* 4. *Guardiani Hieruſalem*, *Secretarii Miniſtri*, *Vicarii*, ſive *Commiſſarii Generolis* per triennium, & *Commiſſarii Terræ Sanctæ* per duodennium. Ultimi tandem ſunt *Patres Provinciæ* Minores, oempe *Cuſtodes*, & *Diffinitores Provinciales*, *Lectores Generales* Sacræ *Theologiæ* actuales, & *Prædicatores clariſſimi*, & ioter *Obſervantes* etium *ex Cuſtodes*, & ex *Diffinitores Proviaciales*. Iſti ergo ſubduntur Superiori locali, ut *Potri*, & ipſi teoeotur obedire ſicut cæteri Religioſi; neque eximuotur ab ipſius correctione, & punitione, ſi defecerint in diſciplina Regulari. Nec ſtatus ipſorum eos immuoes reddere debet a punitione, ſi fuerint publice defectuoſi; imo, ut bene ſcripſit *Sanctorus de Pœn. cap.* 30. *Quæſt.* a. *verſ. Reſpoadeo poſſe. fol.* 403. cum *Patres* ſiot, debent aliis exemplo præluccre. Unde ſi errant ipſi majus damnum Reipublicæ ſuis erroribus inferuot, qui malo exemplo ſuo ad malum alios formant, quam ſi eſſent fratres privati: & per hoc non mioas, ac alii, debent corripi: attento maxime, quod quo major eſt dignitas peccantis, eo gravior redditur peecati conditio dicente *Satyrico*:

Omne animi vitium tanto conſpectius in ſe
Crimen habet, quanto quis peccat major habetur.

19. Nec contrarium facit *Stotntum Generale*, tum *Ordinis cap.*7. §. 6. *n.*33. tum *Reformationis cap.* 8. *n.* 10. prohibens *Commiſſariis Viſitatoribus*, & *Provincialibus* hujuſmodi, ne poſſint *Patres Ordinis*, vel *Provinciæ*, qui gaudent privilegiis *Ex-Miniſtrorum*, abſque conſenſu *Generolis*, vel majoris partis exterorum *Patrum* punire. Eteoim Statutum habet, quod tales *Patres groves*, ut præfertur, cogi non poſſunt *Ad notabilem aliquam punitionem, out confuſionem ſubeundam*. *Notabilis* autem punitio dicitur illa, quæ parit infamiam, ut ex *Canone cop. Ex parte. Extra.* de *Teſt.* probat *Sanctorus*, & nos alibi explicuimus. Confuſio pariter importat dedecus, opprobrium, ob quod aliquis rubore ſuffunditur. Prohibetur ergo *Provincialis*, ſive *Commiſſarius* per viam juris, ut *Index*, *notabilem punitionem*, aut *confuſioaem* ipſis inferre; non vero tollitur quin *Proviacialis*, & *Guardianus* poſſiot illos pateroe corrigere, & ſalubriter pœniteotiare. Non enim ullo modo credi poteſt, quod Statutum voluerit talibus *Patribus* habenas laxare, & a jugo obedientiæ eximere, quin, tam quoad directivam, quam quoad coercitivam Superioris auctoritatem, ipſius Paſtorali curæ ſubdaotur. Et ſic teoet *Sanctorus de Pœn.cap.* 30. *Quæſt.* 3. *fol.* 404.

Verum tamen eſt, quod magnam diſcretionem, tum in corrigendo, tum in puniendo debet habere *Superior localis* erga tales *Patres*. Non enim ſimili modo, & eadem pœnitentia debet puniri Religioſus ſimplex, & *Pater gravis*; licet enim idem ſit delictum, non tamen eadem eſt conditio delinquentis, & in eodem peccato, varietas perſooarum conſequitur varietatem pœnarum, ut dicunt *Canones capit. Fraternitas.* 12. *quæſt.* 2. *cap. Si res. in fin.* 14. *quæſt.* 6.: *Seniorem ne increpaveris, ſed obſecra, ut Patrem* dixit *Paulus cap.*5. *verſ.*1. *ad Timotheum*. Si aliquis ex talibus forte ſit ad Chorum negligens, particulariter comedens, aut relaxate aliter vivens; debet *Superior* potius exorando, quam increpando corrigere; maxime dicente *D. Gregorio*: *Juvenes plerumque rigoris aſperitas ad profectum dirigit; Senes vero ad bonum odmonitio blanda componit*. Si cæteri in publico corripiuntur, iſti debent in ſecreto admoneri: Si alii verberibus, iſti verbis tantum debent increpari: Et ſi cæteris pro aliquo delicto pœna gravis deberetur, ut domus diſciplinæ, aut arctatio, iſtis ſimplex diſciplina deberet ſufficere, cum dignitas conditionis gravet levitatem pœniteotiæ.

III. Quæritur: An Provincialis poſſit denuo caſtigare delinquentem de crimine, ob quod fuit pœnitentiatus a Superiore locali?

S V M M A R I V M.

20\. *Poenitentiatus in foro paterno poteſt puniri in judiciali.*
Poena debet commenſurari culpæ.
Deus non punit bis in idipſum, quando flagellatum poenituit.
Deus non prævenitur ſententia Judicis.

21\. *Poenitentiotus in foro paterno non debet puniri in judiciali.*
Ceſſante fine legis, ceſſat lex: quomodo?
Cauſa finali actionis ceſſante, ceſſat actio.
Legis poenalis, quæ cauſa finalis ſit?

22\. *Abſolutus de certo crimine, de eo accuſari non poteſt.*
Crimen idem diverſis poenis non vindicatur.
Et hoc licet poena data in uno foro, minor ſit danda in alio foro.
Poenitentia in foro animæ non tollit poenam in foro externo.
Si poenitentia eſt data publice, non poteſt quis puniri in duplici foro.

23\. *Criminoſus, Prælati faciem præveniens, ſalutari poenitentia emendandus.*
Superiores locales ſunt Prælati.
Statutum aſſignans Guardianis punitionem levium, & gravium tantum, eſt pure directivum.

24\. *Cautela adhibenda a Guardianis in poenitentiandis Reis delictorum graviorum.*
De Ameno Pract. Crim. Par. 1.
Graviora crimina ſunt delicta ſcandaloſa.
Item frequenter commiſſa.
Pariter malitioſa.
Impietas eſt Prælato eſſe indulgentem in puniendis illis.
Et Prælatus peccat mortaliter.
Et eſt obnoxius reſtitutioni.
Et evadit infamis.

25\. *A cenſura reſervata Provinciali nequit Guardianus abſolvere.*

20\. MUltum anceps redditur hujus quæſtionis reſolutio, ex eo quod in noſtris *Statutis* nihil habemus circa hoc expreſſum, & jus commune, a quo petenda ſunt fundamenta ſolutionis, contraria, ut aſſolet, tribuit argumenta, nec *Doctorem* invenio hucuſque, qui mihi facem præbeat. Dico ergo primo, quod, de rigore juris loquendo, *Provincialis* poteſt pœnitentiatum pœnitentia ſalutari pro uno delicto a Guardiano, pro eodem ipſum punire in foro judiciali pœna *Statutaria*. Ratio eſt, quia habemus ex *Textu*, quod punitio delictorum gravium ſpectat ad *Provincialem*. Sicut ergo *Confeſſarius* ſimplex non poteſt abſolvere, neque pœnitentiam injungere pro caſibus reſervatis; ita neque *Superior localis* poteſt Subditum *Reum* abſolvere, a delicto gravi, injuncta pœnitentia: & ſicut *Confeſſarius* ſimplex ita abſolvens attentat, & pœnitens tenetur ſe præſentare coram *Superiore*, a quo abſo-

lutionem obtineat; ita etiam *Guardianus*, pœnitentiando Subditum ſuum *Reum* gravis delicti, attentat, & non valet talis abſolutio, quin a *Superiore Provinciali* valeat, ad exigentiam reatus, caſtigari. Accedit quod, ut dicunt *jura cap. Sane nu. 8. de offic. Deleg. cap. final. de Tranſact. cap. Sicut. de Homicid.* pœna debet commenſurari culpæ, dicente etiam ſcriptura *Deuteronom. cap. 25. Juxta menſuram delicti, erit & plagarum modus*; unde culpæ gravi, gravis etiam eſt pœna injungenda. Non poteſt autem *Guardianus* injungere pœnas graves, neque aſſignatus in Statutis pro compeſcendis gravibus delictis; proinde juſtum eſt, ut a *Provinciali* æqua lunce caſtigeatur. Et hoc confirmatur: quia licet *Deus non puniat bis in idipſum*; hoc tamen, ut habet *Canon capit. Sunt plures. §. Authoritat. de Pœnitent. Diſt. 3.* non eſt univerſaliter verum, ſed ſolum quando flagellatum condigne pœnituit: quod ſi pœna, qua flagellatur homo in hac vita levis ſit, & non æqualis delicto, *Deus* bene bis in idipſum judicat, & hic flagellando, & in alia vita torquendo. Unde dicebat *D. Hieronymus cap. Quarat. de Pœnit. Diſt. 3. Deus ut omnium rerum, ita, & ſuppliciorum ſcit menſuras, & non prævenitur ſententia judicis, nec illi in peccatores exercendæ pœna aufertur poteſtas*. Sicut ergo ſententia, & pœna lata in *Reum* ab homine *Judice* non tollit, quin *Deus* Superior *Judex* eundem *Reum* de eodem delicto iterum puniat; ita neque pœnitentia injuncta a *Guardiano* debet impedire *Provincialem*, quin de eodem crimine *Reum* puniat. Additur vero, quod ſi pœnitentia lata a *Superiore locali* redderet *Reum* gravis delicti liberatum a pœna Statuti imponenda per *Provincialem*; omnes *Rei*, poſt commiſſa gravia crimina, ad petendam pœnitentiam ſalutarem *ad Guardianum* accederent, & ita delicta leviter hoc modo punita, anſam darent cæteris liberius delinquendi, ſub ſpe levis pœnitentiæ.

21. Dico ſecundo, quod non debet *Provincialis* pro eodem delicto caſtigare delinquentem, qui fuit, per ſalutarem pœnitentiam a *Guardiano* injunctam, ſufficienter emendatus. *Ratio* eſt: quia habito fine ceſſat motus, ut dicunt *Philoſophi*, & ceſſante cauſa legis, vel Statuti, ceſſat ipſa lex, ut dicunt *jura l. Adigere §. Quantumvis. ff. de Jurepatr. l. Quod dictum ff. de Pact.* cumulata per *Jo. Baptiſtam Nicolaum Regul. jur. Tom. 1. lib. 3. fol. 136. verſ. Cauſa legis ſive*: quæ regula debet intelligi de cauſa finali, quæ inter cauſas potiſſima eſt, & ad agendum movet; non vero de cauſa impulſiva, ut pluribus juribus, & rationibus probat idem ibidem. *l. cit. fol. 147. verſ. limita primo*. Unde in ſpecie, cauſa finali actionis ceſſante, ceſſat actio: *leg. Si pro ea. C. Mandat. l. Si ad comparandas. C. Eo. l. Si Procuratores. §. Mandat. eo. tit.* & cauſa banni ceſſante, ceſſat bannum, ut dicunt *Bartolus*, & *Baldus in l. 1. §. final. ff. de Requir. reis*. Stat autem, quod cauſa finalis legis Statutariæ pœnalis eſt *Reorum* emendatio, & cæterorum metus, ne in ſimilia crimina erumpant, ut dicunt plures *Canones*, *cap. Ex injuſta. 23. quæſt. 4. cap. Factæ ſunt. 4. Diſt. cap. Non vos. cap. Non fruſtra injunct. gloſſ. in verb. Utilitas 23. quæſt. 5.*; unde dicebat *Auguſtinus ad Macedonium cap. Prodeſt. 23. quæſt. 5. Et plectendo, & ignoſcendo hoc ſolum bene agitur, ut vita hominum corrigatur*. Sequitur ergo, quod ſi delinquens emendatus eſt per ſalutarem pœnitentiam, jam in ipſo ceſſat finis ulterioris punitionis a *Provinciali* faciendæ. Quod magis confirmatur ex eo, quod pœnitentiæ ſalutares a *Superioribus localibus* datæ, non ſunt ſecretæ, ſed publicæ; ita ut ab omnibus Religioſis ſciantur, & per ſimiles pœnitentias aliis inflictas deterrentur cæteri a ſimilibus delictis perpetrandis. Unde per illas uterque finis legis pœnalis adimpletur; nempe *Rei* emendatio, & cæterorum exemplum; & ſic in tali pœnitentia injuncta, ceſſat cauſa finalis ulterioris punitionis.

22. In ſpecie autem habetur textus *Canonis cap. de bis. de Accuſ.* decernentis, quod abſolutus de certo crimine, de eodem iterum accuſari, & ex conſequenti (neque puniri) non poteſt: neque de eodem crimine in duobus foris inquiri poteſt, ex eo quod, ut dicit *Lex Sanctio ff. de Pœn.* idem crimen diverſis pœnis non vindicatur, & hoc maxime quando utraque pœna tendit ad eumdem finem. Punitus enim in uno foro non poteſt accuſari, aut caſtigari in alio, ut expreſſe habet *textus, l. Prætor edixit. ff. de Injur. & fam. lib.*, licet pœna data in uno foro ſit minor alia, ut docet *Abbas. in cap. De bis num. 7. de Accuſat.* Si ergo in foro paterno *Superioris localis* aliquis punitus eſt, non debet in foro judiciali *Provincialis* denuo puniri, licet pœnitentia ſalutaris injuncta in illo, ſit minor pœna ſtatutali, quæ in iſto fertur per ſententiam: attento maxime, quod utraque pœna tendit ad *Rei* emendationem, & aliorum exemplum. Quod ſi dicatur, quod pœnitentia peracta in foro animæ, ſive Sacramentali, non tollit quin *Reus* in foro judiciali accuſari, & puniri poſſit de eodem crimine, de quo pœnituit, ut habet *Gloſſa ad Capitulum in l. Admonere. in verb. Pœnitentia. 23. q. 8.* poterit ergo in foro *Provincialis* caſtigari *Reus* pro crimine, de quo punitus fuit in foro Superioris localis. Reſpondeo, negando paritatem. Quia pœna, quæ imponitur in foro Sacramentali, eſt pœna ſecreta, & per hanc non ſatisfit publicæ juſtitiæ, neque ex ea poſſunt cæteri ſumere exemplum non delinquendi: Sed in caſu noſtro ita publica eſt pœna injuncta a *Guardiano*, ſicut a *Provinciali*, & per illam; ita ſatisfit publicæ juſtitiæ, ſicut per iſtum. Unde *Hoſtienſis, in cap. dum. de Procurat. & Butr. in cap. De bis. de Accuſat.* concludunt, quod, ſi pœnitentia fuit impoſita publice, non poteſt quis de eodem crimine judicari in duplici foro. Unde ſicut *Epiſcopus* non poteſt in viſitatione iterum punire punitos a *Prælatis* inferioribus, nec ab eis abſolutos cogere ad demonſtrandam propriam innocentiam, ut vult *Armendar, de Epi. lib. 7. num. 11. apud Barboſ. de Offic. Epi. Par. 3. Allegat. 73. num. 32.*; ita nec *Provincialis* pœnitentiatum a *Guardiano* poteſt judiciali pœna percutere.

23. Et hucuſque dictis videtur concordare *Generale Statutum*, tum *Ordinis cap. 7. §. 3. num. 8.* tum *Reformationis, cap 7. num. 11.* quo decernitur, quod ſi aliquis *Reus*, ac pœnitens faciem *Prælati*, antequam de crimine accuſetur, prævenerit, coram Teſtibus. *Provinciales*, a pœnis debitis pœnitentem, quoad forum externum, quietare valeant, pœnitentia ſalutari eidem impoſita. Cum autem *Superiores locales* per electionem promoti, *Prælati* ſint, ut notum eſt; ſi *Reus* coram illis delictum fatetur, & pœnitentiam petat, liquet, quod pœnam Statutariam rigoroſam effugit. Qui autem eſt pœnitentiatus a *Guardiano*, & ex animo pœnitentiam acceptat, crimen fatetur, & emendationem promittit, faciem *Prælati* prævenit, & coram Teſtibus; quia publice fatetur crimen, & publice pœnam ſubit; unde amplius non eſt locus accuſationi apud *Provincialem*. Verum eſt, quod ex Statuto apparet, quod in tali caſu pœnitentia minus confoſibilis, de conſilio Teſtium, ſibi eſt danda. Tamen cenſerem eſſe æque bene ſatisfactum legi, ſi talis pœna ſibi a *Guardiano* infligeretur, ſicut ſi eſſet data a *Provinciali*. Quia pœna a *Provinciali* danda debet eſſe *minus confuſibilis*, hoc eſt ſecreta, data vero a *Guardiano* eſſet major, quia eſſet publica, & ita plus ſatisficeret legi per pœni-

pœnitentiam datam a *Guardiano*, quam a *Provinciali*. Quæ omnia magis confirmantur ex hoc, quod tum mox citatum Statutum, tum diſpoſitio *Textus* aſſignantis punitionem gravium, & graviorum criminum *Provincialibus*, eſt mere *directiva*, & non habet clauſulam irritantem; quapropter non poſſunt facta in contrarium argui de nullitate.

Poſſet autem reſponderi rationibus poſitis pro prima reſolutione: *Quia* non eſt par ratio de Confeſſario ſimplici reſpectu abſolutionis a reſervatis, & *Guardiano* reſpectu punitionis delictorum gravium. Ille ſiquidem habet legem prohibitivam, ne abſolvat, & clauſulam irritantem, ac cenſuras, ſi abſolvere præſumpſerit. *Guardianus* autem ſimili lege ligatus non eſt, cum diſpoſitio Statutalis circa hoc mere directiva ſit, unde negatur paritas. *Secunda* ratio procedit, quando agitur de toto rigore juſtitiæ, non tamen tollitur, quin pœnæ poſſint miſericorditer temperari, maxime quando peccator delictum agnoſcit, & emendationem promittit. Tertia vero non currit uniformiter. Si enim *Deus* punit ulterius crimen, quod per pœnam ab homine caſtigatum eſt; hoc eſt in foro animæ, qui eſt longe diverſus a noſtro caſu, cum ambo fora, nempe *Provincialis*, & *Guardiani* ſint externa. Quarta tandem non convincit. Quia per accidens eſt, quod Mali a facilitate veniæ arripiant occaſionem ulterius delinquendi: imo a miſericordia *Superioris* facilius incitarentur delinquentes ad pœnitentiam, & proprii criminis confeſſionem. Et revera videmus nonnullos inquiſitos a *Provincialibus*, ut puniantur via judiciali, propria crimina negare, & ſe ipſos defendere, ne pœnis Statutariis percellantur; & ſic per viam juris multoties evadunt liberi abſque ulla pœna, & gloriantur de hoc, & impœnitentes æque, ac impuniti remanent: qui ſi in foro paterno corrigerentur per ſalutares pœnitentias a *Guardianis*, libenti animo ipſas ſubirent, & crimine confeſſo emendarentur. Præterquamquod non paſſim conſulerem, & de omnibus, & cum omnibus indiſcriminatim ita practicandum eſſe a *Guardianis*, ſed cum cautela, quam infra ſubjungo.

24. Et eſt, quod, ut monet ſupra *Textus*, *Superior* rationem habeat ad crimina commiſſa per fragilitatem, & quod ſubditus humiliatus fateatur culpam, & emendationis ſigna oſtendat. Sed non ſic ſe debet habere, quando *Reus* negat ſe talem, nec vult, niſi convictus, culpam fateri. Iſte enim indignum ſe reddit miſericordia, quia non voluntariam demonſtrat pœnitudinem, ſed rigore juſtitiæ debet frangi ejus pervicacitas obſtinata: Pariter quando ſunt crimina, quæ ex circumſtantiis notabiliter aggravantur; ut ſunt peccata *ſcandaloſa cap. Præcipue. 11. quæſt. 3.* quæ malo exemplo plures ad peccandum invitant, vel Religionis, & bonorum exiſtimationem apud ſæculares lædunt: *Frequenter commiſſa cap. Conſideret. cap. Falſuſ. de Pœn. Diſt. 5. cap. Legatur. cap. Damnationis. 15. quæſt. 1.* quæ demonſtrant hominem non ex fragilitate, & ſemel, ſed ex inveterata conſuetudine, ac pravo uſu iterum atque iterum eſſe relapſum: *Malitioſa*, quæ ex determinata deliberatione, & animi perverſitate procedunt *cap. Illud. cap. Meritò. cap. Firmiſſima. 15. quæſt. 1.*: *Proximi notabiliter offenſiva, exceptuata, & enormia*, ac centum hujuſmodi. Reſpectu ſimilium impietas eſt *Prælato* eſſe pium, & crudelitas eſſe miſericordem. Imo non condemnando *Reum* ad ſolvendas pœnas a lege impoſitas ex integro, mortaliter peccat, ut cum *Divo Thoma 2. 2. quæſt. 67. art. 4.* tenet *Aragon. ibi. & quæſt. 62. art. 7. col. 16.*, imo reſtitutioni Juſtitiæ ſunt *Prælati* ipſi obnoxii, ut dicitur in ſcriptura *3. Reg. cap. 20.*: *Quia dimiſiſti virum dignum morte, erit anima tua pro anima illius*, & ſecundum *leges Servos. C. Ad l. Jul. de Vi pub. Roman. Singul. 77. Peyrin. de Prælat. Quæſt 2. cap 3. n. 139.* redduntur infames, & debent plecti pœna illa, qua, juxta leges, debebant in Reos animadvertere.

25. Alia cautela eſt, quod delicta, de quibus dant Subditis pœnitentiam ſalutarem, non habeant adnexam Cenſuram reſervatam *Provinciali*. Si enim reſervatam cenſuram publice tollerent, (præterquam quod nihil agerent, & laqueo cenſuræ ſe ipſos innodarent,) neque pœnitentiæ ipſæ in ullo ſuffragarentur, quominus, ex integro, *Provinciales* ſic pœnitentiatos adhuc judiciali pœna percuterent. Quia, non ablata prius Cenſura, ipſi omnino incapaces ſunt fructuoſæ pœnitentiæ, ut notum eſt, & cum *Superior localis*, ob reſervationem Cenſuræ, nihil egerit; non eſt unde, pœnitentia ſalutari impoſita, poſſint juvari.

IV. Quæritur: An Guardianus poſſit procedere contra Subditum, qui impoſitam ſalutarem pœnitentiam ſubire renuit?

SUMMARIUM.

26. *Recuſans poenitentiam ſalutarem eſt carcerandus.*
Quæ conditiones ad hoc requiruntur?
Renuere *quid ſignificet?*
Conſilium, & aſſenſus importans neceſſitatem in actu.
27. *Diſcretis abſentibus, alii ſeniores conſulendi.*
Ex cauſa inobedientiæ dubia, nequit quis carcerari.
Diſcretis negantibus conſentire in carcerationem, quid agendum?
28. *Præcipitanter agens peccat contra prudentiam.*
Peccat Superior præcipitans poenitentias.
Cito credere nocivum eſt.
Forma carcerandi inobedientem.
29. *Si unus conſenſit in carcerationem, & alii duo Diſcreti abnuant, quid agendum?*
Prælatus petens conſilium a Capitulo non auget numerum.
30. *Præceptum inobedienti factum, & ejus cauſam, & acta omnia debet Guardianus ſcribere.*
De Ameno Pract. Crim. Par. I.
Guardianus poteſt Rebellem incarcerare, non autem eum liberare.

26. FRequentiſſimus hic caſus in Religione eſt, & raro vidi *Guardianos* uti propria poteſtate, quia ignorant quid poſſint. Unde ad communem utilitatem dicam quid poſſit, & debeat facere *Guardianus* in propoſito caſu. Reſpondeo ergo, quod circa hoc adeſt *Statutum Ordinis cap. 1. §. 1. num. 7.* ita determinans: *Qui poenitentiam per Superiorem localem ſibi impoſitam ſubire renuerit; de Diſcretorum conſilio, & aſſenſu, trina monitione etiam non præmiſſa, carceri mancipetur.* Quod ſtatutum primo debet intelligi de pœnitentia ſalutari impoſita, ut eſt jejunium, diſciplina, vel alia corporis mortificatio, ut explicat *Sanctarus Comment. cap. 1. Stat. 4. §. 15.* Secundo, de *Superiore locali* quovis ſive ſit *Guardianus*, ſive *Vicarius in Capite*, ſive *Præſes Conventus Sanct. loc. cit. §. 16.* Tertio, quod ſit impoſita in loco publico, puta in *Capitulo* ſive *Refectorio*, ubi adeſt Tribunal *Superioris localis* ex conſuetudine Religionis *Sanctor. ibid. §. 17. verſ. Imponi. & de Poen. cap. 6. quæſt. 2. verſ. Reſpondeo negative.*

Quaeto, quod eecuſatio fiat non ſimplieiter negando pœnitentiam exeqoi, ſed peetinacitee, & obſirmato in rebellione animo, eeſiſtendo: tum qnia hoc pnnitur pœna caeceris, quæ eſt gravlſſima, & proiode ſupponit gravem culpam inobedientiæ, quæ talis eſſe non pnteſt, niſi inſimnl adſit contumaeia: tum quia Statutum utitur veebo *Renuerit*; renuere vero non tantum ſignificat negationem obedientiæ ex aoimi diſſenſu, ſed importat etiam motum eapitis talem diſſenſum expeimentis, ut ait *Ambroſ. Calepin. verb. Reanere*; quod indicat ita vehementem aoimi motum, quod etiam ſigno corpoeis externo manifeſtetur, & ſic peobatue expreſſe contemptus. Omnibus ergo prædictis inteeveoientibus *Reus* debet a *Guardiaaa* carcerarl *de coſilia, & aſſenſu Diſcretorum Canventas*. Ubi ootandum, quod oon ſufficit *Canſiliam*, quod excitat ad deliberandum, noo tameo ad excquendum, ut tenent *Sanch. de Matr. lib. 5. Diſp. 34. nam. 24. Cavarr. in eap. Quamvis. de pact. in 6. Bart. Garc. Meaoch. apad Barboſ. Axiomae. jur. 55. n. 2.*; ſed requieitur etiam *aſſenſus*, qui imponit oeceſſitatem illnd ſequendi, & dat actui formam, ſioe qua actus non eſſet validus, ut multis eruditiſſime, more ſno, probat *Rodericus Tom. 1. Quæſt. 30. art. 6. & ex ipſo Sanctorus Comment. eap. 1. Stat. 4. §. 19.* Unde ſi, abſque aſſenſu *Diſcretarum*, *Gaardianus* carceearet, eſſet *Reas* carcerationis indebitæ, & ut Excommnnicatus debeeet puniri, tanquam manus violentas in perſonam Religioſam injeciſſet. Licet autem Statutum concedat, ut *Guardianus* hoc poſſit, etiam trina monitione non præmiſſa; tamen cum hoc ſit peocedeee de toto eigore jneis, melius eſt, ut *Saperior* peoximo compatiens ex charltate teinam monitionem præmittat, ut aote fulminationem Excommnnicationis deceenunt *Caaones eap. Conſtitationem. §. Statnimus. de Sent. Excom. in 6.* datis tribus congruis inteevallis: quæ poſſent eſſe, ſi in uno prandio fieeet prima; in cœna ſequenti ſecunda; in alio prandio tertia, ut monet *Sanctorus Comment. eapit. 1. Statut. 4. §. 20. verſ. Intervaliæ*. Quod ſi *Reas* poſt hæc adhuc in ſua obſtinatione peeſiſtat; tunc poterit *Gaardiaaas* in carcerem foemalem abſque choeda, & capntio detendere.

27. Quid autem Juris, ſi *Diſcreti* abſint a *Conventa*, & nequeat ab eis *Guardianus* habere Conſilium, & aſſenſum? Dico, quod alios Seniores, qui ſunt in *Conventu*, ad hoc aſſumere poteſt, & debet: eo quia *Diſcreti* non ſunt aliqui pee electionem in *Capitulo* factam, ſed tales ſunt, qui in *Conveatu* Seniores ſunt. Qua propter recedente a *Conventu* uno *Diſcreto*, ſoccedit Senior poſt ipſum.

Quid autem, ſi cauſa inobedientiæ non eſſet evidentee iajuſta, ſed dubia, poſſet ne, ſtaute dubietate, carceeare? Dico quod oon. Quia *in dubiis faveadum eſt piæ caaſæ: Et Jara ſuat promptioea ad abſalvendum, quam ad condemnaadam*.

Si vero *Diſcreti*, ut faveant *Reo* ipſorum amico, nollent aſſenſum præbere, ut careeeetur, verbis ambiguis excuſando, *ſe non agnoſcere cauſam ſufficientem*; aut negantes velle daee tali caſu conſilium ſuum, quia *ignorant qaid debeant conſiliare*: & ex alio capite appareeet evidenter contemptus Obedientiæ, ita ut nulla valeat tergiveeſatiooe celari, quid agendum tnoc? *Sanctoras loc. eit. §. 19. verſ. Quid ſi Diſcreti*, cum *Roderico Tam. 2. qaæſt. 103. art. 1. verſ. Ad ſecnndum dubiam*. teoet, poſſe *Gaardianum* abſque tali cooſilio, & aſſenſu contumacem prædictum carceraee, & hoc multis peobat. Sed ſalva ſempee tantorum viroeum reverentia, hoc non auderem conſulere. Siquidem ita præſcribit *Statutam* hoc, quod *Guardianus Reum* carceret ex *Conſilio & aſſenſu* Diſcretoeum, ſicut aliud *Statutum*, quod habetur in *Textu Tit. Sententia. §. 5.* oedinat ſeotentiam diſſinitivam pronunciari debere a *Provinciali*, ſeu *Viſitatore* cum *Conſilio, & aſſenſu* Diſſinitorum. Sicut eego *Provincialis* ſententians abſque *Diſſinitorio* attentaeet; ita dicendum eſt de *Guaediano*, qui ſine conſilio, & aſſenſu *Diſcretoeum* carceraeet. Nec enim veroſimile eſt *Statutam*, quod alias requirit conſilium, & aſſenſum ſeu *Diſſinitoram*, ſeu *Diſcretoeum* in negotiis pene omnibus expediendis a *Superiore Pravinciali*, & *locali* reſpective, voluiſſe, arbitrio ſolius *Guardiani*, committeee graviſſimam pœoam caeceris injungendam; dato etiam caſu, quod *Diſcreti* ad favendum *Reo* minime vellent aſſenſum præbeee: Cum aliunde commode habeatur via, qua poſſit proſpici, ne Subditorum temeeitas queat impune inſultaee *Superioribus*, nec iſti mendicata occaſione, & palliato prætextu in Subditos poſſint proprium livorem aliquandoexercere. Dico eego, quod ſicot, (ut ſopea dictum eſt ex *Textu Tit. Canones. §. 14.*) ſi *Provincialis*, ſeu *Viſitatoe* advertit ex *Diſſinitoria* eſſe aliquos ſuſpectos cauſa amicitiæ, vel inimicitiæ *Reo*; poteſt ipſis omiſſis alios non ſuſpectos io *Diſſinitorio* ſubſtituere, de quoeum cooſilio, & aſſenſu ſententiet: ita debet faceee *Guardianus* in caſu, quo *Diſcreti*, ob amicitiam cum *Reo*, conſilium, & aſſenſum ad carcerationem non peæbeant. Utrobique enim militat eadem ratio, & optime poteſt fieei extenſio. Et ita ipſis omiſſis alios *Diſcretos*, qui a tali exceptiooe immuoes ſint, ſubſtituat, & de conſilio, & aſſenſu eorum caeceret.

28. Ut vero informentne *Superiares locales* adamuſſim, quomodo ſe gerere debeant in tali caſu; peactieemus totam rem exemplo. Eſt aliquis Religioſus, qui jnegatus eſt cum alio, & multa verba vilipeodii in ipſum protulit: Debet *Saperior* ſe ſuper hoc informare a Teſtibus, qui præſentes ſoerunt, & non credere ſimplici queelæ Religioſi illius, qui jurgium paſſus eſt. Quantumvis enim *Guardianus*, in foro pateeno, non teneatur ad examen Teſtium eigoroſe, ipſi dando jueamentum de veeitate dicenda; tamen debet de veeitate criminis ſummarie inquirere, & ſe diligeotee informare, oe, ex unius advoeſaeii ſalſa relatione, pœnitentietur innocens Subditus, ut multoties accidit, maxime a *Superioribus* impeudentibus. Hinc peccant gravitee contra juſtitiam, & contra prudentiam, qui omnem accuſationem ſibi factam putant eſſe veram: non advertentes multoties ſub laeva zeli, io Accuſatore perſooatam latitaee invidiam, & livoeem; & clauſis oculis, & parte ioaudita, ad punitiooem deveniunt. Peccant ioquam *eantra prudeatiam*; ao quia inconſiderate, & peæcipitanter agunt ad puoitionem, qui modi agendi ſecnodum *D. Thomam 2. 2. quaſt. 53. art. 2.* ſunt primæ ſpecies peccatorum contea peudentiam: licet ſecundum ſe, noo ſint peccata oiſi venialia; tamen ratione peeiculi alteeius peccati geavis, puta iojuſtitiæ, cui ſe exponnnt, etiam illi poſſunt evadera peccata mortalia, ut ex *Leſſio de Jaſt. & jur. lib. 2. rap. 2. nam. 20.* docet *Peyrin. de Peælat. quæſt. 2. cap. 3. §. 12. anm. 118.* Peccant aliquando graviter *cantra jaſtitiam*, quia ad falſas relationes injungunt pœnitentias. Et licet iſtæ, eo quia ſalutares ſunt, non infeeant infamiam legalem; tamen infernot malum nomen in Religione, quod poteſt dici infamia moraliter. Et hoc maxime juvenibus, qui ſi frequenter pœnitentientur, ex motivo defectuum, ootantur nomine *immorigerati*, *indomiti*, *eelaxati*, & *incarrigibilis*, ex quibus incipiunt male audiei apud Featres, & impediei Illorum Religioſi peofectus. Adde, quod iſti pœnitentiati videntes ſe immerito puniri,

niri,& poſitos eſſe tanquam ſignum ad ſaggitas perſequentium, & videntes Superiorem credentam inconſiderate falſis accuſstionibus inimicorum calumniantium; concipiunt iram, & odium tum contra tales Accuſatores, tum contra *Superiorem* præcipitanter procedentem: & ex hoc peccato, quod frequentiſſime accidit in ſic pœnitentiatis, redditur peccatum mortale præcipitatio Superioris in pœnitentiando. Non ergo Superiores ſint faciles ad credendum *omni verbo*, ut monet Eccleſiaſticus 19. & audiant mellifluum, & ſalubriter pungentem Bernardum *de Cauſiderat. lib. 2. cap. final.* dicentem ad *Eugenium: Eſt vitium, cujus ſi te immunem ſentir, inter omnes, qaas novi, ex his, qui cathedras aſcendunt, ſedebis ſolitarius*. Et infra: *Facilitas credendi hæc eſt, cujus callidiſſima vulpecula, Magnorum aeminem comperi ſatis caviſſe verſutias. Inde eis ipſis pro nihila iræ multæ, inde innocentium frequens afflictia, inde præjudicia in abſeates*. Unde etiam *Ovidianum* illud: *lib. 3. de Art. amand.*

Nec cito credideris: quantum cito credere lædat
Exemplum vobis non leve Pracris erit.

Priuſquam ad punitionem procedant, examinent, quantum poſſunt, motivum Accuſatoris, ſeu referendarii, nec referentium gravitas ſuppleat Teſtium defectum. *Senes* enim, qui innocentem calumniati ſunt *Suſanaam*, inſtruunt nos, non ſemper eminentiæ gradus, aut dignitatis, copulatam eſſe virtutem. Si de Subdito *Superior* audiet defectum ſoli relatori cognitum, minime procedat ad publicam pœnitentism; quia defectus ſecretus ſecretam requirit cognitionem, & correctionem, & ex defectu Teſtium, nequit *Superior* juſtificate procedere. Si de illo defectu ſpargitur rumor inter Fratres; ſignum eſt, quod Accuſator non bono zelo ductus accuſavit apud *Superiorem*, ſed animo maligno nocendi, ex quo turpitudinem Fratris non velavit, ſed omnibus ejus famam proſtituit. Si vero Accuſator Teſtes habet, ab iis informetur *Superior* de veritate; & ad procedendum exacte, & juſtificate, debet, antequam in publico puniat, vocare defectuoſum, & ipſum crimen objicere, de quo accuſatur, ut habeat ſpatium ſe defendendi. Multoties enim talia habebit motiva, ob quæ puniendus minime veniet. Quod ſi ex verbis ipſius cognoſcit *Superior*, Subditum excuſationes frivolas, inveriſimiles, ac mendicatas pro ſuis defectibus tuendis adducere; tunc poterit, tuta conſcientia, ad publicam punitionem devenire, ex eo, quod ad eam omni cum ponderatione procedet, nec ſe exponet periculo, ut Subditus crimen neget, pœnitentiam renuat, & *Superior* ipſe aut injuſtus, aut nimis credulus appareat.

Faciamus ergo, quod *Superior* pro illo crimine flagellationem, & jejunium in pane, & aqua illi jubeat: Subditus autem aperta deneget, talem pœnitentism ſubire. Si Superior denuo, & iterum ſub formali præcepto, & per ſanctam Obedientiam jubeat, ut pœnitentism exequatur, Subditus vero alta voce, perfricta fronte, & animo reſoluto, dicat: *Nolo talem pœnitentiam facere*; & multo magis ſi diceret: *non agnoſco te, ut Superiorem*, vel *nolo mandatis tuis obtemperare*, & a Refectorio diſcederet, aut ad menſam accumberet; tunc *Superior* debet in ſcriptis redigere caſum notorium rebellionis illius, juxta formam, quam Parte ſecunda dabimus.

Ex poſt, debet convocare *Diſcretas Conventus*, qui, ut notat *Sanctorus Commen. cap. 1. Stat. 4. §. 18.* non poſſunt eſſe pauciores duobus, ſed de conſuetudine Religionis, & convenientia, debet eſſe *Vicarius Conventus*; & duo majores cæteris dignitate, vel ætate. Iſtis convocatis, proponere debet exceſſum ſequutum in Refectorio, & ab iis petere conſilium, & aſſenſum circa carcerationem *Rei*. Et ſi major para eorum annuat, ut ſtatim carceretur, debet ipſorum conſilium, & aſſenſum in ſcriptis redigere, ut in ſecunda Parte dicitur.

29. Quid autem, ſi unus ex tribus *Diſcretis* judicaret carcerandum, duo autem contrarium ſentirent? Dico, quod debet ſequi conſilium duorum, & abſtinere a carceratione. Quia talis carceratio pendet a conſilio, & aſſenſu *Diſcretorum* juxta Statutum. Si ergo tres ſint *Conſiliarii*, & duo abnuant a carceratione, liquet conſilium eſſe pro reſolutione negativa; unde *Guardianus*, qui regitur in hoc caſu a conſilio, nequit contra ſenſum majoris partis operari. Nec dicendum, quod *Guardianus* volens incarcerare, ſimul cum alio *Diſcreto*, qui in carcerationem inclinat, æquet vota aliorum duorum diſſentientium ab ea: & cum pars major cenſeatur in *jure Gloſſ. in cap. A collatione. verſ. Nota quod Epiſcopus. de Appell. in 6.* illa, in quam inclinat *Prælatus*, in hoc caſu poſſit dici, quod major pars carcerationem conſuluerit. Quia reſolutio carcerationis dependet, non a placito *Guardiani*, ſed a conſilio, & aſſenſu *Diſcretorum*. In illo ergo congreſſu *Guardianus* ſi ingreditur ut *Prælatus*, argumento cujuſdam *Gloſſæ in d. cap. A collatione loc. cit.* vocem non habet, & ejus votum non auget numerum: dum autem convocat, ut conſilium petat, liquet, quod hoc facit, ut *Prælatus*. Ibi enim ut Conſiliarius non intervenit; non enim poteſt quis a ſe conſilium petere, hoc enim nihil eſt, & nemo ſibi conſilium dat, ſed, ad plus, poſt conſiderationem deliberat. Si ergo *Guardianus* voto ſuo non auget numerum Conſiliariorum; patet quod ſi unus *Diſcretus* conſentit, & duo diſſentiunt a carceratione, *Guardianus* nequibit carcerare. Quia non habet ad carcerationem conſilium, & aſſenſum *Diſcretorum*, quæ Statutum requirit. Si vero *Diſcreti* conſulunt, quod debeat *Guardianus* alias duas Canonicas monitiones facere, ad videndum ſi *Reus* a pertinacia diſcedat, & ſine ipſis non præbent aſſenſum, quod carceretur; debet *Guardianus* monitiones illas facere. Licet enim Statutum in tali caſu concedat, quod *Reus* carcerari poſſit *trina monitione etiam non præmiſſa*; tamen idem Statutum requirit ad carcerationem conſilium, & aſſenſum *Diſcretorum*; & cum *Diſcreti* denegent aſſenſum carcerandi, niſi trina monitione præmiſſa, debet hoc omnino practicari; attento maxime, quod talis monitio trina magis eſt conformis charitati, & Sacris *Canonibus*.

30. Et advertendum, quod illud, quod fuit concluſum, & actitatum in tali *Diſcretorio*, debet adnotari in ſcriptis, modo ſupra expoſito. Licet enim in hoc *Textu* dicatur *Guardianum* debere procedere ad punitiones paternas ſine ſcripto; tamen in hoc caſu ſcribere debet; tum quia procedit ut *Judex*; tum quia hoc modo legitime poteſt docere de ſuo modo procedendi, & juſtificate omnia ad *Provincialem* tranſmittere; tum ut habeat documenta, quibus petere poſſit auxilium brachii Sæcularis, ſi opus erit, ut infra dicam. Unde bene monet *Sanctorus Comment. dict. cap. 1. Stat. 4. §. 19. verſ. Debet tamen. Guardianum* debere ſcribere exacte præceptum a ſe factum, cauſam præcepti, puta delictum, inobedientiam, & rebellionem *Rei*, conſilium petitum a *Diſcretis*, ſenſum *Diſcretorum*, & tandem omnia acta ſingillatim uſque ad carcerationem incluſive.

Quod ſi *Reus* obſtinatus in ſua rebellione etiam poſt trinam monitionem permaneat; tunc poterit Guardianus carceri mancipare, & ſi in illo Conventu carcerem tutum non habeat, poterit in aliqua camera, cujus oſtium nequeat ab intus aperiri, claudere,

rc,

re, & manicis, compedibus, vel catenis alligare, oe aufugiat. Hæc enim non ſuperant conditiooem carceris, ita ut poſſit dici, quod *Guardianus* faciens in tali caſu ligare *Reum* excedat pœnam tali crimini taxatam a *Statuto*. Quia licet magis afflictivum ſit eſſe compeditum in carcere, quam liberum; hoc tamen eſt cæteris paribus, hoc eſt, quod carcer ſecurus ſit. Dum autem carcer talis non eſt, & ad ſecuritatem ipſius, *Reo* adhibentur vincula; non eſt unde poſſit dici, quod in carceratinne ſit ipſe gravatus ſupra diſpoſitionem Statuti. Talia enim vincula ſuccedunt loco ſecuritatis illius carceris. Debet autem *Guardianus* totam ſeriem carceratioois, & omoes circumſtantias ſecutas in captura adnotare; utpote ſi *Reus* fecit reſiſtentiam Fratribus, qui de mandato ipſius capere voluerunt, ſi minatus tantum eſt, ſi pugno eos percuſſit, ſi manu armata, ligno, ferro, aut alio inſtrumento, ſi livorem in facie impreſſit, ſi vulnus inflixit, & omnia adamuſſim ſcribere. Et ad imperitorum inſtructionem in ſecunda Parte formam trademus.

Ex poſt, *Guardianus* copiam authenticam illorum actorum ſubſignatam a *Diſcretis Conventus*, & Sigillo ipſius munitam debet ad *Provincialem* mittere; ipſius enim eſt arbitrio commiſſum, decernere, per quantum temporis debeat talis carceratio durare. Uode bene ex *Statutis Alexandrinis* concludit *cap. 7. Sanctor. de Poen. cap. 4. quæſt. 4. verſ. Ad cujus amplior.* quod *Guardianus* bene poteſt talem Rebellem incarcerare, ſed non poteſt illum liberare, quia hoc ſpectat ad *Provincialem*.

Quia vero multa circa caſum prædictum occurrere poſſunt, quæ tenerent ſuſpenſum *Guardianum* imperitum, qui in facti contingentia neſciret quid deberet agere; ad ipſius inſtructionem ſequentes quæſtiunculas reſolvemus.

V. Quæritur: Quid agendum, ſi Subditus, cui pro defectu commiſſo Guardianus injungit pœnitentiam, dicat, ſe non pœnitentiam renuere ob inobedientiam; ſed quia delictum, pro quo Superior talem pœnitentiam injungit, non fuit ab eo commiſſum; & paratum eſſe alioquin pœnitentiam illam facere, gratia mortificationis, non ob commiſſum delictum?

S V M M A R I V M.

31. *Negans commiſiſſe delictum, & renuens pænitentiam, nequit carcerari.*
In tali contingentia, quid debeat facere Guardianus?

31. RESpondeo, quod tali caſu non poteſt puniri Subditus, ut inobediens. Quandoquidem ipſe promiſit quidem obedientiam cæcam; non tamen irrationabilem. Unde dicebat *Apoſtolus*: *Rationabile obſequium veſtrum*. Quod autem quis pœnitentiam ſubeat pro crimine, & crimen non ſit ab eo commiſſum, contra rationem eſt. Unde ſi renuit pœnitentiam datam pro crimine, quod tamen non commiſit; non poteſt dici inobediens, nec ut talis puniri. Difficultas ſolu eſt: an debeat *Guardianus* ſuæ negationi acquieſcere, & injungere, ut eandem pœnitentiam ſubeat, ſi non ob crimen, ſaltem gratia mortificationis? Ad hoc dico, quod duæ viæ ſunt: una quidem juridica, alia vero prudentialis. Si primam vult tenere, debet *Guardianus* pro tunc dimittere Subditum, dicendo: *melius de hoc informabor*. Et poſt a Teſtibus debet denuo juratas informationes capere; quod ſi conteſtes ſint, patet, quod per eos poſſet etiam in foro judiciali *Reus* eſſe convictus. Unde a fortiori dicendum eſt in foro paterno, quantumvis *Reus* delictum neget. Si ergo Teſtes ſecreto jurent, & in ſubſtantialibus conveniunt, *Guardianus* non obſtante *Rei* negatione, ad punitionem procedat; imo quia negavit falſum, & communitatem ſcandalizavit, pœnitentiam majorem debet addere. Et ſi ipſe appellet, non deferat *Guardianus* appellationi; ſiquidem a correctionibus Regularibus, & pœnitentiis ſalutaribus non datur appellatio, ut ex *Texta* ſupra dictum eſt. Si autem Teſtes juramento adacti tergiverſentur, & cognoſcat ex eorum verbis *Guardianus*, quod falſum crimen detulerint ad ſe; de rigore juſtitiæ deberet *Superior* contra illos animadvertere, & coram tota Communitate pœnitentiare; tum ut ſe juſtificaret coram Fratribus, oſtendendo, quod ſi illi Subdito pœnitentiam injunxit, ideo fecit, quia delictum de eo ſibi fuerat repræſentatum; tum ut calumniandi crimen in illis Teſtibus vindicaret; tum ut famæ Subditi falſo accuſati ſatisfieret. Quod ſi pro bono pacis nollet *Guardianus* contra Teſtes in publico procedere, contentus acri, & ſecreta correctione; debet tamen in publico, pro ſananda ſui exiſtimatione, & famæ Subditi, dicere: *Se fuiſſe male informatum circa crimen ſibi objectum, & facta diligenti inquiſitione, reperiſſe illum eſſe innocentem a tali delicto; proinde a pœnitentia injuncta ſe illum abſolvere*. Alia via prudentialis eſt, quod ſi Subditus ſe paratum offert, pœnitentiam illam exequi in exercitium mortificationis, & non in pœnam delicti; *Guardianus* acceptet oblationem, & pœnitentiam quoquo modo factam, ut ſatisfactoriam mandato habeat. Sed tunc debet cavere *Guardianus*, ne crimen a Subdito negatum, in medio denuo producat. Sed dicat: *De tali crimine fuiſti apud me accuſatus, tu denegas, & alii affirmant*. Quiſnam verum affirmet, novit Deus. Tu pœnitentiam feciſti; ſive fuerit in punitionem criminis, ſive in exercitium mortificationis, optime feciſti, &c.

VI. Quæritur: Quid juris, ſi dicat Subditus, ſe pœnitentiam renuere, quia Superior excedit modum in correctione, & proinde ad Provincialem appellare?

S V M M A R I V M.

32. *Renuente ſubdito pœnitentiam, ut gravem, quid agendum?*
A pœnitentia taxata a Statutis nequit appellari.
A pœnitentia Superiori arbitraria appellari poteſt.

32. RESpondeo: quod ſi pœnitentia illa eſt a Statuto impoſita, & taxata pro tali delicto, & *Reus* crimen objectum non neget, ſed tantum dicat, pœnitentiam excedere delictum; *Guardianus*, nullo modo appellationi debet deferre, ſed ipſam ſpernere tanquam frivolam, & ad punitionem procedere, prout ſupra dictum eſt. Si autem pœna eſt arbitraria *Guardiano*, in reverentiam *Superioris* appellati, debet ſuſpendere executionem, donec *Superior* conſulatur, ut alias dictum eſt. *Provincialis* autem, ſi male a Subdito fuiſſe appellatum judicabit, debet illi pœnitentiam duplicare juxta Statuta *Gen. Ord. cap. 7. §. 7. num. 5.*

VII.

VII. Quæritur: Quid agendum, ſi Reus poſt rebellionem, & contumaciam præſtitam ante; vel poſt trinam monitionem, dum Guardianus cum Diſcretis conſulit de illo carcerando, nec ne; In ſe revertitur, culpam agnoſcit, & ſe ad pœnam ſubeundam offert?

SUMMARIUM.

33. *Si coutumax reſipiſcat, quid agendum?*
Per poonitentiam nemo deſinit eſſe nocens.

33. RESpondeo, quod de rigoee jueis non minus poſſet earcerari. Eo quia crimen rebellionis jom commiſit, & ejus delictum eſt conſummatum; peoinde poſſet debita poeno eorceeationis vindieoei. Si quis enim furtum, vel homicidium committeret; non ideo tamen, quia ipſum poenitet de toli delicto, debet evadeeo poenam o lege tali delicto ſancitam. *Nemo enim*, ut eleganter, ait *Ulpianus l. Qui eo. ff. de Furt. poenitentia ſua nocens eſſe deſiit*, cui concordant alio *jura. leg. 1. §. Si rem depoſitam. ff. Depoſit. leg. Prodeſt ff. de Vi bon. rapt. leg. 3. Cod. de Apoſtat.* Tamen ſatius eſſet ad miſericordiom deflectere, & ad poternum ſinum convolontem filium, rebellinnis poſtliminio reducem, eharitotis brachiis amplecti. Ita enim ad majoeem poenitudinem ex Potris, & *Saperioris* clementia penmoveretur; fructuoſioe evoderet poenitentia; & *Saperior* ipſe melins apud Subditos, & *Prælatos* audieet, ut docet *Sanctoeus. Comm. eap. 1. Stat. 4. §. 19. verſ. Quaees adhuc.*

VIII. Quæritur: Quid agendum, ſi Guardianus juberet Laicis Converſis, ſive aliis, ut Fratrem rebellem caperent, & iſti nollent obedire?

SUMMARIUM.

34. *Ad mandatum Guardiani tenentue Fratres contumacem carcerare.*
Nan tameo, ſi eſſet cam propria vita periculo.
Cum periculo vitæ non tenetur Religioſus ire inter infideles.
35. *Brachium Sæcnlare, quando poteſt implorare Gaardianus?*
Pro capiendis Apoſtatis invocatur.
Extenſio de caſu ad caſum, quando facienda?
Extenſia fit ex identitate rationis.
36. *Ratio propter quam implorandam eſt brachium ſæcalare.*
Quo caſu tenetur Judex ſæcularis brachium dare?
Quomodo petendum a Gaardiano brachium ſæculare?
Non injuriatne Eccleſia ex invoeatione brachii ſæcularis.
Ubi Eccleſiaſticus non poteſt, ſubveuit Laiens.
37. *Cautela adhibenda a Guardiano in petitione brachii ſæcularis.*
38. *Proteſtatio eſt neceſſaria, quando quis vocatue, ad quæ non babet jas.*
Coaſervatoris munus, qaid ſit?
Coaſervator poteſt proeedeee contra Regulares, & Sacalares.
Et invocare brachium ſæcalare.
Et compellere per cenſuras ad illad dandum.

34. RESpondeo primo: Poſſe *Guardianam*, & debeee illos per formale præceptum adſtringere od obediendum, & illi ſub moetali eſſent obligoti ad parendum tali præcepto, quod non eſſet contea onimom, & Regulam. Imo *S. P. Franciſcus* in Teſtamento ſuo jubet *Guardianis* (quos nomine *Cuſtodum* appellat) ut Featees delinquentes, & non facientes officium ſecundum Regulam, incaeceroec faciont. Imo idem S. Patee in *Teſtam. circ. med. ait: Caſtos teneatar per Obedientiam ipſum foetiter caſtodire, ſicut hominem in vinculis die, noctuque, ita quod non poſſit eripi de manibus ſuis, donec propria perſona ſua ipſum repræſeatet in manibus ſui Miniſtei.* Stat outem, quod ita, prout a *Sancto Patre* pææſcribitur, non poteſt a *Guardiano ſolo* talis delinquens carceroei, nec in vinculis detineri, niſi Featres cæteri auxilium præſtent; unde convincitur, ipſos etiam mandato *Sanctiſſimi Patris* ad hoc impelli.

Reſpondeo ſecundo: Si Subditi hebent metum rationabilem cadentem in conſtantem virum, ex eo quod *Reus*, homo fortis eſt, & vieibus validus, & minotur peecutere eos, qui illum copere tentabunt, & ſolitus eſt minas exequi; unde probabile eſt periculum, quod ſi ipſum tentabunt carcecare, graviter percutientue, vel veeberobuntur: non tenentue, cum toli peeiculo mutilotionis, vel mortis, *Superiori* præcipienti obedire; cum etiam non teneantur, cum periculo vitæ, *Religioſi* obedire mandato *Superioris* præcipientis, ut vadent ad prædicandum infidelibus ut dicunt *Maeon. Reſp. 3. num. 76. Anton. a Spir. Sanct. Direct. Regal. Par. 2. Teact. 3. Diſp. 6. n. 67.* Quod, ſi dicatue, Subditum cum periculo vitæ debeee obedire *Superioei* mandanti eo, quæ faciunt od conſeevationem *Religionis*, ut ad ſerviendum Fratribus infirmis, peſte laborantibus, ut docet *Moronus loc. cit. num. 77.*; peoinde etiam obligori, licet cum periculo vitæ, od capiendum tolem *Reum*, quia ipſius punitio tendit in bonum *Religionis*. Reſpondeo, quod non eſt par ratio. Quia ſervitus Featri ægento non poteſt differri, aut per olium abſque peeiculo impendi; & ideo tenetur tunc Subditus, neceſſitote urgente, obedire etiom cum peeiculo ſuo. Sed non ito eſt in caſu. Etenim illius *Rei* punitio poteſt differri abſque *Religionis* detrimento, & ejus captura poteſt fieri per alios vel viribus robuſtiores, vel onimo magis conſtanti, vel ormatos; ito ut nullum reſpectu ipſorum poſſit adeſſe periculum, quod a *Reo* vulnerentur.

35. Reſpondeo tertio: Si in Conventu nullus adeſſet, qui poſſet, aut vellet illum rebellem incorceeare; poteſt *Superior* implorore auxilium brochii ſæcularis: ſed cum mojori cautela poſſibili, ne ſcandalum in populo ſuſcitetur. Et hæc reſolutio fundotue in operta diſpoſitione *Statuti Generalis Ordinis, cap. 2. §. 8. num. 28.* ita diſponentis: *Apoſtatæ pœnas latas ſubire recuſantes, per juris, & facti remedia, invocato etiam auxilio brachii ſæcularis, graviter arctentue*, quod etiom decernitur in *Statutis Reformatorum, cap. 2. num. 31.* & fuerat anteo deteeminatum in *Statutis Valliſoletanis. ann.* 1593. Et licet de Apoſtatis recuſantibus ſubire poenas loquotur; tamen od alios caſus ſimiles debet fieri extenſio ob ſimilitudinem rotionis. Licet enim regularitee non fiat extenſio de caſu ad caſum, nec de perſona ad perſonam, ut dicitur in *jure cap. Sané. de Privileg. Abb. Conſ. 57. verſ. Non obſtante lib. 1.*; tamen hoc intelligitur, quando lex, vel Statutum loquitue præciſe de uno, & de alio contrarium diſponit: ſecus ſi lex,

vel

vel Statutum loquitur de certis, ratione frequentioris uſus, quia alia non excludit, ut elicitur ex *lege. Cum Prætor. ff. de Judic. Alexand. Conſ. 54. num. 6. lib. 4.* Imo ubi unica ratio poteſt aſſignari, habetur pro expreſſa; & tunc fit extenſio ex identitate rationis, quæ non eſt interpretatio extenſiva, ſed comprehenſiva, & intellectiva, ut docet *Alexander Conſ. 34. num. 8. lib. 5.* Patet autem, quod Statuta noſtra non vetant, quod recuſantes poenas impoſitas ob alia crimina, quam præter Apoſtaſiam, non poſſint coerceri per invocationem brachii ſæcularis. Imo ſi hoc expreſſe concedant contra recuſantes ſubire pœnas Apoſtatarum; hoc ideo eſt, quia in hoc crimen recuſandi poenitentias frequentius incurrunt Apoſtatæ, qui ut plurimum ſunt homines perditiſſimi, quam cæteri; & proinde Statutum de his aperte diſponit, non tamen excluſis cæteris caſibus ſimilibus. Imo unica ratio eſt, ob quam Statutum concedit recurſum ad brachium ſeculare: & eſt, ut contumacia rebellium, quæ alia via frangi nequit, compeſcatur, & Regularis Obedientiæ vigor per diſciplinæ rigorem ſubſiſtat in Religione.

36. Hæc autem ratio militat in caſu noſtro. Supponimus enim Superiorem localem tentaſſe omnia media ad removendum Rebellem perſiſtentem in contumacia, & Fratrum auxilium imploraſſe ad ipſum carcerandum: quæ cum inutiliter ſint practicata, & neceſſaria ſit vis externa prudenter adhibita, ad tutamen auctoritatis *Superioris*, & diſciplinæ Regularis; remanet ſolum uti auxilio brachii Sæcularis, quod a Statutis, in caſu ſimili, Superioribus indulgetur. Modus autem hoc practicandi talis eſſe debet. Quia *Judex Sæcularis* non debet dare brachium, niſi juſte imploretur, & ipſe debet ſummatim hoc examinare, ut dicunt: *Federic. de Sen. Conſ. 251. num. 3. verſ. Quid plus. Tuſc. litt. B. Concl. 125. num. 12.* unde ſi Eccleſiaſticus non juſte decernit, non teneretur Sæcularis illi parere in hoc, ut tradunt plures *Juriſperiti. cap. Adminiſtratores. 23. quæſt. 5. Felin. in cap. Cum ſit. nu. 8. de Fur. comp. Afflict. Deciſ. 220. Angel. Conſ. 286. Anchar. Conſ. 382.* Quando tamen injuſtitia eſt manifeſta ex ventre ſententiæ, quia alias non poteſt Sæcularis de injuſtitia cognoſcere, neque de nullitate, prout habet *Ludovic. Roman. Conſ. 51. per tot.* Hinc eſt, quod ad juſtificate procedendum in caſu noſtro, oportet, quod *Guardianus* deſcriptionem authenticam facti oſtendat *Judici* Sæculari, ad hoc, ut videat, quod *Guardianus* juſte procedit. Nec eſt, quod aliquis dicat cum *Hoſtienſi, in cap. 2. de For. comp. verſ. Sed caveat. cap. Univerſitatis. cap. Ut fama. §. Laici. de Sent. Excom.*, quod non debet *Eccleſiaſticus* invocare auxilium brachii Sæcularis; quia eſt ſpecies injuriæ, quæ fit *Eccleſiæ*, tradere perſonam Divino cultui mancipatam in manus Laicorum; quia, ut habet *Textus Canonis, cap. Pernicioſam. de Offic. Jud. Ord.* datur facultas *Epiſcopis* inquirendi, ulciſcendi, & judicandi ſcelera; *Et cum opus fuerit, publicum convocandi auxilium, non ad præjudicandum, ſed potius ad ea, quæ Deo ſunt placita, proſequendum.* Cum ergo *Guardiani* quaſi *Epiſcopalem* habeant in Subditos, (quos Cenſuris ligare poſſunt) juriſdictionem, rebellio autem crimen Religioni perniciosiſſimum ſit, (ſublata, quippe Prælato obedientia, Religio erit inordinata hominum confuſio); patet quod, ſicut *Epiſcopus* poteſt ſæcularem poteſtatem implorare, idem poterit etiam *Guardianus*. Et in hoc nulla efficitur contumelia *Eccleſiæ*; quia non per hoc, quod curatur captura illius *Rei* per manus Laicorum, præjudicatur Eccleſiæ, conſignando Religioſum in fortiis Sæcularium, cum ille captus debeat manere in carcere Conventus, Imo juvantur hoc modo jura *Eccleſiæ*, quia quod contumaces in eam quoquomodo caſtigentur, magis expedit, quam quod a vi Laica ſit immunis ille *Eccleſiaſticus*, qui *Eccleſiæ* ipſæ injurius, *Superiorum* mandata juſta contemnit. Imo falſum eſt, quod talis captura manu Laicorum facta, dicatur facta a Laica poteſtate. Hoc enim verum eſt tantum materialiter; ſed formaliter eſt facta a poteſtate *Eccleſiaſtica*, quæ utitur familia Laica, tanquam puro inſtrumento, vim juridicam habente a poteſtate *Eccleſiæ*: ſicut & omnes capturæ, quæ fiunt a familia armata *Epiſcopi*, dicuntur factæ a foro *Eccleſiaſtico*, licet illi familiares ſint Laici. Non eſt ergo, unde poſſit argui hujuſmodi captura in caſu noſtro, nec ex parte juriſdictionis in *Guardianus*, nec ex diſconvenientia actus. De obſervantia quippe Curiæ eſt, quod in criminalibus, ubi *Judex Eccleſiaſticus* non poteſt criminoſos capere, utatur brachio Sæculari, ut teſtantur *Doctores Oldrad. Conſ. 278. num. 9. Federic. de Sen. Conſ. 251. n. 4. Archid. in cap. Inquiſitionis. in fin. de Hæret.*

37. Monitos tamen volo *Superiores locales*, ut antequam ad hanc reſolutionem deveniant, omnes moveant lapides ad inducendum *Reum*, vel Fratres Conventus ad obedientiam: proteſtando ipſis, ſe velle Curiam ſæcularem accerſere, ſi illi non capiant; & illos futuros eſſe cauſam ſcandali, ſi quid ſequeretur ex tali captura. Pariter moneo, ut *Guardianus* roget *Judicem* Sæcularem, ut perſonaliter interveniat hujuſmodi capturæ, ad hoc, ut ex ejus præſentia res majori cum quiete fiat. Poterit enim forte *Reus* contumax ex ſolo aſpectu, & verbis *Judicis* moveri, itaut ſponte vadat in carcerem; & ſi hoc nolit, *Judex* præſentia ſua in officio continebit ſatellites ſolitos male tractare eos, quos capiunt, ita ut capturam quidem perficiant, non autem, ultra neceſſitatem, vim inferant capto. Inſuper admoneo, ut talis captura fiat nocturno tempore, ad hoc, quod ſcandalum non oriatur apud Sæculares videntes *Iudicem*, cum familia armata, intrare Conventum, quod eſt inſolitum. In ſumma, omnia debet agere *Guardianus*, ut reparetur quidem ejus juriſdictio ſauciata per rebellionem Subditi; ſed hoc fiat cum minori detrimento Religionis, quod poſſibile ſit. Proinde roget *Judicem*, ut ſub pœna aliqua gravi, familiæ ſuæ circa hoc ſilentium imponat, ne factum apud populum, cum famæ Religioſæ jactura, divulgetur.

38. Quia vero *Gloſſa in cap. Pernicioſum. in verb. Præjudicandum. de Off. Ord. cap. Pontifices. 7. quæſt. 5. cap. Præsbiteri. 24. Diſt.* dicit, *quod proteſtatio neceſſaria eſt, quando aliqui advocantur ad ea, in quibus jus non habent.* *Judices* autem Laici jus non habent Religioſum capiendi, ut notum eſt; optima eſt cautela pro *Guardiano* ad juſtificate agendum, ut invocando brachium ſæculare præmittat *Judici* proteſtationem coram *Notario*, & Teſtibus, totumque factum in ſcripta redigat, ut in ſecunda Parte formam deſcribemus.

Quæ vero hucuſque dicta ſunt, intelligi debent de eo, quod, attento rigore juris, poteſt facere *Guardianus*, ſed non de eo, quod, prudentia dictante, ſuadeo faciendum. Si enim ſalutarem pœnitentiam injunctam, cum contumacia tantum, renuit Subditus, ut nulla ulterius rationabilis ſuppeteret cauſa recurſum habendi ad brachium ſæculare; non eſſet unde gravem admirationem, & ſcandalum cauſaret in ſæculo (cum pene impoſſibile ſit, quod talis carceratio maneat occulta) ſic carcerando, & tale remedium magis noceret Religioni, quam vulgus acceptum per contumaciam illius. Dico ergo quod ſi *Guardianus* non eſt certus, quod Fratres juſſi, ap-

ſi capiant contumacem, ex quavis cauſa ſive vera, ſive præſtituta: non debet ponere ſuam auctoritatem in periculo, nempe jubendo carcerationem, quæ tamen a nullo ponetur in executionem. Sed debet uti gladio ſpirituali, puta excommunicatione, ad quam devenire poteſt etiam ſine *Diſcretorum* aſſenſu. Si ergo Subditus ter monitus adhuc perſeverat in ſua contumacia; poteſt illum excommunicare ſolemniter juxta formam, quam dabimus ſecunda Parte, & per nuncium expreſſum informare *Provincialem*, illi tranſmittendo copiam actorum: & interim talem contumacem expellere ab *Eccleſia* tempore divinorum *Officiorum*; in Refectorium non admittere; & omnia ſervare, quæ *Sacri Canones* decernunt circa *Excommunicatos denunciatos*. *Provincialis* autem vel per ſe, vel per *Delegatum* debet modis ſolitis compellere *Reum*, ut *Prælata locali* obediat, pœnitentiam ab eo injunctam in illo Conventu exequendo, & illum in pœnam contumaciæ carcerare, ad præſcriptum *Statutorum*. Si vero periculum imminens, & fundatum eſt, quod Subditus perverſus, filius Belial, in vitam Superioris; aut alterius Fratris armabitur, & *Diſcreti* Conventus neceſſariam ducant carcerationem, ut præfertur; tunc poterit ad carcerationem modo aſſignato deveniri.

Advertere tamen debet *Guardianus*, quod ſi in loco illo adeſt *Judex Conſervator*, debet ipſe prius adiri. Ut enim habetur *ex jure*, *cap. 1. cap. final. de Off. Jud. Deleg. in 6. Gregor. XV. Conſtit. Sanctiſſimus* illorum munus eſt, defendere *Religionem* in notoriis, & manifeſtis injuriis, & violentiis, a quibus nequit ſe defendere *Religio* ſibi commiſſa. In caſu autem noſtro adeſt injuria notoria, & violentia illata *Prælata*, & ſic etiam *Religioni*, a Subdito Rebelle: proinde, cum nequeat, ut ſupponitur, *Prælatus* alio modo ſuam juriſdictionem tueri, ad *Conſervatorem* debet confugere; tum quia Eccleſiaſticus eſt; tum quia majori zelo jura *Religionis* tuebitur, & ille debet familiam armatam impetrare a *Judice*; & in tali caſu non eſt neceſſaria proteſtatio, quam diximus faciendam *Judici Seculari*. Quod ſi dicatur, munus *Conſervatoris* eſſe tueri *Religionem* a violentiis, quæ fiunt a ſæcularibus, aut extra *Religionem*, non vero a Fratribus Religionis ipſius. Reſpondeo: negando aſſumptum. Quia munus *Conſervatoris* eſt, defendere *Religioſas*, & *Religionem* ſibi commiſſam ab injuriis manifeſtis contra quoſcunque; nec aſt reſpectu hujus aliqua diſtinctio perſonarum, ut docent *Communiter Roderic. Tom. 1. quæſt. 65. art. 15. Mirand. Manual. Tom. 2. quæſt. 47. art. 3. Don. Par. 2. Tract. 17. quæſt. 8. n. 11. Paſſerin. in cap. Hac Conſtitutione. num. 96. de Off. Deleg. in 6.* & manifeſte deducitur ex privilegio conceſſo a *Clemente Septimo Minimis*, quod refertur a *Compendio Privilegiorum Societatis Jeſu: Tit. Conſer. §. 9.* Ubi habetur, quod Conſervator poteſt procedere *contra perſonas quaſcunque Eccleſiaſticas, tam Regulares, quam ſæculares, nec non laicos, Communia Civitatum, & Diœceſum*: & non ſolum per Cenſuras, ſed etiam invocando auxilium brachii ſæcularis, ut dicunt *Sylv. verb. Conſervator. num. 4. Penn. Direct. lib. 3. Comment. 115. Farinac. Quæſt. 97. num. 86. Barboſ. de Pat. Epiſ. Allegat. 106. n. 39. apud Paſſerin. in cap. final. num. 127. de Off. Jud. Deleg. in 6.*: & ſi illud ſibi denegetur, poteſt per excommunicationem compellere *Poteſtatem* ſæcularem, ad illud concedendum, ut docent *Fermoſin. in cap. Si Clericus. de For. compet. quæſt. 12. num. 223. Barboſ. de Off. Epiſ. Allegat. 106. num. 28. Tambur. de Jur. Abbat. Tom. 3. diſput. 17. Quæſt. 2. num. 20. apud Paſſerin. loc. cit.* Cum ergo ſimus in caſu, quod notoria injuria infertur *Prælato*, cujus juriſdictio a Rebelle contemnitur; liquet quod eam tueri, ad *Conſervatorem* pertinet. Quia per accidens eſt, quod notorie injurians ſit membrum ejuſdem *Religionis* injuriatæ.

IX. Quæritur: Quid agendum, caſu quo major pars familiæ, ut poteſt contingere in parvis Conventibus, ſit conjurata, & Rebellis contra Guardianum, & ipſi nullo modo velit obedire?

SUMMARIUM.

39. *Guardianus quid agere debeat, ſi totus Conventus eſt ſibi rebellis?*
Punitio multorum delictorum quando differenda?
Delicta, quæ puniri nequeunt, Divino judicio ſunt reſervanda.

39. RESpondeo: quod in tali caſu *Guardianus* deberet per nuncium expreſſum ſcribere ad *Provincialem* ſtatum ſui Conventus, & ab eo remedium expectare. Non enim tutum ſibi eſt, confugere ad auxilium brachii ſæcularis; quia cum omnes, aut major pars rebellis ſupponatur, difficile eſt, ni forte impoſſibile, facere conſtare in ſcriptis de notorietate delicti, ad invocandam poteſtatem laicam. Adde, quod iſti poſſent contra familiam armatam uniri inter ſe ad defenſionem, & ſuccedere de facili mutilationes, & homicidia, ut accidit *Papiæ* paucis ab hinc annis. Superior enim cujuſdam *Conventus* petiit familiam armatam *Epiſcopi* contra nonnullos *Studentes* ſibi inobedientes; ſed iſti conglobati ſunt contra Satellites, quorum duo in conflictu remanſerunt mortui, læthaliter etiam vulnerato *Bariccello*: ex quo maximum ſcandalum ortum eſt in tota Civitate, & *Superior* ille dictus fuit ab omnibus fuiſſe imprudentiſſimus. Sunt enim delicta nonnulla, quorum punitio utiliter differtur ad majus malum cavendum; ut fecit *David*, qui punitionem delictorum *Joab* diſtulit, quia ſibi erat neceſſarius in militia, & *Salomoni* commiſit poſt ejus mortem, ut patet *libro tertia Regum cap. 1.* imo dicit *Canon cap. Sane cavendum. de Pæn. diſt. 3.* quod punitio quorumdam delictorum, quæ emendari nequeunt, divino Judicio eſt relinquenda.

X. Quæritur: Quid agendum caſu quo in Conventu non ſit locus Cuſtodiæ tutus?

SUMMARIUM.

40. *Guardianus quid facere debeat, ſi in Conventu non eſt carcer tutus?*
Quando Reum poterit deponere in Cuſtodia publica?
Poteſtas Eccleſiaſtica juvanda per laicam.

40. RESpondeo: quod ante recurſum habendum ad brachium ſæculare, debet *Guardianus* prius de hoc cogitare, & ſuper hoc ſententiam audire a *Diſcretis* tum ſanioribus, tum ſenioribus. Si enim iſti concludunt, quod de facili *Reus* a fautoribus e carcere nocturno tempore eriperetur, & poſtquam ereptus fuerit, mortem inferre *Guardiano*, ſive alteri Religioſo tentabit; vel ad campum

exibit Apoſtata, & Bannitis copulabitur, & ſicarii vitam aget (ut cum deplorabili Religionum damno multoties accidit, præſertim in *Regno Neapolitano*) & hæc eventura probabiliter judicabuntur attenta perverſa natura, & peſſima indole *Rei*, qui Apoſtata alias fuit, aut aliquo alio famoſo facinore fuit notatus, vel quia hæc facere minatus eſt, & iſte eſt homo præceps, & ſolitus minas exequi; poterit, hoc habito conſilio, *Guardianus* ipſum *Reum* deponere in Cuſtodia publica, donec de eo provideat aliter *Provincialis*. Hoc quidem juri, & rationi, & praxi congruit. Juri quidem: quia poteſtas Eccleſiaſtica debet per poteſtatem laieam juvari, ut dicunt *Canones cap. Cum ad verum. 95. Diſt. cap. Ventum eſt. 1. quæſt. 1. cap. de Liguribus: 23. quæſt. 5. Gloſſ. in cap. 1. in verb. Publicum. & in cap. Quoniam in verb. Brachio Sæcalari. de Off. Jud. Ord.* & ita eum illi deficiat ſeeuritas cuſtodiæ, debet hæc a laica poteſtate miniſtrari. Rationi: quia tantum malum, ut eſt homicidii periculum, ſive ſcandaloſa Apoſtaſia, debet omni remedio anteverti. Praxi vero etiam congruit: quia in multis locis, ubi *Epiſcopi* ſecuros non habent carceres, forte ex *Reorum* potentia, ipſos deponunt in publico, & ſecuriori carcere cuſtodiendos; & hoc in ſpecie vidi *Bergomi*, dum eram ibi Studens *Theologiæ* in *Conventu Sanctæ Mariæ Gratiarum*. *Inquiſitor* enim, cum non haberet in ſuo Conventu *Sancti Bartholomæi* carceres ſecuros, utebatur carceribus publicis ad ſuos *Reos* cuſtodiendos. Verum tamen eſt, non eſſe apud Nos hoc practicandum, niſi urgentiſſima premeret neceſſitas, & maxima adhibenda eſſet circa hoc cautela. Quandoquidem incredibile eſt ſcandalum, quod naſceretur ex tali carceratione, quæ nullo modo poſſet remanere ſecreta. Unde ad talem reſolutionem non eſſet deveniendum, niſi minus malum Religioni eſſet naſci tale ſcandalum, in comparatione illius mali, quod ſequeretur ex fuga detenti in carcere Conventus: puta aliquod homicidium, aut apoſtaſia illius a Religione, & copulatio cum bannitis, ſeu latronibus. Cautela itidem neceſſaria eſt, ut præcedat proteſtatio reciproca inter *Guardianum*, & *Judicem laicum*, ne facta depoſitione *Rei* in manus ipſius, aut impune dimitteret, aut reſtituere nollet, ex quo gravis controverſia jurisdictionalis oriretur, cujus cauſa inter *Principes ſæculares*, ac *Sedem Apoſtolicam* magna oriuntur diſſidia, & male audiretur Religio, quæ talem occaſionem dediſſet. Ideo formam dabimus, juxta quam debet ſe gerere *Guardianus* in tali caſu. Habeat ergo, ut diximus, prius conſilium cum *Diſcretis*, antequam *Judicem ſæcularem* imploret, & exquirat ab ipſo: num judicent neceſſarium, ex cauſis ſupra expreſſis, ut *Reus*, poſtquam fuerit captus a brachio ſæculari, ad ſecuritatem debeat deponi in publico carcere, cum debita proteſtatione &c.? Et totum deſcribat, ut in ſecunda Parte dicemus.

XI. Quæritur: An Vicarius Conventus, vel Præſes a Miniſtro inſtitutus poſſit, quæ de Guardiano ſcripta ſunt?

SUMMARIUM.

41. *Vicarius in capite, vel Præſes Conventus poteſt ea, quæ Guardianus.*
Vicarius in longa abſentia Guardiani eſt Superior localis.
Quando dicatur longa abſentia?
42. *Quid autem in dubio: an longa, an brevis futura ſit abſentia Guardiani?*
Cauſa meri, & mixti imperii a ſolo Principe poſſunt delegari.
Illa ſunt, in quibus requiritur induſtria perſonæ.
Poena tanta non debetur percutienti Vicarium, ſicut Guardianum.
43. *Carcer de apoſtatare volente non eſt formalis.*
Vicarius quando poſſit abſolvere a Reſervatis, ut Guardianus.
44. *Vicarius nequit excommunicare.*
Alios præcedere non ſemper arguit Prælaturam.

41. RESPONDEO: quod, ut *Tit. Quid. num.* 20. diximus, *Vicarii*, alii ſunt, qui in morte, vel longa abſentia *Guardiani*, ſunt inſtituti a *Provinciali*, ut Conventum gubernent; & iſti communiter dicuntur *Præſidentes*: Alii ſunt in *Capitulis*, & *Congregationibus* inſtituti per electionem a *Diffinitorio*, ſaltem pro Conventibus principalioribus, in quibus, juxta *Statuta Generalia Ord. cap. 8. §. 44. n. 1.* debent ad tale munus promoveri Religioſi *graviores*, imo ex *Statutis Gen. Reform. cap. 8. num.* 61. promovendi debent habere conditiones *Guardianorum*: Alii ſunt *Vicarii* deputati ad tale munus ex ſola voluntate *Guardiani*. Si ergo loquamur de *Vicariis* primo modo, qui dicuntur *Vicarii in capite*, vel *Præſidentes*, & gubernant independenter a *Guardianis*; Dico: quod iſti ſunt vere *Superiores locales*, & omnem auctoritatem directivam, & coercitivam habent, qua pollent *Guardiani*, ut dicunt *Doctores Roderic. Tom. 1. quæſt. 12. art. 6. Sanctor. Comment. cap. 1. Stat. 4. §. 12. Mirand. Tom. 2. quæſt. 10. art. 1. Concl. 2*, & ideo poſſunt pœnitentias injungere, ferre Cenſuras, carcerare in caſibus, in quibus hoc permittitur *Guardianis*: & proinde poterunt hujuſmodi *Vicarii in capite*, ſive *Præſidentes*, quocunque nomine vocentur (vel tales, ſint, quia *Guardianus* mortuus eſt, & ipſi ſic a *Provinciali* ſunt inſtituti ad regimen Conventus ne familia ſit *acephala*, ſive tales ſint quia Convantus duodecim Fratres ad præſcriptum *Conſtitutionum* non poteſt alere, quia fabrica nondum eſt perfecta: aut quia Regio eſt devaſtata per bellum, aut famem), poterunt, inquam, hujuſmodi *Vicarii* aut *Præſides*, in caſu Rebellionis Subditi, ea omnia agere, quæ diximus ſupra, debere in ſimili caſu perfici a *Guardianis*. Ratio evidentiſſima eſt ex diſpoſitione *Statuti Valliſoler.* citati in principio hujus Quæſtionis quod *cap. 1. Tit. de Obedientia. verſ. Quia autem poenitent.* ſic habet: *Qui poenitentiam per locorum Superiores ſibi impoſitam, & injunctam agere, vel ſubire renuerit, de Diſcretorum*, &c. Ex quo manifeſte patet, quod conſtitutio non limitatur ad ſolos *Guardianos*, ſed loquitur de omnibus *Superioribus localibus*: & cum tales *Vicarii in capite*, ſive *Præſidentes*, veri *Superiores* ſint, ut dictum eſt; ſequitur, quod etiam de illis debet accipi Statutum.

Dico ſecundo: quod ſi loquamur de *Vicariis* per electionem inſtitutis a *Diffinitorio*, diſtinguendum iterum eſt: Vel enim gubernant Conventum in abſentia *Guardiani*, qui per longum tempus, puta ultra bimeſtre, debet abeſſe a Conventu: Aut eundem Conventum regunt in abſentia *Guardiani*, qui intra paucos dies probabiliter reverſurus eſt: Vel gubernant Conventum, dum *Guardianus* ab illo mane exiit, reverſurus in ſero, vel die ſequenti, quia non exiit diſtrictum quæſtuationis ſuæ: Vel gubernant in Refectorio abſente *Guardiano*, qui exempli gratia, decumbit in lecto ob podagram, vel aliam infirmitatem. Si primo modo: dico; quod *Vicarius* eſt *Superior in capite*, & gubernat independenter a *Guardiano*.

diano. Ratio eſt; quia licet ex ſui inſtitutione hoc non habeat, tamen hoc habet ex præſumpta intentione, & voluntate *Diffinitorii*, a quo fuit inſtitutus, ut dicit *Miranda Maunal. Prælat. Tom. 2. Quæſt. 20. art. 1. Concl. 3.* da *Vicario*, qui cum ſit in tabula Capitulari inſtitutus a *Diffinitoriu*, remanet *Superiar* poſt mortem *Guardiani*. Non habet vero ex iuſtitutione, quia poteſt *Provincialis* inſtituere *Præſidem* alium a *Vicaria*, cui *Præſidi* teneatur *Vicarius* ipſe ſubeſſe. Et hoc firmatur ex praxi communi omnium *Provinciarum*, in quibus in morte, aut longa abſentia *Guardiani*, arbitrarium *Miniſtro Provinciali* eſt, vel *Vicario* relinquere adminiſtrationem Conventus, vel ultra *Vicarium*, alium *Præſidem* inſtituera. Si ergo, ſic abſente per longum tempus *Guardiano*, *Vicarius* Conventum regit, & *Provincialis* nullum alium *Præſidem* deſignat; patet, quod hoc facit ex præſumpta voluntate *Provincialis*, qui dum nullum alium *Præſidem* illi Conventui præficit, declarat ſe velle, quod *Vicarius* habeat munus *Præſidentis*, & ea omnia poſſit, quæ poſſat *Præſideas*, ut præfertur inſtitutus. Liquat autem, ut ſupra probavimus, quod *Præſes* eſt verus *Prælatus*, & ea omnia poteſt, quæ poteſt *Guardianus*. Ergo idem dicendum erit de *Vicario*, qui remanet ad regimen Conventus in longa abſeotia *Guardiani*. Longam autem dixi abſentiam *Guardiani*, tempua quod ſuperat duos menſea, ex hoc, quod *Concilium Tridentinum Seſſ. 23. cap. 1. de Reform.* diſponit, ut curam animarum habentes non poſſint ultra bimeſtre abeſſe a Parochia, ſicut etiam *Epiſcopi* a Diæceſi ultra duos, & ad ſummum tres: & hanc *Concilii* diſpoſitionem non tantum *Parochos*, ſed etiam *Regalarium* quorumvis *Superiores locales* afficere tradunt *Doctores*. *Valeat. Tom. 3. Diſp. 10. pau. 5. Leſſ. de Juſt. lib. 2. cap. 34. Dub. 29. n. 160. Santarei. Var. Reſol. quæſt. 4. Barboſ. Collect. in Concil. Trid. Seſſ. 23. de Refor. cap. 1. num. 25.* Hinc eſt, quod cum *Guardiani*, ſecundum aliquos, *Parochis*, ſecundum alios vero, *Epiſcopis* comparentur, ut alias diximus; illud tempua, quod *Conciliam* præſcribit *Parochis*, ultra quod non poſſunt abeſſe a Parochia, debet etiam regulare *Guardianos*: & ſicut, ex ejuſdem *Concilii* diſpoſitione, non poteſt *Parochus* in tanta abſentia *Viceeuratum* ſubſtituere, abſque ſpeciali *Epiſcopi* licentia; ita neque *Guardianus* ſuum *Vicarium Præſidem* Conventus relinquere, ſine *Provincialis* facultate, vel expreſſa, vel præſumpta. Si ergo in tali caſu *Provincialis*, qui bene novit abſentiam *Guardiani*, qui de ſui licentia abeſſe debet a Conventu, per tale tempus nullum alium *Præſidem* Conventui præficit; ſignum eſt, ſe implicite *Vicarium* in *Præſidem* deſignare; & ita abſque dependentia *Guardiani* gubernat Conventum abſolute, & quamcumque auctoritatem directivam, & coercitivam habet ſicut *Guardianus*. Unde poterit ſimili modo, ut diximus ſupra, rebelles, incarcerando, aut excommunicando, compeſcere.

42. Si vero incertus eſt numerus dierum abſentiæ *Guardiani*, qui ivit forte ad valetudinarium gravatus infirmitate, a qua intra paucos dies ſanandus ſperatur, ſed etiam dubium eſt, quod morbus longior evadat, & ita diutius ad Conventum revertatur; res valde dubia eſt pro deciſione abſolute ferenda. Salvo tamen judicio meliori, diceram: *Vicarium* tunc non eſſe *Superiorem* in capite, & non habere, quoad prædicta, facultatem, quam habet *Guardianus*. Rationem potiſſimam peto a conſuetudine. Siquidem in Religione nunquam fuit mos inſtituendi *Præſidem* ſupra *Vicarium*, quando *Guardianus* abeſt a Conventu cauſa ægritudinis, niſi caſu quo infirmitas Medicorum judicio longam exigeret abſentiam. Sed quando incertum eſt tempus durationis ægritudinis, in regimina Conventus ſuccedit *Vicarius*: vel *Guardianus* ipſe, ſi *Vicarium* ad regimen non omnino habilem cognoſcit, *Præſidem* ex ſua familia idoneum deſignat nec *Provincialis* ſe ingerit in *Præſide* hujuſmodi creando. Sive ergo *Vicarius*, ſive *Præſes* a *Guardiano* relictus Conventum gubernet, ſemper habet dependentiam a *Guardiano*, & ejus, licet abſentis, mandata exequi debet, ut diſponunt *Statuta Reformata*. Quia *Vicarius*, qua talis, non poteſt eſſe in abſentia *Guardiani Superior in capite*, niſi accedat facultas tacita, vel expreſſa *Provincialis*, ut diximus. *Provincialis* autem nullam omnino conceſſionem talis facultatis tribuit; ex eo, quod, cum incertum ſit tempus abſentiæ *Guardiani*, non cogitat *Provincialis* de facultate danda, vel neganda. Sequitur ergo, quod ſi gubernat, hoc facit ex ſola deputatione *Guardiani*, ſicut etiam facit *Præſes a Guardiano* relictus ultra *Vicarium*; unde non regit independenter a *Guardiano*, ſed eſt ejus *Delegatus*. Non ergo *Vicarius*, aut *Præſes* in tali caſu ſunt *Prælati*, ſed Superiores tantum Œconomici, aut ſicut *Patres familias*. In uno ſiquidem *Epiſcopatu*, aut *Parochia* nequeunt eſſe duo *Epiſcopi*, aut *Parochi*: & cum per abſentiam temporis incerti, non deſinat *Guardianus* eſſe *Prælatus* illius Conventus; liquet quod ejuſdem Conventus nequit inſimul eſſe *Prælatus Vicarius*, aut *Præſes*. Cum itaque *Prælatus* non ſit, neque independenter gubernet; concludendum eſt non poſſe taliter rebellantes incarcerare. Nec dicendum, quod ex quo *Guardianus* auctoritata ordinaria ſibi per Statutum collata rebellam incarcerat, & auctoritatem ſuam *Vicario* delegat, videtur etiam talem facultatem incarcerandi ſibi committere; ex eo quod ea, quæ da poteſtate ordinaria ſunt, poſſunt delegari. Quia Cauſæ mari, & mixti imperii regulariter non poſſunt delegari. Et ideo Ordinarius eas nequit delegare; quia ad ipſas expediendas cenſetur electa induſtria perſonæ, niſi Delegans eſſet *Princeps*, ut docet *Julius Clarus*, *quæſt. 41. verſ. Aut loquimur, in inferiore*, qui teſtatur hoc eſſe de communi *Doctorum* opinione. Liquet vero, quod incarcerare, pertinet ad merum mixtumque imperium *Guardiani*. Hoc enim ſummum eſt, ultra quod ejus facultas non extenditur in ordine ad pœnas corporales Subditis ſontibus infligendas. Nequibit ergo ipſe talem facultatem *Vicario*, aut *Præſidi* a ſe inſtituto delegare.

Et cohærenter ad hæc loquitur *Statutum Toletanum* anni 1658., *cap. 1. §. unica. num. 7.* ſic habens: *Qui Prælato ſua in culpa, vel in menſa rebellis, aut inobediens inventus fuerit, &c. carceri mancipetur*: Quod Statutum ad intentum noſtrum optime aperit mentem *Statuti Valliſoletani*, de quo facta eſt mentio pluries in hac quæſtione. Quia cum hoc habeat, quod carcerari debent Rebelles *Superiori locali*, poterat eſſe dubitatio: Si Statutum intelligi deberet de quocunque *Superiore locali*, & ita comprehenderentur in ejus diſpoſitione etiam *Vicarii* Conventuum, ut præfertur, in abſentia *Guardianorum*, regentes, qui & ipſi pro tunc ſunt *Superiores locales*? Sed dubitationem aufert *Toletanum*. Dum enim exprimit illos eſſe carcerandos, qui ſunt Rebelles *Prælato ſuo*, evidenter limitat caſus ad illos *Superiores locales*, qui *Prælati* ſunt, ſaltem authoritative. Quia cum ſimus in lege poenali, quæ eſt ſtrictæ interpretationis; non poteſt ipſa extendi ad *Superiores*, qui *Prælati* non ſunt, ſed tantum Œconomice gubernant: attento maxime, quod cum hæc lex Statutaria carcerationem hujuſmodi ſanciat, *etiam trina monitione non præmiſſa*, vulnerari videntur per hanc *Sacri Canones*, qui trinam monitionem ante Excommunicationem requi-

De Ameno Pract. Crim. Par. 1.

runt, & ideo ad ſolos *Prælates* eſt reſtringenda. Sequitur proinde, quod cum *Virarii* in caſu noſtro *Prælati* non ſint; ad illos nequit ullo modo Statutum extendi. Et hoc quidem conveniens eſt. Quia non tantum crimen committeret, & tanta poena puniendus non eſſet, qui manus violentas injiceret in *Virarium*, ſicut qui in *Guardianum*, ut probat *Radericus; Tom. 2. Quæſt. 34. art. 3. verſ. Ex his quæ dicta*; quia *Virarius* Conventus non habet dignitatem, neque juriſdictionem ſicut *Guardianus*, unde non debetur illi tantus honor, ſicut *Guardiano*, & ſic non meretur tantam poenam, qui in illum peccat, ſicut qui in *Guardianum*. Cum ergo rebellio in *Guardianum* coerceatur carceratione; non eſt, unde pari modo etiam carceratione punienda veniat rebellio in *Virarium*; aliter minus, & majus delictum æquali poena caſtigarentur, quod eſt contra rationem. Et re vera, magna poſſent ſequi inconvenientia, ſi *Virarii* hujuſmodi talem facultatem carcerandi haberent. Siquidem frequenter, & ut in pluribus, præſertim in parvis Conventibus, *Vicarii* inſtituuntur juvenes, qui ſunt inconſiderati, & ex efferveſcentia bilis, furioſi. Quod ſi auctoritatem haberent incarcerandi ſibi Rebelles, frequentiſſimi accidérant hujuſmodi caſus, ex quibus orirentur infinitæ perturbationes in *Provincia*. Multos enim agnoſco, qui vanitate oſtentandi potentiam ſuam potius, quam bono zelo ducti, poenitentiam æqualibus, & forte ſibi antiquioribus in Religione, data opera, injungerent, & modo ita pungitivo, & exaſperanti, ut ad recuſandam poenitentiam irritarentur: & ex hoc venarentur occaſionem amplius oſtendendi auctoritatem ſuam illos incarcerando. Salubriter proinde proviſum eſt a *Statuta*, ut longa abſentia *Guardiani* poſſit *Provincialis Præſidem* ultra *Virariam* creare, qui Conventum gubernet. Et hoc paſſim fit, quando *Provincialis* cognoſcit, non tantam eſſe in *Vicario* prudentiam, & maturitatem, quanta ad regimen requiritur. Perniciosum ſiquidem Religioni eſſet talibus juvenibus furioſis, & inexpertis regimen animarum committere, & enſem in manu phrenetici ponere.

45. Dicetur forte contra prædicta, quod Rebellem ita incarcerare non eſt quid ſpectans ad merum, & mixtum imperium; eo quia per *Statuta Gen. Ord. cap. 2. §. 8. num. 29.* conceditur facultas incarcerandi Apoſtatas etiam Subditis: Pariter in *Textu Tit. Delictorum §. 5.* decernitur, quod *ubi periculum eſſet in mora, & delictum notorium, nec Provincialis in proximo reperiretur, poſſint, & debeant Guardiani, aliique Superiores locales, tanquam Provincialium delegati, &c. incarcerare, &c.* Si ergo incarcerare in his caſibus conceditur aliis Superioribus localibus a *Guardianis*, & etiam Subditis reſpective; ſequitur, quod facultas carcerandi poteſt delegari, attentis maxime verbis *Textus* dicentis, quod alii *Superiores locales* illud poſſint, *tanquam Provincialium Delegati*; & ita carcerare, apud Nos, non erit ſpectans ad merum, & mixtum imperium *Guardiani*.

Sed reſpondeo: quod carceratio facta vel a Subditis de aliquo apoſtatare volente, vel ab aliis Superioribus de atroci, & notorio Delinquente, non eſt incarcerare formaliter, ſed eſt ad cuſtodiam. Carcer enim formalis datur ad ſolam poenam, & tunc carceratus manens ibi privatur chorda, & caputio juxta Statuta. Quando autem datur ad Torturam, ut in *Arctatione*, (de qua ſuo tempore dicemus,) ſive ad cuſtodiam, non habet rationem formalem carceris; & proinde non aufertur a carcerato chorda, aut caputium. Carcerare ergo formaliter, hoc eſt, in poenam carceris formalis condemnare in ultionem delicti, eſt ſpectans ad merum, & mixtum *Guardiani* imperium, & hoc nequit delegari, ut dicebamus, niſi a *Generali*, qui eſt in Religione *Princeps*, ut alias probavimus. Sed carcerare ad cuſtodiam non eſt formaliter carcerare, & ideo poteſt etiam aliis convenire; & ſic non currit paritas. Pariter carcer formalis datus Apoſtatæ capto a Subditis, eſt ſibi datus a Statuto, itaut Subditi capiendo Apoſtatam ſunt meri executores legis: non ſic vero eſſet carcer datus a *Vicario*, quia eſſet ab homine, licet ſecundum legem arbitrante, & ita non valet illatio.

Inſtabitur: quod incongruum eſt, quod Conventus maneat abſque *Prælato locali*, qui poſſit animarum ſaluti proſpicere; & proinde ſicut *Vicarius* in abſentia *Guardiani*, ſeu *Correctoris*, vel *Prioris*, quæ excedat 24. horas poteſt abſolvere ab iis, a quibus poteſt abſolvere *Guardianus*, ut, ex *Nalda Sum. verb. Abeſſe . n. 11. & verb. Abſolutionum. 25. apud Peyrin. ad Conſtit. 4. Sixt. IV. §. 5. n. 26.* ita pariter poterit punire rebellionem in Subdito per carcerationem, ſicut *Guardianus*.

Sed negatur paritas: Quia bene ſtat, quod habeat *Vicarius* facultatem abſolvendi a reſervatis, ne Subditus in malo ſtatu diutius perſeveret; non tamen habeat facultatem puniendi rebellionem per carcerationem, quia hujuſmodi punitio, poteſt commode ad aliud tempus differri punienda pro demeritis a *Prælato*. Aliud enim eſt facultatem habere ad ligandum, & puniendum, & aliud ad abſolvendum. Hoc ſiquidem ſpectat ad ſalutem animarum, quas non expedit relinquere diutius innodatas Cenſuris, vel culpis, & reſpectu ad hoc incongruum eſt relinquere Conventum abſque *Superiore*, qui habeat facultatem medendi vulneribus ſpiritualibus Subditorum. Non ſic eſt in puniendo per Cenſuras, vel pœnas. Hoc enim non ſpectat ad ſalutem animæ, quia aliquis peccator bene poteſt ſalvari impunitus, ſed non a peccato inabſolutus. Et proinde cum nullum animabus immineat periculum a dilata punitione; bene poteſt concedi Vicario facultas abſolvendi, non vero, ut præfertur, caſtigandi.

44. Sane in ſententia *Sylv. verb. Prælatus. num. 2. Avila de Cenſur. Par. 2. capit. 3. Diſp. 1. Dub. 1. Fagund. in 2. Præcept. Eccleſ. lib. 8. cap. 4. n. 5. apud Peyrin. de Prælat. Quæſt. 3. cap. 4. num. 6.* *Vicarii* non poſſunt excommunicare, niſi vacante Conventu per mortem, privationem, aut longam abſentiam *Prælati localis*. Illi enim nullam aliam habent auctoritatem, quam eam, quam ſibi cenſentur committere *Prælati*, & quæ eſt ſimpliciter neceſſaria ad rectam gubernationem Conventus: ligare autem per vinculum excommunicationis non eſt ſimpliciter neceſſarium ad tale regimen, quod poteſt per directiva præcepta obedientiæ adminiſtrari, dilata interim punitione, donec adveniat *Prælatus*, qui non ſupponitur per longum tempus abeſſe; unde excommunicare non poterunt. Nec eſt quod dicatur, quod *Guardianus* poteſt per longum tempus abeſſe adhuc; & ita *Vicarius*, ex longa abſentia, juriſdictionem *Prælati* nanciſcatur. Quia caſus noſter non eſt, quando abſentia *Guardiani* certo eſt longa, ſed quando probabiliter, & in dubio eſt talis. Proinde ex probabili, & incerta diuturnitate abſentiæ non quæritur *Vicario* certa auctoritas, & juriſdictio, & lex de dubiis, & incertis non diſponit.

Ex hucuſque dictis patet ſolutio pro ultimis duobus membris diſtinctionis caſus noſtri. Si enim non poteſt *Vicarius* ſic rebellantes incarcerare, in abſentia *Guardiani* abſentis a Conventu per tempus incertum, & extra diſtrictum ſuæ quæſtuationis; a fortiori idem non poterit, ſi *Guardianus* exiit a Conventu, non tamen extra limites ſuæ quæſtuationis, & eſt

rcvar-

Digitized by Google

reverſurus in ſero, aut mane ſequenti, vel poſt duos, aut quatuor dies; nec quando *Guardianus* eſt in Conventu, licet non in Refectorio, vel loco *Capituli*. Tunc enim nullo modo *Vicarius* eſt *Prælatus*. Difficultatem aliqualiter poſſet facere conſuetudo fundata in *Statuto*, & ratione: & eſt, quod, cum ſic decernatur, ex diſpoſitione *Statuti Reformationis cap. 8. num. 25.* e *I Vicarj in abſenza de Guardiani nell'azioni publiche, precederanno ancè tutti li sopradetti*, hoc eſt *Diffinitores*, & *Provinciæ Patres*; inducta eſt conſuetudo, quod ſi *Guardianus* abeſſe debet a Conventu per diem naturalem, *Vicarius* omnes ſupradictos præcedat: ſed in aliis locis non præcedit, niſi *Guardianus* abſit per tres dies. Ex hoc ergo poſſet argui, quod ſicut in tali abſentia *Guardiani*, *Vicarius Patres Provinciæ* præcedit; ita dicendus ſit tunc *Prælatus*, & ita poſſit illud, quod poteſt *Guardianus*. Sed negatur conſequentia; puta, quod ex quo *Vicarius Patres Provinciæ* præcedit, reddatur *Prælatus localis*. Siquidem ſic præcedere non arguit *Prælaturam*, ſed ad plus *Perſonatum*. *Diffinitores* enim, *Provinciæ Patres*, ac *Lectores Theologi* præcedunt, nec tamen *Prælati* ſunt. Quod ſi *Vicariis*, tali tempore, præcedentia conceditur, hoc eſt ex quadam pura convenientia; cum enim gubernationem Conventus œconomicam tunc habeant, conveniens etiam eſt, quod loco primario potiantur.

XII. Quæritur: An Superior, qui eſt in Capitulo, vel Refectorio, (qui tamen Gu ardianus, vel Vicarius non eſt) pœnitentiare, per obedientiam jubere, & renuentes pœnitenti am, modo ſupradicto, incarcerare poſſit?

SVMMARIVM.

45. *Qui primus eſt in Refectorio in abſentia Prælati non eſt Prælatus.*
Pœnitentiæ ſalutares multiplices.
Qui præſidet in Refectorio pœnitentias a Statutis latas injungere poteſt.
Et tenetur Subditus obedire.
Quo caſu, qui ſic præſidet, poſſit arbitrarie pœnitentiare?
Præcipere poteſt ea, quæ per Statuta ordinantur.
Non poteſt præcipere per obedientiam.
46. *Dignior officio debet Refectorium regulare.*

45. RESpondeo, & dico: quod ille, qui ſic eſt *Superior* in Refectorio, aut *Capitulo* ex fortuita, aut parva, & brevi abſentia *Guardiani*, vel *Vicarii*, ſive *Præſidis*, non eſt *Superior* niſi quoad quandam politicam, ſeu civilem ordinationem, ſecundum quam ille, qui ætate, dignitate, opibus, ſeu alia prærogativa, alios excellit, inter cæteros Cives quandam præeminentiam poſſidet, ob quam cæteri ejus directioni, ut plurimum voluntarie ſubjiciuntur. Ita eſt in Religione. Qui enim vel antiquitate habitus, ut *Senes*, vel dignitate Magiſtratus adminiſtrati, ut *Patres Provinciæ*, vel excellentia exercitii, ut *Lectores Theologi* alios præcellunt, alios etiam Religioſos dirigunt juxta præcepta, vel conſuetudines Religionis; hoc vero non ex voluntaria Religioſorum ſubjectione, ſed ex inveterata, rationabili, & univerſali conſuetudine. Sequitur ergo quod licet aliquis iſtorum in Refectorio, Choro, ſive proceſſionibus aliis præſit; non tamen eſt eorum *Prælatus*, nec ad aliud ſe extendit ejus facultas, niſi ad dirigenda ea, quæ juxta Regulam, & Conſtitutiones, præſtari debent in loco, & actione, cui præeſt. Hoc adnotato evidens eſt ſolutio ad dubium propoſitum, quod eſt trimembre. Primum eſt: An poſſit pœnitentiare? Secundum: An per obedientiam jubere? Tertium: An renuentes pœnitentiam incarcerare? Ad primum ergo diſtinguitur. Nonnullæ enim pœnitentiæ ſunt (de ſalutaribus loquor) a Statutis taxatæ; aliæ a *Superiori locali* per modum legis latæ pro determinatis defectibus; aliæ ab arbitrio quidam *Superioris* dependentes, ſed ex conſuetudine reductæ ad determinatam materiam, & formam: aliæ pendent a mero arbitrio *Prælati*. Exemplum primi membri eſt, ut in *Statutis Reformatis cap. 3. num. 5.* ſancitur: quod qui ad Matutinas horas in Choro non convenerit pro prima vice diductis in formam crucis brachiis, genuflexus recitet quinquies orationem Dominicam, ac Salutationem Angelicam, &c. Exemplum ſecundi eſt, ſi *Guardianus* legem ſtatueret pro *Clericis*, vel aliis *Sacerdotibus*, maxime juvenibus, quod qui tres errores in legendo in Choro commiſerit, ob quos a *Chori Vicario*, ſive *Superiore* corrigatur, is in prima refectione privetur obſonio, ſive pietantia. Exemplum tertii eſt: quod licet ab arbitrio *Superioris* pendeat dare talem, ſive tantam pœnitentiam *Clericis* quotidie, vel cæteris Fratribus ter in hebdomada, culpam in *Capitulo*, ſeu Refectorio dicentibus, tamen ex introducta univerſaliter conſuetudine eſt, quod, ſi culpa peculiaris non intervenit, recitetur ſemel *Pater noſter*, & *Ave Maria*. Quartum explicatione non indiget. Si ergo loquamur de primo, ſecundo, & tertio membro; ille, qui licet *Prælatus* non ſit, gubernat tamen, & dirigit Communitatem, poteſt injungere pœnitentias impoſitas, vel a *Statuto*, vel a *Superiore*, vel a *Conſuetudine*. Ratio eſt, quia cum Subditus obligetur ex præcepto Obedientiæ ad conſervandam Regulam, & Statuta, & conſuetudines, quæ ſunt juxta Regulam, & faciunt ad ejus obſervantiam, & obligetur itidem ad *Superioris* præcepta; liquet quod tenetur ad ſubeundas illas pœnitentias, ad quas obligatur non ex mandato illius, qui, ut præfertur, præſidet Communitati, ſed ex mandato *Statuti*, *Superioris*, vel *Conſuetudinis*, quæ vim legis habet. Talis enim qui præſidet, dum pœnitentiam ſic injungit, declarat tantum, defectum eſſe commiſſum ab illo, qui pœnitentiatur, qui cum ſit defectus notorius, (ut ſupponitur) non indiget probatione, neque ſententia punitiva: probatione quidem, quia evidens omnibus fuit; ſententia vero, quia punitio ipſius jam eſt taxata a *Statuto*, *Superiore*, aut *Conſuetudine*. Ille ergo qui pœnitentiam injungit, nil aliud facit, niſi dirigere actum illum ſpectantem ad obſervantiam eorum, quæ in Communitate præſtari debent. Ita enim convenit, quod talis pœnitentia fiat; ſicut quod debito modo legatur, in menſa ſervetur ſilentium, amoveantur utenſilia a menſa in fine refectionis, &c.: Et ſicut iſte habet facultatem hæc dirigendi, ita pœnitentiandi; quia hoc ſpectat ad ordinatam gubernationem Religionis, cujus ipſe eſt ſimplex director, adminiſter, ſeu executor, ſuperintendens tamen. Si autem loquamur de pœnitentia, quæ pendet a mero *Superioris* arbitrio; iſte nullo modo poteſt ſe ingerere in pœnitentiando aliquem, niſi expreſſum mandatum *Superioris* adeſſet, quod nempe iſte, tanquam ab ipſo delegatus, a Subditis reciperetur. Ratio eſt, quia pœnitentiare arbitrarie, ſupponit juriſdictionem fundatam in *Præla-*

tura

tura, ſive *Superioritate*. *Principis* enim, ſive *Prælati* eſt, *gladium portare ad vindictam malefactorum*; ut dicit *Apoſtolus* Cum ergo iſte, de quo loquimur, *Superior* non ſit, liquet ipſum non poſſe arbitrarie caſtigare. Si vero *Superior* localis, puta *Guardianus*, ſive *Præſes* declaraſſet, ſe velle, quod *Superiori in Refectorio*, *ſicut a ſe delegato*, *in omnibus*, & *per omnia obediretur*, *tanquam ſibi*; tali caſu dubium non eſt, quod poteſt arbitrarie pœnitentiare. Sortiretur ſiquidem auctoritatem a delegatione *Prælati*.

Quantum ad ſecundum membrum, pariter eſt diſtinguendum de mandatis. Alia enim ſunt, quæ a Regula, vel a Statutis, vel a conſuetudine habente vim legis, præcipiuntur: Alia ſunt, quæ a *Prælato* juxta Regulam fiunt. Exemplum in primis, ſit mandatum, quod ex *Statutis Reformatis cap.* 2. *n.* 37. habetur, ut ſcilicet *Clerici* toto tempore Clericatus, Laici vero per quinquennium a profeſſione culpas ſuas quotidie in Refectorio dicant, & qualibet feria ſexta ibidem ſe diſciplinent. Exemplum ſecundi eſt, ut ſi Superior juberet *Clerico*, ut hauſtam frigidam aquam a Ciſterna apponeret ad menſam in aliquo vaſe, vel loco, in quo eſſet conſuetudo, quod aqua poneretur in menſa ab eo, qui curam habet parandi Refectorium. Reſpectu ergo eorum, quæ ſic importantur a *Regula*, *Statuto*, & *Conſuetudine*, dico, quod talis ſic dirigens Refectorium, poteſt præcipere per obedientiam, & tenetur Subditus obedire, & ſi renueret, & contemneret, mortaliter peccaret. Ratio eſt, quia licet ille, qui mandat ea, juriſdictionem non habeat, tamen mandatum ab eo fundatur in *Regula*, vel *Statuto*, ita ut ipſe ſic mandans, nil novi mandet; Sed licet verbis præceptivis utatur, nil aliud facit, niſi Subdito intimare præceptum ſibi factum a lege. Quod autem hoc poſſit facere, patet. Quia ipſe tunc ita Communitatem dirigit, ut quilibet præſtet ea, quæ per *Regulam*, vel *Statutum* præſtare debet; ita ut jus mandati radicetur expreſſe in *Regula*, vel *Statuto*, non autem in juriſdictione præcipientis. Sequitur ergo, quod Subditus obligatur ad facienda ea, quæ injunguntur ſub obedientia, non quidem ejus, qui præcipit, ſed *Regulæ*, vel *Statuti*, quibus tenetur obedire, ex vi voti, vel præcepti. Hinc ſequitur, quod ſi ea non præſtet, imo præſtare contemnat; peccat Subditus mortaliter, aut ex gravitate materiæ, circa quam eſt præceptum, (ut ſi præciperetur per obedientiam recitatio officii, & Subditus recitare illa die abſolute nollet,) vel ex contemptu, qui mortalem facit inobedientiam circa Statuta, licet hæc, ex ſe, præſcindendo ab aliis legibus, nullam culpam, neque venialem importent, ſed tantum ad pœnam in ipſis expreſſam obligent, ut dicitur in *Statutis Generalibus Ordinis cap.* 12. §. 24. *num.* 1. *Stat. Reform. cap.* 12. *num.* 4. Reſpectu autem eorum, quæ vel ultra, vel præter Regulam fiunt; patet, quod iſta nullo modo per obedientiam præcipere poteſt; nec Subditus tenetur illi obedire. Cum enim ille *Prælatus* non ſit, præcipiendi ſub obedientia auctoritatem non habet. Et in hoc turpiter errant nonnulli, qui ex quo remanent ſic *Superiores* in Refectorio, ex cauſa abſentiæ *Prælati*, audent, ut audivi aliquoties, ſub præcepto obedientiæ jubere, ut auctoritatem oſtendant. Iſti ſunt præſumptuoſi, ac temerarii uſurpatores auctoritatis *Superioris*, & deberent acriter coerceri dignis pœnis, tamquam invaſores principatus.

46. Quantum autem ad tertium membrum, ex dictis patet reſolutio, quod ſcilicet iſti minime poſſint inobedientes mandatis ſuis carcerare. Cum enim *Superiores* non ſint, & per obedientiam præcipere non poſſint; ſequitur, quod Subditus illis non obediens, minime poſſit dici, aut eſſe rebellis: Et cum talis non ſit, neque carcerari debet, quia carceratio lata eſt tantum contra rebellantes. Quia vero aliquoties vidi oriri diſcordias, ex hoc, quod nonnulli, ex eo quod ſenes ſunt, prætendunt dirigere Communitatem in abſentia Superiorum, licet in Refectorio adſit *Lector Theologiæ*; libet advertere, quod ille, qui ratione officii habitualis, vel actualis alios præcedit, licet Religione, & ætate junior ſit, debet dirigere Communitatem in actibus ſuis. Et proinde *Pater Provinciæ*, aut *Lector Jubilatus*, qui ſunt *Patres habituales*; ſive actualis *Lector Sacræ Theologiæ*, qui ratione muneris alios præcedit, debet ſic in Refectorio præeſſe. Et de hoc habemus Statutum *Congreg. Gen. Roman.* 1679. *nu.* 11. *Orb. Seraph. Tom.* 4. *fol.* 244. ſic determinans: *Declaratur quod Lectores Theologiæ in Conventibus, ubi legunt, abſente Guardiano, Vicario, aut Præſide ab ipſo delegato, ſi non adſit in Conventu alius, qui jure ipſos præcedat; debent præſidere in Conventu ipſo, & ejus Communitatibus juxta Statutum Toletanum de anno* 1658. Dicendum etiam eſſet de alio caſu, in quo *Guardianus* poteſt procedere ad punitionem, licet ſit crimen ex gravioribus, puta inobedientia contumax: Sed quia omnia, quæ explicata ſunt de renuente pœnitentiam, pro contumaciter inobediente quadrant, & iterum redibit ſermo de hac materia; ad alia properamus.

TITULUS QUINTUS.

Pœnarum genera.

TEXTUS.

§. I. Pœnæ, quibus Seraphicus Ordo Noſter hucuſque uſus eſt, ſunt ſequentes: Privatio vocis activæ & paſſivæ, ſeu juris ſuffragiorum, quæ inhabilitat tam ad ferenda, quam ad conſequenda ſuffragia, in quacunque electione.

SUMMARIUM.

1. *Pœna eſt delictorum coercitio.*
   Quare poena a legibus ſtatuta?
   Ad poenas latas a lege, ante ſententiam non obligamur.
2. *Clauſulæ* ipſo facto; eo ipſo; ipſo jure, *quid importent?*
   Tales Clauſulæ, licet poſitæ in lege, tamen requirunt ſententiam declaratoriam.
3. *Poenæ multiplex diviſio.*
   Poenæ civiles, criminales, mixtæ.
   Poena temporalis, & perpetua.
   Peccatis gravibus datur poena perpetua.
   Poena eſt perpetua, ubi tempus non adjicitur.
   In dubio poena eſt temporalis.
   Perpetuitas poenæ, & e contra, ſtat in arbitrio Diffinitorii.

4. *Poe-*

4. *Poena ordinaria, & extraordinaria, aut arbitraria quæ?*
Arbitria Judicis, quomodo regulanda?

5. *Privatio vocis activæ, & paſſivæ quid importet?*
Eadem eſt cum privatione juris ſuffragiorum.
Excommunicatus, aut ſuſpenſus nequit eligere, aut eligi.
Privatio vocis activæ ſeparabilis eſt a voce paſſiva.
Excommunicatus excommunicatione minori poteſt eligere, ſed non eligi.
Suſpenſus a beneficio, tantum poteſt eligere, ſed non eligi.
Aliquis poteſt privari ab electione activa, & non a paſſiva.

6. *Qui ſimpliciter dicitur excommunicatus, intelligitur de excommunicatione majori.*
Qui dicitur ſuſpenſus abſolute intelligitur de ſuſpenſione ab Officio.
Quando dicitur in Statutis, privatur jure ſuffragiorum, *aut* ſia privo di voto, *intelligitur de privatione vocis activæ, & paſſivæ.*

7. *Privatus voce ad eligendum*, non eſt *privatus voce ad alia.*
Provincialis ſic privatus, poteſt in Diffinitorio proponere eligendos in Guardianos.
Privatus voce activa, & paſſiva, dat votum ſuum in Capitulo Conventuali.

COMMENTARIUS.

1. POSTQUAM de delictis dictum eſt in genere, nunc conſequenter de *Pœnis* eſt dicendum, ſiquidem iſtæ ſunt delictorum conſequentiæ. Nomine enim *Pœnæ* venit omnium *delictorum coercitio*, qua delinquentes emendantur, & ad cujus exemplum multi timent, ut dicunt *jura l. Aliud eſt fraus, ff. de Verb. ſign. l. Si poena ff. de Poen. l. 1. C. Ad leg. Jul. repetun.* In Religione ergo delictis appoſitæ ſunt *Pœnæ*, ut Mali, contemplatione iſtarum, a peccando deterreantur, juxta illud:

Oderunt peccare Mali formidine Pœnæ.

Libet autem quærere: num *Pœnæ* iſtæ in foro conſcientiæ obligent ante Judicis ſententiam, ex eo, quod multoties dicitur in Conſtitutionibus *ſit ipſo facto excommunicatus*, vel *eo ipſo privatus remaneat*, & hujuſmodi.

Dico ad hoc: quod licet *Alphonſ. a Caſtr. de leg. pœnal. lib. 2. Felin. in cap. 1. de Conſtit. Soto de Juſt. & jur. lib. 1. quæſt. 6. art. 6. & lib. 4. quæſt. 6. artic. 3. Piriel. in Authen. Niſi triennalis num. 32. C. de Bon. matr. Menchac par. 1. de Teſtam. §. 10. num. 665. apud Sanct. de Pœn. cap. 1. verſ. Dixi probabile. quæſt. 0.* ſenſerint, delinquentem teneri in foro conſcientiæ ſubire pœnas a lege impoſitas etiam ante ſententiam; tamen apud nos extra omnem controverſiam eſt, quod ad pœnas in noſtris *Conſtitutionibus* taxatas, in conſcientia non obligamur, niſi poſt ſententiam legitime latam, aut declarationem a *Judice factam*. Ita enim decernitur in *Statutis Generalibus Ordinis cap. 7. §. 6. n. 40.*: *Declaratur, quod quando in Statutis pœnæ imponuntur privationis, carceris, excommunicationis, ſuſpenſionis &c. nolumus ad eas obligari Fratres, niſi ſcienter, & deliberate deliquerint. Et ubi ipſo facto incurrenda imponitur, decernimus in hujuſmodi pœnam neminem incidere, niſi poſt declarationem a Prælato factam, quod dicimus etiam de ſuſpenſione.* Et clarius Statuta Reformata *cap. 7. n. 6. & 7.*: *Dichiariamo non incorrerſi la ſcommunica, carcere, ſoſpenſione, privazione fulminate in queſti Statuti, ſe non vi ſia ſtata ſcienza, e deliberazione. Ne meno quando ſi dice, ipſo facto, incorra, ſe non dopo la dichiarazione fatta dal Giudice, il quale non farà tale dichiarazione, ſe non dove ſia evidenza del delitto, & ordine di giuſtizia: Ma fatta la dichiarazione ſubito reſterà legato dalla pena.*

2. Quod ſi quæratur: quid importent illæ Clauſulæ *ipſo facto ſit excommunicatus, eo ipſo privatus remaneat* & hujuſmodi? videntur enim futiles, & nugatoriæ, ſi non habent vim ligandi ante *Judicis* declarationem. Reſpondetur: quod clauſulæ illæ, pro foro externo, ſunt comminatoriæ, & poſitæ ad incutiendum terrorem. Hoc enim eſt univerſaliter in omni lege, aut Statuto, ut notat *Suarez de leg. lib. 5. cap. 8. n. 3.* quod licet imponatur pœna *ipſo jure*, aut *ipſo facto*, vel etiam *ante Sententiam*, incurrenda, quamvis in foro interno liget: pro externo tamen non eſt fulminatoria, ſed comminatoria, & irrogari debet per ſententiam, quæ non eſt condemnatoria, ſed declaratoria, quæ eſt unus effectus ferendi leges hujuſmodi, idque pluribus probat *Suarez l. Ejus. qui ff. de Jur. fiſc. Felin in cap. final. num. 37. de Reſcr. Sanctor. de Paen. cap. 0. qu. 0. verſ. Reſpondeo. Reſolvendæ.*

3. Plures autem ſunt apud *Juriſtas* pœnarum diviſiones, quas explanare libet: multum enim conducunt ad dicendorum intelligentiam. Primo ergo dividuntur in *Criminales*. *Civiles*, & *mixtas*. *Criminalis* actio reſpicit vindictam publicam: Ut quod Apoſtata, ſeu blaſphemus puniatur de delicto ſuo, ad deterrendum alios, ne ſimiliter peccent. *Civilis* concernit commodum privatum; ut actio, quam aliquis inſtituit ad hoc, quod fur ſibi reſtituat res ablatas. *Mixta* vero, quæ de utroque participat: Ut accuſatio adulterii, quæ poteſt eſſe *criminalis*, prout reſpicit vindictam publicam, & *Civilis* prout concernit bonum privatum. Hoc autem tertium membrum elicitur ex *Canone, cap. Tua de Procurat.* ubi dicit Papa: *Hujuſmodi accuſatio & ſi de crimine ſit, non eſt tamen Criminalis, ſed quaſi mixta inter Civilem, & Criminalem*; prima vero duo communiter aſſignantur ab omnibus *Doctoribus*, quorum plures citat *Maneta*. *de Conſervat. c. 7. n. 008. & ſeqq.* Secunda diviſio eſt in *Pœnam temporalem*, & in *Pœnam perpetuam*. *Temporalis* eſt, quæ aliquo ſpatio temporis concluditur: Ut quod aliquis per ſemeſtre carceri mancipetur. *Perpetua* vero, quæ perpetuitatem annexam habet: Ut ſi aliquis dicatur perpetuo ſuſpenſus. Sed quia multa *Statuta* habemus indefinite loquentia, quæ non exprimunt neque tempus limitatum, neque perpetuitatem; dubium eſt ſi debent interpretari de pœnis perpetuis, an temporalibus? Ad hoc dico: quod ſi crimen grave eſt, quod perpetuam pœnam meretur, licet *Statutum* indefinite loquatur, debet interpretari, quod pœna per illud inflicta ſit perpetua: ita *Sanctorus, de Poen. cap. 2. quæſt. 5. verſ. Dico ſecunda Poena*, & hoc probat ex *Lege Civili Si Præſes. ff. de Poen.* dicente: *ſi non diſtinxit Præſes, utrum Julia publicorum, aut Julia privatarum, tum ex crimine erit æſtimandum*, & dicit in eandem ſententiam ivisse *Innocentium, in cap. Quod tranſlationem, de Offic. Jud. deleg.* & *Doctores* communiter ſcribentes. *in cap. Ex litteris de Conſtit.* Unde *Gloſſa* regulam firmavit in *Clementina 1. §. Si quis. in verſ. Paenam. de Reb. Eccl. non alien.*: *Pœna de ſui natura perpetua eſt, ex quo tempus non adjicitur.* In dubio vero, pœna exiſtimanda eſt eſſe temporalis, ut ex *Angelo*, & aliis juribus probat *Sanctorus, de Poen. cap. 2. quæſt. 5. verſ. Dico tertio. In dubio*: qui etiam addit pœnarum temporalitatem, ſive perpetuita-

tuitatem pendere ab arbitrio *Diffinitorii* tanquam *Judicis*, qui ſpectata gravitate criminis ex ratione perſonæ, modi, temporis, loci, doli, conſuetudine peccandi, ac aliis adminiculis, debet pœnæ durationem determinare.

4. Tertia diviſio eſt in *Pœnam ordinariam*, *extraordinariam*, vel *arbitrariam*. *Ordinaria* eſt illa, quæ in jure, puta *Sacris Canonibus*, *Conciliis*, vel *Religionis Statutis* reperitur expreſſa pro tali, vel tali crimine. *Extraordinaria*, vel *arbitraria*, quæ *Judicis* arbitrio determinanda pendet, ut ex *Jure cap. Ad abolendam*. §. *Præſenti*. *de Hæret. cap. Inter*. *de Purg. canon.* probat *Sanctarus*. *de Poen. loc. cit. verſ. Concludo igitur*. Advertendum autem, quod licet a lege decernatur, quod *Judex* arbitrarie procedat; non tamen arbitrium *Judicis* ab omni æquitatis lege, & convenientiæ abſolutum eſt. Imo debet *Judex* cum maturitate, & prudentia, tanquam *bonus vir* procedere, & ad hoc videatur idem *Sanctarus*, *Comment. cap. 1. Stat. 3. §. 4. verſ. Quoniam ſæpe*. *Et de Poen. lac. cit. verſ. Reſpondeo ſexto*, qui, more ſuo, egregie dicit. Unde arbitrium *Judicis* Regularis in puniendo eſt unam pœnam præ alia infligere, quando lex alternative plures pœnas decernit; vel pœnæ durationem determinare, quando pœna habet tractum ſucceſſivum, ut carceratio, vel ſuſpenſio; vel modum graviorem in pœnitentia exequenda injungere, ut magis rationi, & delicto ſibi videbitur expedire.

5. Deſcendendo autem ad ſpecies pœnarum, quæ in noſtro *Seraphico Ordine* inveniuntur. Prima eſt: *Privatio vocis activæ, & paſſivæ, ſeu juris ſuffragiorum*. Quid importetur per hanc pœnam, clare diſponitur in *Statutis Generalibus Ordinis*, *cap. 7. §. 6. n. 1.* in quibus habetur, quod *Privatio juris ſuffragiorum, ſive vocis activæ, & paſſivæ eſt, ad ferenda, & conſequenda ſuffragia, ita ut privatus, nec eligere, nec eligi ad quodcumque Officium Ordinis poſſit*, & talis privatio in Statutis Reformatis venit ſub nomine *privationis vocis*; ita ut, quando *Statuta* ipſa in pœnam alicujus criminis infligunt *la privatione di vota*, ut videre eſt in *Statutis Gen. Reform. c. 2. n. 5. 6. & 7.*, accipi debet pro *privatione* vocis activæ, & paſſivæ. Hæc autem *pœna*, quæ in antiquis Statutis Ordinis reperitur, fundamentum habet in *jure Canonico*, licet non exprimatur nomine præciſo, *privationis vocis activæ, & paſſivæ*. Etenim *Canones cap. Poſtulaſtis*, cum ſequen. *de Cler. Excom. cap. Cum bona*. *de Ætat. & qual. cap. Cum dilect. de Conſuet. cap. Ad proband. de Sent. & re jud.* ſanciunt, quod excommunicatus excommunicatione majori, non poteſt eligere, nec eligi; ſicut nec idem poteſt ſuſpenſus ab Officio ſimpliciter, aut ab officio, & beneficio, ut cum *Gloſſa in Clement. Cupientes*. *de Pæn. Abb. in cap. Cum dilectus*, *n. 19. de Conſuet.* tenet *Panormitanus*. Non autem ita uniuntur hæc duo inter ſe, puta privatio vocis activæ, & paſſivæ, ut nequeat unum ab altero ſeparari. Siquidem poteſt quis privari voce paſſiva, ita ut eligi non poſſit; non tamen per hoc eſt privatus voce activa, ut non valeat eligere. Siquidem etiam in jure excommunicatus excommunicatione minori poteſt quidem eligere, ſed nequit eligi, ut habet textus expreſſus *Decretalis*: *cap. Si celebrat. de Cler. Excom.* ſicut & idem poteſt ſuſpenſus ab Officio tantum, ut dicitur in *jure*. *cap. Cum Vintonien. cap. Cum in cunctis de elect. Abb. in cap. Apoſtolicæ. de Excep.* Pariter aliquis poteſt privari poteſtate eligendi tantum; & non poteſtate ad eligi paſſive, ut dicunt *Decretales cap. Quia propter §. final. cap. Cum Cumana*. *de Elect.*

6. Verum tamen eſt, quod ſicut aliquis, ſi in *jure* dicitur ſimpliciter excommunicatus, vel ſuſpenſus, intelligitur excommunicatione majori, vel ſuſpenſione ab officio, & beneficio, per quæ privatur jure eligendi paſſivo, & activo, ut dicunt *Canones cap. 1. & 2. de Jud. in 6. cap. Bene 96. Diſt. cap. Verum*, *93. Diſt. cap. Cum Paulus*. *1. quæſt. 1. Tabien. verb. Suſpenſio num. 4. apud Sanctor. de Poen. cap. 3. verſ. Reperiri ſol. 105.*: ita quando dicitur in *Statutis*, quod aliquis privetur *jure ſuffragiorum*, aut *ſia privo di vota*, (ut pluries habent *Reformata*) debet intelligi de privatione vocis activæ, & paſſivæ.

7. Quænam autem ſint *Officia Ordinis*, ad quæ voce activa privatus, nec eligere, nec eligi poteſt, dictum eſt alias *Tit. Quid §. 1.* in hoc libro. Advertendum autem, quod ſic privatus voce ad eligendum, non tamen eſt privatus voce ad alia. Quia cum hæc ſit lex pœnalis non debet extendi ultra expreſſa in jure; & cum ex *Textu*, & *Statutis* limitetur pœna ad privationem vocis in electionibus, non debet ad alia extendi. Proinde ſi eſſet, ſic privatus voce, *Provincialis*, poſſet iſte in electione *Guardianorum* proponere, & nominare eligendos juxta *Statuta*. Propoſitio enim illa licet ſit in ordine ad electionem, non tamen eſt electio, nec per eam aliquis acquirit jus ad electionem, aut officium, licet, ſine illa prævia, eligi non poſſit. Pariter *Diffinitor* ſic privatus voce activa, & paſſiva poteſt ingredi *Diffinitorium*, dare votum ſuum in ſententiando *Reos*, in acceptando ad Ordinem, & in omnibus aliis, in quibus non fit electio ad officia. Similiter Examinator ita privatus poteſt dare votum in approbatione, ſeu reprobatione examinatorum pro Ordinibus, Lectura, Prædicatione, ſive Confeſſione. Tandem quilibet ſic privatus voce, valet nihilominus dare votum pro *Novitiis* ad profeſſionem admittendis *Sanctor. de Paen. cap. 3. quæſt. 5. verſ. Tertia difficultas*, ſeu aliis caſibus, in quibus requiritur conſenſus *Capituli Conventualis*, juxta rerum exigentiam; & omnia alia adminiſtrare, quæ officio ſuo competunt. Ad hæc vero plenius illuſtranda, nonnullæ poſtea ſolvendæ ſunt quæſtiones.

T E X T U S.

§. II. Privatio actuum legitimorum eſt inhabilitatio ad omnia Officia Ordinis, ideſt Miniſteriatum, Diffinitoriatum, Cuſtodiatum, Guardianatum, Diſcretatum, & ad omnia Officia, quæ ſunt cum dignitate, & Superioritate conjuncta.

S U M M A R I U M.

8. *Actus legitimus quir ſit? difficile eſt aſſiguare.*
Actus legitimus eſt, qui obvenit, vel firmatur a lege.
Actus legitimi quoad privationes poenales creſcunt, & decreſcunt.

9. *Privatio actuum legitimorum, quæ comprehendat?*
Inhabilitatem ad eligere, & eligi facit, ſed non ad adminiſtrationem Officii.

10. *Privatus actibus legitimis poteſt promoveri ad Ordines.*
Item Confeſſarius Monialium inſtitui.

Non

Non poteſt inſtitui Lector, aut Concionator.
In lege prohibitiva conceſſum de uno eſt negatum de alio.
Directe prohibitum, per conſequentiam non admittitur.
11. *Privatio actuum legitimorum importat de ſui natura negationem omnium officiarum Ordinis.*
Majus eſt inſtitui in Officio, quam illud exercere.
Diſcretaeus quid ſit?
Privatus actibus legitimis poteſt eſſe Diſcretus Conventualis.

COMMENTARIUS.

8. Quidnam proprie ſit *actus legitimus*, difficile aſſignare eſt, cum circa hoc nullam habeamus diffinitionem ex *jure Canonico*, aut *Civili*. Habetur quidem Regula in *Canonico cap. Actus de Reg. jur. in 6. Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem*, mutuata ab alia lege *Civili l. Actus legitimi. 78. ff. de Diverſ. Reg. jur.* Sed nulla *Gloſſa* diffinit, quidnam nomine actus legitimi importetur? ſed tantum enumerantur ut talea *Mancipatio*, *Acceptilatio*, *hæreditatis additio*, *Servi optio*, *datio Tutoris*, quæ non admittunt additionem temporis, vel conditionis ſaltem apertam, & explicitam, quia tacitam additionem recipere poſſunt, ut docet *Joannes Baptiſta Nicolaus: Reg. jur. Tom. 1. lib. 1. ſol. 43. verſ. Actus legitimus Papinia.* nec in hoc diſcordat *Gloſſa*. Imo *Gloſſa* illius *Capituli Actus. verſ. Item nota, quod Regula. de Reg. jur. in 6. ait*, quod nonnulli *actus legitimi* bene recipiunt conditionem, & diem, ſicuti *Contractus*, qui, ut habetur ex *Jure l. Hæc venditio ff. de Contr. empt.* bene admittunt conditionem, & tempus. Hæc autem parum faciunt ad intelligentiam noſtri *Textus*: proinde accipere poſſumus diffinitionem, quam dat *Summa Angelica v. Actus legitimi* dicens: quod *Actus legitimus eſt, qui obvenit, vel firmatur a lege.* Et hæc definitio congruit cum opinione *Alexandri conſ. 75. num. 4. & 7. Volum. 1.* qui dicit: Appellatione *actus legitimi* veniunt actus ab aliquo jure ſcripto inventi; quod probat ex *Gloſſa in l. Actus legitimi. in princ. ff. de Reg. jur. l. legitima. junct. gloſſ. ff. de Pact.* Et applicando ad *Ordinem* noſtrum, ſubjungit *Angelus* loco citato: *quod eſt Regere, Prædicare, Confeſſiones audire, legere, viſitare, definire, eligere. eligi, accuſare, teſtificari, & ad Ordines promoveri*; & his addit *Sanctorus de Poen. cap. 3. quæſt. 1. in fin. Ordines exercere, neceſſaria a Superiore exigere, alios cuers in defenſionibus, ſui gradus exemptiones expetere in Capitulo, ſuam ſententiam aperire*, & his ſimilia. Sed quia, ut bene advertit *Sanctorus* ibidem, actus iſti, quoad privationes pœnales creſcunt, & decreſcunt ſecundum variationem *Capitulorum Generalium*; ideo ſtandum eſt diſpoſitioni *Statutorum Ordinis* noviſſime compilatorum, quæ ſic habent:

9. *Privatio actuum legitimorum, eſt inhabilitatio ad omnia Ordinis Officia, quæ cum Dignitate, & Superioritate conjuncta ſunt, ut Miniſteriatus, Diffinitoriatus, Guardianatus. Poteſt autem ſic privatus ſacras functiones exercere, & ad Sacros Ordines promoveri. Poteſt quoque prædicationes, & lectiones exercere, ſed non confeſſiones, ſaltem ſæcularium; Poteſt tamen Monialium Confeſſarius inſtitui, ac Magiſter Novitiorum eſſe, & pro eis ad profeſſionem admittendis ſuffragia dare.* Et ex hoc Statuto aperta colligitur differentia, quæ eſt inter *privationem ſuffragiorum*, de qua ſupra dictum eſt, & *privationem actuum legitimorum*. Quia illa inhabilitat ad eligere, & eligi ad Officia *Ordinis*, puta *Prælaturas*, ſed non tollit quin ille, qui ſic privatus eſt, ipſas adminiſtret, ſi *privatio* ſibi ſupervenit poſt adeptam poſſeſſionem officii: *Privatio* vero *actuum legitimorum* non ſolum tollit electionem ad *Prælaturas*, ſed etiam earum exercitium negat.

10. Ex hoc autem, quod *Statutum* loquitur, quod ſic privatus poteſt ad *Ordines Sacros* promoveri, & in illis miniſtrare, & *Confeſſarius Monialium* inſtitui, ſed de lectura, & prædicatione ſimpliciter dicitur, quod poteſt illa exercere, & *Magiſter Novitiorum* eſſe; oritur difficultas: ſi ſic privatus poſſit inſtitui *Lector*, *Prædicator*, vel *Magiſter Novitiorum*? Ad hoc Reſpondeo negative. Quia conceſſum de uno (maxime in lege prohibitiva) de aliis negatum videtur, ut *jura l. Maritus. C. de Probat. l. Quod Labeo. ff. de Compenſ.* dicunt, & quod directe, & principaliter prohibetur, nec per conſequentiam, vel obliquum admittitur, ut habetur in pluribus *Authenticis Ut Jud. ſin. quoq. §. eos. Auth. Ut hi, qu. obl. Authen. & de Alien. emph. §. Oeconomas. Auth. de Teſt. §. Quia vero. Aza. Summ. Rubr.* 104. Patet autem, quod Statutum illud habet prohibitivam diſpoſitionem, quia ſtatuit, quod privatus actibus legitimis *inhabilitatur*, ſive *inhibetur &c.* Si ergo in eo aliquid conceditur de uno ex prohibitis, non debet cenſeri conceſſum de alio, ſed prohibitum, niſi aliter exprimatur. Prohibita vero ſunt *inſtitutio*, & *exercitium* Prælaturæ, Ordinum, Lecturæ, Concionum, Confeſſionum ſæcularium, & Monialium, & Magiſterium Novitiorum. Si ergo reſpectu nonnullorum ex illis ſpecialiter permittitur non tantum exercitium, ſed etiam inſtitutio, (ut eſt reſpectu *Sacrorum Ordinum*, & *Confeſſariatus Monialium*;) reſpectu autem aliorum, ut *Lecturæ*, *Concionum*, & *Magiſterii Novitiorum*, ſpecificatur tantum permiſſio exercitii; non eſt unde ad talia Officia, poſſit extendi conceſſio inſtitutionis in eiſdem, quæ conceſſio ſtat ſpecificata tantum de aliis.

11. Et clarius patet hoc ex conſideratione, quod *privatio actuum legitimorum* de ſui natura importat negationem omnium *Officiorum Ordinis*, quorum nomine, ſaltem in lata ſignificatione, venit etiam *Lectura*, *&c.* Sequitur ergo, quod hæc eſt principaliter prohibita. Si ergo lex pœnalis relaxat rigorem, & reſpectu *Lecturæ*, *Concionum*, *&c.* exprimit permiſſionem *Exercitii*, non poteſt *inſtitutio* trahi ad iſta *per conſequentiam*, (puta, quod ſicut inſtitutio permittitur in *Sacris Ordinibus*, & *Confeſſariatu Monialium*, ita permittatur conſequenter etiam de *Lectura*, *&c.*) vel *obliquum*; attento maxime, quod majus certe cenſetur inſtitutio in officio, quam exercitium ipſius jam adepti: unde ex conceſſione illius, quod eſt minus, non poteſt inferri conceſſio ejus, quod eſt majus.

Quod autem dicitur in *Textu* de *Diſcretatu*, quod nempe privatus actibus legitimis non poſſit eſſe *Diſcretus*; non debet accipi de *Diſcretatu*, illo ſcilicet, qui nunc eſt in *Senioribus* Conventus, ſive *Dignioribus*. Hoc enim nullo modo officium eſt, ſed gradus quidam in Religione, & non habet ſtatum, niſi tumultuarium, cum per adventum *Dignioris* ſtatim ceſſet. Præter quam quod *Diſcreti* tales non habent niſi votum conſultivum, juxta caſus in Statutis expreſſos: unde ſi privatis actibus legitimis conceditur votum pro *Novitiis* ad profeſſionem admittendis, quod votum accedit proxime ad electivum, & proinde majus ſimplici conſultivo; a fortiori poteſt concedi, quod privatus actibus legitimis poſſit eſſe *Diſcretus Conventualis*, cui ratione talis gradus convenit votum conſultivum tantum. Debet ergo accipi *Textus* de *Diſcreta Vocali*, qui alias eligebatur a

Conventu, & votum habebat in *Capitulo Provinciuli*, ſed a *Socra Coogregatioοe* pro *Ciſmontana* noſtra *Familiu* fuerunt ſublati, impoſito ſuper ipſis perpetuo ſilentio.

T E X T U S.

§. III. Privatio Officiorum Ordinis inhabilem reddit, non ſolum ad ſupradicta, ſed etiam ad Confeſſionem, Prædicationem, Lecturam, Paternitatem, & munus Viſitatoris.

S U M M A R I U M.

12. *Privatio Officiorum Ordinis, quæ?*
Promotio ad Ordines, & eorum exercitium non comprehenditur in illa privatione.
13. *Privatus Officiis Ordinis, poteſt eſſe Commiſſarius od cauſam.*
Laicus non poteſt eſſe Vicorios Epiſcopi, neque Arbiter in cauſa ſpiritooli.
Poteſt eſſe Aſſeſſor in cauſa Clerici.
Ex deputotiooe Papæ poteſt eſſe Commiſſarius in caoſa Eccleſiaſtica.
14. *Commiſſarius Delegatus in cauſa particalori apud Nos improprie dicitur Judex.*
Officium Judicis, quale ſit?
Juriſdictio, quam bobet Commiſſarius od cauſas, pendet a juriſdictione Committentis.
15. *Durationes, ſeo tempora privotionum, quondo confundantur? Opiniones.*
Noo coofunduntor, & probotur.
Privatio perpetuo, quoodo commotonda in aliam poenam?
16. *Privatio Officii, quid importet?*
Officium proprie, & improprie, quid ſignificet?
Privatos Officio intelligitor de principaliori tootum.
17. *Suſpenſionis quadroginto novem ſpecies.*
Quid ſit ſuſpenſio?
Quotuplex ſit?
Superior, qui poteſt excommunicore, poteſt etiam ſoſpendere.
Suſpenſus ab Officio privatur oſu joriſdictiooi s.
Peccat mortoliter ſe ingorens in eo.
Suſpenſio ab Officio ooa eſt cenſuro.
Cenſoro lato cum clauſulo, ipſo facto, incurritur pro foro interno ante declarationem Judicis.
Suſpenſio ab Officio eſt vindicativa, ooo præſervativa poena.
18. *Suſpenſio lato in Stotutis comprehendit ſpiritualia, & temporalia.*
Suſpeoſus a fundamento, ſuſpenditur ab omni, quod ſuper eo poteſt ædificari.
Suſpenſus ſimpliciter ob Ordine, ſuſpeoſus eſt in omnibos dependentibus ab Ordine.
19. *Quæoam competaot Prælato, ut tolis eſt?*
Lex abſolote loqoens, intelligitur ſimpliciter do omnibus.
Suſpenſio loto per Stotuto, diverſa o lota per Prælutum.
Suſpenſio eſt privatio inchoata.
Suſpenſio a Præluto, ot plurimum reſpicit juriſdictiooem temporalem.
20. *Suſpenſus ab Officio, in quibuſnam impeditur?*
21. *Dare votum electivum, non eſt fructus beneficii, ſed muons Officii.*
Votum electivum noo poteſt quis reooaciare.

COMMENTARIUS.

12. **P**Atet de ſe *Textus*: Sed corrigitur per *Stotuta Generalia Ordinis cap. 7. §. 6. num. 4.* ubi ſic habent: *Poterit Sacros Ordines recipere, ac Sacras eorum Functiones exercere, qui ſic privatus fuerit*. Unde habetur, quod promotio, & exercitium *Sacrorum Ordinum* effugit triplicem hanc privationum ſpeciem; puta ſuffragiorum, actuum legitimorum, & Officiorum *Ordinis*. Difficultas autem eſſe poteſt, ſi pœnæ iſtæ ſic ſe habeant, quod major minorem inferat: hoc eſt, ſi privatio actuum legitimorum inferat privationem ſuffragiorum, cum hæc ſit minor, & illa majoe? Vel ſi privatio officiorum Ordinis, quæ eſt maxima, duas præcedentes includat? Et dico, quod non. Quia ut habet regula juris *cap. in odioſis de Reg. jur.* in odioſis ſtricta eſt interpretatio facienda: non ergo debet extendi pœna ultra id, quod fertor a lege. Licet ergo privatus actibus legitimis ſit inhabilis ad *Officio Ordinis, Miniſteriatus &c.* tam quoad promotionem, quam quoad exercitiom; non tamen privatos exiſtit voce activa, quæ ſibi poſſet aliunde competere, quam per Officium Ordinis, ut erat olim ſuffragari in electione *Diſcreti Vocalis*; & ita tenet *Sanctorus. de Pœn. o. 5. quæſt. 2. verſ. Reſpondeo primo. Ratio fol.* 110. Sed loquendo de tertia privatione, aliter dicendum eſt. Siqnidem aperte habet *Textus*, quod reddit *inhabilem non ſolum ad ſupradicta, &c.*: hoc eſt, quod importat inhabilitates omnes, quæ inferuntur per privationem vocis activæ, & paſſivæ, & per privationem actuum legitimorum.

13. Difficultas autem poteſt eſſe circa prædictas privationes in *Commiſſario* deſtinato (non quidem ad viſitandam *Provinciam*, quia *Textus* aperte denegat,) ſed ad fabricaodum proceſſum in ona, vel pluribus caoſis. Circa hoc *Sunctorus* loco citato tenet negative, motus ex hoc, quod *Commiſſariatus* ſit Officiom *Ordinis*. Concedit tamen, quod ſi caſus eſſet gravis, & non adeſſet alius Peritus in criminalibus, poſſet inſtitui *Commiſſarius* ille, qui etiam voce activa, & paſſiva eſſet privatus; non vero, ſi eſſet privatus *Officiis Ordinis*, eo quod talis *Commiſſarius* eſt *Prælatos, juriſdictionem, & authoritatem delegatam habens*. Ego vero ſum in oppoſita ſententia, & dico: quod nulla trium ſupradictarum privationum impediet, quominus aliquis delegari poſſit ad condendos proceſſus. Ratio eſt: quia etiam Laicus qui peritiam haberet proceſſandi, poſſet ſic delegari; & non tantum Laicus Religioſus, ſed etiam Sæcularis. Licet enim non poſſit eſſe *Vicarius Epiſcopi*, neque Arbiter in cauſa ſpiritnali, ut dicunt *jura, cap. In novo. 16. quæſt. 7. Abb. in cap. 2. n. 9. & 10. de Judic. & in cap. Cauſam quæ n. 5. de Arbitr.*; tamen poteſt eſſe *Aſſeſſor Judicis Eccleſiaſtici*, maxime in defectu Clericorum peritorum, ut notant *Hoſtien. & Abb. in cap. Contingit. nu. 4. in fine de Arbitr. & in cap. Decernimus. n. 13. de Judic.* & Laico committitur cauſa Clerici *in Canone cap. Meana. juncta gloſſ. in v. Arbitrio. 2. quæſt. 5.* & de Papæ permiſſu ipſi conceditur poſſe excommunicare, & eſſe *Commiſſarius* in foro *Eccleſiaſtico*, ut notat *Abb. in cap. finuli n. 5. de Cleric. ægrot.* In tantum vero ſibi denegatur eſſe *Arbiter*, aut *Vicarius*, in quantum hæc duo officia ſunt *Judicis* proprie, & importantia directam juriſdictionem in Clericos, cujus Laicus eſt incapax, niſi de *Papæ* diſpenſatione.

14. Si autem recte examinetur *Officium Commiſſarii*, (ut inter Nos in uſu eſt) qui informationes juridicas,

dicas, præſertim in cauſa criminali ſumit, conſtruando proceſſum, uſque ad ſententiam diffinitivam excluſive; patet, quod iſte improprie dicitur *Judex*. Nam officium *Judicis* ſive *Ordinarii*, ſive *Delegati* eſt, vel jure ſuo, vel *Magiſtratus*, qui jubendi poteſtatem habet, auctoritate, de re aliqua cognoſcere, & judicare, ut docet *Pratejus*. *Lexic. v. Judex appellatur*: Cum ergo *Commiſſarii* inter Nos delegati non habeant facultatem cognoſcendi, nec judicandi in cauſa ſibi demandata, ſed tantum ſuper facto inveſtigandi; liquet abuſive *Judices* dici. Sunt enim ſicut *Actuarii Criminales*, qui in foris *Epiſcoporum* proceſſus etiam contra Clericos inſtruunt, qui licet in actionibus interloquantur, & ſic aliquam ſententiam proferant, admittendo, ſive rejiciendo libellos, articulos, exceptiones, appellationes, concedendo dilatoriaa, & hujuſmodi, quæ meram juris interpretationem ſapiunt; nullo tamen modo juriſdictionem ſuper Clericis important; & hac de cauſa tales *Actuarii*, ut plurimum ſunt Laici: & ſi Clericis intimant præcepta, nullum rohur habent, niſi ab auctoritate *Vicarii*, ſive *Epiſcopi* ſubſignantis. Ita licet apud Nos *Commiſſarii* habeant auctoritatem in *Reum*, & alios ſpectantes ad cauſam ſibi commiſſam, & præceptis ſuis teneantur parere, etiam non ſubſignatis a Prælato; tamen hoc eſt, non quia *Commiſſarius* juriſdictionem in illos habeat, ſed quia ipſe eſt inſtrumentum juriſdictionis *Prælati* committentis, nec inter nos requiritur, quod libelli, ſive citationes ſubſignentur a Committente, quia hæc eſt juris ſolemnitas, attento maxime, quod præcepta oretenus fiunt, validitatem autem, & vim obligandi habent ab auctoritate Delegantis. Quod magis confirmatur ex hoc: quia tales *Commiſſarii* facultatem non habent torquendi *Reos*, nec Teſtes, aut carcerandi, niſi ex voto, & mandato *Diffinitorii*. Tales enim ſententiæ interlocutoriæ ſapiunt vim diffinitivæ, & ſunt per diffinitivam irreparabiles. Ex quo conjicitur, quod licet tortura ingrediatur tanquam inſtrumentum inveſtigandi veritatem in facto; tamen quia redolet juriſdictionem in mandante torqueri, non poteſt competere ſimplici *Commiſſario*. Si ergo juriſdictionem nullam habet *Commiſſarius* in eos, quos conſtituit, aut examinat, & ſi actus juriſdictionales exercet, hoc eſt, tantum inſtrumentaliter; ſequitur, quod eſſe ſic *Commiſſarius* cum limitata facultate ad ſimpliciter capiendas informationes juridicas, nullo modo erit *Prælatura*, aut *Officium Ordinis*. Quod ſi ipſe facultatem haberet non ſolum inquirendi in cauſa, ut delegatam, ſed etiam cognoſcendi, & judicandi; eſſet diverſa ratio, quia tunc revera eſſet *Officialis Ordinis*. Sed in noſtra Religione, ſaltem a *Provincialibus*, nunquam committitur cauſa uſque ad diffinitivam incluſive. Concludendum ergo eſt, quod cum talis *Commiſſarius* Officialis *Ordinis* non ſit; ſic privatus voce activa, & paſſiva, & actibus legitimis, & *Officiis Ordinis*, poteſt nihilominus deputari ad eondeodos proceſſus, ut præfertur.

15. Demus vero, quod aliquis committat crimen, ob quod aliqua ex tribus recitatis privationibus ad ſexennium ſit punitus: durante vero tali tempore novum crimen admittat, per quod triennii privatione ſit puniendus, dubium eſt: an triennium incipiat currere a prolata ſententia, an vero poſt completum ſexennium prioris privationis? Fuit circa hanc quæſtionem ſententia *Jo. Andreæ*, *in Gloſſ. Clementin. 2. de Magiſtr. in fine*, qui ait: tempus ſecundæ privationis confundi cum tempore primæ, ita ut poſſet eodem tempore ſatisfieri durationi ambarum privationum. Ut ſi tempore, quo adhuc ſibi remanebant complendi tres anni primæ privationis, committeret delictum, pro quo debetur illi pœna privationis per triennium, tribus annis ſequentibus poſſent illæ duæ privationes compleri; ex eo quod pœna incipit currere a delicto commiſſo. *Bartolus* vero *in l. In Senatu conſulto. ff. Ad S.C. Turpil.* diſtinguit, dicendo: quod vel lex loquitur, quod a commiſſo delicto incurratur pœna, quæ ſpecificatur impoſita; & ſic incipiet currere privatio a commiſſi delicti tempore, & tali modo tempora confunduntur, ut dicebat *Jo. Andreæ*: Vel lex loquitur indeterminate, puta dicendo: *qui fecerit tale delictum tanto tempore privetur*; & tunc tempus ſecundæ privationis incipiet currere, terminata prima. Et huic ſententiæ adhæret *Abbas*, qui illam recitat, *in cap. Cum in cunctis*. § *Clerici*. *num. 7. de Elect.* cui concordat *Antonius Franciſcus* ejus *Additionator*, nec diſſentit *Sanctorus de Pœn. cap. 3. quæſt. 2. verſ. Reſpondeo negative fol.* 119. Sed ſalva tantorum virorum reverentia, non video, quod hoc poſſit ſuſtineri. Quantumvis enim lex loquatur, quod aliquis, ipſo jure, ſive ipſo facto, aliquam pœnam incurrat a commiſſo crimine; tamen talis pœna non incurritur niſi poſt ſantentiam *Judicis*, ut ſupra docuimus. Non ergo poteſt pœna ligare ante ſententiam; & ſic tempus privationis non currit ſtatim a crimine commiſſo, quod eſt fundamentum reſolutioois *Joan. Andreæ*, & primi membri diſtinctionis *Bartoli*; & ita nequeunt tempora confundi, prout ipſi ſentiunt. Quod confirmatur. Quia alias ſequeretur, quod *Reus* pœnam legis poſſet evadere, & ſic peccare impunitus. Si enim aliquis crimen committeret, ob quod per triennium debaret voce privari; ſi a commiſſo delicto curreret tempus, ut illi volunt, & ipſe non accuſaretur de delicto, niſi completo triennio, non poſſet puniri privatione, quia jam tempus præſcriptum eſſet abſolutum: Si etiam ſententiaretur ad privationem ſecundam, non completo tempore primæ, & tempora confunderentur; non ſubiret iſte pœnam legis, niſi diminutam; quia ſecunda privatio, incipiens currere a ſententia lata, pro illo tunc, nullam afflictionem punitivam delicti ipſi infligeret, quam antea non habuiſſet, & ſic nullam pœnam pro ſecundo delicto haberet in toto tempore a lege præſcripto, ſed in parte temporis, & ita diminutam. Concludendum ergo, quod ſecunda privatio debet incipere poſt completum tempus primæ; vel ſecunda privatio commutari in aliam pœnam, prout debet de neceſſitate fieri, ſi punitus privatione perpetua novum crimen, punibile privatione, committeret, ut bene advertit *Sanctorus*. *de Pœn. cap. 3. quæſt. 2. verſ. Reſpondeo negative. fol.* 119. Quibus vero de cauſis incurrantur ſupradictæ privationes, tum ex *Conſtitutionibus Apoſtolicis*, tum ex *Statutis Ordinis*, videri poteſt apud *Sanctorum*, *loc. cit. quæſt. 3. fol.* 120. qui ipſarum Cathalogum magna ſolertia adnotavit.

16. Mancus vero videtur quodammodo *Textus* in hoc *Titulo*, ex hoc, quod, recenſendo pœnas in *Seraphico Ordine* uſitatas, non nominat *pœnam privationis Officii*, & pœnam *Suſpenſionis ab Officio*, de quibus frequentiſſima eſt mentio in *Statutis* tum *Ordinis*, tum *Reformationis*. Poſſet quidem aliquis dicere, quod *pœna privationis Officii* includeretur in pœna *privationis Officiorum*, ut ſpecies in genere. Sed hoc non poteſt dici. Longe enim diſtant inter ſe pœna *privationis Officiorum Ordinis*, & pœna *privationis Officii*; quia per primam inhabilitatur privatus ad *Confeſſionem*, *Prædicationem*, &c. prout dicitur in *Textu*, quod non eſt per ſecundam. Ideo dico: quod *privatio Officii* importat privationem tantum illius Officii, quod ſic privatus adminiſtrat, & non limitatur ad Officium *Superioris* actualis, ſive *Prælaturæ*.

Siquidem, ut bene advertit *Sanctorus*, *loc. cit. quæſt. 2. verſ. Reſpondeo ex noſtro. fol.* 109. hoc nomen *Officii*, vel ſumitur proprie, & ſtricte? & ita ſignificat tantum *Prælaturas*: vel ſumitur improprie, & large? & ita ſignificat omne miniſterium in *Ordine* inſtitutum: & ita *Lector*, *Concionator*, *Magiſter*, ſive *Novitiorum*, *ſive Clericorum*, *Vicarius*, *Sacriſta*, *Rector Chori*, & ſimilia, poſſunt dici *Ordinis Officia*. Quando ergo dicitur in *Statutis* pro tali defectu, vel delicto, criminoſus privetur *Officio*; intelligitur de illo *Officio*, quod gerit, ſive *Superior* ſit, ſive alius. Et hoc probatur. Quia in variis Statutis apponitur talis pœna privationis officii criminibus, quæ eſſe poſſunt in aliis a *Superioribus*: ut exuentes habitum pro Comœdiis recitandis, *Stat. Gen. Ord. c. 2. §. 9. n. 18.*: Recuſantes facere hebdomadam: *Stat. Gen. Ord. c. 3. §. 1. n. 3.* equitantes ſine licentia, *Stat. Gen. Ord. c. 3. §. 9. n. 1.* & multa alia puniuntur pœna *privationis Officii*. Conſtat vero, quod talia delicta non ſupponunt de neceſſitate, quod taliter delinquens ſit *Superior*. Sequitur ergo, quod illa privatio non eſt *Officii* tantum *Prælaturæ*, ſed etiam adaptatur cuivis alteri officio in Religione. Non extenditur vero illa pœna ultra illud officium, quod cenſetur in ipſo principale, ita ut, ſi aliquis eſt *Magiſter Novitiorum*, vel *Lector*, & privetur officio; intelligitur præciſe de *Officio Magiſterii*, aut *Lecturæ*, & non de aliis. Siquidem iſti poſſunt prædicare, confeſſiones audire, &c. quod non poſſent, ſi eſſent privati *Officiis Ordinis* in univerſum, ut ſunt fornicarii, adulteri, & ſimiles criminoſi in delictis atrocioribus juxta *Statuta*.

17. Loquendo autem de Suſpenſione, cujus quadraginta, & novem ſpecies, ſive modos ex univerſo *Jure Canonico* colligit *Gloſſa*: *in Clement. Cupientes. in v. Suſpenſi. de Pœn.* dico: quod eſt *Eccleſiaſtica cenſura, qua Eccleſiaſtica perſona impeditur, ne functiones exerceat ſui Officii*, *Beneficii*, *vel Ordinis*, ut communiter *Doctores*. *Navar. Manual. cap. 27. n. 151. Suar. in 3. par. Diſp. 25. ſect. 1. Sayr. de Cenſur. lib. 4. cap. 1. Jo. de Cruce. Tract. de Cenſur. art. 3. Filinc. Tract. 17. c. 1. quæſt. 2.* Diſtinguitur autem; quia alia eſt *Suſpenſio ab Ordine*, alia a *juriſdictione*, alia a *Beneficio*. Duæ primæ ſuſpenſiones includuntur in *Suſpenſione ab Officio*, quod cum ſit vel reſpectu *Ordinis*, vel reſpectu *juriſdictionis*, ideo conſtituit illas duas ſpecies. Sed ad noſtrum intentum non faciunt iſtæ ſuſpenſiones, de quibus videri poſſunt *Theologi Morales* in materia de *Cenſuris*. Sed illa ſuſpenſio, de qua ut plurimum loquuntur noſtra *Statuta*, eſt *Suſpenſio ab Officio Regulari*, ut importat exercitium juriſdictionis, non vero *Ordinis*. Non tamen dico, quod *Suſpenſio* illa, quæ proprie eſt cenſura, & privat exercitio *Ordinis*, non poſſit infligi a *Superiore Regulari*. Cum enim *Excommunicatio*, & *Suſpenſio* pertineant ad unam, & eandem juriſdictionem, ut earum cauſam efficientem, ut ſcribunt communiter *Doctores Angel. Sylv. V. Suſpenſio Tolet. Summ. lib. 1. cap. 42. n. 1. Sayr. de Cenſur. lib. 4. cap. 2.*; ſequitur, quod *Superiores Regulares*, qui poſſunt Subditos ſuos excommunicare, poſſunt etiam illos ſuſpendere, ut cum aliis ſcribit *Lezana v. Cenſura Eccleſiaſtica. n. 2. & v. Suſpenſio. num. 3. Suar. Tom. 4. de Relig. Tract. 8. lib. 2. c. 9. nu. 6. Cornexo Tom. 2. Tract. 5 de Cenſur. Diſp. 3. dub. 1.* Suſpenſus ergo *ab Officio*, ut verbi gratia *Guardianus*, privatur tantum uſu, & exercitio juriſdictionis ſibi competentis ratione *Guardianatus*: Unde durante tempore *Suſpenſionis* peccat mortaliter ſi ſe ingerat in *Officio* ſibi prohibito. Contrariatur enim per hoc legi, ſive præcepto prohibenti in materia gravi, ut ſcribunt, *Lezana. v. Suſpenſio num. 6.* & *Portel. Dub. eod. V. num. 2.* Hujuſmodi autem *Suſpenſio* non eſt proprie cenſura. Siquidem non incurritur, niſi poſt declarationem *Judicis*, ut clare habetur in *Statutis Gen. Ord. cap. 7. §. 6. n. 40. Stat. Reform. c. 7. num. 7.* quod eſt contra rationem cenſuræ, quæ ſemper incurritur ante declarationem, quando eſt lata per legem cum clauſula, *ipſo jure*, vel *ipſo facto*, ut probant *Lezana Tom. 1. cap. 10. n. 29. Sot. de Juſt. quæſt. 3. art. 6. Caſtro de Leg. pœnal. c. 1.* Unde non erit niſi *pœna* pure vindicativa, & non præſervativa: præſertim cum imponi ſoleat propter delictum præteritum, & ſine præmiſſa monitione; quod non competit cenſuræ proprie dictæ. *Suar. in 3. Par. Tom. 5. Diſp. 25. ſect. 1. n. 8. & 3. & ſect. 2. n. 3. apud Bonacin. de Cenſur. Diſp. 3. Punct. 1. num. 2.* Advertendum vero, quod ſicut in *jure Canonico* variæ ſunt graduationes *Suſpenſionis* ab adminiſtratione officii (quia aliquando ſuſpenditur quis ab adminiſtratione ſimpliciter, ut dicitur in *Decretali cap. Si quorumdam de Solut.*; aliquando cum determinatione temporis certi, ut habetur in alia *cap. Hoc conſultiſſimo de Reb. Eccl. non alien. in 6.*; aliquando incerti, ut in alia *Clement. Religioſi. de Decim.* aliquando reſpectu unius rei tantum; aliquando reſpectu plurium, aliquando omnium actuum juriſdictionalium): ita etiam ſuſpenſio *ab Officio* in Religione, vel poteſt eſſe univerſaliter reſpectu omnium actuum juriſdictionalium, vel unius, vel aliquorum tantum; & hoc, vel ad tempus determinatum, vel arbitrarium *Superiori*. Quia vero in pluribus caſibus imponitur Superioribus *Suſpenſio ab Officio*, ut videre eſt in *Statutis Generalibus Ordinis cap. 2. §. 7. n. 9. & cap. 3. §. 9. n. 3. & cap. 11. §. 1. num. 3. & cap. eo. §. 3. n. 3.* & liberum eſt *Provinciali* ſe ſolo ſuſpendere ab officio illum, cui ob crimen *privatio officii* debetur, ut diſponitur in eiſdem *Statutis Gen. Ord. c. 7. §. 6. n. 32.*; & ideo operæ pretium eſt declarare: quid importet hujuſmodi *Suſpenſio ab Officio*, & quænam taliter privato prohibeantur? Suppoſita enim communi doctrina, quam ſupra dedimus; quod hujuſmodi ſuſpenſio non ſuſpendit exercitia *Ordinis*, ut celebrare, confeſſiones audire, Sacramenta alia miniſtrare, ſed tantum juriſdictionis: & cum juriſdictio alia reſpiciat ſpiritualia; ut cenſuras ferre, a reſervatis abſolvere, &c.: alia reſpiciat externam politiam, ſive gubernium Conventus; videndum eſt, ſi per ſuſpenſionem ſupradictam impeditur exercitium, tam circa ſpiritualia, quam temporalia, an vero circa temporalia tantum? Pariter, quia in *Statutis Reformatis c. 8. n. 39.* dicitur quod *Provincialis* poſſit ſuſpendere *Guardianos* ad trimeſtre, dubium eſt: ad quæ ſe extendat hujuſmodi *Suſpenſio*?

18. Dico ergo: quod *Suſpenſio ab Officio* lata a *Statutis* importat prohibitionem exercitii Juriſdictionis tum circa ſpiritualia, tum circa temporalia. Licet enim ſuſpenſus per legem ab officio generaliter, & ſine ulla reſtrictione ſit privatus omni uſu Ordinis, & juriſdictionis, ut volunt *Doctores Suar. Tom. 5. in 3. Par. Diſp. 26. ſect. 1. Cornexo Tom. 2. Tract. 5. de Suſpenſ. Diſp. 2. dub. 1. Layman. lib. 1. Tract. 5. Par. 3. cap. 1. num. 2. 5. Suſpenſio totalis. Lezan. V. Suſpenſio. num. 5.*; tamen reſpectu *privationis Officii* inter Regulares venit tantum prohibitio exercitii juriſdictionis competentis *Prælato*, ut *Prælatus* eſt. Stat autem, quod juriſdictio ſe extendit ad ſpiritualia, & temporalia. Unde cum *Statutum* loquatur abſolute, & ſine reſtrictione, quod aliquis ſuſpendatur pro crimine *ab Officio*, hoc eſt a *Prælatura*; patet, quod ſuſpenditur in omnibus, quæ fundantur in *Prælatura*: Suſpenſus enim e fundamento, videtur

detur

detur ſuſpenſua ab omni ædificio, quod eſt ſupra fundamentum, ut dicitur in *jare*: *cap. Cum Paulas*. 1. *quæſt*. 1. & ſicut ſuſpenſus ſimpliciter ab *Ordiae*, ſuſpenditur ab omnihus, quæ dependent ab Ordine, ut docet *Paaormitaaus ia cap. Cum dilectus* aam. 20. *de Conſaet.*; ita ſuſpenſus ab officio *Prælaturæ* prohibetur ab omnibus, quæ ſibi competunt, ut *Prælato*.

19. Conſtat autem, quod *Gaardiano*, ut *Prælato*, competit juriſdictio ligandi per Cenſuras, abſolvendi a reſervatis, & multa alia ſpectantia ad jus ſpirituale: ſpectat etiam regimen Conventua, quoad temporalia, ut clarum eſt. Ergo omaia hæc prohibentur taii ſuſpenſo. Scio quidem poſſe hæc duo, puta juriſdictionem in ſpiritualibus, & in temporalibus ad invicem ſeparari: Sed quando lex abſolute loquitur, & generaliter de ſuſpenſione *ab Officio*, debet intelligi de omnibus, quæ *ab Officio* procedunt, ut dicunt *Doctores Henriquez. lib.* 13. *cap.* 3a. a. 1. *Coninch. Tam.* 2. *Diſp.* 15. *Dub.* 1. *anm.* 4. Et hic advertere oportet, aliam eſſe ſuſpenſionem, quæ per Statutum fertur contra *Prælatos*, ab ea, quæ fertur contra alios Officiales, licet importentur ſub eodem nomine ſuſpenſionia ab officio. Siquidem alii Officiales, ut piurimum non habent, niſi adminiſtrationem civilem, ut ſcribit *Saactorus de Poen. cap.* 1. *quæſt*, 3. *verſ. Quateaus vero fol.* 21. & patet in *Lectoribus*, *Magiſtris Navitiorum*, &c. *Prælati* vero etiam ſpiritualem: Tamen ſicut alii ſuſpenſi *ab officio* privantur omnibus juribna ſpectautibus ad ſuum officium; ita etism *Guardiaai*, ſeu alii Officiales habentes juriſdictionem ſpirituaiem, & temporalem, ſi ſuſpendantur a *Prælatura*, ſuſpenduntur etiam a cæteris, quæ ab ilia derivant. Magis autem convalidatur concluſio ex hoc, quod talis ſuſpenſio *ab officio* induit naturam privationis inchoatæ, ut ait *Sanctorus*. Sicut ergo *Guardianus* privatus ab officio nihil poteſt eorum, quæ ad *Guardiaaum* ſpectant nec in ſpiritualibus, nec in temporalibus; ita neque eadem poterit, durante ſuſpenſione.

Sed loquendo de *Suſpeaſiane*, quæ non eſt lata per Statuta, ſed inflicta ab homine, puta *Generali*, vel *Provinciali*, aliter eſt dicendum. Quia cum exercitium juriſdictionia ſpiritualia, & temporalia ſint ſeparabilia, exploranda eſt mens ſuſpendentia ad ſciendum: ſi prohibere intendit omnes actus utriuſque juriſdictionis, an tantum aiicujua ex illis? Si enim eſſet *Gaardianus*, verbi gratia, ignorans ſcientiam moralem, (induſtrius alioquin in agibilibus in temporalibus,) & in adminiſtratione Sacramenti pœnitentiæ deliquiſſet, aut vice verſa, poſſet occaſione ejus, in quo deliquit ſuſpendi quoad exercitium juriſdictionis tangentis materiam delicti, alia juriſdictione ſibi permiſſa. Quod ſi abſoluto ſuſpendatur nulla facta tali declaratione, puto intelligendum eſſe, quod ſuſpenſio ſit reſpectu utriuſque juriſdictionis. Quia verbum abſolute prolatum, & ſententia abſolute lata, ſumi debet in abſoluta, & univerſali ſignificatione, ut notum eſt.

Hic autem advertere oportet, ne feram ſcrupulos, quod circa praxim *Religionis*, muiti *Superiores* locales dicuntur a *Gaardianatu* ſuſpenſi, qui tales re vera minime dici poſſunt: aut ſi ſuſpenſi ſunt, hoc tantum eſt interpretative, ſeu impiicite, & ſolum quo ad temporalem adminiſtrationem. Declaro rem frequenti exemplo. Eſt in aliquo Conventu *Guardianus* nimis ſuſpicioſua, vei litigioſus, qui ex quavis levi occaſione conturbat Fratres, & familiam tenet inquietam. Venit *Provincialis*, & ad ipſum mortificandum dat illi Obedientiam, ut ſe conferat ad alium Conventum ibi manſurus uſque ad novum ordiaem, vel illi concedit ſaeultatem, ut vadat ad viſitandum Sanctuarium in contigua *Provincia*, nulla penitus contra illum prolata ſententia, nec judicialiter, nec extrajudicialiter, per quam ipſum ſuſpendat ab officio. Communiter in Religione hic *Guardiaaas* dicitur ſuſpenſua; ſed revera talia non eſt. Abſentia enim ejus a Convnotu, licet invitus vadat, non concludit ſuſpenſionem: poteſt etiam a Conventu invitus abeſſe per obedientiam, quæ illi injungat aliquod exercitium, ut Concionandi, procurandi litem &c. Et per hoc ipſe ſuſpenſus non erit. Nec cauſa defectuoſa, (puta malum ipſius regimen, per quam ſic ablegatur a Conventu,) reddit ipſum ſuſpeaſum. Quia licet delictum ſit cauſa inflictionia pœnæ; tamen ipſum minime pœnam infligit, niſi adſit ſententia *Iudicis* punientis. Cum ergo *Provincialis*, ut ſuppono, mentionem non faciat de *Suſpeaſioae*, ipſe nullo modo poterit dici ſuſpenſus. Quantumvis vero mens *Praviacialis* eſſet ipſum ſuſpendendi; tamen cum ejus mens foris non pareat, & de occultis, ſive internia iex non diſponat, non eſt unde iſte poſſit dici ſuſpenſus, niſi interpretative, & limitate ſolum circa adminiſtrationem temporalem, ex eo quod illam ſolam actu *Provincialis* ipſi interdicit per elongationem ejua a Conventu. Ad hoc ergo quod poſſit revera dici aliquis ſuſpenſua a *Provinciali*, oportet quod judicialiter cum *Diffinitorio*, declaretur explicite ſuſpenſus ab officio. Quod patet ex hoc, quod ſi tempore, quo manet ſic ablegatus a Conventu per *Provincialem*, ſive *Viſitatorem*, quod perinde eſt, veniret tempus *Capituli* celebrandi, iſte poſſet optime ſuffragari in *Capitulo* (per ejus enim abſentiam a Conventu vocem non amittit): ſed ſi eſſet per bimeſtre ſuſpenſus ab Officio per ſententiam, & interea celebraretur *Capitulum*, vocem in illo dare non poſſet; cum *ſuſpeuſus ab Officio* eligere non poſſit, ut dicunt plures *Caaones cap. Cum dilectas de Conſuet. cap. Cum inter. de elect. arg. a eantr. cap. Si celebrat. de Cler. Excom. Abb. in cap. Cum dilectus. de Coaſuet.*

20. Ex dictis infertur, quod *Guardianus*, ut præfertur ſuſpenſus per ſententiam *Diffinitorii*, minime poteſt abſolvere a reſervatis; nec facuitatem abſolvendi ab illis concedere Confeſſario eam petenti; nec ſibi eligere Sacerdotem, qui ipſum abſolvat juxta facultatem, quam a jure *cap. final. de Pænit. & remiſſ.* habent *Prælati*; nec ligare per cenſursa; nec præcipere per Obedientiam; nec benedicere corporalia, & ſimiila facere, quæ poſſunt *Gaardiani* a jure, vel per privilegium ratione *Prælaturæ*, etiam ſi *Guardiaaus* ſic *ſuſpeaſus* non exiret a ſuo Conventu, ſed ibi dimitteretur ad majorem ſui mortificationem: & in tali caſu neque debet tenere locum *Guardiani* in Refectorio, ſed eſſe in ordine ſuo, juxta locum, qui ſibi aliunde competit, quam per *Guardianatum*. Quod ſi tales actus exereere præſumeret, peccaret mortaliter ex ſuo genere, *argum. c.* 2. *de Major. & obed. Navar. Maaual. c* 27. *n.* 155. *Cornexo Tom.* 2. *in* 3. *Par. Tract.* 5. *de Suſpenſ. Diſp.* 2. *Dub.* 1. *Diana. Par.* 6. *Trac.* 1. *Reſal.* 26. & attentaret ſi aliquem a reſervatis abſoiveret, aut ille ſimplici Sacerdoti, prætextu privilegii, confiteretur, vel in aliquem Subditum ſuum excommunicationem fulminaret: omnea actus iſti eſſent nulli ex defectu juriſdictionia, quæ per ſuſpenſionem ab officio eſt iili interdicta. Hoc autem minime dicendum eſt, quando *Guardianus* ablegatur a Conventu per *Proviacialem* nulla facta ſibi intimatione *Saſpenſionis ab Officio*. Cum enim iſte revera *ſuſpeaſas* minime dici poſſit *ab officio*, poteſt iicite, & valide ea, quæ ad ſuum officium ſpectant, & ab eo dependent, exercere, dummodo eo-

rum

rum facultas non alligetur loco.

Contra ſupradicta autem invenio *Antonium a Spiritu Sancto Tract. 4. Diſp. 3. num. 383. & ſqq.* qui dicit ſuſpenſum ab officio habere votum in *Capitulo Generali, Provinciali, ac locali*; eo quia ſic ſuffragari in *Capitulo* non eſt per ſe *Officium Ordinis*, quia etiam competit *Monialibus*, nec eſt uſus alicujus juriſdictionis Eccleſiaſticæ, ut cum *Palao* notavit *Pellizarius Manual. Tract. 7. c. 3. n. 20.* & addit, quod *Prælatus* ita ſuſpenſus, & in ſuo Conventu manens, non privatur ſuo loco, nec a *Præſidente* ſui Conventus poteſt reprehendi, nec *Præſes* Conventus poteſt illi ſignum efficere in locis communitatis; imo ipſe *Superior* Suſpenſus poteſt exire a Conventu abſque licentia *Præſidentis*, ſolum manifeſtando ei ſuum exitum, ut ei det Socium, quem ipſe non poteſt eligere. Et horum ratio eſt; quia ſic Suſpenſus non amiſit officium, ſed tantum executionem, & proinde manet verus *Superior localis*, *Provinciali* immediate ſubjectus, & ideo *Præſidi Conventus* ſubjici non poteſt. Sed, ſalva doctiſſimi Viri pace, hæc ſubſiſtere non poſſunt. Ut enim ſupra docuimus, per Suſpenſionem impeditur *Prælatus* exequi ea omnia, quæ ratione officii efficere poteſt. Iſta enim ſunt radicata in juriſdictione; cujus exercitium, cum impeditum ſit per Suſpenſionem, etiam illa prohibita ſibi ſunt, licet non remanent impeditus in exercitio illorum, quæ ſibi conveniunt ex alio fonte, quam a Prælatura. Suffragari ergo in *Capitulo locali*, ut pro recipiendo *Novitio* ad profeſſionem, vel etiam in *Provinciali*, *vel Generali* in iis rebus, ſeu negotiis, ad quæ omnium Religioſorum vota exquiruntur juxta varia Religionum Statuta, utique poterit; quia hoc ſibi conveniret, non quia *Superior localis*, ſed quia Religioſus: Sed dare votum in *Prælatorum* electione, ad quam ſoli *Prælati locales*, ſeu *Provinciales* ſuffragari poſſunt juxta Religionum Conſtitutiones, omnino non poteſt. Quia ſic ſuffragari eſt exercitium juris, quod habet, ut *Prælatus*, a quo exercitio cum ſit ſuſpenſus, ipſum nullo modo exhibere poteſt. Falſum proinde eſt, quod ſic ſuffragari in electionibus *Prælatorum*, non ſit uſus juriſdictionis *Eccleſiaſticæ*: cum tales electiones minime fieri poſſint, niſi a *Prælatis localibus*, ſeu *Provincialibus*, qui, ut tales, habent ad eam tale jus, quod ſi unus ſpernatur ab aliis Capitularibus, & ad tempus congruum non expectetur, electio ab aliis facta invalidatur ad ipſius requiſitionem, ut dicunt jura, & *Doctores cap. Quod ſicut. ubi Gloſſ. in V. Conſentire*, *& ibi Abb. num. 3. de Elect. Innocent.* in *cap. Eccleſia veſtra. num. 4. & in cap. Quia propter, & in cap. Conſideravimus de Elect. Hoſtien. Sum. Rubr. de Elect. §. Qualiter facienda. nu. 11. apud Paſſerin. de Elect. Canon. cap. 11. num. 119.* Et licet *Sigiſmundus a Bononia de Elect. Dub. 64. num. 5.* teneat, quod ſicut Suſpenſus ab officio, non eſt ſuſpenſus a beneficio, ut dicunt *Doctores Sanchez de Matr. lib. 3. Diſp. 31. num. 12. Henriq. de Excom. cap. 32. §. 3. Sayr. de Cenſur. lib. 4. num. 6.*; ita ubi jus eligendi eſt veluti fructus beneficii, per ſuſpenſionem ab officio, ſicut non ſuſpenditur a beneficio, ita non ſuſpenditur a jure eligendi. Et ex conſequenti *Superior localis* ſuſpenſus ab officio, non poſſit quidem ſuffragari in electione *Diſcreti localis*; tamen vocem habeat in *Capitulo Provinciali*, ubi ex beneficio *Prioratus*, ſeu *Guardianiæ* ſuffragator exiſtit.

21. Tamen hæc doctrina nullo modo ſubſiſtere poteſt. Quia gratis dicitur, quod ſic ſuffragari in *Capitulo* ſit Fructus Beneficii; quia *eligere* eſt miniſterium *Clericale*, quod venit ſub nomine Officii, quod contradiſtinguitur a beneficio, nec eſt fructus beneficialis, ſed munus officiale. Et ideo licet quis poſſit fructus beneficii ſui renunciare, non tamen poteſt, qui habet votum ad electionem, ad ſui beneplacitum renunciare illud. Si enim, ut optime diſcurrit *Rodericus Tom. 2. quæſt. 53. art. 10. verſ. Neque obſtat*, unuſquiſque propria authoritate poſſet juri ſuo dandi ſuffragium renunciare; omnes in *Capitulo* congregati poſſent hoc facere, cum non ſit major ratio de uno, quam de duobus, multis, & omnibus, & ſic fieret contra bonum commune Religionis, ad quod electio dirigitur. Sequitur ergo quod ſic eligere eſt munus, miniſterium, & officium, quod debent locales *Prælati* impendere *Religioni* ratione officii, quod gerunt; & ideo *ſuſpenſi* a tali *Officio*, ſuſpenſi etiam ſunt dicendi a ſuffragando in electionibus; & ita firmant *Paſſerinus de Elect. Canon. cap. 10. n. 93.* Conſequenter *Superior* ſuſpenſus manens in ſuo Conventu, nec locum digniorem debet habere, nec poteſt a Conventu exire non petita licentia *Præſidentis*: imo *Præſidens* poteſt ipſum ſicut cæteros ſubditos ſuos reprehendere, & circa ipſum, ſicut circa alios, ſuam auctoritatem exercere. Ratio eſt: quia tenere locum primum in *Capitulo*, & in *Refectorio*, ſicut & egredi de Conventu ad ſui libitum, competunt *Superiori*, ut *Prælato*, & ſunt actus ſuæ juriſdictionis. Sequitur ergo, quod etiam in iſtis impeditus ſit. Et licet in actu primo, ut loquuntur philoſophi, ſuſpenſus remaneat adhuc in ſuo ſtatu, puta immediatæ *Subjectionis Provinciali*: non ſic tamen eſt in ſecundo, puta in actibus juriſdictionalibus, qui ſunt per ſuſpenſionem illi prohibiti. In iſtis enim ſubjicitur *Præſidenti*, qui eſt verus *Superior localis*, qui taliter ſuſpenſum poteſt reprehendere, & ſicut cæteros ſubditos pœnitentiare; Ex eo enim quod eſt de ſua familia, eſt ipſius *Prælatus*, non enim in uno Conventu poſſunt eſſe duo *Superiores locales*. Unde cum *Præſidens* a *Provinciali*, ſeu *Diffinitorio* inſtitutus, verus *Prælatus* ſit; ſequitur quod *Guardianus* ſuſpenſus, ſit verus ejus ſubditus, nihil ſuffragante ejus *Prælatura*, in qua eſt ſuſpenſus. Et de hac materia dicemus infra *Tit. Pœnarum num. 66. & ſeqq.*

T E X T U S.

§. IV. Carceris pœna eſt alicujus reclusio in obſerato loco ſine chorda, & caputio. Includit privationem actuum legitimorum.

S U M M A R I U M.

22. *Poena Carceris, quæ ſit?*
Carceratus debet eſſe vinculatus.
Sequeſtratus in Cella non dicitur Carceratus.
Nec privatur actibus legitimis.
Carcer datur ad cuſtodiam, & ad poenam.
Carceratus ad Cuſtodiam non privatur chorda, & caputio.
Nec ſubit poenam Carceratorum.

COMMENTARIUS.

22. IN hoc *Textu* exprimitur formalitas Carceris dum dicitur: quod eſt *Alicujus reclusio in obſerato loco*. Quod enim locus obſeratus requiratur ad formalitatem Carceris, habetur ex *lege Verum eſt. ff. de Verb. ſign.*: in qua etiam dicitur, quod ultra locum obſeratum, requiritur, quod qui Carceratus dicitur, etiam vinculis in Carcere ſit con-

conſtrictus, ait enim ibi *Ulpianus*: *Verum eſt, eum, qui in Carcere clauſus eſt, non videri, neque vinctum, neque in vinculis eſſe, niſi corporis ejus vincula ſint adhibita*; quod etiam replicatur in alia lege *Codicis*. *In quacunque*. §. 2. *C. de Cuſtod. Reo*. Verum vinculorum uſus, maxime in Religione noſtra deſuevit, & non adhibentur, niſi quando ex atrocitate criminis, aut ex Cuſtodia non ſatis ſecura poſſet legitime timeri fuga *Rei*. Infertur ergo ex hoc, quod ſi aliquis *Religioſus* de mandato *Prælati* jubeatur ire in propriam Cellam, ſeu aliam cameram Conventus, & etiam in cameram Carceris, & jubeatur ab illa non egredi; nullo tamen modo poſſet dici Carceratus, ſi locus, in quo manet, clauſus de foris non ſit, nec ſubit Carceratorum pœnam (puta privationem actuum legitimorum) quantumvis per multos dies, & etiam ſine caputio, & chorda ibi detineatur; quia deficit ſubſtantialis forma Carceris, puta obſeratio, & ita ſenſit *Sanctorus l. de Poen. cap. 4. init. fol. 132.* Advertendum vero eſt, quod aliquando aliquis incarceratur ad cuſtodiam, aliquando ad pœnam. Et licet in *jure Civili* nullo modo Carcer detur ad pœnam, ut ſcripſit *Bartolus Tract. de Carc. ant. med.*; tamen in *jure Canonico* reperitur datus ad pœnam ex multis *Decretalibus cap. Quamvis de Pœn. in 6. Clement. 1. §. Duro. de Hæret. cap. Ut fama. de ſent. Excom. cap. A nobis de Apoſt. cap. Novimus de Verb. ſign. cap. Tuæ. de Pœn. cap. penult. §. Si qui. de Hæret.* citatia per *Sanctorum de Pœn. cap. 4. quæſt. 1. fol. 134.* Scio quidem, nonnullos ſentire contra *Bartolum* ſcribentes, de *jure* etiam *Ca*-*ſareo* Carcerem ad pœnam dari: & hanc concluſionem aſtruunt ex *lege Codicis Nemo carcerem. C. de Exact. tribut. lib. 10.* in qua determinatur, quod pro debitis publicis non debet quis poni in Carceribus, inferentes ex hoc: ergo pro aliis cauſis, quam pro debitis, aliquis, juxta *jus Civile*, puniri poteſt pœna carceris. Sed hæc deductio non eſt legitima. Imo ex illa lege, ut patet, jubetur, ne Carcer in pœnam publicis debitoribus detur, ex eo quod ut notat ibi *Gloſſa in l. Nemo. in V. Poenalium. C. de Exact. tribut. lib. 10.*: *Ad cuſtodiendum, non ad puniendum eſt carcer*; unde habetur in *Digeſtis lege Aut damnum. §. Solent. de Poen.*, quod nonnulli *Præſides* ſolebant ad perpetuos carcerea damnare. At hoc legibus vetitum eſt, quia ut ibi ſcribit *Ulpianus*: *Carcer ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet*. In *Religione* vero noſtra, quæ *jure Canonico* regitur, datur Carcer ad Cuſtodiam, & etiam ad pœnam. Quando datur ad cuſtodiam, Carcerato non detrahitur chorda, neque Caputium; & proinde, qui ſic carceratus manet, non poteſt dici carceratus formaliter, unde non incurrit, ex carceratione, privationem actuum legitimorum. Quando vero eſt ad pœnam datus Carcer, tunc ſecum affert privationem illam, prout dicit *Textus*. Ultra *Cuſtodiam* autem, & *poenam*, ob quas, & ad quas infligitur carceratio, datur etiam carcer ad arctationem; quando arctatio eſt qualificata, ut alias dicemus, quæ eſt tormenti genus differens a Carceratione tum ad *Cuſtodiam*, tum ad *poenam*: ſed de hac redibit ſermo ex profeſſo in Titulo de Tortura.

T E X T U S.

§. V. Pœna triremium, quæ quoad Sacerdotes commutari poteſt in recluſionem intra Ergaſtulum, quod a Sanctiſſimo D. N. Urbano Octavo, ad aliqualem Sacerdotalis culminis honorem, erectum eſt.

S U M M A R I U M.

23. *Pœna triremium ſurredit deportationi.*
In noſtra Religione eſt pœna ſubſidiaria.
Melior eſt conditia damnatorum ad mortem, quam ad triremes.

COMMENTARIUS.

23. TRiremium pœna, quæ ex *Folleria, Pract. crim. cap. 9. & Diaz Pract. c. 146.* ſucceſſit deportationi, ſive damnationi ad metalla, rariſſime, & ſolummodo in graviſſimis caſibus, in noſtra *Religione* practicatur. Et hoc optime fit: ex eo quod pœna iſta ut notat Donatus *Tom. 1. Par. 2. Tract. 9. quæſt. 3.* eſt Religioni ſubſidiaria; nempe caſu quo non poſſit alia via in *Religione Reus* ſufficienter puniri, ac emendari. Unde & *Reo*, & *Religioni* præſtat, diuturno, vel perpetuo carcere, pro modo culpæ, *Reos* punire, quam ad triremes damnare, maxime ad tempus. Etenim *Reus* in triremibus, in quibus eſt ſchola enormiſſimorum ſcelerum, quæ argute, & ingenioſe recitat *Peyrinus de Subd. quæſt. 1. cap. 27. verſ. Quibus omnibus*, non emendatur: imo ut praxis docet, fit ſceleſtior, quam intraverit, & ejus anima in ſtatu ita periculoſo verſatur, ut Vivaldus *Tract. de Depoſit. & Degrad. num. 38. fol. 84.* ratione ſecuritatis ſalutis concludat, meliorem longe eſſe conditionem damnatorum ad mortem, quam ad triremes. Illi enim potiora habent auxilia, quibus anima juvatur ad ſalutem, quam iſti, qui in tormentis continuis vivunt, peccatis ſaginantur, & finaliter damnantur. *Religioni* etiam probro, ſaltem apud vulgum ducitur, quod ejus alumni ad triremes damnentur, unde bona ipſius exiſtimatio læditur: & quod plus eſt, dum ſic ad tempus damnati ad triremes, expleto tempore, redeunt ad Clauſtra, non mortificati, correcti, aut verecundi; at impudentes, effrontes, temerarii, omnibus vitiis, & maxime obſcænitatibus dediti, unde incredibile, quantam peſtem in Religionem invehant, in quam triremium corruptelam convictu important. Et ob hoc judicat *Rodericus Tom. 2. quæſt. 25. art. 2. & Peyrin. de Subd. quæſt. 1. cap. 27. verſ. Dico ſecundo*, melius eſſe pro *Religione*, aut ad triremes non damnare; aut ſi criminis qualitas patitur, damnare in perpetuum; vel ſi tantam pœnam delictum non exigit, curare ut, finito tempore, damnati maneant in ſæculo, & non revertantur amplius, quam novis vitiis commaculent juventutem, maxime ſuo malo exemplo corrumpendo. Optimo proinde conſilio, & ad Sacerdotalia maxime dignitatis reverentiam *Urbanus Octavus* Ergaſtulum erexit prope *Cornetum*, (quod eſt oppidum *Romam* inter, & *Centum Cellas*, quod Italice dicitur *Civita Vecchia*,) in quo Sacerdotes incluſi tempus habent horas Canonicas recitandi, Orationi vacandi, & ſpiritualibus exercitiis, ac ſalutaribus pœnitentiis antiquas culpas diluendi. Sed ad hunc locum non admittuntur, niſi qui ſolvere poſſint manutentionem victualem. Unde non poteſt eſſe univerſaliter pro omnibus, ſed pro divitibus tantum Religionibus, quæ tales expenſas facere poſſunt, vel pro iis, quorum agnati divites ſunt, qui hoc facere velint; & ideo cæteri ad triremes mittuntur.

TE-

T E X T U S.

§.VI. Ejectio, ſeu expulſio ab Ordine, quæ dyſcolis, & incorrigibilibus imponitur.

S U M M A R I U M.

24. *Expulſio Regularium, pœnarum maxima.*
Comparatur excommunicationi.
Fertur in dyſcolos, & incorrigibiles.
25. Dyſcolus, *quid ſignificet?*
Difficilis, & Moroſus *idem ſunt.*
Moroſus *quis dicatur?*
Dyſcolus in Religione quis dicatur?
26. *Incorrigibilis dicitur dupliciter.*
Incorrigibilis de jure quis dicatur?
Incorrigibilitatis fundamentum eſt obduratio in malo.
Ex uno delicto non poteſt dici quis incorrigibilis.
Incorrigibilitas de facto includit eam, quæ eſt de jure.
27. *Ad incorrigibilitatem formalem quæ requirantur?*
Ex tribus gravibus delictis, quis eſt incorrigibilis.
Delicta non debent eſſe ejuſdem ſpeciei.
Magis perverſus proditur, qui peccat pluribus diverſis criminibus, quam qui pluries uno ſolo.
28. *Trina monitia eſt neceſſaria ad cenſuras, & quare?*
Ad incorrigibilitatem requiritur monitio, & punitio triplex.
. *Præſcriptio delictorum quando valeat?*
29. *Incorrigibilis quando quis poſſit oſtendi in uno delicto?*
30. *Ad incorrigibilitatem non requiritur, delicta punita fuiſſe judicialiter.*
Sufficiunt paternaliter correcta.
Correctio magis habetur per punitionem paternam, quam per judicialem.
31. *Ad incorrigibilitatem probandam complete requiritur Carcer.*
Et debet eſſe formalis.
Et carceratus debet ter in hebdomada jejunare, & flagellari.
Clericus carcerandus non ſpoliatur habitu Clericali.
32. *Pœnitentia publica eſt exemplar pro aliis a pœnitentiato.*
33. *Carcer debet eſſe per annum non interruptum.*
Eductio e carcere ad reſpirandum non interrumpit carcerationem.
34. *Carcer, qui datur incorrigibili eſt ad medicinam.*
35. *Ante Carcerationem pro incorrigibilitate requiruntur tria delicta punita.*
Poſt illa non requiritur delictum novum ad carcerationem.
Per carcerationem punitur conſuetudo delinquendi.
36. *Incorrigibilitas perfecta debet oſtendi ſignis, vel factis.*
Tranſacto anno carcerationis debet explorari mens carcerati incorrigibilis.
Facto qui ſe prodit incorrigibilem poteſt expelli.
37. *Poſt annuam carcerationem male vivens poteſt expelli, licet grave crimen non commiſerit.*
Mala converſatio arguit mentem non correctam.
Præſumptio incorrigibilitatis ſtat pro carcerato.
38. *Delicta in ordine ad expulſionem debent aliqualiter continuari moraliter.*
Quomodo continuata ſint, judicare, eſt Judici arbitrarium.
Bene vivens per triennium a delicto, dicitur emendatus.
39. *Completo anno carcerationis emendationem promittens, ſtatim debet educi.*
Oſtendens obſtinationem poteſt carceratus detineri.
Expellere incorrigibiles eſt facultativum Superiori, non præceptivum.
40. *Si intra annum fugiat a Carcere, non poteſt dari ſententia expulſionis.*
Petere licentiam a Sacra Congregatione expedit.
Fratrum Minorum erga Sedem Apoſtolicam cæca eſt Obedientia.

COMMENTARIUS.

24. OMnium pœnarum Regularium extremum eſt *Ejectio, vel expulſio ab Ordine*, quæ ex ſententia *D. Thomæ, Quolib.* 15. *art.* 37. comparatur excommunicationi; quia ſicut excommunicatio eſt maxima ſpiritualium pœnarum, eſt cum magna ſobrietate adhibenda, & non fertur niſi in criminoſos contumaces; ita etiam expulſio, ut optime philoſophatur *Donatus. Tom.1.Par.2. Tract.* 8. *quæſt.* 4. Difficultatibus magnis implexa eſt materia hæc expulſionis; tum ex iis, quæ de jure communi ſunt; tum ex ordinatis per *Statuta Religionis*: tum ex *Decretis Sacræ Congregationis* de hac diſponentibus, nec tamen nos difficultates omnes ſpectantes ad expulſos explanare decrevimus. Sed quia *Praxim criminalem* noſtræ *Religionis* elucidamus, ea tantum tractabimus, quæ ad praxim expulſionis ipſius faciunt; ablegantes Lectores ad illos, qui de rebus Regularibus ſcripſerunt, ut *Rodericum* utrumque, *Portellum*, *Pellizarium*, *Paſqualigum*, *Lezanam*, *Bardonam*, *Donatum*, *Peyrinum*, *Antonium a Spiritu Sancto*, & alios, apud quos omnia ad expulſionem, & expulſos pertinentia enodantur. Quia ergo, ut habetur ex *Textu*, *expulſio* pœna eſt, quæ *Dyſcolis, & incorrigibilibus imponitur*, videndum eſt primo: quiſnam ſit *Dyſcolus*, & *Incorrigibilis* ut poſſit expelli a Religione?

25. Reſpondeo: quod in propria ſignificatione *Dyſcolus*, idem eſt ac *difficilis*, vel *moroſus*, ducta derivatione a græco *Dyſcolo*, qui *Calepino*, *V. Dyſcolus*, teſte, vitii genus eſt; *Difficilis* vero, & *moroſus* homo idem eſt. *Moroſus* autem *is eſt, qui multorum morum inter ſe contrariorum eſt*, ut ex *Porphyrio* ait idem *V. Moroſus*, unde dicebat *Cicero de Senect. At ſunt moroſi, & anxii, & iracundi, & difficiles ſenes; ſi quærimus etiam avari: ſed hæc morum vitia ſunt, non ſenectutis.* Hinc eſt, quod diverſis vitiis exagitatus, modo unum vult, modo aliud; quod prius amabat reſpuit; quod nolebat, modo vult: ex quo vitiorum conflictu ſequitur, quod ſibi nunquam ſatis conſtat, & redditur familiaribus, Servis, & Amicis moleſtus, eo quia divinare debent, quomodo, & in quod ipſius genium feratur, ut ſibi poſſint ſatisfacere, & ita ei placere. Unde tali (maxime ſi is *Dominus*, *Superior*, aut ex *Magnatibus* ſit) conviventes, ſemper anxii vivunt, & conturbati ex ipſius dyſcolia, ex qua oritur, quod nunquam ſibi, ut vellet, famulantur; nec enim ipſe certo ſcit, quid velit: ſtrepitoſus eſt, ex quavis minima re excandeſcit, domeſticos increpationibus, minis, querelis, conturbat. Tranſumptive autem hoc verbum *Dyſcolus* intelligitur in *Textu*, ducta metaphora ab effectu. Sicut enim *Dyſcolus*, vel *moroſus*, ut dicebamus, domum ſuam, ac familiares, quibus moleſtus eſt, contur-

turbat; ita *Dyſcolus* in *Textu* accipitur, qui Religionem, & Fratres turbat inquietudine, loquacitate, murmurationibus, calumniationibus, ſcandalis, irreligioſitate, & delictorum frequentia. Ex his enim vitiis, quæ in totius *Religionis* deturpationem cedunt, maxime conturbatur Religioſa quies, & in anxietate ſemper vivunt Fratres, ne ſic dyſcolus novis ſcandalis Religionem commaculet. Ad expulſionem ergo primo requiritur, quod aliquis ſic *Dyſcolus* ſit conturbationem in Religione ſuis delictis cauſans. Sed hoc non ſufficit, niſi etiam *incorrigibilis* ſit.

26. Dupliciter autem dicitur incorrigibilis, ut plures habent *Doctores*: uno modo *de jure*, alio modo *de facto*. *Sylv. V. Incorrigibilis, & V Abbas 6. qu. 3. Peyrin. de Subd. quæſt. 1. c. 25. verſ. In hoc mihi. Roderic. Tom. 1. quæſt. 30. art. 15. Donat. Tom. 1. Par. 2. Tract. 8. quæſt. 9. a n. 3. De facto* quidem ſecundum eos, quando aliquis non ceſſat a vitiis, & ex mala ipſius inclinatione, & peſſimo habitu erumpit in ſcelera; de his minime erubeſcit, ſemper promptus eſt ad malum, & nullum reſpuit vitiorum genus, in quod frequenter non prolabatur. Sed meo videri, talis deſcriptio incorrigibilis *de facto* non undequaque ſubſiſtit. Poſito enim, quod aliquis paſſim in plura, gravia, & diſtincta, ſive numero, ſive ſpecie delicta prolabatur; non tamen ex eorum frequentatione, poteſt dici *de facto* incorrigibilis. Sicut enim inſanabilis non poteſt dici ille, qui plures patitur infirmitates, ſed ille, qui, cum omnia remedia juxta Medicorum ſcientiam adhibita ſint, ſanatus non eſt: ita neque incorrigibilis poteſt dici ille, qui plura delicta commiſit, ſed ille, cui adhibitæ fuerunt omnes correctiones paternæ, & judiciales, & tamen poſt eas nihil melius ſe habuit, nec emendavit. Et ita incorrigibilem non eſſe aliquem, niſi de præteritis delictis punitus ſit, tenent *Menochius, conſ. 86. Farinac. quæſt. 24. n. 9. Petr. ab Angel. Jud. Regul. cap. 26. n. 3.* Ad hoc ergo, quod incorrigibilitas de facto adſit, oportet, quod evidenter appareat: quemadmodum notorietas facti eſt, quando ita evidens eſt factum, quod nulla poteſt tergiverſatione celari; ita debet etiam talis eſſe incorrigibilitas *de facto*, quæ tunc eſt, quando delinquens patenter oſtendit animum perſeverandi in peccato. Quando enim frequenter peccat, non apparet incorrigibilitas *de facto*, ſed interpretativa tantum, quæ potius eſt incorrigibilitas *de jure*. Poteſt enim talia frequenter delinquens ſuam incorrigibilitatem celare dicendo, ſe peccaſſe, non quia in peccatis corrigi nolit, ſed ex fragilitate; & ita non poſſet dici incorrigibilis *de facto*. Et iſta incorrigibilitas *de facto*, ita manifeſtatur in eo, qui ſemel deliquit, ſicut in eo, qui pluries. Si enim quis delictum commiſit, & ter monitus, & punitus de eo pœnitere non volt, ut apparet in contumaci, & rebelli; iſte revera *incorrigibilis eſt de facto*, quia de facto perſeverantiam firmatam in malo oſtendit. *De jure* autem incorrigibilis dicitur, qui talis eſſe præſumitur ſecundum jura, licet in eo minime concurrant qualitates, quæ conſtituunt incorrigibilem *de facto*. Quia vero Decretum *Sacræ Congregationis de Apoſtatis, & Ejectis*, vult quod *Vere incorrigibilis minime cenſeatur, niſi non ſolum concurrant ea omnia, quæ ad hoc, ex juris communis diſpoſitione, requiruntur, ſublatis, in parte hac, Statutis, & Conſtitutionibus cujuſcumque Religionis, & Ordinis, etiam a Sede Apoſtolica approbatis, & confirmatis, verum etiam unius anni ſpatio in jejunio, & pœnitentia probetur in Carceribus: Elapſo autem anno, ſi nihilominus non reſipuerit: ſed animo indurato in ſua pertinaria perſeveraverit, ne contagione peſtifera plurimos perdat, tanquam pecus morbida, & membrum putre ejici tandem poſſit*: Ideo non attendentes, quid circa incorrigibilitatem decernant *Statuta* municipalia *Religionum*, debemus ex jure communi, & præſcriptis in citato Decreto, venari rationem formalem incorrigibilitatis. Ut ergo optime habet *Sayrus de Cenſ. lib. 5. c. 21. n. 37.* ex jure communi, ut patet ex *Decretalibus, cap. Ut famæ. de Sent. Excom. cap. Contingit il 2. eo. tit. cap. Cum non ab homine de Judic. cap. final. de ſtat. Monach.* dicitur *incorrigibilis*, ſi revertitur ad priora delicta, & in eis perſeverat, vel æque gravia committat; ſi aſſignatum pœnitentiæ locum, ut carcerem verbi gratia, deſerat fugiendo; ſi ter monitus non deſiſtat a criminibus præteritis, vel aliis ſimilibus; ſi in modo confitendi delictum appareat enim eſſe incorrigibilem, quia oſtendit, ſe non pœnitere de ſcelere, ſed potius dolere non ſibi ex voto ſucceſſiſſe, & non eſſe perfectius perpetratum, ut poſt *Panormitanum in cap. Cum non. num. 29. de Judic.* dicunt *Sanch. lib. 6. Decal. c. 9. num. 4. Graff. Deciſ. Par. 1. lib. 2. cap. 24. n. 19. Duard. in Bull. Cœn. lib. 2. Can. 15. quæſt. 11. n. 85. apud Donat. Par. 2. Tract. 8. quæſt 9 num. 10.*: Si contemnit ſubire pœnam pro delicto commiſſo, cum contemnere ſit de novo peccare, ut ait *Bonacina, de Clauſur. quæſt. 2. Pun. 12. §. 1. n. 6. & Ricc. Par. 4. Deciſ. 102. & Par. 1. Deciſ. 87.* Ex his ergo apparet, quod verum fundamentum incorrigibilitatis eſt obfirmatio voluntatis in malum, quæ cognoſcitur ex reiteratione delictorum, quibus delinquens prodit ſe minime correptum, vel ex actibus exterioribus, quibus evidenter convincitur ſe minime pœnitere de malo facto, ipſum denuo approbare, & in eo ſibi complacere. Hinc eſt, quod non poſſum ſubſcribere *Donato, Par. 2. Tom. 1. Tract. 8. quæſt. 15. qui ex Roderic. Tom. 1. quæſt. 30. art. 15. & Carol. de Graff. de Cleric. Effect. 1. n. 82.* qui, docet, poſſe aliquem declarari incorrigibilem, reſpectu unius delicti, (ſi nempe habeat tales circumſtantias, ob quas eſſet damnandus ad mortem,) & ita a Religione expelli. Quia quidquid ſit de jure antiquo, certe poſt Decretum *Sacræ Congregationis*, non poteſt iſte expelli ſub formalitate ſententiæ *expulſionis*; quia ob unum delictum quamvis graviſſimum, nequit aliquis præſumi incorrigibilis de jure, niſi de tali crimine ipſe nullam oſtenderet pœnitudinem, imo poſt multas exhortationes ad pœnitentiam, ipſe ſemper in malo animo perſeveraret. Verum quidem eſt, quod poſſet expelli indirecte, nempe damnando ipſum ad triremes, ob quam pœnam remanet a Religione expulſus, ut diximus ex. *Sanctor. de Pœn. c. 88. verſ. Illud certum. fol. 245.* Quod autem dictum eſt de incorrigibili *de facto*, & *de jure*; non ita accipiendum eſt, ut hæc duo ſint tanquam membra contradiſtincta; ita ut quando dicitur in citato *Decreto*: quod *incorrigibilis minime dicatur, niſi in eo concurrant omnia, quæ de jure communi requiruntur* ad conſtituendum incorrigibilem, intelligatur de eo ſolum, qui eſt incorrigibilis *de jure*, ac ſi decretum illud excluderet incorrigibiles *de facto*: Sed debent ſic accipi, ut unum includat aliud. Qui enim incorrigibilis eſt *de facto*, incorrigibilis eſt etiam de jure, licet non vice verſa. Quia incorrigibilis de *facto* evidentius ſuam incorrigibilitatem oſtendit, quam qui eſt incorrigibilis *de jure*, in quo tantum concurrit probatio præſumptiva, & in incorrigibili *de facto* concurrit probatio evidens, & palpabilis. Quemadmodum enim notorium *juris*, & *facti* ſic ſe habent, quod notorium facti, quod eſt ex evidentia, notorium etiam eſt de *jure*, ſive *juris*, licet non vice verſa; ita etiam *incorrigibilis de facto* cenſetur eſſe *incorrigibilis de jure*, ita ut tali incorrigibilitate exiſtente, & concurrentibus cæteris a *Decreto* requiſitis, bene poteſt fieri

expulſio, & ita tenet *Alphonſ. de Leon. de Cenſur. Recoll. 6. verſ. Ejicere. num. 314. & ſeqq. apud Donatum Tom. 1. Par. 2. Tract. 8. quæſt. 11. num. 7.*

27. Non ſufficit autem ad incorrigibilitatem formalem multiplicatio delictorum, ſed requiritur gravitas eorundem. Si enim exempli gratia aliquis eſſet negligens ad Chorum; vel Silentium in Refectorio violans, vel otioſus, & de his defectibus, licet ſæpe ſæpius monitus, ac pœnitentiatus non corrigeretur; tamen non poſſet dici incorrigibilis in ordine ad expulſionem. Requiritur ergo, quod delicta ſint ex gravibus, gravioribus, ſeu graviſſimis juxta diviſionem, quæ habetur ſupra ex *Textu Tit. Delictorum. §. 2.*; & ſunt illa, quæ ordinis conturbationem, Religioni dedecus, Fratribus ignominiam, Sæcularibus ſcandalum, & puſillis perverſionem cauſant: nam ideo expelluntur, ne tanquam pecus morbida alias inficiant, ut poſt multos *Sanctorus Compend. privileg. V. Ejicere. Mirand. Tom. 1. quæſt. 52. art. 1. concl. 2. Bonacin. de Clauſ. quæſt. 2. Pun. 62. §. 1. Roderic. Tom. 1. quæſt. 30. art. 18. & 19. apud Sanctor. de Pœn. c. 19. fol. 245.* Licet autem ex *Statuto Valliſoletano cap. 7. Tit. de Incorrig.* videatur requiri, quod incorrigibilis idem grave crimen ſæpius committat ad hoc ut talis dici poſſit (ait enim, quod incorrigibilis eſt: *Qui ter de eodem gravi crimine convictus, & punitus non reſipuerit;*) tamen hoc non debet accipi taxative, ſed exemplariter: Hoc eſt, non quod incorrigibilis dicatur ſolummodo is, qui ter commiſit idem grave delictum, ſed ſicut incorrigibilis eſt, qui idem grave ter commiſit; ita pariter ſi, tribus gravibus delictis ſpecie diverſis a ſe commiſſis, non reſipuerit. ita poſt *Abbatem in c. Cum non. num. 30. de Judic. & Aldret. de Relig. Diſc. lib. 2. cap. 26. nu. 38. tenet Petr. ab Angel. Jud. Regul. c. 26. num. 2.* Ratio enim incorrigibilitatis, ſicut, & motivum expulſionis non alligatur eidem delicto ſpecifico reiterato. Sicut enim ex reiteratione ejuſdem delicti conturbatur Religio; ita pariter ex multiplicatione variorum gravium delictorum. Imo magis perverſus proditur, qui ad plura delicta differentia ſe paratum oſtendit, quam qui in idem ſolitus eſt recidere. Hic ſiquidem peccare poteſt ex fragilitate naturæ ad illud tantum vitium inclinantis; ille vero demonſtrat voluntatem totaliter depravatam, & ad omnia maleficia promptam: & proinde magis incorrigibilis dicendus eſt iſte, quam ille, & emendatio magis ſperari poteſt ab eo, qui in uno deficit, quam ab eo, qui ad omnia mala proclivis eſt.

28. Dubium eſt autem: An ad incorrigibilitatem requiratur monitio, & punitio trina delictorum? Auctores, quos vidi, videntur hæc duo confundere, puta monitionem, & punitionem; & proinde in varias abeunt ſententias. Suſtinet enim *Rodericus*, quem ſequitur *Peyrinus*, incorrigibilem eſſe, qui pluries deliquit, licet de præcedentibus delictis non fuerit punitus: hoc negat *Sanctorus*. *Magalius* probat poſſe aliquem dici incorrigibilem, nulla monitione præmiſſa, & huic refragatur *Donatus*. Ut ergo clare procedamus, diſtinguere debemus materiam. Et primo dicamus de monitione: an ſcilicet requiratur trina monitio ad hoc, quod poſſit, quis declarari incorrigibilis *Marcellus Megalius Prax. crim. cap. 21. num. 3.* ait: quod licet trina monitio præcedens, & non pariens emendationem in monito, ipſum declaret incorrigibilem: tamen ſine ipſa poteſt quis dici talis, & *Carolus de Graſſis Cleric. Effectus t. a num. 799.* plures caſus enumerat, in quibus *Clericus* etiam non monitus, eſt incorrigibilis: ſubnectens, quod licet *Menochius Conſil. 82. nu. 127. in fin.* ſupponat incorrigibilitatem duo copulative requirere, nempe correctionem antecedentem, & perſeverantiam in malo; tamen inferius *Menoch. loc. cit. num. 130.* concludit duas monitiones ſufficere ad faciendum incorrigibilem. Et hoc ipſum docet *Caſtro de Juſt. Hæret. punit. cap. 2.* Sed hoc minime ſuſtineri poteſt. Quia trina monitio neceſſaria eſt, cum ſit numerus a *Sacris Canonibus* prærequiſitus pro ferendis cenſuris: per illam enim, ut ait *Sanctorus de Pœn. cap. 19. verſ. Illud certum. in fin. fol. 245.* fragilitati, negligentiæ, & ignorantiæ *Rei* conſulitur; patientia, charitas, & maturitas *Judicis* in graviſſima re proditur; & delinquentis incorrigibilitas manifeſtatur. Non poteſt autem *Reus* dici incorrigibilis, niſi ſit in delicto ſuo contumax: contumacia vero tunc dicitur, ſi ter monitus, adhuc reſiſtit, & hæc omnia habentur ex *jure cap. Contingit. de Sent. Excomm. in 6. cap. Cum non. de Jud. cap. Cum ad Monaſt. de Stat. Monach. Gloſſ. in Clement. 1. de Vit. & hon. Cler. Donat. Tom. 1. Par. 2. Tract. 8. quæſt. 10.* & tenet *Donatus*: qui concludit, quod ſi rationes *Graſſi* probant aliquid, hoc debere accipi de incorrigibili *de facto* non *de jure*.

Quantum autem ad punitionem: an ſcilicet requiratur præcedens delictorum punitio, ad hoc, quod quis dicatur incorrigibilis? *Rodericus Tom. 1. quæſt. 30. art. 5.* quem ſequitur *Peyrinus de Subd. quæſt. 1. cap. 25. verſ. Itaque ſecundum iſtos*, ſuſtinet, incorrigibilem non ſolum eſſe, qui ter monitus, & punitus non ſe emendavit; ſed etiam cum bis, aut ter crimina remiſſa, condonata, & diſſimulata, emendationis ſpe, fuere, & tamen non ſe correxit, quod dictum probat *Rodericus* multis rationibus, & firmat auctoritate *Clari quæſt. 36 num. 34. Caſſanæ. ſup. Conſuet. Burgund. fol. 5., & Salzed. ad Pract. Diaz. cap. 142. verſ. Incorrigibilis*. Huic opinioni adſtipulatur etiam *Sanctorus de Pœn. cap. 19. verſ. Sed hic eſt. fol. 247.* qui citat *Alphonſ. de Leo. Recoll. 6. num. 314. Portell. V. Ejicere. n. 1. §. 3. Sylv. V. Abbas. n. 6.* ſed confundit incorrigibilem *de facto* (de quo mox) cum incorrigibili *de jure*: Sed huic Concluſioni minime ſubſcribo. Licet enim rationes *Roderici*, quæ vere validæ ſunt, concludant incorrigibilitatem de jure antiquo in ordine ad expulſionem; non tamen eam probant de jure novo poſt *Decretum Congregationis*. Et ratio una, & mihi videri validiſſima, eſt, quia mens *Congregationis Concilii*, ut exprimitur in *Decreto de Apoſt. & eject. §. 8.* eſt, ut Superiores *nihil intentatum relinquant, ut lucrentur animas Fratrum ſuarum in profundum fere malorum delapſas, antequam graviſſimum, atque extremum expulſionis remedium experiantur.* Plane autem ſtat, quod qui admonitione, exhortatione, prece, & correctione verbali, quantumvis efficaci, & repetita, delinquentem a malo avertere ſatagit; ſi iſte in ſua malitia perſeverat, non ſufficientibus mediis uſus eſt ad procurandam ipſius emendationem. Si inutilia verba experitur Pater in corripienda inſolentia filii, debet devenire ad verbera. *Medicus* in curando ulcere, ſi videt, quod hoc non curat unguentum; ad præceptum *Hipocratis* utitur ferro, & tandem igne. Ita *Superior* non omnia media ad correctionem Subditi mali tentet, ſi in ſolis paternis exhortationibus, & ſuavibus reprehenſionibus confidit, ſperans illum clementia, & manſuetudine ad bonam frugem eſſe redigendum. Talium natura vitiis aſſueta, ſurda eſt ad verba exhortationis. Debet ergo *Prælatus* exuere perſonam *Patris*, & veſtire munus *Judicis*, & debitis pœnis, & juſta ſeveritate ipſum coercere, omnemque movere lapidem, ut delinquens a malo reſipiſcat. Si ergo ad hoc, quod aliquis vere incorrigibilis cenſeatur, juxta *Decretum*, oportet, quod

Su-

Superior circa illum uihil intentatum reliquerit ad ipſum emcudandum; liquet, quod oportet, quod in delictis ſuis non ſolum ſit adhibita eharitativa, & paternalis trina correctio, ſed juſta, & judicialis punitio, & ita expreſſe tenet *Portellus Dub. Regul. V. Ejiecre num. 1. verſ. Secundo nota*. Et ex hoc apparet minime ſuſtineri poſſe in praxi opinionem *Sanctori de Pœn. cap. 19. quæſt. 1. verſ. Sed hic eſt. fol. 247.* dicentis, quod ſi aliquis Religioſus pluries deliquit, inquietus eſt, cum omnibus litigat, eſt inobediens, perturbator, effrons, & exlex vivit, & *Superiores* amore, timore, vel alia cauſa ipſum impunitum reliquerunt; poſſit, non obſtante *Decreto de Ejectis*, contra ipſum juridice procedi, & in unico proceſſu probari incorrigibilis Fratris vita, & lata ſententia, detrudi in carcerem, ad expulſionis effectum; quia jus commune declarat, etiam incorrigibilem non tantum ter monitum, & punitum, ſed etiam qui contumax, & Rebellis fuerit, & per unum delictum. Sed pace tanti viri, neſciu quomodo ejus ratio ſtare poſſit: quod nempe de jure communi declaretur incorrigibilis non tantum ter monitus, & punitus, ſed etiam contumax, & Rebellis pro uno delicto. Quomodo enim aliquis dici poteſt contumax, niſi trina præceſſerit monitiu? Nonne in *Textu: Tit. Applicatio. §. 2. Statut. Valliſolet. cap. 7.* habetur: *Contumax eſt, qui trina monitione præmiſſa, inobediens perſeverat?* Si ergo eſt a jure declaratus aliquis Incorrigibilis, quia contumax, hoc fuit trina monitione ſuppoſita. Ergo minime fieri poteſt, quod, trina monitione non facta, aliquis poſſit dici incorrigibilis. Quod autem trina monitio non ſit de forma legis, ita ut, ea non ſervata, actus corruat, ſed detur ad ſolemnitatem; hoc quidem verum eſt in excommunicatione ferenda, & in carcerando renuentem pœnitentiam; quia ut alias diximus, excommunicatio, trina monitione non præmiſſa, eſt quidem illicita, ſed tamen valida; & de carcerandu Rebellem habemus legem ſcriptam, quod, una monitione etiam tantum facta, poſſit carcerari, ut ſupra dictum eſt: Non autem eſt verum in declaratione incorrigibilis. Ut enim ex citato *Decreto Congregationis* diximus, Superior omnem viam adhibere debet ad revocandum Subditum ad pœnitentiam, & emendationem. Non omnis autem via poteſt dici tentata ab illo *Superiore*, qui reiterata Subditi delicta diſſimulavit, vel illi pepercit, vel etiam paterna correctione verbali, & admonitiune corripuit; ſed debet etiam pœnis, & rigore judiciali delinquentem pro delictis replicatis caſtigaſſe, & cum omnibus his nihil profeciſſe. Tunc enim vere poterit dici incorrigibilis, cum *Superiori* nulla ulterior ſuppetat via ad Subditum emendandum. Unde evidenter concluditur, monitionem trinam, & punitionem eſſe de ſubſtantia incorrigibilitatis de *jure novo*. Concedu quidem, quod in caſu, quem aſſignat *Sanctorus*, poſſit inſtitui proceſſus de vita, & moribus illius dyſcoli Religioſi, (præcedente tamen infamia, denuncistiune, ſive accuſatione delictorum in ſpecie, alias proceſſus nihil valeret,) & in illo proceſſu de omnibus delictis inquiri, & de illis puniri (cum enim punitus de iis non fuerit, ut ſuppono; & ſemper in mala vita, & ſceleribus perſeveraverit, non poteſt ſe tueri delictorum præſcriptione; quia lex ſalvat, ſi poſt commiſſum a longiſſimo tempore delictum, *Reus* emendatus eſt, & bene vivit): Nos autem ſupponimus illum a multo tempore vixiſſe in peccatis, nec unquam de delictis pœnituiſſe, imo antiqua ſcelera novis facinoribus auxiſſe. Nego tamen, quod peracto illo proceſſu, & ſententiato *Reo*, poſſit carcerari in ordine ad expulſionem. Quia punitio juridica per unam ſententiam eſt uns: & accidit, quod inferatur ob multa delicta; nec ex illis multis delictis patratis, de quibus per monitiones, & pœnas non fuit correctus, poteſt cenſeri incorrigibilis, ita ut poſt unam punitionem de omnibus illis, poſſit incarcerari, ad effectum probandi totaliter incorrigibilitatem. Neque enim tentata alias fuit in illo via punitionis, ad ipſum emendandum. Ille ergo proceſſus, ſive ſententia erit tantum, ac ſi de uno delicto eſſet punitus. Quod ſi denuo peccet poſt illam pœnam, non ſtatim declarandus eſt incorrigibilis, quia non ter, ut lex; ſed ſemel tantum punitus eſt. Quod ſi dicas, multiplicationem delictorum arguere incorrigilitatem; tum quia poſt quodvis delictum propria conſcientia delinquentem arguit, & ita monet; tum quia habituatur in delictis, & ut dicebat *Seneca*: *Quæ fuerunt vitia mores fiunt*, unde ex habitu perverſo, qui de difficile eſt mobilis a ſubjecto, poſſit ſæpe delinquens dici incorrigibilis. Reſpondeo hoc minime valere. Monitiones enim conſcientiæ occultæ ſunt, & de his non judicat lex, nec etiam univerſaliter in omnibus delinquentibus reperiuntur illi remorſus conſcientiæ, maxime in perditiſſimis, *qui lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis*, proinde debent adhiberi ſenſibiles, & efficaces monitiones a *Superiore*, ut lex requirit. Et licet habituatus in ſceleribus difficilius corrigatur; tamen non poteſt talis dici, niſi experimentum triplicatum fiat in eo, & videatur, quid poſſint flagella punitionis ſeveræ, ad ipſum emendandum. Si enim, his adhibitis, adhuc reincidit de novo; vel impœnitens remanet de antiquo, vere incorrigibilis eſt.

29. Sed poteſt ne aliquis, qui unum commiſit crimen ſe prodere incorrigibilem? Dico, quod ſic. Si enim aliquis, *Prælato*, aliquid juſte, & legitime præcipienti, obedire nollet, & facta debite per ſolita intervalla trina monitione, in contumacia perſiſteret: ſi carceraretur, ut ex pœna carceris reduceretur ad obedientiam, & ipſe nihilominus in obſtinatione perſiſtens nullo modo vellet obedire; iſte re vera ſe proderet incorrigibilem, & tranſacto anno carcerationis, poſſet ſententiari ad expulſionem. Ratio eſt, quia vera incorrigibilitas conſiſtit in voluntate perverſa in malo obfirmata; in caſu vero dato, evidenter apparet de ſui perſeverantia in malo. Dicitur *alias incorrigibilis ter delinquens, punitus, & denuo delinquens*: quia ſupponitur dediſſe in præteritorum delictorum punitione aliquod ſignum emendationis; & novum delictum ab eo patratum declarat ſe revera minime fuiſſe correctum. Quod ſi in primo delicto nullam emendationem ſigno, vel verbis ſaltem prodidiſſet, pœnam reſpuiſſet, pœnitudinem non oſtendiſſet, imo de malo facto gaviſus eſſet; iſte evidentiſſime ſe manifeſtaſſet incorrigibilem: & iſte dicitur incorrigilis *de facto*, in quo non requiritur ſemper delictorum reiteratio, & iſte bene poteſt expelli, ut tenent plures, quos dat *Donatus Sylv. V. Abbas. num. 6. Roderic. Tom. 1. quæſt. 30. art. 15. in fin. Mirand. Manual. Tom. 1. quæſt. 52. art. 2. Concl. 2. Portel. V. Ejiecre. num. 1. verſ. Certiſſata*. Non concedo tamen id, quod docet *Carolus de Graſſis de Eff. Cler. Effect. 1. num. 882.*, cui conſentire videtur *Donatus Tom. 1. Par. 2. Tract. 8. quæſt. 11.* nec abnuit *Rodericus Tom. 1. quæſt. 30. artic. 15. circa med.* quod nempe aliquis poſſit delinquere crimine ita enormi, & qualificato, quod pro illo tantum puſſit ab Ordine expelli. Hoc enim verum non eſt, niſi caſu quo de illo crimine delinquens ſe proderet minime pœnitentem. Nec *Canones*, quos advocant iſti in probationem ſuæ ſententiæ concludunt pro illis, ſed pro me. Quia non eſt

De Amens Pract. Crim. Par. 1.

verum, quod, ob ſolum homicidium commiſſum, Clericus *Iudici* Sæculari tradatur, quia *Textus cap. Cum non ab homine de Judic.* ſic habet: *Si Clericus in quocunque Ordine conſtitutus in furto, vel homicidio, vel perjurio, ſeu alio crimine fuerit deprehenſus legitime, atque convictus, ab Eccleſiaſtico Judice deponendus eſt: Qui ſi depoſitus incorrigibilis fuerit, &c.* Neque verum eſt, quod, ex ſolo crimine proprietatis, *Monachus* expellatur a Monaſterio. Quia alius *Textus cap. Cum ad Monaſterium de Stat. Monach.* ita loquitur: *Si vero poſt hoc* (puta poſt reſignationem rerum ſibi repoſitarum factam *Superiori*, ut diſponit idem *Capitulum*) *proprietatem aliquam fuerit deprehenſus habere, Regulari monitione præmiſſa, de Monaſterio expellatur*. Et quis non videat non puniri expulſionibus homicidium, nec proprietatem, ſed ſolam incorrigibilitatem? In primo ſiquidem Canone Clericus ob homicidium deponitur: *Quod ſi depoſitus incorrigibilis fuerit*, (certe vel novum delictum patrando, vel de primo delicto non pœnitendo,) tunc traditur *Judici* Sæculari. Pariter *Monachus* ad hoc, ut cauſa proprietatis expellatur, oportet, quod in proprietate ſit recidivus, ut patet ex *Textu*, & in recidivatione ſit contumax. Ordinat enim *Textus*; quod, *Regulari monitione præmiſſa, de Monaſterio expellatur*. Monitio adhibetur ad hoc, ut quis a peccato deſiſtat, & facta prima monitione, ſi corrigitur delinquens, ſuperfluunt aliæ. Si ergo *Textus* decernit expulſionem, *præmiſſa monitione Regulari*, hoc eſt trina; patet, quod ſupponit, quod trina hæc monitio ſit de facto neceſſaria, & talis non eſt, niſi ſit in delinquente obfirmatio in malo. Si ergo conceditur expulſio, poſt monitionem; conceditur ex eo, quod monitiones fuerunt inutiles, & quod monitus perſeveravit in malo: & ita expulſio non datur ratione proprietatis ſemel commiſſæ, ſed ratione incorrigibilitatis. Quod aliquod delictum, licet una vice commiſſum, poſſit eſſe ita qualificatum, ut poſſit pro eo quis damnari ad triremes, & ita indirecte expelli ab Ordine, non abnuo, & ſupra diximus: Sed ut poſſit ejici ſervata formalitate directæ expulſionis; hoc nullo modo verum eſt, niſi adſit incorrigibilitas de facto, ut explicuimus.

30. Optimum autem eſt advertere, quod licet gravia ad minus debeant eſſe delicta reiterata in ordine ad expulſionem, & quod de omnibus iſtis fuerit punitus, ut diximus; hoc non ita accipiendum eſt, ut punitiones illæ fuerint per proceſſum; & ſervata fori criminalis, ac telæ judicialis indagine. Rem declaro exemplo. Eſt in Religione aliquis, qui furatus eſt de Cella Fratris, ſive Officina Monaſterii; furtum autem licet ſit de re ſufficiente ad peccatum mortale, non tamen eſt qualificatum, & enorme. Poſtea rixatus eſt cum alio Fratre, & ipſum pugno percuſſit; ex poſt cum aliquo ſcandalo Sæcularium, pudicitiam mulieris attentavit. *Provincialis* de omnibus iſtis delictis paternaliter ipſum, non per ſententiam punivit. Pro primo enim delicto ſex vicibus intra unum menſem jejunio in pane, & aqua, & flagellatione ſpatio integri pſalmi *Miſerere*, in publica Refectione Fratrum, ipſum mulctavit: Pro ſecundo; per quindecim dies in domo diſciplinæ ipſum maceravit: Pro tertio, ultra diſciplinas, & jejunia nonnulla abſque caputio, injunxit clauſtralem carcerem per ſpatium unius anni. Quærimus ergo: an trinæ illæ punitiones licet non factæ ad rigorem juris, ſint ſufficientes, ut poſt illas poſſit carcerari *Reus* in ordine ad expulſionem? Nullum invenio *Doctorem*, de hoc loquentem. Sed ego dico, quod ſic. Ducor, quia, ut alias diximus, correctio inter Regulares magis importatur caſtigando via paternali, quam juridica, & ego conſului *Superiores*, ut hac via utantur in gravibus, & gravioribus delictis; tum quia hoc ſit expeditius, quam per proceſſus; tum cum minori perturbatione Fratrum; tum ob carentiam peritorum in bene fabricanda inquiſitione; tum quia *Reus* acceptabit libentur pœnitentiam paterne inflictam, qui alias renuet, & effugiet ab eadem illata per ſententiam, a qua appellabit, & defenſores inveniet, & pœnas eludet, & *Superiorem* ridebit, & ex impunito delicto, evadet pejor. Pariter in punitionibus Regularibus non ſervatur uſquequaque juris a ordo, ut in Sæcularibus judiciis, & hoc ex *Canonum* præſcripto, ut patet ex *Capitulis cap. Qualiter, & quando il 2. de Accuſ. Text. Tit. Quam. §. 7. Clement. Sæpe. de Verb. ſignif. §. Verum*. Si ergo ex facti veritate inſpecta, ſine proceſſu Superior caſtigat in foro paterno, plene implet mentem legis requirentis punitionem trinam in delinquente, antequam declaretur incorrigibilis. Quia mens legis eſt, ut efficacioribus mediis utatur Superior in procuranda Subditi emendatione. Efficacior vero via eſt caſtigare paternaliter, quam judicialiter, quia plus emendatur Subditus regulariter per illam, quam per iſtam. Igitur poſt trinam punitionem paternalem, bene poterit *Superior* incarcerare in ordine ad expulſionem. Nullam enim habemus legem, quæ decernat incorrigibilem eſſe eum ſolum, qui punitus ter per ſententiam adhuc delinquat; ſed qui punitus ſecundum Regularia inſtituta, non deſiſtit peccare. Dicetur forte contra hoc, quod ſupra diximus, quod ex *Decreto de Ejectis Superior* non debet relinquere aliquod intentatum ad Subditum reducendum ad bonam frugem, antequam expellat: Non tentata autem eſſe omnia media, ſi delicta non ſint punita pœna ordinaria, & per ſententiam. Reſpondeo: negando minorem. Quia cum efficacior ad converſionem Subditi ſit punitio paterna, quam judicialis, ut dictum eſt; certe plus adimplet mentem *Decreti Superior*, qui efficaciori utitur medio ad converſionem Subditi puniendo paternaliter, licet pœna extraordinaria ſit, & minor, quam procedendo judicialiter: in quo modo, licet pœna inflicta ſit major, minorem tamen habet efficaciam ad procurandam emendationem. Unde concludendum eſt, quod, tentatu inutiliter hac via, paternæ ſcilicet puniendi, optime poteſt decerni juridice incarceratio in ordine ad expulſionem. Et huic reſolutioni adſtipulatur etiam *Sanctorus de Pœn. cap. 19. quæſt. 4. verſ. Hic dubitari. fol. 261.* dum docet, quod ter puniti ſine ſtrepitu, & figura judicii, & non formato proceſſu, poſſunt carcerari ad expulſionem.

31. Quæ autem hucuſque dicta ſunt de incorrigibilitate, debent accipi *initiative*; hoc eſt, quod, ipſis exiſtentibus in aliquo caſu, dicitur incorrigibilitas initiative probata, non vero complete. Ad ipſam enim perfecte concludendam, requiritur carceratio annua, ut ex *Decreto* præallegato conſtat. Carcer vero debet eſſe formalis, puta in loco obſerato ſine caputio, & chorda, & etiam debet jejunium in pane, & aqua in publico Refectorio, ſimul cum flagellatione, adhiberi. Patet hoc; quia carcer iſte adhibetur ad pœnam delicti: debet ergo eſſe carcer formalis, & ita tenet *Sanctorus, loc. cit. quæſt. 2. fol. 249. & Donat. Tom. 1. Par. 2. Tract. 8. quæſt. 19. n. 1.* Carcer vero formalis apud nos, ut ordinatur in *Statutis Gen. Ord. c. 7. §. 6. n. 15.* importat privationem caputii, & chordæ, flagellationem, & jejunium in pane, & aqua: concludendum ergo eſt, quod hæc omnia debent adhiberi cum carcerato ad probandam incorrigibilitatem. Unde non conſequenter docet *Sanctorus, lar. praxim. cit. verſ. Reſpondeo tertio. fol. 251.*

251. dum ait, hoc jejunium, & flagellationem non eſſe adhibendam; quia cum agatur de re gravi, & odioſa, non debemus declarare hoc per *Statutum Ordinis*, ſed per jus commune, in quo non conveniunt iſti rigores. Ratio enim hæc eſt potius ad oppoſitum. Quia cum agamus de re graviſſima, & de extremo remedio ad procurandam delinquentis converſionem, omni rigore juris eſt procedendum. Si enim carceratus ſic nullam cogaretur ſubire confuſionem in ſe diſciplinando, & jejunando coram Fratribus, ſed communi victu uteretur in carcere, in quo liber eſt ab omnibus oneribus Religionis; iſte ſane non moleſtum, nec ad pœnam, haberet ipſum carcerem, imo ad delicias: maxime ſi Carceratus eſſet ex illis, qui ſomno dediti, ſatius ducerent dormire carcerati, quam liberi ſurgere ad Matutinas. Carcer ergo, abſque tali jejunio, inutilis eſt ad finem correctionis conſequendum, ob quod a *Decreto Congregationis* injunctus eſt. Quod ſi vult *Sanctorus*, quod carcer debet eſſe juxta jus commune, in quo non injungitur tale jejunium, & non juxta jus Statutarium, quod injungit præter jejunium, flagellationem: quare admittit, quod Carceratus, ad incorrigibilitatem probandam, debet privari forma habitus, puta caputio, & chorda, ut docet *de Pœn. cap.* 19. *quæſt.* 2. *verſ. Reſpondeo primo. fol.* 251.? Forte de jure communi Carcerandi debent privari habitu Clericali? Quod ſi hoc non; ſed talis privatio fit ex præſcripto Statuti ordinantis talem privationem: & quare non ſervanda eſt alia conditio, ex Statuto injungenda carceratis formaliter, puta jejunium, & flagellatio? Non eſt major ratio, quod carcer adhibeatur formalis, juxta *Statuta Ordinis* in privatione habitus, quam in jejunio: quod ſi in illa ſequimur ordinationem *Statuti*, pariter ſequi debemus in jejunio, & diſciplinatione, ut dictum eſt. Nec replicare valet, quod de jure communi Clerici carcerandi ad pœnam expoliandi ſunt habitu Clericali, quia *Capitulum Placuit* 21. *quæſt.* 2. jubet *Deſertorem Clericum cingulo honoris, atque Ordinis ſui exutum, aliquo tempore Monaſterio relegari*, & in *Decretali cap. Tuæ de Pœn.* dicitur, quod Clerici *a ſuis Ordinibus degradati detrudi debeant in arctis Monaſteriis*: Et ſicuti in degradatione ſpoliantur Degradati omni habitu Eccleſiaſtico, ut dicitur in *jure cap. Degradationem. de Pœn. in* 6.; ita Clericus carcerandus, de jure, debeat ſpoliari habitu Clericali; Unde concludi poſſit, quod expoliatio habitus Religioſi in carcerato ad pœnam ſit de jure communi, ut probare contendit *Sanctorus. de Pœn. cap.* 4. *quæſt.* 9. *fol.* 177. Quia *cingulum honoris, atque Ordinis*, quo exui jubetur Clericus in primo *Canone*, non eſt habitus Clericalis, ſed eſt locutio metaphorica, & ſignificat exercitium ſuorum Ordinum, a quibus manet ſuſpenſus, dum manet in Monaſterio, & ita explicat *Gloſſa in cap. Placuit in V. Cingulo* 21. *quæſt.* 2. ajens: *Cingulo, ideſt executione; non enim deponitur*. Degradatio autem injuncta Clericis criminoſis in ſecundo *Canone*, eſt degradatio verbalis; puta depoſitio, ut habet ſumma illius Capituli, quæ dicit: *Clericus pro magno ſcelere ab eo commiſſo deponi debet*. Et in hac non fit veſtium expoliatio, quæ tantummodo fit, cum fit degradatio ſolemnis, ad effectum tradendi Clericum in manus *Judicis* Laici, ut patet ex textu illius *Decretalis in ſexto libro*. Non ergo de jure communi eſt, quod carcerandus ad pœnam expolietur habitu Clericali, ſicut, & praxis totius mundi declarat: & ideo inter nos eſt de jure Statutario: & ideo in caſu, de quo loquimur, ſi Carcerato, juxta Statuta, detrahitur caputium, & chorda; ita eidem injungi debet jejunium, & flagellatio ab eodem *Statuta* Carcerato decreta.

32. Ex eo autem, quod *Decretum*, ultra carcerem, præſcribit adhibendum incorrigibili *Jejunium, & pœnitentiam*, autumat *Sanctorus*, jejunium debere eſſe ſemel in hebdomada; pœnitentiam autem, ſi pari modo educetur e carcere ad Capitulum culparum, & ibi Superior ipſum redarguat, obſecret, increpet, ut ad bonam frugem convertatur. Sed meliori ſane modo adimpletur *Decreti* mens, ſi taliter carcerato adhibetur carcer formalis ad normam *Statuti* noſtri, ut dictum eſt. Siquidem ſemel in hebdomada ex vi regulæ tenetur jejunare. Si ergo iſte jejunat in pane, & aqua, qualificat ſane jejunium taliter, quod iſta privatio cujuſvis alterius cibi, æquivalet jejunio alterius diei facto ſecundum jus commune, quod, ut ait ex *Zacharia Paſqualiga Prax. jejun. dec.* 1. *&* 8. *Sanctorus ipſe de Pœn. cap.* 19. *quæſt.* 2. *verſ. Reſpondeo tertio. fol.* 251. non importat, niſi unicam in die comeſtionem, & abſtinentiam a cibis Paſchalibus. Pariter flagellatio ſuccedit loco pœnitentiæ, quæ cumulatur ex publica exhibitione, quæ in Refectorio qualibet ſexta feria fit; maxime ſi addatur a *Superiore* non ſemper, ſed aliquando, exhortatio paterna, & efficax tali pœnitenti, ut convertatur. Et ita non tantum ſalubrior methodus pro ipſius correctione practicatur, ſi carcer ſit formalis juxta diſpoſitionem Statutorum, prout nos dicimus; ſed etiam ejus exemplaris punitio tranſit in exemplum pro cæteris, ne in mala ſimilia prolabantur.

33. Taliter vero Carceratus debet manere per annum, qui ut bene notat idem *Sanctorus de Pœn. loc. cit. verſ. Reſpondeo ſecundo. fol.* 251. debet eſſe continuus, & non interruptus, Quod ſi a Cuſtode ad aliquam horam dimitteretur, reſpirandi aeris cauſa, e carcere (aſſiſtente tamen Cuſtode, & in loco non publico,) non poteſt dici carcer interruptus, ut ex *Abbate in cap. Accedens de Procur. & Marſil. Pract.* §. *Attingam*. n. 24. probat idem *Sanct. loc. cit. verſ. Reſpondeo cum. fol.* 253., qui etiam addit, quod ſi carceratus taliter, aut non eſſet obſeratus in carcere ſub ſeris, & vectibus, ſed cubaret quidem in loco carceris, ſed oſtio aperto; aut minime jejunaret, nec pœnitentiis affligeretur: annus ille probationis in carcere non valeret ad expulſionem, tum quia de ſubſtantia carceris eſt, ut alias diximus, quod ſit clauſus, tum quia cum pœnitentiæ rigores ibi non expertus ſit, non eſt adimpleta mens *Congregationis*, quæ requirit afflictionem in taliter carcerato, ut formam eſſentialem, pro experienda ipſius incorrigibilitate: & ipſa non ſervata, corruit actus, ut docet etiam *Donatus Tom.* 1. *Par.* 2. *Tract.* 8. *quæſt.* 11. n. 9.

Nec audiendus eſt *Petrus ab Angelis Jud. Regul. Par.* 1. *cap.* 26. *verſ. Verum quia. fol. m.* 178. qui docet annum probationis in carcere poſſe eſſe interpolatum; tum quia *Statutum* pœnale, in quo aſſignatur aliquod ſpatium temporis, & non exprimitur, quod debeat eſſe continuum, explicandum eſt de tempore etiam interpolato, ut deducitur ex *Textu Civili in l. Paulus*, §. *final. ff. de liber. cau.* cui adſtipulantur *Juriſconſulti*, *Salicet. in l.* 2. *C. Si mancipium. junct. gloſſ. & Jaſon in l. Si idem. ff. de Juris. omn. Jud. col.* 2.; tum quia in legibus, & Statutis magis attendendum eſt ad finem, quam ad verba legis: finis autem *Decreti* præcipientis annuam carcerationem, eſt, ut longum tempus ad pœnitentiam adhiberetur delinquenti, & in illo poſſet melius certiorari *Judex* de corrigibilitate: hæc autem æque poſſent haberi in anno interpolato, ſicut in continuo, ut late proſequitur impugnans *Sanctorum*.

34. Sed quidquid ſit de illa doctrina *Saliceti, & Jaſonis*, non quadrat ad propoſitum. Etenim carcer, qui datur ad probationem incorrigibilitatis,

li-

licet ſit pœnalis, non tamen eſt ad puram pœnam; ſed eſt ad remedium carcerati, & ad probationem ipſius incorrigibilitatis: ad rationem vero remedii, & probationis, neceſſaria eſt continuitas illa. Quia ſi afflictio illa anguſtiæ carceris eſſet interpolata, non ita torqueret *Reum*, ſicut ſi eſſet continua, & ex ipſa tortura minori, non diſponeretur forte, ad ejurandam ejus duritiem in malo. Patet hoc exemplo in remediis corporalibus, quæ adhibentur nonnullis morbis chronicis, ſive ſint interna per pharmaciam, ſive topica per Chirurgiam. Si enim æger indiget decoctionibus per menſem, ſive balneis, ſive ſudatione per quadraginta dies; certe hæc omnia continue, & abſque interpolatione præſtantur. Et ratio eſt, quia prima potio, balneatio, ſive ſudatio incipit diſponere pro ſecunda, & hæc pro tertia, & ſic deinceps: & hoc modo humores noxii moventur, alterantur, & tandem expelluntur. Quod, ſi facta una, vel altera balneatione, æger quieſceret per octo, vel decem dies, ita ut humores aliqualiter moti ad antiquum ſtatum reducerentur; licet adæquaretur numerus balneationum a Medicis præſcriptus, tamen non ſequeretur effectus intentus, ex eo quod in illo intervallo humores ad priſtinum ſtatum reducuntur. Pariter, ſi probatur aurum in cinerario, ſive crucibulo, non ſufficit, quod per duas, vel tres horas interpolatas ſit in igne. Hoc enim modo nunquam a metallis admixtis deſæcaretur; quia ad probationem, qua cognoſcitur auri puritas, continuitas illius tormenti neceſſaria eſt. Ita in caſu noſtro. Carceratio annua *Rei* eſt remedium pœnale, & tormentum probatorium ad expugnandam inveteratam *Rei* malitiam, & explorandam ejus incorrigibilitatem. Quod ſi tale tempus interpolatum eſſet, ſi *Reus* per tres menſes fugeret, & iterum carceraretur, iterumque fugeret, & ſic deinceps; carceratio illa trimeſtris non eſſet ita moleſta, & gravis *Reo*, ut per illam antiquos mores abjurare compelleretur, neque per illam poſſet certiorari *Judex*, incorrigibilitatem ejus eſſe invincibilem, ut eſt mens *Sacræ Congregationis*. Certe malitia ejus, qui eſt humor peccans, ſi in illo tempore, quo fuit carceratus, aliquo modo motus eſt, & forte cogitavit de emendatione; quando fugit e carcere, per pernicioſam libertatem ad priſtinum ſtatum revertitur: Unde fit, quod nova carceratio ipſum ita induratum, imo plus induratum in perverſitate inveniat, quam antea fuiſſet. Unde non eſt, cur poſſit trimeſtre prioris carceris computari pro annuo remedio, vel probatione præſcripta. Conſtat ergo allatam doctrinam *Petri ab Angelis* non quadrare ad punctum noſtrum: & ita manet firma ſententia *Sanctori*, quæ eſt communis, & roborata *Decreto Sacræ Congregationis Concilii*, quod dabo in calce iſtius paragraphi. Et valde miror, quod ipſe *Petrus ab Angelis*, qui idem *Decretum* recitat, & dicit habere apud ſe authenticatum, conetur per extortas, & inutiles expoſitiones ipſum eludere, contra patentem, & expreſſum ipſius ſenſum, ut ſuam opinionem tueatur: imo magis miror, quod ipſe fateatur penes ſe habere authenticatum manu, & ſigillo *Cardinalis Caraffæ Præfecti*, *Decretum* illud *Sacræ Congregationis*; & ex alia parte, citatis multis *Doctoribus Salas. de leg. Tract. 14. Diſp. 2. ſect. 9. n. 53. Sanchez de Matr. lib. 8. Diſp. 4. num. 10. Portel. V. Cardinalium declarat. num. 1. Peyrin. de ſubd. quæſt. 1. cap. 25. §. Hoc dubium. Navar. Conſ. 15. de Sent. Excom. lib. 9. Bonac. de leg. Diſp. 1. quæſt. 1. Pun. 8 num. 4. Dian. Tract. 10. de leg. Reſol. 29.* de prædicti *Decreti* validitate dubitet. Etenim *Doctores*, qui ſentiunt, *Decreta Sacræ Congregationis* non habere vim obligandi; loquuntur cohærenter ad *Decretum* ejuſdem *Sacræ Congregationis Concilii, & Rituum, Urbano Octavo* mandante, in quo habetur, non habendam iis fidem in judicio, & extra, niſi ſint munita ſigillo, & ſignata manu *Præfecti*, ac *Secretarii* ejuſdem *Sacræ Congregationis*, quod *Decretum* per extenſum refert *Donatus Tom. 1. par. 1. Tract. 8. quæſt. 4. num. 3.* alter *Barboſ. Collect. Bullar. V. Congregatio. n. 2. & 3. & Lezan. Sum. V. Sacr. Congr.* Cum ergo ille fateatur habere tali modo authenticum, non eſt unde de ipſius valore poſſit legitime dubitare: Attento maxime, quod tale *Decretum* non eſt diſpoſitivum alicujus de novo, ſed tantum declarativum præcedentis legis ab eadem *Sacra Congregatione* emanatæ, de cujus legis interpretatione, & mente, nemo melius docere poteſt, quam ipſe Legiſlator, qui fuit ipſa eadem Congregatio: Cui licet a principio ſuæ erectionis factæ a *Sixto V. Conſtit. Immenſa. 1587. 23. Mart. Cherub. Tom. 2.* non ſit data poteſtas condendi leges de novo, ut advertit *Donatus*; tamen habuit ex *Donat. loc. cit. n. 14. Auctoritatem promovendi reformationem Cleri, & populi*, ut habetur in *Bulla* eadem, & patet, quod reformationem promovere minime potuiſſet, niſi per *Decreta*, in ordine ad reformationem Cleri Regularis, ſive Sæcularis. Conſtat ergo, quod, etiam independenter a nova *Papæ* approbatione, potuit talis *Congregatio Decretum* illud condere, & authentice declarare, ex eo quod verſatur circa Regularium reformationem. Et quamvis in illo *Decreto de Apoſtatis, & Ejectis* exprimatur, quod ſit conditum *de peculiari Sanctitatis ſuæ facultate*; hoc ponitur ad cumulandam ipſi *Decreto* auctoritatem, non quod talis facultas ſpecialis neceſſaria eſſet ad ipſius valorem. Miror inſuper, quod idem *Petrus ab Angelis*, ut inconſequenter ſcrupuloſum ponderet *P. Sanctorum*, qui admittit, quod cenſeatur eſſe completus annus carcerationis, licet illi deſint aliqui dies; & negat poſſe dici completum eundem annum, ſi carceratio fuerit interpolata. Si enim bene, & attente legiſſet *Sanctorum*, repeteriſſet ſe conſequenter utrobique eſſe locutum. Licet enim *verſ. Reſpondeo ſecundo*, ſtatuerit annum carcerationis debere eſſe continuum; tamen ratione parvitatis materiæ, & alias cauſas, quas recenſet infra. *verſ. Reſpondeo cum de eſſentia fol. 253.* docet, poſſe dici, & eſſe continuum annum, licet ad modicum tempus, ut ſupra diximus ad relaxandum animum, vel aliud peragendum, de licentia Cuſtodis, e carcere exiret. Quod ergo doceat, quod annus poterit dici completus, etiamſi illi deſint aliqui dies, eſt conſequenter loqui, & nullibi eſſe ſcrupuloſus. Hoc adnotare volui, ut a doctiſſimo Confratre maculam inconſtantiæ, qua nimia deturpantur Scriptores, avertam.

Difficultas vero eſſe poteſt: an carcer, qui adhibetur, debeat eſſe pro tertio delicto excluſive; & an abſque novo delicto? Explico difficultatem. Aliquis bis graviori Apoſtaſia peccavit, de quibus punitus eſt, exinde aliam Apoſtaſiam, vel aliud grave crimen committit. Quærimus: ſi ad puniendum hoc crimen poſſit carcerari ad annum, qui annus ſit probatorius incorrigibilitatis; vel requiratur etiam, quod de tertio delicto juxta leges ſit punitus, independenter ab illa carceratione? Pariter quærimus, ſi poſtquam pœnitentiam complevit de tertio delicto, poſſit de facto incarcerari ad probationem incorrigibilitatis, nullo novo patrato delicto; an vero debeat expectari quartum delictum, ad hoc, quod incarcerari poſſit?

35. Quoad primam partem *Alphonſus de Leone Recoll. 6. n. 320.* ſuſtinet, quod de duplici delicto punitus, pro tertio, poteſt carcerari ad expulſio-

pulſionem. Sed hoc non probatur. Quia *Decretum Coagregatioais* exigit, quod *vere incarrigibilis aoa cenſcatur, niſi non ſolum eoacarrant ea omnia, qaæ ex juris cammanis diſpoſitione reqairantur, &c.* (hæc autem ſuot trina monitio, ac trina punitio, ut ſupra diximus) & poſtea ſubjungit: *Etiam unias anni ſpatio probetur ia carceribas*, Ergo apparet, quod trina punitio independenter a carceratiooe debeat ipſam præcedere, & ita tenet *Sanctoras de Paca. cap. 19. quaſt. 3. verſ. Si aatem agatar. fol. 255.*: & ita carceratio ſequi debet ad complementum totius juris communis, quod trinam punitionem requirit, prout diximus.

Quo vero ad ſecundam partem, opinatur *Sanctoras loc. cit. qaaſt. 2. verſ. Reſpoadeo prima. fol. 249.* quod non poſſit incarcerari incorrigibilis, qui in prioribus delictis per punitionem emendatus eſt, niſi iterum peccet; & ita pro hoc novo peccato carceretur ad pœnam, & pro aliis ad experimentum. Sed ſalva viri reverentia, hoc non placet. Quia ſi carceratur, hoc eſt in pœnam conſuetudinis delinquendi inductæ per triplicatum delictum, & eſt in probationem iocorrigibilitatis. Non ergo requirit oovum delictum; quia per carcerationem punitur conſuetudo, quæ punita non eſt, licet puniti ſint actus ſinguli, per quos inducta eſt. Pariter, ſi hoc verum eſſet, oporteret, quod ad actualem expulſionem, quinquies deliquiſſet Expellendus; nempe ter ante carcerationem; ſemel pro carceratione ineunda; & illa peracta, iterum pro effectu expulſionis. Atqui hoc inauditum eſt, nec apud ullum *Auctorem* invenitur neceſſaria patratio quinque delictorum ſucceſſivorum. Sequitur ergo, quod tribus delictis commiſſis, & ipſis vel ordinaria pœna per ſententiam, vel ſine figura judicii punitus, decerni poteſt a *Diffinitoria* carceratio annua ad completam probationem, abſque ullo novo delicto; quia per illam, ut dicebamus, punitur coofuetudo delinquendi alias non punita, & initur legitimum experimentum incorrigibilitatis.

36. Peracto vero anno carcerationis, non adhuc ceoſetur abſolute probata ejus incorrigibilitas, ſed debet ipſam manifeſtare vel *ſignis*, vel *factis*. *Sigais* quidem: quia, ſi prout ſcribit *Daaatas Tom. 1. par. 2. Tract. 8. qaæſt. 19.* in anno carcerationis iſte ſe oſtendat minime humiliatum, & de præteritis delictis non pœnitentem, imo dicat ſe velle, quando erit liber, de ſuis æmulis ulciſci, aut jugum clauſtrale excutere; in blaſphemias; Imprecationes, & minas erumpat ob illam carcerationem; tranſacto vero anno *Provincialis* ad eum mittat *Patres graves*, cordatos, & timoratos, qui ipſum exhortentur ad emendationem; ipſe autem dicat *ſe nalla moda velle acqaieſcere*, ſed indignabundus, & impatiens in verba contemptus, & contumeliæ contra illos erumpat; certe evidentiſſime apparet ſe in ſua pervicacia perſeverare, & ita vere ſe prodit formaliter incorrigibilem. Et facta a *Patribus* illis, (qui ad minus debent eſſe duo, & melius erit ſi ad hoc officium charitatis etiam Teſtes adhibeantur, qui poſſint ſuper tali facto deponere) relatione jurata *Proviaciali* (quæ ſcripto excipi debet a *Notaria* cauſæ) & examinatis Teſtibus, qui aſtiterunt monitioni ſactæ Carcerato a prædictis *Patribas*; poterit deveniri ad ſententiam expulſionis, de qua ſuo loco dicemus. *Factis* vero: quia ſi in anno carcerationis ipſe humiliatum, & pœnitentem ſe ſimulet, imo etiam lachrymis emendationem proteſtetur, & ſpondeat, ſe velle in melius mutare vitam, patienterque ſufferre oſtendat pœnam illam, & ita anno completo educatur è carcere; ſed ex poſt, non multo tempore elapſo, in aliud grave delictum recidivet, iſte certe ſe probat incorrigibilem, & expelli poteſt. Et ita eum *Alphaaſo de Leaae* concludit *Donatus de Cenſar. Recall. 6. aam. 318. apud Doaat. lac. cit. quaſt. 12.* Hæc vero praxis cohæret totaliter *Decreta de Ejectis*, ait enim: *Elapſo aatem anno, ſi nihilaminus aoa reſipuerit, ſed animo indurata ia ſaa pertinacia perſeveraverit: ejici taadem poſſit*. Perſeverantia enim in malo oſtenditur (*de facto*) *ſignis*, & *verbis*, quibus declarat punitus, ſe ex carceratione magis eſſe exacerbatum, quam correctum: *de jare* autem proditur novis delictis, quibus manifeſtat, quod licet verbis emendationem promiſerit, & aliis ſignis pœnitudinem oſtenderit, tamen verba, & ſigna fuiſſe falſa; & ita non vere ſe fuiſſe correctum, ſed hypocriſi vitioſa perverſam ſuam voluntatem occultaſſe. Proinde ſive ſic, ſive ſic, perfecte erit probata incorrigibilitas, quæ viam ſternit ad ſententiam expulſionis.

37. Quid autem, ſi iſte prius carcere probatus non committat grave delictum, ſed ad ſolitam vitam relaxatam revertatur crapulando, ſe inebriando, aleis ludendo, turpia loquendo, pejerando, blaſphemando, Fratres inquietando falſis relationibus, detractionibus, minis, parvis furtis, &c. ut prius ſolebat: Poterit ne ut incorreptus, & incorrigibilis expelli? Dico quod ſic. Quia ex tali converſatione, quæ eſt contraria verbis, quibus promiſit emendationem, aperte videtur, ſe ex diutino carcere minime fuiſſe emendatum, & ita docet *Petras ab Angelis Jad. Regal. cap. 26. ſab nam. 4. verſ. Secunda Difficaltas. fal m. 182.* Non enim expectari debet, quod novo delicto gravi Religiooem conturbet. Præſumptio autem incorrigibilitatis ſtat contra illum, de quo recte præſumitur, quod fallacibus verbis emendationem promiſerit, & ipſi incumbit onus probandi emendationem per mutationem malæ converſationis antiquæ. Sed cum hanc moribus non exhibeat, imo male vivat ſicut prius, præſumptio firmatur, & tranſit in legitimam probationem incorrigibilitatis, ob quam poteſt ad expulſionem deveniri. Sed in hoc caſu, opus eſt magna diſcretione, in *Judicibas*, & quod continui ſint actus peccaminoſi talis Expellendi, & quod ſint bene probati. Ideo caute ambulent in re tam gravi *Saperiores*.

38. Adverto autem, quod novi delicti patratio, de qua locutus ſum, debet habere aliquam continuatinoem moralem cum præcedentibus. Pluralitas enim delictorum, meo videri, non prodit incorrigibilitatem, niſi adſit moralis illorum continuata voluntas male faciendi. Hæc autem moralis continuatio conjici poteſt ex brevitate temporis, intra quod delicta commiſſa ſunt, ac aliis adminiculis. Exemplis rem declaro. Deliquit quis Apoſtaſia dum fuit *Clericas*, & de hac fuit punitus, & per quatuor, vel ſex annos Religioſe vixit: poſtea factus *Sacerdos* lapſus eſt in fornicationem, de qua ſimiliter ad normam legum punitus eſt, & per pœnitentiam mortificatus per tres annos morigeratam vitam oſtendit: exinde rixatus eſt cum Fratre, & ipſum baculo percuſſit, & de hoc iterum pœnam ſubiit, quam patienter acceptavit. Poterit ne iſte ob hæc tria delicta incarcerari ad expulſionem tanquam incorrigibilis? Non credo. Ratio eſt, quia de ſingulis delictis emendatus eſt, & veram emendationem demonſtravit vita ſua morigerata, & compoſita. Si ergo iterum, atque iterum peccavit, hoc non fuit ex ejus obfirmatione in malo, in qua ſola conſiſtit incorrigibilitas, ut dixi; ſed peccavit ex fragilitate, ob quam non poteſt deveniri ad expulſionem. Delicta ergo plura non habuerunt moralem continuationem, quod ſcilicet

pro-

prodieriot ex volontate eadem in malo perſeveraote. Si enim voluntas illius mala fuit, quando deliquit; ioterrupta eſt per actus pœoitentiæ, & emendationis, quos manifeſtavit bene vivendo. Sicut ergo inſanabilis noo dicitur æger, qoi ſanatos ab una ægritudine, poſtquam ſanus vixit per tres, vel quattuor annos, in aliam, & ſimiliter poſt novam ſanitatem, in aliam infirmitatem decidat; ſed oportet, quod omoes illæ ægritudines procedant ex diſcraſia corporis ounquam reparata, nec reparabili: Ita nec incorrigibilis poteſt dici ille, qui pluries peccavit, ſi poſt ſingula delicta emeodatus eſt, & bene vixit. Moralis autem eootinuatio delictorum colligitur ex brevitate temporis, (intra quod delicta commiſſa ſunt,) adminiculata ex malis moribus delinquentis. Verbi gratia: Aliquis commiſit delictum, de quo punitus eſt; & ex poſt, oon multum Religioſe vivit, fugit ab oratione, negligit Chorum, crapulæ, & vino deditus eſt, murmurator, otioſus, indevotus, turpia loqoitur, aleis ludit, & relaxate vivit, & poſt ſex, vel octo menſes in aliud grave delictum ruit; & priorem vitam ducit, etiam poſt punitionem talis delicti: exinde, ſic tranſacto alio menſe, aliud crimen committit; Certe delicta illa dici poſſunt moraliter continuata per continuationem pravæ voluntatis ipſius, quæ manifeſtatur ex actibus, & vita irreligioſa ipſius delioquentis.

Dico ergo, quod ad hoc, quod aliquis poſſit, ad probandam incorrigibilitatem, carcerari, oportet, quod delicta continuentur moraliter. Et ſi quæres: Intra quantom tempus plura delicta poſſint dici continuata? Dico, quod non eſt aſſignare tempus determinatum, ſed hoc relinquitur arbitrio Superiorum, conſideratis adminiculis, puta actibus vitæ, & converſationis delinquentis circa prædicta. Tamen, qui poſt delictum commiſſum, per triennium laudabiliter vivit, & illo tempore bonam famam habet, probatur correctus, ut poſt Dynum in Regul. ſemel malus. de Reg. jur. in 6. & Ludovicum Roman. conſ. 236. num. 5. verſ. ſed textum, & num. 6. verſ. ſed caſum. tenet Julius Clarus. quæſt. 21. verſ. Bene verum eſt, qui teſtatur de communi: fingitur enim eſſe novus homo, & de emendatione vera præſumitur, niſi probetur continuatio, & perſeverantia io malo, ut alibi habet idem Clarus quæſt. 54. num. 16. in fin. Tuſc. lit. M. concl. 28. num. 25. Si ergo aliquis poſt delictum commiſſum, per trienoium bene vixerit, debet præſumi emendatus; & ita plura ipſius delicta nequeunt dici moraliter continuata ad effectum carcerationis in ordine ad expulſionem.

39. Completo autem anno carcerationis, dubium eſt: an ſtatim de carcere liberari debeat? Ad hoc dico, quod vel in carcere ſigna emeodationis dedit, vel in obſtinatione perſiſtit? Si primom: liberandus ſtatim eſt, & ultra annum carceratio ipſius non poteſt protelari; quia Decretum aſſignat tale ſpatium, quod Judex, ſive Superior excedere non poteſt, cum nequeat, ultra pœnas a jure ſtatotas, pooire. Si vero in obſtinatione perſiſtit; ooo tenetur Superior, expleto anno, ipſum excarcerare, ſed facultativom ipſi eſt, vel in carcere detinere, vel ad expulſionem procedere. Ratio eſt: quia expellere incorrigibiles conceditur, ooo autem injungitur Superioribus. Dicit enim Decretum de Ejectis: Ejici tandem poſſunt; quibus verbis denotatur facultas, non autem obligatio expellendi, & ita tenet Sanctorus de Pœn. Quæſt. 3. cap. 19. fol. 255. Cum ergo hoc ex tali Decreto arbitrarium Superioribus ſit, imo etiam, ex Statutis Reformatis cap. 7. n. 10. remittatur arbitrio Superiorum pro talibus carcer perpetuus, Triremes, vel Ejectio; liquet, quod anoo tranſacto poteſt adhuc detioeri in carcere ad beneplacitum, vel ad ejectionem procedi.

40. Quid autem juris, ſi aufugeret de carcere, non completo anno carcerationis? poſſet oe iſte condemoari, & cootra ipſum proferri ſenteotia expulſionis, ita ut habeatur amodo pro expulſo? Reſpondeo, quod de jure ſtricto non poteſt: quia carceratio aonua eſt de ſubſtantia probationis incorrigibilitatis, ut ſupra diximus, qua non ſervata, corruit actus, ut tenet Donatus Tom. 1. par. 1. Quæſt. 11. num. 9. Et ita reſolvit Sacra Congregatio in ſuo Decreto declaratorio ſuper oonnullis dubiis ſibi propoſitis ſpectantibus ad hanc materiam expulſionis, quod Decretum in calce hujus paragraphi dabimus per extenſum. Optimum autem remedium eſt in tali caſu petere diſpeoſationem a Sacra Congregatione Concilii, quæ ex tali fuga cognoſcens evidenter ejus incorrigibilitatem, diſpenſare poteſt, prout in facti contingentia cum quodam diſpenſatom fuiſſe, oarrat Donatus loco citato. Et ego vidi diſpenſatum fuiſſe ſuper carcere annuo ab eadem Sacra Congregatione, cum quodam Religioſo, qui poſt nonnulla delicta, (quæ etiam non erant graviſſima) fugit Apoſtata, & ex diſpenſatione Congregationis, duraote Apoſtaſia, contra ipſum prolata eſt ſententia expulſioois, & manſit per quindecim annos extra Religiooem; & tandem emeodatus ad eam reverſus eſt, & modo exemplariter vivit. Teſtatur pariter Pyrrhus Corradus Prax. diſpenſ. Apoſt lib. 5. cap. 14. n. 31. eodem Donato referente, eandem Sacram Congregationem diſpenſaſſe in anno, & pœoitentia carceris cum aliquo Religioſo, qui è carcere aofugit ante tertiam punitionem: puta dum eſſet iſte carceratus pro poniendo tertio delicto, arripuit fugam è carcere, & Sacra Congregatio diſpenſavit, quod attenta tali foga, quæ eſt argumeotum incorrigibilitatis de facto, conceſſit, quod non obſtante, quod ipſe Apoſtata annuo carcere poſt tertiam punitionem oon eſſet probatus, tamen poſſet ſenteotiari ad expulſionem. Et ad hoc punctum bene attendant Superiores. Difficillimum enim expulſionis negotium poſſunt, hac via, facilitare, & Religionem expurgare a noxiorum humorum malignitate. Invenio autem apud Antonium a Spiritu Sancto Direct. Regul. Tract. 4. Diſp. 3. n num. 459. Vidal. de Hor. canon. Inquiſ. 3. num. 35. qui, ex Vidal dicit, Decretum Sacræ Congregationis de Apoſtatis, & Ejectis in multis Religionibus non fuiſſe oſu receptum, nec de illo conſtitiſſe authentice. Infert hinc Superiores Religionom, ubi tale Decretum noo eſt uſu receptum, non teoeri Ejectos quærere, nec illos denuo admittere, quantomvis redeaot correcti, & emendati: & hoc maxime ſi in Religiooe detur Statutum vetaos ad Ordinem recipere Ejectos in perpetuum, citando pro his Tambur. Tom. 3. diſp. 8. q. 8. n. 12. Baſſæ. V. Religio. 6. n. 3. Vidal. Sanctorel. Sanch. Diaa. Pellizzar. Tract. 8. cap. 7. num. 18. & non diſſenſit ab hac doctrina Sanctorus de Poen. cap. 19. Quæſt. 7. probans, quod ſi Generalis alicujos Religionis, qoæ in ſola aliqoa Regiooe concludatur, Verbi gratia, io Gallia, Germania, &c. in qua tale Decretum acceptatum non fuerit, aliquem (ſervatis jure communi, ac propriis Statutis) expellat, talem expulſionem valere. De hac doctrina nolo modo diſputare, quia, apud nos, eſſet de ſubjecto noo ſupponente. Religio qoidem ooſtra (quæ Sanctæ Romanæ Eccleſiæ ſpeciali quodam voto in ſua Regula ſe obligat, cæca obedientia ejus mandata ſuſcipit, ſimpliciter exequitur, nec ea diſcotit, ſed reverenter amplectitor) hoc Decretum de Ejectis, ſicot & omnia alia ſervat, tam pro Ultramontana, qoam pro Citramontana Familia. Unde non eſt, ut

reſpe-

reſpectu noſtri diſputemus de validitate talis *Decreti*, de cujus obſervantia apud Nos minime ambigitur.

Ad plenam autem reſolutionem dubiorum ad hanc materiam expulſionis ſpectantium apponimus ſequens *Decretum Sacræ Congregationis*, quod multi citant, & per extenſum refert *Lantuſca Theatr. Regular. verb. Ejecti. num. 5.* compulſatum a *Regiſtro* ejuſdem *Sacræ Congregationis*.

Dubia, & Reſponſiones Sacræ Congregationis Concilii ad Ejectos, & incorrigibiles pertinentia.

Procurator Generalis Ordinis Sanctæ Mariæ de Mercede Redemptionis Captivorum, mediante interceſſione Eminentiſſimi de Lugo Card. Protectoris, ſupplicat pro ſua, (ut inquit,) & aliorum Superiorum Regularium interceſſione, per hanc Sacram Congregationem reſponderi ad infra Quæſita ſuper Decreto de Apoſtatis, & Ejectis, juſſu Summi Pontificis, ex ſententia ejuſdem Sac. Congreg. edito anno 1644.

1. *An Regularis conſtitutus in Carceribus, ſpatio unius anni in jejunio, & pœnitentia, ad finem, ut tanquam incorrigibilis a Religione ejiciatur, ſi è carceribus fugiat, dicto carcerationis anno nondum expleto, & deinde ſit captus, poſſit tunc, ut incorrigibilis ejici, an vero, quid aliud faciendum ſit?*

2. *An Regularis pluribus interpolatis vicibus pro reiteratis delictis in diverſis temporibus commiſſis, in carceribus detentus, poſſit uno incarcerationis anno, (ut ſupra interpolato) expleto, tanquam incorrigibilis a Religione ejici, ſi poſt dictum annum carcerationis interpolatum, animo indurato in ſua pertinacia perſeverans, iterum delinquat?*

3. *An Generalis Ordinis poſſit delegare facultatem ejiciendi a Religione Provincialibus, ſeu Commiſſariis, vel Vicariis Generalibus: Et an delegatio ſit a Generali facienda, an quolibet caſu, an vero indefinite in omnibus caſibus?*

4. *An ſex Patres, de quorum conſilio, & aſſenſu fieri debet, ſint eligendi de tota Religione, an potius ſufficiat ex qualibet Provincia, ſeu Regno?*

5. *Quod ſi a Religione hujuſmodi ſex Patres non fuerint electi in Capitulo, ſeu Congregatione Generali, quid faciendum ſit uſque ad primum Capitulum Generale?*

6. *An ſufficiat, ut Prælatus Conventualis, ſeu Provincialis conficiat Proceſſum (ſtylo Religionis ſervato,) & illius Summarium tranſmittat Generali Ordinis, ſeu illius Delegato, qui adhibitis ſex Patribus electis, quilibet illorum videat eumdem proceſſum, ut tranſmittat votum ſuum per litteras eidem Generali, ſeu Delegato?*

7. *An Generalis, ſeu Delegatus poſſit ferre ſententiam ejectionis a Religione, quando a tribus ex ſex Patribus electis, ſeu ab illorum majori parte, dicta ſententia approbetur: an potius ſit neceſſarium, ut omnes ſex dent votum, ita ut ex defectu voti, etiam unius, non poſſit ſententia valide ferri?*

Die 21. Junii 1653.

Sacra Congregatio Eminentiſſimorum Cardinalium Concilii Tridentini interpretum omnibus mature perpenſis.

Ad primum Reſpondit: Regulares delinquentes, uti incorrigibiles, ejici non poſſe a Religione, anno carcerationis nondum completo.

Ad ſecundum: Non ſufficere annum carcerationis interpolate expletum, ſed requiri ſpatium unius anni continuum, & integrum.

Ad Tertium: Generalem Ordinis non poſſe delegare facultatem ejiciendi a Religione Provincialibus pro eorum Provinciis, ſeu Commiſſariis, vel Vicariis Generalibus.

Ad Quartum; Inhærendo declarationi alias factæ die 5. Auguſti 1625. a San. Mem. Urbano Octavo approbatæ, reſpondit, ſex Patres eligi poſſe in unaquaque Provincia, ſeu Regno.

Ad Quintum: Reſpondit recurrendum eſſe ad Sacram Congregationem in ſingulis caſibus.

Ad Sextum: Proceſſus eſſe conficiendos juxta ſtylum, & Conſtitutiones Religionis, & illorum tranſumptum authenticum eſſe tranſmittendum ad ſingulos, ſex Patres electos, qui per litteras poſſint votum dare.

Ad Septimum: Sententiam ejectionis a Religione fieri debere ſaltem de voto majoris partis ſex Patrum electorum.

Petrus Aloyſius Cardin. Caraſa Præf.
Franciſcus Paulutius Sacr. Congr. Concil. Secret.

In Regiſtro hujus Congregationis fol. 189.

T E X T U S.

§. VII. Pœna Talionis eſt, qua accuſans, & non probans delictum objectum puniri debet, ac ſi ipſe tale delictum commiſiſſet.

S U M M A R I U M.

41. *Talionis pœna in legibus duodecim tabularum.*
Eſt ſimilitudo vindictæ.
Inducta eſt jure divino, & lege Cæſarea, & Canonica.
Calumniator impunitus aperit viam malignitati.

COMMENTARIUS.

41. T*Alionis* pœna in duodecim *Tabulis*, in quibus *Populi Romani* antiquiſſimæ leges deſcriptæ erant, reperitur ita expreſſa: *Si membrum ruperit, ni cum eo pacit, talio eſto*: quam legem ex *Aulo Gellio Noct. Attic. lib. 20. c. 1. S. Cæcilium* explicuiſſe refert *Pratejus Veter. Juriſprud. lib. 4. l. 75.* Porro *Sanctus Iſidorus Origin. lib. 5. cap. 25.* ipſum explicans ait: *Talio eſt ſimilitudo vindictæ, ut taliter quis patiatur, ut fecit.* Hoc ex natura, & lege eſt inſtitutum; Unde habetur in *Exodo cap. 21.* & *Deuteronomio cap. 20.*: *Oculum pro oculo, dentem pro dente, &c.* Proinde *Talionis* pœnam eſſe de jure divino ſcribit *Ignatius Lopez Add. ad Pract. crim. Diaz. cap. 68. verſ. Illud autem.* Licet autem *jus civile* aliquando hanc pœnam viſum ſit, in aliquibus criminibus puniendis, uſurpaſſe, ut *qui hominem malo dolo occiderit morte puniatur*, ut habetur in *Digeſtis l. 1. §. Divus Hadrianus. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.*; non tamen in omnibus univerſaliter criminibus compeſcendis hac pœna utitur, cum plura damna, ac injurias illatas præcipiat pecuniis compenſari, ut liquet ex *Inſtitut. Tit. de Injur. lib. 4.* In *jure* vero *Canonico* hæc pœna reſtricta eſt ad Calumniatores, ſeu falſis criminis in judicio accuſantes, & hanc inter *Eccleſiaſticas leges* primus invexit *S. Damaſus Papa.* Dicitur enim in ipſius legenda *Breviar. Roman. 11. Decemb. lect. 1. Noctur. 2. Pœnam talionis conſtituit iis, qui alterum falſi criminis accuſaſſent.*

De Ameno Pract. Crim. Par. 1.

Et licet hæc exulaverit a Curia, & in antiquatam tranſierit, ut teſtatur *Jul. Clar. quæſt. 12. num. 17.* maxime in foro Laico; tamen in *Eccleſiaſtico* per plura *Capitula Calumniator. 2. quæſt. 3. cap. omnis. 5. quæſt. 6. cap. Qui calumniam. ibi. Adrian. I. Epiſt. Decretal. cap. 24. & 52.* ſancitur. Unde *Judex Eccleſiaſticus* ex ſuo officio nobili, aut mercenario, debet iſtam pœnam Calumniatoribus irrogare: quod ſi non faciat, redargutione dignus eſt, ut ſcribit *Abbas in cap. Cum fortius. nu. 2. de Calumn.* imo mortaliter peccat ſecundum *Sanctorum de Poen. cap. 10. quæſt. 6. fol. 445.* Et ratio eſt: quia crimen calumniationis impunitum fores reſerat cuivis perverſo, ad malignandum impune contra proximum; unde bonorum fama quam ſæpiſſime læditur, Reipublicæ pax turbatur, ridentibus iſtis filiis iniquitatis, qui ut politicum conſilium jactant laqueos paraſſe pedibus innoxii Fratris per malignas eorum adinventiones, & calumnias. In *Religione* noſtra habemus circa hoc ſalubrem diſpoſitionem, quam ſuo loco ex *Textu* expendemus: ſed utinam hæc ad praxim reduceretur! At nunquam vidi caſtigatum Calumniatorem, (non dico ſubdolum Denunciatorem; iſti enim in pretio habentur; ita ut licet patenter in delicto falſitatis delatæ Rei reperti ſint, nil tamen minus, non ſolum pœnas evadunt, ſed & in pretio habentur apud eos, qui contra ſibi inviſos, falſarum delationum inventores, *Obſervantiæ Regularis zelatores* appellant,) ſed etiam in judicio accuſantem. Invenit enim iſte ſibi propitium *Judicem*, qui raro accuſationem recepiſſet, ſi contra *Reum* aliqua animoſitate non laboraret; & ita fultus Accuſator illius benevolentia, pœnas a lege ſtatutas eludit.

T E X T U S.

§. VIII. Probationis Caputium, ſeu Caparonis delatio.

S U M M A R I U M.

42. *Poena caputii probationis, eſt ſpecies diminutæ degradationis.*
In degradatione, Reus ſpoliatur habitu ſui Ordinis.
Poena caputii privationis infamat ex ſe.
Variatur tamen exiſtimatio a conſuetudine Provinciarum.

COMMENTARIUS.

42 HÆC pœna, licet levis appareat, & ita communiter exiſtimetur, non tamen revera talis eſt; ſiquidem eſt ſpecies diminutæ degradationis. Sicut enim in degradatione *Reus* ſpoliatur habitu Eccleſiaſtico conveniente Ordini, in quo reperitur, ut habetur ex *Textu cap. Degradatio. de Poen. in 6.*; ita quodammodo ſimilitudinarie, per eam auſertur habitus Profeſſorum, & forma habitus Novitiorum induitur, & eſt quaſi temporaria expulſio a cœtu Profeſſorum. Proinde pœna hæc infamiam irrogat, maxime ſpectata conditione, & gravitate Religioſi, cui incutitur. Tamen, quia pœna hæc, & ejus gravitas magis attenditur ex apprehenſione, quam ex re; conſuetudini Regionum, ac Provinciarum remittenda eſt ejus exiſtimatio. Quid ſit vero *Caparonis delatio*, multi multa dicunt. Alii enim volunt, quod ſit Caputium oblongum ante pectus, & ſpatulas protenſum uſque ad cingulum, quo utuntur *Patres Minimi*, & deferunt *Novitii* inter *Patres Capuccinos*: Alii aliud genus veſtis, ſive quoddam ſignum diſtinctum habitus *Novitiorum* ab habitu Profeſſorum. Quivis in ſuam ſententiam abit: & *Marchantius Expoſit. Regul. Minor. cap. 2.* refert, ſe interfuiſſe *Hiſpaniæ* tempore *Generalium Comitiorum* cuidam diſputationi hac de re, inſtitutæ, in qua nihil fuit concluſum. In *Italia* mos eſt, quod *Novitii* a Profeſſis in habitu diſtinguantur per duas petiolas panni pendentes a caputio ante pectus, & humeros: ex *Statutis Reformatis cap. 2. num. 19.* jubentur eſſe longitudinis unius palmi. Quod facit ergo ad *Textum* noſtrum eſt, *probationis Caputium* eſt delatio caputii, cum illis duabus petiolis pendentibus inflicta in ultionem criminis, & vocatur Italice: *Portare le Pezzette*.

T E X T U S.

§. IX. Excommunicationis, vel Suſpenſionis ſententia.

S U M M A R I U M.

43. *Excommunicatio conſiderari poteſt, ut cenſura, & ut pœna.*
Alia eſt lata a jure, alia ab homine.
Excommunicatio, Suſpenſio, & Interdictum ambulant pari paſſu.
Excommunicatio major eſt pœna peccati mortalis.

COMMENTARIUS.

43. QUia de materia *Excommunicationis*, & aliarum *Cenſurarum* omnes *Theologi Morales* abundantiſſime, & ad nauſeam tractant; non eſt cur de iis hic longus ſermo habeatur. Dicemus ergo, quæ ad puram *Praxim Criminalem* faciunt. Præmiſſa autem famoſa diſtinctione *Excommunicationis*, puta in *Cenſuram*, & *pœnam*; & in latam *ab homine*, & *a jure*; In præſenti loquemur tantum de ea, ut *pœna* eſt. Siquidem de pœnis tantummodo in hoc *Titulo* nobis ſermo eſt. Advertendum porro, quod quæ de *Excommunicatione* dicuntur, pariter debent intelligi de *Suſpenſione*, & *Interdicto*. Hujuſmodi enim ſeu *Cenſuræ*, ſeu *pœnæ*, pari paſſu ambulant, ut habet expreſſe *Textus Decretalis cap. Is cui. de Sent. Excom. in 6. cap. Statutum. eo. tit. & lib.* & quod *Excommunicatio* ſive *a jure* ſit, ſive *ab homine* non poteſt eſſe, niſi pœna peccati mortalis, ut dicitur in *Jure cap. Nemo. 11. quæſt. 3.*

T E X T U S.

§. X Infamiæ pœna.

S U M M A R I U M.

44. *Infamia duplex, Juris, & Facti.*
Infamia Juris auctoritate legis infligitur.
Sed requirit ſententiam Judicis, vel notorietatem facti.

Infa-

Infamia facti oritur ex indignitate actianis, & exiſtimatianis bonorum.

45. *Infames de Jure Canonico, qui ſint?*
Infamia ſequitur culpam.
Filius non debet portare iniquitatem Patris.
Corpore vitiati non ſunt infames, ſed irregulares.

46. *In Jure Canonico datur infamia juris, & facti.*
Infamia facti reſultat ex improbatis moribus.
Infamia juris tollitur per ſolum Principem.
Infamia facti eliditur per emendationem vitæ.

47. *Infamis eſt irregularis.*
A publicis officiis arcetur.
Suſpenditur a beneficiis, donec ſe purget.
Infamis infamia facti privatur a beneficiis obtinendis, & obtentis.
Non poteſt accuſare, nec teſtificari.

48. *Infamia apud Nos importat privationem Officiorum Ordinis.*

COMMENTARIUS.

44. Communis eſt diviſio *infamiæ*, puta in infamiam *Juris*, & in infamiam *Facti*, ut habetur in *Digeſtis l. Prætoris. ff. de His, qui not. infam. Infamia* autem *Juris* ſola legis anctoritate nominatim infligitur. Unde ex famoſis actionibus condemnatus, juſtam contrahit nominis maculam, ut habet *Pratejus Lexic. Jur. verb. infamia.* Hinc eſt, quod ad *juris infamiam* contrahendam, non ſolum requiritur, quod ſit commiſſum crimen, ob quod a lege infamia irrogetur; ſed etiam, quod talis criminis notitia fiat nota, vel per ſententiam *Judicis*, ut eſt communis ſententia *Juriſtarum* ad *legem*, *Cum ancillis. C. de Inceſt. nupt.* vel ſaltem ex notorietata, vel publicitate facti: quo caſu ſolemnitas facti ſupplet defectum ſantentiæ, quæ non requiritur, niſi ad ingerendam populo notitiam delicti, ut dicunt *Doctores Caſtr. lib. de leg. poenal. cap. final. Covar. var. lib. 3. cap. 3. num. 2. Henriq. lib. 14. cap. 5. Tabien. verb. Infamia. num. 2. Sanch. Sum. lib. 6. cap. 3. Garz. de Benefic. par. 7. cap. 8. num. 9. apud Theſaur. de Poen. par. 1. cap. 33. Advert. 5. Infamia* vero *facti* ex ipſa rei indignitate ſecundum exiſtimationem bonorum virorum eſt, ut ait *Jureconſultus l. Honori. ff. de Obſeq. a liber. & libert.* Licet enim per leges infamia talibus factis minime irrogetur; tamen hominum proborum opinio talia facta exercentes infames reputat, ut exercitium Carnificis, Satellitis, Mimi, Hiſtrionis, Macellarii, Cauponis, & ſimilium artium, quæ apud homines probos habentur pro infamibus,

45. *In jure* autem *Canonico* non reperitur inflicta infamia, niſi ob aliquod crimen, quod vel divinæ legi, vel mandatis Eccleſiæ adverſetur. Ut patet enumerando eos, qui ut infames recenſetur in *Jure Canonico*, *Conciliis*, & *Bullis Pontificum*. Sic enim habet *Textus Capituli Infames quæſt. 1.*: *Infames eſſe, eas perſanas dicimus quæ pro aliqua culpa notantur infamia; ideſt omnes, qui Chriſtianæ legis normam abjiciunt, & Statuta Eccleſiaſtica contemnunt. Similiter fures, & ſacrilegos, & omnes capitalibus criminibus irretitas, ſepulcrorum quoque violatores, & omnes, qui adverſus Patres armantur, qui in omni mundo infamis notantur. Similiter, & inceſtuoſos, homicidas, perjuros, raptores, maleficos, veneficos, adulteros, de bellis publicis fugientes, & qui indigna ſibi petunt loca tenere, aut facultates Eccleſiæ auferunt injuſte, & qui Fratres calumniantur, aut accuſant, & non probant, & qui contra innocentes Principum animos ad iracundiam provocant, & omnes anathematizatos, vel pro ſuis ſceleribus ab Eccleſia repulſos, & omnes, quos Eccleſiaſticæ leges, vel ſæculi, infames pronunciant.* Unde præter ſupradictos ex diverſis *Canonibus*, *Conciliis*, *Bullis*, & *legibus Cæſareis cap. Sane. 15. quæſt. 3. cap. Si autem. 11. quæſt. 3. cap. Impudicas. 27. quæſt. 1. cap. Notificamus. 35. quæſt. 6. cap. Euphemium. 2. quæſt. 3. cap. final. de Secund. nupt. cap. Si quis. 22. quæſt. 5. cap. Statuimus 1. quæſt. 1. cap. Illi. 6. quæſt. 1. Trident. ſeſſ. 25. cap. 19. de Reform. & ſeſſ. 24. cap. 6. B. Pius V. Conſt. 82. §. 2. 3. & 4. l. Cum vir. C. Ad leg. Jul. de Adult. l. 1. 2. & 3. ff. de His, qui not. infam. l. Quiſquis. C. Ad leg. Jul. Majeſt.* declarantur infames *Simoniaci*, *Monachi procreantes filios*, *Inceſtuoſi*, *filias proſtituentes*, *falſi Teſtes*, *libellorum famoſorum compoſitores*, *conſpirantes in Epiſcopum*, *exiſtentes in crimine notario*, *Duellantes*, *ſpectantes*, *adjuvantes*, *Mulierum raptores*, *Sodomitæ*, *Rei læſæ Majeſtatis*, quos omnes collegit *Marchinus de Sacr. Ord. par. 10. cap. 4. & ex eo recitat Barboſ. de Off. Epi. Alleg. 43. num. 25.* Licet autem ex citato *Canone cap. Infames. 6. quæſt. 1.* ad obtinendos *Sacros Ordines* non admittantur, *ſervi*, *publice poenitentes*, *Bigami*, *Curiæ deſervientes*, *corpore vel mente læſi*, *furioſi*, *ſpurii*; non tamen ſequitur hos repelli ab altari, tamquam infames. Infamia ſiquidem pœna eſt, quæ non debet ſequi niſi culpam, & ex alieno crimine, quis non debet puniri, nec filius debet portare pœnam iniquitatis patris, ut dicunt *cap. Nullus. cap. Quis locus. cap. Placuit. cap. Qui apud 1. quæſt. 4.* Quid autem criminis ex eo, quod aliquis natus ſit ex adulterio, ſatuus, cæcus, luſcus, ſtrabo, & ſimilia? Quamquam ergo iſti repellantur ab *Ordinibus Sacris*; hoc non eſt ratione infamiæ, ſed irregularitatis, ut ibi advertit *Gloſſa in cap. Infames. 6. quæſt. 1.*

46. Non tollitur tamen quin etiam in *Jure Canonico*, detur infamia *juris*, & *facti*, licet ambæ ratione tantum criminis irrogentur: quod non eſt in *Jure Civili*, in quo infamis habetur exercens, licet abſque peccato, artem infamem, ut *Laniones*, & *Carnifices*. Quia infamia *Juris Canonici* eſt, quæ oritur ex delicto, cui ex *Jure Canonico* adnexa eſt infamia, & hoc, vel per ſententiam declarato, vel ex evidentia notoria. *Infamia* vero *facti eſt*, quæ reſultat ex improbatis moribus, ut dixit *Covarruvias, de Sponſal. par. 2. cap. 8. §. final. num. 8. Apoſtill. ad Clar. quæſt. 72. in verb. Infamia.* Et cum mali mores dicantur ex criminibus, vel crimine conſueto, hinc eſt, quod etiam *infamia facti*, ortum habet a crimine; puta tali, quod non per ſententiam ſolet condamnari, ſed apud probos viros facit male audire: ut eſſe *ebrioſum*, *ventri deditum*, *mendacem*, *impoſtorem*, & ſimilia. Et advertendum, quod *infamia juris* tollitur per ſolum *Principem*, puta *Papam*, *Generalem*, *&c.* ut dicunt *jura. cap. Cum te. de Sent. & re jud. l. 1. §. de Qua ff. de Poſtul. & Abb. in cap. Ex diligenti. num. 6. de Simon. Infamia* vero *facti*, quæ contrahitur ex quolibet peccato mortali, tollitur facto contrario: puta per pœnitentiam ſublato peccato, & vita emendata, ut notant *Canones. cap. Euphemium. 2. quæſt. 3. cap. 2. & 3. Can. 6. quæſt. 1. cap. Teſtimonium. de Teſt.*

47. Ex hoc autem, quod aliquis *infamis* exiſtit; percutitur irregularitate, & non poteſt ad Ordines, ſeu Dignitates, & Officia promoveri. Incapax enim eſt officiorum ſpiritualium, nec poteſt eſſe *Tabellio*, niſi rogetur a partibus, nec *Judex Ordinarius*, nec *Delegatus*, ut habet *Canon*, *cap. Sciſcitatus. Extra. de Reſcr.* nec *Procurator*. Pariter ſuſpenditur a beneficio donec ſe purgaverit, & *infamia facti* non ſolum privat a beneficiis obtinendis, ſed & obtentis; & ſi deli-

delictum eſt enorme, poteſt infametus ſuſpendi a Divinis. Item repellitur ab accuſando, & teſtificando, niſi in cauſe privilegiata, vel Civili, in qua non defertur ſolemnitati jorie Civilie, ut ex diverſis juribus ſparſim colligit *Abbas in cap.* 1. *de Purg. Canon.* & *in cap. Sicut. num.* 4. *Ne Cler. vel Monac.* & *in cap. Cum Deputati. num.* 4. *de Judic.* & *in cap. Cum elim. de Cau. poſſ.* & *in cap. Per inquiſitionem . num.* 11. *de Elect.* & *in cap. Ex tua. num* 1. *de Purg. can.* & *in cap.* 1. *num.* 6. *de Accuſ.* & *in cap. Dilecti . n.*6. *de Judic.*

48. Transferendo ergo pœnas enarratas ad *Religionem noſtram*; liquet, quod pœna infamiæ inter nos, importat privationem officiorum Ordinis, in qua omnes citatæ pœnæ comprehenduntur, ut patet eae ſingillatim examinando. Hoc autem habetur ex *Statutis Generalibus Ordinis*, *cap.* 7. §. 6. *num.* 70. ubi dicitur: *Qui notabili infamia laboraverit; ad omnia officia Ordinis perpetuo inhabilis* exiſtat: quod Statutum ſuo loco examinabimus.

T E X T U S.

§. XI. Exilium.

S U M M A R I U M.

49. *Exilii pœna generi humano contemporanea.*
Ejus tres ſunt ſpecies.
Dividitur in temporale, & perpetuum.
Relegatio, quid ſit?
Deportatio, quid importet?
Exilium perpetuum æquiparatur morti.
De jure etiam Canonico datur Exilium.
50. *In Religione noſtra exilium a ſolo Generali infligitur.*
Diffinitorium Provinciale nequit dare pœnam Exilii.
Exilii loco ſuccedit carcer Clauſtralis.
51. *Patres graves poſſunt mitti in exilium, ſi ex carceratione ſequatur ſcandalum.*
Declaratur, quale poſſit ſcandalum naſci?
52. *Ceſſante cauſa legis, ceſſat lex.*
Hoc axioma patitur quadraginta limitationes.
Intelligitur de cauſa finali, non impulſiva.
Cauſa impulſiva non eſt ſubſtantialis.
Cauſa impulſiva, quid ſit, & quomodo differat a finali?
Poſtulare, *quid in jure ſignificet?*
53. *Patres Provinciæ ſunt privilegiati.*
De Decurione damnato, quæſtio non debet haberi.
Cauſa finalis, quare Patribus gravibus, loco carceris, detur exilium?

COMMENTARIUS.

49. ANtiquæ hæc pœna eſt, & humano generi coæva. Statim enim, ac homo conditus fuit, perduellionis perfidia maculatus, exilii pœnae ſenſit, dum a *Paradiſo* expulſus ad tellurem ſpinis (tanquam ad ulciſcendam injuriam Creatoris) armatam exercendam, damnatus eſt. Unde paterno exilio mulctati & nos exules filii *Evæ* gementes, & flentes conquerimur in hac lachrymarum valle. Hanc quoque pœnam ſtatuerunt *leges Civiles* ubi *l. Exilium . ff. de Interr.* & *Releg.* recitantur tres ſpecies Exilii. *Exilium* (ait ibi *Marcellus Juriconſultus*) *triplex eſt, aut certorum locorum interdictio, aut lata fuga, ut omnium locorum interdicatur, præter certum locum, aut Inſulæ vinculum, ideſt Relegatio in Inſulam*: & in lege *Codice Conſtitues. C. de Poen.* ſtatuitur ne miſſus in exilium, poſſit in loco exilii carcerari. Ratione autem durationis, dividitur in temporale, & perpetuum, ut dicunt *jura . l.* 13. *ff. Qui ex cau. in poſſ. l. final. C. de Injur.* Exilium autem ad Relegationem, & deportationem eſt velut genus ad ſpecies. Relegatio enim eſt, cum quis in exilium mittitur, ita ut patriæ fines egredi jubeatur. Deportatio autem, cum illi, qui damnatus eſt, certo ſpatio circumſcribitur pœnæ pendendæ locus, ut ait *Budæus . in l. Capitalium . §. In exulibus . ff. de Poen.* Relegatio vero ſive deportatio, ſeu exilium, ſi perpetuum ſit æquiparatur morti. Unde in dubio, ſub nomine pœnæ capitalis venit exilium, non mors, ut multis probat *Clarus quæſt.* 67. *num.* 1. In jure autem *Canonico*, exilii pœna etiam infligitur, ut patet ex multis *Canonibus*, *cap. Cum beatus .* 45. *Diſt. cap. In primis .* 2. *quæſt.* 1. *cap. Hi, qui . junct. gloſ. in verb. Et exilio .* 3. *quæſt.* 4. *cap. Accedens .* 50. *Diſt. cap. In Synodo .* 63. *Diſt. cap. Accuſatoribus . §. Si quis .* 3. *quæſt.* 5. in quibus videre eſt cauſas, ob quas infligitur.

50. In noſtra pariter *Religione*, talis pœna invecta eſt, ex *Sacris Canonibus* mutuata; & hoc tum ad tempus, tum in perpetuum. Ad tempus quidem, cum quis ob ſcandaloſum crimen a *Provincia* propria pellitur; vel aſſignando illi *Provinciam* aliquam, in qua moreri debeat, nec inde poſſit exire; vel ipſum relinquendo arbitrio *Patris Generalis*, ut eum mittet, quo ſibi placuerit, nullo determinato exilii loco, in quo moretur: & hoc per ſpatium determinatum durationis. Perpetuum vero, cum perpetuo ſibi interdicitur reverſio in *Provinciam*; vel cum tanquam incorrigibilis expellitur a Religione, ad quem non poſſunt recipi amplius ejecti, vel ad triremes damnati, ut alias dictum eſt.

Circa hanc pœnam irrogandam vero advertendum eſt, quod tale habetur Statutum *Gen. Ord. cap.* 7. §.6. *num.*81. *Exilii pœna mulctati ſuam unuſquiſque repetat Provinciam, & in compenſationem ſublati exilii, ſubeant pœnam recluſionis in Conventu, ſecundum tempus exilii remiſſi, de quo non poſſit exire, niſi de Obedientia Superioris, ob Conventus ipſius exigentem neceſſitatem, non tamen extra terminos quæſtuæ loci ejuſdem. Indultum autem hoc non intelligatur de illis, qui a Prælatis Generalibus exilii pœna ſunt affecti. Ac proinde prohibetur, ne aliquis in poſterum pœnam exilii valeat infligere, cujus occaſione Fratrum evagationes noxiæ exoriuntur. Verumtamen Patres graves, qui propter ſua delicta notabilia merentur carceris recluſionem, ad evitandum ſcandalum, vel inconveniens, quod poſſit oriri propter hoc, exilii pœna poſſunt mulctari.* Ex hoc autem *Statuto* evidenter habetur, quod adempta eſt *Diffinitorio* facultas infligendi pœnam exilii, & ejus loco ſuccedere debet Carcer Clauſtralis. Quod ſcilicet *Reus* clauſtra Monaſterii non egrediatur, niſi ob neceſſitatem Conventus; puta vel ratione Proceſſionis publicæ faciendæ, vel aſſociandi cadaver ad ſepulturam, vel quæſtuationis gratia, caſu quo *Superior* alium non haberet quem commode poſſet mittere: Vel Delinquens puniendus eſt alia pœna, juxta criminis exigentiam, ut habet illud *Statutum . Congr. Gen. Roman.* 1625. *verſ. Deinceps nullus . Orb. Seraph. Tom.* 3. *fol.* 615. *col.* 1. Sequitur proinde, quod facultas hujuſmodi mittendi in exilium, reſervata ſit *Patri Generali*. Et hoc rationabiliter; eo quia *Diffinitorium* extra propriam *Provin-*

viaciam juriſdictionem non habet; unde auctoritas taliter exiliandi, ac de exiliato diſponendi eſſe debet in *Generali* ſolo, cujus poteſtas nullo *Proviaciarum* aut locorum particulari limite clauditur.

Circa *Statutum* autem nitatum, notandum eſt, quod ex quo diſponitur, *Patres graves* (qui merentur carceris reclnſionem, ad evitandum ſcandalum, vel inconveniens, quod poſſit oriri propter hoc) exilii pœna poſſe mulctari; dubium oriri poteſt: quodnam *ſcandalam*, vel *incanveniens* intelligatur, ob quod poſſit commutari carcer in exilium? & an ceſſante tali ſcandalo, & inconvenienti, poſſit abſolute in *Patribus* gravibus fieri talis commutatio?

51. Quantum ad primum dico: quod *ſcandalam*, & *incouveniens*, de quo loquitur *Statatam*, eſſe poteſt, quando *Pater gravis* eſt valde notus, & ſpectabilis in ſæculo, & magnæ auctoritatis in populo, & exiſtimationis apud *Priacipes*, *Epiſcopos*, & *Magnates*, & ex ipſius divulgata carceratione orireiur ſcandalum inter Sæculares audientes in viro ſpectabili crimen: & poſſent arguere, quod ſi criminoſus repertus eſt ille, qui dignitatis, & virtutis opinione pollebat; multo plus deteriores eſſe cæteros Religioſos, qui apud populum non ſunt in tanto pretio, ſicut erat ille, & ita male de Religione ſentire, & opinari, ipſam perditis hominibus, non bonis Religioſis abundare. Scandalum vero tale ceſſaret, ſi talis *Pater gravis* mitteretur in exilium. Hoc enim poſſet apud Sæculares colorari; ipſum ſcilicet a *Patre Generali*, ob ſecreta, & gravia Religionis negotia eſſe miſſum, & ita tecto proximi crimine, ſartam ejus famam, & Religionis decorem cuſtodire, facile eſt. Porro inconveniens eſſe poſſet, ſi *Pater* iſta gravis haberet in Sæculo, vel Religione amicos potentes, qui vel coram, & aperta vi excarcerarent, (ut accidit in quodam loco, in quo Religioſus quidam, qui carceratus erat in Conventu remoto a Sæcularium habitationibus, excarceratus fuit a quibusdam nobilibus agnatis ſuis, qui armata manu ingreſſi Conventum, & territis Fratribus ne vocem darent, neve Campanam pulſarent, Religioſum illum e carcere ereptum, ſecum abduxerunt,) vel clam, & occulta violentia, noctu ſcilicet frangendo carceres, &c. Et hoc accidere poteſt in *Patre gravi*, qui plures haberet clientes, vel Factionarios, de quibus poſſet rationabiliter hoc ſuſpicari. Tali ergo caſu poſſet quidem commutari carcer in exilium.

52. Quantum vero ad ſecundum, reſolutio pendet a quæſtione illa, quæ agitatur inter *Juriſtas*: an ſcilicet ceſſante cauſa legis, ceſſet lex? Dico ergo: quod Regula iſta: *Cauſa legis, ſive ratione ceſſante, ceſſat & ipſa lex*, quæ elicitur ex juribus *l. Adigere. §. Quamvis. ff. de Jure patr. l. Quod dictam. ff. de Pact. cap. Dixit. 32. quæſt. 1. cap. Duæ ſunt 19. quæſt. 2.* patitur quadraginta limitationes, quas collectas fuſe tradit, & explicat *Joannes Baptiſta Nicolaus*, *Regal. jur. lib. 3. fol. 147. & ſeqq.* Harum vero limitationum prima, quæ eſt apud *Juriſtas*, & *Canoniſtas* communiter recepta, eſt, quod debeat intelligi de cauſa *finali*, ſive *ratiocinativa*. Illa enim ceſſante, ceſſat profecto etiam ipſa lex, ut *Juriſtæ*, & *Canoniſtæ*, quos idem dat, *l. 2. §. finaal. cum gloſ. & Bartal. ff. de Donat. l. 1. §. Sexum. ff. de Poſtul. cap. Ex parte de Conv. conju. cap. Magnæ. de Vot. cap. Si propter 61. Diſt. cap. Duæ ſunt 19. quæſt. 2.* ex multis juribus ibi congeſtis, deducunt. Non ſic vero eſt in cauſa *impulſiva*; quia, ut ait *Baldus*, *in l. 1. verſ. Item an ceſſatio. ff. Solu. matr. & in l. 2. verſ. De tertio. ff. de Jurejur.* Cauſa *impulſiva* non eſt ſubſtantialis, & ideo non dependet ab ea effectus, nec aliquid operatur, niſi ad bene eſſe; & ideo hac cauſa ceſſante, non ceſſat lex. Quia vero Sapientibus, & inſipientibus debitor ſum, non abs re erit explanare, quæ ſit cauſa *impulſiva*, & in quo differat a *finali*. *Impulſiva* ergo cauſa eſt, cujus occaſione fertur lex. Et differt a *finali*; quia hæc eſt ratio perpetua, ob quam movetur Legislator ad legem ferendam. Exemplum deſumitur a lege prima de *Poſtulando in Digeſtis*, in qua ex doctrina *Ulpiani* prohibetur mulieribus *poſtulare*, hoc eſt, ut ibidem *l. Hunc titulum. §. Poſtulare. ff. de Poſtul.* dicitur. *Deſiderium ſuum, vel amici ſui, in jure, apud eum, qui juriſdictioni præeſt, exponere, vel alterius deſideria contradicere.* Cauſa ergo *finalis*, ſive ratio hujus legis eſt, ut explicat ibidem *Textus d. l. Hunc titulum. §. Secundo loco. ff. de Poſtul. ne contra pudicitiam ſexui congruentem alienis cauſis ſe immiſceant, nec virilibus officiis fungantur mulieres*. Et hæc quidem cauſa, ſive ratio eſt perpetua, quare mulieribus ſit interdicta poſtulatio, ſive fungi officio *Procuratoris* in cauſis apud *Judicem*. *Impulſiva* vero cauſa, ſive ut ſubjungit inibi Textus: *Origo introducta eſt a Calpharnia improbiſſima fœmina, quæ inverecunde poſtulans, & Magiſtratum inquietans, cauſam dedit edicto.* Occaſione ergo hujus mulieris, impulſus eſt *Prætor* ad tale edictum ferendum, qua tamen ceſſante non ceſſat lex ipſa, quia ſubſiſtit cauſa finalis ejuſdem legis, puta ratio pudicitiæ muliebris, quæ eſt perpetua.

53. Hac ergo ſtante doctrina, dico: quod *ſcandalum*, ſive *inconveniens*, quod naſci poteſt ex carceratione *Patris gravis* eſt cauſa *impulſiva*, non vero *finalis*, quare cum ipſo debeat carcer in exilium commutari. Ratio eſt; quia ut habetur *ex Statutis Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 33. Patres Provinciæ* privilegiati ſunt, ita ut contra eos nequeant *Provinciales*, *Generali* inconſulto, ad notabilem punitionem devenire. Et dignitati quidem habitæ is honor deferendus eſt, ut non communi pœnarum coercitioni ſubjiciantur. Si enim, ſecundum legem *de Decurione ff. de Decur. & eo. fil.* de *Decurione* damnato, quæſtio haberi non debet; Unde etiam ſi *Decuria* deſierit eſſe, deinde damnetur, non eſſe torquendum in memoriam prioris Dignitatis, reſpondit *Paulus Juriſconſultus*; ſimilis etiam honor deferendus eſt *Provinciæ*, ſive *Ordinis Patri*, qui *Magiſtratum Religionis* adminiſtravit, ita ut communibus pœnis non cenſeatur: attento maxime, quod ratione ſtatus dignioris quælibet pœna licet levis inflicta ſibi gravior evadit, quam ſi gregario cuivis Religioſo adhiberetur. Quod ergo carcer cum iſtis in exilium commutetur, cauſa *finalis*, & ratio, eſt conditionis Dignitas in *Patribus gravibus*, ob quam turpe eſt illos, ſicut cæteros, carceri mancipari in pœnam. Quod vero ex talium carceratione ſcandala, & inconvenientia orta ſint, quæ cauſam dederint tali Statuto condendo; hæc profecto cauſa *impulſiva* eſt, qua ceſſante, ut dicebamus, ceſſare non debet legis diſpoſitio. Quare reſolvendum eſt, quod cum *Patribus gravibus* abſolute Statutum illud ſervandum eſt, & pœnam carceris eſſe in pœnam exilii commutandam.

I. Quæritur: An in pœnis detur extenſio de caſu in caſum?

S V M M A R I U M.

54. *Extenſio de caſu in caſum fit in delictis, quæ Reipublicæ maxime obſunt.*
Item in delictis correlativis.
Pœna non extenditur, ubi eſt diverſa ratio delicti.

54. Reſ-

54. RESpondeo: quod licet exiſtat famoſum axioma *Juriſtarum*: *In poenis non fieri extenſionem*, juxta *Canones cap. In pœnis. cap. Odia. de Reg. jur. in 6. cap. Pœna. de Pœnit. Diſt. 1. Gloſſ. in Clement. 1. de Conſang.* tamen communis opinio eſt; quod extenduntur in delictis, quæ maxime Reipublicæ nocent. Favor enim publicus Communitatis, & Religionis extendit pœnas, ut pœna lata contra homicidas extendatur in conſulentes, & adjuvantes; pœna contra componentes libellos famoſos contra Religionem, extendatur ad ſcribentes, vulgantes, & hujuſmodi, ut probat *Sanctorus. de Pœn. cap. 2. quæſt. 6. verſ. Reſpondeo primo*. Pariter extenditur in correlativis, in quibus militat eadem ratio, non vero in illis, in quibus eſt diverſa ratio. Unde, ſi lex prohibet, ne vendatur frumentum, ne Civitas prematur fame, & vendentes punit; eadem pœna puniendus venit emptor, ſicut venditor. Eadem enim in utriſque eſt ratio delicti, quoad cauſandam famem in Civitate. Sed ſi ratio delicti diverſa eſt, non fit extenſio pœnæ. Quia pœna contra dantem ad uſuram non extenditur ad accipientem; ratio enim delicti in dante, eſt avaritia, in recipiente vero neceſſitas. Extra hos caſus non fit extenſio pœnæ de caſu ad caſum, ut probat *Sanctorus. loc. cit. verſ. Extenditur etiam. & verſ. Caeterum in poenis.*

II. Quæritur: An pœna impoſita pro delicto extendatur ad actum proximum?

SUMMARIUM.

55. *Poena Statutaria non datur, niſi pro delicto conſummato.*
Aut quando lex punit etiam conatum.
Aut quando deventum eſt ad actum proximum.
In atrociſſimis punitur conatus pro effectu.
Punitur tamen poena extraordinaria.
Judicare de conatu majori, aut minori eſt Judici arbitrarium.

55. RESpondeo: quod pœna impoſita pro delicto, per *Statutum*, infligi non poteſt, niſi delictum cum effectu ſit conjunctum; & conatus non poteſt puniri, niſi lege cautum ſit, aut deventum ſit ad actum proximum: & tunc punitur non pœna ordinaria, ſed extraordinaria, pro majori, vel minori approximatione ad actum. Hæc autem concluſio probatur ex multis, quæ adducit *Sanctorus loc. cit. verſ. Reſpondeo ſecundo*. ibidem. Qui tamen ſubjungit, quod in atrociſſimis, ut in crimine *læſæ Majeſtatis, oppugnationis Patriæ, Simoniæ*, & aliis, quæ ibi enumerat, in ſententia *Julii Clari* §. *Sodomia. verſ. Quæro nunquid*, punitur conatus pro effectu. Tandem dicendum eſt, quod pœna extraordinaria tantum punitur, quia plus pœnæ debetur delicto jam patrato, quam conatui. Prudentia autem *Judicis* eſt, judicare de conatu majori, vel minori, aut de actu magis, vel minus proximo, & juxta iſtas differentias, pœnarum diverſitatem metiri, & pœna extraordinaria majori, vel minori percellere.

III. Quæritur: An pœnæ extendantur ad mandantes, conſulentes, adjuvantes, & non impedientes?

SUMMARIUM.

56. *Mandans delictum, punitur poena Delinquentis.*
Magis punitur Mandans, quam Mandatarius.
Mandatarius, quis ſit?
Conſulens, & patrans delictum pari poena puniuntur.
Mandatum plus obligat, quam conſilium.
Mandans, ut puniatur, debet influere in delictum.
Mandatum tacitum eadem poena percutitur, ſicut expreſſum.
57. *Conſilium ad delictum, ut puniatur, duo requirit.*
Dolus, quid ſit?
Conſilium quando dicatur doloſum?
Conſilii mali vis perniciosior, quam mandati.
58. *Adjuvans delictum pari poena puniendus cum Delinquente.*
Adjuvare quis poteſt multipliciter.
Adjuvans Delinquentem poſt delictum, præſumitur particeps.
Adjuvans Delinquentem, quando extraordinarie puniendus?

56. RESpondeo: quod mandans fieri delictum tenetur ad pœnam ordinariam, etiam ſi in lege, vel Statuto non fiat mentio de *mandante*. Quinimo magis puniendus eſt *Mandans*, quam exequens, qui dicitur *Mandatarius*; quia ille eſt cauſa principalis, iſte vero inſtrumentalis, ut dicitur in *jure. l. Si lenones. C. de Epiſc. & Cler.* Unde *Mandans* fieri damnum, non minus tenetur ad reſtitutionem, quam exequens, ut communiter ſcribentes *Molin. Tom. 3. de Juſt. & jur. Diſp. 729. num. 6. Rebell. de Obligat. par. 1. lib. 2. quæſt. 14. ſect. 3. num. 13.* in materia de Reſtitutione. Quod ſi agentes, & conſentientes, pari pœna puniuntur, & pari pœna itidem percellitur illa, qui *conſulit*, ſicut qui patrat delictum, ut ſentit *Clarus*; *Prax. Crim. quæſt. 88. init.*; a fortiori idem dicendum erit de *Mandante*, quia plus eſt mandare, quam conſentire, & conſulere. Quia qui mandat antecedenter conſentit, & majori efficacia conſulit; nam efficacius obligat mandatum, quam conſilium, ut probat idem *Sanctorus*. citans *Bald. in l. 1. C. de Serv. fugit. Corn. conſ. 57. num. 6. vol. 4. Rimind. Conſ. crim. 105. vol. 1. Corſet. in Reper. Abb. in verb. Mandans. Gloſſ. in l. liber. ff. Ad leg. Aquil.* Quæ autem dicta ſunt, intelliguntur de *Mandante*, qui fuit vera cauſa delicti ſecuti. Quod, ſi Mandatarius ex ſe, & abſque mandato, jam delictum illud volebat committere, aliter eſt dicendum. Quia cum *Mandans* in tali caſu, non ſit cauſa delicti; non eſt, unde ſibi debeat infligi pœna ipſius Delinquentis. Unde non fit irregularis ille, qui *mandat*, vel conſulit homicidium, ſi in illud aliqua ratione non influxit; ut ex *S. Thoma, Paludano, S. Antonino*, & aliis probat idem *Sanctorus de Pœn. cap. 2. quæſt. 7. verſ. Reſpondeo ſecundo*. imo *loc. cit. verſ. Ad quam doctrinam* addit ex *Claro*, quod eadem pœna mandatum tacitum, ſicut expreſſum puniatur, ex eo quod ad ratihabitionem reducitur, de qua eſt *Regula: cap. Ratihabitionem. de Reg. jur. in 6. Ratihabitionem retrotrahi, & Mandato non eſt dubium comparari*.

57. Pariter *conſulens* pari pœna punitur, ſicut qui committit delictum. Debet autem conſilium, ad hoc, quod ſit punibile, duas circumſtantias habere. Una eſt, quod habeat influxum realem in effectum malum, ita ut delinquens non deliquiſſet, niſi tale conſilium interfuiſſet. Alia eſt, quod conſilium fuerit doloſum. Dolus autem *eſt machinatio ſtudioſa*, ut dicitur in *jure. l. 1. ff. de Dol. mal.* *Conſilium* ergo *doloſum* eſt illud, quo *conſulens* conſulit rem evi-

denter malam; ut ſi aliquis det conſilium alteri, ut occidat proditorie inimicum. Quod ſi conſilium doluſum non ſit, licet ex illo male eveniat inimico, non poteſt conſulens puniri, juxta Regulam utriuſque juris: *cap. Nullus. de Reg. jur. in 6. l. Conſilii. ff. eo. tit. Nullus ex conſilio, niſi fraudulentum ſit, obligatur.* Et *Ulpianus, Conſilii* non *fraudolenti nulla eſt obligatio; æternum ſi dolus, & calliditas intercceſſerit, de dolo actio competit*; & ita ex *Claro* firmat *Sanctorus. de Pœn. cap. 2. quæſt. 7. verſ. Reſpondeo tertio.* Verum tamen eſt, quod ſi delinquens ex ſe non eſſet perfecte determinatus, & propter conſilium, & exhortationem, majori reſolutione motus fuiſſet, vel perfecte, ſeu complete motus; tunc puniendus veniret *conſulens* ſecundum menſuram virium additarum ad cauſandum exceſſum: ita cum *D. Antonino, Medina, Navarro, & Majore, Covarruvia, & Claro*, docet idem *Sanctor. loc. cit. verſ. Verum ſi.* Qui & addit, pernicioſiorem eſſe vim conſilii mali, quam mandati; ſiquidem, qui dedit mandatum de delicto faciendo, ſi antequam fiat, mandatum revocet, & Mandatarius de tali revocatione edoctus, nihilominus committat delictum, Mandans non tenetur de tali delicto. Aliter eſt in *conſulente*; nam poſtquam datum eſt conſilium, & per efficaces rationes perſuaſus eſt Operans, non ſufficit dicere: *Revoco* conſilium, nec ſerio contrarias rationes adducere. Quia ſi conſultus per iſtas novas rationes a perſuaſione jam tradita non removetur; *conſulens* eſt in culpa, ut dicunt plures *Doctores.* Quia conſilium primo datum realem influxum habuit in delictum.

58. Simili modo *Adjuvans* in patratione delicti, eadem pœna cum delinquente debet puniri, ut ex *Claro* docet idem, qui ſupra. *loc. cit. verſ. Reſpondeo quarto.* Varii autem ſunt modi adjuvandi: puta comitando, aſſiſtendo, arma præbendo, equos ad fugam parando, locum ad refugium dando, promittendo auxilium, favorem pro indemnitate, evaſione, &c. Quod ſi quis, poſt delictum jam patratum, adjuvet Delinquentem, de quo ſcientiam, aut participationem non habuit ante delictum, nulla pœna tenetur in ordine ad delictum. Siquidem ſic adjuvans non fuit aliquomodo particeps delicti jam patrati abſque ſua ſcientia. Præſumitur autem *adjuvans* etiam poſt delictum, quod fuerit particeps ipſius, niſi probet ignorantiam talis delicti; utpote probando, quod delinquens non erat illi affinis, amicus, cognitus, &c. & quod ex tali delicto nullum commodum, lucrum, aut ſatisfactio ſibi ſequuta ſunt. Si vero delinquens, abſque tali adjutorio, nil minus delictum commiſiſſet, aut ſola aſſiſtentia juvaſſet ſolum aliqualiter; debet tunc *adjuvans* mitius puniri, & non per pœnam ordinariam.

Circa illos vero, qui prohibere poſſunt, & non prohibent, eſt diſtinguendum. Vel enim tenentur ex officio prohibere, ut *Pater* reſpectu filii; *Superior* reſpectu Subditi, &c. vel non tenentur? Si tenentur ex officio: liquet, quod eadem pœna cum delinquente puniri debent, ut dicit *Abbas in cap. final. de Injur. & damn. & in cap. Navit. num. 37. de Judic.* ex *Jure Canonico cap. 1. Diſt. 25.*, quod ſic habet: *Mortem languentibus probatur infligere, qui hanc, cum poſſit, non excludit, quia error, cui non reſiſtitur, approbatur, & veritas cum minime defenſatur, opprimitur; nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obviare.* Et ideo ponitur inter principia reſtitutionis *Non obſtans*, qui ſcilicet ex officio tenetur obſtare; ut ex *S. Thoma, Adriano, Martino, & Petro Navarra, Molina, & Leſſio* probat *Sanctorus. de Pœn. cap. 2. quæſt. 7. verſ. Reſpondeo quinto.* Si autem ex officio impedire non tenetur, non eſt unde puniri poſſit, cum ad tale delictum impediendum nulla lege obligetur.

IV. Quæritur: Si in Statutis Religionis pro eodem delicto reperiuntur ſancitæ pœnæ diverſæ, quamnam pœnam debet Judex infligere?

SUMMARIUM.

59. *Si pœnæ diverſæ uni delicto infligantur a Statuto, & ſunt incompoſſibiles, poteſt Judex mitiorem dare.*
Si ſunt compoſſibiles, & delictum atrox, debent complicari.

59. **R**Eſpondeo diſtinguendo: ſcilicet, vel pœnæ illæ ſunt inter ſe incompoſſibiles, vel ſunt compoſſibiles? Si primo: In arbitrio *Judicis* eſt, ſequi quam maluerit Statutorum diſpoſitionem, ut habetur expreſſe ex *Textu in l. De iis. §. Expilatores ff. de Effract. Dyn. in l. In Provinciali ff. de Nov. ope. nunc.* æquum tamen eſt, ut mitiorem pœnam imponat. Si vero pœnæ compoſſibiles ſint, & delictum atrox, & ſcandaloſum, vel delinquens aſſuetus peccare: tunc poterit *Judex* omnes pœnas complicare, & infligere, ut tenet *Sanctorus, de Pœn. cap. 2. quæſt. 10. verſ. Dices ſi in eiſdem.*

V. Quæritur: An privatus voce paſſiva poſſit eligi in Vicarium Conventus?

SUMMARIUM.

60. *Privatus voce paſſiva, non poteſt eſſe Vicarius in Capite, ſive Præſes.*
Officiales Ordinis ab initio Religionis, qui fuerint?
Vicariorum Conventualium nulla mentio in Statutis antiquis.
Si caſus dabatur, fiebant a Superioribus localibus.
Quo tempore cœperint ordinarie eligi?
61. *Officium inter Eccleſiaſticos quid dicatur?*
Vicarius Conventualis non eſt Officialis Ordinis.
Nullam juriſdictionem ordinariam habet.
62. *Eſt coadjutor Guardiani in Œconomia.*
Secundum Sanctorum, Vicarius electus a Diffinitorio eſt Officialis Ordinis.
Impugnatur hæc ſententia.
Juriſdictio importat jus puniendi.
Vicarius juriſdictionem non habet.
63. *Privatus voce paſſiva, poteſt eſſe Vicarius Conventualis.*
In majoribus Conventibus Vicarius requirit conditiones Guardiani.
De quibus conditionibus hoc intelligatur?

60. **R**Eſpondeo quod ſupra diſtinctio data eſt inter *Vicarios in Capite*, qui nomine alio *Præſidentes* vocantur, *Tit. Quid. num. 20.*; & *Vicarios a Diffinitorio* quidem electos, qui tamen in præſentia *Guardiani* nullam habent juriſdictionem, & in ipſorum abſentia, ſi ſuccedunt, hoc eſt ex interpretata voluntate *Provincialis*, qui poſſet, omiſſo *Vicario*, Præſidem Conventui præficere; ac *Vicarios a Guar-*

Digitized by Google

a *Guardianis* deputatos, & ab eorum voluntate pendentes. Si loquamur de primis; clara eſt reſolutio negativa quæſtionis. Quia probatum eſt ſupra, tales *Vicarios*, ſive *Præſidentes* habere jurisdictionem ordinariam, & veros eſſe *Prælatos*; proinde voce activa, & paſſiva privati nequeunt ad tale officium eligi. Si vero de *Vicariis* in tertio ſenſu loquamur; Quæſtio affirmative reſolvitur. Etenim tales juriſdictionem ordinariam non habent, ſed delegatam a *Guardianis*; proinde non ſunt *Prælati*. Unde ad iſtos non extenditur privatio vocis activæ, & paſſivæ, ita ut hac privatus, nequeat ſic delegari, ut etiam tenet *Sanctarus de Pœn. cap. 3. quæſt. 2. verſ. Reſpondeo diſtinguendo*. Difficultas eſt reſpectu *Vicariorum*, qui, ut fit in aliquibus *Provinciis*, eliguntur per vota ſecreta *Diffinitorii*, proponente *Miniſtro*, ut fit de *Guardianis*; & de his ſatis confuſe loquuntur rerum noſtrarum Scriptores *Rodericus*, *Miranda*, *Portellus*, & *Sanctorus*, nec aliunde rem explicant. Solutio autem quæſtionis pendet ab hoc: num ſcilicet tales *Vicarii*, poſſint dici *Officiales Ordinis*? Res ſane intricata eſt, ex eo, quod aperte de ipſa non loquuntur Statuta.

Dico ergo: quod tales *Vicarii* non ſunt *Officiales Ordinis*; & ad hoc, quod hæc veritas poſſit oſtendi, dicendum eſt: quinam fuerint *Officiales Ordinis* a principio Religionis, & quando inceperit hoc munus *Vicarii Conventualis*? Ex *Textu* quidem *Regulæ* habemus *Officiales Ordinis* eſſe *Miniſtrum Generalem*, *Cuſtodes*, *Miniſtros Provinciales*, ac *Guardianos*. *Vicarii Generalis* Officium antiquiſſimum eſt, licet non nominatum in Regula; cum, vivente *Seraphico Patre*, *Frater Elias* fuerit *Vicarius Generalis Ordinis*. *Diffinitoris Generalis*, ſive *Provincialis* munus, etiam antiquiſſimum eſt, licet ſub nomine *Diſcretorum* veniret. *Commiſſarii Generalis* officium invectum fuit in Ordine per diſpoſitionem *Leonis X.* in *Bulla Unionis: Ite & vos, &c.* anno 1517. *Commiſſariatus Provincialis*, item *Procuratoratus Ordinis*, ac *Commiſſariatus Curiæ*, variis temporibus initium ſumpſerunt in Religione. *Vicarii* item *in Capite*, ſive *Præſidentes*, antiquitus etiam fuerunt in domibus, in quibus numerus determinatus Fratrum non reperiebatur ad conſtituendum Conventum neceſſarius. Sed de *Vicariis Guardianorum*, qui, ipſis *Guardianis* præſentibus in Conventu, eſſent ſic nominati; in antiquis Ordinis Statutis non reperitur. Siquidem in *Statutis Farinerii cap. 9. Orb. Seraph. Tom. 3 fol. 69.* habetur, quod *Guardiani non poſſunt, quando de domo egrediuntur, Vicarios inſtituere, niſi certos Fratres diſcretos, & ſecuros, & hoc de conſilio Miniſtrorum ſuorum, vel Cuſtodum*. Et in Statutis Alexandrinis *Tit. de Inſt. Cuſt. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 183.* ordinatur, quod *poſſunt conſtituere Vicarium Cuſtodes, & Guardiani de conſenſu Diſcretorum, ſi caſus neceſſitatis id requirat*. Ex quibus *Statutis* evidenter apparet, quod tunc *Vicarii Conventuum* minime eligebantur per *Diffinitorium*, ſicut nunc. Inceperunt ergo fieri per electionem, ex præſcripto Conſtitutionum *Cardinalis Matthæi Protectoris num. 28. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 405.* qui ordinavit, quod *Vicarii* in Conventibus, in quibus erant 20. vel ad minus 12. Religioſi, eligi deberent ætatis annorum 30.: quæ Conſtitutiones fuerunt inſertæ in *Statutis Valliſoletanis*, in quibus *Tit. de Vicar. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 506.* ſtatutum eſt, ut *Vicarii* eligendi, ultra 30. annos ætatis prærequiſitos, haberent etiam 10. annos Religionis: quæ omnia fuerunt replicata in *Barchinonenſibus Tit. de Præſiden. Orb. Seraph. Tom. 4. fol. 670.* & in ſequentibus *Statutis* uſque ad noſtra tempora.

61. Licet vero tales *Vicarii* ſic eligi præſcribantur; non tamen aliqua juriſdictio, vel adminiſtratio ab eiſdem *Statutis* ſibi data eſt, ob quam inter *Officiales Ordinis* poſſint connumerari. Perſpicuum enim eſt, quod ut ait *Aretinus conſ. 23. apud Sanctar. Comment. cap. 5. Stat. 2. initio*; *Officium eſt rerum Eccleſiaſticarum adminiſtratio, ſive cum præeminentia, & juriſdictione, ſive non*. Cum autem *Vicariis Conventuum* nulla, per Conſtitutiones Ordinis, aſſignetur adminiſtratio; non eſt unde poſſint dici eſſe *Officiales in Ordine*. Quod magis patet ex eo, quod in *Statutis Barchinonenſibus cap. 7. tit. de Præſiden. ac Vicar. Convent.* ordinatur, quod quacunque de cauſa vacet Conventus a Guardiano, inſtituatur a *Miniſtro Provinciali Præſidens*, qui omnimodam facultatem habeat, ſicut *Guardianus*. Et loquendo de *Vicariis Conventus* ſubjungit: *Vicarii Conventuum moribus, & vita probati ſint, & maxime idonei, & qui trigeſimum ætatis annum, & Religionis decimum attigerint, inſtituantur. Nullaſque Præſes nominetur, etiamſi præſideat in locis, in quibus minus quam duodecim Fratres vivere poſſint*. Et idem ſtatuitur in *Statutis Gen. Reform. cap. 8. num. 60.* circa deputationem *Præſidentis*, caſu quo vacet per mortem, longam abſentiam, aut privationem *Guardiani* Conventus.

Ex his ergo *Statutis* advertere licet, quod *Vicarius* nullam habet juriſdictionem; & proinde Officialis non eſt. Quia omnis Superiorum juriſdictio in Religione vel *Generalis*, vel *Provincialis*, vel *localis* eſt. *Vicario* autem Conventus, neque *Generalis*, neque *Provincialis* juriſdictio competere poteſt, ut notum eſt. Sed neque *localis*; quia dum Guardianus Conventui præeſt, alius Superior localis juriſdictionem in eo habere non poteſt, alter Conventus eſſet monſtrum duo habens capita. Neque dicendum *Vicarium* eſſe etiam ipſum Superiorem, ſed Guardiano ſubordinatum. Quia hoc falſum eſt: cum *Vicarius*, præſente Guardiano, nihil in Conventu poſſit, neque ulla eſt Conſtitutio, quæ det, in tali caſu, ullam juriſdictionem *Vicariis*, neque in Clericis inſtruendis, (de quibus potiſſima videatur eſſe ratio) cum frequentiſſime inſtituantur, ultra *Vicarium*, *Clericorum Magiſtri*: quod non poſſet eſſe, ſi *Vicarii ex officio* hoc haberent. Pariter, neque ex ſua inſtitutione habent *Vicarii* juriſdictionem, caſu quo Guardianus abſit a Conventu; quia liberum Guardianis eſt, Conventus regimen demandare aut *Vicario*, aut alii *Præſidi* ſibi bene viſo, prout alias dictum eſt, & uſus in Religione obtinuit. Inſuper, neque habet *Vicarius* juriſdictionem, caſu quo Conventus per mortem naturalem, ſeu Civilem Guardiani Superiore careat. Quia non ſuccedit *Vicarius* in regimine Guardiano, ex hoc, quod, ex citatis *Statutis*, *Provincialis* Conventui vacanti debet inſtituere *Præſidem*, qui Conventui præſit: Imo ex eiſdem *Barchinonenſibus* non poteſt a *Provinciali Vicarius* nominari in *Præſidem* Conventus, quod non eſſet, ſi *Vicarius*, ratione ſui officii, haberet ſuccedere Guardiano in Conventus adminiſtratione. Et ſi nunc in caſu tali ſuccedit *Vicarius*, hoc eſt ex præſumpta, vel expreſſa deputatione *Provincialis*, cui, cum liberum ſit deſtinare, quem ſibi libuerit ad Conventus regimen, ſi alium *Præſidem* non deſtinat, præſumitur, quod *Vicario* curam demandet. Vel expreſſe hoc ſibi delegat; & tunc juriſdictio *Vicarii* non eſt ex ejus inſtitutione in *Vicarium*, ſed ex deputatione in *Præſidentem*. Cum ergo nullam juriſdictionem a lege habeat *Vicarius*, non erit ullo modo *Officialis*.

62. Sed rogabis: ad quid ergo ejus nova inſtitutio in Ordine, ſi nullam habet juriſdictionem? Quod-

nam

nam erit Vicarii munus? Dico: quod ad hoc inſtituti ſunt, ut ſint Coadjutores Guardianorum in regimine præſertim Œconomico. Non enim conveniens erat, ut ad humiliora, (neceſſaria tamen,) Conventus miniſteria curanda per Superiorem, (ſi Guardianus ea per ſe præſtare non poteſt,) ſuccedat primus Diſcretus Conventus, qui ſemper eſt cæteris ætate, vel dignitate præſtantior: proinde conveniens fuit Vicarium inſtituere, cujus munus ſit, in talibus, & aliis negotiis Conventus, ad nutum Guardiani, ipſius eſſe coadjutor. Pariter in dirigendis actibus publicis in Choro, Capitulo, Refectorio conveniens fuit, ut aliquis eſſet caput in abſentia, licet modica; ne ex incerta præſidentia unius, vel alterius Diſcreti, tumultuarium evaderet regimen Conventus. Ob hæc inſtituti ſunt Vicarii, qui fixum hoc habeant munus, quod tamen nullo modo ſapit juriſdictionem. Non enim habent poteſtatem coercitivam, ut alias demonſtratum eſt, ſed ſimpliciter directivam. Et licet Statuta dent illis ſupra cæteros præcedentiam; non tamen ex hac poteſt inferri juriſdictio, ſicut patet de præcedentia Lectorum Theologiæ, ex-Provincialium, &c. qui præcedunt cæteros, non tamen per hoc habent juriſdictionem ſuper illis, quos præcedunt. Unde concludendum eſt Vicarios Conventuum non eſſe Officiales Ordinis. Quod ſi objicias, a Statutis Generalibus Ordinis cap. 8. §. 1. num. 1. Vicarios locales connumerari inter Officiales Ordinis. Dico: quod Statutum intelligi debet de Vicariis localibus in Capite, hoc eſt de Præſidentibus, qui independenter a Guardianis regunt Conventum; non vero de Vicariis hucuſque intellectis. Siquidem iſti juriſdictionem nullam habent, & ita etiam docet Sanctorus Comment. cap 8. Stat. 1. verſ. Reſpondeo negative.

Scio Sanctorum de Poen. cap. 3. quæſt. 2. poſt init. fol. 118. tenere Vicarios electos a Diffinitorio, eſſe Ordinis Officiales: quia eligentes tribuunt illis auctoritatem ſuo officio competentem: tribuunt pariter facultatem illis commenſuratam: & quia inſtituuntur, ut in abſentia Guardianorum eorum vices gerant, & tantam authoritatem habeant, quantam ipſimet Guardiani; & ad hoc citat ipſe Compendium Privilegiorum verſ. Vicarius. §. 5. Sed doctiſſimi Scriptoris ſalva reverentia, rationes, quas tangit, non cogunt. Electio enim Vicariorum tumultuaria eſt circa formam. In aliquibus enim Provinciis Vicarii fiunt per vota ſecreta; in aliquibus ii tantum, qui deputantur pro majoribus Conventibus; in aliis fiunt a Provincialibus tantum, & leguntur in Tabula Capitulari; & in aliis deſignandi relinquuntur a Guardianis. Quod ergo fiant a Diffinitorio, non tribuit illis majorem juriſdictionem, quam habeant aliter inſtituti: & cum facti non ſint Ordinis Officiales, ut Sanctorus ipſe fatetur, non per hoc evadunt Officiales, quia a Diffinitorio creantur. Quod magis patet ex hoc, quod Diffinitorium non creat illos, ut ex vi ſuæ inſtitutionis ſuccedant Guardianis in juriſdictione, & officio; quia in longa abſentia Guardiani, ipſi deberent ex officio regere Conventum, nec poſſet Provincialis ſuper eos conſtituere Præſidem: quod tamen ex Statutis, & praxi paſſim fit, quando Vicarius eſt Juvenis, aut levis armaturæ vir. Nec majorem juriſdictionem poteſt Diffinitoriam Vicariis dare, aut novi generis Officiales in Religione creare, quam ſibi per Statuta detur, aut ordinetur. In Statutis autem nulla talis juriſdictio Vicariis datur, nec in Conſtitutionibus ordinantur tales Officiales, quales vult Sanctorus evadere ab electione Diffinitorii. Dat quidem illis Diffinitorium authoritatem correſpectivam officio Vicarii: & quænam eſt? Dirigere actus Chori, Refectorii, & alios actus publicos in abſentia Guardiani; & circa illos facultatem coercitivam non habet, ut alias diximus. Non habebit ergo juriſdictionem; quia juriſdictionis præcipuus ſcopus eſt, ut ejus, Magiſtratuſque authoritas, pœnali aliquo ſemper defendatur judicio, ut dicitur in Jure l. final. ff. de Juriſd. omn. Jud. Lector pariter, & Clericorum Magiſter, & Chori Rector, taliter electi in Capitulo, directionem habent circa ea, pro quibus eliguntur; ſed quia juriſdictionem non habent, pariter non ſunt Officiales Ordinis. Tales ergo etiam non erunt Vicarii Conventuales. Compendium autem Privilegiorum non loquitur de iſtis, ſed de Vicariis in capite, aut Vicariis regentibus tanquam Præſides ex præſumpta voluntate Provincialis, de quibus ratio eſt diverſa.

63. His ergo ſuppoſitis, dico: quod privatus voce activa, & paſſiva poteſt inſtitui Vicarius, ſaltem in Conventibus minoribus, in quibus neceſſitas non eſt, quod Vicarii habeant conditiones eligendorum in Guardianos. Ratio eſt, quia Vicariatus non eſt Officium Ordinis proprie habens adnexam juriſdictionem, vel adminiſtrationem, ut ſupra demonſtratum eſt. Cum autem privatio vocis activæ, & paſſivæ inhabilitet ad promoveri per electionem ad Officia Ordinis tantum, & non extendatur ad alia, puta Lecturam, Confeſſionem, & ſimilia; ſequitur, quod ad Vicariatum poteſt eligi. Dixi autem: in Minoribus Conventibus. Quia ex Statutis Reformatis cap. 6. num. 61. eligendi in Vicarios pro majoribus Conventibus debent habere conditiones eligendorum in Guardianos. Una vero conditio eſt, quod eligendus in Guardianum non ſit privatus voce activa, & paſſiva, unde ſimiliter videretur dicendum de Vicaria. Sed revera hæc ratio non cogit, quia Statutum illud, requirens in Vicariis conditiones Guardianorum, debet intelligi circa annos ætatis, & Religionis, prout diſponunt Valliſoletana ſupra recenſita, non vero de cæteris conditionibus. Siquidem Vicarius poteſt perpetuo durare per novam electionem in Capitulo, ſeu Congregatione abſque ulla vacantia in eodem, ſive alio Conventu, in quo immediate fuit Præſideas (hoc enim nullo jure habetur prohibitum) & tamen Guardianus, ex Statutis, eſſe non poteſt; ita ut concludere non liceat, quod omnes conditiones eligendorum in Guardianos debeant eſſe pro Vicariis principaliorum Conventuum.

Nec dicendum, quod in iiſdem Statutis Reformatis cap. 8. n. 58. Provinciales expleto officio non poſſunt eligi in Vicarios, unde videtur, quod Vicariatus Officium Ordinis ſit, & ita ad hoc nequeat privatus voce activa, & paſſiva eligi. Negatur enim conſequentia: quia ex eodem Statuto prohibetur, quod ipſi nequeunt etiam eſſe Confeſſarii Monialium; nec per hoc ſequitur, quod Confeſſarii Monialium ſint Officiales Ordinis, prout infra demonſtrabimus.

VI. Quæritur: An privatus voce paſſiva poſſit inſtitui Præſidens in aliquo Conventu, aut Vicarius in capite per deputationem Provincialis?

SUMMARIUM.

64. *Privatus voce paſſiva non poteſt fieri Præſes Conventus a Provinciali.*
De Ameno Pract. Crim. Par. 1,
A ratione legis ad legem valet argumentum.
Quod prohibetur una via non admittitur alia via.
Quomodo hoc intelligendum?

X 64. Re-

64. Reſpondeo, quod non. Quantumvis enim in Textu, & Statutis *Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 1.* habeatur ſolum, quod privatus voce activa, & paſſiva non poteſt eligi ad Officium quodvis Ordinis; ita quod hæc lex, cum pœnalis ſit, & proinde ſtricte interpretanda, non intelligi debeat, niſi de electione per vota Capituli, ſeu Diffinitorii; tamen contrarium eſt dicendum. Quia lex debet interpretari, ut habeat locum a ratione legis, quia ubicunque ratio militat, vel ceſſat, pariter militat, vel ceſſat ipſa lex: Unde valet argumentum de ratione legis ad legem, ut ſcribit *Lupus Allegat. 102. num. 5. verſ. Quod oſtenditur*; proinde nunquam poteſt fieri interpretatio, per quam lex fine ſuo fruſtretur. Patet autem, quod ratio legis pœnalis, per quam in Religione aliquis punitur privatione vocis activæ, & paſſivæ eſt, ut in vindictam commiſſi criminis, ſic punitus non poſſit conſequi, nec alios promovere ad *Officia Ordinis*. Si ergo fieret interpretatio legis, quod nempe privatio vocis activæ, & paſſivæ importaret conſecutionem Officiorum Ordinis per viam electionis ſolum, & non ſimpliciter: eſſet fruſtranea lex pœnalis, privationem vocis indicens. Quia aliquis, qui ſic privatus non poteſt per viam electionis promoveri ad officium, poſſet per viam inſtitutionis, ſive proviſionis ad illud aſſumi, unde lex illa pœnalis vana omnino redderetur. Impeditus enim una *via*, nempe per electionem, ſibi remaneret alia aperta ad eundem finem, puta per inſtitutionem, ſive proviſionem.

Et ad hoc optime facit doctrina *Abbatis in cap. Tua num. 4. de Procur.* per quam exponitur illa Regula juris: *cap. Cum quid. 84. de Reg. jur. in 6. Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti*. Et eſt, quod quandoque aliquid prohibetur una via, attento effectu; quandoque prohibetur aliquid una via, attendo modo. In primo caſu intelligitur prohibita etiam alia via, & omnis modus, per quem perveniri poſſit ad illum effectum. In ſecundo vero non prohibetur alius modus, ſive alia via; & iſti expoſitioni concordat *Gloſſa in d. cap. Cum quid. verſ. Satis circa. de Reg. jur. in 6.* Exemplum ſit. Si edictum ponatur in Civitate obſeſſa, ne quis audeat egredi per portam Civitatis; non eſt licitum exire neque per murum. Quia prohibitio eſt facta, attento effectu, ſcilicet, ne quis exeat propter hoſtes; unde omnis modus exeundi eſt prohibitus. Secus autem, ſi fieret prohibitio, ne quis exiret Civitatem per murum. Nam tunc poteſt quiſquis exire per portam; quia prohibitio fuit, attento modo, ſcilicet ne violaretur murus Civitatis. In caſu autem noſtro privatus voce activa, & paſſiva prohibetur eligi ad Officia Ordinis, attento effectu. Indignum ſiquidem eſt, ut qui propter culpam tali pœna percellitur, ad *Ordinis Officia* aſſumatur. Sequitur ergo, quod ſi ſic privatus non poteſt per viam electionis conſequi Officium Religionis: etiam prohibeatur omnis alia via, per quam ad illud poſſit perveniri.

VII. Quæritur: An privatus voce activa, & paſſiva poſſit eligi in Confeſſarium Monialium?

SUMMARIUM.

65. *Privatus voce paſſiva quando poſſit fieri Confeſſarius Monialium.*

65. Reſpondeo diſtinguendo: Vel enim ſimplex eſt *Confeſſarius Monialium* nullam habens juriſdictionem, niſi earum confeſſiones excipiendi: Vel habet juriſdictionem in aliquos Fratres, qui, & ipſi inſerviunt *Monialibus in Sacramenti* pœnitentiæ, ac aliorum adminiſtratione, ut in *Monaſterio S. Magdalenæ Neapoli*, ac *Conventu Clariſſarum Avenionenſi*; & in Familia *Ultramontana*, & in *Germania*, pluribus in locis. In primo caſu liquet, quod *Confeſſariatus*, *Officium Ordinis* non eſt, cum juriſdictionem non importet; & ita poterit ad hoc munus aſſumi aliquis, licet eſſet voce activa, & paſſiva privatus, ut aperte habent *Statuta Generalia Ordinis. cap. 7. §. 6. num. 2.* Si vero loquamur ſecundo modo, aliter eſt dicendum. Siquidem tales Confeſſarii ex hoc, quod habent Fratres ſibi Subditos ab alio Superiore locali non dependentes; iſti revera habent juriſdictionem ſpiritualem in ipſos, & ipſi ſunt vere *Officiales Ordinis*. Unde privati voce, non poſſunt ullo modo ad tale munus aſſumi, quia verum eſt *Officium Ordinis*, ut tenet *Sanctorus. de Poen. cap. 3. quæſt. 2. verſ. Reſpondeo ex noſtro.*

VIII. Quæritur: An Provincialis, ſeu Commiſſarius Viſitator poſſit Guardianum ſuſpendere arbitrio ſuo?

SUMMARIUM.

66. *Suſpenſio eſt privatio inchoata.*
Privatio eſt capitis diminutio.
Poena commenſurari debet delicto.
Poena gravis, apud nos, non infligitur niſi per proceſſum.
67. *Suſpenſio interpretativa quando ſit?*
Reſidentia Curatorum eſt de jure Divino.
68. *Prælatus debet abſtinere a verbis injurioſis in correctione.*
Poteſt circa hoc peccare leviter, & quomodo?
Delinquere etiam graviter, & quo caſu?
69. *Evagatio Religioſorum parit ſcandala.*
Reſidentia eſt de jure divino, & graviter obligat.
Lectura Statutorum ſuo tempore neglecta, materia gravis eſt.
Cuſtodia Archivii non curata eſt materia gravis.
70. *Provincialis, & Viſitator poſſunt ſuſpendere Guardianum.*
Tamen in ſolis caſibus, in quibus privatio incurritur.
Probatur per Statuta Generalia.
Declarantur Statuta Reformata.
71. *Suſpenſio perpetua ſapit privationem.*
Extra illos caſus nequit Provincialis, ſe ſolo, ſuſpendere Guardianum.
Et in illis caſibus ultra bimeſtre non poteſt.
Provincialis, ſe ſolo, nequit judicialiter ſuſpendere Guardianum.
Suſpenſio vulnerat bonam exiſtimationem.
Guardianus, ſi ſuſpendatur a Provinciali, poteſt appellare.
72. *Provincialis non poteſt præcipere Guardiano ſub poena ſuſpenſionis, ut poena tantum.*
Suſpenſio, excommunicatio, & interdictum pari paſſu ambulant.
Leges quandoque concedunt majus, & denegant minus.
Provincialis poteſt amovere Guardianum a regimine.

Et

Et tali caſu non eſt ſuſpenſa in Guardiano juriſdictio circa ſpiritualia.

RESpondeo: quod in hac quæſtione *Sanctorus* valde implexus eſt, & non ita facile haberi poteſt, quid revera ipſe ſentiat; imo videtur inconſtans. Siquidem *de Poen. d. cap. 1. quæſt. 3. fol. 18.* primo dicit: *Provincialem*, vel *Commiſſarium Viſitatorem ad Obedientiæ exercitium, vel aliqualem mortificationem, quæ eſſet ſpecies poenitentiæ ſalutaris, & ad breve tempus, Guardianum poſſe ſuſpendere*; & hoc *ſine proceſſu, & per modum paternalis correctionis.* Secundo dicit: *ſine cauſa non poſſe Prælatos Guardianum ſuſpendere* ſuſpenſione, *quæ daretur tanquam poenitentia ſalutaris, & ad mortificationem, ſive quæ irrogaretur tanquam poena.* Tertio diſtinguit de ſuſpenſione, ut pœna. Quarto dicit ſuſpenſionem, ut pœnam *ferri non poſſe a Prælato, niſi præcedente juridico proceſſu.* Quinto infert, peccare mortaliter *Provincialem*, qui ex ſola generali inquiſitione Guardianum ſuſpenderet, niſi eſſet in delicto notorio. Sexto, quod Guardianus ſuſpenſus non debet ablegari a Conventu, niſi eſſet ſuſpenſus *ob ſimultates, rixas conturbationes Fratrum, & pacis violationem*, Septimo concludit, *ſuſpenſionem, quam dare poſſunt Prælati, extra Diffinitorii conſenſum, non poſſe eſſe perpetuam, vel ad tempus, quo Officium abſolveretur.*

Salva tamen ſemper tanti Viri reverentia, non omnia, quæ dicit in hac quæſtione ſuſtineri poſſunt, imo una Concluſio alteri contradicere videtur. Studio ergo indagandæ veritatis, non animo contendendi, ejus concluſiones examinabimus, & ita uno, & eodem tempore quæſtio reſolvetur, & ſolventur etiam oppoſitæ rationes.

66. Suppono autem primo cum eodem *Sanctoro: loc. cit. verſ. Quatenus vero. fol. 21.* ſuſpenſionem, ut pœnam induere *naturam privationis inchoatæ, vel imperfectæ*: privationem etiam ab officio maximam pœnam eſſe, eo quod mors civilis dici poteſt, imitans naturalem mortem, quæ eſt (*Ariſtotele* teſte) *Extremum omnium terribilium*; quia per privationem, quis moritur *Dignitati*, vel *Magiſtratui*, & cum ex *Superiore* fiat *Subditus*, ſtatum mutat, & *capite minuitur*, ut dicitur in *jure l. Capitis diminutio. junct. gloſſ. ff. de Cap. dimin. ex facto hominis* ut explicat *Gloſſa*. Ut ergo ſuſpenſio eſt inchoata privatio, erit etiam pœna gravis. Suppono ſecundo: gravem pœnam ſolummodo gravi delicto eſſe applicandam. Judex enim *pœnam metiri debet ex culpa, & proportionari pœna delicto, nec pœna eſt ulterius protrahenda, quam delictum fuerit in excedente repertum*, ut dicunt *Textus: cap. Felicis. §. Illud autem. de Poen. in 6. cap. Quaſivit. de His, quæ fi. a majo.* Suppono tertio, cum eodem *Sanctoro: loc. cit. verſ. Reſpondeo quarta. fol. 22.*: Pœnam gravem infligi non poſſe, niſi inſtituto legitimo proceſſu, ut probat ipſe *ex Statutis. Valliſolet cap. 7. tit. de Poen. in genere. verſ. Ideo ſtatuimus.*

Ex his ergo, evidenter impugnatur prima concluſio: quod ſcilicet poſſit *Provincialis* ad exercitium mortificationis, aut tanquam pœnitentiam ſalutarem, *ſuſpenſionem* ferre in Guardianum. Pœnitentiæ enim ſalutares non debent eſſe graves, & infamatoriæ, ſicut eſt *Suſpenſio*, ob quam Suſpenſus apud Religioſos male audit: & ſi in his pœnitentiis injungendis *Superior* modum correctionis excedit, poteſt Subditus ab illis appellare, ut alias probatum eſt. Pariter *ſuſpenſio* hæc pœna eſt, ſive ſit ad exercitium mortificationis, ſive ad punitionem delicti, & gravis pœna eſt, ut probavimus: & ut talis non poteſt infligi, niſi ex gravi cauſa, ut fatetur *Sanctorus* concluſione ſecunda, & cauſa probata per proceſſum juridicum, ut dicit idem concluſione quarta. Ergo non poteſt extrajudicialiter, aut ex levi defectu & in foro paterno, ullo modo infligi:

67. Quod ſi dicatur: *Sanctorum* non intellexiſſe de *ſuſpenſione ab officio* explicita; quando ſcilicet *Prælatus* dicit: *ſuſpendo te a Guardianatu*, ſed tantum de interpretativa, quando ſcilicet *Prælatus* mittit Guardianum ad alium Conventum, non aperiendo mentem ſuam, quare hoc faciat, ſed ſub alio prætextu. Dico: quod *Sanctorus* expreſſe loquitur de *ſuſpenſione vera*, & non interpretativa: & de hac etiam magna eſſe poteſt difficultas, ſi abſque cauſa defectuoſa, & ad ſolam mortificationem, & exercitium patientiæ poſſit *Provincialis* Guardianum interpretative ſuſpendere? Et ego dicerem, quod non: tum quia reſidentia in Curatis animarum, (ut ſunt Guardiani,) eſt de jure divino, nec debet, cum læſione ipſius, indici exercitium virtutis, quod eſt ſupererogationis: tum quia, ut dicebam, talis ſuſpenſio, etiam interpretativa, infamat ſuſpenſum tanquam ineptum regimini ex imprudentia, præcipitatione, negligentia, relaxatione, vel alia cauſa turpi. Imo *Sanctorus* ipſe ablegationem a Conventu reputat graviorem *Suſpenſione* in Conventu; quia magis lædit famam taliter Suſpenſi, ut probat idem. *loc. cit. verſ. Reſpondeo ſexto. fol. 24.* Non poterit ergo gravis hæc, & infamatoria pœna imponi ob mortificationem, ſed ſolum ex cauſa gravi; puta ex rixa, ſimultate, inquietudine, conturbatione, quam Guardianus cauſat in ſua Familia, quæ cum notoria ſit, ut ſuppono, eximunt *Provincialem* ab inſtituendo proceſſu, ſine quo alias, non poſſet infligi, ut *Sanctorus* ipſe ex Statutis probat.

68. Nec *Statutum* allatum a Sanctoro probat intentum ſuum, quod ſcilicet ex levi cauſa poſſit *Provincialis*, ad mortificationem, Guardianum ſuſpendere. Do Integrum Statutum *Valliſolet. cap. 7. tit. de Verb. indeb. probat. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 473. Prælati Ordinis in reprehendendis criminibus, modeſtis ac temperatis verbis ſemper utantur, ita ut nullo moda turbationis cauſa Subditis præbeatur. Qua modeſtia, & temperantia quoque utendum erit, quoties iidem Prælati ad Fratres capitulariter congregatos exhortationis verba proponunt, aut ſermocinantur. Qui ſecus fecerit, corrigatur, vel etiam ſuſpendatur ab Officio, Superioris arbitratu.* Ex hoc adverto gravem pœnam, & mitem relinqui arbitrio *Superioris*, infligendam Guardiano indebite loquenti in correctione, vel exhortatione. Ergo intelligendum eſt *Statutum*, quod pœna levis, nempe *correctio*, adhibeatur, ſi Guardianus in loquendo leviter deliquerit; pœna vero gravis, puta *Suſpenſio*, infligatur ſi graviter erraverit. Siquidem poteſt leviter in culpa auſcultanda errare Guardianus, impetuoſe loquendo, excandeſcendo, nec debita charitate ſervata, Subditum increpando? & cum culpa ſit tantum venialis, & contra charitatem in corrigendo, debet Guardianus ita culpabilis ſimili correctione a Prælato reprehendi. Poteſt etiam Guardianus in tali caſu, vel in ſermocinando ad Fratres, mortaliter peccare: puta impingendo Subdito, vel Communitati infamatorium delictum, quod non fuit commiſſum; vel exprobrando genus maculatum; vel vilitatem natalium; vel crimen omnino occultum, & infamans, quod probari non poteſt; vel falſum. In tali caſu Guardianus eſſet caſtigandus, ut calumniator, & Subditi poſſent contra illum agere actione injuriarum, ut alias probatum eſt. In tali ergo caſu *Provincialis* gravem pœnam, puta Suſpenſionem incutere poteſt Guardiano: non tamen abſque *Diffinitorio*, & non inſtituto proceſſu, niſi eo modo, quo in *Notoriis* proceditur; quia eſſe-

eſſemus in crimine *aotorio*, ut patrato coram tota Communitate. Non ergo ex tali *Statuto* infertur concluſio a *Sunctoro* illata; puta, quod ex levi delicto, & ad mortificationem, poſſit *Provincialis*, aut *Viſitator* Suſpenſione Guardianum percellere. Pariter ex quatuor Statutis, quæ ibi citat, non poteſt haberi, quod pro levi culpa Suſpenſio a Provinciali poſſit infligi: Non ex primo deſumpto ex Valliſoletano. *cap. 3. tit. de Evagat. Fratr.*

69. Patet enim, quot ſcandala oriantur, & quantum damnum patiatur *Religio*, ex nimia vagatione Religioſorum, præſertim dyſcolorum. Si ergo *Provinciales* in ipſa cohibenda ſegnes ſint, & notabiliter incurii, delinquunt in materia gravi, tangente bonum publicum *Religionis*: & ideo Suſpenſione digni, quam debent infligere *Generales*, & utinam hoc facerent! Nec ex ſecundo deſumpto ex eodem *Valliſoletano. cap. 8. tit. de Reſiden.* Etenim Reſidentia, cum ſit de jure divino, materia gravis eſt, & qui circa illam delinquit, graviter peccat; & *Statutum* ipſum inibi, quod truncatum dat, ſic habet: *Si quis contra hujus Decreti* (de Reſidentia) *diſpoſitionem abfuerit, decernimus, & ſtatuimus, præter alias pœnas adverſus non Reſidentes, ex Sacrorum Canonum jure præſcriptas, ac mortalis peccati reatum, quem incurrunt, etiam Officio ſuſpendendum eſſe.* Supponit ergo *Statutum*, ſic Suſpendendum peccare mortaliter in non reſidendo. Quomodo ergo ex hoc poteſt probari intentum, ſcilicet, quod ex levi culpa poſſit infligi *Suſpenſio*? Non ex tertio ex eodem *Valliſoletano cap. 12. tit. final.*: Quia lectura *Statutorum* eſt materia gravis ſpectans ad totam Communitatem. Cum enim nequeant ſervari leges, niſi ſciantur, *Statuta* vero leges ſint *Religionis*, ſervari nequibunt niſi ſciantur, & non ſciri, niſi publicentur per publicam lecturam: Et perinde eſt, *Statuta* omnia negligere, & ipſa non curare, quod ſuis temporibus legantur. Ob id in eodem *Statuto*, loco citato, non ſolum apponitur *ſuſpenſio*, ſed etiam *privatio* Guardianis lecturam *Statutorum* negligentibus. Non ex quarto ex eiſdem *Vullisoletanis cap. 12. tit. de Archiv.* Quia negligentia in *Archiviis* cuſtodiendis eſt & ipſa, in materia gravi. Ex incuria enim *Superiorum* circa ea, pereunt ſcripturæ, & monumenta jurium *Religionis*, ob quorum defectum infinita damna, & præjudicia, ob unius culpam, incurruntur: merito ergo gravi pœna *ſuſpenſionis* talis culpa caſtigatur. Ergo de primo ad ultimum in his *Statutis* nulla eſt culpa levis, quæ *Suſpenſione* caſtigetur.

Apparet ergo ex his, quod ſi *Suſpenſio* ferenda eſt, hoc debet eſſe, vel in *aotoriis*, in quibus non ſervatur ordo juris, & cum hoc in caſibus in quibus per *Statuta* irrogatur *Suſpenſio*; vel debet instituì proceſſus, & infligi per ſententiam, & hoc non a ſolo *Provinciali*, ſed a toto *Diſſinitorio* ferendam, ut *Sunctoras* ipſe fatetur *de Poen. cap. 1. quæſt. 3. verſ. Reſpondeo quarto. fol. 22.*

Quia vero *Statuta Gen. tam Ord. cap. 7. §. 6. num. 37. tum Reformationis cap. 8. n. 39.* concedunt, quod *Miniſtri*, & *Viſitatores* poſſint ſuſpendere *Guardianos*, & apud multos, ac pleroſque, viget opinio, quod *Provincialis* ad ſui arbitrium poſſit *Guardianos* ſuſpendere ut refert *Lantuſc. in Theatr. verb. Guardianus*. Ideo quid tenendum ſit in hac gravi, & quotidiana materia, reſolvendum eſt.

70. Dico ergo: quod *Provincialis* ex ſe ſuſpendere poteſt Guardianum, caſu quo commiſerit delictum, ob quod privationem officii mereretur. Hoc autem probo ex Statutis Valliſoletanis, quæ ſe invicem declarant. Iſta ergo in uno loco, *cap. 7. tit. de Poen. quib. Prælat. & Patr.* ita habent: *Provincialis ex cauſa legitima, poterit Guardianum Officio ſuſpendere, donec, & quouſque, Patribus conſultis, diſfiniri poſſit, prout juſtitia ſuaſerit.* Hoc *Statutum* revera obſcurum eſt, eo quod non declarat quænam ſit cauſa legitima, ob quam quis poſſit ſuſpendi, & multo obſcurior redditur ex hoc, quod ſubjungit: *donec, & quouſque, Patribus conſultis, diſſiniri poſſit, prout juſtitia ſuaſerit.* Non enim conſultatio hæc poteſt eſſe in ordine ad *ſuſpenſionem*, eo quia ipſa jam ſupponitur irrogata: & dum conſultatio initur ad diffiniendum, quid juſtitia ſuaſerit, oportet, quod ſit in ordine ad aliud, quam ad *ſuſpenſionem*, quam *Provincialis ex legitima cauſa*, & proinde, *juſtitia ſuadente*, incuſſit. Sed tollitur difficultas ex alio loco, *cap. 8. tit. de Diſſinit. Provinc.* ejuſdem *Statuti*, quod ſic habet: *Quod ſi Guardianus quiſpiam, ex Conſtitutionum præſcripto, privationis pœnam ipſo facto incurrerit, Officio quidem, Provincialis arbitrio, ſuſpendi poſſit.* Senſus ergo iſtorum *Statutorum* eſt, quod ſi Guardianus commiſerit crimen, cui imponatur pœna privationis *ipſo facto*, *Provincialis* poteſt ipſum ſuſpendere ad arbitrium ſuum, donec cauſa ipſius, juxta terminos juris, a *Diſſinitorio* decidatur.

Ad hoc autem, quod *Provincialis* ſuſpendere poſſit, oportet, quod ſit *ex legitima cauſa*, hoc eſt, ſecundum legis præſcriptum concepta, & juridica informatione capta, prout bene explicat *Sunctoras. de Poen. cap. 1. quæſt. 3. reſpondeo quarto. fol. 22.* Hoc autem declaro exemplo. Accuſatur *Guardianus* apud *Provincialem*, quod abſque licentia ingreſſus ſit Clauſuram Monialium. Huic delicto debetur privatio Officii *ipſo facto*. Poteſt ne *Provincialis*, accepta *accuſatione*, ipſum ſuſpendere? Minime: ſed debet, ad hoc, ut habeat cauſam *legitime probatam*, proceſſum inſtruere, & Teſtes examinare. Poſtquam ſibi per Teſtes conſtitit de delicto, donec cæteri actus perficiantur, & *Diſſinitorium* poſſit cogi ad ſententiandum ſuper privatione; arbitrarium eſt *Provinciali* ipſum Guardianum ſuſpendere. Et hic eſt germanus ſenſus *Statutorum*, qui magis aperitur, & confirmatur ex Statutis Ordinis *cap. 8. §. 39. num. 9.* ubi ſic habetur: *Liberum erit Provinciali, ubi privatio ipſo facto ſit imponenda, Guardianum vel Confeſſarium ſuſpendere, dummodo ultra tres menſes ſuſpenſio non diferatur. Sed infra hoc ſpatium a Diſſinitorio judicetur.* Quod ſi in *Statutis Reformatis cap. 8. num. 39.* dicitur: *Non potrà* (Provincialis) *privare Guardiani, o Confeſſori di Monache ſenza il Diſſinitorio, quantunque li poſſa ſoſpendere per due, o tre meſi al più.* Ex quo *Statuto* apparet, quod *Provincialis*, ad tempus determinatum, poteſt, ſe ſolo, Guardianum ſuſpendere. Reſpondeo, *Statutum* hoc loqui cohærenter *Valliſoletano*, ex quo deſumptum eſt; unde in margine illius *Statuti Reformati* annotantur *Valliſolet. 1593.* indicans non aliud, neque novum *Statutum* pro *Reformatis* conditum eſſe, ſed eſſe illud idem, quod pro Ordine univerſo latum fuit. Senſus ergo iſtius *Statuti Reformati* eſt idem ipſe, qui eſt *Valliſoletani*, & ita accipiendus: puta, quod tali caſu ſe ſolo poſſit *Provincialis* ſuſpendere *Guardianum*, quando ipſe commiſit crimen, cui *ipſo facto* privatio debeatur.

71. Nec faceſſit negotium, quod in *Statutis Reformatis* addatur tempus limitatum durationis Suſpenſionis *per due, o tre meſi*, quod non habetur in *Valliſoletanis*. Quia Clauſula hæc eſt, non ad limitationem *Statuti Valliſoletani*, ſed ad declarationem: Quia *Suſpenſio perpetua* ſapit privationem, ut dicunt *Doctores Ledeſma par. 2. quæſt. 26. art. 2. de Suſpen. Tolet. Summ. lib. 1. cap. 12. Sayr. lib. 4. Theſaur. cap. 1. n. 26.* per *Valliſoletanam* autem conceditur

fa-

facultas ſuſpendendi, non privandi. Quod ſi *Suſpenſionem* perpetuam poſſet *Provincialis* infligere, poſſet realiter privare ſaltem quoad effectum realem, licet nominetenus diceretur ſuſpendere. Ex *Valliſoletano* ergo concedente ſolam *Suſpenſionem*, implicite habetur, quod eam non poſſunt *Provinciales* perpetuam infligere. Et ideo *Statutum Reformatum* illud declarat, aſſignando tempus, ultra quod non licet *Provinciali* ipſam incutere, ut etiam declarat Statutum Ordinis ſupra citatum. Quod ſi univerſaliter liceret *Provinciali* in caſibus, in quibus deberetur privatio per ſententiam, infligere *Suſpenſionem* pro tempore ſibi bene viſo, poſſet fieri fraus legi. In delictis enim gravioribus, quibus pro pœna ordinaria ponitur privatio, quæ major eſt Suſpenſione; poſſet amico ſuo delinquenti minorem pœnam extraordinariam, puta *Suſpenſionem* adhibere, & ſic, ſe ſolo, pœnas minuere, quod non licet, ut alias dicemus, & ſic fraudari lex, & excuſari iniquitas.

Patet ergo ex dictis, extra caſus, in quibus debetur privatio, non poſſe *Provincialem Suſpenſionem* ferre; & in illis caſibus, niſi per duos, vel tres menſes, ut interea proceſſus perducatur uſque ad ſententiam privationis a *Diffinitorio* dandam. Quod evidentius patet ex hoc, quia clarum eſt, quod *Provincialis* per ſententiam, ſe ſolo, ſuſpendere Guardianum non poteſt abſque *Diffinitorio*, ut patet ex *Statutis Gen. Ord. cap. 7. §. 6. nu. 32.* Si ergo Guardianus commiſerit crimen, cui per *Statuta* debeatur *Suſpenſio*; *Provincialis* ſe ſolo non poterit illam infligere. Quomodo ergo ſuſpendere poterit ſe ſolo extrajudicialiter, ſi ſe ſolo judicialiter non poteſt? Vel ergo dicendum, quod ex quo delictum juridice cognoſcitur, aggravetur: & hoc non; quia delictum, cum jam ſupponatur conſummatum, propriam gravitatem habet independenter ab inquiſitione: Vel quod plus poſſit *Provincialis* in extrajudiciali cognitione criminis, quam in judiciali circa inflictionem pœnæ: & hoc non; tum quia minores debent eſſe pœnæ extrajudiciales, quia extra ordinem, quam judiciales, quia debent ferri ordinarie; tum quia nulla poteſt aſſignari rationalis cauſa hujus diverſitatis. Ergo dicendum eſt, quod *Provincialis* ſe ſolo, & extrajudicialiter ſuſpendere non poteſt Guardianum, prout *Sanctorus* ipſe expendens *Statutum Valliſol. cap. 7. tit. de Poen. in gen.* probat (*de Poen. d. cap. 1. quæſt. 3. verſ. Reſpondeo quarto*) ex gravitate pœnæ, quam affert *Suſpenſio*, quæ in Religione valde lædit, & vulnerat bonam exiſtimationem.

Sequitur ergo, non poſſe *Provincialem Suſpenſionem* infligere extra caſus in *Statutis* expreſſos: nec ſe ſolo, & ſine debita inquiſitione, niſi delictum *notorium*, & inexcuſabile omnino eſſet. Unde neque aliquod præcipere poteſt ſub pœna *Suſpenſionis*; tum quia in *Statutis* aſſignatæ ſunt pœnæ contra inobedientes, & ipſas non poteſt *Provincialis* alterare; tum quia ratione materiæ præcepti in iiſdem *Statutis* apponuntur pœnæ contraventoribus, & illas pœnas nequit *Provincialis* mutare: tum quia extrajudicialiter, & in foro paterno non poteſt gravem, & infamatoriam pœnam ferre, ſicuti eſt *Suſpenſio*. Quod ſi extra caſus, ut præfertur, a *Statutis* determinatos, *Provincialis* Guardianum ſuſpendat; poteſt iſte appellare a *ſuſpenſione* illa, ut diximus ſupra *Tit. Canones quæſt. finali*: & ſic in ſuo regimine permanere; quia nulla eſt pœna illa, cum ad eam non extendatur *Provincialis* juriſdictio. Et tandem, hucuſque probatæ concluſioni ultimum calculum addit Statutum Generale Reformationis *cap. 7. num. 6. & 7.* ſic habens: *Dichiaramo, non incorrerſi la Scommunica, Carcere, Soſpenſione, Privatione fulminata in queſti Statuti, ſe non vi ſia ſtato ſcienza, e deliberazione. Nemeno, quando ſi dice*, ipſo facto, *s'incorra, ſe non dopo la dichiarazione fatta dal Giudice, il quale non farà tale dichiarazione ſe non dove ſia evidenza del delitto, & ordine di giuſtizia.* Si ergo, ex citato Statuto, ſententia *Suſpenſionis* non poteſt ferri niſi a Judice declarante, poſt juridicam diſcuſſionem; a fortiori non poterit ferri *Suſpenſio* a Provinciali extrajudicialiter, & ut Patre; tum quia ſententia declaratoria incurſionis pœnæ Statutariæ minorem requirit juriſdictionem in declarante, quam deciſoria, in qua Judex regulatur ab arbitrio. Quod ſi illo in caſu, non poteſt ferri niſi judicialiter; ſequitur quod eadem *Suſpenſio* non poterit ferri per deciſoriam, niſi juridice. Tum quia ſi declaratoria talis non poteſt ferri niſi a Provinciali, ut Judice; non poterit deciſoria talis ferri ab eodem, ut Patre, extrajudicialiter, & ſine voto Diffinitorii.

72. Intelligo autem, non poſſe *Provincialem* præcipere ſub pœna *Suſpenſionis*, quæ nempe ſit pura pœna; non autem ſub pœna *Suſpenſionis*, quæ ſit cenſura. Quia ſicut poteſt jubere ſub pœna *excommunicationis*; ita pari modo idem poterit ſub pœna *Suſpenſionis*, & *Interdicti*: quia iſtæ tres cenſuræ pari paſſu ambulant, ut dicitur in *jure cap. Cum medicinalis. cap. Is cui. de Sent. Excom. in 6.* Ratio autem diverſitatis nulla eſſe poteſt, niſi quia ſic leges voluerunt, quæ aliquoties ex motivo ſibi bene viſo concedunt quod eſt majus, negato, quod eſt minus; quia hoc minus poteſt aliquoties conturbare Rempublicam magis, quam quod eſt majus. Revera enim longe major pœna eſt *excommunicatio*, quam *privatio Officii*: tamen poteſt *Provincialis* ſe ſolo Subditum excommunicare, aut ſub pœna excommunicationis aliquod præcipere: Nec per hoc poteſt Guardianum ſubditum, ſe ſolo, Officio privare, aut ſub pœna privationis Officii illi aliquid jubere, licet privatio Officii ſit unus ex effectibus excommunicationis. Ita licet major ſit *Suſpenſio*, ut cenſura, quam *Suſpenſio*, ut pœna, imo *ſuſpenſio ab officio*, quo ad juriſdictionis ſpiritualis, & temporalis exercitium, ſit unus effectus *Suſpenſionis*, ut cenſuræ univerſaliter latæ; tamen *Suſpenſionem, ut cenſuram* ferre poteſt *Provincialis*, & ſub pœna talis cenſuræ aliquod præcipere Guardiano, quod tamen præcipere non poteſt ſub *Suſpenſione ab Officio*, ut pura pœna, & hoc non alia ex cauſa, niſi quia ſi liceret hoc *Provinciali*, poſſet nimis conturbari Religio ex frequentibus *Suſpenſionibus ab Officio* illatis contra Guardianos ſibi non adhærentes, & oppoſitæ factionis, quod non poteſt nunc, quia eſt alligatus *Diffinitorio*.

Quæ autem hucuſque dicta ſunt, intelligo de *Suſpenſione ab Officio Prælaturæ* proprie dicto, quando nempe *Superior* dicit: *Suſpendo te ab Officio*, ſive Suſpenſum relinquat in ſuo Conventu, ſive alio mittat. Non tamen nego, quin *Provincialis* poſſit ex gravi cauſa, puta vel ex malo ejus regimine, vel ex inimicitia cum perſona potenti extra *Ordinem*, vel ex alio motivo juſto, Guardianum amandare in alium Conventum. Licet enim ſit ſuſpenſa in actu exercito ejus adminiſtratio circa Œconomiam, & gubernium politicum Conventus; non tamen poteſt dici ſuſpenſus, quia ſibi remanet juriſdictio circa ſpiritualia: Et ſi tranſiret forte per Conventum ſuum eundo ad alium locum, pro illo tempore, pro quo eſt in Conventu, tenere deberet locum ſuum, & adminiſtrationem nanciſci, quia nullo modo ſuſpenſus dici poteſt, licet in alium Conventum ſit amandatus. Et hoc modo poſſunt *Provinciales* practicare *Suſpenſionem* Guardiani, quia tali pacto eſt ſibi permiſſa.

IX. Quæ-

IX. Quæritur: Quot, & quales Carceres in unaquaque Provincia eſſe debeant?

SUMMARIUM.

73. *Carceres debent eſſe in omnibus Conventibus principalioribus Provinciæ.*
Cauſa hujus ordinationis Statutariæ.
Debent eſſe carceres ſecuri, humani, & lucidi.
Lex Civilis erga carceratos humana.
74. *Carceres ſubterranei non admittendi, & tollendi.*
Ponens aliquem in carcere, ex quo veriſimiliter eſt moriturus, morte ſecuta, eſt irregularis.

73. RESpondeo: quod quoad numerum carcerum in *Statutis Generalibus Ordin. cap. 7. §. 6. num.* 10. diſponitur, quod *in omnibus locis, ſaltem in præcipuis Provinciæ, habeantur Carceres*. Hoc vero ſalubriter ordinatum eſt ad hoc, ut in omnibus Conventibus habeatur locus pœnalis ad coercendos inobedientes, & Rebelles. Cum enim, ut alias diximus, & iterum dicemus, *Superiores locales* poſſint Subditos contumaces, & Rebelles incarcerare, ſicut, & Apoſtatas, & atrocis criminis Reos de fuga ſuſpectos; expedientiſſimum eſt in Conventu carcerem tutum habere ad ipſos compeſcendos: ne cogantur cum gravi Religionis jactura Religioſos ſontes vinculatos, aut ſatellitibus ſtipatos, mittere in carcerem in aliis Conventibus, tranſeundo per Urbes, & Oppida; aut in publicos carceres tradere, ſi id exigeret majoris damni periculum, quam quod eveniret ex ſcandalo ſæcularium, ut bene ponderat *Sanctorus de Poen. cap 4. quæſt. 10. verſ. Primo enim.* Quoad qualitates autem Carcerum, in ſupracitato *Statuto* præſcribitur, quod ſint *omnino fortes, humani tamen & lucidi, ut Carcerati Divinum Officium recitare, & ſpirituali Lectioni vacare valeant*. Securitas ergo in carceribus primo requiritur ex eo, quod, ut diximus, regulariter ad cuſtodiam Reorum adhibentur, ad quam inepti ſunt carceres non ſecuri. Debent autem eſſe ſufficienter *lucidi*, ut Carcerati legere poſſint, tum horas Canonicas, tum alios libros ſpirituales, ad hoc, ut excitentur tum ad emendationem vitæ, tum ad ſupportandam pœnam illam pro ſuis reatibus inflictam. Quod ſi erga Carceratos humanitatem oſtendere Laicos, docet *Lex Civilis, l. 1. C. de Cuſtod. Reor.*; multo majorem ipſis exhibere, docere debet *Lex Charitatis* Religioſos erga Fratrem, cui non mors, ſed correctio per carcerationem quæritur, & indecens eſt minus pios erga Fratres eſſe Eccleſiaſticos, quam Sæculares erga proximum.

74. Proinde tollendi omnino ſunt carceres ſubterranei, lumine carentes, tetri, horridi, fætentes, qui potius vocandi ſunt ſepulchra viventium, quam domicilia juſtitiæ Religioſæ vindicantis, ut fuſe proſequitur *Sanctorus loc. cit. verſ. Tertio quoad.* In his enim cauſantur, maxime ex humiditate, infirmitates incurabiles, & frequenter etiam mors. Ideo *Prælatum Regularem* cenſeri homicidam, & irregularem, ſi ad cuſtodiam ponit Religioſum in Carcerem, in quo veriſimiliter eſt moriturus, ſequuta morte, ex *Antonio a Spiritu Sancto, & Blaſio* probat *Sgrol par. 4. cap. 17. nu. 4.* cui ſubſcribit *Paſſerinus Trib. Regul. quæſt. 21. num. 15.*

X. Quæritur: Quis poſſit carcerare?

SUMMARIUM.

75. *Carcerem dare ad pœnam, ſpectat ad Diffinitorium.*
In notoriis, Provincialis, vel Viſitator idem poteſt.
In tribus caſibus poteſt Guardianus incarcerare.
Guardianus poteſt incarcerare contumacem, ſed non excarcerare eum.
76. *Carcerare ad Cuſtodiam omnes Superiores poſſunt.*
Et etiam Diſcreti Conventuum in abſentia Guardiani.

75. REſpondetur diſtinguendo, puta de carcere ad *pœnam*, vel ad *Cuſtodiam*. Infligere carcerem *ad pœnam* ſpectat ad totum *Diffinitorium* regulariter. Ratio eſt: quia talis carceratio non poteſt fieri, niſi per ſententiam; ad ſententiandum vero requiritur integrum *Diffinitorium*, ut cavetur in *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 33. Provincialis* item ſolus, ſicut & *Commiſſarius Viſitator* poterit, in ſententia aliquorum, ad pœnam incarcerare in caſibus notoriis, in quibus in *Statutis* inflicta ſit pœna carceris. Ratio eſt; quia in notoriis facti, quæ nulla poſſunt tergiverſatione celari, non ſervatur ordo juris, nec pœna decernitur per ſententiam, nec ſcripto, ut alias dictum eſt. Sequitur ergo, quod Judex tali caſu poteſt ſe ſolo pœnam infligere abſque Collegarum conſilio. Nullum enim requiritur conſilium, quando inexcuſabiliter patet crimen, & patenter; & ultra hoc clare apparet de diſpoſitione legis certam pœnam tali crimini applicantis: unde omiſſa conſultatione, ſolummodo pœna debet executioni demandari. Hæc tamen opinio in praxi non eſt ſecura. Quia moraliter impoſſibile eſt, quod detur tale notorium, quod non poſſit, in parte ſaltem obfuſcari. Unde melius ſemper eſt ad evadendas tricas, quod carcer detur *ad poenam*, cum conſilio Diffinitorii. Pariter Guardianus, ſive alius Superior localis in capite, poteſt ad pœnam incarcerare: & hoc in tribus caſibus. Primus eſt, quando Subditus impoſitam a Superiore locali pœnitentiam contumaciter adimplere renuit, ut dicitur in Statutis, & nos ſupra abunde explicuimus. Secundus eſt, quando Subditus eſt contumax ad obediendum mandato Prælati, poſt trinam monitionem, ut habetur in *Textu Tit. Applicatio.* §. 15. & de hoc ſuo loco dicemus. Tertius eſt, quando aliquem Religioſum Apoſtatam invenit. Sancitur enim in *Statut. Gen. Ord. cap. 2. §. 8. n. 29.* ita: *Declaramus Superiores omnes, tam Provinciales, quam locales, poteſtatem ordinariam habere excommunicandi, capiendi, & carcerandi Apoſtatas, etiamſi aliarum Provinciarum ſint, & ad ſuas diverterint. In neceſſitate autem Fratres etiam Subditi capiendi Apoſtatas facultatem habeant, prout Apoſtolico indulto cautum eſt.* Advertit autem *Sanctorus de Poen. cap. 2. quæſt. 5. verſ. Reſpondeo quinto, & cap. 4. quæſt. 4. verſ. Ad cujus ampliorem. fol. 167.* ex *Statutis Alexandrinis cap. 7.* poſſe quidem Guardianum incarcerare ad pœnam Subditum inobedientem contumacem, ut præfertur, cum conſilio, & aſſenſu *Diſcretorum*; non poſſe autem inconſulto *Provinciali* ipſum e Carcere dimittere.

76. Si autem loquamur de Carcere *ad Cuſtodiam*, dico: quod non ſolum *Provincialis*, & *Commiſſarius*, *Vi-*

Viſitator, & *Commiſſarius*, ſive *Judex Delegatus* ad condendum proceſſum, poteſt incarcerare, (requiſito tamen voto *Diffinitorii*, aut aliorum proborum Patrum, ut decernitur in *Textu Tit. Carcer.* §. 3. ubi de hoc plenius dicetur); Sed etiam *Superior* quivis localis, *ubi periculum eſſet in mora, & delictum notorium, nec Provincialis in proximo reperiretur*, poteſt incarcerare, ut ex *Textu Tit. Delictorum*. §. *final.* ſupra expoſuimus. Et hoc etiam ex epycheja censeo licere *Diſcreto*, qui ex brevi *Superioris localis* abſentia Conventum regit. Militat enim eadem ratio, puta periculum fugæ in mora, ſive magni inconvenientis, &c. & poteſt eſſe, quod ſi expectetur reditus *Superioris*, *Reus* fugiat, vel damnum grave *Religioni* adveniat: unde expediens eſt, illud damnum conſecuturum antevertere, per carcerationem *Rei* ad cuſtodiam.

XI. Quæritur: Quinam poſſint carcerari?

SUMMARIUM.

77. *Carcerari ad poenam poſſunt Rei ſententiati ad carceres.*
Item delinquentes notorie in crimine, cui carcer debetur.
Item Rei ſuſpecti de fuga.
Quid requiratur, ut quis poſſit carcerari?
Supervenientibus indiciis, poſt capturam, juſte detinetur.
78. *Inter Regulares aliæ cauſæ ad carcerandum requiruntur, quam inter Laicos.*
Ratio diverſitatis.
Debet adeſſe ſemiplena probatio delicti, ut Reus Regularis carceretur.
Et ſecundum aliquos probatio plena.
Et ulterius requiritur, quod Reus ſit ſuſpectus de fuga.
79. *Suſpicio fugæ, unde legitime deſumatur?*
Carceratus ob delictum atrox, etiam poſt appellationem, non eſt excarcerandus.

77. RESpondetur autem per Superiorem diſtinctionem, de carcere *ad poenam*, & *ad cuſtodiam*. Carcerari *ad poenam* poſſunt, vel notorie delinquentes in crimine, cui per *Statuta* carcer debeatur; vel *Rei* condemnati per ſententiam ad carceres: & de his nulla difficultas eſt. Carcerantur vero *Rei* inquiſiti *ad Cuſtodiam*, ſi de fuga ſint ſuſpecti: vel ſi Arctatione qualificata opus eſt, ad confeſſionem criminis habendam. In hoc autem puncto carcerationis aliter ſe debent habere Regulares, quam Sæculares, cum valde diſpares ſint eorum perſonæ, ſicut & forum. Scio quidem apud Criminaliſtas haberi pro conſtanti, quod ad hoc, quod aliquis capiatur, & in carcere mittatur, oportet, quod contra ipſum militet ſemiplena probatio reſultans ex gravibus indiciis, vel ex dictis unius Teſtis omni exceptione majoris, ultra conſtantiam de corpore delicti, & quod probatio talis ſit in actis deducta, & non tantum extrajudicialiter habita, ut dicunt *Doctores Caren. par. 3. tit. 3. nu. 23. Bict. quæſt. 78. Bordon. Pract. crim. cap. 5. num. 16. Sgroi par. 4. cap. 17. num. 5. apud Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 21. nu. 17.* Quia ſi inquiſitus non poteſt ut *Reus* interrogari, niſi contra illum adſit ſemiplena probatio; multo minus, ſine illa præcedente, poterit quis capi, & ad carceres deduci. Imo nonnulli, quos ſequitur *Gaetanus Defen. 5. cap. 2. num. 8.* ſentiunt quod etiamſi aliquis, ſine præcedentibus indiciis, fuerit captus, ſi ſuperveniant indicia, juſte detinetur; & quod injuſte captus pro uno delicto, poſſit juſte detineri pro alio; ut ſcribit *Farinacius quæſt. 27. n. 155. & ſeqq.*

78. Hoc autem minime ſufficere apud *Regulares* cenſeo, ad hoc, quod inquiſiti poſſint carcerari. Etenim alia eſt conſideratio Laicorum, alia autem *Religioſorum*. In tantum enim Laicus ex cauſa vel Civili, vel Criminali poteſt carcerari ſive delictum ſit leve, ſive grave; inquantum iſte faciliter poteſt ſe ſubtrahere a poteſtate *Judicis*, vel fugiendo extra ſuum territorium; vel ſe recipiendo in locum immunem; nullo enim alio vinculo alligatur: & ita ex quavis cauſa, etiam levi, intrat in Laico ſuſpicio fugæ. Non ſic autem eſt de Religioſo: quia iſte alligatus voto Obedientiæ non poteſt a Conventu diſcedere abſque *Judicis*, ſive Superioris facultate; & ſi diſcedit duro, & inextricabili excommunicationis, & gravium pœnarum vinculo conſtringitur. Non ergo præſumi poteſt, quod ex levi cauſa, vel pœna, quam debet ſubire ob crimen aliquod, ſit ipſe fugam initurus, & majori crimini, ac conſequenter graviori pœnæ, ſe obnoxium redditurus.

Ex hoc ergo ſequitur, quod illa cauſa, quæ eſſet ſufficiens *Judici* Sæculari ad carcerandum Laicum, non debet ſufficere *Judici* Regulari ad decernendam capturam contra *Reum* Regularem: quia non ita faciliter intrat ſuſpicio fugæ in iſto, ſicut in illo. Pariter perpendendum eſt, quod carceratio non multum infamat Sæculares, ut notum eſt: non ſic vero eſt in *Religione*, in qua ex carceratione alicujus, licet ad ſimplicem Cuſtodiam, bona ipſius fama notabiliter læditur, ut habetur in *Textu Tit. Reus*. §. 3. infra. Proinde non ita facilis debet eſſe carceratio *Regularis*, ſicut Laici; nec ſufficere ad illam, quod delictum ſit quoquomodo indiciatum, ut faciunt Laici; ſed debet adeſſe ſaltem ſemiplena probatio. Imo *Antonius a Spiritu Sancto Direct. Regul. Tract. 4. Diſp. 3. num. 413. Pellizar. Manual. Tract. 9. cap. 4. num. 32. Emmanuel. a M. Olivet. par. 2. art. 1. num. 88.* vult, quod delictum ſit probatum per duos, vel tres Teſtes conteſtes; & ideo plene, ne Religioſus irreparabilem carceris jacturam, ut dicunt *Doctores Roderic. tom. 2. quæſt. 22. art. 2. Peyrin. de Subd. quæſt. 1. cap. 15. notab. 2.* ſubire cogatur. Hoc autem adhuc non ſufficit ad hoc, quod poſſit relaxari captura contra *Regularem*, niſi ipſe ſit de fuga ſuſpectus. Poteſt enim, verbi gratia, aliquis eſſe convictus de crimine, cui debeatur *privatio Officii*; non tamen per hoc ante ſententiam carcerari poteſt. Non enim ex pœna illa, quam debet ſubire, poteſt rationabiliter præſumi, quod ſit fugam initurus. Concluditur ergo tanquam firma concluſio, quod non poteſt ullo modo carcerari *Religioſus* ob quodvis crimen, niſi rationabiliter a *Judice*, ut dicetur infra, judicetur eſſe ſuſpectus de fuga.

79. Difficultas vero eſt aſſignare regulam, per quam aliquis poſſit dici de fuga ſuſpectus. Dico ergo: quod ſuſpicio fugæ deſumitur, vel ex conditione perſonæ, quando *Reus* fuerit juvenis, levis, indevotus, non multum ſpiritualis, qui extrajudicialiter auditus ſit velle fugere: aut viſus reculas ſuas in ſportula condere, quaſi iter meditans: vel clauſuram Conventus circuire, ſcalas quærere, eas in hortum recondere, quæ omnia indicia ſunt fugæ meditatæ: vel etiam ſi alias ſolitus ſit fugere, juxta *Regulam juris. cap. Semel. de Reg. jur. in 6.* Hæc inquam faciunt indicium ad fugam: aliter enim præſumendum eſt de Juvene, aliter de Sene; aliter de Sacerdo-

dote ſimplici, Clerico, ſive Laico; aliter de Patre qualificato. De illis enim facilius habetur ſuſpicio fugæ, quam de iſto. Ex qualitate vero delicti oritur ſuſpicio, quando crimen eſt enorme, ut ſi ſit homicidii, hæreſis, veneficii, ſodomiæ, ſuenicatioois, cooſpicationis, &c. Tunc enim dubium noo eſt, quod recta ratio io ſuſpicionem fugæ inducit ex *Clar. quæſt. 28. verſ. Scias autem. Sanctor. de Pœn. cap. 4. quæſt. 1. fol. 159. Anton. a Sp. San. loc. cit. num. 419.* Hinc fit, carceeatum proptce delictum atrox, non eſſe liberaudum a Carceribus, etiam poſt appellationem; quia eſſet illum ad fugam inſtruere. Secus, ſi delictum non eſſet tale, quod Apoſtaſiæ graviſſimæ non præpooderaret; quia non debemus ſuſpicari, quod ad fugiendam mioorem pœnam, velit quis incideeo in majorem, ut *Sanctoras*, & a *Spiritu Sancto* ibidem teneot. Sed de hac materia iterum eedibit ſermo io aliis locis.

XII. Quæritur: An Regulares Carcerati poſſint compedibus, manicis, vel catenis conſtringi?

SUMMARIUM.

80. *In probabili periculo fugæ carceratus poteſt vincalari.*
Periculum ande oriri poſſit?
Vincula, qaalia debent eſſe?
Peccant mortaliter Saperioees, ultra fas crudeliter tractantes carceratos.
In carcere dato ad torturam poſſunt adhiberi vincala.

80. RESpondeo: quod ſi adeſt probabile periculum fugæ, poteſt *Reus* aſſecurari pee compedes, aut catenas, ut dictum eſt in *jure*: *l. 1. C. de Cuſtod. Reor. Menoch. de Arbitr. caſ. 505. num. 1. & 6.*: & hoc ſive carcer ſit ad cuſtodiam, ſive ad pœoam. Periculum vero fugæ oritur vel ex eo quod carcer oon eſt tutus, vel ex gravitate delicti, cui debetur pœna mortis; vel ex qualitate perſonæ vilis, vel potentis, ex adhærentia, vel vi, fortitudine, & vafritie carcerati, & hujuſmodi. In his caſibus poſſunt ultra carcerem adhiberi vincula; non tamen ea, quæ pœoam, ſeu cruciatum inferant, ſed tantum, quæ fugam impediaot, ut dicitur in citata lege. Extra hos caſus non licet carceeatos vinculare, ut docet *Farinacius quæſt. 27. num. 102.*: & mortaliter peccarent *Saperiores*, ſeu *Judices*, qui immanes, & crudeles ſe exhibeeeot contra carceratos, ipſos ſioe cauſa vioculando, cibos ſubtrahendo, vel alio modo ultea leges, & ſeotentiam cruciando, ut multis cumulatis *cap. Ex parte de Cenſ. l. Si Servus. ff. de Pignor. act. l. Nec ſapina. ff. de Jur. & fact. ignor. cap. Diſciplina 45. Diſt. Rodeeic. Tom. 2. qaæſt. 17. art. 3. Portel. Diaz.* peobat *Sanctoras loc. cit. verſ. Illud tamen fol. 193.* Advertit autem *Paſſerinus Trib. Regul. qaæſt. 21. num. 16.* quod, ſi carcer daeetur ad torturam, vel ad pœnam, & non ad puram Cuſtodiam, ſi alias eſſet juſta cauſa ſie torquendi *Reum*, poſſet carceratus vinculis, & compedibus alligari. Cum enim *Rei* tortura pendeat ab arbitrio *Judicis*; poſſet quidem per vincula *Judex* hoc modo *Reum* torquere; vel ad eruendam veritatem, vel ipſum puniendo per ſententiam, cui conſentit *Farinacias. quæſt. 27. num. 104.*

XIII. Quæritur: Quænam ſint cauſæ, ob quas in noſtra Religione poſſit quis carcerari?

SUMMARIUM.

81. *Carcerari poteſt Reus delicti, pro quo pœna caeceris in Statutis datur.*
Quænam ſint remiſſive?
Carcerari ad cuſtodiam, poteſt quis pro manifeſto, & enormi delicto.
Manifeſtum, ſive notoriam eſt, ſive juris, ſive facti.
82. *Enorme delictam, qaid poſſit dici?*
Criminum gravitas cognoſcitur a pœna per legem data.
Delictorum freqaentia eeddit geave crimen, quod de ſe eſt leve.
Plura furta maltiplicans, fit Latro famoſus.
Etiamſi de peacedentibus furtis, fuerit panitus.
Conſuetudo delinquendi, qaando puniatur?
Perfidia, quid ſit?

81. RESpondeo: quod ſunt delicta omnia, quibus in *Statutis* apponitur pœna Carceris, & horum Cathalogum texit *Sanctorus: de Pœn. cap. 4. quæſt. 2. per tot.* Nos vero alibi expendemus. Si vero carcer datur ad Cuſtodiam, adeſt *Statatam Generale Ordinis cap. 7. §. 6. num. 8. & 9.* ſic habens: *Carceri nallus poſſit mancipari, niſi pro manifeſto, & enoemi delicto, vel exceſſa. Enorme delictum dicimus, vel eatione generis peccati, ut eſt inobedientia contumax, lapſus carnis, perfidia, Hæreſis, & ſimilia; vel ratione circumſtantiæ, at frequens iteratio furti, etiam non notabilis. Et de aliis caſibus eeſervatis idem eſt jadiciam.* Ex quo *Statuto* habetur, quod ad hoc, quod quis earceeari poſſit, ut ſuſpectus de fuga, ratione gravitatis criminis, ut ſupra diximus; oportet, quod hæc duo copulative requirantur, nempe crimen *manifeſtam*, & *enorme*. Hic veeo accipitue *manifeſtam*, ut idem eſt, ac *notorium jaris*, quod eſt clara judicialis confeſſio, vel invincibilis probatio, & irretractabilis definitio: & conſorgit, vel ex conteſtium inſuperabilium depoſitione, vel ex judiciali *Rei* confeſſione, vel ex *Judicis* ſententia, ut ex quodam *Capitalo* probat *Sanctorus. loc. cit. quæſt. 5. verſ. Reſpondeo per Statutum fol. 163.* Quod ſi, in notorio juris, carceratio poteſt decerni; a fortiori idem dicendum erit de notorio facti: ſi tamen, conſtaret vera delicti notorietas inexcuſabilis, quæ ſufficeeret ad condemnationem, non ſervato juris Ordine, ut alias diximus. Notorium autem juris, quod idem eſt, ac *manifeſtam*, de quo loquitur *Statatam* non ſufficit, quod probari poſſit per Teſtes, ſed requiritur, quod ſit plene probatum, ut paulo ſupra diximus, & docet *Sanctorus* ibidem *loc. cit. verſ. Reſpondeo affirmative. fol. 169.*

82. Quo vero ad *enormitatem* delicti, ultra ea, quæ declarat *Statatam* prædictum exemplificando, poteſt ſtatui Regula, quod votorum eſſentialium, ſive præceptorum eminentium *Regulæ*, ſeu divinæ legis mortalis tranſgreſſio, maxime, ſi ſcandalum adſit, aut *Religionis* perturbatio, eeddit crimen enorme, & hoc judicari poteſt ex pœna appoſita in *Statutis* pro delictis. Siquidem ceiminum gravitas cognoſcitur a poſteriori ex pœnis, quibus vindicantur, ut volunt *Doctores Bart. in l. Levia. de Accuſ. Soccin. Conſ. 157. num. 5. lib. 2. Barbat. conſ. 48. lib. 2. Clar. lib. 5. §. 1. verſ. Sunt etiam. apud Sanctor. loc. cit. verſ. Reſpondeo ex Statut. cap. 7.* Frequentia etiam delinquendi reddit crimen enoeme, licet de ſuo genere tale noo ſit. Quia, quod modicum eſt in ſe, replicatione malignatur, ita ut ſit Doctrina communis,

quod

quod furta modica, ſi ſæpius committuntur, aggravent pœnam, ita ut faciant latronem famoſum, ac furca dignum, ut deducit *Melchiar de Fano*, *l. Capitalium. §. Famoſus. ff. de Pœn. l. Emptarem. ff. de Act. empt. Melch. de Fano Conſ. Crim. Tom. 2. caaſ. 66. per tat.* Ad verificandam vero frequentem iterationem furti rei, etiam non notabilis, (quæ tamen ſit ſufficiens ad peccatum mortale, ut trium, vel quatuor juliorum) ſufficit conſtare, quod tria furta commiſerit: quia ob tria furta conſtituitur famoſus latro, qui, & laqueo ſuſpendi debet, ut ex *Claro* firmat *Sanctorus. de Pœn. cap. 4. quæſt. 5. verſ. Reſpondeo ſecunda ſol.* 172. Et quod dicitur de furto, debet intelligi etiam de aliis criminibus replicatis, ut de percuſſione, Apoſtaſia levi, provocatione, minis replicatis, & ſimilibus. Et licet de illis delictis fuiſſet ſemper punitus; tamen ex repetitione ſeverius caſtigatur. Quia non punitur delictum, de quo ſemel fuit emendatus per pœnam *Reus*, ſed punitur conſuetudo delinquendi, quæ cenſetur crimen novum: attento maxime, quod criminoſus, ſic correctus, non ſe emendavit, & ideo gravius puniendus eſt, ut optime dicit *Sanctorus. loc. cit. verſ. Reſpondeo cum Claro. fol.* 174. *Perfidia* autem, de qua in citato Statuto mentio fit, accipitur pro defectione a Religione, ut accipitur ex *Jure. l. Nema C. de Sum. Trinit. Perfidus* enim dicitur, qui fidem violavit, ut ex *Spiegelio*, & *Diaz* notat *Sanctorus* ibidem. *loc. cit. verſ. Reſpondeo perfidia.*

XIV. Quæritur: Quid circa Carceratos obſervandum?

SVMMARIVM.

83. *Carceratus ad poenam privandus eſt ſarma habitus.*
Forma habitus Minarltici, in qua conſiſtat?
Clericus tradendus Curiæ Sæcularì degradatur.
Degradatio fit per ſpoliatianem veſtis Clericalis.
84. *Carceratus ad poenam nan debet habere tonſuram.*
Tonſura pertinet ad formam habitus.
Carcerati communicantes in Paſchate debent tonderi.
85. *Carceratis petentibus confiteri, quanda concedi debeat Confeſſarius?*
Si Reus eſt in infirmitate periculaſa, non eſt denegandus ei Confeſſarius.
Debet in Paſchate cancedi Euchariſtia.
In die Paſchatis, Carcerati ponendi ad largam.
Et lautioribus cibis recreandi.
Extra tempus Paſchale de facili nan eſt illis cancedenda Euchariſtia.
86. *Qualibet ſexta ſeria debent jejunare in pane, & aqua.*
Item ſe diſciplinare in publico Refectoria, ad aliorum exemplum.

83. RESpondeo: quod carceratus ad pœnam, debet privari forma habitus Religionis, non quidem totaliter, ſed ejus, quæ eſt diſtinctiva ab aliis Regularibus; tum quia ſic oſtenditur carcerari *Religiaſum*, non quia talem, ſed quia peccatorem; tum quia cuculla, cui apud nos ſuccedit caputium, denotat innocentiam, qua ſpoliatus declaratur, qui ob delicta in carcere, tanquam peccator punitur. Quia vero forma habitus *Minoritici*, per quem Nos ab aliis ſecernimur, eſt *caputium*, & *charda*, ut probat *Sanctorus, de Pœn. cap. 4. quæſt. 9. verſ. Farmam autem fol.* 178.; ideo Carceratus ad pœnam privatur *caputio*, & *chorda*, ita diſponente *Statuta: Gen. Ord. tap. 7. §. 6. num. 16.*: *Tempore, quo Carcerati permanſerint, ſine charda, & caputio maneant*. Et multo magis, ſi damnatus quis eſſet ad perpetuos carceres, ad quos deſtinari poſſunt Religioſi *Rei* de crimine, propter quod in ſæculo pœna capitali punirentur. Sicut enim Clericus, Curiæ Sæculari tradendus, prius degradatur, & degradatio fit per detractionem veſtium ſuo officio convenientium, ut diſponitur in quadam *Decretali cap. Degradatio. de Pœn. in 6.*: ita etiam *Regularis* damnatus ad pœnam ultimo ſupplicio æquivalentem, debet quodammodo dagradari; ſpoliando nempe illum forma habitus ſuæ profeſſionis.

84. Secundo; damnatus ad carcerem ſive perpetuum, ſive ad tempus, quoadusque manet in carcere, non debet tonſuram ſuo ſtatui congruentem habere. In Religione ſiquidem noſtra, non ſolum Clerici, ſed etiam Laici Converſi habent formam tonſuræ ſuæ præſcriptum a *Statutis Gen. Ord. cap. 2. §. 10. num. 3.*; Illa ergo debent privari, dum detinentur in carcere ad pœnam: tum quia tonſura etiam ſpectat ad formam habitus; & ſicut Carceratus privatur iſta, ita debet privari etiam illa: tum quia elicitur ex *Statutis, Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 11.* in quibus diſponitur, quod perpetuo Carcerati ſuſcipiant in Paſchate Sacram Euchariſtiam, *Barba, & Capite, de Religiaſa more, antea tanſi*. Ex qua diſpoſitione per argumentum a contrario ſenſu, (ut optime infert *Sanctarus de Poen. cap. 4. quæſt. 9. verſ. Reſpondea ſecundo. ſol.* 179. qui plures eruditiones ad hoc punctum cumulat) concluditur, quod manentes in carcere tonderi non debent, aut ferre formam habitus ſui, concernentem tonſuram. Licet autem *Statutum* ſupra datum ſtricte debeat interpretari de damnato ad carcerem perpetuum; tamen ſervari etiam debet in damnato *ad tempus*, quia eadem militat utrobique ratio, & facit etiam conſuetudo *Religionis*, quæ ſic practicat, ut ſcribit *Sanctorus. lac. cit. verſ. Colligitur ſol.* 181.

85. Tertio: Carceratis Sacramentum Pœnitentiæ petentibus concedi debet. Diſtinguendum vero eſt de tempore, quo ipſis debet indulgeri. Vel enim ſic carcerati poſſunt petere poſt informationem ab ipſis captam per examen, vel ante? Si petunt poſt informationes captas, aut etiam poſt ſententiam, per quam ſunt damnati ad pœnam carceris; tunc abſolute toties quoties petunt, debet ipſis concedi Confeſſarius, qui eorum Sacramentalem Confeſſionem excipiat, conſoletur, ad tolerantiam pœnitentiæ animet, & ad emendationem inducat: & graviter peccaret *Superiar*, ſi Confeſſarium talibus Carceratis petentibus non indulgeret, ut bene docet *Sanctorus. loc. cit. verſ. Tandem cauſa. ſal.* 185. Si autem loquamur de petentibus ante Informationem Curiæ: diſtinguendum eſt. Vel petunt determinatum Confeſſarium, a quo præſumi poteſt, quod inſtruantur contra Curiam, (quod maxime eſt, quando petunt determinatum Confeſſarium, nec alteri volunt confiteri,) & ſic delictum negent? vel petunt Confeſſarium quemcumque pro expianda conſcientia, & ceſſat præſumptio, quod poſſit ſimulari confeſſio in damnum Curiæ? In primo caſu poteſt licite denegari copia illius Confeſſarii, ne Curia impediatur; & ſic docent *Marſilius, Pract. crim. §. Nunc videndum. num. 15. & Chartar. Pract. lib. 3. cap. 3. num.* 46. Limitatur autem hoc, ſi nempe *Reus* eſſet in infirmitate, aut mortis periculo. Tunc enim nullo modo debet ipſi negari Confeſſarius, ne animæ ſalus periclitaretur, quantumvis ſuſpicio vigeret, quod a Confeſſario poſſet inſtrui

ad denegandum delictum. In ſecundo vero caſu debet concedi: ſed adhibenda cautela, ut nempe deſtinetur Sacerdos maxime devotus, & Deum timens, de quo præſumi non poſſit, quod inſtruat *Reum* ad negandam veritatem, & impediendam juſtitiam. Debet item ipſi concedi in Paſchate *Sacramentum Euchariſtiæ* ex diſpoſitione *Statutorum Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num.* 11. & hoc, non ſolum ratione præcepti Eccleſiaſtici, ſed etiam ob reverentiam tantæ ſolemnitatis. Si enim Imperiales *leges*, ut habetur in *l. Nemo. C. de Epiſc. audi.*, indulgent, ut Carcerati, in die Paſchatis prima, e carcere educti, ponantur ad largam (exceptis tamen atrocibus criminibus;) a fortiori in tali die debent Religioſi carcerati, (in infirmaria tamen, aut alia Cappella ſecreta) *Sacram Sinaxim* ſumere, imo etiam lautiori cibo corporali reſtaurari: Nec charitas patitur, ut omnibus fidelibus *Chriſti*, ob ejus *Reſurrectionem* lætantibus, ipſi ſoli inedia, & carceris ſquallore contabeſcant, & ſpirituali cibo, & etiam corporali non recreentur. Licet vero *Statuta Ordinis* citata loquantur tantum de damnatis ad perpetuos carceres; tamen debent etiam intelligi de damnatis ad carceres temporales, cum eadem militet ratio pro utriſque. Extra tempus Paſchale vero, etiam petentibus, non debet ita faciliter *Euchariſtia* concedi, ut etiam hoc ipſa cedat in pœnam, & proinde etiam emendationem. Hoc autem arbitrio charitativi, ac pendentia *Superioris* committitur: cujus etiam diligentia eſſe debet, ut cuſtodia adhibeatur ipſis *Reis*, dum e carcere educuntur; ne occaſione *Sacræ Communionis* accepta, fugam capiant, & ſub falſa ſpecie boni, ad nova mala perpetranda anſam ſumant.

86. Quarto: Carcerati ad pœnam qualibet ſexta feria in publico Refectorio ſe debent diſciplinare, & jejunare in pane, & aqua, juxta *Statuta Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num.* 15. Hoc autem fit non ſolum, ut talis flagellatio, jejunium, & confuſio, ea præſtandi coram Fratribus, ipſis cedat in pœnam; ſed etiam ut exemplo talis punitionis cæteri a delinquendo deterreantur, ut ſcribit *Sanctorus. de Pœn. cap. 4. quæſt. 9. verſ. Nec extra. fol.* 186.

XV. Quæritur: Quænam pœnæ conſequantur carcerationem?

SUMMARIUM.

87. *Carcerati ad cuſtodiam nullam pœnam incurrunt.*
Carcerati ad pœnam actibus legitimis privantur.
In arctatione etiam legitime irrogata, non incurritur privatio actuum legitimorum.

88. *Ut carceratio importet privationem requiritur, quod illa fuerit formalis.*
Item quod ſit legitime irrogata.
Carceratus ad Arctationem non incurrit privationem.
Teſtis contumax carceratus, incurrit privationem.
Factum non legitime, habetur pro minime facto.

89. *Nullitas carcerationis oportet, quod ſit ex ordine juris eſſentiali non ſervato.*
Multa ſunt valida, licet illicita.

90. *Nullitas actorum eſt pœna Judici.*
Excommunicatio abſque trina monitione eſt illicita, ſed valida.
Sic excommunicans eſt interdictus per menſem.
Judex ſive Ordinarius, ſive Delegatus habet jus torquendi.

91. *Jus ſententiandi diffinitive reſidet in toto Diffinitorio.*
Jus carcerandi inobedientem reſidet in Diſcretorio Conventuali.
Quando valeat executio reſcripti facta ſine conſilio, quod eſt injunctum?
Guardianus a jure habet, ut Rebellem incarceret.
Omittens conſilium Diſcretorum illicite, ſed valide carcerat.

92. *Actus invalidatur, non ſervata forma ſubſtantiali.*
Forma ſubſtantialis cenſetur, quando apponitur clauſula irritans.
Actus, quando irritetur?
Guardianus carcerans ſine Diſcretorum conſilio illicite, ſed valide incarcerat.

93. *Carceratus a Guardiano in pœnam privatur actibus legitimis.*
Guardianus non habet plenam libertatem carcerandi.
Carceratio facta a Guardiano, eſt mixta cum juriſdictione Provincialis.
Carceratus ex ordine Protectoris, aut Papæ, incurrit privationem actuum legitimorum.

87. Reſpondeo: quod ſi carcer eſt ad cuſtodiam, nullam pœnam prorſus ex illa *Reus* incurrit. Si vero detur ad pœnam, incurrit privationem actuum legitimorum: & hoc habetur ex *Statutis Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num.* 6. ſic habentibus: *Carceris pœna eſt recluſio alicujus in aliquo obſcurato loco, ſine caputio, & chorda, Generalis, aut Provincialis auctoritate facta, & conſequenter eſt actuum legitimorum privatio. Nam ex quo quis eſt carceri mancipatus, eo ipſo, intelligitur actibus legitimis privatus.* Ex quo *Statuto* clare patet, quod privatio actuum legitimorum ſequitur carcerationem, ut pœnam, non ut ad cuſtodiam datam.

88. Hic autem advertendum eſt, quod non ſufficit ad irrogandam pœnam privationis actuum legitimorum, quod carceratio fuerit in pœnam, ſed cum hoc duo alia cumulative requiruntur. Puta, quod carceratio fuerit formalis; hoc eſt cum privatione caputii, & chordæ, & quod fuerit legitime lata. Hinc eſt, quod licet carceratio, quæ datur in Arctatione qualificata ſit pœna, (quia ut habetur in jure *l. Aliud. §. Inter mulctam ff. de Verb. ſign. Bart. in l. Si qua pœna. n. 7. eo. tit. & ff.* pœna nomen generale eſt, quod complectitur omnem delictorum coercitionem:) & etiam ſit irrogata per ſententiam, puta interlocutoriam; *Tit. Tortura, §. 2.*; non tamen ad illam ſequitur privatio actuum legitimorum, quia talis carceratio non eſt formalis; & per eandem rationem neque carcer, qui datur, ut Domus diſciplinæ; vel ſi datur ad purgandam infamiam, Quia in his caſibus non privatur quis ſuo habitu. Carceratio autem in cogendo Teſtem contumacem, quia, (cum ſit in pœnam contumaciæ) debet eſſe formalis, infert privationem prædictam. Amplius requiritur ad privationem eandem incutiendam, quod carceratio fuerit legitime irrogata. Cum enim id, quod legitime non fit, ſit nullum, & pro non facto haberi debeat, ut dicunt jura: *l. Filius. ff. de Cond. inſt. l. Si ſe non. §. Condemnatum. ff. de Re jud. l. Non putavit. §. 1. ff. de Bon. poſ. cont. tab. cap. Culpa. 22. quæſt. 2. cap. Neque. 1. quæſt. 1. Azo. Summ. Rubr.* 10.; liquet, quod carceratio etiam formalis, illegitime facta ſit nulla, & carceratus tali modo habendus eſt, ac ſi nunquam fuiſſet carceratus; unde non poteſt affici tali privatione.

89. Et hoc item intelligi debet in omni caſu, in quo indebite pronuncietur quis fuiſſe incarceratus, ut

mul-

multis probat *Sanctorus de Pœn. cap. 4. quæſt. 3. ſol. 164.* Subtilem advertentiam, circa indebitam carcerationem, diſſimulandam tamen non duco: & eſt, quoad hoc, quod ad evadendam pœnam privationis actuum legitimorum, ut quis dicatur indebite carceratus, oportet, quod carceratio reddatur indebita ob eſſentialem juris formam non ſervatam, non vero ex alio capite. Dupliciter enim contingit, quod aliquis indebite carceretur. Primo: quando eſſentialis ordo juris ſervatus non eſt; puta ſi aliquis carceratus fuiſſet, ut Apoſtata, & poſtea pronunciaretur illum non incurriſſe apoſtaſiam. Secundo: quando accidentalis ordo juris ſervatus non eſt; ut ſi *Provincialis*, ſeu *Judex Delegatus* aliquem *Teſtem* contumacem carceraret, non petito conſilio, & aſſenſu *Diffinitorii*, ut præſcribunt *Statuta Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 20. & Textus Tit. Tortura. §. 8. & tit. Carcer. §. 3.* In primo caſu liquet carcerationem eſſe nullam: quia, cum ſupponatur facta contra eſſentialia juris, haberi debet pro infecta, ut paulo ſupra diximus. In ſecundo vero caſu non ſic: quantumvis enim *Provincialis*, ſive *Iudex Delegatus* carceret abſque aſſenſu *Diffinitorii*; tamen actus ille licet illicitus, non eſt invalidus. Ex hoc enim, quod *Textus Judici* ſic carceranti abſque aſſenſu *Diffinitorii*, apponit pœnam privationis Officii, non autem invalidat actum; ſequitur, quod actus ille validus eſt. Quando enim, ex non ſervata forma eſſentiali. actus redditur invalidus, in *Textu* exprimitur ejus invaliditas. Ut in uno loco *Tit. Quam §. 3.: ſine bis* (puta in Accuſatione, Accuſatore; in Denunciatione, charitativa monitione; in Inquiſitione, diffamatione,) *procedere Iudex non poteſt, alias proceſſus erit nullus*. Et alibi: *Tit. Denunciatio §. 10.: Per litteras miſſivas, ſine nomine, nullus Judex moveatur ad procedendum, inquirendumque, alias proceſſus erit nullus.* Et in alio loco *Tit. Corpus §. 3.: Proceſſus, in quo de corpore delicti, præcipue facti permanentis, non conſtat, omnino eſt nullus, &c.* Dum ergo in illo *Textu, Tit. Carcer.* ſic habetur: *Carcer, qui ad Arctationem datur, ſine conſenſu Diffinitorii dari non poteſt, qui etiam Domus diſciplinæ dicitur*; & in alio, *Tit. Tortura §. 8.: Torqueri nullus poteſt, niſi ex conſilio, & aſſenſu Diffinitorii: qui ſecus fecerit Officio privandus venit*: patet, quod ex hoc, quod ſola pœna privationis officii, ſic Torquenti apponitur, & nulla ſit mentio de nullitate actus; talis carceratio eſt quidem illicita, ſed tamen valida; & lex illa, in reſpectu ad actum, eſt pure directiva, licet in ordine ad *Judicem* ſit pœnalis.

90. Et evidencius patet ex hoc, quod pœnæ non ſunt augendæ ultra expreſſa in jure: nullitas autem actuum ſuorum pœna eſt *Judici*, quando ex ſola legis prohibitione fit nullitas, ut docet *Jaſon in l. Non dubium. n. 7. C. de leg. Tuſc. litt. P. concl. 205. num. 5 Caſſador. deciſ. 3. ſup. tit. de Reſerv. n. 9. Alexand. conſ. 90. num. 3. & ſeqq. lib. 3. Zabarell. in Clement. 1. de Conceſ. præb.*, & alii. Dum ergo *Judex*, ita carcerans abſque *Diffinitorio* punitur pœna privationis Officii, & alia pœna non apponitur in lege; non poteſt ipſi cumulari alia pœna, ut eſſet actuum nullitas. Patet vero in ſimili de *Judice* excommunicante, qui ex diſpoſitione *Canonum cap. Cum ſpeciali. de Appell. cap. Sacro. de Sent. Excom. cap. Contingit. il 2. junct. gloſſ. in verb. Tertio. eo. tit. cap. Cum Præsbyterorum. 17. quæſt. 4. cap. Omnes. 16. quæſt. 7.* debet præmittere trinam monitionem: qui ſi illam omittit, punitur quidem *Judex* pœna Interdicti per menſem, & aliis pœnis, ut habetur in *textu cap. Sacro. junct. gloſſ. in verb. Per menſem. de Sent. Excom. & gloſſa*; non tamen per hoc excommunicatio eſt nulla, ſed valida, licet illicita, ſive injuſta, ut habet *Gloſſa* communiter recepta *in d. cap. Sacro. in verb. Probari. de Sent. Excom. ubi Abb. qui citat Gloſſ. in cap. 1. de Exceſ. Prœl. & in cap. Romana. eo. tit. in 6.*. Ita, licet in noſtro caſu *Judex* aſſenſum *Diffinitorii* non requirat, punitur quidem pœna privationis Officii; non tamen actus ejus, puta carceratio, nullus redditur.

Nec dicendum, quod nullus eſt actus procedens a non habente juriſdictionem, & in illo caſu *Judex* non habet juriſdictionem carcerandi abſque *Diffinitorio*; unde actus ille nullus dici debet: & ſicut nulla eſſet ſententia diffinitiva a ſolo *Provinciali* data; ita pariter nulla dicenda ſit interlocutoria data pro carceratione, abſque *Diffinitorio* a ſolo *Judice*. Quia falſum eſt, quod *Judex* non habeat juriſdictionem torquendi: licet habeat eam alligatam ad conſenſum *Diffinitorii*; quia talis dependentia præſcribitur ſibi per legem directivam, quo ad actum, ut dictum eſt; non vero ſub forma irritante actum. Unde cum habeat juriſdictionem condendi proceſſum; habet etiam torquendi *Reum*, cum tortura ſit inſtrumentum neceſſarium ad habendam veritatem. Nec eſt par ratio de ſententia diffinitiva, quæ a ſolo *Provinciali* lata, eſt nulla, & de interlocutoria, per quam decernitur carceratio. Quia, ad ſententiandum finaliter, *Provincialis* non eſt *Judex* ſolus, ſed habet *Diffinitores* conjudices, & jus ſententiandi reſidet pœnes totum *Collegium Diffinitorii*, ob id *Provincialis* ſolus non habet juriſdictionem ferendi ſententiam. Non ſic eſt autem de *Judice* ad condendum proceſſum, ſive is *Ordinarius* ſit, ſive *Delegatus*. Etenim ſe ſolo inquirit, & in ſe ſolo reſidet jus fabricandi inquiſitionem, & ſe ſolo fert interlocutoriam, etiam quando a *Diffinitorio* exquirit conſilium, & aſſenſum ad carcerandum; proinde non invalidari poteſt ejus actus, ex defectu juriſdictionis.

91. Dicitur ulterius contra ſupradicta: quod carceratio data a *Guardiano* ſine conſilio, & aſſenſu *Diſcretorum* eſt nulla; quia non eſt ſervata forma actus a lege præſcripta, ut habet *Sanctorus de Poen. cap. 4. quæſt. 4. verſ. Ad cujus ampliorem. ſol. 167.* Ergo nulla pariter cenſenda eſt carceratio facta a *Provinciali*, ſeu *Delegato* abſque conſilio, & aſſenſu *Diffinitorii*. Ad hoc Reſpondeo: tranſeat antecedens, & conſequentia negatur. Sicut enim, ut paulo ſupra dictum eſt, jus ſententiandi diffinitive reſidet in toto *Diffinitorio*, & ob id *Provincialis*, ſe ſolo ſententians, nulliter procedit, ex defectu juriſdictionis; ita jus carcerandi reſidet in *Diſcretorio Conventuali* ex Guardiano, & *Diſcretis* compoſito: Unde ſi Guardianus ſe ſolo carceraret, attentaret; quia abſque juriſdictione procederet.

Dixi autem: tranſeat antecedens, ut tanto viro, ut *Sanctorus* eſt, reverentiam conſervarem. Tamen ſi ad calculos juris examinetur illa propoſitio, non invenietur ita vera, ut ſupponitur. Etenim, prout docet *Rodericus Tom. 2. Quæſt. 103. art. 1. verſ. Ad ſecundum dubium*, valet executio reſcripti dati *cum conſilio, & aſſenſu alicujus*, licet illa minime exquirantur ab Executore reſcripti, ſi alias talis Executor illud poſſet; valet inquam talis executio, licet Executor peccet. Stat autem, quod Guardianus cum ſit *Prælatus*, (& habeat proinde poteſtatem coercitivam in Subditos, imo tantam poteſtatem habeat in ſuo Conventu, ſicut *Provincialis* in *Provincia*, & *Generalis* in *Religione*, ut docet idem *Rodericus Tom. 1. q. 17. art. 3. & 4.* niſi lege limitetur) poteſt aliunde, (puta ex ſua ordinaria juriſdictione,) quam per *Statutum*, Rebellem, ſive inobedientem carcerare. Ergo licet peccet non ſervando *Statutum*, &

carcerando ſine conſilio, & conſenſu *Diſcretorum*; tamen actus ille non eſt nullus, ſed validus. Puniri tamen debet Guardianus pœna male, hoc eſt illicite, non tamen invalide carcerantium. Imo *Sanctoras* ipſe alibi *Comment. cap* 1. *Statut.* 4. §. 19. *verſ. Quid ſi Diſcreti*, concedit poſſe Guardianum non exquiſito conſilio, & conſenſu *Diſcretorum* carcerare Rebellem notorium, ſi *Diſcreti* inter ſe colludant in negando aſſenſu, vel conſpirent in bonum Religionis: hoc tamen nullo modo eſſe poſſet, ſi requiſitio talis conſilii, & aſſenſus eſſet ita neceſſaria, ut abſque ea actus redderetur nullus.

92. Quod vero addit *Sanctoras*, nullam eſſe carcerationem illam, quia non ſervatur in ea forma præſcripta, non convincit. Siquidem forma non ſervata invalidat actum, quando ſubſtantialis eſt, & tunc cenſetur talis, quando ipſi additur clauſula irritans, ut dicunt *Doctores Molin. de Juſt. Tract.* 1. *diſp.* 81. *Salas. de leg. Diſp.* 16. *Sect.* 9. *n.* 14. *Bonac. de leg. Diſp.* 1. *q.* 1. *pun.* 7. §. 5. *num.* 17. *apud Paſſerin. de Elect. Canon. cap* 9. *n.* 44. Cum vero irritatio actus multis modis importetur, ſciendum: quod quando alicui præcipitur, ut aliter facere non poſſit; ſi detur ei poteſtas agendi, quam non habet, ſed datur ſub conditione, *ut aliter non operetur, quam ſibi præcipitur*, tunc actio facta, tanquam a non habente poteſtatem, eſt nulla, ut dicunt *jura*: *Gloſſ. in Clement.* 1. *in verb. inhibeates. de Jure. patr. Felin. in cap. Ex part. num.* 2. *de Conſtit. Suar. de leg. lib.* 5. *cap.* 31. *num.* 9. *apud Layman. Tract.* 4. *lib.* 1. *cap.* 16. *n.* 7. & 8. Sed ſi non datur poteſtas agendi, ſed habita excitatur, & mandatur: verbi gratia *Epiſcopo*, ut det beneficium alicui ſub tali forma; niſi cum mandato apponatur decretum irritans, forma illius mandati non eſt ſubſtantialis, & collatio aliter facta valet, ut patet ex *Capitulo Si ſoli. de Conceſ. prab. in* 6. Similiter, ſi alicui præcipiatur, ut hoc modo faciat, & non aliter facere poſſit, attendi debet, ſi per clauſulam illam negetur poteſtas faciendi valide, vel faciendi licite. Nam in primo caſu irritat, in ſecundo non; ut ex *Covarruvia in cap. Quamvis pactam. Part.* 2. §. 4. *Salas de leg. Diſp.* 16. *Sect.* 8. *n.* 31., & aliis probat *Paſſerin as de Elect. canon. cap.* 9. *num.* 45. & 46. Applicando ergo ad intentum noſtrum, patet, quod Guardianus jure *Prælaturæ*, Rebelles poteſt carcerare: non ergo ſibi datur poteſtas carcerandi per illud *Statutum*, in quo injungitur, ut carceret cum conſilio, & aſſenſu *Diſcretorum*. Ergo talis forma ibi præſcripta non eſt ſubſtantialis, ita ut omiſſa illa vitietur actus. Pariter non habet clauſulam irritantem, quæ decernat actum in contrarium eſſe invalidum, nec illicitum: imo importatur per verba directiva, & non prohibitiva. Concludendum eſt ergo, quod actus in contrarium non ſit nullus; ideo illud antecedens merito eſt negandum.

93 Quia vero *Statutum Gen. Ord. cap.* 7. § 6. *n.* 6. injungens Carceratis pœnam privationis actuum legitimorum, videtur reſtringi ad carcerationem factam ex *auctoritate Generalis*, *ſeu Provincialis*; ideo dubitari poteſt: an carceratus a Guardiano, in caſibus ſibi permiſſis, talem pœnam incurrat? Difficultati reſpondet *Sanctoras de Pœn. cap.* 4. *quæſt.* 4. *fol.* 165. dicendo, quod ſi carceratio eſt ad cuſtodiam, non incurrit; ſed ſi eſt ad pœnam, incurrit. Guardianus ſiquidem in duobus caſibus poteſt ſuum Subditum carcerare ad pœnam: Primo, quando injunctam pœnitentiam pertinaciter ſubire renuit, ut dicitur in *Statutis Gen. Ord. cap.* 1. *n.* 7. Secundo, quando eſt contumaciter inobediens, ut habetur in *Textu* infra *Tit. Applicatis* §. 12. Sed nullum fundamentum reſolutionis aſſignat, nec propoſitam ex *Statuto* difficultatem attingit. Dico ergo, quod Carceratus a Guardiano in pœnam, optime incurrit pœnam privationis actuum legitimorum. Quia licet Guardiano, ut *Prælatus* eſt, conveniat de jure communi poteſtas coercitiva in Subditos; tamen illa ſibi modificatur per *Statuta*, per quæ ſibi permittitur punitio delictorum levium, & etiam nonnullorum gravium in foro paterno tantum, ut in *Textu Tit. Delictorum.* §. 7. reſervata *Provincialibus* punitione graviorum. Si ergo *Statutum* in illis duobus caſibus graviſſimis dat Guardianis juriſdictionem carcerandi; permittit quidem, quod ſibi de jure communi alias debetur, non tamen ita libere permittit, ut talis carceratio ſit in ipſius plena libertate privative, quoad alium. Hoc autem patet: quia ſi *Provincialis* eſſet præſens, dum Subditus eſt Guardiano Rebellis, vel contumax, non Guardianus, ſed *Provincialis* ipſum carceraret; Imo licet Guardianus, facultatem habeat incarcerandi, minime tamen poteſt ſemel carceratum juſte pro illis delictis excarcerare, inconſulto *Provinciali*, ut diſponunt *Statuta Alexandrin. cap.* 7. *Orb. Seraph. Tom.* 3. *fol.* 174. *col.* 1. Ex quibus duobus convincitur, quod licet Guardianus propria juriſdictione incarceret, non tamen in ea plenam habet libertatem, ſed ejus juriſdictio eſt vinculata, & mixta cum juriſdictione *Provincialis*, cujus eſſet, (ſi eſſet præſens) carcerationem ordinare; & cujus eſt, carcerationis durationem taxare. Ex iſta ergo mixtione juriſdictionum Guardiani, & *Provincialis*, fit, quod carceratio illa, licet a ſolo Guardiano inchoata, tamen dicatur facta etiam auctoritate *Provincialis*. & ita reſolvendum eſt, quod ipſam ſubſequatur privatio actuum legitimorum. Poteſt etiam aliter dici; nempe, quod *Statutum Gen. Ord. cap.* 7. §. 6. *n.* 6. diffiniens pœnam carceris, dum dicit, quod *eſt reclaſio, &c. Generalis, vel Provincialis auctoritate facta*; loquatur exemplificative, non taxative. Alias ſequeretur, quod aliquis carceratus in pœnam auctoritate *Protectoris, ſeu Papa*, non incurreret privationem actuum legitimorum, quod non eſt dicendum. Licet ergo ſpecificetur tantum auctoritas *Provincialis, & Generalis*; tamen intelligenda etiam venit auctoritas Guardiani, ſi ipſe in pœnam, in caſibus ſibi permiſſis, incarceret, ut dictum eſt.

XVI. Quæritur; Quænam ſint pœnæ indebite carcerantium?

SUMMARIUM.

94. *Carcerantes indebite dicuntur a Sanctoro excommunicati.*
Sed hoc non habetur ex Statutis.
Indebite carcerans actibus legitimis privatur.
Carcerans indebite per ſententiam punitur pœnis male judicantium.
Etiam ſi ſententia eſſet lata ſine ſcripto.
95. *Carceratio dupliciter redditur indebita.*
Carcerans indebite contra ordinem juris, incurrit excommunicationem.
Excuſatur Judex a cenſura, ſi habet pro ſe opinionem probabilem.
Non autem ſi facit ex ignorantia.
Ignorantia juris in Judice non excuſat a delicto.
Ignorantia juris ex culpa levi, non obligat ad pœnam, ſed ad reſarciendum damnum.
Fallit, quando damnum non poteſt reparari.
96. *Carcerans abſque forma præſcripta a Statutis,*

tu, incurris tantum privationem actuum legitimorum.

Reſpondetur juribus in contrarium.

Probatur ex Statutis data deciſio.

97. *Guardianus carcerans Rebellem, abſque conſilio Diſcretorum, non excommunicatur.*

Reſpondetur rationi in contrarium.

94. **R**Eſpondeo: quod *Sanctorus de Poen. cap. 4. q. 6. fol. 174.* ait, quod ſunt Excommunicatio, & actuum legitimorum Privatio; & citat pro hac reſolutione *Stututum Valliſolet. cap. 7.* Sed ex *Statutis* non habetur Excommunicatio, ſed actuum legitimorum Privatio tantum, ut patet ea legenti; & refertur in *Statutis Generalibus Ordinis, cap. 7. §. 6. num. 8.* illud *Statutum* ſic: *Carcerari nullus poſſit niſi pro manifeſto, & enormi delicto, vel exceſſu, & qui aliter indebite quempiam incarceraverit, omnibus actibus legitimis privatus ſit.* Verum bene eſt, quod indebite carcerantes, ſive ad cuſtodiam, ſive ad pœnam, in caſu, de quo infra, incurrunt excommunicationem majorem; hoc tamen nullo modo eſt ex diſpoſitione hujus *Statuti*, in quo non ſit mentio de excommunicatione, ſed ex ſanctione *Canonis: Si quis ſuadente*, ut modo dicam. Sed ut clarius procedatur, diſtinguendum eſt de carcere ad *cuſtodiam*, & de carcere ad *poenam*. Illa enim poteſt fieri extrajudicialiter auctoritate Guardiani, vel alterius non *Judicis*, ut alias dictum eſt; & contingit in ſuſpectis de fuga, qui manifeſte, & atrociter delinquerunt, Apoſtatis, & aliis, qui in *Statutis* exprimuntur: Iſta vero infligitur a *Judice Ordinario*, vel *Delegato* per ſententiam. Secundum ergo iſtam diſtinctionem poteſt reſponderi ad quæſitum. Si enim carceratio eſt ad *poenam*, & per ſententiam a *Judice*, & ſit indebite data; Carcerans debet puniri pœnis *Judicum* male judicantium, de quibus alias dicemus. Et licet non procederet per ſententiam ſcripto, ut in notoriis facti ſit; adhuc ita puniendus veniret. Quia facit officium *Judicis*, dum ita incarcerat; & per accidens eſt, quod delictum ſententiam ſcriptam non requirat. Si autem eſt ad *cuſtodiam* data; tunc ulteriori diſtinctione opus eſt ad materiam enodandam.

95. Diſtinctio autem eſt in expoſitione illius termini *indebite*. Poteſt enim dici carceratio indebita ex eo, quod non ſervatur ordo eſſentialis juris. Vel indebita ex eo, quod non ſervatur forma accidentalis. Eſſentialis juris Ordo eſt, quod capi non poteſt *Reus*, niſi delictum enorme ſit, notorium, aut plene, vel ſemiplene probatum, & cum hoc adſit præſumptio legitima fugæ in *Reo*. Accidentalis eſt, quod non poteſt quis carcerari, niſi cum conſilio *Diſcretorum*, ſive *Diffinitorii*, ut alias dictum eſt. In primo caſu dico, quod ſic carcerans ad *cuſtodiam* non ſolum *actibus legitimis* privatur, ſed etiam *officio*, & incidit in majorem excommunicationem latam contra injicientes manus violentas in Religioſam perſonam. Ratio autem evidens eſt, quia ut dicit *Sanctorus de Poen. cap. 4 q. 6. fol. 175. Hoſtien. Summ. Rubr. de Excomm. §. Quis poſſit: verſ. Sextu in illo*, eum contra juſtitiam agat, certe ſuadente Diabolo operatur; quia in *Judice* lata culpa æquiparatur dolo: & ita *Judex* incidit in pœnam *Canonis: Si quis ſuadente Diabolo, &c.* Excuſaretur autem, ſi *Judex* carcerans haberet opinionem probabilem pro ſe, quia tunc præſumi non poteſt, quod operaretur cum dolo.

Addit autem *Sanctorus*, quod excuſaretur etiam *Judex*, ſi hoc faceret ex ignorantia, quæ a cenſuris excuſat. Sed hoc non admitto. Licet enim ignorantia cenſurarum excuſet ab incurrenda cenſura, ut communiter ſentiunt *Summiſtæ*; non tamen poſſet excuſari *Judex*, qui per ignorantiam eorum, quæ ſunt ſui officii *Reum* gravaret, indebite carcerando. Siquidem hæc eſt ignorantia juris, quæ juxta *l. ſi poſt C. de Jur. & fact. ignor. l. Cum putarem. ff. Famil. erciſc. l. Juris C. Qui admit. cap. Cum illorum. de Sent. Excom. cap. Si cupis 16. q. 1.*, non excuſat a delicto; quia quilibet tenetur ſcire, quæ ſui juris ſunt. Et hæc ignorantia eſſet craſſa, & ſupina, quia poteſt ab aliis petere conſilium, & ita vincere ignorantiam; quod cum non fecerit, ignorantia ipſius æquiparatur dolo, & per ignorantiam non evadit *Judex* delictum, nec liberatur a pœna delicti, ut pluribus locis docet *Abbas in cap. final. num. 3. de Celebr. miſ. & in cap. Per tuas il 3. n. 3. de Simon. & in cap. Super ſpecula. n. 4. Ne Cler. vel Monac.* Et licet ignorantia juris procedens ex culpa levi, vel leviſſima excuſet a pœna criminali, & obliget ſolummodo ad reſarcitionem damni, ut ex quadam lege probat *Cynus l. Qui ædes ff. de incend. rui. nau. Cyn. in l. Data. C. Qui accuſ. non poſſ.* fallit tamen, quando eſſet factus exceſſus, qui non poteſt puniri per reſarcitionem damni: quia tunc puniri poteſt (delinquens ex ignorantia) criminaliter, ut poſt *Felinum in cap. Cognoſcentes verſ. Concl. de Conſt.* docet *I. B. Nicolu. Regul. jur. Tom. 1. fol. 581.* Patet autem, quod carceratio affert damnum irreparabile. Unde concludendum eſt, quod indebite carcerans ex ignorantia, etiam cum culpa levi, aut leviſſima, debet criminaliter puniri pœnis contra indebite carcerantes, ſive violentiam, & injuriam afferentes Religioſis; & ita majori excommunicatione.

96. In ſecundo autem caſu, dum delinquit tantum contra formam a *Statuto* præſcriptam, non petendo conſilium, punitur tantum pœna Statutaria; puta *privatione actuum legitimorum*. Nec contra hoc faciunt *jura cap. Nullus Epiſ 11. q. 7. cap. 1. Extra de Exceſſ. Prælat.* in quibus videtur determinari, quod nullus *Epiſcopus* ullam cauſam audiat ſine ſuorum Clericorum præſentia, alioquin ſententia ſit irrita: ex quibus juribus *Rodericus tom. 2. q. 22. art. 7.* deducit, quod *Generales, Provinciales*, & a fortiori *Judices* inferiores, nequeunt Regularem punire, non exquiſito conſilio *Patrum*, ſibi a Statutis præfixo, ut tradunt *Jo. Andreæ, Butrius, Dominicus, & Oldradus*, quos ipſe citat, aliter actus nulli evadunt, ut multis probat idem *Rodericus* ibidem. Quia ibi loquitur de punitione per ſententiam finalem, non vero de aliis incidentibus in cauſa, in qua ipſe procedit, ſervata eſſentiali forma judicii; & in iſtis, licet jure Statutario requiratur *conſilium*, & *aſſenſus Patrum*, non tamen, ſi omittatur, vitiatur actus, nec *Judex*, aliter procedens, alia pœna, quam *Statutaria*, eſt percellendus.

Hæc autem diſtinctio quadrat etiam pro *Judice* carcerante ad pœnam, ſive *interlocutorie*; ut in cogendo Teſtem contumacem, ſive *diffinitive*. Si enim carceret indebite contra juris formam eſſentialem, utique injuſtam violentiam infert Religioſo, & ſic incidit in excommunicationem. Si vero indebite contra formam accidentalem, quia ſine conſenſu *Diffinitorii* arctat *Reum*, & ipſum carcerat; ſola *privatione officii*, & alia pœna, *Generali* arbitraria eſt puniendus. Et hoc manifeſte deducitur ex *Textu* infra *Tit. Tortura §. 8.* ſic habente: *Torqueri nullus poteſt niſi ex conſilio, & aſſenſu Diffinitorii Provinciæ, vel ſi ratio id ſuaſerit aliquorum proborum, & peritorum Patrum. Qui ſecus fecerit, Officio privandus, vel Generalis arbitratu puniendus venit.* Et ſubjungit paragrapho ſequenti: *Sine cauſa legitima, & legitime in actis probata, nec Teſtis, nec Reus tormentis*

ſub-

ſubjiciatur ſub pœna excommunicationis lata in Canone: Siquis ſuadente Diabolo, &c. *in Judicem temere procedentem, qui etiam Officio deſtituendus, &c.* En ergo apertiſſima deciſio. In primo enim *Textu* apponitur pœna *Judici* non requirenti conſilium, & aſſenſum in danda tortura (cujus tamen legitima exiſtit cauſa ipſam inferendi;) & pœna *Statutaria* tantum eſt, puta *Officii privatio*. In ſecundo autem *Textu* punitur *Judex*, violans formam juris eſſentialem, torquendo contra *leges Canonicas* ſine cauſa legitima, & legitime probata, & ob id excommunicatione percellitur. Cum autem carceratio in Arctatione qualificata genus torturæ ſit, & par injuria inferatur Religioſo, etiam in carceratione indebita, in pœnam per ſententiam diffinitivam; liquet quod ſic carcerans, in utroque caſu, indebite contra formam juris eſſentialem, debet excommunicatione feriri; non vero indebite contra formam accidentalem.

97. Hinc minime poſſum ſubſcribere *Sanctoro*, qui in *Commentariis c. 1. Stat. 4. §. 19. verſ. Verum conſilium*, tenet, quod ſi Guardianus Subditum inobedientem incarceraret, non requiſito conſilio, & conſenſu *Diſcretorum*, *Reus* erit indebitæ carcerationis, & puniendus tanquam excommunicatus. Ex hoc enim, quod erret Guardianus circa formam juris accidentalem, non petendo conſilium juxta *Statutum*; debet puniri pœna *Statutaria* tantum, non vero excommunicatione: quæ tunc tantum infligitur, quando contra juris formam eſſentialem alicui Religioſo violentia infertur.

Quod ſi dicas: ita injuſtam (quia contra leges *Statutarias*) eſſe carcerationem factam, non exquiſito conſilio, ſicuti contra leges eſt carceratio in delicto, vel levi, vel non ſatis probato, vel extra præſumptionem fugæ, & proinde in utroque caſu injuriam, & violentiam inferri Religioſo, unde ſic injuſte carcerans debet incidere in excommunicationem. Reſpondeo: negando paritatem. Quia contra jus Naturale, Divinum, & Eccleſiaſticum eſt, quod aliquis ob leve crimen, gravi pœna carceris percellatur; aut delicto non probato *Reus* damnetur; aut dum nulla intervenit ſuſpicio fugæ, ipſi libertas violenter per cuſtodiam adimatur. Et ideo cum eſſentialis judicandi ordo pervertatur contra omne jus; merito actus illius *Judicis* nulli ſunt, & invalidi, ut diximus; & *Judex* excommunicationis mucrone juſte feritur, quia omnino injuſtas, & violentas manus injicit in Religioſum. Non ſic vero eſt, quando tantum conſilium aliorum a *Statuto* præſcriptum non requirit, habens aliter cauſas juſtas carcerandi *Reum*. Tunc enim ſolummodo committit in legem humanam *Statutariam*, præſcriptam tantum ad perfectionem, ſive ſolemnitatem actus, ut dicebamus; & proinde etiam Statutaria pœna ſola eſt mulctandus.

XVII. Quæritur: An privatio actuum legitimorum, quæ conſequitur juſte Carceratum, & indebite Carcerantem ſit perpetua?

SUMMARIUM.

98. *Poena privationis actuum legitimorum data Carcerato, vel indebite Carceranti eſt perpetua.*
Diſpenſabilis eſt a Generali, vel Capitulo Provinciali.
In Capitulo tali requiruntur omnia vota Capitularium.
Nomine Populi non venit ſolus Magiſtratus, ſed omnes de Populo.
Factum, ut ſit a Collegio, oportet, quod ſit a majore parte Collegarum.
Collegium debet conſiſtere ad minus in duobus ex tribus partibus, quibus conſtat.
Poena impoſita a jure eſt perpetua.

98. **R**Eſpondeo: quod juſte carceratus juxta *Statuta, Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 6.* licet liberetur a carcere, non tamen intelligitur liberatus a pœna privationis actuum legitimorum, niſi reparetur per liberationem a *Generali*, vel *Capitulo Provinciali*. Unde, ſecundum ſe, talis pœna perpetua eſt. Et advertit optime *Sanctorus*, *de Poen. cap. 4. q. 8. fol. 176.* quod *Provincialis* cum *Diffinitorio* ſolo, (licet in *Capitulo Provinciali*) non poteſt *Reum* a tali privatione relevare, ſed debent intervenire vota omnium *Capitularium*. Quia nomine *Capituli Provincialis* veniunt omnes, qui ſunt de gremio *Capituli*, & illud componunt: ſicut nomine *Populi*, non venit *Magiſtratus* tantum, ſed cætus omnium *Ordinum Civitatis*, ut dicitur in jure: *Inſtit. Tit. de Jur. natur. §. Plebiſcitum*; & non poteſt dici aliquid fieri, vel factum a *Collegio*, niſi interveniat major pars eorum, qui ſunt in *Collegio*, argumento *Decretalis cap. Quia propter. de Elect. & Collegium* ipſum conſiſtit in duabus ex tribus partibus, ad minus, vocandorum ad ipſum, ut ſcribit *Abbas. in cap. Eccleſ. veſtra nu. 6. de Elect.* Quia vero in *Statuto Gen. Ord. cap. 7. §. 6. n. 8.* quo decernitur indebite Carceranti pœna *privationis actuum legitimorum*, non apponitur durationis tempus; talis pœna eſt cenſenda perpetua. Quia *Poena de ſui natura perpetua eſt, ex quo tempus non adjicitur*, ut dicit *Gloſſa, in Clem. 1. §. Si quis autem in verb. Poenam ſuſpenſionis de Reb. Eccleſ non alie. Innocent. in cap. Quod translation. de Offic. Deleg. Abb. in cap. Ex litteris. n. 10. de Conſtit.* ſi imponitur a jure, & propter crimen, ut egregie notat *Abbas*. Debet tamen, aut ſaltem poteſt, a *Diffinitorio*, (ſi punitus tali pœna eſt illi ſubjectus,) vel a *Generali Superiore*, relevari; cum pœnarum duratio, (quando aliter in jure expreſſum non eſt,) ut plurimum *Superiorum* arbitrio relinquatur, ut ſcripſit *Sanctorus de Poen. cap. 2. q. 5. ver. Hanc autem. fol. 68.*

XVIII. Quæritur: Si, ſuppoſita legitima cauſa carcerationis, Reus appellet, an talis Appellatio ſuſpendat carcerationem; ita ut ſi Judex, illa ſpreta, incarceret, pœnas male Carcerantium incurrat?

SUMMARIUM.

99. *Carcerans poſt interpoſitam Appellationem legitimum, aut non evidenter frivolam, poenas male judicantium ſubit.*
Carcerans ad Cuſtodiam, etiam interpoſita Appellatione, non incurrit poenam.
Præſumptio tamen fugæ debet eſſe legitima.

99. **R**Eſpondeo diſtinguendo: Si *Judex* per interlocutoriam, vel diffinitivam, decernat carcerem ad pœnam, vel Arctationem qualificatam, quæ ut diximus, genus pœnæ eſt, & *Reus* appellet, ſervato ordine Appellationis, ita ut evidenter frivola non ſit; debet *Judex* deferre Appellationi, ut alias diximus, & ſuſpendi carceratio: quod ſi aliter faciat *Judex*, indebite carcerat, & pœnis male

le

le judicantium ſubjicitur. Si autem decernit carcerationem ad cuſtodiam, tunc per Appellationem non ſuſpenditur carceratio, & *Judex* carcerans non ſubit pœnam, nec dicitur indebite carcerare, (ſi alioquin legitima ſit præſumptio fugæ;) tum quia talis carceratio non datur per ſententiam, ſed eſt *Judici* arbitraria; tum quia ſi talis appellatio ſubſiſteret, vani eſſent carceres; ſiquidem omnes Delinquentes appellarent, & eluderent judicium, ut ex *Julio Claro quæſt.46.verſ.Sed quid ſi Reus*, concludit *Sanct.de Pœn. cap. 4. q. 7. fol.* 176.

XIX. Quæritur: Qua pœna puniendus ſit, qui fugit de carcere?

SUMMARIUM.

100. *Carceratus injuſte poteſt legitime fugere.*
Debet tamen recta via ire ad Superiorem.
Et ſi Carceratio eſt notorie injuſta, cæteri poſſunt illi auxiliari in fuga.
Etiam contra præceptum Superioris.
Præcepto evidenter injuſto non parendum.
Fugiens a carcere, animo revertendi, & reverſus eſt, mitius punitur.
Fugiens, abſque carceris fractura, mitius puniendus.
In dubio præſumitur mala cura Cuſtodis.

101. *Fugiens ob ſævitiam Judicis, aut Cuſtodis, nullam pœnam incurrit, ſi vadat ad Superiorem.*
Eſt enim tacita Appellatio.
Cauſa tamen debet eſſe vera.
Si cauſa fugæ eſt colorata, & itur ad Superiorem, ipſius arbitrio fuga punienda.

102. *Carceratus juſte, fugiens, eſt Apoſtata ſimpliciter.*
Dummodo fugiat ſine fractura carceris.
Carcer eſt locus Sacer, ſicut & muri Civitatis.
Determinata pœna contra effractores carcerum non eſt in jure Canonico.
Arbitrio Judicis puniuntur.

103. *Si fugiens ultra fracturam occideret, mutilaret, aut percuteret, convenientibus pœnis eſt coercendus.*
Quæſitus ad carceres, fugiens e manibus quærentium, nullam pœnam incurrit.
Dummodo non exeat a Conventu.
Si armata manu percutit, vel terret, vel minatur, puniendus eſt reſpective.
Percutienda cum moderamine, ut effugiat carcerem injuſte dandum, evadit pœnam.
Si carceratio non eſt evidenter injuſta, aut excedens moderamen defenſionis, punitur.

100. Reſpondeo diſtinguendo: Vel Carceratus eſt *juſte*, vel *injuſte*. Si eſt Carceratus *injuſte*, & per vim: poteſt fugere abſque nota apoſtaſiæ, etiam vim inferendo Cuſtodibus, carcerem frangendo; etiam aſſumendo arma ad hoc faciendum: dummodo, recta via, recurſum habeat ad Superiorem, ut eum liberet a gravamine illato. Et ſi injuſtitia carcerationis eſt notoria; poſſunt alii Religioſi ipſi conſilium, favorem, auxilium, & inſtrumenta miniſtrare ad fugiendum, non obſtante quocunque formali præcepto *Superioris* Carcerantis, etiam ſub pœna excommunicationis. Nemo enim præcepto evidenter injuſto parere tenetur, ut dicunt *Doctores, Cajet. 2. 2. q. 69. art. 3. Bald. in cap. Ad noſtram. de Appellat. Cardinal. in Clem. 1. §. Præfata. de Stat. Monach. Graff. Deciſ. Part. 1. lib. 2 cap. 5. n. 126. Peyrin de Subd. q. 1. cap. 13. verſ. Noto quarta, apud Anton. a Sp. San. Direct. Regul. Tract. 4. Diſp. 3. n.* 434. & ſic nullam incurrit pœnam. Nullam etiam ſubit pœnam, qui fugit a Carcere, animo revertendi, & reverſus eſt. Nam iſte non punitur pœna ordinaria, ſed mitius; & hoc propter contemptum juriſdictionis *Judicis*, juxta culpam majorem, vel minorem, *Judicis* arbitrio, juxta *Menochium. de Arbitr. Caſ. 301. num. 13. & Maſcard. de Probat. lib. 2. Concl. 266. num. 14. quas dat Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 21. n. 58.* Pariter, qui fugit a carcere, nulla facta ruptura, ſed quia invenit carcerem apertum ob negligentiam Cuſtodis, vel ob fracturam ab aliis factam, ſine tamen ipſius cooperatione, non punitur pœna ordinaria, ſed mitiori, juxta Criminaliſtas. *Clar. quæſt. 21. Farinac. quæſt. 30. n. 260. Menoch. de Arbitr. Caſ. 301. n. 2. Maſcard. Concl. 820. num. 15. apud Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 21. num. 58.* Et in dubio præſumitur mala cura *Cuſtodis*, & ad illum pertinet probare oppoſitum, ut ex *Matta*, & *Menochio*, probat *Sgrol Par. 4. cap. 17. num.* 22.

101. Inſuper non incurrit pœnam fugientium, qui fugit ex cauſa juſta. Ut ſi fugiat ſævitiam *Judicis*, aut *Cuſtodis* crudelis, qui cibum ſibi ſubtrahit; aut injuſte alio modo maletractat, & ita arripiat iter ad *Superiorem*: quia talis fuga rationem habet appellationis, ut deducitur argumento *legis. Sed. & §. final. ff. Ex quibus cum majo.* Advertendum tamen, quod cauſa debet eſſe juſta, & honeſta, & talis, quæ ſufficiat ad juſtam appellationem; ut omnem pœnam evadat. Sed ſi haberetur tantum cauſa colorata, ſive dubia (licet recurſus haberetur ad Superiorem immediate poſt fugam); deberet puniri mitiori pœna arbitraria, ut ait *Paſſerinus. Trib. Regul. quæſt. 23. num.* 60.

102. Si vero juſte carceratus eſt, & fugit; pœna Apoſtatarum eſt puniendus. Nam hic non habet juſtum titulum ſe defendendi contra *Judicem*, qui procedit ex juſtitia: Ita *Doctores Clar. quæſt. 21. verſ. 3. Ledeſma, Sayr. Belaſ. verb Carcer. n. 10. apud Antan. a Sp. San. Tract. 4. Diſp. 3. num. 436. Direct. Regul.* & proinde neque appellandi. Sed quia fugere poteſt cum fractura Carceris, vel ſine; ideo diſtinguendum eſt. Si fugit abſque fractura: tunc cum committat ſimplex delictum fugæ, non alia pœna, quam Apoſtatarum punitur: perinde enim eſt, ac ſi fugeret a Conventu, nullam enim injuriam infert carceri. Si vero fugit cum fractura carceris, eo quia Carcer locus Sacer eſt, ſicut, & muri Civitatis, ut dicunt *Jura, l. 1. ff. de Effract. carc. l. Milites §. Cum tamen. ff. de Re milit. l. Eos ff. de Cuſt. Reo. Clar. quæſt. 21. num. 15. Cuman. Conſ. 106. in fin. apud. Tuſc. litt. C. Concl. 88. num.* 1. debet puniri. Ut autem relinquamus, quæ dicuntur in *Jure Civili* contra effractores Carcerum, quia non faciunt pro *Regularibus*, dico: quod nec in *Jure Canonico*, nec in *Statutis* reperitur pœna ſtabilita contra *Reos* effractores Carcerum; unde *Clerici*, & *Religioſi*, ad inſtar regularum Civilium, poſſunt puniri pœna arbitraria, qualitatibus delictorum, & perſonarum conſideratis, ut ex *Farinacio quæſt. 30. num.* 110. docet *Paſſerin. quæſt. 21. num.* 42.

103. Et proinde, ſi, ultra Carceris effractionem, *Cuſtodem* occideret, mutilaret, vel percuteret; teneretur ad pœnas contra homicidas, ſacrilegos, vel percuſſores *Religioſorum*, ultra pœnam Apoſtatis inflictam, & alia arbitraria ob effractum Carcerem. Quid autem, ſi *Religioſus* fugiat, antequam carceri mancipetur, vel antequam capiatur, vel, poſtquam ca-

captus eſt, e manibus capientium elabatur? Dico: quod ſi ille aſtu tantum, aut pedum velocitate, aut alio ſagaci modo fugiat, & etiam ſi Captores tantum minis, & verbis deterreat, eos tamen nullo modo offendendo, & extra Conventum non exeat; tam de jure, quam de conſuetudine, nullam pœnam incurrit, ut ſcribit *Guazzinus. Defen. 5. cap. 4. n. 3. & Scacc. Tract. Crim. cap. 46. n. 29. cit. a Paſſerin. d. q. 21. n. 31.* Si vero manu armata ligno, vel ferro, vel ſelopeto minetur, paratus ad percutiendum, vulnerandum, occidendum, aut percutiat, vulneret, occidat, vel a Conventu fugiat: tunc debet puniri pœnis minantium manu armata, vel percutientium, vulnerantium, Apoſtatarum, &c. juxta *Ordinis Statuta*, ut dicetur alibi. Ratio eſt; quia cum iſte juſte capiendus ſupponatur; nullum juſtum jus reſiſtendi habet: proinde actus illi ad reſiſtentiam ordinati injuſti ſunt, & in illis delinquit, ac ſi eos feciſſet extra actum capturæ. Sed ponamus, quod dum *Judex* decrevit capturam contra *Reum*, ſupponendo habere juſtam cauſam carcerandi, *Reus* ſe defendat ne capiatur, & aliquem ligno percutiat, aut vulneret; poſtmodum ſententiatus appellet, & *Judex ad quem* decernat male, & injuſte fuiſſe carceratum; debet ne ſubire pœnas percutientium, vulnerantium. &c.? Reſpondeo, quod ſi ſe defendit cum moderamine inculpatæ tutelæ, puta vibrando arma ad terrorem tantum, cum intentione ſola deterrendi Captores, & caſu, & inopinato ſecuta eſt vulneratio, vel mors alicujus, & *Reus* erat conſcius de ſua innocentia, & evidens ſibi erat injuſtitia ſuæ carcerationis; nullam pœnam pati debet ob percuſſionem, &c. Quia reſiſtentia in cauſa juſta erat, & ideo juſte etiam facta omnia, quæ ad illam tendebant; unde nulla pœna poteſt iſte mulctari. Aliter vero eſt dicendum, ſi *Reo* non eſt evidens injuſtitia capturæ, aut ipſe excedit modum inculpatæ tutelæ: quia tunc deficit juſtitia qualificans reſiſtentiam, ut licitam, & deficit juſtus modus ſe defendendi. Proinde delinquit, & venit jure puniendus, licet non pœna ordinaria.

XX. Quæritur: Quas pœnas incurrant, qui ad Carceratorum fugam cooperantur?

S V M M A R I V M.

104. *Cooperari ad fugam Carcerati aliquis poteſt dupliciter.*
Dans Carcerato conſilium, auxilium, &c. fugiendi, carceratur.
Guardianus conſentiens, Officio privatur.
Negligentia Cuſtodis Carcerum prope dolum eſt.
Quando praſumatur in Cuſtode dolus malus?
105. *Quando carcer reperitur apertus, ſine fractura, probatur dolus.*
Pœna auxiliantis Carceratum ad fugam Pralato arbitraria.
Poena carceris, a Statuto ipſi decreta debet augeri.

104. RESpondeo: quod ad fugam Carcerati poteſt aliquis influere *omittendo*, vel *committendo*. *Omittendo* quidem: ſi *Cuſtos*, vel alius, cui demandata eſt Carceratorum cura, per aliquod ſpatium temporis, donec *Cuſtos* redeat, non adhibeat debitam cuſtodiam. *Committendo* autem: ſi aliquis conſilio, auxilio, vel favore, influat actualiter in fugam *Rei*, frangendo oſtium, vel parietem Carceris rumpendo, ſubminiſtrando ſcalas, funes, inſtrumenta ad perforandum, & ſimilia. Circa hæc autem habemus *Statutum Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 12. Liberans aliquem a carcere; vel ad illius fugam conſilium aut auxilium præbens; vel ſi Cuſtos Carcerati in id conſenſerit, poſtquam de malitia legitime conſtiterit, carceribus, arbitrio Provincialis, mancipetur. Quorum ſi Guardianus dolo, aut negligentia particeps eſſe convictus fuerit, Officio privetur, & gravius etiam, Superiorum arbitrio puniatur.* In hoc vero *Statuto* comprehenduntur omnes caſus, qui occurrere poſſunt in hac materia. Dicit enim: *liberans aliquem a carcere*; puta vel vi armata eripiendo, vel fractura carceris, oſtii, ſeu vinculorum, ipſum adjuvando: *Vel ad illius fugam conſilium, aut auxilium præbens*; hoc eſt ipſum conſulendo, ut fugiat, demonſtrando illi viam, & modum fugiendi: *Vel dando auxilium*: puta vel clavem adulterinam dando, vel per ſe, vel per alium, carcerem, aut compedes, aut catenas aperiat, vel potionem ſomniferam tribuat *Cuſtodi*, & ab eo dormiente claves legitimas auferat, & carcerem aperiat, vel *Cuſtodem* divertat, ut interea Carceratus fugere poſſit; vel tribuat Carcerato inſtrumenta ad frangendum carcerem, funes, ſcalas, & alia opportuna ad fugam ſubminiſtret: *Vel ſi Cuſtos Carcerati in id conſenſerit*, vel aperto conſenſu, vel interpretativo; ut eſt, quando craſſam negligentiam adhibet in ſuo officio, non viſitando carcerem ſuis temporibus; non claudendo oſtia ſeris, & vectibus, & ſimilibus; talis enim negligentia prope dolum eſt, ut ait *Ulpianus. l. Si fidejuſſor. l. Quod Nerva ff. Depoſit.* In omnibus, inquam, bis caſibus, *poſtquam legitime de malitia conſtiterit*, puta per legitimam probationem, in qua debet conſtare de dolo, qui nunquam præſumitur, niſi probetur, ut dicitur in *Jure*; *l. Quoties §. Qui dolo ff. de Probat. l. Dolum ff. de Dol. carceribus, arbitrio Provincialis mancipetur*. Adverto autem cum *Sanctara, de Pæn. cap. 4. quaſt. 11. verſ. Quia etiam fol. 200.* quod dolus in *Cuſtode* præſumitur, ſi omittit facere id, quod debet; puta carcerem viſitare, aut ejus claves non relinquere in loco, a quo quilibet, aut alius, faciliter auferre poſſit. Hoc enim probato, præſumitur in ipſo dolus ſufficiens ad punitionem, maxime ſi aliis adminiculis fulciatur.

105. Et extra omnem aleam in *Cuſtode* dolus, & participatio ad fugam probatur, quando poſt fugam *Rei*, carcer reperitur illæſus, & apertus, ut poſt *Peyrinum Formul. litt. C. cap. 4. num. 4.* ſcribit *Antonius a Spiritu Sancto Tract. 4. diſp. 3. num. 447.* niſi ipſe probaret apertum fuiſſe clave adulterina; vel proprias claves ſibi aſtu, furto, vel violentia ſublatos fuiſſe. Advertendum tamen, quod pœna carceris, Provincialis arbitratu, infligitur *Cuſtodi*, cujus auxilio: vel craſſa negligentia carceratus fugit. Quia cauſæ Regularium, ut plurimum non ſunt capitales, & ideo arbitrario carcere puniuntur, ut bene notat *Sanctarus. loc. cit. verſ. Ad objectionem. fol. 202.* Non tamen hæc pœna *Statuti* univerſaliter eſt ſufficiens *Cuſtodi* Carcerum ita delinquenti. Habetur enim *Textus* expreſſus in *Jure*, *l. Ad Commentarienſem C. de Cuſt. Rea.* per quem obligatur *Cuſtos* pœnæ, cui obnoxius de jure erat, qui culpa Cuſtodis fugit. Si ergo Carcerato ob enormiſſimum crimen mors, carcer perpetuus, vel triremes in vita debebantur, & in ipſius fugam *Cuſtos*, (& quod dico de hoc, intelligitur de aliis adjuvantibus) influxerit doloſe; majori certe pœna percelli debet carceratione a *Statuto* præſcripta. Unde concludit *Sanctorus* loco citato, quod conſiderari debet culpa, attenta qualitate criminis Carcerati, & cooperatione *Cuſtodis*, ſive alterius in fugam influentis; & pro modo illius puniri, arbitrio *Judicis*.

XXI. Quæ-

Digitized by Google

XXI. Quæritur: An Diffinitorium poſſit libere, in caſibus expreſſis per Statuta, damnare ad triremes?

SUMMARIUM.

106. *Regulares poſſunt damnare ad triremes.*
Arguunt nonnulli, hoc non licere.
Ipſis reſpondetur.
Forma expellendi a Religione eſt modificata, non autem damnandi ad triremes.
Motivum Sacræ Congregationis in faciendo decretum de Apoſtatis, & Ejectis.
107. *Probibitum una via, quando cenſeatur probibitum etiam alia.*
Sacra Congregatio probibuit punitionem Incorrigibilium via expulſionis, non via triremium.
Hoc ſuadetur exemplo matrimonii.
Expedit Religioni ad triremes damnare.

106. RESpondeo affirmative, non ſolum ratione communis uſus, & conſuetudinis ut ſcribunt multi Doctores *Diaz. Pract. canon. cap. 135. verſ. Venit. Navar. Com. 3. de Regul. in cap. Nullum. 18. quæſt. 2. de Damnat. ad trirem. quæſt. 18. num. 52. Roderic. Tom. 2. quæſt. 25. art. 1. Mirand. Tom. 1. quæſt. 52. Ricc. Prax. Par. 2. Reſol. 104. & Deciſ. 69. Par. 4. apud Donat. Tom. 1. Par. 2. Tract. 9. quæſt. 1. num. 2.* ſed etiam ex jure conceſſo per privilegia multis Religionibus, de quibus ſcribunt *Peyrinus de Subd. quæſt. 1. cap. 27. verſ. Secundo probatur. & Donat. loc. cit. num. 2.* in quibus privilegiis, ratione communicationis privilegiorum, Religiones omnes participant. Et apud *Seraphicam* noſtram *Religionem* hoc eſt extra omnem aleam; ex eo quod nos hoc habemus per noſtra *Statuta*, ut videre eſt in multis caſibus, in quibus decernitur pœna triremium: quod non fieret, ſi *Superiores*, quibus ex officio incumbit delinquentes per talem pœnam coercere, Ipſam minime poſſent infligere.

Non deſunt tamen nonnulli, inter quos *Lezana, verb. Triremes. num. 5. & Hieronym. Roderic. Reſol. 57. num. 8.* qui dicunt, quod cum damnatus perpetuo ad triremes ſit ejectus ab *Ordine*, & pro ejiciendis incorrigibilibus, per *Decretum Sacræ Congregationis*, ſit adempta facultas *Diffinitorio Provinciæ*; videtur, quod pariter ſit illa ſublata damnandi ad triremes perpetuas. Imo, quia in noſtra *Religione* eſt determinatum per *Statuta*, (de quibus infra) quod ſi aliquis, completo tempore pœnæ, revertatur a triremibus, non amplius ad *Ordinem* recipiatur; concluditur, quod apud Nos perinde eſt ejectio ab *Ordine*, & damnatio ad triremes: & ita, ſicut quis non poteſt per *Diffinitorium* expelli ab *Ordine*, ita neque poſſit ab eodem damnari ad triremes.

Sed hæc minime obſtant. Quia, ut optime notavit *Sanctorus, de Pœn. cap. 21. quæſt. 2. verſ. Reſpondeo. Neſcio. ſol. 289. Decretum Sacræ Congregationis* diſponit de expellendis ab *Ordine*, non vero de puniendis: & dando formam pro illis, pro ſecundis nihil innovat; revocatque privilegia in ordine ad expulſionem, non vero in ordine ad alias pœnas ſancitas per *Statuta Religionum*, juxta *Privilegia* earum. In Ordine quidem noſtro, aliæ erant pœnæ pro expellendis, aliæ vero pro damnandis ad triremes. Illæ moderatæ ſunt per *Decretum* illud: in quo, cum nec verbum habeatur de pœna triremium, ſequitur, quod circa hanc nihil ſit innovatum: attento maxime, quod ſententia condemnatoria ad triremes, non eſt formaliter ſententia expulſionis; unde, cum ſimus in materia odioſa *Religioni*,

De Ameno Pract. Crim. Par. 1.

ut eſt ſuæ juriſdictionis reſtrictio, non eſt unde *Decretum* illud limitativum facultatis ipſius, quod expreſſe loquitur de expulſione, extendi debeat ad damnationem ad triremes. Quod tandem idem effectus expulſionis ſequatur ita per damnationem ad triremes, ſicut per ſententiam expulſionis, non debet officere. Quia non prohibetur effectus in ſe, puta expulſio ab *Ordine*, ſed relatus ad illam formam, puta ad formalem ſententiam expulſionis.

Et pro hac materia dilucidanda, advertendum eſt, quod motivum, quod habuit Sacra Congregatio concedendi illud Decretum fuit *ſummovere ſcandala, & ſucereſcentem numerum* Expulſorum *frangere*, ut dicitur in proœmio *Decreti* illius. Unde cum ſcandala orirentur ex nimio numero Apoſtatarum, & Ejectorum, & eorum excreſcens numerus oriretur ex facilitate *Reos* incorrigibiles expellendi; ideo facultatem *Religionibus* limitavit circa expulſionem. Quod ergo damnatus ad triremes maneat ſic expulſus, non eſt contra *Decretum* illud; quia per damnationem ad triremes, non ita excreſcit numerus Expulſorum. Ut enim optime advertit *Sanctorus* loco citato, *verſ. Ordine Et ut res ſol.* 290. ad triremes non paſſim mittuntur, & facile; ſed ob graviſſimas cauſas, quæ de raro ſuccedunt, & poſt legitimas appellationes, *Reis* moventibus omnem lapidem, ne tam gravem pœnam ſubire compellantur, & ita ceſſat ratio multitudinis. Pariter, qui detinentur in triremibus non evagantur, neque ſcandalizant ſæculum, ut Ejecti, qui pro libito ubique diſcurrunt; & fallit ratio vagationis, & ſcandalorum. Inſuper expulſus ab *Ordine* nec tenetur redire ipſe, nec *Religio* habet jus revocandi: damnatus temporaliter ad triremes tenetur ipſe redire ad *Religionem*; & *Religio* poteſt ipſum compellere, licet melius ſit de eo non curare. Imo, ut dicam infra, ad ipſum non recipiendum *Religio* noſtra habet Statuta prohibitiva. Imo, ſi poteſt, poſt ejuſmodi *Decretum*, Religioſum *Reum* ad perpetuos Carceres deputare, & ſi non eſſent in *Religione* Carceres tuti, poſſet ad carcerem publicum deſtinare, ut probat *Sanctorus, loc. cit. verſ. Addo. ſol.* 290. quare non poteſt ad triremes damnare, cum utrobique emergat idem effectus, ſcilicet ejectio ab *Ordine*, a quo ita remanet excluſus perpetuo detentus in carcere ſæculari, ſicut damnatus ad triremes?

107. Facit vero ad propoſitum doctrina *Abbatis* in *cap. Tuæ. num. 4. de Procur.* alias expenſa, & eſt: quod aliquando aliquid prohibetur una via, attento effectu, aliquando attento modo. Hoc poteſt patere exemplo. Si enim *Superior*, tempore bacchanalium, ne Religioſi ad vana ſpectacula diverterent, ferret præceptum, ne aliquis exiret januam Conventus; liquet, quod ſi aliquis exiret e Conventu per januam Eccleſiæ, iſte violaret præceptum; quia prohibet *Superior* egreſſum attento effectu. Et proinde non ſolum prohibitus intelligitur egreſſus per januam Conventus; ſed etiam quocumque alio modo. Et ita accipitur Regula juris in 6. *Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia via non debet admitti*. Si vero dicit Superior: *nemo exeat de Conventu hodie per januam Eccleſiæ*; tunc non tranſgreditur præceptum, qui egreditur per portam Conventus; quia non eſt prohibitus effectus, puta egreſſio, ſed modus, puta *per januam Eccleſiæ*. In propoſito autem, in ejectione a *Religione* duo poſſunt conſiderari: puta effectus, qui eſt revera expurgatio *Religionis*; & modus, qui eſt per viam expulſionis. *Decretum Sacræ Congrega-*

tionis prohibet expulſionem attento modo, non attento effectu. Nunquam enim fuit mens *Eminentiſſimorum Patrum*, quin ſordes Religionis poſſent expelli, & membrum putre reſecari; hoc enim omni juri, tum naturali, tum divino, tum humano convenit. Non fuerunt ergo in eo conſilio, ut incorrigibiles morarentur cum bonis *Religioſis* de neceſſitate, nec poſſent ab illis ſeparari. Itaque prohibitio fuit tantum circa modum; puta per expulſionem, ne ſcilicet Superiores, antiqua facilitate, poſſent ſuos Subditos ita expellere. Hoc autem ita prohibitum una via, non cenſetur prohibitum alia via, puta per damnationem ad triremes.

Appoſito tandem exemplo hoc totum idem concluditur, & eſt: quod de jure divino prohibita eſt ſeparatio Mariti ab Uxore in matrimonio rato, & conſummato, quoad vinculum, dicente Scriptura: *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet*. Unde non poteſt Uxor, quacunque ex cauſa, liberari a vinculo matrimonii. Tamen, ſi Uxor accuſat Maritum de crimine, ob quod ipſi mors irrogetur; ipſo mortuo, liberata eſt a vinculo: & ita diſſolutio matrimonii ſibi vetita una via, ſibi conceditur alia via. Ita ſumus in caſu. Prohibita quidem eſt *Religio*, cum qua per profeſſionem ſolemnem *Religioſus* contraxit matrimonium ſpirituale, hoc vinculum diſſolvere, ipſum expellendo a ſe alia forma, quam ſibi præſcribatur a *Decreto Sacræ Congregationis*: non tamen tollitur, quin alia via hoc idem importet, accuſando nempe, & damnando illum ad pœnam triremium, ad quam ſequitur idem effectus ejectionis, ſicut diſſolutio matrimonii ſequitur ad mortem Mariti.

Sequitur ergo ex dictis, quod per *Decretum*, *de Apoſtatis*, & *Ejectis* nihil immutatum eſt circa damnandos ad triremes: & ita ſicut ante illud poterat *Diffinitorium* pœnam triremium infligere, ita & modo, & ſic firmat *Donatus tom. 1. par. 2. Tract. 9. quæſt. 2. num. 2.* Addo etiam, quod cum ſalubrrimum remedium ſit pro grege *Religionis*, infectas oves ab aliis ſanis ſecernere, ne contagione peſtifera alias inficiant; optimum *Religioni* conſilium erit eam expurgare per damnationem ad triremes. Cum enim tot difficultatibus implexa ſit expulſio ab Ordine, melius eſt uti via compendiaria, damnandi ſcilicet ad triremes. Hoc enim modo purificatur *Religio*; quia reverſi a triremibus prohibentur recipi denuo ad *Religionem*, niſi cum conditionibus, quas infra dabo; & ita remanet defæcata a ſordibus perverſorum.

XXII. Quæritur: Quænam ſint circa damnationem ad triremes obſervanda?

SUMMARIUM.

108. *Pro damnatione ad triremes remiſſive.*
Damnatus ad triremes, debet retineri in carcere Religionis.
Manens in carcere, non debet jejunare, atque flagellare ſe.
Niſi exprimeretur in ſententia.
Debet privari chorda, & caputio.
109. *Coram Fratribus debet ſpoliari habitu Religionis ad exemplum.*
110. *Degradatio ſolemnis, & verbalis.*
Damnandus ad carceres perpetuos degradatur.
Degradandus pariter damnatus ad triremes.
Degradatio verbalis debet eſſe.
Clericus non degradatur ſolemniter, niſi quando traditur Curiæ Sæculari ad mortem.
Degradatio verbalis fit per ſententiam.
111. *Ad aliorum terrorem, quando ſpoliatur, repetenda eſt ſententia.*
Datur copia authentica ſententiæ Judici Sæculari, ad Triremarcham deferenda.

108. RESpondeo: quod circa delicta, ob quæ quis damnari poteſt ad triremes in noſtra *Religione*, ſuo loco ea expendemus. Circa proceſſum, acta, defenſiones, ſententiam, &c. nihil particulare in hac materia adnotandum eſt. Solummodo ergo dicenda ſunt illa, quæ debent fieri poſt ſententiam. Dico ergo primo: quod damnatus ad triremes, debet detineri in Carcere in *Religione*. Patet enim, quod, ſi non eſſet ita aſſecuratus per Carcerem, fugeret a pœna tam gravi, & ita eſſet novus error, & novi delicti occaſio. Dixi autem: *detinendum in Carcere Religionis*. Quia ſi mitteretur ad Carceres publicos, in quibus aſſervantur alii, ita condemnati, qui manent in Carcere, quæ dicitur *Communis*, & *ad largam*; ſtatim divulgatur per Civitatem (tanquam quid rarum) *Religioſum* eſſe damnatum ad triremes: ob curioſitatem plurimi adveniant ad Carcerem, exquirunt ab eo cauſam damnationis. Et iſte, (ut plurimum ſolent perditi homines) non crimen ſuum fatetur, ſed criminatur *Judicem*, *Superiores*, *Diffinitorium* tanquam injuſtum, & quod propter perſecutionem potentium, ita eſt damnatus: Traducit *Religionem*, dicit plenam ſimultatibus, inimicitiis, & malis hominibus: aliorum delicta prodit; & ſi nullum eſt, fingit, ſtudens aliorum criminibus propria ſcelera tegere, ac ſeipſum, cœteris damnatis, juſtificare: quæ omnia in ſummam *Religionis* perniciem redundant.

Sic permanendo in carcere in *Religione* non debet, neque poteſt ſubjici pœnis eorum, qui carcerati ſunt formaliter; puta jejunio, & flagellationi. Quia, ut alias dictum eſt, formalis Carcer datur ſolummodo ad pœnam, & cum iſte ſupponatur damnatus ad pœnam triremium, non poteſt alia pœna, puta carceris formalis percelli; niſi hoc exprimeretur in ſententia; ſcilicet, quod maneret in carcere formali, donec conſignatur in manibus Laicorum. Verum tamen eſt, quod poſt quam ſententia contra illum lata tranſiit in rem judicatam, & non poteſt *Reus* ipſe ab illa ulterius appellare, & ſola remanet ipſius exequutio, debet privari caputio, & chorda. Poteſt etiam totaliter indui habitu ſæculari, quia revera tunc incipit ſententiæ executio: nihilominus ducerem, melius eſſe ſibi lacerum, & obſoletum habitum, ſeu tunicam relinqui (habita tamen conſideratione temporis, ne frigore intereat, ut ſuadet charitas) ad hoc, quod exemplari ipſius deſpoliatione facta coram Fratribus, ut modo dicam, reliqui a delinquendo terrerentur.

109. Tempore autem, quo cæteri damnati ducuntur ad triremes, nocturno tempore, ad vitanda ſcandala, damnatus debet expoliari habitu Religionis, convocatis ad hoc ſpecialiter Fratribus. Et præmiſſo gravi ſermone a *Superiore*, ad hoc, ut tali, & tanta punitione territi cœteri ſumant exemplum bene vivendi; debet indui habitu ſæculi, ſibi adempto ſigno tonſuræ Regularis, ſive Clericus, ſive Laicus ſit.

110. Quia vero damnatus ad triremes traditur in manus Laicorum, hanc autem traditionem ſolet præcedere degradatio; ideo non abs re erit quærere: num talem damnatum ad triremes conveniat ante degradare? Ad hoc dico: quod duplex eſt degradatio. Una quidem ſolemnis, quæ a ſolis *Epiſcopis* fit, expoliando *Degradatum* veſtibus convenientibus

Ordi-

Ordini, in quo reperitur degradandus, cujus formam præſcribit *Decretalis Bonifacii Octavi cap. Degradatio. de Pæn. in 6.* & de ea loquuntur multi *Doctores Sylveſt. verb. Degradatio. n. 1. Sebaſt. Medic. Summ. peccat. cap. 22. Suar. tom. 5. de Cenſur. Diſp. 30. ſect. 2. a num. 6. Ambroſin. de Imm. Eccl. cap. 17. num. 35. & 36.* Alia vero verbalis, quæ fit per prolationem ſententiæ. Si ergo aliquis damnatur ad triremes perpetuas, debet degradari; quia perpetuis carceribus includendus per definitionem *Urbani Sexti*, quam refert *Pegna in Direct. Inquiſ. par. 3. Comm. 6. verſic. De eo vero,* degradandus eſt. Ergo pariter debet degradari damnandus perpetuo ad triremes; quia una, & eadem eſt ratio pro utriſque; unde idem pro utriſque eſt ſtatuendum, ut ex *Jure l. Illud ff. ad leg. Aquil.* deducit *Peyrinus de Subd. quæſt. 1. cap. 27. verſ. Dico 3.*

Verum tamen eſt, quod pro deſtinandis ad triremes adhibenda eſt degradatio verbalis tantum, non ſolemnis; ut præter *Pegnam* loco citato ait *Salzedo ad Pract. Diaz. cap. 146. ver. Sed utrum*. Solemnis enim tantum eſt in uſu, quando Clericus trudendus eſt Curiæ Sæculari ob hæreſim, aut aliud crimen, quod morte violenta plectitur. Idem ergo erit dicendum de damnato ad triremes temporales, ut ſentit *Donatus tom. 1. par. 2. Tract. 9. quæſt. 6. num. 3.* Cum itaque degradatio hæc verbalis, fiat per prolationem ſententiæ, per quam privatur damnatus ad triremes exercitio perpetuo Sacrorum Ordinum; liquet, quod poſt ſententiam, a qua *Reus* non appellavit, remanet ita degradatus, ſive depoſitus. Tamen melius fiet, ſi in actu, quo coram Fratribus, ut dictum eſt, quis ſpoliatur totaliter habitu Religioſo, ad majorem terrorem cæteris incutiendum, Superior repetat verba ſententiæ, per quæ ita degradatus remanet, non quidem ex ſcripto recitando, ut fit, quando ſententia intimatur, ſed oretenus pronunciando, poſtquam ipſi Superior exprobraverit delicta, ob quæ ſic manet damnatus.

111. Ita ſæculariaatus debet conſignari Birruariis, & copia ſententiæ authentica, & munita ſubſcriptione totius *Diffinitorii*, cum ſigillo majori *Provincia*, debet conſignari *Judici* Sæculari, ad hoc, quod per Officialem ſuum ipſam tranſmittat ad Trierarcham, ut ſciatur quanto tempore ſit ipſe condemnatus detinendus in triremibus. Et optimum etiam eſſet, pro majori *Religionis* indemnitate curare, ut iſte damnatus, dum è carcere ſæculari educitur acrepturus iter verſus triremes, includeretur rhedæ adductis cortinis, ut communiter practicatur cum illis, qui ad tegendum dedecus familiæ tali cautela utuntur licet hoc eſſet cum aliquali ſumptu *Religionis*. Longe enim majus eſt diſpendium, quod pateretur ob ſcandalum, quod reciperent puſilli ex hoc, quod iſte palam, & publice ſic duceretur ad triremes, quam ſit ſumptus ille, qui ad talem cautelam procurandam deberet impendi.

XXIII. Quæritur: An ille, qui in triremibus pœnam ſubiit, expleto tempore, debeat iterum ad Religionem recipi?

SUMMARIUM.

112 *Superiores non tenentur revocare damnatos ad triremes, etiam completo tempore pœnæ.*
Varia Statuta circa non recipiendos reverſos a triremibus.
Prælati non tenentur recipere redeuntes a triremibus.
Si rediens recurrit ad Sacram Congregationem, aut Papam, ut recipiatur, Religio debet ſua jura defendere.
Provincialis recipiens, debet puniri.
Receptio, ſi facienda eſt, debet fieri a toto Diffinitorio.
113. *Receptus, per triennium debet carere fœmæ habitus.*
Hoc tempore ſi bene vixerit, a Diffinitorio poteſt ſibi reſtitui habitus, cum voto tamen majoris partis Conventus.
114. *Sic receptus, privatus remanet perpetuo exercitio Sacrorum Ordinum.*
Poena triremium facit infamem.
Et ſuccedit deportationi.
Infamia, quæ inſurgit ratione delicti, inducit irregularitatem.
Notatus infamia juris, eſt irregularis.
Prælati Regulares poſſunt in ea diſpenſare.
115. *Contrarium ſupradictis ſenſit Donatus.*
Impugnatur ſententia Donati.
Ex Adulterio damnatus ad triremes, non poteſt prætendere reſtitui Uxori.
Propter crimen quodvis non ſeparatur Vir ab Uxore.
Propter Adulterium ſeparatur.
Expulſus a Religione, tenetur ad vota eſſentialia Religionis compatibilia cum ſuo ſtatu.
Obligari etiam ad Regulares Obſervantias, tenent nonnulli.
De Amena Pract. Crim. Par. 1.
Poſſet Religio revocare damnatum ad triremes.
Sed damnatus non habet jus revertendi ad Religionem.
116. *Solemniter profeſſus Regulam obligatur ad Statuta.*

112. Dico ad hoc, cum *Sanctoro de Pæn. cap. 21. quæſt. 4. fol. 292.*: quod *Prælati* non tenentur revocare hos condemnatos, etiam ſi judicarent ipſos eſſe emendatos. Tum quia prohibentur *Superiores* per *Statuta*, (quæ infra dabo) illos recipere; tum quia indicium emendationis non poteſt haberi legitimum, nec de hoc *Prælatus* tenetur inquirere; tum quia conſuetudo nulla eſt tales recipiendi. Quia mos eſt, ut finito tempore, damnatus oſtendat Triercho copiam ſuæ ſententiæ (quam conſulo, ut ſecum habeat,) & probet per eam tempus ſuæ pœnitentiæ eſſe completum, ad hoc, ut dimittatur; *Superiores* autem Regulares nullo modo ſe unquam immiſcuerunt ad eorum liberationem a Trierarcho procurandam.

Dico ſecundo; quod circa receptionem eorum, qui completa in triremibus pœnitentia, volunt ad Religionem reverti, varia ſunt *Statuta Religionis* ad idem tendentia. Capitulum Romanum 1587. *Orb. Seraph. tom. 3. fol. 371. verſ. Mandamus.* ſic habet: *Omnes Fratres, qui ad triremes fuerunt damnati, ſi miſericorditer poſtea ab ipſis triremibus liberati venerint, ſint perpetuo indiſpenſabiliter voce activa, & paſſiva, actibuſque legitimis, privati.* Capitulum aliud Romanum 1612. *Orb. Seraph. loc. cit. fol. 606. Tit. de Correct. Peat.* decrevit, quod *Nullus ad triremes damnatus, amplius ad Ordinem admittatur: circa quod Capitulum Generale declarat, damnatum ad triremes, eo ipſo, intelligi ab Ordine pulſum, quamvis in ſententia non explicetur.* Congregatio pariter Romana 1615. *Orb. Seraph. tom. 3. fol. 615. verſ. Incorrigibilis* ordinavit ita: *Ad triremes damnati, tam*

 judi-

judicio Prælatorum Religionis, *quam a qaolibet alio Tribunali Superiori*, *nullo modo ad Religionem iterum admitti poterunt*. *Si vero aliquem talem contigerit a Sanctiſſimo Domino obtinere*, *ut iterum ad Religionem admittatur*, *id* (*ſupplicibus precibus humiliter porrectis Sanctiſſimo Domino*) *vitari curetur*. *Si coacti fuerimus illum recipere*, *non ſtatim illi caputium tribuatur*, *ſed ſine illo*, *quaſi Tertiarius*, *ad coquinam*, *hortum*, *aut alia humilitatis exercitia deputetur*, *ut ibi inſerviat ſine corona*, *etiam ſi fuerit Sacerdos*. *Si vero per triennium hoc modo exemplariter vixerit*, *judicio Patrum Diffinitorum*, *iterum caputium poterit illi reddi*, *nullo tamen modo ad exercitium Sacrorum Ordinum admittatur*. Quod etiam *Statutum* inſertum reperitor in *Statutis Generalibus Ordinis ex Decreto Capituli Toletani* 1658. compilatis *cap*. 7. §. 6. *num*. 17. *&* 72.

Ex his ergo *Statutis*, prout etiam optime advertit *Sanctorus de Poen. cap*. 21. *quæſt*. 4. *verſ. Reſpondeo ſecundo. fol*. 293., colligitur: Primo, quod *Prælatus* non tenetur recipere redeuntem a triremibus, ſive fugiat, ſive condemoationem terminet; tum quia replicatis *Statutis* hoc prohibetur, nam tales ſceleratiores, ut plurimum, redeunt, & Religionem iofamant; tum quia lex naturæ dictat, poſſe nos tueri a perturbationibus, quas certo ſcimus adventuras ex peſſimi viri conſortio, quod omnes vitare debent; tum quia lex ordioatæ charitatis, magis debet reſpicere quietem, & honorem Communitatis, quam unius membri particularis: & mala eſſet eharitas, quæ omnes læderet, ut uni proſpiceret.

Colligitur ſecundo: quod ſi liberatus a triremibus recurrat ad *Superiores* extra *Religionem* ad hoc, ut deouo recipiatur, debet *Religio* ſua jura deſeodere, oe ad illum recipiendum adigatur, & ad hoc non poteſt compelli, niſi per auctoritatem *Sanctiſſimi*, aut *Sacræ Congregationis*, quæ deroget *Statuto*, & *Prælato* jubeat, ut recipiat illum. Nec facit io eontrarium *Decretum Sacræ Congregationis de Apoſtatis*, *&* *Ejectis*; tum quia *a diverſis non fit illatio*, eujuſmodi ſuot *a Religione expellere*, & *ad triremes damnare*; tum quia contra tale *Decretum* iodueta eſt conſuetudo, per quam roborator *Statutum Religionis*, ut optime ait *Sanctorus loc. cit. verſ. Nam primo. fol*. 294.

Colligitur tertio: quod *Provincialis* recipiens ad *Religionem* taliter *reverſum* a triremibus, debet puniri tanquam tranſgreſſor graviſſimi *Statuti*; & pœna debet eſſe extraordinaria, & arbitraria, ſed tameo gravis: quia gravis etiam eſſet legum offenſio, ac gravis iojuria Religioni iouureretur, ut dicit idem *Sanctorus* ibidem *loc. & fol. cit. verſ. An autem*.

Colligitur quarto: quod hujuſmodi receptio non debet fieri a ſolo *Provinciali*, ſed a toto *Diffinitorio*, (niſi aliter ſuaderet auctoritas præcipieotis). Hæc enim gravis, imo graviſſima res eſt, abſque *Diffinitorum* conſilio minime expedienda, ut idem ootat *loc. cit. verſ. Non eſſe. fol*. 295.

113. Colligitur quinto: quod debet per longum tempus, nempe per triennium, durare in taliter recepto, memoria pœnæ tranſactæ, per denegationem formæ habitus, nempe caputii, ac tonſuræ Religioſæ, juxta *Statuti* diſpoſitionem: Et hanc minime poſſe ſibi reſtitui (etiam ſi dederit emendationis ſigna) a ſolo *Provinciali*, ſed ioterveniente conſilio, & aſſenſu *Diffinitorii*, & atteſtatione majoris partis Familiæ, in qua degit. Si enim abſque *Diffinitorii* conſilio ad *Ordinem*, & voto Familiæ Conventus ad profeſſiooem, nequit recipi *Novitius*, de quo nullum malum præceſſit, & bonum rationabiliter ſperatur; a fortiori idem erit faciendum cum tali prius damnato ex proprio ſcelere, de quo parum booi ſperari poteſt ex antecedeatibos, niſi accedat *Mutatio dexteræ excelſi*.

114. Colligitur ſexto: quod talis eſt perpetuo impeditus io *Sacrorum Ordinum* exercitio. Tum quia pœna triremium facit infamem, & irregularem, ut ait *Theſaurus de Poen. verb. Miſſa cap*: 5. *num*. 4. tum quia irrogatur ex cauſa famoſa. & ſuccedit deportationi, & condemnationi ad metalla, quæ ex *Jure Civili l. Ad tempus C. Ex qui. cau. irro. infam.* parit iofamiam; & ita præter *Sanctorum* tenent multi *Doctores Jo. de Imol. in l*. 2. *ff. de Publ. jud. Capyr. Deciſ*. 153. *num*. 3. *Clar. quæſt*. 67. *num*. 7. *Farin. Caball. Ciarlin. apud Donat. tom*. 1. *par*. 2. *q*. 23. *num*. 6. Nec audiendi ſunt *Riccius par*. 1. *Deciſ*. 19. *& Dian. par* 4. *Tract. de Irregular. Reſol*. 83. qui ſeotiunt, ex pœna triremium noo incurri irregularitatem, eo quia pœna infamiæ oon contrahitur, niſi in caſibus in jure expreſſis, non vero habetur textus io *Jure Canonico*, aut *Civili*, qui declaret tales eſſe ioſames. Licet enim aſſimileotur damoatis ad metalla, ut dicuot *Doctores*; non tamen ſequitur, quod ſint ſimiles iis in omnibus: Unde nee dieendi ſunt irregulares; quia irregularitas non iocurritur niſi in caſibus expreſſis, ut dicitur *in Jure cap. Is qui. de Sent. Excumm. in* 6. Quia infamia, quæ naſcitur ratione delicti, inducit irregularitatem, quæ reducitur ad irregularitatem, quæ oritur ex eorpore vitiato; & notatus Infamia juris eſt irregularis, ut docent multi Doctores *Navar. Conſ*. 43. *Tit. de Temp. ordin. Roderic. tom*. 1. *quæſt*. 24. *art*. 6. *Sylveſt. Angel. Avila. Layman. Majol. Vivald. Barboſ. quos dat. Donat. tom*. 1. *par*. 2. *Tract*. 9. *quæſt*. 24. *num*. 2. Verum tamen eſt, quod ſuper tali irregularitate poſſunt diſpenſare *Prælati* Regulares, ut multis probant *Donatus loc. cit. q*. 25. *& Peyrin. de Subd. q*. 1. *cap*. 27. *verſ. Quos licet*. A quo non diſſentit *Sanctor. de Poen. cap*. 21. *q*. 4. *verſ. Exercitium*. *fol*. 295. qui ſubjungit, quod ſic liberatus a triremibus remaoet inhabilis ad officia, ſuffragia, actus legitimos, nec poteſt io his *Generalis* diſpenſare. Unde ſi fiat oppoſitum, peceatur graviter, & illegitime exereeotur Officia; quia in *Statuto* dieitur: *nec ad ea amplius habilitari poſſit*, & in *Statuto Capituli Romani* anni 1587. quod ſupra dedimus, pooitur elauſula *indiſpenſabiliter*, per quam *Generali* adimitur facultas diſpenſaodi, ut alibi adnotavit *Sanctorus* ipſe *Comm. Stat*. 12. *cap*. 18. *fol. m*. 916. & ita circa diſpenſationem impeditur potentia activa, & paſſiva.

115. Invenio autem *Donatum tom*. 1. *par*. 2. *qu*. 32. qui contra ſupradicta ſuſtinet, damnatum ad triremes, peracta pœnitentia, debere a Prælatis iterum ad *Religionem* recipi. Quia ſicut maritus per coodemnationem ad triremes, carcerem, vel exilium, ſive ad tempus, ſive io perpetuum non abſolvitur a vinculo matrimonii, & reverſus, uxori ſuæ reſtituitur; ita etiam debet fieri de *Religioſo*, qui per vota copulatus eſt *Religioni*, eum qua, per ſolemoem profeſſionem, matrimonium ſpirituale contraxit. Sed doctiſſimi viri pace, non beoe argumentatus eſt. Nam reſtituitur uxori vir, qui damnatus eſt ob crimen, in quo uxorem non offendit, nec in eam peccavit; quod ſi in eam deliquit, oon ſic eſt. Etenim, ſi vir ootorium, ſive publicum ex jure, vel facto, commiſit adulterium, cujus cauſa mulier petat divortium a *Judice*, & obtineat, & cauſa commiſſi adulterii vir decennio mulctetur careere, vel exilio; reverſus ab exilio, vel carcere oon poteſt prætendere iterum reſtitoi uxori, ſed cogitur vivere ſeparatus ab ea argumeoto *Decretalis cap. Ex litteris. junct. gloſſ. de Divort*. Verum eſt, quod propter graviſſimum crimen,

men, ſive delictum, non poteſt ſeparari vir ab uxore ſua, etiam ſi aliquis ipſorum communem filium occidiſſet, ut eſt caſus expreſſus in *Jure cap. Intelleximus. ubi Abb. notab. 2. de His qui fil. occi.*; tamen quando crimen commiſſum eſt contra uxorem, ut adulterium. &c. ſeparatur maritus ab uxore, & ſi uxor non vult ſponte denuo recipere, & non conſentiat cohabitare illi, non poteſt ad hoc ullo jure compelli.

Sumus ergo in caſu: quia verum eſt, quod votorum obligatio inducta per profeſſionem eſt ſpirituale matrimonium, & indiſſolubile quoad vinculum; unde ſicut ſeparatus ab uxore quoad thorum, & habitationem, tenetur ſervare jura conjugii compatibilia cum illo ſtatu, puta ſervare fidem Conjugi, & nequit alteri copulari, conjuge vivente; ſic etiam ſeparatus a *Religione* per expulſionem, tenetur tamen ad omnia vota ſolemnia *Religionis* compatibilia cum ſtatu ſæculari, in quo manet, ut docent *Bonacina de Clauſ. quæſt. 2. Pun. 12. §. 3. num. 4. Vaſq. 1. 2. quæſt. 96. art. 4. Diſp. 136. cap. 8. n. 89. Sot. de Juſt. & jur. lib. final. quæſt. ult. art. final. verſ. Sed contra: apud Donat. tom. 1. par. 2. Tract. 8. quæſt. 51. num. 4.* imo ſecundum graves *Doctores S. Antonin. Sylveſt. Cordub. Roderic. Mirand. Portell. Peyrin. apud Donat. loc. cit. quæſt. 52. n. 4.* etiam manet obligatus ad *Regulares Obſervantias* ſuæ *Religionis*, licet ab ea ſit expulſus. Tamen ſi *Religioſus* graviſſime deliquit contra *Religionem*, ejus vota violando, ut in graviſſima Apoſtaſia, homicidio, vel aliis criminibus, quibus injuncta eſt pœna triremium; poterit quidem ipſa ſeparare illum a cohabitatione ſui, & divortium facere ab eo in hoc ſpirituali matrimonio. Et ita poſſet quidem *Religio* ipſum denuo ad ſe revocare (habet enim jus in illo, & ad illum, ſicut uxor poteſt, ſi vult, recuperare virum, cum quo divortium fecit,) niſi *Statutaria* lege prohiberetur; ſed nequit ille prætendere denuo Religioni uniri. Quia ex crimine in eam commiſſo perdit jus cohabitationis, quod habebat; ſicut maritus ſeparatus ab uxore propter adulterium, non poteſt prætendere uxorem ſibi reſtitui.

116. Addo autem, quod qui ſolemniter profitetur, obligat ſe, non tantum ad præcepta, & vota Regulæ, ſed etiam ad obſervantiam *Statutorum Religionis*. Cum ergo inter *Statuta* ſit talis diſpoſitio, quod reverſus a triremibus, non amplius ad *Religionem* admittatur; liquet, Profitentem, ad *Statutum* tale obligari, & in illum conſentire. Tantum ergo abeſt, quod teneatur *Religio* ipſum acceptare denuo, quod etiam nequit ipſe hoc prætendere; quia, promittendo *Statuti* obſervantiam, privavit ſe jure tali.

XXIV. Quæritur: An Religioſus, qui ſe obligavit ſub juramento ad pœnam triremium, ſi denuo in aliquod crimen inciderit, poſſit illo commiſſo ad triremes damnari?

SUMMARIUM.

117. *Qui ſe obligavit cum juramento ad triremes noviter delinquendo, ſi delinquit crimine, quod triremes mereatur, debet ad eas damnari.*

Item, ſi crimen non ſit tam grave, ſed referatur ad præcedentia.

Punitur conſuetudo delinquendi.

118. *Si delictum neque ex ſe, neque copulatum cum aliis meretur triremes, non poteſt ad eas damnari.*

Religioſus non eſt Dominus ſuæ vitæ, aut famæ.

Pœna infligenda per ſententiam non relinquitur arbitrio Rei.

Sententia continens pœnas alternativas, eſt nulla.

119. *Damnatus ad mortem, non tenetur non fugere.*

Sententia conditionata, cum conditione de futuro, eſt nulla.

Lata contra legem, eſt nulla.

Juramentum de re illicita, non obligat.

120. *Obligatio ad triremes jurata, continet taliter jurantes in officio.*

Impedit ne poſſint appellare, caſu quo ad triremes damnentur.

117. Frequens eſt hic caſus in nonnullis malis Religioſis, qui criminum multiplicatione, & reiteratione Religioſam Rempublicam perturbant: Ut ſunt nonnulli verberones, rixoſi, minaces, qui ad minimam quamvis occaſionem percutiunt; Fures, qui frequentibus latrociniis Conventus inquietant; Apoſtatæ, qui fugam a Clauſtris reiterant, & ſimiles. Iſti namque, ut in poſterum compeſcantur, adiguntur a *Superioribus*, ut ſe ſubſcribant pœnæ triremium, ſi amplius delinquent, & aliquando ſcripturam juramento confirmant. Quæritur ergo: ſi ob talem juratam conventionem poſſint ad triremes damnari?

Reſpondeo diſtinguendo: Vel delictum denuo commiſſum tale eſt, quod ſe ſolo ſpectatum, juxta *Statuta*, pœnam triremium meretur; vel eſt tale, ut relatum ad præcedentia, & moraliter copulatum cum illis, tali pœna triremium puniendum venit; vel tale nullo modo eſt? Si primum: nulla eſt difficultas. Sicut enim ob tale delictum, præſcindendo etiam a tali obligatione, illa pœna debetur; dubium non eſt, quin illa debeat rationabiliter infligi. Si ſecundum: neque difficultas eſt, licet præcedentia delicta fuerint pœna Statutaria emendata; quia ex novo delicto augeri debet pœna, quæ tanta delinquenti non deberetur, ſi alias non deliquiſſet. Rem colluſtro exemplo. Deliquit quis ter furto. Primo ſurripuit librum; ſecundo furatus eſt ſandalia; tertio rapuit ſportam, & de omnibus iſtis ad *Statutorum* apices punitus eſt. Recidit exinde in aliud furtum, quo abſtulit ſubucularia lanea, & braccas novas Fratri: hoc crimen quartum, licet ſeparatum ab aliis; tamen in punitione copulatur aliis, licet de illis caſtigatus ſit: & ita graviori pœna puniendus venit, quam ſi alia præcedentia non commiſiſſet. Quia punitur in hoc quarto conſuetudo delinquendi, quæ non poſſet dici inducta, niſi delicta alia præceſſiſſent. Et a fortiori hoc dicendum eſt, ſi de delictis præcedentibus non fuiſſet debite caſtigatus; gravior enim pœna illis debita, occaſione hujus quarti delicti, ſibi infligitur, & ſic poſt *Caſſaneum, Covarruviam, & Clarum* tenet *Sanctorus de Pœn cap. 4. quæſt. 5. verſ. Reſpondeo cum Claro fol. 174.* Hoc autem intelligendum venit ſive delicta ſint ejuſdem generis, ut plura furta; ſive diverſi, ut Apoſtaſia, percuſſio, furtum, fornicatio. Si enim ſunt ejuſdem generis, licet ex ſe non multum gravia eſſent; tamen, ratione reiterationis in eodem genere, evadunt enormia, ut diſponitur in *Statutis Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 9. & 60.* Si vero diverſi generis: multiplicata faciunt incorrigibilem, qui, ex *Statutis* iiſdem, ad triremes damnari poteſt.

118. Si vero tertium; puta, quod tale ſit delictum commiſſum, quod ſive copulatum cum aliis, ſive ſe ſolo conſideratum, pœnam triremium non mereretur: dico, quod nullo modo poteſt ſibi infligi,

licet

licet delinquens ad pœnam triremium ſe obligaſſet. Quia *Religioſus* non eſt dominus ſuæ vitæ, neque famæ, neque voluntatis, ut notum eſt. Ergo nequit ſuam vitam periculis exponere; neque corpus tormentis, neque ſamam ſuam perdere *ultra*, *contra*, vel *præter* id, quod ſibi legibus debetur. Ergo nequit ſe ad talem pœnam obligare; & hoc neque accedente *Superioris* aſſenſu. Siquidem iſte debet eſſe regulatus a jure, neque *Superior* poteſt ultra leges caſtigare. Pariter nunquam pœna per ſententiam infligenda relinquitur arbitrio *Rei*. Non enim debet *Reus* ſe condemnare, maxime ſi per legem non damnetur, ſed per *Judicem* condemnandus eſt. Et tantum abeſt, quod in arbitrio *Rei* poſſit poni pœna, quod etiam nulla eſt illa ſententia, in qua *Judex* apponit pœnas alternativas, ut dicendo: *Sententiamus eſſe fuſtigandum*, *vel exiliandum*, *prout fuſtigari præcipimus*, *vel in exilium mittimus*, relinquendo voluntati *Rei* electionem pœnæ; quia pœna pronunciata in incertum non valet, ut ex *Jure l. In ſententiis ff de Re judic.* dicunt *Doctores Myſinger. Lap. Guazzio. Defen. 35. cap. 15. num. 1. apud Bict. quæſt. 144. num. 5.*

119. Inſuper ſicut damnatus ad mortem, debet quidem mortem patienter ſufferre, & ad eam mere paſſive ſe habere, non autem ullo modo active ad eam cooperari, (eſſet enim ſui homicida; unde docet *D. Thomas*: *2. 2. quæſt. 69. art. 4. ad 2. Damnatum juſte ad mortem non teneri manere in carcere*, *& ſic non fugere. Tantum enim tenetur pati pœnam*, *non autem aliquid agere*, *ex quo mors ſequatur*); ita a pari damnatus ad triremes, debet quidem pati, & ſubire pœnam ſibi a *Judice* inflictam, non tamen debet, aut poteſt ipſam pœnam ſibi ipſi infligere. Nec dicendum, in tali caſu pœnam illam triremium eſſe, vel poſſe dici latam a *Superiore*, quando *Reum* punivit de delicto antecedente, & obligavit illum ad ſe ſubſcribendum pœnæ triremium. Quia talis pœna non eſſet lata abſolute per ſententiam *Superioris*, ſed eſſet conditionata, appoſita conditione de futuro, quæ ſecundum *Doctores Batr. Toſc. apud Guazz. Defen. 35. cap. 17. num. 2.* invalida eſt. Tandem cum pœna illa, ut ſupponimus, non ſit per legem infligenda pro tali delicto; evidenter patet, quod eſt contra legem; ſententia contra legem lata, eſt ipſo jure nulla, ut dicitur *in l. 2. C. Quand. provoc. non. Tuſc. litt. S. Concl. 141. n. 1. Bertaz. Vant. Guaz. Def. 15. cap. 10. n. 1. quos dat Bict. d. q. 144. n. 7.* Et hanc reſolutionem non debet remorari, quod obligatio illa, ad quam ſe adſtrinxit *Reus*, ſit juramento firmata. Quia jam demonſtravimus, eſſe contra legem, imponere ſibi talem pœnam: ergo talis obligatio erat de re illicita. Juramentum autem de re illicita non obligat, ut dicunt *Canones cap. final. Extra. de Pact.* & in ſpecie non teneri juramentum de re, per quam ſalus corporis læditur, docet *Hoſtienſis Sum. lib. 2. Rub. de Jurejur. §. Quodnam*: & patet, quod pœna triremium ſalutis corporis eſt læſiva. Et ſic non ſubſiſtit fundamentum *Donati tom. 1. par. 2. Tract. 10. quæſt. 06. nu. 1.* qui ſequens ſententiam *Capiblanchi Tom. 2. cap. 33. nu. 8. ſup. Pragma. 8. de Baron.* & aliorum apud eundem, ait: *Religioſum* condemnatum in exilium, vel aliam pœnam, quam juravit, ſub pœna remigationis, obſervare; in caſu inobſervantiæ, poſſe ad remum condemnari. Tum quia licitum eſt *Regularibus* damnare criminoſos ad triremes; Tum quia, quæ cadunt ſub juramento, ſi alias ſint licita, ſunt obſervanda. Verum enim eſt, poſſe *Regulares* damnare ad triremes in caſibus jure communi, vel municipali conceſſis; non autem abſolute. Et cum nos ſupponamus, delictum non eſſe de illis, quibus per legem talis pœna debetur; talis pœna, ut dicebamus, eſt illicita: & ita minime obligatorium evadit juramentum ſuper eo præſtitum.

120. Sed dices: ad quid ergo prodeſt praxis quorundam *Provincialium*, prudentium etiam, & doctorum, qui tales obligationes, & juramento firmatas, a Criminoſis procurant, & in Provinciæ Archivio aſſervant? Dico ad hoc, quod cum talis conventio communiter reputetur obligatoria, valet aliqualiter ad continendos in officio tales ſolitos delinquere, & ad compeſcendos eos, ne in ulteriora flagitia prorumpant. Valet inſuper, quod ſi tales committant aliquod crimen, cui pœna triremium debeatur; ipſi, attenta tali obligatione, per quam in illam pœnam conſenſerunt, & ipſam acceptarunt, nequeunt ab ea appellare, ut habetur ſupra ex *Textu Tit. Canones §. 13.* Non autem prodeſt ad ipſum condemnandum, ſi criminis qualitas, ex lege, illam pœnam non mereatur.

XXV. Quæritur: Quibus de cauſis poſſit quis expelli ab Ordine noſtro?

SUMMARIUM.

121. *In Statutis non ſpecificantur crimina ad Ejectionem requiſita.*
Expelli poſſunt a Religione Rei criminum, pro quibus datur pœna capitalis.
Crimina, quæ plectuntur capitali pœna ſunt Abortus fœtus animati.
Adulterium.
Blaſphemia.
Caſtratio ſui ipſius.
Liberatio violenta damnati ad mortem.
Graſſatio viarum.
Hæreſis.
Homicidium.
Incendium.
Falſi crimen.
Tortura indebita uſque ad mortem data.
Crimen læſæ Majeſtatis.
Compoſitio libelli famoſi.
Sodomia.
Sortilegium.
Magia dæmoniaca.
Veneni propinatio.
Falſificatio monetæ.
Vulnus illatum proditorie parvo ſclopo (piſtoletto) *etiam morte non ſecuta.*
Coitus cum Moniali.
Falſificatio ſigilli Principis.
122. *Stupratio puellæ non viripotentis, ſive puberis per vim.*
Beſtialitas.
Coitus cum Dæmone ſuccubo, aut incubo.
Mollities.
Coitus cum Cadavere.
Beſtialitas, de Jure Divino, punitur pœna mortis.
Pariter & mollities.
Coitus cum Cadavere, habet gravitatem ſacrilegii.
123. *Propter alia crimina etiam fit expulſio.*
Regula ad ea dignoſcenda.
Cauſa finalis expulſionis eſt liberare Religionem a periculo corruptelæ.
Membro non parcitur, ut corpus ſalvetur.
Perniciosus Reipublicæ non crudeliter, ſed miſericorditer ejicitur.
124. *Incorrigibilis in delictis, per quæ turbatur, ſeu*

cor-

corrumpitur Religio, debet expelli.
Delicta alia nocent Delinquenti tantum; alia vero etiam aliis.
Perverſa doctrina maxime nociva Religioni.
Carnalis vitii, quanta damna?
Luſus alearum in Religionibus pernicioſus.
Crimina alia, quæ Religionem inquietant.
Ex Apoſtaſia maxime deturpatur Religio.

121. Reſpondeo, ut jam ſupra dictum eſt: quod cauſa expulſionis eſt *incorrigibilitas in gravibus, gravioribus*, vel *graviſſimis* delictis. Quia vero horum exiſtimatio relinquitur perpendenda arbitrio *Superiorum*, & in claſſe gravium delictorum, ſupra *Tit. Delictorum* §. 2. data, pene omnia, & in claſſe graviorum, multa delicta ſunt, ob quæ etiam iterata, non cenſerem poſſe aliquem ejici ab Ordine; & ideo poſſent *Superiores* aliqualiter remanere ſuſpenſi in decernenda cauſa ſufficienti ad expulſionem; Ideo non abs re erit quæſtionem ſuper hoc ex inſtituto tractare, ut materiæ difficultates enodentur. In *Statutis Generalibus Ordinis cap. 7. §. 6. num. 60.* decernitur tantummodo, quod *cum incorrigibilibus Decretum de Apoſtatis, & Ejectis a Sacra Congregatione Concilii Tridentini editum, ſervari debet omnino*. Sed cum *Concilii Decretum* non determinet delicta in ſpecie, in quibus debet eſſe aliquis incorrigibilis ad hoc, ut ejiciatur, remanet res intricata. *Statuta Gen. Reform. cap. 7. num. 10.* clarius loquuntur: dicunt enim: *Chi convinto, o punito tre volte dell' iſteſſo delitto non s' emenderà, ſia carcerato in perpetuo, ſe la cauſa ſarà graviſſima, o ſia cacciato dall' Ordine, ſecondo il Decreto de Ejectis, & Apoſtatis, o ſia mandato in Galera a giudicio del Diffinitorio*. Sed hoc *Statutum* non eſt taxativum; puta, quod ob ſolam incorrigibilitatem in eodem ſpecifice crimine, & in cauſa graviſſima tantum poſſit aliquis expelli. In tali enim *Statuta* nulla eſt clauſula taxativa, nec dictio exceptiva, nec diſpoſitio importatur per verba negativa, quæ aliter factum prohibeant. Unde per tale *Statutum* non tollitur, quin incorrigibilis in delictis gravibus, & gravioribus, (ſive idem delictum replicatum ſit, ſive plura delicta ſpecie diverſa commiſſa ſint) a Religione ejici poſſit.

Dico ergo, quod *S. Pius V.* in quadam ſua Conſtitutione pro *Monachis Sancti Hieronymi*, cujus meminerunt plures *Doctores Rader. tom. 1. quæſt. 20. art. 16. Mirand. tom. 1. quæſt. 52. art. 1. Concl. 2. Peyrin. de Subd. quæſt. 1. cap. 25. ver. Probatur ex conceſſ. Sorb. Comp. privil. V. Ejicere. Donat. tom. 1. par. 2. Tract. 8. quæſt. 5. num. 4. Anton. a Sp. San. direct. Reg. Tract. 4. Diſp. 3. num. 455.* conceſſit, quod ipſorum *Generalis*, cum conſilio *Diſcretorum* poſſit a *Religione* ſua expellere delinquentes in caſibus, in quibus de jure communi, aliquis condemnatur ad mortem: & eodem privilegio omnes *Religiones* communicationem privilegiorum habentes, gaudere, docet *Donatus*. Crimina autem ob quæ pœna capitalis de jure irrogatur ex *Claro qu. 68.* recenſet *Sanctorus, de Pœn. cap. 4. quæſt. 2. verſ. Circa XIX. fol. 157.* & ſunt: *Abortus fœtus animati, Adulterium, Blaſphemia, Caſtratio ſui ipſius, Liberans per vim condemnatum ad mortem, Graſſator viarum, Hæreſis, Homicidium, Incendiarius, Falſi depoſitio ad mortem alicujus, Torquens indebite uſque ad mortem, Crimen læſæ Majeſtatis, Libelli famoſi compoſitor, Sodomia, Sortilegium, Maleficus, Venenum propinans*. Nonnulla alia addit *Laurent. Portell. Dub. Regul. verb. Ejicere ab Ord. Addit. num. 1.* puta *falſificatio monetæ, vulnus illatum cum ſclopeto, etiam morte non ſecuta, ſi fiat proditorie, coitus cum Moniali intra ſepta Monaſterii, falſificatio Sigilli Principis*.

122. Sed iſtis merito addi poteſt *ſtupratio Puellæ non viri potentis, aut puberis per vim, Mollities, Beſtialitas, Dæmonialitas*, puta coitus cum Dæmone ſuccubo, aut incubo, *Coitus cum cadavere*. Hæc enim delicta cum contra naturam fiunt, pœna capitali puniuntur in *Novella, Authen. Ut non lux. cont. nat. Coll. 6.* in qua, ſub tali pœna, coitus contra naturam generice prohibetur. Imo *Beſtialitas* de jure divino pœna mortis expreſſe vindicatur *Levit. cap. 20. verſ. 15.*; *Mollities* autem interpretative, dum dicitur: *Maledictus homo, qui ſeminat ſemen ſuum ſuper terram*: & ſimili peccato delinquens, morte mulctatus eſt a *Deo*, ut habetur in *Geneſi. cap. 38. verſ. 9.* De *coitu* autem *cum cadavere*, nulla expreſſa eſt lex. Non enim tantum facinus futurum præſumpſit, ſuper quo ſanciret pœnas. Attamen non ſine horrore audivi factum, & proceſſum ſuper hoc conditum, non ſine ſtomaco legi. Mollitiem exiſtimat *Diana, par. 9. Tract. 9. Miſcell. Reſol. 1.* & non abnuo; ſed tali circumſtantia affectam, ut tranſeat in *Sacrilegium* ſaltem *Civile*. Si enim proprie *Sacrilegium* eſt, *defraudare corpora Defunctorum, vel ſepulturam, lapides tranſportando, ſeu ceſpitem removendo*, ut habet *textus, l. Pergit. C. de Sepulcr. viol.* ubi *Bald.* & *Sacrilegium* morte plectitur; a fortiori tanquam Sacrilegus puniendus eſt, qui effrænata libidine mulieris cadaver violaret. Unde, & pœna mortis utique eſſet vindicandum ſcelus tam impium, a quo dum abhorret natura, ſola perditiſſima libido ad ipſum poteſt impellere.

123. Sed non propter iſta tantum crimina, quæ atrocia, & atrociſſima ſunt, expelli poteſt *Religioſus*; ſed ſunt etiam multa alia, ut *Apoſtaſia a Religione, Inobedientia contumax, Rebellio, Conſpiratio in perſonam Fratris, vel Superioris*, & alia hujuſmodi, de quibus paſſim *Auctores*: ſed neminem inveni, qui Regulam aſſignet, per quam talia crimina cognoſcantur, per quæ juſtæ expulſioni anſa tribuatur.

Hanc ergo Regulam tradere poſſumus: puta, quod eſt expellendus a *Religione* incorrigibilis in illis criminibus, ad quæ Delinquens ſuo exemplo, ſuaſione, vel converſatione poteſt alios *Religioſos* perducere; & quæ cedunt in conturbationem, dedecus, & infamiam totius *Religionis*. Fundamentum hujus Regulæ eſt: Quia cauſa prima, & finalis expulſionis eſt liberare *Religionem* a periculo corruptelæ, quod ſibi imminet ex talium perverſorum conſortio; Unde dicitur in uno *Canone cap. Reſecandæ. 24. quæſt. 3. Reſecandæ ſunt putridæ carnes, & ſcabioſa ovis e caulis repellenda, ne tota domus, maſſa, corpus, & pecora ardeant, corrumpantur, putreſcant, intereant*. Hinc D. *Paulus, 1. Corinth. cap. 5.* ut advertit *D. Thomas, Quodlibet. 12. art. 37.* injunxit *Corinthiis*, ut expellerent ab Eccleſia hujuſmodi hominem, ſuo vitio alios corrumpentem, dicens: *Auferte malum ex vobis; modicum enim fermentum totam maſſam corrumpit*. Et *S. Auguſtinus* in ſua *Regula cap. 20.* ordinavit: *Si quis emendatoriam ſubire vindictam recuſaverit, de veſtra ſocietate projiciatur; non enim hoc fit crudeliter, ſed miſericorditer, ne contagione peſtifera plurimos perdat*. Et eadem prorſus verba repetit *Decretum Sacræ Congregationis Concilii de Apoſt. & eject. §. 6.* dicens: *Ne contagione peſtifera plurimos perdat, tanquam pecus morbida, & membrum putre, ejici tandem poſſit*. Et ratio naturalis hoc innuit; ut ſcilicet non parcatur membro, ut totum corpus ſalvetur, & *Religio* ſervetur indemnis, ex damnatione unius Delinquentis.

Si etiam alicujus crimen eſt cauſa damni, conturbationis, ſive infamiæ *Reipublicæ*, eſt ab ea expellendus. Sic *Joſue* damnavit *Achan*, ex cujus ſacrilegio totus populus *Iſrael* damnum, & turbationem paſſus eſt. Unde dixit illi Joſue: *cap. 7. verſ. 25. Quia tur-*

turbaſti nos, exturbet te Dominus in die hac; & expulſum extra caſtra lapidavit populus. Sic mulier lapiens liberavit *Abelam Civitatem* obſidione preſſam a *Joab*, tradito ipſi capite *Sebæ* filii *Bochri*, qui in rebellionem contra *David* eam poſuerat. 2. *Reg. cap.* 20. Sic quando Judas proditor exiit de cœnaculo, dixit *Jeſus*, *Joann. cap.* 13. *verſ.* 31. *Nunc clarificatus eſt filius hominis*. Infamis enim illius proditoris maculabat totum *Collegium Apoſtolicum*. Unde dixit *Auguſtinus*: *Exiit Judas, & clarificatus eſt Jeſus, exiit filius perditionis, & clarificatus eſt filius hominis, & exeunte immundo, omnes mundi permanſerunt*.

184. Sequitur ergo ex his, quod cauſa finalis, ob quam a jure inducta eſt *expulſio*, eſt ad hoc, quod ex eorum conſortio non depravetur *Religio*. Unde concluditur, quod expellendus eſt a *Religione* incorrigibilis in illis delictis, quæ poſſunt cauſare perverſionem in cæteris Religioſis; vel ſolent eſſe origines perturbationis, infamiæ, ſive alterius damni toti *Religioni*. Alia enim ſunt delicta, quæ ſoli delinquenti nocent, & per accidens eſt, quod etiam aliis ſint nociva, puta ratione mali exempli, quo cæteros provocant: alia vero, quæ non uni tantum, ſed pluribus noxia ſunt, vel in concernentibus ſalutem ſpiritualem, vel in ſpectantibus ad ſtatum politicum. Exempli gratia Crapula, ebrietas, blaſphemia, notabilis negligentia ad Chorum, otioſitas, proprietas, & ſimilia, ſoli delinquenti ſunt nociva: non enim tranſeunt in tertiam perſonam, nec tam facile exemplo malo poſſunt alios corrumpere, cum ſint vitia, non tam facile propagabilia. Viceverſa carnalitas, hæreſis, alearum luſus, homicidium, percuſſio, murmuratio, & his ſimilia, exitioſa ſunt etiam aliis; vel quia ſine aliis minime patrari poſſunt; vel quia de facili in omnibus ſerpunt; vel quia aliorum quietem perturbant; vel quia apud Sæculares pariunt *Religioni* dedecus, & infamiam.

Inter iſta præcipua ſunt *Hæreſis, ſive falſa doctrina* tendens ad relaxationem obſervantiæ Regularis, præſertim ſi diſſeminatur a viro, qui exiſtimationem ſapientiæ apud cæteros habet. Serpit enim iſta ad modum cancri, vel ob ſimplicitatem, & ignorantiam, vel ob naturalem inclinationem ad malum, quam ex corrupta natura habent omnes homines. *Lapſus carnis* quivis, ſive contra, ſive extra clauſtra, ſive ſecundum, ſive contra naturam. Hoc enim vitium conſummari non poteſt, niſi in tertia perſona; ſocios faciliter invenit ob ſummam pronitatem naturæ; alia vitia ſecum complicat, ut crapulam, furtum, proprietatem: ſine nummis enim ſalaces iſti, ac fornicarii raro reperiuntur, quia ſine illis non commode poſſunt propriam libidinem explere. Et tandem vitium hoc maxima ignominia apud Sæculares maculat *Religionem*, juventutem corrumpit, &, qui eo inficiuntur, difficillime corriguntur. *Luſus alearum*: Hic enim pluralitatem peccantium, & nummos aut, ad minus, proprietatem requirit. Non enim ex joco, ſed de re alicujus valoris, & ut plurimum ob aviditatem aliquid poſſidendi, hujuſmodi luſores tale ſcelus exercent.

Homicidium, percuſſio, mutilatio, minæ intentata, detractio famæ proximi, Libellorum famoſorum compoſitio, ſcriptio, diſſeminatio; *furtum ſive domeſticum, ſive ſacrilegum*; *falſificatio manus, aut ſigilli Superiorum*; *litterarum interceptio, retardatio malitioſa, aperitio juxta Statuta*; *conſpiratio in perſonam alicujus Religioſi*; *Monopolium*; *factionis ſuſcitatio, conjuratio contra Prælatos*, & his affinia crimina *Religioni* exitio ſunt. Inquietant enim Religioſos, pacem perturbant, ſerunt diſcordias, lites, inimicitias, odia, rixas, contentiones, æmulationes, rebelliones, & *Paradiſum Religionis* in Infernum convertunt: dum in eo manentes Religioſi tot furiis divexantur, quot vitia ſunt, quæ, talium operatione, intra Clauſtra regnant. *Apoſtaſia* tandem: & eo maxime ſi eſt habitu retento, & omne aliud crimen, quod intra Sæculares committatur, & maxime ſi eſt *Adulterium*, ſive *furtum*, incredibile eſt quantam *Religioni* pariat infamiam, quantum ex ea triſtentur boni Religioſi, & quam difficile ſit priſtinam bonam famam recuperare, ob ſcandala, quæ a talibus fugitivis, & Apoſtatis committuntur.

Hac ergo advertentia poſſunt uti *Superiores*, & bene examinare conditiones, & qualitates, circumſtantias delicti, delinquentis, loci, temporis, perſonarum, publicitatis, modi, & ſecundum quod viderint delicta fuiſſe *Religioni* pernicioſa, juxta ſupra datam Regulam, poterunt de incorrigibilitate determinare.

XXVI. Quæritur: A quo proferri debeat ſententia expulſionis?

SUMMARIUM.

125. *De jure antiquo Generales, & Provinciales, cum conſenſu Capituli, expellebant incorrigibiles.*
De jure novo reſervatur Generali, cum conſilio ſex graviorum Patrum.
Apud nos Vicarius, & Commiſſarius Generales idem poſſunt.
Commiſſarius Generalis deputatus a Miniſtro Generali in ſua abſentia idem poteſt.
Pariter Commiſſarii Generales deſtinati ad regendas Nationes.

126. *In Provinciis remotis hoc idem poſſunt Viſitatores.*

127. *Generalis nequit expellere niſi cum conſilio ſex Patrum.*
Difficultates in hac re emergentes.
Proviſio facta a Sacra Congregatione Concilii.

128. *Sanctorus negat, ſed immerito, talem proviſionem.*
Dictum ipſius non debet remorari Superiores.
Subſiſtentia Decreti Sacræ Congregationis aſtruitur.
Argumentum ab auctoritate, negative non tenet.
Demonſtratio alia talis Decreti.

129. *Patres in unaquaque Provincia deputari debent in quolibet Capitulo.*
Sed iidem poſſunt reeligi.
Quales debent eſſe tales Patres?
Cauſa meri, & mixti imperii committitur induſtria perſonæ.

130. *Patres Conſiliarii pro expulſione non debent eligi per vota Capitularia.*
Sed ſufficit per vota Diffinitorii, in actu tamen Capituli.

131. *Dictio ex dicit cauſam materialem, & immediatam.*
Dictio in addita loco, aut tempori, ſignificat comprehenſum in illis.

132. *Captus in limine domus, dicitur captus in domo.*
Nomine domus venit ſpatium inter muros comprehenſum.

133. *Exponitur clauſula Decreti Sacræ Congregationis.*

134. *Lapſus Lezanæ, & Novarii.*

Unde

Unde ortum habuit illorum lapſus.
Periculoſum erat electionem ſex Patrum ſoli Generali committere, & quare?
Facultas expellendi non poteſt a Generali delegari.
In Noſtra Religione delegabilis eſt, ex privilegio ſpeciali, pro remotis Provinciis.
Excuſantur Lezana, & Peyrinus.
135. *Conſiliatio ad expulſionem ſimilis conſiliationi ad electionem.*
Abſentes per nimiam diſtantiam non ſunt vocandi ad electionem.
Immoderata diſtantia cenſetur duodecim dietarum.
Moderate diſtat, qui ultra tres dietas non diſtat.
Generali diſtanti a Provincia ultra tres dietas poteſt mitti proceſſus, & vota Patrum ad expulſionem.
Non vero ſi diſtat ſolum per tres dietas.
136. *Confirmatur reſolutio ex Statutis.*
Abſente Generali ultra tres dietas, facienda eſt electio Vicarii Provincialis.
137. *In Statutis dieta eſt triginta milliarium Italicorum.*
In jure Canonico, & Civili eſt viginti milliarium.
In caſu noſtro accipienda dieta de jure communi.
Corrigendum eſt jus minus quam poſſit.
Diſtantia computanda a confiniis Provinciæ.
138. *Si commode convenire poſſunt ſex Patres, melius diſcutitur cauſa.*
Non eſt neceſſe ad expulſionem, quod vota omnium uniformentur.
Sufficit major pars.
139. *Licet omnes Patres dent votum ad expulſionem, non obligatur Generalis ad expellendum.*
In paritate votorum nequit Generalis expellere.
Epiſcopus, ſi quid facere debet cum conſilio Capituli, debet habere majorem partem votorum.
Non ſic, quando & ipſe habet votum in Capitulo.
Generalis ſolus debet expellere.
Conſilium ſex Patrum debet haberi a majori parte.
Et ita Decretum fuit in Sacra Congregatione.
140. *Votum deciſivum Generales, & Provinciales habent in ſolis Electionibus, & non ultra.*
Aliud eſt, quod fit a Superiore cum conſenſu Diffinitorii, & aliud, quod fit a toto Diffinitorio.
Major, & ſanior cenſetur pars, in quam inclinat Prælatus.

125. RESpondeo: quod licet de jure antiquo ex conceſſione *Alexandri Sexti*, de qua meminerunt *Monum. Ord. prim. impreſſ. fol.* 56. *Caſarub. Comp. privil. verb. Ejicere. Bonac. de Clauſ. quæſt. 2. pun. 12. §. 1. num. 15. Donat. tom. 1. par. 2. Tract. 8. quæſt. 16.*; poſſent Generales *Minorum* per ſe ipſos, & *Provinciales* cum conſenſu *Capituli*, incorrigibiles expellere (quo Privilegio ratione communicationis omnes aliæ Religiones olim gaudebant; prout dicunt *Rodericus tom. 1. quæſt. 30. art. 16. & Mirand. tom. 1. quæſt. 52. art. 1. Concl. 1.*) tamen de jure moderno, poſt *Decretum* ſupracitatum *de Apoſtatis, & Ejectis*, hoc reſervatum eſt ſoli *Generali*, cum conſilio, & aſſenſu ſex deputatorum ad hoc. Ait enim *Decretum paragrapho ſexto*: *Ejici poſſit, ſed ab ipſo Generali tantum, de conſilio, & aſſenſu ſex Patrum ex gravioribus Religionis eligendis in ſingulis Capitulis, vel Congregationibus Generalibus.*

Licet autem *Decretum* loquatur de *Generali* tantum, ita ut apud nos videatur debere intelligi de *Miniſtro Generali* tantum; tamen intelligitur etiam de *Vicario Generali*. Iſte enim eſt *Supremus in Ordine*, & eandem habet poteſtatem, quam habet *Generalis*, & ordinariam, ut patet ex *Statutis Gen. Ord. cap. 8. §. 21. n. 4.* Idem pariter intelligendum eſt de *Commiſſario Generali* electo ſecundum *Bullam Unionis* pro ſua Familia. In iſta ſiquidem ordinariam, ac univerſalem juriſdictionem habet ſecundum *Statuta Gen. Ord. cap. 8. §. 25. n. 4. Roder. tom. 1. quæſt. 51. art. 4. Sanct. Comm. cap. 8. Stat. 36. quæſt. 2. fol. mihi* 470. & Conſtitutionem *Leonis Decimi*: *Ite & vos. 4. Kal. Jun.* 1517. & ea poteſt in ſua Familia, quæ *Generalis* in toto *Ordine*. Hoc poterit etiam *Commiſſarius Generalis* deputatus a *Generali* ad regendam Familiam, a qua *Generalis* diſcedit, dum in aliam Familiam pergit, ut probat optime *Sanctorus de Pœn. cap. 19. quæſt. 4. verſ. licet inquam. fol.* 258. Quia iſte gerit omnes vices *Generalis*, & ipſi commiſſa eſt plenitudo poteſtatis ipſius *Generalis*, niſi aliquod ſibi ſpeciale reſervet: & hac de cauſa idem præſtare etiam poterunt *Commiſſarii Generales*, quibus *Provinciæ* alicujus *Nationis* regendæ commiſſæ ſunt; dummodo ipſis a *Miniſtro*, ſeu *Vicario Generali* delegata ſit ipſius plenaria facultas. A jure enim non habent aliam facultatem, quam ſibi a *Generali Miniſtro*, ſeu *Vicario* fuerit delegata, ut habetur ex *Statutis Gen. Ord. cap. 8. §. 20. num. 11.*

126. Quia vero ob amplitudinem *Religionis*, & nimiam locorum diſtantiam ab *Indiis Occidentalibus, & Orientalibus*, & a *Provinciis* inferioris *Germaniæ*, difficile eſt, quod *Generales* poſſint per ſe, ad expulſionem procedere; ideo *Sacra Congregatio Concilii* indulſit, ut in præfatis locis *Viſitatores Provinciales* deſtinati a *Generali* cum amplitudine poteſtatis, hoc poſſint, ut habetur ex *Statutis Toletanis* 1682. *Orb. Seraph. tom. 4. fol. 266. col. 1. verſ. Et quoniam*, tenoris ſequentis: *Et quoniam ob amplitudinem, & dilatationem Ordinis non poteſt Reverendiſſimus Pater Generalis adire quamplures Provincias, præſertim Orientalium, & Occidentalium Indiarum, ac Inſularum, nec non Germaniæ, & Flandriæ; eadem Sacra Congregatio indulſit ſupradictam facultatem (expellendi incorrigibiles) Commiſſariis Viſitatoribus ab eo deſtinandis ad dictas Provincias, cum amplitudine poteſtatis, ut ſervata in reliquis forma Decreti, hac de re editi, ejectio fieri poſſit ab illis, cum conſilio, & aſſenſu prædictorum ſex Patrum (de quibus infra), benigne annuente Summo Pontifice.*

127. Ex recenſito autem *Decreto* nequeunt *Generales* ex ſe devenire ad ſententiam expulſionis, niſi adhibito *conſilio, & aſſenſu ſex Patrum ex gravioribus Religionis eligendorum in ſingulis Capitulis, & Congregationibus Generalibus*. Innumeris autem, & pene inſuperabilibus difficultatibus implexa erat res hæc, ita ut moraliter impoſſibilis redderetur *incorrigibilium* expulſio, & Religionis defæcatio; ex eo, quod ſex iſti graviores *Patres*, non poterant eſſe in Comitatu *Generalis*, dum viſitat *Religionem*. Eo quia per *Statuta Gen. Ord. cap. 8. §. 12. num. 4.* prohibetur ſecum ducere ultra neceſſarios *Secretarios*, pluſquam duos Socios; tum ad bonum exemplum; tum ad vitanda *Provinciarum* diſpendia. Neceſſarium igitur erat expectare, quod *Generalis* eſſet *Romæ*, & ad ſe vocaret illos (neque enim ipſi Romæ degebant de familia): unde fiebat, quod ad multos annos cauſæ expulſionis protraherentur, cum nimio *Provinciarum* incommodo, ac *Religionis* detrimento, ac inquietudine. Et quod plus eſt, non poterant iſti *Patres* ſcripto bene informari de moribus, & gravitate delictorum, conditionibus, & qualitatibus incorrigibilium: quæ omnia pendent, & plurimum ab experientiali cognitione, & notoriis ipſorum, locis, moribus, conſuetudine Patriæ, & ſimilium, quæ faciunt ad perpendendam delictorum atrocitatem.

De Ameno Pract. Crim. Par. 1.

Unde poterat evenire minus rectum judicium in re graviſſima, in præjudicium *Religionis*, ſive ejiciendorum.

Proinde eadem *Sacra Congregatio Concilii*, loco ſex *Patrum* pro toto *Ordine*, ſeligendos induſit ſex in unaquaque *Provincia*; de qua conceſſione ultra *Statuta Capituli Generalis Valliſoletani* 1670. fit mentio in *Toletanis* 1682. *Orb. Seraph. tom.* 4. *fol.* 266. in hæc verba: *Juxta declarationem, & conceſſionem Sacræ Congregationis Eminentiſſimorum S. R. E. Cardinalium Sacroſancti Concilii Tridentini Interpretum tenoris ſequentis videlicet:* (Sacra Congregatio Concilii Tridentini Interpretum, Sanctiſſimo Domino approbante declaravit ſex Patres in ſingulis Capitulis, vel Congregationibus Generalibus eligendos, de quorum conſilio, & aſſenſu, Generalis poteſt Regulares incorrigibiles a Religione ejicere, in unaquaque Provincia eligi poſſe, eoſdemque ſic electos, ſi Generalis tam longe abſuerit, ut cum eis convenire non poſſit, debere ad eundem tranſmittere ſummarium proceſſus, una cum eorum voto, & juxta illud poſſit Generalis ad ſententiam expulſionis procedere. Interea tamen uſque ad primum Generale Capitulum, vel Congregationem proxime celebrandam, Sanctitas Sua annuit, ut ejectio, ſervata in reliquis forma Decreti hac de re editi, poſſit fieri a Generali cum conſilio, & aſſenſu ſex Patrum, quos idemmet Generalis in qualibet Provincia infra quatuor menſes elegerit. Nonis Auguſti 1625. S. Cardinalis S. Suſannæ loco ✠ ſigilli. Proſper Fagnanus Sac. Congregationis Secretarius.) *Deſignantur in ſingulis Ordinis noſtri Provinciis, tam pro Obſervantibus, quam pro Reformatis ſex Patres, videlicet Miniſter Provincialis, & Cuſtos, duo antiquiores, ſeu digniores Provinciæ Patres, duo antiquiores Lectores Jubilati apud Obſervantes, apud Reformatos autem, & ubi non ſunt Jubilati, duo Lectores Sacræ Theologiæ, ſive habituales, dummodo ſint antiquiores; defectu vero duorum Provinciæ Patrum, duo Ex-cuſtodes, ſive Diffinitores antiquiores in Officio.*

128. Unde non eſt audiendus *Sanctorus de Pœn. cap.* 19. *quæſt.* 4. *verſ. Reſpondeo. hæc difficultas. fol.* 260. qui ait, ex parte totius noſtræ *Religionis* ſupplicatum fuiſſe de remedio (reſpectu difficultatis circa illos ſex *Patres* eligendos a *Capitulo Generali*, quorum conſilium, & aſſenſus ad expulſionem requiruntur) apud *Urbanum Octavum*, qui nunquam petitioni aſſentiri voluit, reſiſtentibus iis, qui primi *Decreti* artifices fuerunt. Quia magis credendum eſt, auctoritati totius *Capituli Generalis*, quod bis teſtatur de hoc ſecundo *Decreto* diſpenſativo ſuper electione illorum ſex *Patrum*, quod emanavit anno 1625. (de quo *Decreto*, ſaltem de auditu a fide digno, teſtatur *Peyrinus ad Conſt.* 10. *Urban.* 8. §. 4. cui ſubſcribunt *Novar. Lucern. Reg. verb. Ejicere. n.* 3. *& Lezan. tom.* 1. *cap.* 23. *num.* 1, licet iſte poſtea ſententiam mutaverit *tom.* 2. *cap.* 12. *num.* 8. qui ante *Sanctorum* ſcripſit,) quam privatæ atteſtationi ipſius *Sanctori*, licet viri graviſſimi. Non enim ipſe potuit omnia ſcire: & ſi ipſe teſtatur, in praxi contrarium expertum fuiſſe, & quod *Religio* univerſa, ſupplicans de remedio, exaudita non fuit; forte hoc ideo evenit, quia *Religio* ſupplicavit non præciſe de electione ſex *Patrum* diſpenſanda, (quia jam ſuper hoc obtenta erat diſpenſatio ab anno 1625.), ſed de abolitione totius *Decreti de Apoſtatis, & Ejectis*, & reductione poteſtatis *Religionis* circa expulſionem incorrigibilium ad antiqua, & primæva jura. Et huic negotio adlaborans *Sanctorus* expertus eſt, *Urbanum Octavum* minime annuiſſe; vel quia *Sanctorus, & Religio* tentabant expulſionem committi etiam *Viſitatoribus Provinciarum* univerſaliter, ut ſonabat *Decretum* illud a *Peyrino* recitatum, quod nullo modo ſecundum talem diſpoſitionem verum erat, ut nos infra dicemus. Non debet ergo remorari *Superiores*, in exequendo ſuo munere, auctoritas *Sanctori*, qui præinſertum *Decretum* diſpenſativum non recitat: quia argumentum hoc eſt ab auctoritate, quod negative non tenet. Et ſi ipſe affirmat de oppoſito in praxi, non loquitur expreſſe, & ſpecifice de electione ſex *Patrum*, ſed de denegata ab *Urbano* conceſſione pro remedio, ad ſupplicationem *Religionis*, quæ fuit denegata.

Addit robur ſubſiſtentiæ talis *Decreti*, quod ipſum impreſſum fuit ter Romæ: primo de anno 1671. *in Tabula Capituli Generalis Valliſoletani*: ſecundo pariter Romæ ab *Impreſſore Cameræ Apoſtolicæ* 1683. *in Tabula Capituli Generalis Toletani*: tertio in *Tom.* 4. *Orbis Seraphici* apud eundem Impreſſorem Cameralem 1685.: & notum eſt, ibi minime imprimi poſſe *Decreta*, nec a *Magiſtro Sacri Palatii Apoſtolici* concedi, quod imprimantur, niſi de eorum authentica ſubſiſtentia conſtet. Nec credendum eſt, duo *Capitula Generalia* voluiſſe ſuper re graviſſima diſponere aliquid in contrarium primo *Decreto*, in quo contrafacientibus, (ultra nullitatem actuum) pœna privationis imponitur, niſi talis diſpenſativi *Decreti* fundamento legitimo fuiſſent innixa. Et quod omnem elidit ſcrupulum, eſt, quod prædicti *Decreti* dati 1625. fit mentio in alio *Decreto* ejuſdem *Sacræ Congregationis Concilii* emanato 12. *Junii* 1653. ad interrogationes factas a *Procuratore Generali Ordinis B. M. V. de Mercede* ſuper difficultatibus emergentibus ex primo *Decreto*: quod Decretum ſecundum, ſe habere apud ſe authenticatum manu, & ſigillo *Cardinalis Caraffæ Præfecti, & Paulutii Secretarii* ejuſdem *Sacræ Congregationis*, teſtatur *Petrus de Angelis Jud. Regal. cap.* 26. *ſub num.* 4. *fol. mihi* 176. quod etiam ad verbum dat. Et nos, qui hæc Romæ ſcribimus, oculariter certificati ſumus de eodem in Regiſtro *Sacræ Congregationis Concilii*, & eſt prout refert *Lantuſca*, & nos ſupra dedimus.

129. Conſtante ergo prædicti *Decreti* ſubſiſtentia: noto primo, quod *Statutum Toletanum* ſupracitatum diſponens *Miniſtrum, Cuſtodes*, duos antiquiores *Provinciæ Patres*, duoſque *Lectores Jubilatos* adhibendos ad expulſionem, non eſt perpetuum, neque habet vim legis perpetuo duraturæ, ſed durare debuit tantum uſque ad proximum tunc futurum *Capitulum Generale*. Ratio eſt: quia *Decretum* primum diſponit, quod ſex *Patres* debeant eligi *in ſingulis Capitulis, & Congregationibus Generalibus*. Unde in unoquoque *Capitulo* facienda erat nova electio, non quidem novarum perſonarum de neceſſitate (quia qui fuerunt electi in uno, poterant reeligi in *Capitulo* immediate ſequenti, ut notat *Sanctorus de Pœn. cap.* 19. *quæſt.* 4. *verſ. Tertia Difficultas. fol.* 260.) ſed per novam votorum collationem: quia ex vi *Decreti* electio facta in uno Capitulo non poteſt perdurare, niſi uſque ad novum Capitulum.

Noto ſecundo, quod electiones faciendæ debent cadere ſuper determinatis perſonis, non vero ſuper officiis. Tum quia ex vi *Decreti*, *Patres* eligendi debent eſſe ex gravioribus Religionis: cum ergo indultum ſit, ut poſſint eligi in unaquaque *Provincia*, debent eſſe ex gravioribus *Provinciæ*. Accidit vero aliquando, quod *Cuſtos*, & *Diffinitores* non ſint ex gravioribus, unde illi ſic deputati, non ſunt ad mentem *Decreti*. Tum quia *graviores* in hoc caſu intelligendi ſunt *Doctores in Sacris Canonibus, Statutis*, & re criminali. Cum enim debeant eſſe Conjudices in re graviſſima, debent pollere maxima doctrina, & experien-

perientia: & multoties *Cuſtos*, *Diffinitores*, & antiquiores in *Paternitate* deficiunt in doctrina prædictarum rerum, & non ſatisfactum eſſet *Decreto* in talium electione. Tum quia *Decretum* volens illos *Patres* eligi in ſingulis *Capitulis Generalibus ex gravioribus Religionis*, innuit, quod ad tantum munus debet eligi induſtria perſonæ. Cauſa enim hæc graviſſima eſt, pertinens ad merum, & mixtum imperium, quæ cum commiſſa ſit majori Magiſtratui, puta ſoli *Generali*, & *ſex Conſiliariis*, cenſetur ad eam electa induſtria perſonæ, ut habet *Julius Clarus q. 41. verſ. Nam quidem*. Unde pariter ita interpretandum eſt *Decretum* diſpenſativum, & ita debent eligi tales *Judices* ſub nomine perſonæ, non vero dignitatis.

130. Noto tertio, quod ſicut, ex diſpoſitione primi *Decreti*, eligendi erant per vota *Capitularium* ſex illi *Patres* in *Capitulis*, vel *Congregationibus Generalibus* pro toto *Ordine*; ita videtur, quod in *Capitulis Provincialibus*, per vota eorundem *Capitularium* eligi debeant, ut præfertur, ſex *Patres* in unaquaque *Provincia*. Ratio eſt: quia ex vi primi *Decreti* illi ſex *Patres* debebant eligi per vota *Capituli*, & non per deputationem factam a *Generali*, ut patet ex eodem Decreto. Cum ergo ex ſecundo *Decreto* diſpenſativo, iidem *Patres* in unaquaque *Provincia* debeant eligi, certe debent eligi per vota; non enim in hoc ſecundo *Decreto* diſponitur, quod poſſint creari a *Generali* per deputationem. Non vero poſſunt eligi per vota *Capituli Generalis*: quia impoſſibile moraliter eſſet, quod pro ſingulis *Provinciis* tales electiones fierent per vota; cum *Capitulares*, licet poſſint habere cognitionem *Patrum* idoneorum in propriis, & ad plus in contiguis *Provinciis*, non tamen in remotis. Sequitur ergo, quod electiones iſtæ debent fieri in ſingulis *Provinciis* per vota *Capituli Provincialis*, aut ad majorem facilitatem per vota *Diffinitorii* in *Capitulo Provinciali*. Non enim *Decretum*, quod determinat electionem talium, arctat illam ad vota totius *Capituli*, ſed dicit: eligi debeant *in ſingulis Capitulis, & Congregationibus Generalibus*. Unde ſicut praxi conſtante alias tales *Judices* eligebantur per vota *Diffinitorii Generalis*; ita modo poterunt eligi per vota *Diffinitorii Provincialis*, dummodo fiat in *Capitulo*.

131. Et magis moveor ad perſiſtendum in hac ſententia, quod nempe *Patres* illi poſſint eligi in *Capitulo Provinciali* per vota *Capituli*, ſeu *Diffinitorii Provincialis*, ex conſideratione *Decreti* diſpenſativi ſupra recitati, ubi habetur: *ſex Patres in ſingulis Capitulis, vel Congregationibus Generalibus eligendos, in unaquaque Provincia eligi poſſe.* Patet enim apud *Juriſtas*, aliud ſignificare eligi poſſe *in unaquaque*, & aliud *ex unaquaque Provincia*. Dictio enim *ex*, ut docent *Baldus conſ. 321. in fin. lib. 1. Alex. conſ. 184. n. 12. lib. 4. apud Tuſc. litt. D. Concl. 276. n. 13.* dicit cauſam materialem, & immediatam, & ideo ſi dicitur *ex linea Titii aliquem vocari*, intelligitur *ex Titio*, quia conjunctionem inducit. Dictio vero *in* comparata, ſive præpoſita loco, vel tempori, ſignificat comprehenſum in terminis loci, aut temporis, ut dicit *Ludovicus Romanus. conſ. 376. init. & n. 6. verſ. Caterum.*

132. Unde *Statutum* diſponens, quod quis non poſſit capi *in* Domo; non violatur, ſi capiatur in limine Domus, ut habet *Signorolus conſ. 16. text. in l. Cum Ancillis. Cod de Inceſt. nupt.*: quia nomine Domus venit præciſe ſpatium comprehenſum inter muros, qui ſunt termini Domus: & ex communi uſu loquendi, aliquod faciendum *in* tali tempore, intelligitur in ſpatio comprehenſo inter principium, & finem illius temporis; unde præceptum adimplendum *in* tali die non valet, ſi adimpleatur illo tranſacto.

133. Ad propoſitum ergo: ſi Decretum Congregationis haberet: ſex Patres *in ſingulis Capitulis, vel Congregationibus Generalibus eligendos, ex unaquaque Provincia eligi poſſe*; ſenſus eſſet, quod *ex* gremio uniuſcujuſque *Provinciæ*, tanquam ex cauſa materiali immediata, eligerentur, in *Capitulo* tamen, vel *Congregatione Generali*: hoc eſt, quod tempore *Capituli*, ſeu *Congregationis Generalis*, puta a vocalibus illius, electio talium fieret. Sed ita non loquitur *Decretum*, ſed dicit: *in* unaquaque *Provincia*, ita ut iy *in* non importet niſi ambitum comprehenſum a terminis *Provinciæ*, ſeparatum a diſpoſitione primæ clauſulæ. Unde hic poteſt eſſe germanus ſenſus *Decreti*; hoc eſt *ſex Patres in ſingulis Capitulis, vel Congregationibus Generalibus eligendos*; puta juxta diſpoſitionem primi *Decreti*: poſtmodum ex diſpenſatione ſecundi *Decreti, in unaquaque Provincia eligi poſſe.* Ita ut, ſicut pro tota Religione in *Capitulis Generalibus* eligebantur; ita modo *in unaquaque Provincia* eligi poſſint pro *Provincia* illa. Et patet, quod non alio tempore ſive modo eligi poſſunt, niſi ſecundum quod prius eligebantur: Sed tunc tempore *Capituli*, & per vota *Capitularium*; ergo, & nunc, puta in tempore, & per vota *Capituli Provincialis*.

Et quod hic ſit optimus ſenſus illius *Decreti* patet ex reſponſione ejuſdem *Sacræ Congregationis* ad quartum dubium ſibi propoſitum, ſupra data. Sic enim habet interrogatio: *An ſex Patres, de quorum conſilio, & aſſenſu, ejectio fieri debet, ſint eligendi de tota Religione, an potius ſufficiat ex qualibet Provincia?* Unde ponderanda eſt particula *ex*, per quam aperte quæritur: an *Patres* eligendi per *Capitulum Generale* poſſint ab illo, *ex* qualibet Provincia eligi. Reſpondetur: *Inhærendo declarationi alias facta die 9. Augusti 1625. a S. Mem. Urbano Octavo approbata* (ex quibus verbis conſtat de ſubſiſtentia Decreti diſpenſativi, ut dictum eſt) *ſex Patres eligi poſſe* in *unaquaque Provincia, ſeu Regno*. Ex qua reſolutione apparet, quod cum nulla amplius mentio fiat de *Capitulo Generali*, a quo ſit facienda talium electio, ſed tantum dicatur: *in unaquaque Provincia eligi poſſe*; aperte demonſtratur per vota *Capituli Provincialis* eſſe eligendos. Non enim *in unaquaque Provincia* celebratur *Generale Capitulum*, ut ab eo eligi debeant: & ſi a *Capitulo Generali* eligerentur non *in*, ſed *ex* unaquaque Provincia eligerentur contra clara verba *Decreti*.

134. Et advertere hic licet ipſum *Lezana tom. 1. cap. 23. num. 5. & Novar. Lucer. Reg. verb. Ejicere n. 3.* Ille ſiquidem (poſtquam in primo *Tomo c. 23. n. 5. ex Peyrino* admittit *Decretum* illud diſpenſativum circa electionem *ſex Patrum*, & dicit, virtute illius ſic diſpoſitum fuiſſe in ſuis *Conſtitutionibus Carmelitanis par. 4 cap. 21. §. 14.* in quibus committitur facultas *Generali* eligendi *ſex Patres* ſibi bene viſos ad effectum expulſionis;) *tom. 2. cap. 12. num.* 8. mutavit ſententiam, dicens, non conſtare de tali *Decreto* diſpenſativo, & non valere diſpoſitionem prædicti *Statuti ſuæ Religionis*: & quod cum anno 1635. *Conſtitutiones* cujuſdam *Religionis* oblatæ eſſent *Papæ* pro approbatione; *Cardinales*, & *Prælati* deputati ad earum examen, noluerunt admittere explicationem illam; puta poſſe *Generalem*, vel *Viſitatorem Generalem*, in qualibet *Provincia*, in qua id opus fuerit, aſſumere ſibi ſex ex *Diffinitoribus* illius, de quorum conſilio, & aſſenſu poſſet prædictos incorrigibiles ejicere. Lapſus ergo *Lezanæ*, & ex eo *Novarii* eſt, quod ipſe cum ſua *Conſtitutione Carmelitana* ponebat in poteſtate *Generalis*, ſive *Viſitatoris*, in unaquaque *Provincia ſex Patres* ex illius *Diffinitoribus* eligere, & hoc ex diſpenſatione *Sacræ Congregationis*.

Dupliciter autem lapſus eſt: primo ponendo in *Generali*, vel *Viſitatore* facultatem eligendi ſex illos *Patres*. Hoc autem nullo modo conceſſit in illo *Decreto Sacra Congregatio*; dixit enim ſolummodo poſſe eligi *in unaquaque Provincia*, non ponit autem in poteſtate *Generalis*, vel *Viſitatoris* talem electionem facere. Sed intelligitur electio facienda in *Provinciis* ſingulis pro ſe, ſicut ex diſpoſitione primi *Decreti* facienda erat pro tota *Religione* in *Capitulis Generalibus*. Et ſicuti in iſtis fieri debebat per vota *Capitularium*, ſeu ad minus *Diffinitorii Generalis*; ita ſimiliter in *Provinciis*: & ex hoc magis confirmatur expoſitio *Decreti* diſpenſativi, quam ſupra dedimus. Et revera periculoſum nimis erat in ſolo *Generali* ponere facultatem eligendi ſibi Aſſeſſores ſex *Patres*. Ex animoſitate enim ipſius contra aliquem, potuiſſet in ſua mente ſtatuere alicujus expulſionem & ad hujus executionem eligere *ſex Patres* ab ejus nutu pendentes, qui cum violatione Juſtitiæ ipſius placitis in graviſſima re obſequerentur. Secundo lapſus eſt, quod cum in primo *Decreto* aperte diſponatur, quod ejectio ſieri poſſit *a ſolo Generali*; non poteſt hæc facultas alicui alteri delegari, prout reſpondit eadem *Sacra Congregatio* ad tertiam interrogationem ſibi de hac materia factam, ut videre eſt in *Decreto* declaratorio, quod dedimus ſupra: *Lezana*, & ipſius *Religionis Conſtitutiones* diſponebant ejectionem fieri poſſe a *Viſitatoribus*, qui certe ut miſſi a *Generalibus*, habent facultatem delegatam, licet, ut in pluribus ad univerſitatem cauſarum. Quod ſi Nos ſupra docuimus, poſſe *Viſitatores a Generali* miſſos auctoritate delegata taliter ejicere, non abſolute locuti ſuimus de omnibus *Viſitatoribus*, ſed tantum de viſitantibus nonnullas *Provincias*. Et hoc ex cauſa; puta quia nimis remotæ ſunt, & quod plus eſt, ex ſpeciali indulto *Sacræ Congregationis* facto *Religioni* noſtræ ob ipſius amplitudinem. Unde talis facultas non eſt delegabilis indiſcriminatim omnibus *Viſitatoribus* vicinarum *Provinciarum*.

Et ſi docuimus, *Commiſſarium Generalem* delegatum *a Generali* ad regendam integram Familiam, vel plures *Provincias* unius *Nationis* poſſe ejicere; hoc diximus, quia in iſtis militat eadem ratio, quæ movit *Congregationem* ad indulgendum, ut in remotis a *Generali Provinciis* poſſit talis facultas *Viſitatoribus* delegari. Quia ſi *Generalis* exit a *Familia*, verbi gratia *Ciſmontana* pergens ad Hiſpanias, ſive Gallias; patet, quod *Provinciæ Familiæ Ciſmontanæ* reſpectu illarum ſunt valde remotæ: pariter *Commiſſarii Generales Nationales* creantur pro Provinciis longe diſſitis, ut *Belgium*, & alias, *Superior Germania*. Unde ſicut ex diſtantia *Provinciarum* facultas illa eſt delegabilis *Viſitatoribus*; a fortiori dicendum idem eſt de *Commiſſariis Generalibus*, qui ſemper ſunt *Patres graviores*. Jure ergo noluerunt *Cardinales*, & *Prælati* diſpoſitionem illarum *Conſtitutionum* approbare; qui aliter diſponebant, ac fuerat a *Sacra Congregatione* in ſuo diſpenſativo *Decreto* indultum circa electionem *ſex Patrum*. Sed excuſabilis eſt doctiſſimus *Lezana*; quia ipſe ſequitur *Peyrinum* iiſdem verbis loquentem: nec culpabilis eſt *Peyrinus*; quia diſpoſitionem *Decreti* diſpenſativi taliter recitat ex auditu, non de viſu.

135. Quia vero in hoc *Decreto* diſpenſativo habetur ita: *Si Generalis tam longe abfuerit, ut cum eis* (nempe ſex Patribus) *convenire non poſſit, debere ad eundem tranſmittere ſummarium proceſſus, cum eorum voto, & juxta illud Generalis poſſit ad ſententiam expulſionis procedere*; non leve dubium emanere poteſt: quantam diſtantiam aſſignare poſſimus, ut poſſit verificari conditio aſſignata a *Decreto*, ob quam ſex *Patres*, qui debent in conſilio eſſe cum *Generali* in ordine ad expulſionem, & propria vota collegialiter, & oretenus dare, ut docet *Sanctorus*, *de Pæn. cap. 19. quæſt. 4. verſ. Sed melius. fol. 259.* diſpenſentur, ut vota ſua ſimul cum ſummario proceſſus poſſint ad *Generalem* tranſmittere? Cum hæc materia valde affinis ſit cum *Collegio*, quod debet fieri pro electione *Canonica*, juxta famoſiſſimam *Decretalem. cap. Quia propter. Extra. de Elect.* (ex eo quod ita debent in noſtro caſu conferri vota ad expulſionem, ſicut conferuntur ad electionem); cenſerem ea, quæ diſponuntur pro electione, quoad locorum diſtantiam, etiam quadrare pro noſtro caſu. Habemus autem ex *Jure Canonico*, *cap. Cum inter. cap. Coram dilecto. Extra. de Elect.* quod abſentes per nimiam diſtantiam vocandi non ſunt ad electionem, ex eo quod commode accedere non poſſunt, ut dicunt *Doctores*, *Abb. in cap. Coram dilecto. num. 3. de Elect. Biax. part. 3. cap. 7. n. 3. apud Paſſerin. de Elect. canon. cap. 11. n. 35. & Rota deciſ. 288. coram Mantic.* Immoderata vero, & nimia diſtantia pro certo eſt, quando abſens eſt aliquantum *Capua a Panormo*, quæ eſt pluſquam duodecim dietarum: & de hac diſtantia eſt *Textus* expreſſus in citato *Cap. Cum inter de Electione*.

Sed quænam ſit moderata diſtantia, varie ab *Auctoribus* dicitur, & omnes pene relinquunt hoc judicio prudentis arbitrandum. Mihi autem videtur, quod trium dietarum iter competens diſtantia eſſet; ita ut abſens ultra talem diſtantiam nimium diſtare, & in noſtro caſu *longe abeſſe*, poſſet dici. Hoc autem deduco ex *Gloſſ. in cap. Quanto. in verb. Genuam. 63. Diſt. & in cap. Cum inter. in verb. Remoti. de Elect.* quarum prima ait: *Nota, quod vocantur abſentes a Mediolano uſque ad Genuam, ſed non uſque ad duodecim dietas*; & hoc idem confirmat ſecunda. Stat autem, quod *Mediolanum* diſtat a *Genua* per tres dietas plus minus. Si ergo abſentes per tres dietas ad electionem vocandi ſunt, quia commode poſſunt intereſſe, & non dicuntur abeſſe nimia, ſeu longa diſtantia; pari modo debet dici, quod ſi *Generalis* ultra tres dietas abeſt a *Provincia* in qua debet dari ſententia expulſionis, *longe abſit*; ſi vero intra tres dietas, *non longe abſit*; & ita in primo caſu poſſit practicari miſſio Summarii, & votorum per litteras; in ſecundo autem caſu non.

136. Hæc autem reſolutio confirmari poteſt a ſimili ex *Statutis*, *Gen. Ord. cap. 8. §. 50. n. 6.* in quibus ordinatur, quod in caſu mortis *Provincialis*, ſi *Superior Generalis* abſit a confinio *Provinciæ* per tres dietas tantum; conſulatur ipſe, antequam fiat electio *Vicarii Provincialis*: ſi ultra tres dietas, convocatis Electoribus, ad electionem ſtatim procedatur. Sicut ergo diſtantia ultra tres dietas cenſetur nimia ad expectanda *Generalis* mandata pro electione; ita talis cenſeri debet ad hoc, quod obligentur ſex *Patres Generalem* adire, ad dandum oretenus conſilium de expellendo: & ideo in tali caſu diſpenſantur, & poſſunt ſcripto mittere.

137. Scrupulus forte poterit eſſe in aſſignando ſpatio itineris unius dietæ, ad hoc, quod in re tam gravi ſine cavillo procedatur. In citatis *Statutis* aſſignantur triginta leucæ; hoc eſt nonaginta milliaria *Italica* pro tribus dietis: ita ut dieta deberet cenſeri iter triginta milliarium *Italicorum*. *In jure autem l. 3. ff. de Verb. Sign. cap: Nonnulli: de Reſcr. Caſtellin. de. Elect. cap. 8. num. 1. apud Donat. tom. 2. tract. 4. quæſt. 15. num. 3. Barboſ. in cap. Cum inter. num. 7. de Elect.* dieta accipitur pro itinere viginti milliarium *Italicorum*. Debet autem accipi dieta in caſu noſtro, ſecundum acceptionem *Juris Communis*. Quod enim in *Statuto* illo ſic taxentur dietæ, eſt pro illo caſu determinato,

to,

to, qui non debet extendi; cum vitanda ſit juris communis correctio, quantum plus poſſit. Conſiderato maxime, quod *Patres* iſti, qui debent conſulere, ut in pluribus, ſunt graves, ſenes, qualificati, & ad normam Regulæ debent ire pedeſtres; unde longum ſane, & laborioſum eſt illis iter viginti milliarium in uno die. Proinde concludendum eſt, quod in diſtantia ultra ſexaginta milliaria, quæ tres dietas adæquant, poſſit ſervari diſpoſitio talis *Decreti* diſpenſativi. Talem vero diſtantiam metiri debemus a confiniis *Provinciæ* verſus locum, in quo *Generalis* eſt, ex eo quod hoc ſimiliter diſponitur in ſupra citato *Statuto* circa diſtantiam trium dietarum pro conſulendo *Generali* ad electionem *Vicarii Provincialis*. Dicit enim: *Si contingat* (Generalem) *adeſſe in ſpatio trium dietarum, hoc eſt triginta leucarum computandarum a confinibus Provinciæ, ubi vacantia contingit*.

138. Adverto autem, quod ſi commode omnes *Patres* poſſunt ſimul convenire, materiam diſcutere, & vota conferre, melius certe fiet. Ex conferentia enim, & diſcurſu magis dilucidatur materia, & veritas eluceſcit, ut optime advertit *Sanctorus. de Pœn.c.19.q.4.verſ.Sed melius fol.259.* Non eſt vero neceſſe ad expulſionem, ut omnia vota illorum ſex *Patrum* in eam colliment; ita ut uno, vel altero ipſorum diſſentiente, fieri non poſſit. Sufficit enim, quod major illorum pars ad eam inclinet, ut declaravit *Sacra Congregatio* in citata declaratione, in reſponſione ad ultimum quæſitum.

139. Tandem adverto, quod *Generalis*, licet ſex *Patres* dent votum ſuum ad expulſionem, non tamen tenetur illum expellere. Ratio eſt: quia *Decretum de Ejectis* non dicit, quod probatus incorrigibilis *ejici tandem debeat*, ſed *ejici tandem poſſit*. Ita ut bene verum ſit, quod *Generalis* nequit expellere, niſi accedat conſenſus *Patrum*, quem ad expulſionem faciendam ſequi tenetur; non tamen ſequitur, quod obligetur ad illum expellendum, ſi ſex *Patres* expellendum judicent. Sed poteſt illum expellere, vel non, ita ut *Generalis*, in *expulſione*, alligetur quidem conſilio *Patrum*; in *non expulſione* vero, non ſic. Quia poteſt eam non velle, licet *Patres* in expulſione inclinent.

Dubium autem magni ponderis eſt: an ſi vota *Patrum* ſint diverſa in paritate, tribus nempe inclinantibus, tribus vero non conſentientibus in ejectionem, poſſit *Generalis* expellere incorrigibilem? Et dico, quod non. Quia quando requiritur conſenſus majoris partis *Collegii*, ad hoc, quod *Superior* poſſit aliquid facere, non ſufficit æqualitas votorum *Collegii*. Et ad hoc optime facit doctrina *Gloſſa, in cap. Si ab Epiſcopo.§.Cum vero.in V. Aſſenſu. Ne ſed.vac. in 6.* quæ ſic habet: *Scire debes, quod cum Epiſcopus habet conferre præbendam cum conſenſu Capituli, ſi ſunt viginti Canonici, & decem conſentiunt, non valet collatio, quia non habet majorem partem Capituli. Sed ſi haberet votum in Capitulo Epiſcopus, ut Canonicus;* (Et collatio deberet fieri ab Epiſcopo, & Capitulo ſimul, ut ſupponit *Textus* expreſſus illius *Decretalis*) *tunc diceretur facta ab undecim, & ſic ex majori parte*; & hoc idem docent alii *Canoniſtæ*. *Abb. in cap. Poſtulaſtis.de Conceſ.præb. n.14.ubi Imola. num.15. & ibi Navar.Conſ.62.de Regul.Sanchez.Summ lib.5.cap.4.n.67.* In propoſito autem noſtro, facultas ejiciendi ſpectat ad ſolum *Generalem*. Dicit enim *Decretum*: *Ab ipſomet Generali tantum cum conſilio, &c.* ita ut non ad *Collegium* integratum ex *Generali*, & *ſex Patribus*, ſed ad *Generalem* ſolum ejectio ſpectet. Sicut ergo *Epiſcopus*, qui debet conferre præbendam cum conſenſu *Capituli*, conferre non poteſt, niſi adſit major pars votorum *Capituli*; ita nec *Generalis*, qui ſolus ejicere poteſt cum conſilio, & aſſenſu ſex *Patrum*, expellere nequibit, niſi habeat conſenſum majoris partis: quæ tunc dicitur adeſſe, quando ſuperat aliam partem, non quando eſt alteri æqualis; & ita decidit *Sacra Congregatio* in *Decreto* ſæpe citato.

140. Quod ſi contra hoc dicatur, *Provinciales*, & a fortiori *Generalem* habere votum deciſivum in electionibus, & omnibus negotiis a *Diffinitorio* reſolvendis juxta indultum *Urbani Octavi*: *Religioſos Viros. 10. Novemb. 1642. Orb. Seraph. tom. 4. fol. 87.* Unde in caſu noſtro poſſit *Generalis* addere votum ſuum, & ſic decidere, & decernere expulſionem. Reſpondeo: negando paritatem. Quia *Decretum* illud loquitur expreſſe de electionibus, & non poteſt extendi ad hanc materiam, quæ exorbitat ab electione. Pariter, aliud eſt loqui de iis, quæ debent fieri a *Superiore* ſolo cum conſenſu *Diffinitorii*; & aliud de iis, quæ debent fieri auctoritate totius *Diffinitorii*. In iſto ſecundo caſu, bene poteſt *Provincialis* habere votum deciſivum, & inclinare in eam partem, quæ ſibi melior videtur, caſu quo vota ſint paria: Quia major, & ſanior cenſetur eſſe illa pars, in quam Superior, ut dignior inclinat, ut dicunt *Joannes de Anania Concil. 62. col. 3. verſ. Circa ſecundum, & Alex. Conſ. 192. init. lib. 6.* dummodo contrarium non aperte exprimatur in jure. In primo vero caſu non ſic: Quia Superior ſolus habet jus ad illud agendum, & *Diffinitorium* tantum requiritur in conſiliando, & aſſentiendo. Si ergo *Prælatus* a lege jubetur aliquid facere cum conſilio, & aſſenſu *Diffinitorii*: ad hoc, quod illud facere poſſit, oportet, quod major pars *Diffinitorii*, non comprehenſo *Provinciali*, ita conſulat, & aſſentiatur. In dando enim conſilio, & aſſenſu, *Provincialis* non cenſetur tunc de corpore *Diffinitorii*; aliter poſſet dici, quod conſiliaretur, & aſſentiretur ſibi ipſi, & ita eſſet conſulens, & conſultus, aſſenſum petens, & dans: quod eſt ridiculum. Cum ergo ſex *Patres* non habeant facultatem expellendi, ſed *Generalis* ſolus, & illi tantum debeant dare conſilium, & aſſenſum, ſine quo nequit *Generalis* expellere; ſequitur, quod ad expulſionem requiratur major pars votorum illorum ſex *Patrum*, nec ſufficiant tria vota, ad hoc, ut expellere poſſit: & ſic, ultra prædicta, firmat *Petrus ab Angelis Jud. Reg. cap. 26. ſub. num. 4. verſ. Dico ſecundo. fol. m.185.*

XXVII. Quæritur: Quomodo facienda ſit incorrigibilium expulſio, & quæ ſervanda ſint in praxi?

SUMMARIUM.

141. *Expellendus, debet commiſiſſe tria gravia crimina.*
Quod fuerit de iis monitus, & punitus.
Quod crimina illa habeant moralem connexionem.
Debet Provincialis habere votum Diffinitorii ad Carcerationem.
Forma incipiendi proceſſum ad expulſionem remiſſive.

142. *In unaquaque Provincia debet eſſe Liber continens ſententias latas.*
Huic libro datur plena fides in Judicio.
Libris matriculatis Mercatorum adhibetur fides.
Difficultas ex Statuto, quod videtur contrarium.
Conciliantur Statuta contraria.

143. *Multi libri agentes eam Provinciam debent eſſe in Archivio.*
Enumerantur ſigillatim.
Forma adnotandi delictum commiſſum, & pœnitentiam datam.

Advertentia adhibenda in adnotandis delictis, & pœnitentiis.

144. *Sermo habendus a Provinciali Expellendo ante ipſius carcerationem.*

Adnotanda in actu ſermonis, & incarcerationis.

145. *Si appellet Expellendus a Decreto carcerationis, non eſt audiendus.*

146. *Si in Carcerationem aliquem percutit, immediate puniendus eſt.*

Poſitus in carcere jejunet, & ſe diſciplinet, tanquam formaliter carceratus.

Bis, vel ter in menſe publice eſt monendus, & exhortandus ad ſe corrigendum.

147. *Si in captura percutiat, tempus carcerationis pro percuſſione, non confunditur cum tempore ad expulſionem.*

148 *Delinquens in carcere, debet puniri.*

Fugere cum fractura tentans, debet vinculari.

Cuſtos ſit erga eum humanus.

Fratres, qui eum exhortentur ad correctionem admittat.

Suſpectos, qui poſſunt auxiliari ad fugam, prohibeat.

149. *Sub finem anni exploranda ejus voluntas per duos Patres.*

Si pœnitentiam promittit, finito anno eſt excarcerandus.

150. *Proceſſus in Archivio reponendus.*

Et per triennium aſſervandus.

Si emendationis ſigna ſint dubia, adhuc per aliud tempus poteſt conſervari.

Statutum videtur contrarium.

Satisfit Statuto.

Proceſſus comburendi poſt concluſum in cauſa, & res tranſiit in judicatum.

151. *Si intra triennium denuo delinquit, faciendus eſt ex integro proceſſus delicti uſque ad diffinitivam excluſive.*

152. *Indicia evidentia, vel præſumptiva incorrigibilitatis.*

Carceratio incorrigibilitatem oſtendenti dandus Advocatus, cum copia actorum.

Patres deſtinati ad expulſionem conveniant ad Generalem, ſi vicinus ſit,

Si Generalis abeſt ultra tres dietas, conveniant ad conferendum inter ſe.

Si conveniant in voto omnes, fiat unum votum.

Si diſconveniant, ſinguli votum ſuum faciant.

Acta omnia, cum votis, ſigillata mittant ad Generalem.

Titulus inſcribendus extra proceſſum.

153. *Sententia a Generali danda.*

Lata ſententia Reo in carceribus intimetur.

Si fugam arripuit, ad valvas Refectorii affigatur.

Si Reus appellet, cauſa devolvitur, ſed ipſe manet in Carcere.

Poſt decem dies a Sententia lata expellatur.

Publice ſpolietur habitu Religionis.

Habitu Clericali induatur.

154. *Ejectus a Religione, ſi eſt in Sacris, debet portare habitum Clericalem.*

Incedens in habitu Laicorum, peccat.

Si Converſus eſt Ejectus, circa ejus habitum variæ ſunt ſententiæ.

Si habet unde vivat abſque labore, debet incedere in habitu Clerici.

Sin minus, in veſte Laicali, ut laboret.

Ratio deciſionis.

Reſpondetur rationibus in contrarium.

Converſus Ejectus non magis ſubjicitur Epiſcopo, quam cæteri Laici.

155. *Arbitrio Superioris ſtat, ſcripta a ſe compoſita concedere Expulſo.*

Factus Epiſcopus, ante conſecrationem debet omnes libros Religioni reſignare.

Magis æſtimatur manuſcriptum viri docti, quam liber impreſſus.

156. *Partus ſequitur ventrem.*

Filius genitus in ſervitute, manumiſſo Patre, remanet ſervus.

157. *Sententia expulſionis notificanda Ordinario.*

Si expulſio ſit Romæ, notificatur Cardinali Vicario Papæ.

Differentia inter Ordinarium, & Diœceſanum.

Diœceſani ſunt ſoli Epiſcopi.

Ordinarii nomine non venit ſolus Epiſcopus, ſed & alii, qui quaſi Epiſcopalem juriſdictionem habent.

158. *Sententia expulſionis Ordinario in ſcriptis notificanda.*

De forma notificationis, Remiſſive.

159. *An Epiſcopus poſſit ſententiam illam examinare.*

Lauretus de Franchis putat poſſe.

Impugnatur.

Nullo jure poteſt Epiſcopus de tali ſententia recognoſcere.

160. *Recognoſcere cauſam actitatam ab alio Judice, requirit juriſdictionem ſuper Judice ipſo.*

Regulares ſunt exempti ab Epiſcopis.

Epiſcopus non eſt Judex appellationis in hoc caſu.

Judex Laicus non poteſt cognoſcere de ſententia Epiſcopi in traditione Clerici Curiæ Sæculari.

161. *Superior Expulſo dat teſtimoniales ſuæ expulſionis.*

De forma teſtimonialium, Remiſſive.

Ad quid inſerviant tales teſtimoniales?

141. Reſpondeo: quod, ut patet ex ſupradictis, ante omnia ad Expulſionem neceſſaria, requiritur, quod Expellendus ter commiſerit gravia crimina, & quod de iis non ſolum monitus, ſed etiam punitus fuerit, & quod crimina illa habeant aliquam moralem connexionem, ſive continuitatem, ut ſupra adnotavimus. Hoc autem ſuppoſito: ſi *Provincialis* judicaverit eſſe expellendum, debet congregare *Diffinitorium* ſuum, & ab eo exquirere conſilium, & aſſenſum ad hoc, quod poſſit juxta *Decretum* carcerari per annum in carcere formali, ut explicuimus; & habito aſſenſu debet incipere proceſſum, cujus formam dabimus in ſecunda Parte.

142. Quia vero ſupradiximus, non ſolum ter pœnitentiatum per ſententiam, ſed etiam notabili pœnitentia ter punitum ob tria gravia, aut graviora crimina, non ſervata forma judicii, poſſe ut incorrigibilem expelli; ideo ut ad omnem eventum de illis pœnitentiis habeatur memoria authentica, & non laborent *Provinciales* in examine Teſtium, ad probandum illum fuiſſe ter punitum, debent *Provinciales* juxta *Statuta Gen. Ord. cap.* 8. §. 47. *n.* 6. *& cap.* 12. §. 23. *num.* 4. librum habere, in quo ſcribantur Carcerati, pœnitentiati, & *Sententiæ*, ſive *Civiles*, ſive *Criminales*: & iſti libro plena datur fides, & plene probat ſine alio examine, ut docet *Sanctorus de Pœn. cap.* 19. *q.* 4. *verſ. Reſpondeo affirmative. fol.* 262. Nam ſi creditur libris Matriculatis Mercatorum, & aliorum officialium, etiam in criminalibus, ut poſt *Tuſcum litt. F. Concl.* 72. *n.* 19. tenet *Rot. dec.* 416. *n.* 1. *& n. & dec.* 619. *n.* 1. *par.* 3. *in novis*, multo magis debet credi libris publicis *Religionis*, qui in Archivio *Provinciæ* aſſervantur. Remanet tamen ali-

aliqualis diſficultas circa hoc. Quia in primo *Statuto Gen. Ord. cap.* 8. §. 47. *n.* 6. citato habetur, quod in libro *Provinciæ* ſcribi debent *Carcerati, aut pœnitentiati, tacitis tamen defectibus, ob quos carcerati, ſeu puniti fuerint.* Hoc autem ſano modo debet accipi, ut *Statutum Statuto* cohæreat. Ordinatur enim in alio *Statuto Gen. Ord. cap.* 12. §. 23. *nu.* 4. quod copia *Sententiæ conſervetur in Archivio Provinciæ. In Sententia* vero *tenetur Judex delictum Rei recenſere per extenſum, ut ex illa delinquentes cognoſci poſſint, & ipſorum memoria conſervari*, ut habet *Textus Tit. Sententia*. §. 12. Quomodo ergo poterit ſtare, quod in libro adnotari debent *Carcerati, aut pœnitentiati, tacitis defectibus, ob quos carcerati, vel puniti fuerint?* Ad quid inſerviret talis carcerationis adnotatio, niſi ſcriberetur pariter crimen, quod fuit cauſa carcerationis, quo poſſimus uti ad expulſionem?

Debet ergo intelligi *Statutum*, quod in uno libro *Provinciæ*, in quo deſcribuntur omnia acta Capitularia, Decreta *Diffinitorii*, & ea, quæ ſunt alicujus momenti, notentur pariter Carcerati, & pœnitentiati; tacitis tamen defectibus, ut conſulatur famæ proximi. Quia liber ille, utpote continens acta *Provinciæ*, paſſim oſtenditur omnibus, qui aliquod peculiare ſcire deſiderant: & decens non eſt, quod crimen, aliquando commiſſum ex fragilitate, in tali libro deſcribatur, ita ut commodum ſit alicui volenti librum illum legere, & antiquati delicti memoriam, cum Religioſæ exiſtimationis jactura, refricare. Conſultum proinde eſt, ut in tali libro Carceratorum, & pœnitentiatorum nomina deſcribantur, tacita cauſa pœnitentiæ; ſed non tollitur per *Statutum*, quod in alio libro magis ſecreto non ſcribantur hujuſmodi punitiones, carcerationes, & ſententiæ criminales cum cauſis expreſſis, ad hoc, ut poſſint pro negotio expulſionis inſervire. Immo in alio *Statuto Gen. Ord. cap.* 12. §. 21. *num.* 3. expreſſe habetur, quod in *Archivio Provinciæ* habeatur liber, in quo adnotentur receptiones *Novitiorum*, & ipſorum teſtimoniales. Item alius liber pro adnotandis teſtimonialibus collatorum, ac ſuſceptorum *Ordinum*, admiſſionibus ad prædicationem, Apoſtatarum notia, & delinquentium nominibus &c.

143. Patet ergo non unum tantum, ſed plures libros debere eſſe in *Archivio*: puta Librum actionum Capitularium, & Decretorum *Diffinitorii*: Librum receptorum ad *Ordinem*, cum ipſorum atteſtationibus: Librum Examinatorum pro Lectura, Confeſſione, Ordinibus, Concionibus, & Studiis: Et librum, in quo delictorum, & ſententiarum pœnalium deſcribatur memoria, ac ſententiæ per extenſum regiſtrentur; & in hoc libro ſummatim recenſenda eſt cauſa pœnitentiæ, puta delictum, qualitas pœnitentiæ, & nomen pœnitentiati, & tempus durationis, cujus infra exemplum dabo. Et iſte liber omnibus occultatur, (niſi in caſu neceſſitatis,) ut famæ proximi proſpiciatur, dum tamen alii duo libri, cuicumque eos legere volenti, tanquam publica monumenta, non ſunt deneganli. Et clarius in hac materia loquuntur *Statuta Reformationis cap.* 8. *nu.* 35. ordinando, quod cauſæ, & ſententiæ per extenſum deſcribantur; puta in libro memoriali maleficiorum, ut eſt praxis in hac Provincia Romana, & puto eſſe aliarum *Reformationum*, juxta *Statuta Reformata*. Et ita bene ſtat, quod in libro *Provinciæ* fiat memoria punitorum *tacitis defectibus*, ut dicit primum *Statutum*; cum hoc tamen, quod in libro memoriali maleficiorum tum pœnitentia, tum cauſa recenſeatur, ad hoc quod inſervire poſſit ad expulſionem. Non enim ſufficit, quod in libro appareat de pœnitentia incuſſa, niſi etiam ex eodem conſtet de crimine commiſſo, ac ejus qualitatibus. Ut vero illi, ad quos ſpectat talia adnotare, & non experti ſunt, ſciant quomodo hoc præſtare debeant, infraſcriptum exemplum exhibemus.

Fr. N. Laicus, vel Clericus &c. fuit a Patre Provinciali cum conſilio Diffinitorii punitus per recluſionem in domo diſciplinæ per quindecim dies, & ſex jejunia in pane, & aqua abſque caputio in publico Refectorio, & ſex diſciplinis per integrum Miſerere, *quia rixatus eſt cum Fratre N. & ipſum percuſſit pugnis in Clauſtro Conventus N. in præſentia Sæcularium, qui ſcandalizati multum remanſerunt. Die N. Menſis N. Anni N.*

Ego N. Provincialis.
Ego N. Secretarius.

Vel iſto modo ſequenti.

Anno, Menſe, & Die M. In Conventu N. In Camera ignis communis, in præſentia Fratrum, & PP. NN. Fr. N. Laicus &c. injuriavit, & ligno, quod ſibi venit ad manus, percuſſit Fratrem N. in brachio, capite, &c. ex qua percuſſione factus eſt livor, vel tumor, vel contuſio, ex qua ſanguis exivit in magna, vel parva quantitate &c. qui Fr. N. delinquens confeſſus eſt delictum ſuum, & ſe remiſit pietati Diffinitorii, vel Provincialis, qui, de conſilio, & aſſenſu Diffinitorii, ipſum carcerari fecit per Menſem, vel talem, aut talem pœnitentiam injunxit, quam præfatus N. delinquens acceptavit, & adimplevit Anno, & Menſe N. in Conventu N.

Ego N. Miniſter Provincialis:
Ego N. Secretarius.

Advertendum autem, quod in adnotanda tali memoria, debet exprimi tempus, locus, & locus loci, & teſtes coram quibus commiſſum eſt delictum. Item circumſtantiæ aggravantes, vel diminuentes delictum debent ſpecificari; puta ſi percuſſio fuit ex incidenti, vel ex caſu penſato; ſi cum ſcandalo magno, vel parvo Fratrum, vel Sæcularium; ſi ejus notitia extra clauſtra pervenit. Pariter ſi delinquens magna, vel parva dedit ſigna pœnitudinis ob illud crimen; ſi libenter, vel ægre ſubiit pœnitentiam, & ſimilia. Hæc enim faciunt multum pro *Judicibus* ad hoc; quod judicare poſſint, an delictum fuerit ex fragilitate, vel mera malitia; & ita ad diſcernendam corrigibilitatem, vel incorrigibilitatem Rei.

144. Habito ergo conſilio, & aſſenſu *Diffinitorii*, debet *Provincialis* procedere ad incarcerationem, præmiſſo publico ſermone ad *Reum* facto, in quo antiqua delicta, de quibus punitus, ſed non correptus eſt, & nova, recenſeat; decretum *Diffinitorii* ipſi ſignificet; proteſtetur ſibi nomine *Religionis*, quod expelletur, ſi non corrigatur; Exoret, ut ſe emendet; det meritum Obedientiæ Fratribus orantibus pro ſua correctione. Deſcribenda erunt minute omnia, quæ accident in facto; puta ſi *Reus* erecta cervice, perfricta fronte, vel potius humiliatus, & plorans ſermonem *Provincialis* excepit; ſi tacuit ad omnia, vel petita licentia locutus eſt ad ſui defenſionem; ſi a decreto carcerationis appellavit, vel prompte ad illam ſubeundam ſe habuit, & ſimilia &c. Et pariter ipſius carceratio ſecuta cum ſuis circumſtantiis; puta ſi *Reus* ſtatim ivit ad carcerem; ſi reſiſtentiam fecit, & captus fuit per vim; ſi in captura aliquem percuſſit, qua percuſſione, in qua parte corporis; ſi fugam attentavit, & ſimilia: & in fine deſcriptionis iſtius actus carcerationis, debent notari

Te-

Teſtes aliqui in ſpecie, coram quibus hæc acciderunt, qui Teſtes debent ſubſcribere ſe, cum *Provinciali*, & *Actuario*.

145. Quid autem juris, ſi *Reus* appellet ab hujuſmodi *Decreto Carcerationis*? Debet ne *Provincialis* tali appellationi deferre? Dico, quod nullo modo. Et ratio eſt; quia verſamur in notorio, in quo prout alias diximus, nulla admittitur appellatio. Cum enim ter deliquerit, & punitus fuerit, & hoc notum ſit toti *Provinciæ*, (dum enim aliquis carceratione, vel alia notabili pœnitentia percellitur, ſtatim per totam *Provinciam* hoc evulgatur, & cum coram tota Communitate Conventus pœnitentiæ hujuſmodi fiant, reſpectu illius Conventus, qui ſolet eſſe principalior *Provinciæ*, certe erit notorium facti,) & de eo in libris publicis talis eſt evidentia, quod nulla poteſt tergiverſatione celari. Quod autem, forſan, non ita notoria ſit mala illius converſatio, & mores, poſt obitam tertiam pœnitentiam, non officit. Siquidem ad incarcerationem, prout ſupra diximus, non requiritur, quod ultra tertium delictum aliud novum committatur, ſed, expleta pœna tertii delicti, poteſt carcerari, ut probavimus.

146. Si vero ultra appellationem vim faciat, ne capiatur, & Fratres, qui ex mandato *Prælati* eum capiunt, percutit, aut vulnerat, quid agendum? Spectato modo, & qualitate percuſſionis, livoris impreſſi, vulneris, generis armorum &c debet *Diſſinitorium* ipſum condemnare ad pœnam Statutariam, ſecundum quod debet tale delictum puniri: & debet in proceſſu totum factum, & latam condemnationem *Notarius* deſcribere, vocatis ad hoc ſpecialiter Teſtibus, qui debent ſubſcribere, prout paulo ſupra dictum eſt. Ratio iſtius eſt; quia cum tale delictum ſit commiſſum coram tota Communitate, eſt ita notorium ex facto, quod non debet *Reus*, ut in aliis delictis, citari, ſed ſolum ſummarie audiri. In talibus enim notoriis nullus ordo juris ſervatur, ſed incontinenti ad punitionem proceditur. Cautus autem ſit *Notarius* in deſcribenda omni qualitate corporis delicti, puta circa vulnera, ſive livores impreſſos: & pro hoc videat, quæ annotamus *Tit. Corpus*. §. 1. circa deſcriptionem corporis delicti.

Ita ergo carceratus (detracto ſibi prius caputio, & chorda) qualibet feria ſexta debet jejunare in pane, & aqua, & ſe diſciplinare coram tota Communitate, juxta ea, quæ circa formaliter carceratos *Statuta Gen. Ord. cap.* 7. §. 6. *nu.* 15. diſponunt. Et ad promovendam ipſius emendationem *Superior* his, vel ſaltem ſemel in Menſe, debet coram Communitate ipſum paterne admonere, exhortari, obſecrare, ut a mala ſua vita ſe convertat, & pertinaciam in malo exuat. Talibus enim admonitionibus non ſolum ſatisfit obligationi *Prælati*, qui omnem viam debet tentare, ut animam Fratris lucretur; ſed & magis adimpletur mens *Sacræ Congregationis*, quæ ordinat, quod omni conatu *Superiores* procurent eruere animas Subditorum in profundum malorum demerſas: & ſi *Reus* non corrigatur, magis apparet de ſua incorrigibilitate.

147. Advertendum autem, quod ſi in captura, ut diximus, aliquem percutiat, aut vulneret, & *Diſſinitorium* ad carcerem immediate condemnet pro modo culpæ ſecundum *Statutorum* diſpoſitionem; tempus carcerationis pro hoc delicto minime debet confundi cum tempore carcerationis annuæ, ut alias dictum eſt: ſed debet prius ſubire carceram pro delicto; & expleto tempore carcerationis pro illo, incipere poteſt annum carcerationis pro incorrigibilitatis probatione.

148. Si in carcere novum delictum committat, aut fugam attentet, frangendo oſtium, vel parietes &c., debet fieri ſuper hoc delicto inquiſitio ad denunciationem faciendam a *Cuſtode carceris*: debet viſitari corpus delicti, recipi Teſtes, conſtitui *Reus*, examinari, defendi, ac ſententiari. Et ſi fracturam carceris fecerit, poteſt aſſecurari compedibus, & catenis, juxta arbitrium *Provincialis*. Dum autem detinetur in carcere, *Cuſtos* charitatem, & humanitatem erga eum oſtendat, ne in deſperationem deducat; omnia neceſſaria illi ſubminiſtret, nec in minimo affligat, ultra quod ſibi debeatur per ſententiam *Prælati*: imo blandis verbis, & fraternis viſceribus ad tolerantiam adhortetur. Debet etiam admittere Fratres ad ejus viſitationem, qui eum conſolentur; ſed non admittere eos, qui poſſunt eſſe ſuſpecti, ut ad fugam animent, & ad eam inſtrumenta miniſtrent: & ſi tales ſuſpecti aliquando non poſſunt impediri, *Cuſtos* maneat præſens ad ipſorum colloquia, & ea impediat conſilia, quæ forte fugam poſſunt promovere.

149. Sub finem autem anni completi, *Provincialis* duos *Patres graves* mittat ad carcerem ad explorandam carcerati mentem, qui efficacibus, & charitativis verbis ipſum moneant, & ab eo ſciant, quid amodo intendat facere: ſi vult emendari, aut perſeverare? & adhibeantur ad hoc alii duo Teſtes, qui omnes referant *Provinciali* juridice quid dixerint, & quid ille reſponderit, & totum in proceſſu adnotetur, juxta formam in ſecunda parte dandam. Quia vero carceratus poteſt correctionem verbis ſimulare, & lacrymis ſe emendatum oſtendere, licet in corde minime mutatus ſit: vel poteſt verbis etiam incorrigibilitatem patenter oſtendere; operæ pretium eſt ad pleniorem inſtructionem, in utroque caſu quid ſit practicandum recenſere. Si ergo carceratus verbis emendationem promiſit, ſignis exterioribus ſe humiliatum oſtendit, & lacrymis ſe pœnitere de delictis præteritis profeſſus ſit, nec ſe velle amplius peccare; Provincialis debet, anno expleto, e carcere educere, & coram *Diſſinitorio* vocare, ut in ſecunda parte dicimus.

150. Proceſſus autem iſte debet in *Archivio Provinciæ* conſervari ad hoc, ut ſi denuo deliquerit, poſſit ad ulteriora procedi in cauſa expulſionis. Si vero quæras: per quantum temporis debeat conſervari? Reſpondeo, quod cum ſupra probatum ſit, quod exacto triennio quis habetur pro correcto; ſi poſt punitionem tertii delicti *Reus* emendatum ſe prodit, & in aliud delictum non ruit; tranſacto triennio debet proceſſus inceptus in ordine ad expulſionem comburi. Diximus enim, debere delicta habere moralem quandam connexionem, quæ, dato caſu demonſtratæ emendationis per triennium, totaliter ceſſat. Non ita autem rigoroſe aſſigno ſpatium triennii ad proceſſus combuſtionem, quin poſſet etiam aliqualiter anticipari, maxime accedentibus ſignis indubitatis veræ emendationis: Sed triennium aſſignavi ultra quod cenſeo, proceſſum non debere conſervari, niſi forte dubia ſigna emendationis in triennio illo eſſent; & prudentia ſuaderet diutius expectandum eſſe, ad habendam a tempore longiori legitimam probationem ſecutæ emendationis.

Quod ſi dicas ex *Statutis Gen. Ordinis cap.* 12. §. 23. *n.* 4. proceſſus non poſſe in *Archivio Provinciæ* conſervari ultra ſex Menſes; & ideo, tranſacto hoc termino, proceſſum fabricatum in ordine ad expulſionem eſſe lacerandum, & ita non poſſe uſque ad triennium conſervari. Reſpondeo, *Statutum* debere intelligi, quando eſt concluſum in cauſa, & res tranſiit in judicatum. Sic enim habetur: *Semeſtre incipere intelligatur poſt concluſam, & terminatam cauſam,*

pœnæque inflictæ executionem per ſententiam diffinitivam, ſeu Decretum, & hoc pacto perpetuum in illa cauſa ſilentium imponatur. Non eſt autem concluſa cauſa expulſionis, per hoc, quod proceſſus incœptus eſt, niſi per ſententiam terminetur. Quod ſi iterum inſtes, quod, hac de cauſa, puta quia ſententia expulſionis lata non eſt, proceſſus non debet expleto triennio comburi, ſed debet perpetuo conſervari. Reſpondeo: negando conſequentiam. Ratio eſt; quia tempus illud triennii, in quo *Rrus* bene vixit, ſententiat (per fictionem juris) pro *Judice*. Sicut enim *Judex* pronunciare potuiſſet, *Reum* carceratum jam per annum eſſe emendatum; & ideo non eſſe locum expulſioni: Ita triennium illud, in quo bene vixit, ſententiat illum eſſe correctum, & minime poſſe expelli a *Religione*; & proinde, exacto triennio, tanquam cauſa concluſa, debet comburi proceſſus.

151. Si autem intra triennium delinquit denuo crimine gravi, & ſcandaloſo, debet ſumi informatio juridica viſitando corpus delicti, ſi fuerit facti permanentis; vel per Teſtes examinatos faciendo conſtare de illo, ſi eſt facti tranſeuntis: & ipſum delictum probari, examinando Teſtes, conſtituendo *Reum*, carcerando, torquendo, prout de jure: debent ſibi aſſignari tempora defenſionum, & omnia perfici, ut in aliis proceſſibus informativis, uſque ad ſententiam expulſionis dandam a *Generali*, ut infra dicemus.

152. Si vero *Reus*, ad quem explorandum de Mandato *Provincialis* acceſſerunt *Patres*, ut ſupra dictum eſt, oſtenderit evidenter ſe minime emendatum; & dicat, ſe fuiſſe ab inimicis contra jus oppreſſum; maledicat diei, in quo ingreſſus eſt *Religionem*; blaſphemet; irreverenter loquatur; jactet, quod poſtquam exierit, vindictam ſumet de perſecutoribus; velle potius inter Turcas, quam intra clauſtra vivere, & ſimilia: aut ſi tam patentibus verbis animum ſuum non prodit, & arte fingat, *premens altum corde dolorem*, quædam verba, quæ ſapiunt correctionem; tamen ex vultu contracto, & meditativo, & modo loquendi truncato, ſobrio, & pene coacto, conjici prudenter poteſt, quod ſimulet verbis emendationem, ut è carcere educatur: certe præſumendus eſt minime correctus, & poteſt ad ulteriora procedi.

Sive ergo ſignis, vel verbis, adhuc carceratus, vel novo delicto poſt excarcerationem patrato, ut dictum eſt, *Reus* ſe prodiderit incorrigibilem, ipſo in carceribus detento, debet a *Provinciali* ſibi aſſignari *Advocatus*, cum terminis congruis ad faciendas ſuas defenſiones, exhibita actorum copia, ut fit in cæteris cauſis, & Nos in ſecunda parte hujus Operis, Deo dante, dicemus.

Præſentatis defenſionibus, (fabricato etiam proceſſu defenſivo ad probandos articulos ab *Advocato* propoſitos, ſi opus fuerit,) ſi *Generalis* non abeſt a *Provincia* ultra tres dietas, ſicut ſupra dictum eſt, debent ſex *Patres* Deputati, & electi ad expulſionem Incorrigibilis, convenire ad præſentiam *Miniſtri Generalis*, cum copia authentica omnium actorum, & ad Sententiam procedere debet *Generalis*, ut infra dicemus. Si vero *Generalis* abeſt a *Provincia* per pluſquam tres dietas, debent inſimul convenire ſex illi *Patres*, omnem paſſionum exuere, merita cauſæ tam arduæ diſcutere adamuſſim, defenſiones librare, & in punctis dubiis conſilium a viris doctis, & *Juriſperitis* petere, & tandem votum ſuum ſcripto mandare. Quod ſi in eodem voto non conveniant, debent ſinguli, vel qui ejuſdem ſunt ſententiæ, votum ſuum a ſe ſubſignatum, breviter expreſſis legalibus fundamentis, quare ita ſentiant, ad *Generalem* transmittere ſigillatum, ſimul cum cæteris Scripturis.

Omnia vero ſupradicta, puta *Advocati* aſſignationem, Decretum tradendi copiam actorum, terminorum ad defenſiones faciendas prorogationem, proceſſum defenſivum, defenſionum præſentationem, convocationem ſex *Patrum*, omnium actorum præſentationem coram ipſis, oportet adnotare, quorum non damus formulam, quia horum omnium praxim, pro cæteris cauſis in ſecunda parte damus. Licet autem ex indulto *Sacræ Congregationis*, quod ſupra dedimus, poſſint ſex *Patres* mittere ad *Generalem Summarium proceſſus, una cum eorum voto*; tamen, quia fabricare rectum Summarium, non ita facile eſt, & contra Summarium, utpote deficiens, vel abundans, & ita veritatem lædens, poteſt opponi a *Reo*: ideo melius eſt copiam actorum ex integro tranſmittere ad *Generalem*, cum voto; & Proceſſui inſcribi titulus talis: *Proceſſus contra Fratrem N. Provinciæ N. in ordine ad expulſionem a Religione, ut incorrigibilem.*

153. Tum *Generalis* viſo proceſſu, & voto ſex *Patrum*, ſi expellendum judicaverit, poterit ad ſententiam procedere ſub forma, quam dabimus in Secunda Parte.

Lata Sententia debet *Reo* in carceribus intimari; vel ſi forte fugam arripuit, ad valvas Refectorii affigi, ut fit cum aliquis citatur per modum abſentis. Si *Reus* intra debitum tempus appellet; devolvitur cauſa ad *Judicem ad quem*, *Reo* in carceribus interea manente. Si non appellat; debet è carcere educi tranſacto tempore appellationis ab intimata ſententia, puta decem diebus, & debet tonderi a corona Clericali Regulari, & ſibi fieri corona Clerici Sæcularis, ſi fuerit Clericus, vel Sacerdos, & in publica Fratrum Communitate, præmiſſo gravi ſermone, debet exui per Superiorem forma habitus, incipiendo a chorda, exinde caputio, & tandem tunica ſolis femoralibus ad honeſtatem relictis, & confuſibiliter ejici a Refectorio in alium locum, ubi ſint parata veſtimenta Sæcularia ſuo ſtatui convenientia, quibus induatur. Ratio horum omnium eſt: quia ex eodem *Decreto Congregationis Concil. de Apoſta. & eject.* §.8. taliter ejecti in habitu Clericali debent incedere, & *Ordinarii* loci juriſdictioni ſubdi. Ergo debent ſpoliari habitu Religionis. Ad formam vero habitus ſpectat etiam Religioſa tonſura: unde ſequitur, eſſe, modo quo diximus, exuendum Religioſis, ac induendum Clericalibus veſtimentis. Ceremonia vero per *Superiorem* ſolemniter, ut præfertur, præſtanda eſt. Incutit enim *Religioſis* horrorem, & metum, & ab excutiendo, per vitia, & inobedientiam, Religionis jugo, plurimum deterrentur.

154. Remanet autem non levis difficultas circa habitum Clericalem, in quo degere jubentur *Expulſi*. In hoc enim incedere debere eos, qui in *Ordinibus Sacris* ſunt, nulli dubium eſt, & hoc teſtantur *Sanch. lib. 6. Decal. cap. 9. nu. 55. & Barboſ. in cap. final. n. 13. de Regul.* Unde peccarent, ſi in habitu ſæculari incederent, & ſecus facientes poſſent puniri, & compelli ad reaſſumendum habitum *Clericalem*, ut habet *Graſſius lib. 3. conſ. 3. q. 3. de Reg. n. 12. cit. a Donat. tom. 1. par. 2. tract. 8. q. 41. num. 3.* Sed de *Laicis Converſis* diverſæ ſunt opiniones. Quia *Peyrinus Formul. litt. E. cap. 39. n. 3. & Donat. tom. 1. par. 2. tract. 8. q. 41. n. 2. Pelliz. Manual. tract. 8. cap. 7. num. 18. Paſqualig. Ad Lauret. de Franch. nu. 987.* exiſtimant eos debere incedere indutos habitu *Clericali*; tum quia *Decretum* loquitur indefinite de *Religioſis ejectis*, quorum appellatione veniunt etiam Laici; tum quia ſic expulſi remanent *Religioſi*, &

ſubjecti *Ordinario*, & proinde debent deferre habitum *Clericalem* in ſignum ſubjectionis ad *Epiſcopum*. *Lezana* vero *Sum. verb. Ejicere. n.* 8. quem ſequuntur *Antonius a Spiritu Sancto*, *Direct. Reg. tract.* 4. *Diſp.* 3. *num.* 466. *Novar. Lucer. Reg. verb. Ejecti. num.* 7. *Ceſped. de Exempt. Regul. cap.* 21. *Dub.* 315 *num.* 11. & *Sanctorus de Pœn. cap.* 19. *quæſt.* 4. *Dica non debere. fol.* 265. oppoſitum habet. Sed ergo in hoc caſu diſtinguendum putarem. Vel enim ejectus habet in domo ſua, unde vivat, abſque eo, quod alicui mechanico exercitio addicatur: Vel ſi vult vivere, oportet, quod, in ſudore vultus ſui laborando, ſibi victum comparet? In primo caſu, certe tenenda eſt prima ſententia cum ſuis fundamentis. In ſecundo vero caſu, ſequenda eſt ſecunda. Ratio eſt; quia de jure naturæ eſt, quod ſibi unuſquiſque victum quærat. Accidit autem, quod alicui nulla ſit facultas quærendi victum ſibi, niſi per Artem ſordidam, & mechanicam, quam ſolam callet; ipſam vero exercere in habitu *Clericali* indecorum eſt. Quam turpe enim eſſet videre in habitu Clericali Veteramentarium, Cerdonem, Sibularium, Cauponem, Lanionem, Cupedinarium, & ſimilia? Si ergo *Expulſus* non habet unde vivat, nec ullam aliam artem callet, niſi ex recenſitis, debet ne eam cum habitu *Clericatus* exercere? Minime. Quia eſſet opprobrium, & contumeliam *Ordini*, & veſtibus *Clericalibus* inferre. Unde ergo vivere? Forte mendicando? Hoc non. Tum quia ſi ſanus, & robuſtus eſt non inveniet, qui eleemoſynam tribuant. Dicent enim omnes: *quare non laboras, & panem lucraris*? Tum quia potens de labore ſuo vivere, non poteſt eleemoſynam veris pauperibus, & infirmis præripere. Non enim vere indiget, qui commode poteſt ſibi neceſſaria comparare laborando, ut textualiter ordinat lex *unic. C. de Mendic. valid. lib.* 11. Forte obligatur *Religio* ad victum, & veſtitum ſibi dandum? Hoc non: quia ex quo ſua culpa ejectus eſt, ſibi eſt damnum ſuum imputandum; nec *Religio* obligationem habet nutriendi a ſe Expulſum, ſicut membrum ſeparatum a corpore non participat de nutrimento corporis: unde ipſe tenetur ſuis manibus laborare, ut docent *Graſſius decif. par.* 1. *lib.* 3. *cap.* 5. *de Regul. n.* 82. & *tom.* 1. *de Reg. conſ.* 3. *n.* 8. *Donat. tom.* 1. *par.* 2. *tract.* 8. *q.* 31. *n.* 1. & *Paſqualig. ad Lauret. de Franc. n.* 991.: Sequitur ergo, quod in tali caſu, ut exercitio ſuo victum ſibi quærat, debeat in habitu Laico incedere, & laborare. Et hæc ratio quadrat etiam pro *Clerico*, in Minoribus tantum conſtituto, quando eſſet in eo ſtatu, quod neque inſerviendo alicui Eccleſiæ, neque Grammaticam, aut alias Scientias docendo, neque Pedagogum agendo, poſſet vivere. Prævalet enim jus naturæ, cuivis Eccleſiaſticæ poſitivæ diſpoſitioni.

Nec cogunt Fundamenta primæ Sententiæ. Quia *Decretum Congregationis*, licet loquatur indefinite de omnibus Religioſis ejectis; non tamen omnia, quæ in eo diſponuntur, pro omnibus ordinantur. Quia in eodem diſponitur, quod ejecti *ſint perpetuo ſuſpenſi ab exercitio Ordinum* (*Sacr. Congr. Conc. Decr. de Apoſta. & eject.* §. 10.) Hoc autem pro Laicis quadrare non poteſt; quia nullos habent Ordines, a quibus ſuſpendantur. Sicut ergo pro ſolis Ordinatis intelligendum eſt, ita & *deferre habitum Clericalem* debet accipi de iis ſolis, qui *Clerici* ſunt. Quod vero debeant ſic indui habitu *Clericali* in ſignum ſubjectionis juriſdictioni *Epiſcopi*, pariter non cogit. Quia iſti Ejecti non plus tenentur obedire *Epiſcopo*, quam alii; ſiquidem ex vi voti Obedientiæ ad ei parendum non obligantur. Non enim verum eſt, quod *Epiſcopus* ſit eorum *Abbas*, ut contra *Hoſtienſem*: *in cap. Quod Dei timorem. de ſtat. Monac. Jo. Andr. in Clement.* 1. *ea. tit.* & *Ric.* 3. *par. decif.* 95. *n.* 2. tenent communiter *Doctores*: *Roderic. tom.* 1. *quæſt* 30. *art.* 20. *Barboſ.* in *cap. final. n.* 11. *de Regul. Bart. a S. Fauſt. lib.* 6. *Theſ. qu.* 128. *Layman. lib.* 4. *tract.* 5. *cap.* 13. *de Eject. q.* 1. *num.* 3. & *Donat. tom.* 1. *par.* 2. *tract.* 8. *quæſt.* 24. *num.* 3. & licet foro Epiſcopi ſint ſubjecti, non ſequitur, quod per hoc obligentur ad geſtandum habitum *Clericalem*. Etenim omnes Familiares, & Officiales *Epiſcopi*, de ipſius foro ſunt, nec tamen ad portandum habitum Clericalem obligantur, ut advertit *Sanctorus de Pœn. cap.* 19. *quæſt.* 4. *verſ. Dica non debere. fol.* 265.

155. Libet autem pro praxi, quærere: an ſi, Verbi gratia, expulſus ſit homo doctus, vel *Concionator*, & plures Conciones compoſuit, vel aliud opus Theologicum, vel in alia diſciplina exaravit, an talia ſcripta ſint ſibi concedenda a *Superiore*? Et dico, quod in arbitrio *Superioris* eſt illa concedere, vel negare, & Expulſus nullo jure poteſt aliquid ex illis prætendere. Ratio eſt: Quia quidquid *Monachus* acquirit, *Monaſterio* acquirit; unde ſequitur, quod ſi in Religione ex commoditate, & aliis, quæ ſibi dedit *Religio*, aliquos libros conſcripſit, vel compoſuit, totum hoc debet cedere in beneficium *Religionis*. Et argumentari licet a fortiori ex hoc, quod *Religioſus* factus *Epiſcopus*, non ſolum ſupellectiles, ſed etiam libros, quos ſibi paravit in *Religione*, debet ante Conſecrationem reſignare in manu *Superioris Regularis*, ut pro *Dominicanis* decrevit *Clemens Quartus*, ex relatione *Sancti Antonini*, *de Suſpen. cap* 4. *n.* 20. aliter a Pontificalibus remanet ſuſpenſus: & hoc idem ſanxit *Alexander Quartus pro Minoribus*, ut ex *Monumentis Ordinum*, refert *Rodericus. tom.* 2. *quæſt.* 58. *art.* 6. Si ergo factus *Epiſcopus*, qui honorem *Religioni* ex Dignitate comparat, non tamen poteſt aliquid, quod in *Religione* habuit, ſecum habere; a fortiori idem dicendum erit de illo, qui vitiis, & exceſſibus ſuis *Religionem* dehonoravit. Iſte ſiquidem in pœnam delictorum, debet ſpoliari omnibus, quæ ibi habuit: & ſicut nudus ingreſſus eſt in *Religionem*, nudus ab ea debet expelli: & quemadmodum habitu *Religionis* ob ſua ſcelera privatur; ita debet etiam cæteris privari.

Nec dicendum, dictas Conſtitutiones loqui de libris: & ideo debere intelligi de libris aliorum Auctorum impreſſis, vel manuſcriptis; non vero de propriis a ſe compoſitis, qui ſunt veluti partus proprii ingenii, ad quos jus naturale habet, ut Pater in filios. Imo magis amantur, quia majori labore comparantur partus mentis, quam partus ventris. Quia dictæ *Conſtitutiones* talem diſtinctionem non faciunt de libris impreſſis, & manuſcriptis, nec de compoſitis a ſe, vel ab alio: liquet vero, quod plus æſtimatur originale manuſcriptum, cujus nullum extat vulgatum exemplar, maxime ſi ſit compoſitum a Viro excellenter docto, quam quivis alius liber impreſſus; unde magis lædetur *Religio* ab ipſius ablatione. Unde ſi cavetur indemnitati *Religionis* in minori damno, a fortiori idem erit in majori.

156. Pariter ſi filius generatur in ſervitute, naſcitur ſervus; *quia partus ventrem ſequitur*, ut dicitur in *jure l. Partum. C. de Rei vindic.* non autem ex hoc, quod manumittatur *Pater*, vel Mater, filius, qui natus eſt ſervus, libertatem acquirit, argumento *legis Si ita.* §. *Sed & ſi. ff. de Manum. quæ ſerv. ad uni.* nec Patria poteſtas ad ipſum extenditur. A ſimili ergo cum *Religioſus* ſit ſub dominio *Religionis*, filii a mente ſua geniti, hoc eſt libri a ſe compoſiti, ſunt in dominio, & proprietate *Religionis*; dum autem ille expellitur a *Religione*, manumittitur quodamodo

(&

(& quidem impropriiſſime, non enim a votis *Religionis* abſolvitur, nec antiquam libertatem recuperat;) ſequitur ergo, quod non per hoc etiam a dominio Religionis abſolvantur ejus filii; nempe libri a ſe compoſiti.

157. Præter hucuſque dicta tenetur *Provincialis*, ex eodem Sacræ Congregationis Concil. *Decreto de Apoſta. §.7. ſententiam expulſionis Ordinario loci notificare.* Unde ſequitur, quod ſi fieret expulſio *Romæ*, ſententia eſt notificanda *Vicario Papæ*, qui eſt *Judex Ordinarius* omnium *Clericorum Romæ* degentium. Et advertendum, quod *Decretum Congregationis* præcipit, ſententiam eſſe notificandam *Ordinario* loci, & non dicit *Diæceſano*. Lata enim differentia eſt inter hos. *Diæceſanus* enim eſt, qui Diæceſi præeſt: & hoc nomen ſolis *Epiſcopis* convenit, ut vult *Abbas in cap. Cum olim de Majo.& obed. & in cap. Joannes. n.2. de Teſtam. Ordinarius* vero eſt quiſquis habet univerſitatem cauſarum, & jure ſuo beneficia conſerre poteſt. Proinde nomine *Ordinarii loci* non venit ſolus *Epiſcopus*, ut expreſſe habet *Decretalis Gloſſ. in cap. Ordinarii, in verb. locorum. de Offic. Ord. in 6. cap. Cum ab Eccleſiarum. Extra eo. tit.* ſed in loco nullius Diæceſis venit *Abbas Archipresbiter*, *Archimandrita*, *Prior*, & quivis, qui quaſi *Epiſcopalem* juriſdictionem habet. Ex hoc ergo, quod jubetur *Superior Regularis* notificare *Ordinario* ſententiam expulſionis; ſequitur, quod ſi in illo loco præeſt *Epiſcopus*, ipſi notificanda eſt ſententia. Si vero eſt alius *Ordinarius*, ut ſunt quidam *Abbates*, & alii Epiſcopalem juriſdictionem habentes, quorum loca ſunt nullius Diæceſis, ipſi notitia talis ſententiæ eſt danda.

158. Si vero quæras: quomodo notificanda ſit talis ſententia, an oretenus, an ſcripto? Dico, quod ſcripto, ad hoc, quod poſſit in *Archivio Epiſcopali* conſervari, & *Epiſcopus* oſtendere fundatam intentionem ſuam in caſu alicujus criminis, ob quod puniendum, oriretur controverſia inter forum *Eccleſiaſticum*, & Laicum: formula vero, ſecundum quam facienda eſt talis ſignificatio, datur per extenſum a *Peyrino Formul. lit. E. cap. 39.*

159. Non leve autem dubium eſt: an poſſit *Epiſcopus* expulſionis ſententiam exuminara, & de juſtitia ejus, vel injuſtitia judicare? *Lauretus de Franchis Controv. Epi. & Regul. ad Decret. de Apoſtat. q. 3.* ampliandæ juriſdictionis *Epiſcoporum* ſupra *Regulares* ſtudioſiſſimus, reſpondet affirmative, & fundat ſe in auctoritate *Cardinalis in Clement. 1. §. Quia vero. verſ. Addo quarto de Stat. Monac.* Subjungens, quod ideo *Generales* tenentur ſententiam expulſionis *Ordinario* loci notificare, quia *multi ſunt Ejecti etiam culpa ſua: & relicto habitu Regulari vivunt Clericaliter, & laxiori vita, quam prius, & ſic videtur, quod eis ſuus dolus patrocinetur*. Sed hic *Auctor*, ſi attente legiſſet *Cardinalem* in loco citato, inveniſſet, quod ſolum habet, quod ſi *Monachus* ejiciatur è *Monaſterio*, nec *Monachi* velint eum amplius recipere, ponitur ab *Epiſcopo* in alio *Monaſterio*. Hoc autem non eſt inquirere: an juſte, vel injuſte ſit ejectus? Inſuper loquitur ibi de *Monachis* non exemptis. Nam non poſſet ponere in alio *Monaſterio*, ſi hoc eſſet exemptum, ut optime habet *Paſqualigus Addit. ad Lauret. de Franc. loc. c. num. 974.* Mens autem *Sacræ Congregationis* in tali *Decreto* non potuit eſſe, quod de juſtitia cauſæ *Ordinarius* loci inquireret. Non enim contenta fuiſſet, quod ſententia expulſionis illi pure notificaretur. Non enim ex tali ſimplici notitia poteſt *Ordinarius* cognoſcere, an ſententia lata, fuerit juſta, vel injuſta? ſed ordinaſſet, quod tum ſententia, tum proceſſus *Ordinario* præſentarentur. Si ergo *Sacra Congregatio* ordinat ſolam notificationem expulſionis, eſt, ut *Epiſcopus* ſuæ curæ *Expulſum* eſſe commiſſum, & eum tanquam Subditum de novo factum agnoſcat, gubernet, & puniat.

160. Dico ergo, quod nullo jure, aut modo poteſt *Ordinarius* reviſionem illius cauſæ prætendere: quod ſi hoc aliquando aliquis *Epiſcopus*, ſeductus doctrina *Laureti*, hoc ſecerit, attentabit. Siquidem recognoſcere cauſam ab alio *Judice* actitatam, eſt actus Juriſdictionis *Superioris*, qui poteſt actum illum retractare argumento *Jurium cap. Sententia 35. quæſt. 9. Gloſſ. in cap. Nemini 17. quæſt. 4. l. 1. in fin. ff. de Qu. l. 1. §. de qua ff. de Poſth. Bald. in l. 2. C. de Sent. ex peric. recit. Ordinarius* autem non habet aliquam juriſdictionem in *Regulares*, cum ſint omnino exempti, ut patet ex *Textu Concilii Tridentini, Seſſ. 14. cap. 5. de Refor.* & *Decretalibus cap. Nimis prava. cap. Nimis iniqua de Exceſſ. Præl. cap. Neque aliquis de Privil. in 6.*: Ergo ſi *Epiſcopus* procedit in hoc caſu, procedit abſque juriſdictione: & ita attentat, & nulliter agit. Non ſe habet enim in hoc caſu *Ordinarius*, ut *Judex Appellationis*, & active; ſed mere executionis, & paſſive. Tenetur enim ex vi *Decreti Ejectum* inter ſuos Subditos recipere, nec poteſt ipſum expellere: ſicut non poteſt inquirere ſuper vita *Clerici* exulantis a propria, & commorantis in ſua *Diæceſi*; neque de cauſa, aut ſententia ſui exilii judicare, ſed eum uti ſibi ſubjectum, donec in ſua *Diæceſi* manet, recipere, & agnoſcere. Porro ſicut *Epiſcopus* Clericum degradatum a foro ſuo ablegat, & *Judici Sæculari* ſubjicit, ita *Superior Regularis a Religione* expulſum, habitu *Religionis* exutum, & ita ſimilitudinarie degradatum, foro *Ordinarii* conſignat, & ſubjicit. Sicut ergo *Judex Laicus* tenetur exequi ſententiam *Judicis Eccleſiaſtici*, & de juſtitia, vel injuſtitia ſententiæ minime poteſt cognoſcere; quia hoc jus eſt Eccleſiaſtici, & non Sæcularis judicii, ut dicunt *Doctores Cened. ad Decr. Coll. 55. n. 2. Suar. de Paz. tom. 2. Prælud. 2. n. 30. Mendez. in Prax. Luſit. lib. 2. cap. 1. n. 16. Mirand. Ord. judic. qu. 1. art. 5. Conc. 6. apud Dian. de Immunit. Eccl. Reſol. 134.*: ita neque poterit *Epiſcopus* de juſtitia cauſæ expulſionis inquirere; cum hæc ſpectet ad *Judicem Regularem* privative quoad *Epiſcopum*. Et ita firmant *Paſqualigus qu. Canon. Centur. 2. q. 155. num. 2. Sanct. de Pœn. cap. 19. q. 4. verſ. Reſpondeo negative fol. 264. Donat. tom. 1. par. 2. tract. 8. qu. 55. num. 3. Novar. Summ. Bullar. tit. de Apoſt. a. 24. & Ceſped. de Exempt. Regal. cap. 21. Dub. 315. n. 12.*

161. Tandem, ut hanc materiam concludamus, dico, quod *Superior* taliter expulſo debet concedere litteras teſtimoniales ſuæ expulſionis; & harum litterarum duas formulas dat *Peyrinus Formul. litt. E. cap. 37. & 38.* quarum ſecunda ſicuti compendioſior, ita honeſtior, & charitati accommodatior. Quod ſi quæras: ad quid proſunt tales litteræ miſerabili Expulſo? Dico, quod ſuffragantur in hoc, quod ſi forte eſſet Laicus, & degeret in habitu Laico, quia ob victum ſibi parandum exercet aliquod opus Mechanicum, caſu quo a *Judice Laico* ad carceres aliqua de cauſa quæreretur, aut aliquo onere gravaretur; poſſet, per exhibitionem talium teſtimonialium, forum declinare, oſtendendo ſe Subditum *Epiſcopo*; & ita a moleſtia ſe tueri. Multa quidem & ſcitu digna eſſent de Ejectis dicenda; ſed quia ad praxim criminalem non faciunt, omittimus ipſa, & remittimus Lectorem ad rerum Regularium Scriptores, maxime ad *Rodericum*, *Lezanam*, & *Donatum*, ultra *Peyrinum*.

XXVIII. Quæritur: Quinam poſſint in noſtro Seraphico Ordine Excommunicationis pœnam ferre?

SVMMARIVM.

162. In Religione noſtra omnes Prælati Generales, Provinciales, & locales poſſunt excommunicare.
Habent enim auctoritatem quaſi Epiſcopalem.
Epiſcopi excommunicare poſſunt.
Prælati locales ſecundum aliquos comparantur Archidiaconis.
Excommunicare poteſt quicunque habet adminiſtrationem, & juriſdictionem ſpiritualem.
Superiores locales ſibi poſſunt eligere Confeſſarium, ut Epiſcopi.

163. Qua de cauſa poſſit Guardianus excommunicare?
Excommunicatio major ſupponit peccatum mortale.
Subditus non tenetur obedire præceptis contra, vel ſupra Regulam.
Neque infra, vel præter Regulam ſine juſta cauſa.
Neque obedire præceptis indifferentibus, ſi bono fine non cohoneſtentur.
Tenetur obedire præceptis ſecundum Regulam, & Statuta.
Et non ſolum in contentis in illis directe, & explicite, ſed etiam indirecte, & implicite.

164. In dubio: an præceptum ſit ſupra, vel contra Regulam? debet Subditus Superiori obedire.
Excommunicatio eſt legitima, ſi cadit ſuper materia obligante ad mortale.
Monitum ad Superiores, ne ſint faciles in uſu Excommunicationis.

165. Excommunicationis latæ, aut ferendæ ſententiæ exempla.
Excommunicatio latæ ſententiæ ſtatim poſt factum ligat.
Lata, ſeu ferendæ ſententiæ per modum Ordinationis debet intimari in ſcriptis.
Aliter eſt nulla.
Excommunicationes oretenus latæ pro delictis futuris ſunt nullæ.

166. Moneri debet Communitas, & per longum tempus ante Excommunicationem.
Ideo fertur ſcripto.
Ignorantia non poteſt allegari contra legem ſcriptam, & publicatam.
Scriptum continens Excommunicationem debet affigi in loco publico.

167. Quid juris: ſi quis tranſgreditur præceptum latum per modum ordinationis ſub pœna Excommunicationis?
Guardianus non poteſt ſcripto inquirere.
Neque in tranſgreſſione notoria ſententiare.
Excommunicationis ſententia tradenda eſt Reo in ſcriptis.
Aliter excommunica.. manet ſuſpenſus, & interdictus.

168. Excommunicatio poteſt ferri per modum Statuti, vel ordinationis, vel præcepti.
Per Statutum lata ligat omnes, etiam poſt mortem ſtatuentis.
Per Ordinationem ligat omnes, ſolum durante poteſtate, aut vita Ordinantis.
Per Præceptum cadit tantum ſuper determinatam perſonam.
Statuta poteſt condere ſolum Capitulum Generale, vel Provinciale.
Ordinationes poteſt facere quivis Superior Generalis, Provincialis, & Localis.
Excommunicatio per Statutum, vel Ordinationem debet eſſe ſcripto.
Per Præceptum poteſt fieri oretenus.

169. Exemplum Præcepti, ſub pœna Excommunicationis.
In ferenda Excommunicatione contenta in Statuto non requiritur trina monitio.
Lex ſcripta, facit pro monitione.
Trina monitio neceſſaria eſt ad excommunicandum pro contumacia.
Spatium inter unam, & aliam monitionem requiritur.
Hoc committitur arbitrio Judicis.

170. Monitiones debent fieri perſonaliter.
Sed quid, ſi Reus latitaret, aut non eſſet ad eum tutus acceſſus?
Monitiones ſcripto mandandæ, & locis publicis Conventus affigendæ.

171. Guardianus non poteſt excommunicare Subditum, qui ex fragilitate tranſgreſſus eſt præceptum ſibi factum ſub pœna Excommunicationis.
Poteſt excommunicare ſolos inobedientes contumaces.
Præcipere ſub pœna Excommunicationis poteſt.
Sententiam declaratoriam Excommunicationis ferre non poteſt.

172. Antequam quis declaretur excommunicatus, debet citari.
Ad expugnandam contumaciam Subditi, excommunicatio debet eſſe ultimum remedium.

162. RESpondeo: quod, ut habetur in *Conſtitutionibus Generalibus Ordinis, cap. 7. §. 6. n. 28.* Excommunicare poſſunt *Miniſter, Vicarius, Commiſſarius* ſive *Generalis*, ſive *Provincialis, Guardianus, Vicarius in Capite*, ſive *Præſes localis*. Ratio vero eſt; quia iſti *Prælati* ſunt, & habent auctoritatem quaſi *Epiſcopalem*. Cum autem *Epiſcopi* auctoritatem habeant excommunicandi, ut dicunt *Jura* quamplurima *cap. Corripiantur. 24. q. 3. cap. Viſis 16. q. 2. Gloſ. in cap. Nemo. 0. q. 1. & in cap Cum in cunctis de Elect.*; ſequitur, quod etiam iſti eandem facultatem habeant: & in hoc communiter conveniunt *Scribentes*. *Roder. tom. 2. q. 35. art. 8. Hieronym. & Roder. Reſol. 62. n. 1. Sanct. de Pœn. cap. 09. q. 1. fol. 352.* Nec facit in contrarium, quod *Guardiani* & *Vicarii in capite*, ſeu *Præſides* juriſdictionem, quaſi *Epiſcopalem* non habent, ut communiter teneut rerum Regularium Scriptores, qui *Guardianos* comparant *Archidiaconis*. Quia, quidquid ſit de hoc, de quo alias locuti fuimus, certum eſt, quod omnes *Prælati*, qui habent adminiſtrationem cum juriſdictione conjunctam, poſſunt excommunicare, ut dicunt *Jura, cap. Cum ab Eccleſiarum. de Off. Ord. cap. 1. de Elect. cap. legimus. 93. Diſt. Gloſſ. in cap. 1. de Off. Archidiac.* Aliter eſſet inutilis, & ridenda ipſorum juriſdictio carens vi coercitiva, & eſſet prorſus inermis, ſi eſſet gladio excommunicationis deſtituta. Nullus autem negare poteſt *Guardianos*, ac *Vicarios in Capite* eſſe veros *Prælatos* juriſdictionem in Subditos habentes; & ideo etiam ipſi poſſunt uti facultate, quæ per *Canonem cap. Ne pro dilatione. de Pœnit. & remiſſ.* conceditur non tantum *Epiſcopis*, ſed etiam inferioribus *Prælatis* ſibi eligendi Confeſſarium, ut præter multos docet *Diana. par. 6. tract. 8. Reſol. 15.* Sequitur ergo, quod ipſi etiam excommunicare poſſunt.

163. Du-

163. Dubium autem hic oritur: quanam de cauſa, & quomodo per modum pœnæ, poſſit *Superior localis* excommunicationem fulminare? Rem declaro in praxi, ad hoc ut ab omnibus poſſit bene res intelligi. Accidit in aliquo Conventu, quod ex deambulatione Fratrum per hortum poſt ſignum Campanæ, quod in ſero datur pro *Salutatione Angelica*, aliquod periculum, ſcandalum, aut inconveniens probabiliter naſci poteſt. Guardianus, ad antevertendum hoc malum, pluries Fratribus in Refectorio juſſit, ſub præcepto Obedientiæ, nullum poſſe ire in hortum, tranſacta illa hora. Nonnulli Fratres tale præceptum parvipendentes, in hortum vadunt. Guardianus, ad illos refrænandos, vult pœnam Excommunicationis contrafacientibus præcepto apponere. Quærimus modo: quomodo in ſancienda tali pœna ſe debet gerere?

Reſpondeo: quod excommunicatio ferri non poteſt, niſi ſuppoſito mortali peccato, ut ſupra diximus. Ad hoc ergo, quod Guardianus excommunicationem adnectat tranſgreſſioni ſui præcepti, oportet, quod tranſgreſſio ipſa mortalis ſit, aliter non teneret excommunicatio; quia lata ſine legitimo fundamento, puta ſine legitima cauſa. Ad hoc ergo, quod tranſgreſſio præcepti facti a *Prælato locali* ſit mortalis, oportet, quod præceptum illius ſit obligatorium ſub mortali: & ad ſciendum hoc, ſcire oportet ea, in quibus, ex vi voti Obedientiæ, tenetur Subditus mandato Superioris obedire.

164. Omiſſia vero iis, quæ diffuſe traduntur a *Theologis Moralibus*, dico: quod *Religioſus* non tenetur obedire *Prælato* aliquid præcipienti *contra*, vel *ſupra* Regulam, neque *infra*, vel *præter* Regulam ſine juſta cauſa; neque indifferentia niſi bono fine cohoneſtentur. Teneri tamen obedire in omnibus illis, quæ ſunt ſecundum *Regulam*, & *Statuta* non ſolum directe, & explicite, ſed etiam indirecte, & implicite; & in dubio: an res ſit illicita, vel licita, vel præceptum ſit *ſupra*, vel *contra* Regulam, aut legem Dei? ſemper debet mandato *Superioris* obedire. Ita ex *Vival*, *Miranda*, *Corduba*, *Layman*, *Vaſquez*, *Sanchez*, *Leſſia*, *Lezana*, *Palao*, *Moron*, *Suarez*, *Navarro*, *Tamburino*, *Roderico*, & aliis colligit *Antonius a Spiritu Sancto*. *Direct. Regul. tract. 3. Diſp. 6. a n. 50. ad 87.* In qua doctrina conveniunt omnes communiter. Ex iſta ergo Regula facile cognoſcitur, quando Guardianus poteſt ſancire excommunicationem in pœnam tranſgreſſionis præcepti ſui. Si enim præceptum ratione materiæ ſupra quam cadit, obligat ſub mortali, utique excommunicatio ratione materiæ, de qua fertur, erit legitima. Monitos tamen *Superiores* locales volo, ne hoc mucrone ſpirituali tam faciliter abutantur. Si enim temere, aut levibus ex cauſis incutiatur, magis contemnitur, quam formidetur a Subditis, & perniciem potius parit, quam ſalutem, ut ait *Concil. Trident. Seſſ. 25. de Reform. cap. 3.* Unde alia via omnis tentanda eſt, ut Subditus a tranſgreſſionibus præceptorum avertatur, priuſquam excommunicatione feriatur. Ex hucuſque dictis ergo patet, quod præceptum factum a Guardiano, ne ullus illa hora poſſit per hortum deambulare, eſt obligatorium ſub mortali; eo quia legitime latum eſt: quia nec *contra*, nec *ſupra* Regulam, & ex juſtiſſima cauſa, puta ad impedienda ſcandala, ut ſupponimus. Sicque excommunicatio appoſita tranſgreſſioni præcepti legitima eſt.

165. Quantum autem ad formam ferendæ excommunicationis, ipſa poteſt eſſe, vel *comminatorie*, puta ſententiæ ferendæ, vel *ipſo facto*, ſive latæ ſententiæ. Primo modo: ut ſi *Superior* diceret: *Prohibeo omnibus deambulare per Hortum poſt ſignum Campanæ in ſero datum, & hoc ſub pœna excommunicationis: quod ſi aliquis hoc præſumpſerit, excommunicabitur*: Talia eſſet ſententiæ ferendæ. Et licet aliquis præceptum illud tranſgrederetur; non tamen eſſet excommunicatus, ſed eſſet per *Superiorem* excommunicandus. Secundo modo: ut ſi diceret: *Prohibeo, &c. Sub pœna excommunicationis ipſo facto incurrenda*; aut *contrafacientes excommunica*. Et ita tranſgrediens præceptum illud, commiſſo crimine, remanet illigatus pœna illa, ut ex *Peliao in cap. Rodulphus. num. 35. de Reſcr.* & *Navarra Manual. cap. 27. num. 16.* docet *Berti Pract. Crim. tit. 28. cap. 6. num. 10.* Præter hæc autem, de forma ferendæ excommunicationis per modum ordinationis, (ut eſt in caſu) eſt, ut feratur in ſcriptis; aliter nulla eſt. Et hoc eſt manifeſte expreſſum in *Statutis Barchinon. cap. 6. tit. de Pœn. Excomm. verſic. Rurſus. Orb. Seraph. tom. 3. fol. 661. col. a.*, quæ ſic habent: *Præcipitur, ut nullus noſtræ Religionis Prælatus inferat pœnam excommunicationis per modum ordinationis, vel Statuti ad præcavenda delicta, ut eſt prohibitio ingreſſus ad Cellas, ſive in aliquas Sæcularium domos, & id genus alia, niſi in ſcriptis: & prædicta excommunicatio aliter lata, ex præſenti Conſtitutione, nulla eſſe decernitur, & declaratur*.

166. Ex hoc deducitur, quod excommunicationes, ſive *comminatoriæ*, ſive *latæ ſententiæ*, quæ feruntur oretenus a *Superioribus in Capitulo*, ſeu menſa, pro delicto futuro, ſunt nullæ. Quia in prædicto *Statuto* eſt clauſula irritans, per quam impeditur juriſdictio, quam aliunde habent *Superiores* ad ferendas cenſuras. Ratio autem eſt, ut bene advertit *Sanctorus de Poen. cap. 28. q. 4. fol. 362.* quia cum moneri debeat tota Communitas, & ad longum tempus; moraliter fieri, ſine ſcripto, non poteſt, quia traderetur oblivioni. Scriptura autem monet omnes, & contra legem ſcriptam, & publicatam, non poteſt allegari ignorantia, ut dicit *Regula juris cap. Ignorantia de Reg. jur. in 6.* Scripto ergo ſic mandata excommunicatione, debet publicari a *Superiore*, & affigi in loco fratribus quidem patenti, ſed Sæcularibus (ad evitandum ſcandalum, ſive admirationem,) occulto: ut verbi gratia ad valvas Refectorii in parte poſtica, vel alio loco commodiori.

167. Quid autem juris: ſi aliquis hoc præceptum Guardiani factum per modum ordinationis, tranſgrederetur, per hortum in ſero deambulando, poſſet ne Guardianus ſuper tali delicto inquirere vel ipſam excommunicationem ferre? Dico quod non. Et ratio potiſſima eſt; quia, ut habetur ex *Textu Tit. Delictorum §. 5.* ſupra, quando procedendum eſt ſcripto, *Superiores locales* minime punire poſſunt. Vel ergo notoria eſt tranſgreſſio præcepti, vel debet de ea formari inquiſitio? Si formanda inquiſitio; utique ſcripto procedendum eſt in inquirendo. Si etiam factum notorium ſit; etiam ſententia, qua vel fulminatur excommunicatio, vel fertur declaratio excommunicationis, ferenda eſt ſcripto, & ejus copia tradenda eſt *Reo*, ſi petatur, & contrafaciens *Judex* ipſo facto remanet ſuſpenſus, & interdictus, ſecundum quod exprimitur in *textu Decretalis cap. Cum medicinalis. de Sent. Excom. in 6.* Sequitur ergo, quod quoquomodo fiat, ſemper deberet Guardianus ſcripto procedere, & ita minime poſſet, nec inquirere, nec declarare talem incidiſſe in excommunicationem. Unde in tali caſu debet Guardianus ad *Provincialem* recurrere, a quo ferenda eſſet ſententia, vel inſtituenda inquiſitio. Sed dices: ergo inutilis erit authoritas Guardiani, cum non poſſit, nec excommunicare, nec excommunicationem declarare in tali caſu. Sed negatur conſequentia. Quia ſi Guardianus ordi-

ordinationem fecit, appoſita contravenientibus excommunicatione latæ ſententiæ; jam ille remanet ipſo facto excommunicatus, & hoc non alia excommunicatione, quam ea, quæ lata fuit a Guardiano. Non ergo eſt inutilis ejus authoritas. Quod vero ipſe ſcripto non poſſit procedere, aut in ferenda ſententia declaratoria, aut in inquiſitione delicti, ſine qua excommunicationem fulminare non poteſt; hoc non arguit in illo impotentiam ſimpliciter illam pœnam infligendi, ſed infligendi tali modo, puta per ſcripturam. Quia procedendo ſine ſcripto; uti fit, quando excommunicationem fert per modum præcepti, utique excommunicare poteſt.

168. Et ad pleniorem inſtructionem ſciendum, quod excommunicatio poteſt ferri, vel per modum *Statuti*, vel per modum *Ordinationis* vel per modum *Præcepti*. Horum differentia eſt: quia lata per modum *Statuti*, ſive *Legis*, tangit omnes Subditos, & durat etiam poſt mortem Statuentis, vel legem ferentis. Per modum *Ordinationis*, ligat quidem omnes Subditos, ſed in morte Ordinantis ceſſat ordinatio. Per modum vero *Præcepti* cadit ſuper perſona particulari tantum, cui fit præceptum. Liquet autem, quod excommunicationem, per modum *Statuti* ferre poteſt *Capitulum* tantum *Generale* pro tota *Religione*, & *Capitulum Provinciale* pro *Provincia*: per modum autem *Ordinationis*, hoc poteſt *Generalis* pro tota *Religione*, *Provincialis* pro *Provincia*, & *Superior localis* pro *Conventu*, ut docet *Sanctorus de Poen. cap.* 28. *q.* 4. *fol.* 362. & in his duobus modis ferens excommunicationem eam debet ſcripto mandare, ut dictum eſt. Si vero feratur per modum *præcepti*; non eſt neceſſe quod ſcripto procedatur, ſed poteſt fieri oretenus.

169. Et ad pleniorem intelligentiam illuſtremus rem praxi. Guardianus jubet Subdito, exempli gratia, ut in pœnam ſui defectus, ſe diſciplinet. Subditus pœnitentiam reſpuit: Jubet denuo Guardianus ſub formali præcepto obedientiæ, & ſub pœna excommunicationis, niſi obediat. Quærimus: quomodo in hoc caſu, circa ferendam ſententiam excommunicationis ſe debet gerere Guardianus?

Dico ergo: quod licet in ferenda ſententia excommunicationis contentæ in *Lege*, vel *Statuto*, vel etiam *Ordinatione* ſcripta, neceſſaria non ſit trina monitio; quia ut dicunt *Innocentius in cap. Sacro. de Sent. excomm.* & *Berti Pract. crim. tit.* 28. *cap.* 6. *n.* 7. lex, ſive ordinatio ſcripta facit pro monitione non ſolum trina, ſed continua: tamen in ferenda ipſa pro contumacia in obediendo, debet præcedere trina monitio; quia ipſa fertur ab homine; & ita expreſſe habent *Canones. cap. Sacro. cap. Statuimus. cap. Conſtitutionem junct. gloſſ. de Sent. Excom. in* 6. *cap. Cum ſit Romana de Appell.* In caſu ergo noſtro debet Guardianus coram Fratribus ter, hoc eſt per tres vices, cum tribus intervallis competentibus ipſum monere, ad hoc, ut obediat. Nec dicendum, quod renuens pœnitentias etiam trina monitione non præmiſſa, puniri poteſt, ut habetur in *Statutis Gen. Ord. cap.* 1. *n.* 7. & nos alias diximus. Quia tale *Statutum* loquitur de inferenda pœna *Carceris*, non autem de fulminanda pœna excommunicationis, ad quam omnimode trinam monitionem tenetur *Judex* præmittere, vel unam pro tribus, aſſignando ſpatia temporis convenientia: & de hoc eſt expreſſe *textus Decretalis Conciliaris. cap. Conſtitutionem. §. Statuimus. de Sent. Excom. in* 6.

Difficultas vero eſſe poſſet in aſſignandis ſpatiis neceſſariis: puta, quodnam tempus inter unam, & aliam monitionem, debet mediare? Scio communiter exiſtimari, quod ſpatium intercedens inter unam, & aliam refectionem ſit ſufficiens. Sed ego non ita concederem in monitionibus prævijs ad excommunicationem. Quin *textus d. cap. Conſtitutionem. §. Statuimus. de Sent. excom.* in 6. illius *Decretalis* ſic habet: *Statuimus, ut inter monitiones, quas ſtatuunt jura præmitti, Judices, ſive monitionibus tribus utantur, ſive una pro omnibus, obſervent aliquot dierum competentia intervalla*. Ex quo habetur, quod inter unam, & aliam monitionem, oportet, quod ſaltem interveniat dies naturalis: imo de ſtylo *Romanæ Curiæ* eſt, quod ſex dies aſſignentur pro quolibet ſpatio, ut teſtatur *Berti. Pract. crim. tit.* 28. *cap.* 6. *n.* 7. Verum eſt, quod in fine illius *Decretalis* dicitur: *Niſi facti neceſſitas aliter ea ſuaſerit moderanda*; ita ut hoc videatur remiſſum arbitrio *Judicis* moderandum, ut ibi advertit *Gloſſa in cap. Conſtitutionem. in verb. Competentia. de Sent. Excom. lib.* 6. Tamen non cenſerem, ſpatia illa ullo modo eſſe ad horas decurtanda, ut communiter exiſtimatur, niſi maxima, & urgentiſſima accedente cauſa, ad hoc, quod *Reus* congruum tempus haberet recogitandi, priuſquam formidabili excommunicationis mucrone feriatur.

170. Monitiones porro illæ debent fieri perſonaliter, ut advertunt *Innocentius, in cap. Si adverſarius. de eo qui miſ. in poſſ.* & *Covar. in cap. Alma mater. par.* 1. §. 9. niſi *Reus* malitioſe latitaret, vel vocatus nollet in Refectorium venire, vel ad ipſum non pateret tutus acceſſus. Et tunc: quodnam adhibendum remedium? Dico, quod ad ejus cameram Guardianus debet mittere duos Fratres; & ſi in ea non reperiatur, debet ille perquiri in locis, in quibus ſolent Fratres morari, & omnem facere diligentiam, ut ipſum inveniant: quod ſi minime invenerint, quia latet, & vocatus non vult reſpondere, coram Fratribus in Refectorio debent illi Guardiano, cunctis audientibus, hoc referre. Guardianus autem tunc ſecundam, & tertiam monitionem debitis intervallis ſervatis, poteſt ſcripto mandare, & ipſam debet affigere, vel ad valvas Cameræ ipſius, vel Refectorii, argumento *Canonis cap. Sacro. de Sent. Excom. in* 6. *Marant. par.* 6. *de Citat. n.* 126. Licet vero Guardiani, ſcripto procedere, nempe inquiſitionem formare, prohibentur; non tamen tollitur, quin poſſit ſeriem totius facti deſcribere, ut alias de carceratione diximus, ad hoc, quod poſſit *Provinciali* oſtendere acta, & de legalitate, ſecundum quam proceſſit, in ferenda illa cenſura, docere. Formula ergo deſcribendi delictum Contumacis pœnitentiam renuentis poteſt uti: & ſi ad *Reum* compellendum, ad obediendum, vel Carcer in Conventu non eſt, vel *Diſcreti* carcerandum non judicent, poteſt Guardianus ad ferendam ſententiam excommunicationis, in qua exprimenda eſt cauſa ipſius, devenire. Formulam autem dabimus in ſecunda parte. Verum eſt quod ad ferendam hujuſmodi ſententiam in ſcriptis non arctantur Superiores, ut conceditur in Privilegio *Leonis X.* quod ex *ſupplemento Ordinis, Gabriele, Abbate, & Lapo*, refert *Rodericus, tom.* 2. *q.* 59. *art.* 3. Et revera in praxi eſt, quod declaratoriam ſententiam Apoſtaſiæ, & conſequenter etiam excommunicationis oretenus ferant *Prælati*. Tamen melius erit formam a *Canone* præſcriptam ſequi, & ſcripto talem ſententiam ferre: quia ſic habet aliquid plus energiæ, validior eſt, tum ad cæteros deterrendos, tum ad *Reum* reducendum ad obedientiam.

171. Si autem non eſſet *Reus* formaliter contumax in inobedientia, ſed tranſgrederetur præceptum ſibi a Guardiano factum ſub pœna excommunicationis; poſſet ne Guardianus procedere ad ſententiam? Verbi cauſa. Guardianus ex juſto, & rationabili motivo prohibet Subdito ſuo, ne vadat ad talem cauponam;

nam; quia ſolitus eſt, ibi inebriari, & ebeina reveeti ad Conventum, cum magno ſcandalo Sæcularium. Iſte, oon ut repugoet mandato *Prælati*, ſed incitatus deſiderio bibendi vadit ad canponam; & hoc defertur ad Guardianum: poteſt ne Guardiaous ad ſententiam excommunicatioois procedere?

Reſpondeo: quod oon: & hoc ſive prohibitio fuerit ſub pœna excommuoicationis ferendæ, ſive ſub pœna latæ. Et ratio eſt eadem, quam ſupea diximus, dicendo, quod Guaedianua non poteſt excommunicaee contravenjentes oedinationibus ſuia ſactia ſub pœoa excommunicationia. Verum enim eſt quod *Prælatis* localibua conceſſa eſt facultas excommunicandi ſibi formaliter inobedientes, & contumaces. Hoc enim neceſſarium eſt, ad contineodos Subditos ſub diſciplina; & eorum punitio aliquoties requirit remedium celere, ne cum majuri peeiculo malum diutius ſerpat: ſed in cæteris criminibus, ſibi per *Statuta* adempta eſt facultas procedendi. Pœnitentias quidem medicioales, & paternas injungere ſibi conceditur, ut eſt excommunicatio, quæ juxta *Canones cap. 1. de Sent. excom. in 6.* injungitur ad curandam inobedieotiam: Sed pœnitentias graves, & judicialiter, infligere, ſicut eſt excommunicatio in pœnam, ſolis *Provincialibus* reſervatur. Unde concludo, quod ob ſolam inobedieotiam contumacem notoriam poteſt Guardianus excommunicare: Pro cæteria poteſt quidem ſub excommunicationis pœna ipſo facto incurrenda præcipere, ſed ejus declaratoriam nullo modo feree, ut dictum eſt.

172. Quæ autem dicta ſunt de Guaedianis circa materiam, & foemam ferendæ excommunicationia, debent etiam accipi de *Provincialibus*. Iſti tamen, ſi aliquis contrafecerit ordinationi, ſive præcepto a ſe facto ſub pœna excommunicatioois latæ, ſeu ferendæ ſententiæ, poſſunt per inquiſitionem peocedere in foema ſolita peacticari in omnibus delictis; & ante ſenteotiam debet *Reus* citari, ad ſe defendendum, & allegandum: quare non debeat declaeari excommunoicatus, ut dicunt *Gloſſa, in Clement. Præſenti. de Cenſ. & Navae. conſ. 9. ann. 4. de Sent. excom.* Advertendum tamen eſt, quod oec Guardianus, nec *Pravincialis*, debet uti excommunicatione, vel ad expugnandam contumaciam, vel ad puniendum delictum Subditi; niſi nulla alia ſibi via ſuppetit ipſum corporaliter puniendi: Sic *Ordinante Tridentino: Seſſ. 25. de Refor. cap. 3. In Cauſis criminalibus, ubi executio realis, vel perſonalis fieri paterit, erit a Cenſuris abſtinendum. Sed ſi dicta executioni facile locus eſſe non poſſit, licebit Judici hoc ſpirituali gladia in delinquentes uti, ſi tamen delicti qualitas, praecedente bina ſaltem monitione, etiam per edictum, id poſtulet.* Et ideo ſi Guardianua, vel *Provincialis* Subditum ſibi inobedientem contumacem habeant, peins per carceres, jejunia, & alia corporis afflictiva debent ipſum compellcee ad obediendum: & poſtea ſi viderint his minime proficere, vel etiam antequam iſta tentent, ſi ſciant ea mioime profutura, vel ſunt in caſu, io quo oon poſſunt pœnia corporalibus uti; tunc poſſunt gladium excommunicationis evaginaee.

XXIX. Quæritur: An ad effectum revelandi Delinquentes, furta, aut res furto ſublatas, liceat Superioribus excommunicationem ferre?

S V M M A R I V M.

173. *Peo rebus fueto ſablatis Supeeior localis nequit excommanicationem ferre.*
Tridentiaum, ſic excommunicaee, concedit ſolis Epiſcopis.
Hoc tamen idem poſſuat Superioees Regulares.
Pro revelatione furti, ſive delicti ſucceſſive occulti talis excommunicatio fertur.
Hoc conducit bono regimini.
174. *Ante talem excommuaicatioaem alia media debet teatare Peælatus.*
Et quod fuetam ſit rei aon vulgaris.
Aut de ee, ex cajus defectu ſeandalum oeiretne.
175. *Guardiauus ſi feeat excommunicatiouem pro Fure inqairendo attentat.*
Qua caſa poſſit ferre moaitoria pro rebus fueto ſublatis.
Concilium daas facultatem Epiſcopis pablicandi monitoria pro eebus furto ſublatis, non ponit elauſalam irritantem in contrariam.
Statatum nil amplius diſpoait, quam Tridentinum.
Probibitio Caacilii eſt, circa monitoria ad inſtantiam partis.
Neceſſitate impellente aliquid conceditur alias aon concedendum.
Lex ſubjacet aeceſſitati, noa e contra.
Potens alias excommunicare, licet non ſervet formam Coneilii, valide exeommunicat.
176. *Forma ferendi talia moaitoria.*
Si tempus pro monitioaibus uoa ſappeteret, dies debent reduci ad haras.
Vel una monitio tantum præmitti.
Monitorium fiat lingua vernacula.
Expirata termiaa feratur excammunicatia.
177. *Excommunicatio ſolemuis fit, eam duadecim Presbyteris aſſiſtentibus.*
Et debeat habere in manibus Candelas accenſas.
Sic excommanicare ſolis Epiſcopis conceditur.
Ut Guardianus excommunicet noa datur certa forma.
178. *Forma excommanicandi, quam poteſt ſervare Gaardiaaus.*
Quid ſignificent Candela accenſa, & proculcata.
Major ſolemaitas poteſt ſervari a Proviaciali.

173. Reſpondeo affirmative, ſed nun reſpectu *Saperiorum localium*. Talem enim excummunicatiooem feere ex diſpoſitione *Statutorum Gen. Ord. cap. 7. §. 6. n. 30.* reſervatur ſolia *Generalibus*, ac *Proviacialibas Prælatis*. Nec facit in cooteaeium *Tridentinum Seſſ. 25. de Reform. cap. 3.* per quod oedinatur, quod monitoria hujuſmodi, quæ conceduntur ad finem eevelationis pro depeeditia, ſive ſubtractis rebus, *a nemine prorſus, præterquam ab Epiſcopo decernatur*. Quia ab hac facultate excluduntur *Prælati exempti*, quaſi *Epiſcopalem* habentes dignitatem, qui Regulares oon ſunt, ut bene notat *Sanctarus: de Pæa. cap. 28. quæſt. 2. verſ. verum poſita, ſol. 354.* oon excluduntur autem *Superiores Regulares*, qui ſimilem habent dignitatem, ut patet in multis aliis, confeſſionibus, abſolutionibus, diſpenſationibus, ordinationibus, ac punitiooibus, quæ cum ex jure ſolis *Epiſcopis* concedantur, *Peælatis* tamen *Regulaeibus* communia ſunt ex eo, quod quaſi *Epiſcopali* dignitate ſunt prædití.

174. Adverteodum tamen, quod hujuſmodi excommunicationes feruotue non tantum ad revelationem fueti, ſive rei deperditæ; ſed etiam ad affectum, quod occoltus Delinquens in ceimine, quod evidentee apparet, detegatur. Accidit enim aliquando, quod aliquod geave delictum, per quod cooturbetur *Religio* committatur, & maxime ſi habet tra-

ctum

ctum ſucceſſivum, & neſciatur Auctor. Conducit autem ad perfectam rationem regiminis, regularemque politiam, ut *Prælati*, *Majores* ſaltem, habeant facultatem inquirendi veritatem per Monitoria, & Cenſuras, ut Delinquens detegatur, & malo, quod ſerpit, obvietur, ut optime *Sanctarus loc. cit. ver. Reſpondes affirmative. fal.* 355. Advertere inſuper oportet, quod ad ferenda hujuſmodi Monitoria in genere, ſive pro revelatione Delinquentis, ſive pro reſtitutione furti, ſive pro recuperatione rei deperditæ, oportet, quod prius *Superior* tentet omnes alias vias poſſibiles: inquirendo per media ordinaria, & conſueta juris, ſuper hujuſmodi Delinquentibus, ut ex *Concilio* deducunt *Nevizzan. Navar. Lazar. Mur. Anton. Genuen. Campanil. & Sayr. Ricc. Deciſ.* 219. *par.* 1. apud Sanctorum loco citato. Pro reſtitutione vero rei amiſſæ, vel furto ſublatæ, oportet, quod res ipſa, ut ait *Tridentinum d. Seſſ.* 25. *de Reform. cap.* 3. non ſit vulgaris: & hoc vel ratione valoris; ut ſi è Sacriſtia ſurreptus eſſet calix argenteus, vel planeta ex auro, & ſerico, vel inſignis artificii: vel ratione ſcandali, quod oriretur apud Sæculares, ſi res illa, quæ fuit dono data a perſona qualificata ad hoc, ut pro Solemnitatibus in Eccleſia inſerviret, & ſolita erat ſtatutis diebus exponi, ex improviſo deficeret; & talis furti nullus poſſet culpari, niſi aliquis ex Fratribus, & hac de cauſa infamaretur *Religio*, tanquam in ſinu ſuo nutriens Latrones: vel ratione damni conſiderabilis, quod proximo accideret; ut ſi Concionatori eſſent ſurrepta ſcripta ſuarum Concionum, maxime vicino, aut imminenti tempore illas habendi. Quæ omnia judicio, & prudentiæ *Prælati* examinanda relinquuntur; de ſingulis enim regulam dare eſt impoſſibile.

175. Quod autem dictum eſt, quod Guardianis talia Monitoria, & excommunicationes ferre non licet; non ita accipiendum eſt, quod intelligatur, quod ſi tales Cenſuras tulerint, ſint nullæ, quia ut modo dicam, validæ ſunt. Quod non poſſint ferre Cenſuras pro revelatione Delinquentis, hoc verum eſt; & ſi ferunt, attentant. Ratio eſt; quia talium criminum punitio privative, quoad Guardianos, ſpectat ad *Provincialem*, ut alias diximus. Sicut ergo non habet Guardianus auctoritatem iſta puniendi; ita neque habet taliter inquirendi per Cenſuras. Ejus enim ſolius eſſe debet inquirere, cujus eſt vindicare delicta. Sed reſpectu rerum furatarum in Conventu alia eſt ratio, imo poteſt dari caſus, quod expediat Guardiano talem Cenſuram ferre. Do caſum. Devota aliqua, & nobilis Matrona ſingularis Benefactrix Religionis, argenteam verbi gratiam aliquam Coronam, ſingulari arte fabricatam dono dedit Eccleſiæ, ut in Solemnitatibus *Beatæ Mariæ Virginis* imponatur ejus ſimulacro, quod in Eccleſia, maximo cum Populi confluentis concurſu, veneratur. Inſtat Solemnitas intra quatuor, vel ſex dies: Sacriſta diſponens ornamenta Imaginis, Coronam ab armario ad eam ponendam extrahit, & ipſam relinquit ſuper tabula in Sacriſtia illico reverſurus. Revertitur: Coronam ſublatam invenit: Adit *Superiorem*: De furto conqueritur: *Superior* adhibitis de more *Diſcretis*, Cellas, Officinas, & quælibet loca Conventus luſtrat, & omni adhibita diligentia incaſſum abit, minime reperta Corona, nec detecto Surreptore. Quid agendum tunc Guardiano? *Provincialis* longe abeſt, ad quem licet ſpecialem Nuncium deſtinet, non tamen poterit ille, in tempore, remedium adhibere: Inſtat interea ſolemnis dies, in qua ſi non apparebit Corona, ut de more, maximum ſcandalum in Populo diſſeminabitur, ex eo, quod Furem inter Fratres eſſe, propalabitur, cum maximo Religionis dedecore; nulla enim ſuppetit via demonſtrandi furtum a Sæculari fuiſſe commiſſum. Ad hoc ergo, quod, omni via, tantum Religionis damnum anteveniatur quid remedii?

Dico, quod in tali caſu poteſt Guardianus Monitoria publicare, ſervata debita forma, quam poſtea dabimus. Ratio eſt; quia *Concilium Tridentinum*, dum præſcribit talia Monitoria a ſolis *Epiſcopis* relaxanda, utitur tantum verbis directivis, nec ullam clauſulam irritantem apponit, per quam nulla reddatur excommunicatio lata ab eo, qui alioquin excommunicandi facultatem habet, prout ſunt Guardiani, ut diximus. Pariter *Statutum* noſtrum decernendo a *Generalibus*, & *Provincialibus* talia Monitoria eſſe concedenda, ita diſponit, ſicut a *Concilio* diſpoſitum eſt. Dicit enim *cap.* 7. §. 6. *n.* 29.: *Decernimus juxta Sacri Concilii Tridentini Decretum &c.* Unde *Statutum* non magis arctat auctoritatem Guardiani, quam reſtrinxerit *Concilium*: Hoc autem non arctat ſub forma irritante; unde nec *Statutum* irritat aliter factum. Sequitur proinde, quod ſi Guardianus in tali caſu excommunicat, valida erit Cenſura. Inſuper prohibitio Conciliaris reſpicit illa Monitoria, quæ feruntur ad inſtantiam Partis, ut patet ex illis verbis: *Nec ad eas concedendas cujuſvis Sæcularis &c.* Ex quibus colligitur, qualis fuerit mens *Concilii*; impediendi nempe, ne paſſim, parte inſtante, tales Cenſuræ ferrentur. Non ſequitur ergo hoc prohiberi, quando *Superior ex officio* procedit; maxime, quod hoc ſpectat ad bonum Conventus regimen. Ulterius neceſſitate compellente aliquid conceditur, quod alias non concederetur. Neceſſitas enim abſoluta eſt a lege, quia lex ſubjacet neceſſitati, non e contra, ut habet *Oldradus Conſ.* 190. *in fin. Anchar. conſ.* 192. *n.* 4. & 5. *Jaſon. in l. Si ex toto ff. de leg. Cephalud. conſ.* 451. *num.* 300. *apud Tuſc. litt. N. Concl.* 19. *n.* 1.: & hoc procedit etiam in neceſſitate juris. In caſu autem, cum nullum aliud ſuppetat remedium præcavendi infamiam Religionis, neceſſaria eſt fulminatio hujuſmodi Cenſuræ a *Superiore locali* ferendæ: ergo hoc non ſolum poterit, ſed etiam debebit facere Guardianos. Et finaliter; quamvis talis forma præſcripta a *Conciliis* non ſervaretur, & potens alias de jure excommunicare, talem Sententiam ferret; eſſet valida Cenſura, ut cum multis tenet *Sanctarus de Pæn. cap.* 28. *quæſt.* 5. *verſ. Quod ſi quæras. fol.* 356. & *ibi Campanil. cap.* 15. *num.* 90. *Mar. Antonin. Caſ.* 75. *Barbaſ. Alleg.* 96. *n.* 39. *Garc. addit. ad Tract. de Benef. cap.* 5. *n.* 585. Unde concludendum eſt, quod, etiam extra caſum illum neceſſitatis, Guardianus talia Monitoria relaxans *illicite* quidem (quia contra diſpoſitionem *Conciliarem*, & *Statutariam*), *valide* tamen procederet.

176. Forma autem ferendi Monitoria eſt, quod ſcripto debet ſuccincte mandari factum, ſive delictum, ſive res perdita, & debet coram tota Communitate a *Superiore* intimari, & in loco debito, puta ad valvas Refectorii affigi: & hoc per tres vices habentes debita temporis intervalla; vel una vice, aſſignatis in ea tribus terminis, cum tempore competenti, ut ſupra dictum eſt.

Noto autem, quod ſi tempus non ſuppeteret, puta, quia furtum, ſeu patratum, ſeu detectum eſt in pervigilio Solemnitatis, & non eſt tantum tempus, in quo poſſit tantum ſpatii inter Canonicas Monitiones concedi; tali caſu poſſunt ſpatia decurtari, & ad horas deduci, & etiam unica tantum Monitione præmiſſa: & expirato toto tempore, quod interjacet inter Monitionem, & tempus illud, in quo, ſi non reſtituitur res, quæ ſublata eſt, ſcandalum inevitabiliter naſcitur, poteſt fulminari ſententia; & hoc appa-

apparet ex *textu cap. Conſtitutionum*. §. *final. junct. Gloſſ. in verb. Neceſſitas, de Sent. excom. in 6.* Noto ſecundo, quod propter ignorantiam linguæ Latinæ, in qua verſantur *Laici Converſi*, ex quorum numero poteſt eſſe *Reus*, vel habentes aliquam notitiam de *Reo*; melius, & forte neceſſarium eſt, Monitiones facere in lingua vernacula. Debet enim, qui monetur, bene capere verba, & intentionem Monentis, aliter minime valeret Monitio, & perinde eſt, ac ſi non fieret, ſi fieret modo, & verbis a Monito minime intellectis.

177. Quod ſi, expirato termino Monitionum, non apparet res ablata, nec aliquod ejus indicium; tunc poteſt *Superior* ad fulminationem anathematis devenire. Licet autem excommunicationem ferre in forma ſolemni, hoc eſt cum duodecim *Presbyteris* aſſiſtentibus candelas in manibus tenentibus, ut dicitur in *Canone cap. Debent. 11. qu. 3.* concedatur ſolis *Epiſcopis*, & conſequenter etiam *Provincialibus*, quaſi *Epiſcopalem* Dignitatem habentibus; tamen cenſerem poſſe etiam Guardianum in tali caſu uti forma non plene ſolemni, ſed aliqualiter. Solemnitas autem anathematis lati ab *Epiſcopo* attenditur ex parte loci, puta in Eccleſia, & præſente populo, & ex parte Miniſtrorum aſſiſtentium, puta duodecim Sacerdotum. Unde cenſerem, quod reſpectu horum Guardianus, poſſet de Solemnitate minuere: attento maxime, quod de hoc nulla eſt ſpecialis forma tradita, quam invenerim; nec etiam ſi Guardianus ſolemniter, hoc eſt in Eccleſia, cum duodecim Sacerdotibus, (non tamen adſtantibus Sæcularibus, ſed ſuis Subditis tantum) ferret excommunicationem, nulliter ageret, aut aliquam pœnam, vel Cenſuram incurreret.

178. Forma ergo poſſet eſſe talis: Guardianus per ſonum ſolitæ Campanulæ Fratres ad *Capitulum* convocare debet, quibus in *Capitulo* conſedentibus, Guardianus indutus alba, cingulo, ſtola, & pluviali violaceo aſſociatus a *Diſcretis Conventus* ingreditur *Capitulum*, & in ſuo loco ſedens gravem ſermonem præmittat ſuper delicto, puta furto commiſſo; concludens, quod ex quo Delinquens perſeverat contumax in ſuo ſacrilegio, cogitur ad cæterorum terrorem, & ipſius pœnam, ad extremam animadverſionem devenire. Tunc accendi debent quatuor candelæ ad hoc præparatæ, quarum unam debet Clericus *Guardiano*, aliam *Vicario*, alias duas *Diſcretis Conventus* porrigere. Tunc ſedens Guardianus, ſibi aſſiſtentibus, ac ſtantibus *Vicario*, & *Diſcretis* alta voce, & aſpectu minaci debet ad anathematiſmum devenire, juxta formam, quam mutuavimus a *Peyrino Formul. litt. C. cap. 6.* & dabimus in ſecunda parte: qui teſtatur, quod cum illa uſus fuiſſet aliquando quidam *Prælatus Regularis*, pro enormiſſimo furto, ſtatim fur apparuit, & furtum fuit reſtitutum.

Tum *Superior*, & *Diſcreti* candelas debent in terram projicere, & pedibus conculcare, & omnes de *Capitulo* dicere: *fiat, fiat, fiat*. Candelæ autem illæ non debent ad aliquem uſum humanum amplius deſervire, ut notat *Gloſſa in d. cap. Debent. in verb. Conculcentur. 11. qu. 3.* ſed debent foras projici, ut ſal infatuatum, & igne comburi. Illæ enim ſignificant animas *Rei*, & *Complicum*, quæ prius illuminatæ per gratiam *Spiritus Sancti*, geſtabantur in manibus *Sacerdotum*, qui illarum curam habebant, eas dirigendo, *Sacramentis* paſcendo, & cuſtodiendo; ſed per anathema in eos latum extinguitur in eis *Spiritus Sancti* communicatio, & ab *Eccleſia* expulſæ peſſunduntur a Dæmone, & deſtituuntur a *Deo*, niſi reſipiſcant.

Si autem a *Provinciali* fulminanda erit excommunicatio, ſolemnior poterit eſſe forma, puta in Eccleſia (valvis tamen clauſis, aut de nocte, & proinde expediret eam ferre poſt Matutinus & hoc ad evitandum ſcandalum Sæcularium) & in majori numero Sacerdotum ſibi adſtantium, puta duodecim, ut præſcribit *Canon*.

TITULUS SEXTUS.

Applicatio ſingularum pœnarum ſingulis delictis.

TEXTUS.

§. 1. Qui ſtatutis jejuniorum diebus, abſque neceſſitate Superiori probata, non jejunaverit, præceptum non ſolum in qualitate, vel etiam in quantitate ciborum tranſgrediendo, ſuffragiorum jure privandus eſt Provincialis arbitratu: a quo etiam gravius arceri debet, prout violationis ratio ſuaſerit.

§. 2. Qui Officio Divino non interfuerit, a Guardiano, ſecundum conſuetudinem Religionis, puniri debet. Qui autem illud aliquoties non recitaſſe convictus fuerit, omni ſuffragiorum jure, triennio carere debet, & gravius etiam puniri Provincialis arbitratu.

§. 3. Qui Sacræ Scripturæ ſenſum, vel verba in profanos uſus detorſerit, eiſque in familiaribus colloquiis abuſus fuerit, voce activa, & paſſiva triennio privandus erit, & menſtruo Carceri mancipandus.

§. 4. Qui ſine cauſa Confeſſionem Sacramentalem facere, & Sacram Euchariſtiam ſumere, vel Miſſam celebrare, juxta probatam Ordinis conſuetudinem, notabiliter neglexerit, pane, & aqua, in publico Refectionis loco jejuniare debet, Provincialis arbitrio, vel etiam gravius, pro indevotionis modo puniri.

§. 5. Qui inventi fuerint notabiliter otioſi, ſuffragiorum jure priventur, & gravioribus pœnis, etiam corporalibus arcendi ſunt, Provincialium, & Superiorum localium arbitratu, pro negligentiæ, modo, & contumaciæ ratione.

§. 6. Obſcœna verba, coram aliis, vel cum ſcandalo proferens, ſi graviter monitus ſe non correxerit, in eum animadvertatur, pro qualitate delicti, etiam cum pœna Carceris, aut gra-

viori, Superiorum arbitratu, quouſque reſipiſcat, ut cæteri timorem habeant.

§. 7. Qui ſine habitu, caputio, chorda, & femoralibus, extra infirmitatis articulum, dormire deprehenſus fuerit, humi ſine caputio genuflexus, in pane, & aqua jejunet, & recidivus gravius puniendus eſt, Provincialis arbitratu.

§. 8. Scienter aliquem infamans, Sacramentaliter abſolvi non poteſt, niſi à Provinciali; & convictus in judicio ſubire debet pœnam criminis, de quo alterum infamavit, nec niſi prius reſtituta fama.

§. 9. Qui in Prælatum improperii, & convicii verba protulerit, genuflexus, in publico debet pane, & aqua jejunare, & omni ſuffragiorum jure biennio carere: provocans autem aliquem factis, aut verbis, pro prima vice probationis caputium deferre; pro ſecunda bimeſtre Carceri mancipari, ac activa, & paſſiva voce decennio privari debet.

§. 10. Qui Frater alteri, vel in Ordine, vel extra, minabitur in perſona, per menſem caputium probationis deferat: Si manum levaverit, vel aliquid acceperit, ut percutiat, per tres menſes: Si leviter percuſſerit, per annum: Si graviter percuſſerit, vel quodlibet inſtrumentum, ad graviter percutiendum arripuerit, ſemeſtri Carceri mancipandus venit: qua pœna puniendus erit, qui arma offenſiva portaverit, vel in Cella, aut alibi retinuerit.

§. 11. Qui in judicio, quidquam falſò, ſcienterque, depoſuerit, vel deponi fecerit, aut verum revocavit, vel revocari procuravit, ipſo facto eſt excommunicatus: Cujus abſolutio Provinciali eſt reſervata; Semeſtri Carceri mancipandus, ſatisfaciat Parti, & perpetuo infamis exiſtit.

§. 12. Contumax, (ideſt, qui trina monitione, eodem die, congruis intervallis præmiſſa, inobediens perſeverat: vel qui ita pertinaciter obedire recuſat, ut de Diſcretorum conſilio, Carceribus mancipari mereretur) eſt carcerationis pœna plectendus, & conſequenter actibus legitimis privandus.

§. 13. Proprietariorum pœna eſt, Carceratio, actuum legitimorum privatio, nec non Eccleſiaſticæ Sepulturæ, ſi quis Proprietarius moriatur: cum pœnarum augmento, ubi culpa replicata fuerit.

§. 14. Revelans extra Ordinem Religionis ſecreta, quibus fama, & candor ipſius Ordinis maculatur, incidit in excommunicationem majorem, Generali, vel Provinciali reſervatam, & perpetuo eſt privatus actibus legitimis.

§. 15. Qui Libellos famoſos, quomodolibet ediderit, vel publicaverit, ipſo facto excommunicationis ſententiam incurrit: a qua, ſi in Generalis, vel Provincialis infamiam cedunt, niſi a Generali abſolvi non poteſt; vel a Provinciali, ſi in aliorum infamiam vergant, debita ſatisfactione præmiſſa; & convictus, ſemeſtri Carcere maceretur, vel amplius, Superiorum arbitratu.

§. 16. Libros imprimi faciens vel publicans, ſine licentia Ordinarii, & Generalis, ſcripta facultate, eſt eo ipſo privatus actibus legitimis.

§. 17. In ſuſpecto conſortio deprehenſus, ſi monitus ſe non correxerit, Superior ab Officio ſuſpenditur, vel privatur; Subditus actibus legitimis triennio careat, vel gravioribus pœnis uterque mulctetur, Superiorum arbitratu, nimirum actuum legitimorum privatione, probationis delatione, arctationis recluſione, exilio ab illo Conventu, pro clariori, vel obſcuriori ſuſpicionis indicio, ſecundum Ordinis ſanctiones.

§. 18. Qui convictus fuerit ſuſpectam domum intraſſe, actumne carnalem ſollicitaſſe, mox ab eo loco perpetuo exulari debet, & bimeſtri Carceri mancipari; negans, graviter arctandus.

§. 19. Furtum committens, ſuffragiorum jure biennio eſt privandus; Proprietariorum pœnam luere tenetur: & ſi furtum fuerit notabile, aut iteratum, vel ex Sacro loco, aut Sæcularium domibus, aut bonis, creſcente ſceleris turpitudine, creſcere etiam debet ſeveritatis diſtrictio, Superiorum arbitrio.

§. 20. Generalium, Provincialium, aut Sæcularium Principum, & notabilium perſonarum litteras, ſive ab ipſis, ſive ad ipſos miſſas intercipientes, aperientes impedientes, aut malitioſe retardantes, ipſo facto, actibus legitimis deſtituendi ſunt: & hujus pœnæ incapaces, probationis caputium deferant Generalium, vel Provincialium arbitratu, quibus reſpective condonatio reſervatur

§. 21. Qui Provinciali, Guardiano, aut Vicario rebellaverit, omnium ſuffragiorum jure triennio carere debet.

§. 22. Apoſtatarum pœna eſt excommunicatio latæ ſententiæ, Carceratio, & juris ſuffragiorum privatio, juxta Apoſtaſiæ majoris, vel minoris exceſſum, prout in Statutis Ordinis amplius continetur.

§. 23. Impudenter obloquentes de Eminentiſſimis, Protectore, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, deque Reverendiſſimis Eccleſiarum Prælatis, cum ſcandalo; Carceribus ſunt mancipandi, vel gravius etiam, pro oblocutionis exceſſu, puniendi, Superiorum arbitratu.

§. 24.

§. 24. Recipientes, vel ad profeſſionem Novitios admittentes, Apoſtolicis conſtitutionibus, & Ordinis Statutis non ſervatis, officio ſtatim privandi, & omnium ſuffragiorum jure perpetuo deſtituendi veniunt.

§. 25. A Novitiis aliquid, vel minimum recipientes, vel eis ad ſibi, vel aliis relinquendum ſuadentes, præter pœnas in Sacro Tridentino Concilio decretas, Superiores privari debent Officio; alii, ut proprietarii publicari.

§. 26. Camiſiarum, & lineorum indumentorum linteaminum, anaclynteriorum uſus, ſine neceſſitate, vetitus eſt, ſub privatione juris ſuffragiorum per triennium: etiam Carceris pœna per duos menſes, & amplius ſi monitus ſe non correxerit.

§. 27. Qui ſuper habitum Regularem, vel (eo dimiſſo) Sæculares, vel alias quaſcumque veſtes induerit, ad recitandas comœdias, vel alias tales larvatas repræſentationes, quacumque ex cauſa, vel occaſione, & quocumque in loco, eſt eo ipſo Suſpenſus; & gravius Carcere, privatione Officii, vel ſuffragiorum jure a Superioribus puniendus.

§. 28. Equitantes, bigantes, quadrigantes ſine licentia, & neceſſitate, bimeſtri Carcere macerari meretur; & ſi in hoc defectuoſi fuerint, omnium ſuffragiorum jure ſexennio carere.

§. 29. Notabiliter orationi deficientes, Guardiani, Officio privandi, Subditi ſuffragiorum jure triennio mulctandi, ac etiam carcerandi, Superiorum arbitratu.

§. 30. Qui negotia Principum acceptaverit, egerit, procuraverit ſine licentia Superioris, privari debet Officiis Ordinis.

§. 31. Superiores, qui charitatem circa Hoſpites, & Infirmos neglexerint, Officio deſtituantur: Officiales ad id deſtinati, ſuffragiorum jure triennio carere debent.

§. 32. Qui Confeſſiones ſine licentia auſcultaverit, vel a reſervatis abſolverit, eſt ipſo facto excommunicatus, & ad excipiendas Confeſſiones perpetuo inhabilis; carcerandus, & gravius puniendus, ſi in hoc crimine vitioſus repertus fuerit.

§. 33. Qui in morbum Gallicum ex delicto inciderit, declarandus eſt perpetuo inhabilis ad omnia Officia, & ſuffragia Ordinis, ac etiam ad audiendas Confeſsiones.

§. 34. Provincialis concedens dimiſſoriales litteras Ordinandis Fratribus, non ſervatis Sacris Canonibus, & Ordinis Sanctionibus, ſuſpendendus, vel etiam, privandus venit Officio, Superiorum arbitrio.

§. 35. Provinciales, & Guardiani in ſuis Provinciis, & Conventibus, notabiliter, & ſine legitima cauſa non reſidentes, præter culpæ reatum, & pœnas Canonicas, quas incurrunt, Officio ſuſpendi, vel etiam privari debent, Superioris judicio.

§. 36. Convictus, & confeſſus in fornicationem lapſum fuiſſe, pro prima vice, ſemeſtri Carceri mancipetur, & omnium ſuffragiorum jure triennio carere debet; ſecunda vice, Carcer duplicandus, & omnibus Ordinis Officiis decennio privandus eſt; tertia vice, Carcer longius protrhai, perpetuo ad Officia Ordinis inhabilis exiſtere, vel etiam ad triremes mitti debet, Superiorum arbitratu.

§. 37. Sacrilegium committens, vel ad triremes mittendus, vel in perpetuum Carcerem detrudendus.

§. 38. Qui de innominabili ſcelere confeſſus, vel convictus fuerit, nudus cum ſolis ſemoralibus, in cœtu Fratrum, ligatis manibus, ac recitans Pſalmum: *Miſerere mei Deus*, duriſſime flagellari, ac leviuſculis flammis, hincinde circumpoſitis quodammodo comburi, & ad perpetuos Carceres irrevocabiliter damnari debet; ubi in pane, & aqua, tribus ſaltem in hebdomada diebus jejunet. Si autem in idem ſcelus relapſus fuerit ad triremes perpetuo deſtinari.

§. 39. Qui gladio, baculo, vel pugione Fratrem, aut Sæcularem percuſſerit, in Carceris unius anni pœnam incidit, omnium ſuffragiorum jure, & actibus legitimis perpetuo privari, ac per menſem, ter in qualibet hebdomada, coram Fratribus capitulariter congregatis, genuflexus comedere, ipſiſmet inſtrumentis, quibus ferire, vel percutere auſus eſt, ei de collo pendentibus, debet.

§. 40. Quod ſi mors ſecuta fuerit, vel atrox mutilatio, ad triremes omnino condemnandus eſt.

§. 41. Qui aliquem enormiter vulneraverit, vel ei venenum dederit, per ſe, vel per alium hæc, vel ſimilia delicta machinans, eiſdem pœnis ſubjacere tenetur.

§. 42. Prælatum localem gladio occidens, ad triremes perpetuo condemnari, vulnerans non ſecuta morte, ad eoſdem mitti Superiorum arbitrio debet.

§. 43. Provincialem, vel leviter percutiens ad triremes, Generalis arbitratu, mitti; ſi id gladio molitus fuerit, ſive ſecuta, ſive non ſecuta morte, ad eoſdem triremes perpetuo damnari debet.

§. 44. Generalem quoquomodo, vel leviſſime, percutere auſus, ad triremes perpetuo, & omnino damnandus eſt.

§. 45. Falſificantes per ſe, vel per alium litteras, aut ſigilla Prælatorum, Principum, Generalium

ralium, Provincialium, aut notabilium perſonarum, ipſo facto excommunicati, Carceri mancipandi, Generalis arbitrio, atque ad omnia officia, & dignitates Ordinis perpetuo inhabilitandi.

§. 46. Introducentes mulieres intra Clauſtra ad malum finem, in pœnas a Pio V. ſancitas incidunt, & Carceribus convenit mancipari, Superioris arbitratu: quas pœnas incurrunt, qui eaſdem in Hoſpitia Confeſſariorum Monialium, quovis colore, introducunt.

§. 47. Conſpirantes adverſus Fratrem aliquem, & maxime Superiorem, omnibus Ordinis Officiis privati ſint, Superiorum arbitrio.

§. 48. Ordinis diviſionem tentans, eſt ipſo facto excommunicatus, & Carceri eſt mancipandus, Generalis arbitrio, cui & abſolutio reſervatur.

§. 49. Ad Sæcularium Advocatos, Procuratores, Judices, & Tribunalia quæcumque prætextu injuſtitiæ ſibi factæ, ſive pro conſilio, ſive pro favore recurrens, actibus legitimis privandus eſt, & gravius etiam puniendus Superioris arbitratu. Si vero ad locorum Ordinarios recurſum habuerit, etiam a Superioribus puniendus. Appellantes autem ad eadem Tribunalia, ſunt excommunicati, & a ſolo Summo Pontifice abſolvendi; atque perpetuo privari debent jure ſuffragiorum, omnibus Ordinis Officiis, & in perpetuum ad illa inhabilitari.

§. 50. Confeſſionis Sacramentalis revelatio puniri debet, privatione perpetua actuum legitimorum, & facultatis audiendi Confeſſiones, ac carceratione, vel arctatione, Provincialis arbitrio.

§. 51. Qui in graviſſimam Apoſtaſiam primo inciderit, trimeſtri Carceri mancipari, triennio integro probationis caputium deferre: quo tempore, in communitate Fratrum ſingulis ſextis feriis, & diſciplinam facere, & pane, & aqua, ſine caputio genuflexus jejunare, ſuffragiorum jure decennio carere, in ſuo Ordine ultimum locum tenere, utenſilia lavare, & è Conventu niſi publicæ utilitatis cauſa, nunquam egredi debet. Relapſo in eandem, ſupradictæ pœnæ duplicantur. Tertio reiterans, tanquam incorrigibilis expellitur ab Ordine, ſervata forma nuperrimi Decreti, de Ejectis, & Apoſtatis; vel ad triremes decennio condemnetur: qui ſi ſupervixerit, ſi fuerit in Sacris conſtitutus, omnium Sacrorum Ordinum executione perpetuo eſt Suſpenſus.

§. 52. Qui Generali, vel Commiſſario ab eo miſſo ad viſitandam Provinciam, rebellaverit, excommunicationis Sanctiſſimo reſervatæ pœnam ſtatim incurrit, ac privationem ſuffragiorum, Officiorum Ordinis, & perpetuam inhabilitatem ad illa.

§. 53. Subornatores ſunt excommunicatione Papali ipſo facto ligati, actibuſque legitimis privati.

§. 54. Alchimiæ ſtudentes, vacantes, eam voce, vel ſcripto docentes, inſtrumenta, libros, qui ad illam pertinent, retinentes, ſunt ipſo facti excommunicati, atque omnium ſuffragiorum jure perpetuo privari, & Carceribus, vel arctatione Provincialis arbitrio, macerari debent.

§. 55. Monetarum adulteratores, quoquo modo id faciant, ad perpetuos triremes condemnentur. In Italia vero obſervetur Conſtitutio Apoſtolica.

§. 56. De Summo Pontifice Maximo Chriſti in terris Vicario, deque illius dignitate, ac Decretis, & Conſtitutionibus, qui impudenter vel minus quam decet reverenter obloqui auſus fuerit trimeſtri Carceris pœna, vel graviori etiam puniendus eſt, juxta delicti menſuram.

§. 57. Promoti per ſaltum, vel ſine litteris dimiſſorialibus, vel furtive; quique in non ſuſceptis Ordinibus miniſtraverint, juxta pœnas Canonicas puniuntur.

§. 58. Ingredientes ſine cauſa legitima Clauſuram Monialium, ſunt eo ipſo excommunicati, aliiſque Canonicis pœnis plectendi, privandi inſuper Officiis, & dignitatibus, & inhabilitandi in perpetuum, una cum Monialibus conſentientibus.

§. 59. Simoniaci, qui dona dederint, aut promiſerint per ſe, vel per alios, ut gradus, dignitates, officia, vel in ſui favorem ſententiam conſequantur, Canonicarum pœnarum animadverſione feriantur, atque in Conſtitutionem de largitione munerum incidiſſe, declarandi veniunt.

§. 60. Has pœnas enumeraſſe ſufficiat: alias videre poterit Judex in Statutis Generalibus Ordinis, vel ex Sacris Canonibus, & probatis legibus, ac conſuetudinibus, prout ratio ſuaſerit, elicere.

§. 61. Et licet pœnas has per Statuta Generalia impoſitas, Judex commutare, & alterare, ſeu moderari regulariter non poſſit; tamen, ut in aliquo caſu, mutatis circumſtantiis, & qualitatibus delictorum, cum conſilio Patrum, qui ad ferendam ſententiam concurrunt, poterit, vel augere, vel minuere, lenitatem, vel rigorem pœnarum, prout exceſſus, vel defectus criminis, ſive ſcandalum, aut peccandi fragilitas, & conſuetudo ſuaſerint: Item locus, perſona, modus, & alia hujuſmodi. Nullum tamen ei relinquitur arbitrium circa moderationem pœnarum; ubi delicta, pro ut recenſita ſunt, committi contigerit.

COM-

COMMENTARIUS.

Quia Titulus hic non reſpicit proprie modum procedendi, ſed Sententiam, & magna ex parte doctiſſime explanavit *Sanctorus in Pœnalibus Diſtrictionibus*; ejus explicationem pro nunc omittimus. Tantam enim ſe ſolo hic exigeret, quantam in aliis *Titulis* dilucidandis præſtavimus. Molimur proinde ſeparatam tractationem de *Poenis* delictorum in qua ſupplebimus ea, circa quæ *Textus* remiſſive ſe habet: & quam, *Deo* omnium bonorum largitore concedente, publici juris facere ſperamus.

TITULUS SEPTIMUS.

Quam formam juris ſervare debeat Judex.

TEXTUS.

§. I. Quatuor omnino ſervare debet: Modum procedendi, Præparatoria, Sententiam, & Pœnas. Modus quadruplex eſt: Per Accuſationem, per Denunciationem, per Inquiſitionem, per Exceptionem: In Accuſatione requiritur Accuſator: In Denunciatione, charitativa Monitio: In Inqniſitione, Diffamatio: In Exceptione legitima Objectio: Sine his procedere Judex non poteſt, alias proceſſus erit nullus. Præparatoria ſunt: Citatio Teſtium, & Rei; Delatio juramenti; Conceſſio termini competentis, vel ad comparendum, vel ad probandum; Exceptiones, Defenſiones, Appellationes: quibus non ſervatis, Judex Officio deſtitui debet, & proceſſus annullari. Sententia debet eſſe conformis Canonibus, & Statutis Ordinis. Pœna erit delicto conformis, etiamſi ſit arbitraria; quia, juxta menſuram delicti, erit plagarum modus.

SUMMARIUM.

1. *Forma juris criminaliter procedendi, in quo conſiſtat?*
Modus procedendi dupliciter ſumitur.
Quid ſit modus procedendi?
Quadruplex eſt.
2. *Inquiſitio quid ſit?*
Duplex ejus diffinitio.
Aliud eſt Inquiſitio, & aliud modus inquiſitionis.
Notitia criminis Judici neceſſaria.
Hanc quotupliciter poſſit habere Judex?

COMMENTARIUS.

1. Postquam ſupra de perſona *Judicis* tum *Ordinarii*, tum *Delegati* dictum eſt: pariterque diſtinctæ differentiæ delictorum, & eorum pœnæ traditæ ſunt; accedit *Textus* ad docendum *formam juris*, quam debet in procedendo ſervare *Judex*. Dicit autem: *formam juris*, in hoc conſiſtere, ut quatuor omnino ſerventur; nempe Modus procedendi, Præparatoria, Sententia, & Pœnæ. *Modus procedendi*, hic non accipitur *complexive*; hoc eſt, ut complectitur formam, ſecundum quam ſe debet regulare *Judex* in omnibus actibus, ut in viſitando corpus delicti, examinando Teſtes, conſtituendo, & ſententiando *Reum*: ſic enim modus procedendi non contradiſtingueretur a Præparatoriis, Sententia, & Pœnis collective ſumendo hæc tria; & ita vitioſa eſſet aſſignata diviſio: Sed ſumitur *initiative*; ita ut modus procedendi dicatur is, a quo initiatur proceſſus, ſeu, quo ſuppoſito, *Judex* ſe accingit ad formationem proceſſus; & hic modus quadrupliciter contingit, puta per *Accuſationem*, *Denunciationem*, *Inquiſitionem*, & *Exceptionem*.

2. Quoad *accuſationem*, *exceptionem*, & *denunciationem* nulla eſt difficultas, quod debent præcedere proceſſum; at de *inquiſitione* eſt difficultas. Inquiſitio enim *eſt*, ut eam definit *Hoſtienſis Summ. lib. 5. Rubr. de Inquiſit. alicujus criminis manifeſti, ex bono, & æquo, Judicis competentis canonice facta inveſtigatio*: & ab hac diffinitione non diſcordant *Juriſperiti Ju. Calvin. & Spiegel. in Lexic. V. Inquiſitio*; dicentes, quod *Inquiſitio eſt criminis alicujus per torturam, ſeu aliter inveſtigatio*. Sequitur ergo ex hoc, quod *Inquiſitio* eſt actio *Judicis*, in qua per juris inſtrumenta indagat veritatem de crimine commiſſo. Proinde, ſicut aliud eſt res, & aliud modus rei, ita aliud debet eſſe *Inquiſitio*, a *modo inquiſitionis*. Siquidem ita reperitur *Inquiſitio* facta a *Judice* de crimine, quando procedit per viam *Accuſationis*, *Denunciationis*, & *Exceptionis*; ſicuti quando ex officio procedit, præcedente infamia criminis, & *Rei*, Proinde non deberet hoc modo aſſignari *Modus procedendi* per *Inquiſitionem*, tanquam quid diſtinctum ab aliis tribus, ex eo, quod etiam in aliis reperitur *Inquiſitio*. Sed benigna debet fieri explicatio, & non ad rigorem dialecticæ; ita ut hic ſumatur *Inquiſitio* pro modo procedendi, quando *Judex* motus ex officio ab infamia, quam audit de crimine commiſſo, procedit ad inveſtigationem veritatis, ad finem puniendi *Reum*: In aliis enim modis procedit ad inſtantiam Partis, ut fit in *Accuſatione*, & *Exceptione*, vel ad notitiam datam ab uno, ut in *Denunciatione*. Requiritur quidem de neceſſitate ante proceſſum, quod *Judex* habeat notitiam criminis: quomodo enim procederet, niſi præſciret? Sed hæc notitia poteſt haberi ab eo, qui quærit vindictam de accepta injuria, vel compenſationem proprii damni, & ſic eſt *Accuſatio*: Aut habetur ab eo, qui vult arcere aliquem a dignitate adipiſcenda, aut adepta; & ita eſt *Exceptio*; Vel tandem habetur a pluribus, fama deferente; & ita dicitur *Inquiſitio*. Quia vero de iſtis ſingillatim in ſequentibus dicendum eſt, & in *Text* nulla eſt difficultas, ad alia properamus.

TE-

TEXTUS.

§. 2. Excludi debet a noſtris Judiciis Modus ordinarius procedendi, & ille ſolum admitti, qui Summarius dicitur, in quo de plano, ſola rei veritate inſpecta, rimulis omnibus, & apicibus, ſeu ſolemnitatibus juris poſtpoſitis, proceditur. Solemnitates juris ſunt: Citatio juris die non feriata, Libelli porrectio in ſcriptis, Litis conteſtatio, Teſtium multitudo, Prolixæ dilationes, Teſtium poſt publicatas atteſtationes receptio, Sententiæ ſedendo prolatio, Citationum intervalla, Interlocutoriæ, & cætera hujuſmodi, quæ ad eſſentiam juris non ſpectant.

SUMMARIUM.

3. *Modus procedendi ordinarius quis?*
Apud Nos non ſervandus.
Modus procedendi ſummarius *apud nos practicandus.*
Procedere ſummarie, & de plano *quid ſit?*
Expedit Religioni procedere ſummarie.
4. *Nomine* multorum *veniunt duo, vel tres.*
Magnus numerus requiritur ad faciendam multitudinem.
Hoc autem intelligitur comparative ad facienda.
Multi aliquando dicuntur, qui ſunt ultra quadraginta.
Multi aliquando dicuntur duo.
Pauci aliquando dicuntur viginti tria millia.
Multitudo neceſſaria Teſtium, quæ?
5. *Dilationes ſunt de jure naturæ.*
Si non conceduntur a Judice, ſententia eſt nulla.
Etiamſi cauſa ſit cognoſcenda ſummarie.
Dilationes, quo caſu debeant eſſe prolixæ
6. *Dilationes quomodo moderandæ?*
Sunt de ſubſtantia juris.
Dilationes prolixæ, quæ ſint?
7. *Judex, in petitione novi termini dilationis, debet cognoſcere de cauſa legitima illius.*
Aliter non obligatur Judex ad illam concedendam.
Cauſa dilationis probatur ſolo juramento.
Actori duæ tantum dilationes dantur, Reo autem tres.
8. *Citatio habet vim monitionis juridicæ.*
Citationum intervalla regulanda, ut monitiones Canonicæ.
Hæc ſunt de neceſſitate juris.

COMMENTARIUS.

3. O*Rdinarius modus procedendi*, qui a noſtris judiciis hic excluditur, intelligitur eſſe is, quo utuntur *Judices* Curiarum Eccleſiaſticæ, & Sæcularis, non qui a jure Ordinario, tanquam eſſentialis ad judicium præſcribitur; admittitur porro ille qui *Summarius* dicitur. Multa eſſent hic congerenda ad explicandum, quid ſit *Summarie, & de plano* procedere, & quænam ſint cauſæ, quæ *Summarie* cognoſcuntur, & quid in illis ſervandum ſit? Sed quia de multiplici acceptione harum clauſularum ad nauſeam uſque tractat *Gloſſa in Extravag. Ad reprimendum. Quom. in crim. læſ. Majeſt.* omnibus obvia, & *Doctores Bart. Tuſc. litt. S. concluſ.* 886. & 887. *Abb. in cap. Novit. n.* 30. *de Jud.*; Ideo eas non enumero, quia ad rem noſtram non faciunt: Sufficit hoc, quod *Summarie, & de plano* idem important, & per eas ſignificatur, quod judicium debet eſſe breve, & non in longum protelari, ſive per magnum numerum Teſtium examinandorum; ſive per longas dilationes, ſive per expectationem dierum non feriatorum, & ſimilia. Ita ut non excludatur per hoc, quod eſt de judicii eſſentia, ſed proceſſus brevius expediatur. Et hoc manifeſtum fit ex verbis *Textus* ſubjungentis, quod modus Summarius, & de plano a nobis admittitur, *in quo de plano, ſola rei veritate inſpecta, rimulis omnibus, & apicibus, ſeu ſolemnitatibus juris poſtpoſitis, proceditur.* Quibus verbis declaratur, illas duas clauſulas non accipi in tota ſua latitudine, & ſecundum multiplices ſenſus, quos aſſignant *Doctores*; ſed limitari ad ſignificandam brevitatem in noſtris proceſſibus uſurpandam, ſolemnitatibus juris omiſſis, ſervatis tantum eſſentialibus. Et hoc revera eſt ſalubre *Religioni* ad conſervandam quietem, quæ in fabricatione proceſſuum multum turbatur; neceſſarium proinde eſt, ut breviter abſolvantur.

4. Quænam ſint ſolemnitates juris, ſatis explicantur in *Textu*. Sed aliqua eſt difficultas circa nonnullas. Prima eſt *Teſtium multitudo*: quia enim, ut elicitur ex *Gloſſa in cap. Ad noſtram. in V. Per multos. de Reb. Eccl. non alie. ubi Abb. nu.* 5. nomine *multorum* veniunt duo, vel tres; videtur, quod ſi *Teſtium multitudo* eſt ſolemnitas juris, etiam talis ſit probatio delicti per duos, vel tres teſtes; & ſic ſit ſufficiens, quod delictum probetur per unum Teſtem. Sed iſte intellectus eſt falſus. Licet enim duo, vel tres faciant numerum, qui eſt multitudo ex unitatibus aggregata; *in jure* tamen non quilibet numerus venit nomine multitudinis, ſed requiritur magnus numerus comparative ad ea, de quibus lex loquitur. Nec habetur *in jure* quantitas determinata ad faciendam multitudinem. Ut enim dicit *Gloſſa in cap. Latores. in V. Multitudinem de Cler. Excom. Gloſſ. in cap. Cum cauſam. in V. Effrænatam. de Teſt. & atteſt.* aliquando dicuntur *multi*, qui ſunt ultra quadraginta; aliquando etiam duo faciunt *multitudinem*: aliquando vigintitria millia dicuntur *pauci*; Itaut concludatur ex hoc, quod *in jure multi*, & *pauci* dicuntur tantum reſpective: *Teſtium* ergo *multitudo* non excludit eos, per quos neceſſario probatur delictum; licet plures ſint quam duo, vel tres. Poſſunt enim eſſe neceſſarii decem, vel plures *Teſtes* ad probandum delictum qualificatum pluribus circumſtantiis, aut plura delicta connexa, quorum unum ab aliquibus, aliud vero ab aliis *Teſtibus* ſit probandum: & in tali caſu *Teſtium multitudo* non eſt ſolemnitas juris, ſed quid eſſentiale.

5. Secunda eſt *prolixæ dilationes*. Quia enim *dilationes* ſunt de jure naturæ, quia reſpiciunt defenſiones, ut docuit *Bartolus in Extravag. Ad reprimendum. in V. Et figura judicii. num.* 12. ſi petantur a *Reo*, & non concedantur, & *Judex* ſententiet, ſententia eſt ipſo jure nulla, ut tradunt *Doctores Bald. conſ.* 340. *nu.* 5. *verſ. Præterea lib.* 1. *Alex. conſ.* 181. *n.* 5. *verſ. Ad primum lib.* 6. etiamſi cauſa ſit ſummarie cognoſcenda, ut ex jure deducit *Bartolus conſ.* 97. *in princ. lib.* 1. Et proinde ſi *Actor*, vel *Reus* non habent tempus ad probandum; oportet, quod *Judex* det *dilationes*, quæ aliquando de neceſſitate debent eſſe prolixæ: puta quando Teſtes, qui debent examinari, aut ſunt valde diſtantes, aut in itinere detinentur ex longa infirmitate, aut alia de cauſa legitima. Item poteſt evenire, quod tempus aſſignatum

tum a *Judice* ad probandum, aut excipiendum, ſit breve, & petatur una *dilatio*, & in hoc tempore *Actor*, ſeu *Reus* febri laboret, ita ut alias *dilationes* *Judex* requiſitus concedere, de jure teneatur. Videtur ergo, quod *dilationes* iſtæ non debent cenſeri inter ſolemnitates, ſed inter eſſentialia juris.

6. Sed ad hæc dico, quod juxta diſtantiam locorum, aut aliam legitimam cauſam, a qua impeditur *Actor*, vel *Reus* ea præſtare, quæ *Judex* jubet; oportet *dilationes* aſſignare tales, ut ſint congruum tempus, intra quod commode poſſit *Actor*, aut *Reus* juſſa *Judicis* perficere, ut deducitur ex *Codice Juſtiniano l. 1. C. de dilat. l. 7. ff de Fer.* ubi adnotat *Dionyſ. Gothofr. ad l. 1. C. de dilat.* eſſe moderandas juxta locorum diſtantiam. Tales ergo *dilationes* ſic regulatæ, ſunt de juris ſubſtantia, qua non ſervata, proceſſus eſt nullus: Sed non dicuntur *dilationes prolixæ*, Iſtæ enim dicuntur tales, quando, ultra congruitatem temporis, intra quod præſtanda expediri poſſunt, petitur aliud tempus ſuperfluum, vel ad commoditatem exorbitantem petentis: Ut ſi, pro producendo inſtrumento ad probandum, quod *Actor*, ſeu *Reus* habet in camera, ſive in Civitate, & quod poteſt in una hora, ſive incontinenti producere, peteret tres dies ad producendum; iſta eſſet *dilatio prolixa*, quæ eſt juris ſolemnitas, apud Nos minime ſervanda.

7. Et hic obiter adverto, quod aſſignato a *Judice* tempore, ſi *Actor*, vel *Reus* congruam *dilationem* obtinuerit, qua durante non præſtiterit agenda, & proinde novam *dilationem* petat; non debet *Judex* eam concedere, niſi cum cognitione cauſæ legitimæ, propter quam non adimplevit, quæ debebat in tempore aſſignato: Et iſta cognitio cauſæ, cum probationibus neceſſariis, eſt *de jure* ita ſtricto, quod dilatio ſecunda conceſſa, eſt ipſo jure nulla, ut probant *Bartolus, conſ. 97. num. 3. & 4. lib. 1. ubi Apoſtill. in V. Ad ſecundam, & conſ. 195. in princ. lib. 2. verſ. Pro quo facit. & Alex. conſ. 101. num. 6. lib. 5. Aufrer deciſ. Tholoſ.* 116. Et ad hoc punctum bene advertant *Judices*. Poteſt enim eſſe unum bonum brocardicum pro deneganda juſte ſecunda, vel tertia dilatione petita ab *Advocato*, vel *Reo* ad protelandum judicium, vel redimendum tempus; non enim eſt obligatus *Judex* ad concedendam ſecundam dilationem, niſi ſibi probetur a petente, habuiſſe cauſam legitimam, per quam non potuit, in tempore aſſignato, ea præſtare, quæ debuit. Verum eſt, quod probatio iſta poteſt fieri ſolo juramento petentis recepto a *Judice*, cui *Judex* tenetur ſtare, ut voluit *Baldus. conſ. 268. in princip. lib. 1.* Non tot autem dilationes dantur *Actori*, ſicut *Reo* in criminalibus. Etenim *Actori* duæ, *Reo* autem tres de jure dantur, ut textualiter dicit *l. final. ff. de Fer.* Eſt vero *Judicis* arbitrarium, cum cognitione juſtæ cauſæ, quæ ſibi legitime conſtet, plures etiam aſſignare.

8. Tertia eſt difficultas circa *Citationum intervalla*. Ut enim alias dictum eſt, inter unam, & alteram Monitionem Canonicam, quæ fiunt in ordine ad hoc, quod aliquis poſſit declarari contumax, requiritur *intervallum* temporis, ad hoc, quod Monitus, qui ad primam, aut ſecundam Monitionem noluit obedire, habeat tempus recogitandi de ſe; & ita ſe removendi a ſua obſtinatione: *Citatio* vero habet vim Monitionis juridicæ, non enim aliud eſt, quam Monitio ad comparendum. Sicut ergo in Monitionibus Canonicis requiritur tempus; ita videntur requiri *intervalla* temporis inter *citationes*: ſi enim, ut alias dicetur, poſt trinam *citationem* non compareat *Reus*; æque poteſt excommunicari, ſicut ter monitus ad obediendum: Debet ergo in *citationibus* habere *intervalla*, ſicut in Monitionibus. Et ita *Intervalla citationum* erunt de eſſentia, & non de ſolemnitate: Iniquum enim eſſet, ſi *Judex* citaret intra ſpatium unius horæ, cum citatus eſt in Conventu; quo non comparente citaret immediate pro hora ſequenti; qua elapſa, iterum citaret pro tertia, qua finita contumacem declararet, & excommunicaret. *Reus* enim aliqua paſſione occupatus non habet tempus congruum ad recogitandum de ſe, & ſe removendum ab obſtinatione in non comparendo. Debet ergo intelligi Textus de *intervallis prolixis*, non vero de congruis: & puto *intervalla citationum* debere æquiparari, ſicut *Intervalla* monitionum; & longa quidem *intervalla* inter *citationes* cenſeri inter ſolemnitates juris, non vero congrua, & moderata, quæ neceſſaria reputantur.

T E X T U S.

§. III. Eſſentialia juris, quæ ſub pœna nullitatis actuum, & privationis Officii obſervari debent, ſunt: Primum, quod Judex ſine Accuſatione, Denunciatione, Infamia, Indiciis, Exceptione ve non procedat, ut dictum eſt: Secundum, quod Teſtes tam pro Reo, quam contra Reum legitime producti, cum juramento audiantur, & examinentur: Tertium, quod Reus citetur; nec abſens, niſi contumax condemnetur: Quartum, quod tempus ad neceſſarias probationes, excuſationes, & defenſiones tribuatur: Quintum, quod Reo petenti in ſua cauſa Conſiliarium, & Procuratorem, (intra Ordinem tamen, nunquam autem extra) non denegetur: Sextum, quod juſtæ Rei Exceptiones admittantur: Septimum, quod Reus, non niſi per plures Teſtes convictus, vel confeſſus condemnetur: Octavum, quod Sententia ſecundum allegata, & probata, ſive ad abſolutionem, ſive ad condemnationem Rei, non vero ſecundum zelum, & affectum Judicis proferatur.

S U M M A R I U M.

9. *Juris eſſentialia, quo jure ſint introducta?*
Quæ faciunt ad rei defenſionem ſunt de jure naturæ.
Defenſio eſt de jure naturæ.
Quod Judex, ante quam procedat, ſciat delictum, eſt de neceſſitate naturæ.
Exceptiones, & appellationes reducuntur ad jus naturale.
10. *Duo Teſtes ad probandum neceſſarii ſunt de jure divino.*
Juramentum Teſtium eſt de jure ſcripto.
Sententia ferenda juxta probata, eſt de jure ſcripto.
Mendax nemo præſumitur, niſi probetur.
Juramentum Teſtium non eſt de jure Divino.
11. *De nonnullis eſſentialibus juris, remiſſive.*

COMMENTARIUS.

Eſſentialia juris numerata non fundantur in uno, eodemque *jure*; alia enim ſunt de

jure

jure Naturæ, alia de *jure Divino*, alia de *jure Canonico*. De *jure Naturæ* ſunt, quæ faciunt ad *Rei* defenſionem; quod enim homo ſe defendat, eſt de *jure naturæ*: *Clement. Paſtoralis.* §. *Iſto igitur. de Sentent. & re judic.* Quod pariter *Judex* non procedat contra Delinquentem, niſi delictum ſciat eſſe commiſſum; hoc non tantum *de jure*, ſed etiam de neceſſitate naturali eſt: quomodo enim inſcius de delicto poſſet ſomniare aliquem eſſe delinquentem ad effectum procedendi contra illum? Et hoc modo primum, tertium, quartum, quintumque ex eſſentialibus recenſitis fundantur in *jure naturæ*. Sextum fundatur in naturali æquitate recipiente, quod juſtum eſt: Quod autem legitimæ exceptiones admittantur; ſive quod *Reus* appellans a *Judice* ſuſpecto, vel gravante, ad alium non ſuſpectum accedat, eſt æquitatis naturalis, & ad *jus naturæ* reducitur.

10. Secundum, & ſeptimum, in quibus agitur de *Teſtibus* ad condemnationem neceſſariis, ſive de *Rei* confeſſione ad eundem finem, ſunt de jure Divino, dicente: *In ore duorum, vel trium Teſtium peribit, qui interficietur. Deuteronom. cap. 17. verſ. 6.* & *Deus* ipſe non condemnavit *Adam*, & *Evam*, niſi poſt confeſſionem de icti commiſſi, in eſu Fructus vetiti. Quod autem *Teſtes* ſint jurati, & ſententia proferatur juxta allegata, & probata hoc eſt *de jure* ſcripto, tum *Canonico*, tum *Civili cap. Fraternitatem. cap. Nuper. de Teſt. cap. Hortamur. 3. q. 9. l. Jusjurandi. C. de Teſt.* ſanciente, nullum eſſe teſtimonium *Teſtium* non juratorum: & pariter *Judex* ſententiare, de crimine ſibi ſoli noto, non poteſt, ut dicit *Canon. cap Si peccaverit. 2. q. 1.* Proinde debet ſententiam proferre, juxta allegata, & probata, ut communiter dicitur ex *Gloſſ. in cap. Quamvis. 11. q. 3. Abb. in cap. Illa præpoſitorum. de Accuſ. Covarv. lib. 1. Variar. cap. 1 n. 8. Cæſar. de Graff. deciſ. 147. n. 6. & 10.* apud *Berti Tit. 24. cap. 4. n. 8.* Scio quidem *Bartolum* tenere, *ſup. Extrav. Ad reprimendam. §. Et figura* apud *Berti. Pract. crim. Tit. 5. cap. 3. n. 15.* quod juramentum ſit introductum de *jure naturæ* in judiciis, quod probare intendit ex *Exodo capit. 22. verſ. 8.* quam opinionem etiam amplectitur *Practica Criminalis*, quæ communiter dicitur *Roderici*. Sed ſi attente perpendatur Textus ille, inveniemus juramentum ibi a *Moyſe* injunctum, non ad convalidanda dicta Teſtium, ſed ad probandam innocentiam, ex defectu aliarum probationum. Ait enim *Exod. cap. 22. verſ. 8.*: *Si quis commendaverit amico pecuniam, aut vas in cuſtodiam, & ab eo, qui ſuſceperat, furto ablata fuerint; ſi latet fur, Dominus domus applicabitur ad Deos, & jurabit, quod non extenderit manum in rem proximi ſui*; quod, ut patet, eſt longe diverſum a juramento, quod datur Teſtibus ad probandum delictum. Non ergo introductum eſt tale juramentum à jure divino, ſed naturali; quandoquidem hoc magis indicat, cuicunque homini aliquid ſimpliciter aſſerenti eſſe credendum. Non enim quiſquis præſumitur de jure mendax, itaut indigeat juramento, ut credatur verax; quis eſſe mendacem, cum conſiſtat in facto, non præſumitur. Sed neque juramentum Teſtium eſt de *jure divino*: non enim reperio in Scriptura locum, in quo præcipiatur tale juramentum; ſed & Teſtes, qui referuntur contra aliquem teſtificaſſe non reperitur, quod juraverint, ut patet de Teſtibus contra Suſannam, *Daniel* 13. Contra Stephanum. *Act. 6.* Contra Dominum Jeſum Chriſtum. *Matth. 26. Marc. 14.* Et *D. Paulus Timoth. cap. 5. verſ. 13.*, ſcripſit: *Adverſus presbyterum noli accuſationem recipere, niſi ſub duobus, aut tribus Teſtibus*: ubi apparet, Apoſtolum præcepiſſe quidem numerum Teſtium ad probandum, & hoc eſſe de jure divino; non vero eorundem juramentum. Unde concluditur, hoc eſſe de jure humano ſcripto.

11. Ultra recenſita, ſunt alia eſſentialia, etiam ad judicium requiſita; ut ſunt ſcriptura actorum omnium; Notarius juratus; Teſtium ſecretum examen: quod eſſe de jure naturali, vel divino nititur probare Practica *Roderici* ex *Gloſſ. in l. Si quando. C. de Teſt.* & ex *Doctoribus Berti Pract. crim. Tit. 5. cap. 4. nu. 14. Bartolo in Extravag. Ad reprimendam*. Et *Villagut. lib. 6. Pract. crim. canon. cap. 1. concl. 11.* Sed hoc non habet *Gloſſa* illa. Quia vero de omnibus his, ſuis locis ſingillatim tractandum eſt, ea non recenſeo. Sufficiat hoc, quod omnis forma, circa proceſſus, quâ omiſſa, proceſſus, aut eſt nullus ipſo facto, aut debet annullari, eſt eſſentialis ad judicium.

I. Quæritur: An Judex inter Nos obſervans omnes ſolemnitates juris delinqueret, & proceſſus deberet annullari?

12. *Privilegium Regularium eſt, quod non obligentur ad apices juris.*
Regulares permittuntur ignorare jura humana.
Strepitus fori non accomodatur Religioſæ quieti.
Privilegio uti, eſt in libertate privilegiati.
Judex Regularis, procedendo cum ſolemnitatibus juris, non peccat.
Nec proceſſus eſt ex eo annullandus.

12. RESPONDEO: quod *Judices Regulares* non obligari ad juris apices, eſt privilegium ipſis, & *Religioni* conceſſum, ut ex *Compendio privilegiorum V. Appellare. num. 1. & V. Correctio Fratr. num. 6. & Berti. Tit. 5. cap. 2. n. 25.* deducit *Auctor Practicæ Criminalis Roderici*. Et hoc fuit ipſis conceſſum, tum quia *jura Canonica*, non ita perfecte callent, & ea ignorare permittuntur, ut ſcripſit *Innocentius in cap. Cum in cunctis. de Elect.* tum quia quieti *Religionis* non eſt accomodatus ſtrepitus judiciorum, *Procuratorum*, & *Advocatorum* ut docent *Abb. in cap. Si quis contra. & in cap. Cum contingat. de For. comp. Felin. in cap. Olim. de Accuſ. Lap. Alleg. 73. Villagut. Pract. crim. lib. 6. concl. final. & Roderic. Tom. 2. q. 3. art. 1.* In libertate autem privilegiati eſt, uti jure communi, vel jure privato, quod dicitur privilegium: Proinde *Judex Regularis*, qui in fabricando proceſſu obſervaret ſolemnitates juris, non faceret contra jus, & proinde nullo modo eſſet culpabilis, quia operaretur juxta jus, ſi non privilegiatum, & municipale, ſaltem juxta commune, quod privilegiato excellentius eſt: & ita ejus proceſſus eſſet validus. Attento maxime, quod in noſtro *Textu* hic non ponitur clauſula irritans proceſſus aliter factos, eos nempe qui ſunt formati ſervatis ſolemnitatibus, ſed eſt diſpoſitio mere directiva; unde per contrarium factum non eſt nullum, nec annullatur. Et juxta prædicta habemus in terminis deciſionem *Clementinæ, Sæpe. de Verb. ſignif.* quæ ſic ſonat: *Si tamen in præmiſſis caſibus*, (quando nempe *Judex* ex mandato Papæ debet procedere de plano ſine ſtrepitu, & figura judicii, ut fit in caſibus Religioſorum) *ſolemnis Ordo judiciarius in toto, vel in parte. non contradicentibus partibus, obſervetur; non erit proceſſus propter hoc irritus, nec etiam irritandus.* Concludendum porro, quod *Judex* juris ſolemnitates ſervans inter Regulares, nec culpabilis, nec puniblis eſt, ſed potius laude dignus, ut ſcribit *Bictus. Quæſt. 8. num. 16.*

II. Quæ-

II. Quæritur: An Teſtium repetitio, citata Parte, ſit ſolemnitas, an potius quid de ſubſtantia juris?

SUMMARIUM.

13. *Teſtes non recipiendi ante litem conteſtatam.*
Litis conteſtatio quid ſit?
Judicium eſt, ut ædificium.
Litis conteſtatio eſt ſundamentum judicii.
Explicatio tituli quæſtionis.
14. *Opinio aſſerens repetitionem Teſtium eſſe quid ſubſtantiale.*
Opinio contraria dicit eſſe ſolemnitatem juris.
Citatio Partis non requiritur, quando Judex procedit, ſola ſacti veritate inſpecta.
15. *Abſque ſemiplena probatione non conſtituitur Reus.*
Teſtes examinati, non citata Parte aliquid probant.
Dicta Teſtium in primo examine quando approbentur a Reo.
Prævalent dictis contrariis in repetitione.
16. *Si Judex, ad inſtantiam Rei, non repetit Teſtes, ruit proceſſus.*
Duo conſideranda in repetitione Teſtium.
Repetitio Teſtium, ut reſpicit deſenſionem Rei, eſt quid ſubſtantiale.
Ut importat reiterationem prioris dicti, eſt ſolemnitas.
Concordantur in hoc opiniones.
Citationes neceſſariæ de jure.

13. RESpondeo: neceſſarinm eſſe pro iis, qui praxim fori contentioſi non bene norunt, expuuare titulum quæſtionis, ne in obſcuris laborent. Sciendum ergo, quod juxta utraque *jura* non proceditur ad receptionem *Teſtium*, ita ut eorum dicta contra *Reum* probent, ante litem conteſtatum. *Litis* autem *conteſtatio*, ut habet *Gloſſa in cap. unic. in V. litis. de lit. conteſtat., ſit interrogante Judice, Actore proponente ſuam actionem, & Reo reſpondente ad interrogationem Judicis*. Exempli gratia *Cajus* accuſat *Sejum* de furto apud *Judicem*; *Judex* audit accuſationem, decernit procedere ad inquiſitionem veritatis, examinat *Teſtes* a *Cajo* adductos; poſtmodum citat *Reum*, & hic delictum negat; tunc dicitur *lis conteſtata* inter *Cajum*, & *Sejum*. Ex utroque vero *jure*, *Extra. Ut lit. non conteſtat. Novell. 90. de Teſt. Coll. 7.* habetur, quod, *lite non conteſtata*, *Teſtes* non debent recipi, neque ſententia ferri, aliter ſententia nulla eſt; Quia enim, ut habet *Hoſtienſis, Summ. Rubric. de lit. conteſt. §. Quæ ſit ratio. verſ. Prætereaſicut*, judicium eſt ad modum ædificii, & ad hoc, quod ſtet, requirit ſundamentum, parietes, & tectum; porro fundamentum eſt *litis conteſtatio*, parietes ſunt probationes, & tectum eſt ſententia: ſequitur, quod ſicut ſine fundamento ædificari non poteſt, aliter eſſet ædificare in aere, & ſine illo ruit ædificium; ita neque probationes poſſunt ſubſiſtere, ſi non præceſſerit *litis conteſtatio*; & judicium eſt nullum, ut in *cap. 1. & 2. cap. Accedens. Extra. Ut lit. non conteſt.* textualiter apparet. Et licet in Cauſa Criminali Teſtes ante litis conteſtationem pro Fiſco examinentur, tamen *Reum*, neque ad torturam, neque ad ſententiam minime afficiunt. Ad hoc ergo, quod probent, ad finem torquendi, ſeu ſententiandi, oportet, quod *Reus* examinetur, & ſic *lis conteſtetur*: & poſtmodum repetantur Teſtes, & ita teſtimonia illorum tunc contra *Reum* probant. Antequam autem Teſtes repetantur in foris ſæcularibus, citatur *Reus*, ſive ejus *Procurator*, ad videndum

De Amono Pract. Crim. Par. 1.

Teſtes jurare, & contra eorum perſonas, ſi aliquid habeat, opponendum. Quærimus modo: an talis repetitio, citata Parte, ſit ſubſtantialis, an ſolemnitas juris?

14. In hac quæſtione diviſæ, prout in pleriſque, ſunt *Doctorum* ſententiæ. Nonnulli enim, nimirum *Aldret. de Relig. diſcipl. lib. 6. cap. 13. n. 4. & 5. Mirand. Ord. judic. Quæſt. 23. Sanchez Conſil. lib. 6. cap. 3. dub. 2. num. 8. Juriſt. & Canoniſt. apud Farinac. de Teſt. Quæſt. 72.* volunt, Teſtium repetitionem eſſe unum de ſubſtantialibus; ita ut dicta Teſtium in informatione ſummaria, (quæ eſt examen eorum receptum a *Judice* ante *Rei* citationem,) ſolum ſerviant ad dandum jus *Judici* ad *Reum* legitime interrogandum, non vero probent ad torquendum, ſeu condemnandum: & fundant ſuam ſententiam ſuper *cap. Veniens. il 2. Extra. de Teſt. & cap. Quoniam frequenter. Ut lit. non conteſt.*, in quibus dicitur *Teſtes* non debere recipi ante *litem conteſtatam*; & ex hoc deducunt, quod ſi recipiantur nihil probent.

Innocentius autem *in cap. Bonæ memoriæ il 1. de Elect. Bald. in l. Edita. C. de Edea. Anania. in cap. Qualiter, & quando il 2. §. Debet. de Accuſat. Suar. de Relig. lib. 10. cap. 12. n. 31. Lezan. tom. 1. cap. 37. n. 13. Petr. ab Angel. Tract. de Ord. judic. cap. 17. n. 8. & apud eam Villalob. Blanc. Foller. Alex. Jodoc. & Chartar. Sgroi Par. 4. cap. 1. n. 13. & Par. 6. cap. 1. n. 15. & ſeqq.* ſuſtinent, eſſe tantum ſolemnitatem juris, ita ut etiam in foris ſæcularibus, quando *Judex* poteſt judicare, ſola facti veritate inſpecta, actus, ſine Partis citatione, circumſcriptis apicibus juris, ſit validus: quod etiam intelligendum eſt in criminalibus ex *Bart. in l. 3. C. de Naufrag. lib. 11. Add. ad Abbat. in cap. 2. num. 8. litt. A. de Teſt. Gabriel. lib. 2. Tit. de Citat. Concluſ. 1. n. 345. Farinac. quæſt. 72. n. 59.*

15. Sed bene conſiderando has opiniones, dici poteſt, quod ambæ poſſint concordari, & ad bonum ſenſum reduci. Clarum enim eſt, quod abſque citatione *Rei* in criminalibus, pro informatione Curiæ Teſtes examinantur, & iis examinatis proceditur ad conſtitutionem *Rei*: Sed ad hanc deveniri non poteſt, ut *alias Tit. Tortura. num. 74.* dictum eſt, niſi præceſſerit ſemiplena ſaltem probatio: ergo tales Teſtes aliquid probant. Quod ſi dicatur, quod probant tantum ad hoc, ut *Judex* poſſit *Reum* conſtituere. Dico, quod falſum eſt: quia dato, quod *Reus* habeat Teſtes pro rite receptis, & examinatis, & nullam proteſtationem faciat, aut reſervationem opponendi contra dicta, & perſonas eorum, & ipſos repetendi ſuper articulos a *Patrono* proponendos; dicta Teſtium remanent approbata, ut dicunt *Doctores*; *Salycet. in l. Si Teſtibus C. de Teſt. Foller. Pract. crim. V. Concedatur. num. 18. Maraat. Specul. Par. 6. art. 13. num. 3. Guid. Pap. Deciſ. 316. n. 3. Capyc. Deciſ. 74. nu. 2. Gabriel. conſ. 178. n. 18. apud Sgroi. Par. 6. cap. 1. n. 24.* & ſine ulteriori examine poteſt procedi ad torturam, ſi *Reus* in ſuis defenſionibus indicia non elidat; ergo examen illorum valet. Pariter ſi Teſtis, qui depoſuit in informatione ſummaria, deponit contrarium in ſecundo examine, quando repetitur, licet aliquid fidei minuatur primo dicto, tamen illi ſtatur, ut poſt *Alciatum de Præſumpt. 29. num. 7.*, qui teſtatur de communi, ſcribit *Petrus ab Angelis Tract. Ord. Judic. cap. 16. n. 18.*: Quia præſumitur, quod ſecunda depoſitio fuerit ad ſubornationem factam a *Reo*, vel ejus *Procuratore*. Sequitur ergo, quod fidem principalem teneat primum dictum, licet prodierit ante litis conteſtationem, & Parte non citata;

ergo magis probat. Inſuper quando *Judex* procedit per viam inquiſitionis, Teſtes recipiuntur non citata Parte, & proceſſus eſt validus, ut probat *Rodericus Tom. 2. Quæſt. 18. num. 3.* adducens *Innocentium*, qui dicit hanc praxim ſervare totum Mundum. Sequitur ergo ex dictis, quod Teſtes taliter examinati probent.

16. Ex alia autem parte certum eſt, quod ſi *Reus* petit, ante torturam, copiam actorum, &, licet habuerit Teſtes pro rite examinatis, reſervavit tamen jus ipſos repetendi, ſuper articulis, qui ab eo proponentur examinandi, & contra eorum perſonas, & dicta opponendi; *Judex* autem Teſtes non repetat, ſed procedat ad torturam, vel ſententiam, proceſſus eſt nullus, & *Judex* attentat ex *Caball. Caſ. 50. num. 2. & Guazzin. Defen. 25. cap. 11. num. 13.* Ergo dicendum, quod examen Teſtium, non citata Parte, non probet; & ſic *repetitio Teſtium* ſit ſubſtantiale judicii, quo non ſervato, ſententia corruit.

Sed dicendum, quod in *Teſtium repetitione* duo conſiderantur: Unum quidem eſt pura repetitio dictorum in primo examine; & hæc revera eſt juris ſolemnitas, quandoquidem atteſtationes in primo examine bene probant pro Fiſco, & ſic concludunt rationes ſecundæ ſententiæ: Aliud vero eſt examen ſuper articulis, qui faciunt ad *Rei* defenſionem, quod fit in repetitione Teſtium; & hoc ſubſtantiale eſt, quod fiat, citata Parte. Quia citationes neceſſariæ, quæ nec per Principem tolli poſſunt, ſunt citatio ad reſpondendum; citatio ad ſe defendendum; & citatio ad ſententiam ex *Bordon. Prax. crim. cap. 2. num. 82. & cap. 88. num. 16. apud Sgroi. Par. 6. cap. 1. n. 20.* Quia autem in hac repetitione, debet examinari denuo Teſtis, ac ſi nunquam antea examinatus fuiſſet, ut habetur ex *Textu* infra, *Tit. Patronus. §. final.*; ideo dicitur, quod *repetitio Teſtium* Parte citata, ſcilicet ad ſui defenſionem, eſt ſubſtantiale juris. Concordantur ergo prædictæ ſententiæ in hoc, quod prima ſententia intellexit de *repetitione* tangente *Rei* defenſionem; Secunda vero de *repetitione* importante ſolam renovationem prioris dicti: Et ſecundum primam, *repetitio* eſt ſubſt antiale judicii; ſecundum aliam, eſt ſolemnitas, ſicut eſt etiam citatio ad videndum Teſtes jurare, & ad has minime obligantur ſommarie procedentes, ut ſunt *Judices Regulares*.

TITVLVS OCTAVVS.

Accuſatio, ſive Actor.

TEXTUS.

§. I. Accuſatio eſt criminis apud Judicem, vindicationis cauſa, ob bonum publicum delatio. Accuſator dicitur, qui per Teſtes idoneos, ad probationem legitimam coram Prælato ſe obligat, quique legibus accuſare non prohibetur. Et licet ad juris apices Regulares non teneantur, recenſeanturque inter illos multa, quæ Accuſatoris perſonam ab accuſando repellunt; tamen, ut judicio noſtro tutior ſternatur via, nonnulla ex illis apponimus, ut, quis inhabilis ſit ad accuſandum, cognoſcatur. Primum enim ab accuſando rejiciuntur Infames tam juris, quam facti; Excommunicati; Calumniatores, & Conſpiratores; Inimici, niſi ſuam proſequantur injuriam; Accuſati de eodem crimine; Laici Sæculares, & Mulieres, niſi ſuam item proſequantur injuriam; Socii criminis, niſi agatur de criminibus exceptis, ut Hæreſi, Maleficio, Sortilegio, Sodomia, Furto famoſo, Crimine læſæ Majeſtatis, Proditione, Simonia: In his enim caſibus omnes accuſare poſſunt, etiam inhabiles. Deinde nullus, ſub Talionis pœna, accuſare poteſt de crimine, quod per Teſtes idoneos probare non valet.

SUMMARIUM.

1. *Quatuor ſpecies Accuſationis.*
Actio Civilis, & Criminalis cumulantur.
Actio mixta, quæ ſit?
Duplex eſt.
Sex ſpecies Accuſationis.
Diffinitio Accuſationis in genere.
2. *Accuſatoris diffinitio remiſſive.*
Accuſare non poſſunt infames.
Quotuplex ſit infamia? remiſſive.
Item Excommunicati declarati, vel notorii.
Quod probari non poteſt dicitur occultum.
Item Calumniatores.
Calumniari multipliciter accipitur.
Calumniator proprie quis dicatur?
Ut ſit infamis debet eſſe damnatus, ut talis.
3. *Conſpiratores accuſare non poſſunt.*
Qui dicantur?
In quo conveniant cum Calumniatoribus?
Conſpiratio eſt quaſi ſimul ſpiratio.
Conjuratio, quæ ſit?
4. *Inimicus non poteſt accuſare.*
Accuſator non debet eſſe ſuſpectus.
Inimicus proſequens cauſam ſuam poteſt accuſare.
5. *Accuſatus de eodem crimine, non poteſt reaccuſare.*
6. *Accuſatus receptus inter Reos non poteſt accuſare.*
Si non eſt receptus inter Reos, poteſt accuſare petendo.
Accuſator, quando prius audiatur, quam reaccuſator?
7. *Accuſatus reaccuſans excipiendo auditur.*
Exempla ad declarationem dictorum.
Crimen probatum in exceptione punitur pœna extraordinaria.
8. *Laici non poſſunt accuſare Religioſos, niſi ob propriam cauſam.*
Socii criminis non poſſunt accuſare.
Criminoſus eſt infamis.
In criminibus exceptis accuſare poſſunt.
Crimina excepta, quæ ſint?
Inhabiles ad accuſandum de jure ſcripto admittuntur ad accuſandum.
Inhabiles de jure naturali, vel ex magno odio perſonæ inhabilis, non admittuntur.
9. *Conſuetudo abrogavit leges ſcriptas de accuſatoribus.*
Sed apud Nos ſunt ſervanda.

Inha-

Inhabilis ad acraſandum, eſt inhabilis ad deuaciandum.

10. *Acruſaus de crimine, quod probare non poteſt, incurrit pœnam Talioais.*

Judex reripiens arcuſationem abſque legitimis Teſtibus, poenam Talionis ſubit.

Calumnia evidens quando dici poteſt?

Judex ſic calumnians poeaa æxtraordinaria panitur.

Sed apad Nos poena male judicantiam puniendas.

COMMENTARIUS.

1. INcipit primus modns procedendi, qni eſt per *Accaſationem*; & definitur hic, non *accuſatio* in genere, ſed in ſpecie ſpecialiſſima. Quia enim Accuſator poteſt agere civiliter, aut criminaliter; & pariter poteſt accuſare ob bonum privatum, & ob publicum: hinc eſt, quod tot ſunt ſpecies *Acruſationis*, quot ſunt membra hujus diviſionis, & ita quatuor ſunt ſpecies *Arcuſationis*: Nempe facta *civiliter ob boaum publicum*; ut ſi quis nccuſaret *Cajum* de furto facto de bonia Conventus, intendens procurare a Judice ſolam reſtitutionem rel ablatæ, non vero pnnitionem ſuris. Fncta *criminaliter* ob *bonum pablirum*; ut ſi quis ageret contra *Titinm* de ſurto de bonis Conventus, ut ad aliorum exemplum puniatur de delicto. Facta *civiliter ob bnnum privatum*; ut ſi quis accuſet *Petrum* de libello ſamoſo contra ſe vulgnto, & agat tantnm ad ſuæ famæ reſtitutionem. Et tandem *facta criminaliter ob bonum privatum*: ut ſi quia accuſet *Luriam* de injuria ſibi illata, agens nd ipſius pnnitionem juxta leges. Poſſunt etiam iſtæ duæ conditiones agendi, puta *Civiliter* & *Criminaliter*, cumulative reperiri in acculatione, quæ diceretur *mixta*: quæ cum dupliciter fieri contingat, nempe agendo, vel ad bonum publicnm, vel ad privatum, conſtitnerent ſex ſpecies accuſationis. Dum ergo in *Texta* dicitur, quod *Accaſatio eſt criminis apud Judirem vindirationis canſa, ob bonam publirum delatin*; patet, quod definitur hic una ex recenſitis accuſationis ſpeciebus. Proinde, qui vult eam in genere definire, debet ex *Hoſtienſi Summ. lib. 5. Rubr. de Accuſat. §. Quid ſit num. 1.* dicere, quod *Aecaſatio eſt criminis alicujas hominis apud Jadicem rompeteatem, inſcriptioae iatervenieute, legitime facta delatio*: cujua particulas ex jure Pontificio, & Cæſareo colligit *Hoſtienſis*, quas ibi videre licet.

2. *Accuſator dicitur*, *&c.* Diffinitio Accuſatoris per ſe patet, & nulla eget explicatione; ſed enumerandi ſunt, qui ab accuſatione per leges prohibentur: horum enim cognitio plurimum prodeſt Judici Regulari, ut ſciat, quomodo ſe gerere debeat. Primo ergo ab accuſando repelluntur *Inſames, tam jaris, quam facti*. Quotupliciter dicntur infamia, & qnot modis contrahatur alias *Tit. Quales. §. 2. & Tit. Pœnarum. §. 10.* dictum eſt, & repetere eſt ſuperfluum. *Excommunicati*; iſti etiam inter infames computantur, ſed advertendnm eſt, quod debent intelligi excomm nnicati tantum declarati, ſeu notorie tales, non atatem occulti; & tales dicuntur, quando eorum crimen non eſt deductum ad forum contentioſum, & probatum: licet enim nonnulli factum aliquod ſciant, dum tamen probari non poteſt, dicitur occultum, de quo ex *Gloſ. in cap. Chriſtiaus. 32. q. 5.* & *Abb. in eap. Quæſitum. n. 4. de Pœuit. & remiſſion.* non judicat Eccleſia. *Calumniatores*; iſti etiam recenſentnr in nnmero infamium.

Ad hoc tamen advertendum eſt, quod calumniari, a quo dicitur quis calumniator, in genere non importat, niſi malitiam ingenii, ut ex *Hotomanno*, docet *Calvinus Lexic. verſ. Calumniari verbum*. Unde dicebat *Cicero lib. 2. de Repub. Ut Carneadi reſpondeatis, qui ſæpe opsimas eaaſas ingenii calumnia ludifirare ſolet*. Proprie autem ſumitur, ut ingenium ad malum alii intentandum exercetur; & ita calumniari aliquando eſt per moras, & ſruſtrationea negotium differre; aliquando eſt alioa litibus vexare; aliquando eſt falſa crimina alicui objicere: & calumniator dicitur, qui per fraudem, & fruſtrationea alium vexat, ſive litem injnſte movendo, ſive petendo non debitum, ſive temere alteri controverſiam movendo, ſive fallum crimen in judicio alteri objiciendo, ut ex juribus deducitur *l. 233. ff. de Verb ſign. l. 3. ff. ad S. C. Turpil. l. penult. ff. Ne quis eum, qui jus. l. Cui neceſſitas. §. 1. ff. de libe. cau.* Hic antem intelligendi ſunt *Calumniatores proprie*, & ſecundum communem uſum loquendi: Illi nempe, qui ex perverſitate, malitia, & odio contra proximum, illum accuſant apud Judicem de falſo crimine. Et notandum, quod ad hoc, quod aliquis cenſeatur Calumniator, & de jure *infamis*; oportet, quod a Judice fuerit damnatus, ut talis, ut ſcribit *Ulpianus l. Athletas. §. 4. de His, qui not. infam.* & hoc non tantum de *Calumniatore*, ſed & de omnibus *infamibus de Jure* accipiendum eſt.

3. *Conſpiratores* ſunt ii, qni aliqua fraudulenta confœderatione facta in præjudicium alicnjus ſive in re, ſive in perſona, ſive in dignitnte aliquod attentant, contra quos juxta reſcriptum *Adriani l. Divus. ff. de Re judicat.* a Judice ſevere animadvertendum eſt. Conveniunt autem *Calumniator*, & *Conſpirator* in hoc, quod ambo æque geſtiunt proximo nocere: differunt vero, quia *Calumuiator* in procurando malum proximo non quærit ſocios in crimine; bene vero *Conſpirator*. Sicnt enim bene ex *Panormitano*, & multis juribus notant *Sanctorus de Fæn. cap. 16. quæſt. 1. verſ. Dirisur autem.* & *Abb. in eap. Venerabilis. num. 1. de Teſt. cogen. cap. Conjurationum. cap. Si qui Clerici. eap. Si Clerici, aut Monarhi. 11. quæſt. 1. cap. Denique 7. quæſt. 1.* dicitur conſpiratio, quaſi ſimul ſpiratio, quia ſimul ſpirant, & tendunt contra aliquem: cui, ſi additur juramentum inter conſpirantea, dicitur conjnratio.

4. *Iuimiri niſi ſuam proſequantur injuriam*. Juſte repellnntur juxta *Canones cap. Acruſatores. cap. Suſpectos, 3. qu. 5. cap. Cam oporteat. junct. gloſſ. in verb. Inimicos. de Arcuſ. Inimici* ab accuſando, qnia, ut dicit *Anacletus Papa Epiſt. 3. rap. 5. Iaoffenſus Accuſatorum, & Teſtium affectas quærendus eſt, & non ſuſpectus*. Hoc autem accipiendum eſt, dum inſtituitur Accuſatio ob prætenſum zelum publici boni, cujus multum intereſt, nt Sontes caſtigentur. Sed ſi Accuſator qnærit propriam indemnitatem per accuſationem, etiamſi *Inimicus* ſit, non eſt repellendus; quia proprium injuriam proſequitur, ut habet *Textus*.

5. *Aecuſati de eodem crimine*. Hic textus accipitur de Accuſatis volentibus accuſare Accuſatorem ſuum *de eodem crimine*, non quidem tantum in ſpecie, ſed etiam in gravitate.

6. Pro declaratione hujus materiæ, quæ eſt ſatia intricata, & eam ſemel in praxi vidi, advertendum primo eſt, quod accuſatus de aliquo crimine, ſive *civiliter*, ſive *criminaliser*, ſi nomen ejus receptum eſt inter Reos, non poteſt reaccuſare Accuſatorem ſuum nec de æquali, nec de graviori crimine, ex *l. Si Maritus. §. Præſcriptiones. ff. de Adult. rap. Neganda. il primo. 3. q. 11. junct. gloſſ. in verb. Acruſat.* & *Hoſt. Sum. de Ord. cogn. verſ. Hæc autem*, & a fortiori neque de minori. Si vero receptum non eſt inter Reos, tunc diſtinguendum eſt. Vel enim Accu-

ſatus reaccuſat per modum petitionis, vel per modum exceptionis? Si per modum petitionis; locum habet Regula: *qui prior appellat, prior agat*, *l. Qua prior. ff. de Judic. cap. Cum dilectus. §. Nos de Ord. cognit.*; & ita debet audiri prius Accuſator, quam Reaccuſator. Hæc autem Regula locum habet, cum utraque cauſa eſt civilis, vel utraque criminalis, & nulli præjudicialis; ſive quando prima Accuſatio eſt de graviori crimioe, quam ſecuoda; item quaodo erimioa ſuut æqualia, ſed Accuſaos primo proſequitur injueiam ſuam vel ſuorum, ut dicunt jura *l. Prius. l. Neganda. C. de His, qui accu. non poſſ.* Sed ſi crimen primo Accuſaotis ſit majus crimine primo Accuſati, & Accuſatus reaccuſat Accuſatorem ſuum de tali crimine; aut Accuſatus reaccuſando Accuſatorem, proſequitur injuriam ſuam, vel ſuorum; prius debet expediri judicium contra primum Accuſantem reaccuſatum, quam cootra primo Accuſatum.

7. Si autem Accuſatus reaccuſat per modum *exceptionis*, ſempee cognoſcendom eſt prius de crimine oppoſito per modum *exceptionis*, quam de oppoſito per modum *petitionis ex l. Exceptionem. C. de Probat. l. Si quidem. C. de Except. cap. Inter Monaſter. de Sent. & re jud. cap. Denique. de Except. Hoſt. de Ord. cogn. verſ. Sin autem Reus.* Quia vero inexpertis de re criminali, pro quibus ſcribo, debitor ſum, allatam doctrinam clarificabo exemplo. *Titius* accuſat *Cajum* de furto; Judex examinat Teſtes, & eorum teſtimonia ſufficiunt ad Reum conſtituendum: & Judex eum tanquam Reum conſtituit, & examinat, aut decretum de illo couſtituendo, & examinando facit. Venit *Cajus* ad Judicem, & vult reaccuſare *Titium* de homicidio, debet ne audiri *Cajus*? Non. Ratio eſt, quia iſte jam inter Reos receptus eſt: & accuſando petit a Judice, ut *Titius* puniatur; non veeo excepit contra ipſum ad ſui defenſam; Ideo non debet audiri, niſi purgato crimine, de quo accuſatus eſt. Aliter. *Titius* accuſat *Cajum* de furto libri facto *Lucio*; & Judex recipit accuſationem, ſed nondum examinavit Teſtes; vel ſi aliquos examinavit, eorum Teſtimonia nondum probaverunt ſemiplene, ita ut ſufficiant ad *Cajum* conſtituendum. Interea venit *Cajus* ad Judicem, & petit, ut puniatur *Titius* de furto commiſſo contra *Stichum*, ſive de alio crimine æqualis gravitatis cum furto: debet ne Judex petitionem *Caji* acceptaee, & prius procedere contra *Titium*? Non: quia *Titius* prius appellavit, ſeu petiit, proinde primo debet ejus accuſatio contra *Cajum* expediri.

Aliter. *Titius* accuſat *Cajum* de furto facto contra *Lucium*, & *Cajus* non adhuc receptus inter Reos accuſat *Titium* de homicidio, aut de furto commiſſo contra ſe *Cajum*: vel contra fratrem, vel conſanguineum uſque ad ſextum gradum, vel affinem, aut alium ad ſe attineotem, modo quo dicunt *Doctores*, *Farinac. q. 2. num. 58. apud Paſſerin. Trib. Regular. q. 4. art. 4. n. 36.* aliquos venire in jure nomine *ſuorum* quæ cauſa debet primo expediri? Contra *Titium*, quia homicidium eſt gravius furto; aut *Cajus* propriam, aut ſuorum injuriam proſequitur accuſando *Titium* de furto ſibi, vel *ſuis* facto. Aliter. *Titius* accuſat *Cajum* de furto, & iſte jam examinatus eſt, ut Reus: *Cajus* autem accuſat *Titium* de crimine proprietatis in dando nummos Teſtibus corruptis, ut falſum Teſtimonium dicerent contra ſe, aut *Cajus*, nondom receptus a Judice inter Reos ſciens ſe eſſe accuſatum a *Titio* de furto, ipſum accuſat, ut infamem, cui a jure prohibetur accuſare: contra quem procedere, & de quo cognoſcere primo debet Judex? Cootra *Titium*: quia *Cajus* in utroque caſu agit per viam *exceptionis*; hoc eſt excipiendo contra *Titium* Accuſatorem, ad hoc, quod ipſius accuſatio non ſubſiſtat; uoo vero petendo a Judice, ut *Titius* ipſe puniatur; licet poſtea Judex ex officio teneatur *Titium* ita exceptive eeaccuſatum & probatum Reum punire, licet pœna extraordinaria, ut textualiter dicunt *Canones cap. Cum dilectus. §. Verum. de Ord. cognit. cap. 1. §. Cæterum. de Except. & l. Hujus. ff. de His, qui not. infam.*

8. *Laici Sæculares, & Mulieres, niſi ſuam item proſequantur injuriam.* Hoc conſonum eſt utrique juri *cap. De cætero. de Teſt. cap. Cum P. Manronclla. de Accuſ. cap. Beatus. 2. q. 1. l. Qui accuſare. ff. de Accuſat. Socii Criminis* Hoc item ſtatuunt, tum Canones, tum leges Civiles *cap. Perſonas. cap. Veniens. de Teſt. cap. 1. de Confeſſ. l. final. C. de Accuſat. l. Quoniam. C. de Teſt.*: Et ratio eſt; quia ex quo aliquis eſt criminoſus, eſt infamis; unde eepelli debet: & etiam, quia vel ob ſpem veniæ, aut diminutionis pœnæ, aut ex odio, quod ſocium aggravet, periculum eſt; proinde accuſatio data, ſicut etiam Teſtimonium latum a ſocio criminis, non acceptatur, *Niſi agatur de criminibus exceptis, ut Hæreſi, Maleficio, Sortilegio, &c.* Quænam in jure dicantur crimina excepta, non reperitur Regula univerſalis: Invenio ſolummodo Gloſſam *in cap. Cum. P. Manconella. in verb. Laicus. de Accuſ.* quæ ut excepta enumerat crimina Hæreſis, Simoniæ, & læſæ Majeſtatis, & Deceetalem dicentem: *Tanta eſt labis, hujus criminis* (Simoniæ,) *quod etiam Servi adverſus Dominos, & quilibet criminoſi admittuntur ad accuſationem* (*cap. Tanta. de Simon.*) Ex quo textu deduci poteſt, quod crimen atrox, & enurme (quod in jure eſt, quod punitur pœna mortis naturalis, vel Civilis) dicitur *crimen exceptum*; & proinde ad accuſandum criminoſos de illo, admittuntur etiam illi, qui ſunt inhabiles de jure, & quotidiana indicat praxis Judicum, & infra dicetur. Advertendum tamen, quod inhabilis quis de jure ad accuſandum eſt, aut reſpectu juris humani Canonici, vel Civilis; aut reſpectu juris Naturalis. Io crimioibus ergo exceptis admittuntur ad accuſandum etiam inhabiles de jure Humano, non vero de jure Naturali. Quapropter inimicus non admittitur, neque in crimine læſæ Majeſtatis. Sicut etiam quando inhabilitas eſt inducta in magnum odium perſonæ inhabilis; ut Excommunicatus denunciatus, quia non poteſt eſſe in judicio, ipſique petenti jus negatur, ut dicunt *Canones cap. Intelleximus. de Judic. cap. 1. de Except. in 6. & Paſſeria. Trib. Regul. q. 4. art. 4. n. 40.*

9. Quæ autem hucuſque dicta ſunt de Accuſatorum inhabilitate, intelligenda ſunt quoad leges. Uſus tamen Judicum Curiarum Eccleſiaſticæ, & Sæcularis, contrarius eſt. Recipiunt enim iſti accuſatiooes datas a quibuſvis etiam de jure infamibus, eaſque palliant nomine *denunciationis*, & ex officio procedunt; & ita ſuo fine fruſtrantur leges de Accuſatoribus. An bene faciant, conſulant conſcientiam ſuam, & ipſi viderint. Non ita debent faceee Judices Regulares: Sed ad compeſcendam audaciam talium infamium Accuſatorum, qui aliquando viros de Religione optime meritos accuſare præſumunt, ipſos non admittant, nec eorum accuſationes recipiant. Iſtæ ſiquidem non emanant a bono zelo, ſed ab occulto livore larvato ſpecie zeli, nec eorum accuſationem in denunciationem convertant; tum quia prohibitus accuſare, prohibetur etiam denunciare, ut dicit *Textus, Titulo Denunciatio, verſ. Inhabilis*; tum quia hoc eſſet, ipſis majorem anſam nocendi præbere: quia liberarentur a periculo pœnæ Talionis, quam deberent ſubire, deficiendo in probationibus per viam accuſationis. Admittant tamen eos dum propriam In-

Digitized by Google

injuriam proſequuntur; nulli enim eſt deneganda juſtitia. Quia vero omnes inhabiles ad accuſandum, ſunt a fortiori inhabiles ad teſtificandum, & de his redibit ſermo in Titulo de Teſtibus; non enumero omnes tales de jure inhabiles, quia ibi eos recenſebimus.

10. *Deinde nullus, ſub Talionis pœna, accuſare poteſt de crimine, quod per Teſtes idoneos probare non poteſt.* Hæc inhabilitas ad accuſandum afficit tum Accuſatorem, tum Judicem. Accuſatorem quidem impedit in danda accuſatione; quam ſi dat abſque probatione legitima per Teſtes, incurrit pœnam talionis, non ſolum ex Statutis Generalibus, ſed etiam ex Canonibus, & legibus Imperatoris (*Statut. Valliſolet. Tit. de Pœn. talion. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 470. cap. Qui crimen. 2. qu. 8. l. Noſtris. C. de Calumn. l. final. C. ea l. final. verſ. Nec impunitam. C. de Accuſat.*) Judicem autem in recipiendo accuſationem; quam ſi videt eſſe abſque legitimis Teſtibus, & nihilominus eam proſequitur indebite acceptatam, non evadit pœnam calumniatoris. Ratio eſt; quia calumnia evidens dici poteſt, quando apud Judicem nullum præceſſit indicium, ut dicunt *Doctores Menoch. de Arbitr. Jud. caſ. 325. n. 13. & Farinac. qu. 16. n. 27. apud Paſſerin. Trib. Reg. quæſt. 7. art. 5. nu. 26.* Si ergo Judex acceptat accuſationem, quam eſſe videt ſine Teſtibus, & eam proſequitur inquirendo, ac ſi ex officio procederet, & nihil concludit contra accuſatum; clarum eſt, quod ſit calumniator verus, & non præſumptus: & ut talis puniri debet pœna quidem extraordinaria, ut volunt *Bajardus ad Clar. q. 62. n. 29. Farinac. q. 16. n. 25. & Guazzin. Defen. 3. cap. 13. n. 9.* arbitrio Judicis. Sed apud Nos debet puniri pœna ordinaria judicum male judicantium, & non ſervantium ordinem juris; eo quia, ſicut vetitum eſt Accuſatori ſine Teſtibus accuſationem dare, ita eſt vetitum Judici eam acceptare; ſunt enim correlativa. Et ſicut pœna Talionis, (quæ apud Judices Sæculares deſiit jam, & mutata eſt in pœnam extraordinariam, ut alias dicam,) in Ordine noſtro viget pro Accuſatore calumniante; ita pœna Judicis male judicantis, quæ pro ſæcularibus eſt extraordinaria, apud Nos eſt ordinaria ex jure Statutario: & illa debet in caſu prædicto Judici infligi; & utinam ita fieret!

T E X T U S.

§. II. Accuſatum alias, & correctum apud Capitulum ſcienter Accuſans non audiendus, ſed Talionis pœna plectendus eſt: cui pœnæ ſubjaceat Accuſans alias Accuſatum de iis, quæ tanquam falſa jam rejecta fuerunt, niſi ad novas probationes ſe obligaverit, in quibus deficiens eam pœnam ſubeat, quæ Reo deberetur, ſi legitime probaſſet.

S U M M A R I U M.

11. *Tripliciter poteſt quis abſolvi a crimine.*
Abſolutus a crimine, quando de eodem poſſit accuſari?
Prævaricari quomodo dicatur Accuſator?
Correctus de aliquo delicto, de quo non fuit accuſatus, accuſari poteſt.
Occulta pœnitentia, non tollit pœnam fori.

12. *Capitulum quotupliciter ſumatur?*
Leges Canonicæ vocantur Capitula.
Imperiales autem intitulantur nomine legis.
Imperatoriæ leges aliquando vocantur Capitula.
Libri legum Regalium vocantur Capitularia.
Locus Capituli quis?
Verbum Capitulare, *quid ſignificet?*

13. *Capitulum eſt Collegium perſonarum Eccleſiaſticarum.*
In hoc ſenſu triplex eſt Capitulum, Locale, Provinciale, & Generale.

14. *In Religione olim ſemel in anno fiebant Capitula Provincialia.*
Et quolibet triennio Generalia.
Ad hæc mittebantur viſitationes paternæ, & Accuſationes judiciales.

15. Scienter *importat dolum malum.*
Ad probandum, quod dolo malo quis accuſavit, oportet articulare, quod ſcienter *fecerit.*
Et ſcientia debet probari plene, & non præſumptive.
Omnes de Provincia, vel Regno præſumuntur ſcire ibi notoria.
Etiam ſi ſint facti alieni.

COMMENTARIUS.

11. Diſpoſitio hujus Textus deſumpta eſt ex Statutis Salmanticenſibus *cap. 10. verſ. Nullus Frater. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 339.* & congruit juri communi, *cap. De his. de Accuſat.*: In quo ſancitur, quod abſolutus a crimine, non amplius accuſari poteſt. Porro, ut notat *Gloſſa* ad illum textum, tripliciter contingit aliquem abſolvi a crimine; puta, vel quia diſpenſatus eſt a pœna per Judicem, qui remittere potuit, vel Accuſator crimen non probavit, & ſic Reus eſt abſolutus: vel quia per pœnam, quam ſubiit jam ſatisfecit juſtitiæ. Quoquomodo aliquis ſit a crimine abſolutus, non poteſt ulteriori accuſatione percelli. Fallit tamen in ſecundo caſu: puta quando Accuſatus fuit judicatus non puniendus, ex hoc, quod crimen non fuit probatum; quia ſi aliquis accuſat alium de crimine, de quo alias abſolutus eſt, proponens coram Judice alias probationes ab iis, quæ olim fuerunt propoſitæ, ut dicit hic *Textus*; vel ſi ſecundus Accuſator velit probare primum Accuſatorem fuiſſe prævaricatum (hoc eſt colluſive cum Reo veras probationes delicti non producendo, vel falſas in defenſione a Reo facta admittendo) ut jura *l. Prævaricationis. §. Nam ſi. ff. de Prævaric. l. Si quis homicidium. C. de Accuſat. cap. 1. de Colluſ. deteg. Gloſſ. in cap. De his. in verb. Replicari. de Accuſat.* diſponunt, debet admitti; & ſi non probat, ad normam hujus Textus puniri. Advertendum tamen eſt, quod hic Textus dicit *Accuſatum alias, & correctum*; & proinde cumulative requiruntur iſtæ duæ conditiones. Si enim criminoſus de aliquo delicto correctus vere eſſet, qui tamen nunquam fuiſſet in judicio accuſatus, iſte bene poteſt accuſari; quia occulta pœnitentia, & morum correctio, quæ coram Deo ſatisfacit, non tollit quin in foro fori Reus ab hominibus puniatur, ut habet celebris *Gloſ. in cap. Admonere. in verb. Pœnitentia. 33. quæſt. 2.*

12. Difficultatem aliqualem faciunt illa verba hujus *Textus*: *apud Capitulum ſcienter, &c.* Non enim ſatis conſtat, quomodo accuſatio ad *Capitulum* poſſit inſtitui, quæ ſolet coram Prælato, ut Judice proponi. Dico ergo, quod nomen *Capituli* æquivocum eſt. Aliquando enim importat, ut ſcribit *Papias*, *Ca-*

Capitula librorum dicta, quod breviter capiant, & contineant aliquam ſententiam, quaſi caput, & titulus majoris ſcripti; ſive, ut magis proprie ad hunc ſenſum habet *Calvinus in lexico, Capitulum* dicitur, *quod ponitur, ut diſtinguat unam materiam ab alia, & ſic dicantur Capitula Decretalium*: & concordando has duas ſententias dicendum eſt, quod cum Canones collecti, ſive a *Gratiano in Decreto*, ſive a *Greg. IX. in Decretalib.* ſive a *Bonifacio Octavo in Sexto*, ſint breves collectiones, ſive compendia ſententiarum, Conciliorum, Sanctorum Patrum, ſive Romanorum Pontificum, quæ tamen collectiones ſunt inter ſe diſtinctæ ad exigentiam materiæ, de qua loquuntur, & in titulos digeſtæ, ut patet legenti Textum Canonicum: Breves illæ, & diſtinctæ collectiones in jure Canonico vocantur *Capitula*, ut habetur in *Decretalibus cap. Quod in dubiis. cap Inter alia de Sent. Excomm.* ad differentiam juris Civilis, in quo collectiones ſimiles, & ſimiliter diſtinctæ, tum in Digeſtis, tum in Codice, vocantur *Leges*. Verum tamen eſt, quod aliquando leges Imperatoriæ vocantur *Capitula*, ut in Codice Theodoſiano: *lib. 4. Tit. de Falſ. Monet. Quibus ita emendatis, omnibus Capitalis lex lata ſervabitur*. Proinde Codices continentes leges a Regibus, ſeu Principibus factæ vocabantur *Capitularia*, ut habetur ex Textu *Decretalis, cap. Noverit. junct. gloſſ. in verb. Capitularibus. de Sent. Excom. cap. Omnes. §. Hæc ſi quis 11. qu. 1.* & explicat ibi *Gloſſa*. Communiter tamen, nomine *Capituli*, veniunt tantum leges Canonicæ.

Alio modo *Capitulum* ſignificat breves lectiones, quæ in Divino Officio loco lectionum leguntur; unde ſcribit *Radulph. Tungren. de Canon. obſerv. Propoſ. 13.*: *Sicut ad vigilias noctis leguntur lectiones magnæ, ita ad Laudes, & Veſperas, & ad quinque parvas horas dicantur parvæ lectiones, quas Benedictus appellat in ſua Regula Lectiones; communi tamen uſu ſæculi appellantur Capitula*. Vel etiam breves lectiones Regulæ Monaſticæ veniunt nomine *Capitulorum*, unde ſcribit *Du Cange Gloſſar. litt. C. verſ Capitulum locus. ex Brovver. Antiquit. Fulden. cap. 12. Smaragd. Præfat. in Diadoc. Monach.*: *Notum eſt nunc poſt Primam recitatam, ante quam Fratres exeant ad laborem, jam olim aliquod Regulæ Capitulum iis fuiſſe perlectum*. Unde locus, in quo conveniebant Monachi, ſive Clerici communiter viventes, dictus eſt locus Capituli, ſive *Capitulum*, de quo ſcribit *Amalarius de Eccleſ. Offic. lib. 4. cap. 2.*: *Mos inolevit, ut per Monaſteria Deo devota legatur lectio in Capitulo*: Et actus etiam, ſive Congregatio Clericorum, qui conveniebant ad talem locum poſt Primam ad audiendam brevem lectionem Regulæ, ſive pro correctione morum, & pœnitentiis a Prælato imponendis, vocatum eſt *Capitulum*; & ratione hujus correctionis, quæ in *Capitulo* fiebat, derivatum eſt verbum *Capitulare*, quod ſignificat correctionis cauſa in *Capitulo* ſermonem habere, ſive pœnitentiare. Unde ſcripſit *Eckeardus Jun. de Caſ. S. Galli cap. 3.* In vita *S. Galli*: *Ad Capitulum tamen nonniſi vocatus venit, cum ſibi officium capitulandi, & puniendi graviſſimum, ut ait, ſit traditum*.

Hinc nomine *Capituli* complectendo, tum Congregationem prædictam, tum locum, in quo poſt Primam congregabantur, ſanxit *Concilium Aquiſgranenſe, Can. 69. Ut ad Capitulum primitus Martyrologium legatur*, & ibidem *cap. 7. Ut ad Capitulum lectio tradatur*. Quod confirmari poteſt ex Rubrica *Breviarii Romani*, quæ ponitur ante lectiones breves poſt Primam, quæ ſic habet: *Ad abſolutionem Capituli in Dominicis, & feriis per annum, &c.* quod Capitulum, ad cujus abſolutionem illæ lectiones ſunt ordinatæ, non poteſt accipi, niſi de ſupradicta Congregatione, quæ antiquitus fieri ſolita ab omnibus Clericis in commune viventibus, modo ſolum ſervatur a Clauſtralibus; qui etiam non quotidie, neque ſemper poſt Primam tale *Capitulum* habent, ſed ſtatutis diebus, & temporibus; exceptis *Cartuſianis*, qui antiquum morem ſervant. Clerici verò ſtatim ſoluti a communi convictu, ipſius *Capituli* memoriam ſervant ſolum in precibus poſt Primam. Canonici vero, qui adhuc habent umbram convictus communis antiqui, *Capitulum*, hoc eſt Congregationem, & locum *Capituli*, hoc eſt ejuſdem Congregationis, ſervant ſemel in hebdomada; & quando ſunt tractanda negotia ad communem utilitatem ſuæ Eccleſiæ ſpectantia, ut electiones, &c.

13. Ex his emerſit alia ſignificatio hujus nominis *Capituli*, quæ non importat nec actionem congregandi, nec locum, in quo fit Congregatio; ſed ſignificat Collegium, ſive corpus illarum perſonarum, quæ jus intrandi ad illam Congregationem habent. Et ita dicitur *Capitulum* Cathedralis, *Capitulum* Collegiatæ; hoc eſt corpus illorum Eccleſiaſticorum, qui habent jus intrandi in talem Congregationem, qui vocantur *Capitulares*. Adhuc nomen *Capituli* extenditur ad quemcunque Conventum habentium legitimum jus aliquod faciendi, decernendi, ſive ſtatuendi. Hinc ſunt *Capitula* Conventualia, Provincialia, Generalia, juxta diverſitatem agendorum ſecundum leges cujuſcunque Religionis. Et in hoc ſenſu Congregatio Diffinitorum pro electione, aut alio publico negotio tractando, poteſt dici *Capitulum* ſicut, & convocari ad *Capitulum* per ſonum Campanæ dicuntur Religioſi alicujus Conventus, quando Superior facit vocare eos, qui ſunt ibi de Familia, & habent jus intrandi in talem Congregationem, & locum, & in ea vocem habent juxta id, quod ſibi a ſua Regula, ſeu Statutis conceditur.

14. His ita (longiuſcule, ſed non inaniter) explicatis, reſtat videre: de quo *Capitulo* loquatur *Textus* hic, apud quem accuſari prohibetur alias accuſatus? Et dico, quod intelligi debet de Capitulo quovis, ſive Provinciali, ſive Generali. Olim quippe, ad normam Regulæ, quolibet anno fiebant Capitula Provincialia, & quolibet triennio Generalia, ut patet ex Statutis Farineriis publicatis in *Capitulo Generali Aſſiſienſi anno 1354. capite 10. & 11. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 69. & 71.* Ad hæc porro Capitula mittebantur Viſitationes paternæ, & etiam Inquiſitiones juridicæ, ſive etiam Accuſationes, Teſtium atteſtationibus comprobatæ contra delinquentes, circa quas ad Capitulum Provinciale, vel Generale mittendas, plura Statuta ſunt in Conſtitutionibus *Benedicti XII. cap. 21. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 39.* & *Farineriis* ſupradictis. Cum ergo accuſationes criminales per Teſtes comprobatæ ad Capitulum deferrentur, Capitulum Salmanticenſe, ſanciens pœnas contra Accuſantes illos, qui jam fuerant alias accuſati, & correcti, utitur phraſi, quæ antiquum modum accuſandi in Religione ſapit. Quia vero mos ille inolevit, & jam antiquatus eſt, (cum accuſationes non amplius ad Capitula, ſed ad Provinciales, aut Generales deferantur): ſequitur, quod diſpoſitio Statuti, puniens tales male Accuſantes ad Capitulum, afficit etiam Accuſantes apud Provincialem, aut Generalem, qui in jure recipiendarum accuſationum *Capitulo* ſucceſſerunt.

15. Advertenda tandem reſtat illa particula: *ſcienter*; quæ ſupponit, ſive importat, quod accuſans alias accuſatum, & correctum, fit in dolo malo, ad hoc, quod pœnam male accuſantium ſubeat. Ut ergo probetur, quod aliquis malo dolo aliquid commiſerit; opor-

oportet, quod articuletur, & probetur, quod ſcienter fecerit: & ſi pœna gravis imponenda venit; oportet, quod ſcientia ſit probata plene, & non præſumptive tantum, ut ſcribunt *Cravet. Conſ. 6. num. 73. Puriſ. Conſ. 23. n. 241. lib. 2. Pute. deciſ. 147. n. 2. lib. 7. & deciſ. 77. n. 7. lib. 2. & Simon. de Prat. conſ. 199. n. 56.* Ignorans enim regulariter puniri non debet, ut dicit lex *final. ff. de Decret. ab Ord. faci.* Quia ergo, ſi aliquis, (ut male Accuſans alias Accuſatum,) debet puniri tanquam doloſe accuſans, oportet, quod hoc *ſcienter* fecerit; hoc eſt, quod ſciverit illum fuiſſe accuſatum, punitum, correctum, ſive innocentem declaratum. Ad probandum vero, quod habuerit ſcientiam de hoc, non ſufficit præſumptio, ſecundum quam omnes de Provincia, aut Regno præſumuntur ſcire id, quod eſt notorium in Provincia, & Regno; cum publice nota præſumatur quilibet ſcire, etiam ſi ſint facti alieni, ut dicunt *Geminianus, conſ. 144. n. 3. verſ. Sed ita. & Auani. conſ. 70. in fin.*: Sed requiritur plena probatio talis ſcientiæ; puta, quod ſic accuſans erat in eodem Conventu, ubi manebat alius, quando fuit accuſatus; vel fuit Teſtis in tali cauſa, vel fuit in Refectorio, quando publicata fuit ſententia pro, vel contra eum, aut quando pœnitentiatus eſt; vel extrajudicialiter locutus eſt cum aliis Fratribus de tali accuſatione, vel punitione, &c. Et hoc modo conſtando de ſcientia, conſtabit de dolo; quia ſcienter accuſabit, & Statuti pœnam contra male accuſantes incurret.

T E X T U S.

§. III. Nullius accuſatio recipienda eſt, niſi prius juret, ſe malo zelo ad accuſandum non moveri, & ad probandum ſe obliget ſub pœna Talionis. Quod ſi ex inadvertentia, vel ignorantia Judicis non fiat; declarari debet, quemlibet Accuſatorem ad pœnam Talionis obligari. Accuſatio de crimine in genere, & non expreſſo Accuſatoris nomine, nullo modo recipienda eſt; ſed ea ſolum, qua delicta in numero cum loci perſonarum, & temporis circumſtantiis offertur; ut poſſit Reus ſe tueri, & Actor ſi non probaverit, pœnam Talionis ſubire.

S U M M A R I U M.

16. *Juramentum calumniæ poſt litis conteſtationem datur.*
Continet quinque conditiones.
17. *Juramenti tria ſunt genera.*
Juramentum de malitia, in quibus differat a juramento de calumnia?
Juramentum de veritate dicenda, differt a juramento calumniæ.
In quibus cauſis detur?
Juramentum de calumnia, & de malitia datur Actori.
Juramentum de veritate, datur Reo, & Teſtibus.
Juramentum, quod datur in accuſatione, eſt juramentum de malitia.
18. *Pœna talionis, eſt de jure divino.*
Reperitur etiam in Jure Civili.
In foro Eccleſiaſtico eum invexit S. Damaſus Papa.
In foro Laico mutata eſt in arbitrariam.
In foro Eccleſiaſtico renovata fuit per B. Pium Quintum.
Apud Nos ſervari debet omnino.
19. *Accuſatio in genere, quando ſiat?*
Genus, & ſpecies in jure confunduntur.
Qualitas aliquando in jure vocatur ſubſtantia.
In accuſatione crimen exprimendum in individuo.
20. *Per inquiſitionem poteſt procedi contra criminoſum in genere.*
Inquiſitio eſt magis privilegiata, quam accuſatio.
In accuſatione non admittuntur Teſtes inhabiles.
21. *Lex concepta verbis prohibitivis, annullat factum in contrarium.*
Accuſatio debet fieri in ſcriptis.
Si Accuſator neſcit ſcribere, eam ſcripto excipiat Actuarius.
Ad accuſationem de jure non adhibentur Teſtes.
Sed aliquando ex cautela ſunt adhibendi.
22. *In accuſatione non eſt neceſſarium exprimere nomina Teſtium.*
Nec Judex poteſt ad hoc compellere Accuſatorem.

COMMENTARIUS.

16. In hoc *Textu*, in quo determinatur, quod *nullius accuſatio recipienda ſit, niſi prius juret ſe malo zelo ad accuſandum non moveri*, putant multi præſcribi juramentum calumniæ, quod poſt litis conteſtationem in cauſa, tum Civili, tum Criminali ordinant utraque jura. *cap. 1. de Juram. calumn. in 6. cap. Cæterum. cap. Cum cauſam. cap. Cum in cauſa. eo. tit. Clement. Sæp. de Verb. ſign. l. 2. §. 1. C. de Jur. jur. propt. cal. l. Inter cohæredes. §. Qui familiæ. ff. Famil. erciſc.* Sed falluntur; Etenim juramentum calumniæ, ut habet *Gloſſa in cap. 1. in verb. Calumniæ. Extra de Juram. calumn.* continet quinque; ſcilicet, quod jurans credat ſe bonam cauſam habere; interrogatus non negabit, quod verum eſſe credit; non utetur falſa probatione; non petet dilationem in fraudem; non dedit, nec dabit, nec promittit, nec promittet aliquid pro cauſa, quam agit, niſi illis perſonis, quibus leges dare permittunt, quæ omnia his verſibus clauduntur:

Illud juretur, quod lis ſibi juſta videtur,
Et ſi quæretur, verum non inficietur,
Nil promittetur, ne falſa probatio detur.
Ut lis tardetur, dilatio nulla petetur.

quæ, ut patet, longe diverſa ſunt a juramento, de quo loquitur *Textus*, quod ſcilicet ſolum continet, quod accuſans *malo zelo*, hoc eſt odio, vel rancore, *non moveatur ad accuſandum*.

17. Tria porro genera Juramentorum reperiuntur in jure expreſſa. Primum eſt Juramentum calumniæ, de quo loquuntur ſupracitata jura: Secundum eſt Juramentum de malitia, de quo in Decretalibus *cap. Cum dilectus. de Elect. cap. Paſtoralis. de Except. Clement. Sæpe. de Verb. ſignif.* fit mentio, & differt a Juramento de calumnia in quatuor: Primo; quia hoc datur poſt litem conteſtatam; Secundo, ſemel tantum; Tertio, in cauſis prophanis tantum, de jure antiquo; Quarto, ne aliquid calumnioſe fiat in tota lite: Juramentum vero de malitia præſtatur ante, vel poſt litem conteſtatam; Secundo toties quoties aliquid in judicio proponitur, vel petitur; Tertio in cauſis ſpiritualibus; Quarto, ne illud, quod proponitur, malitioſe proponatur. Tertium eſt Juramentum, de veritate dicenda, de quo in *cap. Ex litteris.*

de

de Jureju. junct. gloſ. la verb. Juramentum . cap Dudum . il 2. de Elect. fit mantio, & differt in tribus a Juramento calumniæ: Primu, quia hoc non habet locum in cauſis ſpiritualibus de jura antiquo; Secundo quia in hoc jurans tenetur reſpondere id, quod axiſtimat, vel credit; Tertio quia continet multa capitula, quæ non continentur in juramento de veritate. Juramentom autem de veritate datur in cauſis ſpiritualibus, ut dictum eſt; debet reſpondere *ſcio*, vel *neſcio : eſt*, vel *nou eſt*; & continet capitula lunge diverſa ab alio de calumnia, quæ qui velit ſcire adeat *Martinum Abbatem* de his ſcribentem *apud Adden. ad Summ. Hoſtien. Rubr. de Juram. calumn. verſ. Interjicias*. Addo tamen quud juramenta de calumnia, & de malitia dautur Actori, ſive Exceptori, ut dicit *Gloſ. in cap. Cum dilectus . in verb. Juramentum. Extra de Elect.*: Jurameotum vero de veritate datur Teſtibus, & Reo.

An vero juramentum, quod in hoc *Textu* præſcribitur, ſit de calumnia, vel de malitia? dubium non eſt, quud hoc nun eſt, nec poteſt eſſe de calumnia, pruut paulo ſupra diximus. Hoc enim juramentum probat tantum, quod *mala zelo* Actur nun accuſet; & ita tantum ſiſtitur in cauſa mutiva, ſeu finali, & interna ipſius Accuſantis: quod non eſt in juramento calumniæ, in quo quatuor, ex illis quinque, quæ præſtat, verſantur circa actus externos; aliud vero, quod reſpicit actum interuum cuncernit actum intellectus, dum nempe jurans ſe bonam cauſam habere credit; hoc autem juramentum teſtatur de actu voluntatis *malum zelum* excludendu. Sciu quidem Statota Salmanticenſia *cap. 10. Orb. Seraph. Tam. 3. fol. 336. verſ. Ordo etiam*, præſcribera Juramentum de calumnia: ſed quia *Textus* hoc præcipit, quod toto cœlo a juramento de calumnia differt, ut probavimus; ideo correctum, per hunc *Textum*, Statutum Salmanticenſe arbitrur, licet prædictum Statutum citet in margine. Relinquitur ergo, quod eſt Juramentum de malitia, licet impropria: Non enim comprehendit omnes actus malitiæ, quæ in lite poſſunt fieri; ſed limitatur tantum in cauſa finali, quæ nihil obeſſe poteſt Reo. Quod enim Accuſator, aut bono, aut malo zelo moveatur; (dummodo per legitimas probatiunes concludat, quod proponit) reſpectu damni, quod poteſt per accuſationam emergere Reo, perinde eſt. Unde hoc potius concernit perfectionem, quæ debet eſſe io Religiona, ut oon ſit, aut prodatur in ea aliquis malum zelum habens contra Fratrem ſuum, quam utilitatem, quæ poſſit ex tali juramento provenira Accuſato.

18. Sequitur vero in *Textu* alia conditio; quod, nempe Accuſator *ad probandum ſe obliget ſub pœna Talionis*. Pœna hæc de jura divino ſancita reperitur in *Exodo cap. 21. verſ. 23. & Deuteronom. cap. 19. verſ. 21.* & a Romanis in legibus duodecim tabularum inſerta; ſed tractu temporis a *Prætoribus* revocata fuit, ut ſcribit *Aulus Gellius Noct. Artic. lib. 19.*: exinde ab Imperatoribus fuit denuo ſtabilita in multis caſibus, ut videre eſt, in legibus *Codicis l. final. §. 3. C. de Accu. l. Noſtris . l. final. C. de Calumn. l. 3. C. de His qui accu. non poſ.* In foro autem Eccleſiaſtico pœnam hanc primus ſtatuit *Sanctus Damaſus Papa*, & hanc etiam alii Pontifices ſanxerunt, ut videre eſt io *Canonibus cap. Calumniator. cap. Qui non. cap. Paulum. 2. q. 3. cap. Nullus. 4. q. 4.* Hanc autem receſſiſſe ab aula in foro Laico, communis eſt ſententia *Doctarum, Covarv. 2. Variar. cap. 9. n. 1. Pegn. Direct. Inquiſ. par. 3. Comm. 14. §. Sed quid. & Guazzin. Defen. 3. cap. 13. num. 3.* & in locum ipſius ſucceſſiſſe pœnam arbitrariam. In foro autem Eccleſiaſtico adhuc valere, imo per Conſtitutionem *B. Pii V.* innuvatam, ſcribunt *Bict. quæſt. 23. nu. 6. Sgroi par. 3. cap. 1. n. 7. Bellegraud. Tract. 1. q. 12. n. 11. & Farinac. q. 16. n. 5.* Quidquid autem ſit de alienis foris, de quibus a nobis parum curandum eſt, pro certo aſt, in noſtra Religione hanc pœnam infligi debere in caſu punitionis Calumniatoris. Sicut enim pro ſuis reſpective Conſtitutionibus, ad hanc obligari *Prædicatares, & Capucciaos* ſcribunt *Paſſerinus Trib. Regul. q. 7. n. 21. Bict. q. 23. n. 3. Sgroi par. 3. cap. 1. & Bellegrand. Tract. 1. q. 12.*: Ita & in noſtra Religione ſervari omnino debet ex diſpoſitiune hujus *Textus*. Pœnam veru iſtam ſubire debere Accuſatorem, licet ipſe non juraverit, pruut ſupra, ſive expreſſe non ſe obligaverit ad probandum crimen objectum, & huc ſive fuerit *ex inadvertentia, vel ignorantia Judicis*, qui nun curavit, vel juramentum exigere, vel obligationem in libellu accuſationis exprimere, ex *Textu* manifaſtum eſt.

19. Purru *Accuſatio de crimine in genere, & non expreſſo Accuſatoris nomine recipienda non eſt*. Accuſatio in genere eſt, quando non individuatur crimen, ſed accuſatur aliquis generice, puta ſi diceretur, quod eſt *malus Religioſus, relaxatus ſcandaloſus*, & hujuſmodi: dicitur etiam accuſatio in genere, quando quis accuſatur in ſpecie de delicto, ut ſi accuſaretur *Cajus*, quod eſt proprietarius, furnicatur, homicidiarius, & hujuſmodi crimina, quæ enunciantur per modum habitus. Ratio eſt: quia in jure, (licet abuſive) ſpecies, & genus conſunduntur, & *Juriſtæ Bart. in l. Quæſitum. §. Si quis fundum. n. 9. ff. de Fund. inſtr. Bald. Conſ. 253. n. 3. lib. 5.* vocant ſpeciem aliquando genus, aliquando individuum: ſicut & qualitas aliqoando ab illis vocator ſubſtantia, ut ſcripſit Joannes Igneus *in l. Neceſſarios. §. Non alias. nu. 95.* Oportet ergo, quod crimen in accuſatione enuncietur per modum actus, & exprimantur ea, per quæ crimeo redditur individuatum, ut dicendo, quod *Cajus* occidit, aut vulneravit *Titium* tali die, in tali luco, coram certis Teſtibus.

20. Dubium autem hic occurrit: An ſcilicet, ita prohibitus ſit Judex ex officio procedere contra infamatum de crimine in genere, ſicut eſt prohibitus recipere accuſationem de delicto in genere? Et reſolutive dico, quod non. Alia enim eſt ratio accuſationis, quam inquiſitionis; hæc enim magis privilagiata eſt, quam illa; quia in inquiſitione, in criminibus exceptis, aut quando aliter veritas haberi non poteſt, admittuntur etiam Teſtes inhabiles, ut alio loco dicemus: In accuſatione autem requiruntur Teſtes integri, ut dicunt *Doctores Maſcard. concl. 857. n. 30. apud Sgroi par. 4. cap. 3. nu. 33. Grammat. conſ. 45. n. 12. Bajard. q. 24. n. 122. & Farinac. qu. 62. n. 71.* excepta materia hæreſis, quæ eſt privilegiata. Imo magis proficua ad bonum Religionis, & neceſſaria eſt inquiſitio ex officio, quam accuſatio; quia moraliter impoſſibile eſt, quod Accuſator aliqua animoſitate, ob cauſam privatam, non laboret contra Accuſatum, licet crimen publicum perſeqoatur, eo quis æque bene poteſt per denunciationem, ſicut per accuſationem, damnum Religionis amovere: quod ſi hanc inſtituit, & non illam, aliquam paſſionem privatam regulariter arguit. Inquiſitio autem contra perniciosos Reipublicæ, munus eſt adnexum Prælaturæ; & hanc debent diligenter exequi, ſub periculo animarum ſuarum, Superiores. Dato animo, quod in Convento eſſent multi criminoſi, nec ullus alium accuſaret, vel denunciaret; debet ex mala fama Judex procedere, quantumvis fama ſit de delictis io genere. Et pari modo, ſi audiat aliquem infamatum, ut proprietarium, ſive furnicarium, aut ebrioſum, quæ ſunt crimina iterabilia, & tractum

ſucceſ-

ſucceſſivum habent; utique poterit contra eos procedere, & ex Teſtibus etiam ſingularibus (dummodo ſint plures, quam duo, & exceptiones non patiantur) ipſum condemnare ſaltem ad pœnam extraordinariam, ut alibi dicemus. Licet ergo caveatur hic, ne poſſit dari accuſatio de *crimine in genere*: tamen de hoc bene poterit inſtitui inquiſitio ex officio. Quod ſi in Curiis Sæcularibus Iudices hoc non ſolent, eſt, quia procedunt ſemper ad querelam Partis, (licet profiteantur ſe procedere ex Officio ad evadendas tricas, quæ interveniunt procedendo per viam accuſationis,) & implorati exercent munus Iudicis *Mercenarii*: non ſic autem eſt Regularis, qui procedere debet ex officio Judicis *nobilis*, cui intereſt damna Reipublicæ amoliri, licet contra Sontem nemo conqueratur.

21. Advertendum tamen, quod cum dicat *Textus*, quod *Accuſatio* generice *data*, *nullomodo eſt recipienda*; receptio in contrarium facta, ipſo jure, eſt nulla, & nullus etiam proceſſus inde ſecutus: Eſt ſiquidem hæc lex concepta verbis negativis, cum clauſula *nullo modo* importante nullitatem actus facti in contrarium, ut ſcripſerunt *Cephaludenſis conſ.* 118. *n.* 13. *lib.* 1. & *Taſc.lit.C.concl.* 31. *num.* 4. Ad hæc advertendum eſt, quod accuſatio facienda eſt in ſcriptis, & hoc ſive accuſans ſciat ſcribere, ſive non. Si enim ſcribere neſcit; debet inſtare apud Superiorem, ut ſuam accuſationem ſcribi faciat a Secretario ſuo ſcribente verba præciſa Accuſatoris, ne poſſit gravari Reus, vel Accuſator ultra expreſſa in accuſatione, ſive probando, ſive non probando reſpective. Accuſationi autem ſcriptæ per Secretarium debet Accuſans apponere nomen ſuum; & ſi etiam hoc ignorat, formare calamo ſignum Crucis. Neceſſitatem ſcribendi accuſationis Libellum communiter ſtatuunt *D. Thom.* 2. 2. *q.* 68. *art.* 2. *Farinac. q.* 16. & *Clar. q.* 12. *cum Paſſerin. q.* 6. *n.* 3.; ex eo, quod Libellus accuſationis in jure vocatur *Inſcriptio l. Penult. C. de Accu. l.* 2. *§. final. ff. de Adult. l.* 3. *C. de His, qui accu. non poſ.*

At, requiruntur ne Teſtes in actu præſentationis Libelli coram Iudice? Reſpondeo, quod non. Quia nullo jure hoc cavetur; imo in foris Laicis, & Eccleſiaſticis Sæcularibus, accuſationes fiunt ſecretæ, ne Accuſatus de hac monitus ſibi caveat, & fugiat. Sed inter nos in aliquo caſu adhibendam eſſe puto cautelam Teſtium. Poſſunt enim Provinciales partialitatem habere erga Reos, & eorum crimina non tantum diſſimulare, ſed etiam tegere, unde ſi ſecreta daretur accuſatio, facile poſſent eam ſepelire, & Accuſatum monere ad hoc, ut ſponte compareat, ac pœnam ordinariam evadat; prout de ſponte comparentibus, & crimen fatentibus, prius quam de eo accuſentur, ſive denuncientur, decernunt Statuta *Salmant. cap.* 7. *verſ. Si tamen. Orb. Seraph. Tom.* 3. *fol.* 319. *col.* 2. & *Stat. Reform. cap.* 7. n. 11. Et hoc modo cum Religionis damno fruſtraretur ſuo fine accuſatio, & iniquitas evaderet impunita. Caſu ergo, quo Accuſator timeat, ne Provincialis accuſationem repellat injuſte, aut acceptatam ſepeliat, vel modo ſupra enarrato eludat; conſulo, quod Accuſator exhibeat Teſtes, qui etiam accuſationi ſe ſubſcribant, tanquam Teſtes præſentationis. Quia vero etiam Teſtes aliquando, aut territi, aut ſubornati, poſſent negare ſe fuiſſe præſentes: optime conſuleret ſibi Accuſator, qui duo tranſumpta Libelli accuſationis faceret, ambo ſubſcripta a Teſtibus, & unum præſentaret Iudici, aliud vero apud ſe ſervaret, ut per illud, tum Iudicem, tum Teſtes de porrecta accuſatione poſſet convincere.

22. Pro complemento hujus materiæ adverto, quod non eſt neceſſarium, quod in Libello accuſationis producantur nomina Teſtium: hoc enim nullo jure cavetur: ſufficit enim, quod ante ſententiam, Accuſator producat vel Teſtes, vel inſtrumenta, quibus oppoſita Reo delicta probet. Imo conſulo, quod ad evitandum periculum ſubornationis, Accuſator dicat in Libello, ſe paratum eſſe probare modis licitis afferta in Libello, ſuo loco, & tempore; & ita ſingillatim Teſtes producere coram Iudice, & ſolum tempore, quo Iudex eos vult examinare. Et ſi Iudex vellet, ut a principio Accuſator omnes Teſtes produceret; non poteſt illum Iudex cogere ad hoc: quia cum agatur de intereſſe Accuſatoris, qui punitur, ſi non probet; iſte habet jus ſe tuendi, antevertendo periculum corruptionis, ſive ſubornationis Teſtium, non prodendo eos, niſi in tempore, in quo nequeant ſubornari.

T E X T U S.

§. IV. Accuſans de pluribus criminibus, niſi expreſſe obliget ſe ad probandum omnia, ſi unum, aut alterum de objectis probaverit, a Talionis pœna liber exiſtat. Actore non probante, Reus, abſque alia juſtificatione, abſolutus cenſeatur. Accuſator ſemiplene probans delictum oppoſitum per unum Teſtem omni exceptione majorem, vel infamiam, vel id ſe audiviſſe a viris fide dignis, Talionis pœnam evadit, niſi Reus plene ſuam innocentiam probaret; quia tunc minori aliqua, & arbitraria pœna Actor plectendus eſſet.

S U M M A R I U M.

23. *Crimina quomodo poſſint eſſe connexa?*
Accuſans de pluribus connexis, uno probato, evadit pœnam Talionis.
De connexis idem eſt judicium.
Probatio qualitatis eſt de ſubſtantia probationis.
Intelligitur quando qualitas ſpecificat delictum.
24. *Accuſans de pluribus non connexis, ſi unum tantum probat, non evadit pœnam Talionis.*
Probatur pœna Talionis invecta ad compeſcendos Calumniatores.
25. *Obligans ſe ad probandum omnia, ſi aliqua tantum probat, non probat.*
26. *Accuſatore non probante, Reus eſt abſolvendus.*
Negativa non eſt probabilis.
Non entis nullæ ſunt cauſæ.
27. *Negativa eſt triplex.*
Negativa vaga, ſive abſoluta.
Negativa coarctata tempore, & loco, eſt probabilis.
Negativa facti eſt probabilis, quando habet implicitam affirmativam.
Negativa juris eſt probabilis.
Negativa formæ, ſeu qualitatis eſt probanda.
Negativam delicti debet probare Reus, contra quem eſt præſumptio.
Præſumptio eſt imperfecta probatio.
Negativa probanda eſt a Reo, qui ſponte exhibet, probare ſe innocentem.
Aliter ſentiunt alii.
Hæc limitatio procedit civiliter, non criminaliter.

Teſtes producti a Reo, debent admitti, etiam ſi Actor probaverit,
28. *Reus abſolvendus, non probato delicto, nec militante præſumptione in eum.*
29. *Probatio plena, & ſemiplena quæ?*
Teſtis integer qui?
Infamia dupliciter ſumitur.
Accuſator probans infamiam legalem de Reo, evadit pœnam Talionis,
Vel ſi probat audiviſſe a Viris fide dignis.
30. *Fama mala debet eſſe orta non a malevolis, aut maledicis.*
Malevolentiam inducit injuria accepta.
Odit homo hominem, quem læſit.
Malevolentia, a quibus cauſis oriatur?
Maledicus qui dicatur?
Levibus, & credulis, non facile credendum,
31. *Plena probatio, quæ?*

COMMENTARIUS.

23. IN hoc *Textu* ponuntur duo caſus, in quibus Accuſator non probans delictum, evadit pœnam Talionis; & unum in quo Reus cenſetur abſolutus, ex eo quod Accuſator non probat. Dicit ergo, quod *accuſans de pluribus criminibus, &c.* Debet vero diſtingui hic pluralitas criminum; Vel enim habent aliqualem connexionem inter ſe; Vel ſunt totaliter ſeparata. Connexio vero poteſt eſſe, vel ratione temporis, vel perſonæ, vel rei, & ſimilium. Exempli gratia; Accuſatur *Titius*, quod tali die furatus ſit calicem argenteum, & immediate poſt apoſtataverit, calicem vendiderit, & acceptis nummis, fuerit in taberna, in qua luſit aleis, & cum Meretrice in nocte fornicatus eſt. Hic ſunt plura delicta, nempe furti, apoſtaſiæ, proprietatis, ludi, & fornicationis. Sunt vero connexa inter ſe, tum propter temporis continuationem, tum propter rem furto ſublatam; quæ fuit, tum materia, *circa quam*, tum inſtrumentum delictorum; Separata vero eſſent, ſi accuſaretur, quod furatus ſit tali die; apoſtataverit alia die; luſerit aleis, & fornicatus ſit diverſis, & interruptis temporibus. *Accuſans ergo de pluribus criminibus, &c.* quæ ſunt inter ſe modo prædicto connexa, evadit pœnam Talionis, ſi probat unum, vel alterum: ita accipi debet *Textus*. Et ratio eſſe poteſt; quia *de connexis idem judicium eſt*, ut dicunt jura *cap. Quanta. de Judic. cap. Præterea. il 2. de Tranſact. cap. De jure. de Jurepatr. cap. Tranſlata de Conſt. & Abb. in cap. Querelam. n. 9. de Elect.* & Reus de pluribus criminibus taliter connexis, cenſetur realiter affectus uno reatu habente tot qualitates aggravantes, ſeu ſpecificantes, quot ſunt delicta. Si ergo probat unum, vel aliud ex illis, probat Reum non plene, ſed ſemiplene. Licet enim ſemiplena probatio attendatur ex numero Teſtium minore eo, qui a lege præſcribitur; tamen dici poteſt etiam ſemiplene probatus Reus ille, qui inquiſitus, ſeu accuſatus de quatuor delictis, plene probatur Reus de duobus; utrobique enim deficit plenitudo; ibi in probationibus; hic in criminibus. Sicut ergo ſemiplene probans crimen eximitur a pœna calumniantium, ut dicitur in *Textu*; ita ſi accuſando de pluribus probat tantum de paucioribus, juſtum eſt, ut pœnam evadat.

Accedit, quod ſic proponens in accuſatione criminoſum de pluribus connexis, videtur accuſare de uno moraliter ſolo, licet plurifariam qualificato; unde licet omnes qualitates non probet, tamen aliquas probat, & ſic ſemiplene probat. Scio bene, quod Abbas *in cap. Licet. nu. 31. de Probat.* vult, quod probatio qualitatis ſit de ſubſtantia probationis, itaut ſi unus probet factum ſine qualitate, non probet factum. Sed debet accipi, quando a qualitate dependet ſubſtantia facti; itaut factum ſine tali qualitate non ſit criminale. Ut ſi aliquis alium accuſaret, quod commederit carnes in die jejunii; ſi probet ſimpliciter, quod carnes comederit, non probata qualitate temporis, non probat crimen; quia hoc dependet a tali qualitate, Comedere enim ſimpliciter carnes, non eſt crimen: ſed tale evadit ex qualitate temporis, quæ ideo neceſſario probanda eſt, ut crimen probatum ſit.

24. Si autem accuſatio inſtituta eſt de pluribus criminibus minime connexis; ſi aliquod illorum tantum probat, non debet Accuſator evadere pœnam Talionis: maxime ſi delictum, quod eſt probatum, eſt minimum eorum, de quibus accuſavit; vel delicta habent inter ſe magnam temporis diſcrapantiam. Ratio potiſſima eſt; quia pœna Talionis inventa eſt ad compeſcendam malignitatem eorum, qui ex mera malitia accuſant calumniando, ut proximo noceant. Proditur autem talis animus nocendi in ſic accuſante: Quia ſi delicta ſint commiſſa diverſis temporibus, (vel dicantur ſic commiſſa,) & tempora illa ſint notabiliter diſtantia; puta uno anno percuſſit fuſte, alio apoſtatavit, alio fornicatus eſt, & alio minatus eſt accuſatorem armata manu, & tamen uno, & eodem tempore hæc delicta defert ad Judicem; liquet, quod Accuſator non movetur ad accuſandum zelo publici boni, ne mala ſerpant in Republica; quandoquidem accuſaſſet quando delicta reſpective commiſſa fuerunt. Si ergo hucuſque diſtulit, & modo accuſat; præſumendum eſt moveri a livore concepto contra accuſatum, cujus famæ nocere intentat, per delationem talium delictorum. Si ergo ea non probat; æquum eſt, ut ejus malignitas pœna calumniantium percellatur.

Quod magis roboratur, ſi in uno ex recenſitis delictis Accuſator proſequitur injuriam propriam, alia vero crimina, nec Accuſatorem, nec alium ex ſuis tangant. Rationabiliter enim præſumi poteſt, quod Accuſatur, in vindictam injuriæ ſibi allatæ, talia crimina confixerit, ex quo probata non remanent; unde merito, ut calumnioſus puniendus eſt. Et revera longe a juſtitia eſt, quod quis impune poſſit Judici imponere, & famam proximi notabiliter lædere, ſi Accuſator probato levi delicto tutus eſſet, ſi deficeret in probatione aliorum enormium: quorum ſimplex diffamatio, licet aerea, inſanabiliter intra clauſtra vulnerat probi viri bonam famam. Stando enim in dato exemplo: Aliquis cui minæ, aut etiam pugnus impactus fuiſſet; ob odium contractum cum percuſſore, poſſet accuſare ipſum de proprietate, apoſtaſia, rebellione, crimine innominabili, ac aliis enormiſſimis, & ita ejus bonam exiſtimationem irrecuperabiliter lædere: & hoc impune; ſufficeret enim Accuſatori probare percuſſionem pugni, ad evadendam pœnam calumniantium. Hoc vero nimis viam aperiret malignitati ad nocendum; proinde *Textus* iſte, juxta ſupra datum intellectum debet accipi.

25. Sequitur: *niſi expreſſe obliget ſe ad probandum omnia*. Si ergo ſe obligat verbis expreſſis ad probandum omnia; nihil probat, ſi aliqua tantum probat, ut volunt utraque *jura l. final. C. de Rei vindic. l. Qui teſtamento. ff. de Excuſ. tut. cap. Cum Eccleſia. de Cau. poſſ. & propr. cap. Licet. junct. gloſ. in verb. Se adſtrinxit. de Probat.* Licet enim aliquod eorum ad probandum intentum ſufficeret, itaut, altero illorum probato, intentum etiam probatum remaneret: Tamen ſi proponens expreſſe

preſſe ſe obligat ad probanda duo, vel plura; illa omnia probare debet, quantumvis illa omnia ad eundem effectum tenderent. Et ita, dicens, & ſe obligans ad probandum, Teſtes fuiſſe corruptos, & falſum depoſuiſſe, & hoc ad finem elidendi eorum teſtimonia; nihil probat, ſi probet tantum, vel ipſos fuiſſe corruptos, vel falſum depoſuiſſe. A pari ergo, ſe obligans ad probanda omnia delicta in accuſatione oppoſita; nihil probat, ſi aliqua tantum probet: & tunc eſſet, ut calumniator plectendus.

26. *Actore non probante, &c.* Hæc eſt Regula, quæ datur in utroque *jure l. Qui accuſare. C. de Eden. l. Negantes. C. de Obligat. l. 2. C. de Proba. l. Si quidem. C. de Except. cap. 1. Ut Eccl. benef.* & communiter quadrat in cauſa tum Civili, tum Criminali. Multas vero patitur exceptiones, quas paſſim afferunt *Speculat. Tit. de Probat. §. Probare. verſ. Tunc ad propoſit. Jaſon. in l. Qui accuſare. C. de Eden. Marſil. in l. De minore. §. Tormenta. ff. de Quaeſt. Purparat. in d. l. Qui accuſare. & Jacob. de Ptolem. in l. Admonendi. ff. de Jurejn. nu. 115.* Quia vero de Civilibus parum ad Nos, qui Criminalia tractamus; Regulam hanc, prout aptatur criminalibus, expendemus. Habet ergo Canon, quod *Accuſator, quod aſſeverat probare, ſe non poſſe profitendo, Reum neceſſitate monſtrandi contrarium non adſtringit; cum per rerum naturam factam negantis probatio nulla ſit. cap. Accuſator. 6. q. 5.* In hoc Canone aſſignatur ratio legis: & eſt, quod cum negatio non ſit probabilis, eo quod *non entis nullæ ſunt cauſæ*, ſi reus ſe fundat in negativa delicti, ipſius non eſt hanc negativam probare, ſed ſpectat ad Accuſatorem probare affirmativam oppoſitam.

27. Quia vero triplex eſt negativa, ut advertit ibi *Gloſſa*, nempe *facti*, *juris*, & *formæ*; multipliciter etiam in cauſis criminalibus poteſt intervenire. Si ergo eſt negativa *facti* vaga, & abſoluta, (ut *me nunquam comediſſe carnem in diebus jejunii*;) iſta revera eſt negativa improbabilis: & ita ſi Ego accuſor de criminali carnium comeſtione, & ita generaliter crimen nego, negativam illam probare non teneor. Si vero eſt coarctata tempore, vel loco, ut dicendo tali die, vel tali loco in prandio, vel cœna carnes non comediſſe; hæc negativa probabilis eſt, ut ex Jure habetur *cap. Ex timore. de Teſt. l. Optimam. C. de Contr. ſtipul. cap. Bonæ memoriæ. il 1. de Elect.* Pariter negativa *facti* eſt probabilis, quando habet implicitam affirmativam; ut textualiter habet Capitulum *Super hor. junct. gloſ. in verb. Negat. de Renunciat.* Negativa vero *juris* probabilis eſt, quia qui negat aliquid juſte factum, affirmat illud injuſte factum; & quia præſumitur aliquid factum potius juſte, quam injuſte, ideo illud tenetur probare. Tandem negativa *formæ*, quæ etiam dicitur qualitatis, (ut ſi dicatur: *Cajus* non eſt idoneus, non eſt legitimus, non eſt ſolvendo, &c.), eſt probanda ab illo, qui eam proponit, ut dicunt jura *cap. Dudum. de Præſumpt. l. Cum quid. ff. de legib. l. Omni modo. C. de Inoffic. teſtam.* His adnotatis dico, quod Reus tenetur ad probandum, ſe non feciſſe delictum, de quo accuſatur, (ſi Accuſator delictum non probaverit), quando contra Reum militat præſumptio, ut habetur ex multis juribus *cap. 1. junct. gloſſ. in verb. Actore. Ut Eccl. benef. cap. Ex inſinuatione de Præſcrip. cap. final. de Jurejur. l. Quintus. ff. de Donat. inter vir. & mulie.* Præſumptio ſiquidem habet vim probationis, licet non perfectæ, & ad hanc elidendam requiritur contraria probatio. Exempli cauſa: Si aliquis, qui vociferavit, a Fratribus accurrentibus ad clamorem, inventus eſt vulneratus recenter, omneſque Fratres erant in Refectorio, & ſolus *Cajus* aberat, & nullus alius erat in Conventu; contra *Cajum* currit præſumptio, quod vulneravit: Proinde ſi accuſatur *Cajus* de hoc, nec poteſt Accuſator probare delictum, niſi præſumptive; tenetur *Cajus* ſe probare innocentem, probando non vulneraſſe. Pariter; ſi Reus ſponte aſſumpſit onus ſe probandi innocentem, ut dicitur in Digeſto *l. Circa. ff. de Probat.* Sed circa hoc aliter tenent *Maſcard. Marſil. Oſaſc. & Guazzin. Defen. 29. n. 6. apud Bild. q. 92. num. 2.*; puta, quod licet Reus in ſe aſſumpſerit onus probandi ſe innocentem, & in probatione deficiat, ſi Accuſator crimen non probet, eſt tamen abſolvendus, maxime ſi ſe munierit clauſulis ſolitis: *Citra onus. &c. Non ſe adſtringens, &c.* Unde poſſet dici, quod adducta limitatio procedat in Civilibus, ſecus in Criminalibus. Admitti porro debent Teſtes producti a parte Rei, etiam Actore in contrarium probante in crimine læſæ Majeſtatis, in Sacramentis deſertis, in proditione Patriæ, & in crimine peculatus, & aliis, ut dicitur in *Gloſ. in cap. Accuſator. 6. qu. 5. & in cap. 1. in verb. Actore. Ut Eccl. benef.*

28. In Religione autem noſtra pro conſtanti habendum eſt, quod, ſi Accuſator non probat delictum oppoſitum, nec contra Reum præſumptio militat; Reus abſolvendus eſt. Cœteri enim caſus, de quibus ſupra, in quibus admittitur Rei probatio contraria, non faciunt proprie in terminis, quando Accuſator non probat; ſed quando ipſe probat, & nil minus ad probationem contrariam Reus debet admitti.

29. Sequitur; *Accuſator ſemiplene probans, &c.* Probationum multæ ſunt ſpecies, de quibus dicemus ſuo loco. *Tit. Probatio. tot. titul.* Pro nunc dico duas eſſe, nempe plenam, & ſemiplenam. Hæc vero eſt illa, per quam aliqua fides Judici fit, quod crimen ſit commiſſum; ſed non tanta, ut Judex teneatur, vel poſſit eam ſequi in ſententia ferenda, ut ſcripſit *Paſſerinus. Trib. Regul. quaeſt. 11. num. 4.* Sicut autem per duos Teſtes integros fit plena probatio, ita per unum Teſtem ſimilem fit ſemiplena. *Integer* porro Teſtis, ſive *major omni exceptione* eſt ille, cujus atteſtationi fides minui non poteſt ex aliqua cauſa legitima; ut dicendo, quod ſit inimicus, infamis, excommunicatus, calumnioſus, &c. Si ergo Accuſator oppoſitum delictum ſic probat per unum Teſtem; ſemiplene probat, & pœnam Talionis effugit.

Vel infamiam. Non accipitur hic infamia pro pœna læſæ exiſtimationis inflicta a jure, aut ab homine, vel emergente a facto turpi; ſed accipitur pro fama, ſive diffamatione de delicto commiſſo: fama ſiquidem de delicto vocatur *infamia*, ut dicitur in *Textu. Tit. Fama. §. 1.* Si ergo Accuſator probat, quod inter Fratres adſit infamia de delicto, de quo accuſavit, licet alia probatio ſibi non ſuppetat, pœnam calumniantium evadit. Advertendum tamen, *Textum* loqui de *infamia vera*, & *legali*, quæ illa eſt, quæ ortum habet a Viris probis, & fide dignis, prout in jure *cap. Qualiter, & quando il 2. de Accuſ. cap. Licet Heli. de Simon.* dicitur, quæ ſola ſufficit Judici ad inquirendum: non vero de quavis diffamatione, vel infamia orta a Malevolis, vel ſolitis calumniari. Ratio eſt; quia infamia, in noſtro caſu, debet habere aliquem colorem de probatione, ut per eam Accuſator aliqualiter delictum probet. Infamia autem *legalis* aliqualiter in mente Judicis generat credulitatem de delicto; & ideo ad inquiſitionem procedit; & ſic poteſt dici, quod aliqualiter probet. Non ſic eſt alia infamia, quæ, ut alias dicemus, non ſternit viam inquiſitioni, proinde nec in minimo probat; proinde inepta eſt ad Accuſatorem relevandum a pœna. *Vel id ſe audiviſſe a Viris fide dignis.* Corroboratur

tur per hæc verba id, quod dicebamus, quod nempe infamia, de qua hic tractatur, eſt infamia orta a Viris fide dignis.

30. Sed nunquid omnes Religioſi fide digni non ſunt? Quomodo ergo cognoſcet Judex eos Religioſos, qui in praxi fide digni non ſunt? Dico, quod in *d. cap. Qualiter, & quando. li 2. junct. gloſ. in verb. A malevolis. de Accuſ. gloſ. in cap. In cunctis. in verb. Maledicorum.* 11. *q.* 3. ubi decernitur, quod ad famam de delicto commiſſo Judex ad inquiſitionem procedat, habetur, quod talis fama ſit orta: *Non quidem a Malevolis, & Maledicis, ſed a providis, & honeſtis*. Ex hoc ergo deduco, quod licet omnis Religioſus, ratione ſui ſtatus, ſit fide dignus; tamen ad fundandam infamiam de delicto, quæ ſufficiat ad inquirendum, oportet, quod Religioſus non ſit, nec *Malevolus*, nec *Maledicus*. Malevolus vero quis poteſt eſſe ratione offenſæ, vel *acceptæ*, vel *datæ*. *Acceptæ* quidem, quia inducit præſumptionem inimicitiæ; naturale ſiquidem eſt, quod offenſus contra offendentem habeat inimicitiam, ſi non formalem, ſaltem animi averſionem. *Datæ* autem, quia iſta naturaliter odium generat in offendente contra offenſum; unde dicebat *Cornelius Tacitus in Vit. Agricol. Proprium ingenii humani eſt, odiſſe, quem læſeris*. Pariter malevolentiam inducit contraria Factio, magna amicitia, vel conjunctio cum inimico, maxime ſi iſte potens ſit; æmulatio ob concurſum ad Officia, vel Dignitates; temperamentum contrarium, a quo naturalis oritur antipathia. *Maledicus* autem eſt, qui de quovis, & de quavis re etiam bona, malum dicit. Si ergo fama ortum habet ab aliquibus factionariis, partialibus, inimicis, amicis inimici potentis; ſuſurronibus, maledicis, ac hujuſmodi farinæ viris; non iis adhibenda eſt fides, quia fide digni non ſunt. His addit *Gloſſa*, etiam perſonas *leves*, aut illos, qui de facili credunt. Sicut enim malitia facit, quod ſupra recenſitis fides danda non ſit; ita defectus prudentiæ in *Levibus*, & de facili credentibus, facit quod ipſis ſobrie ſit credendum.

31. *Niſi Reus plene ſuam innocentiam probaret*. Plana probatio cenſetur illa, per quam in mente Judicis, nullus relinquitur locus opinioni, ſuſpicioni, aut dubietati, ut docuit *Bartolus, in l. Admonendi. num. 14. & ſeqq. ff. de Jurejur. & in Extravag. Ad reprimendum. in verb. Summarie. num. 7. verſ. Circa modum*, ſed Judex certo cognoſcit de delicto, quod non ſit, vel ſit. Oportet ergo, quod talis probatio detur per Reum, quod Judex perfecte cognoſcat, ipſum eſſe innocentem, & nullam probationem realem, vel coloratam de delicto extare. Et in tali caſu rationabiliter *arbitraria pœna eſſet Actor plectendus*: quia deficientibus talibus probationibus, intrat præſumptio, quod accuſatio fuerit malitioſe facta, & ita extraordinarie punibilis. Sed quare non pœna Talionis? Quia non probatur dolus in Accuſante, qui potuit fuiſſe deceptus ab iis, a quibus audivit.

T E X T U S.

§. V. Accuſans aliquem ſcienter de falſo, Calumniatoris pœnam incurrit. Qui alium accuſavit, & ejus accuſatio recepta fuit, juxta formam traditam; a proſequenda accuſatione, ſine Superioris conſenſu, recedere non poteſt: niſi propriam injuriam proſequatur. Tunc enim licitum ei erit ſuo juri cedere.

S U M M A R I U M.

32. *Crimen falſi multiplex.*

33. *Accuſatione nondum recepta, non eſt inceptus actus judicialis.*
Quando dicatur recepta a Judice?
Acceptatio eſt primus actus judicialis.
Acta judicialia in ſcriptis redigenda.
Ante decretum acceptationis non eſt acceptata accuſatio.

34. *Accuſator quadrupliciter poteſt ab accuſatione deſiſtere.*
In criminalibus, & apud Nos, tripliciter.
Per motum proprium.
Per gratiam.
Per abolitionem.
Colluſio quid ſit?
Lite conteſtata Accuſator non poteſt deſiſtere ab accuſatione.

35. *Accuſans apud Nos nequit deſiſtere ab accuſatione abſque Superioris licentia.*
Quid faciendum a Superiore in hoc caſu?
Aliquando requiritur etiam conſenſus Rei.
Accuſatio notificata Reo, aut vulgata inter Fratres, ut poſſit aboleri, requirit conſenſum Rei.

36. *Accuſator proſequens injuriam ſuam, quo caſu poſſit recedere ab accuſatione, ſine Superioris licentia?*

COMMENTARIUS.

32. TExtus hic accipi debet de *Accuſante aliquem de falſo* quovis crimine univerſaliter, non *de falſo*, hoc eſt de *crimine falſi*, quod multipliciter accidere poteſt, juxta communiter ſcribentes in *Cod. & Digeſt. Ad leg. Corn. de Crim. falſ. Extra. eo. tit. lib.* 5. Non enim major eſt ratio de uno, quam de alio crimine, ſi Accuſans ſcit innocentiam Accuſati, & tamen ipſum ſic *ſcienter* accuſat; apparet enim hoc non eſſe ex ignorantia, aut inconſideratione, ſed ex mera malignitate: proinde merito puniendus, ut Calumniator.

33. *Qui accuſavit, & ejus accuſatio recepta fuit, &c.* Notanter dicitur *& ejus accuſatio recepta fuit, &c.* Si enim accuſatio adhuc recepta a Judice non eſt, non poteſt dici incœpta actio judicialis; unde adhuc Accuſator eſt in plena libertate eam inſtituendi, vel non. Sed quandonam dicitur recepta a Judice accuſatio? Dico, quod licet Judex dicat Accuſatori oretenus, ſe illam acceptare; tamen ſi decretum acceptationis non ſcribi faciat per Secretarium, vel Notarium, non poteſt dici acceptatam fuiſſe: Acta enim cauſarum in ſcriptis debent redigi ex *Alex. conſ. 74. n. 9. lib.* 1. Acceptatio autem accuſationis eſt primus actus judicialis, quia ab eo incipit ſuum Officium Judex, interloquendo ſuper præſentata accuſatione. Scio quidem, quod in jure *Canonico* licitum eſt Accuſatori recedere ab accuſatione, ante oblationem libelli, aut ante litis conteſtationem, (quando nempe Reus citatur, ut alias dictum eſt,) quod annotavit *Abbas in cap. 1. n. 5. verſ. Et ex his. de Coluſ. deteg.* Unde videtur dicendum, quod tunc diceretur recepta accuſatio a Judice, quando Accuſator ſe inſcripſit in libello, & eum Judici præſentavit; vel quando Judex, examinatis Teſtibus, Reum citat. Sed quidquid ſit de jure communi, Nos ſtare debe-

mus

mus juri Noſtro municipali, & dicere, quod poſt oblatum libellum, ſi Judex decretum receptionis non fecerit, ſemper liberum ſit Accuſatori, recedere ab accuſatione. Quare autem requiratur conſenſus Superioris poſt receptam accuſationem, ad hoc, ut poſſit Accuſator deſiſtere, dicendum eſt.

34. Sciendum ergo, quod ut ſcripſit *Abbas loc. tit.* quadrupliciter poteſt Accuſetor deſiſtere; primo *ex motu proprio*; ſecundo *per gratiam*; tertio *per tranſactionem*; & quarto *per abolitionem*. Quia vero tertium membrum, puta *per tranſactionem* quadrat tantummodo in civilibus, aut quando in criminalibus, & pro cauſa private, agitur civiliter; ideo dicemus pro Nobis tres eſſe modos: Nempe *per motum proprium*; *per gratiam*; *& per abolitionem*. Per *motum proprium*, quando Accuſator mutat voluntatem, (quæ dicitur ambulatorie) ex aliqua cauſa, vel conſideratione ex ſe facta. *Per gratiam*, quando ad preces Amicorum, vel Rei, Accuſans mutat ſententiam. *Per abolitionem*, videlicet impetrando a Judice facultatem recedendi, & ut accuſatio aboleatur, & cancelletur ex aliqua cauſa; quia per errorem, vel calorem iracundiæ eum accuſavit, vel ex aliqua cauſa legitime, ut dicunt jura. *l. 2. C. de Abolit. crim. gloſ. in cap. Si quem pœnitaerit. 2. q. 3.* Quia vero in omnibus iſtis modis poteſt intervenire colluſio, nempe *inter Actorem, & Reum, latens, & fraudulenta convenrtio*, ut ait *Gloſ. in cap. Audivimus. in verb. Colluſione. de Colluſ. deteg.*: ideo determinatur per jura, tum *Canonica*, *cap. 1. de Colluſ. deteg.* tum *Civilia*, *l. 1. C. Ad S. C. Turpil.* quod dato accuſationis libello, vel conteſtata lite, nequeat ullo modo Accuſator deſiſtere, niſi obtenta facultate a Judice: cujus partes erunt inquirere, ex quo motivo Accuſetor deſiſtat; & ſi inveniat, quod ex motivo malo, puta pecuniæ, aut alterius pacti illiciti, deſiſtat, non debet concedere abolitionem.

35. Ad ſimilitudinem ergo juris communis eſt diſpoſitio noſtri *Textus*, qui ordinat, non poſſe Accuſatorem recedere a proſecutione accuſetionis, niſi cum *Superioris conſenſu*. Sed quomodo ſe geret Superior in hoc caſu? Debet inquirere: quare Accuſator deſiſtere vult: Et ſi cauſam licitam, & rationabilem reperiet, ob quam nolit amplius accuſationem proſequi; debet aſſenſum recedendi præbere. At Reo quid proderit, quod Accuſator deſiſtat? Nihil; Quia ut alias dictum eſt, debet tunc Judex, ſeu Superior, ex officio procedere, & criminoſum punire. Bene tamen prodeſt Accuſanti, qui relevatur ab unere probandi, & a periculo pœnæ Talionis. Sed ſi Judex inveniat, quod Accuſator ſcienter falſo accuſaverit, aut ſuſpicetur Judex, quod calumnioſe accuſationem dederit; non debet dare conſenſum recedendi, ſed debet cogere ad proſecutionem, ut dicit *textus* expreſſus *Codicis*, *l. final. C. de Abolit. Cod. Theodoſ. l. 2. eo. tit.* & Accuſatorem pœna Talionis percutere, ut dicitur ſupra. Non ſufficit vero ſemper conſenſus ſimplex Superioris, ad hoc, ut poſſit, recepto libello a Judice, Accuſator recedere; quia requiritur aliquando conſenſus Rei, ut habet expreſſe *Gloſſa in cap. 1. in verb. Gratiam de Colluſ. deteg.*: Et tunc eſt, quando Reus in corpore, vel in fama, ob talem accuſationem, paſſus ſit, ut jura diſponunt. *l. Fallaciter. C. de Abolit. arg. cap. Quidam. 5. q. 1.*

Demus ergo, quod aliquis accuſatus ſit de furto, aut fornicatione, quæ in Religione multum infamant, ac de tali accuſatione ſparſus ſit rumor in Provincia, vel Conventu, ut frequenter accidit: Accuſator autem conſenſum recedendi petat a Judice, qui, (cum ſit ejus amicus) ipſum tribuat, licet ſciat, vel ſuſpicetur accuſationem calumnioſe fuiſſe datam, valebit ne iſte conſenſus? Minime. Quia accuſatus paſſus eſt infamiam ex tali accuſatione, & poteſt prætendere, quod Accuſator proſequatur litem, & puniatur pœna talionis, vel quia ſcit ſe eſſe Innocentem; vel quia ſcit illum inſtituiſſe accuſationem non legitime, quia non habebat Teſtes ſufficientes ad probandum; & ita calumniatum eſſe, vel realiter, vel præſumptive. Requiritur ergo in tali caſu, etiam conſenſus Rei. Si vero ob accuſationem nullum damnum evenit Reo, valebit conſenſus ſolius Superioris. Verum tamen eſt, quod exiſtimatio damni non debet fieri e Judice, ſed a Reo. Quia poteſt eſſe, quod Reus damnificatus ſit in corpore intrinſece, & hoc Superior neſciat, & damnum nullum accuſato eveniſſe judicet: Ut ſi Reus magnam apprehenſionem habuit de accuſatione contra ſe data, ob quam ſomnum per plures noctes amiſit, cibi appetitum perdidit, emaciatus eſt, febri laboravit, & alia animi nocíva pathemata ſupportavit. Unde concludo, quod ſi notitia de accuſatione data pervenit ad Reum, vel inter Fratres ſparſa eſt, ſemper debet requiri conſenſus Rei.

36. Limitatur vero ſupradicta diſpoſitio, juxta *Textum*, in caſu quo *Accuſator propriam injuriam proſequatur*; *tunc enim licitum erit ei ſuo juri cedere*. Iſta tamen limitatio etiam ſobrie intelligenda eſt; quia exorbitat a jure communi, *l. Furti. §. Pactus. ff. de His, qui not. infam.* ubi ſancitur, quod, in actione famoſa, non licet ſine Judicis auctoritate recedere ab accuſatione: Accuſationes vero de crimine, etiam civiliter intentatæ, famoſæ ſunt. Unde per hunc *Textum* correcta videtur juris communis diſpoſitio. Si ergo accuſatio eſt civiliter inſtituta, ut ſi apud Superiorem accuſaretur *Cajus*, quod librum ſurripuerit, vel libellum famoſum compoſuerit, & Actor intenderet ſolum recuperare librum, vel famam, & accuſatio legitime fuit inſtituta; utique poſſet Accuſator cedere juri ſuo. Non tamen relevaretur accuſatus. contra quem, ut dictum eſt, debet Superior *ex officio* procedere, ſi crimen publicum eſt, & criminaliter intentatum. Si vero calumnioſa fuit accuſatio, licet propriam injuriam proſequatur; recedere non poteſt ſine conſenſu Judicis, & etiam Rei, ut ſupra dictum eſt.

T E X T U S.

§. VI. Accuſationes contra Prælatos, ac inſignes Perſonas, quales ſunt Patres Ordinis, & Provinciarum, Generales Lectores, ac Clariſſimi Prædicatores, non ſunt recipiendæ, niſi a perſonis, de quarum zelo non ambigatur, quarumque vita omnino laudabilis exiſtimetur, ut graviſſime Sacri Canones decreverunt.

S U M M A R I U M.

37. *Prælati antiquitus accuſari non poterant.*
Horum Accuſatores comparati cum Cham.
Prælati modo accuſari poſſunt.
Prælati columnæ Eccleſiæ.
Columnæ ab ædificiis tolli non poſſunt.
Prælatus pernicioſus tollendus.

38. *In-*

38. *Judici quid faciendum, ſi accuſetur Prælatus?*
Examinet qualitatem Accuſatoris.
Si Accuſatoris vitam neſcit, inquirat ſuper ejus fama.
Si Accuſator eſt famæ diminutæ, eum repellat.
Et exinde ex Officio procedat.

39. *Accuſator, proſequens injuriam propriam, poteſt accuſare Prælatos.*
Et Judex acceptare accuſationem tenetur.

40. *Prælatorum nomine, qui veniant?*
Prælatus eſt, qui præfertur Officio, Ordine, & Dignitate.
Inſigne importat excellentiam.
Inſignes Perſonæ quæ?
Patres Ordinis ſunt veluti Conſulares.
Patres Provinciæ comparantur Proconſularibus.
Proconſulares a Senatu delecti.
Contra Proconſulares non dabatur actio de dolo malo.

41. *Lectores Theologi dicuntur Perſonæ inſignes.*
Theologiæ encomia.
Doctores Legum, & Medicinæ multa habent privilegia.
Epiſcopum ſuum vocabat S. P. N. Franciſcus S. Antonium Patavinum, quia Theologiam Fratribus legebat.
Theologis reverentia debita ex mandato S. P. N. Franciſci.

42. *Omnes Lectores Theologi ſunt Perſonæ inſignes.*
Genus repræſentat omnes ſpecies.
Etiamſi poſt genus aliquæ ſpecies enumerentur.
Maxime in materia favorabili.
Et ſpecies apponuntur exemplificative.
Dictio Qualis eſt exemplificativa.
Lectores Theologi, quo ad paſſivam accuſationem, comparantur cum Patribus Ordinis, & Provinciæ.

43. *Dupliciter poteſt dici aliquis Perſona inſignis.*
Conditio, exercitium, & gradus faciunt inſignem.
Lectores Theologi ſunt Perſonæ inſignes ratione exercitii.
Omnes Lectores Theologi æquali præcedentia gaudent.

44. *Prædicare eſt divinorum diviniſſimum.*
Aliud eſt recitare conciones, & aliud eſt prædicare.
Prædicator, quænam debeat ſcire?
Recitans Conciones alterius dicitur Prædicator æquivoce.
Clariſſimi Prædicatores gaudent privilegia Lectorum Theologiæ.
Tales, qui dicantur?
Diſpoſitio hujus Textus ſervanda inter Reformatos, ſicut inter Obſervantes.

45. *Perſona inſignis importat etiam excellentiam perſonalem.*
Excellentia in artifice requirit artem proficuam Reipublicæ.
Poetæ nulla prærogativa gaudent.
Excellenti in arte, pœna minuitur.
Dummodo ars ſit utilis populo.
Inſignis Confeſſarius, Canoniſta, Legiſta, Theologus, Novitiorum Magiſter, Contemplativus, &c. dicitur Perſona inſignis.

COMMENTARIUS.

37. Antiquitus tanta erat in Eccleſia reverentia erga Prælatos, ut Majores, ut inferioribus eos accuſandi eſſet denegata poteſtas, ut in *Canonibus cap. Clericus. cap. Majorum. cap. Sententia. cap. Oves. cap. Accuſatio. 2. q. 7.* habetur, & talium Accuſatores, ſeu Delatores comparantur *Cham*, qui Patris dormientis pudenda Fratribus impudenter oſtendit, ut dixerunt *Sancti Clemens, Epiſt. 2. ad Jacob., & Anaclet. Ep. 3.* Sed deficiente in aliquibus antecedentium Eccleſiæ Prælatorum vitæ innocentia, & cognoſcentes *Summi Pontifices, ac Concilia*, quod non omnes Prælati ſint, ſicut erat *Noe Vir juſtus in generatione ſua, & cum Deo ambulavit, Gen. cap. 6. verſ. 9.* permiſerunt quidem ſontium Prælatorum accuſationes: Tamen ita temperarunt Eccleſiæ politiam, ut nec Prælati poſſent impune peccare, nec accuſandi eos, quibuſcunque eſſet data facultas; ſed hominibus tantum vitæ probatæ, accuſationem contra eoſdem inſtituendi, fuit facta poteſtas, ut in *Canonibus cap. Si qui ſunt. cap. Quærend. 2. q. 7. Conc. Nicen. 1. ex Jul. cap. 18. & 24. Luci. 1. Epiſt. 2. cap. Qualiter, & quando il 2. de Accuſ.* legitur. Et ratio, ad hanc diſpoſitionem *Canonum*, aſſignatur a *S. Anacleto*, dicente: *Apoſtoli ſtatuerunt ne facile commoverentur, aut lacerarentur, vel accuſarentur columnæ Sanctæ Dei Eccleſiæ, quæ Apoſtoli, & Succeſſores eorum non immerito dicuntur. Epiſt. 2. cap. Accuſatio. §. Hæc. 2. q. 7.* Appoſite utitur titulo *Columnarum*, loquendo de Prælatis. Quemadmodum enim non poſſunt concuti columnæ, quin omne ædificium ipſis innixum rimas patiatur, & ad ruinam diſponatur; ita non poſſunt Prælati per accuſationem pulſari, quin ædificium Eccleſiaſticum detrimentum ſubeat. Scandalizantur quippe Subditi, & maxime ſimplices, ſi crimen Prælati per accuſationem detectum audiunt; erga ipſos non tantum exhibent reverentiam; ipſorum mandatis non obtemperant; & eorum exemplo ad crimina ſimilia provocantur. Tales ergo columnæ quaſſari per accuſationem, vel facile tolli non debent; quando quidem, neque *Lex Civilis*, ut obſervat *Gloſſa in cap. Accuſatio. in verb. Columnæ. 2. q. 7. l. Cætera. §. Item hoc. ff. de Legat. & fideicom.* ab ædificiis tolli columnas patitur. Sicut vero columna vitioſa, carie, vetuſtate, aut alio incommodo debilitata, ſi non amoveatur, & melior in ejus locum ſufficiatur; periculum evidens eſt, quod per ejus lapſum totum ruat ædificium: ita etiam ſi Prælatus vitioſus, & criminoſus eſt, malo exemplo ſuo, ac ſcandaloſa vita omnes ſubditos, & Religionem perdet; unde, & tolli, & Officio privari debet: & ad hoc eſt permiſſa, & licita accuſatio; non tamen cuicunque, ſed probatis tantum Viris, & de quorum zelo non poſſit ambigi, quin, pro fruge Religionis, ad accuſandum moveantur, ut, inhærendo *Canonibus*, ſapienter diſponit *Textus* noſter.

38. Quapropter dico, Judices, quando ſive accuſationes, ſive denunciationes contra aliquem Prælatum, aut Perſonam inſignem, coram ipſis producuntur, in decreto receptionis accuſationis, ſeu denunciationis, debere ad hunc *Textum* advertere: & ſi quidem Judex eſt *Provincialis Miniſter*, ut regulariter eſt, qui ſuorum Subditorum vitæ, & conditionis habet notitiam; poteſt in Decreto ponere hanc clauſulam: *Quia Nobis nota eſt Religioſa probitas Patris N. Accuſatoris, & quod calumnioſe eum accuſare præſumi non poteſt, ex ejus vita laudabili, ac morum gravitate: ideo accuſationem, licet contra Prælatum, vel inſignem perſonam, inſtitutam recipimus, &c.*

Si vero Judex eſt *Commiſſarius Viſitator*, vel alius ad univerſitatem cauſarum *Delegatus*; in prædicto caſu, quia non præſumitur habere notitiam de conditione Accuſatoris, ita ſe debet gerere. Præſentata accuſatione, debet facere decretum conditionatum, dicendo: *Si prædictam accuſationem, ſeu de-*

nun-

nunciationem acceptare, ſi & in quantum, & prout de jure, &c. Exinde, antequam inquiſitionem formare incipiat contra accuſatum, debet hoc Decretum apponere: *Cum ſatis nota P. Cammiſſario, &c. noo eſſet qualitas P. N. qui P. N. Prælatum, vel inſignem perſonam, &c. accaſavit; decrevit, informationes de conditione ejuſdem P. N. Accaſatoris ſamere, & ad hunc effectum vocare fecit P. N. commorantem de Familia cum eodem P. N. &c.* & ita examinet duos, vel plures Teſtes, dando interrogationes ſolummodo ſuper fama ejuſdem Aecuſatoris, non vero inquirat de ullo particulari crimine. Completo axamine, ſi reperit Accuſatorem integræ vitæ, concludat per hoo Decretum: *Cum ex informationibus, &c. appareat P. N. eſſe Virum probum, & vita commendata, decrevit P. Commiſſarius cauſam praſequi, & informationem ſumere ſuper delictis, de quibus in libello, &c.* Si autem reperiatur eſſe Vir levis, turbidus, tumultuoſus, & diminutæ famæ; decernat, prout ſequitur: *Cum ex inſarmationibus aſſumptis de perſana P. N. appareat ipſum eſſe Virum turbidum, vel tamultuoſum, vel levem, & vita relaxata, & per Sacras Canones, & Ordinis Conſtitutiones debeant repelli accaſationes datæ contra Pralatas a perſanis nau integris, ideo P. Commiſſarius decrevit talem accuſationem repellere, (prout de facta repellit,) & contra P. N. accuſatum nullo modo pracedere. Quia vero delicta, ſi qua ſunt emendari debent, & puniri, decrevit nan ad inſtantiam prædicti Accuſataris, ſed ex Officia ſuo, inquirere de prædictis criminibus prout de jure, &c.* & ita poteſt proſequi proceſſum per viam inquiſitionis, (ſi tamen de delictis in accuſatione expoſitis eſt fama inter Fratres) examinando Teſtes ſuper fama, tum de delicto, tum de Delinquente. Si vero delicta oppoſita in denunciatione, ſive accuſatione ſint talia, quod de illis non eſt fama; repulſo Accuſatore, non poteſt ullo modo inquirere.

39. Quæ vero hucuſque dicta ſunt, procedunt, quando Accuſator non proſequitur propriam injuriam; ſed aecuſat de crimine tangente tantum injuriam publicam: Quod ſi propriam injuriam proſequatur, Judex debet recipare accuſationem, atiam contra Prælatos, maxime gravantes Subditos contra juſtitiam, ac charitatem, non minus, quam contra alios: Nullum enim in tali caſu habent Prælati Subditis injurioſi privilegium, quod accuſari niſi a probis Viris non poſſint. Quod magis ſuadetur ex hoc, quod ut ſupra viſum eſt ex *Textu*, illi, qui legibus accuſare prohibentur, ſi proſequantur injuriam propriam, accuſare permittuntur; *a* pari ergo concludendum, quod accuſationes contra Prælatos datæ a Viris non probis regulariter non admittuntur; ſed in proſecutione ſuæ injuriæ debent admitti, ut eſt communis praxis.

40. Sed, quinam veniunt nomine *Pralatorum*? Dico, quod in Religione noſtra ſunt *Generales*, *Provinciales*, *Guardiani*, *Vicarii in capite*, ſive *Præſidentes Conventuum*, ut alias dictum eſt. Siquidam omnes Iſti habent curam animarum, poſſunt Cenſuras ferre, & cœteris præferuntur Officio, Ordine, & Dignitate, quæ ut dicunt *Canones cap. Cum ab Eccleſiarum. juncta gloſ. de Off. Ord. cap. Decernimus. ubi Glaſſ. & Abb. n. 16. de Judic. Archidiac. in cap. Ut animarum. de Conſtit. in 6. Innoc. in cap. Firmiter de Sum. Trinit. & in cap. Quoniam. Ut lit. nan cont. cap. Perlectis 25. Diſt. cap. Nemo. 2. q. 1. cap. Reprehenſibilis de Appell. cap. 1. de Eo, qui furt. Ord. ſuſc.* Prælaturam important. *Contra Prælatos* ergo hujuſmodi accuſationes recipiendæ non ſunt. Sequitur vero *Textus: ac inſignes Perſonas, quales ſunt Patres Ordinis, & Provinciarum, & Generales* Lectores, *& clariſſimi Prædicatares*. Hoc appellativum *inſigne* ex ſe importat excellentiam ſuper alia, inter quæ aliquod dicitur *inſigne*. Prout vero moribus adaptatur, in bonam, & in malam partem vertitur. *Omne enim, quod excellit, ſive illud ſit vitium, ſive virtus, inſigne dicitur ex Calepin. verb. Inſignis*. Unde *Inſignis homa amni nota turpitudinis*, ait *Cicero Orat. pra Rabir. Cauſam quærebat, quamobrem aliquid inſigne faceret*, ſcripſit *Terentius in Eunuch.*: *Inſignem pietate virum*, canit *Virgilius Aeneid. lib. 1.*: *Inſignia ſcelera*, vocat *Carnel. Tacit. lib. 2. Annal.*. Ita etiam in jure dicitur *l. Si ab Arbitr. §. final. ff. Qui ſatiſd. cog.*, hoc eſt *magna*, explicat *Albericus Diction. verb. Inſignis calamitas. Inſignis locus, cap. Statutum de Reſcript. lib. 6.* hoc eſt nobilis, & præcipuus, & magnæ famæ, ut intelligunt *Speculat. Tit. de Citat. §. 1. verſ. Sed quia lata. & Archidiac. in cap. Statutum. in verb. Inſignibus. de reſcript. in 6.*

In hoc ergo *Textu inſignes Perſonæ* dicuntur, vel ratione adminiſtratæ Prælaturæ, vel ratione exercitii, vel ratione virtutis ſpectatæ, & excellentia. Ratione Prælaturæ bene geſtæ, ſunt *Patres Ordinis, & Pravinciarum*; Illi enim ſunt quodammodo Viri *Conſulares*, qui nempe ſupremam dignitatem in Religioſa Republica geſſerunt; Iſti autem comparantur *Præſidibus Provinciarum*, quia ſupremam in *Provincia* ſua, poſt *Principem*, hoc eſt *Generalem*, poteſtatem habent; vel potius *Proconſulibus*, quia ſuam dignitatem nanciſcuntur per electionem Capituli, ſicut *Proconſules* a Senatu deligebantur, ut ex jure *l. Obſervare §. 1. de Off. Procon.* deducitur, & auctoritate *Vopiſ. Lamprid.* notat *Calvin. Lexic. verb. Præſes Provinciæ*. Hoc autem intelligitur dum ſunt in actuali Officio Provincialatus: ſed, eo expleto, ſunt ad modum Virorum *Proconſularium*. Spectabilibus porro Viris iſta varia privilegia, exemptiones, & præeminentiæ dabantur, ut apparet ex pluribus juribus *Codicis Tit. de Dignic. lib. 12. Novell. 30. 38. 103. 105. 161. & Authenticorum*: & ut habet expreſſus *textus Digeſti l. Non debet. ff. de Dolo*, non poterat dari contra eos accuſatio, ſive actio de dolo malo.

41. Pariter *Inſignes Perſonæ* dicuntur, ratione virtutis, *Generales Lectores*, puta Theologiæ. Hæc porro eſt ſcientiarum apex, & culmen, & ut appoſite habent *Statuta Salmanticenſia Tit. de Studiis, Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 451.* eſt *Donum Dei, & ad defendendam Fidem Catholicam armatura fortiſſima. Corona Ordinis, lumen veritatis ad oſtendendam æternæ ſalutis viam iis, qui in tenebris, & umbra mortis ſedent, & ad dirigendum pedes eorum in viam pacis*. Merito ergo ipſius Profeſſores inter privilegiatas perſonas ſunt recenſendi; cum *Doctores Legum, & Medicinæ*, & aliarum diſciplinarum multiplicibus privilegiis decorentur per plura jura *l. Medicos. C. de Profeſſor. lib. 10. l. Miles. ff. de Re judic. l. Ad egregias. ff. de Jure. l. Centurio. ff. de vulg. & pupill. ſubſt. l. Libertus ff. de In jus voc. ubi Bart. l. 1. ff. Qui bon. ced. poſſ. ubi Bald.* & ad omnium ſcientiarum Doctorea debere extendi, ſcribit *Bartolus in l. Medicos. C. de Profeſſ. lib. 10.* Unde, & legimus *S. P. N. Franciſcum* ſolitum fuiſſe vocare *S. Antonium de Padua*, (quem ad legendum Sacram Theologiam, deſtinaverat Bononiam) *Epiſcopum ſuum*: ac in ſuprema ejus Tabulis legatum honoris, & venerationis reliquit Theologis conceptum his verbis: *Et omnes Theologos, & qui miniſtrant Nobis ſanctiſſima verba divina debemus honorare, & venerari, ſicut qui miniſtrant Nobis ſpiritum, & vitam*.

42. Difficultatem tamen relinquere poteſt *Textus*, eo quod non dicit *Theologiæ* Lectores, ſed *Generales* Le-

Lectores, ii nempe, qui juxta Statuta, in Studiis Generalibus legunt; unde videtur, quod hoc privilegium non debeat extendi univerſaliter ad omnes Lectores Theologiæ. Sed contrarium eſt tenendum, Quia *Textus* primo ponit *Inſignes Perſonas* in genere, ſubjungit poſtea aliquas in ſpecie, dicendo: *quales ſunt Patres Ordinis, & Provinciarum, Generales Lectores, &c.* Porro conſtans doctrina *Juriſtarum* eſt, quod per genus repræſentatur quælibet ſpecies, in genere ſuo; & per hoc diſpoſitio Statuti includens genus, includit etiam omnes ejus ſpecies; etiam ſi poſt genus enumeret aliquas ſpecies, ut ſcripſerunt *Bald. conſ.* 239. *in princip. lib.* 1. *Dyn. conſ.* 51. *num.* 3. & *Gemin. conſ.* 6. n. 3. 4. & maxime quando materia eſt favorabilis, & ſpecies expreſſæ ſunt ad majorem evidentiam, & per modum exempli ex *Gemin. conſ.* 65. n. 8. & *Signorol. conſ.* 70. n. 11. & *ſeqq. apud Tuſc. litt. V. concl.* 140. nn. 19. 21. & 85. Dictio autem *Qualis* exemplificativa eſt; exprimit enim qualitatem, quæ eſt fundamentum ſimilitudinis, a qua ſumitur, ſeu quæ eſt ratio exempli. Cum ergo in *Textu*, primo ponatur genus, dicendo: *Inſignes Perſonæ*, & ex poſt ſubjungantur: *Quales ſunt Generales Lectores, &c.*; patet iſtas ſpecies poni exemplificative, & proinde non limitant generalem diſpoſitionem importatam primo, & omnes ſpecies *Inſignium Perſonarum* comprehendentem. Et ita concludo, quod quilibet Lector Theologiæ in hac diſpoſitione comparatur Patribus Ordinis, & Provinciæ.

43. Quod ſi dicatur, *Textum* dicere *Inſignes Perſonas*, & per hoc importari tantum excellentiam perſonalem in aliqua diſciplina, aut virtute; non vero importare omnes Lectores Theologos univerſaliter: Reſpondeo, falſam eſſe conſequentiam. Dupliciter enim aliquis poteſt dici *Inſignis*; nempe aut ratione conditionis exercitii, ſeu gradus; aut ratione virtutis, & excellentiæ propriæ, ac perſonalis in tali conditione exercitii, ſeu gradus. Primo modo, qui talem conditionem, exercitium ſive gradum habet, *Inſignis Perſona* eſt. Et hoc modo quilibet natus de familia illuſtri; quilibet profeſſor ſcientiæ excellentis; quilibet conſtitutus in gradu Superioritatis, dicitur inſignis perſona: quia conditio nobilis, exercitium ſcientiæ, gradus Superioritatis, talem illum reddunt. Excellentia autem perſonalis in tali conditione, exercitio, aut gradu, eſt tantummodo eorum, qui ſic excellunt.

Ad rem ergo noſtram, *Inſignes Perſonæ*, quæ hic exprimuntur generice, important tum excellentiam profeſſionis, aut gradus; tum excellentiam perſonalem in illis. Et ita videmus, quod quilibet Vicarius in capite, Præſes Conventus, & Guardianus gaudent tali privilegio, qui licet perſonaliter ſint viri gregarii, tamen habent gradum Prælaturæ. Exercitium porro Lecturæ Theologicæ ratione excellentiæ diſciplinæ, etiam ipſum reddit *Perſonam Inſignem*; quilibet ergo Lector Theologus erit *Inſignis Perſona*, licet, in tali exercitio, perſonali excellentia non polleat. Et ita videmus, quod jura, quæ privilegiant Doctores de quibus ſupra diximus, decorant gradum doctoratus: & ita omnes, qui lauream doctoratus ſunt adepti, licet in doctrina excellentes perſonæ non ſint, tamen eadem habent privilegia: Idem ergo eſt concludendum de omnibus Lectoribus Theologiæ. Quod amplius patet ex hoc, quod juxta *Statuta Gen. Ord. cap.* 8. §. 53. *num.* 15. & *Stat. Reform. cap.* 8. n. 52. omnes Lectores Theologi æqualiter gaudent præcedentia poſt Diffinitores; nec eſt inter eos diſtinctio ratione excellentiæ perſonalis, quia tale honorificum conceſſum eſt ſcientiæ Theologicæ, quam profitentur. Dicetur forte contra hæc, quod ſi debet intelligi, omnes Lectores Theologos eſſe, ut præfertur, privilegiatos, licet *Textus* dicat *Generales Lectores*; ita pari modo dicendum eſſe, quod omnis Prædicator ſimiliter ſit privilegiatus, quantumvis *Textus* habet: *Clariſſimi Prædicatores*.

44. Reſpondeo: negando pariter conſequentiam: Quia eadem totaliter eſt Theologia, eædem quæſtiones, idem *Doctor ſubtilium Princeps Seraphicæ Scholæ Magiſter*, qui ab omnibus Lectoribus, ubivis locorum explicatur: Proinde omnes Lectores privilegiati pari modo ſunt. Non ſic vero eſt de Prædicatoribus. Licet idem ſit munus prædicandi *Divinorum diviniſſimum*, ut ipſum vocat *Dionyſius Areopagita*; non tamen tale munus exercetur ab omnibus, qui dicuntur Prædicatores; unde aliqui licet dicantur Prædicatores, quia prædicant; tamen Prædicatores non ſunt. Sicuti enim aliud eſt eſſe Muſicum, & aliud eſſe Cantorem, (licet a vulgo omnes communiter Muſici vocentur); ita aliud eſt eſſe recitantem, & aliud eſt eſſe Prædicatorem; licet univerſaliter omnes nominentur Prædicatores. Prædicator ſiquidem debet eſſe in Sacra Scriptura verſatus; in Sacra Theologia eruditus; in doctrina morali inſtructus; & in eloquentia exercitatus, ad hoc, quod Conciones ſuas componat refertas doctrina ſana, ad errores propulſandos, eradicanda vitia, ſerendaſque virtutes. Si quis vero alienas Conciones verbaliter recitet ut Pſittacus, non intelligendo eorum ſenſum, nullam notitiam habeat de libris Sacræ Scripturæ, ita ut neque ſciat, quot ſint libri Prophetarum, vel Epiſtolæ Apoſtolorum; nullam peritiam habeat, aut de Theologia, aut de moralibus, aut de Rhetorica; & tamen memoriæ mandatos aliorum Sermones recitet, (ut frequentiſſime accidit;) talis connumerandus ne erit in numero Prædicatorum? Minime, ſed tantum recitantium, & ad plus dicetur *Prædicator æquivoce*, ſicut *homo pictus* dicitur *homo*.

Cum ergo *Textus* dicat *Clariſſimi Prædicatores*, limitatur hoc privilegium ad veros Prædicatores, nempe Viros doctos, ac eloquentes, qui propriam, non alienam doctrinam e Suggeſtis populo proponunt; & iſti ſunt, qui in præcipuis pulpitis deſudantes, cum animarum lucro, *Clariſſimi* dicuntur. Non enim accipio importatum, per illud appoſitum *Clariſſimi*, *Clariſſimatum*, qui eſt gradus, ad quem perveniunt illi, qui, per annos a Statutis præſcriptos, in Cathedralibus, vel inſignioribus Urbium Suggeſtis, prædicarunt, ſed intelligo explicatos, veros, doctoſque Prædicatores omnes, licet ad *Clariſſimatum* non pervenerint; non autem *recitantes*, de quibus ſupra. Sicque evidens apparet ratio, quare univerſaliter privelegiati ſint Lectores omnes Theologi; Prædicatores vero non ſic, ſed tantum *Clariſſimi*. Quod magis confirmatur ex hoc: quia, ſi illa duo appoſita *Generales*, & *Clariſſimi* deberent expreſſe accipi de Lectoribus tantum legentibus in Studiis *Generalibus*, aut Prædicatoribus, qui *Clariſſimatu* potiuntur; ſequeretur, hunc *Textum* poſſe tantum quadrare pro *Obſervantibus*, non vero pro *Reformatis*, apud quos iſti duo gradus non habentur: Quod falſum eſt. Hæc enim diſpoſitio *Textus* in utraque familia Obſervantium, & Reformatorum ſervanda eſt.

45. Pro complemento vero dilucidationis hujus *Textus*, addo, importari hic excellentiam etiam perſonalem nomine *Inſignium Perſonarum*. Advertendum vero; quod excellentia alicujus in arte, & profeſſione, licet reddat *Perſonam Inſignem*, ut ſupra diximus; non tamen importat aliquod privilegium, niſi exercitium ipſum ex ſe illud importet,

vel

Digitized by Google

vel ejus ars ſummopere Reipublicæ proficiat. Hoc patet in lege *Poetæ*. *C. de Profeſſ. lib.* 10. quæ habet: *Poetæ nulla immunitatis prærogativa juvantur*. Si ergo aliquis inſignis in arte poetica eſt, dicitur quidem *Inſignis Perſona*; nullum tamen privilegium ipſi provenit, eo quia talis ars privilegiata non eſt. Pariter in jure *l. Ad beſtias. ff. de Pœn.* habetur, quod excellentibus in arte, pœna vel dimittitur totaliter, vel alleviatur, ut tenent *Tuſc. concl.* 520. *n.* 1. *litt. A. qui teſtatur de communi*, & Doctores alii ſcribentes ad illam legem: Tamen hoc non accipitur univerſaliter, ſed tantum, ſi ars eſt populo proficua. Dicit enim lex: *ſi ejus laboris, vel artificii ſint, ut digne Populo Romano exhiberi poſſint*: & tunc etiam minime, niſi conſulatur Princeps, ut concludit lex, & docet *Jul. Clar.* §. *final. quæſt.* 60. *n.* 26. *in fin.* Ita etiam in caſu noſtro *Inſignis* poteſt eſſe aliquis in exercitio, ut inſignis Pictor, inſignis Cantor. Hæc autem exercitia nec ex ſe privilegium important, nec Religionem notabiliter juvant; unde excellentes in ſimilibus profeſſionibus non ita privilegiati ſunt cenſendi, ut contra eos inſtitui, ut præfertur, non poſſit Accuſatio. Sed exercitia virtuoſa ſpeculativa, vel moralia important privilegium ex ſe, vel quia Religioſæ Reipublicæ maxime proſunt. Et ita inſignis *Confeſſarius*, vel *Canoniſta*, vel *Legiſta*, vel *Theologus*, licet numquam legerit; vel *Novitiorum Magiſter*, vel Orationi, vel Contemplationi ſingulariter addictus, vel apud populum ſpectabilis ob negotia gravia tractanda, compeſcendas lites, ſedandas inimicitias, & cætera hujuſmodi, debet cenſeri *Inſignis Perſona*, & ſupradicto privilegio gaudere oportet.

T E X T U S.

§. VII. Receptam ſemel accuſationem, niſi ex conſenſu Actoris, vel Superioris auctoritate, Judex abolere non poteſt: & tunc minime cum delatio, ac punitio criminis ad evidens Religionis emolumentum vergere dignoſcatur. Legitimo Accuſatore comparente, non poteſt Judex accuſationem reſpuere, ſed tenetur illam acceptare, &, prout de jure, procedere.

S U M M A R I U M.

46. *Textus eſt Clarus, & non indiget expoſitione.*

COMMENTARIUS.

46. **T**Extus iſte apertus eſt, nullamque patitur difficultatem, & de hac materia dicetur inferius in quæſtionibus.

T E X T U S.

§. VIII. In una accuſatione, ſive Libello, non poſſunt plures accuſari, niſi plures ad idem delictum committendum concurrerint. De pluribus autem delictis, ſive ex eodem, ſive ex diverſis factis reſultent, idem accuſari poteſt.

S U M M A R I U M.

47. *Ratio, quare unico libello nequeant plures accuſari?*
Hic Textus eſt conſultivus non præceptorius.
Hoc non ſervato, non ruit proceſſus.

COMMENTARIUS.

47. **P**Otiſſima ratio, quare *in una accuſatione, ſeu libello non poſſunt plures accuſari*, eſt, quia cum pro numero Reorum ſint formandi tot proceſſus, quorum ſingulis præponi debet accuſationis libellus originalis, ut alias dicetur; nequit idem libellus in multis proceſſibus inſeri: & proinde neceſſarium eſt, tot eſſe libellos accuſationis, quot ſunt Rei delictorum ſeparatorum. Hoc tamen non cogit: quia bene poſſent plures, etiam de diverſis, & ſeparatis delictis, unico libello accuſari, & inſerto libello in uno proceſſu, pro incipiendis aliis ex illo compulſare, ſive authentice tranſcribere accuſationem tangentem delictum alterius Rei, & ſic proceſſum proſequi. Proinde diſpoſitio hujus *Textus* eſt mere conſultiva, & non obligatoria ad ſubſtantiam juris ſpectans; unde, etiamſi contrarium fiat, non vitiatur proceſſus.

I. Quæritur: An Religioſis ſit prohibitum accuſare in judicio?

S U M M A R I U M.

48. *Religioſus quomodo poſſit accuſare apud Tribunal extra Religionem?*
Religioſus eſt ſicut filius familias.
Habendus pro mortuo.
Accuſatio facta a Religioſo extra Religionem, abſque conſenſu Prælati, eſt nulla.
Ad judicium legitimum tres perſonæ requiruntur, Actor, Judex, & Reus.
Pro injuria perſonali accepta, nequit Religioſus extra Clauſtra accuſare.
Ad Prælatum ſpectat proſequi injuriam Subdito factam.
49. *Licentia Prælati ad accuſandum ſufficit, quod ſit præſumpta.*
Superior poteſt validare, aut invalidare accuſationem datam a Subdito.
Ad accuſandum apud Tribunal fidei non requiritur licentia Superioris.
50. *Religioſus, abſque licentia Superioris, poteſt querelare apud quemvis Judicem.*
Accuſator quomodo differt a querelante?
Querelans eſt ad modum Denunciantis.
51. *Religioſus poteſt accuſare Superiorem abſque ſui licentia.*
Reclamans contra profeſſionem agit coram Ordinario, & Superiore.
Si agit contra Superiorem, procedit Ordinarius ſolus.
52. *Clericus non poteſt ad Tribunal Laicum accuſare ad pœnam ſanguinis.*
Religioſus quomodo poteſt accuſare de delicto, cui debetur mors?

53. *Religioſus abſque licentia Prælati, intra Clauſtra, poteſt quemlibet accuſare.*
Accuſatio bene circumſtantionata eſt actus virtutis.
Quomodo dicatur illaudabilis intentio?
Accuſatio aliquando cadit ſub obligatione.
In denunciatione, Denunciatus non habet jus petendi vindictam.
Præſtat aliquando Religioſi Accuſatio magis, quam Denunciatio.

48. RESpondeo: quod ad accuſandum legitime debet Religioſus habere licentiam ſui Prælati, quando ſcilicet accuſare vult aliquem extraneum apud Tribunal Sæculare Eccleſiaſticum, vel Laicum de crimine, quod ad infidelitatem formaliter, vel reductive non ſpectet. Quia in hoc Religioſi æquiparantur Filiis Familias, aut Servis; & eorum voluntas eſt voto obedientiæ vinculata ſuo Prælato, & pro mortuis habentur, ut tradunt *Doctores* communiter in *cap. Cum dilectus, de Reſcript. Authent. Cauſa quæ C. de Epi. & Cler. Navar. Comm. 2. de Regul. num. 64. Sanch. Decal. lib. 6. cap. 18. Lezan. Tom. 1. cap. 9. num. 11.* & *Anton. a Spir. Sancto. Direct. Regul. par. 5. Tract. 4. diſp. 3. num. 177.* Ad hoc ergo, quod poſſit Religioſus ad Tribunal extra Religionem accuſare, indiget facultate ſui Superioris. Unde ſequitur, quod ſi abſque tali facultate accuſet, judicium per talem accuſationem inſtitutum eſt nullum; Quia cum ad judicium, ut ſit legitimum, requirantur tres legitimæ Perſonæ, nempe Actor, Judex, & Reus, ut dicitur in jure *cap. Forus. de Verb. ſign. ubi Canoniſtæ communiter*; ſi Actor, ſive Accuſator non eſt legitimus, ſequitur, quod illegitimum erit judicium, & proinde nullum; ex *Sanch. Decal. lib. 6. cap 18. n. 18.* & *Lezan. verb. Accuſare. num. 2.* Unde deducitur, quod pro injuria ſibi illata in perſona, honore, aut bonis, nequit Religioſus, ſine Prælati licentia, accuſare, ut concludunt *Navarrus Comm. 2. de Regul. nu. 29. & 64. & Sylveſt. verb. Religio. 8. quæſt. 4.*

49. Non tamen eſt neceſſaria licentia expreſſa Superioris, ſed ſufficit præſumpta, ſive interpretativa; quando nempe Prælatus abeſt, nec patitur dilationem accuſatio; aut Monachus, de licentia Superioris, degit ad tempus extra Clauſtra, ut ſcribunt *Navarrus, loc. cit. n. 65. Azor. lib. 12. cap. 11. quæſt. 9.* & *Lezan. Tom. 1. cap. 9. n. 11.* Proinde accuſationem factam a Monacho, abſque explicita licentia ſua, poteſt Abbas validare, ſeu invalidare per ratihabitionem conceſſam, vel denegatam, ut voluit *Sanchez. Decal. lib. 6. cap. 12. num. 13.* Notanter autem dixi: *de crimine, quod ad infidelitatem formaliter, vel reductive non ſpectet*: Quia Reos de talibus criminibus non ſolum poſſunt, ſed tenentur Regulares, abſque ulla Superiorum licentia, apud Ordinarios, ſive Inquiſitores accuſare, ſive denunciare, ex *Peyrin. ad Conſt. 9. Paul. V. num. 25.* & *Lezan. verb. Accuſare num. 7.*

50. Licet autem non poſſit Regularis accuſare, abſque licentia, ut dictum eſt; poteſt nihilominus querelam exponere, apud quemvis Judicem ſuper injuria facta, vel ſibi, vel Religioni. Differt autem Accuſator a Querelante, quia Querelans non petit vindictam a Judice; nec ſe obligat ad probandum delictum; nec Judex procedit, recepta querela, ad inſtantiam Partis: quæ omnia in Accuſatione reperiuntur. Unde Querelans eſt ad modum Denunciantis, & Judex in querela procedit *ex officio*. Cum ergo Querelans nihil in judicio præſtet, niſi Judicem excitare, ut pro bono Reipublicæ, & juſtitia adminiſtranda munere ſuo fungatur; liquet, hoc nullo modo eſſe vetitum Religioſo, etiam abſque licentia expreſſa Superioris: maxime ſi eſt de delicto, vel Religionem, vel totam Rempublicam conturbante, aut offendente; ut ſunt proditiones Patriæ; auxilia data hoſtibus; conjurationes in Principem, & ſimilia. Ad conſervandam enim publicam indemnitatem, quilibet, qui ſit membrum ejus tenetur; unde non eſt cur ad præſtanda ea, ad quæ obligatur, habeat expreſſam Superioris licentiam.

51. Pariter, poteſt Regularis abſque licentia Superioris ipſum accuſare, & in judicio agere, quando accuſatio eſt contra Prælatum ipſum, ſive Monaſterium: Ut ſi aliquis reclamaret contra profeſſionem ſuam, factam ad importunas preces Superioris, aut minas, aut alias artes prohibitas illius, ſive alterius de Conventu; in tali enim caſu, ad præſcriptum *Tridentini Seſſ. 25. de Regul. cap. 19.* cauſa proponenda eſt coram Ordinario. Et licet *Concilium* ordinet, quod ipſa proponatur intra quinquennium coram Superiore Regulari, & Ordinario copulative; ita ut, ſi unus procedat ſine alio, nulla ſit ſententia, ut tenent *Riccius, Prax. Reſol. 80. & Tamburinus de Jur. Abb. Tom. 3. Diſp. 6. quæſt. 86. num. 3. & Barboſ. in Tridentin. Seſſ. 25. de Regul. cap. 19. num. 23.* Tamen *Concilium* debet intelligi, caſu quo agatur cauſa nullitatis contra alios, quam contra Superiorem. Sed ſi agatur contra ipſum, nequit ipſe eſſe in illa cauſa Conjudex; eſſet enim Judex, & Pars, quod repugnat juri, non ſolum ſcripto, ſed etiam naturali, contra, quod nullus poteſt ſtatuere. Proinde, vel alius Judex pro parte Religionis eſſet habendus, qui ſimul cum Ordinario judicaret; vel ſolus Ordinarius procedere deberet: quod eſt probabilius; quia Judex, ſuffectus in locum Superioris accuſati poſſet rationabiliter teneri ſuſpectus, ob potentiam, amicitiam, adhærentiam Superioris, aut alia legitima de cauſa.

52. Licet autem prohibitum ſit Clericis accuſare apud Tribunal Laicum quemquam de delicto, cui pœna ſanguinis debeatur, ut dicunt *Canones: cap. Sententiam. Ne Cler. vel Monach.* & *Covarr. in Clement. 1. de Homicid. par. 2. §. 5.* poſſunt tamen (ſuppoſita licentia Prælati expreſſa, aut præſumpta) tum ſine peccato, tum ſine metu irregularitatis, malefactores accuſare in defenſionem ſui, & Religionis, de criminibus, quibus pœna mortis debetur; dummodo proteſtentur apud Judicem *expreſſe, quod ad vindictam, ſeu pœnam ſanguinis non intendant*; ut habet litteraliter quædam *Decretalis, Text. in cap. Prælatis, de Homicid. in 6.* & ita tenent *Doctores* communiter *Baccon. in 4. Diſt. 25. qu. 7. art. 2. Covarr. in Clement. 1. de Homicid. par. 2. §. 5. Cajetan. 2. 2. q. 33. art. 7. Navar. Manual. cap. 27. nu. 213.* & *Lezan. Summ. verb. Accuſare.*

53. Dico ſecundo: Poſſe Religioſum, abſque licentia Superioris apud Tribunal Religionis accuſare tum Superiorem ipſum, tum alios, de crimine ſpectante tum ad bonum publicum, tum ad privatum, tum particularis Religioſi, tum ipſius Accuſantis. Ratio eſt: Tum quia hoc nullo jure prohibetur, & quod non eſt prohibitum, cenſetur conceſſum; tum quia accuſatio, & vindicatio, auctoritate publica, eſt actus virtutis juſtitiæ, ſi fiat cum debitis circumſtantiis, ut dicunt *Doctores, D. Thom. 2. 2. q. 108. art. 1. & 2. Paſſerin. Trib. Regul. q. 4. n. 46. Peyrin. de Subd. q. 1. art. 16. Pelizzar. Tract. 9. cap. 4. n. 83.* & *Anton. a Spir. Sanct. Direct. Regul. par. 3. Tract. 4. diſp. 3. num. 170.* Quæ circumſtantiæ ſunt. Primo: ut fiat ſine odio, aut alia perverſa affectione, ſed ſolo intuitu juſtitiæ, & publici boni. Secundo: quod delictum

ſtum ſit legitime probabile in judicio, ne Accuſati ſama injuſte lædatur, & Accuſator exponat ſe pœnæ talionis.

Nec dicendum, quod accuſatio debet exulare a Viris Religioſis, quia Religioſam charitatem lædit, pacem perturbat, criminibus materiam præbet, vix ſine culpa experiri poteſt; & proinde vocatur *illaudabilis intentio*, ut notat *Gloſſa. cap. Si quis Epiſcopus. 2. q. 7. ubi gloſ. in verb. Illaudabilis*. Quia hoc verum eſt de Accuſatione, quæ procedit ex odio, & privatæ vindictæ deſiderio: non vero de ea, quæ procedit ex charitate, ut per punitionem emendetur proximus, alii a criminibus deterreantur, & publicæ ſaluti, ac utilitati proſpiciatur: Ex talibus enim motivis accuſans, publicæ ſalutis cuſtodiam gerit, ut habetur in *Jure l. unic. C. de Fam. libel. cap Si quis Epiſcopus. de Accuſ.* Imo vero *Alenſis 4. par. quæſt. 42. Memb. 2.* quem ſequuntur *D.Thomas, 2. 2. q. 68. art. 1. Abb. in cap. Novit. de Judic. & Roderic. Tom. 2. q. 7. art. 4.* docet, quod accuſatio, non ſolum cuicumque eſt licita, ſed aliquando eſt neceſſaria, & cadit ſub obligatione; Ut quando crimen eſt tale, quod vergat in detrimentum Reipublicæ, puta, cum peccatum alicujus vergit in multitudinis corruptelam, corporalem, vel ſpiritualem. Nec placet reſponſio *Soti de Tegen. ſecret. Memb. 2. q. 5. concl. 3.* cui videtur adhærere *Rodericus, loc. cit.* qui dicit, quod Religioſus non debet accuſare; eo quia bene poteſt mitiori modo, puta per denunciationem, proſpicere bono Religionis. Quia hoc non eſt univerſaliter verum; quia in denunciatione Judex procedit *ex officio*, & Denunciator nullum jus habet in petenda juſtitia contra Denunciatum. Quod, ſi Judex eſt amicus, ſeu partialis Denunciati, recepta denunciatione, non procedit ut debet, ne amico Reo noceat; nec Denuncians poteſt Judici dicere, *quare ſic facis?* & crimina cum damno Religionis manent impunita. Pariter, multi turbidi, & litium ſatores, & maligni, ſpecie zeli larvati, ſed vere proximo nocere cupientes, ſubdole denunciant aliquando viros graves, a quibus timent, & ut plurimum de falſis criminibus, ut impune illis noceant, ſaltem in fama, ſcientes, quod denunciando nullam pœnam incurrunt, ſi crimen non probatur. Si ergo fiat accuſatio, Judex, etiam partialis Rei, obligatur per inſtantias Accuſatoris ad procedendum ſecundum leges contra Reum; aliter a Judice majori puniendus reddetur: & ita per juſtam accuſationem criminoſi puniuntur. Pariter, malignis impeditur ars nocendi bonis, dum ſe vident pœnæ obnoxios, ſi accuſando deficiant in probatione. Ideo advertant ad hunc punctum Prælati, & dum vident talis facinæ homines denunciare volentes, illos obligent ad accuſationem; ſin minus denunciationem non recipiant, ut habet *Textus Tit. Denunciatio §. 4.* Et ita communi Religionis bono per accuſationem conſuletur.

II. Quæritur: An Prælatus Regularis debeat acceptare accuſationes datas a Mulieribus, Laicis, Sæcularibus, Clericis, vel Religioſis extraneis?

S U M M A R I U M.

54. *Laici Sæculares nequeunt accuſare Religioſum, niſi propriam injuriam proſequantur.*
Rodericus, & Antonius a Spiritu Sancto volunt, quod nec Clericus, nec Regularis alterius Ordinis.
Impugnantur.
Accuſator, & Reus non requiritur, quod ſint ejuſdem fori.

55. *Ratio legis non eſt quærenda, quando diſpoſitio eſt aperta.*
Cautela Judicis Regularis in acceptanda accuſatione facta a Sæculari.
Debet zelare Superior honorem proximi.
Examinanda eſt qualitas Accuſantis.
Non ſtatim, ac data eſt, accuſatio debet recipi.
Superior ſe informet extrajudicialiter.
Si accuſationem falſam cognoſcat, Accuſatorem deterreat.
Si probabilem, aut legitimam videat, ad inquirendum procedat.

56. *Monitio ad Judices Regulares.*

57. *Judex Regularis recipiens accuſationem ab extraneis, nullam incurrit cenſuram.*
Antonius a Spiritu Sancto infideliter recitat Lezanam.
Religioſus accuſans Fratrem ſuum ad Tribunal externum, eſt Excommunicatus.

54. RESpondeo: quod ut ſupra viſum eſt, Mulieres, & Laici Sæculares nequeunt accuſare Religioſum, niſi propriam injuriam proſequantur, ut dicunt *Doctores* communiter *Navar. lib. 5. Conſil. tit. de Accuſ. conſ. 3. num. 2. Aldret. de Relig. diſcipl. lib. 1. cap. 4. num. 7. Lezan.* tom. 1. *cap. 27. num. 25. & Pelizz. Tract. 9. cap. 4. num. 87.*: Et alii dicunt, quod nec Clericus Sæcularis, nec Regularis alterius Ordinis, poteſt Religioſum accuſare. Et rationem fundant in hoc, quia ejuſdem fori debent eſſe Accuſator, & Accuſatus, cum Accuſator ad pœnam talionis, niſi probaverit, teneatur; quæ pœna a Judice Regulari in Clericos, Religioſos ſibi non Subditos, Laicos, vel Mulieres infligi non poteſt, ut habet *Rodericus Tom. 1. q. 7. art. 7.* quem ſequitur *Anton. a Spir. Sanct. Direct. Regul. par. 3. tract. 4. Diſp. 3. n. 185.* Imo iſte addit ex *Lezana*, Accuſantes, & Judices talem accuſationem recipientes incurrere excommunicationem latam a *Leone Decimo* in favorem *Prædicatorum*.

Sed, ſalva iſtorum reverentia, prima aſſertio non ſubſiſtit: Sequeretur enim, quod ſupradicti prohiberentur accuſare Regularem, etiam quando propriam injuriam proſequuntur, quod tamen ipſi concedunt. Conſequentia manifeſta eſt, quia etiam poſſunt calumniari, & deficere in probatione proſequendo injuriam propriam, nec tamen Judex Regularis poſſet illos punire, cum ſui Subditi non ſint; ſequitur ergo, quod ex illo fundamento inepte deducitur talis concluſio. Falſum pariter eſt, Accuſatorem, & Reum eſſe debere ejuſdem fori: Ex hoc enim fieret, quod Clericus Sæcularis nequiret Laicum accuſare apud Judicem Laicum; quod eſſe falſum deducitur ex *Decretali cap. Prælatis: de Homicid. lib. 6.* ſupra citata, in qua traditur modus evadendi irregularitatem, ſi accuſant in pœna ſanguinis. Præter quamquod, ſi tales accuſando deficerent, & calumniarentur, licet Judex Regularis nequeat illos pœna talionis, ſive extraordinaria (quæ modo in uſu eſt, ut inferius dicam) per ſe punire; poteſt apud Judicem talium Accuſatorum inſtare, ut puniantur; ſunt enim probati Rei propter calumniam: & hac via non calumniarentur impuniti; unde ex tali motivo aſſerta concluſio non ſubſiſtit.

55. Dico ergo: Laicos utriuſque ſexus, ſicut & Clericos prohiberi a legibus accuſare, ut viſum eſt; nec rationem legis inquirere debemus, ubi aperta eſt ejus diſpoſitio. *Nos enim omnium, qui a majori-*

bus conſtituta ſunt ratio reddi poteſt. Et ideo rationes eorum, quæ conſtituuntur inquiri non oportet; alioquin multa, quæ certa ſunt ſubvertuntur, ut dixerunt Julianus, & Neratius in l. Non omnium. l. Et ideo ff. de leg. & Senat. Sufficiat ergo, quod illi prohibentur a lege accuſare, abſque eo, quod prohibitionis ratio proferatur. Quo autem ad praxim talium accuſationum recipiendarum, nec ne; debet Judex Regularis advertere, quod frequenter ſollicitantur Laici Sæculares utriuſque ſexus, maxime pauperes, & viles, a malignis Fratribus, ad accuſandum, querelandum, aut denunciandum Religioſum, ob livorem occultum, quem contra illum gerit Sollicitans. Aliquando etiam divites, & ſpectabilis conditionis, idem faciunt ob ſimultatem, quam habent contra Religioſum, vel quia tutatus eſt jura Conventus; vel quia ſtrenuus fuit in corrigendo, vel a ſua familia elongando Fratre ſcandaloſo amico Accuſantis Sæcularis, cui iſte multa falſa repræſentavit de Religioſo Accuſato; vel ob Inimicitiam, quam gerit Accuſans cum conſanguineis Accuſati; aut ob alias ſimiles cauſas, quarum multos caſus vidi. Hoc ergo ſuppoſito, Judex Regularis debet zelare honorem Fratris ſui ex una, & curare utilitatem Religionis ex altera parte; & tandem compeſcere malignantium rabiem, ac ſic ſcandalorum exempla punire. Examinet ergo, antequam querelam acceptet, qualitates laicæ perſonæ Accuſantis; num honeſtæ conditionis, probatæ vitæ, bonæ famæ; num vilis, mali nominis, & malæ vitæ. Expiſcetur, quo fine ducta accuſationem, querelam, aut denunciationem producat; ſi ex Religionis zelo, vel potius ex privato fine malo; quod facile deprehendi poteſt a forma loquendi, ultra conditionis conſiderationem. Si enim fœmina, vel alia perſona vilis, venit ad Superiorem cum libello accuſationis ſcripto, injuriam ſuam, aut ſuorum non proſequitur, & procaciter inſtet, ut talis Religioſus puniatur, producit Teſtes viles, pueros, Mulieres, &c. proteſtatur, quod ad majus Tribunal recurret, ſi ille non caſtigetur, & ſimilia; ſignum eſt Accuſatorem fuiſſe inſtructum, ac ſollicitatum ab occulto inimico Accuſati.

Sed quia hoc non eſt univerſaliter verum, & poteſt dari caſus, quod abſque odio, & cum veritate Accuſatio detur, (ut ſi accuſaretur tali modo Religioſus de attentata, vel violata pudicitia filiæ, uxoris, ſororis, vel conſanguineæ, & de omnibus univerſalis Regula tradi non poteſt,): ideo Judex, audita querela, non ſtatim ipſam acceptet; ſed gravibus verbis moneat Accuſantem, ut bene conſulat conſcientiæ ſuæ, ne falſum crimen Fratri objiciat; ſpondeat ſe juſtitiam adminiſtraturum; roget Accuſantem, ne de crimine, aut Accuſatione data rumorem ſpargat in populum. Interim procuret, extrajudicialiter per multos, ſed probos, informari de veritate; & bene libret præſumptiones, quæ militant contra, vel pro Accuſato. Tum vel deteget objectum crimen omnino falſum; vel erit probabile; vel vere admiſſum, ex informatione extrajudiciali, comperiet. Si primum: Accito Accuſatore, acriter ipſum reprehendat de objecta falſitate, minetur ſe velle procurare apud ipſius Judicem, ut puniatur tanquam Calumniator, niſi revelet eum, qui inſtigavit ad dandam talem accuſationem; & eo detecto, ſi ipſius Subditus eſt, ſevere puniat juxta leges, ut verus Calumniator, quia ſi non per ſe, tamen per alium accuſavit; Si Subditus non ſit, ipſum accerſet, vel adeat, & reprehendat auctoritative, ut debet, & terreat, minando ſe curaturum, ut a ſuo Judice caſtigetur, ſi in poſterum talia attentabit; & ita Fratrem, & ovem ſuam defendet, hoc enim præſtare debet, ut bonus Paſtor. Si probabiliter conjiciat eſſe commiſſum delictum, dicat Accuſanti; ſe non credere, quod Religioſus ſuus tale crimen patrare potuerit; tamen quia ſumus fragiles, & poteſt eſſe, quod delictum ſit commiſſum, ſpondeat, informare ſe velle, & pro juſtitia, & cum ipſius ſatisfactione proceſſurum & roget, ut ab accuſatione deſiſtat, ſecretumque teneat. Sed ad inquiſitionem *ex officio* procedat, converſa accuſatione in denuntiationem; aut ſuppoſita infamia, ſi ex Informatione extrajudiciali plures invenerit, eſſe de commiſſo crimine informatos. Si tandem crimen vere eſſe commiſſum deprehendet extrajudicialiter, querelam recipiat, & viriliter agat ad punitionem; rogando Accuſatorem de ſecreto, ut famæ Religionis proſpiciatur.

56. Sed Judices Regulares, per JESU Chriſti viſcera obteſtor, ut in his præſtandis paſſiones amoris, & odii exuant, ne ſontes amore excuſent, aut innoxios ex odio gravent; de Amico enim nil mali a partialibus creditur; de Factionario diverſo omnis, licet falſa, querela acceptatur. Lugendas vidi ex hinc exortas conſequentias. Dum enim contra vere criminoſos denegata eſt juſtitia Laicis Accuſantibus; iſti Curiam Sæcularem adierunt, & crimen in propatulo poſitum eſt, cum deplorabili Religionis jactura. Et viceverſa cum his artibus maligni Fratres, voluiſſent bonos lædere, iſti ſe juſte tuendo malignantium Fratrum technas, (quandoquidem aliter fieri non potuit) apud Tribunalia Sæcularia probarunt: & ita peſſime habita Religio, ut Conventus malignantium, quæ debet cenſeri, (ut re vera eſt,) virtutum, & perfectionis Chriſtianæ ſchola.

57. Quod autem Judex Regularis incurrat excommunicationem latam a *Leone X.* in favorem *Prædicatorum*, ſi recipiat acenſationem datam a Laicis perſonis, ſeu Regularibus alterius Religionis, qui ſuas, vel ſuorum injurias non proſequuntur, eſt merum commentum: & *Antonius a Spiritu Sancto*, qui citat ad hoc *Lezanam*, non fideliter recitat ejus dicta. *Lezana enim Tom. 2. cap. 27. n. 22.* citans *Aldret. de Relig diſcipl. lib. 1. cap. 4. num. 13. & Confett. Comp. privil. Bull. Leo. X.* non ſcribit eo modo, quo ipſe eum citando recitat, ſed *Aldrete* docet *Excommunicationem latæ ſententiæ a Leone X. in favorem Ordinis Prædicatorum prolatam contra Religioſos, qui alios ejuſdem Ordinis, & quavis cauſa, conveniunt coram Judice externo; & etiam contra Judicem, ſi talem conventionem admittat.* Vide etiam *Confettiam, &c.* Quæ doctrina *Lezanæ* longe eſt diverſa ab ea, quam ex illo Auctore deducit *Antonius a Spiritu Sancto*, ut patet intuenti.

III. Quæritur: An Judex Regularis Ordinarius poſſit abolere accuſationem factam a Subdito ſuo, ipſam non acceptando; vel impediendo Subditum, ne ipſam proſequatur, poſtquam eam acceptavit?

SUMMARIUM.

58. *Superior poteſt pro libito abolere accuſationem a Subdito ſuo ſibi porrectam.*
Impugnatur hæc opinio.
Prælatus, & Subditus comparatur Patri, & Filio, vel ut Dominus, & Servus.
Pater, & Dominus, quæ poſſint in judicio pro Filio, & Servo?

Præ-

Prælatus poteſt revocare confeſſionem ſui Subditi factam coram Epiſcopo.
Poteſt vindicare Monachum ſuum ab alieno Monaſterio.
Monachus non poteſt agere in judicio, ſine conſenſu Abbatis.
Pater, & Filius cenſentur una perſona.
Pater quæ poſſit pro Filio, exiſtente in ſua poteſtate?
Pater, ut Judex, non poteſt uti patria poteſtate.
59. *Controverſiæ leves inter Filios a Patre componi poſſunt.*
Pater non poteſt exceſſus graves filiorum punire.
Poteſt injuriam factam filio, remittere.
Si tamen injuria ſuit ab Extraneo, non a Conjuncto.
Quo ſenſu poſſit ſuſtineri opinio Pellizarii?
Querelam Subditi, in foro paterno, poteſt Superior non acceptare.
60. *Superior, ut Pater, nequit cognoſcere paternaliter crimen grave ſibi delatum per accuſationem.*
Exuta perſona Patris induit officium Judicis.
Exemplo illuſtratur.
Philippus Secundus Hiſpaniarum Rex Filium damnavit ad mortem.
61. *Provincialis non poteſt procedere, ut Princeps.*
Princeps quis dicatur?
In cauſa propria poteſt eſſe Judex.
Ligatur lege naturali, & divina.
Provincialis comparatur Præſidi, vel Proconſuli.
Poteſt judicare ſolum juxta leges.
Accuſatoris jus fundatur in jure naturali, & divino.
62. *Periculoſum eſſet, ſi Superior accuſationem legitimam poſſet reſcindere.*

58. RESpondeo: quod hanc quæſtionem reſolvit *Antonius a Spiritu Sanct. Direct. Regul. par. 3. Tract. 4. Diſp. 3. n. 188.* affirmative, cum *Pellizz. Manu. Regul. Tract. 9. cap. 4. num. 88.* docendo, quod Prælatus Provincialis, ſive Generalis poteſt ex juſta cauſa, & citra ſcandalum, abolere accuſationem coram ipſis factam, adverſus Religioſum Subditum, aut impedire Accuſatorem, ne eam proſequatur, & hoc ſive accuſatio ſit de injuria publica, ſive privata: dummodo alia via reſtituantur damna Accuſatori, ſi quæ illata ſunt: & hoc per epichejam extendit in aliquo caſu ad Prælatos inferiores, eo quod non detur ad Provincialem recurſus. Quia Princeps Supremus diſpenſare poteſt in lege, & poteſt caſus evenire, in quo expediat, ut diſpenſet: unde idem poterit facere Provincialis, cum ſit primus in ſua Provincia.

Sed allatam opinionem puto non veram; & ſi in jure poſſit habere fundamentum, (quo tamen caret) eſſe tamen in praxi periculoſam. Diſtinguendum enim eſt de Prælato, & de duplici ejus foro. Vel enim conſideratur, ut Pater, & paternaliter procedens, vel ut Judex in foro judiciali ſententians: & ſicut in prima conſideratione de levioribus tantum cauſis ad dictamen prudentiæ cognoſcit, & paterne punit, arbitrio ſuo; ita in ſecunda procedens, ut Judex, legibus Religionis, tum Canonicis, tum Statutariis ita vinculatur, ut non poſſit pro libito, ſed ad normam juris judicare, teneatur. Verum quidem eſt Prælatum, & Subditum Regularem comparari, ut Patrem, & Dominum, ad Filium, & Servum, ita ut Prælatus poſſit in defenſionem ſui Religioſi, ut Pater pro Filio, & Dominus pro Servo, comparere in judicio, agere, tueri, allegare exceptionem non oppoſitam coram Epiſcopo, & revocare confeſſionem ſui Religioſi, ut ſcribunt *Paulus de Caſtro: conſ. 432. n. 5. lib. 1. & Tuſc. concl. 508. n. 1. litt. P.* Poteſt pariter vindicare Monachum ſuum exiſtentem in alieno Monaſterio, ſicut Pater vindicat Filium, adjecta cauſa, de jure Civili, quia in ejus poteſtate eſt, ut docent *Bartolus in l. 1. §. 2. verſ. Per hanc. ff. de Rei vindic. & Bald. ad l. ea.* Nec Monachus poteſt ſine conſenſu Abbatis agere in judicio, ut ſupra viſum eſt, & ſcripſerunt *Joannes de Lignano inter conſil. & Bellamer. 5. num. 8. & ſeqq. verſ. Secunda concluſio, & num. 14. verſ. Si agatur;* Voluntas quippe Monachi eſt in voluntate Abbatis, ſicut & voluntas Filii, qui eſt ſub poteſtate Patris, eſt in voluntate Patris, quia Filius, & Pater cenſentur una, & eadem perſona, ut ubi unus ſtat, vel eſt, alter ſtare, & eſſe videatur, ut deducitur ex jure *l. Cum ſatis. §. 2. C. de Agric. & cenſ. lib. 11. Oldrad. conſ. 224. n. 22. & 35.* Unde Pater pro Filio in ſua poteſtate exiſtente, facit teſtamentum, ſi decedat ante legitimam ætatem teſtandi, pro Filio impubere eligit Sepulturam, & injuriam factam Filio poteſt remittere, ſi facta ſit a perſona non conjuncta, ut dicunt *Doctores*, & jura *Bald. conſ. 126. in fin. lib. 1. cap. Licet. de Sepult. in 6. Bart. in l. Si unus. §. Si filius, ff. de Injur. & in l. Lucius. ff. Solut. matr. apud Tuſc. Concl. 131. num. 2. litt. P.* Iſta vero minime quadrant, ſi Prælatus agere debet, ut Judex, quandoquidem in hoc caſu voluntas Filii non cenſetur in voluntate Patris, nec Pater, ut Judex, uti poteſt patria poteſtate. Hoc manifeſte apparet in *leg. 4. Cod. de Patr. poteſt.* ubi habetur: *Congruentius videtur intra Domum inter te, ac Filios tuos, ſi quæ controverſiæ oriuntur, terminari. Sed ſi ita res fuerit, ut pro injuriis eorum, & ad jus experiendum & ad vindictam proceſſeris, additus Præſes Provinciæ exerceri jubebit ordinem Juris.*

59. Ex hac autem lege deducitur primo, quod controverſiæ leves inter filios exortæ, debent a Patre intra Familiam auctoritate paterna terminari. Deducitur ſecundo, quod injuriæ, ſeu cauſæ graves inter filios, ſeu alios de familia exortæ, debent ad Judicem deduci. Amplius, ut ſupra viſum eſt, Pater poteſt remittere, etiam coram Judice, injuriam factam filio a perſona extranea, non vero, ſi injuria ſit ſibi facta a perſona conjuncta, ut Fratre, Nepote, Sorore, &c. ut poſt *Bartolum in d. l.* dicunt *Lucius. ff. Solut. matr. Roman. ſingul. 93. & Apoſtill. ad Deciſ. Tholoſan 241. apud Tuſc. concl. 131. nu. 11. litt. P.* His ergo firmatis patet, Prælatum, qui eſt Monachorum Pater, debere auctoritate Patris compeſcere lites exortas inter filios, & leves eorum querelas terminare, paternaliter caſtigando; & in tali caſu Accuſatorem Fratrem ab accuſatione repellere, ſeu ipſam impedire, prout quieti, & bono Religioſæ Familiæ magis expedire judicaverit: & in hoc ſenſu ſuſtineri poſſet opinio *Pellizzarii*, & *Antonii a Spiritu Sancto*. Sicque querela de re levi, ſive injuria accepta, quam Subditus contra Fratrem defert, a Superiore poſſet, pro bono publico, non acceptari, & alia via procurari congrua ſatisfactio Parti læſæ, prout charitas, æquitas, & prudentia ſuaſerit.

60. Sed ſi agatur de querela, & crimine, quod a Conſtitutionibus Religionis cenſetur grave, nequit Superior, ut Pater procedere, ſed ad Judicem debet recurrere; puta exuta perſona Patris, ſe ut Judicem gerere, ut præcipit lex citata, quæ jubet pro talibus injuriis *Præſidem* adiri. Neque poteſt remittere injuriam factam filio ab alio fratre ſuo, ſicut remittere poſſet, ſi ſibi facta fuiſſet ab extraneo, ut viſum eſt; & proinde neque impedire accuſationem, ſicut poſ-

Digitized by Google

poſſet, ſi facta fuiſſet ad Tribunal extra Religionem. Et hoc magis apparet exemplo. Quia, ſi Judex quivis Laicus, qui non eſſet Princeps, habeeet filium, qui pugno percuſſit fratrem ſuum, aut levi injuria affecit; poſſet illum paterne corrigere, flagellare, &c. aut fratecm injuriatum, & queeelantem ab accuſatione compeſcere; eo quia forte percuſſus, vel injuriatus impubes eſt; percutiens autem natu majoe, & pubes, cui, ratione ætatis, ſit aliqualiter defeendum. Si vero lætbaliter ipſum vulneraſſet, nequit Pater vulnerati querelam abolere, nec pateene percuſſorem corrigere; ſed tenetur, ut Judex, procedere, filium eaecerare, & ad mortem etiam, (ſi ita jura diſponunt) damnare: quod juſte, & generoſe ad conſtantiæ, & integritatis exemplae, fecit *Philippus Secundus Hiſpaniarum Rex*, qui filium unicum Monarchiæ Succeſſorem, ob grave erimen, ad mortem damnavit. Ita in pari caſu etiam Superior in eventu querelæ gravis, nequit accuſationem Subditi impediee, neque eam abolere, ſed tenetur, ut Judex, peocedere, & ad noemam legum fontem caſtigare,

61. Falſum proinde eſt, Provincialem poſſe peocedere, ut Peincipem, & juea mutare; quod eſt *Pellizzarii* fundamentum. Quia Princeps eſt, penes quem in Republica ſumma eerum poteſtas eſt, & non agnoſcens Superiorem, poteſt in cauſa propeia eſſe Judex, ut dicunt *Juriſtæ: Felin. in cap. Cum veniſſent. de Judic. Bald. in l. 2. C. de Sent. quæ ſin. cert. Bart. in l. Si alius. ff. Quod vi aut. & Angel. in l. unic. C. Ne quis in ſua*: & licet ſit ſolutus legibus, ligatur tamen illis, quæ ex jure naturali, & divino procedunt, ut ait *Baldus in l. final. C. de legib.* Provinciales poero in Religione agnoſcunt Superiorem, puta Generalem, nec poſſunt ſibi ipſis jus dicere; quia controverſiæ contra ipſos ad Generalem deferuntur, ut eſt quotidiana praxis omnium Religionum, & ligantue legibus Statutalibus Religionis, & a foetiori etiam Sacrorum Canonum, ad quas ſervandas obligantue. Sunt peopterea in Religioſa Republica Judices quidem Ordinarii, ſed ſubalterni; & proprie compaeandi ſunt *Præſidibus Provinciarum*, vel *Proconſulibus*, qui a Republica, hoc eſt a Religione eliguntur: qui in Provincia, quam regunt, ſunt quidem majores poſt Principem, hoc eſt Geneealemq; extra Provinciam tamen juriſdictionem non habent, & juxta leges judicare debent, ut habetue in *Jure l. 3. & 4. l. Congruit & l. Senatuſconſulto ff. de Off. Præſid.* Unde falſum eſt, quod poſſint in lege diſpenſare, & jus Accuſatoris impedire, aut tollere, quod fundatur in jure naturæ, & etiam divino; quia ſe tueri, accuſando nocentem de jure naturæ eſt, & dicitur in Evangelio: *Si peccaverit in te frater tuus, &c. dic. Eccleſiæ*, hoc eſt Judici, ut malum, quod pateris, avertat.

62. Et re vera peeiculoſa eſſet rea, ſi Judex Regularis poſſet Accuſatorem legitimum impedire, & ejus accuſationem eepellere præter id, quod a jure ordinatue. In caſibus enim, in quibus accuſatus eſſet ipſius amicus, vel paetialis, poſſet querelas ſepelire, & crimina impunita relinqueee ſub ſpecioſo, & colorato aliquo peætextu, cum injuria illius, cujus juſtæ accuſationi injuſtum imponeretur ſileotium; & cum Religionis jactura, in qua crimina impunita altiores radices figere ſolent; Repellenda proinde eſt opinio *Pellizzarii*, & *Antonii a Spiritu Sancto*. Et maxime apud Nos, qui habemus *Textum* hoc eodem Titulo §. 7. ita ſtatuentem: *Receptum ſemel accuſationem, niſi ex conſenſu Actoris, vel Superioris auctoritate, Judex abolere non poteſt; & tunc minime, cum delatio, ac punitio criminis ad evidens Religionis augmentum vergere dignoſcutur. Legitimo Accuſatore comparente non poteſt Judex accuſationem reſpuere, ſed tenetur illum acceptare, & prout de jure procedere.*

IV. Quæritur: An ſemel Accuſatus, qui ob partialitatem Judicis non fuit punitus, poſſit denuo accuſari?

SUMMARIUM.

63. *Judex non puniens criminoſum, ut debet, dignitatem amittit.*
A fortiori, ſi Teſtes corrumpit.
Pariter, ſi ex dolo proceſſum invalidum format.
Prælatus, ob negligentiam in corrigendo puniendus.
Propter negligentiam in caſtigando aliquando moritur.

64. *Judex non puniens Reum fit ejus complex.*
Conſulens, & perſuadens, punitur ut faciens.
Pluribus pœnis caſtigandus eſt Judex doloſe vitians proceſſum.

65. *Accuſatio poteſt renovari contra accuſatum non punitum.*
Reus, cujus crimen eſt a Judice diſſimulatum, puniri poteſt.
Accuſatore prævaricante, Reus iterum poteſt ab alio accuſari.
Accuſator prævaricans, & Teſtis corruptus parificantur.

66. *Judex non puniens ad normam legum caſtigandus.*
Judex, ex juſta cauſa, poteſt minuere pœnas.
Ipſius arbitrium a jure eſt regulandum.
Judici arbitrariæ ſunt pœnæ, quando debet punire extraordinarie.
Ordinariam pœnam tenetur injungere quando crimen eſt plene probatum.
Judex non debet eſſe ſupra legem, ſed eam ſequi.

67. *Amicitia eſt ratio minuendi pœnam in judicio extraordinario.*
Ob amicitiam nemo debet peccare.
Juſtitia perſonam non accipit.
Ob amicitiam non deſerenda juſtitia.

68. *Reus punitus leviori pœna, quam fuerit delictum, nequit denuo accuſari.*
Idem crimen pœnis diverſis non vindicatur.
Semel punitus, licet leviter, nequit denuo puniri.
Crimen per accuſationem delatum, poteſt denuo deferri ex nova qualitate gravante.

63. RESpondeo diſtinguendo: Vel enim accuſatus nullam pœnam ſubiit, & declaratus eſt innocens pee ſententiam Judicis, qui doloſe vel Teſtes ſubornavit, vel coerupit, aut ſtudioſe proceſſum nullum fabeicavit peccando in foema ſubſtantiali, & hoc modo dando occaſionem, & anſam Advocato Rei, probandi peoceſſum eſſe nullum: Vel teſtimonia minime delictum peobavere, & ex hoc evaſit Reus abſolutus a crimine: Aut Reus punitus quidem eſt, ſed non pœna lata ad noemam legum, neque delicto peoportionata, ſed longe inferiori. In primo caſu, dico, duplicem poſſe inſtitui accuſationem, puta, contra Reum, & contra Judicem. Quia prout habetue in legibus *Codicis l. Servos. §. Judicem l. final. C. Ad leg. Jul. de vi pub. vel priva.* Judex ſi crimen *apud ſe probatum diſtulerit, ſeu omiſerit, vel impunitate donaverit* (abſolveodo nempe Reum, ut notat ibi *Gloſſa Accurſii*,) *aut pœnam molliorem*,

quam

Digitized by Google

quam quæ a legibus eſt præſcripta prætulerit, vel crimen diſſimulaveeit; Dignitate, & Officii adminiſtratione venit privandus, & in pecunia, & in ſalutis, & vitæ periculo puniendus. Ex quo fundamento deducitur, quod a foetiori puniendus venit ille, qui non ſolum delicta, apud ſe probata non caſtigat, aut mitius punit, aut ex officio punienda diſſimulat; ſed poſitive impedit juſtitiæ executionem contra Reos: puta Teſtes ſubornando, vel Accuſatorem corrumpendo, vel nullitates in proceſſus fabricatione affectando. In primo enim caſu minus peccat contra juſtitiam; quia peccat peccato omiſſionis, non ſtrenue execendo partes Judicis ad legum præſcriptum: In ſecundo vero peccat peccato commiſſionis, poſitive faciendo contra leges, & earum executionem impediendo: Quæ omnia optime juri *Canonico* congeunnt. Si enim ob negligentiam in diſſimulandis criminibus puniendi ſunt Prælati, ut dicunt *Canones*, *cap. Licet Heli. de Simon. cap Irrefragabili. de Off. Ord. cap. final. de Regular. rap Cum ad Monaſter. ſ. fin. de Stat. Regul.* maxime dicente Sceiptura: *Sanguinem Subditorum de manibus Prælatorum eſſe requirendum*; unde Prælatos in caſtigandis criminibus negligentes a Deo puniei aliquando, pee ademptionem vitæ corpoealis, exiſtimet Abbas *in d. rap. Licet Heli. de Simon.* quod probat exemplo *Heli Sacerdotis*: a foetiori puniendus venit Iudex, qui etiam regulariter eſt Prælatus, ſi criminoſos abſolvit, probutiones ceiminum impediendo per Accuſatoeis prævaeicationem, Teſtium ſubornationem, eſſentialium regularum juris voluntariam, & culpabilem inobſervantiam: Siquidem non ſolum bono publico præjudicat ſontes ſuſtinendo; ſed eorum culpis participat, alios ad malum inſtigat, & in officio Iudicis delinquit.

64. Proinde talis Iudex puniendus eſt pœna complicitatis delictorum Rei abſoluti; quia ſi ille, *qui poteſt emendare, & negligit, participem ſe conſtituit. Nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obviare*, ac *conſentire videtur erranti, qui ad reſerandu, quæ corrigi debent, non occurrit*, ut dicunt *Canones cap. Error. cap. Conſentire rap. Quid enim 83. Diſt.* a foetiori ſe reddit complicem in eo crimine, in quo criminoſum ipſum peotegit, ejus vindictam impedieodo. Paeiter, puniri debet pœna, qua juxta leges vindicantur delicta, vel pæævaricationis in Accuſatore, vel falſitatis in Teſte: quia juxta *Canonica, & Civilia jura cap. Sicut. §. Qui vero cap. De cætero. de Homcid. l. Non ſolum. §. Si mandato. ff. de Injur. l. Qui occidit. §. penult. ff. Ad leg. Aquil.* Conſulens, & perſuadens punitur ſicut faciens. Itidem, debet ſubiee pœnam Iudicis male judicantis, & non ſeevantis ordinem juris, (caſu quo proceſſum defectivum ſtudioſe eſſentialitee inſtrueeet); Si enim Iudex ex ignorantia male judicans, aut proceſſum nullum fabricans, vel male procedendo vel ſuggeſtive interrogando, punitue deſtitutione officii, ac aliis pœnis, ut alibi diximus; a fortiori punieodus eſt ille, qui non ex ignorantia, ſed ex ſtudioſa malitia, idem crimen committeret, cum per illam gravius ipſum crimen reddatur ex *cap. Sciendum de Pœnit. Diſt. 2.*

65. Similiter, poterit de novo inſtitui accuſatio contra illum, qui ut innocens in ſententia pronunciatus eſt, ex eo quod Teſtes peoducti fuerunt ſuboenati, vel Accuſator prævaricavit ſuaſu Judicis. Tum quia *ex l. final. C. ad l. Jul. de vi pub. vel privat.* Rei, quorum crimina ſunt pee Iudices diſſimulata, non evadunt pee hoc pœnam ceiminibus a lege ſancitam: A fuetioei ergo poteeit inſtitui contra eos actio ad hoc, ut puniantur, ſi Iudex non ſimpliciter tantum crimina diſſimulat, ſed data opera defendit. Nec facit, quod alias fueeint accuſati: perinde enim eſt, accuſationem fuiſſe pee malas aetes impeditam, & ſuo fine fruſteatam; ac ſi Accuſatio a nemine fuiſſet facta, aut a Iudice non acceptata. Quod amplius apparet ex hoc, quod, ut dicunt jura *l. 1. C. de Advo. div. Jud. l. Si quis homicid. C. de Accuſ. cap. 1. & 2. de Collu. deteg. Gloſſ. in cap. De his. de Accuſ.* ſi Accuſatoe eſt prævaricatus, non tollitur, quin Reus poſſit denuo accuſaei ab alio Accuſatore. Eeit eego idem in caſu noſtro; quandoquidem accidit, quod Iudex ipſe ſit in cauſa, quare Accuſator prævaricaverit: non enim attenditur, a quo ſit procurata prævaricatio, neque ipſius modus, ſed prævaricatio ipſa, propter quam Reus evadit impunitus; proinde, quod illa ſit, vel a Reo, vel a Iudice, vel ab alio, contemplatione commodi Rei ipſius, eſt quid mere accidentale, per quod legum diſpoſitio non variatur. Quod autem dicitur de prævaricatione Accuſatoris, paritee concludit de coeruptione, ſive ſubornatione Teſtium. Utrobique enim militat eadem ratio; puta impunitas Rei, quæ nullo modo toleeanda eſt; puniee enim ſontes ad Reipublicæ bonum, & utilitatem ſpectat. Et prædicta eatio concludit etiam in caſu, quo Iudex data opeea vitioſum peoceſſum inſtitueeet, ut Reus minime punieetur, ſaltem ordinaria pœna; quia pari modo, licet alia via, evadit Reus impunitus.

66. Si vero Judex punivit quidem Reum, ſed quia ejus paetialis eſt, non punivit pœna a lege Statuta, & ad eigneem, ſed mitiori: dico, quod Judex puniendus quidem venit, ſi peobetur, quod non ex cauſa eationabili pœnam minuerit, ſed ex injuſta partialitate; non tamen poterit Reus ſubjici novo judicio pee novam accuſationem. Peima pars hujus concluſionis probatue ex hoc, quod Judex, licet ex juſta cauſa pœnam minuere poſſit, ut ex *Jure l. Et ſi C. Ex quib. cau. irr. infam. cap. de Cauſis. de Off. Delegat. Farinac. quæſt. 17. n. 7. Alex conſ. 121. n. 7. lib. fin. & Soccin ſen. in cap. Licet de Pœn.* deducitur; non tamen, pro libito ſuo, poteſt arbitrari; quia arbitraria ſunt regulanda ad formam judiciorum ex *l. 1. ff. de Arbitr. Abb. in cap. Cum Joannes n. 13. de Fid. inſtr. Sot. in 4. Diſt. 27. q. uni art. 5. concluſ. 4.* & *Navar. de Sponſal. conſ. 23. n. 1.* & ideo in judicando debet judicium ſuum eegulare ad exemplar legum, nimieum a ſimilibus ad ſimilia interpretando, & ſupplendo per juriſdictionem, quæ deſiderantur, ut ex nonnullis juribus deducit *Auctor repertorii Inquiſitorum. l. Non poſſunt. l. Nam ut. ff. de Arbitr. Repert. Inquiſit. verb. Arbitr. in fin. Sanctor. de Pœn. cap. 2. q. 5. verſ. Quomodo autem. fol. 70.*

Non aſſentior autem opinioni de *Bictis* docentis, hodie omnes pœnas, juxta facti, & perſonarum qualitates, arbiteio Judicis eſſe remiſſas, quod probat ex *l. Hodie, ff. de Pœnis*. Quia hoc verum eſt tantum, quando Judex extraordinaeie peocedit, non autem univerſaliter, nec lex illa intentum ſuum probat; quia ſic ſe habet: *Hodie licet ei, qui extra ordinem de crimine cognoſcit, quam vult ſententiam ferre, vel graviorem, vel leviorem, ita tamen, ut in utroque modo rationem non excedat*. Ex qua lege manifeſte habetur, tunc ſolum poſſe juxta ceiminis qualitates aggravantes, vel minuentes, pœnas librare, quando *extra ordinem*, hoc eſt extraoedinarie ceimen cognoſcit; vel de ceimine *extraordinario*, cui non inveniatur in jure aſſignata pœna; vel ſi oedinarie procedit, eſſe tamen pœnam extraordinaeiam Reo dandam, quia delictum non fuit plene probatum, vel quia fuit ex inadvertentia, ignoeantia, vehementi paſſione, &c: & in hoc ſecundo caſu non eſt locus Ju-

dici

dici pœnas augendi, ſed eas ſolum minuere poteſt. Sed quando ordinarie procedit Judex, & delictum eſt plene probatum, nec eſt ulla qualitas minuens gravitatem delicti, Judex tenetur imponere pœnam legis, aliter efficitur infamia; ex *l. Servos. C. ad leg. Jul. de vi publ. l. 8. C. Theodoſ. de Appell. & Clar. q. 85. verſ. Ulterius*. nequit enim, ſine juſta cauſa, immutare pœnas a lege Statutas ex *Authent. de Judic. §. Oportet, cap. De cauſis. de Off. Deleg.*: & nos circa hoc habemus *Textum* expreſſum, *Tit. Applicatio §. final.* dicentem; quod *licet pœnas per Statuta generalia impoſitas Judex moderare non poſſit regulariter, &c. Nullum tamen relinquitur arbitrium circa moderationem pœnarum, ubi delicta, prout recenſita ſunt, committi contigerit*. Et ſic concludo, quod ſi Judex *extraordinarie* cognoſcit, habet arbitrium augendi, vel minuendi pœnas, non ad libitum, ſed ad dictamen rationis rectæ, ita ut *in utroque modo* (nempe augendo, vel diminuendo) *rationem non excedat*, ut dicit ſupracitata lex. Si ordinarie cognoſcit, delictum vero non plene probatum, aut ex tota malitia conſummatum non eſt; pœnam extraordinariam, nempe minorem ea, quæ datur a lege, debet imponere: & ſic habet arbitrium tantum in minuendo eam plus, vel minus. Si delictum ex tota malitia eſt perfectum, & plene probatum; debet dare ſimpliciter pœnam legis, nec ullo modo poteſt eam minuere, vel augere. Judex enim non debet eſſe ſupra legem, ſed eam ſequi, ut ſanxit *Juſtinianus*. *Novel. 82. cap. 13. coll. 6.* Si ergo abſque ulla rationabili cauſa, (ex illis nempe, quas lex rationabiles exiſtimat, ut earum contemplatione pœnæ minui poſſint, de quibus alias dicemus) Judex pœnam minuat ſecundum prædicta, ſed ex amicitia, & partialitate quam habet cum Reo; puniendus utique venit Judex.

67. At dices: Nonne amicitia eſt Judici juſta ratio, ut in amicum mitiorem ſententiam ferat? Reſpondeo hoc videri tenere *Tiraquellum Tract. de Pœn. cauſ. 16. & 17. & Dionyſ. Gothofr. ad l. 3. C. Ex quib. cauſ. irrog.* non improbare. Sed hoc intelligi, & admitti poſſet ad plus in judicio *extraordinario*, aut cognitione *extrajudiciali*; non vero ſecus. Nemo enim ratione amicitiæ peccare debet, ut dicunt *Canones, cap. Faciat. cap. Omne genus. cap. Si quis te. 22. quæſt. 2.* & ut ſcripſit *Caſſiodorus, ſuper Pſalm. Juſtitia non novit Patrem; non novit Matrem; Veritatem novit; Perſonam non accipit*. Nequit ergo rationabiliter Judex Reo, quia amicus eſt, pœnam minuere; quia ſic non juſtitiam adminiſtrat, ſed perſonas accipit, & contemplatione amicitiæ peccat, pœnam Reo debitam non infligendo.

68. Dico tandem, non poſſe Accuſatum, & ut præfertur punitum, de novo per aliam accuſationem poſtulari. Quia idem crimen diverſis pœnis non vindicatur, nec punitus in uno foro poteſt accuſari in alio, licet pœna data in uno foro, ſit minor alia, ut dicunt jura *l. Sanctio ff. de Pœn. l. Prætor. edixit. ff. de Injur. & fam. lib.* & *Abb. in cap. De his n. 7. de Accuſ.* & nos (*Tit. Delictorum. Quæſt. prima* ſupra) tetigimus. Hoc vero procedit, quando ille, qui vellet ſecundo accuſare, præciſe accuſaret de eodem crimine, & æqualiter qualificato, de quo alias accuſatus fuit; ſed ſi ſecundus Accuſator intentat accuſationem de eodem quidem delicto, ſed cum diverſa qualitate, quæ transferat delictum in aliam ſpeciem (ut ſi quis ſemel accuſatus ſimpliciter de furto replicato, reaccuſaretur de eodem furto commiſſo in Eccleſia) tunc, puto, poſſe denuo accuſari. Ex qualitate enim noviter Judici propoſita, per quam antiquum delictum transfertur ad aliam ſpeciem, puta ad ſacrilegium; fit nova ſimpliciter accuſatio: non enim poteſt dici fuiſſe Reum alias accuſatum de ſacrilegio, ſed de furto; proinde habendus eſt, ac ſi nunquam accuſatus fuiſſet, licet furtum non fuerit revera a ſacrilegio ſeparatum.

V. Quæritur: An Judex, qui ſibi datam accuſationem non recipit, vel non proſequitur ſit punibilis?

SUMMARIUM.

69. *Judex mortaliter peccat accuſationem legitimam, ſine juſta cauſa, non proſequendo.*
Judex accuſationem legitimam non recipiens, litem facit ſuam.
70. *Ex juſto motivo poteſt Judex accuſationem non recipere.*
Differenda punitio criminum, quæ habent potentes defenſores.
Medicina non debet eſſe deterior morbo.
Crimina aliquando diſſimulanda.
71. *Mala, quæ aliquando veniunt, Prælato volenti punire Reum potentem.*
Cautela a Prælato tali caſu adhibenda.

69. RESpondeo: quod ſi Accuſator nullum habet impedimentum, quod ipſum repellat ab accuſando, & in debita forma accuſet, aſſignando Teſtes idoneos, & alia, prout de jure, præſtando; Judex vero accuſationem non acceptet, aut, ipſa acceptata, proceſſum non proſequitur, ſine juſto aliquo motivo, mortaliter peccat, & eſt de jure puniendus. Ratio dictorum eſt: quia, ſi Accuſator a legibus impediatur quominus poſſit accuſare, non peccat Judex ipſum impediendo, ne datam accuſationem proſequi poſſit; quia, ad legum dictamen, operatur, & ita nullo modo eſt culpabilis. Si vero nullum adeſt legale impedimentum, neque in perſona accuſante, neque in forma accuſationis; peccat Judex mortaliter, ſi accuſationem non recipit, aut receptam non proſequitur. Tum quia Judex ſub mortali tenetur ad leges ſervandas in materia gravi; tum quia Accuſator, maxime proſequens injuriam ſuam, jus habet contra Reum, & ſi a Judice ab accuſando repellitur injuſte, lædit ipſius jus; tum quia ad Reipublicæ bonum ſpectat, Reos punire, & eorum punitionem impediendo, Judex culpabilis redditur, ut ſuperiori quæſtione dictum eſt: Quod totum confirmat *D. Auguſtinus in Epiſt. ad Corinth. cap. 12.* dicens: *Si Judex es, ſi apud te Accuſator ſit, ſi veris Teſtibus convincitur; coerce, corripe, excommunica, degrada*. Proinde dum Judex porrectam ſibi accuſationem juſtam recipere non vult, litem ſuam facit, ut ſcribunt multi *Doctores, l. Mancipia. C. de Serv. fugi. ubi Bald. Salycet. & Farinac. q. 111. n. 535. apud Bill. q. 142. n. 20.* & de Judice fit Reus, & contra Judicem poteſt intentari illa actio ab Accuſatore, quam prius intentavit contra Reum.

70. Dixi autem notanter: *ſine juſto aliquo motivo*. Quia ſi juſtum motivum prudentiale Judex habet non acceptandi accuſationem quamvis legitimam, nec peccat, nec puniri debet, ſi eam repellat. Ratio eſt, quam tangit *Divus Auguſtinus lib. contra Epiſt. Parmenian. Quandocunque crimen notum eſt, & omnibus execrabile apparet, ſi tales non habeat defenſores, per quos poſſit ſchiſma contingere, non dormiat ſeveritas diſciplinæ*, & ſubjungunt *Statuta Salmanticenſia: cap. 10. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 335. col. 1.*: *Medicina enim non debet eſſe morbo deterior; propterea*

Digitized by Google

rea la talibas , ad tempas , eſt differenda pœnitentia , & ſubdunt aliam auctoritatem *D. Auguſtini lib. de Conflict. Vitior. ; Errata delinquentium , quandoque ad tempus , ſilentio tegenda ſunt , ut aptiori tempore corrigantur .* Ex hac ergo auctoritate habetur , quod quamvis crimen aliquod ſit grave , & notorium , ac ſcandaloſum , diſſimulari debet , & in aliud tempus differri ejus punitio , ſi crimen habet defenſores ita potentes , ut poſſit majus malum oriri ex illo crimine punito , quam id , quod naſcitur in Republica ex eodem diſſimulato , & tolerato ; & hanc *Auguſtini* maximam eſſe veriſſimam , inter alia multa exempla probavit *Schiſma Anglicanum* .

71. Poteſt ergo dari ſimilis caſus in Religione . Si enim eſſet aliquis Religioſus potens apud Curiam Principis , vel Magnates Reipublicæ , aut Civitatis, ut frequenter accidit , & contra hunc de aliquo crimine fieret accuſatio , & a Judice acceptaretur ; majus malum , in detrimentum Religionis , oriretur , quam illud ſit, quod naſcatur ex ſuo crimine impunito . Siquidem ille fretus amicitiis Potentum , apud quos bene audit, Judicis auctoritatem eluderet , & multa mala Religioni cauſaret . Diceret enim , Provincialem ex æmulatione , quam habet , contra illum malignaſſe , falſaque crimina ipſi impoſuiſſe, Teſtes corrupiſſe , & ad paſſionis libidinem omnia moviſſe , ut ipſum infamaret . Credunt , ut ſolent , Sæculares his talium hypocritarum nugis ; ſcandalizantur dum audiunt in Religione tantam malignitatem debacchari , Superioribus ſuccenſent ; Subditis inſultant ; de Religione , alias commendata , obmurmurant ; Sontis patrocinium ſuſcipiunt ; auctoritatem Principis implorant ; ſcribitur ab iſtis ad majores Superiores ; repræſentant Religioſum illum eſſe incontaminatæ vitæ , & Principi chariſſimum : Provincialem laborare contra illum invidia ; & ob hanc, ſuſcitaſſe contra illum perſecutionem ; nullo modo tolerandum eſſe, ut liceat Prælato privatæ paſſioni publica authoritate ſatisfacere : ob tales recommendationes moventur Superiores Majores , qui cum talibus Magnatibus habent negotia ; ut illos ſibi obligent , proſecutionem proceſſus impediunt , (ob juſta ajunt motiva ;) crimen ſepeliunt; triumphat Reus; Provinciali inſultat ; juſtitiam ridet ; impunitus, incorrectus , pervicax in malo perſeverat . Ecce quot mala emergunt in hoc caſu , dum ex alio capite nihil pro correctione proficitur . Melius ergo eſt in tali caſu criminoſum unum tolerare , quam ſuſcitare contra totam Religionem tot Potentes, a quibus, contra illam, tot diſcrimina naſcantur .

Differat ergo Provincialis punitionem in tempus congruum , ſicut fecit *David* cum *Joab* ; ſcribat ad Generalem malam talis Religioſi vitam; & cauſas, ob quas eum caſtigare non poteſt ; & partes erunt Generalis opportune , & ſine Religionis diſcrimine , providere. Provincialis ergo in tali caſu accuſationem non recipiens , aut acceptam non proſequens , prudenter aget , & ex juſto motivo ; & proinde minime ſe redderet culpabilem . Ne vero in Syndicatu teneatur , neceſſarium omnino eſt , ut ad Generalem ſcribat ; & ſi iſte approbat , quod in accuſatione ſuperſedeatur , jam Provincialis tutus eſt , quia ſe tuetur auctoritate Principis : Si vero jubet , ut omnimode juſtitiam exerceat ; jam habebit majus robur , ex ejus aſſiſtentia , nec ita facile erit Reo per favorem Potentium Superioribus imponere,& falſam innocentiam vendere . Quod , ſi Accuſator propriam injuriam proſequitur ; non debet Provincialis dure illum ab accuſatione repellere : neque etiam cauſam , ob quam non recipit accuſationem , illi aperire , ne aut videatur remiſſus , & pavidus in ſuo munere , aut ſe injuſtum prodat in denegata juſtitia;ſed ſuaviter ſuadeat Accuſatori patientiam , aliqualem ſatisfactionem ipſi ab Offenſore procuret , aut alio modo demulceat beneficiis , ut a cœptis deſiſtat . Et ita, prudenter dilata punitione , veniet tempus , in quo abſque conturbatione Religionis , commodius poterit caſtigari .

VI. Quæritur : An juramentum , quod datur in accuſatione , ſit de ſubſtantialibus Judicii ?

S U M M A R I U M .

72. *Juramenti de Calumnia omiſſio non vitiat proceſſum .*
Juramentum de Calumnia, de Malitia, & de Veritate æquiparantur .
Juramentum de Calumnia, Parte opponente, eſt de ſubſtantia judicii .
Debet dari in Accuſatione , ſi Reus petat .
Et hoc ſubſtantiale judicii eſt .
73. *Accuſatore deſiſtente , Judex debet procedere ex officio .*

72. **R**Eſpondeo : quod in jure *cap. 1. §. Propter. de Juram. calum. in 6. Gloſ. in Clement. Sæpe . in verb. Excludi. de Verb. ſign.* habetur , quod *Propter omiſſum tacite , in ipſa cauſa , calumniæ juramentum , judicialis proceſſus, alias factus legitime, non eſt nullus, nec etiam annullandus .* Quia vero , in *Clementina , Sæpe de Verb. ſignif.* Juramenta de *Calumnia* , de *Malitia* , & de *Veritate* æquiparantur , quoad obligationem ipſa præſtandi ; ſequitur , quod omnia tria hæc juramenta , ſi tacite omittantur , non vitiant ullo modo proceſſum , prout habet expreſſe *Gloſſa* illius *Clementinæ* . Quia vero , *Parte opponente* , juramentum calumniæ eſt de ſubſtantia judicii,ut tenent communiter *Doctores in cap. 1. de Juram. calumn. in 6. Farinac. q. 16. n. 22. Gloſ. & DD. in l. 2. C. de Fid. inſtr. Clar. quæſt. 18. verſ. Dicit etiam. Bill. De Ameno Pract. Crim. Par. I. quæſt. 14. n. 2. & Paſſerin. Trib. Regul. q. 11. art. 2. n. 8.* & licet poſſit remitti , ut non juretur , non poteſt tamen omitti obligatio jurandi, ſi juramentum petatur; ſequitur , quod ſi Reus petat , quod Accuſator,(qui non juravit dando accuſationem ,) juret , Accuſator jurare debet ; aliter proceſſus annullandus veniet: & hoc modo tale juramentum a Reo petitum ſpectat ad ſubſtantiam judicii .

73. Sed quid proficere poteſt Reus, quod Accuſator jurare renuat, quod malo animo non accuſaverit ? Nihil . Quia licet proceſſus annullandus ſit in quantum eſt per viam accuſationis , nec Judex poſſit , ad inſtantiam Partis, ulterius progredi , quia tamen ſupponuntur jam Teſtes examinati ante litis conteſtationem , quæ fit per citationem Rei , ſi ſufficientes probationes delicti habuerit Judex , tenetur agere contra Reum *ex Officio*: maxime ſi crimen tangat publicum bonum ut ajunt *Farinac. q. 4. n. 32. & Paſſerin. Trib. Regul. q. 7. art. 2. n. 14.* ut fit, quando Accuſator ſponte ab accuſatione deſiſtit . Quod enim ceſſet accuſatio uno , vel altero modo , hoc accidit ; & ſicut Accuſatore ſponte deſiſtente ab accuſatione , in qua proſequitur propriam injuriam , poteſt Judex *ex Officio* procedere ; ita repulſo Accuſatore, qui jurare renuit , Judex , cujus eſt vindicare publica crimina , tenetur *ex Officio* procedere contra Reum , cujus crimen jam eſt probatum per Teſtes . Et ſic , per denegationem talis juramenti , Reus in nullo relevatur .

TITULUS NONUS.

Denunciatio.

TEXTUS.

§. I. Evangelica, ſeu Fraterna, reſpicit emendationem Fratris, actum charitatis, & bonum Delinquentis, ut ſcilicet reſipiſcat. Judicialis vero reſpicit punitionem, actum juſtitiæ, bonum privatum, aut Communitatis, ut malus puniatur in aliorum exemplum. Illa accedit ad Superiorem tanquam ad Patrem, iſta tanquam ad Judicem. Hinc nullus fraterne denunciare debet, niſi Evangelica correctione præmiſſa, excepto caſu, quo judicialis correctio magis profutura crederetur; & eo minus, ſi Fratrem, remotis etiam labendi occaſionibus, viderit emendatum: Jam enim lucratus eſt Fratrem, ſi eum ſecreto corripientem audierit. In judiciali autem Denunciatione, ſi delicta ſint publica, & exceptuata, correctio charitativa non eſt neceſſaria.

SUMMARIUM.

1. *Denunciatio, quid ſit?*
Differt ab Accuſatione, & quomodo?
2. *Denunciatio quotuplex?*
Duplex eſt Evangelica, & Judicialis.
Denunciatio Canonica reducitur ad Evangelicam.
Regularis confunditur cum Evangelica, & Judiciali.
3. *Denunciatia Evangelica reſpicit emendationem Fratris.*
Ejus differentia a Judiciali.
Procedit a charitate.
4. *Denunciatia Judicialis eſt actus juſtitiæ.*
Punitio malorum eſt bonum Communitatis.
5. *Denunciatio Evangelica fertur ad Superiorem, ut Patrem.*
Superior conſideratur, ut Pater privatus, vel communis.
Denunciatio ad Superiorem, ut Patrem privatum, quomoda fiat?
Superiar bonam famam Subditi debet curare.
6. *Denunciatio ad Superiorem, ut Patrem Communem quando fiat?*
7. *Denunciatio Judicialis fit ad Prælatum, ut Judicem.*
Superior, quando teneatur carrigere Subditum ſecreta?
Denunciator in foro paterno, poteſt eſſe Teſtis in judiciali.
Cautela Judicis in libranda qualitate Denunciantis.
Quomado procedet, ſi grave crimen ſciatur a paucis?
Quid agendum, quando ſcitur a multis?
8. *Fraterna correctio præmittenda Denunciationi.*
Omitti poteſt, quando creditur non profutura.
Quomoda cognaſcatur non eſſe profutura?
Correctio facienda in peccatis reiteratis.
9. *Denunciatio judicialis non annullatur per omiſſionem correctionis fraternæ.*
Pœnitentia privata non relevat a pœna publici criminis.
Correctia fraterna non eſt neceſſaria in crimine excepta.
Superior quando per viam inquiſitionis procedere debeat contra Denunciatum?

COMMENTARIUS.

1\. Denunciatio, prout ex multis juribus *cap. Si quis. cap. Illa. cap. Super his. cap. Cum dilectus. de Accuſat.* deducit *Hoſtien. Summ. Tit. de Denunciat §. Quid ſit. eſt criminis alicujus apud Judicem, ſine inſcriptione, legitime facta delatio ad pœnitentiam peragendam, vel aliam pœnam legitimam imponendam, vel etiam ad utrumque.* Differt autem ab Accuſatione in multis. Primo, quia Denunciatio poteſt fieri per litteras; Accuſatio non. Secundo: In Denunciatione non requiritur inſcriptio, ſeu obligatio probandi delictum oppoſitum ſub pœna talionis; in Accuſatione ſic. Tertio: Procedendo per viam Accuſationis Reus pœna ordinaria punitur; per viam Denunciationis autem pœna mitiori. Quarto: Accuſatio tendit ad vindictam, ſive punitionem; Denunciatio autem ad correctionem. Quinto: Actor in Accuſatione poteſt appellare, ſcilicet caſu, quo Judex aut male judicet, aut remiſſe agat; in Denunciatione minime. Sexto: In Denunciatione, quæ fit ad puram correctionem Rei, Actor poteſt examinari ut Teſtis; in Accuſatione non. Et hæc omnia, probat *Auctor Practicæ Criminalis* ad calcem *Roderici*. ex *Abb. in cap. Licet num. 2. de Accuſ. & in cap. Dilectus. n. 2. ea. tit. Navar. Conſ. 3. tit. eo. Butr. in cap. Dilectus. de Simon. Hoſtien. in cap. 1. de Offic. Cuſto. n. 17. Boſſ. Tit. de Denuncia. n. 14. cap. In omni. de Teſt. ubi Butr. Anani. Jo: Andr. Pelin. & Aretin. apud Berti tit. 7. cap. 5. per tot.*

2\. Quamvis vero *Doctores in cap. Novit. de Judic. & in cap. Si peccaverit. 2. quæſt. 1. Sylveſt. verb. Denunciatio. nu. 1. Angelic. eo. verb. in princip. & Soto de Tegen. ſecr. Memb. 2. quæſt. 5.* dividant Denunciationem in quatuor ſpecies; nempe *Evangelicam*, (quæ etiam dicitur *Paterna*, *Fraterna*, vel *Charitativa*), *Judicialem*, *Canonicam*, & *Regularem*; tamen, re bene conſiderata, duæ ſolæ ſtatuendæ ſunt ſpecies, nempe *Evangelica*, & *Judicialis*: Etenim Canonica reducitur ad *Evangelicam*, & *Regularis* confunditur aliquando cum *Evangelica*, aliquando cum *Judiciali*; & hanc diviſionem traditam a *D. Antonino par. 3. tit. 19. cap. 9. & Berti tit. 7. cap. 4.* amplectitur *Auctor Practicæ Roderici*.

3\. *Evangelica ergo, ſeu fraterna reſpicit emendationem Fratris, &c.* Ex hoc habetur ratio differentiæ inter *Evangelicam*, & *Judicialem*. Quia prima eſt *actus* procedens ab habitu *Charitatis*, & habet pro cauſa finali, ſive motiva, *Bonum delinquentis, ut reſipiſcat a crimine*.

4\. Sed *Judicialis* eſt *actus juſtitiæ* habens pro cauſa

ſa

Digitized by Google

ſa finali *bonam privatam*, nempe Denunciantis ipſius, ſi denunciat aliquem de injuria ſibi illata, ut obtineat reparationem damni, ut eſt in furto rei, vel famæ; aut *bonum communitatis*, ſi ipſa damnificata eſt in bonis, ut in crimine peculatus, vel in dilapidatione; vel ſi damnificata eſt occaſione ſcandali, ſive mali exempli, ut in criminibus publicis, per quæ etiam damnum patitur, quia amittit bonam famam, & exiſtimationem apud Sæculares: tale porro bonum Communitatis obtinetur, quando *malus punitur in aliorum exemplum*.

5. Advertendum porro, quod *Evangelica* fertur *ad Superiorem, tanquam Patrem*, nempe extrajudicialiter procedentem; & hic facienda eſt diſtinctio: Superior enim poteſt conſiderari tanquam *Pater privatus*, & ſic vocatur *Pater*; vel ut *Pater communis* omnium Religioſorum, & ita vocatur *Prælatus*. Poteſt ergo fieri Denunciatio Superiori hoc caſu, puta quando aliquis, poſt correctum Fratrem nihil profecit; vel quando probabiliter, conſiderata Fratris peccantis natura, credit per correctionem fraternam ipſum minime eſſe emendandum, & tunc ex motivo charitatis accedit ſecreto ad Superiorem, ut per ſecretam correctionem errantem corrigat ſine jactura famæ ſuæ. Tunc Denunciatio fit ad Superiorem Patrem privatum, qui ſe debet gerere ut *Pater*, corrigendo charitative filium, ejus criminis famam non prodendo. Hoc elegantiſſime expreſſit *D. Petrus Chryſologus ſerm. de Fil. Prodig.* qui expendens cauſam, ob quam Pater, in Evangelio, videns filium Prodigum ante ſe in genua provolutum, ait ad ſervos: *Cito proferte ſtolam primam; & induite illum*, *Luc. cap. 15. verſ. 22.* nec curavit corpus illius, ex cuſtodia porcorum lutulentum, prius lavari, quam veſtiri; ita ſcribit: *Ante veſtiri voluit, quam videri, ut nota ſoli Patri eſſet auditas*. Vere ergo Patrem ſe oſtendit Superior, qui criminalem Subditi nuditatem, charitatis purpura tegit, ejus ſalutem procurando per correctionem, ſed ſordes criminum tegendo per ſecretum.

6. Fit autem Denunciatio eidem, ut Prælato, ſive *Patri* communi, quando aliquis, poſt correctum Fratrem juxta formam in Evangelio præſcriptam, videns nihil profeciſſe denunciat ipſum Superiori ad hoc, ut ipſum coram aliquibus corripiat, & ad meliorem frugem reducat; ut habet *Rodericus Berti Pract. crim. Tit. 6. cap. 4. n. 1.* Et tunc Superior illum, coram Capitulo Fratrum, monet, & etiam paterne caſtigat, ut eſt quotidiana praxis Religionis.

7. Iudicialis vero Denunciatio, eſt cum defertur Fratris crimen ad Superiorem *tanquam Judicem*. Pendet porro a Denunciante (in praxi) differentia harum denunciationum. Si enim Denuncians dicit Superiori, ſe denunciaſſe Fratrem illi, ut *Patri*, ut ſive ſecreto, ſive coram aliquibus, vel omnibus Fratribus corrigat illum, prout crimen occultum eſt, vel ſcitur a duobus, vel tribus cordatis viris tantum, qui illud non propalabunt; tenetur Superior, ſub mortali, ſecreto, vel coram illis tantum, qui ſciunt delictum, corrigere, & non lædere Subditi famam: aliter non eſt *Pater*, ſed proditor. Et ſic in terminis habet Textus infra *Tit. Inquiſitio §. 3.* Si autem delictum a majori parte Fratrum ſcitur, & Denuncians defert illud, ut *Patri*, poteſt quidem Superior publice corrigere, & paterne punire; ſed non tenetur ad puniendum paterne tantum, ſed poteſt ut Judex procedere, maxime ſi delictum valde ſcandaloſum eſt. Tamen in tali caſu Superior non procedit per viam denunciationis, ſed per viam Inquiſitionis, & *ex Officio*. Quantumvis enim habuerit ſcientiam criminis a Denunciante, non tamen habet eam in foro Judicis, ſed *Patris*; & proinde illam denunciationem nullo modo debet recipere ſcripto, ſed oretenus tantum: & in tali caſu Denunciator in foro paterno poteſt eſſe Teſtis in foro judiciali, ut textualiter habet *Decretalis cap. In omni. ubi Abb. num. 4. Butr. Anani. Io: Andr. Felin. Aretin. de Teſt.* & dicit *Textus* in fine hujus Tituli; quia non prætendit punitionem, ſed puram correctionem Fratris. Unde *Abbas* ibidem ſtatuit unam regulam generalem, & eſt: quod in omni negotio, ubi principalis perſona, (puta primo, vel principaliter Denuncians) non eſt reportatura aliquod commodum, vel damnum, laudem, vel vituperium, nec aliqua affectione ducatur, & non agitur de gravi præjudicio alterius; non ſubeſt aliqua ratio, quare non debeat computari in numero Teſtium: quam doctrinam plurium Doctorum, nimirum *Io: Andr. ad Speculat. tit. de Teſt. §. 1. verſ. Sed & pone. Bart. ial. Deferre ff. de Jur. fiſc. Innoc. in cap. Licet. de Tranſact. Bald. in l. Omnibus, C. de Teſt. & in l. Diſtantibus. C. de Teſtam.* auctoritate roborat *Anton. Franciſc. Additionator. ad Abb. in cap 4. de Teſtam. num. 3. litt. C.* Caute tamen procedat Judex, & bene libret, ſi Denunciator paſſione caret, & ſi laus, commodum, vel aliud, ex ipſius teſtimonio poſſit evenire; & ſi grave præjudicium Reo ex hoc imminet. Si enim hæc omnia non purificantur, nequit Denunciator ut Teſtis audiri; & ſi aliter fieret, ſterni poſſet via malignitati aliquorum, qui poſſent ſimulare charitatem, & paterne denunciare, & ſe hoc modo exhibere idoneos ad teſtificandum, & nocendum. Unde, ſi alia via ſuppetit, non utatur *Judex* tali teſtimonio. In caſu ergo, quod Superiori, ut *Patri*, fiat denunciatio criminis gravis, quod ſciatur a duobus, vel tribus tantum, licet poſſit, *ex Officio* procedere, ut Judex, inquirendo, ut dixi; conſulo tamen, quod hoc paſſim non faciat, ratione periculi, quod Denunciator, qui examinari poteſt, ut Teſtis, occultam paſſionem non gerat, & impune Denunciato noceat. Si ſciatur a pluribus, incipiat proceſſum per Inquiſitionem; nullam faciat mentionem de Denunciante; præmittat examen Teſtium ſuper fama, & ſic procedat. Porro, ſi denunciat tanquam Judici, debet Superior denunciationem ſcripto recipere, adnotando nomen Denunciantis, (qui tamen non ſe inſcribit ad pœnam talionis in libello,) nomina Teſtium, & capita criminum; quorum omnium praxim dabimus in ſecunda parte.

8. Ex dictis ergo ſequitur, quod *Nullus fraterne denunciare debet, niſi Evangelica correctione præmiſſa*. Cum enim in tali denunciatione non intendat, niſi Fratris emendationem, debet juxta Evangelium primo corrigere inter ſe, & ipſum; exinde coram Teſtibus; & tertio dicere Eccleſiæ; & concordant in hoc Canones *cap. Novit. de Judic. cap. Si quis. cap. Cum dilectus. de Accuſat. cap. Accuſatio. cap. Si quis. 2. q. 7. Gloſ. 1. in cap. In omni. de Teſt.* Hoc autem ſano modo intelligi debet: Si enim denuncians probabiliter cognoſcit, ſe nihil profuturum per fraternam correctionem; ea omiſſa, poteſt paterne denunciare. *Caſu autem, quo judicialis correctio magis profutura crederetur*, omiſſa tunc, & correctione fraterna, & denunciatione paterna, poteſt judicialiter denunciare. Sed unde poterit probabiliter ſcire ſe non profuturum ex fraterna correctione? Ex multis. Puta, vel a natura Fratris peccantis, qui eſt ſuperbus, & reprehendenti ſuccenſet; vel ab experientia viſa in aliis, qui corripuerunt, & emendatus non eſt; vel a dignitate peccantis, qui admonitionem pauperculi Religioſi ſpreturus eſt, & ſimilibus. Nullo autem modo, aut paterne, aut judicialiter denunciare debet, *ſi Fratrem, remotis etiam*

labendi occaſionibus, viderit emendatum; jam enim lucratus eſt Fratrem, ſi is eum ſecreto corripientem audivit. Ex hoc deducitur, quod proprie correctio fieri debet, quando crimen Fratris habet tractum ſucceſſivum; ut in fornicatione, proprietate, ludo, furto, ebrietate, &c. non vero quando ex fragilitate ſemel cecidit Frater, & ſe correxit.

9. Quæ vero de fraterna correptione hucuſque dicta ſunt, ſunt de conſilio tantum, & nullo modo de ſubſtantia. Proinde ſi hæc omittatur, peccatur quidem contra charitatem, & forte aliquando contra juſtitiam, & ideo mortaliter; tamen denunciatio judicialis non vitiatur, ita ut invalidus reddatur proceſſus, ſi Judex procedat, quantumvis Denunciator correptionem non fecerit; & etiam ſi denunciatus emendatus ſit, & pœnitentiam privatam egerit. Quia jura decernentia correptionem præmittendam, non invalidant denunciationem aliter datam; & licet aliquis privatim pœnitentiam egerit, non relevatur tamen, quin publice puniri debeat, cum ſupponatur publice peccaſſe ex eo, quod per Teſtes in judicio crimen ejus probandum ſit. Concludit proinde *Textus*, quod *in judiciali denunciatione, ſi delicta ſint publica, & exceptuata, correptio charitativa non eſt neceſſaria*. Quæ vero dicantur delicta publica, & exceptuata paragrapho ſequenti dicemus. Ex dictis ergo patet, quomodo in Viſitatione paterna ſe gerere debeat Superior. Si enim ſibi denuncietur paterne delictum gravius, quod ſciatur a pluribus, & de eo ſit fama (licet unus tantum fuerit denunciator) & expediat illud non paterne, ſed judicialiter punire: debet proceſſum per Inquiſitionem incipere, quaſi fama deferente audierit, nullo modo nominato denunciante: & probata per Teſtes fama, proſequi ad inquiſitionem criminis, & ſententiam.

TEXTUS.

§. II. Privata delicta dicuntur, quæ privatam Denunciantis, vel propriam Delinquentis perniciem concernunt; ut Gula, Superbia, Ira, &c. Publica vero, quæ in publicum Religionis detrimentum vergunt; ut crimen læſæ Majeſtatis vel Divinæ, vel Humanæ; Hæreſis, Blaſphemia, Sortilegia, Prophanationes Sacrorum, Conſpiratio in Generalem, qui eſt Princeps Religionis, & in Provinciales, eorumque Commiſſarios, ac Superiores locales, eorumque Vulnerationes, Percuſſiones, Homicidia, Subornationes in Electionibus, Simonia, Peccatum nefandum, Fornicationes, Adulteria, dummodo periculum ſit hæc tria publicari poſſe; ſecus inter publica, & pernicioſa numerari non debent. In quo etiam fragilitas, & peccandi libido, oblata aut captata occaſio, ſeu malitia, conſideranda ſunt. In privatis item delictis, licet regulariter charitativa correptio præcedere debeat, tamen quando emendationis ſpes nulla affulget, nec tunc erit præmittenda.

SUMMARIUM.

10. *Crimen publicum in Jure Civili, quid ſit?*
Crimen, & delictum quomodo differant?
Delictum eſt maleficium lædens privatam perſonam.
Noxa, quid ſit?
Crimen eſt fraus, vel maleficium, quo læditur Reſpublica.
Crimina publica, quiſquis accuſare poteſt.
Crimen privatum, quomodo ex Statuto reddatur publicum?
11. *Publica judicia, & publicæ actiones, quæ ſint?*
Delicta privata, quæ?
Delicta publica, & privata dependent a diſpoſitione Statutorum municipalium.
In Jure Canonico omnia delicta ſunt publica.
Omne mortale peccatum publicum parit infamiam.
12. *Delicta publica apud Nos ſunt, quæ lædunt Religionem.*
Delicta privata tangunt perſonam particularem.
Pernicies *multa importat*.
Exempla criminis privati, & publici.
13. *Diviſio criminum allata eſt inutilis, & voluntaria.*
14. *Gravitas criminum in Religione, a quo deſumenda?*
Politia Civilis reputat graviora crimina, quæ ſunt turbativa Reipublicæ.
Religio graviora reputat crimina, quæ ſcandalo ſunt populo.
Et quæ trahunt multos ad tranſgreſſiones.
Et quæ Religioſam quietem turbant.
Motiva, per quæ redditur crimen leve, aut grave; remiſſive.

COMMENTARIUS.

10. IN Jure Civili alia eſt ratio diſtinctionis delictorum inter privata, & publica, ab ea, quæ in hoc *Textu* adducitur. Siquidem publica ſunt *crimina*, quæ proprie crimina vocantur. Licet enim *crimen*, & *delictum* communiter uſurpentur pro eadem re; in rigore tamen non ita eſt. Verum eſt, quod *Bartolus in l. Tranſigere. C. de Tranſact.* cenſet, *Crimen* eſſe nomen generale, & comprehendere ſub ſe omnia delicta; tamen, (ut optime advertit *Calvin. Lexic. verb. Crimen. l. Quid ſit §. Noxas ff. de Ædilit. edict.* ex *Ulpiano*,) *Jureconſulti* ponunt diſtinctionem inter *crimen*, & *delictum*; ita ut *crimen* dicatur omnis fraus, vel maleficium, per quod læditur Reſpublica; *delictum* autem ſit maleficium lædens privatam perſonam; quod etiam dicitur *noxa*. Crimina ergo publica ſunt ea, contra quæ datur actio publica, hoc eſt, quod licitum eſt cuivis de populo, qui per leges ab accuſando non repellitur contra ea Accuſationem in judicio inſtituere, ut deducitur ex *Jure l. 1. §. Conſequens ff. de Suſp. tutor. l. Eum, qui. §. In popularibus. ff. de Jurejur. Bologniu. Add. ad Io. de Anani. conſ. 12. num. 12.* Unde, ſi per aliquod Statutum determinetur, quod aliquod crimen poſſit ab omnibus accuſari; quantumvis crimen in ſe privatum ſit, tamen ex diſpoſitione Statuti, redditur publicum, ut ſcribit *Signorolus conſ. 142. in fin. & conſ. 244. num. 18. apud Tuſc. concl. 1076. litt. C.*

11. Hic dantur contra talia crimina publicæ actiones, ſive publica judicia, quæ ut ait *Juſtinianus Inſtit. lib. 4. tit. de Publ. judic.: Publica dicta ſunt, quod cuivis ex populo executio*, (hoc eſt perſecutio, ut ibi explicat *Diony. Gothofr. ad Inſtit. lib. 4. tit. 18. verb. Execut.*) *eorum plerumque data eſt*; De qui-

quibus publicis judiciis extat *Titulus in Digeſtis lib. 48.tit.1.* Crimina publica porro recenſentur in multis *Legibus*, ut *Julia Majeſtatis*; *de Adulteriis*; *Peculatus*; *de Vi publica*; *Vi privata*; *Ambitus*; *Repetundarum*; *de Annona*; *Cornelia de Sicariis*; *de Teſtamentis*; *Pompeja de Parricidis*; *Flavia de Plagiariis*, *&c.* Privata vero delicta dicuntur, quorum accuſatio, vel perſecutio permittitur ei, cui proprie privatim, ac ſpecialiter intereſt, ut ajunt *Duarenus lib. 1. diſp. 36. Gomez. de Delict. cap. 1. n. 9. & Gothofr. ad tit. de Priv. delict. ff. lib. 47.*; vel quorum obligatio, & actio ad privatam utilitatem, refertur. Hæc quoad jus *Cæſareum* antiquum: tamen, ut optime advertit *Dionyſ. Gothofr. loc. cit.* modo omnia ſunt mutata, juxta jura municipalia cujuſcumque Regionis; unde ad determinandum quænam ſint in unoquoque loco crimina publica, vel delicta privata, oportet adhærere locorum Statutis, ut voluit *Clarus lib. 5. ſentent. §. 1. verſ. Hæc tamen omnia*. In jure autem *Canonico* omnia crimina, ſive delicta cenſentur eſſe publica, ut habet *Gloſſa in cap. Infames. in verb. Fures. 6. qu. 1. cap. Omnes. cap. Illi, ea. can. & q. 1* omnia enim ſecundum *Canones* pariunt infamiam ex eo, quod ſunt peccata mortalia, & per publicam authoritatem, mediante pœna legum, ſunt ſic peccantes ad pœnitentiam cogendi, ut elicitur ex *cap. Si Sacerdos. 6. qu. 1. cap. Prædicandum. 22. qu. 1. cap. Tam. Sacerd. 24. q. 3.*

12. In hoc autem *Textu* diſtinctio delictorum in *publica*, & *privata* deſumitur ab objecto, quod læditur per tale crimen, nempe ſi eſt privata perſona, vel Reſpublica tota. *Privata ergo delicta dicuntur, quæ privatam denunciantis, vel propriam delinquentis perniciem concernunt*. Nomine *perniciei* venit quodlibet damnum, ſive ſpirituale, ſive corporale: unde habetur *pernicies exempli*; *ſubſtantiæ pernicies*; (hoc eſt deſtructio, ut ait *Gloſſa*;) *perniecioſum mercimonium*; *pernicioſe*, (ſcilicet cum damno) *agere*, ut videre eſt in pluribus Juris *Legibus*, & *Capitul. Niſi. de Præben. Clemen. 2. §. Conſiderantes. de Pœn. Inſtit. Quib. alien. lic. §. 2. ubi gloſ. in verb. Perniciem. L. 3. C. de Commentar. l. Tutor. §. Nunc. ff. de Suſp. tuto.* Si ergo denunciat aliquis *Cajum* de libro ſibi ablato, aut de verbere incuſſo, delictum hoc privatum eſt; reſpicit enim damnum paſſum a Denunciante. Si vero accuſat *Cajum*, quod inebriatus ſit, vel quod carnes in die jejunii comederit, eſt pariter privatum delictum, quod tendit ad damnum ſpirituale, vel corporale Denunciati delinquentis. *Publica vero, quæ in publicum Religionis detrimentum vergunt, ut crimen læſæ Majeſtatis, &c.* Et patet hic *Textus*, nec criminum, quæ hic enumerantur rationes aperimus: eorum ſpecies ex integro trademus in *Tractatu de Delictis, & Pœnis*, quem, Deo dante publicabimus.

13. Ut verum autem ſatear, mihi videtur, & inutilis, & prorſus voluntaria apud Nos talis criminum diviſio. Inutilis quidem eſt ex eo, quod non ſolum poteſt quivis Fratrum accuſare criminoſum de quovis crimine, quod ſit peccatum mortale, aut gravis tranſgreſſio contra Ordinis Conſtitutiones; ſed etiam adiguntur omnes, & ſinguli præcepto Obedientiæ ad denunciandum ſaltem paternaliter tales criminoſos. Voluntaria autem; quia inter publica recenſentur aliqua delicta, quæ Rempublicam totam non damnificant, ſed privatam perſonam, vel Delinquentis, ut Blaſphemia; vel Corei, ut vitium innominabile; vel Injuriam Paſſi, ut percuſſio, & ſimilia. Accedit, quod neque ex enormitate, aut gravitate delictorum petitur iſta diſtinctio. Siquidem percuſſio, & ſubornatio in Electionibus non ſunt crimina atrocia, aut enormia, & tamen inter *publica* ponuntur; vice verſa peccatum nefandum Dæmoni ipſi abominabile, quod in jure Civili *l. Cum vir. C. Ad leg. Jul. de Adult.* punitur morte, ſi non adſit periculum publicationis, enumeratur inter delicta *privata*.

14. Ex verbis autem *Textus* dicentis, Sodomiam, Fornicationem, & Adulterium computari inter crimina publica, *dummodo periculum ſit publicari poſſe*, aperitur via ad aſſignandum diſtinctionem criminum, ac eorum gravitatem pro Religioſa Republica. Advertendum ergo, quod publica politia in librandis pœnis pro criminibus, non attendit gravitatem delicti ſolum, ut eſt offenſivum Dei, & provocans iram ſuam, ſed, ut in pluribus, punit graviori pœna illa delicta, quæ publicam utilitatem lædunt, vel perſonam Principis tangunt; ut videre eſt in crimine læſæ Majeſtatis, proditionis Patriæ, Moneta falſa, homicidio, & ſimilibus. Pari ergo modo procedit Religioſa Reſpublica, ut cenſeat graviora, & gravius punibilia illa crimina, quæ magis Deum offendunt, & magis Religionem damnificant. Porro Religio maxime damnificatur per crimina publica, quæ, attenta locorum qualitate, magnum ſcandalum ingerunt Sæcularibus, unde amittit Religio bonam famam. Dixi attenta locorum qualitate: Quia videre Religioſum ebrium in Germania non eſt magnum ſcandalum; ſed in Hiſpania graviſſimum eſt: ſicut ſumere tabaccum per ſuffumigium, in Gallia eſt Religioſis grave piaculum; in Italia minime. Pariter damnificatur Religio per crimina, quæ alios trahunt in tranſgreſſiones, per malum exemplum corrumpens alios. Unde cecinit *Satyricus, Satyr. 2.*

——————— *Dedit hanc contagio labem,*
Et dabit in plures, ſicut grex totus in agro
Unius ſcabie cadit, & porrigine porci.
Uvaque livorem conſpecta ducit ab uva.

Inſuper damnificatur per crimina, quæ publicam quietem, & pacem turbant; ut inobedientia, contumacia, percuſſiones, furta, & ſimilia. Ex his ergo metiri debemus gravitatem criminum, & ea exiſtimare publica, vel privata. Si enim ſunt commiſſa cum magno ſcandalo Sæcularium; vel delinquens publice, quoad Fratres, peccat, ita ut alios poſſit ad ſimilia exemplo ſuo provocare; vel eſt conſuetus in crimine Fratrum pacem lædente; tunc crimen, quod de ſe poſſet eſſe privatum, fit publicum, & ab omnibus denunciabile, etiam minime præmiſſa correptione. Si vero crimen eſt ſecretum, ſemel commiſſum, & emendatum, quamvis grave, dum Religioni nullo modo damnum attulit, cenſetur privatum: quia ſolam animam delinquentis damnificavit. Sequitur *Textus*: *In quo etiam fragilitas, & peccandi libido, oblata, vel captata occaſio, &c.* Hic tanguntur motiva, quæ poſſunt reddere crimen levius, vel gravius; ſed quia de his redibit ſermo, dum loquemur de arbitriis Judicum, non immoramur. *In privatis item delictis, &c.* Jam ſupra dictum eſt, charitativam monitionem eſſe tantum de conſilio; proinde omitti ſemper poteſt in denunciatione judiciali, abſque eo, quod vitietur proceſſus.

T E X T U S.

§. III. Inhabilis ad accuſandum, eſt etiam inhabilis ad dunuunciandum judicialiter. Denuncians judicialiter tenetur tempus, locum, crimen adnotare, ac Teſtes nominare; quos deinde Judex ex Officio examinare debet, ſi Denunciatorem accuſare judicaverit rationabiliter. Si facta demum denunciatione Denunciator inſiſtit apud Judicem, eumque ſtimulat ad procedendum, & puniendum (quia tunc perſonam actoris, ſub titulo Denunciatoris abſcondit,) tenetur Judex illum cogere, ut ſe Denunciationi ſubſcribat; & ad probandum, tamquam ſubdolus Accuſator obligetur, Et licet purus Denunciator talionis pœnæ non ſubjaceat, quia non eſt accuſator, ſed ſolum viam aperit Judici ad Inquirendum; tamen ſi falſum denunciaverit, pœna extraordinaria puniri debet,

S U M M A R I U M.

15. *Denunciator debet eſſe bonæ famæ.*
Denunciare non poteſt, qui non poteſt accuſare.
Crimina excepta quilibet poteſt denunciare.
Denunciare paternaliter nullus prohibetur.
De conſuetudine quilibet admittitur ad denunciandum judicialiter.

16. *Denunciatio quænam debet continere?*
Teſtes in denunciatione dicuntur aſſumpti ex Officio.
Rationabiliter factum, quid dicatur?
Judex omittens examinare Teſtes poſt denunciationem, peccat mortaliter.
Si tamen, ob bonum commune, non emendat paternaliter criminoſum.

17. *Denunciator ſtimulans Judicem ad procedendum eſt Accuſator.*
Ad pœnam talionis debet ſe obligare.
Punitur, ut Accuſator, deficiens in probatione.
Quid faciendum a Judice, quando prætenſus Denunciator ipſum ſtimulat?

18. *Denuncians paternaliter nullam pœnam ſubit, ſi crimen non probatur.*
Denuncians paternaliter, non probato crimine extraordinarie punitur.
Denuncians ſemper infert infamiam denunciato.
Aliquando denuncians punitur pœna talionis.
Crimen mitius punitur per Inquiſitionem, quam per accuſationem.
Crimina excepta æqualiter puniuntur in Inquiſitione, & Accuſatione.
Denuncians de crimine excepto, quod non probatur, punitur pœna talionis.

C O M M E N T A R I U S.

15. CUM ex charitate erga proximum, & deſiderio emendationis ſuæ fieri debeat denunciatio, ut ſupra dictum eſt, oportet Denunciantem eſſe virum integrum, & bonæ famæ: proinde ille, qui inhabilis eſt ad accuſandum, eſt etiam inhabilis ad denunciandum *judicialiter*, ut ex multis juribus deducitur. *cap. Qui ſunt. 3. q. 4. cap. Cum dilectus. de Accuſat. Gloſ. in cap. In omni. in verb. In omni. de Teſt. Bart. in l. Divus n. 7 ff. de Cuſt. reo. Speculat. tit. de Denunciat. §. Quis poſſit. verſ. Canonica. Diaz. Salycet. Angel. Clar. Villag. apud Berti. Pract. crim. Tit 7. cap. 6. num.* 4. Duo autem advertenda ſunt. Primum eſt, quod hoc intelligendum eſt de Denunciante, qui non proſequitur propriam injuriam; ſi enim proſequatur injuriam ſuam, habilis ſemper eſt, & repelli non debet: ſicut enim inhabilis per leges ad accuſandum, accuſare permittitur, ſi propriam injuriam proſequitur; ita dicendum eſt de Denunciante. Pariter, ſi denunciatio eſt de crimine excepto, ut Hæreſi, Simonia, Rebellione, læſa Majeſtate, Sacrilegio, dilapidatione bonorum Eccleſiæ, &c. in quibus omnes inhabiles admittuntur ad accuſandum, exceptis inimicis; ut ſcribit *Berti Pract. crim. Tit. 7. cap. 6. n.* 6. Secundum eſt, quod *Textus* dixit *judicialiter*, unde non excluditur, quod denunciare non poſſit *paternaliter*; & ita declarat praxis continuata Religionis, quæ in paternis Viſitationibus omnes Religioſos indifferenter ad denunciandum admittit. Verum tamen eſt, quod ſupradicta procedunt de jure antiquo, quod modo per contrariam conſuetudinem abrogatum eſt. Unde ad denunciationem quilibet admitti poteſt, ut probatur ex praxi omnium Curiarum, & opinione multorum Doctorum *Angel. de Malef. in verb. Necnon ad denunciat. n. 4. Maria. Soccin. in cap. Qualiter, & quando il 2. n. 81. de Accuſat. Corrad. Pract. fol. 296. n. 9. Clar. q. 7. n. 3.* cum per denunciationem ſolum ſternatur via Judici ad inquirendum.

16. Forma porro denunciationis eſt, quod *denuncians tenetur tempus, locum, crimen adnotare, ac Teſtes nominare* (prout etiam fit in Accuſatione), ad hoc, quod Judex ſciat quoſnam Teſtes debeat examinare ad probationem criminis: *quos deinde Judex ex Officio examinare debet*; & hoc ad differentiam Accuſationis. Quando enim proceditur per eam, Judex examinat Teſtes, ut ab Accuſatore productos. Quia vero in Denunciatione procedit *ex Officio*, ut dictum eſt, & non ad inſtantiam Partis; proinde Teſtes tunc dicuntur *ex officio aſſumpti*, quantumvis fuerint a Denunciante ſubminiſtrati. *Si denunciatorem accuſare rationabiliter judicaverit*. Quid eſt autem accuſare *rationabiliter*? Dico, quod eſt accuſare ad formam legum: quia *rationabiliter* fit, quod fit juxta leges, quod enim juxta leges fit, rationabile eſt ex *cap. Ea, quæ. de Re judic. ubi Abb. Gloſ. in cap. Si quando. in verb. Rationabiliter. de Reſcript. & in cap final. in verb. Rationabilis. de Conſuet.* Confunditur vero hic Accuſatio cum Denunciatione; & *accuſare rationabiliter* accipitur pro denunciare ad formam legum. Intantum autem debet Judex ex officio examinare Teſtes poſt denunciationem *rationabiliter* factam, quod ſi hoc omittat, peccat mortaliter, negando juſtitiam, ex *Gloſ. in cap. Excommunicamus. in verb. Neglexerit. de Hæret. D. Thom. 2. 2. qu. 54. art. ult. Abb. in cap. Cum dilectus. de Accuſ. Paſſerin. Trib. Regul. q. 9. art. 5. a. 39.* niſi caſu, quo bonum commune aliud requireret, puta quod Judex paterne crimen amendaret, ut alias dictum eſt.

17. *Si facta demum denunciatione, Denunciator inſiſtat apud Judicem, eumque ſtimulet, &c.* Familiare eſt intra clauſtra palliare accuſationem ſub nomine denunciationis: Unde clare dignoſcitur animus Denunciantis, quod accuſationem intendat, (licet denunciationem tantum exhibeat,) ſi denunciatione data, inſtet apud Judicem, ut Denunciatum puniat.

Tunc

Tunc ergo Judex debet eum obligare ad ſe inſcribendum ad pœnam talionis, prout hic dicitur, & eum punire, ut Accuſator calumnioſus, ſi deficiat, ut de Denunciatore deficiente volunt *Doctores. Cyn. in l. Severiter. in fin. C. de Excuſ. tut. Alberic. in l. Sancimus n. 6. C. de Judic. Gratian. conſ. 92. num. 1. lib. 1. & Catald. de Syndic. q. 182. apud Clar. q. 7. verſ. Sed nunquid.* At quomodo conſtabit in proceſſu, quod Denunciator inſtiterit apud Judicem, ut puniat Denunciatum, ſi in libello denunciationis nullam inſtantiam fecerit, ſed ſimpliciter dixerit, *ſe denunciare*, & oretenus poſtea Judicem ſtimulaverit ad puniendum Denunciatum? Dico, quod prudens Judex debet in decreto receptionis denunciationis ponere inſtantiam oretenus factam a denunciante, & decernere tunc, quod ipſe ſe ſubſcribat ad pœnam talionis, hoc modo: *Cum porrecta fuerit denunciatio, &c. a P. N. contra P. N. prout, &c. ipſeque P. N. denunciator oretenus poſtea dixerit Patri Provinciali, ut contra prædictum P. N. denunciatum, prout de jure procederet, advertens Pater Provincialis talem denunciantem colorare Accuſationem ſub nomine denunciationis, ipſum obligavit ad ſe ſubſcribendum pœnæ talionis, &c.* & faciat, quod ſe ſubſcribat; quod ſi noluerit, denunciationem non acceptet; quia tunc eſſet Accuſatio non legitime facta, & proinde minime recipienda, ut alias dictum eſt. Sed ſi de crimine eſt fama, procedat ad Inquiſitionem ex officio, probando famam, &c.

18. *Et licet purus denunciator talionis pœnæ non ſubjaceat, &c.* Advertendum hic, quod *purus denunciator* dupliciter poteſt capi. Primo modo, ſi denunciet paternaliter: & tunc nullam omnino pœnam in foro externo ſubit, ſi non probat, aut calumnietur; nec etiam ullum Teſtem aſſignare tenetur ad probandum crimen, de quo denunciat, quia probandi partes non aſſumit, nec denunciationem proſequi intendit: Nec vult, quod Prælatus procedat ad ullam pœnam; ſed tantum ad emendationem proximi. Secundo modo *purus denunciator eſt*, qui judicialiter quidem denunciat, ut ſternatur via Judici ad procedendum ex officio, & Teſtes aſſignat, ut Judex faciliter poſſit crimen inveſtigare; non tamen curat, quod Judex procedat, nec ne. Iſte ergo, ſi non probat delictum, non tenetur talionis pœnam ſubire, quia ad probandum non ſe obligavit, ut Accuſator; tamen aliquam pœnam, puta extraordinariam debet incurrere, ut habet iſte *Textus*, & eſt expreſſum in jure *cap. Cum dilectus. junct. gloſ. in verb. Calumniandi. ubi Abb. nu. 3. & 8. de Calumniat.* Et rationem hujus optime aſſignat *Abbas loc. cit.*: & eſt: quod licet denunciator non agat ad pœnam, ſed tantum ad correctionem denunciati; tamen denuncians ſemper infert infamiam denunciato. Si ergo deficit in probatione, tunc propter infamiam illatam denunciato contra jus, & fas, debet puniri pœna extraordinaria; & ne anſam impune infamandi arripiant calumniatores, ut habet *Textus*, & *Gloſſa* illius *Capituli*. Non tamen ſemper punitur denunciator deficiens in probatione pœna extraordinaria, ſed etiam pœna talionis: quando ſcilicet denunciatio eſt de crimine excepto, pro quo eadem imponitur pœna, ſi agatur per viam inquiſitionis, ac ſi ageretur per viam accuſationis. Regulariter enim mitius punitur crimen probatum per viam inquiſitionis, quam accuſationis ex *cap. Dilectus. il 2. de Simon.* ſed in criminibus exceptis, puta Homicidio, Simonia, & ſimilibus, eadem pœna imponitur, tam ſi agatur per inquiſitionem, quam ſi per accuſationem, ut habet *Decretalis. cap. Inquiſitionis. de Accuſat.* Si ergo denunciatio eſt de tali crimine excepto, denunciator non probans, debet puniri juſta pœna talionis, cui in denunciatione talium criminum, debet ſe omnino inſcribere, ut *Abbas* optime probat. *in cap. Inquiſitionis. num. 6. verſ. Sed ego. de Accuſ.*

T E X T U S.

§. IV. Adverſus Prælatos, magni nominis Viros, ab infimæ plebis hominibus denunciationes nullo pacto recipi debent, ſed contra ipſos, ut plurimum per accuſationes procedendum eſt. Per litteras miſſivas ſine nomine nullus Judex moveatur ad procedendum, inquirendumque; alias proceſſus erit nullus. Canonice Denuncians, tanquam Teſtis examinari poteſt, non qui judicialiter.

S U M M A R I U M.

19. *Contradictio apparens in Textu.*
Conciliatur.
Denunciatio facta a criminoſis non admittenda.
Perſonæ viles, non poſſunt denunciare Prælatos, & alios magni nominis.
Sed debent accuſare, quos intendunt denunciare.
In foro paterno denunciare poſſunt.

20. *Viri magni nominis, qui ſint?*
Religio omnes facit æquales.
Homines infimæ plebis in Religione, qui ſint?
Plebs in jure Civili, quæ dicatur?
Perſonarum tria genera in Civitatibus.
Ita pariter in Religione.
Plebs tres gradus hominum continet.
Plebs pariter Religioſa habet Supremos, medios, & infimos.
Infimæ plebis Religioſi aliquando ſunt audaces in denunciando.
Quare iſti denunciare prohibentur?

21. *Accuſatio per litteras non poteſt dari.*
Per litteras fieri poteſt denunciatio.
Non tamen per litteras cæcas.
Scriptura privata, ut valeat, debet ſubſignari.
De litteris cæcis nulla habenda eſt ratio.
Scriptura ſine nomine infamiam non affert.
A littera cæca poteſt excitari Superior ad indagandum extrajudicialiter.
Cautela Superioris circa litteras cæcas.

22. *Denunciatio Canonica quæ?*
Denunciator in foro judiciali nequit eſſe Teſtis.
Scriptura ſubſignata nomine alterius, ipſo inſcio, eſt cæca.

COMMENTARIUS.

19. Difficilis eſt iſte *Textus* ex apparenti contradictione. Supra enim loquendo de Accuſatione *Tit. Accuſatio. §. 6.* dicitur, quod non eſt recipienda *niſi a perſonis, de quarum zelo non ambigatur*: hic vero dicitur, quod non recipiantur denunciationes *ab infima plebis hominibus, ſed ut plurimum per accuſationem procedendum eſt adverſus Prælatos*. Sed nulla eſt contradictio: quandoquidem aliud eſt eſſe inhabiles ad denunciandum ratione

tiooe ſtatus, & conditionis vilis, & abjectæ; aliud eſt, eſſe inhabilem ed eccuſandum ratione malæ vitæ, & morum. Pariter eliud eſt, non poſſe denunciare, & aliud noo poſſe eccuſare. Si ergo loquamur de inhabilitete orieote *a* vite erimioosa, & mala fama; iſte æqualiter conſideretur in Denunciatore, ſicut io Accuſatore: & quemedmodum contre Prælatoe non edmittitur accuſatio, *niſi a viris probis, de quorum zelo non ambigatur*; ita eootra eoſdem non debet admitti denunciatio facta e eriminoſie, & malis homioibue, ut per multa *jura* probet *Gloſ. ie cap. In omni. verſ. Item roeſuevit. de Teſt. c. Qui ſine. cap. Poſtulates. §. Perre. 3. q. 7. cap. Multi. t. q. 1. cap. Epiſcopus in Syeod. 35. q. 6. rap. Præterea, de Teſt. eege. cap. Cum in tua. de Sponſal.*, quie Denunciator debet eſſe bonæ famæ: At eliquis poteſt eſſe bonæ famæ, ſed ſtatue vilie, pauperie, & plebie infimæ, iſte prohibetur oe accuſare? Non: prohibetur tamen denunciare, ex hoc *Textu*; unde ſi talis denunciare vult, debet e Judice obligari ad eccuſendum, nempe ſe inſeribendo pœnæ telionis. Ratio eſſe poteſt; quia per denuncietionem elique infamie irrogatur Denunciato, ut dictum eſt, & Denunciens deficiene extraordinarie ſolum, & oon ad talionem punitur. Ne ergo tales homines faciles ſint ed denunciendum, & famæ Prælatorum, quæ maxime cuſtodiri debet, tam faciliter lædi poſſit; obligentur tales ad ſtrictam pœoam telionie, proeedendo per aceuſetionem, ut ab ee deterreaotur e denunciando, & hoc non eudeant, niſi crimeo verum ſit, & probari poſſit. Advertendum tamen, quod *Textes* intelligi debet de Denunciatione judieiali, non vero in foro paterno. Siquidem in hoc noo eſt aliqua diſtinctio, & in Viſitationibus paternie, (ut eſt invariata praxis,) æque debeot admitti.

20. At quinam ſunt *megei nominis viri*, de quibus *Textus* loquitur? Dico, quod ſunt illi de quibus locuti ſumus ſupre *Tit Accuſatio* §. 6. talee enim redduntur ex virtute. Et quinam *infimæ plebis homines* in Religione, quæ natalium eminentiam humiliat, humilitatem ſublevat, & eae ad æquelitatem reducit; unde de *Religione Minerum* verificari poteſt epigraphe, quæ apponitur Morti, puta *Sceptra ligoeibes æquo*, dicente Poete:

Pallida Mors æque pulſat pede
Pauperum tabernas, regumque turres?

Dico, quod ſunt *Tertierii* ſervientes in Conventibus, *Lairi converſi*, & *ſimplires Sacerdotes* nullo officio Religionis idonei. Iſti dicuntur plebie infimæ; quia ad *Magiſtratus*, neque *munera Ordinis*, quæ qualificant Religioſum, ut Lectura, Cooeiones, Magiſterium Novitiorum, & ſimilie, pro inhabilitate, aſſumi non poſſunt. Tales ergo in Religione poſſunt diei infimæ plebie. Quia in *jure Civili plebs* intelligitur ee pere populi, in qua *Patritii* non ſunt. *l. Plebs ff. de Verb. ſign. ubi Gothafr. A. Gell. lib. 19. c. 20. Iſidor. Orig. lib. 9. cap. 5. Ferret. ie l. 2. ff. de Orig. jur. Brecb. in d. l. Plebs. ff. de Verb. ſig. aped Calvie. verb. Plebs. 2.* Civitae enim trie genere perſonarum complectitur; nempe *Magiſtrates*, qui Rempublicam adminiſtrant; *Patrities*, nempe Nobiles, ex quibus aſſumuntur *Magiſtratus*; & *Plebejas*, qui ſunt ignobiles, & eſt pars vilior populi. A pari ergo Religio eſt: In ille enim ſunt *Praleti*, & alii in dignitatibus conſtituti, qui eam gubernaot, & ſunt *Magiſtratus*: Saeerdotes doctrine, & vitæ probitate pollentes, qui conditiones habent, propter ques poſſunt eligi ed Præleturas, & iſti ſunt *Patritii*; cœteri vero, qui in perpetuo ſtetu ſubjectionis eſſe debent, (vel ratione conditionis, ut *Tertiarii*, *ac Laici Converſi*; vel retione inhabilitatis, ut *Secerdotes ſimplices*, litteretura, & gubernii incepacee, ſunt plebs Religionis. Quia ergo *Textus* dicit: *iefimæ plebis*, adverteodum, quod non ex hoc, quod aliquie *ſimplex Sacerdos*, aut *Laices* eſt, ideo cenſendus ſit inidoneue ad deounciaodum; quia licet de *plebe* ſit, non tamen de *infima plebe* eſt: In *plebe* enim gradus ſunt, nempe Supremi, ut *Mercatores*; medii, ut *Fabri, & artifices*; infimi, ut *Stabelarii*. *Caupones*, *Bajuli*, & hujuſmodi. Ita in Religioſe plebe, alii licet idonei non ſint ad Prælaturas, tamen ſunt idonei ed elia munera Religioni utilie; ut eſſe *Moderatar Chari*, *Caremoniarius*, *Secriſta*; aut reſpectu Leicorum, eſſe *Pictor*, *Infirmarius*, *Architectus*, *&c.* iſti in plebe ſunt Supremi. Nonnulli ex Saeerdotibus epti ſunt utilibus, ſed minus dignis Officiis, ut eſſe *Aromatarium*, vel *Receptorem heſpitum*, eut *Bibliographum*; ex Laicis eſſe *Janitorem* diligentem, *Quæſtuarium* providum, *Serterem* charitativum: iſti ſunt mediæ plebis. *Iefimæ* ergo *plebis* ſunt cœteri nullius frugis, ed nihil apti, ſed tanquam fuchi epum mel comedentes. Iſti ergo ſunt *infimæ plebis*, qui a deounciatione Prælatorum erceri debent, maxime ſi vilitatem ſtetus, orationie, & devotionis ſpecielis ſtudio non edjuverint. Aliquoties vidi ex iſtis aliquos factos audacinres, ex propria vilitate. Dicunt enim: *quid amittere poſſum in Religione? Victus & veſtitus mihi ie promptu eſt, ſicut, & aliis*. Hinc pœnae privationis ſuffragiorum, vel actuum legitimorum, vel Officiorum Ordinis non metuunt, quia illie omnibus jam ſunt priveti *a* propria inhebilitete; proinde audaces, & facilee ſunt ad denunciandum, & aliorum famam prodendum. Optime ergo providet *Textus*, ne talium ex *infima plebe* denunciationes recipiantur contra Prælatoe, ac alios viroe dignos, ſed tantum accuſationee; ut locus rigoroſæ pœnæ talionie ſit, ſi deficiant, & per hanc eorum eudacie compeſeetur.

21. *Per litteras miſſivas ſine eomine, &c.* Hoc intelligi debet, ſi Judex ponat in actis Epiſtolam cæcam, tanquam fundamentum, ſuæ Inquiſitionis; hoc enim pacto procederet, abſque Aeculetore, Denunciatore, aut Infamia, quod *a* jure vetatur, ut alias dictum eſt. Siquidem Epiſtola illa non poteſt habere vim Accuſationie: Aecuſetio enim per litteras non poteſt dari: *cap. Per litteras. 2. q. 8. Stephan. PP. Epiſt. e. cap. 4. Abb.* in *rap. Licet. n. 2. de Accuſat.* Unde ſi Subditus eecuſet eliquem apud Superiorem per litteram miſſivam, entequam incipiat procedere, debet Judex vocare eoram ſe Accuſantem, a quo debet oretenus eccuſatio fieri, & ſcripto mandari, vel *a Noterie*, vel eb Accuſatore ipſo; & ita ſcriptæ accuſationi debet ſe ſubſcribere. Neque poteſt Epiſtola cæca habere vim Denunciationis: Quie licet denunciatio poſſit fieri per literae, ut ex *cap. Licet. ebi Abb. n. 2. de Accuſat. Paſſerin. Trib. Regul. q. 9. art. e. n. 8.* deducitur; tamen ſi ſubſignata non eſt, nullum effectum producere poteſt. Scripture enim priveta nullius eſt momenti, niſi ſit proprio nomine e Scribente ſubſigneta; & ſi eſt Epiſtolaris, etiam contineat nomen ejus, cui mittitur, ut ſcribit *Baldus. Coeſ. 349. verſ. Moda non eſt. lib. 1. epud Tuſr. Concl. 4. n. 43. litt. S.* Tandem neque habet vim Infamiæ: tum quia eſt unum folium particulere, vel privetum; Infamia vero oportet, quod ſit a multis: tum quia neſcitur, an Scriptor ſit vir probus, aut improbue; Infamie vero, *a* qua legitime poteſt Judex moveri ed inquirendum, oportet, quod ortum habeat a viris probis. *cap. Qualiter, & quando. il 2. de Accuſat.* Et ita de litteris ſine nomine non eſt hebende *ratio*, etiem ſi in ee deſeriberentur Teſtes de delicto informati, ut deducitur ex *jure*, &

tra-

Digitized by Google

tradit *cap. Inquiſitionis de Accuſ. Clar. q. 5. verſ. Neque in hoc*, quia hujuſmodi ſcripturæ ſine nomine, infamiam non afferunt ex *cap. final. de Accuſat.* Si vero Superior, accepta Epiſtola, excitatur ad inquirendum extrajudicialiter de delicto, & reperit de eo eſſe famam inter Fratres, etiam probos, non inimicos, leves &c. ſi incipit proceſſum ſuper infamia, de qua in principio conſtare faciat per duos Teſtes, &c.; tunc proceſſus erit validus, quia apparet inceptus legitime, infamia præcedente; licet fuerit Judex a littera cæca excitatus. Et hic modus aliquando poteſt prodeſſe, quando, nempe Denunciandus, ſeu Accuſandus eſt perſona potens, quam omnes metuunt; & tamen expedit Reipublicæ, ut puniatur, & vir probus ſibi metuit, ſi denunciat, aut accuſet, ideo occulte ſcribit. Ideo cautus Superior bene advertat ad hoc punctum, & videat, ſi denunciatio cæca, eſt de viro, quem omnes timent ob auctoritatem, aut alia de cauſa juſtum metum incutiente. Si hoc eſt, cum dexteritate indaget de fama delictorum illius; & ſi hanc invenerit, viriliter procedat, ut dictum eſt ex *Farinac. q. 1. n. 49. apud Sgroi par. 3. cap. 8. n. 7. quos dat Paſſerin. Trib. Regul. q. 9. art. 2. n. 14.* Quod ſi denunciatus eſt vir, de quo talis metus haberi nequit nullam rationem habere debet de tali Epiſtola cæca; quia tales ſcripturæ procedunt, ut plurimum, a nebulonibus, & malignis.

22. *Canonice denuncians tanquam Teſtis examinari poteſt, non qui judicialiter.* Ab antiquis Canoniſtis *in cap. Novit. de Judic. & in cap. Si peccaverit. 2. q. 1. Sylveſt. verb. Denunciatio. n. 1. Angel. eo. verb. in princ. Sua de Teg. ſecret. Memb. 2. q. 5. Berti Pract. crim. Tit. 7. cap. 5. n. 2.* denunciatio quadrupliciter diviſa eſt, in *[illegible]*, *Canonicam*, *Judicialem*, & *Regularem*, ſed ut advertit Paſſerinus, *Trib. Regul. quæſt. 9. art. 1. num. 1.* ex Cardinale de Lugo, *de Juſt. & jur. Diſp. 38. num. 13.* & nos ſupra diximus, ad duo membra reducitur, *paternam* nempe, & *judicialem*. Quia vero *Canonica denunciatio*, a qua dicitur *Canonice denuncians* definitur, quod ſit *criminum apud Judicem facta delatio, ad ea tollenda, damnumque Reipublicæ reprimendum*, ut ſcribit *Berti Pract. crim. Tit. 7. cap. 5. n. 2. verſ. Canon.* naſcitur difficultas in hoc *Textu*, qui diſtinguit *Canonice denunciantem*, contra denunciantem *Juridice*. Sed hic debet intelligi *Canonice denuncians* pro Denunciante in foro paterno, qui bene poteſt, ut Teſtis examinari in foro judiciali; Non vero, qui denunciat in foro judiciali, quia iſte parum diſtinguitur ab Accuſatore, licet nullam faciat inſtantiam apud Judicem, ut procedat: Unde ſicut Accuſator nequit eſſe Teſtis, ita neque Denunciator ex *cap. Teſtes. 4. q. 3. cap. Furus §. De omni. de Verb. ſign.* & *Paſſerin. Trib. Regul. q. 9. art. 5. n. 40.* Proinde advertant, quod ſi aliquando & in pluribus, (denunciatione miſſa per Epiſtolam, aut præſentata Provinciali) Denunciator examinatur, hoc eſt, & fit non ut ipſe probet aliquo modo delictum tanquam Teſtis; ſed vel ad recognoſcendam Epiſtolam a ſe ſcriptam, ut legitime appareat de Denunciante, ne ab alio ſcripta eſſet Epiſtola, & ejus nomine falſo ſubſignata, tunc enim habenda eſſet, ut Epiſtola cæca, & ideo nullus ſederetur ex ea proceſſus; vel ad magis informandum Judicem de circumſtantiis delicti, ad hoc, ut facilius ſit ejus probationes inveſtigare.

I. Quæritur: An requiratur infamia, quando Judex procedit per viam denunciationis?

SUMMARIUM.

23. *Tres modi procedendi reducuntur ad duos.*
Antiqui Canones loquentes de Denunciatione, intelligunt de Evangelica.
Ad procedendum judicialiter ex Denunciatione Evangelica requiritur infamia.
24. *Procedendo ex Denunciatione judiciali non requiritur infamia.*
Crimnoſus ex Denunciatione eſt ſufficienter diffamatus.
Denunciatio judicialis introducta eſt de jure novo.
Juramentum in Denunciatione eſt neceſſarium.
Denunciatio debet æquivalere infamiæ præcedenti inquiſitionem.
Denunciatio jurata æquivalet infamiæ.

23. RESpondeo: quod, ut bene advertit *Paſſerinus Trib. Regul. q. 9. art. 1. n. 2.* licet aſſignetur in *jure* triplex modus procedendi, nempe per *Accuſationem*, *Denunciationem*, & *Inquiſitionem*; tamen ſi capiatur Denunciatio judicialiter facta, tres modi reducuntur ad duos. Quia vel Denunciator inſtat apud Judicem, ut puniat? Et tunc fit Accuſator, ut dictum eſt, & Judex procedit ad inſtantiam Partis: Vel ſimpliciter defert Judici notitiam criminis, non inſtando, ut puniat? Et tunc Judex ex *Officio* procedit. Videtur ergo ſequi ex hoc, quod in caſu tali, ad hoc, ut Judex procedere poſſit, requiratur infamia præcedens; ita ut, ſi *Cajus* denunciat *Sejum* ſimpliciter de furto, de quo nulla eſt infamia, & ſolummodo ſciatur a *Sticho*, & *Titio*, Judex, ex officio, procedere non poſſit, ad inquiſitionem. In hac ſententia videtur eſſe *Berti Pract. crimin. Tit. 7. cap. 3. n. 3. cap. Licet. de Accuſ.* citans *Bald. in l. Ea quidem. eo. titul. Hoſtien. in cap. Qualiter. il Pract. 2. eo. tit.*, & movetur, quia in quodam *Capitulo* narratur, Abbatem a Monachis fuiſſe denunciatum de quibuſdam criminibus, de quibus nullus fuit locus inquiſitioni, quia infamia non præceſſerat. At iſta opinio minime ſubſiſtit, ſi Denunciatio accipiatur, ut facta in judicio; ſed tantum vera eſt in caſu, quo fiat Superiori, ut Patri. Et re vera omnes antiqui *Canoniſtæ*, quando locuti ſunt de denunciatione, ſemper intellexerunt de *Evangelica*, quæ fit Superiori, ut Patri; proinde dicebant, & bene, quod ad procedendum per viam *Denunciationis Evangelicæ*, oportet, quod præcedat infamia: cum enim notitiam criminis non habeat Superior, niſi in foro Patris, & non Judicis, & in Denunciatione procedat ex *Officio*, ſi non præcederet infamia, nulliter procederet; quia abſque prævia notitia legali criminis, quod fieri non poteſt.

24. Tandem, reſolvendo quæſtionem, dico, quod procedendo per viam Denunciationis Judicialis nullo modo requiritur, quod infamia præcedat, ut volunt communiter *Doctores Clar. q. 7. init. Lug. de Juſt. Diſp. 37. n. 64. Bict. q. 13. n. 15. Lezan. Tom. 1. cap. 27. n. 19. Sgroi par. 3. cap. 8. nu. 10. Paſſerin. Trib. Reg. q. 8. art. 4. n. 16.* Et ratio eſt: quia in Denunciatione judiciali, Denuncians producit Teſtes, ut ſupra dictum eſt: & quamvis delictum ſit ſolis Teſtibus notum, & proinde communiter dicatur occultum, re vera tamen tale in judicio non eſt, cum per Teſtes poſſit fieri publicum, & per accidens eſt, quod de eo taceatur: Crimnoſus ergo per denunciationem remanet ſufficienter diffamatus apud Judicem. Nec eſt, quod opponatur, quod quando Judex ex *Officio* procedit, oportet, quod infamia præcedat. Quia quando *Canones* antiqui ſanxerunt

infamiam debere præcedere, cum ex *Officio* Judex procedit; non agnoverunt niſi duplicem modum procedendi judicialiter, puta per Accuſationem, & per Inquiſitionem; illam ad inſtantiam Partis, & iſtam ex officio, & ut dictum eſt, Denunciationem accipiebant factam tantum Superiori, ut Patri; & proinde *Canones cap. Qualiter. & quando. il 2. de Accuſ. cap. Licet. de Simon. ex Paſſeria. Trib. Reg. q. 9. art. 1. n. 2.* ſemper requirebant correptionem fraternam præviam Denunciationi, ut præcipit *Evangelium: Corripe inter te, & ipſum, &c. Adhibe duos, &c. Dic Eccleſiæ, &c.* Minime vero agnoverunt Denunciationem judicialem, quæ introducta eſt de jure novo. In hac porro crimen ſufficienter diffamatur apud Judicem; tum quia Teſtes a Denunciante producuntur; tum quia Denuncians ex communi praxi jurat de veritate in denunciando: licet enim juramentum in denunciatione, ſecundum nonnullos ex *Paſſerin. Trib. Regal. q. 11. num. 9. & qu. 9. art. 2. n. 10. & 11.* neceſſarium non ſit, niſi quando Denuncians eſt etiam ſimul Teſtis, ut eſt in *Tribunali fidei*; tamen *Bordonas Pract. crim. cap. 4. n. 4. & 6.* docet neceſſarium eſſe, & communiter practicatur, & ego idem ſentio. Quia cum delatio Denunciantis debeat æquivalere Infamiæ præcedenti inquiſitionem; Judice procedente ex *Officio*, (quæ infamia juxta leges oportet, quod ſit a pluribus, qui non ſint malevoli, ſed providi, & boni Viri,) neceſſarium omnino eſt juramentum. Siquidem ſicut ſcriptum *Notarii* jurati probat in judicio, quia roboratur per duos Teſtes, nempe *Notarium*, qui ſcripſit, & juramentum, quod ſuccedit loco alterius Teſtis, ut alias dictum eſt: ita in denunciatione, Denuncians eſt unus Teſtis, juramentum eſt alius Teſtis, & ſic jurata denunciatio æquivalet infamiæ, quæ a pluribus habetur. Pariter juramentum de veritate præſtitum in Denunciatione probat Denunciantem non calumniari, nec eſſe malevolum: & hoc pacto Denunciatio jurata omnibus numeris abſoluta eſt, & æquivalet Infamiæ, qua præcedente, Iudex legitime ex officio procedit. Conſulo proinde Iudicibus, ut a Denunciante exigant juramentum de veritate, prout etiam ſenſit *Paſſeria. Trib. Regul. q. 11. n. 9. & q. 9. a. 10.*

II. Quæritur: An validus eſſet proceſſus, in quo reperta eſſet falſa Denunciatio, quæ fuit per Epiſtolam, cum falſa ſubſcriptione data?

SUMMARIUM.

25. *Figuratio caſus.*
Ante proceſſum eſt neceſſaria Accuſatio, aut Denunciatio, aut Infamia.
Factum contra jus habetur pro non facto.
Denunciatio ſubſcripta nomine alicujus, ipſo inſcio, eſt nulla.
Et proceſſus, ex illa factus, eſt nullus.
26. *Etiamſi Reus eſſet per Teſtes convictus, & confeſſus.*
Confeſſio Rei illi non obeſt, non conſtito de corpore delicti.
Quid agendum tali caſu?
Cautela Judicis in receptione Denunciationis per Epiſtolam.

25. Caſus poteſt evenire, quod mittatur Denunciatio ad Superiorem per Epiſtolam in qua adamuſſim deſcribantur omnes circumſtantiæ de delicto, & aſſignentur Teſtes; ita ut nihil ulterius poſſit deſiderari a Iudice, ad habendam notitiam delicti. Judex porro non bene advertens ad characteres, neque ſubſcriptionem factam nomine Denunciantis, putavit eſſe legitimam; & non examinato Denunciante, proceſſit ad examen Teſtium, qui integri ſunt, & delictum plene probant. Conſtituto autem Reo, & negante, data eſt copia indiciorum ad ſe defendendum. Opponit Reus falſitatem Denunciationis, quam probat per dictum ſuppoſiti Denunciantis, qui negat, ſe denunciaſſe, & facta recognitione ſubſcriptionis, invenitur adulterata. Quæritur ſi exceptio ſit legitima, & proceſſus ſit nullus?

Reſpondeo: quod indubitabile apud omnes Doctores eſt, & aperte jura ſonant *cap. Qualiter, & quando. il 2. de Accuſat. cap. Licet Heli, de Simon. ubi DD.*, quod ad hoc, quod Judex legaliter procedat, oportet, quod habeat notitiam de delicto, & delinquente per Accuſationem, aut Denunciationem, vel Infamiam; aliter proceſſus eſt nullus, ut habet ſupra *Textus Tit. Quam. §. 1.*: & Reus, ſine aliquo iſtorum præcedente, interrogatus non tenetur reſpondere, quia legitime non interrogatur. In caſu ergo noſtro, Judex procederet abſque ullo iſtorum: Non enim eſſet Accuſatio; quia ſupponitur facta Denunciatio: Neque Infamia; ſuppono enim, quod delictum ſit notum ſolummodo duobus Teſtibus, & apud alios ſit occultum: Pariter nulla eſſet Denunciatio; Quia cum illa debeat continere nomen Denunciantis. Denuncians vero, (puta ille, qui ſcripſit Epiſtolam) non appoſuerit nomen proprium, ſed nomen alterius, liquet, quod Denuncians nomen ſuum non appoſuit, & ita Denunciatio eſt abſque nomine, & æquivalet Epiſtolæ non ſubſcriptæ. Nomen quippe appoſitum ibi non eſt ullo modo Denunciantis. Cum ergo denunciatio legitime facta non ſit, perinde eſt, ac ſi nulla præceſſiſſet: factum enim contra jus habetur pro non facto *ex l. Non dubium. §. Nullum. C. de Leg. l. 102. ff. de Reg. jur. Regul. 64. in 6.* & non videtur eſſe factum, quod non eſt legitime factum *ex l. Etiam. C. de His, qui ve. ætat. impet. l. Imperator. ff. de Pact. l. Si ſenat. §. Condemnatum ff. de Re judic. l. Quamvis. §. 1. ff. ad S.C. Velleján.* Sequitur ergo exceptionem eſſe legitimam, & proceſſum eſſe nullum.

26. Quid autem, ſi Reus confeſſus eſſet crimen, aut per illos Teſtes eſſet plene convictus, poſſet ne puniri pœna inflicta per leges? Dico, quod non. Cum enim judicium fuerit illegitimum, habendum eſt pro non facto, proinde neque per Teſtes poteſt dici Reus legitime convictus, neque illi obeſſe poſſet ſua confeſſio: ſicut neque nocet Reo propria confeſſio, quando Iudici non conſtitit de corpore delicti, ante Rei conſtitutionem, ut dicit *Textus Tit. Corpus. §. 1. verſ. Ante.* ſi delictum fuit facti permanentis. Quod ſi delictum, de quo facta eſt Denunciatio nulla, eſt publicum, ſeu quod eſt de eo infamia; poteſt Judex renovare proceſſum *ex officio* procedendo per viam Inquiſitionis, & ita reparare damnum: ſuppoſito tamen, quod de tali delicto jam præceſſiſſet infamia ante Rei conſtitutionem. Sed ſi fama orta eſt poſt proceſſum publicatum; ex occaſione publicationis talis proceſſus; eſſet valde dubium; an poſſet inſtitui novus proceſſus per Inquiſitionem? quia tota fama ortum habuiſſet a principio vitiato, & contra jus; & putarem non eſſe locum pœnæ contra Reum niſi extraordinariæ. Proinde advertant Iudices, quando ſibi fiunt Denunciationes per Epiſtolas, ut Denunciantem coram ſe vocari faciant, & dato juramento interrogent, poſtquam recognoverint Denunciationem, ut a ſe datam.

III. Quæ-

III. Quæritur: An Denunciatore, vel Accuſatore deficiente in probatione delicti, debeat ipſe citari, & audiri, antequam damnetur ad pœnam talionis, vel extraordinariam?

SUMMARIUM.

27. *Denunciator, & Accuſator non probans, præſumitur calumniator.*
Præſumptio hæc non eſt juris, & de jure.
Denunciator deficiens, debet citari ad dicendum, quare non debeat puniri?
28. *Opinio Abbatis contraria.*
Accuſatori deficienti Judex non debet dare pœnam momentaneam.
Debet dari pœna ſucceſſiva, donec ſe purgaverit.
29. *Impugnatur opinio Abbatis.*
Certa pœna, incerto crimine, non datur.
Inauditus puniri non poteſt.
Calumniator puniendus, quando cauſa probabilis illum non excuſat.
Calumniatorem præſumptum debet citare Judex antequam puniat.
30. *Reſpondetur rationi Abbatis.*
Exorbitantia a jure communi non poſſunt trahi in conſequentiam.
Si Judex non citat Calumniatorem, tenetur in Syndicatu.
Calumniator etiam per præſumptiones vindicatur a calumnia.
31. *Accuſator deficiens, poteſt ſententiari eodem proceſſu offenſivo.*
Arbitrarium Judici eſt, novum proceſſum contra Calumniatorem ſtruere.

27. RESpondeo: quod circa hoc variæ ſunt opiniones, quia *Bartolus in l. Athletas. §. Item Prævaricator. ff. de His, qui not. infam.* vult, quod Accuſator, aut Denunciator, qui non probat, præſumatur Calumniator, ut habent *Gloſſa in cap. 2. in verb. Calumniandi. de Calumniat. Abb. in cap. Calumn. num. 2. de Pœn. Card. Alex. in cap. Qui non. verſ. Sed an præſumatur. 2. qu. 3. Villalob. Commu. opin. litt. C. n. 2. Clar. qu. 62. verſ. Dixi ſupra. num. 6.* & reliqui *Doctores* communiter: tamen præſumptio iſta non eſt *juris, & de jure*, ut non detur contra eam probatio. Vult proinde, quod antequam Iudex puniat Calumniatorem, debet ſtatuere terminum ad dicendum, quare non debeat condemnari de calumnia.

28. *Abbas* vero *n. 6. verſ. Sed hoc dictum* n. 6. videns in *Decretali cap. Cum dilectus*, quod Papa mandavit quendam *Magiſtrum Scholarum Palentinen.* ſuſpendi ab officio, & beneficio, *donec canonice ſuam purgaverit innocentiam, ſcilicet, quod non calumniandi animo ad crimina proponenda proceſſit*, nempe contra Epiſcopum ſuum; dicit, ex hoc Textu potius videri contrarium: quia Papa non ſtatuit terminum ad ſe excuſandum, imo incontinenti mandavit puniri Denunciatorem, donec probaret innocentiam ſuam; & ſubjungit, quod ille Textus videtur mirabilis, ut primo puniatur Calumniator de calumnia, & poſtea recipiantur probationes ſuper innocentia, cum deberet eſſe potius totum oppoſitum. Ideo ponit opinionem ſuam; & eſt, quod Accuſatore ex toto deficiente, Iudex non poteſt imponere pœnam momentaneam Accuſatori, niſi prius admittat ſuas probationes ſuper innocentia; ſed pœnam ſucceſſivam, propter præſumptionem ortam ex deficientia, poteſt imponere, cum illa limitatione, *donec ſe purgaverit*, ut ex citato *Textu* deduci videtur.

29. Sed iſta opinio Abbatis minime ſubſiſtit: tum quia refragatur rationi naturali, ut nempe puniatur aliquis certa pœna, dum incertum adhuc eſt, an ſubſiſtat culpa? tum quia irrationabile, & contra leges eſt, quod aliquis inauditus, & indefenſus caſtigetur; tum quia in *Decretali cap. 1. §. Qui vero. de Elect. in 6. Innocent. IV.* ſtatuitur calumniatorem incurrere pœnas ibi ſancitas, *niſi manifeſtiſſimis conſtiterit documentis, quod ipſum a calumniæ vitio cauſa probabilis, & ſufficiens excuſaret*: tum quia de jure communi *§. Notandum. 2. q. 3.* calumniæ *inquiſitio arbitrio cognoſcentis committitur, qui, Reo abſoluto, de Accuſatoris incipit conſilio quærere, qua mente ductus ad accuſationem proceſſerit: & ſiquidem juſtum ejus errorem reperit, abſolvit eum: ſi vero in evidenti calumnia eum deprehendit, legitimam pœnam ei irrogat*. Ex quibus evidenter deducitur, quod ante inflictionem pœnæ debet Iudex ab Accuſatore inquirere, & examinare, an animo calumniandi accuſaverit, & ipſum audire in ſuis defenſionibus.

30. Proinde poteſt dici in illo Capitulo Papam proceſſiſſe de plenitudine poteſtatis, ob aliquod juſtum particulare motivum; & ideo eſſe caſum ſingularem, qui, cum exorbitet a jure communi, nequit trahi in conſequentiam, juxta Regulam juris *cap. Quæ a jure. de Reg. jur. in 6.* Debet ergo Iudex, poſtquam vidit Accuſatorem nec plene, nec ſemiplene probaſſe, ipſum citare ad dicendum: quare non debeat condemnari ad pœnam talionis, vel extraordinariam? & ita *Clar. q. 62. verſ. Sed quæro n. 9. Angel. verb. Et ad querelam. n. 70. Farinac. q. 16. n. 39. apud Paſſerin. Trib. Regni. Quæſt. 7. art. 5. num. 47.* qui teſtatur de communi; & dicunt unanimiter quod ſi Iudex hoc omitteret, teneretur in ſyndicatu. Et ratio eſt, quia cum Accuſator ex pluribus cauſis poſſit purgare malitiam in totum, vel in partem; non poteſt damnari niſi auditus, & defenſus. Et doctrinam ſingularem addit *Farinacius*: & eſt, quod ſi Accuſator (qui defecit, & præſumitur ex hoc calumnioſus) adducat probationes, quæ inducant præſumptionem, quod ipſe calumniatus non ſit; præſumptiones iſtæ elidunt præſumptionem contrariam de calumnia, & eum liberant a pœna.

31. Poterit autem Iudex damnare Accuſatorem deficientem, qui nihil probavit pro ſe relevando a calumnia, in eodem proceſſu, & ſententia, in qua pronunciat abſolvendo Accuſatum, prout praxis Iudicum eſt, ut ibidem, ait *Clarus*; vel aliud Iudicium inſtituere ad inſtantiam Accuſati, prius abſoluti; vel *ex officio*, contra eumdem procedere, & damnare, ut loco citato obſervat *Paſſerinus*.

IV. Quæritur: Quænam ſint de forma ſubſtantiali Denunciationis juridicæ?

SUMMARIUM.

32. *In Denunciatione, quæ ſint præſtanda a Denunciante, & a Judice?*
Denunciatio debet dari in ſcriptis, vel per Actuariam ſcribenda.
Oretenus dicta facile excidunt a memoria.
Denunciatio debet conſtare in actis.
33. *Denunciatio ſcripta a Secretario Provincialis non eſt authentica.*

Quid agendum , ſi Denuncians neſcit ſcribere ; & oretenus denunciat ?

34. *Tempus , & locus , quibus fit denunciatio , in ea adnotanda ſunt .*

Accuſatio requirit diem , in qua datur .

Tempus poteſt prodeſſe in deſenſionibus Denunciato .

35. *Nomen Judicis exprimi debet , cui ſit Denunciatio .*

Apud Nos ſufficit nomen Officii .

36. *Tempus , locus , & qualitas criminis , ſunt exprimenda in Denunciatione .*

Item nomen Delinquentis .

Aliter Denunciatio eſt nulla .

Si Reus petit , quod exprimatur dies delicti , tenetur Denunciator exprimere .

37. *Denunciator non tenetur probare diem .*

Quid juris , ſi Reus exciperet contra partem temporis aſſignati per circumcirca ?

Figuratur caſus .

Reſolutio eſt dubia .

Eſſet locus pœnæ extraordinariæ .

Teſtes de tempore delicti in genere , copulantur cum aliis de delicto in ſpecie .

38. *Locus debet deſcribi per cohærentias .*

39. *Qualitas delicti eſt multiplex .*

Debet exprimi in Denunciatione .

40. *Nomen Delinquentis ſi neſcitur , exprimitur per accidentia .*

Quoad nomen , idem dicitur de Teſtibus , ſicut de Denunciato .

41. *Jurare debet Denuncians .*

Sufficit jurare ante examen Teſtium .

42. *Denuncians ſe ſubſcribit denunciationi datæ Judici .*

Si in accuſatione omittitur ſubſcriptio , non ruit proceſſus .

Denuncians de conſuetudine ſe ſubſcribit .

43. *Judex perpendat delictum , ſi eſt de cognitione ſua , vel alterius .*

32. RESpondeo : quod nonnulla ſunt , quæ debent præſtari a Denunciante , nonnulla autem a Judice . Licet autem ſupra in Commentario *Textus* aliqua dicta ſint , non tamen omnia ſunt expreſſa ; unde hic omnia neceſſaria congerimus , ut uno intuitu percipiantur ea , quæ ad rem faciunt . Primum ergo eſt , quod Denunciatio detur in ſcriptis : vel ſi oretenus detur , quod per *Notarium* redigatur in actis , ut ait *Clarus q. 12. verſ. Quæro quæ ſit. & ibi Bart. in Extrav. Ad reprimendam . in verb. Per inquiſitionem n. 33. Salycet. in l. penult. n. 2. C. de Accuſ. l. Libellorum . ff. eo. tit.* ſequens contra *Bartolum* opinionem *Salyceti* , quæ communiter practicatur . Et ratio eſt ; quia , quæ verbo dicuntur , facile a memoria dilabuntur ; nec poſſet Judex eſſe certus quid , & quale delictum ſit , nec ſuam proferre ſententiam , nec eam ex actis juſtificare . Præterquam quod , cum Denunciatio ſit fundamentum proceſſus , neceſſarium omnino eſt , quod de ea in actis conſtet .

33. Advertendum tamen , quod cum apud Nos non ſint , ſaltem communiter , *Notarii* publici , nec tales ſoleant creari , niſi occaſione formandæ Inquiſitionis ; non poteſt vere dici excepta Denunciatio a *Notario* , ſi Denunciatio data oretenus a Laico , qui neſcit ſcribere , excipiatur a Secretario Provincialis eam ſcribente : & in tali caſu putarem , Denunciationem non eſſe authenticam , quia neque ſcripta eſſet a Denunciante , neque a perſona authentica , quæ talis redditur per juramentum fidelitatis , prout alias diximus de *Notario* . Unde duplici modo poteſt huic defectui obviari . Primus eſt , quod Denuncians ſcribere neſciens , libellum Denunciationis ſcribi faciat per alium , & eam Judici præſentet coram Secretario , qui ſcribat Decretum receptionis , prout infra dicemus . Secundus eſt , quod ſi Denunciator vult ſecreto , & oretenus denunciare , Provincialis , accito Secretario , incipiat proceſſum in hac forma : *Cum comparuiſſet coram A.R. P. N. Miniſtro Provinciali , &c. Fr. N. Laicus , & dixiſſet ſe velle juridice denunciare nonnullos Religioſos Reos de quibuſdam criminibus ad effectum , &c. & neſciat prædictus Frater ſcribere , Pater Provincialis volens ſuo muneri ſatisfacere , vocavit me infraſcriptum Secretarium ſuum coram N. & N. Teſtibus , a quo juramentum fidelitatis exegit , prout præſtiti tacto , &c. & Notarium creavit , juxta formam conſuetam . Acta ſunt hæc , &c. die , &c. loco , &c. Ego Teſtis N. Ego N. Teſtis , Ego Secretarius Notarius . Ita eſt Ego N. Provincialis .* Dimiſſis poſtea Teſtibus , excipiat Denunciationem juxta formam , quam damus in *Secunda Parte* .

34. Secundum eſt , quod adnotetur dies dictæ Denunciationis , & locus . Licet enim hoc non eſſe de ſubſtantia dicant , *Salycet. in l. penult. C. de Accuſ. Angel. de Maleſ. in verb. De anno præſenti num. 13. Clar. q. 12. verſ. Præterea n. 8.* ſed tantum de conſuetudine , ut ſcripſit *Clarus* ; tamen contrarium exiſtimo eſſe verius : tum quia in jure , *l. Libellorum . ff. de Accuſat.* ubi datur forma , juxta quam debet concipi libellus Accuſationis , exprimitur *dies* ; tum quia debet conſtare de fundamento proceſſus , & quod ſequentia acta ſint legitima , & non habita ſine legitimo Initio ; ut vult *Paſſerinus : Trib. Regul. q. 9. art. 2. n. 10.* tum quia dies poteſt facere ad valorem , aut nullitatem Denunciationis , puta , quod ſit data tempore , quo Provincialis erat ſuſpenſus ab officio , vel tempore , in quo Denuncians erat inimicus Denunciati , cum quo poſtea rediit in amicitiam ; & ita non potuit neque dari , neque recipi Denunciatio . Unde concludo , quod cum faciat ad Rei indemnitatem , ſaltem de poſſibili ; tanquam quid neceſſarium debet exprimi dies denunciationis .

35. Tertium eſt , quod exprimatur nomen Judicis , cui ſit Denunciatio , & hoc etiam neceſſarium eſt , ut ſciatur : an Iudex ſit competens nec ne ? ut annotavit *Gothofredus ad l. Libellorum . in verb. Apud ff. de Accuſat. Petr. Gregor. lib. 32. cap. 8. Syntagm.* Apud nos vero ſufficit exprimere nomen officii Judicis , puta *Miniſtri , Vicarii , Commiſſarii , Provincialis , &c. talis Provinciæ* ; tali enim pacto , ſufficienter conſtat de Judicis competentia .

36. Quartum eſt , quod debent exprimi *tempus , locus , & qualitas delicti , nomen Delinquentis* , ac *Teſtes* , prout habetur ex *Textu* ſupra , *Tit. eod. §. 3.* & omnia iſta ſunt ita neceſſaria , quod , ſi non exprimantur , denunciatio eſt ipſo jure nulla , & nullus proceſſus inde ſecutus , quantumvis Pars non opponat . ut poſt *DD. in l. Edita C. de Eden. ubi Alex. n. 13. Deci . n. 34. Claud. n. 22. Ripa. n. 26. Curt. Jun. n. 83. Villalob. Commu. opin. litt. A. n. 13.* ſcribit *Clar. q. 12. verſ. Dixi. n. 9.* qui teſtatur de communi . Et ratio eſt , quia ſi non exprimerentur locus , & tempus criminis , Denunciatio redderetur incerta , & vaga , nec poſſet Reus probando negativam coarctatam , ſe tueri , aut Teſtes de falſo convincere . Quoad tempus autem exprimendum , de jure non habetur niſi menſis , & annus , ut dicitur in *l. Libellorum . ff. de Accuſat. l. In cauſis . C. eo. tit.* Sed ſi Accuſatus petit , quod Accuſator exprimat diem , quia vult probare forte negativam coarctatam , quæ eſt magnum præſidium ad elidendas contrarias probationes , tenetur ne Accuſator exprimere ? Dico ,

quod

quod ſic: & ita tenent communiter poſt *Bartolum*, *in l. Is, qui reus n. 10. ff. de Pub. judic. & in l. Arbitraria. §. Si quis n. 6. ff. de Eo q. cert. loc. Corſet. in Repert. Abb. verb. Accuſatio. Simanc. de Hæret. cap. 4. n. 4. Boſſ. Tit. de Inquiſit. n. 92. Conrad. Plot. Vivi. Alberic. apud Clar. quæſt. 12. verſ. Dixi etiam. n. 13.* cui contradicens *Signorolus* carpitur a *Claro*; & ratio eſt, quia tolleretur via regia Reo ſe defendendi.

37. Verum tamen eſt, quod Denunciator tenetur quidem exprimere diem, ſed non tenetur illum probare: & ſufficit etiam, quod dicat, quod non recordatur de die præciſo, ſed eſſe circa talem diem mensis; & debet tunc excuſari Denunciator, ſi cum juramento deponat ſe diei præciſe memoriam non habere, ut ibidem ex opinione multorum concludit *Clarus*. Quid autem juris, ſi neque denunciaret de die; neque Teſtes deponerent de eo; & Accuſatus probaret negativam coarctatam ab uno, vel duobus diebus, qui poſſent comprehendi in tempore aſſignato ab Accuſatore, & Teſtibus? Rem clarifico per exemplum. Accuſatur *Cajus* de furto ab eo commiſſo circa principium *Maii*, in Conventu tali, anni elapſi. Teſtes deponunt de viſu, ſe nempe vidiſſe de nocte *Cajum* ſecuri frangere oſtium Sacriſtiæ, in qua commiſſum eſt furtum, & hoc fuiſſe circa initium *Maij*. *Cajus* probat ſe die quarta, & quinta fuiſſe in alio Conventu. Quæro: an poſito, quod de cætero Teſtes ſint integri, & conteſtes probent concludenter delictum; an vero negatio coarctata illo tempore elidat indicia? Fateor caſum hunc eſſe valde dubium; quia cum Accuſator, & Teſtes deponant de tempore certo, dicendo *principium Maii* probant ſufficienter delictum, non enim neceſſe eſt, quod exprimant diem, & horam, ſed *circumcirca*, ut dictum eſt. Præterea cum principium menſis habeat latitudinem decem dierum, (communiter enim dividitur menſis in principium, medium, & finem, quorum quodlibet continet decem dies) licet Reus probet negativam coarctatam die quarta, & quinta, non tamen probat negativam coarctatam toto tempore, pro quo ſtat *principium Maii*; videtur proinde probatum delictum. Ex alia parte cum delictum non habuerit tractum ſucceſſivum, non poteſt dici, quod per aſſignationem talis temporis, quod importat ſucceſſionem, ſit etiam probatum momentum illius delicti, quia per probationem talis negativæ eliduntur duo dies, in quibus potuit delictum eſſe commiſſum; & ſic non manet integraliter probatum tempus ab Accuſatore expreſſum. Cenſerem proinde non eſſe locum pœnæ ordinariæ; ſed tantum extraordinariæ ex defectu plenæ probationis. Prædicta autem reſolutio procedit, caſu quo per nullum alium Teſtem poſſet probari dies delicti. Quia ſi alii deponant de die certa, quando delictum commiſſum fuit, licet totaliter ignorent Delinquentem, & etiam delicti particulares circumſtantias; copulati cum Teſtibus de viſu commiſſi delicti, & non recordantibus de tempore præciſo, plena probant, Quæ autem dicta ſunt de die, quadrat etiam de parte diei, puta *de mane*, *a prandio*, *poſt Veſperas*: poteſt enim juxta varietatem caſuum Reus ſe tueri per negativam coarctatam illa parte diei.

38. Quantum ad locum *Angel. de Maleſ. verb. In platea. & in l. Hac conſultiſſima n. 2. C. Qui teſta. fac. poſſ. Gandin. Rubr. Qualiter ſit accuſat. n. 3. Menchiac. l. 1. de Teſtam. par. 1. §. 4. n. 33. quos dat Clar. q. 12. verſ. Eſt autem*, communiter volunt, quod debeat præſcribi per cohærentias; ut dicendo, *delictum eſſe commiſſum in tali platea, aut vico Civitatis ante Eccleſiam, Palatium, ſive Domum talis, aut talis*; quod idem eſt, ac exprimere locum loci. Ita apud nos non ſufficit dicere, quod delictum fuit commiſſum in tali Conventu, aut Oppido, aut Civitate; ſed debet exprimi, quod fuerit in horto, ſylva, dormitorio, prope Cellam habitatam tunc a tali, vel cui eſt titulus talis, prope feneſtram magnam, & ſimilia. Eadem quippe eſt ratio de loco loci, ſicut de parte temporis quoad negativam, quæ poteſt probari a Reo, quæ ſicut coarctatur tempore, ita etiam coarctatur loco.

39. Quantum ad qualitatem delicti, multiplex eſſe poteſt; puta vel ratione ſubſtantiæ delicti, puta, quod *Furtum*, *Adulterium*, *Homicidium* commiſerit; vel ratione modi, puta *proditorie*, *a tergo*, *in inſidiis*; vel ratione complicum, & ſimilia, quæ faciunt ad augendum, vel minuendum delictum: & hæc omnia debent proponi in Denunciatione, quia per ea individuatur delictum, a quo pendet ſubſtantia judicii, quoad pœnam inferendam.

40. Quantum ad nomen Delinquentis, vel ejus contra quem commiſſum eſt delictum, debet exprimi ſi ſcitur; quod ſi neſciatur, debet deſcribi vel ab officio, ut puta *Sacriſta*, *Janitor*, *Coquus*; vel a ſtatura, ætate, lineamentis, capillis, & ſimilibus circumſtantiis, per quas cognoſci poſſit certo, quis ſit Delinquens? & hoc pariter ſubſtantiale eſt, ne unus pro alio Reus condemnetur. Et quæ dicuntur de nomine Rei, caſu quo ignoretur; pariter intelligitur de Teſtibus, quorum nomina ſi ignorantur, debent, ut præfertur, deſcribi per accidentia, ut per ea Judex venire poſſit in cognitionem perſonæ, & eos citare.

41. Quintum eſt juramentum, quod debet præſtare Denuncians de veritate dicenda; quod implicite includit juramentum de calumnia, & illi æquivalet, ut advertit *Paſſerinus: Trib. Regal. quæſt. 11. art. 2. n. 7.* quia nec calumniatur, nec præſumitur habere animum calumniandi, qui jurat ſe verum deponere. Hoc autem neceſſarium eſſe probavimus ſupra. Verum eſt, quod non eſt neceſſe, quod in actu præſentationis Denunciationis tale juramentum præſtetur, ſed ſufficit, quod detur ante examen Teſtium: & iſta eſt praxis; nempe, quod data Denunciatione ſive per libellum, ſive per epiſtolam, Judex examinet Denunciantem ad plene ſe informandum de circumſtantiis delicti, præmiſſo juramento de veritate dicenda.

42. Sextum eſt, quod, qui denunciat, ſe ſubſcribat denunciationi, vel ſignum Crucis apponat. Hoc autem de ſubſtantia non eſt; tum quia Denunciatio ſtricte Accuſatio non eſt; tum quia etiam quando haberet rationem ſtrictæ Accuſationis, tamen omiſſio inſcriptionis non vitiat proceſſum, ut voluerunt *Cardinalis Alexandrinus, in cap. de Accuſ. nec. 2. q. 8. col. 3. in fin. & Poller. Pract. crim. fol. 50. num. 50. apud Clar. q. 18. verſ. De jure n. 18.* cum etiam, abſque inſcriptione, Accuſator deficiens in probatione teneatur ad pœnam talionis, ut habet *Text. ſupra. Tit. Accuſatio §. 3.* Tamen de conſuetudine ſervatur, quod Denunciator ſe ſubſcribat; vel neſciens ſcribere, ſignum Crucis apponat.

43. Septimum eſt, quod Judex, perpenſa qualitate Denunciantis, & etiam delicti, ſi nempe eſt de ſuo foro, nec ne? admittat, vel repellat Denunciantem; & decretum apponat de proſequendo proceſſu, vel non, prout fuerit de jure.

TITULUS DECIMUS.

Corpus Delicti.

TEXTUS.

§. I. Delictum vel eſt permanens poſt factum, ut vulnus, fractura; Vel tranſiens, ut injuriæ, Blaſphemia, Fornicatio. Corpus Delicti, eſt actualis Delicti inſpectio, ſi eſt facti permanentis; Vel probatio, quod tale Delictum commiſſum fuerit, ſi tranſeuntis. Ante quamcunque informationem tenetur Judex inquirere de Corpore Delicti, & facere conſtare, quod Delictum commiſſum fuerit: Proceſſus enim, in quo prius de corpore Delicti, præcipue facti permanentis, non conſtat, omnino eſt nulius; & ſi ex ipſo conſtitutus eſſet Reus, etiamſi confeſſus fuiſſet, nihil illi nocere poſſet confeſſio.

SUMMARIUM.

1. *Delictorum diviſio.*
Facti tranſeuntis, & permanentis diffinitio.
Delictum facti permanentis eſt, quod de ſui natura poteſt veſtigium relinquere; licet nullum de facto relinquat.
Delicta, quæ non relinquunt veſtigium poſt ſe, alia committuntur ſolo animo, alia facto.
2. *De Corpore Delicti, quando dicatur conſtare?*
Judex ante omnia debet probare Corpus Delicti.
Forma denominans præcedit ſubjectum denominatum.
Inquirendum eſt prius de Delicto, quam de Delinquente.
Proceſſus, in quo prius non conſtat de Corpore Delicti, eſt nullus.
Etiamſi Reus confeſſus eſſet crimen.
3. *De jure naturæ non eſt, quod Corpus Delicti conſtet Judici per* viſum, & repertum.
Probatio Corporis Delicti per viſum, & repertum, *eſt inducta jure humano.*
Conſuetudo eſt jus non ſcriptum.
Omiſſio probationis Delicti per viſum, & repertum, *non annullat Proceſſum.*
4. *Nullitas non inducitur, niſi omittatur forma ſubſtantialis actus,*
Forma ſubſtantialis actus quomodo cognoſcatur?
Probatio per viſum, & repertum, *non eſt inducta jure naturali, divino, aut ſcripto.*
Ex natura rei non requiritur, quod delictum pateat Judici per viſum, & repertum.
5. *Exponitur ſenſus Textus.*
Quod confeſſio Rei ipſi non noceat, niſi conſtiterit prius de Corpore Delicti; quomodo intelligendum?
6. *Viſitatio Corporis Delicti non eſt de jure Divino.*
Exponitur locus Geneſis.
Judices non debent præcipitare ſententiam.
Delicta Sodomorum fuerunt facti tranſeuntis.
Deus non viſitavit cadaver Abel occiſi.
Conſulitur practica viſitandi Corpus Delicti.

COMMENTARIUS.

1. Clarus eſt Textus dividens delicta *facti permanentis*, & *tranſeuntis*: Illud quidem dicitur relinquere veſtigium *poſt factum, ut vulnus, fractura, &c.* Aliud vero, quia *tranſiens*, *ut injuria*, *blaſphemia*, *fornicatio*, non relinquunt poſt ſe veſtigium; & hæc eſt communis diviſio delictorum tradita per *Criminaliſtas*. *Clar. q.4. verſ. Scias tamen*, *num.* 4. & *Paſſerin. Trib. Reg. q.19. n.4.* Hic autem advertere libet, quod non dicitur delictum *facti permanentis* illud, quod de facto relinquit veſtigium poſt ſe, ſed quod natum eſt, quantum eſt de ſui natura, illud relinquere. Quia, ſi aliquis, alligato ſaxo ad collum alicujus hominis ipſum projiceret in mare, committeret quidem delictum facti permanentis, puta homicidium; nec tamen de facto aliquod veſtigium relinqueret poſt ſe. Pariter, ut optime advertit *Clarus*, *loc. cit.* delicta, quæ nullum relinquunt veſtigium poſt ſe, alia ſunt, quæ ſolo animo complentur, ut Hæreſis, Atheiſmus; alia vero, quæ verbis, vel facto committuntur, ut Blaſphemia, Adulterium, Fornicatio: & tamen aliquando etiam iſta relinquunt veſtigia poſt ſe; ut ſi Maritata, abſente Marito, utero gerit, veſtigium eſt adulterii commiſſi.

2. Licet vero realiter *Corpus Delicti* ſit ipſummet delictum commiſſum; & tunc dicatur conſtare de corpore Delicti, quando remanet probatum in judicio, quod delictum commiſſum ſit: tamen communiter dicitur, quod *Corpus delicti eſt actualis delicti inſpectio, ſi eſt facti permanentis*; nempe talis, quod, de facto, reliquerit veſtigium poſt ſe; quia ſi non reliquit actualiter veſtigium poſt ſe, non poteſt haberi de eo actualis inſpectio a Judice, ſed tantum a Teſtibus, qui delictum ipſum viderunt. *Vel probatio*, puta per Teſtes de viſu, *quod tale delictum commiſſum fuerit, ſi tranſeuntis*. Ad hoc vero, quod Judex ordinate procedat, debet *ante quamcumque informationem inquirere de Corpore Delicti, & facere conſtare, quod delictum commiſſum fuerit*. Hæc eſt tritiſſima concluſio omnium *Doctorum*, quæ elicitur ex *Digeſto*, *l. 1. §. Item illud. ff. Ad S.C. Syllanian.* & licet *Clarus q. 4. in princ.* dicat, quod ex illo non habetur, niſi quod non poteſt deveniri ad torturam prius, quam de corpore delicti non conſtet; ſalva tamen reverentia talis Doctoris *Criminaliſtarum Magiſtri*, hoc non eſt verum, quia *textus* aperte loquitur, non ſolum de tortura, ſed de quavis alia inquiſitione. Ait enim §. immediate ſequenti: *Quæſtionem autem ſic accipimus non tormenta tantum, ſed omnem inquiſitionem, & defenſionem mortis*. Remanet ergo firmiſſima concluſio a nemine impugnata, quod ante quamcumque inquiſitionem perſonæ delinquentis, oportet, quod Judici conſtet de commiſſo delicto: & hoc naturale eſt, quia forma denominans naturaliter præcedit ſubjectum denominatum; & quia agens denominatur ab actione, & delinquens dicitur a delicto, ordo naturalis eſt, quod prius cognoſcatur delictum, & conſtet de eo, priuſquam de delinquente in ſpecie inquiratur. Unde optime ait *Paſſerinus Trib. Regul. q. 20. n. 2.* hoc, quod tanquam ſubſtantiale in omni judicio ſervatur, originem habere, & eſſe, de jure naturæ. Sequitur ergo ex hoc, quod *proceſſus, in quo prius de corpore delicti, præcipue facti permanentis*

tis, conconſtat, omnino eſt aullus; & ſi ex ipſo conſtitatas eſſet Reus, etiamſi confeſſas faiſſet, nihil nocere poteſt ceafeſſio; ut communiter affirmant *Clar. q. 55. verſ. Poteſt etiam. n. 10. Marſil. Pract. crim. §. Poſtquam. n. 48. Grammat. Conſil. crim. 16. n. 5. apud Bitt. q. 5. n. 11. & ibi Farinac. q. 2. n. 8.*

3. Adverteudum vero, quod licet de jure naturæ ſit, quod prius couſtare debeat de delicto commiſſo, quam de delinquente inquiratur; tamen non eſt de jure naturæ, quod conſtet Judiei per oeularem ejus, vel Notarii inſpectionem corpus ipſius delicti, etiam permanentis, *per viſum, & repertam*, ut communiter dicitur; quia hoc eſt de jure poſitivo, ut ſcribit *Paſſerinas: loc. cit. n. 17.* Non quod in jure *Canonico*, aut *Civili* aliquis textus ſit, per quem talis viſitatio jubeatur; ſed quia hæc eſt univerſalis conſuetudo omnium Judicum, per quam præſcriptum cenſeatur jus ad hoc præſtandum, quia conſuetudo eſt jus non ſcriptum ex *Inſt. de Jur. natur. §. Conſtat. & §. Ex non ſcripto. & Bart. in l. 2. ff. de leg.* Sequitur ergo ex hoc, quod licet proceſſus eſſet nullus, non conſtito Judici de delicto eommiſſo ante inquiſitionem delinquentis; non tamen deberet eſſe nullus, ſi ad accuſationem, denunciationem, aut infamiam delicti parmauentis Judex Teſtes examinaret, per quos probaretur delictum eſſe eommiſſum, & in eodem examine, etiam de delinquente inquireret, non præmiſſo *viſum, & repertum*.

4. Scio, duram fortaſſe videudam eſſe haue doctrinam, quam a nullo Scribente iuvenio; ſed quia optimis rationibus fulcitur, eam aſſerere non dubito. Quia non inducitur nullitas in actu, niſi quando actus peccat iu forma ſubſtantiali ex *leg. 1. Cod. de Appell. Damas. Reg. 12. apud. Jo. Bapt. Nicola. de Reg. jur. Tom. 1. verb. Forma abi certa. in fin. fol. 526. col. 1.* qua omiſſa, actus ipſa quoad ſubſtautiam ipſam vitiatur: forma porro, vel eſt a lege præſcripta, (& maxime quando lex eſt eoncepta verbis prohibitivis); Vel habet clauſulam irritautem, & tunc habetur pro ſubſtantiali, ut dicunt *Doctores; cum Gloſſ. in Clement. 1. de Jurepatr. in verb. inhibentes. Felin. in cap. Ex parte n. 2. de Conſtit. Snar. de leg. lib. 5. cap. 31. n. 9. Laymaa. lib. 1. Tract. 4. cap. 16 n. 7. & 8. Molic. Tract. 1. Diſput 81. Salas. de leg. Diſput. 16. Sect. 9. a. 41. Bonac. de leg. Diſput. 1. q. 1. P. 7. §. 5. num. 17. Barboſ. Clauſul. 82. Paſſerin. de Elect. eacen. cap. 9. q. 5. e. 44. & 45.*; Vel eſt ah iuſtitutione Divina, ut eſt in formis Sacramentalibus: Vel eſt a natura rei exigeute formam talem, & cum ſimus in moralibus, eſt a ratione dictante, hoc ita debere fieri, ita ut aliter factum non bene factum ſit. Quod autem fiat *viſam, & repertum* anta Rei conſtitutiouem, uon eſt præſcriptum tanquam forma ſubſtautialis requiſita ad judicium de jura Divino, neque de jure poſitivo *Canonico*, aut *Civili*: Quandoquidem neque iu Sacra Scriptura, neque in corpore utriuſque juris textualiter reperitur. Pariter neque hoe eſt raquiſitum a natura ipſius actus, itant nequiret haberi judicium rectum de delicto, & deliuquente, abſque eo, quod tale *viſum, & repertum* fiat. Quia ad ferendum judicium rectum non requiritur, uiſi quod Judex habeat uotitiam de ſubſtantia, & qualitatibus delicti, & quod fuerit eum dolo a Delinquente commiſſum. Hoc autem habetur æque bene per Teſtes integros, ſicut ab oculari inſpectione; imo per ocularem inſpectionem non poteſt attingi niſi materiale ipſius delicti, hoc eſt objectum, circa quod commiſſum eſt: & circa notitiam qualitatum habendam, uihil operatur Judicis inſpectio; quia illam debet habere a *Peritis*, ut in vulnerato, aut mortuo per venenum, in quibus caſibus adhibenda eſt relatio *Chirurgi*, & *Medicorum*, cui ſtatur, & qui optime, tanquam Teſtes, aut Judices, poſſunt deponere, & certificare Judicem de qualitate delicti, abſque eo, quod Judex corpus delicti videat: Imo in aliquibus delictis facti permanentis Judex nullo modo poteſt oculariter viſitare corpus delicti, vel propter honeſtatem, ut in defloratione virginis; vel propter periculum, ut in vulnerato, cujus vulnera diſcooperiri non poſſunt ſine notabili ipſius læſione. Imo iu delicto facti permanentis, quod uon reliquit poſt ſe veſtigium, ut in præeipitato in mare, nulla ſimpliciter poteſt haberi a Judice inſpectio: & tamen in omnibus iſtis caſibus, probato delicto, & ejus qualitatibus per Teſtes, & convicto, aut eonfeſſo Delinquente, rectiſſimum fertur judicium, & ſententia eoutra Reum. Sequitur ergo ex dictis, quod ex natura actus judicialis recti, uon requiritur ſimpliciter, quod præcedat *viſum, & repertum*. Amplius: In delictis tranſeuntibus nullum reperitur tale corpus viſitandum, & tamen ex ſola Teſtium depoſitione certioratur Judex, & rectum judicium inſtituit. Non eſt ergo neceſſario requiſitum *viſum, & repertum* ex natura actus recte judicandi. Concluditur igitur ex his omnibus, quod hoc nullo modo eſt de forma ſubſtantiali judicii; unde ſi omittatur, non debet annullari proceſſus.

5. Quod ſi in *Textu* hoc dicitur, *nullam eſſe proceſſum, etiam cum confeſſione Rei, ſi de corpere delicti Judici prius non conſtiterit*; hoc non debet intelligi, ut multi perperam faciunt, quod Delicti corpus pateat Judici per *viſum, & repertum*, ſed quod conſtet, vel ax probatione Teſtium, vel ex indieiis, vel ex præſumptionibus legitimis; & hoe verum eſt, & aſt de jure naturæ, ut ſupra diximus. Et quaudo *Criminaliſtæ* dieunt, quod Rei confeſſio non nocet Reo, ſi de corpore delicti non conſtiterit; (& ideo culpabilem dicuut Doctores *Aegel. in l. Certam. n. 2. ff. de Confeſſ. Paris. de Putc. de Syndicat. verb. Confeſſio. cap. 1. poſt. n. 1. Clar. q. 55. verſ. Quomodo autem n. 11. circ. med.* quemdam Judicem, qui damnavit quoſdam homicidas, qui occiſorum cadavera projecerunt in mare, & invenire minime potuerunt;) debent intelligi, quod hoc verum ſit, quando delicti corpus, hoc eſt delictum ipſum, non eſt notum Judici, neque per indicia, neque per præſumptiones, neque per Teſtes, ſed ex ſimplici confeſſione ipſius Rei tantum; & hoc veriſſimum eſt, & communiter tenetur a *Doctoribus*.

6. Dicitur forte contra prædicta, quod viſitatio corporis delicti ſit de jure Divino, quia ex *Geneſ. cap. 18. num 21.* habetur, quod licet ad aures Dei aſcenderit clamor *Sodomorum, & Gomorrhaorum*, tamen corpus delicti voluit viſitare, dieente Scriptura: *Deſcendam, & videbo*. Sed hoc nullo modo concludit: quia per illa verba non probatur, quod Judex corpus delicti debeat viſitare; ſed coneludit ſolum, quod debet probare veritatem commiſſi delicti, antequam ſententiet. Unde ſcripſit noſter *Nicolaus de Lyra*: *Hoc dicitur non quia Deus indigeat tali inveſtigatione, ſed ut doceantur per hoc Judices, non ſententiare, donec diligenter inquiſierint veritatem*. Et Gloſſa Interlinearis: *Ut ſe a præcipitatione judicii compeſceret, mala Sodomæ prius voluit probare, quam judicare*. Et hoc idem volunt *Concil. Lateranen. Prim. cap. 8. Abulen. & Cornel. a Lapid. in Gen. cap. 18. verſ. 21.* Prætcrquamquod delicta *Sodomorum* erant omnia facti tranſeuntis, dicente Scriptura: *Ezech. cap. 16. verſ. 49. Hæc fuit iniquitas Sodome ſororis tuæ. Superbia, ſaturitas panis, & abundantia, & otium ipſius, & filiarum ejus, & manum egeno, & pauperi non porrigebant*; circa quæ non habetur *viſum, & repertam*. Unde *Innocentius Tertius* in

in Concilio Lateranenſi cap. Qualiter, & quando. il 2. de Accuſat. deduceus ex citato Textu *Geneſis* ordinem judicialem, oon ait, quod ex illo habeatur, quod Judex oculis ſuis viſitet corpus delicti, ſed quod *debet coram Eccleſiæ ſenioribus veritatem diligentius perſcrutari*; ut ſcilicet per inquiſitionem, aut alias legitimas probatiooes certioretur de delicto commiſſo: quod longe diverſnm eſt, & oos admittimus. Et ſi qood ex adverſo prætenditur, dedueendum eſſet ex *Scriptura*, hoc eſſet, quando ob perpetratum fratricidium, Deus venit ad ſententiandum *Cain*, eujus delictum reliqoit veſtigium poſt ſe, nempe cadaver oeeiſi; nec tamen dieit Scriptura, qood Deus deſeenderit ad videndom cadaver *Abel*; ſed tantum habita aecuſationе, & querela, *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra*, venit ad illum ioterrogaodum de fratre: *Ubi eſt Abel frater tuus?* Ut crimen fateretur. Quo facto, evidenter concluditur, quod data querela, & probato delicto, etiam abſque oculari inſpectione, poſſet bene Reos conſtitui, & hoe non eſſe eootra ſubſtantialem formam judicii, nec per hoc aonullari proceſſum. Fateor bene optimam eſſe cautelam, & a toto Mundo practicatam formam per *viſum, & repertum*; & debere a Judice Regulari obſervari; nego tamen, quod, ſi ex iuadvertentia omitteretur, nullua reddatur proceſſus, quando nempe delictum aliunde eſt ſuffieieoter probatum, priuſquam de Delioquente fiat ioquiſitio. Et io hanc ſententiam abit etiam *Paſſerinus*; qui licet *Trib. Regul. quæſt. 20. num. 17.* dixiſſet, quod *probatio delicti per viſum, & repertum eſt de ſubſtantia delicti ex jure poſitivo, tamen num. 20.* dieit, quod non eſt de ſubſtaotia judieii in ordioe ad ſomendas informationes, etiamſi delictum ſit facti permaoentis, itaut talis probatio debeat de neceſſitate informationea præcedere; & ex *Claro quæſt. 4. verb. Quando vero n. 4.* probat, quod licet ooo inveoiretur corpus occiſi, poſſet tamen Judex eogere ad ſe præſeotandum in judicio toties quoties imputatum de homicidio; & concludit: *Unde multo minus nullus non erit proceſſus, ſi Judex prius examinet Teſtes, & informationes ſumat, quam per viſum, & repertum probet corpus Delicti.*

TEXTUS.

§. II. Corpus Delicti permanentis conſtat, cum Judex Cadaver, Vulnus, Incendium, &c. viſitat coram Teſtibus, & ſcribi mandat, repertum eſſe tale delictum, ſecundum formam ſuo loco aſſignandam. Corpus Delicti tranſeuntis, cum videri non poſſit, ſufficit conſtare per indicia, & conjecturas, quæ probent commiſſum eſſe delictum. Si enim procedit ad inſtantiam Partis, ſatis eſt, ſi Judex examinet Teſtes, capiendo informationes contra Reum, quæ unico contextu probent, delictum eſſe commiſſum, & a tali Delinquente. Debet tamen Judex non inquirere contra Reum, niſi prius conſtet Delictum eſſe commiſſum; etiam ſi Teſtes deponant ex ſe, tale Delictum a tali perſona eſſe commiſſum. In cauſa veneni, vel lethalis vulneris, vel deflorationis virginis, in quibus Fratres Periti non ſunt, ad conſtandum de Corpore Delicti, adhibeat Judex Medicos, Chirurgos, & Peritos in arte, [14] ex quorum jurata depoſitione conſtare faciat qualitates Corporis Delicti, ſi tamen in illis locis talium copia fuerit, & deſcribi faciat omnia reperta, circa cadaver, quantitatem vulneris, ligamenta, &c. examinando ſaltem duos Teſtes ſuper repertis, & viſis. Et ſi occiſus repertus fuerit, cujus nomen, patria, cognomen neſciantur, deſcribatur per accidentia extrinſeca, & apparentia, ſtaturæ, coloris veſtium, &c. adnotentur vulnera, & ipſorum forma, & qualitates; nimirum ſi erant mortalia, vel levia, & in qua parte corporis.

SUMMARIUM.

7. *Quando conſtet Judici de corpore delicti ad inquirendum de Delinquente?*
Si Cadaver occiſi non invenitur, debet conſtare per Teſtes.
8. *Judex poteſt mittere Notarium ad viſitandum Corpus Delicti.*
Teſtes requiruntur in viſitatione Corporis Delicti.
Quibus in caſibus ſint neceſſarii?
9. *Formule delicti requirit, quod malo dolo ſit perfectum.*
In delictis lege naturali probibitis dolus præſumitur.
Acta dubia, in meliorem partem interpretanda.
10. *Dolus malus, ſi non apparet ex Corpore Delicti, probatur conjecturis.*
Si conjecturæ ſint graves, aut leves, quid agendum?
In dubio præſumitur pro non delicto.
11. *De ſubſtantia Delicti requiritur plena probatio.*
Figuratio caſus.
Ad inquirendum contra homicidam requiritur, quod inveniatur cadaver, aut conſtet de eo per Teſtes.
12. *Duo Teſtes plene probant Corpus Delicti.*
Unus Teſtis integer juvatus præſumptione, & indicio ſufficit ad inquirendum in ſpecie.
Paſſerinus rejicitur.
Duo Teſtes probantes Corpus Delicti, quod amplias non apparet, non ſufficiunt ad probandum Delinquentem.
13. *Qualitates aggravantes, aut ſpecificantes delictum ſunt probanda ſimul cum corpore delicti.*
Sententiæ Doctorum contrariæ, circa neceſſitatem probandi qualitates, concordantur.
Ad inquirendum contra Delinquentem ſufficit probatio ſubſtantiæ Delicti.
Ad condemnandum, requiritur probatio qualitatis.
Si eſt in Delicto qualitas transferens ejus cognitionem ad aliud forum, quid agendum?
Figuratio caſus occiſi ex maleficio venefico, & diabolico.
14. *In caſu veneni; vulneris gravis, aut deflorationis, adhibendi ſunt Periti.*
Deflorata, an ſit viſitanda controverſum eſt.
Oculi, & manus Obſtetricum ſæpe falluntur.
Verenda marium inſpicere vetuit Imperator.
Virginitas probatur per aſpectum corporis.
Ex conſuetudine, inducta eſt viſitatio deflorata.

15. Pe-

15. *Peritis abſque juramento credrudum videtur.*
Teſti ſine juramrnto non creditur.
Periti debeat jurare.
Juramentum Peritorum non eſt de veritate, ſed de credulitate.
16. *De iis, quæ cadunt ſub ſenſu, Periti ſunt Teſtes.*
Eorum juramentum eſt de veritate dicenda.
De remotis a ſenſu ſunt ut Judices, & jurant de credulitate.
Forma juramenti Peritorum.
17. *Delictum non eſt probatum, ſi Peritus deponit in dubio.*
Quando ſubſtantia Delicti non eſt evidens ex ſe, adhibentur Periti.
Plures Peritos nonnulla jura requirunt; alia unum tantum.
Sententia Abbatis diſtinguens.
In cauſa civili, & parvi momenti ſufficit unus, ſed in civili magni præjudicii, aut criminali requiruntur duo.
Teſtes a locis remotis aliquando vocantur.
18. *In re facili ſufficit unus, in difficili requiruntur duo Periti.*
19. *Judex Regularis juxta datas diſtinctiones adhibeat Peritos.*
Caſus imputatæ deflorationis.
20. *In arduis, & quando judicandum eſt de ſubſtantia Delicti, adhiberi debent peritiores ex Peritis.*
Mulieres, quæ adhibentur, ut peritæ, debeat eſſe bonæ famæ, providæ, & honeſtæ.
Aliter reprobari poſſunt.
Periti pauperes, malæ famæ, & indocti reprobari poſſunt.
Peritiores debent ſubſtitui.
Major ſit diligentia Judicis Regularis, quam Sæcularis in adhibendo Perito.
21. *Utilius permittitur ſcandalum naſci, quam veritas relinquatur.*
Si unus adhibetur, debet eſſe vere Peritus.
Uni Perito ſtatur, ſi eſt ſalariatus in loco, & unicus ibi eſt.
Aſſerenti, ſe eſſe Peritum, non credendum.
Vere Peritus dicendus eſt, qui communiter a gravibus Viris, ut talis reputatur.
22. *Reperta circa cadaver, omnia deſcribenda.*
Itidem numerus vulnerum.
Teſtes in viſitatione Corporis Delicti debent examinari.
Deſcribantur qualitates corporis, ſi cadaver eſt incogniti.
Pariter qualitas vulnerum, & quo inſtrumento apparent facta.
23. *Si vulneratus non poteſt ſine detrimento diſcooperiri, ſufficit relatio jurata Chirurgi circa numerum, & qualitatem vulnerum.*

COMMENTARIUS.

7. IN hoc Textu traditur theorica, per quam poſſit cognoſci, quando Judici conſtat de Corpore Delicti, ad effectum inquirendi de Delinquente. Dicitur ergo, quod *Corpus Delicti permanentis conſtat, cum Judex cadaver, vulnus, incendium, &c. viſitat coram Teſtibus, & ſcribi mandat &c.* Hoc debet intelligi non *taxative*, *ſed exemplariter*; hoc eſt, quod conſtat plene de exiſtentia Delicti permanentia, quando Judex viſitat cadaver, vulnera, &c. Sed ſi cadaver, facta omni diligentia, non inveniretur, quia eſſet aſportatum, combuſtum, aut in flumen præcipitatum, quomodo conſtabit de delicto? Conſtabit per Teſtes, qui ipſum viderunt; & tunc minime neceſſaria eſt Judici viſitatio delicti, cujus nullum eſſet veſtigium. Ex hoc ergo habetur, quod *Textus* non loquitur *taxative*, ſed *exemplariter*; & caſu, quo de facto relictum ſit veſtigium Delicti permanentis: & ulterius comprobatur, quod viſitatio per *viſum*, & *repertum* non eſt abſolute, & ſimpliciter neceſſaria, itaut, ea deficiente, nulla reddatur inquiſitio contra Delinquentem; aliter non relicto veſtigio, aut eo minime reperto a Judice, in delicto facti permanentis, nullo modo conſtaret de Corpore Delicti, neque Judex poſſet procedere, quod falſum eſt.

8. Licet vero dicat *Textus*, quod *Judrx viſitet coram Trſtibus*; tamen hoc non eſt neceſſarium, quòd præſtet per ſe, ſed poteſt *Notarium* ad hoc mittere: & hanc eſſe conſuetudinem totius Orbia, & ita eſſe practicandum, docet, cum multis, *Clarus q. 4. verſ. Quando vero n. 4. circa med. & ibi Novell. Jodoc. & Baſſ.* Sed non ſufficit aut Judex ſolus, aut ſolus *Notarius* ad faciendam talem viſitationem, ſed requiruntur *Teſtes*, ut dicitur hic, & ſcribunt *Foller. Pract. crim. verſ. Capiat. informat. num. 4. Scacc. Tract. crim. quæſt. 83. num. 14. & Guazzin. Defen. 4. cap. 2. num. 21.* Et quinam debent eſſe? Dico, quod ſi ageretur de cadavere occiſi, qui non eſſet Judici, aut in illo loco, notus, Teſtes debent eſſe ii, qui ipſum, dum viveret, cognoverunt: Si agatur de vulnerato, ad ſe certiorandum de qualitate vulnerum, an ſint lethalia, facta armis venenatis, vel ſpecialiter prohibitis, aut de aliis qualitatibus, quarum notitia exorbitet a profeſſione Judicis, debet Judex adhibere *Chirurgos*, vel *Medicos*: Sed quando cadaver eſſet hominis noti, vel de Corpore Delicti nulla eſſet qualitas, quæ non poſſet optime cognoſci a Judice, ut combuſta domus, fractum ſcrinium, arbores reciſæ, & ſimilia: non eſſet neceſſarium Teſtes adhibere, ut ſcribit *Paſſerinus Trib. Regul. quæſt. 20. n. 21.* dicens, hoc etiam docere *Bictum* in ſua *Praxi*; ſed hoc apud *Bictum* minime reperi, poſt omnem diligentiam. Et ego aliter ſentio, ſaltem pro Nobis; tum quia præſcribitur in *Textu*; tum quia fit ad firmitatem actus, ut pariter fit in creatione *Notarii*, intimatione ſententiæ, &c. & ideo in praxi tutius eſt Teſtes adhibere, ut communiter fit.

9. Quia vero in Corpore Delicti viſitando concurrunt multa, quæ poſſunt variare judicium, ideo de ſingulis hic libet agere. Primo ergo debet conſtare de cauſa formali ipſius delicti; quæ conſiſtit in hoc, quod malo dolo perfectum ſit. Si enim exempli gratia, reperiretur aliquis præcipitatus in valle, aut ſuffocatus in piſcina, licet evidenter appareat de cadavere hominis, nôn tamen conſtat ſtatim, quod malus dolus *intervenerit*; puta, quod ab alio præcipitatus, aut ſubmerſus fuerit, cum utrumque potuerit eſſe caſu, & abſque ſcelere alicujus. Et ideo jura *l. Cum aliter §. item illud ff. Ad S. C. Syllan. cum Farinac. quæſt. 2. n. 1. & 4. Scacc. Tr. crim. quæſt. 93. n. 6. Guazzin. Defen. 4. cap. 2. n. 1. & Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 20. n. 8.* volunt, quod conſtet *de ſcelere*, ad hoc, quod de delicto conſtet. In delictis porro lege naturali prohibitis, abſque alia probatione dolus præſumitur, ut volunt *Farinacius qu. 2. n. 1. & 4. & Guazzin. Defen. 4. cap. 2. n. 2.* In dubio autem: an factum ſit patratum cum ſcelere? ſumenda eſt interpretatio, quæ ſcelus excludat; quia actus dubius in meliorem partem eſt accipiendus, ut volunt *jura leg. creditor. ff. de Furt. l. Merito. ff. Pro ſoci.* In evidentibus, ut in cadavere confoſſo pluribus vulneribus, aut aliquo membro mutilato, nulla egemus

probatione ſceleris commiſſi.

10. Sed ſi non adſit ſceleris evidentia ex Corpore Delicti, probatur per conjecturas, præſumptiones, indicia; ut ſi mortuus habebat inimicos; ſi fama eſt, quod aliquis fuerit ab alio præcipitatus in flumen, aut ſtrangulatus; vel quod alius cum eo jurgatus eſt, vel eum minatus; ſi vulnera ſunt in parte Corporis, quæ non potuerit mortuus ſibimet inferre; aut in Corpore videntur ſigna violentiæ alterius manu factæ. Ita ergo in factis, quæ poſſunt eſſe cum ſcelere, vel non, debet Judex recurrere ad conjecturas, & præſumptiones: Quod ſi ſint convincentes, quod illud factum non potuit eſſe ſine ſcelere, poteſt procedere ad inquiſitionem Delinquentis; ſed ſi ita leves ſunt, quod relinquant factum adhuc dubium, debet ſilere proceſſus, & Divino judicio factum relinqui, quia in dubio ſemper præſumi debet pro non delicto, ut ſcribunt *Doctores Clar. q. 4. verſ. Hæc autem. ſub n. 5. in fin. Farin. quæſt. 2. n. 29. & Scacc. Tr. crim. cap. 83. n. 6. 8. & ſeqq.*

11. Advertendum porro, quod non ſufficiunt præſumptiones, & indicia, quando agitur de ſubſtantia ipſius Delicti, ſed debet eſſe plena probatio. Rem explico: *Cajus* jurgatus eſt cum *Titio*, & illum minatus eſt graviter; & mane non reperitur *Titius* in Conventu, & quædam ſtillæ ſanguinis repertæ ſunt in aliquo loco Conventus; & in Cella *Titii*, quæ clauſa erat, inventæ ſunt res ſuæ, Breviarium, Braccæ, Sporta, Conciones, & ſimilia. Suſpicatur Superior *Titium* fuiſſe occiſum a *Cajo*; admonet de hoc Provincialem; venit ipſe, examinat Fratres, qui deponunt rixam *Caii* cum *Titio*; viſitatur Conventus, reperitur ſanguis effuſus, fit perquiſitio in ſepulcris, latrina, ſterquilinio, ſylva, & in omni loco Conventus, nec reperitur Cadaver: Poteſt ne Provincialis facere inquiſitionem de delinquente, vel inquirere contra *Titium*? Minime. Quia licet adſint indicia, & præſumptiones de homicidio, quia *Titius* non reperitur, & *Cajus* eum minatus eſt, & ſanguis eſt repertus; non tamen illa indicia plene probant delictum: imo probantur eſſe æquivoca; quia *Titius* territus minis ſibi factis a *Cajo*, potuit aufugiſſe a Conventu, & ſanguis potuit fluxiſſe è naribus alicujus Sæcularis, qui non eſt de Conventu. Ad hoc ergo, quod ſit plene probatum delictum, & poſſit Judex procedere ad inquiſitionem Delinquentis, quid requiritur? Oportet, quod cadaver inveniatur, aut quod Teſtes integri deponant de viſu, & ita plane conſtet de delicto.

12. Quod ſi cadaver, facta diligentia, non reperitur, Teſtes duo integri, qui deponunt vidiſſe cadaver, quod modo non reperitur, delictum probant; imo etiam unus Teſtis, ſi eſſet adminiculatus præſumptione, & indicio, puto quod ſufficeret ad hoc, quod Judex poſſet *Cajum* conſtituere. Si enim diceret, ſe vidiſſe *Cajum* paulo poſt rixam occidiſſe cultro *Titium* in tali loco, & ibi repertus eſt ſanguis, tria militarent pro probatione delicti; puta dictum Teſtis integri, qui licet (cum ſit unicus) non plene probet, ut volunt jura *cap. licet. univerſis. cap. Veniens cap. In omni de Teſt. cap. Admittere. 33. quæſt. 5. cap. final. 35. q. 5.*; tamen cum ſit adminiculatum præſumptione, & indicio, pluſquam ſemiplene probat; ut de Teſte unico deponente de facto proprio, ſi concurrant adminicula præſumptionis, & indiciorum dicunt *Doctores Barr. Caſtren. Maſcard. Menoch. & Farinac. q. 63. n. 221. apud Bict. quæſt. 43. n. 7.* Obiter autem hic adnotare libet, quod *Paſſerinus Trib. Regal. q. 20. n. 10.* licet concedat, quod plene, & liquide conſtare dicatur de delicto, ſi de eo conſtet per Teſtes; tamen ſubjungit hoc non ſufficere ad probandum delictum facti permanentis relinquentis poſt ſe veſtigium: Unde in caſu propoſito haberet dicere, quod licet per conteſtes conſtaret *Titium* fuiſſe occiſum; tamen non eſſet probatum delictum, niſi cadaver, aut aliud ſignum appareret; ad quod probandum citat *Clarum*, & alios. Sed iſti *Authores* loquuntur in caſu, quo nulli eſſent Teſtes, qui ſufficerent ad plene probandum; quia tunc requiritur Corpus Delicti, & hoc concedo: ſed ſi non hoc, nec aliud ſignum reperitur, dummodo conteſtes integri ſint, eſt probatum plene. Quid enim facit Corpus materiale Delicti ad probationem plenam, univerſaliter loquendo?

Fateor aliquando ex ſe ſolo delictum probare, ut ſi inveniretur cadaver in fruſta ſectum, hoc evidenter delictum probaret: ſed ſi inveniretur ſimpliciter occiſus, vel in flumen merſus, vel ſuſpenſus, hoc poteſt contingere abſque ſcelere alterius, vel nullius; puta, quia caſu in flumen cecidit, vel ex deſperatione ſe ſuſpendit, vel ſibi manum conſcivit; aut ſi ab alio occiſus eſt, hoc fuit abſque ſcelere, ad ſui inculpatam defenſionem. Si ergo, ut probavimus, non probatur delictum, niſi probetur, quod ſit ſcelere factum, & in viſitatione occiſi, ſi deſunt Teſtes, ſola indicia, & præſumptiones, (quæ tamen aliquando poſſunt eſſe dubiæ, aliquando falſæ) probant; quare probare delictum, tam quoad materiale, quam quoad formale non poterunt duo Teſtes integri, quorum Teſtimonia regulariter ad probandum validiora in jure ſunt quacunque præſumptione juris? Quod ſi plene probant in Delictis tranſeuntibus, etiam caſu, quo per accidens reliquerint veſtigium; quare probare non poterunt in permanentibus, in quibus per accidens non relictum eſt veſtigium? Teneo ergo, quod plene probatum ſit Corpus Delicti, per conteſtes ſolos, quando per accidens ipſum non relinquit poſt ſe veſtigium, licet ſit ex iis, quæ illud regulariter poſt ſe relinquunt. Verum tamen eſt, quod illi duo Teſtes, per quos Delictum probatur, dubium eſt an ſufficerent ad plene probandum Delinquentem, quia eſſent ſicut Denunciatores, ſive Accuſantes Delinquentem; & ideo contra ipſum nequirent eſſe ſimul Teſtes. Tamen ſi præceſſiſſet infamia Delinquentis, quæ eſſet ad modum Accuſatoris, puto quod poſſet per illos duos Teſtes convinci Delinquens; ut fieret, ſi Delictum eſſet facti tranſeuntis, ubi per Teſtes probatur Delictum, & Delinquens.

13. Aliud porro attenditur in Corpore Delicti: nempe qualitates aggravantes, vel minuentes, vel transferentes Delictum de ſpecie in ſpeciem, aut de foro ad forum; & indicantes de uno, vel de pluribus Delinquentibus, & de his debet informari Judex, adhibitis Peritis, ſi res exigit eorum judicium; & in hoc omnes *Doctores* conveniunt *Clar. quæſt. 4. verſ. Quando vero. num. 4. circ. med. Follcr. verb. Capiat. informat. num. 429. Farinac. quæſt. 2. num. 4. Guazzin. Def. 4. num. 2.* Sed controverſia eſt; an dictæ qualitates ſint de ſubſtantia judicii, ita ut non ſit validus proceſſus illis omiſſis? *Eliſeus de Bellegrandis Tract. 3. quæſt. 26. num. 9.* tenet, quod de jure communi ſint neceſſariæ, ſed de jure ſpeciali, in judicio Regularium, putat ſufficere, quod ſit probata ſubſtantia Delicti. *Paſſerinus Trib. Regal. q. 20. n. 7.* negat eſſe de neceſſitate abſolute ſubſtantiali; quia ad damnandum Reum ſufficit, quod vere deliquerit, ſed quod deliquerit ſic, aut ſic, non ſpectat ad ſubſtantiam. Sed puto, quod melius dicatur diſtinguendo, & veritates opinionum concordando.

Dico ergo, quod ſi quæritur de neceſſitate probationis qualitatum Delicti; vel eſt in ordine ad inquirendum de Delinquente, vel eſt in ordine ad ipſum

con-

condemnandum? In primo caſu procedit, & vera eſt opinio *Paſſerini*. Ad hoc enim, quod quis poſſit, ut Reus interrogari, ſufficit, quod conſtet de ſubſtantia alicujus Delicti, de quo indiciatus eſt Reus. Si vero agatur ad ipſum puniendum; oportet abſolute, quod omnes qualitates Delicti conſtent, quia iſtæ neceſſariæ ſunt ad augendam, vel minuendam pœnam, quam Judex in conſcientia dare debet proportionatam Delicto, quod regulariter augetur, vel minuitur per qualitates ipſi ſubſtantiales, & ita procedit ſententia *Bellegrandi*; qui tamen non bene diceret, ſi ab hac neceſſitate abſolutum Judicem Regularem cenſeret; æque enim obligatur iſte, ac Sæcularis, ad plene probandum Delictum, cum qualitatibus, ad Reum juſte puniendum, & hoc fatetur etiam *Paſſerinus loco citato num. 17.* dicens eſſe de ſubſtantia judicii pleni, quod conſtet de omnibus qualitatibus Delicti. Pariter debet Judex, (antequam Inquirat contra Reum, ſi ſuſpicionem aliquam poteſt habere, quod in Delicto fuerint qualitates, quæ transferant Delictum a ſuo ad aliud forum,) prius de tali qualitate inquirere, & ſi invenerit adeſſe unam ex illis, quæ Delictum transferunt, ut præfertur, debet abſtinere ab inquiſitione.

Exempli cauſa. Denunciatur Provinciali, *Cajum*, ſumpta potione ſibi data a *Seju*, mortuum eſſe improviſo, & antequam expiraſſet, voces terribiles, irregulares, & quas homines non emittunt, dediſſe, membra contra virtutem naturalem diſtorſiſſe, & alia ſigna dediſſe, quæ ſolent haberi ab Energumenis, se poſt mortem ſtatim intumuiſſe, cum ſpuma ad os, & cute maculis nigris, maxime circa præcordia obfuſcata: & hæc omnia intra quatuor horas eveniſſe, cum ipſe antea ſaniſſimus eſſet; unde inter Fratres orta eſt ſuſpicio, quod mortuus ſit ex veneno, & ſortilegio malefico. Venit Provincialis, viſitat cadav r (illo exhumato, ſi humatum fuit) adhibet *Medicos*, qui deponunt judicium de veneno propinato. Sufficit ne probatio talis qualitatis ad inquirendum de Delinquente? Sufficit quidem ad validitatem inquiſitionis, quia de Delicto jam conſtat; ſed Judex non agit prudenter; quia debet inquirere ſuper alia qualitate, quæ tum Delictum auget, tum illud ad Tribunal fidei transfert. Et quænam eſt hæc? Quod mortuus obſeſſum ſe prodidit a Diabolo: & hanc debet probare per Teſtes, qui viderunt contorſiones, audierunt voces, & clamores inſolitos ab eo, ſpuebat contra Crucem, & alia faciebat, quæ communiter faciunt Energumeni; & ad hoc optimum eſſet etiam habere judicium periti *Exorciſtæ*. Sic ergo, probata tali qualitate, debet transmittere indicia ad *Fidei Quæſitorem*, & interim abſtinere ab inquiſitione contra Delinquentem, donec *Sacrum Tribunal* perfecerit ea, quæ ad ipſum ſpectant.

14. *In cauſa veneni, vel lethalis vulneris, vel deflorationis Virginis, in quibus Fratres periti non ſunt, ad conſtandum de Corpore Delicti, adhibeat Judex Medicos, Chirurgos, & Peritos in arte.* Neceſſaria prorſus eſt hæc cautela Judici; quandoquidem ſi non apparet evidenter Delictum ex ſe, debet Judex illud probare per judicium aliorum: & hoc eſt non ſolum in iſtis enumeratis per *Textum*, ſed etiam in aliis omnibus, in quibus Corpus Delicti evidenter non probat ſe ipſum. Porro *cauſa veneni* poteſt accidere, tum in aliquo, qui jam mortuus ſit, vel in aliquo, qui æger decumbat ex ſuſpicione veneni, & utrobique debet intervenire judicium *Medicorum*.

Lethalis vulneris: Hoc poteſt eſſe, aut ad probandum Delictum, aut ad qualitatem Delicti; quia ſi aliquis inveniretur mortuus cum magna contuſione in capite, quæ potuit fieri ſine ſcelere alicujus, puta ex caſu ab alto, vel ex percuſſione alterius manu facta, adhibendum eſt judicium *Periti*, & hoc eſſet ad probandum ſubſtantiam Delicti; ſi vero ab alio vulneratus decumbit in lecto, tunc adhibendus *Chirurgus*, ad ſciendam qualitatem Delicti per inſpectionem vulnerum, an ſint lethalia, nec ne?

Vel *deflorationis Virginis*: Controverſum eſt inter *Doctores*, an inſpiciendum ſit genitale ſecretum Puellæ ad probandum ſtuprum? *Tiraquellus de leg. connub. l. 4. num. 22. Franc. Marc. Deciſ. 678. Par. 2. & Bajard. q. 4. apud Bict. q. 12. n. 8.* tenent quod non; quia oculus, & manus *Obſtetricum* ſæpe falluntur, ut dicit *textus. cap. Nec aliqua. 27. q. 1.* Et ſi indecorum exiſtimavit *Juſtinianus* verenda Marium inſpici, ad probandam eorum pubertatem, unde, & inſpectionem talem expreſſe prohibuit, ut habetur in ejus *Codice; l. final. C. quand. tut. vel carat.* a fortiori hoc dicendum eſt de viſitatione Puellæ, cujus pudor, natura dictante, exactius debet cuſtodiri. Addo, quod inepta, & ſini improportionata eſt talis viſitatio, cum impoſſibile ſit, quod ex oculari pudendorum inſpectione, evidenter concludatur, quod Fœmina fuerit a Viro cognita, ut *n. 28. & ſeqq. hujus Tit.* probabo *Clarus* vero *q. 4. verſ. Quando vero. n. 4. circa fin. & ibi Bajard. qui citat. Abbat. & Alberin.* ſuſtinent, quod per peritas Mulieres ſit viſitanda, ſicut per aſpectum corporis probatur Virginitas, ut habent textualiter *Canones; cap. Propoſuiſti. cap. Cauſam matrimonii. de Probat. cap. Fraternitatis. cap. final de Frigid. & malef.* nec diſſentit jus civile, *l. 1. §. 1. & 10. ff. de Inſpic. vent.* quod tum ex *Imperiali reſcripto*, tum *edicto Prætoris* ſtatuit *Ventris inſpectionem* pro indaganda veritate, ſi Mulier utero gerat. Quidquid ſit de veritate; certum eſt, quod conſuetudo eſt, quod talis viſitatio fiat. Et licet in aliquibus locis hoc non practicetur, & Delictum deflorationis per conjecturas ſolas, aliiſque adminiculis probetur; tamen, apud nos, talis viſitatio, ad pronunciandum conſtare de Corpore Delicti, eſt neceſſaria ex diſpoſitione hujus *Textus*.

15. *Ex quorum jurata depoſitione &c.* Difficultas eſſe poteſt in hoc *Textu*, quia Peritis in arte, ſine juramento, creditur, argumento *Cap. Propoſuiſti*, in quo ſtatur Teſtimonio peritorum *Matronarum*, abſque juramento, ut obſervat *Abb. num. 4. qui citat. Jo. Andreæ in verb. Teſtimonio de Probat.* Amplius: Teſtes iſti non deponunt de eo, quod percipitur ſenſu corporeo; unde cum poſſint errare, faciliter perjurium ſubirent: Proinde videtur, quod de jure communi non debent jurare, ut innuit *Gloſſa. in leg. 1. in verb. Vel duæ. ff. de Inſpic. vent.* Contrarium tamen eſt verius; quia ſine juramento non creditur alicui Teſti ex *l. Jusjurandi. C. de Teſtam. cap. Præterea. eo. tit.* Et in utroque *jure*, *cap. Fraternitatis. junct. gloſ. in verb. Diſtricte. de Frigid. & male. l. Hac edictali. C. de Secu. nupt. Novell. De non alien. §. Quod autem. Coll. 2.* ſtatuitur, hujuſmodi Peritos, qui ad judicium adhibentur, ipſum ferre debere ſub juramento: & apud Nos eſt indubitatum, ex quo præſcribitur hic *jurata depoſitio*. Sed quomodo, & de quo poſſunt iſti jurare? Dico, quod non poſſunt jurare *de veritate*; puta, quod Puella fuerit a Viro cognita, aut Mortuus veneno peremptus; quia hæc non cadunt ſub aliquo ſenſu: Sed debet jurare *de credulitate*; hoc eſt, quod ipſi vere, juxta propriam peritiam, credunt talia fuiſſe commiſſa, & ita tenent *Bartolus in Proœm. Digeſtor. & Abb. in cap. Propoſuiſti. num. 11. in fin. de Probat. l. Nemini. C. de Advo. div. Judic. cap. Quoties de Teſt.* Et hoc modo concordantur contrariæ opiniones circa hoc;

puta, quod prima opinio negans intelligatur de juramento *veritatis*, ad quod non tenentur, nec dare poſſunt; ſecunda vero affirmans intelligitur de juramento *credulitatis*, quod dare poſſunt, & debent.

16. Adverto autem, quod adhiberi poſſunt Periti, vel ad teſtificandum Judici de his, quæ cadunt ſub ſenſu, ut fractura in Puero cauſata ex violentia innominabili; vel de iis, quæ non ſenſu, ſed ratione percipiuntur: & hæc, vel ſunt circa præteritum, ut ex ſymptomatibus, quæ videntur in ægeo, judicare, quod venenum ſumpſerit; vel circa futurum, ut quod ex tali vulnere poſſit percuſſus mori. Juxta ergo datam diſtinctionem reſolvi poteſt, quale ſit jueamentum dandum a Peritis. Si enim eſt de re, quæ cadat ſub ſenſu, iſtud reveea eſt juramentum *de veritate* dicenda; & circa hoc Periti ſunt veri Teſtes: quod enim ipſi vident, etiam non Peritus videre poteſt; & ſi adhibetur Peritus, eſt aut ob honeſtatem, ut in viſitanda Puella, vel Puero, aut ut ex re ſenſui patente ferant judicium juxta artem ſuam. Si autem eſt circa remota a ſenſu, & rationi tantum patent, ſive reſpiciunt præteritum, ſive futurum, juramentum erit *de credulitate*; & tunc non ſunt, ut Teſtes, ſed ut Judices, aut Conſiliarii. Poeeo forma ſubſtantialis juramenti eſt, quod non *privato odio, amicitia, prece, vel pretio deponant, &c. & id, quod deponunt, eſſe juxta peritiam artis eorum, & credunt ita eſſe*, ut habetur in Decretali. *cap. Quoties de Teſt. & atteſt.*

17. Si autem Periti deponunt ſub dubio, vel probabilitate, eſt ne probatum Delictum? Dico, quod non: quia debet eſſe judicium certum, & præſumptio ſtat pro non Delicto, ut alias diximus, cum ſit quid facti, quod in dubio non præſumitur, ut colligitur ex *l. in bello. C. de Capt. & poſt. rever. l. Si mancipati. C. de Collat.* Sequitur *Textus*: *Conſtare faciat qualitates Corporis Delicti*. Hoc intelligendum eſt, quando Delictum evidens eſt ex ſe, ut de vulnerato in parte Corporis, in qua ipſe nec caſu, nec ex inſtituto, potuerit ſe vulnerare, tunc enim a Peritis non quærit Judex, niſi judicium de qualitatibus Delicti, quia hoc ſibi evidenter patet. Sed quando delictum non eſt ex ſe evidens, nec probari poteſt, niſi judicio Peritorum, aut licet ſit ex ſe evidens, non licet tamen ob honeſtatem, ut Judex illud viſitet; tunc debet Judex habere judicium ab his, etiam ſuper ſubſtantia Delicti.

Si tamen in illis locis talium copia fuerit: Difficultas hic eſſe poteſt: an ſufficiat unus, an debeant eſſe plures Periti? quia jura, tum *Canonico*, tum *Civilia cap. Quia judicante de Præſcript. l. 3. Cod. Flui. regund. Novell. de Non alien. §. Scire verſ. Non enim. Tit. 1. Coll. 2.* unum admittunt, *Si unum ſolum Civitas habeat*; & ita tenent *Bartolus, in l. 1. ff. de Ventr. inſpic. & Jo. Andreæ. in cap. Propoſuiſti de Probat.* Alia jura requirunt eſſe plures, ut habetur in *Decretalibus cap. Propoſuiſti cap. Cauſam. de Probat. cap. Significaſti. il 2. Homicid. Alex. conſ. 179. n. 8. lib. 2. & Conſ. 35. lib. 1. apud Clar. §. Homicidium. n. 43. Textus* noſter videtur amplecti peimam opinionem. Poſtquam enim diſpoſuit adhibendos eſſe *Medicos, Chirurgos, & Peritos* in plurali numeeo, poſtea ſe reſtringit ad limitationem, dicendo: *ſi tamen in illis locis talium copia fuerit*: quæ clauſula nullum alium ſenſum habeee poteſt, quam quod ſi in illo loco non ſunt plures, adhibeatur *unus*; quandoquidem non poteſt importare, quod ſi in illo loco nullus eſt, omitterentur Periti; hoc enim eſt falſum, quia judicium Peritoeum eſt de neceſſitate, ad faciendum conſtare de Coepore Delicti, aut de ejus qualitatibus.

In hac difficultate mihi maxime arridet ſententia *Abbatis, in cap. Propoſuiſti. verſ. Ego potius. num. 5. de Probat.* qui diſtinguit: aut Judex eget judicio Peritoeum in cauſa parvi momenti, & civili; aut in re magni momenti, & ardua, ubi agitur de vita hominis; an vulnus fuerit moetale, vel non; aut ubi agitur de gravi præjudicio alterius, ſive civiliter, ſive criminaliter? In primo caſu, quando res ſit facilis ad judicari, *unus* Peritus ſufficit etiamſi eſſet judicium in loco, ubi ſunt multi Periti, ut ait *Apoſtill. ad Ludovic. Roman. Conſ. 20. num. 7. apud Tuſc. Concl. 286. num. 74. litt. P.* ſed ſi res eſſet difficilis ad judicari, debeeent adhibeei *plures*, ſi ibi ſunt; ſin minus, ſufficit *unus*; & ita debent accipi prima jura, quæ jubent *unum* Peritum tantum. Si veeo cauſa gravis ſit, & de gravi præjudicio agitur, maxime quando proceditur criminaliter; tunc omnino adhibendi ſunt *plures*, ut ſonant jura quæ requirunt *plures*. Quod ſi in loco judicii plures non ſunt, debent aliunde acceſſiri. Quia videmus (ſubjungit *Abbas ex cap. Suggero. 3. q. 8. cap. final. 65. Diſt.*): *Quod ſi in depoſitione Clerici non ſunt in Provincia Epiſcopi in numero ſufficienti, vocantur de locis vicinis. Pro Teſtibus in ſufficienti numero recipiendis, remittitur ad loca remota, ex cap. Conſtitutus. de Fideju. l. Si quando. Cod. de Teſt. & iſti Periti habent deponere tanquam Teſtes, quia intantum debent eſſe numero plures, in quantum non deponunt de certa ſcientia, ſed de credulitate, & æſtimatione*; & in hac ſententia ſunt etiam *Boerius Deciſ. 323. num. 21. & ſeqq. & Socin. Regul. 16. fallent. 2. & 3. apud Tuſc. Concl. 286. num. 9. & 40. litt. P.*

18. Præter hanc, poſſet dari alia diſtinctio: puta vel eſt judicium facile, vel difficile; & vel eſt judicandum de qualitate, aut de ſubſtantia Delicti? Si judicium eſt de re facili, & importante qualitatem Delicti, ut ſi aliquis eſſet vulneratus in ventre, hepate, aut pulmone, & de eo debet judicare Peritus: puto eſſe ſufficiens judicium unius Periti: Si vero res eſſet dubia valde, & difficilis, & deberet fieri judicium de ſubſtantia Delicti, ut in defloratione, & veneno; tunc de neceſſitate adhibendi ſunt plures. Ratio eſt; quia a judicio Periti in caſu dubio, an intervenerit ſcelus, nec ne, pendet probatio ſubſtantiæ Delicti, & multum intereſt, & de gravi præjudicio Tertii (contra quod poteſt militare aliqua præſumptio) agitur, ſi Judex formet contra eum inquiſitionem, & ita patitur jacturam, ad minus, famæ; & poteſt eſſe, & multoties accidit, quod nullum interveneeit Delictum. Quia ergo de re gravi, & præjudiciali agitur, ne Judex gravet conſcientiam ſuam, debet adhibere ſaltem duos.

19. Secundum ergo datam theoricam, debet Judex in noſtra Religione regulare ſuam praxim. Ex hujus enim tam geavis rei negligentia, audivi in quadam Religione duo luctuoſa exempla. Denunciatus fuit quidam defloraſſe Puellam ſeptennem. Judex inconſideratus, & præcipitoſus non advertens, denunciationem datam fuiſſe ab inimico, qui nomine *denunciationis* palliaverat accuſationem, & indicia eſſe conficta a Factionariis adverſis; viſitari fecit Puellam a Muliere ruſtica, & malæ famæ, quæ Mulieres ruſticorum, in caſis Campeſtribus viventium, in partu adjuvabat. Tulit hæc judicium, Puellam ſtupratam fuiſſe. Peocedit Judex ad *inquiſitionem* contra Denunciatum; nulla probantur *indicia*; conſtituitur nihilominus; *Collegium Judicum*, favens Denunciatori, ipſum declarat Reum ſtupei. Appellat. Reviſa eſt cauſa Romæ. Pronunciatum fuit, *Reum bene appellaſſe; Advocatum optime defendiſſe; Collegium perverſe judicaſſe, ac Judicem inquirentem ignorantiſſime proceſſiſſe*, eo quia *inquiſitioni* non erat locus,

cum

cum nulla alia adeſſent indicia: Et re vera innocentiſſimus ex poſt probatus eſt, Famula quadam revelante doloſam calumniam, quam Denuncians cum ruſtica Obſtetrice fuerat machinatus. Aliud exemplum fuit in cauſa ſuſpicionis veneni, quod infra referam. Si ergo Judex ille, in caſu tam gravi adhibuiſſet duas Peritas, & Deum timentes *Obſtetrices*, non incidiſſet in illud barathrum cum tanta jactura famæ Religionis, & proximi, & ſalutis animæ propriæ.

20. Ad hæc adverto, quod Periti, qui adhibentur, debent eſſe (maxime in caſibus arduis, & quando ferendum eſt judicium de ſubſtantia Delicti) ex magis Peritis: Proinde in Novella *De non alien.* §. 2. *verſ. Non enim. Coll. 2. T. 1.* ordinatur, quod in concedendis bonis Eccleſiaſticis in Emphyteuſim, Epiſcopi pro ſtabilienda quantitate Canonis ſolvendi Eccleſiæ ab Ephyteota, in Civitate Regia Conſtantinopolitana, utantur duobus *primatibus Mechanicis, aut Architectis*; in Provinciis vero, duobus *inſignibus Mechanicis, aut Architectis, aut etiam uno, ſi unum Civitas habeat*, a quibus ſub juramento definiatur: *quantum convenit pro hoc ſolvi Sanctiſſimæ Eccleſiæ ſecundum modum Emphyteuſis*. Per quem *Textum* apparet quam peritiam debeant habere, qui ad judicandum ſecundum artem ſuam adhibentur, cum debeant eſſe ex *primatibus, inſignibus*. In *jure* pariter *Canonico cap. Propoſuiſti. cap. Cauſam. de Probat. cap. Fraternitatis. de Frigid. Gloſ. in cap. 6. in verb. Matronas eo. tit.* determinatur, quod Mulieres, quæ adhibentur ad inſpiciendas Fœminas pro virginitate probanda, ſint *peritæ, providæ, & honeſtæ*. Ita ut quidam voluerit reprobare quaſdam Mulieres, quæ inſpexerant ventrem cujuſdam fœminæ, quæ ſe Virginem profitebatur, ex eo, *quod erant malæ famæ, & criminoſæ, cum illæ debeant eſſe providæ, honeſtæ, & peritæ in facto illo*, ut habet *Gloſſa in cap. Cauſam matrim. in verb. Mulieres. de Probat.* Excludi ergo debent, quantum fieri poteſt, Periti pauperes, malæ famæ, & indocti, ob periculum gravis præjudicii, quod poteſt accidere, aut ex malitia, aut ex ignorantia; cum facile ſit, quod tales, vel corrumpantur pecunia, vel ſubornentur perſuaſionibus, vel decipiantur a propria imperitia. Unde, ſi tales adhibeantur, poteſt contra eos excipi de mala fama, imperitia, corruptione, &c. & alii magis Periti, bene famati, & integri ſubſtitui, ut ex citato *Capitulo Cauſam. Extra de Probat.* probat *Hoſtien. Summ. de Probat. §. Et quot ſunt. verſ. Octavo ſit.*

Scio quidem communem uſum apud Judices Sæculares eſſe, adhibere publicas *Obſtetrices*, *Chirurgos* ex mera practica, & in horum defectum, etiam *Barbitonſores* ruſticanos, & *Medicos* doctoratos quales quales ſint, ad judicandum de ſtupro, mortali vulnere, & veneno reſpective; & ſtat Judex dicto unius ex iſtis (maxime quando ſalariatus eſt a Publico,) qui cenſetur Peritus, quia eſt Doctoratus. *ex Boer. Deciſ. 323. num. 21. & ſeqq. & Bald. Conſ. 328. verſ. Tertio dixi. lib. 2.* Sed iſte eſt abuſus introductus ab aviditate nonnullorum Judicum, qui volunt frequentia Delicta ob turpe lucrum, cujus contemplatione, ut plurimum, officium judicandi emunt, ut juſtitiam vendant. Volunt pariter Delicta aggravare, ut burſas poſſint alleviare; ideo venantur Delicta, ſicut canes Lepores. Non ſic debet eſſe intra Clauſtra, in quibus Judex debet moveri a puro zelo juſtitiæ in puniendis Delictis; & ideo ſicut non debet eſſe remiſſus, & negligens in illis caſtigandis, ita non debet eſſe inconſideratus in decernendo, aut cupidus in inveniendo, aut aggravando Delicta inventa; attento maxime, quod Delicta Sæcularium, ut plurimum, pecunia redimuntur (ſoli enim pauperes regulariter luunt in corpore), niſi Delicta ſint atrociſſima; in Religione vero non ſic: quia conſtituti in numero Reorum, ſive realiter, ſive præſumptive, ſemper damnificantur in fama, quæ non ſolum pecuniæ, ſed etiam vitæ præſtat. Ideo majorem diligentiam debet habere Regularis in decernendo *conſtare de Corpore Delicti*, & adhibere Peritos plures in numero; excellentiores in ſcientia, & Dei timoratos in conſcientia; quia in ipſo deficit motivum Judicis Sæcularis, nempe lucrum; & majus periculum eſt aggravandi irreparabiliter Subditum Religioſum, quam Sæcularem, qui auro ferrum Carnificis avertit, &, capiſtro ſibi erepto, Judicem auro ſtrangulat; quod ille non poteſt.

21. Dicetur forte, conſultius pro Religione fieri, ſi adhibeatur Peritus, qui ſit Fratrum amicus, & ſervet ſecretum, ne Sæculares reſciant Delictum, & ſcandalum publicetur cum magna jactura Religionis, licet non ſit ita Peritus, ſicut alius non æque bene affectus erga Religionem. Et dicetur etiam, quod ſic ubique practicatur, & videtur fundatum in *Textu*, qui requirit plures, ſi *in illis locis talium copia fuerit*. Sed ad hoc reſpondeo, quod ſecundum regulam juris *cap. Qui ſcandalizaverit. de Reg. jur. Utilius ſcandalum naſci permittitur, quam veritas relinquatur*. Et cum inter cæteras veritates reperiatur *Veritas judicii*, ut ibi notatur per *Gloſſam ſecundam*; potius debet permitti, quod naſcatur ſcandalum, quam quod lædatur *veritas judicii*, in decernendo Corpore Delicti, quod ex ignorantia, & malitia Peritorum frequenter ſtabilitur in caſu, in quo Delictum non eſt: ex quo multoties majora naſcuntur ſcandala, tum intra, tum extra Religionem, ob adhibendam imperitiam talium Peritorum. Poſſet ergo hoc admitti in caſibus, in quibus de Delicto eſt evidentia, & ſolum requiritur Delicti qualitas probanda judicio Periti, non vero quando probanda eſt Delicti ſubſtantia. Quod ſi praxis Judicum Regularium talis eſt, mala eſt, & corrigi debet. Et verus ſenſus noſtri *Textus* non eſt, quod ſi uno loco non eſt, niſi unus *Medicus*, *Chirurgus*, aut *Obſtetrix*, ille qualis qualis ſit, adhibeatur, ſive *Medicaſter*, ſive *Barbitonſor* ſit nomine *Phiſici*, aut *Chirurgi* inſignitus; ſed ſupponit, quod ſit vere Peritus: quod ſi non eſt, alius adhibeatur aliunde vocatus; ſic enim fiet, quod non faciliter peccabitur in decernenda ſubſtantia Delicti, dum *duo* adhibentur. Et ſi aliter practicatum fuit hucuſque, male fuit, & ex mala intelligentia *Textus*. Diſcimus autem experientialiter, (& Teſtis ſit mihi Deus, quod non mentior,) & ego in duobus caſibus hoc vidi, quod ex hoc, quod *unus* tantum Peritus, peccans ex ignorantia, adhibitus eſt ad probandam ſubſtantiam Delicti, duo innocentiſſimi fuerunt inter Reos recepti, & carceribus mancipati, & multa paſſi ſunt in corpore, & fama. Ergo ſtilus iſte adhibendi in ſimilibus caſibus *unum* tantum Peritum, quamvis a lege eſſet firmatus (quod tamen non admitto,) & conſuetudine roboraretur, corrigi debet, & non admitti, quam, ut ſupra dictum eſt, in caſibus, in quibus debet judicare de ſola qualitate Delicti.

Dubium autem eſt, a quo ſcire debeat Judex, an, quem adhiberi intendit, ſit vere Peritus, nec ne, num ſcilicet ſibi aſſerenti ſe eſſe Peritum, credere debeat? Ad hoc dico, quod *Boerius Deciſ. 323. num. 21. & ſeqq. apud Tuſc. Concl. 286. num. 9. litt. P.* docet, quod ſtandum ſit, tanquam *Perito*, illi, qui eſt ſalariatus in loco, ex hoc, quod communi judicio, tanquam Peritus exiſtimatur, & de Publico ſibi datur ſalarium. Sed ſupponit *Boerius*, (& in hoc ſenſu concedo dictum ipſius,) quod tales Periti a libera volun-

voluntate Populi electi ſint; ſi enim Periti famam experimentis alibi factis, non ſint adepti, ad ſervitium Communitatis non aſſumuntur. Sed ut in pluribus non ſic eſt: etenim, vel auctoritate *Feudatarii*; vel ex artificiis eorum, qui Communitatis negotia agunt, intervenientibus muneribus, coguntur pauperes ruſtici recipere Tyrones in Medicina. Et ſi in Villis provecti inveniuntur, communiter parum docti ſunt, quia ſi tales eſſent pinguiorem fortunam in Civitatibus procuraſſent. Nec etiam dictis ipſorum, aſſerentium ſe eſſe Peritos, credendum eſt, ut docet *Guazzin. Deſen. 4. cap. 5. n. 8. apud Paſſerin. Trib. Reg. quæſt. 20. num. 38.* Quilibet enim piſtor panem ſuum laudat; & ſimplicitas eſt a Caupone percunctari: *an bonum vinum vendat?* & illis poteſt dici illud, quod ajebant Judæi, *Jo. cap. 8. verſ. 13. Tu de te ipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt verum.* Peritia ergo judicanda eſt a communi exiſtimatione Populi. Si enim talis in arte ſua communiter exiſtimetur bene verſatus, talis adhiberi, ut vere Peritus, a Judice poteſt. Exiſtimatio autem peritiæ eſt ſicuti Fama, quæ petenda eſt a gravibus, providis, & honeſtis perſonis: Tali pacto etiam inveſtigandum eſt de peritia a Viris cordatis, & intelligentibus, & ſinceris, non a rudibus, vilibus, & bene erga Peritum affectis.

22. *Deſcribi faciat omnia reperta circa cadaver;* quia hæc frequentiſſime porrigunt indicia Judici ad veniendum in cognitionem de Delinquente. *Quantitatem vulnerum, &c.* puta ſi unum, aut plura; ſi cutanea, aut profunda; magna, aut parva. *Examinando Teſtes ſaltem duos ſuper repertis, & viſis.* Sufficit quidem, quod Teſtes ſe ſubſcribant cum juramento deſcriptioni Corporis Delicti factæ, & Proceſſus evadit compendioſior; ſed quia hic præcipitur examen, non omittendum eſt. Puto tamen, quod ſit de ſolemnitate, non vero de ſubſtantia; & judices Sæculares tale examen non practicant, contenti Teſtium aſſiſtentia regiſtrata per Actuarium. Et quidem ſi hoc valet in Teſtamentis, etiam valere debet in tali recognitione, & deſcriptione.

Et ſi occiſus repertus fuit, cujus nomen, patria, cognomen neſciantur, deſcribantur accidentia extrinſeca, & apparentia ſtaturæ, coloris veſtium, &c. Iſta eſt praxis omnium Curiarum, ut teſtatur *Follerius; Pract. crim. ſal. 15. num. 4. apud Clar. quæſt. 4. verſ. Quando vero. n. 4.* & debent omnino adimpleri, ut ex circumſtantiis poſſit indagari aliquo modo Delinquens. *Adnotentur vulnera, & ipſorum forma;* puta rotunda, triangularia, lata, longa, punctim, cæſim, aut per contuſionem facta; ſi facta ligno, ſaxo, vel alio corpore duro; aut gladio, aſcia, ſtilo, ſclopo, & ſimilibus. *Et qualitates; nimirum ſi erant mortalia, vel levia, vel in qua parte corporis.* Vide *Angel. in l. Si rixam. n. 2. ff. Ad l. Cornel. de Sicar.*

23. In cadavere hæc omnia præſtari poſſunt abſque particulari obſervatione; non ita in vulnerato, maxime de recenti. Si enim vulnera notabile detrimentum probabiliter incurrerent, judicio *Chirurgi*, ſi diſcooperirentur, ſufficit ipſius relatio jurata; debet tamen adnotari, quod, cum *vulnera non poſſent abſque periculo diſcooperiri, ut Chirurgus cum juramento aſſeruit, viſitata ſunt faſciis alligata.* Cautus Judex minute obſervet locum, parietes, ſolum & omnia inventa circa cadaver, veſtigia ſanguinis inſtrumenta apta ad percutiendum, ſi ibi inventa ſunt, ſitum in quo jacet cadaver, & omnia in ſcriptis redigat. Aliquoties enim ex minima re natum eſt magnum indicium ad detegendum occultum Delinquentem; & oportet in hoc Iudicem eſſe ſagacem.

TEXTUS.

§. III. Vulneratum interroget de Auctore, cauſa, tempore, credibilitate, præſumptione ejus, qui vulneravit; de Sociis, armis, diligenter: & omnia cum juramento depoſita in ſcriptis apparere faciat. Quia contra quem Vulneratus nominat, procedi poteſt ad inquirendum, nec nolentem revelare Auctorem, cogat Prælatus præceptis, & Carcere, vel diligenti cuſtodia prout vulnerum qualitas permittet. Nominatus autem a Vulnerato, ſi ſit ſuſpectus de fuga, poterit ad Cuſtodiam ante informationes, detrudi in Carcerem.

SUMMARIUM.

24. *Vulneratus eſt examinandus.*
Vulneratus morti proximus debet viſitari, & examinari a Guardiano coram Teſtibus.
Provincialis debet Teſtes illos examinare.
De quibus debeat Vulneratus examinari?
Cadaver etiam repertum viſitari debet a Guardiano, ſi longe abeſt Provincialis.

25. *Contra nominatum a Vulnerato poteſt inquiri in ſpecie.*
Si Vulneratus non vult detegere Reum, quid agendum?

26. *Suſpectus de fuga quis ſit? remiſſive.*
Nominatus a Vulnerato, ſuſpectus de fuga, carcerandus.
Graviter indiciatus, ex publico judicio, ſuſpectus de fuga, carcerari debet.

COMMENTARIUS.

24. Judex itaque *vulneratum interroget de Authore:* Hoc poteſt facere, tum in actu viſitationis Corporis Delicti, tum poſt; & ſi forte eſſet vulneratus aggravatus, nec poſſet faciliter loqui, poteſt examen dimidiare. Si vero vulneratus, aut evidenter, aut judicio *Chirurgi* eſt morti proximus, & Provincialis abeſt, quid agendum? Debet Guardianus a *Chirurgo* informari, ſi poteſt veroſimiliter vivere, donec Provincialis veniat, aut mittat? Si invenit, quod probabile eſt, quod prius moriatur, quam poſſit venire Provincialis, debet Guardianus cum duobus Teſtibus accedere ad ipſum, & vulnera adnotare, & omnia circa Corpus Delicti deſcribere, & vulneratum, præmiſſo juramento, examinare de *Authore*; & illam deſcriptionem a Teſtibus, & etiam vulnerato (ſi ſcribere poteſt) ſubſcriptam ad Provincialem mittere. Hoc quidem ſimpliciter neceſſarium non eſt; tamen maxime conducit cauſæ: Quia, licet etiamſi poſt ſepulturam poſſit viſitari cadaver, & informari per Teſtes Judex de Corpore Delicti; tamen Cadaver humatum ex corruptione valde immutatur, nec poteſt Judex æque bene certificari, ſicut ſi viſitatur vivens; & ex dilatione temporis Teſtes obliviſcuntur multas particularitates, quæ conducere poſſunt dilucidationi Delicti; unde melius eſt, quod a Guardiano fiat *viſum, & repertum,* ut dictum eſt. Licet enim Judex adveniens debeat poſtea Teſtes repetere, formiter eos examinando de Corpore Delicti; tamen legendo

gendo

gendo ipſis deſcriptionem jam factam, & ab ipſis ſubſcriptam, facilius recordantur, & omnea circumſtantias, ad plenum, in examine deponunt.

Non ſolum vero de authore debet examinari vulneratus, ſed etiem *de cauſa*, quare ſcilicet illum vulneraverit, ſi erat inter eoa rixa, & qua de cauſa, *de tempore*, & ſimilibua. Si vero authorem ignorat, quia forte fuit vulneratus nocturno tempore, nec habebat inimicitiam cum aliquo *a* multo tempore, debet interrogari *de credibilitate, præſumptione ejus, qui vulneravit, &c.* Quod autem dictum eſt de vulnerato moribundo, de quo debet Guardianus facere *viſum, & repertum*, quadrat etiam de cadavere reperto; eadem enim militat ratio.

25. *Quia contra quem vulneratus nominat, poteſt procedi ad inquirendum* in ſpecie, & non ſolum generaliter, ut fit, quando Delinquens totaliter ignoratur. Sed de hoc infra dicetur, quando loquemur *de indiciis*. Et *nolentem revelare authorem, &c.* Si vulneratus fuit de nocte, vel a longinquo ictu ſclopi, vel a tergo ab aliquo in inſidiis poſito, & dicit, *ſe neſcire authorem Delicti*; ei credere debet Judex; non enim præſumi poteſt perjurus. Si vero fuit de die, & vulneratus in facie, aut parte corporis antica, & de proximo, puta gladio, ſtilo, baculo, &c. & dicat, ſe neſcire percuſſorem; non eſt ei credendum, quia inveriſimile eſt, niſi talem cauſam afferat, quæ ignorantiam, quam affecit, veriſimilem reddat. Si vero dicat, *ſe ſcire quidem percuſſorem, ſed pro amore Dei illi ex corde ignoſcit: & quod non vult, quod ille quid mali patiatur*; vel inveriſimilem ignorantiam de percuſſore prætendat, *rogat Prælatus præceptis*, Factis formiter præceptis, & datis debitis intervallis, ſi non vult revelare: tunc eſt contumax præcepto obedientiæ: Judex debet uti *carcere*, puta formali, quia datur ad pœnam contumaciæ, ut ab ea recedat, habito tamen conſilio, & conſenſu Patrum, ut *Tit. Teſtes. n.* 80. dicemus de Teſtibus, & Reo. *Vel diligenti cuſtodia*. Non poteſt hic accipi *carcer ad cuſtodiam*, puta, quæ datur ſuſpectis de fuga; nulla enim in ſic vulnerato præſumi poteſt cauſa fugæ; ſed dicitur *diligens cuſtodia* Camera aliqua clauſa, in qua vulneratus aliquam quidem afflictionem patiatur, ut ad revelendum percuſſorem adigatur. *Prout vulnerum qualitas permittet*. Conſultius, puto hoc fieri vulneribus jam ſanatis, ac parte conſolidata; non enim prudenter fieret, aut bene audiretur, quod vulneratus carceri, aut Cuſtodiæ manciparetur, vulneribus adhuc crudis; & ex pathematibus animi, de facili notabiliter alterabilibus, cum periculo irregularitatis, quem incurreret Judex, ſi vulneratus ex carcere, aut cuſtodia aggravatus moreretur.

26. *Nominatus autem a vulnerato, ſi ſit ſuſpectus de fuga, poterit ad cuſtodiam, ante informationem, detrudi in carcerem*. Suſpectus de fuge quiſnam dici poſſit, alias dictum eſt. Advertendum vero, quod non ſolummodo nominatus e Vulnerato, ante informationem, poteſt Cuſtodiæ tradi, ſi ſit ſuſpectus de fuga; ſed etiam ille, in quem cadit aliquod indicium grave, & publicum, ut rixa præcedens, minæ, inimicitia capitalis, & ſimilia. Sed de hoc alias.

T E X T U S.

§. IV. Querelatus & confeſſus Delicta tranſeuntis facti, condemnari poteſt, etiamſi de illius Corpore non conſtet, quia hæc alias probari non poſſunt. Secus dicendum eſt de Delicto permanente, in quo nihil operatur confeſſio Rei, ſi de Corpore Delicti formiter non conſtiterit. Ex qua regula excipitur caſus Occiſi, cujus Corpus non reperiretur, ſed apparent aliqua ſigna effuſi ſanguinis. Si his accederet confeſſio Rei, condemnari poterit.

S U M M A R I U M.

27. *Querelatus, & confeſſus Delictum facti tranſeuntis, poteſt condemnari, licet de Corpore Delicti non conſtiterit.*
Sed non ſic in Delicto facti permanentis.
Impugnatur hoc dictum.
28. *Confeſſio Rei facta vi, aut metu tormentorum, non ſufficit ad condemnandum, ſi non apparet de Corpore Delicti facti permanentis.*
Confeſſos Delictum nonnullos, repertum poſtea eſt, non deliquiſſe.
Si Reus querelatus confitetur de plano Delictum, licet de eo non appareat poteſt condemnari.
Probatur exemplo Achan, Jonathæ, & Amalecitæ.
Quod confeſſio non noceat Reo, niſi conſtet de Corpore Delicti, quomodo intelligendum?

COMMENTARIUS.

27. IN hoc *Textu* advertendum, quod nulla fit mentio de Teſtibus, ſed tantum fit comparatio confeſſionis factæ a Reo in delicto tranſeunte, ad factam in permenente. Dicit ergo, quod *querelatus, & confeſſus Delicta tranſeuntis facti, condemnari poteſt, etiamſi de illius Corpore non conſtet*. Et ratio eſt; quia nulla eſt major probatio, quam confeſſio rei, & Delicta *hæc alias probari nequeunt. Secus dicendum eſt de Delicto permanente, in quo nihil operatur confeſſio Rei, ſi de Delicto non conſtiterit*. Sed durus mihi eſt hic ſermo. Ponamus enim, quod aliquis furetur pecuniam, aut aliud, quod diſtraxit, & reperiri nequit: Querelatur iſte, carceratur, examinatur, & confitetur Delictum: iſte ergo non poterit condemnari, quia, facta diligentia, non reperitur Delicti nec Corpus, nec veſtigium? Irrationabile prorſus eſt hoc. Quia ſi confeſſio Rei querelati ſufficit ad condemnationem in tranſeunte Delicto, quia hoc nequit alio modo probari; cum hæc eadem Ratio militet in pecunia furata, & expenſa, & cadavere combuſto, cujus cineres ſunt in profluentem projectæ; idem debet dici etiam in hoc caſu: maxime ſi Reus fateatur pecuniam in ludo amiſiſſe, & cadaver combuſiſſe, aut in mare præcipitaſſe.

28. Quod ſi Criminaliſtæ omnes dicunt, nihil facere Rei confeſſionem ad ipſum condemnandum, ut alias diximus, quando non apparet de Delicto facti permanentis; loquuntur de confeſſione facta a Reo conſtituto in tormentis, ut patet attente legenti *Clarum quæſt. 4. verſ. Et hoc adeo. ſub. nu.* 1. qui (poſtquam aſſeruit, quod lex præcipiens, debere Judici, ante omnia conſtare de Corpore Delicti permanentis, loquitur de tortura,) ſubdit: *Et hoc adeo verum eſt, quod etiamſi Reus confiteretur Delictum aliquod commiſiſſe, non poteſt condemnari, niſi de ipſo Delicto aliter, quam ex ejus confeſſione, appareat*. Loquitur ergo ibi cohærenter de Reo torto ſuper Delicto, de quo non conſtat: cui propria confeſſio ad condemnationem non ſufficit. Et idem *Clarus quæſt.* 55.

verſ.

verſ. Poteſt etiam. *ſub num.* 10. aſſignans ex *Grammatico Conſ. crim.* 16. *num.* 5. cauſam, quare *Doctores* non reputant talem confeſſionem ſufficientem ad condemnandum, dicit: *quia aliquando aliqui confeſſi ſunt Delictum, & poſtea reperti ſunt non deliquiſſe.* Patet autem, quod talis confeſſio non fit regulariter a Reis abſque tormentis; & ita cum Rei ſint contra jus torti, (quia ſupponitur de Delicto non conſtare) nihil ipſis officit eorum confeſſio, quia ſupponitur vi tormentorum extorta.

Quod ſi Reus, aut ex conſcientia ſceleris motus, aut alia de cauſa, (quam tamen *vix*, aut raro contingere poſſe, fateor) ad accuſationem alicujus captus, & examinatus de plano, non territus a tormentis fateretur ſuum Delictum; dico, quod deberet ad pœnam condemnari, licet de Corpore Delicti nihil appareret: maxime ſi diceret, ſe cadaver, aut rem furatam combuſſiſſe, aut in mare projeciſſe. Profecto *Achum* condemnatus fuit a *Joſue cap.* 7. ad mortem, ex ſui ſola confeſſione ex furto regulæ aureæ, pecuniæ, & pallii coccinei, quæ abſconderat in tabernaculo, & *Joſue* inquirente, reperta ſunt. Quid ſi agnum de anathemate *Hiericho* ſurripuiſſet, contra Dei mandatum, comediſſet, & ex hoc furto peccaſſet, ſicut peccavit furto regulæ, & pallii; examinatuſque, confeſſus ſimiliter fuiſſet, forte evaſiſſet mortem, quia de Corpore Delicti, jam conſumpti per comeſtionem, non apparuiſſet? Ridicula ſane eſſet talis reſolutio. Videmus enim, quod etiam *Jonatas Reg. lib.* 1. *cap.* 14. fuit damnatus ad mortem a *Saul* dicente: *Morte morieris Jonatha*, ex ſola ipſius confeſſione, quod mel comediſſet: & *Amalecites*, qui *Reg. lib.* 2. *cap.* 1. confeſſus fuit occidiſſe *Saul*, fuit illico a *David* damnatus ad mortem, & de facto ad ejus juſſionem occiſus; licet nihil adhuc de corpore *Saul* occiſi conſtitiſſet ipſi *Davidi*, niſi diadema, & armilla, quæ non concludebant mortem *Saul*; quia potuiſſent fuiſſe furto ſublata, aut inventa ab *Amalecita*. Si ergo in his caſibus, ex ſola Rei confeſſione, ipſe damnatus eſt, quomodo damnandus non eſſet Accuſatus, qui ſine violentia tormentorum, ſicut fecerunt iſti, crimen ſuum confiteretur, ex hoc ſolo motivo, quod de Corpore Delicti non conſtaret? Si ergo *Criminaliſtæ* dicunt, non nocere Reo accuſato, in ordine ad condemnationem, propriam confeſſionem, niſi appareat de Corpore Delicti in permanentibus; intelligunt de confeſſione extrajudiciali, quæ non ſufficit ad condemnandum, ſed ſolum ad torquendum; aut de confeſſione generica *fui latro*. *fui homicida*, & non in ſpecie, *ut occidi Titium tali loco*, & tempore; illa enim non nocet, ut dicunt *Doctores Boſſ. Puriſ. Roman.* & *Farinac. quæſt.* 81. *num.* 31. *apud Bict. quæſt.* 83. *num.* 20. aut in caſu, quod nulla præceſſerit infamia, vel querela, quia omnia acta tunc ſunt nulla, ut alias dictum eſt; aut in aliis caſibus, in quibus ſpontanea confeſſio non nocet, ut ſuo loco dicemus *ex l. Si confeſſus. ff. de Cuſt. Reo. cap. At ſi Clerici. de Judic. Boſſ. Tit. de Confeſſ. apud Clar. quæſt.* 21. *verſ. Confeſſio. num.* 31. Et conſequenter ad hunc ſenſum loquitur etiam *Textus* noſter. Sed ſi adeſt Accuſator, qui Delictum vidit, & Reus examinatur, & ex remorſu conſcientiæ, aut ex pœnitentia animi, ob crimen commiſſum, de plano confitetur illud, cum omnibus circumſtantiis, & expreſſione cauſæ veriſimilis; utique damnandus eſſet, licet de Delicto nullum veſtigium remanſiſſet.

Et hanc opinionem, quam puto veriſſimam, & juſtitiæ, & rationi maxime conſentaneam, confirmo ex ſequentibus verbis *Textus*, quæ clara ſunt, nec indigent expoſitione: *Ex qua regula excipitur caſus occiſi, cujus corpus non reperiretur, ſed apparent aliqua ſigna effuſi ſanguinis. Si his accederet Rei confeſſio, condemnari poterit.* Et ex his, ita arguo: Magis debet certificare Judicem indicium magis certum, quam dubium, & æquivocum: Sanguis porro effuſus eſt incertum indicium hominis occiſi; potuit enim eſſe feræ occiſæ, vel ſanguis è naribus effluxus; & ex alia parte magis certum eſt dictum Accuſatoris nullam exceptionem patientis, qui vidit Delictum commiſſum, ad perſuadendam Judici veritatem. Si ergo ex veſtigio ſanguinis, & Rei confeſſione, ita certus redditur Judex, quod Reum condemnare poteſt; idem poterit, habita accuſatione vel dicto Teſtis integri, & confeſſione Rei, licet Delicti veſtigium non appareat.

I. Quæritur: Quomodo probatum reddatur Corpus Delicti, ita ut Judex poſſit procedere ad inquiſitionem contra Delinquentem?

SUMMARIUM.

29. *Delicta facilis, & difficilis probationis.*
Unde oriatur facilitas, & difficultas probationis?
30. *De Delictis facti permanentis, quomodo conſtet?*
Quod patet ad ſenſum, eſt omnium probationum maxima.
Quomodo probetur occiſus, qui non reperitur vivus, aut mortuus?
31. *Formale Delicti probatur indiciis, & præſumptionibus.*
Indicia, & præſumptiones, quæ poſſint eſſe tali caſu?
Non requiruntur indicia certa, ſed ſufficiunt probabilia.
32. *Delicta difficilis probationis, quomodo probentur?*
33. *Furtum factum, quomodo probetur?*
Probatur conjecturis, quando deſunt veſtigia.
34. *Crimen falſi reputatur difficilis probationis.*
Crimen falſi permanentis multis modis accidit.
In hoc debet conſtare de Corpore Delicti.
Crimen falſi non relinquens veſtigium probatur conjecturis.
Conjectura, quales eſſe poſſint?
35. *Scriptura multipliciter poteſt eſſe criminalis.*
Scriptura, continens Delictum extra ſe committendum, facit præſumptionem, ſed non probat.
Etiam ſi fuiſſet facta in præſentia Notarii, & aſſervaretur in Archivio.
36. *Crimen in ſcriptura publica contentum, quomodo probetur?*
Ipſum transfert in Scriptorem onus probandi, ſe eſſe immunem.
Scriptura privata ex ſe probat Delictum, ſed non probat Delinquentem.
Ratio diſparitatis inter ſcripturam publicam, & privatam in probando contra Delinquentem.
Ut ſcriptura privata probet, requiritur recognitio.
37. *Quot modis probetur ſcriptura privata?*
Scriptura imperfecta, deleta, æquivoca, dubium ſenſum continens, non clare probat delictum.

29. RESpondeo: quod inter multiplices diviſiones Delictorum, quas *Tit. Delictorum* §. 1. dedimus, dividuntur Delicta in Delicta facilis, & difficilis probationis; quæ diviſio pene coincidit

cum

cum alia, in qua ſecantur Delicta in permanentia, & tranſeuntia. Illa enim, quia relinquunt veſtigium poſt ſe, de facili ſunt probabilia; hæc autem, quia non relinquunt poſt ſe veſtigium, ſunt difficilia probationis. Facilis autem, & difficilis probatio deſumitur etiam a qualitate criminis, ad quod patrandum, regulariter Delinquens celat ſe, quantum poteſt: ſive, quod coram pluribus omnino patrari non poteſt, ut ſollicitatio in actu confeſſionis, cui nullus poteſt adeſſe Teſtis, eo quia ſollicitatio fit per verba ſecreta ad aures, (licet etiam poſſit fieri per tactus,) & hæc nullus regulariter audire poteſt. Adulterium autem, fornicatio, crimen nefandum, & ſimilia, non ſolent committi niſi in occulto, & cum maxima cautela; niſi Delinquens eſſet omnino perfrictæ frontis, ut Meretrices, &c. ideo hæc dicuntur difficilia probationis. Alia vero, ut homicidium, incendium, furtum, &c. (quæ licet Reus occulte delinquere procuret, tamen ſolent committi coram multis,) dicuntur eſſe facilis probationis.

30. His adnotatis. Dico, quod in Delictis facti permanentis conſtat de Corpore Delicti, per actualem ipſius inſpectionem: ut ſi invenitur Cadaver in fruſta conciſum, aut pluribus vulneribus confoſſum. Et hæc eſt omnium probationum maxima, ex eo, quod ad ſenſum patet, & in ſe continet materiale, & formale delicti. Huic probationi ſuccedit probatio per Teſtes conteſtes integros; quando nempe Corpus Delicti periit, combuſtum, aut ſubmerſum eſt, aut ita occultatum, ut poſt omnem diligentiam non inveniatur, ut ſupra probatum eſt: quia ſi in tali caſu ad inquirendum ſufficit fama, prout dicunt *Doctores Bald. Augaſt. add. ad Angel. & Marſil. apud Bajard. ad Clar. quæſt. 4. verſ. Dictam. num. 4. apud Bill. quæſt. 12. num. 7.*; a fortiori debet valere dictum Teſtium integrorum, quod magis probat, quam fama, ut notum eſt. Huic tandem ſuccedit probatio per famam, quæ debet eſſe tum de delicto, tum de delinquente, ut dicit *Textus* infra *Tit. Fama*. §. 2. ad hoc, quod contra Delinquentem poſſit fieri inquiſitio; alias, ſi fama eſt de ſolo delicto, non facit niſi ad inquiſitionem Delicti.

Quid autem, ſi fama vigeret de *Cajo* occiſo, & facta omni diligentia, non reperitur *Cajus*, nec vivus, nec mortuus? Dico, quod ſi *Cajus* non habebat nec conſuetudinem, nec cauſam diſcedendi longe a domo ſua; aut quando exiit e domo, nemini domeſticorum dixit, quo iret, cum tamen ſolitus eſſet ſemper dicere, quo tenderet, quando extra Civitatem, aut Villam ibat; & pedeſter, & ſine enſe exiit, ſolitus alias quando facturus erat iter equitare, & armatus incedere; nec *Cajus* patiebatur epilepſiam, aut alium morbum, quo intercipi potuerit: ex tali abſentia, quæ per Teſtes conſtaret Judici, poteſt dici probatum præſumptive Corpus Delicti; & maxime, ſi *Cajus* habebat inimicitias. Quia, ſi in furto dicitur probatum Corpus Delicti, ſi res, quæ probatur ſemper ſolita eſſe in tali loco, non reperitur neque ibi, neque in domo, ut infra dicemus; eadem erit ratio de homine, qui ſolebat eſſe in domo, aut in Civitate, aut per præſentiam, aut per notitiam, & modo ſublatus eſt. Verum eſt talem abſentiam eſſe indicium valde æquivocum: Sed dico, ita eſſe etiam veſtigium ſanguinis reperti, ut alias diximus; & tamen junctum cum fama, Corpus Delicti probaret. Poterit ergo idem præſtare talis abſentia, maxime, ſi eſt probata per aliquot dies, in quibus, ſi *Cajus* viveret alicubi, de eo haberetur notitia. Et ſi *Cajus* haberet inimicos capitales; dico, quod poſſet contra eos procedi ad inquiſitionem; ſicut refert *Clarus quæſt. 4. verſ. Quando vero. ſub num. 4.* de quibuſdam imputatis de homicidio, qui coacti ſunt a *Senatu Mediolani*, ad præſtandam fidejuſſionem de ſe præſentando toties quoties, &c. licet de cadavere occiſi non appareret.

31. Quæ autem dicta ſunt, quadrant de probatione Delicti, quoad materiale, & formale. Sed quomodo probatur formale tantum, alias evidente materiali? Exempli gratia. Reperitur cadaver ſubmerſi in Ciſterna, Piſcina, Flumine, Puteo, Stagno, &c. vel præcipitati ab alto; vel laqueo ſuſpenſi; vel ſectis faucibus; aut jugulo aperto, & ſimilibus caſibus, in quibus mors potuit ſequi ex caſu; aut quod occiſus ex deſperatione, aut inſania ſeipſum præcipitaverit, jugulaverit, ſuſpenderit. Quomodo conſtabit tunc de formali Delicti, puta, quod per ſcelus fuerit ab alio interemptus? Dico quod non ſolum per Teſtes, & famam, ut paulo ante diximus, ſed etiam per indicia, & præſumptiones, ut ait *Paſſerinus Trib. Reg. quæſt. 20. num. 18.* qui teſtatur de communi. Indicia quidem, quæ videntur in Cadavere ipſo: ut plures contuſiones, vel vulnera; veſtigia digitorum, manuum, quibus ſtrangulatus eſt; ſitus cadaveris in tali modo poſiti, quod videtur ſe defendiſſe, quantum potuit, ne moreretur, & ſimilia indicia probant Delictum: ſicut probat a ſeipſo vulneratum, qui pugionem in manu tenens in corde impactum, aut enſi incumbens, aut laqueo ſuſpenſus, ſolutis manibus, & ſimilibus, inventus eſt.

Præſumptiones autem, quæ Delictum probant, ſunt inimicitia, maxime capitalis, jurgia, rixæ, minæ ab alio factæ, & ſimilia, &c. Quæ vero Delictum ab alio factum negant, ſunt ſi probaretur occiſum morbo hypocondriaco, mania, ſeu inſania, aut phreneſi laboraſſe; alias præcipitium, ſuſpendium, vulnerationem contra ſeipſum attentaſſe, & fuiſſe impeditum; ex aliqua calamitate, quæ ſibi ſupervenit fuiſſe deſperatum; vel tædio infirmitatis diutinæ, & moleſtæ ita impatientem, ut ſe morti traditum, ad miſeriam evadendam præſumi poſſit, ut *jura l. 1. §. Si quis non mota ff. Ad S.C. Syllan. l. Qui rei §. 4. & 6. ff. de Bon. eo. qui ant. Sent.* dicunt. Advertendum porro, quod non requiritur, quod iſta indicia ſint certa, vera, & indubitata, ſed ſufficiunt veroſimilia; quia hic non agitur de condemnatione Rei, ſed tantummodo de inquiſitione, ad quam minor probatio ſufficit. Unde ſi videtur dicere *Paſſerinus Trib. Reg. quæſt. 20. num. 18.* quod debent eſſe certa; debet intelligi in ordine ad condemnationem ſolam, non vero ad inquiſitionem.

32. Si vero loquamur de Delictis difficilis probationis; Corpus Delicti probatur per Teſtes conteſtes, qui Delictum viderunt, vel per evidentiam facti de neceſſitate concludentis. Teſtes quidem; ſi viderunt furem aſportantem res furatas; adulterum actu coeuntem, &c. Vel viderunt ea, ex quibus inducitur violenta præſumptio criminis, quæ ſufficit non tantum ad inquirendum, ſed etiam ad condemnandum; ut quod vir nudus, cum nuda, in eodem lecto cubaverit; quod aliquis ſtricto enſe, qui rubebat ſanguine, exiit è camera, in qua inventus eſt occiſus de recenti ictu enſis. Evidentia autem facti; ut partus, aut prægnatio in ea, quæ exiſtimabatur Virgo, aut Conjugata, cujus vir per annum ab ea abfuit, probat evidenter deflorationem, aut adulterium, niſi eſſemus in Gallia, in qua (ridendum ſane) mulieres dicuntur concipere ex vi imaginationis, ut Arreſto ſuo declaravit in *Magdalena de Aubermont Parlamentum Gratianopolitanum*, ut ex authentica relatione probat *Petr. Paul. Torell. Stravag. di Franc. fol. m. 42.*

33. Quia vero de his Delictis difficilis probationis varia poſſunt concurrera indicia; breviter dicemus, quænam in ſpeciebus eorum nonnullis probant Corpus Delicti, nec ne, in ordine ad inquirendum? In furto ergo, dico, qnod ſi de eo remanet veſtigium, ut ruptus paries, proſtratum oſtium, aperta arca, armarium, ſcrinium, fracta prius ſera, probatur Delictum per viſitationem fracturæ, ſi adhuc extat; vel ſi eſt ita reparata, ut illius veſtigium non appareat, debet probari per Teſtes, qui fracturam viderunt, ſicut probantur delicta tranſeuntia, Si de furto non remanet veſtigium, pro ſumenda informatione, ſufficit querela, ſive denunciatio, & ab probandum Delictum in ordine ad inquiſitionem ſpecialem, ſufficiunt conjecturæ *Farinae. quæſt. 2. nu. 55. Gabriel. Concl. 17. num. 14. Bict. quæſt. 123. num. 31. apud Paſſerin. Trib. Reg. quæſt. 20. num. 24.* Porro conjecturæ ſunt bona fama quarelantis, qui de furto juravit; acclamatio, ſeu conqueſtio ipſius, ſtatim ac advertit rem ſibi fuiſſe ſublatam; Fama orta in vicinia, quæ ſit de re certa, & legitime probata: *Bart. in l. Si quando. C. Unde vi. Farinac. quæſt. 2. num. 19. Bict. quæſt. 123. num. 33. apud Paſſerin. loc. cit. num. 27.* Fuga famuli, vel alicujus de Conventu, maxime ſi de furto fuit alias punitus, aut diffamatus; ſcalæ inventæ ad feneſtram cameræ, ubi furtum factum fuit; ſi in loco, ubi dicitur commiſſum furtum, fuit a vicinis noctu auditus ſtrepitus. *Abb. in cap. Super eo. num. 9. de his, quæ vi met. Maſcard. Concl. 830. num. 18. apud Paſſerin. Trib. Reg. quæſt. 20. num. 27.* Quando ergo hæc indicia militant, dicitur furtum ſufficienter probatum, & poteſt Judex procedere ad inquiſitionem furis.

34. Crimen falſi computatur communiter inter crimina difficilis probationis, ſed ſalva pace *Doctorum*, hoc non puto univerſaliter verum. Quia crimen falſi aliquando eſt facti permanentis; aliquando tranſeuntis. Parmanentis quidem, ut *Notarius* ſcribendo falſum teſtamentum; copiam falſam è Protocollis compulſando: inſtrumentum ſuper re illicita rogando; publicas ſcripturas alterando: *Mulier* ſe prægnantem aſſerendo; falſum partum ſupponendo: *Scriba* litteras Principis falſificando: *Alchimiſta* cuprum dealbatum pro argento vandendo; monetam cudendo, adulterando, tondendo, & ſimilia, in quibus remanet veſtigium commiſſæ falſitatis. In iſtis ergo conſtare debet de Corpore Delicti eo modo, quo diximus de criminibus facti permanentis; ut de moneta falſificata in ſpecie ſcribunt *Doctores Guazzin. Defen. 4. cap. 9. num. 4. Farinac. quæſt. 2. num. 21. Burdon. Pract. crim. cap. 6. num. 16. cit. a Paſſerin. loc. cit. num. 34.*

In crimine porro falſi non relinquente poſt ſe veſtigium, ut in Teſte falſo; in eo, qui utitur inſtrumento, vel Teſtimonio falſo; in impediente aliquem teſtari; in ſubornante Teſtes, ut falſum dicant; in mutatione proprii nominis; in aperiente litteras alienas, & illas oſtendendo adverſario, & ſimilibus, in quibus juxta *Clarum lib. 5. Sent. §. Falſum. per tot.* committitur crimen falſi; probatur Corpus Delicti per indicia, & conjecturas. *Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 20. num. 34.* Quia aliquando crimen hoc non poteſt committi, niſi cum actu interno; ut qui utitur inſtrumento falſo ad hoc, quod incidat in crimen falſi, oportet, quod habeat ſcientiam de illius falſitate; ſcientia porro conſiſtit in habitu, & actu interno; aliquando per verba tranſeuntia, quæ ſecreto ſolent proferri, ut in inducente Teſtem ad falſum teſtimonium ferendum: Hæc porro difficilis probationis ſunt, proinde indiciis, & præſumptionibus probantur. Indicia porro ſunt, dictum extrajudiciale; paupertas; mala vita in Teſte; conſuetudo delinquendi in ſimili crimine; natura aſtuta, verſipellis, & fallere proximum ſolita, & centum hujuſmodi, ex quibus rationabiliter movetur Judex ad credendum tale crimen ſubeſſe in facto.

35. Scriptura itidem criminalis poteſt eſſe duplici modo; puta continendo Delictum extra illam jam commiſſum, vel committendum; aut continendo Delictum in ſeipſa. Primo modo: ut ſi aliquis ſcribendo ad amicum, ſignificaret ſe commiſiſſe tale crimen propter quod cogitur fugere a Patria; vel ſi mandaret alteri, ut committeret homicidium. Secundo modo: ut ſcriptura ſeditioſa animans populum ad rebellionem contra Principem, libellus famoſus, &c. Primo modo facit quidem præſumptionem contra Delinquentem, ſed non probat Delictum, ut probant *Butr. in cap. Cum in Eccleſiis. num. 14. de Major. & obed. ubi Abb. num. 2. Felin. num. 1. Bald. num. 2. Specul. Tit. de Accuſ. §. 2. num. 28. Farinac. quæſt. 84. num. 1.* Imo, ſi Delictum fuiſſet commiſſum, etiam in præſentia *Notarii*, & inveniatur in publico *Archivio*; ut ſi eſſet factum aliquod inſtrumentum, in quo multi paciſcuntur inter ſe, de reſiſtendo juſto mandato Principis, aut Prælati; *Carena Par. 3. Tit. 4. num. 3. Souſa. lib. 2. cap. 31. Clar. quæſt. 54. Granov. de Script. priv. lib. 1. quæſt. 14. n. 3. Bict. quæſt. 86. apud Paſſerin. quæſt. 19. num. 2. & ibi Bart. in l. In Senatus num. 8. ff. Ad S. C. Turpilian.* adhuc non probaret crimen, quia eſt aliquid ſeparatum a ſcriptura, ſed facit ſolum ad inquirendum.

36. Sed quando crimen continetur in ſcriptura ipſa; hoc poteſt contingere dupliciter, puta; vel in ſcriptura publica, vel privata. In ſcriptura publica, ut inſtrumento rogato per *Notarium* coram Teſtibus, in quo continetur aliquod concordatum contra Eccleſiam, vel Principem; aut contractus uſurarius; aut eſt inſtrumentum falſum; aut continet perjurium, & ſimilia: & ad hoc poſſunt conjungi plures ſcripturæ, ex quarum una conſtet de juramento, ex alia de mendacio, ex quibus emergit perjurium evidens, ut optime *Paſſerinus Trib. reg. quæſt. 19. n. 4. & ibi, & Farinac. quæſt. 84. num. 9.* In his ergo caſibus ad conſtandum de Corpore Delicti ſufficit ipſa ſcriptura publica, quæ etiam ita probat Delinquentem, quod transferat in ipſum onus probandi tale inſtrumentum, falſum non eſſe, vel minime ſe rogante, præſente, vel conſentiente factum eſſe; ut docet *Abbas in cap. Cum in Eccleſiis. num. 2. de Majo. & obed.* aliter probatus remanet ille eſſe delinquens.

Si autem eſt ſcriptura privata continens in ſe delictum; Corpus Delicti probatur per eam, ſicut per publicum inſtrumentum: ſed cum hac diverſitate, quod Inſtrumentum probat ſeipſum, Delictum, & etiam Delinquentem, cum ſit ſcriptura publica, manu publici *Notarii* facta, coram Teſtibus, & ſigno tabellionatus, quæ probat quoad omnes: *arg. l. Deſiderium. C. Depoſit. Bald. Conſ. 149. num. 4. lib. 1. Anani. Conſ. 85. in princip. ubi addit. Bolognin. Angel. Conſ. 220. in princip. apud Tuſc. litt. P. Concl. 75. nu. 1. 2. & 3.* ſcriptura autem privata probat ſeipſam cum Delicto, unde Judex ex ea poteſt inquirere contra Delinquentem; non tamen ex ſe ſola probat Delinquentem, ſed requiruntur alia indicia. Ratio autem diſparitatis eſt, quod in ſcriptura publica exprimuntur nomina Teſtium, *Notarii*, & contrahentium; unde ſi Delictum contineatur in ea, jam per eam probatum remanet Delictum, & Delinquens ibi expreſſus, niſi ipſe contra talem ſcripturam excipiat, ut dictum eſt; *l. Inſtrumenta. l. Rationes. l. Exemplo. C. de Probat.* ſed in privata aliud requiritur, puta recognitio.

37. Hæc

37. Hæc autem fit octo modis, quos referunt *Scaccia de Judic. cau. civil. lib. 1. cap. 11. quæſt. 33. n. 29.* & *Genova de Script. priva. quæſt. 14. n. 10. apud Paſſerin. d. quæſt. 19. num. 7.* Primo, per confeſſionem Adverſarii, contra quem eſt ſcriptura. Secundo, per recognitionem ejus, qui ſcripſit. Tertio, per examen Teſtium, qui viderunt auctorem ſcribentem, & ſcripturam legerunt: aliter ſi ſolum Scribentem vidiſſent, ſcripturam autem non legiſſent, non probarent; ſed requireretur comparatio litterarum, ut dicunt *Souſa lib. 2. cap. 22. nu. 14. & 15. Guazzin. Defen. 20. cap. 23. n. 5. & Paſſerin. loc. cit. n. 7.* Quarto, per examen Teſtium, qui habent notam manum. Quinto, per examen Teſtium, qui illi ſubſcripſerunt. Sexto, per comparationem litterarum. Septimo, per comparationem, & examen Teſtium. Octavo, per contumaciam non recognoſcentis.

Modi porro iſti non faciunt omnes ad probationem in judicio criminali, ſed nonnulli, puta, ſecundus, tertius, & octavus; & iſti probant Delinquentem, aut verum, aut præſumptum, puta, qui contumax eſt in recognoſcendo. Quartus, ſextus, & ſeptimus ſemiplene tantum probant, & faciunt indicium ad torturam ſecundum *Souſam* loco citato, quod tamen non placet *Guazzino Defen. 20. cap. 03. n. 3.* neq. *Paſſerin. loc. cit.* Ego tamen ſubſcribo *Souſa*; quia hoc eſt Delictum probationis difficilis, ubi indicia, etiam minus concludentia, ſufficiunt ad torturam. Comparatio autem debet fieri cum litteris, quæ indubitate probentur, ſcriptæ eſſe a Reo. Tandemque adverto, quod ſcriptura non integra, imperfecta, indigeſta, emendata, & deleta (ſed non tantum quin aliqualiter legatur) æquivoca, dubium ſenſum continens, non clare probat Delictum; & ideo non ſufficeret ad inquirandum de Delinquente, ut notat *Paſſerinus Trib. Regul. quæſt. 19. num. 12.*

II. Quæritur: Quomodo probetur Corpus Delicti in caſu deflorationis.

SUMMARIUM.

38. *Etiam turpia ſcire debent Medici animarum.*
Nulla ſigna Virginitatis certa poſſunt dari.
Privatio non cognoſcitur niſi per habitum.
Hymen a Modernis fabuloſus exiſtimatur.
In paucis reperitur, & iſte morboſum quid eſt.
Non poteſt dari ſignum Virginitatis amiſſæ ex complexu maris.
Mulier utero gerens poteſt habere intacta vaſa, quæ Virginitatem, ut creditur, aſtruunt.
39. *Utraque jura præſumunt Virginitatem, ex inſpectione corporis, poſſe cognoſci.*
Hymen, quid ſit?
Signum Virginitatis juxta Modernos.
Nymphæ, quid ſint?
Carunculæ Myrtoides, quid, & quales ſint?
In his ſtatuitur ſignum virginitatis.
Bartholini opinio de hymene.
40. *Hymen illæſus poteſt probare Virginitatem.*
Diſrupto hymene, non arguitur, de neceſſitate, expirata Virginitas.
Per ſolum congreſſum cum viro amittitur Virginitas.
Oliſbon, quid ſit?
Ex fracto hymene, poteſt probabiliter argui amiſſa Virginitas.
41. *Amiſſæ Virginitatis ſigna multiplicia.*
42. *Non tamen concludenter probant.*
Sed probatur conjecturis, & præſumptionibus.
Obſtetrices, non reddentes cauſam ſui dicti, non probant.
Caſus de duabus Obſtetricibus.

38. Reſpondeo. Et prius a candido, & modeſto Lectore meo veniam peto, ſi in tractanda quæſtione hac, de neceſſitate cogar nonnulla nominare, quæ pudicas Religioſorum aures forte offendant. Sed hoc evitari non poteſt, ſi Judex de hac difficili cauſa informari, ad bene gerendum officium, debet. Hoc idem accidit *Hoſtienſi*, qui in *Rubrica de Frigidis, & Maleficiatis §. Quæ impotentia ſub num. 6* ad exigentiam materiæ, coactus loqui de rebus, quas Honeſtas refugit, ait: *Non turberis, nam ſimilia, & turpiora audiuntur, nec ſunt talia ab animarum Medicis ignoranda.* Commune hoc incommodum eſt, etiam *Theologis* moralibus, tractantibus de Impedimentis matrimonii, & Conjugatorum peccatis. Omnia munda mundis, & vocibus non inquinatur, qui opere non delectatur.

De Ameno Pract. Crim. Par. 1.

Dico ergo, quod ſicut nullæ dari poſſunt certæ, & inſeparabiles notæ virginitatis, prout virginitas ſumitur pro integritate vaſorum muliebrium, quæ non maculata ſint per virilem congreſſum, ut poſt *Medicos*, ac *Juriſconſultos Joubert. Error. popul. cap. 4. Paræ. lib. de Renuncia. Anger. Ep. lib. 1. Tom. 2. Fidel. lib. 3. de Relat. Medic. cap. 1. Codrone. Meth. teſtif. cap. 11. Nancell. lib. 7. cap. 3. Probl 5. Ulm. Uter. mulieb. cap 6. Valles. Sacr. Philoſ. cap. 25.* firmant *Paulus Zachia Quæſt. Medicoleg. Tom. 1. lib. 4. Tit. 2. quæſt. 1. num. 14. & ibi Cujac. lib. 17. obſerv. cap. 20. Riolan. fil. Anthropo. lib 2.* & *Sanch. de Matrim. lib. 7. Diſp. 3. n. 10.* Ita conſequenter nulla poſſunt dari ſigna indubitata expiratæ virginitatis, ex oculari inſpectione, aut tactu partium muliebrium. Quandoquidem privatio non cognoſcitur, niſi per habitum, cui opponitur; unde amiſſæ virginitatis, quæ eſt privatio, nulla poteſt dari certa cognitio, ex corporis inſpectione, cum habitus oppoſiti, puta virginitatis, nulla ſint certa ſigna. Quod enim de *hymene*, ſeu ſignaculo virginitatis antiqui *Medici* ſcripſerunt, moderni *Anatomici*, in hoc obſervando attentiſſimi, fabuloſum prorſus exiſtimant: & in hoc omnes conveniunt, quod ſi *hymen* in mulieribus reperiatur, non eſt in omnibus, ſed in paucis; & in iſtis, eſt quid præter naturam, & morboſum, & de hac communi ſententia teſtatur *Capivaccius Tract. de ſign. Virgin.* & ſubſcribunt *Vaſſæ. Anatom. Tab. 1. Franciſc. Ranchin. de Morb. virg. Sect 1. cap. 4. Torreblanc. de Delict. in quib. &c. cap. 19. n 9. apud Zach. Tom. 1. lib. 4. Tit. 2. quæſt. 1. n. 16.* Unde peritiſſimi *Anatomici*, qui multarum puellarum cadavera ſecuerunt, aut in nullis invenerunt *hymen*, ut teſtantur *Laurentius, Anatom. Ulm. Uter. mulieb. Sect. 1. cap. 8. & Mercat. de Partib. Par. 4. Claſſ. 1. quæſt. 97. art. 3. num. 6.* aut in una, vel altera, ut evenit *Columbo*, vel ad ſummum in tribus, ut accidit *Falloppio*. Dato autem quocunque ſigno corruptionem integritatis virginalis corporeæ teſtante. (ſi poſſet dari) nullum adeſſet, per quod firmari poſſet, virginem eſſe corruptam per viri conjunctionem, ut ibidem ex *Doctoribus Fortun. Fidel. Relat. medic. lib. 3. cap. 1. Claudin. Reſp. medic. num. 40. Cujac. Obſerv. lib. 17. cap. 27. Mercat. de Partib. Par. 4. lib. 1. Claſſ. 4. quæſt. 104. num. 3. Mercurial. lib. 6. Variaлect. cap. 23.* probat *Zachia Tom. 1. lib. 4. Tit. 2. quæſt. 1. num. 18. & ſeqq.* Sicut vice verſa, nulla ſigna dari poſſunt, quæ certo probent virginitatem; Unde poteſt Mulier utero gerere, & habere integra omnia vaſa, ex quibus dicitur virginitas agnoſci, ut ſibi accidiſſe, dum eſſet

ſet Judex Spoleti teſtatur *Bajardus*, *Add. ad Clar. quæſt.* 4. *verſ. In ſtupro illato. ſub n.* 7. qui narrat quandam puellam a duabus *Obſtetricibus* fuiſſe viſitatam, & iſtas teſtaſſe cum juramento illam eſſe virginem; quæ tamen deprehenſa eſt aſſa prægnantem. Proinde *Obſtetrices*, pulſatas a Curia volente eas, ut perjuras, punire, ſe excuſaſſe, dicentes, virginitatis indicia eſſe fallacia.

39. Quia vero tum *Canones*, tum *Leges Civiles* virginitatem, aut corruptionem ex corporis inſpectione cognoſci poſſe præſumunt, unde in facti contingentia ordinant ab *Obſtetricibus*, & *Matronis* fœminas inſpici, *cap. Propoſuiſti. cap. Cauſam matrimonii. de Probat. cap. Fraternitatis. cap. Final. de Frigid. & malef. l.* 1. §. 1. *&* 10. *ff. de Inſpic. ventr.* ut apud nos ordinat *Textus* ſupra; ideo ne Judex noſter poſſit falli ab *Obſtetricibus* in informatione, ad faciendum conſtare de Corpore Delicti, damus ſigna, quæ ſi ſingula non ſufficiunt ad probandum; ſimul unita, & cumulata cum aliis indiciis ſufficere debent. Exploſa opinione antiquorum de *hymene*, ſive ſignaculo virginitatis, quod finxerunt eſſe membranam quandam tranſverſam in collo uteri ad modum dyaphragmatis; moderni omnes, pro ſigno virginitatis corporeæ ſtatuunt, in puellis, poſt nymphas, (quæ ſunt duo corpuſcula membranoſa alarum modo expanſa immediate poſt pudenda, & labra uteri ſita) interius verſus intimum uteri oſculum, quatuor carunculas, quas appellant *Myrtoides*, ſeu *Myrtiformes*, eo quod quatuor myrti folia referant, quarum ſingula eſt in ſingulis lateribus, nimirum ſuperno, inferno, dextero, & ſiniſtro, & prominent, & ſe invicem per acutiorem partem ita reſpiciunt, ut caryphylli nondum bene explicati imaginem repræſentent, & invicem cohærent per quaſdam membranulas, ſeu fibras: & hanc partem ita conſtitutam verum eſſe *hymenem*, neque præter illam alium *hymenem* reperiri, tradunt concordes *Anatomiſtæ*, *Gabriel. Falop. Riolan. Severin. Pinæ. lib.* 1. *de Not. virg. cap.* 5. *Zachi. Tom.* 1. *lib.* 4. *Tit.* 2. *qu.* 2. *num.* 5. *& ibi Veſling. Syntagm. anatom. cap.* 7. *in fin.* quos ſequuntur *Canoniſtæ*. *Tarreblanc. Epit. Delict. lib.* 2. *cap.* 19 *verſ.* 5. *Sanch. de Matrimon. lib.* 7. *Diſp.* 14. *num.* 1. Licet poſt iſtos ſcribens *Thomas Bartholinus Tab. anatom. lib.* 2. *cap.* 1. *Regner. de Graaf. de Part. ovipar.* opinatus ſit, de *hymene* quod ſit membrana tranſverſa intus, in collo uteri, paulo ſupra collum veſicæ in medio inſtar anuli perforata, ita ut minimi digiti apicem in adultioribus admittat, quæ ab eo dicitur *Eugion*.

40. Quidquid autem ſit de hoc *hymene*, plane ſtat, quod ipſe ſi reperiatur illæſus, bene poteſt probare in puella virginitatem; non autem ſequitur, quod ſi reperiatur diſruptus, neceſſario inferatur, quod virginitas expiraverit, & fuerit corrupta puella. Quia quamdiu a maris conjunctione puella illæſa eſt, ſemper eſt virgo: etiam ſi vel ſuis manibus, vel alio quocumque inſtrumento, clauſtra pudoris, vel per ſe fregerit, vel per alios ſibi frangi permiſerit, ut dicunt *Doctores*. *Para. Codronc. Roderic. de Caſtr. Med. Pol. lib.* 4. *cap.* 12. & *Guazzin. Defen.* 4. *cap.* 6. *apud Zachi. Tom.* 1. *lib.* 4. *Tit.* 2. *quæſt.* 1. *num.* 3. 4. *&* 5. Neque enim minus virgo dici poteſt, cujus virginalia clauſtra alio inſtrumento, quam virili ſunt diſrupta, quam ſi pedem, aut manum dirupiſſet, ut docent *D. Auguſt. de Civit. Dei lib.* 1. *cap.* 18. *& D. Thom.* 2. 2. *quæſt.* 152. *art.* 1. Licet ergo, in facti contingentia, puella viſitata partes illas diſruptas habeat, non tamen, ex conſequentia neceſſaria, ſequitur hoc fuiſſe per ſtuprum a viro illatum; cum poſſit fieri, vel ſimplici ipſius digito, ſtando in prima ſententia de *hymene*; vel (ſi teneatur ſecunda) per mentulam vitream, aut corjaceam, quæ a *Græcis* vocabatur *olisbon*, ut ſcribit *Lubinus Comment. in Juvenal. Satyr.* 6. *verſ.* 322. qua fœminæ impudiciſſimæ *tribades* dictæ ſe invicem ſubagitabant, ut de *Laufella*, & *Medullina* canit *Juvenal. Satyr.* 6. aut tandem per *clytoridem* fœmineum, (*) quo aliquando puellæ procaces inter ſe luxuriantur, ut tradit *Bartholinus Tabul. Anatom. li.* 2. *c. de Clytorid.* Vel per alia inſtrumenta, quibus fœminæ, Veneris œſtro percitæ, fœdiſſime ſe contaminant. Poſſunt ergo in caſu inventi clauſtri fracti probabiliter, ſed non certo, deponere Obſtetrices de Corpore Delicti, fracturam nempe illam factam fuiſſe ex virili violentia.

41. Probabilitas porro iſta aliis circumſtantiis poteſt adminiculari: hæc vero pendent vel a parte viri, vel a parte puellæ, ſi frequentabat eam viſitare; ſi munera dedit; ſi ſolus cum ea fuit; & maxime in camera clauſa; ſi auditi ſunt clamores puellæ, dum ſequeſtrati ab aliis fuerunt, & ſimilia. Sed hæc potius faciunt ad probandum Delinquentem, quam Delictum. Ex parte vero puellæ ſunt alia ſigna, quæ amiſſam virginitatem ſuadent, quæ tamen non ſunt abſoluta, perpetua, & indubitata, ſed in pluribus apparentia. Hæc vero ſunt duplicia. alia enim ſoli viſui, alia tactui ſunt ſubjecta. Primi generis ſunt. Primo: Mammæ, quæ in virginibus rotundæ ſunt ad inſtar pomi, & thoraci adhærent, in corruptis propendent, & rotundam figuram amittunt. Secundo: papillarum color in virginibus rubeus, & vividus; in violatis non ita. Tertio: lanugo pubis in vitiatis criſpa, in virginibus extenſa, & decidens. Quarto: labia pudendi, quæ in ſtupratis apparent depreſſa, & complanata; in virginibus attolluntur. Quinto: Labiorum commiſſura in virginibus tenta, conſtricta, & veluti ligamentoſa; in temeratis flaccida, & laxa. Sexto: Nymphæ, quæ in virginibus parvæ ſunt; in defloratis excreſcunt. Septimo: orificium medium inter carunculas myrtiformes, quod in virginibus tertiam partem tantum rimæ magnæ æquat, in temeratis autem magis latum eſt.

Secundi generis ſunt glandulæ, ſeu ſubſtantia mammarum, quæ in virginibus ſunt duræ, in corruptis molliores, & flacceſcentes: & tandem membrana tranſverſa in collo uteri (quæ in ſecunda ſententia eſt *hymen* virgineus) quæ in virginibus reperitur, & reſiſtit ad tactum, & impulſum digiti medii immiſſi; in conſtupratis autem, aut non reperitur, aut digiti ingreſſum abſque vi, & dolore admittit. Et hæc hauſimus ex *Bartholino l. c. & lib.* 1. *cap.* 32. 33. *&* 35. Porro ex *Zacchia Quæſt. Medicolegal. tom.* 1. *lib.* 4. *Tit.* 2. *quæſt.* 2. *n.* 8. *& ſeqq. & ibi Averr. lib. Collig. cap. ultim.* addimus ſequentia. Si quatuor carunculæ myrtoides, de quibus ſupra dictum eſt, ſunt, quoad magnitudinem craſſæ, & quaſi inflatæ; quoad colorem vividæ, & rubicundæ; quoad colligantiam, inter ſe cohæreant, medio tenuiſſimarum fibrarum, ſeu membranularum colligatæ, puella virgo eſt. Si vero ſint exiles, & flaccidæ, in colore ſubrubræ, aut liventes; diſgregatæ, & invicem diſſitæ, ſtuprata eſt. Pariter orificium in virginibus eſt criſpum; in corruptis, (maxime ſi multoties coitum admiſerunt,) diſtentum magis, læve, & planum.

42. Revera tamen omnia iſta, licet conducant ad aliqualem cognitionem, non tamen concludenter probant Corpus Delicti; proinde magis probandum eſt conjecturis, & præſumptionibus, ut dicunt *Juriconſulti*. *Malvaſ. Conſ.* 59. *num.* 20. *vol.* 1. *Fantanel.*

(*) *Vide Authorem in opere de Delictis, & Pœnis, Titul. quart. §. XI. num.* 25. *& ſeqq.*

ncl. de Pact. nupt. Claaſ. 5. Gloſ. 5. Par. 2. num. 18. *Tom. 2. Rot. Roman. Matrimon.* 19. *Jaauarii* 1646. *coram Arguelles*. Sicut ex viſu, riſu, colloquiis, frequentia, ſequeſtratione, ex tempore, loco, fama, & ſimilibus. *Burſat. Conſ.* 69. *num.* 10. *lib.* 1. *Rot. Roman. Matrimon.* 1651. *coram Otbobon. apud Zachia. loc. cit. quæſt.* 3. *num.* 14. Quia vero ut ſupra diximus ex legum præſcripto, & conſuetudine, in caſu ſtupri, adhibentur *Obſtetrices*, quæ multoties, & falluntur, & fallunt; advertat Judex, quod ad hoc, quod earum judicium aliquid valeat, debent reddere cauſam ſui dicti, aliter earum Teſtimonium nihil probat. *Bald. & Monticell. apud Farinac. quæſt.* 75. *n.* 36. Si ergo in ſua relatione afferant nonnulla ex dictis ſignis, concurrentibus tamen aliis conjecturis; poteſt Judex pronunciare, quod de Corpore Delicti conſtet, & ad ſpecialem inquiſitionem deſcendere. Si nullum ex illis afferant, ſed alia de ſuo cerebro confingunt; profecto ſomniantur, & nihil probant.

Hoc vidi *Romæ* in caſu, pro quo ſcripſi in jure. Duæ *Obſtetrices* viſitata quadam puella, retulerunt Judici fuiſſe ſtupratam a duobus menſibus; pro cauſa dicti adducebant, *quod nymphæ erant dilatatæ, & proinde amiſerat ſanguinem virginalem, qui in nymphis continetur; & quod in labiis pudendi, hinc inde, circa nymphas, apparebant duæ parvæ excoriaturæ, quæ non cauſabant dolorem in tactu; judicabant proinde fuiſſe ex congreſſu virili, a bimeſtri, cauſatas*. Rogatus ab Amico Reo prætenſo, allegavi in jure, argumentis deductis a doctrina *Medicorum*, & *Anatomiſtarum*: probando, quod prædicta ſigna nihil faciebant ad punctum, & ſecundum illa poſſe concludi, aut omne publicum ſcortum eſſe virginem, aut omnes puellas eſſe defloratas. Et invalui in cauſa; fuit enim pronunciatum non conſtare de Delicto, deficientibus pariter aliis indiciis.

III. Quæritur: Quomodo probetur Corpus Delicti in caſu veneni?

SUMMARIUM.

43. *In caſu veneni conſulendi ſunt Medici.*
Medici nonnulli ex ignorantia falluntur, & fallunt.
Caſus de judicio Medici refertur.
44. *Venenorum diviſio multiplex.*
De iis remiſſive.
45. *Signa veneni in eo, qui venenatus curatus fuit, & convaluit.*
46. *Signa veneni innati in eo, qui mortuus eſt, poſt longam ægritudinem.*
Signa veneni propinati ad tempus.
In veneno propinato contrariæ indicationes conjunguntur.
Signum diſtinctivum veneni innati ab aſſumpto.
47. *Si brevi tempore, qui prius erat ſanus moritur, adſint ſigna veneni, cum aliqua conjectura, poteſt credi Medico de veneno judicanti.*
48. *Signa veneni in Cadavere reperto.*
Per diſſectionem melius cognoſcitur venenum.
49. *Signa veneni non neceſſario inferunt, malo dolo, aliquem fuiſſe venenatum.*
Hiſtoria de veneneratione ſecuta abſque ſcelere.
50. *Non fidendum Medico aſſerenti, quid eſſe venenoſum ex viſu, olfactu, aut guſtu.*
Dantur venena viſui, naribus, & guſtui jucunda.
Magis fidendum experientiæ.
Quod uni animali venenum eſt, alteri non eſt.
Canes facile a cibo veneneato patiuntur.

43. RESpondeo: Quod ad determinandum, an aliquis per veneuum ſit ſublatus? Judex debet conſulere *Medicos*, quorum judicio ſtandum eſt, ut concorditer ſcribunt *Juriſtæ: Alex. Conſ.* 115. *n.* 3. *lib.* 3. *Boſſ. Tit. de Delict. nu.* 7. *Foll. Pract. crim. verſ. Item, quod Sororem. Maſcard. de Probat. Concl.* 1034. *n.* 7. *Guazzin. Defen.* 4. *cap.* 6. *num.* 13. & 18. *apud Paul. Zachia. Tom.* 1. *lib.* 2. *Tit.* 2. *quæſt.* 1. *num.* 1. & proinde in caſu veneni Judicem noſtrum debere adhibere Peritos ut in viſitatione Corporis Delicti, ſtatuit *Textus* ſupra. Sed *Medicos* quandoque falli, & fallere poſſe ex ignorantia, didici ex caſu ſequenti, cujus hiſtoriam, quam ſupra promiſi fideliſſime recito.

In quodam Conventu erat Laicus non ſatis bene viſus Superiori. Jam inſtante cœna hauſtam aquam e puteo, tulit in ſitella lignea ad menſam; ſingulos aquales, incipiendo a loco Superioris, ex eadem aqua implet. Accumbit Superior menſæ cum cœteris: Siti ſtimulatus, antequam mappulam explicet, ciathum aqua implet, & avide bibit. Vix duos hauſtus glutierat tuſſi intercipitur; illico conclamat ſe venenatum. Ingurgitat ſe lixivio, vomit, theriacam ſumit; nullum ſymptoma paſſus eſt. Aqualis cum aqua interea aſſervatus, ſtatuitur in examine *Medici* vocati a Judice, qui ad denunciationem Superioris localis, ex officio voluit procedere. *Medicus* aquam in calice vitreo injectam examinat. Fert judicium eſſe venenatam, nec aliam cauſam adducit, quam *quod erat turbidinſcula; non clara; circulum parvulum ſemiſpumoſum ad lymbum calicis efformabat, & in ſuperficie, ſub radiis Solis poſita, tenui colorum diſtinctione variegata videbatur, ut evenit cum aquis ſtagnantibus*; & jam a tempore ſuppoſiti veneficii decem dies effluxerant. Pronunciat Judex conſtare de veneno. Procedit contra Laicum, qui coram tota communitate aquales impleverat ex eadem aqua, de qua nullus paſſus quidquam fuit, licet omnes biberint. Examinantur omnes de familia, nullum indicium nec proximum, nec remotum aut probatur, aut apparet. Conſtituitur Reus; dicit ſe innocentem. Aſſignatur ipſi tempus defenſivum. Ejus patrocinium rogatus ſuſcipio, ſcribo, & allego non conſtare de Corpore Delicti; nec fuiſſe locum inquiſitioni; & Judicem eſſe puniendum, quia male proceſſerat. Ad hoc probandum impugno rationibus Medicis dictum, & relationem *Medici*. Allegationem ſtatuo ante oculos *Collegii Medicorum*, qui, examinata allegatione, concludunt indignum eſſe nomine *Medici* illum, qui ex aſſignatis indiciis pronunciaverat, aquam fuiſſe venenatam. Sicque Clientulus meus remanſit ex capite innocentiæ abſolutus. Ut ergo diſcant Judices quantum debeant deferre relationi *Medicorum*, ex hoc caſu, & experimento edoctus hunc laborem ſuſcipio, ne faciliter credentes ſomniis alicujus *Medicaſtri*, errent in decernendo Corpore Delicti.

44. Diſtinguendum primo eſt de eo, qui venenatus quidem eſt, fuit autem per medicamenta curatus; & de eo, qui jam mortuus eſt: & hoc dupliciter; vel enim mortuus eſt poſt aliquot dies infirmitatis, vel in paucis horis, & ex improviſo; vel repertus eſt mortuus in cella ſua. Omittendo ergo explicationem venenorum, quorum aliud eſt innatum, & congenitum; aliud aſcititium, & externum: Hujus vero aliud eſt naturale; aliud artificiale; aliud nocens pungendo; aliud tangendo; aliud per cibum, & potum; aliud per olfactum; aliud ſanguinem congelans, aliud

incen-

ſuccendens; aliud corrodens, aliud corrumpens; aliud ſuffocans, aliud ſtrangulans, & centies hujuſmodi, de quibus videri poſſunt *Medici Guainerus*, *Baccius*, *Foreſtus*, *Cardanus*, *Ponzerius*, *Fernelius*, *Caſtellus*, *Joubertus*, *Matthiolas*, *Cæſalpinus*, *Ardoinus*, *Gorreus*, *Sennertus*, & plures alii, quos plena manu congerit *Zacchia*. *Q. Q. Medicolegal. Tom. 1. lib. 2. quæſt. 1. & 2.* Quia hæc ad *Medicos* ſpectant, adducemus tantum ſigna veneni jam propinati, aut alio modo nocentis.

45. Et primo ſit de eo, qui periculoſe decubuit, & propinatis pharmacis convaluit. Primum ergo ſignum, in quo concordant *Medici*, & *Juriſtæ*, *Galen. de Loc. aff. lib. 6. cap. 5. Claſſ. 4. Æt. Serm. 13. cap. 47. Codronch. Method. teſtif. lib. 6. cap. 6. Boſſ. Tit. de Delict. n. 6. Caball. De omn. gen. homicid. num. 621. & 623. Guazzin. Defen. 4. cap. 5. num. 5.* eſt, ſi ſtatim, ac homo ſanus ab aſſumpto cibo, vel potu, vel alicujus rei odoratu, vel tactu, in ſequentia inciderit Symptomata, ſignum eſt propinati veneni. Signa porro præcipua ſunt, perturbatio, nauſea, dolor ventriculi, cordis palpitatio, tremor, Syncopæ; & hæc ſi paulo poſt ſumptum cibum eveniant, aut omnia, aut eorum major pars ſunt indicium pernicioſiſſimi veneni. Succedunt hi a ructus male olentes, & ſaporis pravi, & ingratiſſimi; fœtor oris; vomitus; & hic aliquando eſt ejuſdem veneni, aliquando corruptorum humorum, aliquando ſanguinis; ſupervenit ſingultus, alui ſubductio, inquietudo, anxietas, virium præcipitatio, pulſus defectiones, morſus cordis, ſudor frigidus, frigus extremorum, lividitas unguium, pallor corporis, ejuſdemque tumor, mutatio coloris de pallore in ruborem, algores, flatus, convulſiones, dolores maligni, ac vagantes, nigricatio labiorum, & linguæ inflatio, ſitis inexhauſta, vox rauca, faucium interceptio, facies livida, & aliquando œdematoſa, vertigo, oculorum contorſio; prolapſus, obſcuratio, proclivitas ad ſomnum, lethargus, ſtupor, urinæ impedimentum, & ejuſdem mordacitas, & uredo, carnis laxitas, totius corporis fœtor, ejuſdem ingens gravitas, ac oneris ſenſus, maculæ rubræ, ſeu nigræ, aut lividæ, mentis inconſtantia, & alienatio; & hæc, ut ex *Cardano Contradict. Medic. lib. 2. Tract. 5.* refert *Zacchia. loc. cit. quæſt. 7. num. 23. & ſeqq.* omnibus venenis ſunt communia. Licet vero aliqua ex iſtis ſignis poſſint evenire abſque ſcelere veneni præparati, ſed a comeſtione ciborum naturæ parum convenientium; ut ſunt fungi, ranæ, limaces, anguillæ, & hujuſmodi; tamen non accidunt Symptomata cum tanta vehementia, ſicut ex veneno formali, niſi eſſet magna ingeſtio talium ciborum: & hoc non eſſet, niſi per quatuor, aut quinque horas a comeſtione. Pariter ſi Symptomata ſunt a cibis hujuſmodi nocivis per vomitum ſtatim ceſſant; non ſic vero a veneno formali accepto. Si ergo ex recenſitis Symptomatibus aliquis nonnulla paſſus ſit, ita ut periculum mortis affuerit, ſed propinatis medicamentis convaluit, præſertim, ſi adhibitis vomitoriis melius evidenter ſe habuit, & adſunt alia indicia, quod potuit fuiſſe venenatus; poſſet Judex credere *Medico* aſſerenti, conſtare de veneno aſſumpto, & ad inquiſitionem devenire.

46. Si vero mors ſit ſequuta, & hoc poſt multos dies ægritudinis; ſciendum eſt, hoc poſſe accidere tum a veneno innato, tum a veneno, quod vocatur *ad tempus*. Veneni innati ſigna ſunt morboſus apparatus corporis pleni malis humoribus, quod *Medici* vocant *Cacochymum*. Secundo, quando accidentia veneni vel comitantur, vel ſubſequuntur febrim. Tertio, ſi in ægro fuit carentia ſitis. Quarto, ſi æger halitu morbum cauſavit in aliquo ex ſibi aſſiſtentibus. Quinto, cita Cadaveris putrefactio. Sexto, ſi morbi præcedentis Symptomata aliquam ſervabant periodum, vel intermiſſionem. Septimo, ſi in ipſa ægritudine non conjunguntur accidentia contraria, quæ ſunt ſolita conjungi in veneno propinato; & ſunt ventris fluxus cum craſſitie linguæ, & labiorum; vomitus in principio morbi cum tumore ædematoſo in facie; diſſenteria cum difficultate reſpirandi; ſitis inextinguibilis, & ſudor frigidus; præfocatio gutturis cum dolore ventris; quæ ex *Cardan. de Venen. lib. 2. cap. 2.* tradit *Zacchia. loc. cit. quæſt. 8. num. 25.*

Quia vero dantur venena *ad tempus*, quæ non ſtatim ab aſſumptione interficiunt; ſed in temporis decurſu longiori, aut tardiori, juxta veneni ipſius compoſitionem, ut citatis *Avicen. Guainer. Ponzett. Amat. Paræ. Joubert. Valerial. Matthiol. Vid. Vid. Garræ. Bacc. Foreſt. Mercurial. Griland.* probat *Zacchia. loc. cit. quæſt. 10. n. 3.* horum ſigna in longa ægritudine difficile eſt conjicere. Tamen hoc unum poteſt eſſe, quod omnibus externis venenis commune, & certum eſt, per quod hæc diſtinguuntur a veneno innato. Et eſt: Quod decumbens ex hoc habet periodos, in quibus æger nunc alleviatur, nunc aggravatur: Si autem venenatus eſt ab externo, poſtquam venenum Symptomatibus proditur, ſi illi per pharmaca ſubvenitur ab alleviatione ad ſalutem ſine reincidentia reducitur; ſin minus de malo in pejus, perpetuo, uſque ad mortem, proſequitur.

47. Si autem, intra unum, vel alterum diem, vel paucas horas ægritudinis, homo fuerit mortuus, & prius ſanus erat, boni habitus, ac temperamenti, nec ex aliqua cauſa naturali hoc eveniſſe perſuaſum ſit; apparuerint vero ſigna primo dicta, & ſubſit ſuſpicio veneni, cum conjectura aliqua; bene poteſt credi *Medico*, deponenti de veneno.

48. Quod ſi mortuus ex improviſo in cella repertus ſit, viſiteturque Cadaver; veneni ſigna ſunt, juxta *Galenum, de Loc. affect. lib. 6. Cardan. de Venen. lib. 2. cap. 13. Rud. lib. 2. de Peſt cap. 5.* citatos a *Zacchia. loc. citat. quæſt. 7. num. 30. & ſeqq.* Corpus tumens, livens, aut nigricans, aut varium, aut diffluens, aut putredinem moleſtam olens; ungues poſt mortem nigri, & qui facile avelluntur; capilli ſponte diffluentes, ita ut aliquibus, nullo labore, integri manipuli extirpentur; color cadaveris, ſi primum citrinum, aut ſublividum appareat, mox infra horam integre lividum, & nigrum redditur. Proinde de Romanis viris, qui, ab uxoribus veneno interempti, ad tumulum deferebantur canit *Juvenal. Satyr. 1.*

Inſtituitque rudes melior Locuſta propinquas,
Per famam, & populum nigros efferre maritos.

Præterea ſpuma ad os mortui; carnis laxitas, & fœtor intolerabilis. Sed ſigna hæc ait *Zacchia. loc. cit. num. 34.* minus tuta, eſſe pariter communia cum extinctis ab innato veneno, & eorum nonnulla non habent omnimodam veritatem.

Proinde magis ſecura ſunt ſigna, quæ haberi poſſunt ex Cadaverum diſſectione. Quamobrem ſi inveniantur in fundo ventriculi, gulæ, aut inteſtinis exulcerationes, & earundem partium ſphacelatio, & viſcerum contaminatio, corruptio, nigredo, livor, & ſimilia, aut ſanguis circa cor, & in cordis ventriculis congelatus; ſigna ſunt veneni vel innati, vel aſſumpti. Quod ſi mortuus inventus, antea ſanus erat, boni habitus, & perfectæ valetudinis, illa ſunt ſigna infallibilia veneni aſſumpti: Hujuſmodi enim exulcerationes a veneno innato non poſſunt fieri in momento, neque cum bona corporis valetudine.

49. Sed his omnibus ſignis apparentibus; adhuc non

non poteſt certo determinari venenum fuiſſe ſcelere paratum. Potuit enim ex aliquo venenato animali punctus, vel morſus homo interiiſſe, & de ſomno ad mortem tranſiſſe: potuit item potionem, ex accidenti venenatam hauſiſſe, cujus exempla habemus ex duabus hiſtoriis, quarum primam recitat *Baccius Flagell. medic.* ſecundam *Sennertus. lib. de Venen.* Prima fuit, quod in quodam Monaſterio, omnes Fratres eodem morbo ægrotarunt, & multi interierunt, in quibus diſſectis apparuerunt ſigna hauſti veneni. Facta fuit diligens inquiſitio, & judicio *Medici* hiſtoriam referentis, inventum eſt Corpus Delicti, & fuit. Quod in magna lagena cuprea, ex diuturnitate temporis ſtannum, quo a principio, quando fabricata eſt, illa obducta fuit, corroſum fuerat a mordacitate vini, unde remanſerat nudum cuprum, ex quo genitum fuit viride æris, quod, ex infuſione aquæ injectæ ad purgandam quandoque lagenam, nec ſolvebatur, nec ſeparabatur a cupro, & jam creverat ad craſſitudinem tranſverſi digiti. Per totam æſtatem vinum in prædicta lagena pro Fratribus immittebatur, ad finem refrigerandi illud, demiſſa lagena in puteum. Hauſerat vinum a viride æris qualitatem corroſivam, qua, ſenſim ſine ſenſu, exulcerato ventriculo Fratres circa Autumnum mortui è veneno ſunt.

Secunda fuit mors *Prioris*, & *Superioris* alterius Monaſterii ex veneno cauſato ab aranea, ſive ſpecie phalangii, quæ cecidit in amphora vini figulina, ex qua ambo biberunt in ſero, & nocte ſequenti ambo interempti ſunt, invento Corpore Delicti, nempe aranea ipſa ſatis craſſa ſuffocata in ſundu amphoræ. In his caſibus ergo venenum fuit, & propinatum; ſed caſu, non ſcelere; a natura, non ab arte paratum: & potuiſſe forte aliquis indiciatus de crimine, quod non affuerat, innocenter inter Reos conſtitui, & torqueri. Caute ergo ambulet in hoc Judex, & in decernendo delicto, magis fidat conjecturis, & præſumptionibus, quam judicio *Medicorum*; niſi moraliter certum ſit, & adducat cauſas ſui dicti ſupra recenſitis cohærentes.

50. Minus fidat judicio *Medici* aſſerentis materiam aliquam eſſe venenatam ex ſolo examine per viſum, guſtum, aut odoratum. Non omnia enim in colore liventia, nigra, lutea, ſubobſcura; in ſapore acuta, ſtiptica, pontica, amara; in odore gravia, tetra, olida, fœtentia, ſepulcralia, ſunt venena; ſicut nec omnia venena ſunt his ſenſibus ingrata: nonnulla enim ita temperantur, ut jucunditatem in colore, & ſapore inferant, & tamen mortem inveh ant; dantur ſiquidem venena ſaporis non ingrati, quam concluſionem ex *Theophraſto* deducit *Zach. loc. cit. quæſt. 7. n. 10. in fin.* Si, de venenata materia ſtatuenda, alicui fidere poſſumus; hoc erit expérientiæ: dando nempe talem materiam alteri cibo commixtam alicui cani, maxime jejuno; ſi moritur, vel inſigne nocumentum patiatur, ſignum eſt, quod venenum eſt. Sed nec huic ſigno perfecte fidendum, quia quod uni animali venenum eſt, forte homini non eſt tale; & vice verſa. Canes autem inter omnia animalia facile a quovis veneno patiuntur, ut ſcribit *Zachi. loc. cit. quæſt. 8. num. 23. in fin.* Et ideo repeto, & concludo, in hac difficillima inveſtigatione, magis conjecturis, & præſumptionibus, quam cæteris eſſe fidendum. (*)

IV. Quæritur: Quomodo Judex debeat uti Perito?

SUMMARIUM.

51. *Peritus adhibetur quando ſubſtantia, aut qualitas Delicti non patet ſenſui.*
Peritus deputandus debet eſſe excellens in arte ſua & bonæ conſcientiæ.
Periti aliquoties corrupti a Partibus.
Periti debent eſſe ad minus duo.
52. *Judex debet monere Peritum de obligatione recte judicandi.*
Et habere ab eo juramentum de ſervando ſecreto.
Lex ex identitate rationis extenditur.
53. *Peritus debet jurare de veritate, & credulitate reſpective.*
54. *Peritus poteſt in ſcriptis relationem ſuam facere.*
Melius eſt, quod examinetur.
55. *Ordo, juxta quem debet Peritus interrogari.*
Circa ea, quæ ſenſui patent, Peritus eſt Teſtis.
Et ejus juramentum, eſt de veritate dicenda.
56. *Perito ſtandum eſſe, etiam ſi rationem dicti ſui non reddat, opinio Rotæ.*
Periti, ut Teſtes, debent reddere cauſam dicti ſui.
Periti, qui debeat judicare, duplicis generis ſunt.
Judicans ſecundum exiſtimationem hominum, non tenetur ad dandam rationem dicti ſui.
57. *Qui debet regulare judicium a ratione debet reddere rationem dicti.*
Periti ſunt Conſiliarii, ſeu Aſſeſſores.
Judex non ſemper tenetur ſtare judicio Periti.
Sententia lata ad conſilium Periti non tranſit in judicatum.
Peritus tenetur reddere cauſam dicti ſui.
58. *Judicium Periti retractatur per dictum Peritioris.*
Sententia lata ad judicium Periti, revocatur per contrarium judicium.
59. *Dictum Periti, abſque examine non valet.*
Peritus non reputatur, niſi rationes aſſignet peritiæ.
Qualitas omnino probanda eſt.
60. *Si Peritus non aſſignaret cauſas, tolleretur Reo defenſio.*
Arbitrarium eſt Judici ſtare judicio Periti.

51. RESpondeo; quod in omni cauſa, in qua ſubſtantia, aut qualitas Delicti ſenſui non patet, oportet, quod Judex, ad faciendum conſtare de eo, Peritos adhibeat: & ita ultra caſum mortis ex veneno, vel deflorationis, de quibus *Textus* diſponit ſupra, adhibendus eſt Peritus, etiam in judicando de damno dato, de pretio rerum furatarum, de falſa ſcriptura, & ſimilibus; prout ex jure utroque *Gloſſ. in cap. Fraternitatis. de Frig. & malef. cap. Propoſuiſti. de Probat. cap. Tua. cap. Significaſti. il 2. de Homicid. l. 1. ff. de Ventr. inſpic. l. Hac adictali. C. de Secund. nupt.* colligitur. Non debet autem eſſe contentus Judex Regularis, quod qui adhibendus eſt, ſit Peritus taliter qualiter; ſed, cum agatur de maximo præjudicio Religioſi, oportet, quod diligentiam magnam adhibeat in deputando Perito, qui in arte ſua excellens ſit, quantum poſſibile eſt in loco Delicti, vel in vicinia, reperire: & curet etiam, ut utatur eo, qui, cum peritia magna, Dei timorem conjungit; & bene caveat in hoc, maxime ſi cauſa ſit ad inſtantiam Partis. Evenit enim, ut Actores præoccupent ſimiles Peritos, & precibus, amicitia, muneribus, eos corrumpant, ut referant Judici ad proprium genium *Clar. §. Homicid. verſ. Scias*

autem

(*) *Vid. Authorem in Opere de Delictis, & Pœnis Tit. VII. §. IX. a num. 20. uſque ad 35.*

autem; & maxime cavendum hoc in *Obſtetricibus*, quæ ſunt Mulierculæ *infimæ plebis*, & venales. Et inſuper eum agatur de re maximi præjudicii, ut eſt fama Religioſi, non debet Judex eſſe contentus uno Perito, ut ſupra diximus, ſed debet uti ad minus duobus, prout docet *Abbas in cap. Propoſuiſti. n. 4. & ſeqq. de Probat.*: qui ponderans, quod *Papa* voluit uti Teſtimonio ſeptem *Matronarum peritarum* pro viſitanda Fœmina, quæ ſe virginem aſſeverabat, hanc conelnſionem firmavit; quod in cauſa ardua non ſufficit unus, ſed requiruntur plures Periti, & ſi unus tantum eſt in loco, ſunt alii a vicinis locis vocandi, & ſententia *Abbatis* fuit etiam *Cardinalis*, *Joannis Andreæ*, *& Barbatiæ*, ut adnotavit ibi *Sebaſtianus Sapia Add. ad Abb. in cap. Propoſuiſti*, *num. 4. litt. E. de Probat.*

52. Facta deputatione debet Judex monere Peritum, ut pro ſola veritate, & in conſcientia referat, oſtendens gravitatem peccati, ſi Reum, ultra fas, judicio ſuo gravaret: & quia multum intereſt famæ Religionis, quod Delictum ſecretum ſit, putarem, obligari Judicem ad procurandum ab eodem, maxime ſi Peritus conſpicua perſona non eſt, juramentum de tenendo ſecreto. Ducor, quia *Textus* infra *Tit. Patronus §. 3.* ordinat, quod in graviſſima cauſa adhibeat Judex *Conſiliarium* in jure Peritum, a quo dirigatur in punctis difficilioribus, & etiam in judicando, & ab hoc *ſecreti juramentum exigat*. Porro, ut infra dicemus, Peritus fungitur officio *Conſiliarii*. Cum ergo in caſu interveniat identitas officii, & etiam motivum finis, puta conſervatio bonæ famæ Religionis, prædicta ordinatio quadrare debet etiam hic; & eo maxime, quia introducta eſt favore Religionis, & intervenit identitas rationis, ob quæ lex extenditur de caſu ad caſum *cap. Cum dilect. de Conſ. util. Gloſ. notab. in l. 1. C. de Condict. indeb. Abb. in cap. 1. num. 15. de His quæ fi. a maje. & in cap. Raynutius num. 15. de Teſtam.*

53. Quia vero juramentum præſtandum a Peritis nihilominus eſt, prout ordinat *Textus Crot. de Teſt. num. 17. verſ. Quarto extenditur. Didac. Reſolut. lib. 2. cap. 13. num. 4. Felin. in cap. Propoſuiſti. num. 15. de Probat. Afflict. Blanc. apud Clar. §. Homicidium. ver. Scias autem* (ſive illud ſit juramentum *de veritate*, ſive *de credulitate*, de quo modo non curo;) poſſet ſub eodem comprehendi etiam obligatio ſervandi ſecretum, ita ut illud evaderet non tantum aſſertorium, ſed etiam promiſſorium, reſpectu diverſorum; & tunc Judex, monens ipſos ad deponendum pro veritate, poteſt adjungere, ut etiam promittant ſecretum ſervare, & ſuper utroque juramentum recipere.

54. Cum autem *Textus* habeat, quod Judex ex *Peritorum jurata depoſitione conſtare faciat qualitates Corporis Delicti*, exurgit dubitatio: num depoſitio Peritorum ſufficiat, quod ſcripto mandetur a Perito, & præſentetur Judici, an vero debeat Peritus formiter examinari? Quantum ad hoc dico, quod ſi Peritus in ſcriptis relationem plenam faceret, exacte deſcribendo ea, quæ ſenſui patent, in viſitando Corpore Delicti, & judicium formando circa illa ſecundum præcepta artis ſuæ, & rationes adduceret, quibus moveretur ad ſic judicandum; utique poſſet in ſcriptis relationem ſuam dare. Sed quia, etiamſi Periti docti ſint, poſſunt omittere aliquod, quod faciat ad rectum judicium, & quamplures ex illis, (ut *Obſtetrices*,) ſcribere neſciunt, & proinde oretenus deponunt; melius eſt, ut Judex depoſitionem Periti recipiat, formiter ipſum examinando, ſibi dato juramento; & talis eſt conſuetudo Curiarum.

55. Advertendum porro, quod ad hoc, quod examen ordinate fiat, debet Judex interrogare: an viſitaverit cadaver, Puerum, Puellam, &c. & quid viderit in corpore illius? Et ad hanc interrogationem debet Peritus referre ea, quæ ſenſui patent. Et poſtea interroget: quid judicet ipſe de ruptura, de vulnere, morte, &c.? Et ad hæc debet dicere Peritus ſententiam ſuam. Tandem interroget: ob quas rationes ita judicet? Et iſtas tenetur Peritus aſſignare. Hæc autem probo, quantum ad primum. Quia circa ea, quæ ſenſui patent, Peritus eſt tantum Teſtis: ad referendum enim ea, ita poteſt uti Judex non perito, ſicut Perito; imo Judex ex ſe poſſet ea viſitare, niſi vetaret honeſtas. Sicut ergo, ſuper facto patente ſenſui, poteſt, & ſolet a quovis Teſte informari; ita ſi informatur a Perito, informatur ab eo tanquam Teſte. Apparet autem ex hoc, quod juramentum Periti non eſt ſimpliciter *de credulitate*, ſed eſt *de veritate*; reſpectu enim eorum, quæ ſenſu patent, verus Teſtis eſt, & juramentum ipſius, ex conſequenti, erit juramentum Teſtis, quod eſt *de veritate* dicenda. Deducitur ex hoc alia confirmatio ejus, quod ſupradiximus circa numerum Peritorum. Cum enim unus Teſtis nihil probet, ut notum eſt; neque valida debet, ex conſequenti, eſſe relatio unius Periti: & ideo requiruntur ad minus duo, ut per eos probatum remaneat Corpus Delicti, quod ſenſui patet, ſed a Judice ex honeſtate viſitari nequit. Quantum autem ad ſecundum, puta de judicio, quod facere debet Peritus, nulla eſt controverſia; eſt enim univerſalis concluſio, quod adhibendum eſt judicium Periti in his, quæ ſenſui non patent, ſed pendent a peritia ſcientiæ, ſive artis.

56. Quantum vero ad tertium: num ſcilicet Peritus teneatur reddere rationem dicti ſui, ad hoc, ut ejus judicium ſit validum? quæſtio eſt valde controverſa. Perito ſtandum eſſe, etiamſi rationem dicti ſui non reddat, quia peritia in Perito inſervit loco rationis, poſt *Dec. in cap. Propoſuiſti. num. 33. de Probat. Grazian. Diſcept. 926. num. 16. Maſcard. de Probat. Concl. 1175. nu. 15.* tenuit *Rota Deciſ. 339. num. 18. Par. 19. & Deciſ. 308. num. 10. Par. 6. Recent.* Sed non eſt hoc univerſaliter verum; proinde repetenda eſt diſtinctio, quam ſupra dedimus, & diſtinguendum eſt de Peritis. Alii enim adhibentur ad referenda ea ſola, quæ ſenſui patent, quos diximus eſſe veros Teſtes; ut, an Mulier utero gerat, *l. 1. ff. de Inſpic. ventr.* vel ſi ex violentia nefanda accidat in impubere ruptura, quæ viſitanda, & referenda eſt per *Chirurgos*. Hæc enim viſui patet, & ad ſaciendum conſtare de ſubſtantia, & qualitate criminis innominabilis, ſufficit pura relatio hiſtorica Peritorum; nam id, quod ſenſui patet, indicat præpoſterum concubitum cum violentia, puta Delicti quid, & quale. Non eſt autem ambigendum, quod tales Periti debeant reddere rationem dicti ſui; puta quod ita referunt, quia oculis propriis viderunt, & manibus tetigerunt id, de quo deponunt: cum enim, in hoc puncto, veri Teſtes ſint, habent reddere rationem dicti ſui, aliter nihil probant ex *Clar. quæſt. 53. verſ. Præterea. dixi. & ibi Innoc. in cap. Cum cauſam. de Teſt. Marſil. Conſ. 50. nu. 10. Bald. Conſ. 182. nu. 2. lib. 4. Novell. Pract. crim. fol. 114. n. 15.*

Alii autem ultra id, quod ſenſu perceperunt, ſubjicere debent judicium: & iſti ſunt in duplici differentia. Alii enim judicant ſecundum communem hominum exiſtimationem, quæ non ratione, ſed opinione, ſive appretiatione communi, ſive decreto Principis, aut Statuti fulcitur. Exemplum ſit in Perito, qui communiter vocatur *Æſtimator*, & ſecundum leges *Novell. De non alien. §. Quod autem. verſ. Neque, Coll. 2.* adhibetur ad judicandum de valore

rei,

Digitized by Google

rei, damno dato, & ſimilibus. Iſte revera nullam debet reddere cauſam judicii ſui, ſed quod judicat ſecundum artem ſuam, & peritia ſua inſervit illi loco rationis, & in hoc vera eſt concluſio *Rotæ*, quam dedimus ſupra. Cum enim commune placitum hominum, aut decretum Principis, ſive Statuti, pretium rebus impoſuerit; nulla eſt ratio, quam adducere Peritus poſſit, niſi quia talis res communiter tanti æſtimatur, & ideo tantum valere judicat.

57. Alii autem habent regulare judicium ſuum a ratione, quæ vel a principiis Scientiæ, vel a præceptis Artis petendæ ſunt. Exemplum eſt in *Medico*, qui ex viſitatione cadaveris, obſervatis circumſtantiis, judicat an homo ſit mortuus improviſo ex apoplexia, vel veneno; & ſi ex innato, an ex propinato. In *Geometra*, qui, ex ſacta menſuratione laterum alicujus trapezii, judicat tantam eſſe ipſius aream, ſeu ſuperficiem, & ſimilibus. Iſti autem judicium ſuum formant non ex placito hominum, quod variari poteſt; ſed vel ex ratione demonſtrativa, ut *Geometra*, vel ex firmo præcepto artis, ut *Medicus*. Illos autem teneri ad rationem reddendam dicti ſui, ad hoc, ut eorum judicium valeat, evidenter demonſtrabo. In iis enim, quæ rationi innituntur, in tantum deferendum eſt dicto Aſſerentis, in quantum ratione ejus dictum ſulcitur, qua non ſubſiſtente, corruit ejus dictum in ea fundatum; ſubductis enim columnis ſubſtentantibus, corruit de neceſſitate ædificium. Videmus proinde, quod *Juriſperitis*, in ferendo conſilio, non ſufficit, quod concluſionem, ſive ſententiam ſuam nude proferant, licet Peritiſſimi, & habeantur, & ſint; ſed quia eorum judicium, ſeu conſilium alligatur legibus, a quibus debent regulari, proinde rationem dicti ſui aſſignant, & allegant leges, quibus illud probatur; hinc illud vulgatum, *Erubeſcimus ſine lege loqui: Authent. de Trient. & ſemiſſ. §. Conſideramus. l. Illam. C. de Collat. l. Quæſitum. §. Sabinus. ff. Ad S.C. Trebell. l. Eum qui. ff. de Dol. apud Jo. Bapt. Nicola. de Reg jur. Tom. 8. fol. 21. col. a. verſ. Erubeſcimus.* Stat autem, quod Periti in referendo judicium ſuum, non ſunt Judices, ſed Conſiliarii: tum quia non tenetur ſemper Judex eorum judicio ſtare, & maxime quando conſtat de errore illorum affirmant *Doctores Bart. Bald. Angel. in l. a. Cod. de Jur. fiſc. lib. 10. Jaſon. in l. 1. C. de Error. calc. Burſat. Conſ. 184. n. 9. Pariſ. Conſil. 89. col. penult. lib. 1. apud Tuſc. litt. P. Concl. 286. n. 27. Clar. §. Homicidium. verſ. ſcias autem in fin.*; tum quia ſicut ſententia lata ad conſilium Sapientis nunquam tranſit in judicatum, ita *ex Bero. Conſ. 144. n. 53. lib. 3. Pariſ. Conſ. 132. n. 7. lib. 4. Clar. § Homicid. verſ. Sed pone. Roman. Riminald junio. apud Tuſc. litt. P. Concl. 286. num. 8. 22. 29. & 31.* neque illa, quæ datur ad judicium Periti, qui proinde tanquam *Conſiliarius* adhibetur. Unde *Medicum*, cujus peritia utitur Judex, *Accurſius*, *Theſaur. verb. Medicus*, *Aſſeſſori*, ſive *Conſiliario* Judicis, comparat. Si ergo *Conſiliarii* ſunt, & circa factum debent regulare judicium, ſeu conſilium, quod a ratione dependet; ad hoc, quod iſtud poſſit ſubſiſtere, rationes ipſas, & cauſas dicti ſui adducere tenentur.

58. Et quidem in confeſſo apud omnes eſt, quod judicium Periti deſtruitur per contrariam ſententiam alterius peritioris: *Roman. Bero. Riminald. Jaſon. Part. Alex. Marzar. apud Tuſc. litt. P. Concl. 286. n. 30. 31. 33. & 37.* imo ſententia lata ad dictum Peritorum venit retractanda, ſi producantur poſtmodum peritiores affirmantes contrarium, ſicut retractatur ſententia lata per falſos Teſtes, vel inſtrumenta ex *l. Falſum. l. Final. C. Si ex falſ. inſtr. l. Divus. ff. de Re judic. cap. Cum venerabilis. de Except. Jo. Andræ. Add. ad Speculat. Tit. de Homicid. §. 1. verſ. De ſecunda. quos dat Abb. in cap. Propoſuiſti an. 10. & 11. de Probat.* Quomodo autem poteſt everti unum per aliud judicium, niſi hoc validiori rationi innitatur? In tantum enim per contrariam ſententiam vincitur opinio, in quantum illa efficacioribus argumentis roboratur. Si ergo Judex judicare debet, quænam opinio, ſive judicium debeat ſuſtineri, oportet, quod utrorumque rationes perpendat; ergo de neceſſitate uterque Peritus rationes dicti ſui coram Judice producere debet; aliter de judicio ſuo, ut puta nulla ratione ſufulto, curandum non eſt.

59. Quod evidentius fit ex hoc, quia ad hoc, quod Judex acquieſcat dicto Periti, debet iſte diligenter examinari, nec, abſque hac diligentia, ejus dictum valet, prout docet *Aretinus Conſ. 144. num. 17. apud Tuſc. litt. P. Concl. 286. num. 39.*: nec reputatur Peritus niſi aſſignet rationes ſecundum ſcientiam, vel artem ſuam, ut tenet *Baldus Conſ. 328. verſ Tertio dixi lib. 2.*; & per hoc conſtet de peritia, quæ cum ſit qualitas, omnino probanda eſt *Port. Conſ. 147. num. 31. Alexand. in l. 1. §. final. ff. Verb. oblig. Marzar. Conſ. 47. num. 6. in fin. cit. a Tuſc. Concl. 286. n. 17. lit. P.* Nullo autem modo, aut ſimpliciter Peritus, aut magis Peritus ſe probare poteſt, niſi firmas, & concludentes rationes ſui judicii aſſignet.

60. Res porro plena periculi eſſet, ſi Peritus nudum judicium ſuum proferret, non facta plena relatione eorum, quæ in Corpore Delicti viſitato, ipſe ſenſu percepit, neque ulla aſſignata cauſa judicii ſui; tolleretur enim Reo modus ſe valide defendendi, excipiendo contra judicium ſuum. Quia poteſt Corpus Delicti, aut immutari, aut perdi, & tunc non eſſet locus adhibendi peritiores. Quid enim poſſent judicare de eo, quod non vident, aut immutatum vident? Oportet ergo, ut, & qualitates ſenſui patentes explicet, & rationes ſui dicti in examine adducat; ab iis enim poſſunt firmius judicium Peritiores elicere; & demonſtrare, aut æquivocas, aut nullas rationes ejus, qui primo judicavit. Imo, ut notat *Clarus §. Homicidium. verſ. Scias autem*, non tenetur Judex judicio Periti ſtare; ſed, conſiderata qualitate Corporis Delicti, & perpenſa ratione judicii, quam affert Peritus, arbitrarium ipſi eſt, pronunciare pro Delicto, vel non: & hanc eſſe communem opinionem ſcribunt *Marſilius Pract. crim. §. Et quia. num. 16. & Conſil. 7. nu. 27. & Apoſtil. ad Riminald. Conſ. 181. ſub num. 1. apud Clar. §. Homicid. verſ. Scias autem. in fin.* Proinde ſi videt debilem eſſe rationem judicii, refragante ſibi qualitate Corporis Delicti; poteſt, omiſſo judicio illius, pronunciare id, quod magis æquum cenſebit. Et non alia de cauſa ſigna deflorationis, & veneni in ſuperioribus quæſtionibus dedi, niſi ad hoc, ut Judex Regularis, in facti contingentia, ſciat, quid judicandum ſit de Corpore Delicti, habita Peritorum relatione. Si enim cauſas aſſignent ex enumeratis ſupra reſpective; poteſt firmiter de Delicto pronunciare. Si autem, aut nullas producant, aut alias de ſuo cerebro confingant; noverit, eorum peritiæ minime deferendum.

Digitized by Google

TITULUS UNDECIMUS.

Inquiſitio.

TEXTUS.

§. I. Inquiſitio, qna Judex ex officio crimina inquirit, vel eſt *generalis*, vel *ſpecialis*, vel *mixta*. *Generalis* reſpicit omnia delicta, & omnes omnino perſonas, ſpectatque ad Generales, Provinciales, & eorum Commiſſarios, ac Viſitatores ad nniverſitatem cauſarum deſtinatos. *Specialis* inſtituitur contra ſpeciales perſonas, de certis criminibus. *Mixta* vel eſt ſpecialis quo ad delicta, & generalis quoad perſonas; ut cum ſcitur crimen, ignoratur Author: Vel eſt generalis quo ad delicta, & ſpecialis quo ad perſonas; ut cnm Fratres talis Conventus infamati ſunt de tranſgreſſionibus Regulæ, eæ autem neſciuntur. In *generali* Inquiſitione Judex a nullo juramentum exquirere debet. Admoneat tamen ſubditos, & per Sanctam Obedientiam præcipiat, ut dicant, quæ Dei gloriam, & candorem Religionis concernunt, dummodo occulta non ſint.

SUMMARIUM.

1. *Ioquiſitioois diffinltio juxta Hoſtieoſem.*
Reijcltur.
Fjuſdem diffinitlo, ſecundum Paſſeriunm.
Expenduntar ejus particulæ.
Judicis ſcopns noa eſt taotom coodemoare, ſed etiam abſolvere.
Leges ſunt promptiores ad abſolvendum, quam ad condemoaodnm.
2. *Inqniſitio triplex, Generalis, Specialis, & Mixta.*
Generalis, reſpicit omnes perſonas, & delicta.
Speciulis, eſt coatra certas perſooas, & .crimina determinata.
Mixta, vel eſt generalis quo ad perſonas, & ſpecialis qnoad delicta, vel vice verſa.
Generalis qnoad delicta, & ſpeciulis quoad perſonas, regulariter ſpectat ad Pralatnm, nt Patrem.
3. *Ioquiſitio melius dividitur ratioae fiois, ad qoem ordioatur.*
Qua fit ud correctionem morum, ſpectat ad Superiorem, nt Patrem.
Qua fit ad vindictum criminis, ſpectat ad euodem, nt Judicem.
Qaæ fit ad vindictam, dividitur iu genericam, & ſpecificum.
Generica reperitnr in qnccumque modo procedendi.
Specifica eſt, quando Jndex ex officio procedit.
4. *In generali Inqaiſitione paterna, Pralatns jnramentum oon exigit.*
Poteſt tamen, & expediret aliqnaodo illnd exigere.
Epiſcopns poteſt requirere juramentum a viſitatis.
Perverſitas eoram, qui ſimplicibus perſnudent, non uperieoda Viſitutoribus mala, quæ ſunt in Provincia.
5. *Conſulitnr Viſitatorlbus tale jnramentom aliqaundo exquirere.*
Occnltnm dnpliciter dlcitor.
Occultum facti, qaid ſit?
Quid occnitum jnris?
Hoc dupliciter accipitur, large, & ſtricte.
In Viſitatione tenentnr Fratres revelare occnlta.
6. *Iu Textu coafuſu ſant ea, qaæ ſpectant ud viſitationem paternam, com iis, quæ ud jadicialem pertinent.*
In Inquiſitione geoerali puterna inqairitnr de omnibus delictis, & delinquentibns.
Ad banc non prærequirltur infamia, indicia, ant præſumptio aliqaa.
7. *In Inqaiſitiooe generali jnridica requiritur præcedens fuma, licet confuſu.*
In bac iaquiritur primo de delictis, poſtea de Delinquentibus.
Vucatur proprie Viſitatio Jndicialis.
8. *Ad Viſitationem jadicialem prarequiritur iofamia, præſumptio, ant ſuſpicio.*
9. *Commune eſt Viſitationi paternæ, & jndiciali, qnod Superior præcipiut, ſibi revelari, quæ contra Deum, & Religionem eſſe facta ſciunt.*
Ad Viſitationem judiciulem creandus eſt Notarius.
Talis Viſitotio eſt verus proceſſus.
Per eam poteſt cunſtitui Reus, & ſenteatiari.
10. *In huc ſiogulis Viſitatis datnr jnramentnm de veritute dicenda.*
Occultum, quotnpliciter poſſit contingere?
Teſtis de viſu, ſciens delinquentem occultnm, tenetur revelare, ſi erimen eſt publicum.
Teſtis de auditu ab iis, qui ſunt de viſa, tenetur revelare.
11. *Occnlto delicto, & Delioqaeote, Teſtes de auditn, non teneotur revelure.*
Notitia delicti ſciti a ſingulis Fratribus æqnivalet famæ.
In revelatiooe delicti non prarequiritur infamia.
Delictam, & Delinqnens poſſunt eſſe diffamata inter Sæculures, & non apnd Fratres.
In Viſitatione judiciali nullus Teſtis repellitur.

COMMENTARIUS.

1\. ANTEQUAM diviſionem Inquiſitionis, e qna *Textns* incipit, oggrediumur, præſtat ejna diffinitionem aſſignore. *Hoſtienſis Summ. Rubr. de Inquiſitione. §. Quid ſit.* ait: *qnod eſt alicujns criminis muniſeſti ex booo, & æquo, Jadicis competentis Canonice facta interrogatio.* Sed iſta non convenit omni Inquiſitioni, ſed tantum Inquiſitioni mixtæ; ideo hæc diffinitio non eſt date univerſaliter, ſed de unu tantum ſpecie Inquiſitionis. Aliter ergo, & melius eam diffinit *Puſſerinus*, dicens *Trib. Regul. inqnaſt. 8. num. 1.*: *Iuquiſitio eſt incerta, & occulta inveſtigatio ejos, qaod certo cognoſci debet, ut Judex juſte jadicare poſſit, & ſolvere, vel ligare.* Dicitur porro *iaveſtigatio incerta*, quia non hobet in eo Judex aliquam certitudinem indiciotivam, aut de Delinquente, ut eſt in accuſatione, ac denunciatione;

out

aut de Delicto ; & de Delinquente , ut in Inquiſitione generali ; proinde ad differentiam iſtarum ponitur *incerta*: *Et occulta* ponitur ad differentiam Inquiſitionis, quæ fit in viſitatione Corporis Delicti per *viſum, & repertum*, quæ publice fit. *Ejus, quod certo cognoſci debet*, puta per claras, & legitimas probationes, *ut Judex juſte judicare poſſit , & ſolvere , vel ligare* ; & hic exprimitur cauſa finalis Inquiſitionis , in qua Judicis ſcopus non debet eſſe , *ligare* ſolummodo , ut multi perperam putant , ſed etiam *ſalvere* , hoc eſt abſolvere Reum ; ad quod , ſalva juſtitia debet eſſe proclivior Judex , quam ad condemnandum , cum etiam leges proniores ſint ad abſolvendum , quam ad condemnandum , ut dicitur in *Digeſtis l. Inter pares , ff. de Re judicat. l. Arianus . ff. de Oblig. & act. l. Abſentem . ff. de Pœn.*

2. Sic ergo diffinita *Inquiſitio , qua Judex ex officio* , puta Patris , aut *Judicis , crimina inquirit , vel eſt Generalis* , & hæc proprie pertinet ad Superiorem, tum ut Patrem , ut infra dicemus , tum ut Judicem ; *vel Specialis , vel Mixta* ; iſtæ ſunt Prælati , ut Judicis , & etiam Delegati a Prælato . *Generalis reſpicit omnia delicta , & omnes omnino perſonas , &c.* Fit enim hujuſmodi inquiſitio tum in capite , ut videatur ſi ſanum eſt , & regat : tum in membris , ut ſciatur , ſi per obedientiam capiti adaptentur : *Spectatque ad Generales* inquirendo ſuper Provincialibus ; *Provinciales* inquirendo de Superioribus localibus , *& eorum Commiſſarios , & Viſitatores ad univerſitatem cauſarum deſtinatos* . Si enim ad cauſas particulares ſint deſtinati , non poſſunt univerſalitar inquirere , aliter excederent fines ſuæ Delegationis , & ad hoc non haberent juriſdictionem , ſine qua nulla eſt quæcunque Inquiſitio . *Specialis inſtituitur* a Prælato , ut Judice , excitato a fama , aut clamoroſa inſinuatione ; aut Accuſatore ; aut Denunciatore , *contra ſpeciales perſonas de certis criminibus* infamatas , accuſatas , ſive denunciatas .

Mixta , vel eſt ſpecialis quo ad delicta , & generalis quo ad perſonas , ut cum ſcitur a Judice per infamiam , aut clamoroſam inſinuationem , vel querelam *crimen* ; *ignoratur* autem *Auctor* : *vel eſt generalis quoad delicta , & ſpecialis quoad perſonas* ; *at cum Fratres talis Conventus infamati ſunt de tranſgreſſionibus Regulæ , ea autem aſciantur* . Hoc autem ultimum membrum non competit Prælato ut Judici , ſed ut Patri regulariter ; quia ante omnia debet conſtare de delicto certo , & in ſpecie ; non enim a Delinquente denominatur delictum , ſed vice verſa . Et ideo non poſſunt accuſari , denunciari , aut infamari aliqui , vel aliquis de delictis in genere , niſi exprimantur Prælato , ut Judici, delicta in ſpecie , ad hoc, quod ut Judex inquirat ; & hinc non poſſunt dici ſic generice Delinquentes , ut moveatur Judex ad inquirendum de delictis , niſi in foro fraterno . Et ſi contra Fratres unius Conventus infamatos de delictis in genere procederet Prælatus , ut Judex , eſſet per inquiſitionem *generalem juridicam* , non autem *mixtam* ; quia licet Fratres unius Conventus reſpectu totius Provinciæ dicantur particulares , tamen ex eo , quod indefinite inquiritur contra Fratres illos , quo ad illum Conventum, generalis eſt, tum quoad perſonas , tum quoad delicta . Et hoc modo *inquiſitionis mixtæ* paternalis inquirit Provincialis contra Guardianum , & Commiſſarius Viſitator contra eos , qui ſunt de corpore Diffinitorii Provincialis , ſi iſti , ex confuſa relatione , audiantur non bene ſe gerere , aut geſſiſſe in ſuis reſpective adminiſtrationibus .

3. Sed meliori fundamento dividitur Inquiſitio , & diſtinguitur ratione *Finis*, ad quem ordinatur . Vel enim fit ad conſervationem boni communis , correctionem morum , dignoſcendam vitam Subditorum , ut ſciatur quinam ſint ad Rempublicam religioſam adminiſtrandam in Prælaturis , ac Officiis aſſumendi , ut poſſint Religioni eſſe profectui . Et hanc inquiſitionem inſtituit Prælatus ex officio Patris communis , & ad eam nulla requiritur fama , Accuſatio , Denunciatio nec Delictorum , nec Delinquentium ; & iſta eſt Inquiſitio *generalis* ; vel *mixta* ſecundo modo , puta *ſpecialis* quoad perſonas , & *generalis* quoad delicta , ut dictum eſt ; Et inquirit primo de Delictis , & ſecundo de Delinquentibus .

Vel fit ad publicam vindictam , & ad puniendos Delinquentes , quæ fit a Prælato , ut Judice ; & iſta eſt duplex , puta *generica* , & *ſpecifica* . *Generica* eſt illa , in qua , ſuppoſito crimine , Judex inquirit in omni proceſſu , ſive procedat ad inſtantiam Partis , ut in Accuſatione ; ſive *ex officio* , ut in denunciatione , vel clamoroſa inſinuatione . *Specifica* vero eſt , in qua delato crimine Judici a fama publica , ipſe ex ſuo *officio* , & non ad alicujus inſtantiam, movetur ad inquirendum contra Delinquentem: Et hæc, retento nomine generico Inquiſitionis, diſtinguitur ab Accuſatione , & Denunciatione , de quibus ſupra egimus , & vocatur *Judicialis ex officio* ; quæ fit , quando de certo crimine ignoratur Auctor , ideo de eo inquirit Judex in genere , & correſpondet inquiſitioni *mixtæ* primo modo . Vel , vulgato per famam delictorum Authore , Judex de eo inquirit in ſpecie : & hæc eſt , cum habita denunciatione , vel ex fama , vel ab aliquo , qui Prælato , ut Judici , denunciavit, ipſe *ex officio* inquirit ; Vel habita confuſa notitia de Delictis , & Delinquentibus in genere , movetur ad inquirendum , & hæc eſt generalis juridica ; hæcque fundatur in utroque jure *cap. Qualiter , & Quando . il 2. cap. Inquiſitionis . de Accuſat. cap. Licet Heli . de Simon. cap. 1. de Accuſ. in 6. l. 2. §. Si ex publi. ff. de Adulter. l. penalt. ff. de Pub. judic. l. Congruit ff. de Off. Præſid.*

4. *In generali inquiſitione* , nempe paterna , *Judex*, hoc eſt Prælatus *a nullo juramentum exquirere debet* : poteſt tamen , ſicut hoc poteſt facere Epiſcopus in Viſitatione , ut ait *Barboſa in Concil. Trident. ſeſſ. 4. de Reform. cap. 4. num.* 11. & aliquando expediret, quando nempe (ut frequenter accidit ,) Fratres inter ſe conſilium inierunt non revelandi Prælato inconvenientia , quæ ſunt in Familia Conventus ; vel quando nonnulli falſi Doctores docent Fratres ſimplices non aperire debere Commiſſariis Viſitatoribus mala , quæ ſunt in Provincia , ne Provincia infametur apud exteros ; dicuntque præceptum obedientiæ ab illis factum de revelando , eſſe pura cœremoniale, & non obligatorium . Huic pernicioſiſſimo errori ut obviaretur , conſultiſſimum exiſtimarem , quod Provinciales , & Commiſſarii , quando probabilem habent ſuſpicionem de tali inconvenienti , adigerent viſitatos ad jurandum . Licet enim majorem obligationem revelandi Regulæ tranſgreſſiones non inducat juramentum ea , quæ ſibi imponitur per præceptum Obedientiæ; tamen ad hoc adſtringerentur fortiori vinculo , nempe Religionis , ut dicunt *Doctores Oldrad. conſ. 238. num. 2. & conſ.* 178. *Roman. conſ. 269. per tot. Alex. conſ. 37. col. 3. lib. 2. apud Tuſc. litt. I. concl. 507. num.* 1. & terrore juramenti moverentur ad aperiendam veritatem .

5. *Admoneat tamen Subditos , & per Sanctam Obedientiam præcipiat , ut dicant , quæ Dei gloriam , & candorem Religionis concernunt , dummodo occulta non ſint* . Scandaloſus poteſt eſſe *Textus* iſte , ſi male intelligatur , ut aliquando audivi etiam a viro alioquin non indocto . Videtur enim poſſe concludi ex hoc , quod ſi inconvenientia , quæ Provinciales ſibi

revelari jubent in viſitationibus, non ſint famoſa, & inter Fratres ab omnibus ſcita, non debeant revelari; eo quia habet Textus: *dummodo occulta non ſint*, & paulo infra *Tit. Inquiſitio*. §. 2.: *occultum autem in jure nominatur, quod licet duobus, vel tribus Teſtibus notum ſit, de illo tamen nulla exiſtit infamia*. Sed duplex *occultum* reperitur, nempe *juris*, & *facti*. *Facti* quidem eſt, quod a nullo ſcitur; vel ſi ab aliquo, iſte non poteſt alteri revelare; ut ſunt ea, quæ ſumuntur ſub ſigillo Confeſſionis, vel ſecreti naturalis. *Occultum* autem *juris* duplex eſt *large*, & *ſtricte*: Occultum juris *large* acceptum eſt omne, quod licet a multis ſciatur, non tamen deductum eſt ad forum contentioſum formaliter, aut incidenter. *Stricte* autem eſt illud, quod licet duobus, vel tribus ſit notum; non tamen eſt de eo ſama in populo, qua poſſit Judex excitari ad ipſum indagandum, ut probetur.

Quando ergo *Textus* dicit, quod Superior Subditis præcipiat, *ut dicant, quæ Dei gloriam*, &c. *dummodo occulta non ſint*, non loquitur de occultis *juris*, puta non deductis, aut deducibilibus ad forum judiciale; imo ad hoc eſt inſtituta viſitatio paternalis, quod Superiori, ut Patri pandantur tranſgreſſiones occultæ, & ſecretæ, quæ ſibi nec ut Judici, neque ut Patri notæ ſunt, ut ſecretum, aut publicum remedium, per correctionem, aut pœnitentiam medicinalem apponat juxta tranſgreſſionis qualitatem. Unde habemus in Statutis *Valliſolet. cap. 10. tit. de Admonit. verſ. Et ſi quis. Orb. Seraph. tom. 3. fol. 531. col. 1. Stat. Gen. Ord. cap. 10. §. unic. num. 2. & 3.*, quod in viſitatione tenentur Fratres delicta occulta revelare quoquo modo ſcita (extra confeſſionem tamen) ſub pœna formalis inobedientiæ, & contrarium aſſerentes, vel dogmatizantes, & in hoc contumaces, actibus legitimis, & carcere, reſpective puniuntur. Quæ vero occulta *facti* ſunt, ut puta per Confeſſionem ſcita, aut ſub ſecreto naturali revelata, debent omnino ſileri ſub pœna ſacrilegii, aut peccati mortalis. ſi ſint in re gravi, ut dicunt *Doctores Navar. Manual. cap. 18. num. 52. Sylveſt. verb. Secretum Sa. eo. verb. Reginald. lib. 24. n. 206. Molin. tom. 4. tract. 4. diſp. 4. Bonacin. de Reſtit. diſp. 2. quæſt. 2. P. unic. num. 1.*

6. Sed advertendum, quod in toto hoc Titulo, in quo agitur de Inquiſitione, quæ magis uſu venit in Religione, confuſa eſt theoria eorum, quæ ſpectant ad Inquiſitionem generalem paternam, cum iis, quæ ſpectant ad eandem judicialem; & hoc cauſat non mediocrem confuſionem legenti. Ad hoc ergo, quod clare procedamus, & in re quotidiana neceſſarias inſtructiones demus, ſingillatim de hac generali Inquiſitione paterna, & judiciali dicemus. Sciendum ergo, quod Prælatus ut Pater procedendo, inquirit generaliter de omnibus delictis, & Delinquentibus, ut corrigat per ſecretas admonitiones, & ſalubres, medicinaleſque pœnitentias, a quibus non datur appellatio, niſi modum excedat, ut alias dictum eſt. Illa porro generalis Inquiſitio nullam penitus requirit infamiam, indicia, vel ſuſpicionem delictorum ad hoc, ut Prælatus eam poſſit inſtituere; ſed hanc præſtat ex præſcripto juris communis, & etiam municipalis *cap. In ſingulis. de Stat. Monach. Trid. ſeſſ. 24. de Reform. cap. 3. & ſeſſ. 25. de Regul. cap. 8. & 20. Stat. Gen. Ord. cap. 8. §. 47. num. 2. Stat. Reform. cap. 8. num. 32.* in Viſitationibus, quæ fiunt a Generalibus per Viſitatores in ſingulis Provinciis unoquoque triennio; & per Provinciales in Conventibus bis, vel ſemel in anno per ſe, vel Delegatum.

7. Alia autem generalis, & juridica eſt, quæ fit a Prælato tanquam Judice, qui excitatus ab aliquibus indiciis, præſumptionibus, ſama confuſa, aut relatione alicujus, qui dixit in tali Conventu, vel Provincia, multas eſſe, ac graves tranſgreſſiones, & delicta, movetur ad inquirendum generaliter *ex officio*, tum de delictis primo, tum ſecundo de Delinquentibus in ordine ad publicam vindictam. Iſta porro vocari debet proprie *Viſitatio Judicialis*; perperam enim talis vocatur ea, quæ fit, quando perpetrato, & publice noto aliquo crimine, & occulto Authore delicti, movetur Prælatus per ſe, aut per Delegatum ad inquirendum *ex officio* de Authore illius delicti: Hæc enim vocatur *Inquiſitio mixta* primo modo, ut eam vocat *Textus*, & differt a generali per hoc, quod in generali non requiritur crimen certum, nec notitia de illo in mente Judicis, ſed in mixta requiritur; proinde in illa inquiritur generaliter de delictis, & Delinquentibus, & in hac de Delinquentibus tantum.

8. Licet autem verum ſit, quod communiter aſſeritur, quod ad Inquiſitionem generalem nulla requiratur præcedens infamia, ut dicunt *Doctores; in cap. Romana. §. Sane. de Cenſ. in 6. Bict. quæſt. 11. num. 4. Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 8. art. 2. n. 4.* tamen hoc non eſt verum, niſi in Inquiſitione generali in foro paterno. Praxis enim omnium Religioſorum eſt, quod Superiores, imo etiam Epiſcopi, in ſuis viſitationibus, non procedant uti Judices, ſed uti Patres, nec quærant vindictam criminum, ſed puram correctionem morum. Si ergo Prælati, omiſſa Viſitatione paterna, inſtituunt *judicialem*; profecto debent ab aliquo ad hoc moveri: Hoc vero non poteſt eſſe niſi aut probabilitas, aut ſuſpicio delictorum commiſſorum a Viſitandis, quæ in mente ipſius nata eſt, vel ab aliquibus indiciis, aut præſumptionibus, aut confuſa relatione Sæcularium, qui dixerunt in tali Conventu Religioſos non bene vivere, aut a muſſitatione Fratrum dicentium, in illo Conventu Regulam parum ſervari. Iſta autem ſuccedunt loco infamiæ, a qua Judex movetur ad generaliter inquirendum.

Quod ſi quis diceret non poſſe deveniri ad ullam inquiſitionem *ex officio*, niſi præcedente vera Fama, orta non a malevolis, ſed a probis, aliterque factam Inquiſitionem eſſe nullam. Reſponderemus: hoc verum eſſe de Inquiſitione ſpeciali; non autem generali: Jura enim *cap. Inquiſitioni. §. Tertia. cap. Qualiter. il 2. de Accuſ. cap. 1. & 2. eo. tit. in 9.*, quæ requirunt ſamam præviam Inquiſitioni, loquuntur de *ſpeciali*, non de *generali*; & ubi, ſuppoſita certitudine delicti, quæritur Delinquens, non vero ubi inquiritur de delicto, & Delinquente: ad hanc enim ſufficit quodcunque indicium, præſumptio, aut ſuſpicio, ut optime advertit *Paſſerinus Trib. Regul. quæſt. 8. num. 13. & 38.*; & confirmatur per *Textum* infra, quod in Inquiſitione generali nulla requiritur præcedens infamia. Quia vero, ut ſupra diximus in hoc *Textu*, ſunt confuſa ea, quæ faciunt ad Inquiſitionem generalem *paternam*, cum iis, quæ faciunt cum eadem *judiciali*, & ſunt pariter multa, quæ ambabus conveniunt; explicato jam *Textu* de paterna, tandem explicabimus de judiciali.

9. Dico ergo, quod commune utrique Inquiſitioni paternæ, & judiciali eſt, quod Judex *admoneat Subditos, & per ſanctam obedientiam præcipiat, ut dicant quæ Dei gloriam, & candorem Religionis concernunt*, ut dicit *Textus*. Sed ſpeciale in *judiciali* eſt, quod ad eam inſtituatur *Notarius*, ad effectum ſcribendi Fratrum depoſitiones. In hac enim non eas ſcribit Prælatus, ut in paterna, ſed debent ſcribi formiter per *Notarium*, ut ordinatur in Statutis *Gen. Ord. cap. 10. §. unic. num. 8.*: Quia iſta eſt verus proceſſus

ceſſus

ceſſus judicialis, itaut ſi Examinati ſint alias integri, & nullam patiantur exceptionem, & plene probent delictum; poteſt, abſque alio proceſſu, ſententiari Reus, & damnari; vel contra eum tranſmitti inquiſitio, & etiam torqueri, ſi delictum eſt ſemiplene probatum: & hoc abſque ullo novo proceſſu, neque inſtituta aliqua Inquiſitione ſpeciali contra eum, ut infra dicemus, & tenent *Doctores, Portell. par. 2. caſ. 25. Ioſeph. a S. Maria tract. 4. cap. 19. & ibi Roderic. Innocent. & Bald. Repert. Inquiſit. verb. Teſtis. §. Item nota. Abb. in cap. Ad petitionem. num. 2. de Accuſat. apud Lezan. Sum. verb. Viſitator. num. 7.* quidquid dicat *Bellegrandus Tract. 2. quæſt. 1.* quem impugnat ſentiens cum aliis *Paſſerinus quæſt. 8. num. 59. 65. & 68.*: Ad hoc ergo quod acta ſint authentica, oportet quod ſcriptis mandentur per *Notarium*.

10. Oportet ergo quod Prælatus incipiat Viſitationem juridicam per creationem *Notarii*, cujus initil formam dabimus *ſecunda parte*. Pariter ſpeciale eſt, quod ſingulis Viſitatis detur juramentum de veritate dicenda; & hoc eſt de neceſſitate. Cum enim debeant eſſe Teſtes ad probandam vel famam, vel delictum de viſu, oportet quod ſint jurati: Si enim jurati non eſſent, quomodo probarent Famam, quæ regulariter eſt fundamentum Inquiſitionis ſpecialis, quæ inſtituitur ex ſuppoſitione Famæ probatæ in Inquiſitione generali? Pariter in hac ſpeciale eſt, quod Viſitati tenentur ad revelanda ea, quæ *Dei, gloriam, & Religionis candorem concernunt, dummodo occulta non ſint.*

Et hic eſt advertendum, quod *eſſe occultum* poteſt evenire vel reſpectu Delinquentis tantum, vel reſpectu tum Delinquentis, tum delicti. Pariter vel poteſt eſſe occultum in ordine ad ſcientiam de viſu, licet ſit manifeſtum de auditu, vel poteſt eſſe occultum ſimpliciter; *vel poteſt eſſe occultum in jure, quod licet duobus, vel tribus teſtibus notum ſit; de illo tamen nulla exiſtit infamia.* Si delictum eſt publicum, & occultus Delinquens, Teſtis, qui de viſu ſcit Delinquentem tenetur, ſub perjurio, ipſum Judici revelare: Ad hoc enim inſtituitur *Inquiſitio*, ut detegantur, & puniantur criminoſi, & eſſet iſta prorſus inutilis, ſi ex eo, quod unus, vel duo tantum Teſtes ſcirent Delinquentem, & iſte reſpectu aliorum eſſet occultus, nec adeſſet infamia, non tenerentur Teſtes informati ipſum Judici manifeſtare. Pariter ſi ſunt Teſtes, qui audierunt ab iis, qui ſunt informati de viſu, debent revelare. Licet enim non probent, tamen aperiunt viam Judici ad inquirendum in ſpecie, examinando Teſtes de viſu, qui forte non ſunt in illa Familia.

11. Si vero delictum, & Delinquens occultus eſt reſpectu totius Familiæ, eo quia nulla eſt infamia, nec delicti, nec Delinquentis, & Teſtis non habet notitiam de illis, niſi ab uno de auditu; tunc poteſt habere locum regula *Textus*, quod nempe ex eo quod *occulta ſunt Delinquens, & delictum non debet examinatus revelare*. In praxi autem hoc mihi durum videtur. Quia licet poſſit aliquis ſcire, ſaltem negative, quod infamia de illis nulla ſit, quia non audivit fratres in præſentia multorum inter ſe loquentes de tali delicto, & Delinquente; tamen non poteſt ſcire, quin ſinguli Fratres habeant notitiam de illis, quæ famæ æquivaleat (quod frequenter accidit, ut ſinguli Fratres aliquod delictum ſciant; & de eo ſinguli inter ſe loquantur ſecreto tamen, timentes potentiam Delinquentis, ſi publice de eo loquerentur): Non ergo deobligatus remanet a revelatione ejus, quod novit quoquo modo, licet de eo non ſit infamia. Pariter in Inquiſitione delicti nulla requiritur infamia præcedens, ut ſupra dictum eſt; ergo licet de eo non ſit infamia, tenetur examinatus illud revelare. Inſuper licet iſte ſciat ab alio, qui & ipſe ſcit de auditu; tamen ſternit viam Judici ad interrogandum alium, & alium, donec perveniat ad Teſtes de viſu, qui probent plene delictum, & Delinquentem. Amplius: Cum inſtituat Judex hanc judicialem generalem Inquiſitionem excitatus a confuſa fama, aut querimonia alicujus Sæcularis; patet quod delictum, & Delinquens poſſint eſſe diffamata inter Sæculares, licet inter Fratres non vigeat infamia, ut aliquando vidi. Hoc autem per accidens eſt, ratione cujus non debet impediri revelatio in hac Inquiſitione, inſtituta ad ſcienda quoquomodo delicta, & Delinquentes; & ideo ab hac nullus Teſtis alias inhabilis repellitur; ut docet poſt *Boverium Direct. par. 1. cap. 3. §. 7. Bict. quæſt. 11. num. 6.*, & habet *Textus* infra *Tit. Inquiſitio. §. 3.* Si tandem Teſtis ſcit de viſu, vel audivit ab eo, qui eſt de viſu; abſque difficultate tenetur revelare delictum, & Delinquentem occultum, ob rationes ſupra datas.

T E X T U S.

§. II. Ideo, ne de ſpeciali perſona, vel delicto occulto, in Inquiſitione generali perquirat, omnino cavere debet: quod ſi fecerit, ultra mortalem culpam, quam committit, officio deſtituendus eſt, & Subditus quibuſvis præceptis adactus, reſpondere non tenetur; utpote non juridice interrogatus: ac tandem Inquiſitio ſpecialis, quæ ſuper hujuſmodi diffamatione forte inſtitueretur, nulla eſt eo ipſo. Ab hac tamen reſtrictione Provinciales excluduntur, ad quos ſyndicandos deſtinantur Viſitatores, unde illis integrum erit de Provincialium regimine in genere, & in ſpecie inquirere nominatim, etiam nulla infamia præcedente; non tamen ad illorum vitam, & mores deſcendendo, quod etiam de Guardianis fieri debet. Poterunt etiam Viſitatores Provinciarum de ſuo Prædeceſſore immediato generaliter inquirere, ut vel hac ratione in ſuo munere cautiores incedant. Occultum autem in Jure nominatur, quod licet duobus, vel tribus Teſtibus notum ſit, de illo tamen nulla exiſtit infamia.

S U M M A R I U M.

12. *In Generali Inquiſitione judiciali non inquiritur de ſpeciali perſona, aut delicto.*
In paterna poteſt Superior interrogare de aliquo in ſpecie.
In judiciali ſi inquirit contra aliquem in ſpecie, Judex mortaliter pecat.
Et interogatus Teſtis non tenetur reſpondere.

13. *In viſitatione generali paterna poteſt ſpecialiter inquiri contra Superiores Provinciales, & Locales.*
In judiciali generali non poteſt contra Prælatum inquiri in ſpecie.
Puniendus Superior de malis moribus, quibus Subditos ſcandalizat.

COM-

Digitized by Google

COMMENTARIUS.

12. Quia generalis Inquiſitio raſpicit omnia delicta, & omnes perſonus; *ideo ne de ſpeciali perſona, vel delicto occulto in Inquiſitione generali perquirat omnino cavere debet Judex*. Hoc debet accipi *in judiciali*, non vero in *paterna* Inquiſitione. Si enim in familia, quam Prælatus viſitat, eſt aliquis Religioſus dyſcolus, poſitus in illo Conventu ad mortificationem, ut mores corrigat, vel ſolitus ſit aliquo vitio, de quo pluries fuit correptus, laborare; poteſt Superior, abſque ullo ſcrupulo, Fratres interrogare in ſpecie de illo Religioſo, quomodo vivat, & an de vitio ſibi conſueto ſit notatus? In Inquiſitione autem *judiciali* non ſic: *quod ſi fuerit ultra mortalem culpam, quam committit, officio deſtituendus eſt, & ſubditus quibuſvis præceptis adactus reſpondere non tenetur, utpote non juridice interrogatus*. Advertendum ex hoc *Textu*, quod in Inquiſitione *juridica* debent fieri interrogationes ſuper ſingulis articulis, in quibus exprimuntur delicta in ſpecie, prout ordinatur infra in *Textu*, *Tit. Inquiſitio*. §. 4. Non poteſt autem Iudex quærere ab examinato, an *Cajus* contra contenta in tali articulo deliquerit? Unde enim movetur Iudex ad inquirendum ſpecialiter contra *Cajum*, cum ſupponatur delictum (ſi quod ſit) occultum eſſe, ut propter hoc non ſpecialis, ſed generalis Inquiſitio inſtituatur? Panditur ergo malus animus Judicis contra *Cajum*, & quia, juris ordine non ſervato interrogat, non tenetur examinatus reſpondere; & ideo *Inquiſitio ſpecialis, quæ ſuper hujuſmodi diffamatione forte inſtitueretur nulla eſt eo ipſo*.

13. *Ab hac tamen reſtrictione Provinciales excluduntur, ad quos ſyndicandos &c.* Hic diſtinguendum eſt de Inquiſitione *paterna*, quæ ſtatutis temporibus fit a Viſitatoribus ſuper Provinciales, & Superiores Locales; & de *judiciali*. Quia in *prima* verum eſt, quod in ſpecie poteſt de ipſis inquiri, ſicut etiam de omni alio Officiali in ſpectantibus ad ſuum Officium. In *ſecunda* vero non ſic, niſi fieret Inquiſitio juridica ob malam adminiſtrationem propriorum officiorum ab illis habitam. Sed illa non eſſet Inquiſitio *generalis*, ſed *mixta* ſecundo modo, puta ſpecialis quoad Delinquentem, & generalis quoad delicta.

Non tamen ad illorum vitam, & mores deſcendendo. Hoc accipiendum eſt de moribus, qui, cum ſecreti ſint, nequeunt malo exemplo nocere. At ſi Provincialis, aut Localis Superior vita ſua relaxata, ac malis moribus fuit Subditis cauſa ruinæ, quia exemplo Superioris provocati ad eorum vitia imitanda deflexerunt; utique de iis puniendus Prælatus, quia in ſuo Officio deliquit; & proinde de iſtis eſt a Viſitatore inquirendum. Unde ad rem ſic habet *Canon cap. Paulus*, 2. *quæſt.* 7. *Paulus dicit: Seniorem ne increpaveris. Sed hæc ejus regula in eo ſervanda eſt, cum culpa Senioris exemplo ſuo non trahit ad interitum corda juniorum. Ubi autem Senior juvenibus exemplum ad interitum præbet, ibi diſtricta increpatione feriendus eſt. Nam ſcriptum eſt: laqueus juvenum omnes vos*. Omnis enim publice peccans, quovis genere vitii, exemplum peccandi cœteris tribuit, & in totam *Eccleſiam* delinquit, & maxime Prælatus; & ideo magis puniendus eſt, ut dicunt Canones *cap. Sed illud*. 16. *quæſt.* 2. *cap. Præcipue*. 11. *quæſt.* 3. *cap. Tanta*. 86. *Diſt.* De iis ergo inquiri a Judice, & poteſt, & debet.

TEXTUS.

§. III. Quod ſi de delicto alias occulto per duos, vel tres Teſtes aliquis fuerit convictus; is non publice, ſed coram iiſdem Teſtibus ſecreto puniendus eſt, niſi atrox delictum eſſet, cujus correctio cœteris tranſiret in exemplum. Et ſi principalis ipſe in Inquiſitione generali, vel alio quocumque modo, antequam infamia notatus ſit, vel ab Accuſatore præventus, ſuum crimen Judici fateatur; publice puniri non poteſt, etiamſi poſtmodum accuſatus eſſet, ſed illi coram Diffinitoribus, vel probatis aliquibus Patribus, ſalutaris pœnitentia imponi debet: ſumpta tamen in ſcriptis ipſius depoſitione, ne relabendi occaſionem ex impunitate arripiat. In generali Inquiſitione etiam inhabiles, & exceptuati admittuntur. Si unus, aut alter Subditus occultum delictum aperiat imprudens, & ex inquiſitione generali, nulla contra Reum reſultat infamia; Judex contra ipſum procedere non poteſt, niſi ipſum paterne, & ſecrete admonendo.

SUMMARIUM.

14. *In paterna Inquiſitione convictus per duos Teſtes de delicto occulto, debet ſecreto puniri.*
Tripliciter quis poteſt dici convictus.
15. Atrox *crimen quod dicatur.*
Omne peccatum mortale publicum in jure canonico vocatur atrox.
Atrox crimen occultum, quando publice puniendum?
16. *Crimen ſponte confitens ante accuſationem, non poteſt publice puniri.*
Confeſſio debet provenire a cordis pœnitudine, non a metu accuſationis.
17. *Textus expoſitio juxta Statuta Reformata.*
Crimen non debet eſſe cum publico ſcandalo, ut publica pœna evitetur.
Confeſſio talis poteſt fieri coram Superiore Locali.
18. *Prælatus Localis non poteſt pœnam relaxare, ſed ſpectat ad Provincialem.*
Teſtes adhibendi a Provinciali pro conſilio debent eſſe iidem, coram quibus confeſſus eſt crimen.
Relaxatio pœnæ eſt pro prima vice tantum.
19. *Sed hoc eſt reſpectu criminis ejuſdem ſpeciei.*
20. *In omni Inquiſitione generali paterna, & judiciali, omnes admittuntur.*
21. *In Inquiſitione paterna ſi reveletur a Subdito occultum delictum, & nulla de eo eſt infamia, nequit procedere Superior, ut Judex.*
In Judiciali, ſi delictum eſt facti permanentis, poteſt ſpecialiter inquirere.
Si eſt facti tranſeuntis non poteſt.

COMMENTARIUS.

14. IN hoc *Textu* ex incidenti tractatur de relaxanda aliqualiter pœna criminoſis in certis caſibus. Dicit ergo: *Quod ſi de delicto alias occulto per duos, vel tres Teſtes aliquis fuerit convictus* (puta in generali Inquiſitione paterna, in qua tamen, ſicut etiam, univerſaliter, nemo poteſt eſſe, & dici convictus per minorem numerum Teſtium, quam

quam duorum, qui ſint majores quacumque exceptione *l. Ubi numerus. ff. de Teſt. cap. In omni Extra. eod. tit.*) *is non publice, ſed coram iiſdem Teſtibus ſecreto puniendus eſt*. Hoc porro congruit paternæ charitati, ut occultum crimen occulta pœnitentia vindicetur, & conſulatur hoc modo indemnitati animæ, & famæ Subditi delinquentis. Advertendum tamen, quod *Textus* non dicit abſolute *Convictus*, ſed per *Teſtes*; & cum in Jure *l. Sciant cuncti. & ibi Bald. Salycet. C. de Probat.* triplici modo quis poſſit fieri convictus, nempe per *Teſtes*, per *Indicia*, & per *Inſtrumenta*; debet accipi *Textus* limitate ad eſſe convictum *per Teſtes*, & non extendi ad alios modos. Et ratio eſt, quod *Indicia*, & *Inſtrumenta* nequeunt eſſe ſecreta; tum quia acta per *Notarium* publica ſunt; tum quia etiam Scriptura privata quantum eſt ex ſe publica eſt, & per accidens eſt, quod non publicetur id, quod in ea continetur, puta, quia ipſa ſecreto cuſtoditur; tum quia indicia ſupponunt publicitatem, aut ſaltem ſcientiam delicti in Judice: & proinde in his fallit ratio ſecreti criminis, cujus contemplatione injungitur pœnitentia ſecreta.

15. *Niſi atrox delictum eſſet, cujus correctio cæteris tranſiret in exemplum*. Sed quodnam dicitur *atrox delictum*? Dico, quod ſecundum *Gloſſam* 1. *in l. Ad ea, quæ. ff. de Reg. jur.* tale dicitur *magnæ rei factum, ſive damnum; item homicidia, adulteria, & omnia capitalia crimina atrocia dicuntur*. Unde *Spiegelius, & Calvinus in Lexic. verb. Atrocitatem.* ajunt, omnia delicta, quæ ſunt publicorum judiciorum in jure *Civili*, poſſe dici *atrocia*. Cum itaque ut alias dictum eſt, in jure *Canonico*, quilibet poſſit accuſare alium de quolibet crimine, quod ſit peccatum mortale; concludendum eſt, in jure Canonico poſſe dici *atrox* omne crimen involvens peccatum mortale; ex eo quod omne tale publici judicii eſt. Si ergo correctio talis criminis publica *cæteris tranſiret in exemplum*; atrox crimen occultum non paterne, ſed judicialiter, non ſecreto, ſed publice, debet puniri. Sed ſi cæteri potius occaſionem ſcandali, quam exempli arrepturi eſſent (utpote ſi eſſet adulterium, vel fornicatio cum perſona nobili, & alias bonæ famæ, quæ per talem publicam punitionem male audiret apud Fratres, & ipſi ſcandalo eſſet); debet fieri correctio ſecreta, dando ſecretam, & ſalutarem pœnitentiam crimini proportionatam. Si vero hoc contingat in Inquiſitione *juridica*, quod nempe aliquis ſit ita convictus; tunc, ut ſupra diximus, debet publice caſtigari. Quia licet de tali delicto non adſit Fama, ſive infamia in Conventu; poteſt tamen eſſe inter Sæculares: & hoc veriſimile eſt, cum ſupponamus inſtitutam eſſe *juridicam* generalem Inquiſitionem, ubi murmur excitatum inter Sæculares de vita parum exemplari Fratrum illius Conventus.

16. *Et ſi principalis ipſe* (hoc eſt Delinquens) *in Inquiſitione generali* (tum paterna, tum judiciali) *vel alio quocumque modo* (puta quovis tempore extra eam) *antequam infamia notatus ſit* (in ſpecie quia ſi eſt in Viſitatione generali juridica, jam remanet notatus in genere, quia eſt membrum illius Conventus, de quo confuſa fama Delinquentium, & delictorum audita eſt), *vel ab Accuſatore præventus, ſuum crimen Judici fateatur, publice puniri non poteſt, etiamſi poſtmodum accuſatus eſſet*. Hæc eſt diſpoſitio municipalis, quæ fundata eſt in Statutis generalibus *Salmant. cap. 7. verſ. Si tamen. Stat. Reform. cap. 7. num.* 11., & exorbitat a jure communi. Licet enim in hoc, ſponte confeſſus crimen mitius puniatur, ut dicunt *Doctores Bart. in l. 1. §. Cum quis latrones. ff. de Quæſt. Tiraquell. Foller. Simanc. apud Farinac. quæſt.* 81. *nu.* 172. *Abb. in cap. At ſi Clerici. de Judic.*; non tamen commutatur ita pœna a publica in ſecretam. Quia ergo cum jure communi non concordat, licet ſit Reo favorabilis; tamen ſtrictam tantum recipit interpretationem. Et hæc deſumitur a tenore *Statuti Salmanticenſis*, ſuper quo fundata eſt *Textus* diſpoſitio, ipſumque ad marginem citat, quod ita habet *Orb. Seraph. Tom. 3. fol.* 319. *col.* 2.: *Si tamen Frater pænitens, instigante ſe ſpiritu, antequam ſit delatus, ſive accuſatus de crimine, faciem Miniſtri, coram Teſtibus in confeſſione prævenerit, indulgemus &c.*

Hic adnotandum, quod mens Statuti, cui cohærenter explicandus eſt *Textus*, non eſt, quod publicam pœnam evadat quilibet confitens Provinciali, coram Teſtibus, delictum, dummodo hoc ſit antequam *ſit delatus, vel accuſatus*; ſed dicit *Frater pænitens instigante ſe ſpiritu &c.* hoc eſt, ſi Frater in ſe reverſus, *& pænitens* de delicto, & inſtigatus *a ſpiritu*, nempe compunctionis ortæ ab amore filiali ergo Deum, crimen ſuum faſſus ſit. Quod ſi aliquis hoc faceret ex metu orto ab accuſatione, denunciatione, vel infamia criminis (quæ vicem Accuſatoris gerit) imminente, & præveniret apud Provincialem in ſic confitendo; non intraret diſpoſitio Statuti, in mutanda pœna a publica in ſecretam, licet aliquam pœnæ diminutionem mereretur. Et hoc aperte habet *Gloſſa in cap. De hoc in verb. Confeſſ. de Simon.*, quæ ait: *cum ſponte confeſſo mitius agitur, ſed non parcitur ſponte confeſſo, in jure, timore probationum*. Et juxta hanc limitationem, debere accipi omnes *Doctores* tractantes de minuenda pœna ſponte confeſſo, docet *Boſſius Tit. de Reſpon. a Reo faci. num.* 16. *apud Biſſ. quæſt.* 81. *num.* 21. & optime favet ratio: Si enim hoc univerſaliter eſſet admittendum, quilibet Criminoſus ſic poſſet prævenire accuſationem, & pœnam evadere; & ita juſtitiæ rigor enervaretur, cum maximo Religionis damno.

17. Apud *Reformatos* autem, ſicut ſtrictior eſt Regulæ obſervantia, ita ſtrictior adhuc facienda eſt hujus *Textus* expoſitio, quæ debet eſſe conformis Statutis *Gen. Reform. cap. 7. num.* 11., quæ ſic habent: *Avendo alcuno commeſſo qualche delitto, purche non ſia con ſcandalo publico, e lo confeſſerà al ſuo Prelato avanti a teſtimonj &c. prima, che da altri ſia ſtato prevenuto con accuſa, o denuncia, concediamo, che poſſano li Provinciali &c. con conſiglio de' medeſimi teſtimonj condonargli le pene &c.* Hic autem adnotandum, quod ubi *Textus*, & *Salmanticenſia* loquuntur *de crimine* in genere, & indefinite (quod in jure *l. Si pluribus. in princ. ff. de Legat. 1. ubi Bart. num. 5.*) æquipollet univerſali; & ita intelligunt univerſaliter de omni crimine: *Statutum Reform.* limitat ad delicta, quæ non ſint commiſſa cum *publico ſcandalo*, publico quidem publicitate *Facti*, non *Juris*. Et hoc rationabiliter; quia tale publicum impoſſibile eſt, quod ad Judicem non perveniat, & ſic intrat præſumptio, quod ſpontanea confeſſio facta eſſet ob timorem Accuſationis, & ideo commutationem pœnæ minime mereretur. Advertendum pariter, quod *Statutum Salmanticenſe* vult confeſſionem fieri debere coram *Miniſtro Provinciali*, quod etiam innuit *Textus* dicendo: *crimen Judici fateatur*. Judex enim nequit eſſe niſi Provincialis, aut Delegatus a Generali, vel Provinciali; Statutum autem *Reformatum* vult, quod confeſſio talis ſit coram proprio Prælato, *lo confeſſerà al ſuo Prelato*. Et cum etiam Guardiani, vel Præſidentes Conventuales Prælati ſint, ut alias dictum eſt; proculdubio valebit talis confeſſio facta etiam coram Prælato locali, & duobus Teſtibus.

18. Verum eſt, quod Prælatus localis licet poſſit

ſuffi-

ſufficere pro validanda tali confeſſione in ordine ad merendum commutationem pœnæ, non tamen poteſt eam de facto commutare; ſed hoc ſpectat ad Provincialem. Dicit enim Statutum: *Concediamo che poſſano i Provinciali di pienezza di poteſtà, e di grazia, con conſeglio de' medeſimi Teſtimonj condonargli le pene &c.* Ubi noto, quod facta confeſſione ſpontanea coram Guardiano, & Teſtibus, & ipſa ſcriptia mandata, ut ordinat *Textus*, debet Guardianus eam mittere ad Provincialem; qui poſtea, congruo tempore, adhibitis in conſilio iiſdem, qui fuerunt Teſtes, debet publicam pœnam relaxare, & eidem minus confuſibilem imponere. Et in hoc diſcordat Statutum *Reformatum* a *Textu*, qui ſequitur: *ſed illi coram Diffinitoribus*; *vel probatis aliquibus Patribus ſalutaris Pœnitentia imponi debet*, ubi liberum eſt Provinciali, vel Diffinitores vel alios graves Patres in conſilio adhibere. Sed hoc parvi eſt momenti. Conſtans tamen eſt, quod inter *Reformatos* debent aſſumi iidem Teſtes, ex eo quod ab eorum Conſtitutione, quam omnino ſervare debent, ad hoc arctantur; & quia ſecretior evadit correctio, & magis parcitur famæ Delinquentis. Tandem adverto, quod talis confeſſio, & pœnæ commutatio, licet ex *Textu* abſolute loquente videatur poſſe fieri toties, quoties quis deliquerit; tamen hoc verum non eſt, ſed ſemel tantum: & hoc ſonant *Salmanticenſia*, ſuper quibus fundatur *Textus*; dicunt enim: *Hoc intelligitur de primo Recurſu, & ſemper cum proteſtatione, quod ſi relabatur in eadem crimina, de quibus fuerat quietatus, ad ſtatum priſtinum reducetur, ſi de lapſu ſufficiens probatio habeatur.* Et hoc idem habent Statuta *Reformata*.

19. Sed quid juris ſi ſemel commiſſo furto, ſponte crimen faſſus quis eſſet, & ei pœna commutata; poſtea incideret in fornicationem, poſſet ne denuo evadere pœnam per ſpontaneam confeſſionem? Dico quod ſic. Quia *Textus* abſolute, & ſine reſtrictione loquitur. Statuta vero utraque, a quibus hoc limitatur ad primam vicem, loquuntur reſpectu criminum *ejuſdem ſpeciei*, ut patet legenti. Ergo reſpectu criminum *alterius ſpeciei* talis limitatio non eſt poſita, & ita intelligenda ſunt de *prima vice* in omni genere Delictorum; & ſic toties, quoties *prima vice* deliquerit in quolibet genere.

20. *In generali Inquiſitione*, tum paterna, tum judiciali, *etiam inhabiles, & exceptuati admittuntur*: omnes enim debent viſitari, omnes interrogari, & proinde admittuntur; non tamen probant, ut Teſtes ſufficientes ad condemnandum, ſi patiuntur aliquam exceptionem.

21. *Si unus, aut alter Subditus occultum Delictum aperiat imprudens, & ex Inquiſitione generali, nulla contra Reum reſultat infamia; Judex contra ipſum procedere non poteſt, niſi ipſum paterne, & ſecrete monendo.* Hoc univerſaliter in Inquiſitione *paterna* ſervari debet. In *judiciali* non ſic: Sed vel eſt Delictum *facti permanentis*, & aperiens illud Judici eſt Teſtis de viſu; & tunc bene poteſt Judex Reum conſtituere, viſitato prius corpore Delicti; quia iſte dum imprudens aperuit delictum non fuit Accuſator, ſed ad plus Denunciator ex officio, quia eſt juſſus a Prælato in genere, ut revelet delicta, quæ ſcit; proinde poteſt eſſe etiam Teſtis, ut ſcribit *Bellegrandus Tract. 1. quæſt. 13. num. 22. apud Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 9. art. 5. n. 40.* & ſi eſt integer, cum conſtantia corporis Delicti, facit ſemiplenam probationem. Vel Delictum eſt *Facti tranſeuntis*, nec ulla adeſt infamia; & tunc procedere Judex non poteſt, ut dicit *Textus*.

T E X T U S.

§. IV. Nulla in generali Inquiſitione infamia requiritur. Quod in illa ad Prælatum defertur tanquam ad Patrem, in ſpecialem Inquiſitionem deduci non poteſt, ſed ſolum paterne corripi, etiamſi multi id detulerint (dummodo Patrem, non Judicem interpellarint); tunc enim eſſet ſimul Actor, & Judex; niſi ex infamia, ut Judex, procedat ad formandum Proceſſum. Articuli ſuper quos Inquiſitio generalis, ſeu Viſitatio inſtituenda erit, ſunt illi, qui in Statutis generalibus deſcribuntur, quos Viſitator deſcriptos habere debet, & circa primum, & ſecundum, & deinceps inquirere. Scripto ſoli ipſi Viſitatores, maxime in Viſitatione paterna, nullo alio præſente &c. Subditorum dicta recipiant, præcipue ea, quæ graves, & ulteriores culpas oſtendunt, ut ex ipſo poſtea indicia pro ſpecialibus Inquiſitionibus elicere poſſint.

S U M M A R I U M.

22. *In generali Viſitatione paterna nulla infamia requiritur.*
In judiciali requiritur fama confuſa.
Prælatus, ut Pater, audiens a multis Delictum fuiſſe commiſſum, poteſt ex officio aſſumere partes Judicis.
Ex multorum delatione reſultat apud eum fama de Delicto.

23. Interpellare in *Jure quid ſignificet?*

24. *Articuli ſuper quibus inſtituenda eſt Inquiſitio generalis paterna, & judicialis.*

25. *In Inquiſitione paterna ſoli Viſitatores ſcribere ſolent.*
In judiciali debeat adhibere Notarium.

C O M M E N T A R I U S.

22. NUlla in *generali Inquiſitione* paterna *infamia requiritur*; ſed in judiciali ſecus. Quomodo enim, & a quo moveri debet Prælatus, qui Viſitationem ſuam *paternaliter* ſolitus eſt inſtituere juxta Conſtitutionum normam, ad eam mutandam in *judicialem*, niſi aliquod motivum habeat indagandi *judicialiter* delicta, & ea ſimili modo puniendi? Non requiritur ergo infamia probata, ut in Inquiſitione generali; ſed aliqua confuſa, ut ſupra dictum eſt.

Quod in illa paterna *ad Prælatum defertur tanquam ad Patrem*, (a quo ſola intendi debet morum correctio), *in ſpecialem Inquiſitionem deduci non poteſt* (quia hæc fit a Prælato Judice ad vindicanda ſcelera) *Sed ſolum paterne corripi* (per pœnitentias medicinales); *etiamſi multi id detulerint. Dummodo Patrem, non Judicem interpellarint: eſſet enim ſimul Actor, & Judex.* Difficilis eſt iſte *Textus*, & ſi capitur, ut videtur ſonare, in ſe eſt falſus, & etiam omni juri eſt contrarius. Videtur enim hunc ſenſum habere, quod ſi Prælatus, ut Pater, audit, etiam a pluribus, aliquod Delictum contra aliquem, non poteſt contra eum ad ſpecialem Inquiſitionem procedere, quia tunc Prælatus eſſet ſimul Actor, & Judex

Digitized by Google

Judex. Sed hæc contradicit claoſulæ ſequenti, & praxi continuæ, & ſundatæ, ſecundum quam, ſi Prælatus audit a multis aliquod crimen ſibi paterne delatum, tunc ex officio, ſama deferente (ex multiplici nempe audita delatione, fama apud eom reſultat) aſſumit perſonam Judicis, & ſpecialiter contra infamatum inquirit. Amplius: cum in Inquiſitione generali Judex agat *ex Officio*, bene eſt Actor, & Judex, nec ullum ſequitur inconveniens; in ſpeciali autem, Fama ſuccedit loco Actoris: & ita non eſt verum, quod ſic ſpecialiter inquirendo Judex ſit *Actor, & Judex*: falſus eſt ergo ille ſenſus. Ut autem tantum inconveniens avertamus a *Textu*, ſic debet explicari: *Dummodo Patrem, non Judicem interpellarint*; Hoc eſt, ſi illi, qui viſitantur Prælatum *interpellarint*, hoc eſt inſtiterint apud ipſum *ut Patrem*, rogando, ut Fratrem tali Delicto peccantem paterne, & ſecreto corripiat; tum Prælatus minime poteſt inquirere, ut *Judex* ſpecialiter, contra Delinquentem. Si vero *interpellarint* ut Judicem, tunc poteſt ſpecialiter inquirere; *tunc enim*, hoc eſt in tali caſu, *eſſet* (hoc eſt, adeſſet) *ſimul* Actor (hoc eſt *& Actor*, nempe ille, vel illi, qui interpellant) *& Judex*, puta Prælatus ipſe, qui licet ſit in illa generali Inquiſitione, ut *Pater*, tamen ex tali interpellatione, ipſi tanquam Judici facta, evadit Judex, qui poteſt, & debet ad inſtantiam Actoris procedere.

23. Et ne videatur extorta hæc expoſitio, advertendum, quod *Textus* non inconſulto utitur hoc verbo *Interpellarint*. *Interpellare* autem in Jure varias recipit ſignificationes: Aliquando enim ſignificat *interrumpere*, ut interpellari dicitur poſſeſſio per uſurpationem *l. Servitutes la 4. ff. de Servit. l. Si ædes. §. final. ff. de Serv. urban. præd. l. Non ſolum. §. Qui pignor ff. de Uſurp. & Uſurap. l. Qui fundum. §. Procurator. l. Alienam. ff. Pro empta. l. Qui legatorum ff. Pro hæred. Interpellare* aliquid agentem, vel loquentem, cum ipſum interrompimus: Aliquando importat *rogare quadam inſtantia*, ut apud Valerium Maximum *lib. 3.: Cato rogatus ut ſocios apud Avunculum juvaret, conſtanti vultu, non facturum ſe, reſpondit. Iterum deinde, ac ſæpius interpellatus in propoſito perſtitit*: Aliquando ſignificat in *judicium vocare*, ut *interpellare debitorem*, ut Budæa placet; vel *ad Tribunal ire*, ut dicitur in *Digeſto l. Injuriar. §. Si quis per. ff. de Injur. & fam. libel. Si quis per injuriam ad Tribunal alicujus me interpellaverit*: Vel *poſtulare juſtitiam, & implorare officium Judicis*; quemadmodum habetur in lege *Diffamari. C. de Ingen. & manumi.* Hoc poſito, patet quod in *Textu* non poteſt accipi ly *interpellarint* in prima ſignificatione; ſic enim nullum ſenſum faceret ad propoſitum: oportet ergo, quod accipiatur ſecundum omnes, aut quamlibet aliarum ſignificationum, omnes enim ad idem tendunt. Et ita *interpellarint*, hoc eſt *rogarint cum inſtantia*, vel *in judicium vocarint*, vel *poſtularint juſtitiam*, & *Officium* Prælati, ut *Judicis, implorarint*. Et ideo in tali caſu ipſi non eſſent ſimplices Delatores, aut Denunciatores; ſed eſſent veri *Actores*, qui ſic interpellantes Prælatum, de Patre Judicem redderent: & ſic bene ſequitur quod ibi *eſſet Actor* interpellans, *& Judex* interpellatus. In tali ergo caſu Prælatus ageret ad Inquiſitionem ſpecialem ex inſtantia Partis. Quod ſi Viſitati non interpellant Prælatum, ut Judicem, ſed tantum tamquam Patri revelunt crimen, quod multi ſciunt; tunc Prælatus *ex infamia* audita, *ut Judex procedat ad formandum Proceſſum* contra diffamatum, & hoc *ex Officio*.

24. *Articuli, ſuper quos Inquiſitio generalis* judicialis, *ſeu Viſitatia*, quæ eſt paterna, *inſtituenda erit, ſunt illi, qui deſcribuntur in Statutis Valliſolet. 1593. Salmant. cap. 10. Statut. Gen. Ord. cap. 8. §. 56. & Statut. Reform. cap. 8. num. 8., quos Viſitator deſcriptos habere debet*, & eiſdem reſpective uti, *& circa primum, & ſecundum, & deinceps inquirere*.

25. *Scripto ſoli ipſi Viſitatores &c.* hoc debet accipi de ſola Viſitatione paterna. In Inquiſitione vero generali judiciali debent uti *Notaria* jurato, ut alias dictum eſt; & hoc expreſſe repetitur in *Textu* infra *Tit. eo. §. 8. Stat. Gen. Ord cap. 10. num 8.* quia hæc ſpectat ad forum contentioſum. *Subditorum dicta recipiant, præcipue ea, quæ graves, & ulteriores*, hoc eſt graviores, & graviſſimas, *culpas oſtendunt*; *ut ex ipſis* dictis (nempe ſi in tanto numero ſunt, ut famam, ſive infamiam de delicto, & Delinquente faciant) *indicia pro ſpecialibus Inquiſitionibus elicere poſſint*, & proceſſum ex præcedenti infamia legitimum incipere contra Infamatum.

TEXTUS.

§. V. Viſitationes autem hujuſmodi, ultra ſex menſes, conſervare non debent Viſitatores, nec tenentur; quod etiam in Statutis Ordinis ſervari mandatur in omnibus Proceſſibus, ſeu Confeſſionibus Fratrum, & actis Judicialibus. Itaque ſemeſtri elapſo, numerando a concluſione Cauſæ, Cauſis omnibus jam agitatis, & per finalem ſententiam ultimo terminatis, imponitur perpetuum ſilentium. Ad retinendum vero Delinquentium memoriam, & ad removenda ex Archiviis Provinciarum odiorum, & ſimultatum ſemina, quæ ex inſpectione Proceſſuum oriri facile poſſent, poterunt, ac debent eorundem Delinquentium nomina, cauſæ, liberationes, vel condemnationes in Libro Provinciæ notari cum ſententiis per extenſum manu Secretarii Provinciæ exaratis, ac etiam ipſæ originales ſententiæ Provincialis, vel Viſitatoris, aut Commiſſarii, & Diffinitorum ſubſcriptione, Sigillique Provinciæ impreſſione munitæ fideliter, & ex integro in iiſdem Archiviis aſſervari.

SUMMARIUM.

26. *Viſitationes paternas, ultra ſex menſes, non tenentur Viſitatores conſervare.*
Ex cauſa poſſunt.
Proceſſus, & Confeſſiones Fratrum, ultra ſemeſtre, a fine cauſæ, non conſervanda.
Confeſſiones ſpontaneæ, quo tempore comburendæ?

27. *Memoria Cauſarum, & originalia ſententiarum conſervanda.*

COMMENTARIUS

26. V*iſitationes autem hujuſmodi*, nempe paternales, *ultra ſex Menſes conſervare non debent, nec tenentur Viſitatores*. Poſſunt tamen, & multoties expedit; tum ut Viſitator aliquando querelatus de partialitate, quare in Capitulo aliquem non promoverit ad dignitates, poſſit oſtenſis Viſitationibus, Superiori Generali rationem reddere, quare ſic illum a Prælatoris elongaverit; tum ut eoſdem

Superiores poſſit oculariter informare de aliquo Religioſo illius Provinciæ, quem aliquando Generales decepti poſſent deſtinare ad munera, ad quæ ejus parum Religioſa converſatio inhabilitat.

Quod etiam in Statutis Ordinis ſervari mandatur in omnibus Proceſſibus, & Confeſſionibus Fratrum. Difficultas non levis eſt circa *Confeſſiones Fratrum* poſt ſemeſtre comburendas, quemadmodum de Proceſſibus loquuntur *Statuta Valliſolet.* 1593. una cum *Gen. Ord. cap.* 12. §. 23. *num.* 4. Patet namque quod intelliguntur *ſpontaneæ* Confeſſiones, de quibus dictum eſt paulo ante *Tit. eo.* §. 3. Si ergo iſtæ poſt ſex menſes debent comburi, ut dicit *Textus*, & quomodo poterit puniri in caſu recidivæ de crimine noviter admiſſo, & de Debito miſericorditer alias dimiſſo, ut Statuta utraque *Salmant. cap.* 7. *verſ. Si tamen. Orb. Seraph. Tom.* 3. *fol.* 319. & *Reform. cap.* 7. *num.* 11. determinant? Quomodo poterit ex ore proprio convinci, aut de qualitatibus primi Delicti conſtare, ſi ſpontanea ejus Confeſſio, per quam utrumque faciliter præſtari poteſt, poſt ſex menſes debet tolli? Dico, quod tales Confeſſiones non debent comburi, ſicut & Proceſſus, niſi poſtquam fuerit concluſum in cauſa, ut *Textus* ſequitur: *Itaque, ſemeſtri elapſo, numerando a concluſione cauſæ, cauſis omnibus jam agitatis, & per finalem ſententiam ultimo terminatis imponitur perpetuum ſilentium.* Cauſa autem talis Confeſſionis nunquam eſt abſoluta, niſi caſu quo fiat aliud Delictum ejuſdem ſpeciei, & ita tum primum, tum ſecundum Delictum per unam ſententiam punitur; & tunc poſt ſex menſes a lata ſententia ſimul cum Proceſſu comburenda eſt Confeſſio. Servanda eſt ergo talis Confeſſio, nec, vita durante Confitentis, aboleri poteſt, niſi adveniat delictum novum, & de utroque puniatur. Quia illa Confeſſio non tollit abſolute pœnam publicam, ſed conditionate tantum, puta ſi non recidivet; proinde non totaliter aboletur crimen, ſed remanet punitio in ſuſpenſo. Si ergo acta judicialia comburenda ſunt *ſemeſtri elapſo a concluſione cauſæ*; patet quod Confeſſiones ſpontaneæ non ſunt tollendæ, niſi modo, & tempore, & caſu ſupra explicato.

27. *Ad retinendum vero Delinquentium memoriam, & ad removenda &c.* Hæc omnia habentur in Statutis generalibus Ordinis *cap.* 12. §. 23. *n.* 5. *Congreg. Gener. Roman.* 1603. *verſ. Item circa modum. Orb. Seraph. Tom.* 3. *fol.* 590. *col.* 1. *Statut. Valliſol. cap.* 12. *Tit. de Archiv. verſ. Item proceſſus*, in quibus ex Decreto *Congregationis Romanæ* 1603. correctum remanet Statutum *Valliſoletanum* ordinans, quod omnes Proceſſus in Archivio aſſervarentur; ſed publicæ paci magis proſpectum eſt, ordinando combuſtionem proceſſuum, conſervando tamen memoriam ſubſtantialium, quæ poteſt fieri ſubſequenti forma.

Anno N. Proceſſatus eſt Fr. N. de tali, vel tali crimine, & ponatur crimen per extenſum cum ſuis qualitatibus ſubſtantialibus: *& fuit abſolutus, vel condemnatus Menſe N. die N. per ſequentem ſententiam.* Et ponatur ſententia per extenſum, & ſubſcribatur ab omnibus de corpore Diffinitorii, & Secretario Provinciæ, appoſito Sigillo minori.

TEXTUS.

§. VI. Tenentur omnes, ſub culpa violatæ obedientiæ, & pœnis arbitrariis Delicta notabilia, quæ ſciverint, juxta ſuperiores regulas, Prælatis Viſitantibus revelare; etiam ſi Fratres crimen antea ſecreto correxerint; eo vel maxime ſi per obedientiæ præceptum adacti fuerint: renuentes autem, aut aliter dogmatizantes, in pœnas Statutorum generalium incidiſſe certum eſt. Si quis in Viſitatione Fratrum defectus non manifeſtaverit, ſed malitioſe, & callide eos in aliud tempus, cuicumque Ordinis Prælato manifeſtandos, aut litteras contra quempiam ſervaverit, & poſtea in judicio, ſeu Viſitatione deduxerit, produxeritque, audiri non debet; ſed, eo ipſo, actibus legitimis perpetuo privari, & infamis declarari.

SUMMARIUM.

28. *De hujus Textus explicatione remiſſive.*

COMMENTARIUS.

28. **T**Extus iſte, cum loquatur de criminibus, & pœnis; debebat poni ſub titulo *Applicatio*. Ipſum ergo non explicamus hic, ſed eum examinabimus in Tractatu de Delictis, & Pœnis, quem, Deo dante vulgabimus.

TEXTUS.

§. VII. Specialis Inquiſitio, quæ ex generali deducitur, niſi infamia præceſſerit, per duos ſaltem Teſtes legitimos initio proceſſus probata, nullo modo fieri poteſt, & acta aliter facta nulla ſunt; niſi Reus præſens de hujuſmodi probatione non excipiat: exceptis ſequentibus caſibus. Primo: Si ſint delicta exceptuata, ut læſæ Majeſtatis Divinæ, vel humanæ, Homicidium perſonæ eminentis; Subornatio in electionibus, Simonia, Sodomia, Sacrilegium cum Monaca, &c. Secundo: Si crimen in judicio committitur; ut, ſi Teſtis falſum deponit, Actor calumnioſe agit. Tertio: Si delictum committitur notorie coram Judice, ac Teſtibus. Tunc enim poteſt Delinquens oretenus incontinenti examinari, & condemnari, & hoc incontinenti durat per tres dies. Quarto: Si habeatur confeſſio judicialis facta cum juramento, ſive ſit coram Judice competente, ſive non; ſive facta ex profeſſo, ſive incidenter; ſive ſit delicti circumſtantia, ſive aliud diſtinctum. Ac etiam, ſi conſtet in judicio Judici per depoſitiones Teſtium, (etiamſi incidenter) commiſſum eſſe crimen; tunc illa notitia, quæ induit rationem ficti Accuſatoris infamiam ſupplet, & aperit viam Judici ad inquiſitionem ſpecialem in alio proceſſu formando, ſi delictum ſit a principali diſtinctum. Tandem, ſi quis confeſſus fuerit crimen extrajudicialiter coram multis, &

hæc

hæc jactatio per duos Teſtes conteſtes probetur. Quinto: Si delictum ſit ita evidens, & notorium, quod nulla valeat tergiverſatione celari; utpote ſi fiat coram Conventu, vel majori parte illius, etiam ſi accidat aliquando evidens eſſe delictum, & ignorari Auctorem: Tunc enim ſine famæ probatione poteſt contra Authorem inquiri, non tamen poterit condemnari, niſi duos ſaltem Teſtes de criminis patratione deponant. Sexto: Si evidentia adſunt indicia de patrato delicto, & illa congruenter probata ſint; ut ſi factum ſit furtum jam notorium, Fur autem ignoratur, inveniantur tamen aliqua apud Fratrem, quæ furtum indicent, poterit Judex, ſine Fama, ad Inquiſitionem contra talem Furem devenire. Item, ſi de commiſſo crimine adſit in Communitate vehemens ſuſpicio contra aliquem, poteſt Judex contra illum ſpecialiter inquirere. In his omnibus caſibus ſine præcedenti infamia procedi poteſt. Sicut etiam, dum per Accuſationem, Denunciationem, vel Exceptionem inquiritur.

SUMMARIUM.

29. *Inquiſitio ſpecialis, quid ſit?*
Deducitur ex Inquiſitione generali.
30. *Quæ deducitur in Inquiſitione generali paterna, requirit infamiam præcedentem.*
Sufficit ad hoc clamoroſa inſinuatio.
Differentia inter infamiam, & clamoroſam inſinuationem.
Probatio infamiæ per Canones eſt injuncta.
Si omittatur probatio ejus, & Reus non excipiat contra hoc, valet proceſſus.
31. *Probatio concludens de Infamia difficilis eſt.*
Fama non debet eſſe orta a malevolis.
Debet eſſe conſtans, & durans.
Innocentes multi pereant ex opinione vulgi.
Inquiſitio ſpecialis ex infamia receſſit ab aula.
32. *Inſtructio pro incipiendo proceſſu ex Fama.*
33. *Praxis inſtructionis.*
34. *Fama quibus caſibus non eſt neceſſario probanda?*
Crimina exceptuata, quæ?
Cardinales ſunt pars corporis Papæ.
Homicidium Provincialis eſt crimen exceptuatum.
35. *Fama non probanda, ſi crimen in judicio committitur.*
Actor non probans, præſumitur calumniari.
36. *Non probanda eſt fama, ſi crimen notorie coram Judice committitur.*
Reo, negante delictum commiſſum coram Judice, quid agendum?
Incontinenti *intelligitur, durare per tres dies.*
37. *Judex abſque Diffinitoria, poteſt carcerare Reum, qui coram ſe deliquit.*
38. *Confeſſione judiciali facta de delicto, non eſt ejus fama probanda.*
Dantur plura exempla.
39. *Confeſſio facta coram Judice incompetente, non debet eſſe ex metu tormentorum, ut afficiat Confitentem.*
Ut Judex competens procedere tunc poſſit, debet habere acta.
Teſtis incidenter in judicio aperiens crimen, reddit illud publicum juris.
Et hoc etiam ſi examinetur in judicio civili.
Ex confeſſione extrajudiciali Reus redditur famoſus.
Confeſſio extrajudicialis facta Judici non ſedenti pro Tribunali, ſufficit ad Reum conſtituendum.
40. *Delictum notorium non requirit probationem Famæ.*
41. *Indicia evidentia delicti ubi ſunt, non requiritur probatio Famæ.*
42. *Ad mandatum Generalis abſque Fama probata, poteſt juxta aliquos ſpecialiter inquiri.*
Reprobatur talis opinio.
De Antno Pract. Crim. Part. I.

COMMENTARIUS.

29. Poſtquam de Inquiſitione generali *Textus* loquutus eſt, aggreditur nunc loqui de ſpeciali, quæ cum *Paſſerina Trib. Regul. qu. 8. art. 2. num. 7.* poteſt definiri, quod ſit: *Inveſtigatio certi delicti, & certi Delinquentis facta a Judice in ordine ad publicam vindictam.* Et in hoc differt a *generali*, quia hæc eſt de delicto, & Delinquente incerto; *Specialis* vero eſt cumulative de certo delicto, & Delinquente vel de certo delicto, ac incerto Delinquente, quæ eſt ſpecies Inquiſitionis mixtæ, ut dictum eſt, quæ tamen reducitur ad Inquiſitionem ſpecialem. Deducitur porro iſta ex Inquiſitione generali tum paterna, tum judiciali, quando ſcilicet Prælato, ut Patri, vel ut Judici revelatur aliquod crimen a multis. Hoc vero poteſt contingere dupliciter; puta vel quod reveletur ſolum delictum; vel revelentur ſimul Delinquens, & delictum, ut eſt in delictis facti tranſeuntis, in quibus non poteſt dari ſcientia delicti ſeparata a notitia Delinquentis regulariter.

30. Hoc ergo adnotato dicitur: quod *Specialis Inquiſitio, quæ ex generali deducitur, niſi infamia præceſſerit, per duos ſaltem Teſtes legitimos initio proceſſus probata, nullo modo fieri poteſt, & acta aliter facta nulla ſunt.* *Textus* iſte non quadrat, caſu quo Inquiſitio generalis ſit juridica. Cum enim, ut alias diximus, in iſta examinentur Viſitati cum juramento, ſi plures ex illis deponunt de delicto, & Delinquente de viſu; non ſolum probant famam, ſed etiam formaliter delictum, & Delinquentem: ita ut ſint conteſtes, & integri & non tantum ſufficiant ad conſtituendum Reum, ſed faciant etiam ad condemnandum. Si vero ſint multi, & de auditu; jam fama remanet probata, & ſecure poteſt Judex procedere ad inquirendum ſpecialiter, examinando Teſtes contra infamatum. Convenit ergo, quando generalis Inquiſitio eſt in foro paterno, & in ea Prælatus audit vigere aliquod delictum, & hoc a multis intelligit: Tunc licet Viſitati nec intendant, nec inſtent quod Prælatus procedat, ut Judex; ipſe tamen ex eo, quod ex tot relationibus cognoſcit, delictum eſſe famoſum, debet, pro bono Religionis, procedere ad punitionem, ut Judex. Debet autem proceſſum incipere juxta formam, quam dedimus in Secunda parte hujus Operis, & duos Teſtes examinare ſuper Fama, cavendo ab interrogationibus ſuggeſtivis; & etiam, pro Fama probanda aſſumere debet Religioſos, qui magis ſint graves, & informati de auditu, reſervando Teſtes de viſu pro delicto probando.

Sciendum autem, quod non arctatur Judex ad probandam infamiam, ſed ſufficit, quod probet clamoroſam inſinuationem. Porro inter iſtas hæc eſt differentia, prout optime docet *Paſſerinus in cap. 1. num. 22. de Accuſat. in 6. & Trib. Reg. quæſt. 8. n. 8.*

quod infamia publica eſt illa, quæ viget in loco, ubi eſt Iudex, & quæ ſibi eſt per ſeipſam cognita. *Clamoroſa* autem *inſinuatio* eſt Infamia, quæ per ſe non eſt Judici manifeſta; ſed frequenter illi inſinuata. Si ergo, extra actum Viſitationis, ipſe Judex in Conventu, in quo eſt, in familiaribus colloquiis audit Fratres loquentes publice de aliquo delicto commiſſo in illo, vel alio Conventu; iſta proprie eſt Infamia. Si vero ad Provincialem accedant aliqui ſecreto, dicentes, in tali Conventu tale delictum accidiſſe, exaggerando ſcandalum ſequutum, vel de illo per litteras repetitas faciunt eſſe informatum, non per modum Denunciationis, ſed ſimplicis relationis; tunc dicitur *clamoroſa inſinuatio*. Sufficit ergo, quod antequam procedat ad Inquiſitionem ſpecialem, Judex probet vel *infamiam*, vel *clamoroſam inſinuationem* contra infamatum. Et iſta probatio infamiæ ante ſpecialem inquiſitionem per Canones *cap. Cum oporteat*, *cap. Inquiſitionis*. *cap. Qualiter*. *il 2. de Accuſ.* eſt ita injuncta, quod de jure antiquo, ſi Judex eam non præmittebat, Inquiſitio ſpecialis reddebatur nulla. Sed correctum fuit jus antiquum a *Bonifacio Octavo*, qui in Decretalibus *cap. 1. & 2. de Accuſ. in 6.* ſtatuit, quod ſi Judex ſpecialiter contra aliquem procedendo per Inquiſitionem omittit probationem Infamiæ, & Reus in principio proceſſus, non opponit hanc exceptionem, proceſſus fit nihilominus validus. Unde advertunt ibidem *Gloſſæ in cap. 1. & 2. in figur. Caſ. in fin. de Accuſat. in 6.* quod talis probatio famæ non eſt de ſubſtantia, niſi Reus excipiat in principio proceſſus, ut etiam ſubjungit *Textus*: *Niſi Reus præſens de hujuſmodi probatione non excipiat*.

31. Quia vero difficillima eſt probatio veræ Infamiæ, ita ut, ad eam probandam recte, vix ſufficerent Teſtes, qui eſſent *Juriſperiti*, ut ſcripſit *Clarus quæſt. 6. verſ. Poſtremo. num. 28.*; tum quia probare oportet, quod ortum habuerit non a malevolis, ſed a providis, & honeſtis, ut habent *Decretales Innocentii*, *& Calixti cap. Qualiter*, *& quando*. *il 2. de Accuſat. cap. Licet. de Simon*; tum quia fama debet eſſe conſtans, ſolida, & durans apud graves, & probos viros, & non ſufficit, quod aliquando fuerit apud malos, leves, & inconſideratos, ut tenuit *Rota deciſ. 264. num. 4. & deciſ. 315. n. 11. apud Farinac. poſt Reſponſ. criminal.* Et ideo Iudex debet attendere cauſam originis infamiæ, & non tantum numerum perſonarum, apud quos viget; & non ſufficit conſiderare, *quod* dicitur, ſed *unde*, *a quibus*, *& qualiter* dicitur, cum certum ſit, plures Innocentes vulgi opinione periiſſe, ut ait *Paſſerinus Trib. Regul. quæſt. 8. art. 2. num. 9.* Ideo *Inquiſitio ſpecialis* contra Reum per viam infamiæ receſſit ab aula, ut dicunt *Clarus quæſt. 6. verſ. Succeſſive. num. 22. Farinac. quæſt. 9. num. 31. & ſeqq. apud Bict. quæſt. 17. num. 13.* & alii: &, ejus vice, Judices utuntur *Inquiſitione generali*, aut *mixta*.

32. Et quia ſcio plures inter Regulares alioquin doctos, quia in re criminali non ſunt verſati, ſuper probatione Famæ multum laborare, ideo totum hoc pro clara inſtructione, tradam. Sciendum ergo, quod aliud eſt probata Fama, Reum conſtituere, & contra eum ſpecialiter inquirere, ipſum examinando, & ſi accedant alia indicia ultra Famam, etiam torquendo. Aliud eſt, quod Judex motus a quali rumore, & fama imperfecta, incipiat proceſſum, examinando Teſtes ad probandum Corpus Delicti, & habendam notitiam Delinquentis, & habita ſemiplena probatione, Reum conſtituere, & ipſum interrogare. In primo caſu, profecto juxta Canones antiquos probari plene debebat fama; & ſecundum modificationem *Bonifacii*, de qua paulo ſupra dictum eſt, ſi Reus, antequam Judici eum interroganti reſpondeat, excipiat, quod non conſtat de aliqua fama contra eum, & Judex nihilominus procedat ad ulteriora, proceſſus eſt nullus, quia fama non eſt probata. Si autem Judex habens aliqualem informationem de delicto ſolo, aut delicto, & Delinquente moveatur ex officio ad ſumendas informationes ſuper delicto, examinando Teſtes de auditu, aut de viſu, probando Corpus Delicti permanentis per *viſum*, *& repertum*, ſi adhuc remanet ejus veſtigium; vel per eorum dicta ſi veſtigium nullum eſt, aut delictum eſt facti tranſeuntis; & poſtea examinando Teſtes ſuper Delinquente, & ita informata Curia, & habita ſaltem ſemiplena probatione, ipſum conſtituat; tunc nullo modo neceſſe eſt, quod Judex probet aliquam vigere famam de Delicto, & vacuus eſt labor imperitorum Judicum in ea probanda. Verum eſt, quod in ſecundo caſu, in quo Judex dicitur procedere vel generaliter, vel mixte, nunquam debet interrogare, niſi in genere, tum de delicto, & delinquente, ſi procedit generaliter, quia delictum probatum non eſt, ſed de eo aliquam relationem audivit Judex; ſi vero procedit mixte, quia delictum eſt publicum, debet inquirere in genere de Delinquente, ut ſupra dicit *Textus*.

33. Et pro majori inſtructione imperitorum clarificemus rem exemplo. Audit pluries, & a pluribus extrajudicialiter Prælatus, quod *Cajus* furatus eſt ſportam plenam quibuſdam rebus ad uſum *Titii*, quæ ſporta manebat in depoſito in Cella Vicarii Conventus. Prælatus volens inquirere *ex officio* ſpecialiter per infamiam, *examinat Lucium*, *& Sejum* Teſtes, qui deponunt, quod in Conventu eſt publica vox, & fama de furto commiſſo a *Cajo*, quæ fama eſt orta a *Fabio* viro gravi *Magiſtro Novitiorum*, & *Sixto* Confeſſario ſene. Examinat Judex exinde Vicarium, an e Cella ſua aliquid fuerit ſublatum? Deponit ipſe, quod tali tempore ſublata fuit ei ſporta, quam apud ſe depoſuerat *Titius*; nec fracta fuit janua, vel ſera Cellæ: Unde conjicit aſportatam fuiſſe per feneſtram, dum ipſe tali tempore, per tres dies, abfuit a Conventu; & dicit famam publicam eſſe, quod Furtum fuerit commiſſum a *Cajo*, qui eſt ſolitus furari, & de hoc fuit alias pœnitentiatus. In hoc caſu eſſet fama probata tum delicti, tum Delinquentis, & poſſet Judex *Cajum* inter Reos conſtitutum examinare, & etiam torquere ratione præſumptionis, quæ militat contra illum; eo quia de furto alias punitus fuit, & ſic diceretur Judex ad *Specialem Inquiſitionem* venire, probata *infamia*. Sed hodie boni, & periti Judices non ſic faciunt, ſed procedunt per Inquiſitionem generalem hoc modo. Accedunt ad Conventum, & examinant vel omnes Fratres, vel aliquos ſibi bene viſos inquirendo: an aliquod delictum fuerit ibi commiſſum? Quale Delictum? Quomodo? & quando, & a quo? Habita fama delicti, quod ſcilicet fuerit ſurrepta ſporta è Cella Vicarii, qui habebat eam in depoſito a *Titio*, tali tempore, & eſſe famam in Conventu, quod *Cajus* fuerit Delinquens; Inquirit Judex de Corpore delicti; examinat Vicarium, qui deponit, ſibi fuiſſe ablatam ſportam, tali tempore, dum fuit abſens; & quando rediit, & eam minime in Cella invenit, ſe conqueſtum fuiſſe, & reperiſſe papyrum oppanſam feneſtræ (quam clauſam in deceſſu reliquerat, & reverſus apertam invenit) perforatam; quod indicio fuit Furem, perforaſſe ad immittendam manum, & aperiendam impannatam; & hæc viſa fuiſſe a *Lucio*, *& Sejo*, qui viderunt deeſſe ſportam; quam, ante Vicarii diſceſſum, in ipſius cella, viderunt, & pariter impannatam perforatam, quam po-

puſtca nova papyro, ad arcendum ventum, aptavit. Examinati iſti idem concorditer deponunt, & dicunt famam eſſe, quod *Cajus* fuerit fur, & hoc audiviſſe a *Sergio* in ſpecie, & *Fabio*, ac *Sixto*. Hos examinat Judex, qui de fama, & de viſu reſpective deponunt. Ecce probatum delictum, & Delinquens: & ſi eſt unus tantum Teſtis de viſu, erit tantum ſemiplene probatum delictum, ut factum a *Cajo*. Optime tum Iudex poterit *Cajum* examinare, & etiam torquere, & etiam condemnare, ſi per integros Teſtes de viſu convictus eſt. Nulla ergo in hoc caſu neceſſitas probandi famam.

Quod ſi delicti remanet veſtigium, examinato uno Teſte, a quo Judex ſimpliciter informatur, viſitat veſtigium illud, & per *viſum, & repertum* facit conſtare de Delicto, & poſt procedit ad inquirendum quis fuerit Delinquens? Si delictum eſt *facti tranſeuntis*, examinando Teſtes de viſu inquirendo delictum, probatum remanet per eorum dicta, tum Delictum, tum Delinquens; cum in his regulariter non ſeparentur notitiæ delicti, & Delinquentis; & ſi delictum non eſt probatum legitime, nunquam poteſt procedere ad Inquiſitionem de Delinquente, ut alias dictum eſt. Hæc ergo eſſet Inquiſitio generalis, quia in ea inquiritur de Delinquente, & delicto. Si vero delictum eſt publicum, ut repertum fractum oſtium Sacriſtiæ, & aſportati Calices, & neſcitur Fur; Judex poteſt procedere per denunciationem, ſi ſibi facta eſt; vel ſuppoſita extrajudiciali informatione, accedere ad Conventum, viſitare Corpus delicti per *viſum, & repertum*, Teſtes examinare ſuper rebus furatis; & ſic, probato Corpore delicti, inquirere generaliter de Delinquente; & habita ſemiplena probatione per Teſtes, vel indicia, vel præſumptiones, vel conjecturas, juxta exigentiam delicti, Reum conſtituere, examinare, &c. Et iſta eſſet *Inquiſitio mixta*, ut dictum eſt.

34. *Exceptis ſequentibus caſibus. Primo. Si ſint delicta exceptuata.* Hic recenſentur caſus, in quibus Judici neceſſarium non eſt famam probare, ſed habita aliquali informatione procedere ad inquiſitionem ſpecialem. Sunt vero primo delicta *exceptuata*, quæ nempe non judicantur ſecundum regulas communes. Hæc porro crimina ſunt ea, de quibus *in jure* ſtatutum eſt, ut de iis inquiri poſſit, nulla infamia præcedente, ut dicunt *Doctores Navar. de Judic. num. 44. Sot. de Tegen. ſecret. Memb. 2. quæſt. 61. Serra. 2. 2. quæſt. 67. art. 3. diſp. 2. caſ. 6. Sanch. Opuſcul. lib. 6. cap. 3. num. 19.* ut crimen *læſæ Majeſtatis Divinæ, vel humanæ*, ut Apoſtaſia a fide, Hæreſis, &c. *Felin. in cap. Qualiter. il 2. de Accuſ. apud Clar. quæſt. 6. verſ. Item ſcias. num. 7.*; *Homicidium perſonæ eminentis*; ut Epiſcopi, & a fortiori Cardinalis, (reſpectu enim Cardinalis eſt crimen læſæ Majeſtatis, cum ſint pars corporis Papæ ut ſcripſerunt *Gigas de Crim. læſ. Majeſt. ſol. 7. quæſt. 5. n. 1. & Clar. §. Læſæ Majeſt. verſ. Quæro. num. 4.*) ſicut & homicidium intimi Conſiliarii Principis *Paris de Put. de Syndic. ſol. 124. num. 14. Afflict. ſuper par. 1. Conſt. Regn. Rubr. 29. num. 6. Rube. conſ. 145. apud Clar. loc. cit. num. 5.* reſpectu autem Epiſcopi eſt exceptuatum ob excellentiam Dignitatis, ut ex *Soto*, & *Sayro* docet *Sgroi Lux Prælat. par. 3. cap. 9. §. 13. n. 5.* Quia vero Provinciales apud nos comparantur Archiepiſcopis, & Guardiani Epiſcopis, & Generales Patriarchis, vel Primatibus, ut alias diximus; ideo homicidium de aliquo ex iſtis eſſet etiam exceptuatum.

Subornatio in electionibus, Simonia, Sodomia, Sacrilegium in Monacha, &c. Hæc ſunt crimina exceptuata vel ratione immanitatis delicti, vel quia tendunt in perniciem totius Reipublicæ. Unde formari poteſt Regula, quod omne crimen atrociſſimum, ut parricidium, veneficium, &c. vel tendens primo in perniciem totius Reipublicæ, cenſeatur ſic exceptuatum: ut furtum de publico ærario, graſſationes viarum, monopolia dardanariorum ad victualia magis caro vendenda, *l. Annona. ff. de Extraord. crim.* & ſimilia, quæ per ſe publico ſunt nociva, ut ex *Soto de Tegen. ſecr. Memb. 2. quæſt. 4. concl. 3.* concludit *Roderic. tom. 2. quæſt. 5. art. 6.* quos dat *Paſſerin. quæſt. 8. num. 23.*

35. *Secundo: Si crimen in judicio committitur, ut ſi Teſtis falſum deponit*, (negando, verbi gratia, fuiſſe tali tempore in tali loco, dum contrarium per plures conteſtes, in eodem proceſſu, conſtat); & poteſt Teſtis falſus, non ſolum conſtitui, ſed etiam ſententiari: *Actor calumnioſe agit*: ex hoc enim, quod non probat, calumniari præſumitur, ut dicitur in jure, *cap. Qui non. cap. Si quis Epiſcopus. 2. quæſt. 3. cap. Qui crimen. 2. quæſt. 8.* & ita contra eum, ſic Reum in jure præſumptum, inquiritur. Hoc modo, etiam contra *Notarium Criminalem*, qui acta vitiavit, procedi poteſt; crimen quippe in judicio commiſit.

36. *Tertio: Si delictum committatur notorie coram Judice, & Teſtibus*; ut ſi in confrontatione Teſtis cum Reo, ipſe Reus Teſtem percuteret, aut blaſphemaret; tunc enim poteſt Delinquens oretenus incontinenti examinari, & condemnari. Ita ſentiunt *Doctores Navar. Rubr. de Judic. num. 88. & in cap. Inter verba. Coroll. 62. num. 281. Clar. Reg. lib. 12. cap. 11. num. 10. apud Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 8. num. 21.* Sed ſi negat in examine ſe commiſiſſe delictum; debet convinci per Teſtes. At ſi nullus Teſtis adeſt præter *Notarium*, ut eſt de conſuetudine, quando examinatur Teſtis, vel Reus; Dico, quod licet ipſe neget, tamen ſi *Notarius* crimen (ut debet) in actis ſcripſit, crimen eſt plene probatum; conſtat enim, & eſt notorium Judici, & per inſtrumentum *Notarii* facientis tunc plenam fidem, Reus remanet convictus; & ideo debet Judex eum condemnare *incontinenti* pronunciando ſententiam, *& hoc incontinenti durat per tres dies*: & melius eſt, quod Judex differat, poſt duos ſaltem dies, ferre ſententiam, ne videatur præcipitata, & ſine debita cauſæ cognitione, quæ ex hoc redditur nulla, ut ſcribunt *Canoniſtæ, & Juriſtæ: Abb. in cap. 2. de Judic. Felin. in cap. Eccleſia S. M. num. 14. de Conſtit. Bald. conſ. 104. lib. 1. & conſ. 154. lib. 3. Jaſon. in l. Judices. C. de Judic. Calderin. Ancharan. Oldrad. Gemin. Fulgoſ. Alex. Imol. Caſtren. Soccin. apud Tuſc. litt. S. concl. 147. num. 1.*

37. Difficultas porro naſcitur in hoc caſu, quia apud nos Provincialis, & a fortiori Delegatus nequit ferre ſententiam, niſi cum conſilio, & conſenſu Diffinitorii, ut dicit *Textus* infra, *Tit. Sententia. §. 3.* concorditer cum Statutis *Gen. Ord. cap. 7. §. 6.* Demus ergo, quod vel Teſtis, vel Reus, in examine peccet delicto, cui debeatur pœna carceris, ut gravis percuſſio facta *Notario*, aut Judici: quomodo poterit Judex *incontinenti* ſe ſolo condemnare ad pœnam debitam, ſi Diffinitorium haberi non poteſt intra tres dies, qui veniunt ſub nomine *incontinenti*? Reſpondeo, quod iſte caſus eſt exceptus, & non comprehenditur ſub generali diſpoſitione, qua ordinatur ſententiam ferri debere cum conſilio, & voto Diffinitorii. Ratio eſt, quia tam Statuta, tum *Textus* loquuntur de ſententia finali, per quam tota cauſa terminatur: Iſta vero eſſet potius interlocutoria, & decretum Judicis incidens in cauſa, quam ſententia finalis; nec in hoc periculum eſt, quod Reus poſſit gravari, eo quia a tali interlocutoria be-

ne

ne poſſet condemnatus appellare, eo quia æquivalet diffinitivæ, cum agatur de pœna irretractabili, quæ nequit per diffinitivam reparari, ut alias dictum eſt. Unde ſi quod gravamen adeſſet, interpoſita appellatione, poſſet a *Judice a quo reparari*. Verum eſt, quod ſi Reus appellaret, Judex nihilominus poſſet Reum carcerare ad cuſtodiam. Cum enim ſupponamus commiſiſſe delictum, cui pro pœna carcer debetur, ſemper eſt ſuſpectus de fuga; & ita poteſt, non obſtante appellatione, in carcere cuſtodiri.

38. *Quarto: Si habeatur confeſſio judicialis facta cum juramento, ſive ſit coram Judice competente, ſive non; ſive facta ex profeſſo, ſive incidenter; ſive ſit delicti circumſtantia, ſive aliud diſtinctum*. Hæc regula traditur a *Canoniſtis DD. in cap. At ſi Clerici. de Judic. Sot. de Tegen. ſecret. Memb. 2. quæſt. 6. Bann. 2. 2. quæſt. 70. art. 1. Serra. art. 3. diſp. 2. caſ. 7. apud Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 8. num. 20.* communiter, & ad hoc, quod bene intelligatur, ipſam clarificabimus exemplo. *Cajus* Regularis confitetur coram Judice Regulari ſe vulneraſſe *Sejum* ad defenſionem; qui *Sejus* cum eſſet inimicus *Caii*, ipſum manu armata aggreſſus eſt. Interrogatus de cauſa inimicitiæ; fatetur *Cajus*, quod in camera *Seji* nonnullas res furatus eſt, ex qua cauſa facti ſunt inimici. Tali caſu *Cajus* confeſſus eſt furtum *coram Judice competente*. Faciamus, quod *Sejus* vulneratus ſit Laicus Sæcularis, & *Cajus* Regularis ſit captus, & examinatus per Judicem Laicum; & idem, quod ſupra confeſſus ſit. Tunc *Cajus* confeſſus eſt crimen coram Judice non competente. In tali ergo caſu, ſive confeſſio delicti *facta ſit ex profeſſo* (ut eſt in exemplo allato, quia furtum eſt cauſa inimicitiæ, & inimicitia cauſa percuſſionis,) *ſive incidenter* (ut ſi *Cajus*, narrando factum, diceret, dum redirem noctu, ſive ante Solis ortum ſolus, de domo *Phrinis*, ubi cubaveram, *Sejus* manu armata aggreſſus eſt me; hæc quidem confeſſio criminis Apoſtaſiæ nocturnæ, & fornicationis eſſet ex incidenti, quia nil influit in vulnerationem) *ſive ſit delicti circumſtantia* (ut ſi *Cajus* diceret vulneravi piſtoletto unius palmi; hoc eſt circumſtantia vulnerationis, quæ tamen aliud delictum importat, cum ſola delatio talium armorum ſit crimen ut ſuppono,) *ſive ſit aliud diſtinctum* (ut eſt fatendo furtum, quod fuit cauſa inimicitiæ): In tali inquam caſu Judex competens poteſt, ſine infamia præcedente, ſpecialiter contra *Cajum* inquirere.

39. Adverto autem, quod talis confeſſio facta coram Judice, etiam incompetente, non tantum ſufficit ad inquirendum, ſed etiam ad torquendum Reum: cum hac tamen limitatione, quod talis confeſſio non ſit facta vi, vel metu tormentorum, ut poſt *Bero. in cap. At ſi Clerici. num. 126. de Judic. Boer. deciſ. 60. num. 3. Aufrer. in Repet. Clementin. penult. de Off. Ord. Regul. 3. n. 16. Caravit. ſup. Rit. Magn. Car. 235. num. 16.* tenet *Clar. quæſt. 21. verſ. Hanc tamen. num 34. in fin.* Ad hoc vero, quod Judex competens poſſit procedere ex confeſſione facta coram incompetenti, oportet, quod ſibi præſententur acta authentica, per quæ probetur confeſſio facta, ut docet *Abbas: in cap. At ſi Clerici num. 12. de Judic.* vel quod per Teſtes probetur talis confeſſio, ut ſit de extrajudiciali; aliter procedere non poteſt, quia ſibi minime conſtaret.

At etiam ſi in judicio conſtet Judici per depoſitionem Teſtium, etiam ſi incidenter, commiſſum eſſe crimen, tunc illa notitia, quæ induit rationem ficti Accuſatoris, infamiam ſupplet, & aperit viam Judici ad Inquiſitionem ſpecialem in alio proceſſu formandu, ſi delictum ſit a principali diſtinctum. Fundatur hæc regula in hoc, quod, per depoſitionem talis Teſtis, illud crimen ſit publicum *juris*, ut ajunt *Doctores in l. 2. §. Si publice ff. Ad leg. Jul. de Adult. Navar. Rubr. de Judic. num. 87. Bið. quæſt. 13. num. 19. Sgroi par. 3. cap. 9. §. 5.* & regula hæc quadrat, etiam ſi Teſtes deponerent in judicio civili, quia ex tali depoſitione poſſet Judex ordiri telam criminalem, ut docet *Clarus quæſt. 19. verſ. Unum tantum, & quæſt. 54. verſ. Item ſi. num. 2.*

Tandem: ſi quis confeſſus ſit crimen extrajudicialiter coram multis, & hæc jactatio per duos Teſtes conteſtes probetur. Ratio autem iſtius eſt, quod tali confeſſione ſic facta, Delinquens redditur famoſus, ut dicunt *Doctores. Sot. de Tegend. ſecret. Memb. 2. quæſt. 61. Serra. 2. 2. quæſt 67. art. 3. diſp. 2.* Immo ſi quis Judici non ſedenti pro Tribunali, nec in actu judicii, ſed tanquam perſonæ privatæ, extrajudicialiter delictum aliquod confiteatur: talis confeſſio, ſi ſit veriſimilis, non extorta per vim, & metum, aut emanata calore iracundiæ, aut ebrietatis, ſufficit non tantum ad inquirendum in ſpecie, ſed etiam ad torquendum, ut cum *Roman. in l. Si quis in gravi. ff. Ad S. C. Syllan. Boer. deciſ. 90. n. 8. Foller. Pract. crim. ſol. 271. n. 7.* docet *Clar. quæſt. 21. verſ. Sed hic cadit. n. 35.* qui teſtatur de communi.

40. *Quinto: Si delictum ſit ita evidens, & notorium, quod nulla poſſit, tergiverſatione celari; utpote ſi fiat coram Conventu, vel majori parte illius*. Hoc eſt notorium *facti*, de quo alias diximus, ſicut etiam de notorio *juris*, & quomodo ſit in eo procedendum. *Etiam ſi accidat aliquando delictum evidens eſſe, & ignorari Auctorem. Tunc enim ſine famæ probatione*, (puta formali, ſed tantum ex alicujus informatione, vel indicio), *poteſt contra Auctorem inquiri*. Sed ſi nulla eſſet ſuſpicio, aut indicium contra aliquem, oporteret procedere per inquiſitionem mixtam, in qua, ſuppoſito citato delicto, inquiritur generaliter contra Delinquentem. *Non tamen poterit condemnari, niſi duo ſaltem Teſtes*, puta de viſu, ac integri, *de criminis patratione deponant*.

41. *Sexto: Si evidentia adſunt indicia de patrato delicto & illa congruenter probata ſint; ut ſi factum ſit furtum jam naturium, Fur autem ignoretur; inveniantur tamen aliqua apud Fratrem, quæ furtum indicent; poterit Judex, ſine fama, ad Inquiſitionem contra talem Furem devenire*. Hoc indicium, de quo loquitur *Textus*, non tantum ſufficeret ad inquiſitionem ſpecialem, ſed etiam ad torturam, ut habetur expreſſe infra. *Tit. Indicia. §. 2. Item ſi de commiſſo crimine adſit in communitate, vel ejus majori parte vehemens ſuſpicio contra aliquem, poteſt Judex contra illum ſpecialiter inquirere*: & non ſolum hoc, ſed etiam torquere, quia ſuſpicio vehemens naſcitur ab indicio gravi, ubicumque autem interveniunt, (probato, ſive evidente Corpore delicti) indicia gravia, ſemper eſt locus torturæ, ut alias ex *Textu* demonſtrabimus.

42. *In his omnibus caſibus ſine præcedenti infamia procedi poteſt. Sicut etiam dum per Accuſationem, Denunciationem, vel Exceptionem proceditur*. His addi poteſt alius caſus, nempe ſi Generalis ſcriberet Provinciali, ut ſpecialiter inquireret contra aliquem, quia ſibi conſtat de delicto commiſſo: Hoc argumento *Gloſſæ. in cap. 2. in verb. Fuerat. de Accuſat. lib. 6.* tenent *Sgroi par. 3. cap. 9. §. 13. num. 1. & Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 8. num. 24.* Sed hoc valde dubium eſt, & periculoſum. Quia aliquando ex falſa relatione poteſt perſuaderi Generalis nimis credulus, & infamari honeſtus Religioſus, propter formationem proceſſus contra eum incœpti, & etiam elongari a Dignitate, quam ſuis meritis ſperat in Capitulo imminenti: & hoc propter malitiam æmulorum, qui

ſmi-

amicitia, & facilitate Generalis abutentes, ipſi impoſuerunt ſomniatum crimen, ad nocendum proximo. Nec *Gloſſa* illa concludit intentum; quia loquitur de Papa committente contra aliquem inquiri, unde non poteſt extendi ad Generalem, qui licet ſit Princeps in Religione, non tamen eſt ſolutus lege Canonica, vetante inquiri contra non infamatum. Et licet *Gloſſa* illa hoc extendat ad Epiſcopos, non eſt tenenda; quia nititur falſo fundamento. *Canones* enim *cap. Omnibus. 2. quæſt. 5. cap. Sicut olim. de Accuſat.* quos citat, primus expreſſe loquitur in caſu publicæ Accuſationis per famam: Secundus loquitur in caſu, quo Denunciator conſtitutus ab Epiſcopo denunciet, ut patet legenti. Proinde extenſio *Gloſſæ* eſt impertinens, & ita neque ſubſiſtit fundamentum *Sgroi* argumentis a pari ab Epiſcopis ad Generales. Falſam proinde reputo illam concluſionem.

TEXTUS.

§. VIII. Juramentum exhibeat Teſtibus, dum ſpecialiter inquirit; ſecus acta ſunt nulla: Sacerdotibus quidem, tacto pectore, reliquis vero tactis Sacris Scripturis, ut moris eſt. In hac ſpeciali Inquiſitione, ac etiam in omnibus aliis actibus ad contentioſum forum ſpectantibus (paterno foro excepto) Judex Secretarium, ſeu Scribam peritum, & fidelem ſibi eligere debet, qui omnia cauſæ merita in ſcripta redigat, quem Notarium ex indulto Apoſtolico creet, ab eoque juramentum fidelitatis excipiat, cujus in ipſo proceſſu monumentum appareat, ut vel hac ratione legitimus ſit proceſſus. Aſſumere enim duos Aſſeſſores ad Teſtium, & Rei depoſitiones recipiendas, nec Religioni honorificum, nec cauſis, ut plurimum utile evadit, in quibus ſilentium maxime commendatur. Niſi hanc aſſiſtentiam in repetitione Teſtium, in tortura, in ratificatione poſt torturam, vel in aliquo notabili cauſæ actu, Judex expedire cognoverit. Ad hæc, ad ſpecialem Inquiſitionem ex Officio deſcendi non poteſt, niſi conſtito prius de Corpore delicti, juxta formam inferius aſſignandam.

SUMMARIUM.

43. *Teſti non jurato non creditur.*
Juramentum Teſtis, quid importet?
Juramenta Sacerdotum antiquitus, quomodo præſtabantur?
Clerici non poterant olim adſtringi ad jurandum.
Juramentum de calumnia nunc etiam Epiſcopis dandum.
Sacerdotes debent jurare tacto pectore.
Laici jurant tactis Sacris Scripturis.
Jurari poteſt per tactum rerum Sacrarum.
44. *Creatio Notarii eſt de ſubſtantia judicii.*
Acta ſcribi debent per perſonam publicam.
Si non conſtet de creatione Notarii, proceſſus poteſt impugnari, ut nullus.
Scriptura Notarii æquivalet duobus Teſtibus.
Contractus civilis requirit præſentiam Teſtium, ut ſit validus.
Creatio Notarii facienda coram Teſtibus.
45. *Paſſerinus impugnatur.*
46. *Notario aſſerenti ſe juraſſe, ſi deſunt Teſtes, non debet credi.*
In viſitatione Corporis Delicti adhibendi ſunt Teſtes.
Inſtrumentum factum a Notario contra ſe *valet*, pro ſe *non valet*.
47. *In omni Provincia expedit creari Notarios publicos Religioſos.*
Conditiones requiſitæ in Religioſo, ut poſſit creari Notarius.
Baſtardus non diſpenſatus nequit eſſe Notarius.
Forma creandi Religioſum Notarium.
48. *Notarii Religioſi poſſunt authenticare informationes pro ingredientibus Ordinem.*
Authenticare Bullas, & Privilegia Apoſtolica.
Item authenticare acta ad Religionem ſpectantia.
Item inſervire Conſervatoribus in actibus ad defenſionem Religionis.
49. *Quare B. Pius V. conceſſit Regularibus creationem Notariorum?*
A proœmio colligitur mens Statuentis.
Finis creationis Notariorum Religioſorum.
50. *Conſervatores non obligantur ad ſumendos Notarios de Curia Epiſcopi.*
Neque etiam ſi hoc cautum eſſet in Synodo.
Conſervator nequit mutare Notarium, quem ſemel elegit, niſi cum cauſa.
51. *Aſſeſſores in jure, qui ſint?*
Vocantur Conſiliarii.
Eos adhibere in Religionibus utile.
Aſſiſtentes in judicio accire, non decorum, aut utile evadit.
In cauſa gravi Judex poteſt uti Aſſiſtentibus.

COMMENTARIUS.

43. J*Uramentum exhibeat Teſtibus Judex dum ſpecialiter inquirit*. Hoc utique Juri *cap. Hortamur. 3. quæſt. 9. cap. Fraternitatis. cap. Nuper. de Teſt. cap. Si Teſtes. 5. Item jusjurandi. 34. quæſt. 3. l. Jusjurandi. C. de Teſt. Authent. de Teſt. §. 1.* conſonum eſt, nec uni enim, nec minime jurato Teſti aliquid in judicio, in præjudicium alicujus, creditur *quantumcunque Religioſus exiſtat* Teſtis, ut ait *Honorius Tertius, cap. Nuper junct. gloſ. in verb. Niſi de Teſt.* unde illud *Juvenal. Satyr. 5.*

Quamvis jurato metuam tibi credere Teſti.

Prout vero habetur ex *Gloſſa in cap. Fraternitatis. in verb. Juramentis. de Teſt. cap. Hortamur. 3. quæſt. 9. cap. Nullam. 2. quæſt. 4. cap. Pura. 3. quæſt. 9. Non ſane. 14. quæſt. 5. cap. Cum dilectus. de Accuſat. cap. Licet. il 2. de Teſt.* debent jurare, quod non pretio, amore, odio, timore, aut alio commodo dicent Judici omnem veritatem, quam ſciunt pro utraque parte, ſive interrogati, ſive non, & nullam interferent falſitatem. *Secus acta ſunt nulla*. Hoc vero non ſolum verum eſt in ſpeciali Inquiſitione, ſed etiam in generali, ac omni alia via juridica, ut ſupra diximus. *Sacerdotibus quidem tacto pectore.* Antiquitus in tanto honore fuit Sacerdotum Dignitas, ut nulla cauſa, præter quam, *pro fide recta*, jurare cogerentur, ſed ad plura per *ſanctam Conſecrationem* eorum interrogabantur, ut dicunt *Canones cap. Sacramentum. cap. Nos. cap. Si quis. 2. quæſt. 5. cap. 1. 15. quæſt. 6.* & eorum confeſſio non debebat eſſe extor-

Digitized by Google

extorta, ſed ſpontanea: quod privilegium non jurandi etiam ad ſimplices Clericos univerſaliter a lege *Cæſarea* fuit extenſum. *l. Cum Clericis. C. de Epiſc. & Cler.* Sed de jure novo juramentum, præſertim calumniæ, datur non tantum Clericis minoribus, ſed etiam Epiſcopis. *cap. In pertractandis. cap. Imperatorum. cap. Cum cauſam. cap. Cæterum. cap. Cum in cauſa. de Juram. calumn. cap. Qualiter, & quando. il 1. §. Formam. de Accuſat.* Verum quidem eſt, quod *Sacerdotibus tacto pectore datur* in ſignum Dignitatis, & reverentiæ ad diſtinctionem cæterorum, qui debent jurare *tactis Sacris Scripturis, ut moris eſt*, & *Nicolaus Papa I. Ad Conſult. Bulgar. cap.* 67. reſpondit: poſſet etiam jurare tacta Cruce, Reliquiis, vel aliis ſacris rebus, ut habetur ex *Canone cap. Tibi 63. Diſt. Gloſ. in cap. Et ſi Chriſtus. ubi Abb num. 6. de Jurejur.* in quantum iſta ſunt relata ad Deum, per quem ſolum jurare oportet, ut notat *Abbas citatus*.

44. *In hac ſpeciali Inquiſitione, ac etiam in omnibus aliis actibus ad contentioſum forum ſpectantibus* (*paterno foro excepto* qui debet eſſe omnino ſecretus pro nutrienda filiali confidentia Subditi ergs Prælatum) *Judex Secretarium, ſeu Scribam peritum, & fidelem ſibi eligere debet, qui omnia cauſæ merita in ſcripta redigat, quem Notarium, ex indultu Apoſtolicu creet; ab eoque juramentum fidelitatis excipiat.* Promiſimus alias dare formam creandi *Notarius*, & alia expendere, quæ ad hoc faciunt. Dico ergo, quod creatio legitima *Notarii*, pro ſcribendis actibus juridicis, eſt de ſubſtantia judicii, ita ut proceſſus optime impugnari poſſit tanquam nullus, ſi non conſtet de hujuſmodi creatione, per actus autbenticos. Habemus enim per diſpoſitionem Conciliarem *cap. Quoniam junct. gloſ. in verſ. Duos viros. de Probat.* quod omnia acta in judicio debent ſcribi per *perſonam publicam*, qui eſt *Notarius*, qui eſt perſona publica, ut ex juribus, quæ citat Additionator *ad Gloſ. 3. in cap. Quoniam de Probat. l. 2. ff. Rem pupill vel adol. l. final. C. de Serv. Reip. l. 3. C. de Tabular. lib.* 10. evidenter deducitur; in cujus defectu, acta per duos viros idoneos fideliter debent conſcribi. Ex quibus probat ibi *Gloſſa*, quod ſcriptura *Notarii* æquivalet duobus Teſtibus, ratione juramenti fidelitatis, quod ipſe præſtat in ſua creatione.

Sequitur ergo, quod ad hoc, quod proceſſus validi ſint, oporteat, quod vel per duos ſcribantur, vel per unum, qui *Notarius* ſit modo legitimo inſtitutus, & de tali inſtitutione legitime appareat, aliter *non præſumatur pro proceſſu, niſi quatenus in cauſa legitimis conſtiterit documentis*, ut concludit prædicta *Decretalis*. Ratio eſt, quia acta in tantum ſunt authentica, in quantum ſunt per *Notarium* ſcripta; & in tantum *Notarius* eſt legitimus, in quantum eſt legitime inſtitutus; & in tantum eſt legitima inſtitutio, in quantum eſt probata, aut probabilis per Teſtes. Non enim talis inſtitutio eſt quid criminale, ſed eſt actus civilis, & habet ſpeciem contractus; in cujus probationem non ſufficit ſcriptura *Tabellionis*, ſed requiritur præſentia, & ſubſcriptio Teſtium, ut dicitur in *Authentico de Hæred. & Falcid. §. Sancimus col. 1.* Sequitur ergo, quod creatio *Notarii* coram Teſtibus fieri debeat, aliter non conſtat de ejus legalitate, & conſequenter non erunt authentica acta proceſſus per eum ſcripta. Scio quidem pleroſque Regulares non eſſe ſolitos adhibere Teſtes, quando creant *Notarium* ad acta ſcribenda; ſed ſcio etiam majorem partem proceſſuum eſſe nullam inter Regulares; quia, ut plurimum, peccant in ſubſtantialibus. Hoc non faciunt docti, & cordati Iudices Regulares, quorum plures agnovi; ut enim appareat legitime de perſona *Notarii*, adhibent Teſtes, dum eum inſtituunt.

45. Et miror doctiſſimum *Paſſerinum Prax. cauſ. judic. cap. 1. num. 5.* dicere eſſe contra praxim, quod Actuariis detur juramentum fidelitatis, & eſſe tantum opinionem aliquorum, quod dari debeat (licet ipſe poſtea conſulat, quod bonum eſt, & magis ſecurum, quod præſtent juramentum:) quia nullus eſt inter nos Iudex ita imperitus, qui tale juramentum omittat; & non eſt bonum tantummodo, ſed neceſſarium; & non ſpectat ad ſolemnitatem, ſed ad ſubſtantiam publici, ac legitimi judicii. Omittamus, quod in citata *Decretali Conciliari* expreſſis verbis ſancitur, vel de adhibendo *Notario*, (qui perinde eſt, ac Scriba vel Actuarius juratus) vel de adhibendis duobus Scriptoribus ad actorum valorem. Oro, quare de ſubſtantia judicii eſt, quod nemo condemnetur, niſi citatus, convictus, & defenſus? Quare uni Teſti quamvis jurato, vel mille non juratis non creditur, in judicio ad condemnationem, & hoc de ſubſtantia? Profecto, hæc omnia ſunt, ne Innocens condemnetur, aut irreparabiliter lædi poſſit: unde quidquid per ſe facit ad Rei tutelam, cenſetur eſſe de ſubſtantialibus judicii. Sed a quonam Reus magis poteſt lædi, quam ab Actuario, aut falſificando acta, aut revelando Parti, quæ ſecreto debent cuſtodiri ante publicationem actorum? Profecto plus poteſt nocere malus Actuarius, quam falſus Teſtis. Si ergo omnia jura volunt, quod Teſtis ſit juratus ad hoc, ut ſuum teſtimonium valeat, ne poſſit libere nocere, falſum dicendo, & ideo juramento vinculatur; & debebit valere ſcriptura Actuarii non jurati, per quem majus damnum poteſt evenire Reo? Et hoc non erit ſubſtantiale ad proceſſum authenticum?

46. Nec valet ullo modo, quod Actuarius, in principio Proceſſus, dicat, ſe dediſſe juramentum de munere fideliter exercendo in manu Iudicis: quia ipſi poteſt dici id, quod dicebant Iudæi contra Dominum Jeſum Chriſtum: *Tu teſtimonium perhibes de te ipſo, teſtimonium tuum verum non eſt*. Et revera ſtupendum eſt, quod, ut credatur, conſtare de Corpore Delicti permanentis, cum ſuis qualitatibus, (quæ, cum permanentia ſint, poſſunt aliunde juſtificari) adhibendi tamen ſint, præter Iudicem, & *Notarium*, duo Teſtes, qui etiam examinari debent, ut ſupra determinatum eſt; & ex alia parte debeat credi ſoli *Notario*, & Iudici abſque Teſtibus, quod ipſe ſit legitime inſtitutus, per exhibitionem juramenti, quæ eſt quid facti tranſeuntis, & quæ nullo modo, quam per Teſtes, poteſt probari. Quod ſi dicas, quod Corpus Delicti eſt fundamentum Proceſſus, ideo debet bene ſubſtantiari per Teſtes; & quod Teſtes jurant coram ſolo Judice & *Notario* apud Nos, & tamen creditur *Notario* teſtanti, illos juraſſe.

Ad primum reſpondeo, quod etiam totum fundamentum ſcripturæ authenticæ proceſſus eſt, quod fuerit ſcripta per legitimam perſonam, ergo ad ipſam probandam talem, requiruntur Teſtes, ut in probando Corpore, & qualitatibus delicti. Ad ſecundum, dico, quod non eſt par ratio: quia *Notarius*, ſcribens de juramento Teſtium, jam ſupponitur fuiſſe legitime inſtitutus, & teſtatur de facto alieno, ideo plene probat juramentum illorum; ſed quando teſtatur ſe juraſſe, non apparet (ſi deſunt Teſtes) legitime de ejus inſtitutione: nec ſolum dictum, vel teſtimonium Judicis ſubſcribentis ſufficit, ſicut non ſufficit, quod pronunciaverit, & ſubſcripſerit Sententiæ in præſentia *Notarii*, niſi adſint Teſtes, ut alias dicam. Et tandem *Notarius* teſtatur de facto

pro-

Digitized by Google

proprio, quod non ſubſiſtit; quia licet Inſtrumentum factum a *Notario* cootra ſeipſum valeat, & probet, ſicot ſi eſſet rogatum inter Partes, ut dicunt *Baldus conſ. 43. per tot. lib. 1. & Alex. conſ. 185. num. 8. lib. 7.*; non tamen probat Inſtrumeotum ab ipſo factum in ſavorem ſui, ut ſcribit *Signorolus conſ. 66. verſ. Unum tantam. apud Tuſc. litt. N. concl. 77. num. 10. & concl. 78. num. 4.*: & ſic eſt in caſu noſtro, in quo, ad favorem ſui, teſtatur *Notarius* ſe juraſſe.

47. Ex dictis ergo apparet, eſſe de neceſſitate, ad hoc, quod cooſtet de legalitate Actorum, quod Judex Regularis, in principio Proceſſus (ſi non habet *Notarium* publicum a Provinciali, ſive Generali inſtitutom, juxta facultatem factam ipſis a *B. Pio Quinto Conſt. Debitum. Cherubin. Bullar. tom. 2. Conſt. 124. B. Pii V.* de qua alias diximus) ſeligat Actuarium idoocum, & in præſentia duorum Teſtium, qui debent poſtea ſubſcribere tali actui, det illi juramentum fidelitatis, juxta formam, quam damus in *ſecunda parte* hujus Operis. Optimum tamen eſt, quod quilibet Provincialis in ſua Provincia habeat hujuſmodi *Notarios* publicos, per quos poſſint authenticari omnes actus publici ad Religionem ſpectantes, tum intra, tum extra eam. Et ut ſciant quomodo in hac gravi, & importanti materia ſe debeant gerere, hæc damus ex *Peyrino Ad Conſt. 9. Pii V. & Formul. litt. N. cap. 6. num. 17.* Primo debent eligi Religioſi, qui ſint moribus probati, ac Fide, & Doctrina idonei, ut reqoirit *Papa* in *Conſtitutione* prædicta §. 2. Proinde ad tale munus non poteſt aſſumi baſtardus, qui non ſit rehabilitatus a Prælato, ut ex *Muſſ. Form. inſtrument. cap 53. ſcribunt Peyrin. ad Conſt. 9. B. Pii V. num. 8. & Alex conſ 80. n. 2. apud Tuſc. N. concl. 71. num. 9.* Doctrina porro debet eſſe non in Philoſophicis & Theologicis, quæ parum faciunt ad hoc munus, ſed in cognitione neceſſariorum ad validitatem Inſtrumentorum, & clauſularum ſubſtantialium, pro quibus videri poſſunt *Nicaſius, Practica Papienſis, Practica Vicecomitis*, & ſimiles Authores, qui de munere *Notarii* ſcribunt. Secondo debent coram Teſtibos idoneis, ad hoc ſpecialiter vocatis, genuflexi ante Prælatum dare juramentum fidelitatis, quod eſt de ſubſtantia in creando *Notario*, ut ſcribit *Aldrete de Diſcipl. Relig. lib. 1. cap. 8. num. 8. & 9. apud Peyrin. loc. cit. num. 9.*

Forma antem juramenti poteſt eſſe iſta: *Ego N. promitto, & juro Deo Omnipotenti. Sanctiſſ. D. N. Papæ N. regnanti, & tibi Patri, quod fideliter meum Officium exercebo in omnibus, & per omnia, ad hæc Sancta Dei Evangelia.* (*Speculat. par. 2. de Inſtrum. edit. §. Reſtat. nu. 37. Muſſ. apud Peyrin. loc. cit.*) quæ debent teneri in manibus Prælati, & tungi a Jurante. Prælatus exinde debet illi porrigere calamum dicendo: *Accipe poteſtatem notificandi, & intimandi in iſta Provincia quibuſcumque Perſonis, etiam Regibus, mandata, indulta, ac privilegia Apoſtolica juxta Bullam ſan. mem. B. Pii Papæ V. faciendique publicos actus, & Inſtrumenta ad noſtram Religionem ſpectantia. In Nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti.* Tertio debet actus electionis, ſive creationis hujuſmodi deſcribi in Libro Provinciæ, in quo regiſtraotur Acta Capitularia hoc modo: *Anno N. menſe N. die N. in Conventu N. ab Adm. R. P. Miniſtro Provinciali N. juxta conceſſionem B. Pii V. fuit in præſentia N., & N. Teſtium in debita forma, creatus Notarius Religionis P. N. qui ſibi elegit ſignum infra notatum, pro ſigno publico ſui Tabellionatus.* Et debet ſubſcribere primo Provincialis, ſecundo Teſtes, & tertio *Notarius*, qui ſignum Tabellionatus ſui debet ibi apponere; & hoc ſit, ut ex Archivio Religionis poſſit, in facti contingentia, docere *Notarius* de legalitate ſuæ perſonæ, & Scripturarum. Diploma tandem prædictæ creationis debet condere Provincialis, & dare *Notario*; ut ſit cum Doctoribus, quibus a *Cancellariis Univerſitatum* dantur Diplomata, quæ communiter vocantur *Privilegia Doctoratus*, ad hoc, ut poſſint in judicio, in facti contingentia, probare, ſe Doctores eſſe, exhibendo talia Privilegia. Provincialis ergo debet in tali Diplomate mentionem facere de facultate creandi *Notarios* facta *a Pio V.* Provincialibus Miniſtris, & quod, in vim illius, creaverit publicum *Notarium*, pro Religione, in forma conſueta, & in præſentia N. & N. Teſtium P. N. virum moribus probatum, fide, & doctrina præſtantem; & debet Sigillum magnum Provinciæ apponi: & ad majorem ſolemnitatem cenſetem, optimum eſſe, tale Diploma in membrana, ſive pergamena exarare, & Sigillum pendens in cera, ut moris eſt, appendere. Et qui vult formam per extenſum talis Diplomatis habere, adeat *Peyrinum* loco citato *Formul. litt. N. cap. 1.*

De Ameno Pract. Crim. Par. 1.

48. Facultas autem hujuſmodi *Notariorum* eſt non ſolum pro negotiis communibus Religionis, ſed etiam pro particularibus: unde poſſunt authenticare informationes pro iis, qui debent ingredi Religionem ad præſcriptum *Conſtitutionis Urbani VIII. Decret. S. C. de Apoſt. & Eject. §. 80. Peyrin. ad Conſtit. 9. B. Pii V. num. 4.* Poſſunt authenticare Bullas, & Privilegia Apoſtolica, & ea tranſumptare, quando talis tranſumptatio conceditur cum ſubſcriptione alicujus *Notarii* publici ut docent *Lezan. in Mar. magn. Servitar. n. 236. Simon Barboſ. Everard. Tuſc. Quintanadvegn. tract. 3. ſingul. 6. num. 6. apud Anton. a Spir. Sanct. Direct. Regul. par. 1. tract. 2. diſp. 5. num. 236.* Poſſunt etiam intimare, & exequi mandata Apoſtolica, quæ vulgo vocantur *Monitoria Auditoris Cameræ Apoſtolicæ*, aliaque emanata a Judicibus Apoſtolicis, dummodo tamen concernant intereſſe ſuæ Religionis, ut probat *Peyrinus, Formular. loc. cit. num. 2.* qui addit, *hoc Privilegium* (quod, me Judice, eſt inter magis neceſſaria pro indemnitate Religionum ab oppreſſoribus) *eſt conceſſum Regularibus ad eos liberandos ab obſidione, qua illos aliquando obſidebant Notarii publici, ne in odium potentiorum ſæcularium, inciderent. Quare eſt multum æſtimandum.*

Poſſunt pariter non ſolum in civilibus, ſed etiam in criminalibus, quorumcumque Fratrum Acta authenticare, unde poſſunt facere atteſtationem de morte alicujus Fratris, de Profeſſione, receptione ad habitum, de aliqua partita, quæ ſit in Libris computorum Conventus (*Peyrin. Addit. ad Conſt. B. Pii V. cap. 6. num. 17.*), dare copiam authenticam Inſtrumentorum, quæ ſunt in Archivio Conventus, & faciunt ad intereſſe ipſius. Sed quod magis relevat pro Religioſis eſt, quod *Notarii* iſti poſſunt inſervire in actibus faciendis a *Conſervatoribus* Religionum, ipſas defendendo a manifeſtis injuriis, & violentiis, ut dicitur in Jure *cap. 1. cap. Hac Conſtitutione. de Off. Delegat. in 6. Gregor. XV. Conſtitut. Sanctiſſimus.* Multiplici experimento didici in quas anguſtias aliquando inciderint Regolares, contra quos a Magnatibus factæ ſunt violentiæ, & eorum *Conſervatores* nequiverunt, pro ſuo debito, illos defendere, ex eo quod nullus inventus eſt *Notarius*, qui voluerit officium ſuum impendere, nec prece, nec pretio, ex eo quod omnes potentiam Adverſariorum timebant. Dico ergo, quod in talibus poſſunt *Notarii* prædicti Regulares valide inſervire.

49. Fundamentum eſt: quod intentio, & cauſa motiva *B. Pii V.* in concedenda Superioribus Regularibus facultate *Notarios* creandi, fuit conſulere *omnibus incommodis, & neceſſitatibus Regularium*,

 prout

Digitized by Google

prout exprimitur in Prœmio Bullæ, a quo ut communiter ſentiunt Doctores, *Oldrad. conſ.* 103. *Lap. Allegat.* 101. *num.* 24. *Bart. Alex. Aacharan. Soccin. Roman. Bald. Barbat. Cravet. apud Taſc.litt.P. concluſ.*892.*num.*2.*& ſeqq.* venanda eſt cauſa finalis Legiſlatoris. Didicerat enim ipſe Pontifex, dum eſſet adhuc in minoribus, ut teſtatur ibi, §. 1. quanta damna patiantur Religioſi, eo quod *Notarii* publici *intimare, notificare, inſinuare recuſant, ſive non audent* Magnatibus *mandata, conceſſiones, gratias, privilegia, & indulta, aliaque reſcripta Apoſtolica*. Unde dat facultatem Superioribus, Regulares *Notarios* publicos pro negotiis Religionis creandi, qui ſic creati, *libere, quoties requiſiti fuerint, omnia, & ſingula mandata, & privilegia, conceſſiones, gratias, & indulta Apoſtolica, aliaque tam univerſalia, quam particularia* Religionibus *conceſſa, & emanata reſcripta Apoſtolica*, Magnatibus *notificare, & intimare; ac eoſdem monere, & requirere, ac de eiſdem omnibus, & ſingulis publicos, & publica Actus, & Inſtrumenta, coram Teſtibus, ad hoc requiſitis, conficere, & ſtipulari: quibus eadem prorſus fides adhibeatur in judicio, & extra, ac ubique, ac ſi per alios quoſcumque publicos, & authenticos rogatos Notarios ſtipulata, confecta, & publicata, & authenticata fuiſſent*. Conſtat porro totam vim, & robur *Conſervatorum* in hoc ſiſti; puta defendere ab injuriis manifeſtis, & violentiis, Regulares ſuæ tutelæ commiſſos: hoc vero non aliter fieri poteſt, niſi Regularium Privilegia authentice intimando, monendo, & præcipiendo ſic manifeſte, contra eorum privilegia, Injuriantibus, ut a moleſtia deſiſtant ſub pœna Cenſurarum; & de talibus Monitoriis publica Inſtrumenta, ac actus authenticos faciendo: Hæc vero omnia *Notariis* Regularibus conceduntur ex tenore Bullæ; ergo valent in hoc *Conſervatoribus* inſervire, & ad hoc ſunt inſtituti.

50. Quod ſi dicas ſupradicta quidem poſſe, quando ſuis Prælatis requiruntur, & jubentur ut intiment &c. non vero hoc poſſe ad mandatum *Conſervatorum*: quia iſti, cum non habeant Tribunal, obligantur pro actibus ſuis ſumere *Notarius Curiæ Epiſcopalis*. Reſpondeo falſum eſſe, quod *Conſervatores* obligentur ad ſumendos *Notarios Curiæ Epiſcopalis*, quia in libertate ipſorum eſt, ſibi aſſumere unum, vel plures *Notarios* ſibi bene viſos, nec arctantur ad aſſumendum *Notarium* de Curia Epiſcopi, etiam ſi ipſe hoc ſtatuiſſet in Synodo, vel adeſſet conſuetudo illum adhibendi, ut ſolide probant *Peyrinus formul. litt. C. cap.* 20. *n.* 3. cui ſubſcribunt *Ceſped. Dub.* 318. *num.* 12. *& Paſſerin. in cap. Hac Conſtitutione n.*53. *de Offic.Delegat.in* 6. Unde intrepide concludo, quod *Conſervator*, caſu quo reperiat difficultatem in ſuo *Notario*, quo ſolet ipſe uti, (& quem nec poteſt, nec debet removere poſtquam ſemel elegerit, niſi ex cauſa ſuperveniente, per quam mereatur removeri, ut ſcribit *Barboſa in cap. Quoniam. num.* 4. *de Prob.*& ex eo.*Peyrin. loc.cit.*) nec commode alium *Notarium* reperit, quia omnes potentiam timent; poterit uti *Notario* Regulari ad hæc inſtituto, & ejus acta erunt Authentica, ut ex citata Bulla apparet. Et miror hoc remedium non ſubiiſſe in mentem Doctiſſimi *Peyrini*, qui ibidem conſulit *Conſervatoribus*, aſſumere duos, qui acta ſcribant, caſu quo Epiſcopus, & Poteſtas ſæcularis, ſuis reſpective *Notariis* prohibuiſſent, *Conſervatori* inſervire; cum ſecurius, & compendioſius ſit, *Notario* Regulari uti. Et ſi *Notarii*, ob metum ſuorum Superiorum ſervire non auderent; difficile eſſet duos viros idoneos, qui non timerent illos, & Acta ſcriberent, reperire.

51. Sequitur *Textus*; *ut vel hac ratione legitimus ſit Proceſſus*. Hinc confirmantur, quæ ſupra dicta ſunt circa juramentum Actuarii præſtandum, de quo conſtare debet in Proceſſu, ad hoc quod iſte legitimus ſit; non conſtat vero legitime in Proceſſu, niſi præſtetur coram Teſtibus, ut dictum eſt. *Aſſeſſores aſſumere ad Teſtium, & Rei depoſitiones recipiendas, nec Religioni honorificum, nec cauſis, ut plurimum, utile evadit, in quibus ſilentium maxime commendatur*. Accipiuntur hic *Aſſeſſores* improprie pro aſſiſtentibus. *Aſſeſſores* enim proprie dicebantur Juriſperiti, qui in publicis, & privatis judiciis non modo Romæ, ſed etiam in Provinciis, ab iis, qui judicia exercebant, in conſilium, conſtituto Salario publico, adhibebantur, ut ex jure *l.* 1. *l. Diem ſancto*. *l. Conſiliari. ff. de Aſſeſſor. l.* 1. *C. eod. tit. Cujac. in Novell.* 44. *Dionyſ. Gothofr.ad l.*1. *ff. de Off.Adſeſſor.* deducitur, & iſtos *Paulus Jureconſultus* vocat *Conſiliarios*. Tales adhibere nec Religioni indecorum, nec cauſis eſſet inutile; ſi enim a Judicibus imperitis tales, qui rem criminalem callerent, adhiberentur, non evaderent tot Proceſſus manci. Adhibere *Aſſiſtentes*, vere non eſt Religioni honorificum; hoc enim argueret in Judice, aut *Notario*, dubiam fidem, nec eſt cauſis utile, quia ab his ſolent revelari, quæ uſque ad tempus ſunt tacenda. *Niſi hanc aſſiſtentiam in repetitione Teſtium, in tortura, in ratificatione poſt torturam, vel in aliquo notabili cauſæ actu, Judex expedire cognoverit*: in cauſa ſcilicet gravi, & ad ſe liberandum a dicteriis obloquentium factioſorum.

Ad hæc ad ſpecialem Inquiſitionem ex officio deſcendi non poteſt, niſi conſtito prius de Corpore Delicti; ut ſupra dictum eſt, *juxta formam inferius aſſignandam* in ſecunda Parte.

I. Quæritur: An, ad condemnandum reum ſufficiant Conteſtes in Viſitatione juridica, abſque inſtitutione Proceſſus ſpecialis diſtincti?

SUMMARIUM.

52. *Opinio Bellegrandi, quod neceſſaria, ad condemnandum, ſit Inquiſitio ſpecialis.*
Contrarium eſt verius.
Convictus in Inquiſitione generali poteſt ex ea condemnari.
53. *Reſpondetur Canoni contrario.*
Proceſſus in ſpecie non requiritur, ſi delictum eſt probatum in Inquiſitione generali.
54. *Juridice viſitatus, & convictus de crimine, iterum debet ſpecialiter examinari.*
Quid agendum ex poſt?
55. *Si ſunt plures Correi de eodem delicto, vel ſeparatis, quid agendum?*
56. *Teſtificantibus reciproce contra ſe, in Viſitatione generali juridica, æque eſt credendum.*

52. RESpondeo: Quod *Bellegrandus, tract.* 2. *quæſt.* 1. qui ait, quod Inquiſitio ſpecialis eſt de ſubſtantia judicii, etiam ſummarii, videtur ad quæſtionem hanc reſpondere negative. Concedit tamen, poſſe Reum condemnari ex teſtimonio legitimo Conteſtium in Inquiſitione generali, in qua crimen detectum ſit publicum juris: aut ſi, ante Inquiſitionem generalem, præcedat infamia (cum hæc ſuppleat vicem Accuſatoris,) & ſic generalis Inquiſitio migret in ſpecialem. Et ita videtur, quod in

in generali Inquiſitione includatur ſpecialis, ſaltem formaliter diſtincta, ſine qua neminem poſſe damnari, ipſe opinatur. Porro *Portell. part. 1. caſ. 25. Joſeph a S. M. tract. 4. cap. 10. Repertor. Inquiſit. verb. Teſtis §. Item nota. Lezana verb. Viſitator. num. 7. Paſſerin. Trib. Regul. quaſt. 8. art. 11. n. 58. & Abb. in cap. Ad petitionem num. 2. de Accuſat.* intrepide reſpondent quod ſic, & præ cæteris *Abbas citatus* qui ait, quod ex quo generalis Inquiſitio eſt formata contra certum Collegium, ſeu certum genus perſonarum, Inquiſitio formata generaliter quoad omnes, eſt ſpecialis contra ſingulos; & ideo, qui reperitur culpabilis ex priori tela judicii, venit puniendus. Et ſic videmus practicatum in Decretali *Per inquiſitionem. Extra de Elect.*, per quam punitus fuit, privatione Beneficii, quidam repertus culpabilis, ex propria confeſſione in Inquiſitione generali.

53. Sed contra prædicta videtur obſtare famoſa deciſio *Innocentii Tertii cap. Inquiſitionis §. Tertiæ de Accuſat.* qui interrogatus a Delegatis a ſe deputatis ad viſitandum Capitulum cum Epiſcopo Valentino, *quid ſit ſtatuendum, ſi contra quempiam per Inquiſitionem probatum fuerit tale crimen, quod deponeret Accuſatum criminaliter, & convictum?* Reſpondit Papa: *Nullum eſſe pro crimine, ſuper quo nulla laborat infamia, ſeu clamoroſa inſinuatio non præceſſerit, propter delicta hujuſmodi puniendum.* Ex iſta ergo *Decretali* videtur reſpondendum ad quæſtionem negative. Sed hoc non obſtante, perſiſtendum eſt in prima reſolutione. Quia Inquiſitio generalis, in hoc caſu, fuit in foro paterno, & Teſtes in hac non jurant, ut advertit ibi *Gloſſa in d. cap. Inquiſitionis. §. Tertiæ. in verb. Solummodo. ubi Abb. num. 2. de Accuſ.*, & proinde nihil probat. Unde Teſtes, vel extrajudicialiter comparebant ad deponendum, & ſic ex eorum dictis non poterat deveniri ad condemnandum Reum; vel ſi deponebant in judicio cum juramento, ex eorum dictis non poterat formari Inquiſitio, quia deerat infamia, quæ de jure antiquo, deficiente Accuſatore, requirebatur, & a fortiori non poterat ſequi condemnatio. Sed de jure novo *cap. 1. & 2. de Accuſat. in 6.* ſublata eſt ſolemnitas Infamiæ, niſi fiat ſuper ea exceptio a Reo, initio proceſſus, ut dictum alibi fuit. Et ideo concludendum, quod probato per Conteſtes delicto in Viſitatione juridica, aut Inquiſitione generali, poſſunt reliqua, ad judicium ſpectantia, perfici, abſque alio Proceſſu in ſpecie.

54. In tali autem caſu, poſtquam Reus cum aliis viſitatus, & auditus fuit, completo examine Viſitandorum, debet iterum examinari in ſpecie ſuper delictis, quæ contra eum probata remanent per Conteſtes. Ratio eſt, quia quando ſimul cum aliis examinatus eſt, non erat adhuc receptus in numero Reorum; proinde ſi ipſe in ſuo examine deponit de delictis aliorum (ſive ſint alii a Teſtibus, per quos probatur delictum contra ſe, ſive ſint iidemmet,) profecto ipſius teſtimonium recipiendum eſt contra alios, ſicut & aliorum contra ſe; non enim ipſe adhuc receptus eſt inter Reos: Unde nulla ratio apparet, quare (cæteris ſtantibus) debeat Judex credere aliis contra ſe, & non ſibi contra alios. Probato autem delicto per Teſtes, ſi hoc eſt de permanentibus, cujus adhuc veſtigia ſunt, viſitari debet *per Viſum, & repertum*, ut alias dictum eſt; ſin minus, probato delicto, & Delinquente, per Teſtes eoſdem, debet denuo examinari Delinquens inter Reos receptus, qui tunc nequit accuſare eos, qui ſunt contra eum teſtificati, ut alias dictum eſt; & debent ipſi decerni defenſiones. Quia vero copia actorum contra ſe ipſi authentica dari debet, compulſanda ſunt ex Proceſſu totius Viſitationis ea, quæ faciunt contra ſe. Non enim tradi debet integra copia Viſitationis, cum in ea forte ſint, quæ ſunt celanda, & quæ ipſi manifeſtare nullo modo tenetur Judex, eo quia non faciunt ad ipſius defenſionem, ut infra dicemus. *Tit. Patronus. §. 9.*

55. Quid vero juris ſi plures ſint Corei de eodem delicto, vel multi Rei de delictis ſeparatis? Dico quod Coreis de eodem, ſive multis Reis de diverſis, dandæ ſunt diverſæ copiæ actorum, ſecundum quod concernunt ſuas perſonas. Unde ſi in examine ſuo unus Teſtis deponit de furto *Caji*, de fornicatione *Titii*, de homicidio *Stichi*; ipſorum ſingulis debent fideliter dari particellæ pertinentes ad eorum delicta tantum, & non aliorum. Cætera enim non faciunt ad ſui defenſionem, niſi forte in relatione, ſeu depoſitione ſuper delicto alterius, aliquid deponeret Teſtis, quod poſſet illi aliquo modo ſuffragari; & hæc tenetur Judex diligenter advertere, & invigilare ad hoc, quod *Notarius* ex integro det copiam omnium, quæ faciunt *contra*, & *pro* illo.

56. Quid autem ſi *Cajus* eſt Teſtis de fornicatione contra *Titium*, & iſte deponit contra *Cajum* de Furto, nec eſt ulla alia exceptio, per quam poſſit ipſorum teſtimonium infirmari, niſi quod ſibi ipſis invicem contrarii teſtificantur? Dico, quod ambobus, & eorum teſtimoniis, cæteris paribus, æque eſt deferendum. Ratio eſt, quia ex quo, præcepto Judicis, & eorum juramento, fuerunt adacti ad revelanda delicta; præſumitur, ipſos teſtificaſſe pro veritate, & integra conſcientia, & non ex malo animo, aut inimicitia: ut poſſet ſuſpicari, ſi fuiſſent Accuſatores, quorum dicta non faciunt, niſi ad inquirendum, non ad probandum. Proinde unus contra alium bene probat.

II. Quæritur: An Prælatus poſſit devenire ad Inquiſitionem, juridicam, ex notitia delictorum habita in Viſitatione paterna?

S V M M A R I V M.

57. *Finis Viſitationis paternæ eſt morum correctio:*
Superiores ſunt canes venatici.
Multi ſunt canes muti non latrantes.

58. *Fama conſiſtit etiam in opinione hominum:*
Aliquoties delictum eſt famoſum, licet de eo nihil dicatur.
Ex notitia delictorum paternaliter habita, poteſt Superior juridice inquirere.
Quomodo tunc incipiendus Proceſſus?

57. RESponden: Quod finis Viſitationis paternæ eſt morum correctio; & quia multoties punitio judicialis eſt medium efficax ad reformandos mores in iis, qui alios ſevere punitos viderunt, juxta illud *Horatii*:

Oderunt peccare mali formidine pœnæ;

Ideo non minus videtur inſtituta in Religionibus Viſitatio paterna, pro emendandis Subditis media Inquiſitione, & ſevera punitione delictorum, & Delinquentium; quam paternis exhortationibus, medicinalibuſque pœnitentiis. Falluntur proinde ii, qui tam ſcrupuloſi ſunt in non procedendo, niſi Infamia delicti præcedat, quod quandoque, cum extremo Religionis damno, transgreſſiones impunitas relinquant, ſub hoc ſpecioſo titulo, quod juxta *Canonum* placita, non eſt procedendum, niſi ad aures Su-

perioris perveniat *clamoroſa inſinuatio*. Imo Viſitatio eſt injuncta ad hoc, ut per eam Prælatus, ſicut bonus canis venaticus, Sontes inquirat; alios ſolo latratu ad ſugam vitiorum per correctionem incitando; alios vero Delinquentes tanquam feras morſu, & dentibus pœnarum perſequendo. Sed talium canum multi ſunt edentuli, nec mordere attentant, & quod pejus eſt, etiam ſine voce ſunt, nec latrare volunt. Unde lugebat Propheta exterminium Reipublicæ dicens *Iſai. cap. 56. verſ. 10.*: *Speculatores ejus canes muti, non valentes latrare.*

58. Ad hoc ergo, quod ab errore exurgant, & a torpore, & puſillanimitate excutiantur. Dico: Quod licet aliquando inter Fratres non habeatur ſermo publicus de mala vita, & delictis alicujus, tamen non tollitur, quod delictum ipſius non ſit publicum, & famoſum. Fama enim non ſolum conſiſtit in publico dicto, quod fertur in ore omnium de populo; ſed etiam conſiſtit in opinione, quam habet major pars populi, concorditer, de aliqua re, ut tenent *Calderin. conſ. 156. alias 1. de Probat. & conſ. 169. alias 3. de Teſt. Alex. conſ. 117. num. 4. & 5. lib. 4. apud Tuſc. litt. F. concl. 63. nu. 4.* Si ergo major pars eorum, qui viſitantur, deponunt de delicto alicujus, ut ſinguli, (quamvis addant de tali delicto non haberi ſermones in publico) tamen delictum eſt famoſum, quia eſt in opinione majoris partis Conventus; & ſi de illo nihil dicitur, hoc evenit, ſicut fuit tempore *Chriſti Domini*, de quo dicit *Evangeliſta Joann. cap. 7. verſ. 13.*: *Nemo palam loquebatur de illo propter metum Judæorum*. Accidit hoc, quando Delinquens eſt perſona potens; vel eſt amicus Magnatum, & ab illis protectus, a quibus multa væ incurrunt, qui tales lingua vel leviter tangere audent. Proinde ſciuntur quidem delicta, & de iis ſinguli cum aliquo amico ſecreto inter ſe colloquuntur; ſed de his loqui non audent in publico, ne a Delatoribus referantur, tanquam in *legem Juliam Majeſtatis* commiſiſſent. In tali ergo eventu, bene poteſt Provincialis, ex officio, inquirere, quia procedit ex infamia, ut ſupra *Tit. eo. §. 4.* Sed melius fiet, inſtituendo Inquiſitionem generalem, aut mixtam hoc modo. Si Delictum reliquit veſtigium; viſitet primo illud *per viſum, & repertum*, ut alias dictum eſt. Si non reliquit veſtigium, vel quia hoc amplius non apparet, vel quia fuit facti tranſeuntis; examinet duos Teſtes de ſolo delicto in ſe faciendo conſtare de illo, per teſtimonium duorum. Exinde procedat ad Inquiſitionem Delinquentis, generaliter inquirendo de eo, qui tale delictum commiſit.

Caveat autem Judex, quod depoſitio, quam habuit a Teſtibus paternaliter viſitatis, eſt tantummodo excitativa ipſius ad inquirendum *ex officio*. Proinde in judicio debet examinare eoſdem Teſtes ex integro, tanquam nihil ab ipſis paternaliter audiviſſet. Caveat item ab interrogationibus ſuggeſtivis, in quas facile eſt in tali contingentia incidere. Hoc vidi in quodam Proceſſu mihi commiſſo a *Superiore Generali* in caſu appellationis. In eo Judex fuit ita fatuus, ut poſt Viſitationem paternam inſtituto Proceſſu contra Superiorem localem cujuſdam Conventus de dilapidatione eleemoſynarum Conventus, interrogando Teſtes, hac forma uſus eſt: *An illa, quæ depoſuerant in Viſitatione, erant vera nec ne?* Et ipſis affirmantibus, abſque alia interrogatione, examen omnium, qui fuerunt quatuordecim, uno mane abſolvit; & multas alias ineptias, ac violentias commiſit, propter quas, ultra nullitatem Proceſſus, conſului, pœnis malorum Judicum debuiſſe mulctari.

III. Quæritur: An in Viſitatione juridica poſſit Judex ſeu Ordinarius, ſeu Delegatus recuſari, ut ſuſpectus?

SUMMARIUM.

59. *Superior localis poteſt, ut ſuſpectum, recuſare Provincialem in Viſitatione juridica.*
   Quilibet de Conventu idem poteſt.

60. *Recuſari poteſt, in principio Viſitationis.*

61. *Fundamenta Reſolutionis.*
   Quilibet de Collegio poteſt excipere contra Inquiſitionem factam contra Collegium.

62. *Collegium, ſeu Univerſitas, eſt corpus fictum.*
   Poteſt delinquere omittendo, vel committendo.
   Et hoc ex determinatione collegialiter facta.
   Multi de Collegio licet delinquant, non tamen dicitur delinquere Collegium.
   Dum inquiritur contra Collegium, quilibet de Collegio poteſt excipere contra Judicem.
   Et remanet ejus Juriſdictio impedita.
   Juriſdictio Judicis, tali caſu, eſt individua.

63. *Si plures ſunt Inquiſiti de eodem delicto, Judex ab uno recuſatus, impeditur quo ad omnes.*
   Non ſic quando plura ſunt delicta, & Delinquentes diverſi.

59. RESpondeo: Quod alibi *Tit. Canones, quæſt. 2.* de hac materia loquendo, docuimus, quod Superiori locali, qui habet metum, ſe eſſe gravandum a Provinciali, cujus eſt inimicus, licet ipſum recuſare, ut Judicem, in Viſitatione juridica. Si enim hoc ſibi licet in Inquiſitione ſpeciali, quando habet cauſam legitimam, ut alias dictum eſt; non eſt cur idem non poſſit, quando inſtituit Inquiſitionem generalem.

Modo quærimus, an hoc liceat cuilibet de Conventu, qui forte habet paſſivam inimicitiam cum Judice. Et reſolutive dico, quod ſic. Suppono enim, quod Judex tam Ordinarius, quam Delegatus, ex juxta cauſa recuſari poſſit, ut alias abunde probatum remanet. Quod ergo iſte recuſetur in uno actu Judicii, plusquam in alio, non variat, aut tollit præſidium innocentiæ, quod cuique competit de jure naturæ; & conſiſtit in recuſando, ne ſit Judex ille, qui, cum ſit inimicus, nociturus vel eſt, vel legitime præſumitur. Si ergo recuſari poteſt a me, dum inquirit contra me in ſpecie; idem poterit, dum inquirit contra me in genere: tum quia me poteſt ita gravare, quemadmodum quando procedit in ſpecie: tum quia licet dicatur incipere Inquiſitionem contra omnes *unitim*, tamen eam poſtea proſequeretur contra ſingulos *diviſim*; & accidit reſpectu mei, quod Ipſe agat contra alios etiam. Unde ſequitur, quod ſi poſſum recuſare eum, quando agit contra me ſolum in ſpecie, idem potero, quando aget contra me, & alios, generaliter.

60. Nec tamen cogor expectare, quod ipſe incipiat Inquiſitionem ſpecialem contra me deductam a generali; tum quia forte militant contra me Teſtes, qui coram illo deponere audebunt, quod non deponerent coram alio Judice: & ita, nulla incœpta Inquiſitione ſpeciali, ex ſola generali, proſequi ad me condemnandum, ut dictum eſt; tum quia ita me poteſt gravare in generali Inquiſitione, quod in ſpeciali cogar ſuccumbere. Et per hoc melius eſt, quod, dum ipſe juridicam Viſitationem intimat, fiat recuſatio in modo, ac forma, alias tradita.

61. Fundamentum hujus aſſertioois eſt doctrina Abbatis, qui in Commentario *Canonis in cap. Ad petitionem num. 3. de Accuſat.* tradit, quod, formata Inquiſitione generali contra certum *Collegium*, poteſt quilibet de Collegio per ſe, & ſingulariter opponere cootra Inquiſitionem; quia cujuslibet ſingulariter intereſt, cum agatur de intereſſe, & pœoa cujuſque. Si ergo, poſt formatam Inquiſitionem, quilibet de *Collegio* poteſt excipere appellando, aut aliter cootra eam agendo, oempe per impugnationem formæ ſervatæ, vel per allegationem incompetentiæ Judicis, & ſimilia; hoc idem poterit ante cœptam Inquiſitionem, ſi quid ei competat contra perſonam, aut authoritatem Judicis: Non enim aliqua eſt ratio, quare hoc poſſit poſt, & non ante. Si enim a Jure conceditur appellatio poſt gravamen illatum, conceditur etiam recuſatio ratione gravaminis, quod timetur inſereodum.

62. Remanet ſola difficultas, ſi per recuſationem ab illo uno, remanet impedita juriſdictio reſpectu aliorum in Judice tum Ordinario, tum Delegato? Pro hoc dico: quod judicialis Viſitatio, ſive generalis Inquiſitio, aut fit de uno, vel pluribus delictis a Conventu, (ut *Collegium*, ſeu *Univerſitas* eſt,) commiſſis; aut de uno delicto tantum, in quod tamen omnes, vel multi de Conventu, ut ſinguli, concurrerunt; aut de multis delictis, de quibus non omnes Fratres, ſed diverſi tantum ſupponuntur Rei, puta unus de uno, alius de alio? Hanc diſtinctionem colligo ex doctrina *Abbatis in cap. Dilectus filius. num. 11. de Simon.* Ubi ait, quod licet *Collegium*, ſive *Univerſitas* oon habeat corpus vivens, verum, phyſicum, quod requiritur ad vere, & phyſice delinquendum; tamen habet quoddam corpus morale, quod, per fictionem juris, poteſt delinquere, & ita accuſari, & puniri; & hoc de delictis tum commiſſionis, tum omiſſionis. Et licet revera illa delicta ſint patrata a ſingulis hominibus *Communitatis*, tamen non fuerunt a ſingulis, ut ſingulis, ſed ſiogulis, ut omnibus, & ſic ab uno, quod reſultat ex his omnibus, quod vocatur *Collegium*, *Univerſitas*, *Communitas*; *&c.* Ad hoc porro, quod *Univerſitas* tota dicatur deliquiſſe uno, vel pluribus delictis; oportet quod hoc fuerit ex determinatione, ac deliberatione *Collegialiter* facta, ut colligitur ex *Gloſſa in l. Aliud. §. Refertur. ff. de Reg. jur. Bart. in l, Aut facta ff. de Pœn. Io: And. in cap. Felicis. ec. tit. in 6.* Si vero ſinguli de *Univerſitate* ad unum, vel plura crimina concurrerunt, etiamſi facerent pulſare Campanam *Communitatis*, aut elevarent vexillum publicum, noo tamen diceretur crimen commiſſum ab *Univerſitate*, quia non præceſſit deliberatio; & ſicut in primo caſu punitur *Univerſitas*, ut talis eſt, illa pœna, cujus eſt capax; ita in ſecundo caſu puniuntur ſinguli de *Univerſitate*.

Ex hoc ergo deducitur, quod in primo caſu, quia unus eſt Reus de uno, vel pluribus delictis, qui Reus eſt ipſa *Univerſitas*, ſi contra Judicem militat exceptio Recuſationis, interpoſita ab uno de illa *Univerſitate*, remanet impeditus, quo ad omnes cæteros. Et ratio eſt, quia Juridictio iſtius Judicis eſt individua: quia eſt unus tantum Reus, puta *Univerſitas*, & unum fertur judicium, & per unam Sententiam, ut de ratione individuorum in jure ſcribit *Ludovicus Romanus conſ. 66. per tot. & conſ. 195. verſ. Solutio. circ. fin. apud Tuſc. litt. I. concluſ. 102. num. 37. & 45.* Si ergo Judicis juriſdictio remanet impedita reſpectu Recuſationis ab uno factæ, remanet totaliter impedita, & procedere oon poteſt; & ſi Judex, non obſtante Recuſatione procederet, comprehendendo Recuſantem, & alios, Proceſſus eſſet ipſo jure nullus, ratione connexitatis, quam in hoc facto habent non Recuſantes cum Recuſante, ut egregie ſcribunt *Caſtrenſis in l. Si ex falſis. C. de Fid. inſtr. Gloſ. in cap. Accuſatus. §. Eum. in verb. Judicarl. de Hæret. in 6. & Abb. in cap. Conſtitutus. de Reſcr. & in cap. Cum inter de Sent. & re. judic. ubi Felia. num. 6. & 7.*

63. Pariter ſi eſt unum delictum tantum, in quo omnes, ſive multi, ut ſinguli, concurrerunt, recuſato Judice ab uno ex illis, impeditur reſpectu aliorum etiam juriſdictio: ſiquidem, quia unum eſt crimen, & per unam Sententiam debet terminari judicium, & Recuſans eſt connexus cum aliis, juriſdictio Judicis eſt individua: & ita ſi per Recuſationem infirmatur quo ad unum, eſt impedita quo ad omnes. Si autem ſunt diverſa, & ſeparata delicta, & Delinquentes; tunc licet remaneat impeditus reſpectu delicti, ad quod concurrit Recuſans, non tamen reſpectu aliorum. Et ideo in tali caſu debet abſtinere ab Inquiſitione, & omni actu judiciali contra Recuſantem; ſed contra alios poteſt libere procedere.

IV. Quæritur: An liberum ſit Prælato, toties quoties voluerit, Viſitationem juridicam inſtituere?

SUMMARIUM.

64. *Provinciales poſſunt viſitare toties, quoties voluerint.*
Poteſt juridice viſitare quoties expedire judicaverit.

65. *Conſulitur aliquando viſitatio juridica.*
Rationes ad hoc.

64. RESpondeo: quod, ut alias probavimus, Provinciales Miniſtri, & alii habentes juriſdictionem viſitandi, noo ſolum ſemel, aut bis in anno viſitare poſſunt, ſed toties, quoties expedire judicaverint. *Lezan. Summ. verb. Viſitator.* Difficultas ſola eſt, ſi liberum ſit illis, conſuetam Viſitationem Paternalem in judicialem commutare. Dico ergo, quod, ut ſupra probavimus, ad inquirendum judicialiter de delictis in generali, nulla requiritur diffamatio, ſed ſufficit quæcumque ſuſpicio tantum veroſimilis, aut probabilis. Prout enim optime advertit *Paſſerin. Trib. Regul. q. 8. art. 8. n. 38.* nullibi invenitur in jure, quod ad generalem Inquiſitionem delictorum prævia requiratur diffamatio; ſed *Canones* hanc requirentes, loquuntur de Inquiſitione ſpeciali, contra certam perſonam. Ad hoc ergo, quod Prælatus ſic valeat mutare paternam Viſitationem io judicialem, nihil requiritur, ſed hoc poteſt pro libito; quando oempe ipſe, qui bene cognoſcit oves ſuas, poteſt legitime ſuſpicari, in illo Conventu eſſe tales tranſgreſſiones, quibus ſummovendis non par ſit charitativa monitio Patris, ſed requiratur ſevera diſtrictio Judicis.

65. Nec dicendum, ex hac novitate Fratres eſſe turbandos, maximeque conducere Superiori, quietam Provinciam tenere: attento maxime, quod ex levi ſuſpicione ſi ille ſe movet, levem, & de facili credulum ſe prodit; & per viam paternæ Viſitationis poteſt, ut ſupradictum eſt, habere notitiam tranſgreſſionum, & tunc punire. Quia reſpondeo, quod etiam *Achab Rex* impius improperatus eſt *Eliæ*, qui zelabatur honorem Dei, hæc verba 3. *Reg. cap. 18. verſ. 17. Tu ne es ille, qui conturbas Iſrael?* Reſpondit autem Propheta: *Non ego turbavi Iſrael, ſed tu, & domus Patris tui, qui dereliquiſtis mandata Domi-*

ni

Digitized by Google

ai. Sic poteſt zelans Prælatus reſpondere: quod nempe turbatio Religionis non eſt a Prælato puniente, ſed a ſubdito patraate delicta. Quod ſi iſte turbatur, dum contra eum inquiritur; ſibi, & malæ ſuæ vitæ imputet, quod turbetor. Nec, pro conſervanda pace Provinciæ, debet Subditos ſontes impunitos dimittere. Quia concordia malorum non eſt pax; *quia, non eſt pax impiis*, ſed bellum contra Deum. Si pax aſt ſervanda, ea nempe, quam reliquit Chriſtus, ſervanda eſt cum juſtitia. *Juſtitia enim, & pax aſculatæ ſunt*. Juſtitia porro commutativa in ordine ad Populum duo reſpicit, nempe præmium bonorom, & pœnam malorom; quod ſi hæc Prælatus curabit, verum pacem habebit. Moveri ad omnem relationem, & dare locum cuilibet præoccupanti (ut ſibi imponatur contra proximum) male informandi, & præcipitanter moveri ad puniendum ex ſimplici dicto Referendariorum, (qui, ut in pluribus, loquuntur ad genium, & commodum ſui, non ad zelum, & profectum Religionis) damnabile vitium in Superiore eſt, quod illum levem, & inconſideratum prodit. Sed ad omnem relationem moveri ad ſuſpicandum malum, & ad procedendum a ſuſpicione ad inveſtigationem veritatis, laudabile eſt; nec hoc eſt indicium levitatis, ſed teſſera zeli. Quod poſtea æque bene per Viſitationem paternam detegantur delicta, ſicut per judicialem, hoc falſum eſt. Siquidem, ut in pluribus, illa fit perſunctorie, & a multis tenetur tanquam quid cœremoniale, nec mandatum Superioris de revelando, credunt obligatorium; & ideo tacent, quæ non tacerent, adacti per juramentum in judiciali. Ideo aliquando judicialem Viſitationem, præ paterna, Superioribus ſuadeo.

Paſſim autem hanc facere, non conſulo: ſicut alias conſului Prælatis, potius paterne, quam judicialiter procedere. Hanc præſcribo, quando ipſis, qui norunt ingenium oviam ſuarum, eſt res cum Subditis in malo obfirmatis, nec aliquis per paternas monitiones, profectus eſt. Si viſitat Conventum, in quo degant hujuſmodi farinæ plures, quos ſcit, ita incorrectos, protervoſque adhuc vivere, Prælatus viſitet judicialiter, quia boni Religioſi de tali dyſcolia nihil paterne dicent. Ita enim ratiocinantur: Prælatus ſcit eos, ac eorum malos mores, nec caſtigat: Ad qoid replicaſſe, quod ipſe novit, nec emendare curat? Hoc autem non facient timorati Religioſi, quando Superior juridice viſitabit; Sed ſtrenue loquentur, & ita perverſi per punitionem corrigentur.

V. Quæritur: Apud quem remanere debeant acta proceſſus?

SUMMARIUM.

66. *Acta originalia debent remanere penes Scriptorem, ſeu Notarium.*
Notarii intereſt, quod acta originalia non vitientur.

67. *Corrigi debet abuſus, qui eſt apud nos, ut Judex teneat acta originalia.*
Finito proceſſu, acta ſunt Provinciali conſignanda.

66. **R**Eſpondeo: quod in *Decretali Cap. final. junct. gloſ. in verb. Judices. ubi Abb. n. 2. verſ. Nota bene. de Probat.* habetur, quod *acta* cujuſdam cauſæ *originalia dicebantur apud Judices remanſiſſe*: ex qoo colligit *Gloſſa*, quod acta originalia ſemper remanere debent apud Jodicem, ſive Scriptorem. Sed alternativa iſta loquutio *Gloſſæ*, ex ſententia *Abbatis*, debet ſic accipi: quod per iſtam *Decretalem* ſuppleatur diſpoſitio facta in alia, *cap. Quoniam de Probat.* in qoa decernitur textualiter, quod *originalia penes Scriptores remaneant*. Ita ut debeat intelligi, quod acta non ſolum penes Scriptorem, ſed etiam penes Judicem remanere debeant. Sed iſta ſententia *Abbatis* non videtur habere fundamentum, quia clarum eſt, quod non poteſt eſſe niſi unum exemplar originale, aliod vero ejus tranſumptum. Porro, ex diſpoſitione Conciliari ſecundæ *Decretalis* citatæ, debent originalia apud Scriptorem ſervari; relinqoitur ergo, quod apud Judicem non poteſt remanere niſi tranſumptum. Unde *Abbas* ipſe *in cap. Quoniam contra. num. 4. verſ. Tertio*, inhærendo ſententiæ *Joannis Andreæ de Probat.*, dicit, quod in *Decretali* primo citata nihil decernitor de jure, ſed narratur tantum, quid de facto, dicendo: quod acta originalia remanſerant apud Judicas: Unde concludendum videtur, qood parum ſit curandum de opinione illius *Gloſſæ*; ſed ſtandum eſſe diſpoſitioni *Textus Conciliaris* adducti, & originalia penes Scriptoram debere remanere. Accedit huic decreto Concilii ratio naturalis, quam innoit *Abbas* loco proxime citato. Et eſt: Quod ſi dubitaretur de ſcriptura *Natarii*, quod nempe foerit alterata, ſeu falſificata, teneretur *Notarius* de hoc docere, & rationem reddere: ſua ergo intereſt, ut bene cuſtodiantur acta; unde, & apod eum debent remanere. Et ut ſcribit *Jo. Andreæ* ibidem citatus, de facto ſervatur, quod ſi *Notarii* ſint officiales Epiſcoporum, Comitum, vel Rectorum Civitatum, coguntur, finito officio ipſorum, dimittere acta in camera Officii.

67. Apud nos mos eſt, quod acta proceſſus conſerventur penes Provincialem, ſeu Judicem. Sed iſte bonus uſus non eſt, tum quia eſt contra diſpoſitionem Conciliarem citatam: tum quia periculoſum pro Actuario eſt, ſi reperiretur in aliqua parte ſcriptura vitiata, quia ipſe deberet de tali vitio rationem reddere: tum quia in caſu falſificationis difficile eſt judicare, an vitium fuerit a Judice, vel a *Notario*, cum in manibus utriuſque proceſſus fuerit: tum, quia facilius eſt, quod, cum jactura aliqnando Fiſci, aliquando Rei, falſificetur a Judice, qui non timet caſtigari, quia regulariter non habet in Provincia Judices ſupra ſe, quam a *Notario*, qui faciliter poteſt a Judice daprehendi, & caſtigari. Debet ergo malus iſte uſus mutari, & ad legom normam cuſtodiri proceſſus apud Actuarium, & ſi Judex vult ipſum penes ſe cuſtodire, non debet *Notarius* illi acqoieſcere, quia eſt contra jos. Nec poteſt Judex eom cogere, quia imminerat *Notario* periculum propriæ infamiæ, ſi forte corrumperentur acta illa; nec tenetur *Notarius*, cum tali periculo, ipſi obedire. Verum tamen eſt, quod, terminata cauſa per ſententiam finalem, debet *Notarius* Judici conſignare omnia acta, ut juxta Statuta io Archivio reponantur; eo quia *Notarius* tunc officio ſuo functus eſt.

TITULUS DUODECIMUS.

Exceptio.

TEXTUS.

§. I. Hic eſt ultimus modus procedendi, & poteſt bifariam iniri; nimirum Civiliter, & Criminaliter. Civilis Exceptio eſt, dum repellitur Judex, Teſtis, ac Electus, vel Eligendus; contra quos adducuntur inhabilitates, excluſiones, & nil aliud intenditur, niſi ipſorum repulſio a recenſitis muneribus, nulla autem ipſorum punitio. Hinc quæcumque talis Exceptio, ſi probatur, quia Judex, Teſtis eſt inimicus, infamis, &c; tunc repellantur a judicio, & a teſtimonio, nulla tamen illis, nec ordinaria, nec extraordinaria pœna imponitur. Pari modo, nec Excipiens talionis pœna plectendus eſt, ſi excipiendo non probat, ſed ſub judicio, & teſtimonio talium remaneat. Præterea ſine Excepto præſente, & Excipiente, nullo modo Judex poteſt proceſſum Exceptivum incipere. Præcipue, ubi de Electione, & Electo ageretur.

SUMMARIUM.

1. *Exceptionis diffinitio.*
   Exceptionis plures ſpecies ex Hoſtienſi.
2. *Exceptio eſt ſpecies Accuſationis.*
   Dividitur in Civilem, & Criminalem.
   Civilis, quæ ſit?
   Omnes, qui ad judicium adhibentur, poſſunt repelli.
   Pariter contra aſſumptos, aut aſſumendos ad Dignitates poteſt Excipi.
3. *Ex civili Exceptione nulla pœna incurritur.*
   Sed Judex tenetur ex officio procedere contra Exceptum ex delicto.
   Probationes pro Exceptione civili non ſufficiunt ad puniendum criminaliter.
   Neque etiam in cauſa criminali civiliter tractata.
4. *Excipiens non punitur talione, ſi excipiendo deficit in probatione.*
   Sine Exceptoris, & Excepti præſentia nequit incipi proceſſus Exceptivus.
   Accuſatio nequit fieri per Procuratorem.

COMMENTARIUS.

1. EXCEPTIO poteſt diffiniri, quod *ſit actus judicialis, per quem aliquis repellitur ab aliquo faciendo, obtinendo, vel poſſidendo*. Actus iſte eſt oppoſitio, quam proponit aliquis, ſive Reus, ſive Actor. Oppoſitio autem hæc eſt directa *ad repellendum* aliquam perſonam a *faciendo aliquid*; puta Judicem a judicando; Actorem ab accuſando; Teſtem a teſtificando; *Notarium* a ſcribendo; *Peritum*, *Arbitrum*, *Conſiliarium* a muneribus ſuis in aliqua cauſa. *Vel ab obtinendo*; ut quando Exceptio proponitur contra aliquem, ne ad Prælaturam eligatur. Vel ab aliquo *poſſidendo*; quando nempe in tempore debito Excipitur contra Electum, ut non confirmetur, vel poſt confirmationem, ne Prælaturam adeptam poſſideat. Exceptionum autem plures ſunt ſpecies; aliæ enim ſunt dilatoriæ; aliæ peremptoriæ; aliæ anomalæ; aliæ perpetuæ; aliæ temporales; aliæ odioſæ; aliæ favorabiles; aliæ inductæ a rigore juris; aliæ a naturali æquitate; aliæ ſunt in rem; aliæ in perſonam, & qui eas vult videre adeat *Hoſtienſem. Summ. Rubr. de Except. verſ. Quæ ſit Exceptionum. num. 2.*

2. Quia vero prædictæ diviſiones parum faciunt pro noſtro foro Regulari, ideo tractabimus tantum de *Exceptione*, quæ poteſt nobis competere. *Hic ergo eſt ultimus modus procedendi* in judicio apud nos. Vel enim Judex procedit *ex officio*, ut in Inquiſitione generali, & Denonciatione, vel ad inſtantiam Partis, ut in Accuſatione & Exceptione; quæ tamen optime reduci poſſet ad Accuſationem, cujus eſt ſpecies. *Poteſt vero biſariam iniri, nimirum Civiliter, & Criminaliter.*

Civilis Exceptio eſt dum repellitur Judex, Teſtis, &c. Non ſolum autem poſſunt repelli iſti, ſed etiam omnes, qui ad judicium adhibentur, puta *Actuarius*, ſive *Notarius*; *Peritus* in judicanda qualitate delicti; *Aſſeſſor*, ſive *Conſiliarius* a Judice adhibitus; *Conjudices, ut Cuſtos, Diffinitores, &c.* Sicut enim iſti omnes recuſari poſſunt, ut alias dictum eſt; ita etiam contra eos poteſt excipi, quod perinde eſt. Pariter *Electus, vel Eligendus* ad Prælaturam, Officia, Perſonatus, in Religione, *contra quos adducuntur Inhabilitates*, puta ex defectu ſcientiæ, peritiæ, ætatis, natalium, &c. *Excluſiones*: ut quod eſt excommunicatus, infamis, inimicus, corruptus, &c. *Et nil aliud intenditur, niſi ipſorum repulſio a recenſitis muneribus, nulla autem ipſorum punitio.*

3. *Hinc quæcumque talis Exceptio, ſi probatur*, quod nempe *Judex, vel Teſtis, Actor*, ſeu *Accuſator, Notarius, Peritus, &c. eſt inimicus, infamis*, excommunicatus, ignorans, corruptus, ſubornatus; tunc repellentur Judex, & Peritus a judicio ferendo, Notarius a ſcribendo acta, Conſiliarius a conſulendo, *& a Teſtimonio* Teſtis. *Nulla tamen illis, nec ordinaria, nec extraordinaria pœna imponitur*. Hoc autem accipiendum eſt quantum ex vi exceptionis probatæ, non tamen, quod ex probatione criminis, ratione cujus fit exceptio, Judex ordinarius non poſſit procedere contra talem criminoſum. Imo tenetur ſpecialiter contra ipſum inquirere *ex officio*; per talem enim probationem in judicio factam, crimen factum eſt publicum juris, ratione cujus tenetur Judex ordinarius *ex officio* procedere, ut poſt *Jacob. de Belviſ. Pract. Crim. fol. 28. Boſſ. tit. Quomod. proced. per Except.* docet *Clar. quæſt. 19. verſ. Unam tamen num. 1. & 2.* & nos alias diximus. Verum tamen eſt, quod probationes factæ ad probandam Exceptionem civilem, non poſſunt inſervire Judici, ad procedendum criminaliter; puta devenienda ad condemnationem, ſuppoſitis talibus probationibus in judicio civili; ſed tantum inſerviunt ad inquirendum, & faciendum novum proceſſum criminalem: quia acta facta in judicio civili non faciunt fidem in criminali, ut communiter tenent *Felin. in*

cap.

cap. At ſi Clerici. num. 26. *de Judic. Ripa. in l.* 2. *n.* 40. *C. de Edén. Pract. Conrad. fol.* 283. *num.* 10. *Villalob. Comm. opin. lit. A. num.* 47. *& Diaz. Regul.* 10.: & hoc non ſolum, quando eſt cauſa civilis, ſed etiam, quando eſt criminalis, ſed civiliter tractata ut habent *Abb. in cap. Per inquiſitionem. nu.* 12. *de Elect. Bern. in cap. Qualiter. il* 2. *de Accuſ. num.* 87. *Apoſtil. de Angel. de Maleſ. verſ. Et ad querelam, apud Clar. quæſt.* 54. *verſ. Et hoc quidem. num.* 3.

4. *Pari modo nec Excipiens talionis pœna plectendus eſt, ſi excipiendo non probat.* Cum enim non intenderit pœnam contra Exceptum, æquum eſt, quod etiam ipſe deficiens nullam pœnam ſubeat, ex *Specul.* 3. *par. tit. de Excep. num.* 3.; *Sed ſub judicio, & teſtimonio talium remaneat*; hoc eſt, quod ſubeat *judicium* illius Judicis, & teſtimonia illorum Teſtium, contra quos exceptionem propoſuit. *Præterea ſiac Excepto* (hoc eſt illo contram quem proponitur Exceptio) *præſente, & Excipiente*, (ſive Exceptore, quod idem eſt), *nullo modo poteſt Judex proceſſum exceptivum incipere, præcipue ubi de Electione, & Electo ageretur.* Sic tenet *Rodericus Pract. Crim. Tit.* 10. *num.* 2. Et ratio eſſe poteſt, quia Exceptio, maxime contra Eligendum, vel Electum, eſt ſpecies Accuſationis, in qua requiritur, Accuſatorem, & Accuſatum præſentes eſſe Judici per ſe; nequeunt enim intervenire per Procuratorem.

T E X T U S.

§. II. Si quis excipit contra Electum, & Exceptionem non probat, pœna arbitraria puniri debet. Si contra Eligendum, mitiori pœna mulctandus eſt, ut falſis criminationibus aditus occludatur.

S U M M A R I U M.

5. *Exceptor non probans, qua pœna mulctandus?*
Pœna non debet excedere privationem vocis paſſivæ.
Ratio ad hoc.
Plus punitur deficiens Exceptor contra Electum, quam contra Eligendum.
Punitur tantum quando objicit crimen contra Exceptum.

C O M M E N T A R I U S.

5. EX eo, quod Excipiens contra aliquem, (ad hoc, quod Dignitatem per electionem non obtineat, aut per confirmationem non poſſideat) eſt ad modum Accuſationis; ideo quemadmodum in Accuſatione, ſi Actor deficit in probando crimen, pœna talionis punitur, ut ſupra dictum eſt, ita etiam *ſi quis excipit contra Electum, & Exceptionem non probet, pœna arbitraria* Judici *puniri debet*. Arbitrium porro, in hoc caſu, deberet regulari quantum ad hoc, quod ſcilicet non excederet privationem vocis paſſivæ. Ratio eſt, quia cum Exceptio ſit ad inſtar Accuſationis, ſicut in Accuſatione deficiens punitur pœna talionis, ita debet fieri in Exceptione. Pœna porro privationis vocis paſſivæ, optime correſpondet: ſiquidem Exceptio probata civiliter non aliud gravamen infert, niſi privationem Dignitatis obtentæ *initiative* tantum; puta per ſolam electionem, & non *complete*, quia hoc ſit per confirmationem; & proinde Exceptus damnum pateretur tantum, ac ſi voce paſſiva privatus eſſet; unde & ſimilis pœna, ad plus, danda eſt Exceptori non probanti.

Quia vero plus læditur, qui excluditur a Dignitate, quam conſequutus eſt per electionem, illo, qui tantum repellitur ab eadem conſequenda, ideo diſponitur, quod *ſi contra Eligendum* non probatur Exceptio, *mitiori pœna mulctandus eſt* Exceptor, quia minus malum ex Exceptione probata reſultaſſet. *Ut falſis criminibus aditus præcludatur.* Ex hac ultima periodo *Textus* elicitur, quod non ſemper debet puniri Excipiens, ſi deficit, ſed ſolum, quando objicit contra Exceptum aliquod crimen pro fundamento Exceptionis. Poteſt enim quis eſſe irregularis ex defectu, & objici ſibi Exceptio ex hoc capite, ut dicendo, quod eſt impeditus podagra, ſurdus, aut epylepticus; vel poteſt fieri Exceptio ratione ætatis, aut aliorum, quæ nullam ſapiunt infamiam, nec politicam, nec legalem. In tali caſu, Excipiens nullo modo criminaretur Exceptum. Si ergo pœnæ arbitrariæ imponuntur Excipienti non probanti, *ut falſis criminationibus aditus occludatur*, ſequitur, quod ubi non eſt falſa criminatio, nulla debet ſubiri pœna, & ſic concludendum eſt, quod ſi ſit Exceptio, quæ nullam omnino ſapiat famæ jacturam, ut eſſet Exceptio ſuper ætate, aut infirmitate, nullo modo vitioſa, ſed merè naturali, nullam omnino pœnam debet portare Exceptor deficiens.

T E X T U S.

§. III. Criminalis Exceptio non ſolum intendit excludere, ſed punire Excluſos de objectis criminibus, & probatis: & tunc naturam Accuſationis induit; unde Exceptor deficiens puniri debet. Si Civilis ſit Exceptio, in eodem Proceſſu determinanda eſt: Si criminalis, in alio.

S U M M A R I U M.

6. *Excipientis duplex finis.*
In Exceptione civili ſimplex eſt finis, in criminali duplex.
Exceptionem criminalem pallians ſub nomine civilis, puniendus eſt, ſi deficit.
7. *Exceptio criminaliter intentata induit naturam Accuſationis.*
8. *Præſumptiones ex quibus finis Exceptoris deprehenditur.*
Plus amatur propria indemnitas, quam offenſio alterius.
9. *Malignitas quorundam Excipientium.*
Debent iſti puniri pœnis Statutorum.
10. Civilis *Exceptio terminanda in eodem Proceſſu, in quo proponitur.*
Criminalis *requirit aliam Proceſſum.*
Ratio prædictarum.

C O M M E N T A R I U S.

6. FInis Excipientis poteſt eſſe, aut ſimplex, aut duplex. Simplex quidem, ſi ſolummodo intendit impedire Exceptum ab eo, quod ipſe inten-

intendit, puta a judicando, teſtificando, aut obtinendo Dignitatem, & hæc eſt civilis Exceptio. Duplex autem, quando eſt *criminalis Exceptio*, per quam Excipiens *non ſolum intendit excludere* ab iis, quæ Excluſus intendit; *Sed* etiam *puniri Excluſus de objectis criminibus, & probatis*. Hic autem advertendum, quod Excipientis malitia non debet ſibi patrocinari, neque ex illa debet ipſe ferre commodum. Poteſt enim eſſe, quod Excipiens ſe declaret, proponere Exceptionem *civiliter*, revera autem occultet intentionem, per quam, ſi pateret, redderetur Exceptio *criminalis*. Hoc quidem eſt, quando proponit crimen, tanquam fundamentum Exceptionis: quemadmodum ſi diceret, Judicem, aut Teſtem, eſſe ejus inimicum; quia ſtuprum commiſit cum Sorore Excipientis, ob quod, multo tempore, Excipiens tetendit inſidias Excepto, ut eum occideret, & ſic facti ſunt inimici: Vel exciperet contra *Cajum*, ne eligatur, quia Simoniam commiſit cum *Sejo*, dando illi pecuniam, ad habendum ſuum ſuffragium. Tali caſu Excipiens, licet *civiliter*, tamen nocet Excepto, & animum nocendi palliatum habet, ſicuti Denunciatur; quia crimen Superiori denunciat, dicens ore, ſe non intendere pœnam Denunciati, quamvis corde concupiſcat. Scit enim, quod ſi Prælatus ſcit crimen Subditi, tenetur *ex officio*, & in conſcientia contra Criminoſum procedere, & hoc modo intentum ſuum obtinet, puta punitionem Delinquentis, licet intentionem non prodat. In hoc ergo caſu Exceptor deficiens, debet puniri pœna arbitraria, ſicut fit cum Denunciatore non probante, ut paulo ſupra diximus. Et circa hoc adverto, quod *Abbas in cap. Super his. num. 3. verſ. Ultimo nota, de Except.* dicit, quod quantumvis, pro fundamento Exceptionis, proponatur crimen, non tamen Exceptio evadit *criminalis*, ſi Excipiens non intendit punitionem talis criminis. Sed intentio *Abbatis* non eſt, niſi probare, quod in tali caſu Exceptus poteſt per Procuratorem reſpondere, ut fit in cauſis civilibus, nec tenetur per ſe reſpondere, ut fit in criminalibus. Sed negari non poteſt, quod apud nos, aliquo modo, ſeu materialiter, *criminalis* non ſit, cum de crimine agatur; & Excipiens Intentionem abſcondat, ſimulans ſe tantum *civiliter* Excipere, ſciens, quod Judex de tali crimine Exceptum puniet, (ſicut ſi ipſe punitionem intendiſſet criminaliter excipiendo;) licet mitiori pœna.

7. Quando vero *criminaliter* excipit, & duplicem habet intentionem, *tunc naturam Accuſationis induit*. At hic ſubtiliter eſt diſtinguendum: Vel enim intentio Excluſionis eſt principalis, & punitionis acceſſoria; vel vice verſa? In primo caſu verum eſt, quod *naturam Accuſationis induit*, hoc eſt, non eſt formaliter Accuſatio, cujus primus finis eſt punitio, ſed ſimilitudinaria: Quia in hac Exceptione quæritur etiam pœna Excepti, ut in Accuſatione; ſed non quæritur pœna primo, ſed ſecundario: primo enim intenditur ab Excipiente indemnitas, aut propria, aut Reipublicæ; ſecundario autem pœna Excepti; & ideo talis Exceptio *habet naturam*, ſed non formalitatem *Accuſationis*. Quando vero primo intenditur punitio criminis, & ex conſequenti Exceptio; tunc eſt vera Accuſatio: a termino enim ſpecificatur motus; unde ſi Excipiens primo tendit in punitionem criminoſi Excepti, patet, quod hæc eſt terminus motus accuſationis, & ejus Exceptio eſt vera, & formalis accuſatio, & nomine tenus Exceptio; unde regulanda tunc eſt ad formam accuſationis, inſcribendo, & dando libellum, prout fit in vera accuſatione. *Unde Exceptor deficiens puniri debet*. Sed qua pœna? Pœna quidem arbitraria, ſi Excluſio eſt primo intenta. Si vero punitio criminis oppoſiti eſt principale motivum, debet eſſe pœna talionis; quia in tali caſu, Exceptio eſt vera accuſatio. Sed quia difficile eſt, quod Judex poſſit cognoſcere, quandonam Exceptor intendit principaliter punitionem criminis, & acceſſorie Excluſionem, aut vice verſa? ideo dicendum eſt quales ſint, & quæ præſumptiones, per quas alterum iſtorum concludi poteſt.

8. Dico ergo, quod in caſu, quo Excipiens ſit Reus in aliqua cauſa criminali gravi, & nulla ſibi ſuppetat major defenſio, quam Exceptio perſonalis contra Judicem, aut Teſtem unum, a quo ſolo pendet integra probatio delicti, quantumvis Exceptio ſit propoſita criminaliter, poteſt præſumi quod ipſe primo, & principaliter ſui defenſionem intendat, & pœnam alterius conſequenter. Ratio eſt quia naturaliter plus amatur propria indemnitas, quam offenſio alterius, hæc enim ad illam ordinatur. Si vero poteſt alio modo ſe defendere, & tamen eligit viam accuſandi per Exceptionem; vel ſi nihil ipſi prodeſt talis Exceptio, (ex eo, quod ſi excluditur iſte Teſtis, ſuppetunt alii multi, per quorum teſtimonia poteſt convinci; & ſi recuſat hunc Judicem, debet nil minus ſubire judicium alterius,) & tamen ſic criminatur excipiendo; ſignum eſt, quod ejus principalis intentio eſt, ut Exceptus puniatur, & ſic Excipiens eſt verus Accuſator. Pariter ſi quis excipit contra *Cajum* criminaliter, ne eligatur, aut ne confirmetur, & ipſe Excipiens non concurrit ad Dignitatem illam; patet quod principaliter intendit punitionem. Si enim intenderet tantummodo illum repellere a Dignitate, exciperet tantum civiliter; tali enim modo ſufficienter remanet impeditus in conſequenda Dignitate; unde excipiendo criminaliter, ſe prodit Accuſatorem, & pœna Accuſatorum puniri debet, ſi deficit.

9. Unum remanet hic monendum; & eſt, quod aliquorum Æmulatorum vitium eſt: indagare defectus illorum, quos æmulantur, & eos ſervare in ſinu. Appropinquante vero tempore electionis, tales defectus produnt Viſitatori, aut Generali, & crimina propalant ad effectum impediendi eum, quem æmulantur, ne eligatur. Ad malignitatem talium puniendam diſponit *Textus* ſupra *Tit. Inquiſitio §. 6.* quod non audiantur, perpetuo actibus legitimis priventur, ac ſint Infames. Sed ponamus, quod unus illorum juridice, & criminaliter ſic excipiat, debet ne audiri? Dico quod non; quia a lege impeditur, quemadmodum repellitur ab accuſando, qui per legem accuſare prohibetur: & debet Prælatus contra ipſum præcitatas pœnas fulminare irremiſſibiliter, niſi evidenter probet, ſe antea neſciviſſe talia crimina, quæ contra Exceptum objectat. Ex alia parte debet Superior *ex officio* inquirere de plano veritatem ſuper talibus, & impedire electionem ne cadat in favorem Criminoſi, cum detrimento Religionis, ſi ille dicitur culpabilis. Imo tenetur etiam formiter procedere, ſi tempus ſuppetit, ne crimina evadant impunita.

10. *Si civiliter ſit Exceptio, in eodem Proceſſu terminanda eſt*. Adverto, quod ad reddendam Exceptionem civilem, aut criminalem, apud nos, facit non ſolum intentio Excipientis expreſſa in forma, ſub qua concipitur libellus Exceptivus; ſed fundamentum, ſuper quo ſtabilitur Excipiens. Si enim hoc crimen in ſe ſit, quantumvis Excipiens dicat ſe civiliter excipere, & Exceptum ſolummodo repellere a judicando, ſeu teſtificando: tamen ſit criminalis Exceptio quo ad punitionem (quia Judex, inter nos, tenetur tale crimen punire) & etiam quo ad modum procedendi. *Quia ſi civili-*

ſit Exceptio, in eodem Proceſſu terminanda eſt; quando nempe, non ſolum Excipiens tantummodo petit, quod Exceptus repellatur; ſed etiam quando fundamentum Exceptionis non eſt crimen. Ut ſi peterem *Cajum* repelli a teſtificando contra me, quod blaſfemaverim; quia ipſe, eſt frater *Seji*, qui accuſavit me; Teſtes, quos producere debeo ad probandum, quod dico, debent examinari in eodem Proceſſu, qui formatur contra me. Sed ſi repello *Cajum* a teſtificando, quia eſt infamis, perjurus, &c. tunc, licet ego petam civiliter, & ſufficiat examinare Teſtes a me productos ſuper perjurio *Caji*, ad effectum illum repellendi; tamen Judex non poteſt, ex officio, ut debet, *Cajum* punire, niſi alium Proceſſum inſtruat. *Proinde*, dicit, *ſi criminalis in alio*: quia enim in Exceptione criminali peto duo; hoc eſt repulſionem, & punitionem Excepti; proinde Teſtes a me producti, examinati in Proceſſu, qui fit contra me, bene faciunt pro me, ad repellendum Exceptum; Sed ſi debet ad mei petitionem puniri, alius Proceſſus eſt neceſſarius.

TEXTUS.

§. IV. Contra Eligendum in ipſo electionis die, Exceptio non debet admitti; niſi tam in promptu eſſet probatio, ut breviſſimo tempore, expediri poſſet Exceptio: Criminalis vero nullo modo audienda, ſed ſuis dilationibus agitari debet, ut Exceptor probare, & Reus ſe tueri valeat.

SUMMARIUM.

11. *Non poteſt produci Exceptio contra Eligendum ipſa die electionis.*
Poteſt fieri, ſi in breviſſimo tempore poſſet probari fundamentum Exceptionis.
Tempus breviſſimum quodnam dicatur in jure?
Hoc determinare, eſt arbitrarium Judici.
Decima pars diei electionis poteſt vocari tempus breviſſimum.

COMMENTARIUS.

11. QUia debet, & bono Religionis conſuli, & indemnitati proximi provideri, recte decernitur: quod *contra Eligendum, in ipſa electionis die, non debet admitti Exceptio*, nempe civilis. Quia dum Prælatus, qui eſt Præſes Capituli, debet vacare in dirigenda electione, præſertim Provincialis, quæ eſt uni diei actificiali alligata ex *Clement. Exivi. §. Cæterum. de verb. Significat.* non ſupereſt illi tempus ad audienda ea, quæ proponit Excipiens, & in ſui defenſionem reſpondet Exceptus. *Niſi tam in promptu eſſet probatio, ut, breviſſimo tempore, expediri poſſet Exceptio*. Hanc probationem non puto poſſibilem, niſi per productionem inſtrumenti authentici, ut ſi fieret Exceptio ſuper ætate, vel natalium qualitate, ad conſequendam Prælaturam, & produceretur atteſtatio Baptiſmatis legalizata, vel copia Sententiæ authentica, per quam ille redditus eſſet perpetuo inhabilis. Examinare enim Teſtes, requirit tempus prolixum; hic autem aſſignatur *tempus breviſſimum*.

Quantum autem tempus poſſit dici *breviſſimum*, difficile eſt determinare; quia aliquando in jure vocatur tempus *modicum*, quod eſt infra decennium; *Gloſ. final. in Clement. 1. de Reb. Eccl. non alie. Soccin. conſ. 32. lib. 1. Paul. de Caſtr. conſ. 4. nu. 3. lib. 1.* aliquando ſeptennium dicitur *modicum*; *cap. final. Ne Prælat. vic. ſuaſ.* aliquando quinquennium; *Hoſtien. in cap. unic. Ut Eccl. benefic.* aliquando biennium; *l. Cum Domini. ff. Locat.* aliquando tempus *breve* dicitur, quod eſt intra triginta dies; *l. 1. §. 1. ff. de Itine. actu. priv.* aliquando factum intra tres dies, dicitur factum *incontinenti*. *Tit. Inquiſitio* §. 7. Unde determinare quodnam tempus ſit longum, vel breve, eſt arbitrarium Judici, ſecundum ſubjectam materiam, ut tenet *Gloſſa in l. 1. §. Quod ait. ff. de Superfic. &* in *Clement. 1. de Reb. Eccl. non alien.* communiter recepta. Poſſet dici, quod cum tempus utile pro electione Capitulari ſit diei artificialis, & decima pars alicujus totius cenſeatur modica, & minime notabilis; ita etiam decima pars diei poſſet dici tempus breviſſimum. Et ita in facti contigentia poſſet ſe Prælatus regulare, quod nempe, ſi contra aliquem coram ſe proponeretur Exceptio, cujus probatio intra duas horas, cum triente, poſſet abſolvi, non poſſet Prælatus Excipientem repellere, prætextu diſpoſitionis hujus *Textus*, ſed teneretur admittere, quia tempus tale eſt *breviſſimum*: Et ſi Prælatus nollet exceptionem admittere, & Excipiens appellaret, & proteſtaretur de nullitate electionis, electio, ſi caderet favore Excepti, redderetur nulla, probata Exceptione. *Criminalis vero nullo modo audienda, ſed ſuis dilationibus agitari debet, ut Exceptor probare, & Reus ſe tueri valeat.*

I. Quæritur: An in Exceptione civili dentur defenſiones Excepto contra Excipientem?

SUMMARIUM.

12. *Differentia procedendi Excipiendo ad defenſam, & ad impediendum conſecutionem Dignitatis.*
13. *Defenſiones debent dari Excepto, ſi aliquod damnum per exceptionem patitur.*

12. REſpondeo: Quod licet in *Textu* complicata ſit materia Exceptionis, quæ fit contra Judicem, Actorem, ſeu Teſtes, cum illa, quæ fit ab illo, qui alium a Dignitate repellere intendit: tamen diſpar eſt utrorumque tum ratio, tum methodus. Ratio quidem eſt, quod in prima, illa exceptio, quæ proponitur, eſt a Reo, qui intendit quoquo modo ſe defendere. Et ideo, ante litem conteſtatam, opponit contra perſonam Judicis, aut Actoris; conteſtata vero (ſaltem apud Nos, ubi Teſtes ſemper examinantur ante Rei conſtitutionem), contra Teſtes: In ſecunda vero, exceptio eſt ab Excipiente, tanquam Actore intendente impedire, ſive repellere alium a Dignitate. Methodus item diverſa eſt, quia in prima proponitur, & terminatur civilis exceptio in Proceſſu eodem: In ſecunda vero ſemper fit Proceſſus ſpecialis. Unde procedere per modum Exceptionis, eſt peculiaris modus contradiſtinctus contra modum per Accuſationem, Denunciationem, & Inquiſitionem, ut viſum eſt; cum ex alia parte Exceptio in primo intellectu ſit quid vagum, quod intrat in omni modo procedendi: In omni enim, conceduntur defenſiones, quæ, ut plurimum, conſiſtunt in exceptionibus contra Teſtes, aut Judicem inimicum &c. De prima autem aliquid dictum eſt,

qu..n-

Digitized by Google

quando locuti ſumus de conditionibus requiſitis in Judice, ac de ejus recuſatione, de Accuſatore, & quiſnam prohibitus ſit accuſare; & dicemus etiam ſuo loco de Teſtibus: hæc enim omnia ſunt veræ Exceptiones, quæ contra Judicem, Actorem, ac Teſtes proponuntur. De ſecunda vero tractamus in ſequentibus Quæſtionibus, quæ maxime poſſunt uſu venire. Sed quia quæſtio hæc poteſt eſſe communis in omni genere Exceptionis, ipſam præmittimus.

13. Dico ergo diſtinguendo: vel Exceptus per hujuſmodi exceptionem aliquod damnum patitur, vel nullum? Si aliquod damnum; debent ipſi dari defenſiones: Si nullum; minime. Ratio eſt; quia ad evitandum damnum, ſive in perſona, ſive in re, ſive in fama, de jure naturæ, ac ſcripto *l. Ut vim. ff. de Juſt. & jur. l. Scientiam. §. 4. ff. ad leg. Aquil. Clement. Paſtoralis. §. Cæterum. de Sent. & re judicat.* debent dari defenſiones, quæ per nullam legem humanam poſſunt tolli. Supponimus vero, quod Excepto veniat damnum ex propoſita exceptione; unde, ad ipſum fugiendum, admitti debet, ad reprobanda oppoſita in exceptione, ſive per Inſtrumenta, ſive per Teſtes. Hinc ſi Actor proſequens injuriam ſuam, accuſaret, ut ſibi damnum per injuriam illatum repararetur, Reus vero per Exceptionem repelleret Actoram ab Accuſatione, ne cauſa contra Reum fieret; certe Actor eſſet damnificatus per Exceptionem, quia remaneret cum illo damno, quod reparare ſperavit in judicio. Hoc videtur pariter in Judice, a quo eſt appellatum. Quia ſi Judex *ad quem* ſententiat tantum ſuper meritis cauſæ, ſuper qua appellatum eſt; citare illum non debet, quia de nullo ejus damno agitur: Si vero agere intendit contra illum, condemnando eum de juſtitia male adminiſtrata; tunc debet citari, ad hoc ut ſe poſſit defendere, pro ut alias fuit dictum; agitur enim de damno ſuo. Cum itaque in Exceptione, quæ proponitur contra Eligendum, ſemper interveniat damnum Excepti; tum quia privatur Dignitate, quam ſperat: tum quia patitur jacturam famæ, ſi fundamentum Exceptionis ſapit aliquam turpitudinem; hinc reſolvendum, quod quantumvis Exceptio civiliter proponatur, ſemper Excepto Eligendo debent dari defenſiones.

II. Quæritur: Quomodo proponenda ſit Exceptio contra Eligendum?

S U M M A R I U M.

14. *Abſentes, & præſentes in jure, qui dicantur?*
Qui vult excipere, quando poſſit dici præſens?
Exceptio poteſt proponi per litteras.
Si eſt civilis, poteſt tractari per Procuratorem.
15. *Forma proponendi exceptionem.*

14. RESpondeo: Quod, ut ordinat *Textus* ſupra, oportet, quod Excipiens, & Exceptus ſint *præſentes*; & hoc non debet accipi de *præſentia* ſtricta, ſive phyſica, ſed lata, & morali, juxta quam dicitur eſſe *præſens*, qui per multum ſpatium non diſtat. Difficile quidem eſt determinare, quando aliquis poſſit dici *præſens*, in ordine ad aliquod agendum, vel conſequendum, ob varietatem legum, quæ diverſimode loquuntur, prout Doctores exponunt. *Abſentes* enim aliquando, vel *præſentes* dicuntur, qui non ſunt, vel ſunt in Civitate, aut loco ſervitii: *l. Quoties. C. de Legatis. lib. 10. Caldevin. conſ. 3. de Conſtit. in fin.* aliquando qui ſunt in alieno, vel proprio Territorio: *Bart. in l. 2. §. 1. ff. de Duo. re. Bald. in l. Sciendum. ff. de Fidejn. Angel. & Gloſſ. in Autenth. ead. tit.* aliquando qui ſunt ſub diverſo, vel eodem Præſide, vel Ducatu *Alex. conſ. 89. num. 18. lib. 5.* aliquando qui ſunt, vel non, in loco, ubi habent domicilium: *Paul. de Caſtr. conſ. 94. verſ. Super eo. lib. 1.* ac undecim modos *abſentiæ*, & ex conſequenti etiam *præſentiæ*, enumerat *Apoſtillator* ad *Ludovicum Romanum conſ. 454. num. 5. verſ. A Civitate.* Quantum autem ad caſum noſtrum, cenſerem, quod ad effectum excipiendi contra aliquem, tempore, quo Vocales Capitulares, nec ſunt congregati, nec de proximo congregandi, *præſens* dici poſſit ille, qui eſt in Provincia: Si vero ſunt de proximo congregandi, quia jam litteræ citatoriæ Capituli emanarunt, *præſentem* diceram, qui vocatus a Prælato poteſt intra unam, vel alteram diem, venire: Si ſunt congregati, vocarem *præſentem* eum, qui parum diſtat, & vocatus, eadem die poteſt comparere. Ducor; quia licet Proceſſus Exceptivus nequeat incipi, niſi præſente Excipiente, qui libellum Exceptionis Judici porrigat juxta formam, de qua infra; & a Judice etiam interrogetur, ut ſibi plus pateat fundamentum Exceptionis: tamen poteſt etiam per litteras fieri Exceptio, manifeſtando ſcilicet Prælato intentionem, quam habet excipiendi, & petendo litteras obedientiales adeundi Prælatum ipſum, ad effectum proſequendi Exceptionem: & Prælatus tenetur, pro bono Religionis, talem Excipientem admittere, maxime ſi eſt Religioſus bonus, & timoratus, qui movetur a zelo honoris Dei, & publicæ utilitatis. Imo, ut habet textualiter *Canon cap. Super his. de Accuſat. cap. Tua. de Procurat.* ſi Exceptio ſit civilis, poteſt fieri etiam per Procuratorem; quia in hac nulla fit inſcriptio: Unde præſentia Excipientis eſt neceſſaria tantum in Exceptione Criminali, quæ eſt vera accuſatio, & in ea requiritur inſcriptio. Si Excipiens ſit, vel in Provincia, vel parum diſtet a Conventu, ubi eſt Superior, itaut commode, & in tempore, quo non impediatur electio, poſſit fieri Proceſſus Exceptivus; ſequitur, quod debet dici ſufficienter *præſens* ad effectum intimandi Prælato voluntatem ſuam, & ſic diſponendi præparatoria ad Exceptionem. Quod ſi, ut dicebam, intendit aliquis civiliter tantum procedere, non eſt neceſſaria præſentia ejus, ſed hoc poteſt par Procuratorem.

15. Forma porro Exceptionis debet continere tempus, locum, & perſonam, tum Excipientis, tum Judicis, ſeu Prælati, coram quo proponitur Exceptio, tum ejus contra quem excipitur. Item fundamentum Exceptionis, utpote quod non habeat ætatem requiſitam, quod ſit inhabilis ex tali crimine commiſſo &c. & exprimi debent omnes circumſtantiæ delicti, propter quod excipere intendit: Pariter aſſignare Teſtes, vel producere Inſtrumenta ad probandum. Tandem debet exprimi petitio, quæ in civili Exceptione verſatur tantum circa repulſionem a Dignitate conſequenda; in criminali autem addit inſtantiam, ut de crimine objecto, juxta leges, puniatur. Debet ultimo Excipiens jurare, quod non animo calumniandi, neque malo zelo inſtigatur ad taliter excipiendum. Libellus porro ita conceptus debet Judici coram *Notario*, & Teſtibus præſentari, ut fit in Accuſatione. Dabimus autem in *ſecunda Parte* formam utriuſque Exceptionis.

III. Quæritur: Quis poſſit excipere contra Eligendum?

S V M M A R I V M.

16. *Quilibet non excommunicatus poteſt excipere contra Eligendum.*
Inhabilis ad accuſandum admittitur pro intereſſe proprio.
Expedit cuique Religioſo, habere dignos Superiores.

16. Reſpondeo: Quod quilibet de Provincia, quantumvis inhabilis ad accuſandum, poteſt excipere, tum civiliter, tum criminaliter, dummodo excommunicatus non ſit; ut habet *Gloſſa in cap. Super. in verb. Accuſatione*, *ubi Abb. num. 11. de Accuſat. cap. Cum inter. cap. Dilecti. de Except.* Ratio, quam adducit *Innocentius*, quem ibi citat *Abbas*, eſt, quia quilibet quamvis inhabilis, admittitur ad accuſandum, quando proſequitur proprium intereſſe: Subditus vero excipiendo contra eum, qui eſt futurus ſuus Prælatus, proſequitur proprium intereſſe. Expedit enim, non ſolum toti Reipublicæ, ſed cuilibet de ea, habere Prælatum idoneum, & irreprehenſibilem; unde concluditur per hoc, quod quilibet de Provincia poteſt excipere contra eligendum in Provincialem; & quilibet de Conventu contra eligendum in Prælatum localem. Dicit porro *Abbas in cap. Super his. num. 21. de Accuſat.* citans pro ſe *Innocentium*, *Archidiaconum*, & *Joannem Andreæ*, quod quilibet talis non ſolum poteſt excipere contra Eligendum, ſed etiam contra Electum, ſive contra Petentem confirmationem; non ſolum ex adducta ratione, ſed etiam quia ſicut quilibet admittitur ad defendendum alium ex *l. Servum quoque. §. publice. ff. de Procurat.* ita etiam debet admitti quilibet ad defendendam Eccleſiam, nempe per Exceptionem civilem, ne malus Prælatus ipſius adminiſtrationem naniſcatur, & ipſa damnificetur. Et jus publicum conſiſtit maxime in Prælato: & ſingulis Subditis multum intereſt, ut bonus ſit, & quod hoc intelligatur non ſolum, quando excipitur ob qualitatem perſonalem Electi, ſed etiam ob defectum, qui intervenit in forma Electionis.

IV. Quæritur: Quænam ſint fundamenta legitimæ Exceptionis contra Eligendum ad Prælaturam?

S V M M A R I V M.

17. *Quæ arcent ab Officio Judicis, impediant Prælaturas.*
18. *Tela judicialis ad Exceptionem, quando ſit neceſſaria?*
Ut Exceptus repellatur a Prælatura ratione delicti, quæ requirantur?
Indicia delicti ad condemnandum debent eſſe probata.
Sententia condemnatoria de crimine, ut afficiat Exceptum, debet tranſiſſe in judicatum.
Pendente appellatione ſuper privatione vocis paſſivæ, privatus ſic, poteſt eligi.
19. *Appellatio a Cenſuris non eſt ſuſpenſiva ſententiæ.*
Privatio vocis paſſivæ non eſt cenſura.
Excommunicatus, etiam poſt appellationem, non poteſt eligi.
Sententia declaratoria Excommunicationis ſuſpenditur per appellationem.
Non ſic Sententia fulminatoria lata ab homine.
Privatus voce paſſiva per ſententiam, ſi appellat, poteſt eligi.
20. *Diffamatus de crimine apud graves viros, eſt ineligibilis.*
Diffamatus remanet probato crimine, licet appellet a gravamine.

17. Reſpondeo: Eſſe omnia ea, quæ enumeravimus, quæ arcent ab officio Judicis: *Tit. Quales. §. 1. & ſeqq.* & quia repetere ſuperfluum eſt, ideo ſuperſedemus, & Lectorem ad alias recenſita remittimus. Hoc tamen de quolibet tali impedimento, paſſivam electionem irritante, univerſaliter eſt ſciendum: quod ad hoc, quod poſſit impedire electionem, aut confirmationem, oportet, quod probetur per *evidentiam*, vel *inſtrumenta*, vel *Teſtes*, &, ultra hoc, per *Sententiam*. Per *evidentiam* poteſt contingere in permanentibus, quæ ſunt ſenſibilia, & perſonæ affixa; ut quod ſit claudus, leproſus, cæcus. Per *Inſtrumenta* contingere poteſt in tranſeuntibus; ut quod ſit natus tali anno, & per hoc ætatem non habet; quod ſit genitus ex thoro non legitimo; & hæc probentur per atteſtationem Baptiſmalem authenticam; Vel quod ſit privatus voce paſſiva, & ideo inhabilis, & iſtud probatur per exhibitionem copiæ *Sententiæ* legalizatæ, per quam privatus remanſit. Iſta porro poſſunt in ipſa die electionis proponi, eo quia nullo labore, & tempore breviſſimo poteſt Judex cognoſcere veritatem Exceptionis, nec judicialis indagine opus eſt.

18. Si vero Excipiens proponit crimen, cui ipſo facto ſit adnexa Cenſura, vel pœna canonica, & ratione illius Exceptum ab electione intendit repellere; tunc tela judicialis inſtituenda eſt, & probatio fieri debet per Teſtes, atque alias probationes, & debet ſequi ſententia Declaratoria Judicis. Unde prætextu cujuſcumque delicti, quantumvis enormis, cui in jure, (etiam cum clauſula *ipſo facto*, & *abſque ulla Judicis declaratione*) adnexa ſit Cenſura, & privatio vocis paſſivæ, aut inhabilitas, non poteſt repelli quis ab electione, niſi tria concurrant: *Primum* eſt, quod adſint probationes de delicto; *Rot. deciſ. 234. par. 1. & deciſ. 481. par. 2. Recen. apud Paſſerin. de Elect. Canon. cap. 25. quæſt. 50. num. 601.* & licet indicia aliquando ſufficiant ad condemnandum, tamen hæc debent eſſe probata, & talia, quod Reum convincant, ut tenuit *Rota in Firman. Capell. 7. Maii 1582. coram Clem. VIII. & 1029. num. 2. coram Seraphin. Sigiſmund. de Bonon. de Elect. Dub. 91. num. 9.* *Secundum* eſt, quod Reus citetur, & illi dentur debitæ defenſiones, quia nec inauditus, nec indefenſus damnari poteſt: *Tertium*, quod ſit ſententiatus, & quod ſententia tranſierit in judicatum; quia ſi Sententiatus appellat, non afficitur ſententia, quia ſuſpenditur per appellationem, ut habetur in Jure *cap. Paſtoralis. §. Non autem. de Off. Deleg. cap. Venientes. de Jurejur.* & pendente appellatione, poteſt inhabilis, ac privatus voce paſſiva eligi.

19. Contra hoc videtur eſſe, quod cum a ſententia Excommunicationis, ſicut & aliarum Cenſurarum, appellatio non habeat effectum ſuſpenſivum, ſed tantum devolutivum, ut Textualiter habent *Decretales cap. Ad hæc. de Appell. cap. Is cui. §. final. de Sent. Excomm. in 6.* dicendum conſequenter eſt, quod ſi aliquis declaretur Excommunicationem incurriſſe, (& ex conſequenti privationem vocis), quod per talem appellationem non ſuſpendatur ſententia, ſed tun-

tantum devolvatur ejus cognitio ad Superiorem; & proinde, non obſtante appellatione, ille maneat impeditus. Reſpondet ad hanc objectionem *Paſſerinus*, dicendo, quod inhabilitas, ſeu privatio vocis paſſivæ non eſt ſuſpenſio, aut cenſura, quia non tollitur per abſolutionem, ſed pee diſpenſationem, ut, citatis *Suar. de Relig. d. 1. Tract. 3. lib. 4. cap. 61. & Tom. 4. tract. 8. lib. 2. cap. 21. num. 13. & 14. Sigiſmund. de Elect. Dub. 90. num. 7. & Dub. 93. num. 7.* probat. *Paſſerin. de Elect. cap. 25. quæſt. 50. num. 60a.*; proinde appellatio a ſententia privationis vocis bene ſuſpenditue pee appellationem. Sed pace tanti viri, eeſponſum non ſubſiſtit. Siquidem privatio vocis ſempee eſt effectus Excommunicationis, unde manens in hac Cenſura, poſt appellationem, non poteſt ullo modo eligi, ut textualiter habetue in jure *cap. Poſtulaſtis de Cler. excom. cap. 1. de Reſcript. in 6.* Si ergo privatio vocis eſt ſimul cum Excommunicatione, ut communitee eſt, (ut videre eſt in pœna iotroduceotium Mulieres intra clauſtra, & multis aliis) tunc per appellationem, ſicut non ſuſpenditur Cenſura, ita oeque ejus effectus.

Diſtinguendum ergo eſt. Vel pœna privationis vocis eſt nude appoſita pro aliquo delicto, & hæc infligitur pee ſententiam; in tali caſu appellatio ſuſpendit, & ſic Privatus, appellando poteſt eligi; quia talis privatio non eſt Cenſura, & in hoc caſu bene dicit *Paſſerinus*. Vel privatio eſt effectus Excommunicationis, & tunc diſtinguendum eſt: Vel Excommunicatio eſt latæ ſententiæ per legem, & ſententia Judicis eſt tantum declaratoria; & tunc appellatio ſuſpendit Cenſuram, & ejus effectum; non enim appellatio eſt a cenſura, ſed a declaratione ejus, & ita Sententiatus manet in ſtatu, ac ſi ſeotentiatus non eſſet, & poteſt eligi: Vel Excommunicatio eſt ſententiæ ferendæ, & fertur a Judice; & appellatio ab iſta non ſuſpendit Cenſuram, nec ejus effectum, ſed tantum devolvit cognitionem ad Judicem *ad quem*, qua pendente, ſic Excommunicatus, eſt ineligibilis. Quod ſi ſententia nudæ privationis feratur a Judice, & privatus appellet; ejus appellatio, quoad utrumque effectum ſubſiſtit, & eligi poteſt, tali privatione minime obſtante.

20. Advertendum tamen, quod ſi ex tali ſententia ille manet diffamatus de delictis, de quibus ſententiatus fuit, apud graves, & probos viros; adhuc, pendente appellatione, eligi non poteſt ratione infamiæ, ob quam aliquis ad Dignitates eſt ineligibilis in utroque jure *cap. Accedens. de Accuſ. cap. Accuſatum. de Simon. cap. final. de Furt. cap. Infamibus. de Reg. Jur. in 6. l. 2. C. de Dignit. lib. 12. l. Liberti. ff. de Off. Adſeſſor.* Et ita, quantumvis ex vi appellationis ſuſpendatur ſententia, ut non impediat, quin ſic Sententiatus eligi valeat; tamen ex alio capite, electio manet impedita, ſi damnatus remanet notatus infamia, ex eo, quod in judicio accuſatus, & condemnatus eſt, ut optime poſt *Sigiſmundum de Bononia de Elect. d. Dub. 90. num. 9.* obſervat *Paſſerin. loc. cit.* Remanet autem vere diffamatus, ſi crimen eſt vere probatum; ita ut plene convictus, aut confeſſus ſit Reus, & appellet tantum ratione gravaminis illati in pœna inflicta per ſententiam: non vero quod impugnetur ſententia ipſa, ut non ſubſiſtens in declaratione delicti commiſſi, ita ut appareat ex illo publico juris inexcuſabiliter crimino ſus, & ita infamis.

V. Quæritur: An Commiſſarius Viſitator poſſit in actu Capituli excludere aliquem a voce paſſiva?

S V M M A R I V M.

21. *Excluſio facta a Viſitatore de aliquo, ne poſſit eligi, eſt Exceptio.*
Viſitator ex informata conſcientia, & ſine forma judiciali, nequit excludere aliquem a Prælatura:
Viſitator ex informata conſcientia confirmare, vel denegare confirmationem Electa, poteſt.
22. *Privatio vocis nequit fieri, niſi per ſententiam judicialem.*
Et hoc a Viſitatore cum Diffinitoribus.
Et per menſem ante Capitulum.
Per genus omnis ſpecies impartatur.
Privatio generice ſumpta quadrat pro omni ſpecie privationis.
Vocalis accipitur paſſive, & active.
23. *Rejectus ab electione, vitio perſonæ, remanet infamis infamia facti.*
Teſtis ſemel repulſus a teſtificanda, ſemper manet repellendus.
Impeditur ad beneficium, remanet ineligibilis.
Rejectus, quodammodo fit infamatus infamia juris.
24. *Statuta, quæ videntur concedere, quod Viſitatores poſſint excludere a voce paſſiva.*
Opinio Sanctori circa idem.
25. *Expoſitio Statutorum, & impugnatio opinionis.*
Dictio legitime quid importet?
26. *Privationis pœna judicialiter eſt ferenda.*
Denunciatio fieri non poteſt, ſi crimen probari nequit.
27. *Reſpondetur rationibus Sanctori.*
De proxima accingendus habetur pro accincto.
Excluſus a Provincialatu gravatur in fama.
28. *Per excluſiones Vocalium plurimum turbantur Provinciæ.*
29. *Electores non tenentur credere Viſitatori, excludenti aliquem a Prælatura.*
30. *Explicatio Statutorum in contrarium.*
In Delictis notoriis non inſtruitur tela judicialis.
Modi, quibus poteſt procurare Viſitator, ne Indigni eligantur.
Judex, qui ſcit extrajudicialiter innocentiam Rei, quid agere debeat?
Probatum Reum, vel Innocentem in judicio, nequit Judex damnare, aut abſolvere, ex privata ſcientia.

21. RESpondeo: Quod, ut ſuperiori Quæſtione probatum eſt, non poteſt contra aliquem valida Exceptio fieri, niſi legitime probato fundamento Exceptionis. Et niſi ſententia tranſierit in judicatum, & ab ea non fuerit legitime appellatum; nullo modo poteſt Exceptus impediri, quominus eligi valeat. Patet autem, quod excluſio facta a Commiſſario Viſitatore, ne aliquis eligi poſſit in Provincialem, aut Diffinitorem, eſt vera Exceptio; proinde, reſpondendum eſt, non poſſe Commiſſarium, omiſſa forma judiciali, taliter excludere extrajudicialiter, & ut dicitur, *ex informata conſcientia*. Et ita firmat *Paſſerinus de Elect. Canon. cap. 25. quæſt. 50. num. 603.* qui addit, quod licet poſſit Viſitator ex informatione extrajudiciali confirmare, vel denegare confirmationem, ut ex *Abbate Panormit. & Felin. in cap. final. de Præſumpt.* & *Garzi. de Beneſ. par. 6. cap. 2. n. 244.* ibidem probat, non tamen idem eſt de electione paſſiva, quia Electionis executio non eſt commiſſa ejus arbitrio, & ille, qui eſt in poſſeſſione ſuæ eligibilitatis, non poteſt eo privari de facto, & non ſervata via juris.

22. Alia pariter ſuppetit ratio, & eſt tum *De-*

cre-

cretam Sacræ Congregationis 27. *Maii* 1616. *tum Stat. Gen. Ord. cap.* 8. §. 39. *num.* 11. ſuper eo ſundatum, quo ſic decernitur: *Privationis pœnam aliquem incurriſſe, ſine Diffinitorio declarari non poſſit: Idem etiam omnino Viſitatores Provinciarum obſervare teneantur. Qui omnes Vocalem nullum in Capitulo privare poſſint, ſed per menſem ante Capitulum ſententiam diffinitivam ferant, ſub nullitatis pœna*. In qua diſpoſitione duo ſunt notanda, quod privatio Vocalis nequit fieri, niſi per ſententiam juridicam; aliud eſt, quod non poteſt fieri in actu Capituli, ſed per menſem ante. Et ita remanet firmata reſolutio negativa quæſtionis: per eam ſiquidem apparet, non poſſe Viſitatorem ſolum privare Vocalem, ſed cum Diffinitorio, ex cauſa nempe legitime probata; & hoc ſaltem per menſem ante Capitulum. Et ne circa intelligentiam talis Statuti incidat ſcrupulus, adverto, quod dicit *Privationis pœnam*: quod, cum ſit generice prolatum, debet intelligi de omni ſpecie privationis, cum per genus importetur omnis ſpecies ſub eo contenta: *Bald. conſ.* 239. *in princip. lib.* 1. *Dyn. conſ.* 51. *num.* 3. *verſ. Præterea confirmatio. apud Tuſc. litt. G. concl.* 40. *num.* 4. & ſic comprehendit privationem tum Officii; tum vocis activæ, & paſſivæ; tum Actuum legitimorum; tum Officiorum Ordinis, de quibus loquuntur Statuta *Gen. Ord. cap.* 7. §. 6. *num.* 1. 3. & 4. Pariter cum dicitur *privare Vocalem*, non debet accipi, ut communiter, & expreſſe ſumitur pro Vocali ſolo habente vocem activam in Capitulo; ſed intelligitur de omni, qui gaudet voce aut activa, aut paſſiva. *Vocalis* autem denominatur a *voce*, & ſicut hæc dicitur dupliciter, nempe active, & paſſive, ita dupliciter, quis dici poteſt *Vocalis, active*, & *paſſive*, nempe, electivus, & eligibilis; quia quot modis dicuntur denominativa, totidem dicuntur denominata. Et cum Statutum loquatur de *Vocali* in genere, debet intelligi de omni Vocali in ſpecie, ita ut nulla ſit omnis ſententia privationis vocis tum activæ, tum paſſivæ, niſi feratur per menſem ante Capitulum, & cum interventu Diffinitorii.

23. Quod ſi dicatur, prædicta Statuta loqui de privatione vocis, quæ ſecundũ ſe, eſt pœna perpetua, niſi modificetur per ſententiam; aut eſt temporalis, quæ afficit privatum pro ſolo tempore ſuæ durationis: non ſic autem eſſe *Exceptionem*, per quam Exceptus privatur voce paſſiva hic, & nunc, & pro hac vice tantum. Contra: Rejectus ab electione vitio perſonæ, remanet infamis infamia *facti*; ex hac enim repulſione læditur de facto fama Repulſi, quia vitium concernens perſonam illam, notat eam, ac ſequitur, ut lepra leproſum: & ſicut Teſtis ſemel repulſus non admittitur ad teſtificandum; ita ſemel excluſus non debet amplius eligi. Unde, ſi Infamatus infamia facti debet ſuſpendi a beneficiis habitis, donec ſe purgaverit, ut habetur in jure *cap. Presbyter.* 2. *quæſt.* 5. *cap.* 2. *cap. Inter. de Purgat. Canon.*; multo magis remanet impeditus, ne ad beneficium poſſit eligi, ut habet *Gloſ. in cap. ſuper eo.* in *verb. Non vitio. ubi Abb. n.* 2. *de Elect. cap. Teſtimonium.* §. *In criminalibus. junct. Gloſ. in verb. Opinio. de Teſt.* Imo dico; quod remanet Infamatus etiam quodammodo infamia juris; talis enim Exceptio a Viſitatore lata, tenet locum ſententiæ in judicio ſummario, aut notorietatis prolatæ, in qua ferenda, licet non ſervetur tela judicialis, tamen producit eundem effectum, quem cauſaret, ſi lata eſſet proceſſu inſtituto. Proinde non ſufficit pro illo tantum caſu particularis electionis, ſed facit pro omnibus futuris: inde enim ineligibilis perpetuo redditus eſt, quia Infamatus. Unde quoad effectum, quem cauſat, eſt vera privatio vocis paſſivæ in tota ſua extenſione; quam nullus ſanæ mentis poterit concedere, quod Viſitator ſolus, ex informata conſcientia, abſque Diffinitorio, ferre poſſit, & multo fortius in actu Capituli.

24. Videtur autem contra prædicta militare diſpoſitio aliorum duorum Statutorum. Primum eſt Statutum Generale Ordinis *cap.* 8. §. 56. *verſ. & quamvis circ. fin.*, quod habet: *Ad eos* (Viſitatores) *tamen ſpectat, & eiſdem diligenter curandum eſt, ne ad ejuſmodi officia Ordinis promoveantur, aut promoveri poſſint, quos ipſi indignos legitime judicaverint*. Aliud eſt Statutum Generale Reformationis *cap.* 8. *num.* 10. *Non poſſa il Commiſſario dar voto nell'elezione del Miniſtro, e Guardiani, quantunque poſſa excludere l'indegni*. Ex iſtis porro videtur concludendum, in facultate Viſitatoris eſſe, excludere abſque forma judicii illos, quos eſſe indignos cognoverit ex Viſitatione, & ita extrajudicialiter. Huic opinioni adhærere videtur *Sanctorus Comment. cap.* 8. *Statut.* 71. *verſ. Veramtamen*, qui ait, legitimationem judicii circa excluſionem faciendam a Viſitatore de aliquo indigno, non eſſe rigoroſe accipiendam; & ita non requiri plenam probationem per confectos proceſſus, & latam ſententiam: quia non agitur de tollendo Officio acquiſito, ſed de impedimento acquirendi, & non proceditur per conteſtationem litis, ſed per ſecretam collationem, quæ infamiam non irrogat. Unde putat ſufficere, ſi Viſitator oſtendat Viſitationes, a fide dignis acceptas, quia proceſſus Communitatem conturbant.

25. Sed, tanti Viri pace, & ſalva ſemper reverentia, hæc opinio in praxi periculoſa eſt; quia aperiret viam calumniis ſecreto malignantium, & potentiam a jure exorbitantem Viſitatoribus concederet: & in terminis juris tum communis, tum municipalis, eſt falſa. Si enim examinentur verba Statuti, videbimus, quod mens ipſius non eſt, ut Viſitator pro ſuo arbitrio excludere poſſit, quos excludendos quoquomodo cenſuerit, ſed ait: *quos ipſi indignos legitime judicaverint*. Illa autem particula *legitime*, me judice, quia ponitur in medio, afficit verbum immediate præcedens, & ſubſequens, cum quibus æque concordat, ita ut faciat hunc ſenſum: Viſitatores debere curare ne promoveantur, aut promoveri poſſint illi, quos *legitime judicaverint* eſſe *indignos legitime*. Porro particula hæc *legitime* importat idem, ac *omni meliori judicio*, ut ait *Bald. conſ.* 149. *circ. med. verſ. In contrarium. lib.* 5. *apud Tuſc. litt. D. concl.* 305. *num.* 1. & adjecta probationi importat veram, & plenam probationem, non autem privilegiatam, ut docuere *Jaſon in l. Si quando col.* 2. *nu.* 9. *C. Unde vi. & Bart. conſ.* 159. *nu.* 3. *verſ. Sed quæritur*; & univerſaliter importat factum, vel dictum, vel quodcumque aliud, quod eſt, vel fit juſte, & ratione legum obſervata, ut ex pluribus juribus deducunt *Spiegelius in l. Gracchus. C. Ad leg. Jul. de Adulter. Authent. de Hæred. & Falcid.* §. *Si quis. & Calvin. V. Legitime idem*.

Debet ergo Commiſſarius excludere eos, quos *legitime judicaverit*, hoc eſt ad formam juris judicaverit, eſſe *indignos legitime*, hoc eſt a lege ſancitos (ratione defectus, ſeu delicti) indignos ad officia. Et hoc idem in terminis tenet *Sanctorus* loco quo ſupra, qui firmat, citatis *Gloſ. & Abb. in cap. Conſanguinei. de Sent. & re judic. Bartoloz. de Clauſ. inſtrum. Clauſul.* 8. *gloſ.* 6. *Seraphin. deciſ.* 290. *num.* 2. quod *legitime* importat modum juridicum, & ordinem juris. Non poteſt autem in noſtra Religione infligi pœna privationis ſuffragiorum, ſeu vocis activæ, vel paſſivæ, (quæ eſt pœna delictorum gravium, & graviorum) niſi ob delicta in Statutis expreſſa, in quibus ſoli Provinciales, aut Commiſſarii,

juxta

juxta *Textum Tit. Delictorum*. §. 4. ſcripto procedunt, & quæ per eſſentiales formas juris probata ſint. Forma vero juris eſt, quod Reus non conſtituatur, niſi ſaltem ſemiplene probato delicto, nec damnetur, niſi citatus, defenſus, convictus, aut confeſſus: *Tit. Quam*. §. 3. & univerſaliter, juxta *Canones cap. Nullus. cap. Nullum*. 3. *quæſt*. 5. *cap. Nos. cap. Judex. cap. Sicut. cap. Sive*. 2. *quæſt*. 1. *Jul. 1. Epiſt. 2. cap*. 3. nullus damnari poteſt ad pœnam, niſi probata culpa, & audito Reo, quod eſt de jure naturæ, ac Divino. Sic autem privari voce, & excludi, pœna eſt, & quidem ſecundum exiſtimationem in Religione *pœna magna*; non poterit ergo extrajudicialiter infligi a ſolo Viſitatore: Aliter iſte majorem haberet authoritatem, quam Provincialis, vel Generalis ipſe, qui non poſſunt ſic extrajudicialiter talem pœnam incutere.

26. Præterea, cum Statuta non loquantur aperte, quod Commiſſarius abſque inſtituto proceſſu excludat aliquem, ſed dicant: *quos indignos legitime judicaverint*; conſtat, mentem ſuam eſſe, ut juxta diſpoſitionem alibi factam ſe gerat Commiſſarius, & ſic *legitime* judicet. Porro ipſa *cap. 7. §. 6. num. 32.* ordinant, quod ubi agitur de privatione, *vel de alicujus condemnatione, id, niſi de majoris partis Diffinitorii conſilio, & conſenſu non fiat*, & huic Statuto cohærenter habet *Textus Tit. Sententia. §. final.*: *Declaratoriam ſententiam ferre tenetur Judex in Exceptionibus, declarando aliquem eſſe habilem, vel inhabilem ad Officia, vel ſi de Accuſato agitur, quod Conſtitutionem aliquam violaverit, nec ne; quod ex Teſtium depoſitionibus, Confeſſionibus propriis, & defenſionibus factis, pendere debebit*. Patet autem, quod excluſio ab aliquo officio, eſt vera *Exceptio* & privatio vocis paſſivæ; quæ reſpectu alicujus gravis Religioſi, aut Dignitatis acquirendæ, poteſt eſſe illi gravior aliqua alia pœna corporali: Non poterit ergo ferri a Commiſſario niſi per ſententiam, & cum conſilio Diffinitorum, quæ omnia ſupponunt proceſſum inſtitutum, defenſiones, & alia, ut de jure. Vel enim cauſæ, ob quas Commiſſarius vult aliquem excludere, fuerunt ſibi paternaliter revelatæ, vel juridice; iterumque, aut probari poſſunt, aut non? Si paterne audivit, & judicialiter poſſint probari; aggrediatur Inquiſitionem generalem, & juridice procedat: quod & facere poteſt, ſi juridice audivit. Si probari non poſſunt; tunc ſicut prohibetur fieri denunciatio, juxta *D. Antoninum 3. par. tit. 9. cap. 9. cap. Si peccaverit. 2. quæſt. 1. cap. Si tantum. 6. quæſt. 1.*; ita non debet de iis fieri inquiſitio, ſed relinquenda Divino judicio, in ordine ad punitionem, ut dicunt *Canones cap. Cum quiſque. 23. quæſt. 4. Cap. Conſuluiſti. 2. quæſt. 5. Innocent. Papa Epiſt. 3. cap. 4.* Quod ſi Commiſſarius pro libito poſſet ab Officiis excludere, amplum oſtium malignitati aperiretur, ut fatetur *Sanctorus* ipſe; & ridiculum eſſet aſſerere, quod ipſe ſolus extrajudicialiter poſſet, quod non poſſet judicialiter abſque Diffinitorio.

27. Nec rationes *Sanctori* in contrarium me movent, aut alicujus ſunt momenti. Quia licet non agatur de privatione Officii acquiſiti, ſed tantum de impedimento acquirendi: tamen hæc duo aliquando parificantur, quando nempe acquirendum eſt in ultima diſpoſitione. In jure enim *l. 1. §. Sed ſi abi. ff. Ad S. C. Syllan. gloſ. in l. penult. ff. de Teſt. milit. l. Si Mater. §. ea. ff. de Exec. rr. jud. Bald. in l. Error. C. de Jur. & fact. ignor. Abb. in cap. Paſtoralis. de Except. Salycet. in l. Cum te. C. de Donat. ant. nupt. Jaſon. in l. Admonendi. in 1. lect. num. 55. de Jurejur. apud I. B. Nicolu. de Reg. jur. lib. 14. fol. 219. col. 1.*, de proximo accingendus habetur pro accincto, & ſic potentia proxima actui habetur pro actu; & paria ſunt latam eſſe ſententiam; & eſſe concluſum in cauſa; & proxime condemnandus habetur pro condemnato, & mulier de proximo viro copulanda habetur pro copulata, ut dicunt *Doctores*. Si ergo, in tractatu prævio ad electionem, concluſum eſt de aliquo eligendo in Provincialem, iſte de proximo eſt eligendus, & habetur pro electo; proinde paria ſunt in eo eſſe eligendum, & eſſe electum: & ſicut de facto electus, non poteſt abſque proceſſu privari; ita neque de proximo eligendus excludi, quod idem eſt, ac privari. Pariter non officit, quod hic non procedatur per conteſtationem litis; ſed per ſecretam collationem, quæ infamiam non irrogat. Quia falſum eſt, quod infamia non irrogetur, ſi quis excludatur a Provincialatu, ut ſupra dictum eſt: maxime, ſi major pars Provinciæ ipſum acclamabat. Licet enim coram Vocalibus tantum, & ſecreto fiat excluſio; tamen impoſſibile moraliter eſt, quod non publicetur, & ita eodem modo gravatur fama taliter excluſi, ac ſi hoc fuiſſet per ſententiam. Pariter rejectus ab electione ex vitio perſonæ, redditur ineligibilis ubique, tanquam infamis infamia *facti*, ut diximus, & ſcribunt *Biax. Direct. Elect. par. 2. cap. 5. Cucch. Inſtit. lib. 4. tit. de Elect. num. 141. Mirand. Tom. 2. quæſt. 23. art. 11. Sigiſmund. de Elect. Dub. 96. num. 3. Peyrin. de Subdit. quæſt. 1. cap. 31. §. 8. verſ. Dico. apud Paſſerin. de Elect. cap. 25. q. 52. n. 634.* Patet autem, quod taliter Excluſus eſſet tantum ex vitio occulto perſonæ, ut ſupponimus; patitur ergo, & gravatur in Fama.

28. Itidem non relevat ratio, quod formales proceſſus communitatem conturbent; proinde poſſe ſine proceſſu excludi. Quia magis conturbatur Provincia per hujuſmodi excluſionem, quam ſi fuiſſet facta per ſententiam juridicam; tum enim excluſus, tum amici ejus putant (& forte non ſine fundamento), Viſitatorem eſſe præventum a Factione contraria, & proinde ex paſſione, non ex juſtitia excluſiſſe: & ita tumultuantur, Superiores inquietant, & omnia verſant: quod non fieret, ſi fuiſſet ordine juris ſervato excluſus.

29. Tandem adverto cum eodem *Sanctoro* ibidem, Electores non teneri credere Commiſſario excludenti aliquem, aſſerendo eſſe indignum Prælatura. Quid ergo operabitur excluſio tali tempore, & modo facta? Reſpondebitur forte cum eodem *Sanctoro* ibidem, debere Viſitatorem oſtendere Patribus Diffinitorii Viſitationes. Sed hoc poteſt prodeſſe in electione Guardianorum, quæ a ſolo Diffinitorio fit, ſed non In Capitulo Provinciali: In quo omnes Vocales æquale habent jus, & omnes debent certificari de validitate fundamenti excluſionis, aliter etiam ipſi non tenentur credere; & ſic oportet Viſitationes in publico Capitulo legere, & nomina Denunciantium prodere, & ſingulis Vocalibus oſtendere: quod maxime Provinciam turbarat, pareret, & pararet inimicitias, & removeret Fratres a revelandis iis, quæ fiunt in Provincia, quæ omnia perniciosiſſima ſunt. Ex his concluditur, opinionem *Sanctori* nec veram, nec tutam eſſe, & in oppoſita ſententia ſunt *Miranda Manual. tom. 2. quæſt. 23. art. 22. in fin. Caſtellin. de Elect. cap. 13. num. 26. Paſſerin. eo. tit. cap. 2. quæſt. 4. num 72.* Et ita vidi declaratum in facti contingentia pro Capitulo cujuſdam Provinciæ; in quo Viſitator, in actu electionis, excluſit aliquos, qui nihilominus fuerunt electi; & deciſum fuit, non potuiſſe Viſitatorem tali modo eos excludere, & ipſorum electio valuit.

30. Remanet autem dicendum, quomodo intelligi debeant Statuta ſupracitata, quæ videntur dare

facul-

facultatem excludendi, ab electione, Viſitatoribus abſolute; maxime Statutum Reformatum? Dico ergo, quod facultas Viſitatorum in excludendo indignos vel reſpicit defectus, vel delicta. *Defectus* ut eſſe claudum, cæcum, indebitæ ætatis, &c. *Delicta*, ut eſſe proprietarium, Simoniacum, Excommunicatum, &c. In caſu ergo *delicti* non poteſt Commiſſarius excludere, niſi probato delicto, & Reo defenſo, ut abunde probatum eſt, niſi delictum eſſet notorium, quo caſu, juxta *Canones cap. Evidentia. de Accuſ. cap. Manifeſta. 2. quæſt. 1. Abb. in cap. Item quis. de Reſtit. ſpolia.* non inſtruitur tela judicialis, ſed fulminatur pœna. Quod, ſi delictum probari non poſſit, debet curare, ne indigni promoveantur, perſuadendo Electoribus, ut concurrant in alium, qui ſibi magis idoneus videtur; dicendo, hunc, ex iis, quæ audivit, non eſſe Religioni profuturum; alios Electores, qui forte erunt in numero ſufficienti, in alium conferre ſuffragia ſua, & votum ſuum inutiliter in illum impendi: & ita, religioſa ſagacitate, impedire, ne indignus eligatur. Quod, ſi hoc non prodeſt, & Viſitator habet tempus, debet ſcribere ad Superiores majores, antequam adveniat tempus electionis, & abſque paſſione, illos commonere de delictis, ob quæ deberet arceri ab Officiis, & ita malum imminens Religioni antevertere. Sicut enim Judex conſcius extrajudicialiter de innocentia alicujus, qui in judicio probatus eſt Reus, non debet ipſum condemnare, ſed omnes nervos intendere ad ipſum liberandum, informando Superiores de veritate, prout tenent communiter *Doctores Angel. Abb. Filine. Roſell. Tolet apud Maſtr. Theol. Moral. diſp. 6. num. 26. Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 29. art. 2. num. 39. Sgrai par. 1. cap. 3. num. 24. & ibi Sayr. Clav. reg. lib. 12. cap. 8. num. 3.* ita etiam Viſitator informatus de indignitate Eligendi, debet omnibus modis contendere, ne eligatur, ſcribendo ad Superiores, quantumvis ejus delictum probari non poſſit.

Hic eſt ergo ſenſus Statutorum, quæ injungunt Viſitatoribus, ut curent ne Indigni eligantur; & modus, quo poſſunt illos excludere, denegando nempe eis votum ſuum, & perſuadendo Electoribus, ne tales eligant, & omnem lapidem movendo apud Superiores, ut ſuprema ipſorum authoritate, malum Religionis impediant: Pariter, ut per ſe excludant in defectibus patentibus, ex quibus ſunt ineligibiles; Itidem, ut inhabiles pronuncient in delictis notoriis: ſed in aliis, quæ indigent probatione, quantumvis illa ſciant extrajudicialiter, excipere tamen contra eos non poſſunt, niſi in forma judicii, ut probatum eſt. Sicut enim nequit Judex non pronunciare innocentem, quem ex privata ſcientia ſcit eſſe criminoſum, ſi judicialiter apparet innocens, ut concordes in hoc tenent *Juriſtæ, Canoniſtæ, & Theologi Bart. in l. Illicitus. §. Veritas. ff. de Offic. Prætor. Menoch. de Arbitr. lib. quæſt. 24. nu. 3. Turrecrem. in cap. Judices. 3. quæſt. 7. Covarru. Variar. lib. 1. num. 6. Navar. Manual. cap. 25. num. 9. & 10. Soto de Juſt. & jur. lib. 5. quæſt 4. art. 2. D. Tho. 2. 2. quæſt. 67. art. 2.* ita nec Viſitator poteſt excludere aliquem pro delicto, quod ſolum extrajudicialiter ſcit, nec probatum eſt, aut notorium; taliter enim excludere, æquivalet, ac ſi ſententiam privationis vocis paſſivæ contra eum ferret.

TITULUS DECIMUSTERTIUS.

Indicia.

TEXTUS.

§. I. Indicia ſunt maleficiorum ſigna, ex quibus Judex contra Delinquentes ad inquirendum movetur. Hæc vel levia ſunt, vel gravia, vel graviſſima; & licet Judicis prudentiæ horum diſcrimina, ut plurimum, relinquantur; attamen, ut illius judicium in re tam controverſa, minus quam fieri poteſt, a ſemita veritatis aberret, per ſequentes propoſitiones Indiciorum materiam explicamus. Indicia levia, ſunt: Dictum Teſtis inhabilis; niſi per torturam inhabilitatis maculam abſtergat, tunc enim non Indicium, ſed teſtimonium reputabitur: Dictum Socii criminis; quia tunc non eſt Teſtis, ſed Denunciator, niſi tortura confirmetur, quia tunc facit Indicium grave, & vehemens: Conſuetudo delinquendi in eodem crimine bis, terve ſecundum regulam legis *ſemel malus*, &c; niſi probetur per triennium cum laude vixiſſe: Phyſiognomia mala, rubor, pallor, timor, tremor, inconſtantia, quæ ſæpe ſolent eſſe falſa Indicia: Inimicitia non capitalis, nimis levis eſt; ſi gravis, & capitalis fuerit, etiam ad capturam Rei ſufficit: Fama ſi originem trahit a viris probis, & honeſtis, eſt Indicium ad ſpecialem inquiſitionem: Et, ſi ſtatim ex delicto emerſerit a perſonis fide dignis, ſufficit etiam ad torturam. Hæc omnia, & ſimilia dicuntur Indicia levia, quia ſolum ſufficiunt ad aperiendam viam Judici, ut ſpecialiter inquirere poſſit, non tamen conſtituere Reum; eo minus torquere, niſi aliis Indiciis adjuventur, transeantq; in gravis Indicii naturam,

SUMMARIUM.

1. *Diffinitio Indicii in genere.*
   Signum triplex; demonſtrativum, rememorativum, & pronoſticum.
   Character, & ſignum rememorativum, & demonſtrativum.
2. *Delicta alia gravia, alia graviſſima, alia levia.*
   Doctrina certa de Indiciis nequit dari.
3. *Indicia levia, quæ ſint?*
   Teſtes dicuntur inhabiles multipliciter.
   Mulieri de jure civili creditur; non ſic de Canonico.
   Inhabilitas Teſtium quæ tollatur per torturam?
4. *Dictum ſocii criminis, eſt Indicium leve.*
   Cum tortura evadit grave.
   Conſuetudo delinquendi, facit Indicium leve.
   Duo actus faciunt conſuetudinem, & ad ſummum tres.
   Faciens tria furta, eſt latro famoſus.

Regu-

Regula ſemel malus, *quam præſumptionem faciat?*

5. *Phyſiognomia, rubor, pallor, timor, tremor ſunt indicia levia.*

Socratis phyſiognomia mala, & mores caſti.

Phyſignomia aliquorum bona, & mali mores.

6. *Inimicitia capitalis inducit præſumptionem contra inimicum.*

Sed, ex tali præſumptione ſola, nequit aliquis torqueri.

Sed cum adminiculis poteſt.

In delictis difficilis probationis, nullo alio exiſtente ſuſpecto, quam inimico, poteſt hic aliqualiter torqueri.

Inimicitia capitalis facit Indiciam ad inquiſitionem in ſpecie.

Si meditatur fugam, poteſt carcerari.

7. *Judices Laici facilliter decernunt capturam.*

Non ſic faciendum a Regularibus.

Inimicitia capitalis, ut apud Nos ſufficiat ad capturam, debet eſſe adminiculata, & probata.

In atrociſſimis, ſufficit etiam non probata; ſed tantum in opinione communi.

8. *Fama facit Indicium ad ſpecialem Inquiſitionem.*

Si emerſerit a fide dignis, facit ad torturam.

Sed debet eſſe adminiculata.

Fama, ex ſe, in criminalibus non probat ſemiplene.

COMMENTARIUS.

1. QUIA aliquando Indicia ſufficiunt non ſolum ad conſtituendum, ſed etiam ad torquendum, & condemnandum Reum, ut dicitur in *Texta infra Tit. eo. §. 2. & 3.* patet, quod dicendo: *Indicia ſunt maleficiorum ſigna, ex quibus Judex contra Delinquentes ad inquirendum movetur*, non intendit *Textus* diffinire *Indicium* in genere, ſed tantum in ſpecie, puta *Indiciam leve*, quod facit tantum ad inquirendum contra Reum. In genere autem ſumptum poteſt diffiniri, quod ſit *Signum demonſtrativum delicti*, ut placuit *Gandin. tit. de Præſumpt. col. 1. Boſſ. tit. de Judic. & Jo. Calvin. in Lexic. verb. Indicia*. Cum autem ſignum dividatur in *rememorativum*, quod reſpicit præterita; *demonſtrativum*, quod attinet ad præſentia; & *prognoſticum*, quod verſatur circa futura, ut docet *Subtilium Theologorum Princeps Scot. in 4. diſt. 1. quæſt. 2. verſ. De tertio litt. M. & diſt. 6. quæſt. 9. verſ. De quarto. litt. F.*; videtur, quod *Indicium*, ut hic ſumitur, ſit potius ſignum *rememorativum* delicti præteriti jam commiſſi, quam *demonſtrativum*, ut dicitur. Sed dici poteſt, quod in ordine ad delictum præteritum vere ſit rememorativum, ſed in ordine ad Delinquentem, ſit demonſtrativum, ſicut Theologi loquuntur de charactere, qui eſt ſignum rememorativum Baptiſmi, vel Ordinationis jam ſuſceptæ; ſed demonſtrativum Baptizati, vel Ordinati. Cum ergo poſſint Indicia referri tum ad delictum, tum ad Delinquentem, ut Judex moveatur ad inquirendum delictum, non requiruntur Indicia de neceſſitate, ſed ſufficit præſumptio, aut ſuſpicio etiam debilis, quæ minorem fidem faciunt quolibet Indicio. At ad inquiſitionem contra Delinquentem, ſuſpicio, aut quælibet præſumptio, non ſufficit, niſi in caſibus, de quibus infra; ſed requiruntur Indicia.

2. *Hæc vel levia ſunt, vel gravia, vel graviſſima, & licet Judicis prudentiæ horum diſcrimina, ut plurimum, relinquantur, &c.* Optime dicit, quod arbitrio Judicis tanquam boni, prudentis, & Deum timentis viri, commiſſum eſt, decernere, qualenam Indicium ſit hic, & nunc, quod ſibi offertur, quia de iis nequit dari doctrina certa, ut ait *Clarus quæſt. 20. num. 1. & ibi Angel. de Malef. verſ. Fama publica. Caſon. Pract. Crim. fol. 14. num. 2.* qui teſtatur de communi. *Attamen, ut illius judicium in re tam controverſa, minus, quam fieri poteſt, a ſemita veritatis aberret, per ſequentes propoſitiones Indiciorum materiam explicabimus.*

3. *Indicia levia ſunt: dictum Teſtis inhabilis, niſi per torturam inhabilitatis maculam abſtergat; tunc enim non Indicium, ſed teſtimonium reputabitur.* Teſtes inhabiles multiplices ſunt; alii ratione ſexus, ut mulier; alii ratione ætatis, ut pueri: alii ratione uſus rationis, ut amentes; alii ratione criminis, ut infames, excommunicati, &c. alii ratione ſtatus, ut viles, pauperes, &c. Dictum ergo, cujuſvis Teſtis inhabilis eſt Indicium ad inquirendum. Per torturam autem non tollitur quævis inhabilitas, ut patet de ſatuo, puero, muliere; iſti enim nec torqueri poſſunt ad purgandam inhabilitatem, nec ipſorum teſtimonio creditur. In foro *Canonico* quidem eſt ſpeciale de muliere, quia de *Jure Civili* ipſius teſtimonium valet, ut multis probat *Clarus quæſt. 24. verſ. Quæro igitur. num. 2. 3. & 4.* Sed inhabilitas, quæ naſcitur ratione delicti, aut ſtatus, prout infamia, complicitas criminis, vilitas perſonæ, & ſimilia, bene tollitur per torturam, ut ſcribit idem *quæſt. 25. per tot.*

4. *Dictum Socii criminis, quia tunc non eſt Teſtis, ſed Denunciator* (& hoc intellige, quando fit in judicio, ſecus ſi extrajudicialiter, tunc enim non denunciat, ſed facit Indicium ſolummodo); *niſi tortura confirmetur, quia tunc facit Indicium grave, & vehemens.* Torquetur Socius criminis, quia ratione delicti infamis eſt, unde per torturam purgat infamiam, qua purgata, ejus dictum ſufficit ad conſtituendum, & etiam torquendum Reum, & aliquando, aliis adminiculis adjunctis, ad condemnandum. *Conſuetudo delinquendi in eodem crimine, bis, terve, ſecundum regulam juris: Semel malus, &c.* Duo actus conſuetudinem faciunt (*Jo. Bapt. Nicola. de Reg. jur. tom. 1. lib. 3. verſ. Duo actus. fol. 256.*) circa eandem ſpeciem delicti, vel ad ſummum tres; unde qui fecit tria furta, dicitur latro famoſus, & furcis ſuſpenditur, ut ait *Baldus Conſ. 348. in princ. lib. 5. apud Tuſc. lit. C. concl. 867.* Si ergo ſumus in delicto notorio, cujus Author ignoratur, ſi in Conventu adſit, qui ter de crimine ſimili punitus, aut diffamatus ſit; contra talem poteſt inſtitui Inquiſitio.

Regula porro, quæ ponitur in *Textu*: Semel malus, *ſemper præſumitur eſſe malus. cap. Semel junct. gloſſ. de Reg. jur. in 6.* facit præſumptionem *hominis, Facti, & Juris*, ſed non univerſaliter, ſed tantum in caſibus jure cautis; ut in Teſte falſo, perjuro, contumace, calumniatore, in quibus, ut habet ibi *Gloſſa*, ex præterito præſumitur circa præſens, & futurum. Proinde, qui falſo ſemel teſtatus, aut calumniatus eſt, præſumitur *de Jure*, adhuc eſſe falſus, & proinde repellitur ejus Teſtimonium, & in ipſo transfertur onus probandi contrarium. Caſu autem, quod aliud delictum ab iis diverſum patratum ſit, cujus Author ignoretur; qui *ſemel* ſimile delictum commiſit, non ita præſumitur Reus illius criminis, ut illi incumbat onus probandi, ſe innocentem; neque facit Indicium ad inquirendum contra ipſum, maxime, ſi ex poſt bene vixit, niſi idem crimen bis, vel ter commiſerit, ut dictum eſt.

5. *Phyſiognomia mala, rubor, pallor, timor, tremor, inconſtantia, quæ ſoleat ſæpe eſſe fallacia Indicia.* Optime dicit ſupradicta eſſe Indicia fallacia.

Phyſiognomia mala non ſemper malum indicat, ut patet de Phyſiognomo, qui, viſa immagine *Socratis*, ipſum pædiconem pronunciavit, cum alioquin eſſet caſtiſſimus, ratione malam inclinationem vincente, ut refert *Laertius in Vit. Socrat.* Pariter neque phyſiognomia bona ſanctos arguit mores, ut ait *Juvenal. Satyr. 2.*

Frontis nulla fides, quis enim non vicus abundat
Triſtibus obſcænis?

Cætera ſunt ſemper ſigna æquivoca, & ad ſpecialiter inquirendum de ſe non ſufficiunt, intellige regulariter. Aliquando enim ſufficiunt; at hoc pendet a Judicis ſagacitate.

6. *Inimicitia non capitalis nimis levis eſt; ſi gravis & capitalis fuerit, etiam ad capturam Rei ſufficit.* Inimicitia capitalis inducit præſumptionem contra inimicum, *l. Inimicitia. ff. de His. qui. ut indign. l. 1. §. Præterea. ff de Quæſt. cap. Cum oporteat. de Accuſat. Menoch. de Præſumpt. lib. 1. quæſt. 89. num. 53.* licet palam non ſe inimicum profiteatur, ex *Innocent. in cap. Cum I. & A. de Sent. & re jud. Felin. in cap. Quoties. notab. 4. de Teſt.*: tamen præſumptio hæc, tanta non eſt, ut ex ea ſola, abſque aliis adminiculis, poſſit quis torqueri, aut multo minus damnari, ut dicunt *Criminaliſtæ Clar. quæſt. 21. verſ. Inimicitia. Maſcard. de Probat. concluſ. 901. num. 6. Menoch. de Præſumpt. lib. 1. quæſt. 89. num. 51. Farinac. quæſt. 47. num. 102. Bellegrand. Tract. 6. quæſt. 4. num. 4. & quæſt. 5. num. 6. apud Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 16. art. 3. num. 66.* Adminicula porro ſunt *mala fama* in ſpecie tali; *minæ* præcedentes; *conſuetudo delinquendi* in tali genere criminis, quæ per duos actus ſimiles cenſetur introducta; aboletur tamen, ſi probetur Reum per triennium ſubſequens bene vixiſſe, ut docet *Bictus quæſt. 66. num. 5.* Quando autem delictum occultum eſt, & difficilis probationis, ut ſunt delicta nocturna, & nullus alius appareret ſuſpectus de delicto; poterit, ex ſola inimicitia capitali, Reus ſuſpectus aliqualiter torqueri, ut poſt *Clarum quæſt. 21. verſ. Inimicitia.* ſcribit *Farinac. quæſt. 47. num. 107.* Regulariter autem, extra hos caſus, ſola inimicitia non facit indicium, niſi ad inquirendum in ſpecie, & ad plus ad decernendam capturam; & ſi Reus aufugiat, aut fugam meditetur, audito decreto capturæ; tunc poteſt Reus carcerari, quia inimicitia eſt adminiculata, ut poſt *Ondedeum, Innocentium, & Boſſium* vult *Farinacius d. quæſt. 47. num. 106. Textus* ergo iſte debet intelligi de inimicitia adminiculata, quæ ad capturam ſufficit, vel in alio caſu ſupra expreſſo.

7. Advertendum autem, quod ad capturam facilius deveniunt Judices Laici, quam debeant devenire Regulares. Illi enim, aut habita accuſatione, ſeu querela criminali relaxant mandatum de carcerando, ut ſcribit *Paulus de Caſtro conſ. 328. num. 1. lib. 2.*, aut ad plus, poſt aliqualem informationem, ut poſt *Blancum, & Angelum de Malefic.* concludit *Clar. quæſt 28. verſ. Scias autem. num. 2.*, qui cum *Boſſio* teſtatur de communi praxi: Regulares autem non ſic; oportet enim, quod Indicia ſint legitime probata per Teſtes, nec currit ratio in contrarium, quam adducit *Clarus* dicens, quod dum Teſtes examinantur, Reus aufugit. Religioſi enim alligati voto Obedientiæ, non ſunt ita faciles ad fugiendum, ut Sæculares: proinde non eſt contra ipſos tanta præſumptio fugæ, niſi crimen eſſet atrociſſimum, pro quo deberentur triremes, aut carcer diuturnus; quia militante contra eos ſuſpicione fugæ, poſſunt in cuſtodia aſſecurari. *Inimicitia* ergo *capitalis* adminiculata, probata, ſufficit ad capturam, quando crimen atrox eſt, ut dixi; & in atrociſſimis, ſufficit, etiam ſi non ſit in judicio probata, ſed ſit in omnium opinione; tunc enim non ſolum Judex, ſed quivis Superior, timens fugam Rei ſuſpecti, poteſt ipſum ad cuſtodiam carcerare.

8. *Fama, ſi originem trahat a viris probis, & honeſtis, eſt Indicium ad ſpecialem inquiſitionem*; ſi tamen probata eſt per duos Teſtes, ad minus, ut dicemus *Tit. Fama. §. 2. Et ſi ſtatim ex delicto emerſerit a perſonis fide dignis, & honeſtis ſufficit etiam ad torturam.* Hoc debet accipi cum grano ſalis, puta, ſi Fama probetur orta a Viris gravibus, qui, non ex ſuſpicione propria, ſed certo, dixerint, delictum fuiſſe a tali commiſſum, eo quod ipſi viderint. Et de hoc etiam valde dubitarem; Quia fama non probat in criminalibus, nec etiam ſemiplene, ut ajunt poſt *Gloſſam in cap. Veniens. il 1. in verb. Illorum. de Teſt. Bero. in cap. Qualiter. Il 2. de Accuſ. Dec. in d. cap. Veniens, num. 25. Salycet. in l. Ea quidem. num. 313. ff. de Accuſat. apud Clar. quæſt. 21. nu. 1.*: Et ſi debet ſufficere ad ſpecialiter inquirendum, oportet, quod ſit orta a providis, & honeſtis viris. Quomodo ergo debet ſufficere ad torturam per hoc, quod ſtatim ex delicto emerſerit? Non video quomodo iſte ortus ſubitaneus famæ ex delicto poſſit ſibi comparare majus, & tantum robur, ut ad torturam ſufficiat. Ideo melius, & ſecurius dicendum, quod *fama* talis, adminiculata aliis Indiciis, & præſumptionibus, optime ſufficit ad torturam, ut poſt *Gratum conſ. 57. num. 8. lib. 2.* tenet *Clar. d. quæſt. 21. num. 1. circ. med.*: & ſecundum hanc modificationem intelligitur *Textus*. *Hæc omnia*, &c. Patet *Textus*.

TEXTUS.

§. II. Indicia gravia ſunt: Confeſſio extrajudicialis, vel facta ſine vi, metuve coram Judice incompetente: Scripturæ manu Rei factæ, ut litteræ amatoriæ: Minæ delictum præcedentes, a viro improbo procedentes, ſecus ſi a probo, alioque excandeſcente; tunc enim ad inquirendum tantum ſufficiunt: Sequeſtratio ſolius cum ſola in loco ſecreto, & ſuſpecto, obſcuro, vel obſeratis ſoribus, vel nocturno tempore: Exclamatio puellæ vel pueri, vel Offenſi, cum fuga, vel tremore, vel pallore Delinquentis: Variatio, vacillatio, mendacium Rei non ſtupidi, nec obliviosi, circa delicti ſubſtantiam, non tamen circumſtantias: Fuga Rei poſt delictum, & ante inceptam informationem, vel etiam poſt, juncta ſama, vel cum fractione carcerum, niſi indebite detineretur, probat delictum: Inventio Rei furatæ apud aliquem, niſi probet unde habuerit, vel ſit bonæ famæ, & rem publice teneat; vel rerum, quæ inventæ eſſent loco delicti, ut liber, pallium, gladius, corona, &c. niſi doceat, unde eas habuerit: Confeſsio facta in tormentis, & retractata in ratificatione. Hæc omnia Indicia, quæ Præſumptiones etiam dicuntur, ſufficiunt ad inquirendum, & conſtituendum Reum, & ad illum torquendum, ſi negaverit.

SUMMARIUM.

9. *Indicia gravia, quæ ſint?*
Confeſſio extrajudicialis, eſt Indicium grave, & quando?
In viro levi, & linguoſo, non facit niſi ad inquirendum.
Acta coram Judice incompetente ſunt nulla.
10. *Scripturæ manu Rei factæ, faciunt Indicium grave.*
11. *Minæ præcedentes delictum ſunt grave Indicium.*
Minæ etiam ænigmaticæ.
Delictum commiſſum poſt minas, dicitur factum animo deliberato.
Minæ factæ ex iracundia, & indeliberatione, quando faciant indicium leve?
Minæ ex jactantia, aliquando faciunt ad torturam.
Minæ ſufficientes ad torturam, requirunt cauſam.
12. *Sequeſtratio ſolius cum ſola, &c. facit Indicium grave.*
Diſtinguendum eſt de delicto vel aliunde probato, vel ex ſequeſtratione probando.
Sequeſtratio ſola non probat copulam conſummatam; ſed tantum attentatam.
Delicto aliunde probato, ſequeſtratio ſufficit ad torturam.
13. *Exclamatio offenſi facit Indicium grave.*
In actibus Venereis indicat potius crimen attentatum, quam conſummatum.
14. *Variatio, vacillatio, mendacium Rei, facit Indicium grave.*
De his remiſſive.
15. *Fuga Rei, quando faciat Indicium grave?*
Contrarietas in Textu.
Fuga ſola non facit Indicium ad torturam, niſi cum adminiculis.
Fuga poſt inceptam inquiſitionem, non facit Indicium.
16. *Etiam ſi inquiſitio ſit tantum comminata, aut decreta.*
Ad excuſandum, ita valet timor, ſicut exiſtentia mali.
Fuga e manibus Satellitum, non facit ex ſe Indicium.
Quæ conſiſtunt in animo, probantur juramento,
In concurſu cauſarum, illa, quæ excludit delictum, vincit includentem delictum.
Fuga adminiculata, & ante inceptam inquiſitionem, facit indicium grave.
17. *Fuga, ut præfertur, cum fractura carceris, facit indicium ad torturam.*
Si Reus indebite detinetur, vel recurrit ad Superiorem, non facit indicium tale.
Clari Sententia impugnatur.
Fugiens e carceribus damnatur, quia contumax:
Comparens ſponte poſt fugam, omnem præſumptionem tollit.
Pœna ob fugam e carcere, eſt Judici arbitraria,
18. *Inventio Furti apud aliquem, quando ſit indicium grave?*
Furem indicare quiſquis tenetur.
Vir, etiam bonæ famæ, tenens apud ſe Furtum, ſi non vult revelare Furem, præſumitur Fur.
19. *Res inventæ in loca delicti, quomodo faciunt indicium grave?*
20. *Confeſſio facta in tormentis, & retractata in ratificatione, eſt indicium grave.*
Reus ter confitens in tortura, & revocans confeſſionem extra, nequit ulterius torqueri.

COMMENTARIUS.

9. Subjungit *Textus Indicia gravia* ex quibus Reus non tantum redditur inquiſitus, & conſtitutus, ſed etiam tormentis ſubjectus. Et *ſunt*: *Confeſſio extrajudicialis*; ſi tamen eſt facta animo ſerio non jocoſo; ab homine, qui non ſolet ſe jactare, quemadmodum faciunt nonnulli thraſones; ſed ſobrie, & nonniſi vera ordinarie loquente; pariter ſi in compotatione exhilaratus vino eſt, quia *In vino veritas*. Quod ſi eſſet homo levis, linguoſus, mentiri ſolitus, ac jactabundus, non ſufficeret ad conſtituendum, ſine aliis indiciis, ſed tantum ad inquirendum, *Vel facta ſine vi* (tormentorum adhibitorum), *vel metu* (adhiberi paratorum) *coram Judice incompetente*. Hæc enim eſt pure extrajudicialis, eo quia Judicis incompetentia reddit actum nullum, utpote coram non Judice factum, ut dicunt juru. *cap. At ſi Clerici junct. gloſ. in verb. Non tenet ; de judic. cap. In primis. 2. quæſt. 1. cap. Ad audientiam. de Conſuet. l. final. C. Si a non comp. Jud. l. 1. §. Hæc autem. ff. Quod quis. jur.*

10. *Scripturæ manu Rei facta*, poſtquam tamen fuerunt per Peritos recognitæ, vel confrontatæ cum ſimilibus, ut dictum fuit, *Tit. Corpus. quæſt. 1. num. 35. & ſeqq.* ut *litteræ amatoriæ* in ordine ad fornicationem, aut adulterium probandum.

11. *Minæ delictum præcedentes a viro improbo procedentes*. Et hoc intellige ſive fuerint pure verbales, ſive factæ, arrepto inſtrumento, aut armis ad vulnerandum; ſive coram, ſive in abſentia ejus, cui incuſſæ ſunt; ſive fuerint expreſſæ, ſive ænigmaticæ, ut dicendo: *faciam, ut te pœniteat*. Hæ omnes ſufficiunt ad torturam, ſecuto tamen, paulo poſt minas, delicto, ut adductis *Alberic. Blanc. Boſſ. Gandin. Menoch.* probat *Maſcard. de Probat. concluſ. 1057. ſeu 1060. num. 5.* qui ait, quod tali caſu poteſt dici delictum commiſſum animo deliberato. *Secus ſi a probo alioquin excandeſcente*; (vel animo præ vehementia doloris exacerbato, vel ex ira commoto; aut prolata ab eo, qui minas exequi ſolitus non ſit; vel quod multum temporis inter minas, & delictum ſit interjectum): *tunc enim ad inquirendum tantum ſufficiunt*, & inter levia indicia rejiciuntur, ut cum multis aliis ſcribit *Bictus, quæſt. 69. num. 3. & ſeqq.* Advertendum porro, quod minæ, etiam ob jactantiam prolatæ, & in abſentia, a viro alioquin executivo, ut ſi diceret: *poſſem talem occidere*; etiam ipſæ ſufficiunt ad torquendum, ut ait *Farinacius, quæſt. 50. num. 7.*, qui teſtatur de communi. Oportet autem, quod omnes minæ ad hoc, quod faciant indicium ad torturam, habeant juſtam cauſam, ſive legitimam, ob quam minas illas protulerit; ut odium, zelotypia, rivalitas, æmulatio, inimicitia; ut, citatis *Bart. Bertazz. Caſtrenſ. Foller. Maſcard.* ſcribit idem *Farinac. l. cit. num. 31.*

12. *Sequeſtratio ſolius cum ſola in loco ſecreto, & ſuſpecto, obſcura, vel obſeratis foribus, vel nocturno tempore*. Ex ſolitudine, aut ſecreto, aut obſcuritate loci, maxime clauſi, & diverſitate ſexuum, oriri indicium copulæ grave, *Doctores* affirmant: *cap. Litteris.* & ibi *Anchar. Hoſt. & Abb. de Præſumpt. Menoch. de Præſumpt. lib. 5. Præſ. 41. num. 11. Farinac. quæſt. 136. num. 144.* cum multis tamen limitationibus, de quibus videri poſſunt Criminaliſtæ; & nos diceemus in *Tractatu de Pœnis*, Sed puto eſſe diſtinguendum; nempe vel delicto aliunde probato, vel per talia Indicia probando. Primus caſus eſſet, ſi Puella, Vidua, aut Maritata, cujus vir jam per annum abeſt, utero gerit, aut peperit; tunc probatum eſt delictum: Secundus eſſet, ſi nullo alio modo rema-

remanet probatum delictum, niſi præſumptive, aut de illo habetur ſuſpicio. In primo caſu *Sequeſtratio ſolius cum ſola, in loco ſecreto, &c.* & maxime ſi per plures vices, & a pluribus probatur, dicerem ſufficere ad torturam; non ſic vero in ſecundo caſu. Ratio eſt, quia per talia Indicia non poteſt concludenter probari copula conſummata, ſed ſolum attentata, ut ſcribunt. *Aymon. conſ. 205. n. 21. Farinac. quæſt. 136. num. 166. apud Bitt. quæſt. 120. num. 16.* & proinde ſuſpicionem ſolum conſortii inducit, propter quam apud Nos, ſit tantum Canonica monitio, ut decernunt Statuta. *Gen. Ord. cap. 11. §. 1. num. 3. & Reform. cap. 11. num. 2.* Quod ſi ſufficeret ad torquendum, a fortiori eſſet ſufficiens ad ſpecialiter inquirendum, quod nullo modo eſt. Sed in caſu, quo alia via eſſet probatum delictum copulæ jam ſecutæ, utique recitata indicia ſufficerent ad torturam.

13. *Exclamatio Puellæ, vel Pueri, vel aſſenſi, cum fuga, vel tremore, vel pallore Delinquentis.* Indicia iſta in materia ſenſuali non faciunt præſumptionem criminis ſemper conſummati, ſed ut in pluribus ſolum attentati, niſi eſſet Puella nondum viripotens, aut Puer tenellus, qui ad violentiam actus ſibi doloroſi exclamarent: in aliis, ut in percuſſionibus, in rapina, & ſimilibus, frequentius Indicia ſunt conſummati, quam attentati delicti.

14. *Variatio, vacillatio, mendacium Rei non ſtupidi, nec oblivioſi circa delicti ſubſtantiam, non tamen circumſtantias.* Quomodo intelligatur Teſtis, vel Reus *varians, vacillans, aut mendax*, dicemus quando loquemur *de Teſtibus*. Si ergo Reus interrogatus circa ſubſtantiam delicti variet, vacillet, aut mentiatur, optime facit indicium ad torturam. Si tamen mendacium, vacillatio, &c. ſint adminiculata aliis indiciis; aliter nullo modo faciunt indicium ad torturam, ut, citatis *Natta conſ. 499. num. 7. Grammat. vot. 30. Farinac. quæſt. 52.* probat Sgroi.

15. *Fuga Rei poſt delictum, & ante cœptam informationem, vel etiam poſt, juncta fama, vel cum fractione carcerum, niſi indebite detineretur, probat delictum.* *Textus* iſte, ſi accipiatur, ut videtur ſonare, eſt ſibimet contrarius, & non concordat cum ſententia communi omnium *Jurisperitorum*. Contrarius ſibi eſt: quandoquidem omnia indicia, quæ ſunt in hoc paragrapho enumerata, quæ veniunt ſub nomine gravium, faciunt ad plus ſemiplenam probationem, & ſufficiunt ad torquendum tantum, ut dicitur in fine paragraphi: ergo ſi *fuga Rei, &c.* quæ hic ponitur, *probat delictum*, non erit indicium grave, ſed graviſſimum, quod eſt præſumptio violenta ſufficiens ad condemnationem; & ſic hic eſſet contradictio. Eſt etiam contra ſententiam omnium *Doctorum*, & praxim omnium Judicum: Quia admiſſo fundamento juris, *Authent. de Exhib. & intr. Re. §. Igitur. Coll. 5. Bart. in l. Si quis fugitivus. §. Sicuti. ff. de Ædilit. edict. Jaſon. in l. Admonendi. ff. de Jurejur. Maſcard. de Probat. lib. 2. concluſ. 819. num. 1. & ſeqq.* quod fuga facit indicium, ſeu præſumptionem delicti; tamen ſola fuga non facit indicium ad torturam, niſi adſint alia adminicula, puta infamia, inimicitia, conſuetudo delinquendi, ut, ſecum vectis *Curt. junio. Bertaz. Blanc. Carer. Villalob.* probat *Farinac. apud Bitt. quæſt. 68. num. 3.* & innuit hic *Textus*. Et ita intelligendi ſunt alii Scribentes, qui videntur dicere, fugam indicium facere ad torturam, quia ſemiplene probat.

Imo addunt *Doctores, Angel. Bart. Dec. Felin. Jaſon. Marſil. Roman. apud Maſcard. de Probat. concl. 800. n. 13. Blanc. Clar. Menoch. Bertazz. Farinac. quæſt. 48. num. 27. cit. a Bitt. quæſt. 68. num. 6.* quod ſi fuga, eſt poſt inceptam inquiſitionem contra eum, nullum indicium facit; quia poteſt procedere non a conſcientia læſa, ſed a ſævitia, aut animoſitate Judicis contra eum; aut a timore moleſtiarum, vel a potentia Adverſarii, ut obſervavit *Dionyſ. Gothofred. ad Novell. 53. cap. 4. §. Igitur ne. in verb. Liberam. l. 1. §. 3. ff. de Eo, per quem.* Imo ſufficit, quod inquiſitio fuerit comminata, aut decreta; vel adſit probabilis timor de ea; aut timor carcerationis de facto: quia ad excuſandum, idem operatur timor, quod exiſtentia mali ex *Menoch. de Præſumpt. quæſt. 89. num. 39. Maſcard. de Probat. concl. 819. apud Paſſerin. Trib. Regal. quæſt. 17. art. 6. n. 91.* & multo minus indicium facit fuga de manibus Satellitum: Hoc maxime verum eſt in illis, quibus valde indecorum eſt, carceribus mancipari, ut probat *Farinacius quæſt. 48. num. 14.*

16. Verum tamen eſt, quod oportet, quod cauſa fugæ ſit juſta, & probabilis: Sufficit vero, quod probetur per juramentum fugitivi, tum quia, circa ea, quæ pendent ex animo Jurantis, ſtatur illius depoſitioni juratæ *Gloſ. §. Alia. Inſtit. de Action.*: Tum quia, ubi concurrunt duæ cauſæ una incluſiva, altera excluſiva delicti, vincit illa, quæ excludit; & hæc præſumi debet, ut ait *Farinacius. d. quæſt. 48. num. 45.* Et ſic ad faciendum tale indicium oportet, quod ſit fuga ante inceptam Inquiſitionem, &, prout diximus adminiculata, ut habemus ex *Textu*, & probant *l. unic. C. de Rapt. virg. l. Lege Cornelia ff. Ad S. C. Syllan. Paul. Ghirland. Correr. apud Farinac. d. quæſt. 48. n. 5.*: licet alii, quos ſequitur *Sgroi par. 5. cap. 3. num. 41. & Bellegrandus Tract. 6. quæſt. 4.* qui citat pro ſe *Farinacium* teneant, quod ſola fuga, cujus nulla ſubſit cauſa, ante inquiſitionem, ſemiplene probet, & faciat indicium ad torturam. Sed *Farinacius* hoc non dicit, ut patet eum legenti, & obſervavit etiam *Paſſerinus Trib. Regul. quæſt. 17. num. 97.* Proinde nullo modo ſunt audiendi, ſed ſequendus eſt *Textus*, qui requirit adjunctam famam delicti, tanquam adminiculum.

17. Ex his ergo habetur, quod fuga, etiam adminiculata, non facit niſi indicium ad torturam, non vero ad probationem delicti; & ita videtur diſpoſitio *Textus* eſſe inſubſiſtens. Ad hoc vero, quod rationi cohæreat, debet ita accipi, quod *fuga Rei poſt delictum, & ante cœptam informationem, vel etiam poſt, juncta fama, vel cum fractione carcerum*, aut alio quovis adminiculo legitimo, *probat delictum*, non quidem plene, ſed tantum ſemiplene, hoc eſt, facit indicium ad torturam. *Niſi indebite detineretur*, puta in carcere; vel legitima cauſa fugæ adduceretur, puta recurſus ad Superiorem ob gravamen jam habitum, imminens, aut probabiliter inferendum; talis enim fuga cauſa recurſus, habet vim appellationis, ut, ex *Bald. in l. Sed & ſi. ff. Ex qui. cau. majo.* probat *Paſſerin. loc. cit. num. 95.* *Et generaliter, quotieſcumque, quis ex neceſſitate, non ex voluntate abiit, dici oportet, ei ſubveniendum*, ut ait *Ulpian. in l. Sed & ſi. §. final. ff. Ex qui can. majo.*

Neque fractio carceris, & fuga, probat plene delictum, ita ut ſic fugiens poſſit ſententiari, tamquam convictus de crimine, ut ex fundamento *Gloſſæ in l. In eos. ff. de Cuſto. Reo. in verb. Puniendi*, tenuit *Clarus q. 21. verſ. Tertio autem*, quem poſtea ſecuti ſunt *Menoch. de Arbitr. caſ. 305. num. 5. aliique DD. apud Farinac. quæſt. 30. num. 5.* Quia ut patet legenti, *Gloſſa* illa dubitative loquitur, & etiam repugnat aperte *textui*. Dicit *Gloſſa*: Puniendi ſunt; *Non aperit, qua pœna, ſed videtur referre ſe ad pœnam ejus criminis, pro quo erat ibi; ut ſic habeatur pro confeſſo.* *Textus* vero illius legis ſic habet: *Et quamvis innocentes ex eo crimine inveniantur, propter quod impacti*

ſunt

ſunt in carcere, tamen puniendi ſunt. Non poteſt ergo pro confeſſo haberi Reus de crimine, de quo inventus eſt innocens, ſed ad plus debet puniri pœna, qua puniretur ſi eſſet aliunde confeſſus; & ſic nec ex *textu*, nec ex *Gloſſa* affirmative, nec ex ratione poteſt deduci, quod fugiens a carcere habeatur pro confeſſo de delicto; ſed qood debet puniri ea pœna, qua punitus eſſet, ſi confeſſus eſſet crimen, pro quo fuit detentus.

Sed nec etiam hoc verum eſt, aliter Carceratus, imputatus de homicidio, fugiens a carceru, deberet damnari ad mortem, licet repertus eſſet innocens: quod eſt contra rationem, & conſuetudinem omnium Judicum, quibus arbitraria eſt pœna fugientium a carcere. Si vero praxis totius mundi eſt, quod fugitivus a carcere ſententietur ad pœnam delicti, pro quo fuit detentus, eſt, non quia ipſe ſit factus convictus, aot confeſſus, quia fugit, ſed quia eſt contumax, & ideo damnatur, ut talis, qocmadmodum ait *Paſſerinus Trib. Regul. quæſt. 21. art. 3. num. 37.* & ideo ſi ipſe ſpontanee comparet io judicio poſt fugam, delet omnem præſumptionem ab ea ortam *Farinac. quæſt. 48. num. 51. & ſeqq.* Sed de hoc alias dicemus in *Tractatu de Delictis, & pœnis.* Sufficit interea ſcire, quod pœna fugitivorum a carceribus, ex *Bict. quæſt. 79. num. 26. poſt Fariunr. quæſt. 30. n. 34.* eſt arbitraria Judicis: & quod fuga non facit niſi indicium ad torturam, ut dictum eſt.

28. *Inventio rei furatæ apud aliquem, niſi probet, unde habuerit, vel ſit boni famæ, & rem publice teneat*. Quia enim quiſquis indicare tenetur Furem, ſi a Judice compellitur, ut, argumento *l. 3. l. Congruit. ff. de Off. Præſid. cap. Qui cum Fure.* dicunt *Hoſtien. & Abb. num. 5. de Furt. Bart. in l. Civilem. C. eodem tit.* ideo ſi res furto ſublata reperitur apud aliquem, hic vel tenetur dicere, unde habuerit, & ita revelare Furem; vel ipſe præſumitur Fur; & ita, tanquam præſumptus Reus furti torquetur. Quid autem juris, ſi Vir eſt gravis, & bonæ famæ, de quo furtum rationabiliter præſumi non poteſt, & ex alia parte, quamvis præcepto adactus, non vult Furem revelare? Dico quod poteſt, imo debet compelli per cenſuras ad revelandum; aut ipſe habendus, & puniendus eſt tamquam Fur, aut inobediens contumax; ut faciunt Epiſcopi excommunicantes eos, qui furta, vel Furem ſcientes, nolunt revelare, ut dicit *Abbas in cap. Qui cum fure. n. 5. Extra. de Furt.*

19. *Vel rerum* (ſupple inventio,) *quæ inventæ eſſent loco delicti, ut liber pallium, gladius; &c. niſi doceat, unde eas habuerit*. *Textus* iſte poteſt habere duplicem ſenſum: Unus eſt, quod *res inventæ eſſent loco delicti*, hoc eſt delicti ipſius manifeſtativæ. Ex. gr. occiſus eſt *Cajus*, qui annulum cum ſmaragdo ſolebat portare; ignoratur occiſor; & reperitur annulus *Caji* in domo *Seji*: Si iſte non doceat, a quonam annulum habuerit, eſt indiciatus ad torturam, maxime ſi documentum non eſt legitimum, & militat aliqood aliud indicium. Alius ſenſus eſſe poteſt, *Res inventæ in loco delicti*. Ex. gr. *Cajus* occiſus eſt, & ignoratur Reus: in viſitatione cadaveris reperitur cultellus, Officium B. V., pallium, aut aliquid aliud, quod erat *Seji*, iſta pari modo facerent ſimile indicium. Sed *Textus* eſſet corrigendus, & hoc modo legendus: *Vel rerum, quæ inventæ eſſent in loco delicti, ut liber, pallium, gladius, &c. niſi doceat, quomodo ibi dimiſerit, aut quomodo eas amiſerit.*

20. *Confeſſio facta in tormentis, & retractata in ratificatione*. Si confeſſio eſt in tormentis, jam ſupponitur, quod delictum ſit ſemiplene probatum; quia ſine legitimis Iudiciis, ac plene probatis, non infertur tortura. Iſta ergo confeſſio facta, & retractata habet locum novi Indicii diverſi a præcedentibus, pro quibus fuit tortura irrogata: & datur, ut cogatur Reus perſiſtere in prima confeſſione jam facta, ut dicunt *Bart. in l. Unius. §. Reus. ff. de Quæſt. Blanc. tit. de Indic. num. 219. Boſſ. tit. de Tortur. num. 34. Simanc. de Hæret. cap. 63. num. 43.* Quod tamen ſano modo intelligendum eſt. Si enim quis in tormentis poſitus confiteretur; poſtea extra locum tormentorum revocaret confeſſionem; exinde denuo torqueretur, & pariter revocaret poſtea confeſſionem factam; iterumque tormentis ſubiiceretur, confiteretur, & confeſſionem revocaret iterum; non tamen eſſet procedendum in infinitum in torquendo, ſed ſi ter ad ſummum fuerit ſic tortus Reus, non poteſt amplius torqueri, & abſolvi debet cum clauſula: *rebus ſic ſtantibus, & novis non ſupervenientibus Indiciis*, ut ſcripſit Claros *quæſt. 21. verſ. Ulterius quæro. num. 36. in fin.*

Hæc omnia Indicia quæ præſumptiones etiam dicuntur ſufficiunt ad inquirendum ſpecialiter, *& ad conſtituendum Reum, & ad illum torquendum, ſi negaverit.*

T E X T U S.

§. III. Indicia graviſſima, quæque violenta dicuntur, orta ex maximis, & evidentibus conjecturis quæ movent mentem Judicis ad certitudinem quandam moralem, quod Reus tale delictum commiſerit, nedum ſufficiunt ad inquirendum, & conſtituendum, ſed etiam ad condemnandum. Ut ſi quis nudus cum nuda in eodem lecto deprehendatur, fornicatio præſumitur: Si quis ſtricto enſe, & ſanguine conſperſo, exeat de domo unicam januam habente, in qua ſit Occiſus, tanquam homicida condemnari poteſt; niſi aliqua defenſione delictum minuat, quia pœna extraordinaria puniri poterit, exceptis atrociſſimis, quæ pœna ordinaria puniri debent.

SUMMARIUM.

21. *Finis, & media judicis in fabricando Proceſſa, quæ?*
Indicia violenta, & facientia ad condemnationem.
Alia Indicia ſunt demonſtrativa, alia perſuaſiva.
Ex violentis Indiciis ſequitur condemnatio.
Non tamen ordinaria, ſed extraordinaria.

22. *Exiens cum gladio ſanguinolento, ubi reperitur Occiſus, facit Indicium violentum.*

COMMENTARIUS.

21. Finis propter quem Judex inſtruit Proceſſum, eſt ad hoc, quod ſibi conſtet, & in mente ſua generetur ſcientia de delicto, aut innocentia ejus, contra quem inquirit. Medium porro, quo talis ſcientia acquiritur, ſunt omnia illa, quæ aſſumuntur ad probationem delicti; puta Teſtes, Inſtrumenta, Scripturæ, Præſumptiones, ac Indicia. Indicia porro ſunt alia, quæ cauſant tantummodo in Judice opinionem probabilem delicti, & iſta ſunt Indicis

dicis

dicia *gravia*, de quibus Superiori paragrapho dictum eſt; alia, quæ cauſant ſcientiam moralem. Et hic advertendum, quod non ſumus in Philoſophicis, ubi accipitur ſcientia pro notitia certa, & evidenter deducta ex principiis infallibilibus. Sed accipitur pro notitia hic, & nunc indubitata, licet huic poſſit aliquando falſum ſubeſſe; *& iſta dicuntur Indicia graviſſima, & quæ violenta dicuntur, arta ex maximis, & evidentibus conjecturis & quæ movent mentem Judicis ad certitudinem quandam moralem*, hoc eſt diminutam, prout explicat *Jo. Caramuel. Pandax. Moral. art. 1. quod Reus tale delictum commiſerit, & nedum ſufficiunt ad inquirendum, & conſtituendum, ac torquendum, ſed etiam ad condemnandum Reum*.

Iſta porro ſunt duplicia; uno modo poſſunt quodammodo dici demonſtrativa; alio modo oſtenſiva, ſeu perſuaſiva. Primo modo, ut ſi mulier videatur lactare filium, eſſet demonſtratio, ſeu probatio, illam fuiſſe corruptam: Sed iſta revera lato nomine vocantur Indicia, ſed vere ſunt probationes naturaliter indubitatæ; cum naturaliter mulier, niſi ſit corrupta, lac non poſſit habere in mammillis, ſaltem in quantitate ſufficienti ad lactandum filium. Secundo: *Ut ſi nudus, cum nuda in eodem lecto deprehendatur, fornicatia præſumitur*. Et iſta eſt præſumptio ita vehemens, ut delictum eſſe commiſſum Judici perſuadeat. Unde *Alexander Tertius* motus ex hoc, quod quædam mulier nuda, cum Conſanguineo viri ſui pariter nudo, in eodem lecto viſa eſt, ut habetur in *cap. Litteris. junct. gloſ. in figur. caſ. de Præſumpt.* ſententiam divortii proferri mandaverit contra eam. Ex quo *Canone* elicitur, quod ex violenta præſumptione, & probatur carnalis copula, & ad condemnationem devenitur, ut ait *Summarium & Gloſſa* illius Capituli.

22. *Si quis ſtricto enſe, & ſanguine conſperſo, exeat de domo, unicam januam habente, in qua ſit Occiſus* (nulluſque alius præter Occiſum in illa domo reperiatur, a quo potuerit tale maleficium committi; & repertus ſit homo de recenti occiſus); *tamquam homicida condemnari poteſt* (in pœnam ordinariam); *niſi aliqua defenſione delictum minuat*, (ut probando, quod tali tempore erat ebrius, aut eſt furioſus, & habet lucida intervalla, ſeu quando occidit, agebatur rabie; aut occidit illum non dolo, ſed armis colludendo, & præter intentum) *quia pœna extraordinaria puniri poterit*; & etiam omnem pœnam poſſet evadere, ſi nempe Occiſor poſſet probare, ſe fuiſſe manu armata impetitum ab Occiſo, & illum occidiſſe ad ſui defenſam, cum aliter evadere non poſſet, ut dicunt communiter *DD. in l. Ut vim. ff. de Juſ. & jur. Clar. §. Homicidium. verſ. Excuſatur. num. 24. Exceptis atrociſſimis* (ut eſt crimen læſæ majeſtatis, proditio patriæ &c.) *quæ pœna ordinaria puniri debent* ob ſui immanitatem.

TEXTUS.

§. IV. Omnia Indicia, cujuſcunque generis ſint, nulla reputantur, niſi quodlibet ipſorum per duos ſaltem Teſtes Conteſtes integros, probata ſint. Licet Judici Indicia inter ſe copulare, quia Indicia ad invicem ſe juvant. Unde licet unum Indicium leve ad torturam non ſufficiat, junctum cum alio ſufficit. Ut dictum Vulnerati, & conſuetudo delinquendi in eodem genere, faciunt unum Indicium ad torturam.

SUMMARIUM.

23. *Judicium eſt concluſio practica.*
Indicia quælibet debent probari per duos Teſtes.
Indicia evidentia Judici non egent probatione.
Indicia aliquando probantur per Teſtes ſingulares.
24. *Teſtes copulantur ad probanda Indicia.*
Sed ad hæc tria requiruntur.
25. *Indicia poſſunt inter ſe copulari.*

COMMENTARIUS.

23 NE Judex in judicando decipiatur, principia debent ipſi eſſe certa. Judicium enim nil aliud eſt, quam concluſio practica, quam Judex deducit ex præmiſſis, quarum prima eſt maxima legis, ut: *omnis fur eſt puniendus*; minor eſt particularis ſibi certa, quia probata; puta, *Cajus eſt fur*: & ex his concluditur judicium, nempe *Cajus eſt puniendus*. Quia vero totus labor Judicis eſt in inveſtigatione argumentorum, quibus minor probatur; ideo ad hoc, quod Judex reddatur moraliter certus de veritate *minoris*; oportet, quod argumenta, quibus illa probatur, ſint etiam ipſa vera, & indubitata. Cum autem inter cætera argumenta juris etiam recenſeantur Indicia, ut viſum eſt; oportet, quod Judex de iis ſit certus. Optime ergo ordinat *Textus*, quod *omnia Indicia, cujuſcumque generis ſint, nulla reputantur, niſi quodlibet ipſorum, per duos ſaltem Teſtes conteſtes integros, probata ſint*. Et hoc concordat cum *Gloſſa in l. final. in verb. Vel indiciis. C. Famil. Erciſc.*, quam *Juriſperiti apud Clar. quæſt. 22. num. 1. & quæſt. 64. num. 12.* abſque contradictione ſequuntur. Poſſunt etiam ipſa Indicia eſſe Judici evidentia, ut *vacillatio, mendacium, rubor, pallor, tremor &c.* quæ propriis oculis obſervat in Reo, & hæc non indigent probatione per Teſtes, ſed ſufficit, quod *Notarius*, ad mandatum Judicis, ipſa deſcribat in Actis.

Cum cautela porro accipiendus eſt iſte *Textus*. Non enim univerſaliter verum eſt, quod omnia Indicia ſint probanda per Conteſtes: aliquando enim ſufficiunt Teſtes ſingulares; quando nempe Indicia ſe adjuvant, & a Judice copulantur, & ſic copulata faciunt ad probationem, ut paulo inferius dicam. Sed requiritur probatio Indicii per Conteſtes, quando Indicium eſt ſolum, aut ad plus duo; & talia Indicia faciunt ad complendam ſemiplenam probationem, aut ad tantam probationem, quæ faciat ad pœnam extraordinariam; aut ad ſupplendum defectum Teſtis, & ſimilia: & ita intelligendus eſt hic *Textus* requirens probationem omnium Indiciorum per Conteſtes.

24. Advertendum autem, quod ſicut Indicia inter ſe copulantur ad probandum delictum; ita etiam Teſtes poſſunt inter ſe copulari ad probandum Indicium. Sicut enim Teſtes ſingulares ſingularitate adminiculativa conjunguntur, & faciunt probationem delicti pluſquam ſemiplenam, ita ut poſſit ſic probatus Reus, ſaltem extraordinaria pœna, puniri, ut ſentiunt *Penn. Direct. Inquiſ. par. 3. Comm. 121. verſ. Hac tamen. Bordon. Prax crim. cap. 29. num. 63. Menoch. de Præſumpt. quæſt. 41. num. 8. Souſa lib. 2. cap. 15. num. 23. Bict. quæſt. 44. num. 34. Sgroi par. 4. cap. 5. num. 38. Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 13. art. 3. num. 34.*; Ita & per eandem rationem tales Te-

Teſtes poſſunt conjungi, & probari Indicium, licet illi Conteſtes non eſſent. Ex. gr. ſi inveniretur in Sylva Conventus Frater occiſus ictu piſtoletti, ut conjicitur ex globo plumbeo extracto è vulnere; indiciatus eſt autem *Cajus*, qui ab uno Teſte viſus eſt habere in cella piſtolettum; ab alio viſus eſt recepiſſe a Sæculari pulverem pyrium; ab alio autem Teſte viſus eſt habere in armario globulos plumbeos; Profecto iſti tres Teſtes bene conjunguntur ad probandum Indicium contra *Cajum*, licet ſingulares ſint, & minime Conteſtes *Bict. quæſt* 62. *nu*. 8. *&* 9. *Sgrol par*. 5. *cap*. 3. *num*. 11. Sed cavendum, quod ad hoc tria debent concurrere: *Primum* eſt, quod Teſtes ſingulares ſint omni exceptione majores: *Secundum*, quod Indicia, ſuper quibus deponunt ſint proxima delicto: Et *tertium*, quod Indicia ſint plura, quam duo. Non enim probabile eſt, quod tot Teſtes non ſuſpecti, talia dixiſſent, niſi Reus culpabilis eſſet; ut bene advertit *Farinacius quæſt*. 37. *nu*. 38. *&* *Maſcard. de Probat. concl*. 894. *apud Bict. loc. prox. cit*.

25. *Licet Judici Indicia inter ſe copulare, quia Indicia ſe invicem juvant. Unde licet unum Indicium leve ad torturam non ſufficiat, junctum cum alio ſufficit*, ut dicunt *Bartolus in l. final. ff. de Quæſt. & Berti Pract. Crim. tit*. 11. *cap*. 6. *num*. 9. *Ut dictum Vulnerati, & conſuetudo delinquendi*, nempe in materia percuſſionis, *faciat Indicium ad torturam*.

T E X T U S.

§. V. Item ex dictis alia Indicia elicere, illaque levia, vel gravia declarare, prout loci, perſonæ, gradus, conditionis, ætatis, & aliarum moralium circumſtantiarum ratio ſuaſerit. Non tamen ad libitum, ſed juris arbitrio conſentanea. Sint præterea Indicia in ſua claſſe luce meridiana clariora; certa, non dubia, non æquivoca; concludentia, & delictum inferentia, itaut ſola confeſſio Rei deeſſe videatur. Secus acta erunt nulla, & Judex ad famæ reſtitutionem, & ad omnia damna tenebitur.

S U M M A R I U M.

26. *Ex dictis Rei, & Teſtium Judex poteſt elicere Indicia.*
Arbitrium Judicis debet conformari juri.
27. *Indicia debent eſſe clara.*
Maxime violenta, quæ ſufficiunt ad condemnationem.
Judex non tenetur explicite ad reſtitutionem famæ ejus, quem gravavit.
Sed reſtituit, dum Judex ipſe punitur de mala juſtitia.

C O M M E N T A R I U S.

26. NOn poteſt de Indiciis certa tradi regula, ex eo quod illa, ut plurimum, deducuntur ex circumſtantiis ſingularibus, de quibus ſcientia non datur: Hoc autem potius conſiſtit in prudentia, & acumine Judicis, cujus ſolertiæ eſt, ex circumſtantiis ipſis mature perpenſis, quæ illi debent eſſe loco materiali Indiciorum, Indicia ipſa deducere. Proinde ſubjungit *Textus*: *item* licet Judici *ex dictis* nempe tum Rei, tum Teſtium, *alia Indicia elicere*, quæ nempe faciant ad indaganda alia delicta, quæ vel omnia occulta ſunt; vel, notis delictis, occulti ſunt Delinquentes, & hoc frequenter accidit, ut ex dicto alicujus Teſtis, ipſe ſe indiciet Reum alterius delicti, cujus Auctor ignorabatur; & ita carcerem ingreſſus, tanquam Teſtis, ab eo educatur factus Reus furcis ſuſpendendus.

Illaque levia, vel gravia declarare, prout *loci, perſonæ, gradus, conditionis, ætatis*, ſexus, temporis, conſuetudinis, opificii, *ac aliarum moralium circumſtantiarum*, quæ ſingula recenſere prolixum eſſet, *ratio ſuaſerit*. Licet vero arbitraria ſit Judici Indiciorum declaratio, puta an gravia, vel levia ſint, & an per ea torquendus Teſtis, vel Reus necne? *non tamen ad libitum, ſed juris arbitrio conſentanea eſſe debent*. Quia arbitrium Judicis eſt ſicut arbitrium boni viri, ut poſt *Albericum in* 3. *par. Statut. quæſt*. 38. teſtatur *Clar quæſt*. 31. *verſ. Arbitria*. *num*. 9., qui ſe debet regulare ſecundum regulas juris communis, & æquitatem; unde in tali arbitrio, licet ſit remota ſubtilitas, non tamen eſt adempta cognitio.

27. *Sint præterea Indicia, in ſua claſſe, luce meridiana clariora, certa, non dubia, &c. Textus* hic debet accipi de Indiciis violentis, quæ ſufficiunt ad condemnationem; talia enim eſſe debent ita clara, & delictum ita naturaliter inferentia, ut ad perfectam probationem deſideretur ſola confeſſio Rei. *Secus Acta erunt nulla* ex legitimæ probationis defectu, *& Judex ad famæ reſtitutionem, & ad omnia damna tenebitur*: Non quod Judex teneatur verbo, aut ſcripto, famam reſtituere illi, quem in ſententia gravavit Reum pronunciando, qui talis ſufficienter probatus non eſt: hoc enim nullo jure cavetur: ſed, quia Judex male judicans puniri debet, ut alias dictum eſt; & per punitionẽ Judicis indebite gravantis, implicite reſtituitur fama Reo gravato. Judex enim Superior ſententians *male fuiſſe judicatum*; indirecte dicit, Reum contra jus fuiſſe de illo crimine a Judice inferiori infamatum. Pariter Indicia debent eſſe *clara* ad hoc, quod poſſint integrare eam probationem, quæ faciat ad conſtitutionem, vel ad torturam Rei. Si enim Judex conſtituit Reum, aut torquet, ex Indiciis in ſua claſſe non evidentibus, & claris; Reus gravatur in fama, quando conſtituitur, & inter Reos recipitur, abſque ſufficienti legitima probatione; aut gravatur in corpore, dum indebite torquetur; & ſic Judex, pœnam ſibi ex hoc debitam ſubeundo, implicite, ut dictum eſt, Reo famam debet reſtituere.

I. Quæritur; Quid ſit præſumptio, & Quotuplex?

S U M M A R I U M.

28. *Præſumptio quid ſit?*
Indicium eſt medium pro concludenda Præſumptione.
29. *Præſumptionis diviſio.*
Præſumptio hominis *quæ ſit?*
Juris *tantum*, *quæ dicatur?*
Juris, *&* de jure, *quæ dicatur?*
Qualis converſatio hominis in adoleſcentia, talis eſt in juventute.
Præſumptio juris *eſt de re univerſali.*

Et de-

Et debet eſſe in jure expreſſa, aliter non eſt juris.
30. *Præſumptio* juris, *& de jure qua?*
Excommunicatus in contumaciam ex ſuſpicione Hæreſis, poſt annum damnatur, ut Hæreticus.
31. *Præſumptio temeraria quid ſit?*
Levis quando fiat?
Probabilis, ſeu vehemens qua ſit.
Violenta quando dicatur?
32. *In Præſumptione* juris *non datur levitas juxta Paſſerinum.*
Apud Nos hoc fallit.

28. **R**Eſpondeo: Quod Præſumptio *eſt judicium probabile formatum a Judice ex probabilibus, & legitimis conjecturis*: & proinde differt a Scientia, quia hæc importat certitudinem; differt a Suſpicione, quia hæc relinquit intellectum indeterminatum: Præſumptio vero non ſic; quia in ipſa intellectus judicat de una parte contradictionis, licet hoc ſit cum formidine de oppoſito, & proinde convenit cum opinione. Diſtinguitur vero præſumptio ab Indicio, ſicuti concluſio a medio. Indicium enim eſt medium, ex quo deducitur per conſequentiam certam, vel probabilem, innocentia, vel reatus alicujus, ut ex *Sylveſtro verb. indicium num.* 1. ſcribit *Paſſerin. Trib. Regul. quæſt.* 18. *art.* 1. 2. 3.

29. Omiſſis autem multiplicibus divisionibus præſumptionis, cumulatis per *Hoſtienſem Summ. Rubr. de Præſumpt.* §. 2., aſſerimus communiores. Dividitur ergo primo in præſumptionem *hominis*; *juris tantum*; *& juris, & de jure*. Præſumptio *hominis* eſt de facto particulari, *ut hic & nunc*; ut ſi Judex præſumat *Cajum* eſſe Furem, quia noctu viſus eſt cum ſcalis circa domum *Titii*, in qua fuit commiſſum furtum. *Juris tantum* eſt præſumptio, quam *Legislator* facit, & in lege exprimit: & cum lex reſpiciat univerſalia, proinde præſumptio juris non eſt de re particulari, ſed univerſali. Ex. gr. Ius præſumit, quod *qualis eſt converſatio hominis in adoleſcentia*, *talis ſit ejuſdem in ſenectute*, ut habet *Canon cap. Ex ſtudiis. de Præſumpt.*; & hanc concluſionem deducit Legiſlator ex *Job. cap.* 20. *verſ.* 11.: *Oſſa ejus implebuntur vitiis adoleſcentiæ ejus*, & *Proverb. cap.* 22. *verſ.* 6. *Adoleſcens juxta viam ſuam etiam cum ſenuerit non recedet ab ea*: Vel a dicto *Poetæ*:
Quo ſemel eſt imbuta recens, ſervabit odorem,
Teſta diu.
Omnis porro *præſumptio juris* debet reperiri in jure *Canonico*, vel *Civili* expreſſa; alias talis non eſt.

30. *Juris* autem, *& de jure* eſt *Judicium legis præſumentis aliquod in ſpecie*, (& in hoc convenit cum præſumptione juris) *& inſuper ſtatuentis*, *ut illud pro certo*, *& comperto*, *& plene probato habeatur*, ut docet *Alciatus de Præſumpt. par.* 2. *num.* 3. quem ſequitur *Menoch. eod. tit. lib.* 1. *quæſt.* 1. *Farinac. qu.* 36. *num.* 67. *apud Paſſerin. Trib. Regul. quæſt.* 18. *art.* 1. *num.* 4. *& in cap. Inquiſitionis*, *num.* 38. *de Hæret. in* 6. Ex. gr. decernitur in *Decretali cap. Cum contumacia*. *junct. gloſſ. de Hæret. in* 6. quod excommunicatus propter contumaciam non reſpondendi ſuper Hæreſi, de qua erat ſuſpectus; poſt annum damnetur, ut Hæreticus. Hic apparet *primo*, quod propter ſuſpicionem, quia citatur a Judice; ſed quia poſt citationem eſt contumax in comparendo; ſuſpicio tranſit in præſumptionem vehementem, & ex crimine contumaciæ excommunicatur. Quia vero in excommunicatione per annum inſordeſcit; oritur præſumptio violenta per quam condemnatur. Talis ergo præſumptio vehemens eſt *juris tantum*: Sed præſumptio violenta evadit *juris*, *& de jure*; ex eo quod ſuppoſita illa, fertur a lege condemnatio de crimine præſumpto. Et talium præſumptionum *juris*, & *de jure* multa ſunt *Capitula*, & *Leges* paſſim, quas recenſere noſtrum non eſt.

31. Alia diviſio præſumptionis eſt in *temerariam*, *levem*, *vehementem*, & *violentam*. *Temeraria* eſt, quando apparet conjectura boni, & non mali, & ex tali facto ſurgit præſumptio, ſeu ſuſpicio temeraria, ut docent *Statuta Salmaticenſia cap.* 10. *verſ. Temeraria*. *Orb. Seraph. com.* 3. *fol.* 337. Quale fuit judicium *Pharisæi Luc. cap.* 7. *verſ.* 39.: *Hic ſi eſſet Propheta*, *ſciret utique qua*, *& qualis eſt Mulier*, *quæ tangit illum*, *quia peccatrix eſt*. Judicabat enim *Chriſtum* non eſſe Prophetam, quia a Muliere ſe tangi permittebat. *Levis* eſt, in qua eſt conjectura parva mali, & magna boni, ex qua conſurgit ſuſpicio levis, & judicium leve, ut ait *Alex. de Aleſ. Summ. par.* 3. *quæſt.* 45. *Memb.* 7.: quale videtur fuiſſe judicium *Salomonis* 3. *Reg. cap.* 2. cum adjudicavit *Adoniam* interfici, quia poſtulavit ſibi dari in Uxorem *Abiſag Sunamitidem*. Præſumptio *probabilis*, ſeu *vehemens* eſt, quando conjectura in pluribus, & fere in omnibus ſignis eſt mala, & parva ſunt ſigna bona, ut dicitur in *Evangelio Matth. cap.* 7. *verſ.* 16. *Attendite a falſis Prophetis*, *qui veniunt ad vos in veſtimentis ovium*. *A fructibus eorum cognoſcetis eos*. Fructus dicuntur actus plures, ex quibus ſumitur probabilis conjectura malitiæ, quamvis aliquod ſignum appareat ſimplicitatis. *Violenta* eſt, quando in factis apparet conjectura mali, & non boni; & in qua omnia ſigna ſunt mala, ex quibus oritur in mente judicium moraliter certum, quod tale crimen ſit commiſſum: qualis fuit præſumptio *Salomonis lib.* 3. *Reg. cap.* 3. quando judicavit illam eſſe matrem pueri, de quo erat controverſia, quæ non poterat tolerare, quod ille ſecaretur per medium, ex qua præſumptione ipſe ſententiavit, ut notatur in *Cap. Afferte. ubi Gloſ. in verb. Date huic. Extra. de Præſumpt.*

32. Notat vero *Paſſerinus*, quod diviſio præſumptionis in *levem*, *vehementem*, & *violentam*, eſt reſpectu præſumptionis *hominis*, non autem præſumptionis *juris*; quia præſumptiones juris ſunt ſemper certæ, & reſpectu illarum non poteſt dari levitas: attento maxime, quod in jure non habetur, quod talis, vel talis præſumptio ſit levis, vehemens, aut violenta *Paſſerin. quæſt.* 18. *art.* 1. *num.* 8. Sed hoc apud Nos fallit; quandoquidem habemus *Textum* diſtinguentem præſumptiones, juxta aſſignatam diviſionem. Unde hæc quadrat, tum in præſumptione ſingulari, quæ eſt hominis, tum in univerſali, quæ eſt juris, ut ſupra dictum eſt.

II. Quæritur: An ex pluribus indiciis levibus poſſit fieri aliquod grave, & ex pluribus gravibus reddi unum violentum?

SUMMARIUM.

33. *Ex pluribus Indiciis levibus fit unum grave, & ex pluribus gravibus unum violentum.*
Plures homines conſtituunt Populum.
Apud Populum poteſtas publica.
34. *Fundamentum reſolutionis quæſtionis.*
Indicia nunquam migrant in plenas probationes.
Ex Indiciis, etiam violentis, non damnatur aliquis in pœnam ordinariam.
35. *Caſus practicus pro Indiciis copulandis.*

33. Reſ-

33. RESpondeo affirmative: Sicut enim, ut ſupra *Tit. eo. §. 4. nu. 25.* ex *Textu* habemus, quod plura Indicia, ſuper quibus Teſtes ſingulares deponunt, copulari poſſunt ad probandum plene Indicium; ita & plura Indicia poſſunt conjungi, & ſimul conjuncta progrediuntur ultra illam ſpeciem, in qua quodlibet eorum deberet eſſe: ita ut plura remota ſingillatim conſiderata ſint in ſpecie levium, ſed conjunctim ſumpta, faciant indicium grave; & pari modo plura gravia unita integrent unum violentum; & hæc ſententia eſt *Maſcard. de Probat. concl.* 1230 *num.* 28. *Clar. quæſt. 63. verſ. Tu ſcis. Bitt. quæſt. 75. nu. 2. Sgroi par. 4. cap. 5. n.* 36. & communia. Nec mirum videri debet, quod Indicia conjuncta induant ſpeciem, in qua non ſunt ſi conſiderentur ſingillatim, & per ſe; quia quilibet homo de Populo, per ſe ſumptus, eſt homo privatus; ſi vero omnes privati copulentur, & integrent *Populum*, atque conſtituant *Univerſitatem*; tunc faciunt unum, apud quem eſt poteſtas publica, ut ex *Comano* ait *Jo. Calvin. Lexic. verb. Poteſtas*. Pari modo eſt in caſu noſtro.

34. Fundatur autem Doctorum reſolutio, in lege *Si quis adulteriis. C. Ad leg. Jul. de Adulter. & Stupr.* in qua *Imperatores Theodoſius, Archadius, & Honorius* ſanxerant, quod ſi aliquis accuſatus de Adulterio accuſationem eluſerit, adducendo, quod Mulier, cum qua frequenter converſabatur, erat ejus proxima, de qua adulterium præſumi non poterat; poſtmodum vero nuptiæ ſubſecutæ ſint inter eos, ipſi punirentur, *veluti eſſet convictum facinus, confeſſumque*. Ex quo deducitur, quod indicium adulterii, quod reſultabat ex frequenti converſatione, & fuerat debilitatum per aſſertam proximitatem; junctum cum alio indicio nuptiarum ſecutarum, (quod & ipſum in ſuo genere erat debile) evaſerat in indicium vehemens, & ſufficiens ad punitionem. Fateor autem, quod ex hac lege videretur poſſe deduci, quod Indicia conjuncta non tantum evaderent ex levibus gravia, aut ex his violenta, ſed etiam quod migrarent in plenas probationes; eo quia, in dicta lege, ex talibus indiciis puniuntur Rei, *veluti ſi eſſet facinus commiſſum, confeſſumque*; & in hac ſententia videntur eſſe *Sgroi par. 4. cap. 5. num.* 36. ubi pro ſe citat *Cavalc. de Brach. Reg. par. 4. num.* 71. & *Albericus in l. 2. §. final. num. 2. de Excuſ. Tutar.* citatus a *Clar. quæſt. 63. verſ. Tu ſcis*. Sed non ſic accipienda eſt lex illa, ac ſi per copulationem duorum indiciorum plene probetur delictum, & pœna ordinaria irrogetur: etenim, quantumvis Indicia copulata faciant indicium majus, & evadere poſſint in violentum, tamen ſemper continentur intra ſphæram indiciorum, & numquam migrant in probationes; ſicut bene advertit *Paſſerinus Trib. Regul. quæſt. 18. art. 2. num.* 31. Et quia, ad puniendum delictum pœna ordinaria, requiruntur probationes plenæ, aut ſaltem illa Indicia violenta, ſeu præſumptiones, quas jus vult haberi pro probationibus, eo quod ſint circa crimina difficilis probationis; ideo per indicium quodvis probatum, non infligitur pœna ordinaria, ſed tantum extraordinaria, ut volunt *Clarus quæſt. 63. verſ. Tu ſcis. Paſſerin. loc. cit. & Bitt. quæſt. 7. num. 2.*

35. Quod ſi in lege ſupradicta jubetur, quod Rei puniantur *veluti eſſet convictum facinus, confeſſumque*, & ſic pœna ordinaria; ideo eſt, quia crimen adulterii eſt difficilis probationis, quod ordinaria pœna punitur ex præſumptione vehementi. Cæterum in aliis delictis, indicia, quantumvis multa, & copulata, non faciunt probationem ad pœnam ordinariam, ſed tantum extraordinariam. Et ut clariſicemus exemplo rem, quæ frequenter uſu venit, & imperiti poſſint inſtrui; ponamus, quod in aliquo Conventu ſequutum ſit furtum pecuniæ depoſitæ cum licentia Superioris a Sæculari, quæ pecunia erat in capſula clauſa clave, & aſſervabatur in cella alicujus Patris gravis, & optimæ famæ: ignoratur porro Auctor delicti. Provincialis examinat judicialiter Fratres, & unus Teſtis deponit, quod Frater *Rapax* in cella habet aquam vitam moſchatam in quantitate, Chocolatam, fructuſque ſaccharo conditos, & alia eſculenta, & potulenta pretioſa, quæ, ante illud furtum ſecutum, non habebat; & hic Teſtis eſt integer, ſed ſingularis. Alius Teſtis deponit Fratrem *Rapacem* feciſſe elaborare pro ſe duo paria ſandaliorum extraordinarii valoris, ſudaria linea, & lanea, thecam tabaccariam argenteam, ſive horologium portatile, quæ prius non habebat; & hic pariter Teſtis, eſt ſingularis. Tertius Teſtis deponit Fratrem *Rapacem* habere coronas electrinas (*Corone d' ambra*,) ſericas, vel ex alia materia pretioſa; itemque medaleas argenteas, iconulas acu pictas ſerico, & auro, & muliebria jocalia, quæ antea ſibi viſa non ſunt. Certe iſta tria ſunt Indicia ſatis remota, & levia, ſi per ſe, & ſingillatim conſiderentur; tamen copulata faciunt indicium grave: attento maxime, quod omnes deponunt, quod Frater *Rapax* eſt de Familia paupere, & omnes ejus Conjuncti ſunt mendici, & ipſe eſt Laicus, qui non ſolet quæſtuare, cum ſit Hortulanus Conventus. Poterit ergo Judex hæc copulare, & unum Indicium grave ex his conſtruere.

Alius Teſtis deponit vidiſſe Fratrem *Rapacem* attente conſideraſſe, ac ſi oculis menſurare voluiſſet altitudinem feneſtræ cellæ, in qua fuit furtum commiſſum; & hic pariter eſt ſingularis. Alius deponit vidiſſe Fratrem *Rapacem* duas ſcalas colligaſſe, ut ex duabus brevibus fieret una longa, & ab eo interrogatum, quidnam vellet de illis facere? reſpondiſſe, ſe velle quercum altam ramis aliquibus ſpoliare, qui umbra nocent oleribus, ſed hoc minime præſtitiſſe: & ſcalæ, quæ prius fuerunt, ut præfertur colligatæ, ab eodem fuiſſe disjunctas, ſequuto furto; & pariter hic Teſtis ſingularis eſt. Alius Teſtis deponit, quod Frater *Rapax* conquiſivit a Fabro ferrario varias claves veteres parvas, & promiſit Fabro, ſe eſſe reſtituturum eas, poſtquam probaverit, an aliqua ipſarum conveniat cum parva ſera, quam ipſe dixit, ſe habere, cum tamen eam in cella non habeat; ſimiliterque eſt ſingularis. Profecto ex his tribus pariter levibus, & remotis, conjunctis tamen, aliud grave Indicium aſtruitur.

Alius Teſtis deponit, quod Frater *Rapax* requiſivit ab illo, num Pater habitans in cella furti, (qui mane diſceſſerat a Conventu die præcedente noctem, in qua commiſſum eſt furtum) eſſet reverſurus illa die, an potius pernoctare deberet extra Conventum? ſeque reſpondiſſe, non eſſe reverſurum, niſi die ſequenti. Alius Teſtis deponit, quod Frater *Rapax* ſummo mane diei, poſt noctem furti, aſſumpto Tertiario, dum adhuc Guardianus dormiret, exiit a Conventu, præter morem, & ferebat ſportam, quæ videbatur ſatis gravis ex labore, quem oſtendebat in ferendo ad brachium, & vultum habebat ſolito pallidiorem, & in breviſſimo tempore reverſus eſt in Conventu, abſque ſporta. Pater gravis habitator cellæ, deponit nullum ex Fratribus, præter Fratrem *Rapacem*, ſciviſſe, ſe tenere talem pecuniam depoſitam in capſula, quam ſub lecto abſconſam tenebat, quia cum capſula eſſet pondaroſa, & ipſe debilis, per prædictum Fratrem *Rapacem*, qui eſt robuſtus, eam ibi collocare fecit. Ex his ergo

tribus ultimis Indiciis levibus conjunctis ſit tertium Indicium grave.

Cum ergo tria facta ſint indicia gravia, liquet, quod ex his tribus gravibus emergit indicium violentum: quod fortius evadit, ſi impannata chartacea feneſtræ, quæ erat clauſa, reperta eſt rupta, & indicat Furem intraſſe per feneſtram. Capſula reperta, eſt aperta clave adulterina; quod appareat ex organis (*incoatri*) feræ, quæ fuerunt per vim detorta, & capſula proinde nequivit amplius claudi, ut erat: tandemque Frater *Rapax* non habet valde bonam famam Religioſi integri. In hoc caſu non tantum conſtitui poſſet Reus Frater *Rapax*, & torturari, ſed etiam in pœnam extraordinariam condemnari, ſi per convenientem torturam Indicia non purgaſſet.

III. Quæritur: Quid, & quantum probent Indicia juncta alteri probationi?

SUMMARIUM.

36. *Indiciorum valor Judici eſt arbitrarius.*
37. *Indicium copulatum probationi, auget eam, juxta valorem proprium.*
38. *Duo Indicia, ſemiplene ex ſe ſingillatim probantia, non integrant plenam probationem.*

36. RESpondeo: quod valor Indiciorum regulariter remittitur Judicis arbitrio; ut eſt communis ſententia *Angel. in l. Milites. C. de Quæſt. Marſil. in l. final. num. 4. ff. eo. tit. Clar. quæſt. 64. verſ. Hoc autem. Menoch. de Arbitrar. lib. 2. caſ. 270. num. 3.* Unde ipſe arbitrari debet, quando agitur de judicio facti, an ex deductis in proceſſu, reſultent indicia ad Rei conſtitutionem, aut ad torturam, ſive ad condemnationem. Tamen, ut inſtruatur Judex aliquo modo de valore Indiciorum ad hoc, quod ipſe poſſit in facti contingentia regulare arbitrium ſuum, in *Textu* ſupra enumerata ſunt Indicia, juxta ſuas ſpecies, & ſingulis aſſignatus eſt valor eorum in judicio: quædam enim faciunt tantum ad inquirendum, *ut levia*, quædam ad conſtituendum Reum, *ut gravia*, quædam ad inferendam torturam, *ut graviora* (nempe gravis adminiculata,) quædam tandem ad condemnandum, *ut violenta*.

37. Nunc loquimur de valore probationis Indiciorum, prout unum unius ſpeciei conjungitur cum alio alterius ſpeciei. Advertendum ergo, quod ſi loquimur de copulatione Indicii cum Indicio, jam ſupra probatum eſt, quod ex multis levibus fit unum grave, & ex pluribus gravibus unum violentum. Sed ſi comparemus Indicium cum probatione alterius ſpeciei; ut, v. gr. Indicium cum depoſitione Teſtis integri: inquirimus modo, quam probationem efficiat? Ad hoc reſolutive dico, quod valor Indicii taliter copulati auget valorem probationis, juxta valorem Indicii per ſe ſpectati. Unde, ſi Indicium ex ſe ſemiplene probet, junctum Teſti integro ex ſe ſemiplene probanti, evadit plena probatio; non quidem ſufficiens ad pœnam ordinarium, ſed extraordinarium tantum: & ſi Indicium non eſt tale, quod ſe ſolo ſemiplene probet, ſi conjungitur depoſitioni Teſtis ex ſe ſemiplene probantis, non facit plenam probationem, ſed tantum reddit magis firmum, & ſecurum ejus teſtimonium, & ipſi adminiculatur, faciendo illud pluſquam ſemiplene probare, ut docet *Paſſerinus Trib. Regul. quæſt. 18. art. 2. num. 32.*

38. Non admittendum tamen cenſeo, quod ipſe ibidem dicit, quod duo Indicia juncta, quorum quodlibet ſemiplene probet, probent plene. Quia alia eſt probatio plena, quæ fit aut per facti evidentiam, aut ex notorio probato, aut per dicta conteſtium integrorum, aut per Rei confeſſionem, ab ea, quæ fit per Indicia, quæ quantumvis gravia, aut violenta, nunquam probant evidenter, ſed tantum præſumptive. Ad probationem autem plenam, & ſufficientem ad condemnandum in pœnam ordinariam, requiritur, quod fiat aliquo ex quatuor recenſitis modis. Sed Indicia plura ſingillatim ſemiplene probantia, conjuncta, nunquam plene probant, quia nunquam egrediuntur ſphæram Indiciorum, ut ſuperiori quæſtione, ex eodem *Paſſerino*, dictum eſt; proinde non faciunt ad pœnam ordinariam, ut habent *Aretin. in cap. Præterea num. 5. de Teſt. Menoch. lib. 5. Præſumpt. 45. num. 54. apud Sgroi par. 5. cap. 4. n. 23.*

IV. Quæritur: Quomodo Indicia inter ſe invicem debilitentur, aut elidantur?

SUMMARIUM.

39. *Indicia inter ſe debilitantur.*
Indicium fortius vincit minus forte.
40. *Præſumptio juris vincit præſumptionem hominis.*
Præſumptiones ejuſdem ſpeciei inter ſe comparatæ differunt in valore.
Quæ dicantur regulariter validiores?
Indicia pro Reo aut vincunt, aut labefactant ea, quæ ſunt pro Fiſco.

39. REſpondetur: quod cum naturale ſit, quod id, quod eſt validius vincat minus validum, &, quod forte eſt, debile enervet; ita etiam Indicium fortius, & validius elidit debile, & leve ſibi contrarium, & hoc abſque controverſia deducunt *Juriſtæ* ex Digeſto *l. Divus, ff. de integr. reſtit.* In quo *Imperator Antoninus* reſcripſit, ut condemnatus in contumacia reſtitueretur in integrum, quia ſponte, coram Judice, poſt condemnationem, comparuit. Ex quo elicitur, quod Indicium reatus emergens a non comparitione, enervatum eſt a comparitione ſpontanea, quæ reatus præſumptionem excludit; & ita validius Indicium vincat minus validum. Sola difficultas eſt in decidendo quodnam Indicium queat dici magis, aut minus forte?

40. Ad hoc dico, quod cum judicare de Indiciorum valore ſit Judici arbitrarium, ut ſupra dictum eſt; etiam ejuſdem arbitrio relinquitur, decidere in facti contingentia, quodnam Indicium alio ſit fortius. Tamen, quia arbitrium Judicis debet a jure regulari; damus breviter regulas generales a legibus excerptas, & a *Doctoribus* cumulatas, quibus poſſit Judex Regularis in facto particulari decernere. Dico ergo, quod præſumptio juris vincit præſumptionem hominis: comparando vero unam juris cum altera pariter juris, vel unam hominis cum altera itidem hominis; data cæteroquin inter ipſas paritate, validior eſt ea, quæ actum valere facit, quam illa, quæ actum invalidat. Secundo: Quæ a ſubſtantia provenit, tollit eam, quæ eſt a ſolemnitate. Tertio: Magis benigna evacuat minus benignam. Quarto: Quæ inhæret juri communi enervat eam, quæ innititur ſpeciali. Quinto: Magis veroſimilis ſuperat minus veroſimilem. Sexto: Negativa præfertur affirmativæ. Septimo: Quæ favet animæ, aut tollit abſur-

abſurda, vincit inducentem abſurditatem, & animæ nocentem. Octavo: Quæ favet Reo, prævalet ei, quæ proficit Actori. Nono: Excluſiva delicti præfertur ei, quæ delictum concludit. Decimo: Favorabilia Reo fortior eſt illa, quæ Fiſco favet. Et univerſaliter: Indicia, quæ faciunt pro Reo, licet non vincant Indicia pro Fiſco, tamen illa labefactant; ita ut pro qualitate illorum, vel impediatur totaliter tortura inferenda, aut in parte minuatur, tum intenſive, tum extenſive, ex *Sgroi par. 6. cap. 2. n. 215.* Et qui plura de his habere vult, adeat *Menochium, de Præſumpt. lib. 1. quæſt. 29. & 30. & de Arbitr. lib. 2. caſ. 472. Maſcard. de Probat. lib. 3. concl. 1231. n. 11. & ſeqq. Bić. quæſt. 77. per tot. Sgroi par. 6. cap. 2. num. 110. & ſeqq. Paſſerin. Trib. Regal. quæſt. 18. n. 37.* qui abunde de his loquuntur,

V. Quæritur: Quodnam Indicium faciat ſcriptura?

SUMMARIUM.

41. *Delictum in ſcriptura multipliciter poteſt eſſe.*
42. *Scriptura, continens delictum ab ea ſeparatum, facit ſolum Indicium ad inquirendum.*
Aliquando ſcriptura probat delictum ab ea ſeparatum.
43. *Scriptura publica continens in ſe delictum, illud probat.*
Si ſcriptura non eſt authentica, non probat delictum.
44. *Scriptura publica continens delictum extra eam conſummandum, non probat ipſum.*
45. *Scriptura etiam privata continens delictum, ſi per eam probatur Delinquens, ſufficit ad condemnationem.*
46. *Per ſcripturam ſimpliciter non probatur Author illius.*
Recognitio ſcripturæ per comparationem litterarum, aut per notam manum, abſque adminiculis, non facit Indicium ad torturam.
Cum adminiculis, & per Peritos recognita, facit Indicium grave.
47. *Scriptura privata, continens delictum conſummandum extra eam, non facit, niſi ad inquirendum.*

41. RESpondeo diſtinguendo: Vel delictum, quod probari intenditur per ſcripturam eſt extra, vel continetur in eademmet ſcriptura: & hoc dupliciter; puta aut ſcriptura ipſamet, & ex ſe corpus delicti eſt, aut continet delictum extra eam conſummandum. Rem exemplis clarifico. Sit aliqua ſcriptura facta a *Caja*, in qua promittatur ſolutio centum aureorum *Bertæ*, in compenſationem damni ſibi illati in occiſione *Titii* mariti ſui a *Cajo* facta: hæc ſcriptura continet delictum ſeparatum ab ea. Sit ſecundo libellus famoſus factus a *Cajo*, & ab eo ſcriptus contra *Sejum*: Scriptura ipſa in ſe continet, & ipſa eſt corpus delicti. Sit tertio ſcriptura facta a *Cajo* promittente centum aureos *Sejo*, ſi occiderit *Titium*: iſta continet quidem in ſe delictum, conſummandum tamen extra eam. Iterum diſtinguendum eſt de ſcriptura aut publica, aut privata.

42. Dico ergo, quod, ſi loquamur de ſcriptura continente delictum ab ea ſeparatum, ſive ſcriptura ſit privata, ſive publica, hoc eſt manu *Notarii* rogati coram Teſtibus facta, iſta non probat delictum, ſed facit tantum Indicium ad inquirendum, ut Confeſſio extrajudicialis, Accuſatio, aut Denunciatio, & hæc eſt communis ſententia *Juriſperitorum, & Canoniſtarum* fundata in utroque jure *cap. Cum in Eccleſ. de Majo. & obed. ubi Gloſ. in verb. Quod non eſt, & ibi Butr. num. 14. Abb. num. 1. Bald. num. 2. Felin. n. 1. l. Inſtrumenta. l. Exemplo. C. de Probat. Auth. Ut ſponſ. larg. cap. 3. l. final. C. de Probat. l. 2. ff. de Fid inſtr.* Advertendum tamen; quod per inſtrumentum publicum probatur delictum, quando nempe illud eſt authoritate Judicis, qui prius judicialem indaginem inſtituit, factum; nempe copia alicujus ſententiæ a *Notario* publico authenticata, & legalizata, in qua damnatus fuerit judicialiter aliquis ad pœnam ratione maleficii commiſſi. Sed re vera iſta non eſt proprie probatio delicti, ſiquidem illud ſupponitur jam fuiſſe probatum ante ſententiam; ſed eſt probatio directa pœnæ inflictæ, & indirecta delicti. Amplius probatur ex ſcriptura authentica delictum ab ea ſeparatum (non quidem formaliter, ſed ex conſequenti, probando) cum ex diverſis ſcripturis publicis aliqua facta probantur, ex quibus delictum emergit: ut ſi quis eundem agrum prius *Titio* & poſtea *Cajo* vendidiſſet, & de venditione utraque eſſent duo diſtincta inſtrumenta publica; per ea enim probaretur crimen Stellionatus, aut falſi, a Vendente commiſſum ut docent *Bero. Jo. Andræ, Farinac. quæſt. 84. num. 13. apud Bić. quæſt. 86. num. 15.*

43. Si autem ſcriptura in ſe delictum contineat, & publica ſit, & facta cum legali ſolemnitate; tunc delictum plene probat ex *l. Quoniam. ff. de His, qui not. infam. l. In Senatuſconſultum, ubi Gothofr. in verb. Chirographum. ff. Ad S. C. Turpill. Cum in Eccleſiis. de Majo. & Obed. Farinac. quæſt. 84. num. 7. apud Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 19. num. 3.* Ut ſi producatur inſtrumentum uſuram continens aut alienationem rei Eccleſiaſticæ ſine debita licentia; aut Statutum contra libertatem Eccleſiæ; aut conjurationem contra Principem, & ſimilia. Dixi autem: *ſi ſcriptura ſit facta cum legali ſolemnitate*, puta, quod ipſa ſit facta a *Notario* coram Teſtibus idoneis rogato a Contrahentibus, contra quos delictum probari intenditur. Si enim talis ſolemnitas, ad valorem inſtrumenti neceſſaria, non adeſt; minime per talem ſcripturam probatur delictum, ut ſcribunt *Boic. in cap. Cum in Eccleſiis. n. 11. ubi Zabarel. col. fin. Abb. num. 1. & Felin. num. 6. de Majo. & Obed.*

44. Quod ſi ſcriptura contineat quidem delictum in ſe, & publica ſit, delictum vero ſit extra eam conſummandum, quid juris? Caſum hunc puto potius methaphyſicum, quam practicabilem. Tamen dabilis eſt. Dico ergo, quod per illam probaretur quidem delictum in ea contentum, dummodo ſcriptura eſſet ſolemniter facta; non autem probaretur delictum extra eam conſummandum. Ex. gr. Si mandans homicidium, ſe obligaret per inſtrumentum authenticum, ſolvere Mandatario certam pecuniam, ſecuto effectu: per exhibitionem talis inſtrumenti probaretur quidem mandatum, ut turpis promiſſio præmii occiſionis, non tamen probaretur ex illo homicidium ſequutum. Et ratio eſt, quia ex tali ſcriptura non poteſt probari, quod Mandatarius compleverit mandatum, cum occiſus potuerit eſſe ab alio, quam a Mandatario. Verum tamen eſt, quod ſi conſtaret de homicidio, & ignoraretur homicida; per talem ſcripturam emergeret præſumptio, & quidem violenta contra Mandantem, per quam transferretur onus in ipſum probandi ſe innocentem, & talis præſumptio ſufficeret ad torturam.

45. Si autem ſcriptura eſt privata, & in ſe delictum continet; ut ſi eſſet aliqua epiſtola amatoria ad ſtuprum ſollicitans, aut libellus famoſus, aut ad ſedi-

ſeditionem incitans: tunc ſi probatur per eam etiam Auctor ſcripturæ, (vel quia characteres ſunt noti, vel quia Auctor in ea ſe ſubſcripſit) per eam remanet delictum plene probatum, & ſufficiens ad condemnationem, & in hoc concordant *Doctores Anant. & Pein. in d. cap. Cum in Eccleſiis apud Farinac. quæſt. 84. num. 19. Genova de Script. privat. cap. 14. num. 4. Carena par. 3. tit. 4. num. 4. Souſa lib. 2. cap. 22. num. 4.* quos dat. *Paſſerin. loc. prox. cit. n. 5. Bict. quæſt. 86. num. 13. Sgroi par. 5. cap. 3. n. 17.*

46. Sola difficultas eſt: quomodo per eam probetur Auctor? Dico ad hoc, quod, per ſcripturam nullo modo probatur Auctor illius, ſed ad hoc, quod probetur Delinquens, oportet, quod vel ipſe recognoſcat, & confiteatur fuiſſe a ſe ſcriptam; aut per examen Teſtium, qui viderunt illam ſcribere, ſi tamen deponant de tenore, & contentis in ſcriptura, aliter non plene probant, ut ſcribit *Guazzinus Defen. 20. cap. 23. num. 9.* aut per examen Teſtium, qui illi ſubſcripſerunt: aut per contumaciam Rei ſcripturam non recognoſcentis, ut ajunt *Scacc. de Judic. cau. civil. lib. 2. cap. 11. qu. 33. num. 29. Genova de Script. priv. quæſt. 14. nu. 10. cit. a Paſſerin. d. quæſt. 19. nu. 7.* Sed re vera iſtæ non ſunt probationes, quæ fiant per ſcripturam ipſam, ſed vel per Rei confeſſionem, vel per Teſtes. Quo vero ad ſcripturam ex ſe, dicunt Auctores, quod non probat, niſi ſit recognita a Teſtibus, habentibus notam manum; vel fiat confrontatio aliarum ſcripturarum, quas conſtet, eſſe ſcriptas manu Rei ſuſpecti, præſumpti, aut prætenſi, cum ſcriptura illa, & ſequatur judicium Peritorum ſuper tali confrontatione. Tamen recognitionem per Teſtes de nota manu deponentes; aut per Peritos ex comparatione litterarum debiles eſſe, & abſque aliis adminiculis non facere indicium ad torturam, docent *Carena par. 3. tit. 4. Guazzin. Defen. 20. apud Bordon. Pract. Crim. quæſt. 51. n. 8. & ſeqq.* quibus ſubſcribo. Ratio, & quidem potiſſima eſt, quia potuit ſcriptura fieri ab alio, qui ita perfecte alterius characteres imitetur, ut decipi poſſit etiam ille, cujus characterem alius eſt imitatus.

Hoc experientialiter vidi in cauſa quadam, in qua conſtitit per legitimas Teſtium depoſitiones, quendam Falſarium quadam arte particulari, (quam narrare hic non expedit, ne doceam crimina, quæ extirpare contendo) ita perfecte alienam ſcripturam imitari, ut nihil omnino diſcriminis appareret inter legitimam, & adulterinam. Vitiaverat iſte ſubſignationes multas *Regiorum Officialium* majorum, *Actuariorum*, *Notariorum*, & *Rationalium*; & ſubſignationes falſæ oſtenſæ judicialiter Officialibus, quorum manu apparebant factæ, primo intuitu, iidemmet apparuere legitimæ: ſed, legendo contenta in ſcriptura, quæ ſubſignata erat, deprehenderunt falſificatam fuiſſe ipſorum ſubſignationem; & meo videri, neque plene de tali falſitate conſtitiſſet, niſi Teſtes, qui viderunt illas falſari, non indicaſſent, etiam modum ab eo adhibitum, cujus veſtigia adhuc remanebant in tali falſificatione, quæ, primo intuitu, non apparebant, ſed diligenter obſervanti manifeſte patebant. Falſarius ipſe ſcripſerat epiſtolam nomine alicujus Viri gravis, & eximii, in qua continebatur delictum ab ea ſeparatum conſummandum; & in ea erant oblocutiones de Principe, cujus cauſa, Vir ille gravis multa indebite paſſus eſt. Recognita a multis falſificata illa Epiſtola per comparationem litterarum, judicata fuit eſſe ſcripta ab eo, cujus nomine ſcripta fuerat, & tamen erat falſificata, ut probatum fuit ex poſt per tres Teſtes de viſu, & duos de auditu ex ore Rei: Ex quo caſu diſcant Judices, nullum Indicium ex ſe ad torturam facere ſcripturam, ut præfertur, recognitam, quia potuit ab aliquo adulterari ita perfecte, ut quilibet decipi poſſit, quamvis Peritus. Quod ſi ultra ſcripturam ipſam adſint alia Indicia, certe ipſa, ut præfertur, recognita, facit Indicium ſufficiens ad torturam, ut ſcripſere *Souſa lib. 2. cap. 22. num. 4. & Guazzin. Defen. 20. cap. 23. n. 5. apud Paſſerin. Trib. Regal. quæſt. 19. num. 7.*

47. Si autem in ſcriptura privata continetur delictum ab ea ſeparatum commiſſum, aut committendum; quantumvis probetur ſcripturam factam eſſe ab eo, qui Reus præſumitur, tamen non probatur per eam delictum: eſt enim ſolummodo, ut Confeſſio extrajudicialis, quæ, ex ſe, facit tantum Indicium ad inquirendum in ſpecie, & cumulatum cum aliis Indiciis, poteſt facere ad torturam. Et ſic ſentiunt communiter ſcribentes.

TITULUS DECIMUSQUARTUS.

Fama, Infamia, Clamoroſa Inſinuatio.

TEXTUS.

§. I. Specialem his Titulum deſtinamus, quia de eis inter Indicia, accuratior ratio haberi debet. Fama eſt communis opinio non manifeſta, ex ſuſpicione proveniens: Si circa malum, eſt Infamia, quæ ſi ad aures Superioris ſæpius deferatur, dicitur Clamoroſa Inſinuatio. Hæc Fama, ſeu Infamia, quæ viam Inquiſitioni pandit, nulla eſt; ſi a viris probis, honeſtis, non malevolis ortum non habet.

SUMMARIUM.

1. *Fama, eſt nomen æquivocum.*
   Fama, ut exiſtimatio virtutis, a Calliſtrato diffinita.
   Fama, ut opinio Populi, diffinita a Bartolo.
   Ad Famam conſtituendam quatuor requiruntur.
   Differentia inter Rumorem, & Famam.
2. *Fama duplex eſt, fundata, & vera.*
   Item dividitur in Famam conſtantem, & dubiam.
   Fama conſtans adjicit fidem teſtimonio.
   Dubia, ad nihil valet.
3. *Dividitur adhuc in Famam vehementem, & ſimplicem,*
   Hæc diviſio confunditur cum Superiori.
   Fama indifferens eſt ad bonum, & malum.
4. *Ad inquiſitionem generalem quævis Fama ſufficit.*
   Ad ſpecialem, requiritur Fama orta a viris probis.

COMMENTARIUS.

1. DIfficile ſane indicium eſt, quod deſumitur a *Fama*; ad ſciendum ſcilicet, num probet in facti contingentia, nec ne. Proinde *ſpecialem Titulum* noſter *Textus Famæ* aſſignat, quia

de

de ea inter indicia accuratiar ratis haberi debet : nempe ad bene cognoſcendum, ſi, & quando, & quantum probet. Sciendum porro, quod *Fama* nomen æquivocum eſt, unde varie accipitur. Aliquando enim ſignificat exiſtimationem virtutis de aliquo apud Populum, quæ recenſetur inter bona fortunæ, & confunditur cum gloria, unde canebat *Juvenal. Satyr.* 10. :

—— Tanto major Famæ ſitis eſt, quam
Virtutis; quis enim virtutem amplectitur ipſam
Præmia ſi tollas? Patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, & laudis, titulique cupida.

Aliquando ſignificat Populi opinionem, quæ voce exprimitur, circa aliquem eventum. Primo modo accepta diffinitur a *Calliſtrato leg. penult. ff. de Var. & extra. cogn.* quod ſit *Dignitatis illæſæ ſtatus, legibus, ac moribus comprobatus, qui ex delicto noſtro, auctoritate legum, aut minuitur, aut conſumitur* : & alio vocabulo dicitur *Exiſtimatio*, & de ea loquuntur leges *l. Hæc enim. ff. de Suſp. tutor. l. Capitalium. ff. Cæterum. ff. de Pœna. l. Item quid. §. Si quis libello. ff. de Injur. l. Non ſolum. §. final. ff. de Procur. l. Licet. ff. de Verb. ſign.* Secundo modo accipitur, prout habet *Textus, Communis opinio voce manifeſtata, ex ſuſpicione proveniens*, quæ eſt diffinitio tradita a *Bart. in l. De minore. ff. de Quæſt.* quam poſtea amplexati ſunt cæteri Scribentes. Ut autem optime adnotavit *Sylveſter Summ. verb. Fama. 2. n.* 2. quatuor conditiones requiruntur ad Famam conſtituendam. Primum eſt, quod ſit *opinio*, & proinde excluditur *Scientia*, quæ importat manifeſtum, ſive notorium: & *Suſpicio ſimplex*, quæ eſt ſine adhæſione ad unam partem. Secundum eſt, quod ſit ex cauſis probabilibus deducta, aliter vana eſt, & temeraria, ut infra dicemus. Tertium eſt, quod ſit voce manifeſtata. Quartum eſt, quod ſit manifeſtata ab omnibus, ſive a majori parte populi, & in hoc differt a *Rumore. Fama* enim eſt a majori parte viciniæ, *Rumor* vero eſt a minori; & iſte non infamat, ſecundum *Joannem Andreæ in cap. Noſtra. verſ. Ad gradum. de Cohab. Cler. & mul. Abb. in cap. Cum tua. de Sponſa. Felin. in cap. Qualiter, & quando. II 2. de Accuſat.*

2. Porro Fama dupliciter adhuc conſiderari poteſt reſpectu ſuæ originis: Uno modo quando primus ipſius Auctor habet certitudinem de re diffamata; alio modo, quando habet tantum probabilem conjecturam. Explico. *Cajus* videt *Sejum* oculis propriis, quando ipſe furatus eſt; & a *Caja* diffamatur furtum ab eo viſum, ita ut *Sejus* in toto Populo infametur, ut *Fur*. Fama hæc ortum habet a ſcientia. Si autem *Cajus* vidit *Sejum* exeuntem de domo, in qua commiſſum eſt furtum, hora importuna, & ſubtus pallium geſtabat aliquod occultatum; & ex poſt, intellecto furto ſequuto, *Cajus* ſuſpicatus eſt, & ex circumſtantiis, quas vidit, conjectatus eſt, *Sejum* tunc furatum eſſe, & ipſum, ut *Furem* evulgat in Populum; Fama hæc ortum habet a probabili conjectura.

Ex hoc ergo oritur diſtinctio Famæ in Famam *fundatam*, & *vanam*. Fundata enim eſt, quæ orta eſt a ſcientia facti, ſive a probabili conjectura, deducta ex principiis rationabilibus, a viro probo, & prudenti: Vana vero, quæ deducta eſt a principiis, aut debilibus, aut inſufficientibus ad concludendum rationabiliter judicium factum. Fama fundata, quæ ortum habuit a ſcientia dicitur *vere* non vana, quæ vero nata eſt ex conjectura probabili, dicitur non vana *præſumptive*, ut docuit *Paſſerinus. Trib. Regal. quæſt. 16. num. 10.* Amplius: Fama dividitur in *conſtantem*, & *dubiam*. Conſtans eſt, quæ nec ex improbis Auctoribus, neque ex ignotis exoritur: & hæc teſtimonio fidem adjicit; *conſentiens enim Fama confirmat rei, de qua quæritur, fidem: ex l. Teſtium. §. Ejuſdem. ff. de Teſt.* Dubia vero huic oppoſita: & hæc nil probat; potius enim dicendus eſt fallax *Rumor*, quam Fama.

3. Inſuper diſtinguunt *Doctores* Famam adhuc in *vehementem*, & *ſimplicem*: & dicunt *vehementem* eam, quæ oritur ex cauſis veroſimilibus, gravibus, & urgentibus, ut ait *Sgrai. Part. 5. cap. 3 num. 24. Simplicem* autem, quæ ex levibus, nec multum concludentibus naſcitur. Sed hoc nihil eſt, & hæc diſtinctio confunditur cum Superiori: ſiquidem vehemens Fama, & fundata, perinde ſunt, utraque enim eaſdem cauſas expoſcit. Fama porro indifferens eſt ad bonum, & malum; Ita enim dicitur *Famoſus Latro*, ſicut *Famoſus Theologus*: tamen *ſi eſt circa malum dicitur Infamia, quæ ſi ad aures Superioris ſæpius* (nempe a multis, & multoties) *deferatur, dicitur Clamoſa inſinuatio*.

4. *Hæc Fama, ſeu Infamia, quæ viam Inquiſitioni pandit*, &c. Hic advertendum, quod vel loquimur de Inquiſitione generali tum quo ad crimina, tum quo ad perſonas, vel loquimur de Inquiſitione ſpeciali contra determinatam perſonam. In primo caſu, quævis Fama, & etiam Rumor, ſufficit, ut Judex Ordinarius generaliter inquirere poſſit, ut alias diximus. Si enim Superior audit, in aliquo Conventu non ſervari Religioſam diſciplinam, & multos ſcandaloſe vivere, poteſt; imo tenetur, generaliter inquirere, nec examinare tenetur conditiones perſonarum, a quibus audivit, ut de validitate Famæ deferentis pronunciet. Sed ſi motus ex Fama, quæ ad ejus aures pervenit, vult inquirere in ſpecie contra determinatam perſonam, oportet, quod perpendat, a quibus perſonis orta eſt Fama, quia *nulla eſt, ſi a viris probis, honeſtis, non malevolis ortum non habet*. Et ratio eſt, quia Fama tali caſu fungitur officio Denunciatoris, aut Teſtis: & ſicut Denunciator, & Teſtis malevolus, inimicus, & infamis, aut vilis non ſufficit: ita etiam Fama a talibus orta: proinde inepta eſt ad ſternendam viam ſpecificæ inquiſitioni.

TEXTUS.

§. II. Inde in principio proceſſus conſtare debet, ſaltem per duos Teſtes conteſtes, quod aliquis ſit infamatus de delicto; iique, cum juramento, teſtari debent, ſe id audiviſſe communiter in Conventu, & expreſſe interrogari a quibus audiverint: quos ſi non nominent, nulla eſt Famæ probatio. Duabus probationibus oppoſitis de Fama, bona malæ prævalet: ſicut etiam ſi quis per triennium ſe honeſte vixiſſe probaverit, malam Famam in contrarium extinguet.

SUMMARIUM.

5. *Teſtes conteſtes, qui ſint?*
Licet diſcordent in accidentalibus, ſi concordent in ſubſtantialibus, ſunt conteſtes.
Quatuor requiruntur ad eſſendum conteſtes.
6. *Ut Fama probetur per conteſtes, quid requiratur?*
Si audierint a viris levibus, malevolis, &c. non probatur Fama.

7. Fa-

7. *Fama, ut exiſtimatio perſonæ, quid ſit?*
Talis Fama adminiculatur in judiciis.
Hæc bona prævalet ipſi malæ.
8. *Mala Fama tollitur, probando bonam converſationem a multo tempore.*

COMMENTARIUS.

5. **D**Ictum eſt alias, quod triplici modo incipitur proceſſus; per Accuſationem, Denunciationem, & Inquiſitionem: & quod pro primo prærequiritur Accuſator, pro ſecundo Denunciator, & pro tertio Infamia præcedens. Quando igitur per viam ſpecialis Inquiſitionis proceditur, *in principio proceſſus debet conſtare per duos Teſtes conteſtes, quod aliquis ſit infamatus de delicto:* Teſtes autem conteſtes illi dicuntur, qui de eodem facto, loco, tempore, perſonis, & aliis circumſtantiis neceſſariis, veritatem facti, per ſenſum externum percepti, in judicio deponunt: & ſi ſunt tales, quod contra eorum perſonas nulla militet exceptio, quæ illorum teſtimonium labefactet, convincunt Reum, ita ut ad pœnam ordinariam poſſit damnari; *Deuteronom. cap. 17. verſ. 19. Matt. cap. 18. verſ. 1. D. Thom. 2. 2. quæſt. 70. art. 2. ad 2. Farinac. quæſt. 63. apud Sgroi. Part. 4. cap. 4. numer. 1. & 2.* Et licet diſcordent in qualitatibus, circumſtantiis, & acceſſoriis remotis, extrinſecis, & impertinentibus, dummodo concordent in ſubſtantialibus facti, adhuc dicuntur conteſtes: *ex cap. Dudum. junct. gloſ. in verb. Subſtantia. de Converſ. conjug. Innoc. in cap. 3. de Verb. ſign. Alex. Conſ. 47. col. 2. lib. 2.* Quia vero ad hoc, quod ſint vere conteſtes requiruntur quatuor, ut bene ſcripſit *Leſſius de Juſt. & jur. lib. 2. cap. 30. Dub. 4. num. 32.*; nempe, quod ſint omni exceptione majores; quod ſenſu proprio perceperint factum, de quo teſtificantur; quod deponant de facto uno, & eodem numero; & tandem, quod deponant jurati: ideo ſubdit *Textus*, quod *ii, cum juramento, teſtari debent, ſe id audiviſſe communiter in Conventu.*

6. Quia vero Teſtes, ut probent, cauſam debent reddere ſui dicti, non ſufficit, quod teſtificantes de Fama deponant, ſe communiter audiviſſe. Etenim *Communitas*, (a qua deducitur dictum *communiter*) perſona ficta eſt, quæ neque loqui poteſt, neque audire, niſi quatenus hic, & ille, & cœteri, ex quibus conſtat *Communitas*, loquuntur; ideo Teſtes debent *expreſſe interrogari a quibus audierint*. Et hoc duplici ex cauſa, tum ut reddant cauſam ſuæ cognitionis propriam, nempe auditum a perſonis loquentibus; tum ut Judex ſciat, ex perſonis nominatis, an Fama, ſive Infamia ſit vere probata. Quis enim, ut ſupra dictum eſt, ad hoc, ut Fama attendatur, & aliquid probet, oportet, quod ſit *a viris probis, non malevolis, &c.*; ſi Judex videt Teſtes deponentes de Fama, audiviſſe ab improbis, levibus, æmulis, inimicis, factionariis, &c. non debet habere Famam pro legaliter probata: Et niſi alios Teſtes melius deponentes ſuper ea examinet, & Famam recte probet, nequit ulterius procedere: Et ſi procedit, & Reus ante litis conteſtationem excipiat, quod de Fama non conſtat, Proceſſus evadit nullus, ut infra dicemus. Quod *ſi non nomineat* aliquos, a quibus audierint; *aut* ſi nominant, illi ſunt leves, inimici, &c. ejus, contra quem probatur Fama, *nulla eſt Famæ probatio*; nec poteſt ulterius procedi, ut dictum eſt.

7. *Duobus probationibus de Fama, &c.* Hucuſque loquutus eſt *Textus*, de *Fama* accepta pro opinione *vulgi* circa aliquod factum ſecutum, aut circa perſonam, a qua factum illud fuerit. Modo loquitur *de Fama*, prout importat exiſtimationem alicujus perſonæ, reſpectu ſuæ univerſalis converſationis: Et ita dicitur *homo bonæ, ſive integræ famæ*, qui communiter reputatur juſte vivere; & *mala Famæ* ſi de eo exiſtimatur, quod malus ſit, quia mala commiſit, & promptus eſt ad iterum eadem, & ſimilia committenda. Talis exiſtimatio, ſive mala, ſive bona, multum confert ad rectitudinem judicii, & adminiculatur indiciis aliis ad probandum pro, & contra Reum, prout bonæ, vel malæ famæ eſt, ut dicunt, *Abb. in cap. Quia diligenti. in verb. Per contrarium de Elect. Clar. quæſt. 21. verſic. Sed pone. & quæſt. 60. verſ. Quinimò, & ibi Cuman. Conſ. 136. num. 3. Rubr. de Fama Rei num. 9.* & alias ſuis locis expendemus. Dicit ergo *Textus*, quod *duabus probationibus*, puta inter ſe contrariis, *de Fama*, (quando, nempe Teſtes, pro Fiſco examinati circa Famam Rei diverſificant, altero aſſerente, quod Reus prætenſus eſt bonæ Famæ, teſtante alio, quod ſit Famæ malæ) Fama *bona malæ prævalet*; ex eo, quod id, quod favet Reo, & innocentiæ, magis attenditur, quam contrarium.

8. Poſito autem, quod mala Fama de aliquo probata ſit, & hæc adminiculetur indicio taliter, quod illud de ſe inſufficiens ad torturam, juncta mala Fama, ſufficiat ad torquendum; ſi advocatus Rei proponat, & probet, quod mala Fama ortum habuit a delictis longo tempore antea patratis, ſed per triennium ex poſt morigerate, & honeſte vixerit, tollet malam Famam, & ipſam extinguet: & in hoc conveniunt communiter *Salycet. in l. Si minorem. num. 2. Cod. de In integr. reſt. Gramat. ſup. Conſt. Reg. fol. 142. numer. 7. apud Clar. dict. quæſt. 21. verſic. Fama ſola. circ. fin.* ut *Textus* concludit.

TEXTUS.

§. III. Clamoroſa inſinuatio non eſt neceſſaria, niſi quando procedendum eſt contra Prælatum, Conventum, & graviſſimam aliquam perſonam. Contra alios, ſola Infamia ſufficit. Non erit legitimus proceſſus, niſi in illius initio probata ſit Fama, non ſolum delicti, ſed etiam Delinquentis, eo caſu, quo ſpecialiter contra aliquem inquiratur, niſi Reus, ut alibi dictum eſt, de nullitate non exceperit. Teſtes deponentes de Fama tenentur dicere de cauſa ſcientiæ Famæ, ſaltem groſſiori modo, declarantes, quid ſit Fama: Alias depoſitio non ſubſiſtit.

SUMMARIUM.

9. *Prælati incurrunt in odium plurimorum.*
Clamoroſa inſinuatio requiritur, ad inquirendum contra Prælatum.
Eadem requiritur ad inquirendum contra Familiam totam unius Conventus.
Pariter requiritur in inquiſitione contra graviſſimam perſonam.
10. *Adjectivum grave varias recipit interpretationes.*
Gravis eſt, qui eſt bonæ opinionis & Famæ.
Perſonæ graves in Ordine, quæ ſint?
Non poſſunt notabili pœnitentia affici, niſi de conſenſu Patrum Provinciæ.

Graviſſima Perſona in Religione, quæ dicendæ?

11. *Clamoroſa inſinuatio non ſervata contra prædictos, non invalidat proceſſum.*

12. *Antiqui Canones annullabant inquiſitionem factam, abſque infamia probata.*

Hæc nullitas ſublata eſt per Bonifacium Octavum.

Si Reus reclamat in principio Proceſſus, Famam non eſſe probatam, & Judex, ea non probata, procedat, Proceſſus eſt nullus.

13. *Reus ignorans ſe proceſſari, nequit in principio Proceſſus opponere de Fama non probata.*

Judex ex officio eam ſemper probet.

14. *Teſtes deponentes de Fama delicti tenentur dicere de cauſa ſcientiæ Famæ.*

Et etiam groſſo modo dicere, quid ſit Fama?

COMMENTARIUS.

9. QUia, ut optime advertit *Abbas, in cap. Qualiter, & quando. num. 7. il 2. de Accuſat.* Prælati incurrunt odium plurimorum, qui frequenter de illis obmurmurant, & mala diſſeminant; optime diſponit *Textus*, quod licet ad ſpecialiter inquirendum contra Subditum ſufficiat Fama, ſive infamia, & *clamoroſa inſinuatio non eſt neceſſaria*; tamen neceſſaria eſt *quando proceditur contra Prælatum*. Et hoc concordat diſpoſitioni famoſiſſimi *Canonis cap. Qualiter, & quando. il 2. Extra de Accuſa.* lati in *Concilio Lateranenſi, ſub Innocentio Tertio*, in quo textualiter ſic habetur: *Licet hoc* (quod, nempe ante Inquiſitionem præcedat infamia) *ſit obſervandum in Subditis, diligentius tamen eſt obſervandum in Prælatis, qui quaſi ſignum poſiti ſunt ad ſagittam. Et ideo Sancti Patres provide ſtatuerunt, ut accuſatio Prælatorum, non facile admittatur, ſed cum ſuper exceſſibus ſuis quiſquam fuerit infamatus, ut jam clamor aſcendat, qui diutius, ſine ſcandalo diſſimulari non poſſit, vel ſine periculo tolerari, abſque dubitationis ſcrupulo, ad inquirendum, & puniendum ejus exceſſus, non ex odii fomite, ſed charitatis procedatur affectu.* Hoc autem ſervandum eſt, etiam in inquirendo ſpecialiter contra *Conventum*, nempe Familiam integram unius Conventus, ſi infamata audiretur in Provincia, quod in ea cum Sæcularium ſcandalo, non religioſe viveretur. Cauſa porro hujus diſpoſitionis eſt; quia inquiſitio contra totam Familiam valde perturbaret Provinciam: Incongruum proinde eſt, quod ad ſimplicem Famam inſtitueretur inquiſitio, ex qua nihil poſſet concludi, forte ex vanitate famæ, & ſic fruſtra Provincia inquietaretur. Pariter neceſſaria eſt *clamoroſa inſinuatio*, quando ſpecialiter inquirendum eſt contra *graviſſimam aliquam perſonam*.

10. Quid porro veniat nomine *graviſſimæ perſonæ*, ſciendum eſt. Et ad hoc dico, quod hoc adjectivum *grave* varias recipit explicationes: Dicitur enim *homo gravis*, qui ætate talis eſt, & vocatur *grandævus*: *Author gravis*, qui in doctrina præcipuus eſt, & magnæ authoritatis: *Hiſtoricus gravis*, cui multum fidei communiter adhibetur: *Senator gravis*, qui in Republica pollet magna exiſtimatione. Scio quidem ex *Gloſſa in cap. Licet. Il 2. in verb. Perſona. Extra de Teſt.* quod *graves dicantur, qui ſunt bonæ opinionis, & Famæ*; ſed illa loquitur in materia teſtimonii ferendi, cum illud *Capitulum* ſic textualiter habeat: *Niſi forte perſonæ graves extiterint, quibus fides ſit merito adhibenda.* Crederem proinde nullam prædictarum acceptionum intelligendam eſſe in caſu noſtro; ſed nomine *perſonæ gravis* in Religione accipi debere eum, qui dignitate, aut Prælatura præclare functa, in *Ordine* conſpicuus eſt. Proinde *Patres graves* cenſendi ſunt *Ex Provinciales, Cuſtodes, Diffinitores, Lectores Jubilati*, ac etiam *Lectores Theologi*, qui non poſſunt *ex Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. n. 33.* notabili pœnitentia affici, niſi accedente conſenſu *Miniſtri Generalis*, aut majoris partis Patrum Provinciæ, & ſic explicavit etiam *Sanctorus Comment. cap. 1. Stat. 4. §. 13.* Cum autem *Textus* habeat *graviſſimam perſonam*, concludendum, eſt quod hoc ſuperlativum importet illam gravitatem, quæ advenit perſonæ, quæ ſuprema officia Ordinis adminiſtravit, ut ſunt *Diſcreti perpetui Ordinis, vel Familiæ*, qui nempe *Miniſtri, Vicarii, & Commiſſarii Generales* fuerunt; vel alii Officiales generales, ut *Procuratores Ordinis, Commiſſarii Curiæ, ſive Diffinitores Generales*.

11. Advertendum autem, quod neceſſitas clamoroſæ inſinuationis, pro ineunda ſpeciali inquiſitione contra prædictos, non eſt ita ſevera accipienda, quod ſi non ſervetur, Proceſſus evadat nullus; quia diſpoſitio *Textus* eſt mere directiva, nec apponit clauſulam irritantem. Proinde, licet non ſervaretur, non per hoc rueret inquiſitio; ſicut etiam non annullatur Proceſſus factus per Inquiſitionem, quantumvis non ſit prius probata Infamia, ut immediate dicemus.

12. *Non erit legitimus Proceſſus, &c.* Sciendum pro intellectu hujus *Textus*, quod antiqui *Canones cap. Qualiter, & quando. il 1. & il 2. de Accuſ. cap. Cum oporteat. cap. Ad petitionem. eo. tit.* requirebant, ante Inquiſitionem ſpecialem in formando proceſſu, quod conſtaret de infamia Rei, contra quem procedendum erat; ita ut *Canoniſtæ*, & ſpecialiter *Hoſtienſis*, aſſererent, quod ita neceſſario requirebatur infamia, quod ſi Judex in principio proceſſus eam non probaſſet, & legitime de ea per dicta Teſtium non conſtaſſet, proceſſus eſſet nullus. Sed *Bonifacius Octavus* editis duabus *Decretalibus*, ut notat ibi *Gloſſa cap. 1. junct. gloſſ. in verb. Poſtquam. cap. 2. de Accuſ. in 6.* correxit hanc opinionem, & ſtatuit, quod ſi Judex procedendo per Inquiſitionem non faciat conſtare de infamia, & Reus ante ſui conſtitutionem non reclamaverit apud Judicem (dicendo de nullitate proceſſus, quia infamia non fuit probata) proceſſus per hoc non evadat nullus. Si vero reclamet, & Judex omittat probare infamiam, non valebit proceſſus, eo quod non eſt ſervata forma in favorem Rei introducta, ut habet *Gloſſa. in cap. 2. in ſigur. caſ. in fin. de Accuſ. in 6.* Cohærenter ergo ſupradictis *Decretalibus Bonifacii*, ſtatuit *Textus*, *quod non erit legitimus proceſſus*, (quando ſcilicet proceditur per viam Inquiſitionis ſpecialis) *niſi in illius initio probata ſit fama non ſolum delicti, ſed etiam Delinquentis*: Hoc autem intelligendum eſt, ſi Reus præſens, & ſciens ſe proceſſatum, compareat coram Judice, & dicat, & proteſtetur de nullitate proceſſus, ſi infamia probata prius non ſit. Sed ſi Reus ſcit contra ſe fieri Inquiſitionem, & antequam conſtituatur, aut reſpondeat Judici interroganti, nullam facit reclamationem, quod infamia non ſit probata, proceſſus non redditur nullus & hoc eſt, quod ſubjungit *Textus, niſi Reus, ut alibi dictum eſt, id ſciens, de nullitate non exceperit*; tali enim caſu, etiam non probata infamia, valet proceſſus.

13. Sed hoc in praxi aliquam patitur difficultatem. Ut plurimum enim proceſſus, aut ſecreto fiunt, aut a loco delicti removentur Rei, ne Teſtes pro Fiſco ſubornent, aut corrumpant; ampliuſque non poteſt Reus ſcire, quantumvis ſe audiat proceſſatum, an proceſſus inceptus ſit per Accuſationem, vel per Inquiſitionem, Quomodo poterit ergo Reus ſibi au-

xilia-

xiliari per talem reclamationem? Inſuperque ſi Reus eſt ſimplex, ignorans, & neſcit hoc remedium juris, & quomodo poterit ipſo uti? Ex ignorantia ergo ſua tantum incommodi patietur? Ad hæc dico, quod charitativus, & Deum timens Judex debet, quantum leges permittunt, conſulere indemnitati Rei: proinde debet ſupplere ipſe ad Rei favorem, quidquid illi deficit ex ſimplicitate, & ignorantia. Proinde ſicut ad reclamationem Rei teneretur Famam in principio probare, & ſine legitima probatione proceſſus eſſet nullus, ita ex charitate, Judex ſemper faciat de Fama conſtare, & ſi eam recte probare non poteſt, ab Inquiſitione deſiſtat, ita enim, & conſcientiæ ſuæ, & proximi imbecillitati proſpiciet.

14. *Teſtes deponentes de Fama*, (quod, nempe de tali crimine, & Criminoſo publica eſt Fama in Conventu, ſeu vicinia), *tenentur dicere de cauſa ſcientiæ Famæ*, non ſolum a quibus audierint de tali crimine, ut dictum eſt, ſed etiam, quid ſit *Fama*, & quid intelligatur nomine *Famæ*. Hoc autem debent dicere, non quidem ſubtiliter aſſignando diffinitionem *Famæ*; ſed *ſaltem groſſiori modo declarantes, quid ſit Fama. Alias depoſitio non ſubſiſtit*: & hoc rationabiliter, quia teſtarentur de re, quam neſciunt, & ita teſtimonium illud eſſet nullum.

I. Quæritur: Quomodo probetur Fama?

SUMMARIUM.

15. *Fama quomodo probetur?*
Fama debet oriri a cauſa veroſimili, a ratione, aut conjectura.
Debet naſci a viris probis, providis, & honeſtis.
Debet eſſe uniformis in toto populo, & continuata.
Debet eſſe orta, ante inceptam inquiſitionem.
Debet eſſe nata in loco delicti, & inde ſparſa per viciniam.
Oportet, quod Fama non ſit procurata, aut affectata, alias non probat.

16. *Diſtinguitur quæſtio.*
Fama aliquando gerit vicem Accuſatoris, aliquando Teſtis.
Ut Accuſator eſt, debet eſſe probata aliqualiter pro inquiſitione in ſpecie.
Ut probet tamquam Teſtis, oportet, quod probetur perfecte.
Reus minus damnificatur a Fama accuſante, quam ab eadem probante.

17. *Ad probandam bonam Famam non requiruntur tot, ſicut ad probandam malam.*
Præſumptio ſtat pro Fama bona.
Præſumitur unuſquiſque bonus, niſi probetur malus.
Fama bona perfecte probari debet, ſi agatur de præjudicio Tertii.
Vel ſi in ſpecie requiratur a Statuto.
Ad probandam Famam bonam non requiruntur Teſtes totaliter integri.

15. Reſpondeo: quod, ut ſupra dictum eſt probatur per Teſtes conteſtes ad minus duos, qui ſint jurati, & deponant, ſe audiſſe de tali facto communiter in Conventu, & ſignanter a tali, & tali Religioſo; & interrogati reſpondeant, quid ſit Fama. Hæc autem data per *Textum* ſupra, aliquam patiuntur difficultatem; quia omnibus illis poſitis multa deficiunt, quæ requiruntur ad probationem Famæ. *Primo* enim requiritur, quod Fama ortum habuerit a cauſa veroſimili, aut conjectura, aut ratione, cum poſſit eſſe vox vana, rumorque inanis nihili faciendus. *Vanæ enim voces populi, nec enim vocibus eorum credi oportet, quando, aut Noxium crimine abſolvi, aut innocentem condemnari, deſiderant*; ut ait lex *Decurionum*. *Cod. de Pæn. Secundo*: debet Fama probari orta a viris honeſtis, probis, fide dignis, & non malevolis, ut præter *Textum* aſſerunt *Canones*, & *Doctores cap. Qualiter, & quando. il 2. cap. Inquiſitionis. de Accuſ. Felin. in cap. Veniens. nu. 17. de Teſt. Tertio*: oportet, quod ſit uniformis, & eadem in toto Populo, & continuata ſit; aliter Fama poſterior tollit priorem: & ad tollendam Famam a conteſtibus probatam, ſufficit ſi alii Teſtes dicant de delicto illo nihil audiviſſe, & ſi verum eſſet, quod delictum illud eſſet publicum, & famoſum, non latuiſſet illos Teſtes, ut volunt multi *Juriſtæ* cumulati per *Farinacium qu. 47. num. 163. & ſeqq. Quarto* requiritur, quod Fama in civilibus probetur orta ante motam litem; & in criminalibus, ante inceptum proceſſum, argumento *l. Cum alienum. ff. de Nego. geſt. Quinto*, debet Fama orta probari, & vigere in loco commiſſi delicti, & inde emanari in viciniam, in Quarterium Civitatis, Civitatem, vel a Conventu in Provinciam, ut ex *Baldo in l. Eas quidem Cod. de Probat.* probat *Farinac. qu. 47. num.* 179. Tandem oportet, quod Fama non ſit procurata, & affectata, aliter non probat, & procurantes ſunt puniendi, ut probat *Maſcardus de Probat. Concl.* 748.

16. Dico igitur, quod diſtinguenda eſt quæſtio juxta duplex munus, quod poteſt præſtare Fama. Hæc enim vicem gerit Accuſatoris, a quo excitatur Judex ad inquirendum ex officio, ſive ſpecialiter ſuper Delicto, & Delinquente; aut vicem gerit Teſtis probando ſuo modo, ſive adminiculando alia indicia ad probationem criminis. In primo enim, ut ſternatur via Judici ad inquirendum generaliter, ſufficit quicumque rumor, nec requiritur judicialiter probatus, ſed ſatis eſt extrajudicialiter auditus: ad inquirendum autem ſpecialiter requiruntur ea, quæ ex *Textu* aſſignavimus; nec requiruntur ſcrupuloſæ conditiones paulo ſupra recenſitæ ad plene probandam Famam. In ſecundo autem caſu; ut Fama aliquid, præter alia indicia, ex ſe probat; oportet, quod ipſa ſit perfecte probata. Ratio hujus diverſitatis eſt evidens, quia ſicut ad accuſandum non requiruntur ea, quæ ſunt neceſſaria ad teſtificandum, (proinde multi admittuntur, ut Accuſatores, qui a ſecundo teſtimonio repelluntur); ita non tot conditiones deſiderantur in fama, quæ ſervit loco Accuſatoris in Inquiſitione, ſicut in ea, quæ ſuccedit in locum Teſtis in probatione. Præterquamquod, non tantum damnificari poteſt Reus per primam, ſicut per ſecundam. Licet enim vana ſit Fama, ſuper qua fit Inquiſitio, nihil damni patitur Reus; quia, vel in principio proceſſus Judex videt non conſtare de Fama, & ita non proſequitur; vel, conſtito de fama, Teſtes examinati ſuper delicto non probant, aut eorum dicta reprobantur in defenſionibus, & ita Reus eſt abſolvendus in diffinitiva. Sed ſi Judex aſſumit Famam pro adminiculo indiciorum, hæc poteſt reddere indicia, (ex ſe inſufficientia,) ſufficientia ad torquendum, & aliquando ad damnandum: & ita Reus indebite gravari, niſi talis Fama ſit perfecte probata. Unde requiruntur illius exactiores probationes, quæ ſint luce meridiana clariores, ut *Textus* dixit *Tit. Iudicia. §. final.*

17. Advertendum autem, quod non requiruntur proba-

probationes ita concludentes ad probandam bonam, ſicuti ſunt neceſſariæ ad probandam malam Famam: Et ratio eſt, quia præſumptio ſtat pro bona Fama: quiſquis enim, prout jura ſonant, *cap. unic. de Scrut. in ord. fac. cap. final. de Præſumpt. l. Servos. ff. de Manum. ſect. l. Cum Pater. ff. de leg. 2. l. Super. Cod. Qui milit. non poſ. lib.* 12. præſumitur bonus, niſi probetur malus, & proinde, quia præſumptio ſtat pro Fama bona, hæc non indiget tot probationibus, ſicuti mala. Verum tamen eſt, quod ſi agatur de præjudicio Tertii; vel in caſu quo lex, aut Statutum bonam Famam requirat in ſpecie, iſta debet perfecte per Teſtes probari ex *Farinac. qu.* 47. *nu.* 293. *apud Paſſerin. Trib. reg. qu.* 16. *num.* 44. Non requiritur vero, quod Teſtes ad hoc inducti, ſint omni exceptione majores, quandoquidem Familiares, Amici, & Conſanguinei admittuntur ad illam probandam, ut ſcribit *Farinacius d. quaſt.* 47. *num.* 306. *apud Paſſerin. loc. cit.*

II. Quæritur: Quid operetur contra Reum mala Fama?

S V M M A R I V M.

18. *Mala Fama, quid operetur contra Reum?*
Mala Fama circa delictum ejuſdem ſpeciei, ſuper quo inquiritur, facit præſumptionem juris.
A diverſis non ſumuntur conjecturæ.
Mala Fama de eadem ſpecie delicti, ſola non ſufficit ad torturam.
Mala Fama alicujus in genere, cum adminiculo, etiam levi tangente delictum, ſufficit ad torturam.

19. Reſpondeo: quod ſi mala Fama ſit circa delictum ejuſdem ſpeciei, de quo ſit contra Reum Inquiſitio, inducit præſumptionem juris contra ipſum: quia *ſemel malus ſemper præſumitur eſſe malus*: ut ait Regula, *cap. ſemel junct. gloſſ. de Reg. jur. lib.* 6. puta in eodem genere mali, ſive delicti: quæ præſumptio, juxta *Gloſſam*, eſt *hominis, facti, & juris*. Verum tamen eſt, quod ex mala Fama circa alia delicta ſpecie diverſa non oritur præſumptio: *a* diverſis enim conjecturæ inepte ſumitur ex *Clar. quæſt.* 21. *verſ. Fama ſola. circ. fin.* & ibi *Cæſon. Pract. crim. fol.* 16. *nu.* 5. An vero præſumptio orta a mala Fama ex ſe ſufficiat ad torturam: diverſæ ſunt ſententiæ: Nam multi, quos citat *Sgroi Par.* 5. *cap.* 3. *num.* 26. volunt, quod in delictis difficilis probationis ſola Fama indicium faciat ad torturam, & ſi illa habet aliquod adminiculum, faciat plenam probationem. Contrarium ſentit *Paſſerinus Trib. Reg. qu.* 16. *num.* 32. dicens, quod mala Fama in eadem ſpecie delicti, ſe ſola, non faciat indicium ad torturam: ſequeretur enim, quod pro delicto ſequuto tempore nocturno, omnes diffamati de aliis homicidiis poſſent torqueri. Rationabilis ſane eſt poſitio *Paſſerini*, quam amplector: attento maxime communi *Criminaliſtarum* principio, quod non poteſt Reus torqueri, niſi delicto ſaltem ſemiplene probato: Fama autem, ex ſe ſola, nullo modo delictum ſemiplene probat, ut notum eſt; & in hac ſententia eſt etiam criminaliſtarum *Magiſter Julius Clarus qu.* 64. *verſ. Sed pone*, qui ait, quod idem tenet *Marſilius*, falſo citatus pro contraria ſententia. Non recedo autem a doctrina ejuſdem, qui ſcribit *q.* 21. *verſic. Fama ſola. ſub fin.* quod ſi eſt mala Fama alicujus in genere, puta, quia diffamatus eſt de aliis delictis, & ſic eſt malæ conditionis, & Famæ; tunc ex qualibet levi ſuſpicione attingente delictum, de quo agitur, ſolet Reus tormentis ſubjici, dummodo inter delicta, de quibus eſt ille diffamatus, numeretur etiam delictum in ſpecie, de quo Inquiritur. Et in hoc caſu non eſt ſola Fama, quæ ad torturam faciat, ſed adeſt illud adminiculum, quod licet leve, tamen cum Fama ſufficit ad torquendum. Sed de hoc redibit ſermo, cum de tortura agemus.

TITULUS DECIMUSQUINTUS.

Teſtes.

T E X T U S.

§. I. Quoniam munus Teſtium publicum eſt, & ex ipſorum depoſitionibus totum judicii robur dependet, unde indiciorum, & probationum fortitudo dimanat; ideo de Teſtibus ſubjungendum eſt. A teſtimonio ferendo contra Reum excluduntur omnes, qui accuſare non poſſunt, niſi criminis immanitas, difficiliſque probatio aliud ſuadeant. In quibus etiam caſibus exceptis teſtificari non poſſunt ii, qui Jure naturali, vel Divino, a teſtificando excluduntur, ut ſunt Hæretici, Apoſtatæ, in Fide ſuſpecti, publici Criminoſi, falſi Teſtes, Conſpiratores, Calumniatores, Infames, Inimici etiam non capitales, etiam reconciliati, inimicorum Conſanguinei uſque ad quartum gradum, eorumdem nimium Familiares, Fautores, Procuratores, Advocati, Furioſi, Suſpecti, (ideſt, qui omni exceptione majores non ſunt) Excommunicati, niſi prius abſolvantur. Ad defenſam autem admitti poſſunt Teſtes inhabiles, quorum probationes Judicis arbitrio remittuntur.

S V M M A R I V M.

1. *Munus publicum, quid ſit.*
Munus publicum eſt Magiſtratum gerere, Judicem, aut Teſtem eſſe.
Teſtis poteſt cogi ad teſtificandum.
2. *Teſtes eſſe non poſſunt, qui nequeunt accuſare.*
Teſtes inhabiles admittuntur in criminibus exceptis.
Et difficilis probationis.
Crimina immania, quæ ſint?
Crimina difficilis probationis, quæ?
Teſtes inhabiles admittuntur, quando veritas aliter haberi non poteſt.

Quando dicatur, quod veritas aliter haberi non poſſit?
Arbitrio Judicis ſtat judicare, quando veritas aliter haberi non poſſit.
3. *Teſtes inhabiles de Jure naturæ, de Jure Divino, & de Jure humano.*
Jus naturæ accipitur pro dictamine rectæ rationis.
Et convertitur cum Jure Gentium.
4. *Teſtes inhabiles de jure naturæ ſunt: Surdus, Mutus, Cæcus, Amens, Fatuus, Phreneticus, Ebrius.*
Inimicus, Filius reſpectu parentum, Uxor contra Maritum, & qui habent intereſſe in cauſa, ſunt Teſtes inhabiles naturaliter.
Sed iſti non ſunt de ſtricto jure naturæ.
5. *Teſtes inhabiles de Jure Divino ſundamentaliter.*
Omnes publice peccantes ſunt inhabiles de jure Divino.
6. *Teſtes inhabiles de Jure humano recenſentur.*
7. *Cæcus, Surdus, & Mutus non ſunt inhabiles, niſi circa ea, in quibus ſunt ſenſus eorum impediti.*
Auditus magis decipitur, quam viſus.
Cæcus deponens de voce non plene probat.
Mutus a nativitate eſt etiam ſurdus.
Mutus aliquando admittitur ad teſtificandum.
Quæ cautela tunc adhibenda?
8. *Amentes, Stolidi, Furioſi, Phrenetici, & Ebrii ſunt inhabiles ad teſtificandum.*
Dicunt aliqui, quod facti ſanæ mentis poſſunt teſtificari.
Probatur talis opinio.
9. *Infantes ſunt inhabiles ad teſtificandum.*
Infans non intelligit, quod agit.
In eo non poteſt eſſe delictum.
Infantia eſt ante ſeptenaium.
Non poſſunt Infantes teſtificari ex defectu, uſus rationis, & non poſſunt jurare.
Infantes videntur non ſcientes fallere.
Teſtis non juratus non probat.
10. *Inimicus repellitur a teſtificando in quacumque cauſa, etiam privilegiatiſſima.*
Inhabilitas ratione inimicitiæ eſt inſanabilis.
Quomodo probetur inimicitia capitalis remiſſive?
Ad probandam inimicitiam, ſufficit probatio cauſæ ipſius.
Et hoc maxime inter Regulares.
11. *Inimicitia capitalis probata, totaliter inhabilitat ad teſtificandum.*
Inimicus præſumptus, quis dicatur?
12. *Inimicitia præſumpta æqualiter inhabilitat ad teſtificandum ſicut realis.*
Concludentior eſt probatio per cauſam, quam per effectum.
Magis probatur inimicitia per cauſam, quam per effectum.
13. *In Jure non datur præſumptio ex præſumptione.*
Opinio Faſſerini, quod inimicus ſuſpectus non repellatur in totum.
Refellitur.
Quod inimicus ſit inhabilis, eſt præſumptio juris, & de jure.
Cauſa inimicitiæ capitalis debet eſſe magna.
14. *Inimicus ex Factione eſt inhabilis totaliter ad teſtificandum.*
Factionum diverſitas, quæ mala pariat?
Factionariorum odium in quos magis invehatur?
15. *Teſtis de Univerſitate, quando non admittatur in cauſa civili?*
In cauſa criminali Teſtis de Univerſitate reſpuitur.
Reportaturus commodum, vel incommodum non poteſt eſſe Teſtis.
Factionarii componunt Univerſitatem.
16. *Reſpondetur objectis contra ſupradicta.*
Teſtis inhabilis repellitur, quia non adeſt probabilitas, quod ſit depoſiturus verum.
Supradicta quadrant non ſolum de Capite factionis, ſed de omnibus.
17. *Magis expedit, quod, ex defectu probationum Reus evadat impunitus, quam quod, ex mala probatione innocens gravetur.*
Multa crimina reſervanda, ut a Deo puniantur.
18. *Quomodo probetur aliquem eſſe Factionariam?*
Hanc exceptionem admittere in facto, eſt Judici arbitrarium.
Conſequuti dignitatem ad ſatisfactionem alicujus, ſunt de illius Factione.
19. *Factionarii aliquando rebellant.*
Probata Factione transfertur in Adverſarium onus probandi rebellionem.
Factionarii aperti ſunt, qui ſubſignant memorialia contra Factionarios oppoſitos.
Aliæ probationes aperti Factionarii.
20. *Factionarii palliati quomodo agnoſcendi?*
Factionarii palliati non ſunt Teſtes integri.
21. *Teſtes inhabiles de Jure Divino enumerantur.*
Quando admittantur?
De validitate teſtimonii illorum remiſſive.
22. *Teſtes inhabiles de Jure humano enumerantur.*
Iſti paſſim admittendi ſunt a Judice Regulari.

COMMENTARIUS.

1. MUNUS publicum eſt, quod publicæ utilitati operam impendit: & ideo Magiſtratum gerere, & Judicem eſſe, in jure, *l. Quippe. ff. de Judic.* dicuntur munera publica. Cum autem Teſtes ſint inſtrumenta Judicis ad habendam veritatem, interſitque Reipublicæ, quod ad ipſius quietem Criminoſi pœnis coerceantur; optime dicit *Textus*, quod *munus Teſtium publicum eſt*: ad teſtificandum enim, præſertim in criminalibus judiciis, cogi poſſunt ex *cap. Cum ſuper. cap. Cum contra. de Teſt. cogen. l. Conſtitutio. Cod. de Teſt. gloſ. in Rubr. de Teſt. cogen. Ambroſin. Proceſſ. informat. lib. 1. cap. 3. nu. 1. & ex ipſorum depoſitionibus totum judicii robur pendet, unde indiciorum, & probationum fortitudo dimanat.* Indicia enim, & probationes innituntur Teſtium dictis, ſiquidem, (ut in loco diximus *Tit. Indicia. §. 1. ex Textu*,) omnia indicia nulla ſunt, *niſi quodlibet ipſorum, per duos ſaltem Teſtes conteſtes integros, probata ſint.*

2. Statuitur modo regula, per quam dignoſcuntur ii, qui ad dicendum Teſtimonium non poſſunt admitti: & eſt: *A teſtimonio ferendo contra Reum, excluduntur omnes, qui accuſare non poſſunt.* Quinam vero ſint, qui per leges accuſare prohibentur, ſuperius, *Tit. Accuſatio. §. 1. ex Textu* dedimus; ſuperfluum porro eſt, hic repetere. Patitur tamen hæc regula ſuas exceptiones: & eſt, quod in criminibus gravibus, exceptis, & difficilis probationis, Teſtes, etiam inhabiles, admittuntur; & ideo ſubjungit: *niſi criminis immanitas, difficiliſve probatio, aliud ſuadeant.* Nomine autem criminum immanium veniunt delicta excepta, quæ alias *Tit. Accuſatio. §. 1.* tetigimus; & enumerat *Sgroi, Par. 4. cap. 3. nu. 22. & ſeqq.* dicitque eſſe crimen *Hæreſis, læſæ Majeſtatis, Simoniæ, Sacrilegii, fraudatæ annonæ, dilapidationis bonorum Eccleſiæ, fraudati cenſus, falſæ monetæ, perduellionis, ſortilegii, proditionis patriæ, ſodomiæ*

domiæ, *beſtialitatis*, *furti famoſi*, & hoc pariter dicunt *Gomez. cap.* 12. *num.* 16. & *Farinac. quæſt.* 56. *n.* 70. Delicta porro difficilis probationis ea ſunt, quæ regulariter committi ſolent occulte, ut ſunt *furtum*, *adulterium*, *ſuppoſitio partus*, *conjuratio*, *conſpiratio*, *omnia delicta carnis*, pariterque commiſſa nocturno tempore, ut ajunt *Farinac. Maſcard. Decian. Cravet. Caputaq. apud Sgroi*, *Par.* 4. *cap.* 1. *num.* 24. *Sanctor. de Pœn. cap.* 8. *quæſt.* 10. *fol.* 371. Præter hæc autem admittuntur etiam Teſtes inhabiles in delictis, quando aliter veritas haberi non poteſt, quæ autem iſta ſunt, videndum eſt.

Dico ergo, quod non dicitur crimen, in quo aliter veritas haberi non poteſt, illud ſolum, quod eſt tale ratione loci, aut temporis, aut facti, quod ordinarie abſque Teſtibus, vel ſecreto fit; ſed etiam illud, ad quod, licet potuerint intervenire alii Teſtes integri, tamen de facto nullus intervenit præter Teſtes inhabiles. In his ergo caſibus eos admitti communis ſententia *Doctorum* eſt, *Clar. quæſt.* 24. *verſ. Sciendum eſt*. *Ricc. Deciſ. Part.* 1. *Deciſ.* 218. *num.* 1. *Grammat. Theorem.* 19. *num.* 14. *lib.* 1. *Bajard. ad Clar. quæſt.* 24. *num.* 114. *apud Sgroi Par.* 4. *cap.* 3. *num.* 31. Et ratio eſt, quia impoſſibilitas aliter habendi veritatem, ita eſt, & militat, quando actu alii non intervenerunt, ſicut quando ex natura facti non potuerunt intervenire; proinde, ſi Judex admittit Teſtes inhabiles, in ſecundo caſu, admitti debent pariter etiam in primo.

Ampliat autem *Sgroi* hanc regulam, & dicit, quod idem intelligendum eſt, ſi Teſtes alii, qui præſentes erant in loco delicti, non viderint; aut non audierint; vel modo ſunt abſentes, & non reverſuri; vel mortui ſunt; vel taliter impediti, quod nullo modo poſſunt haberi; vel non ſunt nominati in proceſſu; nec ſunt noti Judici. Et revera multoties accidit, quod in pleno foro ſequatur homicidium, & tamen unus, aut alter tantum viderint Homicidam, qui a tergo vulneravit, cæteris ad alia diſtractis, ſicut evenit in occiſione *Henrici Quarti Galliarum Regis*, qui licet eſſet ſtipatus militibus, & Servis, & etiam eſſet in rheda cum *Duce Eſpernonis*, tamen cultello fuit occiſus a Sicario taliter, quod nullus vidit, quando illum ſauciavit: & ſi Sicarius cultellum abjeciſſet, & non potius elevaſſet, ſe prodens homicidam; non fuiſſet, qui teſtari potuiſſet de Homicida. Hoc pariter evenire poteſt in crimine, quod per auditum percipitur, ut in verbo contumelioſo; licet multi ibi adſint, ubi verbum prolatum fuit, qui ideo non audierunt, (licet audire potuiſſent,) quia ad aliud intendebant; & hoc paſſim accidit. Hoc ergo modo deficit Judici modus habendi veritatem ab aliis, proinde neceſſitatur eam habere a Teſtibus inhabilibus. Unde ſtatuitur regula, quod arbitrio Judicis ſtat, determinare caſum, quo aliter, quam per inhabiles, veritas non poteſt haberi, ut citatis *Plot. in l. Si quando*. §. 2. *num.* 8. *Soccin. Conſ.* 136. *vol.* 1. *Sforz. Odd. de Reſtit. in integr. quæſt.* 48. *num.* 47. *Maſcard. Concluſ.* 1403. *num.* 2. *Farinac. quæſt.* 62. *num.* 61. concludit *Sgroi Part.* 4. *cap.* 3. *num.* 31. *circ. med.*

3. *In quibus etiam caſibus exceptis teſtificari non poſſunt ii, qui jure naturali, vel divino a teſtificando excluduntur*: *Textus* hic (fateor) ſi accipiatur, ut videntur ſonare verba, apparet contrarius tum utrique juri, tum univerſali conſuetudini omnis fori Eccleſiaſtici, & Laici, in quibus admittuntur ad teſtificandum in caſibus exceptis inhabiles ſupradicti. Sed talis non eſt ſenſus hujus *Practicæ*, quam totaliter Sacris Canonibus cohærentem alias *Tit. Proæm. num.* 20. demonſtravimus. Senſus ergo ipſius eſt, quod *teſtificari* (ita ut eorum teſtimonium habeat integrum robur in judicio) *non poſſunt ii, qui jure naturali, vel divino a teſtificando excluduntur*; non autem intendit *teſtificari*, hoc eſt examinari, ut Teſtes. Examinantur enim tales paſſim; eorum tamen teſtimonium debile eſt, & de hoc redibit inferius ſermo. Quia vero *Textus* non curavit ſecernere in claſſes Teſtes inhabiles de jure naturæ, de jure divino, & de jure poſitivo, nec omnes inhabiles expreſſit; ſecernemus eos, ut clariori methodo procedamus, & ſingillatim enumerabimus.

Licet autem difficile ſit explicare, quo pacto Teſtis dicatur inhabilis de jure naturæ, & de jure divino; tamen ſequentes communem loquutionem *Doctorum*, dividemus Teſtes in tres claſſes, puta inhabiles de jure naturæ; de jure divino; & de jure poſitivo humano. Porro in hoc caſu, non puto accipiendum jus naturæ in eo ſenſu, quo diffinitur a *Jureconſulto*, *l.* 1. §. *Jus naturale*. *ff. de Juſt. & jur. Quod natura omnia animalia docuit*: ſed quod ſit dictamen rectæ rationis docentis, hoc eſſe faciendum, quod apud omnes Gentes ratione utentes viget, & ita ab omnibus obſervatur, & hoc vocari poteſt jus naturale humanum; quandoquidem ſoli homini ratione utenti convenit, & convertitur cum eo, quod *Ulpianus cit. l.* 1. §. *Jus. gentium*. *ff. de Juſt. & jur.* vocat *Jus Gentium*, quod in tantum diſtinguitur, ſecundum ipſum, a jure naturæ, in quantum hoc omnibus animalibus, illud vero ſoli homini convenit. Cum ergo, quod naturalis ratio inter omnes homines conſtituit, id apud omnes præcipue cuſtodiatur, ut ait *Cajus*, *l. Omnes populi*. *ff. de Juſt. & jur.* hinc eſt, quod concludi poteſt, id eſſe de jure naturali, quod naturalis ratio faciendum dictat, & apud omnes Gentes obſervatur.

4. Hoc poſito: dictat ratio naturalis, quod ille, qui ineptus eſt vel ad cognoſcendum per ſenſum externum aliquod factum; vel caret totaliter uſu rationis ad diſcernendum bonum a malo, ſeu actionem licitam ab illicita; non poteſt jure naturali eſſe Teſtis. Quomodo enim poteſt teſtificari de facto, quod ſenſu nequit percipere, aut ratione diſcernere? Tales ergo erunt *Cæci*, *Surdi*, *Amentes*, *Stolidi*, *Fatui*, *Infantes*, *Muti*, *Phrenetici*, & *Ebrii* perfecte; quia omnes iſti, ex defectu ſenſus requiſiti ad cognoſcendum, vel uſus rationis ad diſcernendum, ſunt totaliter inepti ad teſtificandum.

Inter inhabiles de jure naturæ recenſentur etiam *Inimicus*, *Filius reſpectu Patris*, *Pater reſpectu filii*, *Uxor contra Maritum*, & *qui habet intereſſe in cauſa*. Sed iſti revera non poſſunt dici de ſtricto jure naturæ inhabiles, ſed tales reddi ex diſpoſitione Legislatorum, qui tales eos declararunt vel ex debito reverentiali erga eum, contra quem teſtificari debent, vel ex odio, quo ipſum proſequuntur; ex quibus præſumpſerunt, Teſtes amore, vel odio corruptos, non eſſe veritatem teſtificaturos: & ita poſſent tales dici inhabiles fundamentaliter de jure naturæ, formaliter autem de jure ſcripto: & in hac claſſe recenſetur etiam Teſtis *Impubes*, & *Minor*.

5. In ſecunda autem claſſe ponuntur inhabiles de jure divino ad teſtificandum. Porro hoc jus Divinum non accipitur preſſe, & formaliter, ſed lato modo, & interpretative: Non enim habemus in veteri, aut novo Teſtamento expreſſum mandatum, aliquos inhabilitandi ad teſtimonium ferendum; ſed ex nonnullis dictis Scripturæ hoc trahitur per conſequentiam. In hac porro claſſe ponuntur *Inimici*, *Filii reſpectu Patris*, & vice verſa, *Maritus contra Uxorem*, & vice verſa, *Servi contra Dominum*, *Criminoſi*, *Perjuri*, *Apoſtatæ a Religione*, *Uſurarii*, *Excommunicati*, *Simoniaci*, & univerſaliter omnes pu-

blice peccantes: Et hoc eſſe de jure Divino probat *Berti*, *Pract. crimin. Tit.* 6. *cap.* 10 *num.* 35. quia dicitur in *Pſalmo* 81. *verſ.* 2. *Uſquequo facies peccatorum ſumitis?* & ibi *Propheta* loquitur ad Judices: quod quantum probet intentum, judicat prudens Lector.

6. Porro in tertia claſſe ponuntur illi, qui per leges humanas declarantur inhabiles ad ferendum teſtimonium; & ſunt *Deſcendentes*, *Conſanguinei uſque ad quartum gradum*, *Familiares*, *Domeſtici*, *Amici*, *Accuſatores*, & ad eoſdem pertinentes (ſicut de inimicis dictum eſt, cum Accuſator inimicus præſumatur;) *qui alias falſum teſtimonium dixerunt*; *qui non ſunt bonæ converſationis*; *Laici contra Clericos*, & vice verſa; *Feminæ*, *Infames*, *Spurii*; *Judex* contra ab eo judicandum; *Advocatus*, *Procurator*, *Sollicitator*, *negotiorum Geſtor* contra principalem adverſarium; *Socius criminis*; & *Tutor* in cauſa pupilli. De ſingulis ergo inhabilibus ſupra recenſitis dicendum eſt.

7. *Cæcus*, *Surdus*, *&* *Mutus*: Iſti inhabiles, ut dictum eſt, de jure naturæ ſunt ſimpliciter ad ferendum teſtimonium. Hoc vero debet accipi cum limitatione, puta ſi teſtificare debent de ea re, quæ percipi poteſt per illum ſolum ſenſum, in quo impediti ſunt, ut ſi Cæcus teſtari deberet de colore, ſeu Surdus de ſono. In aliis porro ad quæ cognoſcenda non habent impedimentum, utique admittuntur: ut Cæcus audiens, ſi deponere debet ſuper ſono, & Surdus videns ſuper colore. Optime autem advertit *Paſſerinus*, *Trib. Regul. quæſt.* 12. *art.* 5. *num.* 13. quod inter ſenſibilia communia magis poteſt decipi auditus, quam viſus, & ideo, ſi Surdus debet deponere de ſono talis rei, de quo certus non eſt, quod ſit talis rei, niſi ſaltem rem ſimul videat, ut de voce *Petri*, de qua Cæcus audiens, non poteſt eſſe certus, niſi *Petrum* loquentem, ſeu clamantem viderit; iſtius teſtimonium non plene probat. Remittitur tamen arbitrio Judicis judicare, an ex familiaritate, quam habet Cæcus cum *Petro*, ejus vocem certo cognoſcere potuerit. Sed etiam hoc patitur difficultatem: Dantur enim aliquando voces, ita naturaliter ſimiles; ſicut & homines, qui tam perfecte aliorum vocem, & loquelam fingunt, ut quiſquis decipi poſſit.

Mutus pariter inhabilis naturaliter eſt; tum quia Mutus a nativitate pariter Surdus eſt, nec Judicis interrogationes percipere poteſt; tum quia reſpondere illis nequit. Verum tamen eſt, quod, ubi aliter veritas haberi non poteſt, admittitur *Mutus*, & adhibentur illius Familiares, qui per nutus ſolent illi ſignificare, quod volunt, & debent a *Notario* deſcribi nutus tum interrogantis, tum reſpondentis; & eorum explicationem a Familiari adhibita (qui prius deberet jurare de vera explicatione nutuum, juxta conſuetudinem eorum inter ſe taliter loquentium) verbaliter excipere, & fideliter adnotare, idem *Notarius* tenetur, ut ſcribunt *Bordon. Pract. crim. cap.* 11. *num.* 9. *Speculat. de Teſt.* §. *Nunc tractandum. num.* 18. *&* 19. *Felin. cap. Præterea. num.* 5. *& cap. Cum cauſam de Teſt. Maſcard. de Probat. Concl.* 278. *lib.* 1. *& Concl.* 1958. *lib.* 3.

8. *Amentes*, *Stolidi*, *Fatui*, *Furioſi*, *Phrenetici*, *&* *Ebrii*, pariter jure ſtricto naturali redduntur inhabiles. Et ratio evidentiſſima eſt; quia omnes iſti mente, & ratione capti ſunt, licet in ſenſibus externis non ſemper ſint impediti: Liquet ergo, quod nequeunt perfecte capere Judicis interrogationem, neque illi reſponſum pro ratione, & veritate edere. Et licet *Speculat. de Teſt* §. 5. *num.* 34. *& Maſcard. lib.* 2. *Concl.* 828. *num.* 9. dicant iſtos poſſe in Teſtes admitti, ſi facti ſanæ mentis, tempore examinis, deponere debent de eo, quod viderunt, dum eſſent Amentes, Stolidi, &c. tamen contrarium eſt tenendum. Et ratio potiſſima eſt; quod frequentiſſime tales mente capti, etiam vitiati ſunt in phantaſia, & ſenſu communi: & patet hoc ſpecialiter in phreneticis, & aliis, quibus mos eſt unum objectum pro alio, & lapidem pro pane, ſenſu vitiato, percipere. Quomodo ergo poteſt eſſe certus Judex, quod illo tempore non eſſet læſa eorum phantaſia, vel ſenſus communis, ita ut ad mentem poſtea revocati legitime teſtificari poſſint de re, quam ſenſu externo perceperunt? Et ita nec admittenda eſt ſententia *Farinacii*, *quæſt.* 60. *num.* 14. *& Paſſerin. Trib. Regul. quæſt.* 12. *art.* 3. *num.* 9. qui volunt tales, poſſe quidem admitti, ſi ea, de quibus *fatuus*, *&c.* deponit, tempora amentiæ potuerunt cadere ſub ſenſu, & intellectu; cum nulla adeſſe poſſit certitudo, quod illo tempore non eſſet læſus ſenſus communis, vel phantaſia.

9. *Infantes* etiam de jure ſtricto naturæ inhabiles ſunt ad teſtificandum. Infans autem dicitur, quia fandi, hoc eſt loquendi impos eſt, quod non poſſit verba proferre, videmus enim infantes etiam bimulos aliquando perfecte loqui; ſed quia, ut dicit *Juſtinianus Inſt. Tit.* 20. *lib* 3. §. *Sed quod*: *Nullum* (infantes) *habent intellectum, nec multum diſtat a Furioſo, qui non intelligit, quod agit*; & ideo cum rationis incapaces exiſtant, neque in illis cadere poteſt dolus malus, & conſequenter neque delictum ex *l. Infans. ff. Ad leg. Corn. de Sicar.* & hoc etiam in foro animæ, ut communiter ſentiunt *Theologi*. Infantia porro dicitur prima ætas, quæ in jure ſtatuitur *l.* 8. §. *Ubi autem in unum. C. de Bon. quæ liber. l.* 18. *C. de Jur. deliber. l.* 1. §. *Sufficit. ff. de Admin. Tutor.* eſſe infra ſeptannium. Et licet in aliquibus malitia ſuppleat ætatem, & doli capaces ſint; eos tamen tales univerſaliter lex non præſumit, & firmat id, quod communiter, & ut in pluribus accidit, puta, quod infra illud tempus uſus rationis in Infantibus non ſit. Pronunciantur porro inhabiles ad teſtificandum ex defectu rationis, prout & *Furioſi*; & etiam quia non poſſunt deponere cum juramento ex *l. Qui juraſſe. ff. de Jurejur.*: quia *videntur non ſcientes fallere*, ut ait *Jureconſultus*; & conſequenter neque ſciunt, non fallere, veritatem nempe dicendo, dictum autem Teſtis non jurati invalidatur omni jure. *cap. Fraternitatis. cap. Intimavit. de Teſt. l. Sola l. Juſjurandi. C. eo. tit.*

10. *Inimicus* etiam a *Bover. Direct. Par.* 2. *cap.* 20. *verſ. Primum itaque. Paſſerin. Trib. Reg. quæſt.* 12. *num.* 15. *Berti Pract. Tit.* 11. *cap.* 11. *num.* 6. recenſetur in claſſe Teſtium inhabilium de jure naturæ: ſed quomodo hoc poſſit intelligi, ſupra tactum eſt. Sed quidquid ſit de hac concluſione, quæ parum facit pro praxi; certum eſt, quod apud omnes Judices, & in quovis foro, *Inimicus* repellitur pro quacumque cauſa, etiam privilegiatiſſima, etiam violatæ Religionis, & læſæ Majeſtatis *cap. Per tuas. il* 1. *junct. gloſ. in verb. Inimicitias. de Simon. Bart. in l. In quæſtionibus. ff. Ad leg. Jul. majeſt. Direct Inquiſ. Par.* 3. *quæſt.* 67. *ubi Penna Com.* 116. *Menoch. de Arbitr. Jud. quæſt.* 28. *Berti Tit.* 11. *cap.* 11. *num.* 6. & inhabilitas Teſtis inimici nunquam eſt ſanabilis, habetque tale impedimentum ad probandum, quale habent ſupradicti recenſiti inhabiles de ſtricto jure naturæ. Quomodo autem probetur inimicitia capitalis, & quales ſint ejus cauſæ ſufficientes, tradidimus in *Titulo de Accuſatione*, ubi diximus: Accuſatorem inimicum repelli, niſi propriam injuriam proſequatur. Hoc ſolum, & bene menti tenendum eſt, quod ad probandam inimicitiam, licet cauſa ipſius debeat probari evidenter, (& ſi probatur conjecturis, & præſumptionibus oportet eas eſſe in ſuo genere claras, &

con-

concludentes;) tamen non requiritur, quod probetur effectus inimicitiæ, ſed ſufficit, quod probetur cauſe: *Alexand. Conſ.* 99. *num.* 2. *lib.* 1. *Felin. in cap. Cum oportet. Col.* 6. *de Accuſat. Gramm. Conſ.* 45. *n.* 18. *Farinac. quæſt.* 53. *num.* 21. *apud Sgroi Part.* 4. *cap.* 9. *num.* 5. & 11.

Hoc facit plerumque pro Regularibus, inter quos vigere non poſſunt inimicitiæ ita patentes, ſicut inter Sæculares; quia cum ſimul convivant neceſſe eſt, quod in exteriori converſatione, ne alios ſcandalizent, oſtendant animum benevolum, & pacatum cum quolibet. Sed in pectore condunt odium, quod ſuo tempore, & modo ſecreto promunt. Certe non poſſet apud Sæculares probari inimicus, qui cum Excipiente de inimicitia viveret in eadem domo, accumberet eidem menſæ, eſſet Socius in itinere, familiariter cum ipſo practicaret, & fabularetur. Hæc vero omnia ex ſuo Inſtituto præſtant Regulares, inter quos tamen, Dæmone tentante, aliquando ſunt occultæ inimicitiæ. Ad eas ergo probandas non requiruntur effectus patentes inimicitiæ (puta, quod unus alium non ſalutet, quod de eo crimina diſſemet, quod ipſi inſidias ſtruxerit, &c.) quia hoc modo vix aliqua intra clauſtra probari poſſet; ſed ſufficit cauſa ſufficiens ad cauſandam illam: qua probata, præſumitur probata inimicitia.

11. Illa porro, quæ totaliter Teſtem inhabilitat eſt inimicitia capitalis concludenter probata, ut ſcribunt *Peregr. Conſ.* 6. *num.* 23. *vol.* 2. *Bajard. ad Clar. quæſt.* 24. *num.* 8. *Gaazzin. Defen.* 19 *cap.* 16. *num.* 61. & *Defen.* 30. *cap.* 40. *num.* 15. *Giga. de Crim. læſ. majeſt. lib.* 2. *Tit. Quam. prob. quæſt.* 2. *in fin. apud Sgroi Par.* 4. *cap.* 9. *num.* 15. Sed dubium eſt, an etiam inimicitia præſumpta talis ſit cenſenda, ut præſumptum inimicum totaliter a teſtificando removeat? Eſt ſententia communis *Grammat. Conſ.* 45. *n.* 18. & *aliorum apud Farinac. quæſt.* 53. *num.* 64. *Bajard. Quæſt.* 24. *num.* 42. *Sgroi Part.* 4. *cap.* 9. *num.* 9. *Jaſon. Conſ.* 167. *num.* 8. *lib.* 4. *Marſil. Conſ* 15. *num.* 7. *apud Berti Tit.* 11. *cap.* 11. *num.* 7., quod inimicus præſumptus a teſtimonio arceatur: Sed an hoc ſit de jure naturæ, ita ut, in nullo caſu poſſit admitti in Teſtem, non ſa explicant. Ne ergo laboremus in obſcuris, nomine Inimici præſumpti venit ille, cujus inimicitiæ cauſa legitima probata eſt, quæ regulariter talis cenſetur, quod ex ea quiſque inimicitiam concipiat. Inimicus vero realis, & verus ille eſt, qui contra inimicum machinatus eſt, conjuravit, inſidias ſtruxit ad graviter nocendum, &c. quæ omnia, cum ſint effectus ex odio procedentes, probant in eo realem inimicitiam.

12. Hoc explicato, dico: quod inimicitia legitime præſumpta currit eodem paſſu cum reali. Ratio eſt, quia quod probetur in philoſophicis effectus per cauſam, & *a priori*, concludentior eſt probatio, utpote demonſtrativa, quam quod probetur cauſa per effectum, & *a poſteriori* via oſtenſiva. Transferendo igitur ad moralia, concludentior erit probatio inimicitiæ per cauſam, quam per effectum ejus.

Quod ſi dicas hoc non valere ex eo, quod potuit eſſa cauſe quidem inimicitiæ a me data *Petro*: *Petrus* vero, ut bonus vir, & perfectus, mihi ignoverit, & ad conſilium *Chriſti* me offendentem dilexerit, nec factus ſit meus inimicus; & ita præſumptio inimicitiæ ex cauſa, maxime in Religioſis, vacillet. Reſpondeo, quod ægre dantur caſus, in quibus cenſetur communiter aliquis actus eſſe effectus Inimicitiæ, ex quo præſumitur ſic agens inimicus, qui talis tamen non eſt. *Petrus Ex. gr.* optimus, & zelans Religioſus, videt me per malas artes invadere Prælaturam, & ex meo regimine Religionem grave damnum paſſuram. Hinc publici boni deſiderio, agit cum Electoribus diſpoſitis ad me eligendum, & eos inducit mutare conſilium; quia exageravit mea vitia, vitam relaxatam, & ineptitudinem ad gubernium, & ita non adipiſcor Prælaturam. Si evenit caſus: quod *Petrus* debeat teſtificari contra me, nonne erit legitima probatio inimicitiæ, ſi ego probem, per artes ſuas, & acta contra me, mihi ſublatam Superioritatem? Certe, quod ſic; maxime, ſi de me ſolo, & non aliorum mei ſimilium, ſolitus fuit delicta, & relaxationes, exagerare. Remanet ne, in foro fori, per hoc non probata inimicitia ex eo, quod ille effectus, qui regulariter potuit eſſe effectus odii, & inimicitiæ, proceſſit ex amore publicæ utilitatis? Non: e pari ergo (ſi non a fortiori) probata eſſe debet in eodem foro præſumptive inimicitia per cauſam, licet effectum actu non produxerit, producere autem apta fuit; ſicut probata remanet per effectum, qui actu fuit ab alia cauſe, quam ex inimicitia, dum tamen regulariter præſumitur effectus inimicitiæ.

13. Paſſerinus *Trib. Regul. quæſt.* 12. *art.* 6. *num.* 17. impugnat hanc reſolutionem, ejuſque Patronos ibidem a ſe citatos, *Modern.* videlicet, *Bict. Bellegrand. Sgroi. Bordon.* dicens, quod cum in jure non detur præſumptio ex præſumptione, ſequitur, quod non poteſt totaliter repelli in Teſtem *Inimicus ſuſpectus*. Quia in tantum repellitur *Inimicus verus*, in quantum præſumitur in gravamen Rei non eſſe veritatem dicturus; ſi ergo repellitur Inimicus præſumptus, erit præſumptio ex præſumptione. Sed aſſumptum *Paſſerini* intelligitur de præſumptione *hominis*, aut ad plus de præſumptione *juris*, non vero quadrat in caſu præſumptionis *juris*, & *de jure*, contra quam non admittitur probatio. Certum eſt, quod *Spurius* eſt irregularis, quia lex præſumit illum velle ſequi paternam incontinentiam: non tollitur autem quin Spurius præſumptus (ille nempe, qui probatur natus ex Focaria, & in domo Clerici, qui tamen non poteſt legitime probari, quod filius illius ſit, quia mater in partu mortua eſt) ſit irregularis, & ab altaris miniſterio arceatur. Quod ergo inimicus inhabilis ſit ad teſtificandum, eſt præſumptio *juris*, & *de jure*, quia ex præſumptione, quod ſit falſum dicturus, non eſſe admittendum lex diſponit; *cap. Cum oportet. cap. Dilectus, de Accuſat. cap. Per tuas. il* 1. *de Simon.* & proinde non tollitur, quin, ex præſumptione inimicitiæ capitalis, inhabilitetur quis ad teſtificandum.

Verum eſt, quod cauſa præſumptionis debet eſſe gravis, & apta ad cauſandam inimicitiam capitalem, ſicut & talis debet eſſe effectus inimicitiæ ad eam probandam; & hæc communis ſententia eſt fundata in ratione. Non enim ex effectu debili argui poteſt cauſa validiſſima, ſi non *a propoſito*, ſed *naturaliter* agit; & ita a quacunque levi offenſa, non poteſt concludi in Offenſore capitalis inimicitia contra Offenſum. Proinde Judex circa hoc debet eſſe valde circumſpectus.

14. Diximus autem ſupra *Tit. Quales num.* 45. recenſendo cauſas capitalis inimicitiæ, quod nulla fortior regulariter eſt, quam diverſitas Factionum, & hoc intra clauſtra. Scio quidem inter Teſtes inhabiles connumerari Factionarium, ſi debet contra Reum diverſæ Factionis teſtificari, ut dicunt *Bart. in l. Unic. Cod. de Rapt. virg. Royas. Sing.* 200. *Farinac. quæſt.* 53. *n.* 38. *Berti. Pract. Tit.* 11. *cap.* 11. *num.* 33. An autem talis debeat, velut inimicus verus, in totum repelli, & cenſeatur inter Teſtes inhabiles de jure naturæ eo modo, quo talis dicitur *inimicus*; non reperio *Doctorem* expreſſa dicentem.

Ta-

Tamen abſolute dico, quod ſic. Quia, ut conſtat quotidiana, & deplorabili experientia, & nos alias diximus, nulla eſt intra Clauſtra acrior cauſa inimicitiæ, quam diverſitas Factionum, præſertim ea, quæ eſt non ex diſtinctione Nationis, aut Patriæ, ſed ex voluntaria adhærentia Capiti Factionis. Ex hac ſiquidem procedunt omnes actus (contra Factionarios adverſos præſertim egregios) qui timeri poſſunt a quovis acerrimo inimico clanculum inſidiante. Et aliquando audivi multos in tantam rabiem contra alios exarſiſſe, ut non tantum eos per venena ſuſtulerint, ſed etiam per Sicarios occidi curaverint. Si ergo Factio ad tantam rabiem Factionarios impellit; utique iſti cenſendi ſunt veri inimici, & proinde totaliter inhabiles. Odium porro majus in talibus viget contra eos, qui magis virtute, authoritate, & exiſtimatione inter adverſarios eminent, aut qui indolem, & ſpem præſeferunt in Viros magnos eſſe evaſuros. Sicut enim fit in certamine exercituum: Robur belli vertitur contra inſigniores Duces, ac fortiores milites, quibus ſtantibus, ſunt infractæ adverſariorum vires. Unde ad eos proſternendos omnes nervos contendunt Adverſarii.

15. Fortius conſolidatur data concluſio ex hoc, quod Teſtis de Univerſitate non admittitur in civilibus, quando commodum Univerſitatis cedit in utilitatem ſingulorum; aut agitur de honore, dominio, aut juriſdictione Univerſitatis, ut dicunt *Juriſperiti Felin. in cap. Inſuper. de Teſt. num. 5. Menoch. de Arbitr. caſ. 106. num. 11. Paſſerin. quæſt. 18. artic. 8. num. 33. Tuſc. litt. T. Concluſ. 205. a num. 16.*: Et in criminalibus univerſaliter reſpuitur: Sicut etiam, qui ex cauſa reportaturus eſt commodum, vel incommodum, non poteſt in illa eſſe Teſtis ut ſcribunt *Bald. in l. Dictantibus. num. 4. C. de Teſtam. Bertaz. Conſ. 151. n. 4. Maſcard. de Probat. lib. 3. Concluſ. 1357. num. 1. & 2. apud Bict. quæſt. 29. nu. 27.* eſſet enim Teſtis in cauſa propria, quod dictamini rectæ rationis repugnat. Patet autem, quod in hoc caſu ſunt Factionarii. Ipſi enim uniti in Factione, componunt Univerſitatem non minus, ac viventes ſub uno Capite; componunt Collegium (licet illegitimum,) & ſub uno Principe conſtituunt Populum, ut alias dictum eſt. Magnam autem exiſtimationem ducunt, quod Factio ſua dominetur in Provincia, & apud eam ſit Officiorum adminiſtratio, ex quibus & honorem, & commodum reportant. Pariter hæc utilitas tangit commodum ſingulorum: Ii enim, qui de Factione ſunt, conſequuntur Dignitates, Prælaturas, Officia; habent, (ſtatim ac eam petunt) licentiam evagandi ad recreationem; obtinent commorari in Conventibus commodioribus de Familia; eximi a functionibus oneroſis, ad quas Adverſarii tantum deputantur, & alia commoda reportant, quibus carent, ſi eorum Factio a dominatione caderet. Quod ergo tangit utilitatem ſuæ Factionis, tangit etiam ſeipſos, ut ſingulos, in quos talis utilitas ex conſequenti derivatur. Si ergo agatur de Reo Factionis adverſæ, maxime, ſi ille in ea eſt ex principalioribus in authoritate, aut doctrina, vel prodit ſpem evadendi in Virum, a quo poſſit ſua Factio magis augeri, & contraria vinci; dico Teſtem contrariæ Factionis eſſe totaliter inhabilem, quia cauſa illius Rei tangit utilitatem propriæ Factionis, cui adduntur vires ex reatu probato illius, & ſic ex labefactatione adverſariæ Factionis & illa utilitas ad Teſtem etiam derivatur; & ipſe, in Cauſa, in qua habet intereſſe, Teſtis evadit: quod omnino eſt contra rationem naturalem.

16. Nec dicendum contra hoc, quod licet, quæ dicta ſunt aliquando, & in aliquibus Factionariis accidat; non tamen eſt univerſaliter verum, cum etiam inter Factionarios adhærentes videantur paſſim optimi Religioſi, a quibus hoc timeri non poteſt. Quia etiam inter veros inimicos reperiuntur multi, qui aliter ſunt viri probi, & integri, de quibus non poteſt præſumi, quod ſint pejeraturi. Non tollitur tamen per hoc, quod lex univerſaliter non arceat omnes inimicos a ferendo teſtimonio: quandoquidem ſpectatur cauſa, & non effectus inimicitiæ, ut diximus. Ita in caſu noſtro, licet inter Factionarios multi ſint, qui præſumuntur non falſo depoſituri, tamen non tollitur, quin in ipſis ſit vera cauſa inimicitiæ, puta Factio; & ita univerſaliter eſſe repellendos. Quia, ut optime advertit *Paſſerinus Trib. Regul. quæſt. 12. Art. 8. num. 6.* ad hoc, ut lex tanquam inhabiles repulerit Teſtes aliquos, non fuit neceſſe, quod præſumpſerit depoſituros eſſe falſum; ſed ſufficit, quod non habeat certam probabilitatem, depoſituros eſſe verum, ſtante aliqua cauſa; ut eſt in caſu noſtro, ubi Factio eſt ſufficientiſſima cauſa non habendi certam probabilitatem, quod ille ſit pro mera veritate dicturus.

Nec ultra replicandum eſt, ſupradicta poſſe contingere in Factionario ex principalibus, qui, forte pro manutenendo ſibi dominio, per debilitationem Factionis adverſæ cum læſione veritatis Reum gravabit; non vero eſſe admittenda pro omnibus Factionariis. Quia quantumvis Factionarius ſit gregarius, & non ſit in actuali prærogativa, tamen auctoritatem ſuæ Factionis æquali modo curat: quia licet ſit modicæ virtutis, & tenuis cenſus; tamen non minus, ac alii majoris meriti, ſolet promoveri, habilitatus ſola teſſera Factionis: Imo facilius, & felicius eveh untur hi inepti præ cæteris, ſi in tuenda Factione acriores, & adulando genio Principalis ſtudioſiores ſe gerant. Et quod ſtupendum eſt, Laici converſi ipſi, neſcio quo œſtro perciti, licet ipſis ſint minime ſperandæ Prælaturæ, tamen, ſi Factioni hujuſmodi nomen dedere, pro ea tuenda, & contraria labefactanda, omnem movent lapidem. Et ita concludendum eſt, allatam doctrinam eſſe univerſaliter practicandam.

17. Dicet aliquis contra hanc reſolutionem, quod, ſtante hac doctrina, pene impoſſibile, aut ſaltem difficillimum evadat probare crimen: quandoquidem in pleriſque locis, in quibus hujuſmodi Factiones vigent, pauci ſunt, qui hac pice non ſint coinquinati; & ideo, cum extremo Religionis damno, plerique Criminoſi evadent impuniti. Ad hoc reſpondeo, & magnam difficultatem probandi crimen oriri ex præallegata doctrina profiteor; non tamen per hoc a ſententia recedo. Quia, ſi non poteſt Reus judicialiter convinci, & ad pœnam ordinariam damnari, ſuppetunt Superiori multi modi extrajudiciales, quibus poteſt ſub alio prætextu, de crimine non plene probato, Nocentem punire. Et plus legibus conforme eſt, & juri Divino conſonum, quod, ex defectu probationum, nonnulli Rei evadant impuniti, quam quod unus Innocens, falſo teſtimonio preſſus, condemnetur. Maxime eo, quod dicebat *Gratianus §. His itaque reſpondetur. 23. qu. 4.* quod *Sunt quædam, quæ ſalubri tantum admonitione ſunt corripienda, non corporalibus flagellis animadvertenda, ſed eorum vindicta divino examini tantum eſt reſervanda; quando in Delinquentes ſcilicet diſciplinam exercere non poſſumus, vel quia non ſunt noſtri juris, vel quia illorum crimina, etſi nobis nota ſint, tamen legitimis indiciis probari non poſſunt.* Et ita in data reſolutione perſiſto.

18. Difficultas ſola remanere poteſt, quomodo probari poſſit aliquem eſſe Factionarium? Sed ad hoc

hoc dico, quod arbitrio, & conſcientiæ Judicis ſtat, exceptionem contra aliquem, eo quod diverſæ Factionis ſit, admittere, vel non. Tamen inter Factionarios alii ſunt aperte tales; alii vero non ſic. Primi ſunt, qui in electionibus inſimul conglobantur, & ab uno capite ſunt directi, ſive hoc ſit in Diffinitorio, ſive in Capitulis. Multoties enim Anteſignani, ſeu Primipilares Factionis, procurant totis viribus, ut inſtante Capitulo fiant Superiores locales ii, qui ſibi nomen dederunt, & in eorum verbo jurarunt; & ita in congreſſu Electionis iſti ad nominationem illios ſchedulam electoriam ſcribunt. Iſti ſunt aperte Factionarii. Omnes ergo, qui ſunt Superiores locales, Diffinitores, Cuſtodes, aut aliquod aliud munus honorificum conſequuntur, ad *ſatisfactionem* (ut vulgo dicitur) Capitis factionis, aperti Factionarii ſunt: & probato; quod *Cajus* factus ſit *Guardianus*, *Diffinitor*, *Lector*, *&c.* ad ſatisfactionem illius; probatus remanet Factionarius.

19. Verum eſt, quod aliquando tales contra Benefacturem rebellant, & ad oppoſitam Factionem convolant. Tali caſu, ſi Reus probaret *Cajum*, utpote *Guelphum*, eſſe contra ſe Teſtem inhabilem; incumberet Accuſatori, vel Fiſco, onus probandi, *Cajum*, rebellaſſe a *Guelphis*, & factum eſſe *Gibellinum*. Pariter aperti Factionarii ſunt, qui inſimul cum aliis ejuſdem Factionis ſubſcripſerunt alicui Memoriali miſſo ad Superiores contra Factionem contrariam, denunciando, accuſando, querelando, &c. ſive vere, ſive falſo; qui aperte ſumunt defenſionem Capitis factionis, vel alterius Factionarii famoſi, de quo murmuratur; qui obſervant, inveſtigant facta Capitis Factionis adverſæ; in malam partem interpretantur, de eo obloquuntur, & quantum poſſunt maledicunt; epiſtolas aut ab aliis ad ſe, aut a ſe ad alios miſſas intercipiunt, furantur, & vel ad Caput ſuæ Factionis portant, vel ad Superiores mittunt, & centum hujuſmodi.

20. Qui vero licet Factionarii ſint, tales tamen aperte non ſunt, qui Capiti factionis placere geſtiunt per inſolitos actus reverentiæ, obſequii, adulando, munerando, & ſimilibus, (omnia enim recenſere impoſſibile eſt) quibus argui poteſt internus ipſorum animus, quo perſonæ, & conſequenter Factioni illius adhærere geſtiunt. In primis, Factio eſt perfecta cauſa, quare tales abſolute repellantur a teſtimonio, ut diximus; & concludenter probatis indiciis ſupradictis, ſive omnibus, ſive aliquibus, aperte Factio remanet probata. In ſecundis autem arbitrio Judicis committitur eos admittere nec ne; tamen eorum teſtimonium exceptionem Factionis patitur: ob quam, ſi non in totum eſt repellendus, ſaltem in parte, ei Fides eſt minuenda.

21. Sequitur Claſſis ſecunda Teſtium inhabilium de jure, ut ajunt, divino (ſed quomodo accipiendum hoc ſit, ſupra dictum eſt,) & ſunt *Filius contra Patrem*, & vice verſa, *Uxor contra Maritum*, & vice verſa; pariter *Conſanguinei contra Conſanguineos*, *Clericos contra Laicum*, & vice verſa; *Hæretici*, *Apoſtatæ*, *Sodomitæ*, *Simoniaci*, *Uſurarii*, *Excommunicati*, *Infideles*, *Calumniatores*, *Perjuri*, & univerſaliter omnes crimnoſi, quos paſſim recenſent *Doctores*, *&* *Criminaliſtæ Berti Pract. crim. Tit. 6. cap. 10. & tit. 11. cap. 11. Sgroi Par. 4. cap. 3. nu. 20. & ſeqq. Bict. quaſt. 28. & ſeqq. Paſſerin. quaſt. 12. art. 12. Conciol. Reſol. Crim. verb. Teſtes. Reſol. 3. 5. 7.* Verum tamen eſt, quod iſti non totaliter inhabilitantur, ut ſuperiores, qui ſunt inhabiles, & totaliter reprobati de jure naturæ. Si quidem in cauſis privilegiatis, ut *Hæreſis*, aut *læſæ Majeſtatis Divinæ*, vel *humanæ*; aut criminibus exceptis, aut difficilis probationis, aut quando aliter veritas non poteſt haberi; & coguntur ad teſtificandum, & reſpective admittuntur. Ex quo confirmatur, quod ſupra dictum eſt; hos non eſſe prohibitos teſtificari de ſtricto jure Divino (quandoquidem non admitterentur ita communiter) ſed de jure lato, & interpretative, Et quantum probent eorum dicta inferius recenſebimus.

22. Supereſt tertia claſſis, quæ eſt eorum, qui repelluntur de jure humano Eccleſiaſtico, vel Civili, & ſunt *Minores*, *Amici*, *Familiares*, *Conjuncti*, *Advocati*, *Procuratores*, *Sollicitatores Inimici*, *ſive Accuſatoris*; *Mulieres*, *Infames*, *Pauperes*, *Viles*, *Exercentes artes infames*; ut *Barri*, *Lenones*, *Aleatores*, *Mimi*, *Hiſtriones*, *Sorii criminis*, *Spurii*. Et iſti pariter in criminibus exceptis paſſim admittuntur. Sed quia Teſtes inhabiles de jure poſitivo a Judice Regulari admitti poſſunt, ut ſcribunt *Thom. a Jeſu de Viſit. Regul. Tract. 5. cap. 11. nu. 9. Megal. Pract. cap. 13. nu. 15. Menoch. de Arbitr. lib. 1. quæſt. 27. Aretin. in 2. Subſt. cap. 1. Bover. Direct. cap. 20. verſic. A primo. apud Sgroi Par. 4. cap. 2. num. 1. & cap. 3. n. 1.* eo quia ſummarie procedit, & pro noſtris Judiciis non eſt neceſſe de ſingulis dicere; ideo ſufficiat eos recenſuiſſe, cum infra dicendum ſit, cum qua limitatione admittantur.

T E X T U S.

§. II. Teſtis falſus eſt, qui juratus veritatem negat, vel occultat, vel eſſentialia tacet; qui in alium ſenſum dicta interpretatur; qui depoſitiones mutilat: qui dubium pro certo affirmat. Qui ſi uno eſſentiali, vel in facto principali falſus deprehendatur, in omnibus, ut falſus, habendus eſt. ſecus, ſi in extrinſecis. Falſus autem convinci poterit vel ex ſuis dictis, ſuaque depoſitione, vel ex aliis Teſtibus. Quod ſi unus ex duobus affirmaret, & alius negaret; neutri credendum erit, & neuter de falſo condemnari poterit. Falſum vero deponens ad defenſam, pœna extraordinaria puniri debet.

S U M M A R I U M

23. *Teſtis falſus eſt, qui veritatem negat.*
Item qui ambigue loquitur.
Pariter, qui doloſe rationem ſui dicti non reddit.
Itidem, qui deponit dubitative.
Præterea, qui dictum alienum mutilat.
Vel alterius verba in ſenſum contrarium detorquet.
Quoquomodo vulneraus veritatem, eſt Teſtis falſus.

24. *Eſſentiale delicti, quid dicatur?*
Falſus eſt, qui falſum dicit circa tempus, & locum delicti.
Falſus in una qualitate eſſentiali delicti, eſt falſus in omnibus.
Falſus eſt, qui mentitur in re aliquo modo tangente delictum.

Fal-

Falſitas in modico arguit falſitatem in reliquo.

25. *Mentiens in accidentalibus delicti, qui juravit reſpondere ad omnia interrogata, punitur crimine Stellionatus.*

Falſum deponens ex ignorantia non doloſa, non vitiat depoſitionem.

26. *Teſtis, quomodo probetur falſus?*

Teſtis falſus ex ſubornatione, probari poteſt, etiam poſt publicata dicta Teſtium.

Probatio Teſtis falſi intentata civiliter, vel criminaliter, quæ?

Ad intentatam civiliter, vel criminaliter ad pœnam extraordinariam, ſufficit probatio præſumptiva.

Ad pœnam ordinariam requiritur probatio plena.

27. *Teſtibus duobus deponentibus contraria, utri credendum eſt.*

Et neuter poteſt condemnari de falſo, & quare?

Ad punitionem falſitatis tria debent concurrere, & quæ?

Deponens falſum ad defenſam, extraordinarie puniendus.

Dummodo Tertius non lædatur ex falſitate.

COMMENTARIUS.

23. AGit nunc *Textus* de Teſte Falſo, qui prout ex jure *l. Nullum. C. de Teſt. & ibi Bald. nu. 3. Notab. 2. Salycet. nu. 8. & Jo. Andr. num. 3. Alex. Conſ.* 152. *num.* 10. *lib* 7. *Clar. quæſt.* 53. *verſic. Frequentiſſime. Sgroi Par.* 4. *cap.* 10. *num.* 1. deducitur eſſe, qui juridice interrgatus mendacium dicit. Proinde optime habet *Textus*, quod *Teſtis falſus eſt, qui juratus*, nempe juridice intereogatus *veritatem negat, vel occultat*. Et hoc fit multipliciter, puta, vel dicendo contrarium ejus, quod in re eſt; vel tacendo id, quod *pro*, vel *contra* Reum dicendum erat. Falſus etiam dicitur Teſtis obſcure, & ambigue loquens, quia æquiparatur tacenti verum: Item, qui doloſe rationem dicti ſui non reddit, quia tacet quid ſpectans ad ſubſtantiam ſui dicti, ad hoc, quod probet: Pariter, qui dicit ſe non recordari de eo, quod vel certum recordari, vel ſaltem debet veroſimiliter recordari; niſi probabiliter non recordetur propter multitudinem negotiorum, vel ex inadvertentia ad factum: Itidem, qui deponit dubitative de eo, quod ſcit: Inſuper qui teſtificans de dicto alieno, ipſum aut mutilum, aut detortum ad alium ſenſum refert; ita ut quoquomodo vulneret veritatem, aut loquendo, aut tacendo in judicio, falſus ſit, ut docet *Sgroi Par.* 4. *cap.* 10. *num.* 1. Et proinde ſubjungitur: *vel eſſentialia tacet, qui in alium ſenſum dicta interpretaretur, qui depoſitionem mutilat, qui dubium pro certo affirmat.*

24. *Qui ſi in uno eſſentiali, vel in facto principali falſus deprehendatur, in omnibus, ut falſus habendus eſt.* Eſſentiale delicti dicitur qualitas augens, vel minuens, aut ſpecificans delictum. Ut deponens de Furto, & tacens fuiſſe factum de *loco ſacro*, eſſet Teſtis falſus; quia taceret qualitatem aggravantem delictum, imo mutantem de ſpecie in ſpeciem. Inter eſſentialia autem computantur *tempus*, & *locus*, quia faciunt ad individuandum delictum; proinde falſum dicens circa hæc duo, dicitur falſus Teſtis, ut ait *Farinac. quæſt.* 67. *num.* 140. Ex hoc ergo, quod in facto principali, aut qualitate eſſentiali deprehenditur falſus, univerſa ejus depoſitio vitiatur; & in hoc conveniunt abſque contradictione *Doctores in cap. Fraternitatis. de Hæret. Bart. in l. Eus ff. Ad leg. Corn. de Falſ. Clar. quæſt.* 53. *num.* 9. *Gratian. Diſcept.* 797. *Tom.* 4. *num*, 26. *Graſſ. de Except. cap.* 29. *num.* 18. *Barboſ. in l. Si ex falſis. nu.* 3. *C. de Tranſact.*

Ampliatur porro hæc diſpoſitio, ut falſus Teſtis quis cenſeatur, vitiando totam depoſitionem, non ſolum quando falſitas verſatur circa prædicta; ſed etiam quando falſum dicit ſuper aliquo, quod aliqualiter, & quoquomodo tangit cauſam, vel ad eam facit, aut ipſi adminiculatur directe, vel indirecte: & hoc ſive ſcienter, ſive ignoranter faciat; ita ut ſufficiat falſitas in modico, ut arguatur falſitas in reliquis, ut ſcribunt *Jaſon. in l.* 2. *num.* 16. *C. de Secun. tab. Buſſ. Tit. de Teſt. num.* 31. *Natta. Conſ.* 96. *nu.* 1. *Bald. in cap. Non ades col.* 1. *de Reſtr. apud Sgroi Part.* 4. *cap.* 10. *num.* 8. *in fin.*

25. Quod autem ſubjungit *Textus*: *ſecus in extrinſecis*; cum limitatione intelligendum eſt. Si enim Teſtis juraverit de veritate dicenda ſuper tali facto, veritatem autem dixerit in principali, eſſentialibus, & aliis ad factum quoquomodo ſpectantibus, & falſitatem dixerit in aliquo mere accidentali; verum eſt, quod, ut dicit *Textus*, non vitiatur ejus depoſitio. Sed ſi Reus jurat reſpondere veritatem de omnibus, ſuper quibus erit interrogatus, & mentiatur in accidentalibus, licet non annullet ſuum teſtimonium circa factum principale, tamen minuit ejus integritatem, & fidem; & ipſe puniendus eſt, ut Reus criminis Stellionatus ut opinantur, & probant *Farinac. quæſt.* 67. *num.* 171. *Butr. in l. Litis ff. de Infam. Angel. conſ.* 194. *col.* 2. *Marſil. ſing.* 76. *nu.* 2. *Ricc. Deciſ.* 32. *num.* 5. Et ratio eſt, quam ſubtiliter explicat *Paſſerinus Trib. Regul. quæſt.* 14. *Art.* 6. *num*, 73. Quia iſte revera perjurus non eſt, quia ipſe juravit dicere veritatem in iis, de quibus fuerit juridice interrogatus: Judex porro non habet jus interrogandi de accidentalibus, non facientibus ad cauſam, & proinde iſte non eſt perjurus; & ideo ſuam depoſitionem non annullat. Sed qui dicit mendacium, licet non pernicioſum, minuit fidem proprio teſtimonio. Quod autem dictum eſt paulo ſupra, quod, ſive ſcienter, ſive ignoranter falſum depoſuerit ſuper uno, falſus cenſetur in omnibus; intelligi debet de ignorantia, quam ipſe probare non poſſet, aut nollet, per juramentum: tunc enim præſumeretur potius ſcienter, quam ignoranter falſum dixiſſe ex eodem *Farinac. quæſt.* 67. *num.* 142. Quod ſi probet non malo dolo, aut ſcienter, ſed mere ignoranter, aut ex oblivione, vel inadvertentia feciſſe; non currit Regula, *falſus in uno, eſt falſus in omnibus*, ut dicunt *Felin. in cap. Fraternitatis. n.* 2. *de Hæret. Bald. in l. Si ex falſis. num.* 15. *Cod. de Tranſact. Farinac. quæſt.* 67. *num.* 142. *apud Paſſerin. quæſt.* 14. *num.* 69. & hoc poteſt probare per juramentum, cui deferre, eſt Judici arbitrarium, ut ait *Paſſerinus*.

26. Proſequitur *Textus* declarare, quomodo Teſtis probetur eſſe falſus, ſubjungens: *Falſus autem convinci poterit, vel ex ſuis dictis, ſuaque depoſitione, &c.* Si enim in eodem judicio ſibi ipſi contradicit, aut coram uno Judice contrarium depoſuit ei, quod depoſuerat ſub alio Judice, de neceſſitate eſt perjurus, & ita falſus. Secus autem eſt, ſi extrajudicialiter contrarium dixit, quia hoc non poteſt deſtruere illud, quod ſub juramento depoſuit: Verum tamen eſt, quod cum de neceſſitate mendacem ſe oſtendat; ſuo dicto judiciali fides eſt diminuenda. Pariter probatur falſus ex dictis aliorum Conteſtium integrorum. Si enim duo deponant, eum interfuiſſe tali facto, ipſe vero neget; convincitur falſus: Sicut etiam ſi probaretur fuiſſe ſubornatum promiſſionibus, aut corruptum pecunia, ad hoc, quod ita deponeret, & hoc probaretur per eos, qui fuerint

præ-

præſentes corruptioni. Iſtud, porro probari poteſt, etiam poſt publicata dicta Teſtium, ut eſt manifeſtum ex *Decretali cap. Ex tenore . junct. gloſ. final. de Teſt. & Ricc. Deciſ.* 54. *n.* 1. 2. & 3. Probatio vero Teſtis falſi vel eſt civiliter , vel criminaliter intentata ; hoc eſt , vel eſt ſimpliciter ad deſtruendam ſuam depoſitionem, vel eſt ad quærendam punitionem de ſuo crimine . Primo modo ſufficit falſitas præſumptive probata ex *Aymon. Bald. Monticel. Farinac. quaſt.* 67. *num.* 75. *apud Bitt. quaſt.* 48. *num.* 4. Sicut enim repellitur Inimicus a teſtificando , quia præſumitur non vera depoſiturus ; ita repellendus eſt Teſtis, qui præſumptive probatur falſus . Secundo modo vel agitur ad pœnam extraordinariam , vel ad ordinariam : Si primum ; ſufficit pariter præſumptiva probatio falſitatis ex *Bordon. Pract. cap.* 34. *n.* 5. *Paſſerin. quaſt.* 14. *art.* 6. *n.* 64. & *Sgroi Par.* 4. *cap.* 10. *num.* 6.: Si vero intenditur punitio ordinaria ; requiritur probatio legitima per Teſtes , vel alia documenta.

27. *Quod ſi unus ex duobus affirmaret , alter autem negaret* , puta in eodem judicio , ut . ex. gr. Si diceret *Cajum* occiſum *a Titio* fuſte impacto in ejus cervicem , alius autem negaret , dicendo *Cajum* ex caſu ab alto ſibi ipſi cervicem fregiſſe ; *neutri credendum erit* . Tum quia quilibet eorum ſingularis eſt ; tum quia dictum alterius , alius infringit. Licet autem de neceſſitate unus ex iſtis falſus ſit, cum tamen neſciatur , quis ille ſit , puniri non poteſt ; neque ambos punire juſtum eſt, ne innocens ſimul cum Reo, contra juſtitiam , puniatur ; & ideo *neuter de falſo poterit condemnari* .

Sciendum tandem , quod ad hoc , quod falſitas puniatur : tria eſſentialiter requiruntur ; puta mutatio veritatis ; dolus ; & nocumentum alicui illatum, ut docent *Ancharan. Conſ.* 24. *Afflict. Deciſ.* 403. *Cavalr. de Teſt. p.* 3. *n.* 68. *apud Sgroi Par.* 4. *cap.* 10. *n.* 7. : & ex defectu unius ex iſtis nunquam incurritur pœna ordinaria . Si ergo aliquis falſitatem dicat teſtificando , non ut alteri noceat, ſed ut proſit ; tunc extraordinarie tantum eſt puniendus ; & ideo concludit *Textus* : *Falſum vero deponens ad defenſam , pœna extraordinaria puniri debet* . Quod tamen bene debet intelligi , puta ſi defenſa tantum intenditur , & falſitas ſolummodo lædit jus Fiſci in puniendo Criminoſum . Sed ſi defendendo unum , gravaret alium, aliter eſt dicendum . Si enim *Cajus* accuſat *Titium* de Furto ; *Sejus* autem Teſtis productus a *Cajo* , falſum dicit, ne *Titius* habeatur ut Reus , vel productus a *Titio* ad ſui defenſam pejerat : certe debet puniri pœna ordinaria , quia læditur *Cajus* Accuſator , qui ſi non probat , punietur pœna talionis .

T E X T U S.

§. III. Teſtis varius eſt, qui in eodem judicio circa factum principale, & ſubſtantialia, contraria deponit , & variationis cauſam non adfert . Hujus teſtimonium nullum declaratum eſt ; ſi contraria in diverſis judiciis depoſuerit, etiam ut falſus , & perjurus puniendus eſt. Si in ſecundo examine revocavit primum, ſecundo ſtandum erit ; dummodo id ante triduum fecerit, ut ſubornationi aditus præcludatur. Si dicta varia concordari poſſunt, a Judice concordentur . Si primo dicat *Credo* , in ſecundo aſſertive deponat ; ſecundum prævalet . Si in primo dicat ſe nihil ſcire , in ſecundo de facto deponat ; non audiatur . Si extra judicium negaverit, in judicio affirmat ; credendum eſt ſecundo, niſi in primo , cum juramento negaſſet : quia tunc ut perjurus puniri debet, tanquam poſitus inter duo juramenta contraria. Revocanti extra judicium, etiam ſi in mortis articulo, quod in judicio, cum juramento depoſuerat , non creditur ; ſed juratæ depoſitioni ſtatur : niſi in articulo mortis, etiam cum juramento, dictum retractaverit . Quia non eſt præſumendum velle Religioſum cum tali perjurio e vita diſcedere . Univerſaliter: Teſti vario non creditur, niſi variationis maculam in tormentis abſterſerit.

S U M M A R I U M.

28 *Varietas eſt duplex* , diverſificativa , & contraria .
Teſtis varius , & contrarius *perinde ſunt* .
Teſtis contrarius *quis* ?
Teſtis contrarii teſtimonium eſt nullum .
Contrarius in diverſis judiciis , quorum unum eſt invalidum, non vitiat dictum in judicio legitimo.
Suo dicto tamen fides minuitur .

29. *Teſtis , ſi in ſecundo examine revocat dictum in primo , ſtatur ſecundo* .
Sed debet fieri revocatio intra triduum a primo examine .
Si adeſt præſumptio fundata , quod Teſtis fuerit ſubornatus ; revocatio , neque intra triduum valet .
Si nulla adeſt præſumptio ſubornationis ; etiam ultra triduum valet revocatio .

30. *Teſtium varietas eſt concordanda* .
Varietas dictorum ejuſdem Teſtis debet concordari .
Concordia talis non fiat niſi ad evadendum perjurium .
Teſtes concordati non ſunt omni exceptione majores .

31. *Teſtis prima* dubitative , & *ex poſt* aſſertive *deponentis , creditur ſecundo dicto* .
Si in primo examine negat ſcire , & in ſecundo deponit , eſt perjurus .
Si extrajudicialiter *dicit contrarium dicto* judicialiter , *ſtatur huic* .
Si etiam extrajudicialiter juravit , eſt perjurus .

32. *Juramentum extrajudiciale , ut deſtruat judiciale , debet eſſe cum advertentia* .

33. *Revocans in articulo mortis dictum in judicio, quando admittendus ?*

34. *Teſti vario non creditur , niſi purgata varietate per torturam* .

COMMENTARIUS.

28. Duplex poteſt accidere *Varietas* in narratione alicujus facti : Una quidem *diverſificativa* ; qua ſcilicet aliquid narratur diverſimode ab eo quod alias dictum eſt, non quidem quo ad ſubſtantiale aliquod facti pertinens , ſed tantum quo ad mere accidentale : alia vero *contraria* , in qua

nempe dicitur aliquud ſubſtautialiter uppuſitum prius dicto. In *Texta* uutem hic accipitur in ſecundo ſenſu, dum dicitur: quod *Teſtis varias eſt, qai in eodem judicio circa factum principale, & ſubſtantialia contraria deponit, & variationis cauſam non affert.* Teſtia autem *varius*, & *coatrarias* perinde ſunt, quia nun datur varietas Teſti nociva, niſi per contrarietatem. Et ſi aliqua diſtinctiu inter eus dari poteſt, eſt, quod *Varius* eſt, qui in pluribus examinibus contraria deponit abſque cauſa ratiunabili, & hoc ſpunte; *Coatrarius* autem eſt, qui contraria depunit in eodem axamine interceptus per interrugationes Judicia, *arg. cap. Fraterea de Teſt. cogen. Paſſerin. Trib. regal. qaaſt. 14. art. 3. num. 27. Hujus teſtimonium nallum declaratam eſt*, puta a jure utroque *cap. Pura. 3. qaaſt. 9. cap. Quod antem. 23. qaaſt. 7. cap. Sollicitudiaem, de Appell. cap. licet. de Frobat. l. Cum precum. C. de libe. can. gloſ. ia cap. Ia noſtra. de Teſt.* Habetur enim, ut ſalſus Teſtis, cujus dicta reprubantur, ut paulu ſupra dictum eſt, *ſi contraria in diverſis judiciis, &c.* puta in diverſis examinibus, coram codem, ſive aliu Judice, aut in eadem, vel diverſa Cauſa; & cum hue, quod judicia illa ſint legitima, puta ſacta coram Judice competente. Si anim unum illurum claudicaret, aut ex incompetentia Judicis, aut ex deſectu juriſdictionis, aut ex alia cauſa ſubſtantialiter ad judicium legitimum requiſita, hoc eſſet nullum; nun diceretur Teſtia Varius, aut Cuatrarius ad effectum invalidandi ejus depoſitionem legitime ſactam: maxima ſi illi unta ſuit invaliditas judicii, propter quam ejus depoſitio cenſetur, ut quid extrajudicialiter dictum. Verum tamen eſt, quod ſi in judicio iavalido juravit veritatem dicere, & nulla amphibologia uſus eſt mentaliter, aut vocaliter; ipſe eſt perjurus, & meadax, & teſtimonio ſuo minuitur fide in judicio legitimo: *Et ut falſus, & perjurus puniendus eſt*, juxta diſpoſitiouem juris *l. Qui falſo. ff. de Teſt. Clar. §. Falſum. verſ. Teſtis qui falſum. Bict. quaſt. 47. anm. 21. & 22.*

29. Quia vero contiagit aliquando, quod Teſtis, aſſignando cauſam rationabilem ſuæ variationis, corrigat iu ſecundo examine, quæ dixerat in primo, nec per hoc ipſe aut falſus, aut culpahilis reddatur, ideo in tali caſu quid a Judice præſtaadum ſit, ordinat *Textus*, ſubjungeas: *Si ia ſecunda examine revocavit primam, ſecundo ſtandum erit.* Cum hoc tameu, quod ambo axamina ſiat legitima; ſi enim ſecundum haberet aliquam nullitatem, ſtaudum eſſet primu: *dummodo id ante tridaam fecerit, ut ſubornationi aditus præcludatur.* Et hic debet adverti, quod idro dictum in ſecundo examine non ſemper prævalet dictis in primo; quia periculum eſt, quod Teſtia currupius, ſubornatus, aut territus a Reo depoſitioaem variet. Hoc poſitu ſi Judex vehementem, & fuudatam habet præſumptionem, quod Teſtis fuerit a Reo pecuaia, minis, aut precibus corruptus, licet eſſet iufra triduum, minime deberet cradi ſecundo dictu, ſed debet ſuhſiſtere primum; & ratio eſt evidens. Si vero Reus eſt abſeus, nec ibi habet amicos, qui ad eum juvandum potuerint Teſtem corrumpere, & Teſtia ſponte comparet, & pro exoneratione ſuæ conſcientiæ petit audiri; aut citatus a Judice in ſecuado examine retractat primum, dicendo ſe melius recordatum; aut aliam cauſam legitimam variatiunis adduceudo; deberet prævalere ſecundum dictum, quantumvis triduum eſſet expiratum; quia potius mens, quam verba legis ſunt attendenda: Unde cum aſſignatio tridui ſit facta ad anteverteadam Teſtis corruptionem, & iu caſu ſimus certi, quod nulla corruptio potuit intervenire; iimitatio tridui debet ceſſaru.

30. *Si dicta varia concordari poteruat, coucordentur a Judice.* Quod Teſtes inter ſe coutrarii debeant cuncordari ad effectum evitandi perjurii, habetur expreſſe iu *Decretali cap. Cum tu. junct. gloſ. ia verb. Beaigne. de Teſt. cap. Antcceſſor. 11. qaaſt. 3. cap. Qaod prædeceſſor. 8. quaſt. 1.* ubi uutat *Gloſſa*, quod etiam dicta Evangeliſtarum, quæ aliquundu poſſunt videri inter ſe coutraria, ad concordiam reducuntur. Sed quod dicta ejuſdem Teſtis, quæ ſiunt inter ſe contraria cuncordari a Judice pariter debeant, eſt communia upinio *Abb. in cap. Cum tu. aum. 4. verſ. Idem dic. de Teſt. Bart. in l. Labeo. ff. de ſuppl. legit. & in l. 1. in princip. ff. de Oper. aou. nunc. & Farinac. qnaſt. 66. anm. 118. apud Bict. quaſt. 47. aum. 27. & a8.*; qui addunt hoc debere fieri, etiam impropriando verba, vel ſubauditos intellectus ſupplendo, addendu, interpretando, &c. Verum tamen eſt, quod prædicta coucordia fit tantum ad evadeudum perjurium, ut ſunat ſupradicta *Decretalis*; quia quoad probatiunem articuli, iu criminalibus, Teſtis concordatus nihil ſacit ex *Felin. in cap. Cum tu. anm. 16. de Teſt. Agroi Part. 4. cap. 11. n. 23. & Paſſeria. Trib. Regul. qnaſt. 14. num. 34.* & ubi admittitur cuncordia inter plurea Teſtes, iſti nun ſuut umni exceptione majures; nec tantum valent, quantum Teſtes non cuncurdati, ut cum aliis vult *Bordanus Pract. cap. 21. num. 14.*

31. *Si in primo dicat* Credo, *ia ſecundo aſſertive deponat; ſecundum prævalet.* Ratiu hujus eſt, quia varietas iſta non eſt contraria, imu prius dictum includitur in ſecundo: & hoc magis explicitum habet, quod implicite clauditur ia primo. Et par eſt ratio, ſi in primo diceret *mihi videtur, ſi bene recordor, ni fallor*, & ſimilia, quia lubilitas memoriæ potuit aſſe cauſa dubitative primu deponandi; poſtea, re melius penſata, & collatis in meditatione facti circumſtantiis, perfecte in mentem reduci, quod lapſu temporis deperierat, & ita aſſertive depunere in ſecundo. *Si in prima dicat, ſe nihil ſcire, ia ſecuada de facto deponat; non audiatur:* Quia iſte eſt manifeſte parjurus, & præſumitur a Parte corruptus? Si eaim primu vere juravit, quod nihil ſciebat; quomodo poſtea de facto deponit uiſi fuerit inſtructus. Si vero ſalſum primo juravit, perjurus eſt; & ita repellitur. *Si extra jadicium negavit, in jadicio affirmat; credeadum eſt ſecundo* (quia dictum judiciale dicto extrajudiciali ſemper eſt præferendum); *niſi in primo cum juramenta negaſſet, quia tunc, ut perjurus puniri debet, tanquam poſitus inter duo juramenta contraria.*

32. Hic autem adverteadum, quod juramentum extrajudiciala ad hoc, quod deſtruat judiciale, & reddat Teſtem vere perjurum, oportet, ut ſit factum cum advertentia; ita ut jurans advertat id, ſuper quo jurat, & non potius ex vitio loquacitatis, ut faciuat nonnulli, qui aliquod narrantes, ſeu promittentes, ſolent frequentiſſime iuſerere *per Deum* fuit ita: *per Deum* faciam ita, quæ videntur juramenta, & tamen noa ſunt, ut dicunt *Thom. Tambarin. ia Decal. lib. 3. cap. 1. §. 3. a. 6. Saach. Summ. lib. 3. cap. 2. aum. 13. Trullenc. lib. 2. cap. 1. Dub. 4. Bonacia. Villalob. apad Leandr. in Decal. Par. 2. Tit. 1. Diſp. 3. quaſt. 11.* quia ſic varius, non eſt vere perjurus. Ad hoc ergo, quod intret diſpoſitio *Textus*, requiritur, quod extrajudicialiter juraus, hoc faciat cum plena advertentia; ita enim fiat, quod jurans coutraria iu judiciu perjurus ſit. Secus regulari debet, ſicut ſi tantum ſimpliciter, extrajudicialiter ſuiſſet mantitus, quod nun annullat in totum, ſed in parte ſolummodo infirmat Teſtimonium.

33. *Revocanti extra judicium, etiamſi ia mortis articulo,*

ticulo,

ticulo, quod in judiria cum juramenta depoſuerat, nan creditur, ſed jurata depoſitiani ſtatur, niſi in articulo mortis etiam cum juramenta retractaverit. Hæc fuit opinio *Bartali in l. Si quis in gravi. §. Si qui moriens ff. Ad S. C. Syllan. Alexand. in l. Sciendum. na. 33. ff. de Verb. oblig. Curt. juni. in l. 1. num. 36. ff. Si certum petatur. & Plat. in Repet. leg. Si quando. n. 651. apud Clar. quaſt. 53. verſ. Secundus eſt caſus*. quæ communiter eſt approbata. Debet tamen ſobrie accipi; puta, quando in articulo mortis conſtitutus obiter, & ad ſublevandum proximum a moleſtia Fiſci diceret contrarium, negando ſcilicet, quod *Titius* non feciſſet illud crimen. Tali caſu vera eſt ſententia illa, & ſic accipi debet *Textus*. Sed ſi Teſtis morti proximus ex profeſſo dicat, pœnitet me, quod falſum depoſuerim contra *Titium*, & pro exoneratione meæ conſcientiæ, dico, ipſum non commiſiſſe tale crimen; deberet illi credi, licet non juret. Ratio eſt, quia in primo caſu talis retractatio poteſt præſumi procurata, & Teſtis, maxime ſi eſt ſimplex, potuit credere, non facere malum officioſe mentiendo, imo habere meritum ſublevando proximum a moleſtia. Sed in ſecundo caſu apparet manifeſte, quod eſt pro exoneratione conſcientiæ ſuæ, & ipſe tenetur pro foro animæ (ut dicit *Gloſſa in cap. Cum cauſam. in verb. Circumſtantiis. verſ. Hac auctoritas. Extra de Teſt.*) revelare crimen ſuum, & ex juſtitia relevare proximum, quem gravaverat ſuo Teſtimonio falſo. Quod ſi hoc dixit ſine juramento, eſt, quia non fuit de eo interpellatus, & ipſe erat ignorans, nec ſciebat, quod ad integre reſarciendum damnum proximi, hoc requirebatur, & ſi hoc ſciviſſet, juraſſet. Quod ſi (ut ſequitur *Textus*) *non eſt præſumendum velle Religioſum, cum tali perjurio ex hac vita diſcedere*; idem dicendum eſt in caſu noſtro, in quo præſumi non debet, quod ille velit mori in illo perjurio, quo judicialiter Reum gravavit, ideo eo modo, quo ſcit, revocat. Poſſet etiam *Textus* accipi, quando revocans dictum moribundus fuiſſet inſtatus, ut revocationem firmaret juramento, & ille jurare noluiſſet; quia tunc juratum dictum non revocaretur, & appareret revocationem non eſſe veram, ſed procuratam. Secus teneo, quod etiam abſque juramento, aſſertio moribundi, (qui tamen ſit mentis compos) omnibus ejus dictis prævaleat; cum ille punctus ſit punctus veritatis, in quo nullus præſumitur eſſe mentiturus, ut fert commune dictum: *Dico veritatem, ac ſi eſſem in puncto mortis*.

34. *Univerſaliter: Teſti varia non creditur, niſi variationis maralam in tarmentis abſterſerit*: Ut ſit in eo, qui contradictoria, ſeu contraria deponit, qui torquetur ad ſciendum, in quo dicto velit perſiſtere. Sed de hac materia torturæ, Titulo ſequenti dicemus.

T E X T U S.

§. IV. Teſtes in eſſentialibus diſcordantes, ſi adducti pro Reo pares fuerint adductis contra Reum, illi prævalent. Si alios numero, vel dignitate exceſſerint, iis credatur: niſi pii, prudentiſque Judicis præſumptio aliud ſuadeat. Excedentibus his numero, illis dignitate, dignioribus credendum eſt.

S U M M A R I U M.

35. *Teſtes quando dicantur inter ſe contrarii?*
Teſtibus diſcordantibus, ſi pares fuerint contra, & pro Reo; iſtis creditur.
Reo potius, quam Actori in dubio eſt favendum.
Majores numero, aut Dignitate, minoribus prævalent.
Arbitrio Judicis remittitur fides Teſtibus adhibenda.

36. *Objectio ad ſupradicta.*
Reſolvitur.
Teſtes excedentes Dignitate ſunt præferendi excedentibus numero.
Quomodo hoc accipiendum?

COMMENTARIUS.

35. POſtquam *Textus* locutus eſt de contrarietate Teſtis unius in propriis dictis, ex quo oritur *Varietas*; modo loquitur de *Contrarietate*, quæ aliquando eſt inter dicta plurium Teſtium. Sciendum autem, quod non ſemper dicuntur inter ſe contrarii Teſtes, niſi quando circa facti ſubſtantiam inter ſe pugnant irreconciliabiliter, & tunc neceſſarium eſt, quod aliqui illorum ſint falſi: Unde Judex, qui per Teſtes plures, & firmiores veritatem facti novit, debet contra eos, qui contrariam depoſitionem fecerunt, inquirere, & pœna falſi punire, prout ſcripſit *Baſſius Tit. de Falſ. num. 23.* Cœterum non dicuntur contrarii Teſtes, quando unus, plus altero deponit; ut ſi unus dicit, quod fuerunt quinque armati, alius dicit duos; ille de uno Socio, alius de duobus deponit: quia minor numerus in majori continetur; & potuit unus plus alio vidiſſe, aut obſervaſſe. Pariter, quando deponunt per verba diverſa, quæ tamen eandem ſubſtantiam facti important; imo magis probant, quam ſi in iiſdem verbis concordarent; viderentur enim, ex condicto teſtificaſſe. Item, quando reddant diverſas cauſas ſcientiæ tendentes tamen ad eundem finem. Similiter quando contrarietas etiam in ſubſtantialibus modica eſt; aut unus deponit de facto, loco, & tempore, alius vero de tempore non recordatur. Inſuper, quando diverſo modo narrant factum: ut cum unus dicit *Cajum* occidiſſe *Sempronium* volentem ſibi eripere pallium; alius dicit occidiſſe, quia nolebat illi reddere pileum: aut unus dicit occidiſſe enſe; alius autem pugione, quia tum cauſa, tum inſtrumentum ſunt accidentia homicidio: Niſi cauſa, aut arma facerent ad gravitatem, aut levitatem delicti, quia tunc eſſent, quid ſubſtantiale. Ut ſi occidiſſet, quia invenit eum adulterantem Uxorem ſuam, quo caſu, ſecundum jura civilia, puniendus non eſſet; aut occidiſſet *ſtiletto*, aut *piſtoletto*, quo genere armorum plus grave redditur homicidium. Univerſaliter autem: quando aliquo modo poſſunt Teſtes concordari, nunquam evadunt contrarii. Quando autem concordari minime poſſunt, contrarii vere ſunt, proinde videndum eſt: quibus eſt ſtandum? Inquit ergo Textus, *Teſtes in eſſentialibus diſcordantes, ſi adducti pro Reo pares fuerint adductis contra Reum, illi prævalent.* Ratio eſt; quia Reo potius, quam Actori in dubio favendum eſt: *l. Favorabiliores. ff. de Regul. jur. cap. Cum ſunt. eo. tit. in 6.* Quia vero Teſtes contrarii, & æquales numero, & Dignitate confundunt probationem, & eam obnubilant, & quod ab illis ædificatur, ab iſtis deſtruitur; proinde, favore Rei, Teſtes pro eo ſunt præferendi.

Si alios numero, vel Dignitate exceſſerint, iis credatur, Comparat modo Teſtes, vel *numero*, vel

De Ameno Pract. Crim. Part. I.

Digitized by Google

Dignitate excedentes, & dicit: Si Teſtes, aut pro, aut contra Reum exceſſerint alios Teſtes ſibi contrarios numero; pariter ſi exceſſerint Dignitate, prævalere debeut Excedentes; ita ut major numerus Teſtium, minorem uumerum contrarium Teſtium; aut excellentior Dignitas Teſtium, Dignitatem non ita ſpectabilem aliorum vincat: & hic comparatur præciſe uumerus ad numerum, & Dignitas ad Dignitatem. Ratio autem evidentiſſima eſt; quia majoritas, aut in quantitate, aut in qualitate Teſtium, ceteris paribus, ſemper debet prævalere: Et hoc utrique juri cohæret. *cap. Teſtes. 4. quæſt. 3. l.23. ff. de Teſt.* Limitatur autem hoc cum ſequitur: *niſi pii, prudentiſque Judicis præſumptio aliud ſuadeat*. Poteſt enim dari caſus, quod Teſtes, tum numero, tum Dignitate pares, contrarii ſint; Judex autem extrajudicialiter noverit, aliquos amicitia, adhærentia, ſpe, favore, aut alia de cauſa motos ad ſic teſtificandum: & tunc Judex poteſt præſumere minorem integritatem in iſtis, & ſic illis non credere. Unde circa fidem Teſtibus adhibendam in huc caſu, arbitrio Judicis committitur.

36. Sed dices: Nonne ſupra dixit, quod in Teſtium paritate Judex debet credere Teſtibus pro Reo, & quomodo modo dicitur, *arbitrio ſuo* hoc eſſe commiſſum? Reſpondeo, quod debet intelligi, quando ſunt pares in Credibilitate, numero, &c. tum in ſe, tum in exiſtimatione Judicis. Quod ſi iſte habet juſtum motivum præſumendi, aliquos non eſſe totaliter integros, non ſolum, quando ſunt pares numero, vel dignitate, ſed etiam in imparitate, poteſt Judex paucioribus numero, aut inferioribus Dignitate majorem fidem dare, quam aliis, qui ab eo non integri rationabiliter præſomuntur, & iſta eſt intentio *Textus*. Subjungit proinde: *Excedentibus his numero, illis Dignitate, dignioribus credendum eſt*. Et hoc pariter cum ſobrietate intelligendum eſt; puta ſi vitæ exemplaritas cohæret Dignitati. Si enim Dignitas non habet aſſeclam integritatem converſationis, non eſt, cur major fides adhibenda ſit Prælato dyſcolo, per malum vitum dignitatem deturpante, quam pauperculo Fratri Deum timenti. Si *Canones* Conſtitutis in Dignitate majorem fidem adhibendum dicunt. eſt, quia præſumunt eminentiores ceteris in Superioritate, eſſe etiam tales in virtutibus moralibus, prout ex natura ſuæ conditionis obligantur. Sed quando vita ſtatui non correſpondet, & magis mentiri paratus eſt, & ſolet Prælatus, quam Subditus timoratus; magis credendum eſt iſti, quam illi, cujus ſuffragari credenditati non debet Dignitas, quam mala vita dehonorat. Profecto Teſtes contra *Suſannam* erant Digniores de Populo; nec dignitas eorum impedivit, quominus eſſent Teſtes falſi: Sic ergo, ſi Digniores ſtatu non habent integram, & ſtatui reſpondentem converſationem, de dignitate nulla eſt habenda ratio, ut ipſi Digniores fide cenſeantur.

TEXTUS.

§. V. Vacillans in dicto Teſtis eſt, qui dictum revocat, vel revocatum affirmat, dicendo: *Ita eſt, imo ita, ibi erant, ſed non, ibi; hinc eos tranſeuntes vidi, imo illinc*. Hujus depoſitio nulla eſt, niſi tortura firmitatem vacillationi contulerit. Semel autem revocans dictum in examine, vel ſeipſum declarans, vacillare non perhibetur. Teſtis, qui in dubio deponit per *forſan*; *mihi videtur*; *non bene recordor*, *&c.* nihil probat. Si enim a dicto obſcuritas per Judicis prudentiam, tolli non poteſt, omnino excludatur crimen. Deponens de credulitate proxima ſenſui, & actui, ut oſcula, tactus, &c. reſpectu fornicationis, probat; ſecus ſi de remota, ut ſi diceret: *Credo adulteratum, quia vidi loquentem cum muliere*. Abſolute loquendo deponens de credulitate non probat.

SUMMARIUM.

37. *Teſtis vacillans ſecundum aliquos quis?*
Teſtis vacillans eſt qui dictum revocat; aut revocatum affirmat.
Teſtis vacillans, quomodo differat a Vario, *&* contrario*?*
Ad vacillationem non ſufficit unica revocatio.
Teſtis vacillantis depoſitio eſt nulla.

38. *Teſtis in dubio deponens non probat.*
Depoſitio obſcura, vel incerta, quæ dicatur?
Dictum obſcurum unius Teſtis recipit interpretationem a dictis alterius.
Interpretatio dicti dubii remittitur Judici.
Interpretatio debet inclinare in partem benigniorem.
Obſcuritas, ſi non poteſt tolli, excluditur crimen.
Teſtis poteſt pluries examinari.

39. *Teſtes illiterati aliquando verba confundunt.*
Teſtis de credulitate, quid probet, & quando?
Teſti de credulitate, ſavore Rei, creditur.

COMMENTARIUS.

37. TEſtis *Vacillantis* nomine, penes *Sgroi Par. 4. cap. 11. num. 1. Florian. in l. 2. num. 2. de Teſt. Cirill. Tit. de Teſt. §. 2. col. 1. & 2. Boſſ. Tit. de Tortur. num. 16. & 17.* & *Paſſerin. qu. 14. art. 3. num.* 28. Venit, qui dubitando, timendo, & quaſi balbutiendo deponit: Et dicunt differre a Teſte *Vario*, quia iſte contrarium deponit in eodem, vel diverſis judiciis: *Vacillans* autem deponit, cum hæſitatione, quaſi ſibimet parum conſtaret. Longe melius *Textus* noſter ait, quod *Teſtis vacillans in dicto eſt, qui dictum revocat, vel revocatum affirmat*, quemadmodum ſenſit etiam *Auctor Practicæ*, quæ vulgo dicitur *Roderici Tit. 11. cap. 11. n. 77.* Vacillare enim in hoc caſu tranſumptum eſt: & ſicut, qui corpore vacillat, ſive nutat nunc ad unam, nunc ad contrarium partem corpus inclinat; ſic Teſtis vacillans eſt, qui in dicto ſuo, hæſitando, deponit; ex poſt corrigit; exinde correctum revocat, nec firme teſtimonium ſuum profert. Et differt a *Vario*, & *Contrario*, non quo ad ſubſtantiam, quilibet enim dicta inter ſe pugnantia deponit; ſed quo ad modum: Nam illi abſque titubatione, & ſemel, contraria deponunt, vacillans vero modo his contrario; & ex hoc apparet, quod ſubſtantia vacillationis non conſiſtit in modo loquelæ trepidantis, ſed in ſenſu verborum ſæpius mutato, & inconſtanti, ut dicendo, *ita eſt: imo ita. Ibi erant: ſed non: Imo ibi. Hinc eos tranſeuntes vidi: Imo illinc.* Et hic advertere oportet, quod, ad ſtabiliendam in Teſte vacillationem, non ſufficit, quod ſemel dictum ſuum revocet; hoc enim *ex l. Si ita. ff. de Hæred. inſtit. l. Stichus la 1 ff. de Manum. Teſtam.* eſt ſe corrigere quod licitum eſt: Sed requiritur,

quod

quod ſæpius hoc faciat, vel dictum jam revocatum denuo affirmet, ut infra dicitur. *Hujus depoſitio nulla eſt*, quia cenſetur falſum dicere, ut habetur expreſſe in jure, *Niſi tortura firmitatem vacillationi contulerit*; talis enim Teſtis torquendus eſt *cap. Cum. Eccleſia. junct. gloſ. in verſ. Vacillaſſe. de Cau. poſſ. Gloſſ. in cap. Si Teſtes. §. In Teſtibus. in verb. Vacillant. 4. quæſt. 3. cap. Ut noſtrum. Ut Eccl. bene.* Tum ut videatur, in quo dicto firmiter velit perſiſtere, tum ut luat pœnas perjurii *ex Gloſſ. in cap. Ille qui in. verb. Ut dam. verſ. Alii dicunt. 5. quæſt. 5. Foller. Pract. verb. Teſtibus diligenter, cap. 8. num. 47. apud Berti, tit. 11. cap. 11. num. 78. Semel autem revocans, vel ſeipſum declarans, vacillare non perhibetur*, ob rationem ſupra aſſignatam.

38. Progreditur modo *Textus* ad aſſignandas regulas Teſtium cum *dubietate*, vel *obſcuritate* deponentium, & dicit: *Teſtis, qui in dubio deponit per* forſan; mihi videtur; non bene recordor, &c. *nihil probat*. Advertendum eſt, quod depoſitio Teſtis dicitur *obſcura*, quando poteſt habere plures ſenſus; *incerta* vero, ſi nihil concludit de facto, ſed tantum aſſerit poſſibile, ut tradit *Paſſeria. Trib. Regul. quæſt. 14. art. 9. num. 93.* Hic porro, utramque comprehendit *Textus* dicens, quod, *qui in dubio deponit per* hæc verba, nempe *forſan; mihi videtur; non bene recordor; circiter; poteſt eſſe; ſi bene memini; ni fallor; ſalva veritate; meo judicio; teneo ita eſſe*, & ſimilia, quæ recenſent *Farinac. quæſt. 68. num. 1. & ſeqq. & Mar. Anton. lib. 3. Reſol. 1. n. 39. & lib. 3. Reſol. 46. num. 6. apud Sgroi Part. 4. cap. 11. num. 26.* nihil probat: quia dicta Teſtium debent eſſe clara, & certa, & debent concludere non de poſſibili, ſed de facto. Verum tamen eſt, quod dictum Teſtis obſcurum, aut incertum, aut dubium recipere poteſt interpretationem ab alio Teſte, vel a capitulis articulatis; ſenſus enim dubius declaratur per dicta aliorum, & recipit declarationem ab articulis, ut tenuit Rota Romana, *Deciſ. 334. num. 4. Part. 3. Recent. & Deciſ. 131. num. 2. ea. par. apud Sgroi loc. cit. num. 27.* Committitur proinde Judici Teſtium dubiorum explicatio, per alios Teſtes, indicia, veriſimilitudinem, præſumptiones, & alia, per quæ poteſt tolli dubietas: advertendo tamen, quod interpretatio debet ſemper inclinare in partem benigniorem, ad favorem Rei, & excluſionem delicti, ut jura volunt *cap. Cum tu. junct. gloſ. in verb. Benign. de Teſt. cap. Ex litteris. de Probat. cap. Inter dilectos. de Fid. inſtr. l. Semper. ff. de Reg. jur. Sed ſi a dicto obſcuritas per Judicis prudentiam tolli non poteſt, omnino excludatur crimen.* Ordinatur quidem in utroque jure, *cap. Cum clamor. junct. gloſ. in verb. Ita. verſ. Dicas. de Teſt. cap. Cum Joannes. de Fid. inſtr. l. Ubicunque. ff. de Inter. in ju. fac.* quod Judex pluries, & quoties opus eſſe recta ratio dictaverit, Teſtes interroget ad dubietatem, ſive obſcuritatem tollendam, & veritatem dilucidandam; ſed ſi omni adhibita diligentia, non poteſt tolli dubietas, vel obſcuritas, teſtimonium nullo modo admittendum eſt, ex *Gloſ. notab. in cap. In præſentia. in fin. de Probat.*: quia non probat.

39. Modo ſequitur loqui de Teſtibus, qui deponunt de credulitate, puta per verbum *Credo: puto; mihi ſuadeo, &c.* Circa quos oportet advertere, quod Teſtes, præſertim illiterati, multoties verba confundunt, & unum pro alio accipiunt. Exemp. grat. dicet aliquis: *credo, quod Cajus occiderit Sejum*, & ſi interrogatus de cauſa credulitatis, reſpondet, *Credo, quia illum vidi*: In hoc caſu iſte accipit *credere*, pro *ſcire*, & ideo tales ſic deponentes non dicuntur Teſtes de credulitate. Teſtis ergo *de credulitate* ille dicitur, qui aliquid aſſerit a ſe creditum ultra id, ſeu conſequenter ad id, quod vidit, vel alio ſenſu percepit. Iſta porro poteſt induci ad ſic credendum, Aut ex antecedente, quod vidit, quod de neceſſitate, vel ex probabilitate rationabili, vel irrationabili infert conſequens: Ex. gr. ſi vidit *Bertam* lactantem filium; infert de neceſſitate, quod fuerit corrupta: ſi vidit *Cajum* a tergo ſauciatum fugientem, & videt *Sejum* ſanguinato gladio ipſum inſequentem; infert, quod ille ab hoc fuerit vulneratus; & diſcurrendo. Regula ergo eſt, quod Teſtis de credulitate tantam probationem faciat, quantam facit illud indicium, quod ſenſu percepit; ideo dicit *Textus: deponens de credulitate proxima ſenſui, & actui, ut oſcula, tactus &c. reſpectu fornicationis, probat*. Ratio eſt, quia hujuſmodi indicium eſt violentum, quod, cum ſimus in crimine difficilis probationis, a jure, *cap. Præterea. junct. gloſ. in verb. Conſcios. de Probat. cap. Tertio. de Præſumpt.* recipitur tanquam plena probatio. Et ſic accipiendum eſt de qualibet præſumptione juris, & etiam de qualibet præſumptione hominis, ſed rationabili, & gravi, aut violenta. *Secus ſi de remota: ut ſi diceret credo adulteratum, quia vidi loquentem cum Muliere*. Nomine credulitatis remote venit hic indicium debile, a quo ſi movetur Teſtis ad credendum, ejus Teſtimonium non probat, ſicut nec indicium, a quo hauſit credulitatem. *Abſolute loquendo, &c.* puta is, qui dicit, *ita credo*, ſed interrogatus quare ſic credit, nullam cauſam, aut indicium aſſignat; non probat: & ratio eſt, quia iſte temerarie, hoc eſt, nulla motus ratione credit; proinde incredendus redditur. Advertere autem oportet, quod Teſtes de credulitate plene probant ad defenſionem Rei, licet ſui dicti rationem non reddant, ut cum *Burſato* tenet *Farinacius. quæſt. 68. num. 79.* quem dat *Bict. quæſt. 49. num. 17.* Si enim rationem credulitatis tenerentur reddere, non eſſet favorabilior cauſa Rei, quam Actoris, vel Fiſci; quod tamen eſt, ut notat *Bictas. loc. cit.*

T E X T U S.

§. VI. Nec probant Teſtes ſingulares ſuper diverſis delicti circumſtantiis deponentes: ut ſi unus deponit de uno loco, alius de alio; unus de uno tempore, alter de altero; unus de uno habitu, colore, &c. alius de alio: Si enim factum ſit iterabile, Teſtes erunt ſingulares; ſi initerabile, erunt ſuſpecti de falſo. Niſi in his circumſtantiis, delicti eſſentia conſiſtat: ut ſi inquiratur de obligatione jejunii die Veneris; tunc enim erit falſitas in ſingularitate. Si Teſtes ſint ſingulares, quoad diverſas circumſtantias ad idem delictum tendentes: ut ſi unus vidit Fratrem cum gladio ſanguineo exire de cella; alius vidit, cum eodem currere; alius vidit, &c. tunc non ſunt ſingulares. Item ſi multi eumdem actum viderunt ſucceſſive: ut per foramen portæ unus poſt unum viderunt cubantem cum Muliere, non dicuntur ſingulares, ſed plene probant. Cœterum Teſtes ſingulares non probant, niſi ad inquirendum, & faciunt indicium ad torturam, aut ſemiplenam probationem, ſi ſuper facto deponunt, non ſuper indicio.

SUM-

SUMMARIUM.

40. *Teſtis ſingularis, quis ſit?*
Quomodo differat a Teſte unico?
Singularitas triplex, adminiculativa, diverſificativa, obſtativa.
Quænam ſint ſingula iſtarum?

41. *Teſtis ſingularis, quando non probat?*
Singulares in circumſtantia accidentali delicti, non dicuntur ſingulares.
Singulares in delicto iterabili ſunt pure ſingulares.
In initerabili, ſingulares in circumſtantia non accidentali delicti, ſunt ſuſpecti de falſo.
Si in circumſtantia ſubſtantiali delicti, ſunt falſi in ſingularitate.

42. *Teſtes ſingulares pluſquam ſemiplene probant delictum in genere.*
Teſtes ſingulares ſingillatim probant ſemiplene.
Deponentes de pluribus circumſtantiis ordinatis ad unum finem probant.

43. *Furioſum eſſe aliquem, probatur per Teſtes ſingulares.*

44. *Apud nos Teſtes ſingulares probant.*

45. *Lex punitiva intendit emendare malitiam habitualem.*
Malus habitus probatur per plures actus ſingulares.
Secundum aliquos Teſtes ſingulares non probant.
Apud nos non eſt verum.

46. *Singularitas adminiculativa tripliciter contingit.*
Teſtes ſingulares in circumſtantiis tendentibus ad unum finem probant, pluſquam ſemiplene.
Circumſtantiæ iſtæ debent eſſe continuatæ moraliter.
Aliquando ſic continuantur, quod plene probant factum.

47. *Teſtis unus de viſu, & Teſtis de auditu juncti, pluſquam ſemiplene probant.*

48. *Ex circumſtantiis facti colligitur jus.*
Probatur totum, ſi probentur partes regulariter unitæ.

49. *Teſtes ſingulares videntes eundem actum ſucceſſive, probant.*
Teſtes ſingulares regulariter non faciunt niſi ad inquirendum.

50. *Teſtis unicus non probat niſi ſemiplene, ſi eſt integer.*
Etiamſi Teſtis eſſet Epiſcopus, aut Cardinalis.
Teſtis unicus probat favore Rei, non tamen contra Fiſcum.

COMMENTARIUS.

40. QUia materia ſpectans ad Teſtes ſingulares, de quibus loquitur hic *Textus*, uſu frequentiſſima eſt, & valde implexa, debet plene tractari; ne Judex minus Peritus in facti contingentia intricatus remaneat. Sciendum ergo, quod Teſtis *ſingularis* eſt ille, qui in cauſa, in qua teſtificatur, conteſtem non habet. Differt autem a Teſte unico in hoc, quod iſte ſolus eſt, & nullus alius eſt, qui delictum viderit, & de eo teſtificetur; ſingularis autem eſt, qui in cauſa, in qua ſunt plures alii Teſtes, teſtificatur de aliqua circumſtantia, ſuper qua nullus alius deponit, & in hoc conveniunt *Penn. Par. 3. Comm. 121. verſ. Teſtis vero ſingularis. Maſcard. Concl. 856. num. 2. Farinac. quæſt. 64. num. 18. Souſa. lib. 2. cap. 15. num. 6. Paſſerin. quæſt. 13. nu. 16. & Bict. quæſt. 44. num. 2.*

Diſtinguuntur porro Teſtes ſingulares ſecundum triplicem ſingularitatem, nempe *adminiculativam*, *diverſificativam*, & *obſtativam*. *Adminiculativa* eſt, quando Teſtes ſingulares deponunt de diverſis circumſtantiis tendentibus ad unum finem. Exemp. grat. ſi unus deponit ſuper crimine de viſu, alius vero de auditu; unus de facto, alius de fama &c. *Diverſificativa* eſt, quando, loquendo de actibus diverſis numero, inducunt diverſitatem in rei ſubſtantia: Exemp. gr. ſi unus deponat de tractatione nummorum in tali loco, & tempore, alius de alia tractatione in diverſis loco, & tempore. *Obſtativa* eſt, quando Teſtis deponit de circumſtantia eſſentiali unius numero actus; alius vero de circumſtantia oppoſita in eodem actu. Exemp. gr. Si unus deponeret *Cajum* occidiſſe *Titium* tali die in platea Urbis; alius autem deponeret illum occidiſſe altero die in agro, vel in domo. Et advertendum, quod licet Teſtis alios Teſtes in ſua depoſitione non citet: & etiam ſi dicat, quod nullus alius erat præſens, vel vidit; per hoc non dicitur, quod ipſe ſit ſingularis, ſi alii Teſtes pari modo, & ſuper eiſdem circumſtantiis teſtificentur, ſuper quibus ipſe depoſuit, ut ſcribunt *Alexandr. Cornel. Felin. Ruin. & Farinac. apud Bict. quæſt. 44. num. 7.*

41. His ſuppoſitis, dicit *Textus*: *Non probant Teſtes ſingulares ſuper diverſis delicti circumſtantiis deponentes; ut ſi unus deponit de uno loco, &c.* Hic loquitur *Textus* de ſingularitate *diverſificativa*, quæ poteſt contingere, vel circa factum iterabile; vel circa delictum non iterabile: & pariter loquitur de probatione plena ſufficiente ad pœnam ordinariam. Dicit ergo, quod *non probant Teſtes ſingulares ſuper diverſis delicti circumſtantiis*; ſi nempe faciunt ad ſubſtantiam delicti, aut ad ipſum quoquomodo pertinent. Si enim eſſent totaliter accidentales, & ad facti ſubſtantiam minime pertinerent; & maxime, ſi de illis non eſſent Teſtes in ſpecie interrogati, ſed ex ſe deponerent; non eſſent ſingulares, dum tamen in facto principali concordarent. Exemp. gr. Si *Cajus* deponit *Sejum* occidiſſe *Titium* cultro habente manubrium eburneum; & *Lucius* deponat, quod occidit cultro habente manubrium corneum, aut oſſeum: & ipſi interrogati non ſunt a Judice de ſubſtantia manubrii, ſed ex ſe depoſuerunt, iſti non cenſendi ſunt ſingulares: quia circumſtantia, in qua diverſificant, nihil facit ad ſubſtantiam delicti.

Si enim factum eſt iterabile Teſtes erunt ſingulares, Reddit modo cauſam poſitæ concluſionis, & dicit: Si factum ſit *iterabile*, puta ſi accuſatur unus, quod ſit fornicatus: Unus autem Teſtis deponat tali die, & loco, alius de diverſo loco, & tempore teſtificetur; certe Teſtes iſti erunt diverſificative ſingulares, & non probabunt. *Si initerabile, eſſent ſuſpecti de falſo*; poſito ſcilicet, quod diverſitas circumſtantiarum, ſuper quibus deponunt, verſetur circa eas, quæ non ſunt totaliter delicto accidentales. Sed *ſi in his circumſtantiis, delicti eſſentia conſiſtat; ut ſi inquiratur de obligatione jejunii in die Veneris*; puta ſi accuſetur quis, quod jejunium non ſervaverit, ſed poſtquam mane prandium ſumpſit, de ſero cœnavit: unus porro Teſtis deponat hoc fuiſſe die Jovis, alius vero die Veneris, (in quo apud nos eſt obligatio ad jejunium ſub mortali) *erit falſitas in ſingularitate*. Iſti enim Teſtes ſunt ſibi contrarii, & proinde falſi, & ſingulares ſingularitate *obſtativa*, quod perinde eſt.

42. Hic autem advertendum eſt, quod vel probandum eſt delictum in *genere*, ſive in *ſpecie*; vel probandum eſt in *individuo*. Ex. gr. unus poteſt denunciari, quod ſit Fur, vel Adulter, aut poteſt accuſari, quod furatus ſit pecuniam *Petro*; aut adulteratus ſit cum *Berta*. Primo caſu, probandum eſt in *genere*, ſeu *ſpecie*; ſecundo caſu probandum eſt in *in*-

di-

dividuo. Si probandum eſt in *individuo*, qui eſt actus initerabilis, Teſtes plures ſingulares ſingularitate *diverſificative* tantum probant, quantum unus; & ſi diverſitas eſt circa eſſentiam delicti nihil probant, & falſi ſunt, ut dictum eſt. Si vero probandum ſit delictum in *genere*, aut *ſpecie*, Teſtes ſingulares, ſi ſint omni exceptione majores, probant delictum, non quidem plene, ſed pluſquam ſemiplene ex *D. Thom.* *2. 2. quæſt. 70. art. 2. ad 2. Soto de Juſt. quæſt. 7. art. 2. Bert. Tit. 12. cap. 11. num. 50.* Quia, ſi Teſtes omni exceptione majores ſingillatim probant ſemiplene & faciunt indicium ad torturam, ex *l. Admonendi. ff. de Jurejur. ubi Bart. num. 36. Gloſ. in l. Bona. Cod. de Reb. cred. & in leg. 3. Cod. Ad leg. Jul. Majeſt. Gomez. varia. reſol. tom. 3. cap. 12. num. 2. apud Berti. tit. 11. cap. 11. n. 86.* quare conjuncti non debebunt pluſquam ſemiplene probare? Quod ſi Teſtes deponentes de pluribus circumſtantiis ad unum actum tendentibus, & dicuntur ſingulares adminiculative, plene probant delictum, ut communiter tradunt *Maſcard. Marſil. Foller. Fariuac. quæſt. 64. num. 120. apud Bict. quæſt. 44. num. 26.* & dicit *Tratus* infra; profecto probabitur delictum in ſpecie per plures actus individuos, qui omnes tendunt ad ſpeciem conſtituendam. Et ita, ſi quis accuſatur, ut *Inquietus*, *malæ converſationis*, *Proprietarius*, *Conſpirator*, *Murmurator*, *&c.* probabitur certe delictum in ſpecie, ſi Teſtes ſingulares deponant de pluribus actibus tendentibus ad illum finem, ſeu procedentibus ab eodem principio. Et quidem, ſi mala fama alicujus, ut quid genericum, probatur per multos Teſtes ſingulares, qui a diverſis loco, tempore, ac perſonis audierunt; non video, quomodo pari modo probatum non dici debeat delictum in ſpecie, aut genere, aut facti iterabilis.

43. Amplius: Si quis plene probatur furioſus in genere per ſolos Teſtes ſingulares de pluribus actibus furoris oſtenſis diverſis loco, & tempore, ut dicunt *Jo. Andr. Alex. Boer. Felin. Maraut. Ruin. Maſcard. de Prob. Concl. 727. nu. 8. & ſeqq. & Farinac. quæſt. 64. num. 359. apud Bict. loc. cit. num. 30.* quomodo non probabitur Fur in genere ille, contra quem plures Teſtes depoſuerunt de diverſis furtis? Inſuper ſollicitatio in Confeſſione probari tantum poteſt per Teſtes ſingulares; & tamen ex iſtis proceditur ad torturam: & ſi ſollicitatæ ſint pluſquam quatuor, & ſpectatæ probitatis, etiam ad condemnationem devenitur. Scio quidem hanc concluſionem eſſe valde controverſam, quando agitur de pœna mortis danda, & pro foris Sæcularibus, ut videre eſt apud *Penam. Comment. 121. verſ. Subſequitur nunc*. Sed in foris Regularibus: *ob dicta plurium Teſtium ſingularium, facinaroſi poſſunt condemnari, propter animæ ſalutem, & favorem Regularis obſervantiæ*, ut dicit ibidem *Penna loc. cit. verſ. Denique hanc ſententiam*, & ibi *Sot. Cajetan. in 2. 2. quæſt. 70. art. 2. ad 1. & Rojas de Hæret. Aſſert. 6. num. 146.* Et licet videantur loqui de pœnis ſalutaribus, tamen debent etiam accipi de aliis extraordinariis, ſaltem iis quæ magis ad emendationem, quam ad punitionem faciunt.

44. Quantum tandem ad probationem, quæ fit a Teſtibus ſingularibus, apud Nos ſpecialis eſt noſtrarum Conſtitutionum diſpoſitio; per quam decernitur, quod trium Teſtium ſingularium, qui etiam patiantur defectum complicitatis, depoſitiones, ad pœnam ordinariam ſufficiant: Sic enim habent Statuta generalia Ord. *cap. 7. §. 6. num. 39. & Gen. Bononien. 1495. Orb. Seraph. tom. 3. fol. 136. col. a. verſ. Item declaratur: Declaratur, & determinatur, quod ſi appareant duo Teſtes, licet ſint ſingulares, & ſocii criminum, deponentes de exceſſu, ſuper quo infligitur pœna carceris, procedatur contra talem ad inquiſitionem veritatis, detinendo eum in domo diſciplinæ, cum jejunio panis, & aquæ ter in hebdomada per menſem, & diſciplina ter in hebdomada, ſive ad arbitrium Prælatorum. Et ſi talis convinci non poteſt per propriam confeſſionem, moneatur canonice; & appareat poſtea alio Teſte, & Socio criminis procedatur contra tanquam convictum*. Intelligitur autem Statutum hoc de ſingularitate *adminiculativa*, ſi crimen eſt initerabile, ut, ver. gr. Furtum, & Homicidium: Et in hoc ſenſu cum jure communi concordat: Et etiam poteſt intelligi de ſingularitate *diverſificativa*, ſi delictum eſt iterabile; ut fornicatio, proprietas, &c.

Et rationabile eſt tale Statutum. Quantumvis enim Teſtes ſint ſingulares quoad crimen in individuo; non ſunt tamen tales reſpectu criminis in ſpecie; & metaphyſica ſpeculatio eſt, quod probandum ſit ſemper crimen in individuo; Non enim, qua tale præciſe punibile eſt, ſed in quantum eſt de tali ſpecie. Ex. gr. quod quis fornicetur cum *Berta*, aut cum *Lamia*, ratio individualis nihil confert ad crimen, cum idem ſit delictum, ſive cum una, ſive cum alia fornicetur. Si ergo unus Teſtis deponat, quod vere *Cajus* ſit fornicatus cum una; alius cum alia, & tertius cum alia, quantumvis non ſit plene probata fornicatio cum ulla ex his tribus; tamen eſt bene probata fornicatio in ſpecie, & ut de tali Reus punibilis eſt. Quod magis patet hoc exemplo. Accuſetur frater Minor de proprietate pecuniæ, unus deponit die Lunæ vidiſſe ipſum cum crumena habente monetas aureas; alius deponit vidiſſe eum die Martis cum moneta argentea; tertius deponit vidiſſe illum eruiſſe è manica, & expendiſſe die Mercurii varias ſpecies monetarum; Iſti profecto cumulabuntur, & plene probabunt proprietatem in ſe, eſto, quod actus proprietatis minime ſint probati. Licet enim tempus ſit diverſum, & ſpecies monetæ diverſa, hoc nihil eſt: quia crimen illud habet tractum ſucceſſivum, proinde tempus eſt ipſi accidentale: Species monetæ pariter eſt accidentalis crimini, cum æque bene ſit unus proprietarius cum auro, ſicut cum argento. A pari ergo accidunt fornicationi in ſe, tempus, locus, & perſona in individuo: proinde licet ſint Teſtes ſingulares diverſificantes in illis; tamen conveniunt in concluſione fornicationis in ſe, quæ venit punienda.

45. Quod amplius ſuadetur ex hoc, quod lex intendit per pœnam emendare malum habitum in Criminoſo, ad aliorum exemplum; ita ut ſi quis damnandus eſt ad pœnam, probanda eſt malitia in illo, ex qua prodiit delictum, ob quod punibile eſt. Videamus nunc; an malus hic habitus, vel malitia probetur per plures actus? Si probandum eſſet in tali loco accenſum fuiſſe ignem, & *Aulus* deponit mane talis diei vidiſſe fumum erumpentem de tali domo: *Sejus* deponit in veſpere illius diei fuiſſe ibi, & tetigiſſe parietes, qui erant valde calidi: *Cajus* deponit die ſequenti fuiſſe in illa domo, & vidiſſe parietes fumo nigricantes; utique Teſtes iſti eſſent ſingulares, tamen plene probarent ignem accenſum in tali domo. Omnes enim illi effectus, nempe fumi, caloris, & nigredinis ſunt ab unica cauſa. Pari ergo modo, ſi probetur fornicatio cum *Barta*, & hoc a Teſte ſingulari; ab alio autem adulterium cum *Lelia*; a tertio autem fornicatio cum *Claudia*, probatus erit aliquis fornicarius: Illi enim actus omnes ſunt ab uno, & eodem principio, & cauſa mala, puta habitu libidinoſo.

Ultra hæc: Teſtes deponentes de circumſtantiis ſingularibus tendentibus ad unum finem, ut habetur

in

in hoc *Textu*, non habentur ſingulares, ſed conjunguntur ad illud plene probandum. Quare ergo non debent conjungi multi actus ſingulares fornicationis, licet fuerint diverſi ratione perſonarum, loci, temporis, & modi ad probandam plene fornicationem in ſpecie? Utrobique enim par ratio eſt. Et ſicut ex multis circumſtantiis ordinatis ad unum finem, (quæ aliquotica, licet raro, poſſunt æquivoce concludere) plene probatur crimen, quod ab illis individuatur; a fortiori per multas fornicationes, quæ non ſunt ſigna æquivoca, nec talia ullo modo poſſunt eſſe, concludenter debet remanere probata fornicatio in ſpecie, quæ, qua talis, punibilis eſt. Fateor quidem, quod multi Doctores tenent, quod per Teſtes ſingulares non ſit plena probatio, ut ſcribit *Paſſerinus Trib. Regal. quæſt.* 13. *art.* 3. *num.* 73.; Tamen apud Nos non eſt recedendum ab hac ſententia, ob rationes ſupra datas, quæ meo videri ſunt concludentes; & ſaltem pluſquam ſemiplenam probationem, & ſufficientem ad pœnam extraordinariam, in tali caſu, eſſe, firmiter teneo, ut paulo ſupra dixi.

46. *Si Teſtes ſint ſingulares, qui ad diverſas circumſtantias ad idem delictum tendentes, &c.* Nunc loquitur *Textus* de ſingularitate *adminiculativa*, quæ tripliciter poteſt contingere, vel reſpectu ſubſtantiæ alicujus delicti; vel reſpectu circumſtantiarum ad unum finem tendentium; vel reſpectu partium alicujus totius. Ex. gr. *Cajus* deponit de viſu homicidium commiſſum a *Titio*; & *Sejus* deponit de eodem homicidio audito ab ore ejuſdem *Titii*; Illi ſunt ſingulares reſpectu ſubſtantiæ delicti. *Cajus* vidit *Sejum*, dum explodit ſelopum; & *Titius* vidit eundem, dum ſclopi ictu occidit *Lucium*; Illi ſunt ſingulares in circumſtantiis ad eundem finem tendentibus. *Cajus* vidit *Sejum* furatum ab horreo *Sempronii* modium tritici; alius vidit eundem aſportantem ſaccum tritici; alius aliam menſuram, &c.: Iſti ſingulares deponunt de partibus componentibus totam quantitatem furti. Dicit ergo *Textus*: *Si Teſtes ſint ſingulares quo ad diverſas circumſtantias ad idem delictum tendentes, &c. tunc non ſunt ſingulares*, puta ſingularitate *diverſificativa*, ſed *adminiculativa*, & probant non quidem plene, ſed pluſquam ſemiplene ex *Bald. & Dec. in cap. Licet cauſam. de Probat. Jaſon. Ripa. Franc. Curt. in l. Admonendi. ff. de Jurejur. & Farinac. quæſt.* 64. *n.* 112. *apud Bicc. quæſt.* 44. *num.* 16.

Subtiliter autem diſtinguendum eſt, & a Judice obſervandum: an iſtæ circumſtantiæ ſint inter ſe ita continuatæ, ut una inferat aliam, & omnes inferant factum? Quia, ſi ita ſunt continuatæ, quod judicio prudentis viri non poſſint non concludere factum; dico, per Teſtes ſingulares plene probari factum: aliter aut nulli, aut pauciſſimi darentur conteſtes. Demus caſum, quod probari debeat, quod Chirurgus ſecuerit venam tali die *Titio*; unuſque Teſtium, qui erant in camera, vidit Chirurgum parantem faſcias pro alligando vulnere; alius vidit eundem educentem de theca lanceolam; alius vidit eundem vitta ſtringentem brachium; & alius vidit ſolus quando venam ſecuit, tribus aliis ad alia divertentibus: tolleretur ne per hoc, quominus omnes ſint conteſtes de phlebotomia facta, licet ſint ſingulares circa circumſtantias? Minime. Et ratio eſt; quia illæ ſunt taliter continuatæ ordine, & tempore, ut factum omnino probent; quod ſi probarent tantum illi conteſtes, qui viderunt actum præciſiſſimum, pauci, ne dicam nulli, eſſent vere conteſtes. Quod ſi circumſtantiæ non habeant talem continuationem, & licet inclinent ad probandum factum, tamen inter eas mediat aliquod tempus, per quod diſcontinuantur, imo ad aliud factum poſſunt pertinere; utique fateor, quod plene non probant Teſtes ſingulariter de his deponentes, ſed tantum pluſquam ſemiplene, ut dictum eſt: & in hoc multum committitur arbitrio Judicis in bene ponderanda connexione circumſtantiarum.

47. Si vero unus Teſtis de viſu deponit de delicto, & alius teſtificatur, ſe idem delictum audiſſe de ore Rei; tunc conjunguntur, & cumulantur iſti duo Teſtes, & conſurgit pluſquam ſemiplena probatio: Quia ex quo unus Teſtis de viſu ſemiplene probat, alius de auditu aliquid addit; & ſic ſentiunt *Caerialup. in leg. Admonendi. num.* 86. & 92. *ff. de Jurejur. & Farinac. quæſt.* 64. *n.* 123. & *ſeqq. apud Bicc. loc. cit. num.* 19. Quod ſi eſſent duo, vel plures de auditu de ore Rei, & unus de viſu; ex his reſultaret proculdubio plena probatio integrata ex duabus ſemiplenis, ut concludunt iidem *Doctores*.

48. Tandem Teſtes *adminiculative* ſingulares copulantur ad probandum aliquod totum; ſed diſtinguendum eſt de toto aut integrali, aut quantitativo, ſeu per aggregationem. Si loquamur de primo; ſummopere mihi arridet doctrina *Abbatis in cap. Licet. num.* 12. *verſ. Ego ſimpliciter. de Teſt.* ubi dicit, quod Judex *ex variis cauſis facti habet judicare per judicium rationis, vel ex eis elicere jus*. Unde licet aliqui Teſtes ſingulares probent propinquitatem, ſeu gradus conſanguinitatis per verba facti, nihil dicendo de parentela, neque de jure ipſius; Judex, ex illis factis, colligit jus. Ita eſt in caſu noſtro: Si enim probandum ſit aliquod totum, cujus partes regulariter ſunt unitæ, nec una earum ſine aliis eſt; certe, illis probatis per Teſtes ſingulares, Judex formare debet judicium rectum, quod illud totum extiterit. Ex. gr. ſi probandum eſt, quod *Cajus Sacerdos* Miſſam dixerit die Dominico, & *Sejus* probet vidiſſe illum ad Altare, legentem Epiſtolam; alius deponat vidiſſe illum Hoſtiam elevare; alius deponat ſe vidiſſe conſumere Hoſtiam, & haurire Calicem; certe per iſtas probationes ſingulares adminiculative remanebit probata tota Miſſa, ut etiam voluit *Innocentius in cap. Qualiter. il 2. de Accuſ. apud Abb. in d. cap. Licet. num.* 11. *de Teſt.* Et ratio eſt; quia illæ partes regulariter ſunt unitæ, una infert aliam, & ex omnibus totum conſurgit.

Sed de toto quantitativo non cenſerem eandem eſſe rationem, niſi illæ partes probarentur pari modo continuatæ. Do exemplum: Culpatur *Cajus*, quod fuerit furatus *Titio* totum triticum horrei ſui, quod erat determinatæ quantitatis. Unus porro Teſtis deponit vidiſſe *Titium* tali die inibi aſportaſſe modium; alius alio tempore aſportaſſe alium modium; & alius alium, diverſo tempore: Iſti Teſtes ſingulares nequirent cumulari; quia actus illi ſunt tempore diſcontinuati, nec una quantitas tritici aſportati infert aliam de neceſſitate, quia ſunt ſeparabiles. Si vero una, & eadem hora ſucceſſive, & continuate *Cajus* viſus eſt ab illo loco, in quo aliud triticum non eſt, aſportare unum modium; immediate ab alio Teſte alium, & ſic donec quantitas aſportata integret totam quantitatem tritici; utique diceretur probatum, non quidem plene, ſed pluſquam ſemiplene furtum totius tritici, ſuppoſito, quod Teſtes eſſent undequaque integri: & ſi accederet aliquod aliud indicium, evaderet plene probatum.

49. *Item ſi multi eundem actum viderint ſucceſſive, &c.* Tali caſu non poſſunt rationabiliter dici Teſtes ſingulares, ſed ſunt vere conteſtes, quia eundem actum vident. Non enim de neceſſitate eſt, ad hoc, quod plures ſint conteſtes, quod omnes eodem tempore idem videant; ſed ſi id, quod debet conſta-

re

re pee Teſtes habeat parmanantiam, & continuationem, utique ſuffieit, quod in diveeſis temporibus videatur, & ſic illi evadunt vare contaſtes, & probant plenu, ut eum *Textu ſcribunt Innocent. & Jo. Andr. in d. cap. Qualiter. il 2. da Accuſ. Armili. verb. Teſtis. num. 6. Sylv. verb. eo. quaſt. 3. apud Berti. tit. 11. cap. 11. num. 53. Caterum Teſtes ſingulares non prabunt, niſi ad inquirendum*; puta etiam in ſpecia, & *faciunt indicium ad torturam*, ſi peobatum ſit corpus delicti, & ipſi nullam patiantur exceptionem; quia *faciunt ſemiplenam probationem, ſi ſuper facto*, puta ipſo crimine per ſenſum ſuum cognito, *deponunt*; non vero ſupar indicio, & in hoc concoedont *Abb. in cap. Super ea. de Teſt. & in cap. Juramenta. de Jurejur. Clar. quaſt. 21. verſ. Unus Teſtis, & quaſt. 52. verſ. Dixi etiam. Graſſ. Deciſ. 97. num. 5. & Deciſ. 171. num. 6. apud Berti loc. citat. num. 54.*

50. Aſſignavimus ſupra differantiam inter Teſtem ſingularem, & Unicum. De ſingulari hucuſqua dictum eſt; nunc de Unico reſtat dicendum aliquid, cum da hoc nihil habaat *Textus*. Dico aego, quod de juee tum *Pontificio*, tum *Caſarea rap. Licet il 1. de Teſt. l. Jusjurandi C. eo. tit.* (& nonnulli apud *Bictum quaſt. 43. num. 4.*, tenant quod atiam da jure Divino) Taſtis *unicus* non probat, puta plene: Faeit tamen peæſumptionem ex *cap. final. de Jurejur. leg. Theopampus. ff. de Dot. praleg.*: Et ſi eſt omni axceptiona major facit ſamiplenam peobationem, ut ſcribunt *Lanfranc. de Teſt. num. 28. Corrad. Pract. §. 2. de Offic. Prator. nu. 1. fol. 112. gloſſ. in l. Admonendi. ff. de Jurejur. apud Bict. quaſt. 43. num. 3.* Sequitur hinc, quod nequa Judax, qui poteſt judieaea, ſola facti veritata perſpacta, potaſt unieo Taſti fidem adhibare, ad plenarie probandum dalictum, quantumvis Taſtis eſſat dignus, & in gradu poſitus conſpicuo, ut *Epiſcopus*, aut *Cardinalis*. *Abb. in cap. Cum a nobis. n. 1. de Teſt. Ja. Ludovic. Comm. opin. Concl. 70. Farinac. quaſt. 63. num. 15. & 66.* Quod autem dictum eſt, intelligi debet, quando Taſtis deponit in præjudicium Tertii, & eeiminaliter: ſed quando deponit ad defeoſionam alicujus, ſi ejus probatio non tandit ad deſtructionem probationum Accuſatoeis, ſive Fiſci, tune probat. Ex. gr. Si *Cojus* deponarat *Sejum* occidiſſe quidam *Titium*, ſad hoc fuiſſe ad ſui defanſionem; vel quod *Titius* mortuus eſt ex malo *ragimine victus*, non autem ex vulneribus ſibi inflictis a *Sejo*, quæ non aeant mortalia. Hoc caſu licet *Cojus* eſſet Taſtis unicus, tamen probarat; & *Sejus* non poſſet condamnari, ſad ad plus torquari, ut ſeribit *Farinacius quaſt. 63. num. 42. & 43.* cum *Guazzin. Defen. 29. cap. 3. num. 12.*

T E X T U S.

§. VII. Teſtes inhabiles ex pluribus adjuvari poſſunt, ut dictum Socii Criminis, vel Vulnerati, Sollicitati, Corrupti, quod regulariter facit indicium ad ſolam inquiſitionem, non ad examinandum Reum, vel torquendum (niſi in delictis exceptis, & quæ per ſolos Socios criminis probari poſſunt; quia tunc juratus, & per torturam purgatus facit ſemiplenam probationem: & ſi fuerit adjuvatus per aliud dictum Socii criminis, faciet integram probationem) ſi habuerit adminiculum alterius indicii, ſat erit ad conſtituendum Reum, etiam in rigoroſo examine: & plene probabit, ſi alterius integri Teſtis fuerit teſtimonio roboratum.

S U M M A R I U M.

51. *Teſtis inhabilis de jure natura non poteſt adjuvari.*
Teſtes inhabiles, quomodo juvari poſſunt?
52. *Socius criminis non recipitur in Teſtem.*
In nonnullis caſibus auditur, & quando?
Quomodo interrogandus Socius criminis?
53. *Dictum Socii criminis, quid operetur?*
Cum adminiculis facit ad inquirendum in ſpecie.
In caſibus exceptis, etiam ſine adminiculis, facit ad inquirendum ſimiliter in ſpecie.
Sine adminiculis, regulariter facit ad inquirendum in genere.
54. *Valet pra exculpatiane Sacii, & quamodo?*
55. *Socius criminis debet jurare.*
Et purgare inhabilitatem per torturam.
Si habet alios inhabilitates, non purgatur per torturam.
56. *Adjuvatus a dicto alterius Socii, cum adminiculo, probat ad pœnam extraordinariam.*
57. *Teſtis quoquomodo inhabilis de jure humano, cum adminiculis, facit ad torturam.*
Judicare de adminiculis, Judici eſt arbitrarium.
Teſtis inhabilis tortus, cum adminiculis junctis Teſti integra, probat.
58. *Ex quibus cauſis Teſtes inhabilitantur?*
Teſtes inhabiles multis modis ſanantur.
Omnes modi non conveniunt in omnibus Teſtibus.
59. *Privilegium cauſæ ſanat omnes Teſtes inhabiles.*
Teſtes inhabiles de jure humano, apud Noe, admittuntur univerſaliter.
De Ameno Pract. Crim. Par. 1.
60. *Tortura ſanat Teſtes inhabiles ex delicta.*
Sed oportet, quod delictum, ob quod ſunt inhabiles, importet pœnam corporalem.
Excommunicatio etiam occulta, ſi probatur, excludit a teſtificando.
Teſtis inhabilis, cauſa Excommunicatianis, non torquetur, ſed abſolvitur.
Pauperes, & viles non ſunt torquendi.
Infames ex arte peccaminoſa ſunt torquendi.
61. *Numerus juvat Teſtes inhabiles univerſaliter, ſed non ſuſpectas de falſo.*
Si numerus eſt magnus, & Teſtes alias ſunt bonæ famæ, ſanantur.
62. *Copulatia cum Teſte integro ſanat inhabilem.*
Aliqui volunt, quod inhabilis, cum Teſte integra non plene probat.
Alii tenent contrarium.
Conciliantur ſententia.
Teſtis inhabilis purgatus, ſi ex ſe cum adminiculis, facit ſemiplenam probationem, junctus Teſti integra, plene probat.
63. *Dictum Vulnerati facit ad inquirendum, non ad torturam.*
Si eſſent tres Vulnerati ab una, probarent ad torturam.
64. *Sollicitatus, ſi querelat, eſt Accuſator, & non probat.*
Si non querelat, & alias ſit integer, ſemiplene probat.
Corruptus conſentiens non probat abſque tortura.

Per vim, cum ruptura, item ſine tortura probat.
Sine adminiculis, aut indiciis, non probat ad torturam.
Pubes in cauſa criminali jurare poteſt.
65. *Suſpectus eſt Teſtis nimis cito reſpondens interrogationi.*
Item nimis moroſus, & dubius.
Item ſi deponit inveraſimilia.
Inveroſimilia, quæ dicantur?
Inveroſimile dicitur ab aliquibus, quod aliquis non recordetur facti recentis.
Tamen in facti contingentia poteſt accidere.
Suſpectus eſt Teſtis; qui citat ſolos mortuos in conteſtes.
Pariter, qui dicit vidiſſe de nocte, non reddendo rationem quomodo vidit.
Et adhuc reddendo rationem, non eſt Teſtis integer.
Deponens ſuper negativa non coarctata eſt ſuſpectus de falſo.
Negativa coarctata, quando, & quomodo eſt probabilis?
Reſpondens ſermone præmeditato, eſt ſuſpectus.
Item ſe ingerens in cauſa, & ſponte comparens.

COMMENTARIUS.

51. IN *Textu* tangitur modus adjuvandi Teſtes inhabiles, qui licet multiplex ſit, tamen ipſum non ſpecificat niſi dupliciter: puta, quod adjuventur per adminicula; ut per copulationem cum alio Teſte integro: ex quo patet, quod non univerſaliter, nec taxative, ſed exemplariter tantum *Textus* loquatur. Hic autem advertendum, quod Teſtes abſolute inhabiles, ut ſunt ii, qui tales dicuntur de jure naturæ, ut diximus *Tit. Teſtes. num. 3. & ſeqq.* nunquam, & nullo modo poſſunt adjuvari, ut habiles evadant; ſed habilitari aliquo modo poſſunt alii inhabiles de jure ſcripto. Dicit ergo, quod *Teſtes inhabiles* (in ſenſu, quo dictum eſt), *ex pluribus adjuvari poſſunt*. Poſſunt enim juvari a qualitate cauſæ privilegiatæ, quæ illos admittat; puta, quia agitur de crimine excepto, difficilis probationis; aut cujus aliter veritas haberi non poteſt. Pariter juvantur aliis indiciis, adminiculis, tortura, numero Teſtium, & copulatione cum Teſte integro. Nunc recenſet nonnullos ex inhabilibus, & dicit: *Ut dictum Socii criminis, vel Vulnerati, Sollicitati, Corrupti* (adde, Excommunicati, infamis, Minoris, &c. cum aliis, quos ſupra diximus inhabiles ad teſtificandum,) *quod regulariter facit indicium ad ſolam inquiſitionem*, (puta generalem), non ad conſtituendum, neque *ad examinandum Reum, vel torquendum*. Sequitur, *niſi in delictis exceptis, & quæ per ſolos Socios*, complices nempe in eodem delicto, *probari poſſunt*.

52. Quia vero hic tangit de Socio criminis, de quo parum hucuſque dictum eſt; ſciendum, quod Socius criminis in criminalibus non recipitur in Teſtem, ut ſancitur in utroque jure, *cap. Perſonas. cap. Veniens. de Teſt. cap. 1. de Confeſſ. cap. Nemini. 15. quæſt. 3. l. Quoties. C. de Teſt.*: tum quia ex hoc, quod criminoſus eſt, redditur infamis, & ita inhabilis; tum quia habet intereſſe in cauſa, & ad ſe exonerandum, gravabit Socium. Tamen Socius criminis in tribus caſibus auditur. Primo, quando delictum de ſui natura tale eſt, quod requirit Socios, ut Conſpiratio, Conjuratio, & ſimilia; vel non ſolet committi ſine Sociis, ut graſſatio in via, vel furtum multarum rerum, ad quas aſportandas multi ſolent uniri. Secundo, ſi adſint indicia, quod crimen commiſſum fuerit cum Sociis. Tertio, quando jus diſponit Socios eſſe de conſociis interrogandos, ex *cap. In fidei de Hæret. in 6. cap. 1. de Confeſſ. l. ſi nul. C. de Malef. & Mathem. l. Si quis. Cod. de Falſ. monet.* In iſtis ergo caſibus Judex, ex officio, interrogare debet de Sociis delicti; extra hos caſus, Reus de ſe confeſſus, non poteſt de Sociis interrogari: & licet aliquem nominet, vel inculpet, non probat ſufficienter ad torturam: neque ſi examinetur, ut Teſtis, quia neque ut Teſtis poteſt examinari, & ſi examinatur, ei non creditur.

53. Sed quid operatur tale dictum? Reſpondeo diſtinguendo dupliciter: Vel ſumus in caſu excepto, vel non? Pariter: vel adſunt alia adminicula præter dictum ipſius, vel non? Si depoſitio ſit adminiculata aliis indiciis, pro caſibus ſive exceptis, ſive non, valet ad inquirendum in ſpecie; ſed ſi aliud non eſt indicium, pro caſibus non exceptis, talis depoſitio valet ad inquirendum tantum generaliter, non vero ſufficit ad citandum, aut conſtituendum Reum: Pro exceptis autem valet ad inquiſitionem ſpecialem, ut communiter tenent *Doctores* citati a *Farinacio q. 23. n. 123. & 130. & Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 12. art. 14. num. 63.*

54. Valet inſuper dictum Socii criminis pro excuſatione Conſocii in delicto, quando ſcilicet Socius criminis non eſt productus a Reo ad ſui defenſam. Si enim Reus producit in Teſtem Socium criminis, qui non eſt carceratus, ſed vel eſt aggratiatus a Principe, vel ſe indultavit, dicto iſtius non creditur; tum quia infamis eſt; tum quia præſumitur ſubornatus, aut corruptus. Si vero carceratus eſt, & a Judice interrogetur ſive ex officio, ſive ad Partis inſtantiam, tunc ad excuſationem Rei valet dictum ſuum; tum quia non poteſt præſumi in eo falſitas ex corruptione, neque quod velit gravare ſe, ut alium ſublevet; tum quia favorabilior non debet eſſe offenſio, quam defenſio, & jus Fiſci, aut Accuſatoris, quam Rei; tum quia ad defenſam Teſtes alias inhabiles valent, ut dictum eſt. Verum tamen eſt, quod ſi inquiſitus eſt convictus, dictum Socii criminis non infringit plenam probationem, quæ non tollitur per oppoſitum indicium, ex *l. Divus. ff. de In integr. reſtit. l. Non ſolum. ff. de Rit. nupt.* Sed ſi non eſt convictus, ſed ſolum poteſt torqueri, dictum Socii valet, ut non torqueatur. Et inſuper, ſi Reus ex præcedentibus indiciis tortus, in tormentis confeſſus eſſet crimen; & ex poſt Socius criminis, ipſum exculparet, & nulla eſſet præſumptio ſubornationis; hujus dictum faceret, quod Reus minime poſſet condemnari, ſaltem ad pœnam ordinariam, ut ſcribit *Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 12. art. 14. num. 62. in fin.* quia ubi confeſſio redditur inveroſimilis ex contrariis indiciis, non ſufficit ad condemnationem ad pœnam ordinariam. Sed quæ dicta ſunt de valore dicti Socii criminis, debent accipi, ſi inhabilitatem purgaverit per torturam, ut infra dicemus.

55. Sequitur *Textus*: *quia tunc juratus, & per torturam purgatus, facit ſemiplenam probationem*. Quod Socio criminis dandum ſit juramentum, ut ejus dictum probet, perſpicuum eſt; quantumvis enim ſit Reus, quo ad ſe, tamen quo ad alios eſt Teſtis, cui ſine juramento non creditur, ut tradit *Marſil. Pract. crim. §. Diligenter. num. 62. apud Clar. qu. 21. verſ. Quæro nunquid*: ſed debet pariter torqueri, quia cum ex proprio delicto infamis effectus ſit, non debet admitti in Teſtem ſine tortura, quæ maculam tollat, ut ajunt *Boſſ. de Tortur. Teſt. num. 3. Clar. quæſt. 21. verſ. Quæro nunquid. & quæſt. 25. verſ. Item in facia.* Quando ergo Socius criminis in tortura nominavit aliquem Complicem; prius ſponte debet extra

tortu-

torturam hanc depoſitionem ratificare, & poſtea iterum leviter torqueri, ut depoſitiooem in tortura confirmet, & defectum infamiæ purget, ut docet *Farinac. quæſt. 43. num. 139. apad Paſſeria. Trib. Reg. quæſt. 12. art. 14. aum. 64.* Quid autem, Si Socius criminia aliis patiatur inhabilitates, poteſt ne purgare omnes per torturam, ita ut ejus dictum ſemiplene probet, & faciat indicium ad torturam? Dico, quod non, niſi adſint alia indicia de ſe ſufficientia ad torturam inferendam, ut pariter docent *Menoch. de Arbitr. Caſ. 474. nam. 54. Clar. quæſt. 24. Farinac. quæſt. 43. aum. 178.* quoa dat *Paſſeria. d. quæſt. 12. art. 14. num. 67.*

56. *Et ſi fuerit adinvatum per aliud dictum alterius Socii criminis faciet integram probationem.* Hic ponitur alius modus, quo juvari poſſunt Teſtes inhabiles: Et ad hoc ſciendum, quod Teſtium multitudo adjuvat illorum inhabilitatem, dummodo jurati, & torti ſiot, & teſtificentur ſuper ſubſtantia facti, & non ad probanda indicia. Loquendo autem de inhabilitate ob complicitatem in crimine, de qua loquitur hic *Textus*, dum dicit, quod ejus dictum *adjuvatum per aliad dictum alterius Socii criminis, facit integram probationem*, non accipiendus eſt, quod illam faciat ad pœnam ordinariam, ſed tantum extraordinariam; & inſuper requiritur, quod ad hanc irrogandam adſint etiam alia adminicula; aliter non faciunt, niſi ad torturam, ut communiter dicunt *Chart. Deciſ. 91. a nu. 39. Ciarl. in Guazzia. Grammat. Farinac. Caſtropal. tom. 1. tract. 4. Diſp. 8. punct. 15. nam. 8. apud Sgroi Par. 4. cap. 3. nam. 40.* Sed accedentibus adminiculis ſufficit ad pœnam extraordinariam. Si vero Socii criminis eſſent tres, qui jurati, & torti deponerent contra quartum, facerentne probationem ad pœnam ordinariam? In hoc puncto *Doctores* diverſificantur. Opinio autem communior eſt, quod quando Teſtes hujuſmodi ſunt plures, quam duo, qui concordant in ſubſtantia, & deponunt veroſimilia, purgata inhabilitate per torturam, admiſſi in caſibus a jure permiſſis, plene probant, & faciunt ad pœnam ordinariam, maxime, ſi aliis indiciis eorum dicta ſint adminiculata, & hanc opinionem, quam, præter *Farinaciam quæſt. 62. n. 385. & Conſ. 10. nam. 1.* tenent *Peguer. Deciſ. crim. cap. 5. num. 38. Cabal. Caſ. 185. num. 2. Caſtropal. tom. 1. tract. 4. Diſp. 8. punct. 15. §. 4. nam. 1. Dian. Par. 4. tract. 8. Reſol. 123. apad Sgroi Part. 4. cap. 3. num. 41. circ. med.* puto veriſſimam; aliter infinita pene delicta, & quidem graviſſima, quæ ſolent in locis remotis committi, ubi adſunt tantum Socii criminis, qui teſtificari poſſunt, evadarent impunita; & praxi Curiarum hanc opinionem ſequitur.

57. *Si habuerit adminicalam alterius indicii, ſat erit ad conſtituendum Reum, etiam in rigoroſo examine.* Concludit modo ſenſum, quem longa parentheſi interruperat, & dicit, quod depoſitio Teſtis quoquomodo inhabilis de jure humano, ſi conjunctum habet adminiculum alterius indicii, ſufficit ad conſtituendum, examinandum, & etiam torquendum Reum. Quænam ſint autem indicia talia, quæ ſufficiunt ad ſupplendum Teſtis defectum, committitur Judicis arbitrio, & in hoc magna indiget prudentia; perſpicacitate, & conſilio, ne proximum gravet. *Et plene probabit, ſi alterius integri Teſtis fuerit teſtimonio roboratum.* Prout enim ex jure *l. Si quis ex argent. §. Cogantur. verſ. Quid enim. ff. de Eden.* dicunt *Bald. in l. final. ff. eo. ti. Graſſ. Deciſ. 179. nu. 328. & ſeqq. Bover. Direct. Part. 2. cap. 21. Ric. Prax. var. Reſol. 212. num. 4. Menoch. Decian. Maſcard. Foller. apad Sgroi Part. 4. cap. 3. nam. 42.*, Socius criminis, ſicut & quivis alius Teſtis inhabilis, junctus cum alio Teſte fide digno, facit fidem. Et ratio eſt; quia purgata inhabilitate per torturam, accedente aliquo adminiculo, Teſtis inhabilis ſemiplene probat: Pariter Teſtis integræ fidei ex ſe ſolo probat itidem ſemiplene; hinc fit, quod ambo copulati integrant plenam probationem.

58. Quia vero pro verbali explicatione *Textus* locuti ſumus tantum de Socio criminis, & ſuperſunt alii Teſtes inhabiles, de quorum auxilio nihil dictum eſt, ſicut & de diverſis modis eos juvandi; ideo ne mancus evadat *Tractatus*, etiam de his loquendum eſt. Omiſſis ergo Teſtibus de *jure naturali* prorſus inhabilibus, prout diximus, qui nullo modo poſſunt juvari; dico, quod Teſtes *jure humano* inhabilitantur, ut dicitur in *l. 3. §. Lege Jul. ff. de Teſt.* Aut in pœnam alicujus delicti, ut Socius criminis, Infamis infamia juris, aut facti, &c. Aut ratione reverentiæ, quam debent erga eos, contra quos deberent teſtificari; ut Filius reſpectu Patris, Uxor reſpectu Mariti, Laicus reſpectu Clerici, &c. Aut ratione ſuſpicionis de falſo, ut Suſpectus, Amicus, Familiaris, Minor, qui ex incapacitate uſus rationis poteſt falſum teſtificari, &c. Multipliciter autem habilitantur, & pro habilitatione iſtorum plura ſunt media. *Primum* eſt cauſæ qualitas, puta criminis excepti, difficilis probationis, aut de quo non poteſt aliter haberi veritas. *Secundum* eſt tortura, per quam purgatur aliqua inhabilitas. *Tertium* eſt numerus Teſtium. *Quartum* tandem eſt copulatio cum Teſte totaliter integro. Sed ſciendum eſt, quod non omnes iſti quatuor modi ſanandi Teſtes, conveniunt univerſaliter omnibus inhabilibus, ſed unus uni, alter alteri. Ex. gr. Si, in caſu conceſſo a jure, ut in crimine læſæ Majeſtatis, Filius, qui eſt Teſtis inhabilis, deberet teſtificari contra Patrem; ille non eſſet torquendus, ut evaderet habilis, cum tamen in illa cauſa eſſet torquendus Socius criminis, ut talis fieret: Unde apparet, quod inhabilitas in Filio tollitur per privilegium cauſæ, quod tamen non ſufficit ad habilitandum Socium criminis.

59. Dico ergo, quod primum medium, puta Cauſa privilegiata, habilitat omnes Teſtes, qui ſunt de *jure humano* alias inhabiles; & hoc quomodocunque, & qualitercunque: & circa hanc concluſionem nulla eſt controverſia. Adverto autem, quod cum apud nos non inſtituatur inquiſitio criminalis regulariter, niſi quando delicta ſunt graviora, aut graviſſima, & proinde excepta: & noſter modus procedendi ſit ſummarius, & juris ſolemnitates abiiciat, retentis ſolis actibus judicii, qui juris naturalis, & Divini ſunt; ſequitur proinde, quod Teſtes de jure humano inhabiles, qui in aliis Curiis repelluntur, apud Nos admittuntur, ſervatis circa eos alias a jure præſcriptis. Verum eſt, quod apud Nos non admittuntur in Teſtes Pater, Frater, Nepos, & Conſanguinei uſque ad quartum gradum, niſi in delicto enormi, & quod aliter non poſſit probari; nec poſſumus cogere Filium examinari contra Patrem abſque licentia Superioris Generalis: Sed hoc eſt, non quod a privilegio nobis facto a *Bonifacio Octavo* hoc non poſſimus; ſed quia hoc diſponit noſtra lex municipalis, ut infra dicemus *Tit. Teſtes. aam. 97.*

60. Secundum medium convenit, & requiritur cum omnibus Teſtibus, qui ex delicto redditi ſunt infames, & in pœnam illius ſunt inhabiles: Oportet porro, quod delictum importet ſecundum ſe pœnam corporalem, ad hoc, ut tales ita inhabilitentur, ut per torturam debeant purgari. Hoc dico, quia Excommunicatus excommunicatione majori, ſicut etiam Suſpectus repellitur a teſtimonio, ex *cap. Decernimus de Sent. Excomm. in 6. & Maſcard. concluſ. 705. Farinac. quæſt. 56. num. 242. Ricc. Part. 7. Reſol. 259. Carena.*

Part. 3. tit. 5. num. 24. Barboſ. in cap. Veniens. 38. de Teſt. apud Sgroi Part. 4. cap. 3. num. 17. etiam ſi Excommunicatio eſſet occulta, dummodo probetur: Et tamen in caſibus exceptis admittitur, & minime torquetur, ſed taotum abſolvitur ad hoc, quod ejus teſtimonium valeat; & tamen Excommunicatio major eſt graviſſima pœna pro delicto inflicta: Sed quia pœna ſpiritualis eſt, torturam corporalem ad purgationem non requirit. Sequitur ergo, quod alii Teſtes inhabiles aut ob reverentiam debitam iis, contra quos debent teſtificari; aut ex defectu uſus rationis, ut *Pueri*, *Minores*; aut ſexus, ut *Mulieres*; aut ex ſuſpicione falſitatis, ut *Amicus*, *Familiaris*, *Fautor &c.* non debent torqueri. Non debent pariter torqueri pauperes, neque viles, qui licet de jure *cap. Si Teſtes. §. Teſtium. 4. quæſt. 3. l. 3. in princ. ff. de Teſt.* ſint inhabiles; non tamen torquentur: dummodo licet paupertate laborent, & viles artes exerceant, ſint tamen bonæ famæ, & vitæ honoratæ. Si vero ars, quam exercent, non eſt utilis Reipublicæ, ſed Vilis, & Infamis, ut *Buffonis*, *Mimi*, *Hiſtrionis*, *&c*, torquentur. Eorum enim ars, cum ſine peccato exerceri non poſſit, crimen eſt, ob quod non debent ſine tortura admitti; aliæ autem artes viles quidem, ſed quæ peccatum non involvunt, ut *Cerdonis*, *Veteramentarii*, *Bajuli*, *Mediaſtini*, *&c.* torturam minime requirunt, ut dicunt *Farinac. quæſt. 55. num 68. Guazzin. Defen. 19. cap. 10. num. 10. Mirand. quæſt. 17. num. 27. & ſeqq.* ut citat *Sgroi. Par. 4. cap. 3. num. 13.*

61. Tertius modus juvandi Teſtes inhabiles eſt numerus. Porro modus iſte competit omnibus inhabilibus quacunque inhabilitate, exceptis iis, qui repelluntur ob ſuſpicionem falſitatis. Certum eſt enim, quod ſi duo, aut tres Filii in caſu permiſſo teſtificabunt contra Patrem; aut Conſanguinei plures contra conſanguineum; aut plures Laici contra Clericum; vel plures Minores contra adultum; vel plures Criminoſi torti, ut ſupra dictum eſt, plene probabunt. Si autem ſint inhabiles ex ſuſpicione falſitatis, ut ingenioſe advertit *Paſſerinus* Trib. *Regul. quæſt. 12. art. 23. num. 143.*, ex eorum numero potius augetur, quam tollatur, ſuſpicio falſitatis. Si enim omnes laborant hoc vitio, tot creſcent motiva individualis ſuſpicionis, quot creſcent hujuſmodi Teſtes; quando nempe ipſi vitioſi alias ſunt, & ſuſpicio falſitatis ipſorum eſt ex cauſa turpi, ut ſubornatione, aut corruptione per pecuniam, amicitia mala, Factione, &c. Ad hoc ergo, quod per numerum reparetur inhabilitas Suſpecti, requiritur, quod alii Teſtes non ſint affecti ſimili inhabilitate, ſed alia diverſi generis. Verum eſt, quod per magnum numerum hujuſmodi Suſpectorum poteſt tolli hujuſmodi ſuſpicio, & induci præſumptio veritatis: Hoc vero eſt, quando Teſtes iſti eſſent alias bonæ famæ, virtuoſæ converſationis, viri graves aut ætate, aut dignitate; & ſuſpicio oriretur ex cauſa non mala, ut Conſanguinitate, Amicitia virtuoſa, &c. Tales enim conditiones tollunt præſumptionem falſi, & ita per numerum reparatur eorum inhabilitas.

62. Quartus modus eſt copulatio cum alio Teſte integro. Iſte pariter modus convenit univerſaliter omnibus Teſtibus, ubi admittuntur: Sed in hoc puncto variæ ſunt *Doctorum* ſententiæ. Quia *Portel. verb. Teſtes. num. 10. Diana. Part. 4. tract. 8. Reſol. 129. apud Paſſerin. quæſt. 12. num. 145. Farinac. quæſt. 43. num. 167. & quæſt. 62. num. 34. & Borden. Pract. crim. cap. 8. num. 28.* volunt, quod Teſtis inhabilis, junctus cum Teſte integro, non probet plene, & ad pœnam ordinariam, ſed tantum pluſquam ſemiplene, ad torturam, & ad plus ad pœnam extraordinariam; quia fides Teſtis integri, quantumvis digni, non poteſt ſupplere defectum alterius Teſtis diminuti. Sed alii, prout ſupradiximus, tenent contrarium, & volunt, quod plene, & ad pœnam ordinariam probet. Sed iſta diſcordantia poteſt uniri ad bonum ſenſum per hanc regulam, quæ eſt generalis. Si Teſtis inhabilis vel per torturam, vel per adminicula ita juvatur, quod ſuum dictum ſemiplene probet, junctum cum Teſte integro plene probabit. Ratio evidens eſt, quia illæ duæ ſemiplenæ probationes (Teſtis enim integer ex ſe ſemiplene probat) conjunguntur; & ex his duabus evadit plena probatio; & neſcio quomodo ex *Farinacio quæſt. 86. num. 23.* aſſerat *Paſſerin. quæſt. 18. art. 23. num. 151.* quod duæ ſemiplenæ probationes non conjunguntur ad pœnam ordinariam: Hoc enim eſt manifeſte falſum; quia indicia violenta, quæ ex ſe ſufficiunt ad torturam, & ideo ſemiplene probant, optime conjunguntur cum dicto Teſtis de viſu integri ex ſe ſemiplene probantis, & faciunt ad pœnam ordinariam, & hæc eſt praxis totius Mundi. Poſita ergo regula illa, *Auctores* dicentes, quod Teſtis inhabilis junctus cum integro, non probat ad pœnam ordinariam, debent intelligi, quando Teſtis inhabilis non habilitatur in tantum, quod ſemiplene probet; & proinde junctus cum integro non plene probat, ut clarum eſt. Sed adjuvatus intantum, quod ſemiplene ex parte ſui probet; utique cum integro faciet ad pœnam ordinariam. *Textus* porro noſter ſic expreſſe ſupra hoc habet: & cum ipſe apud Nos legem faciat, ita a noſtris Judicibus in facti contingentia eſt judicandum.

63. Porro, quia *Textus* ſupra locutus eſt de Vulnerato, Sollicitato, & Corrupto; aliquid de dictis iſtorum tangendum eſt. Sciendum ergo, quod omnes iſti patiuntur defectus, & non ſunt Teſtes integri; quia ſunt Accuſatores quodammodo, & Partes: proinde dictum Vulnerati facit tantum indicium ad inquirendum in ſpecie, nullo modo autem ad torturam ut docent *Alex. Conſ. 84. n. 15. & ſeqq. lib. 2. & Conſ. 1. num. 15. & Conſ. 14. col. 1. lib. 3. Gram. Deciſ. 42. num. 7. Clar. quæſt. 21. num. 14. Boſſ. tit. de Inquiſ. n. 47. Angel. in verb. Quod Judex. num. 6. Tuſc. lit. t. A. Concl. 96. num. 82.* proinde indiget adminiculo aliorum indiciorum, ut plene probet; nullo enim alio modo poteſt ſibi ſubveniri, cum tortura ipſi non competat. Quid, ſi eſſent duo, vel tres eodem contextu ab uno vulnerati, ſubveniretur ne iſtis per numerum, ita ut plene probarent? Non vidi huc uſque *Doctorem* de hoc caſu ſcribentem. Sed dicerem, quod non, ſaltem ad pœnam, ſed tantum ad torturam: Quia cum iſti habeant intereſſe in cauſa, & ſint Partes; præſumitur, quod non ſint dicturi verum circa probationem doli mali, in quo conſiſtit formalitas delicti: Non depoſituri enim præſumuntur, quod ipſi aggreſſi ſint eum, qui vulneravit, & ille hoc fecit ad ſui defenſam, caſu quo revera ita fuerit; ſed quod ſint dicturi, quod ille inſidiatus ſit ipſis, caſu penſato, & vulneravit. Neque dicerent, quod ipſi illum provocaverint, ſed e contra dicent, quod abſque ulla cauſa percuſſit; & præſumptio potius eſt, quod tres vulnerent unum, quam unus tres. Proinde a numero non reparatur eorum inhabilitas abſque aliis adminiculis, unde nec probabunt ad pœnam.

64. Sollicitatus pariter gerit vicem veri Accuſatoris, (ſicut & Vulneratus) ſi querelat. Et ſi non querelat, eſt Teſtis unicus, qui abſque adminiculis non probat, & neque per torturam ſanatur; quia ex paſſiva ſollicitatione, ſi minime conſenſit, non fuit criminoſus. Sed ſi non accuſaret, & vocatus eſſet ut Teſtis, ſi cæteris paribus eſſet integer, certe ſemiplene probaret: præſertim, ſi ipſe non inſtigavit

Accu-

Accuſatorem, nec punitionem Rei intendit. Corruptus vero, vel ſuccubuit voluntarie, & adſunt adminicula fracturæ, & hoc caſu debet torqueri, & ejus depoſitio ſufficit ad torturam; torquetur vero, quia ex conſenſu factus eſt crimmoſus, & infamis, & ideo per torturam debet maculam purgare. Si vero per vim fuit ſtupratus, & adeſt fractura, abſque eo, quod torqueatur, probat ad conſtituendum Reum ad torturam ex *Plat. Conſ.* 50. *num.* 23. *& ſeqq.* *Tuſc. T. Concl.* 196. *nu.* 26. *apud Sgroi Par.* 4. *cap.* 3. *num.* 3. Et ratio eſt; quia per indicium fracturæ, ſubvenitur ſuæ inhabilitati. Si vero nullum aliud judicium intervenerit, facit ſimpliciter ad inquiſitionem. Adverto autem, quod corruptus, in hoc caſu, debet eſſe extra annos pubertatis ad hoc, ut probet ad inquiſitionem; quia intra illos jurare non poteſt, & ſuum dictum abſque juramento nihil operatur: Pubes autem jurare poteſt, & in criminali cauſa de conſuetudine, (ut teſtatur *Cavalcantius de Teſt. Par.* 1. *n.* 20. *apud Sgroi loc. cit. num.* 1.) admittitur cum juramento.

65. Præter hucuſque enarratos Teſtes inhabiles, quorum teſtimonia reprobantur a jure, & non admittuntur, ſunt etiam alii, qui licet admittantur a Jure, tamen debent, vel in totum repelli a Judice, vel dictis ſuis fides tantum diminuta adhiberi; & iſti dicuntur ſuſpecti de falſo. Suſpicio autem non provenit a qualitate perſonæ, aut ratione infamiæ, ut perjurus; aut ratione odii, ut inimicus; aut ratione affectionis, ut amicus: ſed a qualitate depoſitionum. Et quia *Auctores* multa de his tradant, & velle ſingulorum auctoritates adducere eſſet labor prolixus, & parum fructuoſus; enumerabo per breves concluſiones caſus, in quibus ſubeſſe poteſt ſuſpicio, & qui vult eas videre roboratas teſtimonio *Doctorum* adeat *Sgroi*, qui in ſuo docto libro *lux Prælat. Par.* 4. *cap.* 14. *per tot.* eas auctoritatibus firmat, & nos ab eodem mutuavimus.

Dico ergo, quod ſuſpectus eſt Teſtis nimis cito reſpondens, & repentine loquens, & multo magis, ſi reſpondet ante lectum ſibi totum articulum, aut completam interrogationem. *Secunda*: Teſtis in reſpondendo moroſus, præſumitur dubius, & incertus, & ut ſuſpectus reputatur. *Tertio*: ſi deponit inveroſimilia, redditur ſuſpectus de falſo; nam in delictis eſt attendenda veroſimilitudo, & articulantes inveroſimilia non audiuntur. Inveroſimilia porro dicuntur, quæ deviant a curſu ordinario naturæ, aut moris; ut quod puer octennis ſtupraverit; vel quod aperto libera oſtio commiſſum ſit adulterium: cum ſecundum vires naturæ ille ſit inhabilis, & ſecundum morem, Adulterantes, quantum poſſunt, ſe celent. Inter inveroſimilia ponitur a *Bald. in l. Presbyteri notab.* 4. *Cod. de Epiſc. & Cler.* *Jaſon. in l. Præſcriptione. col.* 3. *C. Si cont. jus, vel util. Cravet. Conſ.* 9. *num.* 9. oblivio de re facta, aut viſa, aut audita de recenti; & dicitur ab illis Teſtis inveroſimilia deponere, quando dicit ſe non recordari de re, quæ de recenti fuit. At hoc non paſſim admittendum didici ab experientia, quam habeo de me ipſo. Licet enim non ita laudabilis ſim memorativæ, ut in nonnullis obſervavi; tamen aliquando mihi accidit non potuiſſe recordari poſt veſperas, quæ mihi ſucceſſerint mane, & hoc vel quia diſtractus ad illa non applicavi, aut alia mihi incognita cauſa. Non nego præter morem eſſe quod aliquis tam cito oblitus ſit rei, quam paulo ante vidit, & hoc poſſe frequenter eſſe inveroſimile; tamen poteſt revera ita eſſe, quod aliquis ejus rei non recordetur. Proinde magna Judicis perſpicacitate, tali caſu, opus eſt, ad diſcernendum, an verum, an falſum deponat. *Quarto*: Suſpectus eſt de falſo Teſtis, qui in conteſtes nominat ſolos mortuos; quia videtur illos nominare, qui non poſſunt illum, de falſitate redarguere. *Quinto*: Pariter eſt ſuſpectus, deponens ſe vidiſſe de nocte, non reddens rationem, etiam non interrogatus, quod lumen erat accenſum, aut quod Luna lucebat tempore commiſſi delicti, & ipſe erat vicinus. Et dato, quod Teſtis nocturnus deponat, quod vidit, quia Luna lucebat, & ipſe erat vicinus; tamen non eſt omni exceptione major, & per conſequens non ſufficit ſine adminiculis ad torquendum, ut dicunt *Boſ. tit. de Indic. num.* 173. *Roland. Conſ.* 3. *num.* 42. *lib.* 3. *Farinac. quæſt.* 62. *n.* 40. *Bertazz. Conſ.* 316. *& Ricc. Par.* 2. *Deciſ.* 63. *n.* 4. *Sexto*: Suſpectus de falſo eſt Teſtis, deponens ſuper negativa non coarctata; imo eſt manifeſte falſus, ſi deponit ſuper negativa improbabili, puta non reſtricta ad certum tempus, locum, ad certas perſonas, modum, actiones, &c. Sed ſi deponit ſuper negativa probabili habente implicitam affirmativam, non reſtringens tamen ad certum locum, & ad certas perſonas, eſt tantum ſuſpectus de falſo, & non probat. Porro negativa eſt probabilis, quando eſt coarctata, & Teſtis removat actum a ſenſu, dicendo, quod illud non potuiſſet dici, vel fieri, quia ipſe aliter audiviſſet, vel vidiſſet, ut ſcribunt *Menoch. Præſumpt.* 55. *num.* 7. *lib.* 2. *Pacian. de Probat. lib.* 1. *cap.* 36. *num.* 11. *& cap.* 37. *num.* 16. *apud. Sgroi Part.* 4. *cap.* 14. *num.* 15. *&* 16. *Septimo*: Qui reſpondet per ſermonem præmeditatum (niſi agatur de probandis formalibus verbis) aut reſpondet ultra interrogata, redditur ſuſpectus; ſicut etiam, qui nimis animoſe deponit. *Octava*: Falſi ſuſpicione laborat Teſtis, qui ſe ingerit in cauſa; aut ſponte comparet ante Judicem; aut procurat, ut citetur ad examen; qui alium ad accuſandum induxit, quia ſe etiam examinare faciet, & ſimiles: de quibus Judicis arbitrio relinquitur, librare quando, & quanta ſit Teſtis ſuſpicio. Ad detegendam autem in his Teſtibus falſitatem, licet Judici illos interrogare de qualitatibus extrinſecis, & impertinentibus; & ſi in his Teſtis reperitur falſus, in omnibus redditur falſus, & repellitur, ut ſcribunt *Boſſ. tit. de Opp. cauſ. Teſt. num.* 137. *& de Tort. Teſt. num.* 39. *Gomez. Var. tom.* 3. *cap.* 12. *n.* 11. *Chart. Deciſ. crim.* 28. *num.* 16. *&* 17. *Deci. in cap. licet cauſam. num.* 52. *de Probat.* quos dat *Sgroi Part.* 4. *cap.* 14. *num.* 25.

TEXTUS.

§. VIII. Teſtis omni exceptione major, ideſt, cui nihil poteſt opponi, quique talis in dubio præſumitur, niſi aliud opponatur, facit ſemiplenam probationem, & indicium legitimum ad torturam. Teſtes conteſtes, ideſt in omnibus concordantes de loco, tempore, facto, circumſtantiis, & ſi non in omnibus accidentalibus, (ne conſpiratio videatur) plene probant, convincunt, & condemnant.

SUMMARIUM.

66. *Teſtis idoneus, & omni exceptione major idem ſunt.*
Teſtis omni exceptione major, quis ſit?
Teſtes inhabiles, habilitati, nunquam evadunt omni exceptione majores, neque apud Nos.
67. *Præſumitur quiſque idoneus, niſi contrarium probetur.*
Edictum de teſtificando eſt prohibitorium.
Teſtis idoneus, ut probet ad torturam, quæ requirantur?
Denunciatus de crimine, gravatur in fama.
Exceptio, etiam minima, reddit Teſtem non omni exceptione majorem.
68. *Teſtes conteſtes, qui dicantur?*
Conteſtes dicantur concordantes in ſubſtantia, licet diſcrepent in acceſſoriis.
69. *Nonnulli volunt eſſe Conteſtes, qui in delicto verbali deponant per æquipollentia.*
Impugnatur hæc opinio,
70. *Circumſtantiæ individuantes delictum.*
Teſtes diſcordantes in tempore, de actu iterabili, ſunt ſingulares.
De actu interabili non deſinunt eſſe conteſtes.
Diverſitas in accidentalibus non vitiat eſſentiam Conteſtis.
Caſus practicus hoc probans.
71. *Conteſtes in dubio præſumuntur Teſtes.*
Eorum dicta ſunt concordanda a Judice, ut evadant Conteſtes.
Nonnulla exempla Teſtium concordandorum.

COMMENTARIUS.

66. Nunc loquitur Textus de Teſtibus integris, ſive idoneis ad probandum delictum, & Reum ad pœnam damnandum, & tractat de Teſtibus omni exceptione majoribus: & licet nonnulli videantur ponere diſtinctionem inter Teſtem idoneum, & omni exceptione majorem, ſicut ponitur inter poſitivum, & comparativum; tamen in jure idem ſunt, ut habet *Gloſſa Inſt. de Inutil. ſtip. §. item verborum. obligat. Abb. in cap. 1. num. 5. de Conſ. & affin. Berti Pract. crim. tit. 11. cap. 11. num. 85.* Dicit ergo, quod *Teſtis omni exceptione major, ideſt, cui nihil poteſt opponi,* (puta neque in perſona, neque in dictis, ſive depoſitione, ſive modo deponendi) *facit ſemiplenam probationem, & legitimam indicium ad torturam,* ex *l. Admonendi. ff. de Jurejur.* & ibi *Bart. num. 6. Gloſ. in l. Bonæ fidei Cod. de Reb. credit. & in l. 3. Cod. Ad leg. Jul. majeſt. Gomez. Var. tom. 3. cap. 12. num. 2. apud. Berti tit. 11. cap. 11. n. 86.* Et ex hoc cognoſcere debent quantum errent, qui putant, omnem Religioſum ætate, & dignitate gravem, quique Prælaturis functus eſt, eſſe ex his Teſtem omni exceptione majorem: Quia quantumvis gravis ex Superioritate adminiſtrata reddatur, tamen non erit omni exceptione major, ſi contra illum excipiatur, quod ſit amicus, vel fautor Accuſatoris; vel Factionis contrariæ Reo; vel quod non deponat de viſu, ſed de auditu, & ſimilia: per unum quorum tollitur, quod major omni exceptione ſit, quia contra eum aliqua exceptio militat. Advertendum pariter eſt, quod licet apud Nos Teſtes de jure humano inhabiles, tanquam habiles admittantur, ut paſſim habent *Abb. in cap. de Cætero. de Teſt. D. Antonin. 3. Part. tit. 6. cap. 15. §. 6. Sylv. verſ. Index. Thom. a Jeſu Tract. 3. cap. 11. num. 9. Pitigian. in 2. Subſt. cap. 1. Bover. Direct. cap. 20. apud Sgroi Part. 4. cap. 2. n. 1.* tamen licet ex privilegio habilitentur ad hoc, quod poſſint in judicio probare, non per hoc redduntur omni exceptione majores: Sicut etiam in aliis *Curiis* non ſunt tales illi, qui cum ſint alias inhabiles, ratione qualitatis cauſæ, aut purgata inhabilitate, admittuntur. Ratio eſt, quia privilegium conceſſum fuit favore Religionis ad hoc, ut Teſtes, qui in jure communi inhabilitantur ad ſe ſiſtendum in judicio, hoc poſſent, ut Religio compendioſius ſuas cauſas expediret; & etiam quia, ut alias dicebam, cauſæ, quæ apud Nos judicialiter actitantur, regulariter ſunt de criminibus exceptis, in quibus, etiam de jure communi, inhabiles admittuntur: Tamen neque privilegium Religionis, neque privilegium cauſæ, ita integrat eorum perſonas, ut omni exceptione majores evadant. Et ideo inhabilitates introductæ de jure ſcripto, etiam faciunt apud Nos, ad excipiendum contra perſonas Teſtium.

67. *Quique talis in judicio præſumitur.* Dicit *Textus*, quod in judicio quiſquis præſumitur eſſe Teſtis omni exceptione major, quia, ut dicunt jura *cap. Dudum juncta gloſ. in verb. Præſumatur. de Præſumpt. l. Super ſervis. Cod. Qui milit. non poſſ. lib. 12:* quiſque præſumitur idoneus, niſi contrarium probetur: & cum edictum de Teſtibus prohibitorium ſit, ut habet *Gloſſa, in cap. 1. in verb. Idonei. Extra de Teſti.* ſequitur, quod quilibet admittatur, qui non repellitur. Oportet autem, quod ad hoc, quod probet ad torturam, ſit recte, & legitime examinatus; puta dato juramento coram Judice competente: & quod deponat per viſum, vel alium ſenſum corporeum de delicto ſubſtantialiter, non vero de indicio faciente venire in præſumptionem delicti. *Sylv. verb. Indicium, num. 3. Angel. eo verb. num. 2. Bartol. in l. Marius. ff. de quæſt. Bald. Conſil. 429. lib. 3. Sanchez. Opuſc. lib. 6. cap. 3. dub. 15. num. 3.* Et quantumvis nonnulli aſſerant, quod quando Reus eſt bonæ famæ, unus Teſtis omni exceptione major non probet contra eum ad torturam; tamen contrarium eſt de jure verius: Quia, ut optime advertit *Bordonus Pract. crim. cap. 5. num. 20. & cap. 78. num. 21. apud Sgroi Par. 4. cap. 2. num. 7.* ſtatim ac quis denunciatur, gravatur ejus opinio, ut habetur ex jure *cap. final. junct. gloſ. in verb. Pendente. de Teſt. cap. Omnipotens,* & ibi *gloſ. in verb. Nunciantur. de Accuſat.*; & quia ejus fama remanet gravata, non poteſt illi ſuffragari, ſed vincitur a Teſte, qui non patitur exceptionem, quantumvis unicus ſit.

Verum tamen eſt, quod oportet, quod iſte unicus nulla prorſus, quantumvis levi ſuſpicione, ſeu exceptione laboret; quia quælibet, licet minima macula, tum in perſona, tum in depoſitione, aufert ab eo dignitatem Teſtis omni exceptione majoris, & ejus dicta non faciunt tunc ſemiplenam probationem *Bart. & Alexandr. in l. 1. §. Idem Cornelio. ff. de Quæſt. Pariſ. Conſil. 16. num. 64. & 65. Val. Pegaer. Deciſ. 17. num. 1. Bajard. ad Clar. quæſt. 21. num. 16. apud Sgroi Par. 4. cap. 2. num. 14.* & in tali caſu oportet, ad hoc, quod Reus poſſit torqueri, quod ſimul cum dicto Teſtis concurrat aliud adminiculum, ut vita levis, mala fama Rei, aut aliud indicium per duos Teſtes probatum. Unde benigne interpretando opinionem negantium poſſe aliquem torqueri ex dicto unius Teſtis, dici poteſt, ipſos intellixiſſe de Teſte aliquam exceptionem patiente, cujus dictum, ſine aliis adminiculis, non ſufficit ad torturam.

68. *Teſtes conteſtes, ideſt in omnibus concordantes de loco, tempore, &c.* Dixit hucuſque de Teſte, qui ad Torturam ſufficit; modo proſequitur de his, qui ſufficiunt ad condemnationem, & dicit: *Teſtes conteſtes,* (puta, qui nullam patiuntur exceptionem in perſona, neque in modo deponendi, ut puta animo-

animoſe, audaciter, aut alia forma, quæ reddat illos ſuſpectos) *in omnibus* (puta ſubſtantialibus delicti) *concordantes de loco tempore, circumſtantiis*, (ex quibus individuatur delictum); *plene probant* crimen, *convincunt* Reum, & ipſum *condemnant*: hoc eſt ſufficiunt ad hoc, quod Judex poſſit Reum condemnare; non enim Teſtes, ſed Judex ſententiam condemnatoriam profert, & in hoc, argumento ducto a Sacra Scriptura, *Deuteron. cap. 17. verſ. 19.* conveniunt *D. Thom. 2. 2. quæſt. 70. art. 2. Farinac. quæſt. 63. num. 232. Sot. de Juſtit. & jur. quæſt. 7. art. 2. Leſſ. eo. tit. lib. 2. cap. 30. dub. 4. num. 32. Bert. tit. 11. cap. 11. num. 90.* Cenſentur porro Conteſtes, quando conveniunt in ſubſtantialibus delicti, licet diſcrepent in acceſſoriis extrinſecis, & impertinentibus: Ut, ſi unus diceret factum fuiſſe tempore nubilo, alius autem ſereno: aut in cortice verborum, & forma dicendi diſcrepent, dummodo conveniant in ſenſu; ut ſi unus dixit, *Sejus* jugulavit *Cajum*, alius autem deponat, quod occidit. Hoc autem intelligendum eſt, quando ſubſtantia delicti non conſiſtit in verbis, ut in verbali contumelia in alium prolata, & in blaſphemia Hæreticali: ſi enim tunc Teſtes variant in verbis, & unus deponat, quod *Cajus* in *Sejum* dixit: *Tu es Cornutus*; & alius deponat, quod dixerit: *Tu es Infamis*; non dicuntur conteſtes.

69. Limitatur porro hoc ſecundum *Maſcard. de Probat. Concl. 856. & Carenam. Part. 3. Tit. 6. §. 5. num. 37.* qui docent, eſſe conteſtes eos, qui etiam in delicto verbali deponunt per verba æquipollentia, in quibus tamen, quo ad locutionem vocabuli, non concordant; ut ſi unus dicit: *Audivi tali loco, & tempore Cajum dixiſſe nullum dari Purgatorium*; alius autem deponit: *eodem loco, & tempore audivi eundem dicentem poſt mortem ſtatim animas vel ſunt Diaboli, vel Dei*: aut ſi unus dixit, audiviſſe dicentem: *Sacras Immagines eſſe tollendas*. Ego tamen valde dubitarem de veritate hujus aſſertionis. Quia pene impoſſibile eſt, (moraliter loquendo,) quod verba ſint ita æquipollentia, ut penitus ſint paria, niſi eſſent ſcrupuloſiſſime Synonima. Ex imparitate autem quavis ſignificati Verborum gravatur, aut minuitur delictum, quod in verbis conſiſtit, aut per verba enunciatur: & cum gravitas, aut levitas pertineat ad ſubſtantiam moralem delicti; non poſſunt dici tales Teſtes perfecte concordantes. Exemplum do. *Cajus* accuſat *Titium*, quod tali die in foro, injuriavit eum; unus Teſtis deponit, dixiſſe: *Tu ſei un Becco*; alius deponit dixiſſe: *Tu ſei un' Infame*: Iſti duo Teſtes æquipollentes quidem ſunt; quandoquidem *Becco*, & *Infame* ſunt verba injurioſa: tamen non ſunt iſti conteſtes. Quia dicendo *Infame*, dicit genus, quod ſalvari poteſt in minima ſpecie Infamiæ, puta in exercitio artis Infamis, ut Mimi, & ita delictum injuriæ eſſe leviſſimum: Sed dicendo *Becco* enunciat ſpeciem illius generis ſupremam, ex qua graviſſimum evadit delictum injurioſum; cum communiter honeſto Viro nulla major inferatur contumelia, quam per verbum illud *Becco*. Et hoc etiam quadrat pro delictis occultis, quæ per verba manifeſtantur, ut in crimine Hæreſis. Si enim unus Teſtis deponit de una propoſitione audita, alius autem de alia, quantumvis tendant ad eandem opinionem hæreticam; tamen una ſemper eſt gravior altera, & inducit majorem ſuſpicionem Hæreſis in eo, qui eas protulit, & ita variarent in gravitate. Præterquamquod illæ propoſitiones auditæ ſunt tantum indicia, quæ probata eſſe debent individualiter a conteſtibus: qui tamen hoc non præſtant, cum unus deponat de hac individuali: *non dari credo Purgatoriam*, & alius de hac: *Miſſæ non ſuffragantur mortuis*. Tamen meliori judicio me remitto.

70. Quia vero tempus, locus, genus armorum, modus, & aliæ circumſtantiæ individuant delictum, quod a conteſtibus individualiter debet probari, hæc regula ſervanda eſt: Si unus Teſtis deponat de aliquo iſtorum, alius autem vel dicat non recordari; aut genus pro ſpecie, vel ſpeciem pro genere dicat; aut parum diſcrepent inter ſe; dicuntur nihilominus conteſtes. Exemplum. Unus dicit: *Sejus occidit Cajum in angulo majoris plateæ pugione, die Lunæ, Menſis Martii duodecima*. Alius autem deponit, quod *in platea majori ferro, aut daga, menſe, & die, quo non bene recordatur; vel fuit de Menſe Martii, aut Aprilis, ſalva veritate; aut circa medium Martii anteprandium, &c.* tunc iſti non deſinunt eſſe conteſtes, quia in ſubſtantialibus delicti concordant: unus deponit de ſpecie, in qua ſalvatur genus, alius de genere non explicando ſpeciem; vel unus de parte, quæ continetur in toto, alius de toto continente etiam partem: & ſi aliqua diſcrepantia eſt inter eos, eſt in accidentalibus delicti, & quæ falſitatem, aut ſingularitatem non inducit. Porro, quando Teſtes diſcordant in tempore, conſiderandum eſt: an actus ſit iterabilis, vel non? Si enim iterabilis eſt, Teſtes non ſunt conteſtes, ſed ſingulares, ex *Ghislerr. de Jud. Regal. cap. 17. num. 52. Tambur. Prax. quæſt. 13. a. 6. Berti tit. 11. cap. 11. num. 52. Sgroi Part. 4. cap. 4. num. 4. Leſſ. de Juſtit. & jur. lib. 2. cap. 30. num. 33.* Ut ſi unus deponat *Cajum* fornicatum cum *Berta* menſe Maii, alius quod menſe Junii. Si vero actus initerabilis eſt, licet diſcordent in tempora, tamen ſunt conteſtes, ut quod *Titius* occiderit *Sejum* tali, vel tali menſe. Et univerſaliter non deſinunt eſſe conteſtes, qui diverſificant circa modum, tempus, indumenta, & alia accidentia, quæ non tangunt ſubſtantiam delicti.

Et advertant Judices, quod Patroni aliquando faciunt magnam vim in talibus diverſitatibus, ex quibus nituntur probare Teſtes eſſe contrarios, & non probare; ſed ſi diverſitas non eſt circa ſubſtantiam facti, de ea non curent: quia aut ex inadvertentia, aut ex alia cauſa mihi ignota, Teſtes etiam veridici, & cordati, & graves in accidentalibus diſcordes ſæpe ſæpius vidi. Rem do reflexione dignam. Anno hoc Sanctiſſ. D. N. INNOCENTIUS XII. feliciter regnans perrexit ad Baſilicam Lateranenſem ad ſe ponendum in poſſeſſione cum ſolita pompa. Religioſi pene omnes hujus Conventus S. Petri in Monte Aureo iverunt ad videndam functionem. Ad Conventum reverſos interrogavi: quomodo incedebat Papa equitando, aut quomodo? Unus dixit, *Vidi eum in Lectica*. *Minime*, reſpondit alius, *Papa erat in Sella geſtatoria*. Super hac diverſitate interrogavi plusquam viginti Religioſos, inter quos multi erant graves, & cordati viri; & eorum alii ſtabant pro *Lectica*, nonnulli pro *Sella geſtatoria*. Concordabant tamen omnes, Papam deductum fuiſſe ad S. Joannem Lateranenſem, & benedictionem dediſſe. Ex illa ergo diverſitate tollebatur ne, quod eſſent illi conteſtes, & Papam viderint itinerantem, &c.? Non; & tamen fuit tanta diverſitas in eorum narratione. Idem ergo poteſt evenire in narrando factum criminale, ut ſit diverſitas in accidentalibus; non tamen in depoſitione ſint Teſtes falſi, ſi concordant in ſubſtantia facti; nec deſinunt per hoc eſſe conteſtes.

71. In dubio autem, Teſtes præſumuntur eſſe conteſtes, etiam ſi non nominarent ſe in conteſtes, aut dixerint ſe non recordari de præſentia aliorum. Et Teſtium dicta, ſi congruam, & non extortam interpretationem admittant, debet Judex concordare, ut in conteſtes evadant. Et ita, ſi unus deponat, *quod nullus alius erat præſens* (cum tamen alii adſue-

Digitized by Google

adfuerint) debet exponi, *quod ipſe adverterit, viderit, aut ſciverit*. Pariter ſi dicat, *Sejum*, & *Cajum* interfuiſſe actui, & illi deponant ſe de hoc nihil ſcire; hoc caſu non dicuntur contrarii, quia poſſunt concordari, quod ibi fuerint; & ad eum actum non adverterint. Inſuper, ſi unus deponit per verba dubitativa, eſt conteſtis cum alio, qui aſſertive deponit: ut pluribus citatis ſcribit *Sgroi lux. Pralat. Part. 4. num. 12. & 13. Et ſi non in omnibus accidentalibus, ne conſpiratio videatur*. Poteſt quidem ſubeſſe ſuſpicio conſpirationis in Teſtibus, ſi perfectiſſime in omnibus accidentalibus concordarent; ſed ſagacitati Judicis committitur indagare, ex Teſtium qualitate, an talis conſpiratio interveniat. Cæterum ſi etiam in accidentalibus conveniunt; fortiori titulo in conteſtes evadunt.

T E X T U S.

§. IX. Teſtis*, ut probet, jurare debet; alias non juratus, non facit fidem. Debet citari, vel a Superiore vocari; quia ultroneus admitti non debet. Examen Teſtium integrum, & cum iiſdem verbis, etiam barbaris a Notario, vel Scriba excipi, & deſcribi debet, ne dicta Teſtium dividantur, nihil addendo, vel minuendo; ſecus faciens Scriba, pœna falſarii puniendus erit. Interrogatoria ſuggeſtiva, quibus in interrogatione Teſti reſponſiones ſuggeruntur, omnino, ſub pœna nullitatis proceſſus, vitanda ſunt. Illa etiam, quæ incipiunt *ad opportunam Viſitatoris interrogationem opportune interrogatus, &c.* & ſine alia interrogatione ſubjungitur reſponſio, etiam fugienda ſunt; niſi quando, ex contextu ſermonis, ſola dicti ſuperioris declaratio requiratur. Caveant ſub interminatione Divinæ vindictæ Judices, ne receptis pro Fiſco favorabilibus, relinquant interrogationes opportunas, vel dicta a Teſtibus, in favorem Reorum: omnia enim deſcribi, & interrogari debent, quatenus cognita veritate, & Reis pœna, & Innocentibus liberatio concedatur.

S U M M A R I U M.

72. *Teſtis, ut probet, debet jurare.*
Non valet depoſitio, ſi Teſtis poſt eam juret.
Qui non habet manus, debet jurare per Procuratorem.
Præceptum formale obedientiæ ſecundum aliquos, æquivalet juramento.
73. *Teſtis debet citari, aut vocari.*
Ultroneus admitti non debet.
Ultronei, quando dici poſſint Teſtes?
74. *Teſtium examen ſcribendum eſt a Notario.*
Si crimen eſt verbale, verba importantia crimen, etiam barbara, debent ſcribi præciſe.
Notarius augens, aut minuens depoſitiones Teſtis, tenetur de falſo.
75. *Interrogatoria ſuggeſtiva fugienda.*
Suggeſtio quotupliciter fiat?
76. *Suggeſtio palliata, quæ?*
Dicitur leno ſuggeſtionis.
Suggeſtio palliata quotupliciter fiat?
77. *Monitum ſalubre pro Judicibus.*
Peccant Judices affectantes partes Fiſci, & recuſantes, quæ faciunt pro Reo.

COMMENTARIUS.

72. INcipit nunc Textus decernere circa modum, quo ſe debet gerere Judex in Teſtibus examinandis; & dicit, *quod Teſtis, ut probet, jurare debet, alias non juratus non facit fidem*. Quod Teſtis ante examen jurare debeat, & non jurato, non credatur, habetur in utroque jure *cap. Tuis. cap. Nuper. de Teſt. gloſ. in cap. ſicut de Sent. excomm. l. Jusjurandi C. de Teſt. Abb. in cap. Cum olim. de Teſt. Bertl tit. 11. cap. 11. num. 94.* Juramentum enim ſubſtantiale ad judicium eſt, & hoc eſſe jure Divino ſentiunt multi: Unde etiam Judex, qui habet facultatem procedendi ſummarie, & de plano, ſine ſtrepitu, & figura judicii, ſicut inter Nos, non debet admittere Teſtes ſine juramento ante examen ad hoc, ut probent. Et licet aliqui voluerint teſtimonium valere, ſi Teſtis præſtet juramentum poſt factam depoſitionem; tamen communis ſententia, *Salicet. in l. Juſjurandi C. de Teſt. Bald. in cap. Fraternitatis. eo. tit. Abb. in cap. Cæterum. de Juram. calumn. Felin. in cap. de Teſtibus. eo. tit. Jo. Crot. de Teſt. Par. 7. num. 131. Guazz. Defenſ. 14. cap. 3. num. 4.* quam canonizat praxis communis, eſt, quod non valeat: Imo toties, quoties examinatur, debet repeti juramentum, tangendo Sacras Scripturas, vel aliam rem Sacram, & debet tangere manu non pede, aut cubito, ut mos eſt. Quod autem ſit ita neceſſarium, quod manu tangat, ita ut qui habet manus amputatas, teſtimonium dicere non poſſit, quia manu jurare non poteſt, ut ſcribunt *Barboſa in cap. Fraternitatis. de Teſt. num. 7. 8. & 9. Sgroi Part. 2. cap. 5. num. 18. Conciol. Reſolut. Crimin. verb. Teſtes quoad exam. Reſol. 2.* non puto verum. Quia dato quod tactus ſcripturarum ſit de forma ſubſtantiali juramenti ex conſuetudine Curiarum; tamen non eſt abſolute in ſe talis, cum poſſit jurare per ſola verba, dicendo: *Juro per Deum me puram veritatem depoſiturum*, aut jurare per Procuratorem, ut ſcribunt *Paſſerinus Trib. regul. quæſt. 11. num. 19. Roland. de Commiſ. Camer. Imperi. Par. 2. lib. 2. cap. 11. num. 52. Carena Par. 3. tit. 7. num. 6. apud Conciol. Reſo. crim. verb. Teſt. quoad exam. Reſol. 2. nu. 17.* Sequerentur porro multa abſurda, ſi carens manu, jurare non poſſet: nequiret enim contractum ullum ſolemnem inire, in quo juramentum intervenit, quod falſum eſt. An vero ſufficiat Prælato jubere Teſti, ut veritatem dicat ſub præcepto formali obedientiæ, & ſic valeat ejus depoſitio in judicio abſque juramento, negat *Rodericus qq. Regul. tom. 1. quæſt. 120. art. ult. & in Summ. cap. 155. num. 7.* Affirmant *Mirand. Ord judic. quaſt. 14. art. 8. Bict. quaſt. 52. num. 13. Bordon. Prax. cap. 4. num. 20. Bellegrand. tract. 3. quaſt. 4. num. 17. apud Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 11. nu. 27., & Rodericus* ipſe ſibi contrarius. Sed quidquid ſit de hoc; juramentum, debet exquiri a Teſtibus, ſicut præſcribitur in hoc Textu.

73. *Debet citari, vel a Superiore vocari, quia ultroneus admitti non debet*. Citare Teſtes in ſcriptis ſolemnitas juris eſt, quæ a Nobis non ſervatur: ſufficit porro, quod a Superiore per ſe, aut alium vocetur ad examen. Ultroneus autem Teſtis admitti non debet. Ponamus autem, quod nullus inveniatur,

-tur, qui ſe curam Judice ſiſtat, aperte petens examinari in cauſa: an ne Ultroneus dici debet, qui indirecte examinari procurat, jactando inter Fratres, quod ipſe eſt magis informatus, quam ullus alius; vel ſi dicat alteri, qui debet examinari, *voca me in conteſtem*; aut extrajudicialiter dicat, *Si Superior vult ſcire veritatem, veniat ad me?* Dico, quod ſic, quia indicat deſiderium ad examinari, & proinde ſuſpectus redditur: niſi zelo juſtitiæ hoc quæreret; & tali caſu, ſpectanda eſt ejus probitas vitæ, quod arbitrio Judicis relinquitur.

74. *Examen Teſtium integrum, & cum iiſdem verbis, etiam barbaris, a Notario, vel Scriba excipi, & deſcribi debet, &c.* Ad hoc adverto, quod non eſt neceſſarium, quod *Notarius* ſcribat adamuſſim verba prolata a Teſte in proprio idiomate: quandoquidem ſi Teſtis illitteratus eſt, & loqueretur lingua *Bergomenſi*, aut *Januenſi* vernacula; impoſſibile eſſet ſcribere verba, ut pronunciari debent, & ex conſequenti legi depoſitionem: quia characteres abecedarii Italici litteralis non ſunt ſufficientes ad exprimendas quaſdam conſonantes, & dypthongos, quæ in illo idiomate uſitantur. Sufficit ergo, quod *Notarius* germanum ſenſum verborum Teſtis in ſuo idiomate, fideliter, non augendo, aut minuendo, exprimat aliis verbis ſcriptibilibus, & a quolibet intelligibilibus; ne Judex *ad quem*, in caſu appellationis, cogatur adhibere interpretem, ut ſenſum Teſtis, barbare loquentis, explicet. Hoc autem fallit, ſi crimen conſiſtat in verbis, aut verba præciſa faciant ad crimen, ut in Diffamante, Contumelioſo, Blaſphemo, vel Conſulente, aut Mandante. Tunc enim verba præciſa, quantumvis barbara, meliori modo, quo poteſt, ſcribi debent. Et ratio eſt; quia ad Judicem ſpectat judicare de gravitate criminis reſultante ex ſenſu talium verborum; & *Notarius* poſſet in tranſlatione illorum in aliud idioma, Reum contra jus, & fas aggravare. Depoſitionem autem Teſtis augendo, vel minuendo, *Notarius* varians falſi tenetur, & puniri debet, ex *Glaſ. in l. Ex cautione. ff. de Pact. Bart. in Auth. ſi quis. Cod. de Eden. Curt. jun. in l. Singularia.* ubi *Jaſon. num.* 28. *ff. ſi cert. petat.* & *Clar.* §. *Falſum. verſ. Notarius autem.*

75. *Interrogatoria ſuggeſtiva, quibus in interrogatione Teſti reſponſiones ſuggeruntur, omnino, ſub pœna nullitatis proceſſus vitanda ſunt.* Diſtinguitur communiter ſuggeſtio in *apertam*, & *palliatam*, & utraque vitiat proceſſum. Aperta autem reſpectu Teſtium, de quibus nunc eſt ſermo, pluribus modis fit; (de ſuggeſtione autem facta Reo, ſuo loco dicemus) & ſunt. *Primo*: ſi Judex, non præcedentibus indiciis ſufficientibus, ut alias dictum eſt, inquireret contra Reum in ſpecie. Ex. gr. *Scis ne, Cajum occiſum fuiſſe a Titio?* cum tamen indicia nulla ſint in proceſſu contra *Titium*. *Secundo*: quando, adhuc præexiſtentibus indiciis ſufficientibus, Judex fraudibus, mendaciis, ac fictionibus prohibitis, Teſtem inducit ad deponendum. Ex. gr. Si Judex dicat, *Scio, te cum amico tuo dixiſſe totum factum Caji, quando occidit Titium*, cum tamen hoc falſum ſit. *Tertio*: quando Judex, qui poteſtatem ad hoc non habet, promitteret Teſti impunitatem, caſu quo eſſet aliquo modo complex, dummodo circa alios deponat. *Quarto*: quando Judex quaſi ſcierit ſubſtantiam delicti, interrogat Teſtem in ſpecie qualitatis. Ex. gr. Si dicat, *quo genere armorum, vel in qua parte corporis Cajus percuſſit Titium, quando illum occidit?* *Quinto*: ſi Judex faceret ante examen legi alterius Teſtis depoſitionem; hoc enim eſt ipſi ſuggerere, quid cupiat ab eo deponi. *Sexto*: ſi Judex interrogat Reum de iis, quæ ſunt juris. Ex. gr. Si dicat: *Potuit ne Cajus rationabiliter occidere Titium?* Cum Judex a Teſte debeat quærere, quæ ſunt facti tantum, & non ea, quæ ſunt juris.

76. Suggeſtio autem palliata tangitur in Textu, qui ſequitur: *Illa etiam, quæ incipiunt, &c.* Debet enim per extenſum deſcribi Judicis interrogatio explicitis verbis facta, & non poni *ad opportunas interrogationes, &c.* In his enim verbis latet æquivocatio, & his modus interrogandi a *Guazzin. Defen.* 12. *cap.* 10. *num.* 1. *apud Paſſerin. Trib. Regul. quæſt.* 03. *n.* 57. dicitur *leno ſuggeſtionis*. Excipitur autem *quando ex contextu ſermonis ſola dicti ſuperioris declaratio requiratur*. Ex. gr. Si Teſtis deponat confuſe, Judex autem dicat: *non poſſum bene intelligere, quæ dixiſti, intricate enim locutus es, & ego ſurdaſter ſum; loquere diſtincte, & vocem eleva.* Ad vitandam autem iſtam prolixitatem Notarius ſcribat. *Et ad opportunam interrogationem reſpondit. Declaro me, quod factum fuit ita, & ita, &c.* Ex iſta porro reſponſione apparet declaratio interrogationis factæ a Judice, tendentis ad habendam declarationem a Teſte de dictis a ſe confuſe; hoc autem vetitum non eſt, cum nec umbram habeat ſuggeſtionis. Alia ſuggeſtio palliata eſt, dum Judex, facta interrogatione, quaſi extrajudicialiter loquens cum *Notario*, vel Aſſiſtente, ſuggerit ipſi Teſti, ut dicendo: *Cajus*, in parte eſt compatibilis, ſi occidit *Titium*: quia habuit magnam cauſam, hoc faciendi. Tertia pariter ſuggeſtio eſt, ſi Judex Teſtem examinandum faciat loqui cum alio jam examinato, & cum eo conferre; his enim modis ſuggerit, vel per ſe, vel per alium, quid cupiat a Teſte deponi. Ex una porro harum interrogationum aut reſultante ex ventre proceſſus, aut legitime probata, ruit totus proceſſus, ut ſancit *Textus*.

77. *Caveant ab interminatione Divinæ vindictæ Judices, &c.* Saluberrimum eſt hoc monitum Judicibus quibuſdam, qui probro ſibi ducunt, ſi, cæpto contra aliquem proceſſu, ipſum non condemnant: quaſi officium Judicis conſiſtat in ſola condemnatione, & non etiam in abſolutione. Proinde, quæ faciunt pro Fiſco, ut canes venatici ſedulo conquirunt, & libenter audiunt, & quantum poſſunt urgent: quæ vero faciunt ad Rei indemnitatem averſantur, impugnant, repellunt; & ſi non poſſunt in totum, in partem mutilant. Peccant ipſi graviſſime contra juſtitiam; nam æqualiter ſe debent gerere tam pro, quam contra Reum; & in dubiis, arbitria eorum debent dare favore Reorum, & ad excluſionem delicti potius quam contra; prout etiam faciunt leges, quæ ſunt promptiores ad abſolvendum, quam ad condemnandum, ut habemus ex *cap. Oſius. de Elect. cap. Veniens. de Sponſ. capit. Duabus. de Sortil. cap. loci* 35. *quæſt.* 9. *cap. Baptizari. de Pœn. diſt.* 7. *cap. Poſtquam, cap. Abſit.* 50. *diſt. l. Obſervare. ff. de Offic. Præſid. l. Officium. ff. de Rei vindic.*

T E X T U S.

§. X. Teſtem protervum nolentem veritatem fateri, vel irreverentem, per præcepta, Cenſuras, Carceres, cogat Judex ad interrogata juridice reſpondere. Teſtis Mutus, Surdus, peregrinæ linguæ, interrogatur per ſcripturam, per nutus, per Interpretes Regulares ſi aderint; ſin minus, per devotos, & peritos Sæculares.

SVMMARIVM.

78. *Teſtes, qui nolunt examinari, ſunt cogendi.*
Teſtis protervus, quis dicatur?
Protervia, quid ſit?
Levitas eſt defectus conſtantiæ.
Protervia eſt conſtantiæ exceſſus.
79. *Teſtis Protervi exempla.*
80. *Teſtes Protervi multipliciter cogi poſſunt ad examen.*
Poſſunt excommunicari.
Pariter carcerari formaliter.
De quorum conſilio carcerari debeant, remiſſive?
81. *Mutus, Surdus, peregrinæ linguæ in caſu enormiſſimo examinantur.*
Quomodo examinandi?
Teſtimonium Muti, Surdi, &c. non eſt integrum.

COMMENTARIUS.

78. NUnc agitur de Teſtibus per pœnas cogendis, ad veritatem deponendam: Et quia dupliciter poſſunt iſti deficere, vel renuendo totaliter a Judice examinari, vel doloſe ſe gerendo in examine; hic agit *Textus* de primo, & in titulo ſequenti tractat de ſecundo. Dicit ergo: quod Teſtes, qui nolunt examinari, ad hoc cogi debent, ut dicunt utraque jura *cap. 1. 2. & ſeqq. de Teſt. cogen. l. Si quando. C. de Teſt.* Vocat itaque Textus *Teſtem protervum* illum, qui non ſolum examinari recuſat, ſed hoc facit cum petulantia, & ſpretu; *protervia* quidem, (ut ex *Ja. Bellonio*, ait *Calvinus in ſuo Lexico*) *eſt impudens, & arrogans audacia*, & in *Gloſſa* Clementinæ *unic. in verb. Protervia. de Far. comp.* exponitur pro *crudelitate, vel terribilitate*, & ibi adducitur verſus:
Improbus eſt aliquis verbis, factiſque protervus.
Ex quo colligitur protervum dici, qui non ſolum audaci petulantia verborum, ſed etiam factis, aliquam impetit, ſive ei reſiſtit. *Spiegelius Lexic. Verb. Protervus*, allegando legem *3. ff. de Aedilit. edict.* dicit, protervos, qui *petulanter agunt*: Sed *Gothofredus* optime obſervat Textum illius legis eſſe corruptum, & legendum eſſe *pectoroſi*, & non *protervi*. In alia porro lege *Si quis venditur. ff. de Aedilit. edict. Cajus*, tanquam contraria, *Conſtanti* opponit *Levem*, & *Protervum*, puta virtuti, quæ conſiſtit in medio, vitia, quæ ſunt extrema per defectum, & exceſſum. Levitas enim eſt conſtantiæ defectus; *protervitas* autem, ſeu *protervia* eſt virtuoſæ conſtantiæ vitioſus exceſſus. Conſtantia porro, cum ſit virtus animi, quæ verbis, & factis proditur, indicat proterviam etiam & verbis, & factis oſtendi.

79. Ex his habemus integrum ſenſum, quis ſit Teſtis protervus? & eſt ille, qui vocatus a Judice ad examen verbis examinari negat, & monitionibus ſibi a Judice judicialiter factis ad hoc, ut coram ſe ad examen ſe præſentet, factis etiam reſiſtit non humiliter ſe excuſando, ſed petulanter, dicendo: *nunquam examinabor: non habebis tantam ſortem, ut me examines, &c. Nolentem veritatem fateri*: hoc non debet accipi pro negatione veritatis in examine; de hoc enim, ut dixi, alibi habetur, ſed accipitur pro denegatione ſe præſentandi coram Judice, ad veritatem aperiendam. Vel *irreverentem*; puta, qui non ſimplicem renitentiam ad examen, negando, prodit, ſed hoc facit verbis irreverentibus, ut dicendo: *Non habebis tantam barbam, ut me examines*; aut dicit Nuncio, quem miſit Judex ad eum vocandum: *Non veniam pro Judice magis, quam pro Aſino, &c.*

80. Cogi autem debent per *præcepta*, *Cenſuras*, *carceres*, *&c.* Hoc dicit exemplariter, non taxative; poteſt enim uti aliis mediis, ut ſubtractione obſonii, jejuniis, flagellatione, ſequeſtratione in cella, & ſimilibus, quæ veniunt nomine tormentorum. Quod vero procedat Judex per *præcepta*, & *Cenſuras*, congruit juri *cap. 2. cap. Pervenit. il 2. cap. final. de Teſt. cogen.* in quo ſancitur, Eccleſiaſticum Judicem Teſtes renitentes cogere ad examen debere per Excommunicationem, quam præcedere debent præcepta monitoria. Quo ad *carceres* vero advertendum eſt, quod Judex noſter, ſive Delegatus ſit, ſive Ordinarius, ex ſe ſolo nequit in carcerem detrudi facere Teſtem nolentem examinari; quia carcer eſſe deberet non ad cuſtodiam, ſed formalis; quo caſu, Carceratus privatur caputio, & chorda, & ter in hebdomada ſe flagellat, & jejunat, & datur in pœnam delicti ſuæ renitentiæ contumacis, & etiam in tormentum ad habendam veritatem. Unde ſic carceratus, actibus legitimis privatus debet remanere: quia talis carcer non eſt pure tormentum ad veritatem habendam, ſed eſt vera pœna contumaciæ ſuæ, in non obediendo præcepto Judicis. Patet autem, quod Judex, ſe ſolo, talem pœnam imponere, neque taliter torquere poteſt. Dicemus proinde infra *Tit. Tortura §. 4.* quomodo ſe debet gerere Judex, & quorum conſilio uti poſſit in Teſte cogendo per carceres. Debet autem Judex, in facti contingentia, regiſtrare, quod ipſe præcepta fecerit tali Teſti, ut coram ſe ad examen veniret, & melius etiam eſſet, ſi Monitorium, in ſolita forma, per duos Fratres ipſi faceret intimari ſcripto, & relationem ab iis juratis recipere, quod præſentaverint, &c. & totum factum inter acta referre; formam porro Monitorii dabimus in Parte ſecunda.

81. *Teſtis Mutus, Surdus, peregrinæ linguæ, &c.* Inter totaliter inhabiles ad teſtificandum, ſupra connumeravimus Mutum, & Surdum: hic tamen *Textus* dat modum ipſos examinandi; ſed debet intelligi; quod poſſit fieri in caſu enormiſſimo, in quo aliter, quam per teſtimonium ipſorum veritas non poſſit haberi: tunc enim examinari poſſe eo modo, quo melius erit poſſibile, ſcribunt *Farinac. Speculat. Bordon. Felin. Maſcard. apud Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 12. art. 5. num. 14.* Ergo *Teſtis Mutus* interrogari debet per *nutus*. Hic advertendum, quod Mutus non poteſt interrogari, niſi groſſo modo, & de ſubſtantia facti, ut puta de homicidio, quod vidit; ſed non de circumſtantia, quæ requirat diſtinctam explicationem tum in Interrogante, tum in Reſpondente. Et ultra hoc oporteret adhibere domeſticos, ſeu familiares Muti, qui noſcant nutuum ſignificata, & iſtis dare juramentum, de fideliter exponendo nutus tum interrogando, tum reſpondendo; & pariter juramentum Muto, aliter nihil probaret. *Surdus* vero interrogari poteſt per *Scripturam*, ſicut etiam Mutus, qui talis non eſſet a nativitate, (aliter enim quomodo ſcripturam intelligere potuiſſet diſcere?) Sed ſi nec Surdus legere, aut ſcribere novit, tunc ad nutus recurrendum eſt, ſicut de Muto dictum eſt. Teſtis autem *peregrinæ linguæ* examinandus eſt per interpretes Religioſos, ſeu Sæculares, ut dicit *Textus*, quibus tamen etiam deferendum eſt juramentum, de fideliter interpretando. Horum autem omnium teſtimonia ratione inhabilitatis, quam patiuntur, non ſunt integra, aut omni exceptione majora.

T E X T V S.

§. XI. In principio examinis Teſtium notanda ſunt Nomen, Patria, Ætas, Religinnis tempus, Status, Gradus. Item, ſi ex Cfficio aſſumitur, ſi a Parte eſt exhibitus, ſi ſuper tota cauſa examinetur, ſi ſuper aliquo articulo; verbi gratia, primo, ſecundo, tertio, &c. Si opus ſit alios Clericos, ſive Religioſos, vel Sæculares examinare, id non fiat ſine expreſſa ſuorum Superiorum licentia reſpective, quibus etiam, ex conſenſu Superiorum prædictorum, initio examinis juramentum exhiberi debet, alias nihil probant. Excipiuntur autem hic graviſſimæ perſonæ Sæcularium omni exceptione majores, quorum depoſitionibus, etiam non juratis, ſtandum eſſe, rationabile eſt.

S V M M A R I V M.

82. *Examen Teſtium, quomodo deſcribendum?*
Antiquitas Religinnis numeratur a ſuſceptione habitus.

83. *Teſtis examinatus abſque licentia ſui Superioris valide deponit.*
Licentia Superioris eſt accidentalis ad valorem examinis.
Clericus Teſtis, coram Laico, in cauſa ſanguinis probat.
Teſtis examinatus non requiritur, quod ſit Subditus Judicis.
Officio conceſſo, conceſſa ſunt neceſſaria ad illud.
Judex Regularis valide examinat Teſtes Laicos, & Clericos non ſibi Subditos, abſque licentia ſuorum Superiorum.

84. *Fallit apud Nos prædicta concluſio.*
Forma actus legalis eſt ſervanda ſub pœna nullitatis actus.
Clauſula irritans invalidat actum.
Lex concepta verbis negativis irritat factum in contrarium.
Teſtimonia Laicorum, & Clericorum, qui non ſunt Subditi Judicis, data abſque licentia ſuorum Superiorum, apud Nos ſunt nulla.

85. *Clauſula poſita in fine, refertur ad omnia præcedentia.*
Etiam ſi ſit odioſa.
Provinciales ex vi Regulæ, non habent juriſdictionem fori contentioſi.
Judex noſter debet habere licentiam expreſſam examinandi Teſtes non Subditos.
Si Superior denegat licentiam, quid agendum?

86. *Teſtis non juratus quamvis digniſſimus non probat.*
Juramentum Teſtis, ſecundum aliquos, eſt de jure Divino.
Opinio Paſſerini circa juramentum Teſtium.

87. *Juramentum promiſſorium eſt de jure Divino, & quomodo.*
Juramentum Teſtis eſt promiſſorium, & aſſertorium.
Juramentum judiciale eſt de jure Divino exemplariter.
Deus firmiter promittendo in Scriptura jurat.

88. *Princeps non poteſt ſtatuere, quod Teſti non jurato credatur judicialiter.*
Lex ut ſit juſta, debet eſſe rationabilis.
Nulla ratio ſuppetit, ut poſſit tolli juramentum judiciale.
Conſuetudo tolerata in loco particulari; non facit legem univerſalem.

89. *Graviſſimæ perſonæ non debent adigi ad jurandum, ſed eorum depoſitio non plene probat.*
Quomodo dicta eorum excipienda?
Teſtimonia ipſarum faciunt præſumptionem tantum.

COMMENTARIUS.

82. TRadit nunc *Textus* praxim, ſecundum quam debet *Notarius* deſcribere examen Teſtium, quæ etiam debet inſervire pro initio examinis Rei, mutata tantum appellatione *Teſtis* in vocabulum *Rei prætenſi*: *In principio* ergo *examinis Teſtium notanda ſunt Nomen*; *Patria*, qua utimur in Religione noſtra abjecto cognomine Familiæ ſæcularia, *Ætas*, quæ ſi præciſe neſciatur, debet deſcribi per *circumcirca*, vel *prout ipſe dixit*; *Religionis tempus*, puta a quo habitum ſumpſit, ab hoc enim, & non a profeſſione menſuratur tempus Religionis, ut ſancitur in *Statut. Tolet.* 1658. *tit. Pro Famil. Ultram. num.* 16. *Orb. Seraph. tom.* 4. *fol.* 156. *col.* 2. *verſ. Præcedentia*: *Status*, ſi eſt Sacerdos, Clericus, Laicus, Tertiarius: *Gradus*, ſi eſt Concionator, Lector, Confeſſarius, Guardianus, &c. *Item, ſi ex Officio aſſumitur*; & hoc evenit, quando Judex ex Officio per viam Inquiſitionis, tam generalis, quam ſpecialis procedit: *Si a Parte exhibitus eſt*; & tunc eſt, quando proceditur per viam Accuſationis; aut quando Teſtis, productus a Patrono: examinari debet ad defenſionem Rei: *Si ſuper tota cauſa examinetur*; & tunc eſt, quando Teſtis præſentatur, ut informatus ſuper toto negotio: *Si ſuper aliquo articulo, verbi gratia, primo, ſecundo, tertio, &c.* & hoc evenit, quando Accuſator, ſive Patronus contra, aut pro Reo præſentavit Judici articulos probatorios, & ad primum nominavit talem N., & N.; ad ſecundum N., & N. &c.

83. *Si opus ſit alios Clericos, ſive Religioſos, vel Sæculares examinare, id non fiat, &c.* Circa verba *Textus*, quæ de ſe clara ſunt nulla eſt neceſſaria expoſitio, tamen unum ſingulare circa hinc advertendum eſt. Hucuſque fui in ſententia, Clericum ſive Sæcularem, ſive Religioſum, ſi abſque licentia ſui Superioris juret, & teſtimonium ferat coram Judice, etiam Sæculari, validam depoſitionem reddere, quia licentia Superioris, requiſita ad jurandum, eſt quid accidentale, & non de ſubſtantia teſtimonii, ut affirmant *Abb. in cap.* 1. *num.* 17. *de Juram. calumn. & in cap. Cum nuncius. num.* 3. *&* 4. *de Teſt. & ibi Felyn. num* 3. *Speculat. de Teſt.* §. 1. *num.* 36. *Barboſ. in cap. Teſtimonium. num.* 1. *cau.* 11. *quæſt.* 1. *Bellet. tit. de Cleric. teſt.* §. 2. *num.* 3. & §. 3. *num.* 5. *apud Paſſerin. quæſt.* 11. *art.* 3. *num.* 35. ita ut, etiam ſi teſtificentur in cauſa ſanguinis, coram Judice Laico, quod per *Sacros Canones* eſt ſibi dupliciter vetitum, tum ratione Judicis, tum ratione cauſæ, valeat eorum teſtimonium, ut ſcripſerunt *Guidopapa Deciſ.* 65. *in princ. Diaz. Pract. crim. cap.* 101. *num.* 25. *Bellet. de Cler. teſt.* §. 2. *num.* 8. *Paſſerin. loc. cit. num.* 36. Ex hoc ergo principio arguebam, quod etiam Judex Regularis, quantumvis nullam juriſdictionem habeat in illos, tamen valide

reciperet juramentum, & depoſitionem Clericorum Regularium, ſive Sæcularium, ſive Laicorum, quantumvis non præmiſſa licentia ſuorum Superiorum; tum quia, ut dictum eſt, talis licentia ad validitatem teſtimonii ſubſtantialis non eſt; tum quia ad valorem depoſitionis ſufficit, quod ſit jurata, quilibet autem ſpontanee jurare poteſt ex *cap. Et ſi Chriſtus. de Jureju. cap. Significaſti. de Elect.* tum quia non requiritur, quod Teſtis examinatus ſit Subditus Judicis; tum quia videtur Regularibus Judicibus conceſſa a jure facultas examinandi quoſvis Teſtes; quia cum Prælatis Regularibus ſit conceſſa facultas ſuos Subditos coercendi juridice, & non poſſit hoc abſque Teſtibus, qui ſunt inſtrumenta judicii; videtur etiam ſibi data licentia examinandi quoſvis, qui ad ſuum judicium ſunt neceſſarii: quia conceſſo officio, conceſſa cenſentur ea, ſine quibus expediri non poteſt, ut dicitur in jure *l. 2. ff. de Juriſd. omn. Jud.*

84. Tamen ex accurata obſervatione *Textus* coactus ſum mutare ſententiam, & dicere, quod prima opinio procedit pro aliis Judicibus Regularibus, qui, licet examinent Teſtes quoſvis ſibi non Subditos abſque ſuorum Superiorum licentia, valide recipiunt eorum depoſitiones, prout etiam ſenſit *Paſſerinus, Trib. Regul. quæſt. 11. art. 3. nu. 39. cum Farinac. & Sanchez. apud Sgroi Part. 4. capit. 1. num. 9.* Sed quo ad Nos talis depoſitio nihil probat. Ratio eſt: quia quando forma, quæ traditur a lege eſt de ſubſtantia actus legalis, ipſa non ſervata, actus redditur ipſo jure nullus, ut communiter ſcribunt *Moliu. tract. 1. Diſput. 81. Salaſ. de leg. Diſp. 16. Sect. 9. num. 41. Bonac. eo. tit. Diſp. 1. quæſt. 1. Punct. 7. §. 5. num. 17. apud Barbaſ. clauſ. 40.* quos dat *Paſſerin. de Elect. Canon. cap. 9. quæſt. 5. num. 44.* Porro dupliciter cognoſcitur, quando forma traditur a lege tanquam ſubſtantialis: Primo eſt, quando lex apponit clauſulam irritantem actum aliter factum, ut tradunt *Feliu. in cap. Ex parte de Conſt. num. 2. Suar. lib. 5. de leg. cap. 31. num. 9. Layman. lib. 1. tract. 4. cap. 16. num. 7. & 8. apud Paſſerin. loc. cit. num. 45.* Secundo eſt, quando lex eſt concepta verbis negativis, & prohibitivis, & eſt circa factum, quod alicui non liceret, niſi per legem illam ſibi tribueretur facultas agendi; & hoc Secundum, ut optime advertit *Gloſſa in Clement. 1. in verb. Iubibentes. de Jurepatr.* probatur per duas *Decretales. cap. Provida cap. final. de Elect. in 6.* In quibus irritatur confirmatio Præſentati, aut Electi ad beneficium, aut Eccleſiam Cathedralem, ex omiſſione inquiſitionis faciendæ a Judice; vel citationis ejus, qui ad Beneficium concurrit, quæ confirmatio non licebat ſine tali inquiſitione, & citatione. Hæc autem duo concurrunt in noſtro caſu; quia ponitur clauſula irritans, *alias nihil probant*; ex qua ſequitur, quod probatio facta per Teſtes, ut præfertur, abſque ſuorum Superiorum licentia, nihil eſt.

85. Nec dicendum, talem clauſulam irritantem afficere tantum verba præcedentia; puta; *quibus etiam ex conſenſu Superorum prædictorum, initio examinis juramentum exhiberi debet, alias nihil probant.* Quia clauſula poſita in fine, refertur ad omnia præcedentia, ut dicunt utraque jura, & eſt Textus expreſſus *Decretalis, cap. Super. eo. de Appell. cap. Apoſtolus. 32. quæſt. 7. l. Item quia §. ultim. ff. de Pact. l. Titia ff. de verb. oblig. l. Quoties. C. Fam. erciſc.* & quantumvis ſit odioſa, tamen afficit omnia præcedentia, ut docet *Abbas, in cap. Extirpandæ. §. Qui vers. num. 11. de Præben.* & cum eodem contextu legis ordinetur, quod pro Clericis, ſeu Laicis non Subditis, examinandis, requiratur expreſſa Superiorum ſuorum licentia, & juramentum prævium; liquet, quod clauſula importat nullitatem actus tum circa licentiam non obtentam, tum circa juramentum non receptum. Imo dicendum, quod iſta clauſula afficit principaliter licentiam non obtentam; quia quod non valeat depoſitio Teſtis abſque juramento, jam dixerat ſupra paragrapho nono. Si ergo nullitas hic expreſſa afficeret juramentum non datum, ſuperflua, & otioſa, & futilis eſſet talis clauſula: ſed in lege nullum verbum ponitur ſuperfluum, & otioſum, ut notum eſt; oportet ergo, quod referatur ad licentiam minime obtentam. Pariter non habent Provinciales, ex vi Regulæ, coercere Subditos pœnis via juridica, ſed hoc ſibi conceſſum eſt a Capitulo Generali, quod talem facultatem in ſolum Miniſtrum Generalem conferre poterat, ſicut Superioribus localibus ademit, & ſolis Provincialibus conceſſit. Porro talis facultas ſibi datur per Statuta Ordinis, quæ, quo ad forum judiciale, reſtringuntur ad hanc Practicam, quæ eſt pars judicialis Statutorum Ordinis, ut diximus jam. Si ergo hæc lex utitur verbis negativis, & prohibitivis, dicendo: *Sæculares examinare, &c. id nos fiat, ſine expreſſa ſuorum Superiorum licentia*; liquet, quod ibi non datur facultas ſine tali forma, & ea non ſervata, Judex, ſi procedat, procedet ſine facultate, quia aliunde eam non habet, quam per hanc legem; Judex autem ſine facultate, ſeu juriſdictione procedens attentat, & nullum reddit actum.

Ex his ergo apparet evidenter, quod ſi examinandi ſint Teſtes extra Religionem, requiritur *expreſſa* licentia, & per hoc verbum excluditur licentia tacita, vel interpretativa; de qua licentia debet apparere in proceſſu, & praxis eſt, quod Judex Regularis petat in ſcriptis a Superiore Teſtis examinandi, (ſive Eccleſiaſticus ſit, ſive Laicus) facultatem, & eam obtentam in actis inſerat, ut non ſit locus cavillationi Advocatorum, & de ea expreſſe obtenta appareat. Quid autem juris, ſi, ut multoties accidit, Superior denegaret facultatem, & caſus urgeret? Tunc recurrendum eſt ad Principem, ſi Laicus eſt Superior; vel ad Epiſcopum, ſi eſt Clericus Sæcularis; aut ad Generalem, ſi eſt Regularis, & iſti tenentur in conſcientia facultatem dare, ſicut tenetur Judex Laicus Eccleſiaſtico Superiori, in caſibus jure cautis, brachium ſuum impendere, ut alias diximus. Fora enim ſe invicem juvare debent, & par eſt ratio de danda facultate Teſti ad ſe examinandum, & concedendo brachium Sæculare; utraque enim tendunt ad Rei punitionem.

86. *Excipiuntur autem hic graviſſimæ perſonæ Sæcularium omni exceptione majores, quarum depoſitionibus, etiam non juratis, ſtandum eſſe rationabile eſt.* Clara de ſe eſt hujus *Textus* diſpoſitio, quæ cohæret Imperatoriæ legi *Conſtitutia. C. de Teſt.* Gravem tamen patitur difficultatem, quia, in jure *cap. Tuis. junct. gloſſ. in verb. Juramenti de Teſt. cap. Nuper eo. tit. cap. Cum alim. il 1. de Privil. ubi gloſ. in verb. Fratrum.* Teſtis non juratus, quavis dignitate præfulgeat, non probat in civilibus; & multo fortius in criminalibus. Amplius: Juramentum, ut ſupra tetigimus, a *Ripa, & aliis gravibus Doctoribus apud Farinac. quæſt. 74. num. 59. Guazzin. Deſen. 14. cap. 3. num. 10. apud Paſſerin.* Trib. *Regul. quæſt. 11. art. 2. num. 14.* cenſetur eſſe de jure divino, & tanquam ſubſtantiale ad judicium requiri, ordinatur in *Textu*, ubi dicitur: *Secundum* (eſſentiale juris,) eſt *quod Teſtes, tam pro Reo, quam contra Reum legitime producti, cum juramento audiantur, & examinentur*; & in hoc Titulo §. 9. *Teſtis, ut probet, jurare debet, alias non juratus non facit fidem.* Quomodo ergo poteſt ſubſiſtere diſpoſitio præſentis *Textus*, cum juri communi adverſetur, nec circa hoc

ali-

Digitized by Google

aliquam diſpenſatinnem, aut confirmationem Apoſtnlicam habeamus? Scin quidem *Paſſeriaam loc. cit. num. 15. & ſeqq.* contendere, quod juramentum Teſtium non eſt de jure Divino: quia nullibi in Sacra pagina reperitur injunctum, imo ex pluribus locis Scripturæ habetur, fuiſſe datam fidem Teſtibus, abſque juramento; itemque dicere, quod Supremus Pontifex, aut Princeps, ſeu Statutum ab his confirmatum, poſſit auferre neceſſitatem juramenti; & quod in Auſtria, Bohemia, & Bavaria Nobiles non comparent perſonaliter ad perhibendum teſtimonium, ſed ſufficit eorum ſcriptura, & fides, abſque corporali juramento. Scin pariter ipſum concludere, quod in judiciio ſummariiſſimo, ubi proceditur, *ſola facti veritate perſpecta*, Teſtis, etiam non juratus, probat, ut dicunt *Bartolus, & Maranta, par. 4. tit. An ſit Jud. compet. n. 13. apud Paſſerin. loc. cit.* Ex his ergo poſſet videri, quod cum Nos habeamus privilegium ſummariiſſime procedendi, ut alias dictum eſt, ſubſiſtat hæc diſpoſitio, quod teſtimonium *graviſſimarum Perſonarum Sæcularium* valeat abſque juramento.

87. Sed rationes *Paſſerini* minime cogunt; Siquidem, quod juramentum promiſſorium ſit de jure divino (non quidem, quod omnis, qui aliquid promittit, ſub juramento promittere debeat; ſed quod omne, quod firmiter, & ſolemniter promittitur, juramento firmetur,) habemus infinita exempla in Scriptura, quæ piget exſcribere, quia paſſim ſunt obvia. Stat autem, quod juramentum Teſtis non eſt ſimpliciter aſſertorium, non enim Teſtis ex ſe accedit ad ferendum teſtimonium; ſed eſt etiam promiſſorium: Judici enim ſtipulanti promittit vera reſpondere, & promiſſionem juramento firmat. Quod porro in judicio criminali, ubi agitur de diſcrimine vitæ, aut fortunarum, & actus ſolemniter fit, tenetur Teſtis teſtimonium firmum dare, & verum dicere, hoc de naturali ratione eſt, dictante, juxta objecti qualitatem, actum eſſe applicandum. Quod ergo tali actui de ſe gravi, & gravem obligationem inducenti, debeatur juramentum (juxta ea, quæ ex ſacra pagina obſervamus, quod in gravibus, & firmis promiſſionibus juramentum intervenerit,) concluditur eſſe de jure Divino exemplariter; quandoquidem etiam, in firma promiſſione Deum ipſum addidiſſe juramentum, habemus ex *Gen. cap. 50. verſ. 24. Exod. cap. 13. verſ. 5. & 11. & cap. 33. verſ. 1. Num. cap. 11. verſ. 12. & cap. 14. verſ. 16. 17. & 23.*

88. Nec, quod Princeps poſſit per legem, aut Statutum tollere e medio juramentum, & ordinare, quod Teſtibus æque credatur in judicio ſine juramento, ſicut cum eo, pariter admitto. Siquidem ex Sacra Scriptura, & jure Canonico, & Cæſareo habemus, quod juramentum uſitatum, & legi communi firmatum ſit, in teſtificando, & in ſolemniter promittendo. Lex porro Principis, ut juſta ſit, rationabilis eſſe debet. Quæ ratio autem poteſt Principi ſuggerere, ut Teſti abſque juramento in judicio credatur? Forte frequentia perjuriorum, quæ audiuntur inter ſuos? Sed hæc non cogit, quia majus eſt damnum, quod poteſt publico evenire a facilitate mentiendi, quam habebit Teſtis non juratus, quam ſit damnum privato Teſti pejeranti; nec ullum commodum, aut major felicitas Subditis poteſt provenire a diſpenſatione juramenti, eo, quod ſibi provenit a depoſitione jurata Teſtis. Sequitur ergo, quod talis lex diſpenſativa, utpote rationabili fine carens, nulla eſſet cenſenda, ſibi refragantibus Summorum Pontificum, Conciliorum, ac Imperatorum Decretis. Quod autem in *Auſtria, &c.* ita ſervetur, ut præfertur, minime cogit; tum quia conſuetudo tolerata in Regione particulari, non facit legem univerſalem; tum quia hoc forte erit in civili cauſa, & proinde non quadrat pro criminali; tum quia ſi non jurant in judicio perſonaliter, jurabunt forte per Procuratorem, eum nempe, per quem ad Judicem mittunt ſuam atteſtationem ſcripto firmatam.

89. Quomodo ergo ſolventur difficultates contra *Textus* diſpoſitionem propoſitæ? Reſpondeo, quod intentio *Textus* non eſt, quod depoſitiones talium perſonarum non juratæ plene probent in judicio, hoc enim nullo modo ibi habetur; ſed dicit: eorum *depoſitionibus non juratis ſtandum eſſe rationabile eſt.* Senſus ergo eſt, quod a Judice Regulari tales Magnates, & Perſonæ egregiæ, non ſunt, veluti alii inferiores, cogendi, per imploratam opem ſuorum Judicum, ſicut de cæteris dictum eſt, ad ferendum in judicio teſtimonium juratum; quandoquidem iſti probro ſibi ducere ſolent, extra cauſam propriam in criminali judicio, contra quempiam, teſtificari. Quod ſi cauſa propria eſt; ſunt Teſtes inepti: Si non eſt, & cogere eos tentetur; nihil proderit, niſi ad cauſas averſionis contra Religionem procurandas. Judex enim illorum ipſos arctare ad teſtificandum non tentabit; & ſi hoc faciet, incaſſum erit. *Rationabile eſt* ergo, ſtare eorum *depoſitionibus non juratis*, ſive oretenus, & familiariter a Judice exceptis, & ex poſt a *Notario*, ad dictamen Judicis, inter acta deſcriptis; ſive in ſcriptis Judici tranſmiſſis. At probabunt ne plene, ac ſi fuiſſent juratæ? Minime, ſed facient tantum præſumptionem quandam, & adminiculum, ut docet *Abbas in cap. Cum olim. num. 33. de Dol. & contum.* & hic eſt germanus ſenſus *Textus*.

T E X T U S.

§. XII. Quod ſub ſigillo ſecreti, aut conſilii, aut auxilii poſcendi gratia, quis noverit, neque denunciare, neque in judicio tanquam Teſtis aperire, niſi aliunde ſciverit, valet, ne in damnum publicum ſecreti commiſſi cadat; niſi in Reipublicæ; vel alterius grave præjudicium tale ſecretum vergeret. Teſti, qui cauſam ſcientiæ ſui dicti ex ſe, ſive interrogatus non reddit, nullo modo fides adhibenda eſt; in hoc enim tota vis teſtimonii conſiſtit. Nominati a Teſtibus examinandi ſunt, ſi commode fieri poteſt. Sin autem, notetur in proceſſu cauſa, quare examinati non ſint.

S U M M A R I U M.

90. *Quod ſcitur ſub ſigillo ſecreti nequit aperiri in judicio.*
Sigillum ſecreti naturalis obligat ſub mortali.
Revelans ſecretum peccat contra juſtitiam, & fidelitatem.
Secretum ſcitum, etiam fraude, celari debet.
Aperiens litteras alterius peccat mortaliter.
In pari cauſa melior eſt conditio læſi, quam lædentis.

91. *Secretum, cum detrimento Reipublicæ, non eſt ſervandum.*

Se-

Secretum, ad avertendum magnum damnum a proximo, cum parvo detrimento alterius proximi, revelari poteſt.

92. *Teſtis non tenetur dicere veritatem cum gravi læſione propria in perſona, aut ſama.*

93. *Teſtis non reddens cauſam ſcientiæ non probat.*

Deponens, non reddendo rationem, deponit ut pecus.

94. *Nominati a Teſtibus ſunt examinandi.*

Teſtes ex officio aſſumpti, qui dicantur?

Nominatus a Teſte ſi non examinatur, deſcribatur in proceſſu cauſa, ob quam examinatus non eſt.

COMMENTARIUS.

90. HIC *Textus* agit de iis, qui cogi non poſſunt ad ferendum teſtimonium: & licet tantum loquatur de uno caſu, nos alios etiam addemus. Dicit ergo: *quod ſub ſigillo ſecreti, aut conſilii, &c.* Sigillum ſecreti naturalis commiſſi, in re gravi, obligat ſub mortali. Aut enim revelatio ſecreti accepti vergit in damnum ejus, qui ſecretum commiſit; & ſic eſt contra juſtitiam naturalem proximum non lædendi. Aut revelatio eſt tantum contra pactum ſibi appoſitum ab amico, qui ſecretum commiſit, cum conditione non revelandi; & ſic eſt contra debitam fidelitatem. Unde, qui ſecretum expreſſa, aut tacita conventione reticendi ſibi commiſſum, revelat, is contra fidelitatem, & juſtitiam peccat, non minus, ac ſi violet fidem in contractu depoſiti, ut dicunt *Soto de Tegen. ſecr. Memb. 1. q. 1. concluſ. 2. Molin. tr. 4. diſp. 5. & 6. Navar. Manual. cap. 18. n. 62. & Paul. Layman. lib. 3. tr. 5. par. 2. cap. 5. n. 10.* Sequitur ergo, quod ſi, abſque peccato, hoc nequit revelare; neque poteſt neque debet illud in judicio deponere, & multo minus denunciare. Neque urget juramentum de veritate dicenda; quia Judex jus non habet interrogandi de iis, quæ ſub ſecreto ſunt commiſſa Teſti: & juramentum ſuper re illicita obligatorium non eſt.

Quod autem hucuſque dictum eſt, quadrat non tantum de ſecreto, quod ſibi ab amico petente auxilium, aut conſilium, aut liberaliter communicante, dictum eſt; ſed etiam de ſecreto, quod Teſtis fraude, aut ſagacitate aliqua, ſcire procuravit. Ut ſi aliquis clavem ſcrinii ſui Amico fideret, iſte autem ſcripturas illius, quæ ibi ſecreto aſſervantur luſtraret, & negotia ipſius ſecreta inibi legeret; vel ſi litteras alicujus furaretur, & aperiret, (ut conſuevit fieri a quibuſdam malignis nebulonibus, qui litteras aliorum venantur, ut inveniant quomodo poſſint ſibi inviſos lædere;) iſti inquam non tenentur, neque poſſunt, ſine mortali culpa, pandere, quod ex epiſtolis, ſive ſecretis ſcripturis didicerunt.

Et ampliatur doctrina hæc in tantum, quod ſi ex revelatione talis ſecreti grave damnum immineat proximo, & ex non revelatione æquale, & etiam majus damnum reſultaret ipſi Teſti; non poteſt ipſe, in præjudicium alterius, ſine peccato mortali, revelare ſecretum. Ratio autem eſt, quia quicumque injuriam alicui intulerit, tenetur injuriam tollere, & non continuare, & propagare; alioquin ſicut ab initio peccavit injuriam inferendo, ita etiam peccabit continuando, & augendo: Igitur etiam qui ſecreti cognitionem per injuriam acquiſivit, is tenetur ſecretum ſupprimere; manifeſtando autem continuat, & auget injuriam, ſicuti qui rem alienam per injuriam abſtulit, non poteſt ea uti, cum Domini detrimento, alioquin continuabit injuriam, & gravius peccabit. Neque refert, [quod in æquali diſcrimine ſit conſtitutus, quia in pari cauſa melior eſt conditio injuſte læſi, quam lædentis, ne is ex propria malitia commodum ferat; & ita poſt *Navarrum, Manual. cap. 8. num. 54. Sat. de Juſt. & jur. lib. 5. quæſt. 10. art. 2.* concludunt *Molin. tract. 4. cap. 37. concl. 10. & Paulus Layman. lib. 3. tr. 3. par. 2. cap. 5. num. 5.*

91. *Niſi in Reipublicæ, vel alterius grave præjudicium tale ſecretum vergeret, &c.* Quando ſecretum de re futura, ut v. g. proditio Patriæ, incendium, rebellio, & ſimilia, maxime læſurum eſt bonum Reipublicæ, doctrina communis eſt *D. Thom. 2. 2. quæſt. 70. art. 1. S. Antonin. par. 3. tit. 17. cap. 22. §. 2. Adrian. in 4. & Quolib. 11. Difficult. 5. Sat. de Tegen. ſecret. Memb. 2. quæſt. 7. concl. 4. & Raderic. qq. Regul. tom. 2. & in Summ. cap. 53. num. 3.* quod nullo modo obligat: cum bonum publicum cuicunque privato ſit præferendum. Sed quod non ſit obligatorium, quando in *alterius*, puta privati, *grave præjudicium vergeret*, prout dicit *Textus*, non ita clarum eſt. Ponamus enim, quod *Cajus* ſecreto mihi revelavit, quod occiderit aliquem, & in fortiis Curiæ reperiatur *Titius* culpatus de homicidio, & ſubeat periculum vitæ, poſſum ne ego, tuta conſcientia, ad ſolvendum *Titium*, revelare ſecretum mihi commiſſum a *Cajo*? Certe, quod non, cum non poſſim *Titio* opem ferre, ſine læſione *Caji*, & utrorumque bonum, (quia res eſt inter privatos) æquale ſit. Quomodo ergo intelligendus eſt *Textus*? Debet intelligi quando, vel nullum, vel modicum præjudicium, ex revelatione, imminet ei, qui ſecretum commiſit, grave autem damnum reſultat alteri, ſi non reveletur; & in tali caſu poſſe aperiri ſecretum, etiam in judicio, cenſent *Soto, Suar. Navar. apud Layman. lib. 3. tr. 3. par. 2. cap. 5. n. 2.* Ut in dato caſu, ſi *Cajus* poteſt fuga ſuæ indemnitati conſulere, poſſum, ipſo monito ut fugiat, revelare ſecretum homicidii mihi commiſſum, ne *Titius* innocens injuſte puniatur.

92. Præterea ex *Navar. in cap. Inter verba. num. 799. & in Manual. cap. 25. num. 50. Lugo de Juſt. tom. 2. diſp. 39. n. 10. & Leſſ. lib. 2. cap. 30. apud Sgroi par. 4. cap. 15. num. 6.* non poteſt cogi Teſtis ad dicendam veritatem (& ad hoc non tenetur) quando ex ſua depoſitione aliquod grave periculum incurrere rationabiliter timat, ut inimicitiæ cum perſona potente vel læſio propriæ famæ, aut bonorum: Quemadmodum etiam juxta *Bartolum in l. 3. num. 3. ff. de Teſt. Cavalc. de Teſt. par. 4. n. 160.* non tenetur detegere turpitudinem ſuam. Unde ſi non poteſt deponere contra alium, quin prodat peccatum ſuum, poteſt juſte reticere veritatem; quia tali caſu Judex non habet jus eum interrogandi, & ita legitime non interroganti obligationem non habet verum reſpondendi.

93. *Teſti, qui cauſam ſcientiæ ſui dicti, ſive ex ſe, ſive interrogatus non reddit nullo modo fides eſt adhibenda.* Hoc concordat diſpoſitioni utriuſque juris, *cap. Cum cauſar.* ubi *gloſſ. in verb. de cauſis. de Teſt. cap. Si Teſtes. §. Solam. 4. quæſt. 3. cap. Si habes. 24. quæſt. 3. Authent. de Teſt. §. Licet. Coll. 7. l. Solum. C. de Teſt.* Debet enim Teſtis deponere de certa ſcientia habita per ſenſum magis negotio congruentem; hoc eſt per viſum, ſi delictum fuerit viſibile, ſive auditum, ſi in ſono crimen fuit, ut in contumelia illata, minis, blaſphemia, & ſic per alios ſenſus diſcurrendo. Cauſam autem ſcientiæ reddit, dum ſenſationem habitam de crimine teſtatur; ut *ſcio, quia vidi, audivi, & guſtavi, &c.* Licet vero multi *Doctores* dicant, quod in aliquibus caſibus, (ut in teſtimonio nocturno, de negativa, de infamia, notorio, conſuetudine, dolo, ebrietate, iracundia, &c.) Teſtis, qui non reddit ex ſe cauſam ſcientiæ abſque

co,

eo, quod de ea interrogetur a Judice, nihil probet; Tamen *Textus* noſter admittit univerſaliter teſtimonium Teſtis, dummodo, aut ex ſe, aut requiſitus a Judice cauſam ſcientiæ reddat. *In hoc enim tota vis teſtimonii conſiſtit*, ut enim feſtive ait *Baldus in l. Edita. in Repet. Patavin. C. de Eden.* qui ſine ratione teſtatur, deponit, ut pecus, quaſi rationem, quam, ut homo, afferre debet, non cognoſcat.

94. *Nominati a Teſtibus examinandi ſunt, ſi commode fieri poteſt*. Et tales nominati dicuntur Teſtes ex officio aſſumpti, non enim ad Partis præſentationem, ſed ex Officii exigentia. *Sin autem notetur in proceſſu cauſa, quare examinati non ſunt*. Hoc quidem de neceſſitate non eſt, ſed eſt optima cautela pro Judice, ne in caſu reviſionis cauſæ, aut Appellationis, Judex *ad quem* videns minime examinatum aliquem, a quo ulteriora indicia pro, vel contra Reum haberi poterant, poſſet culpare vel ut negligentem, vel ut ſuſpectum Judicem *a quo*. Hujuſmodi autem periculum ceſſat, ſi ex proceſſu appareat cauſa, quare examinati non fuerint.

T E X T U S.

§. XIII. Pater, Frater, Nepos, & Conſanguinei uſque ad quartum gradum examinari non poſſunt contra Filium, Fratrem, Avunculum; niſi delictum eſſet enorme, & ſine iſtorum teſtimonio probari non poſſet. Quidquid ſit, nunquam Pater contra Filium examinari cogatur, niſi de expreſſo conſenſu Reverendiſſimi Patris Generalis, aut ejus locum tenentis. Depoſitiones Teſtium eis prius lectæ ſubſcribantur, vel ſigno Crucis, ſi ſcribere neſciverint, notentur ab iiſdem Teſtibus, additis ſubſcriptionibus Judicis, & Scribæ, qui in principio deſcribat etiam locum, in quo examen inſtituitur. Si autem ipſi Teſtes aliquid addi, vel minui, vel declarari juſſerint, antequam ſubſcribatur depoſitio, ex integro apponendum erit per extenſum ſingula adnotando, juxta formam inferius tradendam.

S U M M A R I U M.

95. *Pater, Filius, Frater, & Conſanguinei nequeunt cogi ad examen contra ſuos.*
Excipitur ſi delictum eſt enorme, & res aliter probari nequit.
Enorme crimen in hoc caſu intelligitur de atrociſſimis.
Teſtimonium iſtorum, quando ſit integrum nec ne?
96. *Pater non poteſt cogi ad deponendum contra Filium, ſine licentia Generalis.*
Licentia Generalis ſit in ſcriptis, & eſt reponenda inter acta.
97. *Neque filius examinari cogitur contra Patrem, ſine conſenſu Generalis.*
98. *Depoſitiones Teſtium legi debent a Notario.*
Et ſubſignentur a Teſte ſaltem ſigno Crucis.
Et ſubſcribuntur a Judice.
Si Judicis ſubſcriptio deeſſet, adhuc eſſent validæ.
Locus examinis exprimendus, & quare?
Officia turbarentur, ſi non diſtincti eſſent termini juriſdictionis.
Territorium Judicis Regularis eſt Conventus.
99. *Judex Regularis de licentia poteſt exercere juriſdictionem in territorio alieno.*
Licentia debet eſſe ſcripta, & actis inſerta.
Petita licentia, & ea denegata, valet actus.
100. *Teſtis ſi vult depoſitioni addere, minuere, vel variare, aut declarare eam, ante ſubſignationem poteſt.*
De praxi hujus remiſſive.

COMMENTARIUS.

95. JAM ſupra dictum eſt Patrem, Filium, Fratrem, &c. inhabiles ad teſtimonium ferendum, & a legibus repudiari, duplici ex titulo; puta ex obligatione reverentiæ, quam Filius debet Patri, & Uxor Marito; & etiam ex ſuſpicione falſitatis in teſtimonio ferendo ratione affectionis naturalis, quæ eſt inter Conſanguineos. In hoc *Textu* habetur, quod iidem cogi non poſſunt ad teſtificandum: & ait: *Pater, Frater, Nepos, & Conſanguinei uſque ad quartum gradum examinari*, (hoc eſt cogi ad ſe examinari), *non poſſunt contra Filium, Fratrem, Avunculum*, ſunt enim Teſtes privilegiati a jure, ut dicunt *Farinac. quæſt. 78. a num. 83. & ſeqq. Guazzin. Defenſ. 14. cap. 11. num. 9. apud Sgroi par. 4. cap. 15. n. 3.* Excipitur autem quando *delictum eſt enorme, & ſine iſtorum teſtimonio probari non poſſet*. Et hic advertendum, quod *Textus* non loquitur alternative, ſed copulative; & ſenſus eſt, quod non ſufficit, quod delictum enorme ſit, aut de eo veritas aliter non poſſit haberi, ſed utrumque requiritur, puta, & enormitas delicti, & impoſſibilitas probationis; & bene notandum, quod tales Teſtes examinare non poteſt Judex aliunde, & hæc lex concepta eſt verbis negativis, & prohibitivis puta, *examinari non poſſunt*. Unde ſi ſibi datur facultas eos examinandi, eſt cum hac modificatione, puta enormitatis criminis, & impoſſibilitatis ejus probationis; ſequitur proinde, quod non purificatis ambabus conditionibus, Judex non habet in hoc juriſdictionem, & ita talium depoſitiones ſunt ipſo jure nullæ, & nihil operantur, ut in pari caſu legis prohibitivæ diximus ſupra *Tit. Teſtes. n. 84.*

Quod porro dicatur crimen enorme dictum eſt *Tit. Teſtes. n. 95.* ſed in hoc caſu, non quodvis enorme accipiendum eſt, ſed quod inter enormia graviora computatur, ut crimen læſæ Majeſtatis, proditio patriæ, homicidium, veneficium, & hujuſmodi; ratio eſt, quia magna debet eſſe cauſa, ut jura naturæ habeat violare Pater, & contra Filium teſtificari. In tali autem caſu teſtimonium prædictorum evadit ne integrum? Reſpondeo, quod ſi eſt contra Reum, & ipſi renitentes ſe oſtenderunt ad ſe examinandos, eſt integerrimum. Quia ſuſpicio falſitatis, quæ cadit in talibus eſt, quia præſumuntur ex affectione erga Reum, non vera dicturi ad ipſius favorem; quod ſi contra eum deponant, ceſſat radicitus præſumptio falſitatis.

Dixi autem, ſi ipſi renitentes ſe oſtenderunt ad ſe præſentandos ad examen; quia ſi libenter, & pene ultronei, vocati ſe præſentent, oritur ſuſpicio falſitatis contra Reum; quia ſtante naturali affectione, quæ oritur ex conſanguinitate, nemo abſque magna cauſa, (quantumvis in delicto contra Rempublicam,) inclinatur ad nocendum Conſanguineo; & hæc cauſa perſonalis eſt, puta vel inimicitia contra Conſanguineum; vel ſpes potiendi hæreditate

ſua

ſua; vel rivalitas in Magiſtratu, Officio, Prælaturæ, & ſimilibus. Si ergo alacriter, & libenter contra eum teſtificatur, ſignum eſt, ipſum æquo animo non eſſe erga Reum, & aliqua paſſione laborare, ob quam ipſius dictis ſit fides minuenda. Hoc autem (ſicut etiam judicare de enormitate criminis, & impoſſibilitate probationis) arbitrarium eſt Judici, qui tamen debet eſſe bene cautus in pronunciando ſuper talibus, dum decretat examinandum eſſe Rei Conſanguineum, ex eo, quod crimen enorme, & alio modo improbabile ſit, ne detur anſa Advocato impugnandi decretum, ut irrationabile, & depoſitionem ut nullam, ut ſæpe evenit.

96. *Quidquid ſit, nunquam Pater contra Filium examinari rogatur, niſi de expreſſo conſenſu Reverendiſſimi Patris Generalis, &c.* Amor Patris deſcendit in Filium, & quod Pater damnum Filio inferat contra totum jus naturæ eſt. Prodigium obedientiæ erga Deum fuit, quod *Abraham* ſtrinxerit gladium in necem Filii, & magna fuit ipſa cauſa, nempe expreſſum mandatum Dei. Magna vero eſſe debet cauſa, ut Pater contra Filium teſtificando, ipſi noceat, nec ulla poteſt eſſe talis, niſi totius Reipublicæ bonum; cum enim quiſquis ordine naturæ magis teneatur diligere ſe, quam proximum, etiam Filium; & quiſquis, etiam privatus, ſit membrum Reipublicæ; liquet, quod bonum Reipublicæ eſt bonum ſui, qui illius eſt pars; & ſequitur, quod, ex ſola contemplatione hujus boni, poteſt poſtponi bonum Filio volitum. Sed tali, vel ſimili cauſa non eſt contentus *Textus*, ſed ait: *Quidquid ſit*, de cœteris, nempe Fratribus, Nepotibus, conſanguineis, &c. *nunquam Pater contra Filium examinari cogatur, niſi* (& notandum eſt, quod dicit) *de expreſſo* (& intelligendum etiam patente, & in ſcriptis, ut de eo inſerto in proceſſu appareat) *conſenſu Reverendiſſimi Patris Generalis*; & hoc rationabiliter, tanti ponderis enim caſus non eſt ſolius Judicis arbitrio committendus, ſed ſupremi in Religione Judicis maturitate diſcutiendus.

97. Sed eſt ne par ratio de examinando Filio contra Patrem? Dico quod ſic, licet enim naturaliter non ita Patrem diligat Filius, ſicut hunc Pater; tamen urgetur Filius præcepto Divino honorandi Patrem, & non poteſt Judex cogere Filium ad tranſgrediendum hoc mandatum, & eſſe inhonorum Patri contra eum teſtificando; & hoc etiam ſi Pater in hoc conſentiat, ut voluit *Decianus Reſp.* 48. *nu.* 16. *volum.* 3. Niſi maxima ſubſit, & par cauſa, in qua etiam Pater contra Filium poſſit examinari. Quod ſi *Textus* noſter de ſolo Patre contra Filium locutus eſt, hoc ideo eſt, quia facilius evenire poteſt, quod Reus ſit filius ingreſſus Religionem in adoleſcentia, Patre adhuc ſuperſtite in ſæculo; quam quod, Filio exiſtente in ſæculo, Pater grandævus ad clauſtra tranſierit, & Reus ſit; vel quod Pater, & Filius ambo Religioſi ſint, quod etiam (quantumvis raro) accidiſſe legimus. Tamen ſi caſus eveniret, ita requireretur expreſſus conſenſus Generalis ad examinandum Filium contra Patrem, ſicut vice verſa in *Textu* præſcribitur.

98. *Depoſitiones Teſtium, iis prius lectæ*, (& ſi Teſtis illiteratus eſt, etiam lingua vernacula explicatæ ſibi ab eodem *Notario* eſſe debent Judicis interrogationes, quæ latine ſcribuntur) *ſubſcribantur, vel ſigno Crucis, ſi ſcribere neſciverint, notentur ab iiſdem Teſtibus, additis ſubſcriptionibus Judicis, & Scribæ*. In Curiis ſæcularibus apponitur tantum ſubſcriptio *Notarii*, forte quia talis eſt perſona publica, ſolemniter creata, & ad hoc inſtituta, ut ejus ſcriptura fidem faciat, quod non eſt in noſtro *Scribu* ad unam tantum cauſam deputato, licet in ea æqualem reportet fidem ſicut publicus *Notarius*. Tamen quia *Textus* hoc præſcribit, etiam Judex ſubſignare debet. Eſt hoc de ſolemnitate, & diſpoſitio eſt mere directiva, ita ut ſi ex incidenti Judex depoſitioni non ſubſcripſiſſet, non per hoc ſua vi careret ſcriptum teſtimonium; eſt etiam ſolemnitas, quod deſcribatur locus loci, in quo ſcribitur proceſſus, puta dicendo: *in camera prima, cui titulus S. Petrus, ſita in dormitorio communi verſus meridiem Conventus*; Sed debet *Notarius exprimere locum in quo examen inſtituitur*, puta Conventum. Ratio hujus eſt, quia Judex extra territorium ſuum propriam juriſdictionem coactivam, valide exercere non poteſt: debet enim quiſque contentus eſſe ſua juriſdictione, quæ finibus territorii ſui limitatur, & rerum officia turbarentur, ſi diſtinctæ non eſſent juriſdictiones, & earum termini ex *l. final. ff. de Juriſd. omn. Jud. l. Quicunque. C. de Exuſt. lib.* 12. *cap.* 1. *cau.* 9. *quæſt.* 2. *cap. Placuit.* 7. *quæſt.* 1. *Gloſſ. in Clement. unic. de For. comp. in princip.* Si ergo Judex Regularis extra territorium ſuum juriſdictionem vellet exercere interloquendo, examinando, &c. ſententiando, actus illi, facti in loco non ſuo, eſſent facti abſque juriſdictione, & ita nulliter. Territorium autem Judicis Regularis eſt proprius Conventus, & extra ipſius fines juriſdictionis exercitium habere non poteſt valide, aut licite. Ad hoc ergo, ut conſtet de validitate examinis debet adnotari locus, puta Conventus, in quo factum fuit; nempe ubi Judex juriſdictionem ſuam valide exercet.

99. Verum eſt, quod ſi permittatur ſibi a Judice territorii alieni, puta ab Epiſcopo in ſua Diœceſi, aut Superiore in ſuo Monaſterio, actus judiciales facere; actus illi ex tali permiſſione eſſent validi, ut ſcribit *Paulus de Caſtro conſ.* 203. *num.* 2. *verſ. Reſpondeo. vol.* 1. Et ſic, in facti contingentia, ſi eſſet examinandus aliquis Teſtis Sæcularis, aut in domo ſua, quia detinetur infirmitate; aut in Eccleſia, ubi refugiatus ob metum Curiæ habitat; debet Judex Regularis petere ab Epiſcopo, vel ejus Vicario, facultatem examinandi in territorio ſuo, & hoc in ſcriptis, & in proceſſu inſerere, ad hoc, ut de validitate examinis, ratione loci, conſtet. Verum eſt, quod ſufficit petita, licet minime obtineatur; ad hoc, ut teſtimonia ſint valida. Ratio eſt, quia ex Clementina *unic. de For. compet.* §. *Volumus*, habetur, quod Epiſcopi Expulſi poſſint contra Expulſores procedere in Diœceſi aliena tribunal erigendo, petita ad hoc Diœceſani licentia, quam ſi obtinere non poſſunt, tamen valent, ut præfertur, procedere: Provinciales autem, ut *Tit. Quid. num.* 14. dictum eſt, comparantur Archiepiſcopis, vel ad minus Epiſcopis. Sequitur ergo, quod ex identitate rationis extenditur ad Provinciales, & Viſitatores diſpoſitio prædictæ Clementinæ latæ pro Epiſcopis, & ita valeat licentia petita, licet non obtenta; & ex pari ratione, diſpoſitio prædictæ Clementinæ extendatur etiam ad Judices Regulares.

100. *Si autem ipſi Teſtes aliquid addi, vel minui, vel declarari juſſerint, antequam ſubſcribatur depoſitio, ex integro apponendum erit, & per extenſum*; hoc eſt non debet jam ſcripta depoſitio deleri, aut in aliquo alterari ne videatur a *Notario* alteratum inſtrumentum criminale, puta proceſſus. Sed in fine examinis ſcribenda *ex integro, & per extenſum* eſt voluntas ipſius Teſtis, hoc modo: *& lecta præfata N. Teſti, ut ſupra, ſibi prius ſua depoſitione, voluit addere, quod, &c.* vel *voluit delere, quod ſupra inadvertenter dixit*; *puta, quod, &c.* vel *voluit ſe melius declarare circa, &c. proinde dixit, quod, &c.* Praxim autem in Parte ſecunda, Deo dante, deſcribemus.

TEX-

Digitized by Google

TEXTUS.

§. XIV. Ordinem, & peritiam in examinando Teſtes Judex nmnino oſtendat non animum captioſum, & fallacem, ſed ad veritatem funditus cruendam accommodatum. Incipiat ab univerſalioribus, & levioribus, & nnn ſtatim ad immediata deveniat. Poterit uti illis circumſtantiis, quibus utuntur Confeſſarii, nimirum: *Quis*, *quid*, *ubi*, *quibus auxiliis*, *cur*, *quomodo*, *quando*. Procuret, ut prnbationes luce meridiana clariores appareant, quales in criminalibus requiruntur. Ante examen moneat Teſtem de obligatione, quam habet ad dicendam veritatem, & qualis Deo, Juſtitiæ, & Proximo injuria irrogatur, dum veritas tacetur, & mendacium in judicio profertur.

SUMMARIUM.

101. *Ordinem, & peritiam examinandi babeat Judex.*
Judicis peritia in quo conſiſtat?
Sinceritatem debet babere Judex.
102. *Ordo interrogandi eſt ab univerſalibus ad particularia.*
Probationes debent eſſe clariores luce meridiana.
Claritas teſtimoniorum dupiiciter accipitur.
Dicta Teſtium debent eſſe concludentia neceſſario.
103. *Teſtis examinandus prius monendus.*
Teſtis falſum dicens ſemper aliquem lædit.

COMMENTARIUS.

101. Diximus alias, multa in Judice deſiderari, ad hoc, ut bene ſuo munere fungatur. Sed præ cœteris maxime corde ſibi eſſe debet integritas, nou tantum, ut juſtitiam non obliquet corruptus paſſione aliqua amoris, aut odii, aut avaritiæ; ſed etiam, nt veritatem ingeninſa, & licita ſagacitate inveſtiget, ne innocentem, cum oſfenſione juſtitiæ gravet, neve Reum impunitum, cum damno Reipnblicæ, dimittat. Ad hoc ergo, quod feliciter in veritatis cognitionem deveniat, *ordinem, & peritiam in examinando Teſtes Judex omnino oſtendat*. De ordine inſra proſequitur: *peritiam* vero hic intelligit perfectam intelligentiam muneris ſui; ita ut non hæſitanter, non obſcure, aut involute Teſtem interroget, ſed cum firmitudine, authoritate, & claritate. Teſtis enim, qui forte in animo ſuo, non aperire veritatem ſtatuerat, majeſtate Judicis confuſus mutat conſilium: & ſi hærentem Judicem vidit in interrogando, addit ſibi animnm in reſpondendo, non pro veritate, ſed pro paſſione, vel commodo: & ſi Judex imperitus obſcura interrogat, Teſtis ſagax intricate deponit. Peritiam ergo oſtendat Judex *non animum captioſum, & fallacem, ſed ad veritatem funditus eruendam accomodatum*. Sinceritas, & veritatis percipiendæ ſtudium, propria ipſi eſſe debent, & hanc pandere habet interrogando, ut percipiat Teſtis, Judicem non affectare aliud, quam veritatem ſcire. Nam ſi præſeferat animnm capiendi, aut ſallendi Teſtem in verbis, ant æquivocis ludens, aut mendacia confingens, poteſt Teſtis iiſdem artibns uti & Judicis diligentiam eludere.

102. *Incipiat ab univerſalioribus, & levioribus, & non ſtatim ad immediata veniat*. Nunc de ordine interrogandi tractat, & quia examen Teſtis non eſt niſi ad habendam ſcientiam de crimine; oportet proinde procedere in eo illo ordine, quo regulatur intellectus pro acquiſitione ſcientiæ. Teſte autem Philoſopho, progreſſus ſcientiæ eſt ab univerſalibus ad particnlaria; ita debet eſſe interrogando. Oportet enim incipere a generalioribus, & ab iis ad particularia deſcendere, non vero *ſtatim ad immediata* devenire. *Poterit* vero ad hunc ingreſſum ſervandum *uti iis circumſtantiis, qsibus utuntur Confeſſarii: Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando*. Hæc non egent explicatione, cum ſatis clara ſint; potius eſſet dandum exemplum, ut in hac arte Tyrones poſſent diſcere. At quia in Secunda Parte dabimus exempla, & formam interrogationis Teſtium, & Rei; illuc Lectorem remittimus. *Procuret, ut probationes luce meridiana clariores appareant, quales in criminalibus requiruntur*. Hoc enim textualiter habetur in jure *l. final. C. de probat. ubi Gothofr. litt. P.* & eſt hyperboles, ut notat *Gothofredus*, qui alias multas in jure contentas ibi adducit. Sed ſciendum, quod claritas probationis attenditur dupliciter; puta reſpectu perſonarum, quæ teſtificantur, quæ debent eſſe claræ, ut nulla exceptio ipſas obnubilet; claræ item reſpectu dictorum, nempe, ut dicant Teſtes, ſic eſſe, quia facto intervenerunt, quodque illud propriis ſenſibus perceperunt, & adducendo cauſas ſcientiæ, quæ non concludant de poſſibili, aut conjecturaliter, ſed demonſtrative, & neceſſario, ut eum lege, *Non hoc. C. Unde legit.* ſcribunt *Marſil. Rubr. de Probat. num. 250. Bertaz. conſ. 3. n. 16. & conſ. 283. num. 6. Guazzin. Defenſ. 33. cap. 14. n. 2. apud Sgroi par. 7. cap. 2. n. 15.*

103. *Ante tamen moneat Teſtem de obligatione, quam habet ad dicendam veritatem*; ſub mortali enim culpa ipſam aperire tenetur, & *qualis Deo*, quem in Teſtem jurando vocavit: *qualis* item *Juſtitiæ* publicæ, & Reipublicæ bono, noxam delinquentium tacendo: *qualis* pariter *Judici*, quem mendaciis fallit: *qualis* tandem *Proximo*, quem gravat, *injuria irrogatur, dum veritas tacetur, & mendacium in judicio profertur*. Sive enim Reum gravet, ſive non gravet falſo excuſando, aut, quod ſcit, tacendo, ſemper Teſtis aliquem lædit; puta, vel Deum perjurio contemptum; vel Rempublicam, in qua Sontes per eum impuniti evadunt; vel Proximum, quem aggravat mendacio; & ſemper ſic lædit animam ſuam, quam peccato vinculat.

I. Quæritur: Quænam ſint a Judice ante receptionem Teſtium præſtanda?

SUMMARIUM.

104. *Quæ ſint a Judice obſervanda ante receptionem Teſtium.*
Admonitio circa Juramentum.
De Ameno Pract. Crim. Par. 1.
Teſtis reſpondere debet viva voce, & non in ſcriptis.
Teſtis præſens poteſt ſcribere ſuam depoſitionem, & Judici præſentare.
105. *Teſtes interrogandi ſunt ſingillatim, & ſoli, & ſecreto.*

Examen Teſtium examinatorum ſimul eſt nullum.
Nullus præter Judicem, & Notarium debet intervenire examini Teſtium.
Judex in examinando Teſtes debet loqui pro Reo.

104. RESpondeo: quod præter ea, quæ ſupra tradita ſunt ex *Textu*, multa debet præſtare Judex eirca Teſtes, quæ ſingillatim recenſebimus. *Primum* eſt, quod in monitione Teſtis debet illi aperire, quod juramentum, quod ſibi fert, ſive exhibet, cadit ſuper veritate dicenda, tam pro, quam contra Reum, & proinde eſt obligatus integraliter dicere quidquid facit ad illius condemnationem, aut abſolutionem. *Secundum* eſt, quod Teſtis deponat viva voce, non vero in ſeriptis ex *cap. Teſtes. 3. qu. 9. cap. Relatum. 5. qu. 2. junct. gloſ. in verb. Teſtimonium.* Quandoquidem ſcriptis atteſtationibus, licet juramento firmatis, quamvis atteſtans optimæ eſſet famæ, in judicio nihil creditur ex *cap. Tua nos. de Cohab. Cler. & mul. l. Salam. cap. de Teſt. & Ricc. Prax. Reſol.* 401. *par.* 1. cum ſit judicandum Teſtibus, non teſtimoniis. Quod vero Teſtis præſens, & interrogatos a Judice, reſpondeat ſcripto ad ſingulam interrogationem, hoc eſt de ſolemnitate, aut apicibus juris, ut voluit *Fagnad. in Decal. lib.* 8. *cap.* 40. *nu.* 6. *poſt Felin. Cavara. & Sayr.* Et revera *Canones*, qui reſpuunt teſtimonia in ſcriptis, debent intelligi de illis Teſtibus, qui abſentes ſunt a loco Judicii, & teſtimonia ſua, ſive atteſtationes ad Judicea mittunt; non vero, quod Teſtes, coram Judice interrogati, nequeant ſcripto reſpondere. Etenim ſi Teſtes ſint periti, & docti, audita interrogatione Judicis, poſſunt ſuam depoſitionem ſcripto mandare, & Judici legere, & eam inter acta inſerere ex *Felin. in cap.* 29. *num.* 11. *verſ. Fallit quarto. de Teſt. & Derian. de Probat. lib.* 1. *cap.* 47. *num.* 80. Quod ſi Judex non ſit plene per eam inſtructus, poteſt per novas interrogationes de circumſtantiis plene edoceri.

105. *Tertium* eſt, quod unuſquiſque Teſtis per ſe & ſingillatim ſingulariter interrogetur, & excipiatur, ut habent *cap. Venerabili. junct. gloſ. in verb. Examinare. de Teſt. cap. Inquiſitionis. de Accuſat. l. Nullam. C. de Teſt.* Unde examen Teſtium ſimul examinatorum eſt nullum, ut tenuerunt *Speculator 1 tit. de Teſt. §. Nunc tractandum. verſ. Sed pone. & Guazzin. Defen.* 14. *cap.* 2. *num.* 6. Et ratio eſt, quia unus poteſt ſequi dictum alterius, cujus depoſitionem audivit, & ita fieri cum alio plene conteſtis ad Reum gravandum. Nec alia perſona debet intervenire examini, quam Judex, & *Notarius*; quia ab ejus præſentia poſſet impediri Teſtis, aut metu, aut alia de cauſa, in ſimpliciter aperienda veritate: vel talis perſona, audita depoſitione unius, poſſet alios Teſtes inſtruere, cum præjudicio Rei, aut Fiſci. Et tandem debet examinare Teſtes ſuper omni eo, ſuper quo poteſt Teſtis reprobari, redarguendo ipſum, & quaſi pro Reo loqueretur Judex, impugnare ipſius dicta, ad hoc, ut Teſtis magis claram reddat cauſam dicti ſui. Et ſi videt in dictis ipſius varietatem, aut contrarietatem, ſuper hac redarguat ipſum, ut vel contraria conciliet, vel varietatem concordet; ſin minus cognoſcat Judex, quam infirma ſit fides illi adhibenda.

II. Quæritur: Quænam requiruntur, ut Teſtes inhabiles poſſint admitti?

S U M M A R I U M.

106. *Teſtes inhabiles, ut poſſint admitti, quæ requirantur.*
Teſtes inhabiles admittuntur ad probandam ſubſtantiam delicti, non ad indicia.
Pariter ad probandum indicium violentum.
In Inquiſitione poſſunt adhiberi Teſtes inhabiles, non in Accuſatione.

106. RESpondeo: quod ultra ea, quæ ſupra diximus, nempe de caſibus *exceptis*, de *juramento*, & de *tortura* danda Teſtibus inhabilibus; requiritur primo, quod adhibeantur ad comprobandam ſubſtantiam delicti, non autem ad probanda adminicula, ut vult *Farinacius quæſt.* 37. *nu.* 18. & 32. & *quæſt.* 62. *num.* 387. *apud Sgral par.* 4. *cap.* 3. *num.* 33. Si autem ſint talia indicia, quæ violentam faciant præſumptionem; puto quod in his probandis utique poſſint inhabiles adhiberi, ſi aliter veritas haberi non poteſt. Ratio eſt, quia illa a jure habentur loco ſubſtantialis ipſius delicti; ut ſequeſtratio in camera clauſa, aut cubatio adoleſcentis, cum puella, quæ probant fornicationem tantum, quantum ſi viſi fuiſſent actualiter commiſceri; quia ſunt violentæ præſumptiones juris, & de jure. Unde tales reputantur æquales ſubſtantiæ ipſius delicti. Pariter poſſunt ſolummodo adhiberi in cauſa, in qua Judex ex officio procedit; non vero, quando eſt per viam Accuſationis, ut ajunt *Bajard. ad Clar. quæſt.* 24. *nu.* 122. & *Grammat. Conſ.* 45. *num.* 12. Accuſator enim ſive publicam, ſive propriam proſequatur injuriam debet producere Teſtes integros. Excipitur tamen crimen Hæreſis, ob ſui immanitatem, ut ſcribit *Maſcardus de Probat. concl.* 857. *nu.* 30. & 31. *lib.* 2. & eadem ex cauſa, puto admittendos eſſe etiam in caſu Accuſationis de crimine læſæ Majeſtatis, ſaltem in primo capite.

III. Quæritur: Quantum probent Teſtes inhabiles?

S U M M A R I U M.

107. *Teſtes inhabiles, quantum probent?*
Admiſſi, apud Nos, non faciunt ex ſe ſemiplenam probationem.
Adminiculis juvandus Teſtis inhabilis, & quibus?
108. *Dua cauſæ, ob quas Socius criminis repellitur.*
Exemplum de Socio criminis.

107. RESpondeo: quod ſuppoſito, quod ſupra diximus, puta, quod apud Nos Teſtes, quoquomodo inhabiles de jure humano, paſſim admittantur, & admitti debeant; & quod etiam habeant purgare maculam inhabilitatis per torturam, ut ſuo loco dicemus; Teſtes tales deponentes non faciunt ex ſe ſemiplenam probationem, ſicut faciunt Teſtes omni exceptione majores: & hanc ſententiam poſt *Gloſſam in l. Etiam Matris. ff. de Probat.* tenent *Alex. Marſil. Gramm. Roland. Gomez.* & alii apud *Sgrai par.* 4. *cap.* 2. *num.* 34. *verſ. Sed contrarium. Coarial. verb. Teſt. Miſcellan. Reſol.* 7. *n.* 1. & apud eum *Gigas. Farinac. Caren. & Giurb. Boſſ. tit. de Indic. & conſiderat. ant. tort. num.* 150. & *ibi Butrigar. Alex. & Bald. in l. Parentes. col.* 2. *C. de Teſt. & alii quamplurimi.* Et ſic unus Teſtis inhabilis admiſſus cum tortura, non facit ex ſe probationem, quæ ſufficiat ad Rei torturam; unde, ad hoc, quod probet ad torturam, oportet, quod adjuvetur per alia adminiculum-

minicula. Et quænam erunt iſta? Dico, quod ſunt, non ſolum alia indicia, & conjecturæ, ſed etiam alii Teſtes, licet ſint inhabiles, & Socii criminis.

108. Et circa hanc materiam de Socio criminis ſubtiliter eſt advertendum, quod duæ potiſſimum ſunt rationes, ob quas ejus teſtimonium infirmatur. Una eſt infamia ratione criminis; alia eſt ſuſpicio, quæ oritur ex præſumptione falſitatis deponendæ ab eo, vel aggravando illum, contra quem deponit; vel quia ſperat reportare commodum ex hoc, quod alium Coreum in eodem delicto involvat: puta, quia iſte habet Patronos, ſeu Amicos potentes, qui vel proceſſum facient ſopire, vel Judicem authoritate, vel muneribus pervertent, vel pœnam minuent. Si ergo ſecunda cauſa, quæ potior eſt, in caſu particulari ceſſet; purgata infamia per torturam, ſi non evadit plene integer, profecto magnum robur præ cæteris debet ejus teſtimonium habere: ita ut quodvia aliud, quamvis leve, adminiculum debeat ſufficere ad ſupplendum illum parvum defectum, & reddendum omnino integrum. Do caſum gratia claritatis. Accuſantur *Cajus*, & *Sejus* de furto, & ambo ſunt gregarii, & pauperes perſonæ, & in illa regione peregrini, nec habent amicitiam cum aliquo Potente, a quo ullus ipſorum poſſit juvari. *Cajus* confitetur de plano delictum, & complicem revelat *Sejum*, quem nullo modo gravat, utpote dicendo ſe fuiſſe ab illo ſeductum; aut plus eſſe furatum; aut fores domus fregiſſe, &c. Sed ſimpliciter facit de illo crimine Reum. Torquetur *Cajus* ad purgandam infamiam; & perſiſtit in eadem confeſſione: profecto ſi non redditur plene ex hoc integer, tamen ex levi quovis adminiculo talis redditur. Supponi autem debet aliquod indicium præcedens, ſine quo nequivit *Cajus* interrogari; ſi ergo tale indicium ſit, quod ex ſe ſemiplene probet; & ultra hoc aliud leve, per quod parvus defectus *Caji* ſuppleri poſſit, *Cajus* evadit integer, & poterit *Sejus* complex non tantum torqueri, ſed etiam condemnari, quia ex dicto *Caji*, qui evadit integer ex levi adminiculo ſibi adjuncto, ſemiplena ſit probatio: cui addita alia ſemiplena probatione reſultante ex indicio, quod diximus, redditur plena probatio ſufficiens ad condemnationem, non quidem ordinariam, ſed extraordinariam.

IV. Quæritur: Quantum probent Teſtes de auditu?

SUMMARIUM.

109. *Teſtis de auditu, quantum probet?*
Teſtis de auditu alieno, quis?
Teſtis de auditu proprio probat delictum, quod in ſono conſiſtit: vel ſi res non eſt auditui improportionata.

110. *Quæ requirantur ut Teſtis ex auditu perſonam probet?*
Exempla practica.
Audibile debet habere neceſſariam conſequentiam cum perſona delinquente.
Probatio Teſtis de auditu eſt Judici arbitraria.

111. *Teſtis de auditu alieno, facit indicium.*
Confeſſio extrajudicialis probata facit indicium ad torturam.
Teſtis de auditu alterius, qui dixit ſe vidiſſe delictum, non probat niſi famam.
Duo Teſtes de auditu alterius, cum adminiculis, faciunt ad torturam in atrociſſimis.
Sed in hoc caſu plura requiruntur, & quæ?

109. Reſpondeo diſtinguendo: Vel enim loquimur de *auditu proprio*, per quem Teſtes delictum perceperunt; vel de auditu ab ore alterius, qui vel delictum dixit ſe commiſiſſe, vel dixit ſe delictum vidiſſe; & dicitur hoc modo Teſtis *de auditu alieno*. Quo ad primum dico, quod ſi ſubſtantia delicti, ſive indicii, poteſt per auditum percipi, imo eſt objectum proprium auditus, ut eſt *Blaſphemia, Contumelia in alium prolata, &c.* Teſtis perfecte probat, ſicut Teſtis de viſu probat ea, quæ per viſum percipiuntur; & in hoc nulla eſt inter *Doctores* diſcrepantia. Pariter probat, ſi res, de qua deponit, non eſt omnino auditui improportionata: ut ſi media tabula, vel non craſſo pariete audiretur, quod duo luderent tabulis, ludo, qui Italice dicitur *allo Sbaraglino*, aut *Tavola Reale*, vel *Toccatiglio*. Quia, ſi Teſtis in camera vicina, & contigua, maxime noctis tempore, percipit auditu ſtrepitum taxillorum, qui agitantur in fritillo, & projiciunt ſuper tabulam luſoriam; & ſtrepitum calculorum, qui tranſportantur de loco ad locum; ſciatque Teſtis in illa camera alium non adeſſe, quam *Cajum*, & *Sejum*; liquet, quod legitime probat *Cajum*, & *Sejum* luſiſſe tabulis: & ſimiliter dicendum eſt de actu carnali inter Virum, & Mulierem; aut aliter, quando delictum non eſt omnino auditui improportionatum, ut dicunt communiter *Myſinger. in cap. Præterea. n. 50. de Teſt. ubi Barboſ. num. 4. Maſcard. de Probat. Concl. 62. & 452. n. 9. Pena. Direct. Inquiſit. par. 3. quæſt. 72. Paſtromus. apud Sgroi. par. 4. cap. 6. num. 8.*

110. Advertendum eſt autem in hoc quod oportet, quod audibile, (per quod Teſtis deponit ſuper facto determinatæ perſonæ, ad hoc ut probet) neceſſario inferat tale factum ex ſe, vel quod habeat aliud adminiculum, per quod conjungatur cum tali facto, vel perſona. Ex.gr. Si auditur ſonus Tubæ, Campanæ, aut Cytharæ; certe, quia iſti tres ſoni differentes inter ſe ſunt, & unus nequit eſſe niſi ab uno inſtrumento (non enim ſonus Campanæ poteſt a Tuba, aut Cytharæ a Campana eſſe) ſi auditur ſonus Cytharæ, neceſſario infertur, Cythara pulſata eſt. In hoc ergo caſu bene probat Teſtis da auditu; at ſi idem audibile poteſt eſſe a diverſis inſtrumentis, perſonis, actibus, &c. requiritur adminiculum aliquod, puta viſus, notitiæ, &c. Exemplum eſſe poteſt, ſi audiatur in Conventu ſonus regulatus Cytharæ, & Teſtis ſciat, quod ſolus *Cajus* reperitur, qui novit pſallere in Cythara; audito ſono probatur, quod *Cajus* pulſavit Cytharam: & hic intervenit adminiculum notitiæ, puta, quod *Cajus* ſolus Cytharædus eſt in Conventu. Pariter audiuntur duo ludentes in camera, a qua exiens Teſtis, reliquit ibi ſolos *Cajum*, & *Sejum* nec alium vidit ingreſſum in cameram, nec potuit ingredi, non viſus ab eo; hic probabit, quod *Cajus*, & *Sejus* luſerunt, quia intervenit aliud adminiculum, puta ſcientiæ, quod nullus alius ibi erat. Oportet ergo, quod Judex conſideret, an audibile habeat neceſſariam conſequentiam, & connexionem cum facto, vel perſona ad hoc, ut probetur, quod intenditur; aliter, non probat Teſtis ex auditu, ſed facit pro adminiculo. Et per hoc, ſi deponit, quod audivit *Cajum* loquentem, vel clamantem, ſi eum non vidit, aut ſciat in illa camera alium non adfuiſſe, quam *Cajum*, non bene probat, licet dicat ſibi notam eſſe vocem, aut clamorem *Caji*: tum quia multi habent vocem ſimilem; tum quia poteſt vox, & modus loquendi ab alio ita perfecte imitari, ut unus pro alio accipiatur. Talis autem Teſtis probatio remittitur arbitrio Judicis, ut habetur *cap. Præterea. ubi Ca-*

naniſt. communiter, de Teſt. Menoch. de Arbitr. caſ. 475. num. 19. apud Paſſerin. Pract. qu. 14. n. 125. & iſti Teſtes non probant plene; & unus non ſufficit ad interrogandum Reum; & a fortiori ad ipſum torquendum, & pariter duo minime ſufficiunt ad condemnandum, ut ſcribunt *Farinar. quæſt. 69. n. 183. apud Bitt. quæſt. 49. num. 31. Barboſ. in cap. Tam litteris, num. 3. de Teſt.*

111. Teſtis autem *de audita alieno*, ſi eſt circa dictum a Reo, puta, quod ipſe commiſit crimen, non probat delictum, ſed tantum judicium delicti. Nam tale dictum Rei eſt mera confeſſio extrajudicialis, quæ probata eſſe debet per duos Teſtes integros, ut faciat ſemiplenam probationem ſufficientem ad torturam, ut multis citatis probat *Sgroi. par. 5. cap. 3. num. 20.* Non tamen plene delictum probat; attentu maxime, quod multi *Thraſones*, & Milites glorioſi, jactant ſe aliquando feciſſe, quod neque ſomniarunt, Sed de hac re alibi dicetur. Si vero eſt de dicto ab alio, qui delicto interfuit, vel dicitur delicto interfuiſſe; Teſtes de *audita aliena* nihil probant regulariter, niſi famam, ſi de ea examinentur, nec faciunt indicium, Tamen in crimine aſſaſſinii, & proinde etiam in aliis atrociſſimis, de quibus par eſt ratio, duo Teſtes de auditu, concurrentibus aliis adminiculis, ſufficiunt ad torturam, ut docet *Farinar. qu. 69. n. 19.* Cum his conditionibus tamen; Primo, ut etiam interrogati, nominent perſonas, a quibus audierunt; Secundo, quod hæ perſonæ habeantur pro viris integris; Tertio, quod ſint plures, quam unus: Quarto, quod delictum per ſenſum proprium perceperint; Quinto, quod audierint ab illis perſonis ante litem conteſtatam; Sexto, quod dicant, ſe credere illud, quod audierunt; ut ſcribit *Pacianus de Probat. lib. 1. cap. 9. a n. 37. ad 42.* Quando autem illi, a quibus audierunt, eſſent perſonæ eminentes, integræ, aut juramento dictum ſuum confirmaſſent; Teſtes duo de auditu debent facere majorem probationem, quam ſemiplenam. Unde, concurrentibus aliis gravibus judiciis, credo, quod ſufficiant ad condemnationem, ſaltem ad pœnam extraordinariam; quia eminentia ſtatus, vel interventus juramenti in ſic dicentibus, debet aliquod plus operari, quam dictum virorum quidem integræ fidei, non tamen qualificatæ conditionis.

V. Quæritur: Quid ſit, & quid agendum cum Teſte corrupto?

S V M M A R I U M.

112. *Quis ſit Teſtis corruptus?*
Subornatus, & corruptus idem ſunt,
Subornatio, quomodo probetur?
Teſtis ad Tegendam conſpirationem citatus, fugiens poſt citationem præſumitur ſubornatus.
113. *Corrupto uno Teſte, cenſentur corrupti omnes.*
Duo Teſtes deponentes de ſubornatione faciunt indicium ad torturam contra Subornantem.
Teſtis probatus falſus præſumitur ſubornatus.

112. Reſpondeo: quod Teſtis corruptus idem eſt cum Teſte ſubornato: & eſt ille, qui prece, vel pretio falſum deponit, vel deponere eſt paratus, dicendo contra, aut tacendo veritatem. Probari autem poteſt talis, vel per litteras Subornatoris ad eum ſcriptas; vel per Teſtes, qui ſubornationi fuerunt præſentes; ſin minus indiciis, conjecturis, & præſumptionibus, ut docent *Guidopap. conſ. 73. per tot. Maſcard. concl. 1340. n. 1. Merta deciſ. 117. apud Sgroi. par. 4. cap. 13. num. 14.* Proinde, ſi Teſtis citatus ad detegendam conſpicationem, aut ſubornationem, fugam arripiat; præſumitur falſum dixiſſe ob ſubornationem, ex *Jul. Chartar. deciſ. 90. n. 45.* Sicut etiam ſi requiſitus a Judice, ad ſe præſentandum examini, renuat comparere.

113. Cum vero reperitur corruptus aliquis Teſtis productus a Parte, ſive Accuſatore, cæteri Teſtes pariter ab eodem præſentati, præſumuntur corrupti, & nihil probant, ut ſcribunt *Ruyn. conſ. 36. n. 9. lib. 4. Guidopap. conſ. 75. vol. 2. in fin. Maſcard. concl. 1340. n. 6.* & *Farinac. q. 67. n. 256.* Quod, ſi duo Teſtes falſum depoſuerint, & dixerint, ſe ideo falſum dixiſſe, quia ab alio fuere ſubornati; magna controverſia inter *Doctores* eſt, an ipſis, utpote perjuris, ſit credendum, & an poſſit contra Subornantem procedi? Tamen quidquid ſit de jure, dicunt *Farinac., qu. 45. n. 1. & ſeq. Boer. deciſ. 319. n. 5. Boſſ. de Indic. n. 159.* & *Theſaur. deciſ. Foreaſ. 15. nu. 4. lib. 1.* quod de conſuetudine faciunt indicium ad torturam, niſi aliquod relevans ad ſui exonus adduxerit: Imo etiam unus ſubornatus, concurrente aliquo adminiculo urgenti, ſufficit ad formandum indicium ad torturam, ut ſcribit *Julius Clarus; §. Falſum. verſ. Subornans. in fin.* debet tamen dictum talium Teſtium confirmari in tortura. Quando autem aliquis Teſtis productus a Parte, probatur per legitimas probationes, quod falſum depoſuerit, præſumitur ſubornatus ab eo, qui produxit illum. Unde, ſi accedit confeſſio Teſtis ſubornati facta in tormentis, & commodum, quod oriebatur ex falſa depoſitione ſavore Subornantis; non ſolum oritur indicium ad torturam, ſed facit pluſquam ſemiplenam probationem: Et ille, qui ipſum produxit, tenetur pœna falſi, etiam ſine interrogatione ulla ſibi facta a Judice, *An velit tali Teſte uti?* de qua interrogatione loquuntur *Clarus d. §. Falſum. n. 25. Guazzin. Defenſ. 28. cap. 14.* & *Cavalr. de Brach. Reg. par. 6. nu. 218. apud Sgroi. par. 4. cap. 13. n. 12.* & debet fieri caſu, quo aliquod falſum inſtrumentum in judicio exhibeatur.

VI. Quæritur: Quid requiratur ad hoc, quod Teſtis legitime examinetur?

S V M M A R I U M.

114. *Examen legitimum Teſtium, quæ requirat?*
Non eſt neceſſe, quod Judex ſit Superior Actoris, nec Teſtis.
Requiritur juriſdictio Judicis in cauſa.
115. *Examen coram Judice incompetenti eſt nullum.*
Acta facta ab Epiſcopo, ſive a Judice Laico, non probant in judicio regulari.
Confeſſio a Regulari de delicto facta coram Epiſcopo eſt nulla.
116. *Ut Epiſcopus poſſit punire Regularem, quæ requirantur?*
Superior Regularis non tenetur exequi ſententiam latam ab Epiſcopo contra Subditum Regularem.
Judex Delinquentis tenetur exequi ſententiam latam a Judice delicti.
117. *Proceſſus factus a Judice Laico contra Regularem, valet ad inquirendum in ſpecie.*
Sed non ad torquendum.
118. *Confeſſio facta a Regulari coram Epiſcopo cenſetur extorta per vim, & metum.*

119. *Ju-*

119. *Judex Regularis, ad quem tranſmiſſus eſt proceſſus contra Subditum ſuum a Judice incompetenti, debet novum proceſſum inſtruere.*

Epiſcopus inſtans apud Superiorem Regularem, ut Subditum ſuum puniat, eſt verus Accuſator.

Corpus delicti probatum in una fora, valet pro omnibus.

120. *Corpus delicti inſeparabile a Delinquente, debet probari a Judice Regulari, nec valet ejus probatio facta ab alio Judice incompetente.*

Modus incipiendi proceſſum ex actibus a Judice incompetente tranſmiſſis.

Examen factum a Teſtibus in alio judicio non eſt ſibi legendum.

Examinis illius lectura eſſet ſuggeſtio.

114. RESPONDEO: quod ad legitimum examen Teſtium requiritur, quod Judex ſit competens. Porro competentia hæc non requirit, quod Judex ſit Superior Actoris, quia Actor poteſt eſſe Eccleſiaſticus contra Reum, & coram Judice, ambobus Laicis; nec tamen Judex tunc in Actorem habet juriſdictionem. Neque requiritur, quod Teſtis ſit Subditus Judicis; quia, ut ſupra dictum eſt, Judex etiam Regularis, poteſt valide examinare Teſtes Laicos, & Clericos Sæculares, & Regulares Ordinis non ſui, qui tamen ejus Subditi non ſunt. Sufficit ergo, quod Judex habeat juriſdictionem in cauſa, quam cognoſcit, ut tradit *Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 15. art. 1. num. 2.* & hoc eſt, quando Reus prætenſus eſt Subditus illius, & cauſa non eſt altiori Tribunali reſervata, ut crimen Hæreſis.

115. Sequitur ergo, quod Teſtium examen coram Judice incompetente factum, nullum eſt; nec valet ad damnandum, neque ad torquendum Reum, ſed neque ad inquirendum in ſpecie contra illum, ſed eſt ſicut denunciatio, ſeu querela, ut textualiter habetur in Decretali *cap. At ſi Clerici. de Judic. cap. Ad audientiam. de Conſuet. l. final. C. Si non a compet. Jud.* Unde oportet, quod Judex competens novum proceſſum inſtruat. Hinc deducitur reſolutio caſus, qui poteſt uſu venire: & eſt, dato, quod Regularis extra clauſtra delinquat, Epiſcopus vero, (extra caſus, in quibus procedere poteſt, ut *Delegatus Apoſtolicus*,) in Curia ſua proceſſum inſtruat, & crimen probet: utrum Teſtes, examinati apud Epiſcopum, probent contra Regularem, vel etiam confeſſio criminis facta a Reo Regulari coram Epiſcopo valeat, ita ut Superior Regularis poſſit tali proceſſu uti ad ſententiandum illum? Et quod dicitur de Epiſcopo, intelligendum etiam eſt de Judice Laico. Et ad hoc reſolutive dico, quod non: quia Teſtes illi ſunt examinati a Judice non ſuo; Judex enim Laicus, ſive Epiſcopus non habet juriſdictionem in illa cauſa, quia Reus non eſt ejus Subditus, & proinde nihil probant; neque etiam confeſſio ipſius Rei ipſi nocet in ordine ad puniri a ſuo Superiore, ut habet *Textus* expreſſus ſupracitatæ *Decretalis*, & ita concludunt *Roderic. Compend. Reſol. 62. n. 8. Peyrin. tom. 3. cap. 2. num. 32. Dian. par. 3. tract. 2. Reſol. 132. Donat. par. 2. tract. 13. quæſt. 55. Paſſerin. de Stat. homin. qu. 189. art. 8. n. 515. & Trib. Regul. q. 15. art. 1. n. 8.*

116. Nec facit, quod delictum fuerit commiſſum extra clauſtra, & videatur, quod Epiſcopus vigore *Tridentini* poſſit illum punire: quia hoc non eſt abſolute verum; ſed tantum, quando Superior Regularis monitus ab Epiſcopo, ut puniat, punire negligit. Ita enim habet *Concilium ſeſſ. 25. cap. 14. de Regul. Regularis, non Subditus Epiſcopo, qui intra Clauſtra Monaſterii degit, & extra ea ita notorie deliquerit, ut Populo ſcandalo ſit, Epiſcopo inſtante, a ſuo Superiore, juxta tempus ab Epiſcopo præfigendum, ſevere puniatur, ac de punitione Epiſcopum certiorem faciat, ſin minus a ſuo Superiore Officio privetur, & Delinquens ab Epiſcopo puniri poſſit.* Ex quibus verbis manifeſte apparet, quod ad hoc, quod Epiſcopus valide poſſit in Regularem procedere, quatuor cumulativa requiruntur; nempe, quod *notorie deliquerit*; quod *extra Clauſtra*; quod *Populo ſcandalo ſit*; & quod *expiraverit tempus aſſignatum ab Epiſcopo ipſius Superiori ad puniendum, & non punierit*. Sequitur ergo, quod ſi Epiſcopus, (ut frequenter aſſolet, maxime contra Regulares, qui ſunt pecunioſi, & a quibus nonnulli Officiales Curiæ Epiſcopalis impinguantur, ut taceant, & ſepeliatur proceſſus) contra Regularem procedat; non ſolum Teſtium examen, & etiam Rei confeſſio, ſed omnia acta penitus nulla ſunt. Et ſi Epiſcopus proceſſum tranſmiſerit ad Superiorem Regularem, & forte etiam cum Sententia condemnatoria Rei, non tenetur Superior exequi Sententiam illam, aut tali proceſſui inniti, quia nulla ſunt.

Nec valet, quod quis ratione loci, in quo commiſit delictum, ſortiatur forum Judicis loci delicti, & Judex Delinquentis teneatur exequi ſententiam ab illo prolatam, ut dicitur in jure. *cap. Poſtulaſti junct. Gloſ. in V. Exceptio. de For. compet. cap. final. eo. tit. l. A. Divo. §. In criminibus ff. de Re jud.* Quia hoc ideo determinatur, quia Judex Delinquentis abeſt, & diſtat aliquando multum a loco delicti, nec de facili poteſt ſe conferre illuc, ad ſumendas informationes, quas nihilominus judicialiter capere non poſſet in *Diœceſi* aliena: Ideo ne delicta impunita remaneant, ſubvenit jus, ut Epiſcopus delicti Sententiam ferat, & Epiſcopus Delinquentis illam exequatur. Non ſic autem in caſu noſtro; quia Superior Regularis eſt in eodem loco delicti, ubi inquirere poteſt, & punire, & ita ceſſat ratio dans jus Epiſcopo procedendi in alio caſu.

117. Quid ergo operari debet proceſſus factus a Judice incompetenti ſive Eccleſiaſtico, ſive Laico? Dico, quod facit ad hoc, quod Superior Regularis poſſit devenire ad inquiſitionem ſpecialem contra Subditum ſuum: quia, ex talis proceſſus publicatione, remanet infamatus, & infamia eſt ſufficienter probata ex ventre illius proceſſus. Sed poterit ne immediate Reum conſtituere, & in caſu negationis ipſum torquere ex probationibus Teſtium in illo proceſſu examinatorum? Dico, quod non: quia, ut dictum eſt, tale examen nullum eſt, proinde nihil probat; ad dandam autem torturam Reo, requiritur ſaltem ſemiplena probatio, ut notum eſt, & Teſtis, examinatus coram Judice incompetente, non probat, ut dicunt jura. *l. final. C. de Teſt. l. 3. §. Item Divus. ff. eo. tit. & Butr. in cap. 1. n. 2. de Teſt. cogen.* Nec talibus Teſtibus debet Judex Regularis integram fidem dare: Ut enim non ſemel in facti contingentia vidi, ut plurimum ſunt falſi, corrupti, & ab iiſdem Curialibus Sæcularibus per ſuggeſtiones ſubornati, ut Reus gravetur, & ab eo ipſi lucrum percipiant in ſopiendo proceſſu. Nec pariter faceret ad torturam ipſamet confeſſio Rei facta coram illo Judice incompetente; quia nulla eſt, & per eam nequit Clericus *aliquatenus condemnari*, ut dicit Decretalis *cap. At ſi Clerici. Extra de Judic. Aliquatenus* autem *condemnaretur*, ſi ex decreto Judicis torqueretur.

118. Sed nonne talis confeſſio, licet judicialiter legitima non ſit, eſt ſaltem extrajudicialiter facta? Debet ergo ſufficere ad torturam, quia extrajudicialis confeſſio ad torturam valet, ut ſupra diximus. Dico, quod non: quia talis confeſſio per vim, & metum cenſetur extorta, & ideo ad torturam non facit, ut

dicunt

dicunt *Abb. in cap. At ſi Clerici. n.14. ubi Butr. n.28. Aret. num. 25. & 26. Bero. n.16. de Judic. apud Paſſerin. de Sent. homin. qu. 189. art. 8. num. 516.* Nullus enim Regularis, niſi vi coactus, coram alieno Judice ſe ſiſtit: Et ſi delictum confitetur, hoc facit, ut dimittatur ab illo Tribunali (a quo contra jus vexatur, & ſcit non poſſe ab eo puniri) & ad ſuum legitimum Superiorem remittatur, a quo juſte judicabitur, & coram quo poterit, ſine impenſis, tueri ſe: quod non potuiſſet in illo Tribunali, propter avaritiam, & cupiditatem Curialium, qui aliquando non juſtitiam ſitiunt, ſed aurum.

119. Dum igitur neque dicta Teſtium, neque Rei confeſſio aliquid valeat, debet Judex Regularis novum proceſſum incipere per modum denunciationis. Epiſcopus enim, ſive Judex Laicus, ad ipſum acta coram ſe tranſmittens, ſuccedit loco Denunciatoris; imo Epiſcopus *inſtans* ad preſcriptum *Concilii* eſt verus Accuſator. Corpus autem delicti permanentis, utpote homicidium, vulnus, falſum inſtrumentum, &c. ubi probatur Corpus delicti ſeparatum a Delinquente, poteſt compulſare Judex Regularis ab actis alterius; nec eſt neceſſe, quod ipſe conſtare ſciat de tali corpore. Quandoquidem actus ille fuit validus, quia Judex loci delicti legitime poteſt, & debet inquirere de delicto, & de eo facere conſtare; quia ad illud habet jus, licet non habeat jus ad Delinquentem. Et ita videmus, quod, ſi occiſus eſt Laicus, & ignoretur Homicida, Judex Laicus viſitat Corpus delicti: Si autem inquirendo reperit Delinquentem eſſe Clericum, levat manum a proceſſu, & indicat Curiæ Eccleſiaſticæ, quæ tamen utitur *Viſa, & reperto facto* per Judicem Laicum; ſuppoſito, quod occiſus a multo tempore ſit tumulatus, & nova recognitio fieri nequeat. Et ita Corpus delicti probatum in uno foro, valet pro omnibus foris.

120. Si vero Corpus delicti probari nequit ſeparatum a Delinquente, ut Adulterium, Blaſphemia, & ſimilia crimina non relinquentia veſtigium poſt ſe; probatio delicti facta coram Judice incompetente, quia de neceſſitate involvit perſonam, ad quam jus non habet, nulla eſt, coram Judice competente: Et proinde ipſe debet de novo examinare Teſtes, & per eos probare, tum delictum, tum Delinquentem, novum fabricando proceſſum, ut docent *Ambroſin. tract. de Immunit. Eccl. cap. 11. num. 2. Farinac. quæſt. 2. num. 43. Guazzin. Defenſ. 20. cap. 9. num. 29. apud Paſſerin. Trib. Regul. qu. 15. art. 1. num. 14.* Proinde incipiendus eſt proceſſus tanquam per viam Accuſationis, præmittendo: quod *Cum D. Judex N. tranſmiſerit ad eum quædam acta in ſuo Tribunali, quæ ibi inſeruntur, & incipiunt, &c. & deſinunt, &c. ex quibus apparet Fratrem N. eſſe Reum de delicto, &c. ideo, ad inſtantiam illius Judicis procedendo, decrevit ad debitam inquiſitionem judicialem deſcendere.* Et creato *Notario*, ut diximus alias, debet probationem corporis delicti, ex actis ſibi præſentatis compulſare, ſi tamen eſt delictum relinquens veſtigium poſt ſe. Si autem non probatur Corpus delicti, niſi probetur ſimul Delinquens; incipiat examen Teſtium, & alia, prout ſolet in aliis proceſſibus, & proſequatur. Formam autem horum omnium dabimus in Secunda Parte. Debet vero Judex Teſtes, habita ſui Superioris licentia, ut ſuo loco diximus, examinare.

Et hic adverto, quod Judex ad petitionem illorum Teſtium, & multo minus ſponte ſua, non debet illi facere legi ſuas depoſitiones in alio examine factas coram Judice incompetente; quia licet hoc poſſit quando Teſtis repetitus petit ſibi legi ſuam primam depoſitionem, non tamen ita eſt in hoc caſu. Et ratio eſt; quia Teſtis fuit in primo examine a Judice competente interrogatus; & proinde coram eodem repetitus, poteſt confirmare, quod dixit, & ſe ad illud remittere. In caſu autem noſtro examen nullum eſt, & coram tali Judice eſt veluti quid extrajudicialiter dictum; & ſicuti, ſi Judex ante Teſtis interrogationem diceret ipſi id, quod extrajudicialiter Judex ipſe audiviſſet, evaderet interrogatio ejus ſuggeſtiva annullans proceſſum (quia tali modo videretur inſinuare Teſti quid cupiat, ut ille deponat); ita eſſet interpretative ſuggeſtio lectura talis examinis, per quam inſtrueretur quid dicere deberet: & hoc evaderet multo fortius, ſi ſponte Judex depoſitionem legi faceret in faciem Teſtis. Et revera attenta falſitate Teſtium, quam experimento didici vigere in aliquibus Tribunalibus Sæcularibus, maxime in caſibus ſimilibus; periculoſiſſimum juſtitiæ eſt talem lecturam ſibi facere, quia eſt quodammodo eos de novo inſtruere, ut eandem falſitatem, quam ſemel depoſuerunt inſtructi, iterum confirment. Præterquamquod, tollitur in parte modus ſe defendendi Reo, qui poteſt illa duo examina inter ſe confrontare, & inventa contrarietate excipere contra Teſtes de falſo, quod non poteſt evenire, ſi Teſti examen primum legatur, & illud integraliter confirmet, ſive ſe ad illud remittat.

VII. Quæritur: A quo ſint Teſtes examinandi?

S V M M A R I V M.

121. *Teſtes, a quo examinandi?*
Examinari debent a Judice in cauſa criminali.
Hoc non eſt ſubſtantiale juris.
Si, apud nos, Teſtes examinentur a Notario, valet proceſſus.
Si Judex nequit perſonaliter examinare Teſtes, quid agendum?
122. *Remiſſio quid ſit, cui, & a quo facienda?*
Litteræ Remiſſoriales, quæ?
Judex cui dantur Remiſſoriales, poteſt compelli ad eas exequendas.
Praxis formandi Remiſſoriales, remiſſive.
123. *Litteræ Commiſſoriales, quando, & cui dandæ?*

121. Reſpondeo, quod ex *Authentico. Apud eloquentiſſimum* habetur, quod Teſtes debent examinari coram *Judice* in criminalibus: & ibi notat *Gothofredus in verb. Judices C. de Fid. inſtr.* quod non poteſt fieri Teſtium examinandorum remiſſio. Tamen hoc non eſt juris ſubſtantiale ex *Bict. qu. 55. nu. 81.*: quod patet ex hoc; quod praxis Curiarum contrarium ſervat, & Teſtes paſſim a *Notariis* criminalibus, ex *Judicis* commiſſione, examinantur. Unde cum a Nobis, non ſervanda ſint ea, quæ ad juris ſubſtantiam non pertinent; non vitiaretur proceſſus, ſi Teſtes a *Notario*, ſive Scriba examinarentur. Uſus tamen *Religionis*, qui & ſervandus eſt, obtinuit, ut a *Judice* examinentur. Poſſunt tamen dari caſus, in quibus hoc nequeat *Judex*: Si quidem Teſtes ſint in aliena Provincia longinqua, nec poſſunt de facili haberi, & negotium urget; aut ſunt abſentes, infirmi, neceſſario occupati, quia concionantur, aut publice legunt, nec *Judex* laborans podagra, poteſt ad eos ire, &c. Quid ergo tunc faciendum?

122. Dico, quod *Judex* poteſt uti *Remiſſione*, aut *Commiſſione*. Remiſſio autem non eſt, niſi petitio

tio facta a *Judice* alteri juriſdictionem habenti extra territorium *Judicis* petentis. Proinde remiſſio non fit niſi *Judici*, ſive *Prælato*, qui juriſdictionem ordinariam habet. Caſu quo ergo aliquid ſit præſtandum per viam juris, quod non poteſt fieri a *Judice*, quia illud negotium præſtandum eſt in alieno territorio, in quo juriſdictionem non babet, iſte negotium remittit ad *Judicem* territorii illius, ab eo præſtandum; ut viſitatio Corporis delicti, examen Teſtium, confrontatio ſcripturarum in Archivio exiſtentium, compulſatio ſcripturæ authenticæ a libris publicis, &c. Et litteræ, quibus petit, inſtat, aut rogat *Judicem* illum, dicuntur *Litteræ Remiſſoriales*. Quia autem Fora ſe invicem juvare debent, *Judex* requiſitus debet exequi id, de quo ab alio rogatur; & ſi non exequitur, peccat, & poteſt compelli, non quidem a Requirente, ſed a Superiore Requiſiti, & ad inſtantiam Requirentis, ut ſcripſit *Paſſerinus in cap. Romanus. §. Contrahentes. a num.* 161. *de For. comp. in* 6. *& Trib. Regul. quæſt.* 15. *num.* 20. *in fin.* Praxis porro eſt, quod, ſi ex. gr. ſit examinandus Teſtis alienæ Provinciæ, *Judex* ſive Ordinarius ſit, ſive Delegatus, debet articulos formare, ſuper quibus interrogari debet Teſtis (formam autem dabimus in ſecunda Parte); & ipſos ſigillatos tranſmittere ad Provincialem Superiorem illius Provinciæ, in qua eſt Teſtis, ipſum rogando, ut illum examinet, & authenticam copiam, manu ipſius Teſtis firmatam, ad ſe tranſmittat. Totum autem hoc factum debet in proceſſu regiſtrare, exinde receptum examen in actis inſerere.

123. Si autem Teſtis ſit Subditus *Judicis*, & non poteſt ille ad ſe venire, neque iſte ad illum ire, illius examen poteſt committere ſive *Notario*, ſive alteri Subdito ſuo, dando illi litteras *Commiſſoriales*: in quibus detur facultas examinandi talem Teſtem nominatim, & injungatur Teſti per ſanctam obedientiam, ut tali Commiſſario obediat in ſpectantibus ad illud examen, & veritatem dicat; pariterque articulos, & interrogatoria Commiſſario debet dare, ut ſuper iis Teſtem examinet; & tandem examen ipſum in actis inſerere.

VIII. Quæritur: Quot, & quales Teſtes, & quoties poſſit Judex examinare?

SUMMARIUM.

124. *Quando agitur de crimine publico, cumulatur Inquiſitio ex Officio cum ea, quæ fit ad inſtantiam Partis.*
Judex ex Officio rejicere debet Teſtes inhabiles ab Accuſatore productos.
Accuſatorem producentem Teſtes inhabiles, Judex ab Accuſatione divertat.
Teſtes alios, præter productos ab Accuſatore, ſi ſunt informati, debet Judex examinare ex Officio.
Hoc fallit in Delegato ad cauſam particularem, in qua procedatur per Accuſationem.
125. *Teſtium numerum reſecare debet Judex.*
Plures quam duos examinare, ad Reum convincendum, bonum eſt.
Numerus Teſtium, quando dicatur ſuperfluus?
126. *Teſtes toties, quoties voluerit, poteſt Judex examinare.*

124. RESpondeo: quod in criminalibus, in quibus agitur de publico bono juſtitiæ vindicativæ, poteſt cumulari modus procedendi per viam Inquiſitionis, & ex Officio, cum Accuſatione, ſive ad Partis inſtantiam. Hinc eſt, quod quando accuſatur Religioſus de crimine, eſto quod Accuſator ex ſui parte acceptam injuriam remittat, & apud Judicem inſtet, ne amplius proceſſum continuet, ſed Reo parcat: quantumvis Judici conſtet Accuſatorem, non ex prævaricatione, ſed ex bono motu patientiæ, & charitatis, hoc petere; tamen nequit deſiſtere a proceſſu, ſed debet ex Officio illum proſequi; vel ſaltem Reum ad aliorum exemplum aliqua pœna mulctare. Cum ergo Judex procedens ſic per viam Accuſationis, ſimul etiam ex officio procedat, ſi Accuſator aliquos Teſtes inhabiles ſibi præſentet, debet Judex ex officio illos rejicere. Proinde, quando Accuſator libellum Accuſationis præſentat Judici, & inſtat, ut procedat, & Teſtes, quos debet examinare producit; ſi eos videt Judex manifeſte inhabiles, debet, ſi non ex juſtitia, ſaltem ex charitate, monere Accuſatorem, ut deſiſtat, ne cogatur ſuccumbere pœnæ talionis non probando, ut tradit *Bellegrand. tract.* 4. *quæſt.* 3. *num.* 8. *apud Paſſerin. Trib. Regul. quæſt.* 15. *art.* 6. *n.* 86. cum tales Teſtes inhabiles ſint, & cum teneatur Judex ex officio rejicera. Sequitur pariter ex dato fundamento, quod Judex tenetur examinare, non tantum eos Teſtes, qui ſibi proponuntur ab Accuſatore, ſed etiam alios, quos ſupponit probabiliter eſſe de facto informatos. Ratio enim ipſius officii eſt, quaquaverſum documenta conquirere, quibus crimina, ſi ſunt commiſſa, probentur, ac compeſcantur ad Reipublicæ utilitatem. Verum tamen eſt, quod hoc fallit in *Delegato* ad cauſam particularem, in qua proceditur per viam Accuſationis. Quia cum iſte ex officio Judex ordinarius non ſit, non habet unde poſſit legitimare vocationem Teſtium, qui nec ſunt ab Accuſatore producti, nec ab aliis Teſtibus vocati: Ad eum enim tantum ſpectat illos examinare, quos Accuſator proponit, ut ipſi juſtitiam miniſtret, non vero de delicto per alios inquirere, cum ad eum non ſpectet crimina caſtigare. Imo oriretur rationabiliter contra eum præſumptio, quod eſſet partialis accuſatoris; cum laboraret pro eo in quærendis mediis, quæ ille neſciebat, ad ſuum intentum probandum.

125. Circa numerum Teſtium autem, ſciendum, quod, ut alias dictum eſt, duo Teſtes totaliter integri plene probant, & convincunt: unde alii regulariter eſſent ſuperflui. Sed quia multoties Reus proponit exceptiones, quas Judex nunquam cogitavit, & Teſtium integritas diminuitur, & crimen non plene remanet probatum; ideo plures quam duos examinare debet: præſertim, quando per viam Accuſationis inquirit. Licet enim reſecare Teſtium multitudinem concedatur Judici ſummarie procedenti, ut dicitur in *Clementina Sæpe de verb. ſignif.*; tamen debet intelligi de Teſtibus ſuperfluis, non vero de neceſſariis ad probationem. Si ergo aliquos ab Accuſatore productos, vidit Judex plene probare, debet aliquem alium ex iiſdem productis ad ſuperabundantiam examinare; ut ſi contra aliquem fiat exceptio, illius defectus per alium ſuppleatur: cæteros autem poteſt reſecare. Sed, ſi vidit non probatum intentum, omnes ab Accuſante productos, etiam ſi eſſent centum, examinare debet, donec crimen probetur. Nec iſte numerus, licet magnus, dicitur ſuperabundans; quia tunc tale eſt, quando duo, vel tres jam bene probaſſent; & tunc alii ſunt vere ſuperflui, & dimittendi.

126. Non reſtringitur tandem Judex ad examinandum Teſtes una vice tantum, ſed poteſt toties, quoties opus eſſe judicaverit, eos examinare.

IX. Quæ-

IX. Quæritur: An, & quando debeat admitti Teſtis relative reſpondens?

SUMMARIUM.

127. *Teſtis relative reſpondens, quando dicatur?*
Se referens ad primum examen probat.
Primum examen debet legi Teſti, ſi petat.
Remiſſio ad primum examen, quando fallat?
Quando reexaminatur Teſtis ſuſpectus de falſo, non eſt illi legendum primum examen.

128. *Remittere ſe ad dictum alterius non poteſt Teſtis.*
Se taliter remittens nihil probat.
Teſtis non poteſt ſe remittere ad ſcripturam, remiſſive.

127. RESpondetur: quod triplici modo poteſt dici Teſtis *reſpondere relative*; puta ſe referendo, vel ad primum examen, vel ad dictum alterius Teſtis, vel ad ſcripturam. De primo modo dico, quod in Teſtis repetitione, ſi ille petit ſibi legi primum examen, & proteſtetur: quod *ſi ſibi non legatur, & in hoc ſecunda depoſuerit aliquod contrarium primo, ex nunc pro tunc, ſecundum dictum corrigit, & vult valere primum, quia tunc magis recordabatur ex memoria recenti facti, de quo modo, ob lapſum temporis, & interjecta negotia, non plene recordatur*; talis proteſtatio, & remiſſio ad primum examen ſubſiſtit, & rationabilis eſt: & petitio facta a Teſte, ut primum examen ſibi legatur, debet exaudiri, ut habetur ex *Textu* infra *Tit. Patronus. §. final.* Verum tamen eſt, quod hoc, puta remiſſio ad primum examen, fallit in multis caſibus; puta quando primum examen eſt nullum, aut ex incumpetentia Judicis, aut ex juramento non præſtito, vel alia ex cauſa invalidante depoſitionem. Pariter, quando denuo examinatur ad hoc, ut habeatur declaratio alicujus dicti in prima depoſitione. Inſuper quando Teſtis examinatus ab Arbitris repetitur coram Judice ordinario; ſive examinatus in judicio ſummario repetendus eſt in plenario. Amplius, quando Teſtis ſuſpectus eſt, quod fuerit ſubornatus, aut falſum depoſuerit: & in hoc ultimo caſu, non ſolum non poteſt ſe referre ad primum examen, ſed etiam Judex debet illi denegare lecturam illius, ne per illud denuo in falſitate manuteneatur inſtructus. Et tunc non valet ejus præmiſſa proteſtatio, quod nempe intendit ſecundum dictum corrigere, ſi fuerit contrarium primo: Etenim, ſi Judex habet fundatum indicium ſuæ falſitatis, poteſt legitime præſumere; talem proteſtationem eſſe ad effectum celandi falſitatem, & ſubornationem; proinde poteſt illi nullo modo credere, imo magis radicari in præſumptione falſitatis. Supradictas autem limitationes tradunt *Menochius de Arbitr. Caſ.* 109. & alii *cit. a Farinac. q. 66. num. 39. & ſeqq. Paſſerin. qu. 15. art. 7. n. 90. Trib. Regul.*

128. Quantum ad ſecundum dico, quod Teſtis nullo modo poteſt ſe remittere ad dictum alterius, ſed debet ipſe ex ſe deponere ſuper iis, quæ proprio ſenſu percepit, cum omnibus ſuis qualitatibus de tempore, loco, modo, perſonis, per extenſum, juxta Judicis interrogationem. Et licet aliqui dicant, quod poſſit a *Notario*, antequam examinetur, legi depoſitio alterius Teſtis, & ipſe poſſit ad eam ſe remittere, & illam in totum confirmare, & quod ſit juris ſolemnitas, quod ſecundus Teſtis per extenſum examinetur, & quod in aliquibus Curiis ita practicetur; tamen reſolute aſſero, omnia hæc falſa eſſe, & malefacta. Quia Teſtis ita ſe remittens nihil probat, ut paſſim ſcribunt *Butr. Hoſtien. Zabarell. in cap. Nihil. de Verb. ſign. Boſſ. Corr. Speculat. Viv. Felin.* quos dat. *Farinac. quæſt.* 80. *n.* 99. *&* 103. *apud Bill. qu.* 53. *num.* 7. Præterea, ſi Judex vel per ſe, vel per Notarium ſuum præveniret reſponſionem Teſtis, & diceret: *Mihi fuit dictum, quod factum tali, & tali modo fuit, eſt ne verum?* profecto talis interrogatio eſſet ſuggeſtiva, & totum proceſſum vitiaret. Quare ergo non erit dicenda ſuggeſtio lectura examinis alterius Teſtis, qua poteſt inſtrui iſte, de quo deponeret? Profecto, ſi examen illius primi Teſtis eſt contrarium Fiſco, non eſt ita fatuus Judex, ut vellet, ipſum legi facere ſecundo Teſti, ne ab illo inſtructus, contra Fiſcum deponeret. Si ergo facit legi, quia facit pro Fiſco, indicat mentem ſuam eſſe, ut etiam ſecundus Teſtis pari modo deponat. Et iſta non erit ſuggeſtio? Et non erit ſubſtantiale, ſed apex juris? Quis ſanæ mentis hoc concedat? Quod ſi in aliquibus Curiis hoc practicatur, erit a Judicibus, qui non crimina, ſed pecuniam quærunt, & non veritatem, ſed aurum venantur. Sed non ita faciunt Judices timentes Deum, & puritatem juſtitiæ pro delicto affectantes.

Quantum autem ad tertium dico, quod nullo modo Teſtis ſe poteſt remittere ad ſcripturam, niſi ſicut ſupra dictum fuit.

TITULUS DECIMUS SEXTUS.

Tortura.

TEXTUS.

§. Examen ingreditur tanquam inſtrumentum ſubſidiarium ad eruendam veritatem. Ejus nomine intelligitur omne corporis afflictivum, ut Carcer, Funis, Taxilli, Sibili, Ignis. Et quoniam hæc tormenta Teſtibus, & Reo, aliquando ſunt communia, reſpiciuntque propalationem veritatis ex ore ipſorum; ideo hic totam tormentorum materiam coacervamus. Tormentum Funis non datur nec Teſtibus, nec Reis, niſi in atrociſſimis, & graviſſimis delictis ſuperius adnotatis, prudentis Judicis arbitrio, & de conſilio Patrum. Tempus hujus tormenti ſpatium unius horæ non debet excedere; & ſi, juxta delicti atrocitatem, Torturam replicari opus fuerit, ea, ultra tres vices ad ſummum, replicari non poteſt: Ita tamen, ut prima vice quadrantem horæ contingat; ſecunda medietatem; tertia integram horam. Et ſi præterea ſceleris immanitas exigat Funem quaſſari debere, id ſemel, bis, aut ter, pro qualibet vice, leviter tamen, fieri poſſe conceditur.

SUM-

S V M M A R I V M.

1\. *Ratia procedendi.*
Tortura eſt remediam eruendæ veritatis.
Tarmenta vocantur in jure Quæſtiones.
Tortura eſt omne corporis afflictivam.
2\. *Tormenta funis, Taxillor am, & ſibilorum.*
3\. *Tortura etiam eſt, quæ torquet animum.*
Animum, quæ torqueant?
4\. *Torturæ genus adhibere, eſt Judici arbitrariam.*
Nova tormeata non exrogitet Judex.
Si ex exceſſu tarmentoram Reas moreretar, Judex in dolo teoeretur de homicidio.
Et ſine dolo teneretur de calpa.
5\. *Quibas caſibus poſſit Judex novis tormentis ati?*
Tormentum tamen debet eſſe ſecuram.
Tormeatum per ova indurata calida.
6\. *Statutam Religionis pro tarmentis dandis.*
Tortura non adhibenda, niſi pro delictis atrocibas, & gravioribus.
Flagellatio noa debet excedere ſpatiom duorum Miſerere.
Flagellatio, in quibus Provinciis eſt in uſu?
Noa adhibenda ubi non eſt in uſu.
Laici Sæculares non poſſunt adhiberi ad torqaendas Religioſos, excepta tarmento Funis.
7\. *Cautela adhibenda circa flagellationem.*
Crimen debet eſſe noa quoquomodo atrox, *ſed ſaperlative.*
Judex Regularis poteſt ex ſe nova tormenta exeogitare, non tamen adhibere apud Nos, abſqae Diffinitorio.
8\. *Funis non dandus eſt Reo, niſi atrociſſimi delicti.*
Textas emendandus.
Tortara ita gravis Teſti non datur, ſieat Reo.
Regalaribas mitior Tortura danda, quam Sæcularibus.
9\. *Perjurium Teſtis, & contumacia, eſt ejuſdem gravitatis in omnibus delictis.*
Præſumptio major, aut minor falſitatis in Teſte, augere, vel minuere intenſionem torturæ debet.
Arbitriam Judicis regulandum a prudentia.
10\. *Prudentia Judicis pro ſeligenda Tortara, ad quid debet reſpicere?*
11\. *Tortura Funis non poteſt excedere horam.*
Tortura uſque ad tres vices dari poteſt.
Tres vices copulatæ debent integrare horam.
In atrociſſimis datar per horam, & quadrantem.
Torturæ decretæ ſpatium in tria intervalla dividere, eſt arbitrarium Judici.
12\. *Funis quaſſari poteſt in delicto immani.*
Sed debent adeſſe indicia vehementia.
Species Torturæ dependet a ſpecie delicti, & ejas intenſio, aut duratio a qualitate indiciorum.
Quaſſatio levis, quomodo intelligenda?

COMMENTARIUS.

1\. CUM anta Torturam debeant Reo defenſiones dari, ut notum eſt; debitus ordo requirebat, ut prius de Defenſionibus, quam de Tortura *Textos* tractaret. Sed quia voluit in hoc Titulo totam tractationem Torturæ tradere, cum ipſa ſit communis Teſtibus, & Reo; poſtquam de Teſtibus locutus eſt, aggreditur loqui de Tortura. Dicit ergo: *Tartura examen ingreditar tanquam remedium ſubſidiariam ad eruendam veritatem*; & hoc non tantum a Reo, ſed etiam a Teſtibus. Si enim iſti Contrarii, Vacillantes, aut Falſi in dictis ſuis ſint; torqueri debent, ut infra dicemus, ad hoc, ut dent reſponſum ſecundum veritatem. Pariter, ſi inhabiles ſint ratione infamiæ, torquendi ſunt, ut, purgata per Torturam inhabilitate, evadant integra eorum teſtimonia, & per hæc magis veritas comprobetur. Et ideo in jure *Tit. de Quæſt. ff. lib.* 48. *& in Cod. lib.* 9. *tit.* 41. tormenta dicuntur *Quæſtiones*, quia per ea quæritur de criminis veritate. Sciendum porro, quod *ejus nomine intelligitur omne corporis afflictivum; ut Carcer, Funis: Taxilli, Sibili, Ignis*: adde Jejunia, Subtractio obſonii, ſive vini, Flagellatio, Prohibitio exeundi a Conventu, Reclusio in cella, & ſimilia.

2\. Funis tormentum communiſſime uſitatur in omnibus Curiis, ſed periculoſum eſt, niſi a peritis detur, qui noverint bene ligare manus, & poſtea reaptare brachia luxata. Proinde inferius cavetur in *Textu*, quod non detur, niſi cum aſſiſtentia *Periti*, & *Medici*. Modus ipſius eſt, ligatis poſt terga manibus, fune trochleæ immiſſo, elevare hominem a terra, itaut pedibus eam non tangat. Taxillorum vero nomine, ut ex *Dyoniſ. Gothofr. in l. Aut facta. §. 8. ff. de Pæn.* ſcribit *Sanctar. de Pæn. cap.* 5. *quæſt.* 1. *verſ. Porra quid ſint. fol.* 209. veniunt quædam oſſicula, quæ in pedibus pecorum reperiuntur, & ſunt quemadmodum taxilli luſorii. Et duplici ex cauſa taxilli vocantur; puta quia inſtrumenta illa referunt formam talorum, ut dictum eſt, & etiam quia Talis Reorum applicantur: Mediante enim quodam inſtrumento ad modum forpicis facto, ut valide conſtringere poſſit, oſſicula illa applicantur Talis Patientis, & vocabulo Italico in quibuſdam Curiis vocatur *la Stanghetta*. Sed *Bictus Prax.* 4. c. 127. dicit, quod Taxilli ſunt duo corpora ferrea habentia formam taxillorum, quæ concava ſunt, & applicantur Talis pedum, & comprimuntur valide, adhibita *Stanghetta*, a qua tormentum hoc nomen ſumpſit. *Stanghetta* vero vocatur Italice lignum longum tres, vel quatuor pedes, & craſſum proportionabiliter, complanatum vero in ea parte, qua debet Taxillos premere. Tortor vero aut manibus utrimque ligno appoſitis ipſi incumbit, & premit; vel altera extremitate ligni aſſeri innexa, mediante clavicula, (ita quod poſſit quidem elevari, & deprimi, non tamen ab aſſere dimoveri) alteram premit contra talos: & preſſura hæc violentiſſima eſt; lignum enim illud habet rationem vectis mechanici, per quod vis motrix maxime augetur ad compreſſionem.

Taxilli etiam in aliis Curiis ſunt quidam parvi cubi ferrei, qui referunt figuram Taxillorum: proinde dicuntur Taxilli. Iſti porro applicantur brachiis ultra metacorpum manus, & loro coriaceo fortiter conſtinguntur; per quos nervi, qui ſubtenduntur, compreſſi gravem ſentiunt dolorem. *Sibili* dicuntur bacillo longitudinis palmi unius, & craſſa quantum digitus hominis: ſolent eſſe ferrea, ſed etiam aliquando ſunt è ligno duro, ut buxus, ſive ilex, lævigato tamen, & polito. Iſta inſeruntur inter digitos manus; medium nempe, & annularem; inter indicem, & medium; & inter annularem, & auricularem; ita ut tres ſibili in manu ſingula ſint, & per eos medius, & annularis digiti comprimantur. Alligantur poſtea in ambabus extremitatibus ſibili, & fortiter conſtringuntur, & ſic digiti intercepti maxime dolent. Hoc tamen torturæ genus ſecurum eſt, nec admodum atrox; proinde fœminis ſolet applicari. *Ignis* tormentum, & modus, quo dandum eſt, explicatur paragrapho ſequenti.

3\. Nomine autem Torturæ venire poteſt non tantum, quod torquet corpus, ſed etiam quod torquet animum. Habet enim animus tortores ſuos, & frequenter acriores, quam ſint tortores corporis. Tor-

querere autem ſolet animum conſcientia commiſſi ſceleris, ut canebat *Juvenal. Satyr. 13. verſ. 193. & inde:*

——— Quos diri conſcia facti
Mens habet attonitos, & ſurdo verbere cædit
Occultum quatiente animo tortore flagellum.
Pœna autem vehemens, & multo ſævior illis
Quas, & Cæditius gravis invenit, aut Rhadamantus.
Nocte, dieque ſuum geſtare in pectore Teſtem.

Torquet pariter animum apprehenſio, quam homo habet ex actu, qui licet corpus dolore non afficiet, dedecus tamen, & ignominiam parit, ex qua homo aliquando plus patitur, quam ſi corpore torqueretur: & hoc patet in pœna, quam frequenter dat Sacrum Fidei Tribunal nonnullis Reis, ut præ foribus Eccleſiæ ſtent manu Cereum accenſum tenendo; in illis, qui infami ſpectaculo publice exponuntur, & vulgo dicitur *alla Berlina*; & in *forma pudenda*, ſecundum quam alicubi fit ceſſio bonorum. Si ergo ſimili modo intra clauſtra, aliquis Reus in ignominia poneretur, ut ſi ſine caputio coram Fratribus in Refectorio ſtare cogeretur, aut ſigna probationis deferre, & ſimilia; iſte revera, durante illo tempore, diceretur conſtitutus in Tortura, per quam non in corpore, ſed in animo, ex apprehenſione ignominiæ, torqueretur.

4. Poteſt ergo Judex pro ſui arbitrio ex *l. Quæſtionis modum, ff. de Quæſt.* ſpeciem tormentorum adhibere: Conſulit tamen, & optime, *Julius Clarus q. 64. verſ. Item debet. Berti. Pract. tit. 22. cap. 2. num. 2.* ne Judex exquiſitis, & periculoſis tormentis utatur, ſed iis tantum, quibus uti in ſua Regione conſuetum eſt. Nam, ſi Reus moreretur in tormentis, & Judex exceſſiſſet aut in modo torquendi, aut in genere inuſitato tormenti, & dolus in Judice probaretur, ipſe teneretur de homicidio; & non probato dolo, ſaltem eſſet juſtitiæ obnoxius pro modo culpæ, ut ſcripſit *Bartolus in l. Quæſtionis. num. 1. ff. de Quæſt.*

5. Verum tamen eſt, quod ſi caſus atrociſſimus ſit, & Reus maleficiis ſacrilegis adjutus, ut frequenter evenit, & tormenta conſueta ſperneret, imo rideret; poteſt Judex aliud genus tormenti excogitare, vel tormento in ſua regione inſolito uti. Sed advertere debet, quod tormentum ſit ſecurum, ut per illud cauſetur quidem dolor, dum applicatur, ſed, illo amoto, aut nullum remaneat, aut non valde damnoſum Torturæ ſignum, aut effectus. Et audivi aliquando, quod Genuæ quidam Judex Regularis procedens in caſu atrociſſimi aſſaſſinii, cum vidiſſet Reum tormentum Funis, & Ignis (contra quem ſe muniernt ſortilegiis, ut ſupponebatur) ſpernere; hoc genus tormenti adinvenit. Spoliato Reo, duo ova prius indurata, & in aqua fervida ad extremum calefacta, involvere faciebat in tela linea ſubtili, & ea ſubtus axillas, a quibus prius pilos radere fecerat, Reo applicare, & brachia ad latera comprimere, ſicque per ſpatium unius *Credo* applicata tenere; exinde emovere, poſtmodum alia ova pariter ferventia apponere. Non ſuſtinuit autem Reus tertiam applicationem, ſed crimen confeſſus eſt cum Complicibus, & omnes fuerunt ad triremes damnati. Certe exquiſitiſſimum, (& forte tale, acrius non puto dari ſalvo corpore) fuit tormentum hoc, & non periculoſum. Præter enim actualem dolorem, quem cauſat in actuali applicatione, nihil relinquit in corpore, præter modicam inflammationem, cui facile poteſt linimento refrigeranti ſubveniri; tamen non conſulerem eo uti, niſi in caſu penitus ſimili, puta ultra modum atrociſſimo, & quo conſueta tormenta non proficerent, quia Reus oſtenderet, ſe illis non pati.

6. Pro noſtra Religione, circa tormenta danda, habemus *Statutum Gener. Ord. cap. 7. § 6. n. 17. & 18.* ſic ſonans: *Tortura pro atrocibus, & gravioribus delictis dumtaxat, infligenda eſt. Verum cum non ſatis conſtet, quomodo torquendi ſint Fratres delinquentes, decernimus; quod ſi crimen ſit nefandum, Ignis pœna Rei torqueantur: de reliquis vero criminibus ſuſpecti, nudi, & manibus ligati, per tria intervalla, flagellis, Superioris arbitrio, dire torqueantur, ac pane, & aqua macerentur. Quod ſi crimen atrox fuerit, Judex ad quem cognitio cauſa quovis jure pertinet, aliud tortura genus, arbitrio ſuo, juxta qualitatem delicti, excogitare poſſit.* In hoc autem Statuto adverto primo, non poſſe adhiberi Torturam niſi pro delictis *atrocibus, & gravioribus*, iis nempe, quæ per telam judicialem cognoſcuntur. Et in his etiam cautela adhibenda eſt; prout enim dicitur infra in *Textu*, non eſt torquendus Reus in Cauſa, ubi ſi quis condemnaretur, majorem Tortura pœnam non mereretur: per quæ verba, ut ibi magis explicabitur, non eſt intelligendum, quod nulla adhibeatur Tortura, ſed non talis, quæ adæquet pœnam pro delicto meritam.

Adverto ſecundo, quod per hoc Statutum tanquam Tortura ordinaria ordinatur Flagellatio, quæ ibi deſcribitur, & ponitur etiam a *Chartario de Inter. reo. lib. 4. cap. 2. n. 10.* qui determinat hoc tormentum ad ſpatium duorum *Miſerere*. Talis autem Tortura non eſt in uſu in Italia in noſtra Religione, ſaltem in Provinciis Occidentalibus, licet aliquando uſitetur in Provinciis Regni, & etiam Ultramontanis, in quibus audio, Vicarium Conventus ſolitum eſſe manu ſua publice diſciplinare Fratres paterneliter punitos. Non eſt ergo practicandum in Provinciis, in quibus in uſu non eſt hujuſmodi tormentum; ex re enim inſolita, non inveniret Judex, qui vellet flagellare, ne tanquam Carnifex a cæteris Religioſis indigitaretur: neque in hoc Judici parere teneretur cum propria infamia. Neque per Laicos Sæculares poſſet adminiſtrari ſimilis Tortura; ut enim ſcribit, & bene, *Sanctorus de Pœn. cap. 5. q. 2. verſ. Reſpondeo tertio. fol. 69.* dempto tormento Funis, in quo ex *Textu* adhibendi ſunt periti Laici in defectu Religioſorum, nequeunt Laici adhiberi ad torquendos Religioſos; & aliter facientes incidunt in excommunicationem, ut ibidem addit *Sanctorus*.

7. In locis porro, ubi tale tormentum in uſu eſt, ſcire oportet, quod tria intervalla, quæ præſcribuntur, poſſunt vel una die dari, (niſi ex prima flagellatione ſtigmata, vel plagæ ex verberum crudelitate eſſent relictæ,) vel in tribus diebus, Judicis arbitrio. Sed exiſtimo ſatius eſſe, ſi Judex determinet numerum ictuum, quibus torquendus cædi debet, quia intervalla, ex frequentia, aut raritate ictuum, poſſunt notabiliter variari; ſicut etiam variari contingit valorem ictuum ex vehementia majori, vel minori, qua incutiuntur. Adverto tertio, quod in caſu, quo crimen *Atrox* non quoquomodo, ſed ſuperlative; (vel ex ſui natura, ut Aſſaſſinium, Homicidium, Conſpiratio in mortem Prælati, &c. vel ex magno ſcandalo, ut in Furto famoſo, defloratione Puellæ non viri potentis, &c.) arbitrarium eſt Judici, *ad quem cognitio cauſa quovis jure*, puta ſive Ordinario, ſive Delegato, *pertinet, aliud tortura genus excogitare*: non tamen ex ſe ullum tormentum dare poteſt, *niſi ex conſilio, & conſenſu Diffinitorii Provinciæ*. Judici ergo noſtro ligatæ ſunt manus; ita ut bene poſſit alia tormenta, quam expreſſa in Statutis, & *Textu*, vel uſitata in Religione excogitare, non tamen poteſt ea adhibere abſque Diffinitorio.

8. *Et quoniam hac tormento Teſtibus, & Reo ali-*

quan-

quando ſunt communia, &c. Reddit modo cauſam, propter quam huc congeſſerit totam materiam Torturæ, & circa intelligentiam *Textus* nulla occurrit difficultas. *Tormentum Funis non datur nec Teſtibus, nec Reis niſi in atrociſſimis, & graviſſimis delictis, &c.* Hic debet adverti, quod ſenſus iſtius *Textus* non eſt, quod in atrociſſimis, & graviſſimis, tormentum Funis dari poſſit ita Teſti, ſicut Reo; hoc enim falſum eſt, ut infra probabo: Sed debet intelligi de Reo tantum atrociſſimi delicti. Unde puto incuria Amanuenſis *Textum* fuiſſe corruptum ex appoſitione particulæ *nec*; & ita deberet emendari: *Funis non datur Teſtibus, nec Reis niſi in atrociſſimis, &c.* Expunxiſſem quidem illam, ſed nolui verba *Textus* alterare, ne mihi objiceretur pro piaculo, legem velle emendare, cui impar ſum; attento maxime, quod in omnibus exemplaribus (vitiatis ſuſpicor in primo fonte) talis particula reperitur. Quod autem Teſti non unquam apud Nos poſſit dari Tortura Funis, patet ex hoc, quod inter Clericos, neque Teſtibus, neque Reis danda eſt Tortura, ita gravis, ſicut inter Laicos, ut ſcribunt *Clarus quæſt. 64. verſ. Sed an Clerici. in fin. Abb. in cap. Cum in contemplatione num. 6. de Reg. jur. & Diaz Pract. Crim. cap. 117. nu. 5.* Imo inter Regulares minor adhuc Tortura admitti debet, quam in Curiis Sæcularibus, ut voluit *Berti, Pract. Crim. tit. 17. cap. 5. num. 62. verſ. Funis.* Qui ſubjungit, non poſſe introduci in Religione genera tormentorum gravia, quæ in uſu non ſint, velut Dei Servis indecentia.

9. Quod ergo in aliis Curiis Sæcularibus tam Laicis, quam Eccleſiaſticis adhibeatur Funis Teſtibus vacillantibus, contrariis, &c. ſive ad purgandam infamiam; non ſequitur per hoc, quod dari poſſit Teſti Religioſo. Nec aliquid facit, ad gravitatem criminis in Teſte, atrociſſimum delictum a Reo, de quo quæritur. Dato enim, quod Teſtis ſit falſus, aut contumax in reſpondendo; iſte perjurium, aut contumaciam ita gravem committit, quando non vult verum deponere ſuper Fornicatione ſimplici, ſicut ſuper Homicidio proditorio, licet hoc atrociſſimum ſit: Quo pacto ergo poteſt dari Teſti major Tortura ex eo, quod gravius eſt delictum ſuper quo teſtificatur? Certe, ſuſpecto, ſive præſumpto Reo de graviſſimo crimine, æquum eſt, quod graviſſimum tormentum iſti adhibeatur: ſed cum omnia perjuria, & contumacia in Teſtibus æqualia in gravitate ſint; non eſt, unde ipſi poſſit dari tormentum graviſſimum Funis. Verum quidem eſt, quod major, vel minor poteſt eſſe ſuſpicio, aut præſumptio falſitatis in Teſte, & ad eam purgandam major, vel minor debeat eſſe Tortura; ſed hæc attendenda eſt a diuturnitate temporis, quo debet torqueri, non vero a ſpecie tormenti, quod illi debeat dari. Et hoc eſt *prudentis Judicis arbitria*: prout enim diximus ſupra, Tortura arbitraria Judici eſt, non ſolum quoad genus tormenti, ſed etiam quoad modum, & diuturnitatem Torturæ. Apposite vero *Textus* dicit: *prudentis* Judicis arbitrio; quia ut alias dictum eſt, arbitrium Judicis non eſt abſolutum, ſed eſt legibus, & rationi rectæ vinculatum. Non enim dicere poteſt: *Hac volo: ſic jubeo: ſit pro ratione voluntas*, ut ſcribit, *Juvenal. Satyr. 6. verſ. 223.* Sed prudentia regulari debat.

10. Quod ſi quæras: quidnam prudentia dictet in decernendis tormentis? Reſpondeo, quod ſcopus Judicis in hoc debet eſſe, ut efficacior inveniatur modus habendæ veritatis a Reo. Modus porro efficacior eſt, in quo adhibetur Tortura magis ſenſibilis Reo. Non enim omnia tormenta omnibus ſunt æqualiter moleſta, ſed juxta ætatem, ſtatum, vires, complexionem, exercitia, diverſificantur; ita ut hoc uni grave tormentum ſit, quod tamen alteri tale non eſt. Lacertoſo juveni, & ampli pectoris, Funis non erit valde acris, & magis torquebitur fame, & jejuniis. Vice verſa imbecillis homo ad aſpectum ſolum Funis patietur deliquium; quem tamen carcer, nec jejunia multum urgebunt. Debet ergo Judex qualitatem torquendi bene examinare, & ſeligere tormentum, quo magis ille impellatur ad veritatem fatendam. Dare autem tormentum Funis, apud Nos committitur non tantum *prudentis Judicis arbitrio*; ſed debet dari, & *de conſilio Patrum*, non quidem Provinciæ, ſed Diffinitorii, ut dicit *Textus* infra *Tit. Tortura. §. 3.*

* *De Ameno Pract. Crim. Par. I.*

11. *Tempus hujus tormenti ſpatium unius horæ non debet excedere, &c.* Textus poteſt ingerere dubietatem ex hoc, quod, cum concedat juxta delicti atrocitatem, replicationem Torturæ uſque ad tres vices, exprimat, quod pro *prima vice quadrantem horæ contingat, ſecunda medietatem, tertia integram horam.* Dubitari autem poteſt: an hæc tria ſpatia temporis debeant intelligi copulata moraliter ad componendum unum tempus, an vero accipiantur tanquam omnino ſeparata: ita ut prima vice detur Funis per quadrantem horæ; ſecunda vice per mediam horam; & tertia vice per horam integram? Ad hoc autem dico, quod eſt communis ſententia *Criminaliſtarum Ghirland. Farinac. qu. 38. n. 54. Ambroſin. Burg. Cuman. Guazzin. Defen. 30. cap. 22. num. 6. apud Bill. quæſt. 105. num. 7.* quod Tortura Funis non poteſt dari ultra horam; & raro, & in atrociſſimis tantum, per horam, & quadrantem. Et huic ſententiæ conformatur etiam hic *Textus*, dum ordinat, quod tempus hujus tormenti non debet horam excedere. Patet autem, quod ſi tria illa tempora intelligerentur diſcreta, Reus poſſet torqueri per ſeptem quadrantes horæ, quia ex illis tribus ſic collectis tantum tempus conſtituitur. Debet ergo accipi, quod prima vice torqueatur per quadrantem horæ; ſecunda vice per alium quadrantem, quo computato cum primo quadrante, integratur media hora; vel per mediam horam continuam independenter a primo quadrante. Tertia autem vice *per horam*, hoc eſt per totum illud ſpatium temporis, quod ſupereſt ad conſtituendam horam, computatis duobus primis ſpatiis, quibus tortus eſt. Sciendum proinde, quod bene ponderata gravitate criminis; qualitate indiciorum; & qualitate perſonæ Rei torquendi, debet Judex decernere, & qualitatem tormenti, & ejus durationem, Arbitrio vero ſuo ſtat tempus jam decretum in duas, & ad ſummum tres partes dividere, vel unica vice per totum illud tempus torquere. Poteſt ergo illa tria ſpatia, prout ſibi libuerit, diſpeſcere; puta prima vice per decem minuta horæ; ſecunda vice viginti minuta; & tertia vice triginta, ex quibus omnibus componitur hora decretæ Torturæ, ut ſcribunt *Clar. Foller. Marſil. Bartol. Chartar. Menoch. Farinac. apud Bill. qu. 103. nu. 5. & Sanctar. de Pæn. cap. 5. quæſt. 7. verſ. Prima vel. fol. 231.*

12. *Et ſi præterea ſceleris immanitas exigat funem quaſſari debere, id ſemel, bis, aut ad ſummum ter pro qualibet vice, leviter tamen, fieri poſſe conceditur.* Hic advertendum, quod licet *Textus* videatur concedere quaſſationem funis, quæ vulgo dicitur (*tratti di corda*) in cauſa ubi agitur de ſcelere immani; hoc tamen non eſt abſolute verum, niſi concurrant indicia vehementia. Duo proinde requiruntur ad hoc, puta qualitas criminis, & probatio indiciorum; nec unum ſine alio valet ad tales quaſſationes. Ratio eſt, quia ſpecies Torturæ adhibendæ dependet a qualitate delicti; intenſio autem, vel duratio pœnæ dependet ab indiciis. Si ergo crimen ſit atrociſſimum, adhi-

bendus quidem eſt Funis ; ſed quod torqueatur per quadrantem , vel per horam integram hoc dependere debet ab indiciis plus , vel minus concludentibus delictum : Ita ut , licet crimen ſit atrociſſimum, quo majus nequeat excogitari, ſi indicium ſufficit quidem ad Torturam , ſed tamen in ſua ſpecie non ſit valde urgens , non poteſt dari tormentum per horam integram , & multo minus quaſſari funis ; ſed juxta valorem majorem , aut minorem indicii , diuturnitas Torturæ eſt varianda , ſicut & ejus intenſio . Cum vero dicatur in *Textu* , quod funis quaſſari debet *leviter* , accipiendum eſt, quod demiſſio corporis pendentis a fune non debet eſſe multum ab alto. Aliquando enim vidi inter Laicos Tortum elevari tantum , quod manus alligatæ tangebant trochleam , & poſtea a tortoribus ſinebatur Tortus præcipitari per intervallum octo , & etiam decem pedum : nimis immanis eſt cruciatus hic . *Leviter* ergo fit quaſſatio, ſi ad duos , & ad ſummum tres pedes elevatus Reus , per illud intervallum demittatur .

T E X T U S.

§. II. In gravioribus delictis Arctatione , flagellis , jejuniis taxillis , vel ſibillis Judices uti permittuntur . Itaut de mendacio , vel de crimine ſuſpecti , nudi cum ſolis fœmoralibus , manibus ligati , per tria intervalla , flagellis , Superioris arbitrio , dire torqueri poſſint , & pane , & aqua macerari : idque bis , vel ter replicari , prout ratio ſuaſerit . Arctatus neſciat Arctationis tempus , in quo ter in hebdomada in pane , & aqua jejunare debet , & ſibi diſciplinæ flagella in publico Refectorio infligere unius *Miſerere mei , &c.* ſpatio . Sibili , & Taxilli ad tempus duorum *Miſerere* , vel trium *Pater noſter* vix extenduntur .

S U M M A R I U M.

13. *Arctatio ſpecies Torturæ antiqua in Ordine .*
Importat trinam flagellationem , & jejunium in hebdomada .
Carcer non eſt de formalitate Arctationis .
Statutum Toletanum adulteratum .

14. *Statutum Ordinis , ex quo arguitur , quod Arctatio non importet carcerem .*
Confirmatur ex Statuto Salmantino .
Sanctorus fuit cauſa errandi Collectori Statutorum .

15. *Ex uſu in Arctatione adhibetur carcer .*
Si Arctatio ſimpliciter ſit decreta, & Judex adhibere velit carcerem , poteſt appellari .
Arctatio , in qua adhibetur carcer , eſt Arctatio qualificata .
Arctatio præſcripta , tamquam pœna , in Statutis , non includit carcerationem .
Judex quomodo debeat facere decretum de Arctatione importante etiam carcerem ?

16. *Flagellatio Judicibus permiſſa .*
Dupliciter fieri poteſt .
Flagellatio manu propria , eſt tormentum leve .
Debet fieri publice in Refectorio .

17. *Jejunia facta , ut debent , poſſunt eſſe valida Tortura .*
Sed non fiant uti debet .

18. *Arctatus non debet ſcire durationem Arctationis .*
Secretum ſervandum a Diffinitoribus circa decreta in Diffinitorio .
Diffinitores revelantes gravia ſecreta Diffinitorii , peccant mortaliter .

19. *Judex circa durationem Arctationis non tenetur petere conſilium a Diffinitorio .*
Probatur hæc concluſio .
Interpretatio Statutorum debet lædere jus commune minus quam poſſit .

20. *Judex neque ſuper ſpecie , neque ſuper duratione tormenti , aſtringitur ad petendum conſilium a Diffinitorio .*
Difficultas contra prædicta .
Satisfit objectioni .

21. *Ignis adhibetur in delicto innominabili .*
Confirmatur concluſio , quod conſilium a Diffinitorio non eſt petendum niſi circa gravitatem , & levitatem Torturæ .

COMMENTARIUS.

13. ARctatio religioſa , & maxime decens Tortura eſt , & jam a multo tempore in Religione invecta . De ipſa enim fit mentio in *Statutis Aſſiſienſibus ann. 1526. tit. Ordinata hæc . verſ. Declaramus , quod quando . Orb. Seraph. tom. 3. fol. 267. col. 1.* & pariter in *Salmanticis* 1553. *cap. 7. verſ. Declaramus . etiam . Orb. Seraph. loc. cit. fol. 320. col. 2.* ſicut & in *Valliſoletanis* anni 1593. *tit. de Tortur. verſ. Declaramus autem . Orb. Seraph. loc. cit. fol. 469. col. 2.* Verum eſt , quod in his tribus Statutis pro formalitate Arctationis non præſcribitur , niſi triplex jejunium , & trina flagellatio per integrum *Miſerere* in qualibet hebdomada ; & licet carcerem ſupponat , hunc tamen ex ſe non importat . Ait enim *Valliſoletanum* citatum : *Quia in carceribus detentos aliquando etiam torqueri , ſive arctari contingit ; ideo de Tortura , & Arctatione hic aliqua ſtatuenda ſunt* . Et infra : *Declaramus , quod quando in Statutis de Arctatione alicujus mentio fit , Arctatio hujuſmodi ſic intelligatur (niſi aliter explicetur ,) quod ſingula hebdomada tribus diebus diſciplinetur cum Pſalmo* Miſerere mei Deus , &c. *ſemel recitato , ac pane , & aqua tantummodo reficiatur* . Ex quibus verbis clare patet , quod ſupra dictum eſt , & carcer nullo modo eſt de formalitate Arctationis ; ſed ſupponit citatum Statutum , Arctandum jam eſſe in carcere ad cuſtodiam , cui cum adhibenda arctatio ſit , decernitur jejunium , & flagellatio .

Quia vero Statuta Generalia *Toletana cap. 7. §. 6. n. 19.* ſic habent : *Arctatio eſt recluſio alicujus in carcere cum chorda , & caputio , quo tempore , ter in hebdomada diſciplinabitur recitando Miſerere , &c. & in pane , & aqua jejunabit* . Videtur , quod de formalitate Arctationis ſit carceratio . Sed hoc minime ſubſiſtit : Quandoquidem a *Statuto Valliſoletano* uſque ad *Toletanum* 1658. nullum Statutum factum eſt , in quo ſit pro Arctatione decreta carceratio ultra jejunia , & flagellationes , quæ jam carceratis pro Arctatione in anterioribus Statutis determinata ſunt : Et Compilator illorum Statutorum de ſuo cerebro carcerationem addidit , vel eam tranſcripſit a *Sanctoro de Pœn. cap. 5. qu. 1. verſ. Reſpondeo ſecundo . circ. med. fol. 208.* Et ipſe carcerationem poſuit , neſcio quo fundamento : Attento maxime , quod in Statuto *Salmantino* (quod a *Toletano* citatur ad marginem) nullo modo habetur mentio de carcere pro Arctatis ,

ſed

ſed tautum de jejunio, & flagellatione. Proiude cenſeo, Statutum hoc *Toletanum* unum eſſe ex corruptis, ob quæ corrigenda, jam in duobus Capitulis Generalibus factum eſt decretum, ut alias tetigimus.

14. Et quod ſupra dictum eſt magis convalidatur ex hoc, quod in Statutis Generalibus Ordinis *cap. 7. §. 6. num. 39.* habetur, quod ſi duo Socii criminia depoſuerint contra aliquem, *procedatur contra talem ad inquiſitionem veritatis, detinendo eum in domo diſciplinæ cum jejunio panis, & aquæ, ter in hebdomada, & diſciplina ter in hebdomada per menſem, ſive ad arbitrium Prælatorum.* Patet autem, quod pœus hæc eſſet vera Arctatio, ſi de ſe Arctatio importaret carcerem, tanquam domum diſciplinæ, ultra jejunia, & flagellationes: Si hanc ergo intellexiſſet Statutum non fuiſſet uſum tali circuitu verborum, ſed ſimpliciter dixiſſet, *arctetur*; ſicut in eodem paragrapho *num. 21.* dicit de frequentante domum ſuſpectam. Si ergo ultra jejunia, & flagellationes includit etiam domum diſciplinæ, ſignum eſt, non voluiſſe præcipere ſimplicem Arctationem, ſed auctam illa circumſtantia pœnali Domus diſciplinæ; & ex conſequenti probatur, quod Arctatio, ſecundum ſe, carcerationem non importat. Et, quod omne removet dubium in contrarium, eſt declaratio ipſius Statuti *Salmanticenſis, cap. 7. verſ. Declaratur etiam. Orb. Seraph. tom. 3. fol. 320.* Quod ita ſonat: *Declaramus etiam; quod quando in Statutis fit mentio de Arctatione alicujus Fratris, Arctatio hujuſmodi ſic intelligatur, quod per triduum in qualibet hebdomada Frater talis diſciplinetur cum Pſalmo* Miſerere mei Deus &c. *ſemel recitato, & comedat panem dumtaxat, & aquam bibat.* Nulla hic prorſus mentio de carceratione, quæ pariter in nullo alio Statuto non vitiato reperitur. Unde concludendum, quod Arctatio, de ſe, carcerationem non importat, & quod citatum Statutum *Toletanum* debet corrigi: & in hoc non attendendus *Sanctarus*, qui Collectori Statutorum illorum errandi cauſa fuit.

15. Sed ad quid hæc ſcribimus, cum in Religione invaluerit, quod Arctandus carceretur, jejunet, & ſe flagellet, &c. & hæc ſit praxis omnium Provinciarum? Dico, quod ſi Arctatio detur per ſententiam interlocutoriam Judicis, ut Tortura; utique poteſt ſuſtineri, quia arbitraria cum ſit Judici Tortura, poteſt Judex judicere *Arctationem qualificatam* carceratione. Verum eſt, quod ſi decretum de arctando contineret ſimpliciter Arctationem, abſque alio addito, puta, ſi diceret *decrevit eſſe arctandum per menſem, ſeu ad ſui beneplacitum*, non poſſet Judex illum incarcerare; & ſi ille appellaret de gravamine, appellatio juſta eſſet, quia Judex Torturam majorem vellet inferri ea, quam decreverit. Nec poteſt Judex ſe tueri, dicendo, ſe intellexiſſe etiam carcerationem, dum decrevit Arctationem: quia illam debebat exprimere, cum in Arctatione minime includatur; & ſignificata vocabulorum non pendeant a ſua apprehenſione, ſed ab inſtitutione legum. Deberet ergo dici in decreto: *Arctandum eſſe in domo diſciplinæ per menſem, &c.* & hoc pacto poteſt ſuſtineri Arctatio qualificata. Sed ſi Arctatio præſcribitur a Statuto tanquam pœna, ut *Frequentanti ſuſpectas domos, &c.* nullo modo ſuffragatur conſuetudo, itaut talis Arctandus carcerari poſſit ultra jejunia, & flagellationes. Et ratio eſt, quia pœnæ ſtatutariæ augeri non poſſunt, ſi in Reo cadit præciſe crimen, cui talem pœnam apponit Statutum, ut notum eſt. Proinde Judices in decretis Arctationis ponant clauſulam illam: *in domo diſciplinæ*, ſi eam intendunt dare, prout in uſu eſt, & ad veram formam noſtrarum legum procedere.

16. Permittuntur etiam noſtri Judices uti *flagellis*. Hæc porro duplici modo ſunt afflictiva, puta torquendo corpus in dolore, quem inducunt; & animum in paſſione confuſibili, quæ a Flagellatis coram tota Communitate ſuſtinetur. Advertendum porro, quod flagellatio, vel poteſt fieri per eundemmet Flagellatum, ut fit in flagellationibus conſuetis in Religione ad carnis mortificationem; vel miniſterio alieno, de quo paulo ſupra locuti fuimus. De hac jam dictum eſt, in Italia, ſaltem in Provinciis Occidentalibus, non eſſe in uſu: prima vero flagellatio valde debile tormentum eſt, ut ſperetur Reus adigendus per illud ad confitendũ crimen. Nam quo ad dolorem carnis, non erit Reus ita fatuus, ut velit ſibi ipſi, tam validos ictus impetere, ut ex illis valde doleat: quo ad confuſionem vero. Rei vel ſunt homines perfrictæ frontis, & aſſueti hujuſmodi ſpectaculis; vel flagellationem illam non faciunt in Refectorio coram omnibus, ſed in Cella vinaria, ut fit in hac Provincia Romana, & multis aliis, & ita confuſionem evadunt. Concludendum porro, quod ſit tormentum hoc debet eſſe proficuum, convenit, quod publice fiat flagellatio, & quando Reus non ſit hujuſmodi confuſionibus ſolitus.

17. Quoad *jejunia*, ſi fiant, ut debent, valida poſſunt eſſe tormenta. Sed plerumque hoc fallit; etenim (in magnis ſaltem Familiis) ſemper reperitur aliquis amicus Rei, vel alius Frater commiſerans, qui jejunanti cibum clanculum ſuppeditet. Unde licet iſte in Refectorio paululum panis, & aquæ guſtet, poſtmodum obſoniis, & vino aliunde refocillatur; & ita cruciatum corporeum famis evadit, nec ſibi aliud remanet, quam parva illa confuſio publicitatis, quam parum curat, ut dictum eſt. *De Taxillis* vero, vel *Sibilis*, ſicut & de modo flagellationis, de qua dicitur in hoc *Textu*, jam ſupra dictum eſt.

18. *Arctatus neſciat Arctationis tempus, &c.* Hic exprimitur tempus durationis ſupradictorum tormentorum; &, quoad Arctationem, nullum tempus præfinitur, ſed arbitrio Judicis extendenda relinquitur. Et non ſolum in *Textu*, ſed etiam in omnibus Statutis ſupracitatis cavetur, quod nullo modo Reo innoteſcat ejus duratio, ne poſſit, ex illius brevitate jam decreta confirmari in negativa; ſed anxius, & incertus de ſua duratione ad fatendam veritatem compellatur. Verum tamen eſt, quod oportet vigere fidelitatem in Diffinitoribus, ne revelent alicui tempus, per quod decreta eſt Arctatio. Sed hoc raro vidi obſervatum: Etenim ſemper in Diffinitorio eſt aliquis vel amicus Rei, vel amicus ejus amicorum, cujus medio ſcit Reus ſuæ Torturæ durationem; & ſic confirmatur in ſua obſtinatione. Tales quidem Diffinitores peccare mortaliter nulli dubium eſt, cum violent in re gravi ſecretum a jure præſcriptum: ſed etiam juxta utraque jura *Tex. in l. Si quis aliquot. §. 1. ff. de Pœn. Gloſſ. in cap. de Forma. 22. qu. 2.* debent puniri. Licet enim jura illa loquantur de revelante ſecretum hoſtibus; tamen extendi debent ad eos, qui ſecreta Collegii, aut Senatus revelant, prout optime probat *Boſſius tit. de Carcerat. fide juſſ. n. 30. 31. & 32.* Etenim, ſi aliquis publicando teſtamentum ſecretum vivi, incidit in pœnam *legis Corneliæ de Falſis Tex. in l. 1. §. Is, qui ff. Ad leg. Cornel. de Falſ.* pari modo delinquit, qui ſecreta Senatus pandit; violat enim fidem publicam, & multorum malorum cauſa eſt. Legimus porro Conſiliarios appellari in *Gloſſ. in Rubr. de Silentiar. C. lib. 12. Silentiarios*, ab obligatione ſilendi ſecretum, ſuper quo conſuluntur. Quod ſi Diffinitores Senatoribus, aut Conſiliariis comparantur; ſilentium ſervare tenentur de tractatis in Diffinitorio; quod ſi non ſervent, mulctari

debe-

Digitized by Google

debebant amiſſione Dignitatis: Sicut *Senator* ille *Caſalenſis*, qui ſententiam in Senatu decretam, & nondum publicatam revelavit, amiſit vitam, truncato capite ex juſſu *Marchionis Montisferrati*, ut ibidem recitat *Boſſius*. Unde, ut conſulatur damno juſtitiæ, quod ex talium loquacitate oritur, optimum cenſeo, quod Judex petat hoc conſilium a Diffinitorio, puta, *num Reus ſit arctandus, nec ne?* Et habito aſſenſu, inſeratur in proceſſu decretum, quod Reus arctetur, nulla facta mentione durationis Arctationis.

19. Inſuper neque tenetur Judex petere a Diffinitorio conſilium, neque habere aſſenſum circa durationem Arctationis. Ratio eſt, quia licet ipſe obligetur ad habendum aſſenſum a Diffinitorio, hoc tamen eſt circa ſubſtantiam Torturæ, puta: An ſimus in caſu torquendi Reum nec ne? Non vero circa genus, aut circa durationem Torturæ. Quod evidenter demonſtro, Quia Judicis arbitrio, ut ſupra docuimus, committitur Tortura Reorum; tamen cum res gravis ſit, ut advertit *Sanctarus*, *de Pœn. cap.* 5. *quæſt.* 4. *verſ. Reſpondeo quinto. fol.* 224. & in ea cautius ſit procedendum; inter Nos, ex præſcripto Conſtitutionum, habendum eſt conſilium, & aſſenſus Diffinitorii ad illam infligendam. Hoc autem conſilium, & aſſenſus non eſt circa ſpeciem tormenti adhibendi: quia jam ex *Textu* Judicibus præſcribitur, quibus generibus tormentorum uti debeant; puta in gravioribus delictis *arctatione*, *flagellis*, *&c.*; in atrociſſimis, *Fune*; in crimine neſando, *Igne*, *&c.* Neque pariter eſt circa gradum Torturæ: quia circa *flagellationem*, remittitur Judicis arbitrio, ſed limitatur ad tria intervalla: circa *Sibilos*, *&* *Taxillos*, reſtringitur ad duo *Miſerere*: circa *flagellationem* in arctatione ad unum *Miſerere*, circa *Funem* ad horam, &c. Relinquitur ergo, quod cum ſatis proviſum ſit per *Textum* quo genere, & quo gradu Torturæ Judex debeat uti in caſibus, non eſt unde circa hoc quæratur conſilium; ſed tantum: An ſimus in caſu, quo Torturæ genus, & gradus a lege præſcriptus, ſit adhibendus?

Et confirmatur, quia in hoc *Textu* duratio flagellationis non dependet niſi ab arbitrio Judicis; ait enim: *Superioris arbitrio dire torqueri poſſint*. Ergo, ut jura juribus concordent, ſi infra §. 3. *Textus*, ait: *Torqueri nullus poteſt niſi ex conſilio, & aſſenſu Diffinitorii*; accipiendus eſt, ut non loquatur de Tortura niſi in genere, puta an ſit torquendus Reus, non de qualitate tormenti; aliter in *Textu* eſſet ſuperfluitas, quæ in lege non eſt admittenda: quia expreſſe in *Fune*, puta pro determinata ſpecie illius Torturæ, ponitur requiſitio conſilii Patrum, & ſuperflueret illa diſpoſitio, ſi talis petitio, nempe circa genus Torturæ univerſaliter importaretur in hoc *Textu*, puta *Torqueri nullus poteſt niſi ex conſilio*, *&c.* Pariter eſſet contradictio in *Textu*, ſi circa durationem tormenti petendum eſſet conſilium; quia in flagellatione, ut diximus committitur Tortura *Superioris Arbitrio*; non eſſet autem ipſi arbitraria duratio ſi deberet dependere a conſilio, & aſſenſu Diffinitorii, cui eſſet vinculata. Inſuper obligatio Judicis ad habendum aſſenſum Diffinitorii pro inferenda Tortura, eſt diſpoſitio mere municipalis Conſtitutionum Ordinis, quibus vulneratur jus commune; quod arbitrio Judicis committit Torturam Rei. Cum ergo *Textus* non dicat aperte, quod etiam pro decernenda ſpecie Torturæ, aut pro ejus duratione hujuſmodi aſſenſus habeatur; debet fieri interpretatio de eo habendo ſuper Tortura in genere: An ſit danda nec ne? quia interpretatio Statutorum, debet fieri, ut minus quam poſſit, lædat jus commune, ut dicunt DD. *in l. Omnes populi. ff. de Juſt. & jur. & in l. final. §. In computatione. C. de Jur. deliber. Maſcard. de Gen. Stat. interpr. Concl.* 12. *nu.* 1. *& ſeqq.* & *Cyriac. controv.* 25. *n.* 13. *& controv.* 104. *n.* 40. *apud Concial. ad Stat. Eugub. Prælud. n.* 11.

20. Ex his ergo apparet nullo modo teneri Judicem ad conſulendum Diffinitorium ſuper puncto ſpeciei tormenti dandi, neque ejus durationis, ſed tantum: An ſimus in caſu torquendi Reum *graviter*, vel *leviter*? quia ejus prudenti arbitrio committitur ſeligere ſpeciem Torturæ, quam ipſe prudenter judicaverit, & decernere pariter ejus durationem. Et ita optime fiet, quod Arctandus *neſciet Arctationis tempus*, ut præſcribitur hic. *Sibili*, *&* *Taxilli*, *&c.* jam ſupra dictum eſt de his: ſuperfluum porro eſt repetere, & *Textus* clarus eſt. Sed dices: Si Judex debet petere conſilium a Diffinitorio ſuper gravitate, aut levitate Torturæ; ergo idem erit ſuper duratione Arctationis; duratio enim diuturnior, aut brevior ſtatuit in Arctatione gravitatem, aut levitatem Torturæ. Reſpondeo: Aliud eſt petere conſilium: An ſimus in caſu torquendi *graviter*, vel *leviter*? & petere: An Arctatio debeat durare per tot, vel tot dies? illud enim eſt quærere in genere; hoc vero eſt determinare in ſpecie. Illud admitto tanquam a lege requiſitum; hoc nego tanquam in praxi præjudiciale juſtitiæ. Petat ergo Judex a Diffinitorio: An indicia contra Arctandum militantia cenſeantur gravia, vel levia? & decretum foret, quod arctandus ſit *graviter*, vel *leviter*; & ita ſatisfiet *Textui*: Sed tempus præfinitum reſervet Judex in pectore, ne ex revelatione, prout dixi, lædatur cauſa.

21. *Ob deteſtationem autem neſandi criminis, Reus Igne torquendus eſt*, *&c.* Circa hunc *Textum* nulla opus eſt expoſitione. Adverto ſolummodo, quod ex hoc magis confirmatur, quod paulo ſupra dictum eſt circa petitionem conſilii, & aſſenſus a Diffinitorio in decernenda ſpecie Torturæ. Quia enim in atrociſſimis decernit *Textus* adhibendum *Funem*, & in crimine neſando *Ignem*, & in cæteris gravioribus delictis permittit arbitrio Judicis, uti Arctatione, Flagellis, Jejuniis, &c. liquet, quod ſpecies tormenti dependet aut a lege ſanciente, aut a Judicis arbitrio, & non a Diffinitorii conſilio. Si enim agatur de atrociſſimo crimine, non poteſt non adhiberi *Funis*; & ſi agatur de præpoſtero coitu, utendum eſt *Igne*. Non poterit ergo Diffinitorii conſilium eſſe, niſi: An ea ſint indicia in proceſſu, ut per ea *leviter*, aut *graviter* ſit Reus torquendus? non vero circa ſpeciem Torturæ. Et idem erit in aliis delictis gravioribus, in quibus uno, vel altero tormento uti, arbitrarium eſt Judici, prout diximus.

TEXTUS.

§. III. Torqueri nullus poteſt, niſi de conſilio, & aſſenſu Diffinitorii Provinciæ: Vel ſi fuerit Commiſſarius a Reverendiſſimo deſtinatus, cum conſilio, & aſſenſu vel ejuſdem Diffinitorii, vel (ſi ratio id ſuadeat) aliquorum proborum, & Peritorum Patrum. Qui ſecus fecerit, officio privandus, vel Generalis arbitrio puniendus venit. Sine cauſa legitima, & legitime in actis probata, nec Teſtes, nec Reus tormentis ſubjiciantur ſub pœna

Excom-

Excommunicationis latæ ſententiæ in Canone: *Si quis ſuadente Diabolo*, *&c.* in Judicem temere procedentem, qui etiam officio deſtituendus, & ad id perpetuo inhabilis declarandus perpetuo erit, reſervata Patri Generali facultate, eundem ulterius puniendi, juxta temeritatis exceſſum, & depoſitio facta in tormentis nulla eſt, eo ipſo.

SUMMARIUM.

22. *Torqueri nemo poteſt ſine aſſenſu Diffinitorii.*
23. *Commiſſarius deſtinatus a Cardinali Protectore, debet petere etiam ipſe conſilium a Diffinitorio.*
Praxis noſtra ordinata fuit ex mandato Cardinalis Barberini Protectoris.
Commiſſarius miſſus a Protectore cum clauſula, quod procedat independenter, *non tenetur ad petendum conſilium a Diffinitorio.*
24. *Conſilium ad torquendum aliquando petendum ab aliis, quam a Diffinitorio.*
Quando hoc? remiſſive.
Judex Officio privandus, ſi torquet abſque Diffinitorii conſilio.
Si non habet Officium quo privetur, puniendus arbitrio Generalis.
25. *Torqueri nemo poteſt niſi cauſa legitime probata.*
Legitimum in jure quid dicatur?
Cauſæ legitimæ torquendi Teſtem, & Reum.
Tortura non poteſt dari major pœna danda pro delicto.
26. *Probatio legitima requiritur ad Torturam.*
Indicia ſufficientia ad torquendos Teſtes, & Reum remiſſive.
Requiſita ad legitimam probationem.
27. *Torquentes indebite excommunicantur.*
Dictio temere, *quid importet?*
Temere torquens eſt, qui malo dolo torquet.
Accuſator non punitur, niſi dolo malo accuſet.
28. *Dolus malus in Judice, quomodo probetur?*
Ignorantia affectata æquiparatur dolo, quo ad culpam.
Male torquens cum opinione probabili, effugit pœnas.
29. *Collegium non poteſt excommunicari.*
Omnes Diffinitores male torquentes, poſſunt declarari excommunicati.
Cautela pro Diffinitoribus in ſubſcribendo decretis.
30. *Sola Tortura, quæ fit cum manuum injectione violenta, ſi detur temere, importat excommunicationem.*
31. *Depoſitio facta in tormentis, male decretis, eſt nulla.*
Confeſſio, etiam ſic facta, non valet, neque ut actus extrajudicialis.

COMMENTARIUS.

22. Poſtquam *Textus* locutus eſt de tormentis in ſe; proſequitur modo loqui de iis, quæ debent præcedere tormenta: & dicit, quod *torqueri nullus poteſt. niſi ex conſilio, & aſſenſu Diffinitorii Provinciæ*; cui tamen non convenit, niſi prout dictum eſt, decernere: an revera indicia talia ſint, ut Reus torqueri debeat? Non tamen ſpeciem, aut durationem tormenti adhibendi; cum hæc pendeat aut a noſtræ legis præſcripto, aut ab arbitrio Judicis. Supponit autem *Textus* loqui cum Provincialibus, qui ſunt Judices Ordinarii, & a quibus frequentius proceſſus ſiunt. Subdit porro: vel ſi Judex *fuerit Commiſſarius*, puta vel Viſitator, vel Delegatus ad Univerſitatem cauſarum alicujus Provinciæ, vel ad aliquam cauſam particularem *a Reverendiſſimo* Miniſtro, Vicario, aut Commiſſario Generali *deſtinatus; cum conſilio, & aſſenſu vel ejuſdem Diffinitorii, &c.*

23. Quid autem, ſi eſſet deſtinatus ab Eminentiſſimo Protectore, teneretur ne ad hoc conſilium petendum? Dico, quod ſi abſque ulla clauſula particulari eſſent conceptæ litteræ patentes Delegationis, & hoc ſive eſſet cauſa in prima inſtantia, ſive eſſet in caſu appellationis; Delegatus deberet adhibere conſilium Diffinitorii, ut præfertur. Ratio eſt: quia mens Delegantis eſſet, quod juxta ſtylum Religionis, & ejus Conſtitutiones, cauſa tractaretur; cum deleget eam Religioſo viro, & ſecundum conſuetam praxim per leges noſtras ſtatutam. Eo vel maxime, quod, ut habetur ex Statutis Reformatis *cap.* 10. Practica hæc noſtra Criminalis compoſita, & evulgata fuit, *Eminentiſſimo Protectore Franciſco Barberino* ordinante: & cum hoc fecerit nomine Dignitatis, ſeu Officii, quod gerebat; dici poteſt, *Ordinis Protectorem* eam voluiſſe, ac in eam conſenſiſſe: & ita licet ipſe ſit ſolutus talibus legibus, tamen præſumitur, æquitate ſuadente, velle tum ſe, tum Delegatum ſuum illis accommodare, ut eruitur ex *l. Digna vox. C. de Leg. & conſtit.* Si vero in patentibus litteris commiſſorialibus habeatur, quod, independenter a quovis alio, Delegatus inquirat, procedat, conſtituat, torqueat, & ſententiet, tunc iſte non adſtringeretur ad conſilium, & aſſenſum Diffinitorii: quia Protector tunc ut Princeps, & de abſoluta poteſtate procederet, & Delegatum ſuum ab obligatione petendi conſilii liberaret.

24. *Vel (ſi ratio id ſuadeat) aliquorum proborum, & peritorum Patrum, &c.* Ratio, quæ poteſt ſuadere, loco Diffinitorii adhibendum eſſe conſilium *proborum*, & *peritorum Patrum*, eſt illa, quam alias *Tit. Canones. n.* 70. diximus; puta vel imperitia Diffinitorum in re criminali, vel eorundem affectio pro, vel contra Reum; & de hoc conſule, quæ ibi adnotavimus. Poteſt etiam eſſe alia cauſa rationabilis; puta diſtantia Diffinitorii, & difficultas ipſum congregandi, & urgentia cauſæ, quæ dilationem non admittit. Tunc enim alii Patres, & Periti ex illis, qui ſunt in Conventu illo, vel vicino ſunt adhibendi. *Qui ſecus fecerit Officio privandus*: Si nempe Judex Ordinarius eſt, & proinde in Officio Provinciali conſtitutus; vel ſi Delegatus ille fuerit poſitus in Officio, aut Prælaturæ, ut Guardianus, vel alio qualificato, ut Lector actualis Theologiæ. *Vel Generalis arbitrio*; caſu nempe, quod Judex aliquo Officio non fungeretur, *puniendus venit*.

25. *Sine cauſa legitima, & legitime in actis probata nec Teſtis, nec Reus, tormentis ſubiiciatur.* Duo requirit hic *Textus* ad Torturam; puta *cauſa legitima*, & *legitima probatio*; Cauſa autem Torturæ legitima eſt ex multiplici capite. *Legitime* enim factum dicitur, quod eſt ſecundum leges, ut eruitur ex *Authent. de Hæred. & Falcid.* §. *Si quis autem. l. Gracchus. C. ad l. Jul. de Adult.* Unde dicitur legitima ætas, legitimus Tutor, legitimæ nuptiæ, &c. quæ a legibus præſcribuntur, ut habent *l.* 1. *C. de Cura. Furio. l. 2. C. de Tranſact. Inſt. de Legit. parent. tutel. Inſt. de Nupt. in princ. Cai. lib.* 1. *Inſtit. tit.* 4. *l.* 19. *de Stat. hom.* Cauſa ergo legitima torquendi Teſtem, aut Reum erit, quando aderit aliqua ex iis,

quæ

quæ a legibus ordinantur tanquam ſufficientes ad Torturam inſerendam; puta *infamia macula*, *contradictie*, *varirtas*, *mendacium*, *falſitas*, & ſimilia in Teſte, propter quæ debet torqueri. Pariter, ſi delictum ſit ſemiplene probatum; ſi contra Reum militent indicia gravia; aut pluria levia conjuncta; aut dictum Teſtis non integri adminiculatum alio indicio: dicetur adeſſe cauſa legitima illum torquendi. Pariter, ſi major pœna corporalie danda eſſet Reo, ſi probaretur crimen, ea pœna, quæ ſibi per Torturam inſertur. Si enim minor, aut nulla pœna corporalis ſibi dari poſſet, probeto crimlun, profecto torqueri non poteſt, ut patet ex *Textu* infra dicente: *necin rauſa* (tortura infligitur) *ubi ſi condemnandus veuirrt*, *graviorem Tortura pœnam nou rrciperrt*.

26. Requiritur autem etiam *legitima prebatie*; puta per duos ſaltem Teſtes conteſtes non quidem circa ſubſtantiem delicti, quia hujuſmodi Teſtes, ſi careant omni exceptione, plene convincunt Reum, qui. In tali caſu nullo modo torquendus eſt, ut habetur infra ex *Textu*: ſed circa indicia ſufficientia ad Torturam. Quænem autem illa ſint, inferiue dicemus tum pro Teſtibus, tum pro Reis torquandie. Inſuper, ed hoc, ut ſit legitima probatio, requiritur, quod Judex proceſſerit præcedente Accuſatione, Denunciatione, vel Infamia; quod conſtet de corpore delicti; quod Teſtes fuerint jurati; & omnia alia, quæ, tanquam ſubſtantialia, a legibus requiruntur, ut Judex recte proceſſiſſe dicatur.

27. *Sub pana Exrommunicationis lata ſententia in Canour, ſi quis ſuadentr, &c. in Judicem temere procrdcntem.* Hic autem advertere oportst, quod talis cenſura, niſi Judex procedat *temerr*, non afficit. *Temerr* autem *aliquid facrrr* in jure varia accipit ſignificute. Aliquando enim ſignificat *incenſulta facilitatr aliquid facere*, ut *trmere adificare*: *l. 7. §. Ex diverſo. ff. de Adquir. rer. dem.* Aliquando *ſine rationis aſſiſtentia aliquid operari*, ut *temere litigare*: *Inſtit. §. Hac autrm. tit. dr Pœn. temer. litig. l. Eum quem. ff. de Judic.* Aliquando *malc dolo quidquam facrre*, ut *temerr arcuſarr. l. 1. in princ. ff. ad S. C. Turpill.* Accuſator enim vel calumniando, vel prævaricando, vel tergiverſando, ſemper melo dolo agit. In hac autem ultima acceptione debet intelligi *Trxtus* de Judice, ad Torturam *temere* procedente. Sicut enim non punitur Accuſutor minima probane, quod intendit, niſi intervenerit, & probetur doluemalus, ut ait *Marcianus l. Accuſatorum. §. Sed non ff. ad S. C. Turpill.* ita etiam pœna Excommunicationis non debet percuti Judex *temerr* torquens, niſi ex malitia id fecerit: tum quie major Excommunicatio ſemper ſupponit peccatum mortale; tum quia cenſura illa, juxta Canonem, fertur in eos, qui Clericum percutiunt *ſuadente Diabolo*: hoc eſt ex malitia peccaminoſa, quam Diabolue ſuggerit, ut communiter ſcribunt omnes *Doctorrs*.

28. *Dolus* autem in Judice probari poteſt, ſi contra Reum ſimultatem, animoſitatem, aut paſſionem habuiſſe convincatur. Pariter ignorantia affectata in Judice dolo æquiparatur ex *cap. unic. de Ord. ab Epiſc. & Sanctor. dr Pœn. cap. 1. q. 8. verſ. Reſpondeo ex hac. fel. 233.* Unde Judex, qui vel non conſtito de corpore delicti, vel non probatie Indiciie, vel probatis quidem, ſed remotis, vel levibus, Reum torqueret, diceretur, eſſe in dolo; quia clare tranſgrederetur leges, ſi non communes (quas ignorare permittitur,) ſaltem noſtrue municipales, quas ex *Officie* ſcire tenetur, & quas ſciviſſet, ſi diligentiam adhibuiſſet; & proinde in lata culpa deprehenditur, ob quem venit puniendue. Verumtamen eſt, quod ſi Judex mala quidem torqueret, ſed haberet pro ſe aliquam opinionem probabilem, quam ſecutue, Torturam adhibuit; pœnam iſtam evaderet: quia tunc non *temrre*, hoc eſt, abſque ulla ratione, ſed aliqua interveniente, proceſſiſſet, & in eo minime probari poteſt dolus.

29. Sed ponamus, quod Judex petierit conſilium, & aſſenſum Diffinitorii, & in hoc decreta fuerit Tortura contra apertam diſpoſitionem Conſtitutionum, & fuerit Reue de facto tortus: totum Diffinitorium declarari ne poteſt excommunicetum? Reſpondeo, quod licet totum Collegium, Senatus, Univerſitas non poſſit excommunicari, ut habetur ex *Textu Decretalis cap. Romana. dr Sent. Excem. in 6.* quia talie Cenſura continet errorem intolerabilem, nam ſæpe contingeret innocentee puniri graviſſima pœna, ut dicunt *Covaru. Variar. cap. 8. num. 9. Vaſq. tract. de Excom. Dub. 17. num. 8. Roderic. Sayr. Ugolin. Suar. Filiuc. Reginald. apud Bonacin. de Cenſur. Diſp. 1. quaſt. 1. punct. 4. num. 11.* Tamen bene poteſt proferri ſententia Excommunicationis contra Collegium, quæ tamen non afficit omnes, & ſingulos, ſed illos tantum, qui dederunt cauſam Cenſuræ, ut docent *Suar. de Cenſur. Diſp. 5. ſect. 2. n. c. Altrr. eod. tit. lib. 3. diſp. 10. cap. 6. col. 4. Filluc. tract. 11. quaſt. 6. cap. 5. num. 138.* Sic ergo in caſu: ſi Judex appellationie declararet, Reum prætenſum fuiſſe iniqua tortum, & Diffinitorium incurriſſe Cenſuram; deberet accipi talis Cenſura, quod afficiat illos Diffinitores, qui in Torturem conſenſerunt: & Ita talis ſententia declaratorie eſſet intelligenda, & valida eſſet. Sed quo ad praxim eſſet res valde dubia, & ſatis intricata. Quia quo ad forum internum, certum eſt, quod ſoli, qui in Torturam conſenſerunt ligati ſunt, non vero alii Diffinitores; ſed quo ad forum externum omnee remenerent comprehenſi. Quia ex *Statutis Gen. Ord. cap. 8. §. 39. nu. 10.* hebetur, quod minor pars Diffinitorii tenetur ſubſcribere decretie majoris partis. Quomodo ergo probari poterit aliquis, ſe in illam Torturam non conſenſiſſe, & proinde non debere percuti anathemate, & Officii privatione, ſi decretum Torturæ emanavit, ad normem Statuti, cum ſubſcriptionibus ſingulorum Diffinitorum? Contineret ergo tunc ſententia declaratoria Excommunicationie errorem intolerabilem, quia involveret innocentem cum Reo, & ita eſſet nulla ex *Ugolin. cap. 20. §. final. Suar. de Cenſ. diſp. 3. ſect. 7. num. 3. Filiuc. tract. 11. cap. 3. quaſt. 7. Altrr. lib. 3. diſp. 2. cap. 1. verſ. Talis ſententia. & Bonac. dr Cenſur. diſp. 1. qu. 1. punct. 10. num. 8.* Tamen dico ſententiam valere ex eo, quod ie foro fori appareret, omnee, & ſingulos conſenſiſſe, dum decretum calculis omnium, & ſingulorum firmatum eſt, ex ipſorum ſubſcriptionibue, unde & præſumitur omnee, & ſingulos, in eam ſententiam iviſſe. Cum ergo præſumptio militet contre ſingulos; incumbit ei, qui aſſerit, probare, ſe non conſenſiſſe, ſed ſubſignaſſe decretum majorie partis, ut pareret Statuto hoc præcipienti. Et hoc probare eſſet valde difficile, niſi ipſe & ante, & poſt ſubſignationem, coram cæterie, fuiſſet proteſtatus, ſe minime conſentire velle, nec conſenſiſſe, quantumvis lege adactum fuiſſe ad ſubſcribendum. Conſulo proinde in ſimilibue caſibus Diffinitoribus, ut in ſubſcribendo, apponant cautelam, hoc modo; *Ego N. Diffinitor confirmo, licet aliter ſentiam, &c.* hoc enim modo, & ſatisfacit Statuto, & ſe in tuto ponit ſubſcribendo.

30. Adverto autem, quod non de omni Torturæ genere accipienda eſt Excommunicatio Canonis contra male torquentes; ſed de illa Tortura, quæ ſequitur ex manuum violenta injectione in perſonem pri-

vile-

Digitized by Google

vilegiatam. Proinde, ſi Judex indebite, & temere juberet jejunia, diſciplinas, ſequeſtrationem in cella, vel Conventu, privationem obſonii, & ſimilia; tanquam Tortura Teſti, vel Reo, licet Judex deberet percelli pœna Statutaria privationis Officii; non tamen deberet cenſeri tali Excommunicatione illigatus. Et ratio eſt; quia in tali genere Torturæ nulla eſt manuum violenta injectio, ob quam ſolam Cenſura incurritur.

31. *Et depoſitio facta in tormentis, nulla eſt eo ipſo*: ut habetur ex *Gloſſa in l. penult. ff. de Quæſt.* ubi *Bart. Farinac. quæſt. 37. nu. 110. & Bicl. quæſt.* 104. *nu.* 17. Videtur tamen, quod licet actus Torturæ nullus ſit, (quandoquidem ex *l. Quotiens ff. Qui ſatisd. cogan. Non eſſe de jure*, & ſimpliciter *non eſſe*, paria ſunt): Tamen confeſſio illa valere deberet tanquam confeſſio extrajudicialis, quæ valet pro indicio ad Torturam ſufficienti. Sed dico, quod neque valet, ut confeſſio extrajudicialis; quia non cenſetur ſpontanea, ſed vi Torturæ extorta, & quantumvis etiam eſſet extra cameram tormentorum, poſt debitum tempus ratificata; nec adhuc poſſet dici ſpontanea, ſed habita per vim, & metum novæ Torturæ, quæ ſibi adhiberetur, ſi non ratificaſſet.

TEXTUS.

§. IV. Cauſæ autem torquendi Teſtes ſunt: Prima: ſi ſint inhabiles ad teſtificandum, puta Infames; Viles perſonæ: Socii criminis, Ultronei, vel Spontanei, &c. Iſti abluunt maculam inhabilitatis vi tormentorum. Secunda: Teſtes varii in ſubſtantialibus; negantes in judicio, quod extra dixerunt: Qui interfuerunt delicto, & negant: Qui veritatem ex malitia nolunt confiteri: Qui de mendacio ſunt convicti: Qui vacillant in ſuis dictis: Qui, juridice interrogati, reſpondere nolunt; aut Judicem irrident.

SUMMARIUM.

32. *Tortura, ob quas cauſas detur Teſtibus?*
Teſtes, qui ſunt inhabiles ob pœnam criminis, ſunt torquendi.
33. *Infames ſunt torquendi.*
Infamia juris, & facti idem eſt fundamentum.
34. *Infamia facti, quæ, & quomodo incurratur?*
Fama eſt clara notitia cum laude.
Infamiæ diffinitio.
Fanorum dicta non infamant.
35. *Infamia juris incurritur ob culpam.*
Et culpa debet eſſe Theologica.
Vidua nubens intra annum luctus, ſit infamis de jure civili.
36. *Ad infamiam juris requiritur ſententia Judicis.*
37. *Infamia facti tollitur per emendationem vitæ.*
Infames facti, quare repelluntur a teſtificando?
38. *Infames juris repelluntur a teſtimonio in pœnam.*
Teſtificari in judicio, eſt honor.
Infames juris honoribus privantur.
Etiam Parte non opponente, repelluntur a teſtificando.
In teſtamentis nequeunt eſſe Teſtes.
In judicio ſummario, ut eſt judicium Regularium, nequeunt admitti.
39. *Infamia facti inhabilitat Teſtes ex ſolemnitate juris.*
Tales admitti poſſunt in Judicio Regulari.
40. *Infamia juris inhabilitat in totum Teſtes in judicio Regulari.*
Ex neceſſitate multa fiunt, quæ aliter non poſſunt fieri.
Apud Nos, Infames juris omnino repellendi a teſtificando.
41. *Praxis pro adhibendo in Teſtem Religioſum infamem facti.*
42. *Teſtes inhabiles non admittuntur ad probanda indicia.*
Neque quando proceditur per Accuſationem.
43. *Teſtis infamis de jure, ex privilegio cauſæ admiſſus, debet torqueri.*
44. *Tortura datur perſonis vilibus.*
Perſonæ viles, quæ dicantur?
In exercitio utili Reipublicæ, licet vile ſit, nulla culpa eſt.
Exercitia non ſunt culpanda, ſed hominum voluntates.
In ſingulis artibus reperiuntur Sancti.
Quare leges repulerunt viles a teſtificando?
45. *Vilitas in Teſtibus petenda eſt a moribus.*
Comparatur vilibus, qui eſt in Dignitate, ſi malorum morum ſit.
Multi ob Dignitatem ſtatus licita ſibi faciunt flagitia.
Qui viles torquendi.
46. *Socii criminis, ſunt torquendi.*
In Curia Romana non torquentur niſi per ſpatium unius Credo.
Ligatio, & applicatio ad funem ſunt gradus Torturæ.
Ad revelandos Complices, torquentur uſque ad mediam horam.
Confeſſio de Conſociis criminis eſt ratificanda poſt Torturam.
47. *Socius criminis, indultatus a Principe, adhibitus in Teſtem, debet torqueri.*
Gratia facta a Principe, non complectitur Torturam in caput alterius.
Generalis poteſt tollere infamiam inductam jure ſtatutario, non autem importatam per Canones.
48. *Tortura datur Teſtibus ultroneis.*
Teſtes ultronei, ſeu ſpontanei, qui ſint?
Sunt ſuſpecti de inimicitia contra Reum.
Teſtis ultroneus palliatus in Religione, qui?
Aliquando poteſt bono zelo moveri.
Hunc diſcernere arbitrio Judicis committitur.
49. *Cauſæ torquendi Teſtes habiles.*
Tortura illorum eſt diverſa a Tortura Inhabilium.
Quis Teſtis varius ſubſtantialiter? Remiſſive.
Varietas in duobus judiciis, quorum unum ſit invalidum, non attenditur.
Varius in duobus judiciis validis eſt torquendus.
Et puniendus de perjurio.
Iterando variationes debet iterum torqueri, ſed non ultra tres vices.
50. *Ut Teſtis varius torqueatur plura requiruntur.*
51. *Teſtis quomodo evadere poſſit Torturam in varietate?*
Reddens cauſam congruam variationis, evadit Torturam.
52. *Incontinenti corrigens dictum ſuum, non cenſetur variare.*
Correctio facta incontinenti, *quæ dicatur?*
53. *Tortura datur Teſti neganti in judicio, quod di-*

xit extra judiciam.

Qu modo hic poſſit evadera Torturam?

54. *Tales, ex malitia nolentes confiteri, ſunt torquendi.*

Tales, quandonam cognoſcantur?

55. *Teſtis, quando dicitur convictus de mendacio?*

Talis torquendus eſt.

56. *Teſtis vacillans quis?* Remiſſive.

Torquendus eſt.

57. *Nolentes reſpondere Judici, vel eam irrideates, ſunt torquendi.*

Teſtes quomodo cogendi per Cenſuras, & carceres?

Judicem ſpernere, eſt crimen læſæ Majeſtatis.

COMMENTARIUS.

32. PRoſequitur *Textus* cauſas, propter quas Teſtes poſſunt, & debent torqueri: Et dicit, quod *cauſa torquendi Teſtes ſunt; Prima ſi ſiat inhabiles ad teſtificandum.* Et hic recolenda ſunt, quæ circa inhabilitatem Teſtium diximus: Puta, quod alii inhabiles ſunt in pœnam criminis commiſſi; ut *Infames, Perjuri, &c.* Alii ob defectum, aut naturalem inhabilitatem; ut *Pueri. Infantes, Amentes, Muti, &c.* Alii ratione reverentiæ debitæ iis, contra quos debent teſtificari; ut *Filius, & Uxor,* contra *Patrem, & Maritum.* Non tamen omnes, caſu quo debeant teſtificari, torquendi ſunt. Regula ergo firma eſt, quod omnes, qui ſunt inhabiles in pœnam criminis, ſunt torquendi.

33. Et primo veniunt *Infames*; puta infamia juris, aut facti. Sed de his, de quibus criminaliſtæ multa, & quidem ſatis intricate ſcribunt, libet aliquid breviter, & clare dicere, & dare, quæ faciunt ad praxim Religionis, ut Judex noſter ſciat in caſu, quid agendum. Dico ergo, quod infamia facti, & juris unum, & idem habent fundamentum; puta delictum, ex quo infamia oritur: Differunt tantum penes modum, juxta quem incurritur talis infamia. Si enim intervenit ſententia Judicis punientis delictum, emergit infamia juris, ob rationem, quam infra dabo; ſin minus, ex delicto naſcitur, judicio hominum, infamia.

34. Suppoſita ergo prætacta diſtinctione infamiæ facti, & juris, ſciendum eſt, quod infamia *facti* eſt, quæ oritur ex vita mala illius, qui diffamatus eſt tanquam malus homo, & in communi judicio habetur, ut perverſus, & infamis. Sicut enim *Fama*, ut dicebat *S. Auguſtinus lib. 83. quæſt. 31. eſt clara notitia alicujus cum laude;* ita infamia eſt obſcura opinio cum vituperio; & poteſt vocari, ut ex *Sylveſtro verb. Infamia* docet *Paſſerin. de Elect. Canon. cap. 25. qu. 45. num. 523. Læſæ Dignitatis qualitas vita, & moribus reprobata.* Ad hanc autem incurrendam requiritur, quod ſit opinio communis, aut non paucorum, ut expreſſe habet *Canon cap. Inquiſitionis. §. Quæſiviſti.* ubi *gloſ. verſ. final. Innoc. num. 5. Felin. verſ. Tertia nota. & Abb. n.6. de Accuſat.* dicens: *Qui* (Judex) *propter dicta paucorum eum infamatum reputare non debet, cujus apud bonos, & graves læſa opinio non exiſtit:* & amplius, quod talis opinio ſit non ſolum in ſe concepta, ſed forinſecus expreſſa: & hoc non a malevolis, & maledicis, ſed a providis, & honeſtis; non ſemel tantum, ſed *ſæpe*, ut habet *Decretalis cap. Qualiter, & quando. il 2. de Accuſat.* ubi *Gloſ. in verb. Ad inquirendum. cap. Cum in cunctis. 11. quæſt. 3.*

35. Infamia autem *juris*, licet culpam ſupponat; tamen quia culpa alia eſt Theologica, alia vero legalis, non æquali modo infamiam infert. Nam, ſi culpa eſt mere legalis de jure civili, non incurritur infamia de jure Canonico. Quantumvis enim infames de jure Civili, cenſeantur etiam de jure Canonico, ut alias diximus *cap. Infames. §. final. 3. qu. 7.* tamen intelligendum eſt, quando jus Civile ſupponit culpam theologicam; alias, jus Canonicum non reputat Infames eos, qui culpa legali tantum ſunt obnoxii: Etenim, (ut multa alia omittam) in jure *l. 1. l. Genero. l. Quid ergo. ff. de His, qui not. inf.* ſi Mulier intra annum luctus Mariti nubit alteri, tum ipſa, tum Pater, qui eam nuptui tradidit, tum Maritus, efficiuntur infames, juxta *Prætoris Edictum*; tamen in jure Canonico, ex tali cauſa, nulla infamia incurritur. Sequitur ergo, quod infames de jure Civili ex ſola culpa theologica, ſint etiam infames de jure Canonico.

36. Ad incurrendam autem infamiam *juris* requiritur ſententia Judicis, ut textualiter decidit *Gregorius Nonus* in Capitulo *final. de Cohab. Cler. & Mul.* nec ſufficit notorietas facti, ſed requiritur notorietas juris, quæ fit per ſententiam Judicis. Et quamvis in illo Capitulo dicatur: *Niſi peccatum hujuſmodi ſit notorium per ſententiam, ſeu confeſſionem factam in jure; aut per evidentiam rei, quæ tergiverſatione aliqua celari non poſſit,* & ſic videatur, quod evidentia facti notorii æquivaleat ſententiæ Judicis, & infamiam inducat: tamen intelligi debet, quod ſemper interveniat Judicis ſententia, qui judicet talem eſſe puniendum, ſive ex probatione Teſtium, ſive ex confeſſione Rei in judicio, ſive ex notorietate facti: In quo ultimo caſu intervenire debet etiam ſententia Judicis ſuper notorietate, ut alias *Tit. Canones* diximus; & etiam quod a ſententia appellatum non ſit, ſed tranſierit in judicatum: Et ex ratione infamiæ non effici irregularem, niſi accedat Judicis ſententia, docent promiſcue *Theologi, & Canoniſtæ Avil. par. 7. diſp. 4. dub. 7. Garzia par. 7. cap. 8. n. 66. Layman. lib. 1. de Irregular. cap. 4. num. 10. Archid. in cap. final. n. 3. diſt. 25. Turrecremat. in cap. Illi. 6. qu. 1. art. 1. Gloſ. & Innoc. in cap. Teſtimonium. de Teſt. Abb. in cap. Inquiſitionis. num. 2. de Accuſ. Sylv. Sd. Suar. Coninch.* quos dat *Paſſerin. de Elect. Canon. cap. 25. quæſt. 49. num. 560.*

37. Sequitur ergo ex hoc, quod ſi infamia facti tollitur per mutationem vitæ, converſionem, & pœnitentiam, (ut expreſſe habetur par *Canones cap. Ferrum. 50. Diſt. cap. Nunquam. 56. Diſt. cap. Si duo. 35. qu. 1. cap. Teſtimonium. de Teſt.* etiam in criminibus, pro quibus in jure infamia per ſententiam irrogatur, ſi ipſa lata non ſit;) mutatio vitæ, & poſterior bona converſatio ſuffragatur, ne talis infamia incurratur. Videndum modo remanet: An infamia juris per ſententiam illata, & infamia facti æqualiter inhabilitent ad teſtimonium ferendum? Dico, quod non: Sed major inhabilitas inducitur per primam, quam per ſecundam; quia Infames ex facto Leges repellunt a teſtificando, ob rationabilem præſumptionem, & ſuſpicionem falſitatis in ſuis dictis: Juſte ſiquidem timeri poteſt, quod, cum ſint malæ vitæ, etiam de facili mentientur, & pejerabunt; & pecunia, aut promiſſis corrupti, & ſubornati falſum deponent; & ad hoc, quod veritas defæcata a falſitatibus Judici pateat, Lex ejuſmodi arcet a teſtimonio; ita ut talis prohibitio, ſive inhabilitatio ſit velut medicina præſervativa ad ſanitatem judicii.

38. Sed infamia juris inflicta per Sententiam punientem crimen, cui a jure eſt adnexa infamia, eſt vera pœna, quam lex infligit in odium criminis commiſſi: & proinde illos totaliter Lex inhabilitat ad actus legitimos, & publicos, quemadmodum eſt teſtificari. Teſtificari enim in judicio honor eſt, & digni-

gnitas; & hoc privantur Infames, ut volunt *cap. Nulli. 3. qu. 4. cap. Conſtitutus. 3. qu. 5. cap. Qui crimen. 6. qu. 1. cap. Teſtimonium. cap. Licet. de Teſt.* Unde tales Infames, etiam parte non opponente repelluntur; & ad infringendam vim Teſtimonii illorum ſufficit probare infamiam: etiam poſt eorum mortem: & in caſu, in quo ex neceſſitate admittantur, etiam cum tortura, eorum dictum non eſt integræ fidei, nec ſanatur totaliter per torturam, aut excellentiam alterius Conteſtis: & tandem neque in teſtamentis poteſt Infamis de jure admitti in Teſtem, ut probatur argumento legis: *Qui teſtamento. §. Eum qui. ff. de Teſt. apud Pufferin. Trib. Regul. qu. 12. nu. 51.*

39. Patet ergo ex dictis, quod prima infamia, nempe facti, in ordine ad inhabilitandos Teſtes, eſt ſolemnitas juris; & ideo in judicio Summario, ſecundum quod procedunt Regulares, paſſim admitti poſſunt, ex *cap. Per tuas. de Simon. Abb. in cap. Dilecti. de Judic. & in cap. de Cætero. de Teſt. Thom. a Jeſu. tract. 3. cap. 11. n. 9. & Megal. Pract. cap. 13. num. 15.* licet non admittantur, niſi cum ſuis imperfectionibus, ob quas non plene probant, niſi juventur Conteſtibus, & aliis adminiculis.

40. Sed ſecunda non eſt juris ſolemnitas, ſed eſt quid ſubſtantiale; non quidem reſpectu Cauſæ, in qua debent teſtificari, ſed illius, in qua ipſi ſententiati fuerunt: Talis enim inhabilitas eſt pars pœnæ ſui delicti, & ad ſubſtantiam juris ſpectat, quod pœna a jure inflicta ſubeatur. Proinde non poſſunt tales habilitari ad teſtificandum, niſi ab eo, cujus eſt pœnam relaxare. Et ſi tales in crimine læſæ Majeſtatis, proditionis Patriæ, & ſimilibus atrociſſimis (aut quando aliter veritas haberi non poteſt) admittuntur; hoc eſt, compellente neceſſitate, ex qua quædam fiunt, quæ alias fieri prohibentur, ex *l. penult. C. de Hæred. l. Item. §. 1. ff. Commun. divid. l. Furem. ff. de Sicar. cap. Ad limina. 30. qu. 1.* & ad favorem publicæ utilitatis, & nec tunc plene probant. Sequitur ergo ex hoc, quod tales Infames neque in judicio Regulari poſſunt admitti, niſi in caſibus, in quibus eos jus commune admittit; quia hoc non eſt juris ſolemnitas, ſed ſubſtantia, ut poſt *Bellegrandum tract. 3. quæſt. 7. num. 21.* vult etiam *Pufferinus Trib. Regul. qu. 12. num. 58.* Et apud Nos, (quibus *Textus* noſter præſcribit, Infames eſſe repellendos a teſtimonio), allata doctrina nullam patitur difficultatem.

41. Sola difficultas Judici remanere poteſt: quomodo intra Clauſtra judicari debeat Religioſus infamis, & a teſtificando repelli? Ad hoc ergo, quod doctrina allata poſſit Judex facillter uti, clarificemus rem exemplo. Sit Frater *Dyſcolus* indevotus; fugiens quantum poteſt a Choro, & Oratione Mentali; converſationem Sæcularium, & maxime Fæminarum affectans: ſomno, & ventri deditus; ſcandaloſus in moribus; in ſermonibus mendax, murmurator, contentioſus, contumelioſus, procax, garrulus, impudicus &c. De iis vitiis ſuis ex conniventia Superiorum non fuit punitus; vel ſi paterne monitus, non tamen emendatus eſt; ſed boni Religioſi ejus conſortium fugiunt, & Prælati locales, niſi cum difficultate, in ſuam familiam non admittunt, & communiter reputatur relaxatus, & malus Frater. Iſte revera eſt Infamis infamia *facti*. Detur ergo caſus, quod *Cajus* inculpetur de furto, & Judex procedat *ex officio*, & quatuor ſint Teſtes informati veriſimiliter de delicto, inter quos eſt Frater *Dyſcolus*: poteſt ne Judex hunc examinare? Dico, quod poteſt, ſed non debet, quia per alios tres poteſt informari, & ideo ille debet omitti. Præterquam quod, ejus dictum parum valet, nec probat. Quod ſi *Cajus*, præſentiens illum eſſe contra ſe examinandum, excipiat coram Judice de infamia illius, quæ vel notoria eſt, vel *Cajus* ad probandam ſe offert; debet Judex Teſtes productos a *Cajo* ad probandam infamiam (niſi etiam ipſi infames ſint) examinare ſuper fama Fratris *Dyſcoli*: & ita, probata infamia ejus, non debet Judex illum examinare. Poteſt tamen, audita exceptione propoſita, illum examinare, dilata diſcuſſione exceptionis in fine Cauſæ, ut dicemus infra *Tit. Sententia. num. 158.* Vel ſi *Cajus* in ſuis defenſionibus excipit contra Fratrem *Dyſcolum* ut infamem, & probet ut ſupra, teſtimonium illius nihil valet. Quod ſi furtum aliunde probari non poteſt, quam per duos Teſtes, quorum unus eſt Frater *Dyſcolus*, Judex *ex officio* procedens tum poteſt, tum debet iſtum examinare; & in caſu: quo contra eum vel præventivo ad examen, vel in defenſionibus, Reus exciperet de infamia; ad hoc, quod purget eam, & ejus dictum ſanetur, quantum poteſt, debet torqueri, ut infra dicemus. Quod ſi Teſtes, examinati ad probandam infamiam, dicant, ſe audiviſſe de mala ejus fama jam a tribus annis; ſed ab eo tempore uſque nunc, non audiviſſe dici malum de illo: quid juris? Dico, quod præſumi debet, emendaſſe per mutationem morum vitam ſuam, quia, ut alias *Tit. Pœnarum n. 38.* diximus, per triennium bonæ vitæ præſumitur emendata mala vita; bona autem vita, maxime intra clauſtra, in qua unus alium obſervat, ſufficienter cenſetur probata, ſi de eo non dicatur malum. Quandoquidem de malis factis ſemper inter Fratres murmuratur: (& aliquando etiam de bonis apprehenſis tanquam malis,) quod ſi malum dici non eſt auditum de eo, ſicut alias dicebatur; ſignum eſt, malum ab ipſo patratum non fuiſſe, & proinde bene illo tempore vixiſſe. Neque requiritur hic ſcrupuloſa probatio poſitiva, quod nempe audierint, quod ipſe frequentet Chorum, & Orationem, & mortificationes, ſit devotus &c. quia hoc modo aut raro, aut nunquam probaretur bona fama alicujus: etenim de multis bene factis pauci loquuntur; de uno male facto omnes murmurant, & ad aſtruendam bonam Religioſi famam, ſatis, ſuperque eſt, quod de illo, ut dicebatur de Sancta vidua *Judith cap. 8. verſ. 8.*: *Non ſit, qui loquatur verbum malum.*

42. Quod ſi Frater *Dyſcolus* adhibendus eſſet ad probandum non furtum *Caji* in ſubſtantia, ſed aliquod indicium ad illud, de quo ipſe eſt informatus; etiam ſi Judex procedat *ex officio*, ipſum adhibere minime poteſt, quia, ut ſupra dictum eſt, ex *Farinac. q. 37. nu. 18. & 32. & qu. 62. num. 387. apud Sgroi. par. 4. cap. 3. n. 33. verſ. Tertio, quod.* tales inhabiles, in caſibus etiam, in quibus admittuntur, non admittuntur ad probandum indicium delicti, ſed ſubſtantiam illius tantum. Et ſi Accuſator *Caji* producit inter cæteros Teſtes etiam Fratrem *Dyſcolum*, cujus infamia eſt nota Judici, iſte *ex officio* debet illum repellere a teſtimonio ferendo, quia Accuſator debet probare per Teſtes integros, ut docent *Grammat. conſ. 45. num. 12. Bajard. qu. 24. n. 122. & Farinac. quæſt. 62. num. 71. apud Sgroi loc. cit. verſ. Quinto, quod.*

43. Si autem Frater *Dyſcolus* fuit per Sententiam condemnatus, & non appellavit, ſed pœnitentiam ſubiit; & ut præfertur, examinandus ſit, ſive *ex officio*, ſive productus ab Actore (quia iſte infamis eſt de jure); nullo modo examinari poteſt, & Judex, etiam Parte non opponente, non debet ipſum admittere. Quod ſi ex privilegio cauſæ, per quod omnes Teſtes de jure inhabiles adjuvantur, ut ſupra diximus *Tit. Teſtes. n. 51. & ſeqq.* admitti poſſit; torquendus eſt, ut infamiam purget.

44. Torquendæ pariter ſunt *viles perſonæ*, ut *Tex-*

tus ſequitur. Sed in quo conſiſtat vilitas hæc, quæ torturam in Teſte requirit, non ita facile poteſt determinari. Scio quidem inter viles perſonas computari eos, qui vilia, & ſordida miniſteria, & artem exercent; ut *Latrinarum exſtercoratores, Veſpillones, Pollinctores, Libitinarii, Carrucarii, Laniones &c.* Non tamen, ratione exercitii quantumvis vilis, talis redditur Teſtis, ut torqueri ideo debeat. Tortura pœna eſt; pœna vero ſequitur culpam: in exercitio autem Artis, ſi Reipublicæ utilis ſit, nulla culpa eſt; & ſi aliquando in eam exercentibus culpa eſt, hæc non eſt Artis, ſed Artificis. Unde dicebat *D. Joannes Chriſoſtomus: Non ſunt culpanda exercitia, ſed hominum voluntates.* Vilitas ergo culpabilis naſcitur a mala voluntate, non a ſordido miniſterio; cum in ſingulis artibus reperiantur Sancti, ut patet ex iis, quos in quodam Opuſculo ſuo recitat *Theophylus Raynaudus*. Quod ſi antiquæ leges Teſtes viles repellendos duxerunt, & non admittendos abſque tortura; hoc ideo fuit, quia, ut in pluribus, hujuſmodi viles erant tunc homines vitioſi, morumque perditorum, & ideo eorum teſtimonia manca, & debilia habebantur, niſi fuiſſent per Torturam roborata.

45. Ideo Iuſtinianus in *Novella Authent. de Teſt. §. 1. in fin.* exponens quomodo a Iudice poſſit tolli dubitatio circa teſtimonium Teſtis vilis, ait: *Si qua de eis dubitatio fuerit, poſſit facile demonſtrari Teſtium vita, quia inculpabilis, atque moderata eſt*: ex quibus verbis vilitatem in Teſtibus pendere a moribus, & non ab exercitio probatur. Et huic concordat *Capitulum Viliſſimis 1. qu. 1.* dicens: *Viliſſimis comparandus eſt, niſi præcellat ſcientia, & Sanctitate, qui eſt honore præſtantior.* Sicut ergo, qui præſtat honore, ex ignorantia, & malis moribus viliſſimus redditur; a contrario, qui viliſſimam exercet artem, ſi vitæ ſit innocentis, debet honoratis comparari. Et revera ex quotidiana praxi videmus, hujuſmodi infimæ plebis homunciones, ut ſunt *Bajuli, Mediaſtini, Cerdones, Agricolæ &c.* timoratam plerumque habere conſcientiam & meliores eſſe in moribus, quam ſint multi Nobiles, divites, conſpicui, ac Magnates, qui ſibi omnia licere ad votum, & libidinem ducunt; ita ut in illis in puncto quadret dictum *Juvenal. Satyr. 14. verſ. 187.*

Ad ſcelus, atque nefas quodcunque eſt, purpura ducit.

Cum igitur præſumptio falſitatis in Teſte vili oriatur ex mala vita; ille Teſtis vilis torquendus eſt, qui ſimul eſt vitioſus: & ſic debet intelligi *Textus*. Cæterum ſi eſt bonæ converſationis, & famæ, quamvis artem vilem exerceat, nec de jure torquendus eſt, nec de conſuetudine torquetur, ut dicunt *Cephalu. conſ. 238. vol. 2. Cavalc. de Teſt. par. 4. n. 93. Farinac. qu. 57. num. 49. Guazzin. defen. 19. cap. 10. & Mirand. qu. 17. apud Sgroi. par. 4 cap. 3. n. 12. & 13.*

46. *Socii criminis* pariter ſunt torquendi ad purgandam infamiam illius criminis, in quo Socii ſunt. Tortura autem debet eſſe moderata, puta per ſpatium unius mediæ horæ, ſi atrociſſimum eſt crimen, & adhibetur tormentum funis; & in *Romana Curia*, ut teſtatur *Guazzinus Defen. 19. cap. 1. n. 13.* non torquentur niſi per ſpatium unius *Credo*. Sed hæc ita debent accipi, quod ſi Socius criminis jam depoſuit ſuper Complicibus, ad purgandam infamiam, ſufficit, quod per ſpatium unius *Credo* elevetur; imo in quibuſdam aliis Curiis ligatur tantum, & funi applicatur, & minime elevatur, quia computantur ligatio, & applicatio ad funem inter gradus Torturæ. Si autem ipſe confeſſus eſt crimen, quod vel abſolute, vel difficillime non potuit abſque Conſociis conſummari; tunc ad Socios detegendos torquetur plus, aut minus juxta indicia: non tamen ultra mediam horam poteſt perdurare tormentum; ultra quod ſpatium ſi protenderetur, diceretur immoderata Tortura, & non noceret Confitenti, nec ab eo nominatis, ut docent *Chartar. de Execut. Sent. cap. 2. num. 68. Bajard. qu. 21. n. 51. Farinac. conſ. 10. nu. 21. & conſ. 55. nu. 13. Intrigliol. ſing. 180. nu. 18. lib. 2. & Burg. de Mud. proced. ex abrupt. qu. 42. num. 17. apud Sgroi. par. 4. cap. 3. n. 63.* Et in hoc ſecundo caſu confeſſio de Conſociis debet ratificari poſt Torturam illam; in qua confeſſus eſt, & denuo debet leviſſime torqueri ad purgandam infamiam, ex *Farinac. qu. 43. a num. 137. Caball. caſ. 33. num. 11. & Guazzin. Defen. 19. cap. 14. nu. 3.* Sed non eſt neceſſe, quod poſt hanc Torturam Socius criminis ratificet confeſſionem circa Conſocios; ſi tamen fiat, melius erit, ſicut etiam ſi Tortura detur in facie nominati, ut ſcribunt *Boer. deciſ. 319. nu. 4. Clar. quæſt. 21. verſ. Quæro nunquid, & Vulp. conſ. 30. nu. 7. & conſ. 83. num. 8. Apud Sgroi. par. 4. cap. 3. nu. 63. in fin.*

47. Advertendum autem eſt, quod ſi Socius criminis eſſet indultatus a Principe, qui impunitatem illi dedit, ut probaretur delictum, quod alio modo non poterat probari; vel ſi Reus ante accuſationem ſponte præveniret faciem Superioris, & fateretur crimen, & ita, juxta noſtra Statuta, paternaliter tantum eſſet puniendus; ſi crimen poſtea ad judicium revocetur, & in eo ſint alii Complices, qui Superiorem non prævenerunt, & ideo ſint puniendi pœna ordinaria; tali caſu indultatus, ſeu ſponte comparens, licet evadat pœnam a jure ſtatutam, non tamen evadere poteſt Torturam, quæ ſibi tanquam Socio criminis debetur, cum gratia non amplectatur Torturam in caput aliorum, ut dicunt *Boſſ. de Judic. n. 182. Bertazz. conſ. 36. Natta Viv. Coſt. Franch. Rolend. Torn. Maſcard. Ricc. & Guaz. apud Sgroi par. 4. cap. 3. num. 64.* Hoc autem intelligendum eſt caſu, quo Generalis, qui in Religione eſt Princeps non diſpenſaſſet cum Indultato non ſolum in pœna, ſed etiam in infamia, ſupplendo omnes alios defectus, (inductos tamen de jure noſtro Statutario, non vero Canonico, quia ſuper eo non poteſt;) & reſtituiſſet illum ad ſua primæva jura in integrum, ac ſi delictum illud minime commiſiſſet.

48. *Ultronei, vel ſpontanei &c. abluunt maculam inhabilitatis vi tormentorum.* Teſtes ultronei, ſive ſpontanei, illi ſcilicet, qui nec citati, nec requiſiti, ut ait *Decianus Reſp. 48. nu. 26. vol. 3.* ſe Curiæ præſentant, & jactant ſe eſſe informatos de facto, ſuper quo inquiritur; merito ſunt ſuſpecti, ut altas dictum eſt. Quia iſti ſic ingerentes ſe in cauſa, quæ ipſos non tangit, indicant aliquo motivo animoſitatis contra Reum incitari; quemadmodum de Servis ultro deponentibus contra Dominum, præſumunt *l. Unius facinoris. §. Servo. ff. de Quæſt. & Gloſſ. in l. Quæ omnia. in verb. Suſpectus. ff. de In jus vocan.* Unde ex *Marſil. conſ. 28. num. 11. Sgroi. par. 4. cap. 14. n. 27.* cenſentur inimici illius, contra quem deponere ſe offerunt, & ſic non probant.

Caſus porro hic in Religione potius Metaphyſicus eſt, quam ut in facti contingentia poſſit evenire. Nam nullus profecto reperietur, qui, coram Superiore inquirente ſuper delicto, ſe ſiſtat in actu judicii, & examinari inſtet. Poteſt bene quidem dari, quod aliquis occulte adeat Superiorem extrajudicialiter, & ſe demonſtret optime informatum de toto negotio, & ita incitet Superiorem ad ſe vocandum ad examen. Sed, hoc dato: quomodo apparebit in proceſſu illum Teſtem ultroneum eſſe? quomodo decernet Judex torquendum eſſe, quia ultroneus eſt? Si Judex ultroneum cognovit, & quomodo admiſit ad examen, cum, ut ſuſpectus de falſo, & de inimicitia,

repel-

repelli debuiſſet? Forte hoc poterit eſſe ex privilegio cauſæ difficilis probationis. Admitto. Sed hic repellitur ob inimicitiam præſumptam, ut dictum eſt: Inimicitia autem, etiam præſumpta, ut alias diximus, totaliter, & univerſaliter Teſtem reſpuit; & ita neque in cauſa privilegiata admittendus eſt ultroneus. Tamen, quia poteſt evenire, quod ob zelum publici boni, Religioſus conſcientiæ timoratæ ſe offerat Curiam informare; tali caſu poteſt bene Judex illum admittere, ſed ſuæ prudentiæ committitur, bene librare qualitates tum Teſtis, tum Cauſæ, & juxta rectum dictamen admittere, vel non. Sed tali caſu eſſet ne ipſe torquendus? Dico quod non. Quia non eſſet ipſe vere ultroneus, ſed eſſet adactus a deſiderio publici boni, qui gerit vicem Judicis vocantis. Præterquamquod caſus hic, ut plurimum, non poteſt evenire niſi in contingentia Inquiſitionis Generalis, & tunc præceptum Superioris factum omnibus, ut revelent, gerit vicem citationis. Poteſt etiam eſſe in Inquiſitione ſpeciali: Sed tunc valde dubitarem ipſum admittere, ratione ſuſpicionis; niſi eſſet probata perſona; vel cum Tortura, ut ordinat *Textus*.

49. *Secunda: Teſtes varii in ſubſtantialibus &c.* Proſequitur *Textus* loqui de cauſis, ob quas Teſtis alias habilis, ad examen citatus, & in eo conſtitutus, mendacio, vacillatione, ſeu contrarietate, & ſimilibus dat cauſam Judici, ut de veritate Teſtimonii ejus dubitet; vel cum primum in caſu contrarietatis in ſuis dictis agnoſcit, & ita torquere debeat. Talium autem Tortura longe diverſa eſt a Tortura Teſtium inhabilium, de qua eſt dictum: tum quia illa eſt pœna criminis extra illud judicium, in quo deponunt, commiſſi, hæc vero eſt ob crimen, in quo deprehenduntur in actu Judicii ejuſdem: tum quia illa debet eſſe leviſſima, ut diximus; hæc autem eſt magis, vel minus intenſa, juxta gravitatem vacillationis, contrarietatis &c. Quis porro dicatur Teſtis in ſubſtantialibus varius ſupradictum eſt, *Tit. Teſtes. num.* 34. & quod debeat torqueri, docent communiter *Doctores Boſſ. tit. de Tort.* Teſt. *num.* 27. *Burſat. conſ.* 216. *nu.* 510. *Guazzin. Defenſ.* 19. *cap.* 6. *n.* 6. *apud Sgroi par.* 4. *cap.* 11. *n.* 8. Varietas autem in ſubſtantialibus emergit, ut alias tetigimus, quando in illo, & eodem, ſive in diverſis Judiciis; ſive coram eodem, ſive coram alio Judice contraria depoſuerit, dummodo judicia ſint valida, ut docent *Ghisler. de Judic. Regul. cap.* 17. *num.* 56. *Berti tit.* 11. *cap.* 11. *num.* 56. *Ricc. deciſ.* 48. *num.* 1. *par.* 1. *& Sgroi loc. cit. nu.* 10. Si enim unum eſſet invalidum, & ejus invaliditas nota eſſet Teſti, non officeret: non enim eſſet perjurus, ſi in judicio invalido uſus fuiſſet æquivocatione. Cæterum in diverſis judiciis validis ſubſtantialiter varians, non ſolum debet torqueri ad videndum, in quo dicto velit perſiſtere; ſed etiam debet puniri de perjurio, quod evitare non poteſt. Quando autem adſunt indicia contra Teſtem, quod ipſe fuerit præſens delicto; vel ex ejus confeſſione, aut ex aliis Conteſtibus probatur, quod ipſe interfuerit illi, vel plene informatus eſt de eo, & variat ſubſtantialiter, & torquetur; & in ratificatione poſt Torturam iterum variat deponendo contrarium ei, quod jam depoſuerat; denuo torqueri poteſt, imo acrius, quam prima vice, quia denuo pejeraſſe conſtat; ut ajunt *Farinac. qu.* 66. *num.* 172. *& Guazzin. Defen.* 19. *cap.* 13. *num.* 6. non tamen poteſt torqueri ultra tres vices.

50. Scire autem oportet, quod ad Torturam Teſtis, ultra ejus variationem, (quæ non debet eſſe modica, ſed magna ad hoc, quod poſſit torqueri, ut docet *Guazzinus*, requiritur, quod Judex nequeat aliunde habere cognitionem veritatis, ut ſcribunt *Bertazz. conſ.* 153. *num.* 8. *Ricc. deciſ. Archiep. par.* 1. *deciſ.* 241. *nu.* 2. *apud Sgroi par.* 4. *cap.* 11. *num.* 16. *ſub fin.* & arctetur quodammodo ad habendam quoquomodo ſcientiam ab iſto. Eſſet enim incongruum torquere hominem abſque neceſſitate; & ſi aliunde poteſt veritatem habere, non debet curare de depoſitione Teſtis varii, qui nihil probat pro, nec contra Reum. Requiritur pariter, quod Judex ſit certus, & in actis conſtet per Teſtes, vel indicia indubitata, & probata, aut ex ejus confeſſione, quod ipſe interfuerit delicto, vel notitiam integram de eo habeat, ut textualiter habetur in jure *l. Unius facinoris. §. Teſtes. ff. de Quæſt. Novell.* 90. *cap.* 5. *in fin.* eſt enim contra juſtitiam, & æquitatem quærere per tormenta veritatem ſuper cauſa ab uno, de quo plane non conſtat, quod ſit de ea plene conſcius. Requiritur tandem, quod prius conſtet de corpore delicti contra principalem Reum; aliter non poteſt ad Torturam Teſtis deveniri, ut ajunt *Bart. in l.* 1. *§. Quæſtionem. ff. de Quæſt. Foller. in verb. Capiat. &c. num.* 38. *Brun. de Indic. par.* 2. *q.* 4. *n.* 11. *& Boſſ. tit. de Tort. Teſt. nu.* 13.

51. Evadere etiam Torturam poteſt Teſtis varius, ſi ante ſecundum examen proteſtetur, quod non intendit in aliquo contradicere primo examini; & ſi variaverit a primo, hoc contingere poſſe ex errore, & oblivione; tamen ſe remittere ad primum, in quo verum depoſuit, & plene recordabatur de omnibus circumſtantiis facti, de quo memoriam recentem habebat, quæ lapſu temporis defecit, ut docent *Seraph. deciſ.* 1076. *num.* 1. *&* 2. *& Guazzin. Defenſ.* 19. *cap.* 13. *num.* 11. *apud Sgroi par.* 4. *cap.* 11. *n.* 16. Quia tali caſu iſte non proderet malitiam, aut dolum in variatione, ſed ejus cauſam rationabilem adduceret. Cautela tamen hæc poteſt prodeſſe, quando inter unum, & aliud examen mediat tempus tale, in quo veroſimiliter poſſit præſumi oblivio; ſed hæc non eſſet admittenda, quando parvum ſpatium temporis eſſet interjectum inter primum, & aliud examen. Evadit Torturam etiam adducendo cauſam congruam ſuæ variationis, aut corrigendo ſe.

52. Quia autem *Doctores*, admittendo, quod Teſtis *incontinenti* corrigens dictum ſuum, non cenſetur varius, nec torquetur, ſi cauſam correctionis, quæ Judici congrua videatur, adducat, variant circa explicationem hujus dictionis *Incontinenti*, ut videre eſt apud *Gabriel. concl.* 27. *lib.* 7. *Tiraquell. de Reo. conv. §.* 1. *gloſ.* 5. *num.* 18. *Ricc. deciſ.* 57. *Cur. Archiep. n.* 1. *par.* 1. *Bertazz. conſ.* 153. *num.* 1. *&* 7. *vol.* 1. *& Guazzin. Defenſ.* 19. *cap.* 2. *n.* 3. dico, quod judicare, an correctio facta a Teſte ſit *Incontinenti*, ſtat arbitrio Judicis, qui præ oculis habet qualitates Teſtium, temporis intervallum, & omnes circumſtantias, quas debet prudenter librare; in jure enim, ut ajunt *Capic. deciſ.* 148. *n.* 3. 4. *&* 9. *Rot. Genuen. deciſ.* 1. *n.* 32. *Vnip. Gallic. apud Sgroi. par.* 4. *cap.* 11. *num.* 9. *ſub fin.* non reperitur aliquod circa hoc determinatum. Unde dici poteſt correctio facta *incontinenti*, ſi fiat, vel in ipſo actu reſponſionis antequam *Notarius* eam ſcribat; vel antequam Teſtis examini ſubſcribat; (ſit enim ipſi, poſtquam audivit examen, a *Notario* lectum, copia addendi, vel minuendi ſuo teſtimonio id, quod ſibi bene viſum fuerit,) vel antequam diſcedat a præſentia Judicis; vel antequam cum Reo, aut Rei Procuratore, vel Amicis locutus ſit; vel etiam intra ſpatium tridui, ut ſupra *Tit. Teſtes. §.* 3. habetur in *Textu*; vel etiam poſt triduum: dummodo adducat cauſam correctionis ita claram, ut Judex poſſit eſſe perſuaſus, quod non ex ſubornatione, ſed ex motivo veritatis dicendæ, & ſuam conſcientiam exonerandi, ſe corrigat, ut alias diximus.

53. *Negantes in judicio quod extra dixerunt.* Hoc

debet

debet intelligi, quando Teſtis convictus eſt per alios Conteſtes, quod ipſe aliquid dixerit, quod tamen, in judicio, dixiſſe negat; tali enim caſu ipſe per Teſtes convincitur, quod illud dixit; & ſi coram Judice neget, perjurus eſt, & Curiam eludere vult; unde jure merito torquendus eſt. Quod ſi fateatur, illud quidem dixiſſe extrajudicialiter, non tamen verum eſſe illud, quod dixit; tali caſu Torturæ non ſubjicitur, niſi alia adſint indicia, quæ eum, ut mendacem in iis, quæ depouit, coovincaot. Exemplum ſit. *Cajus* dixit coram *Lucio*, & *Titio*, ſe ioterfuiſſe dum *Stichus* occidit *Semproaium*. Interrogatus a Judice *Cajus*: an unquam viderit ullum, qui alium percuſſit, vel occidit? Negat *Cajus*. Subinſert Judex: oonne tu dixiſti, interſuiſſe morti *Semproaii* ſibi illatæ a *Sticho*? Si *Cajas* negat, ſe hoc dixiſſe, torqueri debet; quia negat in judicio, quod extrajudicialiter affirmavit, ut probant conteſtes *Lucius*, & *Titius*. Si vero *Cajas* reſpondet: Dixi quidem coram multis, me interfuiſſe homicidio *Sempronii*, ſed verum non eſt, quod interfuerim, ſed ex vanitate illis impoſui. Tali caſu ſi Judex noo habet alia indicia, quod *Cajas* præſens fuerit delicto, dimittendus eſt abſque Tortura; non enim io judicio deliquit, ſed extrajudicialiter tantum mentitus eſt. Sed ſi per alia indicia conjectatur Judex, quod ipſe vere interfuerit, torqueri poteſt: tunc enim juncta illa indicia, cum ſua confeſſione extrajudiciali, cumolantur ad eum argueodum, ut judicialiter mendacem, & ita torqueodum, ut ſequitur *Textus*: *Qui interfuerunt delicto, & negant* interſuiſſe; ſuppoſito, quod ſufficienter ſint convicti per alios Teſtes, quod revera interfuerint.

54. *Qui veritatem ex malitia nolunt confiteri.* Hoc accidere poteſt, quando, ex modo loquendi ipſorum Teſtium, Judex optime conjectat, ipſos bene edoctos eſſe de veritate, quam negant: & dum artificioſe ipſam occultant, produnt malitiam ſuam, qua moti noluut confiteri, ſed tergiverſantur, involvunt ſermonem, & depoſitionem ancipitem redduot. Tales, ſi poſt repetitas Judicis inſtantias, ut abſque ambagibus, & involucris reſpondeant, proſequuntur per verba æquivoca ſuam depoſitionem, & ſunt Teſtes obſcure deponentes ex malitia; bene torquendi ſunt. Iſti enim ſibi ſcioli Judicem traducere geſtiunt, ejuſque authoritatem deludere: expedit proinde tales vulpeculas apprehendere, cum mero dolo procedentes, & non tantum veritati injurias, ſed etiam Judicis contemptrices.

55. *Qui de mendacio ſunt convicti.* Non poteſt intelligi de meodacio per Teſtes probato; quia ſi Teſtibus probetur, quod ille extra judicium dixerit contrarium ejus, quod deponit in judicio, poteſt Teſtis dicere, ſe extrajudicialiter ex jactantia, vel vaniloquentia eſſe mentitum: nec tamen ob hoc poterit torqueri; quia in judicio minime deliquit, ut paulo ſupra diximus. Non poteſt ergo convinci niſi ex dictis ſuis, puta quod vel in eodem, vel in diverſis examinibus depoſuerit varia, contraria, ſive contradictoria irreconciliabilia: & facta ipſi inſtantia, quomodo una vice taliter, & taliter dixerit, & ex poſt contraria affirmaverit? non adducit Teſtis aut cauſam variationis, aut modum dicta concordandi; puta dixi ſic in tali ſenſu; modo dico ſic in tali; ſed remanet mutus, & convictus; vel diſſimulata vi redargutionis, quæ ipſi fit, dat verba, & non rationes. Tali ergo caſu, de mendacio dicitur convictus, & torquendus eſt.

56. *Qui vacillant in ſuis dictis*, Qui Teſtes dicantur vacillantes ſupra diximus, *Tit. Teſtes*. §. 5. *num.* 37. ubi adnotavimus vacillationem, & contrarietatem parum inter ſe diſcrepare, Hic porro accipitur pro vacillatione propria, quæ contrarietatem importat. Non differt enim vacillans a contrario, niſi in hoc, quod contrarius ſemel dictum contrario dicto deſtruit; Vacillans autem, ut multipliciter contrarius, ſemel dictum revocat, & revocatum iterum firmat: & proinde non ſemel, ſed ſæpius ſibi contrarium, & per conſequens etiam perjurum, ſe prodit.

57. *Qui juridice interroganti reſpondere nolunt, & Judicem irrident*. Hoc proprie ſpectat ad Teſtes cogendos, de quibus ſupra *Tit. Teſtes*. §. 10. aliquid diximus. Sciendum ergo, quod in cauſa Criminali tam a Judice Ordinario, quam a Delegato, Teſtes etiam privilegiati, quando aliter veritas haberi non poteſt, ſunt cogendi. Verum tamen eſt, quod prius ſunt canonice monendi, & ſi monitiones non proſunt, poſſunt per Cenſuras compelli, & ſi nihilominus nolunt fateri veritatem; aut comparere in judicio negant, cogendi ſunt per carcerationem, ut habent *cap. Super eo. junct. Gloſ. in verb. Non cogendi. ubi Hoſtien. num. 1. & Jo. Andr. num. 5. de Teſt. cap. Pervenit. II 2. cod. tit. M. A. Genuen. Prax. cap.* 10. vel alias pœnas corporales. Si ergo Teſtis in judicio quidem comparet, ſed nullo modo Judici interroganti vult reſpondere, factis ut ſupra monitionibus, poteſt Judex ad Cenſuras procedere; vel, his omiſſis, ad Torturam corporalem devenire, prout magis expediens judicaverit ad expugnandam teſtis contumaciam. Multo magis ſi Teſtis Judicem irridet; & ſpernit; hoc enim proximum ſacrilegio eſt: & ſi Judex eſt Ordinarius, eſt crimen læſæ Majeſtatis, & rebellionem ſapit. Judex enim tenet locum Dei, dum ſedet ad judicandum, & qui ſpernit Judicem, Deum contemnit: Ordinarius autem Superior, vel Princeps eſt, vel Principem refert; & qui illi injurius eſt, Principi rebellat, & ejus Majeſtatem, ac publicam poteſtatem offendit, & perduellionis Reus cenſetur. Proinde non ſolum Tortura ad habendam confeſſionem debet adigi, ſed etiam debitis criminis pœnis debet coerceri.

T E X T U S.

§. V. Cauſæ vero pro quibus Reus torqueri poteſt ſunt. Prima: Dictum unius ſaltem Teſtis omni exceptione majoris, qui de facto principali deponat: quæ appellatur ſemiplena probatio. Secunda: Omnia indicia gravia plene probata, quodlibet perfectum in ſuo Genere. Tertia: Duo, vel plura indicia levia inſimul copulata, ſeſe invicem juvantia. Quarta: Si Reus in tormentis confeſſus, extra tormenta negaverit; iterum Torturæ ſubiici poterit, uſque ad tres vices. Quinta: Dictum unius Teſtis non integri de viſu, adminiculatum fama, vel alio indicio levi. Sexta: Unum indicium probabile, licet non certum: ut ſi inveniretur occiſus, cum quo aliquis antea rixatus eſſet. Septima: Extrajudicialis confeſſio negata poſtea in judicio; ſi ſit probata per duos Teſtes conteſtes.

SUM-

SUMMARIUM.

58. *Tortura Reo ex quibus cauſis detur?*
Teſtis omni exceptione major quis ſit?
Ex dicto unius, Teſtis omni exceptione majoris Reus poteſt torqueri.

59. *Indicium grave probatum facit ad Torturam Rei.*
Indicium grave, quid ſit? Remiſſive.
Exempla indiciorum gravium.
In foro laico ex quolibet indicio torquetur Reus.
Laici faciliores ad delicta, quam Religioſi.

60. *Plura indicia levia copulata faciunt ad Torturam.*
Indicia levia, quandonam poſſint copulari?
Exemplum affertur.
Indicia levia debent eſſe copulabilia, & quod ſe adjuvent.
Plura indicia remota, quando faciant ad Torturam?

61. *Teſtes probantes indicia non requiruntur omni exceptione majores*

62. *Teſtes fide digni ſingulares, probantes plura indicia tendentia ad unam finem, ſufficiunt ad Torturam.*
Sed debet eſſe Tortura levis.

63. *Exemplum practicum.*

64. *Negans extra tormenta, quod confeſſus eſt in Tortura, eſt denuo torquendus.*
Cauſa hujus novæ Torturæ.

65. *Teſtis non integer adminiculatus indicio levi facit ad Torturam.*
Teſtes inhabiles contra Criminoſos, & malæ vitæ, admittuntur.

66. *Unum indicium probabile facit ad Torturam.*

67. *Indicium probabile, quodnam dicatur?*
Indicium leve cum adminiculo, ſit probabile, & ſufficit ad Torturam.

68. *Exemplum practicum.*
Arbitrio Judicis committitur examen indicii probabilis.

69. *Extrajudicialis confeſſio facit ad Torturam.*
Quæ dicatur talis?
Probata per duos Teſtes equivalet uni Teſti de viſu.

70. *Confeſſio extrajudicialis, ut faciat ad Torturam, plura requirit.*
Jactans ſe de falſo crimine, cum infamatione Tertii, eſt puniendus.
Pœna hujus debet eſſe pro qualitate perſonæ offenſæ.

71. *Ad probandam confeſſionem extrajudicialem ſufficiunt Teſtes ſingulares.*

72. *Hæreſis ſuſpicio probatur ex pluribus dictis hæreticalibus probatis per Teſtes ſingulares.*

73. *Conteſtis ut quis ſit, non requiritur, quod alium Conteſtem viderit.*
Quare confeſſus crimen extrajudicialiter torqueatur?
Jactans falſum crimen commiſiſſe, ut ſit punibilis, debet ſe jactaſſe in publico.

COMMENTARIUS.

58. Poſtquam tractatum eſt de Tortura Teſtium, aggreditur modo *Textus* loqui de Tortura *Rei*; & recenſet indicia, ob quæ *Reus* poteſt examini rigoroſo ſubjici. Dicit ergo quod *cauſæ*, puta indicia, *pro quibus Reus torqueri poteſt, ſunt*. *Prima: dictum unius ſaltem Teſtis omni exceptione majoris, qui de facto principali deponat*. Sciendum autem hic, quod cum ante Torturam debeant omnino concedi defenſiones; ille dicetur Teſtis omni exceptione major, contra cujus perſonam, dicta, aut modum deponendi, Advocatus *Rei* nullam omnino exceptionem propoſuit in defenſionibus pro *Reo*. Quod ſi contra Teſtem urgeat aliqua conjectura, aut alia exceptio, quantumvis leviſſima; ut ſi non deponit veroſimilia, vel non fuit rite examinatus, vel ſi animoſe, affectate, exaggerate &c. deponat, vel ſi non reddit concludentem, & claram rationem dicti ſui; non poteſt dici *Teſtis omni exceptione major*, nec facit ſe ſolo indicium ad Torturam, quamvis agatur de crimine excepto, & quantumvis privilegiato, ut ſcribit *Farinac. quæſt. 37. a num. 57. & inde apud Sgroi par. 5. cap. 3. n. 2.* Limitant hoc nonnulli *Doctores* in *Judice* habente arbitrium, qui, ex dicto unius Teſtis, etiam minus idonei, etiam recepti parte non citata, volunt, quod poſſit *Reum* torquere: Vide *Menoch. de Præſumpt. quæſt. 89. num. 13. Boſſ. tit. de Indic. num. 12. Bajard. quæſt. 64. num. 59. Ricc. Caball. Grammat. Gandia. Alex. apud Sgroi loc. cit. n. 3.* Apud Nos autem hoc nequit quadrare; quia an *Reus* ſit torquendus, nec ne, dependet a judicio integri *Diffinitorii*. Poſſet tamen evenire, ſi *Pater Generalis* concederet facultatem alicui a ſe Delegato ad cauſam graviſſimam, ut procederet independenter a *Diffinitorio*: quod tamen nunquam practicatum audivi.

59. *Secunda: Omnia indicia gravia plene probata, quodlibet perfectum in ſuo genere*. Quænam dicantur indicia gravia ſuo loco *Tit. Indicia. §. 2.* enumeravimus. Dum autem *Textus* dicit: *omnia indicia*; non debet accipi collective, ſed diſtributive; hoc eſt, quodlibet ex indiciis, quæ ſupra recenſita ſunt in claſſe gravium, ſi eſt *plene* per duos Conteſtes probatum, *& perfectum in ſuo genere*, hoc eſt quod complete poſſit delictum indiciare; ut verbi cauſa, ſi fuiſſet *ſequeſtratio ſolius cum ſola*, & fuerit per tantum temporis, quod ſufficiens fuit ad copulam; *ſi eſt variatio, aut vacillatio &c. Rei in examine*: & eſt non parva, ſed magna, & continuata; *ſi eſt Scriptura manu Rei facta*; & plene probata ſit tanquam talis, & non adulterata &c. Unum ergo tale indicium, ut præfertur, eſt ſufficiens ad Torturam. Et licet in foro laico ex uno indicio ſive proximo, ſive remoto, ex conſuetudine, *Reus* torqueatur, ut citatis *Jo. Andr. Alex. Jaſon. Gramm. Anton. de Canar. Gomez. Alberic. Pariſ. de Put. Marſil. Afflict.* probat *Julius Clar. quæſt. 64. verſ. Sed quæro, quod*; tamen non ita debet eſſe inter Nos, qui ligamur diſpoſitione hujus *Textus*, quod ex uno quidem indicio, gravi tamen, hoc eſt proximo circa crimen, *Reus* torqueri poſſit; nec ſufficit unum indicium remotum hoc eſt leve, ad torturam inferendam, ut infra videbimus. Et ratio diſparitatis, & quidem congrua, eſt: quia Laici ad delicta ſunt faciliores, quam *Religioſi*; tum ratione plurium occaſionum, quas præ *Religioſis* illi habent; tum adminiculorum ſpiritualium ad ſervanda *Dei*, & *Eccleſiæ* mandata, quibus carent Laici, & abundant Religioſi intra Clauſtra: & proinde facilius poteſt præſumi crimen in Laico, quam in Clauſtrali; unde & debilius indicium ſufficit pro illo, quam pro iſto.

60. *Tertia: Duo, vel plura indicia levia copulata, ſeſe invicem adjuvantia*. Quæ cenſeantur Indicia levia, ſupra *Tit. Indicia. §. 1.* recenſitum eſt. Hic porro advertendum, quod levia indicia tunc ſeſe adjuvant, quando naſcuntur, aut naſci poſſunt ab eodem delicto, quod indiciant. Exemplum do. Sit commiſſum delictum furti, cujus author ignoratur: in Conventu autem ſit Frater *Relaxatus*, qui eſt ma-

læ

Digitized by Google

læ famæ, indevote vivit, crapulator, rixoſus, contumelioſus, minax; ſæpe pœnitentiatus non pœnituit; & alias fuit de ebrietate ſcandaloſa, & de percuſſione alterius Fratris juridice punitus. Hic ſunt plura indicia levia, puta mala fama, & delicta alias commiſſa; ſed hæc non poſſunt copulari, nec ſe invicem juvant. Quia; quidnam habet commune percoſſio, quæ orta eſt ab iraſcibili, cum furto, quod naſcitur a concupiſcibili? Mala fama de vita vitioſa eſt quodammodo indicium leve genericum; ſpecificari ergo debet ab alio indicio levi, orto ab eodem delicto in ſpecie, ad hoc, quod indiciare poſſit ſimile delictum ſpecificum. Quod ſi ultra malam famam, de qua ſupra, Frater *Relaxatus* fuit alias punitus de furto, & poſt furtum ſecutum, viſæ ſunt in camera ipſius multæ amphoræ vini pretioſi, quod a remotis partibus adportatur, & ſine pecunia de facili non habetur, ut vinum Hiſpanicum, Cretenſe, Canarienſe &c. Hæc tria indicia, licet levia, optime ſe adjuvant; quia probabile eſt, quod ille ebrioſus pro comparando vino novum furtum commiſerit, ſicut alias furatus eſt. Ad hoc ergo, quod plura levia ſufficiant ad Torturam, hæc duo requiruntur, puta quod ſint copulabilia, & ſe invicem adjuvant, quia ab eodem delicto in ſpecie naſcuntur, & ſimile itidem in ſpecie delictum inferunt; & ſic intelligunt *Bart. in l. final. num.9. ff. de Quæſt. Auguſt. ad Angel. verb. Quod fama. num. 52. Blanc. de Indic. num. 150. Pitigian. Tract. Subſtan. 2. cap. 8. Boſſ. de Indic. num. 30.* quos dat *Sgroi par. 5. cap.3. num. 17.* quando dicunt, quod plura indicia remota ſufficiunt ad Torturam.

61. Sciendum autem, quod indicia ſive gravia, ſive levia debent eſſe plene probata per duos Teſtes, ut alias dictum eſt. Sed difficultas eſt: an iſti duo Teſtes debeant eſſe majores omni exceptione? & in hoc puncto diviſæ ſunt opiniones. Nonnulli enim affirmant, cum quibus ſentiunt *Farinacius quæſt. 37. num. 28. & 29. & Mirand. Ord. jud. quæſt.26. art. 4. concl. 3.* Sed hoc modo aut nunquam, aut rariſſima poſſent probari indicia; quia quid minimum, quod poſſit opponi contra Teſtem, ſufficit ad ipſum obnubilandum, ita ut dici nequeat *omni exceptione major*. Proinde verior eſt ſententia, quod non eſt neceſſe, quando aliquod eſt probandum per plures Teſtes, quod illi ſint *omni exceptione majores*, ut docent *Bald. conſ. 427. lib. 5. Cravet conſ. 6. n. 13. Gramm. Vot. 25. num. 10. & deciſ. 54. num. 51. Ball. var. Reſol. lib. 1. quæſt. 5. num. 16. Dian. par. 4. tract. 6. reſol. 3. & Guazzin. Defen.30. cap.31. n.4. apud Sgroi par. 5. cap. 3. nu. 19.* Sed ſufficiunt, etiam ſi aliquam exceptionem patiantur, dummodo eorum dicta non eſſent penitus nulla; prout ſi eſſent Teſtes inimici, & prorſus inhabiles; aut deponerent ſine Tortura; aut ageretur de condemnatione; aut eorum teſtimonia eliderentur per dicta aliorum.

62. Dico amplius: quod ſi indicia remota eſſent plura, quam duo, & de ſingulis eorum eſſent Teſtes ſingulares ſpectatæ fidei, & indicia tenderent ad unum præciſe crimen; deberent cumulari, & ad Torturam ſufficere. Ratio eſt; quia ſicut in factis iterabilibus, ut alias diximus, plures, quam duo Teſtes ſingulares probant delictum in ſpecie (ut plura adulteria, & fornicationes, per plures ſingulares integros atteſtata, probant violatorem caſtitatis; & plures actus contrectationis pecuniæ; ut in emptione, ludo, mutuo per tres Teſtes, etiam ſingulares, proprietatam probant, quia ſunt indicia ab uno, & eodem vitio prodeuntia); ita ſi ſint tria, aut quatuor indicia levia, per tres, aut quatuor probos viros ſingulares probata, tantum fidem debent *Judici* facere, ut ipſe, jura moveri poſſit ad habendam veritatem per tormenta. Debent enim talia indicia conjungi; quia ſupponuntur talia eſſe, ut ab eodem delicto probabiliter emanent; & conjungi pariter Teſtes, quibus ſi non ſuffragatur identitas indicii, dat robur integritas fidei, qua pollent: Et licet hoc durum, & contra communem videatur, tamen in praxi ſecurum eſt; tum quia optimo fundamento fulcitur; tum quia torquere eſt in Arbitrio *Judicis*, quod aliquam patitur latitudinem; tum quia Tortura, hoc caſu, deberet eſſe modica pro levitate indiciorum: & in hoc ſenſu intelligo.

63. Et ut allatam doctrinam clarificemus uno exemplum. Sit commiſſum furtum duorum candelabrorum argenteorum, quæ depoſita erant in camera Guardiani a quodam *Benefactore* in aliquo Conventu tali die, in quo non erant in Conventu, niſi tres ſenes Sacerdotes ſpectatæ exemplaritatis; duo Clerici manentes in ſecundo Novitiatu, & duo Laici; unus quidem ſenex, alius vero juvenis malæ famæ inter Fratres, quia parum Religioſe vivit: cæteris Fratribus egreſſis a Conventu ad proceſſionem, aut aliam ſolemnitatem in Oppido vicino celebrandam. Venit *Provincialis* ad inquirendum Generaliter de Furto, & probato corpore delicti, deſcendens ad inquirendum generaliter de Delinquente, examinat omnes *Fratres* de Familia: nullus deponit de ſubſtantia delicti, ſed plerique dicunt habere ſuſpicionem de Fratre *Relaxato* Laico ſupradicto. Inſuper unus ex Sacerdotibus ſenibus dixit, ſibi fuiſſe ob eo datam ad bibendum pluribus vicibus aquam vitæ moſchatam pretioſam, cujus habebat magnam amphoram plenam; & hoc poſt furtum ſecutum. Alius pariter Sacerdos gravis deponit ſe vidiſſe duas coronas pretioſas; vittas ſericas, & fœminea jocalia, quæ ſibi jactabunde oſtendit ille; qui interrogatus ab eo, unde illas habuerit? dixit: *Ne quæras aliud*. Alius laicus Quæſtuarius probatæ vitæ deponit, ſe habuiſſe pluries ſocium Fratrem *Relaxatum*, & ab eo Fœminabus, & maxime Puellis, datas eſſe multoties vittas ſericas, jocalia, Agnus Dei acu pictos &c. Et ſe de hoc ſibi correctionem feciſſe, ſed inutiliter. Tertiarius Conventus vir ſimplex, & devotus interrogatus: An unquam aliquis Fratrum ſibi dederit denarios ad aliquod emendum; vel aliud ad vendendum, & pecuniam ad ſe deferendam? dicit, quod denarios nunquam accepit a Fratribus, neque ad eos detulit. Sed quod tali die (& eſt ſecunda, aut tertia poſt furtum) Frater *Relaxatus* dedit illi quoddam involucrum conſutum in petia panni veteris, quod erat craſſitiei unius pugni, ſed reſpectu propriæ molis valde ponderoſum erat: ex quo arguebatur, in eo eſſe incluſum aliquod metallum; & hoc ſimul cum Epiſtola deſuper aſſuta detuliſſe ad quemdam Militem, cujus nominis non recordatur, ſed manebat in tali quarterio Civitatis; & ab hoc Milite ſibi reverſo, pro recipienda reſponſione, conſignatam fuiſſe amphoram plenam aqua vitæ optimi odoris, & magnum involucrum bene ligatum, ſed ſe neſcire quid in eo contineretur, quia non vidit; ſed ſolum, quod Frater *Relaxatus* ſoluto funiculo, quo alligatum erat involucrum, ſibi dedit quoddam reliquiarium oſſeum, cum cryſtallis, & ſibi commendavit, ne de hoc cum aliquo loqueretur. Iſta quatuor indicia certe ſunt remota, & per Teſtes ſingulares tantum probata; tamen cumulari, & conjungi debent, & probabilem conjecturam delicti faciunt: & maxime ſi alia adminicula habentur; puta quod Frater *Relaxatus* eſt obſcuræ ſtirpis, Conjunctos habens pauperrimos, a quibus nequivit prædicta habere; & etiam ipſe interrogatus omnia aſſerta indicia univerſaliter negat: Incredibile enim, prout inveriſimile eſt,

eſt , quod tot boni viri velint mentiri , & iſte malæ famæ verum dicat . Unde ex his indiciis , & adminiculis cumulatis , deveniri ad Torturam poſſe , uno eſt ambigeodum .

64. *Quarta : Si Reus in tormentis confeſſus , extra tormenta negaverit ; iterum Torturæ ſubjici poterit uſque ad tres vices* . Cauſa propter quam *Reus* confeſſus in prima Tortura , & uegans delictum in actu ratificationis extra tormenta , denuo torquendus eſt , non eſt negatio delicti ſemel confeſſi , prout dicit *Sgroi par. 6. cap. 6. num. 17.* qui putat , ex revocatione novum indicium ſupervenire , ob quod iterum *Reus* poteſt torqueri : negatio enim criminis, non adhuc in judicio plene probati , non conſtat *Judici* , quod ſit mendacium, ratione cujus *Reus* , ut mendax , torqueri poſſit ; & ex ſe negatio de crimine non eſt indicium ad crimen . Sed vera cauſa novæ Torturæ , prout habet *Clarus quæſt. 21. verſ. Ulterius quaro.* eſt confeſſio delicti , quæ emanavit in tormentis ; hæc enim eſt novum indicium ſeparatum ab illis , ob quæ primo tortus fuit ; & contrarietas in ſuis dictis, dum prius confeſſus eſt crimen, quod poſtea negavit . Sed de hac materia iterum redibit inferius ſermo .

65. *Quinta : Dictum unius Teſtis non integri de viſu adminiculatum fama , vel alio indicio levi* . Hoc dicunt communiter *Menoch. de Præſumpt. quæſt. 89. num. 9. Fariuac. quæſt. 37. nu. 65. Ball. varia. lib. 1. qu. 10. num. 5. Guazzin. Defen. 30. cap. 30. num. 5. Ricc. deciſ. Cur. Archiep. 268. num. 5. par. 2. apud Sgroi par. 5. cap. 3. num. 6.* Quia contra Criminoſos, malæ vitæ , & malæ famæ , admittuntur etiam inhabiles , non tamen qui prorſus inhabiles ſunt ; ut inimici capitales , & ſimiles &c. Sed , qui alios minores patiuntur defectus ; ut puta quod Teſtis ipſe non ſit incorruptæ vitæ , quod communiter habetur levis , verboſus , mendax &c. vel quod eſt Amicus Inimici capitalis , & ſimilia . Quod autem dicit , *adminiculatum fama* , intelligendum eſt non de fama delicti illius in ſpecie , quod vulgatum eſt in Communitate , (quia talis fama poteſt ortum habuiſſe ab illo , qui ſe dicit Teſtem de viſu,& ita non eſſet congruum adminiculum pro juvanda infirmitate Teſtis , quia nullum novum robur ſibi addit diverſum ab eo , quod habetur ex ſimplici Ipſius dicto ; & hoc , cum ſe ſolo ad Torturam minime ſufficiat , neque erit ſufficiens , addita tali fama) : Sed accipitur fama pro exiſtimatione mala ; quæ communiter habatur de *Reo* indiciato , orta ex malis moribus Ipſius , & vigente in judicio hominum proborum, non malevolorum &c. Tale enim indicium medetur , & ſubvenit defectui , quem patitur Teſtis ; ut ſicut , ſe ſolo , (ſi eſſet totaliter integer ,) ſufficeret ad torquendum ; ita pariter ſufficiat patiens defectum , cui ſubvenitur per illud adminiculum , vel indicium leve .

66. *Sexta : Unum indicium probabile , licet non certum : ut ſi inveniretur occiſus , cum quo aliquis antea rixatus eſſet* . Anceps valde redditur *Textus* iſte: quomodo poſſit dici *indicium probabile* , & quid pro hoc intelligatur ? Siquidem omnia indicia de ſui natura probabilia ſunt , quæ ſolam præſumptionem delicti inducunt ; quod ſi certa eſſent , evaderent in probationes , ſicut faciunt dicta Teſtium , qui delictum ipſum perceperunt . Vel ergo iſte *Textus* accipiendus eſt de uno indicio levi , vel de gravi ? Utraque enim ſunt *probabilia* licet illud minus , hoc magis , De primo non poteſt intelligi ; quia ſupra habetur , quod *duo , vel plura indicia levia* copulata faciunt ad Torturam ; proinde unum minime ſufficit . Neque de ſecundo poteſt accipi ; quia jam ſupra dixerat , quod *omnia indicia gravia* ſufficiunt ad Torturam , & futilia , ac ſuperflua eſſet hujuſmodi repetitio in *Textu* , quod non admittitur . Quid ergo venit hic intelligendum , dum ait : *unum indicium probabile* ?

67. Dico, quod venit indicium illud ,quod eſt pluſquam leve , & minus , quam grave . Sicut enim inter veram , & falſam propoſitionem , datur *propoſitio probabilis* , quæ poteſt cum extremis convenire ; ita datur indicium *probabile* , quod eſt medium inter leve , & grave . Hoc vero non eſt conſiderato indicio in ſe , ſed cum aliquo ſibi addito ; puta cum adminiculis . Indicium ergo leve , ſive remotum , ſi habat aliquod adminiculum , quo juvetur , non evadit quidem plene grave , ſed *probabile* . Pariter indicium grave , ſi copuletur adminiculo contrario , minuitur illi de valore gravitatis, & fit minus,quam grave ; ſed eſt majus , quam leve , & ita redditur *probabile* . Quod autem unum indicium leve cum adminiculis ſufficiat ad Torturam , (dummodo adminicula talia ſint , ut *Judex* , ex qualitate perſonæ , vel facti , arbitrari poſſit, talia eſſe ſufficientia ad corroborandum indicium principale), doceut communiter *Doctores, Farinac. quæſt.77. num. 45. Guazzin. Defenſ. 30. cap. 4. num. 12. & cap. 30. num. 7. Maſcard. concl. 1311. num 53. Peguer. deciſ. 5. num. 33, & Ball. var. reſol. lib. 1. quæſt. 8. num. 5. citat. a Sgroi par. 5. cap. 3. num. 14.*

68. Et ut rem clarificemus , expendamus exemplum datum in Textu : *Si inveniretur occiſus , cum quo aliquis rixatus eſſet* . Certe ſi rixa fuit mere verbalis , vel contumelioſa altercatio , quæ aliquotiès accidit , indicium leve eſt : & maxime ſi cauſa rixæ levis eſt ; ut aliquando evenit in diſputatione , in qua incaleſcentes ſpiritus Diſputantium erumpunt in aliquam mordacitatem , quæ aliquoties parturit reciproca improprla . Si autem unus ex Condiſputantibus , digreſſus a rixa , ſe valde accenſum , & offenſum a verbis contumelioſis demonſtravit ex contractione , & torvitate vultus , taciturnitate , & in ſero illo incænatus , ac ſequeſtratus ab aliis ivit per ſylvam Conventus cogitabundus , & mane facto inventus eſt , jugulo ſecto , occiſus ille , cum quo rixatus eſt ; adſunt adminicula , quæ indicium illud debile , & leve , elevant ad gradum probabilitatis ; propter quod poteſt *Reus* ſuſpectus torqueri . Si autem rixans eſt Sacerdos annoſus , & debilis , & cauſa rixæ gravis , & iſte minatus eſt ſe velle facere illum pænitere de verbis contra ſe prolatis ; & inveniatur occiſus ille , cum quo rixatus eſt : Porro occiſus eſt baculo , ut apparet ex enormi percuſſione facta in muſculo temporali , fractione cranii , quaſſatione brachii &c. Et baculus relictus eſt ab homicida penes cadavar occiſi : Profecto rixa , & ſecutæ minæ integrant indicium ex ſe grave ; ſed ſenectus , & debilitas virium *Rei* ſuſpecti minuunt de valore indicii : Quandoquidem impoſſibile ſuppono , quod ſenex ille tantas vires habeat , quod potuerit baculum illum valde ponderoſum tractare , vel ictum tam validum impingere . Non tamen indicium annullat, aut leve facit , quod eſt de ſui natura grave , ſed reddit *probabile* ; quia poteſt eſſe , quod Senex aliquem juvenem clientem ſuum induxerit , ut mandatarius effectus ſit , in ultionem injuriæ a ſe acceptæ . Et ita ex hoc probabili indicio torqueri poteſt *Reus* ſuſpectus . Porro metiri in facti contingentia hanc indiciorum probabilitatem arbitrio *Judicis* committitur, ut docent *Angel. Sylv. Tabien. Armill. verb. Indicium num. 3. Sgroi par. 5. cap. 3. num. 16. & ibi Gregor. Lopez. lib. 26. tit. 1. par. 7. verſ. Præſumptio . Pena. Direct. par. 3. Marſil. Mirand. & alii .*

69. *Septima : Extrajudicialis confeſſio negata poſtea in*

ea in judicio, ſi ſit probata per duos Teſtes conteſtes. Dicitur *Confeſſio extrajudicialis* illa, quæ fit coram aliis a *Judice*: Ut quando aliquis dicit ſe fuſte *Cajum* nocte tutudiſſe, & hoc cum Amicis familiariter loquendo: vel etiam coram *Judice*; non tamen in loco Judicii; & ſi in loco, non tamen in actu Judicii, puta præſente, & parato ad ſcribendum *Notario*, & præſtito juramento a Confitente; & ſi in actu judicii, non tamen coram *Judice* competente, ut ſi *Clericus* coram *Judice Laico* fornicationem confiteretur; tale enim judicium ex *Judicis* incompetentia redditur nullum, & dicta in eo redduntur dicta extrajudicialiter, ut ſcribunt *Boer. decis. 90. nu. 3. Roman. conſ. 8. num. 2. Bero. in cap. At ſi Clerici. num. 124. apud Clar. quæſt. 21. verſ. Haec tamen*. Talis ergo *Confeſſio extrajudicialiter facta*, & per Teſtes probata, æquiparatur uni tali deponenti de viſu, & facit ſemiplenam probationem, & proinde ſufficit ad Torturam, & ita poſt *Gloſſam ſinal. in l. Capite. ff. de Adult.* tenent *Marſil. ſingul. 310. Felin. in cap. Olim. num. 5. de Reſcr. Dec. in cap. At ſi Clerici. num. 17. de Judic.* quos dat *Clar. d. quæſt. 21. verſ. Confeſſio extrajudicialis*.

70. Ad hoc vero, quod talis *Confeſſio* ſufficiat, plura requiruntur. Primum eſt, quod *Confeſſio*, ſi fuit judicialiter facta coram Judice incompetente, emanaverit a *Reo* abſque vi, & metu. Licet enim multi, quos citat, & ſequitur *Sgroi par. 5. cap. 3. n. 20. verſ. Limitatur ſecundo*, teneant, quod confeſſio facta coram *Judice*, cujus acta fuerunt declarata nulla, non ſufficiat ad Torturam; tamen contrarium eſt de Jure verius: quia perinde eſt, imo fortius, quod acta ſint ipſo jure nulla, quam quod a *Judice ad quem* annullentur. Si ergo acta *Judicis* ipſo jure nulla non impediunt, quominus *Confeſſio* coram eo facta habeat vim extrajudicialis; eandem vim habere debet, ſi fiat coram *Judice*, cujus acta ſint daclarata nulla. Verum eſt, quod ad hoc, ut illa valeat, ita ut per eam *Judex* competens poſſit inferre Torturam, oportet quod non vi tormentorum, aut metu, ſed ſponte facta fuerit, ut dicebam, & docent *Aretin, Dec. apud Boſſ. tit. de Confeſſ. nu. 56. Bero. in cap. At ſi Clerici. num. 126. Boer. decis. 90. num. 3. Anfrer. in Repetit. Clement. penult. de Off. Ord. regul. 3. num. 16. Caravit. ſup. Rit. 235. Magn. Cur. num. 16. cit. a Clar. d. quæſt. 21. verſ. Haec tamen*. Oportet inſuper, quod talis *Confeſſio* non emanaverit in cauſa civili, aut fuerit incidenter facta; ſed Judicium fuerit criminale, & *Reus* ex inſtituto faſſus fuerit crimen, ut ajunt *Farinac. quæſt. 82. nu. 42. Villagut. Pract. crim. lib. 7. tit. de Confeſſ. cap. 3. concl. 1. Bajard. ad Clar. quæſt. 24. num. 135.*

Secundum eſt, quod talis *Confeſſio* debet eſſe veriſimilis; emanata non calore iracundiæ, non joco, non ex jactantia. Ubi tamen advertendum eſt, quod ſi talis *Confeſſio* ſic inveriſimilis, & ex jactantia, lædit aliquo modo tertiam perſonam: licet non ſufficiat ad Torturam ratione criminis confeſſi, quod ſupponitur eſſe falſum, tamen meretur puniri ob ſolam jactantiam, & gloriationem: quia delictum par ſe eſt talis *Confeſſio*: prout ſi aliquis ſe gloriaſſet potitum eſſe Puella, aut Matrona honeſta: & hoc *Textualiter* habetur in *Decretali cap. Quam ſit. ubi Abb. num. 2. Extr. de Exceſ. Prælat.* In qua, pœna Suſpenſionis, punitur quidam Clericus, qui gloriatus fuerat ſe concubuiſſe cum Uxore cujuſdam. Pœna autem ſibi debita menſurari debet a qualitate injuriæ, quæ fuit illata, & hæc major, vel minor evadit, pro varietate conditionis perſonæ, cui infertur, ut docent *Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 331. num. 2. Maſcard. concl. 350. num. 36. Bajard. quæſt. 21. num. 132. Cabal. caſ. 81. num. 9. & ſeqq. apud Sgroi par. 5. cap. 3. num. 20. verſ. Limitatur nono*.

71. Tertium eſt, quod, prout dicitur in *Textu*, *Confeſſio extrajudicialis ſit probata* per duos Teſtes. Sed hic inſurgit difficultas: an ſcilicet requiratur, quod Teſtes ſint conteſtes, an ſufficiat, quod ſint ſingulares? & in hoc puncto diviſæ ſunt opiniones. Nam *Marſilius*, *Pariſius*, *Follerius*, *Boſſius*, *Carerius*, *Vivius*, *Burſatus*, *Villadiego*, *apud Sgroi par. 5. cap. 3. num. 20. verſ. Limita undecimo. & par. 6. cap. 4. num. 14. qui citat Blanc. de Indic. num. 368. Granut. Theor. 23. num. 14. Farinac. conſ. 34. num. 7. & Myſingerr. obſerv. 100.* volunt quod ſint conteſtes; & his concordat *Textus* noſter. Sed *Pegna Schol. 127. col. 6. verſ. Quia vero. Maſcard. concl. 856. num. 17. Albertin. de Agnoſc. quæſt. 25. num. 2. Souſa Aphor. lib. 2. cap. 21. nu. 21. Caſtro pal. tract. 4. diſp. 8. par. 9. num. 3. & 4. Dian. par. 4. tract. 6. Reſol. 12 & Bordon. Prax. Crim. cap. 63. nu. 13. apud Sgroi d. par. 5. cap. 3. num. 20.*, volunt, quod confeſſio extrajudicialis probetur etiam Teſtibus ſingularibus, quorum ſingularitas ſit adminiculativa: Et dant exemplum de eo, qui unam, & eandem, vel plures Hæreſes diverſis locis, & temporibus dicitur repetiiſſe; qui proculdubio eſt torquendus, licet contra eum ſint Teſtes tantum ſingulares. Et ſecundæ huic opinioni ſubſcribo; talis enim gloriatio eſt actus iterabilis, & proinde ſibi totaliter accidentalis ſunt tempus, & locus, dummodo conſtet de identitate criminis, ſive in individuo, ſive in ſpecie. Quod enim unus modo dicat *Nullum eſſe purgatorium*: Modo, *Animam deſinere eſſe cum corpore*: Modo, *Confeſſionem eſſe humanum inventum*: Modo, *Imagines ſacras non eſſe adorandas*, non facit per talem varietatem propoſitionum, quod ipſe non ſit de Hæreſi ſuſpectus: Quia propoſitiones illæ, quamvis diverſæ, ſunt tamen ab uno, & eodem principio, puta ab intellectu, & voluntate depravata circa myſteria fidei. Si ergo objecta illarum propoſitionem, licet inter ſe ita diverſa, concludunt tamen crimen Hæreſis ſufficienter ad Torturam; & quomodo non debent ſufficere Teſtes ſingulares teſtantes de eodem crimine extrajudicialiter confeſſo, licet confeſſio fuerit diverſis loco, & tempore quæ ſunt reſpectu delicti totaliter extrinſeca?

72. Et per hoc confirmatur, quod *Tit. Teſtes. n. 40. & ſeqq.* diximus de Teſtibus ſingularibus circa delicta iterabilia. Quemadmodum enim ex diverſis Hæreſibus prolatis, ſufficienter probatur per plures Teſtes ſingulares ſuſpicio Hæreſis; ita & per plures Teſtes de viſu, licet ſingulares, probari poterit crimen iterabile ab uno, & eodem malo habitu procedens. Nec facit contra hæc *Textus*, qui ad probandam *Confeſſionem extrajudicialem* requirit *duos Teſtes conteſtes*; quia debet intelligi de Conteſtibus circa ſubſtantiam delicti, non circa tempus, & locum, quæ delicto accidunt. Puta ſi quis gloriatus eſſet concubuiſſe cum *Berta*; cum alio autem ſe cognoviſſe *Claudiam*; cum alio ſe furatum fuiſſe &c. In hoc caſu Teſtes eſſent ſingulares in ſubſtantialibus, nec poſſent copulari, niſi ad probandum crimen iterabile in ſpecie, ut dictum eſt, Sed ſi tali die gloriatus eſt cum *Paulo* ſe percuſſiſſe *Cajum*; Pariter altera die gloriatus eſt cum *Petro* ſe itidem percuſſiſſe eundem *Cajum*, & eandem confeſſionem faceret altera die cum *Lucio*; certe iſti tres Teſtes dicuntur ſubſtantialiter conteſtes, quia conveniunt in perſona, crimine, & objecto circa quod fuit crimen, licet diſcrepent in tempore, & loco. Et quidem hic non agitur de probando crimine, ſed de probando indicio, qui-

quidem reſultaote ex facto iterabili, ad quod non requiritur ideotitas loei, & temporis: Ut in probanda mala fama ooo requiritur, quod Teſtes aſſerant, quod eodem loco, & tempore audieriot dici malum de illo, ſed ſufficit, quod audierint lieet diverſis loco, tempore, & perſoois; & tamen licet Teſtes in hoc caſu ſingulares ſiot, tamen famam probant, quia cooveniunt in ſubſtaotinlibus, io quibus eſt vera ratio conteſtiom. Et io probando Furioſo, Ebrioſo, Fanatico &c. ſufficiuot plures Teſtes ſiogulares deponeotes de diverſis actibus, ut alias dictum eſt.

73. Quod fortius fundeo ex hoc, qood non requiritur, qood Teſtis Conteſtem viderit, quando delictum vidit, ad hoe quod conteſtia dicatur. Si enim unus eſt in turri, alius io fcoeſtra, alius in foro, qui viderunt *Cajum* occideotem *Sejum*; illi tres conteſtes ſunt, lieet ſeipſos mutuo non videriot, nec unus alium appellet. Si ergo *Cajus* ſe jactet de fornieatione commiſſa, & talis jactantia ſit cum pluribua Teſtibus, lieet unus Teſtium alium oon viderit: noo deſineot eſſe ſubſtaotialiter Conteſtea, puta in perſona, delicto, & objecto, circa quod delictum fuit: & hoc modo debet aceipi *Textus*. Tandem adverteodum, quod non abſque cauſa dicit Textua: *extrajudirialis confeſſio negata poſtea in judicio.* Si enim confeſſioanm neget, de illa, utpote per Teſtes probata, jam eſt coovictus: Militat proinde cootra eum gravis præſumptio, quod delictum commiſerit, & ſie torqoetur. Si autem confeſſionem oon neget, ſed dieat ſe ex loquacitate, levitate, aut jactantia dixiſſe; Torturam cvadit, ut ſcribunt *Menorh. de Præſumpt. quæſt.* 89. *num.* 19. *Bertazz. conſ.* 396. *n.* 11. & *Farinar. quæſt.* 82. *nu.* 37. qoos ſequitur *Sgroi par.* 5. *cap.* 3. *num.* 20. *verſ. Limitatur nuac*. Sed ſi jactantia lædit tertiam perſonam; puniendos eſt de ea juxta qualitatem perſonæ, & damni illati, ut ſupra dictum eſt. Hoc vero iotelligi debet, quaodo fuit jactantia publica, coram pluribus facta, oon ſecreto, & cum duobus, vel tribos ſingillatim: & hoo maxime, ſi jactans illis hoc ſub ſecreto commiſit: tunc eoim fama illius publiea læſa non fuit.

TEXTUS.

§. VI. Tortura non inſligitur Reo, niſi prius conſtet de corpore delicti: Nec in cauſa, ubi ſi condemnandus veniret, graviorem Tortura pænam non reciperet. Convictus non debet torqueri, cum poſſit per depoſitiones Teſtium condemnari; & nulli unquam tormenta applicanda ſunt, cum aliunde veritas haberi poſſit: alias incurrantur pœnæ contra male torquentes ſuperius fulminatæ. Niſi ex probationibua aliquid reſultaret, quod per confeſſionem Rei apparere deberet. Et in hoc caſu torquendus eſt cum expreſſa clauſula: *ſine præjudicio probatorum, & de quibus eſt convictus*.

SUMMARIUM.

74. *Reus non torquendus, niſi conſtet de corpore delicti.*
Non eſt incipiendum a tormentis in indagando delicto.
Reus nequit conſtitui, delicto non ſemiplene probato.

75. *Non torquetur Reus ſi pœna criminis eſſet danda minor, quam Tortura.*
Tortura corporalis non datur in delictis, quæ puniuntur ſola privatione Officii &c.
Si eſſet danda delicto pœna carceris, poteſt Reus torqueri.

76. *Si pœna delicti eſt Judici arbitraria, non poteſt dari, apud Nos, tortura corporalis.*
Pœna arbitraria non poteſt eſſe corporalis regulariter.
Sed ſi pœna extraordinaria criminis eſt corporalis, poteſt dari Tortura.
Pœna arbitraria poteſt eſſe corporalis ex circumſtantia aggravante.

77. *Convictus non debet torqueri.*
Plures, quam duo Teſtes requiruntur ad perfecte convincendum; & quare?
Convictus plene, quare non torquendus?
Torquens convictum incurrit pœnas male torquentium.

78. *Convictus aliquando poteſt torqueri; & quibus caſibus?*

79. *Torqueri poteſt convictus ſuper Complicibus.*
Tortura non debet excedere mediam horam.

80. *Convictus quando torquetur, apponenda eſt clauſula:* ſine præjodicio probatorum &c.
Similiter quando torquetur ſuper alio crimine, de quo non eſt convictus, nec confeſſus, & aliis caſibus.

81. *Clauſula* ſine præjudicio &c. *debet poni in decreto Torturæ.*
Ommiſſio talis clauſulæ tolleret pœnam ordinariam.
Confeſſus crimen poteſt contra propriam confeſſionem venire.
Tortura ſuper Complicibus non poteſt dari ultra mediam horam.

COMMENTARIUS.

74. HIC agitur de caſibus, in quibus Tortura noo poteſt *Rea* inferri; & dicitur, quod *Tortura non inſligitur Reo, niſi prius conſtet de corpore delicti*. Et hoe rationabiliter; non eſt enim, ut *jura* volunt *l.* 1. §. 1. *ff. de Quæſt. Paul. l. C. lib.* 5. *Sent. cap.* 14. §. 1. ad veritatem criminis indagandam, incipiendum a tormentia, qoæ ſunt introducta in ſubſidium, quando cœtera argumenta deficiont. Unde ita ſanxit *Imperator l. Milite* §. 2. *C. de Quæſt.*: *Oportet Judices nec in his criminibus, quæ publicarum judiciorum ſunt, ad inveſtigationem veritatis a tormentis initium ſumere, ſed argumentis primum veriſimilibus, probabilibuſque uti*. Quod ſi *Reus* juridiec neque conſtitui, ocqne ioterrogari poteſt, niſi præceſſerit delicti ſemiplena probatio, qoæ probationem corporia delicti præſupponit, ut docent *Marſil. conſ.* 12. *num.* 3. & *Churtar. de Inter. Reor. lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 3. qoomodo, hoc noodum probato, poterit ille torqoeri?

75. *Nec in cauſa, ubi ſi condemnandus veniret, graviorem Tortura pœnam non reciperet*. Pro delicto enim, pro quo oon venit imponenda pœna corporia afflictiva, noo eſt ioſereoda Tortora, ut dicunt *Alberic. in l. Edictum. num.* 4. *ff. de Quæſt.* & *Clar. quæſt.* 64. *verſ. Præterea debet*. Et ita pro delictis, quæ puoiuntur tantum privatione Officiorum, Suffragiorum,

Digitized by Google

rum, aut Actuum legitimorum, non poteſt adhiberi pœna corporalis, ut eſt Tortura; quia cenſetur hæc eſſe gravior, quam pœna delicto debita. Sed ſi pœna carceris delicto infligitur, bene poteſt inferri Tortura, ex *Diac. Pract.cap.120.vel 140.*& *Chartar. deciſ. 66. num.128. apud Sgroi par. 7.cap. 3. num. 119.* Quia pœna carceris corporalis eſt, & ſucceſſit pœnæ damnationis ad metalla, & æquiparatur pœnæ triremium. Et ideo in omnibus delictis, quibus ex *Jure* noſtro *Statutario* pœna carceris infligitur, Tortura dari poteſt. Sed advertendum, quod non omne genus Torturæ indiſcriminatim: Quia *funis* dari nequit, niſi in atrociſſimis, ſicut & *ignis*, niſi in crimine innominabili, & in gravioribus *Arctatio*, *Sibili &c.* ſicut ſupra diſponitur in *Textu*.

76. Si autem pœna eſt *Judici* arbitraria, poteſt ne uti Tortura? Dico, quod non. Quia, regulariter loquendo, pœna arbitraria eſt imponenda ſine corporis afflictione, ut docent *Burg. de Mod. proc. ex abrupt. quæſt. 23. num. 180. & ſeqq. Handed. conſ. 98. num. 32. Tuſr. litt.P. concl. 236. num. 36. Marſil. Pract. §.Quoniam n. 31.* & *Menoch. de Arbitr. caſ.330. num. 3.* Aſſerendo, non debere excedere pœnam relegationis. Tamen quando *Judex* deberet imponere pœnam extraordinariam corporalem, arbitrio ſuo (ut quando danda eſſet pœna extraordinaria pro conatu ad crimen contra naturam: qui non ordinarie, ſed extraordinarie, corporaliter tamen, punitur) utique Tortura adhiberi poteſt, pro modo conatus, & pœnæ ſubeundæ, ſi confiteatur *Reus* crimen, ut ex *Maſtrilla, deciſ. 295. num. 2.* ſcribit *Sgroi d. par. 7. cap. 3. num. 120. verſ. Fallit tamen.* Pariter ſi delicto non eſſet impoſita pœna corporalis, (ſed, ex circumſtantia aggravante delictum, poſſet moveri *Judex* ad arbitrandam pœnam corporalem) poſſet inferri Tortura: Cum hac tamen cautela, quod prius *Judex* det *Reo* terminum ad reprobandas tales circumſtantias aggravantes; quod ſi reprobaverit, non erit locus Torturæ; ſin minus, expirato termino, torqueri poterit, ut ex *Iſtrigliola ſingul. 234. lib. 1.* bene ſcribit *Sgroi loc. cit.* Exemplum eſſet: ſi quis violaſſet clauſuram Monialium animo, & intentione depravandi Sacram Virginem; ingredienti enim Monaſterium non eſt appoſita pœna corporalis, ſed ex circumſtantia finis, & conatu ad copulam, quæ corporali pœna vindicatur, fit locus *Judici* ad arbitrandam pœnam corporalem, & ſic adhibendam Torturam, ſervata tamen ſupradicta cautela.

77. *Convictus non debet torqueri, cum poſſit per depoſitiones Teſtium condemnari.* Hoc vero rariſſime contingere poteſt, niſi eſſent plures, quam duo Teſtes integri, & de viſu. Ratio eſt, quia ad hoc, ut per duos Teſtes poſſit dici convictus, & ad pœnam ordinariam condemnari, oportet, quod ſint conteſtes omni exceptione, (quamvis minima) majores, ut alias dictum eſt: hos autem reperire ita difficile eſt, quod a quodam conſummatiſſimo Criminaliſta in Romana Curia relatum mihi fuerit, ſemel tantum, ſpatio 40. annorum, quo Forum Criminale frequentavit, vidiſſe *Reum* per duos conteſtes, ut præfertur majores omni exceptione, fuiſſe damnatum, quia convictum. Requiritur proinde, ultra duos, alius ſimilis Teſtis, qui ſuppleat defectum levium exceptionum, quæ ab *Advocatis* ſolent dari contra Teſtes, ad hoc ut *Reus* vere convictus evadat. Si vero a facti notorietate, numero Teſtium incorruptorum, aut evidentiſſima probatione, quæ ex Scripturis authenticis procedit, *Reus* remanet convictus, torqueri non poteſt; quia jam *Judici* cumulate probata remanet delicti veritas. Proinde adhiberi non poteſt Tortura, inventa in defectum probationum, ut toties dictum fuit; & ideo *nulli unquam tormenta applicanda ſunt, cum aliunde veritas haberi poſſit.* Et optime lequitur *Textus*: *alias incurrantur pœna contra male torquentes ſuperius fulminata.* Quia in tantum Leges permittunt *Judici* in *Reum* per tormenta procedere, in quantum ſibi *alia* via non ſuppetit habendæ veritatis; Non purificata ergo hac conditione, ſi *Judex* torquet, perinde eſt ac ſi torqueret non probato corpore delicti, aut abſque ſufficientibus indiciis; omnia enim hæc pariſicantur, quia æqualiter per Leges ſunt vetita, & ideo æquali pœna percelluntur.

78. *Niſi ex probationibus aliquid reſultaret, quod per confeſſionem Rei apparere deberet.* Hoc autem multipliciter poteſt contingere. Puta quando *Reus* convictus de uno crimine, indiciatus ad Torturam ſufficienter eſt de alio delicto; ex probatione enim imperfecta iſtius delicti reſultaret neceſſitas Torturæ, ad habendam ab eo confeſſionem de iſto. Pariter ſi *Reus* in ſuo examine eſt ſibi contrarius in ſuis dictis, nec per eum concordari poteſt contrarietas; eſt manifeſte perjurus, & torqueri debet ſuper contradictione ad videndum, in quo dicto velit perſiſtere: & idem dicendum eſt, ſi deponit inveriſimilia, aut vacillet; ſuper inveriſimilitudine enim, & vacillatione torqueri poteſt. Inſuper quando *Reus* habet Complices, & ipſe quidem convictus eſt per Teſtes, aut confeſſus, ſed Complices non fuerunt cogniti a Teſtibus, & ipſe non vult eos revelare; aut quando crimen tale eſſet, quod abſque Complicibus committi nequivit, & *Reus* non vult illos manifeſtare.

79. Et circa hoc ſciendum eſt, quod licet convictus non poſſit torqueri in caput ſuum, torqueri tamen poteſt ad detegendos ſocios criminis, & in hoc conveniunt *Clar. quæſt. 64. verſ. Veritas eſt, & ibi Boſſ. tit. de Sent. num. 70. Gomez cap. 13. Delict. num. 20. Alberic. Rubr. de Quæſt. poſt num. 9. & Sanch. Conſ. Moral. lib. 6. cap. 4. dub. 3. num. 3.* Verum eſt, quod plerumque *Judices* Laici, (licet delictum ſit plene probatum, etiam per Teſtes de viſu,) ſolent nihilominus adhibere Torturam, non ut amplius conſtet de delicto, ſed ſolum ut *Reus* fateatur delictum, de quo eſt convictus, ne per appellationem ſuſpendatur id, quod fuerit pronunciatum; & hanc conſuetudinem, ut a pluribus *Doctoribus* probatam, a ſe tamen minime laudatam, refert *Clarus* loco ſupra citato *verſ. Scias autem.* Tamen iſte potius dicendus eſt abuſus, quam legitima conſuetudo; tendit enim ad privandum *Reum* remedio appellationis, quod eſt contra juſtitiam. Et apud Nos minime debet practicari, ſed obſervari *Textus*, & non torqueri ullo modo convictus ſuper delicto jam per Teſtes probato. Torqueri tamen debet ſuper Complicibus, ut dicebam, ſed Tortura debet eſſe moderata, & non poteſt excedere mediam horam, ut ſcribunt *Burg. de Mod. proc. ex abrupt cap. 100. n. 55. Farinac. quæſt. 40. n. 27. & quæſt. 37. num. 174. apud Sgroi par. 6. cap. 4. num. 9. & Clar. d. quæſt. 64. verſ. Veritas eſt. In fin.*

80. *Et in hoc caſu torquendus eſt cum expreſſa clauſula ſine præjudicio probatorum, & de quibus eſt convictus.* Non ſolum quando *Reus*, ut præfertur, eſt convictus, ſed etiam in caſu, in quo eſſet confeſſus ſuper uno articulo, & eſſet negativus ſuper alio, de quo ſufficienter eſt indiciatus ad Torturam; vel eſſet convictus de uno, & non de alio crimine; vel deberet ſuper Complicibus torqueri, quia eos non vult revelare; vel revelatis Complicibus, ut ipſius confeſſio illos afficiat, & gravet ad Torturam, & ipſe *Reus* purget infamiam ex reatu contractam, ſemper inquam inferi debet clauſula illa: *Sine præjudicio probatorum, & de quibus eſt confeſſus.*

81. Talis autem clauſula debet in actis apparere,

& lo-

& ſolet apponi in ipſo decreto Torturæ, & per eam ſalvatur jus Curiæ, ne plena probatio, quæ jam tenetur, in aliquo lædatur, ut docent *Vulp. conſ. 4. num. 8. lib. 1. Chartar. de Execut. ſent. cap. 2. num. 67. Farinac. quæſt. 21. num. 151. Bajard. quæſt. 64. num. 122. cit. a Sgroi. d. par. 5. cap. 4. num. 2. & 8.* Quod, ſi *Judex* talem proteſtationem omitteret, & *Reus* tortus eſſet negativus tum circa Socios, de quibus interrogatur, tum circa delictum principale, de quo eſt convictus; non veniret quidem abſolvendus (quia *Judicis* ignorantia non poteſt præjudicare Fiſco in jure, quod habet ad punitionem ex probationibus, quas habet; aliter eſſet in poteſtate *Judicis* ignorantis, aut corrupti *Reum* culpabilem a pœna liberare per Torturam:) tamen quia talis Tortura in favorem *Rei* aliquid debet operari, *Reus* eſſet condemnandus tantum ad pœnam extraordinariam, ut dicunt *Clar. d. quæſt. 64. verſ. Veritas eſt. Tuſc. litt. T. concl. 332. num. 81. Burg. de Mod. proc. ex abrupt. cap. 100. num. 52. Ambroſin. de Mod. form. proc. lib. 6. cap. 4. num. 1. & Guazzin. Defen. 30. cap. 9. num. 11.* Et, ſi tali clauſula præmiſſa, *Judex* interroget ſuper articulo, pro quo torquet, vel ſuper Sociis criminis; *Reus* autem neget non ſolum articulum, & Socios; ſed etiam delictum principale, de quo eſt convictus, aut confeſſus; *Judex* non debet admittere talem reſponſionem, ſed inſtare, ut reſpondeat ad ea, ſuper quibus interrogatur: & tali negatione non obſtante, *Reus* condemnandus eſt ad pœnam ordinariam, niſi innocentiam ſuam aliunde probaverit; etiamſi enim confeſſus fuerit crimen, poteſt contra ſuam confeſſionem venire, & ſe defendere, ut ajunt *Clar. quæſt. 49. verſ. Eſt igitur. Farinac. quæſt. 39. num. 32. & Burg. loc. cit. num. 43. apud Sgroi. d. par. 6. cap. 4. num. 6.* Advertat tandem *Judex*, quod torquendo pro Complicibus habendis, mediam horam non excedat: Si enim excederet, talis exceſſus operaretur favorem *Rei* circa delictum principale, ob quod non poſſet, niſi tantum extraordinaria pœna puniri, ut advertit *Farinac. quæſt. 40. num. 27. & quæſt. 37. num. 174.* cum *Burg. loc. cit. num. 55.*

T E X T U S.

§. VII. Cum opus fuerit funis adhibere tormentum, id non debet fieri, niſi Peritus aſſiſtat, qui liget, & Depoſito brachia luxata componat, ut vel ſic charitate, & juſtitiæ conſulatur. Quod obſervandum eſt etiam de aſſiſtentia, & judicio Medici, caſu quo Tortus, vel Torquendus infirmitates, vel animi deliquia allegaret, vel ante appenſionem, vel in fune ſuſpenſus. Si enim Reus in tormentis moreretur ex negligentia, vel culpa Judicis, homicidii Reus haberetur. Tortura ſuper eodem articulo, niſi clariora indicia ſuperveniant, repeti non poteſt; nec eodem die, ſed diverſis, & ſeparatis. Contra maleficia, quæ aliquando fieri ſolent a Reis, ne in tormentis confiteantur, utuntur Judices probatis cautelis, expoliando illos; aliis veſtibus induendo; diligenter per partes corporis inveſtigando, ſi quid in ore, vel alio loco abſcondant; pilos radendo; tormenti genus mutando, & his ſimilibus. Jejuni, & poſt factam digeſtionem torquendi ſunt, fune præcipue: Alia autem tormenta tali diligentia fortaſſe non indigent.

S U M M A R I U M.

82. *Tortura funis quomodo danda?*
Peritus debet aſſiſtere, qui ligare noverit.
Medici aſſiſtentia eſt neceſſaria.
Judex fieret irregularis, ſi Reus moreretur in Tortura inſolita.
Non fieret irregularis, ſi Reus membra debilitaretur.
Debilitatio membri non importat irregularitatem.
Detruncatio membri importat irregularitatem.

83. *Opinio Sanctori circa prædictam irregularitatem.*
Impugnatur.
Non incurritur irregularitas, niſi ſit expreſſa in jure.
Mutilatio fit per ſeparationem membri.
Interficiens, truncans, & membrum debilitans eadem pœna legali tenentur.
Sed non irregularitate.
Mutilatio non venit nomine debilitationis.
Reſpondetur ad authoritates adductas a Sanctoro.
Nemo dicitur privatus membro, quod habet.
Judex dictans ſententiam, per quam aliquis eſſet debilitandus in aliqua membro, non eſt irregularis.

84. *Super eodem articulo Tortura repeti non poteſt, niſi ex novis indiciis.*
Abſolutus cum clauſula, rebus ſic ſtantibus, *ex novis indiciis denuo torqueri poteſt.*
Sed non debent cumulari indicia, quæ jam purgavit.

85. *Ex indiciis valde urgentibus, per duas tertias partes horæ Reus poteſt torqueri.*
Torqueri acriter, eſt torqueri per integram horam.
Decretum Torturæ quomodo faciendum?

86. *Tortura in quibus caſibus repetenda?*

87. *Ultra tres vices non eſt repetenda Tortura in eodem delicto; ſed in diverſis pluries, & quomodo?*
Inter unam, & aliam Torturam completam debent mediare 40. dies.
Repetitio Torturæ non poteſt fieri in uno die.

88. *Reus torquendus ſpoliatur.*
Cautelæ adhibendæ quando Reus tormenta ſpernit.

89. *Si inveniuntur ſigna ſortilegii malefici, quid faciet Judex?*

90. *Reus torquendus eſt jejunus.*
Aut per ſeptem horas poſt comeſtionem.
Judex aliter faciens, ſi Reus patitur in tormentis, eſt puniendus.

91. *Graduum Torturæ diviſio.*
Religioſi mitius torquendi, quam Laici.
Omne corporis afflictivum, etiam ex apprehenſione, eſt Tortura.

92. *Minæ de torquendo eſt primus gradus Torturæ.*
Confitens per minas tormenti debet ratificare confeſſionem.
Conductio ad locum Torturæ eſt ejus ſecundus gradus.
Camera tormentorum facit ad Torturam.
Ratificatio confeſſionis facienda extra cameram tormentorum.
Spoliatio & ligatura eſt tertius gradus Torturæ.

COMMENTARIUS.

82. AGit nunc ex profeſſo *Textus* de methodo, ſecundum quam debet dari tormentum Funis, & dicit, quod illud adhiberi non debet, *Niſi Peritus aſſiſtat, qui liget, & Depoſita brachia luxata reponat*. Niſi enim ſtricte, & debito modo ligentur manus, vel effugiunt iſtæ ligaturam, & cadit, qui ſuſpenſus eſt; vel luxantur, & aut ineptæ redduntur ad amplius operandum; aut difficulter, &, niſi extremo cum dolore, juncturis non reaptantur. Pariter, ſi oſſa brachiorum, & ſcapularum, quæ a ſuſpenſione corporis proprio loco dimota, & luxata ſunt, non ſtatim a Tortura reaccommodentur, poteſt Tortus remanere uno, vel altero brachio debilitatus ſic, quod inhabilis prorſus reddatur ad motum; & perpetua inhabilitatio membri, quoad uſum, æquivalet illius mutilationi; perinde enim eſt eſſe brachiis mutilum, & illa inhabilia ad motum perpetuo habere. *Quod obſervandum eſt etiam de aſſiſtentia, & judicio Medici, caſu, quo Tortus, vel Torquendus infirmitates, vel animi deliquia allegaret*. Si enim Torquendus infirmitates alleget, ob quas torqueri non poſſit, ut ſi ſit hernioſus, aut ſibi defluant inteſtina, &c. de quibus infra dicemus; adhibendus eſt Chirurgus, vel Medicus, ut viſitet, & referat: An de tali infirmitate conſtet? Pariter, ſi tortus animi deliquia pateretur, debet, explorando per pulſationem arteriarum, motum cordis indagare: num ille vere deficiat, an ſimulet? *Si enim Reus in tormentis moreretur ex negligentia Judicis*, puta non adhibendo ad Torturam Peritos, ut præſcribitur; *vel culpa*, puta, quia nimis ſeviit in torquendo modis inſolitis; aut non deponendo a tormento, dum Tortus incœpit deficere, *Judex homicidii Reus haberetur*: & quidem lata culpa, quia diligentiam a lege injunctam omiſit; & ſic fieret, ultra alias pœnas ſibi debitas, etiam Irregularis. Hoc vero non eſſet, ſi ex omiſſione Peritorum perpetuo debilitatus aliquo membro, (ita ut inutile totaliter ſibi redderetur) evaderet Tortus. Licet enim, ut paulo ſupra diximus, ſic debilitatus mutilato æquiparetur; per mutilationem autem membri ſecutam, etiam præter intentum mandantis, Clericus evadat irregularis, ut habet *Decretalis cap. final.* Tamen, ut ibi habet *Gloſſa in figurat. caſ. verſ. Nam ſi quis. de Homicid. lib. 6.* non ſit irregularis Clericus, niſi ſequatur mutilatio formalis, puta detruncatio membri a corpore, & non ſufficit debilitatio, quæ eſt tantum mutilatio æquivalenter.

83. Doctiſſimus *Sanctorus de Pœn. cap. 5. quæſt. 6. ſol. 129.* ubi citat *Cyn. Angel. Sum. verſ. Homicidium 5. num. 6. l. Item Opbilias. ff. de Aedil. edict. Clement. unic. de Homicid. cap. Quicumque 23. quæſt. ult. Tabienn. verb. Irregularitas. 3. num. 27. Roſella. verb. Homicidium. 4. §. 19. & Panormit. in cap. Cum illorum. de Sent. Excomm.* opinatur irregularem fieri Judicem, ſi ab eo, ut præfertur, Tortus remaneret cum brachio debilitato: ille enim diceretur mutilator, ſicut accipitur mutilatio pro tali debilitatione ad differentiam truncationis, quæ membrum ex toto abſcindit, cum ſententia Panormitani citati, idem ſit mutilare, ac debilitare. Sed doctiſſimi viri, ſalva reverentia, ſuſtineri non poteſt, quia certiſſimum eſt, quod nulla irregularitas incurritur, niſi ſit in *jure* expreſſa, ut habet *cap. Is qui de Sent. Excomm. in 6.* Non reperitur autem in *jure*, quod debilitatio membri inducat irregularitatem, neque veniat nomine mutilationis; nam mutilatio fit per ſeparationem membri, prout habet *Gloſſa* notabilis, *in fig. caſ. §. Colligo. in Clement. unic. de Homicid.* & ex ea optime inducitur irregularitas, ut *Canones cap. final. de homicid. in 6. Clement. unic. eo. tit.* ſanciunt; Et in *Capitulo, Quicumque percutit. 23. quæſt. final.* ponitur differentia inter interfectionem, truncationem, & membri debilitationem, & licet ibi dicatur, quod, *qui interfecerit, truncaverit, vel membris debilitaverit, velut homicida judicabitur*; tamen hoc debet accipi quantum ad pœnam legalem, & ſpiritualem, non autem quo ad irregularitatem, ut explicat *Gloſſa Decretalis cap. Si aliquis janct. gloſſ. Extra de Homicid.* In qua dicitur, quod *teneatur, ut homicida*, qui dat potionem mulieri ad impediendam conceptionem; tenetur enim, ut *homicida* quo ad prædictas pœnas, non vero quo ad irregularitatem.

Nec me movet auctoritas *Angeli* adducta a *Sanctoro*: Etenim jura, quæ adducit non cogunt; quia in *l. Item Opbilias ff. de ædilit. edict.* non habetur, niſi quod qui debilitatus eſt membro, quominus eo uti poſſit etiam poſt curationem, non videtur ſanus, quod concedo; ſed nihil hoc facit ad intentum. *Clementina unica de Homicidio* in Textu nihil habet ad rem; dicit tantum *Gloſſa notabilis*, quod occidens, & mutilans æque incurrunt irregularitatem; ſed declarat, quod *Mutilatio fit per ſeparationem membri, & debilitatio eſt, quando non fit ſeparatio, ſed fit corpus debile*. Unde infertur, quod mutilatio non venit nomine debilitationis, & ſic non punitur debilitatio, ſicut mutilatio pœna irregularitatis. *Capitulum Quicumque percuti 23. q. ult.* dicit, quod judicatur, ut homicida quicumque interficit, truncat, vel membris debilitat; ſed jam explicavimus, quod hoc accipitur de pœna legali, aut ſpirituali, non de irregularitate, ut ex alia *Gloſſa* probatum eſt.

Tabienn pariter citatus per *Sanctorum* nihil determinat, ſed recitat opinionem *Panormitani*, qui tenet pro, & contra, *Roſellam*, qui diſtinguit, quod ſi debilitatio eſt membri occulti non facientis ad decorem non incurritur irregularitas; ſecus ſi eſt membri, per quod homo deformetur: tenet etiam pro, & contra *Angelum*, qui diſtinguit inter parum, vel multum debilitatum, dicendo, quod primo caſu non incurritur, ſed bene in ſecundo. Et tandem recitat opinionem quorundam dicentium, quod ſi per debilitationem aliquis impeditur ad recipiendos Ordines, ille, qui debilitavit ſit irregularis; ſecus minime. Et hoc ultimum dictum ipſe Author impugnat, ſed cum quibus ſentiat non ſe declarat; & ita non poterat citari pro una, vel altera ſententia.

Panormitanus in cap. Cum illorum num. 8. de Sent. Excomm. habet quidem, quod mutilatio membri eſt, quando impeditur officium membri; & quod per mutilationem, ſicut & per truncationem inducitur irregularitas: Sed dicto primo opponitur *Gloſſa Clementina unica* de homicidio, quam citavimus; & dicto ſecundo opponitur alia *Gloſſa capituli final. de homicid. in 6.* quam dedimus ſupra. Inſuper opponitur dictum ipſius *Panormitani*, qui in *cap. 1. n. 9. Ne Clerici, vel voventes*, dicit taliter debilitantem minime reddi irregularem; tum quia privari non dicitur aliquis membro, quod habet, licet illud ſit inefficax ad agendum, ut deducitur ex *capite ſicut urgeri 1. q. 1.* tum quia membrum debilitatum ſi non ad uſum, ſervit tamen ad complementum corporis; tum quia in pœnis ſemper eſt mitior facienda interpretatio.

Addo amplius, quod omnes prædicti, qui videntur aliter ſentire loquuntur de debilitatione, quæ fit ex violenta, & injuſta percuſſione, quæ longe diverſa eſt ab ea, quæ ſequitur ex Tortura: tum quia hæc ſine peccato fit; ſupponitur enim, quod ſit ſecundum leges data, licet deficiat in cautela, quam deberet adhibere *Judex*: tum quia eſt præter intentum

tum

tum torquentis, quod ſequatur debilitatio, quod non eſt in percuſſione. Undeconcludo minime fieri irregularem tali caſu *Judicem*, etiam ſi dictaret ſententiam, ut *Reus* per tormenta debilitaretur, ut citatis *Navar. cap. 27. num. 206. verſ. Tertio. Sot. de Juſt. lib. 5. quæſt. 2. art. 1. Concl. 3. Covaru. in Clement. Si furioſus. Par. 3. num. 9. Henriq. lib. 14. cap. 8. n. 4. Tolet. lib. 1. cap. 27. §. Mutilons. verſ. Secundo. Sayr. lib. 6. cap. 15. num. 5. & 6. Avila part. 7. Diſp. 5. & Sayr. 1. Dub. 2.* probat *Leander. par. 5. Diſp. 7. quæſt. 9.*

84. *Tortura ſuper eodem articulo, niſi clariora indicia ſuperveniant, repeti non poteſt.* Agitur hic de repetitione Torturæ, pro qua ſciendum, quod quando indicia non ſunt urgentiſſima, & indubitata, maxime, quando ſunt tantum ſufficientia ad Torturam; ſemel tantum, & quidem leviter, torquendus eſt *Reus*: quia cum indicia ſint debilia, ut ſupponimus, & tantum ſufficientia ad Torturam, illa ſemel illata, purgantur omnia indicia tam pro ſe, quam pro Complicibus, & debet *Reus* abſolvi cum clauſula *Rebus ſic ſtantibus &c.* nec poteſt amplius torqueri, niſi nova appareant indicia, ut docent *Declon. Reſp. 93. n. 117. Volum. 2. Menoch. de Arbitr. Caſ. 351. num. 12. Guazzin. Deſen. 30. cap. 40. §. Quæ opinio. Penn. part. 3. Comment. 54. & Dian. par. 4. Tract. 6. Reſol. 16. apud Sgroi par. 6. cap. 5. num. 24. & 25.* Et hoc vult dicere *Textus*, dum ait, quod *Tortura ſuper eodem articulo*, puta crimine, illata ſcilicet ex indiciis non multum urgentibus, ſed tantum ſufficientibus ad Torturam, *niſi clariora indicia ſuperveniant, repeti non poteſt*; hoc eſt, ſi cauſa adhuc pendente urgentiora indicia appareant, poteſt torqueri iterum: Sed ſi cauſa terminata eſt, & abſolutus *Reus* cum clauſula: *Rebus ſic ſtantibus &c.* aut *Reum repertum fuiſſe minime punibilem, &c.* ſupervenientibus clarioribus indiciis iterum poterit torqueri. Sed hic advertendum, quod indicia prima, quia per primam Torturam ſunt evacuata, non poſſunt cumulari cum aliis ſupervenientibus, & denuo ſuper iiſdem torqueri; ſed indicia nova talia debent ex ſe eſſe, ut per ea ſimpliciter, ac ſi alia minime præceſſiſſent, poſſit nova Tortura inſtitui.

85. Cæterum, ſi indicia multum urgentia ſint, poterit *Judex* graviter, puta uſque ad 40. minuta, hoc eſt duas tertias partes unius horæ, ipſum fune torquere; & ſi urgentiſſima, & indubitata fuerint, poterit *acriter*, hoc eſt, per horam integram, & in atrociſſimo crimine etiam per horam, & quadrantem, cum tribus ad plus quaſſationibus, ut ſupra diximus. Tali caſu poteſt tormenti durationem in tria ſpatia dividere, & non per hoc dicitur ſuper eodem crimine repetita Tortura, quia nec prima, nec ſecunda vice fuit complete tortus, juxta indiciorum exigentiam. Proinde debet *Judex* in decreto adnotare, quod *quia Reus fuit leviter tortus, puta per decem minuta, vel per quadrantem horæ, & indicia ſunt multum urgentia; ideo deponi mandavit animo tamen continuandi Torturam tempore congruo, & prout expediens judicaverit*; & tunc poterit ſequenti, vel altera die, ut *Judici* opportunum videbitur torquere, & hoc ſtatuunt communiter *Doctores Bartol. in l. Unius §. 1. in prim. oppoſit. ff. de Quæſt. Boſſ. Tit. de Tortur. num. 42. Farinac. quæſt. 38. n. 85. apud Sgroi Part. 6 cap. 5. num. 27. & Clar. quæſt. 64. verſ. ultimo videndum.*

86. Repetitur pariter Tortura etiam, quando *Reus* confeſſus, ſive convictus, ſuper principali, rigoroſe examinatur ſuper Complicibus; prout paulo ſupra dictum eſt. Pariterque, quando confeſſus in tormentis in ratificatione extra cameram tormentorum negaret, poteſt repeti Tortura, ut ſupra diximus. Itidem repetitur Tortura caſu, quo *Reus* nollet dare ullo modo reſponſum, vel interrogatus de uno, reſponderet de alio, & pluries inſtatus, & monitus, ut ad interrogata reſpondeat, taciturnus perſiſtit, vel non reſpondet ad propoſitum, vel ſe fingit dementatum, vel *Judicem* irridet; tunc enim Tortura datur præciſe cum clauſula, *quod datur ſimpliciter ad habendum ab eo reſponſum*; quod ſi in examine poſtea eſt negativus, & adſunt indicia contra eum ad Torturam, torqueri iterum poterit pro qualitate indiciorum, & ſi fatetur in tormentis proprium delictum, in quo habet Complices, & confeſſionem ratificet, ſed interrogatus de Complicibus, non vult revelare, iterum poteſt torqueri; & facta, & ratificata confeſſione ſuper Sociis, iterum debet torqueri leviter ad probandam infamiam, & in caput Sociorum.

87. Nec facit contra hoc illud, quod ſupra dictum eſt, quod *Reus* non poteſt torqueri ultra tres vices; quia debet intelligi de Tortura ſuper eodem delicto, ſive indicio, ſive cauſa: Sed in caſu quatuor eſſent cauſæ diverſæ, puta negatio reſponſionis, negatio delicti, negatio complicum, & infamia, quarum quævis ſuam Torturam requirit. Tandem, ſi indiciatus eſt *Reus* de pluribus delictis, & de uno adſunt indicia urgentia, & de aliis indicia minime ſufficientia ad Torturam, poteſt torqueri pro illo delicto, de quo indiciatus ad Torturam fuit. Quod ſi in aliis negativus eſt, & ſuperveniant poſtea graviora indicia, poterit utique denuo torqueri; ſed debent inter primam Torturam completam, & ſecundam mediare 40. dies, ut dicunt *Doctores Sgroi d. par. 6. cap. 5. num. 35. & ibi Bald. Variar. reſol. qu. 14. num. 1. Burg. de mod. proc. ex abrupt. cap. 100. n. 157. & 158.* Et advertendum, quod repetitio Torturæ non debet fieri uno, & eodem die, ſed ſeparatim, & interpolatis diebus, licet fiat ſuper uno delicto, ut docent *Tuſc. Concl. 331. num. 2. litt. T. Farinac. qu. 38. num. 103. Cavalc. de Broch. reg. par. 3. num. 137. in fin. & num. 139.*

88. *Contra maleficia, quæ aliquando fieri ſolent a Reis, ne in tormentis confiteantur, utuntur Judices probatis cautelis expoliando illos, & aliis veſtibus induendo.* Licet enim antequam *Reus* Torturæ ſubjiciatur, ſpolietur; tamen gratia honeſtatis relinquuntur illi fœmoralia. Caſu ergo, quo *Reus* dormiat, rideat, *Judici* inſultet, oſtendens nullum dolorem ex fune ſibi incuti, detrahuntur illi fœmoralia, quæ geſtat, & novis cooperitur; in illis enim potuerunt occultari ſigna ſortilegii malefici, quibus ſtantibus Diabolus impedit, ne Torturam ſentiat. *Diligenter per partes corporis inveſtigando, ſi quid in ore, vel alio loco abſcondat*, puta in naribus, auribus, inter digitos pedum, ſubtus ungues manuum, & pedum: Et quia multoties ſigna maleficii ingluttiuntur, datur *Reis* aqua tepida adbibendum, & immiſſa per vim penna in os, provocatur illis vomitus, ut evomant, quod deglutierunt: Pariter immittuntur illis clyſteres laxativi, ut alvo ſubducta, ſi quid forte per anum in inteſtinum rectum immiſerunt, expellatur: *Pilos radendo* etiam; quia multoties maleficii ſigna conſiſtunt in quibuſdam nodis, qui fiunt ex propriis capillis, aut pilis pubis, aut axillarum, aut pectoris, ſi multum piloſi ſint *Rei*: *Tormenti genus mutando*; plerumque enim talia ſortilegia ſunt pro uno tantum genere tormentorum, & præcipue funis; unde ſi hoc non proficit, poteſt ſecura *Judex* tormenti genus mutare, & conſueta adhibere, & etiam inſolita, citra periculum tamen vitæ *Rei*, adinvenire.

Et

Et quia aliquoties neque talia remedia proſunt, quia maleficii ſignum non conſiſtit in ſcriptura, aut rebus materialibus, aut characteribus, ſed in verbis, alia diligentia adhibenda eſt. Scribunt nonnulli, quod contra hæc *Judex* debet *Reum* ſemper interrogare, & inſtare, ut reſpondeat, ne iſte poſſit verba maleficii ſubmurmurare. Sed debilis eſt talis diligentia, quia poteſt *Reus* nihil *Judici* reſpondere, & verba incantationis ſuæ ſecreto proferre. Remedium verum contra hoc eſt, quod Cuſtos Carceris ex improviſo, & dum *Reus* neſcit ſe debere ad examen duci, ferreas manicas manibus ipſius injiciat, &, immiſſo in os torquendi ligno, cogat eum aperto ore perſiſtere, & ſtatim ad *Judicem* ducat, & facta ſibi interrogatione, tum Cuſtos Carceris, ſive alius, lignum extrahat, ut reſpondere poſſit; & ſi *Reus* adhuc negativus eſt, antequam *Judex* jubeat expoliari, ligari, admoveri funi, & elevari, immittatur denuo lignum in os, ne verba proferre poſſit; nec ſibi tollatur, donec ſuſpenſus non fuerit. Ratio eſt, quia talia verba pronunciari incipiunt in Carcere, dum *Reus* ad bancum juris vocatur; poſtea alia pronunciantur dum alligatur; alia dum elevatur; & alia dum eſt ſuſpenſus; & ſi omnia ſuis temporibus non pronunciantur, non proſunt ad intentum. Sunt etiam alia remedia, de quibus poſſunt videri *Paulus Gryllandus de quæſt. & Tortur. quæſt. 4. col. penult. num. 7. Cavalc. de Brach. Reg. Par. 3. num. 155. & ſeqq. Chartar. de Inter. Reo. lib. 4. cap. 1. num. 222. Guazzin. Defen. 30. cap. 43. apud Sgroi d. par. 6. cap. 5. num. 40. circ. med.* & alii.

89. Advertat autem *Judex*, quod ſi aut in veſtibus, aut in corpore *Rei* inveniret ſignum evidens talis maleficii diabolici, ut ſcipturæ cum figuris, aut characteribus ſuſpectis, debet levare manum a proceſſu, interponendo decretum, *quod quia tale ſignum ſuſpectum invenit, decrevit ejus notitiam ad Fidei Tribunal deferre*; nec amplius procedere in cauſa, donec *Inquiſitor* compleverit, quæ ad eum ſpectant circa *Reum*. Iſte enim ob hoc novum crimen puniendus eſt; & nonniſi ab *Inquiſitore*, cujus judicium intercidit cognitionem alterius delicti, ut docent *Cavalc. de Brach. Reg. par. 3. n. 157. & Simon. de Præt. Conſ. 105. num. 28.*

90. *Jejuni, & poſt factam digeſtionem torquendi ſunt, Fuae præcipue, &c.* Et hoc communiter ſervari, poſt *Marſil. in l. 1. init. num. 19. ff. de Quæſt. Parit de Pat. de Syndic. fol. 455. num. 11. Pract. Mille. fol. 103. num. 52.* docet *Clar. quæſt. 64. verſ. Decreta Tortura*. Sufficiunt autem ſeptem horæ ab ultima comeſtione, ut vult *Ambroſinus*; & ſi *Judex* hoc non ſervaſſet, & Torto accidiſſent in tormentis ſymptomata, vomitus violenti, aut periculoſa deliquia, deberet a Superiore puniri ex lata culpa: omiſiſſet enim, quod expreſſe per noſtram legem ſibi injungitur, ultra generalem conſuetudinem omnium judicantium, ex *Ambroſin. de Mod. form. proc. lib. 5. cap. 1. num. 30. & Bald. Conſ. 241. num. 8. vol. 2. cit. a Sgroi part. 6. cap. 4. num. 29.*

91. Reſtat nunc aliquid dicendum de gradibus Torturæ, & in hoc diſcrepant *Doctores*. Nam nonnulli dividunt Torturam in quinque gradus, quorum primus eſt minæ de torquendo; ſecundus, conductio ad locum Torturæ; tertius, ſpoliatio, & ligatura; quartus, elevatio; quintus, quaſſatio funis. Alii dividunt pariter in quinque, ſed differunt a prædictis in aſſignando eos: dicunt enim quod, primus eſt ſpoliatio, ligatio, & funi applicatio; ſecundus eſt elevatio in altum, & detentio per ſpatium unius *Miſerere*; tertius detentio per duo *Miſerere*; quartus detentio per trientem, ſemiſſem, vel per integram horam cum una, vel pluribus quaſſationibus; quintus alligatio compedum, vel alterius ponderis ad pedes Suſpenſi, additis hoc modo quaſſationibus. Vide *Farinac. quæſt. 38. a num. 40. ad 52. Sgroi par. 6. cap. 5. num. 42.* Alii dividunt Torturam in tres gradus, & ita ſervari in *Senatu Mediolanenſi* teſtatur *Clarus quæſt. 64. verſ. Nunc de gradibus*. Primus eſt minæ de torquendo, ſpoliatio, & ligatura; ſecundus eſt ſuſpenſio, & interrogatio in tormentis; tertius eſt quaſſatio ad duos ictus Funis, ultra quos non proceditur.

Quidquid ſit de Curiis Sæcularibus, æquior, & rationabilior eſt prima diviſio, quam non improbat *Clarus* loco citato, & apud Religioſos practicanda eſt, cum minor eſſe debeat Tortura Clericorum, quam Laicorum, ut communiter affirmant *Abb. in cap. Cum in contemplatione. nu. 6. de Reg. jur. Diaz. Pract. cap. 117. num. 5. & Vivi. Comm. opin. verb. Clerici non poſſunt. apud Clar. d. quæſt. 64. verſ. ſed an Clerici*. Ratio eſt, quia non ſolum omne corporis afflictivum ex ſenſatione dolorifica, ſed etiam ex apprehenſione, venit nomine Torturæ: videmus enim, quod ex apprehenſione immutatur color in facie, riget, & tremat corpus, eriguntur crines, ſolvitur alvus, & ſi longa eſt, emaciatur corpus; & ſi fortis eſt, & vehemens, inducitur mors: & hoc experientialiter ego vidi in quodam *Patre* gravi, integerrimæ vitæ, & magnæ nobilitatis, & famæ, qui cum accuſatus fuiſſet de crimine, cujus erat innocentiſſimus, & ex præpotentia æmulorum apud *Superiorem Generalem* gravatus fuiſſet, & contra juſtitiam nunquam auditus, apprehendens jacturam ſuæ exiſtimationis, emaciatus, & fractis viribus decubuit, & abſque ulla corporis infirmitate, ſed ex ſolis pathematibus animi, occubuit: hoc teſtante Medico, qui dicebat in Arte *Galeni* non reperiri remedia pro morbis animi, de quibus incœpit, ſed non abſolvit librum *Galenus* ipſe.

92. Minæ ergo de torquendo, optime erunt gradus Torturæ, & maxime ſi illi, quibus fiunt, ſint puſillanimes, ut in pluribus ſunt Religioſi; ex illis enim incutitur metus, quo movetur animus, & torquetur corpus, ut ex *Baldo in P. Interpoſitas circ. fin. C de Tranſact.* colligit *Marſil. in l. p. num. 15. ff. de quæſt. & in Pract. crim. §. Expedita nu. 2.* quem refert *Clar. in d. quæſt. 64. verſ. Nunc de gradibus*, qui dicit, quod ita concludunt omnes. Præter quam quod ſi debet *Reus* ratificare confeſſionem, quamvis minime fuerit tortus, ſed ſibi tantum incuſſæ minæ de torquendo, ut expreſſe habet *Farinacius quæſt. 62. num. 70. apud Sgroi part. 6. cap 6. num. 3.* clare convincitur, quod minæ ſunt gradus tormenti, alias non requireretur ratificatio. Pariter conductio ad locum Torturæ eſt Secundus gradus Torturæ. Etenim ex apprehenſione, & aſpectu inſtrumenti ad torquendum, commovetur animus ad majorem metum, quam incuſſum per minas; ita ut non pauci adducti ad cameram tormentorum ex ſolo aſpectu funis pendentis animo deficiunt, & multi fœmoralia ſtercoriaant: & a conſummatis *Judicibus*, non ſemel audivi, conſulto *Judices* velle jejunos, & facta digeſtione, & egeſtione conſtituendos in rigoroſo examine, ne coram ſe tales ſpurcitias ex metu committant. Præter quam quod, ſi ratificatio debet fieri ad bancum juris, & extra cameram tormentorum, ut affirmant *Boer. Deciſ. 163. num. 18. Brun. de Indic. & Tort. fol. 134. Clar. d. q. 64. verſ. Ceterum ſi Reus. Chartar. de Inter. reo. cap. 1. num. 148. Ambroſin. de Mod. form. proc. lib. 4. cap. 1. Ball. Burg. apud Sgroi d. par. 6 cap. 6. num. 4.* ſignum eſt, quod camera tormentorum etiam inter tormenta computatur. Spolia-

liatio, & ligatura eſt tertius gradus torturæ. Spoliatio enim tum afficit hominem verecundia, & pudore, dum nudus coram multis ſtatuitur; tum afficere poteſt paſſione ſenſibili, ſi tempus eſt hybernum, & frigore torquetur corpus. Ligatura autem maxime, ſi eſt exceſſive ſtricta, aut duro Fune, aut cum Taxillis, Tortura, & quidem gravis ex ſe eſt, ut dieit *Claras cit. quæſt.* 64. *verſ. Nunc de gradibus circ. fin.* qui teſtatur quendam Medieum plus paſſum fuiſſe in ſola ligatura, quam alium in Tortura. Concludo ergo, quod ſecundum aſſignatos gradus, prudens *Judex Regularis* poterit regulare Torturam pro modo indiciorum.

T E X T U S.

§. VIII. Decretum Torturæ inferendæ non debet fieri, niſi in loco, & actu torturandi, ne Reus a decreto appellet. Præmiſſa igitur vehementi admonitione, & minis, duci faciat Reum ad locum tormentorum, & funi ligari, & tunc decretum apponat, a quo ſi appellet, non curet, ſed ſcribi faciat *eum appellaſſe ad effugienda tormenta*. Omnia, quæ dicit, quæ facit Reus in tormentis, etiam ſuſpiria, Notarius, ad unum deſcribere debet in actis. Horologium pulveris ſuis quadrantibus ſignatum teneat Judex, dum torquetur Reus, quod ab omnibus videatur, a Reo autem minime.

S U M M A R I U M.

93. *Decretum Tartura inferendæ, quo caſu fieri debeat in loco, & actu Tortura?*
Ordo juris non ſervatur, ubi periculum eſt in mora.
94. *A decreta Torturæ datur appellatio.*
Facta appellatione a decreta Tortura, Judex debet ſuſpendere.
A camminatione Tortura datur Appellatio.
Sententia negans dari Appellationem a decreta Torturæ, eſt irrationabilis, & periculoſa.
95. *Confirmatur ex decreta Sac. Congregationis, & Textus, quod a decreto Tornra datur Appellatio.*
96. *Conſuetudo ſine ratione eſt vetuſtas erroris.*
Conſuetudo irrationabilis non habet vim.
Statuta Laicorum non faciunt pro Regularibus.
97. *Confirmatur per legem Caſaream, quod datur Appellatio a decreta Torturæ.*
98. *Ridicula cautela, ne quis a decreto Torturæ poſſit appellare.*
Rejicitur multipliciter.
Appellatio antecedens gravamen ſuſtinetur, ſi illud eſt irreparabile per Appellationem ſubſequentem.
99. *Cautela ſupradicta continet repugnantia, & denuo impugnatur.*
Ante Torturam ferendum eſt decretum continens omnia relevantia contra Reum.
100. *Concluditur, quod inter Nos deferendum eſt Appellationi a decreto Tarturæ.*
101. *In Appellatione a decreta Torturæ, debet exprimi cauſa.*
Quæ cauſa aſſignari poſſit?
102. *Rei torti dicta, & facta ſunt ſcribenda adamuſſim.*
Ratio, ob quam talis deſcriptio, eſt facienda.
103. *Horologium pulveris tenendum eſt, dum datur Tortura.*

COMMENTARIUS.

93. TExtus iſte valde difficilis eſt, & multos poteſt decipere, niſi bene intelligatur. Videtur enim prima facie innuere, quod *Judex* Appellationi a Torturæ deferre non debeat; & ex conſequenti Appellatio a Tortura non ſuſtineatur: quod falſum eſt, ut videbimus. Dico ergo, quod *Textus* hic debet accipi non de omni Tortura, ut Flagellatione, Arctatione, Sibilis, &c. ſed tantum de Fune, & in atrociſſimo caſu, & tali, quod per diſpendium temporis cauſa periclitaretur per fugam *Rei*, Subornationem, Violentiam, &c. Si enim *Judex*, hoc prævidens, *decretum Tortura inferendæ non debet fieri, niſi in loco, & actu torturandi, ne Reus a decreto appellet*. Etenim in caſibus ſimilibus proceditur ex abrupto, & non ſervato juris ordine: in caſibus enim, ubi periculum eſt in mora, non ſervatur totaliter ordo juris, ut dicunt *Doctores Bald. in l. Conſentaneum. C. Quomod. & quand. Jud. Bartol. in l. Si creditor. ff. de Privil. credit. Gloſſ. notab. in l. final. C. de Fer. l. B. Nicola Regnl. jur. Tom. 2. fol. 24. verſ. Fallit.* 40. Et proinde utendum eſt cautelis inuſitatis, quæ extra illos caſus minime prodeſſent; unde *præmiſſa monitione, & minis duci faciat Reum, &c.* & ſic arte deludere poteſt *Judex* violentiam, aut indebita media, quæ poſſunt juſtitiæ præjudicium inferre. Nec aliter exponi poteſt *Textus* a piiſſimis, prudentiſſimis, & Doctiſſimis Patribus digeſtus; tum quia de *Fune* ſolo aperte loquitur, quem in ſolis atrociſſimis adhibendum præſcribit; tum quia, ſi univerſaliter ita intelligeret, ſanciret contra rationem, æquitatem, & communem ſenſum *Doctorum* de hac materia ſcribentium, quod nullo modo præſumi poteſt de *Textu* noſtro tanta ponderatione, & maturitate digeſto.

94. Sciendum ergo, quod optime datur appellatio a decreto Torturæ, & hoc manifeſte convincitur ex decreto *Sacra Congregationis Epiſcoporum* ex oraculo *Urbani Octavi*, quod refertur a *Ricc. Prax. Reſol.* 402. *in* 2. *edit. Proſp. de Auguſt. ad Quarant. V. Archiep. Auct.* 18. *verſ. octavo. Hieronym. Roderic. Reſol.* 10. *num.* 33. *Madera. de Pot. Reg. par.* 2. *cap.* 1. *num.* 247. *& de Suppl. ad Sanctiſ. par.* 2. *cap.* 5. §. 2. *num.* 4. quos dat *Barboſ. Coll. in Concil. Seſſ.* 13. *cap.* 1. *nu.* 23. *& ſeqq. de Reform.* Cum enim decretum de torquendo interlocutorium ſit, & appellationes ab interlocutoria viderentur ſublatæ per *Concilium*; *Sacra Congregatio* declarando mentem *Concilii*, ait: quod optime datur appellatio ab interlocutoria, quæ vel habet vim diffinitivæ; vel continet gravamen, quod per diffinitivam reparari non poteſt, & ſic expreſſe habet: *Cum a gravamine, quod per diffinitivam reparari nequit, ut indebitæ carcerationis, vel Torturæ, aut Excommunicationis, etiam comminatæ appellatur; nonniſi viſis actis, ex quibus evidenter appareat de gravamine, Appellatio admittatur, aut inhibitio, vel proviſio aliqua concedatur*: Et loquitur decretum de *Judice ad quem*, qui non poteſt cognoſcere de Appellatione, niſi *viſis actis*, ſed bene vigente effectu Appellationis, qui eſt ſuſpenſio executionis. Et quod facta Appellatione a decreto Torturæ *Judex* debeat ſuperſedere; & non ſolum a decreto, ſed etiam a comminatione Torturæ, ex relatione.

ne *Guid. Pap. deciſ. 74. Marc. Deciſ. 907. verſ. quæritur quarto n. 7. Caravit. ſup. Rit. 259. Magn. Cur. num. 14. Gramm. ſup. Capit. Regn. fol. 133. num. 4.* probat *Clar. quæſt. 64. verſ. Sed quid agendum*. qui ſubjungit hoc non ſervari in *Senatu Mediolanenſi*, quia ibi ſublatæ ſunt omnes Appellationes ab interlocutoria, in criminalibus, per Municipales conſtitutiones.

Cæterum a decreto Torturæ Appellationem dari, quando delictum non eſt ſemiplene probatum; aut factis defenſionibus non remanet ſemiplene probatum, tenet *Sgroi par. 6. cap. 4. num. 30.* qui ex *l. 2. C. de Appell. Clar. quæſt. 64. verſ. Sed quid. Farinac. quæſt. 38. num. 10. Scacc. de Appell. quæſt. 17. limit. 47. Memb. 1. num. 147. & de Judic. lib. p. cap. 97. num. 92. & Cavalc. de Teſt. par. 4. num. 159.*, ampliat etiam ad Appellationem a decreto Torturæ pro reſponſione affirmativa, vel negativa; & etiam a comminatione Torturæ. Hoc idem docent etiam *Biſius quæſt. 104. num. 41. & ibi Bart. Bald. Angel. Alberic. ad l. 2. C. de Appell. & Farinac. qu. 38. num. 10.* qui citat multos, & dicit, quod, cum agatur de damno irreparabili, interpoſita Appellatione, nihil eſſe innovandum, & quod confeſſio extorta pendente Appellatione a decreto Torturæ, eſt ipſo jure nulla; licet inconſtans mutet poſtea ſententiam in *Praxi*, ut infra videbimus. Hoc pariter docet *Conciolus ad Statut. Eugub. lib. 4. Rubric. 6. Annot. num. 3. & Reſol. crimin. 1. num. 8. V. Appellatis*. ubi citat *Bajard. quæſt. 64. num. 85. Scacc. de Judic. lib. p. cap. 97. num. 59. Farinac. quæſt. 38. n. 22. Guazzin. Defenſ. 30. cap. 1. num. 9. & Scialoi. Prax. torquen. Reo. cap. 7. a num. 18.* qui ait, quod *Judex* debet interloqui contra *Reum*: *Adeſſe indicia ſufficientia ad Torturam*; ita ut ab ejus pronunciatione valeat *Reus* appellare, cum contraria practica faciendi dictum decretum ſecretum, ita ut non liceat *Reo* appellare, omnino impugnetur. Et revera contra rationem, æquitatem, & leges eſt, & dat anſam *Judici* parum timenti *Deum*, & occulte animoſo contra *Reum*, propriam rabiem impune exercendi. Quod evidentiſſime demonſtro.

95. Ex citato enim decreto *Sacræ Congregationis* habemus expreſſe Appellationem a decreto Torturæ dari: Cum ergo tale decretum vim legis habeat, non eſt, unde obſervari non debeat. Quod confirmo amplius ex *Textu* ipſo ſupra *Tit. Canones*. §. 11. ubi ſic habet: *Si* (gravamen) *reparari non poteſt, ut accidit in carceratione indebita*, in Tortura, *in Excommunicatione, etiam comminata, Suſpenſione, Interdicto, quæ ſunt damna irreparabilia: vel interlocatoria vim diffinitivæ haberet, tunc appellationem acceptare tenetur*. Si ergo *Textus*, quem modo exponimus, univerſaliter acciperetur, aut univerſaliter de omni Tortura, aut de Tortura *Funis* in quocunque caſu, in quo adhiberi poteſt; eſſet contradictio irreconciliabilis, quæ nullo modo admitti poteſt: proinde, ut cohæreat, exponendus eſt, quod intelligatur tantum de caſu, in quo regula juris eſt, regulas juris non ſervare ob bonum publicum juſtitiæ, ut diximus. Præter quam quod talis concluſio, (puta, quod a decreto Torturæ appellatio ſuſtinetur) firmatur conſenſu omnium *D.D. ad text. in l. 2. C. de Appell. recip. Gomez. Variar. tom. 3. cap. 13. n. 23. Scacc. de Appell. quæſt. 17. lim. 47. nu. 143. Chartar. Pract. lib. 4. cap. 1. nu. 70. & 77. Urſell. Exam. apu. Concl. 128. num. 599. litt. A. Vermigliol. Conſ. 169. num. 9. Ball. Tract. Variar. lib. 2. quæſt. 26. num. 2. Lancellot. de Attentat. cap. 12. limit. 1. nu. 93.* quos dat *Conciol. V. Appellatis. Reſolut. 1. num. 1. & ſeqq.*

96. Nec facit contra hoc conſuetudo *Judicum Sæcularium*, de quibus dicit *Maranta ſpecul. fol. 136. num. 14.* relatus per *Clar. quæſt. 64. verſ. Sed quid agendum*: quod *Solent cauti Judices non interponere decretum palam de torquendo Reum, ne detur materia appellandi, ſed ducto Reo ad locum Torturæ, ſtatim, cum incipit ligari, ſolent interponere decretum de torquendo, & immediate torquere*. Quam cautelam amplexatus eſt *Ambroſinus de Mod. for. proc. lib. 3. cap. 1. num. 26.* & ex eo tranſcripſit *Biſ. Prax. 4. n. 96.* & etiam imitatus eſt *Author* formularii, quod adnexum eſt *Textui* noſtro; & ab eodem *Ambroſino* mutuatus eſt *Sgroi par. 6. cap. 5. num. 2.* immemor eorum, quæ Capitulo præcedenti *num. 30.* ſcripſerat, de Appellatione a decreto Torturæ. Sed quo ad conſuetudinem *Judicum* Laicorum, hæc Nos minime movere debet. Quia *Conſuetudo ſine ratione*, ut dicebat *Tertullianus*, *vetuſtas erroris eſt*, & a legibus vocatur potius *abuſus*, quam conſuetudo, quæ rationi, & legibus contraria eſt: & proinde, quæ *juri* adverſatur irrationabilis eſt, nec vim obtinet, ut ait *Decretalis Cap. final. junct. gloſſ. in V. Rationabilis*. *Extra de Conſuet.* Non debemus *Pecudum more*, (ut lepide ſcripſit Seneca) *ſequi antecedentium gregem, pergentes non quo eundum eſt, ſed quo itur*; ſed inquirere ratione duce, an bona, vel mala conſuetudo ſit. Tribunalia Laica peculiaria habent Privilegia, Conſtitutiones, & Conſuetudines, & forte alicubi corruptelas; ſed *Statuta* pro illis, non faciunt univerſaliter pro omnibus: In *Senatu Mediolani*, ut ex *Claro* recitavimus, ſublatæ in cauſa criminali ſunt omnes appellationes ab interlocutoria; talis conſtitutio non facit pro Nobis, quibus a *Sac. Congregatione* injungitur ſuſtentabilis quæcumque Appellatio continens gravamen irreparabile. Conſuetudines, ſi legibus, aut rationi non innituntur, non ſunt extendendæ ad viros Religioſos, qui juſtitiam a quocumque turpi lucro, & irrationabili ſeveritate alienam adminiſtrant. *Non enim* (ut optime dixit *Sanctorus de Pœn. cap. 5. qu. 4. verſ. quoniam autem fol. 220.*) *amplecti debemus corruptelam aliquorum Tribunalium*.

97. Quod autem talis Conſuetudo non admittendi Appellationem a decreto Torturæ, ſit evidenter contra legem Eccleſiaſticam, jam habemus ex recitato *Decreto Sacræ Congregationis*; ſed eſt etiam expreſſe contra *legem Cæſaream*, quæ *l. 2. ff. de Appell. recip.* ſic habet: *Ante Sententiam appellari poteſt, ſi quæſtionem* (hoc eſt Torturam) *in civili negotio habendam Judex interlocutus ſit; vel in criminali, ſi contra leges hoc faciat*. Caſu ergo quo *Judex*, qui in Tortura decernenda regulare debet a jure arbitrium ſuum, fatue pronunciaret eſſe *Reum* torquendum, non conſtito de corpore delicti, aut non ſufficientibus indiciis extantibus, aut iis plene per *Advocatum* evacuatis; nonne decerneret *contra leges*, quæ ordinant, minime poſſe *Reum* torqueri, niſi talia præceſſerint? Ergo in talibus caſibus ſuſtineri debet appellatio. Quis autem judicabit *Indicia* ſufficere, vel eſſe evacuata necne? *Judex* judicat, *ſufficere*; Advocatus è contra, ait, *non ſufficere*: Nunc *Judex* pro Fiſco induit rationem Partis; proinde *Judicis ad quem* exquirenda eſt ſententia; aliter unus, & idem erit *Judex*, & Pars: quod eſt legibus vetitum.

98. Videamus modo, quam ridicula, & quam irrationabilis ſit hæc cautela. Hoc decretum vel debet intimari *Reo*, vel non? Si non: Ad quid illud ferre, cum poſſit in ſola mente *Judicis* abſcondi; & iſte ſolum jubere de facto Torturam. Sed debet omnino fieri, & ſcribi in actis, ut infra dicam. Si ſic: Dum incipit legi decretum, vel immediate le-

cto

ſto decreto, nonne poteſt dicere *Reus*, *Appello?* Tantum ne temporis in hoc verbulo proouociando reqoiritur, ut non poſſit ſufficere pro momeoto interjecto ioter decretum, & Torturam?

Quod amplius deelaro. Quia vel decretom legitur *Ree* jam applicato tormentis, & torqueri incœpto; vel non incœpto torqueri. Si primum: Ergo torquetur oon præmiſſo decreto, quod eſt contra jus. Si Secundum: Poteſt lecto decreto, *Reus* illico dicere *Appello*: & tunc dicere, quod ooo valet Appellatio, quia jam *Reus* eſt in tormeotis, eſt cautela ridicula, quæ deſtruit ſuppoſitum, puta, quod ipſe, licet applicatus Torturæ ioſtrumento, tamen adhuc torqueri non cœpit; & qood dicit *Author Formulario poſt Pract. crim. Tit. Form. torqu. Reum* §. 16., nempe *In executione decreti non admittitur Appellatio*, verum eſt, quando decretum incœptum eſt exequi, ſed non aote executionem iocœptam, ut ſupponimus. Præter quam quod ſi *Advocatus* prudeos prævidens animoſitatem *Judicis*, nomine *Rei*, in ſuis defenſionibus anticipate appellat a decreto quocunqoe Torturæ, & provocat ad Superiorem, prævidens irreparabile gravamen futurom, nonne talis Appellatio ſuſtinenda eſt? Certe, ſi gravameo ſit irreparabile per Appellationnem ſobſeqoenteio, ſuſtinetur Appellatio interpoſita ab eo ferendo, ut docet *Paſſerinus Trib. Regul. quaeſt. 32. art. unic. nu. 8.* Dum autem dicitur, quod tali Appellationi poſt decretum de torquendo, deferendum ooo eſt; certe, gravamen inferendum in Tortura erit ſecundum ſe irreparabile per Appellatiooem ſubſeqoentem, & ita erit impedibile per Appellationem præcedentem. Et quid tunc proderit *cautis Judicibus* cautela hæc, quam nee ſomniavit *Cepolla*?

99. Oſtenditur amplius, apud Nos, talem caotelam inter ſe pugnantia continere: Etiam ut habemus ex *Textu*; & eſt communia ſententia *Juriſperitorum*, Teſte *Bitte quaeſt. 104. num. 38. & 39. & ibi Gomez. Tuſc. Guazz. Bartol. Brun. Marſil. Monticel. Perſonal. & Farinar. quaeſt. 38. nu. 7.* ante Torturam ferendum eſt decretum, de torquendo, in quo Judex *debet Reo repræſentare, & congerere omnia indicia relevantia contra ipſum in actis exiſtentia*; & hoc idem pariter probat *Sgroi par. 6. cap. 4. num. 28.* qui citat. *Gomez. Rimin. junior. Tuſc. Burg. Marſil. Cabal. Cyriac. Guazz. Caren. & Dian. par. 4. tract. 6. Reſolut. final.* idemque *Sgroi* inſoper ſobdit, quod ſi fuerit illata oullo præcedeote decreto *Judicis*, diceretur indebite, & nulliter lata; & qood in eo decreto debet declarari, quod devenitur ad Torturam cum alitar veritas non poſſit haberi: & ideo in dubio non habet locum Tortura, licet poſſit habere locum cum opinione probabili. Probavimus autem ſupra, quod mioæ de torquendo, adductio ad locom Torturæ, ſpoliatio, & ligatio ſunt tres gradua Torturæ; & dato etiam, quod velimus ſequi aliam diviſionem eorum, qui ponunt mioas, conductionem ad locum Torturæ, ſpoliationem, & ligationem in primo gradu: profecto confiteri debet, quod alligatus funi *Reus* eſt in tormentis; io ligatiooe enim ad funem completur primus gradus Torturæ ſecundum hanc opioionem, quam etiam recitat, nec improbat *Sanctorus* ipſe *de pœn. cap. 5. qu. 7. verſ. prima vel Tortura. fol. 230.* Quomodo ergo poteſt ſtare, quod *Reus* primo, juſſu *Judicis*, funi alligetur, & tunc decretum de torquendo apponatur, ſi funi alligatus jam in Tortura eſt, & ex conſequenti talis Tortura, nempe ligatio, eſt lata, oullo prævio decreto, & ideo injuſta, & nulla? Quod ſi dicas decretum reſpicere oovum gradum Torturæ, qui ſequitur; talis reſponſio puerilis eſt: tum quia decretum de torquondo debet totalite omnem Torturam præcedere; tum quia debet continere ultimum termioum Torturæ, ut per medium horam &c. quam in tres partes dividere poteſt *Judex*, ut diximus; nec ſit oovum decretum de torquendo, quaodo jam cœpta eſt Tortura, quæ ſemel decreta fuit.

100. Concludendum ergo, quod Appellatio a decreto Torturæ ſuſtineri debeat, & hoc debet a *Judice Reo* intimari, ut ſi appellare vult, hoc poſſit; & quod conſuetudo *Judicum* Laicorum, quam impugnavimus, eſt irrationabilis, & injuſta, & noo debet inter Nos habere locum; & quod licet eam videatur amplecti *Textus* noſter, hoc non eſt oniverſaliter intelligendum, ſed in caſu extraordinario, & atrociſſimo, ut ſupra expoſuimus. Et falſo *Textui* huic appoſita eſt citatio *Caravitæ ſuper Ritu 259. Magnæ Curiæ*; nam totum contrarium dicit *Caravita*, prout ipſum refert *Julius Clarus quaeſt. 64. verſ. Sed quid agendum*. Dicit enim, quod a Tortura datur Appellatio, & *quod ita ſervatur, & practicatur quotidie*. Et qui bene cogitat videre poterit, quæ abſurda, & inconvenieotia ex tali conſuetudioe, poſſent intra clauſtra evenire a *Judice* animoſo. Unde omnioo eſt a Nobis ableganda,

101. Verum, eſt advertendum, quod cum in appellatione ab ioterlocutoria exprimi debeat coram *Judice a quo* cauſa Appellationis, quæ cognoſci debet a *Judice ad quem*, ut dictum eſt *Tit. Canones. num. 26.* In appellatione a decreto Torturæ, quod interlocutorium eſt, debet exprimi cauſa, ad hoc, ut valeat. Sofficit autem dicere: *Appello, quia torqueri non debeo ob rationes ab Advocato meo adductas in meis defenſionibus*. Et tunc ſi *Patronus* adduxit rationes evidenter nihil cooclodentes, & ut talea a toto *Diffinitorio* judicatas, talem Appellationem, ut evidenter frivolam, poteſt rejicere *Judex*, & torquere: & ut cautius procedat, poteſt *Advocatum* Peritum conſulere, ut judicet: An nullæ ſint *Patroni* rationes? & ſi invalidæ evideoter judicentur, poteſt ſecure ad Torturam deveoire, & noo curare amplius de Appellatione, ut clare frivola. Sed ſi rationes *Patroni* pro *Reo* ſint probabiles, deferat appellationi a Tortura, & ſuperſedeat; donec Superior decernat quid agendum. Et ideo, ut diximus, neceſſarium eſt, quod *Judex* non curata cautela, quam impugnavimus, faciat palam decretum ſuum de torqueodo, & Reo intimet: & ſi noo appellabit, procedat; ſin minos, ſuperſedeat.

102. *Omnia, quæ dicit, quæ facit Reus in tormentis, &c.* Hoc ab omnibus *Practicantibus* circa materiam criminalem advertitur; & licet videatur juris ſolemnitas, qua omiſſa, non vitiaretur per hoc proceſſus; tamen plurimum coofert Judici. Quia ex multis circumſtantiis, puta Pallore, Sudore, Riſu, Taciturnitate, &c. *Rei* poteſt multa colligere, quæ moveant ejus aimum ad credendum, *Reum* crimen commiſiſſe, vel noo, multum, vel parum pati in tormeotis, & alia; ex quibus *Judex* reguletur ſecundom prudentiam io procedeodo, ſive mutando tormenta, ſive ad pœnam extraordioariam condemnando, ſive dimittendo: & niſi adnotatæ eſſent tales circumſtaotiæ, a quibus motus eſt; a *Judice ad quem*, in caſu Appellationis, poſſet ſyndicari. Et hoc rationabiliter; videretur enim, abſque juſto motivo, proceſſiſſe: quod non fieret, ſi talia motiva fuiſſent in proceſſu debite adnotata.

103. *Horologium pulveris ſuis quadrantibus ſignatum teneat Judex, dum torquetur Reus.* Melius eſt, (ut plerique Judices criminales Deum timentes conſueſcunt) habere quatuor ampullas horarias, qua-

rum una integram horam, ſecunda mediam horam, tertia quadrantem, & quarta octavam partem horæ metiatur. Etenim fallax eſt diſtinctio extrinſeca ſignata ſuper vitro unius ampullæ; quis, niſi pulvis in ampulla orizontaliter complanetur, ita ut æqualiter in ipſa jaceat, nunquam vere cognoſcitur, quando lapſa ſit quarta, vel media pars horæ: Si enim pulvis ex una, magis quam ex altera parte attollatur, poteſt ultra, vel citra tempus juſtum *Reus* torqueri, cum gravamine juſtitiæ, vel *Rei*. *Quod ab omnibus videatur*; puta Actuario, Medico, Aſſeſſoribus, ſi adſunt, ad hoc, ut videant *Judicem* cum æquitate procedere: *a Reo autem minime*; ne videns parum temporis ſupereſſe ad terminandam Torturam, obfirmetur contra veritatem, & in negativa perſiſtat.

TEXTUS.

§. IX. Antè Torturam omnino concedendæ ſunt Torquendo copia actorum, & defenſiones, ne ſine legitima cauſa irretractabile tormentum ſubire cogatur: qui ſecus fecerit, pœnas contra male torquentes fulminatas incurrat. Confeſſio in tormentis facta nulla eſt, niſi ſequenti die, a Reo poſito extra vincula, & timores, ratificetur. Debiles, & Infirmi, Pueri, Senes, qui ſexageſimum annum attigerint; Patres graviſſimi, quorum fama plurimum Religioni confert, torqueri non debent. Si autem caſus atrox adeo, & enormis accideret, ut aliud fieri oporteret, Reverendiſſimi P. Generalis conſenſus accedat. Tortura Teſtium minor eſſe debet, quam Rei.

SUMMARIUM.

104. *Defenſiones concedenda ante Torturam.*
105. *Sive Reus, ſive Teſtis ſit torquendus, danda ſunt illi defenſiones.*
Et hoc in quocumque genere Torturæ.
106. *Dictio* omnino, *quid importet?*
Defenſiones ante Torturam dandæ, licet non petantur.
107. *Confeſſio in Tortura non valet, niſi ratificata poſt tormenta.*
Ratificatio debet fieri extra locum, ubi Reus fuit tortus, & extra carcerem.
Ratificatio poſt Torturam quo tempore ſit facienda, eſt Judiei arbitrarium.
Quomodo facienda ſit ratificatio?
Cautela Judicis ne Reum confeſſum ante ratificationem ſinat loqui cum aliquo.
Teſtes adhibere in ratificatione bonum eſt.
108. *Confeſſus in tormentis, & negans in ratificatione per tres vices, nequit quarta vice torqueri.*
An talis ſit abſolvendus, aut condemnandus? variæ opiniones.
Quando condemnari poſſit in pœnam extraordinariam?
109. *Quid de eo, qui ter in tormentis promiſit confeſſionem, & extra tormenta noluit confiteri?*
110. *Qui torqueri non poſſint?*
Debiles, Infirmi, Pueri, Senes ſexagenarii nequeunt torqueri.
Non tamen ab omni genere Torturæ ſunt immunes debiles, & infirmi.
111. *Senes ſexagenarii non ſunt torquendi.*
Ætatis annorum 57. gaudent privilegio Senectutis.
Senectus eſt morbus.
Pueri torquentur ferula.
112. *Patres graviſſimi non torquendi.*
Nobiles non torquebantur, niſi in crimine læſæ Majeſtatis.
Nobilitas antiqua noſtro ævo maculata.
Conſtituti in Dignitate non torquentur.
Patres graves, graviores, & graviſſimi, qui dicantur?
113. *In caſu atroci, & enormi, cum conſenſu Generalis, torquentur etiam Patres graviſſimi, & alii privilegiati.*
114. *Teſtis mitius eſt torquendus, quam Reus.*
Tormentum Funis nunquam dandum eſt, apud Nos, Teſti.

COMMENTARIUS.

104. Concedendas eſſe *Reo* defenſiones omnino, etiam ſi a *Reo* minime petantur ſolide more ſuo probant *Sanctorus de pœn. cap. 5. qu. 4. verſ. Reſpondeo quarto fol. 222. & 223. & Simanc. Cathol. inſt. Tit. 65. num. 16. contra Chartarium Pract. lib. 4. cap. 1. a num. 162.*: additque Sanctorus tunc ſolum poſſe *Reum* torqueri ſine defenſionibus, quando oblatas noluerit, *vel ſi intimato ſibi decreto de Tortura inferenda & monito, ut doceat quare torqueri non debeat, neglexerit*. Quibus verbis evidenter improbat praxim torquendi, quam ex *Ambroſino* ſequutus eſt Author *Formularii* adnexi *Textui* noſtro, quam paulo ſupra impugnavimus. Si enim decretum de Tortura inferenda intimari debet; & moneri *Reus*, ut doceat quare torqueri non debeat; utique decretum, quod a *Formulario* præſcribitur ferendum, *Reo* Funi applicato, ne ipſe appellet, erit totaliter nullum, ut contra juſtitiam. Etenim decretum illud de torquendo fieri non poteſt ante oblatas defenſiones. Licet enim *Judex* ſufficientes poſſit judicare informationes pro Fiſco ad Torturam, nequit tamen ſcire exceptiones, quas ferre poteſt *Reus* ad illa elidendas; proinde non viſis defenſionibus, non poteſt pronunciare, quod adhuc vigeant indicia ſufficientia ad Torturam. Oportet ergo, quod decretum de torquendo ſit poſt defenſiones. Si vero debet *Reo* intimari, *ut doceat, quare torqueri non debeat*, ut dicit *Sanctorus*; neceſſario ſequitur, quod *Reus* debet habere tempus ad dicendum adhuc contra tale decretum, & conſequenter ad appellandum: & ita non poteſt ferri decretum illud *Reo* jam Torturæ applicato, & amplius appellare non potenti.

105. *Ante torturam ergo omnino concedenda ſunt Torquendo* (ideſt illi, qui torqueri debet, ſive *Reus*, ſive Teſtis, ſive alius ſit, ut ſuo loco dicemus) *copia actorum, & defenſiones, ne ſine legitima cauſa irretractabile tormentum ſubire cogatur*. Advertendum eſt hic, quod loquitur *Textus* de Tortura generaliter accepta, & non limitatur ad ſolum Funem, Taxillos, Sibilos, aut Flagellationem; ſed procedit etiam in Carcere ad torturam, Arctatione, Jejuniis, &c. Et bene advertant ad hoc *Prælati*. Aliquando enim *Provinciales* duræ cervicis, & in ſua ignorantia obſtinati, decernunt *Arctationem* ſuo modo intellectam (puta carcerem cum triplicata Flagellatione, & ſevero Jejunio) nullo modo conceſſa, imo *Reis* petentibus denegata copia indiciorum pro defenſionibus, dicendo *Arctationem* non eſſe Torturam; &

ubi-

abuſus iſte forte etiam viget in aliquibus *Provinciis*. Hoc nullo modo fieri poteſt, & peccant mortaliter *Judices* ita facientes; quia *Reum* indefenſum Torturæ ſubjiciunt, quod eſt contra jus Divinum, & humanum. *Arctatio* enim vera Tortura eſt, & quidem gravis, & proinde gravioribus delictis adhibita; & ſpectata qualitate perſonæ, & diuturnitate durationis ipſius, poteſt eſſe gravior, quam ſecreta alligatio ad Funem, quam diximus eſſe tertium gradum Torturæ per Funem; nemo tamen audebit concedere, quod poſſit deveniri ad talem alligationem, non præmiſſis defenſionibus. Quia ergo Arctatio *irretractabile tormentum eſt*, ante eam dandæ ſunt defenſiones, in quibus poteſt *Reus* ita enervare indicia, quæ ſunt contra ſe, quod non ſolum ad *Arctationem* minime ſufficiant, ſed etiam, quod, ex capite innocentiæ, ſit abſolvendus.

106. Et ponderanda eſt dictio *omnino*, quæ in hoc *Textu* apponitur. Talis enim dictio, ut dicunt *Felinus*, *in cap. Ex parte. il p. de Offic. Jud. deleg. Alex. Conſ.13. num.7. lib.2. & Conſ.72. num.10. lib. 6. Alberic. Dictian. verb. Omnino & Tuſc. litt. D. Concl.* 322. *num.* 2. & 11. idem importat, ac dictio *penitus*, quæ eſt dictio præciſa, quæ nullam modificationem, ſeu reſtrictionem admittit, *Arg. l. final. C. de Novat. & ex Angel. de Peruſ. Conſ.* 31. *num.* 9. *apud Tuſc. l. cit. Concl.* 325. *num.* 1. & 4. & ſtat cum affirmativa omnia comprehendendo, & cum negativa omnia excludendo. Dicitur enim: Illi de populo *omnino* conveniant, ideſt *quilibet de populo, & ſinguli, & omnibus comprehenſis* conveniat; nullus *omnino* intret; *omnes, & ſinguli* ſint excluſi; & dictio *omnino* comprehendit res, perſonas, tempus, modum, factum, & omnia, quæ poſſunt limitare. Dum ergo dicitur, quod defenſiones dandæ *omnino* ſunt ante Torturam, intelligendum eſt, tum de omnibus *Reis*, tum in omnibus caſibus, tum in omni genere Torturæ, tum ſive ſint petitæ, ſive non petitæ defenſiones. Nec eſt facienda vis in verbo *concedendæ*, ac ſi videatur dicere *Textus*, quod a Judice *concedendæ*, ſi petantur ab eo, qui Torqueri debet; quia pro Torquendo petit lex, quæ jubet, eas eſſe *concedendas*, hoc eſt dandas *omnino*, puta illo petente, vel non. *Qui ſecus fecerit*, &c. De hoc ſupra abunde dictum eſt.

107. *Confeſſio in tormentis facta nulla eſt, niſi ſequenti die a Reo poſita extra vincula, & timores ratificetur*. Hanc practicam canonizat univerſalis conſenſus *Doctorum*, *Abb. in cap. Cum in contemplatione. num. 7. de Reg. jur. Boer. decif.* 163. *num.* 17. *Brun. de Indic. & tort. Bartol. in l. 1. ff. de Cuſt. Rea. Marian. Repet. cap. qualiter, & quand. num.* 233. *il a. de Accuſ. apud Clar. quæſt.* 64. *verſ. Cæterum ſi Reus*. Sed advertendum circa hoc, quod licet *Textus* videatur dicere, quod ſufficiat, quod *Reus* ſit ſolutus a vinculis, & timore, & die ſequenti fiat ratificatio; tamen hoc verum non eſt: Quia ſi talis ratificatio fieret in loco carceris, licet *Reus* non eſſet catenis, aut compedibus vinculatus, aut fieret in camera tormentorum, non valeret. Debet enim fieri ad bancum juris, hoc eſt in illa camera, ubi *Judex* ſuum Tribunal erexit, & quod in ea non adſint, aut *Reus* videre non poſſit inſtrumenta torquendi; & non debet eſſe *Reus* ligatus, ſed poſitus in libertate, cum debita tamen cautela, ne fugiat, puta cuſtodito forinſecus oſtio cameræ a Cuſtode carceris, vel aliis. Pariter circa tempus, in quo fieri debeat talis ratificatio, ſciendum, quod in tantum vetatur fieri eadem die Torturæ, in quantum præſumitur, quod adhuc duret in *Reo* dolor ſenſitivus ex Tortura adhibita; ob quam talis ratificatio poſſet aliquo modo cenſeri non libera, ſed facta ex tormenti dolore adhuc perſeverante. Ideo communiter dicitur, quod fieri debeat tranſacto die naturali, puta ſpatio 24. horarum a Tortura. Sed licet hoc, ut in pluribus, ſufficiat, tamen poteſt dari caſus, quod tale tempus adhuc non ſufficiat, utpote ſi acris fuit Tortura, tortuſque decumbat ex dolore adhuc perſeverante; & etiam, quod tantum tempus non ſit neceſſarium, utpote, ſi fuiſſet leviſſima Tortura, ut adductio ad locum, aut ſpoliatio; tali enim caſu, ſi ratificatio fieret, etiam non tranſacto integro die, optime valeret. Et ideo judicare, quando dolor potuerit in *Reo* ceſſare, & ratificationem ab eo haberi, eſt *Judicis* arbitrarium, prout ex *Bart. in l. 1. §. Divus Severus ff. de quæſt. Angel. in l. 2. num. 1. C. de Cuſt. Reo. Simanc. de Hæret. cap. 63. num. 42. & Anton. de Canar. de Quæſt. Memb. 5. n. 7.* firmat *Clar. qu. 64. verſ. Et circa hanc. Ratificatio* autem debet eſſe expreſſa, ita ut repetat, & in ea confiteatur *Reus* illud, quod in tormentis depoſuit; puta delictum cum omnibus circumſtantiis loci, temporis, perſonæ, modi &c. Complices in mandando, conſulendo, adjuvando, &c. Et bonum eſt, ſi *Judex* interroget hoc modo, puta: *Num recordetur eorum, quæ dixit coram ſe tali die? Quid dixerit? Quare ita dixerit? An ſint vera? An aliorum tormentorum metu ita dicat, &c.* & omnes nervos intendere debet *Judex*, ut appareat, *Reum* ſponte confiteri maleſacta ſua. Et bona eſt cautela *Andreæ de Iſernia, ſuſp. par. 1. Conſtit. Regn. Rubr. 27. col. 6. Paris de Put. de Syndic, fol. 451. col. 1. num. 2.* relata per *Clar. d. quæſt. 64. verſ. Cæterum ſi Reus*. quod nempe *Reum* confeſſum in tormentis *Judex* non ſinat loqui cum aliquo, donec ratificaverit confeſſionem; quia de facili poteſt inſtrui, ut eam retractet. Licet vero *Judices* Laici non ſoleant Teſtes adhibere ad actum ratificationis; tamen, cum iſte ſit actus extremi præjudicii ipſi *Reo*, tutius eſt, ipſos adhibere. Hoc enim modo vindicatur *Judex* a calumnia, quam impingere ſibi poſſent malevoli, & etiam *Advocatus Rei* allegantis contra ſuam confeſſionem; puta quod *Judex* novis minis, aut ſuaſionibus, aut ſub promiſſione impunitatis, ipſum induxerit: ceſſant vero omnia hæc, ſi Teſtes adhibeantur. Et tandem ratificationi ſuæ debet *Reus* ſe ſubſcribere, & ſi neſcit, ſignum Crucis apponere.

108. Ponamus autem, quod *Reus* ſemel tortus, & in tormentis confeſſus, renuat ratificare, iterumque tortus, & pariter confeſſus in Tortura, in ratificatione revocet confeſſionem; poteſt ne *Judex* tandiu torquere, donec confeſſionem ratificet? Dico, quod ultra tres vices torqueri non poteſt, nec debet; nec enim poteſt quarta vice torqueri, niſi nova ſuperveniant indicia, ut bene docet *Cavalcantius de Teſt. par. 4. n. 157. apud Sgrai part. 6. cap. final.* in fin. Si ergo in ſecunda Tortura confiteatur, & in ratificatione neget, & indicia ſufficiunt quidem ad Torturam, ſed non ſunt valde urgentia; non poteſt repeti tertia Tortura, quia confeſſio facta in ſecunda Tortura, non eſt indicium diverſi generis à confeſſione facta in prima Tortura, ut bene, cum *Farinacio q. 38. n.* 100. *& ſeqq.* dicit *Sgrai par. 6. cap. 5. num.* 17. Sed ſi multum ſunt urgentia indicia poteſt repeti tertia vice Tortura; & ſi iterum confiteatur, iterumque in ratificatione neget, debet relaxari, & abſolvi cum clauſula *ex hactenus deductis non eſſe probatum punibilem &c.* Et ita ſentit *Farinacius. quæſt. 38. num. 96. apud Bild. quæſt.* 106. *n.* 19.

Sed hæc opinio non placet *Sgroi*, qui ait, quod *Reus*, parum in Tortura detentus poteſt confiteri, exinde negare; & hoc facere bis, & ter, & ſic *Judicem* eludere, & juſtitiam fruſtrari; putat proinde

cum

Digitized by Google

*cum Caballa Caſ.*288. *num.*38. *Gaezr. Defen.* 30. *cap.* 24. *in fin. & Cavalc. de Brach. reg. part.* 3. *num.* 184. quos dat ipſe *Sgroi part.* 6. *cap.* 5. n.21. debere condemnari ad pœnam extraordinariam. Quia ſi Reus in Tortura negativus, gravatus indiciis indubitatis, non poteſt evadere pœnam extraordinariam; multo magis ita debet puniri, dum modicam Torturam ſuſtinuit. Mihi in hoc puncto videtur eſſe diſtinguendum ſic; Vel, cum primo ſuit toetus, *Reus* perſeveravit in Tortura per tempus quaſi completum, juxta decretum *Judicis* de torquendo pro modo indiciorum, Vel non? Si ſic, & in prima tortura confeſſus ratificare recuſat; in ſecunda Tortuea debet detineri pee tantum temporis, quod ſufficiat pro complendo tempoee, quod debebatur ad integeam Torturam, juxta decretum factum, & etiam pro purgando novo indicio, nato ex confeſſione in tormentis facta. Tunc ſi in hae ſecunda Tortura peeſeverat per tempus debitum ad complementum torturæ decretæ, & ad evacuandum indicium confeſſionis, & in fine illius temporis vi tormenti victus ſatetur delictum, & poſtea in ratificatione negat, non poteſt tertia vice torqueri; quia nova confeſſio, ut dicit *Sgroi*, non eſt indicium nuvum differens a prima; & indicia, quæ Toeturam præceſſeraot jam ſuut evacuata. Si vero in ſecunda Tortura modico tempore perſeverans confeſſus eſt, & poſtea in ratificatione negavit; utique proceditur ad teetiam pee tantum temporis, quantum ad perfectam Torturam eſt neceſſarium; & ſi in ea perſeveret, & ſub fine illius confiteatur, & exinde ratificare renuat, abſolvendus eſt juxta opinionem *Farinacii*; quia per debitam Tortueam omnia indicia ſufficienter purgavit. Si autem computatis tribus Torturis non fuit ad exigentiam indiciorum tortus pee tempus debitum, tunc condemnandus eſt ad pœnam extraordinariam, habita ratione ſpatii, quod reliquum ſibi erat ad purganda plene indicia. Nam pœna extraordinaria ſuccedit loco Torturæ, per quam purganda erant indicia. Unde ſi parvum, aut magnum tempus Torturæ ſupererat ad eam complendam, gravis, aut levis debet eſſe, & ad geometricam proportionem, pœna extraordinaria illi correſpondens; & ſic accipienda eſt opinio *Sgroi*, & aliorum.

109. Quid autem juris ſi *Reus* vix ſuſpenſus in aere, clamet *demittite me, & dicam veritatem*, & demiſſus ſtatim neget delictum? Dico, quod poteſt iterum elevari; ſicuti etiam, ſi accideret *Rea* neceſſitas corporalis, demittitur ad levandum corpus, quo peracto iterum attollitue ex *Ambroſia. de Mad. for. prac. lib.* 4. *cap.* 8. dat. *per Bict. quaſt.* 106. *num.* 22. & non poteſt per hoc dici, quod Tortura eadem die repetatur, ſed eadem dicitur continuari. Et ſi per tres vices hoc faciat? Dico, quod tertia vice quantumvia dicat *Reus demittite, & verum dicam*, poteſt *Judex* ipſum cômpellere, ut dicat dum manet ſuſpenſus, & ibi detinere per tempus decreti Torturæ facti; aut dum incipit confiteri ſuſpenſua, habita parte confeſſionis, poteſt illum deponere. Sed ſi confeſſionem inceptam continuare neget, aut ratificare, poteſt extraordinarie puniei, ut diximus: Si vero poſtquam manſit per totum tempas, licet non perfecte completum, confeſſus eſt, exinde neget ratificare; abſolvendus eſt cum clauſula ſupradicta.

110. *Debiles, infirmi, pueri, ſenes, qui ſexageſimum annum attigeeant, &c.* Agitur hic de iis, qui torqueri non poſſunt: & ii ſunt in triplici differentia, nempe aut ratione infirmitatis, ut *debiles, infirmi &c.* aut ætatis, ut *pueri, & ſenes*: aut dignitatis, ut *Patres graviſſimi*. Ad hoc autem ſciendum, quod intentio legis in privilegiando debiles, infirmos, valetudinarios eſt, non quidem ab omni tormentorum genere liberare, ſed ab illis ſolis, quæ poſſunt vitæ nocere. Tortura enim citra vitæ præjudicium adhibenda eſt, & talis, ut Reus *ſalvus ſit vel innocentia vel ſupplicia*, ut babet *l. Quæſtionis modam. ff. de Quæſt.* Sequitur ergo ex hoc, quod laboeantes aliqua infirmitate privilegientur ſuper eo genere Torturæ, quod ſanitati nocere poteſt, attento illo genere Torturæ. Exempli gratia, ſi aliquis arthritide laboret, ut podagra, chiragra, gonagra, nervorum convulſione, aut inteſtinorum defluxu, vel in ſcrotum, (ob quod, ferreum cingulum, multi portare coguntur,) vel per anum ex relaxatione muſculi ſpyncteridis; iſte non poteſt torqueri Fune, quia ex hoc magis debilitarentur nervi, & inteſtina diffluerent, cum periculo vitæ: ſimiliter ad hydropem tendens, ſive diſtillationem patiens, ad Arctationem adigi non debet; jejunium enim diſtillationem, & aqua hydropem auget. Prudens ergo *Judex*, in facti contingentia, debet librare qualitatam ægritudinis, & ſuper hac *Medicam* conſulere, & illud genus Toeturæ adhibere, quod & inquirendæ veritati, & ſtatui Torquendi congruit. Mens ergo *Textus* non eſt *debiles &c.* ab omni Tortura eximere, ſed ab ea tantum, per quam poſſunt notabiliter lædi, prout ſeoſit etiam *Saactorus de Pœn. cap.* 5. *qu.* 3. *verſ Debiles & infirmi. ſal.* 212.

111. *Senes, qui ſexageſimam annum attigerant.* Conſonat hoc tum juri communi, *l. Si quis in gravi. §. Ignoſcitur. ff. Ad S. C. Syllan.* tum ſententiæ *Paul. Geilland. de Diver. crim. lib.* 3. *qu.* 6. *n.* 5. *Vivi. Comm. opin. V. Senex. apud Clar. qu.* 64. *verſ. Non etiam*; Qui tamen addit, quod ex juſſu *Senatus*, attenta complexione robuſta, (& ſorte moti a gravitate criminis) duo ſenes torti ſunt. Iuvat autem *Sanctorus de Pœn. d. cap.* 5. *qu.* 3. *verſ. Senes qui fol.* 213. quod (quia Religioſi debent mitiores eſſe Laicis in inferenda Tortura, & noſtra ætate complexiones ſunt debiliores, & citius ſeneſcimus, quam ſeceeint antiqui,) etiam qui ad quinquageſimum ſeptimum annum pervenerunt, privilegio ſenectutis, circa Torturam, frui debeant. At hoc judicare in facti contingentia arbitrarium *Judici* eſt. Non licet tamen arbitrium ſumere, ſi Torquendus ſexageſimum annum attigerit; quia *Textus* in hoc ligat manus *Judici*, qui non poteſt aebitraei contra expreſſam diſpoſitionem Legis. Non debet autem accipi univerſalitee *Textus* de omni Tortura, ita ut Senex nullo genere tormenti torqueri poſſit: ſed tantum de fune intelligendus eſt. Poſſunt enim ſubjici tormentis, quæ pati poteſt eorum complexio, ut *Arctatio, Carcer, Flaggellatio, &c.* ut docet *Sanctor. loc. cit. verſ. Reſpondea circa Patees. fol.* 216. Quod ſi Senex ſexageſimum annum exceſſerit, & decrepitus, & fractis viribus ſit, certe morboſo comparandus eſt: *ſenectus enim ipſa eſt morbus*, ut dicebat *Cicero*, & in illa ætate ſenes repueraſcunt. Cenſeo proinde cum ipſis agendum ſicut cum inſanabilitee ægrotis, & univerſali cachexia laborantibus, ſive cum pueris, qui non torquentur, ſed *ſolent tantum habena, vel ferula cædi*, ut diſponunt jura *l.* 1. *§. Impuberi. ff. Ad S. C. Syllan. Anani. in cap.* 1. *num.* 10. *de Delict. puer. Ja. Igne. in l. Excipiuntue. num.* 49. *ff. Ad S. C. Syllan. apud Clar. quæſt.* 64. *verſ. Quæro nunquid.*

112. *Patres graviſſimi, quorum ſama plurimum Religioni conſeet, torqueri non debent.* Diſpoſitio hujus *Textus* congruit antiquis *Legibus Civilibus*, *l. Nullus. C. Ad Leg. Jul. majeſt. l. Decuriones. l. Milites. C. de quæſt.* quibus (excepto crimine læſæ *Majeſtatis*) cavebatur, ne *Milites*, puta viri nobiles, & conſpicui, aut *Decuriones*, tormentis ſubjicerentur

cerentur ; & licet hoc apud tribunalia ſæcularia minime obſervetur , eo quia noſtris temporibus , ut bene ſcrip ſit *Julius Clarus d. quæſt. 64. verſ. Ulterius quæro*, corruptua eſt , ob indigna , & vilia matrimonia , (& addi poteſt indigna ſacinora) flos nobilitatis ; tamen in noſtra Religione talis honor deſertur *graviſſimis Patribus* , qui ex Supremorum magiſtratuum adminiſtratione , eam dignitatem ſunt nacti, ut tali privilegio fuerint decorandi : & ita ſicuti perſonæ in Dignitate actuali conſtitutæ torqueri non poſſunt , neque uti *Rei* contra ſeipſos , neque tanquam *Teſtes* contra alios , ut ex *Boſſio Tit. de Tortur. Teſt. num. 7.* firmat *Clar. quæſt. 64. verſ. Item quæro*: Sic pariter torquendi minime ſunt *Patres graviſſimi* , qui Dignitate habituali potiuntur . Quinam autem cenſendi ſunt *graviſſimi Patres*? Optime dicit *Sanctorus de Pæn. cap. 5. Quæſt. 3. verſ. Patres digniſſimi . fol. 213.* contra *Leo. Zambell. Reg. crim. cap. 16. num. 22.* non venire *clariſſimos Concionatores* , *Lectores jubilatos* , neque *Exprovinciales* nomine *graviſſimorum Patrum* ; quia ſuperlativum ſupponit poſitivum , & comparativum : & ſi in Statutis fit mentio *Patrum gravium* , *graviorum* , & *graviſſimorum* ; oportet aliquam inter iſtos diſtinctionem militare . *Prælatus* ergo localis poteſt dici poſitive *gravis*; *Provincialis* actualis, ſive habitualis, & omnes, qui *Exprovincialibus* comparantur , ut *Lectores jubilati* , aut *Emeriti* inter *Reformatos* , *Prædicatores Clariſſimi* , & omnes qui potiuntur *Paternitate Provinciæ* primi ordinis , ſicut & *Coſtodes* , & *Diffinitores actuales* dicuntur *graviores*. *Graviſſimi* proinde erunt, qui *Prælaturas* , ſive dignitates *Generales* ſunt adepti , & ſunt *Diſcreti* , vel *Patres Ordinis* ; & in hoc ſenſu accipiendus eſt *Textus* .

113. *Si autem caſus adeo atrox , & enormis accideret* (puta aliqua circumſtantia conſpicuus ; ut crimen proprietatis magnum , & ſcandaloſum ; furtum rerum notabilium , & cum fractura ; copula ſacrilega , aut innominabilis ; homicidium proditorium, ſive veneficium, ut optime ait *Sanctorus loc. cit. verſ. Si autem . fol. 215.*) *Reverendiſſimi Patris Generalis conſenſus accedat* . Conſenſus iſte prærequiritur ad Torturam , quia cum agatur de actu irretractabili non poteſt prodeſſe , ſi habeatur poſt Torturam ; & debet haberi in Scriptis , & inſeri inter acta , ad hoc quod *Judex* poſſit juſtificare ſuum modum procedendi . Licet vero videatur , quod conſenſus *Generalis* requiratur ſolum pro torquendis *Patribus graviſſimis*, non vero pro *debilibus* , *infirmis* , & *ſenibus* ; tamen accipi debet de omnibus , quia , ut bene dicit *Sanctorus loc. cit. verſ. Si quæras an ſit . fol. 216.* clauſula hæc immediate appoſita modificat omnem diſpoſitionem præcedentem . Intelligendum autem , quod reſpectu *debilium* , *ſenum* , &c. neceſſaria eſt licentia pro danda illa Tortura , ad quam ſunt impediti ex infirmitate , vel ſenio , ut dictum eſt ; non vero ad eam , quæ ſibi dari poteſt juxta ſuperius dicta . Sed reſpectu *graviſſimorum Patrum* de quacumque Tortura intelligendum eſt ; quia motivum talis prohibitionis eſt , ne ipſorum *fama* , *qua plurimum Religioni confert* , lædatur ; læditur autem æquali modo in quovis genere tormenti , quod adhibeatur .

114. *Tortura Teſtis mitior eſſe debet quam Rei* . Hoc autem accipitur non tantum circa intenſionem , & durationem Torturæ , ſed etiam circa genus tormenti ; proinde inter Nos nullo modo poſſe Teſti funem adhiberi , cenſeo . Quia ut habemus ſupra ex *Textu Tit. Tortura* . §. 1. Funis non datur niſi in atrociſſimis . Quod autem *Teſtis* ſit varius , contrarius , falſus , perjurus &c. & ob id torqueri debeat, ejus crimen non eſt atrociſſimum , ſed æquale eſt in omni teſtimonio , & in quacunque cauſa ferendo ; nec gravitatem criminis in *Teſte* , tacendo veritatem , metiri debemus ex atrocitate criminis in *Reo* . Quod ſi mihi objiciatur , quod *Textus* habet : *Tormentum funis non datur nec Teſtibus , nec Reis , niſi in atrociſſimis &c.* Ex quo videtur deduci , quod funis detur etiam *Teſtibus* . Dico , quod iſte intellectus falſus eſt , & debet accipi ſic : Funis non datur *Teſti* ſimpliciter , nec *Reis* , niſi in atrociſſimis , ut ibi explicavimus . Et ſi aliquis adhuc vellet protervire talem expoſitionem , ut extortam , calumniando ; dico , quod accipi debet de *Reo* , qui eſt Teſtis quo ad alios , ita ut hic ſit ſenſus *Textus* : *Tormentum funis* non datur *Reis* , qui debent confiteri crimen , quo ad ſe , nec *Teſtibus* , puta iiſdem *Reis* , qui debent eſſe *Teſtes* , quo ad alios Socios criminis detegendos . Nec juvat contra hoc arguere a conſuetudine Tribunalium Sæcularium , in quibus indifferenter Teſtes , & *Rei* funi ſubjiciuntur ; quia negatur paritas inter Nos , & illa : tum quia pro omni delicto illa funem adhibent , quod Nobis nefas , niſi in atrociſſimis : tum quia funis apud illos eſt infimum tormentum , quod non eſt apud Nos : tum quia Teſtibus apud illos non adhibetur vigilia , aut ignis ad pedes , quia ſunt extrema tormentorum , quæ ſunt apud eos in uſu , quæ ideo *Reis* ſolis adhibent , nec faciunt Teſtibus communia ; funis autem apud Nos eſt graviſſimum tormentorum , quod ideo nequit *Teſtibus* accomodari .

I. Quæritur : Quomodo per Torturam poſſint cogi Teſtes ad teſtificandum .

SUMMARIUM.

115. *Teſtis non poteſt cogi ad teſtificandum niſi conſtet de corpore delicti .*
Neque ſi eſt privilegiatus a jure .
Neque ſi per alios æque bene poteſt probari delictum .
Neque ſi non conſtet Teſtem eſſe informatum .
116. *Teſtis quando poſſit cogi ?*
117. *Quæ ſervare debet Judex in Teſte cogendo ?*

115. RESpondeo : quod ſupponi debet , quod prius conſtet *Judici* de corpore delicti ; ſi enim de hoc non conſtaret , quemadmodum non poteſt cogi *Reus* ad fatendum delictum , ita pariter , imo a fortiori , nequit cogi Teſtis , ut ajunt *Bartol. in l. 9. §. Quæſtionem ff. de quæſt. Foller. Pract. in verb. Capiat. num. 28. Boſſ. Tit. de Tort. Teſt. num. 43. Guazzin. Defenſ. 19. cap. 1. nu. 1. apud Sgroi par. 4. cap. 15. num. 2.* Hoc vero procedit , quando Teſtis examinandus eſſet contra *Reum* ; non vero ſi eſſet ad probandum corpus delicti vel permanentis , quod tamen non amplius eſt (ut cadaver occiſi, quod fuit combuſtum , ſeu ſubmerſum), vel tranſeuntis , ut in fornicatione , contumeliis &c. quæ poſt ſe veſtigium non relinquunt , & eodem tempore probatur delictum , & Delinquens . Amplius requiritur , quod Teſtes non ſint privilegiati a jure ſuper teſtimonio non ferendo , ut Frater contra Fratrem , Conſanguineum &c. ut alias dictum eſt *Tit. Teſtes* . §. 13. Vel quod aliter veritas haberi non poſſit , quam ex teſtimonio ipſorum , tali enim caſu omnes cogi poſſunt , ut ſupra dictum fuit *Tit. Teſtes . nu. 115. & ſeqq.* Inſuper prærequiritur , quod in actis appareat probatum , quod ipſi ſint veriſimiliter informati , & veriſimiliter poſſunt ſcire id , de quo ſunt interrogandi ;

alias

alias ſi per tormenta cogerentur; confeſſio non noceret nec ipſis, nec nominatis ab ipſis, ut ſcribunt *Grammat. Vot. 7. nu. 10. Ruin. Conſ. 7. num. 32. lib. 5. Dec. Conſ. 189. num. 19. Bajard. quæſt. 25. nu. 32. Bertazz. Conſ. 114. num. 6. Maſcard. Concl. 153. n. 6. Farinac. quæſt. 79. num. 73. apud Sgroi par. 4. cap. 15. num. 4.*

116. His præſuppoſitis: ſi *Teſtis* vocatus a *Superiore* ad examen, venire ad tribunal recuſat; aut ſub prætextu colorato, aut manifeſte, & expreſſe denegando, quod examinari non vult; vel comparet quidem, ſed jurare non vult; aut ſtatim ac eſt coram *Judice*, dicit *ſe nihil ſcire; nolle ſe immiſcere in tricis Fratrum*, & ſimilia: tunc debet *Judex* illum monere blandis verbis ad ſe ſubjiciendum examini, dicendo, quod *teſtificari in judicis non eſt ignominioſum, ſed quid honorabile, & ideo hoc honore privantur infames, qui a Legibus arcentur a Teſtimonio ferendo: quod teſtificari munus publicum eſt, ſuper quo nullus diſpenſari poteſt, quando aliter veritas nequit haberi; quod recuſans teſtificari lædit juſtitiam, & commune bonum Religionis, cui plurimum expedit, quod Sontes caſtigentur.*

117. Quod ſi, his extrajudicialiter dictis, minime proficit, & Teſtis bis, aut ter vocatus ad tribunal venire recuſet; aut, ut præfertur, jurare coram *Judice* renuat, debet *Judex* ipſum judicialiter monere, ut *Textualiter* habent *Decretales cap. ſuper eo. cap. Pervenit. il 2. de Teſt. cogen.* vel oretenus, ſi præſens eſt Teſtis, vel ſcripto, ſi venire ad Tribunal recuſat. Et advertat *Judex*, ſi eſt *Ordinarius*, quod non poteſt, nec debet talem Teſtem in *Refectorio* vocare, & ipſi jubere, ut ſe examini ſubmittat, quia talis locus, eſt locus Tribunalis in foro paterno, monitio autem debet fieri judicialiter: non debet proinde fieri a *Superiore* ut *Patre*, ſed ut *Judice*, & ideo ad bancum ſui juris, puta in Camera, in qua tribunal erexit, ne Fors conſundantur. Formam autem monitionis dabimus in Secunda Parte. Elicitur autem ab alio *Capitulo Cum ſuper. Extra de Teſt. cogen.* quod non ſtatim, & in prima monitione debet Teſti renuenti comminari Excommunicatio, ſed Suſpenſio, vel Interdictum, ſi non venerit in primo termino aſſignato; & Excommunicatio ſi non venerit in ſecundo: quia, ut bene ibi advertit *Gloſſa in cap. 2. in verb. Depoſitionis. de Teſt. cogen.* creſcente contumacia creſcere debet etiam pœna. Factis poſtea monitionibus, ſi Teſtis in contumacia perſeveret, debet *Judex* ſententiam Excommunicationis ferre ſcripto, & eam publicare affigendo ad valvas *Refectorii*, & ejus formam dabimus in Secunda Parte. Et ſi Teſtis ante latam ſententiam Excommunicationis appellet? Si cauſa expreſſa in appellatione eſt vera in *Jure*, & *facto*, aut etiam ſi ſit dubia (prout alias *Tit. Canones. nu. 86.* de appellatione ab interlocutoria dictum eſt) ſuſtineri debet, & *Judex* non poteſt ultra procedere, donec a Judice *ad quem* fuerit pronunciatum. Si eſt evidenter frivola, aut nullam cauſam adducit Teſtis, ſed tantum dicit *Appello*; eam ſpernat *Judex*, & procedat.

Quod ſi nec ſic Excommunicatus Teſtis velit obedire, tunc poteſt *Judex* procedere ad carcerationem, non quidem ſe ſolo, ſed adhibito conſilio, & conſenſu *Patrum*, ut alias dictum eſt *Tit. Teſtes num. 80.*

Si vero Judex ſit *Delegatus a Provinciali*, poteritne ſupradicta? Dico, quod ſic. Poteſt enim tum per Cenſuras, tum per alias pœnas, (ſervatis tamen, quæ dicta ſunt de *Ordinariis*) Teſtes compellere; ſibi enim cenſetur collata omnis facultas, ſine qua nequit ejus juriſdictio commode explicari, ut dicunt *Guazzin. Deſen. 14. cap. 11. num. 9. Capell. Tholoſ. Deciſ. 4. Bajard. quæſt. 24. nu. 137. & Farinac. Conſ. 20. num. 8. apud Sgroi Par. 4. cap. 15. num. 11.*

II. Quæritur: An dandæ ſint defenſiones Teſtibus ante Torturam?

S U M M A R I U M.

118. *Quibus caſibus dentur defenſiones Teſti ante Torturam?*
Si debeat dari defenſiones, non traditur illi copia integra actorum.

118. Reſpondeo cum diſtinctione: puta vel Teſtis eſt torquendus ex contrarietate, vacillatione, & mendacio, quod reſultat ex ejus dictis, & apparet ex ventre proceſſus; vel torqueri debet quia falſus, corruptus, vel negat dicere id, de quo conſtat per Teſtes, quod ſit veriſimiliter informatus, ex quo fuit præſens; vel per Torturam debet purgare maculam inhabilitatis. In primo caſu, non datur Teſti copia indiciorum, nec defenſiones, quia conſtat in judicio cauſa, ob quam merito torquendus eſt, & in hoc ſenſu intelligendi ſunt *Bart. & Marſil. in l. Unius. §. Teſtes ff. de Quæſt. Brun. de Indic. quæſt. 4. num. 28. Gram. Vot. 21. num. 21. Ruin. Conſ. 7. num. 1. lib. 5. Villagut. Pract. lib. 8. cap. 6. Bajard. quæſt. 25. num. 6. & Scacc. de Judic. cap. 100. n. 16. apud Sgroi par. 4. cap. 16. num. 7. & Clar. quæſt. 25. verſ. Solet dubitari.* qui dicunt, quod Teſti torquendo defenſiones non dantur. In ſecundo vero caſu, non eſt deneganda copia indiciorum, & defenſio, ſi petatur; quia poteſt Teſtis contra Torturam ſe defendere, probando, quod tali tempore erat alibi; & non in loco, in quo deponunt alii Teſtes; vel ſi ibi fuit, ubi delictum commiſſum eſt, non erat in ſitu, a quo poſſet videre; vel fuit impeditus ab illis, qui erant ante ſe; vel fuit diſtractus loquendo cum aliis; & ſi Teſtes dicunt contrarium, ſunt falſi, & inimici &c. & hoc modo Torturam evadere, ut ſcribunt *Honuphr. Camian. apud Farinac. quæſt. 39. num. 147. cit. a Sgroi. d. par. 4. cap. 16. num. 7. in fin. quæſt. 101. num. 25.* qui dat *Foller. & Guazz. Deſen. 19. cap. 15. num. 2. & Paſſerin. Tribun. Regul. quæſt. 19. art. 9. num. 126.* Verum eſt, quod tali caſu non datur copia integra actorum, quia hoc poſſet nocere Fiſco, ſed tantum eorum, quæ tangunt perſonam ipſius Teſtis. In tertio autem caſu adhuc eſt diſtinguendum: Vel inhabilitas, ob quam torqueri debet, eſt notoria, aut conſtat in actis ex ipſius Teſtis confeſſione; vel eſt aliunde probata, aut probanda. Si primum, nulla datur ipſi defenſio, quia nulla poteſt ſibi competere. Si ſecundum, debet ſibi dari copia actorum, & terminus ad deducendum, quare non debeat torqueri. Ita, poſt *Boſſium, Tit. de Mandat. ad homicid. poſt num. 30.* ſcribit *Clar. quæſt. 25. in fin.* qui tamen dicit, hoc non practicari a *Judicibus* Laicis; quia tamen optime rationi congruit, debet a Regularibus ſervari, ne Teſtis inauditus irretractabilem pœnam ſubeat.

III. Quæritur: Quæ ſervanda ſint in decreto Torturæ Teſtis?

SVMMARIVM.

119. *In decreto Tarturæ Teſtis, quæ ſervanda?*
Cauſa Torturæ in decreta exprimenda.
Teſtis quando præſumatur ſubarnatus?
Arbitrio Judicis committitur judicare, quando Teſtis ſit varius ex ſe, an ex ſubornatione?

119. RESpondeo: quod, quia Teſtis torqueri poteſt ob multas cauſas, puta infamiam, varietatem, ſubornationem &c. de quibus ſupra *Tit. Tortura* §. 5. dictum eſt, debet *Judex* in decreto Torturæ exprimere cauſam, ob quam torqueri mandat. Et ita ſi torquetur ratione inhabilitatis ad eam purgandam, debet dicere, quod *attenta inhabilitate Examinati, quæ oritur ex infamia contracta per pœnam ſibi juridice injunctam, tali tempore, & de tali delicto, &c. vel ex ſuſpicione amicitiæ cum inimico Rei; vel ex complicitate in crimine, &c. ad tollendam omnem maculam inhabilitatis torqueri decernit, & ad hunc effectum mandat &c.* ut ſcribit *Sgroi part. 4. cap. 3. num. 55.* Si autem eſt ratione varietatis, debet dicere, quod *attenta varietate in dictis ipſius Teſtis, qui in ſuo examine facta ſub die tali, ut apparet ex proceſſu folio tali, dixit ſic, & ſic, & poſt alias interrogationes dixit ſic, & ſic:* aut *in uno examine facto die tali, ut apparet in proceſſu folio tali, dixit ſic, & ſic; in alio autem examine facto die tali dixit contrarium, puta ſic, & ſit:* vel *in uno examine depoſuit certitudinaliter de tali delicto; & in ſecunda dixit dubitative: proinde ad delendam omnem maculam perjurii, & variationis, & ad effectum ſciendi in quo dicto perſiſtat, ideo mandat &c.* Si eſt autem ratione ſubornationis, debet pariter exprimere dicta in primo examine, & contrarium aſſertum in ſecundo; & addi, quod *cum nullam cauſam congruam talis variationis adducat, valde credibile eſt, quod talis Teſtis fuerit ſubornatus; ideo ad effectum ſciendi a quo fuerit ſubornatus, ad omnem meliorem finem, citra præjudicium primi examinis, mandat &c.*

Et pro hoc advertendum, quod ſi Teſtis deponat concludenter ſuper delicto, & ejus dictum habeat circumſtantias veriſimiles, aut adminicula, aut dictum alterius Teſtis: ſi poſtea revocat primam depoſitionem, nec cauſam concludentem talis revocationis adducit, præſumitur ſubornatus, ut dicunt *Roland. a Vall. Conſ. 73. num. 23. Maſcard. Concl. 1340. num. 8. Ambroſin. de Mod. for. proc. lib. 1. cap. 4. num. 8. Guazz. Defen. 19. cap. 2. num. 15. apud Sgroi par. 4. cap. 16. n. 3.* Et ideo ſtandum eſt primo ejus dicto, ob timorem ſubornationis; & ideo non debet torqueri ad videndum in quo dicto perſiſtat, ſed ad ſciendum a quibus fuerit ſubornatus. Arbitrio autem, & prudentiæ *Judicis* ſtat conjicere: An Teſtis ex ſe varius ſit? an variet ab alio corruptus ſubornatione? Forma porro dictorum decretorum ad Torturam dabimus in Secunda Parte per extenſum.

IV. Quæritur: Quæ Tortura apud Regulares poſſit dari Teſtibus?

SVMMARIVM.

120. *Quæ Tortura Teſtibus Regularibus poſſit dari?*
Teſtis Infamis torquetur ſequeſtratione in Cella, jejunio, & diſciplina.
121. *Teſti Vario quæ Tortura debeatur?*
122. *Teſtis veriſimiliter informatus, negans, torquetur ut Varius.*
123. *Quæ Tortura danda Teſti Contumaci?*
124. *Reus nolens manifeſtare Socios criminis, qualiter torquendus?*
125. *Teſtis Contumax carcere, vinculis, & compedibus torqueri debet.*
Si depoſita Contumacia deponit in Tortura, debet ratificare extra eam.
Advertentia a Judice habenda circa Teſtem torquendum.

120. RESpondeo: quod ſecundum *Gomez. Variar. Tom. 3. cap. 13. num. 39. Mirand. Ord. judic. quæſt. 17. Art. 2. & Hieronym. Roderic. Reſolut. 42. num. 19. apud Sgroi part. 4. cap. 15. num. 18. in fin.* apud Regulares non debet practicari contra Teſtes Tortura, niſi flagellationis, jejunii in pane, & aqua, & ſimilia. Sed hoc abſolute non poteſt univerſaliter intelligi de omnibus Teſtibus: quia iniquum eſt, quod æquali Torturæ ſubjaceant, qui ſunt in crimine inæquales. Dico ergo, quod diſtingui debet de cauſa Torturæ Teſtium: Si enim Teſtis ſit *Infamis*, in foro Laico torqueri ſolet per ſpatium unius *Credo*, ſive ſit ad tollendam maculam infamiæ, ſive ad ſuſtinendum in faciem *Rei* dictum ſuum; niſi eſſet taliter *infamis*, quod *Judex* rationabiliter duceret, diutius eſſe torquendum, ut ait *Sgroi loc. cit.* qui dat *Burg. de mod. proc. ex abrupt. quæſt.* 100. n. 127. & 128. Secundum proportionem ergo talis Torturæ poſſet Teſtis Religioſus affectus *infamia facti*, aut *Juris* torqueri per reclusionem in propria cella per diem integrum, addito jejunio panis, & aquæ, & flagellatione (vulgo diſciplina) in publico Refectorio; talis enim pœna proportionatur levi Torturæ, quæ Teſti Infami, in foro Laico adhibetur.

121. Si autem Teſtis ſit *Varius* aut ex ſe, aut ex ſubornatione præſumpta; poteſt per plures dies ſupradicta reclusione, jejunio, & flagellatione torqueri. Nec contra hoc valet dicere, quod iſta Tortura nimis levis eſt reſpectu falſitatis, & perjurii commiſſi a Teſte ſic Vario, quod juxta *Textum Tit. Applicatis.* §. 11. Excommunicatione ipſo facto, & carcere ſemeſtri percellitur. Quia *Textus* loquitur de falſitate probata, quæ fuerit cum dolo, & in damnum Tertii; hic vero agitur de ea tantum præſumpta, quæ potuit eſſe ex defectu memoriæ, & non in damnum Tertii, ſed tantum Fiſci, & ideo pœna longe minori aboletur.

122. Si vero Teſtis ſit *veriſimiliter informatus*, & tamen dicat ſe nihil ſcire; in Curia ſæculari torquetur per quadrantem, & quandoque, attenta qualitate facti, per dimidiam horam, ut teſtantur *Burg. de mod. proc. ex abrupt. quæſt.* 100. *num.* 129. *Carena par. 3. Tit. 6. num. 59. Scacc. lib. 1. cap. 26. num. 14. & Guazzin. Defen. 19. cap. 13. num. 2. cit. a Sgroi par. 4. cap. 15. num.* 18. Sed inter Nos poteſt torqueri ſicut Teſtis *Varius*. Ratio eſt, quia ſicut varietas Teſtis poteſt oriri ex oblivione, & in ipſo dolus eſt tantum præſumptus, & non probatus; ita pariter in Teſte *veriſimiliter informato eſt*: quia non omne veriſimile verum eſt, licet veri habeat ſimilitudinem; & multa ſunt veriſimilia, quæ licet ut in pluribus vera ſint, tamen in caſibus particularibus ſunt falſa. Poteſt ergo eſſe, quod veriſimile videatur *Judici*, quod Teſtis informatus ſit, & tamen revera ita non

ſit; unde ſi neget ſe ſcire, verum dicat. Tali ergo caſu dolus abeſt; & ad elidendam contrariam præſumptionem talis Tortura debet ſufficere.

123. Si autem ſit Teſtis, qui per Conteſtes probetur fuiſſe præſens delicto, & hic deneget interfuiſſe, & in negatione perſiſtat, & non habeat, quod Teſtibus opponat, unde illi majores evadant omni exceptione; ut plene convictus de mendacio in judicio, ad pœnam ſtatutariam condemnari poteſt. Et ſi adhuc perſiſtat in negativa, nec velit deponere, torqueri poteſt tanquam Contumax, ut infra dicemus; quia obſtinatus in non dicendo, quod ſcit, & dicere debet, comparatur Contumaci in non faciendo, quod facere jubetur, & eſt obligatus facere: proinde æquali punitione percutiendus eſt. Si autem contra Teſtes aliqua adeſt exceptio, per quam iſti non ſint totaliter integri, & ipſe non remaneat convictus; torqueri poteſt *Arctatione*, & recluſione in carcere non formali, juxta pondus indiciorum contra ſe remanentium poſt ſuas defenſiones: & hoc examinare committitur arbitrio *Judicis*.

124. Si vero Teſtis eſt ſocius criminis (puta *Reus*, qui torquendus eſt ad manifeſtandos Complices, & non vult Complices manifeſtare) a *Judice* ſæculari torqueri non ſolet, nec poteſt, ultra mediam horam, ut dicunt *Criminaliſtæ Chart. de Execut. ſent. cap. 2. num. 68. Fariaac. Conſ. 10. num. 21. & Conſ. 55. num. 13. Senegal. de Mod. for. Proceſſ. lib. 6. cap. 4. num. 5.* & *Guazzin. Defen. 19. cap. 13. nu. 3. apud Sgroi par. 4. cap. 15. num. 18.* Hoc idem erit apud Nos, ſi ſimus in caſu tam atroci, quod funis adhibita, vel adhibenda eſſet *Reo*, pro habenda confeſſione delicti principalis. Sin minus adhibenda eſt media Tortura illius generis. quæ, juxta *Textum*, adhiberi deberet ipſi, ut *Reo*, ad habendam confeſſionem, & purganda indicia contra ſe, ſecundum qualitatem delicti. Ratio petitur a paritate; quia ſicut media hora Torturæ funis ſolet dari ad habendos Complices, quod eſt dimidium Torturæ, quæ poſſit dari pro habenda confeſſione delicti; ita apud Nos, ad habendam confeſſionem ſuper Complicibus, debet dari media pars illius Torturæ, quæ apud Nos danda eſt, pro confeſſione delicti principalis. Et ſic, ſi *Reus*, attenta qualitate indiciorum, torquendus decernitur per mediam horam pro confeſſione criminis; pro habendis Complicibus torqueri poteſt tantum per quadrantem. Si vero jam confeſſus eſt Complices, & ſolum torqueri debet pro abluenda macula infamiæ, tunc leviter torquendus eſt, prout ſupra dictum eſt de Teſte *infami*.

125. Tandem ſi Teſtis nullo modo examinari, aut jurare vult, & Contumax in hoc eſt; etiam carcere formali, ac vinculis, & compedibus appoſitis, torqueri poteſt, donec a contumacia recedat, ut ait *Sgroi par. 4. cap. 16. §. 1. n. 9. in fin.* Sicut etiam ſi nollet ſuo examini ſe ſubſcribere; aut nollet reſpondere affirmative, vel negative, ſed per verbum, *neſcio*, *non recordor*, & ſimilia. Teſtis autem tortus recedens a contumacia, & deponens in Tortura, debet ratificare extra Torturam dicta ſua, eo modo, quo de ratificatione confeſſionis facienda a *Reo* ſupra dictum eſt. Et tandem adverto, quod dum durat talis Tortura Teſtis, ſive ſit Carcer; ſive Arctatio, ſive ſit recluſio in cella cum jejunio &c. debet *Judex* eum examinare, & hoc pluries, durante Torturæ tempore, non vero expectare donec totam Torturam ſubierit, quia hoc eſſet inutile: dum enim non amplius ſentit incommodum Torturæ, & ſcit eam eſſe terminatam, non movebitur ad confitendum. Sicut ergo, durante Tortura funis, *Judex* interrogat, & pluries monet *Reum* tortum, ut fateatur; ita debet pluries hoc facere dum ſive *Reus*, ſive *Teſtis* conſtitutus eſt in alio genere Tormenti. Et ad hoc punctum bene advertat *Judex Regularis*.

V. Quæritur: An vulneratus, qui non vult aperire Judici a quo vulneratus fuerit, poſſit torqueri?

SUMMARIUM.

126. *Vulneratus veriſimiliter ſciens Vulnerantem, & nolens aperire, poteſt torqueri.*
Quæ Tortura illi danda?
Si dicit ſe ſcire Vulneraatem, nec vult iudicare eum, torquendus eſt ut Contumax.

127. *Si veriſimiliter ignorat Vulnerantem non eſt moleſtandus.*
Si negat ſe ſuſpicari de aliquo, præſumitur mendax.
Torquendus tunc ut Teſtis veriſimiliter informatus.

126. Reſpondeo diſtinguendo: aut *Judex* habet pro variſimili, quod Vulneratus ſciat certo a quo vulneratus fuerit, vel non? Si primo modo: puta quia vulnus eſt factum de die, in loco aperto, & claro, & in parte antica corporis, & armis non miſſilibus, ita ut veriſimile ſit, quod Vulnerantem potuerit videre, & tamen ipſum dicere non vult; poteſt *Judex* expectare donec ipſe a vulnere convaleſcat, ſi eſt grave; vel ſi non eſt periculoſum, poteſt Renitentem deponere, ſubjicere Torturæ, ut dicunt *Gomez. Tit. de Delict. cap. 12. num. 24. Foller. Pract. canon. cap. 8. verſ. Teſtes diligenter.* & *Guazz. Defen. 14. cap. 11. num. 22.* Et in tali caſu Tortura poteſt eſſe ſicut Tortura danda Teſti renuenti deponere de re, de qua veriſimiliter eſt informatus. Licet enim dictum Vulnerati non probet delictum, & ita ipſe non ſit Teſtis ad probandum; tamen valet ad Inquiſitionem in ſpecie, ut dicit *Clarus quæſt. 21. verſ. Aſſertio Vulnerati*. Et ſic eſt Teſtis ſufficiens ad inquirendum. Quod ſi vulneratus dicat, *ſe quidem ſcire quis fuerit, qui eum vulneravit, ſed nolle illum manifeſtare, quia ipſi pro amore Dei ignoſcit nec vult eum, ob hoc, moleſtari*; & juſſus formiter a *Judice* ut manifeſtet, contumax eſt; tunc poteſt torqueri eo modo, quo torquendus eſt Teſtis Contumax, ut *ſuperiori* quæſtione dictum eſt. Licet enim talis Vulneratus, ſecundum mandatum Chriſti, optime faciat in dimittendo injuriam privatam, & in non procurando vindictam; tamen peccat dum impedit juſtitiam publicam, in cujus præjudicium non poteſt *Reum* occultare: Judici ergo præcipienti revelationem tenetur obedire; proinde cum ſit contumax torquendus merito eſt.

127. Si vero cauſam veriſimilem adducat Vulneratus, ob quam dicat ſe minime cognoviſſe Aggreſſorem, puta quia vulneratus eſt in parte poſtica corporis: vel armis miſſilibus, puta Saxo, Sclopo, pugione, vel cultro, qui ſibi a longe jaculatus fuit; vel ex improviſo aggreſſus eſt ab uno, qui ſtabat tali loco in inſidiis, & illum videre non potuit; vel fuit de nocte, vel in loco obſcuro, & ſimilibus; tunc nullo modo torqueri poteſt. Verum eſt, quod ſi iſte interrogatus an poſſit ſuſpicari a quo vulneratus fuerit, & etiam hoc neget, & *Judici* aliunde conſtet, quod rixatus eſt, vel habet publicam inimicitiam cum *Cajo*; inſurgit præſumptio contra Teſtem, quæ

deſtru-

deſtruit veriſimilitudinem allatam pro ignorantia ſua, & iſta præſumptio validior eſt; & ipſe oſtendit ſe mendacem, quia implicite negat rixam habitam, vel inimicitiam, quam habet cum *Cajo*, & negat etiam ſuſpicionem circa Vulnerantem, quæ naturaliſſime, & rationabiliſſime oriri in mente ſua debet, quod vulnerari potuerit ab inimico, cum quo antea rixatus ſit. Et tali caſu eſſet torquendus, ut Teſtis negans ea, de quibus veriſimiliter eſt informatus.

VI. Quæritur: An poſſit Judex Reum indiciis gravatum non torquere, ſed extraordinaria pœna punire?

SUMMARIUM.

128. *Plene evacuatis indiciis Reus eſt abſolvendus ſimpliciter.*
Si indicia non ſufficiant ad Torturam, abſolvendus eſt cum Clauſula &c.
Opinio Sgroi de Reo inter Regulares.
Rejicitur tanquam in praxi periculoſa.

129. *Variæ opiniones circa Reum torquendum, vel extraordinarie puniendum.*

130. *Arbitrio Judicis ſtat Reum torquere, vel extraordinarie punire.*
Pœna extraordinaria magis proficua Reo, quam Tortura.

131. *Reus, qui ſuſtinuit plenam* Torturam *proportionatam indiciis debet dimitti.*
Sed qui plene non eſt tortus, poteſt extraordinarie puniri.
Judex Regularis poteſt abſtinere a Tortura, *& Reum extraordinarie punire.*

132. *Quando conjicitur Reus ſuſtentaturus eſſe* Torturam, *melius eſt, extraordinarie punire.*
Indicia eorum, qui poſſunt ſuſtinere Torturam.

128. Reſpondeo: quod, ſi factis ſuis defenſionibus a *Reo*, evacuata totaliter remaneant indicia, quæ contra ipſum militabant; abſolvendus ſimpliciter eſt, nec poteſt ulterius de eodem crimine accuſari, ut habent expreſſe jura, *cap. De his. de Accuſ. l. ſi cui §. Iiſdem. ff. eo. tit.* & *Clar. quæſt. 57. in princ. & quæſt. 62. verſ. Forma autem.* quia talis ſententia parit exceptionem rei judicatæ. Si vero per defenſiones non remaneant plene evacuata, ſed tantum debilitata indicia, ita ut ad Torturam minime ſufficiant; in foro quidem Laico abſolvitur cum clauſula *rebus ſic ſtantibus &c.* quæ operatur, quod ſi nova, & urgentiora apparuerint indicia, poteſt contra *Reum* denuo procedi, ut poſt *Didac. lib. p. Reſol. cap. 1. poſt. num. 8. Igne. Repet. §. Non alias. poſt num. 180. Rebuff. Præm. Conſt. Franc. gloſſ. 5. num. 118.* dicit *Clar. d. quæſt. 62. verſ. Forma autem.* Sed in foro regulari dicit *Sgroi par. 6. cap. 3. num. 1.* eſſe ſuperſedendum, donec alia indicia superveniant: hujus autem concluſionis nullam probationem affert. Ego in oppoſita ſententia ſum: tum quia in Jure Canonico nullibi reperio hoc fuiſſe ſtatutum; unde non eſt quare a Civilibus Legibus debeamus elongari: tum quia eſſet amplum iter aperire malignitati; poſſet enim ex malevolorum inventione, quis diffamari de aliquo crimine, quod plene probari non poteſt, nec plene etiam evacuari indicia; &, ſub pretextu expectandi indicia urgentiora, teneri cauſa ſuſpenſa, & ita eſſet perpetuo arcere Religioſum ab Officiis, ad quæ, dum manet inquiſitus, exiſtimatur communiter (licet hoc falſum ſit, ut alibi diximus) ineligibilis. Et apud Nos indubitatum eſt, quod tali caſu, *Reus* abſolvi debet cum clauſula: *ſtantibus prout ſtant, & novis non ſupervenientibus indiciis*, ut determinat Textus infra *Tit. Sententia. §. 5.*

129. Quæſtio autem noſtra eſt: An caſu, quo factis defenſionibus, indicia adhuc remaneant in tanto vigore, quod poſſit *Reus* torqueri, Judex (qui penes Nos hoc caſu eſt *Diffinitorium*, cujus arbitratui ſtat cenſere, An Tortura ſit danda nec ne?) pro arbitrio ſuo poſſit *Reum* Torturæ ſubjicere, vel extraordinaria pœna punire, pro arbitrio ſuo? Diſtinguunt nonnulli de indiciis ſemiplene tantum probantibus, quæ tamen urgent; & de indiciis indubitatis, illis ſcilicet, quæ ita arctant mentem *Judicis*, ut aliter credere non poſſit: Et nonnulli *Doctores* dicunt, quod in primo caſu debet *Reus* omnino torqueri; & ſi ex ætate, aut privilegio torqueri nequit, eſt abſolvendus. Alii in numero, & auctoritate majores dicunt eſſe in arbitrio *Judicis* torquere, & ſi torqueri non poteſt *Reus*, ipſum in pœnam extraordinariam condemnare. Quando autem indicia ſunt indubitata, & commiſſa religioni, hoc eſt conſcientiæ *Judicis*, nempe præſumptionem hominis facientia; diviſæ pariter ſunt opiniones: Alii dicunt, quod ſi *Reus* torqueri non poteſt, debeat aut abſolvi, aut ad pœnam ordinariam condemnari: Alii volunt, quod debeat *Reus* ad pœnam extraordinariam, non tamen corporalem condemnari: Alii, quod debeat torqueri ſine clauſula *citra præjudicium probatorum*: Alii dicunt, quod ſi *Judex* eſt ſupremus *Magiſtratus*, & ſint indicia perfecte indubitata, poteſt *Reum* in pœnam ordinariam condemnare, & qui vult has opiniones, cum ſuis Doctoribus, videre, adeat *Sgroi, loc. cit. num. 3. & ſeqq.* ubi eas recitat.

130. Mihi videtur melior ſententia eorum, qui dicunt, quod ſive indicia ſint indubitata, ſive non, in arbitrio Judicis ſtet *Reum* torquere, vel ad pœnam extraordinariam condemnare. Et hanc, quam docent *Gramm. Deciſ. 42. Clar. quæſt. 21. verſ. Ego in practica. Joſeph. Ludovic. Concl. 45. verſ. Solent etiam. Menoch. de Arbitr. lib. p. cap. 92. nu. 2.* & *Ciarlin. Controv. 12. num. 13.* & ego amplector, conſulo practicandam. Quia pœna extraordinaria optime ſuccedere poteſt loco tormentorum: tum quia ita poteſt affligere ſicut Tortura, ſi non intenſive, ſaltem extenſive: tum quia poteſt ad emendationem *Reum* adigere melius, quam Tortura, quam ſuſtinens *Reus* eludit juſtitiam, & in malo aliquando, ex Tortura, quam ſubiit, induratur, videns, quod brevi tempore longam pœnam, quam ſubire debuiſſet condemnatus, evaſit. Nec facit in contrarium, quod, ſi torqueretur, forte confiteretur delictum, & poſſet ordinaria pœna percuti, quod fieri non poteſt, ſi ad pœnam extraordinariam damnetur; quia poteſt etiam eſſe, quod in Tortura minime confiteatur, & ſic omnem aliam pœnam effugiat, præter illam parvam Torturam, quæ brevi tranſit, nec ad pœnitentiam inducit: quod tamen facit cum meliori Religionis fructu pœna extraordinaria, quæ diutius perſeverat.

Addo, quod torquere per Funem, per Taxillos, Sibilos, &c. valde commovet *Religionem*, & eam conturbat, cum talia inſtrumenta tormentorum, ſicut etiam Miniſtri, qui ea adaptare norint, petenda ſint a Curia Sæculari, & ſic magnam jacturam patitur bona fama *Religionis*; & ideo, contemplatione hujus majoris boni, melius eſt, ut infra condignitatem delicti puniatur extraordinarie *Reus*, quam cum tanto damno *Religionis*, torquendo, procuretur illud parvum bonum, puta æqualitas pœnæ ordi-

dinariæ ad gravitatem delicti; quod tamen adhuc in dubio eſt, cum poſſit Tortus in negativa perſiſtere. Inſuper ſi indicia indubitata ſint præſumptione hominis, poteſt dari pœna extraordinaria, quæ parum deficiat ab ordinaria, quod facile eſt in *Religione*, in qua pro crimine quantumvis atrociſſimo, pœna mortis dari non poteſt; & proinde omnes pœnæ ordinariæ ſunt citra mortem; & ita ſi pœna ordinaria eſſet Carceris, aut Triremium in perpetuum, poſſet dari eadem ad decem, aut viginti annos, quæ extraordinaria eſſet, tamen proxime ad ordinariam accederet.

131. Quod ſi dicatur, quod ad pœnam extraordinariam poteſt damnari *Reus*, etiam ſi fuerit negativus in Tortura, quando nempe indicia ſunt indubitata, ut dicit *Clarus quæſt. 64. verſ. illata Reo*, & ibi *Boſſ. Tit. de Inquiſit. num.* 30. qui teſtatur de praxi, & ſic ceſſet ratio non torquendi. Reſpondeo, quod ſi ex indubitatis indiciis torquetur *Reus* Tortura delicto proportionata, debet dimitti abſolutus; quia per tormenta a lege præſcripta omnia indicia contra ſe exiſtentia purgavit; & hoc juri optime congruit, & eſt praxis totius Mundi, ut dicunt *Alberic. Rubr. C. de Quæſt. num. 9. Boer. decîſ. 163. num. 12. Gramm. decîſ. 8. num. 9. Didac. Pract. quæſt. 23. fol. 167. Caſon. Pract. fol. 75. num. 2. Cepol. Conſ. Crim. 32. verſ. Nec poteſt. Marſil. in l. Repeti. num. 24. ff. de Quæſt. Gomez. cap. 13. Delict. num. 18. Carer. Pract. fol. 171. num. 202. Simanc. de Hæret. cap. 63. num. 36.* quos dat *Clar. d. quæſt. 64. verſ. Illata*: etiam ſi *Reus* haberet contra ſe delictum plene probatum. Et, ſi aliquando *Supremi Magiſtratus*, *Reum* valde facinoroſum, qui fuit negativus in Tortura, extraordinaria pœna puniunt, eſt quando non ſubiit totam Torturam, quæ ſibi debebatur, ad exigentiam indiciorum; & ideo per pœnam extraordinariam ſuppletur reliquum Torturæ, quod ſibi debebatur; & in danda pœna extraordinaria, computant Torturam, quam ſubiit, & ideo minorem dant, quam dediſſent, ſi nullam Torturam *Reus* ſubiiſſet. *Judex* vero *Regularis*, qui Supremus non eſt, ſi torquet plene *Reum*, juxta indicia, & *Reus* eſt negativus debet eum abſolvere cum clauſula: *non eſſe repertum culpabilem, aut de jure puniblem*; nec poteſt extraordinarie punire eum, qui per tormenta ſe purgavit. Si vero partem Torturæ ſubiit, & negavit, poteſt quidem *Judex* non amplius torquere, ſed dare pœnam extraordinariam, ſed non tantam, ac ſi tortus minime fuiſſet; Tortura enim habita computari debet in partem pœnæ. Poterit igitur a Tortura totaliter abſtinere, & illi pœnam extraordinariam dare indiciis proportionatam, & hoc maxime *Regularibus* congruere docent *Anton. Gomez. Variar. Tom. 3. cap. 13. Berti Pract. crim. Tit. 17. cap. 5. num. 11. Sgroi Par. 6. cap. 3. num. 5.* & apud eum *Ghiſler. Jud. regul. cap. 181. num. 11.*

132. Quod autem dictum hucuſque eſt, maxime practicari debet, quando prudenter *Judex* conjicit, quod, attenta conſtantia *Rei*, ipſe etiam in tormentis poſitus erit negativus. Quod concludere facile poterit, ſi *Reus* eſt juvenis, robuſtus, ampli pectoris, muſculoſus, brevis ſtaturæ, & lacertoſus; tales enim rident de Fune, & irrident *Judicem*, & tali caſu practicari pœnam extraordinariam, etiam a *Magiſtratibus* non Supremis, teſtatur *Farinacius quæſt. 86. num. 58. 64. & 66 & Conſ. 82. num. 4. cit. a Sgroi Par. 6. cap. 3. num. 17.* Natura etiam firma, & animus conſtans in *Reo* ſpectandus eſt, reſpectu cujuſvis generis Torturæ. Si viderit ergo *Judex* ſe nihil profecturum eſſe per Torturam, pœna extraordinaria ad menſuram indiciorum condemnet, quod & *Rei* profectui, & *Religionis* quieti magis congruit.

VII. Quæritur: Quomodo petendus, & dandus ſit conſenſus Diffinitorii pro Tortura inferenda?

SUMMARIUM.

133. *Conſenſus Diffinitorii pro Tortura, quomodo petendus?*
Sive Teſtis, ſive Reus, non poteſt torqueri ſine Diffinitorio.
Lex loquens abſolute, intelligitur univerſaliter.
De omni genere Torturæ Textus intelligendus.

134. *Conſenſus ad torquendos Teſtes, poteſt etiam peti a Patribus probis, & peritis.*

135. *Vota Diffinitorum, ſeu Patrum, quomodo exquirenda?*
Optimum eſt exquirere per calculos ſecretos.

136. *Difficultas in contrarium. Reſolvitur.*

137. *Diffinitore abſente, ſubſtituitur alius ad decernendam Torturam.*

138. *Diffinitorium per litteras poteſt dare Judici abſenti conſilium torquendi.*
Diffinitores ſingillatim requiſiti non poſſunt conſilium torquendi dare.

133. Reſpondeo: quod a *Judice* ſive Ordinario, ſive Delegato, etiam ſi eſſet Delegatus a *Miniſtro Generali*, adhiberi debet conſilium, & conſenſus *Diffinitorii*, antequam ipſe de Tortura decernat, ut expreſſe habetur in *Textu* ſupra *Tit. Tortura*. §. 3. & hoc debet intelligi de Tortura tam *Teſtis*, quam *Rei*; quia *Textus* loquitur univerſaliter, & abſolute dicendo: *Torqueri nullus poteſt, niſi ex conſilio, & aſſenſu Diffinitorii, &c.* Lex autem abſolute, & univerſaliter loquens, eſt abſolute, & univerſaliter intelligenda ex *l. De pretio. ff. de Publi. in rem. act. Roman. in l. Si vero §. De viro ff. ſolut. matr. I. B. Nicola. de Reg. jur. Tom. 2. fol. 23. verſ. lex generaliter.* Cum ergo dicat *nullus*, comprehendit univerſaliter Torquendos, ſive *Teſtes*, ſive *Rei* ſint. Comprehendit etiam omne genus Torturæ, quandoquidem dicit indefinite *Torqueri, &c.* & non ſpecificative, (ſicut eſſet ſi diceret *Fune, vel Taxillis torqueri, &c.*): proinde debet generice accipi de quocunque modo, & caſu torquendi; quandoquidem lex indiſtincte, & indefinite loquens omnem caſum complectitur *arg. l. p. §. In infinitum. ff. de legat. præſtand. cont. tab.* Debet ergo, *Diffinitorio* ſimul coacto, proceſſum oſtendere, & merita cauſæ proponere: & partes *Diffinitorii* ſunt, librare indicia, dicta Teſtium examinare, adminicula conſiderare, & cum maturitate, & prudentia omnia digerere.

134. Adverto autem, quod circa *Teſtes* torquendos, putarem, poſſe etiam aliter extendi explicationem *Textus*, quam dedimus ſupra *num. 24.* circa petitionem conſenſus *Diffinitorii*, & ſubrogationem aliorum *Patrum* faciendam. Etenim cauſæ nimis protraherentur, ſi dum *Judex* Teſtes examinat, & varios, contrarios, aut contumaces ipſos reperit, & torquere proinde debet, neceſſitatem ſemper haberet congregandi *Diffinitorium*, quod, in magnis præſertim *Provinciis*, valde incommodum eſſet congregare tam brevi tempore, ſicut cauſa exigit.

Dico ergo, quod *Textus* prædictus poteſt ampliari in hoc caſu ſic, quod *Judex*, qui, ex aliqua cauſa legitima, debet *Reum* torquere, & incommodum ſibi eſt *Diffinitorii conſilium, & aſſenſum* habere, poſſit uti conſilio, & aſſenſu *aliquorum proborum, & pe-*

& peritorum Patrum, qui ſunt in illo Conventu, vel a proximo Conventu evocari poſſunt. Quia dicit *Textus* hoc licere Judici, *ſi ratio id ſuaſerit*. Diximus alibi *Tit. Canones. nu.* 70. cauſam eſſe rationabilem *ſi Diffinitores* ſint affecti pro, vel contra *Reum*; aut inexperti in re criminali: nunc addimus rationabilem etiam cauſam eſſe incommoditatem congregandi *Diffinitorium*; & in hoc caſu poſſe *Judicem* adhibere conſilium, & aſſenſum peritorum, qui ſibi de facili præſto ſunt; ſicut etiam, ex eodem motivo, conceditur in carceratione *Rei* reſpondere nolentis, ut dicemus infra *Tit. Reus*. §. 2.

135. Et quomodo exquirenda ſunt vota ſingulorum, aperte, an ſecreto? Quod ſecreta ſint, nec conſtitutionem, nec legem habemus. Quia tamen experientialiter novi, quid operetur metus, reverentia, & dependentia in aliquibus, qui, licet diverſa pro ratione ſentiant, tamen coguntur inclinare in eam partem, pro qua ſtat potentior in *Diffinitorio*, ne res ſuas, & privatos fines perdant; conſulo, quod per calculos ſecretos fiat. Nec valet dicere hanc eſſe futilem cautelam, quia vota inquiri incipiunt ab ultimo *Diffinitore*, qui poteſt, ex hoc, libere ſenſum ſuum aperire. Quia, ſi res, nulla prævia diſcuſſione communiter facta, expediretur, bona eſſet adducta ratio. Sed non ſic in hoc caſu fit, nec fieri debet. Debent enim ſinguli ſenſum ſuum aperire, conferre, diſcutere, ita enim fiet, quod, qui modo ſic ſentiebat, audita ratione alterius, ſenſum mutet: ex collatione enim diverſarum rationum dilucidatur difficultas, & frequenter retractatur ſententia. Quantumvis ergo ſuam opinionem quiſquis gregarius *Diffinitor* aperuerit, ſtatim ac ille, (qui eſt potentior, & clavum Provinciæ tenet) loquitur, ejus verba, tanquam ex tripode pronunciatum oraculum, excipi debent, nec ſine piaculo ipſi contrariari oportet; aliter de fortunis actum eſt. Licet ineptias loquatur, licet contra judicat, *Reum* eſſe torquendum, tamen obſequi oportet; aliter dicetur de te, abiiſſe in partes, perduellionem in benefactorem commiſiſſe, &c, &c. &c. Conſcientiatus ergo, & prudens *Diffinitor*, audita ſententia Præpotentia, poſſet quidem illi non refragari oretenus, & fingere in ejus ſenſum abiiſſe; poſtmodum in dando calculo ſecreto conſulere ſecundum conſcientiam, & ita nec ſuam fortunam religioſam rumpere, nec conſcientiam labefactare cogetur.

136. Sed dices, & quomodo hoc erit practicabile, cum conſilium habendum ſit non ſolum de Tortura in ſe, ſed etiam de ejus genere, & gradibus? Reſpondeo, quod, ut ſupra Tit. *Tortura*. *num.* 20. dictum eſt, conſilium, & aſſenſus *Diffinitorii* præciſe cadit ſuper hoc puncto, An *Teſtis*, vel *Reus* torquendus ſit? & hoc vel *graviter*, *vel leviter*? Sed decernere de genere, & extenſione Torturæ ad *Judicem* ſpectat, qui in hoc regulator a *Textu* determinante ſpecies Torturæ pro delictis, ut abunde alibi probavimus; Proinde facta diſcuſſione, & examinatis rationibus pro Fiſco, & adductis ab *Advocato* pro *Reo*, proponi debet ſolum: *An Reus ſit torquendus*? Et poſt, *An graviter*, vel *leviter* torqueri debeat? & per calculos ſecretos albos, & nigros per duas ballottationes, diſquiſitione facta, res abſolvitur, quia, per calculos albos Torturam excludi, & per nigros decerni poteſt, ſicut etiam gravitas, & levitas. Et, ut alias monuimus Tit. *Sententia*. *num.* 95. advertendum eſt, quod in paritate votorum, decernendum eſt favore *Rei*, & non dari Tortura; & pariter, quod *Provincialis* non debet in hoc caſu ullum calculum conferre, quia dum ipſe petit conſilium, & aſſenſum a *Diffinitorio*, petere debet a cæteris de *Diffinitorio*, & non a ſe; nemo enim conſilium a ſe petit, cum hoc nihil ſit, ideo neque votum conſultivum dat: & ſi *Judex* Delegatus eſt, non debet *Provincialis* tali caſu *Diffinitorium* ingredi, & ut *Judex* conſilium petere: quia *Delegatus* eſt in locum ſui, & idem actus non debet expediri auctoritate ordinaria, & delegata. Sed ſi *Delegatus*, informatis *Diffinitoribus* de meritis cauſæ, recederet a *Diffinitorio*, tunc bene poteſt *Provincialis* ingredi *Diffinitorium*, & ſimul cum aliis votum ſuum conſultivum dare; ſic enim faciendo, non ſe gerit *Provincialis*, ut *Judex* petens conſilium, nec cauſam per hoc *Delegato* abſtulit, ſed ut caput *Diffinitorii* conſulit, juxta præſcriptum *Textus*.

137. Quod ſi petatur: An in caſu alicujus *Diffinitoris* abſentis, debeat fieri ſubſtitutio, ſicut fit in aliis actibus *Diffinitorialibus*, ut electione Guardianorum, receptione Novitiorum, &c.? Dico, quod ſic; quia *Statuta Generalia Ordinis cap.* 8. §. 39. *nu.* 3. determinant, quod deficiente aliquo ex *Diffinitoribus* pro actibus *Diffinitorii fiat ſemper ſubrogatio*, quæ, ut optime ait *Sanctorus de Pœn. cap.* 5. *Quæſt.* 4. *Difficult.* 2. *verſ. Reſpondeo* . *fol.* 226., eſt quid univerſale ad omnes actus, ad quos *Diffinitorium* adhibetur.

138. Si ulterius quæratur: An conſenſus iſte, & conſilium poſſit dari per litteras? Reſpondeo diſtinguendo: Vel enim quærimus, an *Diffinitorium* unitum poſſit per litteras ſignificare *Judici* ſive Ordinario, ſive Delegato conſilium, & conſenſum ad Torturam? & dico, quod ſic; ducto argumento a *Clementina* 1. §. *Verum*. *in fin. de Hæret.* in qua determinatur, quod *Inquiſitor* nequit, abſque conſilio, & conſenſu *Epiſcopi*, & vice verſa, neque *Epiſcopus*, torquere *Hæreticum*; licet tamen utrique *ſuum ſignificare per litteras conſilium*, *& conſenſum*; & ita a pari idem poterit in caſu noſtro, ut docet *Sanctor. de Pœn. cap.* 5. *quæſt.* 4. *Difficult.* 5. *fol.* 227. Vel quærimus: an *Diffinitores* ſeparatim, & ſingulariter requiſiti, poſſint talem aſſenſum dare? & dico, quod non. Et ratio eſt, quia in *Textu* requiritur conſilium, & conſenſus *Diffinitorii*, puta *Collegii Diffinitorum* collegialiter unitorum; & aliud eſt *Collegium*; & aliud ſinguli de *Collegio*, ex *cap. Liberti* 12. *quæſt.* 2. *cap. Si Capitulum*. *de Conceſ. præb. in* 6. *Abb. in cap. Bona memoriæ*. *num.* 18. 23. *de Elect.* Proinde licet ſinguli *Diffinitores* darent aſſenſum ſuum, non tamen poſſet dici datus aſſenſus *Diffinitorii*; quia ad hoc requiritur unio Collegialis.

VIII. Quæritur: An pœnæ latæ contra male torquentes intelligendæ ſint de quocumque genere, & gradu Torturæ?

SUMMARIUM.

139. *Judex male torquens quocunque genere Tortura incurrit pœnas male torquentium.*

Ad incurrendam Excommunicationem Canonis ſufficit, quod factum contra Clericum, ſit cum injuria.

140. *Carceratio Clerici non legitime facta inducit Excommunicationem.*

Dummodo interveniat dolus, vel lata culpa.

139. Reſpondeo affirmative cum *Sanctoro loc. cit. quæſt.* 8. *verſ. Reſpondeo de omnibus*. *ſol.* 234.: quia lex, quæ ſine diſtinctione loqui-

loquitur, & univerſaliter, ſine diſtinctione pariter accipienda eſt *l. Præſes. ff. de Off. Præſid. l. De pretia ff. de Publi. in rem. act. l. Proſpexit. ff. Qui, & a quibus. l. Quos prohibet. ff. de Paſtal.*: & eo maxime, cum eadem ſit ratio de omni genere tormentorum, quia omnia corpus torquent, & mentem quatiunt, & ſunt remedium inveſtigandæ veritatis. *Textus* autem indiſtincte, & univerſaliter loquitur dicens: *Nec Reus, nec Teſtis tormentis ſubjiciatur, &c.*

Diſplicet autem, quod ipſe ſubjungit; nempe, quod hoc intelligi non debet de levioribus tormentis, & in levioribus gradibus ipſorum, & ſpecialiter in *Arctatione*, cum non ſit tormentum adeo doloroſum: Unde putat, quod *Judex* torquens Fune, Taxillis, Verberibus, & igne, bene evaderet Excommunicatus, non ſic in aliis. Quia ad incurrendam Excommunicationem *Canonis*, non requiritur, quod Vis illata *Clerico* ſit cum dolore, ſed ſufficit, quod ſit cum injuria, & dedecore ipſius: Unde ſi ſputo, aqua, vel oleo conſpurcet quis *Clericum*, vel teneat frenum equi, cui inſidet, ne progrediatur, & hoc cum injuria *Clerici*; ille manet Excommunicatus, licet nullum dolorem ſentiat *Clericus*, ut diſerte habet *Hoſtienſis Rubr. de Excom. verſ. Quid ſi aliquis. num.* 10. Quivis ergo, quantumvis minimus gradus Torturæ male latæ injurioſus *Clerico* eſt; injurioſum enim dicitur omne, quod contra jus fit, quia *omne, quod non jure fit, injuria fieri dicitur*, ut ait *Ulpianus l. 1. ff. de Injur. & fam. libell.* Nec dicendum, quod ad incurrendam Cenſuram *Canonis*, requiratur, quod injuria fiat *ſuadente Diabolo*; quia ut bene dicit *Sanctorus* ipſe *de Pæn. cap. 4. quæſt. 6. fol. 175. Judex cum contra juſtitiam agat, certe, ſuadente Diabolo, operatur, quia in Judice lata culpa æquiparatur dolo.*

140. Non ſatis porro mirari poſſum, quomodo aſſerat, quod *Judex* male torquens *Arctatione* cenſuram evadat, quia non eſt *tormentum adeo doloroſum*. Quia in ſententia *Sanctori loc. cit. quæſt. 9. verſ. Reſpondeo ſecunda fol. 134. Arctatio* ex ſe importat carcerationem (quod tamen minime verum eſſe, ex Statutis, ſupra oſtendimus *Tit. Tortura num. 13.*): Carceratio autem non legitime facta de *Clerico* inducit Excommunicationem *Canonis*, ut ipſe *Sanctorus loc. cit. quæſt. 6. ant. med. fol. 175.* multis juribus, & *Doctoribus* citatis probat: quomodo ergo non erit Excommunicatus *Judex* arctans non legitime? Dicendum ergo, quod quocumque genere, & quocumque gradu Torturæ *Judex* male torqueat, ſemper Cenſuram *Canonis* incurrat; dummodo interveniat *dolus*, vel *lata culpa*, quæ dolo æquiparetur, & in Tortura vis Torto inferatur.

TITULUS DECIMUS SEPTIMUS.

Probationes.

TEXTUS.

§. I. Teſtes ſingulares plenam Probationem non faciunt, & ſi ſunt omni exceptione majores, ſolum ſemiplenam, & inchoatam. Duo Teſtes conteſtes omni exceptione majores plenam, & dilucidam Probationem efficiunt, & in pœnam ordinariam condemnant. Probatio evidentiſſima eſt, quæ ex privilegiis, inſtrumentis, & litteris, cæteriſque ejus generis eruitur. Probatio evidens eſt ex Teſtium dictis, reique evidentia. Probatio minus evidens eſt ex probabilibus conjecturis, quæ & Præſumptiones vocantur. Duo indicia gravia æquiparantur Præſumptioni juris.

SUMMARIUM.

1. *Probatio, quid ſit?*
   Probationis gradus tot ſunt, quot media ad Probationem.
   Hoſtienſis aſſignat novem media.
   Martinus Abbas ſex.
   Confeſſio Rei relevat ab onere probandi.
   Gradus Probationis ſunt quatuor.
2. *Probationem plenam non faciunt Teſtes ſingulares.*
   Singularitas diverſificativa non attenditur in Teſtibus fide dignis.
   Teſtes concordantes in facto, & dubitative deponentes de tempore, non ſunt ſingulares, aut diſcordes.
   Diverſitas temporis non facit ſingularitatem, quando una, & eadem res ſit in diverſis temporibus, ut jejunium in Quadragesima, & Adventu.
   Nec quando eſt parva differentia temporis.
3. *Teſtes ſingulares, plures quam duo, circa delicta ejuſdem ſpeciei, probant ad pœnam extraordinariam.*
   Et quatuor ad pœnam ordinariam.
   Prudentiæ Judicis committitur dare fidem Teſtibus.
   Debilitas Teſtium ſingularium roboratur per numerum.
   Per Inductionem multa probantur.
4. *Ut plene probata ſint indicia in ſuo genere per Teſtes ſingulares, quid requiratur?*
   Quatuor indicia levia probata per Teſtes ſingulares faciunt unum grave; & cum adminiculis ad Torturam.
5. *Per Teſtes ſingulares probatur mala fides.*
   Item mora, & dolus malus.
   Pariter Irregularitas.
   Inſuper animus, ſeu voluntas alicujus; ut voluntas Novitii non intendentis profiteri.
   Præterea omnia vitia carnalia.
   Frequentia actus, Dementia, Simonia, & ſimilia.
6. *Non requiruntur Probationes ita validæ ad torquendum, ſicut ad condemnandum.*
   Singula, quæ non proſunt, ſimul collecta juvant.
   Indicia ſingula probanda per duos Teſtes ſunt in ordine ad condemnationem, non vero ad Torturam.
   Tria indicia levia, remota, & per Teſtes ſingulares probata, ſed veriſimilia, ſufficiunt ad Torturam.
   Judex debet concordare dicta Teſtium.
   D. Auguſtinus concordavit dicta quatuor Evangeliſtarum.
   Teſtes ſingulares, quid probent conjuncti?

7. Duo

Digitized by Google

7. *Duo Conteſtes omni exceptione majores, faciunt plenam Probationem.*
Exceptio, etiam leviſſima, impedit integritatem Teſtis.
Etiam præſumptio ad hoc ſufficit.
Unum adminiculum ſanat læſam integritatem Teſtis in ordine ad Torturam.
Prudentia Judicis ſummo neceſſaria in librando vim exceptionis contra Teſtem, & adminiculi contra Reum.
8. *Probatio evidentiſſima, quæ?*
De Probationibus per ſcripturas, & inſtrumenta remiſſive.
9. *Probatio evidens, quæ?*
10. *Probatio minus evidens.*
Præſumptio quid ſit? Remiſſive.
11. *Duo indicia gravia æquiparantur præſumptioni juris.*
Fictio juris, *quæ ſit?*
Præſumptio juris, & de jure, *quid ſit?*
Eſt vocabulum Magiſtrale.
Præſumptio juris, *quid ſit?*
12. *Contra Præſumptionem juris, & de jure regulariter non admittitur Probatio.*
Opinio Abbatis impugnatur a Felino.
Præſumptio juris, & de jure militans contra perſonam legaliſſimam, & fide dignam, admittit Probationem contrariam.
13. *Contra præſumptionem juris, & de jure in criminalibus admittitur Probatio.*
Debet tamen eſſe Probatio evidentiſſima.
Præſumptio juris non requirit Probationem contrariam ita validam.
14. *Explicatur* Textus.
Ad excludendo duo indicia gravia requiritur par probatio contraria.

COMMENTARIUS.

1. IN hoc Textu declarantur gradus Probationum; prius tamen dicendum eſt, quid ſit Probatio. Et omiſſis aliis diffinitionibus, quas paſſim afferunt *Doctores*, & de quibus inter ſe diſſentiunt, quia inſufficientes reperiuntur, amplector eam, quam dat *Abbas Rubric. de Probat. num. 1. in fin.* & eſt, quod ſit *Rei dubia in judicio per legitimos modos facta declaratio.* Quia vero ſtella a ſtella, & lumen a lumine differt in claritate, cum unum plus, aliud vero minus clarum ſit; ita etiam una declaratio eſt alia clarior, & ex hoc naſcuntur gradus majoris, aut minoris virtutis in Probatione. Iſta porro diverſitas ſumitur a mediis, quibus fit Probatio; proinde tot poſſunt conſtitui gradus, ſive ſpecies probationis, quot ſunt media ad illam. Hoſtienſis *Summ. Rubr. de Probat. §. Et quot ſunt. num. 6.* enumerat novem ſpecies hoc Diſtico comprehenſas:

Aſpectus, ſculptum, Teſtis, notoria, ſcriptum,
Jurans, confeſſus, præſumptio, fama probabunt.

Et *Martinus Abbas tit. de Probat. ut notat Add. ad Hoſtien. loc. cit. lit. G.* ſex tantum aſſignat. Sed quia illæ pleræque ſpectant ad cauſas civiles, nec faciunt pro Nobis, qui criminalia tractamus; & etiam quia prædicti inter Probationes recenſent Confeſſionem *Rei*, quæ non eſt Probatio, imo quid relevans ab onere probandi, ut acute obſervat *Panormitanus d. Rubr. de Probat. num. 3. in fin.* ideo cum *Tex.* noſtro reducemus eas ad quatuor; puta *evidentem, minus evidentem, plenam*, ſeu *dilucidam*, & *evidentiſſimam*; de quibus ſingulis infra loquemur.

2. Antequam autem aſſignet *Textus* media, quibus ſit plena Probatio, dicit quod *Teſtes ſingulares plenam Probationem non faciunt.* Plena Probatio dicitur illa, quæ ſufficit ad inferendam pœnam ordinariam, ex hoc, quod *plene*, hoc eſt omni hæſitatione, aut dubio remoto a mente *Judicis*, ipſe perſuaſus remanet de Delicto, & Delinquente. *Teſtes* ergo *Singulares* non plene probant. Plura circa *Teſtes Singulares* diximus ſupra Tit. *Teſtes. num. 40. & ſeqq.*: Sed quia hæc materia plerumque in proceſſibus uſu venit; & ſi hæc doctrina univerſaliter, & abſque ulla limitatione admitteretur, pene omnes proceſſus, maxime intra clauſtra, in fumum abirent, nonnullas limitationes neceſſarias addendas duco.

Dico ergo, quod ſi *Teſtes* ſint conſpicui, graves, & probatæ fidei, nempe ſi ſint *Sacerdotes grandævi*, & vitæ probatæ: ſive etiam *Laicus ſenex Orationi* addictus, timoratæ conſcientiæ, & qui communiter inter Fratres habetur pro optimo Religioſo, (quibus *Deo* dante abundat *Seraphica Religio*,) nihil officit ſingularitas diverſificativa, ut dicunt *Caſtren. conſ. 342. col. final. lib. 2. Rimin. jun. conſ. 7. num. 205. lib. 1. Deciſ. Lucen. 5. num. 13. Deciſ. Bononien. 16. num. 16. Menoch. de Arbitr. caſ. 99. in fin. Farinac. quæſt. 64. nu. 30.* & *Caball. caſ. 193. num. 8. apud Sgroi par. 4. cap. 5. n. 23. & 33.* Singularitas enim tunc non attenditur; ex eo maxime, quia probationes ſunt *Judici arbitrariæ*, & poteſt illis præbere credulitatem. Hoc autem maxime verificatur, non ſolum quando agimus de probando delicto in genere, puta, quod aliquis ſit Fornicarius, Adulter, Proprietarius, Ebrioſus, ut alias dixi, & iterum dicam inferius: ſed etiam de delicto in individuo verificatur, quando Teſtes deponentes ſuper ſubſtantia facti concordant, & dubitative loquuntur de tempore, vel de loco, ut dicendo: *Credo, quod fuit de Quadrageſima; dubito, quod ſit de Adventu, &c.* tunc enim non præſumuntur ſingulares, ſeu diſcordes, ut ſcribunt *Cravet. conſ. 78. n. 9. Petr. de Fideicomm. quæſt. 12. num. 853. & Farinac. quæſt. 64. num. 8. cit. a Sgroi loc. cit. num. 24.* Licet enim magno temporis intercapedo ſit inter Quadrageſimam, & Adventum; tamen quia apud Nos idem ſervatur in ambobus temporibus jejunium, poteſt facile a Teſte, ſine dolo malo, accipi unum tempus pro alio: & hoc non vitiat ſubſtantiam teſtimonii, quando ſubſtantia delicti non dependet a tempore. Sicut etiam, ſi unus diceret aſſertive: *fuit de Menſe Maji*, alius autem diceret *fuiſſe de Menſe Septembris, quando metitur fænum*; quia meſſis fœni, quæ fit in uno, aut alio Menſe, (ſaltem in quibuſdam Regionibus) poteſt dare cauſam errori Teſtis, abſque falſitate malitioſa; & hoc ſemper intelligendum eſt, quando non eſt vis in tempore, ut ajunt *Roman. conſ. 30. Corn. conſ. 247. col. 8. num. 2. Cravet. conſ. 153. num. 13. apud Sgroi ibidem num. 38.* Et etiam non attenditur ſingularitas Teſtium in tempore, quando unus deponit de uno tempore, & alius de parum diſtanti; parva enim diſtantia eſt pro nihilo reputanda. Et re vera parum ſolent curare homines de obſervantia temporis, cum multoties unum diem accipiant pro alio, & aliquando etiam Menſem pro Menſe; unde faciliimum eſt diverſificare in tempore: & ob id parum attendenda eſt ſingularitas in tempore, quando in eo non ſtat ſubſtantia delicti.

3. Multa autem probant Teſtes ſingulares non ſolum in tempore, & loco, ſed etiam quando ſunt ſingulares in ſubſtantia facti iterabilis; & proinde in cauſa Hæreſis plures Teſtes diverſificativi plurium delictorum, ſub eadem ſpecie, probant ad pœnam extraordinariam, ſi ſunt plures, quam duo, ut ſcribunt *Rodericus tom. 2. quæſt. 9. art. final. Penn. par.*

3. Com-

3. *Comment.* 121. §. *Quoties*, *Diana par.* 4. *tract.* 7. *reſol.* 31. *Vercell. tract.* 8. *quæſt.* 44. *nu.* 17. *& Petr. ab Angel. cap.* 14. *num.* 16. *&* 37.: & ſi ſunt quatuor, ſufficiunt ad ordinariam, ut dicunt *Simanc. Cathol. inſtit. tit.* 64. *nu.* 77. *Caccialup. Repetit. l. Admonendi ff. de Jurejur. Brun. de Indic. par.* 1. *qu.* 2. *num.* 6. *Soccia. Hipol. Tiraquell. apud Roderic. tom.* 2. *quæſt.* 9. *art.* 6. *Salycet. Albertin. Leſſ. Hurtad. Vercell. Barboſ. Sperell. & Arragon. apud Sgroi par.* 4. *cap.* 5. *n.* 9.

Et hoc firmiter tenendum eſt in *Religione* pro puniendis nonnullis perverſis hominibus, qui per plura ſcandala maculant bonam aliorum famam; Licet enim hoc, vel illud delictum in individuo non poſſit probari, probant tamen in ſpecie Teſtes ſingulares; & hoc ſufficere debet, data Teſtium integritate. Certe, ſi unus Teſtis deponit de littera amatoria; alius de muneribus; alius de riſu, & jocis; alius de oſculis; alius de ſequeſtratione; & alius de concubitu cum fœmina, copulantur iſti Teſtes quamvis ſingulares in tempore, & loco; quia conveniunt in indiciis, quæ ſe juvant, & in perſona; & quare copulandi non ſunt Teſtes de viſu ſingulares, qui deponunt de diverſis copulis? Nonne omnia illa delicta probant *Ream* de crimine ſacrilego contra caſtitatem? Et quare iſte puniri ordinarie non poterit? Dicere, (ut audivi a quibuſdam,) quod non probatur ſpecies, niſi per individua, & ſic, quod nec probetur, quis criminoſus in ſpecie, niſi probetur in individuo; hoc inquam eſt cavillari, & ſcrupuloſas ſubtilitates invehere in *Religione*, ob quas difficillime tales mali homines, qui æquali vafritie, & perverſitate ſe perdunt, & bonorum famam produnt, pœnas debitas evadunt, cum *Religionis* exterminio. Non ſumus in Phyſicis, aut Mathematicis, ubi requiritur demonſtrativa probatio, ſed ſumus in Moralibus, in quibus moraliter proceditur, & præſumptive. Profecto prudentiæ, & arbitrio *Judicis* committitur fidem dare Teſtibus, ut ex lege 3. §. Ta *magis ff. de Teſt.* dicunt communiter *Hippolyt. ſingul.* 114. & alii Juriſperiti, apud *Roderic. tom.* 2. *quæſt.* 9. *art.* 6.: debet ne ergo prudens *Judex* credere, quod homo, alias malæ famæ, verum dicat negando, & quatuor Religioſi graves, timentes *Deum*, velint mentiri, falſum jurando, & proximum calumniando, cui ſi *læſam* coram *Judice* famam non reſtituant de ſua ipſorum ſalute actum eſt? Hoc nullo modo prudenter fieri poteſt. Quare ergo taliter probatus *Reus* non debebit ordinarie puniri? Quia ſunt ſingulares? Sed ſingularitas hæc, licet ſit in loco, tempore, & perſona, non tamen erit in ſubſtantia ſpecifica delicti, quæ punibilis eſt. Debilitas ſingularitatis roboratur numero Teſtium, & eorundem integritate. In Logicis a ſingularibus non fit illatio; ſed ſi multa aſſumuntur ſingularia, & de cœteris non appareat inſtantia, utique infertur optima concluſio, ut patet in *Inductione*. Sumus in caſu ergo. Hic Socius *Caji* vidit eum fornicantem cum *Berta* tali loco, & die; iſte alius Socius vidit eundem fornicantem cum eadem, vel alia fœmina, tali loco, & die; & ſic de duobus aliis Sociis: Per inductionem ergo moralem concludimus: ergo *Cajus* eſt Fornicarius, & ita pœna ordinaria puniendus.

4. Et quod dico de ſubſtantia delicti, adaptandum eſt etiam indiciis, de quibus eadem eſt ratio. Si enim ſunt ordinata ad unum ſpecie peccatum, optime illud indiciant, & ſic ſufficienter indiciatum *Ream* dicere debemus. Sed hic advertere oportet, quod ſicut quatuor requiruntur Teſtes de viſu ſingulares circa ſubſtantiam individualem delicti; ita pariter quatuor indicia requiruntur per quatuor Teſtes ſingulares, ut dicantur plene probata indicia in ſuo genere, puta levium, aut gravium. Et ratio eſt, quia ſicut numerus Teſtium ſupplet defectum ſingularitatis in probanda ſubſtantia delicti, ita numerus indiciorum ſupplere debet eundem defectum in probandis indiciis. Utpote, ſi inveniretur *Cajus* occiſus piſtoletti ictu, & unus Teſtis deponit *Sejum* rixatum fuiſſe antea cum *Cajo*; & alius pariter ſingularis deponit vidiſſe in camera *Seji* pulverem pyrium; hi duo eſſent inepti ad indicium probandum, ita ut poſſet contra *Sejum* deveniri ad ſpecialem inquiſitionem. Sed, ſi alius deponat vidiſſe *Sejum*, qui ſibi a Sæculari amico dari fecit globulos plumbeos; & alius deponit audiviſſe a *Sejo* hæc verba: *Cajus tot, & tanta mihi facit, quod aliquando excucallabor*; certe iſta quatuor indicia ad idem intentum tendentia conſtituent probatum unum indicium grave reſultans in valore ex quatuor levibus, & optime ſufficeret ad inquirendum in ſpecie, & junctis adminiculis, etiam ad torquendum, ut ſcribunt *Soccin. Gramm. Blanc. Valpel. Cravet. Surd. Farinac. Marſil. Caball. Ball. Laiman. Albertin. Diana apud Sgroi par.* 4. *cap.* 5. *num.* 29.

5. Pariter ex iiſdem principiis, puta, quod actus reiterabiles poſſunt probari per Teſtes ſingulares; dicunt plures *Doctores*, (quos plena manu congerit *Sgroi loc. cit. num.* 13. *& ſeqq.*) quod probant *Minæ*, quando nempe ſunt repetitæ; *Mala fides*; *Dolus*; *Irregularitas*, (non tamen ejus cauſa, ut ſcribunt *Franciſc. Marc. deciſ.* 460. *par.* 1. *Mantic. deciſ.* 233. *num.* 1.) *Animus*, ſeu *Voluntas alienjus* (ut proteſtationes factæ a Novitio intra annum Novitiatus, quod nolebat profiteri); *Adulterium*, ſeu *Fornicatio*, aut aliud *vitium carnale*; *Frequentia actus*; *Dementia*, ſive *Furor*; *Simonia*; & ſimilia, quæ frequenter uſu veniunt: de iis nempe eadem currit ratio, & de his vide *Sgroi* loco citato.

6. Advertendum porro eſt, quod non requiruntur Probationes, ita validæ ad torquendum, velut ad condemnandum; proinde ad effectum torquendi, *Teſtes ſingulares* conjunguntur. Unde valet illa regula: *Singula, quæ non proſunt, ſimul collecta juvant*, in ordine ſcilicet ad Torturam. Nec obſtare debet, quod communiter dicitur, puta, quod omne indicium probari debeat per duos Teſtes; quia hoc verum eſt in ordine ad condemnationem, non autem ad Torturam, ut explicat *Bajardus ad Clar. quæſt.* 22. *nu.* 3. Hæc tamen debent intelligi cum hoc, quod tria concurrant; nempe, quod Teſtes ſint omni exceptione majores; quod deponant veriſimilia; & quod ſint plura indicia quam duo. Imo exiſtimat *Caballus caſ.* 193. *num.* 4. quod etiam ſi ſint duo, vel tria indicia, quantumvis remota, & per *Teſtes ſingulares* probata, dummodo ſint veriſimilia, hæc ſufficiant ad Torturam: & dicit, quod ſi ita non fieret, multi facinoroſi impunes evaderent; eo quia difficile eſt omnia indicia per duos Teſtes probare, quod veriſſimum eſt, & in praxi ſervandum.

Judex autem, quantum poteſt, debet concordare dicta Teſtium ad hoc, quod non cenſeantur ſingulares; ſuſtentanda enim ſunt, & ad concordiam reducenda, ut dicunt *Bald. in l. de quibus. col. final. ff. de leg. & in cap. Cum dilecti col. alt. de Conſuet. Bart. in l.* 1. *ff. Si cert. petat. Guid. Pap. ſingul.* 958. *num.* 2. *Alexand. conſ.* 185. *num.* 2. *&* 6. *vol.* 7. *Surd. Gratian. Farinac.* & alii *apud Sgroi par.* 4. *cap.* 5. *n.* 49. Non tamen ſupplendum, quod non dicunt, aut verba impropriando, aut ſubauditos intellectus inducendo: hoc enim licet fieri poſſit in civilibus, non tamen licet in criminalibus ad *Reum* gravandum: Sed interpretando eorum dicta, ipſa explicando, & dando illis ſenſum, in quo poſſint convenire, eo modo,

Digitized by Google

ſio, quo *D. Auguſtinus* dicta quatuor *Evangeliſtarum*, qui in multis videntur ſingulares diverſificative, ad concordiam revocavit, in *lib. de Conſenſu Evangeliſtarum*. Concludimus ergo, quod *Teſtes ſingulares*, licet ſinguli ex ſe non probent plene indicis, neque ſubſtantiam delicti; tamen conjunguntur, ita ut tres probantes tria indicia, etiam levia, ſufficiant ad Torturam, & etiam ſufficiant duo, ſi indicia ſint valde veriſimilia: Ad ſubſtantiam autem facti iterabilis tres, ut præfertur, ſingulares, non patientes exceptionem ſufficiunt ad pœnam extraordinariam, & quatuor ad pœnam ordinariam. Et licet *Textus* dicere videatur, quod faciant *ſolam ſemiplenam Probationem, & inchoatam*; hoc debet accipi in quantum conſiderantur ut ſinguli, non vero in quantum conjunguntur.

7. *Duo Teſtes contestes omni exceptione majores plenam, & dilucidam Probationem efficiunt.* De hoc alias *Tit. Teſtes*. §. 8. dictum eſt. Sed circa exceptiones, quæ poſſunt dari vel perſonis, vel dictis, vel modo dicendi Teſtium eſt advertendum: Quod quamvis omnis modica exceptio tollat quominus Teſtis dici poſſit omni exceptione major, imo ad hoc ſufficiat etiam leviſſima præſumptio, ut ſcribunt *Bart. & Alexand. in l. 1. §. Item. Cornel. ff. de Quæſt. Rolan. a Vall. conſ. 2. num. 38. vol. 3. Macerat. variar. reſol. 44. lib. 5. Barboſ. in cap. Si mulier. num. 5. Extra. de Probat.* Tamen in ordine ad torquendum reparatur læſio per adminicula, & integer evadit: ita ut opinio eorum, qui dicunt, quod dictum unius Teſtis, ſine adminiculis, non faciat indicium ad Torturam, debet accipi de Teſte non totaliter integro; ſed addito adminiculo, iſte ſanatur, & optime facit ad torquendum, ut ſcribunt *Boſſ. de Indic. Bajard. quæſt. 21. num. 15. Menoch. de Præſumpt. lib. 1. quæſt. 89. num. 11. Sayr. Clav. Reg. lib. 12. cap. 21. num. 24. Laymann. lib. 3. tract. 6. cap. 2. Leſſ. lib. 2. cap. 30. num. 21.* quos dat *Sgroi par. 4. cap. 2. num. 11.* Et in hoc ſumma prudentia opus eſt *Judici*, ut bene libret robur exceptionis contra Teſtem factæ, & valorem adminiculi, per quod debet ſuccurri læſioni Teſtis. Si enim exceptio eſſet valida, & graviter vulneraret perſonam, aut dicta Teſtis, adminiculum vero, aut aliud indicium valde debile; hoc non poſſet dare integram vim Teſti, enervatam a contraria exceptione: Oportet proinde, quod proportionetur valor indicii valori contrariæ exceptionis. De hoc autem dare firmam regulam, quæ in omni caſu quadret, impoſſibile eſt: Unde Judicis prudentiæ hoc determinandum relinquitur.

Quæ omnia quadrant etiam ex eodem principio Teſtibus conteſtibus in ordine ad condemnationem. Si enim contra eos proponatur exceptio, per quam debilitetur eorum integritas neceſſaria ad condemnandum ad pœnam ordinariam, adminiculis, & indiciis reparatur; ita ut Probatio pro Fiſco facta per tales Teſtes, & indicia æquivaleant plenæ Probationi, ac ſi facta a Teſtibus omni exceptione majoribus fuiſſet, & ſic *in pœnam ordinariam condemnet*.

8. *Probatio evidentiſſima eſt, quæ ex privilegiis, &c.* *Textus* de ſe clarus eſt: Multa quidem dicenda eſſent circa *Probationes*, quæ fiunt ex inſtrumentis, Scripturis, Inſcriptionibus lapidariis, & ſimilibus, de quibus tractant paſſim *Doctores ad Tit. de Fid. inſtrum. in Decretal. lib. 2. tit. 22. In Digeſt. lib. 22. tit. 4. & in Cod. lib. 4. tit. 21.*: Sed quia hæc plerumque faciunt in cauſa civili, ea pertranſimus. In criminalibus, quæ Probatio fiat *inſtrumentis*, & *litteris*, (ut puta *inſtrumentis* Uſurariis, aut Simoniacis, nempe continentibus contractus hac, vel illa pravitate initos: vel *litteris* amatoriis, vel per quas mandatum de patrando ſcelere datur, vel commiſſio, vel libellis famoſis, &c.) jam ſupra *Tit. Indicia*. n. 41. *& ſeqq.* dictum eſt, ad quæ Lectorem mittimus.

Sed quid intelligit *Textus*, dum ait, *cæteriſque ejus generis oritur*? Dico, quod non tantum veniunt ſcripturæ, ſed ea omnia, quæ permanent, donec a *Judice* per ſenſum proprium in judicio percipi poſſint: ut puta Cadaver ſi videatur membratim truncatum, arbor reciſa, dirutus paries, combuſta domus, cornua ſculpta in valvis ad ignominiam, & ſimilia; & talis evidentiſſima Probatio facit, ut plurimum, ad corpus delicti comprobandum. Ad probandum enim Delinquentem, ita ut nulla ſuppetat illi defenſio, rariſſime contingere poſſet, niſi in notoria facti patente ipſi *Judici*, in quo maleficii ſignum indelebile remaneret.

9. *Probatio evidens eſt ex Teſtium dictis, reique evidentia.* Hæc intervenit, quando delictum relinquit veſtigium poſt ſe, & *Judex* informatus per dicta Teſtium de facto, quod accidit, per proprium ſenſum percipit effectum relictum a tali facto; qui effectus ex ſe oſtendit, non potuiſſe niſi a tali facto provenire. Exemplum eſt. Si inquiratur contra *Cajum*, quod vitem in horto truncaverit; & duo Teſtes dicant vidiſſe *Cajum* truncantem, & accedat *Judex*, videatque vitem truncatam, ex dicto Teſtium, & oculari inſpectione emergit evidens Probatio; ſiquidem vitis, ſic conciſa, eſt talis effectus, quod non poteſt eſſe niſi ex facto hominis.

10. *Probatio minus evidens eſt ex probabilibus conjecturis, quæ & præſumptiones vocantur.* Quæ, & quotuplex ſit præſumptio ſupra *Tit. Indicia. quæſt. 1. per tot.* dictum eſt, & per hoc non diutius immoramur.

11. *Duo indicia gravia æquiparantur præſumptioni juris.* Pro dilucidatione iſtius *Textus* ſciendum eſt; quod aliquando jus diſponit ſtatuendo ſuper re tanquam certa, quæ tamen talis non eſt, imo eſt falſa, & ut talem eam agnoſcit: ut in lege *Unic. C. de Rei Uxor. act.* Imperator, ſublata actione, quæ vocabatur *Rei uxoriæ*, voluit omnes dotes exigi per *actionem ex ſtipulatu*, ac ſi ſemper in dote conſtituenda, & tradenda ſcripta fuiſſet ſtipulatio, quæ tamen ſcripta non fuit; & iſta vocatur *Fictio Juris*. Sicut quando ob delictum *Univerſitatis* fertur interdictum locale; fingitur enim, quod *Univerſitas* ſit quaſi perſona particularis, in cujus delicti pœnam fertur Interdictum. Quandoque lex præſumit ſuper re incerta, & deducta ex aliquibus conjecturis: Hoc vero contingit dupliciter; primo quando lex præſumit intantum, quod ſuper illa præſumptione, tanquam firma, & certa aliquid ſtatuit, ut ſtatuitur in *Decretali cap. Is, qui. Extra. de Sponſ. & Matr.*, quod ſi quis carnaliter cognoverit ſponſam de futuro, præſumatur, quod tunc voluerit ſecum contrahere matrimonium per verba de præſenti; & proinde, ſi poſtea contrahat cum alia, hoc ſecundum matrimonium ſit nullum, quia primum præſumitur validum; & hæc vocatur *præſumptio juris, & de jure*, quod vocabulum, ut notat *Abbas in cap. Quanto. num. 5. de Præſumpt.* eſt Magiſtrale, hoc eſt, a *Doctoribus* excogitatum, non vero a jure impoſitum. Secundo; quando lex aliquid incertum præſumit quidem, ut certum, non tamen ſuper eo totaliter ſe fundat, ut aliquid ex ſuppoſitione illius determinet; & hæc dicitur *Præſumptio Juris*.

12. Sciendum autem, quod ut habetur textualiter in ſupra citata *Decretali d. cap. Is qui. de Sponſ. & Matr.* contra *præſumptiones juris, & de jure* nulla admittitur Probatio contraria, quando ſcilicet in lege ponitur, quod talis non admittatur: ex *cap. Vidua.*

de Reg. & tranſ. ad Relig. cap. Inſuper. Qui Matr. accuſ. poſſ. l. final. C. Ad S. C. Macedon. I. B. Nicola. de Reg. Jur. tom. 2. fol. 183. verſ. ubi jus ſuper certa. Et quamvis *Abbas in cap. Quanta. num. 2. de Præſumpt. ubi Felin.* dicat, quod quandocunque jus ſtatuit aliquod, præſuppoſita aliqua præſumptione, ſemper intelligatur in jure inſerta illa clauſula, puta, quod Probatio contraria minime admittatur, licet ibidem non ſit expreſſa; tamen contrarium eſt verius, ut notat *Felinus* in quinque fallentiis, quas adducit ad eandem *Decretalem*. Et dicit *Sebaſtianus Sapia Add. ad Abb. in d. cap. Quanta num. 2. litt. B. de Præſumpt.* quod ſi *præſumptio juris, & de jure* militarat contra perſonam legaliſſimam, & fide dignam, poſſet admitti Probatio in contrarium, quod, ut quid ſingulare adnotat ex *Antonio de Butria in cap. Vidua de Regal. & Marſil. in l. 1. §. Si quis ultra. col. 4. verſ. Ex quibus facit. ff. de Quæſt.*

13. Et revera contra rationem, & dictamen naturale eſt, quod res, quæ incerta de ſe eſt, habeatur pro ita certa, quod contra eam non poſſit contrarium probari, ac ſi certa eſſet. Admittenda ergo eſt contra *præſumptionem juris, & de jure* maxime in criminalibus, Probatio. Sed qualis? Certe non alia, niſi quæ eſt evidentiſſima. Exemplum ſit: Concubitus juvenis cum puella, nudi cum nuda, per integram noctem, in eodem lecto, clauſa camera, facit præſumptionem copulæ ſecutæ, quæ eſt juris, & de jure; tamen contra eam optime poteſt fieri Probatio contraria, nempe, ſi vir ſe oſtenderet eviratum per abſciſſionem totalem genitalium inſtrumentorum; aut puella per aſpectum ſui corporis per ſeptem Matronas, ut ſancitur in *Capitulo Propoſuiſti. de Probat.* probaret ſe virginem. Pariter contra *præſumptionem juris* admittitur univerſaliter Probatio; ſed quia talis præſumptio non reputatur ita valida, ſicut prima, in perſuadendo *Judici*; ideo non requirit, quod Probatio contraria ſit evidentiſſima, ſed tamen, quod ſit proxima evidentiæ, & habeat talia argumenta, ut præponderent motivis contrariis, quæ habet *Judex*.

14. His ergo adnotatis intelligitur *Textus* dicens, quod *duo indicia gravia*, ex illis nempe, quæ *Textus* ipſe *Tit. Indicia. §. 2.* enumeravit in claſſe indiciorum gravium, *æquiparantur præſumptioni juris*, hoc eſt tantum probant, quantum probat *præſumptio juris*: & ſicut ad deſtruendam hanc requiritur contraria Probatio valida, & concludens, & proxima evidentiæ, ut dictum eſt; ita etiam ad elidendam Probationem, quæ fit per duo indicia gravia de delicto, requiritur par probatio ad ipſum excludendum.

I. Quæritur: Quantum Probent præſumptiones hominis?

S U M M A R I U M.

15. *Præſumptiones hominis quantum probent?*
Regula firma circa præſumptiones hominis non poteſt dari.
Præſumptiones juris non habent æqualem valorem.

15. RESpondeo: quod ubi jus ſpecialiter non præſumit aliquod, *Judex* autem ex aliquibus conjecturis, quæ poſſunt deſumi vel ex permanentibus facti, vel ex dictis Teſtium, præſumit, quod delictum commiſſum ſit; illa vocatur *præſumptio hominis*, ut alias diximus. Quia vero infinita ſunt prope accidentia hic, & nunc, a quibus alio, & alio modo poteſt perſuaderi *Judex*; non poteſt dari certa regula, per quam ſtatuatur, quod talis *præſumptio* tantum, aut tantum probet, ut dicit *Abbas in cap. Quanto. num. 3. verſ. Ex quibus de Præſumpt.* licet impropriiſſime dicatur, quod *præſumptio* probet. Sunt enim indicia, adminicula, & dicta Teſtium, quæ probant; *præſumptio* vero eſt motus animi *Judicis* inclinati ad hoc credendum a talibus Probationibus. Et ideo arbitrarium *Judici* eſt tantam, aut tantam fidem Probationibus adhibere, licet hoc arbitrium ratione debeat regulari, ut ſæpius dictum eſt.

Adverto tamen, quod apud Nos *præſumptiones* multæ, quæ reſpectu aliorum ſunt hominis, reſpectu noſtri *Judicis* ſunt juris. Ratio eſt, quia ex quo *Textus* eſt nobis lex municipalis, omnia indicia, quæ in *Textu* exprimuntur, ut gravia, graviſſima, aut levia, talia debent eſſe, ut nobis a jure præſcripta; & ita omnes talea dici pro nobis debent *præſumptiones juris*, quia in noſtro jure ſunt expreſſæ. Nec tamen ſequitur, quod omnes æqualem gradum firmitatis habeant, aut æqualem Probationem contrariam requirant; quandoquidem etiam in jure communi non omnes *præſumptiones juris* æquales ſunt in valore. Sed nonnullæ faciunt tantum ad hoc, ut *Judex* poſſit ſpecialiter inquirere, aut Canonice monere, ut deducitur ex *Canone, cap. 8. de Cohab. Cler. & Mul.* in quo ſancitur, quod ſi pluries viſus fuerit Clericus jocari, vel confabulari cum muliere, ter moneatur, hoc eſt *Canonice*, & niſi poſt hoc reſipiſcat, excommunicetur. Aliæ faciunt ad infligendam pœnam extraordinariam, tum quia pluribus innituntur conjecturis, tum quia de graviori ſunt crimine, ut deducitur ex alio *Capitulo: Inter ſolicitudines. de Purg. Canon.* in quo quidam *Decanus* ob ſuſpicionem Hæreſis, quam contraxerat ex familiari converſatione cum Hæreticis, ſuſpenſus fuit ab Officio, & beneficio, donec *purgationem canonicam* per quartamdecimam manum præſtaret. Aliæ tandem faciunt ad pœnam ordinariam, & illæ ſunt vehementiſſimæ, & quæ non admittunt contrariam Probationem, niſi evidentiſſima ſit, ut dictum eſt.

TITULUS DECIMUS OCTAVUS.

Carcer.

T E X T U S.

§. I. Dari non poteſt niſi ad cuſtodiam, vel ad pœnam. Carcerans non ſuſpectum de fuga, non ad Arctationem, & ante Sententiam, in Excommunicationem majorem eo ipſo incidit, & omnibus actibus legitimis privandus eſt. Carcer, qui ad Arctationem datur, ſine conſenſu Diffinitorii dari non poteſt; qui etiam Domus diſciplinæ appellatur. Non inhibetur autem Guardia-

dianis ; vel aliis Superioribus poſſe præcipere alicui ex ſuis Fratribus , ne ex cella exeat , dummodo rationabilis cauſa ſubſiſtat : non enim cella eſt Carcer , nec inibi ſine caputio , & chorda , ut fieri debet in formali Carcere , permanere poſſunt Fratres ; nec ſibi flagella diſciplinæ infligere ; & in pane , & aqua jejunare , ſingulis ſaltem ſextis feriis , cujuſmodi tenentur formaliter Carcerati facere , niſi id , ad Regularis diſciplinæ exercitium , aliquando præcipiatur .

SUMMARIUM.

1. *Carcer non datur niſi ad cuſtodiam , vel pœnam .*
Suſpectus de fuga , quando quis reddatur ?
Arctatio qualificata Carcerem importat .
2. *Carcerans ante diffinitivam , & non ad cuſtodiam , incidit in excommunicationem .*
Argumentum a contrario *eſt fortiſſimum in Jure .*
Per argumentum a contrario *ita operatur oppoſitum in oppoſito , ſicut propoſitum in propoſito .*
3. *Carcer , qui datur ad Arctationem , non poteſt dari ſine Diffinitorio .*
Sanctorus ſibi contrarius .
4. *Domus diſciplinæ , quid importet ?*
5. *Provincialis poteſt abſque Diffinitorio mittere ſubditum in Domum diſciplinæ .*
Relativum , qui , quæ , quod *reſtringit , & limitat .*
Exponitur Textus .
6. *Pater patria poteſtate filium punit .*
Filium Clericum ad correctionem poteſt percutere .
Poteſt filium in aliqua camera domus incarcerare .
7. *Carceres privati ſunt prohibiti .*
Non autem reſpectu filiorum .
8. *In Superiore cadit poteſtas patria , & judiciaria .*
9. *Guardiani ſequeſtrare poſſunt Subditum in cella .*
Privilegium Nobilitatis conceſſum Marito extenditur ad Uxorem .
Acceſſorium ſequitur naturam principalis .
10. *Superior Localis quivis ſequeſtrare poteſt Subditum in cella .*
De formalitate Carceris eſt recluſio ſub ſera .
Claudere Subditum ſub ſera nequit Superior localis .
11. *Obſeratio eſt de formalitate carceris .*

COMMENTARIUS.

1\. TItuli hujus materiam ſufficienter tractavimus alibi Tit. *Pœnarum* . §. 4. & *a num.* 80. *uſque ad* 104. Unde non eſt cur eam hic repetamus : delibabimus proinde ſolam *Textus* explicationem . Dicit ergo , quod *Carcer dari non poteſt , niſi ad cuſtodiam , vel ad pœnam . Ad cuſtodiam* quidem tum a *Judice Ordinario* , & *Delegato* , tum a *Superiore locali* , aut ab eo , qui in localis Superioris abſentia eſt *primus in Conventu* , in caſibus , in quibus vel *Statuta Ordinis* , vel prudentia dictat dandum eſſe ; puta in cuſtodia *Apoſtatæ* ſcandaloſi vagantis , aut in *Reo* atrociſſimi delicti ſuſpecto rationabiliter de fuga , ut alias dictum eſt . *Ad pœnam* autem , a *Judice* eum decernente per interlocutionem , ut in *Arctatione qualificata* , ut infra dicam ; aut per diffinitivam , ut in illis delictis , pro quibus pœna carceris indicitur .

2\. *Carcerans non ſuſpectum de fuga* , &c. Suſpectus de fuga redditur aliquis vel ob qualitatem perſonæ , vel ob atrocitatem criminis commiſſi , ut optime dicit *Sanctorus de Pœn. cap. 4. verſ. Circa XX. fol.* 159. Unde ſi *Reus* prætenſus , & Inquiſitus eſt juvenis , ſanus , levis , & indevotus facile præſumi poteſt , quod ad pœnam evadendam effugiat . Hoc vero intelligi debet non univerſaliter de omni delicto , ſed de eo , quod longam , & valde moleſtam pœnam exigeret , ut *Carceratio* ad ſex Menſes , *Triremes* , &c. Non enim rationabiliter præſumi poteſt , quod ad evadendam pœnam non valde gravem , ſit *Reus* fugam arrepturus , & majori vinculo juſtitiæ vindicativæ ſemetipſum ligaturus . Unde potior ratio ſuſpicionis fugæ deſumi debet ab enormitate criminis . *Non ad Arctationem* , &c. intelligendum eſt hic *Arctatio qualificata* , illa nempe , quæ ex decreto Judicis importat non ſolum triplex Jejunium , & Flagellationem in qualibet hebdomada , ſed etiam recluſionem in Carcere ; *Arctatio* enim ſimpliciter , & in ſe , carcerem non importat ; ut ſupra Tit. *Tortura* . *num.* 13. ex *Statutis* demonſtravimus . *Et ante ſententiam* , (puta diffinitivam) *in Excommunicationem majorem incidit eo ipſo ; & omnibus actibus legitimis privandus eſt* .

Notandum hic , quod Excommunicatio eſt latæ ſententiæ , quia apponitur clauſula *eo ipſo* , quæ importat ſententiam latam , ut notum eſt ; ſed privatio actuum legitimorum eſt ferenda . Proinde ſententia *Judicis ad quem* , qui pronunciare deberet ſuper indebita carceratione , deberet eſſe *declaratoria* de Excommunicatione , & *condemnatoria* in ordine ad privationem actuum legitimorum . *Videtur* autem ex hoc *Textu* , quod poſſit deduci , quod qui carceraret ad *Arctationem* tantum , Excommunicationem non incurreret per locum a contrario , quod eſt in jure fortiſſimum , & per quod tantum operatur oppoſitum in oppoſito , ut propoſitum in propoſito ex *l. Sicut . C. de Repud. hæred. cap. Quanquam .* ubi *DD. de Cenſ. in* 6. & *Caſtillion. Conſ.* 19. *num.* 2. Sed non ita eſt , quia debet accipi univerſaliter , & de *Arctatione* etiam non legitime irrogata . Proinde , qui carceraret minime ſervato eſſentiali ordine juris , etiam ad *Arctationem* tantum , maneret Excommunicatione ligatus , ut alias probavimus Tit. *Tortura num.* 139.

3\. *Carcer , qui ad Arctationem datur , ſine conſenſu Diffinitorii dari non poteſt , qui etiam Domus diſciplinæ appellatur* . Hic advertendum , quod dupliciter poteſt intelligi , quod abſque *Diffinitorio* carcer dari non poſſit ad *Arctationem* ; puta , ita ut actus aliter factus ſit invalidus ; vel ſit illicitus . Dico ergo , quod , ut alias Tit. *Pœnarum . num.* 89. abunde probavimus , ſi abſque prædicto conſenſu *Judex* carceraret , licet male faceret , & pœnam incurreret , tamen carceratio eſſet valida ; ſuppoſito tamen , quod ex alio capite ipſa eſſet , eſſentiali juris ordine ſervato , inflicta . Unde ly *non poteſt* expreſſum in hoc *Textu* non importat nullitatem facti in contrarium ; eo quia non habet clauſulam irritantem . Bene facit actum illicitum , & punibilem , & ob hoc *Judex* arctans abſque *Diffinitorio* aliquem , eſſet puniendus . Et ſatis mirari non poſſum , quomodo *Sanctorus de Pœn. cap. 5. quæſt. 4. Difficult. 1. verſ. reſpondeo affirmative. fol.* 226. ita ſcripſerit : *Provincialis poteſt , & debet ſine aſſiſtentia , vel conſenſu Diffinitorii Reum conſtituere , Carcerare , Torquere uſque ad ſententiam diffinitivam excluſive* . Quo fundamento dicat hoc , mihi ignotum eſt , & incapibile , ſibi aperte refragante *Textu* hic , & alibi , Tit. *Tortura* . §. 3. & huic dicto contrariantibus iis , quæ ipſe alibi *de Pœn. cap. 5. quæſt. 4. Difficul. 1. verſ. Reſpondeo quinto fol.* 224. docuerat . Quid hic dicendum ? Fuit doctiſſimus *Sanctorus* ; ſed homo fuit , & ideo

errori obnoxius, ſicut & Nos. Lapſum ejus nos adnotamus; dicta noſtra cenſebunt poſteri.

4. *Qui etiam Domus diſciplinæ appellatur*. Quid proprie veniat nomine *Domus diſciplinæ*, in *Statutis* expreſſum non invenio. Habetur tamen in *Statutis Salmantinis*, *cap.7. verſ. Si quiſpiam. Orb. Seraph. 3. ſal. 320. c.2.* Quod, *ſi quiſpiam fecerit aliquid, propter quod pœnam carceris mereatur ſuſtinere, declaramus, quod Guardiani, vel eorum Vicarii, de conſilio Diſcretorum, poſſint eum detinere in Domo diſciplinæ, ne fugam arripiat, ſive ſit de eorum Subditis, ſive non, donec per Miniſtrum, quid ſit agendum de tali, diffinitum fuerit*. Ex hoc autem *Statuto* aperte habetur, quod *Domus diſciplinæ* materialiter ſit Carcer, ex eo quod adhibenda eſt ad impediendam fugam. Formaliter autem *domus Diſciplinæ* Carcer non eſt. Carcer enim, ſi ad pœnam detur, importat privationem habitus, jejunia, flagellationes, & privationem actuum legitimorum; ſi ad cuſtodiam, nihil horum infert; ſed ad cuſtodiam etiam vincula admittere poteſt, ſi ſecurus non eſt, quod tamen de *Domo diſciplinæ* dici non poteſt. Siracides invitans ad ſe homines dicebat. *Eccliſ. cap. 51. verſ. 31. Appropiate ad me indocti, & congregate vos in domum diſciplinæ.* Quem locum *Cornelius a lapide* exponens, ait; *Sapientiam ethicam intelligit, unde vocat eam diſciplinam, quæ ſcilicet vitia caſtigat, moreſque omnes ad virtutem efformat, & componit*. *Domus* ergo *diſciplinæ* dici poteſt tranſumptive *Carcer localis*; ipſo ſiquidem in pœnam paternaliter inflicto, religioſi vitia levia caſtigantur, moreſque in melius commutantur, ita ut locus ille ſit tanquam Schola moralis virtutis, per quam paſſionum vitioſi effectus eradicantur, & animi moderatio comparatur. Quandocunque ergo *Prælatus*, ut *Pater*, ad puniendum ſevere, intra limites ſoci paterni, *Religioſum* recludit in Carcere ad mortificationem, eum poſitum in *domo diſciplinæ* dicere poſſumus. Et in tali loco poſſe *Prælatum*, (*Provincialem* nempe) Subditum paterne punire nullo prævio proceſſu, nulli dubium eſt; quia talis pœna nullam irrogat infamiam, & eſt ad mortificationis exercitium, ad quod jure *Prælaturæ* adſtringere poteſt Subditum; & ad hoc genus pœnitentiæ, tot proceſſibus, ut plurimum infructuoſis, omiſſis, exhortor Superiores; quia ſic brevius, & ſecurius, & cum majori fructu ad Subditorum emendationem devenient.

5. Sed dubium eſt, an *Provincialis* ſolus abſque *Diffinitorii* conſilio poſſet ſupradictam pœnam imponere? Et prima facie videtur, quod non; eo quia in hoc *Textu* dicitur, quod *Carcer, qui ad Arctationem datur, qui etiam Domus diſciplinæ appellatur, ſine conſenſu Diffinitorii dari non poteſt*. Sed contrarium puto verius, & ita eſt tenendum. Non enim ſenſus *Textus* eſt, quod *Carcer*, qui dicitur *Domus diſciplinæ*, dari non poſſit ſine conſenſu *Diffinitorii* univerſaliter, & in omnibus caſibus; ſed limitat ad hunc, puta, *qui ad Arctationem datur*, hoc eſt, *quando ad Arctationem datur*; talis enim locus, & modus recluſionis non datur ad ſolam *Arctationem*; ſed etiam ad cuſtodiam, & etiam ad pœnam; unde iy *qui* non ſignificare poteſt, quod Carcer talis Arctationi ſolum inſerviat; & ita erit dictu, *qui ad Arctationem datur*, hoc eſt, *quando ad Arctationem datur*. Dum ergo limitat *Textus* facultatem (quam aliunde, puta a jure communi, habet *Prælatus*) tantum in caſu dandi talem carcerem ad *Arctationem*; non eſt unde ad alios caſus non expreſſos talem limitationem extendamus. Talis enim reſtrictio, cum ſit correctoria juris communis, non comprehendit non expreſſa; attento maxime, quod in aliis caſibus non militat eadem ratio, ſicut in *Arctatione*. Quia *Arctatio* ſpecies Torturæ eſt, & a *Superiore, ut Judice*, & per decretum interlocutorium fertur, & infamiam, quamvis levem, *Reo* affert; Tortura autem nullo modo apud Nos dari poteſt, inconſulto *Diffinitorio*, ut alias *Tit. Tortura. §. 3.* diximus. Congruum eſt ergo, quod quando *Domus diſciplinæ* danda eſt, ut pars *Arctationis*, minime detur ſine *Diffinitorio*. Sed cuſtodia *Rei* ne fugiat, committitur *Judici* abſque *Diffinitorio*, ſi ipſe ſuſpectum de fuga, *Reum* judicat. Pariter paterna correctio moderata eſt de jure *Prælati*, & eſt pœna non irrogativa infamiæ, quæ per decretum non infligitur, nec requirit conſenſum *Diffinitorii*. Cum igitur ſit diverſa ratio punitionis in foro paterno, & *Arctationis* in foro judiciali; prohibitio, ne *domus diſciplinæ* detur in *Arctatione* abſque *Diffinitorio*, non poteſt comprehendere, quod non detur ſine eodem in paterna punitione.

6. Liberum ergo erit *Superiori* paternaliter procedenti Subditum in *Domo diſciplinæ* recludere, hoc enim ſibi datur a patria poteſtate. Habemus enim in lege: *ſi filius. l. Congruentius. C. de Patr. pot.* quod filium, qui *Pietatem Patri debitam non agnoſcit; caſtigare, jure Patriæ poteſtatis, non prohibetur Pater*. Itemque hunc poſſe domeſticas controverſias leves filiorum eodem jure coercere. Et in *Jure Canonico cap. Cum voluntate. §. final. Extra. de ſent. Excom.* facultas datur Patri percutiendi, leviter tamen, filium Clericum, gratia correctionis. Quod ergo Pater in filios, hoc poteſt *Prælatus* in Subditos. Sicut ergo Pater ad inſolentiam compeſcendam poteſt ipſum in camera domus ſub ſera, & vectibus includere, & etiam vinculis alligare (ut legimus factum cum *SERAPHICO PATRIARCHA* noſtro ab ejus Patre *Petro Bernardono*, qui eum propriæ ſubſtantiæ diſſipatorem exiſtimabat,) ita & hoc poterit *Prælatus*.

7. Dicetur forte, aſſumptum eſſe falſum; eo quia per *legem Imperatoriam l. p. C. de Priv. carc. abol.* ſancitur, ſub pœna criminis læſæ Majeſtatis, habere in domo privatos carceres. Sed dico hoc eſſe reſpectu aliorum, ad quos jus patrium non ſe extendit; vetatur enim ibi uſus carcerum privatorum, quo Potentes incarcerabant in ergaſtulis proprios Servos reos delictorum, quorum cognitio erat de jure publici *Magiſtratus*; vel etiam privatos debitores, ut conjicitur *ex l. Succurritur ff. Ex qui. cau. majo. l. Privatos. C. de Epi. aud.* Procedit etiam quando delictum filii eſſet atrox: tunc enim minime licere Patri jure patrio filium, ut decet, punire, ſed teneri tradere filium caſtigandum *Præſidi Provinciæ*, demonſtrant duæ leges *Codicis*, quas citavimus paulo ſupra. Non quadrat autem oppoſitio reſpectu filiorum, qui ex patria poteſtate ad correctionem domeſtico carceri manciparentur. Amplius. Pater, qui etiam eſſet publicus *Judex*, utique poſſet jure patrio filium in carcere ſui Palatii ex levi delicto ad emendationem recludere; & hoc paſſim fit a *Feudatariis* in locis, ubi in *Caſtello Feudali* habentur Carceres publici; in iſtis enim vidi non ſemel filios dyſcolos a *Patre Feudatario* incluſos ad correctionem.

8. In tali caſu Superior eſt, Cadit enim in ipſo duplex poteſtas, nempe patria, & judiciaria, & in proprio Conventu habet publicos Carceres, in quibus Subditos criminoſos judiciaria diſtrictione compeſcit; & his etiam, in levibus delictis, poteſt contra illos, paterna ſeveritate animadvertere, ut dictum eſt.

9. *Non inhibetur autem Guardiano, vel aliis Superioribus poſſe præcipere, &c.* Videtur ex hoc *Textu*

poſſe

Digitized by Google

poſſe deduci argumentum contra ſuperiorem reſolutionem. Si enim hic non inhibetur *Guardianis*, ac aliis *Superioribus* jubere Subdito ne exeat e cella; ergo inhibetur ipſum obſerare in propria cella, & a fortiori in *Domo diſciplinæ*; & ſic neque *Superior Provincialis* poterit abſque *Diffinitorio* in *Domo diſciplinæ* claudere. Sed non valet talis inſtantia: Siquidem nomine *aliorum Superiorum* non veniunt hic *Provinciales*, ſed illi tantum, qui habent poteſtatem æqualem *Guardianis*, ut ſunt omnes *Superiores locales*, ſive dicantur *Vicarii in capite*, ſive vocentur *Præſidentes*: Iſtis enim tanta facultas in Subditis coercendis ineſt, quanta *Guardianis*, ut alias *Tit. Delictorum. num.* 41. diximus. Ratio eſt, quia conceſſio, ſeu privilegium nunquam conceditur principaliter uni, & exinde ampliatur ad alios digniores *principali privilegiato*, ſed vel ad æquales, vel ad connexos *principali*, illique inferiores; ut privilegium *fori*, & *Canonis* conceſſum principaliter *Clericis*, conceditur etiam *Religioſo Laico Converſo*, qui licet Divino Cultui ſit mancipatus, ut *Clericus*, tamen ratione Characteris eſt longe iſto inferior. Et, ut habemus ex jure *l. Mulieres. C. de Dignit. lib.* 12. *l. Fœminæ. ff. de Senator. l. Filii. §. Senatores. ff. Ad manicip.* privilegium nobilitatis Marito conceſſum extenditur ad Uxorem, etiam Viduam, quæ merito inferior eſt; nec unquam invenietur conceſſio facta alicui, quæ ad ejus *Superiores* ampliëtur; incongruum enim eſt, quod is, qui in Dignitate eſt principalis, de perfectione acceſſorii ſui, ſive minus digni participet; cum hoc naturam principalis ſequatur, ut habetur ex *cap. Acceſſorium. de Reg. jur. in* 6. *l. final. §. Lucius ff. de Condict. indeb. Bald. in l. Iis. §. Mancipia ff. ſolut. matr. cap. Si ſuper. de Off. Jud. delegat. lib.* 6. Dum ergo *Textus* dat *Guardianis* facultatem jubendi Subdito, ne e cella exeat, &c. & illam extendat ad *alios Superiores*, debet intelligi *ad alios*, qui ſunt *Guardianis* æquales, vel minus digni ob aliquam conſiderationem; licet in munere regendi ſint pares, non vero ad *Provinciales*, qui ſunt illis digniores; & ita non concludit oppoſitio.

10. Conceditur ergo omnibus Superioribus localibus *poſſe præcipere alicui ex ſuis Fratribus*, ad eum puniendum de aliquo defectu *ne e cella exeat dummodo rationabilis cauſa ſubſiſtat*. Notandum hic, quod de ratione formali carceris eſt obſeratio; ita ut Carceratus dicatur, qui ita recluſus eſt in aliquo loco feris, & vectibus munito, ut egredi nequeat, ut ait *Sanctar. de Pœn. cap.* 4. *in princip. fol.* 132. *&* 133. Sequitur ergo, quod non dicitur carceratus Subditus juſſus a *Guardiano* ne e cella exeat: Sequitur pariter, quod non poteſt *Guardianus* ita de foris oſtium Cellæ, in qua ſequeſtratus eſt Subditus, obſerare, quominus exire poſſit, ſi vellet; hoc enim non conceditur; & talis recluſio eſſet carceratio in *Domo diſciplinæ*, Guardianis minime permiſſa.

Dummodo rationabilis cauſa ſubſiſtat. Quænam poſſunt eſſe cauſæ rationabiles ad hoc? Dico quod poſſunt eſſe duplices, puta vel ad antevertendum malum futurum; vel ad caſtigandum pro delicto præterito. Primo modo, ſi duo Fratres rixati eſſent, & ni fuiſſent impediti, unus in alium inſurrexiſſet; poſſet rationabiliter *Guardianus* impedire, ne malum ſequeretur, jubendo formaliter, & etiam ſub Cenſuris, ut ſinguli ad propriam cellam ſe recipiant, & inde non exeant, donec fuerint animi compoſiti. Et ſi alter iſtorum in rabiem actus, & percitus furore, tanquam amens, nihili faceret præceptum, poſſet, abſque ſcrupulo, *Guardianus*, non ſolum in ſua Cella, ſed ſi hæc ſecura non eſſet, etiam in carcere Conventus ſub vectibus, & ſi neceſſitas exigeret, etiam in vinculis, claudere; & hoc non in pœnam inobedientiæ, (cum enim ſupponamus eum amentem ex furore iracundiæ, non poteſt cenſeri malitioſe contumax,) ſed ad remedium mali imminentis, & eo modo, quo vincularetur phreneticus. In pœnam autem delicti: Ut ſi eſſet Frater otioſus, girovagus per Conventum, & de cella in cellam tanquam muſca migrans (tales nanque *Fratres Muſcas* vocabat *SERAPHICUS PATRIARCHA* noſter), & pluries monitus non ſe emendaret; poſſet optime *Guardianus*, ad pœnam injungere, nec cella exiret, niſi ad Chorum, & Refectorium: talis enim ſequeſtratio optima medicina eſſet contra vagationem.

11. *Non enim cella eſt carcer*, quia ut dicebam de formalitate carceris eſt obſeratio; *nec inibi ſine caputio, & chorda, ut fieri debet in formali carcere, permanere poſſunt Fratres.* Advertit autem *Sanctorus loc. cit. ſub finit. fol.* 133. quod ſi *Provincialis* juberet alicui carceratione digno, ut haberet cellam pro carcere, & in ea maneret privatus forma habitus, ille non incurreret pœnas carceratorum; quia non eſſet in carcere formali, quia ibi deeſſet obſeratio ad carcerationem neceſſaria; cui & ego ſubſcribo.

I. Quæritur: An Fratres cooperantes, & conſulentes indebitam Carcerationem, excommunicationem incurrerent?

SUMMARIUM.

12. *Cooperans injuſtæ Carcerationi eſt excommunicatus.*
13. *Subditus in dubiis Juris, aut Facti tenetur Prælato obedire.*
Cooperans Carcerationi injuſtæ, ad mandatum Superioris, non incurrit Excommunicationem.
Opinio Peyrini, quod non ſit obediendum Prælato in dubio cum damno Tertii.
Prælato non obediendum in rebus evidenter contrariis Divinæ legi.
In dubiis præſumendum eſt pro Prælato, & obediendum.
14. *Judex non tenetur oſtendere Reo, quæ habet in actis contra ſe.*
15. *Injuſte cooperans carcerationi injuſtæ, in dubio non depoſito, mortaliter peccaret.*
Non tamen eſſet excommunicatus in foro externo.
Cooperans ſcienter injuſtæ Carcerationi, & prodens ſcientiam de injuſtitia, eſſet excommunicatus etiam pro foro externo.
16. *Conſulens injuſtam Carcerationem, dolo malo exterius manifeſtato, eſſet excommunicatus in foro externo.*

12. Reſpondeo: quod quoad ſcienter cooperantes ad injuſtam carcerationem, caſus eſt expreſſus in jure *cap. Mulieres. §.* 1. *junct. gloſſ. in verb. Auctoritate de Sent. Excom.* quod iſti ligantur Excommunicatione *Canonis* contra injicientes manus violentas in *Clericum*. Difficultas eſſe poteſt in caſu ignorantiæ, aut dubii. Exempli cauſa, *Provincialis* jubet Fratribus, ut facto impetu conjiciant in carcerem eum, qui juſſus migrare in carcerem ad cuſtodiam, aut pœnam, ire non vult; ſed alta voce dicit: *carceratio eſt injuſta, appellavi jam, & iterum appello, & ad Sedem Apoſtolicam provoco; & intimo Excommunicationem omnibus, & ſingulis, qui mihi vim facient.* Fratres ignorant ſtatum cauſæ,

nec

nec ſciunt, an Superior juſta præcípiat nec ne; ſciunt quidem Superiorem eſſe aliqualiter violentum, & animoſum contra Carcerandum; Sed etiam ſciunt hunc eſſe aliqualiter culpabilem. Tandem adacti iteratis præceptis *Saperioris*, ut carcerent, vim inferunt, & incarceraot, & poſtmodum *Judex ad quem* pronunciat fuiſſe illegitimam carcerationem; quærimus an Fratres ſint Excommunicati denunciandi?

13. Dico quod non: & ratio eſt, quia in dubio tum juris, tum facti, tum poteſtatis *Superioris* tenetur, ex vi voti, Subditus *Prælato* obedire. Debet enim Subditus ad mandatum *Prælati* deponere dubium, ut dicunt *Doctores Sanchez lib. 6. Drralog. cap. 3. anm 3. Vaſq. Aragon. Henriq. Leſſ. apud Dian. Par. 4.* Tract. 3. *Reſol. 9. rit. ab Aatoa. a Sp. Sanct. Direct. Regni. Tract. 3. Diſp. 6. num.* 126. Nec eſt ſequenda in hoc doctrina *Peyriai dr Subd. rap. 7. quæſt. 1. verſ. Obediendum igitur*, & aliorum ab eo citatorum, qui aſſerunt, obediendum eſſe in dubio de Prælati poteſtate, dummodo non vergat in detrimentum Tertii; & ex hoc poſſet inferri, quod ſive Teſtis, ſive *Reus*, ſi eſt in dubio, num *Judex* legitime interroget, non teneatur ipſi obedire; & pariter dicendum eſſet, quod ſubditi, qui juberentur a Superiore, ut manus auxiliatrices darent ad *Reum* carcerandum, ſi eſſent dubii, an eſſet legitime talis carcerandus, non tenerentur mandato Superioris obedire; quia carceratio eſſet in læſionem Tertii. Quia ſi hæc doctrina practicaretur, actum eſſet de obedientia, & laborioſiſſima eſſet vita *Superioris*, ſi ſemper teneretur ad aſſignandam rationem ſive in jure ſive in facto de eo, quod præcipit, ut dubia Subditorum amoveret. Tenetur quidem Subditus præcepta a Superiore non adimplere, ſi clare ſint contra jus naturale, Divinum, aut Eccleſiaſticum; ſed in dubiis ſemper debet præſumere bene de Superiore, quod non jubeat niſi licita, juſta, & honeſta, & propriam voluntatem illi ſubmittere dubio amoto, & ita obedire, ut ajunt *Bordoa. Reſolut. 58. num. 46. Tom. 2. Tambur. de Jar. Abb. Tom. 2. Diſp. 21. quæſt. 12. num. 5. apud Anton. a Sp. Sanc. Tract. 3. Diſp. 6. nu.* 118.

14. Quod ſi impugnata doctrina eſſet vera, oporteret, quod *Prælatas* totum ſtatum cauſæ aperiret coram Fratribus, ut demonſtraret ſe procedere legitime, & carcerationem eſſe juſtam; & ſimiliter quod Teſtes, ſive *Reus* videret, quid habeat *Judex* in proceſſu contra ſe, & ad hoc oſtendendum teneretur *Judex*; quod omnino falſum eſt, & hoc maxime apud *Regulares*, ut, infinitis prope citatis, dicit *Sgroi, Par. 5. cap. 5. anm. 9.* & Nos *Titulo ſequenti* demonſtrabimus.

15. Sequitur ergo, quod Fratres præceptum *Superioris* adimplentes, minime peccaverunt quantumvis fuerit de re dubia; & ex conſequenti non incurriſſent Excommunicationem, quia hæc ſemper ſupponit peccatum mortale, ut notum eſt. Quid autem, ſi aliquis dubium mentaliter non depoſuiſſet, & dubitans peccare incarcerando, nihilominus incarceraſſet? Dico, quod operando cum illo dubio peccaviſſet quidem, ſed non per hoc poſſet declarari Excommunicatus. Ratio eſt; quia peccatum ſuum eſt mere internum, puta actus intellectus fluctuantis, & voluntatis ſe peccati periculo exponentis; ſed quo ad actum externum, puta carcerationem, nulla eſt evidentia talis peccati; potuit enim fieri ſine tali peccato, puta quando dubium fuiſſet depoſitum. Unde ob talem actum internum non poteſt ferri ſententia declaratoria Excommunicationis; ſicut etiam ſi cooperantes carcerationi ſcienter injuſtæ, licet pro foro interno eſſent ligati, non tamen pro externo poſſent declarari Excommunicati, niſi ipſimet confeſſi eſſent, ſe optime ſciviſſe eam eſſe injuſtam, tamen ad venandam gratiam *Prælati*, ſe fuiſſe cooperatos; quia dolus internus non præſumitur, niſi probetur.

16. Et quod dictum eſt de cooperantibus, dici etiam poteſt de conſulentibus, vel dolo malo, vel ex ignorantia probabili. Si enim eſſet dolus pure internus, eſſent quidem Excommunicati in foro animæ; ſed non poſſent declarari tales, niſi, ex eorummet confeſſione, dolus eorum probaretur in foro fori, & tunc poſſent declarari. Omnem vero Cenſuram evaſiſſent, ſi ex ignorantia probabili tantum eam conſuluiſſent. Hoc autem dico de pure conſulentibus, non de *Conjudicibus*, ut ſunt *Diffinitores*; iſti enim licet Cenſuram nullam incurrant, ſi ex aliquo fundamento probabili carcerationem conſuluerint, tamen, ſi ex ignorantia juris in eam evidenter injuſtam conſenſerint; proculdubio Cenſura innodarentur: tenentur enim ſcire, & ignorantia eos non ſalvat, ut alias dictum fuit *Tit. Qualrs. num. 60. Tit. Pœnarum. anm. 95.*

II. Quæritur: An cenſeatur declaratus excommunicatus Judex male Carcerans per ſolam ſententiam Judicis ad quem, qui pronunciavit non legitimam fuiſſe carcerationem?

SUMMARIUM.

17. *Judex non remanet declaratus excommunicatus ex ſola declaratione Carcerationis injuſtæ ab eo decretæ.*

Judex non incurrit pœnas male judicantium, niſi ex dolo malo, aut ex ignorantia, quæ dolo comparetur.

Judex debet vitari antequam declaretur incurriſſe pœnas male judicantium.

18. *Nullus excommunicatus eſt vitandus niſi nominaliter expreſſus in ſententia.*

17. RESpondeo, quod non. Quia licet ex natura relativorum non poſſit poni unum ſine alio, & conſequenter non poſſit declarari carceratio injuſta, niſi implicite ſaltem, declaretur etiam injuſtus *Judex*, qui carceravit; tamen hoc non ſufficit ad denunciandum, ſive declarandum *Judicem* Excommunicatum. Et ratio eſt, quia *Judex* non incurrit pœnas male judicantium niſi peccet aut dolo malo, aut ex ignorantia, quæ dolo æquiparetur, ut alias dictum eſt. Licet ergo cognoſcatur, & pronuncietur, carcerationem fuiſſe injuſtam; non ſequitur tamen ex conſequentia neceſſaria, quod *Judex* fuerit formaliter injuſtus, & punibilis indebite carcerando. Quia potuit *Judex* indebite quidem carceraſſe, ſed tamen ſine dolo malo, qui tali caſu debet cognoſci, ut ſuper eo pronuncietur. Et ſi ex ignorantia peccavit, potuit eſſe ex ignorantia inculpabili ex eo, quod habet pro ſe aſſiſtentiam rationis, & aliquorum *Doctorum*; qui reddunt eam carcerationem probabiliter debitam: & proinde, ante declaratoriam pœnarum contra ipſum a jure latarum, debet *Judex* citari ad dicendum, quare puniri non debeat? ut alibi diximus *Tit Canones. nu.* 51. Non ſufficit ergo pronunciatio ſuper carceratione, quod fuerit indebita, ita ut cenſeri debeat ex hac *Judex*, quia male carceravit, Excommunicatus vitandus.

18. Inſuper nullus eſt Excommunicatus vitandus, niſi fuerit nominatim denunciatus, juxta decretum *Concilii Conſtantienſis*; & quamvis declaretur culpabilis

bilis

bilis de crimine, cui ipſo facto adnexa eſt Excommunicatio, nihilominus vitandus non eſt, niſi in ſententia nominaliter, & expreſſe dicatur eſſe vitandus, ut a jure Excommunicatus. Proinde non ſufficit pronunciatio ſuper crimine, licet ab eo per neceſſariam conſequentiam deduci poſſit incurſio talis cenſuræ: & ſic ſi pronunciaretur Titius *Excommunicatus vitandus cum fautoribus ſuis*; vitari deberet ſolus *Titius*, non vero *Cajus*, & *Sejus* fautores illius; quia non ſunt declarati nominatim, & expreſſe, ſed implicite tantum, ut affirmant *Sanch. lib. 2. Summ. cap. 9. num. 4. & apud eum Navar. in cap. Quando de Conſecr. Diſt. 1. & Graff. deciſ. Par. 1. lib. 4. cap. 11. Hurtad. de Excom. Diſp. 3. Difficult. 3. verſ. Addimus. Filiucc. Tract. 13. cap. 4. quæſt. 5. & 6. Bann. de Cenſ. Tract. 1. quæſt. 13. Alter. eo. tit. Tom. 1. lib. 1. diſp. 6. cap. 2. Bonac. eo. tit. Diſp. 2. quæſt. 2. Pun. 1. §. 1. num. 2. Reginald. lib. pr. num. 118. Vivald. Machad. Dian. Caſtropal.* quos dat *Leand. Par. 4. Tract. 2. Diſp. 2. quæſt. 8.* A fortiori ergo ſi nulla fiat mentio nominaliter de *Judice*, qui male carceravit; ſed ſimpliciter pronuncietur carcerationem fuiſſe illegitimam; non eſt unde per talem ſententiam dici poſſit *Judex* nominatim Excommunicatus, & ſic vitandus. Et dato etiam quod pronunciaretur hoc modo, puta *Judicem N. injuſte, & illegitime carceraſſe*, non tamen adhuc eſſet vitandus, quia eſt quidem denunciatus criminoſus de carceratione indebita; non tamen nominatim Excommunicatus eſt declaratus: attento maxime, quod pœnam criminis evadere poſſet, probando excluſionem doli mali, & etiam ignorantiæ non culpabilis, ut dictum fuit.

III. Quæritur: An Provincialis poſſit conjicere Subditum in Domo diſciplinæ, nulla aſſignata cauſa, quare illi talem pœnitentiam injungat?

SUMMARIUM.

19. *Scopus pœnitentiæ paternalis eſt emendatio Subditi.*
   Citatio eſt de jure Divino.
   Pœnitenti aſſignanda eſt cauſa, ob quam pœnitentiatur.
   Deus citavit Adam, licet ſciret delictum ſuum.
   Unde natum ſit axioma: Defenſiones etiam Diabolo eſſe concedendas.
20. *Pœna non eſt indicenda ante objectionem culpæ.*
   Sententia condemnatoria debet continere crimen, ob quod fertur pœna.
21. *Provincialis debet dicere cauſam, ob quam vult claudere aliquem in Domu diſciplinæ.*
   Et ſi non vult dicere, Subditus non tenetur obedire, & poteſt appellare.
   Subditus non tenetur obedire Prælato præcipienti indiſcrete.
22. *Prælatus non debet indiſcrete credere cuicumque Accuſanti proximum.*
23. *Superior localis ante dandam pœnitentiam Subdito debet defectum commiſſum illi objicere.*
24. *Loquentes ſine licentia Superioris in Capitulo, quando pœnitentiandi?*
   Statutum Toletanum vitiatum.
   Loquens cum humilitate ad ſui defenſionem in Capitulo non meretur pœnam.

19. RESpondeo: quod ut alias dictum eſt, *Tit. Delictorum. num. 6.* Scopus pœnitentiæ, quæ paternaliter infligitur, eſt emendatio Subditi: Non poteſt vero quis emendari de crimine, niſi ipſum agnoſcat ut tale, ipſum deteſtetur, & amplius non peccandi propoſitum concipiat. Diximus pariter alibi *Tit. Canones. num. 97.* citationem *Rei* eſſe de jure Divino ad hoc, ut poſſit ſe tueri, & hoc non tantum procedere in foro judiciali, ſed etiam in paterno. Ex his duobus fundamentis apparet neceſſarium ſimpliciter eſſe, quod illi, qui caſtigandus eſt, aperiatur delictum ſuum; ad hoc ut ſciens, quod ob illum punitur, ex punitione doleat, illud deteſtetur, & ſe emendet. Et quantumvis hoc poſſit ſibi aperiri, peracta pœnitentia, tamen iniquum eſt, aliquem inauditum caſtigare: & quamvis evidens ſit *Judici* crimen, quod negari a *Reo* non poſſit, adhuc tamen citandus eſt, ad dicendum, quare puniri non debeat? Erat enim nota *Deo* inobedientia primorum Parentum, & ſeductio Serpentis: & tamen ante condemnationem eos citavit *Adam ubi es?* Oſtendens Judicibus, omnimode citandum eſſe *Reum* ad ſe tuendum. Et quia *Deus* ibi citavit etiam Serpentem, forte ex hoc ortum habuit commune dictum Criminaliſtarum, quod *Nec etiam Diabolo deneganda ſunt defenſiones*.

20. Pariter: Nunquam indicenda eſt alicui pœna, niſi ante exprimatur culpa, ob quam indicitur. Hinc habemus in *Geneſi cap. 3. verſ. 14.: Quia feciſti hoc, maledictus eris inter omnia animantia. Super pectus tuum gradieris.* Pariter *Deus* quando voluit punire *Moyſen*, & *Aaron* per ſententiam, qua ipſos prohibuit ab ingreſſu terræ promiſſionis, eorum delictum objecit dicens *Numer. cap. 20. verſ. 12.: Quia non credidiſtis mihi, ut ſantificaretis me hodie coram filiis Iſrael, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis.* Similiter *Joſue*, quando protulit ſententiam contra *Acham* ait *cap. 7. verſ. 25. Quia turbaſti nos, exturbet te Dominus in die hac.* Et univerſaliter omnis Sententia condemnatoria continere debet expreſſe crimen, cujus cauſa injungitur pœna, ut habetur in *Textu* infra *Tit. Sententia. §. 6.* & dicunt *Bald. in l. final. C. de leg. Alberic. in l. Properandum. §. Illu C. de Iudic. Auguſt. ad Angel. de Maleſ. verb. Et quia nobis, apud Sgrui Par. 7. cap. 12. num. 4.* Licet ergo ſit in foro judiciali, tamen debet ſuo modo ſervari in paterno, in quo ſubſtantialia judicii ſervanda ſunt; puta citatio Rei, & objectio criminis, defenſio, & condemnatio: Nec in hoc alia differentia eſſe debet, niſi quod Sententia judicialiter, in ſcriptis, paternaliter vero, oretenus tantum, eſt proferenda.

21. Patet ergo ex his, quod ante recluſionem in *Domo diſciplinæ*, debet *Provincialis* dicere cauſam, nempe crimen, ob quod talem pœnam injungit. Nec ſufficit, quod dicat Carcerando, quod ſuo tempore ſciet: Non enim obligatur *Reus* obedire *Superiori* talem pœnam præcipienti, & nolenti aperire cauſam illius, ut bene probat *Peyrinus de Subd. quæſt. 1. cap. 13. per tot.* Unde ſi appellet a tali præcepto, eſt valida appellatio. Licet enim hæc a correctionibus Regularibus non detur, ut alibi *Tit. Canones nu. 42.* diximus; bene datur tamen ab exceſſu pœnæ: & etiam non tenetur Subditus obedire *Prælato injuſte*, vel *indiſcrete* præcipienti, ut deducitur ex *Decretali cap. Sollicitudinem. §. Si vero. de Appell.* Patet autem, quod *Domus diſciplinæ*, licet non ſit carcer formalis, nec juridice pariens infamiam; eſt tamen carcer materialis, & bonam famam minuit in *Religione*, unde dici poteſt, quod ſit maxima pœnarum, quas *Prælati* paternaliter poſſint infligere: & contingit circa hanc exceſſum fieri, ratione cujus, appellatio, etiam a correctionibus regularibus, ſuſtineatur: attento

etiam

etiam quod *Prælatas* ita nolens aſſignare cauſam procederet *indiſcrete*, & ſic *injuſte*. *Indiſcrete* quidem, quia cauſam debet diſcernere, eamque examinare: quod fit, non ſolum, quæ ab Accuſatoribus audivit excipiendo, ſed etiam quæ a *Rea* adduci poſſunt in ſui defenſionem inveſtigando; & ita diſcernere, quidnam magis veritati innitatur, Referendarii ne delatio, an *Rei* excuſatio. Si ergo, (ut plerumque eum fatuis *Prælatis* evenit, una tantum Parte audita, eaque etiam minime examinata, num ſcilicet zelo, num paſſione moveatur ad accuſandum,) *Superior* procedat ad punitionem; *indiſcrete* agit, & conſequenter *injuſte*. Tenetur enim ex juſtitia ſequi veritatem in judicando, quod præſtare non poteſt, niſi eam ſciat, & ſcire nequit, niſi etiam a *Reo* inquirat, quæ habet pro ſe: Unde ſequitur, quod Subditus non obligatur ad obediendum, & ita poteſt appellare.

22. Et quod dictum eſt de obligatione *Prælati* ad aperiendam Subdito cauſam, ob quam eum pœnitentiare intendit, quadrat pro omni pœnitentia univerſaliter. Non enim, ut alias monuimus, debet *Prælatas* omni verbo, nec omni ſpiritui Referendariorum credere, ſed *probare ſpiritas ſi ex Deo ſiat*; num ſcilicet moveantur ex *charitate*, quæ *Deus eſt*, num loquantur *veritatem*, quæ *Chriſtus eſt*. Nec hoc etiam ſufficit, ſed debet etiam a Subdito inculpato ejus excuſationem audire; poterit enim talem reddere, ut merito pœna vel nulla, vel diminuta illi debeatur. Non intelligo tamen obligare *Superiores* ad aperiendam cauſam in publico, ſi cauſa eſſet turpis, aut Tertium læderet; hæc enim tegere, & ſub alio titulo colorato defectuoſum punire, prudentis eſt. Sed tali caſu, ſecreto vocandus, ante pœnitentiam, eſt Subditus, & ipſi aperienda accuſatio, ut eam diluendi facultatem habeat, quod ſi præſtare non poterit, non habebit unde de pœnitentia inflicta conqueratur.

23. Et quæ dicta ſunt de *Provinciali*, debent pariter intelligi de *Superiore locali*. Non enim poteſt, ante apertum delictum Pœnitentiando, illi pœnam quantumvis paternam indicere, & eo maxime, ſi excederet aliquantum conſuetas pœnitentias, quæ famam non lædunt. Ut exempli gratia. Si Sacerdoti juberet: *Vade ad te diſciplinandum, & poſtea cauſam ſcies*. Hoc nullo modo poteſt, ſed tenetur crimen, ſeu defectum illi objicere, ut *Reas* poſſit ſe defendere; vel illum negando abſolute, ſi non fecit; vel allegando qualitatem, ſeu circumſtantiam, ob quam vel nulliter, vel diminute eſſet pœnitentiandus. Unde ſi pœnitentiandus inſtet, ut *Gaardianus* cauſam aperiat, & *Gaardianus* firmus in propoſito ſuo nolit manifeſtare, non tenetur Subditus obedire; quia irrationabiliter *Guardianus* præcipit.

24. Nec dicendum contra hæc, quod per *Statuta Gen. Ord. cap. 1. §. anir. a. 7. Cap. Gen. Romaa. 1685. Tit. pro Ciſmont. famil. verſ. Renovatar. Orb. Seraph. tom. 4. fol. 6. col. 2.* puniri debeat, *qui in recognoſcendis culpis ſine licentia loquantur*; quod ſi puniri debeant, concluditur, quod ſic loquendo peccent, & ita licite loqui non poſſint. Quia *Statutum* debet intelligi ſic, quod jus naturale non lædat, contra quod diſponere nullus poteſt. De jure autem naturæ defenſio eſt, & hanc tollere mens Statuti non fuit. Bene voluit impedire, ne majeſtas *Superioris* lædatur a Subdito, qui *Superiori* increpanti, & reprehendenti reſpondeat, verba verbis reddendo, & faciendo apud cæteros Fratres *Superioris* authoritatem contemptibilem. Sed ſi ſubditus humili modo dicat: *Rogo te Pater, ut aperias mihi cauſam, ob quam vis me pœnitentiare; non enim de crimine aliqua mihi conſcius ſum, & ſi peccavi pœnitentiam non recuſo*, non contravenit Statuto. Quandoquidem taliter loquendi *licentiam* habet a lege naturalis defenſionis, nec in tali caſu requiritur *licentia* data a Superiore ipſo. Quod ſi in Statutis *Toletanis* habetur: *Non habita prius licentia*; per quæ verba videatur, quod *licentia* loquendi ſemper danda ſit a *Gaardiano*, non debet hoc attendi: eſt enim unum ex Statutis vitiatis, quia in *Statuto Capituli Romani* 1625. ibi ad marginem citato, habetur ſic: *ſine licentia loquuntur*, licentia vero ſit Subdito loquendi, ut præfertur, a lege naturali. Proinde non eſt neceſſarium eam petere a *Superiore*. Si petatur, bonum eſt. Si non petatur, neceſſarium non eſt. Quid enim, ſi reſpondeat *Superior*, (ut faciunt nonnulli fatui, & furioſi) *Taceas, jubeo per Sanctam obedientiam, taceas. Vade ad faciendam diſciplinam?* Remanere debet Subditus inauditus, & indefenſus? Minime. Humiliter ergo, & ex ſolo animo ſe defendendi, non vero *Superiorem* contemnendi, dicat prout ſupra habetur; & ſi *Superior* nolit cauſam dicere, neque Subditus tenetur irrationabiliter obedire; debet enim eſſe obedientiæ *Rationabile obſequium*, ut dicit *Apoſtolus ad Roman. cap. 12. verſ. 1.*

Tandem adverto quod contra ſuppoſitum Quæſtionis videtur tenere *Sanctorus de Pœn. cap. 4. quæſt. 9. fol. 136.* qui ſcribit, quod Domus diſciplinæ ſit pars Arctationis. Unde infert, quod quemadmodum Provincialis abſque Diffinitorio nequit Arctationem infligere; ita nequeat pariter, ſe ſolo, Subditum in domo diſciplinæ claudere. Sed ſalva viri reverentia falſum eſt aſſumptum. Siquidem ex Statutis, ut alias demonſtravimus, Arctatio carcerationem non importat, ſed jejunium, & flagellationem; proinde Domus diſciplinæ non eſt ejus pars; unde conſequentia non tenet. Amplius: Jejunium, & flagellatio ter in hebdomada, quæ ſunt vera Arctatio, ſi adhibeantur tanquam Tortura ad inveſtigandum Delictum, & habendam confeſſionem, non poſſunt dari abſque Diffinitorio; ſed non ſequitur, quod Provincialis nequeat paterne ſe ſolo illa infligere in pœnam commiſſi criminis. Ita, dato etiam, quod domus diſciplinæ eſſet pars Arctationis; non tamen ſequitur, quod dari non poſſit a Provinciali, ſi eam det non ut Torturam judicialem, ſed ut pœnam paternam.

TITULUS DECIMUS NONUS.

Reus.

TEXTUS.

§. I. Reus non dicitur, niſi contra quem indicia, probationeſque laborant; nec antequam ad judicium vocetur per citationem. Itaque captis informationibus per ſupra recenſitos mo-

Digitized by Google

modos procedendi, quæ ſufficientes ſint ad Rei conſtitutionem; Reus ipſe citandus eſt per Epiſtolam, vel per verbale præceptum Judicis ſive per ſe, ſive per internuncios; contra enim non citatum nulla eſt Sententia.

SUMMARIUM.

1. *Rrus quis dicatur, & quando?*
   Reatus dari poteſt ex triplici capite.
2. *Reus complete dicitur poſt litis conteſtationem.*
   Lis quando dicatur conteſtata? Remiſſive.
3. *Ordo procedendi.*
   In epiſtola, per quam citatur Reus, non debet exprimi delictum.
   Reus congruentius citatur per internuncium.
   Reus ſi citatus non vult comparere, quid agendum.
4. *Si Reus avocandus ab alio Conventu non vult comparere, quid agendum?*
5. *Sententia contra non citatum eſt nulla.*
   Etiam ſi ſummarie procedatur.

COMMENTARIUS.

1. HUcusque *Textus* locutus eſt de iis, quæ ſpectant ad perſonas *Actoris*, *Judicis*, & *Teſtium*, & ad ordinem procedendi: Nunc proſequitur tractare de perſona *Rei*; & dicit, quod *Reus non dicitur, niſi, contra quem indicia, probationeſque laborant, nec antequam ad judicium vocetur per citationem*. Bene dicit quod *Reus non dicitur*, hoc eſt in judicio talis non nominatur, non autem dicit *Reus non eſt, niſi &c.* quia crimen reitatem inducit, & ſtatim ac delictum quis commiſit, Reus eſt; *Reus* tamen in judicio *non dicitur, niſi contra quem indicia, probationeſque laborant*. Notandum hic quod tripliciter poteſt dari alicui Reatus, puta ex ſolis indiciis, ſi nempe talia ſint, quæ, ſe ſolis, faciant ſemiplenam probationem, ut ſuo loco *Tit. de Indic. nu. 34. & inde* diximus: ex ſolis probationibus, quando nempe Teſtes deponunt ſuper ſubſtantia delicti, & ſemiplene probant: & ex indiciis, & probationibus ſimul; quando ſcilicet unus Teſtis non integer, & ideo ex ſe non probans ſemiplene, jungitur cum indiciis, & ita ſufficit ad *Reum* in judicio conſtituendum.

2. Advertendum autem hic eſt, quod *Textus* loquitur *initiative*; hoc eſt, quod Reus *incipit* dici contra quem militant iodicia, & probationes: Non dicitur tamen *complete*, niſi quando lis eſt cum illo conteſtata; quod fit quando, *Judice* interrogante, *Reus* incipit reſpondere: ex reſponſione quippe *Rei* coram *Judice* lis dicitur conteſtari, ut alias explicavimus *Tit. Quam. num. 13.*

3. *Itaque captis informationibus*, (nempe poſt viſitatum corpus delicti facti permanentis; vel examinatis Teſtibus ad faciendum conſtare de Fama, ſi in cauſa proceditur per viam Inquiſitionis ſpecialis; examinatis pariter Teſtibus ſuper ſubſtantia delicti, indiciis, & adminiculis, quæ poſſunt facere ad inſtruendum *Judicem* ſuper delicto, juxta *ſupra recenſitos modos procedendi*; ſcilicet, vel ad *inſtantiam Partis*, puta *excipiendo, querelando, accuſando*, aut *denunciando*; Vel *ex Officio*, ut eſt per viam Inquiſitionis, de quibus omnibus ſuo loco dictum fuit *Tit. Quam. Tit. Accuſatio. Tit. Denunciatio. Tit. Inquiſitio. Tit. Exceptio*) *Quæ ſufficientes ſint ad Rei conſtitutionem*, ideſt ſaltem probent ſemiplene: Ut enim toties dictum eſt, niſi præceſſerit ad minus ſemiplene probatum delictum, non poteſt conſtitui aliquis in judicio tanquam *Reus*. *Reus ipſe citandus* eſt *per Epiſtolam*. Advertat hic *Judex*, quod non debet, nec expedit in epiſtola aliquo modo inſinuare, quod ipſe tanquam *Reus* vocetur ad conſtitutum, forte enim aufugiet; ſed ſcribere debet, quod *in quadam cauſa, quam agitat, indiget ejus perſona, & ideo veniat*; & hoc, quando *Judex* eſt *Delegatus*; quod ſi ſit *Provincialis*, poteſt ſibi ſignificare, ut ſtatim ad ſe veniat ob nonnulla negotia, quæ habet ſecum communicanda, ut docet *Bover. Director. par. 2. cap. 34.* *Vel per verbale præceptum Judicis ſive per ſe, ſive per internuncios*. Incongruum, ac indecorum officio eſt, quod *Judex* perſonaliter accedat ad *Reum* citandum. Caſu ergo, quo *Judex* manens in camera ſui tribunalis, videret Reum pertranſeuntem per dormitorium, aut per clauſtrum, poſſet *per verbale præceptum, per ſe, citare*. Sed congruentius hoc fit *per internuncios*.

Quid autem juris ſi ex eo, quod *Commiſſarius* eſt *Judex*; *Reus* citatus reſponderet *ſe nolle ad eum ire, nec coram eo comparere; & illum in aliquo recognoſcere non velle*? Poſſet tali caſu *Delegatus*, ſi ſuas litteras patentes legi in Refectorio non fecit, cum duobus Teſtibus *Reum* convenire, ſibique litteras ſuæ commiſſionis oſtendere, ad ipſum certiorandum de ſua juriſdictione. Sed melius eſt, Fratres per ſonum campanæ, ut moris eſt, capitulariter congregare, ſuas litteras legi publice facere, & in proceſſu adnotare talem lecturam, apponendo cauſam, quare judicaverit expediens, talem publicationem, uſque ad illud tempus, differre. Et licet *Reus* minime interfuerit in Refectorio; tamen, quia ſufficienter publicatæ ſunt Commiſſoriales, remanet fundata juriſdictio *Delegati*, ita ut *Reus* nequeat contra ejus perſonam excipere, tanquam carentem juriſdictione ad citandum. Tum ſi *Reus*, verbaliter vocatus, adhuc comparere recuſet, debet citari in ſcriptis, formamque citationis in *Secunda Parte* dabimus. Debent autem duo tranſumpta illius citationis fieri, & per Internuncium unum illorum intimari *Reo*; coque ſic relicto in manu Rei, debet Internuncius facere Actuario relationem, quod *tranſumptum citationis quam præſentat, ad ejus mandatum, N. Reo intimavit in ſua camera, aut alibi &c.* Relationem autem debet *Notarius* ſcripto excipere, & citationis libellum in proceſſu inſerere, ac juramentum ab Internuncio recipere, quod nempe citationem, ut dixit, fideliter intimavit, & de his omnibus formam dabimus in *Secunda Parte*.

4. Quid autem, ſi *Reus*, vocatus per Epiſtolam *Delegati* ab alio Conventu, venire nollet, aſſerendo ſe non agnoſcere illum tanquam *Superiorem*? Poſſet *Delegatus* ad Conventum, in quo moratur *Reus* accedere, & publicare, ut dictum eſt, ſuam Commiſſionem. Sed quia non debet *Judex* trahi a *Reo*, immo hic trahendus eſt ad tribunal *Judicis*; ideo debet *Judex* tranſumptum authenticum manu *Notarii* ſui firmatum, & munitum ſigillo Conventus, in quo eſt *Judex*, mittere ad *Guardianum* Conventus, in quo eſt *Reus*, ſimul cum tranſumpto citationis, ut præfertur, & jubere *Guardiano*, ut eam citationem intimet, & de tali intimatione coram Teſtibus facta relationem ad ſe tranſmittat, quam in proceſſu debet inſerere.

5. *Contra enim non citatum nulla eſt quæcunque ſententia*. Citatio enim de jure naturæ, & divino eſt, nec ab ullo tolli poteſt; & hoc quantumvis in cauſa ſummarie, & de plano procedatur, ut textualiter di-

dicitur in *Clementina Sæpe. de Verb. ſignif.* Proinde ſi omittatur, tum Sententia, tum acta ante Sententiam, & poſt examen Teſtium, ſunt nulla.

T E X T U S.

§. II. Si Reus ſit de fuga ſuſpectus poterit, etiam ante citationem, carcerari: Sicut etiam ſi citatus, & interrogatus negavit: quod de conſilio Patrum, & peritorum in Ordine fieri oportet, ne bonum Religioſi nomen per Carcerationem corrumpatur. Ante omnia advertat Judex ne in Reorum captura Sæcularibus ſcandalum ingeratur; niſi ſummum aliquod ſcelus, & publicum commiſſum eſſet, quo ſcandalum ſæcularium eſſet inferius, in quo ejus conſcientia oneratur.

S U M M A R I U M.

6\. *Reus de fuga ſuſpectus poteſt ante citationem carcerari.*
Suſpicio fugæ unde deſumenda? Remiſſive.
Non ſuſpectus de fuga poteſt aliquando carcerari.
Reus ſuſpectus de fuga, ſubornatione, aut impedimento Teſtium, poteſt ad cuſtodiam carcerari, etiam non ſemiplene probato reatu.
Arbitrarium eſt Judici carcerare ad cuſtodiam.
Etiam ex informatione extrajudiciali.
Sed hoc in atrociſſimo delicto tantum.
Carceratio in dubio præſumitur juſta.
Carcerans ad cuſtodiam ex ſuſpicione rationabili non incurrit Cenſuram.
7\. *Carcerari poteſt Reus, ſi denegat reſpondere Judici.*
8\. *Reus carcerandus eſt ad cuſtodiam de conſilio Patrum Peritorum.*
Patres Periti conſulendi ad carcerationem ad cuſtodiam, qui?
In decreto Carcerationis ad cuſtodiam, quæ ſervanda?
Ex cauſa omitti poteſt petitio conſilii ad Carcerationem.
9\. *Reorum captura facienda abſque ſcandalo Sæcularium.*

COMMENTARIUS.

6\. PRæmittit modo *Textus*, quid faciendum ſit a *Judice* antequam *Reus* examinetur. Proinde ait: *ſi ſit de fuga ſuſpectus poterit ante citationem carcerari.* Diximus alias *Tit. Pœnarum. nu.* 89. quibus in caſibus poſſit dici aliquis *ſuſpectus de fuga*; nempe vel ratione perſonæ *Rei*, qui alias aufugit; aut ſi eſt juvenis, parum timoratus, audax &c. vel ratione atrocitatis delicti, cui pœna corporalis gravis ſit imponenda. Sed poteſt dari alius caſus, in quo *Reus* ſit carcerandus ad cuſtodiam, nec tamen ſit de fuga ſuſpectus, & eſt: Si *Reus* eſſet homo validus viribus, & percutere ſolitus, & Teſtes ſibi ab eo metuerent, ſi contra ipſum deponerent; aut ſi eſſet in Religione potens, & magnæ authoritatis, & legitima eſſet ſuſpicio, quod manens in libertate Teſtes deterreret, aut corrumperet, & delictum atrociſſimum eſſet; poſſet tali caſu carcerari, etiam antequam delictum ſit ſemiplene probatum, ut ajunt *Farinac. quæſt.* 27. *num.* 125. *M. A. Gennen. Prax. Archiep. cap.* 34. *num.* 4. *& cap.* 28. *num.* 4. *in* 2. *edit. apud Sgroi par.* 4. *cap.* 17. *nu.* 5. Advertendum autem, quod captura *Rei* ſuſpecti, vel de fuga, vel de ſubornatione, vel impedimento Teſtium, non præexigit probationem ſemiplenam delicti, ſed ſufficit, quod ſimus in caſu atrociſſimo, & quod *Judici* taliter qualiter conſtet de *Reo*; ita ut rationabiliter ſuſpectus *Judici* reddatur, quod aut fugiet, aut Teſtes impediet, ſi liber relinquatur. Unde habemus ex *Textu Tit. Corpus.* §. 3. quod *nominatus a vulnerato, ſi ſit de fuga ſuſpectus poterit ad Cuſtodiam ante informationes detrudi in carcerem*; & tamen dictum vulnerati eſt tantum indicium leve, quod debet copulari cum alio, ad hoc, quod ſufficiat ad Torturam, ut alibi *Tit. Indicia.* §. 4. habetur. Eſt ergo in arbitrio *Judicis* devenire ad capturam, ex leviſſima etiam ſuſpicione, ut poſt *Clar. quæſt.* 28. *verſ. Scias autem.* dicit *Bajard. num.* 11. & etiam abſque ulla informatione judiciali, ſed tantum notitia extrajudicialiter habita, ut docent *Caren. par.* 3. *tit.* 2. *nu.* 20. *&* 21. *Bover. Direct. par.* 1. §. *Si Reus. Ghisler. de Jud. Regul. cap.* 18. *num.* 64. *Farinac.* & *Pitigian. apud Sgroi par.* 4. *cap.* 17. *num.* 6. Et carceratio in dubio ſemper præſumitur fuiſſe juſta *Judexque* taliter ad cuſtodiam carcerans, ex rationabili ſuſpicione, nullam Cenſuram incurrit, ut ſcribit *Sgroi* ex *Mar. Anton. variar. lib.* 1. *reſol.* 102. *Chartar. deciſ.* 66. *num.* 21. *& Alphonſ. de Leon. de Cenſur. Recoll.* 2. *nu.* 869. Cum ſobrietate tamen accipienda ſunt ſupradicta; puta, quod non in quovis crimine, & quomodolibet ſuſpectus, ut præfertur, apud *Judicem*, poſſit cuſtodiæ demandari; ſed requiritur crimen atrociſſimum, ut homicidium, veneficium &c. cujus impunitas vergeret in grave damnum Religioſæ Reipublicæ; Aliter *Judex* animoſus in *Reum* poſſet in quovis caſu, ex levi ſuſpicione, ipſum carcerare, & ejus famam lædere, quod non decet.

7\. *Sicut etiam, ſi citatus, & interrogatus negaverit.* Hoc non debet accipi de negatione criminis, ac ſi *Reus*, ideo poſſet carcerari, quia negat commiſiſſe delictum; quia Carcer hic (ceſſante ſuſpicione fugæ) non daretur ad cuſtodiam, ſed vel ad Torturam, vel ad pœnam. Si ad Torturam, de hac ſuo loco locutus eſt *Textus*, & hic ſuperflueret, quod non admittitur; præterquamquod ad Torturam non devenitur, niſi poſt defenſiones, & hic loquitur de primo conſtituto *Rei*. Si ad pœnam, clarum eſt, quod non datur niſi poſt ſententiam. Non loquitur ergo de negatione commiſſi criminis, ſed de negatione reſponſionis; puta ſi Judici, *interrogatus negaverit* reſpondere, aut totaliter tacendo, vel non reſpondendo ad interrogata, & ita *Judicem* fruſtrando. Tunc enim, ut alias *Tit. Teſtes. num.* 78. dictum eſt de Teſtibus, poteſt *Reum* cogere per tormenta, & carcerem ad reſpondendum.

8\. *Quod de conſilio Patrum, & Peritorum in Ordine fieri oportet, ne bonum Religioſi nomen per Carcerationem corrumpatur.* Hoc conſulunt *Scribentes* de re *Regulari*, inter quos *Maſcard. Ord. judic. quæſt.* 16. *art.* 4. *Berti Pract. tit.* 16. *cap. unic. Bover. Direct. par.* 2. *cap.* 34. *verſ. Cum vero. Ghisler. de Judic. Regul. cap.* 18. *num* 64. *apud Sgroi par.* 4. *cap.* 17. *num.* 12. *Peyrin. de Subd. quæſt.* 1. *cap.* 13. Carcer enim, licet de jure non infamet, niſi datus in pœnam pro delicto; malum tamen nomen parit in *Religione*. Licet ergo, ut dicebamus ex ſuſpicione, & indicio, etiam levi, de delicto, poſſit *Judex* arbitra-

bitrari carcerationem; tamen arbitrium debet eſſe rationabile, & prudentiale, & ſuſpicio non temeraria, ſed ratione fulta. Optime ergo ordinatur, quod res tanti ponderis non committatur ſoli *Judici*, qui aliquoties inconſiderate procedendo, poſſet irreparabiliter *Reum* gravare; *ſed fiat de conſilio Patrum, & Peritorum in Ordine*. Sed quinam erunt iſti Patres conſulendi? Forte *Diffinitorium*, ut fit in Tortura *Rea* inferenda? Non: Sed ſeniores, aut doctiores in re criminali, qui poſſint commode haberi, puta in eodem Conventu. Cum iis ergo communicare habet *Judex* fundamentum ſuæ ſuſpicionis de fuga *Rei*, vel impedimento, quod timetur ponendum eſſe ab eo Teſtibus; & ita cum ipſis Patribus de carceratione decernere. Et advertat *Judex*, quod in decreto Carcerationis exprimat cauſam, propter quam ſuſpicetur de *Reo*; hæc enim eſt, quid facti, a quo debet apparere jus carcerandi: Et pariter in eodem decreto apponat, quod ad ſimplicem cuſtodiam carcerare intendit, ne *Reus* infamiam ſubeat, ut caute monet *Boverius Direct. part. 2. cap. 34. verſ. Cum vero*. Quod, ſi *Judex* non habeat in Conventu copiam *Peritorum*; nec poſſit faciliter eos habere ab alio Conventu; aut periculum eſſet in mora; vel illi, qui ſunt in Conventu, ſunt amici *Rei*, a quibus iſte commonefiet de voluntate *Judicis*, & forte fugiet, aut armabitur ad reſiſtendum ne carceretur, aut aliud inconveniens ſequi poterit; optime poterit *Judex*, ex ſe ſolo, capturam decernere. Conſilii enim adhibendi ratio in his caſibus ceſſat, & quod dicitur in hoc *Textu*, eſt ad dandam rectitudinem, non vero valorem actui. Advertat tamen *Judex*, quod ſi ex recitatis cauſis, ſe ſolo incarceret, ut præfertur, debet adnotare in proceſſu cauſam, ob quam omiſit petere conſilium a *Patribus Peritis*; hoc enim eſt quid facti, ex quo colligi debet jus, quod habuit *Judex* ad ita procedendum.

9. *Ante omnia advertat Judex, ne in Reorum captura Sæcularibus ſcandalum ingeratur*; quemadmodum eſſet, ſi, adhibito Sæculari brachio, fieret. *Niſi ſummum aliquod ſcelus, & publicum commiſſum eſſet, quo ſcandalum Sæcularium eſſet inferius*; tali enim caſu ſcandalum eſſet paſſivum, non vero activum, quia ex punitione Delinquentium magis ædificari, quam ſcandalizari de *Religione* debent Sæculares. Recolenda ſunt ad hoc illa, quæ alibi *Tit. Delictorum. num. 35. & inde*. ſcripſimus de invocatione brachii Sæcularis ad carcerandum Contumacem, quæ quadrant ad hunc *Textum*.

T E X T U S.

§. III. Non eſt conſtituendus Reus, niſi in informatione conſtet, Delictum eſſe ſemiplene probatum, vel adeſſe æquipollentia indicia. Secus agens Judex mortaliter peccabit, & Reus reſpondere non tenebitur, quia non interrogatur juris ordine ſervato.

S U M M A R I U M.

10. *Reus non conſtituendus ante ſemiplenam probationem delicti.*
Indicia æquipollentia ſemipleuæ probationi ſunt indicia gravia.
11. *Enumerantur modi omnes, quibus delictum redditur ſemiplene probatum.*
12. *Reus non tenetur reſpondere Judici, ſi Delictum non eſt prius ſemiplene probatum.*
Et Judex mortaliter peccat.
Non ſunt deſumenda arma de domo Rei.

COMMENTARIUS.

10. TRaditur hic aliud a *Judice* conſiderandum, antequam ad *Rei* interrogationem deſcendat; & dicitur, quod *non eſt conſtituendus Reus, niſi in informatione conſtet delictum eſſe ſemiplene probatum*. Fuit opinio *Petri de Angelis tract. Judic. cap. 24. num. 6.* quod apud *Regulares* ad conſtituendum *Reum*, major probatio, quam ſemiplena requiratur. Sed talis opinio non ſubſiſtit, tum quia in hoc cæteris Clericis parificantur *Regulares*, ut communiter ſentiunt *Sgrai par. 5. cap. 2. num. 18. & ibi Megal. Prax. Crim. cap. 14. Penn. par. 3. Comm. 110. Salzed. ad Diaz. cap. 125. litt. A. Carer. par. 2. tract. 1. n. 115. & Dian. par. 4. tract. 6. reſol. 36.* tum quia non majorem ſemiplena probationem *Textus* hic requirit. *Vel adeſſe æquipollentia indicia*; hæc ſunt indicia gravia, quæ ſuo loco recenſuimus. Sicut enim ſemiplena probatio facta per unum Teſtem omni exceptione majorem, vel per duos non integros deponentes de ſubſtantia delicti ſufficit; ita pariter ſufficit indicium grave, quod probatum per duos Teſtes, æquipolleat tali probationi. Et licet paſſim in hoc opere recenſuerimus caſus, in quibus dicitur delictum eſſe ſemiplene probatum; libet tamen ad majorem commoditatem *Judicis* omnes illos hic congerere.

11. Semiplene ergo probatum delictum reddit.
1. Teſtis unus omni exceptione major deponens ſuper ſubſtantia delicti.
2. Unus Teſtis non omni exceptione major, ſi concurrat cum eo Fama, vel aliud adminiculum; vel ſi deponat contra Criminoſum, & malæ vitæ.
3. Duo Teſtes minores viginti annis deponentes de viſu ſuper ſubſtantia delicti.
4. Unus Teſtis pubertatem egreſſus, hoc eſt major 14. annis; vel proximus pubertati, ut duodecim, vel tredecim annorum, ſi concurrant alia adminicula, vel præſumptiones.
5. Dictum Pueri, Puellæ, ſive Mulieris per vim compreſſæ, cum adminiculo; ſi tamen Mulier ſit bonæ famæ, & Accuſatus ſit mali nominis aliunde, ut dicunt *Boſſ. Marſil. Plat. Bertaz. Farinac. Pegner. Treviſan. Ricc. apud Sgrai. loc. cit. cap. 3. nu. 7. in fin.*
6. Duo Teſtes infames deponentes ſuper delicto, & purgata infamia per Torturam; ſicque duæ Meretrices, aut duo Pueri ſtuprati, aut duo Socii criminis.
7. Duo Teſtes ſingulares, quamvis non integri, ſi deponant ſuper diverſis delictis ejuſdem ſpeciei iterabilibus tamen, ut ſuper duobus furtis, Fornicationibus, Blaſphemiis, &c.
8. Duo Teſtes ſingulares deponentes de diverſis indiciis ordinatis ad idem crimen.
9. Unum indicium proximum, & immediatum de ipſo delicto probatum per unum Teſtem omni exceptione majorem, etiam non concurrentibus aliis adminiculis.
10. Unum indicium remotum probatum per duos Teſtes cum adminiculis, quæ, conſiderata qualitate perſonæ, ſeu facti, corroborent indicium.
11. Unum indicium remotum valde conferens ad delictum, quamvis illud immediate non attingat, pro-

probatum per duos Teſtes.

12. Duo indicia levia ſufficienter probata per Teſtes, etiam non totaliter integros.

13. Confeſſio extrajudicialis facta a Reo de delicto.

14. Fama de delicto vehemens apud probos, & graves concurrente alio adminiculo.

15. Fama de delicto in ſpecie, juncta mala fama in genere, nota opinione populi, qui reputat Reum eſſe malæ vitæ.

16. Suſpectum conſortium plene probatum per duos Teſtes in ordine ad inquirendum ſuper copula.

17. Fuga Rei ante inceptam inquiſitionem ſuper delicto.

18. Fuga meditata, ſed impedita, & ante inquiſitionem probata legitime.

19. Præſtans auxilium fugæ, ſi quia legitime probetur, præſumitur complex delicti.

20. Inimicitia gravis, ſeu capitalis, juncta cum aliquo adminiculo, & probata legitime.

21. Minæ factæ ab eo, qui ſolitus eſt eas exequi.

22. Res furata inventa apud aliquem, qui non docet, unde eam habuerit. Quæ omnia congerit *Sgroi. par. 5. cap. 3. a num. 2. ad 58.*

12. *Sacus agens Judex mortaliter peccabit, & Reus reſpondere non tenebitur, quia non interrogatur ſervato juris ordine.* Non enim ſunt deſumenda arma, nempe probationes de domo *Rei*, ut dicitur in *lege: De minore. §. Nec debet. ff. de Quæſt.* Unde *Reus* ſic interrogatus quantumvis confiteretur delictum, & in confeſſione perſeveraret, & juramento eam firmaret, & ex novis indiciis ſupervenientibus roboraretur, tamen ex tali confeſſione non poſſet ullo modo condemnari, ut dicunt *Burſat. conſ.* 201. *nu.* 25. *Farinac. quæſt.* 37. *num.* 110. *Baid. tract. var. lib.* 1. *quæſt.* 4. *Sgroi par.* 5. *cap.* 2. *num.* 7.

T E X T U S.

§. IV. Ex Capitulis ab informatione offenſiva emergentibus Reus, ordine aliquo, & adhortatione præmiſſa, ac præſtito juramento, eſt interrogandus, monenduſque in genere, quod delictum, de quo interrogabitur, eſt taliter in actis probatum, ut & Judex illum legitime conſtituere, & Reus veridice reſpondere teneatur; & ſi opus fuerit, legi faciat illi urgentiora indicia, quæ eundem obligent ad reſpondendum. De Sociis criminum, non interrogetur, niſi delictum ſine Sociis committi non potuit. Et ſi Reus aliquem nominaverit, dum de eo interrogari non debuit, ejus dictum ad Torturam indicium non facit.

S U M M A R I U M.

13. *Reus quomodo examinandus?*
Informatio offenſiva, quæ?

14. *Reus adhortandus eſt ante examen.*
Adhortatio, in quo conſiſtat?
Monitio facienda Teſti, quæ ſit?

15. *Judex non tenetur oſtendere acta Reo ante examen.*

16. *Juramentum de veritate dandum Reo.*
Nemo cogendus ad detegendum propriam turpitudinem.
Juramentum dandum Teſtibus introductum eſt ex conſuetudine.
Non eſt tamen hæc uſquequaque laudabilis.

17. *Ordo interrogandi Reum.*
Traduntur regulæ pro interrogando Reo.
Patres graduati, qui ſunt Rei, examinari debent cum honore, & quomodo?
Judex Reo conſtanti debet oſtendere vultum terribilem.
Judex cum Reo docto, aut malitioſo, quomodo ſe geret?
Judex non debet excandeſcere in Reum.
Nec debet eſſe ita mollis, ut eum Reus ſpernat.
Interrogationes ſunt perturbandæ, & quomodo?
Reus quomodo redarguendus a Judice?
Judex non debet Reo auferre ſuas defenſiones, interrogando de iis, quæ ad eas faciunt.
Suggeſtive Reum interrogare non debet Judex.
Quando dicatur Judex ſuggeſtive interrogare?
Suggeſtiva interrogatio reddit proceſſum nullum.
Etiam ſi Reus eſſet confeſſus delictum.
Suggeſtiva interrogatio facta Teſti vitiat proceſſum.

18. *Reus convictus per Conteſtes integros quomodo interrogandus?*
Judex quando poſſit interrogare de Sociis criminis?

19. *Judex debet obſervare omnes mutationes, ſeu motus Rei*
Et ab eo quærere cauſam illorum.

20. *Judex debet Reum interrogare ſolum de iis, quæ ſunt facti.*
Non debet quærere a Reo ea, quæ ſpectant ad Peritos.
Nec acceptare reſponſionem, quæ tangit jus, non autem factum.

21. *Dum Reus incipit confiteri, continuet Judex examen.*
Judex debet interrogare Reum de circumſtantiis delicti.

22. *Reus, & Teſtis poteſt examinari toties, quoties Judex opportunum judicat.*
Reus neſcit tempus, quo debet examinari.
Reus examinandus eſt in libertate.
Sed ſi eſt aliquo modo ſuſpectus de fuga, aut violentia in Judicem, adhibenda eſt cautela.

23. *Reus nolens præciſe reſpondere eſt torquendus.*
Reus ſi petit dilationem ad reſpondendum, non debet concedi.

24. *Reus ſi ſe remittit ad dicta in alio examine: quid agendum?*
Judex poteſt cogere Reum ad reſpondendum de novo per extenſum.
Arbitrio Judicis ſunt, ut legatur Reo examen alias factum.
Disparitas Rei, & Teſtis circa hoc.
Judex habens ſuſpicionem de Teſte ut falſo, ipſi petenti lecturam ſui primi examinis poteſt negare.

25. *Quid ſi Reus proteſtetur velle ſtare primis dictis, quamvis dicat contraria ex poſt, lapſu memoriæ?*
Cautela Sgroi impugnatur.

26. *Judex in quibus caſibus poteſt interrogare Reum de Sociis criminis.*
De illis interrogandus in genere, & quomodo?

27. *Reus ex ſe pandens Socium criminis non facit indicium ad Torturam.*
Cum quibus adminiculis ad eum faciat?

COM.

COMMENTARIUS.

13. IN hoc *Textu* dontur *Judici* inſtructiones neceſſariæ ad *Reum* legitime, & fructuoſe interrogandum. Dicit ergo, quod *ex Capitulis*, puta articulis, *ab informatione offenſiva*, (ideſt a proceſſu uſque ad illud tempus fabricato qui dicitur *informatio offenſiva*, quia ex viſitatione corporis delicti, depoſitione Teſtium, productione ſcripturarum, *informatur Judex*, & *offenditur Reus*, contra quem ſupradicta militant) *emergentibus*, Reus debet interrogari. Porro *Capitula* hæc ſunt indicia, & adminicula per Teſtes probata. Exempli gratia. Si fiat proceſſus de Furto facto de nocte in Sacriſtia, *Judex* ex dictis Teſtium elicit hæc indicia, quod *Cajus* Fur ſuſpectus, viſus eſt illa nocte aſcendere ſcalas dormitorii abſque calepodiis, raptim præter ſuum morem ire: quod nonnullas claves veteres biduo ante furtum ſecutum ſibi a Fabro ferrario commodari fecit; quod viſa ſunt in ejus camera linteola ſubtilia valde ſimilia iis, quæ furata ſunt, quæ prius non habebat; quod in alio Conventu alias furatus eſt: quod eſt malæ famæ apud *Religioſos*, & ideo difficiliter invenit *Guardianum*, qui in ſua Familia ipſum acceptet, &c. Omnia hæc indicia ergo vocantur hic *Capitula*, ſuper quibus debat *Reus* interrogari.

14. *Reus ordine aliqua, & adhortatione præmiſſa, ac præſtita* (*) *juramenta, interrogandus, &c.* Prius debet *Judex* adhortari *Reum*; monere de ſtatu cauſæ; dare illi juramentum; & tandem interrogare. Adhortatio autem eſſe debet de obligatione, quam habet quilvis dicendi veritatem; quam grave peccatum ſit parjurium; quod per ſpontaneam confeſſionem *Reus* ſibi pœnas minuit; & ſimilibus, quibus facilitetur animus *Rei* ad fatendum crimen. Monitio eſſe debet de cauſæ ſuæ ſtatu, *quod delictum, de qua interrogabitur eſt taliter in actis probatum, ut Judex illum legitime conſtituere, & Reus veridice reſpondere teneatur* ſub reatu peccati mortalis, ut infra dicetur. & *ſi opus fuerit*, puta, ſi Reus dicat ſe nolle illi credere, & quod in proceſſu contra eum non poſſunt eſſe indicia, quia ſcit in conſcientia ſe eſſe innocentem; *legi faciat illi urgentiora indicia, quæ eundem obligent ad reſpondendum.*

15. Quid autem juris, ſi *Reus*, *tali* lectura minime contentus, vellet ipſe luſtrare proceſſum, aut petat copiam indiciorum, & inquiſitionis contra eum factæ; tenetur ne *Judex* hoc concedere? Dico, quod non, & fatuus eſſet *Judex*, qui hoc faceret. Quantumvis enim de jure poſſet forſitan ſuſtineri, *Judicem* ad hoc præſtandum obligari, ut opinatus eſt *Ferrarius Pract. Papien. in form. Inquiſit. verb. Fama publica. num.* 3. Tamen de conſuetudine, quæ eſt optima legum Interpres, contrarium ſervatur, ut poſt *Follerium Pract. fol.* 165. *num.* 9. *Conrad. eod. tit. fol.* 255. *limit.* 6. & *Jodoc. ead. tit. fol.* 24. *num.* 18. & docet *Clar. quæſt.* 45. *verſ. Sed quæro*. Et revera ſi ſciret *Reus*, quæ conſtant contra ſe in proceſſu, optime ſe præparare ad reſpondendum poſſet, & per ſuas reſponſiones evacuare indicia, & omnes proceſſus in fumum reſolverentur.

16. Poſt hæc, datur *Reo* juramentum de veritate dicenda. Sed quo jure introductum eſt tale juramentum, cum ſit regula juris *l. Alias. ff. de Jurejur. Dec. in l. final. poſt num.* 6. *C. de Eden. apud Clar. d. Quæſt.* 45. *verſ. Sed quæro.* quod nemo cogi debet ad detegendum propriam turpitudinem? Dico, quod pro nobis introductum eſt authoritate *Textus* iſtius, in quo hoc juramentum præſcribitur; pro aliis vero *Judicibus* nulla adeſt *lex Canonica*, aut *Civilis*, quam viderim, per quam ſtatuatur, quod in cauſa criminali obligetur *Reus* jurare contra ſe; ſed adeſt tantum opinio *Bartoli*, *in l. Inter omnes. §. Recte. in fin. de Furt. & in l.* 1. *poſt num.* 6. *C. de Juram. calum.* quem ſequutus eſt *Baldus*, *De Jurament. calumn. num.* 8. & ſic per conſuetudinem introductam fuit canonizata. Talem tamen conſuetudinem non probat *Clarus d. quæſt.* 45. *verſ. Sed quæro*. Cui & ego ſubſcribo, cum ad nihil inſerviat, niſi ad committenda peccata, & *Deum* offendendum tot perjuriis. Nonne enim crederetur *Reo* ſuum crimen confiteri, licet minime juraſſet? Certe, quod ſic. Quid ergo acquiritur Fiſco per tale juramentum? Nil prorſus. Quis autem eſt *Reus*, qui juratus dicat de plano veritatem contra ſe? Certe ex decem millibus non invenietur forte niſi unus, & cœteri omnes perjurio Divinam Veritatem offendent. Cum ergo nil boni, aut utilis, ex tali juramento derivet, ſed tantum mala, & peccata, deberet illud aboleri. Tamen, quia *Textus* hoc præſcribit, & conſuetudo inolevit, practicandum a *Judice* eſt, ut monet ibidem *Clarus*.

17. Ad hæc ſequitur: *Reus ordine aliquo interrogandus*. Tota difficultas materiæ criminalis verſatur in hoc; & multis facile videbitur *Reos* interrogare, ſed in facti contingentia videbunt difficillimum eſſe; & qui extra arenam videbantur ſibi ſcioli, quando ad factum devenerunt, ſe intricatiſſimos repererunt. Ut ergo poſſint Lectores aliqualiter informari, quomodo ſe debeant gerare in tali anfractu, ſequentes Regulas dabimus. Prima eſt: quod conſiderari debet qualitas *Rei*, num ſcilicet ſit perſona gregario, aut in *Religione* gravis ætate, aut Dignitate; qui enim graduati ſunt, examinari debent cum honore, ut ſcribunt *Chartar. de Inter. Rea. lib.* 2. *cap.* 3. *Scacc. de Judic. lib.* 1. *cap.* 86. *n.* 19. Et ita licet de rigore *Reus* coram *Judice* debeat ſtare; tamen cum iſtis mitius agendo, poteſt permitti, quod ſedeant, ſuper ſcamno tamen humiliori Tribunali *Judicis*.

Secunda eſt: quod explorari debet, ſi *Reus* eſt conſtans corde, & impavidus, an potius timidus, & puſillanimis? & cum hoc debet *Judex* agere blandis verbis ad habendam ab eo veritatem; cum alio autem oportet oſtendere vultum terribilem, ut deducitur ex *Novella. Authenth. de Mandat. Princip. cap.* 5. *§. Talem vero. Coll.* 3.

Tertia eſt: quod attendatur, ſi *Reus* eſt doctus, vel ignorans, malitioſus, aut ſimplex. Si enim do-

ctus

(*) Etſi textus noſter hic innuere videatur dandum eſſe Reo juramentum de veritate dicenda, idque pariter doceant Baldus, & Bartolus citati a noſtro Auctore numero 16. hujus Tituli, ubi inſuper teſtatur, eorumdem ſententiam, introducta conſuetudine, fuiſſe canonizatam; nihilominus poſt Concilium Romanum a Benedicto PP. XIII. celebratum anno 1725., neque authoritati laudati Textus, & Doctorum, neque introductæ conſuetudini deferre ullatenus debent cujuſcumque Tribunalis Judices. Titulo ſiquidem XIII. Cap. 2. ejuſdem Concilii per totum, diſtricte, & ſub pœna nullitatis omnium actorum præcipitur, atque mandatur, ne impoſterum quovis prætextu, cauſa, aut quæſito colore exigatur juramentum a Reis, dum judicialiter uti Principales examinantur. En Concilii Verba — *Stylum itaque in quibuſdam Curiis Sæcularibus & Eccleſiaſticis nullo unquam jure præceptum, inoleviſſe perpendimus, ut Judices, ſive eorum Notarii, aut Scribæ, Reos, criminali facinore accuſatos examinaturi, juramentum ab his præſtari jubeant de veritate dicenda. Quia tamen ex hoc quotidiana ſicuti eſt experientia compertum, nec in Fiſci favorem, nec contra Reos ipſos, qui ut plurimum patrata a ſe negant delicta, utilitatis aliquid elici non ignoramus: adeo ut peculiari in hac facti contingentia, nedum talia deinceps juramenta exigendi neceſſitas non adeſſe probetur; imo potius, ne illa penitus exigantur, ſacra ipſa juramenti ratio poſtulet, ac ſuadeat; hinc eſt, quod Nos, Rationibus utrinque perpenſis, & quamplurium inhærentes inſignium Tribunalium praxi, juramentum ipſum, per Reos, ſic criminaliter inquiſitos, præſtandum, conſulto, dum uti Principales tantummodo conſtituuntur, tollendum, & ſubmovendum ducimus, prout, ſacro etiam approbante Concilio, præſenti hac Conſtitutione omnino tollimus, ac ſubmovemus: nec juramentum hujuſmodi ullatenus a Reis eiſdem, niſi tamen ut teſtes quoad alios examinentur, in futurum per quoſcumque Judices, & Miniſtros ſub quovis prætextu, cauſa, & quæſito colore volumus, exigatur; alias examen, ſive conſtitutum, & Acta inde ſecuta nulla ſint eo ipſo, & irrita, omnique careant contra Reos effectu.*

ctus eſt, diligenter examinandus eſt, utendo topicis, ac ſyllogiſmis deductis ex proceſſu: Si malitioſus, & pertinax, debet *Judex* pluribus interrogationibus eum fatigare; capere in dictis; involvere, & interrogare, etiam de circumſtantiis, quæ ad ſubſtantiam delicti non pertinent; puta, an ſtarent, ſederent; ſi tempus erat nubilum, vel ſerenum; de qualitate veſtium, & ſimilibus, ut dicunt *Doctores*. *Bald. in l. final. C. de Teſt. Specul. tit. de Teſt. §. Eodem. de Interrogat. verſ. Et nota. Chartar. de Inter. Reo. lib. 2. cap. 3. nu. 5. apud Sgroi par. 5. cap. 5. num.* 34. Si vero eſt perſona illiterata, & ſimplex, debet ſimpliciter, & plane interrogari.

Quarta eſt: quod contra *Reum*, quamvis criminoſiſſimum, aut pertinacem, *Judex* non excandeſcat; ut faciunt nonnulli fatui, qui ex eo quod vident ſe perdere operam in *Reo*, quem inutiliter tentant invalidis interrogationibus, aguntur in rabiem contra eum. Non tamen debet *Reo* ſe ita comem, & familiarem exhibere, ut ex mollitie *Judicis* auſam capiat *Reus* de eum non timendo, vel ipſum ex nimia familiaritate contemnendi, ut monuit *Calliſtratus. l. Obſervandum, ff. de Offic. Præſid. Gloſſ. in cap. Nullam. in verb. Authoritas.* 18. *qu.* 2.

Quinta eſt: quod nunquam interroget *Judex* ſuper ſubſtantia delicti, ſed ſemper ſuper indiciis incipiendo a generalibus, & deſcendendo ad particularia; & non debet proſequi interrogationem ordinatam ſecundum ſeriem eventus circa unum indicium; quia *Reus* poteſt fingere mendacia ſibi non repugnantia, ſi conſecutive interrogetur, nec poteſt de facili capi in ſermone. Proinde melius eſt perturbare interrogationes, puta facta una, vel altera circa unum indicium, tranſire ad alias interrogationes circa indicium totaliter ſeparatum ab illo; mox ad aliud ſe convertere; tum aliam interrogationem circa primum facere, & ſic proſequendo ad interrogationes inordinatas, quia *Reus* mendax, difficiliter, interrogatus de tot materiis, poterit recordari de omnibus mendaciis, & ita facile cadet in contradictiones, per quas arctetur ad veritatem fatendam, aut Torturam ſubeundam. Optimum autem eſt, ut *Judex* præmeditetur interrogationes, quas intendit facere, & eas ſcribat compendioſe in parva charta, quam teneat præ manibus a *Reo* tamen non viſa; & tali modo poterit illas perturbare ordinate, ita ut magis involvatur *Reus* in reſpondendo.

Sexta eſt: quod ſinatur *Reus* dicere in primo, & etiam ſecundo, aut tertio conſtituto quidquid vult, & non debet interrumpi, neque impugnari, ſed patienter audiri. Et multus eſſe debet *Judex* in interrogationibus circa circumſtantias loci, temporis, modi, perſonarum, occaſionis, facti, licet non attingant delictum; quia in iſtis *Reus* mendax ſemper aliquid deponit, per quod capi poteſt in mendacio. In aliis poſtea examinibus debet redargui, dicendo: *quomodo nunc aſſeris hoc, cum alias dixeris hoc contrarium illi?* & iſte eſt verus modus *Reum* capiendi.

Septima eſt: quod *Judex* interrogando non debet *Reo* auferre ſuas defenſiones: puta interrogando de iis, quæ ad ſui defenſionem adducere poteſt; ut eſſet interrogando an *Cajus* a ſe percuſſus, obierit ex vulnere; an *Sejus* ſit ipſius inimicus; an *Lucius* ſit integræ fidei, &c. Iſta enim ad defenſionem *Rei* facere poſſunt, articulando, quod *Cajus* obiit ex mala cura, non ex vulnere; *Sejus* eſt inimicus ſuus; & *Lucius* vir ſolitus mentiri. Unde ſic privare *Reum* defenſionibus, per tales interrogationes, dicit *Signorolus conſ.* 167. *n.* 5. quem ſequitur *Peguer. Pract. Crim. cap.* 12. *§.* 15. *Tuſc. litt. C. concl.* 676. *num.* 13. 14. *&* 15. *Sgroi par.* 5. *cap.* 5. *num.* 19. eſſe *quid Diabolicum*, & quod confeſſio taliter habita non nocet Confitenti.

Octava eſt: quod non interrogetur *Reus* ſuggeſtive *aperte*; ut ſi interrogaretur, an occiderit *Cajum*, an fornicatus ſit cum *Berta*; nec *palliate*, ut ſit quando in proceſſu non apparet qualis fuerit *Judicis* interrogatio, ſed ponitur, *ad opportunas interrogationes*; ſed debet regiſtrari interrogatio ex integro, clara, non obſcura, non æquivoca, aliter cenſetur *ſuggeſtiva*: & debet eſſe ſuper delicto in genere, *quis percuſſit Cajum*: *an rixam cum eo habuerit*; *an ſcandalum alicui per actus laſcivos dederit*, *&c.* & univerſaliter *Reus* eſt interrogandus in genere, per circuitum, & interrogationes remotas, & a longe, ita ut nequeat conjicere, quo velit eum *Judex* ducere, quia hoc modo ſolet *Reus* multa concedere, quæ ſibi exiſtimat non nocere, quibus poſtea conceſſis, cogitur fateri, quæ negare vult; nam ex oratione ſparſa colliguntur argumenta, quæ per ſe conceſſa, putat *Reus*, ſe non aggravare, ſed poſtea ſimul collecta ipſum perducunt, vel ad fatendum crimen, vel ſuperioribus ab eo dictis repugnare. Et quando *Judex* interrogat per circumſtantias delicti ſive in genere, ſive in ſpecie, tanquam *Reus* fuerit confeſſus delictum ipſum, ſemper dicitur *ſuggeſtive* interrogare. Ut puta, ſi interrogaretur ſic, *an percuſſerit Cajum ferro, vel ligno; in capite, an in brachio, &c.* Porro ſuggeſtio ſic facta reddit proceſſum *ipſo jure* nullum; & confeſſio *Rei* taliter habita ipſi non nocet, & omnia inde ſecuta ſunt nulla, ut communiter dicunt *Doctores Farinac. quæſt.* 43. *num.* 132. *& quæſt.* 83. *num.* 84. *Scacc. de Judic. cap.* 86. *num.* 7. *&* 40. *Burg. de Mod. proc. ex abrup. quæſt.* 100. *num.* 82. *&* 83. *Guazz. Defen.* 20. *cap.* 13. *n.* 11. *l.* 1. *§. Qui ad. ff. de Quæſt.* Et quæ dicta ſunt de *Reo ſuggeſtive* interrogato quadrant etiam de *Teſte*: quia eo modo, quo per ſuggeſtionem decipitur *Reus*, decipitur etiam *Teſtis*, ut ajunt *Bordonus Pract. crim. cap.* 68. *per tot.* & *Sgroi par.* 5. *num.* 52.

18\. Nona eſt: quod interrogari debet *Reus* plene convictus per Conteſtes integros diverſo modo a *Reo* ſemiplene tantum probato. Non debet enim interrogari dubitative; puta an aliquod delictum commiſerit? quia hoc modo revocaretur a *Judice* in dubium id, quod ipſe debet habere pro certo; ſed debet interrogari ſic, cur tale delictum commiſerit? & ſi de Sociis criminis *Judex* habuit indicia, quærere poteſt, qui fuerint Socii, Complices, Auxiliatores, vel Fautores, &c., ut docent *Cavalc. de Brach. Reg. par.* 3. *num.* 25. & *Sgroi loc. cit. num.* 54.

19\. Decima eſt: quod *Judex* fixos, & intentos oculos in *Reum* teneat, dum ipſum examinat; & obſervet ſi tremat, palleſcat, ſudet, ſuſpiret, lacrymetur; & tunc ipſum interroget ſuper cauſa illorum ſymptomatum. Item ſi titubet, aut hæreat in reſpondendo, tardus ſit, meditative loquatur; & tunc eum urgeat, & ſtringat interrogationibus. Et omnia adnotare faciat in proceſſu.

20\. Undecima eſt, & bene obſervanda: quod *Judex* non debet quærere a *Reo*, neque ab eo acceptare reſponſiones, quæ concernunt *jus*, & non *factum*; unde fatua eſt interrogatio, *an occiderit*; *an veneneaverit*, ſed debet interrogare *an percuſſerit*, *an propinaverit*, *&c.* Pariter non debet recipere hanc reſponſionem a Reo, *ſum innocens*: *fiet mihi injuſtitia, ſi condemnabor*, *&c.* quia ut bene dicit *Chartarius de Inter. reo. lib.* 2. *cap.* 2. *nu.* 19. tales reſponſiones, ſicut & interrogationes, reſpiciunt jus, de quo ad *Judicem* ſpectat judicare, & purum factum

a *Reo*

a *Reo* quærere, & ab eodem habere. Sicut etiam non interrogare de iis, quæ ſpectant ad judicium Peritorum, puta: *an vulnus fuerit mortale, &c.* Sed ſimpliciter ſuper facto.

21. Duodecima eſt: quod ſi *Reus* incipiat delictum fateri, proſequatur *Judex* examen, donec confeſſionem completam fecerit, nec laſſetur ob longitudinem examinis, quia *Reus* in illo puncto eſt diſpoſitus ad confitendum, & ſi detur ſibi tempus recogitandi de ſe, mutabit forte ſententiam. Habita vero confeſſione delicti, interroget de omnibus circumſtantiis illius, puta loci, temporis, occaſionis, Inſtrumentorum, modi, finis, cauſæ, Complicum, &c. & hoc ad ſe plene informandum, & colligendum ab iis, an delictum fuerit vere commiſſum; & hoc ex circumſtantiis rationabilibus, & perſuaſivis.

22. Et ſciant *Judices Regulares* falſam eſſe imaginationem aliquorum, qui putant *Reum* non poſſe conſtitui ultra tres vices, ita ut putent, actum eſſe de Cauſa, niſi *Reus* in tertio ſaltem conſtituto confiteatur. Eſt enim liberum *Judici* toties, quoties voluerit tum *Teſtes*, tum *Reos* examinare; & quando magis opportunum judicaverit. Bona vero cautela *Judicum* eſt, ut *Reus* neſciat quando debeat examinari, ne tempus habeat præmeditandi, & ſe muniendi adverſus interrogationes, quas ſibi putat eſſe veriſimiliter faciendas; ſed ex improviſo, & quaſi ex abrupto, ſimulando etiam, ſe hoc non eſſe præmeditatum, examinet; & hoc pariet ſperatum fructum confeſſionis, ut non ſemel expertus ſum. Caveat etiam *Judex*, quod etiamſi *Reus* in libertate, regulariter loquendo, debeat examinari; ita ut, ſi eſt carceratus, excarcerari debeat, ad ſe ſiſtendum coram *Judice*, ut dicunt *Foler. Pract. verb. Fiat conteſtatio. num. 1. & 3. Spatar. de Mod. corrig. Regul. tract. 9. cap. 15. num. 15. Roderic. Compend. reſol. 44. num. 14. Bover. Direct. par. 2. cap. 25. verſ. Delicto. & Sgroi loc. cit. num. 31.* Tamen [illegible] cautela eſt, ſi *Reus* eſt homo fortis, facinoroſus, & perditæ vitæ (de quo rationabiliter timeri poſſit, quod aut fugiat, aut *Judici* inſultet) quod antequam de Carcere educatur manicis ferreis immittantur manus, & etiam funi cinctorio valide alligentur, ne poſſit de facili ſolvi, & ſic aſſecuratus, ad examen ducatur.

23. Quid autem juris, ſi *Reus* vel nolit, penitus *Judici* reſpondere; aut reſpondeat per verba dubia, puta *non ſcio; non recordor, &c.*? *Clarus quæſt. 45. Verſ. Sed pone.* ſequutus *Baldum in l. Accuſationem. poſt num. 11. Verſ. Super hoc. qui accuſ. non poſſ.* reſpondet quod debet torqueri ad habendum reſponſum ſimpliciter per verba aſſertiva, & de facto. Et hoc verum eſt, & practicari debet a *Judice* noſtro, qui præmiſſis monitionibus, quemadmodum de Teſte renuente reſpondere alias *Tit. Teſtes. num. 78. & inde*, dictum eſt, debet torqueri, requiſito prius aſſenſu *Diffinitorii*, aut *Patrum Peritorum*. Et ſi petat dilationem ad reſpondendum, debet ne illi concedi? Dico, quod non; quia in criminalibus non datur *Reo* tempus ad deliberandum, ut ex *Salyceto in Auth. Offeratur. num. 6. & ibi Paul. de Caſtr. num. 5. & 11. C. de lit. cont. Conrad. Pract. fol. 31. poſt num. 5. Amadæ. de Syndic. nu. 184.* docet *Clarus d. quæſt. 45. verſ. Sed hic quæro.*

24. Si autem in ſecundo, vel aliis conſtitutis ſe remittat ad ea, quæ prius dixit, & interrogatus de novo ſuper re, de qua alias reſpondit, non vult de novo reſpondere, ſed dicit: *de hoc alias reſpondi; quod dixi dixi; me remitto ad ea, quæ ſcripta ſunt*, quid agendum? Reſpondeo, quod multi multa dicunt, ſed æquior præ cæteris mihi videtur opinio *Baldi in l. final. in fin. C. de Teſt. & Simanc. Inſt. tit. 94. num. 24. apud Sgroi par. 5. cap. 5. numer. 41.* qui dicunt, quod poteſt cogi ad reſpondendum de novo per extenſum: & dicunt *Menochius de Arbitr. caſ. 109. num. 12. Chartar. de Inter. reo. cap. 2. num. 86. Scacc. de Judic. lib. 1. cap. 86. num. 48. apud Sgroi loc. cit.* quod ſi *Reus* petat ſibi legi examen ſuum alias factum, non obligatur *Judex* ad hoc, ſed in arbitrio ſuo eſt concedere, vel negare, quod ſibi legatur. Quia ad quid novam interrogationem facit *Judex*? Certe non ad alium finem, niſi ad experiendum, ſi in data reſponſione *Reus* dixit verum; quia ſi hoc eſt, eodem modo habet dicere in ſecunda reſponſione. Quod ſi hæc primæ contrarietur, detegitur *Reus* perjurus, cum ſit inter duo juramenta contraria, & ita involvitur in ſuo ſermone, & cogitur veritatem fateri. Si ergo *Reus* perſiſtit in remittendo ſe ad dicta; ſignum eſt, quod hoc facit ſolum ad evadendam contradictionem, & eludendum *Judicem*; poterit ergo cogi, ut aliam reſponſionem de novo det. Nec tenetur *Judex*, legi facere ſuum examen; hoc enim eſſet ipſum de novo inſtruere, ne ſibi nunc contradicat. Et diſpar eſt ratio de *Reo*, & de *Teſte*; huic enim petenti, ut examen alias factum ſibi legatur, annui debet, quia veriſimiliter poteſt præſumi, quod, cum agatur de facto alieno, non ita firmiter recordetur, & ad refricandam memoriam talis lectura ſibi permittitur in favorem Fiſci; licet hoc etiam poſſet ſibi denegare *Judex*, ad detegendam falſitatem. Sed *Reus*, de cujus re agitur, non præſumitur, quod recordari non poſſit de facto proprio, ideo ad memoriæ conſulendum, non poteſt indigere illa lectura; unde optime negari a *Judice* poteſt, tanquam res veritati ſemper periculoſa.

25. Et ſi *Reus* videns non ſibi concedi lecturam prædictam, inſtatus, ut ſimpliciter, & de novo, non autem remiſſive reſpondeat, ita proteſtetur. *Dico, ut nunc mihi videtur; quod ſi conſtabit me alias aliter dixiſſe, meam hanc reſponſionem revoco, & ſto in primis dictis, quia melius tunc recordabar*: debet ne Judex illam admittere? Circa hoc dubium, nonnulli dicunt proteſtationem eſſe admittendam; alii negant; alii dicunt hoc eſſe *Judici* arbitrarium; alii dicunt ſcribendam quidem in actis, ſed de ea non conſiderandum, niſi prout de jure, & *Sgroi par. 5. cap. 5. num. 42. circ. fin.* relatis aliis opinionibus, dicit, quod ſi non agatur de facto recenti, Judex poteſt eam admittere cum hac proteſtatione: *quatenus ſecunda depoſitio nullo modo ſit contraria primæ*. Sed certe cautela hæc ridicula eſt; per eam enim proteſtatur *Judex* velle ſtare primo dicto *Rei*. Si ergo primo dicto ſtare vult, ad quid novam interrogationem inutiliter facit? Si novam ergo facit, ſignum eſt, quod primum dictum *Judici* non quadrat, & aliam reſponſionem magis veritati congruentem quærit; ſed ſi eam habet in ſecundo examine, certe, quia contrariatur primæ, non acceptabitur a *Judice*, qui proteſtatus eſt non acceptare ſecundum dictum, ſi primo contrarietur. Dico ergo, quod debet quidem *Judex* proteſtationem *Rei* regiſtrare, ſed debet decernere, quod non admittit, *niſi prout de jure &c.* Quia ſi ſecunda depoſitio eſt magis veriſimilis, & magis cohæret dictis Teſtium, ſtandum eſt huic, & non primæ; ſi vice verſa, de jure eſt, quod ſtetur primæ.

26. *De Sociis criminum non interrogetur, niſi delictum ſine Sociis committi non potuit.* Hujuſmodi ſunt Subornationes; Conſpirationes factæ in electionibus, vel contra *Prælatum*; Furtum multarum rerum, quæ ab uno ſolo aſportari non potuerunt, & ſimilia. Et tali caſu *Judex* debet interrogare in genere, ut dicendo: *Tu ſolus acquiviſti ſcire, nec facere hoc; quis docuit; conſiliatus fuit; auxilium dedit &c.*

& ita

& ita ſemper generaliter inquirendo. Pariter ſi adſint indicia, quod alii erant cum eo, ſed non fuerunt cogniti a Teſtibus, licet crimen ex ſe Complices non requirat, poteſt *Judex* quærere de Complicibus interrogando generaliter prædicto modo. Si vero indicia adſint contra certas perſonas, de illis in ſpecie poteſt interrogare *Judex*, ſed ſemper melius erit ad fugiendum periculum ſuggeſtionis, quod interroget in genere de Complicibus.

27. *Etſi Reus aliquem nominaverit dum de eo interrogari non debuit, ejus dictam ad Torturam indicium non facit*. Sola enim depoſitio Socii criminis, (quis præſumitur, quod ad ſe exonerandum alios gravabit; & quia etiam ex crimine infamis eſt) etiam in criminibus exceptis minime ſufficit ad Torturam ſine aliis adminiculis, ut dicunt *Salycet. in l. final. C. de Accuſat. col. ult. Hippolit. in l. 1. in §. Divus Antoninus. ff. de quæſt. & ſingul. 209. apud Baſſ. tit. de indic. aut. toct. num.* 149. Adminicula porro poſſunt eſſe inimicitia Nominati cum Occiſo; familiaritas, & ſecreta allocutio Nominati cum Nominante; fuga Nominati; fama contra eundem, & ſimilia.

T E X T U S.

§. V. Impunitatem nulli promittere fas eſt, ſine expreſſa Reverendiſſimi Patris Generalis licentia: & confeſſio taliter extorta, Reo non nocet, quo ad condemnationem; ſed ſolum facit indicium ad Torturam.

S U M M A R I U M.

28. *Impunitas quibus caſibus concedatur, & quomodo?*
29. *Impunitatem ſolus Princeps poteſt Reo concedere.*
Judex potens concedere impunitatem tenetur eam ſervare.
30. *Judex an teneatur ſervare impunitatem, quam concedere non potens, Reo promiſit?*
Variæ opiniones circa hoc.
31. *Judex ſine expreſſa licentia Generalis impunitatem nequit concedere.*
Conceſſa tamen impunitate, non nocet Reo confeſſio facta, ſub ſpe illius.
Fides publica eſt de jure naturæ, & Gentium.
Illa non ſervata deſtrueretur commercium humanum.
Minor, ex gratia Principis, declaratus major, non poteſt petere reſtitutionem in integrum, ad irritandum contractum, quem fecit.
Princeps tenetur ſervare ſecuritatem datam Bannito, etiam in caſu, quo non debuit dare.
32. *Confeſſio facta ſub ſpe impunitatis, quæ non potuit concedi, facit indicium ad Torturam.*
Prudens diſpoſitio Textus examinatur.

COMMENTARIUS.

28. TAngitur in hoc *Textu* materia impunitatis, quæ a *Judice* aliquando conceditur. Et quia hæc poteſt multipliciter accidere; ideo ad illuſtrandum *Textum* expedit omnes caſus examinare. Dico ergo, quod aliquando accidit, quod delictum atrociſſimum ſit commiſſum, quod non potuit ab uno ſolo conſummari, & de eo nullum poteſt haberi indicium nec proximum, nec remotum. Porro *Prælatus* ad obviandum damno publici boni, promittit per edictum impunitatem Revelanti, quantumvis ſit Complex; & hoc aliquando generaliter cuicunque ex Complicibus; aliquando appoſita reſervatione; *dummodo non ſit Reus principalis principaliſſimus*. Exempli gratia, in quadam camera Conventus, Nobilis Benefactor depoſuit multam ſupellectilem pretioſam in veſtibus ſericis, pannis lineis, argento, auro, & pecunia; cujus cellæ clavem habet Nobilis ille penes ſe. Reperitur autem adulterina clave apertum oſtium, ſcrinia rupta, & omnia aſportata: Tale autem furtum ab uno ſolo non potuit committi, & in illo Conventu omnes habentur boni *Religioſi*, nec poteſt ſuſpicio cadere magis ſuper uno, quam ſuper altero. *Provincialis*, viſitato corpore delicti, inquirit generaliter, nullumque indicium venari poteſt; publicat Monitorium ſub pœna Excommunicationis, ut qui eos ſcit, Fures revelet; aut ſaltem ubi ſint res furto ſublatæ. Expirat tempus utile aſſignatum in Monitorio, & nullo comparente procedit ad anathematiſmum ſolemnem, modo alias *Tit. Pœnarum. num.* 173. tradito: & nec ſic proficit. Sed quia extremum periculum imminet *Religioni*, quia furtum publicabitur a Nobili, qui reverſus, inveniensque ſua bona ſurrepta, aget contra *Religionem*, & de ea ſcandalizabuntur Sæculares, & illa peſſime habebitur; publicat edictum, in quo promittit impunitatem cuilibet ex Complicibus abſolute, vel cum reſervatione, puta: *dummodo non ſit principalis principaliſſimus*.

Aliquando delictum occultum ita eſt, quod de eo indicium haberi non poteſt; corpus tamen delicti patet; pro detegendo autem illo non tam urgens militat ratio publicæ utilitatis, ſicut in primo caſu; ut ſi inventus eſſet trucidatus Frater in Conventu, in quo nullus erat, quicum Occiſo rixam, ſimultatem, aut inimicitiam habuiſſet; unus porro ex Complicibus comparet ſecreto coram *Provinciali*, & ſtipulatur cum eo revelationem delinquentium, dummodo Revelanti detur impunitas; & *Provincialis* impunitatem ei promittit. Aliquando promittitur uni ex *Reis* impunitas, dummodo revelet; quia aliunde non poſſunt haberi indicia urgentiora. Ut in primo caſu, ſi leve indicium, & minime ſufficiens ad inquirendum in ſpecie, adeſſet contra tres, qui ex illo minime poſſent conſtitui. Aliquando promitti poteſt impunitas *Reo conſtituto*, & ſub ſpe impunitatis allici, ad confitendum delictum.

29. *Textus* ergo noſter loquitur de impunitate ſecundum quartum caſum hic ſupra expreſſum. Et ſciendum eſt, quod nullus inferior a *Principe* poteſt *Reis* impunitatem concedere, argumento *Legis 1. C. de Abolit.* Ille enim ſolus, qui diſpenſare ſuper legé poteſt, valet pœnam legibus ſancitam temperare, aut totaliter remittere. Ex facultate porro ſibi indulta a *Principe* (ſi eam habet) poteſt *Judex* inferior ex juſta cauſa, impunitatem largiri. Hoc ergo ſuppoſito tanquam certo, ſi *Judex Reo* alicui impunitatem promittit, vel ut crimen confiteatur, vel ut Complices detegat, & *Judex* habet facultatem indultam dandi *Reos* ſibi bene viſos; confeſſio delicti, facta a *Reo*, non poteſt, illi præjudicare, quia *Judex* tenetur in conſcientia impunitatem ſibi promiſſam ſervare. Promiſſio enim acceptata ſub conditione, hac adimpleta, tranſit in abſolutam, & nedum ex fidelitate, ſed etiam ex juſtitia debet adimpleri, ut dicunt *Baſſ. Tit. de Confeſſ. Reo num. 55. Farinac. quæſt. 81. num. 281. Sanch. lib. 6. conſil. cap. 3. nu. 35. Lug. de Juſt. & jur. tom. 2. diſp. 37. num. 180. apud Paſſecin.*

rin. Trib. Regul. quæſt. 23. *num.* 31.

30. Difficultas autem eſt, quando *Judex* non habet facultatem concedendi impunitatem, & tamen ſub promiſſione ipſius inducit *Reum* ad confitendum, an confeſſio præjudicet *Reo*, ita ut, non obſtante impunitate promiſſa, poſſit ad pœnam condemnari? *Archidiac. & Dominic. in cap. Utilem.* 22. *quæſt.* 2. *Marſan. Soccin. in cap. Qualiter*. il 2. *num.* 974. *de Accuſ. apud Farinac. quæſt.* 81. *n.* 278. & 279. voluerunt, poſſe *Reum* ex tali confeſſione damnari; *Judici* enim delictum patet, & ipſe nequit contra leges crimen impunitum dimittere: *Farinacius* vero *d. qu.* 81. *nu.* 276. citans pro ſe *Marſil. Caren. Covar. Menoch. & Guazz. defen.* 20. *cap.* 24. *num.* 1. *apud Faſſerin. quæſt.* 23. *num.* 31. *Trib. Regul.* ſuſtinet, quod in vim dictæ confeſſionis condemnare non poteſt. *Paſſerinus loc. cit. num.* 36. dicit, quod durum eſt dicere, quod ſtante tali promiſſo poſſit *Reus* damnari; pariter durum eſt, quod *Judex* impunitum dimittat, cum ad hoc facultatem non habeat. Putat ergo, quod debet proſequi judicium per legitimas probationes; & ſi per eas non poteſt concludi delictum, *Reus* dimittatur; quia non eſt ſufficienter probatus delinquens. At hæc cautela minime prodeſt, quia ſupponimus, quod *Judex*, ideo promittit impunitatem, quia nullo modo poteſt indicia habere. Quomodo ergo per legitimas probationes poterit procedere? Certe non per alia indicia, quam per ea, quæ hauſit a confeſſione facta ſub tali promiſſione. Si ergo per talia indicia probatur delictum, licet non damnetur *Reus de directa* ex ſua confeſſione, damnabitur tamen *ex conſequenti*, quod perinde eſt; unde ſi durum illud videtur, durum pariter videtur hoc.

31. Conſultiſſime ergo *Textus* noſter decernit, quod *impunitatem nulli* Judici ordinario, ſeu delegato Reo *promittere fas eſt*, *ſine expreſſa Reverendiſſimi Patris Generalis licentia*. *Generalis* enim inter nos *Princeps* eſt, ut alias docuimus *Tit. Quid num.* 29.: unde ille ſolus poteſt concedere impunitatem; & de *licentia* ejus, non quidem tacita, præſumpta, aut interpretativa, ſed *expreſſa* alii *Judices* inferiores. Quod ſi *Judex*, abſque tali facultate eam promittat ad crimen detegendum, ſeu Complices; ſervanda quidem eſt promiſſa impunitas, *& confeſſio aliter*, hoc eſt per promiſſionem impunitatis, *facta* abſque tali licentia obtenta, *non nocet Reo quo ad condemnationem*. Et hoc rationabiliſſime; quia *Judex* tali caſu loco *Principis* eſt, & fidem publicam ſpondet; & licet ad hoc facultatem non habeat, & male faciat, non tamen ex male facto *Judicis* debet damnificari *Reus*; cum ex alieno delicto nullus debeat jure puniri: Nec debet *Reus* inquirere, num *Judex* facultatem habeat, impunitatem promittendi, tum quia non tenetur *Reus* jura ſcire; tum quia legitime præſumit, quod *Judex*, qui aliis juſtitiam adminiſtrat, in ſemetipſo jus ſervet, & non faciat niſi quæ poteſt; & quod eo authore fit, legitime fiat; præſumptio enim ſemper eſt in favorem *Superioris*. Si ergo fides publica oppignorata eſt, nullo modo frangi poteſt neque a *Principe*, neque a tenente locum *Principis*; fides enim publica eſt de jure gentium primævo, & ſic de jure naturali, & ſemper continet bonum, & æquum; & *Princeps* fidem non ſervans privaretur commercio hominum, & convictus Civilis deſtrueretur, quod eſt ſumme malum; ut ſcribunt *Paulus de Caſtro, conſ.* 318. *col. penult. verſ. Iis non obſtantibus. lib.* 1. *& Cagnol. Epiſt. de Bon. Princip. regim. num.* 91. *apud Tuſc. litt. F. concl.* 335. *num.* 2. *& concl.* 336. *num.* 1. Hinc eſt, quod in *Lege* 1. *C. de His. qui ven. ætat. impetr.* Minores, qui ex gratia *Principis* pronunciati ſunt Majores, & contraxerunt, non poſſunt, ad irritandos contractus, petere reſtitutionem in integrum, *ne hi, qui cum eis contrahunt, Principali authoritate circumſcripti eſſe videantur*; & ita publica fides data a *Principe*, qui illos pronunciavit majores, ſit eluſoria. Et *Menoch. de Arbitr. caſ.* 336. *num.* 27. *&* 33. *Bald. conſ.* 490. *circ. fin. lib.* 1. *Signorol. conſ.* 102. *num.* 6. *apud Tuſc. d. litt. F. concl.* 336. *num.* 6. adeo extendunt obligationem ſervandi publicam fidem, ut dicant, quod *Princeps* tenetur omnino eam ſervare Bannito, & Hoſti, cui fecit gratiam, vel dedit ſalvum conductum, etiam ſi ſit in caſu, quo non debuiſſet, vel non potuiſſet via juris.

32. *Sed ſalvum facit indicium ad Torturam*. Eo quia talis confeſſio, ex eo quod *nulla* eſt *in ordine* ad condemnandum, non poteſt eſſe judicialis, quamvis coram *Judice* facta; ſed non poteſt in tantum annullari, quod non valeat ſaltem, ut confeſſio facta, & retractata: debet ergo ut talia ad Torturam indicium facere. Et hic adnotare libet prudentiam, qua diſpoſitio *Textus* maturata eſt; cum enim videret æqualiter periculoſas opiniones contrarias *Doctorum*, nempe eorum, qui dicebant non præjudicare *Reo*, ſed abſolvi debere, & eorum qui docebant Reum debere puniri, non obſtante impunitate promiſſa; *Textus* mediat ſanciendo, quod *Reus* non puniatur pœna delicti, ne impunitas promiſſa violetur; ſed nec evadat totaliter abſolutus, ſed quod torqueatur, ac ſi eſſet indiciatus ex confeſſione facta (nempe in tormentis) & poſtea retractata in ratificatione.

T E X T U S.

§. VI. Reus legitime interrogatus ſub mortali culpa (a qua, niſi dicat veritatem, in foro pœnitentiæ abſolvi non poſſit) tenetur de plano reſpondere ad mentem Judicis interrogantis: & renuens reſpondere habendus eſt pro confeſſo, & pro tali eſt condemnandus, vel torqueri debet. Quo caſu non dentur illi defenſiones, quia non torquetur pro delicto, ſed pro habenda reſponſione, appoſita clauſula *citra præjudicium de quibus eſt convictus, & confeſſus*.

S U M M A R I U M.

33. *Reus tenetur reſpondere veritatem Judici eum legitime interroganti.*
Nec poteſt uti reſtrictione mentali, aut æquivocatione.

34. *Difficultas ex verbis Textus.*
Nemo tenetur mendacium revocare in damnum ſui; niſi majus damnum Proximo, quam ſibi, adveniret.

35. *Reus negans veritatem in judicio, ſi perſiſtit in perjurio, non poteſt abſolvi.*

36. *Reus renuens reſpondere ſine cauſa, habetur pro confeſſo.*
Cauſæ ob quas Reus non tenetur Judici reſpondere?

37. *Renuens reſpondere, condemnari poteſt ad pœnam extraordinariam.*
Sed melius eſt, quod torqueatur.

38. *Defenſiones ſine copia actorum ſunt concedendæ Reo, qui torqueri debet, quia reſpondere renuit.*
Exemplum ad hoc.
39. *Si cauſæ ob quas Reus reſpondere renuit ſunt dubiæ, Judex debet eas ſpernere.*
40. *Objectio, & ſolutio contra prædicta.*
41. *Clauſula apponenda, ſi Reus debet torqueri, ex renitentia ad reſpondendum.*
Judex non debet tunc interrogare ſuper delicto, ſed ſuper obſtinatione in non reſpondendo.

COMMENTARIUS.

33. NUnc agitur de obligatione *Rei*, & dicitur, quod *legitime interrogatus*, (hoc eſt præcedente probatione corporis delicti, & indiciis contra eum ſemiplene probantibus, & a legitimo *Judice* habente facultatem) *ſub mortali culpa &c. tenetur de plano*, (hoc eſt clare, abſque ambagibus, amphibologiis &c.) *reſpondere ſecundum mentem Judicis interrogantis*. Et hoc communiter ſtatuunt Theologi Morales: *D. Thom. 2. 2. quæſt. 69. art. 1. Beja. par. 1. caſ. 32. Navarr. Manual. cap. 25. num. 52. apud Bonacin. de leg. diſp. 10. qu. 3. P. 2. n. 6.* & neque æquivocare poteſt, aut uti reſtrictione mentali, ut ex Propoſitionibus 26. & 27. ex damnatis ab *Innocentio Undecimo* probatur; debet enim reſpondere *ſecundam mentem Judicis* ſibi manifeſtatam in interrogatione ſibi facta.

34. *A quo niſi dicat veritatem in foro penitentiæ abſolvi non poſſit. Textus* iſte nonnullis viſus eſt ſcandaloſus, nimis durus, & contra rationem naturalem. Poſito enim, quod quis in judicio negaverit crimen, quod ſi confeſſus eſſet, ſibi deberentur Triremes, vel carcer perpetuus; nequibit ergo abſolvi ſacramentaliter a perjurio commiſſo in judicio, niſi coram *Judice* compareat, & crimen fateatur? Certe hoc nullo jure cavetur, & irrationabilis prorſus eſſet diſpoſitio *Textus*, ſibi repugnante naturali ratione. Poſito enim tanquam certo, quod nullus peccare debeat pro ſalvanda vita corporis, & ſic nec *Reus*, ad evadendam mortem, poſſit licite in judicio mentiri; non tamen tenetur mendacium revocare, niſi fuerit cum gravi offenſione Proximi dictum, & ex revocatione tali non ſibi immineat majus damnum, quam Proximo eveniat ex mendacio, ut ſcribunt *Petr. Navar. lib. 4. cap. 4. num. 46. Azor. par. 3. lib. 4. cap. 39. diffic. 4. Molin. diſp. 784. num. 2. verſ. Sicut. apud Bonac. de Reſtit. diſp. 1. quæſt. final. pun. 1. num. 13.* Quomodo ergo non poterit *Reus*, ut præfertur, abſolvi, *niſi dicat veritatem*, revocato mendacio, ſi in eo non lædatur Tertius, ſed ſolum ſibi proſit?

35. Dico quod quadraret facta oppoſitio, ſi ita deberet accipi *Textus*: Hoc autem nullo modo eſt; ſed debet intelligi, quod durante perjurio, & animo pejerandi, negando veritatem, ad quam obligatur, nequit, *niſi dicat veritatem, in foro pœnitentiæ abſolvi*. Exemplum ſit. Examinatur ſemel *Reus*, & veritatem in judicio negavit; ſi iſte vult confiteri ſacramentaliter peccata ſua, & abſolutionem recipere, debet de perjurio commiſſo dolere, & proponere, quod ſi de novo examinabitur, dicet veritatem. Sed confitendo perjurium commiſſum, & retinendo animum pejerandi etiam in futuro examine, incapax abſolutionis eſt; quia cum habeat actualiter animum peccandi, non eſt diſpoſitus ad recipiendam abſolutionem, ut notum eſt; & hic eſt verus ſenſus *Textus*.

36. *Et renuens reſpondere ſine rationabili cauſa, habendus eſt pro confeſſo*. Plures ſunt rationabiles cauſæ ob quas interrogatus *Reus* poteſt non reſpondere; puta ſi recuſavit *Judicem* tanquam ſuſpectum, vel incompetentem, ut docent *Bart. in l. de Aetate. §. Qui tacuit. ff. de Inter. in jur. fac. Blanc. in l. final. ff. de Quæſt.* Si *Reus* ſit febre oppreſſus, vel aliquo repentino morbo, vel eſt juſto impedimento detentus, ut ait *Guazzin. defen. 20. cap. 16. num. 10.* Si *Judex* non vult ſibi aperire ſtatum cauſæ ſuæ legendo aliquas depoſitiones Teſtium contra ſe, ut præſcribitur in *Textu*, & ita dubitet, an *Judex* legitime interroget? ut ſcribunt *Sayr. Clav. Reg. lib. 12. cap. 16. num. 18. & 21. Salced. ad Diaz. cap. 129. verſ. Illud vero. Thom. a Jeſu de Viſit. Regul. Tract. 3. cap. 3. num. 10. Leſſ. lib. 2. cap. 31. dub. 3. num. 10. apud Sgroi par. 9. cap. 5. num. 15.* Si tandem *Reus* ſcit *Judicem* minime conſtare feciſſe de corpore delicti: vel recepiſſe accuſationem, aut depoſitiones a perſonis de jure prohibitis accuſare, vel teſtificari. Et ratio eſt, quia tunc *Judex* legitime non interrogat, & ſic minime reſpondere tenetur.

37. *Et pro tali condemnandus eſt, vel torqueri debet*. Difficultas hic eſt, ad quam pœnam ſit condemnandus iſte, qui pro confeſſo habetur? *Charrar. Coſon. Triviſan. Scoccia apud Sgroi par. 5. cap. 5. num. 16.* dicunt, quod cum habeatur pro confeſſo, condemnari debet ad pœnam ordinariam, & fundant dictum ſuum ſuper lege, *l. De Aetate. §. Qui tacuit. ff. de Inter. in jur. fac.* Quæ ait: *Qui omnino non reſpondet, contumax eſt; contumaciæ autem pœnam hanc ferre debet, ut in ſolidum convenîatur, quemadmodum ſi negaſſet: quia Prætorem contemnere videtur*. Sed iſta lex loquitur in cauſa pecuniaria, & Civili; unde non poteſt extendi ad cauſam criminalem. Unde *Scacc. de Judic. lib. 1. cap. 86. num. 49. Barg. de Mod. proc. ex abrup. cap. 100. num. 136. & 138. Guazzin. defen. 20. cap. 17. num. 1. & 6. apud Sgroi par. 5. cap. 5. num. 16.* dicunt hoc intelligendum eſſe in delictis levibus, pro quibus non poteſt imponi pœna corporalis, ſed non in gravioribus; quia tali caſu eſſet imponenda pœna extraordinaria. Hæc ſecunda ſententia verior eſt, magis enim innititur æquitati. Ponamus enim, quod inquiſitus de homicidio venefico; & alius de ſimplici furto æque coram *Judice* nollent reſpondere; certe crimen æquale committerent in non reſpondendo: Si ergo ille ad Triremes, & iſte ad privationem actuum legitimorum juxta *Textum Tit. Applicatio. §. 19. & §. 41.* deberent damnari, profecto idem crimen diverſis pœnis vindicaretur. Nec dicendum, quod per fictionem juris habentur *pro confeſſis*, & iſta obſtinationis in non reſpondendo gravitas varietur juxta gravitatem criminum, de quibus ſunt confeſſi, Quia cum *Textus* dicat ſimpliciter *pro tali condemnandus eſt*, nec exprimat qua pœna, ordinaria, an extraordinaria, debet accipi de extraordinaria; tum quia in pœnis mitior interpretatio ſemper eſt facienda; tum quia confeſſio illius poteſt eſſe qualificata ſic, quod pœnam niſi extraordinariam non mereatur. Sed quia *Textus* loquitur alternative, puta vel quod condemnetur, vel quod torqueatur, melius eſt quod, (ut diximus de Teſte *Tit. Teſtes. num. 78.*) *Judex* Tortura utatur. Si vero *Reus* eſſet plene convictus per Teſtes, concedo, quod poſſet in pœnam ordinariam condemnari; hoc vero non eſſet ex ſua ficta confeſſione, in non reſpondendo, ſed ex legitima probatione per Teſtes facta.

38. *Quo caſu non dentur illi defenſiones, quia non torquetur pro delicto, ſed pro habenda reſponſione*. Sed ſi renuit reſpondere ex rationabili cauſa antequam torqueatur, debent ne illi dari defenſiones? Et videtur, quod ſic, quia *Textus* alibi *Tit. Tortura. §. 9.* habet: *Ante Torturam omnino concedenda ſunt Torquendo copia actorum, & defenſiones*; & dicit *Sgroi loc.*

*loc.cit. num.*18. quod poſt trinam monitionem factam, poteſt dari terminus ad ſe defendendum. Ex alia parte non debet *Iudex* concedere copiam actorum *Rea*, antequam conſtituatur, ut ſupra dictum eſt *hoc. Tit. nu.* 15. juxta praxim totius mundi. Quid ergo faciendum? Dico, quod defenſiones ſummarie, & breviter ſunt illi concedendæ abſque copia ulla actorum; & eas poteſt *Reus*, vel oretenus repræſentando, & per Notarium ſcribendo, vel in ſcriptis porrigendo, facere. Tunc *Iudex* vel legitimam videt cauſam a *Reo* adductam tum in jure, tum in facto; & ſic torquere non poteſt, ſed debet removere obſtaculum, quod impedit, quo minus legitime interroget, quod ſi hoc nequit, debet ab inceptis deſiſtere. Exempli gratia, ſi *Reus* dicat: *Nolo reſpondere, quia te recuſo in Iudicem; quia es mihi ſuſpectus ex tali cauſa*; vel *quia de corpore delicti nulla modo conſtat; aut conſtare feciſti &c.* iſtæ ſunt cauſæ rationabiles ex jure: Si ergo in facto etiam ita ſint, puta quod cauſa adducta recuſationis ſubſiſtat, aut dubia ſit, debet *Iudex* vel non procedere amplius, vel ſuperſedere, & per Arbitros electos, ut alias diximus, *Tit. Quid. num.* 38. pronunciari: Vel ſi de corpore delicti non fecit conſtare, debet errorem corrigere, ſuppleudo, quæ omiſit, & Teſtes denuo examinando, quia primum examen nullum fuit ex tali defectu. Si vero non rationabiles evidenter ſunt cauſæ adductæ a *Rea*, puta aut in jure, aut in facto; ut ſi diceret: *nolo reſpondere, quia nolo te in Iudicem, quia juvenis es*; vel *quia de corpore delicti non conſtat*, & tamen in proceſſu *Iudex* de eo conſtare fecit; clarum eſt, quod de eo non debet curare; ſed per carceres, & vincula, poſt Cenſuras latas, ut diximus, procedere poteſt.

39. Si autem dubiæ ſint, ut ſi diceret *Reus*: *Non habes tot indicia contra me quæ ſemiplene probent*; (dubias autem voco cauſas, quæ judicio *Iudicis* arbitrantis ſunt ſufficientes ad *Ream* conſtituendum, ſed judicio, aut prætenſione *Rei* non ſunt tales); *Iudex* poteſt iſtas ſpernere, & procedere ad torquendum. Ratio eſt, quia validitas indiciorum pendet, ut diximus, ab arbitrio *Iudicis*; & licet hoc debeat regulari a jure, tamen, ut notum eſt, jus habet amplitudinem, & ſufficit *Iudici* habere pro ſe probabilitatem, & quod arbitrium ſuum non aperte contrarietur juri. Judicare ergo de validitate indiciorum ſui juris eſt, quod non poteſt tolli a prætenſione *Rei*, qui contrarium ſentit. *Reus* inſuper tenetur credere *Iudici* aſſerenti, quod ſufficientia indicia habet; nec poteſt prætendere, niſi quod ſibi legantur urgentiora indicia. Quod amplius patet, quia ſemper eſt ſalvum jus *Reo*, ſi indicia minime ſunt ſufficientia, contra ea excipiendi in defenſionibus poſt examen ſuum, & nihil ſibi præjudicat in ſubdendo ſe examini. Amplius poteſt ſe ſalvare indemnem, proteſtando de nullitate, ſi non præceſſerint in proceſſu, quæ de jure præcedere debent, puta legitima, & ſufficientia indicia &c. Si ergo his omiſſis cavillatur circa hæc, ſignum eſt, quod vult redimere tempus, & protelare judicium; & ideo *Iudex* poteſt ejus cavillos ſpernere, & ad cogendum ipſum ad reſponſionem per ſupradicta procedere.

40. Quod ſi dicatur contra hæc, quod *copia actorum* debet *omnino concedi*, ſicut dicit *Textus* ſupracitatus. Reſpondeo, quod *Textus* intelligit, quod dentur poſt examen ad faciendas defenſiones ante Torturam, nullo autem modo intelligit de caſu noſtro. Ratio eſt; quia mens *Textus* eſt, quod non lædatur jus *Rei*, quod habet ad ſe defendendum, ne cogatur ex dictis Teſtium, & indictis, ſubire tormentum irretractabile, contra quæ legitime poteſt excipere; & nulla eſſet exceptio facta per tormentum, quod jam ſubiiſſet; nec tamen vult *Textus*, quod lædatur jus Fiſci, & inferatur præjudicium Cauſæ ultra id, quod de jure debetur *Reo* ad ſe tuendum. Porro periclitaretur Cauſa ſi ante examen *Reo* panderentur acta, & ex his denegatis nullum damnum patitur *Reus*; quia omnes exceptiones, quas poteſt facere ante examen, ſunt ſibi ſalvæ etiam poſt; attento maxime, quod ad abundantem cautelam, poteſt præmittere proteſtationem, ut dictum eſt, per quam fortificantur omnes exceptiones, quas poteſt dare contra Judicem, Accuſatorem, & Teſtes. Amplius, ſufficienter traditur copia actorum a *Iudice*, dum legere coram *Reo* facit urgentiora indicia; non enim ad alium finem jubetur dari *Reo* copia actorum, niſi ad hoc, quod *Reus* informetur de ſtatu cauſæ; porro informatio talis ſufficienter fit per talem lecturam; nec in hoc caſu obligatur *Iudex* ad dandam copiam in ſcriptis.

41. *Appoſita clauſula citra præjudicium, de quibus eſt convictus, & confeſſus*. Tortura enim *Rei* ſemper debilitat valorem indiciorum contra ipſum; & ſi torqueretur abſque eo, quod *Iudex* proteſtaretur, *ſe minime torquere ad habendam confeſſionem de delicto*, ſed decerneret abſolute eſſe torquendum; poſſet dicere *Reus*, quod tortus fuiſſet ſuper tota cauſa; & ſic, ſuſtinendo in tormentis, minueratur valor probationum in contrarium vel in totum, vel in partem. Ad ſalvanda ergo integra jura Fiſci debet proteſtari *ſe non torquere ad eruendam veritatem, ſed ad habendum a Reo reſponſum* (vel *præciſum*, ſi Reus tergiverſatur per verba *non recordor*; *poteſt eſſe*; *mihi videtur &c.* vel *abſolute*, ſi non vult omnino reſpondere) ut dicunt *Scaccia de Jud. lib.* 1. *cap.* 86. *num.* 4. *verſ. Et advertat. Guazzin. defen.* 20. *cap.* 17. *num.* 5. *apud Sgroi par.* 5. *cap.* 5. *num.* 17. *& hoc citra præjudicium de quibus eſt convictus, & confeſſus*. Et in hoc caſu non debet *Iudex* interrogare *Reum* ſuper delicto, ſed tantum: An velit ab obſtinatione deſiſtere, & præciſe reſpondere?

TEXTUS.

§. VII. Reus citatus, & non comparens poſt neceſſarias dilationes, declarandus eſt contumax, & ad pœnam ordinariam condemnandus, a qua relevari poſſit, ſi voluntarie ſe præſentet. Interrogatoria tam Reorum, quam Teſtium vulgari idiomate fieri poterunt, ſecundum conſuetudinem. Quæ autem ex Officio Judicis fiunt, latino ſermone ſcribenda ſunt.

SUMMARIUM.

42. *Reus citatus, nec comparens declarandus eſt contumax.*
Ut aliquis ſit vere contumax, quid requiritur?
Non tenetur Reus citatus comparere in loco ſibi non tuto.

43. *Textus accipitur de Reo, qui fugit ante, vel poſt inquiſitionem.*
Reus abſens citatur per edictum.
Ut Edictum dicatur ſufficienter publicatum, quid requiritur?

44. *Dilationes neceſſariæ ante contumaciæ declarationem, quæ?*
Contumacia, quando ſit accuſanda?
Contumax adhuc citandus ad ſententiam.
45. *Abſens de jure condemnari non poteſt.*
De conſuetudine contumax condemnatur ad pœnam ordinariam.
46. *Contumax ſe præſentans voluntarie Judici, quomodo relevetur a pœna?*
Reſtitutio in integrum ſit ex cauſa metus.
Arbitrarium Judici eſt declarare, an cauſa contumaciæ fuerit juſta?
47. *Si contumax capiatur, quid agendum?*
Ex clementia Judicis poteſt admitti ad defenſiones.
48. *Interrogatoria Rei, & Teſtium lingua vernacula fiant.*
Sed poſſunt latine ſcribi in proceſſu.
Acta judicialia latine ſcribenda.

COMMENTARIUS.

42. POſtquam tractavit de contumacia in non reſpondendo coram *Judice*, loquitur modo *Textus* de *Reo*, qui citatus non comparet. Dicit ergo, quod *Reus citatus, & non comparens poſt neceſſarias dilationes, declarandus eſt contumax.* Poteſt autem hic *Textus* dupliciter accipi; nempe ſi *Reus* ſit in Conventu, & citatus comparere coram *Judice* recuſet; aut ſi ſit in *Provincia*, & ab alio Conventu vocatus per epiſtolam *Judicis* venire renuat; vel ſi *Reus* fugitivus ſit, & non compareat poſt legitimas citationes factas. Quia vero jam de contumacia *Rei* reſpectu citationis ſupra *Tit. Reus. num.* 3. diximus; & reſpectu denegatæ reſponſionis, ſuperiori paragrapho dictum eſt; diximuſque eſſe cogendum per Cenſuras, carceres, & tormenta ad reſpondendum; eadem prorſus eſt ratio procedendi caſu, quo *Reus*, vel in *Conventu*, vel in *Provincia* exiſtens, citatus, eſſet contumax in comparendo. Deberet enim cenſurari, & poſtmodum carcerari, & ſic cogi ad ſe ſiſtendum in judicio. Unum autem advertere libet, & eſt, quod ad hoc, quod aliquis poſſit dici vere contumax, oportet, quod nullam afferat cauſam legitimam, ob quam poſſit non obedire *Judici*. Quod ſi cauſam pro ſe legitimam habeat, ſicut obedire non tenetur, ita neque contumax eſt, ſi non obediat. Ut ſi jam *Judicem* recuſaſſet ex cauſa legitima, vel dubia in facto, ut alias *Tit. Canones. num.* 19. dictum eſt, & *Judex*, irrationabiliter non deferens recuſationi proceſſiſſet ad ulteriora, & ſic citaſſet; non poſſet *Judex* ad Cenſuram, neque ad carcerationem devenire, quia nullo modo ille eſſet contumax. Pariter ſi vocaretur ad Conventum, in quo *Reus* habet inimicos, & *Reus* reſponderet citationi, ſe nolle ire ad illum Conventum, quia ibi habet inimicos; & locus ſibi tutus non eſt (ut argumento Canonis *cap. Statutum. §. Cum vero. junct. Gloſſ. in verb. Non audens. de Reſcr. in* 6. facere poteſt) vel quia non poteſt ſine periculo vitæ ob mutationem aeris ex conſilio Medici, aut ex alia cauſa rationabili.

43. Relinquitur ergo *Textus* intelligendus de *Reo*, qui fugam arripuit ſive ante, ſive poſt cœptam Inquiſitionem, qui *citatus, & non comparens poſt neceſſarias dilationes declarandus eſt contumax*. Sed quomodo citari poteſt, ſi neſcitur ubi ſit? Dico, quod citari debet per affixionem libelli citatorii ad cameram, in qua manebat, antequam fugiſſet; vel per edictum, ut dicunt jura, *cap. Cauſam quæ. junct. Gloſſ. in verb. Ad domum. de Dol. & contum. cap. final. eo. tit. cap. final. de Eo, qui mitt. in poſſ.* Ad rationem autem edicti, ut publicatum dicatur, ſufficit quod affigatur in loco publico *Conventus*, puta ad valvas Refectorii; in parte quidem poſtica, ut a ſolis Fratribus legi poſſit, non vero a Sæcularibus, qui forte de hoc ſcandalizarentur. Melius tamen erit, ſi antequam affigatur, legatur ab *Actuario* in plena *Communitate Fratrum*, quia hoc modo ſolemnius publicatur, & de tali publicatione, & affixione debet conſtare in proceſſu. In edicto autem exprimi debet nomen *Judicis*, nomen *Rei*, cauſa ſuper qua citatur, tempus congruum, intra quod citatus poſſit comparere, & locum, ad quem venire debet, & formam ejus dabimus, in *Secunda Parte*.

44. Si autem quæras: *quæ dilationes ſint neceſſariæ?* Dico, quod ſi ſcit *Judex* locum, ubi manet *Reus*, qui diſtat per octo, vel decem dietas, &c., debet aſſignare tempus congruum, intra quod poſſit *Reus* commode commonefieri ab Amicis de tali citatione, & etiam venire ad præſentiam *Judicis*: &, ultra hoc etiam tres dies naturales, quæ ſunt dilationes, quæ communiter aſſignantur, quando *Reus* eſt in *Conventu*, vel parum diſtat. Ratio eſt, quia irrationabiliter citaret *Judex* ad comparendum in duabus eum, quem ſcit abeſſe per ſex dietas. Pariterque in libello debent apponi tres termini, qui correſpondeant monitioni canonicæ, ad hoc quod *Reus* tempus habeat recogitandi de ſe, &, ex conſideratione Cenſurarum, & aliarum pœnarum in citatione comminatarum, reſilire poſſit ab inobedientia, & venire. Si vero neſcitur ubi ſit; arbitrarium *Judici* eſt, tempus aſſignare. Melius tamen eſt, quod *Judex* det tempus abundans, & longum, ne *Reus* poſſit conqueri de brevitate, & excuſationem prætendere. Elapſo autem tempore aſſignato, & Reo non comparente, debet accuſari contumacia: hoc autem fit declarando *Reum* eſſe contumacem ex eo, quod intra tempus aſſignatum minime comparuit. Ex poſt citari eodem modo debet ad videndum concludi in cauſa, & ſententiandum, juxta ſibi comminata in prima citatione. Et omnium ſupradictorum formulas dabimus in *Secunda Parte*.

45. *Et ad pœnam ordinariam condemnandus.* Advertendum, quod, de jure communi, nullus abſens damnari poteſt, ut dicunt *l. Abſentem. §. Adverſus contumacem. & ibi Gloſſ. & DD. ff. de Pœn. l. Abſentem. C. de Accuſat. l. 1. ff. de Requir. re. vel abſ.* Sed ex communi conſuetudine, ut dicit *Clarus quæſt.* 44. *verſ. Sed hodie.* antiqua jura non ſervantur. Et ita ſi aliquis inquiſitus de crimine citetur, & expirato peremptorio termino non compareat, bannitur, addita conditione, quod ſi devenerit in fortiis juſtitiæ punietur morte, vel alia pœna, quæ convenit delicto, ac ſi illud fuiſſet confeſſus; per fictionem enim juris, contumax fugiens habetur pro confeſſo. Sequendo autem communem conſuetudinem ordinat *Textus*, quod taliter contumax condemnetur ad pœnam ordinariam criminis, de quo eſt inquiſitus.

46. *A qua relevari poſſit ſi voluntarie ſe præſentat.* Non tamen intelligendum eſt, quod ex ſola voluntaria præſentatione relevetur a pœna, quando ſcilicet per Teſtes eſt convictus; quia tunc reportaret commodum ex delicto ſuo. Neque etiam relevatur in totum ſi contra eum fuerunt indicia ſufficientia ad torturam, vel ad pœnam extraordinariam. Sed relevatio conſiſtit in hoc, quod executio Sententiæ ſuſpenditur, & ipſe admittitur ad defenſiones poſt examen ſuum, & in integrum reſtituitur in ſtatu, in quo fuit quando citatus eſt: Et hoc ſibi indulgetur ex voluntaria præſentatione, per quam ceſſat contumacia; qui enim ante *Judicem* ſe ſiſtit, non amplius contumax

eſt;

eſt. Meretur porro in integrum reſtitui: quia poteſt adducere pro cauſa ſuæ fugæ non conſcientiam criminis, ſed metum Accuſatoris potentis apud *Judicem*; aut *Judicem* ipſum, quem inimicum eſſe ſciebat, ſed talem in judicio probare non poterat: cauſa autem metus, reſtitutionem in integrum fieri, volunt *jura l. 2. l. Metus. ff. Ex qui. can. majo.* Sicut & aliae cauſas adducere poteſt, quæ arbitrio *Judicis* committuntur judicandæ, an legitimæ fuerint ad fugam, ut dicitur in *l. 1. §. final. l. Sed & ſi §. ult. ff. Ex quibus cauſ. majo.*

47. Sed quid juris, ſi non voluntarie ſe præſentet, ſed per vim capiatur? Dico; quod de rigore juris poſſet cogi ad pœnam, quia jam Sententia fuit prolata, & expirato termino utili ad appellandum, jam res tranſiit in judicatum. Sed ex indulgentia *Judicis* poteſt audiri; & explorata cauſa ſuæ fugæ, ſi legitimam invenerit, poteſt *Superior* in integrum reſtituere, & ad defenſiones admittere.

48. *Interrogatoria tam Reorum, quam Teſtium vulgari idiomate fieri poterant ſecundum conſuetudinem.* Conſuetudo eſt, quod latine ſcribantur in proceſſu; ſed *Reis*, aut Teſtibus, lingua vernacula fiant. Utrumque tamen facultativum *Judici* eſt circa ſcripturam interrogatoriorum; ſed circa ſignificationem eorum *Reo*, & Teſtibus ore tenus faciendam, neceſſarium eſt, quod nativo idiomate fiant, quantumvis barbaro, ad hoc, ut Interrogatus ſciat plene vim Interrogationis. *Quæ autem ex Officio Judicis fiunt*, puta viſitatio corporis delicti, decreta, ſententiæ interlocutoriæ, &c. *Latino ſermone ſcribenda ſunt*, ad dignitatem, nempe Officii, quod debet cum majeſtate geri, non vero ad valorem actorum. Si enim vulgariter eſſent deſcripta, non per hoc nullus eſſet proceſſus.

T E X T U S.

§. VIII. Confeſſus dicitur Reus, qui proprio ore dixit ſe tale crimen commiſiſſe: dummodo id timore, metu, tædio non fecerit: quia ſi Stultus, vel Ebrius confeſſus fuerit, ejus confeſſio nulla eſt. Reo, etiam confeſſo, dari debent defenſiones, quibus revocare poteſt confeſſionem, probando contrariam evidentiam facti; vel factam per errorem: Confeſſus ſponte mitius puniendus erit.

S U M M A R I U M.

49. *Reus confeſſus quis dicatur?*
Confeſſio Rei plene probat delictum.
Confeſſio duplex coacta, & ſpontanea.
Confeſſio ſpontanea non indiget ratificatione.
Confeſſio ſpontanea, ut ſufficiat ad condemnationem, quæ requirat?
Confeſſio debet eſſe veriſimilis, alias non nocet.
Item debet eſſe clara, & aſſertiva; & facta per verbum Credo, *non ſufficit ad condemnationem ad pœnam ordinariam.*
Cauſa delicti exprimi debet; alias confeſſio non nocet.
Cauſam delicti nolens dicere, torqueri debet.
Confeſſio delicti incidenter facta non importat pœnam niſi extraordinariam; niſi Reus ſit famoſus, aut crimen atrociſſimum, aut confeſſio facta coram Principe.
Confeſſio Rei, ut illi noceat, debet eſſe circa factum, & non circa jus, aut quid dependens a judicio alterius.
50. *Confeſſio Rei debet eſſe de delicto, & etiam de ejus qualitate, ut noceat Confitenti.*
Item debet eſſe libera, non facta timore, metu, tædio, aut ſubornatione.
Hiſtoria cujuſdam Magiſtri.
51. *Cauſæ, ob quas confeſſio redditur nulla.*
52. *Reo etiam confeſſo concedendæ defenſiones.*
Mortem, ex tædio vitæ, multi ſibi conſciſcunt.
Confeſſio Rei tollitur per probationem demonſtrativam contrariam.
Evidentia facti vincit contrariam probationem plenam.
53. *Confeſſio erronea, ſive facta per errorem, poteſt revocari.*
Errantis nulla eſt voluntas, ſeu conſenſus.
Confeſſio erronea etiam poſt Sententiam poteſt revocari.
Etiam jurata, & ratificata.
Falſum nunquam poteſt præjudicare vero.
Patronus, quomodo articulare debeat pro revocanda confeſſione Clientuli?
54. *Cauſæ erroris in confeſſione ſunt proponendæ in ſpecie.*
Juramento probantur, quæ latent animo.
Cauſæ erroris in confeſſione probantur, etiam veriſimilitudine. Hæc tamen eſt imperfecta probatio.
55. *Multa dicuntur ab Auctoribus circa probationem cauſæ erroris.*
56. *Demonſtratur eſſe inutile de cauſis erroris diſquirere.*
Judex debet eſſe facilis in admittendis cauſis erroris.
57. *Facti evidentia ad deſtruendam contrariam confeſſionem, quæ ſit, & ſufficiat?*
58. *Confeſſus ſponte mitius puniendus.*
Confeſſus ſponte, quis poſſit dici?
Opinio Abbatis.
Opinio Farinacii.
59. *Forum Regulare debet eſſe mitius Sæculari.*
Sponte factum eſt voluntarie factum.
Factum coacte, eſt factum etiam voluntarie.
Spontanea eſt confeſſio, etiam ex metu tormentorum, & quomodo?
60. *Oppoſitio, & ſolutio contra prædicta.*
Voluntas aut libera eſt, aut voluntas dicenda non eſt.
61. *Spontaneum, & coactum in genere moris, quod dicatur?*
62. *Confitens Sacramentaliter peccata ex metu Inferni, ſponte confitetur.*
Confeſſio delictorum, etiam ex metu tormenti, eſt ſpontanea.
63. *Reſpondetur contrariis dictis Doctorum.*
64. *Arbitrio Judicis minuitur pœna Reo ſponte confeſſo.*

C O M M E N T A R I U S.

49. DEfinit modo *Textus Reum* confeſſum, & dicit, quod *confeſſus dicitur Reus*, *qui proprio ore dixit*, coram *Judice*, & ad ipſius Interrogationem, *ſe tale crimen commiſiſſe.* Advertendum autem eſt, quod ex confeſſione *Reorum* plene pro-

probantur omnia delicta, ut volunt *jura cap. 1. junct. Gloſſ. in verb. Confeſſum. cap. Primates. cap. Judex. 2. quæſt. 1. cap. At ſi Clerici. junct. Gloſſ. in verb. In jure. de Judic. l. Si confeſſus. ff. de Cuſt. Reo. l. Proinde. lo 2. ff. Ad leg. Aquil. l. Qui ſententiam. C. de Pœn.* Et ideo dicunt communiter omnes *Criminaliſtæ*, quod nullæ ſunt partes *Iudicis* in Confeſſum, niſi in condemnando. Confeſſio autem duplex eſt: *Spontanea* & *Coacta*. De *Coacta* aliquid dictum eſt ſupra *Tit. Tortura. num. 92. & 107.* Eſt enim ea, quæ fit vi, aut metu tormentorum, & aliquid etiam infra dicemus. *Spontanea* autem eſt huic oppoſita. Porro hæc, ad hoc, ut valeat ad condemnadum, nulla indiget ratificatione, ut voluit *Clarus quæſt. 65. verſ. Sed quæro*, quem omnes communiter ſequuntur.

Non tamen ſtatim, ac *Reus* eſt confeſſus, poteſt condemnari, ſed multa requiruntur: Debent enim *primo* ſibi dari ſuæ defenſiones, ut dicit *Textus* paulo infra. *Secundo*: oportet, quod confeſſio ſit probabilis, & veriſimilis; quando enim ei reſiſtunt indicia probabilia innocentiæ, non nocet Confitenti; Sicut etiam quando *Reus* interrogatus a *Judice* de loco delicti, & tempore, utraque ignorat; talis enim confeſſio deficit in veriſimilitudine, ut dicunt *Boſſ. tit. de Confeſſ. nu. 46. Maſcard. de Probat. concl. 384. num. 4. Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 269. num. 3. & 6. Surd. Bertazz. Peregrin. Merlin. apud Sgroi par. 5. cap. 7. n. 10. Tertio*: neceſſarium eſt, quod confeſſio ſit certa, & clara, ſicut habetur ex *l. Julianus. l. Certum l. final. ff. de Confeſſ.* alias non præjudicat Confitenti; ut eſt confeſſio per verbum *Credo, poteſt eſſe &c.* Ex hac enim nequit *Reus* ordinaria pœna puniri, ſed ad plus extraordinaria; aut debet torqueri. *Quarto*: Oportet, quod *Reus* in confeſſione, ad hoc ut iſta valeat, exprimat cauſam commiſſi delicti; unde dicunt *Chartar. de Inter. reo. lib. 4. cap. 11. num. 83. Ambroſin. de Mod. for. proc. lib. 4. cap. 2. num. 5. Foller. pract. verb. Et ſi confirmabuntur. num. 114. apud Sgroi loc. cit. n. 18.* Quod ad hoc, quod afficiat, neceſſarium eſt, quod *Reus* dicat, quare delictum commiſerit; & ſi nolit dicere, debet ſuper hoc præciſe torqueri.

Quinto: Oportet, quod ſit de crimine, ſuper quo principaliter inquiritur, vel ſaltem ſit illi adnexum. Sequitur proinde, quod qui fatetur crimen incidenter, nempe dum agitur de alia cauſa, (ut ſi quis impediretur in judicio civili ne *Bertam* duceret, quia adulteratus fuit cum ejus Sorore, & hic adulterium confiteretur; vel ſibi opponeretur per viam exceptionis, ut ſi contra Accuſatorem adduceretur crimen, ob quod ab accuſando repelleretur, & Accuſator crimen fateretur) non poteſt, per talem confeſſionem, pœna ordinaria puniri de crimine confeſſato, ſed tantum extraordinaria, ut textualiter habet *Decretalis cap. 1. §. Cæterum. junct. Gloſſ. in verb. Cæterum. Extra. de Except.* Et etiam in cauſa criminali, ſi accuſatus de homicidio incidenter confiteretur furtum, quod tamen nullam connexionem habet cum homicidio; confeſſio de furto non noceret, niſi in eodem judicio habuiſſet terminum defenſorium, & non evacuaſſet confeſſionem, ut ſcribunt *Franc. deciſ. 240. num. 13. lib. 2. Bajard. quæſt. 19. num. 13. Ball. Varior. lib. 2. quæſt. 13. num. 6.* Fallit tamen iſta concluſio, ſi *Reus* eſſet famoſus; vel in caſu atrociſſimo, ut Aſſaſſinii, magni Furti, fraudatæ Annonæ; aut ſi *Iudex* eſſet *Princeps*; iſte enim, ſine novo proceſſu, poteſt punire confeſſum incidenter, ut docent *Sgroi par. 5. cap. 7. num. 18. in fin. & ibi Felin. in cap. 1. num. 16. de Except. Farinac. Urſil. Suſc. Boll. Barſat. Clar. & Scac.* Et ratio eſt, quia mala fama ſuccedit loco Accuſatoris; enormitas criminis reddit illud exceptum a modo ordinario judicii; & *Princeps* ex informata conſcientia punire poteſt.

Sexto: Requiritur, quod id, quod *Reus* confitetur, habuerit dependentiam a facto, & voluntate ejus, ut illi noceat; non vero, quod pendeat a diſpoſitione juris, aut a judicio alieno, aut ab alio eatu: Et ideo, qui confitetur dediſſe mandatum de occidendo, quando fuit ſolum conſilium, quod tamen ipſe vocat, (ex ignorantia) *mandatum*; aut, ſi fateatur eſſe culpabilem, aut punibilem, non ſibi præjudicat; quia hæc pendent a jure, & ad *Iudicem* ſpectat hæc judicare ex facto. Similiter confeſſio, quod *Cajus* obiit ex vulnere, aut ex potione ſibi data a *Reo*, non nocet Confitenti; quia judicare an quis mortuus ſit ex veneno ſpectat ad Peritum; ſicut etiam, an obierit ex vulnere. Mori enim potuit ex malo regimine, niſi, ſtatim ac percuſſus fuit, mortuus cecidiſſet, ut advertit *Sgroi loc. cit. n. 20. & 21.*

50. *Ultimo*: Neceſſarium eſt, ad hoc, ut noceat Confeſſio, quod ſit non tantum ſuper ſubſtantia, ſed etiam ſuper qualitate delicti; & ideo ſi quis Accuſatus, quod proditorie occidarit, ſi confitetur ſimpliciter, quod occiderit, non confeſſus eſt crimen, de quo accuſatus eſt, quia non exprimitur qualitas homicidii, puta, quod fuerit proditorie factum, ut ajunt *Methefill. ſingul. 33. Caball. caſ. 56. num. 154. Bajard. quæſt. 55. num. 43.* Ut ergo confeſſio officiat *Reo*, oportet, quod omnia ſupradicta obſerventur; & inſuper, quod *id*, puta confeſſio, *timore*, *metu*; *tædio non fuerit*; *timore* quidem tormentorum; *metu* reverentiali Judicis; *tædio* longæ carcerationis; addeetiam ſpe promiſſæ impunitatis; & *Subornatione*, quæ contingere tunc poteſt, quando *Reus* eſt vilis, & verus Delinquens eſt perſona potens, & hic ſubornat *Reum*, ut in ſe aſſumat delictum, & illud confiteatur, ſpondens, quod ob hoc non condemnabitur, ſed ſua authoritate liberabitur, & ultra hoc alias remunerationes obtinebit.

Et hoc vidi in praxi in caſu, in quo *Converſum* cujuſdam *Ordinis* defendi. Iſte enim confeſſus fuerat, quandam mulierem noctu introduxiſſe in *Monaſterium*; ſed ad hanc confeſſionem fuit inductus a quodam *Magiſtro* gravi, qui crimen revera patraverat. Teſtes viderant Mulierem exiiſſe a cameris *Magiſtri*, & Accuſatio fuerat inſtituta contra *Magiſtrum*. *Magiſter* fuit negativus circa ſe; ſed dixit, quod talis Mulier potuit fuiſſe introducta a ſuo *Converſo*, qui dormiebat in una ex ſuis cameris. Conſtitutus *Converſus* ſubornatus a *Magiſtro*, qui promiſerat illi maria, & montes, confeſſus eſt: quo habito, *Magiſter* ſe credens in tuto, nihil de illo curabat, nec ſtetis promiſſis. Unde irritatus *Converſus* retractavit confeſſionem, allegavit *Subornationem*, pro qua aderant indicia urgentiſſima, militabant alia multa adminicula, & probata eſt confeſſio extrajudicialis *Magiſtri*, qui in compotatione vino exhilaratus dixit, quod factum fuerat; & ita *Converſum* liberavi, & cecidit *Magiſter* in foveam, quam fecit.

51. *Quia, ſi Stultus, vel Ebrius*, adde ſeductus ſpe; turbatus ex aſpectu *Iudicis*; aut alia ex cauſa, &c. *Confeſſus fuerit, ejus confeſſio nulla eſt*; & ita nullo modo nocet.

52. *Reo etiam confeſſo dari debent defenſiones, quibus revocare poteſt confeſſionem, probando contrariam evidentiam facti*. Nulla major exiſtit probatio criminis, quam confeſſio *Rei*; tamen hæc non eſt probatio demonſtrativa, ſed præſumptiva tantum, deducta nempe ex hoc principio, quod contra dictamen naturale eſt, quod aliquis ſciens, & volens ſibi ipſi no-

Digitized by Google

noceat, Præſumptio hæc verificatur infallibiliter quando confeſſio eſt de crimine, cui debetur omnino mors. Non enim præſumi poteſt, quod aliquis velit mentiri contra propriam vitam, quam præ omnibus creatis naturaliter diligit. Tamen etiam hoc non raro fallit, ut enim elicitur ex *l. final. §. Si quis. ff. de Bon. eo. qui ant. l. Liberaeam. §. Non ſoleat. ff. de His, qui not. inf. l. 34. §. Militia. ff. de Teſt. mili.* plures ſunt, qui vitæ criminoſæ tædio; vel ad evadendam mortem infamem: vel ad fugienda ulteriora tormenta, veneno, vel laqueo ſe è vivis ſuſtulerunt; & multi etiam innocentes ad ſe liberandos a cruciatu tormentorum confeſſi ſunt crimina, & patibulo vitam finierunt. Dum ergo probatio veritatis per confeſſionem *Rei* demonſtrativa non eſt, dictat ratio, quod contrariam probationem admittat; & ideo *Rea, etiam confeſſo, dari debent defenſiones, quibus revocare poteſt confeſſionem.*

Quia vero inter præſumptivas probationes fortiſſima eſt illa, quæ fit per confeſſionem *Rei*, iſta nequit expugnari per aliam ſimilis ſpeciei, ſed oportet, quod vincatur a probatione demonſtrativa, *probanda contrariam evidentiam facti*; hoc eſt probando contrarium per evidentiam facti. Hoc autem eſt privilegium notitiæ ſenſitivæ; perceptio enim per ſenſum corrigit intellectum, & plus probare poteſt Rusticus demonſtrando ad oculum, quam *Ariſtoteles* ſubtiliſſime ratiocinando. Voluit iſte, quod ſub zona torrida non poſſent animalia vivere, ex nimio calore Solis ejaculantis ad eam partem Terræ radios perpendiculariter; ſed falſum eſſe aſſertum *Philoſophi* probantis per rationes, quæ videntur intellectui demonſtrativæ, ad oculum oſtenderunt Nautæ, expertes alioquin Philoſophiæ, dum ſub tali zona repererunt vaſtiſſima Regna ſumma aeris temperie, & fœlicitate donata. Si ergo *Reus* poteſt probare per evidentiam facti contrarium ejus, quod confeſſus eſt, ceſſat omnis effectus confeſſionis contra ſe.

Porro non tantum probationem præſumptivam expugnat evidentia facti, ſed etiam probationem plenam, & dilucidam, qualis eſt facta per conteſtes omni exceptione majores, ut ſupra dicit *Textus Tit. Probationes num. 7.* Si enim non ſolum duo, ſed mille Teſtes conteſtes, & integri probaſſent *Cajum* occidiſſe *Sejum*, ſi *Cajus* ſtatuat coram *Judice Sejum* viventem, deſtruet contrariam probationem; ſicut fecit *D. Athanaſius*, qui convictus per multos conteſtes *Arrianos*, quod *Arſenium* occidiſſet, ducto *Arſenio* vivo in conſpectu *Concilii*, quod *Tyri* celebrabatur, crimen objectum diluit. Pariter, ſi *Reus* confeſſus eſſet ſe puellam vitiaſſe, ſuam confeſſionem deſtrueret ad oculum oſtendendo ſe non habere neceſſaria inſtrumenta ad tale crimen; & hoc aut naturaliter, aut ex ſectione illorum.

53. *Vel factam per errorem, &c.* Confeſſio facta per errorem, quæ a Doctoribus vocatur erronea, poteſt ſemper revocari ante Sententiam. Et hoc rationabiliter: cum enim errantis nulla ſit voluntas, & conſenſus, ut dicunt *jura l. Cum teſtamentum. l. Neu idcirco. C. de Iur. & fac. ignor.*, merito revocanda venit confeſſio, quæ, ex quo erronea fuit, involuntaria cenſetur. Error autem hic accipitur largo vocabulo; nempe pro omni eo, quod fuit in cauſa, quare confeſſio non innixa veritati facti emanaverit. Licet autem in *lege Error. C. de Iur. & fac. ignor. Imperator* dicat, quod *error facti nec dum finito negotio nemini nocet*; quia nempe revocari poteſt; ſed *cauſa deciſa velumenta tuli non inſtauratur*; & videatur ex hoc, quod confeſſio erronea poſt latam Sententiam non poſſit revocari; tamen etiam poſt Sententiam latam revocari poteſt, petita reſtitutione in integrum (ut dicunt *Alexand. conſ. 80. nu. 14. verſ. Imo etiam. lib. 2. Roman. conſ. 390. nu. 2. verſ. Et hinc eſt. Butr. in cap. Ex parte. in fin. de Confeſſ. apud Tuſc. litt. C. concl. 649. n. 5. 15. & 28.*): Quam tamen impetrare a *Principe* oportet. Univerſaliter ergo confeſſio erronea, quamvis fuerit juramento roborata, etiam pluries geminata, ratificata, & jurata, & etiam in cauſa Appellationis, poteſt revocari, ut docent *Caball. caſ. 186. n. 3. Farinac. quaeſt. 81. num. 9. 327. & 328. Centolin. Add. ad Farinac. caſ. 16. A. apud Sgroi par. 5. cap. 7. num. 28.* Et ratio fundamentalis eſt; quia falſum numquam poteſt præjudicare vero, & ſic omnis confeſſio in judicio ſive criminali, ſive civili, facta per errorem, revocari poteſt, ut communiter ſentiunt *Bart. in l. Non fatetur. ff. de Confeſſ. Angel. conſ. 386. col. 2. verſ. Nec obſtat. Cravet. de Antiq. temp. fol. 62. num. 64. & ſeqq. Curt. ſenior. conſ. 69. num. 8. Purif. conſil. final. num. 30. lib. 1. apud Tuſc. d. concl. 649. num. 40. & 41. litt. C.*

Caſu ergo, quo Patronus Clientulum ſuum, qui confeſſus eſt crimen, velit defendere per revocationem confeſſionis, debet dicere, quod *Principalis ſuus, ſi confeſſus eſt crimen, de quo imputatur in actis, & etiam pluries ratificavit, & juramento confirmavit; tamen erravit, & ſe erraſſe dicit, & proteſtatur; & ſe offert probare errorem ſuæ confeſſionis. Pro cauſa vero erroris dicit confeſſum fuiſſe, quia mens erat turbata, vel non ſana, vel quia ignorabat quod diceret; vel quia inadvertenter confeſſus fuit; vel quia fuit perſuaſus a Judice ſub promiſſione impunitatis, vel quia inductus eſt ab eo, qui vere eſt Reus delicti, ut in ſe aſſumeret reatum; vel quia ob infirmitatem, aut ebrietatem non erat in bono ſenſu, vel quia bene non recordabatur, quia factum fuit a multo tempore; vel quia territus eſt a majeſtate Judicis; vel quia metuebat torqueri. Inſuper ſe offert probare rem aliter ſe habere, & ſe non feciſſe tale delictum, quia &c.*

54. Hic autem advertendum eſt, quod non ſufficit, quod Patronus proponat cauſas erroris in genere; ſed oportet eas eſſe in ſpecie: cum enim probandæ ſint, & non detur probatio, niſi in ſpecie, etiam ſpecificatæ debent proponi. Sed, ſi cauſæ ſint in ſolo animo latentes, & quomodo eas probabit *Reus*? Dico, quod ea, quæ in animo reconduntur, probantur per juramentum, ut patet in juramento Calumniæ, Malitiæ, &c. Si ergo proponat *Reus* pro cauſa confeſſionis ſuæ metum, ſpem, oblivionem, & ſimilia, quæ latent in animo, debet probare juramento.

Inſuper probatur etiam cauſa per veriſimilitudinem, quæ licet ſit imperfecta probatio, tamen in hoc caſu ſufficere debet. Ratio eſt, quia propoſitio talis cauſæ in nullo lædit jus Fiſci, ſed eſt tantum quid dilatorium in reſpectu judicii, aut executionis, ſi Sententia lata ſit: robur autem conſiſtit in probatione contraria confeſſioni, cujus onus in ſe aſſumit *Reus*. Proinde *Judex* debet eſſe facilis in admittendo cauſas erroneæ confeſſionis propoſitas a *Reo*; non enim per talem admiſſionem præjudicatur Fiſco, quia remanet probandum contrarium confeſſioni formiter, in quo *Reus* plene concludere debet. Admiſſa autem cauſa erroris, debet *Judex* admittere capitula probatoria, quibus intendit *Reus* oſtendere contrarium propriæ confeſſioni; & debet aſſignare *Reo* tempus congruum ad capitula probanda.

55. Scio plures *Doctores*, quos conſarcinat *Sgroi par. 5. cap. 7. num. 29.* multa dicere circa probationem cauſæ erroris, & etiam ipſius erroris, cujus ratione dicitur confeſſio erronea. Et dicunt quod cauſa erroris probanda eſt, etiam ſi confeſſio reſpiciat

factum

factum proprium Confitentis; & probatur per Teſtes, & non ſuffeit tortura; & ſufficiunt præſumptiones favore *Rei*; & quod cauſæ erroris facilius admittuntur in Ruſticis, imperitis, & rudibus: Sed ſi cauſa erroris fuit metus, debet eſſe talis, quod cadat in virum conſtantem, & ſi non probetur error in termino præfixo, valet confeſſio; & alia multa, quæ ibi poſſunt videri.

56. Sed meo judicio inutile prorſus eſt laborare tantum in probanda tum cauſa erroris, tum errore ipſo; quia etiam ſi probaretur error per Teſtes, aut per indicia, conjecturas, aut præſumptiones, quas in hoc caſu ſufficere vult *Bartolus in l. Non fatetur. num.* 10. *ff. de Confeſſ.*: Tamen nullo relevaretur *Reus* ad evadendam pœnam. Ratio eſt, quia non per hoc quod probavit ſe confeſſum fuiſſe per errorem, ſequitur quod delictum non commiſerit; poteſt enim optime ſtare, quod timore tormentorum confeſſus ſit delictum, quod vere fecit; & ita ſtat confeſſio erronea cum delicto vero. Ex quo ergo quod confeſſus eſt; per probationem confeſſionis erroneæ non enervat totaliter vim confeſſionis, ſed tantum probat, quod ex errore confeſſus eſt aliquid, quod confiteri non volebat; aut quia crimen non commiſit; aut quia pœnam non ſubire (ut naturale eſt) deſiderabat. Docendo ergo de errore non eſt eliſa ejus confeſſio ſic, quod ad deſtruendas probationes contrarias ſufficiant præſumptiones, aut dicta Teſtium, quæ ſuffeciſſent, ſi ipſe non fuiſſet confeſſus; ſed debet probare contrarium confeſſioni *per evidentiam facti*, ut habet *Textus*. Et ita, quod confeſſus ſit per errorem, vel non, parum facit pro *Rea*; quia ſemper incumbit ſibi onus probandi *per evidentiam facti*, quod ipſe non commiſit delictum. Sequitur ergo ex hoc, quod non debet *Judex* eſſe durus in admittenda cauſa erroris, & etiam errore ipſo. Admittat. Quid tum? Adhuc in termino ſtatuto debet *Reus* evidenter probare ſe non feciſſe delictum; quod ſi *evidenter* non probet, ut vult noſter *Textus*, ſua confeſſio non cenſetur erronea, ſed vera, ut ait *Farinacius quæſt.* 81. *num.* 337. *apud Sgroi par.* 5. *cap.* 7. *num.* 29. & ita ad pœnam ordinariam nil minus condemnandus erit.

57. Quod autem dicitur de facti evidentia, non ita preſſe accipiendum eſt, quod reſtringatur ad ſolum illud, quod cadere poſſit ſub ſenſum *Iudicis*; ut puta, ſi ex confeſſione dictus fuiſſet *Cajus* occiſus, & *Cajus* vivus coram *Iudice* ſiſteretur; hoc enim modo ſola delicta facti permanentis poſſent elidi: Sed evidens probatio accipi etiam poteſt illa, quæ ex evidenti, & neceſſaria conſequentia deduci poteſt. Exempli gratia. Confeſſus eſt *Cajus* ſe occidiſſe *Sejum* tali die *Mediolani*; confeſſionem vero ex metu tormentorum erroneam revocando, probat ſe tali die manſiſſe *Romæ*, & probatio plena eſt. Certe hæc evidens erit ex neceſſaria, & inevitabili conſequentia. Si enim probatur tunc fuiſſe *Romæ*; ergo impoſſibile, quod fuerit *Mediolani*. Pariter ſi probet *Sejum* occiſum a *Titio*; conſequentia neceſſaria eſt, quod non fuerit occiſus a ſe; quia factum eſt initerabile.

Verum eſt, quod oportet, quod Teſtes probantes contrarium confeſſioni, totaliter ſint integri, & non habet *Reus* amplius privilegium, quod habebat, nempe quod Teſtes ad favorem ſui etiam diminuti admittantur. Ratio eſt, quia per confeſſionem ſibi præjudicavit, & aſſumpſit in ſe onus probandi contrarium evidenter; unde non poſſunt admitti ad hoc Teſtes defectivi. Et hæc non repugnant illis, quæ paulo ſupra diximus, docendo, quod confeſſio erronea expugnatur per ſenſibilem evidentiam facti contrariam. Quia non intelleximus tantum de illa, ſed exemplificavimus; conſtante alioquin, quod per plenam probationem per integros Teſtes, modo, quo dictum eſt, revocetur.

58. *Confeſſus ſponte mitius puniendus erit*. Difficultas circa hunc Textum eſt ad determinandum, quisnam dici poſſit ſponte confeſſus? Opinio fuit *Gloſſæ, in ſumm.* 15. *quæſt. final. & Abb. in cap. De hoc. num.* 8. *de Simon.* quam ſequutus eſt *Marianus*, quod nempe non dicatur *ſponte confeſſus*, niſi qui confitetur coram *Iudice* antequam accuſatus, aut inquiſitus ſit; unde vult, quod qui confitetur timore probationum non mereatur, quod ſibi pœna minuatur, quia omnia jura parem pœnam irrogant Confeſſis, ſicuti Convictis. Et ſic talis non poteſt dici *confeſſus ſponte*, quia ex confeſſione ſpontanea eſſent ſibi minuendæ pœnæ, ut utraque *jura* volunt *cap. Præsbyteram cap. de his* 50. *diſt. cap. Si quis Præsbiter*. 16. *quæſt.* 5. *l.* 1. *& ibi Gloſſ. & DD. C. Quæ appell. non recip.* Sed hæc opinio nimis dura eſt. Timor enim probationum hoc modo æquivaleret actuali torturæ; quandoquidem ex hac illata ſit, quod Confitens non *ſponte*, ſed vi tormenti adactus dicatur. *Farinacius* autem, *quæſt.* 8. *nu.* 177. & *Bero. in cap. At ſi Clerici num.* 93. *de Iudic. apud Sgroi parte* 5. *cap.* 7. *num.* 36. mitigant hanc ſententiam, volentes quod *ſponte confeſſus* ſit etiam ille, qui licet accuſatus, aut inquiſitus in primo examine, nulla præcedente negatione, delictum fatetur; vel etiam poſt negationem ſtatim confitetur, dummodo ex illa negatione Accuſator, ſeu *Judex* non fuerint adſtricti neceſſitate probandi contrarium. Sed ſi neget in principio, & *Judex* aperiat ſibi ſtatum cauſæ ſuæ, unde torqueri metuat, ſi confiteatur, non dicatur *confeſſus ſponte*.

59. Sed etiam ſecunda hæc opinio ſcabroſa eſt, & apud Nos minime practicabilis, eo quod in noſtro foro mitius, quam in foris ſæcularibus ſit agendum. Dico ergo quod *ſponte* dicitur fieri, quod *propria voluntate* ſit, argumento *legis Qui conditioni C. de His qui ſpon. pub. mun. lib.* 10. *l.* 9. *ff. Ad Sen. Conſ. Trebell.* Unde *ſpontanee* factum opponitur facto *coacte*. Licet vero factum *coacte* non deſinat eſſe voluntarium, ut docent *jura l. Si mulier §. Si metu ff. Quod met. cau. geſt. l.* 22. *de Rit. nupt. l.* 85. *ff. de Acquir. hæred.* Tamen voluntarium ſimpliciter non eſt, ſed habet admixtum involuntarium; illud nempe, a quo cogitur: ut patet de projiciente merces in mari ob imminens naufragium. Hinc eſt quod quamvis dicatur voluntarium tam id, quod fit *coacte*, quam quod fit *ſponte*; tamen non eodem modo voluntaria ſunt.

Advertendum autem, quod licet metus tormentorum poſſit aliquo modo minuere de ratione *ſpontaneitatis*; unde ad effectum quod confeſſio non dicatur facta *ſpontanee* ſufficiat quod ſit facta metu tormentorum, ut nos ſupra diximus, & univerſaliter docent *Iuriſperiti*; tamen hoc cenſerem eſſe accipiendum in favorem *Rei*, & interpretari *ſpontaneam* in ſui ſtrictiſſima ſignificatione, ut *Reus* habeat unde poſſit confeſſionem revocare, allegando, non *ſpontaneam* fuiſſe, quia fuit a metu *coacta*. Sed ad favorem iterum ipſius *Rei*, dico, quod cum eo mitius eſt agendum in confeſſione *ſpontanea*, quæ tamen non deſinit lato modo eſſe *ſpontanea*, quantumvis fuerit ex metu tormentorum.

60. Dicetur ad hæc, quod mihi contradico, aſſerendo confeſſionem ex metu tormentorum *ſpontaneam*, & non *ſpontaneam*. Sed ceſſat contradictio ex diſtinctione *ſpontanei ſtricte, & large* capti: Ita ut primo dicatur revocabilis confeſſio facta metu, quia non eſt *ſpontanea* ſtricto modo; & eadem confeſſio reddit *Reum* mitius punibilem, quia eſt *ſpontanea* largo modo. Et ad hæc magis ſtabilienda adverto,

quod

quod differentia inter *ſpoataneam*, & *coactam*, reſpectu voluntatis in ordine ad actus ſuos, accipitur moraliter, hoc eſt diminute, & non phyſice. Non enim circa illos voluntas ſe habet, ut alia potentia activa poteſt circa actionem ſuam conſiderari, ut agens *naturaliter*, & *violenter*; ita ut primo modo agat ex ſua nativa facultate, ſecundo autem modo moveatur ad agendum a principio extrinſeco contra naturalem ipſius inclinationem. Si enim agere voluntatis *ſponte* comparetur actioni potentiæ agentis *naturaliter*, & agere illius *coacte* correſponderet illi agenti *violenter*: actus voluntatis *coactæ* non eſſet voluntarius, quia non liber; & de rationa voluntatis ita eſt libertas, ut ſine hac, voluntas eſſe non poſſit, dicente *D. Auguſtino*: *quod Voluntas aut libera eſt, aut voluntas dicenda non eſt*.

61. Seqnitur ergo ex his, quod accipiendo *ſpontaneam*, & *coactum* in genere moris, illud poteſt dici a voluntate *ſpontanea*, quod eſt ab ea ſeipſam determinante, quantumvis ab objecto extrinſeco moveatur ad ſic volendum: Illud vero dicatur eſſe ab eadem *coacta*, quod licet ab ea ſa determinante ſit, tamen eſt mota ab objecto externo phyſice inferente vim ſenſui, & ex colligatione naturali animæ cum corpore, quodammodo violentata. Exemplum ſit in confeſſione extorta per metum; & alia extorta per vim tormentorum. Ambæ quidem iſtæ confeſſiones voluntariæ ſunt; prima tamen ſpontanea poteſt dici, quia licet ſit ab objecto externo, (*puta tormentis* apprehenſis) mota voluntas, *tamen* motio illa cum ſit moralis, & *proinde* io comparatione phyſicæ longe debilior, non tollit, quin voluntas *ſponte* agere dici poſſit. Nnn ſic eſt confeſſio ex vi tormentorum, quia hæc phyſice movent corpus ad dolorem, & ex colligatione voluntatis cum ſenſu, extorquent ab ea confeſſionem; unde in hoc dicatur voluntas non *ſponte* agere.

62. Et hoc patet in foro animæ. Si enim ex peccato commiſſo quis apprehendit tormenta Inferni, ſi peccatum Sacerdoti non confiteatur, & ex illa apprehenſione confiteatur; non tollitur quin ejus confeſſio ſit, & poſſit dici ſpontanea, licet ab illa apprehenſione ſit mota voluntas, quæ nollet, quantum eſt ex ſe, revelare turpitudinem ſuam. Non eſſet autem ſpontanea, ſi ad crimen idem confitendum adigeretur vel per tormenta, vel quia repertus eſt in fragranti, vel alio modo coactus. Sumus ergo in caſu; quod quamvis metu probationum, aut tormentorum de futuro, *Reus* confiteatur, poſſit dici *ſponte* confeſſus; *non ſponte* autem, ſi adhibeantur tormenta.

63. Nec contra hoc facit, quod ab omnibus *Doctoribus* dicatur, quod minæ de torquendo, & metus torturæ connumerantur inter gradus tormentorum, & reddunt confeſſionem tali pacto extortam a *Judice*, non *ſponte* factam a *Reo*. Concedimus enim quod poſſit dici non facta *ſponte* in ſtricta ſignificatione, prout diximus; non vero in lata, quæ ſufficiat pro pœna mitiganda. Et revera in praxi, quomodo poterit ſcire *Judex*, *Reum* moveri metu tormentorum ad confitendum, cum metus ſit quid latens in animo? Ex tremore, inquies, ſudore, pallore &c. ſed hæc ſunt ſigna æquivoca, quia provenire poſſunt a ſola præſentia Judicis. Poſſet ergo ſemper dici, quod *Reus* nunquam confeſſus *ſponte* in judicio eſſet; quia ſemper metus torturæ intervenit; & ſic futilis evaderet diſpoſitio hujus *Textus* ordinantis pœnæ mitigationem pro caſu nunquam dabili, quod eſſet ridiculum.

64. Dico ergo quod *ſponte confeſſus* dicitur non ſolum ille, qui interrogatus in primo examine ſtatim delictum confitetur; ſed etiam ille qui in primo examine, aut ſecundo negavit, & poſt admonitiones a *Judice* factas tandem confitetur; quia admonitiones illæ, etiam ſi haberent implicitam comminationem torturæ, non tollunt in totum, licet minuant *ſpontaneitatem*. Si vero etiam in tertio exsmine incipiat negare, & proteſtetur *Judex* ſe illico decreturum torturam, & *Reus* confiteatur; tunc poteſt dici confeſſio non ſpontanea, ſed ex metu torturæ. Quia quantumvis non ſit illata, tamen de proximo eſt inferenda; & in jure, ſicut habetur pro accincto de proximo accingendus, ita haberi debet pro torto de proximo torquendus: & quantumvis ſenſus adhuc non crucietur per tormenta, torquetur tamen ſufficienter ex vehementi apprehenſione tormenti proximi; & eo maxime ſi videret *Reus* organa ad torquendum parata. *Reo* autem *ſponte*, ut præfertur, *confitenti*, minui debet pœna ordinaria arbitrio *Judicis*, ut docent *Guazzin. Defen.33. Bero. in cap. At ſi Clerici. num. 40. de Iudic. Farinac. quæſt. 81. num. 155. apud Sgrui par. 5. cap. 7. num. 36.*

T E X T U S.

§. IX. Reus repertus excommunicatus prius abſolvi debet, quam ulterius examinetur, ad effectum ſe ſiſtendi in judicio; quo elapſo, in eandem excommunicationem reincidit, a qua iterum abſolvi debet, ut celebrare poſſit. Niſi is, qui judicat, ſit ſuus Superior Ordinarius, qui ſemel illum complete abſolvat.

S U M M A R I U M.

65. *Reus repertus excommunicatus debet abſolvi.*
Dupliciter poteſt detegi excommunicatus.

66. *Forma abſolvendi judicialiter ab Excommunicatione.*
Renuens abſolvi, etiam invitus eſt abſolvendus.

67. *Excommunicatus non poteſt in judicio agere; ſed poteſt ſe defendere.*
Abſolutio, quæ datur Reo excommunicato, non eſt ad validitatem actorum.
Excommunicatus valide poteſt conveniri, & ſe defendere in judicio.
Reus excommunicatus, ſi ante examen non abſolveretur, nil minus proceſſus eſſet validus.

68. *Reus abſolutus ante examen in eandem Excommunicationem incidit.*
Reus excommunicatus abſolvi debet toties, quoties examinatur.

69. *Abſolutus a Cenſura in judicio, debet iterum abſolvi, ut poſſit celebrare.*
Provincialis poteſt abſolvere complete, & quomodo?

70. *Abſolutus ab Excommunicatione in foro animæ, adhuc (ſi probetur plene Reus) debet abſolvi in foro fori.*

71. *Praxis pro decreto abſolutionis ab Excommunicatione.*

COMMENTARIUS.

65. PRo intelligentia hujus *Textus*, ſciendum, quod poteſt eſſe *Reus repertus excommunicatus*, vel ante ipſius conſtitutum, vel in ipſo conſtituto. *Primo modo* eſſet, ſi Teſtes depoſuiſſent *Reum* percuſſiſſe Religioſum, & hoc vel plene, vel ſemiplene eſſet probatum. *Secundo modo* ſi *Reus* conſtitutus in principio examinis confiteretur non quidem ſubſtantiam delicti, ſed aliquam qualitatem, cui tamen ex ſe, & independenter a delicto eſſet adnexa Excommunicatio. Ut ſi *Cajus* accuſaretur, quod Sacram Virginem vitiaſſet, ille autem confiteretur quidem ob curioſitatem ingreſſum fuiſſe in Clauſuram Monialium, non tamen facinus ſibi impictum commiſiſſe: hoc ſiquidem caſu repertus eſſet *Reus* excommunicatus ob ingreſſum in Clauſuram. Dicit ergo, quod *Reus repertus excommunicatus*, puta ſive ob probationem Teſtium, ſive ex confeſſione ſua, *prius abſolvi debet, quam ulterius examinetur ad effectum ſe ſiſtendi in judicio*.

66. Abſolutionis autem forma non ea eſt, quam præſcribit *Rituale Romanum par. 1. de Sacr. Pœnit. in princip. fol. mihi* 47. quando ſolemniter quis abſolvitur ab Excommunicatione, puta denudando humeros Abſolvendi genuflexi, & leviter eum percutiendo, dum recitatur Pſalmus *Miſerere &c.* Sed ſufficit dicere: *Abſolvo te ab Excommunicatione*. Ratio eſt, quia in abſolutione a Cenſuris, quæ datur ad cautelam, illa ſolemnitas eſt minime requiſita, ut advertunt *Navar. in cap. 1. de Pœnit. diſt. 6. num. 66. Peyrin. Formal. litt. A. cap. 1. num. 8.* Et quamvis *Reus* prætenderet nullam incurriſſe Cenſuram, & renueret abſolvi non genuflectendo, imo ſemper contrarium proteſtando; nil minus tenet abſolutio, eo quia eſt actus juriſdictionis, quæ etiam in invitum exercetur.

67. Quod autem dicitur, quod hæc abſolutio detur *ad effectum ſe ſiſtendi in judicio*, debet accipi, non quoad *neceſſitatem*, ita ut ſine illa abſolutione judicium eſſet nullum; ſed quoad *ſecuritatem*. Ratio eſt quia licet Excommunicatus non poſſit in judicio agere, patrocinari, & teſtificari, ut textualiter habet *Decretalis cap. Decernimus de Senten. Excom. in 6.* Bene tamen in eodem poteſt ſe defendere, ut dicit *Gloſſa* illius *Decretalis in V. Agendo*. Quando autem *Reus* conſtituitur a *Judice*, eſt ad finem audiendi ab eo principaliter rationes, quas pro ſe adducere poteſt ne puniatur; licet minus principaliter ſit, ab eodem habere ſcientiam de delicto per ſui met confeſſionem. Quia quando *Reus* per Teſtes convictus conſtituitur, *Judex* plenam ſcientiam habet de delicto; Unde ſi interrogat (ut de neceſſitate debet), ad aliud eſſe non poteſt, niſi ad habendum ab eo, quidquid ad ſui tutelam facere poteſt. Sequitur ergo ex hoc, quod *Reus* excommunicatus poteſt valide in judicio conveniri, & poteſt ipſe ſe defendere, ut dicunt *Sayr. de Cenſ. lib. 2. cap. 8. num. 20. Suar. eo. tit. diſp. 16. ſect. 4. num. 6. Filiuc. tract. 12. cap. 7. quæſt. 5. num. 181. Coninch. diſp. 24. dub. 11. num. 116. Alter. de Cenſur. diſp. 3. cap. 2. apud Bonaciu. de Cenſur. diſp. 2. quæſt. 2. Punct. 7. Prop. 2. nu. 8.* & ex conſequenti nulla prævia indiget abſolutione *neceſſario*; ſed tantum *ad bene eſſe*, & ad *ſecuritatem*: maxime cum non defuerint nonnulli contrarium ſentientes; nimirum *Avila de Cenſ. diſp. 7. init. dub. 2. Ugolin. tab. 2. cap. 16. §. 8. apud Bonacin. loc. cit.* Hinc fit, quod ſi *Judex* talem abſolutionem omitteret, non poſſet ex hoc proceſſus impugnari.

68. *Quo elapſo in eandem Excommunicationem reincidit*. Cum enim abſolutio tali caſu non tollat affatim Cenſuram, ſed tantum ſuſpendat ejus effectum eo tempore, quo *Reus* actualiter eſt in judicio; *eo elapſo*, effectus Cenſuræ non amplius remanet ſuſpenſus; & ideo ſine nova ſententia, aut delicto, iterum ligat, & ſic *in eandem* numero *Excommunicationem reincidit*. Ex hoc habetur, quod non ſufficit, quod *Reus* ſemel, hoc eſt, in primo examine abſolvatur, ſed toties, quoties conſtituitur. Quia cum, elapſo judicio, remaneat excommunicatus, comparens in alio Judicio iterum abſolvi debet; licet, ut dicebam, hoc non ſit de neceſſitate.

69. *A qua iterum abſolvi debet ut celebrare poſſit*. Cum enim elapſo judicio incidat in eamdem Excommunicationem, ad hoc *ut celebrare poſſit*, indiget nova abſolutione, quæ Cenſuram tollat; eo quia illa, quæ in judicio data eſt, Cenſuram tantum ſuſpendit, ut dictum eſt. *Niſi is, qui judicat, ſit ſuus Superior Ordinarius, qui ſemel illum complete abſolvat*. Circa hoc ſciendum eſt, quod ad tollendam Cenſuram non requiritur de neceſſitate actus Sacramentalis Confeſſionis, poteſt enim extra eum tolli ab eo, qui habet authoritatem; quemadmodum enim Superior extra Confeſſionem poteſt Subditum ligare, ita etiam extra eam poteſt ſolvere, ut docent *Vaſq. Suar. Filliuc. Alter. apud Bonacin. loc. cit. diſput. 1. quæſt. 3. punct. 6. prop. 2. num. 7.* Advertendum pariter eſt, quod *Judex*, qui ſimul ſit *Superior Ordinarius*, puta *Provincialis*, poteſt *Reum* abſolvere vel totaliter Cenſuram auferendo, vel abſolvendo ad ſimplicem effectum ſe ſiſtendi in judicio. Vult ergo dicere *Textus*: Si *Judex* eſt *Superior Ordinarius*, & abſolvit *Reum* ſimpliciter dicendo: *Abſolvo te ab Excommunicatione*, ille revera manet abſolutus complete; quia verba abſolutionis ſunt ſimpliciter, & abſque ulla limitatione prolata, & per ea apparet quod intentio Superioris fuit ſimpliciter abſolvendi *Reum*, qui proinde complete manet abſolutus. Si vero limitet abſolutionem præmittendo in actis, quod *abſolvit Reum ab Excommunicatione ad effectum tantum ſtandi in judicio, & non aliter &c.* Vel ſi eo abſolvendo dicat: *Abſolvo te, pro nunc, ab Excommunicatione juxta noſtram Praxim*, ſeu *cum reincidentia*; liquet, quod, poſt judicium, nova indigeret abſolutione, per quam complete Cenſura tollatur.

70. Sed ponamus caſum, quod *Superior Reum ſimpliciter* abſolveret ab Excommunicatione, & per ejus confeſſionem remaneat, ex poſt, delictum plene probatum: debet ne iſte denuo abſolvi a *Prælato*, publice adhibitis ſolemnitatibus ab *Eccleſia* præſcriptis? Dico, quod ſic, & ita eſt Praxis. Et in hoc caſu ſciendum, quod abſolutio prius data, fuit tantum pro foro animæ. Porro in abſolutione ſecunda non tollitur vinculum Cenſuræ pro foro animæ, quia nullum habet; ſed pro foro fori tantum, in quo manebat.

71. Tandem pro Praxi Judicum, adverto, quod in deſcriptione primi conſtituti de *Reo*, qui per Teſtium dicta deprehenſus eſt excommunicatus, ſic debet apponi: *Die &c. Menſis &c. Anni &c. coram A. R. P. Provinciali &c. & me Actuario conſtitutus fuit perſonaliter P. F. N. Sacerdos &c. principalis quo ad ſe, & Teſtis, quo ad alios, qui fuit ab A. R. P. abſolutus ab Excommunicatione ad cautelam pro delicto, de quo imputatur, & ad effectum ſe ſiſtendi in judicio, & non alias, nec aliter; & cum reincidentia &c. & delato ei juramento, prout juravit*. Si vero in progreſſu examinis deprehendat eum excommunicatum, ut diximus, ſic debet adnotari: *Et quia A. R. P. Provincialis advertit prædictum N. Reum incurriſſe in Excommunicationem ob tale delictum, &c.*

quod

quod ore proprio confeſſus eſt; ipſum abſolvit pro nunc, & ad effectum legitime proſequendi judicium, & non aliter &c. & cum reicidentia &c.

I. Quæritur: An Reus a Decreto carcerationis poſsit appellare?

SUMMARIUM.

72. *A Decreto carcerationis ad pœnam, datur appellatio.*
Appellans autem, ſi eſt in cuſtodia, non per hoc liberatur a cuſtodia.

73. *Appellatione interpoſita nihil innovandum.*
Non habetur in corpore juris, quod non detur appellatio a Decreto carcerationis ad cuſtodiam.

74. *A Decreto carcerationis ad cuſtodiam ex conſuetudine non datur appellatio.*

75. *Niſi in atrociſſimis, ex levi ſuſpicione, non poteſt quis carcerari ad cuſtodiam.*

72. RESpondeo: quod, ut viſum eſt *Tit. carcer. num. 1.*, carcer vel datur in cuſtodiam, vel infligitur in pœnam. Quando autem datur in pœnam eſt carcer *formalis*, importans privationem formæ habitus, & actuum legitimorum, eo quia parit infamiam; & non infligitur niſi probato delicto, & per Sententiam finalem: & nulli dubium eſt, quod a tali carceratione ſuſtinetur appellatio quoad utrumque effectum, ſuſpenſivum nempe, & devolutivum. Sed quo ad ſuſpenſivum eſt advertendum, quod ſi *Reus* fuiſſet carceratus ad cuſtodiam, & tandem ſententiatus ad carcerem formalem, & ille appellaret; non tamen appellatio ejus ſuſpenderet carcerationem ad cuſtodiam, nec deberet per hoc educi, & mitti ad *Judicem* cum copia actorum; ſed ſuſpendenda eſſet tantum executio carcerationis formalis, manente tamen eo in carcere ad cuſtodiam. Et ratio eſt; quia ſuſpicio fugæ, ratione cujus carceratus eſt, non ceſſat ex eo, quod ipſe ſententiatus eſt, imo augetur; & eo maxime, ſi carceratio formalis eſſet data per longum tempus, puta per ſex menſes aut annum. Et ſic, durante ſuſpicione, debet durare ejus remedium, nempe carceratio ad cuſtodiam.

73. Sed loquendo de Decreto carcerationis ad cuſtodiam dicit *Clarus quæſt. 46. verſ. Sed quid ſi Reus*, quod de jure videretur dicendum, quod appellatio a tali Decreto deberet ſuſtineri, quia (ut *ex jure* habetur *cap. Paſtoralis §. Præterea de offic. Judic. Deleg. cap. Dilectus il 2. §. final. de Reſcr. Hoſtien. ſumm. Rubr. de appell. §. Quis ſit effectus num. 13.*) appellatione interpoſita nihil innovari debet; nec in corpore juris habetur, quod non ſuſtineatur appellatio a carceratione. Et apud Nos fortior urget ratio; quia ex carceratione, quantumvis ad cuſtodiam in Religione læditur fama ſi non juridice, saltem civiliter: Semper enim dicitur de tali, quod fuerit Carceratus, & ita male audit apud cæteros, qui minime diſtinguunt inter carcerem formalem, & ad cuſtodiam, & putant ambos æquali modo famam lædere. Non videtur autem ulla ratio cogens, quare non deberet deferri tali appellationi, quæ aliquando eſt cum gravamine irreparabili, & injuſto.

74. Tamen contrarium eſt verius de conſuetudine, ut dicunt *Guid. Pap. deciſ. 255. Marc. deciſ. 915. apud Clar. quæſt. 46. verſ. Sed quid Bover. direct. par. 2. cap. 34. §. Citatione itaque fol. 203. Portel. v. Carcer. Piaſec. Prax. par. 2. cap. 4. num. 10. Barboſ. ſumm. Bullar. verb. Carceratio apud Sgroi par. 4. cap. 17. num. 17.* & ita practicatur in omnibus Curiis. Et hoc quidem rationabile eſt. Si enim Carcerandus appellans deberet relaxari, fruſtra eſſent carceres, qui principaliter ad *Reorum* cuſtodiam conditi ſunt; & infiniti *Rei* evaderent impuniti, ſi hoc eſſet in caſu. Patrato enim delicto, maxime ſi eſt ex atrocibus, fugam arriperent, & judicium eluderent. Nec dicitur *Judex*, qui delinquentem carcerari jubet, aliquid innovare contra eum; ſed potius videtur aſſecurare jus publicum, quod habetur contra *Reum*.

75. Verum tamen eſt, quod, ex quo carceratio eſt ita *Religioſo* ignominioſa, debet eſſe *Judex Regularis* valde circumſpectus in ea decernenda; & non tam leviter moveri ad opinandam ſuſpicionem fugæ, niſi delictum ſit ex atrocioribus, & ſuſpicio ſit fundata in qualitatibus perſonæ Delinquentis, ut alias diximus *Tit. Reus num. 28.*

II. Quæritur: An Provincialis cum Diffinitorio poſsit promittere impunitatem Reo revelanti Correos?

SUMMARIUM.

76. *Impunitas quibus caſibus concedatur?*

77. *Ex cauſa neceſſitatis receditur a diſpoſitione generali.*
Ex neceſſitate aliquando aliquis obligatur invitus ad vendendas res ſuas.
Locupletari nemo debet cum injuria alterius.
In judicio nemo agere poteſt pro alio, niſi ſit ejus Procurator.
Uſucapionis jus quomodo introductum?
Reus abſens, poteſt defendi a quolibet etiam ſine ejus mandato procuratorio.
Deſertores Militiæ, & publici Latrones poſſunt a quolibet impune occidi.

78. *Impunitas quibus caſibus concedi poſſit a Diffinitorio, inconſulto Generali?*
Quod conceditur ratione periculi, hoc ceſſante, non eſt concedendum.
Arbitrium conceſſum tempore belli, non cenſetur conceſſum tempore pacis.

79. *Ratum nequit haberi ab alio id, quod ſuo nomine geſtum non eſt.*
Ratificatio eſt confirmatio actus, ut facta tempore ipſius actus.
Impunitatem a Diffinitorio datam nequit Generalis ratificare, ſi ſuo nomine data non fuit.
Impunitas expedit, quod detur a Diffinitorio nomine Generalis.
Ratificatio, ut idem eſt quod approbatio, valet etiam in actu, qui non fuit factus nomine ratificantis.
Sub ſpe ratihabitionis multa tenent, quæ ſine ea fieri non poſſunt.
Per ratihabitionem approbativam confirmatur, quod primo fuit inutile.

80. *Impunitatem abſque Generali, & Diffinitorio aliquando poteſt concedere ſolus Provincialis.*

76. RESpondeo: quod quemadmodum ſupra dictum eſt *Tit. indicia num. 7.* quadrupliciter poteſt contingere caſus concedendæ impunitatis. *Primo* quando nullum indicium haberi poteſt de delicto, & maxime urget neceſſitas publici boni. *Ameno Pract. Crim. Par. I.* Se-

Digitized by Google

Secundo in paei caſu, ſed non taota eſt negentio boni publiei. *Tertio*, quando odſunt aliqua indicis ita remoto, quod non ſufficiunt ad inquirendum in ſpecie. *Quarto*, quondo od habendom *Rei* confeſſionem ipſi promittitur impunitas. Suppoſito eego, quod *Provincialis* ex ſe *Reo* impunitotem non poteſt peomittere, nec concedere inconſulto *Generali*, quærimus: an *Diffinitoriom* hoc poſſit?

77. Pro reſpooſione notandum, quod ex couſa neceſſitotis receditue o geneeali diſpoſitinne, ut notont *Bart. io leg. Si qois major §. Utrom ff. Ad S. C. Syllan. I. B. Nicola Reg. jur. tom. 2. ſol. 97. verſ. Neceſſitatis cauſa*. Uode licet geneealis diſpoſitio ſit, quod nullus res ſuas vendere teneotue; tomen rationę neceſſitatis obligatur *o lege venditor §. fioal. ff. Con. mno. prad.* ad vendendum ea, quæ ſnot aliis neceſſaeia: & hoc ratione publicæ utilitatis, quæ in cauſa eſt, ut a eegulis juris eecedotue. Regnlo enim juris eſt *nemiuem locupletari com jactura alterius*, & poriter *oemioem in judicio agere poſſe, niſi proeoratorio nomine* (*leg. Non debet. 74. ff. de Reg. jur. l. Nemo 123. eo. tit. l. Nam boc ff. de rood. iodeb.*); Tomen ob publicam utilitotem id fieei poteſt, ut habet *Textus l. 1. ff. de Uſucap. ubi Diooyſ. Gotbofr. litt. C.* oe ſcilicet quorundom eerum dominio in inceeto eſſent: & ut vult *Dionyſios Gothofredus*, ut finis litibus imponeeetur, introducta eſt de jure eivili *uſucapio*, pee quam, ex poſſeſſione diuturna, rea aliena mobilis fit illius, qui eom poſſidet. Paritee obſque mondoto ſpeciali ejus, contea quem agitur in judicio, quilibet abiens in cauſa tum civili tum eeiminali defendi poteſt, & hoc ſuadente æqoitate publici boni, ut *jora* dicunt *leg. Servom §. Publice ff. de Procorat. lib. 3. C. de Accuſat.* Hinc fit, quod quomvis in *Priocipe* ſolo reſideat jus vitæ, oc necis; tomen, hoc poſcente publica utilitote, contro Deſeetoees, publicoſque Latrones animodvertendi, eoſque occidendi facultas conceditur cnicunque in *lib. 1. & 2. C. qoand. lic. uni. ſiu. Jud.* Unde ſcripſit *Tertullianus io Apologetico: In Reos majeſtatis; & publicos boſtes omnis homa miles eſt*.

78. Cum eego ſumus in caſu, in quo publicum *Religionis* bonum, maxime poteſt periclitari, & periculum eſt in mora, nec conſuli poteſt *Generalis*; rationabiliſſimum eſt, quod juei deeogetur, & a *Diſſmitorio* impuoitos coocedatue tum in primo, tum io teetio caſu ex ſupea recenſitie; quando nempe nullum penitus, out non ſufficiena habetur indicium *Reorum* conſtituendorum. Sed eeſpectu ſecundi, quando nempe non eſt tom urgens neceſſitas publicæ utilitatis, & poteſt differri vindicto, & inquiſitio *Rei*, cenſeo non poſſe *Diffinitoriom* impunitatem concedre: & rotio eſt, qnio ceſſat illud, eotione ejus diſpenſotue in lege, puta periculum imminens publicæ jocturæ. Poeeo notum eſt, quod illud, quod eatione periculi, alias indebitum, conceditue, ceſſot ceſſonte periculo: & ideo oebitrium conceſſum tempore diſcordiæ, exeeceri non poteſt tempore pacis, ut docnerunt *Bald. & Salycet. in l. 1. C. de Naut. fœno. Jaſon. in l. 1. verſ. Et circa boc ff. de off. ei cui mand. I. B. Nicola Reg. jur. tom. 1. ſol. 128. verſ. Cauſa arbitriorum*, & ita facultas, quam diximus competere *Diffinitorio* ex cauſo publici damoi, quod non patitur dilationem, non poteſt cenſeri licita, quando tanta uegentio non eſt, & cum tempoee non expicat vio ad remedium. Quod ſi in ſecundo caſu minime licet; multo minus licebit in quarto, in quo minor adhuc cauſa diſpenſationis opparet, & receſſus a lege præſcripta.

79. Ad hæc accedit, quod, ex præſumpta licentio *Generalis*, *Diffinitorium* hoc poteſt rationabiliter ſoceee; & eo moxime, ſi impunitatem non peopeio nomine, ſed nomine *Generalis* indulgeret. Et ad hoc ſciendum eſt, quod firma eegulo juris eſt, *cap. Cum ad ſedem de Reſt. ſpoi. cap. Ratum de Reg. jor. in* 6. quod *non poteſt ratum baberi ab aliquo id, qood nomine ſuo geſtum non eſt*: & hoc etiam ſi negotium pertineat od eum, qui debet eatificare, ſive habere ratum; quia eatifieatio peopeio hoc eequirit, quod nempe actus, qui eotificatur ſit ſactus nomine Ratificontis, quio eſt quædam confirmotio, ſeu coovalidatio, ut tunc, & de tempore actus confirmati, ut dicunt *Dyn. in dicto cap. Ratum de Reg. jur. Bartol. lu leg. ſi pupilli §. Si ego ff. de Neg. geſt. & in leg. 1. §. Sed cum quis ff. de Vi, & vi arm. Dec. conſ. 672. n. 6. Alex. conſ. 146. nom. 15. lib. 5. apud Tuſc. litt. R. concl. 10. num. 3. & 5.* Ad hoc eego, ut valeot legitime *Diffnitorium* præſumere de eotihabitione *Generalis*, oportet, quod nomine ipſius illom concedat; quandoquidem, ex poſt facto, non poſſet *Generalis* illam ratificare, ſi nomioe ſuo conceſſa non fuiſſet.

Quantumvis veeo exiſtimem licere *Diffmitorio* ob eotionem publicæ utilitatis, ut diximus, impunitotem concedeee; tamen ad ſecueius procedendum cenſerem, quod deberet concedi nomine *Geoeralis*: tum quia hoc modo magis defertue ipſius authoritati: tum quia poteſt actum tune ſuo nomine geſtum propria ratihobitione fiemius convolidare. Verum non obnuerim, quod ſi *ratificatio* lorge ſumatue, & idem ſooet, quod *Approbatio*, valet etiam in eo actu, qui non eſt factus nomine Ratificantis, ut ſcribit *Zabarella coofil. 44. oum. 3. verſ. Quod ratificatio*, & quod ſub ſpe talis eotificationis, ex juſto motivo, aliqnid ſine expreſſa licentia, & valide, & licite fiat, (quod tamen ſine ea fieri non poteſt,) patet manifeſte ex *Capitolo Lugdunenſis 9. quaſt. 2. ubi Gloſſ. 1. & 2. Gloſſ. in cap. Ratom verſ. Pro declaratiooe de Reg. jur. in* 6. Ubi habetue, quod licet ſioe licentio proprii *Epiſcopi* nullus Clericus debeat oedinari; tamen *S. Epiphanius* ordinavit noonullos Clericos Subditos *S. Joannis Chryſoſtomi*: quia, ut advertit ibi *Gloſſa*, motus ab utilitate *Eccleſiæ*, & ſub ſpe ratihobitionis fuit. Ex quo deducit ibi *Gloſſa* argumentum, quod *per ratihabitionem approbativam confirmetur, quod primo fuit inotile*.

80. Non deſinam tamen odnotare, quod ſupeadictæ rationes quadrant etiam pro ſolo *Provinciali*; æque enim eſt interdictum *Diffinitorio* impunitatem concedere abſque expreſſa licentia *Generalis*, ſicut *Proviuciali*: tum quio eom concedeee ſpectat od ſolum *Principem*; tum quio mojoeem authoeitatem oon habet *Diffinitoriom*, quam *Proviocialis*, niſi in caſibus noſtro juee cautis. Sequitur ergo, quod ſi illam concedere, neceſſitate publici boni urgente, poteſt *Diffinitorium*, idem in pori caſu poterit *Provincialis*: & hoc maxime, ſi eſſemus in anguſtio tempoeis, in quo non tom ſecile poſſet aduneei *Diffinitorium*. Tamen, ſi commode poteſt, conſulo odhibendum aſſenſum *Diffinitorii*. Foemam porro promittendi impunitotem, dabimus in Secunda *Parte*.

III. Quæritur: An ex confeſſione qualificata poſſit Reus condemnari?

S U M M A R I U M.

81. *Confeſſio qoalificata, quid ſit, & quotuplex?*

82. *Confeſſio qualificata de factis probibitis io parte favorabili Fiſco acceptatur, & in alia parte rejicitur.*

83. *Qua-*

83. *Qualitates, a quibus poſſit modificari confeſſio.*
Confitens factum, & negans qualitatem, quæ reddit factum criminale, nou prebata aliunde qualitate, nequit damnaei.
84. *Confitens factum prebibitum, tenetur probare diſpenſatianem, per quam illud fuit licitum.*
Confitens factum licitum, non tenetur peobare qualitatem, cum qua eſt licitum.
85. *Negativa ſimplex, ſeu vaga eſt improbabilis.*
Negutiva coarctata loco, & tempore eſt peobabilis.
Regulariter Subditus, qui exiit a Conventu, aou tenetur probare habuiſſe licentiam exeundi.
86. *Non obligatus ad probandam licentium obtentam, neque tenetue ad dicendum ubi, & quanda eam abtinuerit.*
Negativa, etiam vaga, probanda eſt ab eo, qui ſe fundat in illa.
87. *Negativa, etiam coarctata, non eſt de facili artienlanda, quia eſt difficilis prabationis.*
Præſumptiones, ex quibus transfertur in ees, qui exierunt a Conventn, aans peobandi ſe obtinuiſſe licentiam a Superiore.
Præſumptienes, ab quas Guardiaaus, tenetue probaee, ſe non dediſſe alicui licentiam exeundi.
Guardiaaus, ſi deelaeet aliquas fuiſſe Apoſtatas, in caſu, que ipſi iacumbat probare, eus non obtinuiſſe liceatiam exeundi, quando, & quomodo puniendus?
Hiſteriæ duæ de Guardiano aſſerente quendam Subditum eſſe Apoſtatam ex non obtentu licentiæ exeundi.
88. *Caafitens delictum teaetur probare qualitatem, per quam illud minuitur.*
89. *Qualitas minueas delictum, ſi eſt veriſimilis, probatur etiam per præſumptiones.*
90. *Confiteati qualificate, quando danda ſit pœna ordinaria?*
Ad pœnam ordinariam requiruntur prabationes clariores luce meridiana.
Judex ſeatentians ex præſumptione, etiam vehementi, debet temperare pœnam ordinariam.

81. RESpondeo, & pen intelligentia faeilinei peiua explico quid veniat nomine *Confeſſionis qualificatæ*. Dico ergo, quud Confeſſio dicitur qualificata, quando *Reus* ſubſtantiam facti quidem confitetur, ſed eam modificat apponendo qualitatem, qua vel delictum eeddeeetne nullum, vel pœna delicti eſſet minuenda. Exemplum ſit, ſi *Cajus* accuſetur de Fueto pallii facto in domo *Petri*; & ille confiteretur aſportaſſe quidem pallium, ſed hoc fuiſſe cum voluntate *Petri*, qui illud ipſi rogatus commodaverat. Hoc caſu aſportatio, quæ ſine voluntate *Petei* eſſet ſurtiva, interveniente aſſenſu ipſius, ceſſat eſſe delictum; & ſic qualitas modificans Confeſſionem, teansfert factum a delicto ad nnn delictum. Paeiter, ſi *Cajus* aceuſatur, quod percuſſeeit *Petrum*, & ille fateatne percuſſiſſe quidem, ſed ab eo fuiſſe provocatum injuriis, & minia; qualitas hæc non tolleret quidem delictum, ſed minueationem pœnæ importaret. Quærimuaergo, an *Reus* confitens delictum cum aliqua qualitate poſſit abſolute condemnari?

82. Circa hoc ſeiendum eſt, quod quando ſumus in factis penhibitia, quæ contra ſe habent præſumptionem juris, Confeſſio qualificata in parte acceptatur, & in parte non. Unde, ſi *Reus* non probet qualitatem, condemnandua eſt in pœnam ordinariam, ut vnlunt *Bart. in l. Aurelius §. Idem quæſivit. num. 2. ff. de Lib. legat. Jaſon. in l. Ut vim num. 23. ff. de Juſt. & jur. Boſſ. tit. de Confeſſ. poſt. num. 19. Menchiac. Thom. Ferrar. Carer. Boer. Alciat. Bero. apud Clar. quæſt. 55. verſ. Peſſet qnoque*. Exempli gratia. Si *Sejus* confitetur, ſe oecidiſſe *Cajum*, ſed ad ſui defenſionem, Fiſcus aceeptat, quod facit pro ſe, puta homicidium, ſed rejicit qualitatem, hoc eſt, quod factum fuerit ad propeiam defenſionem; unde niſi hanc probaveeit, erit in pœnam ordinariam condemnandus. Quia vero circa hoc non deſunt diverſæ *Doctorum* ſententiæ, claritatis gratia ſeparatim conſideeabimus qualitates, quibus poteſt modificari Confeſſio, caſuſque omnes expendemus.

83. Dico ergo primo, quod quando factum non eſt in ſe malum, ſed ex qualitate adjuncta fit delictum; ſi *Reus* confitetue factum, & qualitatem negat, non dividitur Confeſſio, & Fiſcus non poteſt procedeee contra *Reum*, niſi peobata qualitate, quam iſte negat: & ratio evidentiſſima eſt, quia ad Fiſcum ſpectat probare delictum; quia eego eatio delicti conſiſtit in qualitate, ad illum pariter ſpectabit peobare qualitatem. Exempli gratia. Si accuſatur *Cajus* comediſſe earnes in die Veneeia, & iſte confitetue carnes comediſſe, non tamen fuiſſe in die Veneris; ſpectat tune ad Fiſcum probare qualitatem, quæ conſiſtit in tempore, & a quo dependet ratio delicti.

84. Et hic advertendum eſt, quod aliquando factum eſt penhibitum abſolute pee legem, & ſi inteevenit conſenſua *Superioris* deſinit eſſe delictum; aliquando autem eſt conceſſum, ſed cum aliqua qualitate, qua non ſervata factum redditur criminale. Exempli gratia, comedere caenes tempore jejunii eſt abſolute prohibitum, ſed cum diſpenſatione *Superioris* non eſt delictum. Et exire e *Conventu*, eſt conceſſum, ſed cum hoc, quod petatur benedictio a *Superiore*. Si ergo ſumus in primo caſu, & *Cajus* confitetne tempoee jejunii comediſſe carnea, ſed de diſpenſatione *Superioris*; dividitur confeſſio, & tenetur *Cajus* peobaee diſpenſationem ſibi conceſſam: & ratio eſt; quia ex prohibitione talis comeſtio eſt ex ſe mala, & contra ſe habet præſumptionem jueis, quæ teansfeet in *Reum* onus peobandi diſpenſationem, pee quam delictum tollitur. Si autem ſumus in ſecundo, & accuſetue *Cajus* de Apoſtaſia, quia exivit a Conventu ſine licentia, & *Cajus* confiteatur exiiſſe quidem, ſed cum licentia; tenetur Accuſatoe, ſeu Fiſcus probare non habuiſſe licentiam, aliter minime peobatue delictum, quia conſiſtit in negatione talia licentiæ, quam *Actor* tenetue peobare.

85. Nec contea hoc facit regula, quod *qui dicit, probare debet*, & quod negativa probabilia non eſt; unde deducitur ex his, quod *Reus* qui dicit ſe habuiſſe licentiam exeundi, teneatur hoc probare, nec *Actor*, ſeu Fiſcus obligetur ad probandam negationem. Quia ille, *qui dicit* in hoc caſu *Actor* eſt, ſeu Fiſcua, qui dicit *Cajum* eeiminoſum, quia exiit abſque licentia. Ipſius eego eſt probare negationem licentiæ, quia in eo ſtat ratio delicti. Non enim contra *Reum* eſt peæſumptio, nec *Reus* tenetue probaee delictum illud non fuiſſe, ex petita licentia exeundi; ſed *Actoris*, ſeu Fiſci eſt probaee delictum eeſultans ex negatione licentiæ. Et licet negativa mera. & ſimplex ſit improbabilis, ex *cap. Cum Eeeleſia §. Noc igitur de Can. poſſ. l. Actoe. C. de probat. Clar. quæſt. 52. verſ. Seias autem*. Tamen probabilia eedditue, ſi loco, & tempore coarcteiur, ut ajunt *Bart. in l. 1. §. Hec interdicta il t. num. 8. ff. de itin. act. priv. Bald. Angel. Dec. Clar. Aretin. apud Tuſc. litt. N. concl. 30. num. 49.* Putat proinde *Paſſerinus Trib. Regul. quæſt. 23. num. 42.* teneri in tali caſu *Reum* dieeee *Judici* tempus, & locum, quo licentiam exeundi obtinuit, ut poſſit probari negativa contraeia coarctata ad tempus, & locum,

86. Sed

Digitized by Google

86. Sed tanti viri pace, hoc minime admiſerim. Non enim tenetur *Reus* tali caſu, (ſi nulla militat contra eum præſumptio) probare ſe licentiam exeundi habuiſſe; & ex conſequenti, ſi non tenetur docere de licentia, neque tenebitur docere de loco, & tempore illius. Ratio eſt, quia ſpectat ad *Actorem*, ſeu Fiſcum probare crimen. Si ergo ratio criminis conſiſtit in negativa, eam probare debet; & quod improbabilis ſit, quia vaga, hoc nihil eſt. Quandoquidem etiam negativa vaga probanda eſt ab eo, qui ſe fundat in illa; generale enim eſt, quod onus probandi negativam qualis qualis ſit, incumbit ei, qui ſe firmat in illa, ut habent *Text. in l. Si quis C. de Fabricen. lib. 10. l. Hoc jure l. Ita ſtipulatus, & DD. ff. de Verb. obl. Jaſon. Alex. Afflict. Corn. Cravet. Caſtren. Bar. apud Tuſc. lit. P. concl. 769.* Et ſibi imputet Accuſator, ſi ſe fundat in re improbabili. Quod ſi, ex non probabilitate negativæ, non probatum, & non probabile redditur delictum, ſequitur, quod ex eo neque conſtituendus, neque citandus venit *Reus*; & conſequenter neque cogi judicialiter poteſt, ad dicendum ubi, & quando licentiam obtinuerit.

87. Quia vero ex hac doctrina, quæ tamen veriſſima eſt, poſſet valde lædi publicum *Religionis* bonum, ex eo quod multi, qui ſine alicujus *Religioſi* probati aſſiſtentia, & comitatu, extra Conventum a *Superiore* prudenti non dimittuntur, poſſent, aſſumpto ſimilis farinæ Socio, extra Conventum ire, & etiam limites quæſtuationis vagari, nulla obtenta licentia, & impuniti evadere, cum non poſſet probare *Superior* ſe minime licentiam conceſſiſſe; ideo, quid in caſu tali faciendum a *Judice* ſit, dicendum eſt.

Dico ergo: quod cum ſimus in caſu difficilis probationis, utendum eſt præſumptionibus, & conjecturis. Nec mirandum, quod vocem caſum hunc probationis difficilis; quia, ut dictum eſt, *Reo* non incumbit probare, quod exierit cum licentia, ſed negativa licentiæ probanda eſt a *Prælato*. Negativa autem, quantumvis coarctata, difficilis probationis eſt in tantum, quod *Cravetta conſ. 544 num. 13. apud Tuſc. litt. N. Concl. 30. num. 17.* ſcribat ab ea articulanda *cavendum eſſe, ſicut ab igne*; a fortiori ergo difficiliſſima erit probatio negativæ vagæ, ſicut in caſu. Sequitur igitur, quod procedendum eſt per præſumptiones. Si ergo *Superior* ſit vir gravis ætate, & moribus, & ſtatim ac animadvertit illos exiiſſe a Conventu conqueſtus eſt cum aliis *Religioſis*, quod, non habita licentia, exierint; & *Superior* non eſt Factionis contrariæ ipſis, aut alias contra illos animoſus: Inſuper conſtat aliquando denegaſſe illis licentiam exeundi ob nimiam frequentiam; nec unquam permiſiſſe illos aſſociatos ſic exire, ſed alios Comites ipſis aſſignaſſe: Inſuper illos eſſe leves, immorigeratos, mali nominis, &c. certe ex his præſumptionibus transfertur in eos onus probandi, ut ſcribit *Calderinus conſ. 164. alias quæſt. de probat. apud Tuſc. litt. P. concl. 769. num. 9.* Sicut ergo probatio, ceſſante concurſu præſumptionum, incumbebat *Superiori*; ita vigentibus tot præſumptionibus contra illos, in eos transfertur onus probandi, ſe licentiam obtinuiſſe; quod ſi non probent, ſunt puniendi. Si vero præſumptiones ſunt pro illis; quia *Guardianus* eos inviſos habet ex privata ſimultate; vel eſt inimicus ex contraria Factione; & eſt levis; mentiri ſolitus; aut furioſus; oblivioſus, qui datæ licentiæ non reminiſci potuit, quia de aliis rebus ſimiliter accidit, &c. porro *Religioſi* ſunt integræ famæ, nec de ipſis dicitur, aut ſuſpicatur malum, &c. *Guardiano* non eſt credendum: Imo ſi ipſe præcipitaſſet declarationem Apoſtaſiæ deberet ipſe puniri, & officio privari.

Duo exempla audivi in hac materia. *Guardianus* enim cujuſdam Conventus, omnimode volebat denunciare Apoſtatam quendam Sacerdotem ſibi inviſum, qui poſt Veſperas cum Socio extra Conventum, habita licentia, abierat. Aſſeveranter dicebat *Guardianus* ſe licentiam non dediſſe, & furibundus præſtolabatur reditum illius, proteſtando ſe ſtatim velle, *Capitulo locali convocato*, ab Apoſtaſia abſolvere. Rediit ille, & confutavit *Guardianum* aſſignando tempus, & locum loci, ubi licentiam petiit, ex quibus recordatus eſt *Guardianus* ſe eam dediſſe. Et quid juris, ſi recordatus de ea non fuiſſet? Nil minus. Conſtabat enim de animoſitate contra eum, levitate, & furia *Guardiani* præcipitis, inconſiderati, & mentiri ſoliti. Alius caſus ſimilis evenit paucis ab hinc menſibus. Lector quidam Theologus, qui erat etiam *Diffinitor*, exiit cum licentia *Guardiani* in ſero ob urgens negotium cujuſdam Magnatis: *Guardianus* autem factionis diverſæ, coacto *Capitulo* denunciavit illum cum Socio Apoſtatam, aſſerendo licentiam non dediſſe: Redit *Diffinitor*, quem *Guardianus* relegat in cella, & carcerat Socium. Deducitur res ad forum contentioſum, & *Diffinitor* probat per Teſtes, ſibi conceſſam licentiam; ad quod tamen probandum ille non tenebatur, ut ſupra diximus: puniendus privatione erat *Guardianus*. Sed quid actum ſit, ignoro.

88. Dico ſecundo: quod ſi confeſſio eſt de re, quæ ex ſe delictum eſt, & qualitas adjecta a *Reo* non conſtituit delictum, ſed illud in parte excuſat, & pœnam minorat; confeſſio dividitur, ut ſupra dicebam. Et ratio eſt, quia ex quo *Reus* confeſſus eſt ſubſtantiam delicti, habet præſumptionem doli mali contra ſe; proinde Fiſcus acceptat confeſſionem delicti in ſubſtantia, & non tenetur admittere qualitatem, unde incumbit *Reo* obligatio illam probandi. Scio quidem *Doctores* circa hoc multa dicere diſtinguendo quando confeſſio incipit ab affirmativa, vel negativa; quando *Reus* incipit confeſſionem ſub conditione, vel abſolute; quando confeſſio in eadem ſtructura verborum, vel diverſa, importat delictum, & qualitatem; quando qualitas adjuncta eſt immediate; vel ex intervallo poſt delictum confeſſatum &c. Sed quia omnia hæc ſunt ſubtilitates cavilloſæ potius, quam fundatæ, & ad praxim noſtram non facientes, dico, quod ſive incipiat confeſſio ab affirmativa, ſive a negativa, ſive ſit in una, vel diverſa ſtructura verborum, ſive incontinenti, ſive ex intervallo; ſemper Inquiſito competit defenſio, in qua, ad ſe relevandum, probare debet qualitatem a ſe aſſertam. Et ratio evidentiſſima eſt; Si enim *Reus* poteſt dicere contra propriam confeſſionem abſolute factam, ut ſupra viſum eſt, & quare non debet admitti ad dicendum contra eandem qualificatam? Sive ergo *Judex* dividat confeſſionem, ſive non, *Reo* ſemper convenit probare qualitatem appoſitam confeſſioni, ut volunt *Felin. & DD. in cap. Cum dilecti de Accuſat. Maſcard. concl. 867. num. 2. lib. 2. Farinac. quæſt. 81. num. 122. 124. & 126. Guazz. defen. 32. cap. 35. num. 5. & 6. apud Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 23. art. 4. num. 44.*

89. Advertendum autem hic eſt, quod *Reus* non adſtringitur ad ſtrictam probationem qualitatis, quando qualitas adjuncta habet probabilitatem, ſive veriſimilitudinem; ut ſi quis confiteatur ſe cognoviſſe quidem mulierem, ſed fuiſſe ab ea illectum blanditiis ad fornicationem, & conſtat aliunde de vita inhoneſta illius: vel occidit *Cajum*, qui inſidiabatur vitæ ſuæ ex publica inimicitia. Quia ſicut malus dolus, qui eſt qualitas pro Fiſco contra *Reum*, probatur præſumptive; ita pariter tolli debet per præſum-

ſumptionem eootraciam. Verum eſt, quod in facti contigentia debet accurate perpendi valor præſumptionis, & conſiderari, an talis ſit, ut contrariam præſumptionem Fiſci valeat expugnare.

90. Dico tertio: quod quo ad pœnam, quæ debetur *Reo* qualificate confitenti diſtinguendum eſt: Vel eſt convictus de delicto, & etiam de qualitate contraria illi, quam ipſe aſſerit: Vel de delicto ſolo. Exempli gratia fatetur *Reus* ſe occidiſſe *Cajum* ad ſui defenſionem. Porro Teſtes integri probaverunt non tantum homicidium, ſed etiam quod *Cajus* inermis, dum ieet pee viam ſuam, a tergo vulneratus eſt: In hoc caſo probatur delictum, & qualitas contraria qualitati pee *Reum* aſſertæ, pata quod ad defeoſionem occiderit. Et in hoc caſu verum eſt, quod non ottenditur qualitas adducta a *Reo*; quia ſicut convictus eſt de delicto, & ad pœnam ordinariam demnari poterat, quantumvis illud negaſſet; ita etiam convictus eſt de qualitate contraria, unde pee dictum ſuum in nullo relevatur. Si vero convictus eſt de delicto tantum, & ipſe proponit qualitatem; adhuc diſtinguendum eſt. Aut enim qualitas a ſe adducta nullo modo, neque præſumptive, neque veriſimiliter probatur; vel aliquo modo? Si primum? dico, quod ad pœnam ordinariam debet damnari; quia ex quo qualitas a ſe adducta non probatur, perinde eſt ac ſi nullam adduxiſſet: In jure enim par ratio habetur de iis, quæ non ſunt, & iis, quæ non apparent. Si ſecundum? dico, quod non eſt locus pœnæ ordinariæ, ſed extraordinariæ, & ratio evidentiſſima eſt, quam tradit *Abbas*, *in cap. Auditis n. 3a. de Reſt. in integr.* Quia ad inferendam pœnam ordinariam requiruntur probationes luce meridiana clariores, ex *l. Sciant cuncti C. de probat. l. Qui ſententiam C. de Pœn. cap. Sciant. 2. quæſt. 7.* Unde quando *Judex* procedit ex præſumptione licet vehementi, debet temperare ſententiam ſuam, & extraordinarie punire, ut ſcribunt *Innocentius in cap. Quia veriſimile de præſumpt. cap. Litteras eod. tit. & Abb. in cap. Tertio loco, & in cap. In præſentia de Prob.* Quia ergo *Judex* hic non habet niſi præſumptionem pro Fiſco, quæ labefactatur pee qualitatem contrariam *Rei* confeſſi, (quæ ſi non totaliter, tamen aliqualiter probata eſt, ut ſupponimus) liquet, quod ordinariæ pœnæ locus non eſt.

Si autem *Reus* non eſt convictus de crimine, ſed contra eum ſunt indicia, & præſumptiones tantum, & confitetur delictum, ſed cum qualitate; a fortiori dicendum eſt, quod probata aliqualiter qualitate pœnam ordinariam evadit. Et ratio eſt, quia licet confeſſio delicti ſanet defectum probationis plenæ pro Fiſco, tamen quia abſoluta non eſt, ſed modificata per qualitatem aliqualiter probatam, ideo non induit rationem perfectæ probationis, & ideo pœnam ordinarium non meretur.

IV. Quæritur: An confeſſio Rei validet proceſſum nullum?

S U M M A R I U M.

91. *Confeſſio Rei quas nullitates proceſſus ſanet.*
Defectus juriſdictionis in Judice non ſanatur per confeſſionem Rei.
Confeſſio pure ſpontanea in ſtrictiſſima ſignificatione nequit dari in judicio, & quare?
Juramentum eſt Tortura ſpiritualis.
Omnis confeſſio emanata poſt juramentum non poteſt dici pure ſpontanea.

92. *Proceſſus, in quo conſtituitur Reus ſine indiciis præcedentibus, non ſanatur per confeſſionem Rei.*
Confeſſio Rei ante ſufficientia indicia poteſt eſſe ſine fraude Judicis, & cum ea.
Confeſſio Rei quando dicatur eſſe cum fraude Judicis, & non valere?

93. *Confeſſio Rei non validat proceſſum, in quo non conſtitit de corpore delicti ante illius conſtitutum.*
Sententia non convaleſcit ex novis probationibus, quæ poſt eam emergunt.

94. *Confeſſio Rei non ſanat proceſſum nullum ex juramento Teſtibus non dato.*
Confeſſio Rei ſanat inquiſitionem factam, fama non probata.
Item ſi Notarius non dedit juramentum de fidelitate.
Item ſi ordo judicialis fuerit præpoſteratus.
Item ſi non ſit ſervata forma procedendi aſſignata in Textu.

95. *Confeſſio Rei non ſanat proceſſum ut valeat ad pœnam ordinariam; & quare?*

91. RESpondeo: quod nullitas actorum ex multiplici capite poteſt eſſe. Quia vero non omnes nullitates ſanat confeſſio, ideo de illis ſingillatim dicendum eſt.

Dico ergo: quod prima nullitas proceſſus eſt ex defectu *Judicis*, puta quia non habet juriſdictionem in cauſa, ut habetur ex *leg. 1. §. Hæc autem ff. Quod quis jur. Guazz. defen. 1. cap. 1. num. 1. & Farinac. conſ. 4. num. 4. apud Bict. quæſt. 88. num. 2. & quæſt. 156. num. 2.* Non poteſt enim aliquid dici judicatum ab eo, qui judicandi non habet poteſtatem. Hanc autem nullitatem non ſanat *confeſſio*, quamvis fuerit *ſponte emanata*, ut communiter dicunt *Caren. par. 3. tit. 8. num. 23. Guazzin. defen. 32. cap. 26. num. 3. apud Sgroi par. 5. cap. 7. n. 6. Paſſerin. Trib. Regal. quæſt. 23. num. 26. Bict. quæſt. 88. num. 3.* Illa enim judicialis non eſt, quia facta coram eo, qui non eſt *Judex*, cum careat juriſdictione. Verum, habenda eſt tanquam extrajudicialis, dummodo eſſet pure ſpontanea; & ſufficit ad *Reum* torquendum in alio judicio, quod legitimum ſit, ut dictum eſt *Tit. Tortur. num. 70. tit. Indicia. num 9.* Sed non judico, quod *pure ſpontanea* in ſtrictiſſima ſignificatione poſſit dari in judicio contra Reum, quæ illi noceat; quia ante interrogationem datur Reo juramentum, hoc autem eſt quædam ſpiritualis tortura, ut ex *Covarruvia* acute obſervant *Leſſius de Juſt. & jur. lib. cap. 2. dub. 32. Reginald. Prax. lib. 2. cap. 4a. apud Sgroi par. 5. cap. 2. num. 15.* Et proinde nequit *Reo* deferri juramentum, niſi ſemiplena probatio præceſſerit, quæ etiam ad veram torturam corporalem ſufficiat. Sequitur ergo, quod omnis confeſſio, poſt juramentum emanata, erit non ſpontanea, ſed pee torturam ſaltem ſpiritualem extorta.

92. Alia nullitas eſt, quando proceſſus eſt inceptus, & conſtitutus *Reus* ſine legitimis indiciis præcedentibus, ut dicitur in *Textu* ſupra *Tit. Quam §. 3. & tit. Reus §. 2.* Et communiter dicunt *Doctores* quod hæc nullitas non tollitur pee confeſſionem ſpontaneam. Sed hic optime advertit *Paſſerinus Trib. Regul. quæſt. 23. art. 3. num. 28.* Quod dupliciter poteſt accidere, quod confeſſio emanet ante legitima indicia: Uno modo ſine fraude, & injuſtitia; alio modo cum ea. *Primam* poteſt contingere in Inquiſitione generali. Exempli gratia rumor pervenit ad aures *Provincialis*, quod in aliquo Conventu male vivitur, & plura ſcandala in genere audiuntur. *Provincialis* incipit Inquiſitionem generalem, & interrogatus

Ca-

Digitized by Google

Cajus an ſcierit aliqua delicta contra *Regulam* ibi fuiſſe commiſſa? Reſpondet, quod ſic. Inſtatus a *Judice* ut delicta prodat, dicit, Mulierem fuiſſe introductam in Monaſterium; Furtum fuiſſe commiſſum in Sacriſtia; & Tertiarium fuiſſe percuſſum in capite. Interrogatus de Delinquentibus, dicit *Sejum* introduxiſſe Mulierem; & *Lucium* furatum fuiſſe. Interrogatus quiſnam Tertiarium percuſſerit, poſt aliqualem renitentiam fatetur ſe fuiſſe percuſſorem. In hoc caſu nulla præceſſiſſent indicia in ſpecie contra *Cajum*, & Confeſſio eſſet habita ſine *Judicis* fraude, & injuſtitia; & proinde valida eſſet abſque ulteriori probatione, Sed tunc habetur cum fraude, quando conſtituitur *Reus* de aliquo delicto in ſpecie, de quo tamen non præcedit ſemiplena probatio, & hæc revera non ſanat proceſſum laborantem tali nullitate, ut dicunt *Alex. conſil.* 127. *num.* 2. *lib.* 4. *Vivi Comm. opin. verb. confeſſio Ball. variar. tit. de Quæſt. quæſt.* 20. *num.* 16. *apud Sgroi par.* 5. *cap.* 7. *num.* 8.

93. Alia nullitas eſt, ſi ante *Rei* conſtitutionem non conſtet de corpore delicti probato aut per *viſum, & repertum*, aut per Teſtes integros, ut alias dictum eſt *Tit. Corpus* §. 1. *num.* 2. & iſta nullitas proceſſus non validatur per confeſſionem, ut habet expreſſe *Textus* ibidem. Et dicunt *Boer. deciſ.* 259. *Bajard. quæſt.* 66. *num.* 9. *Guazz. Defen.* 4. *cap.* 1. *n.* 21. *Bitt. quæſt.* 89. *num.* 3. quod etiam ſi poſt Sententiam de corpore delicti plene conſtaret, nihilominus talis nullitas non tolleretur, eo quia ſententia ex novis probationibus non convaleſcit.

94. Alia nullitas eſt, ſi Teſtes non depoſuerint cum juramento; ſi *Judex* non fecerit conſtare de infamia dum procedit per viam Inquiſitionis; ſi *Notarius* non juraverit de fidelitate; ſi *ordo judicialis* ſit præpoſteratus; ſi non ſint ſervata quæ præſcribuntur in *Textu* quoad formam procedendi &c. Et de his dicunt *Innocen. in cap. Qualiter il.* 2. *de Accuſ. num.* 7. *Bar. in l. Si confeſſus ff. de Cuſt. Reo Farinac. quæſt.* 81. *num.* 66. 68. & 73. *Valaſc. Barboſ. apud Sgroi par.* 5. *cap.* 7. *num.* 6. quod per confeſſionem reparatur proceſſus nullus ex cauſa ipſarum. Sed hoc in Teſtibus deponentibus abſque juramento non admitto. Quia paulo ſupra dictum eſt, quod confeſſio emanata non præviis legitimis indiciis non validat proceſſum nullum: porro indicia non tantum debent eſſe legitima, ſed etiam legitime in actis probata, ut alibi habet *Textus Tit. Tortura* §. 3. & *num.* 26. Nequeunt autem eſſe legitime probata ſi Teſtes non ſunt jurati. Sequitur ergo, quod ſi Teſtes non juraverunt, etiam eorum dicta non ſint legitime probata, & proceſſus fabricatus ex iſtis perinde eſt, ac ſine legitimis indiciis conſtructus; cum paria ſint non factum, & factum non legitime. Concluditur ergo, quod talis nullitas per confeſſionem non validatur.

95. Sciendum tamen eſt, quod confeſſio non ſanat taliter proceſſum, ut ad pœnam ordinariam poſſit *Judex* devenire; ſed tantum extraordinariam infligere, ut docent *Franc. in cap. final. num.* 5. 6. & 8. *de Accuſ. in* 6. *Farinac. quæſt.* 81. *num.* 75. 81. & 91. *apud Paſſerin. quæſt.* 23. *num.* 31. *Sgroi par.* 5. *cap.* 7. *num.* 6. *verſ. Limitatur tertio*. Ratio autem eſt, quia ad hoc quod confeſſio ſanet proceſſum nullum, oportet, quod ſit *ſponte emanata*; quod ſi ſit injuſte extorta (ex quacunque cauſa id ſit, ut bene dicit *Paſſerinus Trib. Regul. quæſt.* 23. *art.* 3. *nu.* 35. quia talis confeſſio eſt ex ſe invalida & nulla) non poteſt vincere defectum proceſſus. Quia vero cum ſponte confeſſis mitius agendum eſt, ut ſupra diximus *Tit. Reus num.* 58. Ideo pœna ordinaria irrogari non poteſt.

V. Quæritur: An & quomodo in judicio Regulari facienda ſit Recognitio, & Confrontatio Rei cum Teſtibus?

SUMMARIUM.

96. *Recognitio, & Confrontatio Teſtium quomodo differant?*
Confrontatio Teſtis cum Reo quid ſit, & quando fiat?
97. *Recognitio Rei eſt neceſſario facienda quando Teſtis non novit Reum, niſi de viſu.*
Non eſt neceſſaria Recognitio, quando exprimitur a Teſte circumſtantia, quæ convenit ſoli Reo.
98. *Recognitio Rei quando ſit neceſſaria ante conſtitutum Rei?*
99. *Teſtis examinandus eſt de omnibus circumſtantiis corporalibus Rei ante ejus Recognitionem.*
100. *In Recognitione Rei facienda a Teſte, quæ ſint ſervanda?*
101. *Cautela tradita a Sgroi pro Recognitione Rei inter Regulares.*
Vana eſſe oſtenditur.
102. *Confrontatio Rei cum Teſtibus eſt arbitraria Judici.*
Non tenetur Judex ad petitionem Rei decernere Confrontationem ejus cum Teſtibus.
Judex ſi vult poteſt compellere Teſtes ad Confrontationem cum Reo.
103. *Confrontatio Complicis cum Complice practicatur.*
104. *Confrontatio Complicis cum Complice debet fieri ante traditionem copiæ actorum.*
105. *Teſtes cum Reo ſunt confrontandi ſingillatim.*
106. *In Confrontatione ſervanda ſunt omnia, quæ ſunt ſervata in primo examine.*
107. *Forma Confrontationis faciendæ.*
108. *Teſtis torquendus dicitur tortus in faciem Rei, ſi Judex præſente Reo decernit, quod Teſtis maneat ſequeſtratus in camera, jejunet, vel ſe diſciplinet.*
Complex confeſſus in crimine non atrociſſimo, & in Arctatione, quomodo torquendus in faciem Rei?
109. *Confrontatio Rei in tortura facienda cum Teſtibus.*
110. *Diverſæ ſententiæ Doctorum circa repetitionem Teſtium poſt Confrontationem.*
111. *Repetitio Teſtium poſt confrontationem Rei cum ipſis quando facienda?*
112. *Arbitrarium Judici eſt repetere Teſtes poſt confrontationem.*
113. *Cautela Sgroi pro confrontatione Rei inter Regulares.*
114. *Fundamentum illius cautelæ eſt falſum.*
Et cautela eſt reprehenſibilis, & quare?
Confrontatio Rei cum Teſtibus non eſt facienda, niſi cum magna cautela, & ex grandi neceſſitate.

96. RESpondeo: quod differentia eſt inter *Recognitionem*, & *Confrontationem*: & eſt, quod *Recognitio* eſt quando *Reus* oſtenditur Teſti, qui illum cognoſcit de viſu tantum, ſed nomen ejus, aut alias conditiones ignorat; & *Recognitio* fieri poteſt, ita ut *Reus* viſus a Teſte, non videat vice verſa, Teſtem, *Confrontatio* vero fit, quando Te-

Teſtis plene novit *Reum*, ſed iſte eſt negativus. Statuitur porro *Reus* coram Teſte, ita ut unus alium reciproce videat, & dicitur *Confrontatio* quaſi comparatio frontis cum fronte, puta Teſtis, & Rei.

97. Dicitur ergo primo, quod recognitio *Rei* facienda eſt neceſſario, quando Teſtis non novit *Reum* niſi de viſu, ut habent *Milla pract. crim. in Gloſſ. Commiſſos num. 5. litt. B. apud Clar. quæſt. 45. verſ. Sed in propoſito. Scacc. de Judic. lib. 1. cap. 86. n. 53. apud Sgroi par. 5. cap. 8. num. 10.* Debet enim conſtare in judicio plene de perſona Delinquentis per probationes claras, & evidentes, non autem æquivocas, aut dubias: patet autem, quod omnia Signa, quæ adducit Teſtis de perſona *Rei* ſibi non noti ex nomine, (ut ſi dicat eum talis *ſtaturæ*, *capillorum*, *barbæ &c.*) ſunt ſigna æquivoca, cum poſſint de alio verificari; neceſſaria proinde eſt ſenſitiva, & ocularis recognitio coram *Judire* facta. Verum tamen eſt, quod ſi in *Reo* aliqua eſſet qualitas, quæ ſibi ſoli conveniret, & Teſtis ſuper ipſa deponeret, non requireretur ulterior recognitio, quia ſatis individuata remaneret *Judici* perſona *Rei*. Ut ſi in Conventu unus tantum eſſet Frater, qui eſſet Claudus, aut Luſcus, aut Gibbolus, aut eſſet talis Patriæ, & Teſtis deponeret de tali unica circumſtantia, dicendo, *Frater de Roma; vel ille, qui eſt claudus, &c.* Sicut enim ex nomine individuatur, quia ſibi ſoli convenit; ita individualiter exprimitur per circumſtantiam, quam ſupponimus alteri non poſſe convenire.

98. Recognitio autem hæc fieri debet antequam *Reus* conſtituatur, ſi unus tantum eſt Teſtis de viſu, & hic *Reum* ex nomine non novit. Et ratio eſt, quia ad *Reum* conſtituendum oportet, quod ſit ſaltem ſemiplene probatus Delinquens: Tali caſu autem non eſſet probatus talis; quia Teſtis præciſe non depoſuiſſet de perſona. Si autem per alium Teſtem conſtet de perſona *Rei*, poteſt iſte conſtitui, & poſt conſtitutum fieri recognitio ipſius ab alio Teſte, ad plene probandum, & convincendum eum.

99. Porro ante recognitionem debet diligenter examinari Teſtis de omnibus circumſtantiis corporalibus *Rei*, & etiam de qualitate indumentorum, & poſtea exhiberi debet *Reus* in habitu ſuo conſueto, ut facilius recognoſcatur, ut monent *Bald. in cap. Cauſam de Teſt. Chartar. de inter. rec lib. 3. cap. 3. nu. 31. & Cavalc. de Teſt. par. 5. nu. 207. apud Sgroi loc. cit. num. 11.*

100. Non adducitur autem coram *Judice Reus* ſolus; ſed ſimul cum quatuor, aut pluribus aliis. Nec debet eſſe ligatus, aut aliud ſignum habere, a quo poſſit inter alios tanquam *Reus* dignoſci; quia videretur *Judex* indicare Teſti quiſnam eſſet *Reus*; & talis recognitio, & depoſitio ſub ea, videretur fuiſſe facta ſuggeſtive, & cum fraude *Judicis*; proinde tales cautelæ ſunt adhibendæ, ut docent *Clar. quæſt. 45. verſ. Sed in propoſito. in fin. Benaccurſ. comm. opin. lib. 5. & Guazz. defen. 20. cap. 20. n. 1. 2. & 3.* Ordinatis porro in directum *Reo*, & cæteris, interrogari debet Teſtis, *An bene videat illos omnes, an inter eos ſit ille, de quo depoſuit?* & ſi affirmet, jubeatur, *ut illum manu tangat*. Quod ſi Teſtis tangit alium, quam *Reum*; aut dicat ibi eum non videre, aut non eſſe illum, de quo depoſuit: depoſitio antea facta non afficeret *Reum*, imo potius excularet. Sed quia tali caſu poſſet Teſtis eſſe ſubornatus; debet eum *Judex* interrogationibus, & redargutionibus fatigare, ut ſubornationem detegere, aut Teſtem de falſo convincere, & punire poſſit.

101. Debet autem adverti, quod ſi recognitio fiat ante litem conteſtatam, in decreto recognitionis non debet *Judex* dare titulum *Rei* illi, de quo facienda eſt recognitio: talis enim adhuc dici non poteſt, quia nondum probatus eſt ſemiplene delinquens, & ideo in numero Reorum nondum poteſt recipi, aut nominari. Cautelam autem in recognitione pro *Regularibus* tradit *Sgroi par. 5. cap. 8. num. 15.* & eſt, quod *Reus* ſimul cum aliis ponatur in aliqua camera clauſa, & Teſtis ipſum videat per rimulas oſtii, ad hoc quod *Reus* non videat, neque ſciat Teſtem, qui depoſuit contra illum: & *Ratio* eſt, quia nomina Teſtium inter *Regulares* non ſunt publicanda. Sed hoc fundamentum ruit ex his, quæ *Titulo* ſequenti dicemus; quandoquidem non eſt abſolute verum, quod nomina Teſtium non ſint *Reo* publicanda: Unde ſequitur, quod neque talis cautela eſt inter *Regulares* neceſſaria.

102. Sed loquendo de *Confrontatione Rei* cum Teſtibus diverſa ratio habenda eſt; quia hæc non eſt neceſſaria ad validitatem proceſſus, ſed eſt *Judici* arbitraria, ut communiter dicunt *Clar. quæſt. 45. verſ. Sed in propoſito. Sgroi loc. cit. num. 1. in fin. & apud eum Scacc. de Judic. cap. 86 num. 153. Bict. qu. 82. num. 2.* & cum eo *Guazzin. defen. 20. cap. 19. nu. 1. Paſſerin. quæſt. 23. art. 2. num. 16. in fin.* Imo in tantum eſt arbitraria ipſi, ut quantumvis *Reus* inſtet cum ipſis confrontari, non tenetur *Judex* condeſcendere petitioni, niſi expediens judicaverit, ut notat *Farinac. quæſt. 72. n. 139. Guazzin. defen. 20. cap. 19. n. 10. & 11. apud Bict. d. quæſt. 82. n. 3.* Et expediens minime eſt, quando *Reus* eſt perſona potens, aut conſtans animo, &c. & Teſtes humiles, & puſillanimes, qui timebunt ſtare contra faciem Potentis, a quo ſibi mala metuent; unde periculum eſt, quod, cum damno Fiſci, confeſſionem revocabunt. Verum tamen ex alia parte eſt, quod, ſi *Judex* judicaverit, confrontationem indagini veritatis eſſe profuturam, poteſt compellere Teſtes renuentes ad confrontationem: Sicut enim cogi poſſunt ad teſtificandum; ita etiam ad confrontandum, ut docent *Bict. loc. cit. nu. 4. & ibi Bajard. Chartar. & Guazzin. Sgroi par. 5. cap. 8. num. 9.* & cum eo *Clar. & Scacc. de Judic. lib. 1. cap. 86. num. 58.* Et opportunum hoc poteſt eſſe, quando adeſt aliqua ſuſpicio falſitatis in Teſte, qui in *Rei* abſentia plura dicit, quæ cum ſint falſa, non audebit ſuſtinere in præſentia.

103. Diſtinguendum autem eſt inter Teſtes *ſimpliciter*; & *Teſtes quoad alios, ſed Reos* quo ad ſe. Nam Teſtes *ſimpliciter* non ſunt confrontandi, niſi prout diximus; ſed quando ſunt Socii criminis, & unus confitetur, alius vero negat delictum, debent confrontari ad hoc, quod *Reus*, qui negat, confundatur, & moveatur ad dicendam veritatem. Sed hæc confrontatio potius dicenda eſt Complicis cum Complice, quam Teſtis cum *Reo*, & hoc communiter practicatur, ut teſtantur *Fenn. 3. par. Schol. 129. quæſt. 67. Chartar. de latr. reo. par. 3. cap. 1. num. 92. M. A. Genuen. Prax. Archiep. cap. 84. n. 6. apud Sgroi par. 5. cap. 8. num. 5.*

104. Hujuſmodi autem confrontatio fieri non poteſt; niſi poſt *Rei* conſtitutum. Et ratio eſt; quia ad hoc fit, ut ipſe recedat a negativa, & delictum confiteatur, ut ajunt *Scacc. de Judic. lib. 1. cap. 86. num. 54. Guazz. defenſ. 20. cap. 19. n. 13. apud Sgroi par. 5. cap. 8. num. 8.* & fieri debet antequam dentur *Reo* termini, & copia Actorum ad ſe defendendum; vel loqui poſſit cum iiſdem Teſtibus, vel *Advocato*, ne ab iſto inſtruatur. Quia cum confrontatio fiat ad expugnandam obſtinationem Rei negativi, eſt pars examinis non rigoroſi, quod debet in totum præcedere examen rigoroſum, quod fit in Tortura: Porro inter unum, & aliud examen mediat defenſio, ad

quam cum ſit neceſſaria copia actorum, hæc non traditur, niſi completo examine non rigoroſo; ſequitur proinde, quod ante traditionem actorum fieri debeat *Confrontatio*.

105. Quod ſi plures ſunt Teſtes, qui debent cum *Reo* confrontari, non debent omnes ſimul adduci, ſed ſingillatim, & unuſquiſque per ſe; quia ſicut unuſquiſque Teſtis ſeorſim, & ſecreto deponit; ita etiam tali modo debet confrontari, ut monent *Bill. quæſt.* 82. *num.* 12. & apud eum *Chartar. Ambroſin. Scacc. Guazzin. defenſ.* 30. *cap.* 20. *num.* 4. Verum tamen eſt, quod ſi eſſent tres, vel quatuor Complices, quorum unus eſſet negativus, & alii eſſent in confeſſis; poſſent ſimul omnes confrontari. Melius tamen eſt, quod ſeparatim fiat, nec unus Teſtis audiat alterius depoſitionem.

106. Regula vero firma eſt, quod in *Confrontatione* facienda ſervari debent ea omnia, quæ ſervata ſunt in primo examine, ut docent *Clar. quæſt.* 45. *verſ. Cæterum. Sgroi par.* 5. *cap.* 8. *num.* 18. & cum eo *Honded.* & *Farinac. Bill. d. quæſt.* 82. *num.* 10. & ratio eſt, quia *Confrontatio* habet vim repetitionis Teſtium, quam excuſat, ut ajunt *Bill. loc. cit. nu.* 13. & ibi *Afflict. Farinac. Bajard. Guazzin. defen.* 20. *cap.* 21. *num.* 1. In repetione autem *ſervanda ſunt omnia, quæ in primo examine, ac ſi examinati non fuiſſent*, ut habet *Textus Titulo ſequenti* §. *finali*. Sequitur proinde, quod debent de novo jurare præſente *Reo*, & hoc antequam deponant: & etiam torqueri. Si torquendi ſunt ad purgandam infamiam, & ſi ſunt Socii criminis, qui depoſuerunt in tormentis; debent in faciem, & in caput *Rei* iterum torqueri, & ratificare confeſſionem poſt Torturam, ut ſcribunt *Boſſ. de Iudic.* & *Tort. num.* 151. *Scacc. de Judic. lib.* 1. *cap.* 86. *num.* 67. *Cabal. Reſol. caſ.* 185. *num.* 4. *apud Sgroi par.* 5. *cap.* 8. *num.* 16.

107. Modus autem, & ordo *Confrontationis* eſt, quod *Judex*, monito *Reo*, ut dicat veritatem, ſi perſiſtat in negativa, mandet introduci Teſtem, & ſtatui in faciem *Rei*, & interroget eos unum poſt alium, *ſi ſe invicem recognoſcant*? Et poſt, dato illi prius juramento, interroget Teſtem *num vera ſint, quæ de illo præſente depoſuit*? exinde jubeat, ut ea recenſeat; & hoc habito, faciat ſibi legi per extenſum ſuam depoſitionem; qua lecta, interroget: *An ea, quæ in examine depoſuit ſint vera, & velit ea ratificare, & approbare in faciem Rei*? & habita reſponſione affirmativa, converſus ad *Reum*, interroget *quid ad prædicta reſpondeat*? Cui negante Teſtis a Judice interrogatus replicet *ſe dixiſſe veritatem*; & utroque perſiſtente in ſuo dicto, ſi Teſti nulla adhibenda eſt Tortura, illum licentiet; & proſequatur examen *Rei*. Si vero torquendus eſt ad purgandam inhabilitatem, vel quia eſt Socius criminis, torqueatur, & poſt Torturam ratificet, quæ depoſuit, & illum tandem dimittat. Formam autem horum omnium dabimus in *Secunda Parte* hujus Operis.

108. Difficultas vero eſt circa Torturam Teſtis inhabilis inter Nos. Diximus enim, quod Teſti ſimpliciter non eſt adhibenda Tortura funis: & quod inhabilitatis, ſeu infamiæ macula purgatur per Recluſionem in camera, Jejunium, ſive Flagellationem. Quomodo ergo torquebit *Judex* Teſtem inhabilem in facie ipſius *Rei*? Dico, quod ſufficere debet novum decretum *Judicis*, (*ut Teſtis ſit per diem ſequeſtratus in camera, aut jejunet*) factum in præſentia *Rei*. Vel poteſt *Judex* jubere Teſti, ut ſe diſciplinet in præſentia *Rei*. Sic enim dicetur tortus coram eo, attento maxime, quod Tortura omnis eſt *Judici* arbitraria, & ad implendam diſpoſitionem legum, ſufficit, quod aliquo modo Teſtis torqueatur. Et hoc pariter fieri poteſt, quando Teſtis eſſet Complex in crimine non atrociſſimo, pro quo data fuiſſet ipſi Arctatio, & in Arctatione fuiſſet confeſſus. Tunc enim, cum deberet in confrontatione torqueri, & in Tortura dictum confirmare, & illud ratificare, hoc totum poſſet, ſe diſciplinando ad mandatum *Judicis*; & omnia peragere, ac ſi adhiberetur Tortura funis.

109. Aliquando autem in crimine atrociſſimo expedit *Reum* in tormentis cum Teſte confrontare; tali autem caſu non debent Teſtes ſe extendere circa qualitates, & ſubſtantiam delicti, nec legere debet *Actuarius* per extenſum totum examen eorum, ſed ſolum in ea parte, in qua eſt contrarietas: Hoc autem fit, ne *Reus* ipſe inſtruatur ſuper dictis qualitatibus, & circumſtantiis, & poſtea fateatur delictum, quaſi per ſuggeſtionem dictorum Teſtium cum eo confrontatorum, ut docent *Sorcin. in cap. Qualiter. il* 2. *n.* 950. *de Accuſ. Farinac. quæſt.* 72. *n.* 139. *Guazzin. defen.* 30. *cap.* 20. *num.* 9. *apud Sgroi loc. cit. num.* 10.

110. Quia vero per confrontationem Teſtium cum *Reo* habentur a *Reo* Teſtes pro rite examinatis, & repetitis, dubium, & quidem grave eſt, an talis confrontatio impediat novam repetitionem Teſtium ſuper interrogatoriis dandis a *Reo* ad ſui defenſionem, ſi *Reus* eam petat? In hoc puncto diviſæ ſunt *Doctorum* ſententiæ: Etenim *Afflict. ſup. Conſt. Regn. lib.* 2. *Rubr.* 10. *num.* 15. & *lib.* 1. *rubr.* 27. *num.* 6. *Vulp. conſ.* 68. *Bertaz. conſ.* 70. *n.* 3. *vol.* 2. & *Bajard. quæſt.* 45. *num.* 63. *apud Sgroi par.* 5. *cap.* 8. *num.* 21. tenent, quod non ſit concedenda a *Judice* nova Repetitio, quia confrontatio eſt loco repetitionis, & quod per talem repetitionem frequenter involvuntur Teſtes, & deſtruuntur proceſſus; & tandem quod de conſuetudine non conceditur. Sed *Honded. conſ.* 101. *num.* 28. *Farinac. quæſt.* 72. *n.* 144. *Guazz. defen.* 30. *cap.* 21. *num.* 3. *Genuen. Prax. cap.* 34. *nu.* 15. *ac Senogall. de Mod. for. proc. lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 35. & *ſeqq. apud Sgroi loc. cit.* ſunt in oppoſita ſententia, & dicunt, quod licet Confrontatio ſuppleat defectum citationis, quæ fieri debebat *Reo* antequam Teſtes reciperentur, non ſupplet tamen defectum interrogatoriorum, quæ danda ſunt per eundem *Reum*; & quod ad tutelam *Rei* nunquam poteſt reſultare idem effectus a *Confrontatione*, qui a *Repetitione* ſuper interrogatoriis ab *Advocato*, & *Procuratore* confectis reſultare poteſt; & proinde *Judices* timentes *Deum* hoc admittunt.

111. In hac controverſia reſponderem cum diſtinctione, per quam puto ad concordiam poſſe reduci has duas opiniones. Diſtinctio eſt, quod vel ſumus in caſu, in quo *Judex* dubitat de veracitate Teſtium, vel aliquod motivum dubitandi habet; vel ſumus in caſu, in quo dubitari poteſt, quod Teſtes ſimplices per ſubtilitates *Advocatorum* poſitas in interrogatoriis poſſint involvi, vel corrumpi, vel ſubornari, vel alio modo deſtrui proceſſus. In primo caſu vera eſt opinio illorum, qui dicunt repetitionem eſſe concedendam; detegere enim falſitatem Teſtium eſt ad præſidium *Rei*, ad cujus defenſionem omnis via legitima concedenda eſt. Si enim *Reus* eſt rudis, vel puſillanimis, vel tardus in loquendo, & Teſtis ſit verboſus, conſtans corde, & aſtutus; non poteſt ille facere huic, & maxime in actu judicii, & *confrontatione*, illas interrogationes, quas animo pacato & cum aſſiſtentia *Advocati* facere & per quas falſitas Teſtis poteſt detegi. Debet ergo in tali contingentia concedi nova Teſtium repetitio.

112. Si vero ſimus in alio caſu, ne *Reus* impunitus evadat per deſtructionem proceſſus; vera eſt ſen-

Digitized by Google

tentia aliorum, qui negant talem repetitionem concedendam; quia, ut dicit *Clarus quæſt.* 54. *verſ. Quartus caſus in fin.* ſæpenumero præbent occaſionem ſubverſionis proceſſui per ſubornationes, aut alias vias. Ideo arbitratur, & conſcientiæ *Judicis* ſtat, bene conſiderata omni circumſtantia cauſæ, & qualitate *Rei*, & Teſtium, & veriſimilitudine facti, concedere, vel negare hujuſmodi repetitionem.

113. Ultimo dicendum eſt, an in judicio *Regulari* debeat fieri Teſtium cum *Rea* confrontatio. *Sgroi par.* 5. *cap.* 8. *num.* 6. & 16. dicit, quod quia inter *Regulares* non publicantur regulariter nomina Teſtium, non debet fieri confrontatio, niſi inter Complices. Si vero in aliquo caſu fieri debet, *Judex* hac cautela, (quam dicit hauſiſſe a *Fallerio*) uti poterit; nempe, ut interroget, *An cognoſcat talem, & talem, &c.?* (& multos nominet, inter quos nominet etiam Teſtem confrontandum) & *An habeat eos pro viris probis, veridicis, & amicis? &c.* Quibus habitis adducere faciat Teſtem, quem confrontet. Sed Teſtes Sæculares, ſi ipſi patiantur ſe confrontari cum *Rea*, poſſunt coram *Rea* ſiſti; quia in illis ceſſat ratio publicationis nominis, quæ pro Teſtibus *Religioſis* quadrat.

114. At ratio fundamentalis adducta ad prohibitionem Confrontationis intra clauſtra non ſubſiſtit. Ut enim *Titulo* ſequenti dicemus, non eſt verum univerſaliter, quod nomina Teſtium non publicentur; ruit proinde conſequentia. Cautela autem illa reprehenſibilis eſt, eo quia non debet ullo modo *Judex* præcludere viam *Rea* ſe defendendi, ut eſſet in caſu, quia poſſet *Reus*, non recogitando de illo, admittere, quod ſit vir probus, & amicus, eo quia inter alios ejuſdem conditionis nominari illum audit, & ſic ſibi adimere viam excipiendi contra eum de improbitate, & inimicitia. Ideo dico, quod ſicuti *Judici* Sæculari Arbitrarium eſt ad Confrontationem devenire; ita pariter arbitrarium Regulari eſt, ut dicit *Paſſerinus Trib. Regul. quæſt.* 03. *art.* 2. *num.* 16. *in fin.* Et *Author Formularii Tit. Forma conſt. vel exam. Re.* §. 5. poſt noſtrum *Textum* idem ſupponit, eo quia dat formam talis *Confrontationis*. Verum tamen eſt, quod niſi ex magna neceſſitate, & cum magna cautela Confrontatio facienda non eſt, ne cauſa præcipitetur.

TITULUS VIGESIMUS.

Patronus: Defenſiones.

TEXTUS.

§. I. Cum Defenſiones ſint de jure naturæ, eæque vix bene fieri poſſint ſine Patrono, qui Re apud Judicem cauſam agat, & ex Actis ad illius defenſionem Exceptiones excerpat, Defenſioneſque componat; ideo nullus unquam condemnari poterit, niſi ei Defenſiones, cum competenti termino trium, vel etiam quatuor dilationum: cum ſpatio trium, vel plurium dierum pro qualibet, ad arbitrium Judicis, & juſtam Rei petitionem, aſſignentur: etiam ſi convictus, vel confeſſus ſit; niſi in caſu, quo confeſſus ſponte illas renunciaret: quæ renunciatio ita libenter acceptari non debet; & eo minus ſuaderi; ſed acceptata eam vim ſortitur, ac ſi Reus nihil habuerit, quod pro ſua defenſione adduceret.

SUMMARIUM.

1. *Ratio diſpoſitionis Textus.*
2. *Defenſiones ſunt de jure naturæ.*
   Non poſſunt tolli neque a Papa, aut Imperatore.
   Defenſiones denegatæ reddunt Sententiam nullam.
   Etiam ſi Reus eſſet confeſſus delictum.
   Defenſiones debentur etiam condemnatis in contumacia antequam pœnas ſubeant.
   Etiam in notoriis delictis.
   Defenſionum privilegia. Remiſſive.
3. *Patronus quis olim fuerit?*
   Patroni munus ab antiquo quodnam fuerit?
   Patroni, ex poſt, dicti ſunt Oratores, & Advocati.
   Patroni munus apud Nos quis ſit?
4. *Patronus debet eſſe vir gravis ætate, & auctoritate.*
   Patronus fraudulentus in Clientulum poterat impune occidi.
   Patronus debet jurare, ſe fideliter defenſurum Clientulum ſuum.
   In Tribunali fidei hoc practicatur.
   Deberet uſitari etiam apud Nos.
5. *Patronus debet pro Reo proponere Exceptiones, & Defenſiones.*
6. *Defenſiones ante torturam omnino dandæ.*
7. *Dilationes dandæ ultra terminos aſſignatos pro defenſione.*
   Termini Defenſionum aſſignati quomodo computandi?
   Hiſtoria cujuſdam Judicis circa terminos Defenſionum aſſignatos.
8. *Judex, quæ perpendere debeat pro aſſignando termino congruo Defenſionum?*
   Dilationes, & termini Defenſionum ſunt Judici arbitrarii.
   Reus juſte petens prorogationem terminorum debet exaudiri.
   Cauſæ ob quas Reus poteſt petere prorogationem termini.
   Ex cauſa rationabili, etiam ultra quatuor dilationes, debet Judex Reo petenti prorogare terminum.
9. *Defenſiones debentur Reo etiam convicto, aut confeſſo.*
   Etiamſi ipſe eas non petat.
   Copia actorum ante torturam danda, etiam Reo non petente.
   Defenſionibus nequit Reus renunciare in delictis, pro quibus imponitur pœna corporalis.
   Judex non debet faciliter acceptare renunciationem Defenſionum.
   Expedit, ut Judex, ex officio, alieni committat, ut Reum defendat.
10. *Judex ſtatuat Reo terminum ad ſe defendendum, quamvis iſte renunciaverit Defenſionibus.*

Si termini Defenſionis non ſint aſſignati Reus dicitur oppreſſus, & Sententia eſt nulla.

Rota Lucenſis annullavit duos proceſſus, in quibus non fuerant aſſignati termini defenſorii.

11. *Aſſignatio termini defenſorii debet præcedere quamcumque renunciationem, quæ poſſit fieri a Reo.*

Acceptata renunciatione Defenſionum, Judex ante Torturam, vel Sententiam debet pati terminum aſſignatum Defenſionibus labi.

COMMENTARIUS.

1. IN hoc *Titulo* comprehenditur tota materia ſpectans ad *defenſionem Rei*: & quia hæc dupliciter contingit, puta ante torturam *Rei*, & etiam ante Sententiam, debebat in duobus locis collocari, puta ante Torturam, & ante Sententiam: ſed *Textus* ſtudens brevitati, & attento quod quæ conveniunt defenſioni ante Torturam, quadrant eidem ante Sententiam, ſub uno *Titulo* omnia comprehendit: ſicut facit etiam in materia *Appellationis*, & *Recuſationis* ob earum affinitatem.

2. Dicit ergo, quod *cum defenſiones ſint de jure natura*, non poſſunt per legem humanam ullo modo tolli, & ſic nec a *Papa*, neque ab *Imperatore* impediri, ut ſcribunt *Farinac. quæſt. 125. num. 72. Guazz. defe n. 29. cap. 4. num. 2. apud Bici tract. 8. num. 5.* & dato quod in aliquo caſu mandaret *Princeps*, quod defenſiones non darentur, deberet intelligi de modo civili; puta per traditionem copiæ actorum, deputationem *Procuratoris*, aut *Advocati*, aſſignationem termini ad ſe defendendum: non autem, quæ debentur modo naturali; puta objectante *Judice* crimen, & ejus probationes, & diluente *Reo* per ſuas reſponſiones, quæ ſunt ſibi oppoſita. In tantum vero eſt debita *Reo* defenſio, ut ea denegata, etiam ſi *Reus* eſſet confeſſus, nulla ſint omnia poſt eam ſecuta, etiam ſua ipſius confeſſio, & eſt abſolvendus, ut volunt *Angel. Marſil. Farinac. apud Guazzin loc. cit. num. 3.* Non ſolum autem iis, qui in judicio ſunt ſive confeſſi, ſive non, dandæ veniunt defenſiones, ſed etiam illis, qui condemnati in contumaciam cadunt in fortiis Curiæ. Iſtis enim debet præfigi terminus ad aſſignandam cauſam, quare Sententia in eos lata non debeat executioni mandari; quia poſſunt per eos allegari multa, quæ executionem impediant, & etiam forte adduci probationes, quæ innocentiam probent: attento maxime, quod contumax probatur tantum præſumptive *Reus*, (dummodo per Teſtes, aut alia indicia convictus non ſit); unde poteſt præſumptiones elidere, & ſe probare innocentem: & ita in hac ſententia contra *Bartolum Angel. Carer. Gramat. Marſil.* alioſque citatos per *Clarum qu. 96. Verſ. Quæro nunquid.* tenent *Salicet. Scacc.* & alii, quos citat *Bajardus quæſt. 96. num. 6.* Quæ omnia extenduntur etiam in *notorie delinquente*; ipſi enim etiam debentur defenſiones, in quibus alleget, quare condemnari non debeat? Quia quantumvis non poſſit ſe probare innocentem, cum delictum notorium ſit, ut ſupponimus; tamen poteſt aliquid probare, propter quod pœnam ordinariam effugiat, ut dicunt *Sgroi par. 7. cap. 1. num. 7. & ibi Cavalr. de Brach. Reg. & Conrad. Pract. tit. de Mod. proced. ant. diffinit. num. 3.* Plura proinde ſunt defenſionis privilegia de quibus diffuſe agit *Guazzinus* per totam defenſionem 29.

3. *Eaque vix bene fieri poſſint ſine Patrono. Patroni* nomen antiquiſſimum eſt, ut enim ex *Servio ad Æneid lib. 6. verſ. 609. & 610.* refert *Dionyſ. Gothofred. Fragmen. 12. Tabular. tit. 26. Romulus* in legibus duodecim Tabularum illud inſeruit ſcribens: *Patronus ſi Clienti fraudem fecerit, ſacer eſto.* Munus autem *Patroni* erat Clientem ſuum defendere. Cum enim Romulus *Patritiis* commendaſſet defenſionem Plebis, quiſquis e plebe ſibi eligebat virum *Patritium* in *Patronum*, qui pro Cliente reſpondebat de jure, cujus iſte rudis, & ignarus erat; pro abſente negotia gerebat; aderat pro eo in judiciis, & omnem vim Accuſatorum ſuſtinebat, ut ex *Plauto* obſervat *Calvinus, Lexic. verſ. Patronos primum.* Quia vero *Patroni*, ex lege *Romuli*, Clientum cauſis adeſſe, & eas defendere cogebantur; ideo *Oratores*, & *Advocati* cauſarum quoque *Patroni* ex poſt dicti ſunt, licet *Aſconius* inter illos diſcrimen aſſignet dicens: *Oratores dici Patronos, Advocatos vero vocari Juriſperitos.* *Textus* ergo noſter nomine *Patroni* intelligit eum, quem Reus ad ſui defenſionem ſibi eligit; hujus enim munus eſt pro Reo ante *Judicem* ſtare, & ad illius indemnitatem proponere, reſpondere, allegare, petere, appellare, & ex ſe omnia præſtare, quæ in foris Sæcularibus faciunt cauſarum *Sollicitatores*, *Procuratores*, & *Advocati*.

4. Deducitur autem ex his, quod ſicuti *Patroni* eligebantur inter *Patritios*, & debebant jura callere, ut damnum a Clientulo ſuo poſſent avertere, ejus jura proponendo, cum quadam perſonali dignitate; ita, & inter nos eligi debent in *Patronos Religioſi* graves, doctrina præſtantes, & auctoritate pollentes. Quemadmodum autem fidelitas inter *Patronum*, & Clientem ita erat requiſita, ut, ex lege duodecim *Tabularum*, quam ſupra citavimus, *Patronus* in Clientem fraudolentus *Sacer* eſſet, hoc eſt, ut *Calvinus, Lexic. loc. cit.* explicat, *ut Diti Sacrum, eum interficere cuilibet liberum fuiſſet*; ita fidelitatem erga *Reum* Clientem ſuum debet ſervare *Religioſus Patronus*: adeo, ut nihil diligentiæ, aut ſtudii debeat remittere pro ſalvando, intra juris terminos tamen, eo, qui ſuæ fidei ſe committit. Scio inter *leges Imperiales* eſſe *l. Rem non. §. Patroni. C. de Judic.* In qua ſancitur, quod *Patroni, Sacroſanctis Evangeliis tactis juramentum præſtent, quod omni quidem virtute ſua, omnique ope, quod verum, & juſtum exiſtimaverint, Clientibus ſuis inferre procurabunt.* Æquiſſima quidem lex, quæ in *Tribunali fidei* practicatur, ut teſtatur *Penn. Direct. Inquiſit. par. 3. Comm. 78. §. Dandus eſt autem.* & quæ forte aliquando neceſſaria eſſet. Non raro enim inveniuntur *Patroni*, qui ne fortunas ſuas perdant, proceſſus nullitate laborantes diſſimulant, *Judicibus* placere cupientes, & Clientes ſuos contra jus, & fas puniri ſinunt.

5. Patroni ergo officium eſt, ut Rei *apud Judicem cauſam agat, & ex actis, ad illius Defenſionem Exceptiones excerpat, defenſioneſque componat.* Nobilior defendendi modus eſt, ex proceſſu offenſivo deducere argumenta, per quæ Reus defendatur. Non tamen omnes exceptiones, quæ adduci poſſunt pendent ex actis proceſſus offenſivi: quandoquidem ex aliis etiam, quæ in illo non ſunt, petuntur; & in tali caſu proponuntur a *Patrono* articuli probatorii, ſuper quibus aliquando repetendi ſunt Teſtes prius in offenſivo examinati, & aliquando alii Teſtes a Reo producti, & iſte vocatur *Proceſſus defenſivus*. *Exceptiones* autem, de quibus loquitur *Textus*, ſunt, quæ adducuntur ad deſtruendum proceſſum, & ſunt vel contra dicta Teſtium, demonſtrando ipſa non eſſe concludentia, inveriſimilia, intra ſe pugnantia, (& hæc eſt omnium exceptionum nobiliſſima:) vel contra perſonam *Judicis*; aut Teſtium, qui ſunt inimici, Infames &c. vel contra modum ſubſtantialem legaliter procedendi &c. de quibus infra dicemus.

6. *Ideo nullus condemnari poterit*, puta ad aliquam

pœnam, quamvis miaimam, nec ordinarlam, nec extraordinariam, *niſi el defenſiones cum competenti terminu triam, vel etiam quatuar dilatianum, cum ſpatio trinm vel plucium diernm pro qualibet, ad arbitrium Judicis, & juſtam Rei petitionem peins aſſignentur*. Hic advertendum eſt, quod licet videatur *Textus* loqui de defenſionibus, quæ dantue ante Sententiam, ao quod dicit *nullus condemnari poſſit &c.* Taman intelligendum eſt etiam de illis, quæ dantue aate decretum Tortueæ, quod lato vocabulo venit ſub nomine *condemnationis*. Ante toeturau enim neceſſacio debent concedi termini deſenſorii, ut ultra *Textum Tit. Tortura* §. 9. dieunt *Jura l. Vnius §. Cognitum ff. de quæſt.* & affirmant *Gomez de Deiict. cap. 13. num. 33. Farinac. quæſt. 38. num. 3. & quæſt. 39. num. 3. Clar. quæſt. 59. init. Sgroi par. 6. cap. 1. num. 7. & 10.* & iſtos eſſe de jure naturæ ſcelbunt *Aſſlictus; deciſ. 591. num. 2. & ſeqq., & Sacc. de Judic. lib. 1. cap. 9. n. 88.* ſed debet intelligi, quod ſint de *jura naturæ* in quantum talis eſt defenſio, quæ in eis fit; non vero in quantum ſunt tres in numero cum dilationibus &c. hoc enim modo ſunt *de jnce civili*.

7. Porco, quod hic dicitue de dilationibus *rum ſpatio triam, vel plncium dierum ad arbitrium Judicis, & juſtam Rei petitionem*, debet accipi io terminis habilibus; puta, poſtquam ille, qui a *Reo* poſtulatus eſt in *Patronum*, acceptavit munua, & ipſi conſignata fuit copia actorum. Tunc enim incipit currere terminus a *Judice* aſſignatus *Reo* ad producenda omnia, quæ ad ſui defenſionem faciunt. Hoc ſcribo, quia aliquando vidi, quod a *Rea* fuerat poſtulatus in *Patronum* quidam, qui erat Superior cujuſdam Monaſterii, & diſtabat a loco judicii per duas dietas, *Judex* annuit poſtulationi, & conſignavit *Rea* copiam actorum ſigillatam, cum termino trium dierum ad præſentandas defenſiones. Peccexit *Reus* ad *Patronum*, & biduo expirante, ad eum pervenit. Patronus, acceptato munere, & aperto proceſſu ſatis longo, miſit nuncium ad *Judicem* cum petitione dilationis, prout de jure. Nuncius pervenit ad *Judicem* quinta die poſt conſignatum copiam, & decretum factum de conſignandia defenſionibus termino tridui: videns autem *Judex* expiraſſe duos dies ultra terminum aſſignatum rejecit petitionem *Patroni*, & decrevit non eſſe amplius *Reum* audiendum, quia tempus utile ſibi aſſignatum jam expiraverat. Profecto fatuus fuit *Judex* iſte, & de ejus fatuitate participavit *Diffinitorium*, quod pendens totalitee ab eo, adhæſit voto *Pruvincialis*, qui ſententiavit, & quod pejus fuit, non intimata citatione *Reo*, qui manebat apud *Patronum*. Sed devoluta cauſa per appellationem, concismatum fuit *Romæ* contra aſininam ignorantiam *Judicis*, & revocata Sententia.

8. Debet ergo perpendece *Judex* magnitudinem cauſæ, multitudinem Teſtium, difficultatem habendi libeos, quibus indiget in tali contingentia *Patronus*, & congenum tempus aſſignare. Licet enim hoc committatur *acbitria Judicis*; tamen hoc non poteſt eſſe qualecunque ſed debet cegulari a ratione. Quomodo enim poterit dici ſufficiens triduum ad præſentandas defenſiones, ſi proceſſus eſt tantus, ut triduum ad ejus lecturam minime ſufficiat? Oportet ergo, quod *Judex* det teeminum congruum, & potius abundantem, quam deficientem; (niſi forte aliquod periculum in moca interveniret), ne videatur affectare, quod *Rei* defenſiones anguſtentur. Ampliuſque hoc non cegulatur ſimpliciter ad *arbitrium Judicis*, ſed etiam ad *Juſtam Rei petitionem*. *Juſta* autem petitio Rei eſſet, ut congruæ dilationes ſibi concederentur, ſi ab alio Conventu afferri deberent libri neceſſarii, qui in illo Conventu non ſunt; Si *Patronus* loqui debet neceſſacio cum aliis Teſtibus, antequam articulos probatorios conficiat; Si debet videre corpus, aut locum delicti, ut ex eo poſſit deducace argumenta ad defenſam, locus autem diſtat; Si dum *Patronus* incipit defenſiones laboret doloce capitis, vel febee, vel alio publico, & neceſſario negotio eſt impeditus &c. vel debet videre copiam alicujus actus publici alio habendam, & ſimilia. Quod ſi *Reus* dilationes petat, etiam ultra quatuor, & cationabilem cauſam adducat, peopter quam apparet, quod ipſe non eſt in moca doloſa, debet omnino *Judex* eas concedece; & ſi denegat, poteſt *Reus* appellare: & ſi *Judex* ad ulterioca procedit, nullitee agit; denegat enim *Rea* id, quod ad ſui defenſionem facit, quod nullo modo negare poteſt.

9. *Etiamſi Reus convictus, & confeſſus ſit.* Loquitur nunc de defenſionibus ante Sententiam, non ante torturam, eo quia *convictus*, & multo minus *confeſſus*, torqueri non poteſt, ut alibi dicit *Textus Tit. Tortura. §. 6.* Quia toetuca datur in defectum probationum in oedine ad condemnationem; *convictus* autem ex ſolis dictis Teſtium condemnari poteſt; & *confeſſus* nulla ulterioci indiget probatione. *Etiam ſi ipſe Reus non petat*. Controverſia eſt intee *Doctores* an *Reo* petenti copiam indiciorum ad defenſiones, *Judex* teneatue illam dace? & nonnulli affirmant, alii negant. *Clarus, quæſt. 49. verſ. Sed nunquid.* concordando opiniones dicit, quod ante torturam non datur copia actorum, niſi *Reus* petat; ſed ante Sententiam etiam *Reo* minime petente concedi debet. Sed noſtee *Textus* determinat, quod ſemper etiam non petente *Reo*, detue, cum talis petitio ſit ſolum ſolemnitas juris, quæ apud Nos non curatur. *Niſi in caſu, quo confeſſus ſponte illas renunciaret.* Notandum ad hoc, quod in delictis, in quibus imponitur pœna coeporis afflictiva, non poteſt *Reus* ſuis defenſionibus renunciace, ut poſt *Gloſſam in l. Non tantum. in verb. Acquieſcit. ff. de Appell. & relat.* dicunt *Farinac. quæſt. 39. num. 51. Guazzin. defen. 27. cap. 1. num. 1. Ricc. Prax. for. Eccl. reſol. 6. num. 4. & Sgroi par. 6. cap. 1. num. 31.* tamen quia quilibet poteſt favori ſuo renunciace, ſi quis ſponte ſciens ſibi nullum ſupereſſe præſidium, & volens citius expediri, defenſionibus renunciet; Judex *non ita libenter renunciationem acceptare debet*, ſed inſtace, ut ſe defendat: & melius erit, ſi *Judex* ex officio committat alicui *Religioſo* idoneo, ut defenſiones illi faciat, ut eſt praxis *Sacri Teibunalis fidei*. Quod ſi hoc non præſtet *Judex*, nec *Reus* ſe defendat; non debet, ſtatim ac iſte defenſionibus cenunciavit, peoferri Sententia, ſed expectare debet, donec tempus aſſignatum pro defenſionibus expiret, ut monet *Guazzin. defen. 27. cap. 1. num. 2.*

10. Sequitur ex his, quod *eo minus ſuaderi* a *Judice* debet *Reo* cenunciatio defenſionis. Et bene advectat *Judex Regularis*, quod quantumvis *Reus* profiteatur ſe defenſionibus renunciare; tamen ille debet omnimode *ex officio* ſtatuere terminum ad ſe defendendum. Et hoc eſt eſſentiale; quia ſi talis terminus non ſit aſſignatus, *Reus* dicetue oppreſſus, & Sententia evadet nulla, ut poſt *Marſilium in l. Unius. §. Cogniturum. num. 25. ff. de Quæſt.* ſcribunt *Clar. quæſt. 64. verſ. Sin autem. Chartar. de Inter. reu. lib. 4. cap. 1. num. 155. & Magon. Deciſ. Lucen. 31. num. 22. apud Sgroi par. 7. cap. 1. num. 8.* & *Rota Lucenſis* apud eundem *Sgroi cit. loc.* annullavit duos proceſſus ex hoc capite, nempe quod terminus defenſionum non fuerat aſſignatus. Aſſignato autem termino defenſionum, ſciendum eſt, quod cum agatue de favore Rei, dies termini non computantur in termino; & ſic, ſi *Ju-*

dex

dex aſſignet tres dies utiles, evadent quinque, *intra* quos poterit Reus ſe defendere, ut notat *Jaſon. in l. 1. num. 10. ff. Si quis caut. in jud.*

11. Sed forte dicetur, quod ex dictis videtur ſequi, quod nullo modo poſſit *Judex* renunciationem defenſionum acceptare, quod eſt contra *Textum*, qui ſubjungit, quod renunciatio *acceptata eam vim ſortitur, ac ſi Reus nihil habuerit, quod pro ſua defenſione adduceret*. Si enim *Judex* renunciationem acceptet, quid faciet aſſignatio termini? Sed ad hoc dico, quod aſſignatio termini defenſionum debet præcedere quamcunque renunciationem, quæ a Reo fieri poſſit. Ponamus enim quod *Reus* extrajudicialiter dixerit *Judici* ſe nolle ullas defenſiones facere, ſed ipſius pietati ſe remittere; tamen judicialiter debet primo *Judex*, terminum defenſionum aſſignare; & ſi Reus, ſibi facta intimatione decreti, judicialiter dicat ſe renunciare defenſionibus, *Judex* vel poteſt eas committere alicui ex officio, (quod diximus tutius eſſe,) vel poteſt renunciationem acceptare, ut dicit *Textus*; tamen debet pati, labi terminum aſſignatum, antequam torturam decernat, aut finaliter ſententiet. Et ita nulla eſt contradictio.

TEXTUS.

§. II. Ut commodius, & tutius poſſit Reus ſuas defenſiones facere, ei (etiam ſi non petatur) aſſignandus eſt a Judice Patronus, ſeu Procurator, qui ſit unus ex noſtris Fratribus, quantum fieri poterit in hac profeſſione peritus, ſive in Conventu, in quo eſt Reus, ſive ex alio avocandus, qui Patronus nominari regulariter debet a Reo ipſo, & ſic nominatus omnino concedi. Nominatus autem, niſi rationabilem in contrarium cauſam adducat, Patroni munus recuſare non poterit, ſub pœnis Superioris arbitrio reſervatis. Acceptato vero a Patrono officio, a Judice, ſine evidenti, & notabili cauſa in proceſſu deſcribenda, amoveri, & impediri non poterit; quod item ſervandum eſt a Superioribus ſive Provincialibus, ſive Localibus, quatenus ipſum aliis publicis, vel privatis Conventus officiis non impediant, & a cauſæ ſtudio, ac terminatione deducant, ut præcipue poſſit, quoties voluerit, Reum alloqui, & cum illo tractare, ſine impedimento, etiam extra carceres poſito, in cella aliqua, vel per Conventum in carcere dimiſſo, niſi aliter delicti ratio ſuaſerit.

SUMMARIUM.

12. *Reus poteſt ſibi defenſiones facere.*
Et tunc concedenda ſibi ſunt omnia, quæ ejus Patrono concedenda eſſent.
Debet ſibi tunc concedi Procurator.
13. *Patroni, aut Procuratoris aſſignatio quomodo facienda Reo?*
14. *Patronus debet eſſe unus ex Fratribus noſtris.*
Si non reperitur in Conventu, eſt vocandus ex alio.
15. *In cauſa graviſſima Reo petente Patronum ex aliena Provincia, hic debet concedi.*
Patronum non idoneum habere, & nullum habere perinde eſt.
Paria ſunt habere filium inhabilem ad ſuccedendum, & non habere.
Paria ſunt non legitime facere aliquid, & non facere.
Patronum confidentem debet habere Reus.
Ægrotum oportet eſſe fidentem Medico.
Ad Degradationem a vicinis Provinciis olim accerſebantur ſex Epiſcopi.
16. *Provincialis tenetur Subditum ſuum licentiare, ut Patronus poſſit eſſe Rei, qui ex alia Provincia illum nominavit.*
17. *Nominatus a Reo in Patronum nequit recuſare munus.*
Cauſa ob quas ſe excuſare poteſt?
18. *Patronus, acceptato officio, non poteſt, niſi ex cauſa, amoveri.*
Cauſæ amotionis, quæ poſſint eſſe?
19. *Cauſa amotionis Patroni debet eſſe evidens, & notabilis.*
Et debet deſcribi in proceſſu.
Patronus poteſt agere contra Judicem, ſi eum amovet ex cauſa improbabili.
20. *Patrono danda eſt omnis commoditas ad defenſam Rei.*
21. *Reus punitur ad largam, dum defenditur.*

COMMENTARIUS.

12. Agit nunc *Textus* de *Patroni* perſona, & officio; & adverto, quod nullo jure prohibetur *Reus* ſibi ipſi defenſiones texere, & ſcripto mandatas *Judici* præſentare; & tali caſu *Reo* ipſi concedenda ſunt omnia, quæ ordinat hic *Textus*, præſtanda eſſe *Patrono*; puta commoditas, copia librorum, allocutio cum Teſtibus, ſive aliis, qui ſibi poſſunt prodeſſe conſilio, aut doctrina, ut cum *Advocato* aliquo ſæculari devoto, ut dicit *Textus* paragrapho ſequenti: & caſu quo *Reus* eſſet in carcere detentus, & vellet ipſe ſuas defenſiones facere, ſibi eſſet aſſignandus in *Procuratorem Religioſus* gravis, quem ille peteret, ut poſſet pro eo coram *Judice* comparere, & alia præſtare quæ nequit ipſe in carcere detentus. Sed quia non omnes *Rei* docti ſunt, providit Lex, ut pro ipſis ſtaret *Patronus* juris peritus, qui illos tueatur.

13. *Ut ergo commodius, & tutius poſſit Reus ſuas defenſiones facere, ei, (etiamſi non petatur) aſſignandus eſt a Judice Patronus*, nempe caſu quo *Reus*, nolit ſibi fidere; *ſeu Procurator*; puta caſu, quo *Reus* ipſe vellit ſe ex ſe defendere, nequeat autem præſtare ea, quæ ad hoc ſunt neceſſaria, quia vel carcere, ſeu intra clauſtra detinetur, vel infirmitate eſt impeditus. Porro advertendum eſt, quod aſſignatio *Patroni*, quæ præſcribitur facienda a *Judice*, non intelligitur quod debeat eſſe in individuo, puta dicendo: *aſſigno tibi P. N. in Patronum*, quia debet nominari a *Reo* ipſo, & eligi ille, quem ſibi vult, & ipſi omnino *ſic nominatus concedi*, ut habet *Textus* infra, ſed aſſignatio debet eſſe in genere, ut dicendo: *elige tibi Patronum, quem vis*: & quia hoc præſtatur ex officio *Judicis*, ideo *etiam ſi non petatur* a Reo, tamen aſſignandus eſt.

14. *Qui ſit unus ex noſtris Fratribus quantum fieri poteſt in hac profeſſione peritus; ſive in Conventu, in quo eſt, ſive ex alio avocandus.* Conſonat æquitati hic *Textus*, ut pote indemnitati *Rei*, & bonæ fa-

mæ

Google

mæ *Religionis* proſpiciens, ne ſcilicet ex notitia criminis, quæ vagetur extra clauſtra, minuatur; & cohæret alibi dicta, *Tit. Quam*. §. 3. Difficultas autem hic oriri poteſt ex hoc, quod præſcribitur: *ſi Reus Patronum* idoneum, cui ſe committat, non habet *in Conventu, in quo eſt; ex alio ſit avocandus*. Poteſt enim evenire caſus, quod non ſolum *in Conventu*, ſed etiam *in Provincia*, in qua eſt *Reus*, non reperiatur *Religioſus*, in quo ita confidat *Reus*, ut velit ei patrocinium ſuæ cauſæ committere. In tali ergo contingentia, quid agendum? Caſum hunc frequenter vidi, non quod *in Provinciis* non ſint viri habiles ad tale munus; ſed quia munus *Patroni* periculoſum eſt, cum plerumque *Superiores*, qui proceſſus fabricantur, ægerrime ferant impugnari eorum acta; & annullari; & cum nequeant in *Reos* defenſos pro libito animadvertere, contra Defenſores non raro feruntur, & ſic iſti fortunas ſuas perdunt. Unde non facile *Reus* bonum Defenſorem nanciſci poteſt, quia pauci inveniuntur, qui velint agonizare pro juſtitia, & ut proximum tueantur, ſe *Superiorum* invidiæ exponere. Præterquamquod non raro potentia *Judicis* ſuſpectum reddit quemcumque de *Provincia*, juſteque timet *Reus*, ne ille, quem vocat in *Patronum*, ut aucupetur *Superioris* benevolentiam, remiſſius agat in officio ſuo, nec ſe defendat, ut debet.

15. Dico, quod ſi agatur de cauſa graviſſima, ut Triremium, Carcerationis longæ, gravis Torturæ, Infamiæ &c. *Reuſque* petat *Patronum* ex aliena *Provincia*, debet *Judex* illum concedere. Ratio eſt, quia contrarium non invenitur in *Textu*, aut *Statutis Ordinis* ſancitum, imo in hoc *Textu* videtur non obſcure ita firmatum: dicit enim, quod *Patronus ſive ex Conventu, in quo Reus eſt, ſive ex alio, avocandus eſt*. Dum ergo non dicit, quod avocandus ſit ex alio Conventu ejuſdem *Provinciæ*, ſed indefinite loquitur; liquet, quod ita accipiendus eſt *Textus*, ut loquatur de alio Conventu ſive alterius, ſive ejuſdem *Provinciæ*. Et re vera hoc non ſolum æquitati, ſed etiam juſtitiæ congruit. Quia quod *Reus* defendatur de jure naturæ eſt; ſequitur ergo, quod ſi ex ſe ineptus eſt ad defenſionem ſui, de eodem jure erit quod ſibi *Patronus* idoneus detur. Ex natura ergo tum officii, tum actus, quem præſtare debet *Patronus*, requiritur, quod iſte talis ſit, quod poſſit perfecte præſtare, quæ ſunt ſui muneris. Quod ſi talis non ſit, & cogatur *Reus Patronum*, quem non perfecte ſuo munere debere fungi, credit, acceptare; perinde eſt ac ſi nullum *Patronum* haberet. Sicut enim paria ſunt non habere filium aptum ad ſuccedendum juxta diſpoſitionem ſucceſſionis, & non habere ullum filium; paria itidemque ſunt, aliquid minus perfecte, aut minus legitime facere, & ſimpliciter non facere, ut dicunt *Caſtren. conſ.* 201. *col.* 2. *lib.* 1. *& conſ.* 246. *col. final. verſ. Breviter*, *eo lib. Lap. Alleg.* 82. *init. Imol. conſ.* 110. *in princ. Roman. conſ.* 163. *num.* 2. *apud Tuſc. litt. P. concl.* 85. *num.* 3. *& concl.* 87. *n.* 1. 3. *&* 11. Ita paria erunt *Patronum* non idoneum, qui minus legitimam defenſionem præſtabit, habere, & ſimpliciter neminem habere.

Quod fortius ſuadetur ex hoc, quod ſi de facto nullus idoneus daretur in *Provincia*, ut evenire poteſt in *Provinciis* parvis, teneretur in conſcientia *Judex ex officio*, ad Rei indemnitatem, ex aliena *Provincia Patronum* accire; ſicut ex diſpoſitione *Statutorum. Reformat. cap.* 5. *num.* 14. ſi non habet Lectores idoneos in ſua *Provincia*, obligatur ad petendum a *Generali*, ut ex aliis *Provinciis* habiles ad docendum tranſmittat: Ergo idem erit in caſu, quo *Reus* nullum reputet idoneum ſive ex defectu peritiæ in re criminali, ſive ex juſto metu, ne ille, ob proprium intereſſe, ſtrenue, ut debet, non ſe gerat ad ſui defenſionem. Sicut enim, ut (*Teſte Helmont. Tumul. Peſt. tit. Cujus gen. ſit peſt. paul. poſt med. fol. m.* 147. *col.* 1.) dicebat *Avicennas*: *Oportet ægrum eſſe fidentem Medico*, ut illi vitam ſuam tuto poſſit committere; non minus Clientulus ſibi confidentem habere debet *Patronum*, cui famam, fortunas, & vitam etiam ſuam committat: & proinde ordinatur in *Textu*, quod *Judex omnino* concedat ſibi illum, quem ipſe nominaverit, tanquam illum cui fidit. Quemadmodum ergo defectus ſcientiæ in *Religioſis* unius *Provinciæ* obligaret *Judicem* ad providendum *Reum de Patrono*, vocando ex aliena; ita defectus confidentiæ in *Reo* erga eoſdem eandem inducet obligationem. Et quidem ſi, ad Rei defenſam, ex alia *Provincia* examinandus eſſet Teſtis, vocandus omnino eſſet; vel dandæ ad ſuum *Superiorem* litteræ Remiſſoriales, ut illum examinaret; & quare ergo vocandus ex eadem non erit *Patronus*, ſi *Reus* non habet in propria *Provincia* confidentem?

Et profecto videmus; quod per *Sacros Canones Concil.* 2. *Hiſpalen. cap.* 6. *relat. in cap. Sexta actione.* 15. *quæſt.* 7. *ubi Gloſſ. in verb. Abſque*. decretum olim fuerat, quod ſi contra Clericum ageretur criminaliter de delicto importante Degradationem ab Ordine, convocandi erant *Epiſcopi* a vicinis *Provinciis* ad Concilium. Et hoc non ex alia cauſa, niſi ut in præſidium Rei ipſe judicaretur a pluribus, de quorum ſententia dubitare non potuiſſet, & non ab uno tantum *Judice*; & rationem aſſignat *Canon* dicens: *Nam multi ſunt, qui indiſcuſſos poteſtate tyrannica, non authoritate Canonica damnant; & ſicut nonnullos gratia favoris ſublimant, ita quoſdam odio, invidiaque permoti humiliant, & ad levem opinionis auram condemnant*. Proinde in Degradationis ſententia, ſecundum veteres *Canones cap. Felix* 15. *quæſt.* 7. *cap. Degradatio. de Pœn. in* 6. *Gloſ.* 1. *in cap. Si quis Presbyter. de Cler. Excomm. miniſtr.* ſex ad minus *Epiſcopi* convocandi erant. Et licet ex poſt *Concilium Tridentinum ſeſſ.* 13. *cap.* 4. *de Reform.* indulſerit, quod loco *Epiſcoporum* adhibeantur tot *Abbates mitrati*; tamen iſti ſunt veri *Judices*, & *Aſſeſſores*, & ipſorum ſuffragio ſtandum eſt, ut poſt *Gemin.* & *Sylveſtrum* reſolvit *Suarez de Cenſur. diſp.* 30. *ſect.* 1. *nu.* 20. *apud Barboſ. Collect. in concil. ſeſſ.* 13. *cap.* 4. *de Reform.*: Nec ſunt ſimpliciter adhibiti ad ſolemnitatem, ut putavit *Aldrete de Relig. diſcip. lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 15. *apud Barboſ. loc. cit.* Etenim, in tantum per *Canones* decreti ſunt *Epiſcopi* ad degradationem, in quantum ut cauſa gravis, ob quam facienda eſt Degradatio ab illis judicaretur, ut ex ſupracitato *Canone* retulimus, unde patet, quod illi erant veri *Judices*; & cum a *Tridentino* in eorum locum ſuffecti ſint *Abbates*, liquet quod iſti ſint veri *Judices*, nec ex variatione perſonæ mutatum eſt officium, aut poteſtas. Ex hoc igitur patet intentum noſtrum. Si enim ad *Rei* indemnitatem a ſuis *Provinciis* vocabantur *Epiſcopi*, ut *Judices* eſſent, nec ſinerent ipſum injuſte damnari, æquum pariter eſt, ut in cauſa graviſſima ab alia *Provincia* vocetur *Patronus*, qui eum defendendo ab injuſta ſententia aſſecuret.

Teneo ergo, quod omnino concedi debet *Patronus*, qui petitur a *Reo*, ſive a propria, ſive ex aliena *Provincia*; & ſi *Judex* nolit concedere, poſſe *Reum* tanquam ſuper gravamine ſibi illato, appellare, & debere appellationem tanquam legitimam admitti. Excipio tamen a ſupradictis, ſi *Reus* non ab aliqua ex *Provinciis* conterminis, ſed ab alia maxime remota *Patronum* nom[illegible], abſque ulla legitima cauſa *Judici* ipſi aſſignanda[illegible] eo maxime ſi

Cau-

Cauſa non eſſet urgentiſſima, aut periculum eſſet in mora, aut immineret celebratio *Capituli &c.* Signum enim eſſet, quod *Reus* vellet redimere tempus, & talem *Patronum* a ſe deligi non ex neceſſitate defenſionis, ſed ex alio indirecto motivo; & tunc non eſt ejus petitioni deferendum, ſed compellendus eſt, ut ex viciniori aliqua *Provincia* alium nominet.

16. Sed tenetur ne *Provincialis* alterius *Provinciæ* Subditum ſuum, electum a *Reo*, ut præfertur, in *Patronum* licentiare, ut poſſit *Reum* adire, & ab eo informari de pertinentibus ad cauſam ſuam? Dico quod ſic. Ratio eſt, quia *Textus* abſolute, & indefinite loquens dicit, quod *debet*, a *Reo ipſo nominatus, omnino concedi*. Dum ergo non dicit, quod debeat concedi a *Judice*, ſed dicit abſolute *omnino concedi*, intelligendum eſt, quod debeat concedi, tum a *Judice* Cauſæ, tum ab aliis *Superioribus*, qui hac lege ligantur; Fora enim, & maxime *Religionis*, debent ſe invicem juvare: & ſicut *Provincialis* alterius *Provinciæ* teneretur pro expeditione alicujus Cauſæ proprium Subditum examinare ex Remiſſione ſibi facta a *Judice* cauſæ; aut illum ad ſe mittere, ut ab eo poſſet examinari; ita pariter ſi a ſe peteret aliquem ex ſuis a *Reo* nominatum in *Patronum*.

17. *Nominatus autem, niſi rationabilem in contrarium cauſam adducat, Patroni munus recuſare non poterit, ſub pœnis Superioris arbitrio reſervatis*. Et quænam ſunt cauſæ iſtæ? Multæ poſſunt eſſe; puta impedimentum publici officii; ut Concionum, Lecturæ, aſſiduæ Confeſſionis, quæ cum publicæ utilitatis ſint, nequeunt ob privatum bonum prudenter omitti; corporis infirma valetudo, conſcientia propriæ inhabilitatis in re criminali, ſive natura pavida, mens ſcrupulis agitata, periculum incurrendi invidiam *Judicis* potentis, & religioſam fortunam perdendi; & plures aliæ, quas prudentia ſuggerit.

18. *Acceptato vero a Patrono Officio, a Judice, ſine evidenti, & notabili cauſa in proceſſu deſcribenda, amoveri, & impediri non poſſit*. Cauſa *evidens*, & *notabilis* in hoc loco accipienda eſt ea, quæ manifeſta ex ſe eſt, & cum hoc, eſt gravis ſive in bonum, ſive in malum. Exemplum eſſe poteſt ſi *Patronus* acceptato munere, & cœptis defenſionibus, pro totius *Religionis* bono mittendus eſſet ad *Principem*, apud quem diutius commorari eſſet neceſſe, pro magno aliquo negotio tractando. Viceverſa ſi evidenter conſtaret *Judici Patronum*, pacta pecunia cum Reo conveniſſe de hoc defendendo, & promiſiſſe, ſe auctoritate, officiis, precibus, aut alia via ſubornaturum Teſtem a ſe dependentem, ut revocet aliquo modo dicta contra *Reum* in favorem Fiſci. Tali caſu poteſt *Judex* removere *Patronum*, licet incœpto patrocinio.

19. Sed ſi cauſa talis remotionis eſſet turpis, & infamatoria ipſi *Patrono*, & a *Judice* tantum extrajudicialiter ſcita, nec judicialiter probari poſſet, eſſet ne locus remotioni? Dico, quod non: Quia cauſa debet eſſe *evidens*, & *notabilis* copulative, ut habet *Textus*, & debet in proceſſu deſcribi. Si ergo tantum extrajudicialiter ſciatur, & probari nequeat; *evidens* non eſt: Evidentia enim reſultat vel ex natura facti ad ſenſum, vel ex probatione per Teſtes, & inſtrumenta, quæ cum deſint, ut ſupponitur, non poterit dici cauſa *evidens*; & ſi Judex impudens talem cauſam, ut præfertur, non probabilem in proceſſu deſcriberet, & prætenderet ex ea amovere *Patronum*, poſſet hic agere contra *Judicem* actione injuriarum, & ipſum inter anguſtias conjicere.

20. *Quod item ſervandum eſt a Superioribus ſive Provincialibus, ſive localibus, quatenus ipſum aliis publicis, vel privatis Conventus officiis non impediant, & a cauſæ ſtudio, ac terminatione deducant*. Favore Rei omnia hæc conceduntur, ut *Patrono* ſuo nihil deſit, quod ad ſui defenſam conducat. Debet autem hic accipi, quod *Patronus*, ex acceptato munere, non ſolum eximatur a communibus functionibus; ſed etiam quod ei facienda ſit omnis commoditas exeundi è Conventu ad videndos libros legales, qui in Conventu non ſint, & de facili haberi non poſſint; & omnia alia ſubminiſtranda ſint, quæ ad perfectionem officii ſui conducunt. Proinde ſi petit a *Judice* facultatem eundi ad alium Conventum, ut ibi videat locum, ſive corpus delicti, aut informetur a Sæcularibus circa aliquod factum, aut Scripturam a publico Archivio compulſet, aut aliquem Teſtem ab alio Conventu vocet &c. omnia indulgere *Judex* debet; & ſi deneget injuſte, petitam facultatem, poteſt conqueri de gravamine, quod ſuo Clientulo infertur, & nomine ſuo appellare, & cauſam ad ſuperius Tribunal deducere.

21. *Præcipue poſſit quoties voluerit Reum alloqui, & cum illo tractare ſine impedimento, etiam extra carceres poſito in cella aliqua, vel per Conventum in carcere dimiſſo*. Quando faciendæ ſunt defenſiones, *Reus* debet poni *ad largam*, ſcilicet non in ſecretis, aut ſtrictis carceribus, ſed in carcere communi, & ſpatioſo, ut poſſit loqui libere cum *Advocatis*, & *Procuratoribus*, prout eſt praxis Criminaliſtarum. Sed in Religionibus, in quibus, ut plurimum, unus tantum carcer eſt, hoc nequit practicari. Uſus proinde obtinuit, quod, *Reo* detento in eodem carcere, in quo poſitus eſt ad cuſtodiam, perſeveret; ſed illi detur facultas libera loquendi toties, quoties voluerit cum *Patrono* ſuo. Hoc autem dico ſi caſus eſt graviſſimus, ob quem inducatur vehemens ſuſpicio fugæ. Cæterum poteſt vel in aliquam cellam clauſam transferri, vel per Conventum dimitti, ut dicit *Textus*. Porro hoc *Judicis* arbitrio committitur.

T E X T U S.

§. III. In graviſſima aliqua cauſa, cui Triremium, Carceris, Torturæ, Infamiæ, vel ſimilium pœna imponenda eſſet, poterit Patronus peritum aliquem devotum, ac ſecretum Sæcularem adire pro conſilio; cui etiam proceſſus copiam oſtendere valebit, & illius ope Exceptiones conficere, Defenſioneſque inſtruere. Qua ratione poterunt Judices in caſu graviſſimo, præſentibus Deciſionibus, ac Statutis Ordinis non comprehenſo, deputare aliquem præſtantem, & peritum Advocatum ſæcularem, a quo ſecreti juramentum exigant, cujus conſilio, & voto in difficilioribus Cauſæ punctis procedant. Teneanturque Judices hujus electionis, ſeu deputationis in proceſſu mentionem facere, & votorum, quæ dabuntur, originalia in eodem proceſſu regiſtrare, a quibus non poſſunt, tuta conſcientia, integraque juſtitia, reſilire. His duobus caſibus exceptis, tam Patronus, quam Judex, qui ad Sæculares Fratrum cauſas, pro conſilio, vel auxilio, quoquomodo detulerit, revelationis ſecretorum Ordinis pœnas incurriſſe, Statuta declarant.

SVÆ

Digitized by Google

SUMMARIUM.

22. *Conſilium ab Advocato ſaeculari quibus caſibus ſit petendum a Judice vel Patrono?*
Cauſa graviſſima quæ dici poſſit?
23. *Carceris ſemeſtris pœna indicat cauſam graviſſimam; ſed non minor ſemeſtri.*
Tortura Funis, & Ignis reddit Cauſam graviſſimam.
Crimen nefandum morte plectendum jure Cæſareo.
24. *Copia actorum, oſtendenda Advocato Conſiliario.*
Patronus nequit aperire qualitates turpes Judicis, Accuſatoris, aut Teſtium pro excipiendo contra eos.
Quid agendum quando ex turpis cauſa exceptione ſalvari poſſet Reus?
25. *Si Peritus de re criminali reperitur in Religione, nequit Patronus petere conſilium ab Advocato Sæculari.*
Cauſa diſpenſationis ceſſante, ceſſat diſpenſatio.
26. *Conſilium ab Advocato Sæculari, quibus in caſibus, & ad quid petendum a Judice?*
27. *Juramentum petendum a Conſiliario Advocato.*
Poteſt tamen omitti, recommendato tantum ſilentio.
28. *Conſiliarii electio, & ejus votum originale inſerendum in proceſſu.*
Conſiliarius verus Aſſeſſor.
Conſilium non tenetur ſequi, qui tenetur petere.
Judex in judicando tenetur ſequi conſilium Aſſeſſoris.
Laicus poteſt eſſe Aſſeſſor in cauſa Eccleſiaſtica.
Judex adhibens Aſſeſſorem, quia ſtudere non vult, peccat mortaliter.
29. *Judex Regularis ex ſola neceſſitate poteſt petere conſilium ab Advocato, ſicut & Patronus.*
30. *Conſiliarius ſi det evidenter conſilium malum, Judex non debet illud ſequi.*
Judex debet judicare ſecundum jura, & conſcientiam ſuam.
Conſilium, ut tale ſit, debet eſſe conſonum juri.
Conſilium malum eſt deceptio, & non conſilium.
31. *Debet Judex recenſere in proceſſu conſilium Advocati, quod tamen non ſequi vult.*
32. *Judex, & Patronus, qui Religionis Cauſas deferunt Sæcularibus, quando incurrant pœnas Revelantium ſecreta Ordinis?*
Prætextus quid ſit?
33. *Reus petens conſilium ob veram injuſtitiam factam, vel faciendam, non eſt Revelator ſecretorum Ordinis.*

COMMENTARIUS.

22. IN hoc *Textu* ſalubriter providetur, ne aut *Reus* ob imperitiam *Patroni*, ultra debitum, ſuccumbat, aut juſtitia ob difficultatem cauſæ periclitetur. Fit ergo tum *Patrono*, tum *Judici* facultas petendi Conſilium, ut quilibet munere ſuo perfecte fungatur. Dicit ergo: *In graviſſima aliqua cauſa, cui Triremium, Carceris, Infamiæ, vel ſimilium pœna imponenda eſſet, poterit Patronus peritum aliquem devotum, ac ſecretum Sæcularem adire pro conſilio.* Adverto, hic determinari, quænam inter Nos dicatur *Cauſa graviſſima?* & eſt ea, in qua *Reo*, ad normam *Statutorum Ordinis*, imponitur *graviſſima pœna*, puta *Triremium* ſive perpetuo, ſive ad tempus, ſicut etiam *Carceris, Torturæ, Infamiæ*, vel *ſimilium*, puta *Expulſionis ab Ordine, perpetuæ Privationis Officiorum Ordinis, perpetuæ Privationis caputii &c.*

Sed circa *Carceres*, & *Torturam*, puto, quod univerſaliter accipienda non ſint. Verum enim eſt quod pœna carceris formalis, licet pro brevi tempore, privationem actuum legitimorum poſt ſe relinquat, ut patet in pœna Apoſtaſiæ leviſſimæ; tamen contra rationem eſt, quod omne crimen, cui carceris pœna imponitur dicatur *graviſſima Cauſa*, quia etiam graduationes dantur inter illa delicta, quibus talis pœna datur, & incongruum eſt, quod omne tale indifferenter titulo *graviſſimæ Cauſæ* nominetur, cum inter ſuperlativa in eodem genere exceſſus non detur. Pariter nomine torturæ venit *quodcumque corporis afflictivum*, ut dicit *Textus Tit. Tortura*. §. 1. & ſic *Arctatia, Domus diſciplinæ, Jejunium, Flagellatio*, dicuntur *Tortura*, & ex præſcripto *Textus Tit. Tortura*. §. 2. *in gravioribus delictis* adhibentur: Non poterit ergo dici *graviſſima Cauſa* omnis illa, in qua *Tortura* cujuſvis generis irrogatur.

23. Dico ergo, quod reſpectu *Carceris graviſſima cauſa* debet dici illa, in qua imponitur *Carcer* ad minus *ſemeſtris*; ut eſt in *Falſario deponente in judicio, Fabricatore Libelli famoſi, Fornicatore pro prima vice*, ut habet *Textus Tit. Applicatio*. §. 9. 15. & 36. Talia enim crimina, revera graviſſima ſunt ob graviſſimam injuriam, quam proximo inferunt, & maximum damnum, quod *Religioſis* infertur, ejus quietem perturbando, & bonam famam prodendo. Cæterum, *Carcer* minor ſemeſtri non debet dici *Cauſa graviſſima*, cum detur pro delictis, quæ in ſe graviſſima non ſunt, ut patet in *Uſurpante per jocum verba Scripturæ, Proferente obſcæna verba, Prælatum Conviciante, Sudariis lineis Utente, Equitante, ſeu Quadrigante &c.* quibus ex præſcripto *Textus Tit. Applicatio*. §. 3. 6. 9. 26. & 28. *Carcer* minor ſemeſtri imponitur. Pari modo *Tortura*, quæ reddit *graviſſimam Cauſam*, dicenda ſolum eſt Funis, & Ignis. Tormentum enim Funis non datur *niſi in atrociſſimis, & graviſſimis delictis*, ut habet *Textus Tit. Tortura*. §. 1. Ignis autem adhibetur in crimine innominabili, quod a *Lege Civili l. Cum vir. C. Ad l. Jul. de Adult*, ultimo ſupplicio vindicatur.

24. *Cui etiam proceſſus copiam oſtendere valebit, & illius ope Exceptiones conficere, Defenſioneſque inſtruere.* Adverto hic, quod *exceptiones* aliquando poſſunt fieri contra perſonas aut *Judicis*, aut Teſtium, ex cauſa turpi. Tali caſu, licet ne *Patrono* revelare *Perito Conſiliario* qualitates turpes *Judicis*, vel Teſtium, a quibus *exceptiones* deducat? Dico quod non: & ſi hoc faceret, peccaret mortaliter, & incurreret in Caſum reſervatum, quia proderet peccatum mortale alicujus particularis, per quod detrimentum fieret *Religioni*, ut dicit *Sanctor. Comment. cap. 7. Stat. 5. verſ. Nota 3. detriment. fol. mihi* 398.

Sed ſi per talem exceptionem poteſt indemnis conſervari Clientulus ſuus, ad cujus defenſionem in conſcientia tenetur, videtur ex hoc capite, quod poſſet *Conſiliario* talem cauſam aperire. Sed dico quod non; poteſt enim ſalvare utrumque indemnem hoc modo: Puta petendo conſilium in tertia perſona, ut dicendo: *Si eveniret caſus, quod ſive Judex, ſive Teſtis aliquod commiſſet crimen, ob quod ipſo facto incurreretur Excommunicatio, & privatio Officii cum inhabilitate, & hoc poſſet quidem concludenter probari, nondum autem deductum eſſet ad Forum contentioſum, aut aliquis Teſtis infamis eſſet, ex lata ſententia Judicis: quomodo poſſet Patronus validam exceptionem proponere?* Tali pacto nec perſona panditur, nec crimen; & æque bene *Conſiliarius* poſſet *Patronum* informare de modo ſe gerendi.

25. Adverto autem, quod ſi intra clauſtra habet

Patronus Religioſum expertum, a quo æque bene poſſit conſilium habere, ſicut a *Conſiliario Sæculari*; cenſeo, quod non poſſit tuta conſcientia ad Sæcularem recurrere. Ratio eſt; quia, neceſſitate urgente, multa licent, quæ fieri non poſſunt, illa non interveniente: pariterque facultas hic indulta, petendi conſilium a ſæculari, eſt mera diſpenſatio Statuti, in quo ſedule invigilat *Religio*, ne ejus defectus extra clauſtra divulgentur. Diſpenſat autem, ne ex defectu peritiæ in *Patrono* lædatur *Reus*; & hoc ex neceſſitate, quia nempe conſilium æque bonum ſupponit haberi non poſſe intra clauſtra. Si ergo ceſſat talis neceſſitas; ceſſat ratio diſpenſationis, & ſic etiam diſpenſatio, ut volunt *jura cap. Priſcis*, *& ibi Archidiac. & Dominic. verſ. Quaero an iſta*. 55. *diſt. cap. Cenomanenſem*. 56. *Diſt. cap. Monachus*. 67. *Diſt. Gloſſ.* in *cap. Poſt tranſlationem. in verb. Ceſſante, de Renunc. I. B. Nicola. Regul. jur. tom.* 1. *lib.* 3. *fol.* 133. *verſ. Cauſa diſpenſationis*.

26. *Qua ratione*, (ex eodem nempe principio, puta quod ex mala adminiſtratione juſtitiæ non lædatur propter *Judicum* imperitiam in re criminali jus *Religionis*, aut *Rei*) *poterunt Judices in caſu graviſſimo præſentibus Deciſionibus, & Statutis Ordinis non comprehenſo, deputare aliquem præſtantem, & Peritum Sæcularem, a quo ſecreti juramentum exigunt; cujus conſilio, & voto in difficilioribus Cauſæ punctis procedant*. *Caſus graviſſimi*, qui nec in *Textu*, nec in *Statutis Ordinis* reperiuntur, concernere poſſunt non methodum procedendi, (quia de omnibus delictis per indaginem judicialem inveſtigandis eadem eſt Regula per *Textum* abunde data; nempe quod procedatur *per Inquiſitionem* ex officio, aut ad inſtantiam Partis *per Accuſationem, Denunciationem, vel Exceptionem*) ſed tantum pœnas infligendas, quia non reperiuntur taxatæ a *Conſtitutionibus Ordinis*. Licet autem *Textus Tit. Applicatio*. §. 60. poteſtatem faciat *Judici* eas eruendi *ex Sacris Canonibus, & probatis legibus, ac conſuetudinibus, prout ratio ſuaſerit*; tutius tamen eſt, tali caſu, procedere cum conſilio alicujus, qui majorem habeat peritiam in *Legibus Pontificia*, & *Cæſarea*, de quibus, intra clauſtra Peritos reperire, rarum eſt.

Pariter indigentia conſilii in hujuſmodi caſibus arduis eſt in probatione Corporis delicti, qua non perfecte ſubſiſtente, ruit totus proceſſus; & in facti contingentia, bene ad hoc punctum advertant *Judices*, & non expectent petere conſilium in expeditione cauſæ, quæ poſt longos labores, ex non bene probato corpore delicti, corruat; & ſic *Sero ſapiant Phryges*. Difficultas pariter eſſe poteſt in judicando, an per Defenſiones ſint totaliter, aut in quo gradu, infirmata indicia contraria; an ſupereſt locus Torturæ; & in quo gradu; & quomodo danda? & in his omnibus petendum eſt conſilium *Advocati*.

27. Circa exactionem autem juramenti ab *Advocato* dandi, de tenendo ſecreto, aliqua difficultas eſt. Quia Viro gravi videtur aliquando inuri injuria, petendo ab eo juramentum de ſecreto cuſtodiendo, ac ſi de levitate eſſet ſuſpectus, nec ſibi, niſi jurato, fidere aliquis poſſet. Si ergo a talibus juramentum ſecreti peteretur, de facili petentibus ſuccenſebunt; nec, etiam rogati, conſilium dabunt. Puto ergo æquum non eſſe indiſcriminatim, & a quovis, tale juramentum petere; ſed cum Viris cordatis, & magnæ gravitatis ſufficere, quod *Judex dicat*, *Se, ſub ſigillo ſecreti naturalis, tale negotium revelare*. Sicut enim cum graviſſimis perſonis diſpenſatur in juramento aſſertorio, *quorum depoſitionibus etiam non juratis ſtandum eſſe rationabile eſt*, ut habet alibi *Textus Tit. Teſtes*. §. 11.; ita pariter dicendum eſt de juramento ſecreti, quod eſt promiſſorium: & ſatis proviſum erit indemnitati famæ *Religionis*, ſi, ſub naturalis ſigilli ſecreto, illis negotium aperiatur.

28. *Teneanturque Judices hujus electionis, ſeu deputationis in proceſſu mentionem facere: & vota eam, quæ dabuntur originalia in eodem proceſſu regiſtrare, a quibus non poſſunt, tuta conſcientia, integraque juſtitia, reſilire*. Ex hoc *Textu* videtur deduci, quod *Advocatus Sæcularis*, de quo hic tractatur, ſit potius *Aſſeſſor*, quam ſimplex *Conſiliarius*, ex quo *Judex* tenetur ejus conſilium ſequi. Ut enim deducitur ex *jure cap. Cum in veteri. de Elect. cap. Cum olim. de Arbitr.* & notat *Abbas in cap. Non poteſt. num.* 21. *de Sent. & re judic.* licet quis a lege, vel Statuto obligetur ad petendum conſilium in aliquo caſu, non tamen tenetur conſilium ſequi.

Quia vero ordinat *Textus*, quod *tuta conſcientia, & integra juſtitia reſilire* non poſſunt *Judices* a conſilio periti *Advocati*, liquet, quod hic non poteſt cenſeri ſimplex *Conſiliarius*, ſed verus *Aſſeſſor*. Ut enim ex *Angelo, conſilio* 269., & *Baldo* probat *Antonius Franciſcus* addens ad *Abbatem in cap. Decernimus. num.* 13. *de Judic. Judex* in judicando tenetur ſequi conſilium *Aſſeſſoris*; unde cum hic præſcribatur, quod *Judex* non recedat a conſilio *Advocati Sæcularis*, iſte revera dicendus erit *Aſſeſſor*.

Quod autem Laicus poſſit aſſumi in *Aſſeſſorem* a *Judice Eccleſiaſtico* dubium non eſt, ut teſtantur *Hoſt. & Abb. in d. cap. Decernimus. nu.* 13. *de Judic. Jo. Andr. in cap. Cont agit. de Arbitr.*, & expreſſe deducitur ex *Decretali cap. Statutum* §. *Aſſeſſores: de Reſcr. in* 6. Ex qua textualiter habetur quoddam notabile, & eſt, quod *Judicis conſcientiæ remittitur, Aſſeſſorem in cauſa adhibere*; hoc enim non quomodolibet fieri poteſt, ſed quando adeſt neceſſitas, quia nempe *Judex*, etiam poſt longum ſtudium, nequit cauſæ merita ex ſe ipſo diſcutere. Quod ſi iſte negligens eſt, & non vult ſtudere, & in ſubſidium ignorantiæ ſuæ accerſit *Aſſeſſorem*, peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem in cauſa civili, ut diſerte ibi habet *Gloſſa in ſigur. caſ. in cap. Statutum*. §. *Aſſeſſores. de Reſcr. in* 6. quia gravat Partes in expenſis, cum debeat ab iſtis dari ſalarium *Aſſeſſori*.

29. Quadrat autem doctrina hæc etiam in *Judice Regulari*, & Cauſa criminali: ita ut non poſſit tuta conſcientia iſte petere conſilium ab *Advocato*, niſi in caſu, quo, etiam poſt adhibitam diligentiam, ipſe in conſcientia ſcit, ſe ineptum ad judicandum, & recte procedendum. Ratio eſt; quia ſicut læditur in cauſa civili jus Partium, quæ ſentiunt damnum ex ſalario dando *Aſſeſſori*; ſic in cauſa criminali læditur *Religio*, cujus fama patitur detrimentum, dum revelanda eſt *Aſſeſſori* turpitudo *Rei*, quæ maculat Religionem. Nec circa hoc ſuffragatur diſpoſitio *Textus*; quia, ut dicebam, eſt mere diſpenſativa, & ſupponit cauſam neceſſariam, & alio modo inſuperabilem. Et quod dico de *Judice*, etiam intelligo de *Patrono*, de quo eſt eadem ratio.

30. Non parva dubitatio emergit ex hoc, quod ordinat *Textus*, quod a voto *Conſiliarii*, ſeu verius *Aſſeſſoris*, *Judices non poſſunt, tuta conſcientia, integraque juſtitia, reſilire*. Dato enim, quod prece, vel pretio corruptus *Aſſeſſor* votum injuſtum daret, num poſſet *Judex*, tuta conſcientia, juxta illud interlocutorie, vel finaliter ſententiare, quantumvis injuſtitiam voti cognoſceret? In hac difficultate diſcordant *Innocentius*, & *Hoſtienſis*. Ille enim allegando *legem Item ſi unus*. §. *Idem Pomponius*. *ff. de Arbitr.* vult, quod cum *Arbiter* non poſſit ligari, ut

ſen-

ſententiet ſecundum conſilium tertii, ita neque *Judex*; proinde ſi Statutum dicat, quod ſententia feratur a *Judice* juxta votum *Conſiliarii*, non tenetur illud de neceſſitate ſequi *Judex*, qui judicare debet ſecundum jus. Unde ſequitur, quod ſi videt votum eſſe contra Leges, non tenetur *Judex* illud ſequi. *Hoſtienſis* contrarium ſentit, & dicit, quod ex quo ordinatur a lege, quod *Judex* ſententiet juxta votum *Conſiliarii*, votum illud ſuccedit loco Legis; & ſic ſententiando ſecundum illud, ſententiat juxta legem. Unde ſi videt votum injuſtum, debet conſcientiam contrariam deponere, & ſe voto *Conſiliarii* conformare. In hac difficultate melior eſt ſententia *Abbatis*, & aliorum, ut ipſe refert, *in cap. Si pro debilitate. num.* 8. *de Off. Jud. Delegat.* qui amplectuntur dictum *Innocentii*. *Judex* enim habet judicare ſecundum jura, & conſcientiam ſuam: ex *cap. Cum æterni. de Sent. & re judicat.* & hac repugnante, contra ejus dictamen judicando, peccat, dum clare novit, Leges Sententiæ ſuæ refragari.

Nec valet fundamentum *Hoſtienſis*, quod nempe votum *Conſiliarii* loco Legis ſuccedat, & ita conſilium ejus vigorem Legis habeat. Quia hoc verum eſt, quando conſilium juri, & rationi congruit; quia ut aliquod poſſit vere vocari conſilium, oportet, quod illud ſit juſtum, ut volunt *Bartolus, in l. Titiam. §. Si plures. ff. de Adminiſtrat. Anani. conſ.* 186. & 188. *apud Sebaſt. Sapia Add. ad Abbat. in cap. 3. in fin. de Off. Delegat.* Lex ergo ordinans, quod *Judex* ſequatur conſilium *Aſſeſſoris*, intelligit de conſilio juſto. Conſilium vero evidenter malum eſt deceptio, aut perverſio, & non conſilium. Et ita reſolvendum, quodnon aliter accipiendus eſt *Textus*: & ſi votum eſt injuſtum, aut tale Judicibus videtur, non eſt ſequendum.

31. Sed dices: Tenetur ne, tali caſu *Judex* adnotare in proceſſu votum *Aſſeſſoris*, quod tamen non vult ſequi? Dico quod ſic, & hoc, tum quia a *Textu* præſcribitur, quod votum tale quale eſt, in proceſſu inferatur; tum, ut ſi Cauſa ad alium *Judicem* devolvatur per Appellationem, noſcat iſte cognoſcere bonam rationem, quam habuit *Judex a quo*, recedendi a voto palam injuſto: de facili enim, ſi *Aſſeſſor* corruptus eſt, votum dabit injuſtum ad favorem *Rei* conſulendo, quod non ſit locus Torturæ, aut pœnæ. Proinde, ſi relicto voto *Judex*, aliud contra *Reum* decernat, poterit *Reus* appellare ex eo, quod ille ad præſcriptum *Textus* ſententiam *Aſſeſſoris* non ſequatur; & ita ad majus Tribunal devolvetur.

32. *His duobus caſibus exceptis, tam Patronus, quam Judex, qui ad Sæculares Fratrum cauſas pro conſilio, vel auxilio quoquomodo detulerint, relevationis ſecretorum Ordinis pœnam incurriſſe Statuta declarant.* *Textus* iſte, qui videtur afficere tantum *Patronum*, & *Judicem*, quadrat etiam pro omnibus aliis, qui (forte ex amicitia volentes *Reum* juvare) ad Sæculares recurrerent pro conſilio, aut auxilio: eadem enim ratio eſt. Ad incurrendam vero pœnam ſic Recurrentibus debitam, (quæ eſt privatio actuum legitimorum) oportet, quod Recurrens aperiat in individuo tum crimen, tum perſonam, tum *Religionem*. Evaderet autem pœnam, ſi ei, a quo conſilium petit, figuraret caſum in genere, dicendo: *Si in aliqua Religione, in qua eſt talis lex, reperiretur aliquis, qui tali modo imputaretur deliquiſſe, & Judex taliter procederet, quo pacto poſſet Reus juvari?* Ratio eſt; quia tali pacto non revelaret ſecretum *Ordinis*, cum ipſum, nec *Judicem*, aut *Reum* ſpecificaret; licet poſſet ille, a quo conſilium petitur, ſuſpicari, quod de propria *Religione* loquatur.

33. Licet vero ex hoc *Textu* non videatur interdictum *Reo*, in cauſa propria Conſilium quærere, quia loquitur tantum de *Patrono*, & *Judice*; & cum ſit lex pœnalis, quæ ampliationem non patitur, non eſt extendenda ad illum, de quo ratio eſt diverſa: Tamen hoc idem prohibetur in *Textu* alibi, *Tit. Applicatio. §.* 49. ubi habetur: *Ad Sæcularium Advocatos, Procuratores, Judices, & Tribunalia quæcunque, prætextu injuſtitiæ ſibi factæ, ſive pro conſilio, ſive pro favore Recurrens, actibus legitimis privandus eſt.* Ubi notandum eſt, quod non punitur, qui ſimpliciter recurrit pro *conſilio &c.* Sed qui recurrit *prætextu injuſtitiæ ſibi factæ*. Illud autem, quod fit *ſub prætextu*, fit ex falſa cauſa; *prætextus* enim, ut explicat *Jo. Calvin. Lexic. verb. Prætextus*, dicitur *Color quæſitus*; & *prætexere*, a quo derivat *prætextus*, ut obſervat *Budæus*, ſumitur tranſlate pro *obtendere*; hoc eſt velare, aut obnubilare veritatem. Si ergo aliquis fingit *prætextum* ſibi factæ injuſtitiæ, & adit Sæculares pro conſilio, committit in hanc legem; quia non habet cauſam veram, ſed coloratam, & proinde licite recurrere non poteſt.

Sed ſi cauſa vera eſt, & ſibi realiter injuſtitia fit, & ſic recurrit, non facit contra legem, quia non recurrit ſub *prætextu*, ſed ex vera cauſa; quod autem prohibitum eſt ex cauſa falſa, non cenſetur prohibitum ex vera. Conſonat autem juri naturæ, ſe contra juſtitiam impetitum defendere; & tali juri naturali contraire, mens Statuti non fuit; nulla enim evaderet ejus diſpoſitio ex notis juribus. Et quod dicitur de injuſtitia facta, intelligitur etiam de facienda. Si ergo *Reus* probabiliter judicat, in cauſa ſua ſibi imminere periculum injuſtitiæ ex imperitia, aut animoſitate *Judicis*, vel *Actoris*; poterit, tuta conſcientia, & impune, ad Sæculares recurrere pro Conſilio (dummodo tamen non habeat intra Clauſtra domeſtica æque Peritum, aut confidentem, a quo valeat illud habere:) & multo fortius ſi caſum proponeret in genere, modo, quo paulo ſupra dictum eſt.

TEXTUS.

§. IV. Reis proceſſus copia ex integro, & gratis aſſignanda eſt, niſi aliqua, brevitatis cauſa, relinquerentur, quæ ad defenſionem non facerent. Nomina vero Accuſatorum, & Teſtium nullo modo Reis, vel petentibus, vel non petentibus, publicanda ſunt, niſi ubi, & quando, eorum judicio, in oppoſitione alicujus gravis, & infamatorii criminis, juſtitia periclitaretur. Nam eo caſu ſi Reus petat Accuſantium, & Teſtium nomina ſibi notificari debere, non eſt ei denegandum. Poterit tamen Judex ea uti cautela, ut Teſtium nomina a depoſitionibus ſeparata aſſignet. Melius etiam futurum credimus, ſi in caſu, quo innocentia detrimentum pateretur, ex ſuppreſſione nominum Actoris, & Teſtium, quod Judex in ſua aula oſtendat proceſſum Patrono, vel Procuratori Rei, eumque diligenter luſtrari faciat, impoſito præcepto, & exacto juramento de ſervando ſecreto circa talium nominum publicationem. Remittitur tamen pio, & prudenti Judici alterutrum Reis exhibere, prout timor Dei, fraterna charitas, & juſtitiæ defenſio ſuaſerit.

SVMMARIVM.

34. *Copia actórum ex integro aſſignanda Reo.*
Delicti non traditi in copia actorum nulla ratio habetur in ſententia.
35. *Dictio* gratis, *quid importet.*
Judex, etiam Reo non petente, debet tradere copiam actorum.
36. *Nomina Accuſatoris, & Teſtium quando tradenda Reo?*
37. *Copia eorum omnium, quæ poſſunt Reum gravare, ipſi eſt tradenda.*
Omnis actus juridicus debet eſſe communis Reo, & Fiſco.
Nomina Teſtium faciunt ad defenſionem Rei.
38. *Inimicitia inhabilitat Teſtes in quacunque cauſa, etiam privilegiatiſſima.*
Scire nomen Teſtis ſpectat ad naturalem defenſionem.
39. *Reſponſio ad allatam doctrinam.*
40. *Dictio* uſquequaque *quid ſignificet?*
41. *Exponitur* cap. Qualiter, & quando il 2. de Accuſat.
42. *Sequitur expoſitio ejuſdem Capituli.*
Quando inter Regulares agitur de crimine civiliter, non ſunt ſervandi apices juris.
43. *Examinatur* cap. Per tuas de Simon.
44. *In cauſis Regularibus quando ſit ſervandus ordo juris?*
45. *Altera objectio ex* cap. final. de Hæret. in 6.
46. *Cauſa quare in Tribunali Fidei non dentur nomina Teſtium?*
Bonum publicum præferendum commodo privato.
Ob Hæreſim plurima Regna conflagrarunt.
47. *Mala, quæ evenirent cauſæ fidei ex revelatione nominis Teſtium.*
48. *Concluſio prædictorum.*
49. *Alia cauſa, ob quam ſtatuitur, ne pandantur nomina Teſtium in Tribunali Fidei.*
50. *Deſtruitur altera illatio contra prædicta.*
51. *Concluditur, quod inter Regulares in Cauſis gravibus ſunt danda nomina Teſtium.*
52. *Explicatur noſter Textus.*
Nomina Teſtium non pandenda in Viſitationibus.
53. *Exponuntur ſtatuta Salmanticen. & Valliſoletan.*
54. *Confirmatur expoſitio eorundem Statutorum.*
55. *Exponitur aliud Statutum Valliſoletanum.*
56. *Confirmatur expoſitio.*
57. *Exemplum practicum.*
58. *Concluditur, quod in Cauſis gravibus, ſunt danda nomina Teſtium.*
59. *Judex non tenetur dare nomina Teſtium, niſi ea Reus petat.*
60. *Nomina Teſtium danda ſeparata a depoſitionibus.*
Sed aliquando hoc non juvat.
61. *Cautela ne Reus patiatur detrimentum ex tacitis nominibus Teſtium.*
62. *Refellitur ut inutilis.*

COMMENTARIUS.

34. DEtermioatur hic forma, ſecuodum quam copia proceſſus debet *Reo* participari: Et primo dicit: *Reis proceſſus copia ex integro, & gratis aſſignanda eſt*. Et ſunt notuodæ illæ duæ dictiones, puta *ex integro, & gratis*. Debeot enim *Reo* dari omnia acta, & iodieia, quæ poſſunt, etiam in minimo, *Reum* geavaee, vel juvare; etiamſi procedatne per viam *Inquiſitionis*; etium ſi *Reus* eſſet convictus; alias poteſt proteſtare, quod de non exhibitis in copia nulla habetur ratio, ot ex *Gabriel. Bertaz. Scacc. Clar. Bajard. Cavalc. Guazzin. Farinac.* probat *Sgroi par. 6. cap. 1. num. 10.*

35. Sed aſſignandu eſt etiam copia *gratis*. Dictio autem hæc varias eecipit interpretationes. *Gratis* aliquaodo uceipitur, ot contradiſtioguitue *pro pretio*; ita ut *gratis* ſit ſactum, quod fit *abſque pretio*, ut ex *Cicerone pro Roſcio* obſervat *Calvin. Lexic. verb. Gratis*. Unde dieebat *Chriſtus in Evangelio Matth. cap. 10. verſ. 8. Gratis accepiſtis, gratis date*. Et in hoe ſenſu loquuotur *Canones cap. Emendari. cap. Dictam. 1. quæſt. 1. cap. Qui recte. 11. q. 3.* Aliquando uccipitur pro *ſine merito*, ut poſt *Gloſſam in cap. Statutum. §. Inſuper in verb. Gratis. de Reſcr.* abi *Archidiac. in 6. in Add.* dieit *Alberic. Dictionar. eo. verb.* & in hac acceptione dieit *Apoſtolus Roman. cap. 3. verſ. 24. Juſtificati gratis per gratiam ipſius*; hoc eſt abſqoe ollo merito. Aliquando ſignificat *ſine cauſa*, & itu iotelligitur io *Pſalmo 118. verſ. 3. & 161.* dicente *Expugnaverunt me gratis, & Principes perſecuti ſunt me gratis*. Tandem uceipitur peo *ſine taxatione, pactione, aut petitione*, ut habetur ex *Decretali, cap. Dilectus. il 2. in fin. junct. Gloſſ. in verb. Gratis. de Simon. cap. Tua nos. eo tit.* In caſu noſtro non accipi poteſt in primo ſenſu; futilis enim eſſet diſpoſitio *Textus* pro noſtra *Religione*, io qua onllum intervenire poteſt pretium, cum ab ea longe ſit omnis contractus pecuniarius. Secuodus, & tertius non poſſunt qoadrare ad propoſitum. Relinqnitur ergo, quod accipiatur quarto modo, & facit hunc ſenſum, nempe quod copia proceſſus aſſignanda ſit *gratis*, hoc eſt abſque ulla *Rei* petitione, ſed ex *Judicis officio*. Sicut enim *Judex* tenetue aſſignaee terminum defenſionis, *etiam ſi ipſe Reus non petat*, ut dieitur ſupra, *Tit. Patronus §. 1.* ita etiam debet tali modo aſſignare copiam peoceſſus, & in hoc puncto concordant *Guazzin. deſen. 24. cap. 2. num. 3. & 5. Marſil. Pract. crim. verſ. Nunc vidend. num. 4. Claud. ad Bertazz. conſ. 30. litt. A. verſ. Secundo ampliat. apud Sgroi par. 6. cap. 1. num. 10.*

36. *Nomina vero Accuſatorum, & Teſtium nullo modo Reis vel petentibus, vel non petentibus, publicanda ſunt, niſi ubi, & quando, eorum judicio, in oppoſitione alicujus gravis, & infamatorii criminis, juſtitia periclitaretur*. *Textum* hunc a pleriſque nimis ample accipi, ſæpius obſervavi. Et univerſaliter illum inteepretari de omni cauſa indifferenter, & in quocunque Judicio Regulari, adverto. Scio me ire contea torrentem, *Doctorum Regularium*: *Hoſtienſem* nimirum, *Pax. Guttier. Mirand. Portel. Suar. de S. Julian. Marc. Sanch. Joſeph. de S. M. Thom. a Jeſu, Lug. Pellizz. Lezan. Roderic. Bover. Anton. a Spir. S. Berti*, alioſque, quorum Cathalogum (noo ſatis fidelitee tamen) recitat *Sgroi par. 6 cap. 1. num. 14.* tamen ſoliditati rationis, magis quam *Doctorum* numero fidens, oſtendo, quod *nomina Accuſatoris, & Teſtium*, etium ioter Regulares, *Reis* petentibus danda ſuot; poſtmodum ſenſum *Textus* cohærenter explicabimus.

37. Fundamentum eſt; quia *Judex* debet *Reo* tradeee copiam eorum omnium, quæ poſſunt ipſum gravare, vel defendere, etiam ſi procedatur per viam *Inquiſitionis*, ut ſcribunt *Clar. quæſt. 49. verſ. Et hæc. Pariſ. conſ. 2. n. 155. lib. 3. Bajard. quæſt. 49. num. 6. Cavalc. de Brach. Reg. par. 3. num. 45. Guazz. defen. 24. cap. 3. num. 4. apud Bill. q. 90. n. 8.* Quia alias auferreotue *Reo* Defenſiones: & omnis actus juridicus debet eſſe communis utrique Parti; puta *Reo*, & *Fiſco*. Et qoidquid facit directe, aut indirecte ad ſui defenſionem, concedi debet *Reo* de jure naturæ, cum de jure eodem defenſio ſit. Ruunt proinde proceſſus, in quibus impeditur *Reus* in iis, quæ ad ſui tutelam face-

facere poſſunt; & hæc eſt maxima communiter recepta. Stat autem quod cognitio individualis perſonæ *Teſtium* facit ad defenſionem Rei, & hoc convincitur ex famoſa *Decretali. cap. Qualiter. & quando* ll 2. §. *Debet. de Accuſat*. In qua textualiter habetur ſic: *Exponenda ſunt ei* (nempe Reo) *illa capitula, de quibus fuerit inquirendum, ut facultatem habeat defendendi ſeipſum: & non ſolum dicta, ſed etiam nomina ipſa Teſtium ſunt ei, (atquid, & a quo ſit dictum appareat,) publicanda*. Ex hac manifeſte apparet nomen *Teſtis*, per quod individuatur ejus perſona, ſpectare ad Rei defenſiones non minus, quam cognitio diſtincta articulorum, de quibus accuſatur; cum ambo hæc duo, puta notitia articulorum, & nominis Teſtium præcipiantur, ut facultatem habeat *Reus* defendendi ſeipſum.

38. Præterquamquod legitima exceptio, quæ contra dicta Teſtium opponi poteſt ad *Rei* defenſionem eſt *Inimicitia*, quæ Teſtem de jure naturæ inhabilitat, & ejus dictum annullat in quacunque Cauſa, etiam privilegiatiſſima, etiam in crimine læſæ Majeſtatis Divinæ, aut humanæ, & in cauſa Fidei, qua nulla potior: ex *cap. Per tuas. de Simon. Bart. in l. In quaſtion. ff. Ad leg. Jul. Majeſt. Marſil. conſ. 20. num. 27. Cravet. Roland. Grammat. Pariſ. apud Berti Pract. crim. tit. 11. cap. 11. num. 5. & 6.* Pariter validiſſima defenſio ad convincendum Teſtem de falſo eſt, probare, eum non fuiſſe præſentem, & in loco, ubi depoſuit vidiſſe delictum, quia tali tempore probatur illum fuiſſe alibi, & diſtantem valde a loco delicti. Sed ſi *Reus* neſcit in individuo per nomen perſonam Teſtis, privatur his duabus exceptionibus, quæ omnium ſunt validiſſimæ. Sequitur ergo, quod ſcire nomen Teſtis ſpectat ad naturalem *Rei* defenſionem, & ideo per nullum hominis præceptum, aut legem poſſe tolli; imo per ſupra citatam *Decretalem Conciliarem* eſſe univerſaliter *Judicibus* præceptum.

39. Reſpondebitur ad hoc, quod citata *Decretalis* non debet intelligi de perſonis, & cauſis *Regularium*, ut habetur ex *Textu*, & *gloſſa* illius *Decretalis* in fine, & concorditer ſcribunt omnes *Canoniſtæ*, & rerum *Regularium Scriptores* communiter; & proinde revelatio nominis Teſtium, quæ ibi pro Sæcularibus præſcribitur, non eſt ſervanda in Regularium judiciis: & hoc eſt unicum, & univerſale brochardicum, quo indiſcriminatim utuntur *Authores*.

40. Sed quantum irrationabiliter, & contra mentem illius *Canonis*, illum extendant *Authores*, ex duplici motivo oſtendo. Primum eſt, quod non dicit *Canon*, quod cum perſonis *Regularibus* ordo judicialis ibi præſcriptus *univerſaliter*, & *abſolute* non ſervetur, ſed ait: *Hunc ordinem circa Regulares perſonas non credimus uſquequaque ſervandum*. Ubi notanda eſt illa particula *uſquequaque*, quæ modificat diſpoſitionem. Porro dictio iſta duplicem ſenſum habet. Significat enim *univerſaliter pro omni tempore, & caſu*, & in hoc ſenſu in lege *Ab. adgnatis. ff. de Cura. fur.* dixit *Marcellus Jureconſultus*: *Adgnatu Furioſi non uſquequaque* (hoc eſt, non *ſemper*, & in *omni caſu*, ut explicant *Pratejus*, & *Calvinus* in *Lexico*) *competit rerum alienatio, ſed quatenus negotiorum exigit adminiſtratio*. Significat etiam *ſimpliciter*, & *ſine ulla diſtinctione*, ut textualiter habetur in *l. In ratione. la 2. §. Rurſus ff. Ad l. Falcid.* ſic ſonante: *Diligenter animadvertendum eſt, ne quod dicitur, Damna poſt mortem Teſtatoris illata ad ſolum Hæredem reſpicere, uſquequaque, & ſine ulla diſtinctione recipiatur*. Si ergo dicit *Canon*, ordinem procedendi in eo præſcriptum pro *Regularibus* non eſſe ſervandum *uſquequaque*; non dicit eſſe ſervandum *ſine ulla diſtinctione*, ſed cum aliqua; & *non ſemper*, & *in omni caſu*, ſed in aliquibus.

41. Videamus nunc, quæ diſtinctio intervenire hic poſſit: Plura in *Canone* illo diſponuntur, inter quæ cadit hæc diſtinctio; quod alia ſunt de jure naturæ, ut *Rei citatio*, & *defenſio*; alia ſunt de jure Divino, ut modus procedendi per viam *Accuſationis*, *Denunciationis*, aut *Inquiſitionis*; alia ſunt de jure humano introducta, ut *Exceptiones* nonnullæ, *dilationes prolixæ*, *inſcriptio libelli accuſatorii, &c.* Clarum autem eſt, quod mens *Canonis*, non eſt, quod cum *Regularibus* non ſerventur ea, quæ jure naturali, vel divino ſunt ſtabilita; ergo ſi ait non ſervanda alia, hæc erunt, quæ de jure ſcripto humano ſancita ſunt, & vocantur ſolemnitates, & juris apices, a quibus *Regulares* abſolvuntur; & univerſaliter ex hoc *Canone Conciliari* deducunt *Canoniſtæ* hanc Concluſionem: *Religioſos ad juris ſolemnitates non teneri*. Porro defenſio de jure naturæ eſt; & ad defenſionem ſpectare ſcientiam individualem perſonæ Teſtium, quæ per eorum nomen habetur, ex duplici fundamento, demonſtravimus paulo ſupra. Sequitur ergo, quod in hoc *Canone* non præſcribitur, quod inter *Regulares* nomina Teſtium non aperiantur *Reo*; imo quod ex eodem convincatur eſſe danda.

42. Inſuper non dicit *Canon*, quod *univerſaliter* cum *Regularibus* ordo ibi datus non obſervetur; ſed quod *non uſquequaque*, puta *in omni caſu* ſervetur. Ergo in aliquo caſu etiam cum *Regularibus* eſt ſervandus. Videamus nunc quis ſit caſus, in quo putat *Canon*, non eſſe ſervandum? Mens ipſius apparet manifeſta ex ultimis verbis, quæ ſic habent; *Hunc tamen ordinem circa Regulares Perſonas non credimus uſquequaque obſervandum, quæ, cum cauſa requirit, facilius, & liberius a ſuis poſſunt adminiſtrationibus amoveri*. Ex hoc ergo quod cauſa motiva ſic ſtatuendi fuit, quia *Regulares facilius, & liberius poſſunt a ſuis adminiſtrationibus amoveri*, quam Clerici Sæculares (qui proprietariam, & perpetuam habent Beneficiorum adminiſtrationem, *Regulares* vero pure miniſterialem, & temporalem, & ex hoc oritur facilitas in iſtis, & difficultas amotionis in illis, non major dignitas iſtorum, quam illorum, ut ineptiſſime adnotat ibi *gloſſa Bernardi*); ſequitur, quod ordo ille procedendi non ſervetur niſi in illis caſibus, in quibus agitur in judicio ad puram *amotionem* ab adminiſtratione, puta in cauſa criminali quidem, ſed tamen civiliter tractata.

43. Et ne videar ſomniare, & ſenſum de proprio cerebro alienum a mente *Canonis* hujus excogitare, concordiam alterius *Decretalis*, quæ communiter allegatur, affero, & eſt *cap. Per tuas. extra. de Simonia*. In hoc capitulo, quod ſummatur, *Eſſe gloſſam capituli præcedentis, cap. Licet Heli. Extra. de Simon.* recitatur, quod *Pampoſianus Abbas* accuſatus a *Monachis de Simonia*, ad ſui defenſionem, contra Teſtes propoſuerat exceptiones de Conſpiratione, Inimicitia, Furto, & Adulterio. *Papa* autem dicit, quod exceptiones de Inimicitia, & Conſpiratione Teſtium probandas ab *Abbate* admiſerat; *cæteras autem exceptiones, ut Furti, & Adulterii* duxit repellendas, & ſubjungit: *Tales igitur contra talem taliter duximus admittendas* (cum tamen infames ob crimen furti, & adulterii eſſent, ut notat *Gloſ. in cap. Tua nos. in verb. Duximus. de Simon.* & ideo de jure admitti non deberent) *non ſecundum rigorem juris, ſed ſecundum temperantiam æquitatis, cum ageretur non criminaliter, & ut deponeretur ab Ordine: ſed civiliter, ut ab adminiſtratione amoveretur*. Ecce ergo, quod *Papa* in cauſa perſonæ Regularis non proceſſit quidem juxta *rigorem juris*, hoc eſt juxta omnem modum procedendi a jure præſcriptum; & quare

Digitized by Google

re hoc? Reddit Textus rationem dicens, *cum ageretur non criminaliter, ſed civiliter*; ergo per argumentum a contrario, quod in jure eſt fortiſſimum, ſi cauſa *criminaliter* fuiſſet tractata, oportuiſſet procedere de *rigore juris*, & Teſtes a jure reprobatos non admittere. Et quis non videt, hic aperte declarari, quod Cauſæ criminales *Regularium* reſpuunt rigorem, & ordinem juris, quando tamen civiliter tractentur, ut fuit Cauſa *Pompoſiani*, qui fuit quidem accuſatus de crimine *Simoniæ*, non tamen criminaliter, ſed civiliter, cum tantum ageretur de ejus amotione ab adminiſtratione? Velle vero inferre: ergo cum *Regularibus* non eſt ſervandus ordo juris *univerſaliter*, & cum agitur tam criminaliter, quam civiliter; eſt conſequentia ineptiſſima, & irrationabilis, & aliena a mente illius *Canonis*.

44. Ex hucuſque deductis ergo apparet nullo modo in citata *Decretali* præſcribi, quod *Reis Regularibus* non prodantur nomina Teſtium; imo potius contrarium ordinari: & ordinem judicialem rigoroſum non eſſe ſervandum; non quidem *univerſaliter*, & in omni caſu, ſed ſolum cum cauſa *civiliter* tractatur, & magnum damnum *Reo* non imminet.

45. Contra prædicta, (& maxime contra id, quod ſupra dictum eſt, quod ſcire nomen Teſtis facit maxime ad Rei defenſionem, quæ cum ſit de jure naturæ contra eam non poteſt aliquid ab homine ſtatui) facit *Capitulum finale de Hæreticis in Sexto*, in quo ordinatur, quod nomina Accuſatorum, Denunciatorum, & Teſtium in cauſa Fidei *Reis* non manifeſtentur. Ex hoc argui poteſt primo, non eſſe verum, quod manifeſtatio nominis Teſtium pertineat ad rationem defenſionis de jure naturæ debitæ, cum contra hoc a *Pontifice* ſtatuatur in citato *Capitulo*. Secundo, quod ſicut in *Cauſa Fidei* nomina Teſtium non produntur; ſic etiam, pro bono pacis, inter *Religioſos* debere ſervari.

46. At hoc nihil cogit. Et dico primo, quod in rigore juris ordo iſte procedendi ſuppreſſis nominibus Teſtium videtur truncatus; quod dicere non auderem, niſi me ad hoc licentiaſſet *Franciſcus Pegna*, *Comment. 123. verſ. Quoniam vero. Direct. Inquiſ. par. 3. quæſt. 75.* qui ita de hoc puncto ſcribit: *Quoniam vero legitimæ defenſionis ordo ob ſuppreſſam nominum, & cognominum Teſtium publicationem quodammodo videtur truncatus in hoc crimine, propterea Inquiſitores vitam, & mores Teſtium, ac Delatorum diligenter debent inveſtigare*. Licuit tamen *Pontifici* hoc ſtatuere (licet propalatio nominis Teſtium ad naturalem defenſionem ſpectet) ex duplici motivo; quorum primum in jure naturali fundatur, & eſt, quod bonum publicum naturaliter cuicunque privatorum commodo a *Principe* eſt præferendum, ut habetur in *Authent. de Non alien. cap. 9. §. Oportet. coll. 2. Authent. de Reſtit. & ea, quæ par. 11. menſ. cap. 1. §. Sancimus. coll. 4.* & cum *Religio* ſit de jure naturæ; bonum *Religionis* cuicunque naturali bono creaturam reſpiciente eſt anteponendum. Debet ergo *Princeps* præ omnibus bonis, ac commodis privatorum, providere *Reipublicæ* puritatem veræ *Religionis*, præ omnibus commodis, quæ privato cuilibet poſſent competere, & hoc naturali ratione dictante. Si ergo nomina Accuſatorum, & Teſtium *Reis* (maxime potentibus,) panderentur; *Religionis* puritas maximam pateretur jacturam, retardarentur enim homines a denunciandis iis, qui opinionibus hæreticis veram fidem labefactant, & ex corruptione *Religionis* ſupremum periculum non ſolum ſpirituale, ſed & corporale toti *Reipublicæ* immineret. Quantum enim mali, non tantum animabus, ſed etiam temporali felicitati invehatur per Hæreſes, abunde declarant tot Hæreticorum myriades in infernum delapſæ; & florentiſſima Regna devaſtata per direptiones, & bella ab Hæreticis contra Orthodoxos atrociſſime geſta, ut patet ex Hæreſi Arianorum, Albigenſium, Lutherana, & Calviniana, per quas reſpective Anglia, Francia, Germania tota, imo tota Europa, & magna pars Aphricæ, & Aſiæ ſacrilegiis, cædibus, incendiis, direptionibus conflagrarunt.

47. Quod vero ex revelatione nominis Teſtium maximum incommodum veræ *Religioni* ſequeretur; patet ex duplici cauſa. Prima eſt potentia *Rei*, per quam ſive Accuſator, ſive Teſtis ſibi metueret, nec Hæreticos potentes detegeret, timens ab illis aut mortem, aut alia incommoda pati, & ſic impune laterent tales perverſi, qui faciliime alios pervertunt. Et hæc fuit unica ratio, a qua motus *Bonifacius Octavus* prædictam condidit *Decretalem*. Statuit proinde ibidem, quod *ceſſante periculo prædicto, Accuſatorum, & Teſtium nomina (prout in aliis ſit judiciis) publicentur*. Alia cauſa eſt, quod plerique viri honeſte nati probro ſibi ducunt, contra alios criminalem accuſationem inſtituere; audirentur enim ab aliis tanquam Delatores, & in cœterorum opinione infames. Pariter refugiunt, tamquam ſit res parum honorifica contra quemvis criminaliter teſtificari; unde ſoli viles, & gregarii, hoc metu ſoluti, accuſarent, & teſtificarentur: & hoc cum damno Fidei; quia talium dicta, licet in *Sacro Tribunali* recipiantur, ſunt tamen infirmæ fidei. Si ergo nomina talium propalarentur, ex proprii honoris præſtituta læſione, ab accuſando, & teſtificando retardarentur. Et hæc forte fuit cauſa, qua motus *Paulus Quartus* (licet eam minime exprimat) in ſuo *Brevi* univerſaliter ſtatuit, quod nomina Teſtium occultarentur: *Paul. IV. Conſtit. Cum ſicut. 1. Novemb. 1561. in litt. diverſ. Pontific. poſt Repert. Inquiſit.* ad *Inquiſitorem Avenionen.* a quo manavit apud omnes *Inquiſitores* ſtylus ejuſdem praxis nunquam talia nomina aperiendi: quia, ut ſcribit *Pegna*, *Direct. Inquiſ. par. 3. quæſt. 75. Comm. 104. verſ. Tametſi. Perpetuo id periculum adeſſe putatur*; & certe non ex alio capite, quam ex ſecundo recenſito.

48. Ex dictis ergo patet, potuiſſe *Pontificem* privare *Reum* beneficio hujuſmodi defenſionis, qui derivat ex propalatione nominis Teſtium, licet defenſio ad jus naturæ ſpectet; cum de jure naturæ ſit, majus bonum totius *Chriſtianæ Reipublicæ* privato cuicumque minori bono anteferendum.

49. Secundum motivum eſt; quod defenſionem, quam ſibi poſſet *Reus* ſtruere, ex habita notitia nominis Teſtium, faciunt *Inquiſitores ex Officio*. Prout enim ſtatuitur in *Concilio Biterrenſi cap.* 10. relato per *Pegnam Comment.* 20. §. *Sextus modus. par. 3. Direct. Inquiſ. Inquiſitores* accuratiſſimis diligentiis utuntur in diſcernendis Teſtium moribus, & qualitatibus, & præcipue in inveſtigando, an inter *Reum*, & iſtos interceſſerit lis, ſimultas, inimicitia, &c. & hac detecta, de ipſorum teſtimoniis non curant; vel tanquam debilia admittunt: & de multiplici cautelis, ad hoc inveſtigandum *Inquiſitores* inſtruit *Eymericus Direct. Inquiſ. par. 3. tit. Mod. ſex trad. cap. proc. fol. mihi* 449. Potuit ergo jure merito *Pontifex* occultationem nominis Teſtium præcipere, cum in nullo *Reus* lædatur circa proprias defenſiones; eo quia ex *Officio Judex* inquirit ea, quæ ad propriam tutelam *Reus* poteſt proponere.

50. Quantum autem ad ſecundam illationem ſupra factam; nempe, quod ſicut pro negotio Fidei tuendo potuit *Papa* præcipere, quod nomina Teſtium ſupprimerentur; ita pro manutenenda quiete, & pace inter *Regulares* potuit ordinari idem. Dico,

quod conſequentia non tenet. Tum quia non eurrit paritas inter Fidem, cujus puritas præ omnibus zelanda eſt; & quietem inter *Religioſos*, quæ Fide pura longe eſt inferior. Ideo quod præſtatur favore majoris boni conſequendi, non eſt eoncedendum pro minori bono, cum tanta exorbitantia juris. Tum quia, ut dicebamus, pro venandis iis, quæ ad proprium defenſionem ex qualitate Teſtium poteſt *Reus* nddueere, maxime adlaborant *Inquiſitares*; quod tamen non præſtant communiter *Judices Regalares*, qui indiſcriminatim Teſtes *Religioſos* ſolent admittere, & jure defenſionis ſibi debito *Rei* tali pacto priventur contra juſtitiam. Tum tertio, quia contra id, quod textualiter conſulit *Innocentius Tertius* in *Decretali cap. Qualiter*, & *quando*. §. *Ad corrigendos*, il 2. de *Accuſat.*: *Per leve compendiam ad grave diſpendium* veniretur. Pro aſſequenda enim quiete in *Religione*, quod eſt *leve compendium*, (hoc eſt beneficium,) veniremus ad *grave diſpendium*. Siquidem ſterneretur hoc modo via malignitati; quiſque enim homo malus, ſciens ejus nomen non poſſe prodi, poſſet falſum teſtimonium dicere, & innocentiam *Rei* invlſi opprimere: & hoc impune, cum non poſſet de falſo argui, & impugnari, cum neſciatur quis ſit; & hoc modo *Religia* fieret de Schola perfectionis, Conventus malignantium.

Nec multum prodeſt privato *Religioſo* hæc pax, cum tanto ipſius periculo procurata. Quandoquidem, ſi inviſum habet Fratrem, qui contra ſe teſtificatus eſt; non cogitur tamen, maxime, apud Nos, ſub eodem tecto ſecum habitare, quia in alium Conventum faeiliter migrat: & longe major eſt perturbatio in *Religione*, quæ oritur ex diverſitate Factionum, cui tamen non obviatur, quam ea, quæ ex Teſtium revelatione poſſet oriri. Addo ſuſpiciones, & judicia temeraria, quæ frequenter ſiunt a *Reis* ignorantibus quinam contra ipſos depoſuerint, & odia, quæ contra quamplurea in ipſis oriuntur; quæ omnia ceſſarent, & reſpective minorareatur, ſi ipſis eſſet notum nomen *Accuſatoris*, & *Teſtium*.

51. Ex hucuſque ergo demonſtratis concludendum eſt in cauſis criminaliter tractatis, in quibus corporales, & infamatoriæ pœnæ imponuntur, *Reis* petentibus danda eſſe nomina Teſtium, etiam inter *Regalares*, prout ſenſeruat, *Villagat. lib. 2. cap. 2. concl. 4. Megal. Pract. crim. cap. 9. nam. 15. Ghisler. de Judic. Regular. cap. 11. aum. 24. apad Sgroi par. 6. cap. 2. aam. 14. Paſſerin. Trib. Regal. qaaſt. 25. art. 2. anm. 29.* & cum hoc pertineat ad maximum robur defenſionis, quæ eſt de jure naturæ debita; nnn poteſt a *Statato*, aut *Conſtitutione* aliqua tolli; & ſi *Pontifex* hoc fecit in cauſa Fidei, hoc fuit ex naturali principio procurandi maximum bonum *Reipublicæ*, etiam cum jactura minoris boni particularis, prout bene ponderavit *Paſſerinus loc. cit. num. 28.* Et inanis prorſus eſt ratio unica, quam *Authores* contrariæ ſententiæ aſſignant; puta, quod non ſunt danda nomina Teſtium, ut periculum imminens ipſis a *Reo* potente effugiatur, & pax *Religioſa* conſervetur. Etenim, ut dicunt *Rodericas tom. 2. qaaſt. 16. art. 1. in fin.* & ibi *Segura de Avalos*. *Avil. & Azeved.*: *Pericalam, quod Teſtibas evenire poſſit, longe levius eſt andacia, qaam, ex ſabticendis dictis, & naminibus eorum, prædicti Teſtes ſumere poſſunt, ad falſe, confuſe, temereque deponendum.*

52. Cohærenter ergo ad hucuſque dicta accipiendus eſt *Textas* noſter. Dum igitur dicit: *Nomina Accaſatorum, & Teſtium nullo moda Reis vel petentibas, vel non petentibas pablicanda ſunt*, intelligi debet, quando agitur de crimine ad inſtantiam Partis civiliter, ut in cauſa *Pompoſiani Abbatis* agebatur, ut diximus ſupra, ut in Furto, aut Dilapidatione bonorum Conventus, & non intenditur, niſi reſtitutio rei ablatæ; vel quando quis accuſatur de crimine per modum Exceptionis ad impediendam alius Electionem, aut Confirmationem, & ſimilibus in caſibus, in quibus ab *Accuſatore* non pœna *Rei*, ſed ejus emendatio, vel reſarcitio damni pure intenditur. Et univerſaliter in Viſitationibus, in quibus deferuntur Fratrum crimina *Superiori*, *ut Patri*, *nullo modo* nomina Accuſatoris, & Teſtium publicanda ſunt, & hoc quidem ſaluberrimum eſt; aliter enim impediretur uberrimus fructus, qui ad profectum *Religioſorum* colligitur a Viſitationibus. Pauci enim eſſent, qui Fratrum defectus manifeſtarent, ſi eorum nomina non celarentur; ſibi enim timerent vel perſecutiones, ſi Accuſatus eſſet potens; vel titulum *Referendarii*, ſive *Articulantis*, qui communiter exiſtimatur ignominioſus, ex cujus cauſa a cæteris Fratribus habetur ut malignus, & cavetur. Licet hoc quandoque immerito ſit, quando nempe *Religioſus* ex vero zelo movetur ad denunciandum; & hoc arguitur ex incontaminata Denunciantis vita; & ſi per fraternam correctionem proximi emendationem procuravit; aut ſaltem de iis defectibus *Superiorem Localem* prius monuit, & eo connivente, ad Provincialem in Viſitatione detulit.

53. Quod autem hæc ſit vera intelligentia *Textus*, evidenter colligitur ex hoc, quod ipſe ad marginem citat *Statutum Valliſoletanum*, a quo ſumptam indicat talem diſpoſitionem. Porro in hoc renovatur *Salmanticenſe 1553. cap. 10. verſ. Diſtricte per obedientiam. Orb. Seraph. tom. 3. fol. 339. col. 1.* In quo diſponitur, quod *Miaiſter* non revelet nomina *Accaſatoris*, & Teſtium; *niſi de crimine Accaſati in ſua Accuſatione petierint a ſuo Superiore ſibi Accaſantis, & Teſtium nomina revelari. Valliſoletanum* autem *cap. 10. §. Illud præterea. Orb. Seraph. tom. 3. fol. 532.* idem determinat, ſed tantum addit cauſam motivam Statuti dicens: *Hoc quidem, ut pax, & concordia inter Fratres conſtantius conſervetar, & ſcandaloram pericula cautius evitari poſſint.* Clarum autem eſt, quod hæc duo motiva interveniunt in Viſitationibus, quia rari ſunt caſus, in quibus procedatur judicialiter, nec multum, (ut evenit in raro contingentibus) lædi poſſet concordia, & pax *Provinciæ*, dato etiam, quod nomina *Accaſatorum*, & *Teſtium* proderent; & rariſſime, & fere nunquam per viam veræ *Accaſationis* criminalis proceditur. Pariter per proceſſum juridicum non *evitantur ſcandaloram pericula*, ſed puniuntur ſcandala jam ſecuta. Dum ergo vult *Statutum*, quod nomina non pandantur ob dicta duo motiva; colligitur, quod loquatur de Viſitationibus, quæ ſaltem ſemel in anno regulariter fiunt: & ſane turbaretur *Provinciæ* concordia, & pax, ſi nomina Accuſantium, hoc eſt Denunciantium paſſim proderentur. Et quia pericula ſcandalorum, quæ in Viſitationibus aperiuntur non evitarentur tam facile, ſi Fratres retardarentur ad accuſandum, & teſtificandum ex revelatione nominis Accuſatoris; ideo, ut via facilis præveniendi ſcandala, pateat *Prælato* adamuſſim informato de eorum periculis, ſuppreſſio nominis Accuſatorum, & Teſtium jubetur pro iis, quæ deferentur *Prælato in Viſitatione*.

54. Et confirmatur ex alia ratione. Quia omnia, quæ ad modum procedendi criminaliter ſpectant, Statuta prædicta tradunt in Capitulo ſeptimo, in quo per 41. titulos tota materia Criminalis traditur. In Capite autem decimo, ubi de Viſitationibus paternis loquitur, prædicta diſpoſitio ſancitur: ex quo manifeſte deducitur eam poſuiſſe tanquam quid ſpectans ad materiam *Viſitationis*, in qua nomina

Accu-

Digitized by Google

Accuſantium non eſſe prodenda definit.

55. Verum eſt, quod etiam in citato Capitulo ſeptimo eadem Statuta *tit. de Pœn. in gen. §. Ad pacem*, loquendo de modo procedendi juridice, habent ſic: *Ad pacem autem inter Fratres conſervandam ordinamus, ut nullo modo Prælati Teſtium, vel Accuſantium nomina Reis manifeſtent, quamvis etiam ad inſtantiam, & punitionem procedant.* Quo loco advertere libet duo. Primum eſt, quod cum nihil ſuperfluum, futile, & inutiliter repetitum poni debeat in lege, aut Statuto; in *Valliſoletano* autem prædicto bis reperiatur citata diſpoſitio, puta *cap. 7. & cap. 10.* Sequitur de neceſſitate, quod non debeat accipi uniformiter, & pro eodem, ne idem inutiliter, & ſuperflue dicatur repetitum. Unde oportet, quod in *capitulo decimo* accipiatur pro *Viſitationibus*, de quibus ibidem tractat, ut diximus; in *capitulo* autem *ſeptimo*, ubi agitur de ordine judiciali, idem ſtatuat eſſe ſervandum in Accuſatione, quæ judicialiter datur. Aliud obſervandum eſt, quod cum in ordine judiciali cauſa criminalis tractari poſſit, vel civiliter, vel criminaliter, ut alias dictum eſt; Statutum hoc loquatur de judicio civiliter intentato, non autem criminaliter inſtituto, ut paulo ſupra loquendo de ſenſu *Textus* expoſuimus.

56. Quod autem ita voluerit Statutum prædictum, convincitur ex iis, quæ ſubjungit, quæ ita ſonant. *Niſi ubi, & quando, coram judicio, in oppoſitione alicujus gravis, & infamatorii, criminis, juſtitia periclitaretur. Nam eo caſu, ſi Reus petat, & Accuſantium, & Teſtium nomina ſibi notificari debere, non eſt ei denegandum* Ubi adverto, quod nunquam poteſt *periclitari juſtitia*, niſi quando injuſtum damnum, ſive pœna alicui infertur; quod in judicio evenire nequit, niſi agatur criminaliter, & ad pœnam. Cœterum licet agatur de crimine, ſi agitur civiliter, puta ad reſarcitionem damni, aut emendationem, non poteſt periclitari juſtitia; quæ ut habet *Statutum* idem, periclitatur *in oppoſitione alicujus gravis, & infamatorii criminis* criminaliter intentata. Et quod habetur in citato *Statuto* corroborat hanc expoſitionem. Dicit enim, *niſi ubi, & quando, coram* (Prælatorum) *judicio, in oppoſitione alicujus, &c.* Et pro captu horum verborum adverto, quod *Prælatus*, coram quo aliquis accuſatur de crimine civiliter, debet cauſam civiliter expedire ad inſtantiam Partis; exinde ex *Officio*, ſi judicat opportunum, poteſt, & etiam aliquando debet crimen debita pœna vindicare. Senſus ergo Statuti eſt, quando, *Prælatorum judicio*, Cauſa, *in oppoſitione alicujus gravis, & infamatorii criminis*, criminaliter tractanda eſt, & ob hoc *juſtitia periclitaretur*, *nomina Accuſatoris, &c.* ſunt danda.

57. Et ut rem clarificemus exemplo. *Cajus* Religioſus gravis, & famæ incontaminatæ accuſat *Sejum*, quod Libellum famoſum contra ſe compoſuerit, & ſparſerit; & Accuſator civiliter agens non intendit, niſi quod ſibi fama ablata reſtituatur a *Sejo* oretenus, vel ſcripto. Inſtituitur proceſſus; examinantur *Lucius*, & *Stichus*, qui concludenter probant delictum: *Sejus* autem eſt in negativa; *Judex* dat copiam actorum ſuppreſſo nomine, & tacitis conditionibus Accuſatoris, & Teſtium; *Sejus* petit ſibi dari nomina illorum; *Judex* teneturne illa dare? Non; quia agitur civiliter, & *Sejus* non poteſt ſententiari niſi juxta petitionem *Caji*, puta, quod famam reſarciat; nec aliquam infamiam ob hoc incurrit *Sejus*, nec reſpectu ſui juſtitia periclitatur. Poteſt enim abſque ſui infamia famam reſarcire *Cajo*, & ſe indemnem conſervare, publice oretenus, vel ſcripto, manifeſtando, *ſe fuiſſe inculpatum de conditione Libelli, ſed verum non eſſe, quod ipſe Auctor fuerit; & ſi fuiſſet, dixiſſet falſa, & a veritate aliena, quia agnoſcit, & proteſtatur, & jurat Cajum eſſe virum integrum, &c. & qui ſparſit de illo talia eſſe mendacem, impoſtorem, infamem, &c.* Si autem Prælatus poſtea vellet *Sejum* ad pœnam Statutariam damnare; quia *juſtitia* poſſet *periclitari*, tunc, ſi *Sejus* petat nomina Teſtium, ſunt illi omnino concedenda.

58. Et hoc eſt, quod ſignificatur per illa verba *eorum judicio*. Si enim ad exigentiam boni publici, exemplum aliorum, & dignam punitionem *Rei*, judicaverint *Prælati* delictum eſſe criminaliter vindicandum pœna *Statutaria*, quæ infamiam parit; danda ſunt omnino nomina. Et quia rari, imo fere nulli ſunt caſus, in quibus in *Religione* agatur de crimine *civiliter*; ſed ut plurimum agitur *criminaliter*, ſive ſit per viam Inquiſitionis, ſive ad inſtantiam Partis, ideo ſemper danda ſunt nomina Teſtium. Et hanc fuiſſe mentem Statuti teſtatur *Rodericus tom. 2. quæſt. 16. art. 1. in fin.* ſcribens; *Unde in ordinationibus Toletanis noſtræ Sacræ Religionis Statutum eſt, ut in cauſis gravibus nomina Teſtium publicentur.*

59. In ſenſu ergo Statutorum explicato intelligendus eſt *Textus*, & ſic in Viſitationibus, aut quando agitur de crimine civiliter, *nomina Accuſatorum*, Denunciantium, & *Teſtium* nullo modo Reis *vel petentibus, vel non petentibus publicanda ſunt. Niſi ubi, & quando coram* (Prælatorum) *judicio* (puta quando Prælatus judicat crimen non civiliter, ſed criminaliter eſſe puniendum) *in oppoſitione alicujus gravis, & infamatorii criminis juſtitia periclitaretur*; quia nempe ex defectu neceſſariæ defenſionis, orto ex occultatione nominis Teſtium, poſſet *Reus* infamatoria pœna injuſte gravari. *Nam eo caſu, ſi Reus petat Accuſantium, & Teſtium nomina ſibi notificari debere, non eſt ei denegandum*. Non enim tali caſu tenetur *Judex* ex officio dare nomina Teſtium, ſed tantum ſi *Reus* petat, ut docuit *Clarus quæſt. 49. verſ. Et hæc quidem*.

60. *Poterit tamen Judex eo uti cautela, ut Teſtium nomina a depoſitionibus ſeparata affigat.* Hoc poteſt fieri ſi *Reus* excipere intenderet contra perſonalem qualitatem Teſtium; ut dicendo eſſe Inimicum, Conſpiratorem, Perjurum, Infamem, Suſpectum &c. Sed ſi intendit probare falſitatem dicti Teſtis ex aliquo facto, non ſuffragatur *Reo* revelatio nominum taliter facta. E g. examinati ſunt contra *Cajum Titius, Stichus, & Leo*: duo deponunt, quod interfuerunt, dum *Cajus* occidit *Sejum* tali tempore, & loco; & unus deponit ſe audiviſſe *Cajum* ſe jactantem de tali homicidio. Dat *Judex* nomina ſeparata a depoſitionibus: ſed quia *Reus* vult probare, quod *Titius* tali die aberat longe a loco delicti, & proinde non poteſt teſtificari de viſu, neſcit autem *Cajus*, an *Titius* ſit unus ex illis, qui teſtificati ſunt de viſu; parum juvat habere nomina tradita ſeparatim a depoſitionibus; & per hoc ſi denuo petit, ut ſibi dentur conjuncta, dari omnino debent. Similem cautelam proponit pro Tribunali Fidei *Eymericus Direct. Inquiſit. par. 3. tit. Modi ſex traden. &c. verſ. Iſte modus*, & eum rejicit tanquam illam, quæ non poteſt *Reo multum prodeſſe, & Deponentibus multum obeſſe*, ob rationes, quas ibi affert.

61. *Melius etiam futurum credimus, ſi in caſu quo innocentia detrimentum pateretur* (hoc eſt poſſet pati, eo quia agitur criminaliter de delicto) *ex ſuppreſſione nominum Actoris, & Teſtium*, quod Judex *in ſua aula oſtendat proceſſum Patrono, vel Procuratori Rei, eumque diligenter luſtrare faciat, impoſita præcepto, & exacto juramento de ſervando ſecreto &c.*

Textus

Digitized by Google

Textus iſte debet intelligi cum conditione, quod *Reus* contentus ſit de tali oſtenſione ſecreta facta Patrono, aut *Procuratori* ſuo. Sed ſi non eſt de ea contentus, debent dari illi omnino nomina.

62. Quia cautela hæc aliquando eſt impoſſibilis, & ſemper inutilis *Reo* (Poteſt enim *Reus* de re criminali doctus velle ſibi defenſiones facere, & tali caſu nullum habet *Patronum*, cum ſibi ipſi *Patronus* ſit) tali ergo caſu non poterit hæc cautela practicari, ſed ſibi revelanda de neceſſitate ſunt nomina. Dices. Tunc oſtendenda erunt *Procuratori*: Sed quid tunc *Reo* proderunt, cum *Procurator* non poterit *Reo* ea revelare? Præterea quomodo poterit *Reus* ex ſecreta revelatione facta *Patrono*, vel *Procuratori* juvari, ſi Inimicitia, aut Conſpiratio, aut Abſentia a loco delicti, quas contra Teſtes poteſt proponere *Reus*, ſunt ſibi ſoli notæ, licet habeat argumenta, per quæ eas probare poſſit, ſibi autem nomina, & dicta illorum a *Patrono*, ſeu *Procuratore* aperiri non poterunt?

T E X T U S.

§. V. Defenſiones non ſunt concedendæ, niſi in Decreto apponatur, quod *Teſtes examinati habeantur pro legitime receptis, & examinatis, ſine præjudicio ulterioris proceſſus, & examinis*; quod intelligi ſemper debet, etiam ſi expreſſe non apponatur. Niſi Reus confeſſus fuerit; quia confeſſione proceſſum legitimavit.

S U M M A R I U M.

63. *Teſtes in Curiis Secularibus examinandi ſunt Reo citato.*
64. *Reus apud Nos debet habere Teſtes jam receptos pro rite examinatis, antequam ſibi tradatur copia actorum.*
65. *Clauſula, quod* Teſtes examinati habeantur pro rite receptis &c. *omiſſa non vitiat proceſſum.*
66. *Confeſſio Rei reddit Teſtes contra eum Examinatos legitime receptos.*

C O M M E N T A R I U S.

63. PRo intellectu *Textus* ſciendum eſt, quod, (ut alias diximus) in Curiis Sæcularibus Teſtes examinati pro informatione, ad hoc ut poſſint *Reum* afficere, debent iterum examinari, ipſo *Reo* ad hoc citato; aliter non poteſt hic, ex depoſitionibus illorum jam factis in informativo, aut ſententiari, aut torqueri; & hæc eſt communis ſententia recitata per *Clarum quæſt. 11. verſ. Item quæro, & ibi Blanc. Pract. fol. 5. num. 33. Gomez Delict. cap. 12. num. 18. Butr. in cap. Qualiter, & quando. §. Debet. num. 40. il 2. de Accuſat. Clar. quæſt. 45. verſ. Cæterum. & apud eum Card. Alexand. in cap. de Accuſat. col. 39. cau. 2. quæſt. 8.* Sed ſi *Reus* habeat Teſtes pro rite, & recte examinatis, tunc eorum depoſitiones jam factæ convalidantur, & habentur tanquam ſi fuiſſent examinati *Reo* ipſo citato, ut docent *Capyc. deciſ. 74. Bajord. d. quæſt. 45. num. 75. & quæſt. 49. num. 38. Chartar. de Inter. Rea. lib. 3. cap. 2. num. 70. apud Sgroi par. 6. cap. 1. n. 16.* Hinc eſt, quod *Judices* ſæculares, in traditione copiæ actorum, ſemper inſerunt hanc clauſulam, puta, quod *Reus habet pro rite, & recte examinatis Teſtes aſſumptos pro informatione Curiæ*; & abſque tali clauſula copiam non indulgerent. Tamen *Procurator* Rei, pro Indemnitate Clientuli ſui, proteſtatur, quod tales Teſtes pro recte examinatis recipit, *Salvo tamen ſibi jure repetendi eoſdem ſuper articulis, per eum producendis, & ſalvis exceptionibus contra perſonas, & eorum dicta.*

64. Inhærendo ergo huic ſtylo Curiarum, dicit Textus, quod *defenſiones non ſunt concedendæ, niſi in decreto*, (per quod ordinat *Judex*, quod in termino Statuto *Reus* producat, quæ allegare intendit ad ſuam defenſionem: & ad hunc effectum ſibi tradatur copia actorum) *apponatur, quod Teſtes examinati habeantur*, ab eodem Reo, *pro legitime receptis, & examinatis*. Quia vero *Regularibus Reis* nondum ſunt, tali caſu, aſſignati *Procuratores*; nec poſſunt ipſi facere, ut faciunt Sæculares, qui ſtatim ac in fortiis Curiæ deveniunt, ſibi quærunt *Procuratores, & Advocatos*; pariterque, ut in pluribus, *Rei* ipſi ſunt ignari rerum criminalium; ideo *Textus* ordinat, quod *Judex ex officio* ſuppleat ad indemnitatem *Rei* id, quod ab iſtius *Procuratore* peti poſſet; puta reſervationem articulandi, repetendi, & excipiendi contra Teſtes. Ideo ſubjungit: *ſine præjudicio ulterioris proceſſus*, puta defenſivi, faciendi ad *Rei* inſtantiam, in quo contra perſonas Teſtium aliquod probare poteſt, per quod nullum reddatur eorum Teſtimonium &c. *& examinis*, in quo nempe Teſtes repetantur ſuper articulis a *Reo* producendis. Quod magis clarificatur in *Formular. tit. Form. torquen.* quod adnectitur poſt *Textum*, ubi dicitur: *Mandat copiam actorum ſibi dari ſine nominibus, & cognominibus teſtium, habitis tamen ab ipſo Teſtibus Curiæ pro rite, & recte receptis, & legitime examinatis, ſalvis exceptionibus, & repetitione &c.*

65. Quia tamen (ut alias *Tit. Quam. quæſt. 2. per tot.* demonſtravimus) Teſtium examen, Parte citata, eſt ſolemnitas, non vero quid ſubſtantiale juris, a qua *Regulares* ſunt abſoluti; ideo talis clauſula (puta, *quod Teſtes examinati habeantur pro legitime receptis &c.*) ſi omitteretur, non vitiaretur per hoc proceſſus, & validum eſſet nihilominus examen factum Parte etiam non citata; abſque eo quod neceſſarium eſſet, quod per talem clauſulam eſſet a *Reo* validatum. Et ideo ſubdit Textus, *quod intelligi ſemper debet, etiam ſi expreſſe non apponatur*; hoc eſt, quod talis clauſula validatoria examinis Teſtium, ſemper intelligatur appoſita in Decreto, quantumvis expreſſe appoſita non ſit; quia ſive *Reus Regularis* validet examen Teſtium, ſive non, hoc validum redditur a jure noſtro, quod non requirit ad valorem Teſtium, quod iſti examinentur, Parte citata.

66. *Niſi Reus confeſſus fuerit: quia confeſſione proceſſum legitimavit.* Hoc dicit ex abundanti; & ſenſus eſt, quod *Reus* debet habere expreſſe Teſtes pro legitime receptis, & proceſſum informativum factum a *Judice* ante ipſius conſtitutum legitimum; & de iſta declaratione a *Reo* facienda debet apparere in proceſſu, puta in caſu, quo *Reus* delictum negaverit: Sed ſi *confeſſus fuerit*, non eſt neceſſaria prædicta declaratio; *quia confeſſione proceſſum* prius factum, & informationem captam, ipſo non citato, *legitimavit*.

TEXTUS.

§. VI. Articulos impertinentes, qui nec directe, nec Indirecte Cauſæ adminiculantur: item infamatorios (dummodo neceſſarii omnino non eſſent ad defenſiones) Judex prorſus recipere non debet: ſed alios rejicere, alios corrigere, pro charitatis zelo, & juſtitiæ complemento, correctionis cauſas apponendo. Legitimos vero, & neceſſarios recipere tenetur: eorum præſentationis, tituli, receptionis, rejectionis, & temporis ſeriem in actis adnotando. Delictum occultum in Exceptionibus publicans non eſt audiendus: & crimen opponens, quod probare non poſſit, talionis pœna mulctandus eſt, & Judicem ſuſpectum allegans injuriarum actione tenetur ipſe Patronus.

SUMMARIUM.

67. *Intentio Textus.*

68. *Articuli ad favorem Rei probandi ſunt per Teſtes a ſe productos.*
Interrogatoria formata a Patrono, & facienda Teſtibus, debent concernere ſolam declarationem depoſitionis, factæ ab ipſis.
Teſtes examinati pro Fiſco poſſunt ad petitionem Patroni examinari pro Reo.
Exemplum pro prædictis.

69. *Articuli impertinentes pro interrogationibus formatis a Patrono, qui?*
Articuli impertinentes pro defenſionibus Rei quinam dicantur?
Defenſio Rei eſt etiam infirmatio Teſtium, & probatio qualitatis, ob quam pœna delicti eſt minuenda.
Articuli pure infamatorii, & non neceſſarii ad cauſam ſunt reſecandi a Judice.

70. *Articuli omnino neceſſarii ad defenſam qui ſint?*

71. *Articulos tum interrogatorios, tum defenſorias formatas a Patrono Judex debet aut rejicere, aut corrigere.*
Praxis ad hoc.
Articulos evidenter tantum impertinentes poteſt rejicere Judex: ſed dubios debet admittere.

72. *Articulum dubium ſi Judex rejiciat, & Patronus a rejectione appellet, ſuſtinetur appellatio.*

73. *Delictum quotupliciter dicatur occultum.*
Delictum occultum Teſtis publicans in defenſione, quando non ſit audiendus?

74. *Difficultas ex Textu reſolvitur.*
Reus non probans delictum oppoſitum Teſti, quando mulctetur pœna talionis.
Ut Reus non probans delictum oppoſitum Teſti, evadat pœnam talionis, non requiritur quod plene probet crimen objectum.
Exceptor eſt magis privilegiatus, quam Accuſator.
Exceptor non præſumitur quod habeat animum injuriandi proximum.
Exceptor quam cautelam ſervare debeat excipienda?

75. *Patronus allegans Judicem ſuſpectum abſque cauſa legitima, tenetur actione injuriarum.*

76. *Actio injuriarum criminaliter officio Judicis irrogat pœnam extraordinariam.*
Officialis cognoſcit de offenſa ſibi facta, ratione Officii.
Judex allegatus ſuſpectus ſine legitima cauſa debet abſtinere ab irroganda pœna ei, qui ſic allegavit, ſed hæc debet infligi a Judice ad quem.

COMMENTARIUS.

67. PRo plena intelligentia *Textus*, ſciendum eſt, quod *Patronus*, ad defenſionem Clientuli ſui, poteſt *Judici* articulos præſentare, quibus dicta Teſtium contra ipſum infirmentur. Hi porro articuli duplicis generis ſunt; alii enim ſunt, ſuper quibus inſtat *Patronus*, quod repetantur plures, aut omnes Teſtes, prius pro Fiſco examinati; alii ſunt, qui probandi ſunt per alios Teſtes, quos producit examinandos ad favorem Clientuli. Quia vero *Textus* de omnibus articulis indifferenter loquitur, explicandus eſt de ſingulis generibus recitatis.

68. Dicit ergo, quod Judex reſecare debet *articulos impertinentes*. Ad hoc ſciendum, quod articuli, qui quaſi indirecte ſunt defenſiones *Rei*, non debent admitti a *Judice* inter interrogatoria, quæ proponuntur a *Patrono*, ad hoc, ut ſuper iis Teſtes repetantur. Quæ enim faciunt ad defenſionem, debent capitulari, & probari ab ipſo *Reo* per Teſtes a ſe productos, non autem per examinatos ad favorem Fiſci, ut advertunt *Cavalcan. de Teſt. par. 5. num. 169. Guazz. Defen. 25. cap. 1. nu. 12. apud Sgroi par. 6. cap. 1. num.* 28. Interrogatoria autem, quæ præſentantur pro Teſtium repetitione, debent pure concernere declarationem eorum, quæ Teſtes pro Fiſco depoſuerunt. Quod ſi aliud contineant, quod tendat ad deſtructionem acquiſitorum Fiſco, aut ad impugnationem perſonarum, aut dictorum a Teſtibus, aut nullo modo faciunt ad declarationem depoſitionum jam factarum; hoc debet a *Judice* reſecari, eo modo, quo inferius dicemus. Non nego tamen, quod ſi ad probandos aliquos articulos *Patronus* indiget aliquibus Teſtibus, qui prius ad favorem Fiſci examinati ſunt, qui articuli non ſunt directe, aut indirecte, contra eorum depoſitiones; tales Teſtes ſic a Parte productos tenetur Judex examinare, & articulos propoſitos admittere. E. g. contra me examinati ſunt *Cajus*, *Sejus*, *Lucius*, & *Titius*, quorum duo primi deponunt contra me de viſu, alij duo deponunt ſuper indiciis; propono *Judici* hunc articulum, quod *Cajus*, & *Sejus* ſunt mei inimici capitales, & ad hoc probandum produco *Lucium*, & *Titium*, qui ſciunt cauſam, & actus inimicitiæ: *Judex* tenetur ipſos ſuper hoc examinare; non quidem recipiendo hunc articulum inter interrogatoria, in repetitione Teſtium facienda, quia tendit ad defenſam *Rei*, & deſtructionem acquiſitorum Fiſco, ut dictum eſt; ſed a parte, inter articulos probatorios, qui producuntur ad *Rei* defenſionem.

69. Reſpectu ergo interrogatoriorum pro Teſtium repetitione, *articuli impertinentes* ſunt, qui non tendunt ad puram declarationem depoſitionum jam factarum; nec eam directe, vel indirecte concernunt. Reſpectu autem Capitulorum, quæ proponuntur probanda, ut *Reus* defendatur, *articuli impertinentes ſunt, qui nec directe, nec indirecte cauſæ adminiculantur*, & hos pariter admittere *Judex* non debet. *Item infamatorios (dummodo neceſſarii omnino non eſſent ad defenſiones.)* Hic advertendum eſt, quod defenſio *Rei*

non

non tantum ea eſt, per quam *Reus* prætenſus probatur innocens, & totaliter pœnam evadit, ſed eſt etiam illa, per quam minuitur reatus, vel pœna *Reo* danda, vel probatio contra ipſum facta. Ex. g. ſi probo, quod Clientulus meus, qui convictus eſt percuſſiſſe *Cajum* fuſte, fuit provocatus a *Cajo*, aut fecit ad ſui defenſionem, licet non ſervato moderamine, minuo gravitatem delicti, & conſequenter etiam pœnæ; & iſta vocatur defenſio. Pariter ſi probo *Sejum* qui eſt unus ex Conteſtibus contra Clientulum meum, & a Fiſco receptus eſt ut integer, probo, inquam, quod eſt perjurus, & de perjurio punitus, aut aliter eſt infamis, hoc tendit ad defenſionem; quia labefactatur ejus teſtimonium, & Clientulus meus, qui cenſebatur a Fiſco per Conteſtes integros convictus, & ſic ad pœnam ordinariam damnandus, probata tali exceptione, non eſt amplius convictus, quia unus ex Conteſtibus non amplius eſt integer; & ita pœnam ordinariam evadit; unde talis articulus exceptivus facit ad neceſſariam defenſam. Dicit ergo *Textus*, quod *Judex* reſecare tenetur articulos *infamatorios*, hoc eſt pure infamatorios, *& ſi neceſſarii omnino non eſſent ad defenſiones*.

70. Sed quinam *neceſſarii omnino ad defenſiones* dicendi ſunt? Dico, quod ſunt illi, quibus probatis, reprobatur ſive in toto, ſive in parte depoſitio Teſtis. E. g. ſi propono inimicitiam probandam inter me, & *Cajum* ortam ex cauſa quantumvis turpi, & infamatoria ipſi *Cajo*; profecto debeo probare cauſam, quæ licet infamatoria ſit, non poteſt tamen a *Judice* ullo modo repelli, quia *omnino neceſſaria eſt ad meam defenſionem*: illa enim probata, reprobatur in totum Teſtimonium *Caji*, ut inimici. Item ſi propono probandum Cajum eſſe aut *de jure*, aut *de facto* infamem; pariter admitti debet hic articulus, quia facit ad defenſionem, cum, probata infamia, minuatur fides dicto ſuo, & non evadant, per hoc, contra me plenæ probationes.

71. *Sed alias rejicere, alias corrigere pro charitatis zelo, & juſtitiæ complemento, correctionis cauſas apponendo*. Hoc debet accipi tum de interrogatoriis pro Teſtium repetitione, tum de articulis exceptoriis contra eorundem perſonas, & dicta. Si ergo aliquem articulum, ſeu interrogatorium obſervet *Judex*, quod admitti non debet; hoc vel in totum rejiciat, vel corrigat, ut *Textus* ordinat, adnotando cauſas rejectionis. Et pro praxi ſciendum, quod *Patronus* debet nomine *Rei* comparere coram *Judice*, & petere ab eodem Teſtium repetitionem, & eodem contextu præſentare in ſcriptis interrogatoria, ſuper quibus vult Teſtes reexaminari, *Judex* autem debet eos admittere cum clauſula: *ſi, & in quantum &c.* Poſtmodum debet illa examinare, an ſint in totum admittenda, an corrigenda, vel rejicienda? & in margine eorundem adnotare ſic: *hoc rejicitur, quia non tendit ad declarationem dictorum*; *hoc non admittitur, quia eſt impertinens*; *hoc corrigitur, quia eſt curioſum, &c.* Sed quia poteſt evenire, quod libellus porrectus a *Patrono* non habeat tantum marginis, ut commode poſſit ſcribi in ea correctio, vel rejectio; melius eſt, quod *Judex*, poſt Decretum receptionis, apponat aliud Decretum rejectionis, aut correctionis illorum, & formulam dabimus in *Secunda Parte*. Advertendum autem, quod *Judex* non poteſt rejicere niſi illa quæ evidenter ſunt *impertinentia, injurioſa &c.* In dubio autem: an talia ſint necne? debent ab eo admitti, ut ſcribit *Riccius*. *deciſ.* 280. *num.* 3. *apud Sgroi loc. cit. num.* 29.

72. Repetitis Teſtibus, debet Judex tradere Patrono copiam repetitionis, ad hoc, quod ex illa poſſit favore *Rei*, aliquod argumentum deſumere, ſi

quod ſit. Ex poſt debet idem *Patronus* præſentare *Judici* articulos probatorios, quibus perſonas, vel dicta Teſtium impugnet, & Teſtes aſſignare, quibus probet ea, quæ in articulis capitulavit. Reſpectu ergo iſtorum articulorum intrat diſpoſitio iſtius *Textus*; & ſi aliquos invenerit *impertinentes, qui nec directe, nec indirecte cauſæ adminiculentur, aut infamatorios, & qui neceſſarii omnino non ſint*; debet Judex *corrigere, vel rejicere: legitimos vero, & neceſſarios*, adde etiam dubios, *recipere tenetur*. Quod ſi aliquem non evidenter impertinentem *Judex* rejiceret, & *Patronus* inſtaret admitti, & *Judex* perſiſteret in rejectione, poteſt *Patronus*, nomine *Rei*, appellare tanquam a gravamine; & appellatio ſuſtinetur, ut ſcribunt *Caball. caſ.* 90. *num.* 2. *Guazz. Defen.* 25. *cap.* 11. *num.* 13. *Sgroi loc. cit. num.* 25. Quia Decretum rejectionis eſt vera ſententia interlocutoria, quæ habet vim diffinitivæ, a qua ſuſtinetur appellatio, ut alias dictum fuit. *Eorum præſentationis, tituli, receptionis, rejectionis, correctionis, temporis ſeriem in actis adnotando*. Et horum omnium formulas dabimus in *Secunda Parte*.

73. *Delictum occultum in exceptionibus publicans non eſt audiendus*. Pro intelligentia hujus *Textus*, advertendum eſt, quod delictum poteſt dici *occultum*, vel quia non eſt deductum ad Forum contentioſum; vel quia licet a duobus, aut tribus ſciatur, non tamen eſt de eo ſparſus rumor in populo; vel quia uni tantum notum eſt. Pariter advertendum eſt, quod in *Exceptionibus* poteſt opponi Teſtibus delictum, vel quod pure ipſum infamet, aut lædat in exiſtimatione; vel quod minuat fidem Teſti, qui per hoc non eſt amplius integer. Juxta factam ergo diſtinctionem explicandus eſt *Textus*. Dicit ergo, quod *publicans delictum occultum*, illud nempe, quod ab uno tantum ſcitur, & probari non poteſt, ſive illud delictum tendat ad minuendam fidem Teſti, ſive non, *nullo modo eſt audiendus*. Pariter *publicans delictum occultum*, puta quod licet poſſit probari per duos, vel tres, qui illud ſciunt, tamen nec eſt deductum ad Forum contentioſum, nec de eo eſt fama in Populo; & amplius non facit ad minuendam fidem Teſti, ſed pure ad ejus infamiam, aut læſionem exiſtimationis *non eſt audiendus*. Sed ſi eſt *occultum*, vel quia non eſt deductum in judicium, vel quia de eo non eſt infamia, tamen per Teſtes probari poteſt, & probatio delicti illius affert commodum *Reo*, qui tali pacto infirmat dicta Teſtium, non debet rejici ullo modo, ſed admitti ad probationem; quia facit ad ejus defenſionem.

74. Quod ſi *Reus* crimen oppoſitum Teſti *probare non poſſit, talionis pœna mulctandus eſt*. Non levem difficultatem parit hic *Textus*, ex eo quod alibi *Tit. Exceptio*. §. 2. habet: *Si quis excipit contra Electum, & Exceptionem non probat debet puniri pœna arbitraria*. Hic vero vult, quod *Reus*, qui excipiendo contra Teſtem objecit ſibi crimen, quod non probavit, *talionis pœna* puniri debeat. Difficultas autem ſtat in hoc, quod minus redditur punibilis *Reus*, qui ad ſui defenſam objicit crimen Teſti, quam ille, qui Exceptionem ex crimine objicit Electo: quia nullum commodum perſonale, ex tali exceptione ſibi obvenit, a quo potuit rationabiliter moveri ad excipiendum; & ex alia parte *Reus* ſic excipiendo ſui indemnitatem procurat. Sequitur ergo quod pœna *Rei*, qui in probatione criminis objecti Teſti deficit, non debet eſſe major quam pœna Excipientis contra Electum, & deficientis in probatione, & ſic ille non ſit puniendus *pœna talionis*, ut dicit *Textus* hic, ſed pœna minori arbitraria.

Ad hoc dico, recolendo ea, quæ alias diximus

Tit. Exceptio. num. 6.7. & ſeqq. quod Exceptio poteſt eſſe intentata, aut civiliter, aut criminaliter, de qua diſtinctiono vide ibi, & Exceptio propoſita criminaliter eſt vera Accuſatio, aut induit naturam Accuſationis, & ſi Exceptor in probatione ipſius deficit, puniri debet ut Accuſator, qui non probavit. Simili ergo ſenſu accipiendus eſt *Textus* iſte, putá quod ſi *Reus* probare non poteſt crimen, quod objecit Teſti, contra quem ſic excipit criminaliter; tunc revera talionis pœna mulctandus eſt. Etenim eſt tunc tanquam verus *Accuſator*, quia principaliter intendit punitionem Teſtis de delicto ſibi objecto. Sed ſi opponit crimen civiliter, & non probat illud, non debet incurrere niſi pœnam arbitrariam; quia non induit perſonam *Accuſatoris*, ſed puri *Exceptoris*, qui primo intendit propriam defenſionem. Et hoc modo eſt rationabiliſſima diſpoſitio *Textus*.

Hic autem advertendum eſt, quod non requiritur plena probatio, ad hoc, quod *Reus* evadat pœnam talionis; ſufficit enim quod probet *per unum Teſtem omni exceptione majorem, vel infamiam, vel id ſe audiviſſe a fide dignis.* Ratio eſt; quia ut ſupra *Tit. Accuſatio* §. 4. habet *Textus*, *Accuſator* ſemiplene probans aliquo ex recenſitis modis effugit pœnam talionis. Ergo a fortiori debet *Reus* excipiens tali privilegio frui. Majus eſt enim *Exceptoris*, quam *Accuſatoris* privilegium, quia prohibitus accuſare, non prohibetur excipere: Quod ſi *Accuſator* ſemiplene probans non punitur, ut calumniator; multo magis hoc debet eſſe de *Exceptore*, Præterquamquod magis intendit damnum Tertii *Accuſator*, quam *Exceptor*. Quia ille primo intendit publicam vindictam contra Accuſatum; non ſic *Exceptor*, quia intendit primo, & principaliter tuitionem ſuam; & excipiendo non præſumitur, quod habeat animum injuriandi proximum, ut dicit *Cumanus conſ. 74. apud Tuſc. litt. I. concl. 160. num. 5.* Quod ſi in hac procuranda indirecte lædit Tertium, hoc eſt occaſionaliter, & præter intentum. Talionis autem pœna invecta eſt in ultionem contra illum, qui proximo per calumniam nocere tentat. Si ergo *Accuſator* tentans nocere proximo evadit talionem, ſi probat ſemiplene; a fortiori debet illum effugere *Exceptor*, qui non proximo nocere, ſed ſe defendere excipiendo curat: & eo maxime ſi proteſtetur (ut debet) quod *ſi tale crimen objicit, proteſtatur, hoc facere citra animum injuriandi, aut nocendi, ſed ſe tantum defendendi,* ut advertit *Clar. quæſt. 53. verſ. Caveant tamen.*

75. *Judicem ſuſpectum ſine legitima cauſa allegans, injuriarum actione tenetur ipſe Patronus.* Non loquitur *Textus* de recuſatione *Judicis*, quæ fit a *Reo*, de qua alias abunde locuti ſumus *Tit. Canones.* §. 2. Sed de illa, quæ a *Patrono*. Contingere enim poteſt, ut multoties evenit, quod *Judex* animoſus in *Reum*, deneget ad ipſius favorem, quæ concedere, ſi non de rigore juris, ſaltem de rationabili æquitate, debet; & hoc modo prodit ſe inique animo contra illum eſſe, ex quo *Patronus* ipſe anſam allegandi *Judicem*, ut ſuſpectum, arripit. Dicit ergo, quod *Judicem ſuſpectum, ſine legitima cauſa allegans, injuriarum actione tenetur ipſe Patronus.* Et advertendum, quod dicit ſine *legitima cauſa*. Si enim cauſam legitimam habet, non prohibetur, ut ad Clientis ſui defenſionem illum ſuſpectum alleget. Et quænam erunt *legitimæ cauſæ?* Dico, eſſe eas omnes, ex quibus *Judex* poteſt recuſari ut ſuſpectus, de quibus alias diximus *Tit. Canones. num. 72. 115. & 129. & tit. Quales. num. 43. & ſeqq. & 49.* & ultra has, ſi *Judex* denegat ad favorem *Rei* ea, quæ de rigore juris, & de æquitate concedere tenetur; ut traditio completa copiæ actorum, & nominum Teſtium, admiſſio articulorum, ſeu interrogatoriorum, conceſſio dilationum &c. Et quis judicare debet: an cauſæ ſint legitimæ? Dico, quod hoc ſpectat ad *Judicem ad quem*; allegationem enim ſuſpicionis ſubſequitur Appellatio, cujus cauſas judicare, an legitimæ ſint, ſpectat ad *Judicem ad quem*.

76. Sed quænam erit hæc actio injuriarum, & ad quem ſpectat pœnam decernere? Dico, quod, ut habetur ex *Inſtitutionibus tit. de Injur. §. In ſumma. lib. 4.* quando de injuria agitur *criminaliter*, *officio Judicis extraordinaria pœna irrogatur.* Proinde arbitrarium *Judici* erit, congruam pœnam pro illata injuria decernere, ut dicunt *Clar. §. Injuria. verſ. Sed quæro. Roman. conſ. 97. in fin. Menoch. de Arbitr. caſ. 248. num. 5. & ſeqq.* Et ad quemnam ſpectat punire, ad *Judicem ad quem*, an *a quo?* Videretur reſpondendum, quod *Judex a quo* poſſet tali caſu pœnam debitam injuriæ ſibi illatæ infligere; quia talis injuria facta eſt ſibi ratione Officii, & ut perſona publica: Communis autem concluſio *Doctorum Alberic. in l. Senatuſconſulto. num. 3. de Off. Præſ. Alex. conſ. 13. num. 10. verſ. Sexto præſuppono. lib. 6. Roland. conſ. 48. num. 7. lib. 2.* quos dat *Clar. quæſt. 35. verſ. Solet etiam.* eſt quod officialis poteſt cognoſcere de offenſa ſibi facta ratione Officii. Valde mihi tamen arridet ſententia *Clari, d. quæſt. 35. loc. cit.* qui ait prædictam Concluſionem veram eſſe, quando pœna debita ob talem offenſam eſſet a lege ſancita; non tamen quando eſt *Judici* arbitraria. Ex ira enim poſſet aliquando a rectitudine æquitatis recedere, & pœnam delicto majorem infligere. Dicit proinde cum *Baldo in l. 1. C. Unde vi. & Paris de Pute. de Syndic. fol. 275. num. 5. & fol. 335. n. 4.* conſuetudinem Magnatum eſſe, aliis committere vindicandam pœnis offenſam ſibi factam, licet ipſi punire poſſent. Cum igitur arbitraria ſit pœna debita injuriæ factæ *Judici*, qui allegatus eſt ſuſpectus, abſque cauſa legitima, cenſerem melius eſſe, quod *Provincialis* (qui *Judex* ordinarius eſt) cæteris de *Diffinitorio* committeret judicare, de pœna *Patrono* taliter ſe injurianti debita.

T E X T U S.

§. VII. Teſtes adducti ad defenſam patienter ſufferri debent, & complete audiri, & diligenter obſervari quomodo deponant: Si ſuper negativa ſimplici, vel coarctata loco, & tempore, teſtificentur: Si dicti ſcientiæ cauſam afferant: Si falſum, vel probabilia dicant. Circa quos, Regulas de Teſtibus traditas, obſervare tenentur.

S U M M A R I U M.

77. *Privilegia defenſionis ſunt multa.*
Teſtibus ad defenſam magis creditur, quam ad offenſam.
Laicis ad defenſam plus creditur, quam Clericis ad offenſam.
Mulierum teſtimonio ad defenſam plus creditur, quam Virorum ad offenſam.
Teſtes ad defenſam admittuntur etiam inhabiles.
78. *Judex debet eſſe favorabilis erga Teſtes productos ad defenſam.*
Judex, quovis modo impediens Teſtes, dicentes

ad

Digitized by Google

ad favorem Rei, poteſt recuſari, ut ſuſpectus.
79. *Teſtes ad defenſam debent patienter audiri.*
Teſtes ad defenſam debent diligenter obſervari in ſua depoſitione.
80. *Alia obſervanda circa depoſitiones Teſtium ad defenſam.*
81. *Judex quomodo ſe gerat in detegenda falſitate Teſtium ad defenſam?*

COMMENTARIUS.

77. Defenſionis multa ſunt privilegia. Cum enim leges magis ſint inclinatæ ad abſolvendum, quam ad condemnandum; magis ex conſequenti tendunt ad excluſionem delicti, quam ad illius concluſionem. Hinc fit, quod cæteris paribus plus ſunt privilegiati Teſtes ad defenſam, qui faciunt ad deſtructionem delicti, quam ad offenſam, qui probationi criminis laborant. Unde dicunt *Doctores*, quod defenſio eſt magis favorabilis, quam offenſio. Licet Teſtes ad offenſam ſint majoris conditionis, quam Teſtes ad defenſam, tamen magis creditur iſtis contra crimen, quam illis pro crimine, ut poſt *Gloſſam in cap. Clerici* 81. *Diſt.* ſcribit *Inacc. in cap. Dudum. il 2. de Elect. Boſſ. tit. de Favor. defenſ. nu. 2. Cavalc. de Teſt. par. 2. num. 166. apud Sgroi par. 6. cap. 2. num. 42.* Ideo ſi duo Clerici teſtificentur probando adulterium, & duo Laici dicant non fuiſſe commiſſum, magis defertur teſtimonio Laicorum, quam Clericorum. Et licet numerus Teſtium pro delicto ſit major, quam eorum, qui ſunt contra delictum, magis credendum eſt iſtis, quam illis; & plus creditur Teſtimonio Mulierum ad defenſam, quam Virorum ad offenſam, ut dicunt *Cavalc. de Teſt. par. 1. num. 64. & par. 2. num. 178. & par. 3. num. 151. apud Sgroi loc. cit. num. 46. & 49.* Admittuntur proinde ad defenſionem Teſtes etiam non idonei, qui ad probationem criminis non admitterentur; ut domeſticus pro domeſtico; Frater pro Fratre, ut ajunt *Jaſon. in l. Ut vim. col. 2. ff. de Juſt. & jur. Cravet. Gramm. Gomez. Gabriel. Honded. Maſcard. Farinac. Roland. Gunen. apud Sgroi loc. citat. num. 53.* & ad probandam innocentiam non requiruntur Teſtes omni exceptione majores, ſed etiam inhabiles admittuntur: ut ex *Marzol. Maſcard. Vivi. Gabriel. Cravet. Gomez. Baſſ. Gramm. Handed. Clar. Bajard. Bertaz. Farinac.* probat *Sgroi par. 6. cap. 2. num. 58.*

78. Cohærenter ergo ad hæc *Judex Regularis*, ſalva juſtitia, debet favorabilem ſe præbere *Reo* in recipiendo Teſtes ad propriam defenſionem productos. Unde præſcribit *Textus*, quod *Teſtes adducti ad defenſam patienter ſufferri debent, & complete audiri*. Non enim tutum *Judici* eſt, ſe durum illis oſtendere, aut iracundum, quaſi ægre ferat quod illorum Teſtimonium deſtruat delictum, in quo probando ipſe multum inſudavit. Si enim talem ſe exibeat *Judex*, & nolit recipere integra dicta Teſtium, illa decurtet, obtruncet, aut reprehendat, quia multa dicunt pro *Reo*, aut illos injurietur, dicat *eſſe falſos*, aut deterreat, ut non libere deponant, in ſumma, ſi aliquo modo minuat libertatem Teſti, ne dicat favore *Rei*; poteſt legitime *Patronus* ipſum ſuſpicari eſſe Clienti ſuo, ultra fas, contrarium: & ex hoc capite illum recuſare, ad *Superiorem Judicem* provocando.

79. *Patienter ergo ſufferri debeat* Teſtes, *& complete audiri*. Examinandi enim ſunt ſicuti Teſtes ad offenſam, & eorum dicta integraliter debent ſcribi; ſicut enim ad probandum delictum debent examinari ſuper omnibus circumſtantiis facti, ita ad probationem articulorum productorum ad favorem *Rei*, pari modo, interrogandi ſunt, ut concludenter probatum remaneat id, quod *Patronus* intendit. Licet vero favore *Rei* motus *Judex* debeat diligenter inquirere de iis, quæ ad ſui defenſionem faciunt; non tamen omittere debet manutenere contra *Reum* jura Fiſci. Proinde ad tuenda illa, quæ Fiſco ſunt acquiſita, debent Teſtes *diligenter obſervari, quomodo deponant*; puta ſi animoſe, nimis propenſe ad *Rei* favorem, ſi ſe *Judices* volunt oſtendere interpretando factum *Rei* ad illius defenſionem, & teſtificando ultra ea, quæ ſenſu perceperunt: & ſic, ſi ſe demonſtrent inſtructos a Parte, vel ſubornatos, aut corruptos, aut promptos ad dicendum contra veritatem, ut *Reo* proſint.

80. Pariter obſervandum eſt ſi deponant *ſuper negativa ſimplici*; ut dicendo ſimpliciter, quod *Reus delictum ſibi oppoſitum non commiſerit*: vel *coarctata loco & tempore* puta dicendo, quod *tali hora, & loco Reus prætenſus erat abſens a loco delicti, & multum diſtabat; & proinde non potuit delictum eſſe ab illo commiſſum*. *Si dicti ſcientiæ cauſam afferant*. Quantum ad hoc, ſciendum eſt, quod cum Teſtes qui non reddunt cauſam dicti, nihil probent, ut alias dictum eſt, illi qui examinantur ad defenſam etiam, eam reddere tenentur. Verum eſt, quod cum favorabilior ſit cauſa defenſionis, ut dictum eſt, aſſignatio cauſæ ad defenſam non requiritur quod probet ita concludenter, ſicut requiritur ad offenſam; & in hoc ſenſu accipiendi ſunt *Doctores*, *Clar. quæſt. 53. verſ. Præterea dixi. in fin. Honded. conſ. 100. num. 34. vol. 1. Farinac. quæſt. 69. num. 59. & quæſt. 70. num. 18. apud Sgroi loc. cit. num. 61.* qui dicunt, quod Teſtes ad defenſam probant, quamvis non reddant cauſam ſui dicti. Debet enim intelligi de cauſa complete concludenti, quam ſi illi non adducant, ſed aliqualem tantum aſſignent, tamen probant.

81. *Si falſum, vel probabilia dicant*. Falſitas de qua hic agitur, principaliter attendi debet a contradictione, quam deprehendit *Judex* in dictis Teſtium: & ad hanc inveniendam opus eſt illi ſagacitate, quæ potiſſimum conſiſtere debet in hoc, quod ſcilicet *Judex* non ſit contentus eos examinare ſuper nudis articulis probatoriis propoſitis ab *Advocato*, ſive *Patrono*; ſed diligenter interroget ſuper ſingulis circumſtantiis facti; & hoc ſibi licet, etiam ſi ea, de quibus interrogat, videantur ſuperflua, & parum pertinere ad ſubſtantiam facti, de quo inquirit. Ratio eſt, quia *Judici* licitum eſt ſuſpicari Teſtes illos a parte productos ad *Rei* defenſam non eſſe veritatem ſincere dicturos. Sicut ergo licet *Judici* cum Teſtibus ſuſpectis de falſo uti tali cautela, ut alias dictum eſt; ita licitum erit in hoc caſu, de quo eadem eſt ratio. Talis autem modus examinandi proprius eſt pro detegenda falſitate. Siquidem Teſtes corrupti, aut ſubornati bene ſe poſſunt præparare ad reſpondendum *Judici* interroganti ſuper facti ſubſtantia; & circumſtantiis magis principalibus; ſed ſuper aliis non ſic. Et ideo cum cogantur reſpondere ex tempore, & non poſſint præmeditati fuiſſe; moraliter impoſſibile eſt, quod non deponant aliqua, per quæ falſitas eorum detegatur. *Circa quos regulas de Teſtibus traditas obſervare tenentur*; puta quod examinentur prævio juramento; quod eorum dicta ſcribantur; quod interrogentur de facto, & non de ſpectantibus ad jus; non fiant interrogationes ſuggeſtivæ &c.

TEX-

TEXTUS.

§. VIII. Exceptiones elici poterunt ab ætate Rei, a defectu doli; a præſcriptione commiſſi delicti; a Teſtibus falſe, varie, vacillanter, animoſe deponentibus: Ab indiciis, præſumptionibus, conjecturis; a confeſſione invalida, extorta, extrajudiciali: A corpore delicti non probato, a mentis obfuſcatione, a calore iracundiæ, a provocatione, ab ebrietate, a confeſſione ſpontanea, a dignitate perſonæ, a non ſervato juris ordine, a multitudine committentium delictum, & ab aliis ſimilibus locis, quæ prò Rei defenſione facere poterunt; adducendo quæ adduci debent, cum modeſtia Religioſos decente.

SUMMARIUM.

82. *Defenſiones, circa quæ poſſint verſari; & a quibus locis deſumendæ?*
83. *Minor 25. ann: debet mitius puniri etiam in atrociſſimis.*
In Religione ex minori ætate majus cenſetur delictum.
84. *Provectior in Religione gravius reddit delictum.*
85. *Pœna juvenibus delinquentibus quare non minoranda?*
86. *Ætas provecta facit ad minorationem pœnæ.*
Senes mitius ſunt puniendi.
Senes repueraſcunt, & aliquando ob ſimplicitatem non puniuntur.
Senes nequeunt corporaliter torqueri.
Senectus quot annos requirat?
Senex mente, & viribus validus, debet torqueri, & puniri, non attenta ætate.
87. *Delictum doloſum, & culpoſum quid?*
88. *Pœna ordinaria non habet locum in delicto, in quo non eſt dolus.*
In homicidio culpa lata non æquiparatur dolo.
Lata culpa non æquivalet dolo, quando Lex pœnam differentem imponit delicto culpoſo, quam doloſo.
89. *Dolus non præſumitur, niſi probetur.*
Dolus quomodo probetur?
90. *Doli defectus quomodo poſſit deduci?*
91. *Præſcriptio delictorum quæ, quomodo, & quanto tempore fiat?*
92. *Delicta carnis quinquennio præſcribuntur.*
Adulterium cum inceſtu, ut præſcribatur, requirit 20. annos.
Fornicatio ſimplex præſcribitur triennio.
Actio de dolo præſcribitur biennio.
Actio injuriarum præſcribitur per annum.
93. *Non præſcribuntur enormia crimina nonnulla; puta:*
Crimen Læſæ Majeſtatis.
Hæreſis.
Parricidium.
Homicidium Sacerdotis.
Aſſaſſinium.
Falſa moneta.
Simonia.
Abortus animatus.
Partus ſuppoſitus.
Coitus nefandus, beſtialis, aut ſacrilegus.
Crimen falſi præſcribitur ſpatio 20. annorum.
Falſo inſtrumento ſcienter utens, committit crimen falſi.
94. *Delicta apud Nos, quo ſpatio præſcribantur quo ad denunciationem paternam?*
95. *Denunciatio paterna eſt magis privilegiata, quam judicialis.*
Delicta præſcripta pro denunciatione paterna ſunt identidem pro judiciali.
Delicta præſcripta pro denunciatione poſſunt puniri per inquiſitionem.
96. *De Defenſione ex falſitate Teſtium.*
Remiſſive.
97. *Probatio pro Reo, & pro Fiſco, ſi ſunt pares, vincit, quæ eſt pro Reo.*
Jura ſunt promptiora ad abſolvendum, quam ad condemnandum.
Probatio per Teſtes, quæ dicatur validior?
98. *Teſtes etiam inhabiles ad defenſionem admittuntur, & qui?*
Quare admittantur?
Teſtis de credulitate ad defenſam admittitur, maxime reddita cauſa credulitatis.
Teſtibus aſſerentibus delictum fuiſſe animo deliberato; & aliis aſſerentibus contra, iſtis creditur.
99. *Declaratur quomodo intelligatur, quod Teſtes inhabiles non admittuntur contra Fiſcum?*
Teſtis inhabilis admittitur ad probanda adminicula pro Reo.
100. *Teſtes inhabiles juncti cum Teſte integro plene probant ad defenſam.*
Confeſſio Socii criminis non poteſt dividi in ea parte, quæ ipſum Confitentem non tangit, ſed facit ad innocentiam Correi.
101. *Delictum non præſumitur, & ut excludatur, omnis rationabilis interpretatio facienda eſt.*
Actus, qui poteſt eſſe delictum, vel non delictum, ſemper interpretandus eſt pro non delicto.
Probatio dubia, & poſſibilis facta a Reo obfuſcat præſumptionem claram Actoris.
102. *Verba, quæ poſſunt habere duos intellectus, præſumenda ſunt in bonum, & non in malum.*
Conſilium, quod potuit dari bonum, aut malum, præſumitur, quod fuerit datum bonum.
Præſumptionibus contrariis æqualibus exiſtentibus, ſubſiſtit ea, quæ excludit delictum.
Præſumptio generalis vincitur a ſpeciali.
Præſumptio pro non delicto, licet debilis, cumulata cum generali vincit generalem contrariam, quæ ſtat pro delicto.
Actus prohibitus jure naturali, Divino, & Gentium ſemper præſumitur malus; non autem ſi eſt prohibitus ſolo jure humano.
103. *Præſumptiones ſunt magis pro Reo, quam contra.*
104. *De confeſſione invalida, extorta, extrajudiciali.*
Remiſſive.
105. *De Corpore Delicti non probato. Remiſſive.*
106. *Obfuſcatio mentis, unde poſſit provenire?*
Poteſt derivare a furore, amore, ſomnolentia, vino, inſania, & dolore.
Furor, & inſania excuſant a delicto.
Furioſum fati infælicitas excuſat a pœna.
Furioſus dicitur pati, non facere injuriam.
Furioſus factus poſt delictum, non poteſt puniri de delicto facto ante furorem.
107. *Delinquens ex furore iracundiæ an ſit punibilis.*
Sententia Jaſonis negantis.

Sen-

Digitized by Google

Sententia Abbatis antiqui dicentis, debere mitius puniri.
Sententia Clari diſtinguentis de ira nata ex cauſa juſta, vel injuſta.
Delinquens, ex iracundia nata ex juſta cauſa, non eſt punibilis; ex injuſta cauſa, mitius puniendus.
Ebrius ex ſacto alterius, delinquendo, non eſt punibilis.
Ebrius ex intemperantia delinquens, punitur de culpa, & non de dolo.

108. *Delinquens ex iracundia, quando ſit impunibilis?*
Iracundia, quæ mentem non alienat, non excuſat totaliter delictum.
Dolor juſtus temperationem pœnæ meretur.
Ira magna, ex cauſa juſta, excludit dolum, ſed non culpam.

109. *Mentis alienatio ex ſurore, quomodo probetur?*

110. *Delinquens ex iracundia cum intervallo an puniendus?*
Opinio Caveri.
Exploditur a Farinacio:
Pater occidens Filiam, interpoſitis horis poſt occiſum Adulterum, dicitur incontinenti occidiſſe.
In aliquo caſu particulari, delinquens, ex intervallo in iracundia, poteſt mitius puniri.

111. *Mentis alienatio ex amore, Ebrietate, Somnolentia, Mania, Spaſmo, & ſimilibus eodem modo conſideranda, ut ex ſurore iracundiæ.*

112. *Provocatus verbis, aut factis delinquens mitius punitur.*
Caput rixæ eſt, qui provocat, non qui primo percutit.
Caput rixæ dicitur Princeps culpæ, & eſt magis puniendus.

113. *De Confeſſione ſpontanea.* Remiſſive.

114. *Dignitas perſonæ ex triplici capite oritur:*
Nobilitas natalium eſt dignitas aſcititia.
Nobiles quare non ſuſpendio, ſed decollatione puniantur?

115. *Dignitas perſonæ deſumitur a muneribus functis, & ex iis ſit perſona privilegiata.*
Benemeriti de Religione mitius ſunt puniendi.

116. *Artifex excellens utilis Reipublicæ mitius puniendus.*
Senatus ante Sententiam poteſt moderare pœnam; ſed poſt eam, ſolus Princeps.
Diffinitorium poteſt minuere pœnam in ſententiando, ſed non poſt Sententiam, ſed hoc ſpectat ad Generalem.

117. *De juris ordine.* Remiſſive.
De Defenſionibus, quæ ſumi poſſunt ex non ſervato juris ordine. Remiſſive.

118. *Pœna minuitur ex multitudine Delinquentium, & quare?*
Ut ſcandalum vitetur, multitudini eſt parcendum:
Inter Nos, quomodo debeat multitudo puniri abſque ſcandalo?

119. *Narratio quædam apocrypha Antonii Concioli.*

120. *Demonſtratur falſa ex inveriſimilitudine.*
Teſtes deponentes non veriſimilia non probant:
Inquiſitio ſpecialis non poteſt inſtitui contra Capitulum, niſi delictum ſit patratum, communicato conſilia capitulariter.
Inveriſimilia multa in narratione prædicta:

121. *Doctori afferenti concluſionem juris creditur; non vero, ſi recitat Hiſtoriam.*

122. *Carpitur Marianus Socinus, qui prior talem fabellam ſcripſit.*

123. *Proponuntur loci, ex quibus poteſt Patronus excogitare defenſiones.*

124. *Patronus poteſt abjicere delicta Teſtibus ad infirmanda teſtimonia eorum.*

125. *Si Reus nullo modo juvatur ex objectione delicti facta Teſtibus, peccatur contra charitatem.*
Non ſe tuetur inculpate, qui proximo plus nocet, quam ſibi proſit.
Patronus poteſt objicere delicta Accuſatori, & Judici ad tutelam ſui Clienuli.
Si Reus ab aliis Teſtibus eſt convictus, peccat contra charitatem objiciendo delictum Teſti.

126. *Ignorantia invincibilis, & etiam probabilis, quando quis non tenetur majorem diligentiam adhibere, ut ſciat, excuſat.*
Credulitas etiam levis, temeraria, beſtialis, & injuſta (dummodo non ſit cum dolo) minuit pœnam.
Credulitas injuſta non excuſat a temeritate, & culpa lata.
Ignorans gravitatem delicti, aut Cenſuram illi adnexam mitius puniendus.
Ignorantia, in quibus præſumi poſſit?
Ignorantia, quomodo probetur?

127. *Metus gravis, aut vis minuit in operante aliquid de voluntario.*
Delinquens ex metu, aut vi, extraordinarie eſt puniendus.

128. *Delinquens publice magis puniendus, quam ſi peccet occulte.*
Delinquens ſine ſcandalo proximi minus peccat.

129. *Incertitudo Delinquentis quotuplicit r contingat?*
Si duo ſe percutiant, & neſcitur quis fuerit provocator, ambo puniuntur extraordinarie.
Committentes delictum ex condicto æqualiter puniendi.
Voluntas, non exitus ſpectatur in maleficiis.
Hortans alios ad maleficium puniendus pœna ordinaria.
Si reperitur occiſus uno vulnere, qui fuit impetitus a multis, non ex condicto, & nemine hortante, Delinquentes extraordinarie tantum puniuntur.

130. *Delicta detecta per Inquiſitionem mitius punienda, quam per Accuſationem, de jure.*
Sed de conſuetudine non ſervatur.

131. *Judicatus in uno, non debet judicari in alio Tribunali.*
In delictis mixti fori non punitus ſufficienter a Judice, qui prævenit, poteſt ab alio ad complementum pœnæ puniri.

132. *Provincialis non poteſt inquirere de delicto a ſuo Subdito commiſſo extra ſuam Provinciam.*
Delinquens ſortitur forum loci, in quo deliquit.
Provincialis non poteſt cognoſcere an pœna ſufficiens data fuerit ſuo Subdito, qui deliquit extra Provinciam.
Provincialis tenetur exequi Sententiam ab alio Provinciali latam contra illius Subditum, qui extra ſuam Provinciam deliquit.

133. *Regularis punitus ab Epiſcopo, qui de facto eum ſententiavit, quia nulliter ſententiatus, poteſt de jure noviter puniri.*
Sed de naturali æquitate, debet tantum irrogari ſibi complementum pœnæ correſpondentis delicto.

134. *Reus abſolutus cum clauſula* rebus ſic ſtantibus, &c. *ex novis indiciis poteſt denuo moleſtari.*
Indicia nova ſupervenientia, debent eſſe ſpecie diverſa ab antiquis.
Debent pariter eſſe gravia, & ex ſe ſufficientia ad Torturam, ut cauſa poſſit reaſſumi.

135. Qua-

135. *Qualitas nova, ob quam Reus abſolutus, poteſt denuo moleſtari, debet ſpecie diverſificare delictum, de quo fuit abſolutus.*

136. *Reus abſolutus ex prævaricatione Accuſatoris, aut corruptione Teſtis, vel Judicis, poteſt denuo puniri.*

Judex, qui cauſam Rei abſoluti vult reaſſumere, debet prius probare prævaricationem, aut corruptionem, ob quam fuit abſolutus.

Judex, qui non poteſt procedere, niſi ſub conditione, debet ante omnia probare conditionem.

137. *Attentans pudicitiam alterius, ſi vis interveniat, juxta legem Civilem, quando poſſit impune occidi?*

Occidens attentantem pudicitiam, abſque moderamine inculpatæ tutela, extraordinarie puniendus.

Delinquens ex cauſa honoris mitius eſt puniendus,

138. *Delinquens ex errore mitius punitur.*

Error duplex: In facto, & in perſona.

Occidens ex errore diſpenſatur ab Epiſcopo ſuper Irregularitate in foro interno.

Prælati Provinciales, & Locales poſſunt diſpenſare ſuper irregularitate ex homicidio per errorem.

139. *Delinquens ex errore in perſona extraordinarie punitur.*

Lata culpa in criminalibus non æquiparatur dolo.

140. *Delinquens ex imprudentia extraordinarie punitur.*

Quotupliciter ex imprudentia quis poſſit delinquere?

141. *Ex crimine privato, ſi reſultet publica utilitas, nulliter, aut extraordinarie puniendus.*

142. *Patronus modeſtiam, & reverentiam erga Judicem, Accuſatorem, & Teſtes ſervare debet.*

COMMENTARIUS.

82. Compendioſiſſime tradit modo *Textus* loca, a quibus poteſt *Patronus* argumenta ducere ad defenſionem *Rei*. Et dicit, quod *Exceptiones* (nempe rationes illæ, quibus *Patronus* nititur probare delictum non fuiſſe commiſſum, vel non fuiſſe delictum, vel non fuiſſe patratum a *Reo*, vel hunc non eſſe culpabilem, vel non ordinarie punibilem, &c.) *elici poterunt ab ætate Rei*.

83. Quantum ad ætatem, diſtinguunt *Doctores* de Infante, & Impubere proximo pubertati, vel non? Item de eo, an ſit doli capax, vel non? An delictum ſit Doloſum, vel Culpoſum tantum? An fuerit in committendo, ſive in omittendo? & varias ſuper his firmant concluſiones, quas qui videre deſiderat, adeat *Clarum quæſt. 60. init. Abb. & alios DD. in tit. de delict. puer. Hoſtien. in ſumm. eod. tit.* Sed quia hæc non faciunt ad cauſas *Regularium*, qui omnes egreſſi ſunt pubertatem, dicamus, quodnam ſuffragium poſſit recipere *Reus Religioſus* ab ætate? Dico ergo, quod minor annis viginti quinque, ſecundum *Jura, l. Auxilium §. In delictis ff. de minor. Gramm. deciſ. 23. num. 12. Plaza lib. 1. delict. cap. 32. num. 12. apud Clar. quæſt. 60. init.* debet mitius puniri. Ex naturali enim æquitate, ut ait *Ulpianus in l. 1. in princip. ff. de Minor.* procedit, quod fragile, & infirmum ætatis conſilium aliquam in *Judice* miſerationem conciſcatur. Et hæc concluſio locum habet, etiam in atrociſſimis delictis; unde etiam in crimine Falſæ monetæ, & læſæ Majeſtatis, minores non puniuntur pœna ordinaria, & maxime mortis, inconſulto *Principe*, ut ſcribunt *Farinac. q. 92. n. 108. Guazzin. defen. 33. cap. 17. num. 1. apud Paſſerin. quæſt. 28. art. 2. num. 28.* Hæc quidem in Foris Sæcularibus. An vero hæc locum debeant habere intra clauſtra, difficile eſt determinare. Ex conſuetudine enim *Religionis* nunquam audivi, quod ratione ætatis, ſit diminuta pœna a *Statutis* lata. Imo videtur, quod gravior evadat defectus, & crimen augeatur ex minori ætate. Si enim Clericus in minoribus conſtitutus fugiat Apoſtata, aut alium quemvis defectum committat; pejor ſolet audiri apud Fratres, quam ſi ab alio provectiori fuiſſet commiſſum delictum. Exaggerant proinde nonnulli factum, ac ſi ratione minoris ætatis majus reddatur crimen.

84. Sed profecto hoc non ſatis mirari poſſum; tanquam nulla ratione ſuffultum: imo contrarium, ex recta ratione debet deduci. Profecto *Religio* Schola perfectionis eſt; quantum ergo aliquis in tali Schola diutius converſatus fuerit, provectior in virtute, & perfectione evaſiſſe debet. Ergo culpabilior eſſe convincitur vitioſus defectus in illo, qui antiquior in *Religione* eſt; quam in eo, qui vix emenſus eſt tyrocinium; & ex gravitate Delinquentis aggravari debet delictum. Unde & dicebat *Juvenal. Satyr. 8.*

Omne animo vitium tanto conſpectius in ſe.

Crimen habet, quanto qui peccat major habetur.

Proinde falſa eſt communis hæc imaginatio, quæ ut graviora exiſtimat crimina in Adoleſcente Religioſo, quam in eo, qui antiquior eſt. Non enim tempus inſumptum pro acquirenda perfectione licentiam debet tribuere delinquendi; & ita neque poteſt minorare delictum.

85. Dico ergo, quod licet, reſpectu ætatis minoris, minus evadat delictum in Adoleſcente, quam in Viro; tamen non debet ratione illius intra clauſtra ullo modo minorari pœna. Crimina enim aut nullo modo, aut mitius, quam par ſit, punita, anſam præbent amplius delinquendi; & juvenes ex levitate punitionis audaciores redderentur ad peccandum. Quantumvis ergo in illis levius poſſit cenſeri delictum; non tamen ideo levior debet incurri pœna, ut validiori conatu initia peccandi reprimantur: & ratione optimi hujus finis non minoratur, ex laudabili conſuetudine, quæ, attento ſolummodo crimine, deberet alleviari. Non ſunt quidem majores in Juvene defectus, quam in Sene, ſed vice verſa, tamen acrius exaggerantur in illo, quam in hoc: tum quia ratione ſtatus pœna quævis Seniori inflicta gravior redditur, quam Juveni, & ita parificantur in gravitate punitio, & culpa: tum quia urgentius remedium requirit juventus, quæ peccare incipit, & ad delicta poteſt aſſueſcere, quam ætas conſiſtens, quæ in delictum aliquod lapſa eſt, nec tam faciliter in ſimilia labi poteſt. Non negaverim tamen in aliquo caſu rationem habendam eſſe de inconſiderata ratione illius, qui ex defectu ætatis imprudenter magis, quam doloſe, peccavit, & cum hoc mitius agi poteſt, quam cum eo, qui ex mera, & conſummata malitia deliquit; hoc tamen *Judicis* arbitrio committitur, qui in facti contingentia prudenti diſcretione debet delicti modum, & pœnam congruam librare.

86. Ætas etiam provecta facit ad minorationem pœnæ. Ut enim habetur ex utroque *Jure l. 2. ff. de Term. mot. gloſſ. in l. Fere in omnibus ff. de Reg. jur. cap. Fraternitatis 34. diſt. cap. Hoc ſit 26. quæſt. 7.* cum Senibus mitius agendum eſt, quam cum juvenibus. Sed circa hoc duo conſideranda ſunt, puta defectus rationis, & imbecillitas virium. Valde enim Senes & Decrepiti aliquando fiunt ſimpliciſſimi, & ut fert commune adagium *repueraſcunt*. Si ergo aliquis in

deli-

delictum ex tali defectu lapſus ſit, non debet puniri, quia tanquam puer doli incapax cenſetur. Legimus proinde in capitulo *Tanta* 86. *diſt.* quod *B. Gregorius* impunitum dimiſit *Januarium Epiſcopum*, qui meſſem alterius exaraverat, & terminos agri eradicaverat, ad ipſum ſic ſcribens: *Et qui-dem pœna ſententia in te fuerat jaculanda; ſed quia ſimplicitatem tuam cum ſenectute novimus, interim tacemus*. Defectus etiam virium ſpectandus eſt; proinde neque corporaliter torqueri, neque longis jejuniis aut diuturnis carceribus macerari poſſunt Senes. Senectus autem incipit a quinquageſimo uſque ad ſeptuageſimum annum, ut ex *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 59. num. 1.* obſervat *Farinac. quæſt. 92. nu. 12.* licet communiter ſexagenarius cenſeatur, qui ſexageſimum annum complevit. Quod ſi aliquis ſenio ſus quidem ſit, ſed mente polleat, & viribus validus ſit; nihil ſibi per ætatem ſuffragari debet, ſi delinquat, ſed ad normam legis puniri debet: gravius enim ex illa ætate, quæ plus cæteris debet eſſe moderata, redditur crimen, ut cum *Deciano lib. 1. cap. 58. & lib. 5. cap. 37.* adnotat *Paſſerin. Trib. reg. quæſt. 28. num. 24.*

87. *A defectu doli*. Pro explicatione ſciendum eſt, quod delictum dividitur in *doloſum*, & *culpoſum*, puta in commiſſum ex *dolo*, & ex *culpa*. Hic vero accipitur *culpa* legalis, non autem *theologica* & accipitur pro ea, quæ quidem peccatum eſt, ſed eſt vel ex negligentia, vel ex ignorantia, vel ex inconſideratione, aut qualitercumque, non tamen ex ſcientia, & malitia, ut notat *Sylveſtr. ſumm. verb. Culpa. num. 4. apud Paſſerin. loc. cit. num. 5.* *Dolus* autem accipitur pro ſcientia, & voluntate mala, ſine qua delictum non conſummatur. Exemplum eſt in homicidio facto ab eo, qui occidit hominem volens occidere feram; & ab eo, qui ſciens, & volens inimicum interficit. In primo ergo caſu dicitur homicidium *culpoſum*, quia, qui occidit, non adhibuit diligentiam, an in loco eſſet homo, qui vulnerari potuiſſet vice feræ: In ſecundo autem caſu, dicitur *doloſum*, quia commiſſum cum plena advertentia, & voluntate.

88. Dicitur ergo, quod ubi in male facto non intervenit *dolus*, & malitia, ſed tantum *culpa* ex negligentia, aut inadvertentia, non eſt locus pœnæ ordinariæ, ſed tantum extraordinariæ, & pro modo culpæ, ut elicitur ex *Jure utroque l. 1. §. Divus Adrianus l. penult. ff. ad leg. Cornel. de Sicar. cap. Continebatur cap. Suſcepimus de homicid.* *Dolus*, enim, prout eleganter ſcripſit *Baſſias tit. de Defen. Reo cir. fin. apud Sgroi par. 7. cap. 2. num. 24.* eſt anima delicti, & conſequenter etiam ordinariæ pœnæ, quæ illud conſequitur. Et hæc concluſio, quæ debet intelligi etiam de quocumque malo facto, quantumvis enormi, & atrociſſimo, eſt communis omnium *Doctorum* inter quos *Paſſerin. quæſt. 28. n. 8. & ibi Gig. de Crim. laſ. Majeſt. lib. 1. quæſt. 67. Guazz. defen. 33. cap. 18. num. 1. Farinac. quæſt. 87. num. 10. & quæſt. 117. nu. 18. Sgroi par. 7. cap. 2. num. 80.* Proinde ſi *Patronus* in defenſione Clientis ſui probat, quod non deliquerit ex *dolo*, & malitia, ſed tantum ex *culpa*; vel ordinariam pœnam minuit, ſi culpa lata non ſit, quæ dolo æquiparetur, quod tamen in omnibus delictis non verificatur; ut in homicidio, ut textualiter habetur *in lege ff. ad leg. Corn. de Sicar.* & in aliis, in quibus Lex pro lata culpa non infligit eandem pœnam, quam infert pro dolo; ut bene obſervat *Paſſerius Trib. regul. quæſt. 28. nu. 14.* vel nullam omnino pœnam admittit, ſi culpa lata non ſit, ſed leviſſima tantum, aut levis.

89. Difficultas ſolummodo eſt in probando, quod *De Amcno Pract. Crim. Par. 1.* *dolus* in facto non intervenerit. Ad hoc dico, quod *dolus* non præſumitur, niſi probetur, ut ſcripſit *Abbas in cap. Si autem num. 4. de Præſcr. & in cap. Nihil num. 5. de Elect.* Quia vero eſt difficilis probationis, cum ſit quid latens in animo; ideo probatur indiciis, conjecturis, & præſumptionibus, prout in multis locis teſtatur idem *Abbas in cap. Paſtoralis n. 9. de Cau. poſſ. & propr. & in cap. unic. num. 13. de Commod. & in cap. Bona num. 2. de Depoſ.* Porro *dolus* præſumitur ex actu de ſe malo, qui ſine *dolo* non poteſt committi; ut omnia delicta carnis, falſa moneta, proprietas, furtum, & ſimilia. Pariter ex qualitate perſonæ malo aſſuetæ. Item ſi quis deficit in eo, ad quod ex officio tenetur, ut ſi cuſtos carceris in cuſtodia deficiat. Inſuper ex actione a perſonis ſuſpectis, vel in loco, aut tempore ſuſpecto; ex mendacio, violentia, inobedientia; ex brevitate temporis, quando quis unico actu omnia tractare, aut perſgere voluerit; ex inſolita, & abundantiori cautela, ex actu clam, & in abſcondito facto; ex læſione enormi; ex actu, qui agenti non prodeſt, & alteri tantum nocet; ab inveriſimili; a verecundia, rubore, pallore, animi anguſtia, & ſimilibus, de quibus ſcribunt *Farinac. quæſt. 89. a num. 70. & ſeqq. apud Bict. quæſt. 135. num. 12. Tuſc. litt. D. concl. 574. per totam*. Licet autem probatio doli debeat eſſe clara, & non præſumptiva, ut videtur deduci ex *Lege Dolum C. de dolo mala*, tamen debet intelligi, quod non probetur per præſumptiones leves, & indicia dubia, ſed bene probatur *ex indiciis perſpicuis*, ut textualiter habet lex prædicta. Quæ autem talia ſint arbitrio *Judicis* pronunciare committitur, ut docent *Bict. quæſt. 135. num. 10. & ibi Corn. & Farinac. quæſt. 89. num. 25.*

90. Similiter præſumitur pro non dolo ex qualitate perſonæ, quæ eſt bonæ famæ, vel eſt minor: ex defectu cauſæ, quia ex tali actu nullum commodum agenti evenire potuit: ex actu a jure permiſſo, licet non cum tali circumſtantia: ex cauſa tuendi ſe, vel ſua jura, aut obediendi mandato Superioris: ex neceſſitate officii ſui; ex ignorantia: ex temporis intervallo; ex eo quod actum fuit contra perſonam benevolam, & amicam agenti: ex credulitate operantis, credentis, ſe licite operari; ex brevitate temporis, ob quam non affuit ſpatium deliberandi: ex actu coram multis facto, & ſimilibus, ut docent *Bellegrand tract. 4. quæſt. 18. num. 11. apud Paſſerin. quæſt. 28. num. 21. Bict. quæſt. 135. num. 21.* Concurrentibus autem indiciis doli, & non doli, pronunciandum eſt ſemper pro non dolo: dummodo indicia doli urgentia non ſint; levia autem pro non dolo.

91. *A præſcriptione commiſſi delicti*. Pro hac Exceptione advertendum eſt, quod *Præſcriptione* tolluntur delicta, tum quo ad pœnam pro ipſis infligendam, tum quo ad accuſationem, quæ de ipſis fieri poteſt. *Præſcriptio* autem diverſa in tempore eſt, juxta varietatem delictorum; ſiquidem alia longiori, alia breviori tempore præſcribuntur. Univerſaliter omnia delicta præſcribuntur ſpatio viginti annorum completorum a die criminis conſummati, ut habetur in *l. Querela C. Ad leg. Cornel. de Falſ.* & in hoc non diſſentit *Jus Canonicum*; ita ut neque per viam *Accuſationis*, neque *ex Officio*, poſt dictum tempus, poſſit *Judex* procedere, ut dicunt *Clar. quæſt. 51. init. & ibi Abb. in cap. Cum haberet num. 4. de Eo qui dux in matr.* Poteſt autem per Statutum municipale abbreviari idem tempus, ita ut minori ſpatio delicta remaneant præſcripta, ut poſt nonnullos firmat *Bictus quæſt. 94. num. 8.*

92. Sed conſiderando delicta juxta ſpecies, ſciendum

dum eſt, quod crimen Adulterii, Stupri, Defloraꝛtionis, Inceſtus, Lenocinii, & ſimilia delicta carnis, de quibus loquitur *Lex Julia de Adulteriis*, quinquennio præſcribuntur, ut textualiter habetur in *Jure Civili l. Mariti §. Sex menſium ff ad leg. Jul. de adult. l. Quærela C. ad leg. Cornel. de falſ. & ibi Gothofr. litt. E.* Si autem cum Adulterio concurrat Inceſtus, requiritur præſcriptio viginti annorum, ut obſervat *Guazzinus defen. 2. cap. 2. nu. 46. & 47.* quia longe gravius, ex duplici deformitate, evadit crimen. Simplex Fornicatio triennio præſcribitur: *Guazzin. loc. cit. num. 55.* actio de Dolo præſcribitur biennio; *Bict. quæſt. 94. num. 9.* ſicut ſpatio unius anni abſumitur tempus utile in actione Injuriarum, ut textualiter ſancitur in *l. Si non convicii C. de Injur. l. 17. §. 6. in fin. ff. eod. tit.*

93. Quæ autem dicta ſunt de præſcriptione delictorum, quadrant pro delictis gravioribus quidem, & etiam graviſſimis quibuſdam, non tamen pro omnibus. Etenim nullo tempore ratione ſuæ enormitatis præſcribuntur infraſcripta, puta crimen læſæ Majeſtatis, Hæreſis, Parricidii, ſive realis, ut Patris carnalis, ſive ſimilitudinarii, ut Sacerdotis, Aſſaſſinii, Falſæ Monetæ, Simoniæ, Abortus animati, Suppoſiti partus, Coitus nefandi, beſtialis, aut ſacrilegi, & ſimilia, & paſſim *Doctores* affirmant apud *Paſſerin. quæſt. 26. art. 9. num. 113.* Difficultas ſolum eſt de crimine Falſi: an ſit ex illis, contra quos non præſcribitur, utpote enormiſſimum? Nec defuerunt, qui volunt, quod nunquam, aut niſi ſpatio 30. annorum, præſcribatur. Verior tamen, & communior ſententia eſt, quod hoc præſcribatur ſpatio 20. annorum, ut poſt alios ſcribit *Paſſerinus loc. cit. & ibi Farinac. quæſt. 10. num. 4. & Guazzin. defen. 2. cap. 2. num. 19.* Advertendum tamen, quod ſi quis fabricatus eſt inſtrumentum falſum, & producat ipſum, volens eo uti, incidit in pœnam falſi, etiam ſi præſcripſerit contra crimen falſæ fabricationis: non quia per talem productionem interrumpatur præſcriptio, ut opinatur *Paſſerinus*; ſed quia in productione, & uſu talis inſtrumenti committit novum crimen falſi. Etenim qui falſo inſtrumento ſcienter utitur, dicitur committere falſum, ut dicit *l. Majorem C. ad leg. Cornel. de falſ. Clar. §. Falſum verſ. Utens falſo.*

94. De jure autem Statuario noſtro reperio abbreviatum tempus præſcriptionis delictorum; non quidem quo ad viam per *Inquiſitionem*, ſed per *Accuſationem*. Etenim in *Statutis Generalibus Ordinis cap. 7. §. 6. num. 34. Vallisolet. tit. de Fratr. defect.* puniuntur, ut Conſpiratores, & perpetua privatione actuum legitimorum qui in Viſitatione ordinaria tacent *Provinciali* aliquod proximi delictum, quod poſtmodum in proximitate *Capituli Viſitatori* deferunt, aut ad alios *Prælatos* referunt. Ex hoc porro Statuto ſaluberrimo ad obviandum malignantium fraudibus ſub larva zeli proximo nocentibus, deduco: quod ſciens delictum Fratris, & in prima Viſitatione illud *Prælato* non aperit abſque legitima cauſa taciturnitatis, non poteſt in alia Viſitatione illud denunciare, vel *Miniſtro*, vel *Viſitatori*, aliter pœna prædicta punitur. Et hoc quidem rationabile eſt: cum enim talis denunciatio tendat ad Fratris emendationem, ſi crimen longo tempore tacet, & Fratrem in malo relinquit, & poſteaquam emendatus eſt, illud prodit manifeſte probat, quod non revelat ex zelo charitatis ad emendationem, ſed malitia livoris ad nocendum. Unde merito punitur, *ut publicæ tranquillitatis, quietis, & pacis perturbator, alienæ famæ inſidiator, & inviſor, ac fraternæ charitatis impugnator*, ut dicit *Statutum Congr. Gen. Neapol. 1590. cap. 34. Stat. Vallisolet. 1593. tit. de Fratr. defect. Orb. Seraph. tom. 3. fol. 391. & 476.* Apparet ergo ex hoc, quod quo ad *Accuſationem*, ſeu *Denunciationem* paternam, delicta Fratrum præſcribuntur per *Viſitationem*, qua peracta delinquentes amplius accuſari non poſſunt.

95. Deducitur porro ex hoc, quod nec denunciari, nec accuſari judicialiter, tranſacto eo tempore, Frater poſſit. Ratio eſt, quia majora ſunt privilegia *Denunciationis* paternæ (tum quia hæc omnes obligat; tum quia etiam inhabiles admittit; tum quia numerum Teſtium non requirit; tum quia ſine juramento procedit; tum quia pœnam gravem non intendit) quam ſint Accuſationis juridicæ. Si ergo magis privilegiata Accuſatio talis non permittitur; a fortiori permitti non debet minus privilegiata. Et ſic ſi aliquis accuſare judicialiter intendit alium de delicto, ſuper quo tranſit *Viſitatio*, & maxime repetita, & illud antea ſibi erat notum; talis debet repelli ab Accuſatione, & puniri: & hoc modo per *Viſitationem* in ordine ad Accuſationem delicta præſcribuntur. Non tamen ſequitur per hoc, quod ſi de delicto, ſuper quo anni aliquot tranſierunt, oriatur infamia, non poſſit *Prælatus* inquirere, ſi tempus præſcriptionis delictorum, de quo ſupra diximus, non effluxerit.

96. *A Teſtibus falſe, varie, vacillanter, animoſe deponentibus.* Defenſio, quæ petitur ex hoc capite eſt firmiſſima. Quia vero de Teſtibus *falſis*, *variis*, *vacillantibus*, abunde dictum eſt, ex iis, quæ alibi ſcripſimus *Tit. Teſtes* num. *23. & inde. Patronus* poterit argumenta deducere ad defenſionem Clientis.

97. *Ab indiciis, præſumptionibus, conjecturis*, De Indiciis, ac præſumptionibus ſub ſuis *Titulis* locuti ſumus. Tamen circa hanc materiam, quæ uſu frequentior eſt, ſciendum, quod ad defenſionem *Rei* ſufficit, quod probationes Fiſci vel obfuſcentur, vel vincantur a probationibus *Rei*. Quod ſi Fiſcus probavit plene crimen, & probatio *Rei* pro ſua innocentia eſt tantum ſemiplena, obfuſcatur tantum, ſed non tollitur jus Fiſci: unde *Reus* non conſequi debet tunc abſolutionem, ſed tantum diminutionem pœnæ ordinariæ, & mutatio ejus in extraordinariam. Si validior eſt probatio pro *Reo*, hic venit abſolvendus; & ſi pares pro Fiſco, & pro *Reo* ſunt probationes, ita ut dubia evadat probatio Fiſci ex oppoſitione alterius, pro *Reo* eſt pronunciandum, ut volunt *jura l. Abſentem l. Si præſes l. Interpretationem ff. de pœnis cap. Ex litteris de probat.*, quæ promptiora ſunt ad abſolvendum, quam ad condemnandum. Cum vero probationes fiant per Teſtes, & per indicia, ex quibus præſumptiones oriuntur; hinc eſt quod reſpectu probationis per Teſtes, illa dicetur validior, quæ habet Teſtes majores in numero, aut dignitate, aut credendiitate, qui deponant de facto, cum ſcientia, cauſa ſcientiæ, claris verbis, cum veriſimilitudine, & exceptionem in perſona, modo dicendi, vel dictis, non patiuntur. Et hæc omnia conſiderata in Teſtibus pro Fiſco, vel pro *Reo* faciunt probationem contrariam vincentem, vel non, juxta robur Teſtium, & eorundem dictorum.

98. Melior tamen, ut ſuperiori paragrapho dicebam, eſt conditio *Rei* quam Fiſci circa Teſtes; proinde ad favorem *Rei* admittuntur etiam inhabiles, (non quidem illa inhabilitate, quæ eſt in pœnam alicujus delicti, de qua *Tit. Teſtes num. 3. & ſeqq. & num. 58.* locuti ſumus, nam tales perpetuo repelluntur in pœnam criminis: *Paſſerin. trib. Regul. quæſt. 26. num. 95.*) ſed de illa, quæ oritur ex ſuſpicione falſitatis. Et ratio eſt, quia Lex in proceſ-

ſu offenſivo eos rejicit favore innocentiæ ad evitandum peeiculum damnandi innocentem ex falſis probationibus; unde, & eadem ratione admitti debent in proceſſu defenſivo, ne innocentia pereat ex defectu probationis. Proinde admittuntur eorum teſtimonia *de credulitate*, & probant, maxime ſi reddant rationem credulitatis, quam etiam ex fama reddere poſſunt, ut poſt *Maſcardum de probat. lib. 1. concl. 459. num. 1. & Guazzin. defen. 29. nu. 11.* vult *Paſſerin. loco citato*. Pariter ubi Teſtes ad offenſam deponunt delictum fuiſſe factum animo deliberato; ſi Teſtes ad defenſam deponunt id factum fuiſſe caſu, vel ad ſui defenſionem, iſtis magis creditur ex eodem *Maſcard. concl. 597. num. 16.* & eo maxime ſi ex facto invincibilitee non convincitur dolus.

99. Communiter autem dicitue a *Bajard. ad Clar. quæſt. 24. num. 129. Guazzin. defen. 29. cap. 3. nu. 6. apud Paſſerin. quæſt. 26. num. 93.* quod Teſtes inhabiles non admittuntur in defenſione, ſi producantur ad reprobandos Teſtes Fiſci: ſed hoc, ut optime advertit *Guazzinus defen. 29. cap. 3. num. 6.* debet, intelligi, quando inducerentur contra Teſtes Fiſci ad illos puniendos de falſo, ſed bene admittuntur ad effectum eepellendi eos, & infirmanda dicta eorum. Licet autem Teſtes inhabiles non admittantur pro Fiſco ad probanda adminicula contra *Reum*, tamen admittuntur ad ea probanda pro *Rea*: ut e. g. quod talis examinatus eſt inimicus *Rei*, ſnutor, aut occultus amicus *Accuſatoris*, quia favorabilior eſt cauſa *Rei* quam Fiſci; tum quia ſi adminicula faciunt ad defenſam, ad ea probanda admittuntur ii, qui ad defenſiones alias debent admitti. Et quamvis hoc videatur limitandum in caſu, quo *Judex* peocedat *ex officio*, & non ad quærelam; tamen contrarium eſt verius, quia magis privilegiata eſt defenſio, quam offenſio, quod non eſſet ſi aiſdem legibus adſtringeretur.

100. Licet vero tales Teſtes, inhabiles etiam, ad defenſam admittanitue cum ſuis imperfectionibus, tamen conjuncti cum Teſtibus integris convalidantur, & robur accipiunt; ita ut duo ſic inhabiles cumulati cum integro reddant peobationem plenam. Ex copulatione anim cum Teſte integro, & ſuperabundantia alterius Teſtis defectivi, ſanatur debilitas alteeius. Et hoc modo dicta duorum Sociorum criminis, ſimul cum altero Teſte integro, plene probant innocentiam. Et Fiſcus non poteſt dividere confeſſionem Socii criminis in ea parte, quæ Confitentem non tangit, ſed debet eam admittere ut cantat; & ſic etiam in eo, quod facit ad innocentiam *Corei* prætenſi, ut docent *Farinac. conſil. 66. nu. 15. Guazzin. loc. cit. num. 9. apud Paſſerin. loc. cit. n. 94.*

101. Pari modo, ſicut hucuſque dictum eſt de probatione, quæ ſit favore *Rei* pee Teſtes, dicendum eſt de ea, quæ ſit per Indicia, & Præſumptiones, de quibus ſpecialiter loquitur hic *Textus*. Et ad hoc ſciendum eſt, quod generaliſſima regula eſt, quod delictum nunquam præſumitur: ex *l. Quoties §. Qui dolo ff. de Probat. l. Dolum ff. de dol. I. B. Nicola. Regul. jur. tom. 2. fol. 184. col. 2.* & ideo ad ipſum excludendum omnis rationabilis interpretatio facienda eſt. Hinc ſit, quod actus, qui ex ſui natura poteſt ſonare tam delictum, quam non delictum, interpretari ſempar debet pro non delicto; & ſi reſpectu diverſi temporis, aut loci poteſt evadere licitus, vel illicitus, præſumendus eſt, quod factus ſit tempoee licito, ut docent *Abb. in cap. Auditis num. 27. de Præſumpt. ubi Felin. num. 13. Menoch. eod. tit. præſumpt. 2. num. 10. & præſumpt. 3. num. 49. & 119. Farinac. quæſt. 81. n. 6. apud Paſſerin. quæſt. 26. n. 85.* Et quamvis aliqui ſentiant, quod hoc accipi non debeat in iis, quæ regulariter ſunt prohibita, licet aliquo tempore, & loco reddantur licita; tamen etiam de illis accipi debet regula. Unde probata cauſa, ob quam licite fieri potuerit, debent præſumi fuiſſe licita: & ſic probando, quod erat in neceſſitate quando furatus eſt, aut fuit ab alio aggreſſus quando occidit, debet præſumi, quod ad tutelam ſui talem occiderit, aut ad ſuſtentationem furatus ſit, & ſic licite: prout enim probat *Farinacius quæſt. 81. num. 8. apud Paſſerin. loc. cit.* in criminalibus probatio dubia, & poſſibilis facta a *Reo*, obſuſcat præſumptionem claram *Actoris*.

102. Ita etiam verba, quæ habere poſſunt multos intellectus, præſumi debent pro bono, & non pro malo, quantumvis eſſent aliqualitee improprianda: & conſilium præſumitur in dubio datum ad bonum magis, quam ad malum, ut notant *Felin. in cap. Auditis n. 33. de Præſumpt. & Maſcard. concl. 1003. n. 7. & 17.* Concurrentibus poreo duabus præſumptionibus contrariis æqualis valoris, ſubſiſtit ea, quæ ſtat pro non delicto. Si vero pro non delicto adeſt præſumptio generalis, & pro delicto ſpecialis, præſumitue pro delicto: quia præſumptio generalis vincitur a ſpeciali, argumento *l. Cum de indebita ff. de Peobat.* Sed concurrente cum generali alia ſpeciali præſumptione peo non delicto, licet ex ſe hæc debilis ſit, tamen cumulata cum generali vincit contrariam pro delicto, ut docent *Maſcard. concl. 1814. nu. 16. Farinac. quæſt. 85. num. 24. apud Paſſerin. quæſt. 26. nu. 87.* Licet autem quando actus de ſua natura eſt malus præſumatur univerſaliter pro delicto, ut tradunt *Felin. in cap. In præſentia num. 13. de probat. Maſcard. concl. 494. num. 4. & concl. 1003. num. 21. & 61. apud Paſſerin. loc. cit.* tamen hoc debet limitari ad actum prohibitum jure Naturali, Divino, aut Gentium, non vero extendi ad eum, qui jure poſitivo tantum prohibetur. In hoc enim non præſumitue delictum, ut ex *Alciata* docet *Farinacius qu. 85. n. 40.*

103. Ex his ergo omnibus concluditur, *præſumptiones* omnes magis *Reo*, quam Fiſco prodeſſe debere, & nunquam delictum eſſe ſufficientee probatum *præſumptionibus*, niſi quando pro *Reo* nulla militat contearia *præſumptio*; quod ſi aliqua ſit, quæ validioe, aut ſaltem æqualiter valida ſit cum ea, quæ ſtat pro delicto, illa hanc vincit, aut ſaltem hanc attenuat, & debilitat, ſi illa debilior ſit. Quæ omnia tamen intelligenda ſunt de *præſumptionibus juris tantum*, aut *hominis*, non vero *juris, & de jure*: quia contra has *probatio* non datur (niſi evidentiſſima,) & a foetiori nec *præſumptio*.

104. *A confeſſione invalida, extorta, extrajudiciali*. De *Rea* confeſſo, & de multis cauſis, ex quibus confeſſionem revocare poteſt, diximus abunde ſupra *Tit. Reus §. 8. a num. 53. & inde*. Unde remittimus Lectorem ad ibi dicta, a quibus poterit ducere argumenta ad defenſionem *Rei* facientia.

105. *A corpore delicti non probato*. Validiſſima hæc eſt exceptio. Prout enim multoties dictum eſt, corpore delicti non probato, ruit totaliter proceſſus. Quia vero de probatione ejus ſuo loco *Tit. Corpus per totum*, ſufficienter diximus, hic inutiliter non repetimus.

106. *A mentis abſuſcatione*. *Mentis abſuſcatio* a pluribus cauſis provenire poteſt; puta a Furore, Inſania, Amoee, Somnolentia, Vino, Phreneſi, dolore vehementiſſimo, & ſimilibus pathematibus animi, aut coeporis. Alteratis ſiquidem, ſive ex calore, ut in ira, ſive ex frigiditate humida membranis cerebri, ut in ſomnolentia, non poteſt homo libere ratiocinari; unde & mens, ſeu ratio remanet obſuſcata. Quantum ergo ad *Furorem*, ſive *Inſaniam*:

Si ineſt homini ante commiſſum delictum, (& hoc ſive continue, ſive per intervalla, & tempore commiſſi delicti erat actualiter Furioſus, nullam penitus pœnam *Reus* meretur, & eſt *Textus* expreſſus in *l. Infans ff. ad leg. Cornel. de Sicar. Furioſum* enim *fati infelicitas excuſat a pœna*, ideoque *non facere, ſed pati injuriam dicitur*, ut jura volunt *l. 3. §. Sane ff. de injur. cap. Illud. 15. quæſt. 1.* & *Dionyſ. Gothofr. ad l. 12. ff. ad l. Cornel. de Sicar.* Si vero poſt delictum commiſſum in furorem, aut amentiam inciderit ſive ſit ſententiatus ad pœnam, ſive non; nullo modo poteſt puniri de his, quæ ante furorem geſſit, ut poſt *Baldum in l. Furioſum circa fin. C. Qui teſt. fac. poſſ. & Jaſon. in l. Ex facto num. 30. ff. de vulg. & pup. ſubſt. & in l. Si ſervum num. 7 ff. ſi ex nox. cau. aga.* communiter ſentiunt *Doctores* cumulati per *Clar. quæſt. 60. verſ. Item quæro*.

107. Quod ſi perturbatio mentis fuerit ad tempus, ut in effervescentia iracundiæ, juxta *Jaſonem in l. Si duo §. Si quis juraverit il 1. poſt num. 1. ff. de Jurejur.* qui teſtatur de communi *apud Claram loc. cit.* non eſt *Reus* aliqualiter punibilis; vel juxta *Abbatem antiquum in cap. 2. de Maled.* quem omnes *Doctores* ſequuntur, ut dicit *Grammaticus ſuper Conſt. Reg. fol. 113.* mitius debet puniri, Sed *Clarus quæſt. 60. verſ. Eſt etiam ira.* prædicta referens dicit, quod ſi ira naſcitur ex juſta cauſa, ut Maritus, qui ex impetu iræ occidit Uxorem repertam in adulterio, minus debet puniri. Si vero non naſcitur ex juſta cauſa, in nihilo relevatur; & citat *Menochiacam controv. illuſtr. cap. 18. num. 29.* qui dicit eſſe opinionem communem. Sed hanc doctrinam *Clari* non ſimpliciter admittendam eſſe, patet ex hoc, quod nihil facit ad delictum augendum, vel minuendum juſta, aut non, cauſa iracundiæ; dummodo hæc talia, & tanta ſit, ut mentem totaliter ad tempus alienet. Hoc videmus in Ebrio totaliter. Si enim delinquit ebrietate orta abſque ſua culpa, ut ſi inebriatus eſt a *Sociis*, qui ipſo inſcio in vino miſcuerunt ſal; ipſe immunis eſt a dolo, & culpa, ut *Clarus* ipſe fatetur *dict. quæſt. 60. verſ. Proterea quæro*. Si vero ex guloſitate vino inebriatus eſt, ejus delictum dicitur culpoſum tantum, & extraordinarie debet puniri. Pari ergo modo dicendum eſt de delinquente in iracundia; Si enim ex juſta cauſa iraſcitur, culpa vacat iraſcendo, & ita delinquendo nec etiam culpabilis eſt. Si vero iraſcitur ex injuſta cauſa; culpabilis eſt in cauſa, & conſequenter culpoſus eſt in delicto, & ſic punibilis evadit de *culpa*, & non de *dolo*.

108. Melius ergo dicetur, ſi diſtinguatur de iracundiæ gradibus. Si enim iracundia talis, & tanta ſit, ut homo, licet ad tempus, dementetur; ſi ex juſto motivo quis eſt taliter iratus, omnem omnino pœnam evadere debet ſic delinquens, ut dicunt *Dec. in l. Quidquid nu. 4. de Reg. jur. Bertazz. conſ. crim. 44. lib. 1. apud Tuſc. litt. I. concl. 161. num. 44.* Ratio eſt, quia in tali delicto nec *dolus*, nec *culpa* interveniunt: *dolus* quidem, quia mens per iracundiam eſt alienata: *culpa* etiam, quia ex eodem motivo non potuit eſſe advertentia in delicto, & cauſa juſta iracundiæ culpam excludit etiam a cauſa delicti, quod ſi in Amente ex furore lunatico, aut phreneticо hoc admittitur; & quare hoc non admittetur in Amente ex iracundia, cum eadem in omnibus militet ratio, puta mentis alienatio? Si autem iracundia tanta non eſt, quæ mentem opprimat, ſed tantum alteret; tunc verum eſt, quod non evadit totaliter pœnam, ſed tantum in partem, unde, & puniri mitius debet. Talis enim iracundia alterans mentem comparatur juſto dolori, qui juxta *l. Gracchus C. ad leg. Jul. de adult. l. Si adulterium §. Imperator ff. eod. tit. cap. Si vero il 1. junct. gloſſ. in verb. Turpiter de ſent. excom.* temperationem pœnæ meretur: Sicut etiam, qui, concepta ira mentem vincente, ex cauſa injuſta, delinquit; iſte enim in *culpa* eſt, unde, & delictum ejus ſi non doloſum, tamen culpoſum redditur, & ſic extraordinarie punibile. Et in hoc ſenſu accipiendi ſunt *Doctores*, quando dicunt: *Delinquens ex furore iræ mitius punitur, ſed non impune dimittitur*; qui intelligendi ſunt de ira, quæ non eſt tanta, ut rationem vincat. Sed ſi vincit, omnem *dolum*, & *culpam* tollit, ſi juſta fuerit ira; vel ſaltem *dolum*, ſi injuſta: & ſic etiam intellexit *Paſſerinus trib. Regul. quæſt. 28. art. 2. num. 39.*

109. Sed difficile eſt, prout idem dicit, probare iracundiam fuiſſe talem, ut mentem vicerit, quia quæ latent animo difficulter probantur. Tamen eo modo, quo probantur Amentia, & Furor, puta ex conjecturis; eodem modo poterit probari mentis alienatio ex furore iracundiæ. Et ita ſi antequam delictum commiſit, ex altercatione verbali cum Inimico habita, tanta efferbuit ira, ut manus, ſeu labia ſibi morderet, pugnos ſibi in facie, ſeu alapas impingeret, caput contra parietem jactaret, ſanguinem ſpueret, indumenta propria laceraret, vaſa quæque ad terram eliderct, vultu immutato, oculis ardentibus, ore ſpumante apparuerit, Amicum, aut Propinquum volentem impedire rixam, æque ac Inimicum, indifferenter percutere attentarit; talis proculdubio dici poſſet, ex iracundia, mente fuiſſe alienatum.

110. Quid autem juris ſi non incontinenti, dum actualiter ſe actum in furorem prodidit, ſed ex intervallo deliquit, poteſt ne ſe hac exceptione tueri? Hoc voluit *Carerius tract. de homicid. §. 7. num 6. apud Sgroi par. 7. cap. 2. num. 57. verſ. Et limitatur.* Sed de tali extenſione dubitat *Farinacius, quæſt. 91. nu. 5. apud Paſſerin. quæſt. 28. num. 38.* Nec immerito: quiſquis enim poſſet taliter ſe excuſare, & impune delinquere. Invenio quidem, quod *Lex Quod ait §. final. ff. ad leg. Jul. de adult.* ſancit, quod ſi Pater *interpoſitis horis* (poſtquam occidit Adulterum cum Filia deprehenſum, hac interim elapſa) Filiam apprehenderit, & occiderit, *incontinenti videtur occidiſſe*, & ſic pœnam legis *Corneliæ* evadit: & hoc aliunde non poteſt eſſe, niſi ex *continuatione animi ira* juſta concitati, ut obſervat ibi *Dionyſius Gothofredus litt. G.* Ex quo videtur poſſe deduci, quod alienatus ex furore, etiam ex intervallo, poſt aliquot horas, poſſet impune delinquere. Sed hoc non eſt admittendum generaliter: talis enim Lex ſpecialiter diſponens de *Patre* eſt ampliativa patriæ poteſtatis in filios, & correctoria juris communis vetantis uti vi privata; unde non eſt extendenda, nec trahenda in argumentum, ſeu conſequentiam. Verum eſt, quod, ſpectata juſta cauſa iræ, facilitate naturæ in Delinquente, & parva intercapedine temporis interjecti, in aliquo caſu particulari, poſſet judicari, mentis alienationem uſque ad illud tempus perduraſſe: Hoc tamen non eſt univerſaliter accipiendum; quantumvis non abnuerim, poſſe ex hoc capite pœnæ diminutionem aliqualiter a *Patrono* prætendi: quod præſtare tamen, prudenti *Judici* arbitrarium eſſe, cenſerem.

111. Quæ autem dicta ſunt de mentis alienatione ex ira, pari gradu intelligenda ſunt etiam de *Amore* (qui eſt ſpecies *furoris*, ut ait *Plato in Phædro*,) Phreneſi, Ebrietate perfecta, Somnolentia, Mania, Spaſmo, & cæteris ſymptomatibus, per quæ vel totaliter, (licet ad tempus,) poſſunt mentem alienare, vel eam plus, aut minus obfuſcare. Juxta enim facti exigentiam, poteſt ex iis pœnæ vel aboli-

tio-

tionem, vel diminutiouem *Patronns* prætendere.

112. *A provocatione*. Provocatus verbie, aut facto injurioſo, delinquens, a pœua ordinaria excuſatur, & minus punitur; indulgendum enim eſt ei, qui provocatus ulciſcitur *arg. l. 1. §. Cum arietes ff. Si quadr. paup. fec. dica. Speenl. dit. de Areuſ. verſ. Quid ſi vocavi. Abb. in cap. Dilecti num. 17. in fin. de Except. & in ca. 1. num. 2. de Injur. & damn.* & Auctor, ſiva Caput rixæ qui ſemper eſt in culpa, eſt ille, non qui concitatue ab ira incipit percutere, ſed qui verbie, aut facto ad iram provocat, & accendit; & ille vocatur Priuceps culpæ, ut dicunt *Bald. in l. Si ex plagis §. Tabernarius ff. Ad leg. Aquil. & conſ. 145. col. 1. lib. 1. Marſil. ſingnl. 108. num. 11. Fariaae. conſ. 35. num. 13. & 14. & quaſt. 125. num. 7. apud Sgroi par. 7. rap. 2. num. 45. verſ. Provocatns*, & iſte magis debet puniri, tamquam qui in cauſa eſt delicti alterius.

113. *A Confeſſioae ſpautanea*. Cum ſponte Confitentibus mitius eſſe agendum habet alibi *Textns Tit. Reus §. 8. in fin.* Ubi explanavimus, quo caſu dici poſſit, aliquis *ſponte canfeſſus*, itaut pœnam ordinariam avadat.

114. *A Dignitate perſona*. Perſouæ dignitas ex triplici capite poteſt penvenire; nempe a Dignitate Majorum, a muneribus, & magiſtratibus functis; & ab excellentia artis utilis *Reipublica*. Prima quidem ſatis infirma Dignitas eſt, & aicititia; & licet in mundo de ea maxima habeatur ratio, cevera tamen nulla habenda eſſet. Quid enim prodeſſe natalium nobilitas jura debet vitioſo, & delinquenti Nobili, ſi hic per vitia geneeia claritatem dedecorat? Unde cecinit, *Juvenal. Satyr. 8. verſ. 18.*

Squallentes traducit avos, emptorque veneni,.
Frangenda miſeram funeſtat imagine gentem.
Tata licet veteres exarnent undique ceræ
Atria: Nobilitas ſola eſt, atque unica virtus.

Crederem proinde, quod ſi, apud omnes Nationes, Nobiles criminoſi, non ſuſpendio, aut alia morte infami, ſed decapitationa ſolent plecti; hoc nnn eſſe contemplatione Delinquentium, ſed aliorum ejuſdem ſtirpia, ne, ex infamia talis mortis, eorum claritas natalium maculatur.

115. Aliæ vero duæ reaſe habent fundameutum, in perſonali axcellentia ſtabilitum, & proinde privilegiatoe a jure *l. Non omnes ff. de re milit. l. Ad beſtias ff. de pœn. l. penult. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* legimue nos, qui apud *Rempnblicam* pluribus ſtipendiis, aut muneribus merueeunt; & eos, qui excellentia profeſſionis eidem prodeſſe poſſunt. Pari modo eſt in Religinne noſtra, in qua *Diſcreti Ordinis*; nempe, qui *Generales Miniſtri*, *Viearii*, aut *Commiſſarii* fuerunt, unum tantum *Superiorem* ſupea ſe habent, aliiſque privilegiis fruuntur. *Exproviaciales Miniſtri*, *Vicarii*, aliiqua gaudentes privilegio *Paternitatis Pravincia*, incouſultis aliis *Patribas*, notabili pœnitentia nequeunt affici, aliaſque prærogativas habant. Iſti ergo benemeriti de *Religione*, ſi aliquando, ex infirmitate humana, deliuquant, mitius, quam pœna ordinaria, puniri debent: ut habet *Gloſſ. in §. Plane in verb. Ob meritum. Inſtit. de jur. natur. Grammat. conſ. 29. num. 40. verſ. Quod maxime. apud Clar. quaſt. 60. verſ. Utilis etiam, Paſſtrin. quaſt. 28. art. 2. num. 58.*

116. Similiter *inſignis Artifex* Reipublicæ Religioſæ utilis, Chirurgue, Pictor, Scriptor, ex motivo excellentiæ, meretur diminutionem pœnæ, ut ait alia *Gloſſa in l. Et ſi ſecurior in verb. Certis ration. C. Ex qui can. infam. Cepoll. conſ. crim. 36. circ. fin. apud Clar. lac. cit. verſ. Item prodeſt.* Et circa hoc advertendum eſt, quod *Senatus*, qui tenet locum *Principis*, aute Sententiam bene poteſt pœnam temperare; ſed lata Sententia, pro moderatione, adeundus eſt da neceſſitate *Princeps*, ut cohærenter ad *l. Ad beſtias ff. de pœn.* ſcribit *Clar. d. quaſt. 60. verſ. Pacilter, etiam*. Cum vero *Diffinitorium* apud Nos ſit ficuti *Senatus*, *Generalis* autem *Princeps*, in facti contingentia, poterit *Diffinitorium* ante Sententiam, pœnam tempeeare; illa autem lata, pro eadem mitiganda, debet exquiri placitum *Generalis*.

117. *A non ſervato juris ordine*. Juris ordo duplex eſt, ut alias fuit dictum, uempe eſſentialis, & accideutalie; & de bis abunde locuti fuimus ſub proprio *Tit. Quam per tot.* & proinde hic non repetimus. Peti autem poſſunt multipliciter argumenta a *Juris ordine non ſervata*; puta ab incompetentia *Judicis*, quæ oriei poteſt, vel ex qualitate parſonali ob quam recuſatur, vel ex defectu juriſdictionis, quia excedit modum commiſſionis, vel ex modo procedendi, quia proceſſit, non præcedente quærela, aut infamia, vel poſt legitimam Appellationem interpoſitam proceſſit in Cauſa, vel quia Appellationi validæ non detulit, vel quia da corpore delicti prius conſtare non fecit, vel quia Teſtes abſque juramento recepit, vel quia eoe ſuggeſtionibus ſubornavit, vel quia neceſſarias dilationee *Reo* denegavit, & centum hujuſmodi, quibus non ſervatis corruit proceſſus, cum illa ſint de eſſentia juris. Sed quia ſparſim ad exigentiam materiæ de illis in toto hoc Opuſculo locuti fuimus, non eſt unda inutiliter, crambem eandem recoquendo, repetamus. Sagacis proinde, & ingenioſi *Patroni* erit, in ſuis locis ea venari, quæ ad ſui Clientis tutelam profutura judicabit.

118. *A multitudine committentium delictum*. Ratione multitudiuie Delinquentium, pœnae mitigari opnetere, habemus ex *l. Ut conſtitueretur 50. diſt. cap. Commeſſationes 44. diſt. cap. Ordinationes 9. qu. 1. cap. Non poteſt 23. quaſt. 4. cap. 4. de temp. ord. cap. Latares juncta gloſſ. in verb. Multitudinem de Cler. Excom. min.* Talis autem temperatio pœnarum ex duplici motivo oritur. Primum eſt, ne tanta hominum ſtrages fiat, argumento *l. Qui cædem ff. Ad leg. Cornel. de Sicar. Clar. quaſt. 60. verſ. Allegatur*. Aliud eſt ſcandalum, quod ex tantæ multitudinis punitione oriri poteſt, ut diſerte habet *Gloſſa in cap. Latores in verb. Multitudinem de Cler. excom. min. Ignæ. in l. 1. §. Hac reſcriptum num. 13. ff. Ad S. C. Syllan.* quæ, ut dicit *Igneus* relatus a *Claro*, communiter approbatur. Sequitur ergo, quod ceſſantibus motivis ſupeadictis, multitudo peccantium non meretur diminutionem, imo augmentum pœnæ, ut cæteri deterreantur; ut fecit *Moyſes* cum populo idololatra *Exod. cap. 32. Judic. cap. 20.* & *Filii Iſrael* cum univerſa *Tribu Benjamin*. Apud nos prima ratio ceſſat. Nullum enim crimen in *Religiane* eſt, quod morta plectatur; numquam ergo dabilis eſt caſus, ut multitudini ſit parcendum, ratione ſtragis: Scandalum quidam naſci poteſt ex multitudine Delinquentium, qui jugum obedientiæ poſſunt excutera, ad pœnas fugiendas. Conſultum tunc eſt parcere multitudini, non quidem perpetuo, ſed ad tempus, uſque dum Delinquentes dividantur, & in varios Conventus diſſipentur, & ita diviſi, abſque periculo, poſſint debitas pœnae dare. Scandalum etiam poteſt eſſe ex parte Sæcularium; ſi nempe Criminoſi omnes eſſent in uno Conventu & ſimul omnes ab eo removerentur: Ex ſubitanea enim, & univerſali amotione, anſam accipiant Sæculares inquirendi de cauſa, quam tandem ſciunt, cum damno *Religionis*, cujus vulnera deteguntur. Proinde dictat prudentia, paulatim eos removere, & quæſito ſpecioſo prætextu, ne ſcandalum Sæcularibus ingeratur.

tur. Cæterum multitudo Reorum apud nos non debet pœnam minuere: expedit enim omnes Sontes, pro bono Religionis, ad normam Legum coercere. Verum eſt, quod ſi in multitudine, ut aſſolet, aliqui ſint Delinquentes principales, qui ſuaſionibus, aut malo conſilio, alios induxerunt ad delinquendum, iſti præ cæteris puniendi ſunt, & cum aliis poteſt mitius agi, ut adnotat *Claras d. quæſt. 60. verſ. Allegatar etiam*.

819. Occaſione autem hujus concluſionis diſſimulare non poſſum unum, quod refertur ab *Antanino Coaciolo*, quod cum ſit contra honorem *Seraphici Ordinis*, ſub quo milito, non debet a me prætesiri, quin illud diluam, *Matremque meam Religionem* defendam. Iſte ergo *Auctor* in ſuis *Reſolutionibus Criminalibus*, *Verba Pœna*. *Reſol.* 10. num. 2. ex occaſione hujus concluſionis, puta, quod *Multitudini in delictis, præcipue capitalibus, eſt parcendam*: poſtquam citavit (licet non ſatis fideliter) nonnullos *Canones*, & *Doctores* firmantes dictam concluſionem, ſubjungit: *Quidquid alias fuerit D. Roſus Florentinus, qui in Civitate Veronæ inquiſivit Fratres S. Franciſci, eo quod ob avaritiam interfecerant quendam Cremonenſem earum Hoſpitem; & omnes illos, numero quinquaginta, ſuſpendi juſſit ab eorum Olitore minus culpabili, ut refert Boſſ. in Pract. in tit. de Off. corrupt. per. num. 36. Hæc Concluſus*. Antequam autem ad hæc pro dignitate reſpondeam, adverto, hunc *Auctorem* non citaſſe *Boſſium* ad confirmandam concluſionem, quam poſuerat; neque ex adducta narratione illam corroborari, imo ex ea impugnari; ex quo deducere facile eſt, illum non ex ſtudio docendi, ſed ex deſiderio carpendi *Franciſcanam Sodalitiam*, Hiſtoriam (fabuloſam tamen, ut oſtendemus) ſuis ſcriptis inſeruiſſe. Modeſto, ingenuoque Scriptore res ſatis indigna, muſcarum natura, venari partem, in qua pomum læſum eſt, ut paſcatur marcore. Venia donari poſſet, ſi ad robur ſui dicti, (licet ex indirecto Proximum pulſaret) aliquid recitaſſet; ſed, ut diametraliter noceret *Religioſo Cœtui*, referre, quod indirecte aſſertam a ſe doctrinam deſtruit, nec cordati nec prudentis viri eſt, nec doctrinam prodit, ſed livorem.

820. Hoc obiter notato, dico: falſam omnino eſſe recitatam narrationem, quod non ſolum deducitur ex hoc, quod nullus *Veronenſium Rerum Scriptor*, aut *Claſſicus Hiſtoricus*, hoc ullo modo narrat; ſed etiam quia ab illis, qui non æquo animo in *Franciſcanam Familiam*, omnes illius nævos ſive realea, ſive afflictos diligentiſſime perveſtigarunt, ut ſuis Annalibus inſererent, de caſu ita notabili, & ad infamandam impetitam *Religionem* idoneo, nullam mentionem fecerunt. Quia vero argumentum hoc negativum eſt, dicet aliquis, quod non probat. Sed in noſtro caſu bene probat. Etenim *Boſſius*, a quo tranſcripſit *Conciolus*, hoc recitat ex *Mariano Socino in cap. Qualiter, & quando il 2. de Accuſatione in ſecundo articulo principali*. *Socinus* autem citato loco ſub *num.* 43. ſcribit, illud Factum fuiſſe ita memorabile, ut uſque ad ſua tempora tranſierit, & ad vulgare proverbium ex eo deductum ſit hoc dicterium: *Quid facies Roſſe? Suſpendes ne illos?* ſcribebat autem *Socinus ad annum*. 1435. ut recitat ipſemet in *cap. Qualiter. il 1. num. 15. de Accuſat.* Si ergo Factum hoc verum fuiſſet, & in proverbium abiiſſet, (tanquam res apud omnes vulgata, notabilis, & memoria digna) ab aliquo ex *Hiſtoricis*, ſaltem *Veronenſibus* fuiſſet relata. Si ergo hoc non eſt, & tanquam res ab omnibus ſcita, non fuit conſequenter ignorata a *Scriptoribus* memorabilium illius Civitatis, & de illa mentionem non fecerunt, ſignum eſt, illos fabuloſam eam reputaſſe, & proinde in ſuis veris Hiſtoriis non recitaſſe.

Falſitas autem hujus narrationis emergit ab inveriſimilitudine. Trita enim concluſio juris eſt, quod veriſimilitudo ita neceſſaria ſit narrationi ad hoc, quod credatur, quod Teſtes deponentes non veriſimilia non probent, quinimo ſint ſuſpecti de falſo *Abb. in cap. Quia veriſimile de Præſumpt. ubi Felin. col. 2. Dec. conſil. 684. in fin. & conſ. 596. num. 8. & conſ. 94. col. 2. verſ. in dictis, & conſ. 315. nu. 8. Aretin. in cap. Tertio loco col. 3. de Probat.* quos citat. *Boſſ. tit. de oppoſ. cont. Teſt. num. 94.* Videamus nunc, an veriſimilis ſit talis narratio. Suppono primo, quod inquiſitio facta a *Judice* in ſpecie contra totum *Conventum* illorum *Fratrum*, ideo fuerit, quia *Fratres* omnes *capitulariter* congregati, & communicato conſilio decreverint occidere illum *Cremonenſem*; aliter non potuiſſet Inquiſitio contra totum Conventum in ſpecie inſtitui, prout ibidem dicunt *Boſſius tit. de Offic. corru. pecc. num. 36. & Marian. Soccin. in cap. Qualiter, & quando num. 42. il 2. de Accuſat.* Quomodo autem veriſimile eſt, quod *Superior* (eſto, quod fuiſſet homo diabolicus) capitulariter congregaſſet Fratres omnes Conventus ad hoc, quod tale homicidium conſummaretur? Certe, ſi ex avaritia ſurripiendi bona Hoſpitis, *Superior* (ſine quo non congregatur *Capitulum*) tale facinus ſuaſit, eadem impellente, bona illius ſibi applicare, ſi non totaliter, ſaltem in majori parte procuraſſet; & ſic eos ſolos Socios criminis adhibuiſſet, qui ad illud ſimpliciter neceſſarii fuiſſent, ne, auctis Sociis, in diſtributione ſpolii, ejus pars minoraretur. Quomodo ergo *Fratres omnes* congregavit, & cum illis omnibus conſilium communicavit? Forte ad occidendum illum omnes erant neceſſarii? Præterea inter omnes illos, non repertus eſt ſaltem unus bonus, qui tali conſilio non adhæſiſſet? Nullus fuit Senex, timens *Deum*, qui a tanto facinore non abhorruiſſet, ita ut omnes ſuſpenſi fuerint, quia æqualiter homicidium conſuluerint, decreverint, conſummaverint?

Ultra hæc, Hortulanus, *qui repertus eſt minus culpabilis*, vel erat *Religioſus*, & de corpore Capituli (apud *Franciſcanos* enim etiam *Laici Converſi* vocem habent in *Capitulo Conventuali*, & proinde ſuffragantur pro admittendo ad profeſſionem) vel non? Si ſic: aut intervenerat *Capitulo*, in quo decreta fuit occiſio; & ita æque fuit culpabilis cum cæteris: vel non fuit in *Capitulo*, ſed fuit cooperatus homicidio; & ita fuit in culpa æquali cum reliquis: vel ſimpliciter poſt occiſionem data illi fuit cappa Occiſi; & ita nullo modo in culpa fuit: Si autem Hortulanus erat Sæcularis, nec *Capitulo* potuit intereſſe; ſi intervenit cum cæteris ad occiſionem, æqualiter cum *Fratribus* fuit *Reus*: ſi non intervenit, ſed cappa fuit illi ab occiſoribus data, nullo reatu affectus fuit. *Quomodo ergo Hortulanus minus culpabilis repertus fuit?* Inſuper in *Civitate Veronæ*, quæ in amplitudine, & populi numeroſitate, eſt inter majores *Italiæ*, nullus alius erat Carnifex, ut proinde neceſſum fuerit, ut ab Hortolano *Fratres* ſuſpenderentur?

Præterea, quam jurisdictionem poterat habere *Prætor Roſſus Florentinus* in Eccleſiaſticos, ut fama deferente, ſpecialem inquiſitionem contra Conventum inſtituiſſet? Si fama vigebat ſufficiens ad inquirendum, & quomodo *Judex Eccleſiaſticus* non proceſſit? Potuit ne *Epiſcopus* diſſimulare tantam injuriam factam immunitati *Eccleſiaſticæ*, ut cenſuris illaqueatum non declaraverit *Prætorem*, & ita nullitatem in ſuis actibus? nullus ne erat inter illos fratres *Sacerdos*, qui antequam morti dederetur, degradari, ad

Digitized by Google

ri, ad normam ſacrorum *Canonum* deberet? Et poterat ab *Epiſcopo* degradari Sacerdos ex ſolo proceſſu inſtituto per *Judicem Laicum*? Et quis prudens Vir admiſerit, tamquam veram, fabellam, quæ tot inveriſimilibus laborat?

121. Reſpondebitur forte quod inveriſimile non concludit falſitatem de neceſſe, ſed inducit tantum ſuſpicionem falſitatis; unde licet talis narratio ſit inveriſimilis, tamen non ſit cenſenda falſa, cum eam referat *Doctor Claſſicus*, ut eſt *Marianus Socinus*. Sed ad hæc dico, quod ubi adeſt unum tantum inveriſimile, viget ſuſpicio de falſo, ſed quando adſunt tot inveriſimilia complicata, ſuſpicio ſimplex falſitatis tranſit in vehementiſſimam præſumptionem illius, quæ in tantum æquivalet probationi, ut incumbat aſſerenti onus probandi contrarium. Quomodo autem probabitur? Forte quia *Auctor Claſſicus* hoc refert? Minime: quandoquidem *Socinus* auctoritatem facere poteſt, ut *Canoniſta*, non ut *Hiſtoricus*; & trita eſt concluſio *Doctorum*, quod Doctor fidem meretur, donec per Concluſiones Juris ratiocinatur, ſed non quando ſe gerit *Hiſtoricum*: nam oporteret ſibi credi abſque juramento, & per ſimplicem ſcripturam, quod non debet. Unde *Cornel. conſ. 83. num. 9. lib. 1. Dec. conſ. 402. num. 15. & conſ. 284. in fin. Purpurat. conſ. 315. num. 11. & 15.* & *Farinac. quæſt. 45. num. 24.* docent quod *Doctori* aſſerenti de conſuetudine, quod ſic, vel ſic vigeat, credendum non eſt; & rationem reddit *Aretinus conſ. 132. num. 2. apud Tuſc. litt. D. conclus. 558. num. 8.* qui hanc concluſionem dicit communem, quia duo ſpecialia inducerentur; puta, quod *ſine juramento, & per ſcripturam* admitteretur teſtificatus. Quod ſi ipſi non creditur aſſerenti de conſuetudine, quæ habet tractum ſucceſſivum, & qua poteſt plene informari; ſequitur quod multo minus ei debeat credi circa factum inſtantaneum particulare, & multo fortius dum teſtatur de facto, quod dicitur, ſucceſſiſſe in partibus valde diſtantibus a loco, in quo ipſe ſcribit. Non enim de tali facto potuit ocülariter informari, ſed ex relatione aliorum, qui plerumque vendunt falſa pro veris. Poſſet quidem ſibi aliqualiter credi, ſi ipſe aſſereret hoc, ut rem a ſe viſam, vel ab *Hiſtorico Claſſico* ſcriptam, aut ſaltem ab aliis Teſtibus, de viſu, fide dignis, ſibi relatam. At nullum iſtorum eſt; ſed hoc reducit *ad vulgare proverbium*: *Quid facies Roſſa? ſuſpendes ne illos?* Ex quo patet hanc eſſe anilem fabellam, ſimilem aliis, quas Vetulæ, præcipue rurales, noctu vigilantes ad focum, pueris narrant circa alia proverbia Italica vulgaria; ut *La Merla ha paſſata il Pò.*

Non è più il tempo, che Berta filava.
Per un punto Martin perdè la cappa &c.

quæ ut explicent, centum narrationes ineptas, varias, & fabuloſas attexunt, quibus pueri imbuti, eas credunt veras, & in virilitate dicunt, ſe eas ab antiquis accepiſſe, & hoc modo fabula, ab antiquitate probata, evadit in hiſtoriam.

122. Sed quod pueris imponatur condonandum eſt ætati, & ſimplicitati; quod vero cordatus Vir tales ineptias recipiat, & non examinata narratione, ſi cohærere poſſit rationi, & veriſimilitudini, illam ut veram recipiat, & ſcriptis mandet; res prorſus eſt indigna, non dico *Doctore Claſſico*, ſed etiam viro prudenti. Tolerabile tamen hoc fuit in *Mariano Socino*, qui vixit in ſæculo rudiori, & ſimpliciori, in quo ab *Auctoribus* paſſim recipiebantur & tamquam vera ſcribebantur quædam fabuloſa, quæ modo ab *Auctoribus modernis* emunctæ naris exſibilarentur, ut patet in narativis *Petri Bercorii*, *Bellovacenſis*, & aliorum, quos tædet recitare. Sed hoc ſupportabile non eſt in *Conciolo*, qui ad noſtra tempora ſcripſit. Nec dubium eſt ſi rem rationabiliter examinaſſet, illum talia minime fuiſſe ſcripturum; ſed præventa ratione a ſtudio pungendi *Regulare Inſtitutum*, ſcripſit, non quod verum credidit, ſed quod ad ſuæ paſſionis indulgentiam idoneum, licet inepte, exiſtimavit.

123. *Et ab aliis ſimilibus locis, quæ pro Rei defenſione facere poterant.* Multa ſunt loca defenſionis non tacta in Textu; & ideo quæ ſunt potiora libabimus, ut *Patronus* poſſit excitari ad inveſtiganda ea in aliis *Auctoribus* ad profectum Clientis.

124. Primus locus eſt *Exceptio contra perſonas Teſtium*. Jam ſupra dictum eſt de defectu *Teſtium falſe, varie, vacillanter, & animoſe deponentium*: Nunc dicendum de criminibus, quæ poſſunt objici Teſtibus ad elidendum, ſive infirmandum eorum Teſtimonium. Dico ergo quod ſi veriſimiliter ſperetur aliqualiter *Reum*, ex hoc eſſe juvandum; poteſt *Patronus* objicere Teſtibus eorum delicta, quamvia gravia, & occulta, dummodo in judicio ſint probabilia. Et ratio eſt, quia *Reus* habet jus ſe juſte tuendi: detegendo autem delictum Teſtis, contra quem excipit, ipſum, vel in totum, vel in partem repellit, vim diminuit probationum contra ſe, potior redditur ejus Cauſa, & ſic juvatur. Imputet ergo ſibi Teſtis, ſi ejus turpitudo detegitur; conſcius enim de ea debebat non teſtificari: & ſi coactus examinatus eſt, *Reus* ſibi injuriam non facit, dum ejus proprium crimen objicit, cum principaliter defenſionem intendat, licet indirecte, & occaſionative damnum Teſti emergat.

125. Verum tamen eſt, quod ſi oppoſitio criminum vel nullo modo juvaret *Reum*, vel majus eſſet damnum, quod ſequeretur Teſti ex tali crimine ſibi objecto, quam quod accidit *Reo*, hic contra Charitatem, & contra Juſtitiam peccaret: tum quia revelat abſque proprio profectu turpitudinem proximi: tum quia non ſervaretur inculpata tutela, dum proximo plus noceret, quam ſibi prodeſſet; & hoc maxime ſi alius ſibi ſuppeteret modus propriæ defenſionis, ut dicunt *Molin. tom. 5. diſp. 43. num. 3. Card. de Lug. de Juſt. diſp. 40. ſect. 2. num. 22. Bann. 2. 2. quæſt. 70. art. 3. Serra quæſt. 69. art. 2. diſp. 1. Sanch. lib. 6. ſumm. cap. 3. num. 20. apud Paſſerin. quæſt. 26. artic. 7. num. 98. & 99.* Sed his deficientibus poteſt *Reus* crimina Teſtibus opponere, & eos vel in toto repellere, vel aliqualiter infirmare.

Et quod dicitur de Teſtibus, dicitur etiam de *Accuſatore*, & *Judice*: Si enim iſtis objici poteſt, & probari delictum, per quod ab Accuſatione, aut a judicando reſpective repellantur; poteſt *Patronus* illud ſecure, & tuta conſcientia proponere. Quid vero ſi per alios Teſtes remanet nihilominus *Reus* de crimine convictus, poteſt ne alicui Teſti crimen tale opponere? Dico, quod non, ſed peccat contra Charitatem: Sicut qui impetitus a multis ad mortem, quam non poſſet evadere, unum, vel alterum occideret; non enim inculpate ſe tueretur illos duos ſic occidendo, cum nihilominus ab aliis necandus remaneat, ut ajunt *Paſſerin. trib. Regul. d. quæſt. 26. art. 7. num. 100. & ibi Lug. de juſt. & jur. diſp. 40. n. 24.*

126. Secundus eſt *ignorantia*. Hæc enim non ſolum ſi eſt rigoroſe *invincibilis*, ſed etiam *probabilis* (quando quis non tenetur majorem adhibere diligentiam, ut ſciat) excuſat, prout diffuſe probat *Paſſerinus in cap. Ut animarum quæſt. 1. art. 5. de conſt. in 6.* Et etiam ſi ſit craſſa (dummodo tamen excludat dolum,) ſemper excuſat a pœna ordinaria. Itaque credulitas operantis, putantis ſe licite agere, etiamſi ſit levis, temeraria, beſtialis, & injuſta, (dummo-

do

do dolum excludat) minuit pœnam. Injuſta tamen credulitas non excludit a temeritate, & lata culpa, ut dicunt *Farinac. quæſt. 90. n. 56. & 58. Bellegrand. tract. 4. quæſt. 18. num. 12. apud Poſſerin. Trib. Regal. quæſt. 28. num. 48.* Et ita committens delictum ignorans ejus gravitatem, aut Cenſuram illi adnexam, mitius debet puniri. Et hoc poteſt facilius præſumi in Laico rudi illiterato, vel Clerico juvene, aut etiam Sacerdote parum docto. Probatur autem Ignorantia præſumptionibus, conjecturis, & etiam juramento allegantis eam, prout poſt *Gloſſam in cap. Si vero il 2. in verbo Proprio de ſent. Excomm.* ſcribunt *Navar. conſ. 1. de conſtit. n. 6. & 7. p. edit. Covarr. lib. 2. Vario cap. 19. num. 1. Abb. in cap. Innotuit. num. 22. de elect. Moſcard. Ruto Tabien. Fagna. Rabe. Sanch. Paſſerin. in cap. Ut animarum num. 499. de conſtit. in 6.*

127. Tertius eſt *metus, aut vis*. Et pro hoc ſciendum, quod metus, ſi eſt cadens in virum conſtantem, & incuſſus eſt ab eo, qui ſolitus eſt minas exequi, licet non cauſet involuntarium ſimpliciter, tamen minuit aliqualiter de voluntario. Proinde, qui delinquit ex tali metu, incurrit pœnam, non tamen ordinariam, ſed extraordinariam, ut jura volunt. Si ergo aliquis ad delinquendum inductus tali pacto fuit, ex hoc loco ei poteſt ſubveniri, ut pœna tantum extraordinaria puniatur, ut colligitur ex *cap. Sacris de his quæ vi metu. cau. l. Servus ubi Bald. & Salycet. C. Ad leg. Jul. de vi public. Covarr. in 4. decret. par. 2. cap. 3. §. 4. num. 7. Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ 154. num. 1.*

128. Quartus eſt, *ſi delictum eſt factum clam.* Et ad hoc ſciendum, quod in iis quæ ſemper illicita ſunt, ſi quis aliquod tale committat, & hoc patenter, & palam, magis debet puniri, quam ille, qui in occulto delinquit. Et ratio eſt, quia ille peccat quodammodo ex contemptu Legis, quam tranſgredi publice, non veretur. Si vero peccat quidem, ſed omnem adhibet diligentiam, ut peccatum occultet, oſtendit aliqualiter reverentiam erga Legem, &, proximum non ſcandalizando, minus peccat, unde etiam ſibi pœna minorari debet, ut docet *Clarus. quæſt. 60. verſ. Sed an fortè, & ibi Gomez. in §. Ex maleficiis num. 21. Inſtit. de action.*

129. Quintus eſt *incertitudo Delinquentis.* Et circa hoc eſt advertendum, quod *dupliciter* poteſt contingere. *Uno* modo, quando duo tantum ſunt, qui ſe invicem percuſſerunt, nec adeſt Teſtis, per quem poſſit probari, quiſnam fuerit Provocator, aut Aggreſſor. *Secundo* modo, quando plures ſunt qui ad idem delictum concurrerunt, neſcitur vero a quo fuerit conſummatum; conſummatio vero ab uno ſolo fuit, ut unum vulnus occiſo inflictum. *In primo caſu* dicit *Gloſſa in l. 1. §. Cum arietes in verb. Sibi ff. Si quad. paup. fec. dic.* quod ambo eſſent abſolvendi; ſatius eſt enim, quod Nocens evadat pœnam, quam quod Innocens puniatur. Sed quia provocatio paſſiva non tollit delictum, licet illud minuat, ideo contra illam *Gloſſam* tenent *Bald. in l. 1. §. Cum arietes verſ. Quæritur ff. Si quadr. paup. Auguſtin. ad Angel. de Maleſ. in verb. Et dictus Titius poſt num. 37.* & quia conſtat, quod ambo percuſſerunt, ambo ſunt extraordinaria pœna puniendi, ut bene concludit *Clarus quæſt. 60. verſ. Vidi ego in fin. In ſecundo caſu* diſtinguendum eſt. Si enim omnes ex condicto illud maleficium ſunt aggreſſi, omnes ordinaria pœna ſunt puniendi; quia eodem animo omnes acceſſerunt, & in *maleficiis voluntas ſpectatur, non exitus*, ut textualiter habet *l. Divus ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* proinde omnes puniendi ſunt, ut principales. Si vero unus alios ad maleficium hortatus eſt; ille habendus eſt pro authore maleficii, & ordinaria pœna percutiendus, ut expreſſe habetur in *l. Quoniam C. Ad leg. Jul. de vi publ.* Si vero non ex condicto, nec aliquo hortante, ſed rixa incidenter orta, inflictum fuit vulnus, & mors ſecuta, omnes abſolvuntur a pœna ordinaria, & extraordinaria tantum debent puniri, ut dicunt *Natta conſ. 240. num. 9. Boſſ. tit. de homicid. num. 26. gloſſ. in l. Item Mela §. Sed ſi plures in verb. Percuſſerint ff. Ad l. Aquil. Roland. conſ. 63. num. 10. lib. 2. Alciat. de Præſumpt. Regul. 3. præſumpt. 44. num. 4. apud Clar. §. Homicidium verſ. Aliarum.*

130. Sextus eſt *proceſſus per viam Inquiſitionis*. Sciendum ad hoc, quod in *Jure Civili* ſive agatur per viam *Accuſationis*, ſive *Querelæ*, ſive agatur per *Inquiſitionem ex Officio*, ſemper, & æquali modo *Reus* convictus, ſeu confeſſus pœna ordinaria punitur; ſed in *Jure Canonico* mitius agitur in pœna danda quando proceditur *per Inquiſitionem*, quam quando agitur per *Accuſationem*, ut ex *Canone cap. Qualiter, & quando il 2. junct. gloſſ.* 1. eliciunt *Doctores*. Verum eſt, quod ſi *Reus* confiteatur delictum, aut hoc ſit notorium; pœna ordinaria puniri debet, ut ex *Innocentio*, docet *Abbas in d. cap. Qualiter, & quando num. 20. de Accuſat.* Hoc quidem verificatur de *Jure*; de conſuetudine autem contrarium ſervatur. Nunquam enim vidi, quod ex hoc motivo pœna *Reis* ſit diminuta: Puto proinde, hanc exceptionem parum poſſe *Reum* juvare.

131. Septimus eſt, *ſi cauſa alias fuit judicata*. Pro hoc eſt advertendum, quod Regula generalis, in utroque *Jure* fundata *cap. de hic de accuſat. l. Qui de crimine C. eod. tit. l. Pro portione C. De except. l. Sepulcri ff. De ſepul. viol.* eſt, quod ſemel judicatus in eodem, vel pluribus Tribunalibus, non poteſt ulteriori judicio ſubdi. Cum enim neque *Deus judicet bis in idipſum*, non eſt unde ex eodem crimine, idem bis percellatur. Habet tamen Regula hæc ſuas exceptiones. Una eſt, quod in delictis mixti Fori, ſi *Reus* non eſt ſufficienter punitus ab illo *Judice*, qui prævenit, poteſt ab alio *Judice* uſque ad pœnam condignam puniri, ut docent *Marant. de Inquiſit. n. 40. & Clar. quæſt. 57. verſ. Sed quæro*. Hæc autem exceptio multas patitur limitationes, quas prætereo; quia non poſſunt quadrare apud nos, apud quos tales Cauſæ non dantur. Poteſt bene evenire caſus quod *Provincialis* puniat Advenam, qui in ſua *Provincia* deliquit; vel quod *Epiſcopus* in caſu ſibi minime permiſſo a *Conſtitutionibus Conciliaribus*, ſive *Apoſtolicis*, ſed de facto, *Religioſum*, qui extra Clauſtra crimen commiſit, in proprio carcere jejuniis, aut carceratione punierit. In iſtis ergo caſibus *Religioſus* punitus reverſus ad ſuam *Provinciam*, aut ab *Epiſcopo* reconſignatus *Religioni*, poteſt ne puniri a ſuo *Prælato* ordinario ex hoc motivo, quod non fuerit ad normam *Statutorum* plene caſtigatus?

132. Quantum ad primum Caſum dico quod Provincialis proprius, non poteſt de crimine extra ſuam Provinciam commiſſo inquirere contra Subditum ad propriam reverſum; reſpectu enim talis delicti, ejus *Superior* non eſt. Quiſque enim ſortitur Forum loci, ubi delinquit, ut eruitur ex *cap. At ſi Clerici ubi Abb. num. 22. de Judic. cap. final. de For. compet.* Proinde nequit Provincialis cognoſcere, an Subditus pœna convenienti ab alio *Provinciali*, nec ne, ſit punitus: tum quia non habet imperium par in parem; tum quia nequit ſcire cauſam, ob quam *Provincialis*, qui judicavit, pœnas temperaverit, cum ex accidentibus, & circumſtantiis Cauſæ, arbitrarium ſit *Judici* pœnas a Lege taxatas minuere. Sequitur ex hoc, quod ſi *Judex* ſententiaverit *Religioſum* Advenam, qui intra fines juriſdictionis illius deliquit ad aliquam

pœ-

Digitized by Google

pœnam, ut careeris, & illum miſerit ad propriam Provinciam, ut in ea pœnam adimpleat, & eupiam Sententiæ tranſmiſerit ad *Provincialem* Delinquentis; tenetur *Provincialis* Iſte executioni demandare talem Sententiam, nec poteſt cognoſcere de ea, an ſit juſta, vel non, aut ſi pœna congrua data ſit pro tali delicto, nec ne. Eſt enim *Commiſſarius* in hoc caſu, & merus executor illius Provincialis, qui judicavit, & circa hoc eſt Textus expreſſus *Decretalis. cap. Poſtulaſti junct. glaſſ. in verb. Executio de For. comp. arg. l. A Divo §. In criminibus ff. De re judic.*

133. Quantum autem ad ſecundum, de rigore juris loquendo nihil deberet *Reo* ſuffragari, quod fuerit condemnatus ab Epiſcopo, & punitus extra caſus, in quibus ille de jure poteſt procedere contra *Regulares* ut *Delegatus Apoſtolicus*. Cum enim nullum jus habeat *Epiſcopus* in *Regulares*, tali caſu, ut ſuppono, acta judicialia contra *Religiaſum* ſunt nulla, & perinde eſt, ac ſi iſte a *Judice Laico* ſententiatus, & punitus eſſet; & ſic etiam pœna, quam ſubiit, utpote non legitime irrogata, non poſſet impedire, quin *Superior* proprius cognoſceret de crimine, & ad legem præſcripta puniret.

Sed de rationabili æquitate aliter eſſet dicendum. Conſtito enim *Superiori Regulari* per legitima documenta, quod ejus Subditus deliquiſſet, & minus fuiſſet punitus eo, quod per *Statuta* ordinetur, poteſt pœnam, quam ſubiit, computare, & injungere id, quod ei deficit ad legalem pœnam implendam, ut advertit *Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 26. art. 11. num. 140.* Ratio eſt, quia licet pœna non fuerit irrugata ab habente authoritatem, tamen eam *Reus* quoquomodo ſubiit. Et ſicut qui deberet centum, ſi per vim, aut extrajudicialiter coactus fuit ſolvere quadraginta, non poteſt a *Judice* cogi niſi ad ſolvendum ſexaginta, quæ ſuperſunt ad debitum: Ita qui tantam pœnam debebat pro delicto, non debet cogi per *Judicem* niſi ad eam, quæ ſupereſt jam ſolutæ, licet modo non legali.

134. Alia exceptio eſt: *Si Reus non fuit abſolutus ex capite innocentiæ*, ſed tantum ab obſervatione judicii, cum clauſula, *ex hactenus deductis*, vel *Rebus ſic ſtantibus*, vel *non eſſe repertum*, *aut ptabatum culpabilem*, *nec de jure punibilem*. Tali enim caſu, aut ab eodem, aut ab alio *Judice*, ex novis ſupervenientibus indiciis, poteſt moleſtari, ut dicunt *Boſſ. de ſent. num. 65. Clar. quæſt. 47. num. 3. Covuru. Varia lib. 1. cap. 1. num. 8. Cabal. caſ. 93. num. 8. Guazz. defen. 2. cap. 7. num. 7. & 9. Giurb. conſ. 53. num. 31. Sperell. deciſ. 134. num. 65. part. 2.* Verum eſt, quod indicia, quæ debent ſupervenire, non debent eſſe de illis, quæ in proceſſu jam extabant, ſed debent eſſe diverſa; quia ſuper primis jam purgatis, etiam ſi melius probarentur, non poteſt fieri fundamentum, quia tunc non dicitur ſupervenire novum indicium, ſed nova probatio indicii veteris. Nova etenim indicia ſunt, quæ differunt a veteribus ſpecie vel ſubſtantia; ut ſi prima indicia erant de fama, vel de inimicitia, poſtea ſuperveniat Teſtis de viſu, & ſimilia, ut declarant *Guid. de Suzar. de indic. & tort. num. 57. Brun. de indic. par. 2. quæſt. 5. num. 63. Guazz. defen. 2. cap. 7. num. 18. Caball. caſ. 43. num. 42.* Pariterque indicia ſupervenientia debent ex ſe eſſe gravia, & ſufficientia ad torturam, aliter nihil valent ad reaſſumendam cauſam jam judicatam, ut ſcribunt *Boſſ. de ſcat. num. 61. Clar. quæſt. 46. verſ. Pariter etiam. Tobi. Non. conſ. 103. num. 5. Guazz. defen 6. cap. 4. num. 20. apud Conclol. Reſol. crim. verb. Abſolutia reſol. 1. num. 4.*

135. Alia itidem exceptio eſt, ſi poſtquam *Reus* fuit abſolutus, proponeretur nova Cauſa, quæ diverſificaret delictum ſpecie; ut ſi quis inquiſitus de Furto, & eſſet abſolutus, poſtea accuſaretur de Furto ſacrilego. Non obſtante, etenim abſolutione habita, poteſt iterum moleſtari; cum enim qualitas transferat delictum de ſpecie in ſpeciem, non poteſt dici quod inquiratur, ſuper eodem, ſed diverſo delicto. Oportet proinde, quod nova qualitas diverſificet delictum ſpecie; quod ſi non diverſificet, ſed tantum aggravet, non poteſt denuo moleſtari; ut tradunt, *Anton. Gomez. variar. tom. 3. cap. 1. num. 27. Foller. par. 3. cap. 35. Farinac. quæſt. 4. num. 4. Eugen. conſ 64. per tat. lib. 1. Decian. lib. 3. cap. 30. num. 16. apud Conciol. loc. cit. num. 5.*

136. Inſuper alia exceptio eſt, ſi *Reus* eſt male abſolutus; puta quia *Accuſator* prævaricaverit, vel Teſtes fuere ſubornati, aut ſi *Judex* muneribus, pecunia, precibus, aut alio modo fuit corruptus, ita ut *Reum*, aut totaliter abſolverit, aut pœnam longe minorem debita, illi intulerit: Tali enim caſu *Judex* ſucceſſor poteſt denuo de delicto inquirere, & legalem pœnam infligere, ut ajunt *Baſſ. Clar. Gomez. Fariaac. Guazz. Cabal. Decian. apud Giurb. conſ. 53. num. 32. Sperel. deciſ. 173. num. 8. par. 2.* Sed in hoc caſu advertendum eſt, quod *Judex*, qui vult de crimine denuo cognoſcere, ante omnia probare debet quod *Accuſator*, *Teſtis*, aut *Judex* defecerit prævaricando, colludendo, aut malitioſe pronunciando, antequam de crimine cognoſcat. Prout enim, & bene, advertit *Paſſerian. Trib. Regul. quæſt. 26. art. 11. num. 138.* qui non poteſt agere, niſi ſub conditione, antequam agat, oportet quod probet conditionem impletam fuiſſe. Cum ergo non poſſit *Judex* cognoſcere de crimine jam judicato, niſi in caſu quod non bene fuerit abſolutus *Reus*, aut minus, quam debuit, pœnitentiatus, de neceſſitate debet prius probare malam abſolutionem, quam crimen denuo recognoſcat.

137. Octavus eſt *Caſu honoris*. Si enim aliquis attentat pudicitiam alterius, maxime ſi intercedat vis, poteſt ille ad hoc impune occidi; & eſt *Text. in Jure*, expreſſus *l. 1. §. Item Divus ff. ad leg. Corn. de Sicar. Clar. §. Homicidium num. 26. Bajard. §. Sodomia num. 15. Ricc. deciſ. 106. num. 5. par. 2. apud Sgroi par. 7. cap. 2. num. 31.* hoc etiamſi vis ſit attentata non in perſona propria ſolum, ſed etiam in perſona conjuncta conſanguinitate, aut parentela. Hoc autem ſano modo debet accipi, puta ſi occiſio ſit cum moderamine tutelæ inculpatæ, ita ut nequeat impediri Stuprum niſi per mortem Aggreſſoris. Aliter occidens tenetur, ſi non de dolo, ſaltem de culpa, & ita eſſet extraordinarie puniendus. *Caſu autem honoris*, poſſet etiam extendi ad alios caſus, in quibus honor proprius, vel ſuorum labefactatur. Si enim aliquis maledictis, ſcommatibus, improperiis vituperaret Perſonam, Conjunctos, Familiam, *Religionem*, aut *Patriam*, aut *Nationem* alterius, & audiens laceſſitus a verbis injurioſis, ut ſui, & ſuorum honorem tueretur, Maledicum percuteret, deberet hic pœnam extraordinariam ſolam ſubire; tum quia hæc eſſet defenſio, licet non inculpata; tum quia eſſet vere provocatus, ob quam cauſam debet mitius puniri, ut dictum ſupra fuit.

138. Nonus eſt *Error*, aut *in facto*, aut *in perſona*. *In facto* quidem quando volens ſolum percutere, & vim repellere, ſauciat, & occidit; Hic enim non tenetur pœna ordinaria, eo quia voluntarie non occidit, & proinde eſt caſus diſpenſabilis ab *Epiſcopo* juxta diſpoſitionem *Tridentini*, ut ſcribunt *Riccius deciſ. 117. par. 4. Concil. Trident. ſeſſ. 24. cap. 6. de Reform. Cabal. de omn. gen. homicid. n. 232. apud Sgroi par. 7. cap. 2. n. 45.* & conſequenter etiam a *Prælatis Regula.*

gularibus habentibus juriſdictionem quaſi Epiſcopalem, ut *Miniſtri Provinciales*, & etiam *Prælati locales*, ut ſcribunt multi, quos recitat *Barboſa in Trident. ſeſſ. 24. de Refor. cap. 6. num. 7. verſ. Superiores etiam*. Porro diſpenſatio hæc circa Irregularitatem ex homicidio non voluntario contractam, reſpicit ſolum forum internum, ut aperte loquitur *Concilium*.

139. *Error* autem *in perſona* eſt, ſi volens percutere, aut occidere inimicum, occidit caſualiter alium, puta mediatorem, vel comitem inimici, aut caſu prætereuntem; non tenetur enim ſic percutiens, vel occidens, pœna ordinaria, ſed extraordinaria: quia non poteſt dici in dolo, quoad alium, niſi quoad inimicum, quem tamen non occidit; quoad alium vero involuntarius fuit, licet fuerit in lata culpa, quæ tamen in criminalibus dolo non æquiparatur, & eſt *Textus in Jure* expreſſus *l. In lege ff. Ad leg. Corn. de Sicar. ubi Gothofred. litt. X. l. 1. §. Divus ff. eod. tit.* proinde tantum pœna extraordinaria puniri poteſt, ut dicunt *Gomez. Variar. tom. 3. cap. 3. num. 15. Clar. §. Homicidium num. 3. & quæſt. 84. in princip. Menoch. de Arbitr. caſ. 324. num. 1. & 12. Farinac. quæſt. 126. num. 42. apud Conciol. verb. Homicidium reſol. 3. num. 3. & reſol. 10. num. 3.*

140. Decimus eſt *Imprudentia*. Iſta etiam excuſat delinquentem a pœna ordinaria, ut ſcribunt *Alex. conſ. 140. vol. 1. Dec. in l. Inferri ff de Reg. jur. Novell. tract. ad defenſ. num. 71. Capoll. conſ. 13. num. 21. & conſ. 33. per tot. Sgroi par. 7. cap. 2. num. 68.* Poteſt autem contingere hæc multipliciter, puta in danda opera rei licitæ, vel illicitæ. Ut coquus, qui parato arſenico, ut mures occideret, *imprudenter* chartam, in qua illud aſſervabat, poſuit in theca, aut Pixide, in qua conſervantur aromata comeſtibilia, & putans accipere ſaccharum ad condiendum obſonium, imprudenter poſuit arſenicum, ex quo Frater veneratus obiit. Iſte revera nullam pœnam meretur, quia non eſt in dolo, nec in culpa, niſi ad plus levi: parando enim arſenicum pro muribus, operam dedit rei licitæ. Si autem, ut Fratri ludicram inſidiam ſtrueret (vulgo *burla*,) ponendo in vino radicem Solatri furioſi, (ut comeſtionem impediret) exceſſiſſet in doſe, ita ut, qui bibit vinum taliter medicatum, grave damnum paſſus eſſet, ex venenoſa qualitate Solatri, eſſet quidem puniendus, licet ex imprudentia deliquiſſet; fuiſſet enim in culpa, dando operam rei illicitæ; & ob hanc cauſam extraordinarie eſſet caſtigandus.

141. Ultimus eſt *publica utilitas*. Si enim ſit Attentans aliquod delictum, & ex eo, licet involuntarie, reſultet Reipublicæ aliqua notabilis utilitas, debet iſte, pro delicto attentato, aut etiam conſummato, nullam pœnam ſubire, aut ſaltem extraordinariam tantum. Ut ſi volens furari nummos alicujus, ejus ſcrinium frangat, & reperit ibi litteras, in quibus agitur de proditione *Patriæ*, quam avertit, deferendo litteras *Magiſtratui*, Talis non debet pro furto ordinaria pœna, & forte nulla, percelli, ut docent *Bajard. ad Clar. quæſt. 60. num. 99. Farinac. apud Paſſerin. quæſt. 38. num. 28.* Bonum enim reſultans *Reipublicæ* debet compenſare malum intentatum contra privatam perſonam. Et ſic noctu Exiens a *Monaſterio* ad fornicandum, ſi deprehendit Fures, qui parati ſunt *Eccleſiam* deprædari, & vociferatur, & damnum publicum avertit, egreſſionis nocturnæ ordinariam pœnam debet evadere; & de ſimilibus idem eſt dicendum, ubi ex privato delicto bonum *Rripablicæ*, licet incidenter, adveniat.

142. *Adducendo, qua adduci debent cum modeſtia Religioſos deceat*. Quanta modeſtia præſtanda ſit ab *Advocatis*, & *Patronis*, tum reſpectu *Judicis*, tum in ordine ad *Actorem* elegantiſſime expreſſit *Imperator l. quiſquis C. de Poſtul.* his verbis: *Ante omnia Advocati ita præbeant patrocinia jurgantibus, ac non, ultra quam litium poſcit utilitas, in licentiam conviciandi, & maledicendi temeritatem prorumpant. Agant quod cauſa deſiderat; temperent ſe ab injuria. Nam ſi quis adeo procax fuerit, ut non ratione, ſed probris putet eſſe certandum, opinionis ſuæ imminutionem patietur. Nec enim conniventia commodanda eſt, ut quiſquam, negotio derelicto, in Adverſarii ſui contumeliam, aut palam pergat, aut ſubdole.* Cohærenter ergo ad hanc Legem ordinat *Textus*, ut *Patroni*, in cauſis defendendis, modeſtiam religioſam omnino ſervent; nec mordacibus verbis *Accuſatorem* proſcindant; aut ſatyricis dicacitatibus *Judicem* pungant. Et hoc ſaluberrime quidem ſancitum eſt; nam ex hujuſmodi jurgiis animi excitantur, & non raro cauſa excidunt *Patroni*, dum nimis procaciter, & ultra modeſtiam, jura clientis tueri tentant.

T E X T U S.

§. IX. Copia Proceſſus, in quo multi inquiſiti ſunt, & non omnes conſtituti, ſed aliqui ipſorum contumaces, non debet dari; niſi prius ſocii in contumaciam condemnati fuerint. Et tunc Sociorum nomina non deſcribantur.

S U M M A R I U M.

143. *Proceſſus in quo multi ſunt Inquiſiti, quomodo terminandus?*
144. *Rei Contumaces prius ſententiandi antequam copia actorum detur Reo, qui eſt in fortiis.*
145. *Nomina Sociorum danda Reis, ſi aliqua defenſio ex iis deſumi poteſt.*
146. *Difficultas circa danda nomina Teſtium in generali Viſitatione juridica.*
147. *Reſolutio difficultatis.*

COMMENTARIUS.

143. PRO intellectu hujus Textus ſciendum eſt, quod quando in eodem Proceſſu agitur contra plures complices, debent ſimul omnes expediri, niſi aliquis eorum alio peculiari delicto detineretur, quod proceſſum ſeparatum exquireret. Antequam ergo aliquis ipſorum torqueatur, debent omnes conſtitui, & examinari, & perduci proceſſus ad terminum, ut omnibus poſſint communicari acta, ad effectum ſe defendendi. Et ratio eſt, quia ſi copia actorum alicui ex ipſis communicaretur, aliis nondum conſtitutis, periculum eſſet, ne cum damno Fiſci, ipſi ſcirent indicia, quæ in proceſſu ſunt contra ſe, & in examine illa faciliter eliderent. Oportet ergo, quod omnes examinati ſint, antequam copia actorum alicui communicetur.

144. Quod ſi plures complices quidem ſint, ſed unus, aut alter in fortiis curiæ reperiatur, cæteris fugitivis, & contumacibus: intrat tunc diſpoſitio hujus *Textus* dicentis, quod *copia proceſſus non debet dari, niſi prius ſocii in contumaciam condemnati fue-*

Digitized by Google

fuerint. Debent ergo ſocii citari per Edictum, affigendo libellum citationis ad valvas Refectorii Conventus, in quo degebant, priuſquam fugam arriperent, aut Conventus principalis, ubi eſt reſidentia curiæ, cum debita aſſignatione temporis congrui ad comparendum; quo elapſo, & accuſata contumacia, debet contra ipſos ferri ſententia, juxta exigentiam delicti. De forma autem in hoc ſervanda tractabimus in *Secunda Parte*. Et hæc eſt praxis communis omnium curiarum, ut ſcribunt *Clar. quæſt. 49. verſ. Sed pone, & ibi Baſſ. tit. de ſent. num. 85. & tit. de delict. num. 46. Sgroi par. 6. cap. 1. num. 12. & ibi Cabal. caſ. 75. num. 11. Cavalc. de Teſt. par. 4. num. 157. Chartar. de Interrog. Reo par. 4. cap. 2. num. 72.*

145. *Et tunc ſociorum nomina non deſcribuntur.* Hoc debet intelligi cum grano ſalis; puta, quod nomina ſociorum nullo modo dentur, quando nulla prorſus defenſio poſſet ex illis elici favore *Rei*. At ſi talia nomina, vel in minimo, poſſunt *Reo* ſuffragari, debent in copia inſeri, & non ſolum nomina, ſed etiam omnia acta, quæ ad eos pertinent, ut ſcribunt, *Bajard. ad Clar. quæſt. 49. num. 31. Farinac. quæſt. 39. num. 157. Chartar. de interrog. Reo par. 4. cap. 2. num. 73. Gennea. cap. 28. num. 11. apud Sgroi par. 6. cap. 1. num. 12.* Quia autem non poteſt ſcire *Judex* an *Reus* ex nominibus, & actis tangentibus ſocios, ſibi poſſit aliquam defenſionem parare; melius fiet, ſi copia actorum integraliter detur: attento maxime, quod ex hoc, quod ſunt contumaces, ſtat præſumptio, quod ipſi ſint magis culpabiles, quam *Reus*. Debet ergo iſte habere documentum authenticum contumaciæ eorum, qua ſe poſſit in parte tueri; præterquam quod, nullum prorſus damnum fiſco poteſt evenire ex tali publicatione, eo quia ipſi jam condemnati ſunt. Si quod damni poſſet ipſi advenire, eſſet, quia, ex illis actis, poſſet *Reus* aliqualiter deſtruere intentionem fiſci contra ſe; ſed, ex hoc capite, non poſſunt ea denegari, quia hoc ſpectat ad *Rei* defenſionem, quæ nullo modo poteſt tolli, aut minui. Ideo aſſertive dico, quod debent omnia integraliter dari, ne juſtitia lædatur.

146. Sed demus, quod in viſitatione generali juridica plures ſint *Rei* de diverſis delictis connexis, aut inconnexis; & tales convicti per legitimos teſtes in eadem viſitatione ſint, ita ut neceſſarium non ſit, ullam aliam ſpecialem inquiſitionem inſtituere, & velit *Judex* devenire ad expeditionem cauſæ contra unum, vel alterum; debet ne concedere integraliter copiam totius viſitationis?

147. Diſtinguo caſum: Si agatur de delictis connexis, non poteſt, ut dictum eſt, *Judex* unum expedire, quin omnes *correos* pariter expediat; & debet reducere acta ad terminum, in quo omnibus ſociis criminis æqualiter poſſit tradi integraliter copia actorum; & ſi aliquis eorum fugitivus eſt, debet prius ſententiari, ut contumax, ut ordinat hic *Textus*. Si autem delicta ſint inconnexa, debet tradi tantum copia eorum, quæ tangunt cauſam illius, qui debet expediri. Cum enim alia delicta ſeparata ſint, non eſt unde *Reus*, ex notitia illorum, poſſit ſibi defenſiones parare; unde nec conqueri poteſt, quod ſibi dentur decurtata. Quod ſi *Judex Deum* timens, videt ex illis poſſe *Reum* ſe aliquomodo tueri, non debet quidem acta integra illi dare; quia poſſet damnificare Fiſcum, revelando indicia militantia contra Reos alios, qui poſſunt, habita tali notitia, ipſius intentionem eludere: ſed debet ſuſtinere, alioſque ſocios conſtituere donec omnibus poſſit tuto integra copia dari, & omnes pariter expediri, ut de delictis connexis dictum eſt.

T E X T U S.

§. X. Petentibus reis repetitionem teſtium, annui debet, dummodo contumaces non extiterint, & delictum confeſſi non fuerint. In repetitione autem ſervanda ſunt omnia, quæ in primo examine, ac ſi examinati non fuiſſent; etiam ſi opus eſſet, replicare torturam in teſte inhabili. Quod ſi teſtis repetitus petat, ſibi legi ſuam primam depoſitionem; legenda eſt per extenſum, ut ipſius memoriæ conſulatur: & ſi reus articulos producat, ſuper quibus inſtat, teſtes, qui repetuntur, ſpecialiter interrogari, recipi, vel non recipi, Judicis ſtat arbitratui. Hæc autem repetitio tum a judice ad ſe teſtes vocante, tum a delegato ad alium conventum deſtinato, tum per commiſſionales litteras ad aliquem probatum patrem, qui teſtes repetat, tranſmiſſas, fieri poteſt.

S U M M A R I U M.

148. *Repetitio Teſtium quando ſit ſolemnitas, vel eſſentiale Juris?*
Eam ſi petat Reus debet Judex concedere.

149. *Repetitio Teſtium ad Rei defenſam concedi debet, etiamſi reus contumax, aut confeſſus eſſet.*

150. *Teſtes, nolentes repeti ad inſtantiam Rei, ſunt ſuſpecti de falſo, & eorum dicta non probant.*

151. *In repetitione Teſtium ſervanda omnia, quæ in primo examine.*
Tortura de novo adhiberi debet Teſti inhabili, qui repetitur.

152. *Repetitio Teſtium, ad petitionem Rei, debet fieri etiam nullis interrogatoriis propoſitis a Patrono.*

153. *Judex quæ conſiderare debeat in repetitione Teſtium?*
Examen primum quando legendum, aut non, Teſti, qui repetitur?

154. *Si timeatur, Teſtem fuiſſe ſubornatum, legendum eſt ei ſuum primum examen, etiam eo non petente.*

155. *Si Patronus ſuſpicetur Teſtem repetendum eſſe falſum, & ille inſtet apud Judicem, ne examen ſibi legat, Judex tenetur non legere.*

156. *Articulos a Patrono productos quando poſſit Judex recipere, vel non?*

157. *Difficultas circa Textum proponitur.*

158. *Teſtis in repetitione examinandus eſt, ac ſi nunquam examinatus fuiſſet.*
Replicare Torturam Teſti repetito, ſolemnitas eſt.

159. *Teſtis repetitus debet prius examinari ex integro ſuper facto, exinde ſuper interrogatoriis productis a Patrono.*

160. *Teſtium repetitio poteſt fieri a Judice per ſe, vel per Delegatum.*

161. *Delegatus quando poſſit ſubdelegare repetitionem Teſtium?*

162. *Commiſſionales litteræ pro Teſtibus repetendis quando dandæ.*

Litteræ Subſidiales, ſeu Remiſſoriæ, ſive Commiſſionales, quæ?

163. *Commiſſionales litteræ extra Provinciam dirigendæ ſunt Provincialibus, & quare?*

164. *Judex quando debeat ire ad Teſtes examinandos?*

COMMENTARIUS.

148. LOquitur nunc *Textus* de repetitione *Teſtium* facienda ad inſtantiam Partis. Licet enim, ut alias *Tit. Quam a num. 13. & inde*, probavimus, *Repetitio Teſtium*, citata Parte, ſolemnitas Juris ſit; tamen hoc intelligi debet, prout talis *Repetitio* concernit valorem primi examinis eorum. In Foris enim ſæcularibus primum examen Teſtium non probat, niſi repetantur, ſed hoc ſpectat ad ſolemnitatem; & ideo apud Nos, qui apices Juris non curamus non habet locum, & Teſtes in primo examine bene probant. Prout vero *Repetitio Teſtium* poteſt ſuffragari *Reo*, qui ex ea poteſt aliquam defenſionem ſibi parare, non eſt ſolemnitas, ſed eſſentialis Juris, ad quod tenetur Judex inſtatus a *Reo*. Unde dicit *Textus*, quod, *petentibus Reis repetitionem Teſtium, annui debet*; itaut ſi hanc denegaret *Judex*, poſſet *Reus* appellare de gravamine, & cauſa devolvi. Contra jus enim, & fas privaretur *Reus* præſidio, quod poteſt ſibi, ex tali *Repetitione*, parare; & ſi *Judex* ulterius procederet, attentaret.

149. *Dummodo contumaces non extiterint, & delictum confeſſi non fuerint.* Advertendum, quod diſpoſitio hujus *Textus* non eſt obligatoria, neque eſſentialiter ſpectans ad telum judicialem, ſed tantum de ſolemnitate, quæ apud nos curanda non eſt; quod evidenter demonſtro. Nam in tantum, *Reo* exiſtente contumace, aut confeſſo, non conceditur illi *Teſtium repetitio*, ut dicit *Clarus quæſt. 45. verſ. Cæterum ſi. poſt med.* in quantum quod per fictionem juris, Contumax habetur pro confeſſo, & per confeſſionem validantur dicta Teſtium, quæ nihil valebant ante litem conteſtatam. Quod autem iſta nihil ſic valeant, ſed debeatur *repetitio*, ſolemnitas eſt, ut diximus; ergo pariter ſolemnitas erit, quod per contumaciam *Rei*, ſive confeſſionem validentur.

Apud nos ergo cum *repetitio Teſtium* non ſit ad dandum valorem primis ſuis dictis, & tamen per noſtrum *Textum* facienda ordinetur; ſequitur, quod ſit quid ſpectans ad *Rei* defenſionem, & ita nullo modo impedibilis, aut deneganda. Quantumvis enim *Reus* Contumax ſit, dum ſe præſentat (petita reſtitutione in integrum, quæ non poteſt ſibi denegari a *Judice*, cui legitima adducatur cauſa, quare citatus non comparuerit in tempore aſſignato) non debent ſibi denegari defenſiones, etiam ſi confeſſus fuerit, ut ſupra *Tit. Patronus §. 1.* ordinat *Textus*. Sequitur ergo, quod ipſe etiam exiſtente contumace, aut confeſſo, nil minus debeatur *repetitio Teſtium*, ſi petatur, quia ſpectat ad defenſam;

Textus autem iſte ſic denegans *repetitionem Reo* contumaci, & confeſſo, hoc ſancit in ordine ad *repetitionem* pro danda validitate Teſtibus jam examinatis: & verum eſt, quod ſi *repetitio* fiat, ſeu petatur ad hunc finem, non debet concedi *Reo* contumaci, aut confeſſo, eſſet enim tunc futilis, quia per confeſſionem veram, aut fictam, jam validatum eſt Teſtium examen. Sed ſi *repetitio* petitur ad defenſam, ut apud Nos ſemper fit, in quocumque caſu concedenda eſt. Nec alium ſenſum poteſt habere *Textus*, ut juſtitiæ, & veritati cohæreat.

150. Quid autem juris, ſi Teſtes ſemel examinati renuerent repeti, aſſerentes, ſe non amplius recordari de facto, ſuper quo depoſuerunt? Dico, quod ſi hoc eveniret, aut nollent Teſtes reſpondere ſuper Interrogatoriis per *Reum* productis, & a *Judice* approbatis, & admiſſis; redderentur ſuſpecti de falſo, nec ullo modo danda eſſet illis fides in eo, ſuper quo depoſuerunt, & deberent haberi tamquam non examinati, ut docent *Dec. in leg. Is apud. nu. 75. C. de Eden. Guazz. defen. 25. cap. 1. num. 12. & defen. 24. cap. 8. num. 6. Burſat. conſ. 357. num. 11. vol. 4. apud Sgroi par. 6. cap. 1. num. 26.* Imo ſi Teſtis citatus ad ſe repetendum ſe occultet, aut fugiat; non ſolum cenſetur falſa ejus prima depoſitio, ſed poteſt formari Inquiſitio ſuper ejus ſubornatione, & ipſe poteſt puniri de falſo, ut ſcribunt *Bajard. quæſt. 45. num. 40. Boſſ. tit. de Falſo num. 163. Farinac. quæſt. 78. num. 135. Cabal. caſ. 55. num. 2. Calvin. de Æquit. lib. 2. cap. 189. num. 35. apud Conciol. verb. Teſt. Miſcell. reſol. 2. num. 1. & 2.*

151. *In repetitione autem ſervanda ſunt omnia, quæ in primo examine, ac ſi examinati non fuiſſent: etiam ſi opus eſſet replicare torturam in Teſte inhabili.* Diximus ſupra de Articulis, qui poſſunt a *Patrono* proponi, ut ſuper iis Teſtes in *repetitione* interrogentur; diximuſque eos non debere tendere ad deſtructionem acquiſitorum Fiſco, ſed ad puram declarationem, & majorem claritatem eorum, quæ jam depoſuerunt. Modo ſciendum eſt, quod *repetitio Teſtium* peti poteſt a *Patrono*, quantumvis articulos nullos proponat, ut ſuper iis interrogentur Teſtes repetendi: Ita ut *repetitio Teſtium*, & examen ſuper articulis, duæ res diſtinctæ ſint; & quantumvis ſecunda non poſſit eſſe ſine prima, tamen hæc poteſt eſſe ſine illa. Caſu ergo quo *Patronus* ſuſpicari poſſit, quod Teſtes falſum depoſuerint ex ſubornatione, aut alia de cauſa; ad detegendam eorum falſitatem, nulla facta Articulorum propoſitione, poteſt petere a *Judice*, ut Teſtes abſolute repetat.

Ex hoc ergo fundamento ordinat *Textus*, quod *in repetitione, ſervanda ſunt omnia, quæ in primo examine, ac ſi examinati non fuiſſent.* Quorſum enim ſupervacuus hic labor; cum facilius poſſet res expediri, interrogando eos: *an alias fuerint examinati: an recordentur eorum, quæ depoſuerunt? &c.* & lectu, ad eorundem petitionem, ſua depoſitione, eam denuo ratificando? Certe hoc non eſt ad dandum valorem ipſorum teſtimonio, ac ſi primum jam factum non valeret; quandoquidem apud Nos, primum bene valet. Nulla ergo alia cauſa eſſe poteſt, niſi ut, hoc modo, poſſit detegi falſitas ipſorum, ſi quæ fuit, in primis dictis. Si enim in aliquo eſſentiali ſint mentiti, narrabunt factum diverſo modo, quam primo depoſuerunt; ſi vero idem in ſubſtantia dixerint, quantumvis varient in aliqua circumſtantia non eſſentiali ob lapſum memoriæ, ſignum eſt, quod non ſint mentiti.

152. Verum eſt, quod magna circumſpectione opus eſt *Judici* in hoc facto ad hoc, ne vel *Reo*, vel juſtitiæ præjudicet. Sicut enim poteſt, ex repetitione Teſtium, juvari *Reus* deprehendendo eos falſos; ita poteſt præjudicari juſtitiæ in eadem repetitione, caſu, quo Teſtes repetendi, eſſent a Parte ſubornati, ut prima dicta revocarent, aut contraria deponerent. *Judex* ergo timorem *Dei*, cujus locum in judicando tenet, ſibi ante oculos ſtatuat, & omni paſſione ſpoliatus, & bene maturatis circumſtantiis facti, ac Perſonarum, quantum ſibi licet, perpendat, num Teſtes falſa depoſuerint *Reum* gravando? num falſa ſint depoſituri, quia ſubornati ſuſpicentur? In primo caſu, expedit abſolute Teſtes repetere, & integraliter, ac ſi nunquam fuiſſent examinati, ut vult *Textus*; & ſi ipſi petant, ante examen ſibi legi de-

depoſitiones ſuas, non debet *Judex* eis concedere: cum enim repetantur, ut ſuppono, Teſtes ad eorum falſitatem detegendam, ex varietate, & contradictione examinum, quæ poteſt oriri a mendacio; ſi prævie legeretur ſibi ſuum examen, denuo informarentur, ut poſſent in ſecundo eadem dicere, quæ in primo, abſque contradictione. Et ſi ſe excuſarent, quod ob lapſum temporis non recordantur omnium, ideo volunt ſuum examen audire; nec ſic debet annuere Judex, ſed inſtare, ut reſpondeant ad interrogata, & dicant ſubſtantiam facti, ſi non plene recordentur circumſtantiarum. Non enim veriſimile eſt, quod obliti ſint facti, ſuper quo examinati fuerunt; per examen enim refricatur memoria, & profundius imprimitur, ita ut, ſaltem ſubſtantia facti, niſi poſt tempus valde longum, non poſſit excidere. Proinde ſi pertinaciter inſtent ſuper tali lectura, & renuant reſpondere, illa non præmiſſa; aut dicant quod penitus de illo facto non recordantur, niſi audiant, quod jam depoſuerunt; redduntur ſuſpectiſſimi de falſo, dum timent reſpondere aliquid, ne in contradictione deprehendantur.

153. Si vero dubitet *Judex* de ſubornatione facta a Parte, non ſolum iis petentibus, ſed etiam non petentibus, legi ſibi debet eorum primum examen, etiam antequam in ſpecie interrogentur. Et ratio eſt, quia ſubornatio eſt ad hoc, ut contraria jam dictis deponant. Unde, ex tali lectura, non poteſt Teſtis reportare commodum juxta mentem Subornantis: immo ex tali lectura impeditur, ne dicat juxta ſibi inſtillata a Subornatore: Cum enim audierit, quæ depoſuit, non audebit contraria deponere; & ſi deponit, poteſt de facile a *Judice* redargui ſic: *Quomodo nunc ita dicis, cum alias ſic dixeris?* & ſi contradictionem non conciliet, aut cauſam rationabilem variationis non adducat, proditur tunc falſus, & tanquam talis punitur.

154. Et cohærenter ad hæc debet accipi *Textus*, dum ſubdit *quod ſi Teſtis repetitus petat ſibi legi ſuam primam depoſitionem, legenda eſt per extenſum*: nempe caſu quo *Judex* ſuſpicetur Teſtem eſſe ſubornatum; imo in tali caſu, etiam, eo non petente, legi debet, ex ratione ſupra aſſignata. Caſu vero, quod timeatur falſitas in primo examine, non eſt Teſti prælegenda ejus depoſitio, ut falſitas detegi poſſit. Talis enim lectura arbitrio *Judicis* facienda committitur, juxta cauſæ opportunitatem.

155. Sed ſi ſuſpicio falſitatis non cadit in mentem *Judicis*, ſed ſolius *Patroni*, debet ne *Judex*, ad petitionem *Patroni* inſtantis, ne talis lectura Teſtibus fiat, illis eam denegare? Dico quod ſic. Et ratio eſt, quia tenetur *Judex* omnia *Patrono* concedere, quæ aliquo modo, & abſque læſione juſtitiæ, faciunt ad *Rei* defenſionem. Hinc tenetur, integram copiam actorum, cum expreſſis nominibus *Accuſatoris*, & Teſtium dare, dilationes opportunas concedere, articulos probatorios recipere, Teſtes repetere, & alios ad defenſionem productos examinare, in ſumma, omnia præſtare, quæ aliqualiter ad exculpationem *Rei* conducunt. Cum igitur denegatio talis lecturæ, quæ non eſt aliunde debita, ſed *Judici* arbitraria, faciat ad *Rei* defenſionem, detegendo falſitatem Teſtium; debet *Judex Patrono* petenti acquieſcere, & eam ſervare.

156. *Et ſi Reus Articulos producat, ſuper quibus inſtet Teſtes, qui repetantur, interrogari, recipi, vel non recipi, Judicis ſtat arbitrati*. *Textus* iſte eſt repetitio ejus, quod ſupra dixit §. 6. *hujus Tituli*, circa receptionem, & admiſſionem Articulorum a *Judice* faciendam; & cohærenter ad ea intelligendus eſt, ne ſequatur contradictio. Dixerat ergo ſupra, quod *Judex* debet Articulos impertinentes, & infamatorios, & ad defenſionem non facientes, prorſus rejicere: alios vero corrigere, legitimos autem tenetur admittere. Modo dicit, quod ipſius arbitrio committitur Articulos a *Reo* productos, ad hoc, quod ſuper iis Teſtes ſpecialiter examinentur, *recipi, vel non recipi*. Hoc non debet accipi de Articulis legitimis: quia iſtos recipere non eſt arbitrarium *Judici*, ſed omnino debet eos admittere. Nec debet intelligi de impertinentibus, & infamatoriis, quia obligatur ad hos rejiciendos. Accipitur ergo de aliis, qui ſunt dubii an faciant ad defenſam nec ne; & ita iſtos *recipi, vel non*, arbitrarium eſt *Judici*. Porro arbitrium hoc, ſicut etiam omne aliud, debet *Judex* regulare ſecundum jus, non ſecundum placitum; ſi ergo *Judex* habet probabilem rationem pro, vel contra articulum, de eo admittendo, vel non, poteſt in hoc arbitrari, & interloqui, ut ſibi melius videtur. Tamen ſi *Patronus* replicet contra *Judicem*, allegando rationem, quare debeat admitti Articulus: ex conflictu rationum Articulus induit rationem dubii. Et cum dubia in favorem *Rei* debeant decidi, tenetur tunc *Judex* ipſum admittere, ſicut ſupra diximus *num.* 69., Articulos dubios eſſe admittendos a *Judice*. Quod ſi iſte, manens in ſua ſententia, decernat, non eſſe admittendos, poteſt *Patronus* ab hac interlocutoria, quæ habet vim diffinitivæ, appellare, juxta alias tradita *Tit. Canones an.* 67. *& inde*.

157. Difficultas autem poteſt eſſe in eo, quod hic habet *Textus*, dum ait Teſtes ſic eſſe, *in repetitione*, examinandos, ac ſi nunquam examinati fuiſſent *etiam ſi opus eſſet replicare Torturam in Teſte inhabili*. Cum enim, ut docet *Clarus quæſt.* 45. *verſ. Cæterum ſi Reus*, hoc integrum examen, & replicatio Torturæ in Teſte inhabili ideo fiat in Foris ſæcularibus, *quia Tortura, & omne id, quod fuit agitatum ante litis conteſtationem, non habetur in conſideratione, quo ad præjudicium ipſius Rei*; apud Nos vero, ut jam diximus, acta cum Teſtibus, etiam ante litem conteſtatam, valeant ad *Reum* ſufficiendum; videtur ex conſequenti, quod non ſit neceſſarium examen Teſti repetere ex integro facere, ut præfertur, neque Torturam replicare in ipſo inhabili.

158. Ad hæc dico: Quod integritas examinis ſit (ut jam diximus) apud Nos, non ad validanda prima dicta Teſtis, cum ſint ex ſe ſufficienter valida; ſed quia talis integritas facit ad *Rei* defenſionem. Et ideo hæc adamuſſim eſt ſervanda, nec poteſt omitti a *Judice* interpellato ſuper ea; itaut ſi omittat eam, & *Patronus* appellet, deferendum ſit Appellationi; & ſi, ea ſpreta, *Judex* procederet, acta eſſent nulla. Non ſic autem eſt in *replicatione Torturæ* Teſtis inhabilis, quia hæc nihil prorſus facit ad *Rei* defenſionem, ſed ad habilitationem ſuæ perſonæ, quæ cum alias fuerit, ut ſuppono, torta in primo examine; ſufficienter eſt habilitata ad valide deponendum. Sicut enim Teſtis inhabilis, licet pluries examinetur in eadem cauſa, ad purgandam tamen inhabilitatem, non torquetur toties, quoties examinatur, ſed ſufficit una Tortura pro omnibus examinibus; ita, ex quo in primo examine, legitime apud Nos facto, tortus ſufficienter fuit, Tortura talis valet, etiam pro ſecundo, quod non eſt, niſi replicatio primi. Et proinde ſi de novo torqueatur, ut dicit *Textus*, ſervabitur juris ſolemnitas; hæc tamen nullo modo eſt neceſſaria, & proinde, ſi omittatur, non vitiatur proceſſus.

159. Alia difficultas eſt: An petita per *Patronum repetitione Teſtium*, & præſentatis interrogatoriis ſpe-

ſpecialiter faciendis, debeat *Jadex* primo integraliter, ut ordinat *Textus* repetere Teſtes, & poſtea ſuper interrogatoriis exominare, an vice verſa? Ad hoc dicunt *Sgroi par. 6. cap. 1. num. 87. & ibi Ambroſin. de Mod. for. proc. lib. 3. cap. 8. num. 1. Barſat. conſ. 20. num. 65. lib. 1. & conſ. 311. num. 4. lib. 3. & conſ. 201. num. 41. lib. 2. Honded. conſ. 101. nu. 28. vol. 1. Cabal. caſ. 269. num. 19. Guazz. defen. 15. cap. 1. num. 11.* quod debet fieri repetitio prius ſuper interrogatoriis *Rei*, & poſtea ſuper primo examine a Teſtibus facto; & in hanc ſententiam obiit etiam *Paſſerinus* in ſua *Praxi Trib. Regul. cap. 7. nu. 166.* in quo veſtigiis *Sgroi* inſiſtit. Ego vero, ſalva tantorum Virorum reverentia, in oppoſita ſum ſententia, & dico: prius eſſe Teſtes ex integro examinandos, & poſtea eſſe interrogandos ſuper Articulis propoſitis. Ducor; quia cum *repetitio Teſtium* petatur a *Patrono* ad detegendam falſitatem, de qua ſunt apud eum ſuſpecti, interrogatio prius facta ſuper Articulis deſtrueret intentionem *Patroni*; quia per talem interrogationem refricatur memoria Teſtis ad recordandum de eo, quod prius depoſuerat, cujus faciliter potuit eſſe oblitus, ſi ex mendacio dixiſſet. Præterea, ſi in *repetitione Teſtis* debet ita interrogari, ac *ſi nunquam examinatus fuiſſet*, ut *Clarus quæſt. 45. verſ. Cæterum ſi Reus.* etiam teſtatur: & quis non videt, quod interrogatio prius facta ſuper Articulis ſupponit teſtem fuiſſe alias examinatum, & ita non repeti, ac ſi alias non fuiſſet examinatus? Inſuper, ſi Interrogatoria non concernunt niſi declarationem eorum, quæ in primo examine depoſuit, ut ſupra docuimus; & quomodo præmitti debet declaratio, quæ concernit *modum*, antequam dicatur ſubſtantia facti, in quo conſiſtit *res*? Nec dicendum, quod ſubſtantia facti ſit præmiſſa, & proinde bene poſſit interrogari de *modo*. Etenim depoſitio prius facta, eſt *Patrono* ſuſpecta de falſo, & ad hanc convincendam petitur repetitio; qua facta, interrogatio ſuper Articulo ordinata ad illius majorem declarationem, poteſt involvere Teſtem, ſi mentitus eſt; & ſic maxime inſervire ad præſidium *Rei*. Proinde concludo, quod prius debent Teſtes ex integro repeti, & facta repetitione, ſuper Articulis propoſitis interrogari.

160. *Hæc autem repetitio tum a Judice ad ſe Teſtes vocante, tum a Delegato ad alium Conventum deſtinato, tum per Commiſſionales litteras ad aliquem probatum Patrem, qui Teſtes repetat, traſmiſſas, fieri poteſt.* Sententia fuit *Clari quæſt. 26. in princip.* quod Teſtes ad defenſam recipiantur ab ipſiſmet *Judicibus*, nec examen eorum alteri committatur, *quia eo caſu major ſubeſt fraudis ſuſpicio*; & ſic cum Teſtes examinati pro Fiſco repetantur ad favorem, & defenſam *Rei*, videretur dicendum, quod eorum *repetitio* alteri non debeat a *Judice* committi: Tamen, quod talis *repetitio* committi alteri poſſit ex *Caravita*, qui teſtatur de conſuetudine, docet idem *Clarus quæſt. 45. verſ. Cæterum ſi Reus, paulo poſt med.* Hinc *Textus* cohærenter ad hanc ſententiam diſponit, quod *fieri poteſt repetitio tum a Judice*, puta Ordinario *ad ſe Teſtes vocante; tum a Delegato ad alium Conventum deſtinato*, præciſe ad hanc *repetitionem* faciendam.

161. Sed ſi *Judex* Cauſæ *Delegatus* eſt, poterit ne ſubdelegare alium ad recipiendam talem *repetitionem*? Reſpondeo, quod (ut alias diximus *Tit. Quid num. 130.*) *Delegatus* poteſt ſubdelegare aliquem articulum Cauſæ ſibi commiſſæ, qui tamen juriſdictionem non requirat, ut ibi declaravimus. Si ergo examinandi eſſent in *repetitione* Teſtes, qui ſine repugnantia examinari ſe permitterent, & ſine difficultate juramentum præſtarent, poſſet quidem talis *Repetitio* ſubdelegari, ex eo quod, hoc nullam requirit juriſdictionem. Sed ſi eſſent refractarii ad examen, & deberent cogi per juris remedia ad illud ſubeundum; cum ſic cogere, juriſdictionem requirat, non poſſet fieri ſubdelegatio.

162. Quadrant autem ſupradicta in caſu, quo Teſtes repetendi ſunt in eadem *Provincia*, in qua eſt *Judex* ſive *Ordinarius*, ſive *Delegatus*; ſed ſi Teſtes eſſent in alia *Provincia*, & *Judici* non ſubjecti, quid agendum? Reſpondeo, quod tunc intrat ultima diſpoſitio hujus *Textus*, nempe, quod fiat per *Commiſſionales litteras ad aliquem probatum Patrem, qui Teſtes repetat*. Et hæc non fundantur in jure, ſed in conſuetudine. Etenim in *Authen. apud eloquentiſſimam C. de Fid. inſtr.* textualiter habetur, quod *in criminalibus, Teſtes apud Judicem repræſentandi ſunt*, ubi adnotat *Gothofredus litt. D.*, quod remiſſio examinationis Teſtium fieri non debeat; ſed de conſuetudine ſervatur, quod ſi Teſtes reperiantur extra Territorium *Judicis*, iſte concedit litteras Subſidiales, ſive Remiſſorias, (quæ & vocantur *Commiſſionales*) pro eis examinandis, illi *Judici*, in cujus Territorio ipſi Teſtes reperiuntur; de qua conſuetudine fundata in *Cap. Conſtitutus de Fidejuſſ.* teſtantur *Jo: Andr. Butr. & Ancharan. relat. per Auguſt. ad Angel. de Maleſ. verb. Qui Judex & Caravit. ſuper Rit. 157. Magn. Cur. num. 7. Socin. jun. Bald. Aauni. Curt. ſen. Grammat. Affl. Boſſ.* relati per *Clarum quæſt. 26. verſ. Sed quæro*. Et iſtos debet *Judex* ſcribere ad *Provincialem* ejus *Provinciæ*, in qua ſunt Teſtes, & illi committere *repetitionem* eorum. Formam autem talium litterarum dabimus ſuo loco in *Secunda Parte* hujus Operis. Et *Provincialis* acceptas litteras Commiſſionales tenetur exequi fideliter, ſicut de *jure cap. Poſtulaſti de For. comp.* tenetur exequi Sententiam ab alio *Provinciali* latam contra Subditum proprium, qui in Territorio alterius *Provincialis* deliquit, ut ſupra dictum fuit *num. 132.* hujus Tituli.

163. Sed dices, quod non requiritur, quod *litteræ Commiſſionales* dirigantur *Provinciali*, eo quia dicit *Textus*, quod poſſunt mitti *ad aliquem probatum Patrem*; ergo non eſt neceſſe, quod mittantur ad *Provincialem*. Reſpondeo, quod *Textus* loquitur, quando Teſtes ſunt in *Provincia Judicis*; tunc enim in facultate *Ordinarii* eſt, mittere *Delegatum* ad alium Conventum, ut Teſtes repetat, vel *Commiſſionales litteras ad Patrem probatum*, puta commorantem in Conventu, ubi eſt Teſtis, mittere. Cæterum tales *Commiſſionales* extra *Provinciam* propriam, non poteſt alicui dirigere, niſi Superiori Ordinario. Et ratio eſt, quia non Subditis nequit juriſdictionem ſuam delegare; & ſi Teſtes eſſent cogendi, Deputatus (qui aliunde non haberet juriſdictionem in Teſtem repetendum) nequiret illum cogere, & ita inefficax eſſet Commiſſio. Oportet proinde, quod ſit in *Provinciali*, qui auctoritate Ordinaria ſua poſſit Teſtem cogere, caſu quo renuat ſubjici examini.

164. Tandem advertendum, quod non ſolum in *repetitione*, ſed etiam in quocumque alio examine, perſonæ, quæ aliquo juſto impedimento ſunt præpeditæ, ut Mulieres honeſtæ, Infirmi, debiles, vel in ſæculo Spectabiles, non debent vocari ante *Judicem Regularem*, qui, memor humilitatis ſuæ profeſſioni convenientis, debet potius rogando, quam jubendo, eas ad examen inducere. Ideo ad earum domos debet accedere, & ab iis, quæ ad ſuum intentum faciunt, modeſte exquirere, ut docent *Clarus q. 26. verſ. Et adverte, & ibi Caravit. ſup. Rit. 155. Magn. Cur num. 8. & ſeqq.* qui teſtatur de conſuetudine in *Judice Laico*.

Digitized by Google

I. Quæritur: Quomodo Patronus ſe gerere debeat in patrocinando ſuo Clientulo?

SUMMARIUM.

165. *Patronus quomodo ſe geret in patrocinando Clientulo?*
Patronus corrumpens Judicem, aut Teſtes, tenetur pœna falſi.
Non poteſt conſulere Reo, ut mentiatur; aut malam cauſam fovere contra Tertium.
Poteſt per ſubterfugia decipere Advocatum Fiſci.
Poteſt decipere Advocatum Partis adverſæ facientem litem civilem injuſtam.
166. *Reus debet revelare cum ſinceritate Patrono veritatem facti.*
Medico, Confeſſario, & Advocato nunquam mentiendum.
Reus poteſt agere contra Patronum, qui ex dolo, male eum defendit, & poteſt Cauſam inſtaurare.
Patronus, doloſe male defendens Reum, eſt Prævaricator, & Infamis, & extraordinarie punitur.
167. *Patronus ſciens a Reo delictum a ſe commiſſum, non poteſt articulare, illud non fuiſſe commiſſum.*
168. *Spoliatio proceſſus quomodo facienda a Patrono? Exemplum practicum.*
169. *Ex defectu jurisdictionis nullus eſt proceſſus.*
170. *Primus, & potior locus defenſionis eſt articolare, quod crimen non fuerit commiſſum.*
Argumenta ad hoc probandum, unde poſſunt deduci?
171. *Alius locus eſt probare, quod Reus licite fecerit.*
172. *Alius locus eſt, quod factum non ſit de jure punibile.*
Probationes ad hoc, unde eruendæ?
173. *Alius locus eſt excipiendo contra probationes, quæ ſunt in proceſſu.*
Tripliciter poſſunt impugnari Teſtes.
174. *Alius locus eſt impugnando formam proceſſus.*
Argumenta per quæ proceſſus deſtruitur.
175. *Alius locus eſt excipiendo contra Judicem.*
Quomodo probari poſſint Exceptiones in Judicem?
176. *Interrogatoria articulanda a Patrono ad Teſtes repetendos.*
177. *Patronus poteſt appellare, ſi Judex non repetierit Teſtes ſuper Articulis propoſitis.*
178. *Articuli defenſorii proponendi a Patrono.*
Patronus quando debeat producere Teſtes ad probationem Articulorum?
179. *In componendis Defenſionibus, quæ curanda a Patrono?*
180. *Reus, & ipſius nomine Patronus, poteſt inſtare, ne Diffinitor ſuſpectus interveniat Sententiæ.*
Appellari poteſt a decreto Provincialis volentis excludere Diffinitorem ſuſpectum.
181. *Alius locus defenſorius eſt, ut Reus confeſſus veniat contra ſuam confeſſionem.*
Ultimus locus eſt articulare, quod Reus non meretur pœnam ordinariam.
182. *Patronus citandus, cum Reo, ad Sententiam diffinitivam.*
Obſervanda tunc a Patrono ſi Sententia ſit juſta, licet ſevera.
183. *Patronus quid facere debeat, ſi videt Sententiam injuſtam?*

165. RESPONDEO: quod *Patronus* tenetur ſub gravi obligatione juſtitiæ, & fidelitatis, nullo labori parcere, ut Clientulum ſuum, quoquomodo defendat, reatum, & pœnam aut totaliter, aut partialiter ab illo removendo; & hoc per modos licitos, & juris regulas, non autem per illicitos, ut depravando muneribus *Judicem*, corrumpendoque Teſtes pecunia. Si enim tali pacto conaretur præſidium afferre Clienti, *Patronus* evaderet in *Reum*; teneretur enim pœna falſi, ut ex *jure* elicitur *l. 1. ff. de Falſ. l. Jubemus C. de Probat. l. final. C. de Fid. inſtrum. Concial. verſ. Saburnatio reſol. 1. num. 1.* Unde nec debet, nec poteſt, niſi ſub peccato, inſtruere *Reum*, ut mentiatur, etiam ſi ageretur de pœna ſanguinis, prout ſcribunt *Boſſ. tit. de reſp. a Reo fac. num. 18. & apud eum Abb. & DD. in cap. 1. de Teſt. cogen. D. Thom. 2. 2. quæſt. 69. art. 1. & 2. Alberic. verb. Mendacium gloſſ. 13. diſt. in ſumm.* & multo minus articulare aliquod falſum, & ſcienter malam Cauſam fovere, cum damno Tertii. Verum eſt, quod per ſubterfugia, aut juris ſubtilitates poteſt *Advocatum Fiſci* decipere, ad tollendam, vel minuendam pœnam ſuo Clienti, ut deducitur ex *Gloſſ. in cap. final. in verb. Inſidiis 23. quæſt. 2. arg. gloſſ. in cap Utilem. 22. quæſt. 2.* Licet enim decipere ſolum tunc liceat *Advocatum* partis adverſæ, quando iſte tuetur Cauſam civilem injuſtam, ut, poſt *Gloſſam in cap. Cupientes in verb. Malignantium de Elect. in 6.* docet *Jaſon. in l. Cum proponat C. de Pact. & in l. Si rem ff. de Præſcript.* tamen idem in hoc caſu poſſe fieri, clarum eſt, dum agitur criminaliter contra *Advocatum Fiſci*. Etenim compertum eſt, quod *Reus* nullo jure tenetur voluntarie pœnam, ſuo delicto debitam ſubire, niſi per Sententiam *Judicis*; & ea lata, poteſt licite fugere, ut pœnam evadat; hoc enim reducitur ad licitam defenſionem, naturali jure permiſſam. Licet etiam Satallites, ſe inſequentes ad capturam, decipere, mutando veſtes, capillitium, idioma, &c. *Patronus* vero, defendendo *Reum*, utitur jure ipſius *Rei* ad illum tuendum. Sicut ergo, ſi *Reus* eſſet doctus, poſſet allegando jura pro ſe (licet apparenter tantum concludentia) decipere *Advocatum Fiſci*, quemadmodum Satellites eludere valet; ita etiam *Patronus* ſagax poteſt jura colorata adducere pro *Reo*, & *Advocatum Fiſci*, & *Judicem* ipſum non ſatis doctum reddere perſuaſum, ut Clienti ſuo aut nulla, aut diminuta pœna detur. Licita ergo ſemper eſt defenſio parata per *Patronum* contra *Fiſcum*, dummodo non mentiatur circa factum, aut falſos Articulos, vel falſos Teſtes, aut inſtrumenta non producat, aut, ex defenſione ſui Clientis, damnum non reſultet Tertio. Talis enim tuitio eſt ſimpliciter *Reo* favorabilis, nullius læſiva, & a legibus permiſſa.

166. Acceptato ergo munere *Patroni* ſincere ſciat a *Reo*, an revera innocens ſit? an vero delictum commiſerit ſecundum omnes ſuas circumſtantias, de quibus accuſatus, vel inquiſitus eſt? Et circa hoc advertant *Rei*, quod veritatem facti, quam *Judici* occultarunt, debent confidenter *Patrono* revelare. Plures enim a Cauſa exciderunt, quia proprio *Patrono* ſunt mentiti. Si enim ſciviſſent realitatem facti, ex aliis principiis Defenſiones inſtituiſſent, quæ aliqualiter profeciſſent; & quia ipſi a *Reo* decepti ſunt circa factum, *Rei* decipientes, ſeſe Deceptos repererunt, ex eo quod corruerunt Defenſiones ſuæ falſo fundamento innixæ. Optime proinde monet proverbium Italicum, quod *Medico, Confeſſario, & Advocato nunquam eſt mentiendum*. Si *Reus* ergo vel eſt totaliter innocens, vel non deliquit cum ea qualitate, per quam delictum aggravatur, *Pa-*

tro-

tremus Deum, & juſtitiam ſibi præ oculis ſtatuat, omnes nervos ingenii, & ſtudii ad tutandam innocentiam intendat, non parcat vigiliis, & labori, *Accuſatoris*, aut *Judicis* potentiam non reformidet, ſed conſtans corde, & intrepidus, Clientulum tueatur. Et ſi invidiam *Judicis*, (qui proceſſum ſuum deſtructum videns, contra *Patronum* fremet) ſubibit, & religioſæ fortunæ ob hoc damna patietur, & perſecutiones experietur, reminiſcatur dicti *Salvatoris Matt. cap. 5. verſ. 10. Beati, qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam*. Quod ſi, ut gratiam *Judicis* aucupetur, Cauſam ſuſceptam perfunctorie egerit ex negligentia, ex levi, ſive irrationabili motivo, aut ex malitia; & permiſerit *Judicem* animoſum contra *Reum*, ad ſuæ paſſionis libidinem debacchari, nullo, aut debili præſidio dato ſuo Clienti, *Patronus* ſubibit crimen *Prævaricatoris*, & Cliens male ab iſto defenſus poteſt contra hunc agere, & etiam inſtaurare cauſam deperditam ex doloſa negligentia *Patroni*, ut textualiter habet *Lex 1. C. de Advoc. div. Judici*. & venit *Patronus prævaricator* puniendus pœna extraordinaria, ut habent *l. 2. & l. penult. ff. ad S.C. Turpill. Cujac. obſerv. lib. 6. cap. ult. apud Dionyſ. Gothofr. ad l. Si Patronum litt. F.C. de Advoc. div. Judici*, & redditur Infamis, ut ex *Jure l. Athletas §. Prævaricator ff. de His, qui not. inf.* deducit *Boſſ. tit. de Prævaricat. calum. & tergiv. num. 2.* qui teſtatur *Advocatum* quemdam, publicatis bonis, exilio temporali fuiſſe punitum ob tale crimen.

167. Si autem *Reus* fatetur commiſiſſe crimen, *Advocatus* non poteſt, tuta conſcientia, articulare *Crimen non fuiſſe a Cliente commiſſum*, neque ſuper tali fundamento ſuas defenſiones ſtruere. Cum enim ſciat, delictum revera ab illo patratum (rationabiliſſimum enim eſt *Reo* contra ſe dicenti credere) mendacium non ſolum aſſereret, ſed etiam aſſertum probaret, & mendacia mendaciis cumulando, animam ſuam illaquearet; & cum ſimus in re gravi, in qua etiam intervenit publicæ juſtitiæ læſio, *Patronus* peccaret graviter, tali pacto falſum proponendo. Sed ut opem ferat *Reo* per modos licitos, debet articulare, quod *crimen non eſt legitime probatum, & proinde abſolvendus eſt Reus ab obſervatione judicii*; hoc enim pacto non proponit aliquod falſum, & nihil minus Clienti fert ſuppetias.

168. Aggrediatur tum lecturam Proceſſus, & attente obſervet, ipſum compilando, nec parcat calamo. Et talis compilatio, quod vulgo dicitur *Spoliatio Proceſſus*, aperit viam, per quam facillime componi poſſunt Defenſiones. Hæc porro debet ita fieri, ut primo adnotetur delicti corpus cum omni ſua qualitate eſſentiali, tempore, loco, circumſtantiis. Tum probatio Corporis delicti per Teſtes, aut per famam, aut per *Viſum, & Repertum*. Inde legantur Teſtium depoſitiones, & fideliter & compendioſe ſcribatur quidquid dicant ſinguli Teſtes circa ſingulum Articulum delicti: Et ad majorem claritatem damus exemplum.

Sit *Titius* Inquiſitus de furto cum fractura Oſtii Sacriſtiæ. *Patronus* recepta copia actorum ipſam compendiat ſic: *Furtum de Calice, Pixide, & Clave Tabernaculi argentea, probatur per examen Teſtis N. qui dicit ſic, & ſic fol. tali. Præterea per depoſitionem Teſtis N. qui dicit ſic, & ſic fol. tali*. Et punctualiter ſcribantur dicta Teſtium, in quibus conſiſtit vis probationis. *Viſum eſt, & repertum, factum a Judice, ex quo apparet talis, aut talis circumſtantia. fol. tali. Examen Teſtium adhibitorum ad viſitationem Corporis delicti continet hoc & hoc. fol. tali*. Examen *Periti*, qui adhibitus eſt ad judicandum de Corpore delicti caſu, quo ex ſe non ſit evidens, debet pariter adnotari, ſignato folio Proceſſus, ut ſupra. *Indicia contra Titium ſunt: Quod in ſera talis diei viſus ſit ſuſcipere parvam ſecurim ab officina Fabri Lignarii, & eam abſcondere ſub pallio. Teſtis N. probat hoc fol. tali per hæc verba &c. Teſtis N. probat idem fol. tali per hæc dicta &c. Vel Teſtis ſingularis eſt N. qui fol. tali dicit ita &c. Aliud indicium eſt, quod præter morem ſuum viſus eſt abſque calepodiis poſt horam noctis circuire Clauſtrum prope Sacriſtiam &c.* Pari modo ſcribantur exacte teſtimonia Teſtium probantium tale indicium. *Tertium indicium eſt, quod Titius ſumma mane diei ſequentis viſus eſt exiiſſe, cum pallio, per januam Eccleſiæ, & commoraſſe in atrio, & platea Eccleſiæ, & locutum fuiſſe cum puero, (cui dedit unum Agnus Dei) ad aures, & ſtatim puer cucurrit ad Civitatem, ſeu Villam, a qua feſtinanter venit quidam Miles, cui Titius pariter locutus eſt ad aures, & dedit illi ſportam, quam geſtabat ſub pallio, & Miles velociter diſceſſit*. Similiter ſcribantur dicta Teſtium probantium tale indicium. *Quartum indicium eſt, quod Titius eſt malæ famæ; quod in tali, & tali Conventu, in quo ipſe morabatur commiſſa ſunt alia furta, quorum Auctor ex publica voce, & fama, creditus eſt ipſe; & ideo Superiores locales cum difficultate recipiunt ipſum in ſua familia &c.* Et pari modo recenſeantur omnia dicta Teſtium ſpectantia ad quemlibet articulum indicialem.

169. His diligenter adnotatis ſeligendi ſunt loci, ex quibus deduci poſſint Articuli defenſorii. Et ad hoc ſciendum, quod pleriquе ſcribentes indicant locum defenſionis primum ab *Incompetentia Judicis*, exiſtimantes, quod, ad deſtruendum Proceſſum, omnium exceptionum validiſſima ſit defectus Juriſdictionis in *Judice*, qua probata, in totum, & irreparabiliter ruit Proceſſus *l. 1. §. Hæc autem ff. Quod quis jur. Aucharan. Caravit. Decian. Guazzin. defen. 1. cap. 1. num. 1. Farinac. conſ. 4. apud Bitt. quæſt. 88. num. 2.* Et ita etiam diſcurrunt de aliis nullitatibus, quæ eveniunt ex non ſervata forma eſſentiali juris. Sed ſi bene res examinetur, patebit, quod defenſio hæc ſatis debilis eſt, & ad protelandum tantummodo judicium excogitata. Poſito enim quod *Judex*, aut abſque authoritate, aut modo illegitimo proceſſerit; ſi Reus vere commiſiſſe delictum probetur, poterit ab alio *Judice* novus Proceſſus inſtrui, & defectus, commiſſi in conſtructione prioris, reparari.

170. Dico ergo, quod, primus locus veræ defenſionis eſt, quod *Reus non commiſerit ullo modo delictum*. Hoc autem probari poteſt, vel per abſentiam *Rei* tali tempore elongati a loco delicti per tantam diſtantiam, quod non fuerit poſſibile fuiſſe ibi, ubi delictum commiſſum fuit, *Secundo* per probationes, quod delictum fuerit commiſſum ab alio. *Tertio* quod *Reus* nullam potuit habere cauſam committendi tale delictum. *Quarto* quod non eſt veriſimile, quod ipſe tale crimen patrare potuerit. *Quinto*, quod *Reus* prætenſus eſt Vir *religioſiſſimus*, optimæ famæ, de quo nullus unquam locutus eſt malum. Et ſagacis *Patroni* eſt cogitare probationes, per quas probari poſſit Articulus, quem propoſuerit, juxta facti exigentiam.

171. Huic loco proximus eſt probare, quod *Reus* licite fecerit id, quod ſibi, ut delictum, imputatur. *Primo*, quia percuſſit ad ſui defenſam, aut quod provocatus fuerit &c. *Secundo* ſi fugit a Conventu fuit ad habendum recurſum ad *Superiores*; aut quia ibi periclitabatur ejus vita ob capitalem inimicitiam alicujus, qui ei minatus fuit. *Tertio* ſi furatus eſt, fuit ad providendum ſibi de indumentis, aut aliis neceſſariis, quæ non potuit habere a *Supe-*

riore

Digitized by Google

viore fruſtra, & ſæpius rogato; unde de jure naturæ potuit ſibi providere de neceſſariis ad vitæ ſuſtentationem. *Quarto* quia deſuit qualitas illa, in qua conſiſtit formalitas delicti, qua non ſubſiſtente, actio non eſt criminalis. *Quinto*, quia defuit dolus, aut adfuit credulitas probabilis, juxta quam credidit potuiſſe facere id, quod fecit. Et ita in omnibus delictis (quæ ſingulariter recenſere laborioſum eſſet) ratiocinandum eſt, ut poſſit *Patronus* formalitatem delicti excludere.

172. Sequitur alius locus; & eſt demonſtrando, quod factum non ſit de jure punibile. *Primo*, quia commiſſum fuit ex inadvertentia, aut mentis alienatione, ex inſania, ebrietate, dolore, furore, amore, ira, ſomnolentia, & aliis, de quibus ſupra *num.* 106. *& ſeqq.* hujus Tituli. *Secundo*, quia fuit de hoc alias inquiſitus, & abſolutus, & indicia nova non ſunt ſpecie differentia ab antiquis, aut ex ſe minime probantia ad Turturam; vel fuit ſemel pœnitentiatus, licet cum indulgentia *Superioris*. *Tertia*, quia delictum jam eſt præſcriptum, & *Accuſator* non potuit illud deferre *Judici*, & *Judex* non potuit ſuper eo procedere per viam Accuſationis. *Quarto*, quia delictum non eſt clare, & concludenter probatum; vel quia Teſtes non jurarunt, vel quia Corpus delicti non remanet juſtificatum, vel ob alios defectus, qui ſunt in dictis Teſtium, de quibus infra.

173. Alius locus eſt ab exceptione contra probationes exiſtentes in Proceſſu. Hæc autem exceptio poteſt oriri, vel a *dictis*, vel a *modo* dicendi, vel a *perſona* Teſtium. *Primus modus* excipiendi eſt cæteris validior, & in hoc ſtrenue, & diligenter debet adlaborare *Patronus*. *Primo* ponderando dicta Teſtium: an ſint concludentia de neceſſitate delictum? *Secundo*, ſi reddant cauſam ſcientiæ dicti ſui. *Tertia*, ſi ſpecificent qualitatem, in qua conſiſtit formalitas delicti. *Quarto*, ſi concordet Teſtis cum Teſte in ſubſtantialibus, loco, tempore, modo, perſona, occaſione, numero; aut ſi ita concordent etiam verbaliter, ut poſſit præſumi ſubornatio &c. *Quinto*, ſi in dictis adeſt varietas, vacillatio, inveriſimilitudo &c. *Secundus modus* etiam validus eſt excipiendo contra *modum dicendi* Teſtium; puta ſi deponat cum animoſitate; ſi plus dicat in reſponſione, quam contineatur in interrogatione; ſi extendatur ad interpretationem mentis *Rei*, ultra id, quod mere vidit in facto; ſi reſpondeat de jure, & non de facto ſimplici; ſi ſe extendit ad conjectandum delictum, de quo, ut certo, deponit ex actione, quæ ex ſe invincibiliter non infert delictum; & alia hujuſmodi, quæ in modo depoſitionis Teſtium poſſunt obſervari. *Tertius modus* eſt, excipiendo contra *perſonas* Teſtium; puta quod ſit inimicus, ſeu Amicus, Familiaris, Conjunctus *Accuſatoris*, aut Inimici capitalis; quod ſit malæ famæ, levis, ſolitus mentiri; quod pluries extrajudicialiter, cum juramento, dixit contrarium ei, quod in Proceſſu depoſuit; quod alias fuerit convictus de perjurio; quod ſit Infamis, Excommunicatus, inhabilis ad teſtificandum; quod tempore, quo dicitur commiſſum fuiſſe delictum, ipſe Teſtis erat ebrius; & alia hujuſmodi, quæ reddunt Teſtem, aut totaliter inhabilem, aut ſaltem teſtimonio ſuo vires adimunt.

174. Ulterior locus eſt excipiendo contra *formam Proceſſus*, utpote in ſubſtantialibus defectivam, & proinde nullam. Hoc autem poteſt contingere multipliciter. *Primo* ſi non fuerit probatum ante omnia Corpus delicti. *Secundo*, ſi tranſmiſſa fuerit inquiſitio, ſive conſtitutus *Reus* non præcedente ſemiplena probatione. *Tertio*, ſi Teſtes non fuerunt examinati prævio juramento, aut ſine licentia ſui *Superioris*. *Quarta*, ſi *Judex* ſuggeſtive interrogavit. *Quinto*, ſi non conſtet, quod legitime creatus ſit *Notarius* a *Judice*, juxta dicta ſuo loco *Tit. Inquiſitio num.* 44.

175. Suppetit alius locus exceptivus & eſt contra *Perſonam*, ſive *modum* procedendi *Judicis*. Hoc autem contingit plurifariam. *Primo*, ſi *Judex* eſt Inimicus *Rei*, vel amicus *Accuſatoris*, Familiaris, Conjunctus, aut habens intereſſe cum eo, vel cum alio, qui fuit offenſus; aut eſt contrariæ Factionis, aut eſt rivalis in concurſu ad *Prælaturam*; aut ſi eſt præcipitoſus, ignorans, aut alias gravavit *Reum*, aut oſtendit malum animum contra illum. *Secundo*, ſi proceſſit abſque debita facultate, inquirendo de aliquo delicto ultra terminos ſuæ Delegationis. *Tertio*, ſi, interrogando Teſtes, aut *Reum*, animoſitatem contra illum oſtendit, quod deprehenditur ex interrogationibus cavilloſis, impertinentibus, ſuggeſtivis; ex iracundia, ſeu minis, quas fecit Teſtibus quia non depoſuerunt contra *Reum*, prout ille deſiderare præſeferebat. *Quarta*, ſi denegavit competentes dilationes ad *Rei* favorem; aut compeſcuit Teſtes, qui pro eo volebant deponere, & illos, ut falſos increpavit, & terruit.

176. Quæ autem hucuſque dicta ſunt quadrant tam pro Defenſionibus, quæ fiunt ante Torturam, quam pro illis, quæ fiunt ante Sententiam. Proſequendo vero methodum, qua ſe debet gerere *Patronus*, dico, quod bene ponderatis actis, & ſelectis locis opportunioribus, debet articulare Interrogatoria facienda Teſtibus repetendis, ſi ſperat ex illis ſe eſſe reportaturum aliquid argumentum defenſorium. Et quia, ut ſuo loco diximus *Tit. Patronus num.* 68. Interrogatoria prædicta non debent continere niſi puram declarationem illorum, quæ Teſtes depoſuerunt in primo examine, multus & ingenioſus debet eſſe *Patronus* in excogitando interrogationes, quæ præſeferant quidem declarationem primi dicti, ſed revera involvant Teſtem (qui forte falſus eſt) aut ut ſibi contradicat, aut cadat in atteſtationem inveriſimilem, unde corruat ejus teſtimonium.

177. Formatis Articulis, debet eos præſentare *Judici* coram *Notario*, & debent eſſe ſubſcripti ab eodem *Patrono*, & inſerti in actis. Facta Teſtium repetitione, & ejus copia tradita *Patrono*, debet iſte obſervare, an *Judex* Teſtes repetierit juxta ſingula interrogatoria; ſi aliquod omniſſum, expunctum, & ultra fas correctum viderit, & putaverit *Patronus* maxime conducere ad *Rei* defenſionem, debet comparere coram *Judice*, & ſibi dare in ſcriptis Libellum a ſe ſubſignatum, in quo inſtet repeti Teſtes ſuper tali iterrogatorio; & ſi *Judex* in eo non admittendo perſtiterit, in eodem Libello appellet a *Judice*, tamquam indebite gravante *Reum*, non admiſſo tali, aut tali Interrogatorio, quod de jure debuit admitti; & Libelli prædicti formulam dabimus in *Secunda Parte*. Prædicta autem Appellatio debet ſubſtineri.

178. Habita autem copia repetitionis Teſtium. *Patronus* debet formare Articulos defenſorios excogitatos juxta locos communes, quos paulo ſupra inſinuavimus, & ipſos a ſe ſubſignatos *Judici* præſentare, & in actis debent inſeri, juxta formulam, quam dabimus in *Secunda Parte*. Porro probationes Articulorum, vel poſſunt deduci ex Proceſſu offenſivo jam formato, vel debent conſtare per dicta aliorum Teſtium examinandorum. Si primum; bene quidem. Si ſecundum; debet *Patronus* cuicunque Articulo propoſito aſſignare Teſtes, per quos ille probetur. Examen autem horum Teſtium, & probationes per Scripturas, aut Inſtrumenta, quæ *Pa-*

tronus deducit ad defenſionem *Rei*, vocatur *Proceſſus defenſivus*, in quo *Judex* tenetur ſervare ea omnia, quæ ſervavit in examinando Teſtes contra *Reum*; & horum omnium Copiam tenetur *Judex Patrono* communicare. Quod ſi *Judex* aut indebite Articulum aliquem rejiciat, aut Teſtes repellat, impediat, terreat, aut quovis modo defenſionibus *Rei* obicem ponat; poteſt *Patronus* appellare, prout ſupra dictum eſt de Articulis interrogatoriis, & appellatio erit legitima.

179. Habita copia Proceſſus defenſivi, & ab eo erutis argumentis, quæ faciunt ad intentum, componat *Patronus* Defenſiones, in quibus affectanda eſt claritas, & quantum fieri poteſt, etiam brevitas. Præmiſſo illarum argumento, & Articulis, deſcendat ad rationes. In quibus ordinandis advertat, optimum eſſe, minus validas initio proponere, poſt acres, & ultimo fortiſſimas ad expugnandos animos *Judicum* idoneas. Si ſufficientes, & demonſtrativas habeat, omittat ſuaſivas, & probabiles; nam iſtarum permixtio obtundit quodammodo valorem illarum. Non ſit ſuperfluus in multiplicandis rationibus, quæ tædium legenti afferunt, & non in copia verborum, ſed in nervo argumentorum confidendum eſt. Caveat citationes *Doctorum* multiplicare, ſed citato uno, aut altero Textu Legali, cum uno, vel duobus *Auctoribus Claſſicis*, pertranſeat. In citando autem *Textus Canonicos*, aut *Civiles*, ſicut etiam alios *Doctores*, non fidat citationibus repertis apud *Auctores*: frequentiſſime enim ſe deceptum inveniet, cum jactura ſuæ famæ, ac ſi *Judicibus* imponere tentaverit, ſed confrontet cum *Textu* citationes; & ſi eorum copiam non habet, ſimul cum citatione afferat *Auctorem*, apud quem illam reperit, ſic ſcribendo: *Text. in l. aut cap. tali ; Bartol. vel Abb. in l. aut cap. tali, prout cum refert Auctor talis, tali &c.* Ita enim fiet, quod ſi falſa, ut frequentiſſime accidit, reperietur citatio, non ipſe, ſed *Auctor* quem citat, habebitur in culpa falſæ citationis.

180. Completis, & præſentatis Defenſionibus a ſe ſubſignatis, ſi *Reus* ſuſpectos habet aliquos ex *Diffinitoribus*, nomine ipſius, poteſt *Patronus* inſtare apud *Provincialem*, ne illi, qui *Reo* ſunt ſuſpecti, admittantur in *Diffinitorio* ad judicandum in Cauſa illa. Poteſt etiam *Reus* per ſe comparere coram *Judice*, & *Notario*, & ſive oretenus, ſive ſcripto inſtare, ne admittantur ad judicandum ii, quos, ut ſuſpectos, allegat. Et quia hæc eſt vera *Recuſatio Judicis*, ſervanda ſunt illa omnia, quæ diximus de *Recuſatione Judicis* ſuo loco *Tit. Quales num. 43. & ſeqq. & tit. Canones nu. 7.* Verum eſt, quod ad probandam cauſam recuſationis, quæ omnino exprimi debet in Libello, in quo ſuſpecti allegantur, non ſunt eligendi *Arbitri*, coram quibus cauſa prædicta probetur; ſed probatio debet fieri coram eodemmet *Judice*, puta Provinciali, examinando Teſtes, quos *Reus* produxerit, niſi cauſa adducta eſſet ita evidens, ut probatione non indigeret: ſicut ſi unus ex *Diffinitoribus* eſſet conjunctus conſanguinitate, parentela, familiaritate cum *Accuſatore*, aut Offenſo, aut Inimico capitali *Rei*. Et *Judex* debet pronunciare, *An ſit aſſentiendum Reo petenti, aut non*. Et ſi pronuntiet non eſſe excludendos illos, quos, ut ſuſpectos, recuſavit *Reus*, poteſt iſte appellare a tali interlocutoria, cum habeat vim diffinitivæ, ut alias dictum eſt *Tit. Canones num. 26.* Formam autem talis Recuſationis dabimus in *Secunda Parte*.

181. Omnia dicta hucuſque quadrant pro Defenſione *Rei*, tum ante Torturam, tum ante Sententiam. Si vero ſimus in caſu, quo *Reus* torquendus non ſit, vel quia convictus, vel quia confeſſus eſt, vel quia torquendum *Judex* expedire non judicaverit; ſuppetunt *Patrono* alii loci defenſorii ex quibus poteſt *Reo* ſuffragari. Unus eſt caſu quo *Reus* ſit confeſſus. Poteſt autem tunc articulare, confeſſionem *Rei* fuiſſe erroneam, adducendo aliquam cauſam ex iis, quas enumeravimus ſuo loco *Tit. Reus num. 53.* Propter quas poteſt *Reus* contra propriam confeſſionem venire. Alius locus eſt, articulando, quod ob tale delictum non meretur pœnam ordinariam, ſed tantum extraordinariam; & iſte eſt poſtremus locus, per quem poſſit *Patronus* ſuo Clientulo patrocinari.

182. Quia vero ad Sententiam diffinitivam citandus cum *Reo* eſt etiam *Patronus*; ſtatuat iſte ſibi *Deum* præ oculis, & videat ſi Sententia ſit juſta, licet aliquantulum rigoroſa; vel ſi eſt evidenter injuſta, aut nimis gravatoria. Si primum; conſulat *Reo*, ut patienter pœnam ſubeat, & cum humilitate ſatisfaciat juſtitiæ. Ut plurimum ſibi probro ducunt *Patroni*, ſi ſuos Clientes quaquaverſum non reddant a pœna totaliter immunes; hinc omnia verſant, ut hoc conſequantur contra jus, & fas. Hoc malum eſt, & *Religioſæ Reipublicæ*, & animabus propriis damnoſum. Non enim debent aut Articulos ſcienter falſos proponere, aut indirectas vias inveſtigare, ut culpæ obnoxium reddant pœnæ expertem; & ſi hoc faciunt, lædunt publicum juſtitiæ bonum, quod impediunt, *Religionem*, & *Superiores* conturbant, quibus manus alligantur, ne Criminoſos caſtigent; & ſeipſos etiam peccatis illigant, ut diximus in principio Quæſtionis.

Omnia hæc inconvenientia ideo incurrunt nonnulli *Patroni*, quia aberrant a vero ſcopo, ob quem a jure eorum munus fuit excogitatum. Finis fuit, ne Innocens condemnetur, neve ignorans, aut ſimplex a *Judice* animoſo, *ultra* fas, *præter*, aut *contra* juris regulas gravetur. Hunc ergo finem ſolum ſibi ſtatuere debet *Patronus*, dum ſuſcipit patrocinium alicujus: proinde ſi cognoſcit Clientulum vere deliquiſſe, & *Judicem* legaliter in ſententiando proceſſiſſe; non debet niſi ſuadere Clienti, ut humeros colligat, & ſi peccavit, pœnas delicti luat. Si enim ſibi indebite perſuadeat, ut contra Sententiam appellet a *Judice*, qui bene ſententiavit; lædit *Patronus* malo conſilio animam ſuam. Appellatio enim redditur injurioſa *Prælato* tamquam injuſte ſententiaverit; turbulentias, & inquietitudines in *Provincia* ſuſcitat, & nutrit; *Reum*, ultra fas, a pœna liberando, relinquit de peccato incorrectum, in culpa contumacem, ad nova delicta animatum, & de victoria contra *Superiores* jactabundum. Tandemque pro *Reo* nil proficit; quandoquidem, cognita a *Judice ad quem* injuſtitia Appellationis, datam Sententiam confirmat, & ad normam Conſtitutionum illi pœnam duplicat. Totum ergo, quod licite, & tuta conſcientia, poteſt *Patronus* ſuadere Clienti ſuo, (quem vere *Reum* novit delicti, ſuper quo moleſtatur,) antequam deveniatur ad Sententiam, aut ad Torturam, eſt, ut ſibi ſuadeat, devenire ad *compoſitionem* cum *Prælato*, de qua alias *Tit. ſententia num. 122. & ſeqq.* Hoc enim modo nec læditur juſtitia, nec infamatoria pœna a *Reo* ſubitur, & ſibi in parte ſuffragatur.

183. Si autem evidenter pateat Sententia injuſta, ſive nulla, eo quia continet errorem intolerabilem, & Clientem enormiter gravat, tunc ſuggerat *Reo Appellationem*: quam tamen, ſicut & omnia acta coram *Judice*, debet proponere modeſtis, & religioſis verbis, quæ reverentiam debitam erga *Superiorem* præſeferant; oſtendatque non ex cervicoſitate, aut pruritu altercandi cum eo, Appellationem oriri, ſed ex pura neceſſitate defenſionis, naturali jure permiſſæ.

II. Quæ-

Digitized by Google

II. Quæritur: Quomodo pro parte Fiſci reſponſio ſit formanda defenſionibus Patroni?

S U M M A R I U M.

184. *Fiſcus eſt burſa Principis.*
Fiſcus apud Regulares impropriiſſime dicitur.
Cauſæ Fiſcales quæ dicantur?
Cauſæ criminales capitales ſunt Fiſcales, & quare?
Advocatus Fiſcalis proprie in Religionibus non datur.
185. *Fiſcus, & Fiſcalis Advocatus in quo ſenſu dicantur inter Regulares?*
Quare introductus in Judiciis Regularium Advocatus Fiſcalis?
Advocatus Fiſcalis induit perſonam Actoris, dum Judex procedit ex Officio.
186. *Difficultas contra prædicta reſolvitur.*
187. *Judex non debet componere reſponſiones ad Defenſiones Patroni.*
Incommoda quæ ex hoc ſequuntur.
Naturale eſt, ut quiſquis plus æſtimet ſua quam aliena.
188. *Advocatus Fiſcalis ſolam Juſtitiam præ oculis habere debet.*
Deputatio Advocati Fiſcalis debet fieri per Decretum Judicis.
189. *Reſponſio ad Defenſiones Patroni, quomodo formanda a Fiſcali?*
190. *Quæ curanda a Fiſcali in formanda reſponſione?*
191. *Reſponſio Fiſcalis eſt Patrono communicanda ante Sententiam.*
192. *Patronus debet replicare contra reſponſiones Fiſcalis.*

184. Reſpondeo, quod apud Nos, & omnes alios *Regulares* impropriiſſime dicitur vigere *Fiſcum*, nomine cujus agit *Advocatus*, qui contra *Reum* agit, dum ipſius defenſiones impugnat. Etenim *Fiſcus* nihil aliud eſt, niſi *burſa Principis*, de qua feſtive ſcribit *Boſſius tit. de Fiſc. & ej. privil. num 1.* quod *prius fuit crumena, quæ paulatim crevit in ſaccum, & ita intumuit, ut evaſerit in domum, quæ dicitur ærarium, & camera Principis*. *Advocatus* porro *Fiſci* non agit, niſi quando cauſa civilis eſt, & in ea agitur de intereſſe *Principis*; & in criminali judicio pariter agit, quando, ratione delicti, bona Delinquentis adjudicantur *Fiſco*, & dicuntur eſſe *confiſcata*. Cæterum Fiſcales Cauſæ non ſunt, ubi tractatur principaliter de crimine, & perſona Delinquentis, etiam ſi tractetur de intereſſe *Fiſci*; ſed ſunt ubi tractatur de bonis, ut deducitur ex *jure l. 1. C. Ubi cau. Fiſc. Boſſ. Tit. Si adv. rem. jud. reſt. poſt. num. 14.* Concedo quidem, quod etiam cauſæ criminales capitales vocantur *cauſæ Fiſcales*, ut probatur ex *Lege 1. junct. gloſſ. final. ff. de Jur. Fiſc.* hoc autem eſt quando competit Confiſcatio bonorum ratione delicti; quod ſi hæc ceſſaret ex aliqua diſpoſitione ſtatutaria (ut eſt in pluribus locis, in quibus non habet *Princeps* jus confiſcandi) cauſa illa non eſſet ullo modo *Fiſcalis*.

Ex his ergo apparet manifeſte, quod apud *Regulares*, & maxime apud Nos, qui paupertatem ſtrictiſſimam, tum in communi, tum in particulari, præ cæteris omnibus *Religionibus*, profitemur, nullus poteſt eſſe *Fiſcus*; & conſequenter nulla Cauſa Criminalis valet eſſe Fiſcalis, cum *Regularis Reus* nullum habeat proprium peculium, quod, ratione delicti, debeat *Religionis Fiſco* applicari. Sequitur ergo, quod ſi *Fiſcus* in Religione non eſt, neque pariter poterit dari *Procurator*, nec *Advocatus Fiſcalis*.

185. Quia tamen in ſæcularibus Foris in quacumque Cauſa, ex inolita conſuetudine, intervenit *Fiſcalis Advocatus*, ſeu *Procurator*, qui contra *Reum* agit; ad horum imitationem, introductus eſt in *Religione Fiſcalis*, qui partes Juſtitiæ vindicativæ ſuſtinet. Proinde quidquid facit contra *Reum* procurando vindictam delicti, de quo eſt culpabilis, dicitur translative de *Ratione*, ſive *Jure Fiſci*; & ille, qui talia jura proponit vocatur *Fiſcalis*. Et revera incongruum eſt, quod *Prælatus*, qui eſt *Judex*, ſit contra *Reum*, dum magis ad ipſum ſpectat eſſe pro *Reo*. Neceſſarium proinde eſt, ne *Prælatus* idem ſit ſimul *Judex*, & pars, ſive *Actor*, quod quando ille procedit *ex Officio*, interveniat unus, qui nomine juſtitiæ publicæ induat perſonam *Actoris*; inſtet pro vindicta debita delicto, & rationes, quas, ad hanc effugiendam producit *Patronus Rei*, aut ſolvat, aut debilitet, ad hoc, quod ex rationum conflictu, hinc inde ventilata Cauſa, clarior evadat juſtitia, ſive pro, ſive contra *Reum*, & majori ſecuritate procedat *Judex* ad abſolutionem, ſeu condemnationem.

Quando proceditur per Accuſationem criminaliter, ſuperfluit Officium *Fiſcalis*, quia *Accuſator*, ſive ejus *Patronus* ad ſuſtinendam actionem reſpondet ad jura allata pro *Reo*. Non ſic autem ſi procedatur per Accuſationem, ſive Exceptionem civiliter, tractetur tamen de delicto publico, nec quando *Judex ex Officio* procedit. Siquidem tunc deficit, qui *Reo* contradicat, & Cauſa Juſtitiæ publicæ, abſque Tutore, remaneret deſtituta. Non enim ſpectat ad *Superiorem*, qui eſt *Judex*, & debet eſſe inter Litigatores indifferens, partem Juſtitiæ publicæ ſuſcipere patrocinandam; & ſic judicium exerceri inter duas perſonas tantum, nempe *Judicem*, & *Reum*. Debuit proinde introduci *Fiſcalis*, qui contra *Reum* ageret.

186. Nec contra hæc obſtat, quod ſi *Judex* procedit *ex Officio*, tunc bene ſe gerit tanquam pars, ſive *Actor* contra *Reum*, cum inquirat de delicto nemine Accuſante; nec tamen per hoc ullum ſequitur inconveniens: Ita pariter bene poſſet *Judex* ex ſe, nullo adhibito *Fiſcali*, ad rationes allegatas pro *Reo* reſpondere, & illa infringere. Quia falſum eſt, quod, quando *Judex ex officio* procedit, nullus *Accuſator* interveniat. Si enim procedit per denunciationem, *Denunciator* habet rationem *Accuſatoris*, & ideo non poteſt eſſe Teſtis ex *cap. 1. p. 4. qu. 3. cap. Forus* [6]. *In omni. de Verb. ſign. Boſſ. tit. de Denunciat. n. 2.* Si procedit per Inquiſitionem, *Fama* ſuccedit, & induit, per fictionem juris, perſonam pariter *Accuſatoris*, & inquirit tantum ſuper facto, & de veritate. Quando autem devenitur ad quid juris contra *Reum*, ſuccedit Denuncianti, Querelanti, aut Famæ *Fiſcalis Promotor*, *Procurator*, ſeu *Advocatus*, qui tuetur Juſtitiæ, ſeu *Reipublicæ* partes contra *Reum*. Et ita optime congruit rationi, quod in *Religione*, in criminalibus judiciis, *Fiſcalis Promotor* interveniat.

187. Reſpondeo ſecundo, quod uſus apud multos obtinuit, quod *Judices* ipſi (ſi tamen docti ſunt) forment reſponſiones ad argumenta *Patroni* producta ad favorem *Rei*; aut ſaltem committant hoc negotium alicui Viro docto, ſed in primis intimo, & partiali *Superioris* ipſius, ſive *Judicis*. Hæc autem praxis utroque modo damnabilis eſt[1], & ſpecialiter primo modo. Etenim humanæ infirmitatis eſt, ita conſiderare, quæ noſtra ſunt, ita diligere, ita cætera præferre, ut aliorum meliora ſpernamus, noſtra

deteriors, ut s cœteris ſuſpicienda exiſtimemus. Hoc naturale cuique eſt, & ſi Aſinus ſedebit Judex in contentione de pulchritudine corporis inter pullum Equinum, aut Aſellum, aut inter hunc, & Luſciniam de vocis ſuavitate, judicabit profecto Aſinus ad ſavorem filii ſui, qui ſibi, & membris venuſtior, & voce jucundior ſpparebit: & hoc non alia ex cauſa, niſi quia Aſelius ab ipſo genitus eſt.

Nec aliter evenit in caſu noſtro de partu mentis, ac de fœtu ventris, *Judex* enim, maxime ſi proprii ingenii philautia laborat, rationes quas mente, calamo obſtetricante, parturivit ad enervandas *Patroni* defenſiones, ita æſtimat, tanquam oracula ex tripode, ſive legum medullam, quibus nulla poſſit dari reſponſio; quamvis ſint ineptiæ pueriles, aut verba ſonantia tantum, nervo ſolidæ veritatis deſtituta. Hinc fit, ut quamvis argumenta *Patroni* ſint fundata, & nec in minimo labefactata per reſponſionem ſuam; tamen, paſſione intellectum obfuſcante, non videt *Judex* veritatem, dum a ſe dicta prævalere putat, quæ vere non prævalent, & ita in ſententiando errat. Et licet in *Diffinitorio* alii *Conjudices* ſint, qui poſſint verum diſcernere, tamen hoc non prodeſt; quia ſi *Diffinitor* ob proprium intereſſe eſt conjunctus cum *Provinciali*; ne ſua perdat, non contrariabitur, ſed cum eo ſentiet. Aliter contentiones naſcentur in congreſſu, pugnabit enim *Provincialis* pro lucubratione ſua, quaſi pro aris, & focis.

188. Pariter ſi obnoxius *Provinciali* reſponſiones formandas, & officium *Advocati Fiſcalis* ſuſcipiet; alium finem non habebit niſi exiſtimationem illius in ſtructura proceſſus ſartam, tectamque conſervare, non veritatem, & juſtitiam tueri: & ita munere ſuo ſungetur, non deſiderio publici boni, ſed commodi privati. Hinc, ut huic adlaboret, rationes, ſeu reſponſiones cavilloſas, impertinentes, leves, & ſophiſticas confinget, quæ cum plauſu legentur a *Judice*, maxime, ſi ſint, ut aſſolet, adulationis lenocinio comptæ, & nullæ judicabuntur rationes *Patroni* ad ſavorem *Rei*, quantumvis ſint ſolidæ, & fundatæ; & ſic pari modo rectitudo juſtitiæ pervertetur. Ut ergo omnia, quæ puritatem Judicii maculare occaſionaliter poſſunt, antevertantur, *Judex Deum timens* integrum, doctum, & *Deum* timentem *Religioſum*, & qui placere hominibus non ſtudeat, ſeligat, & huic officium *Advocati Fiſcalis* demandet: ita enim fiet, ut proponantur ab eo illæ ſolæ reſponſiones, quæ ſoliditati juſtitiæ, & veritatis innituntur. Deputatio autem talis expedit, quod fiat decreto *Judicis*, & de ea appareat in proceſſu, & ejus formam dabimus in *Secunda Parte*.

189. *Advocatus* autem *Fiſcalis* in reſponſione ſua contra *Reum*, quo ad modum, eadem præſtare debet, quæ ſuperiori Quæſtione diximus de *Patrono*, puta affectare claritatem, brevitatem, & fidelitatem, & ordinem in proponendis Articulis, citandis *Textibus*, & *Doctorum* auctoritatibus, & diſtribuendis argumentis. Quo vero ad rem, duo præſtare debet; nempe urgere ea, quæ ex ventre proceſſus, apparent, & maxime ſaciunt contra *Reum*; & enodare argumenta adducta a *Patrono* in ſavorem *Rei*. Dixi: *quæ apparent ex ventre proceſſus*. Non enim aut poteſt, aut debet *Fiſcalis* alia proponere, quæ in proceſſu non habentur: quia illa erunt tanquam extrajudicialiter dicta, & ſic non probata, proinde non habenda in conſideratione.

Excipiuntur vero ea, quæ ſunt evidentia, & notoria. Hæc enim poteſt proponere tanquam certa, & quæ nulla egent probatione; ſed ſi aliquod habet, per quod poſſit *Reus* urgeri, & de eo non appareat aliquid in proceſſu, debet *Fiſcalis* inſtare apud *Judicem*, ut examinet ad favorem *Fiſci* tales, aut tales Teſtes, per quos probare intendit talem, aut talem Articulum. Et in hoc *Fiſcalis* ſe geret adamuſſim eo modo, quem dedimus ſupra, docendo quomodo debeat *Patronus* Articulos probatorios pro *Reo Judici* proponere, & Teſtes exhibere.

190. Quia vero coguntur *Patroni* diſſimulare argumenta, quæ magis arctant *Reum*, & ad quæ non poteſt reſponderi, & illa intacta relinquere; illa debet *Fiſcalis* maxime proponere, & vim eorum expendere, & in hoc puncto multus eſſe debet, & magis inſtare: Hic enim, ut plurimum viget nervus eorum, quæ pro juſtitia contra *Reum* faciunt. Pro reſponſione vero ad rationes *Patroni*, curet primo *Fiſcalis* conſrontare *Jura*, & *Doctores* ab eo allegatos, & labori in hoc non parcat, & ſrequentiſſime inveniet allegata, aut ex integro ficta, aut depravata, aut perperam intellecta, aut ad alium ſenſum ab *Auctoribus* tradita. Si hæc minime reperit, & *Doctores* invenerit re vera loquentes, prout refert *Patronus*; debet *Fiſcalis* uti diſtinctionibus (ſi poteſt) ad conciliandas cum a ſe propoſitis authoritates *Doctorum*. Sin minus, dicat concluſionem *Patroni* non eſſe in *Jure* certam, ſed probabilem tantum, cum habeat *Doctores* illam impugnantes, quos citabit, & eorum ſundamenta quantum poterit fortificabit: viceverſa demonſtrando infirma, debilia, & non concludentia jura *Doctorum*, qui in contrarium citati fuerunt a *Patrono*. Et ita vel ſundamenta contraria, vel ſaltem Adverſarii rationes, quæ videbantur demonſtrativæ, apparebunt tantum probabiles, & erit in arbitrio *Judicis* cum ſecuritate judicare, & amplecti opinionem, quam maluerit.

Si agatur a *Patrono* de nullitate proceſſus ex aliquo defectu, ſive exceſſu commiſſo a *Judice* in fabricatione, poteſt recurrere ad illas limitationes, quæ paſſim ab *Auctoribus* referuntur, tractando de nullitatibus proceſſuum ex forma non ſervata, & ex aliis capitibus; & illas compendioſe, ultra plures alios, recenſet *Philippus de Bictis* in ſua *Epitome quæſt.* 156. *per totam*, quæ cuicumque obvia eſt. Et tandem curabit non ſtudio contentionis, ſed deſiderio veritatis adducta a *Patrono* ſive in totum, ſive in partem enervare.

191. Compoſita reſponſione, & præſentata *Judici*, debet hæc omnino communicari *Patrono Rei*, ut ſi habet quid dicendum pro eo, adducat. Et circa hoc mala viget conſuetudo, & verus abuſus. Etenim, ut plurimum, talis reſponſio *Diffinitoribus* tantum oſtenditur, & *Patronum* latet. Hoc vero injuſtum eſt, & periculoſum. Quia remedia pro *Reo*, ſi non majora, ſaltem debent eſſe proportionabiliter æqualia iis, quæ ſunt contra eum, & jura magis inclinant ad ſavorem, quam ad offenſam *Rei*. Patet autem, quod hoc modo non ſunt æqualia, imo potior eſt conditio *Fiſci*, quam *Rei*. Etenim *Fiſcus* duplicem actionem habet contra *Reum*: prima eſt, quando ad ejus offenſam Teſtes examinat, ipſumque, ex probationibus habitis, *Reum* conſtituit: ſecunda eſt, quando *Fiſcalis*, reſpondendo ad defenſiones *Patroni*, illum noviter impugnat. *Reus* autem ſemel tantum ſe tuetur; quia licet in examine ſuo poſſit ſe tueri aliqualiter, tamen defenſio illa, utpote conſiſtens circa ſactum non probatum, eſt nullius valoris, & vera eſt Defenſio, quæ ſibi paratur a *Patrono*, quæ ex jure, & facto probato eruitur; & hæc eſt una vice tantum aſſerta. Non ergo æqualis, ſed longe deterior tali pacto evadit conditio *Rei*, quod abſurdum eſt. Periculoſus inſuper eſt modus iſte. Etenim ſomniata jura, & ſalſas auctoritates poteſt allegare.

Digitized by Google

gare *Fiſcalis*, ut *Patrono* reſpondeat, & hoc modo imponere *Judicibus*, qui ut plurimum contenti eo, quod vident ſcriptum, in illo quieſcunt, nec veritatem allegatorum in fonte quærunt; & ex hoc ſumme poteſt periclitari juſtitia, reputantibus *Judicibus* proſtratas defenſiones *Patroni* per reſponſionem *Fiſcalis*, quod tamen nullo modo erit, vendente hoc falſa, pro veris.

192. Ne igitur talia incommoda ſequantur, debet omnino communicare *Judex Patrono* reſponſiones *Fiſcalis*, ut contra eas replicet vel ſcripto, vel oretenus coram toto *Diffinitorio*. Sed expedit, quod hoc fiat ſcripto (compendioſe tamen, ne ultra convenientiam actus judiciales dilatentur, quia commodius eſt cuique *Diffinitori*, ante ſententiam, utrorumque jura perpendere, & rationes examinare, ut juſtam ſententiam conſulere poſſint. Quod ſi in cauſa civili *Actor*, & in cauſa criminali *Accuſator*, ut alias dicemus *Tit. Sententia num.* 6. reſpondet ad ea, quæ *Reus* adducit pro ſe, & *Reus* replicat contra *Actorem*, vel *Accuſatorem*; pari modo hoc fieri debet contra *Advocatum Fiſci*, qui, ut diximus, perſonam *Actoris* ſuſtinet pro juſtitia publica.

TITULUS ULTIMUS.

Sententia.

TEXTUS.

§. I. Sermo eſt de Sententia finali, qua vel abſolvitur, vel condemnatur Reus; vel declaratur incidiſſe, vel non incidiſſe in pœnas Statutarias, & Canonicas. Interlocutoria enim, quia eſt ante finem Cauſæ, ſuum locum habet in formatione Proceſſus, & vocari potius poterit Decretum Judicis, in proceſſu Cauſæ interpoſitum.

SUMMARIUM.

1. *Sententia finalis, quid ſit?*
2. *Diviſio Sententiæ.*
   Interlocutoria, quæ, & quare ſic vocetur?
   Aliæ ſpecies aſſignatæ ab Abbate reducuntur ad Interlocutoriam.
3. *Sententia Diffinitiva, & interlocutoria, quomodo differunt inter ſe?*
   Sententia Diffinitiva requirit ordinem Judicialem, ſed non Interlocutoria.
   Diffinitiva inferens condemnationem, ſi tranſiit in judicatum, infamat.
   Et non poteſt revocari a Judice, qui eam tulit, ſed Interlocutoria eſt revocabilis, & quando?
4. *Sententia Diffinitiva duplici modo fertur.*
   Pœnæ ſunt arbitrariæ Judici.
   Pœna a Statuto lata nequit augeri, vel minui, quando?
   Sententia Decretoria, & Declaratoria, quæ?
   Reus poteſt appellare a pœna lata per Sententiam Decretoriam, non vero per Declaratoriam, & quare?
5. *Interlocutoria, potius eſt decretum Judicis, quam Sententia.*

COMMENTARIUS.

1. TRactatur hoc Titulo de *Sententia* finali, per quam abſolvitur Cauſa, & *Judex* Officio ſuo perfunctus redditur. *Sententia* porro diffinitur ab *Abbate*, in *Rubr. de Sent. & re judic. num.* 4. quod ſit *Diffinitio judicialis controverſiæ finem imponens*, prout deducitur ex *Jure l.* 1. *ff. de Sent. cap. Jurgantium. Extra. eod. tit.* Terminantur enim per eam, jurgantium, ſive litigantium controverſiæ. Et quantumvis videatur, quod hæc non quadret niſi pro Cauſa civili, in qua partes litigantes habent inter ſe controverſiam; tamen convenit etiam Cauſæ criminali. Si enim procedatur in ea per Accuſationem, *Actor* litem movet contra *Reum*. Si *Judex* ex *Officio* procedit, *Fiſcus*, qui eſt perſona ficta, non minus contra *Reum* litigat, & *Judex*, ex *Officio* procedens, dicitur moveri, & agere ad inſtantiam *Fiſci*. Unde etiam in Cauſa criminali lis conteſtatur contra *Reum*, prout fit in civili, & *Judex*, ſententiando diffinit, ſeu dirimit controverſiam motam contra *Reum*, ipſum abſolvendo, ſeu condemnando.

2. Dividitur autem *Sententia* ſecundum *Hoſtienſem Summ. Rubr. de Sent.* §. *Quot ejus. num.* 2. in duas ſpecies, nempe *Interlocutoriam*, & *Diffinitivam*. *Interlocutoria* dicitur eo, quod inter principium, & finem Cauſæ fertur. Vel quia Judex *inter* partes *loquendo*, ſine ſolemnitate ſcripturæ, pronunciat. Vel dicitur *Interlocutoria* ad differentiam *Diffinitivæ*: quia cum hæc imponat finem negotio principali, & ſolemniter in ſcriptis feratur, & retractari non poſſit; illa imponit finem exceptionibus, ſive quæſtionibus emergentibus, fertur ſine ſcriptura *Judicis*, & ex cauſa poteſt ab eodem retractari. Unde reſpectu Diffinitivæ, eſt quædam ſimplex locutio ſuper dubiis propoſitis inter partes. *Abbas* autem cum aliis *Doctoribus* communiter aliam ſpeciem aſſignat; nempe *Interlocutoriam habentem vim diffinitivæ*, & eſt illa, quæ non imponit finem Cauſæ, ſed alicui Articulo incidenti in Cauſa, ſuper quo tamen ulterior Sententia non fertur; ideo dicitur *habere vim diffinitivæ*, quia Articulum illum totaliter diffinit. Sed hæc ſpecies reducitur ad *Interlocutoriam*, eo quia inter principium, & finem Cauſæ fertur. Reperitur alia, quæ dicitur *quaſi diffinitiva*, ut eſt Sententia lata ſuper poſſeſſorio, quæ non eſt integraliter diffinitiva, quia, durante adhuc Cauſa litis, intentatur, poſt talem ſententiam petitorium, ut tangitur in *Gloſſa. in cap. Conſultationibus de Offic. Judic. Delegat.* Alia pariter aſſignatur ſpecies ex *Gloſſa. in Summ.* 2. *quæſt.* 1. & vocatur *Sententia præcepti*: & eſt, quando *Judex ex Officio*, aut ad inſtantiam Partis aliquid faciendum præcipit. Sed de his parum curamus, tum quia non faciunt ad rem noſtram; tum quia ſunt modi tantum *Sententiæ interlocutoriæ*, quia feruntur cœpta, & nondum terminata lite.

3. Differunt autem iſtæ duæ ſpecies *Sententiæ* in multis. *Primo*, quia a *diffinitiva* quacumque datur Appellatio, & nulla de neceſſitate exprimenda eſt cauſa Appellationis, & per ſolam appellationem ſuſpenditur, & finitur juriſdictio *Judicis* abſque ul-

inhi-

inhibitione *Superioris*. Ab *interlocutoria* autem non poteſt appellari, niſi contineat grevamen irreparabile per *diffinitivam*, aut habeat vim *diffinitivæ*, prout alias dictum eſt; & debet proponi coram *Judice a quo* cauſa legitima appellationis; & per eam ſopitur tantum juriſdictio in *Judice*, donec de validitate appellationis cognoſcatur. *Secundo*, quia *diffinitiva* ecquirit de neceſſitate ordinem judicialem præcedentem, & quod facta ſit litis conteſtatio; *Interlocutoria* vero non ſic, ut dicunt *Angel. Conſ.* 114. *Falgoſ. Conſ.* 136. *Butr. conſ.* 6. *apud Tuſc. litt. S. Concl.* 113. *num.*4. & 11. *Tertio* declaratus criminoſus de aliquo crimine inducente infamiam, in *diffinitiva* redditur infamis, dummodo *Sententia* tranſierit in judicatum ex *l.* 1. §. *Qui in judicio ff. de His. qui not. infam. l. Infamem. ff. de Pub. judic.* Per *interlocutoriam* vero nemo redditur Infamis, ut ait *Marant. Specul. Part.*6. *n.*4. *apud Sgroi par.* 7. *cap.* 9. *nu.* 12. *Quarto*, *diffinitiva* de neceſſitate debet fieri in ſcriptis, ut infra dicetur; *interlocutoria* iſtud non requirit, ex *Bald. conſ.*348. *num.*4. *lib.* 4. *Corn. conſ.* 262. *num.*2. *lib.*4. *apud Tuſc. litt. S. Concl.* 113. *num.* 2. *Quinto*, *diffinitiva* poſtquam lata eſt, & publicata ut debet, non poteſt amplius a *Judice* revocari, eo quia per prolationem *Sententiæ* functus eſt officio ſuo ex *l. Quod juſſit. ff. de Re judic. cap.* 1. *eo. tit. lib.*6. *Ricc. par.* 2. *Deciſ.* 273. *in fin. Interlocutoria* vero revocari ab eodem *Judice* poteſt, etiam ſine cauſa, invitis, & contradicentibus partibus, & etiam poſt interpoſitam appellationem; dummodo tamen talis *interlocutoria* non habeat vim *diffinitivæ*, nec ubi fuerit executioni demandata, nec poſt decem dies ab ipſa lata, vel poſtquam fuerit a *Judice ad quem* facta inhibitio, ne *Judex a quo* amplius procedat, ut, multis, more ſuo, cumulatis, probat *Sgroi par.* 7. *cap.* 9. *a num.* 12. Aliæ ſunt differentiæ minoris momenti, quæ paſſim a *Doctoribus* traduntur; & qui eas vult, adeat *Cardinalem Tuſcum litt. S. concl.* 113. *per totum*.

4. In noſtro autem *Textu ſermo eſt de Sententia finali, qua vel abſolvitur, vel condemnatur Reus, vel declaratur incidiſſe, vel non incidiſſe in pœnas Statutarias, & Canonicas*. Pro hujus declaratione ſciendum, quod *Sententia diffinitiva* duplici modo poteſt fieri a *Judice*. Uno modo, quando probato crimine, cum aliqua circumſtantia augente, aut minuente gravitatem delicti, *Judex* pœnam a lege pro tali delicto taxatam vel moderatur, vel auget. Et hæc Sententia fertur pro *Judicis* arbitrio regulato a ratione, & æquitate; atque in hoc caſu verificatur id, quod dicunt *Clar. quæſt.* 85. §. *Ulterius quæro. Tiraquel. de Pœn. temper. in Præfat. num.* 1. & 2. *Gail. de Pac. publ. lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 22. *Gomez. Defenſ.* 33. *cap.* 17. *num.* 1. *Giurb. conſ.* 12. *num.*9. *Farinac. Concl. latr. apud Concio. V. Pœna. reſol.* 11. *num. prim.* & *reſol.* 13. *num.* 1. Quod pœnæ ſunt *Judici* arbitrariæ, quia in delictis, ut plurimum, ſunt aliquæ circumſtantiæ, ob quas *Judex* arbitrari poteſt augendo, vel minuendo pœnam a lege taxatam. Alio modo eſt, quando Lex diſponit, quod qui fecerit hoc, vel illud delictum, ipſo facto, talem Cenſuram, aut pœnam incurrat; & tunc arbitrarium *Judici* non eſt pœnam illam ullo modo moderare, vel augere: ſicut etiam quando *Reus* committit delictum, cui appoſita eſt pœna a Statuto: tunc enim pœnam Statutariam præciſam debet infligere, prout habet *Textus* ſupra. *Tit. Pœnarum* §. *final.*

In primo ergo caſu vocatur *Sententia Decretoria*, ſiquidem decernit *Judex* pœnam *Reo* applicandam: In ſecundo vero vocatur *Declaratoria*, tunc enim ſimpliciter declarat *Reum* eſſe in caſu, ut ſibi pœna jam per legem inflicta adhibeatur. *Declaratoria* etiam eſt, quando *Reum* ab imputatione criminis abſolvit; declarat enim vel eſſe innocentem, vel non eſſe repertum culpabilem, aut de jure punibilem. Porro ſciendum, quod quando *Sententia* eſt *Decretoria*, & ad arbitrium *Judicis* lata, poteſt *Reus* appellare a *Sententia* tanquam inferente gravamen. Quando vero eſt *Declaratoria* pœnæ a *Statuto* latæ, tunc non poteſt appellari a pœna lata, tanquam nimis gravi. *Lex* enim, ſeu *Statutum* neminem gravat. Sed bene appellatur a *Judice* tanquam male declarante, & pœnam legis in illo caſu applicante, ut expreſſe *Textus* habet alibi *Tit. Canones* §. 8.

5. *Interlocutoria enim, quia eſt ante finem Cauſæ ſuum locum habet in formatione Proceſſus, & vocari potius poteſt Decretum Judicis in progreſſu cauſæ interpoſitum*. Dicit quod in hoc *Titulo* tractare intendit de *Sententia diffinitiva* tantum; quia *Interlocutoria* vocari potius *decretum Judicis* debet, & de talibus decretis ſuo loco, & tempore faciendis, ſupra ſparſim in toto *Textu* locutus eſt.

TEXTUS.

§. II. Si Proceſſus fabricatus eſt ad inſtantiam Partis, ante Sententiam citetur Actor, & moneatur, ſi aliquid aliud eſt ab illo dicendum contra Proceſſum defenſivum, & aſſignetur illi terminus. Quod ſervandum eſt etiam cum Reo, ut ſciat ſe condemnandum, niſi aliud in ſui defenſionem adducat. Si Proceſſus defenſivus evacuavit Proceſſum offenſivum; aſſignare debet Judex terminum Accuſatori, in eodem Proceſſu, ad allegandum, quare non debet de calumnia condemnari. Quod ſi non probaverit, pœna talionis, ut dictum eſt, erit puniendus. Si autem probaverit vel plene, vel ſemiplene, ut ſupra determinatum eſt, ſive per Teſtes, ſive per confeſſionem Rei, ſive per indicia, & præſumptiones; Reus juxta menſuram delicti, & modum probationis, ad pœnam ordinariam, vel extraordinariam condemnandus erit.

SUMMARIUM.

6. *Actor citandus ante Sententiam quando proceſſum fuit per Accuſationem.*
Copia actorum, ſi petatur ab Accuſatore, eſt illi tradenda, & quomodo?
7. *Carpitur abuſus Judicum reſpondentium pro Fiſco ad rationes Patroni.*
Reſponſio Advocati Fiſcalis ad jura Rei communicanda Patrono.
8. *Accuſatori non probanti aſſignandus eſt terminus, ad ſe tuendum, antequam condemnetur ut calumniator.*
Proceſſus defenſivus qui dicatur?
Proceſſus offenſivus quis ſit?
Accuſator non probans præſumitur calumniator.
Juramentum de calumnia non vincit vim præſumptionis contrariæ.
Accuſator non probans fit Reus.
9. *Calumnia præſumpta ex accuſatione multipliciter evaditur.*

Dif-

Digitized by Google

Diffamatio de delicto ſalvat a calumnia Accuſatorem, ſi tamen proſequitur propriam injuriam.
10. *Accuſator ſententiandus eſt de calumnia in eodem proceſſu contra Accuſatum fabricato.*
Sententia eadem poteſt continere abſolutionem Accuſati, & condemnationem Calumniatoris.
11. *Accuſatore probante Reus condemnandus.*

COMMENTARIUS.

6. TRactat nunc *Textus* de iis, quæ facienda ſunt ante Sententiam, quando proceſſum eſt per viam *Accuſationis*, & dicit, quod *ſi Proceſſus fabricatus eſt ad inſtantiam Partis, ante Sententiam citetur Actor, & moneatur, ſi aliquid aliud eſt ab ipſo deducendum contra Proceſſum defenſivum, & aſſignetur illi terminus.* Quantum ad hoc ſciendum eſt, quod in Accuſatione, quando copia Proceſſus datur *Reo*, ut ſe poſſit defendere, ſi *Accuſator* eam petat, debet etiam ipſi dari, ut docet *Clarus quæſt.49. verſ. Danda eſt*. *Ratio* eſt, quia ita agitur de intereſſe *Accuſatoris*, ſicuti *Rei*; ille enim ſi non probat crimen cui ſe inſcripſit, puniendus eſt ut Calumniator. Proinde debet illi dari copia omnium actorum tam pro *Fiſco*, quam pro *Reo*, ut poſſit ſcire, an ſufficienter probatum ſit intentum, an novae probationes debeat ſubminiſtrare, ut in probatione non ſuccumbat. Suppoſito ergo, quod acta ſint *Accuſatori* communicata, debet, ut ordinat *Textus*, citari ad dicendum: An aliud habeat deducendum contra *Reum*, aut opponendum contra ipſius defenſiones? Quod ſi *Accuſator* contra defenſiones *Rei* opponat, aut alias probationes contra eundem producat; debet etiam citari *Reus*, ut replicet contra rationes *Accuſatoris*, vel ejus probationes impugnet. Ideo ſubjungit *Textus*: *quod ſervandum eſt etiam cum Reo, ut ſciat ſe eſſe condemnandum, niſi aliud in ſui defenſionem addacat*. Et ex hoc habetur, quod ſemper, ultimo loco, ſit immediate ante Sententiam *Reus* audiendus. Et hoc rationabiliſſimum eſt. Cum enim præcedant ea, quæ faciunt contra ipſum, puta Accuſatio, aut Inquiſitio, & probationes; debent ſequi, quæ faciunt pro ipſo, puta Defenſiones. Quod ſi contra Defenſiones opponit *Accuſator*, debet ſemper fieri locus *Reo* replicandi contra illius oppoſitiones, ut diximus ſupra *num.* 191. *&* 192. Tituli præcedentis.

7. Et in hoc peccant communiter *Judices Regulares*, ſaltem apud Nos. Factis enim, & *a Patrono* præſentatis *Judici* defenſionibus, ſolet hic committere alicui, ut aſſumat partes *Fiſci*, & reſpondeat rationibus adductis pro *Reo*; & non rare *Judex* ipſe hoc per ſe præſtat, & gerendo ſe pro *Fiſcali*, de *Judice* fit pars, & multoties cum præjudicio *Rei*, ex eo quod *Judex* præoccupatus a propria opinione meliores exiſtimet rationes *a* ſe adductas contra *Patronum*, quam probationes iſtius ad favorem *Rei*, cum revera aliter ſit; & contra fas *Reum* in Sententia gravat, prout Tit. præcedenti diximus. Ex poſt, nulla ulteriori citatione facta *Reo*, proceditur ad Sententiam. Talis practica militat de directo contra hunc *Textum*, qui diſerte ordinat, quod citato *Accuſatore* ad dicendum, ſi quid habet ultra jam dicta contra *Reum*, citari debeat ex poſt ipſemet *Reus* ad replicandum. Si deeſt *Accuſator*, quia proceſſum fuit *per Inquiſitionem*; ille, qui pro Fiſco reſpondet Patrono, gerit munus *Accuſatoris*. Debet ergo tradi *Patrono* copia allegationis, quam fecit *Advocatus* pro *Fiſco*, & debet expectari, donec Patronus replicet contra illius allegationem; itaut (ut diximus) ultimo loco, & immediate ante Sententiam, audiatur *Patronus Rei*. Corrigenda proinde eſt talis practica. Et advertant *Patroni* caularum ad hoc punctum: & ſi ipſis communicata non eſt allegatio facta pro *Fiſco*, proteſtentur de nullitate Sententiæ, ex eo quod lata erit, non plene productis Defenſionibus pro *Reo*; nempe iis, quæ ad ipſius favorem replicare potuit contra *Fiſcum*. Unde convincitur, quod hæc citatio *Rei*, ſive *Patroni* ad contradicendum *Accuſatori*, aut *Fiſco*, eſt ſubſtantiale ad judicium, eo quia eſt pars Defenſionis, quæ ſpectat ad ejus ſubſtantiam, ut notum eſt.

8. *Si proceſſus defenſivus evacuavit Proceſſum offenſivum, aſſignare debet Judex terminum Accuſatori in eodem Proceſſu, ad allegandum, quare non debeat de calumnia condemnari.* Nomine *Proceſſus defenſivi*, veniunt ea omnia, quæ facit *Judex* ad petitionem *Patroni*, & in favorem *Rei*; ita ut Teſtium repetitio, eorundem examen ſuper interrogatoriis productis, probationes Articulorum a *Patrono* propoſitorum, & omnia alia acta ad defenſam *Rei* vocantur *Proceſſus defenſivus*: ſicuti *Offenſivus*, dicitur omne id, quod facit *Judex* contra *Reum*; ut viſitatio Corporis delicti, inquiſitio ſpecialis, probationes per indicia, præſumptiones, inſtrumenta, Teſtes, & omnia alia, quæ militant contra perſonam *Rei*.

Dicit ergo, quod ſi *Proceſſus defenſivus evacuavit Proceſſum offenſivum*; puta quia oſtendit *Patronus*, quod crimen nullo modo probatum eſt: & hoc vel quia dicta Teſtium non concludunt, vel quia perſonæ Teſtium non ſunt legitimæ, vel quia probationes factæ favore *Rei* totaliter vincunt indicia contraria; *aſſignare debet Judex terminum Accuſatori, in eodem Proceſſu, ad allegandum, quare non debeat de calumnia* condemnari. *Accuſator* non probans præſumitur calumniari, ut habent *Gloſſa in cap. 2. in verb. Calumniandi de Calumn. Abb. in cap. Calumniam num. 11. de Pœn. Card. Alexand. in cap. Qui non. verſ. Sed an præſumatur 2. quæſt. 3. & in cap. Si quandoquam §. Notandum num. ſept. 2. quæſt. 3. Villalob. comm. opin. litt. C. num. 2. apud Clar. quæſt. 60. verſ. Dixi.* Nec illi ſuffragatur, quod, in porrectione Libelli Accuſatoris, juraverit de calumnia; quia tale juramentum non vincit vim præſumptionis contrariæ, puta ita quod accuſando calumniatus ſit, quia non probavit, ut communiter tenent *Abb. in d. cap. Calumniam num. 4. de Pœn. Alex. in l. Properandum §. Sin autem ultra. num. 21. C. de Judic. Afflict. 2. Par. Conſt. Regn. rubr. 13. num. 9. & rubr. 61. num. 5. Salycet. in l. Qui crimen. num. 14. C. qui accu. poſſ.* Ex hoc ergo, quod præſumitur calumniator, de *Accuſatore* factus eſt *Reus*; & ideo, quia condemnari non poteſt indefenſus, citari debet, ut poſſit producere rationes, ob quas evadat pœnas contra Calumniantes, ut poſt *Bartolum in l. 1. in princip. ff. ad S. C.* docent *Turpill. & in l. Athletas §. Calumniator num. 6. ff. de His, qui not. infam. Clar. quæſt. 62. num. 9. Boſſ. tit. de Accuſ. num. 9. apud Sgroi par. 3. cap. 1. num. 14.*

9. Advertendum autem eſt, quod calumnia, quam incurrit *Accuſator* ex hoc ſolo motivo, quod non probat, non eſt calumnia vera, ſed tantum præſumpta. Hæc autem multis modis poteſt evadi. *Primo* ſi *Accuſator* ſemiplene probavit, ut habet *Textus* ſupra Titulo de *Accuſatione* §. 4. *Secundo* ſi accuſatus eſt diffamatus de delicto, & *Accuſator* probat diffamationem. Sed hoc ſobrie accipiendum eſt; puta ſi *Accuſator* accuſet de crimine tangente Se, vel Suos; quod ſi accuſet de alio ad ſe nihil pertinente, nihil ſuffragatur *Accuſatori* non probanti, quod de tali Crimine adſit infamia, ut ſcribunt *Felinus in cap. 2. num. 3. de Calumn. & Menoch. de Arbitr. caſ. 321. num.*

num. 29. *in fin. Sgroi loc. cit. num.* 12. *Tertio* ſi *Accuſatur* deceptus eſt a Teſtibus, qui pcomiſerunt, in judicio deponere, & poſtea nihil dixerunt. *Quarto*, ſi probat ſe audiviſſe a Viris fide dignis: Hoc vero debet accipi cum limitatione data in ſecundo caſu, puta quod *Accuſator* ſuam, aut Suorum injuriam proſequatur. *Quinto*, ſi probavit per Teſtes, qui fuerunt rejecti ob eorum inhabilitatem perſonalem, quam *Accuſator* ignorabat. *Sexto*, ſi *Accuſatur* deſiſtit ab Accuſatione, aut eam revocat, antequam *Reus* citetur. Et aliæ ſunt cauſæ excuſantes a Calumnia, de quibus videri poſſunt *Farinac. quæſt.* 16. *a num.* 41. *Menoch. de arbitr. caſ.* 321. *a num.* 19. *Guazzin. defen.* 3. *cap.* 15. & alii.

10. Non eſt autem opus, quod *Judex* inſtruat novum Proceſſum, ut deveniat ad Sententiam contra *Accuſatorem*, qui non probavit. Dicit enim *Textus*, quod hoc fieri debet *in eodem Proceſſu*. Et practica eſt, prout, habent *Clarus quæſt.* 62. *verſ. Sed quæro, & ibi Salycet. in l.* 1. *num.* 3. *C. de Calumn. & Bart. in l. Athletas num.* 6. *ff. de His, qui not. in.* quod *Judex* prius ſtatuat *Accuſatori* terminum ad allegandum, quare non debeat de calumnia condemnari? & ubi nihil deducat, quod relevet, illum poterit in una, & eadem Sententia condemnare; ita ut primo declaretur abſolutus ex capite Innocentiæ ille, qui fuit Accuſatus, & eodem contextu pronuncietur mulctandus tali pœna *Accuſator*, qui non probavit.

11. *Si autem probaverit vel plene, vel ſemiplene, ut ſupra determinatum eſt, ſive per confeſſionem Rei, ſive per indicia, & præſumptiones: Reus juxta menſuram delicti, & modum probationis, ad pœnam ordinariam*, (puta ſi plene, & per Teſtes, inſtrumenta, aut confeſſionem probatum erit) vel *extraordinariam*, (ſi ſemiplene tantum, aut per præſumptiones fuerit probatum) *condemnandus erit*.

TEXTUS.

§. III. Nullum ſententiare poterit Judex ſive Ordinarius, ſive Delegatus, niſi prius probe cognitis cauſæ meritis, indiciiſque diſcuſſis, cum conſilio, & voto Diffinitorum Provinciæ; vel (ſi Viſitator fuerit) Peritorum, & gravium Patrum, ſi Diffinitores, ex urgente cauſa, neceſſum fuerit excludere. Sententia, quæcumque illa ſit, omnino ex Proceſſu dependeat, quæ ſi ex deductis juſtificari non poterit, declaranda erit injuſta, ſubjicique debet Judex pœnis contra malos Judices fulminatis; ac etiam, qui juris ordinem non ſervaverint.

SUMMARIUM.

12. *Sententia feſtinanter lata eſt nulla, & quomodo?*
Sententia non ferenda, niſi cognitis meritis cauſæ.
13. *Diffinitores debent ſub mortali noſſe merita cauſæ.*
Conſiliarius ex officio, ſub mortali, debet habere peritiam rei, de qua dat conſilium.
14. *De excluſione Diffinitorum a ſententianda* remiſſive.
15. *Sententia debet dependere a Proceſſu, & continere delictum in ſpecie.*
16. *Diverſæ opiniones, an debeat in Sententia exprimi cauſa quare pœna augeatur, aut minuatur?*
17. *Dictio* omnino *quid ſignificet?*
In Sententia diffinitiva criminali debet exprimi cauſa pœnæ, quæ infligitur.
18. *Judex ex cauſa poteſt alterare pœnam Statutariam.*
Et cauſa alterationis debet cohærere delicto.
19. *Judex augens pœnam Legis ſine cauſa, tenetur in Sindicatu.*
Judex minuens ſine cauſa pœnam Legis, fit Infamis, & tenetur ad pœnam quam debuit imponere.
20. *Periculoſum eſt, quod Judex augeat pœnam, non expreſſa cauſa. In Sententia.*
21. *Ex reiteratione delicti poteſt augeri pœna.*
22. *Sententia, quæ ex deductis in Proceſſu nequit juſtificari, declaranda eſt injuſta.*
23. *Judex quando mulctandus pœnis male judicantium?*
24. *Judex non puniendus, niſi male judicet ex mala Dolo.*
Ignorantia, quo caſu poſſit dici voluntaria, & doloſa?
25. *Caſus, in quibus proditur Judex male judicans mala Dolo.*
26. *Judex puniendus ob malum judicium latum, debet citari.*

COMMENTARIUS.

12. AD validitatem Sententiæ neceſſaria eſt cognitio. Licet enim Cauſa tractetur ſummarie quemadmodum fiunt omnia judicia *Regularium*, ſi Sententia eſt lata feſtinanter, aut in tam brevi tempore, ut Judex merita Cauſæ perpendere non potuerit; eſt ipſo jure nulla, nec ſuſtinetur per clauſulam *ſola facti veritate inſpecta*, ut dicunt *Guazzin. defen.* 35. *cap.* 21. *per tot. Oſaſc. deciſ.* 1. *num.* 1. *Vant. de Nullit. ſent. deſ. proc. num.* 53. *Caball caſ.* 286. *num.* 42. *Aſinar. in Prax.* §. 3. *cap.* 26. *num.* 1. *Lancell. de Attent. par.* 3. *cap.* 23. *num.* 35. *Menoch. de Arbitr. lib.* 1. *quæſt.* 42. *apud Sgroi par.* 2. *cap.* 1. *num.* 31. *& par.* 7. *cap.* 12. *num.* 11. Hinc eſt, quod *Textus* ordinat, quod *nullum ſententiare poterit Judex, ſive Ordinarius, ſive Delegatus, niſi prius probe cognitis Cauſæ meritis, indiciiſque diſcuſſis*, nempe ut mature perpendatur, quænam ſint indicia, & probationes, quæ vincant, nempe, an *pro*, an *contra Reum*.

13. *Cum Conſilio, & voto Diffinitorum Provinciæ.* Diximus alibi *Tit. Canones n.* 72. *& ſeqq. Diffinitores* eſſe *Conjudices* Ordinarios ſimul cum *Provinciali*; & debere Cauſas judicare. Ex hoc ergo *Textu* convincitur obligatio ſingulorum de *Corpore Diffinitorii* ad examinanda merita Cauſæ, quam debent judicare, non contenti ſimpliciter adhærere, vel non, judicio *Provincialis*, aut alterius. Etenim omnes æqualiter *Judices* ſunt, & æqualis valoris ſunt inter ſe ſingulorum vota. Si ergo obligat *Textus Judicem* quemlibet ad plenam cognitionem Cauſæ, quæ debet dirimi per Sententiam; quilibet de *Diffinitorio* circa hoc æqualem habebit obligationem, quæ, cum ſit de re *gravi*, ligat ſub mortali. Quod ſi Sententia datur a *Provinciali cum conſilio, & voto Diffinitorum Provinciæ*, adhuc magis evidenter apparet prædicta obligatio. Qui enim debet *ex Officio* conſiliare, & non ſecundum placitum, ſed ſecundum jus, ut muneri ſatisfaciat, tenetur omnem adhibere diligentiam, ut det conſilium rectum. Quod ſi malum con-

conſilium dat, quia peritiam bene conſiliandi non habet, debet Officio renunciare: & ſi male conſilium dedit, quia culpabiliter negligens fuit in perquirendo, quid jura velint circa factum, ſupra quo conſiliatus eſt; peccat mortaliter, & tenetur ad reſarciendum damnum Tertii, ut docent *Abbas in cap. Sicut dignum num. 15. de Homicid. & in cap. Adverſus num. 20. de Immunit. Eccl. Bonac. de leg. diſp. 10. quaſt. 3. punct. 4. num. 3.*

14. *Vel (ſi Viſitatoe fuerit) Peritorum, & gravium Patrum, ſi Diffinitores ex urgente cauſa neceſſum fuit excludere*. Conſonat hic *Textus* diſpoſitioni *Statutorum Generalium Valliſolet. 1593. & Stat. Gen. Reform. cap. 8. num. 9.* Et non limitatur ad *Viſitatores*, ſed extenditur etiam ad *Provinciales*, prout ſupra *Titulo Canones* §. 13. innuit *Textus*. Dicendum hic eſſet: quinam, & quales eſſe debeant *Patres Periti, & graves*, de quibus mentionem facit, & quæ ſit dicenda *Cauſa urgens*, ad hoc ut omiſſis *Diffinitoribus* alii ſubſtituantur? Sed quia de his alibi copioſe tractavimus *Tit. Canones num. 70. & 72.* illuc Lectorem remittimus.

15. *Sententia, quæcumque illa ſit, omnino ex Proceſſu dependeat*. Multa ponderatione indiget hic *Textus*, dum ordinat, quod omnia Sententia *dependeat ex Proceſſu*, & hoc non ſimpliciter, ſed *omnino*. Advertendum ergo, quod dependentia, de qua loquitur, conſiſtit in hoc, nempe, quod in Sententia continuatur delictum expreſſum in ſpecie *Tit. Sententia* §. 7. cum omnibus ſuis circumſtantiis aggravantibus, aut diminuentibus, & hoc quidem neceſſarium eſſe ſeribunt communiter *Sgroi par. 7. cap. 12. num. 4.* & ibi *Marant. par. 6. num. 47. Alberic. in l. Repetendarum, §. Illo C. de Judic. Auguſtin. ad Angel. de Malef. verb. Et quia nobis num. 4.* Ratio autem eſt, quia cum pœna debeat culpæ proportionari, ex qua eſt ejuſdem coordinativa: in *Sententia* autem præſcribatur pœna luenda per *Reum*; ſequitur, quod in eadem exprimenda ſit culpa, ut clare appareat de rationabilitate *Sententiæ*.

16. Sed dictio illa *omnino* non otioſe ponitur, cum nihil ſuperfluere debeat in *Lege*, aut *Statuto*, ſed aliquid operari. Dicendum ergo quid ſignificet hic. Sciendum igitur, quod controverſia eſt inter *Criminaliſtas*, an *Judex* teneatur in *Sententia* exprimere cauſam, quare pœnam augeat, aut minuat, excedendo a pœna ordinaria legis. *Farinacius quaſt. 17. num. 62. & ſeqq. & Natta conſ. 415. nu. 31. Ghirla. Menoch. Tiraquell. Vaſq. Bartol. Bald. Felin. Alex. Boſſ. tit. de ſent. nu. 36.* citati a *Bicto quaſt. 145. n. 7.* putaverunt quod non. Et ſe fundant in *cap. Sicut de Sent. & re judic. cap. Cum Bertholdus eodem titulo*. quorum primum ita communiter ſummatur ab *Abb. in d. cap. Sicut de Sent. & re judic. Sententia ſine Cauſæ expreſſione lata tenet. Auguſtin.* autem *ad Angel. de Malef. in verb. Et quia nobis num. 4. Foller. Pract. Rubr. de Pœn. nu. 88. Bald. in cap. Sicut de ſent. & re jud. apud Sgroi par. 7. cap. 12. n. 4. circ. fin. Alberic. in l. properandum §. Illo num. 3. C. de Iudic.* tenent quod omnimode obligetur *Judex* ad exprimendam cauſam. *Abbas* referens conflictum *Doctorum*, ſuper hoc puncto tenet, quod *Sententia* ſine expreſſione cauſæ ſuſtineatur. *Clarus* autem *Criminaliſtarum Coriphæus quaſt. 93. verſ. Fuit aliquando*. poſtquam dixit, quod ſuper hoc *Articulo magna eſt Doctorum altercatio*, nihil decidit, ſed ſe reſtringit ad practicam, quæ *Mediolani* ſervatur: & eſt, quod non apponitur in ſententia cauſa condemnationis, niſi caſu, quo aliquis damnandus veniret in contumaciam. Alibi autem *quaſt. 85. verſ. Ulterius quæro, ex Jacob. de Belviſ. Pract. crim. fol. 46. rubr. de fug. Reo. De Ameno Pract. Crim. Par. 1.* *num. 62.* & *Menchiac. controv. illuſtr. cap. 14. num. 5.* recitat teneri *Judicem* in *ſententia* exprimere cauſam, quare pœnam Legis minuat, licet ipſe velit, quod ſufficiat dicere: *Ex juſtis cauſis animum noſtrum moventibus*. Et hanc dicit eſſe opinionem communem, ut teſtatur *Menchiaca* citatus.

17. In hac celebri controverſia *Textus* noſter ſtat cum ſecunda ſententia, dum vult, quod *Sententia omnino ex Proceſſu dependeat*. Dictio enim *omnino*, importat idem, quod *omnimode*, ut vult *Bartolus in l. Græce §. Illud num. 2. ff. de Fidejuſ.* relatus a *Tuſco litt. D. concl. 322. num. 4.* &, facit hunc ſenſum, quod *omnimode*, & in *omni* ſui *parte* ſententia dependeat a proceſſu, & per ipſum juſtificetur, & hoc ſive in genere pœnæ, ſive ejuſdem augmento, aut diminutione. Et rationabiliſſime inductus eſt *Textus* ad ſic determinandum. Etenim tum *Canones*, tum *Doctores* adducti, qui volunt contrarium, loquuntur de *ſententia* in cauſa civili, quæ non facit ad rem pro criminali. Habemus enim textualiter in *Decretali cap. 1. de Sent. Excomm. lib. 6.* quod *Judex* Sententiam *Excommunicationis ferens cauſam Excommunicationis expreſſe conſcribat, propter quam Excommunicatio proferatur*. Ex quo deduci facile poteſt, quod cum talis ſententia ſit criminalis, eadem cauſæ expreſſio in qualibet ſententia criminali eſt facienda.

Et licet, ibi *Gloſſa in cap. 1. in verb. Cauſam. de Sent. Excom. in 6.* dicat, quod in diffinitivis non eſt neceſſe exprimere cauſam, ut habetur ex *Cap. Sicut nobiſ. de ſent. & re judicat.* (quod tamen, ex illo Textu, ſervandum eſt in ſententia Excommunicationis); Nihilominus debet accipi de *Diffinitivis Civilibus*, cum Capitulum illud loquatur de ſententia lata in cauſa civili; & in toto corpore juris non inveniatur *Textus*, qui loquatur de *Diffinitiva Criminali*, niſi iſte, qui eum ordinet cauſam pœnæ eſſe exprimendam, idem debet accipi de omnibus.

Concordat porro huic diſpoſitioni *Imperatoria l. Properandum §. Illo C. de Iudic.* quæ ſancit; quod ſi, ob culpam *Patronorum*, lis protrahatur, crimen eorum *Judex* puniat, condemnando eos in pœnam pecuniariam, ipſo videlicet *Judice in ſua Sententia hoc ipſum manifeſtante, quod per Patronos Cauſarum dilatio facta eſt*. Et *l. Quod ait §. Ignominioſa ff. de His, qui not. infam.* ordinat, quod ſi *Judex* in pœnam delicti *Ignominioſe* dimittit Militem a militia, ipſum ſpolians cingulo, debet exprimere, *Ignominiæ cauſa ſe mittere*. Ex quibus Legibus evidenter deducitur cauſam pœnæ in ſententia criminali eſſe exprimendam.

18. Et revera incapibile eſt hoc, quod teneatur *Judex* exprimere in *ſententia* crimen, propter quod *Reum* condemnat; non vero teneatur exprimere cauſam quare pœnam augeat, vel minuat, cum ab eodem crimine dependeat juſta pœnæ diminutio, ſive augumentum. In confeſſo quidem eſt apud omnes fere *Doctores*, quos inter *Aretin. in cap. Qualiter, & quando il 2. n. 24. de Accuſat. Didac. lib. 2. Reſol. cap. 9. nu. 8. Pluzd lib. 1. Delict. cap. 33. n. 5. Dec. in cap. de Cauſis num. 19. de offic. Deleg. Menchiac. controv. illuſtr. cap. 14. num. 4. Blanc. pract. fol. 73. num. 71. apud Clar. quaſt. 85. verſ. Ulterius quæro:* quod ex cauſa poſſit *Judex* alterare pœnam a *Statuto*, aut Lege latam, quod tamen ſine cauſa non poteſt. Imo docet *Clarus*, quod, quo ad minores *Magiſtratus*, neceſſarium ſit, quod cauſa augumenti, aut diminutionis cohæreat delicto, non autem ſit illi extrinſeca. Si ergo ſubſtantia delicti propter quam ſpecies pœnæ decernitur, exprimitur in ſententia; & quare exprimi pariter non debebit cauſa alterationis

ejuſdem pœnæ, cum talis eſſe debeat, ut delicto cohæreat, & illi non ſit extrinſeca?

19. Addendum his rationibus eſt periculum, cui ſe exponit *Judex* ſententians, caſu quo appellet *Reus*. Notum enim eſt, quod *Judex* augens ſine cauſa pœnam a Lege latam, committit in Legem, & tenetur in Syndicatu, pœna enim non debet eſſe major delicto *l. Reſcriptum ff. de His qui, ut indign. Giurb. Conſ. 83. in fin. Tuſc. litt. P. concluſ. 211. nu. 1. Guazz. defen. 33. cap. 4. num. 3. Barboſ. Axiom. 181. num. 3. apud Canciol. verb. Pœna reſol. 14. num. 5.* Pariter minuens ſimili modo pœnam, efficitur infamis, & tenetur ad pœnam, quam imponere debebat *Reo*, ut habent Textus in *jure Cæſarea l. Servos C. ad leg. Iul. de vi pub. l. 3. in fin. C. Ne ſanct. bapt. iter.* quibus conſonat Scriptura; *3. Reg. cap. 20. Quia dimiſiſti Virum dignum morte, erit anima tua pro anima ejus*. Si ergo non apponatur in *ſententia*, nec ex ventre Proceſſus appareat cauſa, ob quam *Iudex a qua* auxit, vel minuit pœnam; *Iudex appellationis* judicare contra eum poterit *bene appellatum, & male pronunciatum*, ex eo quod voluntarie, & ſine cauſa appareat, latam fuiſſe ab eo ſententiam: quantumvis juſtum motivum potuerit habere, recedendi a pœna Legis ordinaria.

20. Tandem experientia magiſtra didici, valde periculoſum intra Clauſtra eſſe, quod *Iudex* pœnas poſſit augere, tacita cauſa ſpecifica illius augmenti, & appoſita ſimpliciter Clauſula, *dignis de cauſis animum noſtrum moventibus*. Non raro enim *Iudices* ex motivo *Factionum* animoſi in *Reos* ſunt, & eos ultra fas pœnis gravant; & pallio illius clauſulæ, in eos deſæviunt, quod non poſſunt facere, ſi tenentur ad exprimendum cauſam, quare augent pœnam, & quod de tali cauſa, utpote cohærente delicto, in Proceſſu appareat. Saluberrime ergo diſponit *Textus* *noſter* exprimendam eſſe talem cauſam; & ſi non apponatur, annullanda erit *ſententia*, utpote deficiens in forma ſubſtantiali hic præſcripta.

21. Quod ſi quæras: ex qua cauſa poſſit *Judex* recedere a pœna Statutaria ipſam augendo? Dico, quod pœna poteſt augeri ob ejuſdem delicti reiterationem, reſpectu cujus binus actus ſufficit, ut volunt *Farinac. quæſt. 23. num. 16. Chartar. deciſ. crim. 11. num. 13. Cavalc. de Brach. Reg. par. 4. num. 102. Sanch. lib. 6. Decal. cap. 10. an. 11. & 12. apud Sgroi par. 7. cap. 3. num. 111. art. fin.* & a fortiori ſi eſſet ſolitus delinquere. Et adverti debet, quod de tali reiteratione oportet, quod appareat in Proceſſu, aut ſimus in *Notorio*, aut *publico Juris*; puta per ſententiam alias datam. Et proinde quando ſolent interrogari Teſtes: *Quam opinionem, aut famam habeat Reus apud Fratres?* facile eſt curare, quod ipſi deponant; *Quod male audiat, quia fuit alias de eodem delicto in ſpecie caſtigatus*. De cauſis autem minuendi pœnas *Titulo* Superiori dictum eſt. Illæ enim quas adducere poteſt *Patronus* ad prætendendam mitigationem pœnæ, poſſunt inſervire *Iudici* ad ſententiam temperandam.

22. *Quæ ſi ex deductis juſtificari non poterit, declaranda erit injuſta*. Confirmatur hoc, quod ſupra dictum eſt circa expreſſionem cauſæ, ob quam ſententia fertur: & dicit, quod *ſi ex deductis*, hoc eſt in Proceſſu probatis *juſtificari non poterit*, ideſt non appareat, aut poſſit probari, quod ideo talis pœna lata eſt, quia tale delictum commiſit, & quod taliter eſt aucta, vel diminuta, quia ex eodem Proceſſu apparet, quod *Reus* ſolitus eſt delinquere, aut alias eſt vitæ malæ, aut ex provocatione, ira, fragilitate, inadvertentia deliquit; *declaranda a Judice ad quem* erit injuſta, & ideo reſcindenda. Tangendum hic eſſet: quænam præſtare debeat *Judex* Appellationis? Sed de hoc inferius dicemus.

23. *Subjicique debet Judex pœnis contra malos Judices fulminatis*. Saluberrima diſpoſitio ad frænandam in aliquibus animoſitatem contra *Reos*, aut alios innocentes ſibi inviſos, & indebite gravatos. Sed parum uſu practicata. Plurimos vidi Proceſſus peſſime fabricatos, ſententiaſque circumſcriptas, tanquam inexcuſabiliter injuſtas, nec unquam vidi *Judicem* punitum ad præſcriptum hujus *Textus*. Ex quo fit, quod impuniti *Provinciales*, qui ſunt *Ordinarii Judices* audaciores redduntur, cum circa hoc peccare poſſint, ſecuri de Impunitate. O utinam *Superiores Generales* hoc adverterent? Si enim in factis contingentia male judicantes *Provinciales*, & eorum *Diffinitoria* punirent ad normam hujus *Textus*; non tantæ emergerent turbationes, ex male adminiſtrata Juſtitia, nec publicæ poteſtatis uſus privatæ paſſionis fieret miniſter, ut frequenter evenit.

24. Advertandum autem hic eſt, quod *Iudex* male judicans non debet puniri ordinaria pœna male judicantium, niſi peccaverit ex dolo. Verum eſt, quod lata culpa æquiparatur dolo; hoc tamen in criminalibus non verificatur, ut alias diximus, niſi lata culpa eſſet ex cauſa doloſa: ſicut eſſet ſi *Judex* male judicaſſet ex ignorantia quidem; ſed doloſa, quia nec ipſe voluit ſtudere; ut ſciret quid de Jure in Cauſa, quam judicavit, nec voluit aliorum conſilium petere, vel ſaniori ſententiæ adhærere. Tunc enim, licet ignorantiam prætenderet, & hac ſe tueri vellet: tamen dolum proderet, licet hic non poſſet aliunde probari, Cum nec ipſe ſtudere voluerit, nec doctorum hominum conſilium amplecti, ſignum eſſet proinde quod voluntarie in ignorantia permanſit, & ita doloſe deliquit.

25. Demus ergo caſum, qui frequenter accidit, quod declaretur aliqua ſententia injuſte lata. Si ille, qui appellavit, probet concludenter coram *Judice ad quem*, quod *Judex a qua* dixit ante prolationem Sententiæ, quod volebat, quod *Reus* ſibi pœnas daret de Injuria ſibi facta, aut ſe velle de eo ulciſci, aut velle illum ita impedire ad dignitates conſequendas, ut ad eas neque ſpem habere poſſit, & ſimilia; jam probatur verus dolus, & ordinaria pœna male judicantium debet percelli. Pariter, ſi probetur *Iudicem a quo* eſſe ignorantem de re criminali, & in illa cauſa neminem conſuluiſſe; imo neque voluiſſe acquieſcere ſaniori conſilio unius, aut alterius de *Diffinitorio*, ſed pervicaciter, & nulla alia adducta ratione, niſi hac, *ſic volo*, perſtitiſſe in propria ſententia, & ita judicaſſe; certe non poteſt ſe excuſare per ignorantiam, quia hæc voluntaria fuit, & doloſa. Si vero peccavit ex ignorantia culpoſa, quia ſcire debet ea, quæ ſunt ſui muneris; extraordinaria pœna puniendus eſt. Et quod dico de *Provinciali*, dico pari modo, de *Diffinitoribus*; qui & ipſi *Iudices* ſunt.

26. Verum advertendum eſt, quod, ut alias *Tit. Carcer. num. 17.* diximus, ſi procedendum eſt ad pœnam contra male judicantes, debent ipſi prius citari, & audiri, ne caſtigentur indefenſi; ſicut etiam *qui Iuris ordinem non ſervaverint*.

TEX-

Google

T E X T U S.

§. IV. Solemnitates illas, quod Sententia ſedendo, de die, eaque non feriata; præſente Parte, & alia hujus generis (& ſi bonum ſit quantum fieri poteſt obſervari) de eſſentia tamen judicii non eſſe, certiſsimum eſt; unde ad libitum Judicum remittuntur. Debet autem ſententia in ſcriptis ferri, manu Judicis, & Diffinitorum, ac Teſtium rogatorum firmata, in publico Refectorio, vel ſaltem publice in Diffinitorio, iiſdem præſentibus, vel a Judice, vel a Scriba legi, qui de tali publicatione in Proceſſu teſtimonium faciat.

S U M M A R I U M.

27. *Judex Regularis non tenetur ſervare ſolemnitates juris.*
28. *Judex Regularis ſi ſervat ſolemnitates juris, bonum eſt.*
29. *Subſtantialia juris circa ſententiam.*
Sententia debet ferri in ſcriptis, & quare?
30. *Provincialis, & Diffinitores debent ſubſcribere ſententiæ.*
Judex Chiragra impeditus poteſt alteri committere, ut nomine ſuo ſubſcribat ſententiæ.
Sententia proferenda coram Teſtibus ad hoc rogatis.
31. *Sententia ubi publicanda?*
Publice factum eſt factum coram Teſtibus.
32. *Diffinitores debent eſſe præſentes in publicatione ſententiæ.*
Si major pars Diffinitorii intervenit, valet publicata ſententia.
Electio facta a majori parte Collegii valet, licet alii ad eam vocati non intervenerint.
Sententia debet ferri, Reo præſente, vel ſibi intimari.
33. *Sententia prius eſt ſcribenda, quam pronuncianda.*
Si prima pronuncietur, poſtea ſcribatur eſt nulla.
Sententia ſi intimetur Reo, debet ſibi legi ab Actuario coram Teſtibus.
De jure Judex debet legere ipſe ſententiam.
Epiſcopi ex privilegio poſſunt per alium pronunciare ſententiam.
De conſuetudine Judex per Actuarium promulgat ſententiam.
34. *Sententia publicata adnotanda in proceſſu.*
35. *Sententia debet ferri in termino citationis, & lata ante, aut poſt, eſt nulla.*
36. *Sententia debet eſſe certa reſpectu perſonæ Iudicis, & Rei, delicti, & pœnæ.*
Certitudo ex parte Iudicis, & Rei, quare requiratur in ſententia?
37. *Certitudo delicti, quare exprimenda in ſententia?*
38. *Pœna debet delicto æqualis eſſe.*
Pœna debet eſſe ſpecificata in ſententia.
Sententia continens pœnam alternativam Rei arbitrio, eſt nulla.
39. *Sententia ferenda eſt per verbum temporis præſentis, & non per gerundium.*

COMMENTARIUS.

27. MUltoties in hoc Opere diximus, *Iudices Regulares* a ſolemnitatibus legalibus eſſe, abſolutos tum a jure communi, *cap. Qualiter, & quando il 2. in fin. de Accuſat. cap. Licet Heli. de Simon. tum ex Privilegio Bonif. VIII. Ad augend.* Quod non ſolum circa cauſæ actitationem, ſed etiam in ſententia ferenda eſt intelligendum. Dicit proinde *Textus*, quod *ſolemnitates illas*, quæ ſcilicet in ordinariis Foris Sæcularium, ex præſcripto Legum, obſervantur, & ſunt *quod ſententia ſedendo, de die, eaque non feriata, præſente parte, & alia hujus generis (& ſi bonum ſit, quantum fieri poterit obſervari) de eſſentia tamen judicii non eſſe, certiſſimum eſt. Unde ad libitum Judicum remittuntur.*

De Ameno Pract. Crim. Par. 1.

28. Ex hoc *Textu* elicitur comprobatio reſolutionis, quam alias dedimus *Tit. Quum. quæſt. final.* nempe, quod ſi *Iudex Regularis* in ſuo proceſſu apices juris curaret, non eſſet reprehendendus, ex eo quod hic dicitur, quod *bonum ſit, quantum fieri poterit obſervare ſolemnitates juris*. Aliæ ſunt ſolemnitates, quas *Iudices* Sæculares ſervant, quæ non ſunt in hoc *Textu* recenſitæ; ſed quia ad rem noſtram non faciunt, eas non apponimus.

29. *Debet autem ſententia in ſcriptis ferri.* Loquitur hic de ſubſtantialibus ad ſententiam requiſitis, quibus non ſervatis, ſententia eſt nulla. Dicit ergo primo, quod *debet ſententia in ſcriptis ferri.* Non defuerunt, qui tenerent ſcripturam *ſententiæ* non ſpectare ad ſubſtantiam judicii; ſed contrarium eſt aperte diffinitum in *Iure Canonico, cap. final. junct. gloſſ. in verb. Definitivam de ſent. & re jud. in 6. Clement. Sæpe. junct. gloſſ. in verb. In ſcriptis de verb. ſign.* in quo habetur neceſſitas ſcribendi ſententiam, dum recenſitis apicibus, qui non debent obſervari in cauſis ſummariis, ait *Clemens*: *Sententiam vero diffinitivam in ſcriptis, prout magis ſibi placuerit ſtans, vel ſedens, proferat.* Ex quo apparet, quod ſcriptura ſententiæ non eſt ſolemnitas, cum inter ſolemnitates non recenſeatur, ſed reputatur inter ſervanda de jure. Et *Gloſſa in cap. 1. §. Poſtquam in verb. In ſcriptis de Cenſ. in 6.* in qua recenſentur trigintaquatuor caſus, in quibus requiritur ſcriptura, inter cæteros enumerat ſententiam diffinitivam. Et quidquid poſſet eſſe de *ſententia civili*, certum eſt, quod in *criminali* omnino neceſſaria eſt; ex eo quod in *Decretali, cap. 1. §. Quiſquis junct. gloſſ. in verb. In ſcriptis de ſent. Excom. in 6.* ex qua habetur in *Iure Canonico*, (prout ſupra dixi,) forma ſervanda in *ſententia criminali*, ordinatur, quod Judex eam *in ſcriptis proferat*. Et hoc ex ratione quam tangit *Gloſſa in Clement. Sæpe. §. Verum in verb. In ſcriptis de verb. ſign.* Quæ ait: *Noluit ergo ſcripturam, quæ in ſententiis requiritur, in his cauſis prætermitti, ne per id contingeret occultari veritatem propalatam, & in judicio diffinitam.* Præterquamquod, ſi ſententiis non ferretur in ſcriptis tollerentur *Reo* defenſiones, ut contra *Menochium* ſcripſit *Muſcatellus*; & in hoc noſtro *Textum*, quem debemus ſequi, concordant *Menoch. de Præſumpt. lib. 1. quæſt. 60. Muſcatell. par. 7. gloſſ. Condemnando num. 22. Abb. in cap. Albericus num. 2. in fin. de Teſt. Marant. ſpecul. par. 4. diſt. 9. num. 37. Geminian. in cap. final. col. 4. in fin. de ſent. & re judic. Petr. Stell. in l. nec quicquam §. Ubi decreti num. 29. ff. de off. Procanſ. Franc. in cap. final. col. penult. de re judic. in 6. apud Sgroi par. 2. cap. 5. num. 51.*

30. *Manu Judicis, & Diffinitorum, ac Teſtium* roga-

rogatorum firmata. Hoc eſt ſecundum ſubſtantiale, quod ſententiæ ſubſcribant Judices, & Teſtes; & licet forte non reperiatur in jure ſancitum, ut de neceſſitate Judex ſubſcribat; tamen hoc eſt ex noſtra lege municipali cautum, & ſervari debet, ſicut in omnibus aliis Tribunalibus ſervatur, ut ſcribunt *Vant. de Nullit. defect. proceſſ. num. 76. Sgroi par. 7. cap. 12. num. 4.* Quid autem juris, ſi *Judex*, aut alius ex *Diſſinitoribus* eſſet Chiragra impeditus, nec ſcribere valeret, ut frequenter mihi accidit? Dico, quod *Gloſſa in cap. final. in verb. Proferri de ſent. & re judicat. in 6.* habet, quod ſi *Judex* excæcaretur, & non poſſet Sententiam legere, deberet per alium facere legi. Pari modo dicendum eſt in caſu propoſito; poſſet enim, cæteris annuentibus, committere alteri, ut nomine ſuo ſubſcriberet, & valeret ſententia. Teſtes autem adhibentur, ut ſententia dicatur publicata; & ſufficiunt duo Teſtes, nec requiruntur tres, ut fit in aliis Tribunalibus. Quia adhibere duos, eſt neceſſitas, ſed tres eſt ſolemnitas, ut dicit *Bictus quæſt. 145. num. 8.* qui & ibi qui inſuper teſtatur ex *Guazzin. defen. 35. cap. 9. num. 6.*, in Tribunalibus Urbis duos tantum adhiberi.

31. *In publico Refectorio, vel ſaltem publice in Diſſinitorio. Refectorium*, ſive locus *Capituli* eſt, ubi *Prælatus* ordinarie ſolet, tamquam *Pater*, Fratres corrigere, & ſalutaribus pœnitentiis mortificare. Decet ergo maxime, ut ibi etiam erigat ſuum Tribunal ſicut *Judex*, & ibi Sententiam ſolemniter ferat. Licet ergo *Textus* mentionem faciat de *Refectorio* tantum, debet etiam accipi de *Capitulo*. Ambo ſiquidem ſunt loca publica, & ad publicandum ſententiam maxime idonea. *Diſſinitorium* porro hic accipitur pro Aula; in qua actualiter ſunt congregati *Patres Diſſinitorii*. Non enim aliquis locus eſt determinatus in Monaſterio ad hoc; ſed congregantur, ut plurimum, in camera *Provincialis*, vel alia ab ipſo ad hoc ſpecialiter deputata. Dicitur autem *publice* fieri in *Diſſinitorio*, ſi fiat valvis apertis, & coram Teſtibus. Ad faciendum enim quid *publice* publicitate juris, non requiritur, quod ab omnibus, ſeu majori parte ſciatur, ſed quod poſſit ſciri, & coram Teſtibus fiat, *Arg. cap. 1. de Poſtul. ubi gloſſ. in verb. Publice cap. Cauſam de dol. & contum. l. 4. §. Toties ff. de Damn. inf. Abb. conſ. 99. num. 1. lib. 1. apud Tuſc. litt. P. concl. 967. num. 3.* Et cum valvæ apertæ ſint, itaut quiſvis ingredi poſſit, ad audiendum ſi vult, licet non interveniant ultra *Judices*, & *Actuarium*, niſi duo Teſtes, dicetur ſententia publice lata.

32. *Iiſdem præſentibus*, Requiritur etiam de neceſſitate præſentia *Diſſinitorum* dum ſententia fertur, nec ſufficit eos ſubſcripſiſſe. Ratio eſt, quia omnes, & ſinguli ſunt æqualiter *Judices*. Sicut ergo nulla eſſet publicatio ſententiæ facta a *Notario* coram Teſtibus, ſi *Judex* ibi non eſſet præſens; ita pariter, ſi deſunt illi de *Diſſinitorio*, qui pariter *Judices* ſunt. Cenſerem autem, quod ſi unus, aut duo non eſſent præſentes, nil minus publicatio valeret; ex eo, quod adhuc major pars interveniret, a qua actus validus redderetur: ſicut ſuſtinetur electio facta a majori parte *Collegii*, licet omnes non interveniant, ut docet *Abb. in cap. Eccleſia veſtra num. 6. de elect.* Requiritur etiam præſentia *Rei*, quando commode poteſt haberi, vel ſaltem illi debet intimari, & hoc, alternative, eſt de ſubſtantia: ex *Gloſſ. in cap. Concertationi in verb. Sriverit. de Appellat. in 6. Lancellott. de Attent. cap. 12. num. 158. apud Sgroi par. 2. cap. 5. num. 49.* Ad quid enim citari debet *Reus*, (& hoc de ſubſtantia Judicii eſt,) ut habetur ex *Textu Tit. Quam §. 3.* niſi ut audiat Sententiam, vel illi ſaltem intimetur, ut habeat tempus ad appellandum ad ſui defenſionem? Imo dum loco citato habet *Textus*, quod *abſens, niſi contumax non condemnetur*, videtur velle, quod extra caſum contumaciæ requiratur ad publicationem ſententiæ præſentia *Rei*. Sed hoc accipiendum eſt, ſi commode poſſit fieri. Si enim *Reus* atrociſſimi delicti detineretur in carceribus, & prudentia dictaret, non eſſe extrahendum, ratione periculi fugæ, poſſet quidem legi, & promulgari ſententia in *Diſſinitorio*, & poſtea ab *Actuario*, in Teſtium præſentia, *Reo* in carceribus intimari.

33. *Vel a Judice, vel a Scriba legi*: Hic advertendum eſt, quod de ſubſtantia ſententiæ eſt, quod prius ſcriptis mandetur, quam quod ore proferatur. Quod ſi prius oretenus pronunciaretur, exinde ſcriberetur; eſſet ipſo jure nulla, ut habetur textualiter *in jure l. Statutis C. de Sent. ex peric. recit. cap. final. de ſent. & re judic. in 6.* & docent *Vant. de Null. def. proc. num. 69. Bajard. quæſt. 93. num. 7. Cabal. caſ. 33. num. 5. apud Sgroi loc. cit. num. 48.* Inſuper neceſſaria eſt lectura in ſcriptis, ita ut ſi ſcriberetur tantum, non autem legeretur ſcriptura per extenſum, evaderet nulla, ut dicunt *Sgroi par. 7. cap. 12. num. 8.* & ibi *Bart. in l. 1. notab. 1. C. de ſent. ex peric. recit. Scarr. de ſent. gloſſ. 12. num. 1. & 2.* Unde, ſi *Reus* non eſſet præſens publicationi, & deberet ſententia per *Actuarium* ſibi intimari, oporteret, quod iſte in faciem ipſius *Rei* eam coram Teſtibus legeret, ut eſt praxis totius mundi, ſicut dicunt *Auguſtinus ad Angelum de Maleficiis. verb. qui Judex* & ibi *Angel. in l. penult. §. Ad crimen. col. 3. ff. de Pub. judic. & Bald. in l. Reos C. de Accuſ. Sgroi loc. cit. num. 8.* Nec ſufficeret dicere: *ecce ſententia lata contra te, lege eam*. De jure autem utroque *l. 2. C. de Sent. ex peric. recit. cap. final. §. Sententia de ſent. & re judic. in 6.* prout adnotat *Clarus quæſt. 93. init.* eſt, quod a *Judice* ipſo legatur; aliter declaratur ipſo jure nulla, & tantum *Epiſcopi* ex privilegio *Bonifacii Octavi cap. Et ſi ſententia de ſent. & re judic. in 6.* poterant, ratione dignitatis, eam per alium legere. Sed ex conſuetudine *Judicum*, prout dicit *Joan. Andrea*, relatus ab *Adden. ad Gloſſam* illius *Capituli final. in Addit. in verb. Neceſſe de ſent. & re judic. in 6.* contrarium inductum eſt, & eam per *Actuarium* legere faciunt, *Textus* noſter proinde alterutrum relinquit *Judicis* arbitrio.

34. *Qui de publicatione in proceſſu teſtimonium faciat.* Ad hoc, quod *ſententia Reum* afficiat neceſſarium eſt, quod in proceſſu appareat, quod ſervata ſint omnia ſubſtantialia ſupradicta, & quæ adhuc dicemus; itaut, ſi diceretur, quod fuit *lata*, & *lecta*, & non adnotaretur, quod fuit *publicata*, redderetur nulla, prout dicit *Bartolus in l. final. C. de Sent.* relatus a *Tuſco litt. S. concl. 133. n. 18.* Stylus autem communis eſt, quod tenor ſententiæ terminetur per hanc clauſulam *lata, lecta, & publicata fuit die N. in Conventu N. in aula Diſſinitorii præſentibus R. A. P. N. Miniſtro Provinciali, RR. PP. N. Cuſtode, N. & N. Diſſinitoribus, & coram Teſtibus infraſcriptis ad hoc ſpecialiter vocatis.* Et hoc modo ſatisfit menti Legum, dum apparet, ſervata fuiſſe omnia ſubſtantialia, ad valorem Sententiæ pertinentia.

35. Aliud ſubſtantiale *ſententiæ* eſt, quod publicetur in termino citationis; hoc eſt die illa, pro qua citatur *Reus* ad videndum pronunciari *ſententiam* in cauſa, de qua eſt inquiſitus, *l. 2. & 3. C. de Sent. ex peric. recit. cap. final. de ſent. & re judic. in 6.* Sequitur proinde, quod ſi fuerit lata ante, vel poſt, redditur nulla, ut dicunt *Sgroi par. 2. cap. 5. num. 49.* & ibi *Maraat. par. 6. tit. de ſent. num. 88. Bict. quæſt. 144.* & apud eum *Gabriel. & Guazzin. defenſ. 39. cap. 10. num. 2.* aliique.

36. In-

36. Inſuper neceſſarium eſt, quod *ſententia* ſit certa. Hæc certitudo autem attenditur a multis; puta a parte *Judicis*, a parte *Rei*, a parte *Delicti*, & a parte *Pœnæ*. Quoad *Judicem* attenditur certitudo, ſi apponatur in *ſententia* nomen *Judicis*, & *Collegarum*, qui, ut *Conjudices*, ad illam ferendam concurrunt, ut docent *Paſſerin. Trib. Regul. quæſt.* 29. *art.* 3. *num.* 60. *Sgroi par.* 7. *cap.* 12. *num.* 4. Proinde, ſi exprimeretur in ea ſolum nomen Officii, & non perſonæ, ut ſi diceretur: *Nos Provincialis Miniſter Provinciæ N. de conſilio Noſtrorum Diffinitorum, &c.* non valeret; Quia eſſet ſententia incerta ex parte Perſonæ *Judicis*. Quo ad *Reum* itidem eſt certitudo neceſſaria in *ſententia*, taliter ut ita exprimatur nomen *Rei*, ut unus non accipi poſſit pro alio. Si enim eſſet ambigua, & poſſet quadrare diverſis, poſſet aliquando nocere innocenti. Dato enim, quod *Reus* contumax eſſet de graviſſimo, & atrociſſimo crimine; & pro habendo *Reo* Superior *Generalis* copiam *ſententiæ* ad omnes *Provincias* mitteret, ordinando, quod ubicumque *Reus* deveniret, carceraretur: poteſt dari caſus, quod alius (de quo interpretari, poſſet *ſententia* ambigua circa perſonam *Rei*,) innocenter carceraretur; aut quod futuris temporibus exemplar illius *ſententiæ* latæ contra unum produceretur contra alium innocentem, ad excipiendum contra illum in aliquo caſu; quod evenifſe in alia *Religione*, a Viro fide digno accepi. Proinde in *Sacro Tribunali* ſtylus eſt, quod perſona *Rei* individuetur per nomen tum proprium, tum Patris, itidem Patriæ, artis, profeſſionis, ætatis, ita ut impoſſibile moraliter ſit, quod accipi poſſit unus *Reus pro alio*.

37. Quo ad *Crimen* etiam debet eſſe certitudo; puta, quod tale, aut tale delictum, cum tali; aut tali circumſtantia augente, vel minuente, fuerit ab eo commiſſum. Et licet hoc poſſit liquidari ex proceſſu, non tamen ſufficit, ſed eſt exprimendum in ſententia. Ratio eſt, quia ex proceſſu apparent quidem indicia, & probationes; tamen incertum eſt, an per illa concludenter remaneat probatum delictum; proinde neceſſaria eſt pronunciatio *ſententiæ*, quæ definit, probationes eſſe ſufficientes ad conſtantiam delicti. Proinde debet apponere *Judex*, quod *Reus* vel *graviter* indiciatus, aut convictus, aut confeſſus ſit de delicto tali, vel tali, ut monent *Berti pract. crim. tit.* 24. *cap.* 4. *num.* 8. *Sgroi par.* 7. *cap.* 12. *num.* 4. *Paſſerin. quæſt.* 29. *num.* 60. *Vant. de Nullit. def. juriſd. num.* 93. *Cavalc. de Brach. Reg. par.* 4. *num.* 285. *verſ. Et videns*.

38. Quo ad *Pœnam* tandem debet eſſe certitudo, & hoc ut pœna correſpondeat præciſe delicto, nec ſit major, aut minor, quam a Lege imponatur. Non enim debet *Judex* eſſe aut ſeverior, aut mitior lege: Quod ſi commiſſum, præciſe delictum ſit, abſque qualitate augente, aut minuente, præciſa etiam debet ferri pœna, quæ a *Statuto* pro tali delicto imponitur; aliter *ſententia* neque in toto, neque in parte eſt valida, ut dicunt *Clar. quæſt.* 93. *verſ. Quæro*, & ibi *Bajard. num.* 11. *Bibl. quæſt.* 144. *num.* 6. & apud eum *Farinac. quæſt.* 11. *num.* 62. *Guazz. defenſ.* 35. *cap.* 14. *num.* 7. *& Scacc. de Judic. lib.* 1. *cap.* 12. *num.* 96. Non tollitur autem quin *Iudex* ex cauſa poſſit pœnam Statutariam alterare augendo, aut minuendo ad exigentiam eorum, quæ delictum circumſtent, ut ſupra dictum fuit.

Adverto autem, quod licet a *Doctoribus* ſuſtineatur, quod *Judex* poſſit in ſententia ita dicere; *condemnamus eum in pœnis expreſſis in Statutis pro tali delicto*; (tunc enim pœna certa eſt, quia exprimitur in Lege); tamen melius eſt, quod ſpecificetur pœna illa; quia *Reus*, aliquando rudis, neſcit quid dicant *Statuta*, nec conſequenter ſcire poteſt ejus gravitatem, unde moveatur ad appellandum, aut non. Attenditur etiam certitudo *pœnæ*, ut non apponatur *alternative*, arbitrio *Rei*, ſubeunda; ut ſi diceret Judex, *condemnamus eum ad carcerem per menſem; aut ad portandum caputium probationis per annum*. Talis enim *ſententia*, ratione incertitudinis pœnæ, eſſet nulla: alternativa enim nullum membrum ſuorum alternativorum infert præciſe, ut ſcribit *Ægidius Bellamere*, *conſ.* 33. *num.* 27. *apud Tuſc. litt. A. concl.* 315. *num.* 4. & ita nullam ſubire *Reus* teneretur.

39. Ultimum tandem ſubſtantiale eſt, quod ſententia feratur per verbum præſentis temporis, & non per gerundium. Non enim valet dicere: *pronunciamus eſſe condemnandum, vel eſſe puniendum tali pœna*. Talis enim eſt pronunciatio de *quod juris*; non autem de *quod facti*. Sententia autem *Judicis*, retenta ratione juris in mente ejus, debet explicare ſolum quid circa *Reum* faciendum ſit. Proinde dicere debet: *Abſolvo Condemno*, aut *Declaro*, ut dicunt *Muſcatell. Prax. par.* 7. *gloſſ. condemnando num.* 59. *Guazz. defen.* 35. *cap.* 17. *num.* 8. *Bibl. quæſt.* 144. *num.* 8. Gerundia autem, ut *Condemnandum*, *Abſolvendum*, *Declarandum*, non valent, prout ſentit *Bartolus*, *in l.* 1. *C. Si adverſ. libert.* quem magis communiter cæteri *Doctores* ſequuntur. Uſus proinde *Judicum* obtinuit, quod poſt gerundium apponant verbum præſentis temporis ad tollendum omnem ſcrupulum; & ſic rem explicant, *dicimus eſſe condemnandum in tali pœna, prout in illam condemnamus, &c.* Et hoc eſſe ab omnibus practicandum, conſulit *Guazzinus*, *Defenſ.* 35. *cap.* 17. *num.* 2. cui etiam Nos adhæremus.

T E X T U S.

§. V. Reum acceptare ſententiam, non eſt neceſſarium; quinimo, ſi intra tempus canonicum non appellaverit, eum acceptaſſe pro certo haberi debet. Hanc praxim in ſententiando obſervare debet Judex, atque a pœnis recenſitis reſilire non poterit, ut ſupra cautum eſt. Qui, perfecte indicia evacuaverunt, & etiam innocentiam oſtenderunt, ſimpliciter, & diffinitive abſolvi debent; ita ut per ſupervenientia poſtmodum indicia a Judice amplius moleſtari non poſſint. Qui autem ſe quidem defenderunt, purgaruntque ab indiciis, non quidem vehementibus, ſed pluſquam levibus, vel ſi vehementia fuere, Tortura mediante purgarunt; unde nec in pœnam extraordinariam condemnari potuerunt, abſolvendi ſunt; ſed cum clauſula *Stantibus*, *prout ſtant*, *& novis non ſupervenientibus indiciis*, quæ ſi ſuperveniant, poterit iterum Iudex, contra illos procedere.

S U M M A R I U M.

40. *Reus, quod acceptet ſententiam non eſt neceſſariam. Si Reus in tempore præſcripto non appellavit, habetur pro acceptante ſententiam.*

Ap-

Appellatio de jure antiquo debebat fieri intra tres dies a ſententia lata.
De jure novo fit intra decem dies.
Dies utiles ad appellandum, computantur a tempore ſententiæ intimatæ.
41. *Patronus eſt citandus ad publicationem, ſive intimationem ſententiæ.*
42. *Extraneus quivis poteſt, de jure, appellare pro Reo.*
Clericus appellare poteſt pro Laico, etiam in cauſa ſanguinis.
43. *Subſtantialia juris in ferenda ſententia ſunt obſervanda.*
44. *Reus, qui perfecte evacuavit indicia, debet abſolvi ſimpliciter.*
45. *Indicia, quomodo dicantur perfecte evacuata?*
Innocentia probatur perfecte perfectione reali, & æſtimativa.
46. *Abſolvi* diffinitive, & ſimpliciter, *quid importet?*
Dictio ſimpliciter, *quid ſignificet?*
Modus duplex eſt, declarativus, & reſtrictivus.
Conditio duplex, Declarativa, & Reſtrictiva.
47. *Modi declarativi, aut reſtrictivi in ferenda ſententia.*
48. *Diffinire, quid ſit?*
Abſolutus ſimpliciter de crimine, nequit amplius ſuper eo moleſtari,
49. *Innocens præſumptive, non abſolvendus ut Innocens realiter.*
Qui evacuaverit indicia, abſque Tortura, non debet ſententiari, ut ille, qui fuit tortus.
Abſolutus per ſententiam præſumitur abſolutus ex delicto non probato, niſi aliter in ea exprimatur.
50. *Ab indiciis ſe defendere, quis dicatur?*
Indicia quando ſint evacuata perfecte?
Purgare ſe ab indiciis, quid ſit, & quando?
Juramento purgabantur indicia in purgatione canonica.
Purgatio canonica non eſt amplius in uſu.
51. *Indicium pluſquam leve, & minus quam grave, vincitur a ratione contraria, licet debili.*
52. *Reus tortus juxta valorem indiciorum debet abſolvi cum clauſula,* Rebus ſic ſtantibus, &c.

COMMENTARIUS.

40. CUM *Judicis* juriſdictio exerceatur etiam in invitum, ipſius ſententia afficit *Reum*, quantumvis iſte apertum conſenſum non exprimat. Dicit ergo *Textus*, quod ad hoc, quod ſententia *Reum* obliget ad pœnam, *Reum acceptare ſententiam non eſt neceſſarium*. Proinde, ſi *Reus*, ex abundanti, humiliter reatum ſuum agnoſcens, patienter ſententiam pœnalem acceptet, & acceptationem verbis profiteatur, poterit ab *Actuario* adnotari in proceſſu, quod, audita a *Reo* ſententia, humiliter acquievit, & eam acceptavit; ſed neceſſarium minime eſt, quod talem verbalem acceptationem exprimat. *Quia, ſi intra tempus canonicum non appellaverit, eum acceptaſſe pro certo haberi debet.* Tempus, quod hic vocatur *canonicum*, eſt ſpatium in jure aſſignatum, intra quod poteſt *Reus* appellare; & de jure antiquo erat duorum, aut ad plus trium dierum: ex *l. 1. §. Biduum ff. Quando appell. ſit. & intr.* ſed de jure novo ampliatum eſt ad decem, ut in *Novella Authent. de Appell. & intr. cap. Anteriorum n. quæſt. 6. Novell. 23.* quæ eſt etiam in *Jure Eccleſiaſtica* canonizata, habetur; & *Textus* etiam dicit alibi *Tit. Canones §. 5.* Iſti porro dies menſurandi ſunt, non quidem a momento ſententiæ probatæ; ſed a tempore intimationis illius factæ *Reo*, ſicut habetur ex loco citato *Textus*. Proinde, ſi *Reus* præſens non eſt, quando profertur, & publicatur ſententia, decem dies incipiunt currere, quando ipſi intimatur *Reo*, prout ſupra dictum eſt.

41. Adverto autem, quod ſicuti citandus ad audiendam ſententiam non ſolum eſt *Reus*, ſed etiam *Patronus*, (ut eſt praxis continuata omnium Tribunalium,) ita etiam, quando intimatur *Reo* abſenti a loco judicii, debet ejus *Patronus* præſens eſſe, ut poſſit *Reo* conſulere quid faciendum ſibi ſit: an acquieſcendum ſententiæ, an appellandum? Hoc autem non eſt de ſubſtantia juris, ita ut nulla redderetur intimatio *Reo* facta, niſi *Patronus* eſſet præſens, ſed eſt de æquitate; poſſet enim *Reo* ignoranti, (quod ſibi non ſunt niſi decem dies utiles ad appellandum,) oriri præjudicium ex hoc, quod, dum commonefacit *Patronum* abſentem de tenore ſententiæ, & ab eo accipit reſponſum, quid facere debeat, tempus fatale expiret; nec, cum gravamine proprio, amplius appellare poſſit. Appellando autem, non tenetur *Reus* ullam cauſam appellationis a ſententia diffinitiva exprimere; ſicut tenetur appellando ab interlocutoria, ut alias *Tit. Canones num. 32.* docuimus; & prolata ſententia *Judex* officio ſuo functus eſt, unde nec poteſt a *Reo* quærere cauſam, quare appellet? Sed hoc ſpectat ad *Judicem ad quem*.

42. Ponamus autem, quod dum promulgatur a *Judice* ſententia, præſens ſit Amicus *Rei*, qui appellet; vel alius, qui Amicus, aut Conjunctus ejus non ſit, & iſte appellet aut nomine *Rei*, aut proprio, eſſet ne Appellationi deferendum? Dico quod ſic, & eſt *Textus in jure l. Non tantum ff. de Appell. & rela.* expreſſus, in quo habetur, quod quivis de populo ſive neceſſarius, ſive conjunctus *Rei*, vel non, ſive nomine *Rei*, ſive proprio, *Reo* etiam renuente, & contradicente, & ſententiam ſubire volente, appellare a ſententia criminali poteſt; & tunc debet differri ſupplicium, donec cauſa a *Judice* appellationis cognoſcatur. Et hoc ita verum eſt, quod etiam *Clericus* in cauſa ſanguinis poteſt appellare a ſententia lata in Laicum, hoc enim eſt ad defenſionem, quæ ſtatui Clericali non repugnat, ut habet *gloſſa* communiter recepta *in l. Addictos in verb. Quibus C. de Epi. aud. Auguſt. ad Angel. de malef. in verb. Præſente num. 5. apud Clar. quæſt. 94. verſ. Sed an etiam*. Puto tamen quod licet hæc Concluſio in puncto *juris* ſit vera; non tamen ad praxim ſit reducenda. Unde ſi *Reus* minime appellaret, & *Judex*, non deferendo appellationi interpoſitæ ab extraneo, ſententiam exequeretur, non eſſet ob hoc puniendus.

43. *Hanc praxim in ſententiando obſervare debet Judex*, (& ſub pœna nullitatis, non recedere a ſubſtantialibus requiſitis ad ſententiam, ut ſupra enumeravimus) *atque a pœnis receptis reſilire non poterit ut ſupra cautum eſt*. Puta quando delictum non habet adnexas circumſtantias aggravantes, aut minuentes; tunc enim a pœna ſtatutaria recedere non licet. Sed ſi adſint tales circumſtantiæ, arbitrari poterit circa augumentum, vel decrementum pœnæ legalis, ut diximus.

44. *Qui perfecte indicia evacuaverunt, & ſuam innocentiam oſtenderunt, ſimpliciter, & diffinitive abſolvi debent*. Agit nunc *Textus*, de tenore, quo a *Judice* concipienda, & poſtmodum proferenda eſt Sententia, & dicit; quod illi, qui *perfecte indicia evacuarunt debent abſolvi*. Hic primo videndum eſt, quomodo poſſint dici indicia perfecte evacuata. Ad hoc dico, quod judicare de hoc, ſtat in arbitrio *Judicis*: ſicut enim ipſi arbitrarium eſt, decernere de valo-

valore probationum contra *Reum*, arbitrarium pariter erit determinare de validitate exceptionum ab eodem factarum. Quia vero *Iudicis* arbitrium eſt regulandum a ratione, & non a placito; tangendæ ſunt rationes, per quas *Reus* poteſt dici *perfecte*, vel non, indicia evacuaſſe.

Dico ergo, quod ſi *Reus* plene probet, quod ipſe non eſt culpabilis in facto, plene, & perfecte indicia contraria evacuat; ſi vero probet tantum, quod ipſe non eſt punibilis de jure, non ſunt perfecta evacuata indicia. *Primum* vero contingere poteſt multipliciter, puta ſi demonſtraretur, quod delictum non fuit commiſſum, ut ſi diceretur *Cajus* occiſus; & probaretur *Cajum* vivere: Vel quod non fuit commiſſum a ſe, quia probatur occiſum fuiſſe a *Sejo*: Vel quod non potuit committi a ſe; quia probatur fuiſſe per multam diſtantiam abſentem a loco delicti: Vel quod juſte fecerit; quia probatur occidiſſe ad defenſam cum pleno moderamine tutelæ inculpatæ: Vel quod non potuit committi a ſe; quia nullam cauſam potuit habere delinquendi, & nemo delinquit ex ſolo amore delicti: In ſumma, probatio, per quam removetur culpa a *Reo*, perfecte elidit indicia contraria, & probat *Reum* innocentem. Et hoc maxime conſiſtit in probando, quod corpus delicti non conſtat; quia ſi nullum delictum eſt, ex neceſſaria conſequentia, neque aliquis delinquens erit; Aut in removenda potentia ab actu per rationem intrinſecam, ut ſi culparetur *Cajus* gravidam feciſſe *Bertam*, & *Cajus* probaret, per evidentiam, ſe non habere teſticulos, ex quo impoſſibile redditur, ſe illam rediddiſſe prægnantem: Aut in probanda impotentia per cauſam extrinſecam; ut quando probatur diſtantia tanta ſuppoſiti delinquentis a loco delicti, ut ab eo patrari non potuerit: Aut in probando, (in delicto non iterabili, & commiſſo ab uno) quod illud fuit commiſſum ab alio; unde ſequitur, quod non a ſe.

45. Pariter probata redditur innocentia non quidem *perfecte perfectione reali*, ſed *perfectione æſtimativa*, quando expurgata ſunt a *Reo* totaliter indicia, quæ conſtabant contra ſe; hoc vero dupliciter contingit. Uno modo quando ſunt contraria indicia, & illa, quæ ſunt pro *Reo*, vincunt, aut ſaltem in valore æqualia ſunt iis, quæ ſunt contra *eum*. Tunc enim ſtante æqualitate indiciorum interſe pugnantium, potiora ſemper ſunt illa, quæ faciunt pro *Reo*, & ad ejus favorem eſt pronunciandum, ut alias diximus. Alio modo, quando Exceptiones factæ contra omnes Teſtes, eos totaliter reprobant, & annullant; ut ſi probarentur plene omnes Teſtes eſſe inimicos, aut perjuros. Ratio dictorum eſt, quia in hoc caſu non probatur, aut delictum ullum non fuiſſe, aut inquiſitum non deliquiſſe; ſed remanet ſimpliciter non probatum fuiſſe delinquentem, & hoc tali modo, quod nulla contra eum militet probatio. Non ſequitur autem: *Cajus* nullo modo probatur *Reus*; ergo eſt innocens vere. Quia poteſt ſtare, quod non probari poſſit, quod delictum commiſerit, cum hoc, quod vere, & realiter illud commiſerit. Si ergo nulla prorſus remanet probatio contra inquiſitum, ipſe evacuavit indicia *perfecte*; non quidem *perfectione* reali, quia ab exceptionibus ſuis non reſultat probata ejus innocentia, ſed *perfectione æſtimativa*, quia probavit tantum, quod nullæ ſunt probationes contra ſe. Sequitur ergo ex hoc quod ipſe pronunciandus eſt abſolutus *ex* capite *innocentiæ*, non quidem *realis*, quia non probavit ſe vere innocentem; ſed *innocentiæ præſumptæ*, quia quiſquis præſumitur innocens, ſi non probetur *Reus*.

46. *Et ſuam innocentiam oſtenderunt*. Ex dictis apparet, quod duplici modo poteſt quis ſe innocentem oſtendere. Uno modo *realiter*; probando ſcilicet, quod ipſe *realiter* delictum non commiſit: alio modo *præſumptive*: quia nempe nullo modo probatur *Reus*, & ideo præſumendus eſt innocens. Sive ergo primo, ſive ſecundo modo *Reus* probet, ſemper (licet non æqualiter) ſuam innocentiam oſtendit. Et tunc *ſimpliciter*, *&* *diffinitive abſolvi debet*, & pronunciari, quod ipſe abſolvitur. Obſervandæ autem ſunt illæ duæ particulæ *ſimpliciter*, *&* *diffinitive*. Et ſciendum eſt, quod *ſimpliciter* idem ſignificat, quod *ſine modificatione*, ſive *determinatione*: *Abb. in cap. 1. num. 3. de Sirutin. in ord. far. Tuſc. litt. S, roncl. 256. nn. 1. & ibi Caſtren. conſ. 293. init. lib. 1.*

Modus autem, qui poteſt apponi, & per quem aliquod dictum poteſt *modificari*, duplex eſt: Unus quidem *declarativus*, alius vero *reſtrictivus*. Sicut etiam conditio appoſita alicui, quod ſub ea præcipitur, alia eſt, quæ ineſt actui de natura ipſius actus, & hæc eſt pure *declarativa* præcepti, nec tollit quin præceptum ſit *ſimpliciter* latum: ex *Alex. in l. Gallus §. Quidem recte in 2. notab. ff. de lib. & poſth. Add. ad Alberic. Diction. verſ. Simpliciter convenire*: alia vero eſt modificativa, & reſtrictiva. Exemplum eſt ſi ab *Ordinario* cauſa committatur alicui *Delegato* cum hac clauſula *diligenter inquirendo*; iſte eſſet quidem *modus*, & *conditio* appoſita in commiſſione, ſed eſſet pure declarativa, quia *diligens inquiſitio* eſt de natura actus, qui committitur. Si autem eſſet clauſula hæc, *ſummarie procedendo*; aut *per ſe ipſum ſolum Teſtes recipiendo*; aut *eam inter octo dies terminanda*, & ſimilia; talis clauſula eſſet modificativa reſtringendo, quia reſtringeretur juriſdictio commiſſa, ad certum modum, ad propriam perſonam, & ad determinatum tempus procedendi. Et in primo caſu clauſola appoſita non tolleret, quin commiſſio eſſet facta *ſimpliciter*; ſed in ſecundo diceretur *limitata* ad modum, aut perſonam, aut tempus.

47. Dum ergo dicit, quod *Reus* abſolvi debet *ſimpliciter*, intelligitur, quod nullus in ſententia apponi debet modus, qui abſolutionem reſtringat; ut ſi diceret: *pro nunc* abſolvimus: *vel ſtantibus prout ſtant*; *vel ab obſervatione judicii*. Si vero apponatur hæc: *veritate facti perſpecta* abſolvimus; vel *matura deliberatione facta &c.* Non tollitur per has clauſulas, quod *ſimpliciter* non abſolvatur; quia veritatem facti perſpicere, & mature deliberare in ferenda ſententia, ſunt conditiones requiſitæ, ex natura actus ſententiandi. Per priores vero clauſulas reſtringitur abſolutio per tempus, & modum, quibus variatis, abſolutio non ſubſiſtit, ſed ulteriori inquiſitioni remanet obnoxia.

48. Ex prædicta particula *ſimpliciter* ſequitur, quod abſolutio taliter data, etiam dicatur data *diffinitive*. *Diffinire* autem in *jure l. 14. ff. de diverſ. tempor. l. 4. §. Pnto ff. de Hæred. inſt. l. 5. §. Conceſſa ff. de Dona. int. vir. & uxo. Calvin. lexic. verſ. Deſinire*. eſt, aliquid ſtatuere, hoc eſt *ſtabiliter* determinare. Unde *diffinitive* abſolutus dicitur abſolutus *ſtabiliter*, & firme, ut non poſſit amplius moleſtari: & hoc eſt, quod ſubdit: ita *ut per ſupervenientia indicia a Judice amplius moleſtari* non poſſit. In utroque enim jure *text. in cap. de His de accuſat. l. Si cui §. Iiſdem ff. ea. tit. Angel. de Malef. in verſ. Et ad querelam num. 90. Clar. quæſt. 57. init.* cautum eſt, ut ſemel abſolutus a crimine, amplius de eo moleſtari non poſſit.

49. Hic tamen notandum eſt, quod, qui probat ſe innocentem *præſumptive* tantum, non debet abſolvi ita *ſimpliciter*, & *diffinitive*, ſicut ille qui oſtendit ſe innocentem *realiter*, Etenim cum in probanda

inno-

innocentia ſint diſpares, non debent in ſententia eſſe parea; & pari modo non debet ſententiari ille qui totaliter in defenſionibus indicia evacuavit excipiendo contra Teſtes, ita ut neque locus fuerit torturæ, cum illo qui tortus perſtitit in negativa, & ſic purgatis indiciis, abſolvi debet ab ulteriori pœna. Optimum proinde eſt, quod, ſi inquiſitus plene probavit ſe innocentem *realiter*, in ſententia apponatur hæc clauſula: *ex capite innocentiæ*, aut *tamquam innocentem abſolvimus*. Si vero oſtendit ſe innocentem *præſumptive* tantum, ponatur ſimpliciter verbum *abſolvimus*. Et ratio eſt; quia ſic ſatisfit diſpoſitioni *Textus* ordinantis, quod *ſimpliciter* abſolvatur; & verbum illud ſic abſolute prolatum, licet poſſit accipi, quod *abſolvatur* tam *pro innocente* ex delicto non commiſſo, quam pro tali ex delicto non probato; tamen ſemper præſumitur, quod abſolutus ſit ex delicto non probato, ut dicunt *Auguſt. ad Angel. in verſ. Et ad querelam num.* 88. *verſ. An autem Villalpond. ſup. leg.* aa. *cap.* 50. *num.* 5. *in fin. apud Clar. quæſt.* 57. *verſ. Sed hic quæro*.

Nec placet in hoc opinio *Clari loc. cit.* neque praxis *Medialanenſis*, quod in ſententia ſemper apponatur clauſula: *Stantibus rebus pro ut ſtant*; quando nempe non probata eſt innocentia realis. Incongruum enim eſt, quod pari modo ſententietur *Reus* qui plene evacuavit indicia, cum eo, qui non plene evacuavit, ſed aliquod remanſit; licet non ſufficiens ad torturam; & *Reus* non tortus, ſicuti tortus; & qui plene evacuavit indicia per rationes, cum illo, qui ea purgavit per tormenta. Et ita tres evadent modi abſolvendi: puta *tanquam innocentem abſolvimus*; pro realiter innocente: *Abſolvimus* ſimpliciter; pro innocente *præſumptive*: *Et abſolvimus ſtantibus pro ut ſtant*; pro *Reo* non probato punibili de jure.

50. *Qui autem ſe quidem defenderant purgaruntque ab indiciis*. Agit nunc de tenore ſententiæ dandæ iis, qui ſe *defenderunt*, *purgaruntque ab indiciis*. Et hic advertendum, quod aliud eſt *ſe defendere* ab indiciis, aliudque *ſe purgare*. Defenditur enim quis ab indicio, probando indicium contrarium illud vincens, vel æqualis valoris; item per rationem, *demonſtrando*, quod indicium, quod deponitur a Teſtibus; eſt totaliter inveriſimile, vel habet circumſtantias inter ſe pugnantes: aut *excipiendo*, quod indicium illud non aſſeritur niſi ab uno Teſte, nec ab aliis indiciis juvatur. Quandocumque ergo *Reus* hoc modo enervat indicia, dicitur *ſe defendere*. Differt autem iſta defenſio ab illa, in qua *Reus perfecte indicia evacuat*; quia perfecte evacuans indicia ita adequate illa expugnat, ut in mente *Judicis* nulla rationabiliter remaneat opinio, quod delictum commiſerit. Sed ſe *defendens* ab indiciis enervat quidem ea in tantum, ut nullus locus ſit pœnæ ordinariæ, aut extraordinariæ; licet in mente *Judicis* aliqua ſuſpicio remaneat de patrato delicto, quæ tamen ad nullam condemnationem ſufficit.

Purgare autem ſe ab indiciis tunc eſt, quando poſt adducta a *Reo* ad defendendum ſe ab indiciis. reſtat adhuc in mente *Judicis* ſuſpicio de delicto ex hoc, quod valor probationum contra *Reum* non eſt totaliter deletus. Fit autem purgatio per tormenta, quorum intenſio, & extenſio, & ſpecies pendent ab arbitrio *Judicis*, qualitate criminis, & exigentia indiciorum, quæ plus, vel minus valent. Fit etiam per juramentum, ut in probandis, aut reprobandis iis, quæ in ſolo animo conſiſtunt; vel etiam in ſupplementum integræ probationis ad defenſam; ſicut antiquitus *tit. de Purgat. Canon. lib.* 5. per juramentum ſolemne purgabatur infamia de crimine in *purgatione canonica*, quæ amplius non eſt in uſu. Sed quia juramentum eſt ſpecies torturæ, ut alias dictum eſt, concludendum eſt, quod purgatio ab indiciis fit per torturam, quæ loco juramenti ſucceſſit.

51. Et notandum, quod dicit *ab indiciis non quidem vehementibus, ſed pluſquam levibus*. Hoc porro intelligi debet, ut referatur ad eos, *qui ſe defendunt*; & ſenſus eſt, quod ſi eſt aliquod indicium pluſquam leve, & minus quam grave (*vehemens* enim, & *grave* indicium perinde eſt,) eo quia ad torturam non ſufficit, obligat *Reum* tantummodo ad ſe defendendum aliqua ratione contraria, licet debilis ſit; & hæc ſufficere debet; quandoquidem debile etiam eſt indicium contrarium, utpote ad torturam minime ſufficiens.

52. *Vel ſi vehementia fuere, torturo mediante purgarunt, unde nec in pœnam extraordinariam condemnari potuerant*. Jam quando locuti ſumus de indiciis, & tortura, diximus quomodo, & quando ex indiciis gravibus locus torturæ ſit; & quando, ultra torturam, poſſit *Reus* in pœnam extraordinariam condemnari. Nunc dicit, quod caſu, quo ex gravibus indiciis aliquis ita tortus ſit, quod gradus torturæ ſuerit ita adæquatus valori indiciorum, quod hæc ſint per eam purgata, & per hoc non remaneat aliquis locus condemnandi *Reum*, neque in *pœnam extraordinariam*; abſolvendus eſt, per ſententiam quidem abſolutoriam, non tamen *ſimpliciter* abſolvendo, quemadmodum fit in abſolvendo repertum innocentem *realiter*, aut *præſumptive*, ut dictum eſt, ſed cum clauſula: *ſtantibus prout ſtant*, & *novis non ſupervenientibus indiciis*, puta non ejuſdem ſpeciei, cum jam purgatis, ſed diverſæ, ut alias dictum eſt *Tit. Patronus num.* 134. quæ ſi ſuperveniant, poterit *Judex* contra ipſos procedere, tam per viam accuſationis, quam per inquiſitionem ex officio.

T E X T U S.

§. VI. In ſententia tenetur Judex delictum recenſere per extenſum, ut ex illa delinquentes cognoſci poſſint, & ipſorum memoria conſervari. Si Judex certo, & evidenter ſciverit, Reum, (etſi Teſtibus convictum) eſſe innocentem, ad illum liberandum, omnes nervos intendat, nec innocentiam opprimi patiatur: etiamſi, opus eſſet ad Superiorem Judicem cauſam remittere; vel ſe illa exonerare: monito prius Superiore de conſpiratione Teſtium: dummodo id, ſine maximo incommodo, & periculo facere poſsit.

S U M M A R I U M.

53. *In Sententia abſolutoria non eſt neceſſarium, quod per extenſum recenſeatur delictum.*
Clauſula per extenſum, quomodo intelligenda?

54. *Proceſſus originales non conſervandi ultra ſemeſtre ab ultimatione cauſæ.*
Sententiæ originales conſervandæ in libro Provinciæ.

55. *Scire evidenter, & certo, per ſolum ſenſum, pro*

pro ſtatu iſto, poteſt homo.

Quod Judex ſciat certo, & evidenter Reum probatum culpabilem eſſe Innocentem, eſt caſus metaphyſicus.

56. *Judex certus de innocentia Rei convicti per Teſtes, quid agere debeat?*

57. *Judex an poſſit condemnare convictum per Teſtes de Reatu, quem ſcit eſſe Innocentem?*

Variæ ſententiæ Doctorum.

Judex certo ſciens innocentiam convicti per Teſtes de delicto, quo caſu debeat eum abſolvere?

COMMENTARIUS.

53. POſtquam *Textus* de Sententia *abſolutoria* locutus eſt, tractat breviſſime, more ſuo, de *condemnatoria*. Suppoſito igitur, quod *Reus* in ſuis defenſionibus neque in toto, neque in parte evacuaverit indicia, ita ut locus ſit pœnæ *ordinariæ*, vel evacuatis in parte Indiciis, adhuc ſuperſit aliis tanti valoris, quæ ſufficiant ad pœnam *extraordinariam*; *condemnatoria* Sententia contra eum ferenda eſt. Et dicit *Textus*, quod *in Sententia condemnatoria* ferenda, (*in abſolutoria* enim minime eſt neceſſarium, ceſſat enim in ea ratio motiva, puta conſervatio memoriæ delicti; ſupponitur enim non fuiſſe commiſſum a Sententiato) *tenetur Judex delictum recenſere per extenſum*. Et hic advertendum ad clauſulam *per extenſum*; cujus ſenſus eſt, non quod delictum deſcribatur, cum tota prolixitate, qua in Proceſſu exarratur, hoc enim incongruum, ſicut & ſuperfluum eſſet; ſed *per extenſum*, ita ut nulla omittatur circumſtantia delicti, quæ faciat ad reatus augmentum, aut decrementum. Et ratio eſt, quia mens *Textus* eſt, ut fiat talis deſcriptio, ad hoc, quod futuris temporibus ſciri ex Sententiis poſſit reatus Sententiati. Juſtum ergo eſt, quod in ea deſcribantur omnes circumſtantiæ delicti, facientes ad ejus levitatem, vel gravitatem, ne plus, vel minus æquo gravatus remaneat. Et ex hoc Textu confirmatum remanet, quod adnotavimus ſupra hoc eodem *Tit. n. 15. & inde*; puta quod *Judex* debet ponere in Sententia cauſam propter quam auget, vel minuit pœnam ſtatutariam. Quia cauſa alterandæ pœnæ, ut diximus, eſt diverſitas circumſtantiarum delicti; ſi ergo iſtæ deſcribendæ ſunt in Sententiis, ex conſequenti recenſentur motiva *Judicis*, ob quæ a pœna ordinaria recedit.

54. *Ut ex illa Delinquentes cognoſci poſſint*; nempe ut, tali deſcriptione *per extenſum* facta, poſſit apparere gradus malitiæ, qualis, & quantus fuerit in delicto commiſſo, & qualificari reatus. Ex hoc enim juſtificatur *Sententia*; cum enim in ea appareat qualitas quævis commiſſi criminis, reſultat ex eadem juſtitia pœnæ latæ per *Judicem*. Et *ipſorum memoria conſervari*. Apud Nos, ut diximus alias *Tit. Inquiſitio nu. 26.* non poſſunt Proceſſus criminales conſervari ultra ſemeſtre a terminatione Cauſæ, ſed tantum *Sententiæ originales* conſervantur in Libro ad hoc deputato, ut poſſit inſervire in caſu *Expulſionis* ab Ordine, aut Exceptionis contra eum, repellendo ipſum, aut a teſtimonio ferendo, aut ab adipiſcenda Dignitate. Ut ergo, ex Sententiis, qualitas criminis innoteſcat, neceſſaria eſt ipſius deſcriptio, compendiaria quidem, ſed *per extenſum* quo ad circumſtantias.

55. *Si Judex certo, & evidenter ſciverit Reum* (etſi *Teſtibus convictum*) *eſſe Innocentem*. Caſum hunc, de quo *Textus* loquitur, metaphyſicum potius exiſtimo, quam practicabilem. Etenim ſi *Judex* debet *ſcire certo*, & *evidenter innocentiam Rei*, oportet quod proprio ſenſu perceperit delictum patratum ab alio, ex quo ſequitur, quod eodem modo ſciat innocentiam Rei; *ſciri enim certo, & evidenter* nihil in particulari poteſt, pro ſtatu iſto, ab homine, niſi per evidentiam ad ſenſum, quæ eſt potiſſima notitiarum, quas circa particularia poteſt habere anima conjuncta corpori, ut, ex *Auguſtino lib. 15. de Trinit. cap. 12.* docet ſubtiliſſimus *Magiſter Scotus in P. diſt. 3. quæſt. 4. §. Primo iſtæ rationes verſ. Quod autem A. 6.* Hæc autem notitia non poteſt advenire *Judici*, poſt quam *Reus* inquiſitus eſt de crimine; ante Inquiſitionem enim prius debet conſtare de delicto patrato, & ſi *Judex* habet ſcientiam certam, & evidentem, de innocentia *Rei*, (vel quia vidit alium, qui commiſit delictum, vel quia vidit *Reum* fuiſſe abſentem a loco delicti,) ſequitur, quod habeat ſcientiam de innocentia *Rei*, antequam iſte accuſetur. Si ergo ſcit eum eſſe Innocentem, debet repellere Accuſationem, nec Proceſſum incipere; & ſi *Accuſator* perſiſtit, provocando ad *Superiorem*, poteſt Judex perſiſtere in rejectione Accuſationis, & ſcribere veritatem facti ad *Superiorem Generalem*, a quo non cogetur, (ſtante ejus informatione) Accuſationem recipere. Ergo, cum tali ſcientia præcedente Proceſſum, non poteſt dari, quod *Reus* convictus ſit in judicio per Teſtes, ex eo quod, ex tali ſcientia, impeditur fabricatio Proceſſus.

Sed neque talis ſcientia poteſt advenire *Judici* poſt cœptam Inquiſitionem; quia ſi eſt ex relatione aliquorum, iſta non eſt ſcientia certa. Teſtimonium enim quorumvis fide digniſſimorum, licet faciat probationem legitimam in judicio, tamen non cauſat *Judici* ſcientiam evidentem: præterquamquod poſſet *Judex* per iſtos Teſtes, utpote magis fide dignos, deſtruere dicta contrariorum, & ita non poſſet remanere *Reus* convictus, ut caſus ſupponit. Si vero eſt evidentia ex ſenſu, ut ſi convictus quis eſſet de ſtupro, & conſtaret *Judici* per proprium viſum, quod Inquiſitus aut careret inſtrumento, aut totaliter eſſet inhabilis ad congrediendum, poſſet, ex probatione evidenti contraria, deſtrui quodvis teſtimonium, & ita non remaneret convictus. Unde concluditur, caſum talem, in praxi, non eſſe dabilem.

56. Sed data hypoteſi in praxi alias non dabili, dicit *Textus*: *Judex ad illum liberandum omnes nervos intendat*. In hoc puncto omnes *Theologi*, & *Canoniſtæ* conveniunt. *Ne enim innocentium opprimi patiatur, debet ad Superiorem Judicem cauſam remittere, vel ſe illa exonerare, munito prius Superiore Judice de conſpiratione Teſtium*. Difficultas autem eſt in eo quod ſubjungit: *dummodo id ſine maximo incommodo, & periculo facere poſſit*. Non video enim quodnam incommodum, aut periculum unquam naſci poſſit *Judici* ex eo, quod ſe a judicando exoneret, & cauſam ad *Superiorem* referat, eum, ſic faciendo, in nullam Legem committat. Dico ergo, quod clauſula hæc non reſpicit enarratam diligentiam faciendam a *Judice*, ne damnet Innocentem, ſed reſpicit deciſionem ulterioris quæſtionis, quæ a *Theologis Moralibus*, & *Canoniſtis* communiter in caſu fit, & eſt: an debeat *Judex* liberare, quem certo ſcit Innocentem, in judicio tamen plene probatum *Reum*, ſi cogitur ad Sententiandum, vel quia ob nimiam diſtantiam nequit ad *Superiorem* remittere cauſam, vel quia *Superior* non vult eam acceptare, & injungit *Judici*, ut illam terminet, & *Accuſator*, qui plene probavit, inſtet ut ſententiet?

57. In hac autem tres ſunt ſententiæ, ut refert *Maſtrius Theol. moral. diſp. 6. quæſt. 2. art. 1. nu. 25.* Prima eſt nonnullorum, inter quos ſunt ex Scotiſtis,

Vulpes, & *Maſtrius* ipſe, qui dicunt, quod nullo modo poteſt *Judex* condemnare eum, quem ſcit eſſe Innocentem. Secunda eſt *D. Thomæ 2. 2. quæſt. 67. art. 2. Aſteſan. ſumm. lib. 1. tit. 18. art. 10. Poncii diſp. 59. art. 3.* & aliorum, qui volunt, *Judicem* teneri ad pronunciandum juxta allegata, & probata, & ad illum condemnandum. Tertia eſt aliorum, qui diſtinguunt de pœna capitali, & de pecuniaria; & dicunt, quod damnare non poſſet Innocentem ad pœnam mortis, ſive mutilationis, ſed bene ad pœnam pecuniariam. *Textus* ergo noſter per hanc ultimam clauſulam, implicite diſtinguendo, determinat quæſtionem, & dicit: aut *Judex* liberando eum, quem, ex privata ſcientia, ſcit eſſe Innocentem incurrit *maximum incommodum, & periculum*; vel id *ſine maximo incommodo, & periculo facere poteſt*. Si hoc ſecundum eſt, ſequenda eſt prima Sententia, puta, quod nullo modo ipſum condemnet, imo abſolutum pronunciet; tum quia contra Juſtitiam eſt, quod condemnet, quem juſtum ſcit; tum quia nullum incommodum, aut *Reipublicæ*, aut ſibi imminet. *Si autem maximum incommodum, & periculum* imminet ſibi, quia infamiam ſubibit, ſi liberet illum, qui in judicio probatus eſt *Reus*, & tanquam *Judex*, qui male judicavit, privabitur *Officio*, & alias pœnas latas contra male judicantes incurret; tunc ſequi poteſt ſecundam ſententiam, & illum ad normam Juris, ſecundum probata condemnare.

Et rationabile hoc eſt, tum quia non tenetur cum tanto damno proprio, proximum juvare; tum quia in ſententiando, ut perſona publica, non debet uti notitia privata; tum quia nihil ad utilitatem Sententiati proficiet, & ſibi ſoli tantum nocebit. Etenim *Accuſator*, videns illum judicaſſe contra plenas probationes a ſe factas, appellabit ad *Judicem ſuperiorem*, qui tenetur ſtare probationi judicialiter factæ, non vero informationi extrajudiciali habitæ a *Judice* inferiori, (maxime ſi *Accuſator* ad *Superiorem* ſcripſerit, *Judicem* ex animoſitate, quam habet contra ſe, & partialitate erga *Reum*, contra jus ſententiaſſe); & ita judicabit contra convictum per Teſtes, & ſic iſte in nullo relevabitur, & *Judex* damnificabitur. Concludendum proinde, quod *Judex* coactus tali caſu ſententiare, non cogitur ſe abdicare ab Officio, & detrimentum pati: neque contra ea, quæ ſibi in judicio conſtant Sententiare, cum hoc *ſine maximo incommodo, & periculo ſui*, facere non poſſit.

TEXTUS.

§. VII. Si Reus pœnæ Statutariæ capax non fuerit, poteſt Judex aliam illi ſimilem imponere, ex praxi Religionis, vel ex Sacris Canonibus elicitam. Declaratoriam Sententiam ferre tenetur Iudex in Exceptionibus, declarando aliquem eſſe habilem, vel inhabilem ad Officia. Vel cum de Accuſato agitur, quod Conſtitutionem aliquam violaverit, nec ne. Quod ex Teſtium Depoſitionibus, confeſſionibus propriis, & Defenſionibus factis pendere debebit.

SUMMARIUM.

58. *Pœna ſtatutaria, ſive ordinaria, ut infligatur, quid requiratur?*
Pœnæ commutatio, quando facienda?
Pœna, in quam fit commutatio, debet eſſe proportionabilis commutatæ.
Lex Civilis pœnalis habet locum etiam in perſonis eccleſiaſticis, ſi deficit jus canonicum, aut illi non contradicit.
Studium Juris Civilis, quo ſenſu Religioſis vetitum?
Studium Juris canonici, & civilis conducit bono regimini Prælatorum.
59. *Sententia declaratoria ferenda in Exceptionibus.*
Sententia Decretoria, & Declaratoria quomodo differant?
60. *Sententia Declaratoria* ſimpliciter, & ſecundum quid, *quæ dicenda?*
61. *Sententia Declaratoria ſemper eſt neceſſaria, licet in Lege ſit clauſula* abſque declaratione.
Clauſula abſque declaratione *intelligitur de declaratione pœnæ, non culpæ.*
Cenſuræ latæ ipſo facto, *in Foro interno incurruntur, etiam ante declarationem.*
62. *Sententia Declaratoria debet ſemper ferri citata Parte, etiam in judicio ſummariiſſimo, & facto notorio.*
Apoſtata prætenſus, antequam declaretur talis, ſi eſt præſens, debet citari.
63. *Appellatio a Sententia declaratoria ſuſpendit Cenſuras, & pœnas.*
64. *Declaratoria Sententia in Exceptione Civili, & Criminali diverſa.*
65. *Sententia, qua declaratur tranſgreſſio Statuti, eſt Declaratoria ſecundum quid.*
66. *Sententia non fertur, niſi in graviſſimis tranſgreſſionibus Statutorum.*

COMMENTARIUS.

58. SI *Reus pœnæ Statutariæ capax non fuerit &c.* Sciendum eſt, quod ad hoc, quod *Reus* debeat præciſe puniri pœna Statutaria, neceſſarium eſt, quod in Reatu verificentur omnes qualitates in *Statuto expreſſæ*; aliqua enim ipſarum deficiente, non eſt locus pœnæ *Statuti*, quæ dicitur *Ordinaria*, ſed minori, quæ vocatur *Extraordinaria*, ut dicunt *Jo. Andrea in cap. 1. de homicid. in 6. Tort. conſ. ult. num. 1. inter conſil. Anton. de Butr. apud Clar. quæſt. 85. verſ. Ubi agitur, & §. Aſſaſſinium ſub init.* Dicit ergo *Textus*, quod ſi *Reus* pœnæ Statutariæ non eſt capax, *poteſt Judex aliam illi ſimilem imponere*. Hoc congruit æquitati, & ita communiter ſtatuunt *Juriſperiti Bald. in l. Noverint num. 5. C. Ut intr. cert. temp. Anani. in cap. 1. num. 2. de calumn. Caſtren. in auth. Sed novo. num. 4. C. de ſerv. fug. apud Clar. quæſt. 69. verſ. Sed quid. & qu. 85. in fin.* Unde dicit *Clarus*, quod condemnatus in amputatione dexteræ, ſi hæc eſſet arida, aut ea careret, & per hoc ſubire pœnam *Statuti* non poſſet, puniri deberet pœna commutata. Pro nobis autem frequenter contingunt caſus, quando pœnæ injunctæ delictis ſunt incorporales, ut Privatione Officiorum *Ordinis*, Actuum legitimorum, Vocis activæ, & paſſivæ, *Officii*, ſeu *Prælaturæ*. Si enim delinquens ſit Laicus converſus, ex tali pœna, nullum incommodum reportaret. Oportet ergo, ut loco ipſius, ſuccedat alia, per quam affligatur; ſed debet eſſe *ſimilis*, puta geometrice, ſive proportionaliter correſpon-

ſpondens in gravitate illi, quæ commutatue.

Hoc autem relinquitur prudentiæ *Judicis*, qui debet eam venari, *ex praxi Religionis*, *vel ex Sacris Canonibus*: adde etiam ex *Lege Civili*; quia *Lex Civilis* pœnalis, geneealiter loqnens, habet locum utiam in *Ecleſiaſticis* rebus, aut Peeſonis, ſi *Canones* deſint, aut ei non contradicant, ut ſiemat *Abb. in eap. Eeeleſia S. M. il 1. num. 4. Ut lit. pend. cap. leges* 10. *diſt.* Et licet ſtudium Legum Civilium in *utroque jure l. Repetita l. Placet C. de Epi. & Cler. eap. Non magnapere cap. Super junct. gloſſ. in veeb. Leges Na Cler. vel Monach.* eeperiatur *Religioſis* interdictum, tamen, ut optime obſervat *Abb. in cap. Super ſpecula num.* 17. *Ne Clee. vel Monach.* quia multum confert Doctrinæ Theologieæ Moeali, & etiam Saceorum Canonum intelligentiæ, non cenſetue interdictum, ſi peivatim fiat, & in propria Cella: Jura vero allegata prohibent ſtudium publicum Legum ſæcularium, exaundo nempe a Clauſtro, ad finem eas audiendi, vel legendi in *Academiis ſæcularibus*. Optimum autem eſt *Religioſa Prælato* notitiam habere, non tantum *Conſtitutionum* ſui *Ordinis*, ſed etiam *Juris Canonici*, & *Civilis*; plurimum enim utrumque bono regimini *Religioſorum* conducit.

59. *Declaratoriam Sententiam ferre tenetur Judex in Exeeptianibus, declaranda, aliquem eſſe babilem vel inhabilem ad Officia.* Poſtquam *Textus* locutus eſt de Sententia *Decretaria*, qua vel abſolvitur, vel condemnatur *Reus*; nunc tractat de *Declaratoria*, per quam paritee poteſt *Reus* condemnari, aut abſolvi. Advertendum autem, quod hæc eſt differentia intee *Decretoriam*, & *Declaratariam*, quod *Decretaria*, ex ſuppoſitione facti jam in Peoceſſu probati, peincipaliter decernit circa Jus, puta quid agendum: hoc eſt quæ pœna ſit ſubeunda a *Rea*, vel ſi nulla ſubeunda eſt, ob tale factum. *Declaratoria* autem peincipaliter varſatur circa factum, puta declacando: An in tali facto commiſerit in Legem nec ne? & licet in ea contineatur illa pœna, quæ ſubeunda eſt a *Rea*, tamen hoc non eſt peincipalitee, ſed ex conſequenti; & talis pœna non decernitue a *Judice*, ſed jam eſt lata a Lege: & in *Declarataria* nullum arbitrium poteſt *Judex* habeee, cieca pœnam augendam, aut minuendam, ſicut habet in *Decretoria*, ut ſupra dictum eſt.

60. *Declaratoria* autem duplici modo contingere poteſt. Uno modo quando pœna, licet a *Lege*, ſeu *Statuta*, jam lata ſit, eſt tamen adhue per *Reum* ſubeunda; alio modo, quando pœnam, jam a *Statuta* latam, *Reus* ſubivit a puncto commiſſi delicti, non tamen hoc in Foro Fori notum eſt. In peimo caſu vocaei poteſt *Declarataria ſecundum quid*. Etenim, quamvis peincipalitee declaret factum, tamen involvit etiam pœnam ex facto ſubeundam, eam explicat, & deceenit, Ut exempli gratia, ſi in ſententia dieatur: *Viſis &c. declaramus Cajum in crimen Proprietatis gravis incidiſſe, & proinde ſubire pœnas, in Statutis, latas cantra Proprietarias debere: puta Carceratianem per menſem, & privationem Actuum legitimorum, prout ad illam candemnamus eum &c.* In ſecundo autem caſu eſt Declaratoria *pure*, & *ſimpliciter*. Ut quando quis deelacatur ex tali facto incurriſſe Excommunicationem, & peivationem Officii latam in *Statuta*, cum clauſula *ipſo facto*; quemadmodum eſt, de introducente Fœminas ad malum finem intra Clauſtra. Et ratio eſt, quia a puncto commiſſi delicti, talis Cenſura, & pœna jam ligavit Delinquentem, & ſola deſideeatur declacatio tam delicti eommiſſi, quam pœnæ inenesæ pro foro exteeno: & Judex nihil decernit ſaciendum a Reo cum jam pœnam ſubierit.

61. Poero advertendum, quod Sentantia Declaratoria ſempee eſt neceſſaria, licet in Jure, aut Conſtitutione apponatue, quod talis, aut talis pœna incueratur, abſque ulla Judicis declaratione. Talis enim elauſula debet intelligi de Declaratione pœnæ, non vero de Declaeatione culpæ: Hæc enim ſempee feeei debet, ut ſeiatue, quod illud delictum, pro quo talis pœna debetue, fuit veee commiſſum, ut adveetunt *Covaru. in cap. Alma mater par. 2. cap. 6. §. 8. num. 10. Graff. deciſ. lib. 2. cap. 11. n. 41. Sanch. in Decal. lib. 6. cap. 17. nu. 39. apud Peyrin. ad conſt. 6. Jul. II. §. 3. nu. 9.* & *Sgroi par. 7. cap. 9. nu. 5.* Diſtinguendum autem adhuc eſt de Cenſueis, & de pœnis latis *ipſo facto*, & *abſque Judicis declaratione*. Siquidem iſtæ in Foeo inteeno incurruntue, etiamſi nulla adhue fueeit lata declaratio; peoinde qui commiſit delictum, cui *ipſo facto* ſit adnexa Excommunicatio, ſi celebret eum tali Cenſura, efficitue ieeegularis, ut docet *Rice. Prax. Reſol. 27. apud Sgroi par. 7. cap. 9. num. 10. in fin.* Pro foeo autem externo neque Cenſuræ, neque pœnæ ſpirituales incurruntur, niſi Sententia declaeatoria præceſſeeit. Hinc fit, quod *Peælatus*, qui commiſit crimen, cui eſt adnexa Excommunicatio, & privatio Officii, tenetue quidem non celebrare, niſi abſolutionem procureet, & ſi celebrat in Excommunicatione eedditur irregularis, ut dictum eſt; non tenetue tamen ſe in publico, ut Excommunicatum geeeee, aut Officiu renunciaee, licet in conſcientia eo privatus ſit ſtatim, ac delictum commiſit, ut adveetit *Peyrin. ad conſt. 6. Jul. II. num.* 19.

62. Non poteſt autem ulla ſententia declaeatoeia feeri, niſi citata Parte, ad dicendum, quare non debeat fieei deelaratio? & hoe non ſolum in judicio ſummario, ſed etiam ſummariiſſimo, & etiam in facto notocio, ut habent *Gloſſ. in Clement. præſenti in verb. Conſtiterit de ceaſ. Ripa in l. Is cui banis num. 27. ff. de verb. oblig. Dec. in cap. Reprebenſibilis num. 2. da appell. Clar quæſt. 31. verſ Item adde.* Hinc ſequitue, quod ſi aliquis Apoſtaſiam commiſiſſet, & antequam deelaretue Excommunicatus a *Superiore*, ut ſolet, revertecetur in Conventum, non poſſet *Superiar* ullo modo ipſum declarare Apoſtatam, niſi prius eum citaeet ad dicendum, quare declacaei non debeat Apoſtata, & Excommunicatus. Et ſi omiſſa citatione ſententiaret, ſententia eſſet nulla, quia eitatio ad ſententiam eſt de neceſſitate, ut diximus, & ea non ſervata, evadit actus nullus. Quod ſi ex conſuetudine, in Religione, Apoſtatæ deelarantue tales, nulla peæmiſſa eitatione; hoc ideo eſt, quia ſunt fugitivi, & neſcitur ubi ſint, nec citaci queunt: Nec expedit eos eitaee ad modum abſentium, quia nimis protelacetue, in expectando termino. Sed ſi eſſent præſentes omnino eſſent citandi.

63. Lata autem Deelaratoeia, poteſt ab ea appellari; & Appellatio ſuſpendit tum cenſucas, tum pœnas, ut docent *Felin. in cap. Cum non ab homine num. 12. de Judic. & in cap. 2. num. 4. de Sponſal. Dec. in cap. Reprebenſibilis num. 21. de appell. M. A. Genuen. Prax. cap. 28. nu. 1. & 2.* Ex quo ſequitue, quod interpoſita appellatione, in foeo externo, habetue pro non Excommunicato, & ipſe poteſt ducare in exercitio Ordinis, & Juriſdictionis, & acta ab eo, ex vi publicæ poteſtatis, vel Jueiſdictionis, tam in ſpieitualibus, quam in temporalibus, valent, ut dicunt *Innocen. & Abb. citati a Felin. in cap. Rodulphus num. 43. de Reſcr. apud Sgroi par. 7. cap. 9. num.* 10. Quod autem dictum eſt, de Cenſuris, & pœnis latis *ipſo facto* a Lege, ſeu *Conſtitutione*, accipi debet etiam de eiſdem latis ab homine per modum præcepti. Ut ſi *Provincialis* peæciperet, & ſceipto

mandaret præceptum, ne quis, ſub pœna Excommunicationis, ipſo facto incurrenda, & Carceris conventualis per annum, arma teneret in Camera, & quia eſſet deprehenſus habens arma; deberet tali modo declarari Excommunicatus &c. et omnia alia ſervari, quæ ſupra dicta ſunt circa ſententiam declaratoriam pœnarum latarum a jure.

64. Hoc ſuppoſito dicit, *quod declaratoriam Sententiam ferre tenetur Judex in Exceptionibus, declarando aliquem eſſe habilem ad Officia*. Et ſenſus eſt, quod quando fit aliqua Cauſa per modum *Exceptionis*, ad hoc, ut aliquis non poſſit obtinere *Prælaturam*, ad quam aſpirat, de quo modo procedendi ſub proprio *Titulo Exceptio per totum* abunde dictum fuit; *Judex tenetur ferre Sententiam Declaratoriam, declaranda aliquem eſſe habilem, vel inhabilem ad Officia*. Hæc Sententia eſt Declaratoria *pure, & ſimpliciter*. Nihil enim faciendum a *Reo Judex* decernit; ſed declarat ſimpliciter factum, puta ſtatum, ſeu conditiones *Rei*, per quas redditur habilis, vel non, ad *Prælaturas*. Licet enim probatum fuiſſet in Proceſſu exceptivo delictum, ob quod redditur inhabilis, non tamen poſſet ob tale crimen *Judex Reum* punire, ſi *Exceptio* eſſet tantum civiliter propoſita ut, ex Textu *Tit. Exceptio* §. 1. *num.* 3. alibi habetur; & proinde cum in illa Sententia nihil faciendum *Judex* decernat, ſed pure declaret, dicitur illa *ſententia declaratoria ſimpliciter*. In *Exceptione* autem criminaliter intentata, de qua alibi *Tit. Exceptio* §. 3. dictum fuit, non ſic eſt. Nam in ea decernitur pœna ſubeunda, propter delictum commiſſum, & ex eodem declaratur inhabilitas ad Officia conſequenda. Quæ autem dicta ſunt de *Exceptione* in ordine ad conſequendas Dignitates, accipi pariter debent, de ea, quæ fit contra Teſtes, & alios, eos repellendo a judicio. Verum eſt, quod ſententia, quam in illis caſibus fert *Judex*, non eſt *Diffinitiva*, quia terminum cauſæ non imponit; ſed eſt *Interlocutoria*, habens tamen vim *Diffinitivæ*, quia articulum cauſæ incidentem diffinit.

65. *Vel cum de Accuſato agitur, quod conſtitutionem aliquam violaverit, nec ne*. Hic tractat de ſententia *declaratoria ſecundum quid*; & dicit, quod ſi aliquis accuſatur de tranſgreſſione alicujus *conſtitutionis*, ſeu *ſtatuti*, in Diffinitiva debet *Judex* declarare, quod *conſtitutionem violaverit, nec ne*. Ratio eſt; quia cum regulariter in *Statutis* decreta ſit pœna danda contrafacienti, non eſt, unde *Judex* pœnam dandam pro delicto decernat: ſufficit proinde, quod declaret contraventum fuiſſe *Statuto*, & eſſe in caſu, quod *Reo* ſtatutaria pœna debeatur, puta talis, aut talis. Quia vero in tenore Sententiæ ſubjungitur condemnatio actualis in talem pœnam, ex hoc Decreto fit, quod Sententia, quæ ſecundum ſe eſſet *pure Declaratoria*, evadat talis *ſecundum quid*.

66. *Quod ex Teſtium depoſitionibus, confeſſionibus propriis, & defenſionibus factis, pendere debebit*. Supponit hic, quod non de quacumque violatione *Conſtitutionum* quarumvis feratur Sententia *in ſcriptis*. Etenim, juxta alibi dicta, in gravioribus, & graviſſimis delictis tantum proceditur *ſcripto*; unde ſequitur, quod neque Sententia ſcripto feratur, niſi *in tranſgreſſione Conſtitutionis*, continente graviſſimum delictum; ideo dicit, quod talis Sententia, utpote juridice lata, debebit pendere ex depoſitionibus Teſtium, confeſſione, & defenſionibus *Rei*.

I. Quæritur: Quæ ſint conſideranda a Judice ante prolationem Sententiæ?

SUMMARIUM.

67. *Judex quæ debet conſiderare ante Sententiam?*
   Reus, ut damnetur ad pœnam ordinariam, debet eſſe confeſſus, aut convictus.
   Convictus quomodo quis dicatur?
   Teſtes ſi patiantur exceptionem, licet minimam, non ſunt Conteſtes.
68. *Denunciator voluntarius non poteſt eſſe Teſtis.*
   Denunciator voluntarius, & Denunciator ex Officio quis?
69. *Qui per alium facit, per ſe ipſum facere videtur.*
70. *Denunciator qui per alium denunciavit, non poteſt eſſe Teſtis.*
   Judex quomodo deteget Denunciatorem, qui per alium denunciavit?
71. *Denunciatores omnes inter Regulares ſunt voluntarii.*
   Cautela Judicis, & Patroni in Denunciationibus.
72. *Convictus plene puniendus eſt pœna ordinaria, ſi proceditur per Accuſationem.*
   Quando proceditur per Inquiſitionem, datur pœna minor quam ordinaria; & quare?
73. *In Caſu notorio, procedente Judice ex Officio, Reus punitur pœna ordinaria.*
   Et etiam, quando Reus eſt convictus per plures, quam duos Teſtes.
74. *Reus quando dicatur convictus per ſcripturas?*
   Inſtrumentum publicum, continens delictum, convincit Reum, & probat ex ſe delictum.
75. *Pœna ordinaria dari non poteſt ex indiciis ſolis, etiam violentis.*
76. *Indicia debent eſſe integra, ut faciant ad poenam extraordinariam.*
77. *Indicia pluſquam indubitata, quæ dicantur?*
   Ex indiciis pluſquam indubitatis, infligitur poena ordinaria.
   Probatio datur contra indicia indubitata.
78. *Duo indicia indubitata, cum uno Teſte integro, faciunt ad poenam ordinariam.*
   Duo Teſtes non totaliter defectivi, cum uno indicio indubitato, probant ad poenam ordinariam.
79. *Multa indicia gravia faciunt unum indubitatum.*
80. *Poena extraordinaria extenditur etiam ad corporalem.*
81. *Pœna ordinaria, & extraordinaria quæ?*
   Poenæ pecuniariæ apud Regulares, quæ poena ſuccedat?
   Poena Privationis Officiorum Ordinis correſpondet confiſcationi bonorum inter Laicos.
82. *Judex quomodo ſe debet regulare in danda poena extraordinaria?*
   Ad poenam ordinariam pro crimine falſæ monetæ, non ſufficit probatio præſumptiva, ſed requiritur concludens.
83. *Poena homicidii eſt mors.*
   Poena debet eſſe eo minor, quo culpa magis recedit a Dolo.
84. *Pœna corporalis ſuccedit in locum defectus pecuniæ.*
85. *Pœna extraordinaria, quæ ſit major quam ordinaria, quomodo regulanda?*
   Circumſtantiæ gravantes delictum, quæ?
   Poena augenda maxime eſt ob reiterationem culpæ.
   Reiteratio culpæ aliquando transfert poenam pecuniariam in corporalem.
   Ob frequentiam Delinquentium augeri poteſt pœna.

Ille

Ille ſalus Iudex, qui poteſt edicto poenam ſtatuere poteſt augere poenam, ob frequentiam Delinquentium.

86. *Iudex mitiorem poenam extraordinariam imponere debet, ſi indicia faciant pluſquam ſemiplenam probationem, & nolit torturam adhibere.*

Opinio Paſſerini explaſa.

Tortura eſt poena, & in quo differat a poena lata per diffinitivam?

Poena extraordinaria infligi poteſt, omiſſa tortura.

87. *Reus negativus in tortura illata ex indiciis gravibus, debet abſolvi, cum clauſula.*

Tortus ex indiciis indubitatis poteſt adhuc condemnari extraordinarie, ſed non poena corporali.

88. *Reus abſolvendus cum clauſula, ſi indicia ſint ita infirmata, ut non remaneat locus torturæ.*

Reus non ſemiplene convictus, ita ut non ſit locus torturæ, eſt abſolvendus.

89. *Opinio Sgroi, & Paſſerini, quod qui non eſt probatus ſemiplene Reus, non debet nec torqueri, nec abſolvi.*

Demonſtratur prædicta opinio falſa.

Condemnatio ubi non habet locum, debet habere locum abſolutio.

Probatur illam opinionem eſſe injuſtam Reo.

Reus habet jus ad abſolutionem, quando non vigent indicia ad condemnationem.

Laicus Reus abſolutus, quia indicia contra eum non ſufficiunt ad torturam, cogitur præſtare Fidejuſſionem de parendo juri.

Religioſus non poteſt obligari ad dandam Fidejuſſionem.

90. *Opinio ſupradicta impugnatur, ut pericoloſa, & turbativa Religionis.*

Provincialis non poteſt differre punitiones, uſque ad adventum Viſitatoris.

Commiſſarii Viſitatores non debent differre punitiones Reorum, uſque ad adventum Generalis.

91. *Provincialis non poteſt ſepelire Proceſſum incoeptum, ſed tenetur ſententiare, & hoc ſub mortali.*

Ex qua cauſa poſſit Provincialis terminationem Proceſſus differre.

67. RESpondeo: quod, quia Sententia tendere debet ad abſolutionem, vel condemnationem, ut ſupra viſum eſt; partes *Judicis* ante Sententiam, eſſe debent, in bene liberandis probationibus pro *Fiſco*, & Exceptionibus pro *Reo*. Et ad hoc ut ipſe ſciat, quando abſolvere aut quando condemnare debeat, & ad quam pœnam, ordinariam nempe, aut extraordinariam, ſequentia tradimus.

Dico ergo *primo*, quod, ad condemnandum *Reum* ad pœnam ordinariam, de neceſſitate requiritur, quod *Reus* ſit confeſſus, vel convictus, vel utrumque ſit. Quia vero de Confeſſo, nulla difficultas poteſt *Iudicem* fatigare ad cognoſcendum: An *Reus* ſit Confeſſus nec ne, cum hoc cuique Proceſſum legenti obvium ſit; dicemus ſolum quando *Reus* poſſit dici Convictus. Sciendum ergo, quod nemo poteſt dici plene convictus, niſi per duos ſaltem Teſtes Conteſtes, omni exceptione majores, delictum ſit probatum, ut docent *Clar. quæſt. 46. verſ. Debes etiam Farinac. quæſt. 63. nu. 240. Guazz. defen. 33. cap. 14. nu. 5. Giurb. conſ 71. num. 2. Tuſc. Zuffi. Criſpol. apud Concial. verſ. Teſtium Miſcell. Reſol. 9. num. 2.* Et recolendum eſt, quod alias ſuo loco diximus de Conteſtibus qui ſint, & quales ſint, & obſervandum quod nullam penitus, quamvis minimam exceptionem patiantur, aliter non ſunt dicendi omni exceptione majores, ut ajunt *Surd. conſ. 129. n. 40. lib. 1. Vermigliol. conſ. 144. num. 10. Dian. ſumm. verb. Inquiſitor. quo ad tortur. num. 110. Criſpol. caſ. militar. 14. num. 2. & Conciol. loc. cit. num. 3.* Sequitur proinde, quod omnes illi, qui regulariter Teſtes eſſe non poſſunt, de quibus ſub proprio *Titulo* diximus, ſi examinentur, vel quia agatur de crimine excepto, vel quia veritas aliter non poſſit haberi, quantumvis plene Conteſtes ſint, non tamen per hos dicitur *Reus* convictus, ex eo quod, exceptiones militantes contra eos, eorum fidem reddunt diminutam.

68. Sed hic occurrit dubium, quod frequenter uſu venit, & eſt: Si de aliquo crimine, de quo nulla eſt infamia, duo eſſent Conteſtes, & horum unus (ſciens quod ſi ipſe denunciaret remaneret imperfecta probatio, eo quod alios Teſtes producere non poſſet, quam illum, qui ſecum vidit delictum) alteri Fratri crimen revelaret, (& forte inimico Delinquentis) ad hoc, quod ipſe accuſaret, aut denunciaret illum, & ita plene poſſit reddi probatum delictum; utrum tali caſu poſſit dici *Reus* ab his Conteſtibus plene convictus? Pro hoc advertendum eſt, quod Denunciator voluntarius, non poteſt eſſe Teſtis, neque examinari in Cauſa, in qua eſt Denunciator, niſi ad bene informandum *Judicem* de circumſtantiis facti, ſuper quo denunciavit. Alia enim eſt ratio *Denunciatoris ex Officio*, ut eſt Conſul, Syndycus, Antianus (aut quocunque nomine vocetur is, qui debet ex officio crimina publica ad *Judicem* deferre) a *Denunciatore voluntario*. Etenim ille, ut publicus Officialis, ſecundum publicam conſcientiam, denunciare, & ſecundum privatam ſcientiam teſtificari poteſt, ut habent *Boſſ. Tit. de Denunciat. num. 2. Auguſt. ad Angel. de Malef. verſ. Nec non ad denunc. num. 21. Bald. in cap. In omni de Teſt.* Et licet hæc concluſio non admittatur ab *Abbate in d. cap. In omni num. 4. de Teſt.* ex optimo ſane fundamento, nempe quia tales Officiales *veniunt puniendi, niſi probent denunciata, unde, ut evitarent pœnam, de facili deviarent a veritate*, & eum contra eos militet præſumptio falſi, non debent admitti in numerum Teſtium; tamen, quia tales communiter admittuntur, & examinantur tanquam Teſtes, poteſt dici, quod tanquam Teſtes aliquid probent, ſed tamen ſunt fidei diminutæ, ratione præſumptionis contra eos, de qua dictum eſt. Sed *Denunciator voluntarius* nomine tantum differt ab Accuſatore, & proinde non admittendus eſt, ut Teſtis, ſicut nec Accuſator, ut jura volunt *cap. p. 4. quæſt. 3. cap. Forus §. In omni de verb. ſign.*

69. Pariter advertendum eſt, quod, cum qui per alium facit, per ſe ipſum facere videatur ex *l. 1. §. Ante penult. ff. Quar. rer. act. l. Nam ſervius §. final. ff. de Negot. geſt. l. Eos in fin. C. de Uſur.* ille, qui ſic alteri revelat delictum, ut præfertur, eſt verus *Denunciator voluntarius*, qui per alium tali pacto denunciat. Nam quo fine occultum delictum Proximi, quod tegere charitative debebat alteri aperuit? Si fuit, ut hoc modo ejus notitia deveniret ad *Superiorem*, ad hoc ut peccantem corrigeret, debuit ille non revelare alteri, ad quem non ſpectat emendare peccantem, ſed *Superiori*, cujus proprium munus eſt. Si ergo hoc non fecit, ſed aperuit crimen alteri, quem ſciebat habere ſimultatem cum Delinquente, ſignum eſt, quod ipſe affectavit non correptionem, ſed punitionem, quam cum videret non poſſe ex ſe importare, ſi ipſe denunciaſſet, alterum ſummiſit, ſive inſtigavit, ſaltem facto, ſi non verbis, ad denunciandum: & ita iſte eſt verus *Denunciator*, licet per alium denunciationem procuraverit.

70. Se-

70. Sequitur ergo ex his, quod quantumvis a Reo nulla fieret contra talem Teſtem denunciantem per alium vel minima exceptio, (forte quia neſcit Reus occultum livorem, quem ille habet contra ſe:) quantumvis alius Teſtis plene concordaret, & integre probaretur ab his duobus Conteſtibus delictum, tamen ab iſtis non eſſet *Reus* dicendus convictus. Et ratio manifeſtiſſima eſt, quia Teſtis ille eſt *verus*, & *voluntarius Denunciator*, licet denunciaverit per alium; nec alia habenda eſt ratio (in ordine ad probandum) teſtimonii ipſius, quam de Denunciatione facta ab eo, quem ipſe inſtruxit; & ſicut hæc non probat, ſed inſtruit *Judicem*, ita pariter & illa. Quemadmodum enim, cum non apparet apertus Denunciator, ſive Accuſator, (& proceſſus incipitur per *devenit ad aures*) primus Teſtis, qui reperitur examinatus, habetur pro Accuſatore, & non probat, ut dicunt *Bertazz. conſ. 251. num. 103. lib. 3. Dec. Guaac. Andreal. Capyc. Latr. apud Concial. verb. Accuſat. reſol. 10. & in controv. Forenſ. alleg. 89. num. 40. & alleg. 95. num. 4. & alleg. 99. num. 6.* ita nec probare debet dictum iſtius, quia verus *Denunciator* eſt, licet in judicio non appareat apertus, ſed palliatus ſub nomine alterius, per quem Denunciationem curavit. Pro praxi autem, ut talis *Denunciator*, qui per alium denunciavit, a *Judice* cognoſcatur, adverti debet, quod in examine ejus, qui Denunciationem defert, debet *Judex* inſiſtere, ut dicat, *A quo nam ſciat Denunciatum taliter deliquiſſe? Qua occaſione dixerit, & qua fine? &c.* Et ex his cognoſcet *Judex* animum ejus, qui per alium ſic denunciavit, & ejus teſtimonio majorem fidem non debet dare ea, quæ ſibi permittitur a jure.

71. Inter *Regulares* autem omnes *Denunciantes* ſunt *voluntarii*, prout bene dicunt *Philippus de Bictis, quæſt. 20. num. 90.* & *Elizeus de Bellegrand. tract. 1. qu. 13. nu. 22.* Et licet *Paſſerinus trib. regul. quaſt. 29. in princip.* arguat hoc dictum tanquam erroneum, eo quia, cum *Regulares* adſtringuntur præcepto obedientiæ, facto a *Viſitatoribus*, ad denunciandum Criminoſos, *Denunciatores* non ſunt *voluntarii*, ſed *neceſſarii*; tamen veriſſima eſt, concluſio. Etenim præceptum *Superioris* obligat ad denunciandum ſibi, ut *Patri*, ut paterne poſſit emendare. Si ergo Subditus eligit Denunciationem judicialem, omiſſa paterna, hoc voluntarie facit, nec ad hoc ullo præcepto adſtringitur. Caveat ergo *Judex Regularis Deum* timens in hujuſmodi caſibus; ipſe enim tenetur in conſcientia, favore Rei ſupplere ea, quæ Advocatus ex ignorantia, aut inadvertentia omittit, ut textualiter diſponit Lex Codicis, *l. unic. Ut quæ deſ. Adv. Jud. ſuppl.*

Poteſt ergo dari Caſus, ut *Reus*, & conſequenter *Patronus* ejus ignoret livorem, quem habet contra ſe ille Teſtis, qui per alium facit denunciare, & ita nullam Exceptionem habeat contra eum, ita ut evadat integer. Sed quod non facit *Advocatus*, vel *Patronus* debet facere *Judex*; debet enim exquirere a tali *Teſte*: *Quare revelavit occultum crimen Fratris, & contra charitatem, illi, cui non debebat? Quare ad Superiorem, ſi nolebat ut Judicem, ſaltem ut Patrem non detulit? An optaret quod crimen illud occultum maneret? Quare ergo ipſum non tacuit? An ſciret animoſitatem, quam habet contra Reum ille, cui revelavit crimen?* Et alia hujuſmodi, ex quibus proditur animus illius Teſtis. Hoc vero ſic detecto, nulla habenda eſt ratio teſtimonii illius, nihil enim probat, & ita per dictum illius, & alterius Conteſtis, non remanet *Reus* convictus. Et ad hanc doctrinam bene advertant etiam *Patroni*; & caſu quo *Judex* non præſtiterit diligentiam, quam diximus, in repetione Teſtium facienda, articulent ſupra datas interrogationes, & alias excogitent, quæ faciant ad punctum detegendi animum, quem habuit Teſtis inſtigando alium ad denunciandum; & ita ſalvabit Clientem ſuum ne dicatur convictus a Conteſtibus.

72. Sed qua pœna puniendus venit convictus per ſolos Teſtes non autem confeſſus? Diſtinguendum eſt: Vel enim proceſſum eſt per viam *Accuſationis*, vel per viam *Inquiſitionis*. Si primo modo, *Reus* Convictus a Conteſtibus totaliter integris puniendus eſt pœna ordinaria. Si vero ſecundo modo, inter Nos, qui ſequimur diſpoſitionem *canonicam*, mitius quam ſit pœna ordinaria puniendus eſt. Quandoquidem leviori pœna percellendus eſt, juxta *Canones Reus inquiſitus*, quam *accuſatus*, cum tamen in *Jure Civili* pari pœna caſtigetur convictus ſicuti confeſſus, tum in *Accuſatione*, tum in *Inquiſitione*, ut dicunt *Abb. in cap. At ſi Clerici num. 34. de Judic. & in cap. Qualiter, & quando il 2. num. 20. de accuſ. Sgroi par. 7. cap. 2. num. 20. Farinac. qu. 81. num. 2. verſ. Nihilominus apud Bict. quaſt. 86. num. 5. Menoch. de arbitr. caſ. 194. apud Paſſerin. quaſt. 24. art. 1. num. 3.* Et ratio diverſitatis eſſe poteſt, quia *Accuſator* habet jus contra *Reum* (maxime, ſi ille cauſam ſuam proſequitur) ut ad præſcriptum legis plene ſatisfaciat; & *Judex* non poteſt de illa pœna remittere, quin tangat jus *Accuſatoris*, cui detrahere non licet, cum ille plene præſtiterit id, ad quod ſe obligavit, puta probationem per Conteſtes; & proinde illi etiam debetur plena ſatisfactio, quæ conſiſtit in ſubeunda plene ordinaria pœna legis. In *Inquiſitione* vero, quia *Judex* ex Officio procedit, habet plenum arbitrium mitigandi pœnas: & cum leges *Canonicæ* mitiores ſint, quam *Civiles*, & *Judex*, ex Officio procedens agat nomine *Eccleſiæ*, quæ eſt pia Mater; hinc eſt, quod de ordinaria pœna minuit, & mitiorem imponit. Accedit alia conſideratio, & eſt, quod raro evenit, quod dentur conteſtes ita integri, ut nec minimum defectum patiantur, proinde plene convictus per Teſtes, ut jura volunt, non poteſt dici *Reus*. Hinc eſt, quod ſi ore proprio non eſt confeſſus delictum, nunquam aut raro ad pœnam ordinariam condemnandus ſit. Hæc autem conſideratio militat tam in Foro Laico, quam Eccleſiaſtico.

73. Excipiendus autem eſt ab hucuſque dictis caſus notorii criminis: quantumvis enim *Reus* negaret, probata notorietate, condemnandus eſſet in pœnam ordinariam, etiam ſecundum *Jus Canonicum*, ut argumento *Capituli Cum non ab homine de Judic.* probat *Abbas* ſequens *Innocent. in cap. 24. num. 20. verſ. Secunda limitatio de accuſat.* Quod pariter dicendum eſt, ſi *Reus* eſſet convictus per plures, quam per duos Teſtes conteſtes; tum quia Teſtium multitudo induceret quodammodo rationem notorietatis; tum quia illorum numerus ſupplet aliquem defectum, quem poſſunt pati duo conteſtes. Hinc eſt, quod ſtante pleniſſima probatione, deberet ad pœnam ordinariam damnari, nihil ſibi ſuffragante negatione, quæ vere procedere tunc a protervia credenda eſt.

74. Sed poteſt ne dici *Reus* convictus per inſtrumenta, ſcripturas, & ſimilia? Dico, quod ſic, quando nempe in ſcriptura, ſive inſtrumento continetur delictum; & tunc eſt, quando inſtrumentum eſt publicum, & confectum de voluntate partium, quia tunc delictum, per illud ſolum probatur, & *Reus* eſt convictus, ut ſcribit *Clar. quaſt. 54. verſ. Hinc tamen intellige*; ut eſſet inſtrumentum in quo contineretur Uſura, ſive alienatio bonorum *Eccleſiæ*, ſive quantum ad Nos, Contractus emptionis, ſive venditionis facta a *Guardiano* nomine proprio, vel Conventus, abſque interventu *Syndici Apoſtolici*, vel

lo-

locationis Prati, ſeu Sylvæ Conventus, ex quibus contractibus *Guardianus* remaneret convictus de Proprietate, & ſimilia: & in talibus caſibus non eſt neceſſe examinare, nec *Notarium*, nec Teſtes, qui interfuerunt contractui, inſtrumentum enim cum publicum ſit, & authenticum, ut ſuppono, probat ſeipſum, & delictum in eo contentum, ut docet *Scacc. de Judic. quæſt. 63. num. 4. & 5. apud Sgroi par. 7. cap. 2. num. 23.* Si vero ſcriptura privata eſt continens delictum, non convincit ex ſe *Reum*, ſed debet probari per Teſtes ſcriptura, quod fuerit a *Reo* facta, eo modo, quo alias *Tit. Iudicia quæſt. 5.* dictum eſt.

75. *Dico ſecundo*; quod ſi deſint Teſtes conteſtes de delicto ipſo, examinare *Judex* debet, an adſint indicia de delicto, quorum quodlibet per duos Teſtes ſit plene probatum, ut *Textus* alibi *Tit. Iudicia §. 4.* ordinat. Ad hoc autem ſciendum eſt, quod indicia alia ſunt violenta, ſive indubitata, alia gravia, ſeu vehementia, alia levia, ut ſuo loco diximus. Spectatis ergo indiciis per ſe, quantumvis indubitatis, aut violentis, non poteſt ex iis deveniri ad pœnam ordinariam, ſed tantum extraordinariam, ut communiter ſentiunt *Gomez. variar. tom. 3. cap. 3. num. 45. Clar. quæſt. 20. verſ. Scias tamen Maſcard. de probat. concl. 1223. nu. 30. Fachin. controv. jur. lib. 1. cap. 29. Caval. comm. cont. comm. quæſt. 337. num. 2. Criſpol. Surd. Andreol. Guaez. Scacc. Cyriac. Vermigliol. Sperel. Baldell. Graſſet.* quos congerit *Antonius Conciolus Verb. Indicium reſol. 3. n. 1.* Et ratio eſt, quia quando proceditur ex præſumptionibus, non eſt locus pœnæ ordinariæ; probatio enim per præſumptiones eſt longe minor probatione per Teſtes, unde non eſt, ut poſſit eadem pœna puniri delictum probatum per Teſtes, & per præſumptiones. Probatio autem per indicia, ut patet, eſt probatio præſumptiva, & non realis. Scio quidem in aliquibus locis receptum eſſe conſuetudine, quod ex indiciis indubitatis deveniatur ad pœnam ordinariam, ut in *Senatu Mediolanenſi, Sabaudo, & Dolano*, nec non in *Regno Neapolitano*, ut teſtantur *Capycius Latro, deciſ. 163. num. 4. & 40. par. 2. & Caren. de off. Inquiſit. par. 2. tit. 12. nu. 265.* quod etiam pro Tribunalibus ſupremis tantum admittit *Carena*. Tamen non eſt in *Religione* recedendum a ſuperiori concluſione, quæ veriſſima eſt, & communiter recepta, & omnino ſequenda a Tribunalibus, ut ſcribit *Giurba conſ. 43. num. 23.*

76. Advertendum tamen, quod ad condemnationem, etiam ad pœnam extraordinariam, non ſufficit, quod indicia indubitata ſint per Teſtes integros probata; ſed requiritur, quod probationes ad defenſam non eliſidant, neque in toto, neque in parte præſumptiones inductas per indicia, ſed ipſæ maneant integræ in toto ſuo robore. Et ratio eſt, quia per probationem contrariam Indicium amittit naturam indubitati; dubitabile enim ipſum reddit probatio contraria, quæ licet ſit minoris valoris, quam indicium, tamen ipſum obnubilat, & infirmat, ut poſt multos ſcribunt *Farinacius quæſt. 86. num. 102. & ſeqq. & Guazz. defen. 33. ca. 14. num. 16. & ibi Bero. conſ. 29. num. 2. Burſat. conſ. 89. num. 2. Decian. conſ. 110. num. 48. lib. 2. Maſcard. de probat. concl. 1224. per tot.*

77. Dantur tamen aliquando in facti contingentia nonnulla indicia, quæ vocantur pluſquam indubitata; & tunc eſt, quando plura ſunt indicia, quorum quodlibet eſt ex ſe violentum, & unum coadjuvat aliud, ut docent *Jo. Domin. Raynald. Syntax. per. crim. tom. 1. cap. 7. §. 1. num. 60. & ibi Ciarlin. controv. 12. num. 9. Capyc. Latr. deciſ. 163. num. 45. Severin. Farinac. & Mut. ad Capit. Regn. Scicil. tom. 3. cap. 51. num. 187.* ut fuit in caſu, quem ipſe narrat, in quo quidam ſclopo alium occidit, & a loco exploſionis viſus eſt fugere ipſe ſolus, & habere ſclopum præ manibus, ipſum in fuga reaptando, & aderat dictum Vulnerati qui depoſuit fuiſſe fauciatum ab eo, qui fugit, & ultra hæc confeſſio extrajudicialis ipſius *Rei*.

In caſu ergo, quod talia indicia pluſquam indubitata interveniant, poſſe *Reum* etiam ad pœnam ordinariam damnari expreſſe docent *Bald. in l. final. num. 2. C. de Probat. & in l. Si quis adulter C. ad leg. Jul. de adult. Abb. in cap. Accedenſ. num. 6 de accuſ. Felin. in cap. Afferte num. 6. de Præſumpt. Boſſ. Gomez. Gabriel. Maſcard. apud Sgroi part. 9. cap. 3. n. 12.* & de ea intellexerunt, qui ſcripſerunt ex indiciis indubitatis, (iis nempe, qui cogunt mentem *Judicis* ad credendum, ſine hæſitatione, delictum eſſe commiſſum,) poſſe *Judicem* ad pœnam ordinariam devenire. Et ratio eſt, quam bene expendit *Petrus Barboſa par. 1. l. 2. in princip. ff. Solut. Matr. §. Sed quamvis. num. 86.* quia in lege *Sciant cuncti. C. de Probat. Teſtes idonei*, (nempe conteſtes omni exceptione majores,) *apertiſſima documenta*, (puta ſcripturæ authenticæ probantes factum,) & *indicia ad probationem indubitata* æquiparantur. Si ergo tum Teſtes, tum inſtrumenta probant ad pœnam ordinariam, idem erit *de indiciis*, non quoquomodo, ſed ad *probationem indubitatis*, iis nempe, qui arctant *Judicem* ad credendum non minus firmiter, quam Teſtibus, & vocantur *indicia pluſquam indubitata*.

Nec relevat dicere, quod in judicandis talibus indiciis, ſeu judicando per talia, vel ex talibus indiciis, Facto, poſſit *Judex* falli; quia optime reſpondet citatus *Barboſa*, quod non minus falli poteſt a Teſtibus, qui apparent integri, licet in veritate tales non ſint, & tamen probatio per conteſtes eſt a jure, & a conſuetudine, tanquam certa approbata. Nec in rebus humanis requiritur ſemper certitudo evidentiæ, maxime in judicando, aliter ſola delicta facta coram *Judice* vindicarentur; ſed ſufficit certitudo fidei in rationabilitate fundatæ, quæ, ſine dubitatione, quæ faciat hæſitare intellectum, hic aſſentit; quod etiam tenet *Paſſerinus quæſt. 29. num. 10. in fin.* Advertit autem *Conciolus V. Indicium reſol. 6. n. 8.* & apud eum *poſt Caſon. Pract. tit. de Indic. Tract. 15. n. 4. & 5. Leſſ. de Juſt. lib. 2. cap. 29. n. 169. Sanchez. conſ. lib. 3. cap. unic. Ugolin. Tab. 12. nu. 14. Baldel. de Juſt. & jur. tom. 1. lib. 4. diſp. 15. n. 10. & Graſſet. de Nec proditor. §. 29. num. 218.*, quod contra iſta indicia indubitata datur probatio, per quam poſſint elidi; quandoque enim interveniunt accidentia in caſibus, quæ communiter delictum indubitate concludunt, quod tamen revera non intervenit; & exemplificatur de aliquo, qui videns Amicum ab invaſore aggraſſum currit, ut ei ſubveniat; interea aggreſſor enſe aggreſſum occidit, & ibi relicto enſe aufugit; ſupervenit interim Amicus, & ſublato enſe, aggreſſorem fugientem perſequitur; obviant interea multi, qui hunc currentem cum gladio avaginato, & ſanguinolento vident; reperiunt cadaver adhuc calidum, & examinati deponunt vidiſſe talem cum enſe ſanguinolento fugientem a loco homicidii, ex quibus conſurgit indicium indubitatum ipſum fuiſſe occiſorem, qui tamen, re vera, non fuit. Sed hoc non negamus; concedimus enim dari probationes, (quæ tamen eſſe debent evidentiſſimæ) contra talia indicia. Sed loquimur de indiciis, quæ ſunt indubitata, & pluſquam indubitata, & talia remanent etiam poſt probationes contrarias a *Reo* factas.

78. Si autem ſpectemus indicia indubitata unita cum Teſte integro, dico, quod ſi ſunt indicia indubitata

Digitized by Google

bitata ad minus duo cum uno Teſte integro, aut duo Teſtes, licet non totaliter integri, cum uno indicio tali, poteſt deveniri ad pœnam ordinariam; ſi vero eſt unum tantam indicium tale cum uno Teſte integro, non eſt locus niſi pœnæ extraordinariæ, ut dicit *Paſſer. Trib. Regul. qu. 29. art. 1. n. 11.* Ratio dictorum eſt, quia licet unam indicium indubitatum ex ſe ſemiplene probet in ordine ad Torturam, non tamen ſemiplene probat ad condemnationem ordinariam; eſt enim minor probatio per indicium, quam per Teſtem. Unde quantumvis conjungatur Teſtis integer, cum indicio, non exurgit ex his plena probatio, ad pœnam ordinariam ſufficiens. Si autem ſint duo indicia indubitata, unum ſupplet defectum alterius: ſicut etiam ſi duo Teſtes ſint non totaliter integri, unum ſanat debilitatem alterius; & ſic unita duo talia indicia cum Teſte integro, aut duo Teſtes non totaliter defectivi, cum uno indicio indubitato, faciunt probationem ſufficientem ad pœnam ordinariam.

79. Hic autem recolendum eſt, quod alias *Tit. Indicia. num. 33.* diximus; puta, quod ſicut plura indicia levia ſe coadjuvantia faciunt unam indicium grave, ita copulantur multa gravia ad eundem finem tendentia ad conſtituendum unum, vel plura indicia violenta, ſive indubitata. Unde in facti contingentia, examinare debet *Judex*: an tot indicia gravia ſint probata, ut ex his reſultare poſſint unam, aut multa indubitata. Pariterque obſervanda ſunt adminicula, quibus roborantur indicia, hæc enim aliquando ita augent indiciis vim, ut non tantam ad Torturam, ſed etiam ad condemnationem poſſint ſufficere. Et bene attendenda ſunt, quæ circa hoc ſcripſimus in *Titulo de Indiciis*.

80. *Dico tertio*, quod, conſiderata qualitate probationis per Teſtes, vel per indicia, ſi locus eſt pœnæ ordinariæ, bene quidem, ſi vero extraordinariæ tantum, oportet librare, quod genus, vel quis gradus pœnæ delicto debeatur, ne ſententia *Reum* ultra juſtitiam lædat. Pro hoc advertendum eſt, quod controverſia eſt inter *Doctores*, an pœna extraordinaria poſſit extendi ad pœnam corporalem?

Clar. quæſt. 20. Menoch. de arbitr. caſ. 279. Gomez. Magorr. & alii apud Farinac. quæſt. 86. num. 113. Guazz. def. caſ. 34. cap. 14. num. 15. Bitt. quæſt. 504. n. 36. apud Paſſerin. quæſt. 29. nu. 13. reſponderunt negative, volentes, quod pœna extraordinaria debeat eſſe pecuniaria, vel ad plus Exilii; intelligendo pro *pœna corporali* illam, quæ eſt corporis afflictiva, & ſenſibiliter torquet. Sed ſententiam hanc, ut a veritate alienam, ultra *Farinac. quæſt. 86. num. 115. Maſcard. Concl. 1280. num. 20. Clar. qu. 20. ℣. Scias. tamen. Menoch. de Præſumpt. lib. p. qu. 97. nu. 17.* quos dat. *Paſſerin. loc. cit.* arguit conſuetudo omnium Tribunalium, in quibus tanquam pœnæ extraordinariæ dantur Fuſtigatio, tractus Funis, & Triremes, quæ ſunt corporis afflictiva, caſu, quo locus non ſit pœnæ ordinariæ mortis. Verum tamen eſt, quod cum Nobilibus, & pecunioſis, pœnæ extraordinariæ non prætergrediuntur burſam.

81. Quia vero apud *Regulares* nulla eſt pœna mortis, nec pœna pecuniaria, (cum quilibet, ex vi voti ſubſtantialis cujuſvis *Regulæ*, nempe paupertatis, nihil proprii poſſidere poſſit,) aliter regulanda eſt pœna ordinaria, & extraordinaria apud Nos, quam apud Sæculares Clericos, vel Laicos. Dico ergo, quod pœnæ mortis ſuccedit apud Nos damnatio ad Triremes, vel ad Carceres formales perpetuos; & iſta vocatur *ordinaria pœna*, ſi eſt in *Statutis* pro aliquo delicto ſancita. Quia vero proprium *Religioſi* peculium eſt bona ipſius fama, & exiſtimatio; *pœna extraordinaria*, hoc eſt citra mortem, erit omne id, per quod minuitur hæc, ſicut ex ſolutione pecuniæ minuitur cenſus familiaris Delinquentis in ſæculo. Verum eſt, quod talis pœna, ſi ordinetur in *Statutis* pro aliquo crimine, reſpectu illius erit *pœna ordinaria*, quemadmodum etiam in *Statutis* Laicorum pœna pecuniaria ordinaria eſt, ſi pro aliquo delicto ſancita ſit; & hæc, quia ordinaria, infligitur (ſi eſt decreta ex *Statuto*) pro delicto, pro quo in jure commoni ſit ſancita pœna corporalis: ex *Burſat. conſ. 94. num. 4. lib. p. Bajard. ad quæſt. 85. in ℣. Adde quod. Guazz. de pace quæſt. 35. num. 8. & defen. 33. cap. 19. num. 2. Cabal. caſ. 2. num. 1. Giurb. conſ. 25. num. 6. apud Canciol. V. Pœna Reſol. 1. num. 6.* Extraordinaria autem eſt dicenda omnis illa, quæ minor eſt ea, quæ impoſita eſt a *Statutis*, & hoc ſive ſiſtendo in eodem genere pœnæ (puta ſi eſt corporalis, vel non), ſive exorbitando de genere in genus.

Ex. gr. Monetarum Adulteratores, ut dicitur ſupra *Tit. Pœnarum*. §. 55. puniuntur ordinarie perpetuis Triremibus; ſi ergo in aliquo caſu, ex imperfecta probatione, tali pœnæ non ſit locus; extraordinaria poteſt eſſe damnatio ad Triremes ad tempus, ſeu Carceratio formalis, ſive alia minor ad exigentiam delicti, & arbitrium *Judicis*, & hoc ſive corporalis ſit, ut Flagellationes, jejunia, ſive non corporalis, ut Privatio vocis, Actuum legitimorum, *Prælaturæ*, ſive *Officiorum Ordinis*. Sicut autem pœnæ mortis correſpondet apud Nos perpetuus carcer, aut remigatio; ita pœnæ pecuniariæ ſuccedit privatio *Prælaturæ*, Vocis, aut actuum Legitimorum, per quam *Religioſus* cenſus, puta bona exiſtimatio, diminuitur. Quemadmodum vero per confiſcationem omnium bonorum, quæ eſt maxima inter pœnas pecuniarias, Sæcularis ſpoliatur totaliter patrimonio ſuo; ita apud Nos *privatio Officiorum Ordinis*, per quam *Religioſus* cenſum ſuum totaliter amittit, comparari debet cum confiſcatione.

82. His prælibatis de pœna extraordinaria, dicamus quomodo debeat *Judex* regulare arbitrium ſuum in illis temperandis. Dico igitur, quod diminutio pœnæ oriri poteſt, vel ex defectu perfectæ probationis ſubſtantiæ delicti, vel ex qualitate minuente malitiam delicti, vel ex qualitate perſonæ Delinquentis. In primo caſu dico, quod pœna extraordinaria debet contineri in genere pœnæ ordinariæ; puta; ſi hæc corporalis eſt, corporalis etiam eſſe debet pœna extraordinaria, ſive in eadem ſpecie cum ordinaria, ſive in æquivalenti. Ex. gr. *Cajus* adulterinam monetam expendit, & ad querelam illius, cui data fuit in ſolutionem alicujus debiti, & ad infamiam, quod *Cajus* ſit Monetarius, formatur Inquiſitio. In viſitatione Cellæ reperitur Clibanus, Follis, Crucibula, Incus, malleus, carbo, forcipes, maſſa Alchimiæ, & cuneus non tamen illius monetæ, quam expendit, ſed alterius, cujus aliqua quantitas pariter eſt reperta; Teſteſque deponunt audiviſſe frequenter ictus validos mallei percutientis, *Cajo* ſolo in Cella clauſo, & aperire nolente. In hoc caſu dicetur delictum non perfecte probatum quo ad pœnam ordinariam; quia licet hoc ſit difficilis probationis, ut ex jure deducitur *l. p. C. de Falſ. monet. Decian. lib. 7. cap. 24. num. 10. Farinac. quæſt. 114. num. 50. Capyr. latr. deciſ. 179. num. 32.* & proinde probetur conjecturis; tamen, quo ad condemnationem ad pœnam ordinariam, pro tali crimine, non ſufficit probatio præſumptiva, ſed debet eſſe concludens, ut dicunt *Canciol. V. Moneta. reſol. 1. num.*

5. &

Digitized by Google

5. *& ibi Grat. conſ.* 151. *num.* 29. *lib.* 2. *Cephala. conſ.* 230. *num.* 20. *Vermiglisl. conſ.* 218. *num.* 2. *& Gargiar. conſ.* 67. *n.* 4. *lib.* 2. Quæ pœna ergo extraordinaria iſti deberetur? Certe, quia ex prædictis eſt violentiſſima præſumptio, cui parum deeſt de probatione perfecta, deberetur pœna Triremium non perpetua; & hæc eſſet pœna extraordinaria: aut ſi ratione ætatis, infirmitatis, aut Dignitatis talis pœna non conveniret, deberetur carcer formalis, & pœnarum dictarum diuturnitas deberet menſurari ex majoritate, aut minoritate indiciorum, intra ſpeciem tamen indubitabilium.

83. Si vero, ex defectu qualitatis minuentis malitiam delicti, ſit mutanda pœna ordinaria in extraordinariam, tunc iſta bene poteſt extendi extra genus, & ſpeciem pœnæ ordinariæ, & reduci ad aliam, puta a corporali ad non corporalem. Ut ſi aliquis, dum erat ebrius, occidiſſet, aut vulneraſſet ad mortem, non debet puniri pœna ordinaria homicidarum, quæ de jure communi *l.* 3. *Cod. ad leg. Cornel. de Sicar. Boſſ. tit. de Homicid. num.* 109. eſt mors; ſed pœna extraordinaria: & hæc aliquando eſt corporalis, ut Triremium, aliquando non, ut pecuniaria, & varietas iſta pœnarum variatur pro modo culpæ, ut bene dicit *Clarus §. Homicidium. ℣. Culpa dicitur, & quæſt.* 84. *init.* Et obſervandum ſemper eſt, quod eo minor debet eſſe pœna, quo magis culpa recedit a dolo.

84. Si tandem ex conditione perſonæ, utpote ætatis, infirmitatis, aut Dignitatis ſit danda pœna extraodinaria, attendenda eſt gravitas delicti comparata qualitati perſonali; & ſi hæc proportionabiliter illam vincit poteſt mutari pœna de genere ad genus, & de corporali ad non corporalem. Sin minus, non ſit mutatio de genere, ad genus. Ex. gr. Si aliquis *Pater Ordinis* actu, vel habitu, lapſus ſit in fornicationem, ratione dignitatis, ſibi minuenda eſſet pœna carceris ſemeſtris, & danda privatio actuum legitimorum ad tempus: ratio eſt, quia conſiderata ipſius Dignitate, ipſa eſt ex excellentioribus, quæ ſit in *Religione*; Fornicatio vero non eſt ex atrocioribus inter crimina. Si vero eſt probatus *Reus* homicidii appenſati, & ideo ad triremes mittendus, pœna extraordinaria non debet egredi genus pœnæ corporalis; & proinde tradendus eſſet Carceri formali perpetuo, aut ad longum tempus. Quod ſi mutanda eſt pœna Statutaria, ex eo quod perſona illius capax non eſt, quemadmodum Laicus Converſus, cui dari nequit privatio Officiorum Ordinis; tunc mutari bene poteſt pœna non corporalis ad corporalem, puta flagellationis, jejuniorum, & etiam carceris formalis. Et ratio eſt, quia pœna corporalis ſuccedit in locum pœnæ pecuniariæ, quando hæc ſolvi non poteſt, ex *cap. Finem junct. Gloſſ. in V. Et ſi ſolvendo. de Dol. & contuma. cap. Si quis* 14. *quæſt.* 6. *l. fin. ff. de In jus voca. l. Quicunque. C. de Ser. fug.* unde vulgatum illud: *qui non habet in ære, luat in corpore.* Diximus autem ſupra, quod Privationes Suffragii, aut Actuum legitimorum ſunt pœnæ pecuniariæ *Religioſis*; & cum iſtas non poſſit Converſus luere, optime in locum iſtius ſuccedere debet pœna corporalis.

85. Quia vero extraordinaria pœna datur etiam major, quam ſit ordinaria data per Legem; videndum eſt ex quibus cauſis moveri debeat *Judex*, ad ordinariam augendam. Dico ergo, quod delictum, ſiſtendo etiam in ſpecie ſua, poteſt a circumſtantiis gravari, ſicut & minui, ex *Farinac. quæſt.* 17. *nu.* 8. *&* 12. *Bal. tract. crim. lib.* 5. *Prælud.* 1. *nu.* 14. *apud Conciol. V. Pœna Reſol.* 13. *num.* 1. Circumſtantiæ autem ſunt gravantes vel ratione modi, ut ſi aliquis non ſolum occideret hominem, ſed cadaver membratim obtruncaret; vel ratione ſcandali ſecuti, ut ſi Frater in publico Foro Fratrem percuſſiſſet; vel ratione temporis, ut ſi in die *Paraſceves* ſcortatus eſſet in lupanari; vel ratione reiterationis ejuſdem, aut multiplicationis aliorum delictorum. Interveniente autem una ex his cauſis (& maxima ultima, quæ ſecundum *Doctores Concisl. V. eo. Reſol.* 11. *nu.* 5. *& ibi Gramm. deciſ.* 36. *num.* 7. *Cabal. caſ.* 19. *in fin. & caſ.* 99. *num.* 60. *Federic. reſol.* 44. *in fin. Paul. Rube de Valid. legal. cap.* 35. *num.* 56. eſt potiſſima cauſa pœnarum augendarum, ita ut ſcribat *Farinacius quæſt.* 23. *num.* 2. *& conſ.* 15. *num.* 9. *lib.* 1. *apud Conciol. loc. cit. num.* 4. quod ratione reiterationis delicti, pœna pecuniaria determinata a *Statuto*, poteſt augeri, etiam ad pœnam corporalem) *Judex* poteſt tuta juſtitia pœnam ordinariam augmentare. Alia eſt etiam ratio augendæ pœnæ, quæ eſt ſeparata a delicto, & hæc eſt, quando viget multitudo Delinquentium, per quos, ex frequentia talis delicti ultra modum conturbatur *Reſpublica*, & maximam jacturam bonæ famæ patitur *Religio*. Tunc ad deterrendos cæteros, ne tale delictum committant, poteſt de jure pœna augeri. Verum tamen eſt, quod non faciendum eſt hoc, niſi a *Judice*, qui poſſit alias, per modum edicti, pœnam Statutariam augere pro tali delicto, ut poſſunt facere *Provinciales* in ſua *Provincia*; quandoquidem ſic pœnam augere, ex multiplicitate Delinquentium, ſpectat ad illum ſolum, qui poteſt, per modum *Statuti*, *Edicti*, ſive *Præcepti*, pœnas criminibus præfigere, ut de *Principe*, in ordine ad hunc caſum, ſcribit *Menochius de Arbitr. caſ.* 575. *num.* 3. quem dat. *Concisl. loc. cit. num.* 2.

86. Si autem indicia ita remaneant debilitata, ut ex violentis, & indubitatis redacta ſint ad qualitatem gravium tantum, & plura ſint, juncta cum uno Teſte integro, aut adminiculato, ita ut evadat probatio delicti pluſquam ſemiplena, & locus ſit Torturæ, *Judex* autem, ex dictis alias *Tit. Tortura num.* 130. arbitretur, melius eſſe omiſſa Tortura, devenire ad pœnam extraordinariam, debet eam adhuc mitiorem imponere, quam illa ſit, de qua hucuſque locuti ſumus. Et ratio eſt; quia cum debilior ſit in hoc caſu Probatio, quam in ſuperioribus caſibus, levior etiam comparative debet eſſe pœna in hoc caſu injungenda.

Nec audiendus eſt *Paſſerin. Trib. Regul. quæſt.* 29. *a num.* 19. *ad* 22. qui longo diſcurſu nititur probare, quod *Reus*, etiam *Regularis* ſit omnino torquendus, caſu quo non adſit plena probatio ad condemnationem ſufficiens, ſed tantum ad Torturam; Quia fundamentum ipſius non cogit. Eſt autem hoc: Quod omnia jura volunt, quod *Reus* non puniatur niſi convictus, vel confeſſus; unde ſequitur, quod cum aliquis talis non ſit, torqueri omnino debeat ad habendam confeſſionem; & ſi non eſt locus Torturæ ex cauſa aliqua, nempe ætatis, vel infirmitatis debeat abſolvi, ut volunt *Marſil. Rubr. de Probat. nu.* 237. *Sarmient. Select. lib.* 1. *Decian. conſ.* 175. *Avendagn. litt. P. ℣. Præſumptio. Paſqualig. deciſ.* 216. *num.* 13. *apud Paſſerin. loc. cit. nu.* 18. Etenim retorqueo argumentum, & dico, quod Tortura eſt pœna; & hoc negari non poteſt, cum ſit corporis afflictiva; & non differt a pœna condemnatoria, niſi, quia hæc infligitur per Sententiam finalem, & illa per interlocutoriam. Si ergo ad pœnam, ut quis damnetur, requiritur plena probatio, ſequitur, quod hæc requiretur, etiam ad Torturam; & ſic non probato delicto non erit *Reus* torquendus, quod eſt abſurdum, & oppoſitum ſuæ concluſioni.

Quod ſi dicas, quod requiritur probatio plena ad decernendam pœnam in Sententia finali, & de ea intelligitur propoſitio illa. Reſpondeo, quod eſt voluntarie dictum: nulla enim eſt diſparitas inter pœnam inflictam per Sententiam finalem, & interlocutoriam, niſi quod per iſtam non finitur lis criminalis conteſtata, & per illam terminatur; cæterum utraque eſt cum cognitione cauſæ, utraque eſt a *Judice*, utraque decreta per Leges, utraque affligit corpus, utraque requirit præcedentes probationes. Si ergo ex probatione non plena poteſt infligi Tortura, ex eadem poterit infligi pœna extraordinaria, quæ aliquando eſt mitior quam Tortura: & ſicut per Torturam purgantur indicia delicti non plene probati, ita per pœnam extraordinariam eadem purgari poſſunt; proinde non eſt a noſtra ſententia recedendum: attento maxime, quod multi *Rei*, qui torqueri non poſſunt, & tamen habent contra ſe ſufficientes probationes ad pœnam Torturæ, evaderent omnino impuniti, ſi condemnari non poſſent extraordinarie, quod eſſet grave abſurdum, & *Religioni* valde perniciosſum.

87. *Dico quarto*, quod ſi *Reus* tortus fuerit, & perſtiterit in negativa, debet *Judex* conſiderare, an tortus fuerit ex indiciis gravibus, & etiam plus, quam gravibus, aut ex Indiciis violentis ad condemnationem in pœnam ordinariam ſufficientibus. Si primum, Sententia debet eſſe abſolutoria cum clauſula *rebus ſic ſtantibus*, quemadmodum ſupra dictum eſt *Tit. Sententia num.* 52. ex hoc enim, quod talia indicia ſunt ſufficienter purgata per Torturam, non eſt locus pœnæ ulteriori. Si vero indicia fuerunt indubitata, poteſt adhuc *Reus* in Sententia condemnari in aliquam pœnam extraordinariam. Et ratio eſt, quia talia indicia æquiparantur quaſi probationi per Teſtes, & ſi ſunt pluſquam duo, æqualia illi reputantur, ob quod, (ut modo dixi) poteſt per hæc ad pœnam ordinariam deveniri. Sicut ergo convictus per Teſtes, ſi torquetur, (ut fit in aliquibus Tribunalibus, in quibus *Reus* convictus non damnatur, niſi etiam ſit confeſſus,) & perſiſtat in tormentis negativus, non abſolvitur, ſed damnatur ad pœnam extraordinariam; ita pariter Tortus ſuper indiciis violentis, ſi ſuſtinet, debet damnari ad aliquam pœnam extraordinariam, non quidem tantam, quanta fuiſſet, ſi tortus non eſſet, ſed longe minorem; & nullo modo debet eſſe corporalis, ut poſt *Farinacium quæſt.* 40. *num.* 15. volunt *Guazzin. defen.* 30. *cap.* 40. *Bellegrand. tract.* 9. *quæſt.* 4. *nu.* 11. *Paſſerin. quæſt.* 29. *num.* 29.

88. *Dico* tandem *quinto*, quod ſi indicia in Defenſionibus ſint infirmata taliter, quod non remaneat locus Torturæ, nec tamen ſint plene evacuata, debet *Reus* abſolvi cum clauſula *Rebus ſic ſtantibus &c.* & ratio eſt, quia communis eſt *Doctorum* opinio, de qua poſt *Jaſonem in l. Non eſt novum num.* 5. *C. de eden. Villaleb. Comm. opin. litt. A.* teſtatur *Clarus quæſt.* 62. *init.* quod ubi *Reus* non eſt ſemiplene convictus, ita ut torqueri poſſit, eſt abſolvendus cum clauſula *Rebus &c.* & hæc ſententia eſt canonizata a praxi omnium Tribunalium. Perinde autem eſt, quod indicia ita ſint enervata per contrarias probationes in Defenſionibus, ut non ſufficiant ad torturam; ac ſi talia fuiſſent ante Defenſiones, quod minime ſuffeciſſent neque ad torquendum, neque ad *Reum* conſtituendum; ergo ſicuti, tali caſu non eſſet *Reus* inquietandus, neque citandus, ita pariter eſt dimittendus abſolutus in hoc caſu. Et revera, ſi bene conſideretur res, nihil penitus relevat, quod pro Fiſco advenerint tales probationes, quæ fuerunt reputatæ a *Judice* ſufficientes ad torturam; quia ſi illæ debilitentur a *Reo* taliter, quod amplius non ſufficiant, eſt ſicut, ſi a principio proceſſus comparuiſſent, & non fuiſſent ſufficientes, ut ex iis poſſet *Reus* conſtitui, & multo minus torqueri: Defenſio enim, quæ debilitat indicia ponit *Reum* in ſtatu, ac ſi ſola debilia indicia contra eum extitiſſent; & proinde poſt Defenſiones debet pronunciari non punibilis, ſicut talis fuiſſet judicandus ante Defenſiones ex debilitate indiciorum, ob quam conſtitui minime potuiſſet.

89. Contra hanc reſolutionem in jure, & ratione fundatam eſt ſententia *Sgrei par.* 7. *cap.* 9. *num.* 2. quam approbat *Paſſerinus quæſt.* 29. *num.* 2. qui vult, quod *inter Regulares, quando crimen non eſt ſemiplene probatum, non poteſt Reus, nec torqueri, nec abſolvi: quia ubi non poteſt locum habere condemnatio, nec poteſt locum habere abſolutio. Debet ergo proceſſus incompletus conſervari per aliquod tempus, ad videndum, ſi poteſt compleri per alias ſupervenientes probationes, vel indicia: & non ſupervenientibus indiciis, facientibus ſaltem in totum ſemiplenam probationem, debet proceſſus amoveri ab Archivio*; hæc *Sgrei*.

Sed iſta opinio, ſalva reverentia tantorum virorum eſt in ſe falſa, *Reo* injuſta, & in praxi periculoſa. *Falſam* dico, quia falſum eſt fundamentum, cui innititur, puta, *quod ubi non poteſt locum habere condemnatio, nec locum poteſt habere abſolutio*; quia eſt totum oppoſitum, puta, quod ubi non poteſt locum habere condemnatio, ibi debet eſſe abſolutio; quælibet enim lis, aut civilis, aut criminalis debet per Sententiam dirimi: in Sententia autem contineri debet de neceſſitate, aut condemnatio, aut abſolutio, nec datur medium, nec ambæ, utpote immediate contrariæ, poſſunt eidem ineſſe. Sequitur ergo, quod ſi in Cauſa non eſt locus condemnationi, Sententia debet continere abſolutionem; aliter poſſet dici, quod quando aliquis ſe probat vere innocentem, non poſſet abſolvi, quia in Cauſa ſua non eſſet locus condemnationi, quod eſt fatuum. Eſt pariter *Reo* injuſta, cum per eam irreparabiliter gravetur; etenim quando incipitur proceſſus contra *Religioſum*, incipit fama ejus deteriorari apud *Fratres*, nec poteſt ipſa reparari, niſi per Sententiam abſolvatur, quod ſi proceſſus maneat in ſuſpenſo per aliquod tempus, & poſt ab Archivio removeatur, ſemper gravata remanet ejus exiſtimatio. Habet autem *Reus* jus ad Sententiam pro abſolutione, quando non adſunt ſufficientia indicia ad condemnationem, ſicut Fiſcus ad condemnationem, quando *Reus* ex ſuis Defenſionibus, non affert ſufficientes probationes ad abſolutionem; pari enim paſſu ambulant jura Fiſci ad condemnandum, ſicut jura *Rei* ad abſolvendum: & ideo ſicut *Judex* poteſt præfigere tempus congruum *Reo* ad ſe tuendum; ita poteſt inſtare *Reus*, ut, intra tempus conveniens, *Judex* cauſam expediat, & hoc ſi *Judex* denegat, *Reum* ultra fas gravat, & appellare poteſt; proinde inſtante *Reo* (in caſo noſtro) ut abſolvatur, abſolvi debet, ut vult etiam *Paſſerinus loc. cit.*

Nec inferioris conditionis, ſed melioris debent eſſe *Religioſi*, quam Laici, ut ibidem idem *Paſſerinus* dicit; ſed Laici abſolvuntur in citato caſu, & ad plus aſtringuntur ad dandam fidejuſſionem de *ſtando, & parendo juri, & ſe præſentando toties, quoties &c.* ut ait *Caravit. ſup. Rit. Magn. Cur.* 248. *num.* 18. *apud Clar. quæſt.* 62. §. *Ferma autem*. Ergo debent abſolvi etiam ipſi, & non habent obligationem dandi fidejuſſionem, ex eo, quod ſatis fidejuſſerunt per Votum obedientiæ, quo ſunt vinculati, & ſemper ſunt prompti ad parendum, & comparendum in judicio.

90. Tandem eſt in praxi *periculoſa* , & *Religionis* maxime turbativa. Etenim ſi *Provincialis* , qui (ut plurimum) vult ſibi Succeſſorem compoſitum ad proprium genium ad *Provincialatum* evehere , & obſervet aliquem concurrentem , qui forte vincet in *Capitulo* ; facile poſſet per adhærentes ſuos , arrepta aliqua occaſione, infamiam delicti de illo evulgare , & proceſſum incipere , ipſum conſtituere , & Defenſiones decernere . Sub prætextu autem expectandi ulteriora iudicia , poſſet proceſſum in Archivio ponere,& inter Fratres vulgare,quod cum ſit ſub *Judice* nequit ad *Provincialatum* concurrere; & ita Innocenti , aut ſaltem inculpabili , nocere , vel impunibilem inſenſibiliter punire . Licet enim ſimpliciter inquiſitus , aut etiam condemnatus (dummodo appellaverit) poſſit nihilominus eligi , (dummodo non maneat infamatus apud graves viros , ut alias *Tit. Exceptio num.* 20. probavimus ,) tamen apud Fratres viget contraria opinio , licet falſa , & credunt ineligibilem eſſe eum , qui quoquomodo ſub Judice eſt ; & ideo non darent tali caſu ſuffragium illi, quod alias dediſſent . Salubriter porro *Statuta Generalia Ordinis cap.* 8. §. 47. *num.* 4. caverunt , quod *Miniſtri Provinciales* punitiones non differant uſque ad adventum *Generalis* , aut *Commiſſarii Viſitatoris in Provincia* . (Et licet in talibus Statutis non fiat mentio de Commiſſariis , tamen hoc habetur in *Statutis Congregationis Romana anno* 1575. *Orb. Seraph. Tom.* 3. *fol.* 359. *col.* 1. ℣. *Non differuntur.* quæ inſerta fuerunt in *Valliſoletanis cap.* 7. *tit. de Punit. non differ.* a quibus ad marginem *Romana* prædicta citantur , *Statutum* vero prædictum Ordinis , ex *Valliſoletanis* , ibi ad limbum aſſignatis , extractum fuit; quapropter ad normam *Statuti* genuini , & primogenii eſſet *Statutum* illud reducendum .) Ratio autem talis diſpoſitionis eſt , tum ne Subditi in malo inſordeſcant impuniti ; tum ut obvietur hujuſmodi artificiis malitiæ , quibus mali homines aliquando juſtitiam , publicamque poteſtatem , privatæ , & injuſtæ ſuæ ipſorum paſſioni ſervire faciunt .

91. Debent ergo *Provinciales* proceſſus inceptos quanto citius terminare , nec differre in longum , ſine legitima cauſa , nec poſſunt differre eorum terminationem , aut eos interminatos ſepelire ; ſed omnino tenentur ſententiare abſolvendo , aut condemnando: & teneo , quod ipſi obligentur ſub mortali , ad ſententiandum ; quia incipiendo proceſſum , *Reus* gravatur in fama , & non poteſt hæc reparari niſi per Sententiam , caſu quo non reperiatur de jure punibilis ; ad hoc ergo ex juſtitia *Judex* obligatur . Non nego tamen , quod ſi *Judex* expectat Teſtes longinquos , qui brevi adventuri ſunt ; vel eorum teſtimonia recepta ab alio *Superiore* ad quem literas commiſſionales miſit ad eos examinandos , poſſit differre complementum proceſſus , donec illa pervenerint . Sed relinquere proceſſum imperfectum ſub ſpe indiciorum incertorum , ſi forte evenerint , nullo modo poteſt , ut probatum eſt .

II. Quæritur : Quomodo regulanda ſit Sententia , quando Diffinitores diverſa opinantur ?

SUMMARIUM.

92. *Sententia quomodo regulanda quando Diffinitores diverſo modo opinantur ?*
Sententia plurium Judicum quando prævaleat ?
Sententia favorabilior Reo prævalet in cauſa criminali .
In Cauſa civili , & Cauſa non privilegiata , prævalet Sententia favorabilior Reo , ſi vota ſint æqualia .
Judices Delegati ſi ſint numero pares , diverſa opinando , nulla Sententia prævalet , ſed res deferenda eſt , ad Delegantem .
Idem dicendum eſt , ſi Judices ſint Compromiſſarii , aut Arbitri .
93. *Provincialis in paritate votorum non habet deciſivam in cauſis criminalibus .*
94. *Judex , habens Conſiliarios participes in officio judicandi , debet ſententiare juxta vota illorum , aliter Sententia eſt nulla .*
Præſes in Collegio Judicum non debet aperire votum ſuum , ſed ſententiare juxta votum majoris partis Conjudicum .
95. *Pœna minima eſt inferenda , quando plures Judices diverſas pœnas opinantur .*
Diffinitores , ſi abeunt in varias ſententias , quænam præferenda in ſententiando ?
96. *Provincialis , quid poſſit agere , ſi videt Diffinitores conglobatos ad favendum , contra jus , Reo ?*
Diffinitores quid poſſint agere , ſi Provincialis cervicoſus vult , contra jus , Reum gravare , vel abſolvere .
Appellatio extrajudicialis a gravamine futuro ſuſtinetur .
In appellatione extrajudiciali adducenda eſt cauſa .
Diffinitor unus , quomodo poſſit juſte ſolus injuſtam Sententiam impedire ?
97. *Solvitur objectio .*
De Ameno Pract. Crim. Par. 1.
98. *Quæ dicuntur de Sententia diffinitiva , quadrant etiam pro interlocutoria habente vim diffinitivæ , ſi nullum ſequatur abſurdum .*

92. **R**Eſpondeo : quod quando plures ſunt *Judices* , qui in duas tantum ſententias dividuntur , ſtandum eſt ſententiæ plurium , & hoc ſive *Judices* ſint *Ordinarii* , ſive *Delegati* , ſive *Compromiſſarii* , ut ſunt *Arbitri* , ut expreſſe habetur ex utroque jure *cap. Si Epiſcopus* 31. *quæſt.* 3. *cap. Ei qui* §. *Idem ſi plures junct. Gloſſ. in V. Judices* 2. *quæſt.* 6. *cap.* 1. & 2. *diſt.* 65. *l. Duo ex tribus . ff. de Re judicat. l. idem ſi ff. de Arbitr. l. Item . §. Si plures . ff.* eo. Quod ſi ſint numero pares , ut ordinarie evenit in *Diffinitoria in Provinciis Citramontanis* , in quibus ſex tantum *Vocales* interveniunt , illa ſententia tenet , quæ eſt *Reo* favorabilior , & hoc in criminali cauſa abſolute ; in cauſa vero civili tenet ſententia pro *Reo* , niſi cauſa eſſet privilegiata , aut favorabilis , ut pro *Matrimonio* , *Dote* , *Libertate* , *Eccleſia* , *Sacramento &c.* ut dicunt *l. inter pares . ff. de re jud. l. In eo. l. Cum per ff. de Reg. jur.* Hoc vero debet intelligi ſi *Judices* ſunt *Ordinarii* , ſicut ſunt omnes de *Diffinitorio* . Si enim eſſent *Delegati* neutra ſententia valeret , ſed res referenda eſſet ad delegantem , & eſt Textus in jure *l. Duo Judices . ubi Gothofr. litt. E. ff. de Re judic.* expreſſus : ſicut pariter nulla ſententia prævalere deberet , ſi *Judices* eſſent *Compromiſſarii* , ſive *Arbitri* ; & prædictæ Concluſiones ſunt deciſæ per textum Decretalis *cap. final. de Sent. & re judic.*

93. Difficultas autem eſt in hoc caſu , an *Provincialis* , uti *Præſes in Collegio Judicum* , poſſit adhibere votum deciſivum , ſicut facit in Electionibus , quæ fiunt per ballotationes , ubi ipſe , ex *Statut. Gen. Ord. cap.* 8. §. 26. *num.* 8. in paritate votorum pro libito decidit ? Et dico , quod in hoc caſu nullum habet votum deciſivum . Et ratio evidentiſſima eſt ex duplici principio : primum eſt , quod in paritate

votorum, Lex jam decidit, quod ſavendum ſit *Reo*, ut ſupra dictum eſt; non poteſt ergo *Provincialis* voto ſuo deciſivo, deciſionem legis immutare: aliud eſt, quod *Cuſtos*, & *Diffinitores*, qui ſunt impares in numero, ſunt *Conſiliarii Provincialis* in ſententiando, licet omnes ſint *Judices ordinarii* reſpectu *Rei*, dicitur enim in *Statutis Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 32.*, quod *Provinciales* ſententiare non poſſunt niſi de majoris partis *Diffinitorii conſilio, & conſenſu*, quod etiam repetitur in *Textu Tit. Sententiæ*. §. 3. & per hoc ipſe tenetur ſequi majorem partem Conſulentium. Unde caſus non poteſt dari ſaltem in *Provinciis Citramontanis*, quod vota in *Diffinitorio* in ſententiando ſint paria. Etenim ex hoc principio ſequitur, quod cum *Provincialis* incipiat exquirere conſilium ab ultimo *Diffinitore*, uſque ad *Cuſtodem* progrediendo, dum videt tres uno modo, & duos alio modo opinari, ipſe tenetur adhærere ſententiæ trium, qui ſunt plures, & ſic evadent quatuor, & duo, & hoc modo nunquam evadent tres, & tres; & ſic nunquam erit paritas, nec erit occaſio utendi voto deciſivo.

94. Dicetur ad hæc, quod hoc modo *Provincialis* nullum haberet arbitrium in ſententiando, alligatus enim eſſet conſilio *Diffinitorum*, quorum pluralitatem ſequi teneretur. Reſpondeo concedendo concluſionem illatam; etenim licet *Provincialis*, ut *Judex Principalis*, imo *Præſes Judicum* ſententiet, tamen ſententia ſua, ex decreto *Statutorum*, vinculata eſt conſilio plurium ex *Diffinitoribus*; & ſicut ſententiare non poteſt contra leges, ita non poteſt ſentire contra votum plurium, cui *Statutis* alligata eſt ſententia ipſius; ita ut ſi recedat a voto plurium Conſulentium, ſententia ejus nulla ſit, & eo magis, quod *Conſiliarii* ſunt participes in officio judicandi, ut notat *Baldus in Rubr. de Inſtit. action. ſub num. 5. apud Tuſc. litt. C. concluſ. 770. num. 7.* Imo ſi volumus adhærere *Caballo caſ. 119. num. 5. 8. & 9. apud Sgroi par. 7. cap. 11. num. 2.* cum *Provincialis* ſit *Præſes* in *Diffinitorio*, in Cauſa criminali non debet aperire votum ſuum, ſed ſimpliciter ſententiare ſecundum votum majoris partis *Diffinitorum*. In *Provinciis* vero *Ultramontanis*, in quibus ingreditur *Diffinitorium Ex-Provincialis* immediatus, ex quo ſit quod ſex ſint *Conſiliarii*, qui poſſunt in duas æquales partes dividi: ſive etiam in *Citramontanis* in quibus eſt, vel *Diſcretus*, vel *Pater Ordinis*, ultra conſuetos de corpore *Diffinitorii*; vel quando abeſt *Cuſtos*, & remanent tantum quatuor *Diffinitores*, idem poterit evenire, nempe quod vota opinantium contraria ſint paria. Quid agendum tali caſu? Dico, quod debet *Provincialis* adhærere conſilio, quod ſtat pro *Reo*. Et ratio eſt, quia in paritate votorum, ut ſupra dictum eſt, ſemper ſententiare debet pro *Reo*.

95. Si vero vota *Diffinitorum* in diverſa abeunt, & unus ſentit pro abſolutione, duo pro condemnatione ad talem pœnam, & duo ad pœnam majorem; tali caſu quid agendum? Ad hoc dico, quod communis ſententia *Doctorum Cujac. lib 12. Obſerv. cap. 16. Cabal. caſ. 119. num. 22. Maſtril. deciſ. 183. Ricc. Prax. for. Eccl. reſol. 393. apud Sgroi loc. cit. num. 4.* eſt, quod quando ſunt diverſi *Judices*, & unus arbitratur in pœnam decem, alius octo, alius ſex annorum, debet infligi pœna minima: & ratio eſt, quia in minimo numero omnes conveniunt; cum enim minimus numerus contineatur in majori, *Judex* qui vult majorem numerum infligere, vult etiam minorem in eo contentam; & ita cum omnes vel explicite, vel implicite in minori conveniant, minor pœna eſt danda. Quod ergo dicitur de majoritate, & minoritate extenſiva, quadrat etiam de eadem intenſiva: ſicut enim minor numerus continetur in majori, ita minor poena intenſiva continebitur in majori; unde qui cenſet deberi *Reo* poenam Triremium, cenſet a fortiori eidem poenam Carceris, quæ affligit quidem corpus, non tamen tantum, quantum Triremes.

Si ergo ſint quinque in *Diffinitorio*, & unus opinetur *Reum* abſolvendum, duo condemnandum ad Carceres, & duo ad triremes, liquet, quod prævalere debet ſententia eorum, qui volunt condemnationem, quia in ea conveniunt quatuor. Sed quia duo volunt Carcerem, & duo Triremes, danda eſt poena Carceris; tum quia in ea omnes conveniunt, (cum ii etiam, qui cenſent majorem poenam nempe Triremes, ex conſequenti minorem etiam, puta Carcerem velint); tum quia, ut dicebamus, in pari cauſa, *Reo* potius eſt ſavendum, & ita minor poena imponenda. Quod ſi eſſent tres, qui cenſerent Triremes, & duo Carceres, profecto Triremes deberent dari, quia ibi major numerus Conſulentium vincit minorem; Regula autem ſupra data vera eſt, quando ſinguli *Judices* diverſa arbitrantur, & non eſt, unde vincat ſententia unius, vel alterius; & cum par ſit cauſa omnium, recurritur ad id, in quo conveniunt, puta numerum minorem, & *Reo* magis ſavorabilem. Sed quando numerus Conſulentium vincit, illa ſententia eſt ſequenda, cui major pars adſtipulatur.

96. Quia vero dari poteſt caſus quod duo, vel plures *Diffinitores* conglobati ad favendum *Reo* factionario ſuo, contra juſtitiam, opinentur pro eo abſolutionem, & poenam longe minorem delicto, ſi *Provincialis*, rectitudinem judicii volens, intendit pro debito punire, non poteſt, cum alligatus ſit conſilio eorum, qui aut ſalvre *Reum* volunt, aut indebite poenam minuere; quomodo ergo ſe geret tunc *Provincialis*, ut juſtitiæ ſatisfiat?

In hoc caſu remedium prudentiale adhibeat *Provincialis*, & ſit: Oſtenſo proceſſu ſingulis de *Diffinitorio*, requirat a ſingulis ſeparatim ſententiam ſuam; & ſi dicant, ſe judicare *Reum* abſolvendum, aut leviter puniendum, *Provincialis* opponat rationes, quibus ſententiam illorum impugnet, & expugnet. Si illi abeunt perſuaſi in ſententiam rectam, bene quidem; ſin minus, ſcribat totum negotium ad *Superiorem Generalem*, a quo ordinem habebit, ut, illis omiſſis, alios ſubſtituat ad ſententiandum. Et licet hoc poſſit ex ſe, ut alias *Tit. Canones*. §. 13. diximus, tamen cum minori turbatione hoc præſtabit, ſi oſtendet ſe habere talem ordinem a *Superiore Generali*; & ita periculum injuſtitiæ antevertet. Non minus faciendum eſt a *Diffinitoribus*, ſi *Provincialis*, plus æquo aut contrarius, aut favorabilis *Reo*, nollet conſilia, & rationes ſundatas eorum audire, ſed cervicoſa obſtinatione in ſua ſententia permanere; debent enim, præmiſſa proteſtatione de nullitate, Sententiæ non ſubſcribere, & ſuas rationes ad *Generalem* referre, ſummariando Proceſſum, & merita cauſæ, & producendo rationes *Provinciali* adductas. Et talis proteſtatio, & appellatio facit, quod ſi *Provincialis* obſtinatus in ſua opinione ſententiet, Sententia eſt ipſo jure nulla: talis enim Appellatio, (quæ extrajudicialis eſt) a futuro injuſto gravamine ſuſtinetur; extrajudicialiter enim a gravamine inſerendo appellari poteſt, ut ex jure *cap. Conſideravimus. cap. Cum nobis. de Elect. cap. Ut circa. & ibi Franc. notab. 2. de Elect. in 6. cap. Bona & ibi Abb. num. 9. & 10. de Appell.* deducitur.

Quia vero in Appellatione extrajudiciali debet adduci cauſa rationabilis, ut dicit *Abbas* in *cap. Con-*

ſide-

ſideravimus de Elect. ne evadat frivola, & rejicienda, *Diffinitores* protaſtantes, & ſubinde appellantes, adducant aliquam rationem in jure fundatam, ob quam non debeat ferri Sententia, eo modo, quo intendit eam ferre *Provincialis*, ultra fas abſolvendo, vel condemnando. Et licet gravamen nullum *Diffinitoribus* inferatur, & videatur ob hoc, non poſſe ipſos a tali Sententia ferenda appellare; tamen gravamen inferendum tangit bonum *Reipublicæ*, cui intereſt, ne Innocentes damnentur, neve Sontes citra, vel ultra fas puniantur; & ratione publici boni, licet cuique appellare. Præterquamquod, cum teneantur *Diffinitores* Sententiæ ſubſcribere, ſi illa eſſet notorie injuſta, deberent ſubire poenas male judicantium, ut alibi dicitur, & ita gravarentur periculo, cui ſe exponerant, punitionis ex Sententia injuſte lata; proinde gravamen futurum, a quo ſic appellant, etiam ipſos tangit. Et quod dico de pluribus *Diffinitoribus*, dico etiam de uno ſolo, qui zelans, quod juſtum eſt, poteſt hac via, ſe ſolo, impedire Sententiam injuſtam ferendam.

97. Nec facit contra hoc, quod in *Statutis Gen. Ord. cap.* 8. §. 39. *num.* 10. decernatur, quod minor pars *Diffinitorum* tenetur ſubſcribere ſententiæ majoris partis, & proinde unus ſolus non poſſit aliis contraire. Quia ſtatutum intelligendum eſt de ſententiis meri arbitrii, & beneplaciti, & non de illis, quæ regulandæ ſunt ex jure ſcripto. Proinde ſi Sententia eſt evidenter injuſta, non tenetur illi ſubſcribere; nec talis eſt mens *Statuti*. Alibi diximus debere quidem *Diffinitorem* Sententiæ ſubſcribere, ut *Statuto* ſatisfaciat; ſed ſi ille aliter ſentit, poſſe in ſubſignatione addere hanc clauſulam, *quanquam aliter ſentiam*; hoc autem præſcripſimus, ut *Diffinitor* ſe ponat in tuto a poenis *Judicum* male judicantium. Sed ſi velit zelo bono ductus Sententiam injuſtam impedire, ne demandetur executioni, poteſt ſupra dato remedio uti. Verum eſt, quod hoc non eſt neceſſarium, niſi caſu, quo *Reum*, de jure condemnandum, alii tentarent abſolvere, quia ſi Sententia eſſet injuſta ratione gravaminis facti *Reo*, ſatius eſſet, quod *Diffinitor* in ſubſignatione ſe muniret clauſula ſupradicta, *quanquam aliter &c.* & poſt latam ſententiam *Reus* appellaret; hoc enim fieret, cum minori commotione in *Diffinitorio*.

98. Quæ autem dicta ſunt hucuſque de Sententia *diffinitiva*, debent pariter accipi de Sententia *interlocutoria habente vim diffinitivæ*, ſicut eſt Sententia de *Reo* torquendo nec ne. Unde ſi *Diffinitores* in diverſas abeunt opiniones, debet res regulari, ſicut hucuſque de Sententia diffinitiva locuti ſumus. Et ad hoc probandum facit optima doctrina *Abbatis*, *in Cauſam il p. num. 3. de Offic. Jud. deleg.* qui ait, quod quando agitur de Sententia, & nulla ſequitur abſurditas, accipitur tam de Sententia interlocutoria, quam de diffinitiva, ut habetur expreſſa ex *gloſſa in Clem. p. in V. Sententia de Sent. & judic.* Et hoc maxime ſi agatur de Sententia interlocutoria, quæ obtineat vim diffinitivæ, vel in qua agatur de re magni præjudicii, ut dicunt *Paul. de Caſtr. in l. Pomponius num. 9. de re judic. Caball. Caſ.* 119. *num.* 37. *apud Sgrui par. 7. cap.* 11. *num.* 10. Cum igitur nulla in noſtro caſu ſequatur abſurditas, imo maxima ſit convenientia ex hoc, quod votum, & conſilium *Diffinitorum* ita requiratur in ſententiando interlocutorie ad Torturam, ſicut diffinitive, & Sententia ad Torturam, utpote irreparabilis per diffinitivam ſit de re magni præjudicii, ſequitur, quod ea omnia, quæ debent, vel poſſunt facere *Diffinitores* in diffinitiva, quadrant etiam de interlocutoria ad Torturam.

III. Quæritur: An, & quando liceat appellare a Sententia Diffinitiva?

SUMMARIUM.

99. *Appellare quando liceat a Sententia diffinitiva?*
100. *Datur Appellatio in quavis cauſa ſeu civili, ſeu criminali.*
Leges odioſæ non recipiunt ſtrictam interpretationem.
Clauſula appellatione remota, *quomodo accipitur, & quid operetur?*
Judex non poteſt exequi Sententiam, quam tulit, ſi de facto admiſit Appellationem, quam de jure non debuit admittere.
101. *Appellatio in quibus caſibus denegetur?*
Excommunicatio, Suſpenſio, & Interdictum pari paſſu ambulant.
Appellatio Cenſuram non ſuſpendit.
Appellatio a declaratoria Cenſuræ ipſam ſuſpendit.
Appellatio a Cenſura lata ab homine eam non ſuſpendit.
102. *Suſpenſio, & Interdictum aliquando ſunt puræ pœnæ, & quando.*
Suſpenſus ſimpliciter, eſt ſuſpenſus ab Officio, uſu Ordinum, & adminiſtratione dependente ab Ordine, ſed non a cæteris.
Appellatio a Suſpenſione, & Interdicto, ſi ſunt pœnæ, datur, etiam quo ad ſuſpenſivum.
103. *Appellatio ſuſpenſiva datur a Cenſura ferenda.*
Celebrans bona fide, poſt Appellationem a Cenſura, non incurrit Irregularitatem, licet Appellatio declaretur nulla.
Appellans a Cenſura ferenda debet adducere cauſam Appellationis.
104. *Appellans debet probare, ſe prius appellaſſe, ſi Judex proceſſit ad Excommunicationem poſt Appellationem.*
Appellatio interpoſita, & Sententia Excommunicationis, ſi appareant latæ eodem die, præſumitur, quod præceſſerit Excommunicatio.
Appellatio ſuſpendit Cenſuram latam ſub hac forma, ipſo facto, ſi in tali tempore Appellans aliquod fecerit, vel non fecerit.

99. RESpondeo: quod circa *Appellationem* multa dicta ſunt in Commentario Tituli tertii hujus Opuſculi, quæ poſſunt ibi videri; in hac Quæſtione tamen nonnulla tangemus, quæ faciunt ex profeſſo ad *Appellationem* a Sententia diffinitiva, cum ibi tractaverimus de *Appellatione* promiſcue, nempe tum ab interlocutoria, tum a diffinitiva.

100. Dico ergo, quod licet in foro *Canonico* Appellatio ab interlocutoria vetita ſit, quibuſdam caſibus exceptis, de quibus alias *Tit. Canones. num.* 26. tamen a Sententia diffinitiva in omni Foro, in Cauſa tum criminali, tum civili, regulariter datur *appellatio*, juxta textum in jure expreſſum *l. litigatoribus. l. Et in majoribus. C. de Appell. & conſult.* & hoc ſive Sententia ſit decretoria, ſive declaratoria. Sunt autem multi caſus in jure, in quibus *appellatio* eſt interdicta; & quia leges prohibentes *appellationem* ſunt odioſæ, ideo non admittunt niſi ſtrictam interpretationem, ut dicunt *Sard. Deciſ.* 102. *num. p. Barboſ. in cap. Ut debitus. num.* 13. *de Appell.* Sciendum autem, quod quando in jure communi pro aliquo caſu prohibetur *appellatio*, & quando in Commiſſionibus demandatis ab *Apoſtolica Sede* inſeritur clauſula *Appellatione remota*, non accipitur univerſaliter

liter de omni, & quacumque *Appellatione*, ſed tantum de *Appellatione* frivola, non autem de legitima, & rationabiliter *facta*, ut poſt *gloſſam* communiter ſcribunt *Doctores Menoch. de Arbitr. caſ.* 197. *num.* 2. *Lancell. de Attent. p.* 2. *cap.* 17. *limit.* 8. *num.* 42. *Farin. Marcheſ. Scacc. Gratian. Cened. Sanch. Dian. apud Sgroi par.* 8. *cap.* 2. *num.* 52. Porro effectus iſtius clauſulæ eſt, quod *Appellatio* quævis a diffinitiva non ſortitur effectum ſuſpenſivum, ſed tantum devolutivum; ita ut ſi, in quibus *Appellatio* eſt remota, ipſa interponatur, per eam devolvitur quidem Cauſa ad *Judicem ad quem*, non tamen ſuſpenditur juriſdictio *Judicis a qua*, quominus Sententiam exequatur. Quod ſi antequam ipſam exequutioni demandet, *Judex ad quem* ipſi inhibeat, ne Sententiam exequatur, ejus juriſdictio remanet impedita, donec de validitate *Appellationis* cognoſcatur, ut ſcribunt *Abb. in cap. Inter. num.* 3. *de Sent. & re judic. & in cap. ſuper. n.* 4. *de off. Deleg. Scacc. de Appell. Quæſt.* 16. *limit.* 1. *num.* 105. *Contar. in l. Unic. num.* 16. *C. de Momen. poſſ. apud Bict. quæſt.* 154. *num.* 13. *&* 14. In caſu autem, quo appellatio de jure non ſit admittenda, ſi a *Judice* de facto admitteretur, etiam ex ignorantia iui juris, non poteſt amplius Sententiam exequutioni demandare: & ratio eſt, quia, ex quo *Appellationem* admiſit, a ſe jam abdicavit juriſdictionem, quæ ſibi competebat, vigore talis clauſulæ, & ita cauſa integraliter devoluta remanet ad *Superiorem*, ut ſcribunt *Riccinl. de Jur. perſon. lib.* 4. *cap.* 64. *num.* 15. *Sanchez. Oper. Moral. lib.* 3. *cap. unic. dub.* 15. *num.* 1. *& dub.* 32. *num.* 228. *Hurtad. Gomez. Gabriell. Mar. Antonin. apud Sgroi par.* 8. *cap.* 2. *n.* 53.

101\. Denegatur autem *Appellatio* in multis caſibus, de quibus loquitur *Textus* ſupra, *Tit. Canones* §. 11. & Nos ibi explicavimus. Sed ultra illa, quæ ibi exprimuntur, non datur *Appellatio* a Suſpenſione, & Interdicto, quæ ſunt Cenſuræ. Et pro hac materia bene intelligenda ſciendum eſt, quod, ut habetur ex *Decretali cap. Is cui de Sent. excomm. in* 6. Excommunicatio, Suſpenſio, & interdictum pari paſſu ambulant, & ab ipſis non datur appellatio, quantum ad effectum ſuſpenſivum, ſed tantum quo ad devolutivum. Quod ſi Cenſuræ prædictæ reperiantur latæ in jure, cum clauſula *ipſo facto*, *Judex* autem ferat Sententiam declaratoriam ſuper aliquo facto, declarando, e. g. quod *Cajus* commiſit tale crimen, ob quod eſt Excommunicatus, Suſpenſus, ſive Interdictus, ſi *Cajus* appellat a tali Cenſura; nihil agit, quia manet ea innodatus, quantumvis cauſa devolvatur ad *Judicem* Superiorem. Si vero appellet a Sententia declaratoria, prætendens *Judicem a quo* male declaraſſe, appellatio ſuſtinetur, etiam quo ad ſuſpenſivum: & ratio eſt quia tunc appellatio non cadit ſuper Cenſuræ, a qua vetitum eſt appellare; ſed cadit ſuper Sententia declaratoria, a qua non eſt prohibita appellatio. Sicque in facti contingentia *Prælatus* declaratus Excommunicatus, ſive Suſpenſus ab Ordine, & juriſdictione, appellans poteſt omnia exercere, prout ante talem Sententiam faciebat, ut ſcribunt *Abb. in cap.* 2. *num.* 6. *ut lite pendente. Franc. in cap. ad hæc num.* 1. *in fin. de appell. Scacc. ea. tit. quæſt.* 3. *num.* 72. *Lancell. de Attent. par.* 2. *cap.* 12. *limit.* 16. *num.* 6. *apud Sgroi par.* 8. *cap.* 2. *num.* 4. *&* 5. Si vero Cenſuræ tales ferantur ab homine per Sententiam decretoriam, & ab illis, ſive a Sententia appelletur, non ſuſpenduntur Cenſuræ, ſed ab iis manet vinculatus Appellans, & ejus appellatio nihil operatur niſi devolutionem cauſæ ad *Judicem Superiorem*.

102\. Porro advertendum eſt, quod Suſpenſio, & Interdictum aliquando ſunt Cenſuræ, aliquando puræ pœnæ. Cenſuræ ſunt, quando tanquam medicinæ adhibentur, ad removendum aliquem a contumacia; ſeu aliquid fieri jubetur, ſub interminatione talium pœnarum, ut explicat *Sanchez. Opuſc. Moral. lib.* 3. *cap. unic. dub.* 32. *num.* 255. Sed quando ob delictum commiſſum, cui non adnectitur talis Cenſura, fertur Suſpenſio, aut Interdictum, tunc ſunt puræ pœnæ. Hoc adnotato, a Suſpenſione, & Interdicto, quæ ſunt Cenſuræ, ſi quis appellat, non ſuſpendit effectum talium Cenſurarum, ut paulo ſupra dictum eſt. Et ſic Suſpenſus ſimpliciter, cenſetur Suſpenſus ab Officio, & uſu Ordinum, ac etiam a juriſdictione, illa ſcilicet, quæ dependet ab Ordine, ut poſt multos ſcribunt *Sgroi par.* 8. *cap.* 2. *num.* 8. *& ibi Banacin. Sayr. de Cenſur. lib.* 4. *cap.* 5. *Caſtropal. eo. tit. diſp.* 4. *P.* 5. §. 1. *Layman. de ſuſpenſ. cap.* 1. *Coroll.* 4. Non autem eſt ſuſpenſus ab uſu ſuperioris poteſtatis, & per conſequens poteſt præcipere in virtute *Sanctæ Obedientiæ*, & Subditi tenentur obedire, ipſos punire, adminiſtrationem *Conventus*, & locum *Superioris* tenere, ut ſcribit *Bordonus*, *de Profeſſ. Relig. cap.* 23. *num.* 49. *&* 50. & ratio eſt, quia hæc non dependent ab Ordine.

Quod ſi *Superior Prælatum* inferiorem ſuſpenderet non tantum ab Officio univerſaliter, ſed etiam a quacunque adminiſtratione; ſic Suſpenſus nullum ex ſupradictis poſſet. A Suſpenſione autem, & Interdicto, quæ feruntur in pœnam, datur appellatio etiam quoad effectum ſuſpenſivum, ut dicunt, *Panormit. in cap. Ad hæc num.* 1. *de Appell. Spathar. de mod. corrig. Regul. par.* 4. *Tract.* 10. *cap. ult. apud Peyrin. de Subdit. quæſt.* 1. *cap.* 20. *℣. Reſpondeo*. Et ratio eſt, quia, ut dicebam paulo ſupra, leges prohibentes appellationem ſunt odioſæ; & ideo debent ſtricte interpretari, & non extendi ultra id, quod ſonant. In *Decretali* autem *cap. Is cui de Sent. Excomm. in* 6. in qua prohibetur quo ad ſuſpenſivum Appellatio a Suſpenſione, & Interdicto, fit aperte mentio de Suſpenſione ab *officio*, *& ab ingreſſu Eccleſiæ*, quæ ſunt vere Cenſuræ, non vero de aliis Suſpenſionibus quæ ſunt puræ pœnæ, ut ſuſpenſio a *Prælatura*, a *Guardianatu*, & cœteris Officiis, quæ ab Ordine non dependent; quia in iſtis appellatio ſuſpenſiva ſuſtinetur, ut optime ponderant *Rodericus*, *tom.* 1. *quæſt.* 29. *art. ult. Suar. de Cenſ. diſp.* 25. *ſect. p. Lezana V. Suſpenſio num.* 6. *Scacc. Covarr. Lancell. Barboſ. Danat. Portell. apud Sgroi par.* 8. *cap.* 2. *num.* 7.

103\. Licet vero non ſuſtineatur Appellatio ſuſpenſiva a Cenſuris latis a jure, vel ab homine, ut dictum eſt, valet tamen ab ea ferenda, ſi poſt comminationem, ſeu præceptum factum ſub pœna Cenſuræ, imponatur appellatio, antequam Sententia Cenſuræ fulminetur. Etenim talis appellatio ſuſpendit juriſdictionem *Judicis*, qui ſi contempta appellatione procedit ex poſt ad Sententiam, ipſa eſt nulla, ut habent *cap.* 1. *de Appell. Sanch. Opuſc. Moral. lib.* 3. *cap. unic. num.* 217. *Riccinl. de Jur. perſonar. lib.* 4. *cap.* 64. *num.* 37. *Vulp. Prax. for. Eccl. cap.* 1. *num.* 20. *apud Sgroi loc. cit. num.* 27. Unde ſi Sacerdos poſt talem appellationem celebret, & *Judex* poſt appellationem Sententiam Cenſuræ tulerit, ille nullam Irregularitatem incurrit, etiamſi appellatio ex poſt a *Judice ad quem* declaretur invalida, dummodo bona fide Appellans crediderit ſuam appellationem valere, ut ex jure deducitur *cap. Ad præſentiam cap. Dilectus de Appellat. cap.* 2. *junct. Gloſſ. in V. In officiis de Sentent. Excomm. in* 6. Hæc autem locum habent non ſolum, quando *Judex* procedit judicialiter, ſed etiam extrajudicialiter; appellatio enim ſive facta in judicio, ſive extra, ſemper ligat manus *Judici*, ut procedere non poſſit, & de hoc eſt *Textus* in Decretali,

cap.

cap. Cum ſit de Appell. arg. cap. Dilecti il 2. eod. tit. Verum eſt, quod talis appellatio, cum interponatur a futuro gravamine, habet rationem appellationis ab interlocutoria, in qua juxta *Canones*, *cap. Ut debitus*, *cap. Cum ſpeciali de Appell.* ut alibi diximus, debet aſferri rationabilis cauſa appellationis. Si ergo in facti contingentia Appellans, aut nullam omnino, aut evidenter frivolam cauſam appellationis adduceret, *Judex* poteſt eam ſpernere, ut de appellationibus manifeſte frivolis, ſuo loco diximus *Tit. Canones*. §. 11. & ſecure ad ulteriora procedere. Sed ſi cauſam probabilem ſuæ appellationis adduxerit, debet *Judex* omnino illi deferre.

104. Advertendum autem, quod ſi *Judex* Cenſuram tulerit, *Reus* autem dicat illam fuiſſe latam poſt appellationem interpoſitam, & proinde eſſe nullam, incumbit *Reo* onus probandi, ſe appellaſſe ante Sententiam latam; quia in dubio præſumitur, quod Excommunicatio præceſſerit, ex *Bellamer. Deciſ. 91. Prax. Archiep. Neapol. cap. 1. n. 6. Sayr. de Cenſur. lib. 1. cap. 16. num. 30. Bonac. apud Sgroi par. 8. cap. 2. num.* 29. Et ſi appareant fuiſſe in eadem die, præſumitur, quod Excommunicatio fuerit lata ante appellationem, ut dicit *Alterius de Cenſur. lib. 3. diſp. 5. cap. 5. ℣. Quid ſi Appellatio*. Hæc autem locum habent, quando *Judex* minatur ſe Cenſuram laturum, ſi *Reus* præcepto ſibi facto non paruerit intra tempus aſſignatum.

Quid autem juris ſi Sententiam de præſenti ferat, appoſita conditione. Exempli gratia ſi dicat: *Si infra triduum non feceris hoc, ex nunc pro tunc excommunico te*: Dico, quod ſi interponatur appellatio antequam tempus præfixum expiret, Cenſura eſt nulla. Ratio eſt, quia in Cenſuris non eſt locus fictioni juris, ita ut quando *Judex*, poſt expiratum tempus aſſignatum, declarat illum Excommunicatum, fingi poſſit, quod Cenſura lata retrotrahatur; ſed Cenſura lata cenſetur, quando expiravit tempus. Et revera, quando finito tempore aſſignato, ſententiat *Judex* pro Cenſura, talis Sententia vel eſt declaratoria Cenſuræ jam incurſæ, vel eſt fulminatoria. Si declaratoria, oportet, quod qui declaratur Excommunicatus, jam ligatus ſit Cenſura: ſed hoc non, quia, durante tempore aſſignato ad parendum, ligatus non erat, & interponendo appellationem ſe ligari impedivit; non poteſt ergo declarari Excommunicatus. Sed neque fulminari contra eum Cenſura, quia ex appellatione juriſdictio *Judicis* remanet impedita. Et ita cum nec declaratoria, nec fulminatoria poſſit eſſe Sententia, ſequitur, quod erit nulla, & ita concludunt *Doctores* poſt *Textum Decretalis cap. Præterea ubi gloſ. 40. de Appell. Sgroi par. 8. cap. 2. num. 33. & ibi Chartar. deciſ. 34. nu. 15. Hurtad. de Cenſur. in comm. num. 107. Gennen. prax. cap. 22. num. 2. ℣. Declara ſeptimo. Borell. Summ. deciſ. tom. 2. tit. 33. num. 890. Ugolin. de Cenſur. Tab. 1. cap. 13. §. 18. nu. 10. Diana par. 5. tract. 9. reſol. 64.*

IV. Quæritur: Quos effectus pariat appellatio?

SUMMARIUM.

105. *Appellatio quos effectus pariat?*
Appellatio a diffinitiva devolvit cum principali etiam acceſſorium.
106. *Appellatio eximit a juriſdictione Judicis a quo in omnibus ſpectantibus ad Cauſam, ſuper qua eſt appellatum.*
Judex a quo fuit appellatum poteſt recuſari, ut ſuſpectus.
In notoriis quando liceat appellare, vel non?
107. *Appellatio reducit Cauſam ad tempus litis conteſtatæ.*
Teſtes novi poſſunt produci, quoties mutatur Cauſa, vel Inſtantia, vel Judex.
Appellatio eſt introducta ad tollendum gravamen, & ſupplendum amiſſa.

105. RESpondeo: quod primus effectus eſt, quod Cauſa, in qua eſt appellatum a diffinitiva devolvitur ex integro ad *Judicem ad quem*; & dico *ex integro*, quandoquidem devolvit non tantum negotium principale, ſed etiam omne aliud acceſſorium, ut ait *Scacc. de Appell. quæſt. 3. num. 13.* dummodo intra tempus a jure aſſignatum *appellatio* interpoſita ſit, nempe *infra* decem dies a lata Sententia. Et per eam eximitur Appellans a juriſdictione illius *Judicis*, quo ad cognitionem illius Cauſæ, & concernentium ad eam; non vero quo ad executionem ſententiæ ſuæ, caſu quo *appellatio*, (utpote in aliquo caſu prohibita,) non habeat niſi effectum devolutivum: durat enim adhuc juriſdictio *Judicis*, qui ut ſupra dictum eſt, poterit, non obſtante appellatione, demandare executioni Sententiam, dummodo non fuerit inhibitus a *Judice ad quem*.

106. Secundus effectus eſt, quod per *Appellationem* ſuſpenditur juriſdictio *Judicis* in tantum, quod, quo ad illam Cauſam, & omnia ad eam ſpectantia, Appellans eximitur a juriſdictione illius, ut habet *l. Præcipimus §. In his. C. de Appell.* Dico autem *quo ad illam Cauſam, & ad ſpectantia ad eam*; nam in cæteris non eximitur, & ideo *Religioſus* appellans a ſuo *Prælato Provinciali*, aut *Locali*, non tenetur quidem in Cauſa, ob quam appellavit, obedire illi, ſed in cæteris ab ea ſeparatis non remanet ordinaria juriſdictio *Superioris* impedita, ut dicunt *Doctores* poſt textum in *jure* expreſſum *cap. Præterea 22. de Appell. cap. Cum teneamur eo. tit. Barboſ.* in *cap. Propoſuit. num. 1. & 2. eo. tit. Lancellat. de Attent. par. 2. cap. 12. in Præfat. nu. 109. Scacc. de Appell. quæſt. 3. num. 46. Portell. V. Appellare in Addit. nu. 11. Lezan. eo. verb. num. 16.* Verum eſt hoc, quod ſi aliqua cauſa nova ſuperveniat, & *Judex* ordinariam juriſdictionem velit exercere, in eum procedendo, poteſt *Reus* recuſare *Superiorem*, ut ſuſpectum in illa, & omni alia Cauſa judiciali ad eum ſpectante, ex hoc motivo, quod *ipſe ab illo appellavit*: nec *Judex*, poteſt tali caſu amplius in eum procedere, & eſt textus apertus in *Decretali cap. Propoſuit. 24. de Appell.* Et licet ibi videantur excipi delicta notoria, in quibus, ſicut non admittitur appellatio ex *cap. Cum ſit de Appell. cap. Conſuluit eo. tit.* ita nec recuſatio, & ob hoc videatur dicendum, quod in caſu notorio novo, poſt appellationem, *Judex* quantumvis recuſatus, poſſit procedere; tamen hoc debet accipi, quando pœna debita tali delicto eſt in *Statuto* taxata: tunc enim cum nullum poſſit *Reo* fieri gravamen, non eſt, unde ex ſuſpicione gravaminis *Judex* recuſetur. Sed ubi pœna eſt *Judici* arbitraria, ut alias diximus, *Tit. Canones. nu. 59.* etiam in caſu notorii ſuſtinetur *Appellatio*.

107. Tertius effectus eſt, quod, interpoſita *Appellatione*, Cauſa reducitur ad tempus litis conteſtatæ. Ex hoc ſequitur, quod *Reus* poteſt ad ſui defenſionem producere coram *Judice ad quem* novos Articulos dependentes a prioribus jam productis coram *Judice a quo*, & novos Teſtes ſuper illis examinandos præſentare, alios Teſtes de novo ſuperinducere,

aut

aut Teſtes, jam examinatos ſuper iiſdem, novis interrogationibus propoſitis, ad majorem dilucidationem veritatis, repetere. Et quanquam circa hanc concluſionem varient ſententiæ *Doctorum*, tamen melior eſt opinio eorum, qui dicunt, quod quotieſcumque mutatur *Cauſa*, vel *Inſtantia*, vel *Judex*, admittitur productio novorum Teſtium ſuper articulis jam præſentatis, non obſtante timore ſubornationis, quam doctrinam poſt *l. Si hanc.* §. *Si qua. C. de Temp. ord.* amplectitur *Bald. Cyn. & Fulgoſ.* & *Mi-ſinger. Cent. 1. Obſerv. 41. Sgrol par. 8. cap. 2. num. 57.* Quod ſi novi Teſtes, ergo a fortiori ad defenſionem innocentiæ poterunt proponi novi Articuli, & ad detegendum veritatem nova Interrogatoria. Et quidquid ſit in Cauſa civili, tamen in Cauſa criminali, quæ eſt majoris importantiæ, favore *Rei* hoc debet admitti; attento maxime, quod appellatio introducta eſt, non tantum ad tollendum gravamen, ſed etiam ad ſuppienda, favore *Rei*, illa, quæ omiſſa ſunt ex ignorantia, aut inadvertentia *Rei*, ſive *Patroni*, ut poſt *Francum*, *Marantam*, & *Scacciam de Appell. quaſt. 3. num. 1.* docet *Bitt. tract. 13. num. 3. in fin. ante quaſt. 146.* Verum tamen eſt, quod non poſſunt declinatoriæ, & dilatoriæ exceptiones, prout poterant tempore litis conteſtatæ a principio, opponi, ſed tantum peremptoriæ, & per quas Cauſa terminatur, ut docet *Franc. in cap. Per tuas. num. 1. & 2. de Appel.*

Addunt nonnulli alios effectus appellationis, puta revocationem attentatorum poſt eam, & caſſationem Sententiæ *Judicis a quo*. Sed iſti non ſunt effectus appellationis, ſed Sententiæ *Judicis ad quem*, proinde illos omittimus, quia non faciunt ad hunc locum.

V. Quæritur: Quomodo facienda ſit appellatio a diffinitiva?

S V M M A R I V M.

108. *Appellatio a diffinitiva quomodo facienda?*
Quinque neceſſario requiſita ad Appellationem.
109. *Scriptura non eſt neceſſaria in appellatione a diffinitiva.*
Bonum tamen eſt appellare ſcripto, quare, & quomodo?
Appellatio coram honeſtis viris, ſive per edictum, quomodo facienda?
110. *Multa alia ſpectantia ad Appellationem omittuntur, & quare?*

108. RESpondeo: quod de jure communi, prout in *l. 1.* §. *final. l. Scio quaſitum ff. de Appell. & Relat.* habetur, concipi debet libellus *Appellationis*, & *Judici* exhiberi, debetque continere tria; *nempe nomen Appellantis, & adverſus quem, & a qua Sententia, appellat.* Et ex hoc colligunt *Doctores*, quod quinque ſint de ſubſtantia *appellationis*, nempe tria hæc commemorata, & dies in qua interponitur, ut appareat, quod in tempore legitimo appellavit; & tandem quintum, quod omnia comprehendit, & eſt, quod *appellatio* in ſcriptis porrigatur, ut docent *Bart. in l. 1.* §. *final. inir. & ibi Gothofr. litt. X. de Appell. Scacc. de Appell. qu. 4. num. 39. Angel. Franc. Laucellot. apud Bitt. quaſt. 146. num. 2.*

109. Sed ſcripturam non eſſe de ſubſtantia *Appellationis* taliter, quod aliter facta non valeat, manifeſte probatur ex *l. Sed et ff. de Appellat. & relat.* ubi *Jureconſultus*, ait, *ſi apud acta quis appellavit, ſatis erit, ſi dicat, Appello*: ex quo apparet, quod valida eſt *Appellatio* etiam oretenus facta, non eſt ideo neceſſe, quod in ſcriptis fiat. Sequitur proinde, quod ſcriptura ſit in appellatione ſolemnitas; unde *Regulares*, qui ſummarie in Cauſis procedunt, non tenentur in facti contingentia *Appellationem* ſcriptam proponere. Sed quia bonum eſt ſervare quantum commode fieri poteſt etiam ſolemnitates juris, conſulo proinde, quod ſcriptis mandetur; attento maxime eo, quod, ut habet *D. Thomas 2. 2. quaſt. 68. art. 2. in corp.* ea, quæ verbo tenus dicuntur, non redacta in ſcriptis, facile a memoria dilabuntur; & ſine ſcriptura *Appellatio* ex actis non appareret. Unde ad hoc, quod Appellans aliquod præjudicium ſubire non poſſit ex hoc, quod non conſtaret de *Appellatione* in tempore congruo interpoſita, ſtatim, ac Sententia eſt pronunciata, & ſibi ab Actuario intimata, dicat *Appello*, & ſcribere faciat in actis, quod *ipſe appellavit coram Judice, & iiſdem Teſtibus, qui ad publicationem Sententia fuerunt adhibiti.*

Quod ſi forte *Reus*, vel ejus *Patronus* velint recogitare de ſententia, & conſulere: An melius ſit, pro minori inquietudine, illi acquieſcere? An vero appellare? & tandem hoc ſecundum decreverint; concipiat *Patronus* Libellum modeſtis verbis, in quo recitet in compendio Sententiam intimatam, & dicat ſe *ab illo Judice appellare ad majus Tribunal, & adhuc majus ſicut a lege, & a Conſtitutionibus Ordinis eſt ſibi permiſſum, & præfinitum.* Formam porro talis Libelli dabimus in *Secunda Parte.* Ex poſt, adeat vel *Judicem*, vel *Notarium*, & in præſentia Teſtium ad hoc ſpecialiter vocatorum, Libellum appellationis præſentet; & ad omnem bonum finem, & ne fortaſſis ex malitia *Notarii* poſſet *Appellatio* aut diſſimulari, aut fingi facta non in tempore debito, conſulo, quod duo exemplaria, ſubſignata etiam a Teſtibus habeat *Reus*, & unum præſentet, & aliud apud ſe retineat, & in actu præſentationis, coram ſe, faciat ambo ſubſignari a *Notario*, teſtante fuiſſe appellationem præſentatam. Quod ſi *Judicis* præſentia haberi non poſſit, aut quia diſceſſit ab illo Conventu; aut quia clauſus maneat in camera, & audientiam deneget, aut ob metum reverentialem; nec pariter haberi poſſit *Actuarius* Cauſæ, ſufficit appellare coram honeſtis Perſonis, ſive per edictum, ut alias dictum fuit *Tit. Canones. num. 13. & ſeqq.*

110. Multa alia tractant *Doctores* de *Appellatione* reſpectu *Judicis ad quem*; & cauſis ob quas appellatur; & de *Appellatione* alternativa, & de nominibus Appellantis, & *Judicis a quo*, & ad quem appellatur; ſed quia ſunt ſubtilitates, de quibus in Tribunalibus ſæcularibus, & Cauſis civilibus curatur, non vero faciunt in criminalibus, neque pro Foro *Regulari*, ubi Acta tractantur cum ſimplicitate; ideo de illis non curamus.

VI. Quæritur: Ad quem Iudicem ſpectet executio Sententiæ?

S V M M A R I V M.

111. *Executio Sententiæ ad quem Judicem ſpectet?*
Judex, qui ultimo ſententiavit diffinitive, exequitur Sententiam.
112. *Appellatione deſerta, Judex* a quo *appellatum eſt, exequitur Sententiam.*
Appellatione deſerta, Judex ad quem *deſinet eſſe Judex*;

113. *Ju-*

113. *Judex* ad quem, *ſi non cognita judicialiter Cauſa, ipſam extrajudicialiter remittit ad Judicem a quo, quid agendum?*
114. *Executio Sententiæ interlocutoriæ ſpectat ad Judicem a quo male appellatum fuit ſuper ea.*
115. *Executio Sententiæ extrajudicialis ſpectat ad Judicem a quo male appellatum eſt.*
116. *Prælati majores, quomodo ſe gerent in Appellatione interpoſita ſuper pœnitentiis extrajudicialiter injunctis ab inferioribus?*
117. *Delegatus*, a quo *fuit male appellatum ſuper diffinitiva, non exequitur eam.*
118. *De executione Sententiæ: remiſſive.*

111. RESpondeo diſtinguendo dupliciter: primo de *Sententia interlocutoria*, & *diffinitiva*, ſecundo de *Judice Ordinario*, & *Delegato*. Quantum ad primum dico, quod Regula generalis eſt, quod *Judex*, qui tulit ultimam *Sententiam diffinitivam*, debet eam exequi; & ſic, ſi *Judex* appellationis, ſive *ad quem* cognoſcit de meritis Cauſæ, & ſententiaverit confirmando, ſive infirmando Sententiam *Judicis a quo*, ille debet Sententiam ſuam exequi. Et ratio eſt, quia *Judex a quo*, quando pronunciavit, & *Reus* appellavit, ille functus eſt officio ſuo, & jus, quod habebat ad executionem Sententiæ, devolutum eſt ad *Judicem ad quem*, ut ſcribunt *Rebuff. tract. de Sent. execut. art. 7. Gloſſ. 9. num. 5. Scacc. de Appell. quæſt. 11. num. 162. apud Sgroi par. 8. cap. final. in princip. Gloſſ. in cap. Paſtoralis §. Præterea in V. Diſcuſſa de Appell.* Similiter, ſi nulla poſt *Sententiam* ſecuta eſt *Appellatio* infra decem dies, *Judex*, qui ſententiavit, habet integrum jus *Sententiam* exequendi, ut ait *Franc. in cap. Romana. §. final. num. 3. V. An alii de Appell. in 6.* Et circa hoc non eſt difficultas.

112. Sed ſi *Reus* appellaverit quidem, ſed tamen non fuerit ex culpa ſua proſecutus appellationem intra tempus ſtatutum a jure, aut ſibi præfinitum a *Judice a quo*, unde dicatur Appellatio deſerta; executio *Sententiæ* ſpectat ad *Judicem a quo*. Et ratio eſt, quia deſerta Appellatione *Judex ad quem* non eſt amplius *Judex*; habet enim jus cognoſcendi de Cauſa appellata intra tempus determinatum, ſed eo expirato, deſinit eſſe *Judex*, & ejus Sententia evadit nulla, ut poſt *Gloſſam in cap. Properandum* dicunt *DD. & Jaſon. num. 6. C. de Judic. Jo. de Amic. conſ. 32. num. 9. Bero. conſ. 101. num. 7. vol. 3. Marant. Specul. par. 5. n. 58. Vant. de Nullit. defect. jur. ord. num. 115. V. undecimo apud Surd. conſ. 139. n. 13.* Cum ergo iſte juriſdictione careat, conſolidata remanet juriſdictio *Judicis a quo*, & ad eum revertitur executio *Sententiæ* datæ, & eſt *Textus* præciſus in *lege Codicis l. fin. §. Illud etiam. C. de Temp. Appell. l. Partum §. Qui provocavit. ff. de Pact. l. A Divo Pio. ff. de Re judic.* & etiam ſententia *Abb. in cap. Paſtoralis §. Præterea. num. 6. V. Quartus caſus. de Offic. Jud. Delegat.*

113. Quid autem, ſi *Judex ad quem*, perfunctorie luſtratis meritis Cauſæ, aut ipſis minime viſis, ſed ex informatione aliorum, quibus reviſionem demandavit, nullam Sententiam proferret, ſed extrajudicialiter remitteret Appellantem ad *Judicem a quo*? Caſus hic frequenter accidit, quando *Provincialis* eſt potens apud *Curiam Generalis*, & *Reus* pauperculus eſt, vel poſitus in oculis alicujus de *Curia*. Deputari enim ad reviſionem curantur *Conſultores* ad genium compoſiti, repræſentatur *Reus* homo turbidus, cervicoſus, inquietans *Provinciam*, & quod miſericordia eſt talium non miſereri; & ita *Generalis* perſuaſus, abſque figura Judicii, remittit *Reum* puniendum a *Provinciali*, juxta datam a ſe *Sententiam*.

Dico, quod *Generalis* tenetur in conſcientia merita cauſæ diſcutere, & judicialiter ſententiare; nec poteſt per extrajudicialem ordinationem Cauſam remittere. Et ratio eſt, quia licet *Generalis* ſit Supremus in *Religione*, *non* tamen eſt ſupremus abſolute; ab illo enim datur *Appellatio* ad *Cardinalem Protectorem*, & ad *Apoſtolicam Sedem*. Juxta ordinem ergo judicialem procedere debet, ex eo quod etiam ipſe legibus alligatus eſt. Quantumvis enim ſuper *Statutis* aliquando diſpenſare poſſit, non tamen ſuper iis, quæ per Leges communes ordinata ſunt. *Judex* autem appellationis, ut infra ſuo loco probabimus, tenetur plene cognoſcere merita Cauſæ, ne *Rei* ultra fas graventur, aut juſtitiæ præjudicetur. Si ergo hæc non attendens *Generalis* extrajudicialiter Cauſam remitteret ad primum *Judicem*, ut Sententiam exequeretur, poſſet *Reus* appellare ad *Protectorem*, *Sac. Congregationem*, & *Papam*; & Appellatio facta ad *Generalem* nullo modo deberet computari in numero trium Appellationum, quæ a jure, juxta alibi dicta *Tit. Canones. §. 11.* conceduntur. Quia *Generalis*, ex eo quod non ſententiavit, non functus eſt Officio *Iudicis*, ſed interpretative abdicavit a ſe cognitionem Cauſæ, quæ proinde *non* ad inferiorem, ſed ad *Superiorem Iudicem* devoluta eſt, ac ſi ad *Generalem* minime fuiſſet appellatum.

114. Si autem loquamur de *Sententia interlocutoria*, ob quam aliquid præſtandum ſit a *Reo*, vel circa *Reum*, ut eſt decretum Torturæ; ſi *Iudex* Appellationis confirmat Sententiam *Iudicis a quo*, debet *Iudex ad quem* remittere *Reum* ad *Iudicem*, qui eſt interlocutus, ut textualiter habet *Decretalis Cap. cum Eccleſia. Extra de Appell.* Et ratio potiſſima eſt, quia, per *Appellationem ab interlocutoria*, non eſt abdicata totaliter juriſdictio *Iudicis a quo*, ſed eſt tantum ſuſpenſa. *Appellatio* enim *ab interlocutoria* non cadit ſuper omnibus meritis Cauſæ, ſed tantum ſuper uno Articulo, & ſuſpenditur per eam juriſdictio *Iudicis* prioris, & devolvitur ad *Iudicem ad quem* præciſe in puncto tangente id, ſuper quo appellatum fuit; & ita ſuper reliquis meritis, non adhuc diſcuſſis, *Iudex a quo* vivam habet juriſdictionem ſuam: & ideo cum circa hæc iſte non ſit functus officio ſuo, ſi cognoſcatur *a Iudice ad quem*, & pronuncietur, quod bene ſit ille interlocutus, & *Reus* male appellaverit, debet reverti cauſa ad illum, tum ut juſtam Sententiam, quam interlocutus eſt exequatur, tum ut circa reliquos Articulos Cauſæ adhuc indiſcuſſos juriſdictionem ſuam, qua, niſi ob culpam ſpoliari non poteſt, exequatur. Verum eſt, quod ſi inveniatur, quod ſit male interlocutus, tota Cauſa devoluta remanet ad *Iudicem ad quem*, ut alias diximus *Tit. Canones num. 65.* tamen hoc *non* eſt ex eo, quod per appellationem ab interlocutoria *Iudex a quo* juriſdictionem in Cauſa amiſerit; ſed quia ipſa ſpoliatur ex poſt, tum in pœnam gravaminis illati in interlocutoria, tum ex præſumptione, quod ſicut gravavit in uno, ſit etiam in cæteris gravaturus.

115. Quæ autem dicta ſunt de executione *Sententiæ interlocutoriæ* judicialis, accipienda pariter ſunt de *Sententia diffinitiva* extrajudiciali, ut eſt de pœnitentia paternaliter injuncta a *Prælato inferiori*, a qua Subditus, ſe prætendens exceſſive gravatum, appellavit. Interlocutoria enim judicialis, & diffinitiva extrajudicialis pari paſſu ambulant ex eo, quod de jure *Canonico* in *Appellatione* utriuſque cauſa gravaminis adducenda eſt, (ut alias dictum eſt.) coram *Iudice a quo*, aliter Appellationi non eſt de-

ferendum. Quod autem in condemnatione extrajudiciali cauſa revertatur *ad Iudicem a qua*, ſi Appellatio cognoſcatur non fuiſſe ſuper condemnatione injuſta, probatur manifeſte ex *Textu Decretalis*, *Cap. Cum in Eccleſia de Appell.* in qua ordinatur cuidam *Archiepiſcopo*, quod Appellationem ab *Epiſcopo* non admittat, antequam ſibi *conſliterit eam vel a gravamine, vel injuſta condemnatione porrectam*, *alioquin ad Epiſcopi audientiam remittat Appellantes*. Stat autem, quod ſi a diffinitiva judiciali appelletur, & a *Iudice* appellationis Sententia confirmetur, executio illius ſpectat ad *Iudicem ad quem*, ut paulo ſupra dictum eſt, & præter *Gloſſam in cap. Paſtoralis*, §. *Præterea*. in *V. Diſcuſſa de Appell.* tenet *Abb. in cap. Cum in Eccleſia*. *num. 6. eo. tit.*, qui teſtatur de communi.

Textus ergo citatæ *Decretalis* non poteſt accipi de *condemnatione injuſta* judiciali, quia non remittendus eſſet Appellans ad *Iudicem a quo*, ut hic ordinatur; præterquamquod in eadem *Decretali* habetur, quod Appellantes *remittantur ad audientiam Epiſcopi*, a quo appellaverunt; poſt diffinitivam autem judicialem non remanet ulterior audientia præſtanda in Cauſa, ſed mera executio Sententiæ. Concluditur ergo, quod *injuſta condemnatio*, de qua loquitur *Decretalis* prædicta, eſt extrajudicialiter lata; & ita probatum remanet, quod Sententia condemnatoria extrajudicialis, ſuper qua reperitur Appellatio indebite interpoſita, exequenda eſt a *Judice a quo* fuit appellatum. Scio quidem *Abbatem* aliter exponere ſupradictam *Decretalem*; ſed ſuprapoſita interpretatio mihi germaniſſima videtur, ex eo quod illa *Decretalis* loquitur indiſtincte, & *Clerici* ibi appellantes ita potuerunt provocare in condemnatione lata ab *Epiſcopo in Viſitatione*, ubi proceditur paterne, & extrajudicialiter, ſicut appellare in Sententia judiciali; & in hac non revertitur cauſa ad primum *Judicem*, cum ad hoc repugnet ratio, & lex; revertitur tamen in illa, ut in citata *Decretali* diſponitur.

116. Patet ergo ex ſupradictis, quæ praxis tenenda ſit a *Superiore majori* quando appellant Subditi a pœnitentiis impoſitis a *Prælatis inferioribus*, & reperitur, quod *Appellatio* eſt irrationabilis. Debent enim *Prælati majores* remittere Appellantes ad eum, *a quo* male appellaverunt, ut ille exequatur Sententiam ſuam, & taliter Appellantibus indebite pœna duplicetur, juxta *Textum* alibi. Quod ſi *Judex Superior* hoc non facit, ſed velit ipſe (ut moris eſt) punire, lædit jus *Prælati* inferioris, ad quem, ex diſpoſitione *Concil. Trident. Seſſ. 24. num. 20. de Refor.* pertinet cognitio Cauſarum in prima inſtantia, ut eſt in caſu: licet enim appellatum ſit, tamen quia Appellatio judicata eſt inſubſiſtens, Cauſa revertitur ad primæva jura; & Cauſæ extrajudiciales in Foro paterno ſpectant ad *Prælatos inferiores* immediatos Subdito, ut notum eſt, & *Concilium* loquitur de Cauſis omnibus indifferenter civilibus, criminalibus, mixtis ſive magni, ſive parvi momenti, ut dicunt *Franciſc. Monald. conſ. 96. per tot. par. 2. Felician. de Vega in cap. Venerabilis. 20. num. 16. de Judic. apud Barboſ. Collect. in Concil. Seſſ. 24. cap. 20. num. 5. de Reform.* & intelligitur etiam de *Ordinariis* habentibus juriſdictionem quaſi *Epiſcopalem*, ut ſunt *Prælati Regulares* locales, & *Provinciales* reſpectu ſuorum Subditorum. Unde ſi *Prælatus* inferior, læſus in ſuo jure, recurrit ad *Generalem*, debet audiri, & Subditus remittendus eſt pœnitentiandus ab illo, licet pœnitentiam executus eſſet coram *Judice ad quem*; quia non fuit legitime ab illo punitus, & reſarciri debet jus læſum *Prælati* inferioris, & deberet ſevere corrigi *Superior*, qui læſit, & ordinem juſtitiæ interturbavit.

117. Prædicta vero accipienda ſunt de *Judice Ordinario*: de *Delegato* autem diverſa eſt ratio: Siquidem iſte non poteſt exequi Sententiam ſuam, ut dicunt *Marchaſ. Marant. Scacc. de Appell. quæſt. 11. numer. 177. apud Bill. quæſt. 157. num. 13.* Et ratio eſt, quia cum non habeat juriſdictionem niſi per delegationem, lata ab ipſo Sententia, jam Officium abſolvit, & Officium expiravit, non eſt proinde, unde poſſit Sententiam exequi.

118. Multa alia conglomerant hic *Auctores* circa *Executorem* Sententiæ, an ſcilicet poſſit ab *Executore* appellari; an merus *Executor* poſſit executioni mandare Sententiam Injuſtam, & multa alia? Sed quia ad praxim noſtram parum hæc faciunt ipſa omittimus, & qui vult de hac materia videre, adeat *Canoniſtas* ſcribentes *ad cap. Paſtoralis*. §. *Quia vero cum Gloſſ. in verb. Et ſi ſciet. de Appellat.* qui abunde de hoc tractant.

VII. Quæritur: An poſſit ſuper delictis fieri tranſactio?

SUMMARIUM.

119. *Tranſactio an poſſit fieri ſuper delictis?*

120. *Tranſactio quid?*

121. *Tranſactio de Jure Civili fit in quibuſdam criminibus.*
Vitam ſuam pretio redimere quiſquis poteſt.
Tranſactio non fit in delictis, in quibus non infligitur mors, aut mutilatio.
Super Adulterio non poteſt fieri tranſactio.
Super crimine falſi poteſt tranſigi.
De conſuetudine tranſactio inter Offenſum, & Offenſorem ſuper omni crimine fit.
De Jure Canonico vera tranſactio ſuper nullo crimine fieri poteſt, & quare?

122. *Tranſactio fit inter Querelantem, & Querelatum.*
Tranſactio inter Reum, & Fiſcum quare, & quando fiat? & vocatur Compoſitio.
Compoſitio criminalis invecta eſt de jure novo.
Illam introducere in Religione conducit ad bonum regimen.
Illius boni effectus.

123. *Compoſitio criminalis quando, & quomodo facienda?*
Debet eſſe completus Proceſſus informativus, ut compoſitio ſubſiſtat.
Fieri tamen aliquando poteſt ante factas a Reo defenſiones.

124. *Compoſitio, ut ſubſiſtat, Reus non debet eſſe confeſſus, aut convictus.*
Sed ſi Reus poteſt venire contra propriam confeſſionem, & probare, aut valide contra Teſtes excipere, valet compoſitio.

125. *Compoſitio ſuper atrociſſimis delictis nequit fieri, inconſulto Generali.*
Delicta atrociſſima in Jure Canonico, quæ ſint?
Delicta, ob quæ Eccleſiaſtici traduntur Curiæ Sæculari.
Hæreticus Clericus traditur Curiæ Sæculari.
Item Falſificator literarum Apoſtolicarum.
Item conſpirantes in mortem Epiſcopi.
Conſpirantes in mortem Prælati Provincialis, aut localis damnandi ad Triremes.

Aſſaſ-

Aſſaſſini traduntur brachio Sæculari.
Clerici Sodomiam exercentes relaxantur poteſtati Sæculari.
Item Miſſam celebrantes, aut Sacramentaliter abſolventes, cum non ſint Sacerdotes.
Item falſificantes quoquomodo, vel tondentes monetas.
Superiores Regulares nequeunt cognoſcere de crimine Falſæ monetæ.
Regulares Monetarii falſi judicantur a Legatis Apoſtolicis, ſeu ab Epiſcopis.
126. *Compoſitio criminalis, quando proceditur per Accuſationem, fieri non poteſt, niſi de conſenſu Accuſatoris.*
Pater, abſque filio, poteſt remittere injuriam filio factam ab extraneo, non vero a domeſtico.
Super(ior) Regularis poteſt remittere injuriam factam ab extraneo ſuo Subdito, abſque iſtius conſenſu; non vero, ſi eſt facta ab alio Subdito.
127. *Reus debet ipſe petere a Judice Compoſitionem.*
Patronus quando poſſit ſuadere Reo, ut petat Compoſitionem?
128. *Reus confitens ſponte coram Judice delictum, facit illud publicum juris.*
Libellus quo petitur Compoſitio, quomodo concipiendus?
Compoſitio petenda, & concedenda eſt a Diffinitorio.
129. *Reus per compoſitionem non redditur infamis ex delicto.*
Probatur quoad infamiam juris.
130. *Probatur eadem concluſio quoad infamiam facti.*
131. *Acceptans Carcerem formalem ex Compoſitione, incurrit privationem actuum legitimorum.*
Qui vult antecedens, vult neceſſario conſequens.
132. *Reus poteſt revocare petitionem Compoſitionis.*
Reus poteſt revocare propriam reſponſionem ad interrogata a Patribus.
Donatio bonorum ex cauſa revocatur.
Confeſſionem factam per errorem, ſi illam ſequitur pœna, Reus poteſt revocare.
Reſtitutio in integrum ex cauſa juſta, detur majori vigintiquinque annis.
Reus petens reſtitutionem in integrum, debet a Judice reſtitui.
133. *Duo Dubia propoſita.*
Petitio Compoſitionis non facit indicium, nec adminiculum contra Reum.
Petitio veniæ de delicto videtur ejus implicita confeſſio.
Petitio veniæ auget indicia ad Torturam, etiam ſi fiat Judici extrajudicialiter.
Præſumptio temeraria non gravat Reum.
134. *Indicia nova poſt Compoſitionem, ſi ſuperveniant, Reus non poteſt moleſtari.*
Pacta licita, facta ſine dolo malo, ſunt ſervanda.
Compoſitio habet rationem pacti.
Fides publica data eſt ſervanda.
Compoſitio magis expedit Reo, quam ſi ſubiret per Sententiam pœnam minorem delicto, vel abſolveretur cum clauſula Rebus &c.

119. RESpondeo, quod ſicut ſcribunt *Doctores* poſt *Hoſtienſem Summ. rubr. de Tranſact. §. Quid ſit.* & *Abbatem Rubr. eo. tit. l. 5. ff. de Tranſact. l. Tranſactio. C. eo tit.* tranſactio eſt de *re dubia, & lite incerta, non gratuita pactio*, & dicitur de *re dubia*, quia ſi in lite detegeretur calumnia certa, non valeret tranſactio: dicitur *& lite incerta*, quia ſi lis eſſet certa ex pronunciatione Sententiæ diffinitivæ, a qua non fuiſſet appellatum, & *Tranſactio* fieret contra Sententiam, illa eſſet nulla: *De Ameno Pract. Crim. Par. 1.* dicitur tandem *non gratuita pactio*; quia quilibet litigantium aliquid remittit de ſuo jure, ut *Tranſactio* ſequatur. Exemplum do pro imperitis. Litigat *Sejus* contra *Cajum*, ille petit centum aureos, de quibus vult probare *Cajum* ſibi debitorem; *Cajus* negat, & dicit ſe nihil debere; jura hinc inde ſunt dubia, incerta, & confuſa; conveniunt litigantes inter ſe, ut *Cajus* det *Sejo* quinquaginta, & cedat omni, & cuicumque juri, quod prætendit habere adverſus ſe, & taceat perpetuo lis: hæc ergo *pactio*, ſeu conventio facta, *non gratuito*, ſed mediante tali pecunia, vocatur *Tranſactio quaſi actionis tranſitio*, ſive ceſſatio, ut explicat *Abbas*.

120. In cauſis porro civilibus paſſim talis conventio fit ad lites terminandas, quando dubius eſt tam *Actor*, quam *Reus* de ſuo jure, & de ea extat titulus in utroque *Jure. Tit. de Tranſact. in Decretal. lib. 1. tit. 36. in ff. lib. 2. tit. 15. & in Cod. lib. 2. tit. 4.* Sed de hac nihil ad Nos, qui criminalia tractamus. Difficultas ſola eſt an in cauſa criminali poſſit fieri *Tranſactio*. Et reſolutive dico, quod loquendo de *Jure Civili* fit *Tranſactio* in criminalibus, non tamen in omnibus, ut ex *Lege Tranſigere. C. de Tranſact.* habetur. Tranſigitur enim ſuper omnibus criminalibus, in quibus imponenda venit pœna ſanguinis, vel mortis, excepto crimine Adulterii; non poteſt vero tranſigi ubi imponenda venit pœna minor, dempto crimine Falſi, unde habentur verſus:

Sanguinis, & capitis metuens de crimine pœnam.
Tranſige, ſi placeat. Non tranſiget ullus Adulter.
Si capitis pœnam metuas ſine ſanguine, fruſtra.
Tranſiges: interdum de crimine tranſige Falſi.

121. Ratio autem hujus diverſitatis eſt, quod quilibet quoquomodo, & pretio interveniente poteſt ſanguinem, & vitam ſuam redimere, *arg. l. p. ff. de Bon. eo. qui ant. ſent.* & ideo, ſi crimen, de quo accuſatur, puniendum eſt mutilatione, aut morte, poteſt cum *Accuſatore*, pecunia interveniente, tranſigere; neque tamen hoc modo tranſigens cenſetur delictum fateri, nec de tali crimine inquiri contra ipſum poteſt, ſi tranſactio facta eſt audito *Fiſco*, & authoritate *Judicis* interveniente. Quando autem crimina mortem non merentur, & ſuper his tranſigitur, *Tranſactio* non valet, quia, interveniente pretio, præſumitur, quod *Reus* delictum confeſſus ſit, argumento *l. In omnibus ff. de Prævar. l. Quoniam & l. Athletas ff. de His qui not.* In his autem caſibus bene poteſt fieri ab *Accuſatore* gratuita pactio, vel remiſſio, ut jura dicunt, *l. In Fiſci ff. de Jur. fiſ. l. Qui eam. §. final. ff. Ad leg. Jul. De vi publ. l. furti §. Pactus. ff. de His qui not. inf.* non tamen erit tranſactio, quia hæc, ut diximus ſupra, eſt *pactio non gratuita*. Tamen hodie de conſuetudine ſuper omni, & quocumque crimine inter Offenſum, & Offenſorem, ſi accuſatio non eſt inſtituta, & incœpta inquiſitio, tranſigitur, & valet *Tranſactio*, ut docet *Clarus, quæſt. 58. ℣. Sed punctus.* In jure autem *Canonico* ſuper nullo crimine poteſt fieri vera *Tranſactio*, ex eo quod pro nullo pœna mutilationis, aut mortis, a *Canonibus* infligitur: bene tamen fieri poteſt pactio gratuita, ut docet *Hoſtienſis, ſumm. Rubr. de Tranſact. §. Super quibus in fin.*

122. Quæ autem hucuſque dicta ſunt quadrant de *Tranſactione*, quæ fit inter eum, qui injuriam accepit, & injuriantem, ne ille Accuſationem in judicio inſtituat, neve iſte puniatur pro crimine. Sed aliud reperitur genus *Tranſactionis* quæ initur inter *Fiſcum*, & *Reum*. Cum enim in publicis criminibus *Fiſcus* habeat Jus contra *Reum*, & hic obligatus ſit ad pœnam pro crimine, quando jura hinc inde confuſa ſunt, & non poteſt *Fiſcus* plene probare crimen,

nequit *Reus* innocentiam, ex condicto tranſigunt ſuper crimine; & *Reus* pœnam ſubit longe minorem, ea, quæ probato crimine ſibi deberetur; & hæc *Tranſactio* vocatur *Compoſitio*, quæ tamen in veteri *Iure* expreſſe non reperitur, & invecta eſt, de jure municipali novo. Hæc paſſim fit in Tribunalibus, & ut plurimum eum abuſu; *Rei* enim de criminibus, quantumvis graviſſimis, ſi pecunioſi ſint, auro redimunt vitam, quam in manibus Carnificis terminare deberent. Moderatus autem talium *Compoſitionum* uſus, ſi fiat cum debitis conditionibus, quas infra dabimus, laudabilis eſt ob multas cauſas, quæ conſideranti obviæ ſunt.

Optimum proinde eſt, eam inter *Regulares* invehere; etenim per eum, ut optime dicit *Bictus* *quæſt.* 94. *num.* 52. citius, ſuavius, & cum minori perturbatione *Religionis*, & moleſtia *Superioris*, & Subditi, Cauſæ expediuntur, lites criminales terminantur, præcluditur via appellationibus, & recurſibus ad Sæculares, non moleſtantur *Generales*, *Reus* non remanet totaliter impunitus, æquo animo, ac libenti pœnitentiam ſubit, & major evadit ſpes emendationis; unde ex hac multa commoda adveniunt *Judici*, qui ad laborem ultimandi probationes non obligatur, multa obveniunt *Reo*, qui Torturam, pœnam ordinariam, & infamiam ex hac effugit, & multa reſultant *Religioni*, quæ inquietudine non affligitur, & emendatione peccantium recreatur. Reſtat ergo, ut dicamus, quando, & quomodo tales Compoſitiones fieri debeant?

123. Dico ergo, quod primo debet eſſe completus Proceſſus informativus, nempe, ut Teſtes pro *Fiſco* ſint examinati, & producta etiam jura *Rei* in Defenſionibus, alias Compoſitio eſt illicita, ut dicunt *Paris. de Put. de Syndicat. V. Compoſitio cap.* 1. *num.* 5. *Farinac. quæſt.* 5. *num.* 5. *Guazzin. Defenſ.* 34. *cap.* 1. *num.* 2. *apud Bict. quæſt.* 94. *num.* 57. Ratio eſt, quia *Compoſitio* hæc eſt quædam *Tranſactio*, quæ tunc licita eſt, quando eſt ſuper re dubia, ut dictum eſt, Non poteſt autem *Iudex* ſcire, an dubia evaſura ſit probatio criminis, quam ex Officio tota diligentia procurare debet, niſi Teſtes pro *Fiſco* examinet, & *Reum* pariter audiat, & videat negotium eſſe dubium ex conflictu rationum hinc inde. Oportet ergo, quod Proceſſus informativus ſit completus. Verum eſt, quod hoc poſſet etiam eſſe, licet adhuc *Reus* non ſe defendiſſet, ſi *Judex* ſcit de facili *Reum* eſſe adducturum probationes, quæ obfuſcabunt dicta Teſtium, vel contra eorum perſonas poteſt proponere exceptiones, in quarum probatione interveniet magnus labor, commotio fratrum, & ſcriptura; tunc enim pariter cauſa evadit dubia, & incerta in eventu.

124. Secundo non oportet quod Reus ſit confeſſus, aut convictus, aut utrumque; aliter *Compoſitio* nulla eſt, ut dicunt *Farinac. d. quæſt.* 5. *Guaza. loc. cit. Paris de Put. loc. cit. apud Bict. quæſt.* 94. *num.* 58. Quia, tali caſu *Iudex*, qui non eſt Princeps, tenetur pœnam a lege taxatam imponere; præter quam quod res, in illo caſu, non eſt neque dubia *de Jure*, neque incerta *de Facto*, unde non eſt locus *Compoſitioni*. Si tamen contra propriam confeſſionem vellet venire Reus, & probabiliter ſcit Judex illum eſſe probaturum, poſſet fieri Compoſitio; tunc enim res deſinit eſſe certa. Similiter, ſi contra Teſtes, a quibus videtur convictus poteſt excipere, & Judex habet probabilitatem, quod taliter probabit, quod evadet non plene convictus; quia ſicut tali caſu poteſt dari pœna extraordinaria commiſſa arbitrio Judicis, ita poterit fieri *Compoſitio* in qua pœnam conventam *Reus* ſubeat.

125. Tertio non debet, aut poteſt fieri *Compoſitio* ſuper atrociſſimis delictis, niſi conſulto *Generali*: ſiquidem, ut probat *Farinacius quæſt.* 5. *num.* 5. in delictis ſimilibus ſine conſilio, & mandato *Principis* Compoſitio non valet; talium enim delictorum cognitio peculiaris eſt *Principis*, & reſpectu eorum, quævis, etiam minima, relaxatio pœnæ, eſt ſibi reſervata. In *Compoſitione* vero aliqua pœnæ debendæ diminutio fit, & ideo ſine *Principe* non poteſt.

Quod ſi obiter quæras, quænam atrociſſima cenſeri debeant in *Jure Canonico* delicta? dico eſſe ea, pro quibus de *Jure Canonico Eccleſiaſtici* veniunt degradandi, & per Curiam Sæcularem morti corporali tradendi, & ſunt: primo *Hæreſis*, ut habetur textualiter in *Decretalibus*, *cap. Ad abolendam*. §. *Præſenti. de Hæret. & cap. Excommunicamus*. §. *Damnati. eo. tit*, Secundo *Falſificatio Literarum Apoſtolicarum*, ut ordinatur in Capitulo *Ad falſariorum*. *Extra de Crim. falſ.* Tertio eſt *conſpiratio in necem proprii Epiſcopi*, *cap. Si quis Sacerdotum*. 11. *quæſt.* 1. & cum *Guardiani*, & a fortiori *Provinciales* apud Nos, *Epiſcopalem* habeant juriſdictionem, conſpirantes in vitam iſtorum (ſequuta tamen morte) eſſent degradandi, & Curiæ ſæculari tradendi de jure, licet hoc non fiat ex conſuetudine, ſed ad perpetuas Triremes condemnentur. Quarto eſt *Aſſaſſinium*, ut ſanxit *Innocentius IV. in Concilio Lugdunenſi. cap. p. de homicid. in* 6. Quinto ponitur a *Fagnan. in cap. Cum non ab homine. num.* 69. *& ſeqq. Raynald. Syntax. rer. crim. tom.* 1. *cap.* 1. §. 14. *num.* 18. *fol.* 161. incorrigibilitas in Clerico, argumento *Cap. Cum non ab homine*. *Extra de Judic.*

Sed revera *Capitulum* illud, ſicut nec præcedens, quod quarto loco recenſuimus, non dicunt aperte, quod Clerici ob talia crimina tradantur Curiæ ſæculari morte plectendi: ſed in hoc *Capitulo* dicitur, quod comprimantur per poteſtatem ſæcularem, *ita quod eis deputetur exilium*, *vel alia legitima pœna inferatur*, & in *Decretali Innocentii* ordinatur, quod Rei de crimine Aſſaſſinii *Excommunicationis*, *& Depoſitionis a Dignitate*, *honore*, *Ordine*, *& Beneficio incurrant Sententias ipſo facto*. De jure autem *Eccleſiaſtico* novo, puta *Conſtitutionibus Pontificum*, *Sodomiam exercentes*, puta non qui ſemel, aut bis in crimen innominabile, ex fragilitate lapſi ſunt, ſed qui talis vitii conſuetudinem habent, degradati, Curiæ Sæculari morte plectendi traduntur. *Conſtitutione S. Pii V.* 72. *Horrendum*. *Tert. kal. ſept.* 1568. Pariter *Miſſam celebrantes*, vel Sacramentum Pœnitentiæ adminiſtrantes, cum adhuc Sacerdotes non ſint, Curiæ pariter Laicæ traduntur prævia degradatione, ut ſanxit Clemens VIII. *Conſt.* 81. *Et ſi alias*. 1. *Decemb.* 1601. Et tandem *fabricantes*, *tondentes*, *tingentes*, *ſeu quovis modo adulterantes monetas aureas*, *ſive argenteas* Eccleſiaſtici, ſimiliter degradati, tradendi ſunt Sæculari poteſtati ultimo ſupplicio afficiendi, ut diſpoſuit Urbanus VIII. *Conſt. in ſuprema*. *Idib. Novemb.* 1627. Et de hoc crimine nequeunt *Superiores Regulares* cognoſcere, ſed vel *Apoſtolici Legati* in Provinciis, ubi ſunt, vel *Ordinarii* locorum, ubi Legati non ſunt, privative quo ad cæteros, procedunt, ut habetur ex citata *Conſtitutione*, *In ſupremo*. §. *Et cognitionem*, quæ tamen de *Italia* tantum loquitur, unde in *Inſulis* adjacentibus, & extra eam, locum non habet.

126. Quarto: Si Proceſſus eſt per viam Accuſationis, ob offenſam *Accuſatori* factam, nequit fieri *Compoſitio*, niſi ſatisfacta parte offenſa, ipſaque conſentiente, & libere, ac expreſſe concordata, ut ex *Lege final.* §. 2. *ff. Ad S.C. Turpil.* dicunt *Guazz. Defenſ.* 24. *cap.* 2. *per tot. Farinac. d. quæſt.* 5. *num.* 11. *apud Bict. quæſt.* 94. *num.* 54. & ratio eſt, quia *Accu-*

ſator

ſator habet jus contra *Reum*, ut ſibi per *Judicem* integra pœna, decreta a Lege, irrogetur, & complete *Accuſatori* ſatisfiat pro injuria illata. Et licet *in jure l. Sed ſi unius. §. Filioſamilias. ff. de Injur. Pater* poſſit remittere injuriam factam Filioſamilias non exempto a patria poteſtate, *Religioſi* autem ſint veluti Filiiſamilias, & *Superior* tanquam *Pater*, & ex hoc videretur, quod, abſque conſenſu *Accuſatoris* offenſi, *Superior* poſſet injuriam a Subdito acceptam remittere; tamen hoc eſt reſpectu Offenſoris, aut injuriantis extranei, non vero domeſtici, ut docet *Arri. in l. 1. C. de Bon. matern. fol. 587. apud Clar. quæſt. 58. ¶. Quæro nunquid.* proinde debet intervenire in Compoſitione conſenſus Offenſi, & ſatisfactio ſibi competens.

127. Quinto: Dico, quod ad *Reum* pertinet Libellum exhibere *Judici* ad hoc, quod *Compoſitio* fieri poſſit. Licet enim *Judex* gratum habeat, ut fiat *Compoſitio*, tamen ipſe non debet oſtendere animum ſuum; imo, ac ſi claras delicti probationes haberet de delicto in Proceſſu, debet præſeferre rigorem, ac velle ad exactam diſpoſitionem *Statutorum* Delinquentem caſtigare, ut ex hoc, magis ſibi reformidans, *Reus* facilius diſponatur ad ſe ſubmittendum pœnæ, quæ in *Compoſitione* dabitur. *Patronus* vero, ſi extrajudicialiter ſcit *Reum* vere eſſe innocentem, tenetur in conſcientia totis viribus adlaborare ad ſui defenſionem, neque illi conſulere Compoſitionem; ſi autem illum *Reum* eſſe vere ſcit, & ob malam ſtructuram proceſſus poſſet ipſe eximere illum ab omni pœna, ſatius eſſet ad favorem *Regularis Diſciplinæ* diſſimulare probationes, quibus poſſet Proceſſum deſtruere, & ipſum ſalvare, & conſulere illi, ut ad *Compoſitionem* veniat & ita per aliquam pœnam Juſtitiæ in parte ſatisfiat.

128. In Libello autem non debet *Reus* fateri ſe commiſiſſe delictum, de quo eſt Inquiſitus. Si enim ſe fateretur delictum fieret publicum juris, quia coram *Judice* confiteretur, *arg. cap. final. Extra. de Temp. ordin.* & ex hoc poſſet pœna ordinaria percelli; quia non poſſet amplius, impugnare confeſſionem, & delictum negare, ut docent *Cravet. Fariaac. Bajard. Gram. Vermigl. Blanc. Maſcard. Decian. apud Coneiol. V. Confeſſio. Reſol. 9. num. 6. & 7.* Sed debet dicere: quod, *licet delictum tale non fecerit, tamen ad exercitium patientiæ, & in pœnam aliarum ſuarum imperfectionum, paratus eſt pœnitentiam ſibi injungendam humiliter ſubire*; & formam talis libelli dabimus in *Secunda Parte*. Libellus autem debet dari toti *Diffinitorio* ad quod, inſtrato Proceſſu, ſpectat acceptare illum, & decernere, an ſit concedenda Compoſitio, & taxare pœnam *Reo* dandam, Decretum enim, in quo acceptatur libellus, & pœna decernitur, & Proceſſus terminatur, eſt loco Sententiæ diffinitivæ, & ita a toto *Diffinitorio* faciendum eſt & etiam in libro *Provinciæ*, in quo regiſtrantur Sententiæ criminales, debet ſcribi, cum narrativa delicti, de quo fuit *Reus* imputatus, & ejus formam ſuo loco dabimus.

129. Dubium nunc remanet, an ex *Compoſitione* facta a *Reo* ſuper aliquo delicto, ipſe maneat infamatus, ac ſi per Sententiam fuiſſet declaratus deliquiſſe, & punitus fuiſſet? Reſpondeo quod non. Et ratio eſt, quia ſi infamia deberet oriri ex Compoſitione, deberet eſſe aut *juris*, aut *facti*, ut patet ex diviſione infamiæ, quæ communiter a *Doctoribus* fit, de qua alias diximus: neutra autem poteſt eſſe, quia quo ad infamiam juris ipſa non incurritur, niſi per Sententiam *Judicis* declarantis, delictum fuiſſe malo dolo commiſſum, & hoc non ex probatione conjecturali, & præſumptiva, ſed evidenti, & plena, ut ait *Paſſerin. Trib. Regul. quæſt. 12. art. 13. num. 48.* In *Compoſitione* autem *Judex*, dum pœnam a *Componendo* ſubeundam decernit, in Decreto nihil tangit de delicto, declarando, an fuerit perpatratum nec ne, ſed ipſum relinquit in ſuo ſtatu; & tantum ordinat, quod, juxta petita a *Componente*, imponatur Cauſæ ſilentium, & tali pœnæ *Reus* prætenſus ſuccumbat. Sequitur ergo, quod nullam infamiam juris ex Compoſitione incurrat *Componens*.

130. Sed neque ſibi ex hoc advenit ulla *Infamia facti* major illa, qua laborabat ante *Compoſitionem*. Licet enim regulariter ex *Compoſitione* oriatur præſumptio; quod petens illam ſit delinquens, (ſi enim eſſet innocens, fatuus eſſet, ſe pœnæ ſubmittere,) tamen iſta præſumptio non eſt univerſaliter fundata in ratione; & licet poſſit habere veriſimilitudinem, non tamen habet ſemper veritatem. Quia ſicut in contumacia aliquis ſemper præſumitur *Reus* delicti, de quo imputatur, qui tamen ſæpiſſime *Reus* non eſt, quia fugit; non ex eo quod ſit in dolo, ſed vel ab ira *Principis*, vel ab inimicitia *Judicis*, vel a potentia *Actoris*; ita eſt in caſu noſtro. Licet enim videatur poſſe præſumi culpabilis, qui ad *Compoſitionem* devenit cum *Judice*; tamen frequentiſſime eſſe poteſt, quod hoc non ſit ex culpa, ſed ad ſe eximendum a moleſtia, & perturbatione Proceſſus, ad quiete vivendum, vel ad evadendam majorem pœnam: quia licet ſit aliqualiter culpabilis, ex potentia tamen *Adverſarii*, & debilitate *Patroni*, timet ne probetur, aut judicetur plene, dolo malo deliquiſſe, & ſic ad pœnam ordinariam condemnetur. Non habet ergo talis infamia facti pro ſe, niſi præſumptionem fallibilem, quæ apud viros cordatos, & prudentes non cenſebitur ſemper fundata. Unde concludendum eſt, quod nulla infamia facti ex Compoſitione reſultet.

131. Sed inſurgit aliud dubium, & eſt: Dato quod aliquis in Compoſitione acquieſceret carceri formali, an iſte contraheret privationem actuum legitimorum, & conſequenter redderetur infamis? Et dico quod ſic: & ratio eſt, quia, ex diſpoſitione *Textus. Tit. Pœnarum §. 4.* privatio actuum legitimorum includitur in pœna carceris formalis: dum ergo *Reus*, ex condicto, acquieſcit pœnæ carceris, ſubjicitur etiam pœnæ privationis actuum legitimorum; qui enim vult antecedens, vult etiam conſequens neceſſario ad illud, ex *l. 2. ff. de Juriſd. omn. Jud. l. Illud. ff. de acquir. hæred.* privatio autem actuum legitimorum eſt neceſſarium conſequens ad carcerationem, & proinde hanc acceptans acceptat etiam illam. Quod ſi dicatur, quod taliter privatus redditur infamis, & proinde a teſtificando repellitur, & ſupra dictum eſt, quod ex *Compoſitione* non incurritur illa infamia. Reſpondeo, quod non incurritur illa infamia, quæ generaliter afficit Sententiatum, ex delicto commiſſo, & declarato; & illa infamia eſt quid genericum, ſive læſio exiſtimationis in genere, quæ contrahitur ex Sententia *Judicis*, declarantis illum ſic criminoſum; in *Compoſitione* vero non fertur Sententia declaratoria de crimine commiſſo, & ex conſequenti non incurritur infamia, prout diximus. Sed infamia, quæ contrahitur ex carcere formali, eſt infamia ſpecifica, quæ advenit ſubeunti talem pœnam, quæ ſecum talem irregularitatem legalem importat. Hinc eſt, quod hæc incurritur non ratione Sententiæ *Judicis*, ſed ratione pœnitentiæ, cui *Componens* ſe ſubjicit. Et ideo bene ſtat, quod in *Compoſitione*, qua talis eſt, nulla incurratur infamia generica, cum hoc quod ſubeatur infamia ſpecifica ex pœna voluntarie aſſumpta illam importante.

132. Demus vero quod *Reus* petat Compoſitionem

nem, ex eo, quod ſpes illi data eſt, quod talis pœna taotum ſibi dabitue, & ex poſt videt, ſibi dari pœnam diverſam ſpecie, aut duplo majoeem ea, quæ ſibi fuit inſinuata; poteſt ne tali caſu revocare petitionem *Compoſitionis*, & reſtitui in integeum, ac ſi eam minime petiiſſet? Dico quod ſic, quia ſicut poteſt revocare reſponſionem ad inteerogata a partibus, ſive affirmativa, ſive negativa ſit, ex *Gloſſ. in cap. Cum in poſitionibus in V. Iuſta cauſa de Iurejur. in 6.* & *Tuſc. Concl. 320. num. 4. & 5. litt. R.* & etiam Confeſſionem factam pee ereorum, maxime quando ex ea incidit in pœnam, ut ait *Ludovic. Roman. conſ. 59 num. 13. & 14. & conſ. 70. num. 6. ℣. ſecundo quia.* ita etiam poteſt eevocare oblationem ad pœnam ſubeundam, & maxime ex cauſa, quia deceptus eſt in eo, quod ſibi inſinuatum fuit. Quod ſi donatio bonorum facta, vel ab aliquo qui caeet peole, vel a Matee filiis, revocatue juxta jura *l. Si unquam. l. His ſolis. Authent. Quod mater. C. de Revoc. donat.* ob prolem ſupervenientem, aut ex cauſa ingratitudinis non prævisæ; revocari paeiter poterit talis oblatio ex ſupeeveniente cauſa, quæ ſi fuiſſet ab illo prævila, ſaltem in eo grado, in quo datue, minime in eam conſenſiſſet. Quamobeem ſicut datur ex juſta cauſa reſtitutio in integrum etiam majori vigintique annis, ut habetue in *l. p. ff. Ex qui. cau. majo. Bart. in l. Cum filius. §. In hac ff. de Verb. oblig.* Idem debebit eſſe de *Reo* in caſu noſtro; Habet enim Cauſam juſtam, puta grave damnum, & deteimentum pœnæ, ob quod petere juſte eeſtitutionem in integrum poteſt, ſecundum *Legem Et ſive & l. Sciendum. ff. Ex qui. cau. maja.* attento maxime quod nullius jus læditue ipſum reſtituendo; ex eo enim quod res adhuc integea eſt, *Fiſcus* habet plenum illud jus, quod habebat contra *Reum* ante Compoſitionem. Si ergo mutando conſilium, prout de juee poteſt, petit a *Judice* reſeiſſionem *Compoſitionis*, allegando quod inconſiderate egit, & cum ſit certus de innocentia ſua, vult potius in judicio ſtare, quam pœnæ ulli ſubjacere; debet ab ipſo exaudiei, & in integrum eeſtitui, *arg. Authent. de Nupt. §. 1. cap. Fraternitatis. de Frigid. cap. Certe. 12. quæſt. 1.* eo quia petit ex juſta Cauſa.

133. Quia vero negaei non poteſt, quod aliqua præſumptio de culpa, aut ſaltem adminiculum, contra *Reum* prætenſum, ex *Compoſitione* ab illo petita, non oriatur (ſi enim ſe ad minorem pœnam exhibet, ſignum eſt, quod majorem reformidat, & hoc non ex alia Cauſa, niſi quia ſentit ſe culpabilem) aliud dubium exurgit, & eſt: An talis petitio ſaciat novum Indicium contea *Reum*? Declaro rem exemplo. Denunciatur *Cajus Reus* de furto, & contra eum ſunt indicia, quæ minime ſufficiunt ad Torturam, ſufficerent autem ſi illis adjungeeetur aliquod adminiculum aut præſumptio. Petit *Cajus* Compoſitionem in ſceiptis, & *Iudex* eam denegat; dubium eſt, an iſta petitio *Compoſitionis*, quæ, ut diximus, aliquam præſumptionem facit contra *Cajum*, poſſit copulari cum præcedentibus indiciis, & ita torqueri?

Reſpondent *Bajard. quæſt. 49. n. 68. ibi Adden. Franc. Marc.* & *Gujot. apud Bitt. quæſt. 94. n. penult.* reſolutive quod non: quia petitio illa intelligitur facta ſub conditione ſi fiat, ut petitur, vel ad aebitrium boni viri gratia peæſtetur, & quod alias non noceat; proinde nihil novi præjudiciale ipſi petenti accideee poteſt ex ſupplicatione *Compoſitionis*, nec *Iudex* ex ea ulteeius gravaee *Reum* valat. Sed meo videri iſta eatio parum concludit, nam etiam *Reus* petens veniam delicti conditionaliter petit, & ad arbitrium viri boni ſibi geatiam concedi, & quod talis petitio ſibi non noceat, non tamen per hoc tollitur quin, ex venia petita, *Reus* non videatur fateri delictum, (ut bene docet *Clarus. quæſt. 49. ℣. final.* & *ibi Gigas de Crim. læſ. Maje. quæſt. 23. num. 3. fol. 112.*) & ex illa confeſſione facta coram *Iudice*, etiam extrajudicialitee, non emergat novum indicium ad Tortueam, prout multis pro ſe adductis probat idem *Clarus quæſt. 21. ℣. Sed hic cadit.*

Dico peoinde, quod ratio peædictæ concluſionis, in qua convenio cum dictis *Doctoribus* eſt, quia præſumptio, qua *Reus* gravetue, debet eſſe legitima, & eationabilis, & non voluntaria, aliter quælibet peæſumptio etiam temeraria *Reum* geavaret, quod nullo modo eſt verum, peout alias diximus. Dum ergo Reus in libello pro obtinenda Compoſitione negat delictum abſolute, non intendit illud ullo modo confiteri; nec talis petitio eſt factum contraeium tali intentioni, ſive peoteſtationi: etenim factum illud tum eſt ſepaeabile, tum eſt ſeparatum, a tali peoteſtatione, quandoquidem aſſignat cauſam, quare petat, nempe, ut moleſtiam, vel perturbationem, quæ ſuæ quieti accidit ex lite criminali, evadat, quod optime ſtat cum negatione delicti tum explicita, tum implicita. Sequitue eego, quod ex illa petitione non poteſt oriri legitima, & eationabilis præſumptio, & ſi qua oritue, temeearia eſt; præſumptio autem temeearia in nullo poteſt *Reum* gravare, & ſic neque *Iudex*, ex petitione *Compoſitionis* facta, valet aliquid indicium, aut adminiculum novum habere.

134. Ponamus autem, quod facta *Compoſitione*, & completa pœnitentia, appareant nova indicia, per quæ poſſit plene probari delictum, ſupee quo facta eſt *Compoſitio*, poteeit ne contra *Reum* peocedi? Reſpondent communiter *Doctores Paris de Pute. de Syndic. V. Compoſitio. cap. 4. & 5. Guazz. defenſ. 34. cap. 5. num. 2. Farinac. quæſt 5. Ghirl. de eelax. carcerat. tit. de pœn. compoſ. quæſt. 6. per tot. apud Bitt. quæſt. 94. nu. 47. & 49.* quod pro eodem delicto non poteſt *Reus* ullo modo inquietari, neque etiam ex ſupeevenientibus indiciis, Teſtibus, & probationibus moleſtaei. Abſurdum enim eſt, quod delicta ſemel pee *Compoſitionem* puegata, & dimiſſa, iterum examini judiciali ſubmittantur. Ratio autem evidentiſſima eſt; quia enim pacta, quæ, nec dolo malo, neque contea Leges fiunt, ſeevanda ſunt, ut ex utroque juee habetue *cap. p. junct. Gloſſ. 1. de Pact. c. Puellæ in fin. 20. quæſt. 1. cap. Innocens. 22. quæſt. 4. cap. Eleutherius. 18. quæſt. 2. l. 1. l. Iuriſgentium. ff. de Pact.* Compoſitio autem, de qua loquimur, ſpecies pacti eſt, in qua *Reus* paciſcitur cum *Iudice* de pœna ſubeunda, *Iudex* autem cum *Reo* de criminis inquiſitione ſepelienda; æquitas naturalis poſtulat, ut id quod *Iudex* promiſit, & in pacti conditione venit, ſeevetue, cum *Reus* ex parte ſua irretractabilitee peæſtiterit id, ad quod ſe pacto obligavit. Accedit, quod *Iudex* Compoſitionem admittens, agit, non ut peeſona privata, ſed publica; & fidem non peivatam, ſed publicam oppignoeat cum *Reo*; fides autem publica, & maxime data non refragantibus Legibus, omnino ſervanda eſt, ut dicunt *Dec. in l. Ea eſt ff. de Reg. jur. Zabarel. in cap. 1. num. 2. de Off. Ordin. Pedemont. deciſ. 101. num. 6. apud Tuſc. litt. F. concl. 336. nu. 23. & 29.* & eatio ſuadet. Debet ergo, juxta fidem datam, paepetuo manere ſepultum ceimen, nec eevocandum ad judicium ex qualibet cauſa de novo adveniente: & in hoc melior evadit conditio *Rei*, qui ad *Compoſitionem* devenit, quam ſi pœnam, quantumvis minoeem, pee Sententiam diffinitivam ſubiret, aut etiam ſi abſolveeetur cum clauſula *Rebus, ſic ſtantibus, &c.* Ex his enim ſemper vivit cum periculo, quod de novo indicia

dicia

ctoia concludentia adveniant, & Cauſa renovetur, & od pœnam legis damnetur; at ſi per *Compoſitionem* delictum ſopivit, ſecurus eſt, quod amplius non moleſtabitur. Et hæc eſt optima ratio, per quam poſſunt faciliter induci *Rei Religioſi* ad ſe compooendum, & eximi *Superiores* a moleſtia Proceſſuum, qui tot turbationes intra Clauſtra parturiuot.

VIII. Quæritur: Quomodo ſe geret Judex pœnas infligendo per Sententiam?

SUMMARIUM.

135. *Judex, Sententiam ferenda, quomodo procedet.*

136. *Judex, quomodo Regulare debet arbitria ſua in concurſu contrariarum rationum?*

Opinio magis probabilis eligi debet a Judice.

Opinionem minus probabilem etiam ſequi poteſt Judex.

137. *Probabilitas duplex, circa Jus, & circa factum, & quæ?*

Sententia aliquorum, qui dicunt, quod Judex debet ſequi opinionem probabiliorem circa factum.

Impugnatur.

Probabilitas naſcitur ex præſumptionibus hinc inde.

Probationes criminis debent eſſe claræ.

138. *Opinionem minus probabilem poteſt ſequi Judex, dum tamen ſit Reo favorabilis.*

139. *Judex an poſſit pœnam minuere poſt Sententiam diffinitivam.*

Judex quivis, etiam Delegatus, poteſt Sententiam interlocutoriam retractare.

Delegatus Judex nequit Sententiam diffinitivam alterare.

140. *Judex Ordinarius Sententiam diffinitivam latam nequit immutare.*

Leges Civiles in defectu Canonum obligant etiam Clericos.

Judex Ordinarius ſuam Sententiam diffinitivam poteſt declarare, & quomodo?

141. *Epiſcopi, quomodo moderent pœnas latas per Sententiam?*

Clauſula per quam ſalvatur jus Epiſcopis moderandi pœnas.

142. *Miniſter Provincialis non poteſt moderare pœnas inflictas per Sententiam.*

Si vult minuere, debet recurrere ad Generalem.

143. *Clauſula apponenda in Sententia, ut pœnæ latæ poſſint mitigari.*

135. Reſpoodeo: quod, ut alias dictum eſt, ſi *Reus* probatus eſt peæciſe culpabilis de delicto, pro quo ſimplieiter, & abſoluta repeeitur lata pœna in Conſtitutionibus, ſimplicitee, & abſolute ad eam coodemnari debet, nullo autem modo ipſam augere, vel minuere *Judex* poteſt, ut diximus *Tit. Pœnarum* §. *final.* Si autem crimen non habet pœnam a *Statutis* taxatam, & eam venari opoetet ex *Sacris Canonibus*, & *probatis legibus*, ut alibi *Tit. Pœnarum* §. 60. habet *Textus*; Vel ſi delictum eſt cum aliqua circumſtantia augente, vel minuenta; arbitria ſua debet temperare *Judex*, quæ tamen non debent, dependere a pura ipſius voluntate, ſed debent regulari per rationem, ut multoties in hoc *Opuſculo* dictum eſt.

136. Difficultas modo eſt: quomodo arbitria ſua regulare debeat *Judex*, quando circa aliquod factum non eeperit legem certam, ſed ad rationes, aut auctoritates *Doctorum* recurrere de neceſſitate debet, & reperit, prout contingit in omni caſu dubitabili, rationes hinc inde pugnantes, & inter ſe contrarias opiniones *Doctorum*? & ad hoc dico, quod in ſententiando *Reum* ſive ad abſolutionem, ſive ad condemnationem ad talem, vel talem pœnam, debet *Judex* ſequi communem, & magis probabilem opinionem, ut communiter docent *DD. in cap. final. de Conſtit. Azor. Becan. Filiut. Maldec. Portel. Layman. Tanner. Villalob. apud Dian. par. 2. tract. 13. reſol. 5. Sanch. Decal. lib. 1. cap. 9. num. 37. Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 339. num. 21. apud Bill. quæſt. 143. num. 1.* Tamen verum eſt, quod relicta opinione magis probabili, minus probabilem ſequi poteſt: & ratio eſt, quia *Judex* tunc non agit temere, nec imprudenter, ſed operatur cum fundamento illius rationis, a quo redditur probabilis opinio illa; ſi enim rationabili fundamento hæc eſſet deſtituta, nullo modo redderetur probabilis, cum opinio reddatur probabilis potius a fundamento rationis, quam ab auctoritate *Doctorum*, & hanc doctrinam aſſerunt *Aragon. Medina Pete. Ledeſm. Salaſ. Salon. Sayr. apud Sanch. lib. 1. Decalog. cap. 9. num. 46.*

137. Advertendum tamen, quod probabilitas poteſt eſſe aut circa *Jus*, aut circa *Factum*; hoc eſt an, vel quomodo tale crimen ſit puniendum de jure: aut quomodo ex tali indicio, & tali deduci poſſit crimen, vel non? Diſtinguunt ergo nonnulli *Doctores*, & dicunt, quod ſi loquamur de probabilitate circa *Jus*, poteſt *Judex* amplecti opinionem minus probabilem; ſed loquendo de probabilitate circa *Factum*, *Judex* teneatur ſequi, quod probabilius eſt, & in hanc Sententia ſunt *Valent. in 2. 2. quæſt. 6. pun. 3. Sayr. Clavi. Reg. lib. 1. cap. 9. num. 13. Bonacia. de leg. diſp. 2. quæſt. 4. pun. 9. num. 14. Dian. part. 2. tract. 13. Reſol. 3. Verſ. Dico.*

Hæc tamen concluſio non plene mihi ſatisfacit. Quia, ut alias diximus, quando ſunt duæ præſumptiones contrariæ, magis debet prævalere illa, quæ eſt favorabilior, & excluſiva delicti, quam oppoſita, niſi una longe aliam excederet in ſpecie, puta comparando levem cum gravi, aut hanc cum violenta, vel indubitata. In caſu autem noſtro, probabilitates contrariæ circa *Factum* naſcuntur ex contrariis præſumptionibus. Sequitur ergo, quod ſicut vincere debet præſumptio, quæ ſtat pro *Reo*, & pro non delicto, ita vincere debet probabilitas, quæ in illa fundatur, & hanc *Judex* amplecti. Proinde non eſt univerſaliter vera talis concluſio, ſed tantum poteſt habere locum, quando major probabilitas fundatur in præſumptione validiori ſecundum ſpeciem. Accedit, quod ſententiando circa *Factum*, & declarando aliquem *Reum* criminis, ſuper quo fuit inquiſitus, requiruntur probationes certæ, claræ, dilucidæ, *imo luce meridiana clariores*, ut ait *Textus Tit. Indicia* §. *final.* & non ſufficiunt conjecturæ, & præſumptiones, ex quibus oritur probabilitas. Sequitur proinde, quod majorem probabilitatem, quæ delictum infert, non debeat ſequi *Judex Reum* declarando, imo viceverſa.

138. Cum hoc autem, quod (loquendo de probabilitate circa *Jus* in pœna inferenda,) poſſit *Judex* ſequi opinionem minus probabilem, ut diximus, advertendum eſt, quod hoc *Judici* liceat, quando minor probabilitas, quam vult ſequi, vergat in favorem *Rei*, ut dicunt *Sayr. Clav. Reg. lib. 1. cap. 11. num. 13. Salon. in 2. 2. quæſt. 63. art. 4. contr. 2. concl. 2. Dian. par. 3. in Addit. 2. reſol. 13. apud Bill. quæſt. 143. num. 17.* Proinde teneretur in Syndicatu, ſi,

Digitized by Google

ſi, omiſſa probabiliori, quæ minorem pœnam infert, vellet ſequi minus probabilem, majorem pœnam infligendo; oſtenderet enim hoc modo animoſitatem, & forte crudelitatem contra *Ream*, & non ex motivo juſtitiæ, & charitatis proceſſiſſe; & faceret contra monitum *Seraphici Patris* in *Regula ſua cap. 7.* ubi voluit, quod in pœnitentia Fratribus peccantibus imponenda ita ſe gerant, ut *cum miſericordia illis injungant pœnitentiam*, quod non facerent, ſi ſeveriorem minus probabilem opinionem amplecterentur.

139. Dubium autem hic naſci poteſt, an poſſit *Judex* in Sententia quidem rigoroſam pœnam injungere, ut *Ream* terreat, & alios a peccando magis alonget ſeveritate punitionis, quam vident inflictam; ad oſtendendam autem clementiam, & miſericordiam in executione illam minuat? Ad hoc reſolutive dico; quod deciſio hujus dubii pendet ab illa quæſtione, an *Judex* Sententiam, quam tulit, revocare, aut moderare poſſit? Et circa hoc diſtinguendum eſt dupliciter: puta de Sententia *Interlocutoria*, & *Diffinitiva*; & de *Judice* Ordinario, ſive *Delegato*. Quantum ad *Interlocutoriam*, dico, quod quilibet *Judex*, etiam Delegatus ad unam tantum cauſam, ſuam Sententiam *Interlocutoriam* poteſt pro libito revocare ex *l. Iuſſit. ff. de re judicat. Guazzin. defenſ. 35. cap. 18. num. 1.* Cum enim per hanc lis non terminetur, nec per eam adhuc ſit functus Officio *Judicis*, habet poteſtatem mutandi decretum ſuum, corrigendo, reformando, ſive retractando ipſum, juxta dictum, *Sapientis eſt aliquando mutare conſilium*. Sed loquendo de *Diffinitiva*, aliter eſt dicendum. Quia, quoad *Judicem Delegatum*, certiſſimum eſt, quod ipſe nullo modo poteſt Sententiam ſemel latam retractare, neque modificare, & circa hoc habemus apertam diſpoſitionem *Textus* in utroque jure, *cap. In litteris de Off. Deleg. l. Iudex ff. de re judicat.*

140. Quo vero ad *Judicem Ordinarium*, dicendum eſt, quod etiam ipſe de *Jure Civili* Sententiam ſemel latam, & pœnam in ea inflictam moderare, aut revocare, aut minuere non poteſt, ut habetur ex *l. 1. §. final. junct. Gloſſ. in verb. Reſtituere ff. de quæſt. l. Moris ff. de pœn.* Et quia in *Jure Canonico* non habemus circa hoc legem contrariam *Juri Civili*, videtur concludendum, quod neque *Ordinarius Eccleſiaſticus* poſſit Sententiam *diffinitive* latam quomodolibet immutare, ſed debeat eam punctualiter exequi. *Leges* enim *Civiles*, in defectu *Juris Canonici*, ſaltem quoad vim directivam, obligant, eo quod *Papa* eas approbavit, & approbando quaſi *Jura Canonica* reddidit, *arg. cap. de Capitulis 10 diſt.* ſi contra eas nihil ſtatuit. Verum eſt, quod *Judex Ordinarius*, ſi tulit ſententiam ipſo jure nullam, & *Reus* excipiat de nullitate, poteſt illam reformare, revocare, & aliam contrariam de novo ferre, ut dicunt *l. Judex ubi Gloſſ. Bart, & Alex. ff. de re judic. & Menoch. de Arbitr. lib. p. quæſt. 62. num. 2. Scacc. de Appell. quæſt. 19. Remed. 1. concl. 6. num. 109. apud Bičt. quæſt. 155. num. 6.* Poteſt etiam ipſam ſemel tantum declarare, dummodo ex declaratione non alteretur addendo, aut minuendo, ſed pure ſenſum Sententiæ dilucidando, *arg. l. Ab executore ubi Bart. ff. de Appell. Guazzin. defenſ. 35. cap. 18. num. 1.* Tamen ipſam nullo modo immutare, aut pœnam in ea latam relaxare poteſt, ut tenent *Genueſ. prax. cap. 58. ſeu 57. ſive in alia impreſſ. cap. 48. Ex Dian. in Prax. ver. In exitium Fallex: in verb. Et ſi commiſſ. num. 123.* quos dat *Bičt. quæſt. 134. num. 10. verſ. Pracitaca*.

141. Et quamvis ſoleant nonnulli *Epiſcopi* pœnas ſemel latas relaxare, aut minuere; hoc tamen non eſt de *Jure Communi*, ſed de inveterata conſuetudine particulari ſuorum Tribunalium, ob quod talis praxis non poteſt univerſaliter, & ad omnes extendi. Præterquamquod Sententiæ *Epiſcopales* feruntur, ut plurimum a *Vicariis Epiſcoporum* inſerta ſalutari Clauſula (*ſalva moderatione, & commutatione Illuſtriſſimi, & Reverendiſſimi Epiſcopi*) per quam, ut dicunt *Bald in Auth. Interdicimus C. de Epi. & Cler. Felin. in cap. Qualiter & quando il 2. de Accu.* ſalvatur jus *Epiſcopo*, pœnas a Vicario per Sententiam latas moderandi, ut optime concludit *Philippus de Bičtis, quæſt. 134. num. 10.*

142. Ex ſupradictis ergo infertur, quod Miniſtri Provinciales, nullo modo poſſunt relaxare pœnas latas a *Diffinitorio* per Sententiam abſolute latam, aut eas ullo modo moderare; ſed illas debent exequi ſecundum totalem ipſarum extenſionem. Et hoc magis verificatur, ſi pœnæ ſint a *Statuto* latæ, & ſimus in caſu, in quo delictum ſit perfecte conſummatum, & non adſit qualitas diminutiva pœnæ; notum enim eſt, quod *Provinciales* nequeant illam minuere, neque in Sententia ferenda, ut expreſſe habet *Textus* alibi *Tit. Pœnarum. §. final.* unde ſequitur a fortiori, quod neque poſt eam latam. De aliis etiam auctis, ſive diminutis, juxta qualitates circumſtantes delictum, pariter probatum eſt, quod non poſſint; abſoluto enim Officio judicandi per Sententiam, quæ ab integro *Diffinitorio* lata fuit, nequit *Provincialis* ſolus, qui in auctoritate minor eſt *Diffinitorio*, illam minuere. Quia aut hoc faceret, ut *Judex*, aut ut *Pater*; primum non poteſt, quia ſicut ſolus in judicando non eſt, neque ſolus adminiſtrare ea, quæ *Judicis* ſunt, poteſt, niſi in præparatoriis judicii. Sed neque, ut *Pater*, cum poteſtas paterna turbare, aut impedire non debeat, quæ per judiciariam poteſtatem ſunt diffinita. Unde, ſi ex rationabili cauſa judicet *Provincialis*, minuendam eſſe intenſive, vel extenſive pœnam latam, neceſſarium eſt, quod ſcribat ad *Generalem*, cujus ſola auctoritate illa poteſt temperari.

143. Optimum proinde eſt (ſi *Diffinitorium* judicat eſſe expediens, in caſu aliquo poſſe, mitigari pœnam, ſi Delinquens ſigna dederit veræ mortificationis, & pœnitentiæ) apponere clauſulam ſalutarem hoc modo: *reſervando Patri Miniſtro Provinciali, ſive integro Diffinitorio facultatem dictam pœnam moderandi, ſicut ſibi melius in Domino videbitur expedire*; & per hanc poterit ſalvari jus pœnæ minuendæ, quod eſt in *Judice* ante Sententiam.

IX. Quæritur: Quæ agenda ſint a Judice ad quem appellatur?

SUMMARIUM.

144. *Iudex* ad quem, *quid agere debeat in reviſione Cauſæ?*
Iudices Appellationis in diverſis caſibus dantur.
145. *Iudex Appellationis ab interlocutoria non poteſt ſe immiſcere in Cauſa niſi receptis actis.*
Debet prius cognoſcere, an Articulus ſit appellabilis?
Exemplum de Articulis appellabilibus.
146. *Debet pronunciare ſuper Articulo appellabili, & quare?*
147. *Iudex* ad quem *debet acta ſua authentica facere.*
Iudices Appellationis, ſi ex commiſſione plures ſint, quid agendum?
Commiſſa Cauſa, commiſſa ſunt omnia ad eam neceſſaria.

148. Iu-

148. *Iudex* a quo, *ſi male detulit Appellaitoni, Cauſa ad eam aon revertitur.*
Sed arbitrarium eſt Iadici ad quem *illam ſibi remittere.*
Cautela ſervanda a Indice in Appellatione admitteada.

149. *Si Reas appeliaas eſt carceratus, & Iadices Appeliationis non recipiuat acta, quid facere poſſint?*

150. *Reas appellare ia ſcriptis pro ſua eaatela debet, & duplex exemplar Appellatioais formare, & unam coram apud ſe retiaere.*

151. *Articula appellabili dabia, proaunciaadam eſt pra Reo.*

152. *Articulus appellabilis debet ſabſiſtere in ſacto, alias appellatio aoa ſaſtiaetar.*

153. *Caſus, in quibus abſque alteriori probatione, ſed ex ſola Appeliatioae, Cauſa devolvitur ad Iadicem* ad quem.
Ordo Eccleſiaſticas aon perturbandus.

154. *Alius caſas, in qao ſufficit Appellatia abſque probatione.*
Negativa vaga eſt improbabilis.

155. *Cauſa gravaminis ex præſumptioae juris probata aoa eget alia probatioae.*

156. *Oblatio probationis ſaper exceptione legitima rejecta, eximit Appellantem ab onere probandi.*
Cautela adhibenda ab eo, qui Iudicem recuſae, eſt, ut offerat Iudici probationem cauſa Appellatiaais.

157. *Exceptiones caatra datam doctrinam.*

158. *Iadex ſi examinet Teſtem, contra qaem eſt propoſita exceptio, cum ablatione probatianis, non iavalidat Proceſſam.*
Arbitraria eſt Iudici receptio prabatioaum exceptivaram contra Teſtem ante, vel poſt ejas examea.

159. *Teſtes noa requiruntar amni exceptione majores in probanda cauſa Appellatioais, ſed admietantur etiam inbabiles, & ſingulares.*
Appellatioais cauſa ſemipleae probata, Appellatio judicanda eſt ſubſiſtens.

160. *Atteatata poſt Appellationem ab interlocatoria revacantar ſtatim, ac prananciatam eſt, Appellationem ſuiſſe validam.*
Iudex ad quem, *quanda iabibere paſſit Iudici* a quo, *ac aliquid innovet?*

161. *Iuriſdictia Iudicis* a quo *impeditar tantam in Cauſa, ſuper qaa appellatam eſt, aon in cæteris.*
Attentata proprie, quæ ſiat?

162. *Difficultas circa prædicta.*
Iudex ad quem, *aatcqaam carceratianem revotet, qaid agere debet?*

163. *Iadices Appellationis ex commiſſione Generalis poſſunt per Cenſaras agere contra Provinciales.*

164. *Iudices Appellationis a diffinitiva, qaæ curare debeant.*
Religio erit relaxata, ſi Crimiaoſi non puniantar.

165. *Proceſſus, ſi deprehendatar defectivus, ſed Reus vere calpabilis, quid agendum?*

166. *Reus caram Iudice* ad quem *novas probationes teſt producere.*
Iudex Appellatiaais, quæ poſſit?

167. *Sententia qaomodo, & quanda reformaada a Iudice* ad quem?

144. RESpondeo: quod juxta *Textum*, & conſuetudinem *Religioais* apud Nos, *Judices* Appellationis (hoc eſt ii *ad quos* cauſa devolvitur inteepoſita legitima Appellatione, prout ſupra dictum eſt) ſunt in multipliei differentia, juxta differentiam caſuum, in quibus poteſt Appellatio interponi. Siqnidem appellari poteſt ab indebita rejectione eecuſationis factæ a *Reo* de perſona Judicis. Paeiter appellari poteſt a decreto, ſeu Sententia interlocutoria habente vim diffinitivæ, aut continente gravamen non eeparabile in Sententia finali, ut Appellatio a deceeto Torturæ. Tandem appellari poteſt a Sententia diffinitiva. In primo caſu *Judices* Appellationis ſunt *Arbitri*, electi juxta ſuperias dicta *Tit. Canones*. §. 2. & *num.* 38.: in ſecundo, & tertio caſu, de juee eſt *Superior Ordinarias* immediatus *Jadici a quo* appellatue: & ita ſi iſte eſt Delegatus a *Provinciali*, aut *Generali*, *Judex* Appellationis eſt *Proviacialis*, ſive *Generalis* eeſpective; ſi vero eſt *Ordinarius*, aut habens jurisdictionem tanquam *Ordinarius*, ut eſt *Commiſſarius Viſitatar Proviaciæ*, *Jadex ad quem* Appellatio devolvitur, eſt *Superior Generalis*. Tamen conſuetudo *Religioais* eſt, quod Appellatio ab interlocutoria a *Generalibus* committatue in partibus, in quibus ſit Cauſa, aliquibus doctis, & gravibus vieis de *Proviaeia* contigua; & hoc prudentee, ne ſi forte Appellatio non judicetur ſubſiſtens, cogatue *Reus* longum iter facere, eundo ad *Generalem*, & redeundo ad *Judicem a qua*, cui ſpectat Cauſæ proſecutio. De Appellatione veeo a diffinitiva, ut plurimum, cognoſcunt *Generales* ipſi; licet & hoc poſſint alteri committere, ut aliquando factum eſt, ex juxta cauſa.

145. Dicendum ergo pro majori claritate eſt id, quod præſtare debet unuſquiſque ex prædictis, ut in facti contingentia ſciant, quomodo ſe gerere debeant. Quo ad *Arbitros*, cum ſuo loco *Tit. Caaoaes. a au.* 121. teadideeimus, quæ ab ipſis facienda ſunt, non eſt, unde hic inutiliter eepetamus. Quo vero ad *Iudicem* Appellationis ab interlocutoria ſive Ordinaeius ſit, ſive Delegatus, juxta dicta paulo ſupra, ſciendum eſt; quod ipſe nullo modo poteſt ſe immiſcere in Cauſa, niſi prius acta coram *Jadice a quo* receperit, ut ſupra habet *Textas* & Nos diximus *Tit. Canones* §. 6. Habitis igitur, & luſtratis actis, debet primo examinare Articulum, ſuper quo eſt appellatum; & quia ex diſpoſitione *Tridentini*, ut alias dictum eſt *Tit. Canones*. *num* 26. ſublata eemanet facultas appellandi ab inteelocutoria, niſi contineat gravamen ireparabile per diffinitivam; aut niſi Decretum, ſeu Sententia ipſa habeat vim diffinitivæ: ideo ante omnia examinare debet: *an Articalus ſit de altera iſtorum*; quod ſi tale non ſuerit, debet eejici Appellans ad primum *Iudicem*. Et quia pro imperitis ſcribo, demus exemplum. *Cajus Reus* excipit contra *Sejam* Teſtem de inimicitia, propter quam ejus teſtimonium in totum annullatue. Factis a *Cajo* probationibus, pronunciat Judex; *aoa conſtare de inimicitia prætenſa*. Appellat *Cajus* ab hac Sententia, & valet; quia licet ſit interlocutoria, tamen habet vim diffinitivæ, eo quia ſuper illo Articulo non eſt amplius pronunciandum. Similitee, dum ſit Peoceſſus contra *Cajum* deceenit *Iudex*, quod *ipſe vadat de Familia in tali Conventu*, in quo manet *Sejus* ejus inimicus, qui male ab illo tractabitue; vel *quod maneat in rella*, vel *quod neminem allaquatur*, vel *quod non ſcribat ad aliquem pro canſilio*, &c. adjuncta pœna, ſi cootrafeceeit, & *Cajus* appellat ab hoc præcepto *Iudicis*, valet Appellatio; quia gravamen, quo ſe peætendit *Cajus* peemi contra jus, non poteſt eepaeari in diffinitiva.

146. Viſo ergo, quod interlocutoria talis eſt, quod potueeit ab illa valide appellari, debet *Iudex* Appellationis aggredi receptionem probationum, quas *Reus* præſtare tenetur; peius tamen pronunciato ſuper validitate Appellationis. Ratio eſt, quia

De Amena Pract. Crim. Par. 1.

Judex ad quem nullo modo poteſt ſe immiſcere, cognoſcendo de cauſa Appellationis, ſi ſit valida, nec ne, neque inhibere *Iudiri a qao*, ne amplius procedat, niſi prius pronunciaverit *validam eſſe Appellationem ipſam*, (ſpectata nempe natura ipſius, puta quòd fuit interpoſita ſuper Articulo continente gravamen irreparabile in diffinitiva, vel habuit vim diffinitivæ, ut dictum eſt,) licet neſciat adhuc, an rationes, quas habet *Reus* ad appellandum ſubſiſtant in facto, nec ne. Et hoc habetur textualiter in *Decretalibus. rap. Romana §. Si vero. junct. Gloſſ. ia V. Totaliter ubi Innoc. & Hoſti. de Appell. in 6. rap. dilrctas il 2. abi Gloſſ. final. Extra de Reſcr.* Et rationi congruit; quia in tantum Cauſa revolvitur ad *Judicem ad quem*, in quantum Appellatio potuit fieri; & determinare, quod iſta potuit fieri, ſpectat ad eundem *Judicem ad qarm*, qui, pronunciando, facit Cauſam ſuam, & ad eam fundat propriam juriſdictionem. Oportet ergo, quod ſuper validitate Appellationis pronunciet.

147. Et quia *Judrx ad qaem* acta ſua authenticu reddere debet, oportet, quod Proceſſum ſuum inſtituat eo modo, quo de Proceſſu informativo hucuſque dictum eſt in hoc Opuſculo; puta creando *Notarium* modo præſcripto, faciendo decreta de procedendo, &c. Et quia, ut diximus Cauſa Appellationis aliquando committitur duobus, vel tribus viris gravibua, non in ſolidum, itant, ſi unus abſit, alii poſſint procedere ſine cæteris, ideo acta fieri debent nomine omnium, & *Notarius* pariter creari ab omnibus; & licet de creatione *Notarii* nihil dicatur in literis Commiſſionalibus, tamen hoc debet intelligi. Commiſſa enim Cauſa, commiſſa pariter ſunt ea, ſine quibus nequit illa expediri, argumento *l. Cui juriſdictio. l. final. ff. de Off. ei. cui. mand.*

Receptis ergo *Literis Commiſſionalibus* ſic incipi debet Proceſſua. *In nomine Domini, &c. Cum a Reverendiſſimo P. N. Generali Miniſtro, &c. miſſa ſint litera tenoris ſeqaentis, &c.* (& regiſtrentur, & in Proceſſu inſerantur,) *RR. PP. NN. commiſſionem ſibi demandatam, at par eſt, exequi volentes, coram ſe congregatos vocare fecerunt P. N. &c, & ia praſentia N. & N. Teſtium ad hoc ſpecialiter adhibitorum, ab ipſo juramentum fidelitatis exegerunt, & Notariam creaverunt, ut ia cauſa ſibi demaadata legaliter inſerviat. Acta ſunt hac anno, menſe, die, & loco, &c.* Et poſt apertis actis ad ſe tranſmiſſis conſiderent, an Appellatio ab interlocutoria ſit ex ſpecie illarum, quæ, prout dictum eſt, veniunt admittendæ. Quod ſi repererint ipſam admittendam non eſſe, declarent *Appellationem illam non eſſe ſuſtinendam, & proinde ſe remittere Appellantem ad ſuum Judicem, ut ab eo Cauſa cognoſcatur*; & formam decreti dabimus in *Seranda Parte* ſuo loco.

148. Quid autem, ſi *Judex a quo* Appellationem ipſam admiſerit, quæ tamen non admittenda fuiſſe judicetur? Dico, quod tali caſu *Judex a quo* ſuam juriſdictionem a ſe abdicavit; & ideo quantumvis non fuerit Appellatio legitima, tamen Cauſa ad eum non revertitur, ut textualiter habent *Decretales, rap. Cum Appellationibas. de Appell.* ia 6. *cap. Ut debitus. Extra eo. tit.* Et hoc rationabiliter, quia enim male detulit Appellationi, cui non debuit; ex tali reatu, excludi debet ab honore judicandi, ut dicit *Gloſſa*, *ia d. cap. Cum appellation. in V. Deferens. de Appell. in 6. l. p. C. Ubi Senator. vel Clariſſ.* Sequitur ergo, quod de neceſſitate, Cauſa non debet, reverti ad ipſum, ut jura volunt *l. Si ab hoſtibas. ff. Solut. matr. l. Tres fratres. ff. de Pact.* Arbitrarium tamen eſt *Jadici ad quem*, ſi vult ad priorem *Judicem* cauſam remittere, ut dicit alia *Gloſſa*, *in d. cap. Cum appellatioaibus. in V. Remittenda. de Appell. ia 6.* Et ideo *Beaintegn. Zabarell. Franc. apud Sgroi par. 8. cap. 7. num.* 13. dicunt, quod cauti *Judices*, a quibus appellatur, decretum ſuper Appellatione interpoſita concipiunt per verba negativa, appoſita clauſula ſalutari, puta dicendo: *non admittimus, niſi ſi, & ia qaantum erit de jure admittenda*. Et ratio eſt, quia talis clauſula præſervat *Iudicem*, qui ſe declarat, velle concedere id, quod de jure debet, & hoc modo non poteſt dici *Reus* injuſte gravatus; nec tamen admittit Appellationem, & ex conſequenti non abdicat a ſe juriſdictionem; unde ſequitur, quod ſi *Iudex ad quem* declarat, *Appellationem noa eſſe legitimam*, Cauſa pleno jure, & ipſo facto, ad ipſum revertitur.

149. Sed quia multoties *Iadires* obfirmati in ſuo ſenſu, rejiciunt tanquam frivolas Appellationes, quæ ſunt legitimæ, aut ſaltem dubiæ, & procedunt ad ulteriora, & ſi *Reas* non vult mandatis ſuis parere, eum tanquam contumacem carcerant, aut aliis pœnis afficiunt, & *Reas* interim ſcribit ad *Superiorem Generalem*, & iſte Cauſam Appellationis delegat; dicendum eſt, quomodo procedent in hoc caſu Delegati, cum ad eos nondum pervenerint Acta, ſed tantum ſimplex Epiſtola. Dico, quod ex Epiſtola illa poſſunt Delegati cognoſcere de validitate Appellationis, & declarare, an eſſet illi a *Judice* deferendum, nec ne. Et ratio eſt, quia Sententia hæc prima, & præliminaris Proceſſus faciendi a Delegatis, pendet a ſolo dicto ipſius Appellantis, qui proponit ipſis: *an Appellatio tali modo facta ſit admittenda, aer ar?* Eſt enim pura quæſtio *Jaris*, & Sententia Delegatorum pronunciantium ſuper ea eſt mere declaratoria *de Jure*. Et neceſſarium non eſt, quod ad hoc audiatur *Judrx a quo*, neque acta luſtrentur; quia nullum præjudicium adhuc fit illi ex tali declaratoria, non enim per hanc aliquid decernunt, aut Cauſam ad ſe devolvunt; quia oportet, quod Appellans probet, quod *de Facto* taliter appellavit, & quod fuit intra tempus a *Jure* ſtatutum, ad hoc, quod Delegati poſſint, inhibere *Judiri a quo*, ne procedat, & examinare probationes ſuper *Facto*; & hoc, antequam acta recipiant, non poſſunt aggredi, ut dictum eſt ſupra.

150. Cum vero poſſit *Judrx* malæ conſcientiæ negare Appellationem fuiſſe interpoſitam, (& de facto ordinaviſſe, quod inter acta non reciperetur tanquam frivola;) vel quod fuerit facta poſt decem dies a facto decreto interlocutorio, (quod probare, poteſt ex actis a ſe vitiatis,) optima cautela pro *Reis* eſt, quod appellent in ſcriptis, juxta id, quod ſtatuitur in *Tex. ia rap. Cordi nobis de Appell. ia 6.* & duo exemplaria habeant ſubſignata a ſe, & duobus Teſtibus, in quorum præſentia unum *Jadiel* porrigant, & aliud ſubſignatum, etiam a *Notario* Cauſæ, ad hoc rogato, apud ſe conſervent ad omnem bonum eventum: & ſi *Notarius* noluerit illud ſubſignare, faciant fidem iidemmet Teſtes, in calce ejuſdem Libelli, quod ille rogatus ab Appellante noluit ſubſcribere. Si enim *Iadex* Appellationi non deferat, poterit ſcribere ad *Generalem*, & exemplar Appellationis interpoſitæ inſimul ad eum mittere, per quod probabitur Appellatio facta in tempore congruo. Et in tali caſu, poſſent Delegati decernere, Cauſam eſſe ad ſe devolutam, licet ad eos nondum acta pervenerint; quia, per tale exemplar ſubſignatum a Teſtibus, ſufficienter probatur Appellatio interpoſita.

151. Notandum tandem, pro inſtructione *Iudicis ad quem*, ſive *Delegatorum*, quod ſi in examine Appellationis Sententia eſt dubia, debent iſti pronun-

ciare

ciare pro *Reo*, ut habet *Textus* ſupra *Tit. Canones* 7. concordando cum *Gloſſa*. *in cap. Ut debitus. in V. Ex rationabili. Extra de Appell.* Et ita ſi unus eſt *Judex ad quem*, & videat controverſum eſſe apud *Doctores: an tali ſpeciei Appellationis ſit deferendum*, *ac ne*, debet declarare pro *Reo*: & ſi plures ſint *Delegati*, quorum aliqui opinentur ſuſtinendam eſſe Appellationem, & aliqui non, ſemper prævalere debent illi, qui dicunt ſuſtinendam, licet tantum unus eſſet, quam cæteri, qui dicunt contrarium, quamvis multi; & ratio eſt, quia in conflictu rationum, & opinionum, res eſt dubia, & ideo decidenda pro *Reo*. Nec debet ad hoc facere numerus Opinantium contrarium, quia poteſt eſſe, quod melior ſit ratio unius, quam aliorum, licet multi ſint; & in ſuſtinenda Appellatione non poteſt eſſe læſio juſtitiæ, ſicut eſſet in Sententia Abſolutoria, vel Condemnatoria; quia ſi *Reus* inveniatur in facto principali culpabilis, poterit bene ab ipſis puniri, licet ejus Appellatio judicata fuerit ſubſiſtens. Proinde, ſi deberent diffinitive pronunciare abſolvendum, ſeu condemnandum, major numerus debet ſine dubio vincere: ſed non ſic in declarando ſuper Appellatione; attento maxime, quod nulla læſio ſit *Judici a quo* ex hoc, quod Appellatio judicetur legitima. Quia ſi Appellans deficit in probatione Cauſæ, hæc ad eum revertitur; & ex judicio ſuo nullum lucrum reportat.

152. Quia vero non ſufficit ad hoc, quod ſuſtineatur Appellatio, quod ipſa *de Jure* talis ſit, cui debeat deferri, niſi etiam probetur, quod talis ſit in *Facto*; puta, quia ſubſiſtunt Cauſæ aſſignatæ ab Appellante coram *Judice a quo*, ut habent *cap. Interpoſita ubi Butr. num. 1. 5. & 10. Abb. num. 2. Dec. num. 1. de Appell. Solgad. de Reg. protect. part. 4. cap. 7. num. 15. Frone. in cap. Ut debitus. num. 1. ℣. Tertio tene menti. apud Sgroi par. 8. cap. 7. num. 17. circ. med.* Alias non poſſet dici juſtificata Appellatio. Ideo debent *Judices Delegati* recipere probationes, ſive per Teſtes, ſive per inſtrumenta, quas tenetur facere *Reus*. Ut ex. gr. ſi exceptio non admiſſa a *Judice a quo*, fuerit contra Teſtem, *quod ſit Inimicus Perjurus, Infamis, &c.* & ſuper non admiſſione fuerit Appellatum; tenetur *Reus* adducere probationes coram *Judice ad quem*, quibus conſtare faciat, quod Teſtis eſt talis, qualem dixit excipiendo.

153. Sciendum tamen, quod in multis caſibus ad nullam probationem obligatur Appellans, ſed, ex ſola Appellatione interpoſita, Cauſa remanet devoluta ad *Iudicem ad quem*. Primus eſt: quando quis appellat a *Recuſatione rejecta*; ex hoc enim, quod *Recuſatus* proceſſit in Cauſa principali, juſtificata cenſetur Appellatio ex facto ipſo *Iudicis*, qui procedendo videtur gravare *Reum*: non tollitur tamen per hoc, quod *Reus* non teneatur probare coram *Iudice ad quem* cauſas legitimas Recuſationis, quas ex præſcripto *Textus*, ut alibi dictum eſt *Tit. Canones. num. 9.* tenetur proponere coram *Iudice* recuſato; & probare coram *Arbitris*. Et in hoc non conſentio opinioni *Sgroi Par. 8. cap. 7. num. 18.* qui citans pro ſe *ibi Franc. loc. cit. num. 2. & Card. Alexandri in. in cap. Ut debitus. num. 3. Fallent. 2. de Appell.* docet Appellationem a rejectione Recuſationis, *valere, licet aliter poſtea in Appellatione non probetur, Cauſas Recuſationis eſſe veras, & non fuerit oblata probatio, quia Recuſans Iudicem, non tenetur probationes facere coram eo*; Quia licet non teneatur *Reus* facere probationes coram *Iudice recuſato*, non tollitur per hoc, quin hoc facere debeat coram *Arbitris*, qui ſunt veri *Iudices*, vel coram *Iudice ad quem* appellat, qui ſuccedit loco *Arbitrorum*. Et ratio eſt clara ex abſurdo, quod ſequeretur: ſi enim ex cauſis frivola recuſaretur *Iudex*, qui, ea ſpreta, ad ulteriora procederet, & *Reus* appellaret, & non teneretur ad probandas Cauſas Recuſationis, eſſet in facultate cujusvis *Rei* recuſare *Iudicem* ex quavis cauſa, etiam debili, aut ficta, quæ ſemper ſubſiſteret, ex eo, quod non teneretur ad eam probandum; & ſic ex ſola voluntate Recuſantis, & Appellantis confunderentur juriſdictiones, *Iudex inferior* ſpoliaretur proprio jure, & ad illius arbitrium Cauſa ad alium *Iudicem* devolveretur, quod eſt *Ordinem Eccleſiaſticum* perturbare contra Canones *cap. Pervenit. 11. quæſt. 1. in fin.*

154. Secundus caſus eſt: *quando gravamen illatum non ſubjacet probationi*, & eſt, quando conſiſtit in negatione vaga, non coarctata loco, & tempore; cum enim iſta non ſit probabilis, ut dicunt *Iura cap. Cum Eccleſia Sutrina. §. Nos igitur. de Cau. poſſ. l. Actor. C. de probat. & Oldrad. conſ. 244. num. 21. & conſ. 254. num. 14. apud Tuſc. litt. N. Concl. 30. nu. 1. & Clar. quæſt. 52. ℣. Scias autem.* ſequitur, quod neque Appellans tenetur ad eam. Exemplum eſt, ſi *Reus* peteret inducias ad deliberandum, aut probandum, aut copiam Sententiæ, vel Decreti, & *Judex* denegaret concedere, & ſuper denegatione fieret Appellatio. Tamen non diſpenſatur *Reus* in probatione ejus, quod probare poteſt, nempe, quod ipſe petiit a *Judice* hoc, vel illud; aliter ſequeretur abſurdum ſimile ſuperius dicto, puta, quod poſſet *Reus* fingere, ſe petiiſſe, & ſibi fuiſſe denegatum, & ideo ſe appellaſſe, cum tamen in actis, vel alio modo nihil probaretur de petitione, & ſic poſſat ad ſui libitum devolvere, contra fas, cauſam ad alium *Judicem*.

155. Tertius caſus eſt: *quando cauſa gravaminis probatur, per ſolas allegationes Juris*, abſque alia probatione Facti; aut ſi appareat ex præſumptione *Iuris*, ut dicunt *Doctores, Franc. in cap. Ut debitus. num. 3. ubi Dec. num. 2 Card. Alexand. num. 3. Fallent. 4.* de *Appell. apud Sgroi par. 8. cap. 7. num. 20.* Ut, exempli gratia, ſi quis appellaret a Decreto Torturæ, aut ſequeſtrationis in camera, & gravamen eſſet notorium; quia notorium ſive *Iuris*, ſive *Facti* relevat ab onere probandi, ſed ſufficit, illud proponere, tanquam notorium.

156. Quartus caſus eſt: *quando Appellans propoſuit Exceptionem, quæ apparet legitima, & eodem contextu affert Iudici a quo probationem ipſius Exceptionis*. In tali enim caſu, ut optime advertit *Gloſſa in cap. Interpoſitæ. junct. Gloſſ. in V. Niſi hoc de Appellat.* apparet manifeſtum gravamen *Iudicis*: quia enim propoſita eſt Exceptio non manifeſte frivola, ſed probabiliter legitima, & inſimul oblata probatio, tollitur *Iudici* omnis præſumptio, quam poſſet legitime habere, de falſitate Exceptionis propoſitæ; & debet recipere probationes oblatas, ad ſe certificandum de veritate Exceptionis. Si ergo, non acceptata oblatione, ad ulteriora vult procedere, gravat *Reum*, qui proinde appellat legitime, & ejus gravamen, cum appareat ex facto, non indiget ulteriori probatione ad hoc, quod cauſa remaneat devoluta. Advertendum eſt tamen, ut monet *Abbas, in d. cap. Interpoſita. poſt. num. 6. ℣. Unum tamen. de Appell.* quod oblatio probationis juſtificat Appellationem, quo ad devolutionem Cauſæ dumtaxat, non vero, ut Exceptio cenſeatur probata in præjudicium partis adverſæ, (puta *Actoris*, ſi proceditur per viam accuſationis) aut Cauſæ principalis, ſi procedatur *ex Officio*; quia iniquitas *Iudicis* non debet aut nocere Tertio, aut præjudicium afferre juſtitiæ. Et ideo oblatio probationis operatur ſolum hoc, quod Appellatio devolvit Cauſam ad *Iudicem ad quem*, nec tenetur iſte illam remittere ad primum *Iudicem*, ea-

ſu quo Exceptio propoſita non probetur. Magnum tamen commodum affert *Reo* appellanti talis oblatio, ut evadat e manu *Iudicis*, de quo parum fidit. Oblata enim probatione Exceptionis, & ea rejecta, appellando, eripit ſibi Cauſam, & ad alium devolvit. Et hæc optima eſt cautela pro eo, qui *Iudicem* ſuſpectum recuſat; ut eodem contextu probationem Exceptionis offerat, &, ea denegata, appellari poſſit, & ita Cauſa devolvatur; & hoc eſt bene menti tenendum.

157. Iſte tamen quartus caſus limitatur multipliciter: & eſt, quod Appellatio a non admiſſione probationum oblatarum non devolvit Cauſam, quando admiſſio Exceptionis, ſive probationis eſt arbitraria *Iudici*; & quando probatio, quantumvis fieret, eſſet tamen inutiliter facta; & quando opponeretur Exceptio notorie injuſta; & quando ſi retractetur gravamen, ob quod fuit appellatum, res rediret in priſtinum ſtatum, ſi non probaretur veritas ipſius exceptionis; & quando Appellatio fit coram honeſtis viris, & non coram *Judice*, vel quando fit *Judici*, ſed tamen extrajudicialiter; & quando offertur probatio contra evidentiam *rei*, & ſimilia, quæ reducuntur ad hanc unicam rationem fundamentalem, puta, quod *Judex* non recipit probationem oblatam, quam tenetur recipere ad ſe certificandum de veritate Exceptionis, & proinde gravat *Reum*. In ſupradictis autem limitationibus, quas *Franc. Card. Alexandrin. & Dec. apud Sgroi par.* 8. *cap. 7. num. 23. & ſeqq. Abb. loc. cit. num* 5. aſſignant, ratio aſſertionis reducitur ad hoc fundamentum, nempe quod in caſibus, in quibus limitatur regula ſupra adducta, *Judex* non gravat *Reum*, probationem oblatam non recipiendo, quia ipſam non tenetur admittere, quia eſt ipſi arbitraria, aut inutilis, aut ab eo ignorata, quia coram ſe non eſt facta, aut facta extra judicium, aut impoſſibilis, quia contra evidentiam *rei*.

158. Unum autem frequenter practicabile, & uſu veniens eſt, quod ſi aliquis excipit contra Teſtem, antequam examinari incipiatur, vel terminetur, & offert *Judici* probationem Exceptionis incontinenti, *Judex* autem, non obſtante exceptione propoſita, examen illius Teſtis incipiat, aut perficiat, & *Reus* appellet, proteſtando de nullitate; non tamen remanet Cauſa devoluta ad *Judicem ad quem*, ex eo, quod *Judex a quo* probationem non recepit, nec detulit Exceptioni. Ratio autem eſt, quia in hoc caſu *Judex a quo* non gravat *Reum*; etenim arbitrarium *Judici* eſt reſervare Exceptiones, quæ requirunt judicialem indaginem ad merita Cauſæ, vel ad ejus finem: licet enim in *Authentico de Teſt. §. Si vero quis.* habeatur, quod in Cauſa Criminali non recipiantur teſtimonia ante examen Exceptionum factarum contra Teſtes; tamen ſi Teſtes excepti examinantur, & differtur receptio probationum in fine Cauſæ, puta in Defenſionibus, non vitiatur Proceſſus: ex tali enim teſtimonio dato per Teſtem exceptum nullum damnum advenit *Reo*; quia vel Exceptiones probantur legitime, vel non? Si ſic: teſtimonium datum nihil valet contra *Reum*, & ſic non gravatur. Si non; exceptio propoſita a *Reo* eſt, ac ſi minime facta fuiſſet, & *Reus* nullum incommodum recipit, ex eo, quod receptum ſit teſtimonium ante receptionem probationum, quæ nullæ ſunt. Eſt ergo, ut dicebam, arbitraria *Judici* receptio probationum exceptivarum ante, vel poſt examen Teſtis, & ita ex *l. in hac. §. Ibidem. ff. ad exhiben.* deducunt *Gloſſ. in cap. Ex parte in V. Iuſumes. 7. de Teſt. Franc. Card. Alexand. Scacc. & Ricc. apud Sgroi loc. cit. num.* 23. Et cum non teneatur *Judex* de neceſſitate ad eas recipiendas ante examen, *Reus* non gravatur, & ſic in ejus Appellatione non apparet de gravamine ſibi facto, proinde neque Cauſa devolvitur ex ſola interpoſitione Appellationis.

159. Cognita igitur validitate Appellationis, & pronuntiato de ejus legitimitate, debet *Judex ad quem* aggredi examen cauſarum adductarum a *Reo*, ob quas appellavit: & iſtas ſi poteſt *Reus* juſtificare ex actis, bene quidem; ſin minus, oportet, quod probet per Teſtes, & inſtrumenta. Quod ſi requiras: an Teſtes ſint neceſſarii omni exceptione majores, & probatio plena eo modo, quo probari debent delicta ad condemnandum? Reſpondeo quod non, & ratio eſt, quia talis probatio ſpectat ad defenſionem *Rei*, unde & gaudet privilegio Defenſionis; quemadmodum ergo ad defenſam admittuntur Teſtes, qui patiuntur defectus, qui tamen ad offenſam non admitterentur, (ut alias dictum eſt,) & in ea Teſtes ſingulares probant favore *Rei*, (qui tamen contra *Reum* non probarent,) ita etiam debet, eſſe in probatione cauſarum appellationis. Proinde non requiritur, quod probatio evadat plena ad rigorem, ſed ſufficit ſemiplena. Et ratio petitur ex Textu ſupra, *Tit. Canones. §. 7.* ubi ait: *Dubia Appellationis exiſtente Sententia, in Rei favorem Judex inclinare tenetur.*

Et advertendum, quod hic loquitur indefinite, & proinde de omni *Judice*, qui debet pronunciare ſuper validitate Appellationis, unde hoc loco non veniunt tantum *Judices*, qui debent cognoſcere de Appellatione ab interlocutoria, vel diffinitiva, ſed etiam *Arbitri*; ipſi enim veri *Judices* ſunt, & Recuſatio, de qua cognoſcunt, habet vim Appellationis; quo ad ſuſpenſionem Juriſdictionis in *Judice recuſato*. Adverto amplius, quod hic *Textus* indifferenter loquens de *Sententia appellationis*, accipiendus eſt, non ſolum in determinando, *An Appellatio ſit legitima de jure*, ſed etiam, *an ſit ſubſiſtens in facto* ex vera cauſa. Hoc adnotato, dico, quod ex probatione ſemiplena ſuper cauſis appellationis, ſententia evadit dubia, ſi enim plena eſſet, Sententia appellationis eſſet certa, ut patet; ſi ergo *dubia Appellationis exiſtente Sententia* debet pronunciari pro *Reo*, ita debebit fieri ſi *Reus* ſemiplene probat cauſam Appellationis. Et ita pronunciandum eſt *Appellationem ſubſiſtere*, ſemiplene probata ejus cauſa in facto.

160. Cognitis ergo cauſis Appellationis, & pronuntiato, quod ipſa ſubſiſtat, (& in *Secunda Parte* dabimus formam Decreti, quod debet fieri) debet *Iudex a quo* revocare gravamen illatum *Reo*, quod habet tractum ſucceſſivum, quantumvis ab interlocutoria, per quam illatum eſt gravamen illud, non fuiſſet ex poſt appellatum a *Reo*. Exemplum eſt: *Reus* recuſat *Iudicem*, ut ſibi ſuſpectum ob intimam amicitiam, & familiaritatem, quam habet cum *Accuſatore*; *Iudex* rejicit, ut frivolam, illam Recuſationem; appellat *Reus*; *Iudex* ſpreta adhuc Appellatione, proſequitur in Cauſa, & decernit *Reum*, tanquam ſuſpectum de fuga, eſſe carceri mancipandum ad cuſtodiam, & *Reus* ab hac interlocutoria non appellat, ſed tranſit in judicatum.

Dico ergo: quod cognita a *Iudice ad quem* veritate cauſarum Appellationis, debet iſte revocare gravamen carcerationis, licet interlocutoria, per quam illatum fuit, tranſierit in judicatum, & debet jubere, ut *Reus* excarceretur. Et ratio eſt, quia carceratio illa decreta poſt Appellationem eſt attentata: cum enim appellatum fuerit a rejectione Recuſationis, & cognita ſit legitima *in Iure*, *& Facto* Appellatio, per eam ſuſpenſa fuit *Iudicis a quo* juriſdictio; & proinde non poterat aliquid novi decernere in præjudicium *Rei*: unde cum *Iudex ad quem* pronunciat, *bene fuiſſe Appellatam*, implicite declarat,

rat,

rat, nullam eſſe Seoteutiam interlocutoriam de carcerando latam poſt Appellationem, & ideo illam revocat. Attentata autem poſt Appellstionem ab interlocutoria eſſe revocands, ſtatim, ae pronunciatum eſt de validitate Appellationis, docent communiter Scriheotes, *Covaru. Pract.cap. 24. init. Ricc. Collect.* 1745. *Barboſ. in cap. Non ſolum. num. 7. de Appellat. in 6.* Imo eſſent revocanda etiam ante Sententiam ſuper validitate Appellationis, ſi *Iudex ad quem*, pronunciato ſuper Appellatione, quod fuit legitima de jure, inhibuiſſet *Iudici a qao*, ne aliquid innovaret, & iſte, non obſtante inhibitione, proceſſiſſet ad aliquod gravamen contra *Ream*, carcerando ipſum. Inhibere autem poteſt *Iudex ad quem Iudici a quo*, ne ad aliquid novi procedat, quando ex cognitione Appellationis, quod fuerit legitima de Jure, Cauſa remanet devoluta sd *Iudicem od quem*, qui proinde incipit cognoſcere de veritate Cauſæ Appellationis in *Facto*, ut ait *Sgrai par. 8. cap. 7. n. 8. & ibi Lancellat. de Attent. par. 2. cap. 30. nu. 138. & 139. Rota Deciſ.* 68. *alios* 762. *in antiq. & deciſ. 58. alias 412. in nov. de Appell.* Et ratio eſt, quia tunc fundata remanet ejus juriſdictio in Cauſa. & *Reus* factus eſt ſubjectus Foro ſuo, unde poteſt decernere, ne aliquid novi fiat contra illum, & ſic inhibere.

161. Sobrie tamen accipiendum eſt hoc dictum circa inhibitionem faciendam, & attentata revocanda; non enim per Appellationem interpoſitam ſuſpenditur in *Judice a quo* juriſdictio in *Ream* totaliter, ſed tantum quo ad Cauſam illam, & adnexa, connexa, & tangentia illam, in cæteris vero non læditur. Et ideo ſi *Reus* appellavit a *Superiore Locali*, aut *Provinciali*, eſto quod iſti non poſſint cognoſcere de Cauſa, ſuper qua fuit Appellatum, nec gravare, jubere, inhibere, aut quid decernere contra *Reum* in re tangente illam Cauſam, tamen non impediuntur, quin diſponant in cæteris de *Reo*, ſicut de cæteris eorum Subditis; & ita ſi novo delicto peccat, poſſunt ipſum punire, atque illi præcipere in non tangentibus Cauſam, ſicut cæteris *Religioſis*; Similiter innovata poſt Appellationem a *Judice a quo*, quæ veniunt nomine attentatorum, ſunt ea ſolummodo, quæ formaliter, vel reductive ſpectant ad Cauſam, ſuper qua fuit appellatum; & hæc tantum revocare poteſt *Judex ad quem*, ut dicunt *Doctores Bellacom. Com. opin. tom. 2. lib. 7. tit. 21. num. 183. Barboſ. loc. ſup. cit. num. 6.* Et ratio eſt, quia *Judex od quem*, per devolutionem Cauſæ ad ipſum, non acquirit univerſaliter juriſdictionem in *Reum*, ſed tantum in negotiis tangentibus Cauſam devolutam. Excipiuntur autem attentata nova, quæ ſunt notorie injuſta, &, ut dicit *Francus in cap. Sollicitudinem. num. 3. & 4. de Appell.* præſumuntur proceſſiſſe, ex malo animo *Iudicis* contra illum, qui appellavit; cum injuſta notorie ſint, & ita ad Appellationis negotium aliquo modo reducuntur.

162. Difficultas autem eſſe poteſt circa id, quod ſupra dictum eſt de revocatione Carcerationis factæ poſt Appellstionem. Quia ex *Textu Tit. Canones. §. 6.* habemus, quod *Iudex a quo* poteſt *Reum* de fuga ſuſpectum io Carcere detinere, donec acta ad *Iudicem ad quem* tranſmittantur, & iſte de Appellatione cognoſcat. Non poterit ergo *Iudex ad quem* revocare talem Carcerationem tanquam attentatam, ex ea potiſſimum ratione, quod Arbitrarium *Iudici* eſt decernere, quando *Reus* ſit ſuſpectus de fuga, & ob hoc in cuſtodia ipſum aſſecurare.

Ad hoc dico, quod *Iudex ad quem* ita debet ex æquitate procedere, ne *Reus*, ultra fas, ex Appellatione reportet commodum cum læſione juſtitiæ. Si delictum atrociſſimum ſit, profecto *Reus* optimo jure in cuſtodia detinetur, dato quod concurrant cætera, quæ diximus alias *Tit. Pœnarum. nu.* 79. requiri ad hoc, quod aliquis ita poſſit juſte carcerari. Et in hoc caſu, non debet *Judex ad quem* revocare Carcerationem factam a *Judice a quo* poſt interpoſitam Appellationem, cum potuerint poſt eam ſibi extrajudicialiter adveniſſe indicia talia, quod rationabiliter judicaverit cuſtodiendum. Antequam ergo carcerationem, ut attentatam, revocet, ſciat a *Judice a qua* motiva, ob quæ carceravit; quod ſi ea fuerint veriſimilia, & urgentia, non debet revocare Carcerationem, quia ipſa juſtificata eſt. Si vero motiva adducta a *Judice o quo* videat eſſe debilia, inveriſimilia, mendicata, & cum exaggeratione expreſſa, cognoſcat eſſe falſa, & excogitata ab ipſo ad ſe vindicandum aliquomodo de *Reo*, ob Appellationem interjectam; tunc mandet, ut ipſo facto excarceretur *Reus*: ſicut etiam quando delictum, aut *Reus* eſt talis, quod fuga non poſſit rationabiliter præſumi; tunc enim Carceratio eſt injuſta. *Judex* enim a *qao*, non rationabiliter regulavit arbitrium ſuum, ut facere tenetur, ut ſcribunt *Dec. in l. 1. C. de ſerv. fugit. apud Roman. conſ. 376. num. 7. Alex. conſ. 33. num. 3. lib. 1. Saccia. jun. conſ. 49. num. 16. lib. 2. Cravet. conſ. 612. num. 11. Menoch. conſ. 69. num. 4. & 5. apud Tuſc. litt. A. concl. 470. num. 2. 3. & 5.*

163. Quid autem, ſi *Judices* Appellationis eſſent *Delegati a Generali*, & ad mandatum iſtorum *Provincialis*, a quo appellatum eſt, nollet excarcerare, aut alia attentata revocare? Dico, quod tali caſu *Delegati* poſſent procedere contra *Provincialem* ipſum ſuſpendendo, & etiam Excommunicando: cum enim ſint veri *Judices*, poſſunt per Cenſuras compeſcere omnes, qui ſuam juriſdictionem impediunt, ut textualiter habent *Canones cap. Præterea. cap. Significaſti. cap. Prudentiam. cap. Suſpicionis. de Offic. Deleg. cap. Tam litteris de Teſt.* Conſultius autem fieret, ſi *Delegati* recurrerent ad *Generalem*, qui deberet non ſolum jubere, ut *Provincialis* exequeretur mandata *Delegatorum*, ſed etiam ipſum pœna Suſpenſionis ab Officio, per aliquod tempus, punire, ad exemplum aliorum, ne authoritas *Delegatorum* contemnatur, quæ ipſiſſima eſt cum authoritate *Generalis* delegantis.

164. Revocatis attentatis, ſi quæ ſunt, examinari debet a *Judice ad quem* Cauſa principalis, & in hoc puncto pares ſunt, & eodem modo procedere debent *Judices* Appellationis tam ab interlocutoria, quam a diffinitiva. Primo obſervari debet: An ſit ſervatus eſſentialis ordo juris in *Textu* præſcriptus; & ſi aliqua nullitas intervenit, ob quam Proceſſus nihil omnino valeat, pronunciandum eſt, *non legitime probari delictum*. At debet ne pro hoc abſolvi *Reus*? Hic eſt punctus ex magis importantibus, qui forte ſint in *Religione*. Reviſores nempe Proceſſuum deputati a *Generalibus*, ut plurimum, moti precibus *Reorum*, aut Amicorum, videntes proceſſus laborantes nullitate, in eorum ſtructura ex inexperientia *Judicis* in criminalibus, dant votum ſuum quod *Proceſſus eſt nullus, ideo Reus debet abſolvi*. Sed hoc eſt maximum inconveniens in *Religionibus*, quod, ex defectu unius, impunita remaneant delicta alterius, & ex ignorantia Judicis immunis a pœna evadat *Reus*; ex hoc enim, quod magna pars *Reorum* impunita hoc modo remaneret, graviſſimum damnum incurrerent *Religiones*, quæ ob hoc poſſent reputari relaxatæ, ut ſcribit *D. Bonaventura lib. de Sex alis Seraph.*

165. Quid igitur faciendum? De jure deberet novus inſtrui Proceſſus, & formiter probato delicto,

Reus

Reus condemnari ad pœnam ordinariam. Sed hoc eſſet in continua perturbatione tenere *Provincias*, & totam *Religionem* commovere, cum maxima jactura. Intret ergo *Zelus* boni publici copulatus *Juſtitiæ*, & totum dirigatur ab *æquitate*. Vult *Zelus* in Sontes extento brachio animadvertere; vult *Juſtitia* ne *Reus*, niſi per juris regulas, puniatur; iſtæ deficiunt in caſu, & ita *Juſtitia* nullam pœnam decernit; ſed delictum revera fuit commiſſum, & ideo vult *Zelus* integram vindictam. Inter hæc extrema mediet *æquitas*, quæ neque nullam pœnam decernat, ut vult *juſtitia*; neque totam, ut vult *zelus*, ſed extraordinariam, quæ tamen proxime ad ordinariam accedat.

Dicamus ergo quomodo *æquitas* conſilium Reviſorum debeat moderari. Nullitas reperta in Proceſſu, aut lædit formaliter *veritatem* probationis delicti, vel non. Si reperitur, quod Teſtes ſint ſubornati, aut ſuggeſtive interrogati, aut ſuſpecti, aut ſingulares in facto non iterabili, aut varii eſſentialiter, aut non concludentes: in ſumma, ſi per dicta Teſtium non probatur concludenter delictum, tunc nullitas vulnerat *veritatem* probationis. Tali caſu ſuadet *æquitas*, quod *Reus* abſolvatur cum clauſula, *Rebus ſic ſtantibus*. Si vero nullitas non tangit *veritatem* probationis, ſed tantum offendit ordinem eſſentialem juris: ut quod ante omnia non fecerit *Judex* conſtare de corpore delicti, quod proceſſerit abſque Accuſatione, Denunciatione, ſive Infamia præcedente, quod conſtituerit *Reum*, nondum ſemiplene probatum culpabilem, quod omiſerit juramentum Teſtium, quod Sententiam aliqua nullitate laborantem protulerit, & ſimilia (dum tamen de Corpore delicti, & de Delinquente per probationes conſtet) debent conſulere *Generali*, quod extrajudicialiter ipſum puniat aliqua pœna extraordinaria, licet in Sententia abſolvendus veniat ab obſervatione judicii.

Ratio dictorum eſt, quia ex quo Proceſſus laborat nullitate, de jure abſolvi debet ex illo Proceſſu *Reus*; unde ſi in Sententia condemnaretur ad pœnam, etiam extraordinariam, poſſet iterum appellare ad *Eminentiſſimum Protectorem*, aut *Sacram Congregationem*, nec Appellatio poteſt impediri. Videns porro *Judex ad quem* latam fuiſſe Sententiam condemnatoriam, ex Proceſſu nullo, pronunciaret, *bene appellatum*, & *male fuiſſe judicatum*; & ita duplex damnum emergeret, puta Impunitas *Rei*, cum incommodo *Religionis*, & mala opinio de *Superiore Generali*, tanquam injuſte judicaverit. Melius ergo eſt, quod in Sententia judiciali *Reus* dimittatur abſolutus; ſed in proviſione extrajudiciali aliquam pœnam ſubeat, quam, ex ſuprema in Ordine poteſtate, *Generalis* poteſt injungere, nulla reddita cauſa, quare ſic pœnitentiet, ſed ex motivo conſcientiæ ſuæ beneviſo.

166. Si vero videatur, quod nullus defectus in ordine procedendi adſit, examinandæ ſunt probationes ex indiciis, Teſtibus, præſumptionibus, & inſtrumentis. Quod ſi eas concludentes delictum, & delinquentem reperiat, citandus eſt *Reus*, & ejus *Patronus* ad dicendum contra Sententiam, & proponendas Cauſas Appellationis. Si *Reus* intendit, ex ſolis actis ſatis juſtificari ſuam Appellationem, poterit tunc *Judex ad quem pronunciare male fuiſſe appellatum, & bene judicatum*; & ſic priorem Sententiam confirmare. Si vero velit ulteriores probationes adducere ad ſui indemnitatem, ſuper reatu ſibi dato in actis; ſicut poteſt facere, ut dicunt *Doctores Aucharan. Pelin. Marant. Marſil. Franc. Seacc. Guazzin. Cevall. apud Bitt. quæſt. 152. num. 7.* recipiendæ ſunt: & ſiquidem illæ vincant, aut in totum, aut in partem probationes contrarias, abſolvendus eſt, aut reformanda eſt pœna ſibi inflicta in priori Sententia, juxta valorem novarum probationum cumulatarum cum Prioribus. Et ſciendum ad hoc, quod *Judex* Appellationis errores, exceſſus, aut defectus *Judicis a quo* emendare, & corrigere tum poteſt, tum tenetur; & ita poteſt *Reum* a priore *Judice* non ſufficienter condemnatum, ad majorem pœnam ſententiare, condemnatum abſolvere, non tortum torquere, relaxatum carcerare, & in ſumma, omnia facere, ad quæ primus *Judex* tenebatur, ut monent *Seacc. Farinacc. Guazzin.* quos dat. *Bitt. loc. citat. num. 21.* Succedit enim in locum ipſius. Verum eſt, quod non poteſt cognoſcere, niſi de eo, de quo cognovit primus *Judex*, quia habet juriſdictionem per devolutionem circa ea, quæ verſantur in prima inſtantia. Ideo non poteſt cognoſcere de Articulo novo, & non dependente a prima Cauſa; ſuper eo enim, cum non fuerit cognitus a primo *Judice*, non fuit nec bene, nec male pronunciatum, & ideo ad ipſum, non extenditur Appellatio, & conſequenter neque Cauſæ devolutio, ut communiter dicunt *Doctores Bart. in l. p. in fin. ſub num. 3. C. Si adv. lib. Put. deciſ. 184. num. 4. & 5. lib. 2. Afflict. deciſ. 155. nu. 3. Bald. in l. Per hanc num. 10. ℣. Quæro ergo ff. de Temp. & repar. Appell. apud Sgroi par. 8. cap. 7. num. 3.*

167. Si vero exceſſus fuerit repertus in prima Sententia circa pœnam, aut fuerit defectus, quia *Reus* non ſufficienter, aut ad normam Legis punitus eſt, debet Sententiam ipſam reformare, aut augere. Cum enim Appellatio reſtituat *Reum* in ſtatu, in quo fuit ante litem conteſtatam, liberum *Judici* Appellationis eſt merita Cauſæ ex integro librare, & ſententiare perinde, ac ſi *Reus* non fuiſſet Sententiatus. Debet tamen, quantum fieri poteſt, deferre honorem, & reverentiam *Judici a quo*, ne contemptibilis evadat apud Subditos, & cæteri anſam accipiant ipſi inſultandi, ut prudenter monet *Bittus qu. 152. num. 24.* Proinde favore *Prælati*, & *regularis diſciplinæ* omnia arbitria ſunt illi danda, nec eſt circumſcribenda ejus Sententia, niſi appareat manifeſta injuſtitia.

Viceverſa, ſi reperit Judicem jus, & fas confundiſſe, & divinas, humanaſque Leges violaſſe, ut contra innocentem Fraterculum ſibi inviſum ad libidinem ſæviret, & publica uſus fuerit poteſtate ad ſatisfaciendum privatæ paſſioni; noverit tunc *Prælatus*, ſui muneris eſſe, ad levamen Subditi oppreſſi omnes nervos ſuæ authoritatis intendere; & non ſolum dilaceratam Ovem e faucibus Lupi eripere, ſed Lupum ipſum dentibus exarmare, ne ulterius ſævire poſſit. Habemus Leges contra *Iudices* male judicantes; ſecundum iſtas debet *Iudex* malo dolo mala judicans puniri, & Officio privari, & aliis pœnis affici, de quibus alias in hoc Opuſculo dictum fuit. Hoc poteſt *Iudex ad quem* ſive *ex Officio*, ſive ad inſtantiam *Rei* abſoluti ex capite innocentiæ præſtare: & utinam fieret! Verum tamen eſt, quod ad hoc debet *Iudex a quo* citari, ut poſſit dicere, quare pœnis male-judicantium non ſit percellendus, ut ſupra dictum fuit. Et hæc, quæ ſubjecta volumus judicio, & correctioni *Sanctæ Matris Eccleſiæ*, ſufficiant pro *Prima Parte*, hujus Opuſculi ad laudem *Dei*, & *Domini N. Jeſu Chriſti*, & *Immaculatæ* ipſius *Matris*, ac *Sancti Angeli Cuſtodis*, in cujus Feſto laborem hunc, ex obedientia ſuſceptum, abſolvimus.

FINIS PRIMÆ PARTIS.

I N D E X

Copioſiſſimus Rerum, & Verborum, quæ in hoc Opere continentur.

A

ABORTUS. Punitur pœna capitali. *Tit. Pœnarum. num.* 121. *pag.* 183. Ejus crimen non præſcribitur. *Tit. Patronus. nu.* 93. *pag.* 450.

Abſens. *Abſentia* longa, quæ dicatur. *Tit. Delictorum. nu.* 41. *pag.* 130. Abſens per longam diſtantiam non vocandus. *Tit. Pœnarum. num.* 135. *pag.* 188. Abſente Generali per tres dietas facienda eſt electio Vicarii Provincialis. *ibid. num.* 136. *pag.* 188. Abſens in jure, quis dicatur. *Tit. Exceptio. num.* 14. *pag.* 291. Abſens de jure non poteſt condemnari. *Tit. Reus. num.* 45. *pag.* 412. Abſens de jure poteſt defendi a quolibet abſque ejus mandato procuratorio. *Tit. Reus. num.* 77. *pag.* 410.

Abſolvere. Abſolvi. Abſolutus de crimine non poteſt moleſtari de eodem. *Tit. Sententia. num.* 49. *pag.* 479. & *Tit. Delictorum n.* 22. *pag.* 122. Abſolvere a Cenſura reſervata Provinciali nequit Guardianus. *ibi. num.* 25. *pag.* 123. Abſolvi a crimine poteſt quis tripliciter. *Tit. Accuſatio. num.* 11. *pag.* 213. Abſolutus a crimine, quando poſſit denuo accuſari. *ibi. n.* 11. *pag.* 213. Abſolutus cum clauſula *rebus ſic ſtantibus*, ex novis indiciis poteſt denuo torqueri. *Tit. Tortura. num.* 84. *pag.* 375.

Abſolvi debet Reus evacuatis plene indiciis. *T. Tortur. n.* 128. *pag.* 387. & *Tit. Sententia n.* 44. *pag.* 478. Si indicia non ſufficiunt ad Torturam abſolvendus eſt cum clauſula *Rebus &c. T. Tort. n.* 118. *pag.* 387. Abſolutio judicialis ab Excommunicatione, quomodo detur. *Tit. Reus n.* 66. *pag.* 418. Abſolutio, quæ datur Reo Excommunicato Examinando non eſt ad validitatem Actorum. *ibi. num.* 66. *pag.* 418. Abſolutus a Cenſura in judicio debet iterum abſolvi, ut poſſit celebrare. *ibi. num.* 69. *pag.* 418. Abſolutus ab Excommunicatione in Foro animæ, debet judicialiter adhuc abſolvi. *ibi. num.* 70. *pag.* 418. Abſolutus per Sententiam, præſumitur abſolutus ex delicto non probato, niſi in ea aliter exprimatur. *Tit. Sententia num.* 49. *pag.* 479. Abſolvi ſimpliciter, & diffinitive, quid importet. *Tit. Sententia. num.* 46. *pag.* 479. Abſolvi non debet Innocens *præſumptive*, ſicut innocens *realiter*. *ibi. num.* 49. *pag.* 479. Abſolvi debet Reus tortus, juxta valorem indiciorum, cum clauſula *Rebus ſic ſtantibus*. *ibi. n.* 52. *pag.* 480. *Abſolvi*. Vide *Reus*. Vide *Judex*.

Abſolvens Sacramentaliter, non Sacerdos traditur Curiæ Sæculari morte plectendus. *Tit. Sententia. num.* 125. *pag.* 500.

Abuſuum initia comprimenda. *Tit. Canones. num.* 303. *pag.* 101.

Acceſſorium ſequitur naturam principalis. *Tit. Carcer. num.* 9. *pag.* 396.

Accingendus de proximo habetur pro accincto. *Tit. Exceptio. num.* 27. *pag.* 295.

Acta ut ſint authentica, ſcribenda per Notarium. *Tit. Quid. num.* 136. *pag.* 39. & *Tit. Inquiſitio. num.* 44. *pag.* 280. Acta Judicis ante Recuſationem ſunt valida. *Tit. Canones. num.* 130. *pag.* 112. Sed ad Rei petitionem ſunt annullanda. *ibi. n.* 130. Sicut & acta Notarii recuſati. *ibi. n.* 131. *pag.* 112. Et etiam judicium Periti. *ibi. n.* 131. Actorum nullitas eſt pœna Judicis. *Tit. Pœnarum. num.* 90. *pag.* 172. Acta dubia in meliorem partem ſunt interpretanda. *Tit. Corpus. num.* 9. *pag.* 249. Acta originalia remanere debent penes Notarium. *Tit. Inquiſitio. num.* 66. *pag.* 286. Acta coram Judice incompetente ſunt nulla. *Tit. Indicia n.* 9. *pag.* 299. & *Tit. Teſtes. n.* 115. *pag.* 349. Acta judicialia Latine ſcribenda. *Tit. Reus. n.* 48. *pag.* 413.

Acta Ordinatoria, & deciſoria, quæ ſint? *Tit. Proœmial. num.* 10. *pag.* 7.

Actio Civilis, & Criminalis cumulantur. *Tit. Accuſatio. num.* 1. *pag.* 211. Actiones publicæ, quæ. *Tit. Denunciatio. num.* 11. *pag.* 236. Actio injuriarum intentata criminaliter Officio Judicis, irrogat pœnam extraordinariam. *Tit. Patronus. num.* 76. *pag.* 444. Actio de dolo præſcribitur biennio. *ibi. num.* 92. *pag.* 449. Actio injuriarum præſcribitur anno. *ibi. num.* 92. *pag.* 449.

Actor. Actori duæ dilationes dantur. *Tit. Quam. num.* 7. *pag.* 207. Actor citandus eſt ante Sententiam, quando proceſſum eſt per viam Accuſationis. *Tit. Sententia num.* 6. *pag.* 471. Et illi eſt tradenda copia Actorum, ſi eam petat. *ibi. num.* 6. *pag.* 471.

Actor V. *Denunciator*. V. *Accuſator*. V. *Exceptor*.

Actus Collegii, ut ſit validus, requirit majorem partem eorum, qui ſunt de Collegio. *Tit. Quid. num.* 10. *pag.* 9. Actus, per quos inchoatur juriſdictio. *ibi. num.* 32. *pag.* 12. Actus requirentes juriſdictionem, qui. *ibi. num.* 131. *pag.* 37. Actus non ſervata forma eſt invalidus. *Tit. Pœnarum. num.* 92. *pag.* 172. Actus quando irritetur. *ibi. num.* 92. *pag.* 172. Actus judicialis in Accuſatione, quando incipiat. *Tit. Accuſatio. num.* 33. *pag.* 220. Actus duo, vel tres faciunt conſuetudinem. *Tit. Indicia. num.* 4. *pag.* 297. Actus mali frequentati probantur per Teſtes ſingulares. *Tit. Probationes. num.* 5. *pag.* 390.

Actus legitimus quid ſit. *Tit. Pœnarum. n.* 8. *p.* 215. Actibus legitimis privatur Carceratus ad pœnam. *Tit. Pœnarum. nu.* 87. *pag.* 170.

Accuſare. Accuſari non poteſt de crimine, qui de eodem fuit abſolutus. *Tit. Delictorum. num.* 22. *pag.* 122. Accuſare, qui non poſſint. *Tit. Accuſatio num.* 2. *pag.* 211. Accuſare quomodo, & quando poſſit Religioſus extra Religionem. *ibi. num.* 48. *pag.* 126. Accuſare non poteſt Clericus apud Judicem Laicum in cauſa ſanguinis. *ibi. num.* 52. *pag.* 226. Quomodo poſſit Religioſus accuſare de Delicto capitali. *ibi. num.* 52. *pag.* 226. Religioſus poteſt accuſare quemlibet intra Clauſtra. *ibi. num.* 53. *pag.* 226.

Accuſans debet jurare. *Tit. Accuſatio §.* 3. *pag.* 205. Non tenetur probare omnia crimina. *ibi. §.* 4. *pag.* 218. Semiplene probans evadit pœnam. *ibi. §.* 4. *pag.* 218. Accuſans falſo eſt Calumniator. *ibi. §.* 5. *pag.* 220. Accuſans non poteſt deſiſtere ab Accuſatione. *ibi. §.* 5. *pag.* 220. Accuſans legitimus recuſari non poteſt. *ibi. §.* 7. *pag.* 225. Accuſans malo dolo punitur. *Tit. Tortura. num.* 27. *pag.* 360.

Accuſatio eſt Cauſa inimicitiæ. *Tit. Quales. num.* 21. *pag.* 46. Accuſatio quid ſit. *Tit. Accuſatio. §.* 1. *pag.* 211. Quibus prohibita. *ibi. §.* 1. *pag.* 211. Accuſatio facta de jam correcto non auditur. *ibi. §.* 2. *pag.* 213. Accuſatio contra Prælatos, a quibus recipienda. *ibi. §.* 6. *pag.* 221. Accuſatio acceptata nequit aboleri. *ibi. §.* 7. *pag.* 225. Accuſatio una de pluribus Reis nequit fieri. *ibi. §.* 8. *pag.* 225. Accuſatio quotuplex. *ibi. num.* 1. *pag.* 211. Accuſatio in genere, quomodo fiat. *ibi. num.* 19. *pag.* 216. Accuſatio, quomodo facienda. *ibi. num.* 21. *pag.* 217. Accuſatio quomodo, & quando poſſit aboleri. *ibi. num.* 34. *pag.* 221. *& ſeqq.* Accuſatio bene circumſtantionata eſt actus virtutis. *ibi. num.* 53. *pag.* 226. Accuſatio quomodo dicitur *illaudabilis intentio*. *ibi. num.* 53. *pag.* 226. Accuſatio aliquando cadit ſub obligatione. *ibi. num.* 53. *pag.* 226. Quando poſſit renovari. *ibi. num.* 65. *pag.* 231. Accuſatio nequit fieri per literas. *Tit. Denunciatio num.* 28. *pag.* 240. Accuſatio nequit fieri per Procuratorem. *Tit. Exceptio. num.* 4. *pag.* 288.

Accuſator quando prius audiatur, quam Reaccuſator. *Tit. Accuſatio num.* 6. *pag.* 211. Quando dicatur prævaricari. *ibi. num.* 11. *pag.* 213. Multipliciter poteſt deſiſtere ab Accuſatione. *ibi. num.* 34. *pag.* 221. Lite conteſtata deſiſtere non poteſt. *ibi. num.* 34. *pag.* 221. Et apud Nos non poteſt ſine licentia Superioris. *ibi. num.* 35. *pag.* 221. Accuſatorem, & Reum eſſe ſub eodem Foro non requiritur. *ibi. num.* 54. *pag.* 227. Accuſatoria jus fundatur in lege naturali, & Divina. *ibi. num.* 61. *pag.* 230. Si prævaricaretur Accuſator, poteſt iterum accuſari Reus. *ibi. num.* 65. *pag.* 231. Accuſator prævaricans comparatur

tur

Digitized by Google

tur Teſti corrupto. *ibi. num.* 65. *pag.* 231. Accuſator producens Teſtes inhabiles debet diverti a Judice ex Officio. *Tit. Teſtes. num.* 124. *pag.* 351. Accuſator eſt citandus ante Sententiam, & illi tradenda eſt copia indiciorum, ſi eam petit. *Tit. Sententia. num.* 6. *pag.* 471. Ipſi non probanti aſſignandus eſt terminus ad ſe tuendum, antequam damnetur ut Calumniator. *ibi. num.* 8. *pag.* 471. Accuſator non probans præſumitur calumniari, & ſit Reus. *ibi. num.* 8. *pag.* 472. Sententiandus eſt de calumnia in eodem Proceſſu, in quo actum eſt contra Accuſatum. *ibi. num.* 10. *pag.* 472.

Accuſatus non poteſt de eodem crimine accuſare ſe Accuſantem. *Tit. Accuſatio num.* 5. *pag.* 211. Receptus inter Reos non poteſt accuſare. *ibi. num.* 6. *pag.* 211. Reaccuſans excipiendo auditur. *ibi. num.* 7. *pag.* 212.

Adhortatio facienda eſt a Judice Reo ante examen, & quomodo. *Tit. Reus. num.* 24. *pag.* 405.

Adjectivum grave, quid ſignificet. *Tit. Fama. num.* 10. *pag.* 321.

Adjunctus Judex poteſt recuſari, ſi eſt ſuſpectus. *Tit. Canones. num.* 118. *pag.* 107.

Adjuvans Delinquentem punitur ut Delinquens. *Tit. Pœnarum. num.* 58. *pag.* 259. Et poſt delictum præſumitur particeps. *ibi. num.* 58. *pag.* 159. Puniri extraordinarie, quando debeat. *ibi. num.* 58. *pag.* 259.

Adminiculum unum ſanat integritatem Teſtis læſam. *Tit. Probatio num.* 7. *pag.* 393.

Advena Religioſus punitur a Superiore loci, in quo delinquit. *Tit. Quid. num.* 79. *pag.* 24.

Adulterium punitur pœna capitali. *Tit. Pœnarum. num.* 122. *pag.* 183. Adulterium cum inceſtu, ut præſcribatur, requirit viginti annos. *Tit. Patronus num.* 92. *pag.* 449. Super crimine Adulterii non poteſt tranſigi. *Tit. Sententia. num.* 121. *pag.* 499.

Advocatus Rei citandus eſt ante Sententiam. *Tit. Canones. num* 32. *pag.* 68. Suſpectus poteſt recuſari. *ibi num.* 118. *pag.* 107. Advocato non eſt mentiendum. *Tit. Patronus. num.* 166. *pag.* 463.

Advocatus. Vide *Patronus*.

Advocatus Fiſcalis proprie in Religione non datur. *Tit. Patronus. num.* 184. *pag.* 467. In quo ſenſu dicatur apud Regulares. *ibi. num.* 185. *pag.* 467. Quare introductus in judiciis criminalibus Regularium. *ibi. num.* 185. *pag.* 467. Induit perſonam Actoris, dum Judex procedit ex Officio. *ibi. num.* 185. *pag.* 467. Solam juſtitiam præ oculis debet habere. *ibi. num.* 188. *pag.* 468. Debet deputari per Decretum Judicis. *ibi. num.* 188. *pag.* 468. Quomodo debeat reſpondere ad defenſiones Rei. *ibi. num.* 189. *pag.* 468. Quæ debeat in reſponſione curare. *ibi. num.* 190. *pag.* 468.

Affectus. Vide *Conatus*.

Agere in judicio nemo poteſt pro alio, niſi ſit ipſius Procurator. *Tit. Reus. num.* 77. *pag.* 420.

Ægrotus debet eſſe fidens Medico. *Tit. Patronus. num.* 15. *pag.* 432.

Ætatem requiſitam non habentes nequeunt eſſe Prælati. *Tit. Quales. num.* 25. *pag.* 46. Ætas provecta facit ad minorationem pœnæ. *Tit. Patronus. num.* 86. *pag.* 448.

Aleator nequit eſſe Prælatus. *Tit. Quales. num.* 21. *pag.* 46.

Alius. Vide *Dictio*.

Alienatio mentis ex furore, quomodo probetur. *Tit. Patronus. nu.* 109. *pag.* 452. Ex Amore, Ebrietate, Somnolentia, Mania, Spaſmo, & ſimilibus conſideratur, ut illa, quæ eſt ex furore iracundiæ. *ibi nu.* 111. *pag.* 452.

Amens nequit fieri Prælatus. *Tit. Quales. num.* 22. *pag.* 45. Non poteſt eſſe Teſtis. *Tit. Teſtes. num.* 4. *pag.* 315.

Amicitia quando ſit ratio minuendi pœnam. *Tit. Accuſatio. num.* 69. *pag.* 232.

Animus quibus torqueatur. *Tit. Tortura. num.* 1. *pag.* 353. Quæ inſunt animo probantur juramento. *Tit. Indicia. num.* 16. *pag.* 300. Animus, ſeu voluntas alicujus probatur per Teſtes ſingulares. *Tit. Probatio. n.* 5. *pag.* 392.

Antiquior Religioſi computatur a ſuſceptione habitus. *Tit. Teſtes. num.* 82. *pag.* 339.

Apices juris non curantur apud Nos. *Tit. Quum. num.* 12. *pag.* 508. Et hoc maxime, quando agitur de crimine civiliter. *Tit. Patronus. num.* 42. *pag.* 437.

Appellare in caſu notorio poteſt Reus, ſi Notorium non proponatur in Sententia *Tit. Canones. n.* 59. *pag.* 79. Et ſi pœna non eſt a jure taxata. *ibi. n.* 59 *pag.* 79. Vel ſi eſt major ea, quæ imponitur a jure. *ibi. n.* 59. *pag.* 79. Et a Judice declarante notorietatem. *ibi. n.* 60. *pag.* 79. Appellare quando liceat in delicto notorio. *Tit. Sententia. n.* 106. *pag.* 495. Appellare quando poſſit Reus confeſſus. *Tit. Canones. n.* 61. *pag.* 80. Appellare non poteſt Reus a pœnitentia taxata in Statutis. *Tit. Delictorum. n.* 32. *pag.* 226. Sed poteſt appellare a pœnitentia arbitraria Superiori. *ibi. num.* 32. *pag.* 226. Appellare a Superiore, an ſit Regularibus licitum. *Tit. Canones. num.* 78. *pag.* 87. & *ſeqq.* Appellari a Superiore, ut Patre, an poſſit. *ibi. num.* 82. & *ſeqq. pag.* 89. Appellari quando poſſit a Sententia Arbitrorum. *Tit. Quid.* §. 4. *pag.* 13. Appellari ab Ordinario, & Delegato poteſt. *Tit. Canones.* §. 2. *pag.* 58. Appellari poteſt a Provinciali nolente excludere a ſententiando Diffinitorem, qui recuſatus eſt, ut ſuſpectus, a Patrono, nomine Rei. *Tit. Patronus. nu.* 180. *pag.* 466. Appellare poteſt Reus a pœna lata per Sententiam decretoriam, non vero per declaratoriam. *Tit. Sententia. num.* 4. *pag.* 470. Appellare pro Reo poteſt de jure quivis extraneus. *ibi. num.* 42. *pag.* 478. Appellare pro Laico poteſt Clericus, etiam in cauſa ſanguinis. *ibi. num.* 42. *pag.* 478. Appellare quando liceat a diffinitiva. *ibi. num.* 99. *pag.* 493. Regularis ſi appellat ad Tribunal Sæculare excommunicatur. *Tit. Canones. num.* 38. *pag.* 70. Appellans male, duplicatam pœnam debet ſubire. *ibi. num.* 52. *pag.* 75. Sed eam evadit, ſi pro ſe habet motivum probabile. *ibi. num.* 52. *pag.* 75. Appellare cenſetur, qui vere gravatus, vadit ad Superiorem. *ibi. num.* 53. *pag.* 75. Appellans debet probare, ſe prius appellaſſe, ſi Judex poſt Appellationem proceſſit ad Sententiam Excommunicationis. *Tit. Sententia. num.* 104. *pag.* 495.

Appellatio quid ſit. *Tit. Canones. num.* 3. *pag.* 58. Eſt duplex. *ibi. num.* 3. *pag.* 58. Extrajudicialis dicitur *Provocatio. ibi. num.* 3. *pag.* 58. Judicialis eſt duplex. *ibi. n.* 3. *pag.* 58. Eſt injurioſa Judici a quo. *ibi. n.* 7. *pag.* 59. Poteſt fieri ab Ordinario, & Delegato. *ibi. n.* 8. *pag.* 59. Eſt de jure naturæ. *ibi. num.* 9. *pag.* 59. In ea ſunt præſtanda omnia, quæ in recuſatione. *ibi. nu.* 19. *pag.* 63. Appellatio alias facta a Judice eſt cauſa ſufficiens ad ejus Recuſationem. *Tit. Quales. nu.* 38. *pag.* 50.

Appellatio ſi interponatur, non procedit Judex. *Tit. Canones. num.* 26. *pag.* 65. Ab Interlocutoria quando licita. *ibi. num.* 26. *pag.* 65. Ipſa interpoſita ſuſpenditur Judicis juriſdictio. *ibi. num.* 28. *pag.* 66. Ipſa admiſſa, cauſa devolvitur ad Superiorem. *ibi. num.* 29. *pag.* 66. Gradatim eſt facienda. *ibi. num.* 30. *pag.* 67. Facta immediate ad Papam ſuſtinetur. *ibi. num.* 30. *pag.* 67. Interponenda poſt decem dies a Sententia. *ibi. num.* 32. *pag.* 68. & *Tit. Sententia. num.* 40. *pag.* 478. Sed poteſt fieri poſt decem dies ſi gravamen eſt ſucceſſivum. *Tit. Canones. num.* 32. *pag.* 68. Ipſa admiſſa, apoſtoli, & copia Actorum ſunt tradendi. *ibi. num.* 43. *pag.* 72. Ipſa exiſtente dubia, ſtandum eſt pro Reo. *ibi. num.* 47. *pag.* 72. Et hoc in omni judicio, & dubio tam Juris, quam Facti. *ibi. num.* 47. *pag.* 72. A correctionibus regularibus Appellatio non datur. *ibi. num.* 47. *pag.* 72. A pœna legis non admittitur, ſed bene a Judice declarante pœnam. *ibi. num.* 49. *pag.* 72.

Appellationes frivolæ, quæ. *Tit. Canones. num.* 55. & *ſeqq. pag.* 77. Frivola eſt Appellatio in caſu notorio. *ibi. nu.* 58. *pag.* 78. Et ejus, qui Judici non reſpondet. *ibi. n.* 62. *pag.* 82. Et ejus, qui Sententiam acceptavit. *ibi. n.* 63. *pag.* 81. Et ejus, qui ter in eadem cauſa appellavit. *ibi. num.* 64. *pag.* 81. Et illa, quæ eſt ſine cauſa juſta. *ibi. num.* 65. *pag.* 81. Et illa, quæ fit ab Arbitro, in quem fuit conſenſum. *ibi. num.* 66. *pag.* 82. Et illa, quæ fit a Sententia interlocutoria reparabili per diffinitivam. *ibi. num.* 67. *pag.* 82.

Appellatio non datur a gravamine futuro, niſi præceſſerit illatum. *Tit. Canones. num.* 76. *pag.* 86. Nec a correctionibus paternis. *ibi. num.* 82. *pag.* 89. Nec a pœna Statutaria. *ibi. num.* 87. *pag.* 91. Nec a pœna data ob mortificationem. *ibi. num.* 87. *pag.* 91. Nec conditionata. *ibi. num.* 127. *pag.* 111. Nec a Decreto Carcerationis in ordine ad expulſionem *Tit. Pœnar. num.* 145. *pag.* 192.

Nec

Nec a Carcerationa ad cuſtodiam. *Tit. Reus. num.* 74. *pag.* 419.

Appellatio datur a correctione excedenti. *Tit. Canones. num.* 83. *pag.* 90. Et a pœna gravi paterna impoſita. *ibi. num.* 86. *pag.* 91. Et ab exceſſu pœnæ Statutariæ. *ibi. nu.* 88. *pag.* 91. Et a Sententia gravante in Viſitatione. *ibi. num.* 95. *pag.* 96. Et a Suſpenſione, ut pœna. *ibi. num.* 133. *pag.* 113. Et a depoſitione. *ibidem num.* 133. Et a decreto Torturæ, & ea interpoſita debet Judex ſuperſedere. *Tit. Tortura. num.* 94. *pag.* 377. Et a comminatione Torturæ. *ibi. num.* 94. *pag.* 377. Et facta antecedenter ad gravaman inferendum, quod non poteſt ſeparari per Appellationem ſubſequentem. *ibi. num.* 98. *pag.* 378. Et a ſententia Carcerationis ad pœnam, ſed ſi Appellans jam erat in carcere ad cuſtodiam, non ſuſpenditur carcer ad cuſtodiam. *Tit. Reus. n.* 72. *pag.* 419. Et a Suſpenſione, & Interdicto, quando ſunt puræ pœnæ. *Tit. Sententia. num.* 102. *pag.* 494. Et a Cenſura ferenda, ſed Appellans debet addacere cauſam Appellationis. *ibi. num.* 103. *pag.* 494.

Appellatio, an apud Regulares ſit licita. *Tit. Canones. num.* 78. *& ſeqq. pag.* 87. Apud Nos Minores eſt licita. *ibi. nu.* 81. *pag.* 88. In foro paterno eſt humiliter facienda, & quomodo. *ibi. num.* 89. *pag.* 91. Et de paternaliter facta Superior paternaliter cognoſcere debet. *ibidem num.* 90. *pag.* 93.

Appellatio non ſuſpendit Excommunicationem. *Tit. Canones.* §. 3. *pag.* 65. In ea facienda, quis ordo ſervandus. *ibi.* §. 4. *pag.* 67. Poſt decem dies a Sententia eſt nulla. *ibi.* §. 5. *pag.* 68. Ejus cauſa exiſtente dubia pronunciandum pro Reo. *ibi.* §. 7. *pag.* 72. Non datur a mortificationibus, pœnis Statutariis, & præceptis Obedientiæ. *ibi.* §. 8. *pag.* 73. Proſequi debet intra ſex menſes. *ibi.* §. 15. *pag.* 86.

Appellatio a Cenſuris non eſt ſuſpenſiva; ſed a declaratione Cenſuræ. *Tit. Exceptio. num.* 19. *pag.* 292.

Appellatio, quæ interponitur a decreto Torturæ, debet continere cauſam. *Tit. Tortura. num.* 101. *pag.* 379.

Appellatio a Cenſura lata ab homine non ſuſpendit Cenſuram. *Tit. Sententia. num.* 101. *pag.* 494. Appellatio, & Sententia Excommunicationis, ſi appareant latæ eadem die, præſumitur, quod præceſſerit Excommunicatio. *ibi. num.* 104. *pag.* 495. Suſpendit Cenſuram latam cum clauſula *ipſo facto, ſi in tali tempore non feceris hoc, vel illud*. *ibi. nu.* 104. *pag.* 495. Quos affectus pariat Appellatio. *ibi. num.* 105. *& ſeqq. pag.* 495. A diffinitiva devolvit non ſolum cauſam principalem, ſed & acceſſoriam. *ibi. num.* 105. *pag.* 495. Eximit a juriſdictione Judicis a quo in cauſa, in qua eſt appellatum, & omnibus ad eam ſpectantibus. *ibi. num.* 106. *pag.* 495. Eſt introducta non ſolum ad tollendum gravamen, ſed & ad ſupplendum omiſſa. *ibi. num.* 106. *pag.* 495. Appellatio a diffinitiva, quomodo facienda. *ibi. nu.* 108. *pag.* 496. Coram honeſtis viris, ſive per Edictum, quomodo fieri debeat. *ibi. num.* 109. *pag.* 496. Ipſa deſerta Judex *a quo* exequitur Sententiam, aut proſequitur cauſam, & Judex *ad quem* deſinit eſſe Judex. *ibid. num.* 112. *pag.* 497.

Appellatio. Vide *Cauſa Appellationis*.

Apoſtata poteſt a quolibet carcerari. *Tit. Delictorum. num.* 13. *pag.* 318. Et cenſetur eſſe Apoſtata, qui meditatur fugam. *ibi. num.* 13. *pag.* 318. Et qui apoſtatare tentat tradendus eſt carceri ad cuſtodiam. *ibi. n.* 43. *pag.* 132. Judex Apoſtatarum quis. *Tit. Quid. num.* 13. *pag.* 9. Apoſtata prætenſus, antequam declaretur talis, ſi eſt præſens, debet citari ad dicendum, quare non debeat declarari. *Tit. Sententia. num.* 62. *pag.* 483. Apoſtatarum pœna, quæ. *Tit. Applicatio.* §. 22. *pag.* 202.

Apoſtoli quid ſint. *Tit. Canones. num.* 35. *pag.* 69. Conventionales, Refutatorii, Reverentiales, & Teſtimoniales quid ſint, quando, & a quo petendi. *ibi. num.* 35. *pag.* 69. Quando, & a quibus concedendi. *ibi. num.* 35. *pag.* 69. Eos ſi Reus idiota non petit, Judex debet dare ex Officio. *ibi. num.* 36. *pag.* 70. Apoſtolorum teſtimonialium forma. *ibi. num.* 37. *pag.* 70. Si Teſtimoniales a nemine concedantur, quid agendum. *ibi. n.* 38. *pag.* 70. Apoſtoli refutatorii, quomodo fiant. *ibi. n.* 40. *pag.* 71. Iſti quid operentur, & quare concedantur. *ibi. n.* 40. *pag.* 71. Ex frivola appellatione denegantur. *ibi. n.* 41. *pag.* 72.

Applicatio ad funem eſt gradus Torturæ. *Tit. Tortura. num.* 46. *pag.* 364.

Arbiter. *Arbitri* ſunt Judices, & habent juriſdictionem delegatam, & eorum Sententia eſt ad inſtar judiciorum. *Tit. Quid. num.* 34. *pag.* 13. Arbiter juris quis, & qualis ſit. *ibi. num.* 35. Arbiter Compromiſſarius quis dicatur. *ibi. num.* 35. *pag.* 13. Arbitri debent habere conditiones Judicis. *ibi. num.* 37. *pag.* 13. Quando, quomodo, & a quibus nominandi. *ibi. num.* 38. *pag.* 13. Eorum electio, quando poſſit retractari. *ibi. num.* 39. *pag.* 14. Ab eorum ſententia quando poſſit appellari. *ibi. num.* 41. *pag.* 14.

Arbiter non poteſt eſſe, qui non poteſt, ob impedimentum, officium proprium exercere. *Tit. Quales. n.* 28. *pag.* 46. Arbitri debent ferre ſententiam juxta leges. *ibi. nu.* 48. *pag.* 52.

Arbitri eligendi in caſu recuſationis Judicis. *Tit. Canones. num.* 19. *pag.* 63. Quomodo eligantur. *ibi. nu.* 20. *pag.* 63. De conſenſu partium poteſt eligi unus. *ibid. num.* 20. *pag.* 63. Non requiritur, quod ſint ex ſubditis Judicis recuſati. *ibi. num.* 21. *pag.* 64. Hos poteſt compellere Judex ad ſententiandum. *ibi. num.* 23. *pag.* 64. Illorum electio apud Nos eſt practicanda. *ibi. num.* 21. *pag.* 64. Ipſis poteſt præfigi terminus ad arbitrandum. *ibi. num.* 22. *pag.* 64. Duobus non concordantibus debet eligi tertius. *ibi. num.* 22. *pag.* 64. Et duo tenentur ſub mortali concordare in tertio. *ibi. num.* 21. *pag.* 64. Quid debeant præſtare, acceptato arbitrio. *ibi. num.* 121. *pag.* 108. Quando debeant admittere Judicem recuſatum ad dicendum contra recuſationem. *ibi. n.* 122. *pag.* 108. De Arbitris, vide *Tit. Quid.* §. 4. *pag.* 13.

Arbitrarium eſt Judici, conſtruere novum Proceſſum contra Calumniatorem, vel eum punire in eodem Proceſſu, in quo accuſavit. *Tit. Denunciatio. n.* 31. *pag.* 243. Et judicare de conatu ad crimen, ut poſſit puniri ſi-cut effectus. *Tit. Pœnarum. num.* 55. *pag.* 258. Et ſtare judicio Periti. *Tit. Corpus. num.* 60. *pag.* 265. Et determinare tempus, an ſit breviſſimum, ut poſſit proponi Exceptio. *Tit. Exceptio. num.* 11. *pag.* 290. Arbitraria Judici eſt pœna Fugientis a carcere. *Tit. Indicia. num.* 17. *pag.* 300. Et validitas indiciorum. *ibi. nu.* 36. *pag.* 306. Arbitrarium Judici eſt, judicare quando ſimus in caſu, quod veritas aliter haberi non poſſit. *Tit. Teſtes. num.* 2. *pag.* 314. Et admittere Exceptionem defectione. *ibi. num.* 18. *pag.* 318. Et dare fidem Teſtibus. *ibi. num.* 35. *pag.* 323. Et interpretari eorum dicta dubia. *ibi. num.* 38. *pag.* 325. Et judicare de valore adminiculorum. *ibi. num.* 77. *pag.* 328. Et judicare quantum probet Teſtis de auditu. *ibi. num.* 110. *pag.* 347. Et dividere in tria intervalla ſpatium Torturæ. *Tit. Tortura. num.* 12. *pag.* 355. Et diſcernere Teſtem ultroneum. *ibi. num.* 48. *pag.* 364. Et examinare indicium probabile. *ibi. num.* 68. *pag.* 369. Et determinare tempus, in quo Reus ratificet confeſſionem. *ibi. num.* 107. *pag.* 381. Et judicare, an Teſtis ſit varius ex ſe, an ex ſubornatione. *ibi. num.* 119. *pag.* 385. Et Reum indiciatum torquere, vel extraordinarie punire. *ibi. num.* 130. *pag.* 387. Et Reum carcerare ad cuſtodiam. *Tit. Reus. num.* 6. *pag.* 402. Et quod legatur Reo examen jam alias factum. *ibi. num.* 24. *pag.* 407. Et declarare an cauſa contumaciæ fuerit juſta. *ibi. num.* 46. *pag.* 412. Et diminuere pœnam ſponte confeſſo. *ibi. num.* 64. *pag.* 417. Et confrontare Teſtes cum Reo. *ibi. num.* 102. *pag.* 425. Et repetere Teſtes poſt eorum confrontationem cum Reo. *ibi. num.* 112. *pag.* 426.

Arbitrarium Judici eſt tempus dilationum, & termini defenſorii. *Tit. Patronus num.* 8. *pag.* 429.

Arbitrarium Judici *ad quem* eſt, remittere Cauſam Judici *a quo*, qui male detulit appellationi. *Tit. Sententia. num.* 148. *pag.* 506.

Arbitrarium Judici eſt recipere probationes exceptivas contra Teſtem ante, vel poſt ejus examen. *Tit. Sententia num.* 158. *pag.* 508.

Arbitrator Quis dicatur. *Tit. Quid. num.* 36. *pag.* 13. non exigit conditiones Judicis. *ibi. num.* 37. *pag.* 13.

Arbitrium Judicis regulandum eſt a prudentia. *Tit. Tortura. num.* 9. *pag.* 355. conceſſum tempore belli non cenſetur conceſſum tempore pacis. *Tit. Reus. n.* 78. *pag.* 420.

Arbitrium. V. *Judex*.

Archiepiſcopus Qualem juriſdictionem habet in Subditos Epiſcoporum ſuæ Provinciæ. *Tit. Quid*. n. 65. *pag*. 21. eorum Diœceſes viſitare poteſt, licet ibi non ſint negligentes. *Tit. Canones*. *num*. 108. *pag*. 102.

Archivium. Vide *Cuſtodia*.

Arctatio Species torturæ antiqua in Ordine. *Tit. Torturæ*. *num*. 13. *pag*. 356. Importat ſolum trinam flagellationem, & jejunium, & non carcerem. *ibi*. *num*. 13. *pag*. 356. In ea ex uſu adhibetur carcer. *ibi*. *num*. 15. *pag*. 357. Si eſt decreta *ſimpliciter*, aut præſcripta in Statutis, & Judex velit in ea adhibere carcerem, poteſt Reus appellare. *ibid*. *num*. 15. *pag*. 357. Ejus durationis tempus debet teneri ſecretum a Judice. *Tit. Torturæ*. *num*. 18. *pag*. 357. Et Judex in decernendo tempore ejus durationis non debet petere conſilium a Diffinitorio. *ibi*. *num*. 19. *pag*. 358. Arctatio eſt vera ſpecies torturæ. *ibi*. *num*. 105. *pag*. 380. Arctatio *qualificata* importat carcerem. *Tit. Carcer*. *num*. 1. *pag*. 395.

Argumentum a conſuetudine ad Statutum valet. *Tit. Proœmial*. *num*. 9. *pag*. 4. A contrario in jure eſt fortiſſimum. *Tit. Quid*. *num*. 134. *pag*. 39. & *Tit. Carcer*. *num*. 2. *pag*. 395. Et per hoc ita operatur oppoſitum in oppoſito ſicut propoſitum in propoſito. *ibi*. *num*. 2. *pag*. 395. A ratione legis ad legem valet. *Tit. Pœnarum*. n. 64. *pag*. 162.

Arma, Hoc eſt probationes delicti, non ſunt deſumenda de domo Rei. *Tit. Reus*. *num*. 12. *pag*. 404.

Arreptitius Non poteſt eſſe Prælatus. *Tit. Quales*. *num*. 12. *pag*. 45.

Ars In qualibet reperiuntur Sancti. *Tit. Torturæ*. *num*. 44. *pag*. 363.

Articulus Cauſæ quis poſſit ſubdelegari. *Tit. quid*. n. 130. *pag*. 37. Articuli, ſuper quibus ſit inquiſitio generalis. *Tit. Inquiſitio*. §. 4. *pag*. 272.

Articuli ad favorem Rei ſunt probandi per Teſtes a ſe productos. *Tit. Patronus*. *num*. 62. *pag*. 441. Impertinentes pro Interrogationibus formatis a Patrono qui dicantur. *ibi*. *num*. 69. *pag*. 442. impertinentes pro defenſionibus Rei qui ſint. *ibi*. *num*. 69. *pag*. 442. neceſſarii omnino ad defenſam qui dicantur. *ibi*. *num*. 69. *pag*. 442. Pure infamatorii ſunt reſecandi. *ibi*. *num*. 69. *pag*. 442. Interrogatorii, & defenſorii formati a Patrono ſunt admittendi, aut rejiciendi, aut corrigendi a Judice. *ibi*. *num*. 71. *pag*. 443. Impertinentes evidenter tantum poteſt rejicere Judex, ſed dubios debet admittere. *ibi*. *num*. 71. *pag*. 443. Dubii ſi rejiciantur tanquam impertinentes a Judice, & Patronus appellet, appellatio ſuſtinetur. *ibi*. *num*. 72. *pag*. 443. A Patrono producti quando debeant recipi a Judice vel non. *ibi*. *num*. 156. *pag*. 461. Interrogatorii ad repetendos Teſtes quomodo formandi a Patrono. *ibi*. *num*. 176. *pag*. 465. Defenſorii quomodo proponendi. *ibi*. *num*. 178. *pag*. 465.

Articulus appellabilis ſi eſt dubius, pronunciandum eſt pro Reo. *Tit. Sententia*. *num*. 151. *pag*. 506. Appellabilis debet ſubſiſtere in facto, aliter non ſuſtinetur appellatio. *ibi*. *num*. 152. *pag*. 507.

Artifex Excellens dicitur *Perſona inſignis*. *Tit. Accuſatio*. *num*. 45. *pag*. 224. Si eſt excellens in arte, quæ ſit utilis Reipublicæ, mitius eſt puniendus. *Tit. Patronus*. *num*. 116. *pag*. 453.

Aſperitas In correctione facit, quod non recipitur correctio. *Tit. Quid*. *num*. 45. *pag*. 16.

Aſſaſinii Crimen non præſcribitur. *Tit. Patronus*. *num*. 93. *pag*. 450. Aſſaſſini Clerici traduntur brachio ſæculari. *Tit. Sententia*. *num*. 121. *pag*. 500.

Aſſeſſor Quis dicatur, & quale ejus officium. *Tit. Canones*. *num*. 117. *pag*. 106. & *Tit. Inquiſitio*. *num*. 51. *pag*. 282. ſi eſt ſuſpectus poteſt recuſari. *Tit. Canon*. *num*. 117. *pag*. 106. Laicus poteſt eſſe Aſſeſſor in cauſa Clerici. *ibi*. *num*. 117. *pag*. 106.

Aſſeſſores Adhibendi in danda tortura, & Teſtium repetitione ac Rei ratificatione poſt torturam, ſi Judex expediens judicaverit. *Tit. Inquiſitio*. §. 8. *pag*. 279.

Aſſiſtentes Ad judicium adhibere, non eſt cauſis utile, aut Religioni decorum; ſed in cauſa gravi aliquando expedit. *Tit. Inquiſitio*. §. 8. & *num*. 51. *pag*. 279.

Atrox Factum quid ſit. *Tit. Quales*. *num*. 42. *pag*. 51. Atrox delictum quod dicatur. *Tit. Inquiſitio*. *num*. 15. *pag*. 271. & *Tit. Delictorum*. *num*. 9. *pag*. 116. Ipſius pœna eſt majoribus Superioribus reſervata. *ibi*. n. 9. *pag*. 116.

Attentans Pudicitiam alicujus, ſi vis adhibeatur, quando poſſit, de jure civili, impune occidi. *Tit. Patronus*. *num*. 137. *pag*. 457.

Attentata Poſt appellationem ab interlocutoria revocantur ſtatim, ac pronunciatum eſt appellationem fuiſſe validam. *Tit. Sententia*. *num*. 160. *pag*. 508. Attentata proprie quæ dicantur. *ibi*. *num*. 161. *pag*. 509.

Audibile debet habere neceſſariam conſequentiam cum perſona loquente, aut clamante, ut ex eo probet Teſtis de auditu. *Tit. Teſtes*. *num*. 10. *pag*. 316.

Auditus magis decipitur, quam viſus. *Tit. Teſtes*. *num*. 7. *pag*. 316.

S. *Auguſtinus* paratus doceri a puero. *Tit. Canones*. *num*. 117. *pag*. 106. concordavit dicta Evangeliſtarum. *Tit. Probatio*. *num*. 6. *pag*. 192.

Aure carens non poteſt eſſe Prælatus. *Tit. Quales*. *num*. 14. *pag*. 45.

Authenticare Bullas, & alias ſcripturas, & acta ad propriam Religionem ſpectantia poteſt Notarius Regularis. *Tit. Inquiſitio*. *num*. 48. *pag*. 281.

B

Baſtardus Nequit eſſe Notarius. *Tit. Inquiſitio*. *num*. 47. *pag*. 281.

Beſtialitas De jure divino punitur pœna mortis. *Tit. Pœnarum*. *num*. 122. *pag*. 183.

Benemeritus de Religione mitius puniendus. *Tit. Patronus*. *num*. 115. *pag*. 453.

Bigamia Triplex, vera, interpretativa, & ſimilitudinaria. *Tit. Quales*. *num*. 23. *pag*. 46.

Bigamus nequit eligi in Prælatum. *Tit. Quales*. n. 23. *pag*. 46.

Bonum publicum præferendum commodo privato. *Tit. Patronus*. *num*. 46. *pag*. 438.

Blaſphemia punitur pœna capitali. *Tit. Pœnarum*. *num*. 121. *pag*. 183.

Brachium ſæculare poteſt invocare Epiſcopus ſi eſt impeditus viſitare; & hoc poſt fulminatas Cenſuras. *Tit. Canones*. *num*. 96. *pag*. 96. Illum quando poſſit, & qua cautela debeat, invocare Superior localis. *Tit. Delictorum*. *num*. 35. & ſeqq. *pag*. 127. Ipſum dare quando teneatur Judex laicus. *ibi*. *num*. 36. *pag*. 128. Ipſum invocare poteſt Conſervator Regularium, & compellere per Cenſuras Judicem laicum ad illud præſtandum. *ibi*. *num*. 38. *pag*. 128. Eccleſiaſtici criminoſi, ob quas cauſas ſint relaxandi brachio ſæculari. *Tit. Sententia*. *num*. 125. *pag*. 500.

C

Cadaver Occiſi ſi non inveniatur, quid agendum. *Tit. Corpus*. *num*. 7. *pag*. 212. Quando viſitatur, quæ obſervanda. *Tit. Corpus*. *num*. 22. *pag*. 217.

Cæcus non poteſt eligi in Prælatum. *Tit. Quales*. *num*. 16. *pag*. 45. Eſt Teſtis inhabilis. *Tit. Teſtes*. *num*. 4. *pag*. 315. Et quomodo. *ibi*. *num*. 7. *pag*. 316. Deponens de voce audita non plene probat. *ibi*. *num*. 7. *pag*. 316.

Calumnia evidens quando dicatur. *Tit. Accuſatio*. *num*. 10. *pag*. 213. Præſumpta ex accuſatione non probata multipliciter evaditur. *Tit. Sententia*. *num*. 9. *pag*. 471.

Calumniator Impunitus aperit viam malignitati. *Tit. Pœnarum*. *num*. 41. *pag*. 153. Quis dicatur. *Tit. Accuſatio*. *num*. 2. *pag*. 211. Quando puniendus. *Tit. Denunciatio*. *num*. 29. *pag*. 243.

Camera tormentorum facit ad torturam. *Tit. Torturæ*. *num*. 92. *pag*. 376.

Canis Facile patitur a veneno. *Tit. Corpus*. n. 51. *pag*. 263.

Canon. Canones aliquando commendant rigorem juſtitiæ, aliquando lenitatem miſericordiæ. *Tit. Quid*. *num*. 44. *pag*. 16. Canon regulam ſignificat. *Tit. Canones*. n. 1. *pag*. 58.

Capitulare. Capitularia quæ dicantur. *Tit. Accuſatio*. *num*. 12. *pag*. 213.

Capitulum Generale habet ex ſe jus condendi leges; & inſuper hoc habet ex privilegio. *Tit. Proœmial*. *num*. 10. *pag*. 4. Eſt ſupra Miniſtrum Generalem. *Tit. Canones*. *num*. 110. *pag*. 103. Ab eo pendet auctoritas Generalis, quem pu-

punit ſi delinquit. *ibi. num.* 110. *pag.* 103. Fiebat apud nos ſingulo triennio. *Titul. Accuſatio. num.* 14. *pag.* 214.

Capitulum Quintupliciter ſumatur. *Tit. Accuſatio. num.* 82. *pag.* 213. Eſt Collegium Eccleſiaſticorum. *ibi. num.* 13. *pag.* 214. Capitulum Provinciale olim apud nos omni anno fiebat. *ibi. num.* 14. *pag.* 214.

Captus in limine domus dicitur captus in domo. *Tit. Pœnarum. num.* 132. *pag.* 187.

Caput rixæ eſt qui primo provocat, non qui primo percuſſit; & dicitur Princeps culpæ, & eſt magis puniendus. *Tit. Patronus num.* 112. *pag.* 453.

Carcer tutus ſi non eſt in Conventu quid agendum. *Tit. Delictorum. num.* 40. *pag.* 129. Carcer, ſed non formalis datur apoſtatare volenti. *ibi. num.* 43. *pag.* 132.

Carcer ob quæ detur. *Tit. Carcer. per tot. pag.* 395. Datur ad cuſtodiam, & ad pœnam. *Tit. Pœnarum. num.* 22. *pag.* 142. & *Tit. Carcer. num.* 1. *pag.* 395. Formalis requiritur ad probandam incorrigibilitatem. *Tit. Pœna. n.* 31. *pag.* 148. Qui datur incorrigibili eſt ad medicinam. *ibi. num.* 34. *pag.* 149. Carcer non continetur in Arctatione. *Tit. Tortura. n.* 13. *& ſeqq. pag.* 356. ſed continetur in Arctatione qualificata. *Tit. Carcer. num.* 1. *pag.* 395. Non poteſt dari ſine Diffinitorio. *ibi. num.* 3. *pag.* 395. Carceres privati ſunt prohibiti. *ibi. num.* 7. *pag.* 396. Carcer de formali importat recluſionem ſub ſera, & vecte. *ibi. num.* 10. *&* 11. *pag.* 397. Carcer ſemeſtris indicat cauſam graviſſimam. *Tit. Patronus. num.* 23. *pag.* 433. Carceres debent eſſe in omni Conventu. *Tit. Pœnarum. num.* 73. *pag.* 166. Subterranei non ſunt admittendi. *ibi. num.* 74. *pag.* 166. Carcer eſt locus ſacer. *ibi. num.* 102. *pag.* 175. Carcerem frangens quomodo puniendus. *ibi. num.* 102. *pag.* 175.

Carcerare requirit juriſdictionem. *Tit. Quid. num.* 132. *pag.* 37. Quando poſſint Superiores locales. *Tit. Delictorum. num.* 10. *pag.* 112. Quando carcerari debeat contumaciter recuſans pœnitentiam. *ibi. num.* 26. *pag.* 123. Non poteſt quis carcerari ex cauſa dubia inobedientiæ. *Tit. Delictorum num.* 27. *pag.* 124. Carcerari quomodo debeat inobediens. *ibi. num.* 28. *pag.* 124. Nequit carcerari qui recuſat pœnitentiam negando delictum. *ibi. num.* 31. *pag.* 126. Vel dicendo pœnitentiam eſſe nimis gravem. *ibi. num.* 32. *pag.* 126. Carcerare ad pœnam ſpectat ad Diffinitorium. *Tit. Pœnarum. num.* 75. *pag.* 166.

Carcerare Contumacem debent omnes Subditi ad mandatum Superioris, non tamen cum periculo propriæ vitæ. *Tit. Delictorum. num.* 34. *pag.* 129. carcerare faciens non ſuſpectum de fuga excommunicatur. *Tit. Carcer.* §. *unic. pag.* 395. Carcerare ad cuſtodiam omnes Superiores poſſunt. *Tit. Pœnarum. num.* 76. *pag.* 166. Et hoc etiam Diſcreti Conventus in abſentia Superioris localis. *ibi. num.* 76. *pag.* 166. Carcerari ad pœnam qui poſſint. *ibi. num.* 77. *pag.* 167. & *num.* 81. *pag.* 168. Carcerare Contumacem poteſt Superior localis, & hoc in tribus caſibus. *Tit. Pœnarum. num.* 75. *pag.* 166. Carcerans indebite quando, & quomodo puniatur. *ibi. num.* 94. *pag.* 173. Carcerans poſt interpoſitam appellationem, ſi eſt ad pœnam, ſubit pœnas male judicantium. *ibi. num.* 99. *pag.* 174. Carcerari debet nominatus a Vulnerato, ſi eſt ſuſpectus de fuga. *Tit. Corpus. num.* 26. *pag.* 255. Carcerari ad cuſtodiam debet ex publico judicio indiciatus, ſi eſt ſuſpectus de fuga. *ibi. num.* 26. *pag.* 255.

Carcerare poteſt Judex Reum, qui deliquit coram ſe. *Tit. Inquiſitio num.* 37. *pag.* 277. Judex carcerans ante definitivam, & non ad cuſtodiam, incidit in Excommunicationem. *Tit. Carcer. num.* 2. *pag.* 395. Carcerare ad cuſtodiam eſt Judici arbitrarium. *Tit. Reus. num.* 6. *pag.* 402. Judex carcerans ad cuſtodiam ex ſuſpicione rationabili non incurrit Cenſuram. *ibi. num.* 6. *pag.* 402. Carcerari poteſt Reus, ſi negat reſpondere Judici. *ibi. num.* 7. *pag.* 402. Carcerari ad cuſtodiam ex levi ſuſpicione quis non poteſt, niſi in atrociſſimis. *ibi. num.* 75. *pag.* 419.

Carceratio facta a Guardiano eſt mixta cum juriſdictione Provincialis. *Tit. Pœnarum. num.* 93. *pag.* 172. Carceratio dupliciter dicitur indebita *ibi. num.* 95. *pag.* 173. Carceratio Clerici non legitime facta inducit Excommunicationem, dummodo interveniat dolus, vel lata culpa. *Tit. Tortura. num.* 140. *pag.* 398. Cooperans carcerationi injuſtæ eſt excommunicatus. *Tit. Carcer. num.* 12. *pag.*

De Ameno Pract. Crim. Par. 2.

397. Sed non, ſi cooperatur ad mandatum Superioris; & ſi cooperatur in dubio non depoſito peccat mortaliter. *ibi. nu.* 15. *pag.* 398. Non tamen excommunicetur in foro externo. *ibi. n.* 15. *pag.* 398. Scienter cooperans carcerationi injuſtæ, & prodens ſcientiam de injuſtitia, excommunicatus eſt, etiam in foro externo. *ibi. num.* 15. *pag.* 398. Carcerationem injuſtam conſulens, dolo malo exterius manifeſtato, incurrit Excommunicationem. *ibi. num.* 16. *pag.* 398.

Carceratio in dubio præſumitur juſta. *Tit. Reus. num.* 6. *pag.* 402. Carceratio ad cuſtodiam debet fieri de conſilio Patrum peritorum. *ibi. num.* 8. *pag.* 402. Hoc tamen ex cauſa rationabili omitti poteſt. *ibi. num.* 8. *pag.* 402.

Carceratus debet eſſe vinculatus. *Tit. Pœnarum num.* 22. *pag.* 142. Non dicitur, qui ſequeſtratus in cella. *ibi. num.* 22. *pag.* 142. Ad cuſtodiam non privatur chorda, & caputio. *ibi. num.* 22. *pag.* 142. Poteſt vinculari in periculo fugæ *ibi. num.* 80. *pag.* 168. Ad pœnam privatur forma habitus. *ibi. num.* 83. *pag.* 169. Et tonſura. *ibi. num.* 84. *pag.* 169. Ipſi quomodo concedi debet Confeſſarius. *ibi. num.* 85. *pag.* 169. Debet qualibet ſexta feria jejunare, & ſe diſciplinare. *ibi. num.* 86. *pag.* 170. Carceratus ad pœnam actibus legitimis privatur. *ibi. num.* 87. *pag.* 170. Carceratus a Guardiano ob contumaciam privatur actibus legitimis. *Tit. Pœnarum. num.* 93. *pag.* 172. Carceratus injuſte poteſt licite fugere. *ibi. num.* 100. *pag.* 175. Carceratus fugiens quomodo puniendus. *ibi. num.* 100. *pag.* 175.

Cardinalis Protector non habet juriſdictionem ex vi Regulæ caſtigandi delicta particularia, ſed communia corrigendi. *Tit. Quid. num.* 129. *pag.* 37. *Commiſſarius* delegatus ab eo, eſt delegatus a Principe. *ibi. n.* 129. *pag.* 37.

Cardinales ſunt pars corporis Papæ. *Tit. Quales. n.* 35. *pag.* 49.

Caſtigans Sontes facit eleemoſinam. *Tit. quid. n.* 48. *pag.* 18.

Caſtratio ſui ipſius punitur capitaliter in jure civili. *Tit. Pœnarum. num.* 121. *pag.* 182.

Caſus graves ſunt judicandi a Diffinitorio. *Tit. Canones. num.* 69. *pag.* 83.

Cauſa quævis in prima inſtantia tractanda eſt coram Superiore ordinario. *Tit. Quid. num.* 72. *pag.* 22. Criminalis meri, & mixti imperii poteſt delegari. *ibi. num.* 104. *pag.* 29. Cauſa commiſſa, commiſſa ſunt pariter omnia ad eam neceſſaria. *ibi. num.* 115. *pag.* 32. Cauſæ connexæ, & diſcretæ, quæ. *ibi. num.* 138. *pag.* 40. Cauſa una incæpta, prorogatur juriſdictio Judicis pro connexis. *ibi. num.* 138. *pag.* 40. Cauſa criminalis debet tractari in loco delicti. *ibi. num.* 141. *pag.* 42.

Cauſa Recuſationis Judicis quotuplex ſit. *Tit. Quales. num.* 38. *pag.* 50. Cauſa inimicitiæ, quæ. *ibi. num.* 40. *& ſeqq. pag.* 50. Cauſa injuriæ quæ. *ibi. num.* 41. *pag.* 51. Cauſa recuſationis Judicis in jure expreſſa non poteſt elidi per contrariae præſumptiones. *ibi. num.* 48. *pag.* 53. Cauſa criminalis, & civilis, quæ *Tit. Proœmial. num.* 4. *pag.* 2.

Cauſa appellationis quando exprimenda. *Tit. Canones. num.* 65. *pag.* 82. Debet examinari a toto Diffinitorio, & eam admittere vel non nequit ſolus Provincialis; & ſi ſolus hoc facit, poteſt appellari. *ibi. num.* 69. *pag.* 83. Cauſa appellationis eſt gravamen illatum. *ibi. num.* 76. *pag.* 86. Cauſa pœnitentiæ debet eſſe rationabilis. *ibi. num.* 94. *pag.* 95. Eam tenetur manifeſtare Superior. *ibi. num.* 94. *pag.* 95. Cauſa urgens eſt cauſa gravis. *ibi. num.* 112. *pag.* 104. Cauſa recuſationis proponenda eſt coram Judice recuſato. *ibi. num.* 125. *pag.* 110.

Cauſa recuſationis Debet eſſe certa, & qua certitudine. *Tit. Quales. num.* 56. *pag.* 55.

Cauſa finalis legis ceſſante, ceſſat lex, & cauſa actionis ceſſante, ceſſat actio. *Tit. Delictorum. num.* 21. *pag.* 122. & *Tit. Pœnarum. num.* 52. *pag.* 157. Cauſa finalis legis pœnalis quæ. *Tit. Delictor. num.* 21. *pag.* 122.

Cauſa impulſiva quid ſit, & quomodo differat a finali. *Tit. Pœnarum. num.* 52. *pag.* 157. Non eſt ſubſtantialis. *ibi. num.* 52. *pag.* 157. Cauſa meri, & mixti imperii committitur induſtriæ perſonæ. *ibi. num.* 129. *pag.* 186.

Cauſa excludens delictum vincit includentem illud. *Tit. Indicia. num.* 16. *pag.* 300.

Cauſa ad torturam debet eſſe legitima, & legitime probata; & quæ ſit cauſa legitima torquendi Teſtem. *Tit. Tortura. num.* 25. *pag.* 359.

Cauſa delicti exprimi debet, alias confeſſio ipſa non nocet; & Reus nolens eam dicare eſt torquendus. Tit. *Reus. num.* 49. *pag.* 413.

Cauſa graviſſima quæ dici poſſit. Tit. *Patronus. num.* 22. *pag.* 433. Cauſa fiſcalis quæ dicatur. *ibi.* 184. *pag.* 467. *Cauſa*, ob quam pœna infligitur eſt exprimenda in ſententia. Tit. *Sententia. num.* 17. *pag.* 473. Cauſa gravaminis ex præſumptione juris probata non eget alia probatione. *ibi. num.* 155. *pag.* 507. Cauſa appellationis ſemiplene probata, appellatio judicanda eſt ſubſiſtens. *ibi. num.* 159. *pag.* 508. Cauſa appellationis a Cenſura ferenda debet exprimi. *Ibi. num.* 103. *pag.* 494.

Cauſæ recuſationis Judicis quæ. Tit. *Quales. num.* 38. *pag.* 50. Cauſæ inimicitiæ recenſentur. *ibi. num.* 39. *pag.* 50. Cauſæ recuſationis Judicis debent adduci a Recuſante coram Recuſato. Tit. *Canones. num.* 9. *pag.* 60. Si ſint turpes Judici, quid agendum *ibi. num.* 10. *pag.* 60. Sunt producendæ omnes uno libello. *ibi. num.* 12. *pag.* 61. Si ſunt frivolæ, rejiciendæ; ſi legitimæ admittendæ. *ibi. num.* 19. *pag.* 63. Urgentiores requiruntur contra Ordinarium, quam contra Delegatum. *ibi. num.* 25. *pag.* 65. Cauſæ erroris ſunt exprimendæ, & probandæ in revocatione confeſſionis. Tit. *Reus num.* 54. *pag.* 415.

Cauſæ meri, & mixti imperii a ſolo Principe delegantur. Tit. *Delictorum n.* 42. *pag.* 131. Quæ ſint. *ibi n.* 42. *pag.* 131.

Cauſæ inhabilitationis Teſtium. Tit. *Teſtes. n.* 58. *pag.* 331.

Cautela Pro conſervandis literis delegationis. Tit. *Quid num.* 114. *pag.* 31. In creatione Notarii. *ibi. n.* 138. *pag.* 40.

Cautela Judicis In pronunciando ſuper cauſa recuſationis. Tit. *Quales. num.* 48. *pag.* 53. Et in declarando quando conſtet de Inimicitia. *ibi. num.* 44. *pag.* 52. Et in denunciatione per Epiſtolam. Tit. *Denunciatio. num.* 26. *pag.* 242. Et pro viſitando corpore delicti. Tit. *Corpus. num.* 6. *pag.* 247. Et in admittenda appellatione. Tit. *Sententia. num.* 148. *pag.* 506.

Cautela Guardiani in punitione delictorum gravium. *Tit. Delictorum num.* 24. *pag.* 123. Et in petendo brachio ſeculari. *ibi. num.* 37. *pag.* 128.

Cautela ne quis poſſit appellare a decreto torturæ rejicitur multipliciter. *Tit. Tortura. num.* 98. *& ſeqq. pag.* 378.

Cautela Patroni, & Judicis circa denunciationem. *Tit. Sententia. num.* 71. *pag.* 486. Cautela Rei in appellatione facienda. *ibi. num.* 150. *pag.* 506. Et in recuſatione Judicis. *ibi. num.* 156. *pag.* 507.

Cenſura medicinalis eſt. *Tit. Canones. num.* 133. *pag.* 113. Cenſuram reſervatam Provinciali nequit tollere Guardianus. Tit. *Delictorum. num.* 25. *pag.* 123. Lata cum clauſula *ipſo facto* in foro interno incurritur etiam ante declarationem. *Tit. Sententia. num.* 61. *pag.* 483. Cenſuræ ferendæ forma. *Tit. Quid. num.* 118. *pag.* 33.

Celebrans poſt appellationem a cenſura, bona fide, non incurrit irregularitatem, licet declaretur poſtea appellationem fuiſſe nullam. Tit. *Sententia. n.* 103. *pag.* 494.

Character eſt ſignum rememorativum, & demonſtrativum. Tit. *Indicia. num.* 1. *pag.* 297.

Charitas ſuper omnia Superiori neceſſaria. Tit. *Quid. n.* 57. *pag.* 19.

Circumſtantiæ quandoque ſic continuantur, ut plene probent factum. Tit. *Teſtes. num.* 46. *pag.* 328. Ex circumſtantiis colligitur jus. *ibi. num.* 48. *pag.* 328. Individuantes delictum quæ. *ibi. num.* 70. *pag.* 335. Gravantes delictum quæ. Tit. *Sententia. num.* 85. *pag.* 489.

Citare debet Judex Reum in notorio. Tit. *Canones. num.* 57. *pag.* 77. Citari debet Denunciator, qui non probavit, ad dicendum quare non debeat puniri. Tit. *Denunciatio. num.* 27. *pag.* 243.

Citatio eſt de jure divino. Tit. *Canones. num.* 97. *pag.* 97. & Tit. *Carcer. num.* 19. *pag.* 199. Habet vim monitionis juridicæ. Tit. *Quam. num.* 8. *pag.* 207. Citationes neceſſariæ de jure, quæ. Tit. *Quam. num.* 16. *pag.* 210.

Civitas poteſt recuſari ut ſuſpecta. Tit. *Canones. num.* 135. *pag.* 105.

Clamoroſa inſinuatio quid ſit. Tit. *Fama.* §. 1. *pag.* 308. & Tit. *Inquiſitio. num.* 30. *pag.* 275. Requiritur ad inquirendum contra Prælatum; item contra integram familiam unius Conventus; item contra graviſſimam perſonam. Tit. *Fama. num.* 9. *pag.* 311. Non ſervata in procedendo contra graviſſimas perſonas non invalidat proceſſum. *ibi. num.* 11. *pag.* 311.

Claritas teſtimoniorum dupliciter accipitur. Tit. *Teſtes num.* 102. *pag.* 345.

Claudus non poteſt eligi in Prælatum. Tit. *Quales. num.* 15. *pag.* 45.

Clauſula irritans in Statuto annullat factum in contrarium. Tit. *Canones. num.* 110. *pag.* 103. & Tit. *Teſtes. num.* 84. *pag.* 340. Clauſula poſita in fine refertur ad omnia præcedentia, etiam ſi ſit odioſa. Tit. *Teſtes. num.* 85. *pag.* 340. Clauſula, per quam ſalvatur Epiſcopis jus moderandi pœnas a ſe inflictas per Sententiam definitivam. Tit. *Sententia. num.* 141. *pag.* 504. Clauſula apponenda in Sententia, ut pœnæ latæ poſſint mitigari a Judice, qui eam tulit. *ibi. num.* 143. *pag.* 504.

Clauſula abſque ulla declaratione intelligitur de declaratione pœnæ, non culpæ. Tit. *Sententia. num.* 61. *pag.* 483. Clauſula *Arbitrio tuo*, Quid importet. Tit. *Quid. num.* 128. *pag.* 37. *Appellatione remota* quomodo accipitur, & quid operetur. Tit. *Sententia. num.* 100. *pag.* 493. *De tua prudentia. De tua integritate. De tua peritia* quid importent. Tit. *Quid. num.* 128. *pag.* 37. *Ipſo facto* quid importet. Tit. *Pœnarum. num.* 2. *pag.* 135. *Perſonaliter accedat. Per te ipſum. Per te inquiras* quid operentur. Tit. *Quid. num.* 128. *pag.* 37. *Sine præjudicio* quando ſit apponenda in decreto torturæ. Tit. *Tortura. n.* 80. *&* 81. *pag.* 372. *Ta expediet*, quid importet. Tit. *Quid. num.* 128. *pag.* 37. *Teſtes examinati habeantur pro legitime receptis*, ſi omittatur non vitiat proceſſum. Tit. *Patronus. num.* 65. *pag.* 441.

Clericus Delinquens ſi fiat laicus punitur a Judice Eccleſiaſtico, Tit. *Quid. num.* 77. *pag.* 23. Non poteſt accuſare in cauſa ſanguinis. Tit. *Accuſatio. num.* 52. *pag.* 226. Clerici non poterant olim adigi ad jurandum. Tit. *Inquiſitio. num.* 43. *pag.* 279. Clericus Teſtis coram Judice laico valide deponit in cauſa ſanguinis. Tit. *Teſtes. n.* 83. *pag.* 339. Poteſt appellare pro laico etiam in cauſa ſanguinis. Tit. *Sententia. num.* 42. *pag.* 478. Sodomiam exercens traditur brachio ſeculari morte plectendus. *ibi. num.* 125. *pag.* 500.

Cogere ad jurandum requirit juriſdictionem. Tit. *Quid. num.* 131. *pag.* 37. cogere *V. Teſtes.*

Coitus nefandus, cum Moniali, cum Demone, cum bruto, cum cadavere, punitur pœna capitali. Tit. *Pœnarum. num.* 121. *pag.* 183. Cum cadavere humano habet gravitatem ſacrilegii. *ibi. num.* 122. *pag.* 183. Coitus nefandus, ſacrilegus, & beſtialis non præſcribitur. Tit. *Patronus. num.* 93. *pag.* 450.

Collegiata Eccleſia comparatur Cathedrali. Tit. *Quid. num.* 64. *pag.* 21.

Collegium. Major pars requiritur ad validitatem actus Collegii. Tit. *Quid. num.* 10. *pag.* 9.

Collegium Debet conſtare ad minus ex duabus tertiis partibus eorum, qui illud componunt. Tit. *Pœnarum. num.* 98. *pag.* 174. Ejus votorum pluralitas a quo attenditur. *ibi. num.* 139. *pag.* 189.

Collegium eſt corpus fictum, & poteſt delinquere multipliciter, & quomodo. Tit. *Inquiſitio. num.* 62. *pag.* 285. Et licet multi de Collegio delinquant non dicitur tamen Collegium delinquere. *ibi. num.* 62. *pag.* 285. Collegium non poteſt excommunicari. Tit. *Tortura. num.* 29. *pag.* 360.

Collegium V. Capitulum.

Colluſio. Quid ſit. Tit. *Accuſatio. num.* 34. *pag.* 221.

Columna. Ab ædificiis columnæ tolli non poſſunt. Tit. *Accuſatio. num.* 37. *pag.* 222.

Commiſſarius. V. Delegatus. V. Viſitator. V. Judex.

Commiſſarius quis eſſe poſſit. Tit. *Quales. num.* 37. *pag.* 49. illum deputare ſpectat ad Superiorem. *ibi. n.* 32. *pag.* 48.

Commiſſarius Generalis familiæ eſt Judex ordinarius. Tit. *Quid. num.* 8. *pag.* 8.

Commiſſarius Generalis Nationalis poteſt expellere ab Ordine incorrigibiles. Tit. *Pœnarum. num.* 125. *pag.* 185.

Commiſſarius Generalis Curiæ eſt Judex ordinarius. Tit. *Quid. num.* 12. *pag.* 9. Ejus auctoritas limitatur ad perſonas, & locum. *ibi. num.* 13. *pag.* 9. Apoſtatarum, & Fratrum forenſium de familia Commiſſarius Generalis eſt Judex ordinarius. *ibi. num.* 13. *pag.* 9. Eſt æqualis in Juriſdictione Procuratori Ordinis. Tit. *Quid. num.* 86. *pag.* 26. Ab iſto exceditur in tribus. *ibi. num.* 87.

Digitized by Google

pag. 28. Mutata multoties ejus juriſdictio. ibi. num. 83. pag. 26. Habet juriſdictionem in Fratres forenſes de ſua familia, & proprios adminiſtros etiam uſque ad diffinitivam. ibi. num. 90. pag. 26.

Commiſſarius Provincialis quo ſenſu ſit Judex Ordinarius. Tit. Quid. num. 11. pag. 9.

Commiſſarius Viſitator quid primo debet facere in Provincia. Tit. Quid. num. 117. pag. 33. Impeditus ne viſitet quid facere debet. ibi. num. 117. pag. 33. & inde. Nequit recuſari. Tit. Canones. num. 99. pag. 98. Eum recuſantes ſunt excommunicati. ibi. num. 99. pag. 98. In foro judiciali poteſt recuſari. ibi. num. 99. pag. 98. Non tamen in foro paterno, licet non habeat conditiones requiſitas a Statutis. Tit. Canones. num. 114. pag. 105. Ipſum mittere poteſt Generalis quando vult, & recuſari non poteſt. Tit. Canones. num. 108. pag. 100. Non poteſt differre punitiones Reorum uſque ad adventum Generalis. Tit. Sententia. num. 90. pag. 491. Præcedit omnes etiam in præſentia Generalis. Tit. Quid. num. 142. pag. 42. An poſſit mitti Commiſſarius extra tempus celebrandi Capitulum. Tit. Canones. num. 102. & inde pag. 100.

Commiſſarius miſſus a Generali ad inſtantiam Provinciarum nequit recuſari. Tit. Canones. num. 108. pag. 103. Neque miſſus ad præſidendum electioni. ibi. num. 109. pag. 103. Dummodo cauſa miſſionis ſit notoria, & urgens; aut ad inſtantiam majoris partis Diffinitorii. ibi. num. 109. pag. 103. His conditionibus deficientibus poteſt recuſari. ibi. num. 110. pag. 103.

Commiſſarius miſſus a Provinciali ad univerſitatem cauſarum præcedit omnes. Tit. Quid. num. 142. pag. 42.

Commiſſarius ad cauſam particularem improprie dicitur Judex. Tit. Pœnarum. num. 14. pag. 138. Et neminem præcedit. Tit. Quid. num. 143. pag. 43.

Commiſſio excitativa juriſdictionis quæ, & quando ſit. Tit. Quid. num. 108. pag. 30.

Commodum ſperans a cauſa eſt Teſtis inhabilis. Tit. Teſtes. num. 15. pag. 59.

Communitas, & Univerſitas idem ſunt, & ita convenit Villæ, aut Caſtro, ſicut Provinciæ. Tit. Quid. num. 124. pag. 36. Communitas poteſt leges condere. Tit. Proœmial. num. 8. pag. 4.

Communitas. V. Univerſitas.

Comparens ſponte poſt fugam tollit præſumptionem delicti. Tit. Indicia. num. 87. pag. 300.

Compoſitio inter Reum, & fiſcum inventa eſt de jure novo, & Religionis bono regimini expedit. Tit. Sententia. num. 122. pag. 499. Quando, & quomodo facienda. ibi. num. 123. pag. 500. Ut ſubſiſtat non debet eſſe Reus convictus, aut confeſſus. ibi. num. 124. pag. 500. Super atrociſſimis, inconſulto Generali, nequit fieri. ibi. n. 125. pag. 500. Petenda eſt a Reo, & quomodo. ibi. num. 128. pag. 501. Per eam Reus non redditur infamis. ibi. n. 129. pag. 501. Ipſius petitio non facit novum indicium, aut adminiculum ad torturam. ibi. nu. 133. pag. 502. Habet rationem pacti. ibi. num. 134. pag. 502. Etiam Reo expedit. ibi. num. 134. pag. 502.

Compromiſſarius Arbiter quis dicatur. Tit. Quid. num. 35. pag. 13.

Compromiſſum quomodo poſſit retractari. Tit. Quid. num. 40. pag. 14.

Conatus ad crimen quando puniatur ut crimen. Tit. Quales. num. 40. pag. 50. Conatus punitur pro effectu in atrociſſimis. Tit. Pœnarum. num. 55. pag. 158. Et de eo judicare eſt arbitrarium Judici. ibi. num. 55. pag. 158.

Conceſſio facta ratione periculi ceſſat, ceſſante periculo; & quæ conceduntur tempore belli non ſunt conceſſa tempore pacis. Tit. Reus. num. 78. pag. 420. Conceſſo officio, conceſſa ſunt omnia neceſſaria ad illud. Tit. Teſtes. num. 83. pag. 339.

Concilium Oecumenicum recuſari non poteſt ut ſuſpectum. Tit. Canones. num. 124. pag. 109.

Concordare dicta Teſtium debet Judex. Tit. Probationes. num. 6. pag. 392.

Condemnatus ad mortem non tenetur, non fugere. Tit. Pœnarum. num. 129. pag. 182. Condemnatus ob adulterium ad triremes, ab iis reverſus non poteſt prætendere reſtitui Uxori. ibi. num. 135. pag. 180.

Condemnatio ubi non habet locum ibi debetur abſolutio. Tit. Sententia. num. 89. pag. 490.

Conditio requiſita a lege ſi non verificatur, habet locum diſpoſitio legis. Tit. Quid. num. 97. pag. 28.

Conditiones Eligendorum in Judices. Tit. Quales. n. 2. pag. 44.

Conditio reddit perſonam inſignem. Tit. Accuſatio. num. 43. pag. 224. Conditio læſi eſt melior, quam lædentis in pari cauſa. Tit. Teſtes. num. 90. pag. 342.

Conditio duplex declarativa, & reſtrictiva. Tit. Sententia. num. 46. pag. 479.

Conditio. V. Qualitas.

Conductio ad locum torturæ eſt ſecundus gradus torturæ. Tit. Tortura. num. 92. pag. 376.

Confeſſarius Monialium eſt Officialis Ordinis. Tit. Quales. num. 31. pag. 47.

Confeſſario nunquam mentiendum. Tit. Patronus. num. 166. pag. 463.

Confeſſio in tormentis facta eſt ratificanda poſt. Tit. Tortura §. 9. pag. 380. & Tit. Tortura. num. 107. pag. 381. Confeſſio Rei non ſibi nocet ſi non conſtet de corpore delicti. Tit. Corpus. num. 5. & 28. pag. 255. Sed ſi confeſſio eſt facta de plano ſufficit ut Reus damnetur, licet de corpore delicti non conſtet. ibi. num. 28. pag. 255.

Confeſſio ſpontanea criminis coram Prælato, ut Patre facta, quando evitet pœnam. Tit. Inquiſitio num. 16. & 17. pag. 271. Poteſt fieri coram Superiore locali, & quomodo. ibi. num. 18. pag. 271. Scripta quo tempore comburenda. ibi. num. 26. pag. 273.

Confeſſio facta coram Judice competente, vel non, quomodo afficiat Reum, Tit. Inquiſitio. num. 38. & 39. pag. 278. Confeſſio facta in tormentis, & retractata facit indicium grave. Tit. Indicia. num. 20. pag. 301.

Confeſſio Facta a Regulari de delicto in judicio coram Epiſcopo quando ſit nulla. Tit. Teſtes. num. 115. pag. 349. Confeſſio facta in tortura male decreta eſt nulla. Tit. Tortura. num. 31. pag. 361. Confeſſionem promittente Reo ter in tortura, & poſt negante delictum, quid agendum? ibi. num. 109. pag. 382.

Confeſſio Rei relevat Actorem ab onere probandi. Tit. Probatio. num. 1. pag. 391. Facta ſub ſpe impunitatis, quæ non potuit a Judice concedi, non nocet Reo ad condemnationem Tit. Reus. num. 31. pag. 409. Facit tamen indicium ad torturam. ibi. num. 32. pag. 409. Confeſſio Rei plene probat delictum. ibi. num. 49. pag. 413. Quas nullitates proceſſus ſanet ibi. num. 92. pag. 423. Facta ante ſufficientia indicia poteſt eſſe cum fraude Judicis, & ſine. ibi. num. 92. pag. 423. Sanat inquiſitionem inceptam, non probata antecedenter fama. ibi. num. 94. pag. 424. Pariter ſi ordo judicialis ſit præpoſteratus, aut non ſervata forma aſſignata in Textu, ſanatur proceſſus ex confeſſione Rei. ibi. num. 94. pag. 424. Ita ut poſſit pœna ordinaria infligi. ibi. num. 95. pag. 424. Confeſſio Rei reddit Teſtes jam examinatos pro legitime receptis. Tit. Patronus. num. 66. pag. 441.

Confeſſio ſpontanea non indiget ratificatione, ſed ut ſufficiat ad condemnationem debet eſſe veriſimilis, clara, aſſertiva, unde ſi fiat per verbum credo non ſufficit ad pœnam ordinariam Tit. Reus. num. 49. pag. 413. Non nocet niſi exprimatur cauſa delicti; & incidenter facta non importat pœnam ordinariam niſi ſit facta coram Principe; vel Reus ſit famoſus; aut crimen atrociſſimum. ibi. num. 49. pag. 413. Ut Reo noceat debet eſſe circa factum, & non circa jus, aut circa aliquod pendens a judicio alterius. ibi. num. 49. pag. 413. Et debet eſſe de delicto, & ejus qualitate, & libera, & non facta ex timore, metu, tedio, aut ſubornatione. ibi. num. 50. pag. 414. Ob quas cauſas redditur nulla. ibi. num. 51. pag. 414. Tollitur per probationem demonſtrativam contrariam. ibi. num. 52. pag. 414. Ex metu tormentorum eſt etiam ſpontanea, & quomodo. Tit. Reus. num. 62. pag. 417.

Confeſſio erronea poteſt revocari. Tit. Reus. num. 53. pag. 415. Et hoc etiam poſt Sententiam latam. ibi. num. 53. pag. 415. Etiamſi ſit jurata, & ratificata. ibi. num. 53. pag. 415. Et cauſæ erroris ſunt proponendæ in ſpecie. ibi. num. 54. pag. 415. Et probantur etiam veriſimilitudine. ibi. n. 54. pag. 415.

Confeſſio qualificata quid ſit, & quotuplex. Tit. Reus. num. 81. pag. 421. Acceptatur in parte favorabili fiſco, & in

Digitized by Google

alia rejicitur. ibi. nu. 82. pag. 421.

Confeſſio ſocii criminis non poteſt dividi in ea parte, quæ ipſum Confitentem non tangit, ſed facit ad innocentiam Correi. Tit. *Patronus*. num. 100. pag. 451.

Confeſſio extrajudicialis de crimine reddit Reum famoſum. Tit. *Inquiſitio*. num. 38. & 39. pag. 278. Facit indicium grave; ſed in viro levi non facit niſi ad inquirendum. Tit. *Indicia*. num. 9. pag. 299. Probata facit indicium ad Torturam. Tit. *Teſtes*. num. 112. pag. 348. Sed ad hoc plura requirit, & quæ. Tit. *Tortura*. num. 70. pag. 370. Ad eam probandam ſufficiunt Teſtes ſingulares. ibi. num. 71. pag. 370.

Confeſſio. V. *Ratificatio*. V. *Reus*.

Confeſſus crimen extrajudicialiter quare torqueatur. Tit. *Tortura*. num. 73. pag. 371. Confeſſus per minas tormentorum debet ratificare confeſſionem. ibi. num. 92. pag. 376. Confeſſus in tormentis, & negans in ratificatione, ultra tres vices nequit torqueri. ibi. num. 108. pag. 381. Iſte an abſolvendus, an damnandus, variæ ſunt opiniones. Et quando ad pœnam extraordinariam condemnari poſſit. ibi. num. 108. pag. 381.

Confeſſus. V. *Reus confeſſus*.

Confeſſus ſponte mitius puniendus. Tit. *Reus*. num. 58. pag. 416. Et quis dici poſſit *Sponte confeſſus*. ibi. num. 58. pag. 416. Confeſſus ſacramentaliter ex metu pœnarum Inferni eſt *ſponte confeſſus*. ibi. num. 62. pag. 417.

Confirmatio Apoſtolica *in forma communi* de aliquo Statuto non addit illi novum jus. Tit. *Proæmial*. num. 12. pag. 5. Dat tamen robur rei, & confirmatio *in forma ſpecifica* quid operetur. ibi. num. 13. pag. 5.

Confrontatio Teſtis cum Reo quomodo differat a recognitione. Tit. *Reus*. num. 96. pag. 424. Quid ſit, & quando fiat. ibi. num. 96. pag. 424. Eſt Judici arbitraria, & eam decernere ad Rei petitionem non tenetur Judex, licet ad eam poſſit compellere Teſtes. ibi. n. 102. pag. 425. Facienda eſt Teſtium ſingillatim. ibi. num. 105. pag. 426. In ea ſunt ſervanda omnia, quæ in primo examine. Tit. *Reus*. num. 106. pag. 426. Quomodo facienda. ibi. num. 107. pag. 426. Quomodo fiat in tortura. ibi. num. 109. pag. 426. Non eſt facienda niſi ex neceſſitate, & cum magna cautela. ibi. num. 114. pag. 427.

Confrontatio Complicis cum Complice practicatur. Tit. *Reus*. num. 103. pag. 425. Et debet fieri ante traditionem copiæ actorum. ibi. num. 104. pag. 425.

Confuſio punitiva quæ. Tit. *Delictorum*. num. 19. pag. 121.

Conjectura ad cognoſcendam capitalem inimicitiam ortam ex injuria verbali. Tit. *Quales*. num. 41. pag. 51. Non ſumitur a diverſis. Tit. *Fama* num. 18. pag. 313.

Conjuratio quid ſit. Tit. *Accuſatio*. num. 3. pag. 211.

Conjunctio Judicis cum Actore, aut Reo eſt cauſa recuſationis Judicis. Tit. *Quales*. num. 38. pag. 50.

Connexa, adnexa, & incidentia dupliciter contingunt. Tit. *Quid*. num. 115. pag. 32. Connexa Cauſæ cognoſcit Delegatus, niſi privative ſint reſervata alteri Tribunali. Tit. *Quid*. num. 125. pag. 32.

Conſanguineus nequit cogi ad teſtificandum contra Conſanguineum, niſi in crimine enormi, de quo veritas aliter non poteſt haberi. Tit. *Teſtes*. num. 91. pag. 343.

Conſenſus Diffinitorii pro tortura danda quomodo, & quando petendus a Judice. Tit. *Tortura*. num. 133. & ſeqq. pag. 388. Poteſt haberi a Patribus probis, & peritis, & quando. ibi. num. 134. pag. 388.

Conſervator Regularium quis ſit, & quid ejus munus. Tit. *Delictorum*. num. 38. pag. 128. Poteſt procedere contra alios Regulares, & laicos, & invocare brachium ſæculare, & compellere Judices ad illud præſtandum. ibi. num. 38. pag. 128. Poteſt pro ſuis actibus uti Notario Regulari. Tit. *Inquiſitio*. num. 48. pag. 281. Et non obligatur ad aſſumendum Notarium de Curia Epiſcopi. ibi. num. 50. pag. 282. Et hoc neque etiam ſi contrarium ſit ſtatutum in Synodo Diœceſana. ibi. num. 50. pag. 282. Notarium ſemel aſſumptum, ut ſibi ſerviat, nequit mutare. Tit. *Inquiſitio*. num. 50. pag. 282. Debet ante omnia probare notorietatem injuriæ factæ Regularibus. Tit. *Canones*. num. 56. pag. 77.

Conſiliarius poteſt recuſari, ſi eſt ſuſpectus. Tit. *Canones*. num. 118. pag. 107. Judicis eſt verus Aſſeſſor. Tit. *Patronus*. num. 28. pag. 434. Ejus electio, & votum originale inſeri debet in proceſſu. ibi. num. 28. pag. 434. Si det conſilium evidenter injuſtum non debet Judex illud ſequi. ibi. num. 30. pag. 434. Conſiliarius ex officio tenetur ſub mortali habere peritiam rei, de qua debet dare conſilium. Tit. *Sententia* num. 83. pag. 472.

Conſilium a ſapientibus quærendum. Tit. *Canones*. num. 117. pag. 106. Diſcretorum adhibendum in carceratione contumacis. Tit. *Delictorum*. num. 26. pag. 123. Conſilium, quod debet peti, non obligat ad illud ſequendum. ibi. num. 26. & Tit. *Patronus*. num. 28. pag. 475. Conſilium, & aſſenſus important neceſſitatem in actu. Tit. *Delictorum*. num. 26. pag. 123.

Conſilium quando dicatur doloſum. Tit. *Pœnarum*. n. 57. pag. 158. Eſt perniciolius, quam mandatum. ibi. num. 57. pag. 158. Conſilium ad torquendum aliquando petendum ab aliis, quam a Diffinitorio. Tit. *Tortura*. n. 24. pag. 359.

Conſilium ab Advocato ſæculari quibus caſibus peti poſſit. Tit. *Patronus*. num. 22. & 26. pag. 433. & 434. Conſilium, ut dicatur tale, debet eſſe conſonum rationi, aliter dicitur *deceptio*, non conſilium. ibi. num. 30. pag. 434.

Conſilium quod potuit dari bonum, aut malum, præſumitur quod fuerit datum bonum. Tit. *Patronus*. num. 102. pag. 451.

Conſpirator quis dicatur. Tit. *Accuſatio*. num. 3. pag. 211. Conſpirantes in mortem Epiſcopi, aut Prælati Provincialis, vel localis traduntur Curiæ ſæculari morte plectendi, ſed apud Nos mittuntur ad triremes. Tit. *Sententia* num. 125. pag. 500.

Conſuetudo & Statutum procedunt a pari, & valet argumentum a conſuetudine ad Statutum. Tit. *Proæmial*. num. 9. pag. 4. Conſuetudo mittendi Viſitatorem quolibet triennio non tollit quin Generalis poſſit frequentius mittere. Tit. *Canones* num. 104. pag. 101. Conſuetudo non præſcribit in iis, quæ ſunt meræ facultatis. ibi. num. 106. pag. 102.

Conſuetudo delinquendi quando puniatur. Tit. *Pœnarum*. num. 82. pag. 168. Conſuetudo abrogavit legem de Accuſatoribus. Tit. *Accuſatio*. num. 9. pag. 212.

Conſuetudo eſt jus non ſcriptum. Tit. *Corpus*. num. 3. pag. 247. Conſuetudo delinquendi facit indicium leve, & ad eam inducendam ſufficiunt duo, vel tres actus. Tit. *Indicia*. num. 4. pag. 297. Conſuetudo tolerata in loco particulari non facit legem univerſalem. Tit. *Teſtes*. num. 88. pag. 341. Conſuetudo ſine ratione vetuſtas erroris eſt; unde conſuetudo irrationabilis non habet vim. Tit. *Tortura*. num. 96. pag. 378.

Conſultus delictum punitur, ut illud patrans, ſed ad hoc duo requiruntur. Tit. *Pœnarum*. num. 56. & 57. pag. 158. & Tit. *Accuſatio*. num. 64. pag. 162.

Conſulens. V. *Carceratio*.

Conteſtis ut quis ſit, non requiritur, quod viderit Conteſtem: Tit. *Tortura*. num. 73. pag. 371. *Conteſtis*. V. *Teſtis*.

Contumacia quomodo purgetur. Tit. *Canones* num. 62. pag. 81. Contumacia Teſtis eſt ejuſdem gravitatis in omnibus delictis. Tit. *Tortura*. num. 9. pag. 355. Contumacia quomodo, & quando accuſanda. Tit. *Reus*. n. 44. pag. 412.

Contumax declarandus eſt, qui interrogatus non vult reſpondere. Tit. *Canones*. num. 12. & 62. pag. 81. Comparens ante Sententiam eſt audiendus. Tit. *Canones*. num. 62. pag. 81. Contumax non dicitur, niſi ter monitus. ibi. num. 97. pag. 97.

Contumax ad cor reverſus debet amplecti a Superiore. Tit. *Delictorum*. num. 22. pag. 127. Contumax Teſtis quomodo torquendus. Tit. *Tortura*. num. 125. pag. 386.

Contumax vere ut aliquis ſit, quid requiritur. Tit. *Reus*. num. 42. pag. 412. Et citandus ad Sententiam. ibi. num. 44. pag. 412. De conſuetudine condemnatur ad pœnam ordinariam. ibi. num. 45. pag. 412. Se voluntarie præſentans Judici quomodo relevatur a pœna. ibi. num. 46. pag. 412. Si capiatur quid agendum. ibi. num. 47. pag. 413. Ex clementia Judicis poteſt admitti ad novas defenſiones. ibi. num. 47. pag. 413.

Contumax. V. *Teſtis*. V. *Reus*.

Conventus integer ſi recuſet Provincialem, vel Commiſſarium ne viſitet, quid agendum. Tit. *Canones*. n. 96. pag. 96.

Converſatio hominis in adoleſcentia facit præſumptionem pro juventute. Tit. *Indicia*. num. 29. pag. 304. Converſatio bona tollit malam famam. Tit. *Fama*. num. 8. pag. 310.

Con-

Digitized by Google

Convictus de delicto occulto puniendus eſt ſecreto. *Tit. Inquiſitio*. §. 3. *pag.* 271. Quotupliciter quis dicatur. *ibi. num.* 14. *pag.* 271. & *Tit. Sententia*. *num.* 67. *pag.* 485. Convictus in inquiſitione generali poteſt condemnari abſque inquiſitione ſpeciali. *ibi. num.* 52. *pag.* 282. Debet tamen examinari in ſpecie. *ibi. num.* 54. *pag.* 283.
Convictus plene non torquendus, & quare. *Tit. Tortura*. *num.* 77. *pag.* 372. Perfecte ut quis ſit, requiruntur plures, quam duo Teſtes. *ibi. num.* 77. *pag.* 372. Convictus plene damnatur ad pœnam ordinariam, ſi proceditur per Accuſationem. *Tit. Sententia*. *num.* 72. *pag.* 486.
Convictus per ſcripturas quando Reus dicatur. *Tit. Sententia*. *num.* 74. *pag.* 486.
Convictus. *V. Reus*.
Cooperans. *V. Concertatio*.
Copia actorum tradenda Reo. *Tit. Patronus*. §. 4. *pag.* 410. & *Tit. Patronus*. *num.* 34. *pag.* 410. Oſtendenda Advocato Conſiliario. *Tit. Patronus*. *num.* 24. *pag.* 407.
Corpus delicti quando deſcribendum a Superiore locali. *Tit. Delictorum*. *num.* 14. *pag.* 119. Deſcriptum a Superiore locali quomodo inferatur in proceſſu. *ibi.* *n.* 15. *pag.* 119.
Corpus delicti quid. *Tit. Corpus*. §. 1. *pag.* 246. De eo ante omnia debet conſtare; & quomodo viſitandum corpus delicti permanentis; & quomodo ſit probandum corpus delicti tranſeuntis. *ibi.* §. 1. *pag.* 246. Si de eo non conſtaret, proceſſus eſſet nullus. *ibi. num.* 2. *pag.* 246. Ejus probatio per *Viſum*, & *repertum*, eſt de jure humano. *ibi. num.* 3. *pag.* 247. Quomodo probetur per Teſtes. *ibi. num.* 12. *pag.* 250.
Corpus delicti inſeparabilis a Delinquente debet probari a Judice Regulari, nec valet probatio facta ab alio Judice incompetente. *Tit. Teſtes*. *num.* 120. *pag.* 350.
Correctio debet habere plus manſuetudinis, quam rigoris. *Tit. Quid*. *num.* 41. *pag.* 16. Correctio morum magis obtinetur per punitionem paternam, quam per judicialem. *Tit. Pœnarum*. *num.* 30. *pag.* 148.
Correctio paterna multipliciter poteſt eſſe gravis. *Tit. Canones*. *num.* 83. *pag.* 90. Si eſt excedens ab ea poteſt appellari. *ibi. num.* 83. *pag.* 90. Si eſt *apprehenſive* tantum gravis, de ea non poteſt Subditus conqueri. *ibi. num.* 84. *pag.* 90. Sed de *appretiative*, & realiter gravi, poteſt. *ibi. num.* 85. *pag.* 90. In ea facienda abſtineant Prælati a conviciis, ex ea enim non proficit conviciatus. *ibi. num.* 85. *pag.* 90.
Correctio fraterna quando denunciationi præmittenda. *Tit. Quid*. *num.* 55. *pag.* 18. & *Tit. Denunciatio*. *num.* 8. *pag.* 235. Facienda eſt in peccatis reiteratis; ſed poteſt omitti ſi non creditur eſſe profutura. *ibi. num.* 8. *pag.* 235. Non eſt neceſſaria in delictis exceptis. *ibi. num.* 9. *pag.* 236.
Correctus de delicto quando poſſit accuſari. *Tit. Accuſatio*. *num.* 11. *pag.* 213.
Corrigens dictum ſuum *incontinenti* non cenſetur variare, & quando dicatur aliquis ſe corrigere *incontinenti*. *Tit. Tortura*. *num.* 52. *pag.* 365.
Corruptus. *V. Teſtis corruptus*.
Credere Cito homini, nocet. *Tit. Delictorum*. *num.* 28. *pag.* 124.
Credulitas etiam levis, temeraria, beſtialis, & injuſta (dum tamen ſit ſine dolo) minuit pœnam. *Tit. Patronus*. *num.* 126. *pag.* 455. Injuſta autem non excuſat a temeritate, & culpa. *ibi. num.* 126. *pag.* 455.
Credulitas. *V. Teſtis de credulitate*.
Crimen idem diverſis pœnis non vindicatur. *Tit. Delictorum*. *num.* 22. *pag.* 122. & *Tit. Accuſatio*. *num.* 68. *pag.* 232. Magis paternaliter, quam judicialiter caſtigandum. *Tit. Quid*. *num.* 53. *pag.* 18. Graviora crimina ſunt, quæ ſunt ſcandaloſa, aut frequenter commiſſa, aut valde malitioſa. *Tit. Delictorum*. *num.* 24. *pag.* 123. Aut quo major eſt gradus Delinquentis, *ibi. num.* 18. *pag.* 120.
Crimina facientia ad expulſionem a Religione. *Tit. Pœnarum*. *num.* 121. *pag.* 183. Quæ valde Religioni nocent quæ ſint. *ibi. num.* 124. *pag.* 184. crimina multa reſervanda punitioni divinæ. *Tit. Teſtes*. *num.* 17. *pag.* 318.
Crimen probatum in exceptione punitur extraordinarie. *Tit. Accuſatio* *num.* 7. *pag.* 212. Crimina quomodo poſſint eſſe connexa. *ibi. num.* 23. *pag.* 218. Crimen ſimul delatum quando poſſit denuo accuſari. *ibi. n.* 68. *pag.* 232. Aliquando crimen eſt diſſimulandum. *ibi. n.* 70. *pag.* 232.
Crimen publicum in jure civili quodnam ſit. *Tit. Denunciatia*. *num.* 10. *pag.* 236. Proprie quid ſit, & quomodo differat a Delicto. *ibi. num.* 10. *pag.* 236. A quolibet accuſari poteſt. *ibi. num.* 10. *pag.* 236.
Crimen privatum quomodo ex Statuto fiat *publicum*. *Tit. Denunciatia*. *num.* 10. *pag.* 236.
Crimen atrox quod dicatur. *Tit. Inquiſitio*. *num.* 15. *pag.* 271. Occultum quomodo puniendum. *ibi. num.* 15. *pag.* 271.
Crimen Confitens ſponte coram Prælato ante accuſationem non poteſt publice puniri. *Tit. Inquiſitio*. *n.* 16. *pag.* 271. Sed crimen non debet eſſe cum ſcandalo. *ibi. n.* 17. *pag.* 271.
Crimen occultum quomodo puniendum. *Tit. Inquiſitio*. *num.* 15. *pag.* 270.
Crimen immane quid ſit. *Tit. Teſtes*. *num.* 2. *pag.* 314.
Crimen difficilis probationis quando ſit. *Tit. Teſtes*. *num.* 2. *pag.* 314.
Crimen exceptum, in quo coguntur ad teſtificandum illi, qui alias cogi non poſſunt quale ſit. *Tit. Teſtes*. *num.* 95. *pag.* 343.
Crimen læſæ majeſtatis morte punitur. *Tit. Pœnarum*. *num.* 121. *pag.* 183. Eſt ſpernere Judicem. *Tit. Tortura*. *n.* 57. *pag.* 366. Non præſcribitur. *Tit. Patronus*. *n.* 93. *pag.* 450.
Crimen falſi multiplex. *Tit. Accuſatio*. *num.* 32. *pag.* 220. Viginti annis præſcribitur. *Tit. Patronus*. *num.* 93. *pag.* 450. Super eo non poteſt tranſigi. *Tit. Sententia*. *num.* 121. *pag.* 499.
Crimen nefandum morte pleſtendum. *Tit. Patronus*. *num.* 23. *pag.* 433.
Crimen. *V. Delictum*.
Criminoſus Prælatum præveniens ante accuſationem, pœnitentia ſalutari eſt emendandus. *Tit. Delictorum*. *num.* 23. *pag.* 122. Criminoſus eſt infamis. *Tit. Accuſatio*. *num.* 8. *pag.* 212.
Criminoſus. *V. Delinquens*.
Culpa lata In homicidio non æquiparatur dolo; nec quando lex pœnam differentem imponit delicto culpoſo, & doloſo *Tit. Patronus*. *num.* 88. *pag.* 449. In criminalibus non æquiparatur dolo. *ibi. num.* 139. *pag.* 458. Culpæ reiteratio infert augmentum pœnæ. *Tit. Sententia*. *num.* 85. *pag.* 489.
Cuſtodia Archiviorum non curata eſt culpa gravis. *Tit. Pœnarum*. *num.* 69. *pag.* 164.
Cuſtos carcerum quando cenſeatur in dolo. *Tit. Pœnarum*. *num.* 104. *pag.* 176.

D

D*amnatus*. *Vide Condemnatus*.
Damnum Reipublicæ impedire quilibet tenetur. *Tit. Delictorum*. *num.* 13. *pag.* 118.
Deberi dicitur, quod ab invito poteſt exigi; & importat obligationem. *Tit. Delictorum*. *num.* 11. *pag.* 118.
Debilis torqueri non poteſt; non eſt tamen immunis ab omni genere torturæ. *Tit. Tortura*. *num.* 110. *pag.* 382.
Debilitatio membri non importat irregularitatem. *Tit. Tortura*. *num.* 82. & 83. *pag.* 374.
Deciſoria quæ ſint. *Tit. Proœmial*. *num.* 20. *pag.* 7.
Decretales, quæ non ſunt in corpore juris inſertæ abrogatæ fuerunt a Gregorio IX. *Tit. Proœmial*. *num.* 19. *pag.* 6.
Decretum quid ſit *Tit. Canones*. *num.* 2. *pag.* 58.
Decretum Gratiani An fuerit confirmatum a Papa. *Tit. Proœmial*. *num.* 18. *pag.* 6.
Decretum torturæ Quando faciendum. *Tit. Tortura*. §. 8. & *num.* 85. *pag.* 374. Debet continere omnia relevantia contra Reum. *ibi. num.* 99. *pag.* 379. decretum torturæ Teſtis quid debeat continere. *ibi. num.* 119. *pag.* 385.
Decretum de Arctatione, ut in ea comprehendatur Carcer, quomodo debeat eſſe. *Tit. Tortura*. *num.* 15. *pag.* 352.
Defectus juriſdictionis reddit actus nullos. *Tit. Quid*. *num.* 99. *pag.* 28.
Defendi poteſt Reus abſens a quolibet, etiam ſine ejus mandato procuratorio. *Tit. Reus*. *num.* 77. *pag.* 420.
Defendere ſe inculpate non dicitur, qui proximo plus nocet, quam ſibi proſit. *Tit. Patronus*. *n.* 125. *pag.* 455.
Defenſio tuitiva quæ. *Tit. Canones*. *num.* 28. *pag.* 70.
Defenſiones concedendæ ſunt ante Torturam. *Tit. Tortura*. §. 9. *pag.* 379. & *num.* 104. *pag.* 380. Et hoc ſive Reus, ſive Teſtis ſit, qui debet torqueri. *ibi. num.* 105. *pag.* 380.

Et

Et hoc in quocumque genere torturæ. *ibi. num.* 105. *pag.* 380. Et ſunt dandæ licet non petantur *ibi. n.* 106. *pag.* 381. Et Reo, qui negat reſpondere concedendæ ſunt ſine copia actorum, antequam torqueatur *Tit. Reus. num.* 78. *pag.* 410. Sed non dantur niſi Reus habeat Teſtes pro legitima receptis *Tit. Patronus.* §. 5. *pag.* 441. Defenſiones ſunt dandæ Reo ante Sententiam. *ibi.* §. 1. *pag.* 428.

Defenſio, Et ad eam facientia ſunt de jure naturæ. *Tit. Quam num.* 9. *pag.* 207. & *Tit. Patronus. num.* 2. *pag.* 428.

Defenſiones quando ſint concedendæ Excepto. *Tit. Exceptio. num.* 13. *pag.* 291. Concedendæ ſunt Reo etiam confeſſo. *Tit. Reus. num.* 58. *pag.* 414. Et non poſſunt tolli nec a Papa, nec ab Imperatore. *Tit. Patronus. num.* 2. *pag.* 428. Unde ſi denegentur, Sententia eſt nulla. *ibi. num.* 2. *pag.* 428. Debentur etiam condemnatis in contumacia, antequam pœnam ſubeant: & etiam in notorio delicto, *ibi. num.* 2. *pag.* 428. earum termini aſſignati quomodo computandi, *ibi. num.* 7. *pag.* 429. Reus non poteſt eas renunciare in caſu delicti, pro quo venit imponenda pœna ſanguinis. *ibi. num.* 9. *pag.* 429. Unde Judex non debet eſſe facilis in acceptanda renunciatione. *ibi. num.* 9. *pag.* 429. Termini defenſionum ſi non ſint a Judice aſſignati, Reus dicitur oppreſſus, & Sententia eſt nulla. *ibi. num.* 2. *pag.* 428. Et talium terminorum aſſignatio debet præcedere quamcumque renunciationem, quæ poſſet fieri a Reo. *ibi. n.* 11. *pag.* 430.

Defenſiones poſſunt fieri ab eodem Reo pro ſe. *Tit. Patronus. num.* 12. *pag.* 430. Species defenſionis eſt infirmatio Teſtium, & probatio qualitatis, ob quam pœna minuenda eſt. *ibi. num.* 69. *pag.* 442. Defenſionis multa ſunt privilegia, & quæ. *ibi. num.* 77. *pag.* 445. a quibus locis peti poſſint defenſiones, *ibi. num.* 82. *& ſeqq. pag.* 448. *& num.* 124. *& inde. pag.* 455. *& num.* 170. *pag.* 464.

Definire. Vide Diffinire.

Definitor. V. Diffinitor.

Defi itorium. Vide Diffinitorium.

Deformis notabiliter nequit eligi in Prælatum. *Tit. Quales. num.* 23. *pag.* 45.

Degradatio importat ſpoliationem habitus ſui ordinis. *Tit. Pœnarum. num.* 42. *pag.* 154. Degradatio olim fiebat cum ſex Epiſcopis vocatis a vicinis Provinciis. *Tit. Patronus. num.* 15. *pag.* 431. Modo interveniunt ſex Abbates mitrati, qui ſunt veri Judices. *ibi. n.* 15. *pag.* 431.

Delegare poteſt Ordinarius quamlibet Cauſam. *Tit. Quid. num.* 104. *pag.* 29. Etiam uſque ad Sententiam diffinitivam incluſive. *ibi. num.* 105. *pag.* 29.

Delegari in Judices qui poſſint. *Tit. Quid.* §. 3. *pag.* 11.

Delegatio, Delegationis literæ cuſtodiendæ; & qua cautela; & ſi pereant, Incœpta Cauſa, quid agendum. *Tit. Quid. num.* 114. *pag.* 31. Ejus duratio pendet a placito Delegantis. *ibi. num.* 132. *pag.* 38.

Delegatus. Vide Judex. Vide Commiſſarius.

Delegatus eſt, cui Ordinarius Cauſam committit. *Tit. Quid. num.* 28. *pag.* 9. Re integra mortuo Delegante amittit juriſdictionem. *ibi. num.* 84. *pag.* 25. *& num.* 134. *pag.* 39. Sed re non integra durat. *ibi. num.* 134. *pag.* 39.

Delegatus a Papa debet habere dignitatem Eccleſiaſticam. *Tit. Quid. num.* 94. *pag.* 27. Debet eligi in Synodis, & vocatur Judex Synodalis. *ibi. num.* 96. *pag.* 28.

Delegatus habet in Cauſa tantam auctoritatem, quantam Delegans. *Tit. Quid. num.* 106. *pag.* 30. Ante omnia debet docere de ſua delegatione. *ibi. num.* 111. *pag.* 31. Ante præſentationem literarum non habet juriſdictionem. *ibi. num.* 112. *pag.* 31. Cognoſcit de annexis, & connexis Cauſæ. *ibi. num.* 125. *pag.* 32. Cognoſcit de iis qui ſuam juriſdictionem impediunt. *ibi. num.* 116. *pag.* 32. Non punit tamen eorum delicta, quæ non impediunt delegationem, nec ea, quæ jam impedierunt, ſed modo non impediunt. *ibi. num.* 122. *pag.* 35. Si in Cauſa reperit incidens transferens Cauſam ad aliud forum, quid debet agere. *ibi. num.* 123. *pag.* 35.

Delegatus ad univerſitatem cauſarum poteſt ſubdelegare. *Tit. Quid. num.* 124. *pag.* 36. Etiamſi univerſitas Cauſarum ſit unius Conventus tantum. *ibi. num.* 124. *pag.* 36. Quos poſſit ſubdelegare. *Tit. Quid. num.* 125. *pag.* 36. Cauſa una incœpta continuat juriſdictionem ad omnes. *ibi. num.* 139. *pag.* 41. Præcedit omnes in loco ſuæ juriſdictionis. *ibi. num.* 142. *pag.* 42.

Delegatus quos poſſit ſubdelegare? *Tit. Quid. num.* 125. *pag.* 36. Quando poſſit ſubdelegare repetitionem Teſtium. *Tit. Patronus. num.* 161. *pag.* 462.

Delegatus a Principe poteſt ſubdelegare, non tamen ſi eſt electa induſtria perſonæ, & hoc etiamſi ſit delegatus a Papa. *Tit. Quid. num.* 126. *&* 127. *pag.* 37. Delegatus a Cardinali Protectore eſt Delegatus a Principe. *ibi. num.* 129. *pag.* 37. Delegatus a Generali eſt Delegatus a Principe. *ibi. num.* 19. *pag.* 18.

Delegatus a Provinciali nequit ſubdelegare. *Tit. Quid. num.* 130. *pag.* 37. Ex quacunque parte Provinciæ poteſt Fratres vocare pro Cauſa ſibi commiſſa. *Tit. Quid. num.* 140. *pag.* 41. Delegatus a Provinciali ad univerſitatem Cauſarum præcedit omnes in loco ſuæ juriſdictionis. *ibi. num.* 142. *pag.* 42. Ad Cauſam particularem nullum præcedit, *ibi. num.* 143. *pag.* 43. Et ſubeſt Superiori locali in foro paterno. *ibi. num.* 143. *pag.* 43.

Delegatus quando incipiat uti juriſdictione. *Tit. Quid. num.* 135. *pag.* 39. Debet trahere, & non trahi a Reo, ad Tribunal. *ibi. num.* 141. *pag.* 42. Delegatus eſſe non poteſt habens aliquod impediens exercitium Officii, in quo eſt. *Tit. Quales. num.* 18. *pag.* 46. Delegatus, a quo fuit male appellatum in diffinitiva, non exequitur eam. *Tit. Sententia. num.* 117. *pag.* 498. Poteſt Sententiam interlocutoriam revocare, ſed non alterare diffinitivam. *Tit. Sententia. num.* 139. *pag.* 504.

Delictum etiam leve debet puniri a Superiore. *Tit. Quid. num.* 49. *pag.* 27. Delictum proprie quid ſit. *Tit. Denunciatio. num.* 20. *pag.* 236. Debet eſſe patratum dolo malo. *Tit. Corpus. num.* 9. *pag.* 249. Ejus eſſentiale, in quo conſiſtat. *Tit. Teſtes. num.* 24. *pag.* 320.

Delictum quotuplex. *Tit. Delictorum. num.* 1. *pag.* 114. Leve, & in quo proceditur ſine ſcripto, & non admittitur appellatio. *ibi. num.* 2. *pag.* 114. Grave, & graviſſimum quod ſit. *ibi. num.* 3. *pag.* 115. Grave, & gravius determinare committitur arbitrio Superioris. *ibi. num.* 4. *pag.* 115. Leve, & aliquot ex gravibus punit Superior localis. *ibi. num.* 5. *pag.* 115. Et hoc per pœnitentias ſalutares. *ibi. num.* 6. *pag.* 116. Delictum ex fragilitate eſt levius, & mitius puniendum. *ibi. num.* 7. *pag.* 116. Atrox delictum quod dicatur. *ibi num.* 9. *pag.* 116.

Delictum publicum, & *privatum* quod ſit. *Tit. denunciatio* §. 2. *pag.* 236. *& Tit. Denunciatio. num.* 11. *pag.* 236. Publicum aut privatum apud nos quomodo reddatur. *ibi. num.* 12. *pag.* 237. ejus gravitas in Religione a quo deſumatur. *ibi. num.* 14. *pag.* 237.

Delictum exceptuatum, ſeu exceptum quod ſit. *Tit. Inquiſitio.* §. 7. *pag.* 274.

Delictum enorme quod dicatur. *Tit. Pœnarum. n.* 81. *pag.* 168.

Delictum facti tranſeuntis, aut permanentis quod. *Tit. Corpus. num.* 1. *pag.* 246.

Delictum facilis, aut difficilis probationis quod. *Tit. Corpus num.* 29. *pag.* 256. Quomodo probetur. *ibi. num.* 29. *&* 32. *pag.* 257.

Delictum occultum quando, & quomodo revelandum. *Tit. Inquiſitio. num.* 10. *&* 11. *pag.* 269. Quotupliciter dicitur occultum. *Tit. Patronus. num.* 73. *pag.* 443. Illud publicans Teſtis quando non audiendus. *ibi. n.* 73. *pag.* 443.

Delictum notorium non requirit probationem. *Tit. Inquiſitio. num.* 40. *pag.* 278.

Delictum in ſcriptura poteſt eſſe multiplex. *Tit. Indicia. num.* 41. *pag.* 307.

Delictum quot modis dicatur ſemiplene probatum. *Tit. Reus. num.* 11. *pag.* 403. Delictum in Religione cenſetur majus, quo minor eſt ætas delinquantis. *Tit. Patronus. num.* 83. *pag.* 448. Doloſum, & culpoſum quod dicatur. *ibi. num.* 87. *pag.* 449. Delictum ut excludatur omnis interpretatio rationabilis facienda eſt. *ibi. num.* 103. *pag.* 451. Delictum per quæ excuſetur. *ibi. n.* 106. *pag.* 451. *& inde.*

Delictum Vide Crimen. Vide Corpus delicti. Vide Circumſtantia.

Delicta, quæ nequeunt probari, aut puniri, divino judicio ſunt reſervanda. *Tit. Delictorum. num.* 39. *pag.* 129. Facientia ad expulſionem debent eſſe moraliter continuata, & hoc judicare eſt Judici arbitrarium. *Tit. Pœnarum. num.* 38. *pag.* 151. Delictorum præſcriptio quæ, quomodo, & quanto tempore fiat. *Tit. Patronus. num.* 91. *pag.* 449. Delicta carnis quinquennio præſcribuntur. *ibi.*

ibi. num. 92. *pag.* 449. Præſcripta pro denunciatione paterna, ſunt identidem pro judiciali. *ibi. num.* 95. *pag.* 450. præſcripta pro denunciatione poſſunt puniri per Inquiſitionem. *ibi. num.* 95. *pag.* 450. Apud Nos, quo tempore præſcribuntur quo ad denunciationem paternam. *ibi. num.* 94. *pag.* 450.

Delicta detecta per Inquiſitionem de jure ſunt mitius punienda, quam per Accuſationem, ſed de conſuetudine non ſervatur. *Tit. Patronus. num.* 130. *pag.* 456.

Delicta atrociſſima, in jure Canonico quæ ſint. *Tit. Sententia num.* 125. *pag.* 500. Super iis non poteſt fieri compoſitio inconſulto Generali. *ibi. num.* 125. *pag.* 500.

Delicta, ob quæ Eccleſiaſtici ſunt tradendi Curiæ ſæculari. *Tit. Sententia num.* 125. *pag.* 500.

Delinquere ex imprudentia, quotupliciter quis poſſit. *Tit. Patronus. num.* 140. *pag.* 458.

Delinquens ſortitur forum Judicis loci, in quo deliquit. *Tit. Quid. num.* 79. *pag.* 24. & *Tit. Patronus. num.* 132. *pag.* 454. Præveniens Judicem ante Accuſationem mitius puniendus eſt. *Tit. Inquiſitio* §. 3. *pag.* 271. Delinquens pluribus delictis diverſis magis perverſus proditur, quam qui pluries eodem delicto peccavit. *Tit. Pœnarum*, n. 27. *pag.* 146. Delinquens ex furore iracundiæ, an ſit punibilis. *Tit. Patronus. num.* 107. *pag.* 452. & 108. *pag.* 452. Et ſi deliquit ex intervallo ab iracundia, an puniri debeat. *ibi. num.* 110. *pag.* 452. Ex metu, aut vi, extraordinarie eſt puniendus. *ibi. num.* 127. *pag.* 456. Delinquens publice magis puniendus eſt, quam occulte, & ſine ſcandalo. *ibi. num.* 128. *pag.* 456. Ex cauſa honoris mitius eſt puniendus. *ibi. num.* 138. *pag.* 457. Ex errore in perſona extraordinarie puniendus. *ibi. num.* 139. *pag.* 458. Ex imprudentia extraordinarie punitur. *ibi. num.* 140. *pag.* 458. Si ex delicto privato reſultat publica utilitas, delinquens extra ordinem, aut mitiiter punitur. *ibi. num.* 141. *pag.* 458

Dementia probatur per actus ſingulares. *Tit. Probationes. num.* 5. *pag.* 391.

Denuncians Quæ præſtare debet. *Tit. Denunciatio.* §. 3. & n. 17. *pag.* 238. Si inſtet apud Judicem contra Reum, fit Accuſator. *ibi.* §. 3. *pag.* 238. Canonice poteſt examinari ut Teſtis. *ibi.* §. 4. *pag.* 239. & *num.* 7. *pag.* 235.

Denunciator non probans præſumitur calumniari. *Tit. Denunciatio. num.* 27. *pag.* 243. Voluntarius non poteſt eſſe Teſtis. *Tit. Sententia. num.* 68. *pag.* 485. Inter Regulares omnis Denunciator eſt voluntarius. *ibi. nu.* 71. *pag.* 486. Denunciator voluntarius, & denunciator ex officio, quis dicatur. *ibi. num.* 68. *pag.* 485. Qui ſubdole denunciavit per alium, non poteſt eſſe Teſtis. *ibi. num.* 70. *pag.* 486. Denunciator ſubdolus, quomodo detegendus a Judice. *ibi. num.* 67. *pag.* 485.

Denunciare non poteſt paterne, qui prius fraterne non correxit. *Tit. Denunciatio.* §. 1. *pag.* 234. Non poteſt juridice, qui nequit accuſare. *ibi.* §. 3. *pag.* 238. Non poteſt, qui non eſt bonæ famæ. *ibi. num.* 15. & 19. *pag.* 238. & 239. Crimina excepta denunciare quilibet poteſt, ſicut & paterne denunciare. *ibi. n.* 15. & 19. *pag.* 238. & 239.

Denunciatio intendit ſolam emendationem. *Tit. Quid. num.* 54. *pag.* 18. Evangelica, & Judicialis, quæ. *Tit. Denunciatio.* §. 1. *pag.* 234. Facta ab infimis contra Prælatos non recipienda. *ibi.* §. 4. *pag.* 239. Denunciatio quid, & quotuplex. *ibi. num.* 1. & 2. *pag.* 234. Canonica reducitur ad Evangelicam, Regularis vero confunditur cum Evangelica, & Judiciali. *ibi. num.* 2. *pag.* 234. Evangelica reſpicit puram emendationem. *ibi. num.* 3. *pag.* 234. Et fit ad Superiorem ut Patrem. *ibi. num.* 5. *pag.* 235. Evangelica ad Superiorem, ut Patrem communem, quomodo fiat. *ibi. num.* 6. *pag.* 235. Judicialis eſt actus juſtitiæ. *ibi. num.* 4. *pag.* 234. Et fit ad Prælatum, ut Judicem. *ibi. num.* 7. *pag.* 235. Et non annullatur per omiſſionem correctionis fraternæ. *ibi. num.* 9. *pag.* 236. Denunciatio quomodo facienda. *ibi. num.* 7. & *ſeqq. pag.* 235. & quid debet continere. *ibi. num.* 16. *pag.* 238.

Denunciatio Canonica, quæ; *Tit. Denunciatio.* n. 32. *pag.* 241.

Denunciatio judicialis Eſt introducta de jure novo. *Tit. Denunciatio. num.* 24. *pag.* 241. In ea debetur juramentum. *ibi. num.* 24. *pag.* 241. Et poteſt fieri per literas. *ibi. num.* 21. *pag.* 240. Sed ſi ſit ſcripta nomine alterius, ipſo inſcio, eſt nulla. *ibi. num.* 25. *pag.* 242. Debet fieri in ſcriptis, & quomodo. *ibi. num.* 32. & *ſeqq. pag.* 244. Fieri non poteſt, ſi crimen probari nequit. *Tit. Exceptio. num.* 26. *pag.* 295.

Denunciatio paterna eſt magis privilegiata, quam Judicialis. *Tit. Patronus. num.* 95. *pag.* 450.

Denunciatus de crimine gravatur in fama. *Tit. Teſtes.* n. 69. *pag.* 334.

Depoſitio obſcura, vel incerta, quæ dicatur. *Tit. Teſtes. num.* 38. *pag.* 325. Debet legi a Notario depoſitio Teſtium, & ab ipſis ſubſignari ſaltem ſigno Crucis, & ſubſcribi a Judice; ſed defectus hujus ſubſcriptionis non vitiat acta. *ibi. num.* 98. *pag.* 344. Depoſitionem ſuam poteſt ſcribere Teſtis. *ibi. num.* 104. *pag.* 346.

Depoſitio facta in tormentis male decretis eſt nulla. *Tit. Tortura num.* 31. *pag.* 361.

Depoſitio. *Vide Dictum*.

Deſertores militiæ poſſunt impune a quolibet occidi. *Tit. Reus. num.* 77. *pag.* 420.

Detruncatio membri importat irregularitatem. *Tit. Tortura. num.* 82. *pag.* 374.

Deus non judicat bis in idipſum, nec prævenitur ſententia Judicis. *Tit. Delictorum. num.* 20. *pag.* 128.

Diabolo etiam defenſiones eſſe concedendas, unde deductum ſit. *Tit. Carcer. num.* 19. *pag.* 399.

Dictio Alias quid importet. *Tit. Quales. num.* 46. *pag.* 53. *De plano* procedere quid ſit. *Tit. Quam.* n. 5. *pag.* 206. Et copulativa, & disjunctiva eſt. *Tit. Canones. num.* 70. *pag.* 83. Ex dicit cauſam materialem, & immediatam. *Tit. Pœnarum. num.* 131. *pag.* 189. *Frequenter*, quid ſignificat. *Tit. Canones. num.* 102. *pag.* 101. *Gratis*, quid importet. *Tit. Patronus. num.* 35. *pag.* 436. In addita loco, aut tempori, quid ſignificet. *Tit. Pœnarum. num.* 131. *pag.* 187. *Incontinenti*, quid importet. *Tit. Canones. num.* 12. *pag.* 61. *Legitime*, quid ſignificet. *Tit. Exceptio. num* 25. *pag.* 294. *A ſi* quid importet. *Tit. Quid. num.* 98. *pag.* 28. *Notabiliter*, quid ſignificet. *Tit. Canones. num.* 49. *pag.* 73. *Omnino*, quid importet. *Tit. Tortura. num.* 106. *pag.* 381. *Scienter*, quid importet, *Tit. Accuſatio. num.* 15. *pag.* 214. *Simpliciter*, quid ſignificet. *Tit. Sententia. num.* 46. *pag.* 479. *Temere*, quid importet. *Tit. Tortura. num.* 27. *pag.* 360. *Uſquequaque*, quid ſignificet. *Tit. Patronus. num.* 40. *pag.* 437.

Dictum Socii criminis facit indicium leve. *Tit. Indicia. num.* 4. *pag.* 297. Dicto Teſtis primo, an ſecundo quando ſtandum. *Tit. Teſtes. num.* 29. & *ſeqq. pag.* 322. Dictum obſcurum Teſtis recipit interpretationem ab alio Teſte. *ibi. num.* 38. *pag.* 325. Dicta paucorum non infamant. *Tit. Tortura. num.* 34. *pag.* 362. Dicta Teſtium debet concordare Judex. *Tit. Probationes. num.* 6. *pag.* 392.

Dictum. *V. Teſtes*. *V. Depoſitio*.

Dies Computantur de momento ad momentum. *Tit. Canones. num.* 32. *pag.* 68. Dies delicti debet exprimi ſi Reus petit. *Tit. Denunciatio. num.* 36. *pag.* 244. Dies utiles ad appellandum computantur a tempore Sententiæ intimatæ. *Tit. Sententia. num.* 40. *pag.* 478.

Dieta quot miliaribus conſtet. *Tit. Pœnarum. n.* 137. *pag.* 188.

Diffamatio de delicto ſalvat a calumnia Accuſatorem non probantem, ſi tamen propriam injuriam eſt proſecutus. *Tit. Sententia. num.* 9. *pag.* 471.

Diffamatus de crimine apud probos non poteſt eligi in Prælatum. *Tit. Exceptio. num.* 20. *pag.* 293.

Differentia inter privationem actuum legitimorum, & juris ſuffragiorum. *Tit. Quales. num.* 33. *pag.* 48.

Difficilis, & moroſus ſunt idem, & quid ſint. *Tit. Pœnarum. num.* 21. *pag.* 144.

Diffinire ſeu *definire* in jure quid ſit. *Tit. Sententia. num.* 48. *pag.* 479.

Diffinitor non poteſt eſſe qui non habet peritiam Conſtitutionum Ordinis. *Tit. Quales. num.* 63. *pag.* 57. Si eſt abſens debet alius ſubſtitui pro decernenda Tortura. *Tit. Tortura. num.* 137. *pag.* 389. Quilibet ſub mortali tenetur cognoſcere merita Cauſæ, quam judicat. *Tit. Sententia. num.* 13. *pag.* 472. & *Tit. Canones. num.* 72. *pag.* 84. Unde quomodo poſſit juſte, licet ſolus, injuſtam Sententiam impedire. *Tit. Sententia, n.* 96. *pag.* 492.

Diffinitores quales eligendi ſint ad mentem Statuti Valliſoletani. *Tit. Canones. num.* 73. *pag.* 84. Inhabiles tenentur renunciare Officio, & illi non ſatisfaciunt adhærendu vo-

do voris aliorum. *ibi. num.* 74. *pag.* 85. In locum inhabilium quinam ſubſtituendi ſint. *ibi. num.* 75. *pag.* 86. Si admittunt, aut recuſant Commiſſarium, contrafacientes Provinciali, quid agendum. *ibi. num.* 118. *pag.* 104. Poſſunt recuſari, ſi ſunt ſuſpecti. *ibi. num.* 126. *pag.* 106. Eorum munera, quæ. *Tit. Quales. num.* 35. *pag.* 49.

Diffinitores ſub mortali tenentur ſervare ſecretum circa ea, quæ in Diffinitorio tractantur. *Tit. Tortura. num.* 18. *pag.* 357. Omnes male torquentes Reum poſſunt excommunicari. *ibi. num.* 29. *pag.* 360. Qua cautela uti debeant in ſuſcribendo decreto Torturæ. *ibi. num.* 29. *pag.* 360. Singillatim requiſiti per literas, aut non congregati collegialiter, non poſſunt dare conſenſum torquendi. *ibi. num.* 138. *pag.* 389.

Diffinitores debent ſubſcribere Sententiæ. *Tit. Sententia. num.* 30. *pag.* 475. Et eſſe præſentes publicationi illius. *ibi. num.* 32. *pag.* 476. Si abeunt in diverſas ſententias, quænam præferri debeat in re criminali. *Tit. Sententia. num.* 95. *pag.* 492. Quid poſſint, ſi Provincialis cervicoſus vult contra jus Reum abſolvere, aut gravare. *ibi. num.* 96. *pag.* 492.

Diffinitoriatus Quo ſenſu ſit Prælatura. *Tit. Quales. n.* 35. *pag.* 49.

Diffinitorium Provinciale eſt Judex Ordinarius. *Tit. Quid. num.* 9. *pag.* 9. Examinat Cauſas appellationis. *Tit. Canones. num.* 69. *pag.* 83. Ab eo excluduntur in Cauſis examinandis imperiti, & ſuſpecti. *ibi. num.* 70. *pag.* 83. Et licet, ſuper hoc, non excipiat Reus, poteſt idem Provincialis ex officio. *ibi. num.* 71. *pag.* 84. Ab eo excludendi aliquem ex Diffinitoribus quænam ſint cauſæ. *ibi. num.* 70. & 72. *pag.* 83. Diffinitorium integrum poteſt recuſari. *ibi. num.* 115. *pag.* 105.

Diffinitorii conſilium, & conſenſus, quomodo, & quando petendus a Judice ante Torturam. *Tit. Tortura. num.* 133. & *ſeqq. pag.* 388. Conſilium, & conſenſus poteſt dari per literas Judici abſenti a Diffinitorio congregato. *ibi. num.* 138. *pag.* 389.

Diffinitorium poteſt, ex cauſa, minuere pœnam in ſententiando, non vero poſt latam Sententiam, ſed hoc ſpectat ad Generalem. *Tit. Patronus. num.* 116. *pag.* 453.

Digitis omnibus carens eſt inhabilis ad Prælaturam. *Tit. Quales. num.* 14. *pag.* 45.

Dignitas quid importet. *Tit. Quid. num.* 82. *pag.* 25. Dignitas ſumitur large, & ſtricte, & quomodo. *Tit. Quales. num.* 34. *pag.* 48.

Dignitas ſtatus cum malis moribus comparatur vilitati natalium, *Tit. Tortura. num.* 41. *pag.* 364. Ob eam multi ſibi licita faciunt flagitia. *ibi. num.* 41. *pag.* 364. In ea conſtituti non ſunt torquendi. *ibi. num.* 818. *pag.* 38.

Dignitas perſonæ ex triplici capite oritur. *Tit. Patronus. num.* 114. *pag.* 453.

Dilationes ſunt de jure naturæ. *Tit. Quam. n.* 5. *pag.* 206. Quomodo moderandæ. *ibi. num.* 6. *pag.* 207. Quando petuntur, debet Judex earum cauſam cognoſcere. *ibi. num.* 7. *pag.* 207. Duæ Actori, & tres Reo conceduntur. *ibi. num.* 7. *pag.* 207.

Dilationes ſunt dandæ ultra terminos aſſignatos pro Defenſionibus. *Tit. Patronus. num.* 7. *pag.* 429. Sunt Judici arbitrariæ quoad earum prolixitatem. *ibi. n.* 8. *pag.* 429. Ex cauſa rationabili ſunt concedendæ etiam ultra quatuor terminos. *ibi. num.* 8. *pag.* 429.

Diœceſanus quis, & quomodo differat ab Ordinario. *Tit. Pœnarum. num.* 157. *pag.* 195.

Diœceſis quid importet. *Tit. Quid. num.* 140. *pag.* 41.

Diſcretatus quid ſit. *Tit. Pœnarum. num.* 12. *pag.* 137.

Diſcretus Ordinis primus quis ſit. *Tit. Quid. num.* 81. *pag.* 25. Non poteſt cognoſcere de Cauſis ſpectantibus ad Generalem. *ibi. num.* 82. *pag.* 25. Nullam habet ex ſe poteſtatem ordinariam, vel delegatam. *ibi. num.* 83. *pag.* 25. In quibus habeat ordinariam juriſdictionem. *Tit. Quid. num.* 85. *pag.* 25. Nequit prorogare juriſdictionem Viſitatori. *ibi. num.* 232. *pag.* 38.

Diſcreti conventuales debent conſuli in carceratione inobedientis contumacis; & ſi ipſi abſunt, abnuunt, aut diſſentiunt, quid agendum. *Tit. Delictorum. n.* 26. & 29. *pag.* 125.

Diſpenſare quid ſit. *Tit. Quid. num.* 67. *pag.* 21.

Diverſa. A diverſis non ſumitur conjectura. *Tit. Fama. num.* 18. *pag.* 313.

Doctor Medicinæ, aut legum multa habet privilegia. *Tit. Accuſatio. num.* 41. *pag.* 233. Legum afferens concluſiones juris eſt credendus; non vero ſi recitat aliquod factum. *Tit. Patronus. num.* 121. *pag.* 455.

Dogma diverſa ſignificat apud Theologos, Canoniſtas, & Juriſtas, & quæ. *Tit. Canones. num.* 1. *pag.* 58.

Dolor juſtus temperationem pœnæ meretur. *Tit. Patronus. num.* 108. *pag.* 452.

Dolus malus quomodo probetur. *Tit. Accuſatio. num.* 15. *pag.* 214. & *Tit. Corpus. num.* 10. *pag.* 25. & *Tit. Patronus. num.* 89. *pag.* 449. Quando præſumatur. *Tit. Corpus. num.* 9. *pag.* 249. Quando probetur in Judice. *Tit. Tortura. num.* 18. *pag.* 360. Non præſumitur, niſi probetur. *Tit. Patronus. num.* 89. *pag.* 449.

Dominus quæ poſſit in judicio pro Servo. *Tit. Accuſatio. num.* 52. *pag.* 219.

Domus nomine quid veniat. *Tit. Pœnarum. n.* 131. *pag.* 187.

Domus diſciplinæ quid importet. *Tit. Carcer. num.* 4. *pag.* 396. In hac ponere Subditum delinquentem, non conſulto Diffinitorio, poteſt Provincialis. *ibi. n.* 5. *pag.* 396. Sed debet pœnitentiando aſſignare cauſam, quare ſic eum puniat. *ibi. num.* 21. *pag.* 399.

Donatio bonorum revocatur ex cauſa. *Tit. Sententia. num.* 132. *pag.* 501.

Dubius in reſpondendo Teſtis eſt ſuſpectus. *Tit. Teſtes. num.* 65. *pag.* 333.

Dyſcolus quid ſit, & in Religione, quis talis poſſit dici. *Tit. Pœnarum. num.* 25. *pag.* 144.

E

Ebrioſus nequit fieri Prælatus. *Tit. Quales. num.* 21. *pag.* 46.

Ebrius eſt Teſtis inhabilis. *Tit. Teſtes. num.* 4. *pag.* 315.

Eccleſia Collegiata comparatur Cathedrali; & Eccleſia Conventualis eſt Collegiata. *Tit. Quid. n.* 64. *pag.* 21. & *num.* 95. *pag.* 28.

Edictum de teſtificando eſt prohibitorium. *Tit. Teſtes. n.* 67. *pag.* 334.

Effectus ſuſpenſivus, & devolutivus, quis. *Tit. Canones. num.* 93. *pag.* 94.

Electio generaliſſime accepta quid importet. *Tit. Quales. num.* 32. *pag.* 48. Canonica quid ſit. *ibi. num.* 32. *pag.* 48. Quo caſu annullanda. *Tit. Canones. num.* 118. *pag.* 104. Facta a majore parte Capituli valet, licet alii ad eam vocati non intervenerint. *Tit. Sententia. n.* 32. *pag.* 476.

Electores non tenentur credere Viſitatori volenti excludere aliquem a concurſu ad Prælaturas in actu Capituli celebrandi. *Tit. Exceptio. num.* 29. *pag.* 295.

Eligi non poteſt in Prælatum diffamatus de crimine. *Tit. Exceptio. num.* 20. *pag.* 293.

Emendationem promittens poſt annum carcerationis debet ſtatim de carcere educi. *Tit. Pœnarum. num.* 39. *pag.* 152.

Emendatus præſumitur, qui per triennium bene vivit. *Tit. Pœnarum. num.* 38. *pag.* 151.

Epilepticus non poteſt fieri Prælatus. *Tit. Quales. n.* 9. *pag.* 45.

Epiſcopus impeditus viſitare procedit per cenſuras. *Tit. Canones. num.* 91. *pag.* 94. Et frangit muros, & portas. *ibi. num.* 96. *pag.* 96.

Epiſcopus nequit examinare Sententiam expulſionis latam a Judice Regulari. *Tit. Pœnarum. num.* 159. *pag.* 195. Poteſt exigere juramentum ab iis, quos viſitat. *Tit. Inquiſitio. num.* 4. *pag.* 267. Ut poſſit punire Regularem, quæ requirantur. *Tit. Teſtes. num.* 116. *pag.* 349. Ejus Sententiam, quando non tenetur exequi Superior Regularis. *Ibi. num.* 116. *pag.* 349. Inſtans apud Superiorem Regularem, ut ſuum Subditum puniat, eſt verus Accuſator. *Tit. Teſtes. num.* 119. *pag.* 350. Ex privilegio poteſt per alium pronunciare Sententiam. *Tit. Sententia. num.* 33. *pag.* 476. Quo jure moderet pœnas a ſe inflictas per Sententiam, ea lata. *Tit. Sententia. num.* 141. *pag.* 504.

Epiſtolæ quid ſint. *Tit. Quales. num.* 41. *pag.* 51.

Errantis nulla eſt voluntas, aut conſenſus. *Tit. Reus. num.* 53. *pag.* 415.

Error duplex in facto, & in perſona. *Tit. Patronus. num.* 138. *pag.* 457.

Eſſentiale delicti quid dicatur. *Tit. Teſtes. num.* 84. *pag.* 310.

Et Vide *Dictio*.

Evagatio . *Vide Vagatio* .
Eubulia quid ſit . *Tit. Quales* . *num.* 62. *pag.* 57.
Evidentia facti vincit contrariam probationem planam. *Tit. Reus* . *num.* 57. *pag.* 416.
Ex . *Vide Dilila* .
Examen Teſtium ſcribendum a Notario . *Tit. Teſtes* . *num.* 74. *pag.* 337. Et quomodo . *Ibi. num.* 81. *pag.* 339. Eſt nullum, ſi plures Teſtes ſimul examinantur . *Ibi. num.* 105. *pag.* 346. Teſtium, ut ſit legitimum, non requiritur, quod Judex , ſit Superior Actoris , aut Teſtis , ſed quod habeat juriſdictionem in cauſa . *Ibi. num.* 114. *& ſeqq. pag.* 349. Factum coram Judice incompetente eſt nullum. *Ibi. num.* 115. *pag.* 349. Factum a Teſtibus , in alio judicio, non eſt legendum a Judice ipſis antequam examinentur coram ſe . *Ibi. num.* 120. *pag.* 350. Primum quando ſit legendum Teſti , qui denuo examinatur . *Ibi. num.* 127. *pag.* 352.
Examen primum, quando ſit legendum , aut non, Teſti , qui repetitur . *Tit. Patronus* . *n.* 153. 154. *&* 155. *pag.* 461.
Examinari pluries poteſt Teſtis . *Tit. Teſtes num.* 38 *pag.* 325. *& num.* 126. *pag.* 351. Ordo , & modus examinandi Teſtes . *Ibi. num.* 101. *& ſeqq. pag.* 345. Examinare plus quam duos Teſtes ad Reum convincendum , bonum eſt . *Ibi. num.* 125. *pag.* 351. Examinare Teſtem ſponte jurare paratum , non requirit juriſdictionem ſuper illo . *Tit. Quid num.* 121. *pag.* 34.
Examinari . *Vide Teſtes* . *Vide Reus* .
Exceptio quid , & quotuplex , contra quos poſſit fieri , & quomodo in ea procedendum . *Tit. Exceptio* . §. 1. *& num.* 1. *pag.* 287. contra Eligendum in ipſo die electionis nequit fieri . *Ibi.* §. 3. *pag.* 290. *& num.* 11. Eſt ſpecies accuſationis . *Ibi. num.* 2. *&* 7. *pag.* 289.
Exceptio civilis quæ ſit ; contra quos fieri poſſit , & qualiter terminanda . *Tit. Exceptio num.* 2. *&* 7. *pag.* 289. Ex ea nulla pœna incurritur . *Ibi. num.* 13. *pag.* 291. Poteſt proponi per literas , & tractari per Procuratorem . *Ibi. num.* 14. *pag.* 291.
Exceptio a quolibet non excommunicato poteſt proponi , & quomodo . *Tit. Exceptio num.* 16. *pag.* 292. Ad eam , quando ſit neceſſaria tela judicialis . *Ibi. num.* 18. *pag.* 292. Exceptio ad defenſam , & ad impediendam electionem differunt; & quomodo in iis procedendum . *Tit. Exceptio* . *num.* 12. *pag.* 290.
Exceptiones pro Reo unde petendæ *Tit. Patronus* . §. 8 *p.* 445. Exceptio quævis , etiam minima , & leviſſima lædit integritatem Teſtis . *Tit. Teſtes num.* 67. *pag.* 334. *& Tit. Probatio* . *num.* 7. *pag.* 393.
Exceptor eſt magis privilegiatus , quam Accuſator . *Tit. Patronus num.* 74. *pag.* 443. Non præſumitur , quod habeat animum injuriandi , & quam cautelam ſervare debeat in excipiendo . *Ibi. num.* 74. *pag.* 443.
Excepta quando ſint concedendæ defenſiones . *Tit. Exceptio* . *num.* 13. *pag.* 291.
Exceſſus pœnæ in foro paterno , quando contingat . *Tit. Canones* . *n.* 86. *pag.* 91.
Excipere poteſt quilibet de Collegio contra Judicem procedentem contra Collegium . *Tit. Inquiſitio* . *n.* 61. *p.* 285.
Excipiens , ſi deficit in probatione , non punitur pœna talionis . *Tit. Exceptio* . *num.* 4. *pag.* 288. Sed quomodo puniendus . *Ibi. num.* 5. *pag.* 288. Excipiens maligne , quomodo detegitur . *Ibi. num.* 8. *&* 9. *pag.* 289. Excipiens , & exceptus, ſi ambo non ſunt præſentes , nequit incipi proceſſus exceptivus . *Ibi. num.* 4. *pag.* 288.
Exclamatio Vulnerati facit Indicium grave : & in actibus venereis indicat crimen attentatum . *Tit. Indicia* . *num.* 23. *pag.* 300.
Excluſio a concurſu ad Prælaturam facta a Viſitatore , eſt vera Exceptio . *Tit. Exceptio* . *num.* 21. *pag.* 293. Excluſiones Vocalium turbant Provinciam . *Ibi. n.* 28. *p.* 295.
Excluſus a Prælatura gravatur in fama . *Tit. Exceptio* . *num.* 27. *pag.* 295.
Excommunicari apud Nos, qui poſſint . *Tit. Pœnarum* . *num.* 162. *pag.* 196. Excommunicari non poteſt Collegium , vel Univerſitas . *Tit. Tortura* . *num.* 29. *pag.* 360.
Excommunicatio ferenda poſt trinam monitionem. *Tit. Quid. num.* 118. *pag.* 33. Non ſuſpenditur per appellationem . *Tit. Canones* . §. 3. *pag.* 65. Aliquando eſt cenſura medicinalis , aliquando pœna . *Tit. Pœnarum* . *num.* 43. *pag.*

154. Excommunicatio , non præmiſſa trina monitione , eſt illicita ; eſt tamen valida ; ſed ita excommunicatus remanet ſuſpenſus per menſem . *Tit. Pœnarum* . *num.* 90. *pag.* 172.
Excommunicatio major ſupponit peccatum mortale. *Tit. Pœnarum num.* 163. *pag.* 197. Eſt legitima, ſi ea ſit ſuper materia gravi . *Ibi. num.* 164. *pag.* 197. Ipſius latæ , aut ferendæ exempla . *Ibi. num.* 165. *pag.* 197. Excommunicatio ſententiæ ferendæ , quando debeat ſcripto intimari : & quomodo feratur per modum ordinationis. *Ibi. n.* 165. *pag.* 197. Ipſius Sententia tradenda in ſcriptis . *Ibi. num.* 167. *pag.* 197. Poteſt ferri per modum Statuti. *Ibi. num.* 168. *pag.* 198. Eſt ultimum remedium pro expugnando Contumace . *Ibi. num.* 172. *pag.* 199. Pro furtis detegendis , quando , quomodo , & a quibus ſit ferenda . *Ibi. num.* 173. *& inde pag.* 199. Solemnis quomodo fulminetur . *Ibi. num.* 177. *pag.* 201.
Excommunicatio etiam occulta, ſi probetur, excludit a teſtificando . *Tit. Teſtes* . *num.* 60. *pag.* 331. Canonis incurritur per factum quodvis , cum injuria , contra Clericum . *Tit. Tortura* . *num.* 139. *pag.* 389.
Excommunicatus eſt ineligibilis ad Prælaturam . *Tit. Quales. num.* 27. *pag.* 42. *& Tit. Pœnarum. num.* 5. *pag.* 136. Excommunicatione minori poteſt eligere , ſed non eligi . *Tit. Pœnarum* . *num.* 5. *pag.* 136. Simpliciter intelligitur de excommunicatione majori . *Ibi. num.* 6. *pag.* 136. In contumacia, ob ſuſpicionem hæreſis inſordeſcens per annum , damnatur ut Hæreticus . *Tit. Indicia* . *num.* 30. *pag.* 304. Nullus eſt vitandus , niſi nominaliter expreſſus in Sententia . *Tit. Carcer* . *num.* 18. *pag.* 358. Excommunicatus non poteſt in judicio agere , ſed bene ſe defendere . *Tit. Reus* . *num.* 67. *pag.* 418. Reus excommunicatus debet abſolvi toties , quoties eſt examinandus . *Ibi. num.* 68. *pag.* 418.
Excuſantia delictum, quæ ſint . *Tit. Patronus* . *num.* 136. *& inde pag.* 453.
Executio reſcripti facta ſine conſilio , quod Injungitur adhiberi , quando ſit valida . *Tit. Pœnarum* . *num.* 91. *p.* 171.
Executio Sententiæ ad quem Judicem ſpectet . *Tit. Sententia* . *n.* 131. *& ſequentibus, pag.* 497.
Exercitium Ordinis non comprehenditur ſub ulla privatione . *Tit. Pœnarum. num.* 15. *pag.* 138.
Exercitium facit Perſonam inſignem . *Tit. Accuſatio* . *num.* 43. *&* 45. *pag.* 124. Utile Reipublicæ , licet vile , culpam non infert . *Tit. Tortura* . *num.* 44. *pag.* 363.
Exhortans aliquem ad maleficium puniendus eſt pœna ordinaria . *Tit. Patronus* . *num.* 119. *pag.* 456.
Exilium eſt pœna antiquiſſima ; ejus ſpecies ; & a quo poteſt infligi apud Nos . *Tit. Pœnarum* . *num.* 49. *pag.* 156. Ejus loco ſuccedit carcer clauſtralis ; & poteſt loco carcerationis formalis Patri gravi dari exilium . *Ibi. num.* 51. *pag.* 157.
Exiſtimatio perſonæ dicitur Fama . *Tit. Fama* . *n.* 7. *p.* 310.
Exorbitantia a jure non trahuntur in conſequentiam . *Tit. Denuntiatio* . *num.* 30. *pag.* 243.
Expellere incorrigibiles ab Ordine eſt facultas, non præceptum . *Tit. Pœnarum* . *num.* 39. *pag.* 152. Expellere ab Ordine, qui poſſint . *Ibi* . *num.* 125. *pag.* 185.
Expelli . *Vide Incorrigibilis* .
Expulſio ab Ordine eſt pœnarum Regularium maxima . *Tit. Pœnarum* . *num.* 24. *pag.* 144. Quomodo facienda , & omnia ad eam ſpectantia , & quas cauſas requirat . *Ibi. num.* 121. 125. *& inde pag.* 185.
Expulſus a Religione tenetur ad ejus vota eſſentialia . *Tit. Pœnarum* , *num.* 115. *pag.* 180.
Extenſio pœnæ de caſu in caſum, quando fiat. *Tit. Pœnarum. num.* 14. *pag.* 358.
Extraneus quivis poteſt , de jure , appellare pro Reo . *Tit. Sententia* . *num.* 42. *pag.* 478.

F

F*Acere* per ſeipſum videtur , qui facit per alium . *Tit. Sententia* . *num.* 69. *pag.* 485.
Factio . Factionum diverſitas potiſſime cauſa inimicitiæ. *Tit. Quales num.* 45. *pag.* 52. Multa mala parit , & quæ. *Tit. Teſtes* . *num.* 14. *pag.* 317. Factione probata transfertur in adverſarium onus probandi , ſe ab ea rebellaſſe . *Ibi. num.* 19. *pag.* 319.

Fa-

Digitized by Google

208. pag. 451. Ex furore iracundiæ delinquens, an ſit puniblis. *Ibi. num.* 107. *pag.* 451.

Furtum. Furta parva multiplicans fit latro famoſus. *Tit. Poenarum. num.* 81. *pag.* 162. *&* *Tit. Indicia. num.* 4. *pag.* 297. Furti detegendi cauſa qualiter, quando, & a quibus feratur Excommunicatio *Tit. Poenar. n.* 173. *& inde p.* 199. Quomodo probetur. *Tit. Corpus. n.* 33. *pag.* 158.

G

GEneralis. *Vide Miniſter. Vide Superior. Vide Prælatus.*

Generalis eſt ſicut Patriarcha. *Tit. Quid. num.* 65. *pag.* 21. Poteſt delegare non habentes conditiones requiſitas a Statutis, & quomodo. *ibi. num.* 101. *pag.* 28. Eſt Princeps in Religione. *ibi. num.* 29. *pag.* 12.

Generalis ex Regula debet ipſa viſitare Provincias. *Tit. Canones. num.* 104. *pag.* 101. Poteſt tamen mittere Viſitatores. *ibi. num.* 101. *&* 107. *pag.* 103. Et hoc etiam ad inſtantiam Provinciarum, *ibi. num.* 107. *pag.* 103. Ligatur legibus Religionis. *ibi. num.* 110. *pag.* 103. Nequit diſpenſare a prohibitis in Capitulo Generali, a quo habet poteſtatem, & punitur ſi delinquit. *ibi. num.* 120. *pag.* 107. Obtinere ſolet a Papa facultatem diſpenſandi ſuper Statutis, quæ ſunt indiſpenſabilia. *ibi. num.* 213. *pag.* 103. An Generalis poſſit mittere Viſitatorem extra tempus celebrandi Capitulum. *Tit. Canones. num.* 101. *& inde pag.* 100.

Generalis poteſt tollere infamiam importatam per Statuta, non vero inductam per Canones. *T. Tortura num.* 47. *pag.* 364.

Genus, & ſpecies in jure confunduntur. *Tit. Accuſatio. num.* 19. *pag.* 216. Genus repræſentat omnes ſpecies; & hoc quando. *ibi. num.* 42. *pag.* 223.

Gibboſus eſt inhabilis ad Prælaturam. *Tit. Quales. num.* 15. *pag.* 45.

Gnomis quid ſit. *Tit. Quales. num.* 62. *pag.* 57.

Gradus facit perſonam inſignem. *Tit. Accuſatio. num.* 43. *pag.* 224. Gradus probationis quot. *Tit. Probatio. num.* 1. *pag.* 391.

Graſſatores viarum morte mulctantur. *Tit. Poenarum. num.* 121. *pag.* 183.

Gratis. Vide Dictio.

Gratia facta a Principe non comprehendit torturam in caput alterius. *Tit. Tortura. num.* 46. *pag.* 364.

Gratiani Decretum an fuerit confirmatum. *Tit. Proœmial. num.* 18. *pag.* 6.

Gravamen illatum eſt cauſa appellationis. *Tit. Canones. num.* 76. *pag.* 86. Gravamen irreparabile quod dicatur. *ibi. num.* 67. *pag.* 82.

Graves perſonæ. Vide Perſona.

Gravitas criminum in Religione a quo deſumenda. *Tit. Denunciatio. num.* 14. *pag.* 237.

Guardianus eſt Judex Ordinarius; Prælatus; & habet juriſdictionem quaſi Epiſcopalem. *Tit. Quid. num.* 14. *pag.* 9. Abſens per bimeſtre a Conventu nequit abſque approbatione Provincialis demandare Vicario curam Conventus. *ibi. num.* 20. *pag.* 10.

Guardianus olim poterat eſſe Delegatus Papæ. *Tit. Quid. num.* 94. *pag.* 27. Sed de jure novo non poteſt. *ibi. num.* 96. *pag.* 28. Qua talis nequit eſſe Judex Delgatus a Provinciali. *ibi. num.* 97. *&* 99. *pag.* 28.

Guardianus non poteſt abſolvere a Cenſura reſervata Provinciali. *Tit. Delictorum. num.* 25. *pag.* 123. Quomodo ſe gerere debeat circa carcerationem Subditi contumacis. *Ibi. a num.* 26. *& ſeqq. pag.* 123. Quando poſſit implorare brachium ſæculare. *ibi. num.* 35. *pag.* 227. Et qua cautela. *ibi. num.* 36. *&* 37. *pag.* 128. Quid facere poſſit, ſi totus Conventus ab eo rebellat. *ibi. num.* 39. *pag.* 129. Aut ſi in Conventu non eſt carcer tutus. *ibi. n.* 40. *pag.* 129. Pœnitentians Subditum tenetur prius illi obiicere crimen. *Tit. Carcer. num.* 23. *pag.* 400.

Guardianus quando ſuſpendi poſſit ab Officio; ſed non ultra bimeſtre; & quando poſſit appellare a Suſpenſione. *Tit. Poenarum num.* 70. *&* 71. *pag.* 164. Ipſi non poteſt Provincialis præcipere ſub pœna Suſpenſionis, quæ ſit pœna tantum; ſed Provincialis poteſt eum amovere a regimine, & ſic amotus habet adhuc juriſdictionem in ſpiritualibus. *ibi. num.* 72. *pag.* 165. Poteſt incarcerare contumacem, & rebellem. *ibi. num.* 75. *&* 91. *pag.* 171. Sine Diſcretorum conſilio illicite, ſed valide carcerat contumacem; & non incurrit Excommunicationem. *ibi. num.* 92. 93. *&* 97. *pag.* 174. Quo caſu obligetur probare, ſe non dediſſe licentiam exeundi a Conventu. *Tit. Reus. num.* 87. *pag.* 422.

Guardianus conſentiens fugæ carcerati privatur Officio. *Tit. Poenarum. num.* 104. *pag.* 176. Non poteſt ſcripto procedere. *ibi. num.* 167. *pag.* 197. Non poteſt excommunicare Subditum, qui tranſgreſſus eſt ordinationem factam ſub pœna Excommunicationis. *ibi. num.* 171. *pag.* 198. Solos contumaces poteſt excommunicare. *ibi.* 171. *pag.* 198. Debet examinare Vulneratum morti proximum. *Tit. Corpus. num.* 14. *pag.* 251. Debet viſitare, & deſcribere vulnera cadaveris occiſi. *ibi. num.* 24. *pag.* 254. Poteſt ſequeſtrare Subditum in cella. *Tit. Carcer. num.* 9. *pag.* 396.

Guardianus. Vide Prælatus. Vide Superior localis.

H

HAbitus malus probatur per plures actus. *Tit. Teſtes. num.* 45. *pag.* 327.

Hæreſis eſt crimen capitale. *Tit. Poenarum. n.* 121. *pag.* 183. Ejus ſuſpicio probatur ex pluribus dictis hæreticalibus probatis per Teſtes ſingulares. *Tit. Tortura. num.* 72. *pag.* 370. Non præſcribitur. *Tit. Patronus. num.* 93. *pag.* 450.

Hæreticus traditur Curiæ Sæculari puniendus morte. *Tit. Sententia. num.* 125. *pag.* 500.

Hermaphroditus non poteſt fieri Prælatus. *Tit. Quales. num.* 28. *pag.* 46.

Hiſtoria duarum Obſtetricum. *Tit. Corpus num.* 42. *pag.* 260. Cujuſdam Medici imperiti. *ibi. num.* 43. *pag.* 261. Venenationis ſecutæ abſque ſcelere. *ibi. num.* 49. *pag.* 262. Cujuſdam Magiſtri, qui ſubornavit quendam, ut ſe Reum faceret delicti, quod non commiſerat. *Tit. Reus. num.* 50. *pag.* 414. Cujuſdam Judicis circa terminos Defenſionum aſſignatos. *Tit. Patronus. num.* 7. *pag.* 429. Apocrypha Antonii Concioli. *ibi. num.* 119. *pag.* 454. Cujuſdam Ruſtici ſe conquerentis injuriatum. *Tit. Canones. num.* 84. *pag.* 90.

Homicida notorius, etiam non citatus, privatur beneficiis. *Tit. Canones. num.* 51. *pag.* 74.

Homicidium morte punitur. *Tit. Poenarum. num.* 121. *pag.* 183. Homicidium Sacerdotis non præſcribitur. *Tit. Patronus. num.* 93. *pag.* 450.

Homines magni nominis qui ſint. *Tit. Denunciatio. num.* 20. *pag.* 240. Homines *infimæ plebis* qui. *Ibi. num.* 20. *pag.* 240. Hi ſunt audaces in denunciando. *ibi. num.* 21. *pag.* 240.

Honor proximi zelandus a Superiore. *Tit. Accuſatio. num.* 55. *pag.* 227.

Horologium pulvereum tenendum dum datur Reo tortura, *Tit. Tortura. num.* 203. *pag.* 379.

Hymen a Modernis exiſtimatur fabuloſus; in paucis fœminis reperitur; eſt quid morboſum. *Tit. Corpus. num.* 38. *pag.* 259. Quid ſit. *ibi. num.* 39. *pag.* 260. Illæſus poteſt probare virginitatem. *ibi. num.* 40. *pag.* 260. Eo diſrupto non eſt de neceſſe amiſſa Virginitas. *ibi. num.* 41. *pag.* 260. Sed hoc tantum probabiliter. *ibi. n.* 41. *pag.* 260.

I

JActans ſe de crimine, cum infamatione Tertii, eſt puniendus. *Tit. Tortura. num.* 70. *pag.* 370. Sed jactantia debet fuiſſe in publico. *ibi. num.* 72. *pag.* 371.

Idoneus quiſque præſumitur, niſi contrarium probetur. *Tit. Teſtes. num.* 67. *pag.* 334.

Jejunium factum, ut debet, poteſt eſſe tortura valida. *Tit. Tortura. num.* 27. *pag.* 357.

Ignorans neceſſaria ad aliquod munus nequit ipſum acceptare; & ſi acceptat, peccat mortaliter. *Tit. Quales. num.* 60. *pag.* 56. Ignorans gravitatem delicti, & Cenſuram illi adnexam debet mitius puniri. *Tit. Patronus. num.* 126. *pag.* 455.

Ignorantia facti non nocet. *Tit. Canones. num.* 15. *pag.* 62. Ignorantia eſt mater erroris. *Tit. Canones. num.* 72. *pag.*

pag. 84. Non ſalvat quando poteſt ſciri. *ibi. num.* 117. pag. 106. Ignorantia *juris* non excuſat Judicem, & quando non obliget ad pœnam ex culpa levi. Tit. *Pœnarum. num.* 95. pag. 173. Non poteſt allegari contra legem ſcriptam. *ibi. num.* 166. pag. 197.

Ignorantia affectata æquiparatur dolo. Tit. *Tortura. num.* 28. pag. 260.

Ignorantia invincibilis, & etiam probabilis (quando quis non tenetur majorem diligentiam adhibere ad hoc, ut ſciat) excuſat. Tit. *Patronus. num.* 126. pag. 455. In quibus poſſit præſumi, & quomodo probetur. *ibi. num.* 126. pag. 455.

Ignorantia quo caſu poſſit dici voluntaria, & doloſa. Tit. *Sententia. num.* 24. pag. 474.

Illegitimus nequit fieri Prælatus. Tit. *Quales. n.* 24. pag. 46.

Illiteratus Teſtis. V. *Teſtis*.

Impedimenta ad Prælaturam, quæ. Tit. *Quales. num.* 3. & *ſeqq.* pag. 44.

Impedire damnum Reipublicæ quiſque tenetur. Tit. *Delictorum. num.* 13. pag. 128.

Impeditus ad Beneficium eſt ineligibilis ad Prælaturam. Tit. *Exceptio. num.* 23. pag. 294.

Imperator recuſari non poteſt ut ſuſpectus. Tit. *Canonici. num.* 124. pag. 109.

Impunitas, quibus, & quando, & a quo concedenda. Tit. *Reus. num.* 28. & 29. pag. 408. Eam promiſſam, an teneatur ſervare Judex, qui concedere eam nequit. *ibi. num.* 30. pag. 409. Apud Nos Judex eam nequit concedere ſine licentia Generalis. *ibi. num.* 31. pag. 409. Sed ea conceſſa, non nocet Reo confeſſio facta ſub ſpe illius. *ibi. num.* 32. pag. 409.

Impunitas, quibus caſibus concedatur. Tit. *Reus. num.* 76. pag. 419. a Diffinitorio quando poſſit concedi, inconſulto Generali, & eam concedere aliquando expedit. *ibi. num.* 78. & 79. pag. 420. Eam abſque Generali, & Diffinitorio poteſt aliquando concedere Provincialis. *ibi. num.* 80. pag. 420.

Incendium eſt crimen capitale. Tit. *Pœnarum. num.* 328. pag. 183.

Incidentia in Cauſa, quotuplicia. Tit. *Quid. num.* 221. pag. 34. Incidentia transferentia delicta ad aliud forum; & ſeparabilia a Cauſa, quotupliciter contingant. *ibi. num.* 215. & 223. pag. 32. & 35.

Incorrigibilis, quando quis dici poſſit. Tit. *Pœnarum. num.* 26. & 29. pag. 145. & 147. Debet expelli a Religione. *ibi. num.* 324. pag. 184. Quibus indiciis cognoſcatur. *ibi. num.* 152. pag. 193.

Incorrigibilitas de facto includit eam, quæ eſt *de jure*. Tit. *Pœnarum. num.* 26. pag. 145. Ad eam conſtituendam, & probandam, quæ requirantur. *ibi. num.* 27. & *ſeqq.* pag. 146.

Incontinenti factum, quod dicatur. Tit. *Inquiſitio. num.* 36. pag. 277. Teſtis ſe corrigens *incontinenti* non eſt varius, & quando quis dicatur ſic agere. Tit. *Tortura. num.* 52. pag. 365.

Indicium quid, & quotuplex. Tit. *Indicia num.* 1. pag. 297. Evidens Judici non eſt probatione. *ibi. num.* 83. pag. 302. Aliquando probatur per Teſtes ſingulares. *ibi. num.* 23. pag. 301. Poteſt elici a Judice ex dictis Rei, & Teſtium. *ibi. num.* 26. pag. 302. Nunquam evadit in plenam probationem. *ibi. num.* 34. pag. 305. Ejus valor eſt Judici arbitrarium. *ibi. num.* 36. pag. 306. Copulatum probationi auget eam. *ibi. num.* 37. pag. 306.

Indicia duo, ex ſe ſemiplene probantia, copulata non faciunt integram probationem. Tit. *Indicia. num.* 38. pag. 306. Inter ſe debilitantur, ſi ſint contraria. *ibi. num.* 39. & 40. pag. 306. Ut ſint plene probata in ſuo genere per Teſtes ſingulares, quid requiritur. Tit. *Probatio. num.* 4. pag. 392. Indicium quodvis eſt probandum per duos Teſtes in ordine ad condemnationem, non vero ad torturam. *ibi. num.* 6. pag. 392. Ut probentur non requiquiruntur Teſtes omni exceptione majores. Tit. *Tortura. num.* 61. pag. 368. Plura tendentia ad unum finem probata per Teſtes, etiam ſingulares, ſufficiunt ad torturam. *ibi. num.* 62. pag. 368. Indicia, ex quibus conjicitur aliquem eſſe ſuſtentaturum tormenta. Tit. *Tortura. num.* 122. pag. 388.

Indicia, ob quæ Reus abſolutus poteſt denuo moleſtari, debent eſſe ſpecie diverſa ab antiquis, gravia, & ex ſe ſufficientia ad torturam. Tit. *Patronus. num.* 134. pag. 457. Quomodo dicantur perfecte evacuata. Tit. *Sententia. num.* 44. & 50. pag. 478. 480. Ab illis ſe defendere, aut purgare quid ſit, & quando. *ibi. num.* 50. pag. 480.

Indicia debent eſſe integra; ut faciant ad pœnam extraordinariam. Tit. *Sententia. num.* 76. pag. 487. Quæ ſuperveniunt poſt compoſitionem factam a Reo cum Fiſco, non poſſunt illi cauſare novam moleſtiam. *ibi. n.* 134. pag. 502.

Indicium grave quid, & quotuplex. Tit. *Indicia. num.* 9. & 20. pag. 299. & 301. Fit ex pluribus levibus. *ibi. num.* 33. pag. 305. Probatum facit ad torturam Rei. Tit. *Tortura. num.* 59. pag. 367. Indicia gravia duo æquiparantur præſumptioni juris. Tit. *Probatio. num.* 11. pag. 393. Indicia gravia per quid excludantur. *ibi. num.* 14. pag. 394. Æquipollent ſemiplenæ probationi. Tit. *Reus. n.* 10. pag. 403. Indicia gravia multa faciunt unum indubitatum. Tit. *Sententia. num.* 79. pag. 488.

Indicium leve quid, & quotuplex. Tit. *Indicia. num.* 3. 4. & 5. pag. 297. Indicia levia plura copulata faciunt ad Torturam; ſed debent eſſe copulabilia, & quomodo. Tit. *Tortura. num.* 60. pag. 367. Indicium leve, cum adminiculo, fit probabile, & ſufficit ad torturam. *ibi. num.* 67. pag. 369. Indicia quatuor levia probata per Teſtes ſingulares faciunt unum grave, & juncto adminiculo faciunt ad torturam. Tit. *Probatio. num.* 4. pag. 392. Indicium plus quam leve, & minus quam grave vincitur a ratione contraria licet debili. Tit. *Sententia. n.* 51. pag. 480.

Indicia violenta, quæ faciunt ad condemnationem. Tit. *Indicia. num.* a 1. & 28. pag. 302. Indicium violentum fit ex pluribus gravibus copulatis. *ibi. n.* 33. pag. 305. Ex violentis indiciis nemo punitur pœna ordinaria. *ibi. num.* 34. pag. 305. Indicium violentum probatur per Teſtes etiam inhabiles. Tit. *Teſtes. num.* 106. pag. 346.

Indicia ad torturam ſunt confeſſio extrajudicialis; dicta duorum Teſtium ſubornatorum, ſi deponunt contra Subornantem; & dictum unius Teſtis ſubornati cum aliquo indicio. Tit. *Teſtes. num.* 111. & 113. pag. 348. *Vide Teſte. Vide Tortura.*

Indicia indubitata duo, cum uno Teſte integro, faciunt ad pœnam ordinariam. Tit. *Sententia. num.* 78. pag. 487. Unum indicium indubitatum fit a pluribus gravibus copulatis. *ibi. num.* 79. pag. 488.

Indicia pluſquam indubitata, quæ dicantur. Tit. *Sententia. num.* 77. pag. 487. Ex iis infligitur pœna ordinaria, ſed contra ea datur probatio: *ibi. num.* 77. pag. 487.

Indicium probabile, quodnam dicatur. Tit. *Tortura. num.* 67. pag. 369.

Indicia remota plura, quando faciant ad torturam. Tit. *Tortura. num.* 60. pag. 367.

Induſtria perſonæ electa, nullus Delegatus poteſt ſubdelegare. Tit. *Quid. num.* 126. pag. 36. Quando dicatur electa induſtria perſonæ. *ibi. num.* 128. pag. 37.

Infamia quid ſit, & quotuplex. Tit. *Quales. num.* 26. pag. 47. & Tit. *Pœnarum. num.* 44. pag. 52. Quando non requiratur in procedendo. Tit. *Inquiſitio.* §. 4. 7. & 8. pag. 272. 274. & 279. Requiritur ad procedendum ex denunciatione evangelica. Tit. *Denunciatio. num.* 23. pag. 241. Sed non ad procedendum ex judiciali. *ibi. num.* 24. pag. 241.

Infamia juris auctoritate legis imponitur. Tit. *Pœnarum. num.* 44. pag. 155. Tollitur per ſolum Principem. *ibi. num.* 46. pag. 155. Incurritur ob culpam, quæ debet eſſe Theologica. Tit. *Tortura. num.* 35. pag. 362. Ad eam requiritur Sententia Judicis. *ibi. nu.* 36. pag. 362. Inhabilitat in totum Teſtes. *ibi. num.* 40. pag. 363. Inductam a Statuto poteſt tollere Generalis, non autem importatam per Canones. *ibi. num.* 47. pag. 364.

Infamia facti oritur ex mala vita. Tit. *Pœnarum. num.* 46. pag. 155. & Tit. *Tortura. num.* 34. pag. 362. Sed eliditur per emendationem vitæ. Tit. *Pœnarum. num.* 46. pag. 155. & Tit. *Tortura. num.* 37. pag. 362. Inhabilitat Teſtes ex ſolemnitate. *ibi. num.* 39. pag. 363.

Infamis non poteſt fieri Prælatus. Tit. *Quales. num.* 26. pag. 47. De jure Civili, & etiam de Canonico. *ibi. nu.* 26. pag. 47. De jure Canonico quis ſit. Tit. *Pœnarum. n.* 45. pag. 155. Eſt irregularis. *ibi. num.* 47. pag. 155. Infamis facto privatur beneficiis obtentis, & obtinendis: non poteſt accuſare; & non valet teſtificari. *ibi. num.* 47. pag.

pag. 155. & Tit. Accuſatio. num. 2. pag. 211.

Infamis fit, qui publice peccat. Tit. Denunciatio. num. 21. pag. 236. Ex arte peccaminoſa, ut poſſit eſſe Teſtis, eſt torquendus. Tit. Teſtes. num. 60. pag. 331.

Infamis facti quare repellitur a teſtificando. Tit. Tortura. num. 38. pag. 362. Admittitur ad teſtificandum in judicio Regulari. ibi. num. 39. pag. 363.

Infames juris honoribus privantur: nequeunt eſſe Teſtes in teſtamentis; repelluntur a teſtificando, etiam parte non opponente; etiam in judicio regulari. Tit. Tortura. num. 38. & 40. pag. 363.

Infans non intelligit, quod agit; videtur non ſciens fallere; in eo non poteſt eſſe delictum; & eſt inhabilis ad teſtificandum. Tit. Teſtes. num. 9. pag. 316.

Infantia eſt ante ſeptennium. Tit. Teſtes. num. 9. pag. 316.

Infirmus incurabilis nequit eſſe Prælatus. Tit. Quales. n. 3. & ſeqq. pag. 44. Non poteſt torqueri; non tamen eſt immunis ab omni genere torturæ. Tit. Tortura. num. 110. pag. 382.

Informatio offenſiva quæ. Tit. Reus. num. 13. pag. 405.

Inhabiles ad accuſandum, & denunciandum, quando admittantur. Tit. Accuſatio. num. 8. & 9. pag. 212.

Inimicitia etiam non capitalis eſt cauſa recuſationis Judicis. Tit. Quales. num. 38. & 39. pag. 50. Capitalis quomodo probanda inter Regulares. ibi. num. 40. pag. 50. Ad quos extendatur. ibi. num. 42. pag. 51. Non valet, ut recuſetur Viſitator in foro paterno. Tit. Canones. num. 100. pag. 100.

Inimicitia capitalis quam præſumptionem faciat. Tit. Indicia. num. 6. pag. 298. Ut ſufficiat ad capturam debet eſſe probata. ibi. num. 7. pag. 298. In atrociſſimis ſufficit ad capturam etiam ſi tantum ſit in opinione vulgi. ibi. n. 7. pag. 298. Eſt inhabilitas ad teſtificandum inſanabilis. Tit. Teſtes. n. 10. & 12. pag. 317. & Tit. Patronus. n. 38. pag. 437.

Inimicitia probatur, probata ejus cauſa. Tit. Teſtes. n. 11. & 12. pag. 317. præſumpta quomodo inhabilitet. ibi. n. 12. pag. 317. Ejus cauſa debet eſſe magna, ut illa ſit capitalis. ibi. num. 13. pag. 317.

Inimicus non poteſt accuſare, niſi cauſam proſequatur. Tit. Accuſatio. num. 4. pag. 211. Eſt Teſtis inhabilis, etiam in cauſa privilegiatiſſima. Tit. Teſtes. num. 4. & 10. pag. 315. 316. Præſumptus quis dicatur. ibi. num. 11. pag. 317. Inimicus ex factione eſt totaliter inhabilis ad teſtificandum. ibi. num. 14. pag. 317.

Injuria eſt factum contra jus. Tit. Quales. num. 40. pag. 50. Gravis, per ſcripturam, & per facta irrogatus. ibi. num. 41. & 42. pag. 51.

Innocens præſumptive non eſt ſententiandus, ut innocens realiter. Tit. Sententia. num. 49. pag. 479.

Innocentia probatur perfecte perfectione reali, & æſtimativa. Tit. Sententia. num. 45. pag. 479.

Inobediens contumax, quomodo carcerandus. Tit. Delictorum. num. 28. pag. 124. Si reſipiſcat a contumacia, quid agendum. ibi. num. 33. pag. 127.

Inquiſitio generalis, ſpecialis, & mixta; & quomodo in illis procedendum. Tit. Inquiſitio. per tot. pag. 266. Inquiſitio eſt magis privilegiata, quam Accuſatio, & per eam poteſt procedi contra crimínoſum in genere. Tit. Accuſatio. num. 20. pag. 216. Sine præcedenti infamia erat olim nulla, ſed modo nullitas eſt ſublata, dummodo Reus non reclamet initio proceſſus. Tit. Fama. num. 12. pag. 321. Inquiſitio, quando fit ex officio, cumulatur cum ea, quæ fit ad inſtantiam partis, ſi agitur de crimine publico. Tit. Teſtes. num. 124. pag. 351.

Inquiſitio generalis paterna prærequirit infamiam. Tit. Inquiſitio. num. 8. pag. 268. judicialis requirit præviam infamiam, præſumptionem, aut ſuſpicionem de delicto. ibi. num. 7. & 8. pag. 268. Paterna nullum reſpuit in Teſtem. ibi. num. 20. pag. 272. Quomodo facienda. ibi. num. 21. & ſeqq. pag. 272.

Inquiſitio ſpecialis non poteſt inſtitui contra Capitulum niſi delictum ſit commiſſum communicato conſilio capitulariter. Tit. Patronus. num. 120. pag. 454. Quid ſit. Tit. Inquiſitio. num. 29. pag. 275. Quid requirat præcedenter. ibi. num. 30. pag. 275.

Inſania ex furore quomodo probetur. Tit. Patronus. num. 109. pag. 452.

Inſigne importat excellentiam. Tit. Accuſatio, num. 40. pag. 223. Inſignia perſonæ quæ. ibi. n. 41. 42. & 43. pag. 224.

Inſiſtere in officio, majus eſt, quam illud exercere. Tit. Patronus. num. 11. pag. 430.

Inſtitutiones Civiles explicant terminos legales. Tit. Proœmial. num. 7. pag. 3.

Inſtrumentum factum a Notario contra ſe valet, pro ſe non valet. Tit. Inquiſitio. num. 46. pag. 280. Inſtrumentum publicum continens in ſe delictum convincit Reum, & ex ſe probat crimen. Tit. Sententia. num. 74. pag. 486.

Interdictum ambulat pari paſſu cum excommunicatione. Tit. Sententia. num. 101. pag. 494.

Interdictus ſingulariter nequit eſſe Prælatus. Tit. Quales, num. 19. pag. 47.

Intereſſe habens in Cauſa nequit eſſe Teſtis in ea. Tit. Teſtes. num. 4. pag. 315.

Interpellare quid ſignificet. Tit. Inquiſitio. num. 23. pag. 273.

Interpretatio ſtricta fit in odioſis. Tit. Quales. num. 34. pag. 48. Omnis facienda eſt, ut delictum excludatur. Tit. Patronus. num. 101. pag. 451. Interpretatio actus, qui poteſt eſſe delictum, & non delictum, facienda eſt pro non delicto. ibi. num. 101. pag. 451. Interpretatio verbi, quod potuit dici in bonum, & malum ſenſum, debet fieri in bonum. ibi. num. 102. pag. 451.

Interrogandus quomodo ſit Reus. Tit. Reus. num. 17. pag. 405. V. Examinare. V. Reus. V. Teſtis.

Interrogatoria ſuggeſtiva fugienda. Tit. Teſtes. num. 75. pag. 337. Rei, & Teſtium ſunt facienda lingua vernacula. Tit. Reus. num. 48. pag. 413. Interrogatoria formata a Patrono, & facienda Teſtibus, debent continere ſolam declarationem depoſitionis factæ ab ipſis. Tit. Patronus. num. 68. pag. 442. Interrogatoria ad repetendos Teſtes quomodo formanda a Patrono. ibi. num. 176. pag. 465.

Inventio furti apud aliquem, quando faciat indicium grave. Tit. Indicia. num. 18. pag. 301. Inventio Rei alicujus in loco delicti, quando faciat indicium grave. ibi. num. 19. pag. 301.

Inveriſimilia quæ dicantur; & reddunt Teſtem ſuſpectum de falſo. Tit. Teſtes. num. 65. pag. 333.

Iracundia, quæ mentem non alienet, non excuſat totaliter delictum; ſed ſi eſt magna, & ex cauſa juſta, excludit dolum, & culpam, & ex injuſta excludit dolum, non vero culpam. Tit. Patronus. num. 108. pag. 452.

Irregularis non poteſt eligi ad Prælaturam. Tit. Quales. num. 19. pag. 46. Fieret Judex, ſi Reus moriatur in tortura inſolita. Tit. Tortura. num. 82. pag. 374.

Irregularitas non incurritur, niſi ſit expreſſa in jure. Tit. Tortura. num. 83. pag. 374. Eam non importat debilitatio membri, ſed tantum detruncatio. ibi. num. 82. pag. 374. Probatur per Teſtes ſingulares. Tit. Probatio. num. 5. pag. 392.

Judicatus in uno tribunali non debet judicari in alio de eodem crimine. Tit. Patronus. num. 131. pag. 456.

Judicium quid, & quotuplex, Tit. Quid. num. 2. pag. 8. Ejus nomine veniunt præparatoria ad judicium. Ibi. num. 137. pag. 40. Ejus præparatoria quæ. Tit. Quom §. 2. pag. 206. Judicium idem eſt de connexis. Tit. Accuſatio. num. 23. pag. 218. Judicia publica quæ. Tit. Denunciatio. num. 11. pag. 236.

Judex quis, & quotuplex. Tit. Quid. num. 3. pag. 8. Quivis cognoſcit, an ſua ſit juriſdictio. Ibi. num. 120. pag. 34. Judicum conditiones. Tit. Quales. num. 1. pag. 44. Judex nequit eſſe, qui non poteſt eſſe Superior ordinarius. ibi. num. 3. pag. 44. Judex in cauſa propria nemo poteſt eſſe Tit. Canones. num. 70. pag. 83. Judicare debet ex ſolo motivo juſtitiæ. ibi. num. 71. pag. 84. Prius judicans quam intelligens incidit in labyrinthum. ibi. num. 72. pag. 84. debet habere ſcientiam pro cognoſcendis meritis cauſarum. ibi. num. 72. pag. 84. Tit. Quales. num. 59. pag. 56. Et ſupplere pro Reo ea, in quibus defecit Advocatus. Tit. Canones. num. 73. pag. 84. Debet habere ſcientiam, prudentiam, & fortitudinem. Tit. Quales. num. 56. 59. & 62. pag. 57. Judices qui eſſe non poſſunt, & quales eſſe debeant. Tit. Quales. per tot. Tit. & num. 1. & ſeqq. pag. 44.

Judex Ordinarius. In Religione noſtra qui ſint Judices Ordinarii. Tit. Quid num. 6. & ſeqq. pag. 8. Judex ordinarius delegare poteſt Cauſas omnes, etiam meri, & mixti impe-

imperii. ibi. num. 124. pag. 29. Cognoſcit, en ſua ſit juriſdictio. ibi. num. 120. pag. 34. Habet juriſdictionem a lege. Tit. Canones. num. 127. pag. 111. Non poteſt latam a ſe Sententiam diſſinitivam immutare, ſed tantum eam declarare, & quomodo. Tit. Sententia. num. 139. & 140. pag. 504. V. Superior. V. Prælatus.

Judex Delegatus. Ques conditiones requirat Delegatus Sedis Apoſtolicæ. Tit. Quid. num. 25. pag. 11. Conditiones Delegandorum in noſtro ordine. ibi. num. 26. pag. 11. Judex Delegatus non punit delicta non impedientia ſuam juriſdictionem; nec ea, quæ jam impedierunt, ſed modo non impediunt. ibi. num. 122. pag. 35. Si reperit incidens, quod transferat delictum ad aliud forum, quid agendum. ibi. num. 123. pag. 35. Ante præſentationem literarum Delegationis non habet juriſdictionem proximam. ibi. num. 132. pag. 31. Delegatus ad univerſitatem cauſarum poteſt aliquam ſubdelegare. Tit. Quid. §. 3. pag. 12. ejus authoritas, quando expiret. ibi. §. 3. pag. 11. Poteſt Sententiam interlocutoriam retractare, non vero diffinitivam immutare. Tit. Sententia. num. 139. & 140. pag. 504. V. Delegatus. V. Commiſſarius.

Judex recuſari poteſt ut ſuſpectus, ſi injuriavit, aut injuriatus eſt a Reo; vel ſi eſt contrariæ factionis; vel ſi non habet conditiones requiſitas a jure; vel ſi Reus ſcit illum eſſe excommunicatum; vel ſi eſt avarus, iniquus, aut rivalis cum Reo; vel ſi alias ab eo appellatum fuit; vel ſi alias gravavit; vel ſi eſt conjunctus cum Actore; vel ſi eſt ignorans. Tit. Quales. num. 43. & ſeqq. pag. 51. & Tit. Canones. num. 72. pag. 84. Vel ſi eſt familiaris, conjunctus, aut amicus inimici. Tit. Canones. num. 115. pag. 105. Vel ſi non ſervet ordinem juris; vel ſi parti nimium faveat; vel ſi excedat modum commiſſionis; vel ſi extrajudicialiter gravet; vel ſi manifeſtet votum ſuum ad favorem partis; vel ſi minatus ſit Reo. Tit. Quales. num. 49. & ſeqq. pag. 54. Recuſari poteſt in notorio facti tranſeuntis. Tit. Canones. num. 129. pag. 112. V. Recuſatio.

Judex recuſatus ſi cauſam recuſationis rejicit, ut frivolam, poteſt appellari a tali rejectione. Tit. Canones num. 120. pag. 107. Quando admittendus ab Arbitris ad dicendum contra recuſationem. ibi. num. 122. pag. 108. Ejus juriſdictio eſt ſuſpenſa poſt recuſationem. ibi. num. 124. pag. 109. Non poteſt Cauſam committere, niſi de conſenſu recuſantis. ibi. num. 127. pag. 111. Nec procedere non citato recuſante. ibi. num. 128. pag. 111. Judex recuſatus ab uno remanet impeditus etiam reſpectu aliorum complicum. Tit. Inquiſitio. num. 63. pag. 285. Recuſatus abſque legitima cauſa debet abſtinere ab irroganda pœna ei, qui ſe talem allegavit, ſed debet, infligi a Judice ad quem, Tit. Patronus. num. 76. pag. 444. V. Recuſatio. V. Recuſare.

Judex accuſationem recipiens abſque Teſtibus punitur talione. Tit. Accuſatio num. 10. pag. 213. Si accuſationem non proſequitur (ea accepta) peccat; & litem facit ſuam. ibi. num. 69. pag. 232. Poteſt tamen ex juſto motivo non acceptare eam. ibi. num. 70. pag. 232. Deſiſtente Accuſatore, debet procedere ex officio. ibi. num. 73. pag. 233. In acceptanda Denunciatione quomodo ſe gerere debeat. Tit. Denunciatio. num. 7. pag. 235. & Tit. Sententia. num. 71. pag. 486. Debet divertere Accuſatorem ab inſtantia, ſi ille producit Teſtes inhabiles. Tit. Teſtes. num. 124. pag. 351. Quomodo detegat Denunciatorem ſubdolum, qui procuravit, ut alius denunciaret. Tit. Sententia. num. 70. pag. 486. V. Accuſatio. V. Denunciatio.

Judex procedens, quam formam ſervare debet. Tit. Quam per tot. Titul. pag. 205. Quomodo ſe geret in Inquiſitione generali, ſive Viſitatione judiciali. Tit. Inquiſitio. num. 10. & 12. pag. 269. Judex qui vult reaſſumere Cauſam Rei male abſoluti, debet prius probare prævaricationem, ſeu corruptionem Accuſatoris, Teſtium, aut Judicis. Tit. Patronus, num. 136. pag. 457. Judex, qui non poteſt procedere niſi ſub conditione, debet ante omnia probare conditionem. ibi. num. 136. pag. 457.

Judex indicia conſiderans debet decernere, an inimicitia allegata a Reo contra Actorem, Teſtes, aut Judicem ſit gravis, aut levis. Tit. Quales. num. 40. & 44. pag. 50. & 52. Poteſt elicere indicia ex dictis Rei, & Teſtium. Tit. Indicia. num. 26. pag. 303.

Judex Teſtes recipiens, quæ obſervare debeat. Tit. Teſtes. num. 104. pag. 346. Tenetur ex officio rejicere Teſtes inhabiles productos ab Accuſatore. ibi. num. 124. pag. 351. debet ultra productos ab Accuſatore examinare alios, quos ſcit eſſe informatos de delicto; dummodo Judex ſit ordinarius. ibi. num. 124. pag. 351. Debet rejicere ſuperfluum numerum Teſtium. ibi. num. 125. pag. 351. In cogendo Teſtes ad examen, quæ ſervare debeat. Tit. Tortura. num. 117. pag. 384. Debet concordare dicta Teſtium. Tit. Probationes. num. 6. pag. 392. Habens ſuſpicionem falſitatis de Teſte poteſt illi denegare lecturam ſui primi examinis. Tit. Reus. num. 24. pag. 407. Poteſt compellere Teſtem ad ſe confrontandum cum Reo. ibi. num. 102. pag. 425. Erga Teſtes productos ad defenſam debet eſſe favorabilis, & quovis modo eos impediens in ſuis depoſitionibus poteſt recuſari ut ſuſpectus. Tit. Patronus. num. 78. pag. 445. Quomodo ſe geret in detegenda falſitate Teſtium ad defenſam. ibi. num. 81. pag. 445. Repetitionem Teſtium poteſt recipere etiam per Delegatum. ibi. num. 160. pag. 462. Quibus caſibus debeat ipſe ire ad Teſtes examinandos. ibi. num. 164. pag. 462. Si examinat Teſtem, contra quem eſt propoſita exceptio cum oblatione probationis non invalidat proceſſum. Tit. Sententia. n. 158. pag. 508. Vide Teſtes.

Judex examinans debet ſervare ordinem, habere peritiam, & eſſe ſincerus, Tit. Teſtes. num. 101. pag. 345. Examinando Reum, quæ debeat obſervare. Tit. Reus. num. 17. & ſeqq. pag. 405. Poteſt examinare Teſtes, & Reum quoties voluerit. ibi. num. 22. pag. 407. & Tit. Teſtes. num. 126. pag. 351.

Judex conſtituens Reum non tenetur illi oſtendere, quæ habet in proceſſu contra illum. Tit. Carcer. num. 14. pag. 398. Mortaliter peccat conſtituendo Reum ſine prævia ſemiplena probatione delicti. Tit. Reus. num. 12. pag. 404. Non tenetur oſtendere acta Reo ante examen. ibi. num. 15. pag. 405. Poteſt cogere Reum ad reſpondendum de novo per extenſum. ibi. num. 24. pag. 407. Ejus arbitrio ſtat legere Reo examen alias factum. ibi. num. 24. pag. 407. In quibus caſibus poſſit Reum interrogare de Sociis criminis. ibi. num. 26. pag. 407. Non tenetur ad Rei petitionem confrontare cum eo Teſtes. ibi. num. 102. pag. 425. Vide Reos.

Judex defenſiones concedens, quæ perpendere debeat in aſſignando earum termino. Tit. Patronus. num. 8. pag. 429. Non debet faciliter acceptare renunciationem defenſionum. ibi. num. 9. pag. 429. Debet ſtatuere terminum ad ſe defendendum licet Reus renunciaverit; & expedit ut committat alicui ex officio, ut defenſiones faciat. ibi. num. 9. & 10. pag. 429. Judex, qui acceptavit renunciationem defenſionum debet ſinere, labi terminum aſſignatum ab eo pro defenſionibus, antequam Reum torqueat, aut ſententiet. ibi. n. 11. pag. 430. Debet tradere copiam actorum, etiam Reo non petente. ibi. num. 35. pag. 436. Non tenetur tradere nomina Teſtium, niſi Reus ea petat. ibi. num. 59. pag. 440. Articulos a Patrono productos quando poſſit recipere, aut rejicere. ibi. num. 156. pag. 461. V. Patronus. V. Defenſio.

Judex conſilium petens ab Advocato ſæculari quando, & ad quid poſſit petere. Tit. Patronus. num. 26. pag. 434. Debet ab eo petere juramentum ſecreti; poteſt tamen omitti, recommendato illi tantum ſilentio. ibi. n. 27. pag. 434. Tenetur ſequi conſilium Aſſeſſoris in judicando. Tit. Patronus. num. 28. pag. 434. Adhibens Judex Aſſeſſorem, dum ipſe ſtudere non vult, peccat mortaliter. ibi. num. 28. pag. 434. Ex ſola neceſſitate poteſt petere conſilium ab Advocato extra Religionem. ibi. num. 29. pag. 434. Non debet ſequi conſilium evidenter malum datum ab Advocato ſæculari. ibi. num. 30. pag. 434. Conſilium Advocati debet inſerere in proceſſu, licet illud nolit ſequi. ibi. num. 31. pag. 435. Judex non ſemper ſtare debet judicio Periti. Tit. Corpus. num. 57. pag. 265. V. Peritus.

Judex torquens nova tormenta non debet adhibere. Tit. Tortura. num. 4. pag. 354. Quibus caſibus illis uti poſſit cum conſilio Diffinitorii. ibi. num. 5. & 7. pag. 354. Quæ conſiderare debeat in decernenda tortura. ibi. num. 10. pag. 355. In decernenda duratione Arctationis non tenetur petere conſilium a Diffinitorio. ibi. num. 19. pag. 358.

Neque ſuper ſpecie, aut duratione torturæ. *ibi. num.* 20. *pag.* 358. Si torquet abſque Diffinitorio eſt officio privandus. *ibi. num.* 64. *pag.* 359. Fieret irregularis, ſi Reus moreretur in tortura inſolita. *ibi. n.* 80. *pag.* 374. Non vero ſi tantum debilitaretur membro. *ibi. num.* 82. *pag.* 374. Eſt puniendus, ſi torquet non jejunum; aut intra ſeptem horas a comeſtione, & tortus deficit. *ibi. num.* 90. *pag.* 376. Poteſt abſtinere a tortura, & Reum extraordinarie punire. *ibi. num.* 130. *pag.* 387. Incurrit pœnas male torquentium quocunque genere torturæ male torqueat. *ibi. num.* 139. *pag.* 389. Torquens Reum renitentem reſpondere non debet interrogare ſuper delicto ſed ſuper contumacia in non reſpondendo. *Tit. Reus. num.* 41. *pag.* 411.

Judex male judicans non incurrit pœnas male judicantium, niſi fecerit ex malo dolo; nec remanet excommunicatus declaratus ex ſola declaratione, quod carceratio ab eo decreta, fuerit injuſta. *Tit. Carcer. num.* 17. *pag.* 398. & *Tit. Sententia. num.* 23. *pag.* 474. Debet citari antequam declaretur incurriſſe pœnas male judicantium. *Tit. Carcer. num.* 17. *pag.* 398. & *Tit. Sententia. num.* 26. *pag.* 474. Augens pœnas legis, ſine cauſa, tenetur in ſyndicatu. *Tit. Sententia. num.* 19. *pag.* 474. Minuens pœnam ſine cauſa fit infamis, & tenetur ad pœnam, quam debuit imponere. *ibi. num.* 19. *pag.* 474. Quando ſit mulctandus pœnis male judicantium. *ibi. num.* 23. *pag.* 474. Quando prodatur male judicaſſe ex dolo malo. *ibi. num.* 25. *pag.* 474. Pœnæ Judicis male judicantis. *Tit. Canones. num.* 51. *pag.* 74.

Judex ſententiam, quid agere debet, ſi ſcit extrajudicialiter probatum Reum eſſe innocentem. *Tit. Exceptio. num.* 30. *pag.* 295. & *Tit. Sententia. num.* 56. *pag.* 481. An poſſit de reatu convictum per Teſtes, quem ſcit innocentem, condemnare. *Tit. Sententia. num.* 57. *pag.* 481. Quæ conſiderare debet ante Sententiam. *ibi. num.* 67. *pag.* 485. Poteſt in Sententia alterare pœnam Statutariam ex cauſa, quæ tamen delicto cohæreat. *ibi. num.* 19. *pag.* 474. Chiragra impeditus poteſt alteri committere, ut nomine ſuo ſubſcribat Sententiæ. *ibi. num.* 30. *pag.* 475. Quomodo ſe debeat regulare in danda pœna extraordinaria, quæ tamen accedat ad ordinariam. *ibi. num.* 82. *pag.* 488. Debet imponere mitiorem pœnam extraordinariam, ſi indicia faciunt pluſquam ſemiplenam probationem, & nolit torturam adhibere. *ibi. num.* 86. *pag.* 489. Habens Conſiliarios participes in officio debet ſententiare juxta eorum vota, aliter Sententia eſt nulla. *ibi. num.* 94. *pag.* 492. Non poteſt exequi Sententiam, quam tulit, ſi de facto admiſit appellationem, quam de jure non debuit. *ibi. num.* 100. *pag.* 493. Qui ultimo ſententiavit diffinitive, Sententiam debet exequi. *ibi. num.* 111. *pag.* 497. Quomodo procedere debeat in ferenda Sententia diffinitiva. *ibi. num.* 135. & *ſeqq. pag.* 502. Quomodo ſententiando debeat regulare arbitrium in concurſu opinionum inter ſe contrariarum. *ibi. num.* 136. *pag.* 502. Non poteſt minuere pœnam datam in Sententia diffinitiva, en prolata. *ibi. num.* 139. & *ſeqq. pag.* 504. Sententiando tenetur eligere opinionem magis probabilem; poteſt etiam amplecti minus probabilem, ſi tamen ſit Reo favorabilior. *ibi. num.* 136. & 138. *pag.* 569. *V. Sententia.*

Judex, appellatione interpoſita, non procedit; aliter privatur Officio, & actus ſunt nulli. *Tit. Canones. num.* 26. *pag.* 65. Appellatione admiſſa, quæ debeat præſtare. *ibi. num.* 33. *pag.* 68. Concedere ex officio debet apoſtolos Reo idiotæ, etiam non petenti. *ibi. num.* 36. *pag.* 70. Appellationi legitimæ non deferens peccat; proceſſum reddit nullum; & ſi excommunicat, non curandum. *ibi. num.* 37. *pag.* 70. Appellatione interpoſita, quid præſtare debeat. *Tit. Canones. num.* 39. *pag.* 70. Poteſt abbreviare terminum Appellanti. *ibi. num.* 77. *pag.* 86.

Judex a quo, ſi doloſe retardet mittere acta ad Judicem *ad quem*, quid agendum. *Tit. Canones. num.* 46. *pag.* 72. Judex *a quo* appellatum eſt poteſt recuſari ut ſuſpectus, ſi pendente appellatione velit procedere ex novo crimine contra Appellantem. *Tit. Sententia. num.* 106. *pag.* 495. Si male detulit appellationi ab interlocutoria, cauſa ad eum non revertitur. *ibi. num.* 148. *pag.* 506. Ipſius juriſdictio impeditur tantum in Cauſa, ſuper qua appellatum eſt. *ibi. num.* 161. *pag.* 509.

Judex ad quem, nondum recepta copia actorum, non poteſt cognoſcere de cauſa recuſationis, aut appellationis; aliter acta ſunt nulla. *Tit. Canones. num.* 45. *pag.* 72. Quid debeat, & tali caſu facere poſſit. *ibi. num.* 50. *pag.* 74. Si non cognita judicialiter Cauſa remittit ad Judicem *a quo*, quid agendum. *Tit. Sententia. num.* 113. *pag.* 497. Quid agere debeat in reviſione Cauſæ. *ibi. num.* 144. *pag.* 505. Quomodo, & quo ordine debeat cognoſcere ſuper Appellatione. *ibi. num.* 145. & *ſeqq. pag.* 505. Quando poſſit inhibere Judici *a quo*, ne aliquid innovet. *ibi. num.* 160. *pag.* 508. Antequam revocet carcerationem Appellantis, quid agere debeat. *ibi. nu.* 162. *pag.* 509. Coram eo novas probationes poteſt Reus adducere; & quod ille poſſit. *ibi. num.* 166. *pag.* 510.

Judex adjunctus ex cauſa recuſari poteſt tanquam ſuſpectus. *Tit. Canones. num.* 118. *pag.* 107.

Judex Regularis, quomodo ſe gerere debeat, dum Sæcularis accuſat Religioſum. *Tit. Accuſatio. n.* 55. *pag.* 227. Valide examinat Teſtes laicos, & Clericos Regulares, & Sæculares abſque licentia ſuorum Superiorum. *Tit. Teſtes. n.* 83. *pag.* 339. Sed apud Nos debet petere licentiam, aliter depoſitio Teſtis extra Religionem eſt nulla. *ibi. num.* 84. & 85. *pag.* 340. De licentia poteſt exercere juriſdictionem in territorio alieno. *ibi. num.* 99. *pag.* 344. Valent tamen acta, petita in ſcriptis licentia, & non obtenta. *ibi. num.* 99. *pag.* 344. Poteſt abſtinere a tortura, & Reum extra ordinem punire. *Tit. Tortura. num.* 131. *pag.* 388. Non tenetur ad ſolemnitates juris, ſed eas ſervans bene facit. *Tit. Sententia. num.* 27. & 28. *pag.* 475. Nequit cognoſcere de crimine falſæ monetæ. *ibi. num.* 125. *pag.* 500. Deferens ſæcularibus Cauſas Religioſi, quando incurrat pœnas revelantium ſecreta ordinis. *Tit. Patronus. num.* 30. *pag.* 433. Non debet componere reſponſionem ad defenſiones Rei, ſed eam committere, & cui, & quomodo. *ibi. num.* 187. & 188. *pag.* 468.

Judex Commiſſarius, ſi habet ſocios Conjudices in cognoſcendo ſuper appellatione, quomodo ſe geret. *Tit. Sententia. n.* 147. *pag.* 506. & *ſeqq.* Judices appellationis ab interlocutoria, deputati a Generali, poſſunt per cenſuras procedere contra Provinciales ſibi non obedientes in ſpectantibus ad Cauſam. *ibi. num.* 163. *pag.* 509. Judices appellationis a diffinitiva, quæ curare debeant. *ibi. num.* 164. *pag.* 509.

Judex laicus non poteſt cognoſcere de ſententia Epiſcopi contra Clericum relaxatum brachio ſæculari. *Tit. Pœnarum. num.* 160. *pag.* 195.

Judex quivis non ſervans jus non cenſetur Judex. *Tit. Qualit. num.* 1. *pag.* 7. ſedere, & alii ſtare debent in actu judicii. *ibi. num.* 143. *pag.* 43. Qui legitime damnavit, non poteſt cenſeri inimicus. *Tit. Quales. num.* 40. *pag.* 50. Debet eſſe facilis in admittendis Arbitris. *Tit. Canones. num.* 100. *pag.* 107. Ipſius acta ante recuſationem ſunt valida. *ibi. num.* 130. *pag.* 112. Habens opinionem probabilem pro ſe excuſatur a cenſura. *Tit. Pœnarum. n.* 95. *pag.* 173. Non puniens, ut debet, dignitatem amittit; ſicut etiam ſi Teſtes corrumpit, vel ex dolo proceſſum nullum facit. *Tit. Accuſatio. num.* 63. & 64. *pag.* 231. Ejus arbitrium regulandum eſt a jure. *ibi. num.* 66. *pag.* 231. Judex Delinquentis tenetur exequi ſententiam latam a Judice delicti. *Tit. Teſtes. num.* 116. *pag.* 349. Judex, ad quem mittuntur Remiſſoriales, poteſt compelli ad eas exequendas. *ibi. num.* 120. *pag.* 350. Potens concedere impunitatem debet eam ſervare, ſi conceſſit. *Tit. Reus. num.* 29. *pag.* 408. Debet eſſe facilis in admittendis cauſis erroris in confeſſione Rei erronea. *ibi. num.* 56. *pag.* 416. Ipſius fraus, quando vitiet confeſſionem Rei. *ibi. num.* 92. *pag.* 423. Debet judicare ſecundum jura, & conſcientiam ſuam. *Tit. Patronus. n.* 30. *pag.* 434. Cognoſcit de offenſa ſibi facta ratione officii. *ibi. nu.* 96. *pag.* 444.

Juramentum. Juramento ſolo probatur cauſa recuſationis Notarii, & Periti. *Tit. Canones. num.* 119. *pag.* 107. Juramentum præſtari debet ab Accuſatore. *Tit. Accuſatio. §.* 3. *pag.* 215. Et a Teſtibus, & Notario. *Tit. Inquiſitio. §.* 8. *pag.* 279. Juramentum de re illicita non obligat. *Tit. Pœnarum. num.* 119. *pag.* 182. Juramentum debetur in Denunciatione judiciali. *Tit. Denunciatio. num.* 64. *pag.* 241. Juramentum Periti, quale ſit. *Tit. Corpus. num.* 13. & *ſeqq. pag.* 264. Juramentum non exi-

De Amena Pract. Crim. Par. 1.

X x x

exigendum in Viſitatione paterna, poteſt tamen, & aliquando expedit exigi. *Tit. Inquiſitio. num.* 4. *pag.* 267. Jurametum Sacerdotum quomodo olim; & nunc, quomodo præſtatur. *ibi. num.* 43. *pag.* 279. Poteſt præſtari per tactum cujuſvis rei ſacræ. *ibi. num.* 43. *pag.* 279. Juramento probantur, quæ conſiſtunt in animo. *Tit. Indicia. num.* 16. *pag.* 300. Juramentum extrajudiciale, ut deſtruat judiciale, debet eſſe cum advertentia. *Tit. Teſtes. num.* 32. *pag.* 328. Juramentum Teſtis eſt de jure divino, & eſt promiſſorium, & aſſertorium. *ibi. num.* 86. & 87. *pag.* 341. Juramentum judiciale eſt de jure divino exemplariter. *ibi. n.* 87. *pag.* 341. Juramentum de veritate dicenda dabatur olim Reo. *Tit. Reus. n.* 16. *pag.* 405. Juramentum lege lata a Benedicto PP. XIII. non eſt dandum Reo. *ibi in additione ad n.* 13. *pag.* 405. Juramentum eſt tortura ſpiritualis. *Tit. Reus. num.* 96. *pag.* 423.

Juramentum de calumnia, quando, & a quo præſtandum, & quomodo differat a juramento de malitia; & de veritate dicenda. *Tit. Accuſatio. num.* 16. & 17. *pag.* 215. De calumnia, malitia, & veritate æquiparantur. *ibi. num.* 72. *pag.* 233. Juramentum de calumnia, ſi omittatur, non vitiat proceſſum; ſed parte opponente eſt de ſubſtantia judicii. *ibi. num.* 72. *pag.* 233. Etiam ab Epiſcopis eſt præſtandum. *Tit. Inquiſitio. num.* 43. *pag.* 279. Non vincit præſumptionem contrariam. *Tit. Sententia. num.* 8. *pag.* 475.

Jurare ſponte quilibet poteſt: ſed, ut quis compelli poſſit ad jurandum, requiritur juriſdictio in compellente. *Tit. Quid. num.* 131. *pag.* 37. Jurare debet Teſtis ante depoſitionem, ut probet; & ſi jurat poſt, non valet. *Tit. Teſtes. num.* 72. *pag.* 336. Qui caret manibus jurare debet per Procuratorem. *ibi. num.* 72. *pag.* 336. Jurat Deus in Scriptura promittendo. *Tit. Teſtes. num.* 87. *pag.* 341.

Juriſdictio inchoata non finitur per mortem Delegantis, ſed ſolum per revocationem. *Tit. Quid. num.* 30. *pag.* 12. Per quos actus inchoetur juriſdictio. *ibi. num.* 32. *p.* 12. Ejus defectus reddit actus nullos. *ibi. num.* 99. *pag.* 28. Non eſt radicata, donec ea uti cœperit Delegatus. *ibi. num.* 133. *pag.* 39.

Jus. Juris eſſentialia, & ſolemnitates, quæ. *Tit. Quom.* §. 1. & 3. *pag.* 206. & 207. Jus ſententiandi diffinitive eſt in toto Diffinitorio; ſed jus carcerandi contumacem eſt in Diſcretorio Conventuali. *Tit. Pœnarum. num.* 91. *pag.* 171. Eſſentialia juris, quo jure introducta. *Tit. Quom. num.* 9. & 10. *pag.* 207. Juris præcepta ignorare permittuntur Religioſi. *ibi. num.* 12. *pag.* 208. Jus Accuſatoris fundatur in lege naturali, & divina *Tit. Accuſatio. num.* 61. *pag.* 230. Jura ſunt promptiora ad abſolvendum, quam ad condemnandum. *Tit. Patronus. num.* 97. *pag.* 450.

Jus Civile quid ſit. *Tit. Proœmial. num.* 10. *pag.* 4. *V. Lex civilis.*

Jus commune juvatur per municipale. *Tit. Proœmial. n.* 25. *pag.* 6.

Jus naturæ aliquando accipitur pro dictamine rationis, & convertitur cum jure Gentium. *Tit. Teſtes. n.* 3. *pag.* 315.

Juſtinianus vim dedit reſponſis Jureconſultorum. *Tit. Proœmial. num.* 26. *pag.* 6.

L.

L*Æſus*. Læſi melior eſt conditio quam lædentis in pari cauſa. *Tit. Teſtes. num.* 90. *pag.* 342.

Laicus non poteſt eſſe Vicarius Epiſcopi, nec Arbiter in Cauſa ſpirituali; ſed poteſt eſſe Aſſeſſor in Cauſa Clerici, & ex delegatione Papæ, Commiſſarius in Cauſa Eccleſiaſtica. *Tit. Pœnarum. num.* 13. *pag.* 138. Non poteſt accuſare Religioſum, niſi in propria cauſa. *Tit. Accuſatio. num.* 8. & 54. *pag.* 212. & 227. Laicus ſæcularis non poteſt adhiberi ad flagellandum Religioſum. *Tit. Tortura. num.* 6. *pag.* 354. Laico ad defenſam plus creditur, quam Clerico ad offenſam. *Tit. Patronus. num.* 77. *pag.* 445.

Latens. Latentia in animo probantur juramento. *Tit. Reus. num.* 54. *pag.* 415.

Latro publicus poteſt a quolibet impune occidi. *Tit. Reus. num.* 77. *pag.* 420.

Lata culpa in criminalibus non æquiparatur dolo. *Tit. Patronus. num.* 139. *pag.* 458. *V. Culpa.*

Lectores Theologi habent inter Nos Perſonatum. *Tit. Quid. num.* 28. *pag.* 12. Dicuntur Perſonæ inſignes. *Tit. Accuſatio. num.* 41. *pag.* 223. Apud Nos comparantur cum Patribus Provinciæ. *ibi. num.* 42. *pag.* 223. Eorum dignitas expenditur. *ibi. num.* 41. & ſeqq. *pag.* 223.

Lectura Statutorum neglecta eſt culpa gravis. *Tit. Pœnarum. num.* 69. *pag.* 164.

Legitime. *Vide Dictio*.

Legitimum in jure quid dicatur. *Tit. Tortura. n.* 25. *pag.* 359.

Leproſi non poſſunt fieri Prælati. *Tit. Qualit. num.* 4. *pag.* 45.

Levis homo non facile credendus. *Tit. Accuſatio. n.* 30. *p.* 220.

Levitas eſt defectus conſtantiæ. *Tit. Teſtes. num.* 78. *pag.* 338.

Lex modificative diſponendo dat formam agendi, & non habet locum, non verificata conditione præſcripta. *Tit. Quid. num.* 99. *pag.* 28. Omnes caſus in particulari non comprehendit lex. *Tit. Proœmial. num.* 9. *pag.* 3. Legis ſcopus cognoſcitur ex Proœmio. *Tit. Proœmial. num.* 2. *pag.* 1. Lex tacita eſt ratio naturalis. *Tit. Canones. num.* 72. *pag.* 84. Lex prohibens ſuſpendit juriſdictionem Judicis circa prohibita. *ibi. num.* 127. *pag.* 111. Lex ceſſat ceſſante ejus cauſa finali; & quem finem habeat lex pœnalis. *Tit. Delictorum. num.* 21. *pag.* 122. Lex quandoque concedit majus, & negat minus. *Tit. Pœnarum. n.* 72. *pag.* 165. Lex ſubjacet neceſſitati, non e contra. *ibi. n.* 175. *pag.* 200. Concepta verbis prohibitivis annullat factum in contrarium. *Tit. Accuſatio. n.* 21. *pag.* 217. & *Tit. Teſtes. n.* 84. *pag.* 340. Legis ratio non eſt quærenda, ubi diſpoſitio eſt aperta. *Tit. Accuſatio. num* 55. *pag.* 227. Lex, ut ſit juſta, debet eſſe rationabilis. *Tit. Teſtes. num.* 81. *pag.* 341. Lex loquens abſolute, intelligitur univerſaliter. *Tit. Tortura. num.* 133. *pag.* 388. Leges odioſæ non admittunt niſi ſtrictam interpretationem. *Tit. Sententia. num.* 100. *pag.* 493. Lex ex indentitate rationis extenditur. *Tit. Corpus. num.* 57. *pag.* 264. Leges ſunt promptiores ad abſolvendum, quam condemnandum. *Tit. Inquiſitio. num.* 1. *pag.* 266. Lex pœnalis intendit emendare malitiam habitualem. *Tit. Teſtes. num.* 43. *pag.* 327.

Lex Civilis erga carceratos humana eſt. *Tit. Pœnarum. num.* 73. *pag.* 166. Habet locum etiam in perſonis Eccleſiaſticis, quando deficit jus Canonicum; aut hoc illi non contradicat. *Tit. Sententia. num.* 58. & 140. *pag.* 482. & 504. Ejus ſtudium, quo ſenſu ſit vetitum Religioſis, *ibi. num.* 58. *pag.* 482. Ejus ſtudium conducit bono regimini Prælatorum, *ibi. num.* 58. *pag.* 482.

Leges Canonicæ vocantur Capitula; Imperiales vero dicuntur Leges, & quandoque Capitula. *Tit. Accuſatio. num.* 12. *pag.* 213.

Libellus. Libelli famoſi compoſitor, quomodo puniendus, *Tit. Qualit. num.* 41. *pag.* 51. Compoſitio libelli famoſi eſt crimen capitale. *Tit. Pœnarum. num.* 121. *pag.* 183. Libellus, quo petitur a Reo compoſitio cum Fiſco, quomodo concipiendus. *Tit. Sententia. num.* 128. *pag.* 501.

Liber, in quo regiſtrentur Sententiæ, habendus in unaquaque Provincia. *Tit. Pœnarum. num.* 142. *pag.* 190. Libris matriculatis Mercatorum datur fides. *ibi. num.* 142. *pag.* 190. Libri, quot habendi in Archivio Provinciæ. *ibi. num.* 143. *pag.* 194. Libri ſunt reſignandi Religioni ab eo, qui fit Epiſcopus. *ibi. num.* 155. *pag.* 194. Libri legum Regalium vocantur Capitularis. *Tit. Accuſatio. n.* 12. *p.* 213.

Ligatio ad funem eſt gradus torturæ. *Tit. Tortura. num.* 46. *pag.* 364.

Lis. Litis conteſtatio, quid ſit. *Tit. Quom. num.* 13. *pag.* 209.

Literæ. Literæ delegationis bene cuſtodiendæ; & ſi pereant, Cauſa incœpta, quid agendum. *Tit. Quid. num.* 114. *pag.* 31. Literæ teſtimoniales dandæ Expulſo a Religione. *Tit. Pœnarum. num.* 161. *pag.* 195. Literæ Remiſſionales quæ, & eas formandi praxis. *Tit. Teſtes. num.* 122. *pag.* 350. Literæ Commiſſionales quando, quomodo, & quibus dandæ. *ibi. num.* 123. & *Tit. Patronus. num.* 262. *pag.* 462. Literæ ſubſidiales, ſeu remiſſoriæ, ſeu commiſſionales quæ; & ſi dirigantur extra Provinciam quibus ſint dirigendæ. *Tit. Patronus. n.* 262. & 163. *p.* 462.

Literæ. *Vide Scriptura*. *V. de Delegatis*.

Litera cœca non curanda; infamiam non affert; & circa eam, quæ cautela adhibenda. *Tit. Denunciatio. num.* 21. *pag.* 240. Si eſt ſubſignata nomine alicujus, ipſo inſcio, eſt cœca. *ibi. num.* 22. *pag.* 241.

Locus Capituli, quis ſit. *Tit. Accuſatio. num.* 12. *pag.* 213.

Lo-

Locus delicti adnotandus in Denunciatione. *Tit Denunciatio. num.* 54. *pag.* 244. Locus examinis Teſtium, & Rei eſt exprimendus, & quare. *Tit. Teſter. num.* 98. *pag.* 344. Loci, a quibus peti poſſunt defenſiones pro Reo. *Tit. Patronus. num* 270. *& inde pag.* 464.
Loquenter Superiori corrigenti in Capitulo ſine licentia, quando puniendi. *Tit. Carcer. num.* 24. *pag.* 400.
Lues. Lue venerea contaminati nequeunt fieri Prælati. *Tit. Quales. num.* 5. *pag.* 45.
Lunaticus nequit eligi in Prælatum. *Tit. Quales. n.* 10. *pag.* 45.

M

M*Aculatus* circa fidem nequit eſſe, vel fieri Prælatus. *Tit. Quales. num.* 22. *pag.* 46.
Magia dæmoniaca eſt crimen capitale. *Tit. Pœnarum. num.* 121. *pag.* 183.
Magiſter Novitiorum eſt Officialis Ordinis. *Tit. Quales. num.* 31. *pag.* 47.
Magiſtratus ſuperior cognoſcit, ubi inferior negligit. *Tit. Quid. num.* 61. *pag.* 20.
Mala fides probatur per Teſtes ſingulares. *Tit. Probatio. num.* 5. *pag.* 392.
Maledicus, quis dicatur. *Tit. Accuſatio. num.* 30. *pag.* 220.
Malevolentia, ex quibus cauſis oriatur. *Tit. Accuſatio. num.* 30. *pag.* 220.
Mancus non poteſt eſſe Prælatus. *Tit. Quales. n.* 10. *pag.* 45.
Mandans delictum punitur pœna Delinquentis. *Tit. Pœnarum. num.* 56. *pag.* 158.
Mandatarius quis ſit. *Tit. Pœnarum. num.* 56. *pag.* 158.
Mandatum plus obligat, quam conſilium. *Tit Pœnarum. n.* 56. *pag.* 158. Mandatum tacitum, & expreſſum æque puniuntur. *ibi. num.* 56. *pag.* 158.
Manſuetudo in correctione requiſita. *Tit. Quid. n.* 41. *pag.* 16.
Manus. Manu carens eſt inhabilis ad Prælaturam. *Tit. Quales. num* 14. *pag.* 45.
Manuſcripta magis æſtimanda, quam libri impreſſi. *Tit. Pœnarum. num.* 155. *pag.* 194.
Medicus. Medici multa habent privilegia. *Tit. Accuſatio. num.* 41. *pag.* 217. Medicus eſt conſulendus in caſu veneni. *Tit. Corpus. num.* 43. *pag.* 261. Medicus dicens quid eſſe venenoſum ex olfactu, viſu, aut guſtu non eſt credendus. *ibi. num.* 50. *pag.* 262. Debet aſſiſtere in tortura funis. *Tit. Tortura. num.* 88. *pag.* 375. Medico non mentiendum. *Tit. Patronus. num.* 266. *pag.* 463.
Memoria Cauſarum ſcripta, quomodo conſtruenda. *Tit. Inquiſitio. num.* 27. *pag.* 274.
Mendacium Rei facit indicium grave. *Tit. Indicia. num.* 14. *pag.* 300. Illud revocare, quando quis teneatur. *Tit. Reus. num.* 34. *pag.* 410.
Mens. *Vide Alienatio mentis.*
Mentiens in accidentalibus delicti, qui juravit dicere veritatem ad ſingula interrogata, punitur ut reus criminis Stellionatus. *Tit. Teſtes. num.* 21. *pag.* 320.
Metus gravis in operante minuit aliquid de voluntario. *Tit. Patronus. num.* 127. *pag.* 456.
Minæ, quales eſſe debent, ut faciant ad recuſationem Judicis. *Tit. Quales. num.* 54. *pag.* 55. Minæ præcedentes delictum faciunt indicium grave; & quando ſufficiant ad torturam. *Tit. Indicia. num.* 11. *pag.* 299. Minæ de torquendo ſunt primus gradus torturæ *Tit. Tortura. num.* 91. *pag.* 376. Minæ probantur per Teſtes ſingulares. *Tit. Probatio. num.* 5. *pag.* 392.
Minor, ex gratia Principis pronunciatus *major*, non poteſt petere reſtitutionem in integrum. *Tit. Reus. num.* 31. *pag.* 409. Minor 25. annis debet mitius puniri etiam in delictis atrociſſimis. *Tit. Patronus. num.* 83. *pag.* 448.
Miniſter Generalis eſt Judex Ordinarius. *Tit. Quid. num.* 6. *pag.* 8. *Vide Superior. Vide Prælatus. Vide Generalis.*
Miniſter Provincialis, quo ſenſu ſit Judex Ordinarius. *Tit. Quid. num.* 11. *pag.* 9. *Vide Superior. Vide Provincialis.*
Miſericordia rigore miſcenda. *Tit. Quid. num.* 48. *pag.* 16. Ipſam oſtendit Superior dum punit. *ibi. num.* 47. *pag.* 16.
Miſſam celebrans non conſtitutus in Sacerdotio traditur Curiæ ſæculari. *Tit. Sententia. num.* 125. *pag.* 500.
Modus mortificationis notabiliter excedens, quis dicatur. *Tit. Canones. num.* 49. *pag.* 73. Modus procedendi judicialiter quadruplex. *Tit. Quom.* §. 1. *pag.* 205. & *num.* 1. *pag.* 205. Modus declarativus, & reſtrictivus in ferenda Sententia diffinitiva, quis. *Tit. Sententia. num.* 46. & 47. *pag.* 479.
Mollities de jure divino punitur morte. *Tit. Pœnarum. num.* 121. *pag.* 183.
Moneta falſa non præſcribitur. *Tit. Patronus. num.* 93. *pag.* 450. *Vide falſa moneta.*
Monitorii ad furta detegenda forma. *Tit. Pœnarum. n.* 176. *p.* 200. Monitoria A.C. poteſt intimare Notarius Regularis. *Tit. Inquiſitio. num.* 48. *pag.* 281.
Monitio trina eſt neceſſaria ante Excommunicationem. *Tit. Quid. num.* 128. *pag.* 37. & *Tit. Pœnarum. num.* 28. *pag.* 146. Ante Cenſuras eſt de jure divino. *Tit. Canones. num.* 97. *pag.* 97. Ante Excommunicationem, quando ſit neceſſaria; & debet fieri perſonaliter. *Tit. Pœnarum. num.* 169. & 170. *pag.* 198. Monitio facienda Reo, circa quæ ſit. *Tit. Reus. num.* 14. *pag.* 405.
Moroſus & difficilis idem ſunt. *Tit. Pœnarum. num.* 25. *pag.* 144. Moroſus in reſpondendo Teſtis eſt ſuſpectus. *Tit. Teſtes. num.* 65. *pag.* 333.
Mors. Mortem ex tædio vitæ multi ſibi dederunt. *Tit. Reus. num.* 52. *pag.* 314.
Mortuos citans in conteſtes eſt Teſtis ſuſpectus. *Tit. Teſtes. num.* 65. *pag.* 333.
Mulier, quæ adhibetur ut Perita debet eſſe bonæ famæ, aliter poteſt reprobari. *Tit. Corpus. num.* 20. *pag.* 253. Mulieri creditur de jure Civili, non de Canonico. *Tit. Indicia. num.* 3. *pag.* 297. Ipſi plus creditur ad defenſam; quam Viro ad offenſam. *Tit. Patronus. n.* 77. *pag.* 445.
Multi, qui dicantur. *Tit. Quam. num.* 4. *pag.* 206.
Multitudo delinquentium eſt cauſa diminutionis pœnæ, & aliquando non eſt punienda, ut ſcandalum vitetur; ac quomodo poſſit puniri abſque ſcandalo. *Tit. Patronus. num.* 118. *pag.* 453.
Munus publicum, quod ſit. *Tit. Teſtes. num.* 1. *pag.* 314.
Muri Civitatis ſunt ſacri. *Tit. Pœnarum. n.* 102. *pag.* 175.
Mutus non poteſt eſſe Prælatus. *Tit. Quales. num.* 17. *pag.* 45. Eſt Teſtis inhabilis. *Tit. Teſtes. num.* 4. *pag.* 315. Mutus a nativitate eſt etiam ſurdus. *ibi. num.* 7. *pag.* 316. Aliquando admittitur ad teſtificandum, & quomodo. *ibi. num.* 7. *pag.* 316. In caſu enormiſſimo eſt examinandus, & quomodo. *ibi. num.* 81. *pag.* 338.

N

N*Aſus*. Naſo carentes ſunt inhabiles ad Prælaturam. *Tit. Quales. num.* 14. *pag.* 45.
Neceſſitas facit concedere alias non concedenda. *Tit. Pœnarum. num.* 175. *pag.* 200. Licita facit multa, quæ ſine ea fieri non poſſunt. *Tit. Tortura. num.* 40. *pag.* 363. Facit recedere a diſpoſitione generali, & ex ea obligatur quis invitus ad vendendas aliis indigentibus res ſuas. *Tit. Reus. num.* 77. *pag.* 420.
Negans id, quod confeſſus eſt in tortura, eſt denuo torquendus. *Tit. Tortura. num.* 64. *pag.* 369.
Negativa ſimplex non eſt probabilis. *Tit. Accuſatio. num.* 27. *pag.* 219. & *Tit. Statutum. num.* 154. *pag.* 507. Negativa eſt triplex; *coarctata* eſt probabilis; *facti* quando ſit probabilis; *juris* eſt item probabilis; *formæ*, ſeu *qualitatis* eſt probanda; & probari debet ab eo, contra quem militat præſumptio delicti. *Tit. Accuſatio. n.* 27. *pag.* 219. Coarctata loco, & tempore, quomodo eſt probabilis. *Tit. Teſtes. num.* 65. *pag.* 333. Deponens ſuper negativa non coarctata eſt Teſtis ſuſpectus. *ibi. n.* 65. *p.* 333.
Neophitus non poteſt fieri Prælatus. *Tit. Quales. n.* 21. *p.* 46.
Niſi. *Vide Dictio.*
Nobiles. Nobiles olim non torquebantur, niſi in crimine læſæ Majeſtatis. *Tit. Tortura. num.* 112. *pag.* 381.
Nocens nemo deſinit eſſe per pœnitudinem. *Tit. Delictorum. num.* 33. *pag.* 127.
Nomen Delinquentis, vel Teſtis, ſi neſcitur, exprimitur per accidentia. *Tit. Denunciatio. num.* 40. *pag.* 245. Nomen Accuſatoris, & Teſtium, quando ſint danda Reo. *Tit. Patronus. n.* 36. & *ſeqq. pag.* 436. & *num.* 51. & 58. *p.* 439. & 440. Nomina Teſtium non manifeſtantur in Tribunali fidei, & quare. *ibi. n.* 46. *pag.* 438. Non tradenda in Viſitationibus. *ibi. num.* 51. *pag.* 439. Nomina Teſtium dare non tenetur Judex, niſi Reus ea petat.

ibi. num. 59. *pag.* 440. Nomina ſuciorum danda ſunt Reo, ſi aliqua defenſio ex iie deſumi poteſt. *ibi. n.* 145. *pag.* 459.

Nominatus a Teſte debet examinari, & ſi non examinetur deſcribatur cauſe, quare examinatue non eſt. *Tit. Teſtes. num.* 94. *pag.* 343.

Notabilis punitio, quæ dicatur. *Tit. Delictorum. nu.* 19. *p.* 12e.

Notabiliter facta, quæ dicantur. *Tit. Canones. num.* 49. *pag.* 73.

Notabiliter. V. *Dictio*.

Notarius, a quibus poſſit creari. *Tit. Quid. num.* 135. *pag.* 39. Debet ſcribere acta, ut ſint authentica, *ibi. num.* 136. *pag.* 39. Cautela adhibenda in illo creando. *ibi. num.* 138. *pag.* 40. Notariue non ſcribene fideliter, ecta tenetur de falſo; & ſi grevaret Reum non ſcribendo fideliter, quid agendum. *Tit. Canones. num.* 18. *pag.* 63. Suſpectus recuſari poteſt. *ibi. num.* 119. *pag.* 107. Ipſiue recuſati ſcriptura eſt annullanda Reo petente. *ibi. num.* 831. *pog.* 112. Notarius adhibendus in Viſitatione judiciali. *Tit. Inquiſitio. num.* 9. *pag.* 268. Eſt de ſubſtantie judicii. *ibi. num.* 44. *pag.* 280. Notarii debent creari in omni Provincia. *ibi. num.* 97. *pag.* 281. eorum creandorum conditiones, & forma. *ibi. num.* 47. *pag.* 281. Notarii Regulares, quæ acta ſcribere poſſint. *ibi. num.* 48. & *ſeqq. pag.* 281. Notarin intereſt, ne acta vitientur. *ibi. num.* 66. *pag.* 286. Notarins eugene, minuens, ent alterane dicta Teſtium tenetur de falſo. *Tit. Teſtes. num.* 74. *pag.* 339.

Notitia delicti, quod multi ſciunt, æquivalet Famæ. *Tit. Inquiſitio. num.* 12. *pag.* 269.

Notorietas Facti debet probari per Teſtes. *Tit. Canones. num.* 56. *pag.* 77.

Notorium quid, quotuplex, & plura de eo. *Tit. Canones. num.* 55. *pag.* 77. & *n.* 124. *pag.* 109. Quomodo procedendum in caſu notorio. *ibi. num.* 56. & *ſeqq. pag.* 77. Notorium facti tranſeuntis, & permanentis quid. *ibi. num.* 129. *pag.* 112. Notoria ſcire quiſque præſumitur. *Tit. Accuſatio. num.* 15. *pag.* 214. Notorium crimen non requirit probationem Famæ. *Tit. Inquiſitio. num.* 40. *pag.* 278. Notoriue homicida, etiam non citatue, privatur beneficiie. *Tit. Canones. num.* 51. *pag.* 74.

Novitius ſubjicitur in utroque foro Prælato Regulari privative quoad cæteroe; gaudet privilegio Canonis; eſt verus Religioſus; & hunc de delicto quamvis enormi punit Superior Regularis. *Tit. Quid. num.* 74. *pag.* 23. Commiſſo delicto volens ſæcularizari Novitius punitur de illo a Superinre Reguleri, etiem ſi deliquerit extra clauſtra. *ibi. num.* 76. *pag.* 23. Sed præſtat illum tradere Epiſcopo puniendum. *ibi. num.* 78. *pag.* 24.

Noxa quid ſit. *Tit. Denunciatio. num.* 16. *pag.* 236.

Nullitas actorum eſt pœna Judici. *Tit. Pœnarum. num.* 90. *pag.* 171. Nullitas actus inducitur ex omiſſione formæ. *Tit. Corpus. num.* 4. *pag.* 247. Nullitatee proceſſue, quæ ſanantur per confeſſionem Rei, & quæ non. *Tit. Reus. num.* 91. & *ſeqq. pag.* 423.

Nullus eſt proceſſus, ſi priue non conſtet de delicto. *Tit. Corpus. num.* 2. *pag.* 246. Et nulla eret inquiſitio, non probata fame, ſed nunc non, ſi Reue non opponit initio proceſſus. *Tit. Fama. num.* 12. *pag.* 311. Nullum eſt examen Teſtium ſimul examinatorum. *Tit. Teſtes. num.* 105. *pag.* 346. Nulla eſt confeſſio facta a Regulari coram Epiſcopo, ſi in delicto cognoſcendo non habet juriſdictionem. *ibi. num.* 115. *pag.* 349. Nulla eſt confeſſio in tortura male decreta. *Tit. Tortura. num.* 31. *pag.* 361.

Numerus ad faciendam *multitudinem* requiſitus, quis *Tit. Quam. num.* 4. *pag.* 206. Juvat numerus Teſtes inhabiles, & quomodo. *Tit. Teſtes. num.* 61. *pag.* 332. Numerue Teſtium reſecandus a Judice; & quando dicatur ſuperfluus. *ibi. num.* 125. *pag.* 351.

Nymphæ quid ſint. *Tit. Corpus. num.* 39. *pag.* 260.

O

OBedientia. obedire. Cui ſit obediendum, quando urgent præcepta contraria. *Tit. Quid num.* 69. *pag.* 22. Obediri non debet ei, qui priue de juriſdictione non docuit. *ibi. num.* 112. *pag.* 31. Obedire in quibus tenetur Subditus. *Tit. Pœnarum. num.* 163. *pag.* 196. In dubio Subditus tenetur obedire Prælato. *ibi. num.* 164. *pag.* 197. & *Tit. Carcer. num.* 13. *pag.* 398. Obedire non tenetur Subditus, cui nolit Superior aperire cauſam, ob quam eum velit ponere in domo diſciplinæ; nec ſi ille præcipit indiſcrete. *ibi. num.* 12. *pag.* 399.

Obfuſcatio mentie, unde poſſit provenire. *Tit. Patronus. num.* 106. *pag.* 451.

Oblatio probationis ſuper exceptione legitima, ſi rejicitur, eximit Appellantem ab onere probandi. *Tit. Sententia. num.* 156. *pag.* 507.

Obligare. Obligatio. Obligane ſe ad pœnam triremium, aut aliam, quando ad eam debeat damnari. *Tit. Pœnarum. num.* 117. & *inde pag.* 181. Obligana ſe ad probandum omnia, ſi probat aliqua, non probat. *Tit. Accuſatio. num.* 25. *pag.* 218.

Obſcurum. Obſcuritas. *Obſcura Repoſitio.* V. *Teſtis.* Obſcuritas ſi non poteſt tolli a dicto Teſtie, tollitur crimen. *Tit. Teſtes. num.* 38. *pag.* 325.

Obſtetrix adhibenda in caſu deflorationie. *Tit. Corpus.* §. 2. *pag.* 248. Sepe fallitur. *ibi. num.* 14. *pag.* 258. Non eſt ei credendum, & non probat. *ibi. num.* 42. *pag.* 260.

Occidere. Occidens attentantem propriam pudicitiam abſque moderamine inculpatæ tutelæ, extraordinarie puniendus. *Tit. Patronus. num.* 137. *pag.* 457. Occidens ex errore diſpenſatur ab Epiſcopo ſuper irregularitate in foro interno. *ibi. num.* 138. *pag.* 457. Occiſus uno vulnere ſi reperietur, qui fuit impetitus a multie aggreſſoribus non ex condicto, & nemiue hortante, Delinquentes ſunt extraordinarie puniendi. *ibi. n.* 129. *pag.* 456.

Occultum in jure quod dicatur. *Tit. Inquiſitio.* §. 1. *pag.* 270. & *Tit. Accuſatio. num.* 2. *pag.* 211. Occultum quotupliciter dicitur. *Tit. Inquiſitio. num.* 5. *pag.* 267. & *Tit. Patronus. num.* 73. *pag.* 443. Quando, & a quibus occultum delictum debeat revelari. *Inquiſitio n.* 10. *pag.* 269. Crimen atrox occultum quomodo puniendum. *ibi. n.* 15. *pag.* 278.

Oculus. Oculo carentes ſunt inhabiles ad Prælaturam. *Tit. Quales. num.* 14. *pag.* 45.

Odire quem læſerit, proprium humani ingenii eſt. *Tit. Accuſatio. num.* 30. *pag.* 220. Odium plurimorum incurrunt Prælati. *Tit. Fama. num.* 9. *pag.* 318.

Officialis. Officialee Curiæ in quos, & quomodo habeant juriſdictionem. *Tit. Quid. num.* 89. & *inde pag.* 26. Officialee Ordinis ab ejus initio, quinam fuerint. *Tit. Pœnarum. num.* 60. *pag.* 159. Officialis cognoſcit de offenſa ſibi facta ratione Officii. *Tit. Patronus num.* 76. *pag.* 444.

Officium quid ſit. *Tit. Quid. num.* 82. *pag.* 25. Officia ordinaria Religionis quæ ſint. *Tit. Quales. num.* 2. *pag.* 44. Officium Judicis quale ſit. *Tit. Pœnarum. num.* 14. *pag.* 138. Officium proprie, & improprie quid ſignificet. *ibi. num.* 16. *pag.* 139. Officium inter Eccleſiaſticos, quid dicatur. *Tit. Pœnarum. num.* 61. *pag.* 160. Officio conceſſo, conceſſa ſunt omnia neceſſaria ad illud. *Tit. Teſtes. num.* 83. *pag.* 339.

Olisbos quid ſit. *Tit. Corpus. num.* 40. *pag.* 260.

Omnino. V. *Dictio.*

Opinio magie probabilis eligenda eſt a Judice. *Tit. Sententia. num.* 136. *pag.* 503. Minus probabilem etiam ſequi poteſt, dummodo ſit Reo favorabilie. *ibi. num.* 136. & 138. *pag.* 503.

Ordinaria ſunt, quæ habentur in jure ſcripto. *Tit. Quid. num.* 4. *pag.* 8. *Ordinarii* nomine, qui Superiores veniant. *Tit. Quid. num.* 71. *pag.* 22. Ordinarius Judex Cauſam poteſt delegare, etiam meri, & mixti imperii. *Tit. Quid. num.* 104. *pag.* 29. Ordinariue re integra, vel non, poteſt Cauſam delegatam ad ſe vocare. *ibi. num.* 132. *pag.* 38. Ordinarius quomodo differat a Diœceſano. *Tit. Pœnarum. num.* 157. *pag.* 195.

Ordinarius. V. *Judex ordinarius.*

Ordinatio. Ordinationes quis poſſit facere. *Tit. Pœnarum. num.* 168. *pag.* 198.

Ordinatoria quæ ſint; & ſunt ſervanda juxta ſtylum loci. *Tit. Prœmial. num.* 20. *pag.* 7.

Ordo divinæ adminiſtrationie in creaturie, quem imitari debet Prælatus in regimine. *Tit. Quid. num.* 60. *pag.* 20. Ordo in appellatione ſervandus. *Tit. Canones.* §. 4. *pag.* 67. Ordo in examinandis Teſtibus. *Tit. Teſtes.* §. 14. *pag.* 345. & *num.* 102. *pag.* 345. Ordo juris ſervandus non eſt, ubi periculum in mora. *Tit. Tortura. num.* 93. *pag.* 377. Ordo jurie quando ſervandus in Cauſie Regularium. *Tit. Patronus. n.* 42. *pag.* 437. Ordo Eccleſiaſticus non perturbandus. *Tit. Sententia. num.* 153. *pag.* 507.

P

Pactum. Pacta licita facta ſine dolo malo ſunt ſervanda. *Tit. Sententia. num.* 134. *pag.* 502.

Pallor eſt indicium leve. *Tit. Indicia.num.*5.*pag.* 297.

Papa ex certa ſcientia procedens poteſt quemlibet delegare. *Tit. Quid. num.* 101. *pag.* 28. Quando dicatur procedere ex certa ſcientia. *ibi. num.* 102. *pag.* 29. Papa recuſari non poteſt ut ſuſpectus. *Tit. Canones. num.* 124. *pag.* 109. Quo caſu poteſt committere Cauſam Judici ſuſpecto. *Tit. Quales. num.* 57.*pag.* 56.

Par. Paria ſunt non habere filium, & habere, ſed non habilem ad ſuccedendum; & non facere, aut facere aliquod non legitime. *Tit. Patronus. num.* 15.*pag.* 431.

Paralyticus non poteſt eligi in Prælatum. *Tit. Quales.n.*8. *pag.* 45.

Parochus. Parocho abſenti per bimeſtre ſubrogatur Viceparochus. *Tit. Quid. num.* 21. *pag.* 10.

Parricidium non præſcribitur. *Tit. Patronus. n.* 93.*p.*450.

Pars. Partes unitæ ſi probantur, probatur totum. *Tit. Teſtes. num.* 48.*pag.*328.

Partus ſequitur ventrem. *Tit. Pœnarum. num.* 156.*p.*394.

Paſquinata. *V. Epitheſis*.

Pater quæ poſſit in judicio pro Filio, ſi exiſtit ſub patria poteſtate. *Tit. Accuſatis. num.* 58. *pag.* 219. Componit controverſias leves filiorum. *ibi. num.* 59. *pag.*229. Eorum exceſſus graves non poteſt punire. *ibi. num.* 59. *pag.* 229. Non poteſt cogi ad teſtificandum contra filium, niſi crimen ſit enorme, aut veritas aliter haberi non poſſit. *Tit. Teſtes. num.* 95. *pag.*343. Et apud Nos requiritur licentia Generalis. *ibi. num* 96. *pag.* 344. Pater patria poteſtate filium punire poteſt; etiam, ſi eſt Clericus, poteſt ad correctionem verberare. *Tit. Carcer. num.* 6. *pag.* 396. Abſque filio poteſt remittere injuriam filio factam ab extraneo, non vero a domeſtico. *Tit. Sententia.num.* 126.*pag.* 500.

Pater gravis. Patres graves in Ordine noſtro qui ſint. *Tit. Delictorum. num.* 18.*pag.* 120. Sunt corrigendi cum diſcretione. *ibi. num.* 19. *pag.* 121. Deputandi ad expulſionem incorrigibilium, quando, & quomodo eligi debeant. *Tit.Pœnarum.n.*129.& 130. *pag.*286.& 287. Ibi quomodo debeant conſulere expulſionem incorrigibilium. *ibi. num.* 135. *pag.* 187. & *inde*. Patres graviſſimi non ſunt torquendi. *Tit. Tortura. num.* 112. *pag.* 382. De licentia Generalis poſſunt torqueri. *ibi. num.* 113. *pag.* 383. Examinandi ſunt cum honore. *Tit. Reus. n.*17. *pag.*405.

Pater Ordinis eſt vir Conſularis. *Pater Provinciæ* eſt vir Proconſularis. *Tit. Accuſatis. num.* 40. *pag.* 223.

Paternaliter procedere, quando habeat Superior. *Tit.Quid. num.* 57.*pag.* 19.

Patronus quiſnam olim fuerit, & quod ejus munus. *Tit. Patronus. num.* 3. *pag.* 428. Debet eſſe Vir gravis; debet jurare ſe fideliter defenſurum clientulum ſuum, & debet pro Reo proponere exceptiones. *ibi. num.* 5. *pag.* 428. Ejus aſſignatio quomodo facienda Reo. *ibi. num.* 13. *pag.* 430. Debet eſſe unus ex noſtris Fratribus. *ibi. num.* 14. *pag.* 430. In Cauſa graviſſima, Reo petente, vocandus eſt ex alia Provincia. *ibi. n.*15. *pag.*431. Nominatus a Reo non poteſt recuſare, niſi ex cauſa, & qua. *ibi. num.* 17.*pag.* 432. Acceptato officio, non poteſt, niſi ex cauſa removeri, cauſa debet eſſe evidens, & deſcribi in proceſſu. *ibi. num.* 18. & 19. *pag.* 432. Ipſi danda eſt omnis commoditas ad defenſam Rei. *ibi. num.* 20. *pag.* 432.

Patronus, quomodo articulare debet pro revocanda confeſſione Clientuli ſui. *Tit. Reus. num.* 53. *pag.* 415. Nequit aperire Advocato ſæculari qualitates turpes Judicis, Actoris, aut Teſtis ad excipiendum contra eos; & ſi ſalvare poteſt Reum exceptione turpis cauſæ contra illos, quid agendum. *Tit. Patronus. num.* 24. *pag.* 433. Non poteſt petere conſilium ab Advocato ſæculari, quando in Religione habet copiam ſufficienter periti in re criminali. *ibi. num.* 25. *pag.* 433. Revelans ſæcularibus ſecreta Religionis, quando incurrat in pœnas. *ibi. num.*32. *pag.* 435. Allegans Judicem ſuſpectum ſine cauſa legitima tenetur actione injuriarum. *ibi. num.* 75. *pag.* 444. Poteſt objicere Actori, & Judici propria delicta ad defenſam ſui Clientuli. *ibi. num.* 124. *pag.* 455. Servare debet modeſtiam in defendendo. *ibi. num.* 142. *pag.*458.

Patronus quomodo ſe geret in patrocinando. *Tit. Patronus. num.* 165. & *ſeqq. pag.* 463. Corrumpens Judicem, aut Teſtem tenetur pœna falſi. *ibi. num.* 165. *pag.* 463. Poteſt per ſubterfugia decipere Advocatum partis adverſæ; ſed non conſulere Clienti, ut mentiatur. *ibi. num.* 165. *pag.*463. Doloſe defendens Reum male, eſt prævaricatur, & infamis, & extraordinarie punitur. *ibid. num.* 166.*pag.* 463. Sciens a Reo delictum vere a ſe commiſſum, non poteſt articulare, illud non fuiſſe ab eo commiſſum. *ibi. num.* 167. *pag.* 464. Quomodo debet articulare interrogatoria pro repetitione Teſtium. *ibi.n.*176. *pag.*465. Poteſt appellare, ſi Judex renuit repetere Teſtes ſuper articulis propoſitis. *ibi. n.* 177. *pag.*465 Quomodo proponere debeat articulos defenſorios. *ibi. n.* 178. *pag.* 465. Quæ curare debeat in componendis defenſionibus. *ibi. num.* 179. *pag.* 466. Poteſt omnino Rei inſtare ne Diffinitor ſuſpectus intret ad ſententiandum. *ibi. num.* 180.*pag.* 466. Eſt citandus cum Reo ad Sententiam. *ibi. num.* 182. *pag.* 466. Quid facere debeat ſi Sententia eſt injuſta. *ibi. num.* 183.*pag.* 466. Debet replicare contra reſponſiones Fiſcalis ad ſuas defenſiones.*ibi.n.*192.*p.*469.

Patronus quam cautelam debet habere quando fuit proceſſum contra Clientem per denunciationem. *Tit. Sententia. num* 71. *pag.* 486. Quando poſſit ſuadere Reo, ut petat a Judice compoſitionem. *ibi. num.* 127. *pag.* 501.

Pauper Teſtis non torquetur. *Tit. Teſtes. num.*60. *pag.*331.

Peccare. *Peccant*. *Peccatum*. Peccat contra prudentiam præcipitanter agens. *Tit. Delictorum. num.*28. *pag.* 124. Peccatum publicum parit infamiam. *Tit. Delictorum*. *num.* 11. *pag.* 118. Peccantes publice ſunt Teſtes inhabiles. *Tit. Teſtes. num.*5. *pag.*315.

Perfidia quid ſit. *Tit. Poenarum. num.* 82. *pag.* 168.

Periculum in mora, quando dicatur eſſe. *Tit. Delictorum*. *num.* 10. *pag.* 119.

Perjurium Teſtis eſt æqualis gravitatis in omnibus delictis. *Tit. Tortura. num.* 2. *pag.* 353.

Peritus ſuſpectus poteſt recuſari. *Tit. Canones. num.* 118. *pag.* 107. Debet eſſe excellens in arte ſua; & unus non ſufficit in judicio criminali. *Tit. Corpus. num.* 58. *pag.* 263. Jurare debet de ſervando ſecreto, & de veritate, & credulitate reſpective; ac ſcripto relationem facere. *ibi. num.* 52. 53. & 54. *pag.* 264. An debeat reddere rationem ſui dicti. *ibi. num.* 56. *pag.* 264. Ejus judicium retractatur ad judicium magis periti. *ibi. num.* 58. *pag.* 265. Ejus dictum abſque examine non valet, nec reputatur, niſi aſſignet rationes peritiæ. *ibi. num.* 59. *pag.*265. Peritus debet aſſiſtere in tortura funis. *Tit. Tortura. num.* 82. *pag.* 374. Peritus quo caſu ſit adhibendus. *Tit. Corpus. num.* 14. 17. 20. & 51. *pag.* 263. Si deponit in dubio, delictum non eſt probatum. *ibi. num.* 17. *pag.* 252. In re facili ſufficit unus Peritus, in difficili, non. *ibi. num.* 18. *pag.* 252. In caſibus arduis eligi debent magis periti. *ibi. num.* 19. *pag.*252. Peritus pauper, malæ famæ, & inexpertus poteſt reprobari. *ibi. num.*20. *pag.* 253. Ipſius dicto quando ſit ſtandum. *ibi. num.* 21. *pag.*253. *Vid. Tit.Corpus.n.*51.& *ſeqq.plura de* 15.*pag.*263.

Pernicies quid importet. *Tit.Denunciatis. num.*12. *pag.*337.

Perſona inſignis, quæ. *Tit. Accuſatio. num.* 40. & 43. *pag.* 224. Gravis, & graviſſima Perſona in Ordine noſtro, quæ ſit; & non poteſt notabiliter pœnitentiari. *Tit. Fama. n.* 10. *pag.* 312. Perſonæ graviſſimæ non debent adigi ad juramentum pro ferendo teſtimonio, dicta tamen earum non plene probant, ſed faciunt tantum præſumptionem. *Tit. Teſtes. num.* 89.*pag.* 341. Perſonæ viles, quæ in judicio torqueri debent ad teſtificandum, quæ ſint. *Tit. Tortura. num.* 44. *pag.* 363.

Perſuadens punitur ut faciens. *Tit. Accuſatis. n.*64.*pag.*231.

Petitio compoſitionis cum fiſco facta a Reo non facit novum indicium, aut adminiculum contra hunc. *Tit. Sententia. num.* 133. *pag.*502. Petitio veniæ facta Judici a Reo videtur implicita confeſſio delicti, & auget indicia ad torturam, etiamſi fiat extrajudicialiter.*ibi.n.*133. *p.*502.

Phreneticus eſt Teſtis inhabilis. *Tit. Teſtes. num.*4. *pag.*315.

Phtiſicus nequit eligi in Prælatum. *Tit. Quales.n.* 6. *pag.* 45.

Phyſionomia mala eſt indicium leve. *Tit.* *Indicia.n.*5.*pag.*297.

Plebs quæ dicatur in jure Civili; & quæ dicenda inter Regula-

gulares; & ejus gradus. *Tit. Denunciatis*. *n.20. pag.*340.

Pluralitas votorum in Capitulis, a quo attendatur. *Tit. Pœcorum*. *num.* 139. *pag.* 189.

Podagricus perpetuus nequit eligi in Prælatum. *Tit. Quaiet*. *num.* 6. *pag.* 45.

Pœna duplicanda Reo male appellanti. *Tit. Canones*. *num.* 52. *pag.* 75. Eſt reordinativa culpæ; & quæ ſit pœna infamans. *Tit. Delictorum*. *num.* 6. *pag.* 116. Pœna delictorum atrocium, cui reſervata. *ibi. num.* 9. *pag.* 116. pœna debet commenſurari culpæ. *ibi. num.* 20. *pag.* 121. & *Tit. Sententia*. *num.* 38. *pag.* 472. Pœna eſt delictorum coercitio, & multipliciter dividitur. *Tit. Pœnarum*. *num.* 1. & 3. *pag.* 135.

Pœna in dubio eſt temporalis, & ejus perpetuitas eſt arbitraria Diffinitorio. *Tit. Pœnarum*. *num.* 3. *pag.* 135. Pœna ordinaria, extraordinaria, arbitraria quæ. *ibi. num.* 4. *pag.* 136. Pœna quando extendatur. *ibi. num.* 54. *pag.* 158. Pœnæ ſi ſunt incompoſſibiles, quæ danda; compoſſibiles in delicto atroci complicantur. *ibi. n.*59. *p.*159. Pœna impoſita a jure, eſt perpetua. *ibi. n.*98. *p.*174.

Pœna quando, & quomodo ſit Judici arbitraria, & ab eo minuenda. *Tit. Accuſatis*. *num.* 66. & 67. *pag.* 232. Certa, crimine incerto, non danda. *Tit. Denunciatis*. *num.* 29. *pag.* 343. Non eſt indicenda ante objectionem culpæ. *Tit. Carcer*. *num.* 20. *pag.* 399. Pœna quare non minuenda juvenibus delinquentibus in Religione. *Tit. Patronus*. *num.* 85. *pag.* 448. Pœnæ minoratio, ob quas cauſas fiat. *ibi. num.* 83. & *ſeqq. pag.* 448. & *num.* 106. & *ſeqq. pag.* 451. Pœna eſt augenda ex reiteratione delicti. *Tit. Sententia num.* 21. *pag.* 474. Pœna eſt augenda ob frequentiam delinquentium, ſed ab eo Judice ſolo, qui poteſt per edictum ſtatuere pœnas. *ibi. num.* 85. *pag.* 489. Pœna alternativa ad libitum Rei poſita in Sententia, reddit hanc nullam. *ibi. num.* 38. *pag.* 472. Pœna minor datur, quando proceditur per inquiſitionem, quam per denunciationem. *ibi. num.* 71. *pag.* 486. Quæ pœna inter Regulares ſuccedat pœnæ pecuniariæ, & confiſcationi bonorum inter ſæculares. *ibi. num.* 84. *pag.* 489. Pœna debet eſſe eo minor, quo crimen magis elongatur a dolo. *ibi. num.* 83. *pag.* 489. Pœna corporalis ſuccedit loco defectus pecuniæ. *ibi. num.* 81. *pag.* 488. Pœna minime eſt infligenda, quando Judices diverſas pœnas opinantur. *ibi. num.* 95. *pag.* 492.

Pœna non ſerventium practicam Criminalem Ordinis. *Tit. Proœmial. num.* 6. *pag.* 3. Non recipientium Statuta Capituli Generalis. *ibi. num.* 14. *pag.* 5. Judicis procedentis poſt legitimam appellationem. *Tit. Canones*. *num.* 26. *pag.* 65. Non ſervantis gradationem in appellando. *ibi. num.* 31. *pag.* 67. & *Tit. Canones*. §. 4. *pag.* 67. Judicis male judicantis. *ibi. num.* 51. *pag* 74. Recurrentis ad Superiorem non expectata Sententia; vel non interpoſita Appellatione; vel ſine literis obedientialibus. *Tit. Canones*. §. 10. *pag.* 75. Frangentis jejunium. *Tit. Applicatis*. §. 1. *pag.* 201. Non recitantium officium divinum. *ibi.* §. 2. *pag.* 201. Abutentium verbis Sacræ Scripturæ. *ibi.* §. 3. *pag.* 201. Otioſorum notabiliter. *ibi.* §. 5. *pag.* 201. Negligentium Sacramenta, aut Miſſam. *ibi.* §. 4. *pag.* 201. Scandalizantium verbis obſcœnis. *ibi.* §. 6. *pag.* 201. Dormientium abſque forma habitos. *ibi.* §. 7. *pag.* 202. Infamantium proximos. *ibi.* §. 8. *pag.* 202. Injuriantium Prælatos. *ibi.* §. 9. *pag.* 202. Minantium, & percutientium. *ibi.* §. 10. *pag.* 202. Teſtis falſi in judicio. *ibi.* §. 11. *pag.* 202. Contumacium. *ibi.* §. 12. *pag.* 202. Proprietariorum. *ibi.* §. 13. *pag.* 202. Revelantium ſecreta Ordinis. *ibi.* §. 14. *pag.* 202. Componentium libellos famoſos. *ibi.* §. 15. *pag.* 202. Imprimentium libros ſine licentia. *ibi.* §. 16. *pag.* 202. Rei de ſuſpecto conſortio. *ibi.* §. 17. *pag.* 202. Convicti de ſollicitatione ad turpia. *ibi.* §. 18. *pag.* 202. Committentis furtum. *ibi.* §. 19. *pag.* 202. Intercipientis literas alienas. *ibi.* §. 20. *pag.* 202. Rebellantium Superioribus. *ibi.* §. 21. *pag.* 202. Apoſtatarum. *ibi.* §. 22. *pag.* 202. Obloquentium de Prælatis. *ibi.* §. 23. *pag.* 202. Recipientium Novitios abſque requiſitis. *ibi.* §. 24. *pag.* 203. Portantium camiſias lineas. *ibi.* §. 26. *pag.* 203. Induentium veſtes ſæculares. *ibi.* §. 27. *pag.* 203. Recipientium aliquod a Novitiis. *ibi.* §. 25. *pag.* 203. Equitantium ſine neceſſitate. *ibi.* §. 28. *pag.* 203. Orationem mentalem fugientium. *ibi.* §. 29. *pag.* 203. Tractantium negotia Principum. *ibi.* §. 30. *pag.* 203. Negligentium hoſpitalitatem. *ibi.* §. 31. *pag.* 203. Auſcultantium Confeſſionem ſacramentalem ſine licentia. *ibi.* §. 32. *pag.* 203. Laborantium morbo gallico. *ibi.* §. 33. *pag.* 203. Dimittentium ad Ordines contra Canones. *ibi.* §. 34. *pag.* 203. Non reſidentium ad ſuam curam. *ibi.* §. 35. *pag.* 203. Fornicantium. *ibi.* §. 36. *pag.* 203. Sacrilegorum. *ibi.* §. 37. *pag.* 203. Sodomitarum. *ibi.* §. 38. *pag.* 203. Percutientium baculo. *ibi.* §. 39. *pag.* 203. Homicidæ, aut mutilantis. *ibi.* §. 40. *pag.* 203. Vulnerantis enormiter. *ibi.* §. 41. *pag.* 203. Occidentis, aut vulnerantis Prælatum Localem. *ibi.* §. 42. *pag.* 203. Percutientis leviter Provincialem. *ibi.* §. 43. *pag.* 203. Percutientis Generalem. *ibi.* §. 44. *pag.* 203. Falſificantis ſigilla. *ibi.* §. 45. *pag.* 203. Introducentium fœminas in Conventum. *ibi.* §. 46. *pag.* 204. Conſpirantium in Fratrem, aut Superiorem. *ibi.* §. 47. *pag.* 104. Tentantis diviſionem Ordinis. *ibi.* §. 48. *pag.* 204. Recurrentis ad Tribunal ſæculare. *ibi.* §. 49. *pag.* 204. Revelantis Confeſſionem Sacramentalem. *ibi.* §. 50. *pag.* 204. Apoſtatarum graviſſimorum. *ibi.* §. 51. *pag.* 204. Rebellium in Generalem, aut Viſitatorem. *ibi.* §. 52. *pag.* 204. Subornantium vota. *ibi.* §. 53. *pag.* 204. Alcumiſtarum. *ibi.* §. 54. *pag.* 204. Falſificantium monetas. *ibi.* §. 55. *pag.* 204. Obloquentium de Papa. *ibi.* §. 56. *pag.* 204. Male promotorum ad Ordines. *ibi.* §. 57. *pag.* 204. Ingredientium Clauſtra Monialium. *ibi.* §. 58. *pag.* 204. Simoniacorum. *ibi.* §. 59. *pag.* 204. Mandantis, vel conſulentis delictum. *Tit. Pœnarum*. *num.* 56. *pag.* 158. Cooperantis carcerato ad fugam. *ibi. num.* 104. & 105. *pag.* 176. Fugientis e carcere eſt Judici arbitraria. *Tit. Judicia num.* 17. *pag.* 300. Judicis male torquentis, quæ incurritur ob quamvis Torturæ ſpeciem. *Tit. Tortura num.* 139. *pag.* 389. Pœna homicidii eſt mors. *Tit. Sententia*. *num.* 83. *pag.* 489.

Pœna ordinaria eſt infligenda delicto plene probato. *Tit. Accuſatis*. *num.* 66. & 67. *pag.* 232. Non habet locum in delicto, in quo non eſt dolus. *Tit. Patronus*. *num.* 88. *pag.* 449. Quando commutanda, & in quam. *Tit. Sententia*. *num.* 58. *pag.* 482. Infligitur quando in caſu notorio Judex procedit ex Officio, & quando Reus eſt convictus per plures, quam per duos Teſtes. *ibi. num.* 73. *pag.* 486. Non poteſt dari ex ſolis indiciis, licet violentis. *ibi. num.* 75. *pag.* 487. Infligitur ex indiciis pluſquam indubitatis. *ibi. num.* 77. *pag.* 487. Vel ex duobus indiciis indubitatis cum uno Teſte integro; aut ex uno indicio indubitato cum duobus Teſtibus non totaliter defectivis. *ibi. num.* 78. *pag.* 487. Ut poſſit dari in crimine falſæ monetæ requiritur probatio concludens, & non ſufficit præſumptiva. *ibi. num.* 82. *pag.* 488.

Pœna extraordinaria aliquando eſt magis proficua Reo, quam Tortura. *Tit. Tortura num.* 129. *pag.* 387. Extenditur etiam ad corporalem. *Tit. Sententia*. *num.* 80. *pag.* 488. Extraordinaria, quæ ſit major, quam ordinaria, quomodo regulanda. *ibi. num.* 85. *pag.* 489. Infligi poteſt pœna extraordinaria loco Torturæ *ibi. n.*86. *p.*489.

Pœna arbitraria quomodo, & quando Judici ſit. *Tit. Accuſatio*. *num.* 66. & 67. *pag.* 232. Apud Nos non datur Tortura corporalis, ſi pœna delicti eſt Judici arbitraria. *Tit. Tortura*. *num.* 76. *pag.* 372. Pœna arbitraria regulariter non poteſt eſſe corporalis; ſed poteſt eſſe talis aliquando ex circumſtantia. *ibi. num.* 76. *pag.* 372. Arbitraria eſt pœna Judici cum Reo ſponte confeſſo. *Tit. Reus num.* 64. *pag.* 437.

Pœna Statutaria non datur, niſi pro delicto conſummato; vel quando lex punit conatum pro actu; vel cum deventum eſt ad actum proximum. *Tit. Pœnarum*. *num.* 55. *pag.* 158. Pœna Statutaria quando nequeat a Judice augeri, vel minui. *Tit. Sententia*. *num.* 4. *pag.* 470.

Pœna Talionis eſt ſimilitudo vindictæ, & eſt de Jure Divino, Canonico, & Cæſareo. *Tit. Pœnarum*. *num.* 41. *pag.* 153. In foro Laico mutata eſt in pœnam arbitrariam, ſed renovata fuit per B. Pium V., & apud Nos debet omnino ſervari. *Tit. Accuſatis*. *num.* 18. *pag.* 216. Evaditur, ſi probatur unum crimen ex connexis, de quibus fuit data Accuſatio. *ibi. num.* 23. *pag.* 218. Vel ſi Actor ſemiplene probat delictum. *Tit. Accuſatis*. §. 4. *pag.* 217. Pœna Talionis quando non evadatur. *ibi. num.* 24.

pag.

pag. 218. Quando inſligatur etiam Denunciatori calumnioſo. *Tit. Denunciatio. num.* 18. *pag.* 239.

Poena privationis habet tres gradus, & illa perculſi nequeunt eſſe Prælati. *Tit. Quales. num.* 20. & 33. *pag.* 46. & 48. & *Tit. Exceptio n.* 26. *p.* 295. Pœna privationis officiorum Ordinis correſpondet confiſcationi omnium bonorum inter Sæculares. *Tit. Sententia. num.* 81. *pag.* 488. Vida *Privatio.* Vide *Privatus.*

Pœna Carceris, quæ ſit. *Tit. Poenarum num.* 22. *pag.* 142. Vide *Carcer.*

Poena Triremium ſucceſſit deportationi. *Tit. Poenarum. num.* 23. *pag.* 143. Reddit Infamem. *ibi.* n. 114. *pag.* 160.

Pœna Capitis probationis aſt ſpecies degradationis, & ex ſe infamat. *Tit. Pœnarum. num.* 42. *pag.* 154.

Pœnitentia non infamat, ſed crimen. *Tit. Canones. num.* 87. *pag.* 91. Pœnitentia ſalutaris, quæ. *Tit. Deliſtorum, num.* 6. *pag.* 126. Pœnitentia in foro animæ, non impedit eum in foro externo. *Ibi. num.* 22. *pag.* 122. Pœnitentiam ſalutarem contumaciter renuens aſt carcerandus. *Tit. Deliſtorum, num.* 26. *pag.* 123. Pœnitentia publica, eſt exemplar pro aliis. *Tit. Pœnarum. num.* 32. *pag.* 149. Pœnitentia occulta non tollit pœnam fori. *Tit. Accuſatio. num.* 11. *pag.* 213. Pœnitentia privata non relevat a pœna delicti publici. *Tit. Denunciatio. num.* 9. *pag.* 236. Pœnitentia paterna eſt ad puram emendationem Subditi. *Tit. Carcer num.* 29. *pag.* 399.

Pœnitentiare. Pœnitentiatus. Pœnitentiare requirit juriſdictionem. *Tit. Quid. num.* 121. *pag.* 37. Pœnitentiati a Sancto Officio ſunt inhabiles ad Prælaturam. *Tit. Quales. num.* 22. *pag.* 46. Pœnitentiatus in foro paterno poteſt puniri in judiciali. *Tit. Deliſtorum. num.* 20. *pag.* 121. Pœnitentiando eſt aſſignanda cauſa, quare pœnitentietur. *Tit. Carcer. num.* 19. *pag.* 399.

Populus fit ex pluribus hominibus, & apud eum eſt poteſtas publica. *Tit. Indicio. num.* 33. *pag.* 305.

Poſtulare in jure, quid ſit. *Tit. Pœnarum. num.* 92. *pag.* 157.

Poteſtas publica eſt apud Populum. *Tit. Indicio. num.* 33. *pag.* 305. Poteſtas duplex, puta patria, & judiciaria reparitur in Prælato. *Tit. Carcer. num.* 8. *pag.* 396.

Practica. Praxis, Practica ſignificat diverſa, & quæ. *Tit. Præmiss. num.* 3. *pag.* 1. Practica Criminalis noſtra eſt medulla Canonum. *Tit. Canones. num.* 81. *pag.* 88. Praxis petendi licentiam examinandi Teſtes non Subditos, & ſi denegetur, quid agendum. *Tit. Teſtes. num.* 85. *pag.* 340. Praxis pro adhibendo in Teſtem Religioſum infamem infamia facti. *Tit. Tortura. num.* 41. *pag.* 363. Practica Criminalis noſtra, quam auctoritatem habeat. *Tit. Præm. num.* 8. & *ſeqq. pag.* 4. An indiguerit confirmatione Apoſtolica, ut obligaret. *ibi. num.* 10. *pag.* 4. Quæ in ea ponuntur deſumpta a Doctoribus habent vim legis, & quomodo. *ibi. num.* 15. & *ſeqq. pag.* 6.

Præcedentia non ſemper arguit Prælaturam. *Tit. Deliſtorum. num.* 44. *pag.* 132.

Præcedentia Commiſſariorum, quæ. *Tit. Quid. num.* 242. & 243. *pag.* 42. & 43.

Præcepta contraria ſi urgent, cui obediendum. *Tit. Quid. num.* 70. *pag.* 22. Præceptum obedientiæ, juxta aliquos æquivalet juramento. *Tit. Teſtes. num.* 72. *pag.* 336.

Prædicator Clariſſimus gaudet privilegio Lectoris Theologi. *Tit. Accuſatio. num.* 44. *pag.* 224.

Præjudicium Judicis, eſt majus in recuſatione, quam in appellatione. *Tit. Canones. num.* 123. *pag.* 109.

Prælatura. Prælatus. Prælatus habet poteſtatem directivam, & coercitivam. *Tit. Quid. num.* 89. *pag.* 26. Prælatura importat juriſdictionem ordinariam; & Prælaturis duabus nemo frui poteſt. *Tit. Quales. num.* 36. *pag.* 49. Prælatus in correctionibus debet abſtinere a contumeliis. *Tit. Canones. num.* 85. *pag.* 90. & *Tit. Pœnarum. num.* 68. *pag.* 163. Non poteſt Prælatus præcipere indifferentia, niſi bono fine cohoneſtentur. *Tit. Canones. num.* 94. *pag.* 95. Prælatus indulgendo criminibus frequenter commiſſis eſt impius, peccat mortaliter, & fit infamis. *Tit. Deliſtorum. num.* 24. *pag.* 123. Petens conſilium a Capitulo, non auget numerum votorum. *ibi. num.* 29. *pag.* 125. Debet amplecti contumacem ad cor reverſum. *ibi. num.* 33. *pag.* 127.

Prælatus antiquitus non poterat accuſari; nunc accuſari poteſt, & quomodo. *Tit. Accuſatio. num.* 37. & *ſeqq. pag.* 222. Comparatur Patri, aut Domino, & poteſt revocare confeſſionem ſui Subditi, & vindicare ſuum Monachum ab alieno Monaſterio. *ibi. num.* 58. *pag.* 229. Non poteſt non acceptare querelam factam in foro paterno. *ibi. num.* 59. *pag.* 229. Nequit paterne punire Accuſatum de crimine gravi. *ibi. num.* 60. *pag.* 229. Quando teneatur Prælatus corrigere Subditum ſecreto. *Tit. Denunciatio. num.* 7. *pag.* 235. Prælatus eſt canis venaticus, ſed aliquando mutus. *Tit. Inquiſitio. num.* 57. *pag.* 283. Prælatus non debet credere indiſcrete cuicumque accuſanti, aut denuncianti proximum. *Tit. Carcer. n.* 22. *pa.* 399.

Prælatus Generalis, & Provincialis poteſt creare Notarios. *Tit. Quid. n.* 135. *pag.* 39. Prælati majores, quomodo ſe gerent in appellatione ſuper pœnitentiis extrajudicialiter injunctis ab inferioribus. *Tit. Sententia. num.* 116. *pag.* 498.

Prælatus Localis comparatur Epiſcopo. *Tit. Quid. num.* 64. *pag.* 22. Quomodo ſe gerat in receptione confeſſionis ſpontaneæ Subditi de crimine gravi. *Tit. Inquiſitio. num.* 18. *pag.* 271. Poteſt diſpenſare ſuper irregularitate ex homicidio per errorem in foro interno. *Tit. Patronus. num.* 138. *pag.* 457. Vide *Superior.* Vide *Provincialis.*

Præparatoria ad judicium veniunt nomine judicii. *Tit. Quid. num.* 137. *pag.* 40. Præparatoria judicii, quæ. *Tit. Quam.* §. 2. *pag.* 206.

Præſes. Præſidentes in Conventu ſunt Prælati, & habent juriſdictionem quaſi Epiſcopalem. *Tit. Quid. num.* 14. & 26. *pag.* 9. Tamen ſi ſint a Diffinitorio electi, & qualis eorum poteſtas. *ibi. num.* 17. & 19. *pag.* 10. Præſidens in Refectorio, abſente Prælato, non eſt Prælatus, quæ poſſit, & non; & quis talis eſſe debet. *Tit. Deliſtorum. num.* 42. & 46. *pag.* 130. Præſes in Collegio Judicum non debet aperire votum ſuum, ſed Sententiam, juxta votum majoris partis Conjudicum. *Tit. Sententia. num.* 94. *pag.* 192.

Præſcriptio delictorum quando valeat. *Tit. Pœnarum. num.* 28. *pag.* 146. Vida *Delicto.*

Præſens in jure quis dicatur. *Tit. Exceptio. n.* 14. *pag.* 298.

Præſumere. Præſumptio oritur contra Judicem, cujus Sententia fuit retractata. *Tit. Canones. num.* 123. *pag.* 109. Præſumptio fugæ debet eſſe legitima pro carceratione. *Tit. Pœnarum. num.* 99. *pag.* 174. Præſumitur quis ſcire notoria. *Tit. Accuſatio. num.* 15. *pag.* 214. Præſumptio eſt probatio manifeſta. *ibi. num.* 27. *pag.* 219. Præſumitur calumniari Accuſator non probans. *Tit. Denunciatio. num.* 27. *pag.* 243. Præſumitur dolus malus in delictis contra legem naturæ. *Tit. Corpus. num.* 9. *pag.* 249. Præſumptio ob fugam tollitur per ſpontaneam comparitionem. *Tit. Indicio. num.* 17. *pag.* 300.

Præſumptio, quid ſit; & ejus diviſiones. *Tit. Indicia. num.* 28. & *ſeqq. pag.* 304. Præſumptio temeraria, levis, probabilis, quæ ſit. *Ibi. num.* 31. *pag.* 304. Præſumptio ex præſumptione non datur. *Tit. Teſtes num.* 13. *pag.* 317. Præſumitur quiſque idoneus, niſi contrarium probetur. *ibi. num.* 67. *pag.* 334. Præſumitur ſubornatus Teſtis citatus ad detegendam conſpirationem, & Teſtis probatus falſus. *ibi. num.* 112. & 113. *pag.* 348. Præſumptio falſitatis major, aut minor debet regulare intentionem ejus Torturæ. *Tit. Tortura. num.* 9. *pag.* 355.

Præſumptio conſilii, ſeu verborum, quæ poſſunt eſſe in bonum, & malum, ſemper facienda pro bono. *Tit. Patronus. num.* 102. *pag.* 451. Præſumptio generalis vincitur a ſpeciali; & quæ eſt pro non delicto, licet debilis, cumulata cum generali, vincit generalem contrariam; & regulariter præſumptio pro non delicto vincit contrariam. *Tit. Patronus. num.* 102. *pag.* 451. Præſumptio omnis magis eſſe debet *pro*, quam *contra* Reum. *ibi. num.* 103. *pag.* 451. Præſumptio de actu prohibito jure naturali, divino, & Gentium ſemper fit in malum, non vero ſi actus eſt prohibitus ſolo jure humano. *Ibi. num.* 102. *pag.* 451. Præſumptio calumniæ in Accuſatore non probante non vincitur per juramentum de calumnia. *Tit. Sententia. num.* 8. *pag.* 471. Præſumitur particeps delicti adjuvans delinquentem. *Tit. Pœnarum. num.* 58. *pag.* 159. Præſumptio validior regulariter, quæ dicatur. *Tit. Indicia. num.* 40. *pag.* 306.

Præſumptio temeraria non gravat Reum. *Tit. Sententia. num.* 133. *pag.* 502.

Præſumptio hominis, quæ ſit. *Tit. Inditia*. num. 29. pag. 304. Præſumptio hominis, quantum probet. *Tit. Probatio*. num. 15. pag. 394. num. 11. pag. 393.

Præſumptio juris, quæ dicatur. *Tit. Indicio*. num. 29. pag. 304. Eſt de re univerſali, & debet eſſe in jure expreſſa. *Tit. Indicio*. num. 30. pag. 304. Vincit præſumptionem hominis contrariam. *ibi*. num. 40. pag. 306. Præſumptiones juris non habent æqualem valorem. *Tit. Probatio*. num. 15. pag. 394.

Præſumptio juris, & de jure, quæ. *Tit. Indicio*. num. 29. & 30. pag. 304. & *Tit. Probatio*. num. 11. pag. 393. Præſumptio *juris, & de jure* eſt, quod inimicus ſit inhabilis ad teſtificandum. *Tit. Teſtes*. num. 13. pag. 317. Quando, & quam probationem contrariam admittat. *Tit. Probatio*. num. 12. & ſeqq. pag. 393.

Privatio. *Privatus*. Privatio, quando commutanda in aliam pœnam. *Tit. Pœnarum*. num. 15. pag. 139. Privatio eſt capitis diminutio. *ibi*. n. 66. pag. 163. Privatio non cognoſcitur, niſi per habitum. *Tit. Corpus*. num. 38. pag. 259. Privatio generice ſumpta quadrat in omni ſpecie privationis. *Tit. Exceptio*. num. 22. pag. 293. Privatus membro, quod habet, nemo dicitur. *Tit. Tortura*. num. 83. pag. 374.

Privatio ſuffragiorum ſeu vocis activæ, ac paſſivæ, impedit poſſe fieri Prælatus. *Tit. Quales*. num. 20. pag. 46. Ea affectus nequit eſſe Judex Ordinarius. *ibi*. num. 30. pag. 47. Bene tamen Delegatus. *ibi*. num. 30. pag. 47. Quomodo differat privatio ſuffragiorum a privatione actuum legitimorum. *Tit. Quales*. num. 33. pag. 48. Privatio vocis activæ, & paſſivæ, quid importet. *Tit. Pœnarum*. num 5. pag. 136. Privatus voce activa, & paſſiva dat votum in Capitulo conventuali. *ibi*. num. 7. pag. 136. Nequit eſſe Vicarius in capite, nec Præſes in Conventu. *ibi*. num. 60. & 64. pag. 159. & 162. Sed poteſt eſſe Vicarius Conventualis ſub Guardiano. *ibi*. num. 63. pag. 161. Quando poſſit eſſe Confeſſarius Monialium. *ibi*. num. 65. pag. 162. Privatus voce paſſiva, pendente appellatione, poteſt eligi ad Prælaturam. *Tit. Exceptio*. num. 18. pag. 292. Privatio vocis paſſivæ non eſt cenſura. *ibi*. num. 19. pag. 292. Non poteſt infligi niſi per ſententiam, & quid requiratur ad hoc. *ibi*. num. 22. & 26. pag. 293. & 295.

Privatio. *Privatus* actibus legitimis, poteſt eſſe Viſitator Provinciæ, vel Conventus, & Delegatus ad Cauſam particularem. *Tit. Quales*. num. 37. pag. 47. Privatio actuum legitimorum, quid comprehendat. *Tit. Pœnarum* num. 9. pag. 137. Non impedit promoveri ad Ordines, & eſſe Confeſſarium Monialium, & Diſcretum conventualem. *ibi*. num. 10. & 11. pag. 137. Sed impedit initiari Lector, aut Prædicator. *ibi*. n. 10. pag. 137.

Privatus Officiis Ordinis nequit eſſe Viſitator. *Tit. Quales*. num. 30. pag. 47. Privatio Officii eſt mors civilis. *Tit. Canones* num. 93. pag. 94. Privatio Officiorum Ordinis, quæ ſit. *Tit. Pœnarum*. num. 12. pag. 138. Privatio Officii, quid importet. *ibi*. num. 16. pag. 139. Privatus Officio, intelligitur de principaliori. *ibi*. num. 16. pag. 139. Privatus Officiis Ordinis poteſt eſſe Delegatus ad Cauſam particularem. *ibi*. num. 13. pag. 138.

Probare. *Probatio*. Probatur cauſa recuſationis Notarii, aut Periti ſolo juramento. *Tit. Canones*. num. 119. pag. 107. Probatio plena, evidens, & evidentiſſima, quæ. *Tit. Probatio*. per tot. pag. 391. Probatio qualitatis criminis eſt de ſubſtantia. *Tit. Accuſatio*. num. 23. pag. 218. Probatio plena, & ſemiplena, quæ. *ibi*. num. 29. & 31. pag. 220. Probans infamiam legalem de Reo evadit pœnam Talionis. *ibi*. num. 29. pag. 219. Probatio plena requiritur de ſubſtantia delicti. *Tit. Corpus*. num. 11. pag. 250. Probatio maxima eſt, quæ patet ad ſenſum. *ibi*. num. 30. pag. 257. Probatio aliquando fit conjecturis, & præſumptionibus. *ibi*. num. 33. pag. 258. Probatio infamiæ injuncta per Canones, eſt difficilis, & quomodo facienda. *Tit. Inquiſitio*. num. 30. & 31. pag. 276. Probationes in exceptione civili non valent in cauſa criminali. *Tit. Exceptio*. num. 3. pag. 287. Probatio plena non fit per Indicia. *Tit. Inditia*. num. 34. pag. 305. Probatio famæ, quomodo fiat. *Tit. Fama*. num. 6. pag. 310. Probatio per cauſam eſt concludentior, quam per effectum. *Tit. Teſtes*. num. 12. pag. 317. Probationes debent eſſe luce meridiana clariores. *ibi*. num. 102. pag. 345. Probatio legitima requiritur ad Torturam. *Tit. Tortura*. num. 26. pag. 360. Probatio quid ſit, & plura de ea. *Tit. Probatio*. num. 1. & ſeqq. pag. 391. Probatio plena non fit per Teſtes ſingulares. *ibi*. num. 2. pag. 391. Probatio plena indiciorum, quæ requirat. *ibi*. num. 4. pag. 392. Probatio malæ fidei fit per Teſtes ſingulares. *ibi*. num. 5. pag. 392. Probatio ita valida non requiritur ad torquendum, ſicut ad condemnandum. *ibi*. num. 6. pag. 392. Probatio plena a quibus fiat. *ibidem* num. 7. pag. 393. Probatio evidentiſſima, evidens, & minus evidens, quæ. *ibi*. num. 8. 9. & 10. pag. 393. Probatio contra præſumptionem juris, de jure non admittitur in civilibus; ſed admittitur in criminalibus probatio evidentiſſima; vel quando præſumptio militat contra perſonam legaliſſimam. *ibi*. num. 12. & 13. pag. 393. & 394. Probantur multa per inductionem, & multa per Teſtes ſingulares. *ibi*. num. 3. & 5. pag. 392. Probatio ſemiplena quot modis fiat. *Tit. Reus*. num. 15. pag. 403. Probantur juramento, quæ latent animo. *ibi*. num. 54. pag. 415. Probationes novæ non faciunt convaleſcere Sententiam jam datam. *Tit. Reus*. num. 93. pag. 424. Probatio pro Fiſco vincitur a pari probatione pro Reo. *Tit. Patronus*. num. 97. pag. 450. Probatio dubia facta a Reo, ſi eſt poſſibilis, obfuſcat intentionem Actoris. *ibi*. num. 101. pag. 451. Probatio datur contra indicia indubitata. *Tit. Sententia*. num. 77. pag. 487. Probatio. Vide *Corpus Delicti*.

Procedere ſine ſcripto in delictis gravibus, quando poſſit Judex. *Tit. Delictorum* num. 8. pag. 116. Procedere *de plano, & ſummarie* quid ſit. *Tit. Quam*. num. 3. pag. 206.

Proceſſus male fabricatus, quot mala cauſet. *Tit. Quid*. num. 56. pag. 19. Factus a Judice recuſato, quando nullus. *Tit. Canones* num. 124. pag. 109. Proceſſus criminalis ultra ſemeſtre apud Nos non ſervandus. *Tit. Inquiſitio*. num. 26. pag. 273. Proceſſus ex fama, quomodo incipiendus. *ibi*. num. 32. pag. 276. Quomodo incipiendus ex notitia habita in viſitatione generali paterna. *ibi*. num. 58. pag. 284. Quomodo incipiendus a Judice Regulari ex actis a Judice incompetente tranſmiſſis. *Tit. Teſtes*. num. 120. pag. 350. Proceſſus, in quo conſtituitur Reus ſine ſufficientibus indiciis non ſanatur per ejus confeſſionem. *Tit. Reus*. num. 92. pag. 423. Proceſſus, in quo multi ſunt inquiſiti, quomodo terminandus. *Tit. Patronus*. num. 143. pag. 458. Proceſſus quomodo ſpoliandus. *ibi*. num. 168. pag. 464. Proceſſus *offenſivus* quis dicatur; & quis *defenſivus*. *Tit. Sententia*. num. 8. pag. 471. Proceſſum ſpeliſre non poteſt Provincialis, ſed, ex cauſa, ejus ultimationem prorogare. *ibi*. num. 91. pag. 491. Proceſſus informativus debet eſſe completus ad hoc, quod poſſit fieri compoſitio inter Reum, & Fiſcum. *ibi*. num. 124. pag. 500. Proceſſus ſi deprehendatur defectivus, & Reus vere culpabilis, quid agendum. *ibi*. num. 165. pag. 509.

Procurator habens ſpeciale mandatum, poteſt ſubſtituere. *Tit. Quid*. num. 130. pag. 37. Procurator ſuſpectus recuſari poteſt. *Tit. Canones*. num. 118. pag. 107. Quando ſit aſſignandus Reo Procurator. *Tit. Patronus*. num. 12. & 13. pag. 430.

Procurator Generalis Ordinis eſt Judex Ordinarius. *Tit. Quid*. num. 12. pag. 9. In quibus excedat Commiſſarium Generalem Curiæ. *ibi*. num. 87. pag. 26. Ejus juriſdictio ad quæ extendatur. *ibi*. num. 90. pag. 26.

Procurator Generalis Reformatorum eſt Judex Ordinarius; ſed ejus juriſdictio eſt limitata. *Tit. Quid*. num. 12. & 13. pag. 9. Gaudet privilegiis Officialium Curiæ. *ibi*. n. 91. pag. 27. In quos habet juriſdictionem. *ibi*. n. 93. pag. 27.

Procuratio quid ſit. *Tit. Canones*. num. 106. pag. 102. Eam non recipiunt. Viſitatores apud Nos. *ibi*. n. 106. pag. 102.

Proœmium legis indicat mentem Statuentis. *Tit. Inquiſitio*. num. 49. pag. 281.

Profeſſus Religionem obligatur ad ejus Statuta. *Tit. Pœnarum*. num. 116. pag. 181.

Prohibere. *Prohibitum*. Contra prohibita a Capitulo generali non poteſt Generalis diſponere. *Tit. Canones*. num. 116. pag. 106. Prohibitum directe non admittitur per conſequentiam. *Tit. Pœnarum*. num. 10. pag. 137. Prohibitum una via non admittitur alia via, & quando ſecus. *ibi*. num. 64. & 107. pag. 162. & 177.

Promotio ad Ordines non comprehenditur in aliqua privatione

tinne apud Nos. *Tit. Pœnarum*. *num.* 22. *pag.* 138.
Prorogatio. Vide *Dilatio*.
Protector. Vide *Cardinalis*.
Protervia quid ſit. *Tit. Teſtes*. *num.* 78. *pag.* 338.
Provincia poteſt dici Diœceſis. *Tit. Quid*. *n.* 140. *pag.* 48.
Provincialis ſolus nequit appellationem admittere, vel non. *Tit. Canones*. *num.* 69. *pag.* 83. Poteſt ex officio excludere imperitum, aut ſuſpectum a Diffinitorio, licet Reus non excipiat. *ibi. num.* 70. & 71. *pag.* 83. & 84. In viſitatione nequit recuſari. *ibi. num.* 91. *pag.* 94. Habet jus viſitandi. *ibi. num.* 92. *pag.* 94. Volens viſitare *judicialiter*, poteſt, ex cauſa juſta, recuſari. *ibi. num.* 92. *pag.* 94. Tenetur aſſignare cauſam Suſpenſionis inflictæ. *ibi. num.* 94. *pag.* 95. Impeditus viſitare poteſt facere ea, quæ poteſt Epiſcopus tali caſu: ſed expedit alia via uti, & qua. *ibi. num.* 96. *pag.* 96. Si admittat, aut recuſet Commiſſarium, contrafaciente Diffinitorio, quid agendum. *ibi. num.* 111. *pag.* 104.
Provincialis non ſe debet ingerere in punitione delictorum levium, niſi Superior Localis negligat. *Tit. Delictorum*. *n.* 5. *pag.* 115. Provincialis quando poſſit ſuſpendere Guardianum. *Tit. Pœnarum*. *n.* 70. & 71. *pag.* 164. Nequit præcipere Guardiano ſub pœna Suſpenſionis, ut pœna tantum. *ibi. n.* 72. *pag.* 165. Poteſt amovere Guardianum a regimine Conventus. *ibi. num.* 72. *pag.* 165.
Provincialis comparatur Præſidi, aut Proconſuli; & non poteſt procedere, ut Princeps. *Tit. Accuſatio*. *num.* 61. *pag.* 230. Quomodo ſe geret circa Subditum, qui ſponte confeſſus eſt crimen. *Tit. Inquiſitio*. *num.* 18. *pag.* 271. Poteſt viſitare *paterne*, quoties voluerit, & *judicialiter*, quoties expediens judicaverit. *ibi. num.* 64. *pag.* 285. Ex vi Regulæ apud Nos non habet juriſdictionem fori contentioſi. *Tit. Teſtes*. *num.* 85. *pag.* 340.
Provincialis poteſt abſque Diffinitorio ponere Subditum in domo diſciplinæ. *Tit. Carcer*. *num.* 5. *pag.* 396. Tenetur tamen prius aperire cauſam, quare ſic puniat, Subdito, & eum audire. *ibi. num.* 21. *pag.* 399. Tenetur licentiare Subditum ſuum electum in Patronum a Reo alterius Provinciæ. *Tit. Patronus*. *num.* 16. *pag.* 432. Non poteſt inquirere de delicto commiſſo a ſuo Subdito in aliena Provincia, nec cognoſcere an pœna ſufficiens illi ſit data. *ibi. num.* 132. *pag.* 456. Sed tenetur exequi Sententiam latam ab alio Provinciali contra illum. *ibi. num.* 132. *pag.* 456.
Provincialis debet ſubſcribere Sententiæ. *Tit. Sententia*. *num.* 30. *pag.* 475. Non poteſt differre punitiones uſque ad adventum Viſitatoris. *Tit. Sententia*. *num.* 90. *pag.* 491. Non poteſt ſepelire proceſſum incœptum, ſed tenetur ſententiare abſolvendo, aut condemnando; & hoc ſub mortali. *ibi. num.* 91. *pag.* 491. In paritate votorum non habet deciſivum in cauſis criminalibus. *ibi. num.* 93. *pag.* 491. Non poteſt minuere pœnas a Diffinitorio latas per Sententiam. *ibi. num.* 142. *pag.* 504. Provincialis delinquens extra ſuam Provinciam, a quo puniendus. *Tit. Quid*. *num.* 80. *pag.* 24.
Provocare. *Provocatus*. Provocatio dicitur Appellatio extrajudicialis. *Tit. Canones*. *num.* 3. *pag.* 58. Provocans, ſi ignoratur, dum plures ſe percuſſerunt invicem, omnes puniuntur extarordinarie. *Tit. Patronus*. *n.* 129. *pag.* 456.
Prudentia eſt moderatrix virtutum, & Judici neceſſaria. *Tit. Quales*. *num.* 62. *pag.* 57. Ejus partes potentiales, quæ. *ibi. num.* 62. *pag.* 57. Ea uti debet Judex in moderanda tortura, & quomodo. *Tit. Tortura*. *n.* 10. *pag.* 355.
Pubes in Cauſa Criminali poteſt jurare. *Tit. Teſtes*. *num.* 64. *pag.* 332.
Publicare. *Publice*. *Publicum*. Publicum juris quomodo reddatur crimen. *Tit. Inquiſitio*. *num.* 39. *pag.* 278. *Publice* factum quid dicatur. *Tit. Canones*. *num.* 13. *pag.* 61.
Publicare, quid importet. *ibi. num.* 14. *pag.* 62. Publice factum dicitur coram Teſtibus. *Tit. Sententia*. *n.* 31. *p.* 476.
Pudicitiam alterius attentans, ſi interveniat vis, quando poſſit de jure Civili impune occidi. *Tit. Patronus*. *num.* 137. *pag.* 457.
Pueri torqueri non poſſunt; ſed verberantur ferula. *Tit. Tortura*. *num.* 110. & 111. *pag.* 382.
Punire. *Punitus*. *Punitio*. Punitio multorum delictorum aliquando differenda. *Tit. Delictorum*. *num.* 39. *pag.* 129. Punitus ſemel, licet leviter, non convenit denuo puniri. *Tit. Accuſatio*. *num.* 68. *pag.* 232. Punitio quando differenda. *ibi. num.* 70. *pag.* 234. Punitio malorum eſt bonum Communitatis. *Tit. Denunciatio*. *num.* 4. *pag.* 234. Punitus non ſufficienter a Judice, qui prævenit in delictis mixti fori, poteſt ab alio Judice puniri ad complementum pœnæ ordinariæ. *Tit. Patronus*. *n.* 131. *pag.* 456.
Purgare. *Purgatio*. Purgare ſe ab indiciis, quid ſit. *Purgatio Canonica* non eſt amplius in uſu. *Tit. Sententia*. *num.* 50. *pag.* 480.

Q

Qualis eſt dictio exemplificativa. *Tit. Accuſatio*. *num.* 42. *pag.* 221.
Qualitas. Vide *Conditio*.
Qualitas in jure quandoque vocatur ſubſtantia. *Tit. Accuſatio*. *num.* 19. *pag.* 216. Qualitas criminis exprimenda eſt in denunciatione. *Tit. Denunciatio* *num.* 36. & 39. *pag.* 244. & 245. Et eſt probanda cum corpore delicti. *Tit. Corpus*. *num.* 13. *pag.* 250. Qualitas nova, ob quam Reus abſolutus poteſt denuo moleſtari, debet ſpecie diverſificare delictum, de quo fuit abſolutus. *Tit. Patronus*. *num.* 135. *pag.* 457.
Qualitates Ordinarii requiſitæ in Delegato, quæ. *Tit. Quales*. *num.* 30. *pag.* 47. Requiſitæ in Viſitatoribus, quæ. *Tit. Canones*. *num.* 114. *pag.* 105. Qu·litates eædem requiruntur in Subdelegato, quæ in Delegato. *Tit. Quid*. *num.* 131. *pag.* 37.
Querelare. *Querelans*. Querelare poteſt Religioſus apud quodvis Tribunal. *Tit. Accuſatio*. *num.* 50. *pag.* 226. Querelans eſt ut Denuncians, & in quo differat ab Accuſatore. *ibi. num.* 50. *pag.* 226. Querelam Subditi in foro paterno poteſt Prælatus non acceptare. *ibi. num.* 59. *pag.* 229.
Querelatus de facto tranſeunte, confitendo, puniendus eſt, licet non conſtet de corpore delicti. *Tit. Corpus*. §. 4. & *num.* 27. *pag.* 255.

R

Ratificare debet confeſſionem, qui confeſſus eſt per minas tormentorum. *Tit. Tortura*. *num.* 92. *pag.* 376. Ratificare debet Reus poſt tormenta confeſſionem extra carcerem, & cameram tormentorum. *Ibi*. *num.* 107. *pag.* 381. Et quando, & quomodo hoc fiat. *ibi. num.* 107. *pag.* 381. Si tortus per tres vices renuat ratificare, quid agendum? *ibi. num.* 108. *pag.* 381.
Ratificatio eſt confirmatio actus, ut facta tempore ipſius actus, &, ut idem eſt quod approbatio, valet etiam in actu, qui non fuit factus nomine approbantis. *Tit. Reus*. *num.* 79. *pag.* 420.
Ratihabitio ſperata facit tenere multa, quæ ſine ea non poſſunt fieri; & per ratihabitionem approbativam confirmatur id, quod primo fuit inutile. *Tit. Reus*. *num.* 79. *pag* 420.
Ratio naturalis eſt lex tacita: & rationem quærere in iis, quæ ſenſu probantur, infirmitas eſt. *Tit. Canones*. *num.* 72. *pag.* 84. Ratio legis non eſt quærenda, ubi diſpoſitio eſt aperta. *Tit. Accuſatio*. *num.* 55. *pag.* 219. Ratio dicti eſt reddenda ab eo, qui debet regulare judicium ſuum ſecundum rationem. *Tit. Corpus*. *num.* 57. *pag.* 265.
Rationabiliter factum, quod dicatur. *Tit. Delictorum*. *num.* 16. *pag.* 119.
Ratum ab alio nequit haberi, quod ejus nomine non fuit geſtum. *Tit. Reus*. *num.* 79. *pag.* 420.
Reatus poteſt dari ex triplici capite. *Tit. Reus*. *n.* 1. *pag.* 401.
Rebellis ſi eſt totus Conventus, quid agendum. *Tit. Delictorum*. *num.* 39. *pag.* 129.
Recognitio Rei quid, quomodo differat a confrontatione; quo caſu, & quomodo facienda. *Tit. Reus*. *num.* 96. & *ſeqq.* *pag.* 424.
Recordari. Non recordari facti recentis, ab aliquibus dicitur inveriſimile; tamen poteſt accidere. *Tit. Teſtes*. *num.* 65. *pag.* 333.
Reclamans contra profeſſionem, coram quo debeat agere. *Tit. Accuſatio*. *num.* 51. *pag.* 226.
Recuſans Judicem ſuſpectum, ſi non reperit Teſtes, quid agendum. *Tit. Canones*. *num.* 14. *pag.* 62. Et ſi non inve-

invenit Arbitrum quid agere debet. *ibi. num.* 20. *pag.* 65. Recuſans Delegatum quid debeat ſervare. *ibi. num.* 25. *pag.* 65. Recuſantes Viſitatorem ſunt excommunicati. *ibi. num.* 99. *pag.* 98. Recuſans pœnitentiam ſalutarem, quo caſu ſit carcerandus. *Tit. Delictorum. num.* 26. & 32. *pag.* 123. & 126. Recuſans ea levi cauſa Judicem ordinarium peccat mortaliter. *Tit. Quales.* §. 3. *pag.* 54. Recuſans ordinarium, aut delgatum debet coram eo adducere cauſas recuſationis. *Tit. Canones.* §. 1. *pag.* 60.

Recuſare. Recuſari quomodo, & quando poſſit Judex. *Tit. Quales. num.* 38. *pag.* 50. Recuſari non poteſt Viſitator (quocunque tempore miſſus) in foro paterno, ſed tantum in judiciali. *Tit. Canones. num.* 99. 100. & 101. *pag.* 98. & 100. Quinam poſſint in judicio criminali recuſari, ut ſuſpecti. *ibi. num.* 109. *ſeqq. pag.* 103. & *Tit. Quales.* §. 1. 2. & 3. *pag.* 44. 50. & 54. Recuſari poteſt Provincialis in viſitatione juridica. *Tit. Inquiſitio. num.* 59. & 60. *pag.* 284.

Recuſatio Judicis eſt de jure naturæ. *Tit. Canones. num.* 8. *pag.* 59. Poteſt fieri oretenus, ſed expedit ut fiat ſcripto, & coram Teſtibus præſentetur. *ibi. num.* 12. *pag.* 61. Poteſt fieri coram aliis, quam Judice; quibus, quomodo, & quando. *ibi. num.* 13. & 14. *pag.* 61. & 62. Eſt facienda ante omnes actus, ſed ex cauſa poteſt proponi etiam poſt Cauſam concluſam. *ibi. num.* 15. *pag.* 62. Ipſius cauſæ quotupliciter frivolæ, legitimæ, aut dubiæ. *ibi. num.* 19. *pag.* 63. Recuſatio quando ſit proponenda Judici. *ibi. num.* 76. *pag.* 86. An Regularibus licita. *ibi. num.* 78. *pag.* 87. In foro paterno non datur. *ibi. num.* 82. *pag.* 89. Recuſatio proponenda eſt coram Judice recuſato regulariter; & quid operetur. *ibi. num.* 125. & *ſeqq. pag.* 110. Non admittitur in notorio facti permanentis, & ubi pœna eſt taxata a jure; ſed admittitur in facto tranſeunte, & quando pœna eſt Judici arbitraria. *ibi. num.* 129. *pag.* 112.

Recuſatus. Recuſato Ordinario committenda eſt cauſa Delegato de conſenſu Recuſantis, aut ad Superiorem deferenda. *Tit. Canones. num.* 24. *pag.* 65. Recuſatus Judex non poteſt cognoſcere de cauſis recuſationis. *ibi. num.* 70. *pag.* 83. Judex recuſatus ab uno eſt impeditus reſpectu aliorum Complicum. *Tit. Inquiſitio. n.* 63. *pag.* 285.

Recuſatus. V. *Judex*

Regula quid ſit. *Tit. Canones. num.* 1. *pag.* 58. Regula Minorum eſt compoſita ex fragmentis Evangelii. *ibi. num.* 81. *pag.* 88. Regula *Semel malus* &c. quam præſumptionem faciat. *Tit. Indicia. num.* 4. *pag.* 297.

Regularis Judex procedit *de plano*, tenetur tamen ad eſſentialia juris. *Tit. Canones. num.* 80. *pag.* 88. Regulares ſunt torquendi mitius, quam Sæculares. *Tit. Tortura. num.* 8. *pag.* 354. Regularis punitus ab Epiſcopo, qui *de facto* eum ſententiavit, poteſt de jure noviter puniri; ſed de naturali æquitate debet ſibi tantum irrogari complementum pœnæ correſpondentis delicto. *Tit. Patronus. num.* 133. *pag.* 457.

Religioſus proponens non ſervare Statuta, peccat mortaliter. *Tit. Quid. num.* 50. *pag.* 17. Tenetur obedire in præceptis juxta Regulam. *Tit. Canones, num.* 94. *pag.* 95. Poteſt accuſare Superiorem. *Tit. Accuſatio. num.* 51. *pag.* 226. Quomodo, & quando poteſt accuſare extra Religionem. *ibi. num.* 48. *pag.* 226. Poteſt querelare apud quemvis Judicem. *ibi. num.* 50. *pag.* 226. Non tenetur ire inter Infideles cum periculo vitæ. *Tit. Delictorum. num.* 34. *pag.* 127.

Relegatio quid ſit. *Tit. Poenarum num.* 49. *pag.* 356.

Remedium ad removendum gravamen ſucceſſivum poſt ſententiam latam, & decendium elapſum. *Tit. Canones. num.* 33. *pag.* 68. Remedium præſervativum excellentius eſt ſublevativo. *ibi. num.* 105. *pag.* 102.

Remiſſio quid ſit, cui, & a quo facienda. *Tit. Teſtes. n.* 122. *p.* 350.

Remiſſoriales. V. *literæ.*

Remotus non valde quis dicatur. *Tit. Canones. n.* 20. *pag.* 63.

Renuere quid importet. *Tit. Delictorum. num.* 26. *pag.* 123.

Repetitio Teſtium eſt ſolemnitas. *Tit. Quam. num.* 13. *pag.* 209. Quando ſit eſſentiale juris. *Ibi. num.* 16. *pag.* 210. Quando facienda ſit poſt confrontationem Rei cum Teſtibus. *Tit. Reus. num.* 111. *pag.* 426.

Repetitio. V. *Teſtes.*

Res integra quando dicatur. *Tit. Quid. num.* 135. *pag.* 39. Res inventa in loco delicti quando faciat indicium grave. *Tit. Indicia. num.* 19. *pag.* 302.

Reſidentia Prælati eſt de jure divino. *Tit. Funerum. num.* 67. & 69. *pag.* 163. & 164.

Reſpondens. nimis cito, aut ſermone præmeditato eſt Teſtis ſuſpectus. *Tit. Teſtes. num.* 65. *pag.* 333. Reſpondens ſine licentia Prælati corrigentis in Capitulo quando puniendus. *Tit. Carcer num.* 14. *pag.* 400. Reus renuens reſpondere habetur pro confeſſo. *Tit. Reus. num.* 36. *pag.* 410. Et ſi non reſpondet, poteſt condemnari ad pœnam ordinariam; ſed melius eſt eum torquere. *ibi. num.* 37. *pag.* 410.

Reſtitutio in integrum ſit ex cauſa metus. *Tit. Reus. num.* 46. *pag.* 412. Datur, ex cauſa juſta, etiam majori 25. annis. *Tit. Sententia. num.* 132. *pag.* 501.

Revelare delictum occultum quando quis teneatur. *Tit. Inquiſitio. num.* 10. & 11. *pag.* 269.

Reus non poteſt conſtitui ante ſemiplenam probationem. *Tit. Quam. num.* 15. *pag.* 209. & *Tit. Tortura. num.* 74. *pag.* 371. Reus quis dicatur. *Tit. Reus. num.* 1. *pag.* 401. Congruentius citatur per internuncium, quam per ipſum Judicem. *ibi. num.* 3. *pag.* 401. Reo potius, quam Actori eſt favendum in dubio. *Tit. Teſtes. num.* 25. *pag.* 323. Punitur Reus ut revelator ſecretorum Ordinis, ſi petit conſilium ab Advocato ſæculari ſub prætextu injuſtitiæ ſibi factæ; non vero ſi realiter ſibi ſit injuſtitia. *Tit. Patronus. num.* 33. *pag.* 435. Non probans delictum oppoſitum Teſtis, quando ſit mulctandus pœna talionis. *ibi. num.* 74. *pag.* 443. Si nullo modo juvatur Reus ex objectione delicti facta Teſtibus, peccat contra charitatem. *ibi. num.* 125. *pag.* 455. Poteſt inſtare, ne Diffinitor ſibi ſuſpectus interveniat ad ſententiandum in ſua Cauſa. *ibi. num.* 189. *pag.* 468. Reus laicus abſolutus ex defectu indiciorum ad torturam cogitur præſtare fidejuſſionem; non ſic Religioſus. *Tit. Sententia. num.* 89. *pag.* 490. Petens Reus reſtitutionem in integrum a Judice debet exaudiri. *ibi. num.* 132. *pag.* 501. Reus coram Judice *ad quem* novas probationes poteſt adducere. *ibi. num.* 166. *pag.* 510.

Reus citatus ſi non vult comparere quid agendum. *Tit. Reus. num.* 3. *pag.* 401. Vel ſi vocatus per epiſtolam ab alio Conventu. *ibi. num.* 4. *pag.* 401. Citatus, & tempore debito non comparens, declarandus eſt contumax; non tenetur tamen comparere in loco ſibi non tuto. *ibi. num.* 42. *pag.* 412. Reus abſens citatur per edictum. *ibi. num.* 43. *pag.* 412. V. *Citatio.*

Reus examinandus adhortandus prius eſt; & quomodo, & quo ordine interrogandus, & omnia eo caſu ſervanda. *Tit. Reus. num.* 13. & *ſeqq. pag.* 405. V. *Examinari.*

Reus reſpondere nolens eſt torquendus; & ſi petit dilationem ad reſpondendum, non debet ei concedi. *Tit. Reus. num.* 23. *pag.* 407. Si ſe remittat ad dicta in alio examine; aut velle ſtare primis dictis proteſtetur, quid agendum. *ibi. num.* 24. & 25. *pag.* 407. Tenetur reſpondere Judici eum legitime interroganti, nec poteſt uti reſtrictione mentali. *ibi. num.* 33. *pag.* 410. Reſpondere renuens habetur pro confeſſo. *ibi. num.* 36. *pag.* 410. Et poteſt condemnari ad pœnam ordinariam, ſed melius eſt eum, datis defenſionibus, torquere. *ibi. num.* 37. & *ſeqq. pag.* 410.

Rei confrontatio V. *Confrontatio.*

Rei recognitio. V. *Recognitio.*

Reus torquendus non eſt, niſi prius conſtet de corpore delicti. *Tit. Tortura. num.* 74. *pag.* 371. Non poteſt torqueri, ſi pœna danda crimini eſſet minor, quam tortura. *ibi. num.* 75. *pag.* 371. Torqueri corporaliter apud Nos non poteſt, ſi pœna criminis eſt Judici arbitraria. *ibi. num.* 76. *pag.* 372. Negans id, quod confeſſus eſt in tortura, eſt denuo torquendus. *Tit. Tortura. num.* 64. *pag.* 369. Reus torquendus eſt jejunus, aut per ſeptem horas a comeſtione, & Judex aliter faciens eſſet puniendus, ſi Reus deficeret in tormentis. *ibi. n.* 90. *pag.* 376. Dum torquetur, ſcribenda ſunt omnia, quæ dicit, aut facit; & quare. *ibi. num.* 102. *pag.* 379. Ipſum torquere, vel extraordinarie punire, eſt Judici arbitrarium. *ibi. num.* 130. *pag.* 387. Si conjicitur Reus eſſe ſuſtentaturus torturam, melius eſt eum extraordinarie punire, & quomo-

dn il-

Digitized by Google

do illud cognoſcatur. *ibi. num.* 132. *pag.* 388. Non poteſt torqueri ſine conſenſu Diffinitorii, aut Patrum, & quæ circa hoc ſervanda. *ibi. num.* 133. *& ſeqq. pag.* 388. *V. Tortura*.

Reus ſocios criminis nolens manifeſtare, qualiter ſit torquendus. *Tit. Tortura. num.* 124. *pag.* 386. Pandens ex ſe ſocium criminis non facit indicium ad torturam contra eum, niſi adſint adminicula, & quæ. *Tit. Reus num.* 27. *pag.* 408. *V. Socius*.

Reus carcerari poteſt ante citationem, ſi eſt ſuſpectus de fuga. *Tit. Reus. num.* 6. *pag.* 402. Et etiam ſi eſt ſuſpectus de impedimento ponendo Teſtibus. *ibi. num.* 6. *pag.* 402. Carcerandus eſt ad cuſtodiam cum conſilio Patrum. *ibi. num.* 8. *pag.* 402. Ejus captura facienda eſt ſine ſcandalo Sæcularium. *ibi. num.* 9. *pag.* 403. *V. Carcer*.

Reus convictus non debet torqueri, & quare, *Tit. Tortura. num.* 77. *pag.* 372. Aliquando poteſt torqueri, & quando, & quomodo. *ibi. num.* 79. *& ſeqq. pag.* 372. Convictus per Teſtes integros, quomodo interrogandus. *Tit. Reus. num.* 18. *pag.* 406. Convictus per ſcripturas quando dicatur. *Tit. Sententia. num.* 74. *pag.* 486. *V. Convictus*.

Reus confeſſus crimen ter, & ter retractans poſt torturam nequit ultra torqueri. *Tit. Indicia. num.* 20. *pag.* 301. Confeſſus poteſt venire contra propriam confeſſionem. *Tit. Tortura. num.* 81. *pag.* 372. Confeſſus ſponte delictum coram Judice facit illud publicum juris, *Tit. Sententia. num.* 128. *pag.* 501. Poteſt revocare confeſſionem factam per errorem, ſi illam ſequitur pœna. *ibi. num.* 132. *pag.* 501. *V. Confeſſio*.

Reus contumax prius eſt condemnandus, antequam copia actorum detur Reo, qui eſt in fortiâ. *Tit. Patronus. num.* 144. *pag.* 458. *V. Contumax*.

Reus excommunicatus debet ante examen abſolvi, etiamſi ipſe abſolvi renueret. *Tit. Reus. num.* 65. *&* 66. *pag.* 418. Et licet non abſolvatur, proceſſus tamen eſt validus. *ibi. num.* 67. *pag.* 418. Abſolvendus eſt toties quoties eſt examinandus, niſi prima vice fuerit abſolutus complete. *ibi. num.* 68. *&* 69. *pag.* 418. *V. Excommunicatio*.

Reus defenſionibus non eſt privandus. *Tit. Reus num.* 17. *pag.* 405. Reus poteſt, (ſi eſt abſens) defendi a quolibet, ſine ejus mandato procuratorio. *Tit. Reus. num.* 77. *pag.* 420. Petens prorogationem termini defenſionum debet exaudiri; & ex cauſa rationabili poteſt petere, etiam ultra quatuor terminos. *Tit. Patronus num.* 8. *pag.* 429. Reus poteſt ipſe ſibi defenſiones facere; & tunc ſibi dandus eſt Procurator, & concedenda omnia, quæ Patrono conceduntur. *ibi. num.* 12. *pag.* 430. cum defenditur, ponendus eſt ad largam. *ibi. num.* 21. *pag.* 433. Ipſi concedenda omnia, quæ quoquomodo faciunt ad ſui defenſionem. *ibi. num.* 37. *pag.* 436. *V. Defenſio*.

Reus Patrono debet cum ſinceritate revelare veritatem facti. *Tit. Patronus. num.* 166. *pag.* 463. Poteſt Reus agere contra Patronum, ſi ex dolo malo eum male defendit. *ibi. num.* 166. *pag.* 463. *V. Patronus*.

Reus Sententiam audire debet, dum eo præſente fertur; aut debet ſententia jam lata ſibi coram Teſtibus intimari. *Tit. Sententia. num.* 32. *pag.* 476. Sententia, quæ ſibi intimatur, ſibi legi debet ab Actuario. *ibi. num.* 33. *pag.* 476. Non eſt neceſſarium, quod ipſe acceptet Sententiam; ſed habetur pro acceptata, ſi ipſe non appellet. *ibi. num.* 40. *pag.* 478. *V. Sententia*.

Reus abſolvendus eſt, Accuſatore non probante. *Tit. Accuſatio. num.* 26. *&* 28. *pag.* 219. Abſolutus cum clauſula *Rebus ſic ſtantibus* ex novis indiciis poteſt torqueri; ſed non debent cumulari indicia, quæ jam purgavit, *Tit. Tortura. num.* 84. *pag.* 373. *Tit. Patronus. num.* 134. *pag.* 457. Abſolvendus eſt ſimpliciter, ſi perfecte evacuavit indicia; & ſi manent indicia nonſufficientia ad torturam, abſolvendus cum clauſula. *Tit. Tortura. num.* 128. *pag.* 387. *& Tit. Sententia. num.* 44. *&* 52. *pag.* 478. *&* 480. Abſolutus ex prævaricatione Accuſatoris, vel corruptione Teſtis, aut Judicis poteſt denuo moleſtari. *Tit. Patronus. num.* 136. *pag.* 457. Eſt abſolvendus cum Clauſula, ſi indicia ſint ita infirmata, ut non ſit locus torturæ. *Tit. Sententia. num.* 88. *pag.* 490. Pariter ſi fuit negativus in tortura illata ex indiciis gravibus. *ibi. num.* 87. *pag.* 490. Eſt abſolvendus ſi non eſt ſemiplene convictus, ita ut poſſit torqueri. *ibi. num.* 88. *pag.* 490. Habet jus ad abſolutionem, quando non vigent indicia ad condemnationem. *ibi. num.* 89. *pag.* 490. Reus debet dimitti abſolutus ſi ſuſtinuit totam torturam proportionatam indiciis. *Tit. Tortura. num.* 131. *pag.* 388. *V. Abſolutio. Abſolutus*.

Reus condemnandus ad pœnam ordinariam, ſi eſt confeſſus, aut convictus. *Tit. Sententia. num.* 67. *pag.* 485. Condemnari poteſt extraordinarie, ſi fuit tortus ex indiciis indubitatis, & ſuſtinuit. *ibi. num.* 87. *pag.* 490. Vide *Condemnatus*.

Reus appellans debet habere copiam Actorum. *Tit. Canones* §. 6. *pag.* 68. Appellare poteſt a pœna lata per Sententiam decretoriam, non vero per declaratoriam. *Tit. Sententia. num.* 4. *pag.* 470. Si non appellat tempore præſcripto, habetur pro acceptante Sententiam. *ibi. num.* 40. *pag.* 478. Appellans ab interlocutoria, ſi eſt carceratus, & Judex Appellationis non recipit acta, quid agendum. *ibi. num.* 149. *pag.* 506. Debet appellare in ſcriptis, & qua cautela debeat tunc uti. *ibi. num.* 150. *pag.* 506. Vide *Appellatio*.

Reus componens ſe cum Fiſco non redditur Infamis nec de jure, nec de facto. *Tit. Sententia. num.* 129. *pag.* 501. Petitionem compoſitionis poteſt revocare. *ibi. num.* 132. *pag.* 501. Vide *Compoſitio*.

Reus Superiorem indebite adiens eſt remittendus ad Judicem. *Tit. Canones. num.* 53. *pag.* 75.

Reus Judicem adiens poſt recuſationem, conſentit in eum. *Tit. Canones. num.* 16. *pag.* 62. Coram Judice delinquens, quomodo puniendus. *Tit. Inquiſitio. num.* 36. *pag.* 277. Judici non tenetur reſpondere, ſi delictum non eſt ſemiplene probatum. *Tit. Reus. num.* 12. *pag.* 404. Petens a Judice reſtitui in integrum debet exaudiri. *Tit. Sententia. num.* 132. *pag.* 501. Coram Judice *ad quem* novas probationes poteſt producere. *ibi. num.* 166. *pag.* 510. Vide *Judex*.

Ruber vultus eſt indicium leve. *Tit. Indicia. num.* 5. *pag.* 297.

Rumor, quid ſit, & quomodo differat a Fama. *Tit. Fama. num.* 1. *pag.* 308.

S

Sacerdotes, quomodo antiquitus jurabant; & nunc jurare debeant. *Tit. Inquiſitio. num.* 43. *pag.* 275.

Sanctio, quid ſit. *Tit. Canones. num.* 2. *pag.* 58.

Sanctum, & *ſancte*, quid ſignificent. *Tit. Proœmial. n.* 6. *pag.* 3.

Scabioſus enormiter nequit fieri Prælatus. *Tit. Quales. num.* 4. *pag.* 45.

Scandalum utilius naſci permittitur, quam veritas relinquatur. *Titul. Corpus. num.* 21. *pag.* 253.

Scienter importat dolum malum. *Tit. Accuſatio. num.* 15. *pag.* 214. Vide *Dictio*.

Scire tenetur quiſque ea, quæ ſunt ſui muneris. *Tit. Quales. num.* 59. *pag.* 56. Scire notoria quiſque præſumitur. *Tit. Accuſatio. num.* 15. *pag.* 214. Scire evidenter, & certo per ſolum ſenſum poteſt homo pro ſtatu iſto. *Tit. Sententia. num.* 55. *pag.* 481.

Scriptura, quando irroget gravem injuriam. *Tit. Quales. num.* 41. *pag.* 51. Scripta compoſita ab Expellendo à Religione, an ſint illi concedenda. *Tit. Pœnarum. num.* 155. *pag.* 194. Scriptura privata ut valeat, debet ſubſignari. *Tit. Denunciatio. num.* 21. *pag.* 240. Scriptura ſubſignata nomine alterius, ipſo inſcio, eſt cœca. *ibi. num.* 22. *pag.* 241. Scriptura poteſt eſſe criminalis multipliciter. *Tit. Corpus. num.* 35. *& ſeqq. pag.* 258. Scriptura privata, quomodo probetur. *num.* 37. *pag.* 259. Scriptura Notarii æquivalet duobus Teſtibus. *Tit. Inquiſitio. num.* 44. *pag.* 280. Scriptura facta manu Rei, facit indicium grave, ſi tamen eſt recognita. *Tit. Indicia. num.* 10. *pag.* 299. Scriptura continens delictum quomodo, & quando probet delictum; vel non. *ibi. num.* 41. *& ſeqq. pag.* 307. Quomodo ſit recognoſcenda judicialiter. *ibi. num.* 46. *pag.* 308. Scriptura non eſt neceſſaria in appellatione a diffinitiva; bonum tamen eſt appellare ſcripto, & quomodo, & quando. *Tit. Sententia. num.* 109. *pag.* 496.

Secretarii Viſitatorum mittendi ad Viſitationem alicujus Conventus, ſi non habent conditiones requiſitas in ſtatutis poſſunt recuſari. *Tit. Quales. num.* 2. *pag.* 44. Secretarius Judicis, ſi eſt Actor, aut Reus, poteſt eſſe

cauſa Recuſationis Judicis. *ibi. num.* 38. *pag.* 50.
Secretum naturale non debet revelari in judicio, & revelans, peccat contra juſtitiam, & fidelitatem; & ſecretum, etiam ſcitum cum fraude, celari debet. *Tit. Teſtes. num.* 90. *pag.* 342. Secretum cum detrimento Reipublicæ non eſt ſervandum. *ibi. num.* 91. *pag.* 342. Ad avertendum grave damnum proximo, cum parvo detrimento alterius, poteſt revelari. *ibi. num.* 91. *pag.* 342. Secretum eſt ſervandum circa tractata in Diffinitorio, & illud revelans peccat mortaliter &c. *Tit. Tortura. num.* 18. *pag.* 357.
Senatores ſunt pars corporis Imperatoris. *Tit. Quaeſt. num.* 35. *pag.* 49.
Senatus habet jus condendi leges. *Tit. Proœmial. num.* 10. *pag.* 4. Poteſt recuſari ut ſuſpectus. *Tit. Canones. num.* 215. *pag.* 105. Poteſt moderare pœnam Rei ante Sententiam, ſed non poſt eam latam. *Tit. Patronus. num.* 116. *pag.* 453.
Senatus. Senex. Senes torqueri non poſſunt. *Tit. Tortura. num.* 110. *pag.* 382. Mitius ſunt puniendi. *Tit. Patronus. num.* 86. *pag.* 448. Repueraſcunt, & aliquando ob ſimplicitatem non puniuntur; ſed ſi ſenex mente, & viribus valens delinquit, torqueri, & puniri debet, non attenta ætate. *ibi. num.* 86. *pag.* 448. Senectus quot annos requirat. *ibi. num.* 86. *pag.* 448.
Sententia interlocutoria, quid ſit, & quare ſic vocetur. *Tit. Sententia. n.* 2. *pag.* 469. Quomodo differat a diffinitiva. *ibi. num.* 3. *pag.* 469. Non requirit ordinem judicialem, & poteſt revocari a Judice, qui eam tulit. *ibi. num.* 3. *pag.* 469. Potius debet dici decretum Judicis, quam Sententia. *ibi. num.* 5. *pag.* 470. Interlocutoria habens vim diffinitivæ, quæ ſit. *Tit. Canones. num.* 67. *pag.* 82.
Sententia Diffinitiva, quid ſit, & quotuplex, & multa de ea. *Tit. Sententia per tot. Titul. & num.* 1. *& ſeqq. pag.* 469. Diffinitiva, & interlocutoria habens vim diffinitivæ, habent eadem communia, ſi nullum abſurdum ſequatur. *ibi. num.* 98. *pag.* 493. Quomodo, & quando ſit formanda a Judice *ad quem*. *ibi. num. final. pag.* 510.
Sententia Declaratoria, quæ ſit, & quomodo differat a Decretoria. *Tit. Sententia num.* 4. *pag.* 470. Ferenda eſt in Exceptionibus. *ibidem num.* 59. *pag.* 483. Declaratoria *ſimpliciter*, & *ſecundum quid*, quæ dicenda. *ibi. num.* 60. *pag.* 483. Declaratoria ſemper eſt neceſſaria, licet in lege ſit clauſula *abſque declaratione*. *ibi. num.* 61. *pag.* 483. Ferri debet ſemper citata parte, etiam in judicio ſummariiſſimo, & facto notorio. *ibi. num.* 62. *pag.* 483. Declaratoria in Exceptione Civili, & Criminali eſt diverſa. *ibi. num.* 64. *pag.* 484.
Sententia Condemnatoria debet continere per extenſum crimen, ob quod pœna irrogatur. *Tit. Carcer. num.* 20. *pag.* 397.
Sententia Abſolutoria Accuſati poteſt continere condemnationem Accuſatoris calumniantis. *Tit. Sententia. num.* 20. *pag.* 472. In Sententia abſolutoria non eſt neceſſe exprimere crimen delatum per extenſum. *ibi. n.* 53. *pag.* 481.
Sententia formata cum conditione de futuro eſt nulla. *Tit. Pœnarum. num.* 119. *pag.* 182. Debet continere cauſam, ob quam pœna infligitur. *Tit. Sententia. num.* 19. *pag.* 473. In ea ferenda, quænam ſint de ſubſtantia, & quæ obſervanda. *ibi. num.* 29. *& ſeqq. pag.* 475. Debet eſſe certa reſpectu Judicis, Rei, Delicti, & pœnæ. *ibi. num.* 36. *pag.* 477. Continens pœnam alternativam arbitrio Rei eſt nulla. *ibi. num.* 38. *pag.* 477.
Sententia lata contra inauditum, eſt nulla. *Tit. Canones. num.* 94. *pag.* 95. Lata cum conditione de futuro, eſt nulla. *Tit. Pœnarum. num.* 119. *pag.* 182. Lata ad conſilium Periti numquam tranſit in judicatum; & revocatur per contrarium judicium. *Tit. Corpus. num.* 57. & 58. *pag.* 265. Lata contra non citatum, eſt nulla, etiamſi ſummarie procedatur. *Tit. Reus. num.* 5. *pag.* 401. Lata feſtinanter, & non diſcuſſis meritis Cauſæ, eſt nulla. *Tit. Sententia. num.* 22. *pag.* 472. Lata ante, vel poſt terminum citationis eſt nulla. *ibi. num.* 35. *pag.* 476.
Sententia notificanda eſt Ordinario, quando expellitur per eam quis a Religione; & eam non poteſt examinare Ordinarius. *Tit. Pœnarum. num.* 157. & 159. *pag.* 195. Sententia Excommunicationis eſt tradenda Reo in ſcriptis. *ibi. num.* 167. *pag.* 197. Debet ferri Reo præſente, ut ipſi coram Teſtibus intimari ab Actuario, qui eam legat. *Tit. Sententia num.* 32. & 33. *pag.* 476.
Sententia originalis conſervanda in libro Provinciæ. *Tit. Sententia. num.* 54. *pag.* 481. Quomodo regulanda, quando Diffinitores diverſa opinantur; & quando prævaleat Sententia plurium Judicum. *ibi. num.* 92. *pag.* 491. In cauſa criminali prævalet Sententia favorabilior Reo; & etiam in Cauſa Civili, ſi Cauſa ipſa non ſit privilegiata. *ibi. num.* 92. *pag.* 491. Sententia nulla prævalet, ſed res eſt deferenda ad Superiorem, ſi Judices ſint Delegati, & numero pares in opinando. *ibi. num.* 92. *pag.* 491. Sententiæ executio ad quem ſpectet. *ibi. num.* 111. *pag.* 497.
Sequeſtratio. Sequeſtratio unius ſolius cum ſola eſt indicium grave; ſed non probat copulam conſummatam, ſed attentatam, & delicto aliunde probato, ſufficit ad Torturam. *Tit. Indicia. num.* 22. *pag.* 209.
Sequeſtrare Subditum in Cella, poteſt Superior Localis quivis. *Tit. Carcer. num.* 9. & 10. *pag.* 397.
Sexagenarii torqueri non poſſunt; & privilegio ſenectutis gaudent habentes ætatem 57. annorum. *Tit. Tortura. num.* 111. *pag.* 621.
Sibilus. Vide *Tortura.* Vide *Tormentum.*
Sigillum. Vide *Secretum.*
Signa virginitatis certa dari non poſſunt; & quæ ſint juxta Modernos. *Tit. Corpus. num.* 38. *& ſeqq. pag.* 259. Signa virginitatis amiſſæ multiplicia. *ibi. num.* 41. *pag.* 260. Signa veneni, quæ. *ibi. num.* 45. *& ſeqq. pag.* 262.
Simonia probatur per Teſtes ſingulares. *Titul. Probatio. n.* 5. *pag.* 392. Non præſcribitur. *Tit. Patronus. n.* 93. *p.* 449.
Simpliciter. Vide *Dictio.*
Singularitas diverſificativa non attenditur in Teſtibus fide dignis. *Tit. Probatio. num.* 2. *pag.* 391. Singularitas adminiculativa, diverſificativa, & obſtativa, quæ. *Tit. Teſtes. num.* 40. *pag.* 326.
Socius criminis non poteſt accuſare. *Tit. Accuſatio. num.* 8. *pag.* 12. Non recipitur in Teſtem; ſed ſi auditur, quid operetur ejus dictum. *Tit. Teſtes. num.* 52. *& ſeqq. pag.* 330. Cum adminiculis facit ad inquirendum in ſpecie; ſed ſine adminiculis non facit niſi ad inquirendum in genere. *ibi. n.* 53. *pag.* 330. Illius dictum valet pro exculpatione Socii, & quomodo. *ibi. num.* 54. *pag.* 330. Quare repellatur a teſtificando. *ibi. num.* 108. *pag.* 347. Socius criminis torquetur, & per quantum temporis. *Tit. Tortura. num.* 46. *pag.* 364. Licet ſit indultatus a Principe, tamen ſuper Conſociis debet torqueri. *ibi. num.* 47. *pag.* 364.
Sodomiam exercentes Clerici traduntur Curiæ ſæculari morte plectendi. *Tit. Sententia. num.* 125. *pag.* 500.
Sollicitatus querelans non probat; ſi non querelat, & ſit integer, ſemiplene probat, & quomodo. *Tit. Teſtes. num.* 64. *pag.* 330.
Sortilegium eſt crimen capitale. *Tit. Pœnarum. n.* 121. *p.* 183.
Spernere Judicem, eſt crimen læſæ Majeſtatis. *Tit. Tortura. num.* 57. *pag.* 366.
Spoliatio eſt gradus Torturæ. *Tit. Tortura. num.* 92. *pag.* 376. Spoliatio proceſſus, quomodo facienda. *Titul. Patronus. num.* 168. *pag.* 464.
Sponte. Spontaneus. Sponte confeſſus mitius puniendus. *Tit. Reus. num.* 58. *pag.* 316. Quis dicatur ſponte confeſſus. *ibi. num.* 64. *pag.* 417. Sponte factum eſt factum voluntarie; unde eſt ſpontanea etiam confeſſio facta metu tormentorum. *ibi. num.* 59. *pag.* 416. Spontaneum, & coactum in genere moris, quid dicatur. *ibi. n.* 61. *p.* 417.
Statuta Ordinis obligant ſub pœna, non ſub culpa; ea tamen non ſervans ex mala conſuetudine, quomodo peccet. *Tit. Quid. num.* 49. & 51. *pag.* 17. Obligant independenter a confirmatione Apoſtolica. *Tit. Proœmial. num.* 11. *pag.* 5. Quando obligent ſub mortali. *Tit. Delictorum. num.* 16. & 17. *pag.* 119. & 120. Statuta antiqua Ordinis, an ſint abrogata per Practicam Criminalem. *Tit. Proœmial. num.* 19. *& inde pag.* 6.
Statutum modificative diſponens dat formam, agendi. *Tit. Quid. num.* 97. *pag.* 28. Statutum, & conſuetudo procedunt a pari, & valet argumentum de uno ad aliud. *Tit.*

Digitized by Google

Tit. Proœmial. num. 9. *pag.* 4. Statutum prohibens Appellationem, quomodo poteſt condi. *Tit. Canones. num.* 79. *pag.* 88. Conceptum ſub verbis negativis, & clauſula irritante, annullat factum in contrarium. *ibi. num.* 110. *pag.* 103. Statuta Laicorum non ligant Religioſos. *Tit. Tortura. num.* 96. *pag.* 378.
Stolidus non poteſt eligi Prælatus. *Tit. Quales. n.* 18. *pag.* 45.
Stultus eſt ineligibilis ad Prælaturam. *Tit. Quales. n.* 12. *p.* 45.
Stupratio puellæ non viripotentis, eſt crimen capitale. *Tit. Pœnarum. num.* 121. *pag.* 183.
Subdelegare poteſt Delegatus ad univerſitatem Cauſarum unius Provinciæ, ſeu Conventus; & quos poſſit ſubdelegare. *Tit. Quid. num.* 124. & 125. *pag.* 36. Delegatus a Principe ad Cauſam particularem, ſed non ſi ſit electa induſtria perſonæ. *ibi. num.* 126. & 127. *pag.* 37. Delegatus a Provinciali ad Cauſam particularem non poteſt ſubdelegare niſi aliquem Articulum non juriſdictionalem. *ibi. num.* 130. *pag.* 37. Subdelegans ſemper poteſt Cauſam ſubdelegatam ad ſe avocare. *ibi. n.* 132. *p.* 38.
Subdelegatus requirit conditiones perſonales Delegati. *Tit. Quid. num.* 100. *pag.* 28. Debet eſſe Subditus Delegantis. *ibi. num.* 125. *pag.* 36.
Subditus appellare quando poſſit a pœna paterne impoſita. *Tit. Can. num.* 86. *pag.* 91. Non tenetur obedire *contra*, vel *ſupra* Regulam. *Tit. Pœnarum. num.* 164. *pag.* 197. Comparatur Filio, aut Servo. *Tit. Accuſatio. num.* 58. *pag.* 129. Tenetur obedire Prælato in dubio tam juris, tam facti. *Tit. Carcer. num.* 13. *pag.* 398.
Subornatio quomodo probetur. *Tit. Teſtes. n.* 112. *pag.* 348.
Subornatus. Vide *Teſtis*.
Subrogatus, & *Subſtitutus*, quis dicatur. *Tit. Canones. num.* 116. *pag.* 106.
Suggeſtio quotupliciter fiat. *Tit. Teſtes. n.* 75. & 76. *pag.* 332.
Suggeſtiva interrogatio reddit proceſſum nullum. *Tit. Reus. num.* 27. *pag.* 405.
Summarie procedere, quid ſit. *Tit. Quam. num.* 3. *pag.* 206.
Superior non puniens delicta illa approbat. *Tit. Quid. num.* 42. *pag.* 15. Tenetur univerſaliter punire delicta. *Tit. Quid. num.* 43. & *ſeqq. pag.* 15. In puniendo, an debeat eſſe potius rigoroſus, quam miſericors. *ibi. num.* 44. *pag.* 16. Tenetur corrigere Subditos, etiam cum periculo vitæ. *Tit. Quid. num.* 63. *pag.* 21. Puniens miſericordiam oſtendit. *ibi. num.* 48. *pag.* 16. Debet punire delicta, etiam levia. *ibi. num.* 49. *pag.* 17. Quando *paterne*, & quando *judicialiter* debeat procedere. *ibi. nu.* 57. *pag.* 19. Non tenetur revocare damnatos ad triremes, nec eos recipere. *Tit. Pœnarum. num.* 112. *pag.* 179. Poteſt diſpenſare ſuper Irregularitate incurſa ob infamiam ex delicto. *ibi. num.* 124. *pag.* 180. Superior quivis poteſt Subditos ligare Cenſuris, & ſibi eligere Confeſſarium. *ibi. num.* 162. *pag.* 196.
Superior Regularis, quomodo ſe geret, ſi ejus Subditus ſit ab Epiſcopo proceſſatus, aut ſententiatus. *Tit. Teſtes. num.* 115. & *ſeqq. pag.* 349. Poteſt Superior remittere injuriam ſuo Subdito factam ab extraneo, non vero a domeſtico. *Tit. Sententia. num.* 126. *pag.* 500.
Superior Localis eſt Judex; tenetur punire Delinquentes, aliter fit infamis. *Tit. Quid. num.* 14. & 42. *pag.* 9. & 15. Religioſos advenas delinquentes poteſt punire. *ibi. num.* 79. *pag.* 24. Procedit ſine ſcripto in puniendo, & quæ delicta emendet. *Tit. Delictorum. num.* 5. & 6. *pag.* 115. & 116. Non carcerans ſuſpectum de fuga, peccat. *ibi. num.* 12. *pag.* 118. Obligatur ſub mortali ad tenendum Capitulum culparum, & quomodo ibi ſe gerere debeat in corrigendo. *ibi. num.* 16. & 17. *pag.* 119. & 120. Quando poſſit Delinquentes carcerare, & Corpus Delicti teneatur deſcribere. *Tit. Delictorum.* §. 5. *pag.* 117.
Surdus non poteſt fieri Prælatus. *Tit. Quales. num.* 17. *pag.* 45. Surdus eſt Teſtis inhabilis. *Tit. Teſtes. num.* 4. & 7. *pag.* 316. In caſo enormiſſimo eſt examinandus, & quomodo. *Tit. Teſtes. num.* 81. *pag.* 338.
Suſpectus de fuga eſt carcerandus. *Tit. Delictorum. num.* 12. & 23. *pag.* 128. Suſpecti de falſo Teſtes non juvantur per numerum; ſed ſi numerus eſt magnus, & ipſi ſint bonæ famæ juvantur. *Tit. Teſtes. num.* 61. *pag.* 332. Suſpectus de ſubornatione, aut impedimento ponendo Teſtibus poteſt carcerari. *Titul. Reus.* n. 16. *pag.* 402. Vide *Suſpicio*.
Suſpenſio alia eſt Cenſura, alia pœna. *Tit. Canones. num.* 93. *pag.* 94. & *Tit. Sententia. num.* 102. *pag.* 494. Ut pœna, & quomodo infligi poſſit a Provinciale Superiori Locali. *Tit. Canon. num.* 93. & 94. *pag.* 94. & 95. Ut Cenſura currit pari paſſu cum Excommunicatione. *ibi. num.* 132. & 133. *pag.* 113. Suſpenſio quid, & quotuplex. *Tit. Pœnarum. num.* 17. *pag.* 140.
Suſpenſio ab Officio non eſt Cenſura, ſed eſt pœna vindicativa. *Tit. Pœnarum. num.* 17. *pag.* 140. Lata in Statutis comprehendit ſpiritualia, & temporalia. *ibi. num.* 18. *pag.* 140. Hæc eſt diverſa ab ea, quæ fertur per Prælatum. *ibi. num.* 19. *pag.* 141.
Suſpenſio interpretativa, quando fit. *Tit. Pœnarum. num.* 67. *pag.* 163. Perpetua ſapit privationem. *ibi. n.* 71. *p.* 164.
Suſpenſus eſt ineligibilis ad Prælaturam. *Tit. Quales. num.* 28. *pag.* 47. Suſpenſus a beneficio tantum, poteſt eligere, ſed non eligi. *Tit. Pœnarum. num.* 5. *pag.* 136. Suſpenſus *abſolute* intelligitur ab Officio, & beneficio. *ibi. num.* 6. *pag.* 136. Suſpenſus ab Ordine, eſt ſuſpenſus ab omnibus dependentibus ab eo. *ibi. num.* 18. *pag.* 140. Suſpenſus ab Officio, in quibuſdam non impeditur. *ibi. num.* 20. *pag.* 141.
Suſpicio fugæ unde deſumenda. *Tit. Pœnarum. num.* 79. *pag.* 167. Suſpicio Hæreſis probatur ex pluribus dictis hæreticalibus probatis per Teſtes ſingulares. *Tit. Tortura. num.* 72. *pag.* 370.
Species, quid ſit. *Tit. Quales. num.* 62. *pag.* 57.

T

Abidus eſt ineligibilis ad Prælaturam. *Tit. Quales. num.* 6. *pag.* 45.
Taxilli. *V. Tortura*. *V. Tormentum*.
Temere. *V. Delicta*.
Tempus proſequendæ Appellationis eſt annus, ſed poteſt abbreviari a Judice. *Tit. Canones. num.* 77. *pag.* 86. Tempora privationum non confunduntur. *Tit. Pœnarum. num.* 15. *pag.* 139. Tempus breviſſimum in jure, quod dicatur. *Tit. Exceptio. num.* 11. *pag.* 290. Temporis diverſitas non inducit ſingularitatem, quando una, & eadem res fieri ſolet in diverſis temporibus; aut quando eſt parva differentia temporis. *Tit. Probatio. n.* 2. *pag.* 391.
Termini. *V. Defenſio*.
Tertiarii ſervientes in Conventibus gaudent privilegiis fratrum. *Tit. Quid. num.* 75. *pag.* 23. Eos delinquentes punit Superior Regularis. *ibi. n.* 76. *pag.* 23.
Teſtificari. Teſtificantes reciproce contra ſe in Inquiſitione generali quomodo ſint credendi. *Tit. Inquiſitio. num.* 56. *pag.* 283. Teſtificari in judicio eſt honor. *Tit. Tortura. num.* 38. *pag.* 362.
Teſtis in Denunciatione dicitur aſſumptus ex officio. *Tit. Denunciatio. num.* 16. *pag.* 238. Teſtis de tempore delicti in genere copulatur cum aliis de eodem tempore in ſpecie. *ibi. num.* 37. *pag.* 245. Teſtis nullus repellitur in Viſitatione judiciali. *Tit. Inquiſitio. num.* 21. *pag.* 269. Teſtes requiruntur in contractu civili; creatione Notarii; & in viſitatione corporis delicti. *ibi. num.* 44. & 46. *pag.* 280. Teſtes, quando copulentur ad probanda indicia. *Tit. Indicia. num.* 24. *pag.* 302. Teſtes excedentes dignitate quando præferantur excedentibus numero. *Tit. Teſtes. num.* 36. *pag.* 324. Teſtis ex officio aſſumptus quis dicatur. *ibi. num.* 94. *pag.* 343. Teſtes quot requirantur ad perfecte convincendum. *Tit. Tortura. num.* 77. *pag.* 372. Teſtibus dare fidem remittitur Judici. *Tit. Probatio. num.* 3. *pag.* 391. Teſtium debilitas roboratur per numerum. *ibi. num.* 3. *pag.* 391. Teſtis publicans delictum occultum, quando non audiendus. *Tit. Patronus. num.* 73. *pag.* 443. Teſtis non poteſt eſſe denunciator voluntarius; nec ille, qui ſubdole procuravit, ut alius denunciaret. *Tit. Sententia. num.* 68. & 70. *pag.* 486. Teſtes novi poſſunt induci quoties mutatur Cauſa, vel inſtantia, vel Judex. *ibi. n.* 106. *pag.* 495.
Teſtes citandi & vocandi ſunt a locis etiam diſtantibus. *Tit. Corpus. num.* 87. *pag.* 252. Ad comparendum vocandi, aut citandi ſunt. *Tit. Teſtes. num.* 73. *pag.* 336. *V. Citare*.
Teſtes, jurati eſſe debent, & non juratus nihil probat. *Tit. Inquiſitio. num.* 43. *pag.* 279. & *Tit. Teſtes. num.* 72. & 86. *pag.* 336. & 340.

Teſtes

Digitized by Google

Teſtes examinati etiam non citata parte aliquid probant. *Tit. Quam. num.* 15. *pag.* 209. Teſtis ut examinetur, non requiritur, quod ſit ſubditus Judicis examinantis; & examinatus abſque licentia ſui Superioris valide deponit; ſed apud Nos hoc fallit. *Tit. Teſtes. num.* 83. & 84. *pag.* 340. Monendus eſt Teſtis prius, quam examinetur; & quomodo, & quo ordine ſit examinandus. *ibi. num.* 101. & *ſeqq. pag.* 345. Teſtis eſt examinandus de omnibus circumſtantiis corporalibus Rei, ante ejus recognitionem. *Tit. Reus. num.* 99. *pag.* 425. Teſtes examinati pro Fiſco examinari etiam poſſunt pro Reo. *Tit. Patronus. num.* 68. *pag.* 442. Teſtis deponens inveriſimilia non probat. *ibi. num.* 120. *pag.* 454. *V. Judex, Teſtes recipiens.*

Teſtis reſpondere Judici debet viva voce, & non in ſcriptis; poteſt tamen ſuas depoſitiones ſcribere. *Tit. Teſtes. num.* 104. *pag.* 346. Quando dicatur Teſtis relative reſpondere, & quomodo tunc ſe geret Judex. *ibi. num.* 127. *pag.* 352. *V. Teſtis cogendus. V. Reſpondens.* Teſtis reſpondere negans eſt torquendus. *Tit. Tortura. num.* 57. *pag.* 366.

Teſtis de viſu unus, cum Teſte de auditu probant plus, quam ſemiplene. *Tit. Teſtes num.* 47. *pag.* 328.

Teſtis omni exceptione major, quis ſit. *Tit. Tortura. n.* 58. *p.* 367.

Teſtis integer quis dicatur. *Tit. Accuſatio. num.* 29. *pag.* 219. Licet unicus, probat ſemiplene. *Tit. Teſtes. num.* 50. *pag.* 329. Copulatus cum Teſte defectivo illum ſanat. *ibi. num* 62. *pag.* 332. Teſtis integritas, per quæ lædatur, & per quæ reparetur. *Tit. Probatio. num.* 7. *pag.* 393.

Teſtis idoneus, & omni exceptione major idem eſt, & ut probet ad torturam, quid requiritur. *Tit. Teſtes. num.* 66. & 67. *pag.* 334.

Teſtis conteſtis quis dicatur. *Tit. Fama. num.* 5. *pag.* 310. & *Tit. Teſtes. num.* 68. *pag.* 334. In dubio præſumitur, quod Teſtis ſit conteſtis. *Tit. Teſtes. num.* 71. *pag.* 335. Ut ſit conteſtis, non requiritur, quod viderit conteſtem. *Tit. Tortura. num.* 73. *pag.* 371. Teſtes conteſtes duo omni exceptione majores faciunt probationem plenam. *Tit. Probatio. num.* 7. *pag.* 393. Conteſtes non ſunt integri, qui patiuntur exceptionem quamvis minimam. *Tit. Sententia. num.* 67. *pag.* 485.

Teſtes ad probandum duo requiruntur de jure divino. *Tit. Quam. num.* 10. *pag.* 208. *Vid. Probatio.* Non reddens cauſam ſui dicti non probat. *Tit. Teſtes. num.* 93. *p.* 342.

Teſtis ſingularis quis ſit, quomodo differat ab unico, quando dicatur talis, vel non, & quid probet. *Tit. Teſtes. num.* 40. & *ſeqq. pag.* 326. Teſtes ſingulares videntes ſucceſſive eundem actum probant. *ibi. num.* 49. *pag.* 328. Teſtis ſingularis regulariter non facit niſi ad inquirendum. *ibi. num.* 49. *pag.* 328. Teſtes ſingulares fide digni deponentes plura indicia tendentia ad unum finem ſufficiunt ad Torturam. *Tit. Tortura. num.* 62. *pag.* 368. Sufficiunt ad probandam confeſſionem extrajudicialem; & probant ſuſpicionem hæreſis. *ibi. num.* 71. & 72. *pag.* 370. Teſtes ſingulares plures quam duo circa delicta ejuſdem ſpeciei probant ad pœnam extraordinariam, & quatuor probant ad pœnam ordinariam. *Tit. Probatio. num.* 3. *pag.* 391. Teſtes ſingulares conjuncti quid probent. *ibi. num.* 6. & *ſeqq. pag.* 392. *V. Teſtes diſcordantes.*

Teſtis unicus integer probat ſemiplene. *Tit. Teſtes. num.* 50. *pag.* 329. *V. Teſtis ſingularis.*

Teſtis ultroneus, quando dici poſſit: & non debet admitti ad teſtificandum. *Tit. Teſtes. num.* 73. *pag.* 336. & *Tit. Tortura. num.* 48. *pag.* 364.

Teſtis ſuſpectus quot modis reddatur. *Tit. Teſtes. n.* 64. *p.* 333.

Teſtes cogendi ſunt, ſi renuunt examinari. *Tit. Teſtes. num.* 78. & *ſeqq. pag.* 338. Et cogendi ſunt per Cenſuras, & carceres, & quomodo. *Tit. Tortura. num.* 57. *pag.* 366. Teſtes quando cogi poſſint, vel non, & quæ ſervanda circa hoc. *ibi. num.* 115. & *ſeqq. pag.* 383.

Teſtis protervus quando dicatur, & quomodo cogendus ſit ad examen. *Tit. Teſtes. num.* 78. & *ſeqq. pag.* 338.

Teſtis repulſus ſemel ex vitio perſonæ ſemper eſt repellendus. *Tit. Exceptio. num.* 23. *pag.* 294.

Teſtis inhabilis quis dicatur, quotupliciter, & quo jure. *Tit. Teſtes. num.* 3. & *ſeqq. pag.* 315. Teſtes inhabiles de jure humano, & qui poſſunt admitti in judicio Regnali, enumerantur. *Tit. Teſtes. num.* 22. & *ſeqq. pag.* 319. Teſtis inhabilis de jure naturæ non poteſt juvari. *ibi. num.* 51. *pag.* 330.

Teſtes inhabiles per quæ poſſint juvari. *ibi. num.* 51. & *ſeqq. pag.* 330. Inhabilis de jure humano cum adminiculis facit ad torturam. *ibi. num.* 57. *pag.* 331. Tortus, cum adminiculis, & junctus cum Teſte integro probat. *ibi. num.* 57. & 62. *pag.* 332. Inhabilis ob excommunicationem non torquetur, ſed abſolvitur. *ibi. num.* 60. *pag.* 331. Inhabiles, ut poſſint admitti ad teſtificandum, quæ requiruntur. *Tit. Teſtes. num.* 106. & *ſeqq. pag.* 346. Inhabiles productos ab Accuſatore debet Judex ex officio repellere, & alios idoneos ſubſtituere. *ibi. n.* 124. *pag.* 351.

Teſtes non admittuntur ad probanda indicia, nec ad probandum delictum in caſu Accuſationis. *Tit. Tortura. n.* 42. *pag.* 363. Ex quibus cauſis ſint torquendi. *ibi. num.* 49. & *ſeqq. pag.* 365. Admittuntur contra notabiliter criminoſos, & malæ vitæ. *ibi. num.* 56. *pag.* 366. Ad defenſionem addmittuntur, & quare. *Tit. Patronus. num.* 98. *pag.* 450.

Teſtis inhabilis admittitur ad probanda adminicula pro Reo. *ibi. n.* 99. *pag.* 451. Et junctus cum Teſte integro plene probat ad defenſam. *ibi. num.* 100. *pag.* 452.

Teſtis falſus quotupliciter quis dicatur. *Tit. Teſtes. num.* 23. & *ſeqq. pag.* 320. Quomodo probetur, & puniatur. *ibi. num.* 26. & *ſeqq. pag.* 320. *V. Crimen. V. Falſum.*

Teſtis corruptus, vel ſubornatus quis ſit. *Tit. Teſtes. num.* 112. *pag.* 348. Corrupto uno Teſte præſumuntur corrupti omnes. *ibi. num.* 113. *pag.* 348. Unus Teſtis ſubornatus eſſe præſumitur, ſi eſt probatus falſus; & cum indicio facit ad torturam contra ſubornantem. *ibi. num.* 113. *pag.* 348. Teſtes duo deponentes de ſubornatione faciunt indicium ad torturam. *ibi. num.* 113. *pag.* 348. Subornatus præſumitur, ſi citatus pro detegenda ſubornatione fugit. *ibi. num.* 112. *pag.* 348.

Teſtis vacillans quis ſit, & quomodo differat a vario, & contrario. *Tit. Teſtes. num.* 37. *pag.* 324. Eſt torquendus. *Tit. Tortura. num.* 56. *pag.* 366.

Teſtis contrarius quis dicatur; & non differt a Vario. *Tit. Teſtes n.* 28. *pag.* 321. Teſtes contrarii inter ſe qui dicantur. *ibi. num.* 35. *pag.* 323. Teſtes duo, ſi ſint contrarii inter ſe, neutri creditur, & neuter poteſt condemnari de falſo. *ibi. num.* 29. *pag.* 321.

Teſtis varius non eſt credendus, niſi purgata varietate. *Tit. Teſtes. num.* 34. *pag.* 323. Varius in duobus judiciis validis eſt torquendus, & iterando variationes poteſt uſque ad tres vices torqueri, & quæ ad hoc requirantur. *Tit. Tortura. num.* 49. & 50. *pag.* 365. Quomodo poſſit evadere torturam. *ibi. num.* 51. & 52. *pag.* 365.

Teſtis dubitativus ſi eſt in primo dicto, & poſt aſſertive deponit, creditur ſecundo dicto. *Tit. Teſtes. num.* 31. *pag.* 322. Dubitative ſemper deponens non probat. *ibi. num.* 38. *pag.* 325. Si primo negavit ſcire, & poſt deponit aſſertive, eſt perjurus; ſi extrajudicialiter dicit contrarium dicto judiciali, ſtatur huic; ſed ſi extrajudicialiter etiam juravit, eſt perjurus. *ibi. num.* 31. *pag.* 322.

Teſtis concordatus non eſt omni exceptione major. *Tit. Teſtes. num.* 30. *pag.* 321.

Teſtis de credulitate quis dicatur, & quid probet. *Tit. Teſtes. num.* 39. *pag.* 325. Ad defenſionem admittitur. *Tit. Patronus. num.* 98. *pag.* 450.

Teſtis torquendus ob quas cauſas ſit. *Tit. Tortura. num.* 32. & *ſeqq. pag.* 362. Teſtis mitius eſt torquendus quam Reos. *ibi. num.* 114. *pag.* 383. Teſtis dicitur tortus in faciem Rei, ſi Judex præſente Reo decernat, quod Teſtis maneat ſequeſtratus in camera, jejunet, aut ſe diſciplinet. *Tit. Reus. num.* 108 *pag.* 426. Teſti torquendo quando ſint dandæ defenſiones. *Tit. Tortura. num.* 118. *pag.* 384.

Teſtis de auditu quis ſit, & quantum probet. *Tit. Teſtes. num.* 109. & *ſeqq. pag.* 347.

Teſtes diſcordantes in tempore de actu iterabili ſunt ſingulares; non iterabili, non deſinunt eſſe conteſtes. *Tit. Teſtes. num.* 70. *pag.* 335.

Teſtis confrontandus cum Reo quomodo. *Tit. Reus. num.* 96. 105. & 107. *pag.* 426.

Teſtis repetendi poſt eorum confrontationem cum Reo, quando ſint. *Tit. Reus. num.* 111. & 112. *pag.* 427. Repetendi ſunt ad defenſam, etiamſi Reus contumax, aut confeſſus eſſet. *Tit. Patronus. num.* 149. *pag.* 460. Tunc ſervanda omnia, quæ in primo examine, & quæ alia cura-

re debeat Judex. *ibi. num.* 151. *& ſeqq. pag.* 460. Teſtes nolentes repeti ad inſtantiam Rei ſuos ſuſpecti de falſo, & eorum dicta non probant. *ibi. num.* 150. *pag.* 460. Teſti inhabili, qui repetitur, danda eſt tortura de novo; ſed hæc eſt ſolemnitas juris. *ibi. num.* 150. *&* 158. *pag.* 461.

Teſtis ad defenſam magis credendus, quam ad offenſam. *Tit. Petrenus. num.* 77. *pag.* 445. Quinam Teſtes ad defenſam admittantur: & alia circa eos obſervanda. *ibi. num.* 77. *& ſeqq. pag.* 445.

Teſtis de Univerſitate, quando non admittatur in Cauſa civili ad teſtificandum. *Tit. Teſtes. num.* 15. *pag.* 318.

Theologiæ encomia. *Tit. Accuſatio. num.* 41. *pag.* 223. Vide *Lectores Theologi*.

Timor eſt indicium leve. *Tit. Indicia. num.* 5. *pag.* 297. Timor mali futuri excuſat, ſicut præſentis. *ibi. n.* 16. *p.* 300.

Tormenta in jure vocantur quæſtiones. *Tit. Tortura. num.* 8. *pag.* 353. Taxillorum, Sibilorum, per ova calida, flagellationis, quæ, & quando uſitanda. *ibi. num.* 2. 5. *& ſeqq. pag.* 354. Tormenta nova poteſt excogitare Judex, ſed non iis uti abſque Diffinitorio. *ibi. num.* 7. *pag.* 354. Camera tormentorum facit ad Torturam. *ibi. n.* 92. *p.* 376.

Torquere. Torqueri oemo poteſt ex ſola præſumptione delicti ob inimicitiam, ſed debent adeſſe adminicula. *Tit. Indicia. num.* 6. *pag.* 298. Torqueri nemo poteſt niſi de conſenſu Diffinitorii, etiamſi Judex ſit deſtinatus a Cardinali Protectore. *Tit. Tortura. num.* 22. *pag.* 359. Et niſi cauſa legitime probata. *ibi. num.* 25. *pag.* 359. Torquens indebite excommunicatus eſt. *ibi. num.* 27. *pag.* 360. Torquens timore quis dicatur. *ibi. num.* 26. *&* 27. *pag.* 360. Torquens male, ſed cum opinione probabili, effugit pœnas male torquentium. *ibi. num.* 28. *pag.* 360. Diffinitorium male torquens eſt puniendum. *ibi. num.* 29. *pag.* 360. Torqueri poteſt Reus ex dicto unius Teſtis omni exceptione majoris. *ibi. num.* 58. *pag.* 367. Torqueri debet, qui negat confeſſata in tormentis. *ibi. num.* 64. *pag.* 469. Et qui delictum extrajudicialiter eſt confeſſus, & quare. *ibi. num.* 70. *&* 73. *pag.* 371. Torqueri poteſt ille, cui pro delicto probato debetur pœna carceris. *ibi. num.* 75. *pag.* 371. Torqueri non debet convictus, ſed aliquando poteſt, & quando, & quomodo. *ibi. num.* 77. *& ſeqq. pag.* 372. Torqueri mitius debent Religioſi quam Sæculares. *ibi. num.* 91. *pag.* 376. Torqueri qui non poſſint. *ibi. num.* 180. *& ſeqq. pag.* 382. Torqueri debet Vulneratus nolens aperire Judici vulnerantem, & quando, & quomodo. *ibi. num.* 126. 127. *pag.* 386. Torquendi conſilium quomodo petendum a Judice, & dandum a Diffinitorio. *ibi. num.* 135. *& ſeqq. pag.* 389.

Tortura indebita, uſque ad mortem ſecutam data, eſt crimen capitale. *Tit. Pœnarum. num.* 121. *pag.* 183. Tortura ſanat omnes Teſtes inhabiles ex delicto, ſed oportet, quod delictum, ob quod ſunt inhabiles, mereatur pœnam corporalem. *Tit. Teſtes. num.* 60. *pag.* 331. Tortura quid ſit, & quotuplex, quare, quomodo, & quibus danda. *Tit. Tortura. num.* 1. *& ſeqq. pag.* 353. Torturæ ſpecies, intenſio, & duratio pendet a qualitate delicti, & indiciorum. *ibi. num.* 12. *pag.* 355. Ejus intenſio regulatur ex præſumptione majori, aut minori falſitatis in Teſte. *ibi. num.* 9. *pag.* 355. Tortura ſola, quæ ſit per violentiam, ſi *temere* detur infert Excommunicationem. *ibi. num.* 30. *pag.* 360. Tortura Teſtium inhabilium differt a Tortura habilium. *ibi. num.* 49. *pag.* 365. Non datur pro crimine, quod punitur ſola privatione Officii; aut ſi pœna criminis eſt minor, quam Tortura. *ibi. num.* 75. *pag.* 371. Tortura corporalis non datur apud Nos, ſi pœna criminis eſt arbitraria Judici; ſed ſi pœna extraordinaria criminis eſt corporalis, poteſt dari Tortura. *ibi. num.* 76. *pag.* 372. Tortura quomodo in faciem Rei detur Complici, qui confeſſus eſt in crimine non atrociſſimo, ſive in arctatione. *Tit. Reus. num.* 108. *pag.* 426. Tortura, in quo differat a pœna lata per ſententiam. *Tit. Sententia. num.* 86. *pag.* 489. Vide *Torquere*. Vide *Judex*.

Torturæ Decretum. Vide *Decretum*. Torturæ Decretum, quomodo faciendum. *Tit. Tortura. num.* 85. *&* 93. *pag.* 375. *&* 377.

Tortura gradus ſunt *ligatio*, *& ſpoliatio*. *Tit. Tortura, num.* 46. *pag.* 364. Torturæ graduum diviſio. *ibi. num.* 91. *& ſeqq. pag.* 376.

Torturæ duratio ſuper Complicibus non poteſt extendi ultra medietatem horæ. *Tit. Tortura. num.* 81. *pag.* 372. Ex indiciis valde urgentibus poteſt Tortura dari per duas tertias partes horæ, & dicitur tortus *acriter*, qui torquetur per integram horam. *ibi. num.* 85. *pag.* 375.

Torturæ repetitio non eſt facienda ſuper eodem Articulo. *Tit. Tortura. n.* 84. *pag.* 375. In quibus caſibus repetatur Tortura. *ibi. num.* 86. *pag.* 375. Ultra tres vices in eodem delicto non poteſt repeti; ſed in diverſis, pluries, & quomodo. *ibi. num.* 87. *pag.* 375. Inter unam, & aliam Torturam completam debent mediare 40. dies; & non poteſt Tortura repeti in eodem die. *ibi. num.* 87. *pag.* 375.

Tortura funis datur Reo, apud Nos, in atrociſſimis tantum. *Tit. Tortura, num.* 8. *pag.* 354. Ejus duratio, & intenſio, quomodo regulanda. *ibi. num.* 81. *&* 12. *pag.* 355. Quomodo, & quibus aſſiſtentibus danda. *ibi. num.* 82. *pag.* 374. Teſtibus, apud Nos, non danda. *ibi. n.* 114. *p.* 383.

Tortura ignis adhibetur in crimine nefando. *Tit. Tortura. num.* 21. *pag.* 358.

Tranſactio ſuper quibus delictis, quo jure, & cum quibus fiat. *Tit. Sententia. num.* 120. *& ſeqq. pag.* 499.

Tremor eſt indicium leve. *Tit. Indicia. num.* 5. *pag.* 293.

Triremes poſſunt a Regularibus dari in pœnam. *Tit. Pœnarum. num.* 106. *pag.* 177. Quæ obſervanda pro damnandis ad Triremes. *ibi. num.* 108. *& ſeqq. pag.* 178. A Triremibus redeuntes an, & a quo recipiendi, & quid ab ipſis præſtandum. *ibi. num.* 112. *& ſeqq. pag.* 179.

Turpitudinem ſuam revelare nemo eſt cogendus. *Tit. Reus. num.* 16. *pag.* 405.

V

Vacillatio Rei facit indicium grave. *Tit. Indicia num.* 24. *pag* 300. Vacillatio Teſtis, in quo conſiſtat. *Tit. Teſtes num.* 37. *pag.* 324.

Vagatio Fratrum parit ſcandala. *Tit. Pœnarum. num.* 69. *pag.* 164.

Valetudinarius eſt inhabilis ad Prælaturam. *Tit. Quales. num.* 3. *pag.* 44.

Valor indiciorum eſt Judici arbitrarius. *Tit. Indicia. num.* 36. *pag.* 306.

Variatio. Varietas. Variatio facit indicium grave. *Tit. Indicia. num.* 14. *pag.* 300. Varietas eſt duplex. *Tit. Teſtes. num.* 28. *pag.* 321. Varietas Teſtium eſt concordanda. *ibid. num.* 30. *pag.* 322. Varietas Teſtis in duobus judiciis, quorum unum ſit invalidum, non attenditur. *Tit. Tortura. n.* 49. *pag.* 365. Vide *Teſtis varius. pag.* 365.

Venenatus. Venenum. Venenatus viſitandus a Medico. *Tit. Corpus* §. 2. *pag.* 248. Veneni propinatio eſt crimen capitale. *Tit. Pœnarum. num.* 121. *pag.* 183. Veneni diviſio, & ſigna. *Tit. Corpus. num.* 44. *& ſeqq. pag.* 261.

Verba injurioſa quandoque plus lædunt, quam verbera. *Tit. Canones. num.* 85. *pag.* 90. Verba, quæ poſſunt habere duos intellectus, ſunt interpretanda in bonum, & non in malum. *Tit. Petrenus. num.* 102. *pag.* 451.

Verenda marium inſpicere vetuit Imperator. *Tit. Corpus. num.* 14. *pag.* 251.

Veritas, quæ aliter haberi non poſſit, quæ dicatur. *Tit. Teſtes. num.* 2. *pag.* 314.

Vicarius eſt, qui vices alterius gerit. *Tit. Quid. n.* 7. *p.* 8.

Vicarius Generalis eſt Judex Ordioarius. *Tit. Quid. num.* 8. *pag.* 8.

Vicarius Provincialis quo ſenſu ſit Judex Ordinarius. *Tit. Quid. num.* 11. *pag.* 9.

Vicarius Epiſcopi poteſt recuſari, recuſato Epiſcopo. *Tit. Canones. num.* 115. *pag.* 105.

Vicarius in capite, ſive Præſidens Conventus, poteſt ea, quæ poteſt Prælatus Localis. *Tit. Delictorum. num.* 41. *pag.* 130.

Vicarius Conventualis in longa abſentia Superioris eſt Superior Localis. *Tit. Delictorum. num.* 41. *pag.* 130. Quando poſſit abſolvere a reſervatis. *ibi. num.* 43. *pag.* 132. Non eſt Officialis ordinarius, nec ullam habet ordinariam juriſdictionem, ſed eſt ſimplex coadjutor Guardiani. *Tit. Pœnarum. num.* 61. *&* 62. *pag.* 160. Vicarius conventualis poteſt fieri is, qui privatus ſit voce paſſiva. *ibi. num.* 63. *pag.* 161. Quando requirat in ſe conditiones Guardianorum. *ibi. num.* 63. *pag.* 161. De Vicariis Conventuum plura. *Tit. Quid. num.* 20. *pag.* 10.

Vidua nubens intra annum luctus, de Jure Civili, fit infamia. *Tit. Tortura. num.* 35. *pag.* 362.
Vigiles Præfecti viſitationi Urbis propter incendia. *Tit. Canones. num.* 10e. *pag.* e00.
Viles perſonæ non poſſunt denunciare. *Tit. Denunciatio. num.* 19. *pag.* 239. Viles Teſtes non torquentur. *Tit. Teſtes num.* 60. *pag.* 331. Viles perſonæ, quæ dicantur. *Tit. Tortura num.* 44. *pag.* 363. Vile exercitium utile Reipublicæ non infert culpam. *ibi. num.* 44. *pag.* 363. Vilitas in Teſtibus eſt petenda a moribus. *ibi. num.* 45. *pag.* 364. Vili comparatur nobilis vitioſus. *ibi num.* 45. *pag.* 364.
Vincula qualia, & quomodo adhibenda Carcerato. *Tit. Poenarum. num.* 80. *pag.* 168.
Vir magni nominis quis dicatur. *Tit. Denunciatio. num.* 20. *pag.* 240.
Virginitas, & ejus ſigna. *Tit. Corpus n.* 38. *& ſeqq. p.* 259.
Vis incuſſa operanti minuit in eo aliquid de voluntario. *Tit. Patronus. num.* e27. *pag.* 456.
Viſitare eſt actus requirens juriſdictionem. *Tit. Quid. num.* 231. *pag.* 37. Viſitare poteſt Prælatus, quoties judicat expediens. *Tit. Canones num.* 101. *pag.* 100. Viſitare Corpus Delicti, quando teneatur Guardianus. *Tit. Corpus. num.* 24. *pag.* 254.
Viſitatio frequens conducit reformationi morum; & ejus ſcopus quis ſit. *Tit. Canones. num.* e02. e03. *&* 105. *pag.* 101. *&* e02.
Viſitatio Corporis Delicti non eſt de jure Divino; & quomodo, & quibus caſibus fiat. *Tit. Corpus. num.* 6. *& ſeqq. pag.* 247.
Viſitatio paterna, quæ. *Tit. Inquiſitio. num.* 3. *& ſeqq. pag.* 267. Fit ad correctionem morum. *ibi. num.* 57. *pag.* 283. Ex ea quomodo poſſit moveri Prælatus ad procedendum judicialiter. *ibi. num.* 58. *pag.* 284.
Viſitatio judicialis, quæ ſit, quid requirat, & quæ præſtanda ſint in ea. *Tit. Inquiſitio. num.* 7. *& ſeqq. pag.* 268. Quomodo facienda viſitatio judicialis, & paterna. *ibi. num.* 22. *& ſeqq. pag.* 272.
Viſitator non habet votum in electionibus apud Nos. *Tit. Quales num.* 33. *pag.* 48. Viſitator per quos actus ſuam juriſdictionem inchoet. *Tit. Quid. num.* 33. *pag.* 12. Viſitator non eſt Prælatus; ejus juriſdictio; & poteſt eſſe ia, qui actibus legitimis aſt privatus. *Tit. Quales. num.* 36. *pag.* 49. Procurationem apud Nos non recipit Viſitator. *Tit. Canones. num.* 106. *pag.* e02. Viſitator, quæ debeat præſtare. *Tit. Inquiſitio.* §. 2. 4. *&* 5. *pag.* 270. *&* 273. Quando poſſit ſuſpendere Guardianum. *Tit. Poenarum. num.* 70. *&* 71. *pag.* 164. Ex ſola informata conſcientia nequit excludere a concurſu ad Prælaturam; ſed poteſt denegare confirmationem. *Tit. Exceptio. num.* 21. *pag.* 293. Quomodo poſſit excludere indignos a Prælaturis. *ibi. num.* 30. *pag.* 295.
Vitiatus corpore eſt irregularis, non infamis. *Tit. Poenarum. num.* 45. *pag.* 155.
Vitia carnis omnia poſſunt probari per Teſtes ſingulares. *Tit. Probatio. num.* 5. *pag.* 392.
Univerſitas quid importet, & ut dicatur talis, quæ requirantur. *Tit. Quid. num.* 124. *pag.* 36. Vide *Capitulum*. Vide *Communitas*.
Uſucapionis jus, quomodo introductum. *Tit. Reus. n.* 77. *p.* 420.
Uſus loquendi præferendus novitati vocabuli. *Tit. Proemial. num.* 3. *pag.* 1.
Vocalis accipitur active, & paſſive. *Tit. Exceptio. n.* 22. *pag.* 293.
Voluus. *Voluntas* mala eſt culpanda, non exercitia. *Tit. Tortura. num.* 44. *pag.* 363. Voluntas, ſive animus alicujus probatur per Teſtes ſingulares. *Tit. Probatio. num.* 5. *pag.* 392. Voluntas aut libera eſt, aut voluntas dicenda non eſt. *Tit. Reus. num.* 60. *pag.* 416. Voluntas non exitus ſpectatur in maleficiis. *Tit. Patronus. num.* 129. *pag.* 456.
Votum electionum dare non eſt fructus beneficii, ſed munus Officii, & illi renunciare nemo poteſt. *Tit. Poenarum. num.* 2e. *pag.* 142. Votorum pluralitas in Capitulis, quomodo attendatur. *ibi. num.* 139. *pag.* 189. Votum deciſivum eſt ſolum pro electionibus. *ibi. n.* 140. *pag.* 189.
Vulneratus eſt viſitandus, & examinandus, & ſi non vult detegere percuſſorem, quid agendum. *Tit. Corpus. num.* 22. *& ſeqq. pag.* 254. Ejus dictum ad quid faciat. *Tit. Teſtes. num.* 63. *pag.* 332. Quando, & quomodo poſſit torqueri. *Tit. Tortura. num.* 126. *&* 127. *pag.* 386.
Vulnus inflictum piſtoletto eſt crimen capitale. *Tit. Poenarum. num.* 121. *pag.* 183.

L A U S   D E O.

TOA 1168276

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google